

“SEFER CHASIDIM” THE BOOK OF THE PIOUS

according to the Recension of Codex de Rossi No. 1133
with the Commentary

MISHNATH AVRAHAM

By

RABBI ABRAHAM A. PRICE

Rabbi of Toronto and Dean of the Theological Seminary
of Canada, “Yeshivah Torath Chaim”

* * *

Notes by

RABBI J. WISTINETZKI

Introduction and Index by:

RABBI DR. J. FREIMAN, Berlin

* * *

Also

THE TESTAMENT OF RABBI JUDAH, THE PIOUS

according to the Manuscript of the Library of Munich
with the Commentaries

Damesheq Eliezer

by **RABBI ELIEZER MAHLER**

and

Mishnath Avraham

by **RABBI ABRAHAM A. PRICE**

All Rights Reserved

Copyright, 1955, by

JEWISH THEOLOGICAL SEMINARY OF CANADA

Toronto, Ontario, Canada

Linotype set by Moshe Nussbaum

Printed by

GEORGE SHEPARD PRINTERS LIMITED

יעכזר חסידיים בכבוד

ספר חסידים

על פי נוסח כתב יד אשר בפארמא
^{עם}

משנת אברהם

הכולל : באורים הערות הארות תקונים ומראה מקומות
^{מאת}

ר' אברהם אהרן פרייס בהר"ר ז"ל

אב"ד וד"ט בטאראנטא קנדה
מחבר ספר "משנת אברהם" ב"ח בענינים כלליים שבהלכה
וספר "אמרי אברהם" עה"ת

עם הגהות תקונים באורים ומראה מקומות
^{מאת}

ר' יהודה הכהן ז"ל וויסצניצקי

עם מבוא ע"ז הספר ומחברו ומפתחות
^{מאת}

ר' יעקב ז"ל פרייס ז"ל אבד"ק בערלין

ונלוה לספר הזה

אזהרות וצוואות מרבינו יהודה החסיד משפירא ז"ל

מחבר של הספר חסידים

כפי כתב יד אשר בעקד הספרים בעיר מינכען

עם באורים

דמועק אליעזר מאת הדב ר' מנחם אליעזר ז"ל מאהלר
ומשנת אברהם מאת הדב ר' אברהם אהרן שליט"א הנ"ל

חלק ראשון

^{ענת ה- תשט"ו}

טאראנטא, קנדה

דיקים תתברך ובכשון חסידים

אתה חסידים חסידים חסידים חסידים

אתה חסידים חסידים חסידים חסידים

כל הזכויות שמורות

הכתובת של המחבר:

RABBI A. A. PRICE

342 Palmerston Blvd.
TORONTO, ONTARIO
CANADA

תוכן:

מכתבי ברכה	5—6
על דבר הצוואה	7—8
הצוואה של רבינו יהודה החסיד ע"פ דמשק אליעזר ומשנת אברהם	9—27
ראשית דבר, מבוא, של רא"א פריים	28—32
ספר חסידים ע"פ משנת אברהם	א—שג
תוכן הענינים שבמשנת אברהם	שגא—שגד
מבוא להס"ח עם מפתח הענינים מאת הר"י פריימן ז"ל	
כנדפס בס"ח הוצאת מקיצי נרדמים	שגה—שע
לוח השוואת הסימנים מדפוס בולוניה לכ"י פארמא	שעא—שפא
רשימת המקורות והענינים שבש"ס בבלי, ירושלמי, רמב"ם וספרים	
שונים המוכאים בספר משנת אברהם	שפב—שצב
ברכות להמסיועים	שצג—שצד

הוצאת ישיבת תורת חיים במאדאנטא, קנדה

שנת תשמ"ז

ע"י המדפיס מר משה יוסף ב"ר יששכר דוב נ"י גוסבוים

הספר מוקדש

למצבת כבוד ושם עולם של הורי נ"ע

* * *

אדוני אבי מורי ורבי עטרת ראשי
ר' יוסף ב"ר משה יהודה ז"ל
נפטר ביום י"ד אדר שני, פורים שנת תשי"ד

* * *

אמי מורתי
בש"א ב"ר אלעזר ז"ל
מיוצאי חלציו של ר' אלעזר אשכנזי ז"ל
בעמ"ח ספר מעשי ה'
נפטרה ביום ד' סיון שנת תשי"ד

* * *

אנא הי' אדון כל היצורים ואלוקי הרוחות אשר בידך נפש כל חי ורוח כל בשר איש, הכניסם אל נוה קדשך * במחיצת הצדיקים והצדקניות חסידים וחסידות בנן עדן להשביעם מטובך הצפון ליראיך והאר את נשמותיהם מזיו שכיות קדשך, ירויון מדשן ביהך ונחל עדניך חשקם ויניחו בשלום על משכבותם, ככתוב: יבא שלום ינוחו על משכבותם הולך נחמו, וכתוב: אם תשכב לא תפחד ושכבת וערבה שנתך, ויקיצו וירגו לגע הימין עם כל מחי עמך ישראל ברחמים, אמן.

וחיוב לכבדו אפילו לאחר מותו, כיצד הי' אומר דבר שמועה מפיו לא יאמר כך אמר אבא, אלא כך אמר אבי מרי אני כפרת משכבו כמה דברים אמורים בתוך י"ב חדש שלאחר מיתתו, אבל לאחר י"ב חדש אומר וזכרונו לחיי העולם הבא.

(רמב"ם הלכות סמרים דה).

* נוה קדשך מחיצתו של הקב"ה (כ"ב צח).

והנה אתי הרבה חידושי תורה מאת אבא מרי ז"ל ובל"ג. אדפיסם בספרי הנאים אי"ה, ומקוצר המצע בספרי זה הנני להעתיק רק קטע אחד מדבריו בכדי לעשות נחת רוח לנשמתו העדינה בנגזי מרומים ותהינה שפתותיו דובבות בקבר.

ואנכי הסתפקתי אם חיוב אני לכתוב הכ"מ מפני שעדיין לא עברו י"ב חדש מיום שנטלו ממני עטרת ראשי, כמבואר בש"ס קידושין ל"א ובהרמב"ם הנ"ל או הואיל שבכרי תורה מתקיימים לעולם צריך לכתוב ז"ל כדעת הרי"א ז"ל בהנ"ה על הרי"ף בפ"ק דקידושין הובא ברמ"א יו"ד ס' ר"מ. ודיוקו של הרי"א ז"ל ממה שאמרו בקידושין ה' אומר דבר שמועה, "מפיו" כלומר שהבן אומר בעל פה, דאם הכוונה שמועה ששמע מפיו של אביו הי' לו לומר שמועה, "משמו". אולם אין כאן בהירות דהש"ס מירי כשאומר דבר תורה ששמע מאביו, דניב שמועה סובל ג"כ מילי דעלמא שלא ברכיו תורה, אבל בדבריו תורה אפשר דהכל מודים דאין להזכיר הכ"מ בכתב ואפשר דאפי' בעל פה נמי לא. וראה בסימן שנ"ב בס"ח שלפנינו דכתב דבתוך י"ב חדש אומר ז"ל ולאחר י"ב חדש אינו אומר, ואפשר דרבינו מיידי כשזכור דברי תורה בשם אביו בתוך י"ב חדש אינו אומר הכ"מ אלא ז"ל. ע"ש. והש"ך ביו"ד סימן ר"מ ז"ל כתב דגם בתוך י"ב חדש יכול לומר ז"ל ועיקר הקפידא שלא יאמר הכ"מ לאחר י"ב חדש. והואיל דיש באמירת ובפרט בכתוב ד"ת בתוך י"ב חדש ספק של איסור דאורייתא מטעם זלוול הורים ח"ו, כשאומר הכ"מ, כודאי שראוי לכתוב ז"ל ולא הכ"מ, כשכתוב ד"ת בשם אביו בתוך י"ב חדש. וכן כשמדפיס שם הוריו בספר העשוי להתקיים ימים רבים, ואפילו בלא דברי תורה, נראה ג"כ שלא לכתוב הכ"מ, דאפילו אלו המחמירים הובאו ברמ"א ובהנ"ה שם יש לפרש דלא איירי אלא כשהכתב נכתב לפי שעה, כעין אנרת שאינו אלא לשעה, אבל המדפיס בספר לרבים, הלא כוונתו של הכותב שהדיבור הזה יתקיים לשנים רבות מופלג לאחר י"ב חדש, ואיך יזולל בכבוד הוריו. והסופך על הס"ח והש"ך הנ"ל לא הפסיד.

קטע מד"ת של אאמו"ר ז"ל נכתב בשנת הרנ"ט

בנימין ל"ג. ומי איכא מידי דמדאורייתא בטל ניטא ומשום מה כח ביו"ד יפה שרינן אשת איש לעלמא, אין כל דמדש אדעתא דרבנן מדש ואפקעינהו רבנן לקידושין מני'. והקשו שם בתוס' ד"ה, אפקעינהו, דאיך מחייבין אשת איש שזינתה מיתה והא הוי התראת ספק דשמא ישלח לה בעלה נט ויבטלנו ונצטרך לומר אפקעינהו ותהא פנוי' למפרע. ע"ש.

ונראה לישב קושיית התוס' דלכאורה קשה מה מקשה הש"ס מי איכא מידי — שרינן אשת איש לעלמא, הא אמרינן בכתובות פ"א, כיון דאמרו רבנן לא ליובין אע"ג דובין לא הוי זבינו. ע"ש, מבואר דגם בדרכנן אמרינן כל מה דאמרי רבנן לא תעביד אי עבד לא מהני, וכן מבואר בנב"ו תנינא אה"ע ס' סכ"ט. ע"ש א"כ מה מקשה בנמ', הא על ידי התקנה דרבנן שלא לבטל הוי כאילו לא ביטל כלל וסמילא הגט כשר. ומה דלא מהני משום איסור דרבנן מועיל גם לדאורייתא, כמו שכתב בספר מלא הרועים ערך כל מלתא אות ס"ז, וז"ל: דניהו דמדרכנן אמרו לא תעביד סו"ס כיון דאמרו דלא מהני מסלקינן העשייה לגמרי כאילו לא קרא כלל ואיך יצא ידי חובתו מדאורייתא כיון דעשייתו כאין. ע"ש.

ובאמת לישנא דגמ' הכי דייק, דאמרינן במלו מבוטל דברי רבי, רשב"ג אומר אינו יוכל לא לבטלו ולא להוסיף על תנאו וכו', ומדוע לא אמרו רשב"ג אומר אינו מבוטל, אלא הכוונה דרשב"ג סובר דמאחר דתיקנו רבנן שלא לבטל אין שוב בכחו של בעל לבטל משום דאי עביד לא מהני, דא"כ, כלומר, אם לא נאמר כן מה כח ב"ד יפה, ותקנה זו למה באה הלא ידעו רבותינו בשעה שתיקנו דהבעל יכול לבטל, אלא בע"כ, דאין ביטולו מועיל, וא"כ מה מקשה בגמ' ומי איכא מידי וכו'.

אולם יודעים דברי הפוסקים באחד שנשבע שלא למכור הפצו ומכר דלא אמרינן דאין המכר חל משום כל מה דאמר רחמנא וכו' והאי נמי עבר על שבועתו, משום דמכירה זו נוגעת לא רק למוכר אשר עבר על השבועה אלא גם ללוקח שלא עבר כלל, ואצל הלוקח לא שייך לומר כל מה דאמר רחמנא וכו' וכן נמי גבי נט, הביטול של הגט נוגע לא להבעל בלבד אלא גם לאשה, וגט חוב היא לאשה והיא רוצה שהגט יהי' בטל, ואיך נאמר שאינו בטל משום דהבעל עבר על תקנת חכמים הלא האשה לא עברה על שום איסור. וכן שפיר מקשה הש"ס מי איכא מידי וכו'.

וזה תינה גנט דעלמא, אבל גנט שנשלח על ידי שליח להאשה שזינתה, כגושית התוס', לא שייך לומר דהאשה לא עשתה שום איסור, דהא אלמלא היא שזינתה לא הי' הבעל שולח לה גט ומבטלו, א"כ גם היא משותפת בהאיסור של ביטול הגט כמו בעלה ושום אמרינן דלא מהני, ואין אנו צריכים לטעמא דאפקעינהו. ושפיר הוי התראת ודאי.

ואני בנו ותלמידו אוסיה על דבריו: בההסבר דמשום דלא מהני מדרבנן הרי היא פנוי' מדאורייתא יש לפלפל וכבר נאמר הרבה בענין זה. אולם מינא דאפילו נאמר כדברי הש"ס השתא מטעם אפקעינהו בע"כ מוכרח מיני' וכו' דרבנן מועיל לדאורייתא כדלהלן:

דהתוס' שם הקשו לטעמא דאפקעינהו אם כן יהפה על בת אחותו ויכולין ממזרין לטהר, ותירצו אי ידעין שלכך מתכוון לא מספקינן קידושין מיניה דלתקנה עשו חכמים ולא לתקלה שמתוך כך תהיינה בנות ישראל פרוצות בעריות אבל אם ברור לנו שלא נתכוון לכך לא חיישינן אם יכולים לטהר, עכ"ל. והקשה בחידושי הרי"ם גיטין שם, לפי מה דאמרינן בב"ק, דף ע'. איך משכחת לה כשנים אומרים קדש ושנים אומרים בעל הא הוי חצי דבר, פירש"י ז"ל שנים אומרים שנתקדשה והוי אשת איש ושנים מעידים שבעל אותה איש אחר וחייבים מיתה הא הוי חצי דבר דבלא עידי קידושין לא הוי עדי ביאה מחייבים אותם כלום שהיינו אומרים שהיא פנוי', ואיך משכחת לה מיתה בבעל אשת איש, ומשני דכיון דעדי קידושין לא צריכי לעידי ביאה, דהא בלעדי העדי ביאה פועלים עדי קידושין בעדותן לעשותה לאשת איש, לא מקרי חצי דבר. ע"ש. א"כ קשה דהכא שתזנה ובעל ישלח לה גט ויבטלנו שלא בפני השליח שוב גם עידי קידושין צריכים לעדי זנות, דבלעדי העדים שמעידים שזינתה אין בעדותן של עידי קידושין שום ממש דהא הוי אמרינן אפקעינהו, אלא משום דידעינן שזינתה והוא על ידי העדים שמעידים עליה שזינתה לא אמרינן אפקעינהו ומקיימינן לעדותם של עידי קידושין, נמצא דגם עידי קידושין אינם מעידים אלא חצי דבר. והוי קושיא מושכלת.

אולם נראה לתרץ לפי מה דכתבו הפוסקים דאפילו במקום דאמרינן אפקעינהו, מכל מקום היא אסורה לקרוביו מדרבנן, דגם לאחר שנפקעו הקידושין דאורייתא אבל קידושין דרבנן נשארו, א"כ, הועילה עדותם של עידי קידושין לאוסרה על קרוביו מדרבנן, ומכיון דהועילה עדותן כרבנן שוב הוי דבר שלם גם לענין דאורייתא, הרי מתבאר מזה הענין גופו' דמה שכתבו התוס' בזה תענין דטלנין אשת איש שזינתה הגם ששלח לה בעלה גט ובטלו שלא בפני השליח הוא מטעם דרבנן מועיל לדאורייתא, והכן.

ציון לגפש אחותי היקרה
אשה מלומדת, חכמה ויקרת לב
רחל ע"ה
במיטב שנותיה עלתה נשמתה הטהורה שמימה
כיום ה' אדר תש"י
תהא נשמתה צרורה בצרור החיים

מכתבי ברכה

ב"ה יום ה' ויחי תש"ד, ירושלים תוכב"א.

ישראל אלמר

בהח"ק ארמור ז"ע מגור
עיה"ק ירושלים ת"ו

לידידי היקר הרח"ג מהו"ר **אברהם אהרן שיחי** לאוי"ט.

קבלתי הארעקטין מספרך החדש באיחור. והשי"ת יעזור לך לנמור את הספר ולהרפיסו. ובענין הסכמה אתה יודע שאיני מנותני הסכמות, ואין ספק כי תועלת רב יש בהחיבור הזה על ספר חסידים. ויעמוד לך זכותו של המחבר הקדוש שימלא ה"ד כל משאלותיך לטובה ותזכה ללמוד וללמד מתוך הרחבה.

אלו דברי ידיך הרוש"ת ע"ב הצלחה

ישראל

ב"ה ירושלים י"א חשון תש"ד

הרב ר' שלמה רוד כהנא
(ראב"ד וורשא)

רב בירושלים עיר העתיקה תוכב"א
כעת: רחוב הטורים בית חורי

הנה הרב הגאון המובהק סיני ועוקר הרי הרים מהו"ר **אברהם פרייס** שליט"א כאחד מגדולי תלמידי ישיבתו של האדמו"ר הגאון הקדוש זצק"ל מסאכאמשאב, כבר נתפרסם אצל כל גדולי התורה בכיאותו המצוינת ובחריפותו ועסקותו הנפלאה בספריו שהוציא לאור עולם בשם **"משנת אברהם"**.

וכעת הוסיף שנית ידו להוציא לאור הדפוס את **הספר חסידים** בכאור רחב ובהעמקה עצומה, במראי מקורות בש"ס ובפוסקים בכיאות גדולה ובחריפות עד להפליא. ולמרות שהמחברים אשר קדמוהו לא התענינו רק בהדברים המוסריים הנובעים ממקור קודש **ספר חסידים**, הנה ידידינו הרב הגאון המחבר שליט"א יגע ומצא כרי מדתו בעבודתו המאומצת של הרבה שנים לברר וללכך גם את ההלכות והמנהגים הקדושים הנמצאים בו והפליא לעשות בעבודת הקודש זו.

לכן אני מוסך ידיו שראוי ונכון לפרסם עבודה גדולה וקדושה כזאת, וחובה רמיה על כל לומדי תורה להביא מהבושם הזה לתוך ביתם. וכל המסייע יתברך בשפע ברכות מהספר חסידים הקדוש ובכט"ס. כעתירת נפש ידיד המחבר הגאון שליט"א הבא עה"ח למען כבוד התורה.

שלמה רוד כהנא

ב"ה י"א בכסליו תש"ד.

יצחק אייזיק הלוי הרצוג
הרב הראשי לישראל
החופעה"ק ירושלים ת"ו

לכבוד ידידי הרב הגאון הגדול וכו' וכו' כש"ת ר' **אברהם אהרן פרייס שליט"א** אב"ד ור"מ כט"ס מאראנמא

שלום וברכה.

הגיעוני העלים למכחן של ספרו **משנת אברהם על ספר חסידים**. באמת אין אני יודע למה שוב סבבך כ"ג את הסכמתי. הלא כבר פקיע שמיא ויצאו לו כבר מוניטין בעולם ההלכה לשם ולתפארת. אך רצונו של אדם זהו כבודו, ואם כי מרדותי עצמו מספר, לקחתי לי מועד ועיינתי זעיר שם זעיר שם בהעלים הנ"ל ומצאתי בהם ת"ל שהוסיף כפלים לתושיה גאונית בהלכה, וגם במוסר היהדות. אשרי שלו ככה. יתענגו רבנן ותלמידיהן על דבריו הנחמדים בפלפלה וכגבורה של תורה, ועל דבריו מחקריו היפים והנעימים. יהי נועם ה' עליו ויפוצו מעינותיו הוצה ויתברך בכל הברכות ובמילוי משאלות לבו לטובה!

ידידו מוקירו כערכו הנשגב
יצחק אייזיק הלוי הרצוג
ראש הרבנים לישראל
החופעה"ק ירושלים ת"ו

ב"ה ירושלים ו' חשון תש"ד לפ"ק

דוב בעריש וויידענפעלד
אב"ד דס"ק טשעבין

ור"מ דיישיבת "כוכב טיעקב"
כעת בעיה"ק ירושלים תוכב"א

שוכמ"ס לכבוד ידידי הרב הגאון הגדול החו"ב טובא, ערוגת הבושם וכו' כש"ת מ"וה **אברהם אהרן פרייס שליט"א** אב"ד ור"מ כט"ק מאראנמא, קנדה

אחדשכת"ח

העלים לתרופה מספרו הנחמד **משנת אברהם על הספר חסידים** השגתי אשר בו הראה עוצם ידו ורב חילו לכאר דבריו הקדושים המתומים והנעלמים במקורות מהורים אשר כל הרואה אומר ברקאי. וע"כ אני אומר יישר כחו וחילו של כבוד גאונו על פעילתו אשר פעל ועשה לזכות את הרבים ולעטר את הספר הקדוש הזה בזר זהב ולפתוח עינים בהבנת דבריו הרמים והנשגבים.

ואברך את כת"ה שיוכה הלאה להגדיל תורה ולהאדירה ויקויים בו יפוצו מעינותיו הוצה מתוך נחת ורחבה וכט"ס.

ידידו
דוב בעריש וויידענפעלד

* הערות מהגאון הנ"ל מעבר לרף.

ירושלים י"א בכסליו התש"ב.

מקיצי נרדמים

ירושלים, רחוב אבן שפרוט 5.

למע"כ הרב ר"א פרייס שליט"א, שלום וברכה.

ברצון רב הנני נותן בשם הברת סק"ג את הרשות לכבודו להדפיס מחדש את **"ספר חסידים"** שיצא לאור ע"י הברתנו, כתוספת ביאורים והערות משלו.

ויאיל נא בטובו לשלוח לועד החברה 5 אכטמפלרים מן הספר. הריני מברך את כת"ר שיוכה כמהרה לברך על המוגמר ויוכה בזה את הרבים.

והנני מכבדו ומוקירו
שמחה אסף

ההערות מאת הגאון ר' רוב בעריש שליט"א וויידענפעלד

וע"ד הערתו הענומה (א) ע"ד קושיית הגר"א המונח צד"ת חת"ס אר"ח סי' קכ"ח לדין מותר ליקח שכר מקצורת מתיים לדסורים צהלה הא הוי כשכר פועל לעשות עמו יי"ג ע"ש וע"ז תמה כת"ר שלא הניחו משנה שלמה צנזר דף י"א דאם חמר חלל סגור הייתי שחמוס מתירין לי מפני שאני קונר את המתיים הרי זה מותר ור"ש אומר, ע"י תוס' שם כלומר שאני לריך לטמאות נהם ולטפל בהם נשכר מפני דחקי.

וחשבתי לכאורה לתרן דהגם ד"ל אי צעכ"ס שייך מלות קנורה ועיין בירושלמי פ"ז דגזיר וכתבתי צוה צספרי סי' נ"ח וק"צ מ"מ עכ"פ קונרין אותן מפני דרכי שלום כמנואר צס"ס גיטין דף ס"א א"כ י"ל דלין רל"י ממתני' ד"ל דה"י קונר מתי עכ"ס צסכר דמת עכ"ס מותר צהגלה כמנואר בירושלמי צפי המגניע תפטר צמת עכ"ס ונתוס' צ"ק ד"י ואיסור טומאה שייך וע"כ פליגי רבנן ור"ש אי חסור או מותר.

אור"ס צחמתי דקי' כת"ה חחר וניעור לפי דעת היראים מונח צמל"מ פ"ג מהל' חלל דעל מת עכ"ס כיון דלינו מטמא צהלה אינן הכהן וזיר מוחרין ולא קשי' מש"ס טיר פ"ק משום ד"ל דהסוגי' דאם חזיל חליצא דרבנן דס"ל דעכ"ס מטמאין צהלה ע"ש — ח"כ הכא צמתני' דידן דר"ש אומר והוא הא ס"ל צינמות דף ס"א דלין עכ"ס מטמא צהלה וממילא ליכא למימר דמיירי צמת עכ"ס דהא לדידי' גס חיסור טומאה ליכא צמת עכ"ס כנ"ל — אולם האמת כאשר כת"ה צעמו הרגיש צוה דחי' לא נעלם מתני' הלא ונגדולים הנו"ל רק חתרו להבין הטעם דמותר וכן מנואר צס"ס סנהדרין דף כ"ו צהטבו קנוראי דשמתניהו ר"פ דהוי רשע דחמוס כמנואר צרש"י שם דמשום שכר חמון חללו יו"ט — עכ"פ פשיטא דמותרין ליקח שכר ועיין שו"ע אר"ח סימן תק"ו סעי' ה' ומג"א שם אות י"ד.

וע"ד מה שהעיר מעכ"ג על דברי אהמו"ר ז"ל צספרו כוכב מיעקב ר"ד [צספר הי"ל מפלפל לתרן דקדוקס שם התוס' ציומא ס"ו: אחר רפרס זאת חומרת עירוב והולאה לצבת ואין עירוב והולאה ליום הכפורים, ללא דחא דה"ס כמו שדחה צכריתות י"ד, ודילמא שאני שער המשלח דהכשרו ציום הכיפורים נכד. וכתב הגאון הי"ל בתוך פלפולו דלין חיסור של נטילת נשמה של השעיר חל על חיסור הולאה דקדים לוי, משום דלין חיסור חל על חיסור, ע"ש. ותמהתי דמה שייך לומר דלין חיסור חל על חיסור צמלכת צנת הא העושה ל"ט מלאכות צצנת חייב ל"ט חטאות משום דכל מלאכה הוא חיסור לעצמו והטעון והלא והאופה הרי הוא כאוכל חלב ודם ונותר.]

הנה גס חכמי הרגשתי צוה מצד. חלל מה שהעיר מע"ג ממה שחייבים על ל"ט מלאכות שעשון כולן צהעלם אחת משם אינן רל"י מפני צצמון שעשה המלאכה השניה כצד כלתה המלאכה הראשונה צ).

אך צצמת נדק מע"כ צעיקר הדגד כי הזומר ולריך לעניס חייב משום קולר ומשום נוטע, וכן צס"ס מכות כ"ג צצי חרש ומתפסה נ) חולם חלל חמרתו שכ"י אהמו"ר דייק צלשונו והציא מש"ס יצמות דף ח' חתם חד חיסורא והכא חרי חיסורי ושם מנואר דחמרינן הואיל ואשתרי אשתרי וכן הוא צצצחים ל"ג, וח"כ הלשון אינן חיסור חל על חיסור הוא רק לשון מושאל וכוונתו היא כיון דהותר חיסור הולאה לצורך מנוה נימא דאשתרי נמי גס חיסור השני. ועפ"ז יש לפרש כל הפלפול של אהמו"ר זצ"ל. **ובי"דותי** העירותי כעין זה צהא דיומא ס"ו, עתי חפילו צצנת לומר שאם ה"י חולה מרכיבו על כתיפו, והקשה צחידושי אר"י דצי עילאי לפי מה דאיתא ציומא ס"ה דפריך חלל מת המשלח חמאי ישפך הדס הא איתעניד מנותי, ופירש"י דשילוח השעיר אינו מעכב, ולפי מה דמנואר צמנחות ע"ג דכל דבר דיעבד אינו מעכב אינו דוחה צנת, ע"י שם צתוס' ד"ה חמאי, משום דדומיא דתמיד צענין, וח"כ חמאי שילוח השעיר דוחה צנת הא חמרת דלינו מעכב. חלל ד"ל דהכא כיון שה"י חולה ולינו רלוי לשילוח חס לא ה"י דוחה צנת להרכיבו על כתיפו ה"י מעכב משום דר"ז דכל שאינו רלוי צלילה צילה מעכבת צו.

אל"א דהמפרשים הקשו חמאי השילוח השעיר דוחה צנת הא אפשר לשלח ע"ש שנים וכן הקשו חלל קרבנות שדוחין את השצנת הא אפשר לשחוט ע"י שנים. אך צצמת ל"ק כלל דהא מנואר צס"ס יומא מ"ו דצצנת דותרה צניצור ולכן אינן להדר חחר. שנים דותרה המלאכה צצנת כאילו היום חול. זה תינח לענין שחר קרבנות חלל לענין שעיר המשלח שוב קשה כנ"ל חמאי דוחה צנת הא אינו מעכב צדעניד ואין לומר כנ"ל משום דאי חמרת דלינו דוחה הוי כמו אינו רלוי צלילה, דהא רלוי לשלוח על ידי שנים, וכיון דרלוי להיות נשלת שוב אינו מעכב ולינו דוחה את השצנת.

ובחידושי העירותי דגס הש"ס דלין סוגר כהירושלמי יומא פ"ו ה"ג דעתי צל למעט שלא ישלחו צידי שנים. וממילא ל"ק כלל, דאי אפשר לשלחו ע"י שנים.

שמחתי לשמוע כי ספרו מוכן צלאת לאור עולם והגני מנפה להופעתו להרנין את צו הלומדים.

מנאי ידירו ומצדו כרוס ערכו הדוסכ"ת צלונ"ח מנפה לצבר ולהתצצר צס"ט.

דוב בעריש וויידענפעלד

(א) ראה למס' בבבאורי בבסין ש"פ. (ב) חלל גס בחגרוו של חוכב פיעכב הנ"ל כו הוא בשעה שחייב על נטילת נשמה ככר בלחה מלאכה הוצאה. או שפלאכת נטילת נשמה בלחה מקורם, משום שער שפא הניע לחצי החר נעשה איברים אוברים. (ג) אירבה כשתי הפלאכות נעשות בבת אחת אינו שום שאלה ש"י אינו חסור חל על חיסור, רהא בבת אחת גס בעלמא חיסור חל על חיסור.

על דבר הצוואה

הצוואה המיוחסת לרבינו יהודה חסיד הורפסה ברוב ההוצאות של הספר חסידים, משום שמיחסים את הצוואה להמחבר של ספר חסידים — לר"י חסיד זצ"ל.

בפעם הראשונה נדפסה הצוואה בוויניציה בשנת שמ"ט בספר יורה חטאים לר"א רמח תלמיד של רי"ח. המתחלת: „אלו המצות אשר צוה מוה"ר ר' יהודה חסיד זצ"ל, בן הקדוש ר' שמואל זצ"ל, בן מוה"ר ר' יצחק, בן רבי אליעזר הגדול זצ"ל. יש מהם לזרעו ויש מהן לכל ישראל”.

כל הצוואות שנדפסו אחרי כן בודאי שנעתקו מהצוואה הנ"ל אלא שיש בהן שנויים הן בהתוכן והן בהסדר, כי המעתיקים הכניסו לתוך הצוואה דברים שמצאו כתובים על הנלוותות של הצוואה ושל ספרים שונים.

קמעים מהצוואה נמצאים:

(א) בספר רקח סוף סימן שט"ו. המתאימים להסימנים: י"ח, כ"א, כ"ב, כ"ד, כ"ה, כ"ו, כ"ז, כ"ח; ל"ג של הצוואה אשר לפנינו.

(ב) בספר תולדות אדם וחזה מרבינו ירוחם, סוף נתיב כ"ח חלק א', המתאימים להסימנים: י"ח, כ"א, כ"ב, כ"ד, כ"ה, כ"ז, כ"ח, ל"ג. של הצוואה אשר לפנינו.

ביאורים ופירושים להצוואה

ביאורים ופירושים להצוואה יש:

(א) דמשק אליעזר מאת ר' מנחם אליעזר מאהלער, קראקא תרנ"א, הוא קונטרס המכיל: תולדות החסידים: רבינו יהודה חסיד ב"ר שמואל חסיד, ורבינו יהודה חסיד ב"ר יצחק שיר ליאון ז"ל, מכוא וביאור להצוואה של רי"ח כפי כתב יד אשר בעדק הספרים בעיר מינכן. את הכאור הזה הנני מעתיק בספרי הנוכחי כי לו משפט הבכורה באשר מחברו ה' הראשון אשר עמל ויגע לבאר ולפרש את הצוואה.

(ב) ספר שבועים תמרים, ביאור רחב על צוואת רי"ח מאת ר' חיים שמעון דוב, רב דק"ס הארקי, קראקא תר"ס. בהספר הזה יש 175 דפים, ומפני אריכותו אי אפשר לי להעתיקו ולהדפיסו. השתמשתי בס' הזה בביאורי להצוואה והבאתי מתמצית דבריו.

(ג) מקור חסד, ביאור להצוואה מאת ראובן מרגלית נ"י, לעמבערג. לא השתמשתי בפירוש הזה בביאורי להצוואה מפני שבכלל דבריהם של הביאורים הנ"ל שקדמוהו דבריו.

התנגדות חכמי ישראל לכמה ענינים שבהצוואה

ישנם דברים בהצוואה שחכמי ישראל (א) התפלאו עליהם עד למאד מפני שהם כנגד דברי התלמוד (ב) עד שנדולו ישראל זקוקים היו לומר: לאו ר' יהודה חסיד תמים עלה, או צוואה שבסימן פלוני אינה אלא לזרעו של החסיד בלבד לאחר שראה ברוח קדשו שזרעו לא יצליחו או סכנה היא להם אם יעברו על אותה צוואה, או דהצוואה אינה אלא למאן דקפיד.

ובביאורי להצוואה אשר לפנינו השתדלתי שלא להשתמש בדחיות הנ"ל כי לא יתכן — לדעתי — להסכים ולומר שסימן פלוני אשר בהצוואה הוא מאת רי"ח ויש להזהר בו בכל תוקף ועו והסימן הסמוך לו לא מפי רי"ח יצא.

גם ההסברה הנ"ל שהדברים שבהצוואה שאינם כפי התלמוד צווה החסיד רק לזרעו, אינה מתקבלת על הלכ והוא תירץ שיש בו משום דוחק גדול „באין ברירה“, דמלבד שדבר המוטל בספק הוא אם מותר לו לאדם לסמוך עצמו על רוח הקדש ולעבור על דברי חכמינו ז"ל. עוד יותר מזה אי אפשר לקבל שחסיד שבחסידים כרבינו יצווה כזאת בתורת צוואה לדורות אחריו. ובפרט שבאלו הצוואות שאינן אלא לזרעו מפורט בהן שהן רק לזרעו, וזוהו אנו למדים ששאר הצוואות לא לזרעו בלבד אלא לכל עולם נאמרו.

ולדעתי, הדרך היותר קרובה אל נקודת האמת היא שהסימנים הללו שאינם בהתאמה לדברי התלמוד זקוקים לאוקומי נירסא, כלומר, הנוסח צריך תקון, כי אין לנו שום בהירות על דבר הצוואה והשתלשלותה בכלל, אין אנו יודעים מי היה המעתיק הראשון שהעתיק את הצוואה בספר יורה חטאים בשנת שמ"ט שהוא ארבע מאות שנה בערך אחרי זמנו של רי"ח, ואם העתיק מכתב ידו של רבינו או מכתב אחר, אם הצוואה היתה כתובה בספר הכבוד המיוחס לרי"ח שנאבד ואינו, או שהיתה כתובה לקטעים בספרים שונים דוגמת הקטעים שבספר רקח וספר תולדות אדם וחזה. הנ"ל.

והרי בסוף הצוואה שבספר יורה חטאים כתוב: „נשלמו צוואת רבי יהודה חסיד ז"ל. סך סימני חיבור קטן זה ע' וסימניהם „סוד“ ה' ליראיו ובריתו להודיעם“ ובפרטן אי אתה מוצא שם אלא נ"ו סימנים, ואפילו אם נדחוק ונחלק כמה מהסימנים — שאינם בעצם אלא ענין אחד — לשני סימנים, גם כן לא יעלה מספרם לשבעים סימנים.

אמור מעתה כשם שאין דיקנות במספר של הסימנים אשר בהצוואה, והסרון הנראה יש כאן, כך אין התוכן מדויק ובמקום שדברי הצוואה מתנגדים לדברי רבותינו בעלי התלמוד אין שום ספק שיש כאן טעות סופר, ומוטב לזקוף הטעות לחובתם של המעתיקים שאין אנו מכירים אותם ואת סמכותם מאשר לומר שרי"ח השאיר לבניו צוואה שיש עליה ניגוד כל שהוא מטעם התלמוד.

לכן שיערתי בביאורי להצוואה שיש כמה סימנים שהנוסח אינו מתוקן כל צרכו. והגם שאין בהנוסח שלי אלא משום השערה גרידא ואין בידי ראיה שבנוסח המקורי ה' כתוב כמו ששיערתי, ואם באנו לנסח נוסחאות חדשות אין לרבר סוף, אבל ברור שאותן הצוואות שעוררו רעש מפני התנגדותן לדברי התלמוד, לקיוות בחסיד ויתיר, ולתקון סופרים הן זקוקות.

(א) ראה: נודע ביהודה תנינא אה"ע סימן ע"ב, תשובת שב יעקב אה"ע ס' כ"ג, חתם סופר יו"ד סימן כ"ו.

(ב) ראה: שו"ת הרד"ד בית שני ח"ג, שו"ת חכם צבי סימן א'.

הצוואות לסוגיה

כפי ההנחה בהביאור שלי שבכל מקום שאינו מפורש בהצוואה שיש משום סכנה להעובר עליה, טעם הצוואה הוא משום נדר איסור או מצוה או משום עצה טובה, יש לנתח את הצוואות לארבעה סוגים כדלהלן:

(א) דברים שנאמרו לכל העולם ויש משום סכנה להעובר עליהם, והם הכתובים בהסימנים: נ' ח' ט' ו' י"ח כ' כ"א כ"ב כ"ג ב"ד כ"ו כ"ז כ"ח ל"א ל"ג ל"ד ל"ו ל"ז ל"ח ל"ט מ' מ"א מ"ב מ"ח נ"ד נ"ה ס"ב ס"ג.

(ב) דברים שנאמרו לכל העולם ויסודם בכרי להציל את האדם מן העבירה או ממניעת עשיית מצוה והם הכתובים בהסימנים: א' ד' ה' ו' ז' ט' י"ב ט"ז כ"ה כ"ט ל"ב ל"ה מ"ג נ"ז ס'.

(ג) דברים שיש בהם משום עצה טובה לכל אדם, והם הכתובים בהסימנים י"א, מ"ד, נ', נ"א, נ"ב, נ"ט.

(ד) דברים שלא נאמרו אלא לזרעו של רבינו, והם הכתובים בהסימנים: ב' ו' י"ג י"ד ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ע'.

המירא כנגתא מאיסורא

והנני להדגיש מפורט ומפורש שכל מה שכתבתי לפרש ולבאר דברי הצוואה אינו אלא השערה בעלמא, ולכן אי אפשר להוציא תוצאות מאלו השערות בכדי להקל באזהרות אשר בהצוואה, כי דברי רבינו רי"ח נתקבלו בתוך כל שדרות עמינו מדור דור בתור דברות קדש וכבר אמרו בירושלמי תרומות ח"ג: צריכין למיחוש למה דבריינא חוששין. ובדברים שיש בהם משום חשש סכנה כתיב חשמו לך ושמור נפשך מאד, וכתיב ונשמרתם מאד לנפשותיכם. ואם לצורך מצוה יש מרבתינו האוסרים להכניס עצמו בדבר שיש בו משום ספק סכנה, והרי זה רומה לדבר דשכיח היזקא דאין המצוה מצלת ולא אמרינן שומר מצוה לא ידע דבר רע (ג), בדבר שאינו מצוה על אחת כמה וכמה שצריך כל אדם להיות זהיר ונוהר בכל מה דאפשר. ושומר עמו ישראל ישמור צאתנו ובואנו לחיים ולשלום מעתה ועד עולם.

(ג) ראה סי'ט: שעי"ו, תקס"ב בספר החסידים שלפנינו.

אזהרות וצוואות מריה"ח

(* **הא לך אזהרות וצוואות רבינו יהודה החסיד החתום בשם רי"ח אשר צוה לפני מותו מהן לזרעו מהן לכל ישראל ומהן לאוה"ע**)

ד מ ש ש א ל י ע ז ר

מ ש נ ת א ב ר ה ם

א

א

א [א] **לא** וכו'. נכדי שלא תהי' סתירה לנוואה זו מדברי הש"ס זכרות מ"ג, כמוצא נדמש"א, ומירושתמי מעשרות ספ"ג ר"א זרבי שמעון אזל לגבי דר' שמעון זר' יוסי צן לקוניה חמינ הרי מנואר שני ר' שמעון התחתנ, כמוצא נספר שניעם תמרים אות כ"ח נאריכות, נראה, שנהלוואה הקפידה היא שני זני אדם שמתיהן שוין לא יעשו נשואין לנניהם זיוס אחד. כי צוה יש לחוש להרצה תקלות כדלהלן:

א **ידוע** דלפנים זישראל השמש היה מומין זשס זעל השמחה את המזומנים להחתונה, ואס שמות זעלי השמחה שוים, נקל יוכל להיות שהמש מומין את אחד מזני עיר לזוא לחתונת משה אוהבו והוא יתשוב שהוא מומון אל משה שונאו וילך שמה, כמעשה הקמאל זר הקמאל גיטין דף כ"ה:

ב **בנישין** פ"ט, אמרין: שלא לפלוני אין חוששין לה, פירש"י יאל עליה קול שמקודשת היום אזל לא הזכירו שמו לומר לפלוני, אלא נתקדשה סתם אין חוששין לה. ע"ש, וכשתהינה שתי התונות של שני זני אדם זיוס אחד זעיר אחת, חתונה אחת זנית יוסף זן שמעון והשניה זנית יוסף זן שמעון השני. והעונדים שס אפילו ראו נרות דולקות ומעות מונעות וכאים טוות לאור הנר ושמות לה ואומרות פלונית נתקדשה למשה, ונת יוסף זן שמעון השניה נתקדשה לראובן, אזל לא ידעו איזו היא נת יוסף היא שנתקדשה למשה ואיזו לראובן, ועל פי הדין הכ"ל לא יחזיקו לאחת מהן למקודשת, הנס שנאמת נתקדשו שתיהן.

ואפילו לוי שמקפיד זזכר זה היינו דוקא על השמות השמות של המחמתים אזל לא על שמות של אמהות החתן והכלה, כי מזה אין זכר זנהלוואה. (שניעם תמרים).

בספר זמח נדק מהגה"ק מלוצוויטש אה"ע סי' קמ"ג נשאל זזכר שאחד שמו שמואל זנימין וסס מחותנו שמואל, ונפסק "דאין צוה שום חשש זעולם כלל". ומסתמך על תשובת שז יעקב חל"ע סי' כ"ג שמקיל כששמות המחמתן והחתן שוים, משום ד"ל לאוואה זו רק לזרעו של החסיד נאמרה, וכשיש לאחד שני שמות שאחד מהם שווה לשמו של המחמתן השני אין לחוש כלל. וכן הורה הגאון ר' שלמה קלוזנר ז"ל, ראה זשניעם תמרים אות כ"ז, כ"ח.

שני זני אדם וכו'. ואס יש שינוי זשמות אין קפידא ורלי' מש"ס (זכרות מ"ג א') רז יהודה היו עסיק לוי לזרי' זי ר' יהודה זר חנינא וכן זנוואה ד' גני לא יקח אדם אשה ששמו כשס חמוי ה"ג אס יש שינוי מותר ורלי' מש"ס (סוטה י"ג ע"ג זע"י וזיתר מלינו (שנת קמ"ז עירובין י"ג פסחים ק"ז ז' יומל ז"ז ז' נדה ל"ז ז' וע"י זתי"ח על עירובין סס) שרגלין לקרות שנות הרצה לאדם אחד לפי"ז אין אנו זריכים למ"ש זשוי"ת השיב משה סי' ס"ט דמ"ש זש"ס כ"ל יש לומר שהי' להס שס זלע"ז כמו שאנו קוראים ליהודה "לזי" וכדומה ומה שלא סכר שס זה זש"ס שנודאי לא הזכירו אלא שס הקודש ע"ש. וזשוי"ת אמרי' אש נחית לחלק (ז"ח י"ד סי' ס') זמה דאמרינן חמירא סכנתא מאיסורא היינו שהס סכנה זטצע כגון ארס נחש וכותח הנזלי (פסחים מ"ג א') אין לסמוך על הספק (נהי דלא מרגישין הטעם כשיס סי' מ"ו משהו איכא) אין אזל כשאין סכנה זטצע (רק שזפה זרות הקודש שיש סכנה) אין מוכרח לומר צוה חמירא סכנתא מאיסורא עכ"ל ע"ש. אחר זקשת המחילה מהדר"ג נלפע"ד שהסזרז הפוכה דאס אמרו זזכר זע"י אשר יש לוי תכלית וקץ חמירא סכנתא (דכל שאין זנו טעם וכ"ש משהו אין זו סכנה) אזל לא כן הוא זזכרים העומדים זרומו של עולם שאין להס קץ ותכלית ע"כ כשזר ר' יה"ח שזזכר זה יש סכנה זודאי אין לנו להקל זזכרים שנאמרו ע"י הנצי"ה הקדוש ריה"ח זזכל זזר שיש חשש סכנה אסור לעשותה כמ"ש הרמב"ם (זחלי רזחא פי"א ה"ה וע"י פר"ד דרוש ז' ושו"ת שזילת שלום מהדו"ת סי' רע"ב) וצוה נסתר מ"ש זשוי"ת אמרי' אש חיד צוה שלא לישא אשה אשר הכרו עומד מ' יוס קודס יזירת הולך אהפלא על תמיהתו שאס זעל אמרי' אש שמוע הכרו אשר עליו יאמר ריה"ח שלא יעשה כפי הכרו. זלי ספק ידע הנצי"ה שאס שיש ז' המחמתים זשמותם וכדומה נגזר עליהם עונש מיתה וכדומה ע"כ הזהיר עליהם. נס מ"ש האמרי' אש שחשס הסכנה אינו כ"א זלע"ל. זזר זה אי אפשר לאמרו שהרי כ' זפי' זנוואות שני זני אדם שמתיהן שוה לא יזדווגו זילדיהן הרי לפניך שאזרהה היא על שניהם ועוד הרי כ' ריה"ח זנוואה ד' ואס נעשה ישנה שס אחד וכו' הרי לפניך שאס שנתה שמה אולי יש תקוה כמו אס שינה שמו שכי' אולי יש תקוה. והנה השגתי העתק תשובה מהה"ג משה האלנרשטאס נרו יאיר ורליתי שהשיג על אמרי' אש הכ"ל זמה שחידש דכל הטעם של החסיד הוא נשום שראה זרוח קדשו שאין זה זיוונס ע"ש ע"ז הקשה הרז הכ"ל הא זדה"י מנואר זנהלוואה דאס זערו וכשאו ישנה שס אחד הרי דאין זה הטעם שראה ריה"ח זר"ק שאין זה זיוונס דא"כ חיד כ' ואס נעשה ישנה שס אחד זשזיל זשנתנה השס ישנתה זיוונס. אהפלא עד ידידי הרז מהר"ס שליט"א דלמקשה על זעל אמרי' אש הי' יכול להקשות קושי' הזאת על ריה"ח וע"כ זריך אחת לומר מ"ש ואס נעשה ישנה שס אחד ענה טונה קמ"ל ריה"ח שעי' שינוי השס מזנטל הגזירה שכן מלינו לחז"ל שאמרו (ר"ה ע"ז) ז' ועמ"ש זס"ח סימון שז"א) שלשה זזרים מקרעין גזר דינו של אדם ואחד מהם שינוי השס זה הוא לדעתי כוונת הנצי"ה שכי' דהיכי זשנתנה שמו אין קפידא והתפלא הרז מהר"ס הכ"ל שרזינו כ' אולי יש תקוה כי פירוקא לסכנתא לא אמרינן. וזשוי"ת אזני זרק חלק אהע"ז סי' ד' כ' וז"ל (והוא מתכמת אדם כלל קכ"ג סעיף י"ג) דרזינו דוקא נקט משולשים כמ"ש זסי' תע"ז והעולם טועים צוה ע"ש ואחר זקשת הסליחה מכזודס הרמה אין לתלות הטעות זזרים א' אלו כ' כאן סתם זני אדם וכו' ולא כ' שני זני אדם נוכל לומר זגס כאן מיירי זמשולשין כמ"ש רזינו זפנים הספר אזל רזינו כ' שני זני אדם וכו' כ' כאן נחית כאן לענין משולשין והרואה יראה שכלן לכתחלה וזפנים מיירי זזיעזד ע"כ התס הקפידא דוקא זמשולשין. ז) כלן גזר זנוייה זשכית אזל זפנים הוא זזר שאינו שכי' שני מחמתים

(* **אשר העתיק עבורי הה"ג פה"ג ראבינאוויטש סכ"י פהרי"ג אשר בעקר הספרים בעיר סינקען ואשר העתיק עבורי הרב החכם פה"א בערלינער סכ"י צוה זזרר.**)

ב

יהאחדו בשמותם שלשה דורות ונשׁו״ת דבר משה סי מניא נסם גדול שאמר על החכמת אדם שטעה בהננת הס״מ ודעתו הס״מ הנ״ל אינו מדבר בחיות וחטנו או בכלה וחמותה אלא קאי אדלמעלה ומדבר באלמן וה״ק אלמן שיש לו בן מאשתו הראשונה שהי׳ שמה רנקה ויש לו בן אלמן שהי׳ לו אשה ששמה רנקה לא יקח פ״צ אשה ששמה רנקה שאם יקח אשה ששמה רנקה לא ילליה שהיא משולשת וכי׳ ע״ז הרב ז״מ שיח״ נעהמ״ת שו״ת רב טונך דזה לא יצויר רק בלשה ונתה ונת

לא יתחתן וכו׳. נספר כנסת הגדולה שהי׳ ס״ד-כתיב: אמר המלך ראונו רבים שני אחים בשואין שתי אחיות ולא עלה זיווגם יפה. ולא זו בלבד אלא אח ואחות הכשואין לאח ואחות לא הגליחו זיווגם. עכ״ל. ובספר שבעים תמרים הניא גסם הגה״ק צעל נחמ דק, פסקי דינים, שכתב בדבר צוואה זו: ואני שידכתי את בני המופי ישראל נח עם ז״ג אע״פ שכבר שידכתי צתי לז״ג הג״ל. וסמכתי על שו״ת נוצ״י מד״ת סימן ע״ט בחל״ע שכתב — לזרעו נזה דוקא, וכו׳. ועל הרב צעל ז״ל ז״ל צודאי שיש לסמוך עליו כי רב נוצרי, פוסק ואיש קדוש הי׳.

נתה שהיו משולשים והד״מ כי שהאדם והנת ונת הבת לקחו ג׳ שמות שיש טעה שזה לא היו משולשים א״כ מומילא נסתר דברי הדבר משה:

לא יעשו כו׳. היינו ז׳ בני אדם שאמם יהודה ואף שמות אביהם חין שזה נכ״ז לא יעשו. אפשר משום עין הרע:

ספק וכו׳. חין זה ספק שהרי כי צראש הנוואות מהן לזרעו ומהן לכל העולם ע״כ הוא לכל העולם:

ב

לא יתחתן וכו׳. עי׳ כנה״ג אהע״ז סי׳ ס״ב.

ג

שני חתנים וכו׳. נאצל רנתי פ״א (מונא צרקה סי׳ שג״צ) חין ומקלסין שתי כלות צעיר אחת אלא״כ יש שם כדי קילום לזו וכדי קילום לזו רשׁו״א אומר אעפ״כ אסור משום אינה עי׳ הנהות מיימוני פ״ו מהלכות אשות אצל היכל דליכא לינה אפשי צנרכות לא מפשיקן (שו״ת רדב״ז סי׳ תמ״ח) ולדעת התו׳ סוטה ח׳ אי ד״ה חין וד״ה והא נראה אף צדליכא קפידא אסור ועי׳ מ״א סי׳ קמ״ז ס״ק י״א:

חופת שתי אחיות וכו׳. עי׳ ז״י וכנה״ג אהע״ז סי׳ ס״ב וט״ז א״ח סי׳ קמ״ו סק״א: נצנת. כן אמר לי הרב הנדיק מהר״ש ה״ש האנד״ק שינאווי שליטיא שכל״ל צניקוד „סגול״ ור״ל צמקוס אחד. אולם מהכתוב מלא שנוע זאת נראה שקאי על השנוע ולא על שינתם. ול״ג שז״ל צנת אחת:

ד

לא ישא אדם וכו׳. שאין לו לאדם להראות שמתנהג בחסידות עי׳ סי׳ תפ״ח ובפתח דבר נס״ח ומ״ש ימות ס״ב ז׳ סנהדרין עי׳ ז׳ דל״ר פ״ב ונתוספתא קידושין פ״א ה״ב מצואר יותר וז״ל לא ישא אדם אשה עד שהגדל נת אחותו ועי׳ בתו׳ ימות שם ופ״ת הוה קי״ד שם ובפני משה לירושלמי ימות פ״א ה״א ובישׁ״ש ימות שם וכן כ׳ הפוסקים רמב״ם פ״ב ה״ד מאיסורי ציהא ורמ״א בלשׁ״ע סי׳ ז׳ סעי׳ ו׳ וסימן ס״ט סעיף ה׳ שהנושא נת אחותו מנהו קעצד וגם נת אחיו לדעת כמה פוסקים הוא מנהו א״כ איד כ׳ רבינו לא ישא, ואפשר דמ״ש רבינו לא ישא אחיג דעלמא קאי כי יש נשואין האלה יבורא אצל היכל דהוא חסיד איהו יאי וגולתי יאי לאנסוני לנת אחותו ועליו נאמר אז תקראו וד׳ יענה ועי׳ צרכי יוסף אהע״ז סי׳ ז׳ ואפשר דלאנז הזהיר ריהיית שלא יעמים על בנו ליקח את נת אחיו או את נת אחותו עי׳ סי׳ תקס״ב:

ולא ישא אדם וכו׳. הגאון חיד״א צ״ס יוסף אומן כתב אני הצעיר ראייתי מעשים שלא הגליחו זיווגם ואתיא מכללא אחת

היתה שאז״י אמר שלא חס לזה ולא היו ימים מועטים שמת החתן צקור שנים והכלה אזלא ונדללה ושזו שנית נאחת ונתגרשה ומתה בחוסר כל וזרע חין לה ר״ל ונראה מה שהעולם מדקדקים ונהררים בכלה וחמותה יותר ממי ששמו כשם חמיו לפי שצאם נושא אדם אשה ששמה כשם אמו או כשקורא את אשתו בשמה הרי מזכיר את אמו צלי שם התואר אם זה אסור כמנאר צקידושין ל״א ז׳ וצרמנ״ם פ״ו מהל׳ מומרים ונטור יוד״ל סי׳ ר״מ ונשׁו״ת רדב״ז ח״ה סי׳ תי״א הגם דציויד סי׳ ר״ל סעי׳ ט״ו כי רמ״א דצנס שרגילין צו מותר להזכיר הא כי שם דוקא שלא צפיהם. וצנה לא קשה מ״ש צפנים סי׳ תע״ז וכן האדם שלקה אשה ששמה רנקה

[א] בבית הכנסת וכו׳ בהנחה הנדפסה הנוסח: שני חופות צצנת אחד אחד מהם יעני או ילך לגולה או ימות.

והלשון אינו מתוקן כי מהראוי לומר שתי חופות ולא שני, אם לא שהי׳ כתוב „צ׳׳ חופות והמעתיק כתב שני צמקוס שתי. ולדעתי שני הדברים צסי׳ זה עיני אחד הוא וכך צריך להיות: שני חתנים של ז׳ אחיות צצנת אחת וצנה״כ אחד, לא ילליה. וכו׳, ובכן נכון ניב שני, והוא משום עין הרע, ולפי זה צצני חתנים שואים ז׳ אחיות חין קפידא.

הגם דמן הדוחק הוא להניח בהנחה משום צצני חתנים תשט״ז מזהיר רבינו על שני חתנים שנושים נשואין צצנת אחת — לא ילליה. אולם ממה שכתב רבינו צצני חתנים נשואין צצנת אחת שישו חתנים צצנת אחת ומת הצחור לפני זמנו צמקוס הרני על שהצחור הי׳ מהלך צנרצנות לצדו וחתין צריך שימור, צנרכות כ״ד: נושוע דענא הכשואין של ז׳ חתנים צצנת אחת אינו מתיק.

ובספר שבעים תמרים האריך צזה, ותמציית דצריו שהעיקר הוא כהנהות הסמ״ק סימן קל״ה-ז׳ הוצא צט״ז אר״ה סי׳ תקצ״ח. דיש נוהגין שלא לעשות שתי חופות ציום אחד משום חין מערבין ששמה בשמה ומציוין ראי׳ מיעקב אצינו שאמר מלא שנוע זאת וגו׳, ולא היא, דהתם השתי שמתות היו לאדם אחד, דיעקב הי׳ נושא שתי נשים, וכן צצני רגל, שמתה הרגל ושמתה הכשואין הן לאדם אחד, אצל צצתי חופות של שתי נשים לשני אנשים לא שייך עירוב ששמה בשמה, וכן הי׳ נוהג מורי ר׳ יוחאל לעשות חופת יתום או יתומה עם חופת אחד מצניו הכל ציום אחד. „אך משתי אחיות פירא צצפר חסידיא חין לעשות צצנוע אחד״. הרי דצצניו פרץ צעל בהנהות הסמ״ק מעיר צצצפר חסידיא לא הזהיר חלא על נשואין של שתי אחיות צצנוע אחד. והוא כהשערתי הי״ל, חלא שכפי משמעות של הנוואה חין קפידא חלא צצנית הכנסת אחד ולא כשנשואין שתי אחיות צצנוע אחד צצני ונקומות. ואזהרה זו גדלתי משום עין הרע היא, דלי משום חין מערבין שמתה בשמה, כלומר, מנד ההורים המשיאים את צצניהם, לא הי׳ לו לר״פ להציא מוטעם הזהרת של ס״ח חלא הי׳ לו לומר דמדינא אסור.

ומה שהקשו כל מפרשי הנוואה מהא דירושלמי תענית פ״ד, אמר רבי יוחנן שמונים זוגים אחים כהנים לשמונים זוגות אחיות כהנות צצילה אחד צדהא גופנא. לא קשה כ״כ, דהדא גופנא״ הוא מוקום, ויכול להיות צצטה גדול צצו עיירות צבות, ולא נשאו שני אחים שתי אחיות צמקוס אחד. והגם צצנרכות נו״ד, הגירסא: עיר אחת היתה צצלי וגופנית שמה וכו׳, אפשר דהתחנות היו צמקומות שונים רחוקים זה מזה.

וראה צצני חתנים תנ״א מה שכתבתי צצצני הרשׁו״א ז״ל סימן תנ״א לענין הצצנת ז׳ חתנים צצנית הכנסת כחחד. ע״ש.

ד

[א] בת אחיו וכו׳. כל מה שנאמר ליישב צצרים חלו אינם חלא דהוקים, וצצק תמה צצני חתנים אהע״ז סימן ע״ט משׁ״ם

ערך ימות ס"ג וסנהדרין ע"ו, ונפרט קשה ליד יסתור רנינו דברי עלמו שכתב נסיון תהר"ט; ונהגדפס תפ"ח: הנושא נת אחותו הוא חסיד, ומה שמדחיק נעל צעדים תמרים וכן נש"ת סס תרי"ד יו"ד כ"ו לחלק והנושא את נת אחותו אם היא יפה אין זה נולה ולזו יש סכנה כנהנוואה ואם אינה יפה אז יש נולה ואין כאן סכנה, הם דברים שאין הדעת סוגלתם ואנה כתיב שמונה לישראל את אחותו מכוונת דוקא, הלא כלל אמרו חכ"ל אסור לאדם

יפקד את האשה ליד שיראנה שמה יראה זה דבר מנונה וכו'. והרמז"ס ז"ל צפיה"מ בסנהדרין ריש אלו הן הנסקלין כתב: חבל אם היא מסתכלת זה — צפנו"י — לידע אם היא יפת מראה כדי שיאנה, או אם היא כעורה ולא יאנה, זה ראוי לעשות והתורה מורה על זה, ואנשי מעשה מצעלי תורה מכוונים לעשותו. ע"ש. הגם שצנעמו הניח שם מחמירם צנעת כ"ג: כמה לנוע אדם זה שלא הכיר צאשתו. ע"ש, דזה הוא דבר יולא מן הכלל עד שהתורה נוספת לנו לשנחו ולנדרתו של אברהם אבינו ע"ה. עתה ידעתי כי אשה יפת מראה את, והש"ס האומר שיש מנהג צניעות את אחותו לא לאנשים נעלים היולאים מן הכלל בלבד ונדר. כעין שאמרו אטו כולי עלמא יעקב אבינו הוא, ימותו ע"ו.

ובשו"ת שם ארי"ד יו"ד, סימן כ"ז, מפרש דברי הס"ח סימן תהר"ט, ונהגדפס תפ"ח. שכתב: חבל אם יש רשע ומתכוון להנאחתו שהי' לו נת אחותו יפה ולא לשם מנהג נתיבות זה אינו טוב, וכו'. ולדעתי אין הכוונה שם לומר דמי שנושא נת אחותו יפה הוא רשע, אלא דרשע הנושא נת אחותו, הצניע שלו יהיו רשעים כמותו, ולא תגין המנהג של נשיאת נת אחותו על רשעתו להניח את בניו שלא יהיו כצניהם. ע"ש, ותראה כי דברי נדקו, ונהגותו ונהרש"ס ל"מ הניח מעתה שגשג נת אחותו, יהושע ט"ו י"ז.

אדם אשה ששמה בשם אמו או ששמו בשם חמיו [ג] ואם נשאה ישנה שם אחר אולי יש תקוה וכן אם יש לאדם אשה ומתה לא ישא אחרת ששמה בשם הראשונה או אם מת בעל לאשה לא תקח בעל ששמו בשם הראשון כי יחשבו אחר הראשון ואם יהיה הדבר כך לעולם לא יהיה בטוב או ימות אחר מהרה:

עודנו גורם צלקותיו שאשתו תקרא את נעלה בשמו אשר הוא כשם אבי' אף שהאשה שיש לה נעל פטורה ממצות כבוד אב ואם ומ"מ גרמא שלו הוא וגורי' דילי' הוא למונעה ממצות כבוד אב"א ע"כ כ' רנינו שגם אם שמו כשם חמיו לא יא. ה' משום שהוא היינו צניבור חמיו כמנואר נמכילתא יתרו פ"א פ"ז ע"פ וילא משה וכו' וגי' הילקוט שם רנוו רס"ה ועי' נטור יו"ד סי' ר"מ. ז' דאין לו להכניס א"ע שעל ידו תצטל ממצות כבוד אב"א ועמ"ש צפ"י תקע"ג וכן מייירי לכתחלה וצפנים סי' תע"ז מייירי דיעבד ע"כ הקפידה דוקא במשולשים כו"ש לעיל צפ"י לנוואה וצניעת אדם כלל הקע"ג אי סי' י"ג לא נחית לחלק ע"כ כ' מ"ש ע"ש. ואם שם האחד משתנה נקראתו צפ"י אגשים אין כאן בית מייחוש ורא"י ממה שאמרו (סוטה י' ז') רב שמואל סבא חמוה דרב שמואל בר חמי (מנחות כ"ט ז') ראמי בר תמרו דהוא חמוה דראמי בר דיקולא (ועי' חולין ק"ז ז') וכן נעשה מעשים עפ"י מרן נעל ד"ח ועמ"ש לעיל צפ"י לנוואה אי' וצפ"י קנתא סופר' להג' מהרש"ק בהשמות סימן כ"ו וכן אם יש לאחד עוד שום שם יש לומר כשם שלא היו שם אחד לענין גיטין כמ"ש צפ"י מהר"ח סימן וצ"י שמואל אהע"ז סימן קכ"ט צמס שלטי הגזורים כך יש לומר לענין לקוחין:

ואם נעשה וכו'. צפ"ת אהע"ז סימן ז' אות ז' כי שהגלון נעל ח"ס עשה ונעשה לשנות שם האחד ועי' תשובת אומרי ה"ש חיו"ד סימן ס' ע"ש:

וכן אם יש לאדם וכו'. עי' צפ"י חכמת הנפש להגלון הרקח ד' כ"ד ע"ג ע"ש.

ישנה, וטעמו, דצניעות צניעות יש סכנה לנריאות של הצניע אשר יולדו, כמו שמעידים הרופאים, חלף צנעת אחותו הואיל ויש מנהג, סומכין דשומר מנהג לא ידע דבר רע — ואפשר דמטעם זה קוראו רנינו, צפ"י תהר"ט ה"ג, למי שנושא נת אחותו לשם מנהג, "חסיד" כעין שאמרו שורפן, לנפרינס, חסיד, ונפני שזויק לגוף האדם, תוס', נדה י"ז — חבל כצנעת אחותו היא גם נת אחיו דאין כאן מנהג כ"ל, אסור להכניס עלמו צדד אשר יוכל לגרום לרע על צריאות של הדורות העתידים. וכמוכן שאין זה חלף השערה גרידא.

[ב] ממה שכתב רנינו: וכן אם יש לאדם אשה — נעל ששמו כשם בשם הראשון, "כי יחשנו אחר הראשון". — ונהגותו הנהפסות ליתא — מתנצר זה הטעם מתיחס גם להאיסור נשואין כשהשמות של כלה וחמותה או חתן וחמיו שווין. שיש לחוש הואיל שהשמות שווין, שצנעת תשויש יהרהר אבי הגן נכלתו או חמותו תהרהר צמתה. ואיסור זה הוא מדכתיב ולא תתורו אחרי לבבכם מכלן א"ר אל יתה אדם צכום זה ויתן עינו צכום אחר. נדרים כ', ועוד אמרו שם כדי שלא אתן את עיני צאשה אחרת ונמצאו בניו צאין לידו ממורות, פירש"י והר"ש, שהמתעבה נאשה אחרת צצעת תשמיש קרובין הצניע לצד מנוורות. **ואפשר** דמטעם זה נתקבל האיסור זה יותר נכלה וחמותה מאשר צחתן וחמיו, משום דתש"ס ה"גל משמע דעיקר האיסור הוא כשהנעל מהרהר בצארת, וזה השגש הוא רק נכלה וחמותה שהחתן יהרהר צחמותו, וחמיו יהרהר נכלתו, חבל צחתן וחמיו אין חשש חלה על הנשים.

ועוד הוליו המוקד מה"ה דהמרינן צקידושין פ"ה: המר ר' ומודר הזהירו צי מפני צתי ה"ר טרפון הזהירו צי מפני צלתי, ליגלג עליו איתו תלמוד — לא היו ימים מועטים עד שגכאל איתו תלמוד צחמותו. ולאחר שנגלגנו סבנר היתה תקלה צדנר ערוה צחתן וחמותו. לכך נתקבלה הגזירה של החסיד נכלה וחמותה. צתורת גדר לעריות. ונפרט שיש חשש תקלה דלמא אחי לחלופי צגונג. **ולפ"י** השערה זו, אין הגזירה שצנוואה זו חלה חלף אם כן צחתן הכיר את חמותו וכן הצי הגן הכיר את חלה, חבל כשאצי הצן ואם הכלה כנר צמת, ולא הכיר צחתן את חמותו, אין קפידא.

ובזה סרה התמיה שהקשו: מה"ה דסיטה י': שמואל סבא חמוה דרב שמואל בר חמי, והרש"ח שעמד צזה הוא צעל סדר הדורות, ספר תנאים ואמוראים חות ג'. ונעל צצעים תמרים מאל עוד צחתן וחמיו צצמות שווים, נצדר הדורות סדר תנ"א חות יו"ד מירושלמי פ' ג"פ. ר' יוסי קונירא חתני דר' יוסי, וכן רמי בר תמרי דהוא הנוה דרמי בר דיקולי — ונחולין ק"י. איתא רמי בר תמרי דהוא רמי בר דיקולי — דאפשר דצומן שגשגו את צצותיהם, אמתיהם של הנשים כנר צמת ולא הי' שום חשש כ"ל.

[ג] ואם נשאה ישנה וכו', מה שמוסיפין שם חדש בזולתי שזה הוא בכלל שני השם, דהא תנן לזונ ולת לזונ יין ולא לזונ כוחלי — ולא לזונ שיש לו שם לווי, פרה פ"א, הרי דשם לווי משנה את עלם השם ראה סוכה י"ג. שם ל"ג. ל"ד.

ה לא ישאו בי אחיו בי אחיות וגב' [א] לא ישאו אדם ב' אחיות זו אחר זו ולא ב' אחיו אשה ובתה ולא ב' אחיות איש ואביו :

ו לא ישאו [א] ב' חורגים ז"א לא בת אשה לבן של אישה או להיפך :

ה לא ישאו ב' אחיו ב' אחיות וגב' [א] לא ישאו אדם ב' אחיות זו אחר זו ולא ב' אחיו אשה ובתה ולא ב' אחיות איש ואביו :
המעין שם בגמ' יראה דמסיים הש"ס שם דנזקין מסורא ועד כהרדעי ולא מנלו אלל צנתי דרב קסדל וכו' והיכן היו כל הזונות שנשאו ע"כ גלו או מתו וממקום שהקשה הגאון צעל גר"צ משם

ראי' לדברי רבינו גם מ"ש הגר"צ שם מרמי צר חמא ועוקבא אחיו דנסבי צנתי דר"ח ג"כ לק"מ. ה' הרי מנינו (רש"י יצמות ל"ד ז' ד"ה אצטרך וצמות' סס) שמת רמי צנעוריו ורנא נשא אלמנתה. ומליו (צרכות כ"ז א' ותרי חגיגה ה' ז' ד"ה שדר) שמתה אשת רנא צנתי רנא ומליו יאמר לן שלא זה הו' גרמא צנתי הייבס עגור שנשאו שני אחים שתי אחיות ומה שחיתה נת רנא קסדל לפני רנא לזיה שנים משום דיש זכות הולדה כדליתא (סוטה ז') וחלוצה ומכל זה יש ראי' שצרכים הנו להזהר צנתי רבינו כי יסודתו צנעורי קודש למי שמתעין צנעוריו הטעמים ולא למי צ"ח ואשתו עלתה להם כך אכן דקא צוהינן ולית דמשגח צן כ"ש שאין לנו לזון מדברי רבינו. ומה שמנינו צרכות מ"ז שמת רמי דללא צומין אדרג מנשיא וצנ"ב י"ב שאמר רנא ורנא צנתי, דילמא משי"ח מת רמי דמשום זה לא הו' לי' לרמי למות צנעוריו כמ"ש לעיל צס רש"י ותוס' יצמות. ומה שמנינו מר' פפא וצנא שלקחו ב' אחיות (רש"י כתובות כ"ב ז' ד"ה ז' אצל) שהקשה שם הגר"צ שהם ודאי הפכו השער צתפלתם ומ"ש הגר"צ שהזואות לא ה"י אלא לזרעו צנר נכתב צראש הזואות מהן לזרעו ומהן לכל העולם, ועוד מי יודע עכשיו אם לא מזרעו הוא ואשרי למי שזוהר כי חמירא סכתא מליסורא. וכי הכנה"ג צהע"ז ס' ס"ב הגב"י דיש לחוש לזה ע"י צתורת חסד צמי שגידך צמו של לוי וצשעת הזיווג לא רצה לוי להשיא משום שה"י ב' אחיות נשואות לב' אחים דליכס מלתייהי לפי צואות רבינו ופטור מהקנס וצנענה אצל צנתי ד"ח אהע"ז ס' ח' צנוהדורא קמא העלה דהיינ לשלם הקנס צנצנר שיוכל להתצנר תיקף לא שייך מקח טעות וע"י צכ"ש נדה ל"ח :
ג לא ישא כו', ואמרו חכמים (ע"י סנהדרין י"ט ז' ילקוט שמואל י"ח) אחד (זה צן אחד שה"י לו למיכל ע"י סנהדרין כ"א ל"ו) ממאה (ערלות שקדשה דוד צנה) שזכה להוליד צנים משתי אחיות (ע"י צס"י תע"ז) דוקא אם הניחה הראשונה צנים אצל אם מתה צלי צנים ישא את אחותה ולא תקשה מ"ש מר"ק ממשעה ציוסף הכנה שמתה אשתו ואמר צניה"ק לאי ופרנסי צני אחותך וגם מירושלמי יצמות פ"ד ה"א ממשעה שמתה אשתו של ר' טרפון עד שהו' צניה"ק אמר לאחותה הכנסי וגדלי צני אחותך ע"ש. ה' לפי מש"ל שה"י יכולים להפוך השער צתפלתם. צ' אולי צרכים היו ולא היו ראויים להוליד וע"י כנה"ג שם ושרי ל"י מרי להמתצנר חופת חתנים שכ' צריש ספרו וז"ל אמנם צנר אני ולא אדע אם צוואות אלו הם ע"ד הסוד ועמו הסליחה. לדעתי שהמתצנר חופת חתנים ומורו צריכים שלשה מחילה ופליחה וכפרה על שפטפטו צנר הצניא הקדוש אם המה לא ידעו אצל מרן הקדוש צעל ד"ח גילה סודו צתצנתינו סימן קי"א והצנתי לעיל צפירושי לצוואה ד' ע"ש :

היתר, לכל זאת מועיל שני השם, אצל אם נשתנה שמה קודם שנשאה ונהיית נשאה צולתי שאין קפידא, כנדש"א, צנס פתחי תשובה אה"ע סימן צ"ז, דכך הורה החתם סופר הלכה למעשה, וצנענים תמרים הניא ג"כ כזאת צנס הצמת דק פסקי דינים.

ה

[א] ישא אדם ב' אחיות וכו'. כל מה שיש צוואה זו, הן מזהרה זו שלא ישא אדם ב' אחיות זו אחר זו, יש לפרש כמו שכתבתי למעלה, צוואה ד', שדעת רבינו כדעת הרמב"ם צתוס' יצמות דאין לישא אשה צצנל מנות יבוס. אצל משי"כ, שלא ישא ב' אחיות זו אחר זו קשה להצין מאלד, דמלנב מה שמנינו צש"ס דנשאו ב' אחיות זו אחר זו, ראה דמשק אליעזר, אצל הלל צתורה מפורש : ואשה אל אחותה לא תקח לזרר לנלות ערותה עליה צתייה, ויקרא י"ד-י"ח, א"כ, מפורש דלאחר מיתת ראשונה אין שום איסור לקחת את אחותה. וצנר שצפורש צתורה להיתר אין ציד שום חכם אפילו מחכמי המשנה לאסור. ראה טו"ז יר"ד סימן קי"ט.

ובנראה, דמשום זה כתוב הצוואה שצספר חסידים הגדפם, „לצוואה זו דוקא לזרעו ציווה כך מלאת, ומסתמא ב' אחים לב' אחיות ג"כ לזרעו". ולפי הג"ל ב' אחים לב' אחיות לאו דוקא שהיא רק לזרעו, דהטעם צנה כדי שלא לצטל מנות יבוס.

ובשבועים תמרים האריך הרצה צנצנר הצוואה שלא ישאו שני אחים שתי אחיות, והקשה הא כתיב (צראשית י"א כ"ט) ויקח אצנר ונחור להם נשים שם אשת אצנר שרי ושם אשת נחור מלכה צת אצי מלכה ואצי יסכה, זו שרה, הרי ששני אחים נשאו שתי אחיות. ע"ש, וכצנר כתבו המפרשים לתרן איך נשא יעקב שתי אחיות, אלא הולכי שצנתינו וצנר שצנתינו קקטן שולד דמי ואין הן אחיות מדילא, כמו כן צצנרם וצרה שהיו הצנרם הראשונים ופסקו היחס צנין אצנרם ונחור וצנין שרה ומלכה.

וברבר הצוואה שלא לישא שתי אחיות זו אחר זו, העלה דהשש צנה הוא דוקא צנא הראשונה הניחה לו צנים גדולים שאינם צריכים לאם, והצניה אחותה ראוי' להוליד צנים, אצל צצופן אחר אין מש.

ו

[א] שני חורגים וכו'. הצוואה שצספ"ח הגדפם : לא ישאו (ס"א) לא ישאו) ב' חורגים וכו' וכנראה שיש כאן השמטה ואריך להיות לא ישאו ב' חורגים שנשאו זא"ז צמקום שצכירין אותן. כלומר אלא ידורו צמקום שאין וצכירין אותם, והוא כדעת התוס' שאנן צסוטה מ"ג, שהירושלמי חולק על התלמוד שלנו שצמתירין צללו הכי, אלא לא הותר לב' חורגין לישא זא"ז אלא צמקום שאין וצכירין אותם ע"ש. וכן מה שצנענא צנצנר זה צהס"ח סימן תתשי"ז צריך לפרש צצופן זה.

לישא זא"ז וצירושלמי יצמות צ' ד' רח"א יצנן צאתר דלא חכמי להון וכי צא"ז הקצנ צנס רבינו יהודה דהירושלמי מיירי כגון שהחורג הוא לצנר צצית אחר וטועים עכשיו לומר שהוא צנו ולית ל"י קלח אצל כצגדלים צצית אחד או אית להו קלח ושרי וע"י תוס' יצמות כ"א א' ד"ה ומותר ושמא אה"כ אפרו כמ"ש המרדכי צצצמות ס"י ו' :

ז

[א] ולאומות, כלומר גם האומות מהרים שלא לעשות נ' פרישים. **לא** יעשה אדם וכו'. מרדכי מו"ק סי' תקמ"ג ח"ן מערבין שמחה בשמחה מו"ק ח' ז' ונירוש' מו"ק פ"א ה"ז ונז"ר פ"ע סי' י"ט יליף לה מן מלא שבוע זאת וכו' ועי' תוס' מ"ק שם ומש"ה כהגו הראשונים שלא לעשות כשואי שני בנים או בנות או ז' אחים או אח ואחותו צידד ואפילו נכרים הראשונים הי' מהרים בזה ואף שכ' היפה תואר נז"ר שם דאין למדין דין מקודם מ"ת אבל נוכל לומר שהמה סברו שאם לא מנינו קתירה לזה נתורה למדין ועי' תוס' מו"ק כ' א' ד"ה מה שהניחו דברי הירושלמי מו"ק פ"ג ה' ונלחע"ז סי' ס"ג ונס' יד אהרן סימן י"ג:

ולאומות לא יעשה כו'. שמענו שפרש הוא ראש חיל (ריטער) ועי' צערוך ערך פראש ונרש"י מנילה כ"ז א' ד"ה פראש ורש"י ז"צ ת. א'. ד"ה לפראש:

ח

הצד זני כו'. אפטר שרנו לנו רנינו בזה כמ"ש הנ"י א"ח סי' א' שרץ כלני להיות קל כלני לעולם עיניו מרלות נגשים העומדות במחלות לפני החופה שהעין רואה והלב חומד ואח"כ כלי המעשה גומרין. עוד אפשר שזני לחופה הוא דרך פחות וסגנים שמצום זה בעל החופה מעורר קנאה ונאלח וכוונת רנינו ז"ל להזהיר את המצנזים ממוסג ציוס חתונתם האמנם שמונה לשמח את אשתו אשר לקח אבל חיליה לרדוף אחר הזוללים וסוגאים אשר ירדפו אחר תענוגי עוה"ז:

ט

לא יניח אדם וכו'. עי' זהר שמות קי"ח א' ומ"ש צפנים סי' תק"ו בענין טבילה בזמנה מנוה ונשור"ת מהר"ם ז"צ ד' פראש סי' אר"ך ובמרדכי שבעות סי' תשל"ז תשל"ד תשנ"ג אף דטבילה בזמנה אינה נזהגת האידנא (א"ח סי' תק"ו) מ"מ כדי לקרב הטהרה שהי' לא משהיין (עי' רש"ם פסחים ק"ה ז' ד"ה חנינה מנוה ומ"א סי' כ"ה ס"ק ז' ויר"ד הל' נדה סי' קל"ט) משום חשש רוח טומאה ומזיקי' ואין קיי"ל חמירא סכנתא מליסורא ע"כ (בס' יוסף אומן ז' ק"ד ז') טוב להיולדת שיחזיקו אללה סכין תמיד אס אין חיש אהת צבית (עי' שו"ת שנות יעקב ח"ב סי' ע"ז). ונראה דמ"ש לאשתו דוקא כשכבר הוא אשתו לא יניח אבל הכונס את האלמנה צע"ש (ואין קניין חופה אלל אלמנה אלל צניחה) ואירע ליל טבילה ראשונה לבעל זה צליל שנת ואסור לקנות נשנת ע"כ אסורה לטבול דללו טבילה מנוה הוא לדחות שנת מהר"ל בהלכות שנת:

יא

להניק כו' משום דשם מקום צינה יוספון פי"א:

יב

לא יעשה אדם חנירו בעל צרית וכו'. כ"כ מהר"ל צס ר' פרץ הל' מילה הציאו הרמ"א צו"ד סי' רס"ה סעיף י"א ח"ל לכן נוהגים שלא יתן ז' ילדים לבעל צרית אחד כדלמריקן נצי קטורת (יומא כ"ו א') ומילה דמיא לקטורת כדליתא בתנחומא א' צראשית סימן צעשה שאל אברהם אבינו א"ע ואת ז"צ ירד הקב"ה לשם אמרו מלאכי השרת מה לך אל נבעת הערלות אמר להם הצניס עלי כקטורת ועי' ילקוט לך ע"פ צענא היום הזה. וכפי נוסחא הישנה (לא יעשה אדם חנירו סנדק) וכי שם מהר"ל שהסנדק הוא יותר גדול שכולס (וע"ז הק' נש"ת ח"ס א"ח סי' קכ"ח

ז

[א] וקפידה, עיקר הקפידה שלא יגיד צני לצורך התנוה, אבל צני הנגוד ועומד מותר לשחטו ולאכול מבשרו נסעודת החתונה. ורמז על הידיה, כי צפרק השירה איתא, צני אומר: ואני אשיר עתך וארנן לצקר הסדך כי היית נשגב לי ומנוס ציוס נר לי. הרי שיוס ידיתו נקרא יוס נר, וח"ו נרה יגיד לחופה. (שנעים תמרים).

ח

[א] מלוקוק לאשתו וכו'. ראה צדצרי רנינו צסי:

ר"ט. שכתב לרבותא לזדיק אחד מת ונאוחה לילה טבלה אשת חסיד אחד, ולא רצה החסיד לשמש מיטתו נאוחה לילה הגם שהיתה ליל טבילה. והא דלמריקן צפסחים קי"ז: אשתך טבלה אל תזקק לה לילה ראשונה, הלא מסקינן התם דהיינו דוקא צנדה דלוריייתא הואיל והזקוק מעין פתוח, אבל אן דמתמריקן ליסז שבעה נקיים, קיי"ל דליל טבילה מנוה כדעת רבניו.

בספר ש"ת העיר דהמקור מנה שכתוב צטור אר"ח סי' ר"ח וצטור אה"ע סימן כ"ה דחייב אדם לפקוד את אשתו צליל טבילה, הוא מנה דברכות כ"ד. והוא ידענא דיוס טבילה הוה, שמי דליל טבילה הוה חיונא דל"כ איך למד רב הונא מנה דאפילו אשתו עמו מותר שאל לא נזקק לה רבא. אלל ע"כ דליכה חיונא. גם הראה למ"ש צספר ראשית חכמה צמופת א"ר שער השלשה: שלשה דברים צוה ר' יהושע את צני — אשתך טהורה הזקק לה לילה הראשונה. עכ"ל וצספר קנאת סופרים להגאון רש"ק צהשמטות לשירי טהרה סי' ס"ד הציא צסם צינווקי רמ"ט דסכנה לאשה לטבול עם צעלה אינו יכול לצוה עלי' כגון צימי אללה, הרי אף שבעלה עמה הוי סכנה כל שאינו מזדקק לה צליל טבילה. וכן העיר מירושלמי תענית ספ"ה, א"ר יוסי וצלנד יוס טבלה. הונא צניי אר"ח סי' תקע"ד.

י

[א] מזרעו וכו'. חסרון והשמעה יש כאלן, ועוד כמה פעמים צהצוואות הללו, בכל מקום שישנו להניב „זרעו" כי הניב „מזרעו" מורה שהמזדנר מאלס פרטי ידוע, ולזרעו של זה האדם משתייכת הצוואה הפרטית זו.

[ב] אלא דנר אחר וכו'. צהצוואות שצס"ת הנדפסים חסרים הנניס: אלא דנר אחר, ואין להם כל מונן, אס לא שצפרש שאין זו צוואה אלל תרעומות נגד איש פרטי שלל התנהג כצורה, ואשתו כשהיתה יולדת אכלה דבר אחר ממש הגם שלל היתה צריכה לכך לשם פקוה נפש כי אפשר הי' לה לאכול תרנגולת. וראה לקמן סימן י"ג.

ובהוצאות הנדפסות איתא לצוואה זו צהמשך להצוואה שצאות י"ג: לא יקרא איש מזרעו וכו' וזה סעד להשערה שלי שדנר זה אינו צוואה אלל תרעומות ככ"ל.

יא

[א] שמאל וכו'. כרצנן צנדה מ"ת. דלעולם ז' שמאל קודס ללז ימין צין צעשירות וצין צעניות. (שנעים תמרים).

יב

[א] צשני צניו וכו'. צצ"ת חתם סופר אר"ח סימן קכ"ח וקני"ט האריך צוה, והניב על הנוצ"י שהקשה מהמנהג הצרנדה קהילות שהרז דמתא הוא הסנדק צכל הילדים, דהגם דהרנינו פרץ חתנ צכסן שכהן שהקטיר קטורת פי"א לא שנה עוד לעולם, משום

דממה את הצעל נרית כחילו מקטיר קטורת, אצל הרב דמתא דומה לכהן גדול שמקטיר חלק נרשא. ובספר ש"ת האריך צזה ורובה לדחות את דברי החת"ס.

ולדעתי אין הטעם ומשום דהרב דמתא הוא ככ"ג, דלמא כתוב זה, אלא הטעם הוא פשוט, הלא כל החשב של ר"פ הוא מושם דברית מילה דמי לקטורת המעשרת את הסנדק, ומשם זה הוא רק כשהסנדק הוא סוחר או צעל נחלה שיש בו מניחות שהסנדקאות תהי' לו

ד"ה דלא שכית ומה שזיין סם ר"פ ורליתו נחשו ככ"ג סימן ל"ה שכי' שהוא חסון כקטורת וקרבן לפי"ז ז"ע על המנהג (ומה שחמה שרליתו כמה בני אדם שזכו במנות הכ"ל ולא נתעשרו אפשר שאלו לא עשו מנהג זה ה"י חלקם ניסורים על חטא לה"ר וכדומה אשר הקטורת מכפרת עליהם כדליתא בערכין ט"ז שברית המעור כנגד ברית הלאון) וע"י המנות הכ"ל יחלפו ויסירו חטאיו ע"י נמסר"יק שורש ע"ו עקף א' ונציאורי הגר"א יו"ד סי' רס"ה ונצ"י ונציאורי נרבה שם ונצ"ק חו"ד סי' פ"ו ונח"ס א"ח סי' קכ"ט וע"י נצ"י נרשית י' כ"ג:

יג. לא יקרא איש מזרעו [א] יהודה או שמואל:
יד [א] וגם איש מזרעו אינם רגילים לקרות שם ילדיהן אחר בנם (חתי) [המת] וכן לא יקראו שם בניו אברהם יצחק יעקב ולא משה כי האחד ימות או יחלה או יהיה אלם או שומה והרבה דברים כיוצא בו:

לסגולה שיליה נמסרתו ויתעשר, אצל רב דמתא שמשכורתו קצועה ומקופת הקהל, והאין הברכה מלויה זה, אין שום מניחות שיתעשר על ידי הסנדקאות גרילה. לפיכך אין מי שימוש לזה שהרב יה"י סנדק בשני בניו, ואין הכי נמי אם הרב הוא איש עשיר והד"י נרכבו נחללות ובהכנסות חזן ומשכורתו של קופת הקהל, שאין מן הראוי שהי' סנדק בשני בניו של אדם.

אלא שכל הטעם שכתב רבינו פרך קשה להבין, דלמא כן למה דוקא הקפידא שאז אחד לא יתן סנדקאות משני בניו לאיש אחד, הלא כהן שהקטיר פ"א לא שינה צו עור, וא"כ דין שאין הזכות לאדם להיות סנדק אלא פעם אחת בכל ימי חייו, וזה לא שמועט, וכן כתב הגר"א ז"ל צו"ד סימן רס"ה-מ"ו. והוספי: ולעולם לא רליתו סנדק שמתעשר אלא המנהג הוא ע"פ צוואת ר"י החסיד, ע"כ, ונעל שנשים תמרים רובה לתלוק על החת"ס, ולאסור גם לרב דמתא להיות סנדק בשני בניו של איש אחד. ולדעת זה ליתא, דמנהגם של ישראל תורה היא, ונכל המדינות שהייתי רליתו כי הרב הוא הסנדק בכל הילדים כמעט, ונכתב רבנות של רב גדול אחד נב"מ, רליתו כתוב שהסנדקאות הראשונה שצכל חדש משתייכת חליו ואין לשום איש זכות לחטוף את המנהג הזאת מידו, ולא הי' שם כל תנאי בין של אדם אחד בשני בניו או לא, גם לשון הצוואה: לא יעשה, "חצירו" סנדק וכ"י משמע דרק על חצירו הוא הקפידא ולא על רבו.

א"א שכל הטעם שכתב רבינו פרך קשה להבין, דלמא כן למה דוקא הקפידא שאז אחד לא יתן סנדקאות משני בניו לאיש אחד, הלא כהן שהקטיר פ"א לא שינה צו עור, וא"כ דין שאין הזכות לאדם להיות סנדק אלא פעם אחת בכל ימי חייו, וזה לא שמועט, וכן כתב הגר"א ז"ל צו"ד סימן רס"ה-מ"ו. והוספי: ולעולם לא רליתו סנדק שמתעשר אלא המנהג הוא ע"פ צוואת ר"י החסיד, ע"כ, ונעל שנשים תמרים רובה לתלוק על החת"ס, ולאסור גם לרב דמתא להיות סנדק בשני בניו של איש אחד. ולדעת זה ליתא, דמנהגם של ישראל תורה היא, ונכל המדינות שהייתי רליתו כי הרב הוא הסנדק בכל הילדים כמעט, ונכתב רבנות של רב גדול אחד נב"מ, רליתו כתוב שהסנדקאות הראשונה שצכל חדש משתייכת חליו ואין לשום איש זכות לחטוף את המנהג הזאת מידו, ולא הי' שם כל תנאי בין של אדם אחד בשני בניו או לא, גם לשון הצוואה: לא יעשה, "חצירו" סנדק וכ"י משמע דרק על חצירו הוא הקפידא ולא על רבו.

יג

לא יקרא איש מזרעו וכ"י. רבים תמהים על צוואה זו הלא כל ירליו ד' תחשוק נפשו להשאיר שום ולתת זכרון לשמם (ראה ש"צ י"ח י"ח) ולפנים בישראל הי' שקצבלו בני הדור איזה טובה מרצון הי' קוראין את צניהן על שמו כמ"ג רז"ל (שנת קל"ד ע"א וירושלמי שנת פ"ו ה"א וצנימות פ"ו הי' ותוספתא שנת פרק ט"ז אדר"ג פ"י ע"ג) נמשפחות בני עלי שקראו להם ע"ש ריב"ז ע"י שנת להם ענה. וזה רל"י גדולה על השאלת הנפש. ובשכחה"ג כי הפשר משום סנה ידועה לזה לזרעו כן ע"י סימן רמ"ד וצניווי פי' ויש והלאון ר' יעצ"ן ז"ל כי שרלה לו נרור משום שמו הי' יהודה ושם אציו שמואל והי' ירל' שלא יתקיימו הנקראים על שםם שלא יהי' נתלים במקולקלים א"כ משום שלא רנה לאחזיקא טיבתא לנפשי' ושמה היתה כוונת החסיד ז"ל שלא יקראו לו ולאציו בשמם כמנצחא בקידושין ל' ח"ל הערוך ערך אציו וכיון דהוי שמו נחמני שם אצוה דרנה לא היו קרי ל"י כל שעתא נחמני כשם אציו וכ"כ תו' הרא"ש בהוריות י"ד ג' נשם רב האי גאון וע"י נרבת יתחק סס. וציוחסין אות אציו הכהן ופן לא ישתדל הנו לקנות לנפשו שמות התוארים להקרא חכם וכדומה שהוא פתיחת הכבוד להשאר נשם תולדותיו וכ"כ שאין מעלה ואפשר משום האי טעמא קוראים ליהודה ליבז ולשמואל שמעל"י:

יד

וגם איש מזרעו וכ"י. נראה שכונת רבינו נחם שהי' לו בן שמו אצרהם ומה הנו אין לקרוא שם בן השני אחר שם בן המת מפני שהוא רואה ששם זה אינו מתקיים כמ"ש נפנים סי' מ"ה ואם קורא לבן השני בצלחה שינוי נשם שפיר דמי כמו שמינוי (ע"י רש"י ורד"ק דה"א י"א ג' ו' הי' וי"ג ה' ז' ורש"י כתובות פ"ט ג' ד"ה מר וכתו' ז' ג' ד"ה מר) שהי' לו לר"ח צ נשים נשם אחד ואם קורא שם את המת באחרונה מצוחר בעלויות חליוה דכ"ז הערה כ"א שהוא מסוגל לקיים הילד היינו אם את הנפטר היה שמו אצרהם יקרא שם בנו הנולד לו עתה יתחק וירף לו שם אצרהם שהוא שם את הנפטר ויהיה שמו אצרהם יתחק וצפי כל יקרא רק יתחק ולא אצרהם:

[א] יהודה או שמואל וכ"י. כל מה שנאמר בהמפרשי הצוואה לפרש צוואה זו דחוק עד למאד ואינו מתקבל על הלב כלל. ובפרט שבספר שו"ת שם אר"י, יו"ד, סימן כ"ו, הוצא צספר ש"ת, הביא שבאסיפת גדולי הדור צניו המהרש"א ז"ל דברו על דבר צוואה זו, ועמד המהרש"א ז"ל על רגליו ואמר אתי מנני צניו של ר"י החסיד, ושמו שמואל ושם אציו יהודה. ולדעתי יש לפרש את הדברים הללו בשני אופנים: (א) אם נאמר שהצוואה זו אינה מתניחה לאיש פרטי מזרעו אלא לכל העולם, אז צע"כ שיש כאן טעות סופר וכך נריך להיות: "לא יקרא איש מזרעו יהודה ושמואל". כלומר רבינו הי' זעיר לכבד את אציו גם לאחר מותו, ושם אציו הי' שמואל לכן לא רנה שיקדמו את שמו לשם אציו, וציווה שלא יקראו את הבנים הבולדים, "יהודה ושמואל", אלא שמואל יהודה, או שמואל או יהודה בלבד. והספור ענה והיזיר את האי' שבסוף יני יהודה עם הי' שרשא ושמואל ועשה מזה תיבת, "או".

והער להשערה זו, שלא רליתו מיימי איש הנקרא יהודה שמואל, אלא תמיד קוראין שמואל יהודה, או שמואל ליב, ואפשר דזה הוא בשביל צוואת רבינו.

(ג) אם נאמר שצוואה זו מתכוונת כנגד איש אחד פרטי שלא התנהג כשורה — ראה אות ע' — אז הצוואות שצלות י"ג-י"ד, מוננות נפשות, שרבינו לא רנה שצניו של אותו האדם הפרטי, יקראו על שם רבינו ולא על שם אציו ר' שמואל. וכן לא נשם האבות הקדושים אצרהם, יתחק ויעקב ולא נשם של משה רבינו מכיון שהכיר את האיש הפרטי אשר התרעם עליו וידע דלא נפקי רבינו

ע"ה. ולזה מורה הגי' "מזרעו" והוא כעין: נקהלם אל תחד כבודי, מכוין שהכיר את האיש הפרטי אשר התרעם עליו וידע דלא נפקי רבינו

ולייס עליו נמיתה או מחלה ר"ל. וגם הדברים שבראש אות 7"ד —
בהנחיות שנס"ח הנדפסים בשמטה נוואה זו לגמרי — אינם דברים
של נוואה הלא תרעומות על שאין אחד מזרעו של אותו פלוני קורא
את שם בניו על שם המתים, כנהוג בישראל, הלא נוהגים מנהג
גויס שקוראים את ילדיהם על
שמות המיים. ולי נראה הפירוש
הראשון יותר נכון.

יך

[א] וגם איש וכו'. נספר שו"ת
רמ"ן וי"ד סימן פ"ז
שאל אם יש תש ללקרות שם לבנו
הנולד אחר שם בנו המת, כי
ומדברי הס"ח סימן רמ"ד, ונספר
הסידים שלנו הוא ס' ש"ג משמע
שיש תש, והשיב שאין שום תש
הואיל שמינו שדוד המלך ע"ה
קרא שם בנו אלישע ואליפלט

על שם אחיהם שמתו, דברי המיים אי ג"י נרש"י שם. ומדברי הנוואה
זו לא הזכיר נספר הכ"ל, כי אינה בהנחיות הנדפסות. וכנראה אין
שום ספק מטעם הנוואה כי כבר כתבתי לעיל דמשמעות הנוואה
היא שאין אלו אלא דברי נקורת נגד אנשים פרטים מזרעו שאינם
רגילים לקרות שם ילדיהן אחר צנע הנח, הרי שדבר נכון הוא
לקרות שם ילדיהן אחר אחיהם שמתו.

אולם סוף של הסימן י"ד, וכן לא יקראו שם בניו אברהם יצחק
יעקב וכו', אם לא נפרש שם זה הוא נקורת שאינו
קורא את שם בניו אברהם יצחק יעקב ומשה, נע"כ שאין זה סיוס
לדבריו הראשונים הלא דבר לענוו שאין מן הראוי לקרות שמות
בניו אחר האבות כסדרן, כלומר, הנכבד אברהם והשני יצחק
והשלישי יעקב או משה, ונודחי שהוא מטעם יהורא שקורא את
בניו צנע כל האבות או משום עין הרע ה"ו.

ובספר חסידים סימן ת"ס שהוא סימן ש"ז נספר חסידים שלנו
מבואר דיהודים מקפידים שלא לקרות הנשים על שם
אניהם החי, ויש מקומות שאין קורין כלל על שם החי, ומדברי התוס'
צ"צ קמ"ט. ד"ה רב מרי משמע קצת שלא היו קורין את הנשים
הפילו על שם אחי אניהם החי הלא היו מתיחסים להם כלומר
שלא היו קורין אותו פלוני בן פלוני אלא פלוני בן בנו של פלוני
אם אחי אמו או אחי אביו ה"י אדם גדול, וראה שם נספקי תוס'.

טז

[א] כשהם ישיבים וכו'. נוואה זו היא בהנדפס נוסח אחר,
הננים: "כשהם ישיבים" ליתא, ולנסוף כתוב: "אין
לומר תן לי בנך כי הוא עמו ימות הלא יאמר איני אוכל".

וראה נוואה סימן ל"א. שאין לקבל שום דבר מן המת בחלוס.
ונספר ש"ת הקשה מש"ס נרכות כ"ז, כל דיהיב שכני
מעלי צר מעפרא וחדלל, ומיישב, דרבינו מפרש דברי הש"ס,
דאמרו כל דיהיב ולא אמרו כל מה דשקלי משכני, דהכוונה שהמת
נותן בחלוס והחי אינו מקבל דוקא אז מעלי.

והנה צנוואה זו אין סתירה לדברי הש"ס הנ"ל, דהא תנאים הותנו כהן: בחולה דוקא וגם כשהאדם רואה שאין שם כלום, אבל צלופן
אחר אין סכנה. וראה מה שכתבתי צנוואה סימן ל"א.

טז

טז
אדם שחולה וכו' כן נונינו בכתובות ק"ד אי צלמתי דרבי ועי'
ציוחסין דפוס יאהניסנורג ד' מ"ו ש"י שהחולה גוסס הוא
צנער שטוב להתפלל שיאל מהלער ולא חיישין לחיי שעה כמ"ש
חז"ל מהמאורעים ועי' צפניס ס'י
תשכ"ג ומ"ש ונראה דלאו דוקא
גוסס דה"ה נריא דכן מלינו
תענית כ"ג אי ש"ט תהלים קכ"ו
צמוי המעגל הראשון דנעי רחמי
עלי שימות ועי' מ"ש צפי לס"ח
ס'י תכ"ז:

טז **איש או אשה שהם חולין אם יאמרו לאדם [א] כשהם
ישיבים קבל זה הילד מידי או זה הדבר שיש בכאן והאדם
רואה שאין שם כלום אין לומר אקה כי סכנה לו לאדם אלא
יאמר איני רוצה:**

טז **אדם שחולה עד שהוא גוסס ומאריך בצרתו אם הוא
רשע יש לשתוק ואין להרבות דברים בפניו. ואם הוא
צדיק ומיתתו מוקת לבריות או יש [א] להתיר לו ולומר
תהא מיתתך מותרת לך ממני ומן העולם:**

יז **[א] פעם אחד שתה אחד מן מי הבית שבשכונת המת
וגער בו חכם לשעה קלה יצאה גם נשמת השותה ושאלו
מן החכם ואמר ראיתי מלאך המת שמשף פנינו במים אחר
מיתת הראשון:**

טז
ואם הוא צדיק וכו'. עי' באבול
רנתי פ"ה ה"ו ובר"ן נדרים
ל"ו אי ד"ה אין שכתב ה"ל נראה
נעיני פעמים שצריך רחמים על
החולה שימות כגון שזנעטר
החולה צמליו הרנה ולי אפשר לו
לקיות ועי' בשאלות ס'י צ"ג ובתשובות בית יעקב ס'י י"ד ד"ה אין:

יז

פעם אחד וכו'. הביאו השנצ"ן ס'י תמ"צ ומונא צ"ד יו"ד
סימן של"ט סק"ט ונצנר היטב שם סק"ה וכו' צנית דוד שם
שיש מתמיהים ע"ז שהרי אנו רואים שהכותים אינם טהרים צוה ואין
מגיע להם שום נזק וכו' וכו"ל כמ"ש הת"י נע"ז ל"א ז' שצנכונה
היינו שני צמים מכל ד' ועם הנית של מת הוא שלשה צמים ועכו"ס
לא מקרי שכן:

ואמר רביתי ומלאך המת וכו'. ע"כ יש לשפוך המים שצנכונה
המת והמחנר צו"ד ס'י של"ט סע"ה ה' כתב הטעם דשפכה
שידעו שיש שם מת לפי צ' טעמים הנ"ל נראה שאין לשפוך המים
בצנת צנכונה המת שקבלה צננת אינו משפף. (ג) מ"ש המחנר כדי
להודיע צננת אין טעם כלל להודיע שהרי לא ניתן לקצורה (ג) צננת
הוא מנוה ושומר מנוה לא ידע דבר רע. לפי טעם אי צ' צריך לשפוך
המים צי"ט ולפי טעם ה' אין לשפוך. כשמת נכל היינו נפל ודאי
אבל ננפל ספק אין לקהל דגם נספק סכנה יש להחמיר וצמת
עכו"ס נצו"ת ס' יהושע ס'י שפ"ג ונדעת קדושים יו"ד ס'י של"ט
כתבו שאין לשפוך המים דעכו"ס לא מקרי שכן ולא מת ע"י
הדם יש לשפוך דמנאר צוהר ח"א דף ס"ג ע"א דלקדים מלאך
המות שם:

יח

כשמטהרין וכו'. משום שנראה שהדף אינו נקי מטטפת המת
הראשון ע"כ מהפך את הדף והוא צוין למת ואולי
כשהפך הדף לא יתייבש מהר ויתעפש שם בחלחה ויתהוה מזה
תולעים דקים (הנקראים צפי חממי הטבע באקטעריען) המשועטים
צמקום צלתי נקי והאדם כי ישחק רוח יצלע אותם בנשימתו וינלו
לתוך הריאה וישומו קץ לחייו ע"כ שומר נפשו ירחק מהם ועי'
חכ"א כלל קנ"ז סעיף ח':

הוא מודת המשפט שנה דנו את
האדם, אבל אם אדם זה צדיק ות"ח שהכל קרונים אליו, מנאל שמיתתו של זה היא גם גזירה רעה ועונש על כל
הציעור, והלא כל הציעור לא נתחייב לעונש חמור של עזר כזה, וזו היא הסנה שאין הצדיק הזה יכול למות וגם אי אפשר לו
לחיות כי עליו צפרשית נגורה הגזירה, ולכן הוא מנאל צמנז של גסיסה ר"ל, שאינו לא חי ולא מת. ונספרי משנת אברהם חלק
צ' דף ל"ב, ביארתי דברי הש"ס חיר מ"ג: לענין טמויי עד דנפקא נפשיה, לענין אחרוני הוא איתחול, כלומר, דגוסס הוא שיאל
מכלל חי ולכלל מת לא נאל. ע"ש. לכן אומר רבינו שהמייס לריכוס לוותר על צערם של מיתת הצדיק ולהתיר לו למות, כלומר, הגם
שעל ידי כן יגיע להם עונש שלא נגזר עליהם, כדי להתיר את הגוסס מנערו.

[א] להתיר לו וכו'. אפשר להסביר הדברים: דאם נגזר על האדם ח"ו שימות; מפני שכך הוא מודת המשפט שנה דנו את
האדם, אבל אם אדם זה צדיק ות"ח שהכל קרונים אליו, מנאל שמיתתו של זה היא גם גזירה רעה ועונש על כל
הציעור, והלא כל הציעור לא נתחייב לעונש חמור של עזר כזה, וזו היא הסנה שאין הצדיק הזה יכול למות וגם אי אפשר לו
לחיות כי עליו צפרשית נגורה הגזירה, ולכן הוא מנאל צמנז של גסיסה ר"ל, שאינו לא חי ולא מת. ונספרי משנת אברהם חלק
צ' דף ל"ב, ביארתי דברי הש"ס חיר מ"ג: לענין טמויי עד דנפקא נפשיה, לענין אחרוני הוא איתחול, כלומר, דגוסס הוא שיאל
מכלל חי ולכלל מת לא נאל. ע"ש. לכן אומר רבינו שהמייס לריכוס לוותר על צערם של מיתת הצדיק ולהתיר לו למות, כלומר, הגם
שעל ידי כן יגיע להם עונש שלא נגזר עליהם, כדי להתיר את הגוסס מנערו.

יז

[א] פעם נרדף שדבר זה אינו מהגולאות של רבינו, כי נז"ד ס' של"ט הוצא דין זה, ובש"ך גם הניח דבר זה בשם התשנ"ז, וגם בהגולאות שנסמ"ח הנדפס ליחא. ונמפרשי הש"ע שם הציאו בשם התו"ש דבר זה הוצא נמדרש.

יח

[א] כי יש וכו', אזוהרה זו כחונה נספר הרקח סוף הלכות זבילות בשם ר' יהודה תסיד. ובספר אדם ויהוה סוף נתיב כ"ח, חלק ראשון, הציא ג"כ דבר זה בשם ר"י הסקיד, אלא ששם כתוב שיש סכנה שימות אחד תוך ט' ימים ומה שכתב דנמשק אליעזר משום "מיקראציון" המזיקים, לדעתי אין שום ממש בטעם זה, דלמס כן, מדוע הגביל רבינו סכנה רק לאיש אחד ובתוך ג' ימים או ט' ימים.

ובשבעים תמרים כתב: שאין להפוך את הדף עד לאחר שהונח המת בקבר. וכן משמע מסי' י"ט, שאינו מהגולאות הנדפסות, שהקפידה היא עד שיקברו את המת. ואפשר דאזוהרה זו משום ציון המת היא, דכשמהפכים את הדף של פי רוב נמצא עליו ממה שישל ממיעו של מת, ונופל לארץ הרי זה ציון למת, ובכן מזהיר רבינו שלאחר טהרת המת יטהרו גם את הדף שלא צדק ציון שהוא על ידי הפיכת הדף. אלא הואיל שכתב רבינו, "כי יש סכנה גדולה" וכו', ראו לחוש מאלו דבריו וחמירא סכנתא מליסורא. ובכלל אין נתינת טעם לדברים שהם קבלה מתקדמונים בעלי סוד, ועל כעין זה אמרו חכמ"ל: דבר שהראשונים לא אמרו בו טעם תשלטי נצית המדרש (ב"ב פ"א).

כ

[א] אחר וכו'. הוצא נספר כנסת הגדולה יו"ד סימן שס"ב בשם רבינו הר"ח.

כא

[א] המת לתוכו, וכו'. ומשון הגולאות משמע דעיקר סכנה היא כשפותחין קבר לצורך מת שכבר מת או עומד למות, ואין קונרין אותו בו לאלתר — כפי הגוסס נספר אדם ויהוה — כלומר, כשהקבר נפתח לשם אדם פרטי ומנורר, אבל אם פותחין קבר או קברים לא לשם מי, אלא כדי שיהי' מוזמן אם ח"ו ימות מי שהוא, אין צוה הפידא. וצוה סרה הקושיא מהא דרש"י בנשנה מו"ק ח': שדרכן לחפור כוכין וקברות לזמן לצורך מתים שימותו. וברש"י ב"ב, ק': המוכר קברו, מערות היו עושין להן נתיבה לקבור שם מתי ומשפחה. וע"י רש"י סנהדרין מ"ז: קבר חדש, ודף מ"ח. נפש שנגלו, וראה צנ"י יו"ד ס' של"ט מה שהציא מהרי"ב ס' קי"ד וחולק עליו. ע"ש דהואיל שהפירה הוא לא לשם אדם פרטי, אלא חופרין סתם לצורך מי שימות אין צוה הפידא.

מיהו גם הרב צית יוסף שם סיים ומיהו רבינו ירוחם כתב בשם הר"י חסיד שאין לחנוך קבר אלא אם כן נותנים בו המת לאלתר, כי אם ישאר פתוח עד למחר לא יעברו ימים מועטים שימות אחד תוך ששה עשר יום. עכ"ל.

ובע"ז שנים תמרים רונה להשוות כיצ, "לאלתר ומיד" דפירושו כל היום, ומציא ראו' לדבריו, דכל דפרעי' ציומא כפרעי' מיד דמי, תוי"ט סימן ק"ץ. וכן מה דאמרו קיבל תלין אותו מיד, ימות מ"ז, פירש בתשובת שנת יעקב ח"א, סימן ל"ד, דכל היום זמניה.

ובל' מפרשי הגולאות מסביימים שהגוסס אשר צרנינו ירוחם הוא המדויק ביותר ואם כתוב "לאלתר" ומושב לאלתר הוא מסובך הרבה, כי צניטין ל"א משמע דכל פחות מעשרה ימים נקרא לאלתר, ואינו לאלתר ממש. ע"ש ובשנת ע"ד. נורר ואוכל לאלתר, ולכל זאת כתב הצ"י צמיון ש"ט בשם המרדכי דהנורר לאכול אחר ששה הרי הוא כנורר לאונר. הרי דהניב לאלתר מתפרש לא בשוה בכל ענין.

בש"ת קורא תגר על הקברנים המקילים לעצמם להניח קבר פתוח צמה שמניחים בו כלי חפירה, מרא וחליבה. דלמס על כיסוי נספרים או צמתללות חולק הרד"ט על הפחד יצחק צודאי שאין להקל בנספק סכנה צהנחת כלי חפירה שלא נמצא צבוס מקום.

וכנראה שמה שמקילים הקברנים לעצמם להניח את הכלי חפירה בהקבר, משום דאזוהרה היא דוקא צתנינת קבר, כלומר, כשגומרים את כל הקבר מוכן לקבור בו מת, אבל שאין גומרין את הקבר אין זה תנינת קבר עדיין אלא סתם חפירה צקרקע, וכמניחין את הכלי חפירה הרי זה גלוי דעת שאין זה קבר מוכן לקבור בו. וראה תוס' ב"ב ל"ה. ד"ה. כל יתר.

כ

אחר שטירו וכו'. מפני שהמקום מטופף מהמים שטירו גם את המת ע"כ לריך להניחו צמקום נקי.

כא

אין לחנוך כו'. ומה דמשמע מרש"י מ"ק ח' צ' ד"ה אין חופרין שכי' שדרכן לחפור כוכין וקברות לזמן לצורך מתים וכו' משמע מזה שיותר לחפור התם צניין איירי וה"ה כאלו כיסוהו נצקרים וכו' הצ"י ציו"ד סוף של"ט ח"ל מיהו רי"ז כתב בשם ריה"ח דאין לחנוך קבר אלא"כ נותנים בו מת לאלתר (במהר"ם אלשקר ס' כ"ו מנורר דלאלתר הוא ששה אחת) כי אם ישאר פתוח עד למחר לא יעברו ימי' מועטים שימות אחד תוך ט"ז ימים עכ"ל

וכ"כ הרוקח ס' של"ט סעיף א' ובצלה"ט שם סק"ג. כי בשם הצ"ח דהיכי שחצו קבר מנעוד יום ולא הספיקו לקברו דלריכי' למלאו צעפר (כי כשרואים כחות הטומאה קבר פתוח צלילה מולאים מקום לקטרג) דכל מידי סכנה צריך להחמיר ואם יקבר קודם ע"ה יש להקל בנסוי נסרים דאין להחמיר אלא"כ ישאר פתוח עד לנוהר. ומצדדי רבינו משמע דלף אם נותנים בו את המת צלילה יש סכנה אם לא נתנוהו מנעוד יום ומסוף לשונו שכי' אם יניחוהו פתוח עד למחר ומשמע דוקא מיום ליום שלאחריו יש לחוש אבל מיום ללילה אין קפידא וכן לחנוך קבר אפי' צתחילת הלילה ולקברו למחר צאזיה שעה שירצה לית צה חשאל דעיקר קפידא הוא שלא ישאר הקבר פנוי כל הלילה (עי' צעיקרי הד"ט את ס' א' י"ג) ועכ"ל לעשות מעשה יש להתייבז דנדר כדאמר"י (ע"ז ל' א') פריקא לסכנתא ונפחד יצחק אות ק' קבר כתב שבעיר פירארא כשמת הזקן ר"ש הולרכו הקברנים לחנוך לו קבר ציום שלפני קברותו לקברו ציום המחרת צנוקר בהשכמה וצלו לפני הצי"ד ושאלו אם חוששין לנוותת ריה"ח והתירו לחנוך אך צתחילי שאחר הצניבה יכסוהו צמתללות או צנצקרים ולא יניחוהו מגולה צלילה וכן נעשה ע"ש. וע"י צכנה"ג יו"ד סימן שצ"ה אות י"א ובחיים שאל סימן ל"ח אות כ"ה וציוסף אומן ס' פ"ט, צ"צ וצעיקרי הד"ט יו"ד ס' ל"ה אות ח' :

שדרכן לחפור כוכין וקברות לזמן לצורך מתים שימותו. וברש"י ב"ב, ק': המוכר קברו, מערות היו עושין להן נתיבה לקבור שם מתי ומשפחה. וע"י רש"י סנהדרין מ"ז: קבר חדש, ודף מ"ח. נפש שנגלו, וראה צנ"י יו"ד ס' של"ט מה שהציא מהרי"ב ס' קי"ד וחולק עליו. ע"ש דהואיל שהפירה הוא לא לשם אדם פרטי, אלא חופרין סתם לצורך מי שימות אין צוה הפידא.

מיהו גם הרב צית יוסף שם סיים ומיהו רבינו ירוחם כתב בשם הר"י חסיד שאין לחנוך קבר אלא אם כן נותנים בו המת לאלתר, כי אם ישאר פתוח עד למחר לא יעברו ימים מועטים שימות אחד תוך ששה עשר יום. עכ"ל.

ובע"ז שנים תמרים רונה להשוות כיצ, "לאלתר ומיד" דפירושו כל היום, ומציא ראו' לדבריו, דכל דפרעי' ציומא כפרעי' מיד דמי, תוי"ט סימן ק"ץ. וכן מה דאמרו קיבל תלין אותו מיד, ימות מ"ז, פירש בתשובת שנת יעקב ח"א, סימן ל"ד, דכל היום זמניה.

ובל' מפרשי הגולאות מסביימים שהגוסס אשר צרנינו ירוחם הוא המדויק ביותר ואם כתוב "לאלתר" ומושב לאלתר הוא מסובך הרבה, כי צניטין ל"א משמע דכל פחות מעשרה ימים נקרא לאלתר, ואינו לאלתר ממש. ע"ש ובשנת ע"ד. נורר ואוכל לאלתר, ולכל זאת כתב הצ"י צמיון ש"ט בשם המרדכי דהנורר לאכול אחר ששה הרי הוא כנורר לאונר. הרי דהניב לאלתר מתפרש לא בשוה בכל ענין.

בש"ת קורא תגר על הקברנים המקילים לעצמם להניח קבר פתוח צמה שמניחים בו כלי חפירה, מרא וחליבה. דלמס על כיסוי נספרים או צמתללות חולק הרד"ט על הפחד יצחק צודאי שאין להקל בנספק סכנה צהנחת כלי חפירה שלא נמצא צבוס מקום.

וכנראה שמה שמקילים הקברנים לעצמם להניח את הכלי חפירה בהקבר, משום דאזוהרה היא דוקא צתנינת קבר, כלומר, כשגומרים את כל הקבר מוכן לקבור בו מת, אבל שאין גומרין את הקבר אין זה תנינת קבר עדיין אלא סתם חפירה צקרקע, וכמניחין את הכלי חפירה הרי זה גלוי דעת שאין זה קבר מוכן לקבור בו. וראה תוס' ב"ב ל"ה. ד"ה. כל יתר.

כב

[א] כשמוציאים וכו'. כן הוא נרצנו ירוהם נתיב כ"ח נשם רנינו, וגם הרקת הניח דבר זה נשם רנינו. וכתב נש"ת, דלין הקפידא חלה על שעת הוצאה ממש, דהא כתב

כב

כשמוציאים כו'. יו"ד סי' שני"ח סעי' ג' צה"ה ויאפשר שלא יפגעו נאדם היוצא תחילה המלאכים ההולכים לקראת המת ע"י תשו"י בית יעקב סי' ע"ג ונתפלה למשה יו"ד סימן שני"ט וד"ל:

כב [א] כשמוציאים המת מן הבית יש להזהר שלא יצא אדם תחילה לפני המטה כי סכנה גדולה יש בדבר :

כג אם יש [א] קברות בעיר לא יולכו המתים לעיר אחרת כי המתים ששוכבים שם כועסים כי הוא בזיון להם :

כד צריך לראות כשמניח את המת בקבר [א] שלא יקפוץ המת אצבעות ידיו :

כה אין לקבור שני בני אדם [א] זה אצל זה שהיו שונאים זה את זה בחייהם כי גם במותם אין להם מנוחה יחד

כג

אם יש וכו'. הגהות אשר"י פ"ג דמו"ק סי' ט"ל נשם ח"י הלכות שמחות סי' תמ"ט וצו"ד סי' של"ו וש"ג ס"ג ונש"ך שם כי הטעם כמ"ש רנינו ונש"ת זכרון יוסף ח' ת"מ סי' ט' וקשה ח"כ הרי היכי דלוג שומעין לו ואמחי הא חיבא בזיון למתים (ויש

להניח ראי' לדבריו מירושלמי סוף פ"ג דזרכות דאף שדבר שיש צער כל מחמיר תצוה עליו זרכה מ"מ זה דוקא לעלמו אבל מוחין צידו שלא לעשות מפני אחרים שאין נוהרים בזה גגין שלא יתצוה חורנין הרי' דאף שהוא רוצה להחמיר צדד הכון להחמיר מוחין צידו כשימוך מזה ציון לאחרים) ע"כ כי' דהטעם הוא משום צער וציון ידוי' לטלטלו ואלו זין כך וצין כך יסרה או ישרו אצרו והיכי דלוג גלה דעתו דמחל על ציונו ולציון מתים דכאן אין לחוש משום דניחא להו שהיית יקיימו צוואות המתים ועי' שו"ת כנסת יחזקאל סי' מ"ג:

כד

צריך וכו'. באגודה נזכרת אשר יצר מציא נשם אדר"י (לא מנאחי צאדרי"י שלפנינו) כל צאי עולם צאים צידים קמוצות (צקה"ר פ"ה פסוק יו"ד גורם קפוצות ופי' שם כלומר כל העולם שלו הוא) והולכים צידים פשוטות (כלומר הא לכלם כל מה שקניתי) ועי' גספרי האזינו פי' של"ט וצקה"ר ס"ס שי"ז וצרי"ו נתיב כ"ח נשם ר"ן זן יקיר ועי' צנאה"ע סי' שני"ג ונש"ת חכמת אדם ההגות חזרה קדישא סימן ט':

כה

אין לקבור כו'. כן הוא באצל רבתי פי"ג וצקה"ר סימן שט"ו וצרי"ו נתיב כ"ח נשם רנינו והציאו הצ"י צו"ד סי' ס"ס ונש"ע שם סעי' ו' ונראה פשוט דאף בצרמקת ו' טפחים אסור דנתוד ו' טפחים אפילו כשלא היו שונאים אסור לקבור זה אצל זה כמנואר

שמוליכים אותו צדדי להקבר צקברי הנותיו הו' לארץ ישראל הרי עושין זאת לטובת המת אין קפידא. והאריך הרבה בזה. **ולדעתו** אין שום סתירה מהא דסימן שי"ג להצוה שנסמין זה דשאי התם דעל הני מוטלת חובה לקיים מצוות כבוד אב ולעשות כמו שזוהו צניו, והוא נוגת עשה דאורייתא, (ראה בסימן שי"א שהארכתי דהמורה של כבוד הורים לאחר מיתתם היא דאורייתא) וכן לא שייך לומר דהמתים כועסים על הני על אשר מקיים מצוה הכתובה בתורה, ולכל היותר יקעסו על המת על אשר זוהו את בנו להוליכו, וצוה אין שום סכנה להחיים. והמודבר בהצוה היא להזיר את אחרים — לא את הננים כשגטו מאת אביהם — שלא להוליך את המת למקום אחר. ואפילו כשצויה הנות להוליכו, אפשר דלא שייך בזה מצוה לקיים דברי המת, כי אין צדו לצוות דבר שיש צקיומו משום סכנה.

כז

[א] שלא יקפוץ וכו'. ראה סימן תתשנ"ג. וננדפס סימן תנ"א, שיש סכנה אם נקצר הנות נתכריכים צלויס או ידיו אין פשוטות. ונצאר היטב צו"ד סוף סי' ש"ע גורם או ידיו פשוטות. והגם דגירסא זו יותר נכונה דלין זה ממשפט הלשון לומר או ידיו אין פשוטות, והי' לו לומר או שאין ידיו פשוטות, הולס מנוואה זו מסתייע דהנוסח כמו צכל הטופסים של הס"ח או ידיו אין פשוטות.

ובספר שזעים תמרים מניב על אזהרה זו מנאחי דחמרו צירושלמי כלאים ט"ג: רבי ירמיה מפקד אלנצוני חורין תפיתין אלנצוני צגריסי יציון מסנא צרגלי וחוטרא צידי ויהצוני על סיטרא, הין אתה משיח אלא מעתה. פירי, שרי ירמי' לווה להלנישו לניס מגוהאים ולתת לו מקלו צידו ולהשכיצו על לכו כדי שיהי' מוכן כשיצא משיח. ע"ש. ומזה נשתרצב המנהג לתת, הגעפלאך צידי המתים. וראה חת"ס יו"ד סימן שכ"ז.

אולם הנוסח צירושלמי הכ"ל אינו צדור, כי צספר כתב תמיס (אולר נחמד ג') גורם אלנצוני חיוורין תפיתא צגריסיא, פירי, הלנצוני נקיים שהייתי לונב צשעת לימוד התורה. וצטור יו"ד סי' שס"ג. גורם יהצוני על, גצ"י ולא על סטרי, וצתורת הצית להרמוצ"ן מנסח על סטרי, כך שנוסח של המנאר הזה צירושלמי אינו מצורר, ואפשר דצריך להיות וחוטרא על גצ"י. כלומר, שזוהו להניח את מטהו עליו ולא צידו.

כה

[א] זה אלל זה וכו'. נספר ש"ת הניח בשם החוות דעת לחפילו כשש צניעה ששה טפחים שהול שיעור הרחקה צין קבר לקבר, זה אלל זה מקרי, דהא נפחות ומשעור זה אפילו לשני הוהניס לין קונרים. ולס יש קבר חחד ומפסיק לו מקום פניו הראוי לקבר אחר לין זה חסוב זה אלל זה, וזה פשוט.

כו [א] אין להשיב ארון של מת על ארון שיש בו מת ואם נעשה בכירור שימות אחד מבני העיר תוך ט' ימים: כו כשקוברין [א] אשה שהיתה הורגת ילדים (שקורין שטריו) אם רואים שפי' פתוח בכירור שתעשה כן אחרי מותה שנה אחת וימלאו פיה עפר בטוב ואו לא תזיק עוד:

צש"ע סס והיכי דמלד חחד קבר חזיו ומלד קבר חזיו קבר שוגלו וזוה להניחו אלל חזיו העלה צשנ"י ח"צ סי' צ"ו ודלוי חס אפטר לקיים לקברו אלל חזיו מוטב כמ"ש הנ"ל חמנס היכי דלי אפטר לקברו ומלד חזיו רק ומלד שוגלו יש חילוק לאחר י"ב חדש מקבורת שוגלו מותר לקברו מטעם שחנינו דגס הקלחו גס שאלחו כזר חזרה ולהקבר גדלוי ניחא ליי להיות קבור אלל חזותיו (כדליתא צירולמי פ"צ ה"ד ממנו"ק ח"ל ערב הוא לחדס להניח אלל חזותיו ועי' צש"ט שמואל ע"פ נפלה נח ציד ד' משל לחדס שחומרים לו אלל ווי חחה נקבר וכו' אעפ"כ חומר אלל חזיו טב לי והוצא בפ"ר

כז ברה הרוחות של מתים משוטטות בעולם להשמייע מה גזירה יצאה [א] לעולם ופעמים אומרים לחיים שילכו עמהם ואם מתריצה או הוא או זרעו ימות אלא יש לומר להם בעבור

כזר חזרה, לא זכיתו להצין, דהא צש"ס סס חמרינו דהיכל דלהנו מעשייהו כתיב: הלוני תנו חרנות נלנה, הרי דיש שגלה גס לחמר מיתה, ומלן מפיש חס חסנו ונעשייהו לו לת. וכנראה דעיקר טעמו של השנות יעקב הוא משום דנלמנת ערב הוא לחדס להניח אלל חזותיו, ומקרא מלל חזורה הוא ושכחתי עם חזותי וקברתי צקבורתס, לכן מסתבר דניחא ליי לחדס להקבר אלל חזותיו גנס שחלדו השני יוכה אלל שוגלו, ועל ידי הנייחא שיש לו מקבורת חזותיו יחדל צעלמל דקשט להיות שוגל לזה המונח חלל, ודנוי למה דחמרינו צצמות קיי"ח: ניחא דגופא עדיף לה גנס דלית לה קטטה חזרה, וכעין זה צנסהדרין מ"ה. ניחא דגופא עדיף ומציונה. ע"ש. וללל חזה הרשטון הקצור מכזר ישנל חותו גס סס כי הוא חינו מונח אלל חזותיו ולין לו נייחא ער שחמר שהוא מוחל לשוגלו ומתפייס עמו, לין צכך כלום, דהלל חלוזרה היא רק כששניהס שוגלים זה חת זה, אלל כשרלובן הי' שוגל חת שמועון ושמועון לל הי' שוגל לרלובן לין רמו צהוולח שלל לקברס זה אלל זה. ולפי זה לין נפמי חס הרשטון מת קודס י"ב חדש למיתתו של שי לו לת. כן נראה לפע"ד מדיוקל דלישנל של חלוזחה. חכתונה צרנינו ירוחס ח"ל: כתב צנינו יהודה חסיד נספר חכנו, לין לקברו שני מתים יחד שהיו שוגלים זה חת זה, צחייסם". כלומר דמשכחת דחייסם היו שוגלים זה חת זה, וצמותס לין כלן אלל שגלה מלד חחד ולל מלד השני, ככ"ל. חולס צנית לחס יהודה שגוליון יו"ד, סימן שס"צ כתב: ומלחר שהנ"י וכל החחרונים חחריו כתבו סתם ולל מחלקין חס הוא חתוך י"ב חודש לו לל והרשטון כזר חזה שלל להניח חללו שוגלו והשני צל צנבולו לין לקבור חללו, וצפרט צומן חזה חלן מלקקים כל כך שיקבר אלל חזותיו. אלל צעיקרי דיניס והחיד"ח נספרו צרכי ויסק יו"ד סי' שס"צ הניח דצרי השנות יעקב הינל להלכה.

כו

אין להשים וכו'. אלל חזתי הוצא צניו"ד סי' שכ"צ נראה פשוט דלף צהרחה וי טפחים חסור צוע"ז כמו צסי הקודס לפי חזה צויון לחתים ולין לנהוג צויון צמתים וצשלטי חגורים צ"צ פ"ו כי הטעם משום דמת תופס חרבע חמות לעומחה עי' נמוקי יוסף פ"ו דסנהדרין ועי' שו"ת תשצ"ן ח"ג סימן קיי"ט וחמ"ז סי' קמ"ט וצחכמת חלס ומצנת משה סי' י' וצנהגנות חזרה קדישא סי' י' ע"כ חס נתן כופין חת צעל העליון שיפנה ודיניס חלו לל נלמרו חלל צמקוס שהארץ חצנת ידים חלל כשלל חתנה לנו חלרן פוק חזי מה עמל דצר שקורים חל"ז ווע"ז אעפ"י שהוא נגד חדין שו"ת שצו"י ח"ג סי' צ"ה. ולס יש צניעה עשרה טפחים מותר לכ"ע כמ"ש צטור יו"ד סי' שג"צ וש"ע סס סעיף ד' וצש"ך סס ס"ק ד' וצנחה"ט סימן שס"ג. והיכי שהעפר רך נראה דיש להרחיק יותר ונעשרה טפחים והכל לפי מקום העפר כמ"ש הרמב"ן צתרת חלדס דף ל"א ע"ג צשס חז החי גלון ועי' שו"ת ח"ז סי' ק"צ וצנית יהודה ח"צ סי' מ"ד וצורע חזרהס סי' כ"ה וצעיקרי חד"ט יו"ד סימן ל"ד וציוסף דעת סימן שס"ב סעי' ד'.

כו

[א] אין להשים וכו'. ראה צירושלמי צ"צ פ"ג"א: המוכר קבר לחזיו כיון שקבר מת אחד צכוך חזקה לכל הכוך, קבר ג' מתים צשלה כוכין חזקה לכל הקבר. ע"ש. משמע דהיו קוצרין צכוך חחד כמה נתיס וכנראה זה על זה. ועי' צירושלמי סוף המוכר פירות: חלד מלעיל וחלד מלרע. וראה מה שכתנתי צסיון ש"ד צשסר חסידים, שצעיר חמלניק צפולין היו קוצרים צקבר חחד צן על חז חת על חונה. וכדומה. וכן נראה משו"ת שנות יעקב צ' צ"ה, שהיו קוצרים זה על זה אפילו צלגשים דעלמל.

כו

[א] אשה וכו'. גס חולחה זו חתונה צרנינו ירוחס צניתו כ"ח צשס ספר חכנו. וצספר שצעים חמרים הניח חנשים מוזיקות חללו, מונל צמדצר קדנות צהשומה הנקרא חחר המדצר, ומעשה שהוצל צספר חולדות חלס מהרצ ר' יואל צעל סס. וכן הניח מדצר זה הר"ר מנשה צן ישראל ישראל צספרו צמות חיים חלמר ג' פרק כ"צ. וראה חזר משפטים דף קע"ב, וצספר חסידים סימן קעב.

כה

[א] לעולם וכו'. צרנינו ירוחס צניתו כ"ח. מנסח: לשמוע מה גחרין צעולם למעלה. וצש"ת מראה מקום לזהר חרומה חמ"ג. צציומה דראש השנה דעלמל חתדן — כל נפס ונפס חמטון וצעין חחמי על חיי — ולצמנין דקל מודיעין צחזותל

לחייא — לקבלא מוסר. ע"ש, וכן מתפרשים דברי הגאון ז"ל שהרוחות של מתים אומרים לחיים וכו' וכדי שהחיים ישמו על לב ושיצו בתשובה. אלא שאין להסתרות להזמנתם לזל עמם משום אל תפתח פה לשון. וכן מנואר בדברי רבינו צבימון שכ"ט. ומציא רח"י ממה שנאמר לחזקיה (מלכים ב' כ"א)

זו לנתיך כי מת אתה, וכל העינין לא היו אלא ככדי להעיר את המלך לתשובה.

כמ

[א] לא ילך וכו'. מלמד מה שהעירו המפרשים בשם

האר"י ז"ל בספר נגיד ומנוה, ובספר ליקוטי תורה פי ויחי שלא לילך על קבר אחד שני פעמים ציוס אחד, יש להעיר דמנחה דמחי ג-ג. המקבל עליו להיות חזר — ר' יהודה אומר חף לא יגדל נהמה דקה ולא יהא פרוץ נגדרים ונשחק ולא יהא מטמא למתים ומשמש צנית המדרש, אמרו לו לא נצו אלו לכלל ע"ש. ומשמע להלכה כחכמים דגם חזר מותר לטמא עמנו למתים. אולם נאצות דרי נתן פרק מ"א: כל המקבל עליו ד' דברים מתקבלין אותו להיות חזר: אינו הולך

לצית הקברות, אינו מגדל נהמה דקה, אינו נוהג תרומה לכהן עם הארץ, אינו עושה טהרות חלל עם הארץ, הוכל הולין צטהרה עכ"ל קשה דקח תני ד' דברים וחשיב חמשה, ונודאי דאינו מגדל נהמה דקה אינו מן המניין דהא הלכה כחכמים, ומה דקתני ואינו הולך לצית הקברות הוא אפילו כחכמים דמחי, אלא דאינו מטמא למתים פירוש שאינו מטמא כלל למתים ואסור לו לילך לצית הקברות אפילו פעם אחת, ועל זה חולקים חכמים אדר"י, אצל אינו הולך לצית הקברות פירושו שאינו הולך צתמידות; ומסתבר דההולך צ' פעמים ציוס על קבר אחד אין לך צתמידות יותר מזה, וזהו גס חכמים מודים. ובכן אפשר לדוהרה זו יש לה מקור נהא דאצות דר"ן הג"ל.

לא

[א] שום דבר וכו' ראה מה שכתבתי צבימון ט"ו, ובכדי שלא תהי' סתירה לדברי הגאון ז"ל מהא דאמרין צנכרות ל"ו: כל דידיה שכני מעלי צר מעפר. הי' אפשר לומר דכוונת הגאון היא שלא לקבל עליו לקיים שום דבר ולא לגדור לו נדר לקיים מה שהמת דורש מאת הסיי בחלום.

לב

[א] הבוכה וכו'. דבר מתמיה הוא אזהרה זו צתורת צוואה צומן שהוא ש"ס ערוך צמ"ק כ"ז ככתבו וכלשונו כמעט. ואפשר משום דיש מאמר המתנגד לדברי הש"ס הג"ל והוא צפרקי דר"א פל"צ דיתק אציו התאצל על שרה אמו שלש שנים עד שלקח את רבקה להאשה כדכתבי צתורה וינחם יתק אהרי אמו, ויש כאן ספק אם הלכה כדברי הש"ס או כדברי הפרקי דר"א, לכן צאה אזהרה זו להודיע דהלכה כדברי הש"ס הג"ל שהוא דבר שיש צו סכנה ח"ו ואין להקל צספיקו.

לג

[א] אחר מצניו וכו'. צספר צנעים מתירים האריך והניח דברי מעצר יענק שזוהרה זו היא רק שלא ינשא האב או האם את צנס המת אצל לנן מותר לנשא את אציו המת כדמצינו צני יוסף וינק עליו ויסק לו. אולם צבימון שכ"ו של הס"ח שלנו כתבתי דהא דכתבי ויסק לו הוא משום דיעקב אציו לא מת, תענית ה',

לא ילך וכו'. צמ"א סי' תקפ"א כ' זה צנש כתבי האר"י"ל ועי' צנצאה"ט שס ואפשר הטעם משום דצנה ונגלה צנפעס הראשון לא התפלל המת ענורו ואיכא צויון לנות צמחצו לאכזר:

ל

לעיר אחרת. פי' למסחר וכיוצא אל ילך שס להתפלל אצל לילך על קצרי אצות או על קצרי צדיקים אין לו למנוע משום הקפדתס דמנואר צצו"ת מהר"י"ל סי' קי"ח דחצו מנוה ועי' צצו"ע א"ת סי' תקס"ח סעי' יו"ד נדר לילך על קצרי צדיקים וכו'. ועי' צוהר ח"א דף רכ"ה ע"א גודל פעולת הצדיקים כצנני אלס הולכים על קצנס שו"ת הרני"ש סי' קצ"ד וצרינו צחי' פי' אמור ע"פ לנפש לא יטמא וצצו"ת צתי כהונה ח"א דין צ' סי' כ"ג סכתב

אלה מנא צנה מנוה ידועה, ואחר צקת הכבוד אשתמיט מייני דצרי מהר"י הג"ל. וגס מ"ש שלא מנא כבוד חכמים צההשתחות על קצרי צדיקים אשתמיט מייני ג"כ מ"ש ריה"ח צצו"ת ת"ג וצסי' תש"י וצפני דוד פי' צנלח על פסוק ויקח משה את עצמות יוסף צמנהג כהניס תורה להשתטח על קצרי צדיקים ונראה שטענוס משום דצרו צרונוט יש צנס חלל טפח כדאי' צנכרות י"ט צ' ע"כ הוא רק טומאה דרננו וצבוד צדיקים לא גרע מצבוד מלכי אוה"ע שלדעת הירוש' חיר פי"ה ה"א שאפי' טומאה מן התורה חידחי מפני כבוד הצריות ועי' תדל"ר פי"ח מעשה צכהן שהשתטח על קצרי צדיקים וכו' ותרי צתונות ק"ג צ' ד"ה אותו ומ"ש מהר"י"ט שס צעירובין כ"ו אי' ת"ת שחלה מושיצין יצינה על פתחו משום דכשהנפש עם הגוף מוכשר הגוף לקבל טומאה אצל צנפרד הנפש אז אין טומאה עי' מ"ש צפניס סי' תתשס"ג וכי' צרש"ו יצמות קצ"צ ריש ע"א ד"ה תלתא ריגילי צנש תשרי הגאונים כל הגך ריגילי דאמוראי היינו יוס שמת צו אלס גדול קונעים אותו לכבודו מדי שנה צנה צשמגיע אותו היוס מתקצנים ת"ח מכל סצניו וצאים על קצרו עם שאר העס להושיצ יצינה שס ועי' ציק י"ז וצתו' וריטצ"ל שס. וכו' מהרצ"ח צמניד תעלומה על מס' צרכות מ"ז צ' על מיימת עולא ח"ל כי אחי עולא אמר צלד תמרה הוה מקפיד"י היו לומר ולסיין המקוס כי הוא טוב לצרכון וגס אמרו צזהר מקוס שאמר איזה צדיק דצרי תורה כשהאלס צל אל אותו המקוס ומזכיר הד"ת אזי מתעורר כצנות אותו הצדיק לצוה אל המקוס שנעשה הרשימה מהצל תורה ע"ש:

לא

אין לקבל וכו'. דצתפיסת יד גורס חינור ומעלין עלי' כאלו הרג את עצמו:

לב

כל הנוכה וכו'. מ"ק כ"ז צ' שאלתות סי' ל"ו ועי' צפניס סימון רל"ז וטור וצ"ע יו"ד סי' אל"ד ומדושי אצנות צנת ק"ה צ' וצרדנ"ז ח"ג תתקפ"ה וצעיקרי הד"ט יו"ד סי' ל"ה ג' ימיס צוכיס על הפרד הנפש מן הגוף הנלה צעפר ולי' יוס לגיהון לפי שהטומאה מתמעטת והולכת:

ועתה ראיתי כתוב כן צה"ח פי ויהי. ולולי מטעם זה לא כתבתי צתורה דאחר השנטיס נשקו את צניהס, משום דהרמנ"ן ז"ל על הפסוק ויגוע ויאסף, מפרש: דהא דכתבי ויראלו אחי יוסף כי מת צניהס; או שלא ידעו הס בזה כלל, כלומר, רק יוסף ידע שיעקב צנינו לא מת ולא שחר השנטיס.

ג

אדם וכו'. דוקא לננו ולנחו ח"ן לגשק אלל לאציו ולאמו מותר ומקרא מלא הוא וינד עליו וינשק לו וכן הוא בצ"ר פס"ה כ"ב ע"פ גשה כל ושקה לי בני א"ל אחת נושקני בקצורה ולא אחר וצלה

כ **בבין** או **חרב שנהרג בו יהודי** [א] **אסור** ליהנות ממנו **כי סכנה גדולה הוא לכל בני ביתו ולכל אשר יהנו ממנו** אך יקברוהו עם הנזר:

ל (גליון) [א] **האומר דרך שחוק או דרך עזות או דרך גיזום או דרך לצנות או בכעסו לעשות כך צריך לעשות כן קודם מותו:**

ל **לא יבנה אדם** [א] **בית אבנים אלא יקנה ואם בנה לא ידור בו כי הוא או בניו ימותו אלא ימכרו:**

רצתי פ"ג אומר יוסף תלתין ותשע שנין דלא נשקינא לפומא דאבא והשתא קברנא ל"י ולא נשקינא ל"י ובאגדות תפלת שמו"ע הנדפס צניהמ"ד ח"ה כתוב: גשעה שנפטר יעקב צנינו מן העולם צא יוסף ונתן שתי ידיו על עיניו ונשקו וצכה עליו פתחו מללכי השרת ואמרו צא"י משען ומצטק

לנדיקים וע"י נחכמות הנפש ט"ז צ"י ומה שבי צפנים סימן רל"ו וצדנש לפי אות כ"י כ"ה אלל ח"ן להקל בזה דמאצות הקדושים ח"ן רח"י שהם חף צמותס קריויס חיים ונפרט שבי חכמי הנתוח שיש חרס מומית נדנך צנוף הכפטר ונפרט צפניו והיא סכנה לעצמו: **ל** **ישארו** כו'. משום דמראה שהוא רחמני יותר מן החותך חיים לכל חי:

ו"ל דלדעם גדול שרי ואפילו אינו רגו. עכ"ל.

ד

א **אסור** ליהנות וכו' בהצוואות הנדפסות ליתא. ובספר חסידים תתשל"ב, וצדנש תתש"ט, כתוב: סכין אחד

ונאלו בקצר של הרונים שנהרגו על קידוש השם, לאחר שנים רבות חפרו בקצר ונמצא הסכין ורגו לקחת אותו אחר החכם במקום שנמצא תשימו אותו ולא תעשו בו מלאכה ולא יהנו ממנו. עכ"ל ולא הזכיר שם כי יש סכנה בצנר, אלל כנראה ממשמעות הלשון דשם דאסור ליהנות מאותו סכין כד"ן סייף שנהרג בו בקצר עמו, כדליתא בצננהדרין דף מ"ה: ומה גם התם שכנר נקצר. ונאסר בהנאה.

ומה שכתב צעל דמשק אליעזר דהטעם משום דחרצ הרי הוא כחלל ולאסור קראו טמא ע"כ אסור ליהנות ממנו, ראה

צו"ת יעב"ץ חלק צ"י סימן קנ"ח, בסייף שנהרג בו אדם חס מותר לעשות ממנו סכין של שחיטה והשאל חשש מוטעם חרב הרי הוא כחלל והחשיב השיב דסכין נטהר על ידי טבילה. ועל זה כתב היעב"ץ: השאלה הנל, והתשובה דברי צורות, כי צומן הזה אלכלי כוהני מצטר שטמא, ומה אר"י חרב הפילו כלי שטף נניו טמא הוא וטבילה צלא הזאת שלישי ושניעו לא מהני לטהר. אלל שחושש משום איסור הנאה כד"ן סייף שנהרג בו. וציד אפרים לגליון צו"ת סימן י"י הגיב עליו דלס לא נהרגו בו רק נכרים אינו טעון קבורה, ואפילו אם נהרג בו ישראל שרי לעכו"ם לא נלטווה בזה. וממ"ק ליד אליהו ס', ל"ה ע"ש. אולם צנ"ד שכנר נקצר הסכין צודלי שדינו כצנר הנקצר עם המת דאסור בהנאה.

ד

בבין או חרב וכו'. משום דחרצ הרי הוא כחלל (צנת ק"א צ"י) וע"י רש"י שם חף שזה לא אמרו רק לענין טומאה צכל זה מצניו שלאסור קראו טמא ע"כ אסור ליהנות ממנו אך יקברוהו עם הנהרג ע"י רש"י ע"ז ס"ב צ"י ד"ה ולקבריהו ותו' תמורה ל"ג צ"י ד"ה הגשרפים וע"י סנהדרין מ"ג ח':

ה

האומר וכו'. כתב צנ"י קו הישר פ"ג שמשחיתים פועלי חון כותבים צברי לצינות ולה"ר מה שאדם מדבר ונפטירתו מנערים הנפש מאוד:

ו

ל יבנה וכו', תוספתא סוטה פט"ו וז"ל הש"ס צ"ב ס' צ"י נפלה אינו חוזר וצונה מוכ"ש שאין לו לננות צשעת איסור ע"י תוס' שם ד"ה נפלה ורמז"ס פ"ב ה"י"ב מתענית ח"ח ס"י תק"ס סעי' ח' ואמרו סוטה י"א ח' מסכנות שמשכנות את צעליהן פי' רש"י שם פעמים שגופל מהצנין ומת:

ואם צנה כו'. צח"ס יו"ד ס"י קל"ח וצאני צדק יו"ד ס"י מ"ד נתנו ענה לחנך הצית צתורה ותפלה:

ה

א **האומר** וכו' בהצוואה הנדפסה צספר יורה תטל"ס, מייחס להר"א מנרמז"ל, כתוב: אדם האומר דרך שחוק

או דרך גזום לעשות כך וכך הפילו אומר פעם אחת, צריך שיעשה כן קודם שיומת. עכ"ל ודלא כמו שכתוב כאן, "או דרך עזות" "או דרך לצינות". ומזנן הדברים הוא כפשוטו, שהוא כעין נדר וחיוב אדם לקיים כל היואל מפיו יעשה. ובשנעים תמרים הראה מקום להא דסוכה מ"ו: לא ליתא אינש ליטוקי דיהיבנא לך מידי ולא יהיב ל"י. כלומר, הגם שאינו מתכוין אלל לשחוק צעלמא. ע"ש אלל דאין זה מקור לצברי הצוואה, דא"כ מה יועיל אם יעשה כך לפני מותו, הו לפי הש"ס הכ"ל מחויב לתלאות הנצחתו מיד. אולם מה שרצה צעל ש"ת מקור לצברי הצוואה שאפילו אומר אדם בהצוואה חיוב לתלאות צנרו כשיה"י צידו לתלאות מהא דצדריס נ"י. צרי עקינא דאמר לצניתהו אי הווא לי רמינא לך ירושלים דהצנא וכתננו הרשאוניס שם, רש"י והר"ן דהכי עניד לה כדליתא צשנת נ"ט: ירושלים דהצנא כדעניד לה ר' עקינא לצניתהו. מקור נכון הווא. ונדחזינן דקיים רע"ק את צצריו ועניד לה ירושלים דהצנא דוקא ולא תכשיט אחר הגם דצשעה שהצנית ה"י עני ולא הייתה הצנחתו אלל דרך גיזום.

ו

א **בית** אצנים. בהצוואה הנדפסה ציורה הטל"ס; לא יבנה אדם בית של אצנים אלל יקנה ואם צנה לא ידור ימים רבים כי הוא או צנו ימותו אלל ילך וימכרו, "אל עץ ספק". וצש"ת חתם סופר יו"ד, סימן קל"ח כתב: אלל טוב יותר אלל לתוש לצדריס האלו וכיואל צנה כלל, צדריס אלל הזכרו צש"ס ופוסקים ולא ר"י חסיד התום עליה. וכו' ולצסוף הוא אומר דהטעם של הצוואה דהצונה צית של אצנים צח"ל הרי זה כמתילא מן הגאולה, אלל צעו"ה צחורך הגלות כי לא נשא הארץ לשנת אותנו — ומנוה רנה נמי עניד להמילא מקום דירה לשה פזורה עד יאקיף הד' וירא. ע"ש.

ולפ"א לי אלל העירו כל מפרצי הצוואה, צצנין איכא מנוה דאורייתא לקיים מנות מעקה, וקציעת מזוזה, וראה צתרנוס יונתן אשר צנה צית חדש ולא חכנו, צדריס כ"ה, די צנא ציתא חדתא ולא קנע צ"י מזוחתא. ועין שאילתת ריש צראשית כליניט דצנא ציתא וכד מצנית ל"י וגמר ל"י לעצידתי עניד היולול חד יומא, כדלמורי אינשי היולול ציני, ע"ש. וראה מדרש נתחומא שם.

ומעקה ומזחה לזין מלות התלויות בארץ, ואיך תהא ק"ו סכנה
צמי שצונה צית שזו מקיים מלות הד'.

ועוד הא מנאחר נתענית י"ד, דננין בתיים שאדם צריך להם חזן
מננין של צית חתונות לבנו מותר לבנות בכל זמן אפילו

כשעברו אלנו ולא נענו. ע"ש,
ודוחק גדול לומר דהש"ס שם
וויירי דוקא בארץ ישראל והשוואה
מנהירה רק בת"ל.

ולדעתי כוונת רבינו לומר
צנונה צית, "של אנשים"

כלומר צלי שום עמים וכדומה אלא
מתננים גרידא. אז יש צו סכנה
ח"ו. ולכן מסיים רבינו ושל עז
ספק. כלומר, אם צונה צית של

עז צנדה, ספק אש יש צו סכנה, אצל כשצונה צית כדרך שצונים
בכל מקום צענים וצאננים יחד אין שום זכר דצנרי הוואה שתהא
צוה סכנה ח"ו. אלא שפעלם לנו הטעם של סכנה צנונה צית
מאננים לחור.

ל

[א] אם לא וכו'. צריך להיות אם לא שלא ידורו צו צמי אדם שנה
ראשונה. ונכדפס ציורה מטלים הנוסח: לא יצנה אדם
צית על הרקע שלא עמד צו צנין מעולם, ואם הוא אינו רוצה להניח
פניו אז לא יש צו שנה תמימה.

ל

[א] המזוזה וכו'. בכל המזוזה הנדפסות ליתא להזהרה זו,
כי דבר זה מפורש בש"ס צ"מ ק"ג. שיש צו סכנה,
ולא מסתבר שהחפיד יוזה צתורת נוזהה מה שנופרש בש"ס.
ובדאי שאדם כתב לו לעצמו על הגליון של המזוזה מה שזמ"ל בש"ס
צנדר שיש צו סכנה, וצאשמת המעתיקים הכניסו את הגליון
לתוך המזוזה.

מ

[א] ביתו נצוה וכו'. כנראה שרצינו צל לפרש הא דהמרינן
צצנת י"א. כל עיר שגותיה נצוהין מניח הכנסת
לסוף חרצה וכו'. אין הפירוש שאם כנגד הצית הכנסת יש הר
דאסור לבנות שום צית על ההר כדי שלא יהי' הגג של הצית
נצוה ומהגג של צית הכנסת, אלא דגונס החלל של צית הכנסת צריך
להיות יותר נצוה מהחלל של כל הצתים, למשל אם משך החלל וון
הרצפה עד התקרה של צית הכנסת הוא חמשים אמה אין לבנות
שום חדר צצית שיהי' חללו נצוה יותר מחמשים אמה. אצל הצונה

צית של חמשים קומות ואין בכל חדר חמשים אמה נצוה, לית לן צה. דהל"כ, מה צל רצינו להשמיענו צוה הלא ש"ס ערוך הוא
צצנת דיז צוה משום סכנה, כליתא התם לבסוף חרצה. וכו' דהל"כ איך מצינו ידונו ורגלינו צעירות גדולות שצונים צתים צני
חמישים קומות ויותר. אלא שהקפידא הוא דוקא על ציתו כלומר מקום שאדם דר בתוכו.

ובעיקרי הד"ט אר"ח סימן ה' — י"ג, הציא צשם ספר ומכתב לדור, דאם יש צעיר צתי עכ"ס ששם נצוהים מניח הכנסת, אף
לישראל מותר לו לבנות ציתו נצוה מניח הכנסת, זה אס אין לישראל חזר מיוחד — כוונת שהישוץ הישראלי אינו מותרם
לעצמו — אצל כשיש ישוץ מיוחד לישראל הרי זה כעיר צפני ענמה. ואם אי אפשר לו לישראל להשפיל את ציתו או להגזיה את צית
הכנסת, מהרואי שיעשה דבר למעלה צית הכנסת ממוטו — כגון מטורה וכדומה — צכדי להעלות את צית הכנסת צעילוי האריות.
וראה סימן תקל"ו.

[ב] ולא ישנה. הצוואה שנספר יורה מטלים כתוב: "לא יצנה אדם צית ולשנות צית מדרשו וזה שהי' מקדם". ונספר שצעים
תמרים מציא הנוסח של רוב המזוזה הנדפסות: "לא יצנה אדם ציתו ולשנות צית מדרשו כי הוא קדש הוי". ונאריך
שם צנין קדושת צית המדרש דיתיד, הוצל צטאו"ח ס' קנ"ח, דיתיד הקונע מדרש צציתו אין צו קדושה, "כל כך" ונלגוש מסיים
מכל מקום גם צו לא יקל מחד. והש"ך צויד" ס' רמ"ו ופרש דאין צו קדושת ציהמ"ד המנוור ונקדושת צית הכנסת, אצל לא גרע
קדושתו מקדושת צית הכנסת. ונספר הכ"ל מפרש להזהרה זו צאה ללמד דאפילו כשאתר את ציתו ותחר וצוה אותו אסור לו לשנות
מקום צית מדרשו ממוקומו שהי' מקודם.

אולם נספר אריות חיים סימן קנ"ח הציא צשם ספר עו"ש דצית שלא נצנה מתחלה לשם צית המדרש אע"פ שמיחד אר"כ חדר
אחד לנימוד ולתפלה יכול לחזור צו בכל שעה. ע"ש. ולפי זה אפשר לפרש דצרי המזוזה כפי שהיא צספר יו"ח הכ"ל:
לא יצנה אדם ציתו, כלומר, וצשעת הצנין מיד נצנה שיהי' שם חדר אחד או כמה חדרים לשם צית המדרש, ואר"כ אסור לו
לשנות צית מדרשו מה שהי' מקדם. אצל אס לא נצנה על מנת שיהי' צו צית המדרש, אלא שאר"כ יחדו חדר לבית המדרש,
מותר לשנות בכל זמן שירצה.

ל

לא ידור וכו'. לעיל מייירי צל אננים וכאן מייירי צל עז והוא
קל מאננים אעפ"כ לא יצנה על מקום שלא עמד שם צנין מעולם:

ל

לא יטול המזוזה וכו'. צ"מ ק"ג
הי' והיתא צע"ז י"א אי'
הוא שומר הצית הלכך כשנעלה
כאלו הזיקו צידים דמי סמ"ע

צת"ו סי' שצ"ד סק"ח ועי'
צמכילתא צל י"א כ"ג ורש"י
פסחים ד' אי' ד"ה חונת הדר
ור"ל אף כשעוקר דירתו מצינו
של נכרי לא יטול כשישראל אחר
יקנע דירתו צנוקום הוא עי'

שאלתות סי' קנ"ה וצ"ח ח"ב סי' קי"ט קכ"א.

מ

לא יעשה וכו'. לפי שאסור להשתמש צשמיש של נצחי למעלה נגד
ציהכנ"ס ומ"ש צתוספתא ונגילה פ"ג ה"ד אין צונין אלא
נצונה של עיר וכן אמרו צצנת י"א הי' כל עיר שגותיהין נצוהין
וכו' וע"ז כתב הרש"ש שם סימן כ"ג והציה הצ"י א"ח סי' ק"ג
וכ"כ שם הצ"ח סעי' ד' דאף ששעה ציתו נצוה שצריך להשפיל.
נראה דאין זה דין לאמר אלא צעיר שכולה ישראל אצל עכשו
טוב לקיים למה חתראו ואנחנו עושים החלל של צתי כנסיית נצוה
יותר מחלל ציתו וצוה אין אנו משמשים צשמיש של נצחי למעלה
נגד ציהכנ"כ עי' צמרדכי צנת סי' תנ"א וצמאשת צנימין סי' ל"ג
וכנה"ג אר"ח סימן ק"ג וקנ"ד ע"ז א"ח סימן קנ"א סי' ג'
עיקרי הד"ט א"ח סימן ח' אות י"ג וכן אנו עושים צתי כנסיית
שלנו נמוכים מציית תפלות זה שחומר ר"א אלא עדינא ככ"ל
למתא מחסיא דלא חרצה כליתא צרכות כ"א צי שעתיד הקצ"ה
להחזירן ליצונן.

לא ישנה צית מדרשו וכו'. נדרים ס"ג אי' כל המשחמש וכו'

מ

לא יסתום וכו'. משום דאין להם לבנות לא על ימין ולא על שמאל
עי' מעבר ינח מאומר שפתי דאך פכ"ו:

אך יינה כו'. כ' צספר יוסף חומץ סי' ל"ז דאף צכותל המפסיק
צין ציתו לבית הכנסת יש לחוש לצוואות רצינו ועי' צס' חכמת
הנפש ד"כ צי שכי' ואם סותמין הנקב צצנין יש סכנה מפני שרגילין
צכך לכנוס דרך אותן פתחים וחלונות:

לא יסתום וכו'. משום דאין להם לבנות לא על ימין ולא על שמאל
עי' מעבר ינח מאומר שפתי דאך פכ"ו:

אך יינה כו'. כ' צספר יוסף חומץ סי' ל"ז דאף צכותל המפסיק
צין ציתו לבית הכנסת יש לחוש לצוואות רצינו ועי' צס' חכמת
הנפש ד"כ צי שכי' ואם סותמין הנקב צצנין יש סכנה מפני שרגילין
צכך לכנוס דרך אותן פתחים וחלונות:

צית של חמשים קומות ואין בכל חדר חמשים אמה נצוה, לית לן צה. דהל"כ, מה צל רצינו להשמיענו צוה הלא ש"ס ערוך הוא
צצנת דיז צוה משום סכנה, כליתא התם לבסוף חרצה. וכו' דהל"כ איך מצינו ידונו ורגלינו צעירות גדולות שצונים צתים צני
חמישים קומות ויותר. אלא שהקפידא הוא דוקא על ציתו כלומר מקום שאדם דר בתוכו.

ובעיקרי הד"ט אר"ח סימן ה' — י"ג, הציא צשם ספר ומכתב לדור, דאם יש צעיר צתי עכ"ס ששם נצוהים מניח הכנסת, אף
לישראל מותר לו לבנות ציתו נצוה מניח הכנסת, זה אס אין לישראל חזר מיוחד — כוונת שהישוץ הישראלי אינו מותרם
לעצמו — אצל כשיש ישוץ מיוחד לישראל הרי זה כעיר צפני ענמה. ואם אי אפשר לו לישראל להשפיל את ציתו או להגזיה את צית
הכנסת, מהרואי שיעשה דבר למעלה צית הכנסת ממוטו — כגון מטורה וכדומה — צכדי להעלות את צית הכנסת צעילוי האריות.
וראה סימן תקל"ו.

[ב] ולא ישנה. הצוואה שנספר יורה מטלים כתוב: "לא יצנה אדם צית ולשנות צית מדרשו וזה שהי' מקדם". ונספר שצעים
תמרים מציא הנוסח של רוב המזוזה הנדפסות: "לא יצנה אדם ציתו ולשנות צית מדרשו כי הוא קדש הוי". ונאריך
שם צנין קדושת צית המדרש דיתיד, הוצל צטאו"ח ס' קנ"ח, דיתיד הקונע מדרש צציתו אין צו קדושה, "כל כך" ונלגוש מסיים
מכל מקום גם צו לא יקל מחד. והש"ך צויד" ס' רמ"ו ופרש דאין צו קדושת ציהמ"ד המנוור ונקדושת צית הכנסת, אצל לא גרע
קדושתו מקדושת צית הכנסת. ונספר הכ"ל מפרש להזהרה זו צאה ללמד דאפילו כשאתר את ציתו ותחר וצוה אותו אסור לו לשנות
מקום צית מדרשו ממוקומו שהי' מקודם.

אולם נספר אריות חיים סימן קנ"ח הציא צשם ספר עו"ש דצית שלא נצנה מתחלה לשם צית המדרש אע"פ שמיחד אר"כ חדר
אחד לנימוד ולתפלה יכול לחזור צו בכל שעה. ע"ש. ולפי זה אפשר לפרש דצרי המזוזה כפי שהיא צספר יו"ח הכ"ל:
לא יצנה אדם ציתו, כלומר, וצשעת הצנין מיד נצנה שיהי' שם חדר אחד או כמה חדרים לשם צית המדרש, ואר"כ אסור לו
לשנות צית מדרשו מה שהי' מקדם. אצל אס לא נצנה על מנת שיהי' צו צית המדרש, אלא שאר"כ יחדו חדר לבית המדרש,
מותר לשנות בכל זמן שירצה.

ב

[א] יסתום וכו'. ראה בס"ח סימון תתרכ"ח, ובנדפס תתרכ"ח, **לא** יסתור וכו'. ע"י נפנים ס"י תס"א וכבר כתבתי שכל דבר ובסימון תתשמ"ו שנדפס. (בהס"ח שלנו ליתא לסימון האחרון). שרבינו מניח ראי' לדבריו ודכתיב כי ירט הדרך לנגד,

מא

לא יפתור אדם תנור שאופין בו להשתמש באותו מקום אלא [א] יבנה שנית כי סכנה גדולה הוא :

מב לא יעשה אדם בית המרחץ בביתו אלא א"כ עשה בו [א] בלן ורוחץ לרבים ואם עשה יחרב הבית :

מג לא ימשך אדם מנעליו ביום שירצה ליטע :

תחת המרחץ ושבר התנית כי לא הי' לו רשות לזוז משם, וכן נפסקים קי"ח. אמרינן דאין הילוכס אלא נגדי רשות הרבים. ע"ש. **ובספר** אור זרוע הלכות עירונין סימון קמ"ז כתב: מורי ה"ר יהודה חסיד ז"ל הי' אומר שהשדים ומלאכים נתורה ועושים כל מה שאמרו חכמים, ושאלו מומנו א"כ למה הוא נא על אשת איש, והשיב, לפי שפעמים פלוגית תעשה לו שלא כהוגן ואפילו נלא ידיעתה, כדאמרינן נפרק כל כל הצגה, דף ק"ה, הנהו שקוללי דהו קא דרו הניתא דהמרא נעו לאתפוחי אותנאי תותי מרצא פקעה וכו' — שעל מנת כן קבלו התורה שאם יזיק לו אדם אפילו נלא ידיעתו שגם הוא יזיקנו. וכו'. הנאתי דבריו נסימון רי"ג צניאורי ע"ש.

לא ימך וכו'. אפשר משום שלא יתאדוהו בני אדם שעד עתה הי' אסור נגעילת הסנדל והוא בכלל המציא את עצמו לידו תעד עיין סימון ע"ט:

ובספר שניעס תמרים מודד דזותר לסתום את החלון או את הדלת נענים או נלגנים אס המשקוף והחזות וכן המסגרת שסניצ החלון גשארו נמקומם, וראייתו מודאמרינן צנ"ב. י"ג, נית סתום — שהי' פתוח לתזר וסתמו — יש לו ד' אמות, פרץ את פנימיו אין לו ד' אמות וכו' הרי חזיקן דכל זמן שלא פרץ את פנימיו חסוב כפתוח.

מא

[א] יבנה שנית וכו'. בהגוואה שנספר יורה הטאים הנוסח: „לא יתן אדם תנור וכיריים שאופים בו להשתמש באתה מקום אלא יניח אותה לתקן שנית, כי סכנה גדולה כל עושה אלה". וכנראה הפירוש דבריו הוא שאין סכנה בניתנה אלא בתנור וכיריים שעושים מלאכתם, אבל לאחר שמתקלקלים ואינם ראויים למלאכתם מותר לנתוכם, ואם נתקלקלו ואפשר לתקנם יתקנם, ואם נתקלקלו שנית אין מן החובה לתקנם עוד ולזו מותר לנתוכם.

ומדריים כי סכנה גדולה כל עושה „אלה" משמע דגוואה זו היא המשך של איזה דבר האמור למעלה, דלכ"כ הי' לו לומר: כל עושה „זה", וכנראה דמשתייכת אל הגוואה סימון מ', דבר סתימת דלת וחלון. וכדי לקרב את הדבר אל השכל נכל מה דאפשר, יש להקטיר כי גם תנור וכיריים יש להם פתיחה לחון נמקום שהעשן יוצא, אולם לא מצינו שיהי' להם למזיקים רשות על מוטלעיו של אדם, אלא נגדי רשות הרבים הם הולכים כנפסקים קי"ח הנ"ל. והור של התנור והכיריים היוצא לחון דינו כנגדי רשות הרבים כמובאר בשנת דף ז': אלא שצנצנא נתרף דף ס"ה. נמשנה ולא את התנור ולא את הכיריים, יש גורסין מחר תנור מחר כיריים, ועי' רש"ם ותוס' שם. ובאמת דלענין טומאה דינס כתלוב, כמטלעין, אלא כשמתנורין לקרקע ועושים מלאכתם אז נעלים אל הקרקע, אבל כשנתקלקלו ואין עושים מלאכתם ואינם שום נורך שיהיו ממוזרים אל הקרקע, אז גודלי שדינס כמטלעין ואין רשות למזיקים להשתמש בהם ולכן נאה האזהרה בגוואה זו, דעד שלא נתקלקלו הרנה ואפשר לתקנם אין לנתוכם אבל כשנתקלקלו ואין ראויים עוד למלאכתן ונריך לתקנם שנית הרי הם כמטלעלים ומותר לנתוכם.

מב

[א] בלן ורוחץ לרבים. וכו'. מש"כ דמושאק אליעזר דהטעם שאין לו לאדם לנהוג את עצמו נתענוגים, זה הוא טעם הלוג וקלוג מחד, הלא רחיה לכבוד השנת הוא מנוה שמקנלן עליה שבר, שנת כ"ה, ונאדם איסטנוס כתנו התוס' נצרכות ט"ו: ד"ה, אסטנוס, שאין הרחיה בכלל תענוג אלא שאי רחיה הוא נער. ובהדיא אמרינן בשנת נ: רוחץ אדם פניו ידיו ורגליו בכל יום בשביל קונו משום שגאור, כל פעל הי' למענהו. פירש"י בשביל קונו לכבוד קונו דכתיב כי נללס אלוקי עשה וגו'.

אולם הנוסח הנכון בגוואה זו הוא ככתוב בהגוואה שנספר יורה הטאים: „לא יעשה אדם מרחץ בתוך ביתו ואם יעשה הנית יחרב אלא אם כן עושהו לרחוץ בו". כלומר, אסור לעשות בתוך ביתו מרחץ של רבים, כי בנית המרחץ מציין מזיקים כדאייתא בקידושין ל"ט. סע"ב. ערק טשא נה הוא צי נני. ע"ש, וכל זה נמרחץ של רבים, אבל אם אדם מייחד מחר צניתו כדי שיתרחץ בו הוא ונני ציתו לית צי סכנה ח"ו. ואין ספק שגשאר הגוואות הנדפסות שכתוב בהן אלא א"כ עשה צו נלן ורוחץ לרבים, טעות הוא.

מג

[א] ימשה. וכו'. לא ידעתי מה שכתב דמשק אליעזר דהטעם שלא יתאדוהו שעד עתה הי' אסור נגעילת הסנדל, דמה ענין משיחת מנעליו לנגעילת הסנדל. ואם מפני תשד הי' לו לומר שלא יתאדוהו שיצרו ונתגדר עליו ולגוש שחורים, כי מטעם משיחת המנעלים שמשחירים את המנעלים, אלא דגם זה טעם הלוג דהרי רואים שאינו לוגש שחורים אלא נועל נעלים שחורים נלגד. ובספר שניעס תמרים כתב נסס הרצ נעל התניא זקל"ה שיג צה סוד כנווס, שנכדי לפרשו יעלה לחיצור גדול כחיצורו של השל"ה הקדוש. עכ"ל. ואם קבלה נקבל.

הכלי שהוא מהפך על עלמו, ומי למסוכנת, לכן נועץ בעל הצוואה לשטנו מיד. אולם הצוואה אשר נכפר יורה הטלח' מספ: „הוזה או תרגול או כל דבר חי הכופה קערה או כלי אחר יש לשטנו אותה מיד." והניצים על עלמו אינם שם. וכנראה שפיתת כלי על שניו עד ידי בעל חי הוא בכלל דבר שיש בו שינוי שנסיימו כ"ג.

הכלי שהוא מהפך על עלמו, ומי למסוכנת, לכן נועץ בעל הצוואה לשטנו מיד. אולם הצוואה אשר נכפר יורה הטלח' מספ: „הוזה או תרגול או כל דבר חי הכופה קערה או כלי אחר יש לשטנו אותה מיד." והניצים על עלמו אינם שם. וכנראה שפיתת כלי על שניו עד ידי בעל חי הוא בכלל דבר שיש בו שינוי שנסיימו כ"ג.

נב
פרה אשר תלד כו'. כי אין לקיים דבר שהוא נגד הטבע ועי' שוח"ט תהלים ומ"ג פנים ס' תש"ד:

נב פרה אשר תלד [א] שני עגלים או כל דבר הרגיל לילד אחד כגון פרה היולדת ב' עגלים או תרנגולת שני ביצים יש לשחוט:
נג כל דבר שינוי יסיר מן הבית:

נא [א] תשחטו וכו'. בשנעים תמורס הניח גסס הגהת הרמ"ך על הרמז"ס שגורס צה"ל דשנת פ"ט האומר שטנו תרנגולת שקראה גזרית וותר ואין בו משום דרכי האמורי. ומתמה על הרמז"ס פיי"הד, מהלכ' עכו"ס שפוסק שיש בזה משום דרכי האמורי. וממילא אפשר דגם רבינו הי' לו גירסה זו בש"ס הג"ל.

נג
כ"ג דבר שיש שינוי וכו'. הטו"ז צו"ד ס' קע"ט כ' איסורנה צלי שום אמירה כההוא דמהרי"ל לעיל צסימן נ"א:

נד או אילן [א] העושה פירות ב' פעמים בשנה יקצץ אותו מיד:
נה אין לקצץ אילן [א] העושה פירות:

הנהגת הרמ"ך על הרמז"ס שגורס צה"ל דשנת פ"ט האומר שטנו תרנגולת שקראה גזרית וותר ואין בו משום דרכי האמורי. ומתמה על הרמז"ס פיי"הד, מהלכ' עכו"ס שפוסק שיש בזה משום דרכי האמורי. וממילא אפשר דגם רבינו הי' לו גירסה זו בש"ס הג"ל.

נא
אין לקצץ אילן וכו'. צ"ק ז"א ז' ח"ר דיקלה דטעין קצח' אסור למקלצ' כו' וחמר ר' חנינא לא שכיב שינתה צרי אלף על דקן תלנה צלל זמנו ר"ח חזי תלנה צין גופנא ח"ל לארסי' עקרינהו משמע דנלל טעם זה אסור לקצץ אפי' היכי דלא טעין כו"ג פסקי תוס' פפחים ס' קל"ג דנאילן סרק דאין נה משום לתא דכל תשחית ומ"מ אינו רואה סימן נרכה צקציתו את עלו והיכי שהמוקם של אילן שזה יותר מן האילן מוכח מדגרי ר"ג נאון צספרו המופתת ונתו צרכות ל"ו צ' דגרי דהאילן מעולה צדמים לעשות ממנו קורות ה"ג ליכא צל תשחית וכן נראה משנת ק"ח צ' ומחולין פ"ה צ' דהתיר ר"ח לנחור מפני שגריך לדס אף דליכא מנזה צשחיתה וגס צטויז יו"ד ס' קי"ז כ' דליכא צל תשחית כיון דיש הגלה וריוח. גס צענדות הגרשוני ס' י"ג העלה להחיר הנחירה וכל החולקים על הטו"ז הוא נשום דעדין לפניו איסור סחורה צננלות חלל הכא דאין כחן איסור פשיטא יותר מציעי צכותחא דמותר משום דלית לי' רווחא. ועיין צמוצ"ס פ"ג מה' מלכים וצשחיתה פ"ה הי"ז י"ח ובהרא"ש פרק החובל וצשחית צשמים ראש המיוחסים אליו ס' של"ד שכי' דאפשר צגריך למקומו לא נוקרי שחיתה וסיים דאין להחמיר ע"י גוי ועי' צקמו"ג ס' רכ"ט וצטויז יו"ד ס' קט"ז ומ"מ פ"ז מהלכות איסורי מונח וצמגילת ספר רכ"ט וצמהרי"י צאס"ן ס' ק"ח וצנית יעקב ס' ק"ח וצחות יליר ס' ק"ה וצשחיתה שם שכי' דאס יחי' לו ריוח יוכל לקולצו דלא אסור אלף להרחיב חנירו לצורך עיול ותוספת חור אינו שזה לנגד הפסד הפירות ואין הדבר תלוי צניחותא דצעגלים וכ"כ הצג"ח ח"א סימן קט"ט וח"ג סימן ע"א וצשחית יעדין ח"א סימן ע"א שחין לחוש לאיסור צל תשחית כל שיש לחלס צורך צהס. וכ' צחיים שאל ס' כ"צ על דברי חו"י שדבריו אין צריך חזוק דודאי צענין סיה"י הדבר נגרך יותר מאילן לדעת רובא דעלונא קיי"י חילגא משום האי רווחא ולפ"ז אס נגרך המוקם יותר מן האילן שרי לקצץ וסיים צסי' כ"ג דהא דליכא סכנה היינו צנוקוס שחין מותר מן הדין חלל צמקוס דמותר כנ"ל אין שום סכנה. ועי' צשחית דברי חיים ח"צ ס' י"ז שכי' שחוק אדם דינר זהר לכסות צו דס לצור וע"ש. וכ' צד"מ ס' כ"ח דהיינו צשוח העוף דינר

אולם לפי הנוסח שנהצוואה אשר לפנינו, לא קשה כלל מהא דשנת הג"ל. דצדייק כתוב כחן תשחט ולא כתבי תשחט מיד. כלומר, צנמי אמרו דאין לשחוט מיד את התרנגולת שקראה כתרנגול דיש בזה משום דרכי האמורי, חלל אין זה אומר שיש חיוב להחזיקה לזמן מרובה לנגד צינים וכדומה, וצנהצוואה נאמר שלל להחזיק לנגד צינים משום דזה בכלל הצוואה שנסיימו כ"ג, חלל תשחט. חלל דצכל הציאות הנדפסות וכן צורה הטלח' כתוב ישחטנה מיד.

נב
[א] שני עגלים וכו' בשנעים תמורס כתב שרצנו קשיאחי הורו למחור הפרה — שהולידה שני עגלים — לנכרי וליקה אותה אחר כן מן הנכרי צתורת שאל. ע"ש. ומשמעות הלשון צנצוואה זו אין כחן אזהרה מפני הסכנה, דהא צמקוס שיש סכנה מפורש צכל אזהרות שיש בזה משום סכנה, חלל ענה היא לשחוט מן הפרה או את התרנגולת שחטילה שתי צינים ציום אחר. והטעם כמו שכתב הפר"מ צו"ד ס' פ"ה. צסס ספר שער השמים שתרנגולת המטילה צינים פעמים ציום מתה מהר. ע"ש. וצודאי גס זה הטעם לפרה היולדת שני עגלים ציחה.

נב — נה
[א] העושה פירות וכו'. כל מפרשי הצוואה מתפלחים למה לו לרצנו להזהיר שלל לקצץ אילן העושה פירות הלל דבר זה אסור מן התורה ולחקין עליו, וצש"ס מצואר דיש בזה משום סכנה. עי' צהרמז"ס פ"רת, מהלכ' מלכים, וצ"ק ז"א, מכות כ"ג, ועוד, ויש לשער לפע"ד, שצך הי' כתוב צנהצוואה: אילן העושה פירות שני פעמים צשנה אחת יש לקצץ מיד הגס דאילן העושה פירות — לא פעמים צשנה — אין לקצץ אותה, דאסור מן התורה וגס סכנתא. וכנראה דאילן העושה פירות פעמים צשנה יש בזה משום סכנה וצדהזיר רבינו „לקולצו מיד ולל להניחו כלל". ואין בזה הטעם משום דהאילן עתיד לייצב מיד, דהא צעירוצין י"ח משמע דדאפרא אילן חסונ הוא, וצספר ש"ת האריך בזה הרצב.

זה משא"כ צאינו שזה העוף דינר זהה איכא צל תשחית אמונס כנר כתצתי שפרוקא לסכנתא לא אמרינן דלענין סכנה לא מהני צטול צרוב עי' צהסכתת הגאון מהריש"ז ז"ל לס' ארץ חמדה ועמ"ש לעיל צפי' לצוואה ח' ומכ"ש שהמדגשים שצניאים יוכיחו דאף לנצי מנזה דעשיית המשכן לאו דצ"ת רביע עלייהו וצ"ע מו"ג צהרמז"ס פ"ה מהלכות צית הנחירה דהיכא שהוא לכבוד שמים לא שייך צי' השחתה וצקרי דה"ט יו"ד סימן י"ד וצנהשיב משה חו"ד ס' ל"ז ונראה שכוונת רבינו למ"ש צש"ר פל"ה ס"ג ותחומא ויקהל ס' ט' כשאמר הקצ"ה. לעשות משכן אמר לא תציל חלה מאילן שחין עושה פירות (עי' דרך ארץ רנה פרק צ' וצסוכה כ"ט צציל ד' דצרים המאורות לוקים וחמד מהן על קולצי חילנות טונות דכצכורתין אילן קולו נשמע ומסוף העולם ועד סופו כי האילן יש לו נפש חיונית צמקנת) ולענין חס מותר לקצץ ענפים וחריית צצ"ס ס' וצמדגש תחומא שופטים ס' ג' ומצואר צהדיח דמותר וכ"כ המל"מ פ"ה ס' מה' איסורי מונח דלא ידע היכי רמז"א איסור והיינו כשיכרות הענפים לא יפסיד האילן חלל כשיכרות הענפים יתיצב האילן לאו דצ"ת רביע עלי' ע"ש צ"ק שס. ולענין חס מותר לעקור אילן העושה פירות ולנטוע צמקוס אחר צשחית ח"ס יו"ד ממחיר צקקירה יותר מצקציה:

נו

[א] אל יקח וכו'. לזהרה זו ליתא בכל הגוואות הנדפסות.

נו

[א] ולא הזקן וכו'. נהגוואה שנספר יורה הטאים ליתא להנינים

„ולא הזקן“ ונכון,

דהלא גם בשאר הימים אסור מדלווריתא לגלג את הזקן.

ונטעות נתוספו מליס אלו נתוך הגוואה.

וברמ"א נחוי"ת, נס' ר"ס, כתב ויש מקומות שאין

מגלחין נר"ח אפילו חל ציוס ו' כי כן נוה ר"י חסיד, ע"ש.

ונהגוואה לא הוזכר שאפילו חל ר"ח ציוס ו', אלא מדלא פרט

רבינו חוץ כשחל ר"ח ציוס ו' ש"מ דלא מחלק.

ומה שכתב הרמ"ח „ויש מקומות“ ומשמע דהדבר תלוי במונה

המקומות. אולם נחת"ס חל"ח ס' קנ"ח מציג נס' כנה"ג

שהאשכנזים מסתפרים נר"ח אייר וכו' למהן דלא חייב לנהוואת

ר"י חסיד ומסתפר נר"ח. ע"ש. ולכן כתב נש"ת, דלען דזהירין

מחד צוואת הר"י חסיד אין מסתפרין נר"ח אפילו כשחל ציוס

ו', אולם נטיילת הצפרנים מקול שם ליטלס נר"ח כשחל ציוס ו' והוא נוטלס לכבוד השנת ונפרט למוי ארגיל ליטלס בכל ערב שנת.

כי הכנה"ג המסתפק צוה לא הזכיר אלא גילוח השער ולא נטיילת צפרנים.

ובספר ארחות חיים סימן ר"ס הציג נס' שו"ת חלף המגן

ס' י"ג, דכשחל ר"ח ציוס ו' והמקיל לספר שערו וליטול

צפרניו לא הפסיד, וחולי נקרא גם זרין וכאכר. לקיים מלכותו

לכבוד שמים ונפני כבוד השנת.

וכנראה הדבר תלוי אס הגוואה זו היא מטעם חיסור, כלומר

שאסור להסתפר וליטול את צפרניו נר"ח כשם שאסור

צתוש"מ, או שמא מושב סכנה, דאי מושב חיסור שפיר יש להקל

כשחל ר"ח ציוס ו', מושב כבוד השנת, אצל אי הטעם מושב סכנה

צודאי שאין להקל אפילו נספק סכנתא. אלא דאס לזהרה זו

היא מושב סכנה אין להחמיר יותר מונה שמפורש נהגוואה היינו

„גילוח הראש“ ולא הוזכר שאין „להסתפר“ נר"ח. משמע דלהסתפר

מוותר, ואפשר דמשום זה לא הוזכר „הזקן“ דלעולם אסור לגלח

את הזקן כנ"ל, ולהסתפר אין סכנה לא צראש ולא צוקן, וכבר

כתנתי כ"פ, דמלשון של הגוואה נראה, דצמקום שיש סכנה רבינו

מפרט זה, והואיל שנהגוואה זו לא הוזכר שיש צוה סכנה, הטעם

הוא כנראה מושב חיסור, וכשחל ר"ח ציוס ו', המסתפר שערות

רשאו לא הפסיד כנ"ל.

נח

[א] בשבתא וכו'. אין זו מהגוואה של ר"י חסיד, ונספר

חסידים סימן תקנ"ח כתוב להיפך, דאין לדור

בעיר שיומא דשוקא הוא נשנת כדי שלא יצוא לידי חילול שנת.

נט

[א] ואין וכו'. נהגוואה הנדפסה נספר יורה הטאים כתוב: לא יושיב מתצוזה זרעו אונר צחפירת קרקע על היוקר כי יפסיד.

ולפי גירסא זו וקשה נספר שבעים תמרים הלא ומסקנת הש"ס צ"ב ז': דדוקא צלוקת מן השוק ועושה אונר אסור

אצל צמכניס משלו מותר, וכן הוא להלכה נחו"מ סימן רל"ח. ומתוך דכיון דאמרינן שם דאצוה דשמואל ושמואל לא עבדי הכי, לכן

שנה רבינו כחן משנת חסידים שלא לעשות כן הגם דמדינא מותר.

ס

[א] יא יכתוב וכו'. נדמשק אליעזר קורא תגר שכותבים את שם הנעלים על הס' לאחר שהקדימו „להד' הארץ ומלוואה“. אולם יש

להמליך על העושים כן, דמקור לדברי רבינו הוא מש"ס שנת דף קי"ט. מעשה צלדוקיא, והציחו לפניו שלחן של זהב

וכו' וכשמניחים אותה אומרים לה"ד הארץ ומלוואה וכשמסקלין אותה אומרים השמים שמים להד' והארץ נתן לבני אדם, ופירש"י

על ידי מתנתו נהנינו הטובה הזאת. ע"ש, הוצא נספר ש"ת. הרי דלאחר שאתרו לה"ד הארץ ומלוואה סימיו והארץ נתן לבני אדם,

כן נתיי שכותב להד' הארץ ומלוואה שוב מותר לו ליחס שם צעליו על הספר מטעם והארץ נתן לבני אדם.

נו

אל יקח דם וכו'. כי צט"ז יו"ד ס' קט"ז סק"ו וז"ל מלאתי נקובץ

ישן אחד אלו ימים שסכנה מחד נהם להקוץ דם קבלה מריה"ח

אל"ט היינו ר"ח אייר אלול שנת כשחל יום ח' של אחד מן הנ"ל

ציוס צ' או ציוס ד':

נז

לא יגלה אדם כו'. צין אס חל

נע"ש צין שחל בשאר ימי

הצנוע כנה"ג אר"ח ס' ר"ס

הגנ"י ועי' נשכנה"ג שם שמתפק

אס לא נסתפר ציוס ה' שלפניו

וממת אונס אס יסתפר ציוס ו'

לכבוד שנת וקשש סכנה ליתא

משום שומר מורה לא ידע דבר

רע כמו שהתיר המרדכי צפ' כ"ש

ונש"ע א"ח ס' תנ"ה לענין מוס

שלנו ע"ש וסייס אעפ"י דהכי

מסתברא נהגתי שלא להסתפר ע"ש. ומה מוכה שכל מה שאסור

משום סכנה אפי' דנדר מורה אסור ונשכנה"ג א"ח ס' תנ"ג

הגנ"י סק"ג כי היינו כשחל ר"ח ציוס ו' ועי' נשערי תשובה א"ח

ס' רנ"ה סק"צ ומ"ש והרמ"ח צפ' חלף המגן ס' י"ג אין לו

שחר. ואפשר דמה שאסור רבינו לגלח ולספר וליטול הצפרנים

נר"ח משום דהוי ככיון מלאתו נר"ח כמו שאסרו בכיון מלאתו

צמועד אפילו מלאתה כל דהו ועי' נהרע"ג ונתיי"ט ריש אלו מגלחין:

נח

ואין להניח כו'. יצמות ס"ג א' ר"ח הוי להווא ארעא דשדי צי

כרצא לפותיא ח"ל אי תשדי לאורכיך הפוכא בעסקא ענ

ונך כו' א"ר מלה זחי בעסקא כל יומא צרא ותמרא מלה זחי

צארעא מלה וחפירה ועי' צי"מ ח"ב א' וצ"ב ז' ורש"י שם דא"ר

פ"צ נ"ר פ' ז"ל ס' ה' תנחומא וק"ז ס' י"ז ורש"י יומא ע"ז

ד"ה אונר פרי והיתא צאלתות ס' י"ג ומלחן דעצד הכי לא

הוי ל"י מחילה עולמית וצירושלמי צרכות פ"ד ה"ד עתיד הקצ"ה

לשנר כל מפקיעי שערס:

ס

לא יכתוב אדם כו'. ורליתו נוהגים לכתוב לדי הארץ ומלוואה

ואח"כ חותמים את שמש וצוה מוסיפים סרה שכותבים

פסוק שלם עי' קידושין ל"א נתיי שם ותראה דפסוקי תהלים היו

קענים מחד צי ג' חיות ועי' צמהרש"ח שם ונעל עיון תפלה

צפ"י להלל לא ראה מ"ש הרוקח צסוף ס' ש"ח ואפשר דרבינו

מזהיר לצעל ונחנר שלא יכתוב שהוא חנרו כאשר עשה רבינו

הנחנר ספר חסידים:

סא

אין אומרים לך אכול בשמחה וכו'. מוצא נצטנ"ץ ס' תקנ"ח

ונכל צו ס' ז' ועי' צרכי יוסף א"ח ס' ר"כ:

סב

[א] ג' בעלי נחיים. וכו' נס"ח סימון רמ"ז ונכנס תע"ז יש: **ג' בעלי נחיים** וכו'. משום עה"ר: "שלשה או ארבעה שדרים צנית אחד ששם יחד

לא יליתו או זרעם". משמע אפילו אינם העגלים של הנית שדרים צו אלא שמתגור' צו. אלא שמתגור' דנהצוואה צל רנינו לפרש דמה שכתב נס"ח הג"ל אינו אלא כשכולם בעלי נחיים של הנית, דלז יש צוה משום עין הרע ח"ג. **ובהצוואה** שנספר יורה חטאים כתוב: „ג' בעלי נחיים לא ידורו צנית אחד כי אחד מהם יעני או ימות, כל שכן ד' או ה', „וכתב נס' הקידים נסיון תע"ג, כשהשלשה שמות שווים". וכנראה דהסיוס „וכתב נספר הקידים" הכנים המעתיק לתוך הצוואה.

סב [א] ג' בעלי בתים ששמו שוה לא ידורו בבית אחד כי אחד מהם יעני או ימות וכש"כ ד' או ה' :

סג אחים נשואים יחד לא ידורו [א] בעיר אחת ופי' לדבר כי ישבו אחים יחדו וסמוך לי' :

סד [א] לא ידור רב בהידועלמבערג כי לא יאריך ימים שמה :

סה [א] לא ידור כהן ולא אליעזר ברעגנישבורג :

סו [א] לא ידורו איש ואשה (באויגנשבורג) בעמטרייך אלא א"כ ילכו מן המלכות בכל שנה חודש :

סז [א] לא יגדל אדם עגלים הגולדים מבהמתו :

סח לא יושב שום אדם מורעו תרנגולת על ביצים להוציא אפרוחים ואם מעצמה לא ינחו לישב :

סט [א] לא יקנה אדם מורעו תבואה להשתכר בה כי יפסיד בה :

לחיים נשואים לא ידורו נעיר אחת יחד". משמע דהקפידה היא דוקא כשדרים צנית אחד, וכן אפשר לפרש הצוואה שלפנינו: אחים נשואים, יחד לא ידורו נעיר אחת, אלא שנס"ח שנס"ח שלנו ונכנס ס' רמ"ז ומהיר על ד' אחים או ד' אחיות נשואים הדריש נעיר אחת ולא פרט הדריש יחד נעיר אחת, ואולי כשאינם דרים צנית אלא נעיר אחת לצד, איך קפידה אלא נדי אחים או אחיות.

[א] בעיר אחת וכו'. הצוואה שנספר יורה חטאים

כתוב: „אחים נשואים לא ידורו נעיר אחת יחד". משמע דהקפידה היא דוקא כשדרים צנית אחד, וכן אפשר לפרש הצוואה שלפנינו: אחים נשואים, יחד לא ידורו נעיר אחת, אלא שנס"ח שנס"ח שלנו ונכנס ס' רמ"ז ומהיר על ד' אחים או ד' אחיות נשואים הדריש נעיר אחת ולא פרט הדריש יחד נעיר אחת, ואולי כשאינם דרים צנית אלא נעיר אחת לצד, איך קפידה אלא נדי אחים או אחיות.

[א] ידור, לא ידורו וכו'. צוואות אלה, כנראה מסונגון, אינן לדורות אלא לזרעו, ואליעזר המוזכר בלות ס"ה. גדולי שה' אחד ממשפחתו של רנינו ואותו צוה שלא ידור אם צרענישבורג, ואולי צריך להיות לא ידור אליעזר הכהן, וכו', וכן לא ידור איש ואשה וכו' צוואה זו לשעתו נלמד נאמרה, מפני טעמים שאין ידועים לנו עתה.

[א] יגדל וכו'. צעל שצעים תמרים מסמוך צוואה זו למה דאמרו, שבת נ"ד, דר' אליעזר בן עזרי' היו מעשר תליסר אלפי עגלים מעדרי' כל שת' ושת', משמע דמוספר צהמותיו היו מכוון תמיד ולא היו צעדרו יותר ממאה ושלשים אלף שהיו מולידים בכל שנה ק"ל אלף עגלים שהמעשר שלהם עולה י"ג אלפים עגלים בכל שנה. ואם היו מגדל את העגלים שולדו צעדרו צע"כ היו המוספר מתרבה בכל שנה ושה'. אלא צע"כ שאין לגדל את העגלים שולדו מנהמותיו.

אולם הצוואה שנספר יורה חטאים כתובות הצוואות שצלות ס"ז וס"ח, כאחד: „לא יגדל אדם עגלים הגולדים מנהמותיו וכן לא יושב אדם תרנגולת על ביצים לגדל אפרוחים" ונכיון שצוואה שצלות ס"ח אשר לפנינו מפורש שצוואה זו רק לזרעו נאמרה, ומיילא גם זו שצלות ס"ז לא נאמרה אלא לזרעו של החסיד,

כי הוא ז"ל ראה צרות קדשו כי צניו לא יליתו צנידול עגלים הגולדים מנהמתם ולא צנידול אפרוחים, אצל לחיגש דעלמא לית לן צה. ובתשב"ץ קטן סימון תקמ"ח נשאל אם מותר להוסיף תרנגולת על הביצים והשיב: פליאה צעניו למה לא, אי משום צער בעלי חיים, הלא תנן צפרק מקום שנהגו, פסחים כ"ה, משיצין שובצין לתרנגולין צי"ד צניסן, עכ"ל. משמע דהשואל ידע מצוואה זו, וצעל התשב"ץ השיב דלזין שום קשש כי ידע שהצוואה זו אינה אלא לזרעו. ככ"ל. וצרוצ הצוואות הנדפסות ליתא להצוואות ה"ל שצלות ס"ז, ס"ח.

סב

[א] ג' בעלי נחיים. וכו' נס"ח סימון רמ"ז ונכנס תע"ז יש: **ג' בעלי נחיים** וכו'. משום עה"ר: "שלשה או ארבעה שדרים צנית אחד ששם יחד

לא יליתו או זרעם". משמע אפילו אינם העגלים של הנית שדרים צו אלא שמתגור' צו. אלא שמתגור' דנהצוואה צל רנינו לפרש דמה שכתב נס"ח הג"ל אינו אלא כשכולם בעלי נחיים של הנית, דלז יש צוה משום עין הרע ח"ג. **ובהצוואה** שנספר יורה חטאים כתוב: „ג' בעלי נחיים לא ידורו צנית אחד כי אחד מהם יעני או ימות, כל שכן ד' או ה', „וכתב נס' הקידים נסיון תע"ג, כשהשלשה שמות שווים". וכנראה דהסיוס „וכתב נספר הקידים" הכנים המעתיק לתוך הצוואה.

סב [א] ג' בעלי בתים ששמו שוה לא ידורו בבית אחד כי אחד מהם יעני או ימות וכש"כ ד' או ה' :

סג אחים נשואים יחד לא ידורו [א] בעיר אחת ופי' לדבר כי ישבו אחים יחדו וסמוך לי' :

סד [א] לא ידור רב בהידועלמבערג כי לא יאריך ימים שמה :

סה [א] לא ידור כהן ולא אליעזר ברעגנישבורג :

סו [א] לא ידורו איש ואשה (באויגנשבורג) בעמטרייך אלא א"כ ילכו מן המלכות בכל שנה חודש :

סז [א] לא יגדל אדם עגלים הגולדים מבהמתו :

סח לא יושב שום אדם מורעו תרנגולת על ביצים להוציא אפרוחים ואם מעצמה לא ינחו לישב :

סט [א] לא יקנה אדם מורעו תבואה להשתכר בה כי יפסיד בה :

סח

לא ידור כהן וכו'. כי העיר הזאת היתה שדי קטל צעת נושא'י הללצ קרייצינגע שה' אז וז"ע למה כתב גם אליעזר:

סז

ול"א יגדל אדם וכו'. אולי-טעמא כי צריך להזהר בהסתפקות מוזנותיהם ומזה הטעם אפשר גם כן שלא יוסיף אדם תרנגולת על ביצים.

סז

לא יושב שום אדם וכו'. נתוי' ימות פ"ג ה"ג שאלו מה לגדל תרנגולים ואמרו צפי' צתוספתא צ"מ פ"ד ה"י י"ג משכרת אשה להצרתה תרנגולת ליבש על הביצים ואפשר דרנינו סובר כהרמב"ם פ"ח מהלכות יו"ט דאסור משום צער צ"ח ע"י צ"י חו"ח סימון תס"ח וט"ז ומ"א שם סק"ו ונתשונת יעב"ץ ס"י ק"ו כ' לזער בעל חיים אינו אלא צעע"ח דצני ומלאכה אצל הקטנים שאינם ראויים למלאכת אדם אין סמוך מן התוי' להקפיד על צערן. וקשה הלא אמרו צתוספתא צ"מ פ"ה ה"ג ואת התרנגולת מופני שועשה ואוכלת וצ"מ ז"א צ' וע"י תוי' שם ד"ה דיש וצאצות דר"ג ס"ה אלא דתרנגולת ומצני מלאכה היא ואפשר עפ"מ שראיתי צה"י חנשי שם על ס' המרדכי צ"מ ס"י רס"ג שם דיש תרי מיני צער צע"ח צער גדול אשר הוא מדאורייתא וצער קטן אינו אלא מדרבנן ויידן דידן צעעה שמושיצין אותה על הביצים אין כאלן צער רק שאח"כ תרניש הצער לא היו אלא גרמא וכ"ש שהוא מלאכת התרנגולת אין כאלן צית מיהוש וע"י צצו"ת שצ"י ח"ג ס"י ע"א וצתוי' יו"ט ס"פ מקום שנהגו וצצו"ת חו"י ס"י קצ"א וצת"ס יו"ד ס"י ש"ד צחמע התשונה ד"ה לעשות וצצו"ת אדני שו סימון ל"ט:

ואם מעצמה וכו'. צה"ח ס"י ש"ה סע"י י"ט מנזאר דגם הצער שיש לה מעצמה מצוים אלו להקל לה וע"י פסחים כ"ו צ' :

סט

לא יקנה אדם וכו'. ור"ל להשתכר צה מיד ליד דזה הוא אכזריות שהאז ישתכר ומצניו :

ובתשב"ץ קטן סימון תקמ"ח נשאל אם מותר להוסיף תרנגולת על הביצים והשיב: פליאה צעניו למה לא, אי משום צער בעלי חיים, הלא תנן צפרק מקום שנהגו, פסחים כ"ה, משיצין שובצין לתרנגולין צי"ד צניסן, עכ"ל. משמע דהשואל ידע מצוואה זו, וצעל התשב"ץ השיב דלזין שום קשש כי ידע שהצוואה זו אינה אלא לזרעו. ככ"ל. וצרוצ הצוואות הנדפסות ליתא להצוואות ה"ל שצלות ס"ז, ס"ח.

סט

[א] יקנה וכו' צוואה זו ליתא בכל הצוואות הנדפסות וגם לא הצוואה שנספר יורה חטאים. וצרוצ צוואה זו אס אמת שהיתה צוואתו של ר"י החסיד לא נאמרה אלא לזרעו, לאחר שידע שצניו לא יליתו צמסחר של צצוואה. וכן שמתוי צשם צדיק אחד נצ"ג. יש אדם שה"י מוצלח גדול צמסחר זה וכשיעסוק צמשא מתן אחר לא ילית, ויש אדם צעל הללחה מרובה המצליח צכל אשר הוא עושה. וזו היא כוונת הכתוב: ואשר הוא עושה ה"ד מצליח, צראשית ל"ט-כ"ג, כלומר צכל צער וצער שהוא עוסק צו, מצליח. והיא הללחה צלי הסתייגות.

ע

[א] צוזה לנניו וכו'. צורה חטאים ליתא צוואה זו „צוזה לנניו“ חלל מוכיין שסמוכה שם להצוואות שאינן חלל לזרעו, ממילא גם זו אינה משתייכת חלל לזרעו.

וכר מפרשי הצוואה התפלחו

על צוואה זו למה היא צאה

כי חלל דבר זה איסור מפורש צתורה ונחקקויהם לל תלכו.

חולס נראה לפי מה שכתבו התוס' נמעילה י"ז. רבי ראובן בן איסטרוני סופר קומי, דעשה כן כדי להתנכר שלא יכירו בו שהוא יהודי — והיתה זאת לתועלת ניטול הגזירה שגזרה המלכות שלא ישמרו את השבת וכו'. ע"ש — ולזה צויה ר"י חסיד את בניו שזבל אופן שלא יהי לא יגדלו צלורית כי הוא עון פלילי ולכן אין להקל בו גשום אופן, ושאי התם נמס' מעילה להזלת הרצים ולקיום התורה עשה.

עא

[א] ארץ שוואצין וכו'. מדינת אשכנז נקראת צפי העולם „שוואצין“ וכן נתקיימה נציאתו של ר"י חסיד כי ראינו צעינינו

שמאז ניתנה שוויין הזכיות ליהודים צאשכנז לא זכו לתלמידים ולא לישיבה. ואולי גם צימיו של החסיד שהי' דר צאשכנז היתה מדינה

אחת צאשכנז שלא גידלתה את צניה לתורה ולתעודה והזהיר רבינו כסף והצ' ואצנים טונות ומרגליות שצעולם איני דר חלל צנקוס תורה.

ע

צוזה לנניו וכו'. סוטה מ"ט צ"ק פ"ג אי ע"ז כ"ע מכות כ"ח ירושלמי שנת פ"ו ה"ח ע"ז פ"ב ה"ב תוספתא שנת פ"ז ה"ח ונ"י וש"ע יו"ד קע"ח המספר קומי ה"ז מדרכי האמורי צ"ע מה חידש צוואה זו ועי'

קהלת יעקב צתוספת דרצנן אות

[א] ציה לבניו שלא לבדל בצלורית כי הוא עון פלילי :

מ' ס' קע"ז וצמנחת חינוך מלוא רס"צ אות צ' שכתב צסס הצ"ח

יו"ד ס' קע"ח אס אינו מכוין לעשות כמעשיהם שרי אף דהוי פסיק רישא דצשאר' איסורי' אף דלא ניחא לו מ"מ כאן לא אסרה תורה חלל אס כוונתם להדמות להם והעיקר תלוי צכוונה ואפשר כלפי שאתרו שמי שהוא קרוב למלכות לו התירו לקפר קומי דמשוס הצלת ישראל יש כח ציד חכמים להתיר אפילו איסור תורה כן נראה מלצוש יו"ד ס' קע"ח סעי' צ' ונ"י יו"ד סימן קע"ח ועי' צטו"ז סימן קפ"ח א"א וצמושנת חסידים על הרמנצ"ס הלי עכו"ס פי"ח ה"ג. לכן הזהיר לנניו שלא יעשו כן אף אס יהיו קרובים למלכות כי הוא עון פלילי דהמגדל צלורית אינו מגדלה חלל לשמה של עבודה זרה ואין עונש קשה משל עבודה זרה דצ"ר פ"ב סימן ח"י :

אס אמה נתן לי כל שם כמאתרס צאנות פ"ו : אס אמה נתן לי כל

ראשית דבר (א)

על דבר ספר חסידים מחברו זמנו, ישנן דעות והשערות שונות. בדרך כלל הרי הוא מיוחס לר"י החסיד ויש שמיחסים אותו לאביו של ריה"ח — לרבינו שמואל הנביא. אחרים מייחסים אותו לרבי אליעזר בעל הרוקה. גם "השם" כעצמו הביא את חוקרי הדורות במבוכה ואינם יכולים להחליט אם זהו ר' יהודה החסיד איש שפירא או ר' יהודה החסיד מפריש. ישנם חוקרים המפקקים בדבר, אם הספר הוא יצירתו של אדם אחד או אסיפת מאמרים ודעות של חכמים שונים בדור אחד או דורות אחרים. (ב) ברם, כלם מודים, שהספר הוא ספר ישן, בן שמונה מאות שנה בערך, מתקופת בעלי התוספות, והוא אחד מהספרים העתיקים שבספרותינו.

אבל משוגים הם הבאורים והפירושים להספר חסידים באיכותם ובכמותם משאר הכאורים והפירושים מטיפים ודחכים שנכתבו כמעט על כל ספרי הראשונים מן התקופה היא ואחריה. ספר חסידים שנדפס בראשונה בשנת "ופרה" והודפס אחר כך בהוצאות שונות לא זכה במשך כל אותן השנים לפירוש ולבאור כראוי לספר כזה.

הפירושים שנדפסו עד עכשיו עם הספר (ראה לקמן במבוא של הרב פריימן) כתובים בתכלית הקצור והצמצום, עד שאין השם "ביאור" או "פירוש" הולמם כלל. בשנת תרנ"א-נ"ג כשיצא לאור ספר חסידים הפרמאי, נוספו בו מראי-מקומות מאת הרב ר' יהודה וויסטיניצקי מסובלק. בספר חסידים הכולונאי, שיצא לאור אחרי כן ע"י הרב ראובן מרגלית מלבו, נוספו עוד מראי-מקומות והערות. ואע"פ שאין לכהר ולהקטין את ערכה והשיבותה של עבודת אלה הרבנים האחרונים, בהפיצם את האור הראשון על הספר הקדוש הזה, אבל הערות ומראה מקומות אינם בגדר של באור ופירוש הראוי לספר ענקי וקדמוני כספר חסידים.

סבת העדרם של פירושים ובאורים לספר חסידים

סבת העדרם של פירושים ובאורים לספר חסידים היא לדעתי כדלהלן:

הגם שבכל הדורות לא נמנעו חכמי ישראל להשתמש בו וכל דיבור ורעיון שבספר עצמו ובצואת המחבר נתקבלו ונתקדשו בין כל שדרות העם, עד כי איש לא החין לשנות ולהתנגד לכל האמור בספר ובהצוואה, אפילו בענינים החוקים מן השכל ובדברים המתנגדים להשקפה תורנית; בכל זאת לא ראו בו אלא ספר מוסר, מדות והנהגות טובות, ספורי מעשיות המועילים לקרב את לב האדם לאביו שבשמים. רק זעיר שם וזעיר שם הוציאו ממנו דינים, הלכות ומנהגים, שנקבעו לחוק ומשפט בין הדינים האחרים בשולחן ערוך.

ברם, לאמיתו של דבר, הספר הזה הוא מלא וגדוש בהלכות, דינים, שיטות וסברות; גם פירושו על פסוקי תנ"ך הם יקרים ומקוריים, ואין כל ספק, שמדרשים רבים היו לפני המחבר, שמהם הוציא הרבה מפירושו; מדרשים, שבמשך הזמן נאברו ואינם ידועים לנו. אלא משום שהספר הזה כתוב בסגנון מיוחד, שאין לנו בדומה לו, המחבר כותב את כל ספרו בשפה עממית ובה הוא מעטף את ההלכה, את הפירוש ואת ההסבר בצעיף של ספור או שיחה מוסרית, והספור נראה פשוט כל כך עד שקשה להכיר בו את הגרעין היפה של ההלכה או הפירוש הטמון בו בעומק רב; וזו היא, לדעתי, הסבה העיקרית, שבמשך כל הדורות לא היו לו, להספר הקדוש והיקר הזה, נואלים, אשר יבארו ויבררו כל דבר ודבר בשיטתו של המחבר בענינים הלכותיים, דעותיו במוסר ומחקר, דרכו בדורו, שהמחבר דורש כמין הומר את מקראי התנ"ך הפזורים על פני הספר.

השקפת התולדאים על הספר חסידים

ההנחה הזו, שהספר חסידים אינו אלא ספר מדות ומוסר, נתקבלה כל כך בין אלו העוסקים בתולדות גדולי ישראל, עד שלא התבישו להחליט ולהורות הלכה שאין משיבים עליה, שבעל ספר חסידים נגע רק בקצה מטהו בהלכה, (ג) ולו היו מתעמקים בהספר בשקידה, ביגיעה ובהערצה כראוי לספר של אחד הגאונים הקדמונים, היו מוצאים, שיש כמעט בכל דבריו דברי הלכה ותורת אמת מקורית. **אחד** מחוקרי התולדות (ד) רוצה למצוא ראייה להנחה המשובשת הנ"ל, כמה שמצא בסיומא' של ספר חסידים: "ולא שאני חכם מבני דורי, כי קטן אני במעשים טובים ובתורה, כי יש בדורי חכמים בתורה ובכל חכמה ומעשים ובעלו יראה יותר ממני, אלא מרוב חכמתם מפלפלים בתלמוד אשר אין קץ לחכמתה," הרי נשמע מכאן כביכול, שמחבר ס"ח לא הניח את הדגש החזק על תלמוד התורה אלא, "מתנגד היה למנהג הכללי לעסוק בתלמוד התורה לשם תלמוד" ועיקר כוונת המחבר היתה, לתמוך לבני דורו את תורת המוסר כהיותו נתון בכל לבבו ונפשו לרת ודעת.

ובמה אפס ואין ישנו בהשערות כאלו שאין להן כל יסוד! התולדאים הללו לא למדו ולא דרשו בספר ובמה שיש בו, אלא עברו על כמה מאמרי הספר בהעף עין; שאלמלא כן, היו יודעים שכל עיקרו של הספר לא בא אלא להשריש אהבת התורה כלב העם ואין לו לבעל ס"ח דבר יותר יקר, יותר קדוש ויותר חשוב לפני הקב"ה מן לימוד תורת ה' הקדושה והטהורה. ולו באתי לצטט את כל המאמרים המשתייכים לזה, עליו יהיה להעתיק את רובו של הספר. אסתפק רק בדוגמאות אחדות דלהלן:

סימן תשמ"א: כשם — שאדם — נענש על התלמוד יותר מן המעשה, כך גותן לו הקב"ה שכר על התלמוד יותר מן המעשה (ספרי).

" תשצ"ו: ואם שלשתם כאחד טובים, בעל תלמוד עדיף.

" התתתם"ו: אני אעביר כל טובי על פניך וקראתי בשם ה' לפניך, כל מי שעוסק בתלמוד ובמדרשים ובכרייתות — ה' לפניו.

(א) אין מכוונתי במאמרי זה לתזור על הדברים וההשערות שנאמרו ונבטלו על ידי סופרים שונים, הלא כמכואו של הרב פריימן. ובתולדות החסידים מאת הרב מ"א מאהלער יש משום ידיעות כלליות ומקומות על דבר תולדות הספר ומחקרו. מה שנאמר בהקדמה זו. הם דברים שלא נאמרו ע"י אלה שקדמוני. (ב) ראה: שלישית הקבלה, חשבת מהר"ל פ' נ', ים של שלמה ב"ק פ"ו ס' כ"ט, שם הנדונים לחיד"א ח"א מערכת י', מכוא מהרב פריימאן אשר לפנינו. (ג) צונז, יום נעש, 301-298, נידעמאנו, התורה והחיים ח"א, דף ק"סיקל"א. (ד) נידעמאנו

כמו כן אפשר לשער, שהכרי הכת ההוא, היו נוהרים מאד להתנהג על פי דבריו ותומרותיו והתקדשו במותר להם. ראה סי' תתתש"מ, תתתש"ד, שכל מנמתם היתה לרכוש להם את כל המדות הטובות והנעלות כמאמר רבינו בסימן תתתשע"ט ובנרפס סימן י"א בפיעור: „אין חסיד אלא המעביר על כדויו" אלא שרבינו מזהיר לחסידים לבל ירך לבנם בעדקתם ובישרם ולא ימחלו תיכף לעושי הרעה, רק כשהעושים מתחרטים על מה שעשו ומבקשים מהם מחילה ואם נמו נזק במעשיהם יתקנו מה שאפשר לתקן ואם אין עוד אפשרות כזו יקבלו עליהם את העונש שהחסידים ישימו עליהם. ראה שם.

והוראה זו היתה נחוצה מאד לחסידים; כי אלמלא כן, היו החסידים מופקרים לכל איש רע ובליעל, לגרום להם רעה; משום שידוע היה לכל עדקתם הנפרזה של החסידים וחמלתם העוברת כל גבול ועושי הרע יבטחו שהחסידים ימחלו להם על כל צער ונזק שיעשה להם.

תכונת נפשו של המחבר ושיטתו בנוגע למדות ומוסר

אדם הלומד בעיון ובהבנה בספר חסידים, מרגיש בכל מאמר ומאמר, שהדברים יצאו מעטו של איש קדוש ומהור המלא אהבה ותנינה לכל בריה משום שהוא יצירתו של מי שאמר והיה העולם.

שימתו של רבינו הוא, שהאדם צריך לסגל לו מצוות ומעשים טובים, לא לשם קנין המדות בלבד, אלא משום, שהטוב בעצמו הוא הטוב המחלט והאמיתי. ובכן אין לו לאדם להיות רע לגמול רעה לשום בריה. ובשכיל כך, רבינו מאשם ומרשיע ומחייב את כל מי שמתיר לעצמו להרע למי שהוא אפילו בתור גטימה: לכן הוא מזהיר בכל לשון של אזהרה נגד העול של מוייפי מטבעות, מלוי ברבית, מידות ומשקלות והלויים מן הנכרים ואינם משלמים ובדומה (יב) אע"פ שבאותה תקופה היו הנכרים הורגים וחוסמים את ישראל בלי חמלה. רבינו לא מצא שום היתר לישראל להונות את הנכרי בשכיל שאנשי אמונתם מציקים ומרעים לישראל; אלא חובה מוטלת על כל אדם מישראל, לעשות ולאחוב את הטוב והישר, משום שהטוב הוא טוב בעצם והישר הוא ישר בעצמותו. בדברים שבין אדם לחברו, אין רבינו מבדיל בין איש לאיש ובין בן ברית לאינו בן ברית וכל המריע לאדם יהיה מי שיהיה, הקב"ה נפרע ממנו, מבניו וממונו. (יג)

יש השארת הנפש — לדעת רבינו — לכל בן אדם ואפילו נכרי, ומי שנכח מן הנכרי או רימה אותו, נפש הנכרי — לאחר מיתתו — יודעת מה שנעשה לה והיא מתאוננת במרומים על העול והחמס הנעשה לה על ידי פלוני והשם יתעלה מאזין לתלונתה ועושה דין למרמה וחומם (יד).

בין העונות היותר קשים שאין עליהם סליחה אלא נפרעין מן האדם או מורעו, מונה רבינו את העון של הכרת העבודה על פועלים ושכירים בין שהם ישראלים או נכרים (טו).

מאמרים רבים הקדיש רבינו בספרו להשריש בלבות בני אדם את מידת החמלה והחנינה גם לבהמות וחיות ומזהיר שלא להכביד עליהם את העבודה ולא לצערם, ואין הבדל בין המשעבד והמענה בן אדם ובין המענה את בהמתו. ואיסור של כפיית טובה לבהמה הוא כמו באדם, כמו כן אסור למכור את בהמתו לאכזר המכה את בהמתו אפילו בדמים מרובים (טז).

השקפת בעל ספר חסידים על הקבלה וקבלת מעשית

מהרבה מאמרים שבספר יוצא מפורש, שמחבר הוא אחת הדמויות המופלאות שבדורות הראשונים: פוסק, בעל הניון, סגובל, ידען בצרופי שמות ורוי דאורייתא. והנם שלא נמצא בספר רמז מענין הספירות; אבל מדת הצניעות שבדרכי למורו, בודאי היא שגרמה לו לבלתי האריך בפרטי החכמה הקרושה הזו, וכן הוא סגנון כתיבתו מלא ענוה, הכל בדרך ספור ומעשה שהיה, כמו: שאף אחד, אמר אדם אחד וכדומה, כראוי לחסיד ענו כמותו, התולך גדולתו באחרים.

רבינו החווה את דעתו, שיש כח בהזכרת השם לעשות כל דבר במים ועל הארץ (יז), בפרט ובכלל (יח), מלבד להציף את עצמו מדינו של נהינים (יט), אבל הוא מזהיר מאד שלא להשתמש בקבלה מעשית, שאפילו הנביאים לא השתמשו בה אלא בתפלה (כ) האמצעי היחידי שעל ידו יכול בן אדם להשיג את מבוקשו אם הוא פונה אל ד' באמת ובלב שלם.

כמו כן ידע רבינו חכמה נעלמה אחת, שעל ידה ישנה האפשרות להבחין בבהמה חיה בין כשרה ובין טריפה: וכן אם נתערבו התיבות כשרות עם נבילות, אפשר לברר על ידה את איכותה של כל התיבה והתיכה (כא).

ספר חסידים וספר הזהר

הרבה רעיונות, מאמרים ופירושים על פסוקי תנ"ך הנמצאים בספר חסידים מתאימים עם מה שנמצא בספר הזהר (כב). יש לשער, שרבינו העתיק אותם מהזהר ולא להפך, וזה מאשר את קדמות ועתיקות ספר הזהר, כי אי אפשר לחשוב שספר חסידים קדם לספר הזהר, משום שהרבה מאמרים בוהר מקבילים לאלה הנמצאים בספר חסידים כ"י פארמא שלא נתגלה עד שנות תרנ"א-תרנ"ג.

על ההוספות שבס"ח כ"י פארמא (כג)

הנמוקים דלהלן שאינם אלא לדגומה מחזקים את ההשערה של הרב פריימן ע"ה בהמבוא שלו שההוספות על הס"ח הבולונאי אשר בכתב יד הפארמאי אינן מר"ו החסיד בעצמו אלא מתלמידיו שהוסיפו דברים על תורת רבם.

א) בבעל הטורים בראשית (ל"ח ב"ד) הובא בשם ר"י החסיד: ויאמר יהודה הוציאות ותשרה, לא שריפה ממש אלא שריפת רושם על פניה שהיא זונה. ע"ש. והגם שבפענח רזא כתב: „הם ותלילה שמפי קדוש יצאו דברים אלו" — מפני שזה מתנגד לדברי רבותינו ז"ל שאמרו מוטב שיפיל אדם את עצמו לתוך כבשן האש וכו' — אבל מפני טענותיו של בעל פענח רזא אי אפשר

(יב) ס"ח שלנו סימן תתל"א, התתכ"ג, התתשנ"ה. (יג) ס"ח, תתס"ו, תתס"ד, תתס"ו, תתס"ז, תתס"ח, תתס"ט. (יד) ס"ח, ס"ה, ע"ג, רע"ב. (טו) ס"ח תתל"ב, תתל"ג, תתל"ד, תתל"ה, תתל"ו, (טז) ס"ח, א, ס"ג, קל"ה, ק"פ, קמ"ה. תתתשנ"ו. (יז) ס"ח, תתתכ"ג. (יח) שם תתתכ"ד. (יט) ס"ח, תתתכ"ב. (כ) שם, תתתכ"ה. (כא) ס"ח, תתתכ"ג, תתתכ"ד. (כב) השווה רשימת הספרות שלי שבסוף הספר

למחוק הדברים מהבעל הטורים ומשאר ספרים חשובים שהביאו את דברי ר"י החסיד ז"ל. וכסימן רמ"א להספר חסידים שלנו כתוב: „אם לא שאמרה תמר הכר נא ונ' היתה נשרפת". הרי שהוא מפרש שריפה ממש. אלא בע"כ שהסימן רמ"א שהוא מהנוספים שבכ"י פארמא אינו מר"י חסיד.

(ב) בסימן תכ"ז בתוס' שלפנינו כתוב: שמעתי בשם רבי יהודה חסיד זצ"ל וכו'. וכל הסימן הזה, כצורתו ממש, כתוב באור זרוע, אלא שבמקום שבס"ח כתוב שמעתי בשם רי"ח, כתוב באו"ז שמעתי מפי רי"ח, ומסתבר שהתוס' אשר בהסימן הנ"ל הוא מאת המחבר של הסימן, והאו"ז לא הו' תלמידו של רי"ח חסיד משפיר"א אלא של רי"ח שיר ליאון (כד). וגם הסימן הזה הוא מהנוספים שבכ"י פארמא.

(ג) בסימן תתשפ"ט: „וכבר כתוב בספר חסידים שורש החסידות" הלשון מורה שלענין הכותב את הסימן הזה, שהוא מהנוספים שבכ"י פארמא, כבר הו' הספר חסידים שורש החסידות שהיא הס"ח הכוללנאי.

(ד) בסימן תק"א כתוב: „לכך אין אומרים ונתנה תוקף קדושת היום אלא בראש השנה וכיום הכפורים" משמע שבזמן ההוא כבר הו' הפיוס של ונתנה תוקף לתפלה קבועה מקדמת דנא, וכפי רשימת הפייטנים לריו"ה, ר' אמונן המחבר של ונתנה תוקף הו' בעל זמנו של ר' יצחק מווינא בעל אור זרוע או קרוב לו. הרי מתבאר שהסימן תק"א הנ"ל, שהוא מהנוספים שבכ"י פארמא נכתב בזמן מאוחר לזמנו של „אור זרוע" תלמיד של רי"ח שיר ליאון.

ספריו ורבותיו של רי"ח

בהמבוא של הרב ר"י פריימאן ושל הרב רמ"א מאהלער לא הוזכר מתוספות ר"י חסיד על מסכת ברכות דף על דף וורשא תרכ"ג בספר ברכה משולשת. וכנראה שתוספות אלו הם מר"י חסיד מחבר של ספר חסידים כי כמה דברים האמורים בספר חסידים מצאתי שם. לדוגמה: הקושיא שהקשה בס"ח שלפנינו סימן רע"ו למה חרב הבית בשביל עונותינו כיון שיום הכפורים מכפר חוץ מנ' דברים, כתובה כמעט באותו סגנון בהתוס' הנ"ל דף ל"ה: ד"ה. ואספת, ועוד דברים שאי אפשר לפרטם כאן. **ובהתוס'** הנ"ל לברכות דף נ"ז: ד"ה ר' ישמעאל: וזה לשון רבי: „וכמדומה לי ששמעתי כך מר"ת בנערותי" מבואר שרבו הו' תלמידו של ר"ת.

הצטרקות

רבים ישאלו מה זה שהביאני לחבר חבור על הספר חסידים דוקא, ועוד הלא דברי הלכה ופסול ראויים להיות כתובים בספר לעצמם וספר חסידים הוא מקצוע חשוב בספרות ישראל לעצמו, ועירוב פרשיות — למה? ותשובתי על השאלות הללו היא כדלהלן:

בשנת תרפ"ו יצא לאור ספר „ישועות מלכו" מאת הנאון ר' יהושע'לי מקיטנא זצ"ל, ראיתי שם באה"ע, ס' ב' שהוא מתווכח עם רבני ירושלים על דבר הלכה אחת שבספר חסידים. רבני ירושלים טענו, שאין שם זכר להלכה זו, והנאון מסיטנא עורר את תשומת לבם אל העובדה, שכרוב ההוצאות של ס"ח, חסר כל הסימן ההוא והמספר של הסימנים האחרים אינו בסדר חוץ מבס"ח הוצאת לבוב, שבו נמצא הסימן של אותה ההלכה. דבר זה גרם לי בזמנו התענינות רבה בספר הנ"ל, כי הכרתי בו, שזה הוא ספר עתיק מוזנח ובלתי מעובד, עד ששום איש לא שם על לב להכיר אפילו בחסרון שבסדר הסימנים.

עובדא זו עוררה בלבי שקידה רבה להספר חסידים, ומני אז ועד עתה הנני עוסק בבאור הספר ובפירושו. השתדלתי להשיג, כפי האפשר, את כל תופסי הספר וגם כמה כ"י מספריות שונות היו לפני, כדי להשוות את הנוסחאות. טפלות בנוסחאות וחיותי את דעתי על הנוסח שהוא היותר נכון לפי השערתי. מובן, שלא שלחתי את ידי לשנות מן הנוסח המקובל, להוסיף או לגרוע אף מלה אחת, כי מי יהיו לגנוע בספר עתיק וסרוש כזה. כמו כן השתדלתי לגלות, עד כמה שידי מנעת, את המקורות המהורים שמהם הוציא רבינו, בעל ס"ח את דבריו, לתכופות הסברתי את דבריו, פלפלתי בהם ובענינים המסתעפים מהם, פעם בקיצור ולפעמים באריכות, כדרכה של תורה המעוררת את האדם העוסק בהלכה אחת לברר וללבן, בדרך אגב, גם הלכה אחרת.

אמנם יודע אני, שישנם רבים גדולים וטובים ממני, אשר שימה אחרת להם בענין זה, דעתם היא, שראוי לדבר ולכתוב בהסתייגות ולהתרכז על הענין שאדם עומד בו ולא לנבב דברים ולסכך אותם בענינים הקרובים אל הנושא ועל אחת כמה וכמה להרחוקים ממנו. אולם לא לכל אחד שיטה ודעה אחת; ישנם אנשים אוהבי הקיצור והם סוברים שזו היא אומנות גדולה וחשובה; אחרים שקיצרו וצמצמו את דבריהם ולא יצאו מחוץ לתחום הענין שדנו בו, הם הזורים ומקצרים, כי יראים שמה לא יצאו ידי חובתם במצות הקיצור. וישנם אנשים, ובתוכם גם אני, הסוברים שרק להראשונים והסדמונים נאה ויאה לקצר משום, שידיעתם גדולה ולתבונתם אין קץ. אבל אני, האחרונים שבאחרונים, שדעתנו קצרה וידיעתנו בתורה מעטה, אפילו אם נתעכב על כל פרט ופרט ונאריך בו, לא נגיע אל אפס קצהו מה שאמרו הראשונים בסגנונם הקצר.

וכבר אמרו רבותינו, שהשוואת ענין לענין בדברי תורה, הוא אחד היסודות הכי חשובים בלימוד בלימוד התורה (כה). מפני שעל ידי זה תורתו של האדם מתברכת ומתנברת עליו כמעין, וכן אמרו חז"ל בתניגה: „דברי תורה נמשלים לנטיעה, מה נטיעה פרה ורבה אף דברי תורה כן. מכאן אנו למדים שעצם הדבר של „יגידל תורה ויאדיר" הוא ענין גדול עד שרבותינו אמרו: „ולכתוב רחמנא קשקשת ולא בעי סנפיר? — אמר רבי אבהו וכן תנא דבי רבי ישמעאל — יגידל תורה ויאדיר (כו).

וחלילה לי לחשוב אף לרנע, שבביאורי ובפירושי זה יצאתי ידי חובתי וכבר נשלמה העבודה הקדושה הזו, כי יודע אני שאפילו מאה כיוצא בי לא יספיקו להעלות את כל הפנינים הספונים באוצרו של הספר הזה הן בדברים הנוגעים לביאורים ופירושים של התנ"ך והן בנוגע להרעיונות המוסריים הנעלים, ובפרט בענינים המשתייכים לתורת הקבלה והסוד שלא ננעתי בהם כלל כי אין לי עסק בנסתרות, ואין בעבודתי הנוכחת אלא התחלה קטנה ופתיחה פתח כחודו של מחט. אולם מקוה אני שעבודתי זו תעורר ותעודד את אלו החכמים שכוחם יפה ותבונתם רבה להתמכר לעבודה קדושה זו לבאר ולפרש את דברי הס"ח לכל פרטיו, והיה זה שכרי.

ניב „זהו" (כז) ראה שם בסבוא של הרב פריימאן לקמן (כד) ראה: בפרקי פסחים סימן תס"ז: וכתב הרבי יצחק מווינא בספר אור זרוע בהיותי מציץ סים ע"י רבינו יהודה פפריש וכו', ובפתיח שורש צ"ו. (כה) ראה כ"ב ס"ל, כל התורה כולה דמוי פרטינו.

סיום של הפתיחה

ומי יתן שכל יושבי תבל ישימו לב ללמוד בספר הסידים הבהיר בתורת המוסר והמדות ויטו שכם אחד לעבוד את אבינו שבשמים בלבב שלם, ודבריו טהרה שיצאו מפיו של החסיד ז"ל יחקקו בתוך תוכם של לבות כל בני אדם ואז תבטל הקנאה והשנאה בין איש לאיש והדלה המשטמה בין עם לעם, ולא ישא נוי אל נוי חרב ולא ילמדון עוד מלחמה, וכל העולם כלו יתעלה לאותו זמן שלא יהי' עסק כל העולם אלא לדעת את הר' בלבד, ולפיכך יהיו ישראל חכמים גדולים ויודעים דברים הסתומים וישיגו דעת בוראם כפי כח האדם, שנאמר כי מלאה הארץ דעה את הר' כמים לים מכסים" (כו).

ובסיום פתיחתי להספר הסידים הקדוש אתפלא בתפלת רבינו סעדיה גאון ז"ל: חבוש שברנו ומחץ מכתנו רפא, וסוככנו בשלומך הגדול וספק על ידינו לשמור מצותיך ולהקים חקותיך, ללמוד וללמד לשמור ולעשות — ונזכה למה רב טובך אשר צפנת ליראיך פעלת לחוסים כך נגד בני אדם.

וזהו נא בשתי לרצון לפני ארון כל החונן לאדם דעת ומלמד לאנוש בינה שאזכה ללמוד וללמד מתוך מנוחה ונחת ולברך על המוגמר של יתר החלקים של ספר הסידים ושאר חידושי תורה אשר חנן הר' אותי, ולא תמוש התורה מפי ומפי זרעי וזרעי עד עולם, ומאוצר הברכות תתברך רעיתי היקרה ותברתי בחיים הרבנית **היה שרה** שתחיה לאורך ימים טובים, המפקחת בעין פמיחה עלי ועל כל צרכי ביתינו והיא זריזה ואני „נסגד" בתוך ר' אמות של הלכה. וכן יבורך גבר ירא הר' חותני היקר ר' **אהרן צבי** שיהי' ב"ר **שלמה זלמן** למשפחת וויין מתושבי עיר פעטרערסאן בארה"ב המתגורר כטאראנטא, על אשר עדר אותי ברוחו והחזיק אותי בממוני וגם הי' לי לעזר בהוצאת ספרי זה, ויהי' רעוא שזכות המצוה של הדפסת הספר הסידים הקדוש הזה תגן עליו ועל אשתו היא חמותי מרת **זיסא כ"י** שתחי' בת ר' נחמן ע"ה וישלח הר' להם רפואה שלימה בתוך שאר חולי ישראל ועוד ינובון בשיבת, דשנים ורעננים יהיו.

ועינינו תחזינה בקבוץ גלויות ובבנין ירושלים עיר הקודש ובימינו תושע יהודה וישראל ישכון לבטח בהבטחת הר' על ידי נביאיו: והוצאתים מן העמים וקבצתים מן הארצות והביאותים אל אדמתם ורעיתים אל הרץ ישראל באפיקים ובכל מושבי הארץ (כה), ונאמר: ביום ההוא יאמר לירושלים אלתיראי, ציון אל ירפו ידיך, הר' אלוך בקרבך גבור יושיע, ישיש עליך בשמחה, יחריש באהבתו, יגיל עליך ברגה (כט). אמן ואמן.

א. א. פ.

ירושלמי ברכות זא, רבנו קיימי בסוגה וילפי מטיט הנרוק. (כו) נדח ג"א. (כז) רמב"ם סוף הלכות מלכים. (כח) יחזקאל, ל"ה, י"ג. (כט) צפני' נ"ט"ו.

ס פ ר ח ס י ד י ם

שמואל (א)

[דף א] פוד יראי אלהים.

א. ליראי השם ולהרשבי שמו אכתוב זה ספר זכרון לפניהם למען ילמדו ליראה את ה' ואת בנייהם ילמדון ולא שאני חכם מבני דורי כי קטן אני במעשים טובים ובתורה כי יש בדורי הנמים בתורה ובכל חכמה ומעשים ובעלי יראה יותר ממני אלא מרב חכמתם מפלפלים בתלמוד אשר אין קץ לחכמתה (ב) ואומר, הנה יש יראי השם זה גדול מזה בחכמה וחסידיים ויש חסיד חכם בתורה ויש [א] חסיד שלבו הולך (ג) אחרי רצון בוראו ואינו מרבה מעשים טובים כחסיד וחכם, מפני שקבל מרבו, ומה שחברו לא הרבה מפני שלא קבל מרבו ולא היה חכם להבין מלבו, ואילו היה יודע היה מקבל ומקיים, לפי שאמרו (ד) לעולם יהא אדם ערום כיראה. והנה מי שלא למד או שאין לבו ספוג לקבל התלמוד ואפילו קבל הרי כתום פעמים ומפוזר שאינו יכול לקבץ

משנת אברהם

ונמשכת אחר רצון זוראו, ואינו זקוק כלל לכבוש את יצרו, כי מטבעו אינו מתאווה לרעה.

לכן נא הרמז"ס לירי פשר, שהרעות מעניינים המפורסמים אלל כל בני אדם שהם רעים, כשפיכת דמים, כגניבה וגזילה, וחולאה, ולהזיק למי שלא הרע לו, ולגמול רע למטיב לו, ולנזות אצ ולא וכיוצא באלו, והן המונות השכליות שעליהן אמרו: שאלו לא נכתבו רחיות הן ליכתב יומא ס"ז, נעצירות כאלו אם האדם צריך למשול ציירו נכדי שלא לעשותו, ומעלתו גרועה הרבה מזה שאינו משתוקק אליהן כלל, ונזהר לזקו הפילוסופים שאמרו שמעלת החסיד גבוהה ממעלת המושל ציירו, אבל נעצירות ומלות שאינן שכליות, וחלומי התורה לא היינו ונניינים מדעתנו לעשותם או שלא לעשותם. נהן אנוור חכמים שומעלת הכובש את יצרו חסונה ציור מזה שרצונו נמשך אחרי רצון זוראו. ואין כאן פלוגתא בין הפילוסופים והחכמים כלל. ע"ש כי שניתו מעט את הסגנון האנוור שם.

ואפשר דרצונו כיון נדבריו שכתב ויש חסיד חכם בתורה ויש חסיד שלבו הולך וכ"ו לשני אלו האנשים שומעלתם גבוהה, חסיד חכם בתורה, כלומר מושל ציירו ומתנבז עליו לעשות שלא כפי תכונת נפשו, וחסיד שלבו הולך, זה שחינו זקוק ללחוס ציירו כי תכונת נפשו נעלמותה טובה ויפה היא ונמשכת תמיד אחר רצון הגורל יתעלה.

ובספר נחלת אבות להאצנרנאל, פ"ג. יוסי הכהן חסיד: וכבר ציאר החזר לכוור שהחסיד הוא המושל בחושי וכוותיו הנפשיים והגופיים ונונהיגם כראוי על פי השכל מצלי לוותר נהספיקו להם די מחסורם על דרך ההשוות ומדריך אינריו להשתמשות נפשו נעצודת אלוקים על פי המורה שזתה התורה, וכמו שהצריך נספור תולריו ועניניו, ובתכלית השתדלותו הוא להצנך נאלקים צימיו ואף כי אחרי מותו. ע"כ. ונדבריו רצונו המנומנמים: "שרצונו נמשך אחר רצון זוראו" כלול כל אשר נמאמר החזר הנ"ל.

ומעלת החסיד גבוהה ממעלת הנדיק, כדאמרין נצנות פ"ו, ומכשרתו להיות לדיק וחסיד, ונע"ז, כ': וחסידות גדולה מכולם. והא דלא חשיב התם נדקות כמו שחשיב חסידות נראה לי, נדקות אינה מידה, אלא מי שיש בו מידות טובות הרי הוא לדיק, אבל חסידות לענמה מידה היא והוא שיהי לבו הולך אחרי רצון זוראו. ולפיכך אמרו אין קונרין לדיק אלל חסיד, ש"ע יו"ד. ס'. שס"ג, כי החסיד מעולה נמעותיו הרבה מהנדיק, ועי' לקמן ס'. תחקע"ה שרצונו נמשך על השם חסיד, ונכאן התדובר על איכות החסידות.

מהות: החסיד, מושל בנפשו. מוחזק לחסיד.

[א] חסיד שרבו הולך וכו'. שיטת רצונו ז"ל לחסיד הוא זה שלבו הולך אחרי

רצון זוראו. הכוונה, שנטל רצונו מפני רצון המקום, ומה שהוא רצונו של מקום הוא רצונו. והנה נסוכה נ"ג. נרש"י ד"ה אלו חסידים, כל חסיד הוא חסיד מעיקרו, פירוש דלא נוקרי חסיד אלא אם גם ננערתו, ולא לעת זקנתו נלגד, התנהג כצורה, נמאלת אומר שלפי פירוש רצונו מי שלבו הולך אחרי רצון זוראו מימיו נערתו ועד עת זקנתו, זה הרי חסיד. והנה זה כוללת כל מידות טובות שנאדם, כי נאם אין האדם נמשך אחרי רצונו אלא אחר רצון זוראו, הלא כל מה שהאדם חפץ ושוףף אליו אינו אלא טוב המוחלט, וזה מה שאמרו נצנת ק"כ, חסידים אגרא דנצנת שקלי פירוש רש"י: נצמיה, אם חסידים הם יש להם לוותר משלהם נכל דבר שיש בו נדנדוד עזירה — מיהו חסיד לא מקרי אלא"כ. מוותר משלו עכ"ל. כלומר, אם האדם הוא נמשך אחרי רצונו וחפצו אינו נמניחות שיוותר משלו על נדנדוד עזירה, כי שכלו של האדם נמשך אחרי רצונו והלא רצונו של לוותר, אבל נאם האדם נמשך אחרי רצונו של מקום אז אין שכלו מושפע מרצונו של האדם אלא מרצונו של מקום. ועי' נמהרש"א נצ"ק לי לקיים מילי דמיקון. ודברי רש"י הנ"ל נצנת מיוסדים על וואנורם נצנות פ"ג — שלי שלך ושלך שלך, חסיד, כלומר, מוותר על שלו.

והרמב"ם ז"ל נפרק שזי לשמנה פריקים להקדמתו לנצנות כתב שדעת הפילוסופים, שהחסיד נמשך נפעולתו אחר מה שתעוררהו תאוותו ותכונתו (הכוונה שתאוות החסיד ותכונת נפשו היא לעשות טוב). ויעשה הטובות, והוא מתאוה וכסוף אליהן, אבל המושל נצפשו אע"פ שגושה המעשים הטובים והחשובים, הוא עושה אותם והוא מתאוה אל הפעולות הרעות, וכסוף אליהן, ויכבוש את יצרו, ויהלוק עליו נפעולתיו אל מה שיעוררהו אליו כחותיו ותאוות ותכונת נפשו. ולכן חשון החסיד נמעלתו יותר מהנדיק המושל ננפשו.

אולם מאמרי חכמינו ז"ל אינם מורים כן, כי הלא אמרו: כל הגדול מחבירו יצרו גדול היינו, סוכה נ"ג, וגם אמרו: לפוס נערא אגרא, אבות פ"ה, וכן אמרו: לא יאמר אדם אי אפשי לטובל נצר נחל, אי אפשי לנבוש שנטע, אי אפשי לנב על הערוה, אלא אפשי ומה אעשה ואצי נצשמים גור עלי, תו"כ קדושים, ומה מתנבאר שומעלת המושל ציירו יותר חסונה היא מזה שתכונת נפשו טובה

(א) כן כתוב בכתב יד ולא אובל כבין ולהבין תיבה זו. (ב) יעויין דברי החסיד בחובות הלכות בהקדמתו שאומר: ונשאל אחר מן החכמים על שאלה נכרית מענין דין הנירושין והשיב את שאלו אחת האיש השואל על מה שלא יודעו אם לא ירענו הירעת כל מה שאתה חייב לרעה מן הסנות אשר אינו רשאי להתאמם מהם בו. (ג) הרי נירעמאון כספור תולדות היהודים ומענם המוסרי נצרתם צד סאתים תשעים ואחר גורם דונק. (ד) נביות יו"א.

ועל הזדיקים, כי חסיד אינו אלא חסיד מעיקרו ועדיף מזדיק מעיקרו. לכן החסיד קודם לזדיק.

מי שאינו עושה לפנים משה"ר, ורשע.

והנה ומסקנת הש"ס צמ"ג, מנואר אין לו לחסיד לעסוק בפנים משורת הדין במקום שעל ידי כך יהי לו להחסיד תרעומות על חצירו זה שהוא עושה עמו לפני משורת הדין, לכן מוטב שלא יעשה לפני משורת הדין משיעשה ויהי לו להחסיד תרעומות, אולם רש"י גם מפרש מוטב שלא יקבל, היינו עשיית לפני משורת הדין, משיקבלו ויוציא דינה על חצירו, משמע אצל נאם יודע החסיד שלא יוציא דינה על חצירו הגם שיהי' נבלו תרעומות או מוטב שיעשה לפני משורת הדין, הגם דקשה, דהי' לו להחסיד לעשות לפני משורת הדין ולקבל ולא להוציא דינה, וצ"כ. דהפירוש דאם החסיד חושב שאל יצא על ידי כך להוציא דינה, מוטב שלא יעשה לפני משורת הדין ויהי' נטוח שלא יצא להוציא דינה משיעשה, ועל ידי כך יכול לצוא לידי הוצאת דינה.

גם מנואר גם דאם אינו מקבל, היינו שאינו עושה לפני משורת הדין וחצירו יש לו תרעומות, אין זה שלא קבלה רשע אלא שאינו חסיד, דהא כך פירש"י גם: ואחר שאינו חסיד ואינו מקבלה אין לזה עליו אלא תרעומות. מנואר דנמה שאינו מקיים את המידת חסידות אינו נעשה רשע אלא שאבד חזקת חסיד. ועי' חולין ק"ל: דאפילו היכי דחייב ללאת ידי שמים אין זה אלא מדת חסידות, ואם אינו יוצא ידי שמים לא עשה כמות חסידות אצל אינו רשע צמה שאינו עושה כמות חסידות. ע"ש. צרש"י ותוס'.

אולם נכתובות י"ט, א"ר חסדא קסבר רבי מאיר עדים שאמרו להם חתמו שקר ואל תהרגו וכו', יהרגו ואל יחתמו שקר. א"ל רבא השתא אילו אתו לקמן לאמלוכי אמרינן להו זילו חתימו ולא תתקטלון, דאמר מר אין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש אלא עבדים ונ"ע ושפיכת דמים בלגה, השתא דחתמו אמרינן להו אחמי חתימהו. ע"כ. ופירש הרשב"א ז"ל דעממא דר' חסדא הוא אע"ג, דאין לך דבר שעומד בפני פק"ג, אלא ג' דברים בלגה, מ"מ ממידת חסידות הוא דלקטלו ולא יחתמו שקר ואי לא עבד הכי משוי נפשי' רשיעי, וכסבר ר"מ דאפילו צכה"ג אין אדם משיס עגמוו שאינו חסיד, ורבא קשיא לי' כיון דאתו לקמן אין נורוין להם כך אלא שאל יהרגו, וכי חתמו מנפשיהו קריית להו רשיעי, עכ"ל, מנואר מדברי הרשב"א אלו דדבר זה, אם אדם שאינו מקיים מידת חסידות הוא רשע או לא תלוי בצלוגתת ר' חסדא ורבא. ודלא כמשמע צממ"ג כ"ב. הכ"ל סתמא דנמרא דמי שאינו מקיים מידת חסידות לא הוא רשע.

וסמך לדברי הרשב"א אלו יש מהם דאמרינן צירושלמי תרומות סוף פ"ח. תני סיעות צני אדם שהיו מהלכין צדק פגעו להן גוים ואמרו תנו לנו אחד מכם ונהרגו אותם ואם לא את הורגים את כולכם, אפילו כולן נהרגין לא ימסרו נפש אחת מישראל, יתדוהו להן אחד כגון שבע בן זכרי ימסרו אותו ואל יהרגו — עולא בר קושב תבעתי מלכותא, ערק ואזיל לי' ללוד לגבי ריב"ל, צאו אנשי חיל והקיפו את כל המדינה ואמרו להם אם אין אתם נותנים אותם — עולא בר קושב — לנו, נחריז את כל המדינה ועלה ריב"ל אלא ופיסי' שיתרצה לגלות עגמוו כדי שלא יסתכן את כל המדינה, ונתרצה ונמסר למלכות, והי' ריב"ל אליהו זכור לטוב להתגלות לריב"ל, ומאותה עשה לא נתגלה לו עוד, והתענה ריב"ל כמה תעניות עד שנתגלה אליו אליהו, ואמר לו לריב"ל וכי למוסרות אתי נתגלה, א"ל ריב"ל ולא כמחנה עשיתי א"ל וזו משנת חסידים, ע"ש. מנואר דנמה שעשה ריב"ל שלא כמנהג חסידות קרא אותו אליהו מוסרות, משמע גם כן שמי שאינו עושה כמידת חסידות הוא רשע, דהא מוסר הוא רשע. ולפ"ד הי' נראה לחלק דנמקום דהמידת חסידות הוא לעשות אחיה דבר, אז נאם אדם מונע עגמוו ואינו עושה כפי מידת חסידות אינו רשע, משום דאין כאן מעשה או פעולה, אלא שצבזב ואל

והגם שהרנה פעמים נמוא צספר זה שם חסיד על המקיים את המלות ראה לקמן תתתשנ"ג, חסיד שמוקדק בכל המלות לקיימם, אין הכוונה שרק בצביל זה הוא חסיד, דהא גם הזדיק מוקדק בכל מלות לקיימם, אלא שהחסיד כולל הכל, ובכלל מחתים מנה.

ויש לחקור אם זה שהגיע למעלת החסידות, יוכל להחזיק את עגמוו לחסיד, או שמה אין אפשרות כלל שידע אדם שהוא חסיד, מכיון שתאר זה אין ניתן לו מאת אחרים, ומועולם לא היו מכתירים או מסומכים לנוי שהוא צתאר הכבוד של החסיד, ואדם שהוא צתומת חסיד צודאי שאינו מוציא את עגמוו ראוי לתאר חסיד כזה, כי החסיד הוא עניו צתכלית ואיך יעריך הוא את עגמוו לחסיד.

וכנראה זו היא שאלת הגמ', צרכות ג', ודוד מי קרי לנפשי' חסיד וכ"ג, ומשני, שמה יגרום החטא, פירש"י: תירוצא הוא, לעולם מוחזק צירו שהוא חסיד, וזה שספק צירו אם יראה צטוב ה"ד, לפי שהי' ירא שמה יחטא ויגרום החטא מלראות צטוב. עכ"ל כלומר מסקנת הש"ס דחסיד יוכל לדעת אם הגיע לדרגה של חסידות ולהחזיק עגמוו לחסיד.

אולם צבה, צלק דף קצ"ה, מנואר דוד החזיק עגמוו כמסכתא, ואמר כי עני ואציון אני, א"ל הקצ"ה, ולאו מלכא את ושלטא על מלכין תקיפין, ואת עניו גרמך עני ואציון, מיד אהדר צלותי צנוואה אחתא ושנא מלה דאציון ועני, ואמר שמרה נפשי כי חסיד אני, ע"ש, א"כ, אין מלכין ראוי' דשאני דוד דקצ"ה אומר לו שאין הוא עני אלא מלך וחסיד.

ובזהר, פנחס דף רכ"ב: אע"ג דאוקמוהו צממ' ולא חסיד אני שכל מלכאני מוצר ומערב ישיים עד ד' שעות וכ"ו מיד אדומן לי' נפרדע ואמר לי' למה אתה משנא גרמך וכ"ג, אומר דוד ווי למנמא דההוא נפרדע דלא ידע מה דלכא אמינא, דלא אמינא כי חסיד אני אלא צגין דאוקמוהו רצנן ולא עם הארץ חסיד, צגין דא חמינא לקצ"ה שמרה נפשי ולא תדון לה כעובדי אצין עמי הארצות דאתמר צהו ולא עם הארץ חסיד, ע"ש, הרי דצתומת לא החזיק דוד את עגמוו לחסיד אלא ולא עם הארץ. ודברי הזהר אלו הם דלא כמסקנת הש"ס צצרכות ה"ל אלא כקושיית הגמ' ודוד מי קרי לנפשי' חסיד, כלומר, שאין החסיד האמתי מחזיק את עגמוו לחסיד.

וברש"י צצרכות י"ז: לא כל הרונה ליטול את השם, אם לא הוחזק חכם וחסיד לרצים אין זה אלא גלווה שמרחה צעגמוו שיכול לכון לצנועכ"ל. נראה דכוונת רש"י ז"ל לתרץ דלפי דברי ר' שמעון בן גמליאל האומר דלא כל הרונה וכ"ו א"כ איך קרא ר' גמליאל אציו ק"ש צצילה הראשונה שגשא אשה, כצמשנה שם, ע"ז, דהא אין צצבאל לומר דלר"ג מותר הי' לומר שהוא חכם וחסיד ויכול לכון ולאתר אסור, לפיכך מגדיר רש"י צזה דחכם וחסיד המוחזק לרצים מותר לו לומר שהוא חכם חסיד ולא למי שאינו מוחזק לרצים.

והנה הפרמ"ג צצור"ח, סימן קידא צצא"ה, וכן צצפרו צצנת גמא דף כ"ז, הציא דברי הרד"א צצנסקח התפלה על הזדיקים ועל החסידים ועל זקני עמך בית ישראל ועל פליטת סופריהם, הזכיר ארבע צצמות, כי לדיק מעיקרא עדיף מחסיד צצל תצוונה, וז"ש דוד שמרה נפשי כי חסיד אני, וצצמנצ"ס הנוסח על החסידים ולדיקים, והנה שם חסיד כולל שניהן יחד, הן חסיד מעיקרא שלא חטא מעולם ועושה תוספות לפני משורת הדין עדיף מזדיק, וצעל תצוונה ג"כ צצריך סיגים וצצדרים יותר מזדיק גמור נקרא חסיד מה"ע, כוונתו מלשון תוספות, הוספת סיגים וצצדרים — וידוע כי הולה וצצתרפא צצריך יותר שמירה מצריא שלא נחלה, וז"ש שמרה נפשי כי חסיד אני צצריך סייעתא דשמיא ויותר שמירה, וא"ש קושית הו"ל מי קרי לנפשי' חסיד וכ"ו, וכמ"ס הרד"א ז"ל. עכ"ל צצספר צצנת גמא. ולפלא שלא הציאו מדברי רש"י ה"ל צצסוכה דחסיד אינו אלא חסיד מעיקרו ואיך יצויר צצל תצוונה חסיד. וכנראה זה הוא עגמוו של הרמנצ"ס ז"ל המנסח על החסידים

ולדעת ומצינו בתורה שכל מי שיכול להביא את"ם שלא נצטוו נקנש עליה [ב] שלא שם על לב שנאמ' (במדבר לא יד) ויקחף משה על סקודי החיל שרי האלפים ושרי המאות הבאים מצבא המלחמה ויאמר אליהם, החייתם כל נקבה. ולמה לא ענו לו למה לא צוית לנו והלא לא אמרת לנו להמית הנשים (ה) אלא שירע משה שהיו חכמים ובקיאין לדון קל וחומר (ו) ומה כענינים

משנת אברהם

אי אפשר לומר דיש כאן איזה איסור מן התורה, לדין יתלקו ר' חסדא ורנא נפלותא רחוקה כולה האי, דר' חסדא יסגור שמון התורה יש גז איסור לחתום שקר נתקום סכנת נפשות ורנא יסגור שמונה מן התורה לחתום שקר כדי לקיים וחי נהם, אלא עכ', דאפילו לדברי ר' חסדא מן התורה אין כלל שום נדנוד איסור, וכל האיסור — לדעת הרשב"א — הוא רק דרנא ולכל זאת אמרינן דזה אין אדם משים עצמו רשע, — שוב ראיתי נשדי חמד כלל אי, סוף אות ל"ק. שהביא דברי הקצות שכתב כן לד"ר, לפי דברי הרשב"א הג"ל, נע"כ דנכל דרנא אמרינן אלאמער, ודעה שם דבריו, ע"ש.

א"א דנריך ציבור, איך יסגור ר' חסדא דעדים שאמרו להם חתמו שקר ואל תיהרגו, דאמרינן דזה אין אדם משים עצמו רשע, והלא קי"ל צה"מ, ל"ד-ד, דקוברי המת ציוס טוב ראשון כשרים לעדות אפילו ינדו ליתם ושנו דנבר, כשרים, מפני שהם סוגרים שמנה הם עושים, מנזאר, דהגם נאמת עשו עזירה אלא מכיון שסגרו או שנוכל לתלות שסגרו שעושים מנהו כשרים, א"כ, עדים שחתמו שקר נכדי להגיל את נפשתיים אחאי היו רשיעי, הלא הם צודאי סגרו שמנה לחתום ולא ליהרג, והגם שלדעת ר' חסדא טעו נדון אלא הלא יש לתלות שהם סגרו שהדיו מחייב אותם לחתום כדי לקיים מצות וחי נהם. ונריך לומר דטעמא דר' חסדא — לפי ההסגר הג"ל של הרשב"א משום דסוף סוף העדים הללו מעידים על עצמם שעשו איסור דרנא, היינו דלא כמיתת חסידות, והוי רשיעי מדרנא לכל הפחות, לפיכך אינם נאמנים דאין הקרוצים נאמנים להעיד, ואדם קרוב אלא עצמו, דהא התורה פסלה קרובים לעדות, הגם שעל ידי עדות שקר דזה אינם נפסלים משום פסולים, דהא סגרו שעושים מנהו, אלא מזה קרובים לעצמם פסולים.

ואפשר לתרץ צו הסגרה, נענין זה קושיא גדולה שהקשה נחידושי הרי"ם הלכות עדות, ל"ד — כ"ה, דלמה לן טעמא דאין אדם משים עצמו רשע ומשום דאדם קרוב אלא עצמו, תיפוק ל' דאינו נאמן, דאם אתה מאמיני שעבר עזירה ונעשה פסול לעדות אם כן גם על עדות זו שהוא מעיד שהוא פסול לעדות אינו נאמן. כעין דאמרינן גש"ס יצמות מ"ז נכותי שאל ואמר נתגיירתי בני לבין עממי וכוי הכי קאמר ל' לדנריך כותי את ואין עדות לכותי, כלומר, דאם נאמין לו שהוא כותי א"כ פסול לעדות, ופסול גם לעדות זו שמעיד שהוא כותי ואינו נאמן. ואף דאי אמרת דאין מאמינים לו א"כ הוא כשר ושזו נאמן, ומחר חלילה, מכל מקום אמרינן איך נאמין לו א"כ פסול, וכמו כן הלא אם נאמין לו שעבר עזירה א"כ אינו נאמן על עדותו זו שהוא מעיד שעבר עזירה, ולכן אינו נאמן. **ולדג"ל** יחא, דיש נפקא מינה לטעם דאמרו דאדם קרוב אלא עצמו, נאמן הג"ל, שהוא אינו נעשה פסול לעדות מפני שסגר שעושה מנהו, לכל זאת אינו נאמן מפני שקרוב הוא אלא עצמו ופסול להעיד מטעם קרוב. ועי' לקמן ס' ק"ז מה שכתבתי נענינים אלו.

[ב] שלא שם לב וכ"ו זה מתאים למה שאמר, שנת ל"א, נעשה שמכניסין את האדם לדון אומרים לו — פלפלת נחמיה הגנת דבר. וכן כתבו נרקה הלכות חסידות, סוף שורש ראש החסידות;

תעשה ביטל ממידת חסידות כגון הא דנמ"ז הג"ל, אלא אם המדת חסידות הוא שלא לעשות הדבר, והאדם עשה או פעל שלא כמיתת חסידות, אז הוא רשע, ולכן נכתבות הג"ל דעדים חתמו נפועל כנגד מידת חסידות או נצי מעשה דרי"ל דעולא נר קישנז נמסר למלכות, שפיר אמרינן דהוי גרוע מאלם צינוני.

ורומה לזה כתבו התוס' נפסקים כ"ה: ונכ"מ, דהגם גני שפיכת דמים אמרינן מה חזית דדמא דידך סומק טפי דילמא דמא דחנרך סומק טפי היינו דוקא נעושה מעשה נידים, אלא אם אומרים לו הנה ענמך להטיל על תינוק, כיון שאינו עושה ונעשה נפועל אינו מחויב למסור נפשו על כך. ע"ש.

והנה לעשות דבר שהוא לפנינו ונשורת הדין הוא מדת חסידות, אלא כמוןן, אין ציד הנ"ד לומר לנעל דין שיעשה לפנינו משורת הדין. אולם נזמן שהנעל דין חזירו הוא ת"ת, נראה לכאורה מש"ס צ"ב כ"ב, דהנ"ד עושה מעשה לפנינו משורת הדין לטונת הת"ת. דליתא התם: כי הא דננא שרא להו לרנ יאשיא ולרנ עובדיה לאיקבועי דלא כהלכתא, פירש"י: דלא כהלכתא אלא לפנינו משורת הדין. והגם דסומרי העיר לא רנו שיקנעו ומסחרם שם, והדיון הוא דיכולים לעכב, אולם הנ"ד פסק להם להסותרים שיעשו לפנינו משורת הדין ומשום דרנ יאשיא ורנ עובדיה היו ת"ת. אולם הצית יוסף ח"י"מ, ס' קנ"ו כתב, דכיון שדינים הללו דמנו מעבדי מדרנא נעלמא הוא מפני תקון עולם, נצורנא מדרנא רנו לעשות לפנינו משורת הדין כדפרש"י, כלומר, שלא להחמיר עליו כמו נעם הארץ. ע"ש. משמע דנשאר דינים אין חילוק בין ת"ת לע"ה, ולעולם אין צי"ד סוקרין לעשות לפנינו משורת הדין. ועי' צמח"ר צ"ב ס' רכ"ג, שרנה להוכיח מש"ס הג"ל דדין השגת נגול לא שייך נתי"ת. ע"ש. ומסגרה נראה דלא אמרו לחלק בין ת"ת לע"ה אלא נאופן שאם לא נעשה עם הת"ת לפנינו משורת הדין, נגרום לנעול תורתו, הא דנ"צ הג"ל דאם ינטרכו לחזור עם סחורתם לא יוכלו ללמוד, אז עשה מנ"ד לפנינו משורת הדין, אלא לא נאופן אחר, כי אין הדברים אמורים משום כבוד התורה אלא משום ניעול תורה.

ומענין הוא הדבר שדברי הרשב"א הג"ל נכתבות, יחא נזהר נצק דף קל"ה. שמה נפשי כי חסיד אני, צנ"י דלינטרך ל' לנר נש דלא לשואל גרמ"י רשע, ע"ש משמע גם כן דאם אין האדם עושה כמיתת חסיד הרי זה עושה עצמו רשע.

והפוסקים נחלקו אי אמרינן אין אדם עושה עצמו רשע נאיסור דרנא או דוקא נאיסור דאורייתא ע', נצ"י להחיד"א חה"מ, ס' ל"ד, שהביא הרנה שיטות נזה, ולפלא שנה נעשה שרנ הג"ל מפלפל בהסוגיא דכתבות שם, לא הזכיר כלל, הרשב"א הג"ל נמקומו דאין אדם משים עצמו רשע, כלומר שאינו חסיד, וזה ודאי לא הוי יתיר מדרנא דהא דבר זה נעדים שאמרו להם חתמו שקר ואל תהרגו, דלפי דברי הרשב"א הג"ל סובר ר' חסדא מיתת חסידות הוא דליקטלו, נע"כ, דר' חסדא סובר דהא דאמרינן דנשאר כל עבירות תוך מע"ז וגלוי עריות ושפיכת דמים יעצור ואל יהרונ אין הפירוט דאסור לו ליהרג אלא מחויב לעצור כמו שסובר הרמז"ס, אלא כאידך פוסקים דאינו מחויב ליהרג אלא מותר לו לעבור, ושיטות הפוסקים הללו נמלאת אומר תלוי נפלותת ר' חסדא ורנא — אלא נכל אופן אפילו לדברי ר' חסדא

(ה) נספרי פסות פוסקא ע"ז: ויאמר להם סשה החייתם כל נקבה אמר לו נחנח רבנו כשם שהספרתני כך עשיו: (ג) הפ"ו הוה חביא הילקוט ראוכני מרשה פסות בשם השרש, ויש להעיר כי הגר"א מוילנא בספרו אירת אליהו על הפסוק הו האדם היה ונ"י כחכ שבכל פסוק שנא' הו פירושו פ"ו וכתב פומרצ"ה קאצינענענבונענען כביאורו על ל"ב סרות הסכנות נתיבות עולם ע"ר 32 כי לא הביין דברי חר"א כי האל סצינו הו חנת היו בני ישראל כו' ולפי דברי רבנו המחבר והמרשש שהביא הילקוט ראוכני גם הפסוק הוה נדרש בק"ו וצדק הגר"א בכלל דכ"י.

שכתוב בהן (דברים כ טו יח) לא תחיה כל נשמה למען אשר לא ילמדון אתכם לעשות וגו' וכתוב (שם ז ד) כי יסיר את בנך מאחריך שמא יחטאוך להבא אלו שבכבר חטאו והחטאו לא כל שכן [ג] ויהיה לכם לדון קו"ח. וכן למה לא אמר בלעם כשאמר לו המלאך (במדרב כב לב) על מה הכית את אתונך מה עון שהכיתיו את אתוני [ג-ג] ואפילו צער בע"ח אין כאן שלא רבצה מחמת משאוי כבד כשלחצה רגלו אל הקיר למה לא היה לו להכותה והיה לו לומר מה עון עשיתי. אלא שהיה לו לחשוב שמא שלא כרצון הקב"ה שהוא לא נתן לו רשות אלא להגיד להם עתירות. שנא' (שם שם כ) ואם לקרא לך באו האנשים שתגיד להם העתירות. והקב"ה ראה ששמה אם יתן לו רשות לקלל את ישראל וזהו שאמר (שם שם לד) חטאתי כי לא ירעתי שאתה נצב לקראתי אדרבה איפכא מסתברא לפי שלא ידע שהוא נצב לקראתו לא חטא. אלא כך אמר חטאתי שלא שמתי לב לדעת. שלא פשפשתי וחקרתי באיזה עון הוא. מכאן שיחא אדם ערום ביראה הואיל ומענישין אותו על שאין יודע (ו) שיש לדעת ולהקור שהרי לפני השליש לא תוכל לאמר כי שגגה היא ולא היה יכול לומר (מלכים א ב) שמעתי לשלמה שכחתי שיצאתי את נחל קדרון. ע"כ אמרתי אכתוב ספר ליראי ה' מן יענשו והם סבורים שעל חנם הוא וחלילה לה' מרשע כי לא חפץ רשע וכתוב (יחזקאל ג יז — כא) והזהרת אתהם ממני באמרי לרשע מות תמות ולא הזהרתו ולא דברת להזהיר רשע מדרבני הרשעה. הוא רשע בעונו ימות ודמו מידך אבקש. ואתה כי הזהרת רשע וגו' ואתה את נפשך הצלתה. הוא ימות כי לא הזהרתו ודמו מידך אבקש. ואתה כי הזהרת צדיק היו יחיה (ז) ואתה את נפשך הצלת. ז' אזהרות כנגד (משלי כו כה) שבע תועבות בלבו וכנגד (שם ו טז) שש הנח שנא ה' ושבע תועבות נפשו וכנגדו (ויקרא

משנת אברהם

לכן נראה דעד שלא אמר משה רבינו דבר זה ועתה הרגו כל זכר נטף וכל אשה יודעת איש למשכב זכר הרגו. ה"י הדין נעכו"ם נהרגים מן הדין, דהא כרת נאחזתו רק בישראל נאמר, וזה הוא שקלף משה רבינו עליהם ודוע לא הרגו את הנשים מכה ק"ו, אלא שמשעה שאמר משה הרגו יתירא נתקדש הדין גם נעכו"ם אין עונשין מן הדין, וזו היא כוונת הספרי: ללמדך שאין עונשין מן הדין, אלא דלכאורה אין לו מונע, דהא דבר זה ילפינן מכרת נאחזתו, אלא ללמדך שגם העכו"ם אין עונשין מן הדין, אבל בכל אופן דין זה לא נאמר עד אשר שקלף משה על אשר לא המיתו את הנשים.

ובהא דהריטב"א הנ"ל דנידי שמים עונשין מן הדין, עי' שו"ר כה"ג כ"ל, ק"ה, ועי' גר"ש זנח"ס י"ד. ד"ה. סוף לומנא, אולס רנים מתקיים על זה דהא כל הלימוד הוא מדכתנה תורה כרת נאחזתו, מכות ה', ונע"כ דגם נצטו שיהיו עונשין מן הדין. אולס יש להקור דגזר זה, דאם נאמר דהא דאין עונשין מן הדין משמעו שהנ"ד של מטה אין מענישין מן הדין, כלומר דאין משתמשין בהק"ו זה, הגם דנית דין של מעלה משתמשין בהק"ו להעניש, א"כ המתקדש את אחרתו דאין קו"ל דרך נתייבי כריתות אין קידושין תופסין, והיינו חייבי כריתות שחייבין כרת גם על פי פסק של צ"ד של מטה, אבל הם לא היו נאמר כרת נאחזתו, ורק מכה ק"ו היינו יודעים שיש כרת, אז לא היינו אומרים דאחרתו השב חייבי כריתות, דהא א"כ אין משתמשין בהק"ו לחייבי כריתות, וממילא היו הקידושין תופסין, ואם אחר זה עלי' אפשר דהי' נהרג משום אשת איש, דהא מאחר שכבר פסקו שהקידושין חלין אין מקום לבטל את הקידושין מכה הק"ו, ושפיר לינטרך כרת נאחזתו, ללמד שגם מדין בית דין של מטה היו חייבי כריתות ואין הקידושין חלין כלל. אבל לעולם נדיי שמים עונשין מן הדין.

אלא דקשה לא נכתוב קרא נאחזתו, וא"כ ידעו מק"ו דאין קידושין תופסין נאחזתו מק"ו דנת אצו או נת אמו, דמה נת אצו או נת אמו אין קידושין תופסין בהן, דהא כתיב נהר כרת, אחרתו ונאצו ונאמו לא כש"כ. שאין קידושין תופסין בהן. וי"ל, דזה תלוי בפלוגתא האמוראים נש"ס קידושין ס"ז, דרך רב אהא בר יעקב יליף שם דחייבי כריתות אין קידושין תופסין בהם נק"ו חייבה, מה יצמה שהיא נאלו לא תפסו בה קידושין, חייבי מיתות וחייבי כריתות לא כל שכן. אבל איך אמוראי לא ילפי נק"ו אלא נתיירות אחרות, משמע דלא רצו ללמוד נק"ו, ונשום דגם זה יש מציאות שאנו ענייני מק"ו זה, היינו א"כ אדם נוקדש את אחרתו ואח"כ קבלה קידושין מאחר ואח"כ יצמה עם אחר, והתרו בהם משום אשת איש מן השני, דנהרגים, והלא על רק מכה הק"ו, דאם לא נשתמש נק"ו הרי היא אשתו של אמה ולא של האחר ואין

וכל מלוה שאין לה עוסקין יעסוק בה. ע"ש ומעניין הוא ששם מנומאים הרבה דברים דומים למה שכתב רבנו זכאן.

אם אין עונשין מן הדין בעכו"ם.

[ג] והי' להם לדון ק"ו. הרמב"ן עה"ת, הקשו על מה שדרשו בספרי כשם שפיקדונו כן עשינו, וכתיב ולא ידעתי מה הוא, אלא פקד אותם דבר נכתוב וחולי פקד אותם ועשו איך יכעוס, ואם פקד אותם, חלילה שיעבור פנחס על מנתו, ולפירוש רבינו הנ"ל עולה יפה שמה רבינו כעס למה לא דרשו ק"ו מענשם להמית גם הנשים. והגם שגטו אחר כך מפי משה להרוג את כל זכר נטף ועליהם לא שייך ק"ו, אבל מה שכתב הוא רק שלא המיתו את הנשים,

אלא דקשה איך יהרגו את הנשים מכה ק"ו הלא אין עונשין מן הדין. ואין לומר דרבינו מפרש אליה דמד' עונשין מן הדין, עי' נמכות י"ו, ונסתהדרין כ"ד, שיש פלוגתא בזה, דהא, הכל מודים דאין מזהירין מן הדין ע"ש, והכא ליכא אזהרה כלל. **ומתהייליה** עלה צדעתי לומר דהא אמרינן אין עונשין מן הדין היינו דוקא בישראל, דהא לימוד זה דאין עונשין מצינו רק בישראל דרשינן ונלמה יצאה כרת נאחזתו, אבל בני נח אפשר דנענשין גם מן הדין, אלא דקשה אחי לא מננה בגמי, בין הדברים שעכו"ם סוהרים עליהם, כנסתהדרין כ"ז. וגם צרמנ"ס הלכ' מלכים ליתא לדבר זה.

ואפשר דיש סגרא לומר דבני נח נענשין מן הדין. דהא שיטת הריטב"א הוא דעונשי שמים מענישים מן הדין, ונראה לפע"ה, הטעם לדבריו. דבשלמא הנית דין של מטה אי אפשר לו להעניש על דבר הנה מק"ו, דאיך יתרו בה, הא יכול לומר אמת יצא חכם ויפרך את הק"ו, אבל נדיי שמים שאין לדין התראה שפיר מענישים מן הדין, וא"כ נה נה שנהרג גלי התראה, אפשר גם כן שמענישין אותו מן הדין. שוב ראיתי נגינת וורדים להפרימ"ג כלל ג'. שעמד בזה, והציא שם תוס' הרא"ש דבנן נח עונשין מן הדין.

אולם כספרי מטות איתא: הרגו למה נאמר — פירש. הרגו תיכא שנסוף הפסוק, וכל אשה יודעת איש למשכב זכר הרגו — שראוי ליבעל אחר ליהרוג בעולה על אשת כמה וכמה, אם אחרת כן ענשת מן הדין לכך נאמר הרגו ללמדך שאין עונשין מן הדין. ולכאורה מדברי ספרי הללו קשה ג"כ דברי רבינו שהי' להם להרוג את הנשים מק"ו, והלא מפורש שאפינו נעכו"ם אין עונשין מן הדין. ולפלג לי שלא העירו הפוסקים המדברים מדבר זה מהא דספרי הנ"ל.

(ח) כ"ש דברי הימים א, כ"א, ה'.
(ז) צ"ל כי נזהר בו הוא ככתב ובוח יהיה מספר שבע אזהרות שמכאן המחבר סבורו.

כז (כא) שבע כחטאותיכם. ואתה את נפשך הצלתה. אבל אינו אומר זכיתה צדקתה. אלא את נפשך הצלתה מכאן שכל שנענש חברו וחזו אינו מזהירו לומר אל תעשה הרי כל העונש שמקבלין מעלין על זה פאילו הרגו. לפי שהיה לו להזהירו ולא הזהירו (ח) ותובעין מזה דמו של זה. וזהו שכתוב והמו מידך אבקש. על כן ערכתו ספר היראה למען יוחר הירא את דבר ה' (קהלת יב יב) ויותר מהמה בני הזהר. ואם שניתו בו יתקן ויבין החכם למען יראו את ה' כל הימים באמת אהוב לך את המצוה הדומה למת מצוה שאין לה עופקים. כאשר תראה מצוה כזויה שאין לה עופקים כגון שתראה שבני עירך לומדים סדר מועד וסדר נזיקים ואתה תלמוד סדר ערשים. ואם תראה שאינם חרשים ללמוד מועד קטן ומי שמתו מוטל לפניו אתה תלמוד ותקבל שכר גדול כנגד כולם. [ד] כי הם דוגמת מת מצוה אותם מסכתות ואותם הלכות שבתו אדם אין רגילים בהם. שזה דומה לאחד שהיו לו כנות תבעום בני אדם והשיאום להם ונשארה בת אחת שלא תבעוה להנשא אמרה לאביה לאחיותי למדת אויבות נקייה מעשה אורג מעשה רוקם. לכך קצצו הכל (ע"ב) עליהם והיו להם לאנשים. אבל למה נתתה לי אומנות שהכל מתרחקים ממני לארוג בגדי אבל ותכריכי מתים. אילו היתה אומנתי בגדי שמחה גם אנכי הייתי לאיש באחת מאחיותי. אמר לה אביה אני אשבת אותך לכל שילכו הכל אצליך. כך אמרה מסכת מועד קטן והדומה לה. רבנו של עולם למה אין עופקין בי כמו בשאר מסכתות והקב"ה אמר הרי כבר נאמר (קהלת י ב) טוב לכת אל בית אבל מלכת אל בית משה באשר הוא סוף כל האדם והחי יתן אל לבו.

ועתה למה אומרים הוא סכנה לפי שכתוב (משלי ג יא) ואל תקוץ בתזבחתו והוא ממחר ולא ידקדק כמו בשאר מסכתות. ועוד לפי שכל דבר שתזכרין אותו סכנה. אפילו מקוב הוא מסוכן לפי שלשון בני אדם ועינים מוקת. אלא כך יעשה הרוצח ללמוד אותה יתפלל לפני הקב"ה שלא יארע דבר רע. וגם ילמדו הרב בהשאי ולא יפרסם ולא יזקק מאחר שלשון בני אדם מוקת ועינים וכת' (ט) (שה"ש ז ב) המוקי ירכיך כמו חלאים אלו דברים של חלאים ותחלואי מיתות. כמו מי שמתו מוטל לפניו ומועד קטן יהיו בסתר ולא יזיק. שנא' (ישעיה כו ב) הכי כמעט רגע עד יעבר זעם. וגם שמעתי בשני דברים מלאך המות קרוב לשמוע. למי שדורש במעשה במרכבה ובמועד קטן לכך (י) נענה מלאך המות הן הן. מעשה מרכבה כמעשה רבן יוחנן בן זכאי ור' אלעזר בן ערך שאם לא יכוין להפרע ממנו. וכן מועד קטן כיוצא בו לפי שהוא ממונה על המות לכך יעסק בכל לבו ליישר (יא) בלא קלות ראש וכן כל מצוה שתראה שאחריה עופקין בה ובמקצת עבודותיה אין חרשין בה אתה תחוש באותה הכוויה. ואתה תקבל שכר כנגד כולם שאם תראה שהכל נושאים את המטה של מת ורגלי המטה נפלו אתה קח בידך רגליה שאילו לא היתה למטה רגל בעת שמיניחין לארץ המטה. הרי קלונו של מת ביותר וכל דבר שכיוצא בו יותר תקבל שכר מגוף הרבך וזהו שנא' (משלי יג יג) בז לרבי יהבל לו וירא מצוה הוא ישולם (יב) ויום ששוי שמת לאדם מת אע"פ שהוא אביו או אמו ימהר לקבורו פן יחלל שבת. שהרי אמרה תורה (ויקרא יג ג) איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו אע"פ שאמרו (יג) המאחר את אביו ואמו מלקברן פרי להספידין הרי זה משובח לכך סמך לו ואת שבתותי תשמורו. ואם תאמר לא הקדים שבתות למורא אב ואם הרי כבר לענין כיבוד הקדים ולמה לא הקדים לענין מורא לומר מי גרם לשבתות שישמור מורא אב ואם [ה] לפי שהיה קטן ובה לחלל שבת היה

משנת אברהם

א"פ דברי הרמב"ם ז"ל דילפינן גער צעל חיים דלורייתא מקרא דנלעס, אפשר דהוי נכלל מנהה שנלמדה לבני נח ולא נישנית נסיני, דלישראל נלמדה ולא לבני נח, סנהדרין נ"ט, ואפשר דזה הוא הטעם דנגמ' מהדרי אקראי אחרני למילף מיני' איסור לער זעלי חיים, משום דסגרו דגם צ"ג מוהרים אלער זע"ח ונע"כ דנלמדה לצ"ג ונישנית נסיני. והרמב"ם ז"ל הסובר דרק לישראל נלמדה ולא לצ"ג, לשיטתו דנהו"ל ה"ל דטעם התורה הוא השלמה, "לנו" שלא נלמד מדת אכזריות וכ", אלל צצ"ג דסורן רע אין מוקס לאיסור זה.

בבב לופן כפי המפורש נמו"ג ה"ל וכפי משמעות דברי רבינו צלחן ה' דלמרינן גער צעל חיים דלורייתא אין זה דבר שאינו מפורש בתורה רק מדחינן דמלות פריקה היא צגס, וממילא אס נשבע שלא להגיל את הנשמה חלה השנועה, ע' מנחת סינוד מנהה פ', אלל הדגד מפורש בתורה מקרא דעל מה הכית. וראה לקטן סימן קל"ח.

ד [ד] **בי הם וכ"ו** צירושלמי סוף זרכות: תני רש"זי אומר אס רלית את הנריות שייאשו ידיון מן התורה מיד עמוד והתחוק זה וחתה מקבל שכר כולם וכ"ו.

איסור מלאכה בשבת ע"י בניו הקטנים.

ה [ה] **לפי שהי' קטן וכ"ו** הנה צצנת קכ"א ע"א משנה: נכרי שאל לכנות אין אומרים לו כנה, וכ' קטן שאל לכנות אין שומעין לו מפני שצצנתו עליה. ונב"מ. שם אומר ר' יוחנן נקטן העושה לדעת אביו, פירש רש"י נקטן שידע להצחין שהצניו זה נוח לאביו ועושה שצצניו —

מן הדין להרגם מלחר שלא התרו צהס כדן. ועי' היטב צעקין זה צתוס' חולין ג'ו, ד"ה. פליגי כי אין כלן מוקס לצרר הדגרים. **ומהזורתא** צישנ דברי הפוסקים שדניו שמים מענישין צק"ו הגס דהילפותא היא צכרת צלחותו שהול עוגש שמימי, כתב הגאון ריו"ד ז"ל צספרו כלי חמדה סוף פרשת מלורע צס פרדס דוד, דליצטרך קרל צלחותו כדי שיהי צייני כריתות מונש, שיהי מותר להרוג את הרודף, כדן חייני כריתות דיתן להגילן צנפשו של רודף. ע"ש.

צער בעל חיים דאורייתא.

ג [ג] **ואפילו** גער צעל חיים אין וכ"ו. צזה מונן מדוע לא ילפינן צצמני' ל"ג: לער צעל חיים דלורייתא מקרא דעל מה הכית את אחוקך. אלל דסס לא הי' אפילו גער צעל חיים, דזה דוקא כשהנשמה רוצנת ומכונד המשא אלל כשאינה רוצה להלוד צלי סנה מותר להכותה.

אלא דהרמב"ם ז"ל צמו"ג ג"ו"ז כתב: ולאננס אחרס גער צעלי חיים דלורייתא, מלמורו על מה הכית את אחוקך וגר והול על דרך השלמה לנו שלא נלמד מדת האכזריות ולא נכאצו לצטלה ללל תועלת, אלל נכון אל התמלה והרחמנות ואפילו צלי זה צעלי חיים שידמו, אלל לעת הצורך כי תהוה נפשך ללכול צבר, לא שצחט על דרך האכזריות לו השחוק. עכ"ל. מוצאר דדעתו ז"ל דמקרא דנלעס ילפינן אלער צעל חיים דלורייתא. ונהקסו דברי רבינו שחי אפשר לו ללחד לתרץ עזמו שלא ידע, אלל הי' לו להתצונן ולהצני מדוע אין הלחתו רוצה להלוד, נמצלת אומר שצכחלת הלחתו הי' משום גער צעל חיים.

(ח) ועינין שבת נ"ה א' ע"ו י"ח א' שאמרו סס: ועל אשתו להרינה דלא סיחה ביה מכאן אמרו כל מי שיש בידו צסחות ואינו מוחה נענש עליו. (ט) בסופר קטו ט"ז א': חפסוי ורכיך כמו חלאים סה ירד בסתר אר דברי תורה בסתר וסוכי הערוד צער חספ: אין חלאים אלא רבנו דברניסונו דברים ס"ט א' סמו חולין רבנו והו ששתפסיו בתורה שהוא מעשה ירי אסו. ועינין מרש רבה שיר מרשה ז'. (י) חנינה י"ד כ' נענש סלאר סו האש ואמר הו סו מעשה מרכבה ויחיון בחוס' שם ר"ח נענה ו"ל: ולא נרסינו סלאר חסות. (יא) אולי צצ' יושב. (יב) כסו"ס צ"ב א': על כל הפתיס מודה ספוח חרי זה משובח על אביו ועל אמו חרי זה סוננה חיה ערב שבת או ערב יום טוב חרי חרי זה משובח שאינו עושה אלא לכבוד אביו ואמו. (יג) מרש צ"ב א':

אביו ואמו מוהין בידו ומכין אותו שהרי כתיב (שמות כ י) לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך הקטנים ואם אדם מייסר את בנו כשכב לחלל את שבת ומונעו מעשות עבירה הקב"ה יתן מוראו של אביו על הבן לכך פמך איש אמו ואביו תיראו. ואת שבתותי תשמור. ואל תאמר זהו דוקא כשמת אביו לעת ערב אבל בבוקר לא אפילו בהשכמה כדי לתקן מאכל בשבת. וכדי שישתכח קצת צערו לפני השבת (יד) שנאמר (משלי י כב) ולא יוסף עצב עמה. ולא יהיה עצב עמה לא נאמר ואלא לא יוסף. לא ידבר שיבא לירי דברים המביאים לירי תוספת עצב. ועל זה נאמר (שמות כ ח) וזכור את יום השבת לקדשו. וכי עשוי לשוכחו והלא כל שביעי שבת אלא וזכור את יום השבת מדברים המשכחים אותו מלזכור את השבת. כגון אם נעשה דבר שבא להעצב בו אל תדרשם. שאם תזכרם תוסיף להעצב. [1] וזכור את יום השבת עשה דברים שתהא זוכר את יום השבת לרחוץ בערב שבת. וללבוש בגדים ולתקן עונג שבת. ולקרוא דברים הנוהגים בשבת. מצוה לשנות ארבעים מלאכות חפר אחת. כדי שלא ישבח איזו מלאכה אפורה. כמו שיש לדרוש במעשה מוערים לפני המוערים כך בעניין שבת לפניו. אלא כדי למהר לצורכי שבת אחר התפילה תיקנו (סו) וקבעו לומר בבית הכנסת במה מדליקין. כלומר קיימתי מה שבזאת המשנה. חוץ מיום טוב הנכנס לשבת: זה סוד לימוד היראה: סוד יראי אלהים:

משנת אברהם

ט' שכתב שם ומדברי סופרים שכל קטן שיועד להתעטף חייב צליית כדי לחנכו צמנות עכ"ל ויועד שורש השני שהניח הרב בספר המנוח שכל דבר שהוא מן התורה רק אינו מפורש בתורה אף הנדרשים נאחד מ"ג מדות נקראים דברי סופרים, עיין צמנ"ד משנה פרק א' מהלכות אישות הלכה ג'.

ובהא דסוכה מ"ג ע"א דקא מני כל המנוח שהאז מחויב לחך את צנו, איתא נמי להא דקטן היועד לדבר אביו מלמדו תורה וקריאת שמע. משמע דהא נמי מדרבנן כדי לחנכו. ועיין בהרמז"ס הלכות ת"ת פ"א הלכה א' שכתב אצל קטן אביו חייב ללמדו תורה שלאחר ולמדתם אולם את צניכס לדבר נס. וכן הוא בקדושין דף ל' ע"א. ואפשר דהחיוצ דאורייתא מלומדתם הוא מנן שג או צן שבע אלו מוליכו אלל מלמד תינוקות וקודם לכן האז חייב לחנכו. וא"כ ניחא, דנ"מ מייירי בקטן שהוא צן שג או צן שבע. ועיין נלחם משנה הלכות ת"ת הלכה ו' שהניח בשם ההגה' דעד צן שג אביו חייב לחנכו ע"א.

ויש להעיר מקידושין ל' ע"א פלוגתא דר' יהודה ור' נחמיה חנוך לנער על פי דרכו, חד אמר משיתסר ועד עשרים ותרתיין וחד אמר מתמניא סרי ועד עשרים וארבעה, ועיין שם ברש"י דצניר משיתסר און צו דעת לקבל תוכחות.

אולם רייתי צילקוט שמעוני רמז, רנ"ג, שנות כ' רב אחא בר יאשיה אומר אשה וצנך ונתך אלו הקטנים, או אינו אלא הגדולים, אמרת והלא כבר מזהירין הן, הא מה ת"ל אשה וצנך ונתך אלו הקטנים עכ"ל והוא ממש כדברי רבינו צבאל. אולם הזית רענן שם מפרש, היינו נעושה על דבר אביו והוא כמבואר צמ"ד כמו שהנתי לעיל. נמצא לפי זה שקטן העושה מלאכה צצנת לדעת אביו, אביו מחויב למחות צו מלא תעשה כל מלאכה אשה וצנך ונתך. ומדברי הג"מ שנת, וינמות' שהנתי לעיל לא משמע דהחיוצ להפרישו הוא מלא תעשה כל מלאכה. רק כדברי רש"י דהוא כאלו אביו מנוהו לעשות מלאכה צצנת. ואולי מקור לדברי הרה"מ הוא מאמר ר' אחא בר' יאשיה המבואר צילקוט הכ"ל: ועיין ברש"י על התורה שנות כ' על לא תעשה כל מלאכה אשה וצנך וכו' שמפרש צצנו וצתו הקטנים ומציא לשון המוצא צילקוט הכ"ל וכן הרמזין מפרש שאיסור מלאכה צצנו וצתו הקטנים הוא דוקא לרצוננו ודעתנו ע"א.

כיבוד ועונג שבת

[1] **זכור את יום השבת וכו'.** נראה מדברי הרמה"מ שצבכל מנות זכור את יום השבת הוא לרחוק, וללבוש צנדים, ולתקן עונג שבת, נערב

וצינמות דף קי"ד ע"א ד"ה נעושה על דעת אביו פירש רש"י שהתינוק לופה צאציו ורחה שנות לו צנך ואביו עומד עליו דהוא כאלו הוא מנוהו לעשות וכו'. נראה דאביו מחויב להפרישו מליסור שנת דוקא נמקום שנראה אביו מנוהו, אצל צאס אין אביו מנוהו והקטן עושה איסור שנת מדעת עצמו אין אביו מחויב למחות צו. ועיין ברמז"ס הלכות שנת פ"ג הלכה ז' כתב והוא שה' עושה על דעת אביו, והוא כדמסקינן צינמות קי"ד וצצנת קכ"א כנ"ל. וברמז"ס הלכות שנת פכ"ד הלכ' י"א מבואר דדוקא צאסור שנת אין צי"ד מנווין להפרישו ואין מוחין ציד אביו אם הניחו. והרב המגיד הקשה על הרמז"ס מנ"מ דינמות הכ"ל דאפילו צאסור דאורייתא נמי אין צי"ד מנווין להפרישו והניח הדבר צצריך לתמוד. ועיין בצכס משנה הלכות מאלכות אסורות פ' י"ז הלכה כ"ז כתב דאביו מחויב למחות צצנו אפילו צאסור דרבנן ולא כתב דוקא נעושה על דעת אביו. והוא כדברי הרה"מ אצל איך שיהי זה דוקא מדרבנן, אצל מדאורייתא מסקינן צינמות דדוקא דלא ליספו להו צידים אצל להפרישו אין צי"ד מנווין, וגם האז משמע דאינו מנוהו להפרישו דהא התם ילפינן נמי מלמוד אל הכהנים צני אחרן ולמורת, ויה גס צצנ כהן שמווה אלא יעמא את צנו צידים דוקא. ומדברי הרה"מ משמע מדאורייתא האז מנוה למחות צצנו העושה מלאכה צצנת, דמקרא הוא דורש לא תעשה כל מלאכה אשה וצנך ונתך.

וראה נתום' שנת קכ"א ד"ה שמע מינה כתבו, דקטן שהגיע להינוך כיון שאביו חייב לחנכו כל שכן דצריך להפרישו. וכן הוא לשון הרמז"ס צפרק י"ז הלכה כ"ח ממאלכות אסורות. דמנוה על אביו לגעור צו ולהפרישו כדי לחנכו בקדושה שנאמר חנוך לנער על פי דרכו וכו' עכ"ל אצל מדברי רבינו משמע דלא מנוות חינוך חייב האז לגעור צו רק מלא תעשה כל מלאכה. דמקרא מלא הניח הרה"מ. ועוד דאי משום מנות חינוך איך כתב קטן וצא לחלל שנת הי' אביו ואמו מוחין צידו מכיו אותה, דהלא אמו אינה חייבת צחינוך כדאיתא צצור כ"ט ע"א, איש חייב לתקן את צנו צמנות ואין אשה חייבת לתקן את צנה, ומדברי הרה"מ משמע דהא דמחויבין לגעור ולמחות צצנס הוא מדאורייתא ומנות חינוך הוא רק מדרבנן. כדאיתא נתום' צור כ"ט ע"א ד"ה כדי לחנכו, ועיין ברש"י סוכה מ"ג ע"א ד"ה חייב צלוצב שכתבו לחנכו ומדצריהם עכ"ל משמע נמי דחינוך הוא מדרבנן, ועיין ברמז"ס הלכות מאלכות אסורות פ"ז הלכה כ"א כתב דמנוה על האז לתקן את צנו צקדושה שנאמר חנוך לנער על פי דרכו וכן משמע מדברי הרמז"ס ז"ל צהלכות צינתי פרק ג' הלכה

(יד) ובירושלמי ברכות פ"ב ה"ז: הדיא הוא דכתיב ברכת ר' הוא תעשיר ר' הוא תעשיר זו ברכת שבת ולא יוסף עצב עמך זו אבולות כמה דתימא נעצב הפלך על בנו (שמואל ב' י"ט ג'). (סו) אמירת כמה מדליקין הוכיר השבלי קטס ס' מ"ה כשם רב ער שלום גאון וצ"ל ובשם רב נפרונאי גאון וצ"ל אבל סעפס בשביל הפאחר לבא לבית הכנסת שלא יאשר יחודי ויסתכו, לכן כתבו האחוניים דבויים שחל להיות בערב שבת אין צריך לומר אותה, אבל לסעטנו של רבינו שכתב שמראה שטיים מה שבזאת המשנה למה לא יאסרו ביו"ט הנכנס אשבת? והכלבו בהלכות שבת ס' צ"ה כתב ג"כ שסעפס אמירתו הוא כדי להסתיון סאון ולא מצלי משום סכנה ולמיכרי כתב בהלכות אבס ס' קי"ד דבבית אבס אין אומרוין אותו כי שם אינו סניו פכות ולא כתיב שיחיה סאחר לבא, ובמחזור ויטרי ס' סו ק"ו: אומר משנה כמה מדליקין כמסכת שבת כדי להוכיר חיובי הדלקת שבת וכ' ותקנת הכהנים הוא משום פכנה רבי שמשו רשיתו מוסיפו כו' נראה כי מביא שני סעפסם ביחד, אבל הרמז"ס בג"מ סהלכות תפלה שהביא אמירת ברכה אחת פעוין שבע לא הביא המנהג הזה ובפרכי שבת פרק כל כתיבי ס' ת"ז: ווח דארינו פרק כמה מדליקין מפני הסכנה. לכן צ"ע דברי רבנו רבנו הפחבר שכתב חוץ מיו"ט הנכנס לשבת.

(ב) תחילת חכמה יראת ה'. כשתבא לעשות שום דבר תחשוב אם היה אדם אחר עושהו אם היה שואל לך עינה. מה עינה הייתה נותן לו. וכן אמרו (א) ותפארת לו מן האדם. כאשר פיללת לאחריב תראה לך. (משלי ד ז) ראשית חכמה קנה חכמה כשהגיע בנך ללמוד. אל תקנה לו אלא ביראת ה'. רב חכם וירא שמים. יראת ה' ראשית דעת (משלי א ז) כדי להכניסו ביראת (דף ב) ה'. ועוד כל ראשית תתן לו להקב"ה (ב) ראשית ביכורי כלו וכל תרומת כל. וכן תן לו ראשית היום והלילה. לברכו כמה שמהנה ביום וכמה שמהנה בלילה. וכן הוא אומר (תהלים ח ד) כי אראה שמוך מעשה אצבעותיך. ירח ופוכבים אשר כוננת מעריב ערבים ויוצר אור. וכשאתה עומד משנתך והקיצות היא תשיחך (משלי ו כב). ובפוחתך עיניך תשים אל לבך מלאכתך ותקנת צורכיך. וקודם לכל תקנותיך יראת ה'. וכתוב יראת ה'. ראשית דעת (משלי יא ז). כיצד מי שיוצא מבית האיסורין חייב להודות להקב"ה (ג). ואין לך חבוש יותר מן הישן. ותברך להקב"ה על מה שלא היה בך יבולת קודם לכן. ולא היה בך ממשלה בגופך. ובדבריו על כל אבר ואבר שהיה בקשור ועתה פתחם לעשות תקנתך בהם. ועל הידים. שמתחילה היו בחזקות הטומאה. ועוד (ד) שרוח הטומאה שורה עליהם וצורך שלא תנוק שתטול יריך וכן על עיניו. ותיקנו חכמים ברבה על כל אחת ואחת בתקנה. ומעשה בחסיד אחד שהיה מברך על כל אבר ואבר ומקרא מסייעו לבי וכשרי ירננו לאל ח. והיה מתפלל על כל אברים שנבראו בו שיעברו

משנת אברהם

ומנות כינוי, כמו שפי' הרמז"ס נהלכות שנת פרק ל' חזיה כגוד ולחיה עונג. והנה נלמדת מי שמענג את השנת לכבוד שנת למשל שהוא מענג את השנת שהוא מתקן תשיל שמו ניותר לשנת, הכי צה אינו מכבד את השנת. הלא הוא עושה זה רק משום כבוד היום שהרי נכל יום אינו אוכל מאלל שמו כזה. אלל צולחי גסם מענג את השנת הוא מכבדו, רק מי שמכבד את השנת צדנר שאינו תענוג, כגון חלוף נגדים לכבוד שנת, זה נקרא מכבד את השנת צלנד ולא מענגו. וזה הוא שחילקם הרמז"ס לשני דברים. ורל"י לדברי, מדליתל שס צשנת קי"ט ע"ל אמר ליה צני רב פפל צר אלל לר' פפלת, אכן דשכיה לן צישל ומרל כל יומל צמלי נשינייה אמר להו אי רגליתי לאקדומי אחריה ולי רגליתי לאחריה אקדומיה. ולעיל מינה אמרו רב ושמואל דלחר ולהקדים הוא צכלל וכנדתו אלל שוקל צני ר' פפל דהוה שכיה להו צישל ומרל צכלל יומל לא הי' מקיימין וכנדתו צישל צלנד אלל צה שמחרין או מקדימין. אלל לשל צני אלס שאין להם צכלל יום צישל ומרל מקיימין וכנדתו צישל ומרל צלנד, הל צישל ומרל הוא צכלל תענוג. הרי מצולר דגס עונג שנת הוא צכלל וכנדתו. וכן יחל מה דערינ רציו חילוף נגדים שהוא נלמד מוכנדתו עם לתקן עונג שנת, כי גס עונג צכלל כבוד הטהו כנ"ל.

ורחיצת ידים ורגלים דקחשינ רציו צכלל כינוי, נוכל לומר דרציו סצירל ליה דמהל דר' יהודה צר אלעלי נלמוד דרחיית ידים פניו ורגליו הוה צכלל כבוד ולפיכך מחויב צהן כמו צשאר כבודים. ולא סצירל ליה להל שהצחתי מע"ז הנדול. ועי' לקמן סימן שמ"ב.

והא דכתב רציו דכל החיונים הללו הם מערב שנת הנס דכפי שהעליתי משמע מדברי הג"מ, שהם רק צשנת ולא צערב שנת. אלל נראה כי מקור דברי רציו הוא מפורש צפסיקתל רנתי, פכ"ג ס' אי ו"ל: זכור את יום השנת לקדשו צמלכל וצמשתה וצכסות נקויה עכ"ל הרי מפורש כדברי הרמז"ס שמלכל ומשתה שהוא עונג, נס כסות נקיה שהוא כבוד צלנד צלל תענוג נלמד מזכור את יום השנת, ומיילל ידענו דגס רחיית פניו ידיו ורגליו שהם גס כן צכלל כבוד כמו שהצחתי לעיל הוי צכלל זכור. והואיל שהכל צכלל צהלו של זכור, שציר כתב רציו דהחיונים הללו הם מערב שנת, דהל כך מפורש צמכילתל, ו"ל זכור ושומר זכור מלפניו ושומר מלחריו. ופירש הזית רענן שס, שכל דנר שלל צל עדיין נופל לשון זכירה שלל ישכחנו, ועל דנר שכנר צל הוא צידו נופל שמור שלל ילנד אותו ע"כ. ומדילף צפסיקתל כבוד ועונג מזכור את יום השנת לקדשו כנ"ל, ומיילל יליף מדכתיו זכירה משמע עוד קודם שצל לינד, כדברי המכילתל ומש, ונכוך.

שנת. ולכאורה לא משמע כן מדברי הגמרא. והנה לרחוק צערב שנת חיתל צשנת כ"ה ע"ג, דרנ סצירל ל' דרחיית ידים ורגלים צחמין רשות, ור' נחמן סבור מלוה, ומדברי רש"י נראה דלפילו למלן דסבור מלוה, הוא רק צערנית ליל שנת ע"ש. ד"ה רחיית ידים ורגלים, והרמז"ס פוסק כמלן דלמר מלוה, ומפרש שמוה על הלדס לרחוק פניו ידיו ורגליו צחמין צערב שנת ולא כמו שפי' רש"י צליל שנת ערנית. ועיין צהרמז"ס פרק ל' מהלכות שנת אלל זה נראה צרור מדברי הג"מ. דמלן דלמר מלוה ללו מלוה מן התורה כמו שפירש רציו דלי מן התורה הוא, לא הי' צריך להציא רל"י מדרב יהודה אמר רב כך הי' מנהגו של רב יהודה צר אלעלי, מציחיס לו ערינה מללה חמין ורוריו פניו ידיו ורגליו, וכ"ג, ועיין צחדושי הר"ן שס צשם התוס' דלל מלוה ממש הוא אלל מלוה לשמוע דברי חכמים. ועיין צל"ז גדול ח"ג ס' ז' כתב ארחייה מלוה שמקבל עליו שער אס מקיימה, ולס חסרה אינו נדון עליו. ע"כ.

גם ללנוש נגדים צע"ש כתב צהרמז"ס הוא צכלל זכור את יום השנת, וצשנת קי"ג ע"ל משמע דמלוה ללנוש נגדים לכבוד שנת הוא צשנת, כן נראה מדברי רש"י ד"ה יש לו להחליף יחילף, מי שיש לו נגדים צלנד מלוחן שלנש צחול יחליפס צשנת. עכ"ל. אלל יתלל שס דמלוה להחליף נגדים צע"ש. והל דר"י צר אלעלי שהי' מתעטף צסדינין המצויינין צע"ש, זה אינו צכלל חלוף נגדים, כי צכלל השצוה כלו הי' מעוטף צליית. וכן משמע מדברי הרמז"ס, מהל' שנת פרק ל', דלס צהלכה ג, כתב שמוה על הלדס לרחוק פניו ידיו ורגליו צחמין צערב שנת מפני כבוד השנת ומתעטף צליית וכו' ומדין חלוף נגדים כתב צהלכה ג' שילנש כסות נקוי' ולא הי' מלנוש החול כמלנוש השנת. וכנראה דזה דוקל צשנת ולא צע"ש. וליך שיה' או שמוה להחליף הנגדים מצע"ש או צשנת, מסקינן שס צג"מ. דהליתוד הוא מן וכנדתו שהוא מדברי קבלה ולא מזכור את יום השנת לקדשו. ועיין צהרמז"ס שכתב שנים מן התורה ושנים מדברי סופרים ע"ש.

גם מה שכתב צהרמז"ס ולתקן עונג שנת, הוא צכלל זכור לא נראה כן מדברי הש"ס. שנת קי"ה ע"ג. כשהוא חומר וקראת לשנת עונג, הוי חומר זה עונג שנת, צמה מענגו וכ"ו צתצשיל של תרדין ורגנים גדולים. הרי מפורש דעונג שנת ילפינן מדברי קבלה וקראת לשנת עונג. וכן מיי צהרמז"ס ל'. ה"ל דהול מדברי סופרים. הלמנס שמדברי הג"מ. משמע כדברי צהרמז"ס שמונות עונג שנת הוא מצע"ש, דליתלל חסם חפילו דנר מיעוט ולכבוד שנת עשלו הרי זה עונג משמע דצע"ש חליל והול מצע"ש.

וגר"א להסציר הדנר דקחשונ צהרמז"ס רחייה צע"ש, וחילוף נגדים שהם ממונות כינוי כלחת עם עונג שנת שאינו

(א) אבות פ"ב מ"א. (ב) צ"ע וראשית כל כבודי כל וכל תרומת כל וואו ביחוסלל פ"ד פ' ז. (ג) ככרבות ס' צ' ב' כי תריץ ויתביב צימא בידו סתיר אסורים וכרפ"ס מ"ו סלגנוה תפלח ה"ד: כשישב על ספתו סכרו סתיר אסורים, וכן הוא כפוש"ע א"ח ספ"ו ס"א. (ד) שנת ק"ח ב' ושם איתא ירוח רענ.

למי שבראם לכבודו ושלא לחטוא לו בהם. לפי שהקב"ה נתן בלב טובים שלא לחטוא לו. שאין מגלגלין חטא על ידם. שנאמר (משלי יב כא) לא יאונה לצדיק כל און. יצר טוב ויצר הרע טוב לצדיק שרואה שהרשע מערים ערמה על ערמה למצוא תאות נפשו. והושב הצדיק הנה זה למצוא תאות נפשו לשעך אחת. והוא פעמים משום כסכנה בעבור תאות נפשו בפעם אחת כגון הליסמין והגנבים והנאופים על ספק. ואני בעבור מי שנותן לאזהביו תאות נפשם לעתיד לבא לעולמו עולמים (ח). הנאות מפל הנאות ניאופים ותענוגים על אחת כמה וכמה שיש לי כל היום וכל הלילה להערים. אילו היה יצר האדם יצר הטוב מתגבר עליו לעשות טובה כמו שמתגבר עליו יצר הרע לתאות הנאת בשרו וכבודו. אז היה מערים בכל עומק לעשות הפצו שמים. וכל יצר האדם שיכולת בידו היתה לעשות מה שלבו חפץ ומצויו לעשות לו בלא בושתו ואין צריך להערים כל כך על הדבר. אבל כשאין יכולת בידו לעשות מה שלבו חפץ לפני פלוני ומפני פלוני בדבר פלוני. אז צריך להערים כיצר יעשה תאות נפשו שלא יזיק לו דבר פלוני. והואיל וכל אילו דברים עמקי החכמה וגדולים חקקי חקרי לב המצווין אצל המתאווים ואצל קנאים ואצל רודפי כבוד לפיכך הירא את דבר ה' רואה היאך מחפשים ותרים תאות נפשם ותאות רגע ספק משליכים נפשם למרחוק. וכל שכן אני. וכן אמרו ונקדשתי בתוך בני ישראל (ו) (ויקרא כב לב). שנהרגים על קדושת השם שנאמר (תהלים מד כג) כי עליך הורגנו כל היום. הלא יצר הרע טוב לאדם. שאילו לא היה יצר הרע שולט באדם מוז שבר יקבל על הסוכה עתה שיוצרו מתגבר עליו ונפשו בעבור הקב"ה (הרי יש לו שבר טוב) ולהשעים יצר טוב רע להם. אילו לא מעמו יצר טוב יכולין היו לומר לא ירענו מה טובו של יצר טוב. כשיבא לירך שום דבר שלא ברצון הקב"ה או שיש לך דבר שהוא רצון הקב"ה. ומפני הבשת אתה מונע לעשות שקשה ומפליא בעיניך לעשות הרבר או שיש לך יצר הרע שמתג' עליך לעבור או לעשותו. תחשוב אילו היתה בשעת השמך הרי היה לך ייסורין או מות. בעבור הקב"ה על כן עלמות אהבוך (שיר א ג). על מות אהבוך (ז) ואם היו רוצים להרוג אותך [א] או ייסורין לעשות לך שנבחר מות מחיים הייתה סובל. וכל שכן זה הדבר שאינו כל כך גדול שמתגבר עליך יצרך. ומקבל שכר גדול. כי טוב שאדם כופף את יצרו ממאה מצות שאין יצרו תקפו וממיתו ודוחקו עליהם. שהיו אמרו (ח) אין עובר על המצות שיעשו לעתיד לבא (ט) שאין יצר הרע לעתיד לבא (י) עד שלא יבאו ימי הרעה אלו ימי זקנה והגיעו שנים אשר תאמר אין לי בהם חפץ. אלו ימי המשיח שאין (יא) תשובה. לפיכך טוב לעשות אותו דבר שיוצר הרע מתגבר עליו. [ב] ומכניע את יצרו עבור הקב"ה משאר המצות שאין היוצר הרשע בהן שלא תאמר הרי המצות שקולות קלה כחמורה. עון גדול נושא על מאה מצות שאין היוצר מקטרג. והוא עובר עליהם יותר מעל המצות שהיצר מקטרג. משל למלך כשר ודם שבוה לעבדיו ללכת למקום פלוני. בא אחר ואמר לעבדו אחר אל תלך במקום פלוני שהמלך שולחך ואני אתן לך ליפורא. ולקח ליפורא ולא הלך. והכירו לא הלך לפי שנרר ליתן לו שני פשיט' הרי זה שלקח רק שני פשיטים יותר עונשו גדול שבדבר קל ביטל רצון המלך. כך זה שחוטא בדבר שאין יצרו מתגבר עליו עונשו יותר גדול. וכל דבר (ע"ב) שיבא לירך לעשות ואינך עושה מפני הבשת שיקראוך חסיד שוטה. תחשוב אילו הייתי בשעת השמך הייתי נהרג על עבירה קלה (יב) אפילו ערקתא דמסאגא. וכל שכן שאכפוף את יצרי המסור בירי. ואם גנבת תודה ותעמוד לך. ואם הברשת מלבנת פניך הרי לך זה כקרנן כפרה. ומוטב שותתבייש בפני מאה. ואל תתבייש בפני כמה רבבות. ובפני אותם עצמם לאחר מיתתך. וכן המונע את החצוה מפני הבשת. בין מצות עשה בין לא תעשה יתבייש לאחר מותו בפרהסיא בפניהם. ואולי אפילו בחיים כמו צדקיהו שאמר (יג) (ירמיה לח יב) מן יתעוללו בי ולא נכנע מפני ה' ועזרו עיניו. וחשוב לך שתי אותיות כ"ף כ"ף כי כל פאון סואן (יד) (ישעיה ט ד) כל העולם נידון מידה במידה. שנאמר (דברים כח מז) תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב מרוב כל ועבדת את אויביך (אשר ישלחנו ה' כך) ברעב ובצמא ובערוב ובחוסר כל (טז) וכל מי שמרחה על האכזר סופו להיות האכזר על הרחמן. כגון שאול ריחם על עמלק. ונעש' אכזר על נוב עיר הכהנים. שריחמו על דוד. וכל מי שמרחה על האכזר ואינו מרחם על הרחמנים ועל כפי שהדין לרחם עליו. כגון על בניו ועל אבותיו ואחיו וקרוביו ויש לו ואין להם ויכול לכלבלם ואינו נותן להם הרי כל מה שיש לו יבא ליד מי שאין לו זכות וצדקה ואפילו הוא מפרנס אחרים כגון שהוא יודע שאביו ואמו ואחיו עניים ואינו מפרנסן ומפרנס אחרים. אותם עצמם שהוא מפרנס לבסוף יהיו אכזרים עליו ולא ירחמו עליו ולא יחזיקו לו טובה על החסד שעשה להם ויהפכו לו לשונאים. כי יש דבר שאין לו זכות לאדם שאם יעשנה ואם לא יעשנה יחשב לו לרעה כגון איש ואשתו שאוהבין את ילדיהם ויש להן ומפרנסין

משנת אברהם

סימן ב'

ואין להקשות להם למיתה וסרו את עמון, דיש לומר: לאסור, משום דמתין וחי נהס, ויש רשונים שסוגרים דזה חיונ ולא רשות, מכל שכן ליסורין אין איסור לסבול — דהא וחי משמעו שלא ימות נהס, אבל לל שלא יסבול יסורין — על אחת כמה וכמה דהיו מוסרין עמון, דזה אינו, דהא חנני מישאל ועזרי נע"כ ללא סגרו דחי נהס הוא חיונ, דלמלני סגרו דהוא חיונ איך נטלו ק"ו מנפרדעים, הא הנפרדעים אין להם החיונ של וחי נהס, ונע"כ, דסגרו דחי נהס הוא רשות. ועי' מהרש"א פסחים סז.

[ב] ומכניע את יצרו וכו'. כמ"ד נע"ז י"ז: ונכפי ליצרין וניקבל אגרא. וכן צנז"ל ל"ג: מזהו צאנאל כדי לכוף את יצרו.

[א] או ייסורין וכו'. כליתא צכתנות ל"ג: אלמלי נגדוה לתנני מישאל ועזרי פלחו ללמלא. ע"ש. וצריך עיון שם מניין ידע רב לומר דבר זה, ולסיני את גודל נסירת נפשם של הצדיקים הללו, הלא צתום' שם מפרשים שהגם שלא הי' עכו"ם ממש, אעפ"כ מסרו לת נפשם משום קידוש השם, ח"כ תמאי לל נלמר שגם ייסורין היו סובלים צנזל קידוש השם הגם יסורים קשין מן הוותיה. ונ"ל, מכיון דלמרינן צפסחים נ"ג מה רלו חנני מישאל ועזרי להפיל עמון תוך כצנן האש מפני שנטלו ק"ו מנפרדעים, ח"כ, דיו לצל מן הדין, כשם שהתם הנפרדעים מסרו את עמון למיתה ולא ליסורין כך חנני מישאל ועזרי רק למיתה מסרו עמון, אבל יסורין שהם קשים מומיתה לל היו מחויבין לסבול.

(ה) ע"ז ס"ה א': אית לבו כהאי נוונא צעלמא דאתי אמר ליה דירן עדימא מפי מהאי. (ו) משמע שנאמר ולא חללך אכזר קדש וכשהוא אומר ונקדשתי מסור את עצמך וקדש שמי, ספרא אכזר מרשה ה' ויעיוון סנהדרין ע"ד א'. (ז) ילקום שה"ש רמו תתקפ"א על פסוק זה בשם הפסיקתא רבתי: עלמות אהבוך אנו דורו של נזירה וכו' ומבואר יותר בספר רבה שיר א': ר"א על כן עלמות אהבוך והו דורו של שמר שנאמר (תהלים ס"ד) כי עליך הורגנו כל היום, ובפרש שו"ם ס' י"ז: על כן עלמות אהבוך שאהבו עליך לסות שנאמר כי עליך הורגנו כל היום. (ח) צ"ח אין שכר וכוונת רבנו כמה שאמרו בשבת קנ"א ב' ופרש רבה עהלת פסוק וזכור את בוראך אלו ימות המשיח שאין בהם לא זכות ולא חובה ויעיוון רש"י שם שפירש: לא דבר זכות בו שבוים עשירים ולא חובה לאמץ לב ולקפוח יד והרפס"ם מפרש ש אז לא יהיו בעלי בחירה יע"ש ויעיוון נה ס"א א' שאמרו: מצות במלות צעיר לבא ובע"ז ג' א'. (ט) סוכה נ"ב א' לעתיד קבא מביאו הקב"ה ושוחטו כו'. (י) שבת קנ"א ב'. (יא) צ"ח בהם ק"א זכות ולא חובה. (יב) סנהדרין ע"ד א'. (יג) צ"ח מן יהנו אותי בידם והתעללו בי (י"ד) סוטה ט. (טו) מרש רבה סהלת פ"ו מ"ד כל שהוא רחוס על אכזרים לסוף שהוא נעשה אכזר על הרחמנים וכו' הוא ביצקום שמואל רמו קכ"א, ובפרש שמואל מרשה י"ח חנופא: כל שהוא אכזר על הרחמנין סוף שהוא נעשה רחוס על אכזרים כו' ויעוי' יוסא כ"ב ב"י

אותן ומרחמים עליהם הרי אין זה זכות וצדקה. כי מאהבתם עושים להם כמו בלב לגוריו. והרוכ וכל חיות שמושמוין נפשם בכפם לטרוף טרף להביא לגוריהם. ואילו לא היו מרחמין על ילדיהם ולא היו מפרנסין אותן ואין לילדים מאומה או שמכים אותם שלא לצורך ושלא לייסרם גדול עונם מנשוא. לפיכך האב שעושה טובה למקצת בניו (וקצתם מואם). אותו שהוא מבזה יירשנו. ואם תראה שלשה דורות. ולמעלה תלמידיו חכמים. ואחר כך זרעם עמי הארץ לא תאמר דברי חכמים במלים (טז). שמוא נתחתנו במשפחה שאין דינם להיות בניהם תלמידיו חכמים ואמ' חכמים (יז) רוב בנים דומים לאחי האם לכך בניהם עמי הארץ. כיוצא בו ליראי אלהים וחם' שנאמ' (קהלת ד יב) והחוט המשולש לא במהרה ינתק. ואם תראה שפוסק מדור רביעי יראי שמים וחסידים (בידוע שהתחתנו במי שאין דינם להתחתן כגון שאין יראי שמים וחסיד). ולפיכך אותו הרור כך. לפיכך יתחנן אדם על עצמו ועל זרעו ועל זרע זרעו בכל יום להקב"ה לזונן בזיווג יראת שמים עם תורה וגמילות חסדים. כי על שלשתן נאמר והחוט המשולש לא במהרה ינתק. כי שלש תיבות שוות בנימטריא. ירא"ת. תור"ה. גמילות חסדים. ששקולין. ירא"ת בתור"ה. וגמילות חסדים. כתורה :

ג. ראשית חכמה יראת ה'. שכל טוב לכל עושיהם. לכל עושים לא נאמר אלא לכל עושיהם. אלא זה הפסוק (מרכו לנו על הכתובים) מי יתן והיה לבכם זה להם ליראה אותי (דברים ה כו). מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה וגו' (שם י יב). הרי היראה קדמה לכל עושיהם. היראה ואהבה וגו'. וללכת בכל דרכיו וגו'. שכל טוב למען תשכילון בכל אשר תעשון :

ד. כל דבר מצוה שאדם יכול לעשות יעשה וכל דבר שאין ידו משגת [א] יחשוב לעשות.

משנת אברהם

סימן ד'

הצטרפות מחשבה למעשה, אונס רחמנא פטרי.

לעשיית מצוה זו, מה שאין כן בעצירה שאם תשג לעשות עצירה ולא עשאה, אין המחשבה זו מנוטרפת לעצירה אחרת שעשה בני כוונה.

זבוח מתנצל מה שפיר' רש"י נקידושין מ', ד"ה עולל אחר : הא דכתיב פרי מחשבותם צעור וסונה כתיב כי הדר מהרהר לעשות מנרפים למעשה, ואפילו לא עביר לה אין חזרתו לשם שניים אלא שלא הורגך לה כדר' הונא יע"ש. והשאלה מתארת אם כן נמצאת שמענישין את האדם על המחשבה שחשב לעשות עצירה, הלא אין עונש אלא על מעשה עצירה ולא על הרצון לעשות עצירה, אלא כך פירושה שאם עבר ושגה לחשוב מחשבת עצירה אפילו שזמון ההוא שהי' חושב לא עשה עצירה, לכל זאת מנוטרפת מחשבה זו לעצירה שעשה, היינו בלא מחשבה, והוא נענש על מחשבת עצירה שיש בה מעשה.

זבוח ענינה שהזכרתי לעיל צנוסגר, כי מה דלמרינן אונס רחמנא פטרי' ופירוש כחילו קיים צידים מונס, הארזכתי צוה צחידווי לכתובות פ"ק גני אין אונס צניטין דלמרינן שם אלונא סבר רבא אין אונס צניטין עד שגא לדי מסקנא אלא רבא מסברא דנפשי אחר, ע"ש. ומלשון הש"ס מנא לי לרבא הא נושבע דאי גברא אחרינא הוה אמר לדין זה לא הוה קשיא דוקא אליבא דרבא. הקשו וננא לי לרבא הא ודמאי לא הקשו צפישות הא ווקרא מלא כתיב בתורה ולנערה לא תעשו דבר כמו שפירש רש"י לקמן צאיכא דלמרי דיש אונס צניטין.

אלא דנאמת צירושלמי קידושין ג-ג, פלגי ר' יוחנן ר' לקיש אי אונסא כוונא דעציד אי אונסא כוונא דלא עביר פירוש מה שהתורה פטרה את האונס אם הכוונה דזה שרעה לעשות חזיה דבר ונאנס ולא עשאו, אי חשיבין כמו שעשה מה שהי' נדעתו ורצונו לעשות או שלא עשה אלא שפטור מלעשות בצביל האונס, והנפשי, הוא דאם הדבר נוגע בין אדם למוקוס כגון מי שרעה ליטב בצפוסה ונאנס, נאמר שהתורה פטרתו את זה האונס מליטב אלא לא חשבו כמו שיטב צפוסה ויקבל שכר, וממילא דבר הנוגע בין אדם לבצירו והתנה תנאי כמו הרי זה גיטך אם לא אגוא נוכחן ועד י"ג חודש, אפילו נאמר דפטור מללא מפני שאנוס הוא אלא איך נאמר שאיש הזה צל בתוך י"ג חודש, וממילא הגט אינו בטל, וכן גני קידושין, אלא אם נאמר אונסא כמאן דעביר, והי שגאנס ולא ישב צפוסה חשבו כחילו ישב צפועל א"כ. מתי נמוא דמה שלא צל בצביל האונס חשבו כחילו צל, כמאן דעביר צפועל וממילא הגט בטל, לכן אם אמורא אחר הי' אמורא אין אונס צניטין לא הי' הגמי' מקשה מנא לי הא, וכן אפילו לרבא לא הי' אפשר להקשות הא כתיב ולנערה לא תעשו דבר דלין הכי מתי דאונס רחמנא פטרי', אלא הפירוש הוא פטרי' מעונס, אלא אין זאת אומרת דאונסא כמאן דעביר, אלא פטרי' מלעשותו, ומה צדך

[א] יחשוב לעשות. צנרכות ו. תשג אדם לעשות מצוה, ונאנס ולא עשאה ומעלה עליו הכתוב כחילו עשאה, וכן נקידושין מ', והמחשבה רעה אין הקצ"ה מנרפה למעשה, מחשבה טובה הקצ"ה מנרפה למעשה, ע"ש, אולם מלשון רבינו שלא הזכיר : יחשוב לעשות כי הקצ"ה ינרפה למעשה, ונראה שאין כוונתו להמאמרים הנ"ל צנ"מ.

ונראה, שמה שאמרו תשג אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה וכ"ו, היינו דוקא שנעשה שחשב הי' צידו לעשות המצוה אלא שעד שלא עשה המצוה נאנס, למשל מי שחשב להניח תפילין ועד שלא הניח את התפילין נאנס ולא הניח תפילין צלותו היום אז מעלה עליו הכתוב כחילו עשאה, — כי מה דלמרינן אונס רחמנא פטרי' פירוש כחילו קיים, ולא שלא הי' חייב לקיים, דמעלה עליו הכתוב כחילו עשאה יקבל שכר על העשי', ומי שפטור לקיים אינו מקבל שכר — והיינו דוקא צאם צעשה שחשב לקיים הי' צידו לקיים אלא שאח"כ נאנס, אלא מי שחשב לקיים מצוה שאינה צידו כלל, אי אפשר לומר דמעלה עליו הכתוב כחילו עשאה מכיון שנעשת המחשבה לא הי' צידו לקיים. לפיכך לא הזכיר רבינו צכאן לשון הנ"מ דמעלה עליו הכתוב כחילו עשאה, מכיון שרבינו מדבר צענין שאין ציד האדם כלל לקיים את המצוה שהיא חושב לעשותה.

וכן יש להעיר צמה שאמרו מחשבה טובה הקצ"ה מנרפה למעשה שאין צנשמעות הלשון דחשוב כחילו עשאה, ומחשבה רעה אין הקדוש צרוך הוא מנרפה למעשה, דהשאלה הי' היכי דמי, אי שחשב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה, מדוע אמרו כאן שהקצ"ה רק מנרפה למעשה וצנרכות אמרינן דמעלה עליו הכתוב כחילו עשאה, ואי צדלא נאנס אלא שמתפץ לנו לא עשה את המצוה מדוע הקצ"ה מנרפה למעשה.

לכן נראה, דהן צמוזה וכן בעצירה אין האדם מקבל לא שכר ולא עונש אלא אח"כ, תשג ועשה, דמי שלא תשג לעשות מצוה כלל והמצוה נעשתה על ידו וממילא צודאי שאין זו קיום מצוה, דהגם דנאמר שאין מצות צרכות כוונה, אלא מי שמתכוון להיפך, לא יאל כדאיחא צר"ן ר"ה, וכן המתעסק לא יאל, וכן בעצירה מי שלא נתכוון בעצירה צודאי שעונשו קיל כידוע יש, הפרש צענוסין צין האוגו למזיר, והמתעסק בעצירה עוד יותר קיל. דלא חשבו מעשה כלל, מוק מנחלניס ונעריות, ח"פ, ומחשבה טובה שחשב לעשות מצוה, ואפילו לא היתה המצוה צידו לעשותה, לכל זאת הקצ"ה מנרפה למעשה, שאם לפעמים יעשה מצוה בלא מחשבה כלל, אז מנטרף המחשבה גרידא שהיתה לו

(מז) ב"ט פ"ה א' : כל שהוא ת"ח וכוונתו וכו' בני ת"ח שוב אין תורה פוסקת מורעו פלעוס. (יז) ב"ב פ"ה א.

ה. כמעשה באדם אחר שהיה רועה בהמות ולא ה' יודע להתפלל. וכל יום היה אומר רבונו של עולם. גלוי וידוע לפניך שאילו היה לך בהמות ונותנם לי לשומרם. לכל אני שומר בשכר. ולך הייתי שומר בהנם כי אני אוהב אותך. וישראל היה.

ו. פעם אחת היה הולך תלמיד חכם אחר לרבו ומצא את הרועה שכך היה מתפלל. אמ' לו שומח אל תתפלל כך. אמ' הרועה אליו האיך אתפלל. מיד לימד לו התלמיד חכם סדר ברכות וקריאת שמע ותפילה. על מנת שלא יאמר עוד מה שהיה רגיל לומר לאחר שהלך אותו תלמיד חכם שכח כל מה שלימד לו ולא התפלל. וגם מה שהיה רגיל לומר היה ירא לומר מפני (שאותו צדיק מנע ממנו. ראה אותו תלמיד חכם בחלום הלילה שהיו אומרים לו. אם לא תאמר לו שיאמר מה שהיה רגיל לומר קודם שבאתה אליו. ואם לא תלך תדע הרעה אשר תמצא אותך כי גולת לי אחד מן העולם הבא. מיד הלך ואמר לו מה אתה מתפלל אמ' לו לא כלום כי שכחתי מה שלמרתני. וגם בזיתיני שלא לאמר אם היו לו בהמות. אמ' החכם כך וכך בא אלי בחלום. אומר מה שהיית רגיל לומר. הרי בבאן לא תורה ולא מעשים אלא שחשב לעשות טובה והעלה לו להכיר גדול. [א] כי (א) רחמנא (דף ג) ליבא בעי. לפיכך יחשוב אדם מחשבות טובות להקב"ה:

משנת אברהם

ו'פ'ע"ד חין ומכאן שום ראי', דלטו משום דלא תקעו מריעין לה בסופה, הלא חונם רחמנא פטרי' אלל הפירוש הוא משום דילא דינס זריה להרע להם, לפיכך חיתילי' חונסא דלא תקעו, וחין חונסא זה אלל סימן לרמוז להם. וק"ל.

ו'פ'ע"ד צרור, דמי שחונס לעשות מצוות עשה וצדקו לעשות המצוה וגם נשעה שהתכוון לעשות המצוה היתה המצוה צדו לעשות וחונס ואלל עשה מנעלה עליו הכתוב כחילו עשה, ואם חין זו מצוה עוברת ויכול לעשותה אחר כך נודחי שהיא חייב לעשותה דהא על אחר כך חינו חונס, ואם היא מצוה עוברת וחין צדו לעשותה אחר כך, הרי הוא מקבל שכר כחילו עשה, ואם לא היתה המצוה צדו לעשותה נשעה שחנצ וחונס מעשותה, הרי זה בכלל דצרי רבינו.

א"ל שמוספך חני חס דצר זה שאמר חונס חנצו כחילו קיים המצוה חל נמי על מצוה שבין חס לחצירו, דהלא המכוון של המצוה הוא שחצירו יהנה מעשייתו וסוף כל סוף לא נהנה, והגאון ר"י ענינל חקר בכלל הג"ל צענין זה, חס נמצוה שבין חס לחצירו חונס פוטר או לא, ע"ש, ולא אוכל לכוון את כוונתו, דנודחי מי שחייב ממון לחצירו וחונס, שנשעת חונסו חי חפצר לחייבו לשלם את החוב וכפסר חונסו נודחי שחייב לשלם, ומה מקום לכל הספק, חולס כפי הספק שלי יונת, נמי שחנצ והתכוון עמנו לתת נדחה, וחונס ולא קיים, והעני הלך לדרכו, חס גם צדוק כזה חמריק מעלה עליו הכתוב כחילו עשה, או שחנצ חין זה חומר אלל על מצוה שבין חס למקום, ויש צוה להחריך הרנה. וצדיני חונס בכלל, וחכ"מ. ועי' בכלי חמדה פרשת כי תלל, ועי' לקמן סימן רל"ט.

סימן ו'

[א] **כי** רחמנא לינצ צעי' — זה הוא לשון רש"י צסנהדרין ק"ו, ע"צ ונודחי ה"י בן הגירסא צגמ' שאלמלי בן ה"י רש"י מניח לשון הגמ', הקצ"ה" לינצ צעי. ועיין צסנהדרין צג"מ שמיח דצר זה על השאלה צצני' דר' יהודה כולי תני צציקין וכ"ו ורב יהודה שליף מסאני וחחא מטרל וחן צציקין וליכא דמשגח צן ועל זה צלה השאונה דהקצ"ה לינצ צעי' צצרכות כ' חיתא (תירן על אותה שאלה) קמחי דמסרי נפשא על קידוש השם, וצתענית כ"ד השאונה מה יעשו גדולי הדור שאין דורון דומה יפה.

וברה צצרכות דחיתא קמחי דמסרי נפשא על קידוש השם, יס דלקרק צפירושו. דהא על כל המצוות כולן כתיב וחי צהם ולא שימות בהן, וחיו מחויב למסור נפשו עליהן חון מעי', ג"ע, ושפיכת דמים דהדין יסרוג ועל יעבור, וחלילה להעלות על הדעת צצניני ר' פפל וחני לא ה"י מוסריס נפשיה על שלוש עבירות אלל. וצריך לומר דמכאן ראי' לשיטת התוס' ע"ז כ"ז ע"צ דגס צשאר עבירות יוכל כל חס להחמיר על עמנו, ומניולל שיך גס צשאר עבירות מידת חסידות הנותנת לקדש השם כמו צע"ז ונ"ע ושפ"ד. ודלל כשיטת הרמנ"ס ששנצתי צצניורי זה צצני רכ"צ ע"ש ושם החרכת. וראה מה שכתבתי לקמן סימן תקכ"ד.

זה האיש שהתנה התנאי פטור מלקיים תנאו צצניל חונס, חנצ סוף כל סוף לא קיים תנאו, כי לא צל צתוך י"צ חודש, ותנאו ה"י מפורש שרק צציתו צתוך י"צ חודש ינטל את הגט ומכיון דחונסא כחנן ללא ענד, חמריק דחין חונס צניטין והגט קיים, וכל הקושיא חי' רק לרנצ משום דהוא סונר צנדרים כ"ו. גני חני גנרל לחיתפוס זכוחת צני דינל וחמר חי לא חחניל עד תלתין יומין ליצטן הנהו זכוחתחי, חיתנים ולא חחל חמר רצ הונל צטל זכוחתי, חמר לי רנצ חנוס הוא וחונס רחמנא פטרי' דכתיב ולנערה לא תעשה דצר וכי'. וחנאר דשיטת רנצ הוא דחונסא כחנן דענד, דחי לא מה שיך לומר רחמנא פטרי', חנצ הלא סוף כל סוף לא צל עד שלושים יום, ותנאו ה"י שינול צפועל, חלל על כרחק דשיטתו חי' דחונסא כחנן דענד, חלל מה דחמר צניטין חין חונס צניטין הוא דצר יונל מן הכלל, ולכן הקשו שפיר חנל לי' לרנצ חל, וכן לא מני להקשות סחס חל כתיב ולנערה לא תעשו דצר, דזה לא קשה דהגס דהנערה פטורה, חנצ חין חחא חומרת כי חונסא כחנן דענד, וכל הקושיא חי' רק לרנצ לשיטתו.

ועתה זכיתי צספר חחון דחורייתא להגאון ר"י ענינל ז"ל ורחיני שס צכלל י"ג, ונסופק חס מי שחננס מלקיים מצוות עשה, חס חונס פוטרנו לגמרי, או שחל מחויב הוא חלל שאין יכול לקיים חיונו, ומניח שס הרנה דצריס צוה, וצתוך חמר הוא מניח ומהל דכתב הרע"צ צצריס מי שהי', דטמל או מי שהי' צצרך רחוקה פטרן הכתוב ונלעשות פסח ראשון, ועיקר כרת צפסח ראשון הוא דכתיב לפיכך חס לא עשו פסח שני פטורין מכת, משח"כ שוג או חונס חייצין חי' צפסח ראשון חלל שהשגנה והחונס עיכצתן, ע"כ כשהצידו ולא עשו פסח שני חייצין צצרת, ח"כ וחנאר מצדרי דחונס חינו פטור לגמרי מקיוב המצוה, ע"ש, והנה מלנד צצרי הרע"צ הללו תמוהים, וכצר הקשו עליו שהול דלל כדחיתא שס צגמ', יתר על כן לא צנחתי מה שהגאון הג"ל רונה להציח רחי' מזה, דהא גני פסח שני פליגי ר' נחמן ורב ששת, כשהי' צצרך רחוקה ונחה לפסח שני חי זה משום מיחס הוא דחס רחמנא עליו, כלומר, לעולם מחויב הוא לעשות פסח ראשון והגס שהי' צצרך רחוקה חלל דרחמנא חס עליו, או מידחל דחייח רחמנא, ע"ש, ח"כ לדצרי כלס חי' צצרך רחוקה חינו צגדר שהתורה פטרנו חלל או דחס עליו רחמנא או לחידתו, והול דדין לעמול דהא דין חסד להס, והגס דטמל נמי חונס הוא, חלל דשחני חכא שכך גורה התורה לחונס זה חינו נפטר לגמרי חלל או דחס עליו או דחידתו, וח"כ, חין ומכאן שום רחי' לשאר מצוות שצתורה,

ובקונטרס חחרון שס צהוספה לכלל י"ג העיר הגאון הג"ל מהל דר"ה ט"ז, כל שנה שאין חוקעין צתחלתה מריעין לה צסופה, וצתוס' שס צצס צה"ג, לחו דחיקלע ר"ה צצצחל חלל לחיתילי' חונסא, עכ"ל ומוכת קנת דחין חונס עושה פטור, עכ"ל.

(א) צסנהדרין ק"ו ב' ופנינו: חסב"ה, ובחובות הלכות בהקדמה כתוב צ"כ רחמנא צבא בעי.

ז. המלכוד יכבד כל שמכבד את הקב"ה ואת אשר ציוה הקב"ה מכבדו. לא יתכן שתשים ספרים על מטה שישנתה עליה כי כמטה שכבת זרע או אדם מפות כמטה (ב) וגם לא יתכן שתתלה בין רגליך דברי תורה (ג) או לאחוריד שנאמר (מלכים א יד ט) אותי השלכת אחרי גוך ולא יתכן כשאדם משמש מטתו ועדיין לחלוחית זרע עליו שזוכר דבר קדושה או תפלה או תורה (ד) אלא ישמש עצמו במים בטוב שלא ידבק בו כהרל. שתי טהורות הם לשלש אמירות. [א] אמרות ה' אמרות טהורות (תהלים יב ז) וטהורים אמרי נעם (משלי טו כו) שלא יהא אדם במקום הטנופת ויהשוב כדברי תורה או יתפלל או ידבר לחבירו ספור דברים מהקב"ה וכן כשיש עליו שכבת זרע.

ח. יראת ה' ראשית דעת חכמה ומוסר אוילים כזו (משלי א ז). תחת כי שנאו דעת יוראת ה' לא כהרו (שם כט) או תבין יראת ה' ודעת אלהים תמצא (שם ב ה). יראת ה' שנאת רע גאה וגאון ודרך רע ופה (צ"ל ופי) תהפוכות שנאתי (שם ח יג) תחלת חכמה יראת ה' ודעת קדושים בינה (שם ט י) יראת ה' תוסיף ימים ושנות רשעים תקצורנה (שם י כז). הולך (בישרו) ירא ה' וגלוי דרכיו בזהו (שם יד ב) ביראת ה' מבטח עז ולבנו יהיה מחסה (שם כו).

ט. יראת ה' מקור חיים לסור ממוקשי מות (שם כו כז). טוב מעט ביראת ה' מאוצר רב ומהומה כז (שם טו טז). יראת ה' מוסר חכמה ולפני כבוד קנוה (שם לג). כחפד ואמת יבופר עון וביראת ה' סור מרע (שם טז ז). יראת ה' לחיים ושבע ילין כל יפקד רע (שם יט כג). עקב ענוה יראת ה' עשר וכבוד וחיים (שם כב ד). אל יקנא לכך בהטאים כי אם ביראת ה' כל היום (שם כג יז) אל תהי חכם בעיניך ירא את ה' וסור מרע (שם ג ז) ירא את ה' בני ומלך עם שונים אל תתערב (שם כד כא) שקר החן וחבל היופי אשה יראת ה' היא תתהלל (שם לא ל).

משנת אברהם

סימן ז'

חתימתך תהא נקדושה וטעמא משום דישראל נהרהרין תמיד דנזרי תורה. ע"כ, כוונת רש"י לפרש צה הגמ' דלומר שאני התם, ר"ל לעולם חיימא לך הרהור לא כדנור דמי אללא דהתם שאני דכתיב והי' מחניך קדוש, פירוש מקום חתימתם תהא נקדושה, וטעמא נחיל זריכה להיות נקדושה נושום דישראל מהרהרין תמיד גד"ת ח"כ מוכרח דהכל קפדה התורה אפילו על הרהור אגל בעלמא לא. כן נראה הפשט דנזרי רש"י והוא נכון. אגל מדוע קפדה כלו התורה יותר מנכל מקום דלא אמרינן הרהור כדנור דמי, זה לא נפקא מוהי' מחניך קדוש, ועל זה מפרש רבינו משום טהורים אמרי נעם. כלומר, התורה שיהא אמרי נעם היא טהורה מלד ענמה ולפיכך זריכה להיות תמיד נטהרה אפילו ברהור, ולזה לא הביא רבינו את המקרא של והי' מחניך קדוש.

ואפשר דזו היא סגרת רבינו המתמיר גם נש"ז, כיון דאסור להרהר דנזרי תורה מקרא דוטהורים אמרי נעם, כלומר דהתורה שהיא טהורה נריך להיות גם הרהור צה בטהרה, וממילא ידעינן נוי לענין ש"ז המתורה יותר מלואה, דש"ז יש צה טומאה מה שאין צלואה, כדתימא צמשה דנה כ"ד: הוזה ושכנת זרע מתמאין לחיו, ועי' תוס' שנת פ"ו: וזה הוא שכתב רבינו צריש דנזרי ועדין לחלוחית וכ"ו.

ובהסדרי הדברים לדפוס הגיע לידי צאלה נחלת ידי הגאון ר' דוד פעלדמאן שליט"א מונגסטער, ספר מיני דהסידותא נחלת הגאון הקדוש מה"ר אברהם דוד ז"ל אבד"ק צוטשאטש. ורלייתו מחריך דנזר דברי קדושה שאדם שומע לאונסו, כגון שיושב צבית הכסא הסמוך לצית הכנסת, אם יש צה איסור. ולפע"ד. הדבר מנואר צהדיא צש"ס צצחים ק"צ. וקידושין ל"ג. לאונסו שאני. ואם נריך לנקבו ואין לו מקום אחר לצאת צודלי דהוי לאונסו. ואם יש לו מקום אחר שהוא יכול ללכת שם צודלי שאסור. ומה שכתב שם הגה"ק הי"ל דמותר נושום דאין צנרנו של הסומע שתחול קדושה על הדברים על הדברים שחול על השומע אלא צהמדבר את הדברים. והלא המדבר רוצה ומכוון שתחול הקדושה על הדברים ומה מועיל זה השומע שינרף את השומע צלופן שאין צהם קדושה. והרי זה דומה למי שיכסה את ג' אותיות האהרונות של השם יתעלה, וימחוק חלילה את האות הראשונה מפני שימח צנה"י הראשונה הוא מכוון ל"י שאין צה קדושה, האם לא יתחייב משום מוחק.

[א] **אמרות** הדי אמרות טהורות, וטהורים אמרי נעם וכ"ו, מדנזרי רבינו נראה שהאיסור להרהר גד"ת צמקום הטנופת הוא מהמקראות תהלים י"ג ומשלי ט"ו שהביא, והדבר נריך צילור שהרי צנמי' שנת ק"מ מנואר שנלמד מוהי' מחניך קדוש, ולמה ל"י לרבינו להביא ממוקש שהוא דברי קבלה, וכעין זה הקשו צתוס' צנל מניעל ל"צ ד"ה. כנר — ועוד כהנה צבות — ונפרט שמהמקראות שהביא רבינו אין כל כך רחי' דהאיסור הוא ברהור, דהא אמרות, אמרי נעם כתיב והיינו דנור. עוד יש להעיר דנזרי רבינו שכתב וכן שיש עליו שכנת זרע. ע"כ נראה שיש עליו שכנת זרע אסור להרהר גד' תורה. וצנמי'. לא מצינו דין דש"ז אסור להרהר גד"ת, רק דאסור להרהר צמרתן וצמנולות הנוטנפות, היינו צמקום שאין הולאה מכוסה אגל צלואה על צברו תחת צגדו פלונתא היא צצרכות כ"ה ע"ל דר' הונא אמר מותר לקרות ק"ש ור' חסדא אמר אסור לקרות ק"ש, וכל זה לענין קריאת שמע אגל לא להרהר, וכל הפלונתא הוא צלואה אגל צש"ז מנ"ל. והלמנכ כי המהרי"ל הלכות י"כ הוצא צנור חיים ק"י ע"ו כתב שש"ז על צברו דינו כלואה. אגל כל אלו לא נאמרו אלא לענין קריאת שמע אגל לא לענין הרהור גד"ת והמנ"א צכיתין ע"ו הביא דברי רבינו. ונספר ארמות חיים הביא צש הגה"ק נניטשאטש, שחומרא זו אינה אפילו לדברי רבינו אלא צצכ"ז לחה ולא צבישה ולא ידעתי למה הורך לכתוב זה הלא מפורש כך דנזרי רבינו צריש דנזרי ועדין לחלוחית זרע עליו.

ומדברי הרמנ"ס הלכות ק"ש פ"ג ה"ד משמע שכל האיסורים הנוהגים נק"ש חלים גם כן על דברי תורה, ולא לדבר צנלד אלא אפילו להרהר צלנו אסור ע"ש. אגל גצי דין זה דלואה על צברו דהלכה כר' חסדא דאסור, דכן פסק הרמנ"ס צנה"ל. ק"ש הלכ' י"א ודלא כהרי"ף שפסק כ"ר הונא, הי' נראה לי שזה דוקא לענין ק"ש אגל לא לענין הרהור. וטעמי צזה, דהתוס' צצרכות כ"ה הביאו צש ר"ח דהלכה כר' חסדא דלואה על צברו ואפילו מכוסה תחת צגדו אסור לקרות שמע משום דכתיב כל עצמותי, תאמרנה" ע"ש והנה זה דוקא לענין אמירה אגל לא לענין הרהור. ואפילו ניימא שש"ז דינו כלואה כדעת המהרי"ל שהנתיא. יהי' אסור דוקא אמירה אגל לא הרהור.

ולאסביר הדברים נראה לי דהנה צרש"י ק"ג צצנת ד"ה והי' מחניך קדוש כתב וז"ל, ולא כתיב ציה דבר אלא מקום

ז. (א) אבות ס"ד פ"ו. (ב) עי' סנהדרין כ"א ב': אותה שיוצאת ונכנסת עמו אינו נכנס בה לא לבית הפרצין ולא לבית הכסא שנאמר וזיחתה עמו וטרא בו (דברים י"ז י"ט) מקום הראוי לפרות בו ועיוון ברכות כ"ה ב'. אבל צ"ע פה שאסרו פ"ט כ"ה א': אסור לישב על ספסל שפ"ח מונח עליה כספסל כי מותר להניח ס"ח על הספסל. (ג) יעו"י תוס' ברכות י"ח א' ר"ה וירכב שחביא משם הירושלמי: דקסאי סלאה ספרים או שחינו בה עצמות של סת הרי זה פשעילו לאחוריו ורוכב עליו ועצ"ק. (ד) יעו"י מנו אברהם סי' ע"ו סק"ו שאחריד כוח.

י. הרי י"ח יראת ה' כנגד י"ח מיני טרפות (א) לומר אפילו נוטלין היו אל תמרוד במו שממית ומחיה (ב) שאם תאבד הייך בעבורו הוא יחיה אותך [א] ואם תחיה אותך במקום שאתה מחוייב לעזוב הייך להתקדש שמו הוא יכול הייך ומי יצילך מידו. ולפי שהיים תלויה ב"ח מקומות בגוף לפיכך נקרא חי חיות האדם שכל זמן שאין היבול בהם יכול להיות.

יא. ועוד י"ח יראת כנגד י"ח מקומות שהחיות תלויה בהם שאם תירא הקב"ה הוא ישמור הייך. וזהו שנא' יראת ה' מקור חיים לסור ממוקשי מות ובשרצה אברהם ליבול חיות בנו את יצחק אז נקרא ירא שנא' (בראשית כב יב) כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה ולא חשבת את בנך וגו'. י"ח יראת כנגד י"ח ברכות בתפלה. ואם תאמר הכב ירא זמר מרע וכפול מתעבר ובוטח (משלי יד טו) אין בו השם וברכת המינים כנגדו. ואם תאמר בו לדבר יחבל לו וירא מצות הוא ישולם (שם יג יג). כנגדו מגן שפותה בברוך ומסיים בברוך. ולמה כנגד יראת ה' ברוך ה' לפי (א) בשיתפלל האדם צריך שיעמוד ביראה שנא' (תהלים ב יא) עבדו את ה' ביראה וכתוב (שם עב ה) יראוך עם שמש עם דמדומי חמה (ב) תפלה ועוד למה כנגד יראת ה' ברוך ה' שלא ירוץ בתפלה כאלו שמה אם היה כבר מסיים אלא בכל תיבה ומשוך לתת בלבו כוונה בכל מה שמוציא מפיו: הלא תחשוב אילו יש לך להתחנן דבר ולבקש דבר מאת מלך בשר ודם הירצך או הישא פניך אם תמהר דברך בפניו לא מוביעיא שלא יעשה הפצך אלא שיאמר אין אתה אלא מתלוצץ ויגרש אותך מלפניו ואל תחשוב את ממליך מלכים פחות מן המלכים שהם תחתיו ואם באתה לברכו ולחללו דע פשאתה מתאוה לשבח קול נעים ושיר של שבחך אם היו מריצים וממהרים בלא נגון וכי מקובל היה לך. לפיכך אין לעשות במהרה אלא במשך ובקול נעימותיך ובקול רם. שנא' (ד"ה"א טו טו) להרים בקול לשמחה. אמרו (ג) כשהיו הולכים בעזרה היו הולכין עקב בצד גודל שלא יהיו משאוי עליו מלאכת ה' ועל זה נאמר (ירמיה כג י) ותחי מרוצתם רעה וגבורתם לא כן. לכן ברא הקב"ה קריאת הגבר ללמוד ממנו דוגמא שנאמ' (איוב לה יא) ומעוף השמים יחכמונו, ועתה לא יתכן שאם אתה תדבר לפני מלך בשר ודם שתדבר ולא ירצו דברייך ואם תשורר להנאתך תמשוך בקולך ואין תריץ לפני ממליך מלכים. לכך תברכהו בקולך ולכך תכבדהו בקולך ואל תעשה כאלו חובה הוא לך שיבאו מתוך פיך לא כן אלא כשתאמר דברי בקשות אמור בדרך תחנונים שנא' (משלי יח כג) תחנונים ידבר רש. כי כשאדם מתחנן לשליט אינו מריץ דבריו ועל כל דיבור משים לב שלא יטעה בדבריו וקודם שמתחנן לשליט עורך דבריו על הסדר שלא יגמגם ושללא ישבח ושללא ידלג אות כך אתה (ד) שנא' (איוב לו יט) [א] היערוך שועך ולא בצר. ואומר (הושע יד ג) קחו עמכם דברים. וכשתאמר ברכות ושכחות תעשה כאלו אתה עומד לפני מלך והוא יאמר לך השמיעני קולך ואל תרוץ דברייך ואל תמהר להוציא דבר מפיהך ואם תצטרך לפרנסה אל תשים לבך לכון רק אל אותה ברכה כמו לברכת השנים. או אם יש חולה אל תשים לבך לכון רק אל ברכת חולה מפני שאומרים עליך למעלה זה פלוני סבור שאינו צריך אלא זאת לכך תכוון פולם שהרי י"ח יראת ה' לחיות לפניו ביראה על כל הברכות.

ואל תשים כוונה לכך רק לבקשות כי עיקר הכוונה לברכות ולשבח שכן אמרו (ה) יכוון ככולם ואם אי אפשר יכוון בברכת אבות או בברכת הודאה שאם תכוון רק בבקשות אז יש למעלה שטנים שאומ' אין ראוי לקבל תפלתו שבכבוד המקום אין חושש לבקש בכוונה ובדרך תחנונים ואיך נעשה רצונו שברצונו מכוון ולא בשבח. לכן טוב לכוון בשבח ובכבוד הקב"ה ותתפלל בכונה שלא תדבר עם אדם קודם שתעמוד בתפלה אלא אמור דברים המבניעים את הלב תחלה בלשון רחמים. וכשתתפלל תוסף על כל ברכה וברכה מענינה וצריך כי ביותר הם מכינים את הלב (ז) ואם לא תוכל להוסיף מפני שהקהל יסיימו קודם תוסף באחת או בשתיים למהר בברכת אחרת ככל מה שכתבנו בסדר התחינה תוסף. ואם לא תוכל להוסיף הקור לך אחר נגונים וכשתתפלל אמור באותו ניגון שנעים ומתוק בעיניך (ז) באותו ניגון אמור תפלתך ואז תתפלל בכוונה וימשוך לכך אחרי מוצא פיך לדברי בקשה

משנת אברהם

סימן י'

כליה והשיב להם מפני שהשתחו לאלם, והתם שהשתחו רק מוחמת יראה, דהא הכוונה לאלם שנימי נבוכדנצר ושם מפורש נקרא: ומלך ללא יכול ויתגוד יתרוחל לנו אתיון נורא יקידתל, לכל זאת חייבים היו לתסור נפשם ועל אשר לא קידשו את השם נתחייבו כלי זניי הנון, הרי מפורש דלף שפטורים היו ממתה זידי אדם לכל זאת נתחייבו מיתה זידי שונים.

[א] ואם תחיי' אותך וכ"ו משמע מדברי רבינו שנאם אחד עובר עזירה שמחוייב למסור נפשו עליה כגון ע"ז ג"ע ושפיתך דמים הרי זה חייב מיתה זידי שמים. ואלע"ג. הלהכתא כרנא נסנהדרין ס"א: להעונד עכו"ם מלחנה או מיראה פטור, וע"י שם נתוס' שכתבו דנהי דחייב למסור נפשו לכתחילה, אצל היכי דלא מסר נפשו לא מחייב מיתה, וע"י נתוס' ע"ז כ"ד ועין נהרננ"ס הלכות עכו"ם ג"ו, היינו דוקא מיתה זידי אדם הוא דפטור אצל מיתה זידי שמים משמע לי לרבינו דמחייב, והוא דבר שלא ראינו מנוצר בפוסקים.

סימן י"א

[א] היערוך שועך וכי רבינו דורש מהאי קרא' שיריך אדם נתפלתו, וע"י תוס' עירונון ס"ה ד"ה נצר אל יורה, שר"ת מפרש דמהאי קרא' נשמע: אל תאריך נתפלתך כשיש טירוד ע"ש. וחולו שגם רבינו מפרש לקרא' כמו שפרשו ר"ת

ואפשר דמקור דברי רבינו הוא מנגילה י"ז שאלו תלמודיו את רש"י מפני מה נתחייבו ישראל שזאתו הדור

י. (א) חלוין מ"ב א'. (ב) אולי סקורו משה שאסרו בתמיד פ"ד ל"ב א': מה יעביר אינש ויחיה אסרו ליה יסית עצמו מה יעביר אינש ויסות יחיה את עצמו ויעוין מירוש המפליש שם.

יא. (א) ברכות ז' ב'. (ב) שם כ"ט ב'. (ג) יעוין בבלי סוכה נ"ב ב'. ולא הניחוחו אחיו לעשות בו. אבל בירושלמי ברכות פ"א ה"א: סאו דאמר ככתבים לא תעלה במעלות על סוכתי (שמות כ' כ"ו) שהיו מהלכין עקב בצד אגודל ונורא בצד עקב. (ד) ב"ה ל"ה א': לעולם יסדירו אדם תפילתו ואח"כ יתפלל ובתחומא פרשה ויקהל ופרשה יתרו: אין אדם רשאי לקרות בתורה עד שיסודר הפרשה שלש פעמים ובוהר דה ר"ו ב': סאו דמליק דמסיקרי באורייתא יסיר באורייתא סלין בקסייתא בביתא כו' ועוין תוס' סנילה ל"א ב' ד"ה סשה. (ה) ברכות ל"ד כו' וע"ד ברכת הודאה יעוין באשל אברתם אור"ח סי' ק"א ס"ק א' שכתבו זה נ"כ ששם אגודה. (ו) בבלי ברכות כ"ט ב': סאו קעז? דבה ורב יוספ אמרי כל שאינו יכול לתרש בה דבר, ובירושלמי ברכות פ"ד ה"ג: ר' אחא בשם ר' יוסי צריך לתרש בה דבר. (ז) בפסוקא דרב בתנא צד צ"ו: כבד את ה' מחוננך שאם היה קולך ערב פרום על ששע ועבור לפני התיבה, ובתוס' ר"ה ס' ב' ד"ה שחחדש: רשב"ג ה"ג ברי דבסיס קליה עייל קמי חיובתא כו' ובוהר יתרו דף צ"ג א': כבד את ה' מחוננך מסונד מחוננך מחנך (אולי צ"ל מה כ"ד) כדורא דנגונא לפתרי לבא דהא דא חרות דלבא כנוונא דא נגונא רבך עלמא. (ח) אולי הוא מה שכתוב בתוספת לרש"י משלי ג' ט': אל תקרי מחוננך אלא סגונך והרמב"ם י"ג בפרקי תעלחה שלו: התפלל יהיה סונה אל השנית כו' ולא יסור מהנעים קולות ערבים מתרבס מכיו עצמו כו' על שמוצא נפשו בעולם השכלים כאלו היא נחתה סן המוחשות עכ"ל והכוונו מאסר ב' סי' ג"ז: אם תעבור בר חסמה שתחטא בפצוה עצמה באהבת המצוה בה אל הנגון והקסור היא עבודה ודבקות בפניו אלה עכ"ל. והרב ר"ם דילונגונו באצבע דרר חיים כתב: יש לו קלם מתפלל בכונה כחבור לו נגון טוב ונעים להתפלל בו עכ"ל. ובקצרים מאסר ד' ס"ב: התפילה צריכה שלשה דברים כדי שתחיה ראוייה להתקבל כו' וצריך שיהיו הדברים הנאמרים ההם ערבים אל השומע ולא יהיו עליו לפתור כו' ועוד נוסף עליהם שהם סכסימים כנגונו המוסיק"א כו'.

ושאילה נגון שמבכה את הלב. לדברי שבה נגון המשמה את הלב למען ימלא פיך פה לפה אהבה ושמחה למו שרואה לבכך. ותברכהו בחיבה רחבה וגיולה. כל אילו הדברים מכינים את הלב ואם יבא אליך מי שאינו מבין לשון עברי והוא ירא שמים או אשה אמור להם שילמדו סדר התפלות בלשון שהם מבינים [ב] כי התפלה אינה אלא בהבנת הלב. ואם הלב אינו יודע מה שיוצא מפיו

משנת אברהם

הרהור מותר, ומקשה, אלמלא הרהור לאו כדבור דמי והאמר רבנ"ח חמר ר' יוחנן בכל מקום מותר להרהר תוך מניית המרחץ ומניית הכסא, ומשני, שאני התם דכתיב והי' מחניך קדוש. ע"כ, ולפי הסברא הג"ל דמקום שאין אדם רואה שיהי' ההרהור כדבור הי' לא אמרין ההרהור כדבור דמי, א"כ מה קושיא צה"ל דשנת צה"ל דר"י צ"ק דמותר לו לאדם לומר לחצרו בשנת הבראה שתעמוד עמי לערב, משום שאין מפרש לו צה"ל שרואה לשכרו, אלא מהרהר צלצו, הא הכא אדם זה האומר אינו רואה שיהי' ההרהור שלו כדבור דאל"כ הי' אומר צפירוש שרואה לשכרו, אלא שמשני איסור דבור בשנת הרי הוא מהרהר ואינו חפץ לדבר וא"כ מה איסור יש בדבר. **ואפשר** לומר דנאמת זה הוא הטעם של ר"י צ"ק דאומר דמותר להרהר בשנת מונה שאסור לדבר, משום דאדם זה יודע שאסור לדבר בשנת כדכתיב ודבר דבר, ונכך אין הוא רואה שיהי' ההרהור שלו כדבור לכן לא אמרין ההרהור כדבור דמי. ועל זה מקשה גמ', מדאסור להרהר דנ"ת צנית המרחץ ומניית הכסא, ואמאי הלא גם צה"ל אדם יודע שאסור לדבר דנ"ת צמקמותו אלו וא"כ אין הוא רואה שיהי' ההרהור שלו כדבור ולכל זאת אסור, ומשני, שאני התם דזעיין והי' מחניך קדוש, אבל בעלמא הגם דאמרין דהרהור כדבור דמי היינו דוקא צאם רואה שיהי' ההרהור כדבור והנן.

ובנה מסולקות כמה קושיות שהקשה בשאגת ארי" ס' ו', על הרמז"ס ז"ל שפסק דיואל י"ח צרכות צהרהור, ובשנת פסק דהרהור מותר, וכן הקשה גם על הרי"א ז"ג סתירה זו, ולפי הפירוש הג"ל לא קשה כלל, דגני צרכות הלא ראונו של אדם. שהרהור שהוא מהרהר יהי' כדבור לפיכך יאל ידי חונתו, אבל בשנת שאין אדם רואה שיהי' ההרהור שלו כדבור מותר כמסקנת הש"ס לפי הפירוש הג"ל.

ובש"ע ארי"ח מ"ז, הוהרהר דנ"ת א"ל לצרך. והונג"א שם הראה מקום לט' ס"צ. כלומר, דקשה משם, דפסק דצלונס, יאל צהרהור, וגם הגר"א שם כתב דתימה למה לא יצרך צרה"ת צמהרהר דנ"ת. ולפי הג"ל לא קשה, דזה שהוא תולה או אונס אחר, הרי הוא רואה לדבר אלא שאינו יכול וממילא הוא חפץ שיהי' ההרהור כדבור לכן יאל, אבל בש"ע כאן, מיירי צאדם צריא וצאין אונס שהוא יכול לדבר, ונע"כ שאינו חפץ שההרהור יהי' כדבור, לפיכך אינו מצרך. ויש צה להאריך הרצה.

ועוד יש לומר מכיון שהכתוב קראו לתפלה עבודה, לעצדו בכל לצנכס, ועצדתם את הדי' א"כ צויתה התורה על איזו עבודה ופעולה ולא על ההרהור לצד, ואפילו נאמר דהרהור כדבור דמי אבל אין מי שאומר דההרהור הי' עבודה, ולא מיינו שהצנת הלב תהי' קרוי' עבודה, כי ההצנת ומחשבה אינם אלא הגורם להפעולה הנעשית אחר המחשבה, ועי' רש"י גיטין כ"ג, ד"ה. ותדוש, שהמחשבה הי' רק גורס. והצנדל צנין תפלה לשאר מנזות הווא, שכל המנזות אפילו אלו התלוים צדבור כמו קריאת שמע הון ופסוק ראשון יולאין גם צלתי הצנת הלב, דהתורה חמרה וצצנת צם צלצד, מה שאין כן בתפלה וצקריאת שמע צפסוק ראשון שחון מן הדבור צריך גם הצנת הלב, אבל הצנת הלב צלצד עוד לא נגמרה המצוה כי המצוה מוצקת את האדם גם להפעולה, והיאל הדבור.

וקצת ראוי להג"ל מרש"י כריתות ג': ד"ה ישנו צלצו, ע"ש צגלין, עיקר איסורו, תלוי צרוע לצו וכו' ומה שמדבר אינו אלא משמיע איסורו, ע"ש. הרי אף שאיסור גידוף הוא רק צמחשבה, על כל זאת אי אפשר לתיינו אלא לאחר שהוציא צשפתיו, משום דאפילו מחשבתו אינה נגמרת עד שיוציא צשפתיו הגם שי

אלא דמאל צשוע דוקא צשעת טירוד אין להאריך אבל שלא צשעת טירוד מהרואו להאריך.

תפלה בתרהור.

[ב] כי התפלה אינה אלא צהצנת הלב וכו' צדין תפלה אס היאל מדאורייתא וגם מה היאל התפלה, צבר ידוע פלוגתת הרמז"ס והרמז"ן הלכ' תפלה א"א כתב שהיאל מדאורייתא דכתיב ועצדתם את הדי' וגם מקרא דלעצדו צכל לצנכס, וכן היאל צספרי, והרמז"ן חולק על זה וסוצר דתפלה אינה אלא מדרצנן, וכן היאל דעת רש"י צצרכות כ' וכן היאל דעת התוס' — ועין צשאגת ארי' שהאריך צזה. ומוצרי רצינו צראה שדעתו דעדת הרמז"ס דחיוצ תפלה צלמד וולעצדו צכל לצנכס, מדכתיב כי התפלה אינה אלא צהצנת הלב, כלומר דצבר שהתורה תלחתו צלצו הרי זה חומר הצנת הלב, כמחמרס הלב מציין.

ורבר זה תלוי צהנוסח שגמ'. דף כ'. דמחן דגמס דתפלה רחמי ניסהו, הי' מדרצנן, ולגירסת הרי"ף שם, „דלאו צון גרמח הווא" הי' דאורייתא. ע' צמאירי שם שצ"כ. ועי' תענית כ"ח צענין תפלה הללו דבר תורה ע"ש. ועי' רש"י ותוס' צנועות י"ג, ד"ה. לא קראו מקרא קדוש, משמע דפלגי אס הנוסח של מקדש ישראל ויוס כפורים היאל מדאורייתא.

וכבר חקרו הראשונים דצאם עיקר חיוצ התפלה, אפילו לדעת הרמז"ס הסוצר שהוא מדאורייתא צלמד תלעצדו צכל לצנכס, א"כ למה לצרך להוציא את התפלה צשפתיו, ומדוע אינו די צהרהור צלצד, ואין לחקירה זו אס שייכות לענין ההרהור כדבור, דאפילו נאמר דאין ההרהור כדבור צריך שיהי' די להרהר צתפלה מכיון שמתנה זו התורה תלחתה צלצו ומאל לן דתפלה צריכה דבור כלל. וגם הונג"א צנייון ק"ל צכת: צ"ע אס התפלל צלצו אס יאל, דלכאורה נשמע דיואל אע"ג דקיי"ל דהרהור לאו כד"ד כמ"ש ס' ס"צ ופי' קפ"ה, שאני תפלה דגמריין מדכתיב ולעצדו צכל לצנכס איזו עבודה שצלצו זו תפלה וכ"ו ע"ש.

ובאמת שיטת הרמז"ס ז"ל היאל דצרכת חמוון ואחר צצרכות יואל צהרהור דוקא צק"ש דכתיב ודיצרת צם אינו יולת צהרהור, משמע דגם צתפלה יולאין צהרהור, חולס צמנ"א הג"ל כתב דגמ"ח משמע דאין יולאין תפלה צהרהור. וצפשיטות יש לומר הווא"ל דכתיב ערב וצקר וצהרים וציומאל דהאי קרא היאל: אשיחה וצמהרה וישמע קולי, וצש"ס צצרכות מציא לה לענין תפלה, וצכן מנאחר מצדני קבלה שתפלה צריכה קול וצית.

ואפשר דיש צפנו' דלינא מני. דאפילו נאמר ההרהור כדבור זה דוקא כשאדם חפץ שיהי' ההרהור כדבור, אבל כשאינו חפץ שיהי' ההרהור כדבור אז צודאי אינו כדבור, וכן משמע צשנועות כ"ו: חמר ר' שעת היאל לא קשיא, הכי חומר, צשפתים ולא שגמר צלצו להוציא צשפתיו ואל הוציא, ע"ש. מנאחר דאס ראונו של אדם לצדכר ולא דיבר לאו אין ההרהור שלו כדבור. וכ"כ. כ"פ מזה. וא"כ אדם שגמר צלצו להוציא תפלתו צפיו ולא הוציא לה יאל, אבל אס נימאל דאין תפלה קצורה כלל צדבור אלא צהרהור צלצד, יאל צכל ענין.

והנה צצצנאל זו דלא תשוב ההרהור כדבור אלא כשאדם רואה צזה, האצרכתי צמקום אחר לענין כתב כדבור, דחידשו רעק"א והרי"ס ז"ל דלא אמרין כתב כדבור אלא כשאדם חפץ שיהי' הכתב כדבור, דאל"כ, אין יוכל הסופר לכתוב את השם הי' צ"ה, הלא הי' הוגה את השם צאחיותיו, וממילא מסתבר דגם צהרהור כדבור ג"כ כמו כן הווא, חולס יש להעיר מהאל דשנת ק"ג. מ"ט דרצי יחושע צן קרחה דכתיב ממנאל חפץ וצבר דבר, דיצור אסור,

לכן נראה לפע"ד שהמחנה והמכילתא לא פליגי אלא דשי עניינם יש כאן, המכילתא מדברת בשליחות יד ממש, או מחייבין דבר למפרע ומשעת המחנה, כלומר מחשבה גרידא ולא נעיק דבור כלל, אלא דאם השומר שלח ידו בפקדון בחנות היום בע"כ ידעיקן לכלל הפחות זמן מה מתקדם חשב לשלוח יד, דסוף מעשה במחשבה תחילה, ומני אז מתחייב בלוגוס, וצ"ה אומרים שאין לחייב למפרע אלא רק זמון ששלח ידו ממש, כדכתיב אם לא שלח ידו. אולם בהמשנה מדובר מדין אחר לגמרי, היינו שהשומר לא שלח ידו ממש כלל אלא אומר בפני עדים אטול פקדונו של זה, דנ"ש מחייבין את השומר בלוגוסין בשעה שאמר, ודוקא כשאמר אכל על המחנה לצד אינו חייב דהא לא שלח ידו ממש, וצ"ה אומרים שאין לחייב את השומר אפילו על הדבור דהא לא שלח ידו ממש ובקרא כתיב אם לא שלח ידו וגו' והיינו שליחת יד ממש.

הנה מובאר מזה דדבר שיש אחריו מעשה הדבר מתחיל משעת המחנה אכל דבר שאין אחריו מעשה או אין לומר שהדבר מתחיל משעת המחנה אלא נעיקן דבור, לכן אם לא שלח ידו לא מהני מה שהשגב לשלוח יד אלא אם כן אומר לשלוח יד. ועיי' בתוס' צמ"ג מ"ג: ד"ה הוושב לשלוח יד. שכתבו: הך מחשבה הו' דבור כדליף מעל כל דבר, וכן מחשבת פגול מני הו' דבור ולא צלב וכי' וצריך להצין כוונתם, דאם בשליחת יד אין מחשבה מועלת אלא דבור משום דכתיב קרא על דבר אכל צלב קרא מחשבה גרידא צלב דבור מני הו' מחשבה, א"כ בפגול דלא כתיב, על דבר" אלא, לא יחשב" אמאי נעיקן דבור, אולם לפי הכ"ל יש לומר דהתוס' חירשו צכאן דדוקא, הך מחשבה" כלומר לשלול איך שהשגב ואח"כ שלח יד בפועל דאז לא נעיקן דבור אלא מחשבה גרידא סגי לחייבו בלוגוסין אליבא דנ"ש. כמכילתא הכ"ל, זה ילפינן מעל דבר פשע דהכל, שפעמים מחשבה גרידא אינה מועלת לחייבו אלא נעיקן דבור, והיינו היכי שאין אחריו המחשבה שום מעשה כנ"ל, וממילא נשמע דגם בפגול נעיקן דבור דהא גם בפגול אין שום מעשה אחר המחשבה, וזו היא כוונת התוס' וכן פגול.

אולם בתרומה יש ספק לחיה סוג משתיין, אם למחשבה שאין אחריו מעשה, דהא נותן עינו צד זה ואוכל מזד זה ואין אחריו שום מעשה דהא יכול לאכול כל החולין שבכרי ושייר את התרומה, ולכן נעיקן דבור ואינו די במחשבת הפרשה לצד, או שמת תרומה משתיין לסוג של מחשבה שיש אחריה ומעשה כי הלא צריך ליתנה לכהן וגם לשמרה שלא תטמא ולכן די במחשבה בלבד צ"ל דבור, וזה הוא ספקם של התוס' בנכרות.

ואין להקשות על דברי התוס' צמ"ג הכ"ל. שהציוו ראי' משליחות יד לפגול, הא בשליחות יד בית שמי הו' דקאמרי הכי אכל בית הלל דהלכה כמותם סברי דנעיקן מעשה דוקא, ולאליביהו אין חילוק בין מחשבה גרידא למחשבה עם דבור, אכל בפגול דהכל מודים דלא נעיקן אלא מחשבה א"כ גם מחשבה גרידא די, דזה אינו, דהא גבי שליחות יד טעמיהו דנ"ה הו' משום דכתיב אם לא שלח ידו, והו' גזירת הכתוב דאין במחשבה שום איסור, אכל במקום דדי במחשבה לא פליגי כלל ומודים לדברי נ"ש. ח"פ.

ויש להסביר ביותר את הספק הכ"ל אם מחשבת הפרשת תרומה השונה מחשבה שיש אחריה ומעשה או לא, בנפגון אחר. דהנה בציפור הפרשת תרומה בשנת יש ג' טעמים: רא"י צביה ט'. ד"ה. אוכל והולך כתב משום מתקן ע"ש. והמאירי ציה ג' כתב משום לתא דבורה, וכן הוא צ"ל. סימן תי"ח ט"ו, וטעם הרמז"ם ז"ל צ"י כ"ג מהלכ"י שנת, משום מקדיש. והכ"מ צין הטעמים לכדון דיון, דאם האיסור משום מתקן א"כ התקון על החולין, כלומר שמתקן את תבואתו שיהי' מותר לאכלה, דהא את התרומה אסור לו לאכול ומה תיקון זה, ובע"כ דכל פעילתא של צעל הבית לתקן את החולין שלו, ובחולין אין שום מעשה אחר המחשבה, אולם לדעת המאירי דהאיסור הוא משום צורך, והצריחה היא משום דהתרומה האסורה לזרים השונה כפסולת לגבי החולין המותרת לכל, ולא לנו אומרים הפרשת תרומה בשנת משום לתא דבור ע"כ שפעילת הצע"צ אינה צעיקר לגבי החולין דהא אפילו צבור

לפרש דברי רש"י אלו צורך אחר, כלומר מפני שעד שלא הוציא בשפתיו אי אפשר לדעת מה שגבלו, ואמנם אם היתה אפשרות לדעת מה שגבלו הציר, היינו מחייבין את המגדף על המחשבה גרידא, אמנם פשטן של דברים הם כנ"ל, וכן מני גבי תפלה אין פעילת התפלה נגמרת עד שמוציא את הדברים בשפתיו.

ועתה נשעת הדפסת ספרי הנוכחי, זכיתי בספר בית אלוקים מאת מרן המג"ט ז"ל, ומאלתי צו צפרק ג' שהעיר דבור דבור בתפלה ח"ל: מלות התפלה אינה כשאר המלות שאמרו צהן מלות אין לריכות כוונה, יולא ידי עשיית המלצה נעשות אותה אפילו צלב כוונה, כיון שעושה מעשה המלצה כהונן וכשורה, אכל התפלה אינה מלצה מעשית, ולכן צריך לכוון צה כי עיקרה היא כוונת הלל, גם כי אינה נשלמת אלא בדבור דהרהור לאו כדבור דמין, והכתוב תלה אותה בכוונה ובדבור, כדכתיב ולעצדו צכל לצבכס ולאמרו איהו היא העבודה שהיא צלב זו תפלה נקראת עבודה שיש צה איזה מעשה והוא עקומת שפתיו בתפלתו, ולזה אין יולא צהרהור דלאו כדבור דמין עכ"ל. ושמתני מלד כי כיוונתי לדבריו הק', כמו שכתבתי לעיל דלפיכך תפלה צריך דבור משום דנעיקן מעשה, כלומר פועלה, מדכתיב לעצדו.

הרהור בפיוגור, בתרומה, בשליחות יד, בביטול חמץ.
ויש להעיר ומפגול דגמריין לה מלד יחשב, ובתוס' זנח"ס ד"ה מחשבה. ובתוס' חולין ל"ט. ד"ה. אלא. צידדו שפיגול צריך להיות צדבור ולא במחשבה בלבד, וע' רש"י מנחות צ': ד"ה. אכל מחשבה דוויככרה, דמחשבת קדשים הוצאת דבור צפה הו'. ע"ש. הרי דקון מחשבה מדאורייתא הו' צדבור, ועיי' בסוגיא דהסכהים שפגלו, נגיטין כ"ד: דמשמע ג"כ. דפגול הו' צדבור והדברים עתיקין. וע' תוס' חולין י"צ: ד"ה. ותנעו לי מחשבה. דפליגו עם רש"י, אם מחשבה צלב דבור הו' מחשבה או מחשבה ודבור. ע"ש ולאידך גיסא, בתרומה דכתיב ונחשב לכם תרומתכם, אמרינן דדי מחשבה גרידא, נותן עינו צד זה ואוכל צד זה, וכן קדשים מני איתנהו במחשבה, דכתיב כל צדו לב. ע"י רש"י ותוס' קידושין מ"א: והא דליצטרך קרא, הא צללו הכי אמרינן הרהור כדבור דמין, היינו משום דאז לאו קרא בודאי הו' אמרינן דצריך הפרשה דהיא ומעשה. אכל מכל מקום זה צבור דבתרומה ובקדשים לא נעיקן דבור אלא מחשבה הו' כדבור. ובע"כ, דתפלה שאני כדאמרן לעיל דהיכי דהתורה הצריכה עבודה אי אפשר לומר דכיה מחשבת גרידא. **ולענין** תרומה הקרו בתוס' בנכרות נ"ט. ד"ה מחשבה, אי סגי במחשבה גרידא צלב דבור, או נעיקן מני דבור, דלע"ג דלפינן מונחש דדי צדבור בלבד, אכל הלא אשכחן דדבור מני איתקרי מחשבה, דרשינן מעל כל דבר פשע לחייב על המחשבה כמעשה, ע"ש. וגראה לי להסביר ספיקו של התוס' הכ"ל. דהנה צמ"ג. מ"ג: במשנה, הוושב לשלוח יד בפקדון צ"ש אומרים חייב וצ"ה אומרים אינו חייב עד ששלח צו יד שאמר אם לא שלח ידו וגו', פירש"י הוושב לשלוח יד, אומר בפני עדים אטול פקדונו של פלוני לענמי חייב בלוגוס' מהיום והלאה אם נאנס חייב באחריות. ע"ש. מובאר דהפלוגתא היא כשאמרת לא שלח צו יד אלא שרק אחר לשלוח יד ונאנס הפקדון, דצ"ש מחייבים את השומר בלוגוסים מאלות זמן שאמר לשלוח יד וצ"ה אין מחייבין את השומר בלוגוסים אם צלמת לא שלח צו יד. אולם בהמכילתא פרשת משפטים ט"ר, ע"ש אומרים מחייבין על מחשבת הלל בשליחות יד שאמרו על כל דבר פשע וצ"ה אין מחייבין אלא משעה ששלח צה יד לכך נאמר אם לא שלח ידו. ומשמעות המכילתא האומרת דצ"ה אין מחייבין אלא, משעה ששלח צה יד" היינו שהפלוגתא אינה אם לא שלח צה יד כלל דאז גם צ"ש אינם מחייבים, אלא דפליגי אם שלח יד מחלומתי מתחייב בלוגוסים דצ"ש סוגרים דחייב משעה שהשגב לשלוח יד ממש, והיא דלא כמחשבה הכ"ל צמ"ג, ועוד יש שנוי צין המחשבה והמכילתא, דמחשבה מפרשין דצ"ש מחייבין רק על הדבור כדאמרינן שם צמ"ג על כל דבר פשע וכי' ועיי' בתוס' וברש"י שם, אולם במכילתא הכ"ל מפרש, שצ"ש מחייבין על מחשבת הלל בשליחות יד" הרי צבור דעל המחשבה גרידא מחייבין ולא נעיק דבור כלל.

מה מועיל לו. לכך טוב שיתפלל באותו לשון שהוא מבין. וכשתכרך על מאכלך לפני ולאחריו לא יתכן שאתה אוכל ושנתה להנאתך. וכשתכרך שאתה מריץ דברך כרי לעמוד. אלא אמור לא מהרתי להנאתי גם לכבוד הקב"ה כסיפור שבחו לא אמר אלא הנעים בקול שבראך ולא תאמר אין קולי נעים למה ארים קול בין בני אדם המרימים קול בשבח של הקב"ה. שאם תאמר כן הרי אתה מתרעם על מי שלא הנעים קולך ואין לך דבר שמביא את האדם לאהבה את בוראו ולשמה באהבתו בקול מרים בניגון במשך ולא לנגן בכל עת בביתו כמנגנים בבית המשתה כי זה עושה לשמח את לב האדם. אם כן להנאתך אתה מתכוון ומה שכת' (תהלים קט"ו) זמירות היו לי חקרך בבית מגוריי [ג] מקום מיוחד ועת מיוחד לשבח להקב"ה כי לא יתכן לספר שיחת בטלה מעת שמתחיל עד שמסיים. נראה לתפלה מורא. והרר התחינה בכונה. ואין התהילה קול זמר נעים וכבוד הרינה קול רם ותפארת השירה משיכה. ועטרת הכרמה חדוה (ח) וכתר החכמה ענוה. ועקב ענוה יראת ה' אין לך מידה טובה שבעולם ששומרת את בעליה ועוזרת את בעליה להביא עליו כל טובות ולמנוע ממנו כל רע כמו תוקף הענוה לשם שמים שנא' (משלי כב ד) עקב ענוה יראת ה' עושר וכבוד וחיים: הענוה של גרעון מנעה הרינה דבת (שופטים ה א) ויריבון אותו כחוקה ויאמר אליהם מה עשיתי עתה ככם הלא טוב עוללות אפרים מבציר אביעזר וג' ומה (יכולתי עשות) ככם. אז רפתה רוחם מעליו בדברו את הדבר הזה. זו גרמה ענוותנותו. מה שאין כן ביפתח. וראה מה עשתה ענוה אפילו בדבר מצוה כמעשה דהילל הזקן (ט) שהביא את עולתו לעזרה ומכר עליה ואמרו לו בית שמאי מה זו פסיכה וכשמש בונבו ואמר נקבה היא לשלמים. וראה שאפילו בדבר מצוה וידע שהלכה כמותו ולא רצה לעמוד בדבריו שלא להרבות מחלוקות בישראל. וכן (י) ישב לפני שמאי כפוף לפיכך (יא) יצתה בת קול ואמרה הלכה כבית הלל. לכך ילמד אדם עצמו בענוה ולא ירבה מחלוקת. אילמלא היה ברחבעם ענוה רק יום אחד לא נתחלקה מלכות בית דוד וזהו שנא' (תהלים מה ה) על דבר אמת וענוה צדק. אין לך דבר צדקה גדולה מענוה. ולמה זכה דוד לכל הכבוד לפי שהיה עניו ביותר. שנאמר (שם קלא א) לא הלכתי בגדולות. ברחתי מן הכבוד ורדפני הכבוד שנאמר (שם שם ב) נפשי כגמול עלי אמו. וכתוב (שם יח מד) תשימני לראש גויים. ענוה קונה ארבעה דברים שנא (משלי כב ד) עקב ענוה יראת ה' עושר וכבוד וחיים. [ד] ביראת ה' ג' פעמים חיים (יב) כנגד העולם הזה וימות המשיח והעולם הבא מוסף ימים על הקצובים לו: (יג) ד"א לא יפחתו לו.

יב. לַמֶּדּוּ זה למה נקרא למד על שם (דברים יז יב) לפען ילמד ליראה. ולכך אמר דוד באות למד (דף ד) לימוד היראה (תהלים לד יב) לכו בנים שמעו לי יראת ה' אלמדכם. ולמה אמר בנים (א) לפי שאינו דימה מי שלומד בילדותו למי שבוקנותו ילמד. כי הבן שהרגילו אביו מילדותו מעשים טובים דומה למי שרגילו לילך בדרך במרבר ויודע ומלומד לנשות לבא לעיר. וכן דומה למי שהוא רגיל לילך בדרך הים כמסינה ויודע להטות הספינה לבא למחוז חפצו. ומי שאינו יודע ילך אנא ואנא שנאמר (קהלת י טו) אשר לא ידע ללכת אל עיר ועוד דומה המלומד בילדותו לחמה ולבנה וכוכבים ומזלות שדרך ישר הם הולכים שנא' (שופטים ה לא) ואהבו בצאת השמש בנבורתו וחוה שנא' (מלאכי ג כ) וזרתה לכם י ראוי שמי שמש צדקה ומרפא וג' לכך נאמר (תהלים לד יב) לכו בנים שמעו לי יראת ה' אלמדכם. זה לימוד מוד היראה. (ב) למד גדולה בכל האותיות כי לימוד היראה גדולה מן הכל שנאמר (דברים ה כו) מי יתן והיה לבכם זה להם ליראה אותי וגו' כל הימים וגו' הרי גדולה לפניו מכל וכתוב (תהלים קיב א) אשרי איש ירא ה' במצותיו הפך מאד בתיב (משלי יד א) חכמות נשים בנתה ביתה (שם ט א) הצבה עמודיה שבעה חכמה היה צריך לומר שהרי בתיב בחכמה יבנה בית. אלא לומר זה סדר נשים שהוא שבע מסכתות (ג) והאיש לוקח לו שבע נשים וכתוב (ישעיה ד א) והחזיקו שבע נשים באיש אחד. עמודיה שבעה (ד) שבע מלאכות חייבת האשה לעשות לבעלה (ה) שבעה ימים [א] ד"א חכמת נשים שבע נשים כמו שכתוב (שם שם) והחזיקו שבע נשים באיש אחד ושבעה פעמים אחות כשיר השירים וכתוב (משלי ז ד) אמור לחכמה אחותי את. חכמת נשים בנו בתים הצבו עמודיהם שבעה (ו) שבעה מלאכות חייבת האשה לעשות לבעלה. בנו לא נאמר אלא בנתה הרי תחלה פתח בלשון רבים וכולו לשון יחיד ועוד תוכל לקרא הפסוק להיפך שבעה עמודיה הצבה ביתה בנתה נשים חכמת כמו כן אותו פסוק (דברים טז ט) שבעה שבעות תפסור לך מהחל חרמש בקמה תחל לספור שבעה שבעות

מ ש נ ת א ב ר ה ם

רוצה להאכילה דבר האסור לה, אלא ודאי כה"ג לא הויה הפרה, ולכך אמר ר' יוחנן שצריך לנטל בלבו, כלומר, שיחמר בלבו מופר לך אכל בשפתיו לא יוילא נקול רס, כי הויה דפרק הי' קורא לא יצרך ברכת המזון בלבו ולאם צדך יאל, היינו שצריך ולא השמיע לאזנו. עכ"ל.

מבואר דדעת הר"ן ז"ל וכן דעת הר"א ממי"ץ הוא דכל מקום שנאמר, בלבו" היינו מחשבה גרידא, וממילא גם צחמן די כשמתטל בלבו בלבו, ולשיטת הר"א ז"ל צריך שיוילא בשפתיו, אלא שדי אפילו לא השמיע לאזניו וצכן גמי צחמן נמי צריך מדהורייתא להוילא בשפתיו עכ"פ בלבו. ואפשר דלפי פירוש הר"א ז"ל, גמי תרומה והקדש נמי צריך להוילא בשפתיו בלבו.

[ג] **מקום** מיוחד וכו', צריך ציבור, דהא צנמי אמרו שדו הי' שונה בתורה, ולכן נעש על שאמר זמירות הי' לי חוקיך, ואפשר שגם תפלות נכללות בפסוק זה.

לדאורייתא, כלומר, בצרירה גמורה ויותר לנרוד אוכל מתוך הפסולת ואמאי לאסור לנרוד המוליך שהוא האוכל משום לתא דנורר, אלא ע"כ שנאמר דפעילת הנרירה בתרומה היל לגבי התרומה, ככ"ל שפעילתו וכוונתו של בעל הכרי על התרומה, וכן לפי טעם הרמז"ס ז"ל, משום מקדיש, הלא ההקדש אינו חל אלא על התרומה, ונתרומה הלא יש מעשה אחר המחשבה, נמצא דספקס של התוס' ה"ל בצכורות תלוי בהטעמים של אין מפרישין תרומה בשנת.

יש להעיר לענין צטול חתן דלמירין מנטלו בלבו ודיו, אם צריך שיוילא בשפתיו או די בלבו ומחשבה גרידא, ועיי' בנדרים ע"ז: א"ר יוחנן ונריך שינטל בלבו, והקדש הר"ן ז"ל שם היל אמירין דהפרה בלבו לא מהני, ומירין דהפרה בלבו גרידא לא מהני, וכאן שאני דלומר לה טלי ואכלי ושמתי, והר"א ז"ל שם הניח בשם הר"א ממי"ץ דטלי ואכלי לאו הפרה היל אלא להודיע שהפר בלבו, דאי הויה הפרה אמאי קאמר ר' יוחנן. ונריך שינטל בלבו, דכיון דלומר לה טלי ואכלי גדולי חשז בלבו שיהי' מופר, שאינו

(ט) וברשמי שבת ס"א: מה עשה החכמה עמך לראשה עשת ענוה עקב לסולייסא ובתחומא בראשית: התורה סולייית ענוה וכתר יראה, ועל דברי רבינו בלבו אורית ענוה יעווין דברי הרשב"ם כשירושן לאבות מ"ד מ"ד. (ט) ביצח ב' א'. (י) שבת י"ז א'. (יא) שירובין י"ג ב'. (יב) כונת רבינו כי שלש פעמים נזכר חיים אצל יראה ה' והם א) בפשלו י"ד כ"ו: יראה ה' פסוק חיים. ב) שם י"ט כ"ג: יראה ה' לחיים. ג) שם כ"ב ד': עקב ענוה יראת ה' עושר וכבוד וחיים. (יג) הקשון צריך תקון ואולי צ"ע: ובודאי לא יפתחו לו ויעווין היטב יבמות ג' א'. יב. (א) אבות מ"ד ס"ב. (ב) באותיות דרכי עקיבא נוסחא ב' נחם בבית המדרש לרא' ועלינעק חרר נ"ד 67: ל"מ פגמי מה נבוח מכל האותיות פגמי שהיא באמצע כ"ב אותיות כו' יעוין' פסיקתא רבתי פ"ב. (ג) יעוין' יבמות מ"ד א' עצה טובה ספ"ד ר' איון ספי א'. (ד) בחובות י"ט ב'. ואלו פלאכות שהאשה עושה בעלה ובספרו אנו מוצאים שבעה. (ה) שתי חיבות אלו מחוסרי הנחנ ואולי כונת רבינו לשבעה ימים נקיים שהאשה סומרת. (ו) שם חיבות אלה יש לפסוק.

שבעות שבעה לפסח תחל בקמח חרמש מהחל לך תפסור שבועות שבעה לומר שבועות (ז) שצריך בכל יום מן ח' ימים ואילך בכל יום להזכיר שבוע ויום וכן חכמת (צריך להזכיר בכל יום).

יג. מעשה שנכנסו שבועה זקנים לעבר שנה זהו בנתה ביתה. וכת' (ויקרא כה כט) בית מושב וגו' עד תום שנת ממכרו ר' מאיר ר' יהודה ר' יופי ר' שמעון ר' נחמיה ר' אליעזר בן יעקב ור' יוחנן הסנדלר וכו' עד ורשון כולחון הדין פסוקא מן שבע שבע אפין אשירח נא לירידי כרי שיצא למ"ט פנים בפרק חמר בקדש (הלכה א') בירושלמי: ד"א חכמה עמודיה שבעה (אסתר א יד) שבועת (שרי פרס ומדי) רואי פני המלך (א) וכתוב (משלי כו טז) משבעה מטיבי טעם וכתוב (יונה ג ז) מטעם המלך וגדוליו. ד"א (שמואל א ב ה) עד עקרה ילדה שבעה. וכתוב (רות ד טו) אשר היא טובה לך משבעה בנימ. ד"א העולם שנברא בבי' עמודיה שבעה (ב) ז' ימים (ג) ז' בוכבים (ד) ז' קורין בשבתא (ה) ז' ספרים. חכמת נשים בנתה ביתה (שמות לה י) וכל חכם לב ככם ובאו ויעשו את כל וגו' חכמה עמודיה שבעה ר' רגלים וגרשון וקהת וזמרי. ר"א חכמת נשים בנתה ביתה חכמה עמודיה שבעה אילו שבעה פסוקים שבקרייה שיש בהם חכמה ויראה ואילו הן (ישעיה יא ב) ונחה עליו רוח ה' רוח חכמה ובינה רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת ה'. (שם לג ז) והיה אמונת עתיך חוסן ישועות חכמת ודעת יראת ה' היא אוצרו. (תהלים קיא י) ראשית חכמה יראת ה' שכל טוב לכל עשיהם. (איוב כה כח) ויאמר לאדם הן יראת ה' היא חכמה וסור מרע בינה. (משלי א ז) יראת ה' ראשית דעת חכמה ומוסר אילים כוונ. (שם ט י) תחלת חכמה יראת ה' ודעת קדושים בינה. (שם טו לג) יראת ה' מוסר חכמה ולפני כבוד ענוה. הרי זה חכמה ויראת ה' בן' פסוקים כנגד שבעה דברים שהוא בית לנשמה ומושכין אותה לחסאים שנאמ' (שם ו טו) שש הזה שנא ה' ושבע תועבות נפשו ושבעה ראייה. שמועה. דיבור. מעשה ידים והלך רגלים ושכיבת נשים ולב חורש רעה. ושבעה מנוחות באדם. עמידת כפות רגלים ועל ברכים וישיבה ושכיבה על ארבע רוחות על שני צדדין ועל הקדקד ועל הפנים. ד"א שבעה איברים. עינים. אזניים. פה. להוציא דבור. וגרון להכניס מאכל ומשקה. ידים ורגלים וערוה אילו חכמה עמודיה שבעה בנתה ביתה שכולם תלויים בבית הלב המנהיגם חכמות למנוע ולעצור רוחו ביראת ה'. ובגדר (ו) שבעה כחות מקבלי פני שכינה. ועל שבעה עבירות שכתבתי שהלב מנהיגם עליהם. ועתה בני שמע בקולי ושום לבך לדברי ספר (ע"ב) היראה הזה. כי כנגד שבעה היצרים האלה נכתבו שבע פעמים חכמה ויראת ה' בשבעה פסוקים בכל פסוק יראה וחכמה. שכל העובר נקרא חסר חכמה. שנא' (ירמיה ה ח) איך תאמרו חכמים אנהנו ותורת ה' אינו וכתוב (שם ד כב) אויל עמי אותי לא ידעו בנים סבלים המה ולא נבונים המה. ואומר (שם ט כב) אל יתהלל חכם בחכמתו ואל יתהלל הגבור בגבורתו אל יתהלל עשיר בעשרו (שם שם כג) כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וירע אותו. וכתוב (שם ט ה ט) הנה בדבר ה' מאסו וחכמת מה להם. הרי לא נקראו חכמים אלא עושים רצון הקב"ה וכתוב (איוב כה כח) הן יראת ה' היא חכמה וסור מרע בינה (ז) אם אין יראה אין חכמה אם אין חכמה אין יראה לכך כללם יחד. ג' פסוקים הקרים (יראה לחכמה) וד' חכמה ליראה כמו שחולקין הכרכות בערב שתיים לפניה ושתיים לאחריה וכשחר שתיים לפניה ואחת לאחריה. וג' ימים בשבוע קורין בתורה וד' אין קורין ועוד כראשית חכמה יראת ה'. יראת ה' ראשית דעת. תחלת חכמה יראת ה' הרי ב' בראשית א' תחלת ב' חכמה א' דעת כנגד תורה נביאים כתובים. מקרא משנת תלמוד. יראת ה' היא חכמה. יראת ה' מוסר חכמה כנגד שתי שאלות ששאל הקב"ה שנא' (דברים ה כו) מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אתי וגו' ואומר (שם י יב) מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה וגו' הן יראת ה' היא חכמה וכת' (משלי טו לג) יראת ה' מוסר חכמה. כי יראת ה' היא חכמה מדבר שירא חטא ושומר ידו מעשות כל רע. ולא מפני שירא מעונש אדם ומעונש שמים שמנוע מעשות הרע אלא מאהבת הקב"ה ששמה לעשות רצונו בלב שלם. באהבה שאינה תלויה בעונש ובהנאה. ומה שקורא לה יראת ה' שהוא ירא כשכא לידו דבר עבירה הוא ירא. מפני שחושב בלבו אם לא אשמור את הדבר הזה הרי איני תמים באהבתו. בענין שנאמ' (מלאכים ב כ ג) אשר התהלכתי לפניך באמת ובלבב שלם. וזהו יראת שמים. שירא חטא בעבור שלא נמצא בו חסר מן האהבה מאומה. [א] ככהמה תמימה ושמינה בלא מום (שם שם) והטוב בעיניך עשיתי מאהבה מצות עשה. או מה שיכול לחשוב שישמה את אוהבו שבשמים [ב] וזהו היראה המשוכחת מן האהבה. וכן כתוב (ח) באבות דר' נתן שכן כתוב שם הווי עובדים המשמשים את הרב שלא על מנת לקבל פרס. משל לאדם שעושה רצון רבו, רצון אביו, ולבו גם ברצון אביו, (ט). ואינו דומה זה שהוא עושה מאהבה. לזה שהוא עושה באהבה וכיראה. זה שהוא עושה מאהבה נוהל חיי העולם הזה. ואינו נוהל חיי העולם הבא. וזה שעושה באהבה וכיראה נוהל חיי העולם הזה והעולם הבא. שכן מצינו באבותינו הראשונים שעבדו באהבה וכיראה ונחלו חיי העולם הזה והעולם

משנת אברהם

לזה שהול עושה נהנה ויראה וכו'. אלל שרצונו מדבר לא מיראת העונש אלל מיראה 'שירא שהיא חסר מן אהבה' כלומר, שהסת ה"ד כל כך יקרה לו שהוא מתירא תולי חיליה לא יעשה כרצון הנורא ועל ידי כך תפסג אהבתו ל"ד. וכפי שהני תצין מדברי רבינו, כוונתו, שעל ידי אהבה הגדולה שהגיע אלדס לזהו אותו יתעלה על שהוא הטוב המוחלט, יש אפשרות שלדס יחשוב שהשם הטוב נודלי יתחול לו על עונותיו ולא יעשנו, זה יצאלו לעבור על דברי ה"ד, תולס כשאלדס מתירא שלל יפגוס את אהבתו אל הד', לא יעבור על דבריו, כי ידע שהגס שהד' הטוב יתחול לו, אלל צכל תופג תגרוס הענינה פגס נמדת אהבה. ויראה זו ונשתתק, כי אינה נמיליות אלל כשכבר הגיע אלס למדת אהבה. ואינה דומה ליראה סתם שהיא יראת העונש או לפילו יראת הרוממות, שלדס מגיע אליה טרס הגיע למדת אהבה.

[ד] בזהר נהקדמה, ומתן דחיל צנין עוגש דמלכותא וקטרוגא כמה דאמר לל שריל עלי' ההול יראת ה"ד דלקרי יראת ה"ד לתייס.

סימן י"ב

[א] כלומר נמשך של השגחה ימים האשה עושה את כל השגחה מלאכות, כי אינה מתוונת לטחון או לפנות צכל יום, ונפרט ציוס השגחה שלי אפשר שתעשה לו המלאכות תוך מהלעת המטה והנקת צנה,

סימן י"ג

[א] כבהמה וכו'. ראה מדרי' חיי ערה, כהול עגלל תמימותא. [ב] וזהו היראה המנומנת מן אהבה. וכו'. מדברי רבינו שנתע עיש אפשרות שתהא לו לאלס אהבת ה"ד צלתי יראת ה"ד, כי כן כתב צמיון זה: ואינו דומה זה שהוא עושה מלאכה,

(י) מנחת ס"ו א': פסוח פסיגני יופי ופסוח פסיגני שבועי. יג. (א) יעוין מנינה ל"ג א'. (ב) ב"ב ע"ד ב' אלו שבעה ימים וד' נהרות. (ג) פקטי דר' אליעזר פ"ו ספר יצירה פ"ד ס"ה. (ה) מגילה כ"א א'. (ה) שבת פ"ז א': חכמה עמודיה שבעה אלו שבעה ספרי תורה, יקוטט משלי רמו תחפ"ד ביהור, מרש תוללים מוסר י"ד. (ו) פסיקתא דרב כהנא פסיקא ולקחם כסם ויעוין ירושלמי חגיגה פ"ב ה"א. (ז) אבות פ"ג מ"ה. (ח) תיבות דר' נתן יש לפסוח כי כן כתוב בפסוקי אבות פ"א ס"ג.

לפחדו מהשם שיהרגהו או ירוששהו, אבל כדי שיתפרסם לנביא אדם מה ראוי לעשות בשביל אהבת השי"ת ויראתו, לא לתקות גמול ולא לפחד עונש, כמו שצארכו במקומות רבים. עכ"ל. הרי שפרש את האמור כי ירא אלקים אתה, כלומר, יראה הקשורה באהבה, והוא כדברי רבינו שמתירא שלל יגרום החטא לידי פנימת אהבה. ועי' צפיה"מ סנהדרין פ"ד ד"ה. וכת תמישית.

ובספר העקרים לר"י אלנב, מאמר ג'לה, כתוב שאהבת השם יתברך היא המדריגה הגדולה שאין למעלה הימנה, ולא יגיע אליה האדם אם לא אחר הגיעו למדריגה האחרונה מן היראה כוונתו ליראת הרוממות, כמו שציארכו, כי אצרכם שנאמר עליו אהבי לא הגיע למדריגה הזאת אלא בצוף ימיו ואחר העקידה שנאמר לו עתה ידעתי כי ירא וכ"ו. ע"ש, דבריו מטין שיראה היא הקדמה לאהבה, ולאחר שהאדם בא למדריגת היראה אפשר לו להתעלות למדריגת אהבה. אולם אין מזה סתירה לאמור כי גם כשמגיע האדם לידי אהבת ה"ד עדיין זקוק הוא למידת היראה.

ובחובות הלצנות סוף שער הפרישות כתב: ומיני הדין להקדים היראה על האהבה צאלוקים, ומפני שהיא תכלית הפרישות וסופה הרחוק, והקרוז שנמדרגות על מדרגת אהבה צאלוקים, והוא שער הראשון משעריה, ואי אפשר שיגיע אדם אליה אלא אחר שתקדם יראתו ופחדו מהצאלוקים יתברך. עכ"ל מוצא שאהבה זקוקה ג"כ ליראה, ככ"ל.

וביותר דברי רבינו מפורשים צוהר הק', צהקדמה, צראשית י"א: י"ב; יראה דליה עקרא, למדחל צר נש למארי' צגיו דליהו רצ ושיטי, עקרא ושרשא דכל עלמין, וכלל קמיי' כלל חשיצין כמה דאתמר (דניאל ד') וכל דיירי ארעא כלל חשיצין, ולשוואה רעותי' צההוא אחר דאקרי יראה, כלומר, דיראה אמתית היא יראת הרוממות, ולא יראת העונש, ושם: פקודא תייגאל דל יחיה פקודא דפקודא דיראה אתאחדת צה ולא נפקא מינה לעלמין, ואיחיה אהציה, למרחס צר נש למארי' רחיוו שליס, כלומר, דיראה כלול צמימת אהבת ה"ד לעולם, שם: א"ר אלעזר ודחי לא איטריד לאתנשי יראה צכל פקודין, כ"ש צפקודא דל איטריד יראה לאתדנקה צהאי וכ"ו, כלומר, אם צכל המנות צריך יראה, צמוזה זו של אהבה לא כן שכן צצריך ליראה, והוא כדברי רבינו.

וכברבי רבינו מוצא צהתיב, ליקוטי אמרים פרק מ"א: צרם צריך להיות לזכרון תמיד ראשית העבודה ועיקרה ושרשה. והוא כי אף שהיראה היא שרש לסור מרע ואהבה למעשה טוב. אעפ"כ לא די לעורר אהבה לצדה לעשות טוב, ולפחות צריך לעורר תחלה היראה הטבעית המוסתרת צלל כל ישראל שלה למרוד צממ"ה הקציה ככ"ל. עכ"ל וע"ש כל הפרק דברים נפלאים.

על מנת לקבל פרס בצמזה שבין אדם לחבירו.

והנה השר רד"י אצרבנאל צספרו נחלת צנות על המשנה אל תהיו כעצדים הנושטין את הרב על מנת לקבל פרס וכ"ו הקשה מהל דפסחים ח': האומר סלע זו לצדקה צשביל שיחיו צני או אשה' צן עולם הנל, הרי זה צדיק גמור, וכמו כן הקשו צתום' פסחים שם, ומתרג' שצלות צצין אדם למקום אין לקוות לתשלום גמול, אבל צמונות צצין אדם לחצירו, שחינו צכלל עבודה אלא צסו של גמילת חסדים מותר למעשות צכוונה לתשלום גמול הטוב הגשמי צעולם הזה או גמול הטוב הגשמי ליירש חיי עולם הנל. ע"ש. והרב אצרבנאל לא הביא שום צצרה לחילוק זה.

ולפי עי"ד ה' אפשר לחלק צין מזהו שאין אדם יכול לפטור את עצמו מלמעשותה כולה כמו שבשאה, דצעשית מצוה כזו אין לו לצפות לשום שכר, דהא חיובא דרחמנא רמי' עלי' למעשותה, ואין צו שום טוזה כשהענד עושה מלאכת רבו שציווה למעשותה, וצין מצוה שאדם יכול למעשותה צמדה יותר קטנה כדי לקיים חובתו, והוא עושה אותה צמדה מרונה, דעל התוספת הזה לא

ובפמ"ש לצנות; אלא הו כעצדים הנושטין את הרב שלא על מנת לקבל פרס ויהא מורא שמים עליכם, כתב הרמב"ם ז"ל: רצה צזה שיהיו עוצדין מלהנה כמו שצמרנו צצרק עשירי מנסה' ועס כל זה לא פטור מן היראה, ואמר עם היותכם עוצדים מלהנה לא תניחו היראה לגמרי, ויהי מורא שמים עליכם, כי צבר צל צתורה המונה ציראה, והוא אמרו: את ה"ד אלהיך תירא ואמרו חכמים עמוד מלהנה עמוד מיראה, ואמרו האוהב לא יסכת דבר ממה שצוה למעשותו, והירא לא יעשה דבר ממה שהחבר ומעשותו, כי ליראה מוצא גדול צמונות לא מעשה וכל שכן צמונות השומעיות. ע"ש. וקרוצים הדברים לדברי רבינו צסמיון זה.

ודברי רבינו שיראה האמורה צצברה, כי עתה ידעתי כי ירא אלוך אתה, היא יראה שלא יתוהו פנס צבהצמו ל"ד, ומצא צצטוה ל"א, מה ירא אלוקים האמור צצברה מלהנה — דכתיב זרע אצרכם אוהבי. ע"ש. ומכלן יאל לו לצינו הכלל הזה דיראה זו היא המשצמת. וכן משמעוה הירושלמי הוצא צצטוה' סוטה, כ"ב: סוף ד"ה. פרוש מלהנה.

וי"ש צזה לפרא דברי הספרי ואתחנן, ואתה את ה' אלוך וכו"ו: שאין לך אהבה צמקום יראה ויראה צמקום אהבה אלא צמימת הקציה צלצד. עכ"ל, כלומר, צין אדם לחצירו יראה ואהבה הם כמעט שני הפכים, כי את זה אדם אוהב אינו מתירא ממנו, ואת זה שהוא מתירא ומנו אינו אוהב, ואין צמליחות אדם יתירא את חצירו שלא יתוהו אצלו פנס צבהצמו אליו, כי לא יתכן לאדם שיצירא שיחל לאהוב את חצירו, אבל צמדת אהבת ה', עיקר גדלות צמדה שיהוב האדם את ה' צכל ימיו נפשו. ד. שיתירא שלא יחטא ולא יגרום לפגום את אהבתו אליו יתעלה.

ובסוטה כ"ב: ומנו לגנאי צין מכות פרושין, פרוש מלהנה, פרוש מיראה, פירש"י: פרוש מלהנה מלהבת שכר המנות ולא למהצת מנות הנורה, מיראה, מיראה, של עושין, אלא מה על האדם למעשות, מלהבת השי"ת כאשר ציונו ה"ד אלקינו, וסוף השכר לצל. עכ"ל. וצג"מ שם מוצא דעושה מלהבת שכר או מיראת העונש הרי זה צכלל העוסק צתורה וצמונות שלא לשמה, מפני שאינו מתכוון להשלים רצון וצרו שציווה על כך אלא להנחתו, כך פירשו שם צתום'. ד"ה לעולם — ומצא צמה שגם הצלה מהעונש הנלה צמונה, הגם שאין זה צמיון אלא צצלילות. —

ורש"י צטוטה ל"א. ד"ה. לאלפים לאוהבי, מחלק צין יראת העונש שהיא צצרגא אחת עם אהבת השכר, אבל יראת הרוממות, כלומר, שצוראו גדול ומוטל על הצריות היא צצרגא אחת עם אהבת המקום, וכך הוא משמעוה הש"ס שם: א"ל תרויכו רצנן צדוקי גמורי אתון מר מלהנה ומר מיראה. ע"ש.

ומדברי הרמב"ם ז"ל הלכ' יסוד התורה פ"צ"ב. משמע כדברי רבינו, דיראה ואהבה האמתית משתמשין כאחת, כלומר, לא שהיראה מציאה לידי אהבה ולא האדם עובר ממידת היראה אל מידת אהבה, אלא: מזהו היא לאהבו וליראה אותו, שנאמר ואתה את ה"ד אלוך ונאמר את ה"ד אלוך תירא, כלומר, צה צעשה שאנו מצווים לאהוב אותו צה צעשה עלינו להתיראות ממנו יתעלה, וזה מתאים לדברי הספרי הנ"ל אין אהבה צמקום יראה וכ"ו — אלא צמימת הקציה צלצד.

וכן מפרש הרמב"ם ז"ל, צמו"ג. גכד, את האמור צעקידה: כי ירא אלוך אתה, להודיע אותו צכול אהבת השם ויראתו עד היכן היא מנעת, וצונו צזה הענין אשר לא ידמה לו לא צתינת ממנו ולא צתינת נפש אלא הוא מופלג מכל מה שאפשר שיצא צמליחות ממה שלא ידומה שצעב צני אדם יטה אליו, והוא שיהי איש עקר צתכלית, הכוסף לילד, וצעל עושד גדול, ואיש כצבד, וצומר שיצא מוצרו אומה, ונולד לו צן אחר היאוש, איך יהי חשקו צו ואהבתו אותו, אלא "ליראתו השי"ת ולאצבתו" לקיים מוצתו צו לוולד האהוב ההוא, והיני כל מה שקווה צו, והסכים לשחוט אותו אחר מהלך ג' ימים — כי אצרכם אצינו לא מהר לשחוט (את) יצחק

הבא. באברהם מה הוא אומר (בראשית כב יב) כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה. בעובדיהו מהו אומר (מלאכים א יח ג) ועובדיהו היה ירא את ה' מאד. ביונה מהו אומר (יונה א ט) ואת ה' אלהי השמים אני ירא. על זאת היראה נאמר כשבא לעקוד את יצחק היה ירא לבו פן יעבור על זאת ונמצא פונם בתמימותו. שאמר (בראשית יז א) התהלך לפני והיה תמים. כי האהבה שנוחל רק העולם הזה. לפי שפשהוא עושה גם חושב כשבא דבר עבירה לידו פעמים חוטא ואינו חושש כבן המתגעגע ואינו חושש ואומר בלבו אני יודע שאבני ימחול לי. לכך לאחר שאמר על מנת שלא לקבל פרס אמר והיו מורא שמיום עליכם זהו יראת ה' שירא שיהא חפר מן האהבה. ואת תורת היראה (י) אם יש לך בן הרי מובח הזהב ומובח הנחשת (יא) כשם שמובח הזהב משובח ממובח הנחשת. כך נפש בן הגוף. ומניין שהגוף הוא כנגד מובח הנחשת שנאמר (איוב ו יב) אם בשרי נחוש. והנפש כנגד מובח הזהב. מה שעל מובח הנחשת קרב הגוף נהנה ממנו. קטרת לריח והנפש נהנית מן הריח וכתוב (ירמיה יז ב) כזכור בניכם מובחותם. לכך אתה תחשוב זה שהנאת הנשמה יקרה בעיניך מהנאת של גוף שהנאת לעולמים. והנאת הגוף אינו יודע עד מה זה ספק. והנה נפשו לך בניים אם יחוש בראשו או באחד מאבריו. תבכה ותתענה ונקטה נפשך בחיך. ואם יהטא לאביך שבשמים. אל תחמול על גופו יותר מנשמתו. טוב שתחמול על נפשו שאם תחטא הרי היא לעולם נשרפת. שנאמר (ישעיה כו כד) ואשם לא תכבה. לכך תחמול על כאב נצה. ולא על כאב עובר. ושקול יראת יוצרך כנגד גופך. ותכריע כף יראת יוצרך מיראת גופך ומאימת השחתת (דף ה) גוף בניך. כיצד אם יש לך בניים אם רוצה ללכת בחצי הלילה בחוץ או במקום סכנה. לכך חרד פן יקראנו אפון או דבר המחבל את גופו וכן אם אתה הולך למקום סכנה כמה צער ועצבון יהיה לך. ויש לך עצבון וצער יותר על שהשחתת נפשך. שאם תחטא הרי נפשך ממושכנת להפרע. וזאת האימה ידועה שנאמר (דברים לב ט) ואין מידי מציל. לכך יותר יהיה בעיניך לשמורך מעון המושחת את הנפש יותר ממה שאתה ירא מהשחתת גופך וגוף בניך ואל תחטא. ואם הטאת שקול איזו תשובה שוה לה ככתוב בספר התשובה. ובכל עת שאתה ירא על בניך על גופם ועל גופך. חשוב כמה נקטה נפשך בצער גוף שאינך יודע עד מתי. ותצטער יותר על נפשך שקיימת לעולם בצער אם הטאת. בעת שיפול לך על בניך לאמור פן יארע לו דבר. יתרד לך על נפשו יותר ויותר שמה יחטא להקב"ה ונמצא משחית נפשו ואת גופו. ותייפר את בנך ותצער את גופו בכאב קטן למען לא יכאב את כשרו ונפשו לעולם. לכך אמר יראת ה' מוסר חכמה וג' ואם מצטער אתה בהפרון נכסוך באותה שעה זכור על לך בבוא לידך לעשות מאשר נתן לך טוב לנפשך חשוב הצער שהיה לך בהפרון ממויך. ושקול כנגד כמה תהא חסירה לעתיד לבא. שנאמר (ישעיה ג ט) אוי לנפשם כי גמלו להם רעה. ואם לא הטאת וחטא חבירך אל תאמר אני כמלאך כנגד חברי. כי יש מיני יצר מחשבות רעות. אם חבירך חטא בדבר ממון ואתה לא חטאת. שמה בדבר ערוה שאתה לא היית יכול לשמור עצמך או בשאר דברים הוא נשמר שאין אתה יכול לשמור. אם עמדת בדבר עון ולא חטאת. תחזיק טובה ליוצרך. היודע יצרך שלא נתנך לחטוא. שלא מצדקתך נמנעת אלא שאר דברים גרמו לדבר. כמו שנאמר (ברא' כו) ואהשוך גם אנכי אותך מחטוא לי על בן לא נתתיך לנגוע אליה. בעבור שרה שהיא אשת אברהם שהיה אברהם מתפלל על הדבר. וכן הוא אומר (תהלים לו לב ג) צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו. ה' לא יעזבנו בידו ודוד החזיק טובה לבעליו. על הרבר הזה. שנאמר (ש"א כה לב ג לז) ויאמר דוד לאביגיל. ברוך ה' אלהי ישראל אשר שלחך היום הזה לקראתי. וברוך טעמך וגומר. הי ה' אלהי ישראל אשר מנעני מהרע אותך. כי לולי מהרת וגו': ותחשוב את עצמך כאילו הטאת. ותבקש מחילה על מחשבותיך. ואמור בכל יום לפני יודע יצרך. רבוננו של עולם אתה יודע את יצרי. ככתוב (תהלים קג יד) כי הוא ידע יצרנו זכור כי עפר אנחנו. אל תתן ה' מאוויו יצרי הרע ואת מחשבות און חפר ממני. ואם באתה לידי נסיון והתאפקת לחטוא. אל תחזיק לך טובה לומר הרי עמדתי בנסיון. שמה באו אבותיך לאותה מידה. וכשלא חטאו בקשו מהקב"ה כשיבאו בניו באותה מידה שיתאפקו בהם מחטוא שנאמר (בראשית כב ה) (יב) ה' יראה לו השעה לעולה בני. (שם שם יד) שם המקום ההוא ה' יראה שיהו בניו נשחטים על קדושת השם ונשרפים ביצחק. ותברך להקב"ה שהחזיקך על יצרך.

משנת אברהם

האם דינו כשז מיראה לו כשז מלהנה. וזה לידי למסקנא, שיש פשר דנדר, שמעזרין העוונות לנמרי ולא נשאר רושם כלל, לת שגגות ולא זכויות. ע"ש.

ומעתה השאלה זה שעובד את ה"ה, לא צעל תשובה, צשגיל שאין זה מתכונת נפשו להיות כפוי טובה להש"ת, מה דינו, האם משתייך לעובד מיראה כי אינו עובד את ה' מלהנה, או שמה הרי הוא נסוג עובד מלהנה כי הלא אינו פורש מעצירה מיראת העונש וגם אינו מנפה לקבלת סכר. ונכאן אינו משתייך הפשר של הפמ"ג הנ"ל כמובן.

ואולי יש רמז לזה בש"ס ע"ז. ה'. ת"ר מי יתן והי' לנצבס זה להס אמר להן ומה לישראל כפויי טובה בני כפויי טובה, צשעה שאמר הקב"ה לישראל מי יתן והי' לנצבס זה להס הי' להס לומר תן אתה. וכ"ג. וצרש"י עה"ת דברים ה"כ"ד, ואת אדנר, התשתס את כחי כנקצה שנטערתני אליכם ורפיתם את ידי כי ראייתי שאליכם תרדום להתקרב אליו מלהנה, וכי לא הי' יפה לכם ללמוד מפי הגבורה ולא ללמוד ממני. ע"כ. מנזאר דאס לא היו ישראל כפויי טובה אז היו צגדר מתקדנים אליו מלהנה, ממאלת אומר שהעובד את ה' צשגיל שאינו כפוי טובה להש"ת ולקסדיו הרי הוא צכלל עובד מלהנה.

לעטווה אלא שמרצונו מכניס את עצמו צחיו, דעל קיום מ"זה כזו מותר לו לנפות לשלום גמול, וצכן נקטו צגמי' צדיוק האומר "סעל זו לנדהק" ולא אמרו דינר או פרוטה, כלומר, צמקוס שיכול לפטור נפשו צלדהק קטנה והוא מרצונו הטוב נתן המטבע היותר גדולה, הסעל, הרי זה צדיוק גמור.

ודומה לנצבס זו כתב המהרש"א צטוטה י"ד, דמשה רבנו ע"ה נתאוה ליכנס לארץ צכדי לקיים המצות כדי לקבל סכר עליהס, והא דאמרין אל תהיו כעצדים וכ"ו היינו צמלוה חיונית שנתחייב צה צכר, אצל לא צמלוה אלא נתחייב צה והוא מכניס את עצמו לחיו. ע"ש.

העובר את הדר, כדי שלא להיות כפוי טובה.

והנה אדונינו צעל פרי מגדים צספרו תינת גמל דף ס"ו, מסתפק צדצרי הר"ס אלשיך שכתב צירמי' סימן ג' שיש ג' מיני צצים: השז מיראת העונש או לקבל סכר, זדונות נעשין לו צכגגות. השז מפני כי צר לו שהוא כפוי טובה לה' יצנרך, השז מלהנה ולצו כלש צרבת איך צפרד מאלץ אשר אהצ"ת נפס"י אהצג, כי הצן חלק מאלץ. וע"ה אמרו זדונות נעשין לו כזכויות, וצכן מסתפק הפמ"ג מה דינו על זה האלמנען, השז צכדי אלא להיות כפוי טובה,

(ג) בסדרש תרשא פ"ב: העובר מאהבה והעובר מיראה שווים ועו"ה חופ' יבמות פ"ה ב' ד"ה שאינו. (ד) ד' תיבות הללו יש צסחוק. (יא) בסדרש תרשא שבות פרשה י"א: ושתי מובחות חיו אחר של זהב כנגד נפשו של אדם ואחר של אדם כשם שהזהב יקר מן הנחושת כך הנפשות יסרות מן הגוף, ומה יראה כי גם לפני רבנו היה המרשש תרשא. (יב) צפנינו אהלים.

שנתן לך לב לנצח את יצרך הרע. שנאמ' (דה"ב לב לא) כי עזבו האלהים לנסותו עזבו. מכלל שבידו הכל. לכך בקש מלפניו שנאמ' (תהלים פו יא) יחד לבכי ליראה שמך. וכת' (שם נא יב) ורוח נכון חרש בקרכי. אם עמדת בנסיון גדול אל תאמן בעצמך לומר הואיל ולא הטאתי בזה הגדול. לא אחטא יותר לפי שאין יצר הרע של היום שזה לשל אתמול. לפיכך אמילו באותו דבר שמא למחר לא תוכל לסבול. שהרי דוד לא חטא באביגיל. וחטא בבת שבע. דוד לא חטא ברודפיו שרצו להורגו. ולא שלח יד במשוח ה'. ולא נתן לאבישוי לשלוח בו יד. לבסוף חטא באוריה שהיה מבקש טובתו. שאם תאמר אוכל להאמין בי הואיל ונזולתי מעבירה הגדולה. הרי אתה תופס עצמך צדיק מן העליונים. ועוד יותר ממה שבראך אתה מחזיק חכמתך. שנאמ' (איוב סו טו) הן בקדושו לא יאמין ובמלאכיו ישים תהלה. הקב"ה שיוודע מה עתיד להיות אינו מאמין במלאכיו ובקדושו. ואתה שמחשבותיך מתחלפין מטובה לרעה כל שכן שלא תאמין. וכן הוא אומר (משלי כח יד) אשרי אדם מפחד תמיד שלא יחטא. למד לכך לדעת את ה'. וכת' (תהלים קיט סו) טוב מעם ודעת למדני (יג) חוקיך.

* *
*

ס פ ר ח ס י ד י ם (א) ב.

יד. למוך לך מאחת הרבה. הרי כתיב (איוב לא ד) (ב) הן כל צעדיי יספור. וכתוב (מלאכי ג מז) אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע ויכתב בספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחשבי שמו. מכאן שמונין פסיעות האדם. ונגזר על האדם כמה פסיעות ללכת וכת' (ג) ותדע לך שכן הוא (ד) שאף על פי שאין נחש יש סימן. (ע"ב) ואפור לומר לאחרים מן וחזיקו כנחשים. אם כף רגלו של אדם. אם אוחות החיכוך כאילו קרצתו כינה והיה ברצון מחכך בלא מעלה שחין ואחר כך תנוח החיכוך. דע לך כי יש לו ללכת במקום שאינו יודע. והוא אדם שאינו רגיל ללכת. ואם אזניו יש לו לשמוע דבר חידוש. ואם עור שעל העין. יש לו לראות חידוש או לקרא כתבים של חרש מה שאינו יודע. ואם לשונו יש לו לדבר דברים של חידוש. ואם נבות עיניו יש לו לראות אנשים או נשים שלא ראה בזמן מרובה. ואם בפרחת יהיו צופים עליו ומתאווים לראות בו. ואם בכפיו יבא בכפיו או זהב חידוש. ואם בחוטמו (ה) יכפוס. ואם תחת עיניו ואצל חוטם תרדנה עיניו דמעה. וכן על כל אבר מגיד החיכוך כל זה. ומי עושה כל זה. אלא הקב"ה מגיד לאדם במעשה אבריו כל מה שיעבור עליו.

וידע האדם כי הכל גזור הקב"ה כמה פסיעות יש לו ללכת. וכמה בני אדם יראה. וכמה ראיות יראה. וכן ליר כמה מעשים יבא. ומה לעשות. וכן לפה כמה דברים ידבר. וכן על כל אבר ואבר שיגזור הקב"ה טובה למצוה ולא לעבירה. כי הכל לפי הלב. שהרי אם אדם רוצה לא יראה בנשים ניתן לאדם רשות ולפי נהוגו. גזורים לו. והכל כותבים כמה פעולות ועמל על כל אבר ואבר שלו בין טוב בין רע. ועל הלב וכמה מחשבות לאונפו וכמה ברצונו טובות ורעות. שנאמ' (ירמיה יז ו) אני ה' חקר לב כחן כליות. יש דברים שאין הלב סובר שיהא עון בדבר. והוא עון כגון לשנות את הבריות טמנהג' שנבראו. כי הקב"ה עשה כל צרכי הכל לפי מה שהוא כי העוף (המטופסים) הגוזלים הקטנים אינם זויים ממקומן לפי שהעוף מביא להם לאכול. עד שגדלים לו כנפים אבל עופות הבית מיד הולכין לאכול. לפי שמחיתו בחליבה ולא בעפיפה. וכן חיות אוכלי עשב אי אפשר להביא עשב לקטנים. לכך הולך. אבל חיות המורפין ממלאין חוריהן לטרף טרף ואין צורך לקטן לצאת מפני שאינו יכול לטרף וברא לכל דבר צורכיו ומגניו. כפי הצורך. חי אוכל חי. ניצר קרנים לכהמה פהורה להגן מן החיה וגם כעבור לחכך בהם. ולגרש זכוכים ותולעים הנחשנים בה (ו) וברא זנב במקום שלא יגיע קרניו לגרש זכוכים בזנבו. לכך לשור זנבו ארוך במקום שלא יגיע בקרניו. לגרש זכוכים בזנבו לעצמו בזנבו ולעזים שקרניהם זקופים. ולא יללים ברא זנב קצר כי צוארם ארוך וקרניהם מגיעות לכל גופו ואינו צריך לזנבו. הרי אם יחתוך אדם את זנב בהמה והוא סבור לא עשיתי צער בעלי חיים. אם לא הכאיבו הזנב לבהמה. הרי גורם צער לו שאינו יכול לתקן עור. וברא לאדם ולדוב ולקוף ידים. לפיכך אין צריכין זנב כי בידיהם ממשמשין בכל הנות. (ז) לא הניח הקב"ה צורך לשום ברייה בעולם. ואם יאמר אדם היאך יתכן שברא הקב"ה באדם צפורנים שהוא דבר לבטלה אם אין אדם נוטלן היו נרילים באדם יותר מכדי צורכיו. יש להשיב כי כל עשיותו וגדולן וגם השער שגדל צורך הוא פעמים מוצא רפואה והנחיה בגידולן. ופעמים בגילוחן. וכן בשעריו וכן בצפורניו. הרי ברא לכל הבריות צרכיו וצרכי צרכיו. כגון ידים לאדם לעמול. וידים לדוב לטרף. ולהכות טרף כמו אדם. אלא אדם מכה בכלים שבידו. וברא לחזיר יער שיניוים. שנים למעלה ושנים למטה. שאם יבא דוב או חיה אחרת להכותו הוא מוחה בשיניו. והדוב ביד והאריה בזנבו והסוס ברגליו. ולסוסים ונמלים וחמורים. פרפותם קלוטות בעבור משאוי שעליהם ושדוכבים עליהם להתחזק ולסבול המשאוי. ולדוב שכחו בידו. יש לו כף כפף רגל אדם לעמוד על רגליו. ולכלב שאוכל עצמות ודברים קשים שיניו חדים. ועוד (ח) שישחה המאכל בתוך מעיו שלשה ימים כדי שלא ירעב. (ט) ונפל אשת בלא עינים לפי שמאכלו בתחתית הארץ. ואילו היה רואה היה צריך לבקש צרכיו. ולפלוני לא עשה צרכיו. שהוא בלא יד ובלא רגל או בלא עינים נולד. או נוגף הרי לכך בראך ככל שלם. שתעשה צרכיו. שהרי הוולד קמן ואינו הולך. ואמו מתקנת לו צרכיו. וכן כל ישראל אבות ואמהות זה לזה שנא' (דברים כט ט) ראשיכם שבטיכם וזקניכם ושטריתם כל איש ישראל טפכם. וטפכם לא נאמר אלא טפכם בלא וי"ו. לומר לך כל איש ישראל יהיו בעיניכם כטפכם לתקן כל מעשיהם וצורכיהם. ועוד ברא חיות בריות אוכלי בריות חיות. כגון עכביש מתקנת קוריה לתפרש זכוכים ותולעים, וברא לזכוכים כנפים לעוף באויר שאין עכביש יכולה להם. ויש לעכביש כמה טרחים שמתקנת ברוקה קוריה לתפרש בה זכוכים וכל תולעים. ופעמים שכיום לא יתפרש. הרי לכל דבר עשה

(יג) חוקיך יש לסחוט כי ככתוב הזה איננו.
 יד. (א) בנדפס : ספר החסידים. (ב) צ"ג : וכל צעדי יספור. (ג) נראה כאן חסרון ואולי צ"ג : ואתה צעדי חסור איוב י"ד ט"ז וכמו דאיתא בשו"ס קל"ט ס"ד ד'. (ד) הולין צ"ה ב. (ה) אולי צ"ג : יכפוס. (ו) יעוויין שבת ע"ז ב'. הורא אריכא ננוכתיה כו'. (ז) הלשון מסמנם מעט ואולי צ"ג : לא הניח הקב"ה דבר שאינו צורך לשום ברייה. (ח) שבת קנ"ה ב'. (ט) סו"ק ו' ב'.

[א] שצרכיו יבאו לו בקושי. ונתן מורא דבר אחר (דף ו) עליו. כדי שידע שיש שליט עילאה שמכין לכל חי צורכיו. והוא עושה כל ושיבש להקב"ה להכין לו כל צורכיו. ולהצילו מחזק ממנו. והקב"ה ברא חי אוכל חי בחיות כדי שלא יתרעם האדם לומר היאך יתכן שהקב"ה התיר לאדם לשחוט בהמות ועופות ולא חש לצער בעלי חיים של ברותיו לכך ברא שאר חיות אוכלי חיים. ואם יאמר אדם לא ברא חי אוכל חי אלא החיות טורפות מרעתם יש להשיב. הואיל ומצינו שאותן עופות האוכלין בריות חיות דורסין. אם כן הקב"ה גזר כך. וכן לאדם אם תאמר היה לו להקב"ה לגזור שהכל יאכלו עשב ולא חיים יאכלו זה את זה. לפי שהקב"ה יודע (י) שיש יצר רע שולט בכל. לכך גזר לכל דבר שיהא מורא עליו וצורכיו בעמל. כדי שיתפלל להקב"ה ויכוין לבו אליו להכין לו צורכיו. ותאותו ולהצילו מן החזק ממנו ולהודות לו על תשועתו ועל טובותיו וחסדיו. ולכך ברא הרים וגבעות לפי שידע שעתידים להרוג זה את זה. כדי שימצאו הטובים מנוס להוושע שם וכתוב (תהלים קד יח) פלעים מחפה לשפנים. וכל היה ובהמה שאינה אוכלת חי אינה דורסת. ועוד לבהמה בשיניה להודיע שהכל מן הקב"ה. (קהלת ג יד) והאלהים עשה שיראו מלפניו. ולכך שינה זאת מזאת. ונתן מורא מזאת על זאת כדי לבקש למי שחזק מכל חזקים להוושעו מכל שתקיף ממנו. אם נצחת חבירך אל תשמה מוטב שתהיה מנוצה מלהיות מנוצה. שהמנוצה את חכירו בעולם הזה מוסרין אותו ביד המנוצה לעתיד לבא.

מזו. אדם שהיה חולך כספינה או כמדבר ושאר נוצלו והוא לא נוצל. או שלהם נוצל ושלו נאבד. או הוא לוקח והם אינם לוקים ראוי לגרוע מן עונותיו. ואם הצער שאדם מקבל שקול כנגד עונותיו הרי נתכפרו העונות. והזכות במקומותם עומדות. ואין מחליפין עון בזכות (א) לכך כף ד'. אחר. רק שלא ירמה בכף. ואותו צער שקיבל ובלבד שלא יהיה לעכירה. כגון אם רואה אשת איש ומצטער עליה שאינה שלו. עיניו גרמו לו. ועוד ברשת יש לו לתובעה או לא תחפוץ היא. או תודיע בושתו לבני אדם. וכן צער של גניבה שבוש מבני אדם. וצער כשבייל עבירות שנמנע בשביל בשת בני אדם. וכשבייל אדם שאינו יכול לעשות מה שלבו חפץ. כי אז עונשו גדול ביותר. אבל אם מקבל עליו צער כשבייל הקב"ה כגון שמונע משעשוע בניו ובנותיו ששומע שבוכין. ואשתו מגדלתן והוא צעור שבוכין. ואינו עומד בשביל שעופק בתורה ואינו הולך לשייול עם בניו. על זה יקבל שבר גדול. והצער של גניבה ממטטין לו. וכן צער אשה רעה ואינו הוטא. ודקדוקי עניות ואינו עושה עוולה. וצער ייפורין בגופו. או במי שאהובין לו. או שמצטער על צער אוחיו. ועל צער אחרים הכל מחשבין לו כנגד צער גיהנם כנגד עונותיו שנאמ' (ישעיה מ ב) כי נרצה עונתו. וכתוב (שם ש) כי מלאה צבאה. ויש עונות שאע"פ שלוקח בעולם הזה ילקח בגיהנם כגון ירבעם. וכל שהחטיא את הרבים. וכגון אותם שמונעים אחרים מלזכות. (ב) אבל בני עלי בעולם הזה. ואם תאמר מאחר שכת' (שמות כ ה) פוקד עון אבות על בנים על שלשים ועל רביעיים והלא לבני עלי כמה דורות (א) רבה ואפי' היו אחר כמה דורות. ועוד לא אחזו מעשה אבותיהם בידיהם. אלא אם אדם הוטא אחר פעם אחת נפרעין ממנו ארבע דורות. ואם שונה בו או עושה חטא אחר. הרי נפרעין ממנו ח' דורות. ואם משלש או עשה ג' עונות י"ב דורות. בני עלי שנו ושלשו ורבעו והמשו והסאו הרבה פעמים. הרי עדיין לעון על הדורות. ואם תאמר למה העון חל על הצדיקים שאין אוחזין מעשה אבותיהם בידיהם. עוד גדולה מזו אומר לך, הרי איבא למאן דאמר (ד) נולד בשבת ימות בשבת. ומה חטא הילד שחיללו שבת. הרי אמרו (ה) על כרחך אתה נולד. אלא אמרו (ו) ע"ז מכה לפני

משנת אברהם

סימן י"ד

[א] שצרכיו יבאו לו בקושי, נש"ס סוף קידושין: רח"ת מיימד חיה ועוף שיש להן אומנות ומתפרנסין שלא בצער, וכ"ו. וליך יאמר רבינו שכל הנצרות יבאו להן לרכיבה בקושי, ונריך לומר, דהש"ס דוקא נקט בצער, כלומר צער אין להם צפרנסתם כמו בני אדם אלא קושי יש להם.

מצטער פטור מן הסוכה.

מכאן נשמע שנתקום שאלתו רבותיו צער הרי זה צער. ומש, וכפי' למה דאמרו מנטער פטור מן הסוכה, שאינו פטור אלא בצער ממש, אבל אם קשה עליו ישינתו בסוכה אין צוה די לפטורו ומזאת סוכה, ונגנו' קצבו שיעור לנטער ומשתרס התקפה.

אולם צבית יוסף סימן תרל"ט הניח נשם הר"ן דדוקא כשהתחיל כבר לאכול אינו מותר לפנות אלא משתרס התקפה, אבל כל שלא התחיל לכונו לסוכה, כל שנטער מחמת הגשמים פטור. ע"ש. ונשוע שדעת הטור שנטער הוא אפילו כשאינו יורד הגשם עד כדי שתסרה התקפה. ור"תיני צפסר ארחת חיים ס' תרל"ט שהניח נשם הגאון הנוהרש"ס, דלפסר דהר"ן ז"ל סובר דמשתרס התקפה דוקא, כלומר, רק לאחר שתתקלקל המאכל מותר לו ללאת מן הסוכה, ולא אם הגשם יורד כל כך שראוי לקלקל המאכל, אבל לדין דסגי נכדי שתסרה הגשם שעדיין לא נתקלקל המאכל, גם קודם אכילה חייב לכונו לסוכה צפחות משיעור זה ולא היו בכלל מנטער, ולכן השמיטו נש"ע. ע"ש, ודנרים אלו דחוקים דלם אן פסקינן דסגי עד כדי שתסרה התקפה, א"כ כל שאין הגשם יורד כל כך צהזקה שראוי לקלקל את המאכל, לא הוי מנטער, ואמאי

יהי פטור מלכנוס. ולא הגשם יורד עד כדי שתסרה הלל זה הוא השיעור של צער, וכן להר"ן השיעור של מנטער הוא משתסרה ולל עד כדי שתסרה ואין כחן שני שיעורים לא לפי הר"ן ולא אלינא דין. ולפע"ד סגרת הר"ן היא פשוטה, כדמפורש צהר"ן שס, דצממת גשמים צעלמס כשיורדים על האדם הם מנערים אותו, ומי זוטר צער גשמים מנער דנאקי וסירחא דגריגיסחא הפוטרים את האדם מן הסוכה, אלא דנלס כנר יושב אדם נסוכה, נתנו חכמים שיעור יותר גדול, והיינו כדי שתסרה התקפה כדי שלא יראה כמנצט צסוכתו ויולא, אבל לא הכנים לאכול צה, צער גשמים לצד פטורתו.

ומה. שיש לקדק דצברי הר"ן אלה הוא: דל"כ, דאמרת כשיושב צסוכה והגשמים יורדים זה טהצו צלמת מנטער גמור, דהא אמרת דלם לא נכנס עדיין פטור מלכנוס, ולכל זאת: לא שרי ללאת מן הסוכה עד שתסרה התקפה כדי שלא יראה כמנצט צסוכתו ויונא, א"כ אמאי אמר ר' יוסף פנו לי מאני, בצעה דנצב זיקא וקא מייתי ניצתא, הגם שלא הגיע כלל לכשתרס התקפה, משום דר' יוסף הי' איסטניס, הלל איסטניס הוי מנטער, ע' צתוס' צרכות ט"ז: ד"ה. איסטניס אני, דדנר שהוא לאיש אחר מניעת התענוג, הוא לאיטניס צער, א"כ בצעה שנצב זיקא הוי לר' יוסף צער, ומה נצד, הא אמרת דכשיושב צסוכה, אין כל צער פטור, אלא דוקא משתרס התקפה. הגם דיש לדחוק דר' יוסף הוי איסטניס כל כך דנצב זיקא הי'. מנער אותו כמו משתרס התקפה לאיש אחר, וזה הוא שאמר כיון דלינא דעתאי כמי שתסרה התקפה דמייא לי, אבל זה דחוק לומר דמשום איסטניס הרי הוא מנטער יותר מנטער אחר, ואפשר שמשום זה השמיטו הצ"י נש"ע. מכל מקום מדברי רבינו נשמע שיש מדריגות צסוג של צער, קשי וצער, והוא מתאים לצברי הר"ן הצ"ל.

(י) באבות דר' נתו פט"ז: אין יצר כחמסח וע"ש. (א) מן פכר עד ככף יתוא נדרסס ואין טובו דרברים אלו. (ב) צ"צ אלו בני עלי ומרמו פמה שאמרו שכת נ"ה ב' (ג) ר"ה י"ח א'.

ולאחריה כגון שדרשו וירדוף עד דן. וכל שכן מידת טובה שעושה לפניו ולאחריה. אילו (ז) עשה אחר כך הילך למה לא עמד לו זכותו מקודם. כדי שלא יולד בשבת וכן לורע עלי הצדיקים שלא קפץ זכותם אחרנית שלא יגור גזירה רעה עליהם. מתחילה. זכן לכל בני אדם הראשון. ועוד מאחר שלא תפשו מעשה אבותיהם. למה יהיו נפרעין מהם. מפני שאמרו (ח) צדיק ורע לו וזהו צדיק בן רשע. והלא אין אוחו מעשיו. אלא שאם יש צדיק שנהנה מאביו או מחפה עליו. הרי האב גזול בשביל בניו. הרי יתכן שבניו ישאו בעונו (ט). ואפילו אם עבירה אחרת עשה האב להנאת גופו שלא יתכן לומר בשביל הבן. הרי למה הכנים מקבלים עונשו. הרי אמרו (י) הבוטל ארמאות לא יהיו בניו תלמידים חכמים. ומה חטאו הרי תדע לך (יא) שכל אדם זוכה לבנים בחמשה דברים. הרי אמרו (יב) מי שמכבד (ע"ב) תלמידיו חכמים זוכה לבניו שיהיו תלמידיו חכמים. בחמשה דברים האב זוכה לבן. לכך מה ששמה האב שהוא רשע על הבן הכנים נכשלים.

ומפני מה רבה ואכזי שהיו בני עלי מתו. מפני שגזרה נזירה אם לא היו זכיות גדולות לא ינצל אע"פ שהוא זכאי. שנאמר (יחזקאל יד יט ב) אם דבר אשלה ואשפוך המתי עליה בדם להכרית ממנה אדם ובהמה ונח דניאל ואיוב בתוכה חי אני נאם ארני אם בן אם בת יצילו המה בצדקתם ויצילו נפשם הרי צדיקים שבצדקתם לא יצילו את עצמם. וכת' (דניאל ו כג) אלהי שלח מלאכה וסגר פם אריותא ולא הבלוני כל קבל די קדמוהי זכו השתכחת לי אם לא שנמצא לו זכות אע"פ שלא חטא לא יועיל. וכן צוה לירמיה שלא יקח אשה ולא בנים שם כי נגזרה גזירה רעה להמית בנים ובנות אבות ואמהות ולא אמר ירמיה והלא אני צדיק ולמה לא יהיו בני אלא כשנגזרה גזירה אם לא יהיה זכות גדול לא ינצלו אפילו הם לנפשם. ועוד אמ' (שמות יג יז) פן ינחם העם בראתם מלחמה ושבו מצרימה. ולמה לא יחזק לבם כדי שלא ינחם. ואם ינחם שלא ישבו. כמו שנאמר (שם ז ג) ואני אקשה את לב פרעה. וכמו (שם יד ד) וחזקתי את לב פרעה ורדף אחריהם. וכמו (שם י א) אני הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו. אלא למירת הדיון יש פתחון פה אומרת לפני הקב"ה אפילו אם היה אדם עושה כל זכיות שבקולם אין להם שכר מן הדיון. שהרי אם היו גבורים או חיל של מלך עומרים על אדם בהרב או כלי זיוין. ואומרו' לו אם לא נתן לנו כל מה שכורך נהרגו אותך. ונותן כל מה שיש לו כדי שיחיוהו וכן (יד) אדם אם יש לו אשה לעברה אם היו עומרים עליו בהרבות או בלא חרב עומדים עליו לא היה חוטא בשביל הבשת. וכל שכן בשביל שלא יכהו. וכל עבירות וכל זכיות אם בשביל בשת או בשביל אימת חרב שלא ימיתוהו אם לא יעשה מצות בשר ודם. או אם יאמר לאדם אני מצוך שתבעול אשתך בשוק. ותלך ערום בשוק. או תעשה עבירה של כרת או של חייבי מיתות ב"ד כמתר. ואין אדם יודע שצוהו המלך. או אפילו יודע ועוד המלך מביא עמו חיל ונהרגין וכי יתן להם שכר לאחר מותם וכמה וכמה הולכין לשלול שלל ונהרגין ומוסרין נפשם בשביל דבר מועט הרי מפקד המלך כמה נלחמים ומתים במלחמה ומה שכר להם על כך וכל שכן שאתה מלך מלכי המלכים ממלך מלכים מלך עולמים. אם מפקדך עושין זכיות. ומיראתך שיראים מפורענות בעולם הזה. שלא ימית אותם ואת בניהם. או שלא ילקו ביסורין. או שלא ידלדלו או שלא תבא עליהם התוכחות והאלות. ויראים מניהינם. או שלא תטיב להם בנן ערן או בעולם הזה לכך מן הדיון אין להם שכר בשביל מה שעושין. שאם אדם יכול להשיב להם ולהצילם מניהינם. וממה שהיו מתייראים ממך היו עושים כן. אבל כשאדם עובר את האלהים מאהבה, על מנת שלא לקבל פרס אפילו מידת הדיון שהוא השטן מליץ טוב עליו, שנאמר (איוב א ט) החנם ירא איוב אלהים, אבל אם הוא חנם בלומר על מנת שלא לקבל פרס יהיה מן הדיון להפסיד לו בין בעולם הזה בין בעולם הבא, כתיב (שמות כ ח) פוקד עון אבות על בנים על שלשים ועל רבעים (לשנאי) ועושה חסד לאלפים הרי מי שזכה (טו) ת"ק יותר. אם כן מי שזכה וזכה להיות שנה אחת בנן ערן. אם כן למה יהיה בנן ערן (יותר) מת"ק שנה, אלא מי שעובד שלא עמל"ס ומשמחת לב אזהב את הקב"ה. אין הפסד למוכותיו. שנאמר (ישעיה ס כא) ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ. וכתיב (תהלים לו יח) יודע ה' ומי תבוימים. שלעולם כן יהיו. לכן (שם) ונחלתם (לעולם) תהיה. ולמה אהב את האבות (טז) לפי שכל היום וכל הלילה לא היה לבם פנוי מלהרהר אחר חפצי שמים. שנאמר (משלי כג יז) כי אם ביראת ה' כל היום. כמו שנאמר (בראשית כח טז) ויקץ יעקב משנתו. ואמרו חכמים (יז) ויקץ יעקב ממשנתו. ב"ד פסוקים אברהם ויצחק ויעקב בפסוק אחד על הסדר. אבל ד' פסוקים אינם על הסדר. כגון (שם לה כז) ויבא יעקב אל יצחק אביו ממרא קרית הארבע היא חברון. אשר גר שם אברהם ויצחק הרי אינו על הסדר. ולכך ב"ד על הסדר כי היו כל כ"ד שעות. שלא היה לבם פנוי מחפצי שמים אפי' בחלום, שנא' (תהלים קל"ט יז) ולי מה יקר רעידך ייח' ה'. וגו'. וכת' (שם שם יח) הקיצתי ועודי עמך. יש צדיקים שזוכין להיות אצל שכניה. שנאמר (ישעיה ס ב) ועליך יורח ה'. וכת' (ש"א כה כט) והיתה נפש אדני צרורה בצרור החיים את ה' אלהיו. וכת' (ישעיה ס יט) והיה (יט) ה' לך לאור עולם. ויש שעומד מרחוק ורואה שנאמר (איוב לג כח) וחיותו כאור תראה. ויש שלא רואה, שנאמר (ישעיה כו י) וכל יראה גאות ה' / וכת' (איוב כ יז) אל ירא בפלגות נהרי נחלי דבש וחמאה מידה טובה כרובה על מידת פורענות ת"ק ידות, ואם חטא וראוי לקבל עונש מלא כף למידה טובה יקבל ת"ק כפות, או בעולם הזה או לעולם הבא, ואין לומר למה לזה נפרעין ממנו לעולם הבא, (דף ז) ולזה בעולם הזה זה יודע הקב"ה מפני שהכל רואין למעלה למה כן מדה טובה ד' ידות לעושי מאהבה שנא' (שמות כ ו) לאזכרי ולשמרי מצותי והעושה מאהבה יש חילוק אם דבר גדול עושה מאהבה כגון אברהם אבינו שעקד את יצחק וגם אמר (בראשית יד כג) אם מחוט ועד שרוך נעל אם עושה דבר גדול ותדיר כן הכל כפי דבר הקשה בעניין ועושה מאהבה ותדירה שנא' (נחמיה ט' ח') ומצאת את לבבו נאמן לפניך גלוי לפניו אם היה בכל יום מנסהו היה עומד בנסיון ואין לומר מאחר שכתב (ב) לאלף דוד שעושין מיראה וכתב לאלפים לעושין מאהבה אם כן הרי כפול העושין מאהבה, נמצאת מדה טובה (כא) על מדה רעה דע לך כי אין לדרוש כך אלא מכאן אמרו (כב) אם להדיום ז' ימים א"ב לשכינה י"ד בשביל שמצאו לעושה מיראה לאלף דוד ומאהבה לאלפים. כל שבט מעין מלאכתו שעבד לאביו נשתלם יהודה אמר (בראשית מד לג) ישב נא עבדך תחת הנער עבד לאדוני לכך אחיו עבדים לו לדוד ושלמה ואח"כ נשא' לו (כג) בנימן, הוא אמר (שם מג ט) והצגתיו לפניך (כד) ואם לאו וחסאתי לאביו כל הימים לכך לא חטאו בעגלי ירבעם ולכך (ה"א יז יד) והעמדוהו בכיתו, וכת' (ש"ב ז טז) (כה) מלכות ער עולם לפניך כסאך יהיה נכון ער עולם (ירמיה

(ד) שבת קנ"ו א'. (ה) אבות סוף פרק ד'. (ו) סדרש רבה בראשית פרש"ט ס"ג. (ז) צ"ל זכה. (ח) ברכות ד' א'. (ט) צ"ל אב"ט. (י) שבת נ"ה ב' וע"ש ברש"י ד"ה אפשר בא ובסנהדרין פ"ב א' וע"ש בח"א לפהרשא ד"ה יהודה שפטרש ג"כ בפירושו רבינו הסתבר שהעונש יהיה שלא יהיו בניו תלמידיו חכמים. (יא) עניות פ"ב ס"ט. (יב) שבת כ"ג ב'. ר' רוחים רבנו הו"ל ליה בניו רבנו דמוסור רבנו הו"ל ליה התנוותא רבנו אולם יעו"י סדרש רבה בראשית פס"ד דחתנו כבנו וברש"י שם בשבת ר"ה נפיק ובמרכיב בא סעיף סיון ר"ב' ואולי יהיה נירסא אחרת צ"נ רבנו. (יג) צ"ל או דבר אשלה אל הארץ היא ושפתי חמתי. (יד) הלשון צדיק תמון ואולי צ"ל: אם אדם רוצה לעבור עברה והיו עומדים עליו כו'. (טו) צ"ל סרובה מדה טובה ת"ס. (טז) הרסב"ס בסורה ה"ג מ"ג א"ב: ופסגו זה היו ספסודים החסידים על השעות שהיו בטלים בהם סלחשוב כשם והזהירו מפניו ואמרו אל תפנו אל פדעכתם כו' אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב זה שמי לעולם והניע מהאחד דעות בהשנתו כו' וזכותו רעותם לא יסירו סלמיני השם. (יז) ב"ד פ"ט. (יח) צ"ל א' (יה) צ"ל א' (יט) סוטה פ"א א' (כ) צ"ל שתי סמות וחכמים סחצו סחסיס סמות כמו סאלף סחצו סאלסיס. (כ"ב) כ"ה א'. (כג) ר"ע כי שבט בנימין נשאר באסנתו לסנס יהוה. (כד) צ"ל ואם לא הביאותיו אליך והצגתיו לפניך וחסאתי לך כל הימים. (כה) צ"ל ומסלכתך ער עולם.

לג כה) אם לא בריתי יומם ולילה וגו' וכתוב (כו) לא יכרת לדוד איש מלפני ידו של בנימין סבלה תמיכתו יעקב ומתשת ימינו של בנימין ולכך (כז) מימינים ומשמאילים משבט של בנימין וכתוב (דברים לג יב) בין כתפיו שכן, ראובן אמר (בראשית לו כב) אל תשפכו דם לכך (דברים לג ז) יחי ראובן ואל ימות (כח) חושים שנחבר אל (כט) יהודה להרוג את עשו לכך (בראשית מט טז) ירון עמו באחד שבטי ישראל יוסף בלבד את אחיו לכך (דברים לג יג) מברכת ה' ארצו ולמד פתוח מן המפורש שברכת כל שבט מעין עבודתו לאביו שנא' (שם שם כח) וישכון ישראל בטח בדר עין יעקב מעין שעבדו ליעקב, (בראשית מו כח) זאת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות לפניו גושנה (ל) לתקן לפניו בית חוראה, (לכ) (שם מט יוד) ומחקק מבין רגליו ותרגם וספרא מבני כנזיה עד עלמא, אשר מטגן לחמו של אביו בשמן לכך מאשר יקנו כל מי שהפק לאפות ולטגן לחמו בשמן והיה רוחץ רגלי אביו בשמן לכך (דברים לג כד) וטובל בשמן רגלו, כל שבט מעין ברכתו כך היה עבודתו שעבד לאביו, לכך האב זוכה לבן בזכותיו כהמשך דברים לכך (לא) הבן אומר הריני כפרת משכבי אבי (לב) יחי ראובן ואל ימות והלא מת הוא אלא ואל ימות לעולם הבא, יחי ראובן במעשה יוסף ואל ימות במעשה בלחה ר' חנניא בן גמליאל אומר לעולם אין מחליפין לא זכות בחובה ולא חובה בזכות חוץ משל ראובן ומשל דוד שנא' (שם"ב טו יג) (ושמעי עוולה) בצלע החר לעומתו וראובן מה שעשה ביוסף להצילו כנגד העונש של בלחה (לג) (מ"א יא כז) שלמה בנה את בית מילוא עד שער דור כלומר זה כנגד זה והכמים אומרים לעולם אין מחליפין לא זכות בחובה ולא חובה בזכות אלא נותנין מתן שכר על המצות ועונשין על העבירות ומה תלמוד לומר יחי ראובן ואל ימות שעשה ראובן תשובה שאם היה מציל יוסף היה יעקב שמח ואותו עצבו שנתעצב על יוסף שמה היה יותר שקול מעצבו שנתעצב על בלחה והיצר של הצלה של ראובן שמה לא היה שקול כנגד היצר שחמא בכלחה.

נמצא שעמים יש שהעון גדול והיצר אינו גדול ופעמים שהיצר גדול והעון מועט ופעמים שהזכות מועט וקשה לעשות ופעמים שהזכות מרובה ואין קשה לעשות, דע כי שניהם שוקל הקב"ה הרי יהודה אמרו חכמים (לד) ואל עמו תביאנו שנקבר עם האבות בקבורה לפי שהרג את עשו [א] שנא' ודיו רב לו הרי המעשה קשה וליצר קשה לעשות הרי ב' מעלות והשכר כפול שמסר נפשו על הדבר : יעקב אבינו היה לו בית תלמוד ואף בני עשו היו לומדים בפניו (לה) כגון אליפו התימני אבל ביהושפט כתיב (דח"ב כ לו) בהתחברך (לו) לישע פרץ ה' את מעשיך כי כך היו רשעים בית אחאב כי בני יהושפט למדו ממעשיהם של בני אחאב ובני אחאב לא למדו מבני יהושפט כמו שכתוב בדברי הימים (דח"ב כב ד) בבית אחאב כי המה היו יועצים גם בעצתם הלך אבל בני אחאב לא למדו מיהושפט (לז) ובני יעקב [ב] לא היו מן הנימולים אלא זרע אברהם אבינו (לח) ועשו אע"פ שמשך לו ערלתו בקטנותו (לט) מל את בניו ואח"כ לא מלב (מ) עד שבא הורקנוס ומלם. כף משרת לשון כאשר כמו כי שוקלין בכף מאזנים מחיר זה בשביל זה, כף כף כף חובה כף זכות : [תארו כאדם שעומד ופושט ידו לעני ואומר לו הילך לכך [משרת אתן לך אותך אליך אני מדבר ונקרא כף בן כף רגלו כף יריבו שלכך בכף איש וגנו של זה כרגל איש לכך (מא) פמיעה אחת נוטלת אחת מחמש מאות ממאור עיניו של אדם כמנין (מא מא) [, כף משרת כמו כאשר ונקרא כף כי כף זכות כפול על כף, [חמש מאות ונקרא כף כי כף זכות כפול על כף חובה כמנין [, מרובה מרת טוב [ידות על מדת פורענות והזבה ולא ששוקלין עבירות [היא ת"ק כנגד זכות אחת אלא עבירה כנגד זכות כיוצא בה באותה עבירה שרומה הזכות לעבירה שבא על אשת איש אהרת כיוצא בה הרי יותר גדול עונש שבא על אשת איש מן הזכ' אשר ניצל שלא בא על אשת איש יותר אפילו אם בא לידו זו עצמה אשת איש לחמא בה והיה לו מקום ופנאי ויצרו מתגבר עליו כמו מתחלה שהטא בה וניצל ולא הטא אין הזכות שקול כנגד העונש ומכל מקום שקול כנגד מה שהייתה תורה עזב וצער, כנגד עונש שהייתה תורה על הבא על אשת איש, אבל כנגד הנאה שנהנה

משנת אברהם

אינו זרע העקרי וכן מנצח הרמזים ז"ל צ"ט וט והלכות נדרים הלי' כ"א שנאמר כי ציחק יקרא לך זרע והרי יצחק אמר ליעקב ויתן לך את צרכת אנרסה. והוא מתאים לדברי הגמ' כי ציחק ולל כל יצחק. פירש שגם שאר בני צנרה הם זרעו אבל לא זרעו העקרי, כמו שפ' הרי' לחם משנה שס. ולולי זו הי' לוונת הרה"מ שני יעקב לא היו מן הנמולים כלומר מאלו שיש לחלקם בין נמולים ואי נמולים כי כל בני יעקב אפילו ערלים גם כן הם בכלל נמולים. כמשנה הנ"ל אבל נזרע צנרה אבינו ישנם כאלו ששייך צהם נמולים ואי נמולים כי ציחק וזרעו נקראים תמיד נמולים ושאר זרעו היינו ישמעאל ועשו נקראים אינם נמולים אע"פ שהם נמולים. וגם הפי' הזה דחוק מאד אבל צדקי שלל להצריך לשנות הלשון הגדפס כתבתי פירוש זה.

סימן ט"ו
[א] לפי שהרג את עשו, וכי, כך היתל נמדרש שו"ט. הונל צילקוט סוף פרשת ויחי, אולם צ"ס סוטה היתל שהושים נן דן הרגו. ודעת רבינו כר"י נספרי שיהודה נקבר נמורת המכפלה. נספר הדורות כתב שיהודה נקבר נעיר שמה צניל נגד בית לחם.
[ב] ובני יעקב לא היו מן הנמולים אלא זרע צנרה אבינו אפשר דכיון רבינו להל דמנצח צנדרים ל"ה ע"ג קונס שאני נהנה לנמולים, אסור צערלי ישראל ויותר נמולי. איוות עולם ע"ש נמנח שגני עכו"ם וכן גני בני ישמעאל לה שייך לומר שהם נמולים כי אללס לא שייך מלות מילה. והגם שימעאל הוא גם כן וזרע צנרה כמנחל שם צנדרים, אלל

(כו) או שצ"פ לא יכרת לך איש מלפני ס"א א' כ"ה או לא יכרת לדוד איש ירמיה צ"ג י"ג. (כו) דח"א י"ב ב'. (כח) סוסה י"ג א' חושים בריח ירון חסו הווה כו' שפל קולמא מחייה ארשוי'. (כט) ספרי ברכה פוסקא שמי"ח ודיו רב לו בשעה שהרג את עשו ויעווי' חוס' ניסיון נ"ה ב' ד"ה ביהודה: בירשעלי בראשונה נזרו נורה על יהודה לפי שמסורת כידם מאבותם שיהודה הרג עשו וכן נמצא בירושלמי כתובות פ"א ה"ה ובניסיון פ"ה. (ס) ב"ר פציה ואת יהודה שלח לפניו וכי' נחמיון לו בית וער שיהא סורה בו דברי תורה. (לא) קירושין פ"א ב': הריני כפרת משכבו. (לב) ספרי ברכה פוסקא שמי"ז סובא לקמן סימן ט"ו. (לג) צ"פ שפמה ננה את הפלוא סגד את פרץ עיר דוד אביו. (לד) ספרי ברכה פוסקא שמי"ח. (לה) מדרש ויטעו בביהמ"ד ק"א ועלינעס ח"ג צר 5 : ואליפו לא רצה לילך עמהם כי היה יעקב. אבינו רבו. כי יש להעיר על הערת הרב מוה"ר שבובר של"מ"א בהערותיו על ספר מעין גנים הואת חכרת מפיצי נדרמים ברלין תרס"ט עד 14 הערה א' : א"ר ברכיה אליפון צדוק חיה לא מצאתי המסור' כי כמדרש תנחומא וירא סי' פ"ח : וכן אתה מוצא באליפו בן עשו ע"י שנתגדל בחייו של יצחק נעשה צדוק וכן סובא במדרש תלפיות ענה אליפון ובאגדת בראשית פנ"ה : א"ר ברכיה ב"ו וצדוק היה אליפון ולא הוכיח את איוב אלא כחזון ב"ו. (לו) צ"פ עם איוהיון. (לז) אינו סובא ואולי צ"פ בני יצחק לא היו מן הנמולים אלא זרע אברהם אבינו ר"ש יעקב ויעווי' ספר היובלים פירשה ט"ו פסוק ל"ט ובפדר"א פנ"ב. (לח) פדר"א פנ"ט ואגדת בראשית פנ"ה : עשו מאס בסילה ובחר בערלה. (לט) תר"א פכ"ד : אבל ודעו של עשו לא היה בן אלא כל זמן שיצחק היה פיוס היו סקיימים ברית הפילה וכיון שמת יצחק היו מבטלין ברית הפילה. (מ) יוסיופון פכ"ה, אבל מדברי הנביא ירמיהו פ' כ"ד : ועל כל מול בערלה משפע כי האדופים היו נמולים כיהודים. (מא) שבת קי"ג ב' וצ"פ פמיעה גסה. (מא מא) ר"ל לפי החשבונו והסימנים שהסכימו האחרונים לחשוב אות מנצ"ר סחפש מאות ואילך.

אין צריך שהרי היה בידו לבא אליה בכתחילה בעבירה ומקום ושעה ויצר היה לו בכתחילה ולא חטא הרי זה הזכות שלו שקול כנגד העבירה כל זמן שלא קבל עינוי וצער כנגד העונש וכן הגזול ליטרא. ונתן ליטרא לעניים לצדקה, דע כי העונש גדול מן הזכות וכן החורג נפש והציל נפש אבל אם מסר נפשו על האדם והצילו זה הזכות שקול כנגד העון שהרג ועל זה הזכות מדה טובה ת"ק יותר ממדת פורענות ומכל מקום נפרעין ממנו מה שהרג את הנפש שהרי דוד מסר נפשו על ישראל והצילם שנא' (ש"א י"ט ה') וישם נשמו בכפו וגו' וכתוב (תהלים קיט קט) נפשי בכפי תמיד ותורתך לא שכחתי וכשנהרג אוריה על ידו נפרעין ממנו (מב) שנצטרע, וגם מעשה אדוניהו אמנון ואכשלום והילר, וכשכיל בת שבע שכב אכשלום עם נשיו וכננרו מסר נפשו על נשי ישראל בוירד עמלק כששבו אותם בצקלב ואע"פ שנשיו נשבו וכן רוב מלחמות עשה מן ישבו את נשי ישראל אבל אם לא מסר נפשו עליהן והציל אין הזכות שקול כנגד העונש. ואם ממונו של אדם חביב עליו כגופו ופדה שבויים כרצון נפשו גם זה זכות גדול שאלמלא לא פראם הוא אחר לא היה מורב, ואם נשים היו שפדה, אם לא שפדאם היו שוכבים עמהם ואם זכרים היו דוחקים אותם לעבור על התורה או ממתים אותם הרי הצילם ממות ומניהגם או מייסורים ועל דבר הערוה אם בא לידו ומסר נפשו שלא יחטא או מתאוה להם ולא חטא כאשת פוטיפר ליוסף וינם או גזל או גנב או נתן קודם לכן כנגד גזילה או גניבה וממונו חביב עליו ובא לידו שיכול לגנוב ולגזול בלא בשת אדם ויצרו מתגבר עליו ולא עשה ומחזיר הגזילה אז ת"ק יותר". ומה שאמרו (מג) תורה מכבה העבירה כשעשה תשובה ולאחר שנפרעו ממנו תורה ללמוד ולעשות וללמד שאחרים עושים שאר כל המצוות אותה מצוה מכבה העבירה שלא יביאחו לדין על אותה עבירה וכן כשבא הקב"ה להפרע מן הרשעים ולתת שכר לצדיקים שבא לדם אותו יצר והעבירה ויכולת בידם לעשות ולא חטאו שלם לצדיקים ת"ק יותר מן הפרעון כגון על רבעים ואותן שלא חטאו לאלפים, וכנגד גהינם שהרשעים נדונין בו כנגד אומד של אש גהינם יתן הנאה לצדיקים כגון ערן שגופו יהנה כנגד מכוות אש, הרי בעת תשמיש ובעת יציאת הזרע הנאת הגוף כך יברא בענין זה הקב"ה גילה ושמחה גדולה בלב האדם ובגופו שיהנה כמו שנא' (ישעיה סה יח) כי הנח (בורא) את ירושלים גילה ואת עמה משוש ומתוך זיו שכינה יהיו (עליצים) ואין חקר לאותה הנאה ועל אותה הנאה אם יהיה צדיק עד יום מותו שאילו הי לעולם היה עושה זכויות : כף כף כנגד כף מלא של הדיוטות הקב"ה פורע לו כף עליון, שנא' (תהלים סח כז) יעמם לנו האל ישועתנו וכתוב (שם מח יא) צדק מלאה ימינך כף ל"ד בכף יד ובכף רגל למד איכריים, בכל כף ל"ה, לפי שהעולם עומד על מלומדי מלחמה, מלחמת יצרם, (מד) באכרהם שנא' (מה) (זכריה יא יב) ויתנו שכרי שלשים כסף וכת' כסף נבחר לשון צדיק. כף ד', מה שכת' (תהלים קל"ח ה) ותשת עלי כפיה, זה אדם הראשון (מו) שהיה מהלך ד' שנה, ד' משרת כמו אותך לך כמו מדבר לחברו פנים אל פנים, ד' מתואר באדם שמושיט ידו ובידו הפך ואומר לחברו הא לך הפך זה לכך יו"ד כ"ף ל"ה ל"ד אמר הכ"ה למוד תורה הא לך נפי, כי כ"ף ממוצע בין יו"ד לל"ה הודיתני אמרת הודאות לפני ולמדת לעשות רצוני כפי כנגד יו"ד כפי כנגד ל"ה, וכתוב (שם ט יח) תחי ירך על איש ימינך, וכתוב (ישעיה נא טז) בצל ידי כפיתך, וכתוב (שם מט ב) בצל ידי החביאנו וכתוב (שמות לג כב) ושכתי כפי עליך עד (עברי) ולשומרי מצוותי לאלף דור לעושי מיראה א"כ מדה טובה של עושי מיראה ר"ן ידות על מדת פורענות ולעושי מאהבה ת"ק ידות, אם בן שטר שלעושי מאהבה כפול על עושי מיראה וזה לא יתכן שאפי' אחד מאלף אין לערשה מיראה כנגד ערשה מאהבה, אלא מה שאמר לאלפים וזה לאלף דור כנגד השטר (דף ח') של עולם הבא כמו שאמרו (מו) אם להדיט שבעת ימים קו"ה לשכינה י"ד ימים אלא דבר כפול לכל הפחות וכן העושה מאהבה נקט דבר כפול ויש שאומרים הפרי בעולם הזה כפול לעושה מאהבה והעושה מיראה מצוה רבה ומצוה מועטת מאהבה וזחי טוב מעט בצדקה, טוב מלא כף נחת מאהבה ממלא חפנים עמל שעושים מיראה, ודע מי שמזכה את הרבים לאחר מותו ואינו עמל כל כך כגון אדם שלא עסק לשמה ועשה פירושם או תוספות או העמיד תלמידים והכל שלא לשמה ואדם אחר עסק בכל כחו לשמה ולא עלתה בידו ולא העמיד תלמידים או לא עשה פרושים ותוספות לזכות את הרבים לאחר מותו אע"פ שע"פ מי שעסק שלא לשמה זוכין על ידו לאחר מותו, זה שלמד לשמה עדיף מיניה מאחר שלמד לשם שמים וכרצון היה מוכה את הרבים ולא עלתה בידו (מה) רחמנא לבא בעי (מט) שהרי ר' מאיר למד לפני אחר ולא הועיל לאחר אלא שר' מאיר הביאו בנהינם ור' יוחנן הוציאו. (נ) וכשמנו מי שאין לו הלק לעולם הבא רצו למנות את שלמה אע"פ שעשה שטשה ספרים ותיקן תקנות לא הששו עד שיצאה בת קול ואמרה חזית איש מהיר במלאכתו [ג] מי שעושה זכות גדול וקשה בעינו לעשותו וזופת את יצרו עד שעושה עדיף מן האיש שאין יצרו תוקפו מלעשותו ואיש שעושה זכות מועט ויצרו מאד תוקפו מלעשותו וזופת את יצרו עדיף ממי שהוא עושה זכות גדול ואין יצרו תוקפו למונעו ומי שעושה עון גדול ויצרו תוקפו גרוע ממנו, אדם שעושה עון מועט ואין יצרו תוקפו לפי שעושה דוגמת להכעיס זכות שעושה לאחרים כגון תורה וצדקה כפי אותו ההנהגה ממנו, וכפי ההנאה שנחנה מקבל שטר ויש עושה מועט וכא לו לצדקה ועושה הרבה ואין לו זכות, כגון לאדם אחר אם יתן לו פשוטים הרבה בזשת יש לו לקבל ממנו וכשאומר אכול עמי היום אין לו בשת זה זכות ושטר הרבה ויש עונשין חמורין על מה (שלא) כתוב בתורה יותר מעונשין של מצות שבתובין בתורה, שהרי על ידי עבירות שבתורה כתוב מיתה או עונש אחר, אבל המונעין מלתת את הרשעים להריגה לא ידענו מה דינם, וראה כמה חמורין, לפי שבני בנימין לא רצו לתת החיובים ביד בני ישראל לכך הרגו מן נשים כמעט כל השבט ובענש של תורה כתיב (דברים כד טז) לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבות, (נא) וכן בני עלי ששיחו קניהן של נשים על זה לא נאמר עונש, וראה כמה עונשין כמה דורות נכשלו בעונם :

משנת אברהם

[ג] מי שעושה זכות וכו', הדבר מנואר נע"ז י"ז נרבי
היכל ור' יונתן היו קלזלי נחרחל וכו'
ה"ל איך ניזל לפתחל דני זנות וכפיי לירן ונקבל אנרל.
מנואר דמד אחר שלל לילך נפתחי דזנות שלל ישלוט ניזר הרע
ומד אחר שטוב לילך שס ושישלוט היזר וכפיי ולזי נקבל אנרל
והול כדברי הרמב"ם. ורלה לעיל סימן כ"ב.

(סב) סנהדרין ק"ו א'. (מג) סוטה כ"א א' עבירה סכנה סוטה ואין עבירה סכנה תורה. (מד) צ"ע כמו אברהם כמו שאמרו ירושלמי ע"ז ב"ב ה"א מרש תהלים ה' בראשית רבה פרשה ל"ח : אין עולם יכול להיות פחות משלשים צדיקים באבניו אברהם ויעוין ככלי חוליו צ"ב א' ומרש חרש בסדר כ"א. (מה) צ"ע וישקלו את שכרי. (מו) צ"ע שהיה סהלו כ"ף אמה ומרשו לפי שאמרו בסדר רבה פ"ג ובילקוט בראשית רמז ב"ז ונעשה מאה אמה רש"י סנהדרין ק"א ד"ה פוסקות : כ"ף בנספריא הכי תוה יעו"ש ל"ח ב' ובאר"ע ד"ה את"ש סוה ותשת עלי כפכה כו' מה עשה חכ"ה תניח ידיו עליו ומיעטו והעמידו אפ"ה אמה. (מז) ב"ק כ"ח א'. (מח) סנהדרין ק"ו ב' ולמנינו הקב"ה. (מט) חגיגה פ"ו ב'. (נ) סנהדרין פ"ד ב'. (נא) שבת נ"ח ב'.

מן. כתיב (שם שם) איש בחטאו יומתו וכתוב (יחזקאל יח ד) הנפש החוטאת היא תמות (א) וכן מציינו בער ואונן שלא היו אלא בני ה' שנים כשנשאו תמר בדאמרינן בספר עולם וכתוב (בראשית לו) ויהי ער בכור יהודה רע בעיניו ה' וימתו ה' וכתוב באונן (שם יו"ד) וימת גם אותו [א] אע"פ שלא באו לכלל י"ג שנים נענשו הרי בין גדול בין קטן [ב] אין תלוי בשנים אלא ברעה כי יש פחות מ"ג ערום ברעת לרעה ולטובה ע"ז נאמר (דה"א כח ט) כי כל לבבות דורש ה' וכל יצר מחשבות מבין זהו שנא' (יחזקאל יח ד) הנפש החוטאת היא תמות וכתוב (בראשית ח כא) כי יצר לב האדם רע מנעוריו. וכתוב (קהלת יא יוד) כי הילדות והשחרות הבל (ב) ושלמה לא היה יותר מ"ב שנים או י"א כשאמר לו דוד (דה"א כח ט) ועברוהו (ג) בכל לב, כי כל לבבות דורש ה' ואם תעיבהו ויזיחך לעולם ומה שאמרו חכמים (ד) אין עונשין למעלה עד שיהיה בן עשרים זה מדבר בגזירה גדולה כשזופט הקב"ה אומה אחת ביחד או מונה מעשרים שנה ולמעלה ואחר הרוב דן, או מדבר לעתיד (ה) כשיצחק אבינו מליץ טוב על ישראל לא יזכיר אלא מבין עשרים שנה ולמעלה. אבל ארם אפילו מ"ג שנה בענישין אותו מן השמים וכן לטובה: יותר טוב למי שהוא בין רשעים ואינו הולך בדרכיהם ממי שהוא בין צדיקים ואינו הוטא, ויותר רע למי שהוא בין צדיקים והוטא למי שהוא בין רשעים והוטא (ו) והוי זהיר במצוה הבאה לפרקים ועוברת.

משנת אברהם

סימן ט"ז

עונש בידי שמים לפחות מבין עשרים.

[א] אע"פ שלל נצלו לכלל י"ג שנים. מדברי רבינו מתנבאר שעונשים נצית דין של מעלה גם פחות מנן כ', ולכאורה סתירה לזה ממה שהצילו נדעת זקנים מעלי תוס', נפרשת וירא, על הפסוק: וינאלו המלאכים סדומה, נשם הרצ ר' יהודה הסוד, טעם למה מלקין למעלה ששים שתין פולסי דנורא, ונ"ד של מטה מלקין ארבעים חסר אחת, לפי שלמטה עונשין מנן י"ג שנים, מלקין ארבעים חסר אחת, שלשה פעמים י"ג, ולמעלה אין עונשין כי אם מנן עשרים, ולכן מלקים ששים, שהם שלשה פעמים עשרים, עכ"ל, הרי שר' יהודה הסוד, זה רבינו נענשו שאלו מייחסים לו את הספר חסידים שלנו, סוגר שאין מענישים מלמעלה לפחות מנן עשרים, ואפשר ד"ר יהודה הסוד התכוון נמה שאמר שאין מענישים לפחות מנן כ', היינו על דרך שכתב נסיונו זה: כשאופט הקב"ה אומה אחת צידד וכ"ו.

[ב] אין תלוי בשנים אלא נדעה, על הרא"י שהציג רבינו מער ואונן, יש לדקדק, דהא נן י"ג שנים לעונשים זה הוא שיעור, והשיעורים לא נאמרו אלא לנבי ישראל ולא לנבי נח. חולם הרא"י שהציג בהמראה מקומות נשם הגליון למדרש תנחומא, מעלי שרצה להעניש את שונאל, היא חזקה, ונחידושי אגדות שם מוקפה הלא קטן אינו צר עונשין ומתוך צדי שמים מענישין גם את הקטן. ונלמדת נצנת פרק רע"ק אמרינן דל כ' דלא מיענשת, וכן איתא צירושלמי ציבורים: ימי שנתינו ע' שנה לא מהן כ' שאין צי"ד של מעלה עונשין וכורתין. ע' צמ"ח.

ובפיה"מ להרמז"ס פ"ז ומסנהדרין נסוף המשנה דהנאל על הזכר ועל הנהמה; מפי השמועה דאין הקב"ה מעניש צפחות מנן כ', ע"ש, ולפלא על החת"ס יו"ד, קנ"ה. שכתב דזה שאומרים שאין עונשים מלמעלה קודם כ' לא מנאל נש"ס רק צדושי אגדה וכבר כתבו האחרונים שאין לסמוך על זה כלל והקשו, דהא מנאל ומנאל צמקורות הנ"ל. וכתב עוד שם בחת"ס, שאפילו לפי השיעורים הללו שגזירות, אין זה נאמר אלא על חטאים המתהודים לשעה כגון עונשי דור המדבר, וכן נצרה נאמר נת עשרים כנת ז', נלא חטא, משום דהוי קודם מתן תורה, אכל לאחר מתן תורה אין נפמי' בין נן י"ג ויום אחד לנן יותר מעשרים,

ולפי צדרי רבינו, סברא זו מופרכת דהא ער ועונן קודם מתן תורה הוי ואחרי נענשו. ולפע"ד כמו שכתבתי למעלה, דיותר יש מקום לומר דקודם מתן תורה נענשו אפילו צפחות מ"ג, משום דשיעור של נן י"ג לעונשים לא ניתן אלא לישראל לאחר מתן תורה וקודם מתן תורה לא ה"י השיעור הזה. דאין שיעורים לנבי נח. כמו שכתב הרמז"ס ז"ל בהל"י מלכים. ולאידך גיסא מצינו שקודם מתן תורה ה"י שיעור לעונשים, ושיעור יותר ארוך, דהא רש"י נבי ויהי נח נן חמש מאות שנה ויולד פירי, כדי שלא יהי יפת הגדול שנצטוו ראויו לעונשין לפני המנוול, אם לא יהי נן מאה שנים, דכתיב כי הנער נן מאה שנה ימות, וע' בהמורתי ריש קיי שרה.

וגם מה שכתב החת"ס לחלק בין עונשי שעה לעונשי דורות, כבר קדמו החכם נבי נסוי מ"ט, ע"ש. שגם הוא ז"ל הציג הקושיא נשם המהר"ל מפראג, דלמחי היינה התורה לנן י"ג שנים ויום אחד להציג חטאת, הלא אין מציאין על שגגות חטאת אלא א"כ, חייב כרת נמויד, ופחות מנן עשרים אינו חייב כרת, ונעלם קושיא המהר"ל מפראג ז"ל, איך פחות מנן כ' מציא חטאת מכיון שאינו חייב כרת, לפע"ד נראה דזה דומה להא דנחלקו הי"ח והר"י איש ירשלים בחוס' קידושין ל"ד. לענין אי עשה דוחה ל"ת דיו"ט גבי נשים הואיל ואין מצווין על העשה דהזמן גרמא. ולא מינעי למאן דסוגר שם דהואיל והעשה נהגת נצאשים, גם אכל נשים אליהם הל"ת. גדולי ינאל שפחות מנן עשרים מציא חטאת דהגם שהוא אינו צר כרת, אכל הענייה נצממה של חיונ כרת הוא אכל נן עשרים, ולא ליכפת לן מה שאלו אין כלן חיונ כרת, כמו שם דהל"ת חסונ כמו שיהי' גם כן עשה, הואיל ולגבי אששים יש עשה, אלא אפילו למאן דסוגר שם דהעשה דוחה את הל"ת, ועין חוס' חולין, מכל מקום שאני התם דלגבי האשה לעולם לא תהי' העשה כי נשים פטורות לעולם נצמ"ע שהז"ג. אכל כאן אותו אדם נעלמו יהי' צר חיונ כרת לכשיהי' נן עשרים, לכן גם קודם עשרים חייב נקרנן.

דאי' לא תינאל הכי, א"כ, יצמה שנפלה לפני אחים ואחד מהם אינו צר עשרים, יחייב זה ליצונה, דלמא תדקה העשה של יצום ל"ת שיש צה כרת נצמקום שאפשר לקיים נצקייית ל"ת שאין צה כרת, אלא ודאי שגם אכל פחות מנן עשרים הוי ל"ת שיש צה כרת. ועי' נצתיב גמאל להפרי מונדים ז"ל פרשת ק"י שרה, שזמפרש שהתורה אמרה להציג חטאת למי שיתחייב כרת כשהוא צר עשרים, כלומר,

טו. (א) בסבוא למדרש תנחומא סאת רש"ב שלים"א סביא בשם גליון ב': ולמה נענשו ער ואונן והלא לא היו בר עונשין וי"ג דבר דיון שמים למי חכתא חספון אם שיתכס כמו בן כ' רינו כמו בן כ' וראיה שסמואל שרצה עלי להענישו בעבור שהורה הלכה לפניו אע"פ שהיה קטן. (ב) בחמורה ס"ו א' אמרו קפץ ארבעים שנה ששאלו להם סלר' כו' ול"ו שמלך דוד הרי בעת מירית אכשלו עברו משני מלכותו של דוד צ"ו שנה ולפי דברי רש"י סנהדרין ס"ב ב' ד"ה אנינא היה שלמה בעת מירית אכשלו בן ו' שנה ודוד סלר' ארבעים שנה (מ"א ב' י"א) א"כ כשצוה דוד את שלמה כנו היה שלמה בן עשר שנה ומ"ש רבנו שהיה בן י"א או י"ב יעו"י סדר הדורות ב' אלפים חתקנ"ד. (ג) צ"ל בכל שלם ובנפש הפצה ואם תעובנו ויוניחד לער. (ד) שבת פ"ט ב' ובירושלמי בכורים פ"ב ח"א וסנהדרין פ"יא ה"ה: ימי שנתינו בהם שבעים שנה צא סחם עשרים שאין ב"ד של מעלה עונשין וכורתין טובא בתום מ"ט ב"ח א' ד"ה מת בחמשים והרפ"ב בפי' המשנה סנהדרין פ"ו בשמנה הבא על הזכר חתב: אבל מפי השמועה למנון שהקב"ה לא יעניש החיוב כרת אלא אחר עשרים שנה, ובתשובות חתב צבי ס"י נ"ג חתב דבריו חו"ל בשבת תנ"ל אינם רק דברי אנדה ואיו למדיון מהם. (ה) שבת פ"ט. (ו) מצוה הבאה לפעו"ק לא נאמרה שאינה חייבת כרת אלא אחר עשרים שנה, ובתשובות חתב צבי שנוהגת חסיד כמו שאמרו תריר ושאינו תריר קודם ונחיים מ"ב נכבדת כ"ח ובתו"ס טובה מ"ה מ"ו א"ל לא כשתפסוה שאינה חייבת כרת אלא אחר עשרים שנה, משום אין מעבירין על הפצות דוחה את התורה כרסוכת תוס' יומא ל"ג א' ד"ה אין ועוויין שרוע או"ח ס"י תרפ"א בס"ו כן אם התחיל ללמוד קודם שנתנו הומו לענין מצוה שאינה חייבת כרת כשעור חסין שרוע או"ח ס"י תל"א. גם מ"ש רבנו לענין מצוה עוברת הוא רק שיש להקדימה למצוה שאינה עוברת כדמוכח בקידושין ב"ס אבל לשאר בכרים שוים כמו שמוכח בש"ע או"ח סימן תרנ"ו שגם על מצוה עוברת אין צריך לכונו יותר מחסו"ש.

שנים מענישים אותו, דשיעור של י"ג שנים רק לישראל נאמר ולא לזני נח. ע"ש. ולפע"ד יש לדון הרבה אם לשיטת הרמז"ם ז"ל, אפילו בישראל דין גדלות וקטנות בכלל שיעורים הוא. כנ"ל.

ואולי אפשר לומר דדבר זה תלוי בפלוגתא רבי ורשב"א בזה מ"ה: דרבי סובר דתנוקה ממחרת להתחכם מן התנוק ורשב"א סובר תנוק ממחר להתפקח, מ"ט דרבי דכתיב ויבן הד' את הללע מלמד שנתן הקב"ה בניה יתירה בלשה יותר מבל"ש, ואיך ההוא מינעו ל"י לכדר"ל — מלמד שקלעה הקב"ה לחוה והבזיאה אצל אדם, וכ"ו, ורשב"א מ"ט — מתוך שהתנוק מלוי צבית רבו נכנסת זו ערמונית תחילה, והנה קשה לדיך יפלטו תנאים צמליאות הלל אפשר לברר את המליאות ולבחון כמה נערים ונערות בני גיל אחד ונדע ווי מוהר להתפקח. אלא רבי סובר שאין זה דבר שנסבאל, אלא דבר שצשיעור, והתורה כתבה פסוק או יבן מיותר ויבן הד' את הללע להורות לנו שהתנוקה נעשה גדולה מקודם שהתנוק נעשה גדול, ולא איכפת לן כלל מה שהמליאות מורה שהתנוק בצביל שמוצי צבית רבו ממחר להתפקח כי אין כאן ענין של פקחות ובר דעה אלא דבר שצשיעורים כמו שהצבתי בשם הרא"ש הכ"ל, דאם לא כן מקרא זה של ויבן את הללע למה נאמר, ורשב"א סובר דמקרא זה בא ללמדנו כדר"ל מלמד שקלעה הקב"ה לחוה, ובצבת צ"ה ילפינן מזה שיש צנין אדם וא"כ המקרא הזה אינו מיותר כלל, ואין לנו הכרח לומר שדבר זה הוא דבר שצשיעורים, אלא צפקחות ובדעה תליא מילתא, ומתוך המליאות ידענו שהתנוק מוהר להתפקח בצביל שהוא מלוי צבית רבו.

א"ל דלפי זה תקשה, הלל קיי"ל דאין אדם נעשה בר עונשין עד שיבא שערות, וגם קיי"ל כחוקה דרנא דכל שהגיע לכלל שנים הגיע לכלל סמיים, ואיך יאמר רבי דהסמיים צתנוקות צאים צשנת י"ב וצתנוק צשנת י"ג, ורשב"א יאמר איכפא, הלל זה ודאי דבר שצמליאות ואיך חולקים צמליאות. וצריך לומר, לפי מה שכתבו צתום' קידושין ס"ג: ד"ה. צני זה שיש סימן של שערות והיינו צ' שערות, ויש רבוי שערות, היינו ששערות רבים גללים, ע"ש. א"כ אפשר דמעט שערות מתחילים לצמות צין צתנוק וצין צתנוקה כשאר דני י"ג, והרבוי שערות הם רק לאחר י"ג שנים ויום א', ולותם הם סימן גמור לגדלות כמו שכתבו צתום' שם, אלא דגם ה"ב שערות הם סימן גללות, ופלגי ציה אם ה"ב שערות הללו הם סימן גללות בלשה או צתנוקה, רבי סובר דקרא דויבן בא ללמדנו שהתנוקה ממחרת להתפקח וממילא ה"ב שערות הם סימן לגדלות שלה, ורשב"א סובר דקרא זה בא ללמדנו רק שיש צנין בלשה צנוגע למלאכת צבת, ותנוק ממחר להתפקח לכן אין ה"ב שערות הללו עדיין סימן לגדלות.

ובעצם הענין אם הצ"ד של מעלה מענישים את האדם לאחר כ' על עוונותיו ששעה מו"ג עד כ', ה"י מוקום לומר דזה תלוי בפלוגתא רב ושמואל צינמות פ', בני אכל חלב מן י"ב עד צן י"ה — ולמסקנת הש"ס שם, דאין עושין נהן מעשה עד שיהיו צן כ', מצוהר דהזמן הוא ללשה וצבת י"ב עד צת כ', ולזכר מן י"ג ועד כ' — ונעשה סרים, אם נעשה סרים למפרע, דרב סובר דנעשה סרים למפרע, וחצנין להו צני עונשין מו"ג שנים ואילך, ושמואל סבר דנעשה סרים רק מכאן ולהבא, ועל טחאיו עד צן כ' פטור, חזינן דפליגי אם יש להעניש על עבירות שנעשו צזמן שלל ה"י ראוי לעוש, דשמואל סובר הם שמעתה מתצנר צבאותו זמן גדול ה"י לכל זאת הואיל בצעה שחטא אי אפשר ה"י להענישו צוב אין להענישו אחר כך. ורב סובר דנעש למפרע, וממילא מוצן שכאש שחולקים לענין עונש על די צי"ד של מטה, כך יה"י גם הנפמ' לענין עונש של צית דין של מעלה. דמה לי שאי אפשר להענישו משום ספק קטן ספק סרים ומה לי שהפטור הוא משום שאינם ראויים לעוש. מפני שאינם צני כ'.

ואפשר דאפילו רב ונודה דאין צית דין של מעלה מענישים לאחר כ' על עבירות של קודם כ', דדוקא צני סרים, הואיל ועכשיו נתצנר שאדם זה ה"י סרים ולא קטן בצעה שחטא לפיכך חייב למפרע, אצל צני דין של עשרים שנה, דהזמן אינו ראוי לעוש,

והטעם היינה אותו גם מקודם, כי כך הוא דין התורה, אלא שמוספק אם פחות מכן כ' מציא אדם תלוי, דהא לדעת הרמז"ם ספק מן התורה אסור, אצל צפקחות מן כ' שאין כאן ספק כרת אפשר דאינו מציא אדם תלוי, ע"ש.

ובמחזור ויטרי על המשנה צן חמש שנים למקרא, מפרש גם כן שאין מענישים לא כרת ולא מיתה צידי שמים לפחות מן עשרים, ומפרש צן עשרים לרדוף, כלומר שמרדפין אותו מן השמים ומענישין אותו כך קבלתי ולצי מהסם, וכ"ו ע"ש.

ובספר חוות יאיר מ"ח דהשמות כתב צדנר שאינו מפורש צתורה עד כ', אצל דבר שמפורש צתורה או שנלמד בצחת מו"ג מידות, ומענישין גם את הקטן. דאי לא תימא הכי, איך חיינה התורה להציא טחאת את מי שאינו צן כ' שנים, וצבריו אינם מוצנים לי כל צורכס, דמל"י נפמי צין דבר דמתי מסבאל וצין ק"ו שהוא אחת מו"ג מדות, הלל גם ק"ו אינו אלא דבר שנסבאל, ולפי צבריו עונשין ון השמים על הצבר הנצ מקו"ו גם לפחות מן כ', ומה שאמרו אין עונשין מן הדיו זה דוקא על די צי"ד, אצל עונש שמים יש גם על ק"ו, והלא סבאל הוא דאורייתא, כדאשכחן צש"ס דפריך מנא לן ומשני סבאל היא, והצנרים עתיקין. וע' בצסר עין זוכר להרב היחיד צי"ל"ד, שהציא צברי החוות יאיר אלו.

ועל מאמר המדרש צבר, פ', כ"ג. כי שמה אלוהים את קול הענר בלשון הוא שם, קפצו מלאכי השרת לקטרנו, אמרו לפניו רבנו של עולם אדם שעתיד להמית את צניך צנמא אחת מעלה לו נצח, הקשה הרא"ש דאמתי לא קטרנו המלאכים לעצירות סבצר עשה, דהא דרשו מלחק אין מלחק אלא ע"ג, ותיירן המהר"ש יפה לפי שצאחותה עשה ה"י ישמעאל צן י"ז שנת כדאיתא צפרקי דר' אליעזר ואין צי"ד מענישין עד כ'. ע' צפרשת דרכים דרוש חמישי, ולפי הכ"ל דאין שיעורים צצני נח, לא יתכן תירון זה.

ובגודע ציהוד' מהד"ת, יו"ד, קס"ד, כתב שאין הקב"ה מעניש את האדם צציו על עבירות ששעה קודם כ', אצל לאחר מותו ומענישים גם על עבירות הללו ששעה משצא לכלל דעת אפילו לעונות הפעושים סבצר ידע שזו עברה. ע"ש, וצנרים אלו הם צנהחמה עם מות שכתב רבנו שאפילו פחות מן י"ג שנים מתיון שהוא ערוס דענה, הרי זה נעש.

ובהא דהכ"ל שכתב רבנו שאין תלוי צשנים אלא דענה, ה"י נראה לומר דזה תלוי צשיות שונות צטעמא דמילתא מה שהקטן פטור מן העונשין, וכבר כתבתי צספרי משנ"א א', דף ל"ט, דצתשנות הרא"ש כלל ט"ז איתא דהא דצן י"ג שנים ויום א' צר עונשין נכלל צמה דאמרו שיעורין חליצין ומחליצין הלכה למשה מסיני, ואם היא הלכה למ"מ, בודאי שאין זה הלוי דענה, ואפילו יה"י הקטן חריף מואד לכל זאת אינו צר עונשין, ושיטת הרמז"ם ז"ל הוא דהפטור של קטן הוא מפני שאינו צר דעת, לפיכך כתב צסוף הלכ' מו"א, דקטן אוכל נבילות אין צי"ד מצוין להפרישו מפני שאינו צר דעת, וכן מש"כ צהלכ' מלכ"ס פ"ה"צ ולעולם אין עונשין מהם — מעכו"ס — את הקטן, והלא כתב הרמז"ם ז"ל, מלכ"ס, ט"י, שלא נתנו השיעורין אלא לישראל צצנב, אלא על כרחק שיטת הרמז"ם, דקטן אינו צר עונשין מפני שאינו צר דעת. לפיכך גם קטן עכו"ס אין מענישין אם אינו צר דעת. לכן אפשר דהגם דהצית דין אין מענישים את הקטן ישראל אפילו חריף טובא, מפני שדבר זה לא ניתן לצ"ד לברר אם הוא חריף או לא, אצל קמי שמיא גליא, ושפיר מענישים מן השמים אפילו את הקטנים.

שוב רחיתי צבת"ס יו"ד ס' ש"ז. שכתב שצאל על צברי הרמז"ם הללו שצראים כצותרים דנהלכ' מלכ"ס"ב, כתב דלעולם אין עונשין מהם לא קטן ולא חרש ולא שוטה מפני שאין צני מצות, וצפ"ט שם כתב דהשיעורים לא נתנו לזני נח, ומתוך צחת"ס ז"ל, דכוונת הרמז"ם ז"ל שאין מענישים את הקטן, כל שאינו צר דעת כלל ואינו סכלו צציר כלל, משום דהוי אונס, כשם שאמרו פתוי קטנה אונס הוא, אצל כל שהוא צר דעת אפילו אינו צן י"ג

יו איזהו יועץ חכם שיודע לתת עצה שלא יבא לידי מכשול. ואם בא לידי מכשול עצמו אע"פ שנתן עצה טובה כיון שלמכשול באה עצמו אין זה עצה טובה ואין זה יועץ חכם, אלא שידע להזהר שלא תבא עצמו לידי עבירה ולירי רעה, ואיזה רופא חכם כל שידע להזהר שלא יבא אדם לידי חולי. ואם בא לידי חולי אע"פ שמרפא כיון שלא ידע להזהר אין זה רופא חכם וכן אם יזהר אדם שלא יחטא זהו חכם ויותר (ע"ב) טוב משיחטא וצריך תשובה וזהו שנא' (איוב כ"ח כ"ח) הן יראת ה' היא חכמה וסור מרע בינה.

ית. העושה תשובה יש לו להזהר [א] שלא לעיין בנשים ואם ידוע לבני אדם מעשיו אם יחפרוהו על מעשיו יש לו לשתוק ואע"פ שאמר ר' שמעון בן מנסיא (קהלת א טו) מעות לא יוכל לתקון כדאמר במס' חגיגה (א) מפורש אע"פ"כ לא יאמר אדם ולא יחשוב אין תקנה לא יועיל לו אם יעשה תשובה אלא יעשה כאשר כתוב וירבה לעשות תשובה ואם תאמר לא יוכל לתקון ולעשות תשובה (ב) ולמה אמר דוד לדואג ואחיתופל מי שבא על אשת איש יש להתכפר דוד גרם לאוריה שנהרג ואע"פ"כ היה לו תקנה אלא מעות לא יוכל לתקון שלבר מן הבעילה הטא בדבר אחר שגורם פרידה מבעלה ושיולדת ממזרים ובשעת הבעילה, אלא שצריך האדם להזהר שהעונות כנגד הגרמא וגרמא לא יוכל להיות בו תקנה וכן התשובה כנגד כל הגרמות שזה גורם שצריך להרבות תשובה ואם המורה רואה את מי ששואל היאך לעשות שאם המורה יחמיר על השואל לא יעשה מוטב שלא יאמר לו הכל שהרי אמרו (ג) המקבל מן הגזלנין אין רוח חכמים נוחה הימנו וגם אין לחקל כמו בן (ד) למה אותה אשה שבאה לפני ר' אלעזר זה בני הקטן מבני הגדול ולא רצה לומר לה לעשות תשובה ולא אמר הטעם משום מעות לא יוכל לתקון, אלא אם היתה מתחרטת לא היתה יכולה להיות ולמה לא אמר לה דברים טובים שכתבנו, ואם יאמר אדם אפי' אם יעשה תשובה בזה העניין שכתבנו לא יועיל, ואם בן למה (ה) א"ר יהודה על מנשה שקבלו הקב"ה בתשובה, והלא מנשה עבד ע"ז (ו) וזרנג כמה נפשות והטא הרבה וא"ר יהודה שקבלו הקב"ה בתשובה ולא מת, ולמה אמרו שאינו יכול להיות חי, אלא כך אמר (ז) ר' אלעזר לא אקבל אותה כי (מרוי) מיתה המורה היא זאת הייבת והיא צריכה לסבול ייסורין השקולים כמות והיא לא תסבול, אבל בלא בלום להתחרט לא היה יכול אלא שכל כך יצטער ומעצב לבו עד שימות (ח) כר' אלעזר בן דורדיא כל זה כשלא קיבל ייסורין וידע ר' אלעזר מפני אהבת בנה הקטן לא היתה מתחרטת ומצטערת ולא היתה פל כך תראה על הראשונות אבל מרצונו אם מי שקבל ייסורין בחייו מרצונו ע"ז אין אדם חולק (ט) כר', אלעזר בר' שמעון אע"פ שלא חטא מי קוצים מן הפרס ביער רק השב אם היו חיים היו מהם צדיקים יוצאים (י) ונחום איש גם זו בעבור שלא מיהר לתת להם לעני ומת ביקש להקב"ה על איבריו ועל גופו (יא) ובן אהותו של יועזר קיים בעצמו ארבע מיתות ב"ד הרי למדנו מי שחטא בעבירות המורות והביא את עצמו לייסורין יש לו חלק לעולם הבא ודוקא הוא בעצמו אבל אדם אחר לא שאם ביקש ראובן לשמעון הכיני והמיתני כדי שיהיה לי כפרה על עונותי אל ימיתנו אבל אם בקש לפני רבים לאחד ואמר אתם יודעים שעונותיי מרובים תצוו להכות אותי עד שפוך דם עלי יעשו רם לא יכוחו עד שימות, ולא יחטא אדם כדי שלא יחטא עוד כגון אחד היה חוטא בנשים [ב] וסירס את עצמו כדי שלא יחטא עוד (יב) ולא יעשה אדם תשובה של עינוי בשבת שלא ישב בשבת במים קרים ושאר דברים הכתובים וכיוצא בהם (יג), ולא יעשה הבן מלקות לאביו ולא יעשה עולה לאביו כדי לקנות בגדים לאמו (יד) אבל מטעם הבן לאביו שאם האב עשיר ומרעיב עצמו ואת אמו יעשה אותו אם יוכל ובאותם מעות יקנה צרכי אביו ואמו כדי שלא ירעבו אבל לא צרכי עצמו.

משנת אברהם

חס כוונתו כדי לנטל ממנו תלוה והרהור שרי, ואם כבר קיים מצות פו"ר, הגם שיש כאן מצוה דרננן של ולעזר אל תנח ידך, לכל זאת מותר לו לשתות כוס של עקרון נכדי לעסוק בתורה, ויכול שכן כדי שלא ירהר נאסור. ולפ"ז דברי הריטב"א הג"ל הם שלא כדברי רבינו, דהא לפי דעת רבינו, אסור לו לשתות כוס של עקרון אפילו נכדי שלא יחטא בפועל ממש, ולדברי הריטב"א מותר לשתות כוס של עקרון אפילו נכדי לנטל ממנו תלוה והרהור בלגל, והגם שלא קיים עדיין פו"ר.

אולם נראה שהריטב"א לא כתב אלא צוהה כוס של עיקרון ולא בסירוס ממש נצטרי הזריעה וההולדה, וכנראה געתו שצאופן זה אין כאן איסור לדורייתא משום דנתורה כתיב ונאח"כס לא תעשו כן, והיינו ע"ש ממש כמו שדרשו בשנת ונמחיקת השם : ע"ש היא דאסור אצל גרמא שרי, ע"ש שנת ק"כ ושתית כוס של עקרון אינה ע"ש ממש, והגם דרשינן קרי צ"י לא תיעשה, ע"ש צרש"י שנת ק"י. הא כבר כתב המאירי שם דלזין זה אלא אסמכתא, כלומר, ואינו אלא מדרננן לכן צאם רוצה לעזור על דרננן כדי שלא לצוא ליד תלוה והרהור שעל ידיהו יכול לצוא לאיסורי לדורייתא, ומה גם שהרהורי עזירה עצמן עזירה, מותר לו לעזור על דרננן, ואין זה בכלל מצטל מצות עשה דפו"ר, דהא אינו עושה מעשה נידים לנטל את התלוה, אלא שצטל שיעסוק בתורה אסור לשתות כוס של עקרון, דהא אי צטל פטר נפשו צק"ש שפרית וערבית ושאר לימודו אינו לדורייתא, ולמה יעזור

ואינו משתנה אחר כך כלומר אינו מתצרר אחר כך שצאותו זמן שחטף הו' ראוי לענוש, גם רב מודה שאינו נענש למפרע. ודומה למה לדמריק נבטיין מ"ז : הכי שחטא, חסם חס ינא אליהו וילאמר נחד מנייטיו דענד הול קינן כספו קרינא צ"י הכל לאו קינן כספו הול כלל. ע"ש.

סימן י"ח

[א] יש לו להזהר כן צרקה הלכות תשונה, ט', תשונת הגדר יגודר עצמו מלרלות נשים ולא צתכשיטיהו.

סירוס, שתית כוס של עיקרון.

[ב] וסירוס את עצמו כדי שלא יחטא עוד, ומסופקי חס דעת רבנו שאסור לסרס עצמו כזוונה שלא יחטא עוד, היינו שהוא עושה העזירה כדי להכלל מעזירה, אצל כשעושה עזירה כדי לעשות מצוה מותר לו לא שגא, ומה שמציאתי לספק זה, הוא, מה שכתב הריטב"א צינמות ס"ג ואסור לאדם לשתות שום דבר שיעקרוהו כדי לעסוק בתורה, אצל לנטל ממנו תלוה והרהור שרי, וכן שמעתי בשם רבינו הגדול ז"ל שאם קיים מצות פו"ר וחסקה נפשו בתורה לגמרי ורוצה לשתות או לאכול דבר של עקרון כדי שלא יתבטל מתורתו שהוא מותר, דההוא דר' יהושע לערב אל תנח ידך, מצוה היא דרננן וכתי הא שרי, עכ"ל ע"ש. ומשמעות דברי הריטב"א אלו היא, שאם עדיין לא קיים מצות פו"ר, אסור לו לשתות כוס של עקרון כדי לעסוק בתורה, אצל

ית. (א) ס' א', (ב) ב"ם נ"ם א', (ג) ב"ם צ"ד ב', (ד) ע"ז י"ז א' וצפנינו רב חסרא. (ה) סנהדרין צ' א', (ו) שם ס"ג ב', (ז) דפנינו רב חסרא. (ח) ע"ז י"ז א'. (ט) ב"ם פ"ג ב'. (י) תענית כ"א א'. (יא) בראשית רבה פרשה ס"ח. (יב) בשרש או"ח ס' רפ"ח ובאורחיים שם לא הוזכר אם עניו שאינו של תענית לשם תשובה אסור בשבת אבל בכלבו ס"ו כתב לא ירחץ במים ארבעים יום רצופים כבר שכתוב וי"ט ור"ח ובאורחות צדיקים שער החשובה כתב : וישכח על הארץ כו' בלא בר וכתת כי אם בשבת וי"ט ישכח על תבו וקש וכו' בראשן. (יג) סנהדרין פ"ח ב'. (יד) דברי רבנו בבאו שוורים דבריו שכתב קמפו ס'ו תחתמ"ק יעו"ש ומה שהעירוהו שם.

לא ידענא דסירוס נקבות אסור, ומיילא לא שמענו דאסור להקריב, ועוד, דכל היני צהס הוא מיותר — צה הכחצו להסיר להקריב נקבות ומסורסות, אצל אין פלוגתתם כלל לענין איסור דסירוס, היולא מהאמור ונארצכס לא תעשו כן, דסס האיסור לדברי הכול על הזכרים בלבד. מנאלא אומר שלא אסרה התורה כלל לסרם את מין הנקבה לא צנחמות ומיות ולא באלס. אלא דבאלס מלמד האיסור של סירוס יס עוד איסור אחר מפני שעל ידי כן מצטלו ממלות פו"ר, לכן כשאמרו צ"ס שנת דהא דמותר לשתות כוס של עקרין ללודך רפואה מיירי צאסה, הקשו ספיר דהתינה למחן דסונר דאין אשה מצווה על פו"ר, אצל לר' יוחנן צן צרוקה הסונר דעל שניהס נאמר איך אשה מותרת לשתות כוס של עקרין, והגס שאין האיסור של סירוס נוהג צה אצל אסור מכלל מקום צכדי שלא תצטל מפו"ר.

ובדברי התוס' צצנת ק"י: ד"ה סירוס מה שרי, משמע מפורש דאין ענין סירוס משום מצטל פו"ר, דהא הקשו שם צתוס' אמאי לא מקשה צגנ"י איך מותר לשתות כוס של עיקרין הא מצטל מפו"ר, ואס נאמר דסירוס היינו טעמא דאסור משום ציטול פו"ר, א"כ היינו הך ומאי מקשה צתוס', אלא ודאי דסירוס הוא איסור להוד ופו"ר לחוד.

אור"ח מדברי הרצ"ד שעל התו"כ, ה"ל, משמע דפלוגתת הת"ק ור"י הוא לענין איסור סירוס צנשים ולאו דוקא לענין הקרצה, ע"ש, וכנראה שיטה זו תפש הגר"א ז"ל צש"ע אה"ע ס' ה', ע"ש. והצ"ח כתב דצאשה אינו צמנ"י סירוס צמעשה אלא על ידי שתיית כוס עקרין, כנר הקשו עליו מהא דאמרו שאין פרה ומזירה יולאת ממזגרים.

וראיתי צספר יעיר אוןן להרב חיד"א ז"ל צצמערכת ח', שהאר"ך הרצה צענינים אלו והצי"ד דברי הריטב"א שהצנתי וגס מפלפל הרצה אי צצתיית כוס עקרין יס איסור דאורייתא או אינו אלא מדרצנן, ואין כאן מקום לפלפל צדצנריו, צרס צדנר אחד הגני להאיר, והוא צמה שחקשה צדברי הרמז"ס שכתב דהמשהה סוני עקרין כדי לסרסו אסור מנדאורייתא ואינו לוקה, והקשה, הא מסקנות הגמ' צצנת הוא דאסור אפילו כשאינו מתכוון לסרס, ע"ש שהאר"ך הרצה, ונראה לפע"ד לייצב דברי הרמז"ס אלו, צהקדס להסציר צהא דאמרינן שם צגנ"י וסירוס מי שרי וכ"ו שאני התם דמתכוון הכא מעצמו, דאמר ר' יוחנן דהרואה לסרס תרנגול יטול כרצלתו. ויס דלקדק צדברי הש"ס דמתחיל לתלך דשאני התם דקא מיכוון, היינו שעושה צכוונה צכדי לסרס אסור והכא כשותה משום רפואה אינו מתכוון לסירוס אס כן הי' לו לסייס אצל הכא דלא קא מתכוון, ואמאי מסייס אצל הכא מעצמו, כלומר, שאין זה עושה פעולת הסירוס צאיצרי האריעה, דלפי זה הי' לו לומר שאני התם דקא עציב מעשה סירוס אצל הכא מעצמו, גס מה שמצי"א מר' יוחנן דהרואה לסרס יטול כרצלתו סותר לצרריו הראשונים, דהא לפי מה דמסיק, לא שרי אלא כשאינו מתכוון וגס אינו עושה מעשה צאיצרי האריעה. ומייתי ראי' מר' יוחנן דהרואה לסרס, א"כ מותר אפילו כשמתכוון לסירוס ממש אס לא עשה מעשה צאיצרי הסירוס. ולא ראייתי למי שעמד צזה. **ואפשר** לפרש דצנר שאינו מתכוון לצד לא יועיל להסיר לכאן אפילו לר"ש, ומכיון דהוי פסיק רישא כמי שכתבו צתוס',

לכן הרכיבו שני היתרים צנר שאינו מתכוון וגס מעצמו, כלומר, כחו, כהרצה שיטות דלא אמרינן פסיק רישא צכחו, לגני צצנת אולס דנר זה דצתיית כוס עיקרין הוי רק כחו, היינו שהשותה אינו חותך את איצרי האריעה אלא שהמשקין שהאלס שותה משתייתס מעצמם את איצרי האריעה, ובכן אין ליחס את הפעולה של השחתה, ישר אל השותה, כמו דאמרינן צקיודשין כ"א גני צרעט מאלי מיעט מיעט סס, פירש"י: שלא יתן סס על אצנו וינקצנה דהא לא דמי למורעט, שאינו נוקב ונכח אלס אלא מחליו, עכ"ל. אולס צנטטל כרצלתו של תרנגול הפעולה עוד יותר אינה משתייכת אל האלס, כי אין שום צנר משחית את איצרי האריעה, ואפילו צהס"ד, לא הי' עולה על הדעת שכרצולת של התרנגול מקושרת צאיצה צד עם איצרי האריעה, אלא שכן הוא הטבע שהתרנגול נעשה עקר עם

אפילו על איסור דרצנן אשר הי' גרס לצטל מצות עשה דפו"ר דאורייתא צכדי שיוכל להרצות נמצוה דרצנן. — הגס כשאני לעצמי הגני מוספק אס הקורא ק"ש שחרית וערבית ולומד גס כן, אס אינו מקייס מצות עשה דאורייתא גס צמה שלווח, וכן מי שפטר נפשו ממצות צקה על ידי שנתן פרוטה לעני, ואח"כ נותן עוד צקה, האס נאמר שמה שנתן יותר מן הפרוטה אינו צנדר צקה דאורייתא, אצל כך כתב הגאון צעל צית יחקה, אורי"ח ס' צ"א, ולדעתי אינו כן, ועי' צהר"ן נדרים ח', ותמנל צכברי — ובצכנר קייס מצות פו"ר, אז האיסור קיל עוד יותר, כדמתואר צצנת ק"י"א דמשני צאשה, פרש"י הואיל שאינה מצווה על פו"ר אין צה איסור סירוס, כלומר סירוס על ידי שתיית כוס של עקרין — דאין לפרש דגס איסור סירוס צפועל ממש אין צאשה דהא מפורש צתוספתא פ"ד דמכות דת"ק סונר דהמסרס את הנקבה חייב, אלא דשס ויירי צמסרס צידיס וכאן מיירי צצותה כוס של עיקרין — לכן אפילו צכדי לעסוק צתורה מתיר הריטב"א לשתות כוס של עיקרין, דמה שעונר על מצוה דרצנן של ולערב אל תנח ידך, יחקה צמה שילמד צהתמדה, ומצוה זו אפילו נאמר שאינה אלא מדרצנן אצל היא תמיית, והאיסור דרצנן צצתיית כוס של עקרין אינו אלא פעס אחת, וצפרט שהגני מוספק אס מצוה זו דרצנן של ולערב אל תנח ידך מתקיימת צמה שהוא דר עם אשתו, כי אפשר שהכוונה היא צאס יחי' לו צניס לעת וקנתו, ואולי לא יחי' לו צניס, א"כ העצירה זו היא ספק, דשמא לא יזכה לצניס יותר, ומזרה ילמוד צודאי, זו היא שיטת הריטב"א, אצל רצינו מדנר צסירוס צידיס זה הוא איסור דאורייתא, ואיך יעצור על איסור דאורייתא צכדי להנלל מאיסור אחר, הלא צש"ס צצנת ד' ומספקא לן אס מותר לעצור אפילו על איסור דרצנן צכדי להנלל מאיסור דאורייתא, ובכל אופן נשמע מדברי הריטב"א ה"ל דחמור איסור שתיית כוס של עיקרין צכדי לעשות מצוה משתיית כוס של עיקרין צכדי להנלל זון העצירה, ח"כ, ומיילא נאמר דאס רצינו אסור את הסירוס צכדי להנלל עצמו מאיסור עצירה, לעשות מצוה על אחת כמה וכמה שאסור.

ובדברי רש"י ה"ל צצנת ק"י"א דאין איסור צאשה למ"ד דאין אשה מצווה על פו"ר, יס לעיין, מה ענין איסור סירוס לפו"ר, הלא העיקר איסור צצתורה ונארצכס לא תעשו כן קאי על צנחמות ומיות, א"כ, חזינן דאין איסור סירוס משום שלא לצטל פו"ר, דהא אין עלינו חיוצ להשתדל להפרות ולהרצות את החיות והצנחמות, אלא צע"כ, דסירוס אסור משום שהמעשה עצמה עצירה, וכי גרע אשה מצנחמה, ואיך נאמר שעל סירוס של צנחמה נהרנו ועל סירוס אשה לא נהרנו. ונאמת קושי"א זו לא על רש"י לצד היא אלא על המ"ד החולק על הת"ק צתוספתא ה"ל ופטר על סירוס של אשה קשה, אלא דעל התוספתא לא קשה דאפשר לומר, דהוא רק פטר ומחלקות אצל איסורא דאורייתא איכא, אלא על רש"י המפרש דאשה שרי לשתות כוס של עקרין מפני שאינה מצוה על פו"ר, קשה.

שוב ראייתי צספר מנחת חינוך מצוה רצ"א, שעמד צזה, ומכה קושי"א זו הוא מסיק דאין פו"ר תלוי צסירוס, אלא סירוס הוא איסור צפני עצמו, אלא דצזירת הכתוב הוא דאין סירוס צאשה, ע"ש, אלא שלא ציאר מקור הדברים.

והנראה צזה לפע"ד הוא, דצצתות כהניס פרשת אומר איתא; מניין שהנקבות צסירוס ת"ל כי משחתם צהס מוס צס, ר' יהודה אומר צהס, אין נקבות צסירוס, לא ירצו לכס תלמד שאין מרצין, עכ"ל. והנה פסוק זה אל כי משחתם צהס, הוא מקושר עם מיד צן כנר לא תקרינו את לחס אלהיכס מכל אלה כי משחתם צהס וכ"ו, ואין זה ענין לאיסור סירוס, דזה נלמד מכתוב שלפניו ונארצכס לא תעשו, אלא דפליגו ת"ק ור"י לענין הקרצה אס מותר להקריב נקבות ומסורסות, דת"ק סונר שגס נקבות ומסורסות אסור להקריב, כי התורה אסרה להקריב צנר מושחת, וסירוס משחת גס את הנקבה, ור"י חולק ממש דכתיב כי משחתם צהס ולא כתיב צהן — והגס דלפי חוקי הלשון צאס הדברים צלשון רציס הכולל זכר ונקבה אומרים צלשון זכר, אצל שאני הכא שהתורה היתה צריכה להשמיענו דין זה דנוהג צנקבות, דלכתי

ימ. מי [א] יבא על אשת איש אם בא לישראל היאך לעשות תשובה אם בא על אותם שחייב ברת כמפ' הניגה (א) אומר חילוק מתי מעות לא יוכל לתקון ומתי יועיל תשובה ומאותן שמועיל להן תשובה ואמרו (ב) חייבי כריתות שלקו נפסדו מדי כריתתן. הרי יש לעשות דבר השקול למלקות או לכרת. אם ימות החורף הוא כשכא לשאל וקרח אם רצה בנהר ישבר הקרח וישב במים עד פיו או עד חוטמו כפי אותה שעה שדיבר עמו על העבירה עד שגמר העבירה. וכן יעשה תדיר כל זמן שיש קרח. ובימות החמה ישב בחפירה שנמלים שם ויסתום פיו או בכלי ששם הנמלים. ויהיה לו אה"כ כלי אחר מלא מים שירחיק בו ואם העת באותן ימים שאין זה וזה יתענה רק לחם ובמים יאכל בערב כי (ג) בדאובן אומר שישב לשקו ולתעניתו אע"פ שעדיין לא יהודה יהודה כי עדיין לא נעשה מעשה (דף ט') תמר. ולמה במים כי אומר במדרש (ד) מאה ושלשים שנה היה יושב אדם הראשון במים עד חוטמו להתכפר על שהטא בעץ הרעת שנגזרה גזירה על כל הדורות. ועוד גפסו נתחמם בעבירה ויתקרה ויתענה עד שיוכל לקיים לישב במים בעת הקרח. או כשיש נמלים ודבורים. ובימות החמה בנמלים ויקשור בבגד את פיו ואת נהריו שלא יכנסו בו. ואם (ה) על ברת וילדה. או אם בא על אשת (ו) בלא אונס או על אשת כהן כאונס הרי אמרה על בעלה או אם ילדה (והוליד) ממזר זה היה מעשה שחורו לו ועשה בנמלים כיום, ובלילות היה שוכב על הארץ בימות החמה כדי שיעלו עליו פרעושים ונקל זה בעיניו והלך ערום במקום כוורת עד שהיה בשרו נפוח וכשמתרפא הולך עוד שם כך עשה הרבה פעמים מה שכתבנו. ואם הטא הרבה פעמים באשה צריך הרבה פעמים כאשר כתוב. ואם הוליד ממזרים הרי אמרו (ז) ממזרים לא חיינ מעליו עליו כאילו שופך דמים. וכן מי שבוטל ארמאית וילדה ממנו או אותה שכתוב למעלה. אל יאמר הרי (ח) א"ר יהודה באותה אשה באותו מקום באותה שעה אקיים זה. ושמו האשה תחפין להזקק ויש לו חטא ולא אמרו שיביא האדם את עצמו לירי עון. מי שבוטל ארמאית או שפחה אם בעל אפילו פעם אחת יצום שלשה ימים לילה ויום רצופים שלא יאכל לא ביום ולא בלילה כן יעשה ג' שנים ואם רוצה ג' פעמים ג' ימים וג' לילות בשנה אחת דיי לו. ואם יהיה לו בנים ממנה ועובדים לע"ז יש לו לעשות עוד דין אחר עמו ואל יאמר אדם והלא שמשון הגבור בעל ארמאית והקב"ה עשה לו ניסים בגוף מן הלחי. יש לומר שמשון היה דוחקן להתגייר וכן הוולדות. אפטר אמה (אפטר ד טו) וכאשר אברתי ואמרו (ט) שכך אמרה כאשר אברתי מוכך שעך עתה הייתי אנוסה ומכאן ואילך שיש לי להמציא לו גופי שיש לי לומר אני אתרצה לך כדי שישמע אלי. וכיון שבבעבור היהודים יש לי לחטוא לכך (שם שם) וצומו עלי ואל תאכלו ואל תשתו שלשת ימים לילה ויום לכך אם בא לפני חכם ושואל היאך יש לו לעשות תשובה שיתכפר לו יש לו להורות לו שיצום שלשה ימים ושלשה לילות רצופים ואם ילדה ממנו בנים וכוונת עובדים לע"ז אע"פ שלא נתכוון להוליד כיון שידוע שהשוכב עם אשה היא מתעברת צריך לקבל דין על זה שבכל שנה (באותם) הימים שיתענה ג' ימים וג' לילות רצופים וכן מי שיש לו כדי פרנסתו ולוקח אשה שאחיה בשרים (י) ורב בנים דמיון לאחי האם. הרי עתיד להפריע ממנו שגרים שכוני רשעים. ועל כל אלה נאמר מעות לא יוכל לתקון. וכתוב (הושע ה ז) כי בנים זרים ילדו ואל יאמר אדם (יא) ארבעים יום קודם יצירת הולד גזרין לו איזו אשה יקח ולמה פרשע אם יקח אשה שאינה הוגנת לו כבר נגזר אם כן לא יהיה חייב אדם על העריות. אלא הרשות ביד אדם על כל עריות וגם על שכבת זרע שאדם מוציא בעבירה. כששכב יש לו להורות שישב בקרח במים. לפי שאמרו (יב) כל האוחז באמה ומשתין (יג) או שמשים ידו על טיבורו ולמטה כאילו מכיבא מכול לעולם וכאילו שופך דמים שהרי דור המבול חטאו בשכבת זרע לכך נידונו במבול ואין לומר (יד) כיון דברותחין קלקלו ברותחין נדונו אם כן השב מאותו עון יעשה לו כן. כיון שמעצמו משים על הלב ושואל תשובה אין להורות לו שימית את עצמו וכתוב (עמוס ה ד) דרשוני והיו יושב במים קרים וגם לא ילך לטיולים שמביא לחטוא בנשים (טו) שחוק וקלות ראש מרגילין לערוה. אם חטא בסתר שלא נודע לבני אדם אלא אותה אשה שחטא עמה יודעת כשעושה תשובה יש בחכמה לעשות שאותה אשה תדע שעשה תשובה [ב] ולא אחרים ולא ידבר עמה עוד

מ ש נ ת א ב ר ה ם

הגם שזה הול ונעננו, כמו סס של נרצע שפועל מחליו, לכל זאת הול נכדי לסרס, ולכל הפחות הפעל של סירוס יש כאן, לכן אסור וכן התורה, אלה שאין לוקין עליו, משום דהין צו מעשה, דהא הסגרנו דהסס פועל מחליו.

סימן י"ט

[א] מי שגל וכו' עיי' צרקה הלכות תשובה, כי הרבה מדברים אלו הנוגעים לסיגופים נאמרו גם נסגנון אחר. ונדלוי מקור אחד לכלם, כי כידוע הרקע מיוחס לתלמידו של רבינו. [ב] ורא' אחרים וכו' עיי' צנוז"א א"ח סימן ל"ה, דמסיק שגל תשובה חייב להגיד לנעל האשה שכתב זה ולהודיעהו כי אשתו זנתה. ומדברי רבינו משמע שאינו מחוייב להודיע לנעל האשה. ולאפשר שכונת רבינו שהבט"ת יודיע להאשה כדי שתורה צפני נעלה וזהו תהי' נאמנת משום דמה שהבט"ת מסייע לה הוי כרגלים לדבר. וע"ש צנוז"א הגל.

בושת בעבדים.

[ג] ואם חטא עם שפחה שגומרת התורה אין להם נזשת. ע"כ מקור דברי הרה"מ הול צנצנא קמא פ"ז סס נמשנה הסונל צנצנא כנעני של אחרים חייב צנולן ר' יהודה אומר אין לעבדים נזשת וטעמו דר' יהודה מנזאר סס

נוטלין ומנוי את כרצלתו, ולכן מתיר ר' יוחנן לטול את הכרצלת אפילו כשהם מתכוון זהו כדי שיסרס התרנגול דהא אין כלן שום מעשה של איסור, זה פירש הגמ' אצל הכא מעננו, כלומר הגם שהסמים שזוהי משחיתים את איברי הזרע, לכל זאת דומה לסס צנצנו של נרצע, דהוי מחליו, מכתו, ול"כ, פסיק רישא נכחו נותר, והרא"י לזה דהא כשהוא רק גרמא ממש מתיר ר' יוחנן אפילו בנמתכוון, א"כ, הדין נותן להתיר כלן אפילו כשהוי כהו, שהוא קיל יותר מנרמא, צאין ומתכוון. ועל זה מזהה, דהתם נאמת אין התרנגול מסתרכ כלל אלא שאינו רוצה זה, אצל כשהאדם מסתרכ אסור אפילו צאין מתכוון ונכחו, ללא דמי לשנת, דגני שנת לא אסרה תורה שהי' הפעולה נפעלת בשנת, דהא מנאל אדם מייס לגינה מע"ש והולכת ומתמלאת כל השנת, והאיסור הול שהאדם לא יפעל בשנת, אצל כצאן התורה הקפידה שלא יעשה הסירוס, היינו האיסור הול על הפעולה הנפעלת.

ואם כמים הדברים יונח מה שמקשה נספר יעיר אחן הכ"ל על הרמז"ם פ"ו, אסורי ביאה י"א, המשקה עקרין לאדם או לשאר מוינין כדי לסרסו ה"ז אסור ואין לוקין עליו, ע"ש וקשה הלל כפי מסקנת הגמ' שצנת אפילו כשאינו מתכוון מני אסור, לפני הכ"ל יונח, והרמז"ם ה"ז מסתרי זהו דכל המשקה עקרין.

יפ. (א) מ' ב'. (ב) מניחה ז' ב'. (ג) בראשית רבה פ"ד ולפניו בשקו ובתעניתו מובא בתים' ב"ח צ"ב א' ד"ה מי: ששב שסוק ומתעניתו ועו"ש שדבריהם הם דברי רבנו בבא. (ד) פרסי דרבי אליעזר פרק כ': באחר בשבת כנס אדם במי ניהוון על שהניע חסים עד צוארו ובוהר בראשית כ"ה ב': אדם שפח על ראשו ובכי וסאל במי ניהוון עד פרסיה כ"י וכן הוא במדרש רות החרש פרשה א' וילקוט בראשית רמז ל"ד ומה שכתב רבנו סאה ושלשים שנה יעוין עירובין י"ח ב' שאמרו: יושב בתענית מאה ושלשים שנה. (ה) צ"ע עבר על חייבי ברת. (ו) צ"ע ישראל. (ז) יבמות ע"ח ב'. (ח) יוסט פ"ו ב'. (ט) מניחה ט"ו א'. (י) ב"ב ס"י א'. (יא) סוטה ב' א'. (יב) שבת מ"א א'. (יג) גדה י"ג ב' ויעו"ש. (יד) פתהרין ק"ח ב'. (טו) אבות פ"ג מ"י.

ואם ידוע לרבים שחטא ידעו רבים תשובתו ואם ידעו רבים שחטא ואין ידוע (עם) איזו אשה אל יוריע שם האשה [ג] ואם חטא עם שפחה ששומרת התורה אין להם בשת הנה אמרו (טו) (ויקרא יט כ) בקורת תהיה היא לוקה והוא אינו לוקה לפי שאמרו (יו) בעבד עברי רבו מופר לו שפחה כנענית לפיכך אחד שבא על שפחה כנענית אינו לוקה וכן יפת תואר שהתיר הכתוב כשלקחה הרי היא בירו ולכך מי שבא על שפחה כנענית אינו לוקה ואחד לוקה וערשה כעניין הזה: חסר פאן (ג' וחצי שורות חלק) (ע"ב. חמש שורות חלק).

כתיב (חושע יד ג) קחו עמכם דברים ושובו אל ה' (יה) אלהיכם אמרו אליו כל תשא עון וקה טוב. אחד חטא בעבירות גדולות ובה לפני חכם ושאל לו כמה יתכפר לו עון קפון. ולא רצה להורות לו. אמרו לו למה לא תתן לו כפרה. אמר על החמורות אינו שואל אלא על הקלות לכך לא אתן לו כפרה. ובתיב (ירמיה ב לה) הנני נשפט אותך על אמריך לא חפאתי אלא כל עונותיך יתודה ובתיב (ויקרא טו כא) והתודוה עליו את כל עונות בני ישראל ובתיב (חושע יד ג) כל תשא עון:

משנת אברהם

ונראה לי להסביר הדבר. דהנה לכאורה דברי התוס' בנדה מ"ז שהנאתי לריכים ציאור, דהוקשו על שמואל דהייב ד' זוזי לאמת' מדר' יהודה דלומר בהחובל אין לענדים נזשת. ומה קושי' היא זו, הלא אמרין נגמ' שם שמואל לטעמיה דלומר שמואל לעולם נהם תעבדו, לעבודה נתתיו ולא לנזשה, הרי דשמואל לא סבירא ליה להא דר' יהודה, ומה קושי' הקשו התוס'. וע"כ נריך לומר דשמואל ור' יהודה אינם מחולקים ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, והיינו דשמואל יודה להא דר' יהודה דמלחיו דמוכי ילני אנשים יתדיו ממעטינן ענד דאין לו נזשת, פירוש, דאין נריך לשלם לו דמי נזשת דכתיב נחלי קרא. אבל סבירא ל' דאף על גב דפטור מתשלומין דמי נזשת עכ"ז אסור לנייש את ענדו בכדי, ודריש ל' מלעולם נהם תעבדו והוי ללו הנא מכלל עשה. וצאם צייש את ענדו או שפחתו בכדי גדול' דהוי ל' עוגש, ולכן פירשו נתוס' דשמואל יהיב לה לאמתיה ד' זוזי בכדי לפייסה על הנזשה שעשה לה ולהנלל מעוגש, כי שם בהמעשה המוצא נגמ' צייש שמואל לאמתיה בכדי, והיא לא חטאה כלל. וכל זה דוקא במקום שהיא מנייש את ענדו או את שפחתו בכדי, כמעשה דשמואל. אבל הכא צנידון שהניח הרהמ"ח שחטה עם אשה הוא השפחה שגם הוא חטאה וחומר עוונה ולא מיבעיא צנא על עכו"ם גמורה דדעת הרמב"ם דדינה שנהרגת כנהונה עיין ברמב"ם איסורי ציאה פ"ג הלכ' י' דולדי דמותר לנייש אותה. אבל אפילו נחמי' שפחה וחמי' נת תורין נראה צנור דמותר לניישה ולא שייך הלי איסור דלעולם נהם תעבדו אלא היכי דמניישה בכדי אבל לא במקום שהיא היתה תקלה לעבירה. וצוה יונת כל הכ"ל.

שוב ראיתי לדברי רבינו צנימון קל"ז שהניח להא דשמואל דהייב לה לאמת' דמי נזשקה וכתב שם וז"ל אסור לנייש את הענד ואת השפחה וכי' על חנם הרי מפורש בדברי רבנו כמו שציארת' דדוקא בכדי אסור לניישה אבל נאם גם היא חטאה זה לא מקרי נחנם ומותר לניישה ואין לה נזשת כנ"ל.

ומה שכתב רבינו: הנה אמרו וכי' לפיכך אחד שגא על השפחה, נראה לי שהם שני ענינים כי אין לומר שרבינו נותן טעם למה שאמרה התורה נקורת תהי' היא לוקה והוא אינו לוקה כדי שלא יאמרו אחד מותר לכתחילה ואחד לוקה, דהא נקורת תהי' תהי' על שפחה חרופה כמנואר נגמ' ונשפחה חרופה הלא הבעל מניח אשם, ולפי הטעם כדי שלא יאמרו הי' להיות פטור לגמרי מקרבן. ועוד אין הטעם אזה נופל כלל בשפחה חרופה, דהלא שפחה חרופה היא חמי' שפחה וחמי' נת תורין ומקודשת לענד עברי, והשפחה שהרג מוסר לענד עברי הוא שפחה כנענית ולא חמי' שפחה וחמי' נת תורין. וכן יפת תואר היא כנענית גמורה כידוע ומה שייך טעם זה לחמי' שפחה וחמי' נת תורין שהיא כישראלית גמורה למשנה האחרונה בחגיגה, והאמנם שגם נאמר דרך חמי' ענד וחצי' חייב צכל המלות כי כופין את רבו שיחררו, אבל הלא מנואר נגמ' דהייב

נגמ' דף פ"ח דלמד וקראל דכי ילנו אנשים יתדיו היש וחליו וכי' ילא ענד שאין לו אחוה ע"ש.

והנה מדברי הרהמ"ח תשמע שגם שפחה ששומרת התורה והיא חמי' שפחה וחמי' נת תורין אין לה נזשת כי כן נראה ממה שהניח רבינו מקראל נקורת תהי' היא לוקה והוא אינו לוקה, דמייירי נחמי' שפחה וחמי' נת תורין, דנקורת תהי' דרשינן, נכריתות י"א ע"ש נגמ' ונמתיתין, ושם נופרש איזה שפחה כל חמי' שפחה וחמי' נת תורין ע"ש הוא הנקראת שפחה חרופה כמנואר נגמ' ובהלכ' איסורי ציאה פ"ג הל' י"ג, וע"כ נראה שדעת הרהמ"ח היא שאין נזשת לא לענד ושפחה שחיים משומרים כלל, ולא לחמי' שפחה וחמי' נת תורין, דנאם אין נזשת לחמי' שפחה ולחמי' מכל שכן שאין נזשת לענד ושפחה שלא שחתרו כלל.

וצריך ציאור, ה"א יקשה מדוע פסק הרהמ"ח כר' יהודה דענד אין לו נזשת שהוא חולק עם חכמים שהם רבים ע"ש צ"פ החובל פ"ו ועיין בהרמב"ם פ"ד מהלכות חובל ומזיק הלכה י' שפסק גם כן כחכמים דהחובל בענד כעניי חייב צכולן. אבל קושי' זו יש לתרץ דהרהמ"ח מלא סעד לדברי ר' יהודה מהגמ' בנדה דף מ"ז דליתא שם רב נחמן מחליף להו ופירש רש"י מחליף להן את של זה וזה ואינו מקפיד על נשתן, רב ששת מוסר להן לערבי ופיר' רש"י מפקיר שפחתיו לערביים וטוהג נהן מנהג הפקר, הרי מפורש דגם ר' נחמן ור' ששת דהם נתרלי פסקו כר' יהודה דאין להם נזשת וכן פסק הרהמ"ח כוותיה.

אולם קשה לי דאפילו ימוא דהרהמ"ח כר' יהודה סבירא ל' דאין לענדים נזשת, אבל הלא מנואר נהא דנדה דף מ"ז שמואל צדק נאמת' ויהיב לה ד' זוזי דמי נזשקה וע"ש נתוס' ד"ה צדק נאמתיה, שכתבו דאפילו לר' יהודה דלומר בהחובל אין לענדים נזשת פטור רק מנחמים אבל עוגש יא. ולפיכך נתן שמואל להאי אמתיה ד' זוזי בכדי להנלל מעוגש ע"ש ואיך פסק רבינו שכל דבריו הם נמידות הסידות, דענדים אין להם נזשת ומתיר להריע עם השפחה במקום שיש עוגש כנ"ל.

ועוד קשה לי מניין לרבינו דגם שפחה חרופה אין לה נזשת דאפילו תימוא דר' יהודה סבירא ל' דענד אין לו נזשת כל זה דוקא ענד גמור אבל לא שפחה חרופה דהא דברי ר' יהודה מנוארים צנושנה דהחובל דף פ"ז ושם ליתא דהחובל בענד כעני ר' יהודה אומר אין לענדים נזשת. הרי מפורש ענד כעני, ועוד הלא טעמו של ר' יהודה הוא דלומר קראל כי ילנו אנשים יתדיו איש וחליו צניי שיש לו אחוה ילא ענד שאין לו אחוה, ונסתדרין פ"ו צניי גנונני מי שחליו ענד וחליו צן תורין ר' יהודה מחייב וחכמים פטריין ושם נגמ' ר' יהודה סבר מלחיו לאפוקי ענדים, בני ישראל למעוטי מי שחליו ענד וחליו צן תורין. הרי מפורש דמלחיו אין למעט רק ענדים גמורים אבל לחמי' ענד וחצי' נריך מיעוט מנני ישראל וא"כ גבי נזשת דלא כתיב בני ישראל רק כי ילנו אנשים יתדיו וגומר מלא לן למעוטי חמי' ענד וחצי' וכן שפחה חרופה.

(טו) כריתות י"א א. (יו) פירושוין י"ד ב. (יא) צניינו ציאה.

ב. ג'י שגנב (א) או שלקה וגזל והחרימו מי שיש בידו שיחזירונו לבעלים והחזיר או שלא החרימו ויש עדים שגנב והחזיר אין לשמר בגנותו ואין לפרסמו ואפילו אם נשבע ואחר כך השיב אין לכיישו כדי שלא לגעול דלת לפני השבים.

כא. ראו"ב (א) גזל קרקע אחד והוריש לזרעו וזרעו לזרעו זרעו לבמה דורות אם היו יודעין היו חייבין להחזיר לזרע וזרעו של גזול [א] וכולן נידונין בגחינום אע"פ שאין עדים ושטר. ואל יאמר אדם שתופס ממון חבירו בעוולה. אם תופס שווה ליטרא כמה ליטרוין לצדקה אל יאמר יחשבו לי הנתינה כנגד הגזילה טוב לו לאדם שלא יגזול שוה פרוטה ולא יתן הרבה לצדקה מאשר יגזול מעט ויתן הרבה לצדקה. אחד בא לפני חכם אמר לו הוה חולה והוא סבור שלא יחיה והוא חסא בשהיה לו ליתן הרבה למס ולא נתן אלא מעט. כך עשה הרבה פעמים ועתה מתחרט אני ואין לי כמה לשלם אלא הבית שלי ויש לי בנים מה יעשו א"ל תודיע זה לשנים הטובים שבקיר ותבקש מהם (ב) שימכרו הבית ובמקצת יפרנסו בניך וילדי ביתך ובמקצת יפרנסו עניי העיר והקרן בכח הקהל או בצרכי צבור : אחד גזל (ג) על רמאות שעשה אחד שחשב לו טעות ואותו הלך למדינת חים למרחוק וזה שרימה נתחרט ורצה להשיב את הגזילה ולא יכול כי הלך לו ושאל לחכם. אמר הרי אמרו (ד) יוליך אחריו אפילו למרו וזה רחוק מה אעשה א"ל החכם אותו כבר הוא באותו מקום רחוק שלא תוכל לבוא אחריו ואין לך מה להוציא בדרך ועוד הליכטמים יגזלו ממך ואם היה הוא יודע שרימית אותו לא היה שב הנה עבור אותו ממון והיה מתייאש תחקור אע"פ שיש לו בנים שם אם יש לו קרוב תן לו ואם לאו תעשה בהם צרכי רבים. והוא הרויה עד שהשכיר שליו נאמן ושלה לו :

כב. כתיב (קהלת יב יב) ויותר מהמה בני הזחר. כי אמרו (א) מי שגזל מאחד מהמשה ואינו יודע ממי גזל ממילא לא יצא ידי חובתו מן השמים עד שיתן לכל אחד ואחד. וכת' (ויקרא ה כג) והשיב את הגזילה אשר גזל פיון שאמר הגזילה למה אמר גזל אלא אם באותו יום שגזל השיב אין להוסיף יותר עליו ואז לא השיב באותה שבעת או באותו חדש או יותר צריך להוסיף על הגזילה כפי שחיה מרויה מעת שהסרו עד שהשיב לו. ויאמר אותו אדם לפי מה שידע לשער עסק האישי כמה היה יודע להרויח באותו גזל מן העת שנחסר עד שהשיב ולכך מזה יחשוב הצער. אע"פ שכל זה לא הצריכתו תורה. אבל לצאת ידי שמים צריך כל זה להשיב הצער שהרי (ב) ההובל חייב בהמשה. [א] ובשת הוא עצבון כך ככאן יודע כמה צער לגזול. כי יש שיש לו מאה ליטרוין ואינו חושש בליטרא שגזלו לו. ויש אדם שיש לו אלף ליטרוין ומצטער על שלקה לו באותה ליטרא יותר מאותו שיש לו הרבה מעט ממנו. ויש שיש לו מעט ולוקח ממנו ומצטער הוא בהסרון מאכל ומשתה. כי קודם שגזלו ממנו היה אוכל ושותה ומתעדר ולובש ועתה חסר ומצטער כל זה צריך לחשוב הגזל. צער שגורם לו ולכל הנסמכין עליו. והסרון העידונין שגרם להם. ולתת להם לפי מה שגרם ולפי הגזולין כמו שאמרו (ג) הכל לפי המבייש ולפי המתבייש ולשלם בכסף וגם לקבל דין בנוסו אם חרש או שני חרשים יתענה כענין העיוויין. וכסף שנשאר בו אפילו טרחה אינו חפץ לקבל וגם מוסיף משלו כנגד התענוגין שנחנה מאותו ממון ועניוין כנגד התענוגין עליו אמרו (ד) וזונות נעשין לו בזכות. אע"פ שלא הזכירו רבותינו בפי עומק התשובה הזאת. כך היא להפצים שלא יקראו לדין. ואף בעולם הזה יקבל עונש ונקמה לפי שמקבל בעצמו עליו העניוין שהיו ראוין לו מן השמים וכל זה אין לחזרות אלא למי (דף י') שמתחרט ומבקש להיות נקי מהקב"ה רק אם רבים גזל אע"פ ששב באלו ר' דברים שכתבנו הב"ה מביא עליו בדרביו מפני שהרבים בקשו עליו נקמה ויקבל שכר על העונשין שבאין עליו מן השמים כי מאחר שהוא מדעתו קבל עליו עונשין ועניוין ותשובות אינו ראוי לקבל עליו עונש מן השמים וכתוב (ירמיה ל יא) ונקח לא אנקך פעמים ונקח ופעמים לא אנקך כמו שכתבנו.

משנת אברהם

כיסופא הוא והא מית ל"י ולית ל"י כיסופא או דילמא משום זילתא הוא והא חלליה ע"ש. ופירש רש"י כיסופא חפייית פנים, זילתא שמוזלל זו בפני רבים ואע"פ שאינו אס על לכו ע"כ. ואם נסמוך חיתא ר' פפא אמר הכי קוננעי לי משום כיסופא דידיה והא מית ל"י או דילמא משום נשת משפחה. ע"ש והנה רבינו שכתב נשת הוא עצנון נראה דסנירל ל"י נשת הוא משום כיסופא, שגס ה', סנר נשת היא זילתא לא ה"י הומר נשת הוא עצנון כי זילתא איכא אפילו היכי דליכא עצנון כמו שפירש רש"י ואע"פ שאינו אס על לכו. אלא דלוי דסנירל ל"י נשת הוא כיסופא וכן הוא דעת התוס' שם שהוא צע"י דאפשטא נשת הוא כיסופא, וכן היא דעת הר"א בפסקיו הובא גלסס ונטה מהלכות חובל ומזיק פי' שלישי הלכ' ג' ע"ש. וה"כ צריך טעם מדוע כתב רבינו שגורם לער לכל הנסמכין עליו, והוא נשת משפחה דאם אמריק נשת הוא משום כיסופא לא הוי הטעם משום נשת משפחה כנ"ל.

וגראה דסנירל לי לרבינו דאפילו אס תמצל לומר כדעת התוס' והר"א הכ"ל נשת הוא משום כיסופא זה דוקא מדינא דאדם אכל ללאת ידי שמים אמריק נשת הוא אפילו היכי שאינו אס על לכו וליכא כיסופא רק זילתא או נשת משפחה. כי כן כתב רבינו בלן אע"פ שכל זה הוצרכו תורה, אכל ללאת ידי שמים צריך כל זה וכ"ו.

ובזה יש לתרן קושיית הלסס משנה שהקשה על הרמז"ם הלכ' חונל ג"ג שפסק דהמנייש את הישן ומת צתוך

דהגנו זה ונהג הפקר כופין את רנע שיסחררה ונכעניית הרז צענמו ויכל להפקיר את אונתו כדליתא נדה מ"ז כמו שהצתי לעיל, אלא נולחי שרבינו נתון טעם זה שאינו לוקח נגזל על שפחה כנענית והוא ז"ל חולק על אונקלוס המתרגם שהגזל על השפחה הוי צכלל לא תתי' קדשה רק סנירל ל"י שהגזל על הנכרית אין זו מלקות ודברי רבינו מפרשים כדברי הרמז"ם ז"ל צהלכות איסורי ציתא פי' י"ז הלכ' י"א ע"ש.

סימן כ"א

[א] וכולן נידונין בגחינום וכ"ו. לכאורה כוונת רבינו היא כשגזלו של הגזול אחריו יודעים שהקרקע גזולה ואינם משינים אותה אל גזילו של הגזול, אבל כשאינם יודעים מגזילת חניהם למה ידועו בגחינום. אולם אפשר דרבינו צדקדוק קטק קרקע מפני שקרקע חניה גזולת, ולעולם היא נחזקת הבעלים ואינה קנוי לגזול נשום ילוש, וגם אין שינוי רשות צקרקע, ע' תוס' סוכה"ל : ד"ה. קרקע, לכן אפילו כשגלגלתי הגזול אינם יודעים שהקרקע גזולה ונהיטו ממנה צגוג הרי הם עוזרים עציה צגוג ועל זאת נדוטים.

סימן כ"ב

[א] ובשת היא עצנון וכ"ו צער שגורם לו ולכל הנסמכין עליו ע"כ דברים אלו צריכים ציור. והנה צנצל קמל פי"ו ע"צ צע"י ר' אכל צר ומל ציישו יסן ומת מהו וכ"ו משום

ב. (א) שתי תיבות אלו יש צפחוק, ואולי כוונתו כי פסח בהיתר ואח"כ נזל.
 בא. (א) מכאן עד הרבה לצדקה מוכב במדרש תלפיות ענף נזל. (ב) אולי צ"ל שישכירו וכוה יוננו דברי והחבר שכתב : והקרן בכח הקהל. (ג) צ"ע דרך רמאות. (ד) ככא קמא ק"ג א'.
 כב. (א) ככא קמא ק"ג ב'. (ב) שם פ"ג ב'. (ג) שם שם. (ד) יוסא מ"ו ב'.

כג. ומעשה באחד שגזל ליטרא והרויח בה הרבה והיה (א) מבין הגזולן וידע ועשה ככל מה שכתבנו וכל מה שהרויח נתן לו שאין בידו שום הערימת ריבית (ב) ויש גזל של גוי שיבא לכמה רעות יותר מישראל לפי שאם יבא ישראל לשם יגזלוהו וזה הומא אחד יאבד לשאר יהודים ויוריד הרבה טובה שהיה ליהודים באותה עיר.

כד. בכל פרשת עניין הטאת ואשם בויקרא יש כפרה אבל בפרשה כהן משיח אין כתוב לא כפרה ולא פליחה (א) ששנתג תלמוד עולה זרזן ועוד כי (ב) המכפר את עצמו. אבל ככולם הוצרך וכפר עליו הכהן. ועוד (ויקרא ד ג) לאשמת העם כתיב כי היה לו לדקדק שהוא גדול כחכמה ובגדולה ובפרשות מחביריו אחד בשונג ואחד במזיד ואחד בחילול השם אבל ככולם כתוב פליחה וכפרה :

כה. כתיב (דניאל ט טו) הטאנו רשענו כלל עצמו בכלל (א) לפי שכל ישראל ערבים זה בזה. שנא' בעבן (יהושע כב כ) והוא איש אחר לא גזע בעינו לכך צריך בלשון רבים. לבקש סלח לנו כי הטאנו. וכשאנו מתוודים אנו אומרים על הטאים שאנו חייבים עליהם פקילה שרפה הרג וחנק (ב) אע"פ שירע אדם שלא הטא בכך שיהא חייב אעפ"כ צריך שיתוודה מפני שכל ישראל ערבים זה בזה ועוד שיוודה דחייב שלא יתבייש להתוודות.

כו. מזה שאמר (א) ר' שמעון בן יוחי ראיתי בני (ב) העולם והנם מועטין אם שנים הם אני ובני הם. כי בעולם הבא רק העושים מאהבה. אבל מנן [א] ערן לא דבר. כי לשם יהיה יותר :

* * *

(א) זה ספר חסידים

כז. נכתב ליראי ה' ולאזהבי שמו כי יש חסיד שלכו חסך לעשות רצון בוראו ואינו יודע לשים על לבו אלה הדברים כולם ומאזיה דבר להזהר ואיך להעמיק לעשות רצון הבורא לפי שנתמעטו הלבבות ולפי שיש חסיד שמשים הרבה דברים אל לבו ויש חסיד שעושה מעט ואילו היה יודע במילי דחסידות הרבה היה עושה יותר מאותו חסיד העושה הרבה לכך נכתב ספר החסידים לידע מה לעשות ומאזיה דבר להזהר.

כח. אם יראה רשע באלה דברים נראין בעיניו כרברי שטות ואם תדברם באזניו ילעג למו לכך נאמר (משלי כג ט) באזני כסיל אל תדבר כי יבוה לשכל מליך אם יהיה שלמה החכם מדבר באזני רשעים כל חכמתו לא היה מועיל להיטיב לבם אלא כנגד צדיקים וחפצים בדרכי ה' כנגדם דבר שידעו וכל לב שלא יוכל לחשים על לב (א) שיראה זה ספר חסידים וכת' (הושע יד י) כי ישרים דרכי ה' וצדיקים ילכו בהם ופשעים יבשלו בהם. ואמר זה בעל הספר שחבר מילי דחסידות יחדיו לא מחכמתי חברתי כל אלו הדברים ולא חכם אני מאחרים אלא קבלתיים ממלמדיו וממוריי וראוי ליראי ה' להורות לבניו ולתלמידיו מזה הספר איך לעשות רצון הבורא.

כתיב (תהלים קיא י) ראשית חכמה ידאת ה'.

כט. תהלת החכמה היא כשארם ישן הרי הוא כשוטה. כשמקיץ מיד רואה שעד עתה לא היתה מחשבתו ברשותו וייקץ משנתו מיד מחשבתו ברשותו מיד תיקנו לומר שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד וכשהלך לישן ויחשוב בכל יום נתיבות העולם כמה עשירים הוא בעולם שנודע שם עד למרחק ע"י עושרם לבסוף אחר מותם אחר שנים נשכה כל גאותם שהיו מתנאים ומתנשאים בשביל עושרם וכבר נשכחו וכמה גבורים היו שהיו נודעים בכחם. לאחר מותם עברו מעט שנים נשכחו וכמה רשעים היו שעשו כל תאות נפשם. וכל מה שהיו חפצים ואחר מותם נשכחו. וכמה חכמים היו שהיו נודעים למרחקים כחכמתם. ואחר שנים נשכחו. (ע"ב) וכמה צדיקים היו שצדקתם היו למרחקים מספרים. ואחר זמן נשכחו ומעשיהם : כיון שלכל ענייני העולם לאחר זמן נשכחים. צדיק ורשע חכם ועשיר. גבור וגאה ובעל הגאות הכל נשכה. לכך ישים אדם בכל יום על לב אם יתגאה לבו. או בשביל עושר או בשביל חכמתו. יחשוב הלא לבסוף נשכה ויעשה כל מעשיו לשם כך שלא ישתכחו. וטוב לו שיוודעו כל מעשיו באותו עולם שהכל שם ולא ישתכחו מעשיו. ויעשה הכל לשם ה' והוא יפרסם לכל מעשיו ולא ישתכחו. וזהו שנאמר' (שם שם) שכל טוב לכל עושיהם. וכתיב (שם שם) תהלתו עמרת לעד :

משנת אברהם

הוא נאום דמועלת תפיסה היכי דחיינ ללאת ידי שמים. ולא נאום דהוי' נעילא דלא ליפשיטא.

סימן כ"ז

[א] אב"ל מנן וכ"ו וע' נשער הגמול שנתורת האדם להרמז"ן ז"ל. שהוא מחולק עם הרמז"ס ז"ל צענין גן עדן ועולם הבא, לדעת הרמז"ס ז"ל עולם הבא הוא נא לאדם מיד אחר מיתתו, והרמז"ן ז"ל אומר שמיד אחר מיתת אדם נא לו — אם זוכה גן עדן, ועולם הבא אינו עדיין כעת נמניחות, אלא שלסוף כל הזמנים ימניח הדי' את העולם אשר נקרא עולם הבא, וכן מטיף דברי רבינו כדעת הרמז"ן ז"ל.

שינתו פטור מן הנשת ולם תפסו היורשין לין מוליאין מידם, וכתב הרב המגיד דטעם הרמז"ס הוא נאום שהוא נע"י דלא ליפשיטא, והקשה הלחם ונשנה דהא ליפשיטא הלינע"י והניא דעת התוס' והר"א הנ"ל, ומודע פסק דלם תפסו היורשין דלין מוליאין, ולפי הנ"ל יונה דלפטר לומר דהרמז"ס סבירא לי' כדעת רבינו דלפילו אס תנאל לומר דנשת הוא נאום כיסופא הוא רק מדיני אדם הנל ללאת ידי שמים מחוץ לפילו היכא דליכא כיסופא כגון נהא דניישו יסן ומת נתוך שינתו, והלא דעת הפוסקים דנמקום שחייב דניי שמים ופטור מדיני אדם מועלת תפיסה. ול"כ שפיר פסק הרמז"ס דלם תפסו יורשי המת לין מוליאין אותו מידם ומנאל דהטעם

כג. (א) כנדרם והיה אדם מבין וצ"ע האדם סביר. (ב) יעוויי ש"ע חו"מ סי' שנים.
 כד. (א) אבות מיד סי"ג בבא מציעא ל"ג ב'. (ב) צ"ע הוא הסכמה.
 כה. (א) סנהדרין כ"ז ב'. (ב) יעוויי" ס"ז או"ח סימן תר"ו סק"א מה שהביא שם הרמ"ן נאות.
 כו. (א) סוכה פ"ח ב'. (ב) צ"ע עליה.
 כז. (א) בנימס : זה נקרא ספר חסידים דבריו סתתקים וכולו מסתדים ונכתב כו'.
 כח. (א) צ"ע לא יראה זה כו'.

(א) העתקתי ממגילת סתרים:

5. ידענו כי זה העולם הוא מקום המעשה. והעולם הבא הוא מקום התגמול. וכי השכר שהבטיח בו הקב"ה את עושי רצונו שם הוא משלמו בעולם הבא. ובו יפרע לרשעים על עבירות שעשו בפורענות שהכין להם כעניין שנאמר (דברים ז יא) אשר אנכי מצוך היום לעשותם (ב) ולא למהר לעשותם. היום לעשותם ולמהר ליטול שכרן. ואמרו (ג) לא נטלו צדיקים כלום בעולם הזה משלהם שנאמר (תהלים לא ב) מה רב טובך אשר צפנת ליראיך. ולא נטלו רשעים כלום משלהם בעולם הזה שנאמר (דברים לב לד) הלא הוא כמות עמדי חתום באוצרותי. ונאמר (שם שם לה) לי נקם ושלם. וכל מה שיגיע לצדיקים מן הטובות והכבוד והעוה בעולם הזה אינו מחסר להם משיעור שכרם שמוזמן להם לעולם הבא כלום אלא הכל פרי מפעולותיהם. שנאמר (ישעיה ג י) אמרו (ד) לצדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו. וששנינו (ה) אלו דברים שאדם אוכל פירותיהם בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא. הפירות מגיע להם מהרה והעיקר שמור להם לעולם שכולו אורה: וכן הרשעים איפשר שיכשל מהם בעולם הזה מי שעשה עבירות גדולות. כמו שבא על אשת איש והוליד ממנה. וכן כיוצא בהן מעבירות המורות שיש להם פרי. מגיע פריים בעולם הזה והעיקר שמור להם ומוזמן להם לעולם הבא. ועל זה נאמר (משלי א לא) ויאכלו מפרי דרכם וממעצתיהם ישבעו ונאמר עליהם (ו) עבירות שעושים פירות יש להם פירות ערשין פירות אין להם פירות. בעולם הזה מגיע לו פרי מעשיו. והעיקר¹ מוכנים לו לעולם הבא ליפרע ממנו עליהם: נאמר בתוספת² בראש פיאה אילו דברים נפרעין על האדם בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא על ע"ז וגילוי עריות ושפיכות דמים ועל לשון הרע כגון (ז) כולם על אילו ממהרים ליפרע ממנו בעולם הזה. חוץ מפרעון שנפרעין ממנו עליהם לעולם הבא. ובתלמוד ארץ ישראל (ח) חזקו דבר זה מן הכתובים. ואמר בעניין ע"ז (במדרש מו לא) הכרת תכרת הנפש היא בזמן שעונה בה. וכתוב (שמות לב לא) חטא העם הזה הטאה גדולה. לגבי גילוי עריות כתיב (בראשית לט ט) ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת וחטאתי לאלהים. גבי שפיכות דמים כתיב (שם ד י"ג) גדול עוני מנשוא, כשבא אצל לשון הרע מה כתיב (תהלים יב ד) יכרת ה' כל שפתי חלקות לשון מדברת גדולות.

ולמי שיש מרשעים שהשפיעו לו טובה והגעים עליו בעולם הזה. איפשר שעשה מצוה בעולם הזה ונטל שכרו כאן כרי שנפרעין ממנו בעולם הבא. כמו שנאמר (דברים ז י) ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו. ופירושו (ט) ומשלם לשנאוהי סכן דאינון עבדין קדמיהן בחייהון לאופדיהון מכשילו הקב"ה כשילום גמולו. כשיעור שעשה בעולם הזה. וכמו כן נאמר עוד כי הצדיק שעבר עבירות מועטות. הב"ה מייסרו בעולם הזה. כשיעור מה שממרקין מעליו כדי שיהא לו שכר משלם על צדקותיו לעתיד לבא. דבר זה נאמר בתלמודינו (י) ובתלמוד ארץ ישראל (יא) ואנו מוכירין כאן מה שנאמר בתלמוד ארץ ישראל לפי שתפסו בו דרך קצרה. וכן אמרו רבותינו רבו זכויות ונתמטעו עבירות. מיעוט עבירות שיש בידו נפרעין ממנו בעולם הזה כדי ליפרע לו משלם שכר לעתיד לבא. רבו עבירות ומיעוט זכויות נתנין לו שכר מצות קלות שיש בידו בעולם הזה. כדי לפרוע ממנו משלם לעתיד לבא. רבו זכויות יורש גן עדן. רבו עבירות יורש גהינם. הרי ביארו לנו בזה הדבר כי צדיקים שעשו עבירות קלות אין נפרעים מהן בעולם הבא אלא בעולם הזה. ומי שעשה הרוב זכויות ומת עד שלא נפרעו ממנו מיעוט עבירות שעשה יורש גן עדן ואין נפרעין ממנו מיעוט עבירות שעשה. אלא מנכין לו מוכותיו כשיעורו בזמן שלא נפרעו ממנו בעולם הזה:

לא. ולמי שמת ורבו עבירות יורש גהינם. ואינו נטל שכר כלל על זכויותיו. אלא פוחתין לו מן (דף י"א) הפורענות כשיעורן. ואם כבר גמלו הקב"ה על אותו מיעוט מצות קלות שעשה בעולם הזה נפרעין ממנו על כל עבירות שעשה משלם. ושכרן של צדיקים שראוי להם על זכויותיהם בעולם הבא. אין דרך לכל היצור ולא לפסן (א) לחסר ממנו כלום. אלא נתקיים להם באמת ובתמים שזוכו בו. שאי אפשר שלא יגיע להם שכרן משלם. ובזמן כן מי שמת כשהוא רשע (ב). אין דרך להתפלל עליו כדי שיוצא עם הצדיקים ואתה תפילה אינה מועלת כלום. לפי ששכר שראוי לצדיקים אינו אלא הטורה והעסק שסבלו בעשיות המצוות. והתחזק מעבירות אבל מי שהלך אחר תאוותו להתעורר בעבירות. היאך יתכן שיהא לו חלק טוב זה ודאי מבוטל [א] ורחוק מן הדעת:

משנת אברהם

סימן ל"א

וברש"י צ"ג דמעילה, דקטלת שמתו צעליה מתה, משום דאין כפרה למתים דמיתתן כיפרה עליהם, ע"ש, מנזחר דנלמת שיך כפרה לפילו על המתים, אלא שאין מה להתכפר על המתים דכבר כיפרה עליהם מיתתם, אלא... דלפ"ז תקשה ל"כ חטאת שמתו צעליה על ידי מיתתן כפרה, אמאי נסמך דרין מ"ז כיון דגדון מיקטלו לא היו מיתתן כפרה, אמאי חטאת זו מתה, והלא לא מצינו שום חילוק בהטלת שמתו צעליה בין שמתו בידי שמים בין בידי דין, אולם מתמקנת הסוגיא דהתם נשמע דמיתתה וקנורה מכי חיי לערל דקנורה פורתל מוכפר, אלך בכל אופן מדברי רש"י אלו יש ללקח דיש נמילאות לכפר על מתים שכבר מתו. וכן מה שאמרו בזנאים ט"ו אין כפרה למתים, וכן נרמז"ס פסול המוקדשין ט"ו ט, אפשר לפרש כפירוש רש"י משום דמיתתם כבר כיפרה.

והאמנם שהדברים הללו סתומים מאד, ודרכי ה"ד נעלמו, לכל זאת כפי הגרסה לפע"ד מדברי רבותינו ז"ל

[א] ורחוק מן הדעת וכ"ו ע"י מדרי תחומל הזוינו: לכך רגילין להזכירה המתים נשנת שלל ישנו לנהינם, שכן ליתא נת"כ. כפר לעמד ישראל אלו החיים, אשר פדית אלו המתים ומלאן שהחיים פודין את המתים, לכך אנו נוהגין להזכיר את המתים ביום הכפורים ולפסוק עליהם דקה, שכן שנינו בתו"כ, יכול משמתו לא יועיל להם דקה, ת"ל אשר פדית ומלאן כשפוסקין דקה צעליהם מוניתין ומעלין אותה כהן מן הקשת, מיד נעשה רך ונקי כגדי ומטהרין אותו וכ"ו.

ולשון זה ליתא בלראות חיים הלכ' יו"כ, נשם הירושלמי: כשם שהקשת יורה הקץ כן אס ומזכירים נשמת הדיוק לזכרה ולומר ז"ל, מוניתים את נשמתו מדינה של גהינם, ולכן מזכירים נשמות צו"כ. ע"ש ונדלוי שהפירוש שמוזכרים נשמת דיוק לזכרה, כלומר על זה שזינו דיוק. כי דיוק ממש צדינה של גהינם מה עבדותי.

5. (א) בנדרים: העתקה. (ב) עבודה זרה כ' א'. (ג) ספרי האוינו פיסקא שב"ד וקצת מיה שם פיסקא ש"ו. (ד) לפנינו: אמרו עדים. (ה) פאה פ"א מ"א. (ו) פרושין מ' א'. (ז) צדור להיות כנגד. (ח) ירושלמי פאה פ"א ה"א. (ט) צ"ל ומתרגמינו. (י) פרושין מ' ב'. (יא) פאה מ"א ה"א. (א) כמו המור צ"ב ע"א סטנא נצח. כי בתנ"ך הוא בשי"ו. (ב) בספר ארחות חיים לר"א הכחו פלוגיא תביא בשם רב האי גאון וזה לשונו: אם יש צדיק אחר מבקש עליו רחמים והחפל מוח אפשר שמועיל לו אבל זכות לטון שכר אין בידו כל אדם כל עיני ע"כ, וכן נמצא בקובץ שו"ת ישן מונטמדיא ר"ו תשובת ר' שרידא גאון וז"ל: ולזכותו לטון שכר אין בידו אדם כל עיני ואין מעלתו ונדלתו ותנחתו פזיו השכינה אלא לפי מעשיו ואמ"ל כל צדיקי עולם בקשו עליו רחמים וכל צדיקות נעשות לו זכותו אין מועילין לו בואת עכ"ל ופסכים לרברים אלה הוא חנשיא אברהם בר חייא זצ"ל שכתב בספרו הגיון הנפש וז"ל: וכן וכל החושב על מעשה בניו ובני עמו שהם עושים בגלל אהרי סוחר ומתפללים בערו שהם מועילים לו מחשבות בריות הוא ותחלת שוא בעיני כל ההכמים וכל אנשי מרע בו. ולא פנינו בתורה מקום שנוכל להבין מסגנו שפעשה החי בעוה"ז ויהי מוכה את המתים כו' ועיינון בית יוסף שו"ע או"ח סוף סימן תרכ"א ר"ה כתב המדריכי.

כ"ב. ולמי שהזכיר מן החכמים עניין העתירה והבקשה על החוטא לא אמר אלא כדי להקל עליו מן הפורענות בלבד לפי שהשכר דין אמת לצדיק הכינו לו הקב"ה על זכויותיו, ואין מדרך אמת שיהיזיר לו ממנו כלום בעולמו, וגם הפורענות דין להקב"ה על החוטא, ויתכן שיעתיר אליו מי שהוא חשוב לפניו כדי להסיר מקצתו מעליו או כולה לפי חשיבות המעטיר, וכפי פורענותו של חוטא, הלא תראה מי שפובר על החוטא לא אמר אלא (א) יכול אני לפטור, ולא אמר לזכות החייב ואין (ב) בעבירה שום שכר לרשע כמו שאמר על דבר זה, כי הקב"ה כבר אמר לכל הרשעים (זכריה א' ז') שובו אלי (ג) (מ"ב יז ג) והשיבו מדרביכם הרעים ואני אבטל מכם הפורענות: ואשלם לכם שכר טוב על תשובתיכם עדי והתשובה בידי אדם היא והוא יכול לעשותה וקרובה אליו: מעתירות המעטיר שאינו מאמין בה, ואינו דבר בידו שיכול לעשותה, ואילו היה מגיע לרשע שכר מחמת (ד) העבירה, כשמעטירין עליו היה מן הדין ראוי שיהיה קיבל תשובתו לפני הקב"ה לעניין מתן שכר יותר חזק גדול, ומאחר שהקב"ה קרא לרשעים לחזור בתשובה, ואמר (מלאכי ג' ז) שובו אלי ואשובה אליכם, וכיצא בזה הרבה, והג לנו יום העשור וקראו יום הכפורים, והכסיתנו לאמר שבו אנו מתכפרים על עונותינו, כמה שנאמר (ויקרא טו ל) כי כיום הזה יכפר עליכם, ועשיית רצונו של הקב"ה כמו כן מכפר עון, שנאמר (משלי טו ו) בחסד ואמת יכופר עון, ויש בדבר הזה טובה ותקנה גדולה לכני אדם (ה) המצויין בעבודתו של הקב"ה ויש להם שכר ככך, העתירה נמי (ו) הקל מן הפורענות, או לדחותה נתכנת, ואין בדבר זה ריחוק הדעת, ולא להיות לו שכר בשבילה, וכל שכן שהרי נאמר (ז) ההגדה אמת משום רבותינו, שהיא נאה ונתכנת לעניין מה שזכרנו: ועל הדברים הללו הנאמרים משום רבותינו יש מן הדין לפטור מלכת אהרי דברי זולתם אמנם דין (ח) העבודה היא שזה כיום הכפורים וכמו שאמר במשנה (ט) אחטא ואשוב אחטא (י) יום הכפורים מכפר, ואמרו בתלמוד (יא) אנב שני הואיל כשיחטא האדם על בוונת שיום הכפורים מכפר עליו אין יום הכפורים מכפר עליו וגם כמו כן מי שחוטא וסומך על העתירה אין מקבלין עליו עתירה, וכך הוא דין העתירה הרי נדחה שיש לו שכר (יב) בעבודה, ונבטל ונתרצה על הדרך שאמרנו, נמצא העונש שהעניש הקב"ה את הרשעים על תנאי שאם לא יחזור בתשובה או לא יעתיר עליו מי שעתירתו מקובלת או יענש, שכך הבינונו מדברי רבותינו שאמרו (יג) יכול אני לפטור את כל העולם מן הדין, ואמר (יד) ר' יוחנן על אלשע אחר, כשאמות אכבה עשן מקברו כי נח נפשיה דר' יוחנן פסק קיטרא מקבריה דאחר, ואלו ראיות ברורות שהעתירה מועלת, נתברר מכל הדברים שהזכרנו שהשכר המיוחד לעולם הבא, אין דרך לכל בריה ליבנס בו ולא לסמן ולא לזולתה, כדי שיחפיר ממנו משיעור מה שהוא ראוי לקבל כלום, ולא שיוכה ולא שיתוסף בפורענותו יותר ממה שהוא הייב כאלה הם מידות הצדק, אבל בעולם הזה אנו יודעים מדרך הרעת שיש טובה בייסורין המגיעים לקטנים ולצדיקים מפני שיש תקנה בדבר זה לעתיד לבא שהן עתידין לקבל שכר מזה יותר ממשעור הצער שאירע להם, ויש בדבר זה עוד ראייה לכני אדם (טז) המצויין בעבודתו של הקב"ה ותקנת דרכיהם, וכיון שיתכן, שיתחיל הקב"ה לנסות את הצדיקים בעולם הזה יתכן עוד שינסה אותם מחמת דברי מקצת הכפורים, בזמן שהוא יודע שיש להם תקנת בדבר או שיופיק בנפיונב, או יקל ממנו, כל זה אין בו שום כיעור אע"פ שדבר זה יודע ומקוים מן הדין הרי הכתובים (ע"כ) אומרים אותו עניין שנאמר (דברים ח טז) למען ענותך ולמען נפותך להטיבך באחריתך, ונכון זה מעניין איוב שהעיד בו הכתוב (איוב א א) כי הוא תם וישר ירא אלהים ופר מרע, והתחיל להביא עליו אלו הייסורין קשים וחזקים, ועיקר מיכתו היתה מדברי השטן, וכיאר הכתוב כי לא היה מחוייב בצרות וכייסורין שכאו עליו אלא הקב"ה התחילן כדי שיגמלוהו טובה עליהם, ולמען יראו כל השומעים והרואים אותו קושי ייסורין ומתקנים דרכיהם (שם ב ג) כמו שנאמר ותסיתני בו לבלעו חנם, אינו חייב מזה שהבאתי עליו, אלא לפי שגלו וידוע לפניו כי הוא ממתין ומיחל בייסורין הבאים עליו, לכך הכאתי עליו, וכדי שאגמלוהו טובה בשכרו שהוא יותר מצרות שאירעהו, כי ייסורין המגיעין לו באדם בעולם הזה, יש מהם מה שמקבלים בתחילה על לא דבר, כדי שיזכו ויקבלו עליו גמול טוב וצדק גדול והוא הנקרא חנם, שהמנוסה בו אינו חייב שיבא עליו, ומהם מה שהוא פורענות ונקמה על עבירות שבכר קדמו, והם בדרך החיוב ולא יאמר עליהם חנם ומתחזק דבר זה ומתבאר יותר, ממה שאמר הקב"ה ליחזקאל (יחזקאל ו ט) ונקוטו בפניהם (טז) בכל הרעות אשר עשו לכל תועבותיהם וידעו כי אני ה' לא על חנם דברתי לעשות להם הרעה הזאת, מנה הטאתיהם וכיאר כי הפורענות הבאה עליהם מן הדין והאמת הוא שהם חייבים שתבא עליהם ואינם ייסורין של חנם, שכל נסיון שבאין לאדם כדי שיוכה ויקבל עליהם שכר טוב כדרך הנסיון של איוב שהיה חנם כדי לזכותו עליהם, ואמרו בתלמוד בפרק (יז) השותפין וכפ' יום הכפורים כי זה השטן שהשטין על איוב הוא מלאך המות, ודבר זה אינו רחוק מן הדעת הלא אמור בתורה (במדבר כב כב) ויתיצב מלאך ה' בדרך לשפן לו, וכתוב (שם שם לב) הנה אנכי יצאתי לשפן, וכתוב (שם שם לא) וירא (יח) מלאך ה' נצב בדרך וחרבו שלופה בידו, והמלאך שנראה ובידו חרב שלופה הוא מלאך המות, ולכך אמר לבלעם (שם שם לג) כי עתה גם אתך החרתי, וכמו כן ראה דוד אותו כמו שנאמר (דה"א כא טז) וישא (יט) עיניו וירא את מלאך ה' עומד (כ) בין השמים ובין הארץ וחרבו שלופה בידו נמויה על ירושלים

משנת אברהם

נראה שרצונו לא חמר חלל שאינו מועיל תפלה של חי על המת שזכה צעולם העלוין, חלל כדי להקל עליו מן הפרעניות, ועיי מה שמוצא נמ"מ להרצ וועסטינילסקי, וגם נחשונה שנסוף ספר חסידים עם פיי חוקר חסידים, חלל כפרה, כלומר מעשים טובים שהחיים עושים צעד המתים גדולי שמועיל, וחיילי ידי מהל דלמריקן סבורות ו', דמה שנאמר נענלה הערופה כפר לעמך ישראל אשר פדית ה"ד, ראו"י כפרה זו שתכפר על יולאי מנרים — ונחה רונה נגמ' להניח ראי' דקרננות שהקרינו שני

כב. (א) עירובין ס"ה א' ולפנינו: ויכולנו. (ב) צ"ע בעתירה. (ג) לפנינו שובו מדרביכם. (ד) צ"ע העתירה. (ה) צ"ע המצוייניו. (ו) צ"ע מועילה להקל. (ז) כוונתו ממה שהביא ע"פ יבוצני לפטור, ויש להוסיף על דבריו גם מה שאמרו סוטה י' ב"י ויועק המלך קול גדול בני אבשלום אבשלום בני בני הני המניא בני משה שבטע דאספיה משבעה מרורי גיהנם וצ"ע ששם אמרו ואייתה לעלמא דאתי הרי כי בתפלה יוכל האדם לפעול שיתויה גם שכר לסי שנחפלו בשבילו. ועיין ירושלמי חלק סוף הלכה ה' סי החפלת עליהו (על בני סדה) רבי שמואל בר נחמן אמר משה החפלת עליהם כו' רביצ' אמר חנה נתפללה עליהם וטובה זה גם בפרש בראשית רבה פרשה צ"ח. (ח) צ"ע העתירה היא שזה ליום הכפורים. (ט) יופא ס"ה כ'. (י) צ"ע ואשוב אין סמספיון בידו לעשות תשובה אחתא ויום הכפורים מכפר אין יוה"כ מכפר. (יא) שם ס"ו א' וצ"ע אנב שאני ויעוין מרש"י שם ד"ח אגב. (יב) צ"ע בעתירה. (יג) עירובין ס"ה א. (יד) חגיגה ס"ו ב'. (טו) צ"ע המצוייניו. (טז) צ"ע א'. (יז) בכא כחרא ס"ו א' אגב ב' יום הכפורים לא מצאתי. (יח) צ"ע את מלאך. (יט) צ"ע וירד את עיניו. (כ) צ"ע ביו הארץ ובין השמים.

ואומר (שם שם ל) כי נבעת מפני (כא) מלאך ה', והוא בלא ספק מלאך המות לפי שנשתלת להשחית העם כמו שנאמר (כב) בעוניך מלאך ליהושע לחזקו במלחמה, והזהיר לשטן על איוב (איוב ב ו) את נפשו שמור שלא תהרגהו, ויהי היום, (כג) ראש השנה, מלאכים מזכירים מעשים בני אדם אם טוב עם רע, ומבקשים לפני הקב"ה להסיר הספק מבני אדם שאומר למה הצדיקים בנעימות בעולם הזה. ומביא עליהם ייסורין. להודיע לבני האדם צדקותיהם. וכדי להראות אתגניהם לבריות. וכתוב (מ"א כב יט) ראותי את ה' יושב על כסא ומל צבא השמים עומרים עליו מימינו ומשמאלו. וכתוב (דניאל ז י) דינא יתיב ויספירן פתיחו. והוא אין צריך ספר כי יודע המחשבות עד שלא נוצרו אלא כמנהגיניו (כד) דברה תורה כלשון בני אדם. ומביא ייסורין על הצדיקים עבור דברי השטן. לפי שבראש השנה סוקר על היצורים. אנו תוקעין (כה) לזכור לנו עקדת יצחק. (כו) ולערכב את השטן לרחותו מעלינו. מי שהיו עונותיו וזכותיו קלות ומוטעות היאך יהיה בעסק השבר והפרענות אנו אומרים כי מכה הדעת אין ראויו לו קיבול שכר ושאר דבר. ואמר אחר כך נאמר בשאילה זו ב' דברים הראשון שאומר שבשביל צדקותיו פוחדתין לו מפורענות כגון שהיה חייב (כז) ז' חלקים מאבן הפורענות וראוי לו לקבל מן השבר הטוב על צדקותיו ב' חלקים כגון זה פורעין ממנו צ"ח חלקים של פורענות ונמשילין מעליו ב' חלקים כנגד אותם ב' חלקים.

והשני דברי מי שאמ' גומלין אותו על זכותיו. והשאר הפורענות שלימה לעתיד לבא. ודבר זה שוה לתרגום שנאמ' (דברים ז ו) ומשלם לשונאיו אל פניו. ומי שפובר דבר זה הביא ראייה ממה שנאמ' (מ"א יד יג) כי זה לבדו יבא לירבעם אל קבר יען נמצא בו דבר טוב. פי' בשבר. ועתה היאך יתכן שאנו אין סוכרין אחר דעתו של מתרגם כדבר זה. במקום שהכל מודים שהתרגום עזרא הסופר אמרו. כדאמ' במסכת מגילה (כח) אין שום טענה על דברי התרגום (כט). נראה אין שכר לעתיד בעולם הבא. אין שונאי ישראל ראויין לכך ומי שרבו עונותיו ונמעטו זכותיו אינו ראוי לקבל שכר כלום. ומשיפע לו טובה בשביל עסקיו. כדי ליפטר משלם לעולם הבא. וזה (ל) הטעם והעידון שמקבל בעולם הזה אין ממירת השכר. לפי שבו דאגות ואממון. וראוי שיגיע בו לשונאי ה'. כמו לאחבי ה' נמצאו דברי המתרגם מקוימים. ואין לשמוע לחולק על המתרגם. והתלמוד אומר (לא) (דף י"ב) בעולם הזה למה הרשעים דומים לאילן שכולו עומד במקום פומאח. ונופו נוטה למקום מהרה נקצץ נופו נמצא שכולו עומד במקום פומאח כף הקב"ה משפיע טובה לרשעים בעולם הזה כדי שירשו מדריגה התחתונה. שנאמ' (משלי יא יב) יש דרך ישר לפני איש ואחריתו דרכי מות. ואמרו (לב) כל מי שעונותיו מרובין מזכותיו מטיבין לו כמו קיים כל התורה ואומר (שם יח ה) שאת פני רשע לא טוב שנושאין להן פנים בעולם הזה ואומר ה' (לג) אמנו' ואין עול (דברים לב ד) משלם שכר בעולם הזה לרשעים על מצות קלות ואין עול משלם לצדיקים על עבירות קלות בעולם הזה. מי שהטאיו מרובין אין לו שכר לעולם הבא כלל (לד), פרשע ישראל בנפשו כי לית להו תקנתא כרובא ענות. לכך מנעים עליו הקב"ה בעולם הזה כדי לאבדו מהעולם הבא. ומיירש הצדיקים בעולם הזה להטיבם באחריתו. ומצינו שהכתוב שוה לדברי התרגום. ומהזקו ומקיימו שנאמר באהאב לאחרי שנאמ' בו (לה) (מ"א כב ה) כי לא היה כאחאב אשר התמכר לעשות הרע בעיני ה' (לו) ויתעב מאד ללכת אחרי גילולים נאמר בסמוך לזה (שם שם כז) ויהי כשמוע אחאב את הדברים האלה ויקרע את בגדיו. ונאמר (שם שם כט) לא אביא הרעה בימיו. בימי בנו אביא הרעה על ביתו. הרי אע"פ שעונותיו מרובין נתן לו שכרו וחשפיט לו טובה הרי סמך לתרגו' (במדבר יד כא) ואולם הי אני (לז) א' לו הקב"ה למשה החייתיני בדבריך שראה הקב"ה אם יחנני במעשה המרגלים (לה) שיאמרו אין יכולת בפני ל"א מלכים אמ' קבלתי עתירתך סלחתי אני שכך יאמרו להקב"ה יכולת הי וקיים לעולם כלומר בעבור עתירתך נתקיים לעולם שאני הי לעד בעל היכולת וחנמורה :

עד הגה דברי רב נסים (לט) גאון זכר צדיק לברכה :

* * *

שאלתא

כיון שהקב"ה דן בראש השנה מה יהא בסופה. אם כן למה דן את האדם בכל יום בנ' שעות. אלא בראש השנה דן כן ירויה פלוני בזאת השנה אבל לא יקציב לו במורה (ד) אם ירויה. על כן הקב"ה יושב ורואה בכל יום. אם ייטיב דרכיו בו ביום ירויה. [א] וכן בראש השנה דן הקב"ה למות באותה שנה ואינו קוצב באיזה יום ימות. על כן בכל יום דן אותו באיזה יום ימות. ואם תאמר למה אינו גזור בראש השנה כל דבר כגמורה ולא יצטרך לדון בכל יום. אלא לכך דן בכל יום כדי שיבא הנשמות וישמעו על הגזירות ויתפללו על החיים ואם הוא קצבה לשנות האדם ולימיו מיום הוולדו א"כ למה גזור בראש השנה וכי מאחר שגזרו על כל דבר ועל הנשמים ופמה ירוו א"כ למה יודון על המים בשמיני עצרת אלא (ה) והא לך כללו של דבר הקב"ה גזור ברה"ש כל מה שיהא (ו) ברה"ש אבל אינו גזור באיזה יום בשנה ע"כ בכל יום דן ולפי מעשיו של אדם דן ואם יטיבו ישראל מעשיהם יקיים בהם (ז) תתן את האלות האלה על אויביך ועל שונאיך וגו' כדאמר בתענית (ח) לגבי העננים שהיו הולכין לגבי עמון ומואב ואמר להו' ר' חייא בר לוליאני וכי קבלו את התורה שדו מיטרא אדוכתייהו (ט) ואם ישראל הוטאים שלח מטר למדברות דכתוב (מ"א ח נט) לעשות משפט עבדו ומשפט עמו ישראל דבר יום ביומו :

משנת אברהם

גנ' פרכים, והקשה הטורי אגן א"כ ר' יוסי אומר אלס נידון ככל יום ולר"י ככל שעה, תקשי מה בין הדין של ר"ה והדין של כל יום וכל שעה — והיא שאלת רנינו כפאן — והלא א"כ שר"י ור"י יתלוקו על הנוקבל שר"ה הוא יום הדין. ולמלאך דברי הר"ן הכ"ל ה"י אפשר לומר אלס נידון כדכרם על דברים שנגזרו אלס, אלס על לרכיו נידון ככל יום, אלס לפי דברי הר"ן הכ"ל דבר"ה אלס

שאלתא סימן ל"ג

[א] וכן דבר"ה וכו' הר"ן ז"ל בראש השנה, הקשה כיון דלס דנו דבר"ה על כל התאורעות שלו, א"כ, הכל נדון דבר"ה ולא"כ, על מה דניס אותו גנ' פרכי השנה, הלא כבר יאל דינו על הכל מר"ה. ותירץ שג"ג פרכים השגים בתשנה העולם נידון דרך כלל, כל יחיד ויחיד נידון מה שיגע אליו מדברים הגנור

(כא) צ"ג חרב סלאר ה'. (כב) צ"ג בענין. (כג) בזהר שמות צ"ב ב' ויהי היום דא ר"ה רהפ"ה קאים לטירו עלמא כו' וכו' חירגם המתרגם והוה ביוסא דדינא בריש שחא וכו' הביא חראב"ע בפירוש. (כד) קשונו זה הביא עור ר"ג גאון במירושו על הסאמר בשעת שהתקב"ה זכור את בניו כו' ברכות נ"ט מובא בעין יעקב שם סיפא אכ"ו בדברי החובב יעו"יש. (כה) ר"ה ט"ו א' וכן כתב גם ר"ס גאון כמו שהביא האנדרהש בשמו ולדעת חרב שיי"ד בכבורי העתים חקמ"ם עד 28 אולי נמצאו טעמו רס"ג כבודו יעו"ש והשבולי קמט כתב בסו' רפ"ס: והקיעת שומר היא המספדת סגוריא עלינו זכור עקדת יצחק. (כו) ר"ה ט"ו ב' (כז) צ"ג מאה. (כח) כ' א' שאמרו שם: ספורי זה תרגום. (כט) סו' נראה עד ופי' יש למחוס. (ל) צ"ג הנדמם. (לא) קרשין פ' ב'. (לב) שם צ"ט ב'. (לג) צ"ג א'. (לד) ראש השנה י"ו א'. (לה) צ"ג רס. (לו) צ"ג אשר הסתה אותו איובל אשתו. (לז) ברכות פ"ב א'. (לח) שם שם ודברי רבנו הם מחשובות הגאונים זיק חרב"ד סי' ק"ם יעו"יש. (לט) תואר גאון צ"ר נסים נתן גם רבנו הם בשורת פוהר"ם סימו קנ"ג אע"פ שהר"ן היה אחרי הגאונים.

רבינו יצחק דאלפס:

לָג. (א) בית שמאי אומר צדיקים נכתבים ונחתמים לאלתר לחיי עך ורשעים נכתבים ונחתמים מיד לגהינום כינונים שעונותיהם וזכויותיהם שוים יורדים לגהינום ומצפצפים ועולים בינונים דקאמרי בית הלל זרב חסד מטה כלפי חסד דווקא שאין בכלל עונותיהם עון פשעי ישראל בגופן ומאי ניהו קרקפתא דלא מנח תפילי (ב) מקולם אבל אם ככלל (ג) עון מחצת פושעי ישראל בגופן מצפצפין ועולין. אבל מי שעונותיו מרובין מזכותיו ובכללן עון פושעי ישראל בגופן וכן פושעי אומות העולם והם עובדי עבודה כגון עריות יורדין לגהינום ונדונין י"ב חודש לאחר י"ב חדש גופן כלה ונשמטין נשרפת ורוח מפורתן תחת רגלי הצדיקים. אבל המשומדים והמסורות והמינין ואפיקורסין שכפרו בתורה ושכפרו בתחיית המתים ושפירשו מרכיב הציבור ושנאנו חתיתם בארץ החיים וכן פרנסים המטילים אימה יתירה על הציבור שלא לש"ש ושחטאו ושהחטיאו את הרבים כגון ירבעם בן נבט והבירו יורדין לגהינום ונדונין בה לדורי דורות, א"ר יהודה כל פרנס המטיל אימה על הציבור כ' זרב חסד בית הלל אומרים מטה כלפי חסד פי' ר' יוחנן מעביר וקייכא לן הני כולהו שמתים בלא תשובה (י) אבל אם מת בתשובה אין מזכירין לו שום עונות שנאמר (יחזקאל לג יב) ורשעת הרשע לא יכשל בה ביום שובו מרשעו אלא הקב"ה מוחל לו כל עונותיו ונותנו כמחיצתן של הצדיקים : (יא) אמר רבא כל המעביר על מידותיו מעבירין לו על כל פשעיו שנאמר (מיתב ז יח) נושא עון ועובר על פשע למי שהוא נושא עון למי שהוא עובר על פשע. בינונים עך עשור תלויים ולא בינוניים ממש כי אי אפשר לצמצם שלא יהא מכריע כף (ע"כ) חובה או כף זכות בהכרע כל רחו זאם שוים הרי רב חסד מטה כלפי חסדים אלא אעפ"י חובה מכרעת נקרא בינוני שאותו עון שמכריע יותר מן הזכות אינו גדול שימות בה זאם זכויות מכרעות ואין הזכות שמכריע כבר גדול כל כך שיוכל להחיותו מן המות או אם העון אינו כ"כ גדול שימות בו אע"פ שמכריע נקרא בינוני שהרי (יב) רבא בר נחמני אמר אנו בינוניים אמר אבוי א"כ לא שבקתה חי לבל ברייתא ולא נוכל לומר שהוא אמר על זה העניין כמו שאמר במקום אחר (יג) לעולם יראה אדם את עצמו כמו מעריין וכינוני מחצתה עון ומחצתה זכות אם עשה אלא אחר הרי הכריע את עצמו ואת כל הריע לפניה כי על זה לא היה משיב אבוי א"כ לא שבקתה חי לבל ברייתא אלא בינוניים אע"פ שמכריע זכות או חובה שכ"כ אין בזכות המכריע כרי לפדותו ואין המות ואין בעון המכריע לחייבו בו שאם אדם בינוני תלוי עך יום הכפורים אם גם כיום הכפורים יהיה בינוני פעמים רב חסד מטה כלפי חסד ועוד זכות יום הכפורים מכריע, והוא שזכויותיו מן גמילות חסדים וזה מועיל לו שיתפלל עליו וזהו (תהלים נה יט) כי ברכים היו עמדי רבים לא נאמר אלא ברכים בשביל רבים זאם חסא לרבים אע"פ שרוב זכויות עשה פעמים שלוקח בזה העולם או מיתה או הוא או זרעו או ממונה או שאר צער ופעמים נושאין פני אבותיו ומאריכין לו אע"פ שרבו עונותיו (יד) כמו מנשה או שזכה במקט ומורעין לו ויש צדיקים שמתים על שגגות כרי שילמדו אחרים מזה (טו) ואתו תלמיד ששאלה אליהו הנביא זכור לטוב כימי ליבוניך מהו אצלך [כ] וזה לא היה מן התורה בפירוש וכן (טז) כדו בר קיימת קמי מרך כרי שילמדו אחרים ממנו, וכגון (יז) עווא ויש שימות שמשנה מנהג ראשונים, כגון (יח) פיוטים שהורגל לומר כגון קרובה דרבינו משולם ז"ע שאחד אמר קרובה אחרת זמת בתוך ל' יום ואחד לא רצה

משנת אברהם

הסמוך לו ציני ליבונד מה אלליך. וכגן יהי הפירוש ציני לכוון אין כרת מפורש מן התורה, ונשנת ס"ד ע"ב מזולד הוא מפורש מן התורה דליתא התם עד שאל ר' עקיבא ללימד וכ"ו נגדתה תהי' עד שנתל צמיס. וכן הוא נצורת כהנים הוצל נרש"י שנת י"ג ע"ב ד"ה נגדת טמאלה ועיי' נצומ' יומא ע"ח ע"אד"ה נזקוקם שהגדה טונללת. מפורש שהול מן התורה ואיכא חיון כרת ואין ל"מ, צין ימי נתה לימי ליבונה אלל עד שתטול צמיס.

והנראה כי רבינו כיון בלמרו שאין זה מן התורה צפירוש, מפי' שגנו' שם נצנת י"ג איכא שאלתו של אותו תלמי' אמרה: אכל עמי ושחה עמי וישן עמי נקירזו צר ולא עלתה דעתו על דבר אחר. פירש שאל צל עלי', ונתקייג מיתה גדי שמיס משום שינן עמה נקירזו צר חף על פי שהקפיד על השכינה, זה אינו מפורש נצורה, ואינו נצרת, ולא ע"כ מת צה'י ימי, ולכן פירש רבינו דונת צכדי שילמדו אחרים ממנו, ומה שכתב הרמב"ם צפי י"א מהלכ' אסורי ציאה פ' י"ח ואסור לחדס וכ"ו ולא יגע צה אפילו נצלנע קטנה וכ"ו שעדיין הוא צכרת אין ה"פ שהיא צכרת על קירזו צר או כדוונה אלל פי' שעדיין צכרת על השכינה וכך אסור ליגע אפילו נצלנע קטנה.

והנה נצנת י"ג מזולד דלעיל דר' יוסף גדה הוא צנגדו והיא צנגדה אסורה מדרבנן ופלגינא דר' פדת דלמנר ר' פדת לל אסרה תורה אלל קרינה של גיני עריות צלנר. ופירש רש"י

יידון על כל דצרו ועל כל צרכו, ח"כ, מה הוא הדין צכל יוס, או לרי' צכל שעה, והניח צקושיא, ולצנרי רבינו לל קשה צכל, דהגזר יולא צר"ה, אלל אינו נלמר נצותו הגזר מתי ילל הגזר נכת לפועל, ועל זה נידון צכל יוס.

ובספר שפת אמת לר"ה מומן הק' מנור הקשה ג"כ, אותה קושיא כמו שהקשה הטורי זאן, ותירץ צנש הרצ"צן דצרה"ה כל העולם נידון ציתה, וצכל יוס נידון כל אדם לצה, ומשמיי' דנפשי' מתרן, דר"י מודה דצרה"ה נידון על כל השנה, אלל דס"ל דיידון ג"כ צפרט צכל יוס צי"ע. עכ"ל. וכנראה שהתכוון ג"כ כמו שכתב רבינו, שצכל יוס נידון אס היום הזה רלוי שתקייס צו הגזירה של ר"ה.

ולפ"ד, הדנר צדור שהתשובה מועלת תמיד, אלל דנה פליני התנאים, תנא דמתנ' סונר שלאחר הגזירה של ר"ה אין הצ"ד של מעלה דן מעלמו עוד פעם את האדם, אלל לריך אדם לצו צתשובה ונס להתפלל ולנקה רמומיס שיעייו עוד דיני, ור"ע ור"כ. סוכרים שהצ"ד של מעלה מעלמו דמיס את האדם למר צכל יוס ולמר צכל שעה, לראות אס לל הוטנ מעשיו ומנטוליס ומנו את הגזירה.

ימי נרה ולבוני.

[כ] וזה לא הי' מן התורה צפירוש וכ"ו מדצרו רבינו נראה דמה שכתב זה לא הי' מן התורה צפירוש, קלי על

35. (א) ר"ה ט"ו ב'. (ב) הרא"ש פ"א דר"ה סי' ה' כתב דברוב ספרים לא נרטינו לעולם. (ג) צ"פ נצתה עונותיהם עון פושעי ישראל. (ד) צ"פ באיזה יום ירדית. (ה) צ"פ פירוש. (ו) צ"פ בואת השנת. (ז) דברים צ"ו ו' וצ"ל ונתה ה' אליהר את כל האלות האלה. (ח) ל"ח א'. (ט) בירוש' ר"ה ט"א ה"ג: מה הקב"ה עושה ספורם לסיים ולסוכרות ולנהרות ובגלי מענית ח' ב': אם לנשב בהרים ונבעות זאם לחסד ימציאוהו צברות וכרטיס ועיי"ש. (י) קירושין סי' ב'. (יא) ר"ה י"ז א'. (יב) ברכות ס"א ב'. (יג) קירושין סי' ב' ירושלמי סנהדרין סי' ילקוט תהלים רבו תשפ"ה. (יד) צ"ע אלל בחדיי אסרו סנהדרין פ"ד א' פנשה נמי לא נכנייה סגני כבודו של חוקיהו בר אבא אבא אבא לא מוכי ברא אלל לא הצי' חוקיהו את פנשה בנו רבוי יהודה שאמר שפנשה יש לו חלל לעוה"ב הוא פשוט שפנשה עשה תשובה אבל לא כשיג' זכות אבותיו אבל סבירש רבא וקרא פושח ל': ולא בזה תפלתם זו תפלתו (שפ' פנשה) ותפלת אבותיו, ויעיי' ירושלמי סנהדרין סי' ה"ב ובפסוקי דר"א פ"ג. (טו) שבת י"ג ב' וצ"ל כנשת אותו תלמיד. (טז) ברכות ו' ב'. (יז) סופה צ"ה א'. (יח) כגון אברהם סי' כ"ח ספ"א הביא צנש הירושלמי אע"פ ששלחנו לצם סדרי תפלות אל חשנו פננה אבותיכם ע"כ, ספוס הירושלמי נעלם מאתי ויעיי' ירושלמי פ"ג דעירובין ה"ט: אע"פ שכתבו צכס סדר המועדות אל חשנו ספננה אבותיכם ומירש הספרש שם ליטאנ אחריוט ח"מ אעפ"י שכתבו צכס סדר תפלות המועדים אל חשנו ספננה התפלות שהניינו אבותיכם.

לומר אין צור הלף ומת בתוך ל' יום שאין עון זה מן התורה אלא אל תשיג גבול עולם ופעמים האב הצדיק בששומע שנגזר רע על זרעו והוא מקבל עינו בקבר כדי לפדות את זרעו ואף צדיק בשביל צדיק אחר שנא' (ש"א יב טו) והיתה יד ה' בכם ובאבותיכם פעמים בשלוקים הכנים מעמידים אבותיהם שם כשהיה בידם (למחות) ולא מיחו או כשגרם עון אבותיהם או פעמים מעמידים הצדיק שם כגון (שמות יד לא) וירא ישראל את הירד הגדולה (יש' ישראל סבא (תהלים נה יא) ישמח צדיק כי חזו נקם : (ב) מצרים מצרים

משנת אברהם

ז' ימים וכשרואה בחמישי שלה דם אדום אינה משמרת אלא שני ימים להשלים ז' לראייתה ראשונה, והיא גרידה לתנות מראייה שניה. עכ"ל הרי שפירש דהקלוק הוא צמה שאינו מונה לראייה שני', והיינו היא נידה ממש עד שתטהר ותטבול ודלא כמו שפירש נסנהדרין הכ"ל.

דעה הזקן מומר מתחייב מיתא צלם הורה שלא כדת נדבר שיש בו חיון כרת דוקא, ונתוס' יומא ע"ת, וגיממות וז', כתבו גס ר"י גאון דטבילת נדה ילפין נקל וחומר מומנה, ע"ש. וכבר הנאתי לפיילו להשיעות הסוגרות דעונש שמימי מענישין מן הדיו, אבל אם מזה מסתעף עונש של מטה אין צ"ד מענישין על ידי זה, כי אי אפשר לצי"ד של מטה להעניש על דבר הצל רק מכת ק"ו, ועיין לעיל סי' א' וא"כ אם הזקן מומר הורה כעקביאל, דם ירוק ממתא והיא רצונה שני ימים דם ירוק וציוס השלישי רצונה דם אדום ומנתה רצונה ימים של הראייה הראשונה, הגם שאם טבול לסוף שבעה ימים של הראייה הראשונה לא עלתה לה טבילתה מפני שטבלה בתוך ז' ימים לראייה שניה, אבל אם לא תשמש עם נעלה עד אחר ז' של ראייה שניה תחייב כרת רק מכת ק"ו, ועל מכשול זה אי אפשר להימית את הזקן מומר, דהא אין עונשין מן הדיו, לפיכך פירש"י שהיא תשמש עם נעלה שני ימים נדנתה, כלומר, בתוך ז' לראית דם אדום, דלוי יש חיון כרת המפורש נקרא צלל ק"ו, וכל זה הי' רש"י זקוק לפרש נסנהדרין בשעה שמדובר הוא יזקן מומר, אבל נגינה ל"ג שש המדובר מתקלה בלבד, שלא צוקן מומר לא הי' לו לרש"י נחיצות לפרש שמתקלה תהי' דוקא צלם תשמש עם נעלה בתוך ז' לנייתה, דלענין איסור כרת אין שום חילוק בין בתוך ז' ובין לאחר ימים רבים כל זמן שלא טבלה את עצמה כדת.

אחרי ימים רבים ומלאתי הן הקושיא הכ"ל נדברי רש"י סנהדרין, נספר כלי המדה ונהגאון רמ"ד פלאגקי ז"ל, גסם הגה"ק נוטעכאלאזו ז"ל, ובעל כלי חמדה מיישג שם דברי רש"י במונה לנוה שכתבתי בסגנון אחר ע"ש. אולם הירוך הזה יש לו פירכא דהא רש"י נצנת ס"ד ; מפרש והדוה בנייתה, תהא, תהא נצנתה, צטווחתה עד שתצא צמים לטוב, ואע"פ שעבר ז' שלה ופסק מעיינה ע"ש. הרי שרש"י סובר דטבילת נדה הוא מקרא ולא מק"ו.

וגר"א ליישג דהגם דרש"י מפרש שם נצנת דטבילת נדה ילפין מקרא ולא מק"ו, לכל זאת להלכה יסבור רש"י דאין לא ילפין מקרא אלא מק"ו. דהא לימוד זה שם נצנת ס"ד : ר' עקיבא אמר לה, וחולק על זקנים הראשונים שאמרו והדוה נצנתה שלא תכחול ולא תפקוס ולא תתקשט צנגדי לצבויין, דלם כן אתה מונה על נעלה ומנאל מנרשה, ולכן הוא דורש דקרא והדוה נצנתה צל ללמד שתיא נצנתה עד שתטבול צמים. והנה צירושמי סוף גטיין איתא : ואתיא דזקנים כב"ש ור' עקיבא כב"ה, פירושו דזקנים סברו דלסור לגרש אלא אי"כ מנאל צה ערות דבר אבל אם תתננה על נעלה אסור לו לנעלה לגרשה לכן אין כלן שום חשש אם לא תתקשט ולא תכחול ציניי נידה, ושפיר מתקומי הדרש של והדוה נצנתה שלא תתקשט וכ"ו אבל ר"ע סובר כב"ה שנותר לגרש אפילו הקדיחה את תגשילו ויש כלן חשש שאם לא תתקשט תתננה על נעלה ויגרשה, לכן מוקי ר"ע לקרא דוהדוה נצנתה

ז"ל גילוי ערויות תשיש ממש ושאר קירנה אפילו קירונ צמר מדרצנן והיא נצגדה אפילו מדרצנן ליכא למנר. עכ"ל, מנאר דלר' יוסף קירונ צמר אסור מלדאוריתא ורצנן גזרו אפילו היא נצגדה. ולר' פדת קירונ צמר מני לא אסור אלא מדרצנן. ודברי רבינו שכתב זה לא הי' מן התורה צפירוש אינם מונסים, דמדנריו משמע דהוי מן התורה אלא שאינם צפירוש זה דלא כמאן דלר' יוסף הי' קירונ צמר איסור תורה. ולר' פדת לא הוי מן התורה.

ואפשר אולי לפרש דברי רבינו לפי מה דאיתא בצנות דר' נתן פרק ג' הרי הוא אומר ולא אשה נצנת טימאתה לא תקרב יכול ישן עונה נצגדיה על המטה ת"ל לא תקרב. ע"ש והפירש לפי שלא מנאלו נבל פרשת העריות צחרי מות לשון קרינה חון מנדה דכמעט נכולן כתיב רק לשון גליית ערוה, אמך היא לא תגלה ערותה, ערות אשת אינך לא תגלה, ערות אמותך וכו'. לא תגלה. וכן כולן, אבל נדה כתיב לא תקרב צמוקס שהי' לאחר ואת ערות אשה נדה לא תגלה. לימוד על הקרינה שהיא אסורה מן התורה. ו אפשר שר' יוסף נצנת י"ג סגירא ל' להאי דרשה. וצכן כתב רבינו שהיא מן התורה אלא שאינו מפורש כעין שכתב הרמז"ם ז"ל צגורש השני צס' הונות צענין דנרים הנקראים דברי סופרים.

אורם בצנות דר' נתן שם איתא יכול ישן עונה נצגדיה על המטה ת"ל לא תקרב. משמע שאפילו היא נצגדה והיא נצגדה אסור מן התורה ונצנת י"ג מנאר דלפילו לר' יוסף לא אסור הוא נצגדה והיא נצגדה אלא מדרצנן. ונמעשה דלותו חסיד הונל בצנות דר' נתן שם התיירא : אמרה לו כבר אכלתי עמו ושתיתי עמו וישנתי עמו נצגדי על המטה וכו' והנעל צנין יהושע מתק נצגדי. מפני שם נצנת איתא ולעיל גני יכול ישן עונה נצגדיה על המטה לא תיקן הגירסא. וז"ע.

ואורי גם הרהמ"ח מפרש כדברי תמוס' שם נצנת י"ג וכן בתמוס' כתונות ס"א. ד"ה, מחלפא רגגילים הי' לטבול אחר ז' ימי נדה וצלופן כזה נדויל אינו נצרת, ואע"פ מת צחי ימיו, והוא נצכרת כדי שילמדו אחרים מוננו.

ועיין נסנהדרין דף פ"ז ע"ג צרש"י ד"ה עקיבא צן מהלכל מטמא דם הירוק הוי דם הגדה ואם אחר זקן מומר כעקבי' צן מהלכל מייית לה לחיון כרת, שפעמים שראה דם הירוק בתחילת נידוה ולסוף צ' ימים רואה דם אדום ופוסקת והיא מתחלת לתנות נצנת ימים מראית דם ירוק וטובלת ומשמשת עם נעלה צ' ימים נצנתה וכ"ו. ודברי רש"י אלו צריכים ציור כי איך היא משמשת נצנתה צ' ימים בלבד. צלם היא טובלת לאחר חמשה ימים לא עלתה לה טבילתה כלל והרי היא משמשת נידה אף אחר כך עד שתטבל צמים, כי כל זמן שלא טבלה אין חילוק צין ימי הגדה לימי לונן כמו שגארנו לעיל, ומדוע פירש רש"י שהוא משמשת עם נעלה נצנתה רק שני ימים דמשמע דדוקא צ"צ ימים אלו איכא חיון כרת דהם ימי נידה אבל צימי ליצונה ליכא כרת, זה היפך המנאר נצנת י"ג ככ"ל.

וערה נדעתי לתרן דברי רש"י אלו, ואגם יונח מני מדוע לא פירש רש"י כן נצנת ל"ג. ד"ה. תקנה גדולה שם פירש כפשוטו שצלם ראתה ירוק תחילה, סגורה היא שהיא עומאה ומונה ממנו

(יש) כן תבוי רש"י תענית ה' ב' ד"ה אף אכל בעניוהי לא ארע תמקום שררשו על תמקום וירא ישראל כי ברבה בראשית פס"ח ומעיר דרשו על תמקום פלי ה' שהיה לנו יאמר נא ישראל ישראל סבא, שם פס"ו דרשו : והדועתה את בניכם לאמר בייבשה עברי ישראל את הירוך הזה ישראל סבא, ובפירוש שותר סובר מוסר סב"ד ואתה קרוש וישב תהלות ישראל סבא, אכל בווהר בשלת דה ב"ג א' : וירא ישראל את הירד הגדולה האי קרא לא רישיה סיפיה ולאו סיפיה רישיה בפדמייתא וירא ישראל ובחר ויראו הפם את ה' אלא אמר ר' יהודה הואו סבא נצתי עם בניו בנלותא וסבי' עליה נלותא כו' הרי הוא דכתיב וירא ישראל ישראל ממש ואמר ר' יהודה פליס קב"ה קחאי סבא ואמר ליה קום חמי ברך דנפסיו מנו עמא תקיפא כו' יעו"ש. (ב) צ"ש אשר עשה ה' בצמרים מצרים סבא.

סבא להראיב, בשרו ונמשו (אויב יד כב) אך בשרו עליו יכאב ונפשו עליו תאבל וכתוב גבי עלי הכהן (ש"א ב לג) (כא) להראיב את נפשך אף עלי בכלל וצדיק שמת על השגנה לעתיד לקבל שכר על מיתתו שלא מת (אלא) על שגנה או על דבר קטן בשביל אחרים שגא' (משלי יא לא) הן צדיק בארץ ישלם אף כי רשע וחוטא וכתוב (שם יג כג) ויש נספה בלא משמט וראוי לקבל שכר ויש שלוקה בשביל שהיה שמה בממלת הבירו שגא' (שם יז ה) שמה לאיד לא ינקה וכתוב (איכה ד כא) שרשי ושמחי בת ארום (כב) גם עליך תעבר כום וכתוב (שם א כא) שמעו רעתי ששו וכת' (שם שם) הבאת יום קראת והיו כמני וכל המצטער על צער רשעים נפרעים ממנו וכתוב (משלי יא י) וכאבר רשעים רינה וכשתבווא שמתה או טובה לצדיק מצוה לשמוח שגא' (קהלת ז יד) ביום טובה היה בטוב וכתוב (תהלים קו ד) זכרתי ה' ברצון עמך פקדני ברשותך, מה גרם כי עסקתי (שם שם ה) לראות במופת בהיריך לשמוח בשמחת גויך, (כג) ג' ספרים נפתחים בראש השנה (כד) ואשר מעשיו שקולים עד עשור (כה) א אחד אם הוא בינוני בראש השנה אב תאמר רב חסד מטה כלפי א"כ לא [ג] היה צריך ג' ספרים בראש השנה אלא בינוני בראש השנה אב תאמר רב חסד מטה כלפי חסד אלא בינוני ביום הכפורים רב חסד מטה כלפי חסד וקוד לא בינוני כמש אלא אפר עשרה זכויות ועשרה עבירות כיובא בהם ועוד עבירה קטנה, ואם אין כה כרי שיהא חיוב מיתה ואם עשרה עבירות ועשרה זכויות כיובא בהם ועוד זכות שאינו גדול כל כך כרי שיהא ראווי להצילו מן המות בשביל הנוסף כל זה הוא בינוני עד שיהא בעון כרי שיהא חיוב מיתה ובזכות שיהא ראווי להחיותו עדיין הוא בינוני, ואם י' עבירות שכולן מצטרפין להמית וי' זכויות להנצל או י"א אפילו אין עוד קטנה מצטרף להכריע מתפילת שלמה (מ"א' ח לב) להרשע רשע (דף יג) לתת רכבו בראשו ולא אמר ברשעתו כמו לצדיק בצדקתו כי כמדת פורענות אין עושה פירות ועוד מידה כמידה אבל לצדיק טובות במידה ויותר טובות. וצדיקים עיקר מוצנע להם לעולם הבא שנאמר (תהלים לא כ) מה רב טובך אשר צפנת ליראיך ולרשעים פורענות מוצנע לעולם הבא. שנאמר (מלאכי ג טז) ויכתב בספר זכרון לפניו וכתוב (שם שם יז) והיו לי אמר ה' צבאות ליום אשר אני עשה סגולה (שם שם יח) ושכתם וראיתם בין צדיק לרשע בין עובד אלהים לאשר לא עבדו ובעולם הזה מה שנהנים הצדיקים בעבור תפילתם כעניים הצועקים בשערי עשירים ואל יאמר ירא שמים אני צדיק ולפניו רשע. אני יורד והוא עולה. הוא עשיר ואני עני. ולמה אשתמרה מעוני והוא עושה מה שלכו הפך ומעשיו מצליחין. לפי שהקב"ה רוצה לסדרו מן העולם ואינו ממחר ליפרע ממנו. אבל הצדיק הקב"ה נפרעין ממנו מעבירה קלה כדי שלא ירעו ממנו בעולם הבא. ועוד הוא נולד במזל עשיר וצדיק במזל עני ועתה לא יאבד ממונו בדבר קל. והצדיק אם נברא במזל עני כמה זכויות צריך עד שיכמל המזל (לב) אברהם נולד במזל שלא היה לו בן אם לא שגרמו זכויות גדולים לא היה לו בן לכך צדיק ישמור עצמו מעבירות. ואל יקנא בערשי עולה כ"א יעשה זכויות מרובים (לג) אוי לרשע אוי לשכנו ביום יפקד חרון אף אמרו (לי) צדיק נוטל חלקו וחלק הבירו רשע בנן ערן לבען גרש הרשע מהסתמח בנחלת צדיקים ורשע נוטל חלקו וחלק הצדיק מצרה יובא רשע: (לו) והנה שני סופרים בנייהונם כותבין זה מקום פלוני זה מקום פלוני כי נכח לכל איש בין טוב בין רע מקומו בגן עדן ובגיהנום. הרשע מביאין אותו להשיבו בגיהנם במקום שכתבו הפופרים זה מקום פלוני שהוא הצדיק הפסיד על ידו בעולם הזה. והוא רואה

משנת אברהם

מסנבל דנפשי, הגם של רחא דנרי רנינו. והפניו מסנר נזה דנרי הש"ס שם כתיב רנ חסד וכתוב ואלמה, ומשינון נתחלה צלמת ולנצוף ורנ חסד, כלומר נתחלה שהו' צדקה של ה' יוס דין גמור, אז הקנה מתנהג צמדת הדין האלוהי, ולנצוף, היינו צד"כ שהו' יוס סליחה ומחילה, אז רנ חסד מטה כלפי חסד. ולכל זאת אינו נכתב צד"כ בספר הצדיקים הגם שהקנה מטה כלפי חסד, משום דאמרינן שם דעון ועומו אינו נמחק, לכן צריכים לנקר את ספרו צד"ה הגא' שם יטרף אותה העון שאינו נמחק אל שאר עבירות יהי' דינו להכתב בספרם של רשעים ולא ישאר בין הבינונים, וכנראה שכל מה שכתב הפני' מעלמו כחון כאלו דנרי רנינו. וגשפת אמת על מסכ' ר"ה. מפרש דנרי רש"י, ג' ספרים נפתחים, וזכרון של מעשה הצדיות, כלומר, לא שהספרים עשויים כדי להכתב בהם צד"ה וצדיקים הצדיות על הצדיקים ועל הבינונים ועל הרשעים, אלא שכל מעש' בני אדם של כל השנה שהם עושים נכתבים, אם האדם עושה נמשך השנה מעשה לזכות הרי זה נכתב בספר של צדיקים וכן חיללה כשעושה מעשה רע, נספר של רשעים, לפיכך מנללם ג' ספרים, ע"ש, וסמוך לזה נמנה שאמרו הפנקס פתוח והיד כותבת כלומר נאם אדם עושה דבר של לזכות הרי כותבת בהפנקס של צדיקים וכן כלל, ודפח"ח.

לעצילת נדה, ע"ש. הולם הרש"ל סוף גיטין הקשה למה לו לירושלמי לומר דר"ע כג"ה הלל מוטב לומר דר' עקינא כדנרי ענמו, היינו שגפילו מנל אחרת נאה המינה מותר לו לגרסה, ונע"כ דכך צריך לנסח בהירושלמי: „דר' עקינא כדעתו, היינו מפני שאומר דמותר לו לגרסה בכל אופן, לכן מוקי לקרא דהדוה נגדתה על טעילת נדה, דמה שיד. לומר דר"ע כג"ה נשעה שר' עקינא חולק במשנה על ג"ה, ומעתה צריך לומר דהזקנים יכולים לסנור כג"ה, שהלכה כמותם, כלומר מותר שסבור לגרש אלא א"כ הקדיחה תנשילו שז' אין כלן חשש שגרסנה נאם חתונה עליו על ידי שלח מתקסט, דהא אסור לו לגרסה בשציל זה, לכן מוקי קרא דהדוה נגדתה לאיסור קישוט וכי' ולא"כ להלכה דפסקינן כג"ה, מתוקמי קרא דהדוה נגדתה לאיסור קישוט ולא לעצילת נדה, וטעילת נדה נע"כ ילפינן מחי, ושפיר פירש"י בנדה דין דאי אפשר להמית את הזקן מחר' אלא א"כ מניא בהוראתו לידי איסור כרת שנתוך ז' ימים לרבייתא.

[ג] לא היה וכ"ו קושא זו שזקשה רנינו למה צריכים ג' ספרים, ולמה לא יכתבו הבינונים בספרן של צדיקים צד"ה, הא דרשינן רנ חסד מטה כלפי חסד, וגם התיירן שאין הקנה מטה כלפי חסד צד"ה אלא צד"כ, הקשה ותיירן בספר פני יהושע לר"ה

(כא) לפנינו וראוי. (כב) צד"שכת בארץ עז. (כג) ר"ה טו ב. (כד) צ"ל של צדיקים של ורים ושל מעשיו שקולים בו הוא בדרם. (כה) אוי צ"ל יאמור כלומר כי חלוי ועומד. (כו) בספר ש"ר מרש שוח"ם: את מוצא כל רבר ורבר מלאך ממנוה עליו. (כז) הברייתא הריא סובאה בהקדמת ר"ש רובוילי לפי יצירה: ולמדני סריית על הסנה כמו שתובו בהרייתא דמואל (ומדירוה וזכרת בעירוביו ס"ג ויע"ש בשי"ד"ה נועל) ויעווין כ"ח סכתת ססינית צר 57 שחושב שמה אלה שסוכרים את הברייתא הנ"ל ויש להוסיף עליהם גם את רבנו, ויש להעיר כי גם רש"י בסירושו לישעיה ס"ג ר"ג כתב: וכברייתא דרמואל מעינו שיש סולת בקיע ססונים ואלה ססונם בו' ובכלל רבו כמו רבא שיימינים ושספאיליס בסנת וז' ר"ח סכתת אימצסנינות ודרונסא יעווין דברי ר"ם בן רח בספרו צד"ה לרר סכ"ה והראב"ד בהשנתו להלכות תשובה פ"ה ה"ה וחרי' אלבו בספרו העשרים ססור ד' פ"ד ושם הביא גם דעתו על הראב"ע, וחרי' עראמה בעקירתו פ' פגורי. (כח) שבת פני' א'. (כט) שם שם. (5) צ"ל עיר ומדיש פו שפיא נחית קרא בחי' וכו' אשר נרו איצנא. (לא) לא אוכל לכוין גיספריא וז' (א"א): אוי צ"ל ריני נירות כי חושבנא ריון חושבנא ריון) ויעווין ספחים ל"ג א': בנורת עירין ונכנסט סיפן תתשע"ו הובאה גיספריא וז' בנוסחא אחרת ור"ל: עיר ומדיש בניספריא ספסינת. והתשובו סכוון. ויעווין סהדרין פ"ד, ובסנתות כ"ס א': נבריאנל חנור ספיו ספסינא. (לב) שבת פני' ב'. (לג) ת"כ מצורע מרשה ו'. נענים סוי"ב פ"ו וסוכה ל"ו ב'. (לד) חגיגה ט"ו א'. (לה) צ"ל צדיק בנייהינם. (לו) בומר ויקהל ר"א א': חרין סלאבין סליחיין וסינין בננחא דמדו בו' ובספ' הכוס הפכר פ"א: כשאדם מת באוי עליו ב' סלאכי השרת אחי שהוא מלאך המות והשני סוסר והשלישי ספסונג עליו, ויעיין חרונם קהלת י"ב ה' ולפני השבת הנאונים ל"ק תרכ"ר ס"ו י"ג: ויש דרך אחרת כי חלאך הפסונה בכתוב זכויות חוץ פו הפסונה בכתוב חובות בהיות לאדם זכות וחובה. זה כתב כפולסופו וזה כתב כפולסופו.

שם זה מקום פלוני ואמר להם למה תושיבוני במקום שאינו שלי אומרים לו תחת כי הוא נפסד על ירך תשב במקומו ויפטר וככוא הצדיק בגן עדן וישיבוהו במקום הרשע שהפסיד אותו כי לכך נעש צדיק על הרשע שיטול חלקו בגן עדן ורואה הצדיק שכתוב בו מקום פלוני שהוא אותו שהפסידו. אומר הצדיק למה תושיבוני במקום שאינו שלי. אומרים לו כי הפסדת לו ירו. הרי כתוב (משלי יא ד) לא יועיל הון ביום עברה וצדקה תציל ממות שני פעמים (שם שם). כתיב (שם י ב) במשלי שאם עשה צדקה ומשפט והשני אם לא עשה צדקה ואמר לאחרים שיעשו בי אין לו במה לעשות צדקה ואמר לאחריו ונתנו צדקה הרי לכך ב' פעמים במשלי:

יש מקומות שמאריבן להם ימים רכתיב (תהלים קלג ג) כי שם צוה ה' את הברכה חיים עד העולם וכתיב (שמות כ יב) למען יארכון ימיר על האדמה ובשני דברים העולם מתנהג (כו) ועל כל כוכב יש ממונה כמו שמשמע (כו) בכרייתא דשמואל ובספר המזלות והממונים עושים כעין המזלות והא דאמרינן (בבא) אין מול לישראל זהו באותו הרגע כשנגזר עליהם הרעה אם יעשו צדקה יוצלו (כט) כבת דר' עקיבא ובשגזר הקב"ה על העולם צריכים הממונים על הכוכבים ומזלות להיות שם לשמוע שלא ישנו עפ"י המזלות מגזירת הקב"ה רכתיב (מ"א כב יט) וכל צבא השמים עמד עליו מימינו ומשמאלו ויש ממונה למעלה על הממונים למטה כי יש שומרין למטה שממתינין לעומד שאין רשאין לעשות עד שיבוא העומד ששמע הגזרות ויכרוז למטה שנא' עיר וקדיש (ל) נחית מן שמיא קרא בחיל גדרו אילנא (דניאל ד י א). עיר וקדיש"ש בגימטריא (לא) איל"ו גזורי גזירות :

לד. ועוד הנותן בשבילו בעולם הזה ולעתיד לא יועיל הון ביום עברה למחטיא. או שמנע אחרים מלאת זמלעשות ואם לא למר ולא עשה שלא זכה במצות ובמעשים טובים אם לא נתן בחייו ביד נאמן לתת לאחר מותו. אילו היו אחרים נותנין בשבילו בית מלא זהב בשביל המת לא יועיל. זה זכה וזה נתנה אינו מועיל כי אילו היה נותן מה הפסיד הרשע. הרי נהנה בעולם הזה ולעתיד ירש ג"ע בטורה של זה. אם זכה ועשה עבירות וכול החי בשבילו להתענות או להתפלל שימעיטו פורענותו כנגד מה שהחי מקבל פורענות וצדקה למעט פורענותו או להרכות פורענותו כנגד העבירות. אף לאחר מיתה יכול לומר אני אקבל עלי שום צער כדי להוציאו וזהו דוקא אם זכה וחטא אבל אם לא זכה לא יועיל. הרי (א) ר' מאיר התפלל בשבילו אחר להבנימו בנהינם כדי שישארו לו זכויותיו ויאכלם לעתיד לבוא (ב) ור' יוחנן הוציאו את הפורענות ואיפשר שקיבל ר' יוחנן שום עינוי או צדקות שהיא שקול (ע"ב) כנגד הרעות וכן (ג) שמואל שהבנים את לוי וכן (ד) ר' שמעון בן יוחי שרצה לפטור את העולם מן הדין מפני שכך אמר ראיתי בני עלייה והם מועטים אם שנים הם אני ובני הם ואמר כך אני עשיתי וזכות הרבה וקבלתי צער ועינויים הרבה במערה ולא בשביל עונותי הרי עינויים שלא כדין קבלתי ואתם הייתי שוקל כנגד עינוי שראוי לבוא לרשעים על עונותיהם וזוהי הייתי פוטרן מיום הדין ואם יש להם זכות בזה לא יפסדו ואם אין להם זכות אין להם גן עדן אע"פ שפוטרן כי לא יתכן לתת עולם הבא למי שלא עמל בו וכתיב (ירמיה ח א) ויצראו (את) עצמות מלכי יהודה (ה) וחזקיה גירר עצמות אביו להיות כפרה לפי שכתוב (יחזקאל לב כז) ותהי עונותם על עצמותם. ולכך מועלת צדקה לאחר מיתה. וכת' (ויקרא כו כ) והתורו את עונם ואת עון אבותם (ו) (תהלים קט יד) והטאת אמו אל תמה :

לז. מעשה בחסיד אחר שהיה נודר בשביל הנשמות בשביל קרוביו ואחר הכל היה נודר בפתם בשביל כל הנשמות אמרו לו למה אתה עושה בן אמר להם מפני שמה יש מהם שאני נהנת מזכותם ולא אחיה כפוי טובה. ועוד הם כמו בן בשבילם ייטיב לי ואם תאמר הלא (א) חטאת שמתו בעליה מתה מפני כי קרבן חטאת להגן מן הייסורין וכבר מת ועוד מיתה מפרת. אבל צדקה שנותנין דומה לעגלה ערופה שאמרו (ב) ראוייה כפרה זו לכפר על יצאי מצרים למפרע ועוד אם יאמר אדם מה מועיל אחר מיתה אם הבן רשע הרי יוכל האב למדותו בצדקה ואומ' (תהלים מט ח) אח לא פדה יפדה איש אלא לפי שמצינו (ג) שאם נדר להביא עולה הבן מביאה לאחר מיתה. ולפי שכל מה שמצינו בעולה מצינו בצדקה. זו באה בנדר ונדרה זו באה בנדר ונדרה אע"פ שאינה דומה לגמרי כי הבן אינו יכול להביא עולה (שלא) הקדיש עולה (שלא) הקדיש האב : הרי היה אחד הולך וטעה ביער. ובליילה לאור הלבנה בא אדם והכיר שאותו אדם היה מת רצה לנסו אמר לו אל תברח מפני כי לא אויב לך אני פלוני אמר לו והלא מת אתה מת לפני כמה שנים א"ל כן אבל בשביל שדה פלוני שגזלתי אין לי מנוחה ומייגעים אותי ביערות בשביל חפץ פלוני שגזלתי ממני : וזכרנו בו שמעתי גוי אחד נפגר ואחר ימים הלך עברו ומצאו בליילה אמר לו אל תברח איני מויב לך. אמר לו והלא מת אתה אמר לו אמת אבל מייגעים אותי מפני שלקחתי נחלת פלוני בעל ברחו ועתה אמור לאשתי להחזיר לו אמי' לו עבדו והן לא יאמינו לי. אמר לו אמור להם שילכו למחר למקום פלוני ויראו אותי שם. הלך העבד והגיד בעיר לכל. כך אמר לי פלוני שמת כבר ימים. אמר לו וכי אמר לך שום פימן אמר תמצאו אותו למחר באותו אילן ואז תאמינו לי והלכו כולם (ד) וראו אותו על האילן והיפשוהו ולא מצאוהו בקבר אמר העבד תחזירו לנגול את נחלתו אז ינוח. הרי זה בגויים. הרי אמת או שקר מכל מקום הרי בישראל יש כן דין הרי למה יועיל באותו עולם הואיל ובהיו לא עשה ולא צוה אלא שעושה בניו בשבילו אלא חילוק יש אם לא זכה אדם לא יועיל לו כל הצדקות. אבל אם זכה וחטא ובשביל עונותיו גרשוהו מן עדה או עושים לו דינים בנהינם או מייגעים אותו דרך קוצים או מלאכי חבלה משחקים בו או צדיק שמפני עון אין מכניסין אותו במחיצת צדיקים. אז מועיל אם מתפללים ואם נותנים צדקה בשבילם או אם גזל והורשין משובין או אם יתבוה המת לפחת ולמעט מעונותיו אבל מי שלא זכה לאחר מיתה לא יועיל כל מה שיעשו בשביל המת. אלא אם צוה בחייו ועשו כמותו כגון במשה ליהושע ולכל ישראל וידו לשלמה תלה הכתוב במשה וברוד :

כתוב בספר התשובה של רבינו סעדיה (א).

לז. בשבילי בענה דברים אין תפלתו של אדם נשמעת הראשון [א] מיום שנהתם גזר דינם אין תפלת של אדם נשמעת ואין עתירתו מתקיימת וראייה לרבר ממשח רבינו כיון שנגזר עליו שלא יבסל לארץ אע"פ שנתחנן לא נעתרו פילולין שלו כמו שאומ' (דברים ג כג) ואתחנן אל ה' בעת החייה וכך נענה לו (שם שם כו) רב לך אל תוסף דבר עלי עוד בברך הזה : והשנית המתפלל בלא כוונת הלב אין תפלתו נשמעת כמו שכתוב (תהלים עח לו לו) וישתוהו בפיחה וגו' ולבם לא נכון עמו : והשלישי בשונה את התורה ואינו מקשיב דברי תורה אין תפלתו נשמעת וכן כתיב (משלי כה ט) מסור. אזנו משמע תורה גם תפלתו תועבה : והרביעי מי שאינו משיב לרברי העני ואוסם אזנו מועקתו ככתוב (שם כא יג) אטם אזנו מועקת דל גם הוא יקרא

לז. (א) חנינת ט"ו ב'. (ב) שם שם. (ג) ברכות י"ח ב'. (ד) סוכה ס"ה ב'. ובאדר"ג ט"ז : סכאו שישראל אין רואין פני ניהנם לעולם. (ה) פסחים דף נ"ו ע"א. (ו) צ"ע וכתוב חטאת. (ז) חנויות י' ב'. (ח) שם שם. (ט) קדושין י"ג ב'. (י) אולי צ"ע וחפשוהו ולא מצאוהו בקבר וראו אותו על האילן. (יא) אפונות ודעות ט"ה פרק ו'.

ולא יענה : והחמישי מי שהוא עושק וגזול ואוכל (דף י"ד) את האמור אין תפלתו נשמעת כמו שכתוב (ישעיה א טו) כי תרבו תפילה אינני שומע. (מיכה ג ג ד) ואשר אכלו שאר עמי וגו' או (ב) יצעקו אל ה' ולא יענה אותם : והששי המתפלל בלא נקיות ומהרה אין תפלתו נשמעת כמו שכתוב (ישעיה א טו) גם כי תרבו תפלה אינני שומע (ו) : והשביעי אשר גברו עונותיו ועצמו תשובותיו והוא מתפלל בלי עשות תשובה אין תפלתו נשמעת כדכתיב (זכריה ז יג) והיה כאשר קרא ולא שמעו : וראוי שנדע כי כלל העונות מתכפרות בתשובה. אלא עין המענה את הרבים והמתענה אותם בנימוס רע ובטעות רע. והוראה שהורה אותם שלא בתורה ושלא כהלכה לימדם כבר אין עונו מתכפר מפני שאינו יכול לתקן מה שעויות. ואינו יכול להשיב את הרעות אשר לימד אותם. וחטאת הרבים תלויה בו. ועליו נאמר (משלי כח י) משנה ישרים בדרך רע. והשני מי שמוציא שם רע על הכירו וחרפו בהרפה אשר איננו חשוד בה ולא הכירה אין עונו מתכפר מפני שאינו יכול לתקן מה שעויות. ואינו יכול להחזיר חרפת חבירו ועליו נאמר (שם כה י) פן יהסדך שומע : והשלישי מי שרש בידו עשק וגזול ואינו משיב גזילתו. ועליו נאמר (ויקרא ה כג) והיה כי יחטא ואשם והשיב את הגזילה וגו'. ועוד כתיב (יחזקאל לג טו) הבל (ד) רשע ישיב גזילה. [ב] לכך אם מת בעל גזילה חייב הגזול להשיב ולהחזיר הגזילה ליושני המת שנאמר (ויקרא ה כד) אשר הוא (לו) יתננו ביום אשמתו. [ג] ואם אין לו יורשים (ה) חייב הגזול להפקירה ולעשותה קדש : ועוד העונות שאין מתכפרות אלא לאחר נקמה ופרעון בעולם הזה והם ארבע : הראשונה שבועת שקר. ובה נאמר (שמות כ ז) כי לא ינקח ה' את אשר ישא את שמו לשוא. והשנית שופך דם נקי כמו שכתוב (יואל ד כא) ונקיתי דמם לא נקיתי : והשלישית הנואף עם אשת איש. כמו שכתוב (משלי ז כט) כן הבא אל אשת רעהו לא ינקח כל הנוגע בה : והרביעית המעיד עדות שקר. ככתוב (שם יט ה) עד שקרים לא ינקח : אילו העונות אם יעשה אדם אותם ויעשה מהם תשובה. יפרע ממנו היוצר בעולם הזה בפרעון קל בשביל שנאמר בהן לא ינקח אילו העונות הערשה אותם אם יעשה תשובה יפרע ממנו היוצר ואחר כך ינצל מרינה של גהינם וגם יש רשע שכלל עונותיו נצורים ושמורים ליום הדין ואחר כך שב מרשעו ועשה תשובה וחזר מחטאו ועוב חובתו ונתחייב שילקה על זדונו כזה העולם וינקם ממנו בעולמו על אשמתו כדי שיקרע גזר דינו. וכיון ששב מרשעו ועשה תשובה וחזר מחטאו התחילו היסורים לבא עליו. והננעים שולטים בו. לפיכך תמהו כל רואיו ממעשיו וחשבו בלבם שמוא אילו היסורים הם פרי הצדקות שהתחילו לעשות ונתפתו בו השוגגים ופעו כזה הדבר אחר הרהורם. ולא ידעו שאילו ייפודין שבאו עליו הם פרי העונות הראשונות שעשה. וכיון שמתנחם עליהם ועוכם ועושה תשובה כבר בטלו מלישמר אותם לעולם הבא וידון עליהם בעולם הזה. לפיכך יאחו צדיק דרכו :

עד כאן העתקתי מספר שיסר רבינו סעדיה גאון זצ"ל :

לז. [א] ארבעה פעמים כתוב תשובה בפרשה אתם נצבים. כנגד ד' שמות תשובה. תשובה הבאה תשובה הכת'. תשובת הגדר תשובת המשקל. תשובה הבאה. פי' שאם העבירה הזאת כאה לידו שימנע עצמו מלעשותה עוד. תשובת הכתוב שיוחמר עליו ויעשה בעצמו דין כאשר כתוב בתורה. תשובת הגדר. פי' שיגזור עצמו מכל דברים שמביאים לידי עבירה זו שחטא בה. תשובת המשקל. כי הנאת עבירה יעשה לעצמו צער עיקר תשובה שבא לידו עבירה ומתאוה לעשותה. ויכול לעשות ומעצר

משנת אכרהם

סימן ל"ז

[א] מיום שנחתם וכ"ו ר"ה י"ח זה התפלל ונענה זה התפלל ולא נענה ר"ל אומר כאל קודם גמר דין כאל לאחר ג"ה, אולם ר"י אומר יפה לעקה לאדם צדן קודם גזר דין צדן לאחר גזר דין. ובגמ' שם משמע להלכה כר' יצחק, דמסיק דדוקא גזר דין דליצור ויש עמו שנועה, ואפילו שיש עמו שנועה מתכפר בתורה ובגמילת חסדים, ואפשר שיש חילוק צדן תפלה לעקה, ודוקא לעקה מועלת אפילו לאחר גזר דין. וראה נדר' וחתתן : עשרה לשונות נקראת תפלה, שועה, לעקה וכו' משמע דמדרגות מדרגות יש בתפלה.

[ב] לכו' אם מת צעל הגזילה חייב הגזול להשיב ולהחזיר הגזילה ליושני המת שגאנור וכ"ו והנה מקור דברי רבינו הוא בבבא קמח' ק"ג ע"א נמשנה ואם מת יחזיר ליושני. ע"ש וכן הוא ברומז"ם צפ"ח מהל' גזילה ואצידה. והנה שם נגמ' מנוצר דמהאי קרא דמיייתי רבינו נלמוד דהגזול את חזירו שיה פרוטה וכשזע לו יוליכו אחריו למדי ופי' רש"י אפילו למדי דאין לו כפרה עד שיחזיר לגזול עלונו דכתיב לאשר הוא לו וכו' ובג' נשזע לשקר כתיב ע"כ אל הא דאם מת יחזיר ליושני לא נלמד מהאי קרא שנוצי' ר"ס דהוא פשוט דהבן יורש את אביו וממילא חייב הגזול להשיב את הגזילה לזן הגזול צאם מת הגזול. אל לא מקרא ובראה שר"ס כיון צוה לדברי התוס' שם שהקשה מה אשמיעין חת"י ואם מת יחזיר לצניו הלא פשיטא, ופירשו דלתי לאשמיעין דאפילו ליושנים וילך למדי פי' כמו שפי' רש"י דאין לו כפרה עד שיחזיר לזן הגזול עלונו ככ"ל והה דהין נלמד מקרא לאשר הוא לו. ככ"ל. ועיקר צל ר"ס לאשמיעין דחייב הגזול להשיב ולהחזיר הגזילה ליושני המת דוקא פי' אפילו למדי ככ"ל.

[ג] שם ואם אין לו יורשים חייב הגזול להפקירה ולעשותה קודש. הנה הרצ ר' יהודה הסבך וויסטיניעלקי כתב בהמראה מק' שזה נלמוד מנ"ק ל"ד צ' ושלין מכירין יעשה צדן לרכי לניצור. ודבריו אינם נראין לי כלל כי לומר דברים אלו שיעש מהן לרכי רבים רק צאלין מכירין את הגזול, אל הרס"ג מייירי למכירו רק דאין לו יורשים, ועוד מה זה שאמר ר"ס ולעשותה קודש וכי לרכי רבים קודש הם הלא אמרינן בגמ' דלרכי רבים הם צורין שיסין ומערות ומה קודש יש צדן.

וגר"א' לו שמה שכתב ר"ס ואם אין לו יורשים אלגל הגר קאי כדכתיב ואם אין לנשי גזול להשיב האשם אליו וכו' ומנוצר בגמ' צ"ק ק"ט ק"י שגזול הגר ומת הכתוב מדבר ועיין ברומז"ם הל' גזילה פ"ח. והשנת גזילה זו קדושה יש זה דהכתוב קראו אשם, וכדנצא, דאמר רצא גזל הגר שהחזירו צלילה לא יאל, דאשם קראו הכתוב ואין מקרינן צלילה. ומה שכתב הרס"ג ואם אין לו יורשים אלגל הגר קאי דאי אפשר צישראל כקושיית הג"מ. וכי יש ישראל שאין לו גזול וכ"ו ולפיכך כתב דלריך לעשותה קודש דכן הדין דנתנה להכהנים שגאומה משמר ואפילו צדן הזה לריך ליתנם לעניים ולתלקם שזו כמו שהי' מתלקין האשם. התוס' לכהנים עיין בעור חו"מ ס' שס"ו ובמ"ע ס.

סימן ל"ח

[א] ארבעה נקראת הל' תשובה ח' לכך רמז בתורה ג' פעמים תשובה נצחתם לננים והרביעי צואתחן, וד' עניני תשובה הם: תשובה הנאה, תשובת הגדר, תשובת המשקל, תשובת הכתוב. ע"ש כי הרצה מנדרי רבינו גס התפילה לננים נקצת שינוי, כתוב שם צספרו של תלמיד רבינו.

(א) אפנינו יועטו. (ב) צ"ס יגו' רחצו הזכו' שסוה עיקר הדרשה. (ג) צ"ס ישיב רשע גזילה יאג. (ה) צמר סכך ציד ב' כמי שגזל את הרבים שאינו יכול להשיב את הגזילה או יעשה בהו צרכי רבים וחו שכתב המספר לעשושה קרש.

עצמו לעשות מה שלכו חפץ כלל גדול אמרו בתשובה. כפי הנאת החטא יש לעשות לאדם תשובה (תשובה) חרטה באותה אשה באותו מקום ותוקף יצר. ואותו עת מצוי שמתחילה היה עושה. ותשובת הגדר שיזהר שלא לדבר עם אשה שאסורה לו. ושלא לראות על אשה. ותשובה עניש של תורה. אם יש מלקות ארבעים וחבשת. צריך לקבל עליו עינוי ובשת של מלקות ארבעים. ולאותו בשת שהיו מלקין בפני בני אדם. ותשובת עינוי השוה להנאת (ע"ב) שנהנה כמה פעמים. צריך עליו עינוי כנגד ההנאות שנהנה מן העבירות. וכן לכל מיני עבירות. ולא למצות לא תעשה בלבד. אלא אף למצות עשה שהרי עשה דוחה את לא תעשה :

זאת תורת השב בכר לבו :

לח. הבא על אשת איש ימנע מכל הנאות הכאות מחמת אשה חוץ מאשתו כמו שאמרו (א) מלוח בריבית שלא יקח ריבית אפילו מן הגוים. כך צריך זה להמנע אפילו לראות פני אשה (ב) וחכמים אמרו אפילו בבגדיה (ג) והעומר במיטה שאיש ואשה שכבו שם כאילו עומד בכריסה של אשה. וימנע מכל מגע אשה ומשחוק ומיוחוד. כי נהנה בעוד עמה נפשו מלאה חרות. ועוד גורם לאשה הרהורים. ואע"פ (ד) שאין הקב"ה מצרפה למעשה מצרפה למהשכח שנאמ' (ירמיה יז י) אני ה' חקר לב בחן כליות ולתת לאיש בדרכיו כפרי מעלליו. אילו המעשים וגורם לו על הרהורים ואפילו ניצלו מידי עבירה ויחררו בלבם שהיה יכול להעשות הדבר ויהיה כתוהא על הראשונות. ואם אדם בכית המרחץ או במקום הטונפת והאשה עוברת לפניו ויחרה בדבריו תורה ואל יחרה אחר אשה. כי דברי תורה ניתנו לטהר הלב (ה) ותבלין ליצר הרע : וימנע עצמו מלבא לידי קרי ומלשנות יין. מידה כנגד מידה. שנאמ' (הושע ד יא) זנות ויין ותירוש יקח לב וישים על לבבו מה שעשה בכל יום שנאמ' (תהלים נא ה) כי פשעני אני אדע והטאתי נגדי תמיד. ויתחרט בכפיח שנאמ' (שם קיט קלו) פלגי מים ירדו עיני על לא שמרו תורתך. ויקבל עליו צער נגד יצר זה שהיה לו כנגדו יקבל העונש. וכן אמרו רבותינו (ו) גלות מכפרת חצי עון. אע"פ שיש חרטה. והגלות שגולה מודעת כקרן זכר הרייא כדאימא בכרכות בפ' הרוואה (ז) ויהודה שגרם למכור את יוסף וצטער אביו (ח) והלה יהודה מאת אחיו ולפי שקיבל עליו גלות יותר מאחיו זכה להיתה יהודה לקדשו. וכת' (זכריה כ טז) ונחל ה' את יהודה חלקו וילבש לבוש זקנה. כמו שנאמר (שמות לג ה) ועתה הורד עריך מעליך ואדעה מה אעשה לך. וכתוב (צפניה א ח) ופקדתי (ט) על כל הלוכש מלוכש נכרי לברש שגורם מעשה נכרי וימעט משמחה. שנאמ' (ירמיה יא טו) מה לידידי בכיתי עשותה המומתה הרבים ובשר קרש יעברו מעליך כי רעתבי אז תעלו [א] ואל יאמר אדם (י) הציף מאן דמפרש הטאיה. והיאך אגיד לחכם נאמר (משלי כח יג) מכפה פשעיו לא יצליח. וכתוב (תהלים לב א) אשרי כסווי (יא) פשע נשוי חטאה. מה שאומר מכפה פשעיו לא יצלה. וזהו שנשען על בינתו. אלא טוב לו שיגיד לחכם צנוע שיאמר לו איזה תשובה ינחנו בדרך העולם הכא. וידע החכם למי יורה תשובה ומאין וביצד להורות. לכן כתבתי אילו דרך תשובה להודיע ליראי אלהים. ולא שבאתי להורות כל חכמי אשר נתן ה' וראתו בלבם וראו דברי ואשר שגיתי ויבינו הדברים על מוכן. כי לא חכם בחכמים אני כי אם תלמיד ליראי ה' :

למ. וזאת לשבים. אם נודע לרכים עונו אל ימשוך מהלכות שמדברים בנואמים מפני הברשת. כי טוב לו שיתכפר בעולם הזה כי הבושה שופכת דם האדם ומסירה העון. כמו שאמרו חכמים (א) שצריך רוצח לומר רוצח אני. ואוי לו למכויש פני חבירו :

מ. והנואף לא יאמר במקום שאין מכירין אותו נואף אני אלא יאמר חוטא אני. וכן הוא אומר (ישעיה נח ב) ואותי יום יום ידרשוך ודעת דרכי יחפצון כגוי אשר צדקה עשה ומשפט אלהיו לא עזב ישאלוני משפטי צדק קרבת אלהים יחפצון. ואומר (ירמיה ב לה) הנני נשפט אותך על אמרך לא הטאתי שאומר להקב"ה אבל לבני אדם (א) לא יאמר בן אלא יאמר להם הטאתי וכת' (עמוס ט י) האומרים לא תגיש ותקדים בעדינו הרעה לכך יאמר חוטא אני :

מא. ויתפלל בלב נשבר על הטאיו. ויזכור עונותיו שנאמ' (בראשית מב כא) אבל אשמים אנחנו. ואומר (ישעיה מב כד) מי נתן למשופה יעקב וישראל לבוזים הלא ה' זו הטאנו לו. ואומר (איכה ג' ל"ט) מה יתאוונ אדם חי גבר על הטאיו. בתחילה אומר אדם ולבסוף גבר. צריך אדם להתאוונ כשהוא חי (א) אלא אדם. כמו שנאמר (קהלת יב ה) כי הולך האדם אל בית עולמו. כמה היה צריך אדם להתאוונ כשהוא חי לזכור יום המות. ומיתה ישום על לבו כשיצאו מתגבר עליו. וכן הוא אומר (שם שם) הזכור את בוראך בימי בחורתך. דבר אחר מה יתאוונ כשהוא מצטער ומתאוונ בפורענות שהוא לקוי וחיוי אינם היין אז יזכור כשהיה בתגבורת יצרו אז הטא. יאמר על הטאתי כל אלה. ויהי רצון שיהו כפרה שלימה על כל הטאתי. וכשבוכה על פשעיו יאמר דמעתו וכבה חרון אפך מומני. ואת לבבי אשר נמס ויהי למום תכבה גחלי אש אשר קדחה באפך. ותשובת מעשי הם ישיבו אפך ממני ותעניותי ועיניותי הם ימלאוך רחמים עלי. וערך שולחן אשר לא ערבתו תחשוב זכח ערוך. והסיר אשר לא הצנתי על גחלים תחשוב כאש תוקר על מזבחך לא תכבה. וכלי מאכלי אשר לא הובאו לפני תחשוב כאשר יביאו בני ישראל את המנחה. (ב) ואת חמרון דמי יכסר עלי כדמים על קרנות המזבח. ומיעוש הלבי כחלבי אימורים דמעות עיני כהפך נסך שרר וקול בכוי

משנת אברהם

סימן ל"ח

כנסוטה ה"ל, והרלצ"ד ז"ל שס חולק דאף ענינות שנין אלס לתקום אלס הן כנר מפורסמות צריך לפרסם התשובה ע"ש, ונטור סינון תר"ז מנוולר דלין לפרסם שום חטא, וכן מטין דברי רזינו, דדוקא לפני החכם צריך לגלות חטאו כדי שזורה לו דרכי התשובה חלל לל לפני אחרים.

[א] ואל יאמר וכ"ו. ראה יומל פ"ו : וחולין ת"ל : ונרכות י"ב : וסוטה ז' : והרמז"ס ז"ל צפ"ב, מהלכ', תשובה פוסק דהטאים שנין אלס לחניו צריך לפרסם, כדלמרינן ביומל ה"ל, ולפטר דהטעם כדי שלל יצולו לחסוד את אחרים,

פ. (א) סנהדרין כ"ה ב'. (ב) ע"ו כ' ב'. אסור להסתכל בבגדי צעונים של אשה. (ג) שבת ק"ט ב' אבל יעוין שם כי אמרו ופאו מילתא היא. (ד) קדושין ג' ס ב'. (ה) קדושין י' א'. (ו) סנהדרין ל"ו ב'. (ז) י"ו א'. (ח) ב"ר ברשא פ"ה. (ט) צ"ע על השרים ועל בני המלך ועל כל הלוכשים. (י) ברכות ל"ד ב'. (יא) צ"ע נשוי פשע כסוי המאה. ט. (א) שביעית פ"ה ס"ה סכות י"ב ב'. פ. (א) ר"ע לא יאמר נואף אני אלא חוטא אני וכוה יובנו דברי המחבר. מא. (א) צ"ע ולא כשעה שהוא אדם ר"ע כשעת מיתה. (ב) כעין מה שאמרו ברכות י"ו א : יהי רצון מלפניך שיהא הלבי ורטי שנתמעס כאילו הקרבתי לפניך על גבי המזבח ותרגני.

קול שירים שהיו משוררים וחשיכת עינים בצום וככי כאור הנרות (ג) וריח רעבון כריח הקמורת. ושיחי כברכת כהנים ובשפיות נפשי ולכבי עם מי דמעותי תמחה פשעיו וחלישות אברי בנתחי קרבן ושברון לבי באבני מזבחיך ומשברי לבי מזבחיך ולא תבזה לבי הנשבר ושינוי בנדים המודות כנגדי הכהונה. ומניעה רחיצה כקידוש ידים ורגלים. כי צריך למנע רחיצות הוץ מרחיצות מצוה. ואילו לא היה לו לשנות בגדיו טוב היה לו שהיה אמרו (ד) מי שאין לו אלא הלוק אחד חיוו אינם חיים וקריעת לבני יקרעו ספרים שכתובים בהם עונותיי ומוצא שפתי יכתתמו פיות שוטניי וחלישות לבי ישמחו לב מפקשיך ובסני הריקה מן תענוגים אל תשיבני ריקם מלפניך ובעבור נפשי היבשה אשר מתאהה תמלא משאלותיי. וניהומי ותשובתי ישיבוך אלה ותריצה אותי כי נחמתי על רוב מעללי על דרכי הרעים כי עשיתים בין שגיונות בין זדונות ואתה יודע ורואה כליות ולב. ואתה יודע כי שוין מחשבותיי ואמרי פי. יהי רצון מלפניך רחום וחנון שתסיר מעלי כל דברים המעכבים את התשובה ולא אשיב להרע לפניך :

מב. ומעשה הטוב ומחשבה טובה אם יש בי יכונן לעולם לפניך ולכך עלינו לטובה :

מג. והמורה. ישאל לו תחילה אם מתחרט אם יאמר כן, אם בעון אשה הוא יאמר לו תחילה אם מתחרט אתה יש לך להרחיק מאותה אשה מלראותה ומלדבר עמה שנה אחת אם תעשה זה ותעמוד כזה אז אתן לך דברים להסיר עונך שאין עון פר בלא נזק שנא' (ישעיה ו ז) הנה ננע זה על שפתיך ופר עונך ותטאתך תכפר ואם יאמר תן לי כפרות אחרות וזה לא אוכל לעשות אין נזקין לו שאין תשובה אלא בשב ממעשיו ועושה פייג שכבר אמרו (א) חשב מן הרביות אפילו מן הגוי לא יקה ריביות, ומזויר נזבל לדעת שהרי (ב) כל הראה טוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין שנא' (הושע ד יא) ונות ותירוש יקה לב, (ג) ואין נזיר לחצאין שאם נזיר כבוד נזיר בבולן (ד) ולמה אסור בהרצנים עד כל משרת ענבים מכאן שיש לו לאדם לעשות מייגים ואם לא יעשה בן אין מקבלין אותו, וכן אמרו (ה) מי שקיבל עליו דברי חבירות הוץ מדבר אחד אין מקבלין אותו וכן נר ואין לומר שאנו נועלים דלת במני השבים, כשבא לפני המורה להודות, ולא אמרו (ו) תקנת מורש אלא בבאין לדון, אבל לצאת ידי שמים אין אומרים לו אלא שישב (ז) מן הגולה, ואם אין הנגול רוצה לקבל יתן גזילה לצדקה שלא יהנה ממה שגזל שנא' (זכריה יא יב) (ח) ויתנו שברי שלשים כסף (שם שם ג) ואשליך (ט) אל בית האוצר מן הדיון לא היו שלו וניתן לאוצר ואחר שנראה ששב ממעשיו הראשונים והרבה פייגים ואח"כ יתן הרב דין מה שכתבתי למעלה לאסור כל הדברים הנאות מאשה, וכיום צומנו ילקחו בסתר מכות גדולות, שכל צער שמקבל עליו מרצונו, הרי הן כיסורין המכפריין, לכן תענית טוב שמשבר את הגוף וצדקה להאריך הפורענות, הוא חייב מיתה ומחיה ומשיב נפש רעבים. (י) לעולם אין מחליטים עון בזכות אלא מחשבין לו חובות לבר והחובות לבר לכך יקבל עליו דין השוה לו עונש שענשה התורה ועניוין שעושהו להנאת העון : (ע"ב) ואל יאמר האדם והלא אמרה תורה (שמות כא כד) עין תחת עין בממון וכן (שם שם כג) אם אסון יהיה כת' (שם שם ל) אם כפר יושט עליו בממון זהו לפי שהתורה חפיצה בתקנת העולם אבל מירי שמים לא יצא במשפמי הקב"ה אינן רואין האדם ואין נפרעין מן האדם לרעה ואין משלמין גמול האדם לטובה אלא לפי יצר לבבו שנאמר (ש"א טז ז) כי האדם יראה לעינים (יא) והאלהים יראה ללבב לכך כמה שיראה בעיניך קלה אם יצרך מתגבר עליה (זוהר) כמו בחמורה ויש לך פרעון ושכר לפי ההנאה ולפי הצער שנא' (ירמיה יז י) (יב) בחן כליות ולב לתת לאיש כדרכיו כפרי מעלליו והדין נותן לאדם כמו שנראה ונודע לו והקב"ה כמו שרואה בלב, לפיכך אמרו חכמים (ג) שאין אתה יודע מתן שכרן של מצות כי כל מצוה ומצוה כנגד הנאת היצר וכנגד הפורענות כיבר הנודע לבני האדם לגנאי או לשבח והכל שיתקיש שם שמים בעולם ומכל מקום לעולם הבא אינם הולכים אלא אחר יצר מחשבות לבם : כ"ף כ"ף כפוף את יצרך ולמד ליראה את ה' אז תבין וראת ה' כיצד חשוב כל מיני יצר הלכות יש עבירה שחייבה עליו תורה לאו או עשה ועל עבירה קלה יצרך מתגבר יותר מעבירה חמורה דע לך ששכרך גדול על עבירה קלה יותר מעבירה חמורה כי ה' יראה ללבב, ומה שחייבה תורה בזאת מיתה ובזאת לא חייבה כנגד דיעות האדם שנראה גנאי ולא כנגד היצר, שהרי בת כהן בשריפה ובת ישראל בחנק ויצרם שוה ואם תאמר על בת מלך לא מצינו חיוב לפי (יד) שכל ישראל בני מלכים הם שנאמר (יחזקאל טז ז) ותצליחי למלוכה ואומר (שמות יט ז) ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש וכן אמר דוד (ש"ב יב ז) כי בן מות האיש (טו) ההוא ואת הכבשה ישלם ארבעתים (טז) ואנה כתוב זה המשפט, אלא נגד דעת בני האדם הנראה לעינים, ומכל מקום לעולם הבא אינם הולכים אלא אחר יצר מחשבות לבבות ואמרו (יז) כיצד יעשה (תשובה) באותה אשה באותו מקום ויצרו כמו כעת שחטא ומוצא שעה העבירה לעשות אבל צריך לקבל העונש כפי הנאת גופו כמו שמצינו (יח) בר' אלעזר בן דורדייא שלא הניח זונה ולכסוף פירש בשעת הרגל עבירה ראה שלא הועיל לו ר' הניח ראשו על ברכיו וככה ער שמת יצתה בת קול ואמרה ר' אלעזר בן דורדייא מוזמן לחיי עולם הבא ואין לומר לפי שזנות הרבה היו לו אם לא מת היו לו לקבל עונשין לפי ההנאות יש קונה עולמו בשעה אחת כר' אלעזר בן דורדייא ויש שקונה עולמו לשנים רבות שכל ימיו כתשובה אם לא חטא וזכה כל ימיו : שלשה יצרים רעים הם הלחצים את האדם על דברי אשה, כדכתיב (הושע ז ד) כלם מנאפים (ט) כתנור בעירה מאפה (שם שם ז ז) כי כרבו כתנור לבם בארבע כל הלילה ישן אפיהם בקר הוא בער כאשר להבה כלם יחמו כתנור ג' תנור בפרשה ג' יצרים על האשה, יצר לראות וליראה, יצר של הרהור וזה תאוה והימור של הימור ויצר של לב בוטר ולא יכבה, שהלב חושב כל שעה אחר האשה ומשתגע אחריה עד שיחיה אצלה וזה קשה מכולם יש שנעשה ע"י כשמים ואפילו לא ראה אותה בעולם, שאמרו חכמים (כ) אין היצר שולט אלא במה שעניו ראוות זה יצר של הימור התאוה, אבל יצר שהלב בוטר אחר אשה בלא ראייה ועניוין זה כאדם המשתגע וכאשה מעוברת שמתאוה לאכול שום דבר, ויומם ולילה היא ממהרת אחר אותו דבר ושוכחת שאר דברים כעבור זה רק זה היצר, וכל היום בתוך לבו, ואפילו ישמע דברים ממנה לבו שמח או יראה עבר ושפחה מאותו בית ישמה והדבר ע"י כישוף (כא), ויש בלא כישוף. כלל גדול ותקנה גדולה לג' יצרים להיות בעיר רחוק משם, שאין שירות מצויות לבא משם, ותקנה לראייה אל יהא מצוי אצל נשים וירחיק הליכתו מהם ויעצור רוחו מראות אותם כשהן אצלו כי עיקר מנוח מפני הבשת להתקרב להן ומדבר מאותן דברים, אבל ראייה שאף אחרים עושים ורגילים לראות בנשים וזוהו יעצור רוחו וכל עבירה ועבירה שתבוא לידו יחשוב אם היו גוזרים עליו שמד היה נהרג על קדושת השם ויאמר זה הדבר קשה יותר שלא אוכל לעמוד בו, כל שכן זה חקל שלא אחטא :

(ג) כוזה שסות כ' ב' : יהי רצון מלפניך שיהא הרוח העולה פני בשעה זו כריח העולה וחסרבו באש הסוכה ותרגונו. (ד) ביצת ע"ב ב' מנ. (א) סנהדרין כ"ה ב' : (ב) סוטה ב' א'. (ג) נזיר ג' א'. (ד) צ"ע וזהו אסור. (ה) בכורות ז' ב'. (ו) ב"מ ס"ו ב'. (ז) צ"ע את הגזירה. (ח) צ"ע וישלם וי א' שריו. (ט) צ"ע ואשליך אותו בית ה' אל הנוצר. (י) ספרי דברים פ"טסא שפ"ו הביא רבנו עקיב ס"ו ס"ו. (יא) צ"ע ו' ו' יראה. (יב) צ"ע אני ה' חוסר לב בחון כלימות ולתת (יג) אבות פ"ב פ"א. (יד) שבת כ"ה א'. (טו) צ"ע העושה זאת. (טז) ב"ר פ"ב ש"ב י"ב א' כתוב : ומה שאמר ואת הכבשה ישלם ארבעתים כפלים על משפטו כי נגב אחר (צ"ע אחר) משפט ארבע הצאו תחת השם כו' הרי לפי דבריו לשלם ארבע היה במשפט של נזנב וסוכה שה. (יז) יוסא ס"ו ב'. (יח) ע"ז י"ז א'. (יט) צ"ע טו תנור. (כ) סנהדרין ס"ה א'. (כא) הפלגת דברי רבנו ע"ד החשש או תאהבה נראה כי היה לעניוין דברי החכם בספר הסדות סאמר שפיני, ומ"ס ר"ם נאון בהאסונות והרעות סאמר עשירי פרק ו' יע"ש.

מז. ועל הירחור אשה בעת שבא להרהר על אשה בתפילה ינעוץ גדולי אצבעות רגליו לארץ ויתלה גופו עליהם ואל יסמוך ידו לכותל וזה הדבר יבטל ממנו כל מיני (דף פז) הרהורים רעים של חימוד או שאר הירחורים ואם יושב ואינו יכול לעמוד מפני בני אדם ינעוץ אנודליו בחוזק בארץ: ועל יצר שלישי אהבת לבו אוהב אשה ביותר ואינו חושש באשה אחרת ולא באהבת בנים ובנות בעבור אהבת האשה זאת תקנתו לצאת ממדינה ההיא ואם עבירה באה לידו יתפלל עליה בכל לבו שהרי על יפסורין חיי עשה יבכה לבו על יפסורין שאין סוף להן ואין חקר כל שכן שיתפלל מאוד עליהם ואם עמד בדבר אל יחזיק טובה לעצמו לומר כמה אני צדיק שעמדתי בדבר זה אלא יברך להקב"ה שלא הטא שבידו הלבבות שנא' (משלי כא א) פלגי מים לב מלך ביד ה' על כל אשר יחפץ ויטו ונא' (בראשית ב ו) ואהשך גם אנכי אותך מחטוא לי:

מז. שלשה מיני יצר הרע הם, השנים בין בזקן בין בבחור, אילו הם, האדם מתאוה לראות ואף אם יחפץ לעצם עיניו לראות לא יוכל ויראה בעל כרחו והשני לב אדם בוער כתנור אחריו ולא יכול להמיתנה מרעו, אילו נוהגין בין בזקן בין בבחור, והשלישי נוהג רק בבחור שמתאוה שתתקשה אמתו, מנין לנו שכך הוא שכן מצינו בניאוף ג' תנורים ויצר הרע דומה לאש שנא' (הושע ז ו) כל הלילה ישן אפיהם בקר הוא בער כאש להבה ג' תנורים שנא' (שם שם ד) כולם מנאפים כמו תנור, (שם שם ו) כי קרבו כתנור לבם ונא' (שם שם ז) כולם יחמו כתנור: שו"ן היא עיקר תורת האש, שו"ן בנימטריא יצ"ר, שן ישלה ג' פיצולין וג' פעמים מונה אש בפסוק (שיר ח ו) רשפיה רשמי אש שלהבת יה:

מז. יצר הרע דומה לחיכוך, אם יחכך בשרו יעלה גופו שחין ואם ינעוץ ויסכול לא יעלה: שני בני אדם היו, אחד היה מתקשט עצמו כדי שיראוהו נשים כי היה מהרהר אחריו, ואחד אינו מתקשט ואינו מהרהר, ובא עבירה לשניהם ועשו או לא עשו איזה מהן עדיף? הוי אומר זה שמתקשט מתועב הרי דוד כמעשה בת שבע חיתה אשת איש והרג בעלה (א) ולא רצו למנותו עם ג' בלונים שאין להם חלק לעולם הבא (כי דוד) בא לפי תומו (ב) כשטבלה בת שבע, אבל שלמה היה יצרו מלמד להתאוות שהיו לו אלה נשים:

מז. (שמות כו יז) תחמד כתיב בלא וי"ו, לא (א) תחמד אשת ריעך שתתיסה את פניך כרי שתחמד אותך (ב) לא תהא חמד לאשת רעך, [א] לא תגרום שחבירך יחמוד אשת ריעך לא תשבח אשה יפה שמא יגרור אחריה ולא תהנה מזיו אשה יפה בין פנויה בין אשת איש ותהנה מזיו שכינה ורע מי שהוא יפה תואר ויפה מראה ובא לידו עבירה ואינו חוטא יותר וזכותו ממי שאין לו יופי שאינו מקובל לנשים, וגדול זכות עני המחזיר מעשיר המחזיר אבירה וקשה לעשיר שאינו מחזיר מעני שאינו מחזיר וגדול המציל שונאו מאוחזבו והמצער רבים בדבר מועט והמצער יחיד בצער גדול, והמצטער צער גדול להציל יחיד וצער קטן להציל רבים או בממון מועט מוכה רבים והמוכה היחיד בממון הרבה על זה נחלקו אבל קבלנו חבל לפי הטורח והצער השכר ולפי המחשבה הטובה, השב לזכות את הרבים ולא יוכל שאין נשמעין לו באילו זוכה אותן:

מז. מעשה בחמיר אחר שלא היה שוכב על מיטתו כל לילות שאשתו נידה אלא יושב או מוטה וישן כי אמר אם אשכב על מיטתי בהנאה נמצאתי ישן הרבה ועוד שמא אבוא לידו קרי אלא אישן בלא כר ובעיניו שלא אראה קרי והיה עומד בלילה ועוסק בתורה:

משנת אברהם

סימן מ"ז

יהרג ואל יעבור בלתי רע"ז וג"ע ושפ"ד.

הקשה קושא זו על הרמז"ס — ולכל הפחות הם שוים, וגם מה שייד לומר גני אשת רעך שאינו חייב חלל על גמירת המעשה א"כ, הרי חייב משום לא תנאף, על זה מפרשת המכילתא כיצד יתקיימו שני מקראות הללו, חלל, לא תנאף מתחסם גם לאשת רעך — ולא תחמוד דכתיב היינו חיסור להחמוד את אחרים בלשון תצור, כשם שיש אזהרה לעונק אחר הנואף, ודרשין לא תנאף בהפעיל כך דרשין לא תחמוד בהפעיל. כדברי רבינו הכ"ל. ומכילתא הכ"ל מקור לדברי רבינו.

[א] תנורם ע' צננועות מ"ז. אזהרה לעונק אחר הנואף מנין, ת"ל לא תנאף, לא תנאף, פירוש רש"י נעשה לו אפטרופוס להרגיל לו נשים לניאוף, והיינו כמו שדרש רבינו תנאף מונחין הפעיל, והא דלא דרשו גם שם לא תנאף נזין כפעל, מפני שזה שייך רק צלל תחמוד, שהאיש עושה עבירה הגם שאינו חומד חלל שעושה פעולה שהאשה תהי' חומדתו, חלל גני ניאוף אם יעשה כך הלא גם האיש והאשה מתאפים נמש, ופשוט. והנה ומכילתא חיתא: לא תחמוד, רבי חומר כתוב אחד חומר לא תחמוד, וכתוב אחד חומר לא תחלואה, כיצד יתקיימו שני מקראות הללו, הרי זה אזהרה לעונק אחר הנואף, ע"ש וכבר דברו זה כל מפרשי המכילתא שסוף המחומר הרי זה אזהרה לעונק אחר הנואף אין לו מונח דהא קיימין צלל תחמוד ולא צלל תנאף, והרבה מפרשים מנסחים נוסחא אחרת צמחילתא כדי ליישב את המחומר, ולפי דברי רבינו הג"ל אפשר לקיים הגירסא אשר לפנינו, דהנה ידוע דברי הרמז"ס ז"ל צספר המנות, דלא תתאוה פירוש על התשוקה אשר צלל איש לפעול על הצניו שיתן לו או שימכור לו דבר מה, ולא תחמוד הוא גמירת המעשה. והנה נדברות האחרונות כתיב: ולא תחמוד אשת רעך ולא תתאוה בית רעך וכ"ו, נחללת חומר, דחומר בית רעך מאשת רעך, דגני בית אסרה תורה אפילו צלי גמירת המעשה חלל התאוה והשק צלל אדם נאסר, וגני אשת רעך כתיב רק לא תחמוד, היינו גמירת מעשה, וזה דבר שאי אפשר ומסתבר דחומר אשת רעך מצית רעך, — ע' צמ"ג לאזוין קכ"ח

אולם אזהרות הללו של לא תחמוד ולא תנאף, צריך ביאור למה הן צאות, הא כבר נאמר ולפני עור לא תתן מכשול, ואין לומר דלתי בכדי לאפשי לחוי הא חין לוקין עליהן, והיכי דאין לוקין לא אמרינן דלתי קרל לעבור עליו גנטי לאזוין כדאיתא בתוס' צמ"ג. גני לאו גנזל לאו צריכות למה לי. ונע"כ צריך לומר דאזהרות חלו בצאות להסיר אפילו היכי דלא קאי בתרי עברי דנהרי חלל לעלמו יוכל הנואף לעשות עבירה דלא חין כחן משום לפ"ע, לכל זאת אתי קרל לאסור להמציא לו את החיסור משום לא תנאף, וכן תחמוד צע"כ צריכים לנו לומר דכל הכתיב לאסור להחמוד הגם שזה האיש חומד צעמנו צלתי השתדלותו של זה המחמיר. והנה זה צרור דאם נאמר דכל הנהו דרשות של אל תקרי הוא דלורייתא — וזה יש פלוגתת הפוסקים ע' צהרל"ס צא, ושמתם את המנות, וע' צהרד"ג, צשצנות החדשות ס' תקכ"ט, דמוכיה מדברי התוס' ציומל"ג משום רב האי גאון דאם פגע בתפילין של ראש יעבור על המנות ויניח של יד, ואי אמרת דהאי דרשה דאין מעבירין על המנות משום אל תקרי את המנות חלל את המנות הוי דלורייתא, איך מותר לו לעבור, חלל ע"כ דאינו

מז. (א) צ"ח כסו שרצו לסנות את שלמה סנהדרין ק"ד ב'. (ב) שמואל ב' ו"א ד'. מז. (א) צ"ח ס' תחמד בבניו נאפס. (ב) צ"ח ס' תחמוד כסומר בבניו הפעיל.

במ. ומי שמהרהר באשה ואינו יכול למנוע הרהורים מלבו יקום ויצא לחוץ עד שיהא בטל מלבו או ידבר שאר דברים עם בני אדם וכבר כתבנו לעיל על הרהור אשה בעת שבא להרהר על אשה בתפילה ינעץ גדולי אצבעות רגליו לארץ ויתלה גופו עליהם ואל יתמוך ידו למותל, וזה הדבר יבטל כמנו כל מיני הרהורים רעים של חימוד או שאר חרהורים ואם יושב ואינו יכול לעמוד מפני בני אדם ינעוץ אגודליו בחזק לארץ :

ג. **מעשה** באחד ששאל מי שיצרו מתגבר עליו וירא פן יחטא לשכב עם אשת איש או עם אשתו נידה או עם שאר עריות האפורות לו, אם יוכל לחוציא זרעו כדי שלא יחטא (א), והשיב יש לו באותה שעה לחוציא (ע"ב) שאם אי אפשר מותר שיוציא שכבת זרעו ואל יחטא באשה, [א] אבל צריך כפרה, אם המים בקרה ישב במי הקרה בימות החורף, או מתענה ארבעים יום בימות החמה :

משנת אברהם

סודרא נפדין הנן, ועיי' נתום' שם ונכרית לכהן היו נבלו זונה והכל מודים דזה היו נכלל ג"ע, ע"ש. אבל לכל זאת אפשר דרק חפילו לשיטות אלו לא נאמרו הדברים אלא כשעושה מעשה זנות ממש, אבל עוקב אחר הנוחף שאינו עושה זנות נעלמו אלא שנסבז העצירה לאחריס אפשר שאינו ציהרג ואל יענור, דהא לא עדיף מרעיה והמחזיא את הליש ליד הרועה, משמע מירושלמי פלה וממשה דתנו לנו אחד ולא ללו הנהו את כלכס, שאין צוה הדון של יהרג ואל יענור, משום דסוף כל סוף אינו עושה מעשה נידים כעין שכתבו התוס' נפסחים כ"ה : ולהטיל אותו על התינוק אינו נכלל יהרג ואל יענור. ובדאי שחילוק גדול יש בין מי שעושה את העצירה נפועל ובין זה שעושה חיסור שהוא מלחא של אותה עצירה. **ואפשר** שדבר זה תלוי פלוגתא תוס' ורש"י נערכין ט"ז, שרש"י נד"ה. אהנו מעשיו, מפרש דהא דאמרינן שם לעיל דעל שפיכת דמים וגילוי עריות נגעים נאין עליהם, ולנתר הכא אמרינן דנגדי כהונה מכפרים, היינו שאין מכפרים על נעלי עצירות אלא על אחרים הנענשים צעון החטאים, דוקא עליהם, נגדי כהונה מכפרים, והתוס' שם חולקים, ומפרשים דהא דאמרינן נגעים נאין עליהם, היינו על אלו שעושים עצירות של ע"ז וג"ע ושפי' דמים, ועל העצירות שהן מלחא דג"ע ושפי', מכפרים הנגדי כהונה, ע"ש משמע שיש פלוגתא בין תוס' ורש"י אם יש חילוק בין עלם העצירות ובין העצירות שהם מלחא של אותן העצירות, ויש צוה להאריך ואכ"מ.

סימן ג'

[א] **אבל** וכ"ו הנית שמואל נאה"ע נסיון כ"ג נחק דנברי רבינו אלו, וכתב שמה משמע שמה שכתב בזהר וכן נש"ע שערן זה הוא חמור מכל העצירות לאו דוקא, אולם נספר עני ארויס כתב, שכונת הזהר דוקא נדש מנפנים חורה מנחוק כמעשה ער ולזון כדכתיב מיתה בקרא, זה חמור מכל עצירות, מכיון שהמזוה מוכנת לפניו ויכול לקיים מצוה והוא דש נעקבו לנלתי נתן זרע, אבל כשאין אשתו מזומנת לפניו ומתירא שיצא לידי איסור אשת איש, או כשאשתו נדה, או התיר רבינו לעשות עצירה זו כדי להגלל מעצירה חמורה.

[ב] **רפעי** שדברי רבינו נדקדוק גדול נאמרו, הלא כתב : והשיב, יש לו נאותה שעה להוציא, כלומר, לא להתיר חיליה להוציא כדכי שלא יצא לידי עצירה אח"כ, דהא אי אפשר להתיר את הדולאי חסור משום שמה יצא לידי עצירה אחר כך, אלא החכם השיב, שדוקא נאותה שעה, כלומר שהוצאת הזרע תהי' לו לתחולה להגיל עלמו מידי עצירה נשעת עצירה ממש אז מותר, כי צרור ופשוט שמדינא איסור אשת איש או איסור נדה הוא יותר גדול מאיסור זה. והגם דנגדה י"ג ונכ"מ משמע שיש צוה איסור שפיכת דמים וגם גילוי עריות, ולכל זאת אינן אלא מלחא דג"ע ושפיכת דמים, והפרש גדול ציניהם הגם שהם מדאורייתא, עיי' תוס' ערכין ט"ז, ד"ה אהנו מעשיו, ואכרתים לעיל נמי. ומה גם לשעת הרמז"ם ז"ל ציניהם"מ סנהדרין פ"ז נמשנה לעיל על הזכר, שכתב : וכבר הזהירו חכמים — והאריכו לשון לאיים ולהפחיד (נדה י"ג) כל המקשה עלמו לדעת והמחזיא שכנת זרע לנבלה.

אלא חסמתא, והרב נעל ארעא דרננן מוכיח מקושיית התוס' שם צימא ונמגינה דף ו' למה לן קרא דשיירי הדם ה' שופך על יסוד מערבי, תיפק ל' דאין מעצירין על המלות, משמע דרשא נמורה היא ולא מדרננן. —

אולם נראה דחפילו להנהו דסוגרים דרשא של אל תקרי אינו אלא מדרננן, לכל זאת יש חילוק בין אל תקרי ובין מה שדרשו קרי נ"י, דהא כתבו התוס' נכריות ז' ד"ה קרי נ"י לא יסיך, דחפילו למאן דלית ל' מסורת נעלמא הכא שאני שאינו מוסיף על התינה אלא מסרם התינה להטיל יו"ד בין סמ"ך לכ"ף, ע"ש, מנותר לדיך שאין הדרש מוילא את המקרא מירי פשוט, כגון דדרשינן אל תקרי מנות אל מנאות, דהדרש מוילא את המקרא מירי פשוט, דהא פשוטו היא אזהרה לשמירת מנות של פסת, והדרשא היא על שמירת מנות, אבל כשאין הדרש מוילא מירי פשוטו כגון לא יסיך, או לא תנאף לא תחמי, לא תלניש נגדי כלאים, שהמקרא נאחר נמשמעותו אלא שמוסיף גם על נניןהפעיל. והלא צוה כלול גם כן הפועל מצנין הקל, כי נאם אסרה תורה להפעיל את אחרים מכל שכן שאסור לפעול נעלמו, אז הכל מודים שזה דאורייתא ולא דרננן. ועיי' ניד מלכ"י כללי הקוף אות תקמ"ז.

נמצא דלפי זה האיסור הוא עוקב אחר הנוחף הוא דאורייתא והוא נכלל בתנאף, א"כ אפשר דגם המלאת ערוה לאדם היא נכלל יהרג ואל יענור היכי דנחמלאת האיסור יש מעשה, או שמה דיהרג ואל יענור אינו אלא על גוף המעשה של גילוי עריות, דהא גילוי עריות ילפינן מדאיתקש לרואה, ורואה גופא סנרא מה חיות דדמא דידך סומק טפי, וסנרא זו אינה משתייכת אלא לגוף הרעיה ולא כשימוציא את מי לרצות, כדאשכחן נמשנה דפאה דאם יהוהו, מוסרים לו, ואם גם על המלאת הליש ליד הרועה היו נכלל יהרג ועל יענור, היו מחויבים למסור נפשם בכל אופן. אלא ודאי המלאת הנרצח ליד הרועה לא שייך לומר מה חיות דדמא דידך וכו', דהא אין הוא הורגו נידים, וממילא לא יהי' גילוי עריות יותר חמור מרעיה.

אולם הר"ן ז"ל צפרק נתרא דיומא, נבי אין לך דנר שעומד נפני פק"י כתב : דלא דוקא ע"ז וג"ע ושפי"ד גופיהם, אלא כל אנצוריהן נמי, כדמוכח סוגיא דפרק בן סו"ת. נאותו שנתן עיניו נאשה ותלה חולי גדול ואמרו הרופאים שאין לו תקנה עד שתנעל לו וכ"ו ואמרו חכמים ימות ואל תספר עמו מאחורי הגדר.

ובהריטב"א, נפ"ק דקידושין נבי מעשה דר' נדוק שמשר נפשו על ציאת גוי, כתב דהתם היו צפרהסיא דאסור מן התורה. וקנאין פונעין צו והיו נכלל ג"ע שיהרג ואל יענור. ע"ש. מנותר מנצרו דאם האיסור הוא מדאורייתא מלחא דג"ע אז חייב למסור נפשו שלא יענור, ונמקנה שם דף מ', כתב דאפשר דאין מכלא ראי' לשיטת הנמוקי יוסף נסוף פרק בן סו"ת, הניח הש"ך נס' קנ"ו דחייב למסור נפשו אם אנסוהו לנא על נכרית, חפילו ננענה, — כנראה לא ראה את דברי הריטב"א הכ"ל שכתב דמעשה דר' נדוק הי' נפרסיא — דשאי ר' נדוק דהוי כהן, כדאיתא נצרכות ל"ו. וכן ר' כהנא נמי היו כהן כדאיתא נקידושין ס'. דשקיל

ג. (א) יעוין שר"ע אבו חמור סימן כ"ג פ"א ובדברי הכית שפוא"ש.

נא. ארם שבאה לידו עבירה ויצרו תוקפו ומצא שעה ומקום לעשות וצופה באשה שחפץ או הולכת ערומה ומביט בנופה כדי שיהא לו יצר תאוה לפתות לבה שאם לא היה מביט בה לא היתה הולכת כן ובכל יום קוצר רוחו שכידו לעשות חפצו בה תשובה ממרין (במדבר לא נ) ונקרב את קרבן ה' [א] אמרו (א) אם מידי עבירה יצאנו מידי הירחור לא יצאנו:

משנת אברהם

וגראה שהמדר' שתמיד הוא נמשך אחר הירושלמי, לשיטתו, שפרש המקרא דפרשת מטות כמו שפרשו התרגום הירושלמי שם שהקרינו דרון לשם הד', על שם שסייע להם הקב"ה לעזור ברוחם בשעה שהסירו את התכשיטין מננות מדין שלא להסתכל בפניהם, ומה שמסיים הכתוב לכפר על נפשותינו, מפרש הת"י, וחלת זכור לנו ה"ד ציוס דילא רבא למכפרה על נפשתן קדם ה"ד, ח"כ אין מכלא שום ראי' שצריך לכפר בקרבן על הרהור הלב, לכן מציא דרשה זו ממקרא דלויק, אולם הש"ס שלנו בשנת ס"ה, מפרש שהקרינו קרבן דרון היינו עולה על אשר חטאו צהרהור ולכן לוינו צריך לדרשא ומקרא דלויק.

אלא שדגברי המדר' הג"ל יש לעיין מה שאומר שהעולה. ומכפרת על הרהור הלב, והא התם נקרא כתיב אולי חטאו בני וברכו אלהים בלבבם, והא מנדף עיקרו בלב כדליתא צבריתות אלמי מנדף שיטנו בלב ח"כ אינו ראי' שעל אר הרהור עזירה צריכים לכפרה על ידי קרבן. דשאי מנדף שרהור הלב הוא ענש העזירה. ועוד, אם נרכו את ה"ד בלבם מה יועיל קרבן לכפר עליהם הא עונשם מיתה, ומה מועיל בכלל קרבן להצט מעיני צעד בניו, אם הננים מחוייבים קרבן אין להצט רשות להניא קרבנם. ואם נלמד שהמדר' סוגר כמ"ד צב"ד צ"ד ועייל ס"ד, נסנהדרין ס"ח, שאין בני נח מצויים על זרכת השם, ולכן מנדף צבני נח אינו חמור משאר הרהור עזירה וצחמת צמדר' ואתחנן, אז יציל משה: הלכה, על כמה דברים לטווה אדם הראשון, כך שנו חכמים על שזה דברים לטווה אדם הראשון, על ע"ז, ועל חילול השם, ועל הדינים, ועל שפרכת דמים ועל גילוי ערוות, ועל הגזל, עכ"ל משמע שלפי דעת המדר' לא לטווה אדם הראשון ומומילא לא כל בני נח, על זרכת השם, אצל לפי תקשה איך מציא המדר' ראי' מצני נח לישראל שצריכים כפרה על ידי קרבן עולה, הא שאני בני נח דמתשנה רעה היו אללם כמעשה מש"כ בישראל שאין הקב"ה מלטרף מתשנה למעשה.

והנראה צזה, שהמדר' והש"ס דילן מחולקים צפירוש המקרא צלוינו: אולי חטאו בני וברכו אלוקים. שהש"ס מפרש וברכו מלשון גידוף כמו שפרש רש"י: וברכו לשון כינוי כלפי מועלה. וכן מפרש הר"ע: וברכו: לשון כינוי ונהפך, כמו צרך נצות אלוהים ומלך, ע"ש לכן אי אפשר ללמוד מזה דעל כל הרהור עזירה מציאים קרבן לכפרה, דשאי הכא שהוא ענש החטא, דגידוף ישנו בלב, אצל המדר' מפרש המקרא כתרנומו: דלמא חנון בני וחרגיו קדם הד' צרעינהו. כלומר, רק צהרהור עזירה שאין לו שום שייכות לזרכת השם, ולכן זאת הקרי צעלות, הרי שעל הרהור עזירה מחוייבים להניא קרבן עולה לכפר.

וראינו בספר דברי יוסף, מלאת הגאון המקובל אלוקי, ר' יוסף אירגס זצ"ל, נסיון ס', שהקשה מהא דפ"ק דקידושין וגם צוהר ח"צ דף ק"ג ע"ב. דמתשנה רעה אין הקב"ה מלרפה למעשה. ולמאי מצינו צכונה מקוונות שנענש על הירהור מצעת תשמיש, ונמלחמת מדין כתוב ונקרב את קרבן הד' לבפר, ואמרו צצנת משום הרהור, וצוהר שמות י"ז, צ, איתא דר' יוסי נענש על הירהור ע"ש. ותירץ. דכשהרהור עצמו הוא עון כגון הרהור של צנות, וכן ההוא דר' יוסי שהי מפנה עצמו לנטלה אזי נענש על המתשנה והירהור, אצל החושב לעשות עזירה, שהעזירה היא העשי, כגון חושב להרוג את הציור וכן החושב ללבוש שטענו ולא הרג ולא לבש וכיוצא צזה, על זה נלמד חון אם ראינו צצני לא ישמע הד'.

והגם דמקרא מלא צתורה דער ואונן נתייבו מיתה, אלא ע"כ, כדצרי העני ארזים הג"ל דליסור תורה הוא כשדש נעקנו לצלתי נתן זרע, והיינו זורה מנחון אצל כשאין אשתו עמו אין זה מעשה ער ואונן אלא ככלל צדצרי הרמז"ס הג"ל, ויש צו צודלי גס כן ליסור תורה דהא היו לתא דג"ע ופ"ד. וכל זה כשעושה זה לנטלה אצל כשעושה זה צצעת צצלת עזירה חמורה של ח"א לידו צתורת תחצולה להניל עצמו מידי עזירה, צלופן כזה משחעי רבינו.

וראינו צצפר צצנת פענה להגאון הנפלא מרלגאלאו ז"ל צצצונותיו ללה"ע, וגם צצצונותיו הקטנות דף קל"ו ודף קפ"ח. צצצר גרס ז"ל לצורך צדיקה, שכתב עלה לשמש צבים דחוק מאל דלא יהי' איור כלל צין הכיס לצצר ווא לא יהי' עליו שם זה כלל ומציא שם רלויית צרנו ומכמה תוס' שצסס, ולפי הג"ל מציאר דלם עושה זאת צצעה שהוא משמש עם אשתו גרע מלילו עשה כן צצעה שאין אשתו לפניו, ומה שהגאון הג"ל מציא ראי' מתוס' חולין קי"ז: כוונתו צודלי למה שכתבו שם דמשקין אין שם משקין עליהם עד שיצאו לחון, ע"ש, לא הצנתי, דהא מתחלה מוצריע צצבי להוציא את הכיס לחון, וא"כ זה היו ממש כמעשה ער ואונן דלסור, דהא צצעה שמוצריע לתוך הכיס הי' רלוי להוצריע לתוך האשה. וזה הוא עיקר הליסור לצלתי נתן זרע. אולם מה שקשה לצבר זה הוא דהא כתבו התוס' סנהדרין כ"ח: ד"ה מי איכא מויד, ע"ש צצוף צצריהם, דליך יתירו ליסור העקרי והחמור, צאקראי, אולם ע' צצל"ה הקדוש דף ק', שצצאר דעיקר הפירוש צצדריס כ", כמו שפירש"י שצופכין את שצחנן, וממילא אודא לה קושיית התוס' צצסנהדרין הג"ל, ואין כלן שום היתר אפילו צאקראי. ע"ש.

ובררך אגב רליתי להעיר צזה דכתב הנית שמואל צצסיון כ"ה — צ: ואם מוצא דם צעד של אשה, ויש ספק אם הדם מומנה או ממוט, נראה לכאורה דמוטר לליש להוציא הזרע כדי לצבר אם הדם ממוט, דהא אין ליסור לשמש ולהוציא זרע, גס יש להציא ראי' מהש"ס פרק הערל, דליתא שם אם ניקב הגיד, צצקינן אם נתרפא ומניחים אצני פוקרא כדי שיוציא זרע. ויש לדחות וצ"ע. עכ"ל ולא זכיתי להצין את דצרינו, מהו הפירוש שכתב דהא מותר לשמש ולהוציא זרע, הא הליש הזה אי אפשר לו לשמש עם אשתו משום ספק נדה, וא"כ אם יוציא זרע הלל הוא לנטלה, וגם מה היא הראי' מונוהוא אצני פוקרא, הלא שם רק גרס, מה שאין כן כאן שהוא ממש פעולה צצייס, וכנראה כוונתו, להוציא הזרע הנשאר צתוך האונה לאחר התשמיש, אלא דל"כ לא ידענא מה מספקא ליי, הא זה הוא בכלל הקינות צעד לאחר התשמיש. וצ"ע.

סימן נ"א

חיוב קרבן על הרהור עבירה.

[א] **אמרו** וכ"ו מש"ס שנת ס"ד, משמע דמקרא זה נשמע שגם על הרהור עזירה צריכים כפרה על ידי קרבן ולפי זה מתפרש המקרא ונקרב את קרבן הד' איש אשר מלא וגומר, כלומר, כל איש אשר מלא את התכשיטין הללו, הגורמים לאדם לצוא לידו הרהור עזירה, הקריב קרבן להד' לכפר על נפשותינו. או שהפירוש שהקדישו את הזהב של הכלים הללו ללשכת הגזבה. **אולם** צמדר' פרשת צו איתא: כשהוא אומר כי אחר חיוב אולי חטאו בני וברכו אלוה' צצצנס, דהא אחר אין העולה צזה אלא על הרהור הלב. ח"כ, מקרא מפורש שעל הרהור הלב צריכים להציא עולה לכפר. וצש"ס איתא: על מה העולה מכפרת על העשה ועל הלאו הניתוק לעשה ולא הזכיר על הרהור עזירה.

נב. שלשה אנשים באו לפני חכמים להתודות לפניהם ולהודותם דרך הטובה והישרה וכיד החכם ספק מה יאמר להם. הראשון אמר אבי אמר לי שהיה עני מאד וידין ריקניות, ויש לו מיפול בנים, ולא היה לו יצר הרע לגזול ולעשות רמאות אלא במקום שהיה יודע שבסוף מוטמן היה הולך שם בלילה כשהיה רואה הכסף לוקחו ומשימו במקומו והיה יצרו תוקפו ואומר לו הלא אתה עני ואין לך מושיע לעזור ולפרנס אותך ואת ביתך ואת ילדיך. ואין לראו משום אדם כי אין בעל הכסף יודע ולא יודע לעולם מי לקחו, וכן היה עושה בכל יום, כדי לעמוד בנסיון, כך אמר הבחור הראשון ואמר להכם זה אני שואל מעמך על אבי ועל בנו, זה עשה אבי כמה שנים, עד שהלך לארץ אחרת ונתעשר, וכבר ניצל מאותו מעשה, ואני עושה כמו כן, אם אבי יקבל פורענות או שבר, ואני שעושה כן אם צריך אני לקבל כפרה ואני אם המאתי או אקבל שכר :

ג. אמר השני אני (א) ריב ומרוץ (אותו האיש) בכל יום מחרף ומקלל אותי ועושה לי כל רעה שיכול לעשות לי כל היום בפני רבים ויש לו קרובים בעיר ואני ירא להשיב לו ועוד שאין יצרי מתגבר עלי להתקוטט עמי, אלא כשהולך לארץ מרחקים ואני הולך מוזוין ואינו הולך מוזוין ואני מתקוטט עמו ומתגרה בו והוא מוסיף להתגרות כי ולקלל אותי ולהכעיסני לפי שרגיל לעשות כן ואפילו כשאין שום אדם כי אם אני והוא מכעיסני ואני מחרפו כדי שיחרפני ויקללני ומצויא אני עליו חרבי, והוא אינו חושש ואין לבי נהנה בקטטה שאין לבי מפיתני להתקוטט עמו אלא שאני ברצון מתקוטט ביחיד בעיר כדי שיהיה יצרי משיאני ותוקפני להורגו ואפילו הוא מזמין להמיתני לא הייתי חושש ממנו רק שהייתי יכול לנקום נקמתי על אשר עשה לי בעיר, ובעיר אין לאל יד, ועוד שאין יצרי מפית אותי אלא כשאני בשרה לבר ואני הולך תדיר לבדי בדרך כדי לפגועו כדי שיהיה לי יצר לנקום ממנו ובכל זאת אני עוצר את רוחי כדי שיחשוב הקב"ה לי לצדקה, וכן עשה אבי כמה שנים וזה אני שואל אם נחשב לאבי לזכות ולצדקה וגם אני אם עשיתי טובה שהייתי עוצר רוחי או אם יש להתודות על מה שהבאתי עצמי לירי עבירה שהייתי שולף חרבי ומחרפו ומקללו כדי שיתקוטט עמי או אם שכר וצדקה.

אמר השלישי אני אהבתי אשה אחת והיא אשת איש, ועוה לי כמות אהבה, וחלכתי עמה והכעל הלך לארץ מרחק וגם אהבת אותי ביותר, ואחבקנה ואנשקנה, ואמשש כל גופה ולא בעלת, וכל הנישוקים והיבוקים לא היה בעיני אלא כוכר כוכר ומנקה כנקה שלא היה יצרי על זה אלא מתכוין הייתי כדי שיתגבר יצרי עלי, והיה לבי כאש בנעורת וכאש בנעורת לבעול ולא היה יצרי מתגבר עליה, אלא כשהייתי מחבקה וממשמש עליה, וכן עשיתי ימים ושנים והיה בידי לעשות עמה כל רצוני, כי היינו שנינו דרים בבית והבעל הלך לארץ מרחקים ולא היה מוחה בידי כל מה שחפצתי, ואפילו לבעול ומנעתי בשביל הקב"ה שלא לבעול, אבל חיבוקים ונישוקים לא מנעתי ולא נהניתי מהם כי לא היה לבי כי אם לבעול, וזה עשיתי כמה שנים לקבל שכר, ואבי עשה כן אלא שאותה אשה היתה אשת איש וקטנה היתה ואבי עשה כן לחמתו, או באחות אשתו כחיי אשתו, אמר הבחור על זה אני שואלך אם צריך אני תשובה וכפרה על זה וגם אבי לשם שמים נתכוון, או אם נקבל שכר שהרי (ב) נוי כלנו מעבירה. אמר החכם לכו לראש ישיבה ושאלו לו ושלחם לראש ישיבה ואמרו מלוני החכם שלחנו אליך לשאל לך כך וכך כמו שכת' למעלה, ולא גילו לראש ישיבה (שהם) היו מתוודים. אלא אמרו על אנשים אחר', אמר להם ראש ישיבה של גולה, צריכים אתם כפרה על חטאותיכם שעש' לפי שאנו מצווים לבער עושי הרעות, ואתם קרובים למזיד והשכר תלוי בהקב"ה. כמו שאמרו רבותינו (ג) מי שעשה מעשה או הירחר' או עשו אחרים ושמה, כל שכן שהשכו לעשות ואחר כך עצרו רוחם ואחר כך היה ירא פן יחטא אם לא יאמר שצריכוין כפרה ותשובה על ידי עונש שאשים עליכם כנגד הימים אשר חטאתם ואשר עבדתם על דברי חכמים שנתיחדת [א] עם אשת איש ונתן עונש על כל אחד ואחד וצוה להם שלא יעשו בדבר הרע הזה עוד.

נד. בתיב (קהלת יב יד) כי את כל מעשה האלהים יביא במשפט על כל נעלם (א) זה שנזרמן לו אשה בקרן זוית או פגעה בו ולא נתכוון לראותה וראה אותה יפה ושמה הוא על שראה אותה, וחושב בלבו מאחר שבלא בנותני ראיתיה אין לי עון על ככה, ועל זה נאמר יביא במשפט על נעלם, אם טוב ששמת בדבר אם רע בעיני הקב"ה, כמו (משלי כד יז) בנפול אויבך אל תשמת, (שם זו ה') שמה לאיד לא ינקה, וזה שמה שבא לידו, והיה לו לחשוב שמה חטאתי שנזרמנה לי לראותה, ואם בא לידו מצוה [א] שלא כבונתו ישמה ויכרך את הקב"ה שיומנה לו לעשותה.

נה. שלשה פנים אסורים לראות, פני ע"ז פני אשה ופני רשע, פני רשע שני' אם אביט אליך ואם אראך, פני אשה, שלא היתה רשאית אשת הזונמת ליכנס בפני אלישע, וכת' (שם ד טו) ותעמוד בפתח, וכתוב (אויב לא א) ומה אתכוונן על בתולה, פני ע"ז דכתיב (ויקרא יב ד) אל תפנו אל האלילים, וכת' (יחזקאל ח ה) ויאמר אלי בן אדם שא נא ענינך דרך צפונה ואשא עיני דרך צפונה והנה מצפון לשער המזבח סמל הקנאה, ולא אמר ראה, ולא נאמר ואראה, כי דמות אדם היה ודמות זכרות ונקבות זה בזה נזקקין על ידי בישוף, וע"י אבן שואבת, ר"א בלא זקיקה, וכת' (שם שם ג) ומושב סמל הקנאה המקנה וכשניה דילג מושב,

משנת אברהם

והנה מה שכתב המקובל הק' הג"ל דהרהור של זנות הוא עגם עגירה הוא אמת, כדלמריקן נחולין ל"ז : הנה נפסי לא נוטומאה, שלא הרהרתי זיוס לנל לידו טומאה בלילה, ופגס הזה הוא נזח לפיכך תאונתו קשה, מפני שהזונה אינה אלל מלג כדכתיב ולננו זינו וזג וגו', ע' נהקדמה ללגלי טל. אלל בכל חוסן דנר חדש הוא לגמרי, דעל הרהור של זנות חדס נעגש על המחשבה, דהא זש"ס קיוזשין ל"ט : וכן צסוף חולין לא חמרו אלל ודלמח מהרהר זעכוס הוה, דכתיב למען תפוש את נית ישראל בללס, ולס איחא הול"ל ודלמח מהרהר זנות הוה. ויש להאריך זה.

סימן נ"ג

[א] שנת ייחדת וכ"ו כנראה יש כלן חסרון, דהא הי' לו להחכם להוכיחם על חינוך ושוק החמור

והיסור יהוד, דהגס דלדעת הרנה פוסקים יחוד דל"ח חסור מלזורייתל, אלל הכל מודיס שלין מלקות על היחוד, אלל חינוך ונישוק זעריות הוא חיסור דלזורייתל גיש בו מלקות מן התורה, חון מדעת הרמז"ן החולק על זה, ע"י רמז"ס מהלכ' חיסוריה ציאה כ"ח ונספר המלות, וזש"ע ח"ה"ע סיומן כ"ו.

סימן נ"ד

[א] שלא כבונתו וכ"ו. כעין שחמרו מעשה נחסיד חמד ששכ עומר נתוך שדהו וחמרו לננו לא והקריב עלי פר לעולה ופר לזכמי חמר לו ננו מה רלית נמלוה זו יותר מכל המלות והקצי' לו — כל המלות נתן לנו לדעתנו, וזו שלל לדעתנו. תוספתא פאה-.

ג. צ"ע איני איש ריב ומרוץ חכם. (ב) צ"ע נצלנו מעבירה. (ג) יעוין מ"ס י"ח כ"י: הירחר בלבו לעשותו בו' או אחרים שעשו ושמה. (א) יעוין ע"ז כ"י: סרו וזית הואי וצ"ע.

ואמר (שם שם ה) סמל הקנאה חזה בביאה, וזהו מהם עושים, מהם חפר ה' דמות זכרותם ונקבותם, ולא אמר ראוי, ולא ואראה (א) שאסור לראות אפילו בשעה שהכריות נזקקין ולא אמר ואראה בנשים מבמות את התמוז, ולא בחמשה ועשרים איש אחוריהם אל היכל ה', הרי ידע שאסור להסתכל בצורת ע"ז ובצורת אשה ובצורת ע"ז, ר' פעמים אמר' הראית הרוואה אתה (ב) כנגד ד' פראופין שעשה מנשה, ובשביל פיקוח נפש מותרין את שלשתן לראות, שהרי יונדב בן רכב (ג) נכנס בבית ע"ז כדי שלא יהרג שום צדיק, וכתוב (בראשית יט טז) ויחזיקו האנשים בידו וכיד אשתו, וכתיב (שם לג י) כי על כן ראיתי פניך כראות בני אלהים, [א] מה פני אלהים אחרים אסור, אף פני רשע, אבל להנאתו [ב] אפילו לפיקוח נפשות אסור (ד) שאם עולה טינא בלבו שיצר הרע מתגרה בו לראותה ימות ואל יראה.

גו. ואסור לראות שוב אדם שהוא מתבייש ממך אם תראנו, כמו אדם רודף אחר חברו לתת לו צדקה והוא יתבייש אם יראה אדם, [א] ואם מביא שוב דבר לשוק למכור, או שום חפץ מן השוק, או אפילו עוסק בשום מלאכה, או אפילו בביתו אם מתבייש אם תראה אתה אותו אל תעמוד שם והשמט מפניו,

גז. אל יקבל אדם בכיתו נשים פן יתרחק אחריהם, ולא ידור בבית שאנשו עול שם, [א] לפי שיביאוהו לשבועה, או הוא אותם ואם יש לו בנים, שמה ילמדו ממעשיהם ולא ידור אדם במקום שיש משפחות מקובצות כי אין מקבלין תוכחה, כי המשפחה מחסה עליהם שלא יתביישו לעיני משפחות שבעיר ולעולם לא יהיו בלא ריב ומצה, ולא ידור בעיר שאין ריוח בעיר אלא בסחורות, [ב] מפני שלא יוכל להיות קבוע בלמוד, ולא ידור בעיר שפריצים שם אוכלים ושותים, ולא בעיר שאין (א) הראש' שני' (משלי כח ב) כפשע ארץ רבים שריה.

גח. לא ולמד מן (א) שר של גויים, הגמון אחד היה ובמקומו היה שוק גדול, והיו מתקבצים מכל מקומות באותו יום, ונקבצות שם זונות הרבה, ולאותם זונות (ע"ב) היתה גברת אחת על כולן, אמר החגמון לעבדו קח ממוני הרבה ותשביר כל הזונות, כי מחר יבאו לשוק, ואחר שתשביר כולן כמו שירצו תכניס כולן בבית אחר ותציע לכל אחת מיטה יפה ותן להם לאכול ולשתות ומלאכת צמר, ותשמרם ער שיעבור השוק, ותשיכם למקומן, הלך ודיבר אל הגברת של הזונות ואמר לה כל מה שאת מביאה אתן לנשים שלך יותר ממה שתרויחה, ונתן לה כל מה שאמרה, והכניס כולם בבית אחת ושמרם, לאחר שעבר השוק השיב כולם לעיר, כך היה עושה כל זמן שהיה השוק והזונות באות על כן, כל שבן ישראל שצריכין לעשות סווג ונדר מעושי עבירה על כן צוה (דברים כג יח) לא תהיה קדישה מבנות ישראל [א] כתיב (משלי כה יז) הקר רגלך מבית רעך, הרי שני הכריתים בסחורות, לאחד אשה יפה, מוטב שהוא יבא לביתך.

משנת אברהם

סימן נ"ה

[א] מה פני וכ"ו לפי דעת רז"ו אלוהים זה חול, ומתה"ס צטוטה מ"א, דמות להחניף לרשעים צוה"ז מדכתיב כראות פני וכ"ו מנואר לאלוקים זה קודש, וכנראה תפס רז"ו נכלן כשיטת הזר תרומה, רפיח כראות פני אלוהים, דחמו דלין דיוקנא דלתתוי ל"י סתמ"ל: ע"ש, ונתקור חסד הניח דברי רז"ו נחיי כדברי רז"ו.

[ב] אפילו וכ"ו ראה סימן מ"ז, מה שהנח' צוה, הר"ס צת' ח"ל סימן כ"ט. כתב דהא דלמרינן נכל מתרפאין חוץ מע"ז, ונילוי עריות, ושיפכת דמים, לאו דוקא הני אלף ה"ה נלצינרל דידהו, ורל"י מהא דלמרו חממים ימות ואל יספר עמה מאחרי הגדר, אלמלא לאו דוקא אלף, אלף אפילו צפנוי ופילו דציוור נעלמל, ופילו שאין נכל אלו אלף איסור הנלח פנוי נלנד, מוסס דלנצינרל דידהו הוי, וב"ש נליסור ציאה דרננן. עכ"ל וע'. נספר קללת יעקב אות א — ו. שהניח דרז"ס חולקים על דברי הר"ס אלף.

וכנראה מדברי רז"ו נכלן שגם הוא סוגר דמשום פיקוח נפש מותר, אלף דשאי התם גבי האי שהעלה נלנו טינא, שהוא להנאתו, כלומר, נכל מתרפאין, היינו שאין האדם המסננ לו לעצמו את המחלה, אלף המחלה קפלה עליו, אז מותר לו להתרפאות אפילו בדברים שהם נלצינרל דהני ג' דברים, חוץ מן הג' העבירות נעלמן מוש, אלף כשהאדם מעלה נליו טינא, אין זה נכלל רפואה, אלף נגדר מילוי תאוותו, ואת אסור אפילו נלצינרל דג' עבירות שאין אלף מדרכנן.

סימן נ"ו

[א] ואם וכ"ו מקור הדברים ממזר עוקבא ולאשו מסרו נפי ככדי שלא לנייש את העני שהי' מתנייש שקנל לדקה, כתובות ס"ז: ועיי' שנת ק"ד. ומ"ט מהדר אפיה דל"ת מנימ"ל, ליתן ל"י נצינעה כי היכי דלא ליכסף מיניה.

סימן נ"ז

[א] לפי וכ"ו מקור הדברים נשנועות ל"ט: הסירו נא מחללי אנשים הרשעים מלאן שהצוה חלה על שניהם, שניהם נענשין זה שלא דיקדק למסור ממונו ניד נלמן ונל לדי חילול השם. לשון רש"י סס. [ב] מפני וכ"ו עיי' עירובין, כ"ה. לא תמואל לא נסתריס. ולא נתגריס.

סימן נ"ח

[א] מבנות וכ"ו הרמז"ן עה"ת מפרש המקרא כן מדעתו: והי' צעני נללו הזה כי הי' אזהרה צני"ד שלא יעוהו אחת מננות ישראל להיות נפרשת דרכים צעניים על הדך, וכ"ו ע"ש וכן נספר המנות לאוין שניה, כתב: וכן ללו הקדשה כך הול, ואם הי' הללו לנקזה הנעללת ולזכר הנעול הי' אומר לא יהי' נכס קדשה וקדש, ולכן דקדקו נספרי — כוונתו למה שדרשו נספרי, מדכתיב מננות ישראל, נני ישראל, שאין אתה מחסה נלמות, כלומר, שאין צי"ד של ישראל מחסרין למוע דבר זה מלמות, אלף בישראל הנצי"ד מחסה למוע דבר זה, ונזרע אלפרס מפרש על הספרי כתב שם לפרש את את הספרי הלוה נדך אחרת, ע"ש — שהללו הוא על אחרים שימנעו אותם על אפי הנערה נללו דל תחלל את נדך ועל צית דין נללו דלף תזנה הארץ, והם עצמם נכללים נו. עכ"ל, אולם החילוק שבין דברי רז"ו לדברי הרמז"ן הוא שלדברי רז"ו אזהרה זו לנתי דין נכל מקום דין נלך ודין נחוק ללרץ, כי הלא זה חונת הגוף וטוב נכל מקום, אולם לדעת הרמז"ן שפרש כוונת הספרי מלא תזנה הארץ, אי"כ אין אזהרה זו חונה על הנצי"ד אלף נלרץ ישראל.

ומדברי הרמז"ס ז"ל הלכות עכ"ר, ז — א, שכתב דדוקא נלרץ ישראל מנוה לרדוף אחרי ע"ז עד שנלנד אותה מבל ארצינו אלף נחוק ללרץ אין לנו מנווין לרדוף אחריה, ומקור לדבריו מספרי פרשת ראה, הגם נדקדושוין ל"ז. מנואר דע"ז

נה. (א) שם שם. (ב) נסחררין ס"ג ב' ונדרפס ב' פרופוס והוא סעוה. (ג) מ"ב יו"ד כ"ג. (ד) נסחררין ע"ה א'.
 נו. (א) צ"ג אחר הראש שנאמר כו' וכמו שאסרו נסחררין ח' א' דבר אחר לרדוף ולא שני דבריו.
 נח. (א) צ"ג כשירי ע"ש.

נמ. מכל מה שהוא כתוב בשיר השירים צריך להזהר שלא ישמע קול אשה, והוא [א] הדיון לאשה שלא תשמע קול איש, שכל שהאיש מזהר האשה מזהרת, ורע שכל אשה שהיא הולכת לפני בית איש ומתחילה לא הרימה קולה אבל כשהולכת לפני בית איש ומשמעת קול הרי מוונתה לרעה, וכן האיש, לכן כל הרגילים בזה עליהם נאמר (ישעיה סח יד) הנה עבדו ירנו מטוב לב, ואתם תצטקו מכאב לב ומשבר רוח תלילו (א) ושער באשה ערוה, שנאמר (שיר ד א) שערך כקדר (ב) הרחליב, גם לא יזכה (ג) שער (ד) רישיה כעמר נקי, ואם נזהר מלראות באשה יראה את הכבוד, שנאמר (ישעיה לג יז) מלך בימיו תחזינה עיניך, וגם אם שער ראשו יפה ואינו נזהר בו לוקה (ה) כאבשלום שנתלה בשערך. וככל דבר שאינו נזהר בו ילקה בגופו. ומי שנוהר מלחפתכל באשה (ו) ואינו נזהר מפגדים המודות של נשים הרי ילקה בכגדיו ולא יראה (ז) במעשה לבושו של כבוד.

ס. נ"א ירשיב (א) רשעים אצל צדיקים כדכתיב (תהלים א א) אשר לא (ב) ישב בעצת רשעים. לכן לא ירשיב רשעים אצל צדיקים ולא צדיקים אצל רשעים. לא בדיון ולא בעצה ולא במעודה, ולא יתחבר עמהם שהרי כתיב (דברים כב ט) לא תזרע כרמך בלאים. חסה ושעורה וחרצן במסולת יר. כי היין משמח ומשבר ומאבד דעת שותהו. לכן לא (ג) יחנן מי ששותה שכור ואין בו דעת, וכת' חנות ויין ותירוש יקה לב, ואין הסוכא חושש על לחם ואינו מרגיש בגופו, דכתיב (תהלים עח כה) לחם אבירים אבל איש. (ד) לחם איכרים. (ה) פת שחרית מכמלת דברים רעים ורוח רעה ומוסיף חכמה כו'. כל מה שאמרו חכמים בפת שחרית פגרו להפך ביין לכן [א] לא תזרע כרמך בלאים. לכן לא ירשיב אדם שותים יין אצל טובים שנאמר (משלי כג כ) אל תהי בסוכאי יין אל תהי סוכא יין אין כתיב כאן אלא (אל) תהי בסוכאי יין. לומר אל תעמוד ואל תשב בניהם (זכריה ט יז) כי מה טובו ומה ימיו דגן בחורים ותירוש ינוכב בתולות. אל תזרע כרמך בלאים. אל תערב בנים בין הבנות סן יחטיאו תשמח בתולת במחול לברה (ז) אבל בחורים וזקנים יחדיו. וכן ילדים וילדות משחקים ברחובותיה. וילדים לבד וילדות לבד. וכן בסוף תהלים (קמח יב) בחורים וגם בתולות ולא אמר בחורים עם בתולות כמו זקנים עם נערים. גם לרבות נשים לבד.

משנת אברהם

סימן ס'

חיוב כלאים בזריעה או בהשרשה.

[א] לכן לא תזרע כרמך כלאים, טעם זה של רזינו הוא חדש, והיינו מפני שהטפה מטעמה היא טובה ועלולה לנטל את הרע לכן אסור לתורה אל החרצן שטעמו רע, וקלת מזה רמז החינוך נמנוה תקומ"ט ע"ש, אולם הרמז"ס ז"ל נמו"ז פרק ל"ז מחלק השלישי כתב, שכלאים הוא מלתא דע"ז. כי מנהגם ה' לזרוע שעורה וחרצן יחד וחשבו שלא יהי הכרם טוב אלף נזה, ולכן אסרה התורה כלאי הכרם ונזוטה לשרוף הכול כי תקות הגויס כלס אשר היו חושנים שהם כחות וסגולות ואפילו דגר שלא יהי צו רק ריח עגודה זרה לאסר. ע"ש. ולפע"ד, יש חילוק בין הטעמים הני"ל, דלפי טעם רזינו אסור לתר את הטוב עם הרע, א"כ האיסור הוא על הזריעה, דמדי שזרע כלאים נקרקע עושה את האיסור הגם שעדיין לא קלטת התנועה ולא השרישה, דהא האיסור על התמוגות שכניית, כמו שאוסר רזינו להושי צני אדם טונים עם הרעים, הגם שאין צנייהם אלף חיבור שכניי, אזל לטעם הרמז"ס ז"ל משום לתא דע"ז לשרש את הדעה הנפסדה שכלאים מועלת לגידול התנועות, אינו אסור אלף כששרשה התנועה צארן, דהא אי אפשר לגידול תנועה צלא השרשה.

זבזה יתנהרו השיטות צענין זריעת כלאים, דהחינוך נמנוה תקומ"ח כתב; ועובר על זה זרע חטה ושעורה וחרצן נמפולת יד לוקה מדאורייתא מיד כשזרען. והיינו משום דהחינוך מפרש הטעם של איסור כלאים כמו שפרש רזינו, אולם צירושלתי פ"א דכלאים ה"ט; זרע שני מינים צנקעה, שני מינים צחרצה, שני מינים ותלקס גדר, ר' יוחנן אמר פטור, ר"ל אמר חיוב, ופירי הפני משה, חס אחר שזרע המינים חילקם צגדר סוגר ר' יוחנן דפטור, ומוכיח מכלאן מר"ן ז"ל צנלי טל, מללכת זורע סקה, ח' ו', דר' יוחנן אינו מחייב אלף משעת קליטה, דלי אמרת דחיוב משעת זריעה, איך יפטור אח"כ כשחולקן גדר, הא כבר מחייב משעת זרעה, ע"ש מנחם דלפי פירוש זה הירושלמי מחייב רק על הכלאים משעה שקלט ולא על שעת הזריעה, והיינו כסגרת הרמז"ס ז"ל דטעם איסור כלאים הוא מלתא דע"ז. ככ"ל.

מיוחדת דהוי חונת הגוף ונוהגת צכל מקום, אלף ע"כ הפירוש שע"ן לייחד היינו שלף לעבוד ושיאצד אותה זה הוי חונת הגוף ונוהג צכל מקום, אזל האזרה לרדוף אחרי ע"ז; ולאצד אותה, הוא חונ המוטל על הנ"ד, וחונ כזה אינו אלף צארן ישראל, א"כ מנחם דאפילו צע"ז אין אזורה שעל צית דין תלה אלף צארן, ולכן שפיר כתב הרמז"ן דגם חונ זה שעל צית דין למנוע הקדשה והקדש אינו נוהגת אלף צארן. ורזינו יפרש גס נבי ע"ז, כפשטן של דברי הגמ' צקידושין, שכל מה שכלל צציסור ע"ז וגם המנוה לאצד אותה, הוי חונת הגוף ונוהג צכל מקום, א"כ מצינו גסם האזרה המיוחדת לצית דין נוהגת צכל מקום, לכן גס אזורה של לא תהי קדשה שהיא אזורה לצית-דין, נוהג צכל מקום.

סימן נ"ט

[א] והוא הדיון וכ"ו מקור הדברים מש"ס קידושין ע', נסדר מר שלמה לילתא ול"ל קול צאשה ערוה, ומפר' רזינו שלף כדברי רש"י שמפני שהיא תשוב יהי קול צאשה ערוה, אלף כמשמעו שאלם תשמע ילתא קולו זה הוא האיסור, והטעם שכל שהאיש מזהר אשה מזהרת זה דברי רזינו עלמו, וצאמת יש לוותר גסם רש"י סוגר כדברי רזינו שקול של איש כשאשה שומעת הוי ערוה, אלף דמה שמדקיקו לרש"י לפרש שם הטעם דאסור מפני שהיא תשוב, הוא, כי הרצנ"א צד' שיטות כתב דאין אסור אלף קול של זמר ולא דיבור גרידל, ונהא דקידושין שאני משום דהיא תשיע על שאלת שלום הוי דרך חינה ואסור כמו קול זמר, ונוה הטעם מפרש רש"י שהיא תשיע דל"כ אין כאלף איסור דהא לא הוי קול זמר, אזל צקול זמר אה"כ. דאסור לאשה לשמוע קול איש אפילו כשאינה משיבה, ורזינו מיירי צקול זמר, עי' מגן אצרהס ס' ע"ה דדוקא קול זמר אסור.

א"א דגם על הגמ' גופא יש לדקוק מנ"ל דקול איש צאשה ערוה, הא מהמקראות דילפינן צרכות כ"ד. השמיעני את קולך כי קולך ערב, וכן ממה דילפי צירושלמי חלה, צ — א, מקרא; והי מקול זמותה, כשמע דוקא קול אשה ולא קול איש, וצע"כ צ"ל כסגרת רזינו שאלם ידענו מקרא דקול היא דגר שצערורה, שז גס אשה מזהרת כמו האיש.

גפ. (א) ברכות כ"ד א'. (ב) צ"ע העינים. (ג) דניאל ז' ט'. (ד) צ"ע ראשה כעמר נמא. (ה) סוטה ט' ב'. (ו) ע"ז כ' ב'. (ז) אורי צ"ע בסעפה לבושו ע"ש הכתוב סעפה תחלה ישעיה ס"א ב'. (א) צ"ע אדם רשעים וכן הוא הנדפס. (ב) צ"ע ה"ר בעצת רשעים וברדר חסאים לא עמר ובמושב צעים לא ישב. (ג) צ"ע יתכן וכן הוא בנדפס. (ד) יוסא ע"ה ב'. (ה) כבא סציעא ק"ו ב' ושם איתא י"ג דברים נאסרו בפת שחרית סעלת סן החפסונו הצנה וסן הסוסיון וסן הוסיון וסחסיפת סחי כו' ע"ד ס' אסרו וכו' פת שחרית במלת וסחן של סים סכסלתו. (ו) יש לחצור כי הנאון ר"י שסייגמארסם גיטו של הנרי צרלין כספרו צכרוו יוסא ס' י"ז מביא ררשה זו סרעת עצמו.

סא. הנותן יין למי שעסקו עם הנשים מסייע ידי עובדי עבירה. אבל הנותן למי שמצטער [א] ואינו יכול ללמוד ולהתפלל במונה מפני צערו עליו אני קורא המשמח אלהים ואנשים. וכתוב (משלי לא ו) תנו שכר לאובד ויין למרי נפש. לכן מצוה בקידוש היום ביון (א) כי היין שבא"י ברכיעית היה משמח את הלב וכתוב בשבת (במדבר י"ט) (ב) ביום שמחתכם. וכתוב (משלי כב) ולא יוסף עצב עמה (ג):

סב. במסכת מועד קמן (א) פירש רבינו חננאל חס ושלום שר' אלעאי הזקן התיר לעבור עבירה כלל. אלא כך אמ' אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו באכילה ובשתיה ובמיני זמר. ומתירא שמא ושתכר ויבא לידי עבירה. התיר לו לילך במקום אחר וילבש שחורים. כל זה כדי לשבור יצרו. שהאכפנאי לכו שבור. כדאמ' (ב) כלבא בלא מוותיה שב שנין לא נבת. וכיון שעושה כן לכו נשבר ונמצא זה מונע מאליו. אבל לעבור עבירה או אפילו שתיית יין במיני זמר המרגילין לשמחה (דף י"ח) אסור. וכל שכן מה שהוא למעלה מזה. והוא דלא מצוי לכיף ליה ליצוריה (ג) והוא צורבא מרבנן דסני שומעניה. היה שותה במיני זמר ופירש שם. ועבר כר' אלעאי. דאי סלקא דעתך עבירה הוה רב יהודה בעי אי משמתין ליה (ד) וכיוצא בו דליכא עבירה. ואעפ"כ לצורבא מרבנן יש חילול השם בפסחים (ה) מפורש:

סג. מעשה באדם אחד שהיה רופב כלילה יחידי. והלבנה זורחת באותו לילה. היה רוכב במדבר והנה חיל גדול עגלות עגלות. ועל העגלות יושבים בני אדם. והמושבים עגלות בני אדם. ותמה מה היו עושים. כשנתקרב אצלם הכיר מקצתם שכבר מתו אמ' להם מה זה שאתם מושבים כל הלילה העגלות ומקצתכם על עגלות. אמרו לו בשביל עונינו כשהיינו חיים באותו עולם היינו מושקים עם נשים ובתולות. ועתה אנו מושבים את העגלה עד שכך אנו עייפים ויגיעים שלא נוכל לנהוג יותר. וירדין אותן שעל העגלה ואנו עולין ונחים ונחגים אותנו עד שיגיעים. ואחר כך אלה וזהו שנאמ' (עמוס ב יג) הנני אנכי מעיק תחתיתכם כאשר תעיק העגלה וכתוב (ישעיה ה יח) הוי מושבי העון בחבלי השוא ובעבות עגלה הטאה והישרים מכין את המוליכין כמנהיג את הבהמה בעגלה. שנאמ' (תהלים מט יג) נמשל כבהמות נדמו. וכת' (שם שם טו) וירדו כם ישרים לבקר. מי שעושה כהיו מעשה בהמה יש לו לעבור באותו עולם כבהמה. ומי שמעט בני אדם או נותן חתיתו על בני אדם משעבדים אותו (באותו) עולם כבהמה. ואפילו מי שמענה את בהמתו [א] יותר מדאי:

סד. כתוב (משלי כה יב) נזב זהב וחלי כתם מוכיח חכם על און שמעת. למה כתב זה המשל אלא זה מגיד לנו לפי שכן כתב (שמות יא ב) [א] דבר נא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה ו'. וכתוב (שם ג כב) ושמתם על בניכם ועל בתיכם. לא דיבר אלא כנגד הבנים המקבלים מוסר מן המוכיח. אבל בנים ובנות שאינם שומעים למוכיחם אם ילבשם עדי יבא לידי זנות. לכך כתב למי ראוי נזב זהב וחלי כתם דוקא לאון שומעת לדברי חכם שמוכיח שאין אדם רשאי לתקן תכשיטים לבני הפריצו' ולבנותיו הפרוצות. ולא האיש לאשתו כשהיא פרוצה שנאמ' (הושע ב ה) פן אפשימנה ערמה והצגתיה כיום הולדה. (שם שם יא) ולקחתי (א) צמרי ופשתי [ב] לכך באותם ג' פסוקים של שאילות ושאלה אשה משכינתה. וישאלו וישאלו. נעלה ח' ק' מ'. כי לאחר מ' כתיב חק. ואפרשנו ביחזקאל. כת' (מ"ו ה י יא יב) ואפרש כנפי עליך א'. ואכסה ערותך. ב'. ואלבישך רקמה. ג'. ואנעלך תחש ד'. ואחבשך בשש. ה'. ואכסך משו. ו'. ואערך משו ז'. ואתנה צמירי. ח'. ואתן נזב על אפר. ט'. וז' ותזני. א'. ותזנתיך ב'. ותזני ג'. ותזני ד'. מתזנתיך ו'. ותזנתיך ז'. ותזני ח'. ותזנתיך ט'. וכת' (שם שם כו) והנה (ב) נשאתי ידי עליך. ואגרע חקך. הרי לאחר מ' בת' חקך. ט' זנות גורמים (לג'ו) (למ') זנות שכתובים לעיל ועוד מ' ותשפכי את תזנותיך. מתזנתיך ותזנתיך תזנתיך, תזנתיך, תזנתיך (ג) הרי ט' (ד) ועתידים ט' תכשיטים שיאירו ת' פרסאות. שנאמ' (זכריה ט טו)

משנת אברהם

והיכנו שהו דלורייתא נשניל לער נעל חיים, שנת הק"ח, וליך יהי העונש רק נמענה יותר מדי או אפשר שכונת רבינו נמענה יותר מדי, לא שנותר לענותה כלל אלא שזא לנעט לכל מלכת נהמה שהו עיניו.

והנה לפי העונש שכתב רבינו משמע שזער נעל חיים דלורייתא ונחידושי אגשי שס שעל המרדכי נפ"ד דנמ"ל מקשה דברי המרדכי דדד, דפק' דע"ז כתב דנ"ג דרננן, וכן כתוב בספר ירחים סימן ע"ג, ונמנ' כתב המרדכי נע"ח דלורייתא — ונלמת שם בספר ירחים נסיון רס"ז, רס"ח, כתב גס כן דנע"ח דלורייתא — ומחלק בין זער גדול לזער קטן. ע"ש, ועי' נספר עין זוכר להרב הסיד"ח, ואפשר דמשום הכי כתב רבינו דדוקא נצער יותר מדאי מניע לו עונש האמור כאן, דנצער זוטא אינו אלא מדרננן. ורזה לעיל סימן א'.

סימן ס"ד

[א] דבר וכ". לכאורה כמיותר מה שהציא רבינו את המקרא של דבר נא באזני העם וגומר (שמות י"ח ב') דהא לדרשתו של רבינו די המקרא של: ושאלה אשה ומשכתה ומגרת ביתה כלי כסף וכלי זהב ושמות ושמתם על בניכם ועל בנותיכם. כלומר, לבנים ובנות הראוים דוקא, אלא דלעולם אינו

ובעצם סדרת הירושלמי ה"ל דחילקס נגדר פטור, אפשר משום דהתוס' נ"ג: ד"ה. נתיישא, כתבו דגני כללים כתיב לא תזרע כרמך כללים, דומיל דזריעה דניחא לי ע"ש, וחילקס נגדר גלי דעתי דמעיקרא לא ניחא לי כללים לכן פטור.

אלא דלפי דברי התוס' ה"ל ח"ך משכתה דכללים יאסרו הלא צודאי לא ניחא לי שיאסרו פרי כרמך, ויחור תליה כנתוס' נמנ' לענין עלה עלי. זכר. ע"ש. ואפילו לאמר דנאסר רק מוספך משום דגני חופץ כזה חילקס לתומרו, אלא ח"ך משכתה מכות כללים, ויש נזה להאריך ואכ"מ.

סימן ס"א

[א] ואינו יכול וכ", כדלמרינן נב"ב י"ג: הרגיל ציון אפילו לכו אטוס כנתולה, יין מפקחו, וכן אמרו: חמרא וריחתי פקחין, יומא ע"ו, וכן נעירובין ס"ד: כל כמה דלא שתיא רביעתא דחמרא, לא ינלא דעתאי, וע"ש ס"ה. ומ"ש, היין שזארח ישראל וכ"ו ע' שנת ריש פרק המוניא.

סימן ס"ג

[א] יותר מדאי. נראה לי דזה אפילו למ"ד זער נעל חיים לאו דלורייתא, דהא למד' דלורייתא, כל המנוה של עונש תענוז הוה משום זער נעל חיים, ננמנ', ל"ב, וכן מותר לנצל כלי

סא. (א) ברכות נ' א' וברש"י שם ע"ב ד"ה אין סברין. (ב) ספרי בעצות פוסקא ע"ו. (ג) ירושלמי ברכות פ"ב ה"ו אמר שקאי על שבת. סב. (א) י"ז א' שם בת"ה אם וכן הביא שם רש"י ב"ה מה בשם רב האי נאון. (ב) עירובין ס"א א' ו"ג כלבא בלא מאתיה שב שנין לא נבת. (ג) ט"ס י"ז א'. (ד) נראה שחסר פה וצ"ל אלא שותה וכו' וכו'. (ה) ס"ט א'. פד. (א) צ"ע ולקחתי דגני בתו ותירושי בטורו והעלתי צמרי ופשתי. (ב) צ"ע נפתח. (ג) אם נצרה לזה וחזני וחזני שהביא רבנו לע"פ או יהיה המספר כמיוון. (ד) יעוין בבא בתרא ע"ה ב' וילקוט ישעיה רפז של"ם.

כי אבני נזר מתנוספות על אדמתו. וכתוב (ישעיה נד יב) וכל גבולך לאבני הפץ. ולכך נעלם מ' בקומי אורי כי בא אורך. (שם פ א ב ג) וכבוד ה' עליך זרת. כי הנה החשך יבסה ארץ וערפל לאמים ועליך יזרת ה'. וכבודו עליך יראה והלכו גוים לאורך ומלכים לנגה זרחך :

סח. כתיב (שמות לג ה) הורד עדיך מעליך וארעה מה אעשה לך הודיענו שבעל תשובה לא ילכש בגדי המודות. וביום הכפורים לפי שהוא יום טוב לא צוה שלא להלביש בגדי המודות מפני שני דברים שניתוספו בו קרבן מוספין ואיסור מלאכה וכת' (ישעיה כו טו) יספת לגוי ה' יספת לגוי נכבדת כשיש כיום שתי תוספות קרבן מוסף ואיסור מלאכה צריך לכבוד בכגדים שנאמר בהן (שמות כח ב) לכבוד ולתפארת לכך נאמר יספת יספת. ועוד כיום שיוכל לקרוע בגדים יש שק. שנאמר (מ"ב ו ל) ויהי כשמע המלך את דברי האשה ויקרע את בגדיו והוא קבר על החומה וירא העם והנה השק על בשרו מכית הרי השק למטה ולמעלה כגוד. אבל ביום הכפורים שאינו יכול לקרוע (ע"ב) אין שק. כתיב (יואל ב יב יג) שובו עדי במל לבבכם וכצום ובככי ובמספר וקרעו לבבכם [א] ואל בגדיכם ושובו זה יום הכפורים שאין בו קריעת בגדים. (שם שם יד) והשאר אחריו ברכה אחריו ולא לפניו זה יום הכפורים שאין מברכין על היין לפניו אלא מבדילין על הכוס שאם לא תאמר ביום הכפורים מרבר למה אמר קרעו לבבכם ואל כגדיכם והלא מצינו הצדיקים שקורעים על צרתם אלא ביום הכפורים מרבר שצריך לקרע הלב ולא כגדים :

סו. אמר (א) ר' יהודה אין היחיד רשאי לפגך עצמו בתענית שמא יצטרך לכריות (ב) אבל אדם שיצרו מתגבר עליו להכניע יצרו (ג) והמלמד. סופר. פועלים. אמורין לסגף שימעטו במלאכתן (ד). וכשאדם מתענה ישמור עצמו שלא יהי כעסן בו כיום. כי כשאדם רעב הוא כעסן ואם יקעוס מופב לו שלא התענה ויהיה שכע וטוב לב לכריות שלא יתקוטט וכתוב (ישעיה נח ד) הן לריב ומצה תצמוז וג'.

סז. והראשונים כשהיו מתענין לא היו אוכלין כי אם פת כמלח ומים (א) בר' יהושע שדבר בנגד בית שמאי ובר' אלעזר בן עזריה שפרתו יצאה בירושלמי (ב) כתוב התענו עד הושחרו שיניו. [א] ואילו היה הב"ה חפץ בתעניות היה מצוה לישראל אלא שיכנע לבו שנאמר (קהלת ג יד) והאלהים עשה שיראו מלפניו (ג) ר' יונתן צאים כל ערובת ראש השנה ר' אבין צאים כל ערובת (ד) ר' זירא צם תלתא (ה) יומין ואית דאמרי תשע מאוזן. ולא חש על מגילת תענית (ו). הרי מי שהורגל להתענות בניסן אינו מונע משום מגילת תענית כי במלה מגילת תענית :

סח. כתיב (ש"א יד טז ל) ויאמר יהונתן עבר אביו את הארץ ראו נא כי אורז עיני כי טעמתי מעט דבש הזה אף כי לוא אכל אכל היום העם משלל אויביו אשר מצא כי עתה לא רבתה מכה בפלשתים (א). הרי כשמקופין גוים את העיר אין מתענין פן יהיו חלשים ולא יהיו יכולים להלחם. וכן מי שהולך לפרות שבויים לא יתענה שאם יהיה חלש יעכב בהליכת הדרך וכן ההולך לעזור להציל נפש וכן כל מי שצריכין ממנו לא יתענה בגון מילדת ומי שיש לו אב זקן ואם זקנה והוא עובדם ומי שמשמש לחולה ואין אחר מסייעו לא יתענה תענית יחיד אלא עם הצבור או תענית שרגיל להתענות כיום שמת אביו :

סז. שמו"ן גבור שבגבורים ודוד חסיד שבחסידים ושלמה חכם שבחכמים וכשלו שמשון ושלמה על ידי אשה ונכשל דוד על ידי יפת תואר ואשת אוריה לכך נכתב ענין שמשון ודוד ושלמה שנכשלו בדי להודיע תוקף אהבת נשים שיותר מרדי הוא והגדיל יצר הרע על הטובים ומגיד לנו שלא על חנף כתב לנו (דברים ז ג) ולא תתחתן עם שהרי מלך חכם על כל חכמים נכשל בהם והפסו נבריות את לבבו וכל שכן שאר העם. וכן גבור שבגבורים נכשל באשה והכל לפי שהיה רגיל בין נבריות ולצאת לחוצה לארץ והוא שופט להודיע שאין מגלים סוד לנשים ואם לא הגיד לדלילה לא היה נכשל לכך אמרו חכמים (ב) שיהו נזהרים מן האשה נברית ואשה זרה, בכל מקום שכתוב אשה נברית גויה או גיורת אשה זרה יהודית, והודיע מעשה דוד להודיע כי

משנת אברהם

יב"לה. ישן כל אותיות של א"ב, חוץ מאלותיות ט, ת, ה, ד. ועל זה מרומז רבינו שלחמך ט' כתיב, "תקד" ניהוקאל. אלא דלוי יודע לכוון נשום דגס 'ץ" אינו צלוחס הפסוקים.

סימן ס"ה

[א] **ואל** וכ"ו צירושלמי דרשו קרעו לנגס, כלומר עשו תשובה ואל תלטרכו לקרוע את בגדיכם על הקרובים.

סימן ס"ו

[א] **ואילן**. וכ"ו וכבר אמרו : צר ני רב דיתיב צתעניתא ליכול כלנא לשירות" — תענית, י"א — אלא דלפלא הוא שרבינו ז"ל מתנגד להמרבצים צתעניות, צומן שרבינו צעמנו ה"י מתענה בכל יום ואפילו צצנת, כדליתא גש"ע, לו"ת, רפ"ה ג', וכנראה שדבריו כאן נאמרו בדרך כלל, כי הרבני צתעניות הוא ענין ליחידי סגולה בלבד, ולא כל הרבנה ליטול את השם וכ"ו.

מפורש במקרא דדוקא צניס וצנות הגונים הכתוב מדבר, אלא שרבינו מדקדק מפני מה אמר הקצ"ה למשה צתעלה (שמות ג' כ"ג) כלי כסף וכלי זהב ושמות, ונקרא, (שמות י"א ז') כתיב רק כלי כסף וכלי זהב, ולא כתיב שמלות, אלא דמקרא הראשון כתוב ושמתם על צניסם וצנותיכם, שמשמע שישאלו שמלות אם יש להם צניס הגונים ולא פרוצים, אבל במקרא דפרשת צל לא כתוב ושמתם על צניסם וכ"ו, ואם ה"י כתיב שמלות, ה"י משמע שישאלו להם שמלות אפילו אין צניהם הגונים לפיכך חסרה התורה מלהזכיר עוד פעם ניב שמלות, וממילא נשמע שצניס שאינם הגונים חסור להלגיש בגדי עדי, ושפיר הו"ר רבינו להניח את שני המקראות.

[ב] **לכך** צלוחס וכ"ו. כנראה הכוונה שצלותם ג' ומקראות דכתיב צהם הענין של שאלת כלים : ושאלה אשה תשכנתה וגו', שמת ג"כ, דבר נא צלוי העם וישאלו וגו', שם י"א-ב, וני ישראל עשו כדבר נשה וישאלו מומרים וגו', שמת

טו. (א) תענית כ"ב ב' לפנינו ר' יוסי וכן הוא בתוספתא פ"ב דתענית. (ב) צ"צ אלא אם הוא אדם. (ג) ירושלמי פ"ו דרסאי. (ד) סכאן ער התענה כתוב בספר הישר הפיוסם ל"ח. טז. (א) הגינה כ"ב ב'. (ב) שבת פ"ה ה"ד. (ג) ירושלמי תענית פ"ב ה"ב ומזה כתוב בפסיקתא דר"ב פיסא ולפתחם כנס דו קפ"א א' : ולכך ערב ר"ה נרולי הרור חתניו והקב"ה סתיר קצת ויעיון שם בהערות רש"ב שליטא הערה צ"א וכן כתב הכלבו ס' ס"ד, אבל סרוע לא הביאו המוסקים בשו"ע אר"ה סימן תפס"א ס"ב ובספ"א תפ"ס הירושלמי ה"פ ? (ד) צ"ע שובא היינו ערב שבת. (ה) צ"ע חלת סאוו יופיו, ויעיון בכלי ב"ס פ"ה א'. (ו) יעיון שו"ע אר"ה סימן תפ"ס פ"ב שפליגי בזה הב"י והרמ"א. טז. (א) תוספתא פ"ב דתענית.

ראש החסידים וכל עסקיו לשם שמים ואעפ"כ כשראה אשה נכשל [א] ואע"פ שהיה קרוב לזקנה וכ"ש שבחור צריך לזוהר מלהביט באלה ולהתרחק מאשה ונכתב מעשה רות מפני שהיתה צנועה ביותר ועשתה חסד גדול לנעמי שעזבה נעמי בבית שלא תתבייש והיא מלקטת לצורך נעמי ולבלתי לכת אחרי הבחורים שאם היתה לזקנה איש לא היה מניח לה לפרנס נעמי, ועתה לקחה לברתו וילדה בן (ג) ונתנהו לעובדה לכך יצאו ממנה מלכים ונביאים, לכך זכה לזו שהלך עם אברהם מחוץ שנתחתנו בו זרע אברהם (ד) ומי שאוהב אשה מאד לא יקח בתה או אמה לפי שמצויה לו שמו יחטא בה, וכל כיוצא בזה.

ע. ראובן שאמר לשמעון אני אוהב את אשת פלוני וחקרתי שגם היא אוהבת אותי והקרובים לא נתנוה לראובן ולבסוף לקחה שמעון לאשה לא ידור ראובן עם שמעון (רף י"ט) בבית שהאשה שם פן יחטא עמה.

עא. אחד היה נואף ובאו קרוביו לבקש מן החכם שיעשה תקנה שלא יהיה נואף אמר החכם הייתי נותן לו (דבר) לאכול שלא יהיה לו תאוה רק [א] אינו רשאי שהרי אף לאשתו לא היה יכול להיזקק אע"פ שיש לו בנים ואפילו אם יש לו בנים ואין לו אשה שהרי יכול לקחת לו אשה.

עב. חסידים הראשונים היו כותבים באגרת עונותיהם כשהיו חוטאים והיה תדיר כעניניהם כדי שיצטערו וכדי שיתחרמו ויעשו תשובה, וכדי להתזודות עליהם וברמזיה כותבין שלא ידעו אחרים לכך כותבין ברמז ולא כפירוש כדי שיזכור עונותיו שלא יחטא עוד ויתחרט ויתעצב אל לבו, אבל מה שאמרו (א) חציף עליה איניש (ב) דמפרש הטמיה שמגיד לכל הטמאי אבל אם מגיד לחכם אחר את כל עונותיו כדי שיוורה לו מה לעשות והאיך יעשה תשובה מותר, אך יאמר לו מה שעשה כך וכך עשיתי כדי שיוורה לו באיזה דרך לעשות תשובה, הרי אמרו חציף איניש מאן דמפריש הטמיה, והטעם שפעמים מהרהרים אחר מירת הקב"ה ויאמרו תימאה הוא שאותו פלוני הרבה להטוא, ופעמים שזכות אבותיו מגינים עליו ואינם נפרעים ממנו מחרה ומאריבין לו, ועוד שמה עשה תשובה כפתר או יעשה זכיות בפתר. ויגינו עליו ויתמחו למה אין נפרעין ממנו, ועוד חציף איניש מאן דמפרש הטמיה לרבים שהפריצים יאמרו וכי אנו בלבד חוטאים אף פלוני חטא ולכך יכתוב ברמז הטמאי שלא ידעו אחרים כדי לקיים מה שכתוב (תהלים נא ה) והטמאי נגדי תמיד, וכותב יום המיתה והגינים ולבסוף אהבת שמים כי היא מובהרתו ומי שחטא והושרין אחרים מצוה לו לומר אני הוא שחטאתי כדי שלא יחשדו את הכשרים (ג), יהודה הודה בשביל תמר וראובן הודה בשביל שלא יחשדו אחיו, כך למרנו מי שעושה דבר ואחרים נחשדו בשבילו והוא עשאו כפתר והודה בשביל שלא יכאו אחרים לירי השד הקב"ה מנחילו חיי העולם הבא. שנאמר (איוב טו יח) אשר חכמים יגידו ולא כהדו מאבותם וכתב' (שם שם) להם לברם נתנה הארץ וכתוב (תהלים נ כג) זבח תודה יבדנני למה אמר זבח תודה כמו כן מי שזבח עולה מכבד הקב"ה אלא זוכח יצרו זמורה וכן הוא אומר (יהושע ז יב) ויאמר יהושע אל עכן בני שים נא כבוד לה' אלהי ישראל ותן לו תודה והגד נא לי מה עשית אל תכחד ממני בתנחומא בפרשה אלה מסעי במעשה דעכן אמר יהושע הגד נא לי מה עשית נפלה מחלוקת בישראל ועמדו שבט יהודה והרגו בישראל כיתות כיון שראה עכן כך אמר בלבו כל המקיים נפש אחת בישראל כאלו קיים עולם מלא ואני החוטא והמחטיא שנפלו על ידי ונהרגו, מוטב שאודה להקב"ה את פשעי ולפני יהושע עמד עכן והשמיע לכל העדה לא זאת בלבד עשיתי אף מעלתי (ד) וכו' אמר יהושע כן ידעתי הגד מה עשית ואראה בשלל ראיתי. במה שכת' (דברים כב ד) ואכלת את שלל אויבך ואע"פ שאני עשיר (ה) ביהודה מיד (יהושע ז כב) וישלח יהושע מלאכים וירצו האהלה פן יגנבו שבט יהודה ויסיפו עוד מחלוקת [א] ויש לעכן עוד חלק לעולם הבא לפי שהיה יכול לכפור הואיל ושכחו עוון לו והודה כדי שלא יתחזקו במחלוקת, לכך ארם שגנב או שעשה שאר עבירות ואחרים נחשדים יורה זה אני החוטא כדי שלא יהו חשדים את הנקיים.

מ ש נ ת א ב ר ה מ

סימן ס"ט

[א] ואע"פ שהי' קרוב לזקנה. כמות ראשונים מפרשים ומהר הגמי': לא הי' דוד רלוי לזותה מעשה חלל להורות תשובה, שלא הי' רלוי לזותה מעשה שכזר עברו עליו רוב שנותיו שהי' יותר מס' שנה ופסק יצרו ממנו.

סימן ע"א

[א] איני וכ"ה, עי' לעיל סימן י"ח, מה שכתנתי בזה הענין.

סימן ע"ב

כפרת מיתה וידידי.

[א] ויש לעכן עוד חלק לעולם הבא לפי שהי' יכול לכפור וכ"ו מקור דבר זה הוא נמשנה סנהדרין מ"ג ע"ג ועכרך ה' גיוס הזה, גיוס הזה אתה עכור ולין אתה עכור לעולם הבא. ע"ש. אלל הטעם שכתב הרהמ"ח דלכן יש לעכן חלק לעולם הבא לפי שהי' יכול לכפור הואיל ושצטו עזר לו צריך ציבור, דל"כ יקשה איך ילפינן מעכן שכל הנומתין מתודין שכל המתודה יש חלק לעולם הבא, הא שאתי הכא דהי' יכול לכפור ולא כפר כדי שלא יתחזקו במחלוקת לכן יש לו חלק לעולם הבא אלל מנח לן שכל המתודה יש לו חלק לעולם הבא, אפילו היכי דליכא מחלוקת. ואולי דעת רבינו דטעמא דודוי הי' כפרה, משום שצאל לא הודה לא הי' ידעין חס עשה העבירה או לא אפילו הי' נחמד על

העבירה איך זה צרור שעשה העבירה. ולכן צאל הודה שעשה העון מכפר לו וידידיו, שהודיע הטעל לצני האדם, ואין חושדין שוב את האחרים נחטל זה אלל גני עכן הלא הי' שם הגורל קודם שהודה עכן, כדליתא שם צנני הלך והפיל גורלות ונפל הגורל על עכן אמר לו יהושע צורל אתה צל עלי וכ"ו אמר לו צנקה מתך אל תניל לעו על הגורלות וכ"ו תן תודה. מיד יען עכן את יהושע ויאמר אמתה לטובי תטלתי וכ"ו הי' מפורש שצלתי וידידי של עכן הי' יהושע וכל ישראל יודעים שעכן מעל בחרס ול"כ מפני מה כיפר לו וידידי, ולכן מפרש רבינו שאפילו אחר הטלת הגורל הי' עכן יכול לכפור מפני שצטו הי' עזר לו, ונלופן כזה שוב לא הי' ישראל יודעים חטאו, ועכן עמד והודה לכן נדין שכיפרו לו וידידי, אלל נמקום שאין כאן גורל והדבר מעלמו הי' ספק והוא צידידיו מוניל מידי הספק, הי' הוידוי כפרה, ואפיר ילפינן מעכן שכל המומתין מתודין.

וע"ש צנסהדרין צנוהרש"ל על המשנה שציד חס דוקא מומתין על ידי צי"ד מתודין דוקא להס הי' הוידוי כפרה, או אפילו כל הטטה למות ומתודה. הי' לו כפרה. וע"ש שכתב בסוף דבריו והשתא אתא שפיר דכולה מילתא צנייני מיתות ציירי, מיהו קשה לי מ"פ צ"מ מוכח דכל הטטה למות צייני להתודות, ע"ש ולפי מה שכתנתי יונת. דאנן ילפינן ומעכן שכל המתודה פירש שמודיע חטאו לצני חלס שלא הי' יודעים אותו הי' לי כפרה.

ס. (א) שופטים י"ד. (ב) בנרמס: לכך אמר בו' וכתנו צרברי החכם מכל ארם במשלי ב' ס"ו ה' ב' ו' כ"ה, ז' ה' ויעו"ש ברש"י. (ג) בנרמס צ"תא שתי חיבות אלו ואולי צ"ל וקראוהו עובר ויצאו ממנו מלאכים ונביאים. (ד) מעין שאמרו יבמות כ"ו א' יעו"ש. עב. (א) ברכות צ"ד ב' טוטהו' ב'. (ב) פנינו כסומה דמפרט. (ג) סוטה ז' ב'. (ד) צ"ג פלתי באחרות כו' הירמא בתנחומא. (ה) צ"ל שאין בשבט יהודה עשיר ממנו.

עג. אחר נגב ונתנו חרם מי שנבב שיודה ואתו שנבב הודה והשיב למעליו [א] אמרו לו שטות עשית שהודית שיחרפוך אמר החכם אשריך שהודית והחזרת כי זה כבודך שהחזרת וזכותך שהנקיים שהיו חושדים נקיתה בהודאתך ותכפר הודאה על הנגיבה :

משנת אברהם

שהשיב את הגזילה, לכל זאת יש נידו עזירה, ועזירה זו מתכפרת על ידי העולה, כן נמי אמר החכם הנ"ל שהעזירה של גניבה מתכפרת על ידי הגזיון שהי' לו מן ההודאה וגם שעל ידי כך הגזיל את אחרים מחשדא, כדליתא בנפוטא ז'; אלא ראונו למה לי דאורי, כי היכי דלא ליתשדו אחוהי. הי' סופו, ונחל עולם הנזא. ע"ש. וראיתי בספר מנחת חינוך מצוה רכ"ז, שהקשה דלמחלי לא ילקה על הגונב על מנת למיקט, הא לפי משמעות הגמי קרא דלא תגנוב צא להגונב על מנת למיקט, א"כ, חזיון דהתורה אסרה הגניבה בעלמא דהגם שחשם זה לא חשב מעולם לקחת ממון חנירו, א"כ לא שייך לומר דהוי לאו הניתן לתשלומין, דהא לא גנב כלל לשם ממון, ע"ש. ואני לא הגנתי את הדברים הללו כלל, דמחלי נכך שאין אדם הזה רואה בממון חנירו, אצל האל קודם כל עליו להשיב את הגניבה לצעליו, וא"כ גונב על מנת למיקט הוא לאו שניתן לתשלומין. דאם לא ישיב את הגניבה הוי גונב גמור.

אולם מה שכתנתי לעיל דעולה מכפרת על עשה ועל לאו הניתוק לעשה, היינו על עשיית עזירה של הלאו הגם שכבר קיים את העשה שאלי' ניתוק הלאו, לא יתכן לפרש כן על מה דלמרו שם שעולה מכפרת על העשה, דהא חס ציטל עשה לא שייך לומר שתיקן את העזירה אחר כך. ונאמת נתוס' שם הקשו אחזאי לא אמרו שהעולה מכפרת על כל לאווי דלא לקי עליהן, כגון לאו שנכללות ולאו שאין צו מעשה, ותרצו משום דגני עולה כתיב ונרצה לו משמע שיש לו תקנה ורצוי במקום אחר והיינו עשה שנידו לתקן לעשות סוכה או תפילין וכיוצא בזה, ואם עבר יום או יומיים עולה מכפרת עליו, וכן לא תעשה הניתוק לעשה, וכן על חייבי מיתות ועל חייבי כריתות וחייבי לאוין חמורים היתה מכפרת אלא שיש להן כפרה אחרת שעונשם אחר, אצל הני אין להן רצוי ותקנה במקום אחר עכ"ל ע"ש היטב. הרי שהתוס' מפרשים לאו הניתוק לעשה כעין עשה, וכמו שנעשה אי אפשר לפרש דהעולה מכפרת על שעבר על העשה ותקנה דמה תקנה יש על ציטול העשה, דאם עברו כמה ימים ולא הניח תפילין, כתנו צתוס' שהעולה מכפרת עליו, והאל על הימים שעברו ולא הניח תפילין או לא יש צסוכה אי אפשר לתקן, וכן נמי הפירוש על לאו הניתוק לעשה הגם שעדיין לא קיים העשה, וזה שכתנו התוס' דנאמת הי' עולה מכפרת גס על לאוין חמורים, כלומר, דגם על לאוין חמורים ועל כל עזירה חמורה יש מקום לומר לתקן כמו שאמרו גני תפילין וסוכה, דכאם גנבי תפילין וסוכה אי אפשר לתקן את העבר אלא אפשר רק לתקן את ההוה ואת העתידי, כן נמי גני כל שאר עזירות אפשר לתקן צאופן כזה שלא יתטף עוד, אלא דשאר כל עזירות עונשם אחר.

אולם ממה שהתוס' הגי'ל מפרשים עשה ול"ת הנל"ע צענין אחר, ע"כ מוכרח כמו שכתנתי דאפילו מקיים את העשה לכל זאת יש עזירה הצריכה כפרה, ועל זה העולה צאה לכפר, דאלת"ה, תקשו מה זה שהתוס' כתנו שעשה צידו לתקן לעשות סוכה ותפילין וכיוצא בזה ואם עבר יום או יומיים עשה מכפרת, וכן לא תעשה הניתוק לעשה, הא מרחק רב צייניהם דגני עשה אפשר לתקן רק את ההוה ואת העתידי שיצטו היום צסוכה, ושיניח היום תפילין וכל הימים, אצל מה שעבר אין, וציטל את העשה אצל צלאו הניתוק לעשה כגון גזל וכיוצא בו, אם מחזיר את הגזילה הלא מתקן את הלאו שעבר. אלא על כרחך, דהגם שמחזיר את הגזילה לא תיקן את העזירה של לשעבר והוא מתקן רק מעתה, ולכן מדמים התוס' ציטול עשה ללאו הניתוק לעשה. וזה נהתאמה למה שאמר החכם, דהגם שהחזיר את הגניבה חיי צריך לכפרה על עולם עזירה של גניבה. כ"ל.

ומתני' אשמעינן שאפילו חייבי מיתות דליתא להן מי"ז ע"ג כיון דגזין קטלוהו להו לא הוי מיתתן כפרה והוי אחינאל דחייבי מיתות הנהרגים על ידי צ"ד על הטטא שעשו ונקרי דחטאס ידוע לכל, ולא חידשו צידוים כלל, כי גס צלתי הודאה שלהם ידוע חטאס לרצנים, על ידי גמר דין, על כל זה אשמעינן דאפילו הכי וכפר להם הוידי דילפינן ומעכן שגס שם הי' ידוע חטאס על ידי הגורל ועל כל זאת יש לו לעכך חלק לעולם הנזא. ועיין מה שכתנתי לקמן מענין גורל. ס"י קס"ט.

והנה מפטטא דמתני' משמע דהוידי בעצמה הוי כפרה אפילו צלתי העונש דכן משמע לישראל מניין שכופר לו וידויו וכ"ו ועיין צמהרש"א שם שהקשה מניין שהוידי מכפר למחא שאני עכן דמיתתו הוי כפרתו, ותיקן דהרוגי צית דין כיון דצדקין מקטלי לא הוי מיתתן כפרה, ועכן נהרג על ידי צית דינו של יהושע, ולכן שפיר ילפינן ונעכך דודויו הוי כפרה. אפילו צלא עונש.

ועיין צסנהדרין מי"ז ע"א אמר ר"י אף אכן נמי תנינאל, הי' צה קדשי ומצח מיתות וכ"ו מנאחר שם דכל זמן שלא נקצר אף שנות והתורה, דהא כל המומתין מחודקין, על כל זאת קרבנו הוי צכלל זצח רשעים תועבה. ועיין ציד רמ"ה על הסוגי, שלמד מחאן דהגס שאנשי עיר הנדחת מתודקין קודם שיותו, עכ"ז כל זמן שלא נתכפר חטאס עיר הנדחת מקרי וקרצנן פסול. ודצרו צריכים ציאור דהאל צנמשנתו מפורש דהוידי בעצמו הוי כפרה כנ"ל, אולם נראה לי להצדיק דצרי רצנו הרמ"ה דמשנתו לא קשה כלל די' לומר כקושא המהרש"א שאני עכן דמיתתו הוי כפרה אצל בעלמא הוידי גרידאל לא הוי כפרה, והא שחידש המהרש"א דנעכך לא הוי מיתתו כפרה מטעם דהרוגי צ"ד לא הוי מיתתן כפרה, נראה לי שיש לחלק צין מיתת עכן לשאר הרוגי צית דין, והוא על פי הרמזנים ז"ל פי ח"י מהלכ' סנהדרין שכתנו דהא דהרג יהושע את עכן הוראת עשה היתה דלעולם אין אדם מישארל נהרג אלא על פי שנים עדים (ועיין לקמן ס"י קס"ט שהצנתי דצרי הרמזנים אלו וגס מקור לזה מירושלמי סנהדרין פו ע"א) א"כ יש לומר דהא דלמרינן צנמי' דהרוגי צית דין כיון דצדקין מיקטלא לא הוי מיתתן כפרה, היינו דוקא שאר הרוגי צית דין דמקטלי על פי דין הכתוב צתורה אצל עכן צנאמת על פי דין לא נתחייב מיתה אלא צצהוראלת עשה נהרג או מדיני מלכות וצאופן כזה צודלי' מיתתו הוי כפרה. וצכן נדחה תירץ המהרש"א וצו' יש לו לומר דאין ללמוד מעכך דהוידי בעצמו הוי כפרה דהא עכן נהרג ומיתתו הוי כפרתו. ואין לנו לימוד רק דהוידי עם המיתה הוי כפרה כצדרי הרמ"ה הנ"ל.

סימן ע"ג

העבירה שבצאו הניתוק לעשה

[א] אמרו לו וכ"ו כלומר, אמרו לו שעשה שטות צמה שהודה, אלא הי' צריך להחזיר את הגניבה צלי להודות, ועל זה אמר החכם צנמה שהחזיר פטור מעונש, אצל מכל מקום יש עזירה צמה צגנב אפילו כשמחזיר את הגניבה, ואפילו נאחר שהגוני על מנת למיקט אינו עובר מדאורייתא, ע' רמזנים הלכ' גניבה פ"א. ולח"מ, שם, היינו דוקא ע"מ למיקט צנעשה צגנב לא נתכוון להחזיק את הגניבה אלא מיד התכוון להחזירה, אצל הגונב על מנת להחזיק את הגניבה, ואח"כ צנ מדרכו הרעה ומחזיר את הגניבה צודלי' שעבר על לא תגנוב, לכן אמר לו החכם צנמה שהודה הי' לו כפרה על הגניבה.

וכמו כן אמרו צנמי' יומא ל"ו. דעולה מכפרת על לאו הניתוק לעשה צודלי' הפירוש הגם שקיים העשה, כמו לא תגזול

ההברל שבין לאו הניתוק לעשה ובין לאו הניתן לתשלומין.

גל"ע, וכשאין הגזילה נעין לאו היא רק ניתן לתשלומין, עי' ריטנ"א ומכות ט"ז, ועי' גונ"מ י"ד, ס' ע"ו. וגם נמד"ת אר"ת, ס' ז"ל. ולפי זה יונת למה לן טעמא דניתן לתשלומין הלאו היא לאו הנל"ע, משום דבאינו נעין לאו היא לאו הנל"ע, אבל עדיין לא מתיישב למה לן ללאו הנל"ע, הלא היא תמיד לאו שניתן לתשלומין, ולהכ"ל אין שום נפ"מ בין ניתן לתשלומין ובין להנל"ע.

וע"ה נדעתי לומר דיש לכאורה חילוק בין גניבה שאין לוקין עליה עליו משום דניתן לתשלומין, לגזל דאין לוקין עליו משום ניתוק לעשה, כהקדמ דברי רש"י סנהדרין מ"ז, ד"ה לערל בשעתא מי לית ליה, הלכך גזל הוא — כלומר, עכו"ם שגזל פחות משום פרוטה ונישראל זישראל נמי אסור, ומיעבר לא עבר דכתיב לא תגזול, והשיב את הגזילה, אמידי דהשגנון קרי גזל ואידך לא, אבל בכותי דלאו זר השגנון הוא, שכל דינו למיתה לא נפיק פחות משום פרוטה, מכלל פרוטה, ואפילו מישראל דמחיל ליה זתר הכי, ע"ש, מנזאר מדברי רש"י אלו דגזול גילתא תורה על ידי שניתוק לעשה, דפחות משום פרוטה אינו כלל נגזר גזל, א"כ גניבה דאינו נלאו הניתוק לעשה, אפילו פחות משום פרוטה הוא בכלל גניבה, ואף לפני זה יהי' חמור נגז מנזלן, הלא גם לענין כפל גניבה חמורה, ואין להקשות דל"כ, ילקח על גניבה נפחות משום פרוטה דהא אינו ניתן לתשלומין דהשיעור של גניבה הוא פרוטה, ופחות משום פרוטה הרי הוא חצי שער ואין לוקין עליו, ועי' בה"מ ריש הלכות גניבה שכתב, דגניבה פחות משום פרוטה אסורה מטעם חצי שער.

אל"א לפני הכ"ל, הי' נדון שלא יהי' היסור תורה נגזל פחות משום פרוטה, דהא חמרת לפי פירוש רש"י הכ"ל דאמידי דהשגנון קרי גזל ואידך לא, ובאמת מנזאר שם וכן בסמ"ע דיש היסור תורה נגזל פחות משום פרוטה, כמו חצי שיעור, וכן הוא ברמז"ס הלכ' גזילה א' ונע"כ שכוונת רש"י דלא עבר על לאו דלא תגזול אבל היסור תורה איכא, ושוב קשה מה בין ניתן לתשלומין דגניבה ובין ניתוק לעשה דגזילה.

והג"מ דמש"ס סוף חולין משמע דנגז דנגזן אין לוקין, משום דהוי לאו הניתוק לעשה, אבל יש לפרש דהש"ס מפרש שם רק הטעם של גזילה, וזאת הטעם של גניבה דאין לוקין עליו משום לאו הניתן לתשלומין אין הש"ס מפרש שם משום דקאי בענין של לאו הניתוק לעשה. ע"ש.

ואפשר לומר דהנפ"מ בין לאו דגניבה שניתן לתשלומין ואינו ניתוק לעשה, ולאו דגזילה שהוא ניתוק לעשה, הוא לפי מה שפסק הרמז"ס ז"ל בפ"א דגניבה הלכה ז': אסור לנגז דרך שוק או לנגז על מנת להחזיר וכ"ו, ובהלכ' גזילה לא הזכיר דאסור לגזול על מנת להחזיר, וזאת גמ' צמ"ס א"ת ליתא להא דאסור לנגז על מנת להחזיר, אלא דאסור לנגז על מנת לשלם כפל, ועי' נלחם משנה שם. ובפרט קשה, דהא מלאן הרמז"ס מנזאר דהמדובר מענין היסור ולא לענין מלקות דהא אין בגניבה מלקות משום דהוי לאו הניתן לתשלומין, ואמאי לא יהי' היסור תורה לגזול על מנת להחזיר, דאין לומר דדוקא בגניבה יש היסור משום דלא תגזבו הוא קרא מיותר כמו דאמרינן צמ"ס דילפינן מריבית ואונאס, דל"כ הי' לו להרמז"ס לומר דעובר נלאו, ולא היסור תורה בלבד, אלא ע"כ, דהרמז"ס סובר דאינו עובר נלאו גם בגניבה על מנת להחזיר, כמו שכתב שם הלחם משנה, דהללו אינן טרד, לדעת הרמז"ס, לגופי' א"כ מה בין גניבה לגזילה דלא הזכיר שיש היסור תורה נגזול על מנת להחזיר.

אל"א דהתוס' נפסחים כ"ט: כתבו דהמשהה חזן על מנת לנצור אינו עובר עליו משום דכל יראה הוי לאו הניתוק לעשה, וע"כ, אין הפירוש צתום' שאין עובר עליו אבל היסור תורה יש, דל"כ, למה לן הטעם משום דהוי לאו הניתוק לעשה, הלא נלאו הכי אין לוקין עליו, דהא הוי לאו שאין בו מעשה, אלא ע"כ, דאין כחן היסור תורה כלל, ולכן גם הגזול על מנת להחזיר אין בו היסור דאורייתא דהוי לאו הניתוק לעשה, ודמי למשהה חזן על מנת לנצור, אבל הגונב על מנת להחזיר אסור מן התורה הנס דאין לוקין.

ור"פ האמור שגם המחזיר את הגזילה ומקיים הלאו לכל זאת עבר עזירה של גזילה, קשה לי א"כ לאיזה צורך ניתוק הלאו של לאו תגזול אל העשה של והשיב את הגזילה, הלא גם על הגניבה אין לוקין לפי שהוא לאו הניתן לתשלומין כמו שכתב הרמז"ס ז"ל בפ"א מהלכות גניבה, וטעמא דמילתא שאין לוקין על לאו שניתן לתשלומין משום דאין לוקין ומשלמין, או משום דלא דמי ללאו דהסיימא, וא"כ, גם על הגזילה לא הוי לוקין אפילו לא הי' הכתוב מתקן לעשה, בשלמא אי אמרינן דעל לאו הניתוק לעשה אין כאן עונש לאחר שמקיים העשה, שפיר הוי אמרינן דלכך נתקן הכתוב לעשה לומר שגם מקיים העשה אין כאן עזירה, אבל לפי הכ"ל דאמרינן דיש כאן עזירה אפילו, לאחר קיום העשה, אלא שאין לוקין עליו, קשה, דגם בלעדי הניתוק אין לוקין משום דהוי לאו הניתן לתשלומין.

והנה נחידושי המהרש"א צמ"ז ס"א, צתום' ד"ה, לעזור עליו, הסביר שלא הניתן לתשלומין אינו בכלל לאו הניתוק לעשה דל"כ א"כ יאמר ר"מ, צפ"ק דמכות לוקה ומשלם, הא אפילו לא יסביר להאי דרשה דכדי השעתו, משום רשעה אחת אתה מחייבו ותי' אתה מחייבו משום שתי רשעיות, אבל א"כ ילקח הלאו הוי ניתוק לעשה, אלא על כרחך דלאו הניתן לתשלומין אינו בכלל הנל"ע, ע"ש. שנתוך דבריו כתב זה לשונו: כל הנהו לאויין אפי"ג דמשלמי אינן מקרי ניתוק לעשה חזן מנזל דמלאנו צכמה דוכתא דקרי ליה ניתוק לעשה לפי משמעות הכתוב והשיב את הגזילה. עכ"ל. ולא זכיתי להבין מה חילוק יש בין הנהו לאויין שניתנו לתשלומין ובין לאו דגזילה, דהא גם גזילה נאחזת אין הלאו בתוב אלא העשה, והתוס' בתמורה ד', ד"ה, וכל לאו. כתבו: ואפי"ג דהשיב הגזילה אשר גזל (ויקרא ה') לא סמיק ללאו, מ"מ ניתוק גמור הוא, דל"כ לקיים השנה אלא לאחר הלאו. עכ"ל, א"כ מה נמ"י בין שאר לאויין שניתן לתשלומין ובין לאו דגזילה, הא גם בשאר לאויין א"כ לקיים את השנה אלא לאחר הללו, וכן לפי החילוק שכתבו בתוס' כתובות ל"ג, ד"ה, שלא השם: דלאו דלא תגזול ודאי הוי ניתוק לעשה שהרי עוקר גזילה מתחת ידו, אבל קרא דועשיתם לו כאשר זמם אינו עוקר הלאו דלא תענה וכ"ו ע"ש, גם כן אין חילוק בין לאו הניתן לתשלומין ללאו דגזילה, דכשם שנהשגת הגזילה עוקר הלאו דגזילה מתחת ידו כן בהשגת הגניבה עוקר הלאו מתחת ידו.

ואם נאמר דהא דלאו הניתן לתשלומין אין לוקין עליו הוא — לא משום דלא דמי ללאו דהסיימא ככ"ל — אלא דמשום רשעה אחת אתה מחייבו ולא משום שתי רשעיות, יש לכאורה מקום לחלק בין לאו הניתן לתשלומין ובין לאו הניתוק לעשה, דלאו שניתן לתשלומין יש כאן צמח שתי רשעיות, כלומר אדם זה חייב ממון ומלקות אלא שאי אפשר להענישו בשנים שכך הוא הדין תורה, אבל נלאו הניתוק לעשה אין כאן כלל חיוב מלקות שאנו פוטרים אותו הנס שיש עזירה, ככ"ל אבל אין זו עזירה של חיוב מלקות ואם כן לא קשה כלל למה הוצרכה תורה לנתק לאו דגזילה, הא נלאו הכי הוי הניתן לתשלומין, צמח שגולה היא לאו הנל"ע אין כאן כלל חיוב מלקות שהתורה פטרתו, מה שאין בו גני שאר חייבי לאויין שיש חיוב מלקות אלא שאי אפשר מנד הדין לחייבו שנים.

אל"א דבאמת הא ליתא כלל דהא צמ"ס מכות ט"ז, אמרו מפורש על לאו דגזילה, כיון דחייב בתשלומין, אמרינן דאין לוקה ומשלם הרי דאין חילוק בין גזילה לשאר לאויין ושייחם חד טעמא הוא, ומד' התוס' שם ד"ה, התם, מנזאר דנאס התרו בו צ"ד לשון את הגזילה ואומר שלא יחזיר הרי זה לוקה, משמע דגם צמ"ע יש חיוב מלקות, אלא שקיים העשה פוטרנו ממלקות ולכן אם חסרנו לקיים העשה החיוב מלקות צמקומו עומד, וא"כ שוב קשה גם נלא הניתוק גם כן פטור ממלקות משום דהוי לאו הניתן לתשלומין. **האמנם** שיש שיעור שונות אם אין הגזילה נעין, אי הוי לאו הנל"ע, דיש סוגרים דדוקא כשהגזילה נעין אז הוי

קרא דגזל לגופי' — וכי איסור אחד שמופרש בתורה כמה פעמים מלקיין כפי מספר הפעמים שכתוב בתורה, וכי היינו מלקיין על לא תגזל גדי בחלב אמו ג' פעמים אפילו לא היו דרשינן אחד לאכילה ואחד לניסול ואחד להנאה ומשום דכפול בתורה ג' פעמים, הלל על איסור אחד אין מלקיין אלא אי' אפילו הוכפל אזותרו בתורה הרבה פעמים.

א"ל דהתוס' בחולין פ"ח. כתבו דהגם דלא אחת חד עשה ומנתק תרי לאוי היינו דוקא עשה דתמורה דמאליו מתקיימת העשה דמאליו הקדושה חלה על שניהם, אבל עשה דגזילה, דמתקיימת על ידי הגזלן עצמו ולא מאליו, מנתקת אפילו תרי לאוי ע"ש ונריך להבין הא עשה דמנוה הדוחה לכתחלה את הל"ת, לכל זאת לא דמי אלא ל"ת אחת ולא שתי ל"ת ועי' לקמן ד"ה מה שכתבתי. ואמאי נתק עשה אחת תרי ל"ת, ונריך לומר דהחילוק הוא כך, כל עשה הדוחה ל"ת אין הל"ת הגורם לקיום העשה, אלא הל"ת היתה מעכבת לקיים העשה, כגון כלאים צניית אין המנוה מתקיימת בצביל שכלאים אסור, דלמליה אי' מותר לנגוש כלאים גם כן היינו יכולים לקיים מצות צניית, אלא שעכשיו שאסור לנו הכלאים, ואיסור זה מעכב אותנו מלקיים מצות צניית אמרינן דהעשה דצניית דוחה הל"ת של כלאים, אבל אם אי' מקושר עוד איסור אחר עם לציית הכלאים לא תדחה מצות צניית תרי ל"ת, אבל גני לאו הניתוק לעשה כגון גזל הלא האיסור של גזל גורם לקיום מצות עשה דהשבת הגזילה דהא אי אפשר לקיים והאי טרם שגזל, לפיכך אפילו יהיו שני איסורים היינו תרי לאויין מקושרים עם העשה ושני האיסורים יהיו הגורמים לקיום העשה אשר נלעדס לא תהי' אפשרות לקיים העשה, אמרינן דהעשה מנתקת תרי לאויין, דהא שניהם הם הגורמים לקיום העשה. כי הלאויין הם המסבבים את קיום העשה.

היוצא מההסבר הנ"ל הוא שכל הטעם דלאו הניתוק לעשה דאין לוקיין עליו הוא משום דהללו הוא הגורם לקיום העשה, אלא היכי. דהעשה מתקיימת על ידי העובר צפועל ממש אז היא מנתקת אפילו תרי לאוי, והיכי שמתקיימת תלמי' שלא על ידי העובר צפועל ממש, אז היא מנתקת רק ל"ת אחת כעשה צעלמח הדוחה ל"ת.

ומעתה מוזן הפירוש בהתירץ של התוס' הנ"ל שהקשו ולוקמי בגזל גופי' ולעבור עליו צננים, ועל זה תירצו: וי"ל משום דלא לקי אלאו דגזל משום דניתוק לעשה כלומר הרי חוינן דלא לקי אלאו דגזל משום דהללו הוא הגורם לקיום העשה, ואפילו יהיו תרי לאוי הגורמים לקיום עשה, גם כן העשה מנתקת אותן א"כ לא שייך למימר דהתורה כתבה לעבור לענין גשני לאויין, אבל כי מוקמינן אכונש שבר שציר גזל אינו ענין לקי שפיר, כלומר, דכונש שבר שציר האיסור מה שמצערנו ואינו משלם לו צומנו, ואפילו משלם לו אחר כך אינו מתקן כלל, כי סוף כל סוף צומנו לא שילם לו, א"כ אי אפשר לומר דהאיסורים גרמו לו לקיום העשה. ומעתה שפיר פרוש צתוס' צמ' ה', דלא תחמוד ולא תגזול יש לומר לעבור עליו צנני לאויין, כי צמה שמשית את הגזילה אינו מתקן את הלא תחמוד, ואינו דומה ללא תגזול שהאיסור הוא מה שהספיר ממון מצירו ומעתה שמשית הרי לא תספיר, אלא לא תחמוד האיסור הוא על שצנשה זו חמד לממון שאינו שלו ואפילו מחזיר אינו מתקן את השעה הזו שחמד צננו, וא"כ אין הלא תחמוד הגורם להשבת הגזילה וגם לא ללא תגזול, דהא אפילו יגזול כנדי להספיר את הגזל הגם שאינו נריך לאותו דבר ואין לנו חומד עליו גם כן עובר על לא תגזול, וא"כ ילקה שפיר על לאו דלא תחמוד, דהא על לא תחמוד כשעושה מעשה ולוקח את ההפך צודלתי ילקה, מה שאינו כן גני לאו דגזל דאי הוי מוקמינן צננו גופי' אפילו אי' עוד איסור על גזילה ממה האד, סוף סוף אותן האיסורים גרמו לקיום העשה ולא אי' לוקיין עליהם כלל. והצנ.

ובזה שכתבתי לעיל צתוך ד"ה אלא, שאין עשה דוחה אלא ל"ת אחת ולא שני לאויין, הגם דצתוס' יצומת ג'. ד"ה. לא תעשה שיש צה כרת, כתבו דילפינן מכלאים צניית

אלא דזה אינו, דא"כ, יתחייב מזה שצכל לאו הניתוק לעשה. אם עובר על הלאו על מנת לקיים העשה, לא יהי' צו שום איסור כלל זה דבר שאינו מתקצר. אלא שאינו גני משהה חמץ משום דאין צו מעשה והוי גם כן לאו הניתוק לעשה לכן קיל דאין צו איסור כלל, אבל גני גזל שיש צו מעשה הגם דאין לוקיין עליו אבל איסורא חיכא.

אולם צרורה של דברים נראה, דגני לאו דגזילה שיש עשה להשיב את הגזילה, הגם דיש מקום לומר כנ"ל דאפילו כשמשית את הגזילה לכל זאת נריך כפרה על עצירה שצבר, כמו שהצחתי לעיל מתוס' יומא ל"ו, אבל לכל זאת צמה שמשית את הגזילה מקיים מצות עשה דלורייתא ועושה מצוה כמו שר מצות עשה שאין צה קום ועשה, כלומר, אינו מחויב לגזול ככדי להשיב, אבל צכל חופן המנוה היא מצות עשה דלורייתא.

ד"ה צפרק אלו נערות פריך אעשה דולו תהי' אשה, ולייתי עשה ולידחי לא תעשה, הגם דעשה זו לא צמה אלא על ידי העצירה שצבר צמה שאנס, ומוטע אי' לו שלא לעשות את העצירה ולא יצוה לידי קיום העשה, לכל זאת אם עבר ומקיים העשה, עשה גמורה היא. אבל לאו שניתן לתשלומין הגם שאין לוקיין עליו, וצנקודה זו הוא דומה ללאו הניתוק לעשה אבל לכל זאת לא עשה מצוה אפילו כשמשלם.

ולפי' זה יאל לנו דבר חדש, דצמס הגזול יקח מעצמו את הגזילה מהגזלן, ולא שהגזלן יצוב לו, צודלתי שלא קיים הגזלן צוה המנוה של והשיב, כי מצוה זו רמי' ארקרפתא דגזלן להשיב, ולא די צמה שהגזול קבל את הגזילה, אבל מתורת ניתן לתשלומין אין נפמי' אם הגזלן החזיר או שהגזול קבל מעצמו, דהא העיקר הוא שיהי' תשלומין, וצכל חופן שצאו התשלומין ליד הגזול, הרי תשלומין הוא.

וזה היא כוונת התוס' בחולין פ"ח. צסוף ד"ה הנה. שכתבו דעשה דוהשיב את הגזילה עוקר תרי לאויי משום דהוי ניתוק גמור ולא דמי לעשה דתמורה, דשם מאליו קדוש, כלומר גני תמורה לא קיים הממיר שום מצות עשה, דאין שום קיום מצות עשה שצעשה מאליו, אבל גני גזילה יש מצות עשה גמורה, דצמה שמשית הוא מקיים מצוה גמורה.

לעבור עליו בשני לאויין.

ובסברא הנ"ל אפשר לומר פפרפת אחת לתרץ מה שהקשו המפרשים — עי' ש"ת צית יעקב ס' קי"ג, ויד מלחמי, סימן שצ"ז — סתירה על דברי התוס' הנ"ל צצמ"ל ס"ח. ד"ה. לעבור עליו צנני לאויין, וא"ת ולוקמי צננו גופי' ולעבור עליו צנני לאויין, וי"ל, משום דלא לקי אלאו דגזל משום דניתוק לעשה, אבל כי מוקמינן אכונש שבר שציר צאל אינו ענין לקי שפיר. ע"ש והפירוש הפשוט דמה תועלת צוה שיש צו שני לאויין הואיל ואין לוקיין עליו, ולעיל צדק ה'. לא תחמוד לאיכשי צלא דמי תשמע להג. הקשו צתוס', וא"ת תיפוק לי' מלא תגזול. וי"ל לעבור עליו צנני לאויין. אכ"ל הרי דאפילו צלאויין שאין לוקיין עליהם, ממי אמרינן דהתורה כתבה שני לאויין. ואין לומר, דזה דוקא לפי מה דמשמע להו לאיכשי כלומר צעטות אבל צצמת אינו כן, דהא התוס' צצנהדרין כ"ה: כתבו דלפי האמת כן, דלא תחמוד הוא דוקא צדלא יהיב דמי. **ונראה** לתרץ, דהנה נריך ציאור מה שצירצו צתוס' צדק ס"ח דגזל לאו הניתוק לעשה הוא, לפיכך אי אפי' לאוקמי צננו גופי' ולעבור צנני לאויין דמה תועלת יש צנני לאויין יותר מצלאו אחד, הא אין לוקיין עליו, משמענות דצריהם צצמס אי' לוקיין על הגזל שפיר הוי מוקמינן קרא דגזל צננו גופי', והגם דגזל גופי' ידענו צמה הצד מריצית ואונאה, לכל זאת הוי אמרינן דהתורה כתבה עוד פעם קרא מפורש צננו גופי' ככדי שילקה שמונים, וקשה לי, דלו ילפינן גזל צמה הצד מריצית ואונאה, היינו דאמרינן לא רלי' זה כרלי' זה והצד השווה צצנהם שכן גזלו, א"כ, הרי זה כמו שמופרש צריצית ואונאה שאסור לגזול, והוי כלאו מפורש צקרא דאסור לגזול, ועוד קרא כתבי לא תגזול — צמס הוי מוקמינן

עד. אדם שנב להבירו כגון ראובן ושמעון ראובן נבב או גול או רימהו לשמעון אין לו לשמעון לגלות על ראובן מפני תקנת השבים מפני הבשת לא ישיבו ומפני שלא יחשדו אחרים מצוה על ראובן שיורה בפני (ע"ב) הכל שלא יהו אחרים נחשדו והוא חייב. כבר אמרנו מי שחטא והושידו אחרים מצוה לו לומר אני הוא שחטאתי, כדי שלא יחשדו את השבים וגם כשלא הוא יכול לומר חטאתי והנני שב שישבו גם הם ואם מתורה על חטאות אחרים צריך לומר אני חטאתי שהרי בהן גדול מתורה שקווייתי ושפשתתי, [א] וגם (א) עזרא הסופר כלל את עצמו בחטאות ישראל לפי שכל ישראל ערכים זה בזה ואם ראה בני אדם שהוטאים ולא מיחה בידם, או שראה שחטאו ושמה אע"פ שהוא לא חטא צריך לומר חטאתי :

משנת אברהם

ומזה יהי רחי' למה שהנחתי נמשנת אברהם מדברי מרן זצ"ל ומסאכטשאוו, שדבר שאין זמנו קנוע, ולאפשר שתקיים העשה בלא העזרת הל"ת, אינו נגדר הותרה אלא נגדר דחוי, דלכ"כ, תקשי מדוע לא נאמר דשנת הותרה אלא כשם שהותר אשת אח אלא יבוס, ונאישתרי סוגר רנא להא אישתראי ולהא לא אישתראי, ואמאי לא מוקי קרא דיומל צער ערלתו, להחיר מילה בצרעת בשבת, אלא ודאי כיון דלין זה מהחיוצ שיתרמי יום השמיני בשבת, וכן לא שתי"י נרעת במקום המילה, אלא זה הוי באקראי, שכן אירע, איז זה נגדר הותרה אלא נגדר דחוי וע"כ: נספרי בלריכות.

סימן ע"ד

ערבות על קיום מצות עשה.

[א] וגם עזרא. כלומר, תינת כהן גדול שהי' אומר עוייתי פשעתי, כדי שגם אחרים ילמדו ויתוודו, כי יאמרו אם הכהן גדול אינו נשם מלהתוודות על חטאיו, אחרים לא כל שכן, אבל עזרא כשהתוודה, הכול היו יודעים שאין הוא בלתי חטא המפורש שם, ולא שייד שחטאים ילמדו ממנו, כי יאמרו שאין וידויו וידויו כי לא חטא, לכן מפרש, שנאמת גם עזרא נכנס בחטא מנגדר ערבות וכן הוא צרשי' סנהדרין י"א. ע"ש. ולפ"ז קשה, שמה גם הכהן גדול ונתודה דוקא משום ערבות ולא מטעם נכדי שישנו גם הם. אלא דנעורא מלאנו שהי' מתודה רק בלשון רבים: כי עוונתינו רבו למעלה ראש ואשמתינו גדלה עד לשמים וכ"ו — ולפלא שרבינו לא הזכיר מדניאל ושלמה שהזכירו בנמי' שם — זה משמע שהם מטעם ערבות, כלומר, החטא מניע ליתד משום שהוא ערב צעד חטא הרבים שמתודה עליו, אבל הכהן גדול הי' אומר חטאתי ועוייתי ופשעתי, הכול בלשון יחיד, שאין במשמעותו משום ערבות, אלא צע"כ הטעם כדי שגם אחרים ילמדו ממנו.

ועי' שבועות סוף פרק ראשון; כך הוא מלת הדין נוהגת מוטע יבא זכאי ויכפר על החייב. ופירש"י לפיכך מתודה וידויו ראשון עליו ועל ביתו, ולאחר שנעשה זכאי. נוידויו מתודה עליו ועל אחיו. ומשמע לכאורה דהידויו הראשון הוא בלתי כדי שיעשה זכאי, ולא כמו שמפרש רבינו כדי שיתוודו גם אחרים, אולי בתוס' שם הוסיפו: שאינו מוזכר בהדיא בני אהרן עד "שיראה" כזכאי, ויבז זה שהוסיפו עד "שיראה", הוא פלא, ולדברי רבינו מיושב היטב.

וזנה צענין ערבות ויש צידו למהות כתבתי במק"א, (ראה מש"א ז' דף ג, ה) ולא בלתי נכאן אלא להעיר בדבר אחד שראיתי בספר תיבת גמול לנצל פרי מנדים ז"ל, דף ק"ט. שמסתפק אם יש מ"ע של הוכח תוכיח גם צמ"ע, כגון שרואה שאין צדויו מוקיים מנ"ע, אם תיבי להוכיחו. דהא מה שמחויב להוכיח הוא ונתורת ערבות, והערב הלא מנינו רק שמקבל אחריות שהמלוה לא יפסיד ממנו שניה, אבל לא מלאנו קבלת ערבות על ריות, כלומר, שהערב יהי' אחראי שהמלוה יריות. ומנ"ע הוא הרווחה, שעל ידי קיום המלוה קונים קדושה וזוכים לעוה"צ. ע"כ.

אפילו תרי איסורי, ושם נדק' ז' אמרינן דאי לאו קרא דעלי' הו"א הו"א דאיסור אשת אח דחי נמי איסור אשות אשה, אבל כל זה דוקא בלויסורים דשייך בהוא אישתרי, כלומר הותרה, דאז אמרינן הו"א ואישתרי אישתרי, אבל צענינים שהמלוה דוחה את הל"ת ולא מתיר את האיסור אז לא שייך לומר הו"א ואישתרו, אישתרו, וכן נמי צמיר מ"ת, כיון דאמר מר אס' הי' כהן גדול וסיר לאחיו אינו מוטמא אבל מוטמא הוא למת מלוה, מה לי חד לאו מה לי תרי לאוין. ע"כ, כלומר, דמת מלוה אינו ענין של דחי אלא הותרה, ע' נספרי משנת אברהם חלק א' דף נ"ח, קונטרס מיוחד צענין זה.

ועתה ראייתי נספר ששנת עמקים מנצל פרי מגדים כלל ז', שכתב דלרע"ק שם צמיר מ"ת, דמנריך לאחיו לכ"ג וסיר דהוספת לאוין הוא וחולק על ר"י הסובר דלא צריך קרא דכיון דנכל אחד דחי הי"ה לשניהם יחד, וא"כ הדרן לכללה דהלכה כרע"ק מחזירו. ואין עשה דוחה תרי לאוין ע"ש.

אולם מוסגיא דנחמים ל"ג: משמע דנדבר זה פליגי צמיר ורנא, אצ"י סוגר מנורע היתירא הוא הו"א ואישתרי אישתרי, טומאה דחוי' היא, להא אידחאי להא לא אידחאי, א"ל רנא איפכא מתצנרא, מנורע היתירא הוא להא אישתראי ולהא לא אישתראי, טומאה דחוי' היא, מה לי חד דחוי' מה לי שתי דחיות, ע"כ.

ולפי זה מתורגמת הסתירה הנ"ל בפשטות, דהא שם צמיר ס"א דנרנא קיימינן, ואלו"ב שפיר כתבו התוס', דלא אפשר לאוקמי בגול גופי' ולעבור צמיר לאוין, דהא הוא סוגר מה לי חד דחוי' מה לי תרי דחיות, ולאיה תכלית תרצה תורה בלאוין בלתי אין לוקין עליהם, אולם נדק' ה', אפשר דרבינא האומר לא תחמוד בלא דמי משמע סוגר כאידך מדי' בנחמים, דהיכי דהודאי אמרינן להא אידחאי ולהא לא לא אידחאי, ושפיר משני בתוס' לעבור עליו צמיר לאוין.

ובזה י' לצחר דברי הש"ס צשנת קל"ג: דתנו רבנן ימול צער ערלתו ואע"פ שיש שם צהרת יקון וכ"ו עד ת"ל צער ואע"פ שיש שם צהרת, אמר רנא האי תנא מעיקרא מאי ניחא לי' ולנסוף מאי קשיא לי', וכ"ו. ע"כ כל הסוגיא. וקשה לי' מאי לא אמרינן דאינערך צער להחיר קנינת צרעת במקום מילה הגם דאחיא נק"ו מה שנת חמורה, מילה דוחה אותה צרעת לא כ"ש, דזה תינת היכי דלנו דנים אס' לקון את הצרעת במקום מילה בחול, דאז אמרינן אס' מילה דוחה איסור שנת מכש"כ שידחה איסור צרעת, אבל היכי דחל יום השמיני צשנת ואנו צלים למול את התינוק צשנת וגם יש צרעת במקום מילה, אז לא הוי אמרינן דמנות עשה דמילה ידחה הן את האיסור שנת והן את האיסור צרעת, לכן כתבה התורה מקרא מלא ציום השמיני ימול צער ערלתו, ללמד ציום אפילו צשנת ובשר אפילו כשי' צרעת, היינו אפילו שני איסורים צנת אחת.

אולם לפי הנ"ל ניחא, דהא רנא הוא צעל המימרח ז', והוא לשיטתו בנחמים ל"ג: דאמרינן מה לי חד דחוי' מה לי תרי דחיות, ואס' מנות עשה דמילה דוחה את השנת ממילה דוחה גם כן אפילו כשי' שם עוד איסור, ולא אינערך קרא להחיר תרי דחיות.

ע"ה. (א) ואמר אם התחטא ביום הכפורים הזה על עונותיו לא יתוודה ליום הכפורים אחר אותם עונות שלא יהא ככלב שב על קיאו כפיל שונה באולתו, ולר' אליעזר בן יעקב מותר להתוודה שנא' (תהלים נא ה) כי פשעי אני ארע וחטאתי נגדי תמיד ואם שאר ימים יתוודה בשנה הוא מתוודה על כל עונותיו, כרי שיוכור עונותיו ויתחרט וידאב לבו לשמים ותמיד יתחרט על עונותיו כי מפני שזוכר עונותיו ישם תשובה על לבו כל זה איננו ככלב שב על קיאו, וכשארם מתוודה יזכור עונותיו כחיותו ואם אין שב ממקצתן יאמר כך יוצרינו אתה יודע יצרינו ואתה תפניע יצר לבבינו ומוול ערלת לבבנו ולא נקשה עוד ערפינו: ע"ה. (א) ואלו יתכן לאדם שיביא עצמו לירי חשד ואם בא בעל כרחו ינקה עצמו וימחול למי שחשדוהו, ואם שואלין ממנו עיצה והוא יודע אם יתן להם עיצה הגונה שיחשדוהו [א] ואם ישתוק יעשו שלא כהוגן מוכב ליתן להם עיצה אע"פ שיחשדוהו: (ב) כי היה.

משנת אברהם

על לשון הרע של זה כיון דשמח לא יצא לירי תקלה. ע"ש. ולפי דברי התוס' הנ"ל משמע דעל עשה ח"ן ערנות דמעט בכל ציטול מנות עשה לא שייך תקלה, ואין תקלה אלה כשעובר על ל"ח. ויש לדקדק בדברי התוס' הנ"ל בזמנים שכתנו דכתונת מכפרת על שפיכת דמים, כלומר על הערנות שיש לישראל על הרוצח, והלא זה הוא דבר שאין צידם למחות ולפי דבריהם צערכין ח"ן זה משום ערנות, ויש להאריך בזה.

גם ראיתי אם נתינת גמל צדק המאמר הנ"ל שכתב דאין צני נח מלווין על התוכחה ללאו משמע מנות ידיהו הוה, זה אמת דאין תוכחה בכלל ז' מנות; אבל דרש"י סנהדרין דף ע"ה, ד"ה, ולא איתא. מפורש משום דכתיב הוכח תוכיח את עמיך ונא למעט אפילו נר תושב, ע"ש ומכש"כ שאין צני נח בכלל.

סימן ע"ז

לפני עור, בשלילית.

[א] **ואם ישתוק** מזהבית רבינו ראי' לדבריו מועשה שהי' (סימן ע"ז) וס' מנואר דיש כאן איסור לפני עור, מנאלת אומר שנאם שוללים למי שהוא ענה ואינו משיב כלל לא הן ולא לאו אלא שותק. הרי הוא עובר אלפני עור, מפני שצדו ליען לתצירו ענה הגונה, דאם לא כן ח"ן הגדון דומה לראי', דבסימן ע"ז המדובר, שזה הנשאל מתירא ליען ענה הגונה, כדי שלא יתשדוהו ולכן שותק, ונסימן ע"ז מיירי שמיען ענה שאינה הגונה כדי שלא יתשדוהו אחרת. זה הוא דבר חדש לגמרי, כי בתו"כ פרשת קדושים איתא: ה' נוטל מנוך ענה, אל תתן לו ענה שאינה הוגנת לו, אל תאמר לו לא נהשכמה שיקפחוהו ליסטים, אל נצאריס בשביל שישתדוהו וכו', הרי שהלאו הוא דוקא ננותן לו ענה שאינה הגונה, כלומר, שזה נותן לו ענה עושה ענינה צדיו, אבל שיש גם איסור בשלילות, היינו על שאינו נותן לו שום ענה, לא שמענו ונפרט צאם יתן ענה הגונה יתשדוהו, מדוע יהי' אסור לו לשתוק.

ובבב"ב ל"ח, קס"ח, איתא: עוד דרשו רבותינו מלאו הזה, הנא לשאלו ענה ממוך תן לו ענה הוגנת. עכ"ל משמעות לשונו שיש בכלל לאו זה כעין ציווי לתת ענה טובה, וממילא אם מווע את עצמו לתת ענה הוגנת, עובר מלפני עור, אלא דזה פלא, דהא אם כן, עשה היא ולא לאו, ונתורה לא כתיב עשה.

ובבב"ב המלות להרמז"ס, מזהו רז"ט (כפי הנוסח בס"ה של הגאון ר"ח הליר שליט"א) שהזהיר מהכשיל קצתנו לקצתנו כשישאל אדם ומנו ענה צענין שהוא ספק לו, ונאלה האזהרה מלרמותו והכשילו, רק נדריכהו אל הדבר שהוא טוב וישר, עכ"ל. משמע ג"כ שיש חיוב לתת ענה הגונה. ואם אינו נותן לו שום ענה, משמעות לשונו, שעובר בלפני"ע.

והנה בדברי רבינו יש לפרש בפשטות, דאפילו ישתוק הלא ג"כ יתשדוהו, למשל בס"י ע"ז, צאם ה" לוי שותק, היו צני שמעון הושדים אותו ולפיכך שותק ואינו מוסכים על צת שמעון, מפני שהוא חפץ שצן ראונו יש את צתו, ולכ"כ ח"ן צשתיקה זו שום תועלת, ואם הוא מתירא שיחשדוהו עליו להסכים על צת

ולעצם הדין הנ"ל שאין דין ערנות אלא שלא להסיר ממוך חנירו ולא להרויח, הנצתי סמוכין והא' דאמרו בנדקושי' ז'. תן מנה לפלוני ואקדש אני לו מקודשת מדין שניהם, ערנ ללו אע"ג דלא קא מטי הנאה לירי קא משענד נפשי, האי איתתא נמי אע"ג דלא קא מטי הנאה לירי קא מתקיא נפשה — ופריך — מי דמי ערנ הא דקא קני ל' קא חסר ממונא, האי נגרא קא קני לה להאי איתתא ולא קא חסר ולא מיד. ע"ש. מנואר דליכות הערנות הוא רק צענין דקא חסר ממונא, כלומר, בשביל שהמלוה נתן ממוך ללוה והערב התמייצ באתרויתו, לזה מועיל הערנות, אבל צתן מנה לפלוני והתקדש אני לו הנם שהאשה מקבלת אתריות אחרתו פלוני ירויח אשה, ח"ן זה נגדר ערנות, כי ערנות אינו ענין אלא כנגד הפסד ולא על הרווחה.

ואפשר דהטעם לדבר משום דדין ערנות שמאלנו מפורש בתורה גבי יהודה שאמר ליעקב אנכי אערצנו מידי תנקשנו, או שאר המקראות דדרשינן צצ"ג קע"ג: לקח נגדו כי ערנ זר, צני אם ערנת לרעך, וכן הסברא דאמרינן התם נההוא הנאה דקא מהימן ל' גמר ומשתענד נפשי, פרש"י, ולשיחותא לערב קא עניד מלוה כחילו הוא עצמו הלווה, ע"ש, ככולן ח"ן הערנות אלא על ההפסד דהמקראות מדברים על הפסד המלוה וכן הסברא לא שייכא אלא כשהמלוה מאמין את הערב ומלוה ממונו להלוה, אבל על שכן לא שייך זה.

אולם לא אדע מדוע לא הזכיר הפמ"ג ס' דדבר זה תלוי במחלוקת, בש"ע ה"מ ס' קכ"ט. צנותן מתנה לתצירו ואמר לו ליתנו לו לאחר זמן והעמיד לו ערב, י"ה דהוי כערנ בשעת מתן מעות ויש הולקים, ע"ש וע' ס' צש"ך אות י"ג, צנותן מעות למחלית שכן והעמיד ערב על הרויח אם מועיל הערנות, ע"ש נקלות.

ובבב"ב מה שמסתפק הפמ"ג, אם יש ערנות על מנות עשה, לא הנצתי, הא אמרינן צצנת ג"ד גבי פרתו של רבנ"ע לא שלו היתה אלא של שכניתו, אלא משום שלא מיחה, הרי נגם גבי מוצ"ע, דהא שניתת בהמתו הוי עשה, ולכל זה אמרינן דנשביל שלא מיחה נקראת על שמו, והא אמרת דיש צדו למחות ואינו מוחה הוא משום ערנות. אולם בספרי הנ"ל דדתי לומר דיש צדו למחות ואינו מוחה אינו מתחייב לגדר ערנות כלל ע"ש.

התעוררתי מדברי התוס' ערכין ט"ז. ד"ה. הא דאהנו, שכתנו שלא כרש"י אלא דעל ענינות שיש צידם למחות ואינם מוחים נענשים, ועל אלו שאין צידם למחות אפילו על הענינות היותר חמורות שאחרים עונשים ח"ן נענשים, משמע דסצירו להו, דערנות ויש צידם למחות וכ"ו היינו הך. ע"ש.

אבל צתוס' צצמים פ"ח: ד"ה. מכפרים, מנואר דדין ערנות אינו אלא על ענינות המציאות תקלה נודחי ולא על זולתה, שהרי כתנו ס' דכתונת שנוכפרת על שפיכת דמים ח"ן מכפרין על ההורג אלא על ישראל שערצין זה לזה, דומיא דעגלה הערופה דכתיב כפר לעמוך ישראל ואצטור מכפרת ולא על ההורג — אבל מלשון הרע דלא מצינו לשנוי הכי דמסתמא ח"ן צצור נענשין

ע"ה. (א) יומא פ"ו א'. ע"ה. (א) שקלים פ"ג ס"ב יבמות ק"ב. (ב) שתי תיבות אלו יש להרפס בהחלפת ס"י ע"ה.

עו. מעשה בשני בני אדם ראובן היה לו בן ושמעון היה לו בת וללוי בת הלך ראובן למדינת הים ושאל שמעון ללוי עצה אם יתן בתו לבן ראובן, וקרובי בן ראובן שאלו עצה ללוי ואמר לוי בלבו אם אומר אל תעשו בלא רשות ראובן יחשדוני שאני נתן עצה זאת בשביל בתי שהם יודעים שראובן יבחר בכתי יותר מבת שמעון ואמר להם טוב בעיני ובשנודע לראובן אמר ראובן ללוי הטאתך לא תכופר לא יתכן שבשביל לנקות עצמך מן החשד נתתה להם עצה שאין להם תקנה שאמרת טוב בעיני ואין תקנת בני בו יותר חיתה תקנת בני בבתך ומה שאינו חושדים אותך זה היה להם עון גדול ועל הצער של חשדה הייתה מקבל שכר גדול ועל זה עברתה על (ויקרא יב יד) ולפני עור לא תתן מכשול, ואמת אמר ראובן בשביל שלא יהא נחשד עשה רע לא יתכן זה.

עת. כל מי שמביא עצמו לירי חשד, ימחול לכל החושדים אותו, כי הוא גרם לעצמו השמר שלא תשב עם מי שלא תלמוד טוב ממנו, ועוד שתגרום שיחשדוך כדבר רע, כי יאמרו לא על הנב הלכת אצלו וכך יתלו מעשיו הרעים (א) כל מי שיש לו תלמיד רע בפתאום יבחה עיניו באחייה השילוני.

לכך לא יבוא אדם את עצמו לירי חשד שאם יבוא לירי חשד ולא חמא יהיו נענשין על ידו או ילמדו ממעשיו, וגם לא יקבלו כשיוכח אותם כי יאמרו כך עשית ואתה מוכיח אותנו.

עמ. חלון או חור פתוח לרשות הרבים ובחדר אוצרות כסף ואוצרות זהב ואדם חפץ לעשות צדקה ופנה עצמו לקחת מכיסו ובמבורין העם שמוציא בעד החלון מן הכסף ועתה רואה שחושדוין אותו, מותר לו לומר צדקה עשיתי להוציא עצמו מן החשד, או שמא אפור דנראה מתגאה מן הצדקה (א) וטוב לו שיחשדוהו (א) ותיפשוט מההיא

מ ש נ ת א ב ר ה מ

הכי, עובר אלפני עור, וזה דלא כמו שזידתי לעיל. חלק דדנרי הזהר הק' הני"ל אינו מונן כל זרכו, דהתם מיירי שהי' מקום סכנת נפשות לעבור דדרך זה, ואם לא הי' אומר להם שלא ללכת דדרך סכנה זה, יתחייב משום דלא תעמוד על דם רעד, ומה בין זה להא לחמרו — סנהדרין ע"ג — מניין לרואה את חניו שהוא טובע צנהר לו חיה גוררתו או ליסטיין צליון עליו, שהוא חייב להציל, ת"ל לא תעמוד דם רעד, ע"ש. ואין להקשות קושיא זו על התו"כ, ההובל צריש דנרינו: אל תאמר לו לא צהשכמה שיקפחוהו ליסטיים, דשיקפחוהו אין משמעות סכנת נפשות, אלא יקפחוהו ויעלו את ממונו, דצוה אפשר דלא שייך צ"ל תעמוד על דם רעד, אצל סכנת נפשות ומש, גדולא שהוא ככלל לא תעמוד וכ"ו. וע"ע.

סימן ע"ט

חשדא דאורייתא.

[א] וטוב לו שיחשדוהו. מדכתב רבינו שמועט שיחשדוהו ולא יהי' כנראה מתגאה מן הצדקה, משמע לכאורה דשיעת רבינו היא דחשדא הוא דרננן ולא דאורייתא, דלמליה הי' צוה איסור דאורייתא, איך ידעה ספק של מתראה מתגאה לודאי איסור דאורייתא, ובכ"י מהר"ל"ת, ח"ב, ס' מ"א כתב דחשדא היא דאורייתא כדליתא צפרק המקנל דר' טרפון דדריש טעמא דקרא סוגר דחמנה בין עיני' ובין עשירה אין ממשכנין אותה, משום דמשכים ומעריצ צניתה ומשיאה שם רע, ח"כ היינו טעמא דקרא, כלומר התורה חששה משום חשדא, וכן הניח צם הרד"ך ממה שאמרו מפני מה אמרה תורה להטיס פיהם צנוף שדהו, מפני החשד הרי דהתורה חששה לחשדא ע"ש ועי' שדי חמד מערכת ה' ואם התורה אינה חפשה שיחשדו את בני אדם, ממילא איסור מן התורה לאדם להיות נחשד, ומקרא מלא כתיב צתורה: והייתם נקיים מהד' ומישראל, צמדנר ל"ב.

גם מה שכתב רבינו צנוף ס' פ', שאתו הנחור אמר שאינו תושב אם תושדים אותו, ומחול להם, משמע לכאורה דלא הוי דאורייתא, דאי דאורייתא, היכי מצי מחיל לוי, אלא ע"כ, דרננן היא שאסרו לחשוד, כדי שלא לצער את בני אדם ואם מחילים לית לן צה.

אולם נראה שעל כל מצות דאורייתא אלא שאינם בין אדם למקום רק בין אדם לחיבור מועיל מחילה, וראייתו מהא דקידושין ל"ב דר' הונא קרא שיראי צננפי רבא צניה, אמר אזיל איחוי חי רתח אי לא רתח, ודילמא רתח וקעצר אלפני עור לא תתן מכשול, דמחיל לוי ליקריי' ע"ש, ומצוה משום דכיבוד אב הוי מצוה צנין אדם

שמעון, וזה גדולא איסור מפני לפ"ע. אצל צאם הי' שותק לא היו קושדוין אותו, אפשר שלא הי' עובר צלפני עור על שאינו נותן לו ענה כלל. אולם צלשון הסמ"ג והסמ"מ הכ"ל שמשמע שיש כאן חיוב שלא לשתוק צ"ע מהיכן הוא מונח הדיו.

ואפשר דדין זה הוליא הפוסקים הכ"ל מלשון התו"כ. הכ"ל הי' נוטל מחד ענה; דלכאורה לשון זה הוא מיותר, ומי לא די אולי נאמר, אל תתן לו ענה שאינה הוגנת לו, אלא ע"כ שיש חילוק לריבא בין אם הי' נוטל מחד ענה היינו צנא לשאל אותך, ובין שאינו שאל, אלא שאתה אומר לו איזה ענה צלי אשלה, ומה החילוק צנייהם, הלא אין סגרא לומר, שצאם אין הוא שאל מחד שיהי' מותר לכ לומר לו דבר שתכשילו, אלא ע"כ, דזה הוא החילוק, שצאם אינו שאל מחד ואתה יודע שזה האדם צדעתו לעשות דבר מה שיכשל צו, אין עליך איסור של לפנ"ע אם אין אתה הולך אצלו וחומר לו, אלא כשתלך אצלו ותיעשהו לעשות דבר שאינו הוגן לו אז יש כאן לפנ"ע, אצל כשהי' נוטל מחד ענה, כלומר, כשהוא צל לשאל אותך, עליך ליען לו ענה הוגנה, ואז אפילו על השתיקה גם כן עוברים על לפנ"ע. ומעתה מוצארים דברי רבינו, וצדקדוק נאמרו, ששתיקה הי' כענה שאינה הוגנת.

ובזה מתצאר היעב דברי הרמז"ס ז"ל צספר המצות הכ"ל שכתב: שהזהיר מהכשיל קצתנו לקצתנו, היינו ישראל לישראל, וכן הוא צנתוך: מזהר רל"ב. שלא להכשיל בני ישראל לתת להם ענה רעה. והקשה צנמחת חינוך, הלא לפנ"ע הוא גם צעכו"ם, כמו שאמרו לא יושיט אבר מן החי לנן נת, וח"כ צללו הזה הכולל גם ענה שאינה הוגנה, גם צישראל המיעז רעה לעכו"ם הההרנו, והניח צנ"ע. ולהנ"ל מיושב היעב, דהא הסברנו דמלשון התו"כ יוצא צלללו הזה ככלל גם השותק ואינו מיעז לו כלל, אלא החיוב הוא ליען לו ענה טובה, וזה אי אפשר לפרש דקאי על עכו"ם, דהא אמרינן צנ"צ, וכן פסק הרמז"ס ז"ל צהלכי רוצח דאסור להשיא ענה טובה לעכו"ם, ולפי כ"ל אין הפרש בין המשיא לו ענה רעה ובין שותק ואינו מיעזו כלל, וח"כ אי אפשר לומר דלעכו"ם אסור להשיא ענה רעה אלא ישתוק, דאין הפרש צנייהם, אלא ע"כ, דהפרט הזה שדרשו מלפני עור שלא להשיא ענה רעה, רק צנוגע לישראל נאמר.

ענה רחיתי צשדי חמד מערכת, וז"ל שהעיר צלשון הספר המצות והסמ"ג הכ"ל, והניח עוד ראי' מדברי הזהר פראת צלשן דף מ"ט: ד"ה. אמר ר' יוסי ניתב הכל ונחמי, ומצוהר שם דאם אחר יודע שצניו מתכוון ללכת דרך שיש צו סכנה ואינו מונעהו, עובר אלפני עור. ע"ש. ומדברי הזהר הכ"ל משמע דאפילו צאינו כשאל, חייב להרחיק את חניו מללכת דרך סכנה, ואי לא עביר

עת. (א) ב"ד פרשה ס"ה: כל המעמיד בן רשע או תלמיד רשע סוף שעיניו כהות תלמיד רשע מאתיח הי"לוני. עס. (א) שתי תבות אלו שייכים ברוש ס' ט.

פ. דמעה היה בחסיד שעשה שאילת חלום מי ישב אצלו בנך עדין הראו לו בחזר אחד במקום רחוק למחר התקין עצמו והלך כדי לראותו והיה חוקר ומחפש אחריו כשהגיע סמוך למקום אותו האיש שאל אחריו וכל העולם תמהו עליו למה תבקש זה כי הוא פריץ מאד שמע ועצב ואעפ"כ בא לבית האיש והאיש הוציאו בחרפה (דף כ') גדולה והכהו על הלחי ופשט מכנסים שלו, אמר לו אם תרצה תכנס כאן והיה הוא וחביריו מתלוצצים בו, אעפ"כ לא השגיח והכניסו בחדר סמוך לחדר הזונות, ובלילה הלך ובינס כל הזונות שבעיר ונכנס עמהם סמוך לחדר הזאת וישקם יין לרוב עד שנשתכרו והיה מרקד בפניהם כל הלילה עד שמשתכרות וישנו, ויצא הוא והלך לו, וכל זאת ראה החסיד והיה בוכה, למחר הכין עצמו לחזור למקומו וקודם שהלך שאל מן האיש בחיך תאמר לי אם עשית טוב מימך כי ראיתי בחלום שתשב אצלי בנך עדין ועתה אתה עשית פריצות ואיך יתכן שתשב אצלי, אמר כל מה שראית לטובה אני מכוון שאני מראה עצמי פריץ ומגידים לי הפריצים איזו זונה שהשכירו ואני הולך בחשאי ומוסרף אני להם כדי שיבואו אצלי והן סוכרות שאני בועל אותם שהן סוכרות בלילה, ועוד צויתי את אמי שבאה בלילה ומציאה אותי בשערותי שאם יאמרו למחר למה לא שכבת אצלנו אשיב להן ידעתן שאמי הכתני ואדרכני והכי אני מונע את הפריצים מן העבירות ואיני חושש אם חושדים אותי ומוחל להם.

פא. ורתאמר האשה ולמה השבת (ח) כזאת על עם אלהים ומדבר המלך הדבר הזה כאשם (ש"ב יד יג), הרי מי שחושב על הטובים רעה חובא.

פב. (א) לוי ברית דרב הונא בר' חייא ורבה בר רב הונא הוה קאזלי באורחא קדמיה חמריה דלוי לחמריה דרבה בר רב הונא אמר אימא לי מילתא כי היכא דתיתותב דעתיה אמר ליה חמור שעסקו רעים בנזן זה מהו לצאת בפרומביא בשבת, אמר ליה הכי אמר אבוק משימה דשמואל חיה ויוצאה בסוגר ובכל דבר המשתמרת ולא רצה בפירוש לומר שלא פשעתי מה שחמור קרב להמורק, הרי למדנו לחכימא ברמזיה, כיון שיכול אדם לנקות את עצמו מן החשד ברמו שאינו צריך להודיעו בפירוש ועוד אם היה אומר לו בפירוש יאמר אם כן כיון שאתה מנקה את עצמך אתה פבור שאני מקפיד על כבודי אלא ברמו יאמר כלומר אל תחשכני (ב) מהיר שאני מקריב לפניך.

פג. אר' ינקה אדם את עצמו בדבר שיבייש בו את חבירו כגון ראובן שהלך לפני שמעון ושמעון זקן, או חורה בפני שמעון או דיבר בדבר שהיה קשה לפני שמעון ויודע ראובן ששמעון אינו מקפיד ואינו חושש ובא ראובן ומקבל דין בפני העולם הרי יותר מתבייש שמעון שהעולם מרגיב על שמעון פבורים שחפץ שמעון שיתבייש ראובן ואומר כמה קפדן שמעון הרי בידיה הרע לו.

פד. כתיב (במדבר לב כב) והייתם נקיים (מהשם) (מה') ומישראל [א] ולא מכל ישראל, ינקה אדם את עצמו מן המאמינים ולא ממי שאין מאמינים כי אדם שאם תנקה עצמך בפניו ולא יאמין אם כן למה יועיל שתנקה עצמך כיון שאינו מאמינך.

פה. כתיב (משלי יד יוד) לב יודע מרת נפשו, פשיטא שהלב יודע אלא מגיד לנו שפעמים שאין לאדם להגיד צערו לאחרים אלא יתמוש בלבו כגון שאדם יודע שאותם שבאים אצלו אין חוששים בצערו אם כן למה יגיד להם אבל יגיד למי שיש לו חלק בצערו, על זה נאמר (שם יב כה) דאנה בלב איש ישחנה [א] ובשמחתו לא יתערב זר שאין לו חלק באותה (א) כלומר מי שאינו שמח ואינו חושש בשמחתו לא יספר לו שמחתו.

משנת אברהם

לדוקים הולכרו נשכיל זה לתשוד אותו. והוא כמו שפירש הירושלמי על ונה היו נזכים.

סימן פ"ד

[א] ולא וכל ישראל, דרשה זו אינה בתלמוד, וכנראה הוסיף רבינו דבר זה ממה דאמרו בירושלמי שקלים ג"ב. נתורה ונציאים ונכתובים ונאלנו שאלם לריך ללאת ידי הנרות כדרך שהוה לריך ללאת ידי המקום, נתורה מניין, דכתיב: והייתם נקיים מה"ד ומישראל, נציאים מנין, דכתיב: אל חלקים הדי' וגומר וישראל הוא ידע, נכתובים מנין, דכתיב: ומאל סן ושכל טוב נעניי חלוקים ואלם. גמליאל זוגל שאל לר' יוסף זר ר' בון איזהו המחזור שכולל, ח"ל, והייתם נקיים מה"ד ומישראל. ע"ש, והשאלה איזהו המחזור אין לה מונח, אולם לדברי רבינו מונח היטב, שמכל המקראות האחרים לא נשמע לדרוש דרשה הכ"ל, ורק מהמקרא שנתורה דכתיב מי יתירה נשמע מישראל ולא מכל ישראל.

סימן פ"ה

[א] ובשמחתו לא יתערב זר, כעין זה דרשו בנתיבותא פרשת יתרו — וישלח משה את חותמו ואחר כך נחמד השלישי, אמר הקב"ה בני היו מושוענדים נטיע ולננים בנזלרים, ויתרו הי' יושב בתוך ביתו שבהקט ונא לשמות עם בני, לפיכך וישלח משה את חותמו. ע"ש. ובדלי שמתאר זה הוא כמ"ד וימד יתרו שנעשה צטרו חידודין חידודין, ואינו נדין שישראל ישמחו בפניו.

לחנינו, לפיכך מועיל מחילה. ומעתה אין ראוי דשיטת רבינו דקשלו הוא רק חשד דרנגן, דלפשר דגס רבינו סוגר דהוי מולורייאל, אלא הכוונה שמוטב שיחשדוהו, כלומר, והוא יתחול להם על שחשדוהו, ואל יהי כנראה מתנאה מן הדקה.

אלא דלפ"ז תקשי אחאי אמרינן דהוה, כהן גדול, פורש וזוכה, והן פורשין וזוכין, הוא זוכה שחשדוהו לדיק והן זוכין, מפני שכל המושד נכשרים לוקה בגופו, יומא י"ט: ואחאי לא הי' הכ"ג מוחל להם, ונפרט שהכ"ג יודע שאין הם עושים זאת מדעת עזום אלא שכך הוא הדין שישיעוהו, נשלמא אי אמרינן דאין מועיל מחילה שפיר, אכל לפי הכ"ל קשה.

אמנם בירושלמי יומא, ח"ה, מפרש: הוא פורש וזוכה שחשד, והן פורשין וזוכין שזרכו לכך, כלומר, זוכין שינסו לדוקים נעולם המנזריכים לשנועה זו, הגם שפרשי הירושלמי פרוש שם, שזרכו לכך, דהמושד נכשרים לוקה בגופו, אכל תשמעות לשון ירושלמי אינו אלא כמו שפירשת, תשמע דאין הירושלמי מפרש כנכסי' דילן, ודפשר דעם הירושלמי הוא, דהי' יכול הכהן למוחל ולא היו נריכים לנכות נשכיל זה. ולפי זה, מילתא דא' חס יוכל למוחל על שחשדוהו תלוי בפלותת הנגלי והירושלמי הכ"ל.

שוב ראיתי נספר שפת אמת למרן זקלה"ה מוגר על מסכת יומא, הי' הכהן זוכה, והקשה הא אמרינן אשרי מי שמושדן אותו ואין בו, ויתירן דהי' זוכה על כל הענין מה דליכא

פב. (א) שבת נ"א ב: (ב) צ"ע יהוד ר"ש סתנאה. פה. (א) צ"ע שמח כלומר.

פז. ועתה אכתוב עונות הרומים לרציחה ואינה ניכרת לעינינו והעונש גדול מאד וכמזוזה קלה היא וחמורה למעלה. [א] כגון המכויש פני חבריו או מצערו או בפני שהוא מתכייש ומצטער שאילו היה הורגו היה מקבל מיתה כדי שלא היה מתכייש, אחר כך מי שבייש מתהרס וזכא לפני יראי ה' למצוא פתח לתשובה ואומרים לו דע לך כי רעתך רבה ששפכת את דמו מצינו (א) באבייה שהוכיח את ירבעם ברבים לביושו ונגוף (ב), ויהודה שהשיב את הזקן וצהבו פניו של יהודה ומת, ומה זה שלא נתכוון אלא לדברי תורה על אמיתה ומת שאמר ר' עקיבא (ג) תמוה אני אם יוציא זה שנתנו ומת מי שמתכוין לבייש חבריו ברבים כמה הוא חייב : (דף כ' ע"ב).

פז. אם בייש חבריו ולא שמע אדם ולא נשמע הדבר לחוץ חרי יתכן ודומה למי שגזל לחבירו ממונו והשיב לו מיד קודם שלא היה צריך, צערו מעט (א), מכל מקום [א] עבר על (ויקרא יט יג) ולא תגזול ועל (שם שם יח) ואהבת לרעך כמוך ועל דמני לך לחברך לא תעבר, [ב] כן זה לפי שביישו ולא היה יודע אדם עבר על ואהבת לרעך כמוך וצריך לשים עליו עונש שלא יהא גדול אלא לפי מה שחטא, ידע המורה כמה הוא שיעור הבשת של מתכייש ובאיוה דבר הטא לו וישליך עליו תענית וצדקה לבעלי בתים המוכיבים, ואל ידעו שהוא נותן ויבלם.

פח. אחר הוצרך ליקח עיצה לחשיא את בתו והזמין את המכבדים בעלייתו ליטול עצה מהם ושלח אחר אחר וטעה השליח וקרא אחר ולא רצה לומר לו לא אמרתי לקרוא לך פלוני לפי שאותו ראה הנכבדים עמו בעלייה שלא יחליש דעתו ועתה סבור לכבדני קראני ליטול עצה ממני כמו שאמר שמואל הקטן כשהזמינו (א) בניכור כדאיתא במס' פנהררין (ב).

פח. אדם שנכב לחבירו כגון ראובן ושמעון, ראובן נכב או גדל או רימחו וזכא לעשות תשובה ומחזיר לו לשמעון אין לו לשמעון לגלות על ראובן מפני תקנת השמים כי מפני הבשת לא ישוכו ומפני שלא יחשדו את אחרים מצוה על ראובן שיודע בפני הכל [א] שלא יהו אחרים נחשדים והוא חייב חרי מצינו (א) שרב הונא ורב חסדא במעט דברים נתקוטטו והתענה כל אחר מ' זום וראח מן הבשת, חרי אמרו (ב) לפי שלא נכנס בבית המדרש וישב עם ר' הנינא, ולפי שר' אפס נתכייש כשמת לוי לא הכניסוהו בישיבה שלמעלה אלא ששמואל בקש עליו רחמים והכניסוהו, לכך יקבל עליו אדם דין בעולם הזה כדי שלא יעכבוהו עונותיו בעולם הבא וכן (ג) א"ר יהושע בושתי מדבריכם בית שמאי, ולא אמר עד לאחר מותם עד שניטפל לו אחד מתלמידיו שמאי ופדארינן בהגיגה ואח"כ נשתטח על קבריהם והתענה עד שהושחרו שיניו מפני תעניותיו וכ"ש מי שמכייש חבריו בחייו ששופך דמים והצער מכלה ימיו שנ' (ירמיהו כ יח) ויכלו בכשת ימו וצריך לקבל עליו דין עונשין (משלי יב יח) יש בוטח במדקרות הרב (ד) המכייש פני חבריו ומקניטו ברבים פטור מדיני אדם והייב בדיני שמים (ה) וכל מי ששומע הרפתו או קללתו ושותק הקב"ה נלחם באויביו שנא' (שמות יד יד) ה' ילחם לכם [ב] ואתם תחרישון, וכן כת' (במדבר יב א) ותדבר מרים ואהרן במשה ובתים (שם שם ב) וישמע ה' מה גרם (שם שם ג) והאיש משה עניו מאד.

צ. רקק (א) בו ולא הגיע הרוק הדא א"ר יוסי (ב) [א] המבזה את חבריו ברבים פטור דוקא מדיני אדם, אבל בדיני שמים חייב אפילו בצער כל דהו על כל צער שאדם מצער את חבריו יענש כירי שמים שנא' (קהלת יא ט) יבאך אלהים במשפט (שם יב יד) על כל נעלם, רב אמר (ג) סרח לחבירו תחילה והלך וביקש ממנו (ד) פעם אחת שנייה ושלישית ולא קבלו יעשה שורה של בני אדם ויפייסנו לפניהם שנא' (איוב לג כז) ישור על אנשים יעשה שורה של אנשים ויאמר האמתי ואם עשה כן כתוב אחריו (שם שם כח) סרח נפשו מעבר בשחת א"ר יוסי הדא אמרת באותו שלא הוציא עליו שם רע אבל באותו שמוציא עליו שם רע אין לו מחילה עולמית.

משנת אברהם

סימן פ"ו

[א] כגון המנייש וכ"ו, נתוס' ערכין ט"ז, דרציחה מושג נקראת להנו מעשיו ואין נגדי כהונה מכפרים עליו, והמלצין פני חבריו צריכים לקרוא לא להנו מעשיו, ונגדי כהונה מכפרים עליו, ע"ש.

סימן פ"ז

[א] עבר וכ"ו ראה מה שכתנתי לעיל ס' ע"ג. נדבר זה. [ב] וכן זה לפי שביישו וכ"ו צלם ציישו ואין אלם אחר יודע מזה יש כלן משום כיסופא לנד לבל אין כלן משום זילותא, כדאיתא בהסוגל, ועיין מה שכתנתי לעיל סימן כ"ג בצריכות, שנדיני שמים חייב בכל מקום זין צולותא וזין נכיסופא לנד, וכן מפורש בדברי רבינו לקמן סימן פ"ט וסימן ז' ע"ש.

סימן פ"ח

[א] שלא וכו' ראה מה שכתנתי לעיל צריס ס' ע"ג. [ב] ואתם תחרישון. לפי פירוש רבינו ה"י לו לומר : אתם תחרישון והד' ילחם לכם, אולם כתוב צוהר נשלח, ועל דא לא צעי קוצ"ה דיתערון ישראל מלא נעלמת, דלי יתערון

ישראל מלה, לא יתערון שאל דרחמי ולא יתענד דינא נרחמי ע"ש, מנולר דלעונת מזריס היתה של התפללו ישראל, ולפי דעת רבינו היתה זאת לעונת ישראל כנדי שילחם השי"ת צדקס, ור' נקיי כתב : ידוע כי מדה"ד היא הגלחמת ומחנתת יס, ומה שזוכיר שם המיומה, להורות כי גם צנס העלום הזה נלדנדן המזריס ה"י מדה"ר משותף עם מדה"ז, ולכן נתנו לקבורה, ע"ש והן הן הדברים כדמותם וכללם צוהר הק', ובמדרש ובתרגום איתא, שכנגד הכת שביראל שהיו נועקים נגד הקב"ה. שנלמר ויעקו בני ישראל אל הד', עליהם אומר ואתם תחרישון, ועי' פנים לתורה.

סימן צ'

[א] המבזה את חבריו צריס פטור, יש לדקדק למה הגזא רבינו דברי הירושלמי, צומן שהמלחמ הזה איתא בצנלי ציק, ל"א, דפריך, כי לא הגיע הרוק צו אלל בצננדו דפטור, ונסיי כי צייס בצנריס, אמורי נמערנל משמי' ר"י צר אצינ זאת אמורת ציישו בצנריס פטור ומכלום, ונראה דמהצנלי משמע דפטור גם דדיני שמים דהא צפירוש אמור פטור מכלום, אולם צירושלמי מנכס, "פטור", ועל זה יש לומר פטור רק מדיני אלם. ונפרט שמדברי הירושלמי הסמוך לו שמצינו רבינו : אלם שסרה לחבירו, משמע סרח בצנריס ולא שהזיק לו שנייס צייס שיש צו קנס.

פז. (א) ב"ר מרשה ס"ה וע"ג. (ב) מנחות ס"ה ב'. (ג) שם ולפנינו מיהתני אם תאריך ימים ויעו"ש. פז. (א) כבא מצינא ס"א ב'. פח. (א) צ"ל בעיבור. (ב) יא א'. פס. (א) כבא מצינא צ"ג א'. (ב) ברכות י"ח ב'. (ג) חגיגה כ"ב ב' ולפנינו בוטני. (ד) כבא מצינא נ"ח ב' איתא : חסבניו פני חברו אין לו חסל לעוה"ב. (ה) בעין זה שבת פ"ח ב' ניסין פ"ו ב'. צ. (א) ירושלמי ב"מ פ"ח ה"ג. (ב) לפנינו : חסבייש את חברו ברבים פטור. (ג) צ"ל אדם שסרה לחברו ובקש תחלה כו'. (ד) יוסא פ"ז א' יעו"ש.

חייב בדיני שמים, עונש או ממון, תפיסה במזדה בקנס

אלא דיש לעיין צמה דלמרו צנ"מ פטור מכלום, איך תסיק אדעתך דפטור אפילו מדיני שמים שלא יענש, וכן קשה על רבינו למה לי להשמיענו זאת דיש עליו עונש צדי שמים, הלא דבר ידוע הוא שהמלצין את פני חצירו נרצח אין לו חלק לעולם הבא, וכן אמרו מוטב שיפיל אדם את עצמו לתוך כנשאן אש ואל יצנן את פני חצירו.

והנה נשמ"ע סימן ת"כ, ו"ט, כתב הגם דיש לאו דלא תוגי. לכל זאת אין מוכין אותו מכות ארבעים משום דהוי לאו שאין בו מעשה — והיכי דניישו על ידי מעשה, שבו משלם וממון ופטור ממלקות — ולכן סוגרים ה"א שצמ"ה הכ"ל דמכין אותו מכות מרדות, ככל לאו שאין לוקין עליו מדאורייתא. וז"ל, אפשר שזה הוא הדיוק שצ"ש שלנו ציינו נדברים פטור מכלום, כלומר לא ממון, משום דנעיק מעשה דומיא דהחזיקה צמנשו, וגם לא מלקות משום דהוי לאו שאין בו מעשה.

והנה י מסופק בדברי רבינו אם הפירוש: המצוה את חצירו נרצח פטור מדיני אדם דוקא, אבל דדיני שמים חייב אפילו צנער כל דהו, כלומר, שיקבל עונשו צדי שמים, וזה שסיים ומפרש: על כל גער שאדם מוצר את חצירו יענש צדי שמים. או אולי הכוונה, שהם שני ענינים, כלומר פטור מדיני אדם דוקא אבל חייב דדיני שמים, היינו שמדיני שמים חייב זה המצויש לפייסו צממון כמו שה"י מניישו על ידי מעשה, והטעם לדבר מפני שעל כל גער שאדם מוצר את חצירו יענש צדי שמים, כלומר, אם אינו מפייסו, לכן אם נא ללאת ידי שמים מחויב הוא לפייסו צממון.

והנפמ' צין שני הפירושים, להנהו הפוסקים דסברו דהיכי שכנגדו חייב ללאת ידי שמים מועיל תפיסה, גם כאן תועיל תפיסה, אבל אם נאמר עליו רק עונש שמים, אבל לא חיוב ללאת ידי שמים צממון, נודחי לא תועיל תפיסה, כי הלא אין הדין של שמים ומזיקו לממון, ואם נאמר שכונת רבינו, לומר שעל פי הירושלמי, הפירוש שהי"ב דדיני שמים ומועיל תפיסה, אתי שפיר מה שהצי"ח מהירושלמי, כי לפי הש"ס דין דלמרו פטור מכלום היינו לומר שפטור אף מדיני שמים ולא תועיל תפיסה.

וכבר הצי"ח הפוסקים שיש חילוק צין דקמי חייב דדיני שמים, שמשמע, עונש שמים, ובהך דקמי דחייב לשלם ללאת ידי שמים, דהיינו ממון, ולא לענין עניניה, וע' חידושי הרי"ם חו"מ סוף סימן כ"ח.

או י"ד, דפליגי אם מועיל תפיסה נדבר כזה, משום דיש פלוגתא צין הפוסקים אם תפיסה מועיל דוקא היכי שפטור מממון משום קים לי בדבצה מיני דהתם צלמת יש חיוב ממון, אלא שאין הצי"ד יכול לחייב לשלם דמשום רשעה אחת אחת מתייב, לכן מועיל תפיסה, וחידושי הרי"ם הלכ' עדות ס' כ"ח, מסביר דזה דומה למידי דנעי מומחין, דהגם שאין לנו דין צי"ד מומחין מכל מקום אי תפס מהכי, צ"ק ט"ו, וכן לענין כדי רשעתו שאמרה תורה שאין הצי"ד יכולים לחייבו יותר מרשעה אחת, ואף שחייב גם כן ממון, אין כח צדי הצי"ד לחייבו, ואין לנו דין צי"ד על זה, ולכך מהי ג"כ תפיסה, ודפ"ת. — אבל היכי דפטור מתשלומי ממון מוצר הדין, כמו מורה בקנס דפטור מכלום מוצר הדין לא מועיל תפיסה, ויש חולקים צזה, ע' באורים ותומים סימן כ"ח, באריכות, ולכן אפשר דהצנ"ח והירושלמי פליגי צזה פלוגתא.

ובדרך אגב ראיתי להעיר צזה דצ"ק ע"ד: גבי ר"ג סמיא אף עין של טני עבדו, והי' שמה שמה גדולה, ואמר לו ר"י אין צדריך כלום שהרי אין לך עדים. וכתב הרשב"א שם, מכלן נראה דכל קנס שאין לו עדים אפילו תפס לא עשה ולא כלום שהרי טני עבדו של ר"ג הי' תופס צעמנו, דענד כתפוס דמי, וא"כ אחאי לא יאל לחירות, אלא ע"כ, דהמורה בקנס פטור ואין שכנגדו יכול לתפוס, ע"ש צשינו לשון קצת, וע' צתומים הכ"ל שמשפיל ג"כ בדברי הרשב"א אלו, ונריך ציאור, הלא צלמת ר"ג הי' רונה לשחררו, והי' שמה שמה גדולה כשסימא את עינו דקסבר שמתה

יוכל לשחררו ולא יענור על עשה של לעולם צהם תענדו, ע"ש, רש"י, ח"כ אין כאן דין של תפיסה נד דהנעל דין שאינו רונה לשלם, אלא שר"ג לא הי' יכול לשחררו היינו ליתן לו את השטר שיחרור, כי גם היואל צראשי איצרים נריך גט שחרור, ע' קידושין כ"ד, ונהרי"ף שם, וא"כ מה תועיל תפיסה, שהענד תופס את עצמו, אבל סוף כל סוף לא יוכל ר"ג ליתן לו גט שיחרור, וא"כ מה ראוי מכלן לשאר קנסות שאין מועיל תפיסה, הא אפשר שנשאר קנסות שהתצנע מחויב ללאת ידי שמים הגם שהודה, שפיר מועיל תפיסה, אלא שצכאן אינו מועיל תפיסה של הענד, כי האדון לא ישחררו צשטר משום איסור עשה דלעולם צהם תענדו. ונריך לומר, נדוחק דנאופן כזה שהאדון מחויב ללאת ידי שמים ולשחררו, לא שייך לומר דיש כאן עשה דלעולם צהם תענדו, דזה דוקא כשמשחררו לטובת הענד, אבל כשמשחררו לטובת עצמו נכדי ללאת ידי שמים לא שייך זה. ענין שכתב הר"ן בהשולת, לענין המשחרר עבדו לצורך מצוה, לכן מציא הרשב"א מכלן ראוי דאין כאן כלל חיוב של ללאת ידי שמים, אלא דהלשון של הרשב"א קשה לי דלמה לי להקשות ומתפיסה, דענד הי' תופס צעמנו, צנשיעות הי' לי להקשות, אחאי לא הי' ר"ג משחררו, דהא תפס הי' לשחררו, אלא משום העשה דלעולם צהם תענדו לא הי' משחררו, ואי אחרת דחייב ללאת ידי שמים ח"כ ליכא כאן עשה כלל, דהא לטובת עצמו ולא לטובת הענד הוא משחררו, וצ"כ דאינו מחויב ללאת ידי שמים, ועי' צתומים שהצי"ח לשון הרשב"א שאינו צהרשב"א אשר לפנינו. —

אלא שזה דוחק ככ"ל, דהא צלמת אין כאן שום מצוה, ואינו דומה למשחרר עבד כדי להשלימו לעשרה, שיש כאן מצוה סטראית, אבל הוא מצוה לקיים את הדין, אבל צלם הדין שהתמחא אפשר שזה הוא מצוה לקיים את הדין, אבל צלם הדין שהתמחא עין עבדו ואין לו עדים דפטור מלשחררו, ח"כ אין כאן שום מצוה שתזיקו אותנו לומר שהאדון מחויב ללאת ידי שמים, דהא איכא ענינה צשחררו, ואינו דומה לכל מורה בקנס, שנלמת רצון התורה שאדם זה ישלם קנס, ואין כאן ענינה צשום אופן צלם נותן קנס לחצירו, אלא שהדיון שהמורה בקנס פטור, אז שפיר אמרינן, דהגם דפטור אבל ללאת ידי שמים, על הדבר שחטא ונתחייב קנס צלם הי' עדים, חייב, אבל גבי שחרור אם הדין דפטור מלשחררו שוב יש ענינה כשמשחררו, ולא שייך כלל לומר ללאת ידי שמים ולשחררו הלא רצון התורה הי' לצלי לשחררו.

לאחר כתצי כל הכ"ל, טכרתי צדברי הירושלמי סוף פ"ג דכתובות וגם מפורש דמעשה דטני עבדו של ר"ג נשמע דאין מורה בקנס מחויב ללאת ידי שמים, דלכ"כ הי' ר"ג משחררו נכדי ללאת ידי שמים, ע"ש, ולפלג על הרשב"א וע' התומים שצמדו נדבר זה ולא הזכירו את דברי הירושלמי הכ"ל, וצשער המלך הלכ' ענדים הקשה על הירושלמי הכ"ל כמו שהקשיתי אני על דברי הרשב"א הכ"ל, דשאינו גבי ענד שא"א לשחררו משום שעונר צעשה ונהגותה לתתם סופר על הירושלמי מתרן ככ"ל משום דעשה אין כאן אם עושה נכדי ללאת ידי שמים, ע"ש, ולי נראה כמו שדחיתי שזה דוחק ככ"ל, ות"ל כי צכמה דברים כיוונתי לדעת הגדולים הכ"ל. ויש להעיר, דמדברי הירושלמי הרשב"א הכ"ל מוצר דדוקא צדי מורה בקנס דאינו חייב ללאת ידי שמים, אז אין הענד יוצא לחירות, אבל צתקום שצפורש דחייב ללאת ידי שמים הי' הענד יוצא לחירות. וקשה לי מהא דאמרינן צקידושין כ"ד, הכהו נגד עינו ואינו רואה, כנגד אזנו ואינו שומע אין ענד יוצא צהן לחירות, אמר ר' שונן לרב אשי לנימרא דקלא לאו כלום הוא, והתני רמי צר יחוקאל תרנגול שהשיט ראשו לאויר כלי זכוכית ותקע צו ושברו משלם סק שלם וכ"ו ח"ל שאני אדם כיון דבר דעת הוא איהו מינעית נפשי, כדתיבא המנעית את חצירו פטור מדיני אדם וחייב דדיני שמים, ע"ש. ולפי הכ"ל דהיכי שחייב דדיני שמים הענד יוצא לחירות משום דענד כתפוס דמי, כאן ממי הי' הענד יוצא לחירות, דהא דדיני שמים תשוב שהאדון סימא או חרשו, ומה משיי שאני אדם כיון דבר דעת הוא, הא סוף כל סוף חייב האדון דדיני שמים.

חולה, דהא הר"ן סם גניטין מפרש לכן התיירו לשחרר אפילו בשביל מצוה דרבנן כגון להשלימו לעשרה, ומשום דאיסור זה הוא משום לא תחנם ואינו אלא כשעושה זאת לנורך העבד בלדג אצל כותשחררו גם ללרכו לאו משום תינעל דעבד קאעניו, והנה אם העבד חולה או זקן ולא ישחררו הלא האדון יטערך לפרנסו, דהא קיי"ל כרשב"ג גניטין י"ג, דיכול העבד לומר לרבו או פרנסטי או הוגיאתי לחירות. ע"ש, א"כ השיחרור הוא לעונת האדון, וכן הדין בנ"ד, כשהעבד פטור מלעבוד את רבו, ואין לרבו עליו עליו שום שעיבוד של עבודה אז אין כאן איסור בהשיחרור.

והא דכתבתי דקיי"ל כרשב"ג דיכול לומר או פרנסטי או הוגיאתי לחירות אינה ראי' נמורה, דאפשר דהא מסקינן התם דזה דוקא בשני צדוות דלא יומאל מרחמים אצל בשחר שנים יוכל לומר איני זקן, ע"ש. אלא דזקן או חולה אפשר דמיי לשיני צדוות, דהא זקן או חולה לא מני מהדר אפתחי, ואם ישחררו יומאל מרחמים או עבודה קלה. וע"ש כרשב"ג. ד"ה. ועוד מחי שגא.

ובאמת דבר זה שכתבתי, שגאם אין העבד זקוק לעבודה, אין שום איסור נמסירת השחרור, מפורש בתוס' במקומו, גיטין ל"ח. ד"ה. כל המשחרר: דהא דאמרינן, גיטין מ', צמי שאמר בשעת מיתתו פלונית שפחתי אל ישמענדו צה, מסקינן, דלי אומר לשון שחרור כופין את היורשין לכתוב לה גט שחרור, וכן ביירושלמי אמרינן בדיאל דלי אומר שחררו משחררין, ותיירלו, דהתם כיון דאין היורשים ראשין להשתעבד צה משום מצוה לקיים דברי הוות, לא קרינן צה לעולם צהם תעבורו, ומשום נתינת גט לחודא ליכא איסור עשה, ע"ש, הרי מפורש כ"ל דגאם אין האדון יכול להשתעבד בעבדו אין שום איסור כשמשחררו. וכן מנואר בגמ', שם, עבד שאין לו רשות לרבו עליו אינו קרוי עבד, ע"ש.

והנה יש להסביר ביותר את הסברא הג"ל, דהיכי דהעבד תופס את עצמו ואין האדון יכול להזיקו לשום עבודה שאין כאן העשה דלעולם צהם תעבורו ומותר לשחררו, בהקדמם מה שכתב בשו"ת כתב סופר ס' ס"א, להסביר דעת הי"א שנהר"ן גיטין, וכן הוא ברמב"ן, דהמשחרר את עבדו להנאת עצמו כגון לנורך מצוה ליכא לא תחנם וליכא לעשה דלעולם צהם תעבורו, ומשום דבאותו נריך ציאור מדוע יהי' אסור לשחרר משום לא תחנם, הלא צאיתו רגע שמשחרר העבד ונהנה מהמתנה של רבו, הרי העבד מתהפך להיות ישראל גמור, א"כ נמצא שהאדון נתן מתנה לישראל, כי שניהם, המתנה והישראלית צאין כאחד, ואינו דומה לנותן מתנה לכרי, שהנכרי נהנה מהישראל, אצל כאן בשעת שיש לו הנאה הרי הוא ישראל, ונע"כ, דמה שאסור הוא משום דתנית השחרור להעבד הוא פועל יומאל ממה שהאדון מרחם על העבד מקודם לכן, ואם עליו, ורחמנות זו היא היא שאסרה תורה, שלא יחונן האדון על העבד צעוד שהוא עבד, ומכיון שהוא נותן לו את השטר שיחרור הרי זה עד שהאדון חנן את עבדו בעודו עבד. ולכן כשמשחררו לעונת עצמו, אין כאן איסור זה, דהא לא משום שהנן את עבדו מסר לו את השטר שיחרור אלא משום שכך האדון רואה לעונת עצמו, והגם שהעבד סוף כל סוף נהנה, אצל צה ליכא איסורא, דהא בשעה שנהנה כבר הוא ישראל ולא עבד. ע"ש.

ולפי זה גם בנ"ד, היכי דהעבד תופס את עצמו על ידי שהאדון סימאל את עינו, הלא אין כאן רחמנות מאל האדון, ומה שהוא נותן לו את השטר שיחרור, אין צו שום איסור דהשחרור והישראלית צאין כאחד ויומאל שישראל ולא עבד מתחונן.

אלא דהסברא הג"ל של הגאון צעל כתב סופר, הגם שלעומה יפה היא עד למחל ורואין למי שאמרה, וכל מקום אית לה פירכא, דלפי זה יומאל שלא אסרה התורה בכלן את המעשה ענוה היינו התינת שחרור להעבד, אלא שהמתנה של רחמנות אשר מקודם התינת השחרור נאסר, וזה הוא דבר שאינו מסתבר, דכלום יש איסור צאם האדון מחזיק את העבד ואינו עובד צה, או שעובד צו בעבודה קלה, האם נאומר שזה אסור משום שהאדון מרחם ואם על עבדו, הלא צודאין שאין צה שום איסור, ואלדבנה ווי שורחם על עבדו וינית חסידות היא כדאיתא בכתובות ק"א,

וצריך לחוקק ולחלק דהאי דינא דהמבעית את חזירו חייב צדיני שמים, לא לענין עבד נאמר אלא לענין גיזוקו, והואיל שלא נאמר בגמ', לענין עבד שחייב לשחררו מדיני שמים לכן לא מועיל תפיסה, או שנתלק כמו שכתבתי לעיל בשם הר"ם ז"ל דהיכי דלא אמרינן חייב לשלם צדיני שמים, אלא סתם חייב צדי שמים משמעו עובש שמים לנך.

ועוד ראוי להעיר, שנהר"ן פ"א דקידושין צהא ענינאל דהכהו כנגד עינו וכ"ו כתוב בשם הרמב"ן, דהיינו טעמא שהניא הר"ף הלכות אלו, אע"ג דיניאל דשן ועין וראשי איברים קנסא הוא ונעי מומחין וליכא, אלא משום דגם צזון הזה שייכס דיניס אלו, ומשום דקיי"ל בקנסא דלי תפס לא מפקינן מיני כדאיתא בפ"ק דצנא קומא, וכיון דעבד תפוס הוא בעצמו, מכיון שהפיל שינו לא היצין רשותא לאישתעבד צי ומשמתינן לי עד דכתב לי גיטא דחירותא. ע"ש, ולפלא על התומים שלא הזכיר מדברי הר"ן הללו.

עבד שאינו זקוק לעבוד את רבו, או חולת, אם מותר לשחררו.

אולם יש מקום לומר, דבכגון זה אין כאן עשה דלעולם צהם תעבורו, דהא העבד תופס את עצמו, ואין האדון יכול להזיקו לעבודה, בלדבר זה מועיל תפיסה, וא"כ, לא שייך לומר דאם נותן לו גט שיחרור עובר בעשה, הלא גם בלעדי השיחרור אי אפשר לו לאדון לעבוד צו. ואין נפמי צין אם נאמר כפשוטו שהיא עשה לעבוד צהם לעולם וצין אם נאמר כסברת הר"ן דעשה זו היא מטעם לא תחנם, דעד כאן יש בשחרור מתנת חניס, אם העבד הי' נריך לעבד קודם שנשחרר, אצל זה שאינו זקוק לעבוד מה מתנת חניס יש צה שמשחררו, וכי למשל יהי' צדינו לשחרר אפילו את עובד כוכבים ממוקדם שהוא תפוס, יהי' צה גדר של לא תחנם, (ודבר זה תלוי אם הסרת הרעה משו עשיית טובה, ועי' במש"א, צ' דף ע"ג.) וכש"כ עבד דלמי' כשם שמונה לפדות צ"ח כך מצוה לפדות את עבדים, גיטין ל"ז. ובריש גיטין י"ג. רבנן סברו מאן דמרחם אצני חרי אעבד מוי רחומי מרחם, ואיסור זה אינו אלא כשנותנים לו דבר מה במתנה, ולכן אם יש לנו על העבד שעיבוד של עבודה ואנו משחררים אותו מהעבודה זו אז הוי ככלל לא תחנם אצל לא כשאין לנו עליו שעיבוד של עבודה בלל.

ודברי הר"ן הג"ל דקידושין בשם הרמב"ן שכתב: מכיון שהפיל שינו לא היצין רשותא לאישתעבד צי ומשמתינן לי עד דכתב לי גיטא דחירותא, מטיין קתא כדברי דאל"כ, למה לו להאריך, אלא הרמב"ן ז"ל מנאר דלפיכך משמתינן לי עד דכתב גיטא דחירותא, ואין האדון יכול לומר שאינו רואה, משום לעולם צהם תעבורו, דהא סוף כל סוף אינו יכול להשתעבד צו. אלא דראי' זו יש לדחות, משום דהתם צאמת הדין לשחררו ואין כאן שום איסור, אלא דהאדון רואה להשתמש מליתן לו גט שיחרור. צטענה שאין לו מומחין.

והגני שאל וכי נאמר שהמשחרר עבדו שהוא חולה או זקן וכדומה; ואינו ראוי לעבודה שעובר משום לעולם צהם תעבורו, וצודאי שאין שום איסור צה, דמחי תועלת לאדון בעבד חולה או זקן, וכבר אמרו: עבדא דנהוס כרסאי לא שוייא לתרי' ולמרתא למחי מיתעני, והגם דרמב"ם וצ"ע, לא הוצא דבר זה, שאין איסור לשחרר את העבדים שאינם ראויים לעבודה, אצל מאל הסברא כך נראה, ואין להקשות דא"כ, אמאי לא מושיי בגמ' ל"ח: אדשמאלא שסובר דכל המשחרר עבדו עובר בעשה מהא דר"א ששיתר עבדו להשלימו לעשרה, דאפשר דאותו עבד של ר"א הי' זקן או חולה, דא"כ אמאי לא שיתרו קודם לכן אלא צאיתא עשה שהצריכו להשלימו לעשרה.

ולא מייצעי' לדברי החינוך שהטעם של לעולם צהם תעבורו שנתורה, הוא כצדי שלא נטורך לעבוד צישראלים, צודאי שאין שום מקום לומר דאסור לשחרר עבד חולה, דהלא גם כשלא ישחררו יטערך לעבד עם אחר, אלא אפילו לטעם הר"ן הסובר דמשום לתא דלא תחנם הוא גם כן נראה שאין איסור לשחרר עבד

דקדים ספי משתע' עליהו נדחי, וכן כתב הרמב"ם ז"ל סוף הלכות ענדים, מידת חסידות ודרכי התכונה שיהי' אדם רחמן ורוףף גדק. וכי"ו. אלה ע"כ, לפני דעת הר"ן הנ"ל, מה שיש בהעשה דלעולם זהם תענדו ומשום לא תתנס היינו מסירת השחרור, ולא הרחמנות של קודם הגשירה.

ומה שהקשה בעל הכתב סופר, דמה לא תתנס יש כאן, אלה בשעה שנהנה הענד, ישראל הוא ולא עכו"ם, לא קשה מידי לפע"ד, אדרנא, זה הוא שאסרה תורה לעשות מענד ישראל, זה שעכשיו כשקבל את השחרור ח"ן כאלו לא תתנס, זה הוא קלקולו, דמהנה לענד גדור גדול כזה שעושהו שיהי' מותר לתת לו מתנה, זה הוא עצמו וגופו של איסור.

ומצאנו הרבה איסורים כיוצא בו, כגון שאסור לקבל גרים מעמלק, ותקשי נמי, הלא הגרות והישראלית נהיו כאלה דמיד שנעשה האיסור של גרות נאותרו רגע ממש הוא ישראל ולא עמלק, ומאחי אסור, אלה זהו הוא האיסור שאסרה תורה, אלה לעשות דבר זה לעמלק לעשותו ישראל ואלו עמלקי.

וכיוצא נסבא כזו השתמשתי במקום אחר — ע' משנת אברהם חלק א'. דף ק"א — כמה דאמרינן דכנסה נחוקת בתולה ומנאלת בעולה הרי היא זריכה בט, ולא אמרינן דמקח טעות לגמרי משמע משום דחוקה דחין אדם עושה צעילתו צעילת זנות, ות"כ, תקשי עברה המאורסה שזינתה קודם שנבעלה ונעלה, איך נסקלת, הלא עדיין לא צנלה ולא שיד למימר חוקה אין אדם וכי"ו. ומיד כשזינתה אחר האירוסין נתצטלו קידושיו של בעל, ומנאל דזינתה כשהיא פנוי' ולא ארוסה. כי הלא הבעל קודשה על דעת שתי' בתולה בשעה שיכנסנה, וזו לא תהי' בתולה, ות"כ, לא היתה מקודשת חלו כלל דמקח טעות הוא. אלה ע"כ, העטם שמגיע לה עונש מיתה הוא משום שביטול הקידושין והעונש צ"ח צנת אחת, כלומר, משום שעל ידי זנותה מתצטלין הקידושין, והיא עשתה איסור כזה שמתצטלין את הקשר שניה וצין בעלה שצביל זה היא נהרגת, הגם שאם הקידושין צטלין הרי היא פנוי', משום שהגורם לעשותה פנוי' הוא דבר אסור, והוא דומה למה שאמרו בתמורה הגם דלא מהני מעשיו במקום שאמרה תורה לא תענד לכל זאת לקי משום דענד אמירתה דרחמנא, הגם דחי לא מהני לא ענד אמירתה דרחמנא, אצל מכיין דהא דלא מהני הוא משום דענד אמירתה דרחמנא לפיכך לקי, וסבא כעין זו מונא צידושי הרי"מ הוש"ט ס', ס"ז לענין שמיטה. ועוד מקומות יש כעין זה, ואכ"מ.

דקדים ספי משתע' עליהו נדחי, וכן כתב הרמב"ם ז"ל סוף הלכות ענדים, מידת חסידות ודרכי התכונה שיהי' אדם רחמן ורוףף גדק. וכי"ו. אלה ע"כ, לפני דעת הר"ן הנ"ל, מה שיש בהעשה דלעולם זהם תענדו ומשום לא תתנס היינו מסירת השחרור, ולא הרחמנות של קודם הגשירה.

ומה שהקשה בעל הכתב סופר, דמה לא תתנס יש כאן, אלה בשעה שנהנה הענד, ישראל הוא ולא עכו"ם, לא קשה מידי לפע"ד, אדרנא, זה הוא שאסרה תורה לעשות מענד ישראל, זה שעכשיו כשקבל את השחרור ח"ן כאלו לא תתנס, זה הוא קלקולו, דמהנה לענד גדור גדול כזה שעושהו שיהי' מותר לתת לו מתנה, זה הוא עצמו וגופו של איסור.

ומצאנו הרבה איסורים כיוצא בו, כגון שאסור לקבל גרים מעמלק, ותקשי נמי, הלא הגרות והישראלית נהיו כאלה דמיד שנעשה האיסור של גרות נאותרו רגע ממש הוא ישראל ולא עמלק, ומאחי אסור, אלה זהו הוא האיסור שאסרה תורה, אלה לעשות דבר זה לעמלק לעשותו ישראל ואלו עמלקי.

וכיוצא נסבא כזו השתמשתי במקום אחר — ע' משנת אברהם חלק א'. דף ק"א — כמה דאמרינן דכנסה נחוקת בתולה ומנאלת בעולה הרי היא זריכה בט, ולא אמרינן דמקח טעות לגמרי משמע משום דחוקה דחין אדם עושה צעילתו צעילת זנות, ות"כ, תקשי עברה המאורסה שזינתה קודם שנבעלה ונעלה, איך נסקלת, הלא עדיין לא צנלה ולא שיד למימר חוקה אין אדם וכי"ו. ומיד כשזינתה אחר האירוסין נתצטלו קידושיו של בעל, ומנאל דזינתה כשהיא פנוי' ולא ארוסה. כי הלא הבעל קודשה על דעת שתי' בתולה בשעה שיכנסנה, וזו לא תהי' בתולה, ות"כ, לא היתה מקודשת חלו כלל דמקח טעות הוא. אלה ע"כ, העטם שמגיע לה עונש מיתה הוא משום שביטול הקידושין והעונש צ"ח צנת אחת, כלומר, משום שעל ידי זנותה מתצטלין הקידושין, והיא עשתה איסור כזה שמתצטלין את הקשר שניה וצין בעלה שצביל זה היא נהרגת, הגם שאם הקידושין צטלין הרי היא פנוי', משום שהגורם לעשותה פנוי' הוא דבר אסור, והוא דומה למה שאמרו בתמורה הגם דלא מהני מעשיו במקום שאמרה תורה לא תענד לכל זאת לקי משום דענד אמירתה דרחמנא, הגם דחי לא מהני לא ענד אמירתה דרחמנא, אצל מכיין דהא דלא מהני הוא משום דענד אמירתה דרחמנא לפיכך לקי, וסבא כעין זו מונא צידושי הרי"מ הוש"ט ס', ס"ז לענין שמיטה. ועוד מקומות יש כעין זה, ואכ"מ.

בדבר הקושיא במשנה דתן שחרור זה לעברי.

וראיתי בתשובת רעק"ע ס' קצ"ג שהקשה על הא מתני' דגיטין תן שטר שחרור זה לענדי, הא ח"ן שליח לדבר עזירה, וכתב לתרץ על פי דברי הר"ן הנ"ל דהיכי דענדי לצורך לעמו כגון לצורך מנוה או צוקבל דמיו ליכא איסורא, וכתב דשחרור דמיו לפרעון דחי לאו דענד ל"י נייח נפשא לא הוה משחרר ל"י, ומשמע דראוי הוא מדינא לשחררו כונו דמדינא חייב לפרוע חובו, ע"ש.

וקשה לי דא"כ, איך יעיר מה שאמרו כל המשחרר ענדו עונד בעשה, הא אמרינן צנמי' דכל אדון המשחרר ענדו, חי לאו דענד ל"י נייח נפשא לא הוי משחרר ל"י, ועוד א"כ אמאי לא שחרר ר"ג את טבי ענדו, הא מפורש שם שהי' שחח שחמה גדולה והי' רועה לשחררו, ונדלחי ענד ל"י לר"ג נייח נפשא, כדאיתא כ"פ צנמי', טבי ענדי ענד כשר הוא, ולפי הנ"ל הי' ראוי מדינא שיסחררו כמו חיוב דפריעת חוב.

והנה קושיא זו צמתי דתן שחרור זה לענדי, הא ח"ן שליח לדבר עזירה. היא קושיית הגאון ר' יצחק מהמבורג, מפורסמת צננמי' קונא אה"ע ע"רע"ז שרנה להוכיח דהגם דחין שליח לדבר עזירה לכל זאת המעשה קיים, והנננמי' כתב שם לדמות ראי' זו, דלרננן דסברו שאין שחרור חוב אלה זכות לענד, ומשעם זכי', היא, א"כ השליח הוא שליחו של ענד, ואינו הענד עושה שום איסור, ולר"מ דסובר חוב הוא לענד שיאח מתחת יד רנו, אפשר דסובר כר"י דלעולם זהם תענדו רשות ולא חזנה

ובכשנני לענמי, הייתי מתרץ קושייתו של הגאון ר"י מהמבורג ז"ל דרך אחרת, והוא דלפילו לפי דברי התוס' דחין שליח לדבר עזירה והמעשה צטל, הוא דוקא בעזירה הנמשכת היינו דבר שנעשה אלו דנים על חלות המעשה אם קיים או לא עדיין עזירה שעשה השליח לא עברה מן העולם, אצל גני המשחרר ענדו על ידי שליח, דהעזירה הוא משום לא תתנס, שאסור לתת ונתנה לעכו"ם, והלא בשעה זו אלו דנים על חלות המעשה אם מועיל, הלא הענד זה כבר הוא יהודי גמור, ואם אנו דנים על מננו העכשוי של הענד ח"ן כאלו עזירה כלל, ולא דמי למ"ש התוס' צנמי', ד' ע"ג ד"ה דלמר. צכהן שקידש גרושה על ידי שליח, דחין הקידושין חלין, דהתם גם עכשיו אם נאמר שהקידושין חלין, ויש כאן איסור גרושה לכהן, ולכן מוטב לומר דלא חלין כדי שלא תהי' עזירה, אצל גני שחרור אם נאמר דמועיל השיחרור הלא ח"ן כאלו עזירה, דהא זה הענד נשתנה להיחר, להיות מותר לתת לו מתנה.

והאמנם שאין לי לעת עתה ראי' גמורה לסבא הנ"ל, אצל יש לדמות סבא זו להא דהקשו המפרשים צנא דפסקים ע"ג: ינמתו נדה בעל פטור, משום טעה צנדר מנוה, ונע"כ דהפירוש התם דנעיק מנוה עד גמור ציאה, דהא פריך הש"ס התם צנאשו נמי ענד מנוה, פירש"י מלות פרי' ורנ"י, ומנוה זו חונה אלה צנמר ציאה, כדמנאר בתוס' גיטין מ"א. ד"ה. ליא שפחה, והקשה הגאון מקיילק בספרו חלקת יואב צנא דקשייתא ל"ד, דלפי שיעת התוס' צינמות כ': ד"ה אטו, דמות יבוס הוא רק צנהערה, וגמר ציאה חונה כלל, א"כ, איך אמרינן דפסקים הנ"ל צינמתו נדה הוי טעה צנדר מנוה, הא צנמר ציאה ח"ן, כאלו מנוה כלל. הלא המנוה כבר עברה משעת הערלה, כעין דאמרינן בסוכה מ"ג. מולאגנ"י נפק צה, ליכא שז טעה צנדר מנוה. ואין לומר דעל הגמור א"א לחייבו תטלת דהוי כלננס מטעם יר"י אלנשי, דהא הי"ש"ש צפ"ו דינמות כתב צנאיש לא אמרינן יר"י אלנשי.

ובספר חלקת יואב חלק ב' צנשחטות הנ"א צנאם כמה לומדים לתרץ קושיא זו, משום דהערה ואישות צנ"ן כאלת, כלומר מיד כשננמתה הערלה הרי היא אשתו גמורה — ואם רועה לפוערה זריכה ג"פ. ומיד כשנעשית אשתו הרי יש כאן מלות עונה, דחייב אדם לשמח את אשתו בשעה שהיא מתאוית אליו. ע"ש, הרי דלא אמרינן כיון דצנתחילת הנציאה. הרי הסוף ציאה הוי עזירה, משום שהעזירה זו חולפת ועוזרת, ונעשה אלו דנים על מעשיו אם עשה עזירה או מנוה אמרינן מכיין צנמנא העכשוי ח"ן כאלו עזירה אלה מנוה, הגם שנעשה שהערה לא היתה הגמור ציאה מנוה, לכל זאת אנו דנין על המנצ העכשוי, והוא דומה לתא דהנ"ל, כיון שמיד כשהענד מוקבל את שחרור הרי הוא נעשה ישראל, חי אפשר לומר דהשליחות נקראת שליחות לדבר עזירה, וידעתי שיש לחלק ולדחות, ולא הנחתי אלה לדמיון.

ובעצם הקושיא של הגאון מקיילק הגם שאין כאן מקומו, ראיתי להעיר מה שכתנתי צנמ"א, דלא קשה, משום דציורשמי סוכה פ"ג מנאר דר' יוחנן סובר דר' יוסי פוטר כשהואיל לולג צננת לר"ה אפילו היכי שכנר נפק חונת לולג דלא כצנ"י דלמר

והיה דילפינן מיניי לענין קידושין. ע"ש. כעין זה כתוב במקוה קידושין י, ובהפלאה כתובות, נ"א, אמר אנהו דשמואל, ע"ש.

ואמת אגיד כי לא זכיתי להנין דגרי ההפלאה כלל, דאנה כתוב בשנועות דחייב על גמר ביאה, הא גמ' אם אמרינן דאם פירש מיד — כשאתה לו נשמאתי — חייב, אבל לא נאמר אם דחייב אם גמר ביאתו, והנס דאמרו אם נועז עשר זכריו נקרקע, ופירש"י בלא דיסה, אבל אין זאת אומרת שאם גמר חייב, דהא הטעם אם דחייב על הפרישה היא רק משום שיצאתו הנאה לו כביאתו, והיינו כשם שהיינו על הערשה שהיא תחילת ביאה כן חייב על היציאה זכותו שטח, אבל שיתחייב על הגמר, היינו באם אמרה לו נשמאתי לאחר שהערה, והוא גמר ביאתו והמתין עד שימות, לא נשמע מגמ' הכ"ל. כי זה הוא כתיב שיעור, ומה שאמרו נועז וזכריו מפני שגם חצי שיעור אסור מן התורה אבל להתחייב עליו לא נשמע מהגמ' הכ"ל.

ואני מסופק אפילו לר"א דמחייב על כל כח וכת, אם מחייב היכי דהערשה היתה נהיתר, וכן נשמע מדברי הפני יהושע בכתובות כ"ה: ד"ה, ופליגא אדרבא דאמר יורה אלנבה, והא דאמרינן בכריתות דהבעל חייב על כל ביאה וביאה ולר"א על כל כח וכת, ולא אמרינן יר"י אלנב"י, שאני התם שהוא פשע והלביש יר לעצמו, ומש"כ בנאה דזירה אלנבה בלונג, ע"ש, הרי מפורש דדוקא כשהערה נמוז, אז מחייב ר"א אכל כח וכת, ולפלא לי שהגאון נעל הפלאה אם הניח דברי הפנ"י בסוגיא זו, ולא הרגיש בדבריו הכ"ל.

וסברא זו של הפנ"י דהיכי שפסע והלביש יר לעצמו לא שייך לומר דהוי אנוס מכת יר"י אלנב"י, מוכרחת דלי לא תימא הכי, תקשי, א"כ איך חייבים מלקות בשפתה חרופה, הא גמ' האיסור הגורם לעונש מכות הוא הגמר ביאה כדליתא בכריתות וכו', א"כ גם כן נאמר, שהגמר היי' בלונג משום דיזריי אלנב"י.

ועי' בתשנ"א, ז' דף ק"י ע"ב. ד"ה. שוב רחיקי, שפלפתי בדברי הרמב"ם לענין לונג שגא על ידי פשיעה וראה גם משנ"א ז' דף פ"ז, ע"ש היטב, ועתה רחיקי בספר דברי אמת לר' יצחק זכר דוד, קונטרס י"א, א, האריך דענינים אלו. והאריך בדברי הריטב"א הונא בעור אה"ע סימן קנ"ד, על איש שנשבע לנרש את אשתו וגרשה קודם שיתירו לו שנועתו, ואח"כ הוי מערער לפסול את הגט מפני כך. והשיג אלו אינה טענה, שלא מאלו שיהי' לונג חשוב נגט אלא בלונג הנא לו שלא מעצמו, אבל לונג שהוא הביאו על עצמו, שהרי מרזון נפשו חייב עצמו בשנועה לנרש לפי שגמר דעתו לנרש, ואם אח"כ התחרט ואינו רוצה לנרש מנפשו ורצונו, אלא שגמר מחמת השנועה, הוי לו לנרש נד להיות נקי משנועתו או לנלות דעתו ולמסור מודעה שמתמת שנועה הוא מגרש, ע"ש. והניח עוד דברי הריטב"א היפך מהא דהכ"ל, הונא בנית יוסף ס' קס"ה. בזה"ע, דמי שנשבע לחלוץ ויש לו אשה ונתיס דאין כופין אותו לחלוץ, ולונג הנא לו לאדם על ידי עצמו השיב לונג. ע"ש.

ובאמת אין כאן סתירה של משהו בדברי הריטב"א, דגדין הראשון שנשבע לנרש את אשתו וגירשה ואח"כ מערער, שפני השנועה גירשה והי' אנוס, היינו טעמא דלא צטיל גיטא, משום דאין לא מהימנין ליי, דאמרינן דאם איתא דמתמת שנועה היי' אנוס, הוי לו להתייר שנועתו או למסור מודעה קודם הגירושין, אלא ודאי דמה שאומר הוא שקר, ועכשיו לאחר הגט הוא מתחרט, אבל בשעה שגירשה, מרצונו גירשה. אבל דין השני, שזה טוען קודם החליצה שאינו רוצה לחלוץ מרצונו, ואלא שנשבע לחלוץ זה הוי לונג, שפיר מהימנין ליי.

והשאלה הראשונה שנשבע לנרש וגירש, משתייכת יותר למה שנכתב, אלא אם אנוס לעשות איזה דבר, אלא שגם צלי לונג היי' עושה את הדבר, אם זה חשיב לונג. ע"י ובהפלאה ריש כתובות שסוברין נפשיטות דזה הוי רצון ולא לונג דל"כ, היכי אמרינן בכתובות נ"א. דלי לאו דהסוף ביאה נחשז כלונג משום

גמ' דאין לא שגא אלא שלא יאל צו אצל יאל צו חייב. וא"כ הא דפסחים ע"ב דנעל המימרא הוא ר' יוחנן אצל לשיעמו ולא קשה מיד. וראה בספרי משנת אברהם — א, דף כ"ו.

היש מציאות להתחייב על גמר ביאה בזמן שפטור על הערשה.

ובלבר זאת, אין זה מילתא דפשיטא דאם פטור על הערשה יתחייב טעמא על הגמר, וכבר כתבתי במק"א, ראה משנת אברהם, ז'. דף ע"ו, נדבר קושיית הפנ"י בשם חתנו ז"ל על מה דאמרינן גמ', אלו הן הלוקין הנא על אשותו, וקיי"ל דאין לוקה ומשלה. כתובות ל"א. והקשה, לפי מה שכתבו בתוס' יצמות נ"ט. נדד תירוצא, דלא מחייב קנס על הערשה, א"כ. ינוח ללוקה על הערשה ומשלה ממוזן על גמר ביאה, וכתבתי דדבר זה אם הערשה והגמר חסונין באין כאחת תליא בפלוגתא התום והריצב"א כתובות ל', ד"ה. לא זריכא, ע"ש. ואם נאמר דהשנו באין כאחת לענין מלקות ותשלומין, נודחי שנקרא באין כאחת דאם פטור על הערשה פטור ממי אגמר, ובכלל לא אדע אם הגמר לעצמו חשוב יותר מחצי שיעור, הגם שהערשה נעממה הוי כל השיעור דהא חייבים על הערשה בכל העריות, אבל שגם הגמר לעצמו, היכי דהערשה הוא נהיתר היי' כמו שיעור שלם להתחייב עליו, הנני מסופק מאד. ומה שאמרו בשנועות י"ח דיש איסור בהפרישה כמו בהכניסה, היינו משום דבהפרישה יש שיעור שלם לא פחות מבהכניסה. ואפילו הערה ופירש ה"ז שיעור שלם.

ומדברי הש"ס בקידושין י', דלויציעא להו תחלת ביאה קונה הו סוף ביאה קונה, נפקא מינא כגון שהערה נה ופשיטה ידה וקבלה קידושין מאחר, משמע דהשאלה היא רק אם מוקודשת לראשון או לשני, אבל אם נאמר דמוקודשת לשני, משום דכל הנועל דעתו על גמר ביאה, כדמסיק שם, מותרת לשני, הגם הראשון גמר זעילתו לאחר קידוש שני, וע"ש, בתוס', דכך מייירי, שהראשון גמר ביאתו וא"כ זיתתה תחתיו, ונע"כ, דאין גמר של הראשון אוסרת משום דהערשה היתה נהיתר.

דהא לא שייך כגון לומר דאין הגמר ביאה אוסרתה משום דהוי בלונג, דהא היא נעממה גרמה וסיבבה להאיסור דמי הזקיקה לקבל קידושין משני בלונג הביאה, אלא ע"כ, דאין בגמר ביאה לאוסרה הואיל וההערשה היתה נהיתר.

ואין להקשות דל"כ, אמאי אמרינן דתחילתה בלונג וסופה ברצון מותרת לנעלה משום דיצירה אלנבה והוי כאילו גם סופה בלונג, הא בלאו הכי אין כגון מה שיאסר אותה, דהא תחילתה בלונג אינו אוסרה מקרא דהיא לא נתפשה, והסוף היינו הגמר בעצמו אינו אוסר, אלא בע"כ, להגמר בלבד ג"כ אוסר, זה אינו, חדל דלונג שנתחלה אינו דבר היתר, אלא לונג רתמנא פטרתי מולנערה לא תעשו דבר, ועוד דס"ד כיון דסופו ברצון יחשז כאילו כולה ברצון, לפיכך אנו זריכים להסבירא דיצרא אלנבה, אבל היכי שהתחילה היא נהיתר גמור ואית זיי מוזה, והתחלה זו היינו הערשה היא עיקר ביאה, דהא חייבין על הערשה כעל ביאה גמורה, איך נאמר שיתחייב על הגמר.

ומש"ם הוריות משמע דרק הדוקים סוגרים דיש שהערשה מותרת, בשלא כדרכה, ועל הגמר חייב, אבל זה שקר דאם לא היי' איסור על ההערשה א"א שיהי' חיוב על הגמר. והוא משום שהשיעור של כל ביאה איסור הוא ההערשה.

וראיתי בהפלאה בקונטרס אחרון ס' ל"ג, ז', נראה שסובר ג"כ כהגאון מקוננא הכ"ל, שיש חיוב על הגמר אפילו כשהערשה היתה נהיתר, שכתב שם ד"ה, על גמר ביאה וכו'. הוא מיימרא דרבא, ומשמע מלשון זה דעיקר הקידושין הם בגמר ביאה לבד, ומי"מ אם קדשה לאחר שהערה נה קודם גמר ביאה הוי קידושין גמורים, תדע דהא ילפינן זרי"פ הנא על יצמות קיחה מעריות לענין הערשה, היי' איכא למיפך לענין גמר ביאה, דהא זעירות חייב ואפילו בגמר ביאה לבד כדליתא בכריתות דר"א מחייב על כל כח וכת, ונהי דלא קיי"ל כוותי' בזה, מי"מ בזה דמחייב על גמר ביאה ליכא מאן דפליג כדליתא בשנועות דף י"ח, ע"ג.

העטרה הייב, וכן נכל פעם שמכניסה, הגם כשהולאה לא הולאה לגמרי היינו שלא פירש מן הערוה לכל זאת מקרי ביאה, ורנן דלא מייחיי יינו דוקא משום דלא היתה ידיעה בין כל כח וכת, אבל כשהיתה לו ידיעה הייב על כל כח וכת, כלומר על הכנסת והולאה העטרה הגם שלא פירש לגמרי, והמאירי סובר דרנן פטרו אפילו היכי שהיתה לו ידיעה, כי כל זמן שלא פירש לגמרי, הגם שהולאה כמעט כל העטרה וזו הכניסה אין זה ביאה לתחייב עליה, אלא הכל ביאה אריכתא היא. וזה שהסביר המאירי טעמיהו דרנן „הואיל ולא פירש” ורק ר”א סובר דהגם דלא פירש חשוב כל כח של הולאה או הכנסה ביאה צפני עמיהו.

נמצאת אומר דלפי פירש”י פליגי רנן ור”א נחזק, היינו אי כחות מחלקים כנו ידיעות או לאו, רנן סברו רק ידיעות מחלקות אבל כחות גרידה אינן מחלקים, ור”א סובר אף כחות מחלקים נלי ידיעות, ולפי פירוש המאירי פליגי נרתת, רנן סברו דנעינן ידיעה וגם פרישה לגמרי, אבל ידיעה בין כח לכח אינה מחלקת, ור”א סובר לא נעינן ידיעה וגם לא נעינן פרישה אלא כח מחלקה, וכח היינו כדפרשתי, ולפי דברי שניהם ואליבא השני הפירושים אינו חייב על הסוף ביאה היינו על מה שמכניס יותר מהעטרה, ולכן שפיר משכחת הא דאמרו בקידושין י כגון שהערה זה והכלל קידושין מאחר דמקודשת לשני, כלומר וגם מותרת לשני אפילו לר”א כיון דסוף כניסה אינה נכלל כח חדש, ואין כאן כח של איסור אשר יאסרה על צעלה.

והנה נעינן הערחה וגמר ביאה מפורש צפיה”מ להרמזים ז”ל צפ”ז דסנהדרין נושנה דהנא על הזכור: מערה נקרא המכניס כל העטרה, והנושמה הוא המכניס כל אבר כלו, אבל הכנסת קלת העטרה הוא כמו שנא דרך אגרים, ואין להולאה שכנת זרע נעינן חיונ העונשין סרך בשום פנים. וכ”ו, ומבאר שאין ענין של גמר ביאה תלוי בהולאה זרע, אלא אפילו אינו פולט ואינו נכניס כל האבר אלא העטרה לבד, זו היא ביאת איסור לעונשין ולכל דבר. וכן כתב הוא ז”ל צפיה”מ להוריות פרק ג’ משנה ח’ אין חייבין על העשה: ועשה שנדה היא כשנתמח צעוד שהוא צל עליה — כי אם נגדל ומנה כשפרסה נדה מיד והוא נקשיו חייב כרת אם הי’ מויד או הטלת אם הי’ שוגג, לפי שהנאה לו ביאתו כביאתו, וכאילו צל על הנדה, אבל ראוי לו שיעמוד על עינו וינטל מתנועות, ונועץ לפרכיו נקרקע עד שתנוח תאוותו, ואם הולאה שכנת זרע אין נצך כלום, שהולאה שכנת זרע נעריית אין מוסקי איסורא ולא גורע ממנו, כמו שביארנו בשנייה סנהדרין, עכ”ל, משמעות לשונו היא, שתי נעינת לפרכיו נקרקע, היינו שאם נכניס האבר יותר, יש בו משום הוספת איסור, כלומר, ולא חיונ הטלת ולא כרת, דאם לא כן, הי’ הרמזים ז”ל אומר: כי אם נגדל ומנה כשפרסה נדה מיד והוא נקשיו, או שלא עמד על עינו ונטל מתנועות, חייב כרת, אלא ע”כ, כמו שפירשתי לעיל דכוונת הגמ’ בשנועות ונועץ לפרכיו נקרקע כדי שלא לעשות איסור של גמר ביאה שאינו אלא כחתי שיעור. וזהו אומר הרמזים, שנפליטת הזרע אין כאן שום איסור.

והגם דנדה ט”ו, תקשה הש”ס: ותיפוק לי’ דהוה צעל קרי, ומשני: כשלא גמר ביאתו, פירוש שלא הזריע, הרי דפליטת הזרע נכלל גמר ביאה, לא קשי’ דכבר נאמר רש”י שם וזהו וכתב דזה דוקא לענין קרי, נעינן עד שזריע ע”ש.

ועלה נדעתי לומר שדבר הגמ’ אם גמר ביאה מחייב הטלת או כרת או לא, תלוי צנוה דאמרינן בקידושין ע”ת. אמר ר’ אשי הלכך כהן הנא על אחותו, זונה משוי לה, חללה לא משוי לה, חזר ונא עליה עשאה חלל. ובמאירי שם הביא יש אומרים שאף צניחה אחת, אם גמר ביאתו עשאה חללה, שמהערה זה עשאה זונה, וכשאמר עשאה חללה, אלא שרבותי פירשו זה, שאם הערה ופירש עשאה זונה וכשאמר וגמר עשאה חללה, אבל שהערה ולא פירש עד שגמר ביאתו לא עשאה חללה זונה. והדברים נראין. עכ”ל ומבאר שיש צוה פלוגתא אם הגמר ביאה שלאחר הערחה חשוב כמו ביאה חדשה.

דינר אלנשה היתה נאסרת הא נאלו הכי המחנם מאנס אותה. ועי’ בחלקת יולד קמא נסוף הספר עק ג’י. ומדברי הרשב”א הנ”ל משמע ג”כ הכי.

אלא דאפילו נאמר דגבי הא דנשבע לגרש או לחלוץ חשוב אונס, אין זה דומה כלל לנ”ד צאלמנה לכ”ג צניחה, דאם זמנים שונים הם, נשעה שנשבע לא ידע ולא חשב שצנועה זו תהי’ לו לאונס, ונדלתי חשב שלא יתחרט משנועתו, ואח”כ, נולדה שני צמחצנתו, והצנועה היא לו לאונס שואנסו ומזיקו לעשות דבר שלא לרצונו, אבל גבי צניחה הלא בין הערחה להגמר לא נולדה שום שני צמחצנתו ורצונו ומה שייך לומר דלונס הוא.

והנה לכאורה עומדת לנגד סברתי פירכא מדברי התוס’ צינומת כ’: ד”ה אטו צניחה שני וכן דברי הר”ן בקידושין י’, שכתב דצניחה נקנית בהערחה והא דאמרינן דאין עשה דינום דוחה ל”ת דאלמנה לא יקח ככ”ג, משום גזירה ביאה ראשונה אטו שני ולא אמרינן גזירה תחילת ביאה אטו סוף ביאה, היינו משום דנעינן להקיס שם לחיוב, וזה הוי רק נגמר ביאה, ע”ש, ולפי הגמ’ מה תקשה הר”ן, הלא אם התחילת ביאה היא צניחה, שוב אין חיונ על הגמר ביאה, ולא שייך לומר גזירה תחילת ביאה אטו סוף ביאה.

אלא דגם ונאלו אין שום סתירה, דהא איסור דאורייתא כעין חזי שיעור נודלתי י, שפיר שייך לומר גזרינן אטו סוף ביאה, ואני רק לצרר צנתי שאין כאן חיונ חטאת וממילא אין כאן קושיית הגאון ונקינתה מהא דפסחים, דהתם נעינן חיונ חטאת מיייר.

ועוד דהאי גבי אלמנה לכ”ג, שהרי מניח עמנו לכתחילה לדי איסור, דהא יודע ומראש שיצרו ילבישו ויגמור, ואז גם יש איסור על הערחה, ושוב לא שייך לומר דהערחה היא צניחה אבל גבי הא דפסחים, יצמתו נדה, דמייירי בשוגג דלא ידע שהיא נדה והערחה היתה צניחה גמור, לא שייך לומר דיתחייב על הגמור ככ”ג.

אמנם צנוה שכתנתי דאין חיונ נגמר ביאה, וסברתי דהחיונ הוא הערחה, ומה שמכניס האבר יותר מכדי הערחה הוא כאוכל חלץ יותר מהשיעור, יש לעינן מדברי רש”י יצמות ל”ד, ד”ה. תלתין ותרתינן הווינן, לר”א דמחייב אשתי ביאות בהעלם אחד, ע”כ שנתת לי’ נמי צניחה אחת כמה חיונן, דכל כח וכת הנאה של ביאה צפני עמיהו היא, ולרנן הוא דלא מחייב אלא אחת משום דכולן בהעלם אחת הן, ונשתי ביאות נמי לא הוי מחייב אלא חדא. אבל אי הוי ידיעה בין כח לכח הוי מחייב אכל חד וחד, כדתנן בשנועות, הי’ משמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי, ופרש מיד חייב, שיצאתו הנאה לו כביאתו, ולר’ אליעזר דאמר צניחה מחלקות, אית לי נמי כחות מחלקן. וכ”ו ע”ש. ומבאר מדברי רש”י אלו, שאלמתי הי’ צמחצנות שתי ידיעה בין כח וכת גם רנן יחייבו על כל כח וכת, משום דכל כח היא הנאה של ביאה צפני עמיהו, ואח”כ, הגמר של ביאה הוא ג”כ כח צפני עמיהו, ונמקום שאינו חייב על הערחה משום דטרוד צמחה, שפיר יש לחייבו על הגמר, ולדברי הסוצרים שאין שום מנהו צמחה בהגמר כקושיית החלקת יולד הנ”ל.

אולם בהמאירי שם מפרש דלא כרש”י, והלשונות צנתי: והא צניחה אחת אע”פ שהיתה לו ידיעה בין כח לכח אין כחות מחלקים, הואיל ולא פירש. עכ”ל ומבאר דרנן אינן מחייבים על כל כח וכת הגם שהיתה לו ידיעה צנתיים, משום שלא פירש, כלומר והשנו חדא צניחה, ורק ר”א סובר סברא זו דכל כח הוי הנאה של ביאה צפני עמיהו.

ומדברי המאירי הגמ’ יש ללמוד שצין לפי פירש”י וצין לפירוש של המאירי, הפשט נכל כח וכת אינו מה שמכניס יותר מכדי הערחה, היינו יותר מהכנסת העטרה, אלא הפירוש הוא שנכל פעם שמכניס או שמוציא העטרה זה הוא הכת, יש כח צמחצנתו ויש כח בהולאה, אבל צכוון אין המדובר אלא עד כדי עטרה ומה שמכניס יותר מכדי הערחה אין נכלל כח. ופלוגתת רש”י והמאירי, הוא רק שרש”י סובר דנכל פעם שהוא מוציא את

חייבת. ע"ש, משפחת לשונם ומשמע דרך צמנות, היינו נעשיות שווה הענד לאשה, דל"כ היו להו לפרע רבוקתא יתירא דמוהר על כל הלאווין שנתורה כישראל. ולאידך גיסא, מפורש בתוס' גדה מ"ו. ד"ה. מסר להו לערני, דענד כעני מותר נלשת עכ"ס ולא גזרו עליו משום נאג"א, אע"ג דאיסור גדה ואלשת איש דלורייתא איך שפיר צענד. וכ"ו. מנזאר דענד מוהר על איסור גדה, הגם שהו ל"ת. משמע שהוקש לאשה על ידי הלימוד דלל לה, לכל איסורים ועונשים ולא לענין עשה צלנד. ובפני יהושע גיטין צפרק השולח כתב בפשיטות דענד הוקש לאשה לכל דבר הו לענין עשה וכן לענין ל"ת. ע"ש.

ומקושיית הגמ', שם צ"ק פ"ח חלה מעתה לרצון יהא ענד כשר לעדות, דכתיב הנה עד שקר העד שקר ענה בלחיו, משמע דענד מוהר על לא תענה צרעך עד שקר, דל"כ, איך יקשו, דענד יהא כשר להעיד, הלא אינו מוהר כלל שלא להעיד שקר, והלא לא הו עדות שאתה יכול להזימו, דלפילו יתום לא יענש כי אינו מוהר, וקשה לומר, דקושיית הגמ', היא דאפשר צהזמה משום דהאי קראל כתיב גבי ועשיתם לו כאשר זמם, כלומר, דגילתה התורה, דמי שהוא אחיו צמנות עושים זו דין הזמה, דסוף כל סוף יקשה איך יענש על ההזמה צלל אינו מוהר על לא תענה, ולזהרה דעדים זוממים היא מלל תענה, ובע"כ, שהעד מוהר על לא תענה, וממילא מסתבר דמוהר על כל לאוין שצמנות, דמז שאל, וכן הוא משמעות הגמ', בגיטין ל"ח. אשכחן ככרי לנכרי, ומכרי ישראל מלל. פירש"י כגון ענד זה דשייך צמנות, עכ"ל. הרי דהש"ס קראל ישראל ממש.

וראייתו צמנה למלך הלכ' ונלכיס פי"ו, צסוף הדגור ודע שמה שתרנו התוס', מוסגר, שהציג דברי התוס' הכ"ל צ"ק דכי גמרינן לה לה מתשה היינו רק להיבין לכל הפחות צמה שאלה חייבת ללל לא לגרעו מליש ולעשותו כאלה, והציג צמם ספר יום תרועה דלפילו צמנות שהשקם פטורות, שאל מטעם מל"ע שהזמן גרמא, חלל מטעם אחר, כגון פרי ורני, שאינה זמ"ג. חלל דאשה פטורה משום שאין דרך אשה לכנוש ולא איך לגנה לכנושו. עזדים חייבים צמה, ולא איך לומר דגמרינן לה לה מלשה, דליפתח זו היא רק להחמיר ולא להקל על ענד. והמ"ל ז"ל מציא ראי' לדבריו מגל תשחית ומגל תקיף, דנשים אינן מוהרות עליהן כדליתא בקידושין, והענד מוהר על כל תשחית וכל תקיף, כדליתא צמנות הלכ' עכ"ס י"ג-צ ע"ש.

ואני לא ידעתי אמאי לא הציג ראי' לדברי היום תרועה ממוס' צמקומו שם, שכתבו צד"ה. שכן אין צמילה, י"ח, דלון אשה מצווה למול את צנה, חלל הענד מחויב למול את צנו, א"כ מפורש דלל ילפינן לה לה מלשה להקל עליו דל"כ, יהא ענד פטור למול את צנו כשם שאלה פטורה ממול את צנה. חלל צכל אופן, המנזאר מדברי המ"ל שם דענד חייב צכל הל"ת שצמורה כשם שאלה חייבת.

ובבבזרי אנו לחגיגה, צריש צצני מולאים, מפלפל ג"כ צנה, והקשה על הרמז"ם הכ"ל דמחייב ענד אהקפה והשחתה משום דלינו דומה לאשה צמה שיש לו זקן, דמחי צכך הא כיון דל"א לן למיתי לחינוצ צהל גו"ש דלה לה מלשה, ממילא קאי צצוקה פטורה כמו כל צני צת, ומג"ל לחייבו. והניט צקושיאל. ומדבריו צשמע דס"ל, דצעמם הענד יש לו דין של צן צת, וחוקי תושבין לא נלמרו לעזדים, דל"כ, לא קשיא כלל קושייתו. וע"ש צקוטרס האחרון, שהציג דברי המשנה לנלך הכ"ל.

ולפ"ע ד' נראה דהרמז"ם ז"ל כתב דין זה של ענד צהקפה, צדיני ע"ז, וכמו שכתב שם דהטעם שאלסה תורה הקפה והשחתה מפני שצך היו נוהגים ענדי ע"ז, ול"כ הוא מללל דע"ז, ואלפילו גר תושב צמי מונה על זה. וכן צמי ענד, דמי גרע מנר תושב שקבל עליו שלא לענד ע"ז. ולא איך להקשות דל"כ, צני צה צמי מלוים על ע"ז, דגצי צני צה הרמז"ם כתב רק האיסורים צצ"ל מהרג עליהם, וכלן כתב הרמז"ם דצרים האסורים מללל דע"ז, וזה שייך רק צענד, דלדורו צהרנו ללל לעשות דבר איסור הגם שאין מהרג עליו.

גם מ"ש צספר חלקת יואצ הכ"ל צמם היס של צלמה צצמות צבלים לא איך יצ"ח אלצנסי, אין לי קעת הספר י"ש לעיין צו, חלל צרור שאפילו נלמור שם כן, אין זה לשיטת התוס', דהל מפורש צתוס' צבעות י"ז : ד"ה. אי צת"ת, דלע"פ שפורש צמוצי, ופרישה זו אסורה, לכל זהת חשצינן ל"י צב מידיעתו, דליתא יצ"ח אלצנסי ע"ש וחל על הפרישה אמרינן אימל יצ"ח אלצנסי כל שכן דלמרינן כן על הגמ' וד"כ, מה מוקשה הגלון הכ"ל על שיטת התוס' צצמות כ', הכ"ל צעעה דשיטת התוס' הוא דלמרינן צליש יצ"ח אלצנסי.

אם עבד כעני חייב על כל ל"ת שבתורה ?

ובעמרי צצנר הכ"ל, היינו צצצרת הר"ן ז"ל דחייב של לעולם צמה טענדורו הוא מוקשר עם הללו של לא תחנס. עולה צלצי לצצר מה הוא מהות דיוו של ענד כעני, הלל גצי גר תושב אין כלן איסור של לא תחנס, דרצנל מלוה להחיותו כמו שחמור גר תושב וחי עמד, וגצי נבלה הקדימה התורה תניה לגר למכירה לנכרי, והלה גר תושב אינו מחוייב צמנות של ישראל צכל, רק זה שמקבל עליו ז' מצות צצני נח — ועי' צספרי משהי אצרהש ח"צ. שהארכתי צצינאר הענייטם — חולם ענד מחוייב צמנות כאלה דגמרינן לה לה מלשה, ולמה יגרע הענד מנר תושב, דלגר תושב מלוה להחיותו ולענד יהי' אסור ליתן מתנת חנס.

ובכלל הדבר צריך לצהירות צנוגע למהותו של ענד, חלמנס ידענו דשפתה ממשל צצנה, כדליתא צצנה ז' גצי שפתה של ר"ג, וגם מטמח צצילה, ע' צצמות ע"ד, וגם ענדים ומטמח' צנגעים וצספרי פרת מטות, וכן צצסי עה"ת, כל הורג צפס תחטעלו — חלס וצצבים, מה חלס צני צרית אף עצבים כשיכנסו לצרית ויטמלו צרבים הלה, ע"ש וצדולי אין הכוונה לענד משוחרר דלל ישראל גמור הוא ולא צריך קרא, חלל ע"כ, לענד מהול צל חכותו לצרות טווחלה והזהר. ועי' צציר ס"ח, חלל כל זה אינו מחיחם לענין עונשים, ועי' צצמנ"ס הלכ' איסורי צילה י"ג-י"ח, הענדים שהטעילו חותם לשם ענדות וקבלו עליהם מצות שהענדים חייבים צמם, ינלו מכלל עכ"ס וכלל ישראל לא צל, וכן מחלק הרמז"ם ז"ל צהלכות רווח, דגר תושב שהרג את ישראל צצנר נהרג, וכשהרג את הענד צצונג, גולה. ע"ש. אי"כ, עדיין הצנר צריך לצהירות מהו הפירוש שלכלל ישראל לא צל, דאפשר שוכיון שינלו מכלל עכ"ס. דייס לגמרי כאלה, וכשם שאלה מוהרה על כל עונשין צצתורה כליש מהקינח דר' יושה, וחייבת צכל מצות עשה מלנד צעשה שהזמן גרמא, כן הענד מחוייב צכל מ"ע שאין הזמן גרמא, וגם מוהר צכל ל"ת שצתורה כמו הלשה, או שחל לא ילפינן לה לה מלשה חלל לענין לחייבו צעשה חלל צנוגע לעונשין אין הענד מוהר יותר מלשר צני צת, חולי שלכלל ישראל עוד לא צל, וצמנ"ס וצ"ע, כתוב סתם שהוא מחוייב צמנות כאלה, וכן צצנינך, חלל חס מוהר גס על עצרות כישראלית אינו מנזאר.

ובירושלמי צצמות י"ח, סוף הלכה צ'. ענד צנל על חנו חייב טחלל, חלמרת אליהם לצרות ענדים, או נלמר להלצינן אית חמרת, וכ"ו ומפרש שם הפני משה, דהוא לצון איציעיל חס נלמר דענד חייב טחלל על עריות, דחלמרת אליהם כתיב צפרשת קרצנות ודרשינן לצרות ענדים, וצנה צכלל טחלל על עריות, או נלמר דצתורה רצנה ענדים דוקל לשאר טחללות כגון חלז וכיונל צו, חלל לא לעריות, ע"ש, מנזאר מדבריו, דענד מוהר על חללז ועל כל שאר איסורים.

אולם הקרנן עדה חנסה שם : או נלמר למיתה ולא לחלבים, כלומר, דאפשר דענדים צצרנו רק למיתה על העריות ולא לקרנן. ע"ש. ולצבריו אין ראי' מהירושלמי הכ"ל כלל דענד מוהר על שאר עצרות, ועריות שחי דליתרני, ועונשו רק מיתה, וחינו מתכסר צחללל כישראל.

וחנה צצק פ"ח. ורצנן, אחיו הוא צצמות, פיר' רש"י כל מונה שאלה חייבת צה ענד חייב צה דגמר לה לה מלשה, וכן צתוס' שם ד"ה. יהא ענד כשר לעדות : דכי גמרינן לה לה מלשה היינו להחמיר על הענד לעשותו כישראל לכל הפחות צצמות שהלשה

דל"כ מה "אפילו" ולפי דבריו עבד מהול אינו מצווה על השבת. ואפשר שטעות הדפוס הוא בהספר הכ"ל ונרדף להגיה עבדים התושבים. וקרו. לודאי הוא שיש כאן טעות הדפוס, דל"כ למה כתב ולא? למחות, "לשפחות גויות" ה" לו לומר סתם שפחות, נכדי לכלול אפילו זו שיגאה מכלל גויי ולכלל ישראלית לא נגאה.

והאמנם כי נדברי הרמב"ן הכ"ל יש לעיין, שכתב הוא ז': אמרו כי וגרך אשר בשעריך על דרך הפשע גר נדק, והוא חייב כמונו בשביתה, וינפש בן אמתך והגר לרבות גר תושב הערל, ורלונס שיהי' המוחזר תחלה הגר הנימול שחייב כמונו — כוונתו דקרא לעשרת הדברות ניתרו מדבר על העבד והגר הנימולים שחייבים מזה עצמם נשמירת שבת והזהרה על עשיית מלאכה והכתוב השני נפרשת משפטים לרבות הערל, ולפיכך הוקש לנהמה שאמר למען ינוח שורך וממורך וינפש בן אמתך והגר, לנו בשביתה כלם נשוא שלא יעשו לנו, ויעשו כרלונס לעצמם. וכן יהיו העבד והגר המוכרים נעשרת הדברות שוים וחייבים בכל דין השבת כמונו, כמו שאמר למען ינוח עבדך ואמתך כמורך, נדברות אחרונות. עכ"ל.

ורברין הקדושים נריכים ניאור, הא קשה איך נאמר שהמקרא של דברות ראשונות נא להשוות עבד מהול וגר נדק, כלומר, שחייבים על השבת לעצמם ולא מנדב, הלא נאורות מקרא כתיב: עבדך ואמתך ובהמתך וגרך אשר בשעריך, והלא הנהמה אינה מצווה לעצמה על השבת, אלא הגויי הוא מנדבו שאנחנו לא נעבדו זה ציוס השבת, וא"כ, מה זה הרמב"ן ז"ל מביא רא"י שבדברות אחרונות הוקש העבד והגר לנהמה, לפיכך הכוונה צ"כ, על עבד וגר שאינם מהולים, הלא גם נדברות הראשונות כתיב ובהמתך בין ואמתך וגרך. אולם נאונות הדברים נרורים, דהנה הרמב"ם ז"ל כתב נפרק כ' מהלכ' שבת: אסור להוליח משא על הנהמה שבת שנאמר למען ינוח שורך וממורך וכל נהמתך וכ"ו, ואם הוליח על הנהמה אע"פ שהוא מצווה על שביתה אינו לוקה לפי שאיסורו נא מכלל עשה, לפיכך המחמר אחר נהמתו נשבת וה"י עלי' משא פטור, והלא לאו מפורש נהמה: לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ונתך ועבדך ואמתך ובהמתך (הכוונה למקרא דדברות הראשונות) שלא יחריש זה וכיונא נחרישה, ומנא לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין ואין לוקין עליו. עכ"ל. ופירש שם הה"מ, דהאי ובהמתך כולל שני דברים אחת החרישה ואחת מחמר, וע"כ כיון שניתן לאזהרת מיתת נ"ד נחרישה גם אף המחמר שאין זו מיתת נ"ד אינו לוקה.

והרמב"ן ז"ל נספר המצות שורש י"ד הקשה על הרמב"ם ממתני' דיש חורש תלם אחד וחייבין עליו מזהם שמונה לאוין, החורש נשור וממור וכ"ו ונשיעית וניו"ט, והא נשיעית וניו"ט לא כתיב ובהמתך ואפ"ה חייב אחרשה, אלא על כרתך. דחרישה לא נעיק קרא, דזה הוא מלאכת אדם לגמרי, הגם שאין אדם יכול לחרוש בלעדי הנהמה, לכל זאת נמשנת הנהמה לא יותר כגדון ניד החוץ, וקרא נבהמתך דעשרת הדברות לא נגרך לאסור חרישה, אלא הכתוב נא לאסור מחמר נד. ע"ש.

והנה לפ"ז, לא מיעיח לשיטת הרמב"ם ז"ל דקרא ובהמתך שנעשרת הדברות נא לאסור חרישה, דאין כאן שום קשיא על הרמב"ן הכ"ל, דהא הקרא שפיר מדבר רק נענינים שהלדס הישראלי מוחזר עליהם, דהיינו שלא יורשו, וכן יורה לנו שלא יעשו הגר נדק וכן העבד הנימול מלאכה נשבת, אלא אפילו לשיטת הרמב"ן ז"ל שנספר המצות הכ"ל, דבהמתך אחי לאסור מחמר, גם כן לא קשה כלל, דגם מחמר אינו אסור מלחא דשביתה נהמה, כלומר שהכוונה היא שהנהמה תנוח ציוס השבת, דהא שיטת רוב הפוסקים הוא דאיסור מחמר הוא גם נהמת עכו"ם, ע' ר"ן סוף פ"ק דע"ז, ונפרק מי שהשחיד, אלא הוא מלחא לדאס המחמר, וא"כ, כל המקרא מדבר באופן אחד מאלדס נד חיו. ומנך ונתך המוכרים נאונות כתוב, הגם שקאי על הקטנים העושים על דעת אציהם, והם נעצמם אינם נני חיוג של שמירת שבת, לא קשה דהקדוק שדקדקו נדברי הרמב"ן ז"ל הוא רק על ניב נהמתך הכתוב בין עבדך ואמתך ונין הגר.

אולם נש"ם כריתות ט' לא משמע כן, דאמרינן התם: ר"ש. אומר אחד גר תושב ואחד עבד כוכבים. עבד ואמה התושבים עושין מלאכה נשבת לעצמן כישראל נחול. ואמרינן התם דהלכה כר"ש. הרי דעבד ואמה אינם מצויים על לא תעשה כל מלאכה, ואי אמרת דגם על הלאוין מצוים כנשים אחתי מותר להם לעשות מלאכה לעצמן, הלא אשה מזהרת על מלאכת שבת כאיש. ועוד, אם נאמר דעבד מוחזר על השבת, למה לן קרא למען, ינוח עבדך ואמתך, דמיירי בעבד מהול, כדאיתא נצטמות מ"ת, הלא העבד נעצמו מצווה על שמירת שבת, ונע"כ דעבד אינו מצווה על השבת, לכן אסרה התורה להאדון שיווה לעבדו לעשות מלאכה, וא"כ האיסור מלחא דאדון, כמו שאדם מצווה על שביתה נהמתו, וכמו שמונה על שביתה נניו הקטנים העושים מלאכה לדעת אציו כדאיתא נשבת קכ"א.

שיטת הרמב"ן ז"ל, בעבר כנעני.

והרמב"ן ז"ל עה"ת נפרשת יתרו כ"ט, כתב נהה"ד ח"ל: הזהירו נשבת שלא יעשו הננים קטנים מלאכה לדעתנו, ונרלונו. ועבדך ואמתך העבדים שחלו ונצלו שחייבין בכל דיני השבת כישראל, כמו שאמר נמשנה תורה למען ינוח עבדך ואמתך כמורך. והלו חייבין בכל המצות כנשים כמו שפורש נדברי נרבותנו, וראוי ה"י שיהיר להם נעצמם כי הם עצמם מצויים נשבת, אכל דבר הכתוב עמונו, מפני שהעבדים נרשותינו לומר שבשבתם עלינו, ואם לא נמנעו אנחנו נעשים עליהם, ועוד נעבור ששם ישראל ידבר אלוקים בכל עשרת הדברות. עכ"ל.

מבואר מדברי הרמב"ן אלה, שנאמת העבד מצווה בכל המצות הן נעשין שאין הזמן נרמא, ונכל הלא תעשיג, וזה שיוותה התורה אונות על העבדים ולא את העבדים נעצמם, הוא זו יתר המוטל עלינו, שנמנע אונם מלחלל את השבת, והאיל שהם נדיינו. ומה שהזכיר הרמב"ן: כמו שפורש נדברי נרבותנו, נודאי כוונתו למה דאמרינן דגמרינן לה לה מלשה, וממילא כל החייבים של אשה מוטלים על עבד, וכדברי הרמב"ן הכ"ל מנאר נש"ם נצטמות מ"ת. וגם נמכילחא נשפטים כ"ג, ו"ב, דקרא: למען ינוח שורך וממורך וינפש בן אמתך והגר, קאי על עבד שאינו מהול הנקרא בן אמתך, והגר זה תושב, כלומר, בן אמתך היינו עבד שאינו מהול שווה הוא נדיני שבת לגר תושב, אכל עבדך ואמתך המוכרים נפרשת יתרו נעשרת הדברות, היינו עבד מהול לשם נעדות, וזה מחויב נשמירת שבת כישראל גמור, ואולי יפרש הרמב"ן ז"ל וכן הרמב"ם ז"ל הכ"ל, דהא דאמר נכריתות דעבד ואמה "התושבים" עושין מלאכה לעצמן נשבת כישראל נחול, היינו עבדים שאינם מהולים, לפיכך הוסיפו נגמ' ניב, "תושבים" ועי' גיטין ל"ז: מה שדרשו על: וגם מצוי התושבים הגרים עמכם. שז נמלתי נרקה הלכ' שבת פ' נ"א. שכתב: ונרך לגרש הגוי מנינו עבד יעשה מלאכה נציתו, נצטמות נפרק החולן, וינפש בן אמתך נעבד ערל הכתוב מדבר, אכל נציתם עושים מלאכה, כדאמר נפ"נ נכריתות (ד"ט) עבד ואמה עושים מלאכה לעצמם נשבת. עכ"ל, הרי מפורש דהש"ם כריתות הכ"ל קאי על עבד ערל, וכן משמע מדברי הרמב"ן נתורת האדם שהנחתי לקמן, ונפמ"ג לאו"ח סימן ד"ש. כתב ג"כ. דעבד שאינו מהול נקרא עבד תושב.

אולם ראיתי נספר שו"ת מהר"ם ניר נרוך ז"ל סימן תקנ"ט. שכתב ולמורי הישר נראה להביא רא"י דודאי אסור לומר לגוי מצעוד יוס עשה מלאכה זו נשבת, דגרסינן נצטמות מ"ת. וינפש בן אמתך והגר זה גר תושב, ומקשינן דאמר פ' ד' מחוסרי כפרה (ט. ע"א) ר' שמעון אומר א' גר תושב ואחד עבד, ואפילו התושבים" עושין מלאכה לעצמן כישראל נחול, ופסיק כוותי. וי"ל דהתם מיירי נעושה מלאכה לעצמו, והכא מיירי נעושה מלאכה לישראל לאסור, מכאן מוכיח דא"ל למחות לשפחות גויות שבושות מלאכתן נצית ישראל, אכל אם עושות מלאכתינו אסור, ויש למחות נידים, כל שכן שאסור לומר לו עשה מלאכתי נשבת. עכ"ל.

מבואר דמהר"ם ניר נרוך מפרש, או שה"י מנסח כן נש"ם כריתות, "ואחד עבדים אפילו התושבים" כלומר, מהולים,

לנתוקת, וכי משום קורבנה נאסרו אלו, שהיא אלו מרוחקים, וכל עושים שנתורה הרי הן מזהרות בישראל הנקנות, עכ"ל, נראה כוונת הראב"ד, שהנקבות בישראל מזהרות על כל העושין שנתורה כמו הזכרים, והוא מהקישא דר' יונה, דהשוה הכתוב איש ואשה לכל עושים שנתורה, ור"כ, גם העבדים מזהרים על כל העושים, דגמרינן לה לה מאשה. ובעל מגדל עוה אס כתב לתרץ דברי הרמב"ם ז"ל: ואני אומר ונהלתי מראות קוביות העושין על זה הענין, ולתמיהה אטו מטעם השואלת נקבות הקישה לעבדים זאלו זכאן או נריש פרק הגשרפין קיימינן, והלא בכל מקום שהוקשו נשים ועבדים לענין מנות עשה הוא זלגד, אזל בכל אחר עבירות לא הוקשו, וזה ידוע לכל, וכ"ו.

ורברי בעל מגדל עוה אינם מוציאים, דאם דעתו דעבד אינו זכאל ישראל לענין ל"ת, א"כ, אחתי יתחייב מיתה דוקא על עריות אלו, ועוד היך יעלה על דעת שעבד יפטר על כל עבירות שנתורה, א"כ הותרה הרגועה ויהרוג ויחמוס ויגזול זלי שום עוגש, ועי' נפתיחה כוללת להפמ"ג. סוף חלק ג', שכתב דאפילו למאן דסובר דסומא פטור מן הנוטות, היינו דוקא מעשין אזל מזהר על כל לא תעשו, ע"ש. ועוד אפילו נאמר שאינו זכאל ישראל, אזל מיי גרע מעכו"ם דנהרגין על הזכר ועל הנחמה, כדליתא בסנהדרין כ"ח. ודנק ולא זכור, והיו לבשר אחד, מיי שנעשין זכר אחד יאלו נחמה ותי' שאין נעשין זכר אחד, והציאו הרמב"ם ז"ל להלכה.

ובאם ראונו של בעל מגדל עוה זדוקא לייבז אפילו זדרך רחוק, מוטב הי' לו לומר שכוונת הרמב"ם, להשמיענו דהנחמה נהרגת, ומחמת קלון דעבד, דהגם שהיא פלוגתא זכ"ק פ"ז אס יש לעבדים זושת, ועי' נדה מ"ז, הנאחתי כמה פעמים זביעורי זה, לכל זאת הנחמה נהרגת, ועי' סנהדרין כ"ח. ולפע"ד. נראה שהבעל מגדל עוה. עבר אחר לשון הש"ס זנמות ז"ל. עבד דלאו זכר מנות, וכן הוא לשון הש"ס זנמות ז"ל. עבד דלאו זכר מנות, אולם עי' זרש"י זמ"ג, אס שמפרש דדוקא לענין שאלל ומשאלל אינו זכר דין, מפני שאין לו כלום, חמוס זנמות אס א"א לפרש זכר האופן, ע"ש.

דיוצא ומזכריו דזכריו לדעת זכרה הענין. נחלקו גדולי העולם, דזה זכר דלעת הראב"ד ז"ל מפורש דעבד מזהר על כל עושים שנתורה, ולדעת המגדל עוה אין הקדש של עבד לאשה אלא לענין מנות עשה זלגד, ואפשר שכן הוא גם דעת הרמב"ם, לכל הפחות הבעל מגדל עוה מפרש שכן דעת הרמב"ם ז"ל, ולפלא על המ"ז הני"ל, שכתב זנפיות דעבד מזהר על כל העושין שנתורה, ולא הזכיר כלל שאין הדבר פשוט כל כך.

והנה הרמב"ם ז"ל כתב זנפיה מהלכות ערכין, הלכה י"ז, וכן האומר ראש עבד זה או לב חמור זה הקדש למזנת, או שאמר ראשי הקדש למזנת, אינו חייב אלא זדמי ראשו, ורוחין כמה ישווה איתו אצר אילו הי' ממכר ויציא זדמיו קרנן. וזה שאבט הראב"ד ז"ל: וכי מה ישווה האדם כלאר יסור ראשו, ואפילו לכלבים אינו ראוי, שהרי אסור בהנאה הוא. עכ"ו. וכתב עי' זכסוף משנה: אינו לא הי' קשה אלא מעבד, הוה ונתרנין דעבד שלא קבל עליו מנות עסקינן, דעכו"ם הוא ואינו אסור בהנאה אלא ישראל דומי דמרים פיר' דגמרינן והמת שם מרים, שם אס מע"ע, דמת אסור בהנאה, אזל מזכאל נהדי' ראשי הקדש, אי אפשר לתרץ כן. ע"ש.

ואילו לא הי' קשה אלא מעבד, הי' מקום לוותר, דלדקו זכרי בעל מגדל עוה הכ"ל דעבד לא איתקש לאשה אלא לענין מנות עשה זלגד ולא לל"ת, לכן הגם דמת אשה אסור בהנאה מנ"ש דסם אס, אזל עבד שאינו זנתורת ישראל אינו אסור בהנאה והרי הוא לענין זה כעכו"ם, ומה שהשיג עליו הראב"ד ז"ל, מפני שהראב"ד לשיטתו זהלכ' איסורי זיאה, י"ד י"ח, הכ"ל דעבד איתקש לאשה הן לעשות והן ללא תעשות. ונלמת מפורש זנתוס ז"ק דף י" ד"ה. שהשור חייב וכ"ו דהא דליתערך לדרשת שור ולא אדם, תיפוק ליי' מיי שהמת שלו, ומת אסור בהנאה דדרשין ג"ש אס אס. דליתערך דרשת שור ולא אדם לעבד ולעכו"ם הקטיו לישראל שפאל לזכר, דהסוא שרי בהנאה, ע"ש הרי מפורש

ומה שלא זכיתי להנין זכרי הרמב"ן הכ"ל זפרשת יתרו, הוא, שלפי זכריו הק', המקרא של עשרת הדברות מדבר זעבד מהול והוא חייב זכל האיסור'ס שנתורה כישראל גמור, והמקרא זפרשת משפטים, כ"ג י"ג, וינפש זן אמתך והגב, מדבר זעבד שאינו מהול, שמתר לו לעשות מלאכה לעמו, ורק האיסור הוא על ישראל שלא יכתו לעשות מלאכה זעמו. ככ"ל. וקשה ליי מדברי הרמב"ן עמו זנספר תורת האדם, עיני ההואלה דף כ"ב, דפוס ווארשא, שהציא זכרי זעל הלכות ז"ל שכתב: עבדים זישראל אסור להון למיקצר מיתיא זיו"ט ראשון, דאמר זכר יתעסקו זו עממין, ומתי עממין ארמיים. אזל עבדים לענין מלאכה זשנת וי"ט איתקש למרייהו, דכתבי לא תעשה כל מלאכה אמה וזכך ועבדך ולמתך, כל מלאכה דאסור ליי למרי' למעבד אסור ליי למעבד, ותי קברו מחיין להו. ע"כ זכריו. של זעל הלכות ז"ל. ועל זה כתב הרמב"ן ז"ל: הוציא זכר זה ממה שהמרו זפרק החולין (זינות מ"ח) ויינפש זן אמתך, זעבד ערל הכתוב מדבר, אמה אומר זעבד ערל או אינו אלא זעבד מהול, כשהוא אומר למען ימוה עבדך ולמתך כמוד, הרי עבד מהול אומר, הא מה אינו מקיים ויינפש זן אמתך זעבד ערל הכתוב מדבר. אלא מיהו לא כל מלאכה אסורה להס, ולא איתקש למרייהו אלא לזורך ישראל זלגד, דליתמר זפרק ד' ונחוסרי זפרה, זכריות ט', עבד ואמה השושנין עושין מלאכה זשנת לעמון כישראל זחול, ואמר זכר אינו זכר גרשום אומר זכר אלא זכר אהבה הלכה זכר' שמעון, והיינו עבד ערל שהזכר זפרק החולין, וזיורת הכתוב הוא זיהו אסורין זעשיית מלאכה לזורך ישראל, אלאו זשאר ארמיים אמירה שלהם זנות, והלכך קצורת המת הזה לזורך ישראל הוא ואסור על יום זכרי זעל הלכות ע"ש.

ולא זכיתי להנין, הא הבעל הלכות מדבר מעבדים מהולים, דהא זפירוש אומר דעבדים איתקש למריהו, דכתבי לא תעשה כל מלאכה אמה וזכך ועבדך ולמתך. ומקרא זה הוא מפורש זכריות הראשונות, ולפי זכריו של הרמב"ן ז"ל זפרשת יתרו מקרא זה מדבר מעבדים מהולים, ור"כ, שפיר כתב זעל הלכות: כל מלאכה דאסור ליי למריה למעבד אסור ליי למעבד, כלומר, לא מלתא דזעליו, אלא מלתא דדי' של העבד זעמו, כי הוא מזהוה שלא לעשות שום מלאכה זשנת זכסם שזדונו מזהו, ואס הנין הרמב"ן ז"ל ונתוך זכריו של זעל הלכות, שהמדובר הוא מעבד שאינו מהול, הי' לו לחלוק על זעל הלכות זענין המקרא שהציא זעל הלכות, והיי' לו לומר שמוקרא זה שהציא זעל הלכות אינו מתיחס להעבד המדובר מונע, כי המקרא זה קאי על עבד מהול שדינו לענין שנת ישראל גמור, והרמב"ן ז"ל לא חלק על זעל הלכות זכרה, אלא שכתב שזה"ו. הוציא דינו מהא זינמות, דוינפש זן אמתך. והלא מקרא זה מדבר רק זעבד שאינו מהול. והנה"ו הציא המקרא דעשרת הדברות של זפרשת יתרו זמשמעו זעבד מהול.

גם זמה שחלק אס הרמב"ן על הנה"ו, וכתב: ומ"מ לא נתברר ליי מנין לזעל הלכות, שהיי' יו"ט זכשנת לענין איסור מלאכה זעבדים, שאני אומר כיון דזיורת הכתוב הוא זשנת אין ללמוד מחמו יו"ט, שאין זנין קל מחמור להחמיר עליו, וכ"ו. זה תינה אס המדובר מעבד שאינו מהול, אז שפיר הוא זיורת הכתוב זשנת, שלא נימו לאותם עבדים שאינם מהולים לעשות מלאכה לזכרנו, אזל אס המדובר מעבד מהול, כמו שהציא הנה"ו, מקרא דעשרת הדברות הראשונות, אין זה משום זיורת הכתוב, אלא העבד הזה מחויב זשמירת כל חוקי תוה"ק מזד מהותן הישראלי, כמו שכתב הרמב"ן ז"ל זעמו זפרשת יתרו, ור"כ אין חילוק זין שנת ליו"ט, ואסור לו לעשות מלאכה זיו"ט כשאר לאוין שנתורה שהעבד מהול מזהר עליהם.

שיטת הרמב"ם והראב"ד ז"ל ופירושו של בעל מגדל עוה בנוגע לעבד כנעני:

אולם הרמב"ם ז"ל זהלכ' איסורי זיאה, י"ד, י"ח, כתב: ויראה ליי שאס זא העבד על הזכר וזמה יהרגו, שאיסור שתי עריות אלו שווה זכל האדם. וכתב עליו הראב"ד ז"ל, לא זריך אפילו

צא. ראוּבן שהוציא שם רע על צדיק ומתהלל שם שמים שבאמינים ובא ראוּבן וביקש מחילה משמעון ומחל לו צריך ראוּבן לומר שקר דברתי עליו ואם כבר הלכו השומעים למדינת הים אין לו לראובן מחילה עולמית ומועיל לו שחמל מלנקום

משנת אברהם

דלה לה, לכל זאת לא מוקשין לענין זה עזב לאשה שלא יכפנו האדון כשם שאין הנצל כופה את אשתו, כדמשיני שם צירושלמי, דכתיב כי נור חלקיו על ראשו, את שאין לו אדון אחר יצא עבד שיש לו אדון אחר. ע"ש.

א"ר דנאמת צירושלמי מוניה א"ר הא דמירות חלה על העבדים הוא דנר תורה, או חיהה אלא מדרנן קורא אסמכתא בעלמא היא, ולא חיפטא, וכנן יא לתרן את דברי המנ"ע הנ"ל דסוגר שכל הדין שהמירות חלה על העבדים אינו אלא מדרנן, ולא קשיא מה שהקשינו, הגם שהדנר מופלג הרבה מאחר דנש"ס דילן אינן זכר לשאלת ירושלמי הלכו, ונפרע דנרין עיון דצדורי הירושלמי, דהא אפילו תימא דהדרשא של ואמרת אליהם היא אסמכתא, שזן תחול מירות על העבדים מנ"ש דלה לה, דדוקא לחלק ולומר דהדרשות של: על נפשו מי שנפשו קטוי לו, שהנפשה נצנלו, וכן הדרשה של כי נור על ראשו, שצירושלמי, הן דרשות גמורות, והדרשה של ואמרת אליהם, היא אסמכתא. דמינין לו לבעל מנדל עון לחלק כזאת.

ובגמרא מהש"ס, היו העבדים מוקשין מפילין, ועי' תוס' כתובות ז"י, ד"ה. אצל מנת. שכתבו דעבדים היו מוקשין מפילין אלא שאינם רגילים להניח כל שעה, ע"ש. ויש להצין הלא זה צרור דהקשו לגשים מנ"ש דלא לה, ואמאי יתיחו עבדים מפילין, הלא צדין כשם שגשים חנים מוקשין כך עבדים לא יתיחו, אולם לשיטת הנצל מנדל עון, יש לומר דמה שגשים אינם מוקשין מפילין משום דיש חשש צל תוסוף, עי' רש"י ר"ה דף ל"ג ד"ה. הא, ועי' עירונין דף ז"י, וכתום' שם ד"ה. מיכל, אולם עבדים שאינם צלואין ליכא צהו צל תוסוף לכן אינן חשש צהם אס מוקשין מפילין.

וממה דאיתא צירושלמי מגילה, ד-ג. דעבדים עולים למנין שצעה, לקרות צפ"ת, ועי' צלו"ח ס' רפ"ג. צרמ"א, משמע דחייבים גם צל"ת, דאינן צנר"ש איהי קורא צתורה מי שאינו מחוהר צמנות התורה.

העורה מכל הנ"ל הוא שלדעת רוב הראשונים היינו, צעל הלכות הרצנ"ד והרמנ"ס והרקח והרמנ"ן, שעבד כעניי מחוייב צעשיית אלו המלות שהאשה מחוייבת וגם מחוהר על כל לא תעשין שצתורה, ורק צעל המנדל עון הוא יחיד צשיטתו דההיקש של עבד לאשה אינו אלא צנוגע למנות עשה ולא ללא תעשין, ונודחי צנטלה דעתו עגד כל הראשונים הנ"ל, ומדברי מהר"ם צר צרוך אינו רא"י, דקרוז הדנר שטעות הדפוס נפל צהסימון הנ"ל כמו שכתנתי לעיל, וכנן מצנאר שהעבד כעניי הוא יותר ישראל צמהותו מאשר הוא הגר תושב, דהא גגר תושב אינן אום ספק שהוא אינו צנום מנות ולא צעושין של ישראל, והתורה ציוותה להאכילו נכליה, ולפי דעת הרמנ"ס צהלכ' צית צנחירה, ז-י"ד וכן הוא צלצות דר' נתן אינן נותנין מוקום לגר תושב צירשלים, וצצניו צחיי רחיתי שלפיכך נקרא גר השער, לגר אשר צשעריך, כלומר, שמתור לו לדור רק צשערי ירשלים ולא צנוך העיר, אצל צענדים משהלים לא מצינו שום הסתייגות צנידון זה, וכנן השאלה אמאי יהי אסור ליתן מתנת חנם לעבד, ולגר תושב מנזה להחיותו.

וכגמרא שנצאר צנרים חוץ ומשיחרור אינן העצדים צכלל לא תהנס, ומותר לתת להם מתנה על מנת שאינן לצנס רשות צזהם, דנאמת לא גריעו מגר תושב, ורק השיחרור הוא יולא מן הכלל דמיונן דהתורה אסרה לשחרר אותם, וחוליה הוא עוד משום הקללה שנתקבל צענן חרור כענן, וכל עבדים נקראים על שם כענן, וזה שכתב הר"ן ז"ל דהטעם של לעולם צהם צעצודו, הוא "כעין" לא תחנס, ויש עוד להאריך צזה, ולא התכוונתי אלא לצנר השיטות צנוגע לעבד כעניי לענין חלקי התורה ועונשיהם צלא תעשין, כי רוב הפוסקים סתמו דצינור צפרע זה.

דעבד אינן דינו כישראל אלא כעכו"ם לענין איסור הנאה לאחר מיתה, אלא שהקלות החושן צסימון ת", כתצ שכוונת החוס', לענין עבד שלא קבל עליו מנות, ומסתייע מדברי הרצנ"ד הנ"ל, ולדברי הקלות קשה מה שכתבו החוס', דאינטרד לעבד ולעכו"ם הקנוי לישראל, אס הכוונה לעבד שלא קבל עליו את המנות, מה לי עבד ומה לי עכו"ם הקנוי לישראל הלא אינן צנייהם ולא כלום.

וי"ש להעיר מהא דהמוכר את עבדו לחן לחרץ יול לחירות, ופירש"י צריש גיטין ח' ד"ה. כמוכר צהו"ל, דקונסין ללווקא משום דעבד צייך צמנות ואסור לצאת מחרץ לחוזה לחרץ. עכ"ל, מצנאר דאיסור יציאה מחר"ל אל אצנר, הגם שזה הוא איסור דצנן וגם צלילות ולא צחיוצ כמו מנות עשה, ומכל צכן לשיטת רש"י עבד מחוהר על לא תעשין דאורייתא.

ובינ"ד ס' א"י, דעבדים צני צניהם הם, כוונע כל הפוסקים הסכימו דמיירי עבד כעניי, חוץ מהט"ז שכתב דמיירי עבד משחרר, וצנקודת הכסף שם חולק על זה צנהלט, וצתנאות צור הנציא רחי' דעבד כעניי הוא צר צניהם, מהא דפסחים פ"ת האומר לעבדו לא ושקוט עלי את הפסת, והתם עבד כעניי מיירי, דהא מוקשין שם מה שקנה עבד קנה רצו, וכתום' קידושין מ"ג, משמע דהעבד צענמו שוקט ולא שנותן לאחר לשוקט. אולם מהו אינן רחי', דהא צניהם היא מנות עשה, וצנר שאינו צנות יש צו איסור עשה, ועל בעשה, הלא הכל מודים דעבד מנזה דילפינן לה לה מחאה, וכמו כן אינן רחי' מריש פ"ת דתרומות דעבד משלם קרן וחומש, דזה הוא עשה.

א"ר שצדרי צעל הונגל עון הנ"ל שכתב שזה הוא דנר פשוט שלא הוקש עבד לאשה אלא לענין מנות עשה צנצנ, ואין ספק שמקור לצדריו אי' לו מהא דכריתות ע', הנ"ל, צריך צילור, דא"כ תקשה מפי מה אמרה תורה להשליך הטרפה לכלבים ולתת את הנבילה לגר תושב, ואמאי לא טוכר צתורה להאכילם לעבדיו ולשפחותיו, וצפרט דאמרינן צניעין ל"ז, כשם שצנזה לפדות צני חורין כך מנזה לפדות את עבדים, וכן מין דמרחס אצני חרי אעבד כמו רחוני מרחס, גיטין י"ב, הרי דאינן חילוק צין עבד לישראל גמור.

גמ' יש להעיר דצדרי צעל מנדל עון הנ"ל, מוציר ס"א. הכותים אינן להם מירות, נשים ועבדים יש להם מירות, וצנמי, שם ילפינן מדכתיב ואמרת אליהם לצרות את העבדים, ופריך, למה לי קרא האמרת כל מנזה שאשה חייבת צה עבד חייב צה, ומשני. אמר צנא שאני הכא דאומר קרא לאסור איסור על נפשו, צמי שנפשו קטוי לו יאל עבד שאין נפשו קטוי לו. ע"ש. ולדברי המנ"ע הנ"ל מה מקשה צנמי האמרת כל מנזה שאשה וכ"ו, הא צמירות יש גם לאווי, ואי לאו קרא אלא מנ"ש דאשה הוא אמרינן דדוקא צעשה חייב העבד כהקבל עליו מירות אצל לא צלחויין, להכי אינטרד קרא. אלא צע"כ, דהא דאתקוש לאשה לא לעשה צנצנ דאתקוש אלא לכל דנר.

ודגם דקושיא הנ"ל לכאורה קשה צלחו הכי, ומשנה דלהלן שם, חומר צענדים מצנשים שאם הפר לאשתו הפר עולמית, הפר לעבדו יאל לחירות ומשלים מירות, א"כ, אינטרד קרא דואמרת אליהם, דהל"כ הוא אמרינן דדין עבד כדין אשה שאם הפר האדון הפר עולמית ואינו צריך להשלים מירות, ד"ל דאפילו היינו מודים דמירות חלה על העבדים מנ"ש דלא לה, ג"כ אי' העבד חייב להשלים מירות, דמה שרצו יכול להפר לו אינן זה מדין הפרה שהנצל מיפר לה למירות אשתו, דדין זה לא נאמר אלא צנאה וציום שמעו אצל האדון כופה את עבדו תמיד לעבור על מירותו ואינו כופה את אשתו, והגם דסוף כל סוף יש ג"ש

מהרה מראובן, ומי שאומר טובה על הרעים על רמאי איש נאמן הוא והאמינו לרמאי וכפר [א] כאילו הוא גול ששיבה את הרמאי, ועוד (שמות כג ז) מדבר שקר תרחק שאומר לרע טוב (א) א"ר שמואל בר נחמני משום ר' יוחנן מצוה לומר לשון הרע על בעלי מחלוקת שנא' (מ"א א יד) ואני אכזב אחריו ומלאתי את דבריו.

צב. אדם שמספר רעה מבני אדם (א) [א] אל תכריעו לכף זכות, אלא הרב מספר לתלמידיו כדי שלא יעשו כך ודע כל המספר על בני אדם רע טובל לחושרו באותו דבר רע שמספר על אחרים שהרי אמרו (ב) כל המוסל במומו פוסל, ולמה אמרו במומו פוסל כי (ג) המום של פוסל לא יוכל לחשוב מום לחבירו אלא כמה שמצוי בו אומר לאחרים.

צג. שוחרר טוב יבקש (דף ב"א) רצון (משלי יא כז), אם ראית אדם שמדבר טובות על חבירו אף מלאכי השרת מלמדיו עליו וכות לפני הקב"ה כמה דאת אמר (שמות לג יב) והנתי את אשר אהן וריחמתי את אשר ארחם (במשלי שם), דרש רעה תבואנו, אם ראית אדם שמדבר רעה על חבירו אף מלאכי השרת מדברים עליו רעה כמה דאת אמר (תהלים ז יז) ישוב עמלו בראשו.

צד. לעולם לא ידבר אדם דבר לשם גיאות, כי באותה מידה יכשל שנא' (ישעיה טל ד) מה ראו בכיתך ובעניוין שראו ואמר חזקיה השיב לו ישעיה (א) וכתוב (ש"ב כ"ג א) ונאם הגבר הוקם על לבסוף הוצרך לומר (ב) (דח"א כא יג) אפלה נא. צה. מי שאין לו בנים שאמר לאדם למה לא תתן לעני פלוני כך וכך, לא יאמר לו מי שיש לו בנים קל לך לומר תן, לפי שאין לך בנים ואין לך עול אתה אומר כן.

צו. יהי זהיר אדם שלא ילבין פני חבירו ברבים בלא כוונתו כגון (א) שישב לפניו עבד בן חורין או בן עבד בן חורין אל ידבר מן בנענים ומן עבדים מן יתכייש וכל דבר שמתכייש בו האדם אם בני אדם שמדברים מאותן דברים אל ידבר מזה.

צו. ראו"ב שתבע לבנו בת שמעון ולא רצה שמעון לתת בתו לבנו לא הגיד שמעון לשום אדם שלא רצה לתת בתו לבנו מפני שגורם שמתכייש ולא יאמר סתם בקשו בתי מפני שמתגאה ונהנה לבן.

צח. מי שאין לו או לאזוהבו אלא עין אחר לא יזכור לו אדם על שום דבר עין אחד שלא יתכייש כמו שאמרו (א) מי שנתלה אכיו, לא יאמרו תלה לי חפץ זה.

צט. אדם הקורא בנענים או הלומד בשחין ונגעים לא יהא רוקק מפני שכתוב (במדבר טו לא) כי דבר ה' בזה, וכן אם יראה אדם (א) כן, כי כתוב (איוב לד יב) מעשה ידיו כלם, והבריאים והחוליים והכל תלויים ביד היוצר הכל, לכך לא יתכן לרוק בעבור אדם ולכך תורגם (במדבר יב יד) ואביה ירק ורק בפניה מנוף נוף בה, שלא יתכן אפילו האב להיות רוקק על בתו בכעפו (ב) או בכעפה או בנערה.

ק. לא יאמר אדם ליהודי אם כך עושה אינו יהודי (א) אם כן גוי אני או משומר אני דבר רע ואפילו בתנאי (ב) אין לאמרו.

קא. לא (א) עליכם כל עברי דרך (איכה א יב) שצריך אדם לזנות, אם ראו"ב יספר לשמעון אמרתי לאותו גוי כך וכך הרפתיו ארור וקללתיו לא יאמר לחבירו באותו לשון עצמו (ב) שאמר לאדם מישראל אמרתי לו ארור אתה.

קב. בעיר אחת באו איש ובנו וצוה האב לבן כשיקרא בתורה שלא ילך על ברביו [א] לנשק כי היו הרבה שלא היו להם בנים וצוה לבנו כן כדי שלא יהא להם עגמת נפש.

משנת אברהם

סימן צ"א

[א] כאילו הוא גול ששיבה את הרמאי, כתב רבינו כאילו גול, דמדינא חין לחייבו לשלם לא משום ערב ואפילו לא מדינא דגרמי, דהא גש"ע קכ"ט"ג, מנא"ר נרמ"ח דדוקא בלומר לו הלוואה, אז יש מחייבים אותו לשלם מדין ערב או מדינא דגרמי, אזל כשאינו חומר צפירוש להלוות אי אפשר לחייבו והרי הוא „כאילו גול“.

סימן צ"ב

[א] אל תכריעו וכ"ו ראה צמח"ק ופירושו דתוק, ולדעתי דכוונת רבינו לומר שהגם שמונה היא לדון את כל אדם לכף זכות כמלתרם: הוי דן את כל אדם לכף זכות, אזל אדם המספר לשון הרע חין לדונו לכף זכות לעולם, כלומר, אם זה המספר לשון הרע עשה חזיה מעשה שיש אפשרות לדונו לזכות ולחובה, אל תדינו חלף לכף קונה, וטעמו של דבר, דכל אדם שנעולם יש לו זכותים, לכן שורת הדין נותנת לדונו, צמח"ק שחין ודחית שעשה רע, לכף זכות, כי הלל לנו יודעים שיש לו גם זכותים

שעשה נעולם, אזל המספר לשון הרע, אמרו חכמינו ז"ל כל זכויותיו מנוסרים להצדק, נמלאת אומר שאי אפשר שיהיו לו זכותים כלל, ושבו חין עלינו חיונו לדונו לכף זכות.

סימן ק"ב

[א] לנשק לקונו סי' תתקל"ז, כתוב וזוהו שלל לנשק נרכיו, משמע שהי' להם ונהגו שללחר שקרס' השג צתורה הי' הנן מנשק את נרכי חניו, ולנו המנהג זה זר, ולא מלאכתי צספרי המנהגים. ואפשר דזה הוא. כלל נשיקה של גדולה, כי גדולה היא לאדם שעולה לתורה, ואמרו צנ"ר ויאל, כל נשיקה לתפלות, בר מן תלת, נשיקה של גדולה, נשיקה של פרקים, נשיקה של פרישות, נשיקה של גדולה (שמואל ט"ו) ויקה שמואל את פך השמן, ויזוק על ראשו וישקהו. ע"ש.

אולם צרש"י עבודה זרה י"ז ד"ה. אזי חדייהו, דרך בני אדם כשיוצאין מנית הכנסת מיד הוא נושק לחניו ולחמו ולגדול מנתו בצרכונה או צפס ידיו משום כבוד. ע"ש. ואם נפרש שנשיקה זו משום כיבוד, יש מפקח רח"י, שגם לחחותו הגדולה, ולאו דוקא

א. ירושלמי פאה פ"א ח"א.
 צב. בנרשם אל תכריעו וכוננו כי מדברי המספר כל יכריע את מי שמספרים עליו לפי חובה כי אין להאשין המספר, ולפי גיוסת הכ"י קאי אל תכריעו על המספר כי לא ידיו את המספר לפי זכות וכונת שניתם.
 צד. ישעיה ל"ט ו' (ב) בשמואל ב' כ"ד י"ד כתוב נפלה נא.
 צו. סעון שאמרו בבא סעוצא ג"ס ב' : דוקיה היה זקיפא ברויחיקיה לא ניסר היה לחבריה זקיה ביניתא ועו"ש ברש"י ד"ה סאו.
 צח. נפ' בב"מ ה"ג.
 צט. צ"ג בני אדם שהם כו. (ב) או"י יש פתחוס שהיו תבות אלו.
 ק. או"י צ"ג ואמר לו הברו. (ב) יעוין פסטי מוהר"י סי' קל"ה טובא ברפ"א חו"ס סימן ת"כ סל"ח: אם אומר אחר לתברו אתה תכוב כמו פסור ער שתברר דבר זה או כיוצא בזה שהפלי' ברבר תנאי אינו כלום רפאתר שתלה בתנאי לא היה כונתו לתפרו ולא כיישוו ולפי דעת רבנו גם זה אין לאומרו.
 קא. (א) לפנינו: אליבם. (ב) צ"ג שיאמר לאדם.

מהרה מראובן, ומי שאומר טובה על הרעים על רמאי איש נאמן הוא והאמינו לרמאי וכפר [א] כאילו הוא גול ששיבה את הרמאי, ועוד (שמות כג ז) מדבר שקר תרחק שאומר לרע טוב (א) א"ר שמואל בר נחמני משום ר' יוחנן מצוה לומר לשון הרע על בעלי מחלוקת שנא' (מ"א א יד) ואני אכזב אחריו ומלאתי את דבריו.

צב. אדם שמספר רעה מבני אדם (א) [א] אל תכריעו לכף זכות, אלא הרב מספר לתלמידיו כדי שלא יעשו כך ודע כל המספר על בני אדם רע תוכל לחושדו באותו דבר רע שמספר על אחרים שהרי אמרו (ב) כל המוסל במומו פוסל, ולמה אמרו במומו פוסל כי (ג) המום של פוסל לא יוכל לחשוב מום לחבירו אלא כמה שמצוי בו אומר לאחרים.

צג. שוחר טוב יבקש (דף ב"א) רצון (משלי יא כז), אם ראית אדם שמדבר טובות על חבירו אף מלאכי השרת מלמדיו עליו וכות לפני הקב"ה כמה דאת אמר (שמות לג יב) והנתי את אשר אהן וריחמתי את אשר ארחם (במשלי שם), דרש רעה תבואנו, אם ראית אדם שמדבר רעה על חבירו אף מלאכי השרת מדברים עליו רעה כמה דאת אמר (תהלים ז יז) ישוב עמלו בראשו.

צד. לעולם לא ידבר אדם דבר לשם גיאות, כי באותה מידה יכשל שנא' (ישעיה טל ד) מה ראו בכיתך ובעניוין שראו ואמר חזקיה השיב לו ישעיה (א) וכתוב (ש"ב כ"ג א) ונאם הגבר הוקם על לבסוף הוצרך לומר (ב) (דח"א כא יג) אפלה נא. צה. מי שאין לו בנים שאמר לאדם למה לא תתן לעני פלוני כך וכך, לא יאמר לו מי שיש לו בנים קל לך לומר תן, לפי שאין לך בנים ואין לך עול אתה אומר כן.

צו. יהי זהיר אדם שלא ילבין פני חבירו ברבים בלא הוונתו כגון (א) שישב לפניו עבד בן חורין או בן עבד בן חורין אל ידבר מן בנענים ומן עבדים מן יתכייש וכל דבר שמתכייש בו האדם אם בני אדם שמדברים מאותן דברים אל ידבר מזה.

צז. ראו"ב שתבע לבנו בת שמעון ולא רצה שמעון לתת בתו לבנו לא הגיד שמעון לשום אדם שלא רצה לתת בתו לבנו מפני שגורם שמתכייש ולא יאמר שם בקשו בתי מפני שמתגאה ונהנה לבן.

צח. מי שאין לו או לאזוהבו אלא עין אחר לא יזכור לו אדם על שום דבר עין אחי שלא יתכייש כמו שאמרו (א) מי שנתלה אכיו, לא יאמרו תלה לי חפץ זה.

צט. אדם הקורא בנענים או הלומד בשחין ונגעים לא יהא רוקק מפני שכתוב (במדבר טו לא) כי דבר ה' בזה, וכן אם יראה אדם (א) כן, כי כתוב (איוב לד יב) מעשה ידיו כלם, והבריאים והחוליים והכל תלויים ביד היוצר הכל, לכך לא יתכן לרוק בעבור אדם ולכך תורגם (במדבר יב יד) ואביה ירק ורק בפניה מנוף נוף בה, שלא יתכן אפילו האב להיות רוקק על בתו בכעפו (ב) או בכעפה או בנערה.

ק. לא יאמר אדם ליהודי אם כך עושה אינו יהודי (א) אם כן גוי אני או משומר אני דבר רע ואפילו בתנאי (ב) אין לאמרו.

קא. לא (א) עליכם כל עברי דרך (איכה א יב) שצריך אדם לבנות, אם ראו"ב יספר לשמעון אמרתי לאותו גוי כך וכך הרפתיו ארור וקללתיו לא יאמר לחבירו באותו לשון עצמו (ב) שאמר לאדם מישראל אמרתי לו ארור אתה.

קב. בעיר אחת באו איש ובנו וצוה האב לבן כשיקרא בתורה שלא ילך על ברביו [א] לנשק כי היו הרבה שלא היו להם בנים וצוה לבנו כן כדי שלא יהא להם עגמת נפש.

משנת אברהם

סימן צ"א

שעשה צעולם, הצל המספר לשון הרע, אמרו חכמינו ז"ל כל זכויותיו מנוסרים להציר, נמלאת אומר שאי אפשר שיהיו לו זכויות כלל, ושבו חין עלינו חיונו לדונו לכך זכות.

[א] כאילו הוא גול ששיבה את הרמאי, כחז רבינו כאילו גול, מדמינא חין לחייבו לשלם לא משום ערב ואפילו לא מדינא דגרמי, דהא גש"ע קכ"ט"ג, מנא"ר נרמ"ל דדוקא צלומר לו הלוואה, אז יש מחייבים אותו לשלם מדין ערב או מדינא דגרמי, הצל כשאינו אומר צפירוש להלוות אי אפשר לחייבו והרי הוא „כאילו גול“.

סימן ק"ב

[א] לנשק לקונו סי' תתקל"ז, כתוב וזוהו שלל לנשק נרכיו, משמע שהי' להם ונהגו שללחר שקרס' הצז צתורה הי' הנן מנשק את נרכי הציו, ולנו המנהג זה זר, ולא מלאכתי צספרי המנהגים. ואפשר דזה הוא. צכלל נשיקה של גדולה, כי גדולה הי' לאדם שעולה לתורה, ואמרו צצ"ר ויאל, כל נשיקה לתפלות, צר מן תלת, נשיקה של גדולה, נשיקה של פרקים, נשיקה של פרישות, נשיקה של גדולה (שמואל ט"ו) ויקה שמואל את פך השמן, ויזוק על ראשו וישקהו. ע"ש.

סימן צ"ב

[א] אל תכריעו וכ"ו ראה צנמ"ק ופירושו דתוק, ולדעתי צכוונת רבינו לומר שהגם שמונה הי' לדון את כל אדם לכף זכות כמלתרם: הוי דן את כל אדם לכף זכות, הצל אדם המספר לשון הרע חין לדונו לכף זכות לעולם, כלומר, אם זה המספר לשון הרע עשה חיה מעשה שיש אפשרות לדונו לזכות ולחובה, אל תדיינו חלל לכף קנה, וטעמו של דבר, דכל אדם שנעולם יש לו זכויות, לכן שורת הדין נותנת לדונו, צנוקוס חין ודחית שעשה רע, לכף זכות, כי הלל חנו יודעים שיש לו גם זכויות

אור"ם צרש"י עבודה זרה י"ז ד"ה. חני חדייהו, דרך צני אדם כשיוצאין מנית הכנסת מיד הוא נושק לחניו ולחמו ולגדול מוננו צצרכונה או צפס ידיו משום כבוד. ע"ש. ולא נפרש שנשיקה זו משום כיבוד, יש מפקח רח"י, שגם לחחותו הגדולה, ואלו דוקא

א. ירושלמי פאה פ"א ח"א.
ב. בנרשם אל תכריעו וכוננו כי מדברי המספר כל יכריע את מי שמספרים עליו לפי חובה כי אין להאשין להמספר, ולפי גיוסת הכ"י קאי אל תכריעו על המספר כי לא ידיו את המספר לפי זכות וכונת שניתם.
ג. ישעיה ל"ט ו' (ב) בשמואל ב' כ"ד י"ד כתוב נפלה נא.
ד. פסיו שאמרו בבא פסיעא ג"ם ב': דוקיה היה זקיפא ברויחיה לא נימר היה לחבריה זקיה ביניתא ועו"ש ברש"י ד"ה סאו.
ה. נפ' בב"מ ה"ג.
ו. צ"פ בני אדם שהם כו. (ב) או"י יש פתוחו שהיו תבות אלו.
ז. או"י צ"ל ואמר לו הברו. (ב) יעוין פסטי מוהר"י סי' קל"ה טובא ברפ"א חו"ם סימן ת"כ סל"ח: אם אומר אחר תכברו אתה תכוב כמו פסור ער שתברר דבר זה או ליוצא בזה שהפסי' ברבר תנאי אינו כלום רפאתר שתלה בתנאי לא היה כונתו להפריש ולא ביישוש ולפי דעת רבנו גם זה אין לאומרו.
ח. לפנינו: אליבם. (ב) צ"ל שיאמר לאדם.

קג. אם מת לאדם בן קטן או בת קטנה ואין נשאר לו לא קטן וקטנה אל יוליד אדם בניו הקטנים מקרוב זמן בפניו כי גורם לו לזכור צערו.

קד. (א) אם הוציא נעו מן חוטמו והוא הלך לו ובא אחר ונמאס בו יבוא זה לדון שגרם מיאוס להכירו וגם אם הכיא בניו ובנותיו עמו בבית חבירו זמנה ילדים קטנים המוך להיטמם מאוסים אבל אם בא אדם לביתו וראה הילדים ונמאס אין זה נכשל כי מנחה ילדים כן.

קה. (א) אם ישב אדם במקום שאוכלין, כשיש להם בוצת לאכול לפניו.

קו. יבול' אדם לשקר כדי שלא יתבייש חבירו וכשישקר יעקב לשנות שלא יהיה כל כך לגמרי שקר ומצינו שאמר (עזרא יוד ב) אנחנו (א) הושבנו נשים נכריות (ב) ושמואל הקטן אומר אני הוא שעליתי בלא רשות כדי שלא להלכין פני אחר, אבל במקום שאדם חוטא מלבינים פניו כמו שאמר (ג) אם ישנו לשוחט לפנינו נשאל לו אם לא יודע הילכות שחיטה הרי אע"פ שמתבייש אין חוששין למה שחט לא היה לו לשחוט עד שיאמר לפני חכם הילכות שחיטה והיה החכם יודע אם היה יודע הילכות שחיטה.

קז. אדם תפש את חבירו בקהל לאמר לו למה אמרת עלי דברים שלא ראית כי (א), חברתה עם הרשעים ולא חברת עמהם ושחבת עמהם הרי אתה בעצמך מעיד על מעשיך ועל מחשבותיך.

קח. התולד' עם הטובים אע"פ שאינו יודע מה בלבו תכריעוהו לכף זכות. [א].

קט. אחר אמר לבנו מדוע הלכת אחרי הכהורים (ע"ב) הפריצים אמר לו לקחתי חבלי חכמה ומשכתיים תחת כנפי התורה כי ראיתי שהיו הפצנים לשחוק בקוביא אמרתי להם תשחקו בפסוקים מי שיאמר פסוק שסופו א' יאמר חבירו פסוק שראשו א וכן על כל אות זאות וזמי שלא ימצא יסמיר הרי עשיתי שלומדים תורה ואמרו חכמים ומקרבן לתורה אמר לו אביו עד שבאת למשוך ונמשכת ונלכדת בחבלי שוא ובעבודות החטאה כי למרתם דברי תורה להתלוצץ בהם ולשחוק וזה כפרתך אל תלך בדרך אתם יותר ועל כל אות זאות שיצא מפיהם צריך או תענית או מעות לעניים שאין להם במה להשכיר מלמדים לבניהם ותגרום שילמדו כנגד מה שהחטאת אתה אותם שלא ידעו ללמוד כגון קטנים.

קי אדם שמחשב לעשות מצוה והיא אינה מצוה אלא עבירה היא ועשאה כי לא היה לו לשאול מקבל שבר כבנות לומ, אבל אם היה לו לשאול ולא שאל נעש (א) כעוניהו (ב) וכיפתה. [א] (ג) ר' שמעון אומר הרואה את הנולד שרואה את המעשה מה יהיה באחריתו, ועוד הרואה את הנולד כבר, שראה אותו אדם שעשה כך וכך תעשה כל כך אם אני אעשה כן כשם שנעשה כן יעשה לו מתוך כך יעשה שלא יחטא.

קי"א. יש אדם שנלכד באותו עון שחוטא בו, כדי לגלות לכל עונו שנאמר (משלי ה כב) עוונותיו ילכדנו את הרשע אם נזל שעל הגזל נתפש. ויש שלוקח ריבית או בעולה (א) בא ליד היוק ממוון או סבור שהוא היתר או מורה לעצמו היתר והוא מאבד מצד אחר כל מה שירויה בעון כדי שירגיש וישוב על לב שאותו דבר שהורה בו היתר שהוא אסור, ויש שיצליח בעוולה כדי שיריבה עונות כדי שלא יעשה תשובה ופתאום יאבד הכל וכת' (איוב כו יט) עיניו פקח ואיננו, לכך יזהר אדם מכל אלה וישוב בעוד ממוון בידו.

משנת אברהם

אלה מתיר, והי' לו להמדרש לומר והי' יכול 'להתיר' את נדרו, הלא דהכוונה היא כונו שכתב הרמזין ז"ל בסוף ספר ויקרא: שהנודר לעשות עולה מדבר שאין ראוי לה"ד, חס ושלום. ע"ש. כלומר נדר כזה אין צריך להתרה, ואינו חל כלל, ופתחם ידע הדין לחייתו, ואחרים לא ידעו, וחולי הי' יפתח הולך אלל פתחם הי' מופר לו נדרו, כלומר, לא שהי' מתירו כי אין צריך כלל להתרה, הלא מופר ומנטלו שאינו חל כלל. כדליתל בתנוורה כ"ו, דהלמוד על דבר שאינו ראוי להקרנה הרי זו עולה לא אמר כלום. וזה הוא שאמרו בתנחומא שהלכה זו נתעלמה מסנהדרין, ולא מלאו פתח לנדרו, כלומר, נמה שחפשו אחר פתח להתיר, זה הוא הטעות, שמדינא אין נדר כזה חל כלל ואינו צריך לשום היתר.

וברברי הרמזין הג"ל יש להאריך, נמה שכתב שם לכך אמרו נצ"ר שאפילו הקדש דמיס לא הי' חייב. והא כתב הרמז"ס ז"ל, נהלכ' ערכין, הי', מי שאמר ראשי הקדש למזנה, אינו חייב אלל דמיו ראשו. והלא ראשו אינו ראוי להקצה ולכל זאת חייב דמיו ראשו. ואין נמשמעות לשון הרמז"ס צלומר ערך ראשי עלי, הלא נמשע שהקדיש ראשו למזנה.

לחיו הגדול, חייב חס לכבד. אולם נשם נדיק אחר נבנ"מ. שמעתי לפרש הא דעולא הוה מנשק לה, לחתמי, כלומר, לתורה שהי' לומר בני רב, והוא מד"ה. אמרי לתכמה אחותי את. וזה ססיינו נתוס' שנת י"ג. והספר לא חש לפרש, 'למה' הי' עושה כן, כלומר לשם 'מה' של השי"ת יתעלה.

סימן ק"ה

[א] כראמרינן כל המחובר לטהור טהור, נ"ק צ"ב: ומתן דמשעתו ר"ל נהדי' בטוק, יסנו לי' עיסקא צלל שהדי, יומל ט':

סימן ק"ו

[א] וכיפתח, נמדר' בחוקותי, שיפתח הי' לו ללכת אלל פתחם שיפיר לו נדרו, ולא הלך לפיכך נעש על מיתת נתו ונישל אבר אבר ונקבר בתקומות הרבה. והרנ ווסטינינזקי מדייק למה לא הלך לתכס אחר או לג' הדיוטעות שיתירו לו נדרו. ואין זו שאלה כלל, כי זה הוא מה שמדקדק המדר' בלשונו "הי' יכול להפר את נדרו ולילך אלל פתחם" ונחתת אין החכם מופר

קד. (א) חנינה ה' א'. קה. (א) כן כתב הרשב"ם פ"ו מהלכות ברכות סוף ה"ו: ואין מסתכלין בפני האוכל ולא למנחו שלא לביישו וסוכא כש"ע או"ח סי' ק"ע ס"ד. וספור בריהם סעודות ר' אליעזר הגדול הנקרא ארתות חיים ור"ב: והעלים עיניו סלהסכל בו כשהוא אוכל כי נפשו רחבה ותוסף עלי אוכל. ובשכס סוסר פוסק פ"ו הנחמא ותניב עליו אוכל. ובראשית חכמה פסק דרך ארץ שער ר': ולא יניס בפני המסובין שפא יראה להם שיכבר עליו מה שהם אוכלים. קו. (א) צ"ע סעלנו באלהינו ונוכיב נשים. (ב) סנהדרין י"א א'. (ג) חולין ג' א'. קז. (א) הלשון צריך תסון ואולי צ"ע: ואסרת כי חברתי עם רשעים ושחתי עמהם ולא חברתי ושחתי עמהם אסר לו הרי אתה בעצמך סעיד. קח. (א) צ"ע כעזא ובנותו למש' ש"ב ו' ו' ויעוין סוסה לה א'. (ב) בראשית רבה פרשה ס' ויקרא ובהפרשה צ"ו שלא רצה יפתח צילך אצל פתחם שיפיר לו נדרו אבל צ"ע שהלא התרה אינה תלוייה בכחו נרוץ והיה יכול יפתח לישאל על נדרו פתחם אחר או אצל נ' הדיוטעות חנינה י' א"ף ואולי כי בתנחומא בחוקותי סי' ז' ובילקום שופטים רס"ח סוס"ף ואוסר כי הלכה אצל סנהדרין אלא שלא סעזאו פתח נדרו שהעלים הפכה סתן את ההלכה ואם היה הולך אצל פתחם היה סוצא פתח להתיר נדרו. (ג) אבות מ"ב ס"ח. קיא. (א) או"י צ"ע בא ססון צידו.

ק"ב. אחר הילל שבת והיה נושא כספו כא לפני הכם להורות לו תשובה אמר לו [א] הכסף או שוויו חלק לבני טובים המתביישים לקבל מן הצדקה, ולא רצה לתת וגם החכם לא אמר לו תשובה (א).

ק"ג. (א) מעשה ברשע אחד שאמר לחכם אילו היית מורה לי דבר אחר הייתי עושה אפי' קשה לי ביותר, אמר לו אל תכזב וכו' והיה תשובתך אם מקובלת אמר הרשע זה אמבול אפי' שקשה לי ביותר כשכא לגזול חשב בלבו אם ירעו אם אומר אמת גזלתי יתלוני ואם אומר שקר הלא אכזב נמנע, פעם אחת הסקיד המלך את הכלי שהיה הכסף והחוב בו בידו והיה יצרו אומר לו לגזול, חשב בלבו אני צריך להשבע על שקר ואעבור על צוואת מורי נמנע, פעם אחת רצה לבוא על זונה אמר אם יכירו אם אומר שקר אעבור על מצות והלך לו כך שב על כל עונותיו, לכך נאמר (משלי ל ה) שוא ודבר כזב הרחק ממני, וזהו (צפניה ג יג) שארית ישראל (וגו') ולא ידברו כזב.

ק"ד. אחר היה אומר לבחור אחד יש לי צער עליך שאיך עופק בתורה ומצות בעבור אביך אני מצטער שאחבתי אותו שהיה טוב ואיך טוב כמוהו, אמר לו החכם [א] לכבוד אביו אתה חושש שאתה אומר בשביל אביך ולכבוד אביך שבשמים לא הזכרת, כשארם הוטא יש לצדיק להצטער על שאין רצון המורא בו שהוא רוצה שיהיו צדיקים שנא' (תהלים קמו יא) רוצה ה' את יראיו, (שם קמט ד) רוצה ה' בעמו ואם אדם רואה שנים שאין עוסקי' בתורה ואין מקיימין המצות יקרב יותר לבן אבות ויאמר לו הלא אבותיך סיגלו מעשים טובים ולמה לא תעשה כהם.

ק"ו. כתיב (שמות כד ד) ושנים עשרה מצבח לשנים עשר שבטי ישראל, ואמ' י"ב לכל שבט ושבת, ולמה י"ב לפי שכל ישראל ערבים זה בזה לכל שבט יביא בשביל כל ישראל, וכן בימי עזרא (א) הביא י"ב פרים י"ב עזים לכפר על כל ישראל, ועוד כתיב בדניאל (ט ה) הטאנו ועזינו והרשענו אע"פ שהוא לא הטא כלל עצמו עמהם, ושמעון הצדיק היה מתורה כמו כן ביום הכיפורים הטאתי עויתי פשעתי אני וזכיתי לפי שהצדיקים נענשים בעבור הרשעים ועוד (ב) שהקב"ה אמר למשה ולאחרן (שמות טז כח) עד אנא מאנתם מפני שכל ישראל ערבים זה בזה כדי שיהיו ישראל וימחה בידם כדי שיקיימו (ויקרא יט יח) ואחבת לרעך כמוך ועוד מצוה על הצדיקים להתענות ולהצטער על (דף כב) פורענות (ג) שהרי אפר לנח ולבניו תשמיש המטה בימי המבול, [א] ויחוקאל היה בצער כרתיב (ויחוקאל ד ה) ונשאת עון בית ישראל (שם שם ו) ועון (ד) בית יהודה לכך צוה שישאף את עון ישראל להפרע מפני מדת הדין כי כך הוא לפני הקב"ה בשגגור הדבר ואין עושוין תשובה הרי הפורענות, ואם יש דבר לצדיק שמוזק לו הרי מתקיים הפורענות עליו שהרי גזר בימי מנשה רעה ובימי יהויקים וגלו עם ויבניה בולה הגלת שלומים והיתה מידת הדין אומרת איך ינצלו (ח) ואמ' הקב"ה ליחוקאל תקבל עליך יסורין שלא יהא פתחון פה למידת הדין כשיראה שצדיק שאין מן הדין לקבל פורענות הוא לוקה ולא יקטרג זה ונשאת עון, ועוד ונשאת תמחול עונם, כשהצדיק לוקה בעון הרור, הרי פותם הפורענות מהם ומכל מקום חזר ותובע מהם לכך נאמר ונשאת מחול להם ואע"פ שבת' (צפניה ג יג) שארית ישראל (ו) ולא ידברו כזב [ב] מותר לומר פשעתי שהרי אחרן הכהן ושמעון הצדיק היו צריכין לומר שעויתי ושפשעתי אני וביתי ולפי שמוטב לו לזכר בדבר זה כדי שהחייב יודה (ז) כמעשה דר' חייא ושמואל הקטן. ומעשה באשה אחת שכאו ראשי הקהל אצלה על דבר חליצה ותעשטה מלמטה ואמר אחד מה בכך אני עשיתי שהוצרתי לנקבי ובושתי לגאת כדי שלא תתבייש האשה.

משנת אברהם

סימן קי"ב

[א] הכסף או שוויו וכ"ו. כעין זה נצטתה ק"ג: ומעשה נחסיד אחד שנפרטה לו פרץ בתוך שדהו וזכר שגנת הוא, ונמנע אותו הסיד ולא גדרה.

סימן קי"ד

[א] לכבוד אביו וכ"ו. כעין זה נדרים ל"ט: כצנודי לא מתיחס כצנוד נשר וזם מתיחס. וכן שם ס"ד. עד שפוחצין לו כצנוד או"ל. יפתחו לו כצנוד המקום.

סימן קט"ו

[א] ויחוקאל ה' נצער, כלומר, אין זה מתיחס למה שלמעלה, דנת וצניו וכל אשר אתו צתינה נאסרו נתשמיש, מפני שהעולם ה' שרוי נצער צימי המצול, כי גם כלב ועורג נאסרו נתשמיש, כדליתא בנסהדרין שקלקלו, ולא שייך לומר מה נדקות יש בכלב ועורג, דהא אמרו דלותן שלל מדווגו לשאינן מינן קלטתן התיצה, ולכן גם הנהמות והחיות שנתורה היו מן הישרים שצמיניהם, ונאסר להם התשמיש מפני שהי' אז עולם שרוי נצער, וציתוקאל הטעם, כדי שיצטער ויתקיים צו הפורעניות שגזר. אלא דיש לעיין אם הטעם של נח וצניו שנאסרו נתשמיש הוא מפני שהעולם ה' שרוי נצער, אי"כ, למה לי קרא דלא מן התנה אתה ולאשתך וכ"ו, צראשית דטו, להחיר להם התשמיש, הלא כבר עבר העבר של המצול, וממילא וועלנו מותר, ואין לומר קרא אתי להורות דדבר שנאסר נתמין, צריך להחירו נתמין אפילו כשנטל הטעם, אי"כ למה לן קרא לך אמור להם שנו לכס לאהליכס,

דילפינן מיני' — צתינה ה', ונסנהדרין נ"ט — לכל דבר שצמין צריך נתין אחר להחירו, אולם י"ל דממקרא דנת דלא מן התיצה, לא הוי ידעינן לדרוש לדבר שנאסר נתמין וכ"ו, דהוי מוקמינן למאי דיש דורשים צמדרש, דנת לא ה' רונה ללאת מן התנה, ולא ה' רונה להעמיד תולדות עד שנצנע לו הקצ"ה. ע"ש, ועכשיו דכתיב קרא דצנו לכס לאהליכס, דנשמע הדין דדבר שנאסר נתמין וכ"ו, ממילא ידעינן דגם קרא דנת להחיר תשמיש צל.

[ב] מותר לומר פשעתי וכ"ו. נאדרות חיים, מלאת מחותנו של המהרש"ס — סימן תר"ז, הביא נגם ספר יפה ללכ, דלא החיר רצינו נכאן לומר שחטא כדי שחריס יודו אלא לנצרה רנה, כאלו המסופר מהם צנסהדרין י"ל. ע"ש: דלא אתי למתישדי' ל', כי הכל מצנינים שלא אמר כן אלא כדי שיוודו אחרים, אכל אינש דעלמא דלתי למתישדי' לא ככון לעשות עלמו רשע צשעה שהזא זכאי.

ובהירדיו של יו"כ, שלטו אומרים על חטא על הסדר אי"צ. הגם שיש הטאים שהיחיד יודע שלא חטא כלל, היינו צודאי מטעם שעכ"פ חטאנו מדין ערבות וכל ישראל ערבים זל"ז, אלא שלטו הטאים לנו אומרים צלשון רנים „שחטאנו" לפניך, ורצינו מדקדק מהיודיו של כהן גדול שהי' אומר צלשון יחיד חטאתי עויתי וכו'.

והא זלטו מתודים על חטא שחטאנו לפניך צלשון הרע, הגם דהתום צצתיים פ"ט: ד"ה. מכפריים. כתבו דאין ערבות על לשון הרע, היינו טעמא משום דלהון צלשון הרע ואין איש

ק"ב. (א) יעוין פסקים וכתבים צמו"ר איסרלן ו"פ סימן ס' דתשובה על חילול שבת היא תענית ארבעים יום. סיג. (א) כל חסי' הוה טובא בווי תפמורים פכ"ד ועיין עקרים סאמר ג' ע"ש שהביא ג"כ כעין זה. סמו. (א) עזרא ה' צ"ח. (ב) בכא סאמ צ"ב א'. (ג) סנהדרין ק"ח ב'. (ד) צ"פ את עון בית יהודה. (ה) סנהר' צ"ט א' ילפי' ויחוקאל רפס שר"פ. (ו) צ"פ לא ישפו עולה. (ז) סנהדרין ו"א א'.

קמז. [א] למה ישראל ערבים זה בזה, מי שיחטא יענש הוא לבדו מכפי שאם לא יהיו ערבים זה בזה לא היו מוחים ביד עוברי עבירה עד שכל העולם רעים כי בני צדיקים היו מתחברים לרשעים דוגמת (דברים כ טו) לא תחיה כל נשמה (שם שם יח) ולא ילמדו אתכם וגו' ועוד היו מוטיאים את הצדיקים כי אם לא היו עושים כמעשיהם היו הורגים את הצדיקים, ואם לא היו ישראל ערבים זה בזה לא היה אדם מוחה ביד חבריו ולא היה חוקר בפער עושי רעות, וגם לכך ערבים זה בזה כדי שיעשו גדירות ופייגים שלא יחטאו ואם מיחה ביד הרשעים ואין מועיל אם יכול יתרחק ויפרד מן הרשעים שנא' (משלי ד טו) שטה מעליו ועבר.

ק"ו. תהא ביראת ה' מן המנוצחים כגון שבידך יכולת לעשות גדרים ולמחות ביד עוברי עבירה ולא מן המנוצחים כשמקללים ומכיישים אותך ומפסידים לך.

ק"ח. מעשה (א). בזמן אחד שאמרו לו כמה הארכתה ימים אמר לפי שמעולם לא קיללני אדם וחרפני אדם שעניתיו, הייתי (ב) פבלן ומוחל לכל שצערוני. כשם שצריך אדם שיהא עניו [א] מן המחרפו אותו ומבזין אותו ומקלליו אותו, כך צריך לעשות שיעל ידו לא יענו קשות, כיצד, הרי שהיו מקלליו אותו ומבזין אותו ובני ביתו או תלמידיו או חביריו רוצים לקלל ולחרף ולהכות את המחרף והמבזה [ב] לא יתנם וימנע מהם שנא' (איוב לא לא) אם לא אמרו מתי אחלי מתי יתן מבשרו לא נשבע וכתוב (ש"ב טו יא) ויאמר דוד אל אבישי וגו' הניחו לו ויקלל כמו שאמרו (ג) לר' אשתך אשתי. ולר' חייא אמך אשתי ושתקו, והשומעים יש להצטער עליהם ואם יכולים לענות יענו, כמו (במדבר טו יא) ואהרן מה הוא כי תלינו עליו וכתוב (ש"א כ לב) למה יומת מה עשה, ואל יתן העניו לשום אדם להתקוטט בשבילו ואם יאמרו לו כן הזונה או על אבותיו או לאשתו ולמשפחתו אל יתן לשומעים להתקוטט בשבילו, ואם רוצים לומר עבריו, יאמר כל זמן שאינו אומר לכם (ד) תשמרו עליו חרם אינו עבריון כמו שאינו מקפיד בדבריו גם אתם תשתקו.

ק"ט. מעשה בחפיד אחד שהיה אחד מכיישו ומדבר לו דברים רעים. אמרו לו הקהל נעשה לו נויפה ונשמור עליו חרם אמי' להם אל תעשו, אמרו לו נעשה בשביל שלא יעשה לאחרים אמר להם ממני תלמדו וכן תעשו כמו שאני סובל ואיני נתן לכם להתקוטט בשבילי כך כשתשמעו חרפתכם מני נבל כל היום מקול מחרף ומגדף אל תשימו לב לכל דבריו, הרי כתיב (במדבר יב ג) משה עניו מאד מכל האדם וכנגדו (דברים לד י) ולא קם נביא עוד בישראל כמשח וגו' ועוד כתיב (שם יג ה) אחרי ה' אלהיכם תלכו, וכתוב (ישעיה מב יד) החשיתי בעולם אחריש אתאפק.

משנת אברהם

רצנו מנואר כמו שכתבתי בספרי הנ"ל דלנולל הערבות לא היינו נעשים על עזירות של אחרים אפילו בזמן שי' צדינו למחות. ועי' נחום' ערכין ט"ז. ד"ה. הא דלהטו. דנפורש דנאין צידו למחות לין נעשים נחום ערנות. ע"ש.

סימן קי"ח

[א] **מן** המחרפין אותו וכ"ו. כללל כייל רצנו שצריך אדם להבליג על כל מיני חירופין ונזיונות וקללות, וכנראה מפרש רצנו הא דלמרינן זכ"ו. חלם קורא לחצרו רשע יורד עמו לחיו, כפירוש רש"י זנמ"ל. ע"ה. רגיל להתקוטט עמו כחילו הכהו, כלומר, לא שמתור לעשות כן, אלא רגילות היא אלל בני אדם שאינם מנלגים על חרפתם.

ואפשר דלפילו לפירוש השני שגרס"י שם, ולפי תשובת הגאונים שנתוס' שם, שמתור לו להמתצה לירד לתוך אומנותו של המנוצה ולמעט מזונותיו, היינו דוקא משורת הדין, אלל לפניס משורת הדין צריך אדם להנליג על כל כדצרי רצנו, וכמאמרם: הנעלצין ואינם עולצין, שומעין חרפתן ואינם משיעים, עליהם הכתוב אומר ולהוציאו וכ"ו. ואפשר דזה שמתור ואת אשת רעהו לא תמא' שלא ירד לתוך אומנות הצירו, כלומר, אפילו היכי שמתד הדין מתור לו לירד לתוך אומנותו.

[ב] **לא** יתנס וכ"ו. כנראה רצנו לא מפרש הא דלמרינן ציומא כ"ו. לעולם דקט לי צלציו, כמו שפירש"י: ואם נא אחר לנקום נקמתו צקוים המשפט ישתוק ע"ש. אלל כפשוטו נוטר הדבר בלגו. וגם הרמב"ם ז"ל השמיט הא דיומא כ"ו. הנ"ל וכנראה שפסק כהא דצ"ק ז"ל. לעולם יהי' אדם מן הנרדפין ולא מן הרודפין, כלשונו הטעור דהלכ' דיעות, ה"י. ע"ש.

נקי ומתעל זה. ועוד דהתוס' לא כתבו אלל דהצנור לין נעשין על לשון הרע של יחיד דשנא לא ינא לידי תקלה. ע"ש. אלל על לשון הרע המנציא לידי תקלה גם אחרים נעשין. ועי' בערכין ט"ז. צרש"י ונתוס', שם. שדצריהם נריכים צילור גדול, דמה צין חיסור לשון הרע שהיא לחו צתורה לא תלך רכיל, לשאר לחוין, ואם ישראל קצלו ערנות על כל הלחיון הלא גם על לא תלך רכיל קצלו ערנות, והלאו של לא תלך רכיל אינו צתנאי שיהנו מעשיו, וא"כ, תחילי לין ערנות על לשון הרע היכי דלא אהנו מעשיו. ולפע"ד הפירוש צרש"י ותוס', דלין ערנות על לשון הרע, היינו דוקא על העונש החמור הפרטי אשר ללשון הרע, כעין דלמרינן שם כאלו כפר בעיקר, ודננעים צאים על לשון הרע, והלא על לחו גרידא לין העונש חמור כל כך, על זה מפרשו צרש"י ותוס', דלין הצנור נעשין צתומר הדין צננעים מחמת ערנות, אלל על הלאו של לשון הרע, יש ערנות כעל כל לחו שצתורה. ויש עוד להאריך בזה.

סימן קמ"ז

[א] **למה** מדצרי רצנו נשמע שערנות ומי שי' צידו למחות וכ"ו מקושרים זה בזה, ועי' בספרי משנ"ל. ד' ד' ש'הארכתי צענין זה והצאתי דצרי מהר"י תנח"ז"ל בהלכות קטנות קל"ג. שהקשה על הא דכת' התוס' צקידושין דף ע: גני קשים גרים לישראל כספתה, דזה הוא משום ערנות, והק' גם נתוס' שם הקשו כן, הא אמי צבטטה ל"ז. דלא קצלו ישראל ערנות גרים עליהם. ותיר' נהי דלא קצלו ישראל ערנות על הגרים אלל אם יעשו הגרים שלא כדון, יענשו ישראל עליהם אם לא יוכיחום כצנידים למחות. ע"ש, מנואר מדצריו דערנות אינו מקושר עם מי שי' צידו למחות, אלל גם צלי ערנות נעשים אם יש צידו למחות ואינו מוחה, ואני הארכתי שם וגם בהשמות שנסוף ספרי הנ"ל דף ק"ג. ומדצרי

ק"ח. (א) כנרסם : בחסור. (ב) מנייה כ"ח א' : כי הא דמר וטרא כי הוי סליס פטוריא אמר שרי ציה לכל מאו דמצערין ובריושמי תענית פ"ג ובוחר פסץ ר"א ב' : ר' אבא הוה יתיב אתרעא אבבא דלור ומא בר נש כו' א"צ אימא לי מאו עובד דהא עב"ה רחיש צד אליו תרין נסין אמ סגנא א"צ תווא בר נש כו' לא סליקא לערפי עד דתחינא ציה ולכל אינוו דמצערון ציה ובעשרה מיצי דחסידותא דהוה נהיג בהו רב שנרסו בתשובות הנאונים הנפראים נשם שערי תשובה מי' ע"ח כתוב : שביעות דכל דספיד עלה אויל אוילו לנביה וספיים ציה ונהניג וטרא ברית ררב נתחו אחרינו עכ"ל והנה הא דרב בלאר פתא דיומא פ"ז א' הוה ציה פתא בחדי הווא מבחא כמו שכתב הסדר הרורות אבל שרב וטרא נהג גם בו יש צומר שפרסו להא דמנייה הנ"ל, אבל למנינו צימא ברית דרב נתחו וראיתי כי גם לפני היוחסין היחה הנירסא בפנייה הנ"ל פ"ר וטרא ברית דרב נתחו. (ג) שבת צ' ב'. (ד) צ"ע דבר אל תענו אותו דבר, רק תנורו עליו חרם שאיני עבריון וכשאיני מספיד.

קכ. אחר היה מצער את החכם אמרו לו כמה גדול עון אותו האיש המצערך על לא פשעך אמר החכם איני (א) מפשיעו אלא עונותי גרמו, אמרו מצוה לנו להענישו ולקללו, אמ' להם אם פן הייתי מעניש ומקלל את עצמי כי עונותיי גרמו לצער זה (ע"ב) שהרי אמר הכתוב (בראשית מ"ד טו) האלהים מצא את עון עבדיך (ב), [א] אמר יהודה ברור לי שאחד מעבדיך שם הגביע באמתחתו, אלא עונותי גרם שבא לנו הצער, לכן כשקילל שמעי את דוד אמר דוד (ש"ב מו יא) הניחו לו ויקלל כי (א) אמר לו, עוני גרם אם לא הייתי חוטא לא בא אמנון לשכב עם תמר, ולא היה אכשלומו מורד באביו ושובב עם נשי אביו לפיכך מה יתאונן גבר אלא על הטאיו.

קכא. ש'לשה (א) אינם נודעים אלא בשלשה דברים, העניו בשעת כעסו, והגבור במלחמה, והאזהב בשעת הצורך.

קכב. כתיב (שמות ל"ב י) ועתה הניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם, אם (א) מי שמושל ברוחו שואל לעבדו רשות אם נראה לו מן הדין שיש לו לכעוס אל יתן לו רשות לכעוס ושלא יעשה דבר עד שישאל עיבה מאותו אדם שאין דרכו לכעוס על הנם [א] אלא כשמצוה לכעוס, אבל על המחטיא כתוב אחד אומר (ירמיה יח כג) בעת אפך עשה בהם, באותם שמונעים את הרבים מלעשות טובה כל זמן שהם בחיים מי שהוא חפץ בחיים (ב) בתורה יומם ולילה, צריך להסיר מלבו קנאה ושנאה וחוה שני' (קהלת י"א י) והפר כעם מלבך, כיצד היה אחד בשהיו הציבור נותנים מס פעמים אומרים לאחוז תן כך וכך למס אמרו לאחד תן כך וכך אמר אתה, אמרו לו הכירונו ולמה לא תחקור עליו מה כל אחד נותן שמה אחד מן העשירים נותן פחות ממך ואתה נותן יותר ממי שהוא עשיר יותר ממך, אמר להם לא אקנא קנאה וצער ומחלוקת לעצמי וגם שנאה שאם אחקור ואחשוד אותם מחמת שנאה אמרו לי לתת כך ומחמת אהבתם של אותם אמרו לאותם לתת פחות ממני ואעשה מחלוקת ואקנא ואשנא ושוא נקיים הם ואני שונאם על חנם או שוא אותו שאני פבור שהוא עשיר שמה אין לו כמו שאני פבור ואם אערער עליהם אם ישמעו לי ויקחו יותר מהם או יפחתו ממני הרי אני כגוזל אותם ועוד אין בידי לפחות ולמה אגרום צער וכל צער ותרעומת גורמים ביטולים שמבטלים את האדם מבריו תורה :

קכג. ואחר שמע שהיו אומרים עליו אתה יש לך כך וכך כך אמרנו אותך, אמ' להם אם הייתם יודעים שיש לי כפל מה: הייתם עושים אמרו לו היינו לוקחים ממך כפל, אמר להם הרי איני רוצה לגזול אחרים הרי אני נותן כפל.

קכד. יהודי אחד הלך למרחק וראה יהודי בחלום שהיו העליונים שוקלים אותו שהלך בכף מאזנים ועונותיו בכף מאזנים והכריעו עונותיו אמרו כיון שעונותיו מכריעים אין לו חלק לעולם הבא באו אחרים ואמרו לא שקלתם יפה, ושמו עורות של שועלים ושאר עורות על האיש והכריע האיש אמרו הרי בן העולם הבא, והאיש שראהו בחלום היה פבור שהיה חי ובשעה שהלם היה מת הנשקל, ואמרו אותם עורות שהניחו עליו היו עורות שנתן למס (א), וכתיב ונוגשיוך צדקה, כשהקהל מוחרימין לתת כך וכך למס ונתן באמונה נחשב להם צדקה, והגוף ששקלו מפני שכתוב (דניאל ה כז) תקל תקלתא במאזניא והשתכחת הפיר דבר אחר לפי שבגופו מרת בגמילות הפדים.

קכה. כשכועס אדם על עוברי עבירה ישקול כעסו (א) לפי שמושה אמר על ראובן וגד (במדבר ל"ב יד) תרבות אנשים חטאים (ב) לכך בן בנו נעשה כהן לפסילים אע"פ שלשם שמים וכעסו הכל צריך במדה, וכן בשחוק של מצוה ולא ירחוק את המתביישים לשחוק שישחקו, בכל דרכיו של אדם יראה היאך לעשות מצוה בין אם בשחוק בין אם בכעסו, איך יתכן למשוך להשליך מידו ולשבר את הלוחות אלא [א] לתקנת ישראל נתכוון אמר מוטב שאני אחיה חייב ולא יהיו כל ישראל חייבים מוטב להטוא מעט כדי שלא יתחייבו רבים, וכן מי שיש עליו ספר תורה ורואה שהולכים להשתמד מוטב להשליך ספר תורה כדי למנוע רבים מעבירה רבה וכמו שאמרו (ג) הרודה פת בתנור אם יוכל חבירו לרדותה (ד) שיתחייב חבירו, וכן (ה) ניהא לחבר דליעבד עבירה קלה ולא יחטיא עם הארץ [ב] על ידו עבירה גדולה, וכן משה גרם שעויבב בהר, ועוד כיון שחזרה אפו לשם שמים אמר לו (ו) יישר (דף כ"ג) כחך ששברת.

משנת אברהם

סימן ק"ב

[א] אמר יהודה, ככראה שרצונו מפרש : (נראשית, מ"ד-ז). ויאמרו אלינו למה ידבר אדוני כדברים האלה הלילה לענדיך מעשות כדבר הזה, כלומר, למה ידבר אדוני כדברים האלה, שאנחנו גננו, וכי הלילה לענדיך, ענדי יוסף מונש המלצרים שהם יגננו את הגביע. והדברים : הלילה לענדיך וכ"ו הם נלשון אלהה. והוא פירש נכון בפשט תורתיו הקדושה.

סימן קכ"ב

[א] אלא כשמונה לכעוס וכ"ו הרמז"ס ז"ל כתב זהלכי דעות א"י: לא יכעוס אלא על דבר גדול שראוי לכעוס עליו כדי שלא יעשה כיוצא בו פעם אחרת. וע"י שנת ק"ה : דקא עבד לומרמא איתתא אלישי ציית כי הא וכ"ו.

סימן קכ"ה

[א] לתקנת ישראל. הא דאמרו צמדי' תשא, מוטב שידונו כפניו ואל ידונו כלשת איש, הגם דגם צ"כ נלטוו

על עבודה זרה, היינו משום דעל ע"ז צדתוף לל נטוו צני נח, ובעגל עבדו צדותף, אולם למה שכתב הפרי מגדים ל"ח"ק, ס' ד"ש, אשל אברהם ו', דגר תושב מלווה על השתוף, תקשה, דהא על השנת נורה נטוו, ואם נטוו על השנת לכל הפחות ה"י להם דין גר תושב, כלאיתא גרש"י יצמות מ"ח : א"כ, מה תועלת היתה בצנירת הלוחות, ובע"כ ז"ל, דמה שניתן להם השנת צמרה היתה על תנאי שיקבלו הלוחות צמיני, ומכיון שציר משה את הלוחות נתצטל התנאי, וראה צספרי משנ"ל. ג, דף ג' שהארכתי ציה.

[ב] ע"י ידו וכו'. כן כתבו צתוס' שנת ד'. ד"ה. וכי, דדוקא התם דאמר ל"י מלל לך כלכלה של תלמיס ומתלמי, והעם הארץ יעשה עבירה על ידי הצנר אז אמרינן ניחא ל"י לתנר דלעבד איסורא קלילא וכו', אבל צדופן אחר אין אמרים לו לאדם הטל צצניל שיזכה חצירך.

קכ. (א) אולי צ"פ מרשיעו (ב) ב"ר מרשה צ"ב אמר ר' יצחק מצא בעל חוב סקום לנבות שפרו. (ג) צ"פ אמר לו ה'.
 קכא. (א) מבחר הפנינים שער מ"ג מ"י ג"ו.
 קכב. יש לשחוק חבת, א"ס". (ב) צ"פ יעסוק.
 קכד. (א) צ"ב ט' א' ואם לאו באיו עכ"ם ונוספין ברובי ואה ע"י פו כן נחשב לזון צדקה שנא' ונוגשיר צדקה.
 קכה. (א) כן כתב ח"פסוף ראובני מרשה מסות בשם חפירש. (ב) ירושלמי ברבות פ"ם ח"ג סוגא ברשב"ם ב"ב ס"ו א' ר"ה ששב. (ג) שנת ד' א.
 (ד) צ"פ קורם. (ה) שם בשבת ועירובין ל"ב א'. (ו) כנא בחרא י"ד ב'.

קכז. מעשה כבן אחד שכיבד אביו ביותר אמר לו אביו אתה מכבדני בחיי תכבדני במותי, אני מצוך שתליון כעסך לילה אחד ועצור רוחך שלא תדבר, לאחר פטירת אביו הלך לו למדינת הים והניח אשתו מעוברת והוא לא ידע, ועיכב בדרך ימים ושנים, וכשחזר בעיר בא בלילה ועלה על הדר שאשתו שוכבת שם ושמע קולו של בחור שהיה נרשק אותה, שלף חרבו ורצה להרוג שניהם, וזכר מצות אביו והשיבו לתערה, שמע שאמרה לאותו בחור בנה שאצלה כבר יש שנים רבות שהלך אביך ממני אילו היה יודע שנולד לו בן וכבר הגיע להשיא לך אשה, כששמע זה הדבר אמר פתחי אחותי רעייתי ברוך ה' שעצר כעסי וברוך אבי שצוני לעצור כעסי לילה אחד שלא הרגתי אותך ואת בני רשמחו שמחה גדולה ועשו משתה לכל העם הנמצאים ושמחו חרבה מאד.

קכז. מעשה בצדיק אחד שהיה רגזן וכשהיו מתקוטטים עמו לא היה משיב אלא מעניש ואחר כך עוכר כעסו [א] והיה מתחרט ושאל לחכם ואמר מה אעשה שלא אעניש בני אדם אמר. לוי תקבל עליך לאחר שתקלל ותעניש שתאמר כל מה שאמרתיו לו יבא לי או קודם שתבוא לקללו תאמר כל מה שאומר לו יבא לי או לא תעניש ולא תקלל, (ויקרא יט יח) [ב] ואהבת לרעך כמוך וזה לא רצה לעשות בן אלא קיבל עליו ככל עת שיקלל ויעניש שיתן מעות כך וכך לצדקה שיודע שבשביל מעות לא יקלל ועוד שיהיה לו כפרה וירויח לצדקה.

קכח. כל המבקש נקמה על שעשה לו רעה ונענשו על ידו בשיעשו דבר כיוצא בו (הוא) או זרעו יענשו אע"פ שלא יענשוהו, מידה כנגד מידה.

קכט. אל ידור אדם במקום שהאנשים והנשים מקללים ומענישות ויתפלל על זה להרחיקו מהם ולהנצל מהם ומעונשו.

קל. ממחרתיו להפרע מן האדם כשצועקין עליו מאשר לא יצעקו עליו שני' (דברים לו ט) וקרא עליך אל ה' וגו' וכתוב (שמות כב כב) אם צעק יצעק אלי שמע אשמע [א] שאם לא צעק פעמים שהיו מאריכין לו שאם עשה שום זכות כדי לשלם לו, או בעבור שיחטא הרבה כדי להרבות פורענות עליו כמו שני' (בראשית לו טז) כי לא שלם עון האמורי עד הנה וכן דור המבול אבל כשתוכח עלבונו איך מדת הדיון ממתנת להאריך כמו שנאמר (שם יח כא) הצבעקתה הבאה אלי עשו כלה שאומרת מידת הדיון כשצועקין לפני כשר ודם ממחר לנקום כל שבן לפני מלך מלכי המלכים וקב"ה.

קלא. [א] דע' והבן כי ההורג את הנפש או הערשה רעה לאדם אינו נענש על אחד אלא על כל שמצטער עליו, שנא' (שם מב כב) וגם דמו הנה נדרש, (א) גם לרבות דמו של זקן וכל שנצטער עליו, והכל שנהרג (ב) נענש קין על דמו של הכל [ב] ודם של זרעו ודם של אדם והוא (ועל הרוח ששם בו ובצלם אלהים ועל העולם שנברא בעבור האדם לכך (שם ד טו) שבעתים יקם הרי ההורג את הנפש (ג) כאילו החריב את העולם והעתידיים להיות (ד), וגם כל שנהנין מן ההורג החריב וכל שמצטערין עליו והערשה צער נענש על כל הצער שמצטערין עליו.

קלב. מעשה באחד שמתו בניו הזכרים בחייו, אמר לתלמידיו בשעת מיתתו יודע אני שאין בי עון אלא אחות היתה לי והיתה אלמנה והיתה בריצון לקחת בעל ובושת היה לה לומר קח לי בעל והוא היה יכול לזווגה ולא רצה כדי שישאר (לה) (לו) ממונה ונכסיה ובשביל זה מתו בניו בלא בנים [א] והיו גדולים.

משנת אברהם

כאן, דעור המניע לאדם נשקל גם כן כפי הענין שנתעורר עליו אחרים, קרוביו ורעיו, לכן כשנשים מנטערים בלערו, תנטל הגזירה, כי כלפי שמים גילת כמה גדול הוא הענין של אחרים, ולזה אין מניע כל כך עונש שגם אחרים ינטערו.

[ב] ודם של זרעו, ז"ל דרשו מלשון דמי אחיך, דמים רבים משמע, עי' סנהדרין ל"ג, ואבות דר"ג פרק ל"א. ועי' נש"ת רנ"ח, שהקשה מדוע לא דרשו רבותינו ז"ל כזאת גני דוד ולציגיל, אשר מנעני מנא דנמים, דגם שם הי' להם לדרוש כזה, דמים של זרעו וכל תולדותיו. וע"ש. שהלריך. ול"ג, בדרך פשוט, דגני קין והגל גילתה חורה דבר זה דההורג את האדם הרי הוא נענש על דורותיו שהיו ועמיה, ושבו לא אינטרך דבר זה עוד פעם גני דוד, אלא ע"כ לדרש אתי, כמו שדרשו רבותינו.

והרב החיד"א צפירושו לאצות דר"ג, מחרץ דלי כוונת דוד המלך ע"ה הי' לדמים של דורותיו, הול"ל: אשר מנעני מנא דנמיו. ומדכתיב דמים שמי' לדרשא דרבותינו.

סימן קל"ב

[א] והיו גדולים וכ"ו, דאם היו קטנים אין כל כך רבותא, דבניו של אדם הרי הם כקניני, ראה רמז"ם ז"ל הלכ"י תשובה, ו-א. אלא הואיל שכונתו היתה להוריש את בניו הממון והנכסים של אחותו לכן מתו בניו אפילו הגדולים כדי שלא תתקיים מחשבתו.

סימן קב"ז

[א] והי' מתחרט, דכתיב גם ענש לנדיק לא טוב, ולמרינן כל שחזירו נענש על ידו, אין מתניסין אותו בפרגודו של הקב"ה, שנת קי"ט:

[ב] משמעות הלשון דלית כאן משום והאנת לרעד כמוך, ואינו מונח דהא אסור לקלל את חבירו משום לא תקלל חרש, וגם לענומו אסור לקלל דכתיב רק השמר לך ושמור נפשך וכ"ו, שנועות לו. ואפשר דמכאן רא"י דאין איסור לקלל לאלו שנתערים אותם, כמו שמינו נאלישע שקילל את הילדים, אלא דזה דוקא לענין לא תקלל חרש, אבל משום והאנת לרעד כמוך אסור, לפיכך אמר לו החכם דוקא משום והאנת לרעד כמוך, ועי' במנחת חינוך מנה רל"א.

סימן קל"ג

[א] שאם לא צעק וכ"ו. ראה בתוס' ר"ה י"ז: צהגה"ס: והי' כי יצעק עלי ושמעתי כי חנון אני, כלומר, אע"פ שגדון צא הענוט לידך כי הלית עלי מעותיך, אעפ"כ תשיבנו לו, כי אם יצעק עלי, המדה היא כך שאשמע צעקתו, לפי שחנון אני ואינו יכול לראות נעניו. עכ"ל.

סימן קל"ד

[א] דע' וכ"ו עי' בחולין ע"ט. וזמ' נריך להודיע צערו לרבים וינקהו עליו רחמים, ואפשר דזה הוא מטעם המונח

קלא. (א) ב"ר מרשה צ"א. (ב) סנהדרין ל"ו א'. (ג) שם שם כל המאכד נפש אחת מישראל מעלה עליו הכתוב כאילו איבר עולם סלא. (ד) כבא ספא קי"ט א': אלא מתור שהרג נוב עיר הכתנים שהיו ספסיקין להם סים וסיון מעלה עליו הכתיב כאילו הרגו.

קל"ג. איש אחד היו לו בנים ובנות כשהיו נשואים מתו והיה מספר לחכם אחד אמר לו מערופיא אחד גוי היה לי, ומת הגוי המערופיא שלי ואחר כך מתו בני ובנותי והממון נשאר לחתני ולכלותי, כיון שלא זכה להעמיד תולדות למה לא מתו קודם שנישאו שלא יבא הממון מידי לידם, ואמר כל זמן שהיה אותו גוי חי היה לי הצלחה, אמר לו החכם שמה הממון בעולה, אמר לא עשיתי לשום יהודי רעה אלא לאותו גוי הייתי מטעה אותו ועושה לו עולה, הרי כשמת ומלאכו הגוי לו וצעק על זה והקב"ה עשה משפט לעשוקים בין יהודי בין גוי, לכך לא יגנוב לא ליהודי ולא לגוי שלא יתחלל שם שמים על ידו.

קל"ד. מעשה באחד שנתן בנו לבת (אחת) אחד (ע"ב) ונתן לבנו כסף וספרים, מת הבן ונשארו לאלמנתו בכתובתה אמר זקן אחד אני זכור שהממון של אבות הבן היה מן הדין בעד אבות (א) מי שלקח האלמנה כי עשה להם עולה לכך באו לידו שהאבות הניחו לאותו הבן הכל וירשה אותו וזרעה שממון של אבותיו שלקח מאבות האלמנה יורשת האיש הרי (שמות ב ה) פוקד עון אבות על בנים.

קל"ה. אדם שנפטרה אשתו לא יתכן שישא אשה אחרת (א) כל זמן ששומע מרבים [א] שמוכ' עליה ומצערים עליה כאדם שאומר זכר פלונית לברכה כמה קשה עלינו מיתתה וצר לנו עליה מאד.

קל"ו. אדם שיש לו שפחה ויש לה בת ונישאת הבת לבעל ולבסוף מתה והניחו לבעל בת השפחה להכניס אשה אחרת אל יתנו לבעל כבוד ושאר כבוד. שהכניסה בת השפחה לו מה שנתנה לה אמר כי אמר חכם אחד הקב"ה מקפיד על זה שאמה של מתה מבטת בצרתה שבתה מתה ועריון רואה שיוגיע כפיה לאחריה, ועון הוא לך שחתנה עם אשה אחרת בבית ורואה ששוכבת על מצעות שהיא נתנה אע"פ שמה שקנתה היא וכל מה שיש לה מן הארון.

קל"ז. [א] (א) שמואל' ריהוב ליה דמיה בושתה לפעמיה, שאע"פ שאמתו היא וברשותו היא אין בירו לביישה, אמור לביישה, אמור לבייש את העבד ואת השפחה ולא את בנו ולא יצערם על חנם ואם עשה רצונו לא יאמר לו לא עשית במוב האומר לטוב רע זרע טוב ולפי שהוא כפוי טובה כי אין מידה רעה כמו כפוי טובה, אפילו כנגד הבהמה (ב) אמרה תורה שנאמר (שם כב ל) וכשר בשדה טרפה לא תאכלו לכלב תשלכון אותו לפי שהכלב עור שהואבים לא הכיאו הבהמה. ביער הרי נשאר לך החלב והעור לכך אל תהי כפוי טובה ותן לו הטריפה, וכת' (דברים כג ז) לא תדרש שלמם ומוכתם ורוד דרש שלום חנון בן נחש מפני אביו (ג) וכן (שם כה ד) לא תחטום שור ברישו (ד).

קל"ח. כל מעשה גרמות שאדם גורם צער לחבירו ענש עליו ואף אם יעשה צער לבהמה על חנם (א) כמו שמשים עליה משאוי יותר מאשר יכולה לשאת, ומכה אותה ואינו יכול ללכת עתיד ליתן את הדין שהרי צער בעל חיים כתב לנו בענין בלעם (במר' כב לב) [א] על מה הכית את אתנך כנגד שאמר (שם שם כט) לו יש הרב בידי כי עתה הרגתיך כת' (שם לא ח) ואת בלעם בן בעור הרגו, בחרב ואנא הוהיר [ב] שהרי בבני נח לא מצינו ורדו לאדם שלא הותר לו בשר תאוה ניתנה לו רדייה, ד"א

משנת אברהם

סימן קל"ח

[א] שמוכרים וכו'. נתוס' מו"ק כ"ג, ד"ה. עד שיעברו, כתבו ז' טעמים למה שהולרכו להמתין ג' רגלים, (א) כדי שיהא שלשה רגלים בלא שמתה ולא ישכח מהנצת אשתו, (ב) כדי שיהא אשה אחרת ולא יהי זכור מן הראשונה שלא תהיה ז' דעות נמטה אחת, ועוד פן יזכרנה מהנצת אשתו לקנטרה. ע"ש. והנה טעם הראשון הוא צדדי שיתחלל על אשתו הראשונה, כלומר, יש חיון על הנעל שלא יהי' שחם לאחר מיתת אשתו, לכל הפחות ג' רגלים. ולטעם ה"ג, הרי זה הדין תועלת לאשתו השנייה, שלא תהיה ז' דעות נמטה אחת, או כדי שלא יקטטה. ומדברי רבינו משמע לכאורה דהטעם הוא, שלא יתכן שישא אדם אשה אחרת בזמן שאחרים מוכרים אותה ומצערים עליה, ובכן אפשר דמזה הטעם קצתו חז"ל זמן של ג' רגלים, כי צענור ג' רגלים, על פי רוב אין אחרים מצערים עליה. ויש נפמי' בין הטעמים ה"ל שכתבו נתוס' וצין הטעם שכתב רבינו. ולא אשתו שמתה היתה חולה זמן רב, או שהיתה אינה ציניהם ורעה לגרשה — ע' צלח היטב צמח תשובת מיימונית, יו"ד ס' ש"ג — לפני הטעמים, של התוס' ה"ל, אפשר דאין צריך להמתין ג' רגלים, אולם לטעם רבינו צריך להמתין דהא אחרים מוכרים אותה ומצערים עליה. וכן נפ"מ, בלא הנעל במרחקים צמדיה אחרת, ולו מתקצר דלא שייך טעם של רבינו, דהא במקום שישא אשה אין מי שיזכיר את הראשונה, ושם צמדיה שמתה אשתו הגם שמוכרים אותה, אין יודעים שזה הנעל נושא אשה אחרת וגם הוא אינו שומע שמוכרים אותה, דהא כך דקוק רבינו וכתב, "כל זמן ששומע", ולטעם של התוס' צריך להמתין ג' רגלים.

גם נפ"מ. אם האשה שמתה היתה מרשעת או מתנהגת שלא כשורה, דאין אחרים ומצערים עליה, ואין מוכרים אותה. וכבר כתב הרשב"א הוצא נחת"ס יו"ד סימן ש"ג דלא שייך צוה יאמרו כל הסריקים אסורים וכי במקום שידוע הדבר לכל, ע"ש. **אולם** לדינא אין לסמוך על זה להקל, ואין לזוז מפקס הש"ע, כי יש לפרש דברי רבינו צענור עברו עליו ג' רגלים, אלא שמתמת רוב נדקתה של אשתו הראשונה, עדיין מוכרים אותה אחרים ומצערים עליה, דעל זה כתב רבינו שלא יתכן שישא אחרת, ונדלתי כוונתו, שימתין עד י"ג חדש, כי מת משתכח מן הל"ל אחר י"ג חדש. אלא שכל אופן יש מדברי רבינו סניף לדברי הגאון רעק"א ז"ל נמשכה ה"ל נחת"ס, צענור י"ג חדש ולא עברו ג' רגלים כגון שמתה צפסח דמותר לישא צלחר שני. דיש כלן י"ג חדש ואין כלן אלא ז' רגלים: שנועות סוכות, דהא רבינו מדגיש דהטעם שלא יזכירו אחרים צערה, והו דוקא עד י"ג חדש.

סימן קל"ח

[א] ע' צימון י"ט. ונמה שכתבתי סס.

סימן קל"ח

[א] ער' מה הכית. במדרש תנחומא, זה עלבון של האחון צא המלאך לנקא מידו — ולא כגורסת העץ יוסף וכי עלבון של האחון צא המלאך לנקא. —

[ב] שהרי וכ"ו משמע חלל בני נח שהותר להם צמר תלויה, לא התיר להם רדיה, וצמדהרין כ"ט: מנזאר ללדס לא הותר צמר תלויה, ורדייה דהותרה לו היינו רק למלאכה,

קל"ה. (א) חלשון צריך תקון וכו' האלמנה ותיבות מי שלקח יש לחסוך בו' כבר באו צירה בו' וזרעה סמוך שלקח מאבות האלמנה יורשת האיש. קל"ה. (א) יעוין ש"ע יו"ד ס' ש"צ ס"ב דפסק שצריך להמתין שלש רגלים. ויעוין בתשב"ץ ס' חס"ג שכתב ראשת נעורים אינה נשכחת לעולם ומקור דבריו מה שאמרו סנהדרין כ"ב א' כ"ג יש תמורה חז' מאשת נעורים.

למה מן הדיון אין לרדות בעבדים ובבהמות כשאנשים מושעים ואין להטריחהם על חנם אלא בערב שבת ובערב יום טוב כדי להכניסם מבעוד יום לביתו וכן מקום סכנה דבת' (דברים יג יח) ונתן לך רחמים ורחמך (ב), ר' יהודה אומר משום רבן גמליאל הרי הוא אומר ונתן לך רחמים ורחמך והרבך זה סימן יש בידך כל זמן שאתה רחמן ורחמו עליך, (משלי יב יוד) יודע צדיק נפש בהמתו ורחמי רשעים אכזרי, וגם כשאינו צריך לאכול בשר, והוא יודע שתסרה, ואם ישחוט ולא יצטרך כלל לא ישחוט וגם עובר על כל תשחת, אבל אם צריך לעור מותר שהרי ר' חייא היה (ג) נזהר בשכיל דם עוף לפשתנו.

קמ"ז. יודע צדיק נפש בהמתו חולה שלא להטריחה, ואם כבר הגיע זמנה ללדת לא יטריחנה וכל שכן שפחתו : **קמ"ח.** ויאמר אליו מלאך ה' על מה הכית את אתנך (במדרב"ב לב), יכול לא יכה כשאין המשא שעליה כבוד ואינו רוצה ללכת לכך אמר (שם שם) זה שלש רגלים על זה אתה נענש כיון שמוזמרת ללכת היה לך לחשוב שמא חולה היא וזהו עון שמטריחה, וכן בלילה שהבהמה ערשה בנחירה (א) בידוע שרואה רוח או מוזיק ואינה רוצה ללכת ואין להכות אותה שהיא רואה ממנה וגם [א] מאשר רוכב עליה [ב] לא יהיה כפוי טובה כנגדה ולא יכנה וכו' ש' אשתו יחשוב אילו היה הוא מפור ביד אחר איך היה רצונו שיעשו לו כן יעשו לאותן שנמסרו בידו.

קמ"ט. ואם אדם יודע שיש לו עבד ושפחה טובים והעני וכו' למוכרו לא ימכרם לאיש אכזר כי יכח על חנם באכזריות.

קמ"ב. (דף כ"ד) איש אחד היה אכזר והיה לו סוס אכזר מאד, וכו' אדם רחמן מאד ורכב עמו בדרך היה רואה הרחמן שהאכזר היה מרעיב את בהמתו, ולמחר לא היה יכולה לטרוח ומכה הבהמה באכזריות, אמר לו הרחמן לפי שלא נתתה לה לאכול כל צרכה אינה יכולה ללכת תן לה לאכול והיא תטרח, לא חשש והיה מרעיבה ומכה, אמר האכזר לרחמן תמכור לי סוסך אמר הרחמן אם היתה נותן לי כפליים משחיה לא אתן לך כשבאו לבית היה רואה שגם זה מרעיב את עבדו ושפחתו אמר הרחמן הנה סוסי הולך מעצמו למרעה וחוזר לבית לפי שאני מאכילה כראוי ומטריחה כראוי לה ולא הייתי מוכרה לך ברמים יקרים, ויותר ברצון אתן לאחר שאינו אכזר בזול מאשר אתננו לך, אמרו לו אפילו לגוי לא אסרו משום [א] אכזריות (א) אמר להם איני יכול לסבול שירעיבנה ויעבדו על ורחמי רשעים אכזרי.

קמ"ג. וכ"כ שאינו נוצף וכו' לבית אם הפך לגרשו יגרשו בשבט אבל לרחוק אותו בחוק בולת ביציאתו ולעזרו (א) לא יתכן.

קמ"ד. מי שעשה בחייו מעשה כהמה יש לו לעבוד באותו עולם כבהמה ומי שמשעבד בני אדם או נותן חתימו על בני אדם משעבדים בו באותו עולם כבהמה ואפילו מי שמענה את בהמתו יותר מדי.

קמ"ה. מעשה היה בארץ ישמעאל באדם אחד שהביא על חמורו פחמים למכור ולא היה יכול למכור ומנהג שם שהמלך מעמיד השומר בגובה השוק כשהולכים בחצי היום לאכול השומר עומד על דבר נבזה ומצפה על דבר הגבוה בכל השוק ורואה כי מניחים איש ממכרו בשוק ואוכלים ועבד המלך שומר והיה שם אחד מוכר פחמים והשק שבו פחמים על החמור ולא היה יכול למכור ועיכב בשוק וקנה להם ואכל וכל זמן שאכל השק מונח על החמור ורואה שומר השוק יורד אל בעל החמור ודחק את בעל החמור לקנות מספוא ואמר לו תן לחמור לאכול ודחק את בעל החמור שלקח את השק שבו הפחמים ושם על בעל החמור ער שאכל את כל המספא, אמר לו השומר אתה לא ריחמת על חמורך לא דיי לך שלא נתתה לחמורך לאכול אלא היה לך לפרק השק

משנת אברהם

את כלנו סמוך לרב, ושאל הרב האם חיינתי לך כלום שאתה מנזה אותו, והשיב שהוא חייב טובה לאותו כלל, כי הילל את אשתו מן השנאים, על ידי שאכל את זניו של השנאי כשרצה לקחת את אשתו ע"ש, הרי שחייב אדם להכיר טובה אפילו לכלל, וכבר אמרו שהתורה הכירה טובה לכללם צאתה לכלל תשליכו אותו על אשר קיימו ולכל בני ישראל לא יחרץ כלל לשוננו.

סימן קמ"ב

[א] **אכזריות** דהא ירושלמי דע"ז, א"ו, חותר אחר טעם של מקום שנהגו שלא למכור להם צהמה דקה, ואומר מפני שמוציא מן המתנות, מן הצבורה, הגם דירושלמי מוטיב להנהו טעמי ואומר א"כ, חייטין אל ימכרו לו מפני שמוציאו מן החלה, ולא חישתמיט לומר דטעם המנהג של למכור הוא משום של ילער הגוי את הצהמה יותר מדי, ש"מ, ולזין שום דררל דליסור, אלא מדת חסידות יש צוה כמו שאומר האיש הרחמן שאינו יכול לסבול וכו'.

אבל אינו מנזאר שם דבני נח לא הותר להם רדייה, וככל מקום משמע דמה שהותר לאדם הותר לגוי נח, וא"כ רדייה והותרה לאדם נזולאי גם לגוי נח הותרה, ולי נראה שחוק כלן כמה תליס, צריך להיות, ולגוי נח הותרה אכילה וגם מללכה אבל לא לער. כעין שדרשו צבדה מ"ז, לעולם צהם תעזרו, לעבודה נתתיו ולא לצושה, וראה לעיל סימן א', אות ג'.

סימן ק"מ

[א] **מאשר** רוכב וכו', כלומר, הצהמה יראה שהמזיק זיק להרוכב לכן אינה הולכת — פירוש צהנדפס — [ב] **לא** לא יהי כפוי טובה וכו'. ראה ירושלמי תרומות ט'. סוף הלכה ג', חד צר נש זמין חד רבן ואייתיב כללל גביה, א"ל צויון אכל חייב לך, א"ל ר' טיבו אכל משלם לי, צדין עלון לקרתא עלל חד מייסהון צעל מייכסב איתתי ואכל ציויו. פירוש, איש אחד הזמין לרב אחד לסעודה, והשיב אכל השלמן

פ"ו. (א) נדה פ"ז א'. (ב) יעוין סבילתא משפטים פרשה ב' דרשו בענין אחר יעו"ש אצל הראב"ע שמות כ"ג ל' כחכ נפתח הע"ד שהוא שומר שורד ועאנר ואין ראוי לאוכלו כ"א הכלב, וכו' כתב החוקני שם. (ג) שמואל ב' י' ב' (ד) כו כחכ הרמב"ם בפרק פ"ב בשליש' לסורה : ופ"ו הרמב"ם ע"זו שלא ימנע ואמ"י הבהמה סלאכול ממה שהם עושים בו פ"ו הסוגנות. (א) בעין זה לפסן סי' תחתשנ"ו וכו' משפט ברדכ"ו סי' תשכ"ח שאסור להטעין יותר מדאי, אצל בספקים וכתבים של סוהר"א סי' ק"ה כתב דרשאי לתת משא כבד על בהמתו יעו"ש. (ב) תוספתא בבא קמא פ"ט ובבב"ש שבת קנ"א ב' בקצת שנוי שם האומר, ספרי דברים פיססא צ"ו. (ג) צ"פ שוחם תולין פ"ה ב'. (א) כנרפס טסיף : כמו שקורין כלשונו אשכנו שגורכו. (א) אלא משום רביעה כדאיחא ע"ז י"ג ב'. (א) צ"פ ולעזרו.

מעל החמור בעוד שהיית אוכל וכתוב יודע צדיק "נפש" בהמתו "ורחמי" רשעים "אכזרי, תחילת התיבות (א) כבוד"א ולמפרע ראובן" (ב) לפי שהי' ראובן [א] מרחם על הכהמה לכך (שם לב א) ומקנה רב היה לבני ראובן בכל מקום מקדים גד אלא במקנה לפי שהיתה בהמתם חביבה עליהם והניחו ארץ זבת חלב ודבש ובהרו מקום מקנה.

קמו. לעולם אל יהא ארם כפוי טובה ממהרין ליפרע ממנו שהרי נכל היה כפוי טובה לדוד ועבדיו ששומרין צאנו וחומה עליהם ומת לעשרת ימים, ושמעוי שעשה לו רעה גדולה ולא מת, אלא שמעוי בעבור שהיה קרוב לשאול, לא היה כפוי טובה אבל דוד ואנשיו קרוב לנבל ועשו לו טובה וכפוי טובה היה לכך מיהרו ליפרע ממנו וכת' (משלי יז יג) (א) משלם רעה תחת טובה לא תמוש רעה מביטו, כי (מיכה ז ו) איבי איש אנשי ביתו אותן שגמול להם טובה והכניסם בביתו ישלמו לו רעה, לא תמוש כתיב (ב) ביה כאילו אומר על נבל שמת לוי ימים (ג) ויו שלא ימות עד שיפרע ממנו, וירמיה ביקש מכפויי טובה (ירמיה טו טו) אל לארך אפך מאותם שהתפלל עליהם טובה והם משיבים לו רעה תחת טובה ואם תאמר למה מבקש נקמה (ד) מפ' [א] כי לית דיינא בארעא כי היו הפצ' בעלילה בלא ידיעתו לתופשו שנא' (שם כ יוד) אולי יפתה ונובלה לו הרי לא יוכל להשמר מהם ומגרשין אותו מנחלתו ומזונותיו איבה יקח.

קמו. (א) כל מי שחבירו נענש על ידו מעבב משיח מפני שאילו חי היה מוליד (ב).

קמה. ואשר לא טוב עשה בתוך עמיו והנה (מת) בעונו (יחזקאל יח יח), (א) מי שמפחיד בעונו הוא [א] בלילה את הארם אע"פ שבשהוק עשה או אם מת או אם חלה מחמת הפחד (ע"ב) הרי מעלין עליו כאילו שופך דמים.

קמט. מי שצמא למים או מתאוה לאכול דבר לא ישלח שמשו או יהודי אחר במקום פבנה, כגון שיש נחש או עקרב או היה רעה או ליפטים או גוים רעים, שנאמר (ש"ב כג יז) (א) הכנפשות האנשים האלה ולא אבה דוד לשתותם, וכן אדם שיש לו תלמיד שהוא פחדן שמתפחד ללכת בלילה יחירי בלא נר אל יאמר לו הרב להביא לו הפך במקום פלוגי כחשך מאחר שיש

משנת אברהם

סימן קמ"ז

[א] כי לית וכו'. ראה תוס' גיטין דף ז' ד"ה, השכס.

סימן קמ"ח

[א] בר"ה, כנראה כוונת רבינו שמי שמפחיד את חבירו בלילה, חייב גדיני שמים, ונ"ע מדוע דוקא בלילה, הלא אמרו בב"ק ז"ל, המנעית את חבירו פטור מדיני אדם ומדיני גדיני שמים ואין חילוק בין שמנעיתו ביום או בלילה.

אולם גם ברמב"ם הלכ' הוצל ומזיק, איז, איחא: המנעית את חבירו וכו' כגון שזעק מאחריו או שנתראה לו בחפילה. והגם דיש לומר בפשטות דהרמב"ם דבר זה, שאין אדם מתפחד אלא בלילה, אצל גוים אין דרך בני אדם להתפחד, אצל ידוע שאין יתור דגברי הרמב"ם, ומה גם שרבינו נקט ג"כ הלשון הזה, לכן אפשר, משום דנקודותיו כ"ד: אמרו בני הכוהו נגל אזנו ואינו שומע, דאין עבד יוצא צו לתירות, משום דשאינו אדם דכיון דבר דעת הוא, אינו מבינעית נפשי, וכי מבינעית מדעתו קח מבינעית, שותן לנו אל פחד הנצא פתאום, והכוונה בשם, משום דגבי שן ועין נעוין שיעשה האדון מעשה ברשעי איברים של עבד, ולא שהעבד הוא עושה המעשה, וא"כ תקשה אמאי יתחייב גדיני שמים, והיכן מצינו כשהאדם עושה הרע לעמו שאחר יתחייב עליו גדיני שמים, לכן הוציאו מזה, דהיינו דחייב גדיני שמים הוא כשמנעיתו בחופן שחבירו הוא הגורם לה, והיינו כשמתראה אליו בלילה, שאין זה הדרך, אצל אדם אחד מנעית גוים כגון כגון שזעק עליו בקול גדול, וכדומה, אז פטור מפני גדיני שמים, כי צלמת הנענת הוא העושה מעשה, ומה שזעק זה עליו וכדומה, אין זה בכלל גרמא כלל, כי לא עשה דבר שהוא חוץ לדרך עולם. ועי' לקמן סימן קמ"ח.

סימן קמ"ח

[א] מרחם על הנהמה וכו'. ראה צמח"ק. ולדעתי כי רבינו הוציא דבריו ומה דאיחא נספרי בהעלותך, פיסקא פ"ג ז"ה, ויאמרו מי יאכילנו נשר, וכי מפני שלא היה להם נשר מתרעמים והלא כבר נאמר וגם ערנ רב עלה אתם ולאן ונקר, יכול אכלום נמדנר, והלא נכניסתן הוא אומר ומקנה רב היה לבני ראובן ולבני גד. ופירש שם נזרע אצרהם לכך האריך נספרי ולא די לו בהפסוק ומקנה רב וכו', משום דמפסוק זה אין ראוי דיש לומר דמקנה רב צל להם במלחמת סיוחן ועוג, ואע"ג דגם עתה י"ל דמה שעלה עמהם מנזרים אכלום, ומקנה רב צל להם אח"כ ממלחמת סיוחן, י"ל דאי מלחמת סיוחן ועוג לא היה לבני ראובן יותר משאר שבטים דהכול חלקו, אלא נע"כ, שהי' להם מניצלת מנזרים הרבה לאן ונקר. ע"ש בשם ה"ר. אי"כ מנזר דבני ראובן נמרו נמזרים צנהמות יותר מנזר דנרים, וכל ישראל לקחו מנזרים אחר דנרים, אולם הבני ראובן חסו על הנהמות של ישראל ומנזרים והוציאו אותם עמהם.

וא"ר ראיתי למי שהעיר ומה פירכשו את הנהמות נמדנר, הלא אי אפשר לומר שהנהמות ג"כ אכלו מן, דהא מפורש נמרו: עמר לנגלת מספר נפשתיכם, ואין הנהמה בכלל מספר נפשתיכם. ובפרט למה שאמרו דהמן הי' מגיד להם לישראל אי צן תשעה לראשון אי צן שבעה לאחרון, וכן נזרר למי העבד, וכן צלשה ובעלה מי סרס על מי, יומא ע"ה, משמע דדוקא בני אדם היו מתפרנסין מן המן ולא הנהמות, ורמז לומר דמתגרי עכו"ם קנו מזונות בעד הנהמות, וביותר נראה שער מדבר הי' מלמיה עשנים ומלכלי צהמה, כדעת תוס' צמח"ק פ"ח: ד"ה. אלא. ומדברי רש"י קידושין ל"ח, ד"ה, נכניסתן לדרך שכתב: שהרי נמדנר לא זרעו ולא קצרו ולא נעטו, משמע דלא היתה מנחמת כל עיקר, דאליכ' אמאי לא קצרו לשעת צמח"ק הנהמות, ועיי' במש"כ ז' דף ט':

קמה. (א) צ"ב בירא. (ב) אולי כונת רבנו למא שמדרש תנחומא פסות ט' ח': וכן אהא מוציא בבני נר ובבני ראובן שהיו עשירים הרבה והיו להם מקנה גדול "וחבבו" את הפקנה, אבל לפ"ז למה כתב רבנו: צפי שהיו. ראובן מרחם על הכהמה? ויש להעיר כי ברבה פסות פורשה כ"ב נרם וחבבו את פמננב.

קמו. (א) צ"ב משיב. (ב) צ"ב בירא. (ג) מכאן עד וירמיה יש לפתוח כי אין לו פסוק ואולי כונתו כי הכתיב ביו"ד והקרי בו"ו דרמו שלא יסות "דוד" עד שיפרע ממנו מנבל. (ד) בבא קמא צ"ג א'.

קמו. (א) עיין שבת קמ"ט ב'. (ב) כונתו על מה שאמרו: אין בן דוד בא עד שיכלו הנשמות שבגוף יבמות ס"ב ב' ע"ז ה'. קמה. (א) צ"ב מי שמפחיד בלילה את האדם עונו הוא אע"פ כו'.

לו פחד הרי גורם לו צער (ב) [א] וכן לא ישלחנו למקום שהמשלח מתפחד להיות שם הולך אע"פ שהמשלח אינו מתפחד שגורם לו צער, אבל אם רוצה המשלח אינו מתפחד, ויש דרך אחרת שהמשלח יודע שאין בו פחד ולמשלח יש פחד, ישלחנו במקום שהמשלח יודע שאין בו פחד.

קנ. כתיב (שם שם טז) לא אבה לשתותם ויפך אותם לה! (שם שם יז) ויאמר הלילה לי מעשות זאת הרם האנשים ההלכים כנפשתם, ולא אבה לשתותם, ולא אבה פעמים ולא אבה לשתותם כי לא רצה לשתות אפילו מעט כי לא יתכן השייור לנסך ואחר שניסך לא רצה לשתות.

משנת אברהם

אלא דומל אלו חין ראוי, דהא התם על פי נביא היו הדברים ונפרט שכל אלו הנסים לא נעשו בכדי אלא נשעת הנורד והדקה, ולעולם אפשר דגם זה בכלל מעשה נסים.

וראייתי בכלי חמדה פרשת ויקהל מהגאון רמ"ד ז"ל, שהצית דברי הרד"ק ז"ל, במלכים ב', ג' שם התוספתא: וכד אתרחיש לה יהוה ניסא אמרת לי לנביא דה' אית עלי עשיר מהאי מישחא אי לא, אמר לה, נעליך זן נביאי דה' נמילתא דליכא עלי עשירא ואף את לית על משחך עשיר דמן ניסא הוא. דשמע דדבר הנא על ידי זרעה הרי הוא בכלל גם, לפיכך פטור ממשעך משום דלאו שמון זית הוא, ואינו בכלל דבר הנזמון מן הארץ שיתחייב נמעשר. ומקשה מהא דמנאר נתענית ד' הנ"ל דהכנס למוד את גורנו אמור יהר"מ שמשלח זרעה נמעשי ידי, התחיל למוד אמור זרין השולח זרעה זכרי הוא, ופסקה הרמב"ם ז"ל בפ"י הלכ' זרקות, ואיך יוכל אח"כ להפריש תרומות ומעשרות ממנו כיון דמערבז בו גם מה מהפטור, היינו מה שנתוסף על ידי הזרעה, ואתי להפריש מפטור על החיוב.

ומפרש הגאון הנ"ל, דגם היי פטור, ממשעך משום דמה שנתוסף על ידי זרעה תשוב כליה היי נהאסוך שמו, והלא השמן שנאסוך זרחי היי מעושר, ואדרבה מכאן ראוי שמה שנתוסף על ידי זרעה אינו נגדר גם, ולא תשוב כליה נא לתוך הכלים שמון חדש מן השמים, אלא הכל הוא מן השמן המעושר אשר נהאסוך. ע"ש. ולפע"ד חין להעמיס הפירוש הזה דברי התוספתא הנ"ל דהא ופורש נאמר שם, לית על משחך עשיר דמן ניסא הוא". א"כ מנאר דזה היי שמון שנברא על ידי גם ולכן פטור, ולא משום דכבר נתפטור על ידי המעשר שעיסרה היא מן האסוך. וביותר נראה לומר דהשמן אשר נהאסוך היי שירייס של השמן שהדליק עובדי נהמעהר צעד הנביאים שהתניאם, כי כן משמע מהתרגום שהצית הרד"ק ז"ל שם נפסוק א', ו'ל: אחיב עובדי ואמר לה זילי לנבי אלישע צפורתא דמשחא דאשתירי נגד ולזרכיך זיה דאנא כי אטמרתניהו למאה נביאי חנתיהו נמערתא נלחמא ובמיא, לא איטפיין צוציניה דמשחא מיניה לא נימחא ולא נבילה וכו'. ושמן זה וגם הלחם ומים שהאכילם נברא שם על פי גם, ולכן היי פטור ממשעך, וזה שנאמר נתוספתא הנ"ל: נעליך זן נביאי דה' נמילתא דליכא עלי עשירא, ואם נאמר דהלחם שהאכילם לא נברא על פי גם, אמאי לא היי חיוב מעשר על הלחם הזה, אלא כאמור שהלחם הזה נברא שם על פי גם נמור ומיילת פטור מן המעשר וזה אמר לה הנביא, אף את לית על משחך עשיר דמן ניסא הוא" כלומר הלא השמן שנאסוך חין עליו חיוב מעשר כי נכנס נברא בזמן התנאת הנביאים ועכשיו שנתב' אותו השמן שנאסוך הכי הוא יואל מהשמן העקרי שנאסוך, ואותו השמן היי פטור ממשעך.

ואיך יהיה אם התירץ על הקושיא הנ"ל כמו שכתב הנצל כלי חמדה דלפיכך פטור היי השמן ממשעך ומפני שנתפטור על ידי המעשר של השמן שנאסוך או כמו שפירשתי אני שגם השמן שנאסוך היי מעיק' דבר ניס', אלא לעולם דבר שנתוסף ע"י זרעה

סימן קמ"ט

[א] וכן, הלשון זרין תקון, וז"ל: וכן לא ישלחנו למקום שהמשלח מתפחד להיות שם, אע"פ, שהמשלח אינו מתפחד, שגורם לו צער — כלומר, יש לו צער להשילוח נהידעו שמשלחו שולחו למקום שהוא עצמו מתפחד ללכת — אלא אם רוצה המשת' — ללכת — שאינו מתפחד כלומר והמשל' מתפחד ויש עוד דרך אחרת שהמשלח יודע שאין בו פחד ולמשלח יש פחד, כלומר והדרך הראשונה היא שהמשלח מתפחד ללכת זה, והמשלח חין מתפחד אז כשיש שני דרכים הללו, ישלחנו במקום שהמשלח יודע שאין בו פחד, כלומר, ואלא שהשליח מתפחד, ילך לו על דעת עצמו נהדרך שאין זה פחד לפי דעת השליח, ומעתה לא יפחד השליח כי ילך נדרך שאין לו זה פחד, וגם לא יהי לו צער, כי הלא משלחו שלחו נדרך שגם המשלח היי הולך.

סימן קנ"א

איסור להנות ממעשי נסים ומדבר שבא לו לאדם ע"י סכנה

[ב] שמנעני מלאכול וכו'. כדאיתא נתענית כ"ד. גבי אלעזר איש צירתא שנעשה לו גם נחטין, ואמר לאשתו: הרי הן הקדש עליך ואין לך אלא כחשד מעניי ישראל, ופירש"י: משום דמעשה נסים הוא ואסור לאדם להנות ממעשה נסים כדאמר לעיל (דף כ:) ואם עושין לו גם מנכין לו מוכיותיו. עכ"ל, ולעיל בגמ' המדובר בעומד במקום סכנה, א"כ מנאר דדבר הנא לו לאדם נסכנה אסור להינות ממנו, כי הלא נעשה לו גם שגול מן הסכנה. וכן שם דף כ"ד: אמר להו מהא לא תיצננון דמעשה נסים הוא, וכנראה דגם שם היי סכנה כדאמר לי אליהו אמר הקצ"ה. אי שלפת אחרינא חרינא לעלמא. או אפשר דמעשה נסים שאין זהם סכנה קיל, ולכן פירש"י שם ד"ה. אמר להו מעשה נסים. וכמה דאפשר להתרחק ממעשה נסים יותר טוב ונכון. ולא פירש דאסור להנות כמו שפירש לעיל גבי אלעזר איש צירתא. וזהו ננוי מתיישב כמה דאמרינן שם נדף כ"ה. ד"ר חנינא צן דוסא אמר לנתו מי שאמר לשמן וילדוק הוא יאמר לחומץ וילדוק, והא אסור להינות ממעשה נסים, אלא דאיסור זה אינו אלא כשהיתה סכנה ונעשה גם, אלא נמעשה דשמן לא היתה כל סכנה, אלא כמו שפירש"י כמה דאפשר להתרחק ממעשה נסים יותר טוב ונכון, וכאן שכבר הדליקה נטעות ולכבוד שנת לא היי זרין להתרחק.

ולכאורה יונה זהה הא דאמרינן נתענית ד' הנכנס למוד את גורנו אמור יהי רצון שתשלח זרעה נמעשה ידי וכו'. והלא אסור להנות ממעשה נסים, אלא דמקום שאין כאן סכנה לא אמרינן דאסור להינות, אולם נאמת יש חילוק בין דבר שנעשה בו גם ובין דבר שיש בו זרעה, דזרעה אינה נגדר גם, דא"כ כל מעשי נביאים שנשלחה זרעה על ידיהם כגון כד הקומח ונפחת השמן דאליהו, וכן השמן דאלישע וכדומה דמה שהוא בכלל זרעה החלה על דבר שיש ומגדילו ומרצהו חין זה בכלל מעשה נסים.

קמט. (א) צ"ח הרם האנשים ההולכים כנפשותם ולא אבה לשתותם. (ב) מכאן עד סוף הסיפוי הלשון פנומנס וקשת לחקו.

קנא. אחר שלח שלוחו לקנות בהמה בכפר קנה השליח הבהמה נשמטה הבהמה מן הקשר וברחה ביצר והיה כפחד ביצר שלא יפגעוהו והיה מתבייש איך יבא בבית בלא הבהמה פן יהשדוהו שלא יאמרו לא קנה הבהמה ותפש המעות מרח הרבה והלך בלילה עד שנמצאה הבהמה בין עדר שברחה שם והביא הבהמה ונשחטה ונתגלגל לאחר שנמלח הבשר שאכלו הכלב, והנשאר בישל בקדרה ובא הכלב ולקח הבשר מן הקדרה חם. ושיבר הקדרה ואכל הבשר ואמר החכם שלא על חנם נעשה ואמרו לו מה שנעשה, ואמר ברוך המקום [א] שמנעני מלאכול המאכל שבסכנה בא לביתי.

קנב. הרי יהודים שהולכים למלחמה ונחרג אחד מאותביו אין להגיד בתוך המלחמה פן ירך לבבו ויהרגוהו, שהרי (א) דוד ואבישי אמרו לפלשתני כבר מתה אמך והרגוהו (ב) ואם כותב מזוזה או תפילין אל יאמר לו שום אדם דבר פן יעזוב מלאכת ה' או לא יכתוב יפה אלא מי שבא לעשות עבירה מגידים לו בשורה רעה שנא' (ב) (ישעיה ג יא) אמרו לרשע רע (ג) ומפקדים לב הצדיקים אם הולכים לדרך או למלחמה אם מבקשים עליו לטובה כמו (ד) שאול לדוד ויהונתן לדוד אמר (שי"א ב כב) לך כי שלחך ה', ואין לבשר בזבים שנא' (תהלים מה ה) צלה רכבך על דבר אמת וענוה צדק.

קנג. לאחד תפש חולי של קרירות, ושאלו לחכם, אמרו אחד רוצה לרפאו שרוצה לומר לחולה שמת אוהבו וירפא ממנו חולי הקרירות, אמר החכם (שמות כג ז) מרבה שקר תרחק (א), אין משיבין על הקלקלה, אבל במקום סכנת נפש כגון (ב) אחד יצאו לו מעיו (ג) לזונן עשה לו אחד באחוזת עינים שהיה נראה לו שהיה שוהט את בניו ונאנח עד שמשך באנחה את בני מעיים אליו, וכשהיו מיושבים בטוב תפר את בטנו ונתרפא.

קנד. ויאמר אליו אלישע לך אמר לא היה תחיה, (מ"ב ה) לו קרי לא כתיב, לומר שאמר לאחרים שלא יאמרו הנביא שקר דבר אבל לעצמו אמר היה תחיה כמו שכתוב למטה (שם שם י ד) ויאמר אמר לי היה תחיה, הרי רופא נאמן שיודע לראות בשתן או בשאר דברים אם ימות החולה אם יאמר לו החולה אל תבחר ממני כלום אתה עושה אלא כדי [א] (שלא) תטרף דעתי והלא אני שמח יותר שאדע האמת אם הוא אינו חפץ בחיים שפובל ייבורין גדולים או שהוא זקן מאד יאמר לו האמת או אם החולה צריך לצוות מיילי דשמיא לומר לו אין לך להתפחד מכל מקום תצוה (א) ואם יראה שאינו רוצה שידע שלא יחיה יודיע לו שנא' (שם שם כ א) (צו) לביתך כי מת אתה ולא תחיה, ואומר (דברים לא יד) הן קרבו ימיו למות וגו', וכי לא ידע משה והלא בשנת הארבעים היה אלא שלא יחשוב נתבטל הגזירה (דף כח) ועוד כיון שקרבו ימיו של אדם למות יצו על עניני שמים פן ימות פתאם וכתוב (מלכים א ב א) ויקרבו ימי דוד למות ויצו את שלמה בנו לאמר.

משנת אברהם

והגה זה דוקא נהפקר לעלמא דכל אחד יש לו הזכות לזכות זו נשעה שהול הפקר, אצל נהפקר דברכה, הלא אין הנרצה זו חלה ללא על תנאה שבכרי, א"כ שז אין ידו ויד כל שווין זה, להציל הכרי יש לו אפשרות שתחול הנרצה אצל מי שאין לו כרי לוי אפשר שתתנך תנאותו, ולכן גם התנאה של הנרצה אין לה דין הפקר לענין מעשרות.

סימן קנ"ד

[א] **שלא** תטרף דעתי וכי עיי רש"י גיטין ט: ד"ה. תנו מנה לפלגי, דרגנ תקנו דדברי שכיז מרע ככתובין ומסורין דמי, כדי שלא תטרף דעתו נהליז אס לא הי מונעט שיקיימו דבריו, ע"ש, ועיי רש"ס ב"ב, קמ"ז: ד"ה מתנת שכ"מ, ופשטן של דברים משמע, דהי יקלר ימיו, לפיכך תקנו חז"ל תקנה דדברי שכיז מרע ככו"מ. ואס לפי דברי רבינו שמי סבובל ר"ל יסורין וכדומה אין כלן חשש של טירוף הדעת, א"כ הי דדין גזה הסובל יסורין לא תקנו חכמים דדבריו ככתובין ומסורין דמי, ולא מצינו גנמי שום חילוק, אלא דהי אינו, דהפירוש דדברי רבינו הוא שמי סבובל יסורין ואינו חפץ בחיים אין דעתו נטרפת עליו אס יגדו לו שימות מחולי זה, אלא אדרבה, אצל אס לא יהי בטוח שיקיימו דבריו גדולי תטרף דעתו עליו וימיו יתקלרו, וזה אסור, דהא אפילו לחיי געה חיישין.

ולפע"ד צריך הרופא להיות זהיר מאד דבר זה, כי מנה הסבאל נראה שאסור לו לרופא לומר לחולה את האמת על דבר מנב מחלתו, כי אין איש אשר לא ירצה לחיות, ואפילו זקן ואפילו מדוכא ציסורין, ועל ידי אמירת הרופא, החולה נופל בריוחו ומחלתו מתגברת עליו, וימיו מתקלרים, ואיך לא נחוש לחיי געה. ואפילו לענין וידוי לא אמרו אלא מי שחלה ונטה למות

החלה ע"ד שזעין אינו פטור ממעשר ושפיר יכולים לומר נשעת מדינת התנאה יהי רנון שש' נרצה נכרי הזה ואין כלן חשש שחא יתרוס מפטי' על הקינז אצל קשה לי קושיא אחרת, הא התוס' נתעני ק: ד"ה. אלא דבר, כתנו דמה שמתרנה על ידי נרצה הי הפקר שאין לשום אדם זכות בו, ומעתה קשה איך יתפלל על הנרצה נכרי, הא התוספת של נרצה הי הפקר ופטור מן המעשר, וא"כ אחי לאפרושי מפטור על הקינז.

ויש לומר דאין הפירוש גנמי יה"ר שתשלח נרצה נכרי הזה, נרצה נכמות, שיתרנו החיטין, כגון אס יש אלף חיטין שיתרנו על ידי נרצה לאלפים, אלא שתרב המדה, כלומר, נרצה נאיכות, שיתגדלו ויתעצו החיטין כי אלף חיטין גדולים שנתגדלו על ידי הנרצה תהיינה כמות אלפים חיטין קטנות ואז אין חשש שיפראו מן הפטור על הקינז, כי הלא אין החיטין של נרצה לנדה אלא ככל חטה יש חלק הפטור וגם חלק הקינז. כעין שפירש"י בגיטין מ"ז: טגל וחולין מעורצין, ובכאן גם התוס' יודו, ע"ש. וצוה יונת מה דאמרו שנימי שמועון נן שטה נמאלו חיטין ככליות, היינו שמונות וגסות, ולמה לא נשתלח הנרצה נמוספר היינו נכמות אלא נאיכות נלדה, אלא דאפשר דהנרצה נשתלח נהחיטין לאחר גדולתן מן הארץ כשהיו נכרי, ואס תתרנו נכמות, נאמת יש חשש דחיי לאפרושי מפטור על הקינז, אצל כשנתרצו נאיכות אין כלן שום חשש ככ"ל.

ועוד יש לומר דדין זה דהפקר פטור מן המעשר ילפינן, צירושלמי מעשרות פ"א"א, מדכתיב: וצא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך, ממה שיש לך ואין לו את חייב ליתן לו, יאל לקט שידך וידו שווין בו, הוא לקט היא שכחה היא פאה היא הנקרא. ע"ש. מאלת אומר דדבר שידך ויד הכל שווין בו הוא דפטור מן המעשר.

קנב. (א) סתרינו צ"ח א'. (ב) אולי צ"ס אמרו צדיק כי טוב וכו' אוי לרשע רע. (ג) יעיון סופה ס"ב ב'. (ד) שפואל א' י"ד צ"ו.
קנג. (א) סבילה ט"ו א'. (ב) חוליו נ"ו ב'. (ג) צ"ס צחיו.
קנד. (א) אולי צ"ס ואם אינו רואה שרוצה שידע שלא יחיה ויריע לו.

קנה. (א) לעולם יתפלל אדם שלא תבוא תקלה על ידו, כגון (ב) המלך אסא כרה כור ברמה (ג) ומילהו ישמעאל חללים לפי שחטא (ד) שפשעו על גוים גילגלו זה על ידו.

קנו. אדם שזה שהולך על ידו הוא גבור ויהודי וכוחו בכחו ומצא גוי ונלחם עמו וחרג את הגוי והיה בעיר ואמרו לו ליהודי צא מן העיר כי אותו גוי חפץ להורגך או אותו יהודי ואותו היה בוטח בכחו ולא חשש ואח"כ נהרג הרי כל מה שנעשה להם רעה על ידו תולין על זה כאילו בידים עשה, הלא דוד היה יכול להרוג את שאול כשהיה ישן במעגל והיה אומר (א) אע"פ שאמ' תורה הבא להורגך השכם והורגו [א] כיון שיש תקלה לאחרים שאם אהרונ את שאול הרי תקלה לכל שונאי ישראל שיאכפו עליהם גוים (ב) מרדכי שעשה ולא זע ולא קם ממנו [ב] אמר בלבו אם אשתחוה לו. הכל ישתחוו לע"ז מוטב שיהרגני ואל תבא תקלה על ידי.

משנת אברהם

נאחד מאיצריו של רודף, לכל זאת כל זה לא הותר אלא דוקא בשעה שהרודף עומד לנגדו להרוג, אבל נעמשה דשאל, שנה בשעה לא עמד נגד דוד להרוג, איך יאמר דוד שיש לו לשאול אז דין רודף ושהוא צן הריגה.

וביותר קשה להניח, איך יאמר דוד שיש לו לשאול דין רודף, הלא שאול מלך ה'. והרשות נתונה למלך להרוג בני עדים ונלי צ"ד, וכל שכן נכאן שאול סבר שדוד רוצה למרוד נו, והנס שדוד ידע שאינו כן, אבל נשאל זה אין לו לשאול דין רודף, דלכ"ה, כל מי שהמלך ינקשו להמית מדיו מלך יאמר שהמלך רודפו ויהרגנו מדיו רודף ויהי פטור, אמתה.

והנראה צה הוא שמים שנמשך דוד למלך על ידי שמואל ה' דינו כמלך, כדאיחא נמילה י"ד, אמר לה מורד נמלכות

הוא ולא צריך למדיייה, והנס שאניגיל השינה: עדין שאול קיים ולא יאז טנעד בעולם, אבל דוד לא סבר כן ונודאי הדין ה' עם דוד, ומקרא ואל כתיב, שמואל ט"רכ"ה, קרע ה"ד את ממלכות ישראל מעליך, היום" ונתנה לרעד הטוב ממך, ועי' בפרשת דרכים דרך המלך שהניא נסם המהרמ"ט, שדוד ה' מלך משעת משיחה, ומיילא אין כאן קושיא איך ה' לשאול דין רודף הלא מלך ה', דלגני דוד לא ה' לו דין מלך, כי רק מלך אחד צישראל ולא שנים, ואם דוד נמשך למלך פסקה מלכותו של שאול, זה שאמר דוד מן התורה צן הריגה אשה, כלומר, לדוד ה' מותר להרוג את שאול מדיו מלך, שהורג בני עדים ונלי צ"ד את מי שימרה כנגדו, ונפרט מי שרוצה להרוג, ואם אשה רודף אחר מי שהוא מישראל להרוג, אין לך דין מלך שמוותר לו להרוג אלא דין רודף, כי רודף אשה ולא מלך, וכל רודף מותר להרוג, ומיילא מותר לי להרוג אותך עתה מדיו מלך, אלא צניעות שהיתה צד וכו'.

ובזה מוצן מדוע אמר דוד רודף אשה והתורה אמרה הצא להרגך השכם להרוג, הא המקרא זה לא נאמר ברודף אלא בהנצח במחמת, ונכאן אין מחמת, אלא הדין של רודף דניתן להצילו ננפשו הוא צני עניינס, מה שאחרים מותרים להציל את הנרדף ננפשו של רודף זה אינו מטעם הצא להרגך וכו' אלא מטעם לא תעמוד על דם רעד, ומה שהנרדף יכול להרוג את הרודף הרי זה מטעם הצא להרגך, וגני שאול הלא נודאי ששאל טען שעדיין הוא מלך, כי אין המלוכה תלו' במשיחה אלא גם נמלכות ודוד עדיין לא נתקבל מישראל למלך, כמאמרה של אניגיל עדיין טנעד לא נודע בעולם, ואם ה' שאול רודף אחר אחד מישראל להרוג לא היתה רשות לשום איש להציל את הנרדף ננפשו של שאול, כי אולי טענתו של שאול, שאין דוד מלך אלא הוא, נודקת, אבל הנרדף נעצמו נודאי שה' מותר לו לעמוד על נפשו ולהרוג את שאול מטעם הצא להרגך השכם להרוג. זה שאמרו לו דוד רודף אשה, כלומר אם היית רודף אחר איש מישראל, וה' מותר

לומרים לו התודה, שנת ל"ג, ונמס' שמחות אמרינק, דאומרים לו הרנה שנתודו ולא מתו, והרנה שלא נתודו ומתו, והרנה הולכין צאוק שמתודין, שבזכות אשה מתודה אשה ה'. ע"ש. ונדאי שאומרים לו כך כדי שלא תטרף דעתו. והרשיות שהניא רבינו ל"ע הרנה, דהא על מה שאמר הנניא לו לניתך כי מת אשה ולא תחי', אמרינק צברכות י', דאמר ל' המלך: צן אמון כלה נבואתך ולא, כך מקובלני מניתי לני אלא, אפילו הרב חדה מונחת על נוארו של אדם אל ימנע עלמו מן הרחמים. וכן מה ראי' ממה שאמר הקצ"ה למשה רבינו, הרי לפניו יתעלה גלוי וידוע הכל, מה שאין כן אדם.

אולם שמעתי נסם לדיק אחד נג"ו. והקפדת המלך היתה, מפני שגזירה הנגזרת נשמים ונמסרה לנניא להגיד למי שנער עליה, אין הגזירה מתקיימת כל עוד שלא הגיד הנניא את הדבר, אלא שאין הנניא רשאי לכנוש נניאתו, כי הכנוש נניאתו ח"ו, זה שהקפיד חוקי' המלך על הנניא שלא מסר נפשו נשנילו. אי"כ אין קושיא על ראיית רבינו, דלא נשניל שהגיד לו שימות מחולי זה הקפיד המלך, דזה מותר לו לאדם לומר לחולה נשניל צורך השעה כדי שיצוה לניתו, אלא שאני הכא דנניא ה', ולמולא הגדתו לא היתה הגזירה מתקיימת.

סימן קנ"ז

דין רודף, מלכותו של שאול המלך

[א] כיון שיש וכו'. הגאון יעג"ץ בהנהותיו לצרכות הקשה למה סיכן דוד את עצמו במה שלא הרג את שאול, הלא התורה היתירה דמו של רודף, ושאול רודף ה', ומתוך כי דוד ה' נטוח שלא יהרגו שאול מאחר שכבר נמשח למלך על פי נניא ונצרכה יתקיים דבר-המלוכה, ע"ש. ומדברי הש"ס שם דאמר דוד מן התורה צן הריגה אשה שהרי רודף אשה, לא משמע כן, דאלמלי ה' דוד נטוח שאי אפשר לו לשאול להרוג אי"כ אינו צן הריגה. אולם על פי דברי רבינו אינו כאן קושיא, דאפילו נאמר דהצא להרגך השכם להרוג אינו רשות אלא מזה, מכל מקום לא רצה דוד להורגו נכדי שלא לגרום תקלה לכל ישראל. וספרת הג' יעג"ץ כתונה נדברי רבינו לקמן נסיון קס"ז, ומדלא מתרן רבינו כאן כן, משמע דסברא זו אינה מועלת לפטור את שאול מדיו רודף.

אל"א דקשה לי מה דאמר דוד מן התורה צן הריגה אשה, והלא כ"ש אפשרות להנרדף לצרות, כמו שהיתה אז אפשרות לדוד לצרות, אחאי יהי הרודף צן הריגה, מי גרע האפשרות של צרימה מהאפשרות של להצילו נאחד מאיצריו. ואפילו לדעת הרא"מ, בהנצחתי נמשנת אצרכה צ', דף ל"ג, דדוקא אחר הצא להציל את הנרדף נאחד מאיצריו של רודף, אבל הנרדף נעצמו בעולם יכול להרוג את הרודף אפילו כשיכול להציל את עצמו

קנה. (א) ברכות כ"ה ב': בניסוחי אני סתפלל שלא יארע תקלה על ידי. (ב) ירמיה ס"א ס'. (ג) צ"ל ומיילאחו. (ד) צ"ל שפשעו על גוים כמ"ש מ"א ס"ו י"ח. פנו. (א) ברכות ס"ב ב' יע"ש. (ב) נראה שצ"ל וכו מציונו במרדכי, מרדכי ב'.

קננ. דע לך פי לא לפי חומר הפורענות תוכל לידע מצות עונשן ושברן שהרי חילול שבת במקילה ומקצת עריות בחנך ובכרת אפי"פ שמחלל שבת בעבור פיקוח נפש מותר [א] אינו יכול לעשות (פ) באיפור עריות וברציחה שאינו במקילה לכך אל תאמר זו יקרה וחפיבה מזון, וכתב (משלי ל ה) כל אמרת (א) הי צדוקה, וראה היאך החמירו בעריות, כי אמרו (ב) אסור לדבר לאשה אפילו על ידי אחרים, ואמרו (ג) באותו שעלה סינא בלבו אמרו חכמים ימות (ד) ואל תיחד עמו (ה), ואפי' היא פנויה לפי שיעירו אחר נשים [ב] אם יתירו יבא לפרצה גדולה, יחשוב אדם כי שלמה נכשל באומרו כן וכתוב (משלי ג ה) ואל בינתך אל החכם איני צריך לקיים הסיוג כי יצרי אי אפשו לעשות עבירה, שלמה נכשל באומרו כן וכתוב (משלי ג ה) ואל בינתך אל תשען יחשוב אדם הנה אדם הטא בעץ הרעת וגרם שמת הוא וכל הדורות וגם יחשוב שאם יחטא ילכדו אחרים עמו על עונו וכן הוא אומר (יהושע כב פ) והוא איש אחד לא גוע בעונו, ואומר (במדרש לב טו) ושחתם לכל העם הזה, ונפרעים מן הגורם באילו הורגו בירו שנאמר (ישעיה יד פ) פי ארצך שחת עמך הרגת שגרם ארצו ליחרב, ועוד כתיב (יחזקאל כא ל) ואתה חלל רשע, לאחר שהוא חלל הוא רשע, שאם גרם בעונו שמתים אחרים אפי' לאחר מיתתך הרי מעלים עליו באילו חי וממיתם ועוד אם החטיא ומת מעליו באילו חי ומחטיא.

משנת אברהם

עצירות שנין אלס לחנירו וכן דעת התוס' צ"ק ס' ד"ה. מהו להגיל עזמו צמון חנירו, לחניעיל להו אי חייב לשלם כשהגיל עזמו צמון חנירו מפני פיקוח נפש, אבל להגיל עזמו ולשלם לחנירו גדולאי שמותר, והמהרש"ל שם צ"ש"ש הוסיף דלחו דוקא דמותר להגיל, אלס מחויב להגיל עזמו צמון חנירו. ודברי רש"י שם ד"ה. ויזילה. שכתוב דלסור להגיל עזמו צמון חנירו, תמוסי, וכבר הקסה עליו הרב צעל משנה למך נספרו פרשת דרכים דרוש י"ט, ועי' נמה שכתבתי לעיל ס' א, נשם הרשב"א, דהא דלחר ר"מ, בכתובות י"ט, דעדים שאלמו להם חתמו שקר ואס לחו תהרגו, יהרגו ואל יחתמו, היינו משום וזת חסידות בלבד, ורצא חולק על זה

ובש"מ ק"ל לכתובות מציא נשם הרמב"ן דיש אומרים דר"ח אליצא דר"מ קלחר דמדינא יהרגו ואל יחתמו שקר, לפי שמואל צברייתא חינוכות : ג' דברים אינ עומדים בפני פק"ג, וכ"ו, ר"מ אומר אף הגזל. ע"ש. וכן ליתא צירושלמי פ"ב, דע"ו, אין דוחין נפש מפני נפש, לא סוף דבר שאלמו לו הרוג איש פלוני, אלס חמר לו חמוס איש פלוני.

ובספ"ר כלי חמדה להגאון רמ"ז ז"ל צנפו פרשת וילא כתוב : דכוונת הירושלמי הוא גלס אומרים לחדס חמוס את חנירך ואס לא נחמוס אותך, אסור לו לחמוס את חנירו, כי הגס שמותר להגיל את נפשו צמון של חנירו אלס פשיטא דלסור להגיל את ממונו צמון של חנירו, ע"ש והגס דלכאורה הוא פירוש כחו חולם מדברי הש"ט ח"ק הנ"ל משמע דאין הפירש כן צהירושלמי, דגדלחי הירושלמי הזה אליצא דר"מ האומר צברייתא הנ"ל ד"ג דברים אינ עומדין בפני פק"ג — ר"מ אומר אף הגזל.

ור"ל דמסתפינא מרבותינו ז"ל הייתי אומר דאי אפשר דר"מ יסבור דלסור להגיל עזמו צמכות נפשות, בגזל, דהלל הדבר מתמיה, הלא צודאי שמחויב להגיל עזמו וישלם אחר כך, ואס נוטל על מנת לשלם מה גזל איכא, ואפילו יודע שאין לו לשלם, אלס כל עוד שהוא חי יש לו תקנה לשלם לחנירו, ונפרט מה שייך גזל צוה, הלא חנירו מחויב לפור כל ממונו צעד הללת נפשו של חנירו, דהא איכא כאן ל"ת של לא תעמוד על דם רעך, והא הרין בסוכה פ"ג כתב דעל כל ל"ת מחויב לפור כל ממונו, ומה גס על לא תעשה זו שלל לאבד את נפש חנירו, ובסנהדרין ע"ג. ילפינן ממקרא זה דחייב לתישרת ומוגר אגורי, פירש"י : לחזור על כל הגדדין שלל יאבד דם רעך. ואיך יעלה על הדעת, שאלס זה העומד בסכנה, שיהי אסור לו לקחת ממון חנירו להגיל עזמו, אלס לפע"ד נראה, דהא פליגו צן פטורא ורע"ק צנמ"ל ס"ג. שגיס שהיו מהלכין צדך וציד אחד מהם קיתון של מים אלס שותין שניהם ממים, ואס שותה אחד מהם מוגיע לישוב, דב"פ סובר ישמו שניהם וימותו ואל יראה אחד צמיתתו של חנירו ור"ק סובר חייך קודמי לחיי

לו להרוג אותך מפני שהתורה אמרה הנא להרוג השכס להרגו. ואם כניס הדגרים, נשמע ומכאן שמי שרוקף אחר חנירו להרגו והרוקף חושב שמותר להרוג את הגדוקף או אפילו שמוטה להרוג אותו, לכל זאת מותר לו להגדוקף להרוג את הרוקף, אלס אחרים אין יכולים להרגו, ועי' לקמן סימן ש"ל. ונמשכ"ל"ג, דף ל"ג, ודף ק"ג.

ובעצם הענין אלס שאלו הי' לו דין מלך לאחר שנמשך דוד לו לל, נראה לי שזה תלוי צמה דלמרינן צוצחים ק"ב. דמוקשינן : והא גבי שאלו דכתיב הגזל עוד הלום איש, הוא אין זרעו לל, אינעית ליחא הא הוה איש צסת ואינעית ליחא שאני שאלו דלפילו גנוי' לא קאים, כדרי אלעזר אחר ר' חנינא שצעה שפוסקים גדולה לחדס פוסקים לו ולזרעו עד סוף כל הדורות וכ"ו ואס הגיס דעתו הקצ"ה משפילו שנאמר וכ"ו. נמצאת אומר דלפי התירך הראשון צנמ', שאלו לא חדל מלהיות מלך לעולם וגס זרעו ירשו מלכותו מכחו, ולפי התירך השני פסקה מלכותו צחיו, והיינו משעת משיחת דוד. וכן אמרו שנקרא שאלו על סם שהיתה מלכותו שאלוה לו.

ואפשר דהיינו עעמא דלחר רב נחמן ציומא כ"ב : נעניתי לכס עצמות שאלו צן קיש, כלומר, דסבר דשאלו לא הי' לו דין מלך עד דחיה סיוטא צחלמי' אחר נעניתי לכס עצמות שאלו צן קיש מלך ישראל.

[ב] אמר בלבו וכו'. עי' התוס' סנהדרין ס"א : שהקשו לפי התירך דעובד ע"ז מיראה מותר לכחלה ואינו צריך למסור נפשו אמאי לא השתמוס מרדכי להמן ע"ש, הו היא כוונת רבינו, ומתרך דמרדכי מסר נפשו כדי שלל תצול תקלה לאחרים על ידו, ואפשר דזה נכלל צחירולו של התוס' הנ"ל שחירולו דמוס קידוש השם מסר מרדכי נפשו. ע"ש, ונתוס' צנת ע"ב.

סימן קנ"ז

[א] אינו יכול לעשות וכו' כדלמרינן אין לך דבר שעומד בפני פק"ג חוץ מנ"ע, וע"ז, ושפיכת דמים, יומא פ"ב.

[ב] אם יתירו, עי' לעיל סימן מ"ז, ומדברי רבינו נראה כדעת הסוגרים דהא דלסרו דלצוריהו אפילו צמוקס סכנה, אינו מדלוריותא, אלס דדרבנן משום מיגדר מילתא. וצמק"א כתבתי, דהא דבן סורר, דלחרו ימות ואל יספר עמה אחורי הגדר, מפני שזה אינו רפואה אלס מילוי תאוות, ולא הותר אלס רפואה. ועי' צנמ"ב,

אם פקוח נפש דוחה איסור גזל

ומדברי רבינו נשמע דמשום פק"ג מותר לעבור על כל עצירות שצתורה, חוץ מ"ג הנ"ל, אפילו לגזול את חנירו ולאו דוקא שמותר לעבור על עצירות שצין אלס למקום אלס גס על

קננ. (א) צ"ל אלוה. (ב) קרושיו עי' ב' ותוס' שם ד"ה אין ובבא מציעא פ"ד א' ותו"ה ע"י יעו"ש. (ג) סנהדרין ע"ה א'. (ד) צמנינו יפות ואס תבעל לו אבא יתור לא נוכר שם. (ה) שם : וחר אסר פנויה חיתה כו'.

להם מומן חזירו, והביא פטור, שאין לך דבר שעומד בפני פק"כ. חזן מע"ז וג"ע וש"ה, ואפילו ספק פקוח נפש דוחה שבת". וכיוצא בזה. וכו' ע"ש, ומבואר דאין לחלק בין סכנה ודאית לספק.

אור"ח ראיתי במאירי נקידו' שכתב: ודבר זה, כלומר, מה דמנעאזא בגמ' כשהיא רואה להחזיר לו דמי הכר, שאם לא כן

אינו חייב להצילה, שאף הוא אסור להציל עצמו בממון חזירו. ויש אומרים שאע"פ שהוא עצמו אסור להציל עצמו בממון חזירו אחר שאין צעל הממון לשם, מכל מקום כל שצעל הממון אם, חייב להצילו אף על מנת שלא ליטול ממנו מה שהפסיד בהצלתו, ואינו יכול להוציא ממנו דין, וכן כתב המאירי בסנהדרין ע"ג. גבי מי שראה חזרו טונע צננה או חי גוררתו או ליסטים צאים עליו, ולא סוף דבר צעמנו אם הוא יכול צלל סכנה, שהרי על אצידת ממונו חייב, על אצידת גופו כל שכן, אלא אף על ידי אחרים, והוא שיטכור שכרים ופועלים ונקיאים צלותן הצדדים להצילו, וחזרו פורע לו מן הדיו, אם אין לו צמה לפרוע אסור לו ליימנע צכ, שאע"פ שאסור להציל עצמו בממונו של חזירו, דוקא שלא מדעת הצעלים, אצל צעלים עצמם חייבים להציל חזריהם, וכל שלא עשה כן, עובר משום לא תעמוד על דם רעך. ע"ש. ומבואר, דשיטתו דאסור להציל עצמו בדבר שנוגע לכנסת נפשות ממש, כמו שצ"ה, צטונע צננה וכו', בממונו של חזירו והיא פליאה גדולה, דאיסור ממונו יהי חמור צזה. יותר מכל שאר איסורים שנתורה. גם בצטמ"ק סוף צצ"ק הכ"ל הביא סברא זו צשיטת הרשב"א ז"ל לתרץ מהא דצ"ק ס' גבי דוד דאסור להציל עצמו בממון חזירו, ונקידושין ח', אמרינן דמני אמרי' לי' מדאורייתא חיוני מחייצית לאצלו. ע"ש. מכל מקום מדברי רבינו נשמע שאין לך דבר העומד בפני פק"כ כולל גם איסור גזל.

ול"הסביר הענין צמה פליגי הנהו תנאי דיש מהם סוצרים שאסור להציל עצמו אפילו במקום פק"כ בממון חזירו, יש לומר, דזה תלוי צמה דליפלגי ציומא פ"ה מהיכן ילפינן צפק"כ דוחה שבת, דלשמאל דאמר דילפינן מחיי חכם ולא שימות צהם, א"כ יש כאן דין כללי שמתיר לעצור על כל העצירות שנתורה חזן ת"ג היוצאות מן הכלל, צכדי להציל את נפשו, וממילא גם על הגזל מותר לעצור משום פק"כ, אולם לרי' ישמעאל דליף מלס נמחצרת יונלא הגבג, מה זה שספק על ממונו צא ספק על נפשות צא וכו', ניתן להצילו צנפס ק"ו לפק"כ שדוחה את השבת. והנה זה הגזל נמחצרת צאמת אינו צא רק. להרוג את הצעל צית, דהא אם יתן לו הצעל צית את ממונו צודאי שלא יחרגנו, אלא כדאמרינן צנסהד' חזקה שאין אדם מעמיד עצמו על ממונו, והתורה לא אמרה שחייב צעל הצית ליתן לו את ממונו כדי שלא יצא לשפיצת דמים אלא התירה או ציוותה לצעל הצית שיהרוג את הגבג, א"כ חזינו מכלא דממונו חמור, והגם דהק"ו הוא טוב לענין ללמוד ממונו דפק"כ דוחה שבת, אצל אין ללמוד מזה דפק"כ דוחה איסור גזל. וכן לרע"ק דליף התם מעם מוצחי, ומדעצודה דוחה שבת ולהחיות דוחה עצירה ק"ו להחיות שדוחה את השבת, גם כן לא שמעינן דמותר להציל עצמו בגזילה, דהא עצודה אינה דוחה את הגזילה, ומקרא מלא כתיב שונא גזל צעולה. דמשמע צכל עולה ואפילו צבתידין וצכל קרצנות צבור, אין עצודה דוחה את איסור של גזילה. ואין להקשות אדרצנה נינף מהכא מדאיטריך קרא מיוחד שונא גזל צעולה דאין עצודה דוחה גזילה ש"מ דפק"כ דוחה גזילה, דאי אין פק"כ דוחה גזילה כ"ש עצודה דאין דוחה גזילה, דהא פק"כ דוחה עצודה. ד"ל דאיטריך קרא צכדי שלא נטעה לומר דאין צעודת צבור דין גזילה דהא גם הגזל חייב צמנה זו של הקרצת התמיד דוחה לו (ואולי יש צזה להפציר הא דסוכה ל', מה דכתיב כי איני ה"ד אהבנ משפט שונא גזל צעולה, משל למנך צבר ודס וכו', כלומר, כשם שהמנך אסור לו להצריח עצמו מן המכס, הגם שהמכס צא צצצילו, כך אסור לגזול את הכצב להקריבו לתמיד, הגם שצב צא ג"כ צצצילו הגזל). וכן משאר הילפותות דסם אינו נשמע דהין דפק"כ דוחה איסור גזילה. וא"כ יש לומר דהנהו

חזירך, והנה מדברי רע"ק לא נשמע אלא דזה שיש צידו הקיתון של מים אינו מחויב לחלוק עם חזירו, אצל אם עמד עליו חזירו וגזל ממנו את הקיתון של מים צכדי להציל את נפשו, אם דינו כהורג נפש או לא, זה לא נשמע אפילו מדברי רע"ק, דאפשר דאין לו דין של הורג נפש, דהא צמה שגזל את המים אינו ממינו ממש אלא גורם לו שלא יוכל להגיע לישוב, אולם ר' מאיר דדאין דינא דגמרי, יחשוב אצלו כמעשה ממש, צודאי שחשוב שפיצת דמים צמה שגזל את המים, ומעתה מתצאר שצרי"מ משכחת שגזל גזל צגדר שפיצת דמים ממש, וממילא אסור לו להציל את נפשו בגזל כזה, וז"פ מה שהביא הרמב"ן צגס צרייתא חיונית דר"מ סוצר אף הגזל, וכן צירושלמי הכ"ל, אין דוחין נפש מפני נפש, לא סוף דבר שאמר לו הרוג איש פלוני, אלא אמר לו המום איש פלוני, כלומר, כ"ל לחמוס ממנו את הקיתון של מים שעל ידי כן ימות חזירו, זה הוי ג"כ צכלל אין דוחין נפש מפני נפש, כלומר, אסור להציל את נפשו צנפס חזירו.

ובדברי רש"י צ"ק הכ"ל, כ"ל שאין כוונתו של רש"י משום דאסור להציל עצמו בממון של חזירו, אלא דסם הפירוש שהשאלה של דוד היתה אם לשרוף את הגדיש שנסתרו צו הפלשתים, וצאופן כזה יתחוו ישראל את הפלשתים צלי שום סכנה לישראל, כמוצן שצלם יתפלו על הגדיש וישרפו אותו לא יהי להם לפלשתים שום ד' לעשות מלחמה צישראל, או שאסור צאופן כזה לצמד את הגדיש שהוא ממונו ישראל הואיל ויש להם ענה ללחוס צפלשתים כשיאלו מן הגדיש, הגם שאז יהיו ישראל צספק סכנה, אצל לא צסכנה ודאית, וכפצטו של המקרא, ויטיצ צתוך החלקה וינילה, כלומר, לא שרפה, אלא ויד את הפלשתים. ולכל היותר לא נשמע מדברי רש"י אלו, אלא במקום שאין סכנה ודאית אסור להציל עצמו בממון חזירו.

ובזה יש לייצב צקושיית הר"ן צקידושין ח' דאיצעי: התקדשי לי צככר, תנהו לכלצ ורצ אחרי' (וגירסת הש"ע: לנושכה). ומהו, צזההו הלאה דמציילה נפשה חייבי גמרה ומקניא לי נפשה, או דלמא מצי אמרה לי' מדאורייתא חיוני מחייצית לאצילן, וסלקו צתיקי, וצתר הכא אמרינן: התקדשי לי צככר תנהו לעני, דאינה מקודשת דמני אמרה לי' כי היכי דמחייצנת צי' אלא מחייצת צי' את. והקשה הר"ן ז"ל אמאי צככר לכלצ סלקינן צתיקו. ומאי צנא מלדקה. וצהקדס למה שצתצתי ניחא, דגבי כלצ רצ אחרי', צודאי אם הי' דבר זה סכנה לנפשה, היתה יכולה לומר לו מדאורייתא חיוני מחייצית, אלא דזה הוא הספק שנסתפקו צגמ', אם זה הוי דבר של סכנת נפשות או אפשר דצנשיצת כלצ אין כאן אלא צער ופחד אצל אין כאן סכנת נפשות, דציומא אמרינן דרק מי שצככו כלצ שוטח הוי סכנת נפשות, אצל צקתס כלצ לא נאמר דהוי סכנה. ולכן סלקו צתיקי, אצל גבי צדקה הלא זה דבר צרור שצכס שהיא חייצת צדקה כך הוא מחויב ליתן צדקה.

ועתה ראיתי צספר נחל אצכול שעל האצכול הלכות מילה דף קי"ט, שהאריך צצצרי רש"י הכ"ל, והביא צגס ספר אחר דצצרי רש"י הכ"ל אינו כפשוטן, דהא רש"י גופי' פרש צנסהדרין ע"ג דלמדנו מלא תעמוד על דם רעך שצריך לחזור על כל הגדדים שלא יצמד דם רעך, וכן ציומא פ"ג, אחזי' צולמוס קפתי' לרועה ואכל רפת', ומפרש דהתם הי' היכולת ציד ישראל ללחוס צפלשתים ציד רמה צצלתס מן המתצא אלא שתי' המתלמנה ציותר טורה, וזו היתה השאלה אם מותר לשרוף את הגדיש כדי שילחמו עם הפלשתים צאופן שלא יהי כל כך טורה לישראל. וע"ז השיב דוד שאסור, ע"ש. ולסון המקרא אינו משמע כן, ויותר נראה לחלק כמו שצתצתי לעיל בין סכנה ודאית לספק סכנה.

שוב עיינתי צצטמ"ק, צצ"ק דף קי"ז, שהביא שיטת הרצ"ה, שכתב: צצאה"ד: אצל אנסוהו אונס גופו או פחד מיתה או פחד יסורין, שאפשר שיצא צהם לייי סכנה, ואחרו לו שיצא

קנתו. כתוב (ש"א נב כב) אנכי סבתי בכל נפש בית אביך, כל מי שעל ידו נהרגים בני אדם מעלין עליו כאילו הרגו וצריך לחשוב לאדם שיענה את עצמו [א] כאילו הוא בידו הרגו, וכן אם גורם הפסד שעושה עולה לגוי ויתפוש יחזירי (א) והרי זה גורם שעשה עולה, [ב] ויותר עון החורג בחור שראוי להוליד ממי שהורג זקן וקנה ופרים שאינו מוליד (ב), ויותר עון מי שהורג מי שמוכה את הרבים, כי רבו קורם לאביו לפדותו שמביאו לעולם הבא, ודע כל האומר לאובן שמעון עשה לך כך, ונתכוון שיהרג ראובן לשמעון אע"פ שלא שמע לו מעלין עליו כאילו נהרג על פיו (ג), לפי שבדבר תלוי כיוצא עדים והוכחשו.

משנת אברהם

וראייתו בהמקנה קידושין שם אהל לדמורקו, מכלל דת"ק אפילו צדי שמים ננו פטור, שכתב דפשיטת הש"ס דחייב צדי שמים הוא ומדמיונו נפרשת כי תשא, ויגוף הדי' העם על אשר עשו העגל אשר עשה אהרן, הגם שאהרן עשה, לכל זאת כתוב צתורה אשר עשו ונתחיינו מיתה, וכן מצינו שנעש שאלו על נז עיר הכהנים הגם שנעצמו לא הרג, וממעשה דוד נהססה, ומעשה אהרן נצתה, ע"ש. ולא זכיתי להצין א"כ מה משני הג"מ, דלת"ק רק דינא זוטא איכא, הא צלותם הענינים מצינו דנתחיינו מיתה. אלא דמכל אותם המקומות אין ראוי, לאהרן הי' אנוס על ידי ישראל, לכן הוואנס את חנינו לעשות דבר רע מתחייב המאנס כאילו עשאו צדיים, וכן אם המלך גזר הרי כאילו עשה צדיים וגרע משוכר, כי השוכר יוכל לומר מי אנסו להיות נשכר לעשות עבירה, אבל גזירת המלך הלא העושה הוא אנוס. ונפרט למי שאינו דורש אכין ורקין, ואינו דורש רק חזק ואמץ למעט כשהמלך מצוה לדבר עבירה, כדאיתא בגמ', הלא חייב למלכות פקודת המלך ואם אינו מקיים מחייב מיתה צ"ד. כדכתב, כל איש אשר ימרה את פיק יומת, ואין לך אנוס גדול מזה.

אולם המקרא שמיצא רצינו, שדור אחר שדואג האדומי הגד יגיד לשאלו, אנכי סבתי בכל נפש בית אביך. הוא ראוי יותר צרורה כי המסבב צדור הריגה, הגם שאינו אלא גורם, דהא דוד הי' רק גורם צדור רחוק צמה שאכל צנית צמינלך, לכל זאת הוא האשם. הגם שדוד אחר שדואג יאמר כן, ומי ימיר שמת הוא כצדרי דואג, אבל מזה שדוד ידע שכן יאמר דואג, נאנוע שטענת של דואג היא טענה. והלא גם נש"ס סנהדרין ז"ה. אמרו: א"ל הקצ"ה לדוד עד מתי יהי' עון הזה טמון צידך, על ידך נהרג נז עיר הכהנים, ועל ידך נעדר דואג אדומי, ועל ידך נהרג שאלו ושלשת צינו. ע"ש. והרי נש"ס סנהדרין ע"ו, ילפינן מקרא דגם מנחם חייב צדי אדם, הגם דמנחם אין הורג ממש, וכבר כתבתי נמשנת אברהם א', דעמס הדבר שהתורה הקפידה על הפעולה שלא תעשה, ואין זה דומה לאשר עבירות, כגון חילול שנת וכדומה, שגם הקפידה תורה צעיקר על הפועל ולא על הפעולה. דמנחם אדם מים לנייה ע"ש והולכת ומתמלאת כל היום כלו. אבל בכל אופן מוצא נש"ס דקידושין ה"ל דצלושן כזה, שלא הרג צדיים אלא גורם לרציחה אינו חייב צדי שמים אלא צדינא זוטא.

ובע"ב, צריך לומר, שאין מכוונת רצינו שנאמת מניע לו לאדם, האשם צדור של רציחה, עונש שמימי כאילו הרג בפועל, אלא כוונתו, שהאדם לעצמו יתחרט ויעשה תשובה וידמה לו כאילו עשה רציחה בפועל. וצדורק הלכ' תשובה סימן כ"ג, הביא תשובה של גלות ג' שנים וכי' דוקא לרונח ממש.

וראי'ו שכן היא כוונת רצינו דהא צדור סימן הסמוך, קנ"ט, כתב: ומניין שהגורם כאילו נתן חרב צידים וכי'. והלא הנותן חרב ציד הרואה אינו רואה ממש אלא גורם צלושן גרמי. ויש לחלק ולומר דעד כאן לא אמרו בקידושין דהאומר לחברו אל והרוג את הנפש דלא מחייב אלינא דת"ק אלא צדינא זוטא, אלא התם משום דחמירין אין עליה לדבר עבירה, דצדרי הרב

תנאי לסברי אסור להציל עצמו נמנון חנירו ילפי מאלה הלימודים הנ"ל דפק"נ דוחה שנת ולא מוחי צהם, ומה גם ידק דר"מ סינר הרגו ואל יחתמו שר, דהא ר"מ תלמיד ר' ישמעאל ורע"ה, כדאיתא בעירובין י"ג. וצולאי יליף דפק"נ דוחה שנת מהיכי דילפי רבותיו, ולא מוחי צהם, ואנן דילפינן מוחי צהם פסקינן שפיר דפק"נ דוחה לכל איסורים שנתורה וגם גול בכלל.

ובזה יונח מה דאמר שמואל התם, אי הוואי התם הוה אמינא ידי עדיפא מדידהו — וכולהו אשכחן ודאי ספק מנא לן ודשמואל ודאי לית לי' פירכא. והקשיטו צספרי משנ"א, א', דף מ"ג. צמה עדיפא דשמואל מהדך שקדמו לו, הלא כל אחד מהדך נתאים שלמדו: מאלך את שנתותי, כי קודש הוא, ושמונו בני ישראל, יש לו אפסרות ללמוד שגם ספק פק"נ דוחה שנת אס ילמוד מהיכן שלמד וגם ירף אליו הק"ו של מילה, היינו ר' יוסי ציר יהודה היליף מאל שנתותי ששמונו יאמר שנע"כ הקרא את שנתותי ששמונו צל ללמד שספק פק"נ דוחה שנת, דעל ודאי פק"נ לא אינטרך קרא כלל דמק"ו של מילה נפקא, וכן כל התנאים דגם יכולים ללמוד שגם ספק פק"נ דוחה שנת צלושן כזה, ע"ש שיישצתי הדברים צניט טעם, אולם לפי ה"ל ניחא, דמכל הילפותות לא ידענו שנתות להציל עצמו נמנון חנירו, אבל מדשמואל הלמוד מוחי צהם, גם דין זה דפק"נ דוחה גזילה נלמד.

סימן קנ"ה

גרמא בשפיכת דמים

[א] כאילו הוא צידו הרגו. וצריך ציאור, דהא צקידושין מ"ג. אלא דינא רבה ודינא זוטא איכא צינייהו. פירוש רש"י. ושמואי מתייבב צדינא רבה צעונס גדול, ולת"ק לא מיעבש כולי האי כהורג עצמו, אלא כגורם, א"כ אפילו צעושה עליה להרוג את חנירו גם כן אינו נענש צדי שמים כהורג צדיים ומכל שכן צגורם, והא הלכה כת"ק.

והנה צהרמז"ס, הלכ' רוצח. א"ב, ג, אבל השוכר הורג להרוג את חנירו, או שאלה עצדיו והרגוהו, וכי' כל אחד מאלו שופך דמים הוא, ועון הריגה צידו ותיבב מיתה לשמים, וכי' דכתיב מיד האדם מיד איש אהיו נדרוש את נפש אדם זה השוכר אחרים להרוג את חנירו. ע"ש. והנה דרש זה מנחם צמד"ר פראשת נת, ואין מכאן סתירה להש"ס הנ"ל דהאומר לשלוהו אל והרוג את הנפש, אין לת"ק צזה חיוב מיתה צדי שמים אלא דינא זוטא צלנב, דהרמז"ס ז"ל דייק צלשונו וכתב השוכר הורג, או שאלה עצדיו, אבל צלומו, כלומר צמיירה צעלמא שאינו אלא גורם אינו מחייב מיתה צדי שמים, אלא דינא זוטא צלנב כדאיתא צמוס' הכונס. ועי' צמל"מ שם שהציא צסם הריטב"א, ומתרגן צזה מה דאמרו צסנהדרין כ"ט. דאין טוענין למסית, וילפינן לה מנחש הקדמוני, דהי' לו טענת צדרי הרב וצדרי התלמיד וכי' הגם דהתם לענין עונש שמים מייירי, משום דהנחש הי' מסית רק צמיירה. וכן הוא כוונת הרמז"ס ז"ל צמה שכתב או שאלה את עצדיו, משום דעצדיו שכירים לו להאדון והיו כשוכר הורג להרוג אבל צמיירה צעלמא אין עליו אלא דינא זוטא, כצ"ס הנ"ל.

קנח. (א) יעוין חר"ם סי' קכ"ה סי"ב ברמ"א שכתב: אם קצתו עשו שלא כהוגן והעליף אשר עליהם אין אחרים צריכין לתת להו. (ב) עיין קספו סיפוס רנ"ב. (ג) הלשון צנפונסם ואולי צ"ל לפי שבדבור תלוי, כסביא עדים והומו ר"ע אע"פ שפי' שהעידו עליו לא נהרג שאם נהרג או העדים פסורים דרשינן באשר זמם ולא באשר עשה אבל אם עריו לא נהרג או העדים נהרגים ואע"פ שרק על דבורם הוא שרצו להרוג בערוחם.

אזינו סגר שהוא חייב צדיק שונים על שקינצ את מותו של יוסף. אבל גם משם אין ראוי דלאני התם דהוי לוי לאסקוי אדעתא דיעקב, כי ידע שאחי יוסף שונאים אותו. ונפרט שטעם של הספורט אינו לא נש"ס ולא נמדראת, ואדרבה ממדרי משמע דלא כהספורט, דאיתא נמדרי, נראשית סוף פרשה פ"ד. וימאן להתנחם, מטרונה אחת שאלה את ר' יוסף, אמרה לו, כתיב כי יהודה גבר נאמיו וכתיב וינחם יהודה ויעל על גחזי לאנו, וזה אנהים גבר כלם וימאן להתנחם, אמר לה מתנחמים על המתים ואין מתנחמים עה החיים, ואם איתא לדברי הספורט, מדוע לא השיב ר' יוסף לאותה מטרונה, שיעקב לא התנחם נהמשנו שהוא האשם, אבל יהודה לא הי' אשם כלל נמיתתה של אשתו.

וגם צדברי הספורט עמנו שפירש דיעקב אצינו חשב את עמנו אשם נדנר מפני שאירעה תקלה על ידו, יש סתירה למה שפירש נפרשת ויגש: ועתה כנאי אל ענדך אזי, והורידו ענדך את שינת ענדך אצינו ציגון שאולה, מאחר שהעיד צנו הנה כאשר יהי' כן לא ייתסם זה אל המקרה, אבל ראוי שיתסם לנו שעשינו זאת התקלה צדיק, וכי ע"ש, מנאחר נמדרי, דלמלא שיעקב אצינו הזהיר את צניו צוה; צוה שאמר להם: ואת צנימין תקחו עלי היו כלנה. לא היתה התקלה מתחמת להשצטים אלא למקרה, אלא משום שיעקב אצינו הזהיר אותם והם סירבו ללכת בצלעדי צנימין לפיכך תתיסם התקלה להם, ולפי פירושו הנ"ל על וימאן להתנחם תתיסם התקלה ליעקב הגם שלא הזהיר צו מי שהוא כלל.

ועוד ראוי, דדוקא נהיכי דהוי לוי לאסקוי אדעתא שתאל תקלה, אז מחייב נכפרה, אבל צנין אחר לא, מהא דאמרין נסוטה מ"ה: זקני אותם העיר רוחצין את ידיהם ואומרין: ידיו לא שפכה את הדם הזה ועיינו לא ראו, וכי על דעתינו עלתה שזקני צ"ד שופכי דמים הן, אלא שלא צל לידיו ופטרנוהו, פירש"י צמ"י מפרש צלל מוונות, והיינו ידיו לא שפכה, לא נהרג על ידינו, שפטרנוהו צלל מוונות והורגך ללסטם את הצריות ועל ידי כך נהרג. ע"ש. מנאחר דאם הי' צל לזקני צ"ד ומנקה מוונות ולא נתנו לו, ועל ידי כך נתגלגל הדבר שהורגך ללסטם את הצריות ונהרג, אז הזקני צ"ד אשמים נדנר והרי הם ככלל שופכי דמים צדיקהם, אבל זה דוקא כשאז לזקני צ"ד ודרש מוונות, אבל אם לא צל לפניהם או לא דרש מהם מוונות, דלא הוי להו לאסקוי אדעתיהן שתאל תקלה מזה אינם צריכים כפרה.

ורפי הסגרא שכתנתי לעיל, דדוקא כשאין האשם הנענש על רציחתו אז המסנצ או הגורם נענש צדי שמים כחילו הוא הרגו, אבל כשיש אשם הנענש, כגון האומר לחצירו לא והרוג את הנפש, דהשליח מתחייב משום רציחה, אז המשלח אינו מתחייב אלא צדיקי זוטא, וינת הדין דאם נמנא מי שאומר ראייתי את ההורג, לא היו עורפין, משום דאם יש האשם נהרציחה, שוב אין הצ"ד מחויבין נכפרה על הרציחה אפילו היו גורמים לרציחה, ולכן אין להם להביא עגלה ערופה ולהתוודות ידיו לא שפכו את הדם זה, כי אפילו אם היו גורמים נ"כ אינם ככלל שופכי דמים. ולכל היותר צדיקי זוטא חייבים אבל לא צדיקי רנה.

ואין לדחות ולומר, מה תועלת צעד שאומר ראייתי את ההורג, הלא סוף כל סוף אינו כאלו, ולא יעשה צו עונש הראוי לו, דהדין הוא מכיון שיש לפנינו עד אחד המוכיר צו אמרין דסופו להודע ולעשות צו העונש כמשפט. כמאמר של הרמז"ם ז"ל נמורה ג'מי: ואולי נפרסום הענין יודע ההורג, ויאמר מי שידעו או שמע ענינו, או הוראה על זה אמתלאות פלוני הוא ההורג, כי אחר שיעמוד אדם ויאמר, ואפילו אשה, פלוני הרגו, לא תערוף העגלה, ואחר שידע הגיעה התועלת שאם לא יהרגוה צית דין המלך יהרגוה, שיש לו להרוג צמתלאות ונדדמי, ואם לא יהרגוה המלך, גואל הדם יהרגוה ויערים עד שיתכלל עליו להרגו. עכ"ל ע"ש.

ודברי התלמוד צברי מי שומעין וממילא השליח חייב עונש נמור של רציחה, ואם יש עדים והתראה השליח נהרג על רציחתו, אלא דגם את המשלח עונשין צדי שמים על אשר גרם לרציחה זו, אבל נאופן שאין כאלו אחר אשר יענש על הרציחה זולת זה אשר גרם הרציחה, אז זה הגורם נענש צדי שמים כעל רציחה נמורה. ועי' נש"ך חו"מ ל"ב, נשם הריטנ"א לעיני סוקין.

שליח שנהרג בדרך אם המשלח צריך כפרה

ובתשובת רמ"א סי' ל"ז השיב על אחד שיצב צעגלה וצידו כלי משחית, נציקס", ורנה לפנותה ולרוק את מלואה ולירות אל השמים, ויאל האש עם הנרצל אשר נתוכה ופגע נמשרתו אשר לפניו על העגלה המתנה את הסוסים והרגו, וכתב הרמ"א ז"ל שאין לזה דין שוגג אלא אונס, וכתב הרמ"א שהרקת קצב תשובה רק להמורדים והפושעים לא אל השוגגים והאנוסים, לכל זאת קצב לו הרמ"א שם תשובה שיהי' גולה שנה תמימה ולא ילן צי לילות נמקום אחד, ושיתענה זמן, נכל יוס חוץ מיימים שאין נהם תמנון, ודברי הרמ"א הנ"ל כמעט מתאימים עם דברי רבינו, הגם שהרמ"א לא ראה דברי חסידים אלו (כי הסיון הזה הוא חש, מנוסח אשר נפרמא).

ובתשובת פנים מאירות סי' פ"ה. השיב על שאלה כעין הנ"ל, והציא דברי הרמ"א הנ"ל, וכתב דמה שקצב לו הרמ"א תשובה, הוא תמוס דלא דמי לגמרי למה דדרשו, צלל צדיקה, פרט למתכוון ללד זה והלכה ללד אחר, דהתם אין דרכה נכך והוי אונס, אבל גני מעשה דתשובת הרמ"א, אורחא דמילתא מי שאינו נעל כת, וכאיש נצורתו, שיוכל להחזיק צידו הכלי משחית הנ"ל, נצוקה כח, הפולוואר"ר מניע ידו לציחה נד המתנגר אבל נדקון הפנים מאירות, לא עלתה על דעתו של אותו האדם אשר החזיק את "הנציקס" שיאל אש מהכלי, ולא הוי לוי לאסקוי דעתי שתאל מלואה, לכן הקיל שם נתשובתו, צידידי לפני צעל הרחמים. נכל יוס, וכי ע"ש.

וג"כ, שגם מנדרי רבינו — שהם מקור נאמן לשאלה זו, הנמנאלת פעמים אין מספר נספרי שאלות ותשובות — יש ראוי לדברי הפנים מאירות, דדוקא נהיכי דהוי לוי לאסקוי אדעתא, אז האשם תלוי נה, אבל כשלא הי' לאסקוי דעתא אין עליו שום עונש. דהא רבינו מציא ראוי מדוד ואחיימלך, ושם הי' לו לאסקוי אדעתא דדוד, שנאם יתאכסן ויאכל צנית אחיימלך, ידון שאלו את כל צית אחיימלך כמורדים, הלא כך אמר דוד לצפון, אכני סנתי נכל נפש צית אציק. משמע דוקא נאופן כזה דהוי לוי לאסקוי אדעתא.

ועי' צבוי"ת חות יאיר סי' ק"ע. נאחד שהפחיד את שונאו נקטתה שריפה, ולקול הכלי משחית, הגם שלא ירה צו נצונאו כלל, מת האיש ההוא, וכתב החוות יאיר, דהמענית את חצירו חייב צדיקי שמים — ועי' לעיל סיון קמ"ח — וצריך תשובה, והוסיק עוד דאפילו שולח שליח ונהרג נדך, צריך המשלח לתשובה גדולה. ע"ש. והרבה שו"ת יש צנין שליח שנהרג אם המשלח צריך כפרה, והנה נשליח שהולך נשליחות נצכר, ונהרג נדך, מסתברא שאין המשלח חייב נכפרה, דהא דרשינן מואליו הוא נושא את נפשו, מפני מה זה עלה נצבש וכי לא על שכרו. נמנאלת שמותר לו להשליח להסתכן נפשו נצביל פרנסתו, ועי' נש"ת נודע ציהודה, תנינא סיון י' י"ד, וממילא שאין לשלחו שום אחריות, אלא אפילו כשהשליח הולך שלא נצכר, ונאופן שלא הוי לוי לאסקוי אדעתא דמשלח שיש סכנה נשליחות זו, נראה מנד הסגרא שאין המשלח צריך שום כפרה.

והגם דהספורטו כתב, נראשית ל"ז-לה. ויאמר כי ארד אל צני אבל שאולה, קצב עליו אצלות לכל ימיו מפני שאירעה התקלה על ידו שאלה את יוסף אל אחיו. עכ"ל, וצוה סרה תלונת האצן עזרא על האונקלוס שתירגם שאולה לשאלו כלומר גיהנם, ולא כתרנוס ירושלמי שתירגם שאולה, לצי קצורתא, משום דיעקב

תועלתה של עגלה ערופה לדעת הרמב"ם ז"ל

(ובררך אגב, הנני להזכיר מה שהעירוני במק"א דדברי המו"ק הכ"ל.)

א. במה שכתב סם: ואתם עגלה ערופה תועלתה מוצאת, כי המציא אותה היא העיר הקרוזה אל החלל, ועל הרוב ההורג הוא ממתה. עכ"ל. וקשה לי א"כ איך ילפינו דברי לענין רוב וקרוב, כלומר מוצאתה תורה העיר הקרוזה א"כ דאיכא אחריתא דפישא מינה, הא טעם של הקרוזה היא ג"כ מטעם רוב. כלומר, הרוב מעיד שההורג הוא מהקרוזה. כהרמב"ם הכ"ל, וזה הסברתי מדוע השמיט הרמב"ם ז"ל בספרו, הא דמסקינן סם שאין הקרוזה מביאה עגלה ערופה אלא ציושנת בין ההרים ואכ"ת.

ב. במה שכתב סם, שאם לא יהרגוהו בית דין המלך יהרגוהו שיש לו להרוג צלמתלאות ונדומי ע"ש. זה מתאים למה שפסק בהלכות מלכים, יג"י: כל ההורגים נפשות שלא דרתי צרורה או נלא התראה אפילו בעד אחד, יש למלך רשות להרוג ולתקן העולם כפי מה שהשעה נריכה. ועי' בספרי משנת אהרנס חלק ב', דף י"א ע"ב שפלטתי בזה אם יש לו להמלך רשות להרוג נלא בית דין גם דברים שאינם נוגעים לעניני מלכות. ומכאן אין ראוי, דאפשר להריגת רוחים הוא ענין של מלכות, כמאמרו, "לתקן עולם".

ג. מה שכתב סם: ואם לא יהרגוהו המלך, גואל הדם יהרגוהו, ויערים עד שיתכל עליו להרוג, ע"ש לכאורה מנוחר מדבריו, דההורג צמוד ואין כאן אלא עד אחד או אשה, או של התרו צו, ואינו מתחייב מיתה צרי"ד, אם עמד עליו גואל הדם והרוג פטור, דהא הרמב"ם ז"ל מיידי צאופן זה שאין צרי"ד יכולים לחייבו מיתה, ולכל זאת כתב, שהתועלת הגיעה לנו, מפני שהגואל הדם יהרגוהו, וזה מתנצר שמה שכתב הרמב"ם ז"ל צפ"ו מהלכות רוצח, וכן כל הרצחנים שהרוג בעד אחד או נלא התראה וכיוצא בהם, אם הרגו גואל הדם אין לו דמים לא יהיו אלו חמורים מההורגים נלא כוונה, אין הפירוש כמו שכתב בסוף משנה בעדות מיוחדת. אלא כמשמעו. ואפילו נאמר, דזו היא כוונת הרמב"ם ז"ל שהוסף בסוף דבריו, "ויערים עד שיתכל עליו להרוג" כלומר, שהגואל הדם יתכל ויהרגו צהשאי או שיסגנו לו מיתתו, דסוף כל סוף קשה איך יהי מותר לגואל הדם לעשות כזאת, שלא כחוקי תורה"ק, ומדברי הרמב"ם משמע שכך הוא רצון התורה, ולשם כך מביאים את הע"ע. והארכתי הרבה בזה, ולא הנאתיו כאן אלא בדרך אגב כמאמרו.)

פלוגתת הבבלי והירושלמי בגרמא לרציחה

אורם נראה דדבר זה אם האשמה היא על ידי גרמא, אי צריך כפרה לכפר עליו מעונש צדי שמים, תליא צפלוגתת הצבלי הכ"ל והירושלמי צסוטה, טרו, דגרסינן התם: רבנן דהכא, היינו רבנן דירושלמי, פתרון קרייא צהורג, ורבנן דתמן, דצבלי, פתרון קרייא צנהרג, רבנן דהכא פתרון קרייא צהורג, שלל צל על ידינו, ופטרונוהו ולא הרגוהו, ולא ראינוהו והנהנוהו. ועימעמנו על דיו כלומר, שזקני צי"ד אומרים, שהרוח לא צל לידם כשנחייב מיתה על רייהא אחרת והיטו אותה לחפשי, ועל ידי כך חזר והרג את זה, וכן הוא צתרגוס ירושלמי על וענו ואמרו ידינו לא שפכה את הדם הזה, ורבנן דתמן פתרון קרייא צנהרג, לא צל על ידינו ופטרונוהו נלא הלוייה, ולא ראינוהו והנהנוהו נלא פרנסה, כלומר, רבנן צצבלי מפרשים כפירשי צצבלי, שלא סירבו לתת לו מזונות ועל ידי כך צל ללסטם את הצריות ונהרג.

דרי דלפי הירושלמי, אפילו לא נתנו לו הצ"ד מזונות, ועל ידי כך נתגלגל הדבר, שזה ההרוג עמד ללסטם את הצריות ונהרג, אין זה בכלל שופכי דם, אלא דוקא כשעוממו על הרוצח, כלומר עוממו עליו את הדין ולא הרגוהו על רייהא אחרת המוקדמת

לנו, דאז הצ"ד בכלל שופכי דמים, כמוצאן, אבל הצבלי מפרש דגם צי"ד שסירבו מזונות לזה הנהרג, וגרמוו שיעמוד על צני אדם ללסטם אותם, וזו היתה סנה להריגתו, הרי הצ"ד על דבר זה בכלל שופכי דמים.

ובעצם הענין שלדנו איך יהי חמור גורם לחזרו תקלה, שכתב רבינו שהרי הוא כאלו הרגו צידים, מחומר לחזרו לא והרוג את הנפש, דהיינו רק דנילא זוטא צידי שמים, הוא צודאי כמו שכתבו הפוסקים דהטעם התם צצס' קידושין, דמשום דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין, וכן המשלח הי' סובר שאין הוא הוטא צלמירתו כי חצנ שהשליח לא ישמע אליו, אבל צאופן שאין לומר צברא זו, כגון צצוכר הורג שיהרוג, שדולאי יעשה השליח שליחתו כדי שיקבל שכרו, או אפילו צאומר למי ששאר על שפיכת דמים, ועיין צרת"א תו"מ סי' שפ"דטו, צודאי שהשולח חייב צדידי שמים כמו שהרגו צידים, וצכעיין זה המדובר צדברי רבינו צסימן זה.

אלא דדבר זה תלוי צפלוגתת חפשי מה אין שליח לדבר עבירה, אי משום דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין או שהיא גזירת הכתוב צלי טעם הידוע לנו, וכן כתב הריטב"א צקידושין הוצא צצה"ה סי' שפ"ח. ע"ש.

וראייתי צספר תשנות מהר"ח אור"ז סימן קמ"א צצס מורו רבינו מאיר צרי צרוך ז"ל. שכתב על שאלה הככרת מתוך התשובה. צליא אחד שהתפיס את חזרו על ידי עכו"ם צכדי להכריחו למשפט, ונהרג על ידי העכו"ם צשעה שיעמד נגדם, שכתב: וקרוב צעייני שיש להחמיר עליו יותר מישראל האומר לשלוחו ישראל לא והרוג את הנפש — הני מילי התם מושם דקרוצ לודאי שלא יעשה, דדברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעים, אבל על ידי גוים צ"ל דברי היוקא, והיו לי' כשולח את הצערה, ציד חרש שוטה וקטן ומסר לי' גואל וסולתא, חייב אפילו צדידי אדם כאלו בעד איהו גופי' צידים, כי העכו"ם שמתים לאיד כאשר יגילו צחלקם שלל כשיש להם לילך על יהודי. וכוי השתא צנדון זה נראה צעייני שטעון כפרה כמו רוצח גמור שהרג ציד ודמי לכצב עליו צתוך המים או לתוך האור וכמתן דכפתוי לחזרי' ואשקיל עליו צידקא דמיא וקטלי' צכח ראשון, סנהדרין ע"ז דגירי' דילי הוי, ועוד חזקה אין אדם מעמיד עצמו על ממונו, כ"ש על גופו שאינו מניח לתפוס עצמו, וא"כ. כשרדפו עכו"ם אחריהם לזה נתכוונו דאי קיימי לאפיייהו, קטלינן להו והיינו טעמא דמתרת וכוי. הרי כ"ל דדוקא צלא והורג את נפש דיש טלדקי למשלח לומר שלא האמין שישמע לו כדעת הפוסקים, אבל צצצב סנה הגרונות תקלה צמוקוס שאין להצצב טענה של דברי הרב ודברי התלמיד וכוי חייב המצצב צידי שמים כעושה מעשה צפועל, צדברי רבינו.

ומדברי הירושלמי הכ"ל צסוטה, אין להקשות, דשליח התם דהסנה היתה צשלילות, היינו שאם הצ"ד סירבו מלתת לו מזונות אין כאן פעולה אלא שלילית, וצאופן כזה אפשר דפליגי הירושלמי והצבלי, כשהסנה הא צשלילות אם נחשב לפעולה גמורה, אבל כשהסנה היא צחיוב, וצאופן דהוי לי' לאסוקי אדעתיה כ"ל, צזה גם הירושלמי לא פליגי, והכל מודים דחייב צדידי שמים כפעולה גמורה, וצכוניס דברי רבינו.

חקירה במושג של שאלתו של אדם במותו

שוב ראיתי צספר הצביר אצני טר יו"ד, סימן תע"ת, שהביא צדרי הצמת צדק סימן ו', שהשיג על דברי מהר"ו סימן קכ"ה, צשלילת שיהרג צדרד, שכתב שהמשלח יתענה מי יוס, והביא ראוי מהא דסנהדרין צ"ה. עד מתי יהי' עון הזה טמון צידך וכוי. והקשה הצ"ז ז"ל מהא דתניא ואליו הוא נושא את נפשו וכוי. ופירש"י: כל עצמו הוא מוסר כפשו עליו לעלות צכצב גצוה וסיכן צעצמו ליפול וכוי. משמע דדבר מצוי הוא ושכית הוא שפועל מת מחמת מלאכתו, ומתחלה כשצכר למלאכה אסיק אדעתיה

אם המשלה התחיל ומה לי אם השליח התחיל, הלא אומרת דמני כמו שהמשלה מוביל את השליח צידו ומש.

וראיה שם צרש"י סנהדרין ע"ז. ד"ה. סוף חמה לגל פטור, כלומר, אם לא היה שם חמה נשעה שכתפו אצל סוף לגל כאן וזה לא יכול לעמוד וקופו למות פטור, שלא היה ההורג מוזמן להריגה ונרמא הוא ואין דינו מסור אלא לשמים. עכ"ל. ויש לדקדק אמאי לא כתב צרש"י ונרמא הוא ותייב מיתה צדי שמים, אלא צרש"י נהר נלשונו הטהור, והתכוון למאי דאמרינן צקירושין הג"ל דינא רבא ודינא זוטא, א"כ, נגרמא לא מתייב מיתה צדי שמים אלא דה"ק, אלא צדינא זוטא, לכן כתב „ואין דינו מסור אלא לשמים“ כלומר, שדיינו אותו בשמים צדינא זוטא.

וראיך גיסא יש לדקדק מדברי רש"י הג"ל כדעת מרן ז"ל. דהא רש"י כתב: שלא היה ההורג מוזמן להריגה ונרמא הוא. משמע דאם אהו צו עד שצא ההורג והרגו, הרי זה בכלל רציה ותייב מיתה. והא סברת רבינו דמטעם שליחו של אדם כמותו משבו כאילו מוליכו שם, כלומר אהו צידו ומוליכו, וא"כ הרי המשלה אהו צו נשעה שהליסטים הרגו. לכן חייב.

וראייה צפני יהושע קידושין מ"ג. על הא דאמרו מכלל דת"ק סבר וכו' שכתב: שמעינן מיהא דפשיטא לתלמודא דלכ"ע צדיני שמים חייב ולא אמרינן דברי הרב ודברי התלמוד, וכו', אלא דלפ"ז קשה דהא כתבו התוס' שבהכנס דף כ"ז דדוקא שוכר עדי שקר אצל האומר פטור אף צדיני שמים דסבר שלא ישמע לו, ומתוך, דמה דאמרו פטור היינו דוקא בהסתה ולא דרך שליחות, דשליח הוא ל"י כשוכר, וסתם שליחות נשכר הוא או נטות הנאה, ע"ש. או אפשר דהא דמקשה הש"ס מכלל דת"ק סבר עיקר הקושיא היא דהא כתיב ואותו הרגת מכלל דצד"ג מיהו מתייב והיינו נמי דמשני ואיניעית אימא שאני התם דגלי רחמנא אותו הרגת, פיר' דאין ה"כ דבעלמא סובר ת"ק דאומר פטור אף צדיני שמים אלא דוקא צד"ג חייב צדיני שמים מדגלי ואותו הרגת. ע"ש. א"כ אפשר דלמסקנת הגמ', חייב צדיני שמים מיתה אפילו באומר וכן צבל גרמא.

אמנם בתוס' סנהדרין ע"ז. סוף ד"ה. סוף חמה, משמע דנכלל הנהו דעשה מעשה כגון סוף חמה ולינה וארי לצוא וזרק צרור למעלה וכו' אפילו כפתו והציאו שם, היינו דעשה צו מעשה צדיים, אינו אלא כח כהו, ע"ש. א"כ נשלחו למקום לסטים שאין צו שום מעשה נודאי דאפילו כח כהו לא חשיב, וקשה דצוה יתייב מיתה צדי שמים. ועי' בתשנצת אבן שהם לר' אליקים געז, סימן מ', ובשו"ת רמ"ז סימן מ"ו. ויש צוה להאריך עד כדי קונטרס מיוחד.

[ב] ויותר עון, כדאיתא בנמשנה דסנהדרין, ל"ז. דס אחיד אין כתיב כאן אלא דמי אחיד, דמו ודס זרעותיו, וממילא צוקן או צפרים שאין ראויים להוליך, אינו חייב צדי שמים אלא צדמיו נלכד.

ההורג את החרש והשוטה שהם זקנים או פריסים

ובהלכות קטנות למהר"י חגיז ס' ל"ז, כתב דההורג חרש או שוטה פטור כיון דאין צדי מנזות, ולא יהי יפה כוחם מטריפה, דההורגו פטור צדיני אדם. ונמנחת חינוך מצוה ל"ד, חולק על זה וכתב כיון דצדקא כתיב ואיש כי יכה כל נפש אדם, וחרש ושוטה גם כן נכלל נפש הם. וגם מפלפל שם דאיש אינו מומעט חרש ושוטה, אולם בלמזת בגמ', סנהדרין פ"ד אמרינן דאי כתב רחמנא מכה איש ומת, הו"א איש דבר מצוה אין קטן לא כתב רחמנא כל מכה נפש, לרבות קטן, א"כ הרצוי אתי לקטן, משום דקטן אתי לכלל גדלות, אצל חרש ושוטה דלעולם לא יצאו לכלל מצות מנא לן לרצוי, ומה שכתב המנ"ח דעל כל פנים הם נכלל נפש, אינה פירכא כל כך, דהא חזינן שם.

לשמה ימות ויפול — ואילו הנעל הצית היה הגורם, ראוי לכל ישראל שלא לשכור פועל ישראל כיון דמנזוי הוא שיגרום מיתה לצנירו, ונפרק א' לצנות תנן והיו עניים בני ציתך, ופירש הר"ם והר"ב, שצריך שיהיו שמים צניתי עניים ולא עבדים, כלומר נמקום להשתמש בכל מלאכה בעבדים, ישתמש בישראלים עניים, שהם יעשו כל מלאכתך, ואיך ילמדו חכמינו ז"ל מוסר לאדם צמה שיהי לו לתקלה ח"ו אלא ע"כ, דאין המשכיר נגדר גורם כלל, צאם השוכר מת נעשיית מלאכתו. ע"ש.

ומרן ז"ל צדני חר צמיון הכ"ל רואה לתרץ השגת הג"ז על הרי"ו, דשלומו של אדם כמותו ומה שהלך השליח צדך נשליחתו של המשלה כאילו המשלה הוליכו שם צדיים וכיון שהיו ליסטים צדך הרי הוליכו למקום ליסטים ע"כ משבו גורם נמיתתו, ואילו היה יודע המשלה שיש שם ליסטים היה חייב מיתה צדי שמים ונשוגג צריך כפרה, אצל עלה נצילן הרי לא היה שלומו רק על העלי ועלם העלי אינה סכנה גמורה רק מה שהחלק הביאחו לדי סכנה שעי"ז נפל ומת, והתלקה לא היה בשליחותו ע"כ לא חשיב גורם, ולפי זה יוצא שאם מת השליח צמורה נציתו המשלה פטור שכבר עשה שליחותו ושוב לאו שלומו הוא וכל זמן שהי שלומו לא היה סכנה כלל ונעשה אח"כ סכנה שלא על ידי מעשה המשלה ופטור. ע"ש. והאמת שצדני הא"נ הם כצדני רבינו, דהרי הוא כאילו הוא צידו הרגו אלא שלא זכיתי להצין את צדני מרן ז"ל, דאין נאמר דאם שולח את שלומו למקום ליסטים הוא כאילו הוליכו שם ותייב מיתה צדי שמים, נשעה שהלכה כת"ק צקירושין מ"ג הג"ל דלא מיעבש אלא צדינא זוטא. ואפילו כששולח שליח להרוג את צנירו, ומכל סכן כשמשלחו צדך סכנה, שאינו חייב מיתה צדי שמים כאילו הרגו. והלא אמרו בתו"כ. קדושים, שהאומר לצנירו צל בהשכמה כדי שיקפחוהו ליסטים, עובר לפני עור, ולפי צדני מרן ז"ל הרי זה איסור יותר חמור מלפני עור, דהרי הוא כאילו הוליכו צדיים שם, וכנראה דיש לתקן צין השולח שליח להרוג את צנירו, דאין השליח נעשה שלומו של המשלה משום דאין שליח לד"ע, ואז כאילו השליח הלך על דעת עצמו, אצל כששולח שליח נמקום לסטים הוא כאילו הוליכו המשלה צדיים לכן חייב מיתה צדי שמים. משום שלומו של אדם כמותו, כלומר, כמו שהמשלה היה הולך עמו ומוליכו אצל גם זה קשה להצין דעד כאן לא נאמר שליחו של אדם כמותו, אלא שיש בהשליח כח המשלה ומה שעושה שליח חשיב כאילו המשלה עשה, כלומר, כשאנו דנים על המעשה הכעשית כגון שלח ציד פקח והצעיר, דאנו דנים מי חייב על ההצערה, המשלה משום שיש כח המשלה בהשליח מטעם שליחו של אדם כמותו, או לא, אצל קשה לומר שחשוב כאילו המשלה הולך עם השליח. ולכל היותר לא היה אלא גורם שהשליח ילך, והרי צרש"י הג"ל צקירושין דגורם לת"ק אינו אלא צדינא זוטא. ולו יהי כצדני הא"נ דשליחו של אדם כמותו חשוב כאילו המשלה מוליך את השליח צדיים אצל מי גרע זה מכופתו לפני הארי וכל שאר אופנים דאמרינן שם בסנהדרין ע"ז דאינו חייב מיתה אלא הוי גרמא משום דלא דמי למנזנס לתוך המים ולתוך האור שהרציה מתחלת מיד, אצל כפתו לפני הארי אין הרציה מתחלת מיד, וא"כ הכא נמי אפילו נאמר שהמשלה הולך את השליח למקום ליסטים הלא הרציה לא התחילה עד שהלסטים הרגוהו, וא"כ אין זה יותר מגורם דלת"ק אינו אלא צדינא זוטא.

גם מדברי הנוצ"י אר"ת, ל"ד, משמע דאין הטעם בעניינים הללו משום דהפירוש נשליחו של אדם כמותו, דהמשלה מוליך את השליח צדיים, דהא הנוצ"י שם מתחלק בין שהמשלה התחיל ראשון לדרוש מאלה השליח שילך בשליחותו ונהרץ צדך שאלו המשלה צריך כפרה, ובין שהשליח דרש מאלה המשלה שישלחו כדי שישתכר אין המשלה צריך כפרה, והביא ראיה מדלל חשיב צמיון דהחלק, שגם אצנר נהרע על ידי דוד, שנשכניצתו נא לחצרון ושם נהרג, אלא היינו טעמא משום דאצנר התחיל צדך והוא אשר דרש מאלה דוד שיסכים אהו לצוא לחצרון. ע"ש ואי כצדני הא"י. מה לי

וביזצא צו כזר הקסא, ומטו ב"י משומי דהמרי"ל תריץ ז"ל דלמא לן קרא דמכה כל נפש לחייב אפילו שהורג את הקטן, דמכיון דכתיב קרא ואיש כי יכה, דקטן שהרג פטור, וממילא ידעו דההורג את הקטן חייב, דאי לא, למה לן קרא דקטן שהרג פטור, הלא גלתי קרא הוי ידעינן דפטור, מטעם עדות שאי אחא יכול להזימו, דעדים יאמרו הלא רק להרוג את הקטן צאנו, אלא על כרחך דההורג את הקטן חייב, לכן אינטרד קרא דקטן שהורג פטור. ומירץ הפשוט הוא דאינטרד קרא דקטן שהרג נפטי צ"י"ד דלא צעינן עדות והדנרים עתיקים, האריכו נהם האחרונים.

אור"ם לפע"ק, זה ליחא דהא אי אמרינן דהרש שוטה שהרגו חייבים, נע"כ, דעדים המעידים עליהם אין זה נתורת עדות כשאר עדות, דהא אי אפשר להתרות נהם, דהא התראה פירושה שהמותרת מתיר עצמו למיתה, והה דוקא צנר דעת, אצל הרש ושוטה מה שייד לומר שהתרו נהם הלא אינם בני דעת וממילא אינם בני התראה, וממילא מיושב גם הקושיא הג"ל של המהרי"ל ז"ל, דאי לאו קרא דמכה כל נפש, הוי אמרינן דההורג את הקטן פטור משום דאינו נמצות זה שהרג, ולא קשיא דא"כ לן קרא דקטן שהרג פטור, הא גלל קרא ידענו דפטור משום עדות שאי"ל, זה אינו גלל קרא הוי"א דקטן שהרג את הגדול חייב משום דזה שהרג ישנו נמצות, ולא קשיא הא הוי עדות שאי"ל, דזה שהורגין את הקטן ע"פ עדים אינו נתורת עדות כמו נשאר עדות, דהא לא שייד התראה נקטן, דאינו צר דעה לקבל התראה ולהתיר עצמו למיתה, כג"ל גבי הרש ושוטה, וממילא לא שייד להקשות צעינן עדות שאי"ל משום שהורג את הקטן פטור, הא גם גלל זה אינו צר התראה, וא"כ בכל אופן קשה למה אינטרד קרא לפטור את הקטן שהרג, הלא אינו צר התראה, אלא ע"כ, דאי לאו קרא הו"א דלא צעינן התראה כלל, וממילא לא צעינן עדות שאי"ל. ולכן אינטרד קרא.

אור"ם כל זה רק לפלפולא, אצל לאמיתו של דבר, אי אפשר לומר דהרש או שוטה יתחייב מיתה על הרציה, הא הרש ושוטה אין להם דעת לכוון לרציה, ומי גריעי מנר דעת ההורג שלא בכונה, שאינו מתחייב מיתה, ואפילו גלות אין לחייבם דהא אנוסים הם צמה שאין להם דעת. והלא הדנרים ק"ו, מה עכו"ם שגושים אותם גלל התראה ונלל עדות גמורה, כתב הרמב"ם ז"ל צ"פ מהלכות מלכים הלכה, ד' ולעולם אין עונשין מהן לא קטן ולא הרש ולא שוטה לפי שאינן בני מנזות, ע"ש, ק"ו לחרש ושוטה ישראליים שאין עונשים אותם.

וסברת הרב צעל הלכות קטנות הג"ל דההורג הרש ושוטה, לא יהי' כחן יפה מטריפה דההורגו פטור, הוא סברא שאינה מתקבלת, מה דמיון יש מטריפה לחרש או שוטה, טריפה הוא גזרף קטילא, וזה שהרגו לא הרג גזרף הראוי להתיקיים, אצל הרש ושוטה בני קיימא הם, אלא שאינם נמצות, א"כ לרי יהודה הפוטר את הסומא מכל דינים שנתורה, וכי ימוח דההורג את הסומא פטור. אתמהא, ועוד, הא זה מנואר דהעושה את חצרו טריפה ואח"כ מת, הורגין את זה שעשאו טריפה מדין רוצח, כדכתיב אם יקום ויתהלך צחוק על משעתו, ודרשינן שחוששין אותו, ולפי דברי הרב שמוחה הרש ושוטה לטריפה, יתחייב שני שהחריש את חצירו, או שהכהו עד שאצד שכלו ונעשה שוטה, ואח"כ מת, יתחייב הראשון משום רוצח, והא ודאי ליחא, דהרש ושוטה אינם עלולים למות מזה שהם חרשים או שוטים כמו שהטריפה עלול למות, וע"כ, דהרש ושוטה בני קיימא נינהו וההורגם חייב, וע"כ צמה שכתבתי גדין טריפה, נספרי משנת אברהם ב"י, דף לה :

ובספר אמרי צינה דיני שנת סוף סימן ט', תמה על צעל הלכות קטנות, שכתב צסימן ל"ח, דיש ספק אם מחללין שנת על הרש ושוטה, ומסתמך עצמו לדברי רש"י שנת ריש פרק מי שהשידך, חמור ותש"ו אחמור מנת ל"י, לתש"ו לא ייבא

דמוטעינן נפלים מדכתיב מכה איש, א"כ, הסברא שוטה, דאינו די לחייב על רציחת נפש בלבד, וגם אין לפטור אם לא רצח איש, ונע"כ, דנקטינן הממוצע שזנייהם, וממילא איכא סברא דדוקא קטן משום דהוא המעולה מחרש ושוטה. והגם דהתוס' נגיטין כ"ג, כתבו דהרש ושוטה והקטן מקרי בני כריתות מטעם הוהיל ואיל ואם הגדיל הקטן ונשפתה השוטה הו בני כריתות, וממילא נאמר גם כן דהרש ושוטה דלקטן לא צעינן סברא זו דהא איכא קרא דחייבים על הריונתם והשוני כבני מנזות מטעם הג"ל, אצל פשוט שזה אינו, דשאני גבי נט דאלו דינס על הרש זה, ואלו אומרים הגם שעכשו אינו נן כריתות יוכל להתפקח למחר ולהיות צר כריתות, לכן גם עכשיו מקרי צר כריתות, אצל נאם נהרג, ואלו דינס עליו, הלא לא יוכל להתפקח לעולם מאחר שמת. ודומה להא דכתבו התוס' נחגיגה, ד' ד"ה. לא. דהגם דגבי ראי', השוה חיי עזר וחיי נן חורין כנן חורין לפי משנה האחרונה, ולגבי קנס מנעי לן נגיטין אם יש לו קנס משום דיתן לאדוניו אמר רחמנא, משום דגבי ראי' שהעזב הי' וסופו כשיסתחרר יתברר שלמפרע הי' נן חורין, אצל גבי קנס דהעזב מת, הרי מתברר שלא הי' עומד להשתחרר. ע"ש, ועל משעה זו שההורג עשה לו שלא יוכל להתפקח לעולם אי אפשר לחייבו מיתה. ונפרט ראי' לתשומת לב, שכל נוקם כריך ותני הרש ושטן נהדי הדדי, וכאן נגמ', וכן נמכילתא דמשפטים, ונתורה כהניס אמור, מרבה ומני נפש רק את האשה והקטן, ולא הזכיר את הרש והשוטה. והשכל מחייב דהרש ושטן גרוע מאשה, ונדון הי' להם לרצות את הרש והקטן ולא ידניא אשה. ועי' בתוס' סנהדרין פ"ד : ד"ה. איש דצר מנזוה.

אור"ם מדברי רבינו שכתב דהעונש הוא יותר גדול צנני הולדה מנסרים וחקן, הגם דהוא כתב לענין עונשי שמים בלבד, אצל בכל אופן נשמע שיש סברא לחייב גם צנני אדם על רציחה של הרש ושוטה, כי נהם תלוי דם זרעותיהם שיוכלו להיות פקחים. אלא דלפ"ז אם הרג הרש ושוטה זקנים או סריסים, דלענאם אינם בני מנזוה וגם לא שייד הטעם הג"ל של דמי זרעותיהם שוב אפשר לומר כדעת הר"י תני הג"ל, דפטור.

אל"א דיש להעיר, דהא לכאורה משמע דהרש ושטן שהרגו חייבים, דהא מכה איש כתיב ומרבינן דכל מי שמכה חון מן הקטן חייב. ואין לומר דהרש שטן והקטן פטורים על הרציה משום דאינם בני דעת או בני מנזות, א"כ. למה לן קרא לפטור את הקטן שהרג, הא מלך הסברא ידענא, אלא ע"כ, אי לאו דאומעיט מקרא הי' הקטן מוחייב משום שכלל נמכה איש. ועי' במרחי פרשת משפטים שהקשה למה לן קרא דקטן שהרג פטור, היכא אשכחן דענש הכתוב את הקטן, והנינן צ"ע, והמהרי"ל ז"ל צנור ראי' תירץ, דהא דהולוכה התורה למעט את הקטן מעונש גבי רציחה, וגבי ניאוף, דכתיב איש אשר ילאף, וגבי נגינת אדם דכתיב וכי ימוא איש גונב נפש, ומשום דהתורה הקפידה צעיקר על הפעולה שלא תיעשה, ועל הפעולה הרעה הו שגעסית חייבה התורה מיתה, לכן הוא אמינא דאין נפק"מ מי עשה הפעולה הלא סוף כל סוף נעשית, אצל נשאר עבירות שאין עיקר הקפידה של תורה על הפעולה אלא על הפועל, כגון אכילת נבלה ונגינת ממון ועוד, וזה אין צריך קרא למעט את הקטן, וזהו הוא ז"ל מפרש מה שהקשו צריש פרק נן סורר למה צריך קרא למעט את הקטן, כגומר, דשם אין עיקר העבירה נהפעולה אלא נהפעול, ועי' משני נגמ', משום דנן סו"מ על שם סופו נהרג הו"א אפילו קטן נמו, ע"ש, ולפי הנחה זו של המהרי"ל, דוקא קטן דאיכא קרא לפטור פטור נצריחה אצל את השוטה דליכא קרא חייבים. ואם נאמר דההורג הרש ושטן פטור, איך יתחייב הרש ושטן שהרגו, הא אי אפשר לקבל עליהם עדות, דהוי עדות שאי אתה יכול להזימה, דאי מתמו, יאמרו העדים מה צדך שהפגנו נעדותינו להרוג את הרש או את השוטה, הלא ההורג את הרש והשוטה פטור, אלא על כרחך דההורג את הרש או את השוטה חייב.

קנ"ט. אחר היה לו שתי מניקות גזיות בביתו והיו עושות ביניהן מחלוקת אמרו לו למה אתה גורם מחלוקת בביתך אמר אם היו באהבה יחדיו שמא יגנבו לי, אבל עתה אחת יראה מחברתה, אמרו לו עליך נאמר (דברים כב ה) ולא תשים דמים בביתך וכתוב (משלי ג ה) ואל בינתך אל תשען, שאתה גורם שמא זאת תמית את הוולד שאותה מנקה מניקה, או זאת ילד של זאת מניקה ואתה פשעת בהם ומעלה עליך כאילו בדרך עשית (ע"ב) ונתתה חרב בידם, ומניין שהגורים כאילו נתן חרב בידם שנאמר (שמות ה כא) ירא ה' עליכם וישפט (וגו') לתת חרב בידם להרגנן.

קס. לא תשים דמים בביתך (דברים כב ה), [א] מכשול לא נאמר אלא דמים, אם יפול אע"פ שלא ימות מעלה עליו הכתוב כאילו שפך דמים לא יניח אדם בביתו כלי מלא מים לפי שדרךן של ילדים להסתכל במים רמותם ושמא ישחא ויפול בהם ואפי' אם יציל מנקהן לו מזכותיו ומעלין עליו כאילו חנק אדם, ולא יכניס אדם אצלו בני אדם שהם בעלי קטטה וכן בני אדם המענישים ומקללים שלא (א) יכניס זה את זה, ולא יקלל ולא יעניש איש להבירו, נאמר דמים ולא אמר דם אלא דמים דם הנופל ודם זרעון, אם יפול וקם ויפול פעם אחרת, וגם רבים אחרים או הוא, וחייב משום (בראשית ט ה) את דמכם לנפשותיכם אדרש ולא תשים דמים בביתך ולא תגרום שיהו דמים (משלי יז יג) משיב רעה תחת טובה לא תמיש רעה מביתו (ב) וכתוב (ש"ב יב טו) אותו הרגת כחרב בני אמון ועתה לא תסור חרב מביתך עך עולם.

קסא. לפני עור לא תתן מכשול (ויקרא יט יד), שלא ירחיק אדם שהוא מוכה שחין במים ואחר כך ירחיק אחר נמצא האחרון יהיה לו שחין, לכך יודיענו (שם שם יח) ואהבת לרעך כמוך (שם שם טז) לא תעמוד על דם רעך.

קסב. כתיב (שם שם) ולא תעמוד על דם רעך, אבל אם הרבה מתלחמים עליו אל ישלך עצמו בכפנה, ואל יעשה פשיעה בגופו ואם אדם טובע בנהר והוא כבר, אל יעזר לו [א] שמא יטבע עמו.

משנת אברהם

ביתו שנאמר ולא תשים דמים בביתך. והאף שמשמעות הכתוב הוא על דמים כדכתיב כי יפול הנופל ממנו, אלא נודעו שבגמי הקשה להם מה טעמא לא כתיב ומכשול אלא דמים ודרשו על הגוגל כלל רע.

סימן קס"ב

אם חייב אדם או מותר לו להכניס עצמו בספק סכנה להצלת חברו

[א] **שמא** יטבע עמו וכו'. מדברי רבינו נשמע שאסור לו לאדם להציל את נפשו של חברו במקום שהוא ספק סכנה בעד המזל. ודלא כמו שכתב הגמ"י הוצא צ"כ פ"א מהלכ' רות הלכה י"ד נשם הירושלמי דמחויב אדם להכניס עצמו בספק סכנה בכדי להציל את חברו. ועיין בהגהותיו של הגאון ר' חיים הליר שליט"א לספר המנוח דף קע"ה. שהאריך בזה, והציח דמה שכתבו כל האחרונים שכוונת הגמ"י היא לירושלמי תרומות ספ"ח. אינו נכון, דשם איתא: רבי אימי איתגד בספיספיה. פירש, נודד לכליון, ההריגה, אמר ר' שמעון בן לקיש עד דאנא קטיל אנא מתקטל אנא איהל ומשחיב לי בחיילא, וכו', דכלל מפרשים שרצ"ל אמר הגם שיש ספק אם הוא ייהרג או יהרוג את אלו שתפסו את ר' אימי, לכל זאת אמר רש"ל שהוא ילך להצילו בחיילא, נכת. אולם הגר"ח מפרש בחיילא צממוני, כלומר, רש"ל אמר, שאי אפשר לו ללכת לנהוס נכת כי ספק סכנה הוא שמה יהרגו אותו, אלא צממוני ילך להצילו וכן עשה כדמצינו שם בהירושלמי, ע"ש. ועי' בספר כלי חמדה פראת תלז, דף קצ"ב.

והנה הדין הזה ישנו בשני אופנים, (א) כענין שכתב רבינו שיש ספק שמא לא יציל את הנטבע וגם הוא המזל יטבע עמו. (ב) כשיש ודאית שיציל את הנרדף אלא שיש ספק שמא המזל ימות. וכנראה לא מיירי רבינו אלא באופן ה"א, שיש ספק ששניהם יטבעו אז אין על המזל להכניס עצמו בספק סכנה, ובכן אפשר דהגמ"י מיירי באופן ה"ב, שיש ודאית שיוכל להציל את חברו ואז אין כאן אלא ספק של סכנה.

אולם התרומת הדשן ס' קצ"ט, הוצא נש"ך י"ד סימן קנ"ז, א, כתב דבכל מקום שיש ספק של סכנת נפשות הולכין להקל חוץ מדבר שיש בו משום קדושת השם מפני שלא הקפידה

ל"י. מ"ט הני אדם האוי לאו אדם, פירש"י הני אדם ויש מניין שחייב נמזות וחתי לחלופי, משמע מדברי רש"י, שנאמת אינס צתורת אדם רק שהם צורת אדם וכמו הקוף, ולכן יש סבא לא לחלל שנת עליהם, והרצ בעל אמרי זינה כתב, דזה אינו כיון דזני זניחה וזני כריתות הן ונודעו ההורג חייב, כמ"ש הרמז"ס ריש הלכ' רות, כל ההורג נפש אדם מישראל עובר בלא תרצח, ומרש ושוטה נפש אדם מישראל נקראין, כיון דאסור למיטפח להו צידים דבר איסור, וזני כריתות וזני זניחה הן כשגדול עומד ע"ג. וגם הטולדים והם ישראלים הם, וכן כשר הוא למפטר מינוס, ונודעו מחללין עליהם את השנת. ע"ש, ומבאר שבעל אמרי זינה חולק ג"כ על בעל הלכות קטנות הן זמה שבעל הלכות קטנות פטר את ההורג חרש ושוטה והן זמה משסתפק אם מותר לחלל שנת עליהם.

והנה ראיתי להעיר עוד בזה, דמה שכתב בעל הלכות קטנות חרש ושוטה לפי דברי רש"י נשנת הגס רק צרואים צורת אדם ואינס צתורת אדם ממש, ונאמת דבר זה אם הגורה של האדם מהשנו לאדם ממש, יש לו מקור בירושלמי דנדה ג"ב, המפלת כמין זמהה חיה ועוף בין עמלין בין טהורין, אם זכר תשב לזכר, ואם נקבה תשב לנקבה, אין ידוע תשב לזכר ולנקבה, דברי ר"מ, ותכמים אומרים כל שאין בו מוצרת אדם אינו ולד, ע"ש, הוינן דאפילו לתכמים דלא אזלו נתר המוליד, כלומר, ר"מ סובר מפני שגולו מנני אדם דינס כולד אדם, נכל אופן שתי"ו צורתם, ותכמים סוגרים דעיקר היא הגורה של הדבר אם יש לו צורת אדם הרי זה ולד אדם, ואפילו אין בו דעת כלל כאדם, דהא אמרינן שם בירושלמי, דהקשו לרבנן: כולו זמהה ופניו אדם, עומד ומורש נשדה ואומרים לו נזא וחלון או יינס, אמתהה, ע"ש משמע דרבנן סוגרים דכיון שפניו אדם תשבינן ל"י כאדם ממש, ומכל שכן נשוטה או חרש שגופו ופניו אדם אלא שאינו צר דעת, נודעו דדינו כאדם ממש, דהא ולד שאין לו אלא צורת הפנים של אדם ושאר הגוף דומה לנהמה, נודעו שאי אפשר שיהי' לו דעת כשיגדל.

סימן ק"ם

[א] **מכשול** לא נאמר וכ"ו רבינו הוציא זה מדאמרינן צכתונות מ"ח וצנ"ק ט"ו ר' נתן אומר מניין שלא יגדל אדם כלל רע נתן רע נתנו ולא יעמיד סולס רעוע נתן

ס. (א) צ"צ יכו. (ב) יעיון קדושי ס"ג א'.

ומדבריו התוס' ה"ל נשמע דהטעם שאין אדם מצווה להגיל את חנירו בגופו הוא משום דחייד קודמין, וזה הוא רק אליבא דרע"ק אבל לנן פטורא, צמי" ס"ג, לית ל"י חייד קודמין חייב אדם להגיל את חנירו גם בגופו, א"כ, השאלה ה"ל אם אדם מוחייב להכניס עיניו בנכנה ככדי להגיל את חנירו, תלוי בצלגותא דנן פטורא ורע"ק, והלכה כרע"ק מחנירו, והגם דהפוסקים השמיטו להגיל דילת, יה"י מטעם שיה"י, ע"י נחל אשכול שעל ספר האשכול דף קי"ט, ובספר המצות ה"ל להרח"ה

זוה שזו הוא ספיקא דדינא והולכין בצ"גלהקל אלף דלפי זה יוצא דלגיבא דצ"פ אין לו להניח להטיל את עיניו על התינוק כמסכנת התוס' ה"ל, וקצת קשה דהיו להו להסתום להזכיר דזה הדין אינו אלף אליבא דרע"ק.

ואפשר דמכאן רח"י לדברי ידידי המנוח הגאון רמ"ד פלאסקי ז"ל נספרו חמדת ישראל דף י"ד, דגם נן פטורא אינו אומר דבר זה לדינא, אלף ומידת חסידות לכן הוא אומר „מוטב שישתו שניהם, ולא אומר נלשון חיוג, אבל מדינא גם צ"פ מודה דאינו מחייב צוה משום דלא שייך כאן מה חיות וכו' ועוד דהוי בשאל"ת ואין צוה ענין דנימאל יהרג ואל יעבור, אלף דצ"פ סובר דמותר לו להחמיר על עצמו, ורע"ק פליג ע"ז. ע"ש, ולכן לא הזכירו בתוס' יצמות הגיל שדין זה תלוי בצלגותא צ"פ ורע"ק, לדגיבא שניהם סוגרים חייד קודמין.

(ודע :אם כנים הדברים דמה שכתבו התוס' דהא דמותר להניח להטיל עיניו על התינוק היינו רק אליבא דרע"ק ולא אליבא דצ"פ, ה"י אפשר צוה לתרץ מדוע השמיט הרמב"ם ז"ל צפ"ה מהלכ' יסודי התורה את הדין דלשה צעריות הרי הוא קרקע עולם ואינה מחויבת ליהרג, הלא התוס' נסנהדרין ע"ד כתבו דהכל מודים לפני אסור עריות מהני קרקע עולם לנל תטרך למסור נפשה. ע"ש, אלף משום שהרמב"ם ז"ל השמיט את הדין של רע"ק דחייד קודמין הגם דהלכה כרע"ק מחנירו, ובדאי שחיתה לו הוכחה דצדן זה אין הלכה כרע"ק, והואיל דדין של קרקע עולם תלוי צהדין של חייד קודמין, לכן השמיט גם את הדין של קרקע עולם. ויש צוה להאריך ואכ"מ.)

אולם המהרש"א שם כתב: דע דלא פליגי צ"פ ורע"ק אלף בזמן שהקיתון של מים הוא ציד אחד אלף אם הקיתון של מים הוא של שניהם מודה רע"ק לצ"פ דשניהם ימותו ואל יראה וכו' דלמרינן מלי חיות דמלא דידך סומק טפי מדמלא דסנדך ע"ש והסנר הדנר נראה לי, דזמן ששני בני אדם נרדך שאין מים ורק קיתון אחד צידו של אחד, צ"פ סובר שהצרה היא על שניהם כאחת, והגם שזה איש צידו קיתון של מים אינו בצרה, אבל הואיל שהצירו הוא עמו צידו ואין איש אחר שם, לכן שניהם כאחד ממלאים צרה אחת, לכן אל ישתה זה שצידו הקיתון וחנירו ימות, דלמרינן מלי חיות דדמה דידך וכו', ואולי דרש"י צ"פ היא מניע „עמד" כלומר, מפני שהצירך ממלא עמד צידו לכן האסון משותף לשניהם ואין לאחד דין קדימה לחנירו, והגם דהקיתון הוא צידו של אחד (וע"י דהריטב"א שם שכתב: והכי דרש ל"י נן פטורא ומי אחיד עמד, כלומר, עמד, יחי שאם יוכל לחיות עמד הרי טוב, ואם לאו מוטב שימותו שניהם וכו' וגם לפירושו נרדך לפרש „עמד" מי שהוא עמד נהאסון). ורע"ק סובר דזה שהקיתון צידו ישתה כי הוא אינו בצרה, ורק חנירו נלכד בצמא, ומייד קודמין, אבל כשהים של שניהם ואין צו די להשקיט את הצמא של שניהם, אז הצרה היא על שניהם כאחת, ואז למרינן ימותו שניהם משום מלי חיות וכו'. א"כ נשמע מכאן דאחד שה"י נרדף או שטובע בנהר, דהצרה לא צאה אלף עליו לצדו, ולהצירו העומד מרחוק לא הגיע הצרה כלל, אין לו להכניס עיניו בנכנה ככדי להושיע את חנירו, ובכאן גם צ"פ יודה לרע"ק דחייד קודמין, ואינו דומה כלל לשניהם שהיו מהלכין נרדך, דדוקא שם סובר צ"פ דשניהם הם בצרה בשווה, משא"כ כאן דהכול מודים שזה העומד מרחוק אינו נכלל בהאסון כלל.

צה התורה על חיבוד נפשות מישאל. ע"ש משמע דרק נקד"ה, אבל בשאר ענינים כגון גבי מצוה של הללה אין מחמירין בספיקו, וממילא אינו מחייב להכניס עיניו בנכנה ככדי להגיל את חנירו אפילו כשיש ודאי שיגיל את חנירו.

ולפי סברת התרומת הדשן ה"ל מחמיר מה שהקשו הרבה האחרונים נמעה פתחם איך הכניס עיניו לנכנה, דהא הרבה נשים נעשו לו אז לפתח, להרוג את זמרי, אלף דשם ה"י עיני קידוש השם, ואז חייב להכניס עיניו לנכנה.

שוב רח"י נספר פנים יפות עה"ת סוף בלק שכתב: דנאמת לא ה"י חיוג למסור נפשו ע"ז, דלפילו גבי עריות וש"ד כתבו התוס' דאם אינו עושה ומעשה אינו מחייב למסור נפשו, אלף דקיי"ל דרשות לאדם למסור נפשו כל היכא דליכא קידוש השם עכ"ל משמע מדברי דמטעם קידוש השם ה"י פתח מכניס עיניו לנכנה סכנה. אלף דלא אדע מדוע כתב „דרשות" לאדם וכ"ו הלא קד"ה מצוה חיונית היא, ואפשר דכוונתו דהגם שהוא דין של קד"ה"ל אבל העצירה דהנאל על הארמיית ודקלחין פוגעין בו אין שום חיוג, דהלכה ואין מורין כן.

ורענין אם מותר לו לאדם להכניס עיניו בנכנה ככדי להגיל את חנירו לכאורה נראה דלפילו אם לאמר דאין אדם מחייב להכניס עיניו, ולפילו לנ"ד דנמקום שחמרו יעבור ואל יהרג אסור לו ליהרג, לכל זאת נמקום שיש ספק סכנת נפשות מותר לו להכניס עיניו לנכנה ככדי להגיל את חנירו דהא לא גרע מפרנסה דמותר לו לאדם להסתכן עצמו בשביל פרנסתו, כדלמרינן צמני", מפני מה זה עולה בצבצ ובכו. וע"י צמני"י מהד"ת י"ד, סימן י" ויאמר כל המצות לא ניתנו לאדם אלף צלם לא יבא צהם לנפסק סכנה, כדליתני נרש"י יומא פ"ה. דשמואל, אבל מצוה זו של הללת נפשות להגיל את האדם מיד רודפו, צודאי שחי אפשר שלא יבא המציל לידי סכנה, ובדאי שזו היא סברת הגמיי ה"ל, לכן אפילו לאמר דאין כאן חיוג אבל עכ"פ אין כאן איסור, דהלא המצוה נותנה בצופן כזה, כעין דלמרינן מצוות מילה שיש צה סכנה, כי עליך הורגנו כל היום, פירש"י זמנין דמיית, גיטין כ"ו. אולם מדברי רבינו משמע דאסור לו לאדם להכניס עיניו בנכנה.

ובתוס' יצמות נ"ד כתבו: לענין אם אומרים לו לאדם הנה עומד להטיל על התינוק שאין זה בכלל ש"ד של יהרג ואל יעבור, משום שאינו הורג צידים ולא הוי אלף קרקע עולם בעלמא, ואין מצוה להגיל חנירו בגופו" דלדברא חי קודמין ע"ש משמע לכאורה דאין מצוה להגיל את חנירו אם זה היא סכנה למציל, דאם מותר לו להניח להטיל עיניו על התינוק מפני שהיו קודמין, מכל שכן שאינו מחייב להכניס עיניו בנכנה בצנפשו, אלף דלאמר דהתם הוא צודאי סכנה דמיירי שאומרים לו הנה עומד להטיל על התינוק ואם לאו תהרג, וכאן אינו אלף ספק סכנה, אולם הלא מצוה שאין צדו הזה חילוק בין ספק לודאי, דמלצד דמלצד ספק סכנת נפשות דוחה כל המצות כודאי, יתר על כן הלא מותר לו לאדם אחר שאינו צעל הצית להרוג את הצה נמחורת על הצעל הצית כדילפינן צמנהדרין ע"ג: והוכה בכל אדם, והלא הצה נמחורת אינו אלף ספק נפשות כדלמור ר"י צימא פ"ה: ודלמלי חיותה התורה את זה שאינו צעל הצית להרוג, בשלמא על הצעל הצית לא קשיא מפני שהוא על כל פנים נספק סכנה, אבל דלמלי חיות מותר לו להאחר להרוג את הצה נמחורת, הלא הוא אינו בנכנה כלל, וספק יש כאן אם זה צה על עסקי נפשות כלל, אלף על כרחק דמה שהצעל הצית הוא צספק סכנה חשוב כצודאי סכנה ולכן מותר לו להשלישי להגיל את הצעל הצית ומצוה חיוג יש עליו להרוג, ומדחזין דצדן זה ספק סכנה של אחרים חשוב כודאי סכנה לגבי המציל. מכל שכן שספק של עצמו, של המציל הרי הוא כודאי סכנה, והלא צודאי סכנה כתבו בתוס' ה"ל דאין מצוה להגיל את חנירו בגופו.

קסג. ואך את דמכס לנפשתיכם אדרש (בראשית ט ח), ואם מת אדם בפשעו או מתקוטט עד שהורגינן אותו עתיד ליתן את הדין. [א] שגרים לו מיתה, ואם חלק במקום פננה כגון על קרה ונפל ומת או הורבה רעועה, וכן המתקוטט את האדם ואותו שכנגדו אלם או רוצח ומגזם לו וזה מחריפו ומכעיסו כל אלו עתידין ליתן את הדין שגרימו מיתה לעצמם (א), והמתקוטט עם מי שהשעה משחקת לו או המתקוטט עם מכשפים או מכשפות ועם מענישים ונענשים על ידם ובני אדם שהם מעט ונלהמים עם גבורים ומרוצים (ב) יכול אף כמו שצו רב ושמואל על דבר רב אדא בר אבהו שאותו שהיה בעל ז' ראשים נפלו ת"ל ואך את דמכס לנפשתיכם חלק, כיון שירעו רב ושמואל שזכותו של רב אדא בר אבהו מרובה (ג) ולא קבלו, אמרו מוטב שיכנס ולא יפול החורבה (ד) ואעפ"כ הוא כעס.

קסד. [א] כשם שחייב אדם על נזקי חבירו כך הוא חייב על נזקי עצמו, הוא עצמו שרק (א) וטש כפניו כנגד חבירו מתלש בשערו מקרע את כסותו משבר את בליו מפזר את מעותיו בחמתו פפור מדיני אדם ודינו מסור לשמים שנא ואך את דמכס לנפשתיכם אדרש.

משנת אברהם

פרק ה' הלכ' א מהלכ' חונל ומויק נראה ללאו דוקא קטלא רק כל חונל ככלל. ע"ש. ונמדרש ונילקוט רמז קט"ו חיתא: אך את דמכס וכי' להביא את החונק עצמו והוא קטלא. ומה שכתב רבינו אך חלק הוא מדברי המדרש הכ"ל דחיתא שם יכול כשאלו ת"ל אך, יכול כחנני' מיסאל ועזרי' ת"ל אך ע"כ.

והרב אכן עזרא ז"ל על התורה בראשית ט"ה כתב: והמפרש דמכס לנפשתיכם זה ההורג את נפשו הוא רחוק בעיני, והוא כמאן דאמר אדם ראשי לחבל בעצמו.

סימן קס"ד

חבלת גופו לכפרת עון

[א] כשם שחייב וכי' כל הסימן הזה לקוח מתוספתא דנ"ק פרחק ט'. כמו שהראה הרב ווסטיניקי צמח"ק. ורליתי צדי חמוד, כללים מערכת האלף, פאת השדה, אות מ', שהאריך דגרי ספרים חסידים אלו, והביא דברי מהרל"ם צקונטרס הסמיכה, (צמהרל"ם שלי דפוס לעמברג הוא צדק ס'): דאף על גב דחנן צמח"ק, האומר סמא את עיני, קטע את ידי וכי' על מנת לפטור חייב הני מילי ראשי חברים דאין אדם מוטל עליהם, אבל לערא דגופא מחיל הרי שהאומר לחצירו הכני על מנת לפטור שהוא פטור חליצא דכ"ע, ונראה שגם הוא מותר, הגם שלא מלאחי זה מפורש זולתי רמז בלבד, מכל מקום נראה כגון דין שמונת לצי"ד וראשים הם למלא רצון הצאים לפנייהם לנבא מהם ולחלות פניהם שילקו אותו לכפרת עונו. וכי' עכ"ל, ועל זה הקשה צדי חמוד ח"ק יהי מותר לו לומר לחצרו להכותו בשעה שהוא אסור ומלורייתא להכות את עצמו, ומחלק שם צדוק צין הכאה לחנלה.

והגה כנראה השדי חמוד לא ראה דברי התוספתא הכ"ל, דאלמלי כן לא הי' וחתמה על ספר חסידים שכתב מואל לדין זה מדכתיב ואך את דמכס וכי' ולא הביא הקרא דושומר נפשך מלא, דהא זהתוספתא מפורש כל המאמר הזה וגם המקרא דאך את דמכס וכי'. גם מה שחתמה שם על המהרל"ם, לפע"ד אין כאן שום תימה, דעד כאן לא נאמר זהתוספתא הכ"ל וכן דגרי רבינו כאן, אלא כשעשה הסוק צנופו ללא תועלת, אבל המהרל"ם מייירי צאופן שהאדם עושה זאת לשם כפרת עון, והוא חפץ לסבול יסורים צנופו כדכי למרק את עונו, והוא ענין אחר לגמרי, וזה צדולי שרי לכתחלה וכשר לעשות כן, דאל"כ, צטלת כל סגופי תשובה המונאים דגרי רבינו וברקח וכל הפוסקים. וראה דגרי רבינו לעיל סימן מ"ג, שכתב: וזיוס למוי ילקהו צסתר מכות גדולות וכי'.

ומעשה נאמר דגם צ"פ סונר דמותר לו להניח להטיל עצמו על התינוק, דהא כאן דומה יותר למי שרוצה חצירו טובע צנהר והוא עומד מרחוק מפני שסכנה היא לו להליל, שהוא אינו ככלל האסוף, ומה שאינו מניל הוא בשלילית, כן עמי זה שאמרו לו הכה עמך להטיל על התינוק, הלא הנורה היא להמית את התינוק, ורק התינוק נתפס צרה, ומה שאומרים להרוג אותו אם יסרב להניח להטיל עצמו על התינוק אין זו גזירה עליו, אלא תנאי שאם ימנע הריגת התינוק אז יהי גם הוא נתפס צרה, אבל כל זמן שאינו נופרע את הריגת התינוק אין גזירת הריגה עליו, לכן אין הוא ככלל זהאסוף, ואינו דומה לשנים שהיו מהלכין צדק, ומה שיטילו אותו על התינוק הלא הוא לא יעשה דבר, ודומה לרוצח הממית את האיש צרורל, אטו הצרול הוא הממית הלא הרוצח הוא הממית, כן זה האדם אשר יניח עצמו להטיל על התינוק יהי צריחית הילד כהצדול ציד הרוצח, ומה שלא סרב להיות החמצעי למיתת התינוק אינו צמיון אלא בשלילית, וזו היא הסנרל של קרקע עולם שהצילו התוס' שם צינמות.

וראיתי נספר ערוך לנר שם צינמות שכתב דאפילו צ"פ מודה דמותר לו להניח עצמו על התינוק משום דצ"פ לא אמר ימותו שניהם אלא כדי שלא יראה אחד צמיתתו של חצירו, אבל צני תינוק דככל אופן לא יהרג אלא אחד, או התינוק או הוא, אז גם צ"פ מודה דחייך קורמיו. ע"ש. ולא זכיתי להבין, דאם עיקר האיסור חליצא דצ"פ הוא משום שלא יראה אחד צמיתתו של חצירו, א"כ האיסור הוא דוקא על הגדול שלא יראה צמיתת התינוק, אבל מה שייך לומר שיש איסור על התינוק לראות צמיתת הגדול, הלא אין שום איסור וחיוצ על תינוק חיוצ לרדקי, צמתייה, ולצנרוי אדצנא, צדין הוא שהגדול יהרוג ואל יראה צמיתת התינוק.

ובספר מנחת חינוך מצוה רל"ג, הקשה סתם על סנתת התוס' דצאין עושה משעה אינו מחויב למסור נפשו מהא דצ"פ, דאמר ימותו שניהם, ופשוט ל"י דאם הולך צדק עם תינוק שמתוויב למסור נפשו ולהשקות את התינוק, דדוקא צנניהם גדולים, אין אחד מהם יכול לשמות בשביל שלא ימות חצירו אבל לא צמיתת. ע"ש. ולא הרגיש הגאון צעל מנחת חינוך ז"ל דגרי התוס' הכ"ל צינמות.

סימן קס"ג

[א] שגרים לו מיתה וכי' צנצא קחא צ"א ע"כ תנאי היא דייאל דאין אדם ראשי לחבל בעצמו ואיכא למאן דאמר דאדם ראשי לחבל בעצמו. ומאן דסניר דאין אדם ראשי לחבל בעצמו משמע שם צמ"י דדוקא קטלא. ומדברי הרמב"ם

קסג. (א) ברכות ז' ב': אם ראתי רשע שהשעה משחקת לו אל התנחנ בו. (ב) עיריך תיסון וכצ"ל יכול אף כמו שצוה אביו על רב אחא בר יעקב שלא יפבלו אותו ועיניו אותו שהוא בעל ז' ראשים נפלו לו (קדושין כ"ט ב') ורב חלק. (ג) שתי תבות אלו יש צמחוק. (ד) ר"ל רב אדא בר אבהו בעם כמו שסבאר כהעניית שם. קסד. (א) ברפוטום החרשים הניהו שצ"ל ושום אכל לא נכונה הנהגה כי כל חסיטון חוז הוא תוספתא ספורשת בכא קמא פרק ס' כן יתר הנהויתיהם בסיומו זה אינם נכונים כסבאר לפעיון שם.

קסח. אדם עליו חומסים וגזולים וחפצים לקחת הממון מידו והוא יכול לברוח והוא יודע בבירור שאינו יודע בנדרם להלחם ואומר כיון שלוקחים אותנו ממון למה לו חיים או גואל הדם שרודף אחר הרוצח גבור ממנו ונהרג [א] עוברים על אך את דמכם לנפשתיכם אדרש וכן המוסר עצמו בבית כשנפלה עליו דליקה [ב] להציל ממנו והאש מלחמתו. קסו. לא יראה אדם את גבורתו במקום סכנה, שאם יש גבור מזויין וחרב שלופה בידו לא יאמר גבור שבישראל ארד אלי בשבט או באגרופי שאם יהרג דמו בראשו ועבר על ואך את דמכם לנפשתיכם אדרש ואם תאמר (א) בנייהו ירד בשבט וגזל החנית (ב) כי כהן היה או נזיר, כי הנזיר לא היה נושא חרב עליו ולא הולך במלחמה שהרי שמשון לא נלחם בחרב,

משנת אברהם

קידוש השם כתיב צהו ועלו ונצלו וציתך וצתוריק, חנו שמונים על קדושת השם נמוקוס שיש קידוש השם גמור, על אחת כמה וכמה, שאין איסור אם מתקשים את השם אפילו נמוקוס שאין חיונו, כגון גני אינדרטא, ומכח ק"ו זה ידעו לדרוש דלך נל למעט כחנני. והנן.

סימן קס"ה

[א] עוברים על אך את דמכם, ולכאורה יש להקשות, הלא חזיקו, והנל נמחמת, וקם עליו בעל הבית והרגו פטור, ולא עוד אלא שחייב להרגו כמאמרם הנל להרגך השכס להרגו, והגם דלם יתן לו כספו, לא יהרגנו, מאלה התורה התיירה להרגו נכדי להציל ממונו, ודבר זה אי אפשר, דלך נחיר להרוג את ישראל נכדי להציל ממונו, אלא דהפירוש היא שהתורה ירדה לסוף דעתו, וזקה שאין אדם מעמיד עצמו על ממונו, כלומר, הוא דבר שאי אפשר שדלם יתן את ממונו נלי שום מחאה, אלא נודאי יסרב לתת את ממונו, ולו מוכן זה הנל נמחמת להרגו, לפיכך אמרה תורה הנל להרגך השכס להרגו, וא"כ, דזה הוא מטעם האדם שאין יכול לשנותו אפילו שכיפון נכל לנו, א"כ, אחאי יהי חייב צדיק שמים, נדון רבינו, כשעמד נגד הגזלים, אלא דזה חיונו, דגם זה הוא מחוקי הטבע שאין הגזל מתעורר לעמוד נגד גזלו נשעה שידוע צדורו שאינו יכול להלחם כנגדו, ונני מחמת, הלא התם נאמת מיירי שנעל הבית הוא די חוק ואמין והרג את הנל נמחמת אצל חס ידע צדורו שהגזלן הוא יותר חזק, לא יתעורר מטבעו להלחם בו, ועל כגון זה לא אמרו חזקה אין אדם מעמיד עצמו על ממונו, ואם אעפ"כ זה עמד נגדו, אומר רבינו שחייב נשום אך את דמכם.

[ב] להציל ממונו, וכו' נש"ת נוצי"ת יו"ד סימן י' מדד דמותר להסתכן נפשו נציל פרנסה ומקראל הוא מביא ולחיו הוא נושא את נפשו ע"ש ומדברי רבינו מנואר דלל כדעת הנוצי"ת ואף יש חלוקים צין סכנה גדולה כמו כאלן שכתב רבינו והאש מתלהטת צין סכנה אחרת.

אבל זה צדור דללל תועלת אסור, ולא דוקא נחנלה או נהכאה, אלא אפילו נצנירת כלים דלית נהו משום נל תשחית והלא גדולה מזו הקשו נתוס' כתוצות נ"ו ד"ה, הרי זו, דלך אמרינן נהחנבל, קרע את כסותי ושצור כדי על מנת לפטור פטור, הלא היו מנתנה על מה שכתוב נצורה, ותירץ הרי אלחננו, דהתם נמי חס אמר לו על מנת שאין לי עליך דין טוק הוי חשיב מתנה על מה שכתוב נצורה, אלא דמיירי שאומר לו הרני מואל לך את טוק, ויכול למחול, מנואר דהתם רק פטור מתורת מחילה על המינוח, אצל האיסור של שצירת כלים מטעם נל תשחית או מטעם התוספתא הנ"ל ומקראל דלך את דמכם, עומד נמוקוס, דעל זה לא שידך מחילה.

ובתוספתא הנ"ל יש לדקדק, איך ילפינן מאלך את דמכם לנפשתיכם, לשצור כלי או מפזר מעותיו, מה דס ומה נפש יש כאלן, תינה הנלה נצופו, דיש כאלן דס, כדאמרינן נמשנה שרצים דחנלה הוא שדס נצור ואינו חוזר לעולם, ודס הוא הנפש, אצל מה ענין ממונו לדס, ודוקא גדול הוא לומר שהתוספתא דורשת גס כאלן דמיום תרתי משמע. וז"ע.

והנה נמדרי נה, פרשה ל"ד, וכן קלח מזה הונל הרומנצ"ס. הנחתי לעיל סימן קס"ג, אך את דמכם וכו', אך להביא את החונק עצמו, יכול כשאלו ת"ל אך, פירוש יכול שגס שאלו הי' אסור להרוג את עצמו הגס שידע שיהרגו פלשתים ת"ל אך למעט, וכן כחנני מישאל ועזרי, כלומר שמסרו עצמם על קידוש השם, ת"ל אך למעט. ע"ש. והמפרש המדרש כלס מתפללים על המאמר הזה, דהא המדרש סותר את עצמו נכפלים, נראשונה דורש אך לרצות את החונק עצמו, ומיד מביא אך למעט, ועוד חס אך נל למעט כשאלו מניין שוב לדרוש ממתו אך למעט כחנני וכו'.

וכן נראה לי שנהמדרש הי' כתיב כמו נהתוספתא הנ"ל שהדרשא הוא מואך את דמכם לנפשתיכם אדרש, להייב על חוקי עצמו, ואך להביא את החונק עצמו, ועל זה הי' קשה לו להמדרש, דלס על חוקי עצמו ועל חוקי ממונו חייב החונק את עצמו לא כל סכו, ולמה לן אך לרצות, אלא אך נל למעט, למר יכול כשאלו, והיינו דאפילו מיי שאין לו לחיות אלא חיי שעה, כגון שאלו שהי' יודע שיפול ציד חויציו והס ימיתו אותו, ת"ל אך שאין נזה משום רציחה, ולאיךך מו"ל, היינו זה שצונר דאפילו לקיי שעה גס כן אסור לקרב את מיתתו, ועי' ע"ז כ"ז: ונהוס' שס ד"ה. לחיי שעה. ונע"כ, אך נל למעט כחנני היינו נקידוש השם הגס דללס זה שעה נצירנלר לא ע"א הוה אלא אינדרטא שגעה לכצור עצמו, כדליתא נתוס' פסחים נ"ג: ד"ה מה רלו.

ולפי הנ"ל מיושב ספיר מאמרם הנ"ל נפסחים מה רלו חנני מישאל ועזרי שמסרו עצמו, כלומר, הואיל ולא הי' ע"ז ממש אלא אינדרטא, למה מסרו נפסס, ואין לומר דדרשו כמו נמדרי הנ"ל אך למעט, דמי יומר דלך למעט כחנני ומישאל ועזרי, אפשר דלך למעט כשאלו, והיינו כמד' קמא נמדרי, הנ"ל ועל זה משני נדשלו ק"ו מפרדעים דהגס שאלו היו מלויים על

קסו. (א) שמואל ב' כ"ג כ"א. (ב) ש"ב ח' י"ח. (ג) חולין ב' א': חרב הרי הוא כחלל, אבל יש להעיר שהרי שמשון היה מספא עצמו לפתים נזיר ד' ב' ובבבניהו כתוב שמואל ב' כ"ג כ"א ויהרגנו בחניתו ולפי רבנו איד הרנו בחניתו וע"ע.

ולמה צוחו להיות נזיר כדי שידעו כי לא יגבר איש בחרב ובחנית כי לה' המלחמה, שאם היה הורג בחרב או ברומח (ג) [א] הרי היה מיר טמא אם הדם יורד עמו, וכדי שידעו שאם היו צדיקים היו ראויים שיהיו גבורים (דף כו) כשמשון.

קסו. **כתיב** (נחמיה ד ח) וארא ואקום ואומר אל החרים ואל הסגנים ואל יתר העם אל תיראו מפניהם את ה' הגדול והנורא זכרו והלחמו על אחיכם בניכם ובנותיכם נשיכם וזתיכם הרי שילחם אדם בשביל אחר מה' דברים ישים נפשו בכפו אבל אם באים עשרה על אחד או גבור מזויין כנגד אחד שאינו מזויין לא ילחם, ואם תאמר דוד כנגד גלית הפלשתי כי נמשך למלך ועדיין לא מלך וידע שלא יהרג, ויהונתן ונושא כליו מפני שהיו נלחמים בשביל כל ישראל ולא כפרהסויא אלא (א) ממיתום כדי לפזרם ויצאו ישראל מן המחבואים אשר היו חבואים שם וירדפו אחרי פלשתים ככל הארץ.

קסח. (א) מי שחייב סקילה לא ילך במקום חיות ולא על ננות פן יפול, ומי שחוטא שחייב בדבר שיש בו אפילו בשגגה חנק לא ירחץ בנהר ולא ירנול עצמו בספינה וכן מכל דבר יזחר מכיוצא בו.

משנת אברהם

טומאה, למה לו להוסיף „אם ה' הדם יורד" ה' לו לומר שאם ה' הורגו בחרב שהוא כחלל אי"כ, לא יזויר שלא יגע בו עכ"פ כשהוא גוסס, ולכן לא ה' נושא חרב או רומח, אלא זודלי, ששיטתו דלא כשיטת התוס' צטיר מ"ג, דכהן מוחרר על הגוסס.

אולם מה שכתב דה' טמא מיד אם הדם יורד, צריך צילור, דאם דעתו שאין הגוסס טמא, מפני שהגוסס הרי הוא כחי, אי"כ אמאי יטמא כשהדם יורד, הלא דם מן החי אינו טמא, ואפילו ר' יהודה דפליג אהכחמים, צדקה ע"ל, ואומר דהרוג שיצא ממנו רביעית דם והי' מוטל צמטה ודמו מטפטף לגומא טמא מפני שהטפה של מיתה מעורבת בו, היינו דוקא שם כדקאמר טעמא דלאחר מיתה נתרעבה טפה של מיתה והיא אינה צטילה דר' יהודה לטעמא דאין דם מוטל דם, ע"ש. אצל בגוסס שיצא ממנו דם אמאי יטמא צלם נאמר שהגוסס הרי הוא כחי.

ועלה לדעתו לומר דיש תנא דאמר הסובר דלא כהנהו תנאי דנדה, אלא דדם חללים, פירוש דם היוצא מן החלל הגוסס שלא מת עדיין מטמא והוא ר' שמעון צמתאי דמכשירין רב. דתנן הלא אלו מטמאין ומכשירין, וזו של זוז וכ"ו ורביעית מן המת — ר' שמעון אומר דם המת אינו מכשיר, ואמרינן בחולין ל"ה: דר' שמעון ממעט רק דם המת אצל דם חללים מכשיר, וע"ש צתוס' ד"ה, דם המת, וכן צר"ש. צמטת דקאי על דם חללים של אדם, וצמטת ממו אלו מטמאין ומכשירין, ואם ר"ש, חולק ואומר שאין למנות דם המת אלא דם חללים נע"כ, דסובר דדם חללים מטמא ומכשיר, ואם כן אפשר דרבינו נספר חסידים גם כן מפרש את הש"ס הכ"ל צטיר מ"ג. לענין טמוי עד דנפקא נפשיה, לענין אחרת הוא איתחיל, כלומר שיטמא מדין מת אינו מטמא עד שתצא נפשו אצל לענין שיהי' נקרא חלל ושיטמא דמו, גם גוסס נקרא חלל ודמו מטמא, וכן שפיר כתב, דהי' טמא מיד אם הדם יורד, אלא שהוא דבר חדש לגמרי לומר דר' שמעון פליג על התנאים דנדה לענין דם היוצא מן החלל קודם שתצא נפשו, ועד עתה לא מלאתי שום ראיה לזה. ובכל אופן צטיר רבינו צכאן צריכים עיון. ועי' נספרי משכ"ל, א, צ, דף ל"ז שהעתיקו דבר זה.

סימן קס"ז

[א] **כי** נמשך לתלך וכי ראה לעיל סימן קנ"ו שהצאתי את צברי הפרשת דרכים, שפילפל אם נקרא מלך משעת משיחה או משעת מלוכה, ע"ש. והגם צדציל הלל כלל ישראל צודאי שחייה אדם להכניס עצמו נספק סכנה, כמעשה דאסתר שנכנסה לתלך שלא צדצות והיתה נסכנה אלמלא נעשה לה גם שולחכי השרת ומתו עליי חוט של חסד, וכעין זה מותר רבינו כאן על יהונתן ונושאי כליו, צריך לומר דרבינו סובר דדור שיצא ללחום צגלית הפלשתי זה הוא יותר ומסכנה אלא שמדרך הטבע קרוז לודאי ה' שגלית ינאחנה. ומה שנאמר דור המלך ע"ה, ה' גם גדול.

סימן קס"ז

[א] **הרי** ה' וכי צמת"ק העיר מנזיר ד' ע"ב שמשון ה' מטמא עצמו למתים וגם הקשה איך הרג צניהו צמתיתו לפי צצרי רצנו.

ולפי ע"ד נראה דצמניהו אין כאן קושי כלל דמנא לן דהרגו צמתיתו צלופן שיטמא. הרי צטיר אמרינן דילמא גריי גרי צנה ולא נגע צנה, וכן דילמא גוססין שוכין, ואפשר שגם כן צניהו שהי' כהן דכתיב, שמואל י"ב, וצניהו צן יהודיע והכרתי והפלתי וצני דוד כהנים היו, הרג צלופן שלא טמא, דהא רק צמשון אמרינן גמרא גמירי לה. אצל גמי צניהו לית לן קרא דנטמא. רק מה שהעיר הרג צמשון שפיר העיר, דהא אמרינן גמרא גמירי לה ופירשו התוס' שם דקטלינהו ממש והדר שלוחי שלחין. ע"ש.

אבל נראה לי שרצנו מפרש הא דאמרינן גמרא גמירי לא דלא כתוס' דקטליהו ממש והדר שלוחי שלחין, רק שמשון ה' מותר לטמא עצמו למתים. דהנה שם דף ז' ע"א איתא צמטת דציר צמשון אם טמא אינו מציא קרבן טומאה, ואמרינן צמתי מצי מתני וכי דתני ר' יהודה אומר ציר צמשון מותר ליטמא למתים שכן מצינו צמשון צמטת. ולצטוף אמרינן ומנלן דליטמא למתים ושקלי וטרו שם להציא ראיות מן המקרא שצמטת למתים ודחי שם כל הראיות, ומסקינן אלא גמרא גמירי לה. ומפרש רצנו: אלא דלא כדסליק אדעתך למגמר מקרא דנטמא, דמן המקרא אין להציא ראיה כדחיות הגמ', אלא גמרא גמירי לה דצמשון ה' מותר לטמא עצמו למתים, והטעם משום דצמשון לא נדר צטיר וגם אינו לא הדירו צטיר רק המלך הוא דקאמר כי ציר אלוקים יהי' הנער מן הצטן. וכן הוא צצמט"ס הלכות טירות פ"ג הל' י"ג שצמשון לא ה' ציר גמור ולפיכך ה' מותר ליטמא למתים אצל לא כתב שיטמא למתים, וכן צמטת מלשון הרצמ"ס שסיים שם וצבר זה הלכה מפי קבלה ואם ה' הפירש צמתי הלכה גמירי לה שצמטת, ה' לו להצמט"ס לומר והדבר זה מפי קבלה והי' הפירש הדבר זה שצמשון טמא עצמו למתים הוח מפי קבלה אצל עכשיו הוא הפירש שהלכה זוהי, פ"י שהי' מותר עצמו לטמא הוא מפי קבלה וכן דקרו צצרי רצנו שצמטת שצמשון לא טמא עצמו למתים. פ"י אע"פ שהי' מותר לטמא את עצמו ככ"ל.

דם חללים ודם הגוסס

והנה נומה שכתב רבינו, שאם ה' הורג בחרב או ברומח — פירוש שחרב הרי הוא כחלל, חולין ג' — הרי ה' מיר טמא אם הדם יורד עמו, ומצוה מדצריו שהוא ז"ל מפרש צמתי צטיר ד', דילמא גוססין שויניהו, גוסס ממש אלא שאינו מטמא עד שהדם יורד, שאם נאמר דשיטתו דציר הנוגע צגוסס י' צו משום

קס"ט. בני אדם שעומדים בים ועמדה עליהם רוח סערה לשבר הספינה או להטבע בים ושאר פנינות עוברות בשלום כידוע שיש בספינה מי שחייב [א] ורשאיץ להפיל גורלות על מי יפול הגורל, שלשה פעמים זה אחר זה רשאים להפילו בים ומתפללים שלא יפול על הזכאי אלא על החייב שנאמר (ש"א יד בוא) חי אלהי ישראל הבה תמויב, וכתוב (יונה א ז) ויפל הגורל על יונה, וכתוב (שם שם יב) שאוני והטילני אל הים ולמה לא אמרו ליונה תשליך עצמך אל הים אלא לא רצה להשליך את עצמו ועוד גוים היו בספינה מוטב שישליכוהו הם, ואם יש שם כלי בנות עריבה קטנה אל ישליכוהו לים אלא יתנוהו שם באותו בלי ואם ינצל ינצל, וכן צריך לומר קודם שנכנסים לים אם יבא רוח סערה (א) מי שחטא בדבר שיש בו פקילה אפילו בשגגה שיפילו גורלות, ועל שיפול להטילו לים.

משנת אברהם

סימן קס"ט

[א] רשאיץ להפיל גורלות וכו' הנה נסיון רכ"ה כתב רבינו אין רשאיץ להפיל גורלות וכו' ע"ש. והרב המפרש נס"ח הנדפס כתב שם נפירושו נס" תש"ף ללא קשה מסימן תרע"ט דש הטעם משום דאחר הספינות עונות נשלוט ע"ש אצל החילוק זה לא נראה מדברי רבנו, דהרי נס" רכ"ה כתב הטעם דאין להפיל גורלות משום דאסמכתא לא קני' אפילו לענין ממון וכ"ש לנפשות ואיך התיר כאן להפיל גורלות ולסמוך על אסמכתא, ומתיכּן דן הרב המפרש ה"ל לחלק בין נמקום שהאחר הספינות עונות נשלוט לאין עונות, הא סוף כל סוף הגורל הוא אסמכתא.

ג מ"ג הרב המפרש בספר ח' הנדפס סי' תרע"ט ח"ל ואמר וכתבו ויפיל הגורל מציא ראי' שראים להפיל גורלות ואמר וכתבו שאוני וג' הרי שיונה הסכים על הגורל ואמר שאוני וג', גם כזה הפי' לא זכיתי להצין כי נפרקי דברי אליעזר מנואר שיונה למה שישליכו אותו לים עוד קודם הטלת הגורל, דאיתא שם נא אליו רב החובל אמר לו אנו עומדים בין מות לחיים ואתה נדרס, מחזיק עם אתה, אמר לו עברי לכוכי, אמרו לו שמענו שאלהיך גדול קום קרא אל אלהיך וכו' אמר להם נשצילי לרה זאת שאוני והטילוני אל הים, אמר ר' שמעון עדיין לא קבלו עליהם להשליכו לים עד שהפילו גורלות ונפל הגורל על יונה. ע"כ הרי מפורש דלא כמו שפי' הרב המפרש דנשציל הגורל הסכים יונה רק שעוד קודם הטלת הגורל נקש יונה שיטילו אותו לים. ועוד דצירושלמי דפרק החליל איתא אמר ר' נתן לא הלך יונה אלא לאדב עצמו זים שנאמר שאוני והטילוני אל הים ומסיים שם שנתן נפשו על ישראל. הרי דלא נשציל הגורל שנפל עליו הסכים להטיל עצמו לים רק דתחילת הליכו ה' נשציל ליתן נפשו על ישראל.

וגראיה שיעקר החילוק בין סי' קס"ט לסי' רכ"ה הוא שנס"י קס"ט כתב רבינו: בני אדם שעומדים זים ועמדה עליהם רוח סערה לשבר הספינה או להטבע זים, נאופן כזה רשאיץ להפיל גורלות כי הלא אין להם ענה אחרת דסוף כל סוף יאצדו כולם לכן מותר להפיל גורלות ועל מי שיפול הגורל אותו יטילו לים ונצרא כזו כתב רש"י בסנהדרין ע"ג: ד"ה יא' ראשון, כמו שמוציא ציונה" ונדחיא אזה דוקא נאם נראה נעליל שצאם יפילו את זה לים ישקוט הים כמו דאיתא נפרקי דרבי אליעזר ה"ל ח"ל הטילו אותו עד ארכבותיו והים עמד וזעפו נשאו אותו אללס והים הולך וסוער, הטילו אותו עד טבורו והים עמד וזעפו, נשאו אותו אללו והים הולך וסוער, הטילו אותו עד צוארו וכו' עד שהטילו כולו. ע"כ ונאופן כזה הו' כמו שצב בן נברי דמקרי יתהו. דמותר למסור את האחד ואל יחרנו כלם ונפרט כאן דכלל אנודים. אצל נס"י רכ"ה כתב רבינו בני אדם שנספיה והי' רוח סערה אין רשאיץ להפיל גורלות, דמייירי צאין הספינה עומדת עוד להטבע ולא הו' דומיא דיונה, ונאופן כזה נאם יסמכו רק על הגורל מקרי אסמכתא ולא קני' אפילו בממון וכ"ש ננפשות.

והגה רבנו נס"י רנה כתב דשאני גורל דחלוקת ארץ ישראל שהי' על פי הדיבור דכתבו הריתי לכם פה הגורל לפני

הד' וכו' וכן מני איתא נגמ' שהי' הגורל צוות אפי גורל פלוני, אצל יקשה איך הרג יהושע את עכו, הלא מקרא מלא כתיב יהושע ז' והי' הנלכד נחרס ישרף נאש, ועיי' בסנהדרין מ"ג ע"ב שם נמשנה ונגמ' מפורש הלך והפיל גורלות ונפל הגורל על עכו, ואפשר שגם שם הי' הטלת הגורל על פי הדיבור דגם שם כתיב והי' השצט אשר ילכדנו הד' וכו' וכן הניתי אשר ילכדנו הד' יקרב לנגרים. או אולי י"ל דשם נגי עכו הו' דומי' להא דהציא רבנו נס"י. קס"ט דסומכין על הגורלות משום דנראה לעין כול' שכן רלון הצורא שיעילו את החייב לספינה, או משום דכולס אנודים כנ"ל, נשם רש"י, וגני יהושע מני כתיב נקרא' ולא יכלו בני ישראל לקום לפני אונזיהם עורף יפנו וכו' אס לא תשמיעו החרס מקרבכם, ואיתא נגמ' צפי נגמר הדין שנהרנה רונה של סנהדרין. ואיתא מני נגמ' דאמר לי' הקצ"ה ליהושע לך הפל גורלות, ואין על פי הדיבור גדול מזה, ולכן שפיר הרנו יהושע לעקן על פי הגורל דזה הגורל לא הו' אסמכתא רק צרור הדבר ממש.

אור"ח מדברי הרמז"ס סוף פרק י"ח מהלכות סנהדרין לכאורה לא נשמע כן. שכתב דזה הרג יהושע את עכו הי' הוראת שעה משום דאין מתייחין ואין עונשין לעולם אלא על פי שנים עדים. ואם איתא דגורל אכן הי' צירור כמו שכתבתי וא"כ חייב מיתה מטעם צירור הדבר או מקרי יתדוהו כמו שצב בן נברי כנ"ל, ומודע כתב הרמז"ס דהוי הוראת שעה ולא הציא כלל הענין דגורל.

האמנם דדברי הרמז"ס נוחים, דאפילו איתא דגורל מקרי צירור על כל זה גזירת הכתוב היא דאין עונשין אלא על פי שנים עדים, ואפילו היכי דידעינן צירור הדבר, אצל זה שכתב הרמז"ס שעבן נהרג נהודאת פיו, ולפיכך כתב דהרי הוראת שעה צריך ציאור, דהא אפילו נלא הודאת פיו של עכו הי' נהרג משום הגורל שנלכד, וכתבו והי' הנלכד נחרס ישרף נאש.

ואפשר לומר לפי מה שהציא רבינו לעיל נס"י ע"צ מדרש דשצטו של עכו היו עוזרים לו ולא היו מחמיים לגורל כדאיתא נגמ' שעבן אמר צגורל אתה נא עלי אתה ואלעזר הכהן שני גדולי הדור אתם אס אני מפיל עליכם גורל על אחד מכם. הוא נופל, ע"ש. ואפשר שלא הי' שצטו נותנים להרוג את עכו רק מחמת שהודע נהרג, ובכן דקון דברי הרמז"ס שעבן נהרג על ידי הודאת עצמו, והוי הוראת שעה.

ודברי הרמז"ס ז"ל שזה שהרג יהושע את עכו הוראת שעה היתה נראה שהוא מהירושלמי סנהדרין פרק ו' דאיתא שם דאמר לי' עכו ליהושע לא כן אלפן מזה רנן על פי שנים עדים שריתה טעי, נאזתה שעה לפה יהושע צרות הקודש שהוא מתלק את הארץ לישראל צגורל וכו' ואם נצטלו עכשיו הי' כל ישראל אומרים צדיי נפשות נצטלו צדיי ממונות לא כל שכן. הרי מנואר דעבן נהרג רק צכדי שלא להנציא לעז על הגורלות והוא הוראת שעה.

ועייין במדרש תנחומא פרשת מסעי דאיתא האם דעבן נהרג על שמילל שנת לפיכך נסקל ועל שמעל נחרס נשרף אתר כך, והוא דבר מדע.

קס"ט. (א) צ"צ שיפילו גורלות ויפול אגורל על מי שחטא בדבר שיש בו פקילה אפילו בשגגה שיפילו אותו לים.

קע. [א] אדם שרואה חבורת בני אדם בדרך ורואה שמתיעצים להרוג את אחד והוא אינו יכול לעזור לו, (א) הוא יכול לומר להם תחתכו לו אבר אחד והמת אל תמיתוהו כדי שינצל בחיים, שנאמר (בראשית לו כז) לבו נמכרנו לישמעאלים, יהודה שמע שאחיו אמרו ונהרגהו, וראובן אמר (שם שם כא) לא נכנו נפש, אלא נכנו שיוכל לחיות ולא קבלו ממנו אלא אמרו (שם שם) ונשליכהו באחד הבורות (ב) כשהוא מת, כי אמרו אם נכנו ולא נמיתנו מה יאמר יעקב והוא השיב (שם שם כב) אל תשפכו דם אלא חי נשליכנו אל הכור הזה וימות ברעב ואמרו אי כ נקשור אותו ונשליך אמר ויד אל תשלחו בו הרי מת בידנו ויראו אורחת ישמעאלים ויאמרו מקצתם נהרגהו פן יצעק כשוכטו ישמעאלים, והוצרך לומר (שם שם כו) מה בצע כי נהרג את אחינו וצריכים אנו לומר לא הרגנוהו וכיפינו את דמו וכתוב (שם ד יא) ארור (אתה מן) הארמה אשר פצתה את פיה ותהיה הארץ ארורה ומיד ייע יעקב, ועוד הרי צריכין אנו להיות נדים ונעים בארץ, ואם תאמר נחנק אותו או נמיתנו ברעב או במים לכך נאמר וירינו אל תהי בו כי אמרו כמה נהרגהו ואין הארץ מקוללת לכך אמר כי אחינו בשרינו הוא ויותר עון הוא ולפוטרו אי איפשר שיגיד לאביו נמכרנו [ב] וישמע שלא יגיד ולא ישלח לאכיו ולא יברח ממצרים ואם תאמר ישיבוהו לאביו, וישביעוהו שלא יבעיסם אין יכולים לפכול שיעקב אוהבו יותר מהם, ומן הנביאים דבתיב (יחזקאל מג ג) וכמראה המראה אשר ראיתי כמראה (וגו') בבאי לשחת את העיר, וכי תעלה על דעתך שיחזקאל משחית אלא היה רואה שהמלאכים באו להשחית שנאמר (שם ט ו ה) ולא להאמר באזני עברו בעיר אחריי והכו אל תחום עינכם ואל תחמלו וכן בחור ובתולה וטף ונשים תהרגו למשחית, (שם שם ח) ויהי כהכותם ונאשאר אני כתוב בשני אלפיין כשהיה יחזקאל רואה שהם באים להכות הנשאר והמשוכה, ואומר (ג) הנא שאר תנוח נא, הנא שאר, תניח שאר אני אכה והיה מכה אבר אחד או חולי או חבורה שבוה פודהו מן המות כמו שכתוב בספר הכבוד, ובכתובים (איוב לג כד) פרעהו מרדת שחת לשון פידעא פצע, ויאמר מצאתי בופר.

קעא. (ע"ב) אהר נולד עם שיניים וזנב, אמרו אנשים לכסוף יאכל את בני אדם מוטב להמיתו, אמר להם חכם אחד תסירו לו שיניו שלפניו והזנב תחתכו עד שיהיה גופו שוה כאחד משאר אנשים ולא יוכל להזיק.

קעב נשים היו השודרות על שאוכלות ילדים אמרו מקצת התלמידים (א) בן פורר וזורה כיון שעתיד להרוג את הנפש הורגים אותו [א] כך אלה, אמר להם החכם אין ישראל על אדמתם (ב) ויש נשים שעל כרחם עושים ויש שמכשפות אלא זאת עשו תבריוו כשתהיינה בבית הכנסת אף החשודות שם שידעו אם ינוק אחד מן הילדים ישחיוו שיניהם באכנים המקיפות את הבאר והחייכות ימותו באותה שעה, וכתוב (יחזקאל יג כא) והצלתי את עמי מירבן, ולא היו (עוד) בירבן למצדה. (ג) כתוב (מ"ב יא א) ותאבד את כל זרע הממלכה.

משנת אברהם

סימן ק"ע

אדם שרואה וכי נמראה נקום מראה נקור לדברי רבנו מסנהד' ל"ז הרוקף אחר חנירו להרגו ויכול להצילו נאחד מתלמידי ר' יוחנן וכו'. וראי לא אוכל להצין מה זה ענין לכאן, דגם הפירש שגם יכול הנרדף להציל עצמו נאחד מתלמידי ר' יוחנן כגון לקטע רגלו ולא היל אלא הרגו נהרג עליו, לשון רש"י. אצל כהן נזיר רבנו שמתר לאדם שלישי ליעץ את הרוקף שיסתך להנרדף אחר אחר ולא ימתנו, והראי מראובן שיעץ להטיל את יוסף לגור וכונתו היתה להצילו ממות.

[ב] וישבע שלא יגיד, מכלן ראי' לשיטת מהרי"ו, הונח גש"ך יו"ד רכ"ה, דלע"ג דהשבע על ידי מתאנסים אותו לישבע, אין מושג בשבעה כזו, והיינו דוקא אם מתאנסים אותו לישבע שיתן שום דבר, אצל גשבע לו שלא לגלות דבר חל המרס, ע"ש, ובתשובת מהרי"ו נפנים לא ראינו, ונדלפי ראייתו מנדקיהו שגשבע לנודלנר הגם שהי' צאונם, אצל ידוע שיש סוגרים דגם לא חשוב אונם, כי האונם הי' רק בשלילות שלא לשחררו לחפשי, אצל אונם חיוני הי' אונם גמור ואין שבעה חלה כלל אפילו שבעה שלא לגלות, ועי' נספרי משנת אברהם צ' דף ע"ג. אצל מדברי רבינו ראי' מפורשת דאפילו על ידי אונם חיוני גס כן השבעה שלא לגלות חלה וכדי רבינו הונח גזעת זקנים ונעלי תוס' בראשית שנתנו טעם מדוע לא הודיע יוסף לאציו לאחר שעלה לגולה במצרים, מפני המרס שאחיו הטילו עליו. ע"ש.

סימן קע"ב

[א] כך אלה וכו'. קשה להבין מה היתה דעתם של אלו התלמידים להרוג את מי שחשוד על הכסוף בלא עדים ובלא התראה, ולמה השיב החכם שאין דנין נפשות בגולה, הלא

אפילו בישראל צימי סנהדרין אי אפשר להרוג על חשד בלד, ומה זה ענין לכן סורר ומורה דגם כך היא גזירת הכתוב להרגו על גס סופו, וגם אותו אין הורגים על חשד אלא כדינו המפורש. ומה גס שלא שייך כהן הטעם של סו"מ, דגם אמרין מוטב שימות זכאי ולא ימות חייב, ונכאן חס אמת שהגשים אכלו את הילדים הלא כבר חייבות הנה וגם הדין של צו סו"מ אינו נוהג" אלא נגן ולא צנת.

ואפשר, דהרמזין ז"ל עה"ת, שנות כ"ב"י"ז, כתב: אמר למעלה צכל חייבי מיתות מות ימות, והטעם שהוא חייב מיתה, ומנות עשה עליו להמית אותו ממה שאמר ונערת הרע מקרנד, או מזה צעמנו שילוח ימות, אצל כהן לא אמר מכספה מות תמות כי הסומר זה להזכיר אותו בלאו שלא נמיה אותו. וכ"ו המתנצל מדבריו שיש לאו על הני"ד שלא תחיה המכספה, כלומר, נשאר חייבי מיתות צ"ד, אין החיוב על הני"ד אלא לאחר שנלו עדים ונגמר הדין, אצל נמכספה הונה מוטלת על הני"ד לעשות כל טעדיק, שלא תחיה, לכן חשבו התלמידים דגם את המסודה נכשפים לרדף לצער מקרב ישראל. ואפשר שלדעתם היתה לצער אותה על ידי גרמא, כי אין כתיב כהן צאונם נפירוט להרוג אותה נידים.

אם בזמן הזה יש לבית דין לרוון דיני נפשות (במדינת ישראל) לצורך שעה

ומדברי רבינו משמע שגם בזמן הזה דנים דיני נפשות לנורך שעה הצריכה לכך, דהא כתב, והחייבות ימותו בלוחה שעה, ונסנהדרין נ"ב: אימרתא נת טלי נת כהן שזינתה הולא, אקפה רב חמאל בר טובי' חזילי זמורות ושרפה. א"ר יוסף טעה נפרתי טעה דרוב מתנה ועטה נדתיאל, ונאלת אל הכהנים הלויים

קע (א) מקור דבריו סנהדרין ל"ז א': הרוקף אחרי חנירו לתורנו ויכול להצילו באחד מאבריו ולא הציץ נהרג עליו. (ב) צ"ע כרי שיפוט. (ג) צ"ע ונאשאר תניח נא נתיב שאר כו' נראה שורש א' כמו ח"ת בתלמוד אחרת. קעב. (א) סנהדרין ע' א'. (ב) צ"ע לרוון דיני נפשות. (ג) מכאן עד הספכה צ"ע בתחלת ס"י ע"ג.

גילוח שער של אשה, ומצורעת

והנה נדברי התוספתא הג"ל דאין אשה מצורעת מנלמת את ראשה משום ולא יהי כלי גבר וכו' ומשכתי אחר פירוש המנחת זכורים הג"ל בתוספתא, אולם כשאני לענמי לא אוכל להניח את פירושו מכמה טעמים, דהלל אס' יש מצות עשה על המצורעת לגלח את שערו, הלל מצוה זו גם מצורעת יש, וכאם שדוהה העשה את הל"ת של זקנו וכל תקיף מדוע לא תדחה ללאו של ולא יהי כלי גבר על אשה, ועוד הלל מפורש בתוס' יצמות מ"ח. ד"ה לא, דמצורעת פשיטא שאין איסור משום לא ילבש גבר, אלא כל שאינו מנלח לשם נוי ויפוי אין צוה איסור, ותדע דלא משתמייט נשום דוכתא גבי מצורעת שיהא עשה דמצורעת דוחה לאו דלא ילבש גבר אלא לאו דהקפת הראש חזק גרידא. ע"ש, ואין ספק שלפי עשה נעלמו מהרצו נעל מנחת זכורים דברי תוס' הג"ל, ובפרט מה שייד' לומר שיהי' איסור דאורייתא לאשה לגלח את שער ראשה משום ולא יהי' כלי גבר, כלומר שזה הוא מין, יפוי לנשים, נשעה שמקרא מלא כתיב צתורה גבי יפת תאר וגילחה את ראשה וכו', זה הכול כדי לנוולה, עיי' ביצמות הג"ל וצומצ"ן עה"ת.

האמנם דמוהר הקי' משמע קצת שאין לאשה לגלח את שער עיי' זהר נשא קכ"ה, ע"ג, ואתתא דלפיקת משערא דרישה לבר לאתתקנא ז"י, ואם איתא דמנלמת את שער מהיכין תוילא שער לאתתקנא ז"י, וכן באחרי מות דף מ"ט. ותאלא כד צעת אתתא לאתדכאה צעייא לספרא ההוא שערך דרבי מיומא דאיהי מסאצא, משמע דוקא ראשי השערות, אולם מכאן אין ראוי דהא מסקינן צנור ל"ט: ש"מ האי מוילא מלתחת רב, א"כ, לפי הזהר צריכה לגלח כל שעה, וצריעה מהימנא פתח, דף רמ"ח: אף ה"ג אינצטריכת לאתתא נשעתא דאתדכילת לאתקנא צנלה למיבב חולקא חדא לס"א צההוא ינאל דיליה, ומאן איהו ההוא חולקא, וספרהא צטוטפא להון, וועיר מריש דשערה, נגין דנעי לאסרקא רישא ולאכרכא לון דא גדא ולא זיל אצתרה ההוא סטרא צישא לאצאשא לה ואתפרש מנה צכל סטרין. ע"ש. משמע דאין לאשה לגלח את שעה, ע"כ אפשר דהטעם משום ולא יהי כלי גבר על אשה, אלא דהא איתא דאינו מוזכר צכל הזה"ק שאסור לה לאשה לגלח את שעה, וצכל היותר נוכל לדקדק מדצרוי שאינה חייבת לגלח את שעה.

ואשר להתוספתא הג"ל, האמנם שפשטן של דברים מורים שאין האשה המצורעת מנלמת את שעה, דהא כך מפורש סם: האיש מעטף ומספר והאשה מעטפת ואין ומספרת, ובאר הגנו סם מנסח: ואין אשה מעטפת ומספרת ואומר אומר מעטפת ואין ומספרת, כלומר הנפמי' צין הגירסאות אינה אלא לענין עטיפה, דלגירסת התוספתא אשר לפנינו האשה מעטפת פירוש עוטה על שפס ואין ומספרת את שעה, ולגירסת האור הגנו יש מחלוקה אם האשה עוטה או לא אצל הכל מודים שאין ומספרת, והוא דבר פלאי דהלל מקרא מלא צתורה הוא ואיש או אשה כי יהי צו נגע, ויקרא י"ג-כ"ט, וכן נגע צרעת כי תהי' צלדס, סם י"ג-ט, וש"ס ערוך הוא נקודשין ל"ה: עהרת נגעים נמי פשיטא כיון דצת טומאה היא צת טהרה היא, פירש"י: לטהרת נגעים, לכשתטהר תטען דין טהרת מצורעת בתגלותה וצפרים, ע"ש. ולא מוכר נשום פוסק שיש חילוק צין איש לאשה צין התגלותה של מצורעת, והסמ"ג והחינוך כתבו צפירוש ונוהג צזכורים ונקיבות וגם מש"ס יצמות ה', משמע דהתגלותה שווה צין צאיש וצין צאשה, דל"כ, מה קא מדחי: מאי ללאו דהקפה שכן לאו שאינו שווה צכל, והא התגלותה דראשו נמי אינו שווה צכל, אלא ע"כ, דאין שום ספק דמנות התגלותה נוהג צאשה צכאיש.

ולפע"ד דהפירוש צדברי התוספתא הוא, כפי הגירסא המונא צתוספת סוטה כ"ג: ד"ה. מה צין איש: האיש נעטף ומספר ואין האשה נעטפת ומספרת, וכפי משפטי הלשון

ואל השופט אשר יהי' צימים ההם, צומן שיש כהן יש משפט צומן שאין כהן אין משפט. ע"ש. וכתב המהרש"ל סם: ויש לי לישנו דלא טעה ונורף עשה ה', ומשום הכי שרפה שלא כדיוי ישראל צפתילת אבר שלא יאמרו דנין אפילו צומן הזה, אלא שרפה לפי עשה לנורף עשה לאותו הדור ה'. עכ"ל מנאר דלנורף עשה דנין אפילו דנין נפשות צומן הזה, כמוצן דוקא צרשות הממשלה של המדינה, ומה שקיים סם המהרש"ל: ואינו כחולק על התלמוד, שהרי אין צו נפקותא לא לחיובא ולא לפטורא ואין זה אלא למשיחא, עכ"ל, נראה דזו היא הוספה צצנול הצטור, שהי' צודק ומצדק את כל הנדפס צישראל, דהא אי אפשר לפרש, כפשוטו, דאין יאמר המהרש"ל דאין זה אלא הלכתא למשיחא, צשעה שהוא צעמוו מתרין צדרי הגמי', דלנורף עשה מותר צכל זמן ועידן. ואדרבה למשיחא אין נפ"ת, דכשיצא משיח ותכוון מלכות ישראל צ"ג, אז נוכל להקים סנהדרין ולשפוט כדיו וכת.

ובספר צשמים ראש סימן קצ"ב יש תשובה מלת ר' שלמה צר אברהם ז"ל צן אדרת, כנראה הוא הרשב"א ז"ל, צדבר אלמנה אחת שזינתה עם גוי אחד, וציווה המורה להתנדך את חוטמה, וכן עשו, וכתב הרשב"א. דדוקא גבי רנייה אחר ריש גלותא לכהוי לעיני' כדי שלא יפרון ח"ו ס"ד צישראל, אצל צנול ועריות שיצר מתגרה צהן צריכין להתנהג לאט, כי על כן אחר הרמנ"ן ז"ל שזה הדיון שיש לציי"ד לענוש שלא מן הדיון אית לי הלכתא רבתא טונא וכו'. ע"ש.

ואם יש צהתשובה זו מושם סמכות (ראה צספרי משנ"א. דף ס"א, צדבר הסמכות של הצשמים ראש, ושמעתי שמרן ז"ל מסאכאטשאוו הצחיק את הספר למוזיק) מופרכים צדרי המהרש"ל, דהא צעריות לא שייד' הוראת עשה למגדר מילתא, לענין עונש גדול אולם צדרי רצונו מיושצים, דהא צרציהה וצד' הנוגע לרצים צודאי שיש לציי"ד להעניש אפילו עונש מיתה צאם השעה צריכה לכך.

ואין להקשות על צדרי תשובה הג"ל ומה דלמרינן צסנהדרין מ"ג, ושאר מקומות, שמעתי צציי"ד מוכין ועושין שלא מן התורה ולא לעצור על צדרי תורה אלא כדי לעשות סיני לתורה, ומעשה צאחד שרכב על סוס צצנת צימי יונים והציאוהו לציי"ד וסקלוהו וכו', דהתם היתה עדיין סנהדרין קיימת, אלא שלא הניע לו העונש, ולנורף עשה עכשוהו צעונש חמור, אצל צומן שאין סנהדרין אפשר דאין רשות להעניש, ועונש מיתה צפרט, אלא צכדי שלא להרצות שופכי דמים צישראל.

ובספר יכין וצונו סימן קמ"ג הביא דאשת איש שזינתה וצתצור הדבר על ידי עדים, וצנהג"ה סם אפילו צעד אחד, ראוי לרדותה צרצים משום ונוסרו כל הנשים וקורעין כתובתה צצית הכנסת ומעמידין אותה ופורעין את ראשה ומנלחין את שעה וראי' לצדד וממה שכתב צפרקי ר"א צקללות שקילל הקצ"ה את חוה שמגדלת שער כלילית ומנלחתו צזנות, (ובצ"ס עירונין ק'): מגדלה שער כלילית.) ותעמודנה נשים צצורה כמו שהיו עושים לכוטה צעזרת נשים. מכל זה נראה שאין עושין ענינים אלו אלא לאשת איש לא לפגור, שזינתה, עכ"ל. נראה מוז התשובה צצעריות לא היו מחמירין צעונש של מיתה אפילו הכי צצידם לעשות כן מטעם המומשלה, אלא עונש קצוה הי' להם לצות את הנואפת ואת הנואף, כמו שכתוב סם.

והא דכתב צספר הג"ל שמנלחין את ראש האשה הזונה, הגם צצטוטה לא מצינו גילוח אלא ופרע את ראש האשה, והרמנ"ס צצ"פ י"גיי מהלכ' ע"ז פסק דאשה המנלמת את ראשה כאיש לוקא, וצפרט צצתוספי' פ"ג דטוטה משמע לכאורה שמצורעת אינה מספרת ראשה צתער משום לא ילבש גבר, וכו' עיי' סם צצנת צזכורים ואין יעצרו על לא תהי' כלי גבר על אשה משום קנס, ואין לומר צצאופן כזה מייכר מילתא דלציון עבידא ולית צ"י משום לא ילבש גבר וכו', דל"כ גבי מצורעת נמי מייכר מילתא, וצ"ל דסמכו על המאמר צצפרקי דר"א הג"ל ומנלחתו צזנות.

קעג. [א] אהרת רצתה בעל לקחת, ואמר האיש ביון שיש לה רוב בנים איני רוצה לקחתה, לקחה ידי בניה ושמתה על יד (אותם) שמתו וקראו אחריהן ומתו כגון זאת מי שהיה יכול באותו עניין לעשות לה קודם היה מציל את בניה כשעשתה לאחר וכתוב (ירמיה מ טו) ויאמר גדליהו בן אחיקם אל יוחנן בן קרח אל תעשה, אל תעש כתיב (א) אם תוכל בשם לחמית בלא הרב וזהו אל תעשה זה (שם כב כד) אך יד אחיקם היתה את ירמיהו אך מיעוט אמר אם יעשה פעם אחרת ולא דבר על אוריה ונכשל שנהרג גדליה בנן, אך מיעוט גער בו שאם תעשה פעם אחרת אין להצילך ונתכוון לטובה.

קעד. תינוק אחד היה בוכה בלילה והרגישו וירעו שאשה יהודית עשתה לו, ואמרה אם התינוק לחכם הנה בני בוכה שאשה אחת כשפה אותו ואני יודעת לרפאותו שלא יבכה ויחזור החולי על אותו הילד שהיה לה תחילה, אמר לה אם אמו הטאה הילד לא חטא.

קעה. ויצא הראשון ארמוני (בראשית כה כה) (א) מלמד שנגזר לו להיות רוצח וכן בדור כתיב (שמואל א טז יב) ארמוני, וביקש רחמים שירצח האומות. רוצח צריך להיות נע ונר בארץ ה' שנים כנגד ה' נע ונר, נע ונר נוד, ד"א [א] ג' שנים (שם ד יב) נע ונר תהיה בארץ, וכת' (שם שפיר) והיית נע ונר בארץ וכת' (שם שם טז) וישב בארץ נוד, וכתוב (ש"ב כא א) והי רעב בימי דוד שלש שנים וכתוב (שם שם) אל שאול ואל בית הדמים ואומר (שם שם יג לד) ויברח אכשלום כנגד

משנת אברהם

סימן קע"ג

[א] אהרת רצתה וכי קשה לכוון את סמיכת העינים שנסמון הזה. ואולי שיעור הדברים הוא, שרצונו אומר שזו האשה היתה חייבת שנפס צניה, והגם שלא הרגה אותם צדיים, ונחס היא מי שידע מה שהאשה מתכונת לעשות לילדיה, היא מותר לו להרוג אותה לא על ידי הרגה ממש, אלא צאתו אופן, היינו על ידי הזכרת השם וכדומה. אבל המזכיר את השם להרוג את הציר, שלא כדי להציל את אחרים הרי זה בכלל הורג נפש, ומציא ראוי, ומקרא דירמיהו מ' ט"ו, שיוחנן בן קרח אמר אל גדליהו בשתר נזנפה לאמר אלכה נא ואכה את ישמעאל בן נתניה, ואיש לא ידע — כלומר נאופן שאיש לא ידע מזה, ואין זה נתיאיות אלא על ידי הזכרת השם — למה יככה נפש, — כלומר, יוחנן בן קרח רצה להרוג את ישמעאל כדי להציל את גדליה, כי הוא ידע שצנצן ישמעאל להרוג את גדליה, וכתוב שם ויאמר גדליהו בן אחיקם אל יוחנן בן קרח אל תעשה את הדבר הזה, כלומר, שם הקרי תעשה והכתוב תעש, להורות שאמר לו לצל להרגו אפילו על ידי שם, מפני שגדליה לא האמין כי צנצן ישמעאל להרוג, כדכתוב שם: כי שקר אתה דובר אל ישמעאל. ורצונו אומר שגדליה נהרג בעון אצו אחיקם שאמר אל ירמיהו שצנצן יצא עוד פעם רעה על ישראל לא יצילנו, זה נלמד מתיב, „אך” וגם לא דיבר טובה להציל את אוריה.

וייש להעיר שנתרגום על: ואכה את ישמעאל בן נתניה ואיש לא ידע, מתרגם: „ואחסי” ית ישמעאל, ולא ואקטל כמו שרגיל לתרגם על ענין ויחה, ואולי שגם התרגום כיוון לזה שיוחנן בן קרח אמר להרוג על ידי שם, כדברי רבינו.

ובספר הלכות קטנות סימן צ"ח כתב דההורג את תצירו על ידי שם הרי זה רוצח כיון דנצצורו עבד מעשה, הו"ל דומיא דמימר וכזורק חן להורגו, ועליהם נאמר חן שמוט לשונם, תהלים קכ"ז, ע"ש. ודבר זה הלא מפורש בתורה: הלהרגי אתה אומר כאשר הרגת את המצרי.

סימן קע"ה

[א] ד"א. ג' שנים, כן כתוב נזקח הלכות תשובה, כ"ג. רוצח, הכה איש את רעהו ורצחו נפש, בן איש בן אשה, או הרג את הקטן, ילך נגולה שלוש שנים, וילקה בכל עיר ויאמר רוצח אני, ולא יחבל בשר ולא ישתה יין, וכי.

הי' לו לומר האיש נעטף ומסת' ואין האשה נעטפת ומסתפרת, אלא דעיני נעטף הוא משתיך לעוטה על שפס, כלומר, איש מנורע עוטה ואין מנורעת עוטה, ומספר אין הכוונה לענין התגלחות של המנורע אלא מי מנלח את המנורע, האיש היינו הכהן מנלחו ואין אשה מנלחת את המנורע או את המנורעת. ולשון הזה ענינו כתב הרמ"ם ז"ל בהלכות טומאה נרעת פי"א, שחיתת הנפור והתגלחות וההזייה ציוס ושאר כל מעשיו צין ציוס צין גלילה. אלו צלנשים ושאר כל מעשיו צין צלנשים צין ננשים, אלו נכהים ושאר כל מעשיו צין נכהים צין צישר. עכ"ל הרי דאף שכתב אלו נכהים, לכל זאת כתב מקודם אלו צלנשים, מפני שהדבר הזה לקוח מהתוספי' ושם כתוב אין אשה מספרת, כלומר, אין היא מספרת את המנורע, ומה שכתב הרמז"ם אלו נכהים, זה למד מהתוספתא הפוסלת נשים נע"כ דבעי כהן, דאל"כ מה צין איש להאשה.

וכן מפורש בתו"כ, תורת המנורע נכהן, מלמד שטומאתו וטהרתו נכהן, אין לי אלא טומאתו וטהרתו נכהן, מניין שחיתת צפרים והזיית דם צפרים ותגלחותו נכהן, ת"ל תורת המנורע נכהן. וכי ע"ש. הרי מפורש דהתגלחות הוא נכהן ומנוול נשים פסולות, וכן ראייתו נקריא ספר מלוה קע"ז. שכתב נענין הזה דכיון דלא נענין כהן לא נעיא נמי איש, ה"פ. ולדעתי הפירוש ה"ל נהתוספתא הוא קרוב לאמת.

ודע שנתוספתא ציכורים פ"ב לפי הטובה של אור הגנוח, וכן נתוספתא כ"י ערפורט, וינה הולאת הרמ"ש זיקענמאנדל איתא: דלדנרונינום, אין נעטף ומספר כלנשים, שם א"ל לפך צלנפן הכ"ל, אולם נהתוספתא שלפנינו איתא לגירסא זו, וכנראה שנתקלפו הגירסאות עם אותה התוספתא דטובה, ואם אין שם טעותנולאי הפירוש שם הוא אחר לגמרי והכוונה למה דאמרינן בעירובין ק': שעשר קללות נתקללה חוה, עטופה כאלה, פירש"י נוסה ללאת צלנשה פרועה וכי, נמתניתא תנא מנדלת שער כלילית, ע"ש, ונכן אפשר דכוונת התוספתא הכ"ל ציכורים שאנדרונגוס אינו עוטף ראשו כשיצא לשוק ואינו מנדל שער.

שוב ראייתו נספר לפנת פענה להגאון הנפלא מדווינסק הלכ' ע"ז י"ג, שכתב כן דמתקור לצדרי הרמז"ם ז"ל הוא מהא דעירובין הכ"ל, ולפניו כנראה היתה גירסא אחרת צירושלמי ציכורים, אנדרונגוס „אינו מספר וכן עוטף” ואינו יכול לכוונה כלל, אולם צדרי התוספתא הכ"ל נטובה דאשה אינה מספרת, הגאון הכ"ל מפרש, כלומר שאינה צריכה לומר שהיא טמאה כדין איש שצריך לומר שהוא טמא כדילפינן מוטמא טמא יקרא ע"ש, ולדעתי הוא פירוש רחוק נהתוספתא.

קעג. (א) דריש ה"א כמו השם.
קעה. (א) כ"ר פרשה ס"ג: הוא ארמוני נתיירא ואמר אז זה שוטר דמים כעשו.

נע ונד תהיה בארץ שנה אחת, (שם שם לו) ואכשלום ברח שנה שנייה במקום אחר כנגד והייתי נע ונד בארץ, ואכשלום ברח שנה שנייה במקום אחר כנגד בארץ נוד, ולמאן דאמר ה' שנים הרי כתי' (שם שם יד כח) וישב אכשלום בירושלים שנתים ימים ופני המלך לא ראה, ואם יש לאדם אשה ובנים אע"פ שהם קטנים יגלה כגון בזמן הזה.

קעו. ומעשה באחד שהרג את הנפש והיה מספיק מוזנות ליורשים ולא היה גולה, אמר כי יודע אני שאם אגלה בין הגוים אהלל שבת ותיקן לו ברזל וחגר גופו שהיה מעונה מאד בו בייסורין ובתעניות שאמרו יותר שקול זה העוני מעוני גלות כמלויים והכל עשה כרי שלא יאכל לחם של גוים ולא יחלל שבת, הרוצה (א) לא ישא אשת הנרצח (ב) ונמי שאוהב אשה מאד לא יקה בתה או אמה לפי שמצויה לו שמא יחטא בה וכל כיוצא בזה.

קעו. שמה רוצה, מכה נפש בשגגה ככל"ד דע"ת והי"ו לב"ם (יהושע ב ג) רמז בסופי תיבות הית"ם, למקל"ט מגוא"ל הד"ם סופי תיבות להיפך מל"ט, אם הרג האב מלט יתום, (יפרנס) יתומיו כרי שלא יהו נפרעין מהרה ממנו כי יש אדם שאינו חי אלא כשביל אחרים שנהנים ממנו.

קעת. אהר היה רופא והיה לשונאו בת ואותו שונאו היה הייב לו ממון הרבה (דף כז) וכשהיה קורא אותו לבית דין היה אומר תשבט וטול או אני אשבט ולא אתן ולא רצה הרופא לישבע, פעם אחת הלחה בתו של שונאו ובקשו לרופא לעשות רפואה לאותה חבת אמר הרופא לחכם אני יודע אם אני אומר לא אזקק לכם עד שתתנו לי מה שאתם הייבים לי עתה יתנו לי הכל, אמר לו אם כן מה זכות יהיה לך הרי כאילו שכירות קבלת ושמא לא יתנו לך זכתי' (ויקרא יט מז) לא תעמר עד דם רעך ואתה יכול להצילה מן המות אם לא תרפא כאילו הרגת אותה אמר הרופא שמעתי שאם היא תמות יעלילו עלי שהרגתי אותה בבשפים או פשעתי בה, אמר החכם תגיד לי הרפואה ואני אעשה או לאחד מקרוביה אמור לעשות אם תהיה מועיל או אמור שאתה עשית והקב"ה שלח לה רפואה על ירך ואם לאו אחריש.

קעמ. תבקשם ולא תצמצם אנשי מצתך (ישעיה מא יב) תבקש רחמים על מי שהוא בריב עמך ותבקש שישיבם למוטב ולא תמצאם להשתדל לראותם בשעת קלקלתם אע"פ שאיך מתכוין לבישתו ולרעתו והוא חושדך שאתה כאת לרעתו ולשמוח ביום וכתוב (מ"א כא ב) המצאתני אויבי שמח ברעתי, אנשי מצותיך כתי' (א). **קפ.** הרואה בחלום מתקן בצק למצות ורואה הצתת אש בתנור למחר יעשה מחלוקת עם שום אדם ויבקש רחמים שיהא לשם שמים ושלא יחטא במריבה.

קפא. כתיב (משלי כח יז) אדם עשוק ברם נפש עד בור ינוס אל יתמכו בו, אם בורה רוצה אליך אל תקבלהו [N] בין יהודי בין גוי כמעשה דרי סרפון בנידה (א) אם יברחו רשעים וחטאים אצלך לחפות כצל כנפיך אל תהי עליהם מגן שאם תקבלם יהפך הרבר שיהו לך לפטן או לזרעך כי כאשר יבא רשע בעיר אם תוכל למחות בידו אל תתנהו לבא בעיר וכל שכן בביתך שאם תקבלהו הוא או זרעו יהיה לך או לזרעך לשיכים בעיניכם ולצנינים בצדרכם שגרמת רעות לעיר שדר בה ובתי' (תהלים קכה ג) כי לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים למען לא ישלחו הצדיקים בעולתה ידיהם (ב) ואל תחמול על מי שאינו חומל כי כל חומל על אזוריים או מקבלם הקב"ה ימסרנו בידם שנאמר (מ"א כ מכ) והיתה נפשך תחת נפשו ועמך תחת עמו, ובתי' (דברים יג ט) ולא תחמול ולא תבסח עליו וכוה נענש שאל באגג. ואם צדיק שבא לעיר לדרור ומונעו לשבת או אינו מסייעו יתגלגל הרבר שהוא או זרעו לא יהיה באותה העיר וזה יושב שם או זרעו.

קפב. אם יש לאדם בנים ואחד מהם חולל וסובא אל יעקור את עצמו ואת בניו בשביל האחד ולבסוף יצא לתרבות רעה לכך מוטב לו שקודם יעשה כאילו לא היה בנו מעולם ואל יעשה לו רעה ולבניו בשביל האחד.

קפג. לאחד נשמתו בנו והלך בין הגוים ועשה כמעשה הגוים היו אביו ואמו עמוקים להוציאו ולהכניאו בביתם ולנדרר לו ממון שישיבו, אמר להם החכם חרלו לכם פן תתחרטו ויעשה יותר ברע כי שמעתי שרוצה לתת עצה רעה ולהסית ולהדיח את אחיו ואת אחיותיו ללכת בין הגוים, ועוד הוא אומר כשהיה יהודי היה משליך בקרירה בשר נבילה מוטב שתעזבוהו בין הגוים ולא יחטאו אחרים ולא יחטאו את כל בני הברית דברים האסורים (הושע ד יז) חבור עצבים אפרים הנח לו מוטב מלקרבו ויחבר אחרים אל עצבים.

קפד. ואם לחכם תלמידים ואחד עוסק לקנמר את הרב ואת חבריו מוטב לגרש האחד לתקנת הטובים שנאמר (משלי כב יוד) גרש לץ ויצא מדון, וכן לענין עבדים ושפחות אע"פ שאינו גונב לו ואינו מקנמר אותו אלא אותם שבבית ומבקשים נקמה על אותם שיש בידו למחות ואינו מוחה או בידו לגרש אבל במינות לא יוכל לגרש (א) כשהתניק מכור את מניקתו.

משנת אברהם

סימן קפ"א

שרגל ישראל או לעכו"ם, כי על ידי שיזילנו יתחייב ראשו למלכות. ועיי' צהר"ש"ם שם שכתב דתימאל הוא לפרש שנשגיל קול צעלמא יהי אסור להגיל נפשו, ולכן נראה כפירי' השאליות ע"ש. **ובמקום** אחר כתבתי דמדברי' הש"ס ה"גל משמע לכאורה דאין לאדם להכניס עמו צסקפ סכנה ככדי להגיל את תצורה, אלא דיש לכתוב דאזני הכל דאם אמת הדבר שהוא רוצה הגל אינו כדאי שיזילו אותו, ומקרא מלא הצי"ר רבינו: אדם עשוק וכי.

[א] בין יהודי בין גוי וכי. אם את היהודי אין להגיל ק"ו שאין להגיל את העכו"ם, אלא שרבינו הוסיף דברים אלו להסביר שהטעם כמו שפירש בשאליות הוצא צתוס' נדה ס"ח ד"ה. אטמרינוכ, דאין להגיל את זה שיאל עליו שם רוצה דשאל על ידי כך יתחייב ראשו למלכות. ע"ש, ולכן אין נפמי' בין הוא ישראל או לא. ועוד י"ל דכוונת רבינו, בין שיאל עליו קול

קעו. (א) יבמות ב"ה א'. (ב) כפול לעיל סימן ס"מ.
קעם. (א) נראה שיש באו חסרון.
קפא. (א) ס"א א'. (ב) ענין זה לעיל סימן ב'.
קפד. (א) כתובות פ' א': כל זמן שמכירה.

קפח. ואם יש לו לאדם בנים ואחד מהם (ע"ב) בעל מחלוקת או שירא פן יחטיא אחיו מוטב שירחה את הרשע בשתי ידיים, ואל תאמר והרי אמרו (א) תהא שמאל דוחה וימין מקרב במקום שחב לאחריים יותר יבא לרעה אם לא ירחקוהו שהרי דוד לפי שקרב את אבשלום הרי כמה נפשות נחרגו בשבילו, לכך אל יניח אדם אף לבנו שלא יבא לידי מכשול.

קפן. אחזיהו עבד את הבעל (א) וכששלח לאלהי עקרון הקפיד אלא זה היה חילול השם [א] לעיני הגוים וכן אמר (יחזק' לו כג) וקדשתי את שמי הגדול המחלל בגוים, וכתוב (שם שם כב) לא למענכם אני ערשה (וגו') כי אם לשם קדשי אשר הללתם בגוים, אם יש איש או אשה שעושים עבירה בגלוי ואף לגוים נודע ויראים הקהל שאם יגרשום חוץ לעיר שמה ישתמדו מוטב שיגרשו מן העיר שלא יתחלל שם שמים לעיני הגוים, וכל הגוירות בשביל חילול השם שבין הגוים ועוד למה אמר (מ"ב א ג) המבלי אין אלהים והלא עובד הבעל היה אלא כי אמר אמרו נביאי עקרון שיעבדו לאלהיהם ויחיה ויתן להם נדרים ויאמרו שאר ישראל כיון שאלהי עקרון מחיה ממשות יש בו לכך הקפיד עליו, תדע שכן הוא שהרי בן החד אמר (שם שם ח ט) האחיה מחלי זה ובנדרים כתיב (תהלים קלב ב ג) נדר לאביר יעקב, אם אעלה, וכן הנה (ש"א א יא) ותדור נדר ותאמר אם ראה תראה בעני אמתך.

קפז. אף על פי שכתוב (משלי כד יז) בנפול אויבך אל תשמח אם הוא רביל ומחטיא את הרבים [א] ומוזיק לרבים עליהם ועל כל שמורדין אותם (א) נאמר (שם יא י) ובאכור רשעים רנה, (תהלים נה יא) ישמח צדיק כי חזה נקם.

קפח. [א] עם הארץ קורעו כרג ומגבו, כגון רשע שרודף אחר חבירו להורגו ביום הכפורים שחל להיות ביום השבת אל יאמר האדם איך אחלל שבת יום הכפורים או עם הארץ שבא להלשין למלך לאבד שונאי ישראל כמעשה (ב) דקמצא בר קמצא.

משנת אברהם

סימן קפ"ו

[א] לעיני הגוים וכו'. מדברי רבינו נראה דהגם דהמנוה של קדוש השם אינה אלא בתוך עשרה מצני ישראל כדאיתא בטהרות ע"ד: אבל חלול השם אינו ענין לזה, אלא שיש שני עיני חלול השם, ה"א) כששם שמים מתחלל זה הוא אפילו בנגעה. (ב) חילול השם יותר חמור כששם שמים מתחלל לעיני הגוים.

ובגורם משנה הלכ' יסודי התורה פ"ה. כתב שכן הוא דעת הרמב"ם ז"ל דחילול השם הוא אפילו שלא בפרהסיא, דמה שחומר בתורה בתוך בני ישראל מתייחס רק לונקדשתי ולא אל לא תחללו. אולם הפר"ח חולק וסובר דגם לא תחללו מתייחס אל בתוך בני ישראל, אבל שלא בתוך בני ישראל אינו לוקה על לא תחללו, וראייתו מהא דע"ז כ"ד. הכל ה"י בכלל לא תעבדם וכשפרט לך הכתוב ומי זהם — יאל אונם, והדר כתב רחמנא ולא תחללו את שם קדשי, דאפילו אונם, הא כיצד, הא בנגעה הא בפרהסיא אלא דקרא דלא תחללו ליתא אלא בפרהסיא. ע"י נמנעה רת. ולדברי הפר"ח תקשי מוקראות הני"ל שהניא רבינו דמפורש דגוים שמו יתעלה מתחלל ביותר, ואין לומר דגוים יש חילול השם דזה חשוב בפרהסיא אבל בנגעה לא דהא צפירוש אמרינן בטהרות הני"ל דאין פרהסיא פחותה מעשרה בני אדם, פשיטא דישראלים צעיק וכו'.

אורם נראה דהגם דמהכתובים שהניא רבינו מתבאר חומר חלול השם לעיני הגוים, אבל אין זה משתייד לענין החיוב והעונש, כלומר, כש"ס סנהדרין אין המדובר אלא מתי יש חיוב לתסור נפשו על קידוש השם, ומתי הני"ד עונשין על חילול השם, וזה הוא דוקא בישראל — לפי דעת הפר"ח — והרא"י לזה, דהא במכילתא בשלח פירש ג', איתא: אלהי בני וארוממנהו, שמעון בן אלעזר אומר כשישראל עושין רגונו של מקום אז מתגדל שמו בעולם, שחומר (יהושע ה'). ויהי כשמוע כל מלכי האמורי וגו', וכן אמרה רת לשלוחי יהושע (שם ד') כי שמענו את אשר הניח ה', וגו', וצונו שאין ישראל עושין רגונו של מקום, כניכול שמו מתחלל בעולם, שחומר (יחזקאל ל"ו) וינא אל הגוים אשר באו ויחללו את שם קדשי וגו', הרי דהמכילתא מניחה הן קדוש

השם — דמתגדל שמו היינו ששמו מתקדש, כלומר והתגדלתי והתקדשתי — והן חלול השם בגוים, והלא על קדוש השם אין שום חולק דאינו אלא בתוך בני ישראל כנ"ל, אלא צע"כ, דהש"ס אינו צא לשלול שאין קידוש וחילול השם בגוים, אלא דהחיוב והעונש על זה אינו אלא בישראל כנ"ל.

סימן קפ"ז

[א] ומזיק לרבים וכו'. והא דלא השיב כן מרדכי להמן, מגילה ט"ז, והלא אין לך מזיק יותר גדול מהמן, אלא דכוונת רבינו שיותר לו לאדם לשמוח על מפלתו של רשע, שעל ידי מפלתו לא יוכל להזיק, אבל כשמפלתו אינה פעולה להסרת הנזק, כגון גני המון דנעט צ"י מרדכי, שנעיטה זו לא היתה לנורד הסרת הנזק אסור, לכן השיב מרדכי הני מילי בישראל.

וסברת הדבר נראה, כי פשוטו של מקרא בנפול אויבך אל תשמח וכו' אין זה מטעם איסור, אלא לטובת זה השמח על מפלת שונאו, כדכתיב שם: פן יראה ה"ד והשיב מעליו אפו. וע' זכרות כ"ה ובנדרים מ' כלומר, על ידי זה שאתה תשמח על מפלתו של אויבך, יתכפר לו עונו, וה"ד ישיב אפו מעליו, והנה זה דוקא אם האויב אינו מזיק לרבים אז אפשר שיכתפר לו עונו, אבל מזיק לרבים שחטאו קשה אף יתכפר נדבר קל כזה, וממילא אין כאן תשש אם תשמח במפלתו של המזיק זה.

והגם דאם מותר לשמוח במפלתו של אלו המזיקים לרבים, ומסתבר דכ"ש דיותר להתפלל על מפלתו, ותקשי מהא דזכרות י', מי כתיב חוטאים חטאים כתיב, אולם צתוס' גיטין ז'. כתבו צתירוצ' קמח דמתקום דלית ל' דינא צארעא הותר לו לאדם לתסור דינו לשמים, ואפילו לתירץ השני שם צ"ל דמזיק לרבים שאני. והגם דלהלן צמיון קצ"ח כתוב דאפילו המחטיא את הרבים אין מתפללין עליו שיתרפא, משמע אבל אין מתפללין עליו שימות, נראה דהיינו דוקא במחטיא את הרבים אין מתפללין עליו שימות, כי השם יתצ' יכול למחול לו על עוונותיו אפילו על מה שהחטיא את הרבים, אבל המזיק את הרבים הלא מה שמתפללין שימות, זו היא תרופה להסר הדין, ואמאי לא יהי מותר לאדם להתפלל על הסרת הדין, ונפרט הדין, ונפרט הדין, ונפרט הדין.

קמח. (א) מוסח ס"ו א'.
קמו. (א) מלכים ב' א' ב'.
קמו. (א) צ"ט ולא מעליו (כמו שאמרו ע"ו כ"ו ב').
קמח. (א) שחטים ס"ס א'. (ב) גיטין ג"ו א'.

קפ"ט. ומה שכתב (שם קלט כא) ובמתקומיך אתקוטט כשיד ישראל תקיפה אבל אם כשיתקוטט ירעו לישראל (א) ושומרי תורה יתגרו כם כשידם על העליונה ולא יתכן שיתקוטט יהודי עם משומד ושמו אותו משומד ילשין עליהם וילשין על הגרים או יפסיד ליהודים, וכתב (מ"ב יח לו) והחרישו העם ולא ענו אותו דבר כי מצות המלך היא לאמר לא תקעוהו כי אמר צדקיהו כיון שאמר מיפה (מיכה ג יב) ציון שדה תהרש אם יענוהו אם תימסר העיר בידי ירע לרבים על הענייה (ב) ורבשקה משומד היה ולאחר שהתפלל חזקיהו וישעיהו (משלי כח ד) ושחרי תורה יתגרו כם, ובמתקומיך אתקוטט, וזהו (מ"ב יט כא כב) בזה לך לעגה לך בתולת בת ציון אחרוך ראש הניעה בת ירושלים, את מי חרפת.

ק"ן. משומד שאמר לציבור תשכירו לי ספר במעות שלי כדי לקרות בו בבית הכנסת [א] לא יקבלו ממנו שמו לאחר זמן יאמר תשיבו לי ספר תורה שלי, ועוד שלא יחא גנאי משפחה של אותו משומד שיש להם בושת כשיאמרו זה ספר תורה של אותו משומד, ואם רוב ישראל נתנו המעות ומיעוטן המושומד ישתתפו אותו עמהם ואם לאחר זמן יכולים המושומדים או יורשיהם שבגוים לומר תחתכו חלקינו ותנו לנו אל ישתתפו אותו עמהם, אבל אם היהודים רבים מן המושומדים ויכולים לפלקם במעות אם ישאלו חלקם או יקבלו מהם, ופעמים שיש כבוד למשפחה שאומרים אע"פ שהוא משומד לבו לשמים ואז יניחו לתת לו.

קצ"א. [א] מי שמחטיא לרבים אין מתפללין עליו שיתרפא, או מי שמונע רבים לעשות זביות אלא יוכלו להתפלל שלא יעשה יותר וכן מי שמחטיא בשוגג כגון שאין צדיק וחסד ביראת שמים ממנו אצלו אבל אם יש אצלו והוא מזהירו כבר מזיד הוא.

קצ"ב. ואמרו (ירמיה כב ט יוד) על אשר עזבו את ברית ד' אלהיהם וישתחוו לאלהים אחרים ויעבדוהו, אל תכבו למת ואל תנדו לו כבו ככו להלך כי לא ישוב עוד וראה את ארץ מולדתו, סמך אל תכבו למת אצל עובדי עבודה זרה (א) ישראל משומד שמת אין בוכין ואין (דף כ ח) מפסידין עליו, כבו ככו להולך מתורת ד' להיות משומד כי לא ישוב עוד ומת ואם שב ומת בוכים עליו, וכשמשתמד ראוי לכנות כשנאבד הגוף בוכים כשנאבד הגוף והנפש לא כל שכן, ד"א לא ישוב עוד נאמר על המחטיאים לפי שלא ישוב עוד שאין מפסיקין בידו לעשות תשובה.

קצ"ג. אם נשתמד יהודי מכנין לו שם רע שנאמר (תהלים קטו ח) כמותם יהיו עשיהם כמו (א) שלע"ז יש לכנות לה שם לגנאי כגון אם היה שמו אברהם [א] קרא אברהם וכן כיוצא בזה ואפילו לצדיק והם תועים אחריו כמו (ב) שמעון כיפה

משנת אברהם

סימן קפ"ח

[א] עם הארץ קודמו כדו. וכו. הר"ן והר"ש צנסוף פירק אלו עונתין הקשו על הר"ף שם שפרש גס כן כעין שפירש רבינו, דהא דאמר ר"א מותר לנחרו זיוס כפורים, היינו כשעם הארץ רץ אחר הזכר או אחר נערה המאורסה זיוס כפורים, שנתר להגילו צנפשו. והקשה הר"ן דמאי אר"י עם הארץ, אפילו ת"ת הרץ אחר ערוה מותר להגילו צנפשו, ולכן מפרש הר"ן ז"ל דהני מיילי לאו דוקא הן אלא גזמא ניסו. ע"ש.

ובתוס' שם דף ת"ט: ד"ה. ויש אומרים, כתבו: דמייירי נכופר להכעיס, דהו"ל הריגתו כמו פיקוח נפש, שהוא לסטין וחסוד על הדמוס, דל"כ, איך מותר להרגו זיוס כפורים שחל להיות צננת. ע"ש, והמהרש"א שם מפרש שלא התיירו להרגו כלל אלא הפירוש הוא שנתר לביישו וליעול את דמו. ול"ג, דהפירוש דצרי רבינו וכן צהרי"ף, הוא: שעם הארץ הרודף אחר ערוה אפילו ציו"כ שחל להיות צננת, אזו הוא זמן תשובה לכל, לכל זאת תשוד ע"ה, שאפילו אז נפשו חפלה בעצירה חמורה, ולכן היא הרבותא דמותר להגילו צנפשו אפילו אז, ונאם ת"ת רודף אחר עצירה ציו"כ צודאי שיש לחוש שלא יעשו עצירה, ועניד איש דגוים ואפשר דאסור להרגו, או אפשר דהפירוש שנתר להרגו, ואין כלן מנזה להגילו בלחד מלצדיו ואפילו ציו"כ שחל להיות צננת. אצל היינו דוקא כשרודף אחר עצירה, דל"כ, ת"ו, שיתירו רבותיו ז"ל להרוג את מי שהוא צלי עדים והתראה וצלא בית דין.

שוב ראינו צנפת אחת למרן זקל"ה מנור, שכתב, ואפשר דכל רודף אין ראין להמיתו מיד, דעניד איש דגוים ולא עניד, רק כשרואין שמתחיל לעשות המעשה, וכל זמן שיש שהות להמתין ממתין לו, אצל צע"ה ודאי דיעשה כווי שחומר, שהוא צראות לבו, לכך הורגין אותו מיד. וכעין זה פירוש המאירי, ע"ש. עכ"ל.

סימן ק"צ

א יקבלו ממנו שמה לאחר זמן יאמר תשיבו לי, וכ"ו משמע דצנעס קבלת נדנה ממומר אין איסור, ונסימן תתקלה דפוס צולניא, כתוב היפך מזה, דאם כתב: ואם מומר לע"ז רואה לננות בית הכנסת או ס"ת להשכיר הסופר לכתבה אין שומעין לו ואין מקבלין ממנו, דכתיב, יתקאל ז"י"א. החמס קם למטה רשע, לא מהס ולא נהיט מהס. ע"ש, וצ"ד יו"ד ס' רכ"ד צ"ס מצ"ט, דמותר לקבל מעות לבית הכנסת מלאת המומר, והמנ"א ס' קנ"ד י"ת, הביא דברי הש"ך וגם דברי הסידים ס' ק"ך, דמותר לקבל מהס, דלא כמו שכתב רמ"א שם דאסור לקבל נר של שעה לבית הכנסת מן המומר. ע"ש.

וכפי הנראה, מהלק רבינו צין שהמומר נתון מעות ליד הצבור, ואומר שרצונו שאלותם המעות יקנו דבר של קדושה לבית הכנסת, דזה מותר, מפני שאין גוף הדבר הנקנה שייך להמומר, והמומר, בלחמ אין לו אלא טענה על המומן שנסר, אצל כשהמומר קונה צעמו דבר של קדושה, או שצנעמו שוכר את הסופר לכתוב לו ס"ת, דלא הדבר שייך לו, אין מקבלין ממנו מפני שזה דווה לקרנו וכתבו מכס להוציא את המומר.

והא דהביא רבינו צנימן תתקל"ה, קרא דיתקאל, ולא הביא מקרא מכס להוציא את המומר, משום דרבינו רואה לומר צוה, דללו דוקא לבית הכנסת אין מקבלים מן המומר, אלא גם צדיק אינו ראויה שיהנה מן המומר, כמו שכתב שם: ולכן יש רשע שמהנה לצדיק ולנסוף מפסיד הצדיק כנגד מה שנהנה ממנו. ע"ש: וצ"ד חמד ונערכת הו"ס, כלל קנ"ו, האריך צוה ורואה לחלק צין מומר לשאר עבירות למומר לע"ז, ומלשון רבינו לא משמע דכוונתו לחילוק זה.

סימן קצ"א

[א] מי שמחטיא וכו'. סימן זה כתוב צנפס סימן תרפ"ח צשינוס, ע"ש.

קפ"ט. (א) חסר כא: וצ"ל או ושתוק. (ב) סנהדרין ס' א'. קצ"ב. (א) מסכת ספחות ס"ב ה"י, אבל משה שהביא הפרכי פ"ג מסו"ק משמע כי רבנו נרשום התאבל על בנו שהשתמר ומת, ועיניו חולדות רש"י דה"י צונץ העתקת ר"ש בלאר ו"ל הערת צ"א.

שאומרים ספר חמור, למה לא נתגלו בתורה שמות מלאכים פן יעשו אלהות שהרי יום אחד בשנה עושין יום איר לשם מיכאל ומחפין עליו דברי שקר ולעתיד לבא הוא יקטרן עליהם וכתוב (דניאל יב א) בעת ההיא יעמד מיכאל השר. קצר. אם הגוים קורין לשום קדושות בשם המלאכים שעשו תועבה לשם מיכאל או לשם נברואל [א] משנין בית התועב' לגנאי שהרי אמרו (ויקרא כא ט) את אביה היא מחללת (א) שקורין לאב רשע ואם תאמר מפני שהאב פשע שלא הוכיח והלא אפילו לעשו בן יצחק, וזהו שנאמר (דניאל יב א) בעת ההיא יעמוד מיכאל השר הגדול העומד על בני עמך והיתה עת צרה אשר לא נהיתה מהיות גוי ער העת ההיא ובעת ההיא ימלט עמך כל הנמצא כתוב בספר, נעלם בזה הפסוק [ב] חזק בשביל שיכולים לבנות לו שם, והוא שמה על זה כמו שהצדיקים שמחים לקבל בשת ובזיון לכבוד הכורא שני' (ישעיה נ ו) פני לא הסתרתו מפלמות ורק, ויחזקאל (ב) שגילה זקנו וכן ישעיה (ג) הלך ערום ויחף.

קצת. אם גוים יקראו שום יהודי בשם אלהיו וקדושו אל ינוח לקרוא שמו כך שהרי כתיב (יחזקאל כח ג) חכם אתה מדינאיל, מדינאיל כתיב חסר יו"ד לפי (א) שמיחה לנכונדנצר מלעשותו אלוה ולא מיחה לו מלקרותו כלמשצור בשם אלהיו.

משנת אברהם

סימן קצ"ג

[א] יקרא אנרס וכו', כנראה טעות יש כאן, וז"ל אפרס, מלבן אפר, וכן הוא נדפס ס' ק"ל. דגש אנרס אין כאן גנאי, דלכ"כ, מה מקשה נזכרות י"ג. הקורא לאנרס אנרס עובר וכו' ח"כ הקורא ליעקב יעקב נמי, ומה קושיא מיעקב שאינו שם של גנאי לאנרס שהוא שם של גנאי, אלל ע"כ. דגש שם אנרס אינו של גנאי.

ועי' נאה"ע נצית שמואל שנות אנשים, דגש אנרס, שכתב דגש מהרש"ל, דסתם בני ישראל נקראים אנרס ולא אנרס על שם אנרס אינינו, שאמר הקצ"ה ולא יקרא עוד את שמו אנרס, והי' שמו אנרס, חס לא יש לו קבלה שאותה נשפחה נקראו דגש אנרס, על איזה סינה, כי לפעמים אינו חי ונקרא אנרס, ושם אי שמו ג"כ אנרס ומת, ורואה לקרות בנו אחריו, כלומר, אחרי שם אי שמו, לכך נקרא אנרס, עכ"ל מנז"ל דגש אנרס אינו שם של גנאי דלכ"כ, היתכן שישראל יקראו שם צניהם דגש של גנאי.

לאיש שמו אנרס דגש אנרס מה איסור יש דגש, הלא האיש הזה אינו אז לכל העולם, אבל לזר קפרא האומר דזה נו התורה לזל לשנות מאנרס לאנרס, ואינו תלוי בהטעם הנ"ל, ח"כ, כל אדם ששמו אנרס על שם אנרס אינו נקרא, ואסור לשנות משם אנרס לאנרס גם עתה. ונספר שדי חמד מערכת כ', כלל פ"ג, הניח ז' דעות בזה, ע"ש.

אמנם יש לומר לאנרס ואנרמקא מתת' לא על שם אנרס נקראו אלא שמות לעלמן הם, אבל אפשר דמי שנאמת שמו אנרס אסור לקרותו אנרס, גם יש לי ספק דגש, נמי ששמו אנרס, וכשקורין אותו נלשון עמים נלגלגת וכדומה אנרס אי גנאי יש איסור, דאפשר דאין האיסור אלא כשקורא נלשון הקודש לאנרס אנרס, אבל באם משפט הלשון של העמים לקרות אנרס כשרונין לקרות אנרס, אפשר דאין קפידא. ואין כאן מקום להאריך בזה.

סימן קצ"ד

[א] משנין בית וכו'. כדלמרינן בע"ז מ"ו, היו קורין אותה בית גליא קורין אותה בית כריא, עין כל עין קוץ. ונמקור חסד ציין לירושלמי ע"ז, ג"ו, פני אלהי קורין פני כלל וכו' וכנראה דדברי רבינו לא נאמרו אלא כשקורין להתועבות דגש המלאכים, אבל אם קורין לבית או לרחוב דגש מיכאל, כמו שרגילים לקרוא לבית החולים או לרחובות על שם מיכאל, הגם שאפשר שכונתם על שם התועבות שקראו דגש הזה, לכל זאת הואיל ואפשר לפרש שם בית החולים או שם הרחוב על שם המלאך, לית לן דה. וכנראה זה הוא הטעם שאמרו נמגילה ו', למה שמה טעריא שיוצאת צטורה של ח"י. רבה אמר רקת שמה ולמה נקרא שמה טעריא שטונה ראייתה, ע"ש, והגם דנמד"ר נראשית כ"ג, מפורש דנקראת שם העיר על שם הקיסר טעריאוס, אלא דאסור לקרוא על שם טעריאוס שהוא שם של עבודה זרה אלא"כ יש לפרש את הניב לדבר היתר, כגון טעריה על שם טעריה של ח"י, או על שם טונה ראייתה או מותר זה שאמרו למה נקרא שמה טעריה, הלא אסור לקרוא על שם של ע"ז, והשינו שיש לטעריא גם מונן של היתר.

ובט"ב גיטין סק"ב הניח: דלוחם החותמים ועולים לס"ת דגש אנרס, מחזיקים שם דגש אמורא פי הניזוקין שהניח הספר יחסין צלות אלף, אנרס חזא"ה. ע"ש, ואם מלאנו אמורא שנקרא דגש אנרס גדולי שאין זה שם של גנאי.

ומה שאמרו הקורא לאנרס אנרס עובר נעשה, גדולי שאין הכוונה אלא על אנרס אינינו, ולא על אחר בני אדם, והמג"א נס' קנ"ו הניח הו דנזכרות הנ"ל, אולם נרמזים ונזכר השמיטו דין זה, ונחידושי רנ"ה חיות, נזכרות י"ג, כתב מפני שאין למדין מקודם מתן תורה וכן כתוב צהר הרקיע סוף עשין. ועי' נמה"ש ונל"ח נזכרות שם. ונפר"ת, הוצא נפמ"ג ס' קנ"ו. כתב דאינו איסור דאורי' אלא דרבנן, אבל בכל אופן נראה שאין זה אלא נקורא לאנרס אינינו אנרס, אבל אחר בני אדם אין קפידא בזה ונס' סמיכת חכמים האריך הרבה בזה וכתב טעמים שונים למה עוברים נעשה כשקורא לאנרס אנרס, ומכל דבריו משמע דדוקא כשקורא לאנרס אינינו אנרס אבל לא לשאר בני אדם, ע"ש.

וכן מניינו דג"ע אה"ז, נשמות אנשים, שם אנרס ואנרמקא, ונדולי ללא הי' קוראים בישראל שם שיש איסור נקריאתו.

[ב] חזק וכו'. המפרש לס"ת, מפרש שזה הפסוק נדינאל י"ג, ישנן לכל אותיות של ח"ג, מן מהאיותיות ח' ז' ק': לרמוז שאין חזקה לשמות המלאכים, ויכולים לשמת את שמותם, כי המלאך נקרא לפי הדבר יהענין שהוא משתלת, לכן אין זה פנס למלאך נמה שקראו את שמו על שם התועבות, כי נמה שישראל משנין את השם, שנוי למעלותא היא. ע"ש. ועי' מד"ר נראשית ע"ה"ד, למה תשאל לשנוי והוא פלאי, אינו יודע איזה שם אני מתחלף. ע"ש.

ואפשר דהדבר תלוי נסוגיות הגמ', דשם אמרו: נתחלה נעשה אז לארס ולנסוף נעשה אז לכל העולם כולו, והדר תני נר קפרא כל הקורא לאנרס אנרס עובר נעשה שנאמר והי' שמו אנרס וכו' דלפי הטעם שאמרו נתחלה נעשה וכו' ח"כ. אין זה מתיחס אלא לאנרס אינינו ע"ה, כי הוא תאר פרטי אליו על שם שנעשה אז לכל העולם, אבל אם קורין עכשו

קצ"ג. (א) ע"ז מ"ו א. (ב) יעוין סחזור וויטרי הוצאת מק"ב ברלין תר"ן ס' ס"ו : ישעוין ספר חסור שהוא פסוק של רופא, ובס"י שב"ה כתב : פיסות שסעוין כיפה שיסר סדר של יוה"כ
קצר. (א) סנהדרין נ"ב א'. (ב) יחזקאל ה' א'. (ג) ישעיה כ' ב.
קצת. (א) סנהדרין צ"ג א'.

קצו. למה היה דוד מצטער על אבשלום מפני שאילו היה עושה תשובה בימיו לא היה לו כל כך צער אבל לא עשה תשובה, וכשהוא דוד כמעשה בת שבע ואוריה נגור ואמר הרי גרם עוני שויצא אבשלום מעולם הזה ומעולם הבא וירא פן יבואוהו לדין על עונו שגרם, לכך [א] כ"ל פמוכים לחטיו"ך, (דניאל ד כד) וחטיך בצדקה פרק, כלומר חטי כפול, וכתוב בפלים בכל הטאטיה הטא האב מנגליון על ידי זרעו לחטוא שנאמר (ישעיה יד כט) משרש נחש יצא אבק ואם למד כפל למד (א), נ"ס פמוכיו, אם אדם מן העבירה גיס עושוין לו נסים, לעולם ינופ אדם מנימים שלא ימעטו לו מזביותיו ואמר (ב) לאברהם (בראשית טו א) שכרך הרבה מאד, שכרך בעולם הזה, הרבה לימות המשיח, מאד לעולם הבא.

קצו. (א) הפרי מיד הקרן (א) דאמר ר' שמעון בן יוחי אילו היה אברהם לוקח מבראשית עד אלי.

קצח. יש מחטיא בחייו ובמותו ונפרעין ממנו על כולם (א) כי אחר היה מבין תורה וגורו שמד או ליהרג, ואמר לבני עירי שישתמדו ואחר כך ישובו ליהדות ונשתמדו ונשתמדו ואחר כך חזרו לדת יהודים ובשביל כך שנשתמדו וחזרה להם, זרע זרעו היו משומדים ונפרעים ממנו כאילו החטיא את כולם ושאר דבריו בתובים על ספר הכבוד.

קצט. מחשבה [א] שיעץ וגמר בלבו לעשות כגון ע"ו כאילו עשאה שנאמר בזמרי (מ"א טו יח יט) וימת על חטאתיו אשר חטא לעשות הרע בעיניו הי ללכת בדרך ירבעם.

משנת אברהם

מטרפה למעשה ונפרעים אף על המחשבה. ע"כ זרדיך להצנן מה שיך לומר שגאס אדם ענר עזירה כגון גנב למשל, שנפרעין גם על המחשבה, הכי עונשין שתי פעמים, והלא העונש הוא צעד העזירה ואם אותה עזירה נלי מחשבה כגן מתעסק צולחי דפטור ולין עונשין עליי והא דעונשין הוא על העזירה שיש זה מחשבה, ול"כ העונש הוא על העזירה כגון על הגניבה ומה שיך לומר שנפרעים אף על המחשבה. ונראה לפרש דנזרי רש"י שאין הפיי שנפרעין גם על המחשבה שהוא עונש מיוחד רק הפי שהעזירה מתחלת משעת המחשבה ותשכ כאילו עשה העזירה משעת מחשבה, דומה למה דליתא בכתובות ל"א הזורק חץ מתחילת ד' לסוף ד' וקרע שיראין פטור שהקירה צורך הנחה היא ומהיא שעתה התחילה המלאכה האף שהקירה היא רק חלק מהמלאכה והיא רק גורמת שתיעשה המלאכה, אף מכיון שנעשה גם הנחה והמלאכה נשלמה נקראת המלאכה משעת הקירה, כן נמי הכל גבי דיני שמים צלם עשה עזירה לנסוף ונחשבה תחילה, מתחלת העזירה משעת המחשבה דגם המחשבה היא הגורמת למעשה כמו העקירה דגס.

עיינ רש"י גיטין דף כ"ג ד"ה ותדוג, מפורש דמחשבה היא גרמא למעשה. ותייב גידי שמים פורענות לשלם ע"ש ובכן מתחלת העזירה משעת המחשבה, וגבי שמים נפקותא טונא איכא שנחש עובר עזירה ורשע משעת המחשבה. ודומה לזה עיי בתוס' צ"ב י"ג ד"ה כופין, וכן בנמוקי יוסף צאלו מציאות גבי השנת אצידה דמתחלת משעת הגבהה צלם מחזירה לנסוף ע"ש.

ואין לומר דא"כ דהפירוש הוא שהקנ"ה מטרף את המחשבה למעשה הוא שמתחלת העזירה משעת המחשבה משום דהמחשבה היא הגורמת להמעשה דבלעדי המחשבה לא הי עושה המעשה וגם לא הי נעשם עליי צלם עשה אותה צלי מחשבה דהוי מתעסק, דא"כ בחלצים ועניות דאף מתעסק חייב שכן נהנה, ואינו צריך למחשבה כלל, לא תטרף המחשבה למעשה ולא תחיל העזירה משעת המחשבה, דהא הוא לא היתה חלק מהעזירה כלל ולא דמי לעקירה דלי אפשר להנחה צלי עקירה אצל גבי חלצים ועריות אפשר שתעשה העזירה צלתי המחשבה. זה אינו דהן אחת דבלם עשה עזירה צלי מחשבה גבי חלצים ועריות דחייב ומקרי עשה עזירה, אצל מי יודע שחי עושה העזירה צלם לא היתה המחשבה גורמת להעשי, דהא מתעסק הוא רק צורך אקראי, רק דחייב אצל גודלי צלל המחשבה לא הי צל לידי עזירה כלל, ועכשו שהיא המחשבה גרמה לעזירה גודלי שהיא חלק מהעזירה והוא דומה ממש לעקירה לגבי הנחה ומתחלת העזירה משעת המחשבה.

וראה צו"ה ק, ויחי, דף ר"ג: ויתחוק ישראל וישב על המטה, וראו דקרא (דניאל י"ג) צעת ההיא יעמוד מיכאל השר הגדול וכו', ואפשר דכוונת הזהר, דנינ ויתחוק שיש צו אותיות ק, ז, ק, צל להשלים אותן האותיות החסרות נהקרא דניאל ה"ל, והצן.

סימן קצ"ו

[א] כל סמוכים וכו'. בהפירוש השלם שנודפס סימן קצ"ו, דפוס יזעופאוו, האריך צניאור סימן זה, ע"ש. ולדעתי נראה שהכוונה היא שהפסוק וחטיך בצדקה וכו' דניאל ד' כ"ה, סמוך לפסוק, כ"ה שס, כלא מטא על נצודננר וכו'. ובכן זורש רצינו סמיכת המקראות: חטיך כל, כלומר, כל לרצות שהטא כפול מפני שכשצ חוטא מנגליון על ידי זרעו לחטוא.

[ב] עושוין לו וכו'. ראה קידושין מ'. כל הנא דנר ערוה לידו וינאל הימנו עושוין לו נס, ע"ש.

סימן קצ"ט

[א] שיעץ וגמר בלבו וכו' מקור דנרי רצינו נקידושין מ' ע"א ולא לא דכתיב למען תפוש את צית ישראל בלבם אמר רב אחא בר יעקב הוא צע"א הוא דכתיב וכו'. והא דהציא רבנו מההיא דומרי ולא מקרא המנולר גנמי אפשר דרצנו מוכיח דומרי דכתיב וימת דמעטישין גם כן על מחשבת ע"א והא לא שומעין מקרא דיתחיל המנולר גנמי.

וסיבת הדבר דנפרעין על מחשבת ע"א, נראה לי בהקדם דברי רש"י וגליון בכריתות ג' ע"ב אצני מנדף הואלי וישנו בלב פירש רש"י שם ח"ל הואלי וישן בלב עיקר איסורן נחשבת הלך ולין כאלן מעשה. ובכריתות ז' למנא דלומר דמנדף היינו עובר ע"ז וכן הוא בנסהדרין ס"ד ע"ג, והאונס כי כפי הנראה מדברי רש"י מפרש שמונדף היינו מנרף את השם כי כן משמע לשון רש"י שכתב ידע למי גידף וכו' אצל זה צרור מסוגל דכריתות ז' דמונדף וע"א הם ענין אחד. ולמדנו מדברי רש"י הנ"ל דעיקר איסורין מה שאסרה התורה היא מחשבת הלל, ואפילו צלי שום מעשה, דכן היא מפורש בפרק ד' מיתות אמר רב כיון שאמר אלו אלה חייב, וע"כ צ"ל כדברי רש"י הנ"ל דדבורו אינו אלא משמיע איסורו אצל העזירה נחשבת הלל בלבד היא, דהיא היא שאסרה התורה נע"א, ולפיכך נסקיקן נקידושין דגבי ע"א נפרעין על מחשבת הלל. כנ"ל.

ובהאי נקידושין הנ"ל אמרינן מחשבה שגושה פרי הקנ"ה מטרפה למעשה מחשבה שאין עושה פרי אין הקנ"ה מטרפה למעשה, וזה גבי אחר עזירות חוץ מע"ז. ונרש"י שם

קצו. (א) ר' תיבות אפי יש לחטוק. (ב) מרש רבה בראשית פרשה ס"ד: שכר מחוקו לעתיד לבא.
קצז. (א) ירושלמי ברכות פ"ה ה"ג ופרש רבה פל"ה.
קצח. (א) כל דברי היסוד הוח פונכר ברוחא סיפון שמי"ו ובחשבות פוהר"ל סי' קי"ח.

ר. וגם אלה להכמים אחד נשתמר ואחר הימים שאל ליהודים הנה רוצה לשוב להיות יהודי ואין לו אלא מעט כסף והגוים מאמינים לו והוא רוצה לקחת מהם ואחר כך לברוח עם הכל להיות יהודי, אמר אחד כיון שאתה רוצה לעשות תשובה אל תקח ואל תגנוב אמר חכם כיון שלא נשתמר אלא בשביל שלא היה לו תאות נפשו מוטב שיקח מן הגוים ויברח ולא יאכל חזיר ולא יחלל שבתות ואם יתפשוהו וימותהו הרי מיתתו כפרה על כל עונותיו (ע"ב) אמר החכם שלישי דעו לכם כי טוב שלא תורו לו ולא תגידו לו מה לעשות כי נגרום להרע הוא סיר יגיד לגוים שהיהודים נתנו עצה על זה ויבא לירי סכנה לכך אל תדברו לו וכן הוזה הגיד לגוים וכמעט שהרגו את היהודים ונתנו ממון גדול על זה.

ר"א. אם יש משומר וידוע לחשובי העיר ולהכמים שבקיר שברצון היה חוזר בתשובה ואם יברח תהא סכנה לאנשי העיר שיאמרו היהודים הבריחוהו או יוכל לגנוב את דעת הגוים שיאמר רוצה ללכת לשחוק ויקח עליו שתי וערב עד שיצא ממקום מכיריו ויפיר מעליו ולא יהיה התרעומת על היהודים.

ר"ב. אב"ל יהודי נשתמד [א] לא יקח עליו שתי וערב (א) ולא יתקן עצמו כעין גלח וכו' כרי שלא יבירוהו, אבל ישנה בגדיו (ב) ולא יגלח זקנו.

ר"ג. מעשה היה בשעת השמר לאחד שלבש מלבוש נכרי וברח כסבורים שהוא גוי ושאל צריך אני כפרה על שעמנו אמרו לו כיון שמתחלה חשבת כך היה לך לקנות מלבוש ולתקנו בחוטין שאינן של פשתן וצריך כפרה.

ר"ד. אדם שהולך בשיירה והיו לו [א] שינוי בגדים בלא שעמנו ואם ילך במלבושי יהודים שמא יזיק לאחרים ונמצא גורם רעה לכולם והגורם טובה לרבים כאילו עשה בידים.

משנת אברהם

חס מחויבין לשלם כסף ענושים לנלתי החליף המלגושים של ישראל מלגושי נכרים, והשיג דהאיסור של נחוקותיהם לא תלכו היינו מלגושים המיוחדים להם משום גיותן כמו ענין תספורת קומי, אבל מלגושים שאינם מיוחדים להם מלד גיותן אין איסור. ואפילו יש מצוה להיות משונה מלגושים, מכל מקום אין מחויבים לפזר מומן בשביל זה יותר מהערך דהא אפילו מצות עשה דלוריתא אינו מחויב לפזר מומן כדלמרינן צ"ק ע"י, בתוס' שם.

ביטול מצות עשה בקום ועשה

ובספר ה"ל מפלפל דלפטר דהא דאינו מחויב לפזר כל מומנו לעשה היינו נעשה שאין צניטולה קום ועשה אלא שז' ואל תעשה צלד, כגון שאינו נוטל לולב ושאינו מניח תפילין, אבל הכא כשלגוש מלגוש נכרי הרי מנטל את המצוה להיות משונה מלגושים נקום ועשה, ואפשר דדמי ללא תעשה שיש צניטולה קום ועשה וחיובין לפזר עלי כל הונג, ודחי, דהא צתונות כ"ט: רוצה ה"ש"ם לומר דלף דרע"ק סוצר דיש ממוזר מחייבי לאוין מכל מקום מחייבי עשה כמו מצרי ואדומי או צעולה לכ"ג. אינו נעשה ממוזר ואף שעוצר עשה נקום ועשה, הרי דאין חילוק צין עשה שיש צניטולה קום ועשה וצין עשה שאין צניטולה אלא שז' ואל תעשה. ע"ש.

ולדעתי הלוגש נגדי נכרים אינו מנטל את המצוה להיות משונה מלגושים נקום ועשה אלא בשאל"ת דהא כתבו התוס' צימות י'; ד"ה. כולוהו נוני, דסדין צניית הוי שז' ואי"ת, דנשעת העיטוף אחתי לא מחייבי עד אחר שנתעטף, דכסותך משמע שאתה מכוסה זה כבר ואשר תכסה זה אתה לרש"א אחריתא כדלמרינן צתונות מ"א, ולאחר שנתעטף דמתחייב שז' ואל תעשה הוא. ע"ש. א"כ אפילו נימא שיש מצוה להיות מובדל מלגושים, אבל אי אפשר לומר שיש מצוה ללגוש נגד מובדל, כלומר, אין המצוה על שעת לבישה, אלא כשהוא לבוש יהי מובדל מלגושו, ולדברי התוס' ה"ל כשאינו מובדל מלגושו אינו אלא שז"ת.

ובבב"ל מה שמתפק נספר ה"ל דעשה שיש צניטולה קו"ע חסוד ל"ת, ומסתפק שם לענין חלקות, לא נראה כן מש"ס שנת קל"ג, דחשוב לעשות דכתיב גני לרעת לעשה, והא התם עוצר על העשה נקום ועשה צמה שחוקך את הדרעת נמקום מוילה. וכן עשה דצנת יש צניטולה קום ועשה. ועי' נספרי משנ"א א"א דף י"ד ע"ו. שפלתית צמזוה המתקיימת צחיון כגון לולב ותפילין,

והא דלמרינן צנת ס"ד, ויקנוף משה על פקודי החיל וכו' אמרו לו לא נפקד ממונו איש אמר להם חס כן כפרה למה אמרו לו חס מידי עזירה ילאנו מידי היראה לא ילאנו, מיד ונקרב את קרבן ה"ד, תשמע דלפילו צתחשנה גרידא איכא עזירה, ולא עוד אלא שהקרינו קרבן לכפרה, אפשר לומר דרש"י פ' שם ד"ה לקהלכם של מעשה שיטים לזנות את צנת מואז שמה כך עשיתם צמדין. ועל זה השינוי צנפועל לא עשו עזירה אבל צתחשנה חטלו כמו צשיטים, וידוע דצשיטים חטלו ישראל גם צע"ז מלגד זנות כדליתא צנסהדרין ק"ו הוציאה יראתה ונתוך חיקה ואתרה עגוד ליה וכו' וכן הביאו רש"י ז"ל על התורה צמדנר כ"ה. וצע"ז שז' הוי מחשנה כמעשה כנ"ל, ועי' צתחשנ"ן על התורה שפ"י שהקרינו קרבן צתור הודאה שגללו ממות ומחטא, וכן פירש התרגום ירושלמי, והספורנו פ' לכפר על נפשותי, ע"ד פזור שלא מחינו צחוטאים. ע"ש. ועיין צלצן עזרא שמות כ' א' שכתב ורבים השנו כי אין עון צתחשנות הלז רק צדברי עכורים, וצלחמת כי היא קשה לנדה יותר מכל מחשבתו רעות, רק היא כנגד כולם וכו' וכתבי לז חורש מחשנות עון וכו'.

סימן ר"ב

[א] לא יקח וכו'. נספר האשכול הלכ', ע"ז, סימן מ"ד, כתב: שהלגושים מלגושי נכרים צכדי לעצור ממקום למקום, אין איסור צמקום הללה, אבל חס מוליכים עמם עלים וכלים ידועים לתרפות, ושתי וערב צכלל, אסור דקרב להיות ככופר בעיקר. וכתב שם; תינה מי שהוא עושה זאת לצדו צמקום גוים וסכנת נפשות, אבל המשים עצמו צדרכים ומזיל נפשו צחיותן כלים, וכ"ש לתפור צורת הלל על צנדין כמו שדודה מלכות הרשעה, ועושים כן צשביל הלאת מומן, גדול עונו מנשוא, וכו'. ע"ש.

ומה שכתבו צירושלמי ע"ז, צ"א, יכולה אשה להטמין עצמה ולומר נכרי אני, ואין האיש יכול להטמין עצמו, אין הפירוש שיש צהאיסור נפמי צין איש לאשה, אלא כמו שפירש צנחל אשכול, שם, דאשה יכולה להנכר עצמה על ידי נגדי נכרים ושפה נכרי ועל יוי זה יחשבו הנכרים עלי' שהיא נכרית ולא יריעו לה, אבל צאיז אין זה ענה דיכולים לצרר שהוא צן צרית.

סימן ר"ד

[א] שינוי צנדים וכו'. ראה צסימן ר"צ ור"ו, ועתה ראימי נספר צכר יהודה לר"י צטלן, סימן מ"ח. שאלה

ר"ב. (א) יעוין יוד"ד סימן קנ"ו ס"ב. (ב) ר"ס הוצר ז"ל צתשובותיו ח"ם חלק אר"ה סי' קנ"ט כתב ביסי צורת תנ"ו החירו צוויים להסכתחיים רנליהם לשנות מלבוש ולנלח זקנם שלא יכירום האוביבים כי אז כבר גלחו זקניהם הגוים עפ"י מעשה ספלד פולין אחר שהיו סרים, וצ"ל צדברי רבנו וינלח זקנו.

ודאי מטי ל"י הנאה אלא כיון דלא מיכוין לה לא חשיבין לה מידה, אלא ע"כ פלוגתא דחז"י ורבא זנהא דאכילה תליא, דחז"י סבר ריחא מילתא, כלומר, דכשמיני פיו עלי' ושואף הריח הרי הוא כאילו שמה ממנו דריחא מילתא היא וכאכילה חשיבא, הלכך אע"ג דלא מיכוין כלל אסור דקיי"ל המתעסק בחלבים ועריות חייב שכן נהנה, ורבא סבר ריחא לאו מילתא היא, כלומר, דלא חשיבא ל"י אכילה הילכך כיון דלא מיכוין שרי. עכ"ל. הרי מפורש דלכך מוכריי כסות מוכרין כדרכן הגם דנהניס ולא היו בכלל נהנה דחלבים ועריות, דאין כלל זה אמור אלא זנהא הגוף ממש. כנ"ל.

אור"ח זב"ת רעק"ע ז"ל סימן ח'. הביא רא"י דמתעסק מקרי עזירה, כמו כל שוגג עשה עזירה, אלא דגזירת הכתוב היא מהאשר הטח בה, דעל עזירה זו פטורין מקרבן, מהא דאמרין בצרכות דהמוציא כלאים זנגדו פושטו אפילו זבוא, ופסקין דאם הוא אינו יודע שזה המלגוש הוא כלאים ואחר רואהו ויודע שיש בו כלאים נר"ך להגיד לו אפילו זבוא לפוטרו, ואמאי הא כיון דאינו יודע שזנגדו כלאים, הוי מתעסק וליכא איסור לאוריתא ומותר משום כבוד הצריות, אלא ע"כ. דמתעסק הוי איסור לאוריתא אלא דלא הייבא התורה קרבן עליו. אמנם יש לדחות דכלאים דהאיסור הנאת חימום הוי כמו חלבים ועריות דמתעסק חייב, אך מכל מקום העיקר נ"ל כמ"ש, עכ"ל. ע"ש. וכנראה דהה גאון ז"ל את דחיתו וסיים דהעיקר כמ"ש, משום מה שכתב הר"ן ז"ל בחולין דהכלל שכן נהנה אינו מתיחס אלא להנאת הגוף ממש.

ועתה זכיתי בספר חלקת יואב מהגאון האדיר ומקינתא, וראיתי בסיומן ז' שהשיג על רעק"א הנ"ל מהר"ן הג"ל, ולא הזכיר שהגאון רעק"א זעמנו דחה את דחיתו וסיים דהעיקר כמ"ש. ובהשגה זו כבר קדמו זעל אמרי נינה, דיני שנת, סיומן ז' עין סס.

ומה שיש להגדיק הדחיה של רעק"א זב"ת שכתב דכלאים דהאיסור הנאת חימום הוי כמו חלבי וערי הגם דנהר"ן הג"ל מפורש להיפך זענין נת תיהא וכן נמוכרי כסות, נראה לפע"ד משום דמנת תיהא אינו רא"י, דע"כ לא פליגי חז"י ורבא איך שמריח את היין דרך חוטמו, אם הנאה זו אסורה, דאי אפשר לומר דהנאת הריח הוי בחלבים ועריות שהגוף נהנה, לכן יסבור מלך דאסור דאפילו שלא במתכוון אסור, דהא צפירוש אמרינן בצרכות מניין שמזכרין על הריח דכתיב כל הנשמה תהלל וכי אי זה דבר שהנשמה נהנה בו ולא הגוף הוי אמור זה הריח, א"כ, מפורש דריח אינו בכלל נהנה של חלבים ועריות שהגוף נהנה בו אלא דבר שרק הנשמה ולא הגוף נהנה בו, לכן זקוק הר"ן ז"ל לפרש דהפיר' כשמיני פיו עלי' ושואף הריח לתוך פיו, ופליגי אי גאופן כזה חשיב כאכילה או לא, אלא הנאת חימום לעולם אפשר דהוי כהנאת חלבים ועריות.

ובמוכרי כסות מוכרין כדרכן זב"ת שלא יתכוונו וכו' ואוקייננא זב"ת כר"ש אע"ג דנהניס מהנאת חימום ולא אמרינן דדמי לחלבים ועריות דחייב שכן נהנה, כמו שנתיע הר"ן ז"ל בחולין הנ"ל, ה"י אפשר לומר דהנה צניעות הג"ל מנואר זב"ת, דיש קרא להתיר כלאים למוכרי כסות, היינו מדשני קרא צניעותא וכתב לא תלגש שטטו ולא כתב לא יעלה עיניך. והנה לר"ש הסובר דכל התורה כולה דבר שאינו מתכוון מותר מלגד זנהנה, קשה א"כ למה שני קרא צניעותא, והלא גלי קרא ה"י מותר למוכרי כסות ללגוש שטטו משום דאינם מתכוונים, אלא דקרא אתי להתיר אפילו היכי דמוכר כסות נהנה, היינו בחמה מפני החמה וכו' זנתאי שאינו מתכוון, דלמלא קרא אפילו ר"ש ה"י סובר, משום דדמי לחלבים ועריות דנהנה חייב, ולא דמי לשאר דבר שאינו מתכוון שאינו נהנה. ור"י סובר דקרא אתי להתיר מוכרי כסות כשאינו נהנה — כדברי הרמב"ן להלן — דאי לאו קרא ה"י אסור, אלא כשנהנה גם לנתר דכתב קרא אסור, וסברת ר"ש

ובין מנו"ע המתקיימת בשלילית, כגון מנו"ע דשנייה זיו"ט, דכל שאינו עובר על ל"ת כל מלאכה מקיים המנו"ע. ע"ש, וכן היא מנו"ע דלעשות שזרעת, דכל שאינו עובר זב"ת מקיים המנו"ע.

ועוד, הא מנואר זבוכה כ"ג, וכן זב"ת פ"ו מהלכות סוכה דחתן וכל השושבינין פטורין מן הסוכה מטעם דהעוסק זמנה פטור מן הנוצה, והנה הפטור דסוכה אינה זב"ת דכשאוכל וישן חוץ לסוכה הרי הוא מנטל את המנו"ע זקום ועשה — ועי' בפני יהושע שם שכתב: דהתנא אשמיעינן לענין סוכה זב"ת טפי, דלע"ג דכל עשה ושעה עובר על זמנת עשה דסוכה, ועוד דמסוכה איכא נמי איסורא זקום ועשה כשאוכל ושוחה וישן חוץ לסוכה. ע"ש. — ואם נאמר דעשה שיש צניטולה קום ועשה חשוב כמו ל"ת, איך פטורים מן הסוכה מטעם עוסק זמנה, הלא העוסק זמנה הוא רק פטור מן הנוצה אבל תליה לו לעבור על ל"ת. אלא זב"ת, דגם זמנת עשה ש"ס צניטולה קום ועשה אינה ל"ת אלא עשה, והגן.

ולכאורה אפשר לומר דאם לזב"ת נגדי נכריס אפילו אלו המיוחדים לשם עכו"ם, אלא שמתכוון לא לשם לבישתא אלא זב"ת להגיל עמנו מן הגויס אין כאן אום איסור דהא הרי זה דומה למוכרי כסות שמוכרין כדרכן זב"ת שלא יתכוונו לבישתא דר"ש. אלא דזה אינו, דהא צניעות ד': אמרינן דאי כתב רחמנא לא יעלה עיניך הו"ל כל דרך העלאת אסור רחמנא אפילו מוכרי כסות — פירש"י שחין מתכוונים להנאת חימום — כתב רחמנא לא תלגש שטטו דומיא דלבישתא דלית בה הנאה. והרמב"ן ז"ל חולק שם על ר"י, דלפי פירש"י מותר ללגוש שטטו אפילו כשיש לו הנאה אלא שאינו מתכוון להנאה זו, וה דוקא לר"ש דמוכר דזב"ת שאינו מותר, והש"ס צניעותא לאו לבישתא אר"ש אלא, אלא הפירוש זב"ת אם זמנת אינו נהנה אלא שמתעורר מן הלבישתא. ע"ש, אבל הכא הלא זה שלגוש זב"ת עכו"ם זב"ת להגיל מן הגויס, הרי מתכוון להנות מן לבישתא זב"ת הללו, דמה הנאה יותר גדולה יש מזה שמוציא את נפשו מידי הגויס, וא"כ בין לשיטת רש"י ובין לשיטת הרמב"ן ז"ל לא הוי דבר שאינו מתכוון.

דבר שאינו מתכוון ונהנה

ובמקום אחר הערותי דלשיטת רש"י צניעות הג"ל דאינו מתכוון להנאה הוי אינו מתכוון, ואפילו להרמב"ן ז"ל דסובר דרק ר"ש מתיר דבר שאינו מתכוון להנאה אפילו כשנהנה, כגון מוכרי כסות שנהנה מהנאת חימום אלא שאינו מתכוון בשעת לבישתא להנאה זו, אלא להרחות את הלבוש להקונים זב"ת, ואמאי אמרינן דמתעסק בחלבים ועריות חייב שכן נהנה, הרי זנהנה לא מהני מתעסק ומכל שכן דלא לפטור זב"ת שאינו מתכוון. דהא מתעסק קיל מדבר שאינו מתכוון.

ובפשטות נראה דהא דאמרין דאין מתעסק כשנהנה היינו דוקא הנאה גופנית של אכילה ושתי' וצניעה אבל לא שר הנאות כגון הנאת חימום של מלבושים דהן שמתן לגופו, ואינן אלא כסות של מקרה התלויות זמון, דצימות החמה אין הנאה של חימום הנאה אלא זער, דאם לא כן אין לך כמעט מתעסק שלא יתחייב משום נהנה, כגון מתכוון להגביה את התלבוש וחתך את המחובר לחבלו או למכרו, הרי תאמר שהוא נהנה מן האכילה או מן המוכירה, אלא שלא אמרו דאין פטור מתעסק מועיל זנהנה היינו זנהנת הגוף ממש.

שוב ראיתי דדבר זה כתוב זב"ת ז"ל פרק ג' דהגשה זב"ת דריחא מילתא, שכתב: ודאי נת תיהא אינו מתכוון ליהנות מיין נסך דלאו זב"ת עסקינן, וכי תימא פסיק רישא וקיי"ל כר"ש זב"ת רישא ולא ימות, ליתא, דלענין הנאה אע"ג דהוי פסיק רישא דהא אמרינן התם מוכרי כסות מוכרין כדרכן וזב"ת שלא יכוונו בחמה מפני החמה וזב"ת מפני הגשמים והא התם

רז. **מעשה** בחסיד אחר שהלך בדרך עם חבורה, אמרו לו תלבוש בגד מקטורן כדי שלא יכירו בך אמר מפני שתפור בשעטנו לא אלכש ותפשוהו והוצרכו לפדותו ואותו צדיק טרה [א] עד שפרע כי אמר אני גרמתי כי מי שצריך לילך בדרך צריך שיכין מלבוש בחוסי קנבוס או במשי שלא יהא שעטנו שיהא לו מזומן נשיצא בדרך.

רו. **עת לעשות לה'** [א] הפרו תורתך (תהל' קיט קכו), אע"פ שאמרה תורה (דברים כב ה) לא יהיה כלי גבר על אשה ולא ילבוש גבר שמלת אשה אם צרו אויבים על העיר או אם הולכים בדרך ואם יודעים שהם נשים ישכבום ילכו כמלבוש איש ואף בהרב כדי שיהו סבורים שהם אנשים, אם באו עשרים אנשים והנה אין שם אלא עשרה אנשים ויש שם בארבעים נשים יהגרו הרב כדי שיהו סבורים שהם אנשים ולא יויקפו.

משנת אברהם

דמוכרי כסות מוכרין כדרךן אפילו כשהנה, מפני התורה אסרה הלבישה לנורך הנאה של חיומו אבל מוכרי כסות לבישתן אינה נגדר לבישה, דהא אינם לובשים לשם לבוש כלומר ללבוש את עלמן אלא זכדי להראות להקונים ולחלמל הי' לו להמוכר נשעת מעשה גוף של עץ הי' מלביש את הנגד על הגוף של עץ להראות להקונה, לכן אפילו נהנה נשעה שלבש מותר וזה נלמד מדשני קרא צדינורא, אבל כשאחד לבוש נגד של כלאים ואינו יודע שהוא כלאים ונהנה מלבישתו, אסור, ומצירו חייב לומר לו כדי לפושטו, ואין לחשבו למתעסק, דהא לבשו לנורך לבישה ואין כאן פטור מקרא' דלא תלבש, ומתעסק לא הוי דהא נהנה מחיומו. והנן. כתנתי כל זאת זכדי להנדיק את דברי הס"ד של גאון רעק"ה ז"ל שכל דבריו כסולות נקוי. ויש אחי ליישב את יתר השגות שהשיגו על אמרי צינה שם, אלא שאכ"מ.

פירוש רש"י במתעסק בחלבים ועריות

ואם לא נחלק ככ"ל בין נהנה דחלבים ועריות וזין נהנה להנחת חיומו של מלבוש שעטנו, הי' אפשר נזה להסניר שיטת רש"י זכריותות י"ט: ד"ה. מתעסק זערייות, כגון נתכוון לנא על אשתו נדה וסנר טהורה הי', אשתו ואשתו לפניו וכשמיטה אשתו ולא ידע ונאף אשתו זמקומה, ולא דמי לשונג, דשונג כגון שמתכוון לו עממה וסנר שהיא אשתו עכ"ל והרמז"ם ז"ל מפרש מתעסק דערייות שלא נתכוון כלל לנעילה, וכן פירוש הערוך ערך עסק, שלא נתכוון לביאה אלא להתיח זכותל ונא על הערוה. וכנר הקשה צאנני נר סימן רכ"ה. דלשיטת רש"י מה מתעסק הוא, הלא נשעת זעילה התכוון לנוף זה שנעל אלא שטעה וסנר שגוף זה הוא אשתו, והלא שיטת רש"י דלא מקרי מתעסק אלא א"כ נתכוון לדנר מותר זה ועלה זידו דנר איסור „אחר" אבל זכאן לא עלה זידו דנר איסור אחר, דהגם דכשמיטה אשתו ונאף אשתו זמקומו, אבל אין צתר שעת זעילה אזלינן, ונשעת זעילה התכוון לנוף זה. וכנראה דהרמז"ם והערוך אינם מפרשים כמו שפרש רש"י מהאי טעמא, דזה לא הוי מתעסק. אבל זכל אופן צריך לתת טעם למה לא מפרש רש"י כמו שפרשים הרמז"ם והערוך דלא נתכוון לנעילה.

לפי ה"ל — היינו אם לא נחלק בין נהנה דחלבים ועריות להנחת חיומו דכלאים — יונה, דרש"י לשיטתו שפירש צינמות דמוכרי כסות שאין מתכוונים להנחת חיומו הגם שיס להם הנאה מלבישת נגדים אלו, מותר, א"כ מאי טעמא דחלבים ועריות דמתעסק חייב שכן נהנה הא גס זמוכרי כסות נהנין ולכל זאת מותר, אלא ע"כ, דזה הוא החילוק דנני מוכרי כסות אינם מתכוונים להנאה של חיומו כלל, אבל נני עריות מייירי דכשמיטה אשתו, א"כ הרי הוא מתכוון להנחת זעילה, אלא שטעה וסנר דהנאה זו היא הנאת היתר. והרמז"ם והערוך יפרשו סוגיא דינמות כמו שפרש הרמז"ם ז"ל שם דמוכרי כסות מותרין ללבוש כלאים היינו נשעה שאינם נהנים אלא מנטערים מן הלבישה אבל אם נהנים מן הלבישה הגם שאינם מתכוונים להנאה זו אסור, וא"כ קשה להו מאי ארי' חלבים ועריות דקאמרינן דמתעסק חייב הא אפילו זנבישת כלאים נמי אסור אם נהנה הגם שאינו

מתכוון להנאה, ולכן מפרשים זערייות חייב אפילו אינו מתכוון כלל לשום זעילה אלא להטיח זכותל.

סימן ר"ה

[א] **עד** שפרע וכו'. מוצרי רבינו משמע שרק מומדת חסידות פרע אותו חסיד למוי שפדאו, וגם מפני שהחסיד גרם לו לעממו שיהי' נתפש', אולם זמרדכי פרק הכונס הוצא צנ"י וזרמ"א יר"ד ס' רכ"ג מנאחר להלכה דהפודה את מצירו מן השניה חייב לשלם לו אם אית ל"י לשלם ולא אמרינן דהוי מצרים ארי מנכסי מצירו, ע"ש מנאחר זככל אופן אפילו נשעה שלא נפשיעתו מחויב ומינא' לשלם.

ובריטב"א קידושין דף ח' גני כלל רץ אחר"י כתב: והכי מוכח זפרק הגחל דכי ענד מנפש"י אינו נושתלם כלום אבל הכא דענד מדעתה שאמרה לו תנהו לכלל משתלם מומנה דהפודה שניו כיון שכנר הגיע לו הטוק לא חשבו מצריח ארי, כדכתבי' זנצא מניעא ומשתלם מייני. עכ"ל לכאורה משמע קלת מצדריו דוקא כשהצנוי אחר לו שיפדנו אז משתלם מייני דומיא דאשה שאמרה ליתנו לכלל. אבל אין זה מסתנר דמה אם אחר שלא לפדותו זממונו אין שומעין לו וזופין אותו ופודין אותו זממונו כדאיתא זכתונות ס"ז, איך שלא אומר כלל ונא מצירו ופדלו אינו דין שיחזור וישלם למוי שפדלו.

ואפשר לומר דרבינו מייירי כשפדו אותו ציותר מוכדי דמוי, דאין הפדוי חייב לשלם אלא כדי דמוי, כמו שהביא הרש"ל זיש"ש. וחסיד זה פרע כל מה שהוליעו עליו לפדותו, או אפשר דדין זה דהפדוי חייב לחזור לשלם לנוי שפדלו אינו אלא אם נשעת הפדיון הי' לו להצנוי ממוון, דאז אין החיוב לפדותו זממוון של אחרים חל על שום איש, כזמנאור זש"ס דאינו זדין שיעשיר את צנוי ויעיל עממו על הצנור, אבל אם זאותה שעה הצנוי עני הוא, זודאי שחל חיובא על האחרים שיס להם לפדותו משלהם, ואפילו נתעשר אותו העני אחר כך אין האחרים אשר פדו אותו יכולים לחזור ולתנעו, דהרי זה דומה לעני המקבל זדקה ולימים נתעשר הכי חייב להחזיר להנותנים מה שקבל זהיותו עני, וזנה מדוקדקים דברי הרמ"א הג"ל שכתב: חייב לשלם לו „אם אית ל"י לשלם" דלכאורה זנרים מיותרים הם, דאם אין לו מהיכן ישלם, אלא כוונתו דדוקא אם יש לו להצנוי ממוון נשעה שצצירו פדלו אז חייב להחזיר לו מה שהוליעו עליו לפדותו, אבל כשאין לו זאותה שעה והוא עני, ממוון זה שצצירן מוציא עליו הוא כנותן זדקה לעני, שאפילו התעשר אחר כך אין עליו חיוב להחזיר, ומדינא אותו חסיד לא הי' צריך להחזיר מה שהוליעו עליו לפדותו כי עני הי', אלא זנציל חסידותו ושחשנ זנפשו שהוא גרם לו לעממו להיות נתפש, טרח עד שפרע.

סימן ר"ו

[א] **הפרו** תורתך וכו' אין זה ענין למה שכתבו התוס' זינמות מ"ח זנש ר"ת שדוקא זמאס יפוי אסור אבל זמאס זער לא, דהתם הזער מהדנר זעממו, אבל כאן אין הזער זמאס שנוי זנדיס. וגם זנר שאינו מתכוון אינו, דהא מתכוונת להתדמות לזכשים, והוי זנדר מללכה שאינה זריכה לנופה דאין זה פטור

רז. מעשה כאשח יפה מאד שהלכה עם בעלה בדרך ועשתה לה משער חכירתה זקן השמה בפנים שלה והרואה אותה ככור שהיתה איש ונוצלה, זכגון בחורים שאין להם זקן וילבשו בגדי נשים להנצל או לבוש נכרי להתעות האויבים כגון (א) ר' מאיר אצבעו אחד הכנים ברבר האסור לאכול ואצבעו אחר הכנים בפיו.

רח. מי שהחטיא אחרים כגון שהביא בניו בין הגוים או אחיו להשתמד והוא יוצא ואומר שרובא לשוב אם שלא באונם עשה כגון שלא רצו להרוג אותו והוא הכנים אחרים עמו להשתמד כיון שהוא החטיא אחרים להשתמד אין מקבלים אותו עד שיוציא אותם שהחטיא מן הגוים וכך אומרים לו תוציא תחילה אותם שהחמאתה ואם יאמר איך תרחקוני ללכת בין הגוים אומרים לו אין אנו דוחקים אותך אלא שאתה שואל להורות לך איך יהיו לענותיך כפרה לא נורה לך עד שתשיב אותם שנאמר (רמ"ב לג ט) ויתע מנשה את יהודה ובתיב (שם שם טז) ויפר את אלהי הנכר ובתיב (שם שם טז) ויאמר יהודה לעבד את ה' אלהי ישראל ובתיב (יחזקאל יח ל לא) נאם ה' אלהים שובו והשיבו מכל פשעיכם ולא יהיה לכם למכשול עון השליכו מעליכם את כל פשעיכם וגו' והשיבו וחיו, שובו אתם והשיבו אותם שהחמאתם, כך יאמרו למשומד שהסית והריח שישיב אותם שהחטיא אך יקבלוהו ויורוהו איך לעשות דין.

רט. ולמי שנשתמד וחזר להיות יהודי וקיבל עליו לעשות תשובה כאשר ירדוהו החכמים, הרי (א) משעה שקיבל יכולים לשתות יין עמו ולהתפלל אם הוא משלים המניין ובלבד שיעשה כשאר יהודים, שהרי (א) ברגלים נאמנים עמי הארץ על טהרת הקדש.

רי. (דף כ"ב) אם ראיתה יהודי שנשתמד ולא מפני זנות ולא (א) בשביל בליעות, דע כי הוא או אבותיו או אמו עסקו בהשבעות ומעשה שדים וניתן רשות להטעותו ונפרעין מן האב שגרים.

ריא. כל שפסק בהשבעות מלאכים או בהשבעות שרים או בלחישת כשפים לא יהיה סופו טוב ויראה רעות כגופו ובכינו כל ימיו לכך יתרחק אדם מעשות כל אלה ולא בשאילת חלום ולא יעסוק שאחרים יעשו לו ולא בבוקיבא שקורין פלנמינא, כי לחישה שמשביעין הפלנמינא אסור וזה (דברים יח יג) תמים תהיה עם ה' אלהיך ולא בשום דבר כי לבסוף לא תהא לו תקנה כמה עשו וכמה שאלו וכמה נתדלדלו או נשתמדו או נפלו בחולי רע או זרעם, אם יאמר אדם טוב שאעשה שאילת חלום שאדע איזה אשה טובה אקה לעולם לא יצליח, ואין טוב לאדם אלא יתפלל לפני הקב"ה ואם יצא בדרך אל יאמר אשביע מלאכים שישמרוני אלא יתפלל לפני הקב"ה וכמה נביאים נחרנו ולא השביעו בשם (א) הקדש אלא בתפילה עמדו אמרו אם לא ישמע תפילתנו אין אנו ראויים להנצל ולא היו עושין אלא בתפילה.

ריב. אם תראה שאדם מתנבא על משיח דע כי הוא עוסק או כמעשה כשפים או כמעשה שדים או היו משביעים בשם המפורש ובשביל שהיו מפריחים את המלאכים או את הרוחין אומרים לו אל תשיח כך שיגלה לכל העולם ולבסוף יהיה לבשת ולהרפה לכל העולם על שהטריח את המלאכים או השדים ובאותו מקום שום פורענות באה בשביל אותו שהשביע

משנת אברהם

אלא לחר מ"ד במלכות שנת. ועי' צנ"ח וצט"ז יו"ד סימן קפ"ז
 דלס עושה כן מפני החמה או מפני הזינה מותר, ע"ש ונ"ל דזה
 הוי דבר שאינו מתכוון כדלמירין מוכרי כסות מוכרי כדרכן וצנ"ד
 שלא יתכוון. הולס צספר מעשה רקח הניח צסס הר"ח מוין ז"ל
 דלפילו דרך ערלי ורך שמוק לסור.

סימן ר"מ

[א] **משעה** שקיבל וכו'. צפירוש הסיד"ח לס"ח הכדפס, הקשה
 מדברי הרמ"ו ז"ל שפעם אחת שחה עם מומר
 ישמעאל שעשה תשובה ועדיין לא השלים תשובתו, והזריכו רבו
 הוא הלא"ה להתענות ע"ג תעניות, ונספרו חיים שאל חלק צ. סימן
 ל"ח, אות ט"ל, תירץ דהתם מייירי שזה המומר התעלל בהשלמת
 תשובתו.

ולפ"ע יש לחלק בין מומר למומר, דהא מפורש כתב הרמב"ם
 ז"ל צנפ"צ"י מהלכי ע"ז: וכן האפיקורסים מישאל,
 ואין מקבלים אותם בתשובה לעולם, ועי' צכ"ח סס, והפ"ח
 הקשה עליו, ועי' צספר מעשה רקח שס שמתקן צין עונד כו"ס
 צפרהסוף לעכו"ס שלא מפרסיה, וא"כ, אפשר דרבינו מייירי צמומר
 שלא צפרהסוף, או יש לחלק כעין שכתב הש"ך יו"ד סימן קכ"ד
 ט"ו. דהיכי דיעינן דזה המיר לא מיהתן לומר נתגיירתי אבל היכי
 דלא ידעין דהוא ה"י מומר הנס שלא ידענו שהוא ישראל, נאמן

סימן ר"יא

[א] **ולא** השגיעו צסס הקדש וכו' כנראה שעיקר הזהרה
 שרבינו מזהיר שלא להשיע את המלאכים וכו', הוא
 נשום האיסור להגות את השס צלותיותיו, ומקור לדברי רבינו
 מש"ס ע"ז י"ח דננר שריפה על ר"ח צן תרדיון על שה"י הוגה
 את השס וגם על אשתו להריגה, וזה הוא שכתב רבינו שעונשו
 שיראה רעות צנניו. וזה אפשר להפסיר מה דהקשו מש"ס הנ"ל
 על שיטת הרמ"ה דגשים אינם צכלל ערנות, וצגמ, שס מוזאר
 דאשתו של ר"ח צן תרדיון נעגסה על שלא מיסה, דשאי ליסור זה
 שכך הוא עונשו שגס אשתו נעגסת, כעין שאמרו צעון נדרים
 אשתו מתה, אלא שצלס היתה מוחה היתה נפטרת מעונש, ועי'
 צמה שכתבתי צריס ספרי משנת אצנהס חלק צ.

ובוראי מה שכתב צספר רזיאל המלחך מעינן השצעת מלאכים
 אין הפירוש צנהגה את השס, וכן צצגרת הרמב"ם, מנילת
 סתרים, שהזכיר שנות היוצאים מן הכתובים, שנות כ"ה-כ"ג,
 שנות ג"כ-ל, אין זה צגדר ההוגה את השס, אבל נס מאלו הדגרים
 ראוי להתרחק כי לא הותרו אלא לקדושי עליון המתנהגים צקדושה
 וצטהרה כמו שכתב צה"ל.

רז. (א) עבודה זרה י"ח ב'.
 רס. (א) חגיגה כ"ו א'.
 רי. (א) סימן זה פובא בתלפיות עניי זנות ושם הנוסחא מפני בלחות.

ושדים באים ולומדים לו השכונות ופודות לבשתו ולבשת המאמינים ברבריו, ונשים היו בארץ כנען שהיו אומרות כל נחמות שבישעיה בגירפא ועמי הארץ היו יודעים בגירפא כל דברי נחומים וגזירה יהיה על ידם [א] כי אין אדם יודע על ביאת משיח.

רי"ג. לוי שיש לו בנים או התנים או תלמידים ויש לו ספר שמות אל יציה בביתו פן יעסקו בלי ידיעתו ויעשה גניזה שיגנו במקום שלא ידעו כדי שלא יקחום שמא יעסקו בו בלי ידיעתו ויענשו והוא נענש על שהיה יכול לגנוזו ולא גנוז.

רי"ד. גר שבא להתגיר וכבר קיבל עליו על כל המצות מצות עשה לעשות וכל מצות לא תעשה שלא לעשות ומבקש שימולו אותו ובני העיר יריאים למולו והיה בבית יהודי דר עד שימולו אותו והיה מאכילו נבילות וטריפות כי אמר כל זמן שלא מל ולא טבל הרי הוא כמו נכרי. אמר לו חבירו זהו לענין ישראל שמגעו אסור שאם נגע בינו אסור לשתות [א] אבל כבר קיבל כל המצות עליו איך יתכן להאכילו טריפות.

משנת אברהם

סימן רי"ב

[א] כי אין אדם יודע וכ"ו. כמאמרם תיפת עמון של מתעני קלין, סנהדרין ז"ל. אבל כנראה בלשון רבינו האיסור הוא רק על גלוית הקץ, היינו זאת מקצת זמן לביאת המשיח. אבל מי שזרע עתידות שאין להם שייכות לביאת המשיח אינו בכלל איסור זה, ומהרש"ל סוכה דף כ"ח, כתב: ושיחת דקלים כ"ב כתב רבינו הא"י ז"ל כי גדורו ה"י מר אברהם גאון שה"י מכיר עתידות צנעווע עלי ויחורי האלנות ביום שאין הרוח נושבת, וה"י מכסה חילן בסדינין, והיא חכמה מפוארה, מלאתי וכה"ג צערוך צערוך סח עכ"ל. הרי שזה הוא רק חכמה ואינה צנדר קבלה מעשית ואינה בכלל האיסור.

אור"ם למה שפירשו בתוס' שנת קנ"ו. ד"ה כלדיים, דהא דלמרו מניין שאין שואלים בכלדיים שאלמך תמים תה"י וכ"י דהיינו שאל גנורלות או צכוכבים, קשה ח"ך ה"י מר אברהם גאון עושה דבר כזה לידע עתידות שהוא צאיסור עשה דתמים תה"י. וז"ל שהוא מפרש כרש"י צפסחים קי"ג. דהאיסור הוא צשאל צאונ דוקא, הגם דרשי עה"ת צנעומו מפרש, קבל מה שיצא עליך ולא תתקור אחר עתידות.

ואפשר דהא דלמרו ח"ן שואלין בכלדיים, — היינו דוקא לסמוך על זה לעשות מעשה, דל"כ, למה אמרו ח"ן שואלים בכלדיים, דהפירוש הוא שהאיסור סובב רק על השואל, ולמה לא אמרו דאסור לו לאדם לעסוק בחכמה זו של הסתכלות צכוכבים, אלא שואלים בכלדיים הכוונה שסומכים על זה לעשות מעשה, כגון ללכת או שלא לילך, לקנות או למכור וכדומה.

וכן כתב הר"א ז"ל צסוף פ"ז, דסנהדרין: שלא נאסרו כל אלו אלא כשעושה צהם מעשה, כגון שה"י מחזיק צדרכו וע"י מעשים האלו חזר מדרכו, אבל אם אינו צהם מעשה אלא אומר צברים צעלמח ח"ן צזה חיסור, שכל נחש שאינו כאליעזר ענד אברהם וכיונתן צן שאלו סמכו על הסיומן שלהם לעשות צו מעשה אינו נחש. וע"ש צנמוקי יוסף, וע"י רש"י שנת ע"ה. ד"ה, לעיני העמים.

ובוראי שגם מר אברהם גאון הי"ל לא ה"י עושה מעשה זה צכדי, אלא לצורך מנהל או לצרכי הרצים צשעת הסכנה צכדי להגילם, דל"כ למה יעשה דבר כזה המתנגד למנות תמים תה"י, ומענין הוא מה שראיתי צחידושי הר"ן ז"ל צסנהדרין צסוף פי ד' מיתות, אמאי דלמרינן שם דקפיד אמנה צד הוא, דלא קפיד אמנה צשפים, שהר"ן ז"ל מפלפל אם מעשה שדים ח"ן צכלל איסור צשפים, ומסיק: שאינו אסור כל זה אלא כשהוא צלא הקפדת כלים אלא צכח הצצעות ושמות, אבל צהקפדת כלים ח"ן צכלל צשפים ומותר, וע"ז סמכו חכמי אלמנייה — זה חכמי אשכנז, כי צנרפתית אשכנז נקראת אלמניא — שה"י משתמשים

צכל יום צמעשה שדים, ועוד סמוך צנרר יותר, מח"י דלמרינן צפרק החלק ח"ן שואלים צשדים צשנת, ר' יוסי אומר ח"ך צכול אסור, ולמרינן דח"ך ר' יוסי לא קאמר אלא משום סכנה. עכ"ל. וגם דבר זה הוא מן החימה ח"ך ישתמשו חכמי אשכנז צכל יום צמעשה שדים, אפילו נאמר שאין זה צכלל צשפים, אבל צכל חופין הרי זה מתנגד לתמים תה"י, אלא צודאי שגם הם לא עשו זאת אלא לצרכי רצים כדי להגילם מסכנה ומתק.

ובאחד מספריו של הגאון הצדיק ר' צדוק הכהן זקל"ה מלוצ'ין ראיתי שמתריע הדינור עד היכן צריך האדם להתרחק מדברים אלו, כי מחד קשה להצניח צין הטוב וצין הרע, וראייתו מהא דעירונין מ"ג. דנעי רצ חנניא י"ש תחומין למעלה מעשרה או ח"ן תחומין למעלה מעשרה, חל שמע חני צנ שמתחל דליתלמרון צנפרח צשצתח קמיה דר' חסדל צסורא, צכדי פניח דשנתח קמיה דרצח צפומצדיתח, מח"ן אמרינהו לאו אליהו אמרינהו אלמח ח"ן תחומין למעלה מעשרה, לא דלמח יוסף שידל אמרינהו. ע"ש הרי דמי ששמע צפומצדיתח להגחי שמתחל קסנר שהוא שומע מחת אליהו ז"ל, ולצסוף מתחורר שזה ה"י יוסף שידל, ופיר' רש"י דלא מייטער צנתח, ורפח"ח.

ואגב אורחא, חכני להצזיר דבר פלא שראיתי צאור זרוע הלכות עירונין, סימן קמ"ז, שהציח צשם מורו הרצ ר' יהודה חסיד זצ"ל, שהשדים מלחמיים צתורה ועושים כל מה שאמרו חכמים אלא שעל מנת כן קבלו התורה ששם חזיק לו אדם אפילו צלא ידיעתו, כלומר שמי שחזיק להם ח"נו יודע לעם כ"י ה"י דחולין ק"ה. דלוחצוה לצרי דחמרח צאזנו של צד, מצלי לדעת ש"ש שם צד, שגם הוא חזיקנו, וה"י דעירונין דיוסף שידל הגם דשומר צנת, מיירי שה"י צד אחד צסוריא, ויוסף שידל צפומצדיתח, ואמר לו אותו שידל דצסורא דרך לוח חלל וארוך ואמרס יוסף שידל קמיה דרצח צפומצדיתח, ולעולם שדים מנטרי אפילו תורה צבעל פה. והוא פלא, דהיכן חזינו ענין קבלת התורה והמוצת צתנאי, וצפרט ששם נאמר, דלפעמים השד צל על אשת ח"ש, מפני שהיא עשתה לו שלא כהוגן, ואם קבלו עליהם את התורה ח"ך יעצור על איסור אשת ח"ש צשציל שהאשה הקניטמו.

סימן רי"ד

[א] אב"ב כבר קיבל כל המצות וכ"ו. הגם דחינו גר עד שימול ויעצול אבל על כל פנים לא גרע מנר תושב, והלא אחרים סוצרים, צע"ז ס"ד. ח"הוה גר תושב זה גר אוכל צנלות שקיבל עליו כל המצות האמורות צתורה חון מליסור צנילות, הרי דקבלה מועלת צלא טצילה ומילה, ח"כ צנידון רצינו, שצנר קיבל כל המצות, הרי מועלת הקבלה, דלחריס לא נחלקו עם החכמים אם הקבלה מועלת או לא, דהכול מודים דהקבלה מועלת, אלא פלונתתם ה"ח אם קיבל עליו או לא.

רי"ב. (א) רבי מתחיה צסורו צד 5 כתב: ובנינוה היה איש חוזה ככוכבים ושמו ר' שלמה בן ישאל לו רבי מתחיה מתי יבא פשיח בן אב"ב רבי יהודה חסיד צא רצה צכתוב פן יחטרוחו שהוא סאמינו ברברי רבי שלמה.

רמון. (א) אע"פ שאמרו גר שנתגייר בקטן שנולד דמי מכל מקום משלם ואם הרג נפש צריך כפרה [א] כי ידע בגיותו שעת הוא להכות נפש.

משנת אברהם

ישראל על פי עד אחד, וממילא גם כן דאין להמיתו אם לא התרו בו בשעת מעשה. ואין לשלול דלחיה תכלית היו מתרים בו כשהרג זהותו עכו"ם, הא גם נלי התראה יהרג, דמשכתה שהתרו בו העדים כדי שלא יהי' לו ענה להתגייר ולפטור.

וברמב"ם הלכ' מלכיס פ"ד: הרג בן ישראל או שגא על אשת ישראל ונתגייר חייב, והורגין אותו על בן ישראל, וחונקין אותו על אשת ישראל שגאל, שהרי נשתנה דינו. והקשה הכסף משנה למה שמוסיים רבינו שהרי נשתנה דינו, אינו טעם כלל לחייבו, והי' לו לומר זאת צנצא ראשונה גבי בן נח שצריך את השם לפטור משום דנשתנה דינו. וסיים צ"ע. ע"ש, ולפע"ד הרמב"ם נותן בזה טעם א"ך אפשר לחייבו על מה שהרג את בן ישראל שנכרותו, הלא אז הי' דינס אותו רק בעד אחד וצנצא התראה, וא"ך נהרגו את הגר שהוא ישראל גמור בלי עדים וצנצא התראה ועל זה אומר הרמב"ם ז"ל שהרי נשתנה דינו, כלומר, א"ן אנו דנים אותו כמו שהיינו דנים אותו מקודם, אלא מה שנאמר שמויתים אותו דוקא אם יש עדים והתראה כד"ל ישראל. כ"ל.

ואם כנים הדברים הנ"ל, כי חדשים הם שלא ראיתי למי שהעיר בזה ויפרש מהפירוש גמון, עשה כן לישראל מיידי נשים עדים והתראה, הי' אפשר בזה להסביר דברי התוס' שם בסנהדרין ע"א. ד"ה. בן נח שצריך, שהקשו תימא לי הוא מילתא דרבי חנינא, דאמר בן נח שצריך ואח"כ נתגייר פטור, כתנאי דפליגו ביצמות מ"ח: מפני מה גרים מעונים בזמן הזה, דר' חנינא בנו של רבן גמליאל אומר מפני שלא קיימו ז' מצות שקבלו עליהם בני נח ור' יוסי פליג התם ואמר גר שנתגייר כקטן שנולד דמי, ועוד קשה דסוגיא דהכא דלא כחד, דהא אמרינן עשה כן בישראל חייב, וא"י יוסי כקטן שנולד דמי, ואמאי יהי' חייב. ותירצו, דכולה שמעתין דהכא צדיני אדם, והתם צדיני שמים, פירוש, דאפילו ר' יוסי דפוטר התם ואמר דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי, היינו דוקא שפטור מדיני שמים, אבל מודה שחייב צדיני אדם, ע"ש. צוהרש"א. וזה הוא פלא צעני, דהיכן מצינו שיהי' פטור מדיני שמים וחייב מדיני אדם, ובכל מקום איפכא שמענו, דיש שפטור מדיני אדם אבל חייב מדיני ירי שמים, או שחייב עונש צדי שמים, ולפי הכ"ל ניחא, דהפירוש בהתוס' הוא דגם ביצמות מיידי היכי דליכא עדים והתראה, א"כ אין להם עונש מיתה על ידי צ"ד, דאין צ"ד יכול להמית את הגר שהוא ישראל גמור בלא עדים והתראה, והעבירה שעשה הגר זהותו נכרי, מתכפרת על ידי תשובה, וסוגר ר"י דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי, כי גיירותו כיפרה עליו, כי אין לך תשובה יותר גדולה מזה שעוזב עמו וצית אביו ומתגייר, דהא אי אפשר לחשדו, שנענמה התגייר כדי שלא יתחייב מיתה, דהא הש"ס שם קאי בזמן הזה שחי אפשר לנו להעניש, כדקאמר התם מפני מה גרים מעונים בזמן הזה. ור"ח בנו של ר"ג סובר דאין תשובה זו של גיירות בלבד כדלית לפטור אותו מכל וכל, לכן גרים מעונים אף בזמן הזה, וסוגיא דהכא בסנהדרין, מיידי צדיני אדם, כלומר בזמן שדינו תקופה, וביש עדים והתראה או מומיתין אותו אפילו לר"י, דלא שייך לומר דגיירותו כיפרה עליו, דכאש שאין מועיל תשובה לכל חייבי מיתת צ"ד להצילם מומיתה, כך לזה אינו מועיל, והא בן נח שצריך את השם ונתגייר פטור משום דנשתנה דינו. ולפי זה הסוגיא דסנהדרין אולא ככולא עלמא, ור"ח בנו של ר"ג ור"י

או אפשר לומר לאחרים ביצמות מ"ח: הסוגרים דגרים בזמן הזה מעונים מפני שגאו להכנס תחת כנפי השכינה, וכתב צהנתי יעב"ץ שם שמשעה שגמרו צדעתם להתגייר היו נדר ונענשים על שמתירים נדרם, לשיטתייהו דהכא הסוגרים דקבלה מועלת על כל המצות טרם שמוולו וטבלו, וצוה יתיישב מה שהקשה הגאון מטארנא ז"ל, בנחקר חסד, דבע"ז ס"ד אמר רבה גר אצוה להנחו דאחו לקמי' להתגייר, זצוה כל דלית לכו והדר איתגייר, וא"ך יתן להם ענה להשקות, דהאי דיצמות דוקא לפי שיטת האחרים, וא"ן קיי"ל דלא כאחרים.

והא דקבלה זו מועלת הגם שאין לו דין גר עד שימול ויטבול, מוגדר נדר הוא, הגם דהתוס' צמיר ס"א: ד"ה. הניחא, כתבו דכותים אינם צנצא יחל. היינו דוקא נכרים גמורים אצל גר תושב איתא צנצא יחל על מה שקיבל עליו, והגם דלא יתייב קרבן אצל איסורא צודאי איכא.

סימן רט"ז

נכרי שהרג את ישראל בעד אחד ונתגייר

[א] כי ידע וכו'. גמון סנהדרין ע"א. מסקינן דבן נח שהכה את חנינו ואח"כ נתגייר פטור, ואם עשה כן בישראל, שהרג צעורו נכרי את ישראל, חייב. ונתוס' שם מפרשים דהיינו צדיני אדם, ויש לספק מה דינו של נכרי ההורג את ישראל שלא צעדים ואח"כ נתגייר, אם חייב מיתה כמו שהי' דינו קודם שנתגייר דכיון בעד אחד וצנצא התראה, או אפשר שאינו נהרג עתה אלא א"כ, יש שני עדים שהתרו בו בשעת מעשה, והא דאמרינן עשה כן בישראל חייב, פירי צעדים והתראה, חייב עתה מיתה הגם שנתגייר, וכן הא דאמרינן צ"ג שצריך ואח"כ נתגייר פטור, פירוש אפילו יש שני עדים וגם התראה שהתרו בו בשעת מעשה, לכל זה פטור הואיל ונשתנה דינו ונשתנית מיתתו.

ומדברי רבינו כהן שכתב ואם הרג נפש צריך כפרה, משמע דאינו נהרג על מה שהרג נפש אלא צריך רק כפרה. והאומר גמון דחייב מיתה היינו לא צניורו בלבד אלא כשיש עדים וגם התראה. וכן מנזאר שם מנדרי רש"י ד"ה. לישראל, כגון שהרג את ישראל או צא על אשת איש ישראל ונתגייר חייב, דאי עבד השתא גר קטלא הוא, ע"ש. והא דעבד השתא גר קטלא הוא, הלא דוקא צעדים ונשתנה. וכן מנזאר שם צרש"י: ואלע"ג דנשתנה דינו לדון צעדים וכו'.

ובזה סרה קושיא אחת שהקשה בנפר צית יעקב ס' ג'. לפי משמעות הגמרא הנ"ל העצירות שעשה הגר זהותו נכרי עדיין עליו הם ומוניע לו עונש, א"כ כל הגרים יהיו פסולים לעדות, דמסתמא עברו צהיתם עכו"ם על כל ז' מצות, וא"ך קיי"ל דגר כשר לעדות, ולהנ"ל הא ליתא, דאין גרים נפסלים על סתם עבירות, שאין עדים שהתרו בהם בשעת מעשה, דהא אינם בני עונש מלקות או מיתה ועל עבירות אלו תשובה מועלת להם, ומכיון שנתגיירו הרי אין לך תשובה גדולה מזה, ואם נאמת יבואו עדים ויתנצר שהגר הזה עשה עבירה שיש בה מיתת צ"ד והתרו בו בשעת מעשה הלא צודאי יפסלו לעדות מאז, דהא גם יענשו בעונש הראוי להם.

ולפע"ד, דגר הנ"ל הוא צנור שאין להמית את הגר אם יצא עד אחד ויאמר שגר הזה הרג את ישראל צהיותו עכו"ם, דהא עתה הכדון זה הוא ישראל גמור וא"ך מיתתו את

רמון (א) יעוין חוס' סנהדרין ע"א ב' ר"ח בו ובסוגיא שם.

רמזו. אהרן בא לפני חכם אמר לו זוכר אני כשהייתי קטן הייתי נזבב לבני אדם וגם הייתי חוטא בשאר חטאים, אמר שמא איני צריך תשובה כי כשהייתי חוטא לא הייתי בן י"ג שנים ויום אחד וכיון שהייתי קטן למה אני צריך תשובה ולשלם אמר לו כל עונות שאתה זוכר וכל אשר נגבתה אתה צריך לשלם [א] שהרי (א) יאשיהו שב מכל עונות שעשה בקטנותו ושילם כל אשר דן שלא כדיון שצוה להפסיד ממון שלא כדיון בקטנותו, ואם תאמר זהו דיון מפני שעל ידי גדולים עשה (ב) ומכל מקום שב, ואמר החכם לו לשלם כל אשר נגב, וכן מי שהיה חכם ואחר כך מטורף מרעתו ואחר זמן נתחכם כל הפסדות שיאמרו לו עדים אע"פ שהיה פטור בכית דין, וכן מי שהיה שיכור בלוט אבל אינו כל כך חייב מכל מקום על ידו נעשה, אבל אם אמרו לו מאוד קטן הייתה כשנגבתה כיון שאינו זוכר בגדלו אינו צריך לשלם וגר שנתגייר ובניו גזל כשנתגייר ישלם אע"פ שאמרו גר שנתגייר כקטן שנולד דמו.

משנת אברהם

מופרכים מהא דסנהדרין ה"ל דמתלק זין נגמר דינו ללא נגמר דינו ככ"ל.

סימן רמ"ז

[א] אתה צריך לשלם וכו' ומלל הזכיר רבינו מדברי הש"ס ז"ק ז"ח: הוה עובדא וכפייה רפרס לרב אשי ולאני זי' כי כשורא ללמא, משמע דליתו מפרש שם כפירש"י דר"א שרף שטר חזירו, בילדותו, אלל דר"א לא רנה לשלם משום דלא דלין דינא דגרמי ועי' ציבורי הגר"א ז"ל לחו"מ ס' תכ"ד, הציא ראי' דקטן פטור מלשלם לכשהגדיל, ממשנה ז"ק פ"ז. דגני עזר ואשה מפרש נמשנה אצל משלמין לאחר זמן וגני הש"י צרישא לא קתני דמשלמין לאחר זמן. אולם צהנתה אשרי צפרק החונל שם, מפרש דגם קטן משלם לאחר שיגדל ומציא ראי' מרש"י ה"ל, ונתפארת שמואל שעל הר"א שם חולק, ואומר דעיקר כפירש"י צכתונות פרק הכותב שה"י ר"א מדקדק עמו ומקיפו צרליות עד שהסכים עמו. ולפע"ד אין הפירוש רש"י צכתונות ומשנה הדין של קטן שהזיק, דמה לי אם כפלו צדיו או כפלו צרליות, אצל אין צוה התנגדות למה שפירש"י ששרף שטרות צילדותו. ונשם ספר שו"ת גנת וורדים הספרדי חת"מ, כלל ג' סימן י"ג, רליתי שה"י ר"א גדול רק שה"י עוד צהיותו צעיר לימים, כעין צר"פ הזהב, צילדותך שנית לנו. ואין זה מסתבר, דא"כ לציזה צורך הציא רש"י דבר זה, צשלמא חי אמתה דהכוונה צילדותו ממש, שפיר משניענו רש"י צזה דהדין הוא דקטן משלם מה שהזיק לכשיגדל, אצל אם הכוונה צעיר צימים אצל לעולם יתבר מנן י"ג שנים מה קמ"ל. וכי יש חילוק לענין חיוני ממון צין צן י"ג שנים ויום אחד וצין צון צן מלה. אם לא שאלמר, דכאן אין חיונ צדיני אדם אלל צדיני שמים, וצדיני שמים פחות מנן כ' דינו כקטן. ואין הספר ה"ל ת"י לעיין צו. ועי' צט"ז ומג"א, ארית, ס"ס שמי"ג.

והנה צדבר זה ציארתי צדברי התוס' גיטין כ"ג: והא לאו צני דעה צינהו, שכתבו דקטן ושוטה חסוני צני כריתות הואיל ואם הגדיל הקטן וכשתפה השוטה הוי צני כריתות. וקשה הלל אנו דניס על עכשיו, ומה צכך שאחר זמן אפשר להס להיות צני כריתות אצל עכשיו אינם צני כריתות, ומה צין זה לעתים חלים ולעתים שוטה, צשעשה שהוא שוטה הרי הוא שוטה לכל צבריו, ואינו מועיל לקראו צר חיונא על שם סופו, אולם צדבר זה תלוי, אם קטן עושה עבירה או חיונ פעולה חיונית ונתגדל אז יש חלות עבירה וכן הפעולה למפרע, והגם שאין עושקין על למפרע אצל שם עבירה ווי הוי עליה, וכן צלם עשה פעולה ונתגדל, הואיל ועדיין הדבר של עבירה או של הפעולה קיים ונמשך, אפשר שחל שם עבירה וכן חלה הפעולה למפרע, והיינו דוקא צשעוד הדבר קיים, לפיכך צני גט הואיל והגט קיים לאחר שנתגדל הקטן וכשתפה השוטה, לפיכך חסוב הקטן צר כריתות למפרע, כלומר, ואפילו צשעת כתיבת הגט עדיין הוא קטן, לכל זאת חסוב צר כריתות הואיל ואפשר דכשיתגדל יתצבר

לא פליגו צומן שיס צידינו להעניסם אלל צומן הזה. ולא נצטרך לדחוק צתוס', דחירונו משום זיל הכל קמדחי לה וכו' כפירי המהרש"א שם. והצן.

והגם דיס מוקוס לצנל דין לחלוק ולומר, מה תועלת יש צהתראה כוו שמתרים את הנכרי, הלל צל צשעה אינו צריך התראה ולא עדים, ואיד תועיל התראה זו להמיתו אחר כך כשנתגייר, אולם זה אינו דהעדים מתרים צו צשעת מעשה ואומרים לו שהתראה זו היא התראה צלם יתגייר אחר כך, כלומר שלא תועיל לו גיירות כלל להצילו ממותה, ואם לא יתגייר הלל יהרג צכל חופן.

ודבר זה שאמרתי דמה דאמרו עשה כן צישראל חייב, היינו כשיס עדים והתראה; מסתבר לפי מה דמבאר שם צסנהדרין צצנמרו דינו צהיותו נכרי אין הגיירות שלו פטרתו, א"כ צע"כ דעשה כן צישראל חייב מיירי כשלל נגמר דינו עד שנתגייר, דאי נגמר דינו קודם לכן מה רצותא דעשה כן צישראל, אפילו עשה כן לנכרי חזירו גם כן חייב, אלל צע"כ, צשלל נגמר דינו עדיין, והצ"ד צריכים לדונו עכשיו, ואיד יינו את צן ישראל צלל עדים והתראה.

וראי' צנמתח חינוך מנוה ת"ט. שכתב דמנוה זו שלל להרוג את החוטא כשצרהו עושה מעשה החטא שיתחייב עליו מיתה קודם שציאלו לצי"ד, לא שייך צצן נת, דתיכף שרלו שצובר עבירה מותר להרוג, דלאו הוה צישראל כתיב, וגם שם צצ"ג הרוחה ואפילו המעיד נעשה דיון. ע"ש, וכן צמנוה ת"י, חידש ומכ סנרל זו, דלאו דוקא צישראל, אלל אפילו צצ"ג המקיים ז' מלות, ואפילו אשה דלא מעידה ולא דנה, ואפילו נכרי שאינו מקיים ז' מלות הרג את חזירו, צצציל שאינו מקיים את ה"ז מלות, אינו חייב מיתה, דהא צברל קטילת הרג, והיינו משום דלין צריך צצ"ד ועדים והתראה להרוג את העכו"ם כשצובר על אחת מי"ז מלות, ע"ש. ולי צברים האלו הם לפלל, דא"כ, דלין צריך אום צצ"ד ולא נמר דין, מה זה שחלקו צסנהדרין צין נגמר דינו ללא נגמר דינו, מה שייך גמירת הדין צעכו"ם, הלל לפי צברי המני"ח, צה צשעה שהעכו"ם עושה העבירה, הרי הוא נעשה צברל קטילת וכישראל שגמרו דינו דמו, אלל ודאי דהא ליתא אלל גם צעכו"ם צריך נמר דין להצנינו לצברל קטילת, ודוקא לאחר שנגמרו דינו צהיותו עכו"ם, ואח"כ נתגייר נהרג משום דלין צריך לדונו מחדש, אצל כל עוד שלא נגמר דינו אינו צברל קטילת, ולפיכך אם התגייר אח"כ, צריך צצ"ד שידיו אתה, ואז חי אפשר להמיתו צלל עדים והתראה, ככ"ל.

והרב צעל מניח ז"ל הרגיש שצצבריו יש פירכא מדברי התוס' צע"ז כ"ג, דאף צצ"ג שאינו מקיים מלות אין מורדין אותה, וצפרט מדברי התוס' שם ס"ד. ד"ה. איזהו גר תושב, שכתבו מפורש דכל זמן שלא דנוהו צצ"ד אינו חייב מיתה, ורליתים מהל דלין מורדין אותם, ולכל זאת הצנל מנתח חינוך מחזיק את צבריו, דמכל מוקוס אם הרגו אין נהרגין עליו, ע"ש. ולפע"ד הצברים

רסו. (א) שבת צ"ו ע"א. (ב) חסר וצ"ל לא כו אלא מכל פסוק שב ודברי רבנו פביא חרדכו' ח"ב סימן ב' אפ"ם ש"ר וחולק על רבנו וסובר כי א"צ לעשות תשובה כשיגרף.

כתנתי זאת הרצה פעמים בספרי, אלא שהאיסור הוא על הפועל, לכן נמעשה שנת הנעשה על ידי קטן אין כאן ענינה כלל. **ומדברי** רבינו שכתב בסיומן זה לענין שיכור, מכל מקום על ידו נעשה נשמע כ"ל, דגדגזר שאסרה התורה את הפעולה ולא את הפועל בלבד, גם קטן ושיכור אחרים על מעשיהם.

גר ששבת, מעבירה או, מעבורה

ובדברי רש"י הנ"ל בחולין קי"ד דקטן ועכו"ם היו שלא נא בעצירה, יש לדקדק מהא דנרכות כ"ג, דכותי שהדליק גר בשבת אותו נר נקרא שלא שנת ממלכת ענינה, ונר שהדליקו בשביל הולה או בשביל היה נקרא נר ששבת, ולפי דברי רש"י הנ"ל בחולין גם נכותי או קטן שהדליקו אין זה מלכת ענינה. **אולם** בתשובת הר"ש ז"ל, כלל כ"ג, כתב: אע"פ שהדליקו נהיחר לא נקרא אור שלא שנת ממלכת עבודה, כיון שאילו עשה ישראל מה שעשה הכותי הי' מלכת איסור, והיינו שלא שנת ממלכת עבודה שהיא עבודה לישראל ולא אחר שלא שנת מעבודה, ע"כ. מתוך דבריו משמע שהיתה לפניו הגירסא גנוה, ששנת ממלכת, "עבודה" ולא ממלכת, "ענינה". כי נאמת אין כאן שום ענינה כשהדליק נכרי או קטן כרש"י הנ"ל בחולין. וכן הוא במחזור ויטרי סימן קנ"ג: ומאלי ששנת, ששנת ממלכת עבודה, והמניחים הגיה"ו ענינה במקום עבודה, והוא ללא לורך, וכן הוא נרקה סוף סימן שג"ו: ולא על אור שלא שנת ממלכת ממלכת עבודה.

קטן באיסור עריות, ובן סו"מ קטן

ובנוב"י קמא, אה"ע סימן כ"ד. הוכיח דקטן נר יבוס הוא אפילו לאנא אשול, משום דאפילו לאנא אשול אינו פוגע בערוה אלא א"כ מתכוון בפירוש שלא לשם מנוה, רק לשם נוי, או שאינו רוצה להקים שם אחיו, או דניחא ל"י לטעום ציאה דענינה, אבל בסתמא, אפילו אנא אשול לא קאמר, והציא רש"י לזה, דאי ס"ד, דלאנא אשול קטן אינו נר יבוס משום שאינו נר כוונה למנוה, א"כ למה לן קרא צימות י"ו לאשת אחיו שלא הי' בעולמו הא כל יצמה שאין אני קורא זה בשעת נפילה יצמה יבוא עליה הרי היא כאשת אח שיש לו בנים ואסורה, יצמות לי וא"כ, יבס קטן הואיל ואמרת משום שאינו נר כוונה למנוה אסור לו ליבס, איך ייבס לאחר שגדיל, הא בשעת נפילה היתה אסורה עליו, דהגב דאין מענישין אותו אבל אסורה עליו, ודומה לקטן אוכל בגלות דעכ"פ מקרי נבלה אלא שאינו חייה, וא"כ, גם צלי קרא ידענו דאשת אחיו שלא הי' בעולמו אסורה. ע"ש.

מבואר דדעת הנוב"י דאיסור יש על מעשה קטן, והגם דשאני התם עכ"פ בכל חופן היו בכלל יצמה שאין אני קורא זה יצמה יבוא עלי, משום דהיא גדולה חייבת כרת על ציאת בן ט' שנים ויום אחד, אבל הנוב"י שם בפירוש מדניש דאפילו לגבי ידי"ו נמי היו בכלל איסור, דקטן אינו נר עונשין אבל איסור מיהו איכא. ודברים אלו יש להם סתירה מהא דרש"י בחולין הנ"ל וכן מהא דצימות סוף פרק ד' אחין הנ"ל לענין איסור זרות ושבת. ועוד ממקומות שונים.

אבר לפי החילוק הנ"ל ניהא, דשאני לענין אחיו שלא הי' בעולמו, דהשאלה היא אם מותר לו לייבס כשהוא גדול, ואם הי' מייבס כשהוא קטן, נאמת הי' חל שם איסור ערוה למפרע, דעריית אסרה תורה את הפעולה, ולא דוקא את הפועל, ושפיר אשונ כל יצמה שאין אני קורא זה וכי ברם מה שכתב שם הנוב"י דדומה לקטן אוכל בגלות, אין הדמיון שיה כל כך, דנאכילת בגלות אין האיסור אלא על הפועל שלא יאכל אדם נבלה ולא שלא תהי' נאכלת, אבל בעריות טעם האיסור הוא גם על הפעולה, כמונן. **אולם** לאחר כל זה כל הנ"ל יש לו פירכא מגמי מפורשת צימות קי"א: לימא מתניי דלא כר"מ, דתיניא קטן וקטנה לא חולטין ולא מתיצמן דברי ר"מ, פירוש: ונמשנה שם איתא,

שצומן כתיבת הגט נר כריתות הי' אם עוד הגט יהי' בעולם, אבל בשחיטה, כשיגדל אין על מה לחול שם שחיטה למפרע. צוה ניהא מה שכתב רבינו כאן דלריך להשיב כל מה שגזל, כמו יאשיהו, משום דהגזילה קיימת לעולם עד שלא השיב.

והבאתי סמוכין לדברי מירושלמי תרומות א"ה, קטן שהניחו אצו במקשה והי' תורם, ואצו מקיים על ידו תרומתו תרומה, לא הוא שתורם אלא אצו הוא שאומן על ידו, מבוחר דאם האב מקיים את תרומתו בנו, הרי היא תרומה למפרע, דהא בשעה שתרם עדיין לא קיים אצו את התרומה אלא אחר כך, לכל זאת חל שם תרומה למפרע, ומנעי שם: נא אצו ואומן על ידו למפרע נעשית תרומה או מכהן ולהבא, ופשיט ל"י דמכהן ולהבא, כלומר, דאם אכל זר את התרומה זו קודם שאומן אצו על ידו פטור, וטעמו של דבר דאם אכלה אין כאן על מה שתחול שם תרומה למפרע. ועי' בספרי משנת אברהם חלק א', דף פ"ד שהארכתי צוה.

עבירה במעשה קטן

והנה ננתיים זכיתי בהספר חלקת יואז להגאון מקוננא ז"ל וראיתי שהוא ז"ל הרחיב הדיבור בסיומן א', מספרו, וינא לחלק בין הא דלמירין בסנהדרין כ"ה. דקטן הנא על הנחמה תקלה נמי איכא רק דרחמנא חס-עלי לענין עונש, בין הא דיצמות סוף פרק ד' אחין, דלמירין דזר ששימש בשנת ואייתי תרי שערות בשבת, היו איסור נת אחת וליכא איסור זרות נקטנות כלל, משום דיש חילוק בין איסור תורה שהוא נמעשה ואינו נאכילה או ציאה, דצוה היו הקטן כמו מתעסק ואין בו שום איסור, אבל נאכילה או נצטילה, דגם מתעסק בהלביס ועריות חייה, או גם בקטן יש איסור אלא שאין מענישים אותו דרחמנא חס עלי, ומרן בעל אגני טל ז"ל, במכתבו הטהור הנדפס בראש הספר הנ"ל, חולק עליו, ואומר שאי אפשר לומר על כל מעשה הקטן שהוא מתעסק, דהא קטן יש לו מעשה היכי דמחשבתו נכרת מתוך מעשיו, ואם קטן מנעיר עינים בשבת ונכרת מחשבתו להנעיר העינים, ומחשבתו היא מחשבה ולא שאין מתכוון לענינה, הלא כל שוגג אינו מתכוון לענינה, והגאון ז"ל מקינא מתרץ עמנו דכוונתו נהא דיצמות, דלענין זרות היו מתעסק. ע"ש.

ור"י פלג, דלו יהי' כמו שכתב הגאון מקינא ז"ל דכוונת הש"ס צימות משום דלענין זרות היו מתעסק, א"כ, בשאר מלכת שנת על ידי קטן, היכי שנכרת מחשבתו מתוך מעשיו, יתחייה, שיש איסור על מעשה קטן, וזה אינו, דהא הנאצתי בספרי משנ"א הנ"ל מהא דרש"י חולין קי"ד. ד"ה. הרי הוא נבל תאכל, בין שנת בענינה ובין שלא. נא בענינה כגון על ידי קטן או על ידי עכו"ם, מואחר שתיענתי לך אסור וכ"ו. הרי מפורש דעת רש"י דדבר איסור הנעשה על ידי קטן לא חשיב ענינה כלל ודומה לעכו"ם המנבל בשנת, שאין כאן איסור כלל, ולא אדע מדוע לא העיר הגאון הנ"ל מדברי רש"י אלו.

ועתה זכיתי בספר שו"ת לפנת פענח להגאון הנפלא מראגאלאוו ז"ל, וראיתי שם בסיומן קל"ג-קל"ד שהאריך הרצה צוה הענין, והוא מחלק בין איסורים דחיונו הוא מה שעל ידו נעשה זה האיסור, ובין איסורים שהחיונו הוא על שעשה האיסור, כלומר יש דבר שהתורה אסרה את הפועל ויש שהאיסור הוא הפעולה, דמה שהקפידה תורה על הפועל אי אפשר דתחול החיונו על הקטן שהגדיל למפרע, דהא בשעה שפעל הי' קטן, וכיון שהאיסור של הדבר הוא רק על הפועל, אין הקטן נכלל בכלל האיסור כלל, אצל דברים שאסרה תורה את הפעולה הנעשית, אז חל החיונו על הקטן לאחר שהגדיל למפרע, ע"ש. וסגרא זו דומה למה שכתנתי בריש דברי, ובכן אין כאן קושיא מדברי רש"י הנ"ל בחולין גבי מעשה שנת, דהא בשנת לא אסרה תורה את הפעולה, וממלא אדם מים לגינה מע"ש. והולכת ומתמלאת כל השנת, וכבר

ובכאורה משמע דהא דקיי"ל קטן אוכל נבלות אין צי"ד מלווין להפרישו, אין הפירוש שאין הצי"ד מלווין למחות זידו, אלא דאם צא הקטן לשאול אם לאכול נבלה אין אומרים לו שלא לאכול, דל"כ מה היא קושיית הגמ', דהא אפן אמרינן דחרשת שנישאת לכהן אמרינן לה שלא תאכל, משום דגזרינן דגם חרש נחרשת יאכיל, כלומר, דעל ידי שאלמור להחרשת שנישאת לכהן שמתרת בתרומה, גם החרש יאכיל את החרשת על סתם פסק זה, מנא שאלמנו גורמים לזה שהחרש יאכיל את החרשת בתרומה, על ידי ההוראה שלנו, וד"כ האיסור יהי מנדנו, וא"כ, מה קשיא מקטן אוכל נבלות דאין צי"ד מלווין להפרישו, דהיינו דוקא שאין על צי"ד חיוז להפרישו, אלא לא הותר לצי"ד לגרום גרם חיוזי שיאכל הקטן נבלות, אלא צע"כ, דגם מותר לצי"ד לגרום לקטן לאכול נבלות.

א"ל דזה אינו, דגם התם נחרש וחרשת אין כאן, על ידי הוראה זו של צי"ד, גרם חיוזי, דמה שהצי"ד מתיר להחרשת שנישאת לכהן לאכול בתרומה זה הוא היתר גמור, ואלא דלתו לטעות ולהתיר חרש נחרשת, הא זה לא התיר הצי"ד, ואין כאן גרם חיוזי, וספיר פריך מקטן אוכל נבלות דאין צי"ד מלווין להפרישו.

א"ל מהא דצימות קי"ד. דרבי פדת אמר זיל דגר טלי וטליא ולעיילי התם, ועל זה אמרינן אלמא הקסנר קטן אוכל נבלות אין צי"ד מלווין להפרישו, משמע דלאו דוקא דאין הצי"ד מלווין למחות אלא דמותר לגרום להם איסור שנת, דהא אמר דמותר להסניג שם את התנוקת כדי שימנאל את המפתחות, אלא דמשנת אין ראי' דהא גרמא שצנת שרי, כדא' שצנת ק"כ. והטעם הוא משום דכתיב לא תעשה כל מלאכה הא גרמא שרי, כלומר התורה לא אסרה את הפעולה אלא את הפועל, וגורם אינו פועל אלא גורם שתיעשה הפעולה, ולפי דגרינו ה"ל דזכל איסור שאסרה התורה רק את הפועל ולא את הפעולה לא השנו איסור לגבי קטן העושה, א"כ, גם גבי נבילה לא אסרה התורה את הפעולה אלא את הפועל, מוילא הא דאמרינן קטן אוכל נבילות אין צי"ד מלווין להפרישו אין הפירוש רק להפרישו אלא אפילו לגרום לו לאכול גם כן מותר, דדמי לגמרי לשנת שאין כאן איסור פעולה אלא פועל בלבד.

קטן המתעסק בחלבים ועריות

ובשו"ת הרי"ם אור"ח סימן ג' הקשה נהא דצימות ה"ל איך תדמה הש"ס קטן אוכל נבלות לאיסורי שנת, הא קטן אין לו מתעסק וכמתעסק דמי, לכן צדקשים שחיתו פסולה הגם שאומר צפירוש שזוחט לשם קדשים, אלא דזאוכל נבלות גם מתעסק חייב שכן נהנה, לכן חשבו אכילת נבלה של קטן, דבר איסור הגם שאינו נענש עליו, אלא שצנת דמתעסק פטור, מעשה שנת דקטן אינו כלל דבר עבירה, וא"כ מה דמיון משנת לקטן אוכל נבלות, דשאני גבי נבלה דהמעשה הוא איסור גמור רק מנד דהקטן לאו בר חיוזא שייך לקטן אוכל נבלות. ע"ש. ממרוצת לשונו הטהור, נראה דסגיירא לי, דאין שום ספק דקטן האוכל נבלות הוא איסור גמור אלא דאינו נענש על זה.

ו"א אכחה, שלא ירדתי לסוף דעתו העמוקה של הרי"ם זק"ל"ה, דלפי דגרינו הוא רוצה לחלק בין מלאכת שנת דקטן, דיש לו דין מתעסק, ובאוכל נבלות אין לו דין מתעסק מטעם דנחלבים ועריות אינו מועיל דין מתעסק, ולא זכיתי להצני, דהא תימא אם הנו דנים על אדם גדול שיש לו אצרות שלא יהי מתעסק, אז אמרינן מכיון שנהנה באכילתו הרי הוא כאילו אינו מתעסק, דהא יש לו מציאות לאכל נבילה נלי להיות מתעסק, אלא קטן שכל מעשיו לעולם הוא עושה שלא ככוונה והוי תמיד מתעסק, מה מועיל הסגנרא שכן נהנה, להסר את הפטור של מתעסק ולעשותו כאילו אינו מתעסק, הלא אלא הקטן אין שום מציאות שלא יהי מתעסק. ודו"ק.

יבס קטן שצא על יצמה קטנה יגדלו, אפילו תימא ר' מאיר, כי אמר ר"מ, גדולה לקטן וקטנה לגדול, דמד מינייהו ציאה דאיסורה היא, אלא קטן הגא על הקטנה דתרווייהו כי הדדי ניניהו לא. פירוש רש"י שם צאה"ד. אלא קטן וקטנה אפילו אינו בני יבוס כגון הוא סרים והיא אילונית אין כאן איסור, דקטן אוכל נבילות אין צי"ד מלווין להפרישו, והכי מני שניהם לאו בני עובשין. עכ"ל מנזחר מגמ' ומרש"י דקטנים חייבם בני עובשין ולפיכך לא היו ציאה דאיסורא, דאי אמרת דהוי ציאה דאיסורא מה תירץ הוא שאינו בני עובשין, הא אפן דנין על לכתחלה אם מותר לו לייבם, ואיך נתיר לו לעשות איסור לכתחלה. הרי דאפילו דבר שנאסר הפעולה כגון צעריות גם כן אין שום איסור נמעשה קטנים. ולפלא על הנוצי"ה שהחליט דאפילו לגבי הקטן מניו הוי בכלל ציאה דאיסורא, ולא ראיתי למי שהעיר מהש"ס ה"ל.

וי"ש להעיר עוד מהא דריש פרק צן סורר ומורה, דאמרינן נמשנה דקטן פטור שלא צא לכלל מנות, צמתי שם אמרינן דליפיקן מקרא דכתיב וכי יהי לאיש נן, נן הסמוך לגבורתו של איש. משמע דאלמלא קרא היינו מוחייבין גם את הקטן, ואם נמשנה דאינו חייב אלא עד שיגנוב משל אביו, ואם נאמר דקטן ליכא שום איסור צגנינה, איך תסיק אדעתך לחייב את הקטן, הא עזירת גנינה לא שייכה אלא כלל, אלא צע"כ שיש איסור גנינה בקטן הגם שאינו נענש.

ובן ממה דאמרינן שם אכל טריפה נבלה שקצים ורמשים אינו נעשה צן סו"מ, דכתיב אינו שומע נקולו ולא נקולו של מקום, ואיך אפשר להיות זאת נקטן, הא נבילה וטריפה אלו כהיתר דמי, אולם קושיא זו לימא, דהס"ד של הגמ' היי לחייב גם את הקטן, אלא גם משיבא צי שערות לא הוי פטרינן, לכן אינטרך קרא למעט אכל נבילות וטריפות וזה שהניא שתי שערות, והקטן היי חייב לפי הס"ד דגמ' גם על נבילות וטריפות, או אפשר דאינטרך קרא דאינו שומע נקולו אפילו לקטן, דאפילו נאמר דמדאורייתא אין נבילה קרוי איסור לגבי קטן, אלא מדרבנן עכ"פ אסור לו, דמחויב צחטו, והא גמ' אמרינן דגם אם אכל איסור דרבנן אפילו צתענית צינור פטור, ודבר זה הלכה מפי הקבלה, ולא נלמד מקרא כמו שכתב הרמב"ם ז"ל נהלכי ממרים ז"ב. אולם הרא"ה הראשונה מהא דאין צן סו"מ חייב עד שיגנוב אין לדחות צזה, דהא הגנינה צריכה להיות גנינה מדאורייתא.

א"ל צירורם של דברים דמסו"מ אין רא"י כלל, דהא גמ', שם הקשו היכא אשכחן דענש הכתוב, את הקטנים, דהכא ליצעי קרא למפטרי, ומתרגינן: אפן הכי קאמרינן, אטו צן סו"מ על חטאו נהרג, על שם סופו נהרג, וכיון דעל שם סופו נהרג אפילו קטן מני. ע"ש, א"כ, כל הטעם של הגמ', הוא משום דאינו דנים את הסו"מ, כאילו כבר היי גדול, כי כל עיקרו אינו נענש אלא על שם העתיה, והוא גזירת הכתוב א"כ, אין רא"י מוכאן כלל, דצן סו"מ קטן כגדול דעלמא דמי, ואלמלא קרא הוי מחייבין אותו על גנינתו, דכנינת גדול דמי.

אם מותר לגרום איסור לקטן

ובעצם הספק ה"ל לענין אם יש איסור בקטן העושה דבר איסור, לפע"ד יהי תלוי עוד ספק אחר, אם מה דאמרינן דקטן אוכל נבילות אין צי"ד מלווין להפרישו היינו דוקא שאין חיוז למחות זידו, אלא אם צא לשאול אפשר דאין חיוז על הצי"ד לומר לו שאסור לו לאכול, דהגם דאסור לספות איסור לקטן צדים, היינו שאסור לצי"ד לומר לקטן שמתיר לאכול, דזה הוי כמאכיל צדים וגמרינן תשרנים ודם דמאכיל כאוכל, אלא מותר לו לצי"ד שלא לומר להם דאסור לאכול, הגם דזה הוי גורם שיאכל הקטן את האיסור, ומהא דשנת קכ"א. קטן שצא לכנות אין אומרים לו אל תכנה, אין רא"י דהתם לא מייירי צנא לצי"ד לשאול, ומלשון הש"ס צגיטין נ"ה. דפריך חרש נחרשת וליכול, קטן אוכל נבלות היא, ופירש"י, ואפילו בתרומה דאורייתא תאכל,

מתעסק דלזו הי' מחויב להפשיט את הטלית מיד, וגם לאיכא דאמרי יש לדקוח ולומר דמה שאמר לו רבינא, היינו לפי מה שהי' סוגר לאיכא איסור שהולך בנגד צלא צינית, והגם דמה שאינו פושטו הוי שז ואל תעשה, הא לפי פירושו של הש"ת, הי' סוגר רבינא דכבוד הנריות אינו דוחה לאיסור תורה אפילו כשהוא בשז ואל תעשה, אבל משום איסור שנת, דמתעסק הוי ואין אום איסור בנתעסק, אין הכי נמי דלא אמר ליי רבינא כלל, ועי' בפסר שזשנת עמקים להפרי מגדים כלל ז', שמהריך זזה לענין כללים, ולענין אום מותר ללבוש בשנת נגד נלי צינית משום דלא אפשר להטיל צינית בשנת, ולפי זה, נודלי שמה שהי' הס"ד נגמ', שזר נר"א אריך לפשוט הנגד אינו משום איסור שנת, דהא בשנת הוי נגד אפילו צלא צינית ולא חשיב משאוי, ויש להאריך זזה וזכ"ת.

קטן שאינו יכול לעלות ברגליו, וקטן שמקיים המצוה בלא כוונה

אלא שדעת מרן זצ"ל באגלי טל מלאכת חורש, אף אינו כדעת רבו הרי"ם זצ"ל, שכל מעשי קטן חשוב כמתעסק, דמה שכתבו בתוס' חולין י"ג: דכל מעשיו של קטן כמתעסק דיינין ליי, היינו דוקא בשעה שאינו דנים על מעשה הקטן אום לגבי דידן, כגון קטן שגשה כלי ואינו דנים אום מהשנת הקטן הוי מהשנה שעל ידי כך יחול על הכלי שם כלי, אז אמרינן דאין מהשנת הקטן מועלת לגבי דידן, והוי ליי כמתעסק, אבל כשאנו דנים על מהשנת הקטן אום מועלת לגבי הקטן בעצמו, אז מהשנתו מהשנה, וראייתו מהא דריש חגיגה דקטן שאינו יכול לעלות ברגליו לחר הגיהת אין אצוי חייב לתוכו, כיון דגדול כה"ג פטור, וא"כ, תקשי למה האז חייב לתוך את זנו בכל המזוה, הא מזוה נריכות כוונה, ואפילו למ"ד אין נריכות כוונה, אבל מתעסק במזוה לכ"ע לא ינא, ואם נאמר שכל מהשנת קטן הוי כמתעסק, למה יתוכנו במזוה, הא כל מה שיעשה הקטן יחי' רק מתעסק, וגדול כה"ג לא מקיים המזוה, ואם תאמר כיון דכשיגדל יחי' זר חיוב דלז יחי' זר כוונה, לפיכך השתא נמי מהייב, א"כ קטן שאינו יכול לעלות ברגליו נמי לכשיגדל יחי' ראוי לעלות, ויחייב נמי השתא, אלא היינו טעמא דקטן חייב צחינך משום דלגבי עצמו כוונתו כוונה. ומה שהוא מתעסק הוי רק בנגוע לאחרים, וכתב שם באג"ט: „וידעתי שדעת אדמו"ר ז"ל בתשנות הרי"ם אינו כן" וכוונתו לדברי התשנות הרי"ם הנ"ל.

ובהג"ליון לאג"ט, רשמתי: דר"ח זו יש לדחות, דהא כל הענין שהאז חייב לתוך את זנו מדרבנן, הוא זה, היינו לתוך את הזן בשעה שאינו זר דעה בכדי שיגדיל את עצמו לקיים את המזוה בזמן שהי' גדול וזר דעת, ואיך נאמר שאין כאן חיוב חינוך בשגיל שאינו זר דעת, א"כ, בטלת לכל המזוה של החינוך, אבל קטן שאינו יכול לעלות ברגליו, זה רק מקרה, ואם קטן זה לא יעלה, תתקיים מזוה חינוך באחרים היכולים לעלות, ועל ידי זה לא נעקרה המזוה של חינוך מכל וכל, אבל לעולם אימא לך דמעשה הקטן אפילו לגבי עצמו נמי מתעסק הוא.

וע"ה נדעתי לומר כי פלוגמת הרי"ם והא"ט הנ"ל היא פלוגמת התוס' והטורי און לחגיגה. כי ראיתי בטורי און לחגיגה דף ו' פיסקא איזה קטן כל שאינו יכול לרכוב, שקיים את מרן זצ"ל בקושיא הנ"ל, והוא ז"ל כתב קצת לתוך באופן אחר ממה שכתבתי בהגליון הנ"ל. ודעתו, דזר שאין הקטנות גורם לפטור אלא זר אחר, כגון קטן חוגר, שאין הפטור מטעם קטנות אז לא גרע מגדול, והואיל וגדול פטור, גם הקטן פטור לעלות ואין בו מזוה חנוך, אבל כשהפטור מחמת קטנות, כגון הקרצנות נדנה שהקטן מציא וקריבין בחושמי, הגם דכולן תשלומין דראשון נינהו, וקשה כיון דלא מצי קרצ בראשון, דאין נדרים ונדנות קריבין צי"ט, איך יקריב בחושמי, כקושיית התוס', שם, לא אמרינן דכיון דגדול כה"ג פטור אינו נמי פטור, דכיון דזר חינוך הוא אלא שאתה צאת

ועוד דלפי החילוק הנ"ל של הרי"ם זצ"ל יונא דהא דאין צי"ד מוויין להפריש את הקטן במלאכת שנת או שנתו לגרום לו שיעשו מלאכה, כהא דזבר טלי וטליא, הוא משום דהקטן מתעסק במלאכת שנת, א"כ יונא מזה שגם גדול העושה מלאכה בשנת כשהוא מתעסק אין צי"ד מוויין להפרישו, דמה לי אם הוא גדול או קטן, הלא טעם הדבר משום שאין כאן עזירה הואיל שהוא מתעסק, ולזה יקשה מהא דמנחות ל"ז: דרבינא הוה קא אזיל אנתרי' דמר זר רב אשי בשנתא דריגלא, איפסיק קרינא דחוטוי, ולא אמר ליי ולא מיד, כד מטא לבית' א"ל מהתם איפסיק, ולא איכא דאמרי מהתם אמר א"ל, ע"ש, ותקשי הא מר זר רב אשי הי' מתעסק גמור, דהוא הי' סוגר דהוי מלבוש מזוה ולא משאוי, ודומה לסוגר שהוא רה"ר ומלא שיהא רה"ר, וללישנא קמא מתיק דמר זר רב אשי אמר דהי' לו לרבינא לומר לו מיד, משום דלא שייך זזה גדול כבוד הנריות הואיל ונגוע לאיסור דאורייתא, ואמאי לא אמרו דלא הי' לרבינא שום צורך להגיד לו, דאין כאן לפירושי מאיסורא, הואיל ומר זר ר"א הי' מתעסק, וכן תקשי ללישנא בתרא, דאמר לו רבינא מיד כשנפסק הקרן של הטלית, ולמה אמר לו כל עיקר, הלא מר זר רב אשי הי' מתעסק ובפרט באיסור דרבנן, דהא ללישנא בתרא מוקי דהמאורע הי' בנרמלית, ובע"כ, דגם במתעסק בעזירה, אפילו בעזירה דרבנן, יש חיוב להפרישו והא דקיי"ל קטן אוכל נבלות אין צי"ד מוויין להפרישו אינו מטעם שהקטן הוא מתעסק, אלא מפני שאין כאן איסור כלל, ואין נפמי' זין שהקטן עושה איסור מאיסורי שנת וזין שאוכל נבלות.

דבשלמא לשיטת רעק"א, דהגם דמתעסק פטור מהטלת אבל איסור תורה איכא, או לשיטת מרן זצ"ל זר אור"ת, סי' רנ"א י"ג, דמתעסק פטרתה התורה מהטלת וממילא אין עוש כרת במתעסק, כי במקום שאין הטלת בשוגג אין כרת במזיד, אבל איסור מיתה יש בו, ע"ש שזזה מיישב הא דמנחות, ניהא, אבל לדברי הרי"ם זצ"ל שאין שום איסור במתעסק שזן קשה מהא דמנחות, הנ"ל.

אלא דיש לדחות קושייתי הנ"ל מהא דמנחות, לפי מה שהקשה בשאנת ארי' סימן כ"ח דמנחות הנ"ל אהא דירושלמי הובא ברא"ש פ"ט דנדה, שאם אדם רואה כלאים בנגדי חבירו, וזה הלבוש בנגד כלאים אינו יודע שהוא לבוש כלאים אין חיוב לזה הרואה להגיד לו עד שיגיע לביתו, דמשום כבוד הנריות ישתוק ולא יפרשו משוגג, א"כ, ללישנא קמא, מה זה הקפיד מר זר רב אשי על שלא אמר לו רבינא, והלא רבינא לא הי' מחויב להגיד לו מאחר שזר זר רב אשי הי' שוגג, ומפרש הש"ת, דמר זר ר"א לא הקפיד, אלא הפירוש נגמ', שאמר בניתוחא, אי אמרת לי מהתם שדתי, כלומר, הייתי מחויב להפשיטו, ולאו דלא שפיר עניד על שלא א"ל וקמ"ל זזה תרתי, חדא דאין כבוד הנריות דוחה ל"ת של תורה, ותו קמ"ל ד"ד צינית מעכבות זו את זו כת"ק. וכן מה דאמרינן לאיכא דאמרי שם, א"ל מה דעתך למישידיהו והא אמר מר גדול כבוד הנריות וכו', הי"כ כרמלית דרבנן, ותקשה אפילו למה דס"ד דרבינא, דיש חיוב למישידי, אבל זה דוקא כשיודע, אבל בשוגג כהתם, למה לו לרבינא להגיד לו, כלומר לפי הירושלמי הנ"ל, ומפרש הש"ת דלמאי דס"ד דרבינא דאין כבוד הנריות דוחה את ל"ת דלא תסור דרבנן דקיל, כ"ש שאינו דוחה ד"ת אפילו בשז ואל תעשה, וכיון דמהי"ת מחויב להפריש את חבירו מאיסורא משום כבוד הנריות לא דחיק ליי, אבל למה דקיי"ל דאפילו ד"ת נדחה מפני כבוד הנריות בשז וא"ת, ואל סופרים אפילו בקום ועשה, אום הלבוש שוגג אין צריך להגיד לו, דמה שנמנע מלהגיד לו אינו אלא שז ואל תעשה, ע"ש. ולפי"ז גם קושייתי מל"ק לא קשה כלל, דמר זר ר"א לא הקפיד על רבינא על שלא אמר לו, דבאמת לא הי' מחויב לו לומר, משום דעד שלא אמר לו לא הייתה כאן עזירה כלל, מכיון שזר נר"א הי' מתעסק, ולא הי' ממה להפרישו, אלא שזר זר ר"א אמר לו שזשם הי' מודיעהו וממילא לא הי'

דהגדול צריך לכנוי, וזה הוא מה שמפורש בירושלמי, א"כ, אין ראוי ומלאך דמחשבת קטן לגבי דידה' הוי מחשבה, דאפשר דלא הוי מחשבה, כשיטת הר"ם הכ"ל.

חינוך הבנים למצות עשה ול"ת

והנה צעם קושיית מרן האגלי טל ז"ל הכ"ל דלס נאמר דמעשה קטן הוי מתעסק א"כ מדוע האב צריך לחנך את בנו בכל המצוות הא' דמי לקטן שאינו יכול לעלות בגליו דפטור, נראה לפע"ד דיש חילוק גדול בין הנושאים, דהא התוס' נטיר כ"ח: ד"ה. בנו א"י, הקשו דצעלמא אמרינן קטן אוכל נבלות אין צ"ד מנווין להפרישו והכא אמרינן דאף לחנכו לעשות מצות מוטל על האב, כוונתם דודאי יש יותר איסור לעבור על ל"ת נקום ועשה מאשר לנטל מצו"ע בשו"ת, וי"ל דחינוך לא שייך אלא להזהירו לעשות ולקיים מצוה אבל להזהר מלעבור אין זה חינוך, וההוא דפרק בתרא דיומא היינו קיום מצוה וענייתם, ועוד אומר ר"י דחינוך לא שייך אלא בנצח אבל באינש אחרינא לא שייך. ע"ש. והסבר דצריהס הוא דחינוך הבנים הוא חינוך דרומיא, לתירץ הראשון של התוס' על הבי"ד ועל האב, ולתירץ השני רק על האב, לחנך את הקטנים גדנר חינוכי ולא גדנר שלילי, יש חינוך לחנך את הבנים בתפלה ובכל מצות עשה אבל לא שייך לחנכו בשלילות, ועממו הוא דמה שמתווצים לתכנס בחיוביות אין זה משום שהקטנים עושין בזה מצוה, דאין עליהם חינוך ואין צעשייתם מצוה, כמאמר חינוך לדרדקי, אלא זו מצוה המוטלת על הגדולים אבל שלא יעברו על ל"ת אין זה נכנס בגדר חינוך, ואין צעשייתם עזירה לפיכך אין צ"ד מנווין להפרישם, וא"כ לא שייך להקשות מה תועלת של החינוך הלא אין צעשייתם מצוה, דלאו משום שיעשו הקטנים מצוה קאחינן עליה, אלא החינוך על האב שיתחנך את בנו לעשות דבר זה שאם ה"י גדול ה"י צעשייתו זו מצוה, ולכן כשאנו יכול לעלות בגליו, אין כאן מצות חנוך, דהא אפילו יתחנך לעשות מצוה כזו, כלומר לעלות בשיתכוון ויהי חינוך לא יהי גם אז בזה מצוה אפילו כשיתכוון אז לשם מצוה, אבל מה שהקטן עושה המצוה עכשו, הגם שאין בו דעת והוי מתעסק אין זה מנרע את מצות חינוך של האב, דהא זה הוא התכלית של מצות חנוך, שהאב יתחנך את הבן טרם שיש בו דעה כדי שיתחנך למצוה, ולכן על השלילית של הבן אין האב מנווה, מפני שאין זה בגדר החינוך, ואלא שיעלנו עתה מן האיסור לית לן בה, דנמעשה קטן אין איסור. ועי' בהרשב"א יצמות קי"ד, שהניא ג"כ, סברא זו דאין חנוך אלא בחיוביות ולא בשליליות,

אור"ח נראה שהתוס' בשנת ד' קכ"א, ד"ה, ש"מ, לא סבירא ליה כהתוס' נטיר הכ"ל דהא הקשו אחמי לא אמרינן בגמ', דקטן שגא לכנות א"ל אל תכנה משום חינוך, ותיירו דמסתמא המעשה מיירי בכל גוונא אפילו בקטן שלא הגיע לחינוך. ע"ש, ואי כדברי התוס' נטיר. דאין חינוך אלא במצות עשה, א"כ בחילול שבת לא שייך חינוך, ולא שייך לומר דיש גם בשנת משום חינוך בשביל העשה דשבתו, כמו שכתבו בתוס' סו"ר הכ"ל דיש חינוך צ"ר"כ משום וענייתם, דזה אינו, דגני יו"כ, צמה שאין התינוק אוכל הוא מתענה, והעינוי הוא דבר שחיוני, שמתעורר בו עינוי נפש, דבר הנרגש בו, והרגש זה הוא דבר חיוני, אבל כשאצות מומלכה אין כאן דבר חיוני כלל אלא כלו שלילית מוחלטת, ואין זה, לפי התוס' נטיר, בגדר חינוך, אלא ע"כ, דהתוס' בשנת מולקיס על התוס' נטיר, ולדבריהם נדחתה סברתי הכ"ל, ומיילא אפשר דקושיית הא"ט היא לפי סברת התוס' הכ"ל בשנת ולא כפי סברת התוס' נטיר הכ"ל.

חילוק שבין מתעסק במצוה למתעסק בעבירה
והנה לעיל ד"ה. „ולא אכחד" הקשיתי דמה שייך לומר מתעסק בתלנים ועריית בני קטן. ע"ש. ויש להקשות לאיך גיסא איך נאמר דקטן העושה מלאכה בשנת חשון מתע' דהנה שיטת רש"י היא דמתעסק היינו שמתכוון לחתוך תלוש זה וחתך מחונר אחר,

לפטור משום קטנותו, לית לן בה, דהא זה הוא כל הכוונה של מצות חינוך כדפי' שירגיל עצמו למצות כשיגדל וכשיגדל לא יהי בו הפטור של הקטנות, ומציא רא"י לסברא זו דכל היכי שקטנותו גרם לו שגדול כיוצא בו פטור, צר חיונו הוא, מהא דהכ"ל, דאי לא תימא הכי, כל קטן יהי פטור מחינוך, משום דלאו צר כוונה היא, וגדול כיוצא בו שעושה מצוה נצח כוונה לא יאל, וא"כ, חינוך קטנים נמצות לא משכחת כלל, אלא ודאי, דהיכי דהפטור הוא תחמת קטנות צר חיונו חשון, הואיל ולכשיגדל יהי צר חיונו ולא יהי צר הפטור הזה של קטנות. ע"ש.

והנה בתוס' חגיגה תירלו קושייתם, הכ"ל, איך קטן מציא הרבן רא"י בתוס', ולא אמרינן מללא חזי נראשון לא קרב תו, משום דשאינו חינוך שנתפשט בשני דגנרא לא הוי חזי נראשון, אבל קטן כל חיונו שיש עליו בשני יש עליו גם נראשון אלא דיומא לא חזי, ודמי לחל יום א' של חג בשנת דקרב אה"כ, כיון דמתמת יום הוא דחתי, ע"ש, ומדלא נחתו לחלק כמו שחילק הטורי אבן, משמע דלא סבירי להו לחלק בין שהגרם הוא הקטנות ובין שהגרם הוא דבר אחר, אלא אפילו היכא שהגרם הוא הקטנות נמי חשיב לא חזי, וצ"ד לשיטתם קשה איך משכחת כל מצות חינוך, ומה הועילו חכמים בתקנתם, הלא קטן אין לו מחשבה, וגדול העושה מצוה נצח מחשבה אינה מצוה, וצ"כ, לריכוס לומר דסבירא להוא להתוס' כסברת מרן צעל אגלי טל, הכ"ל, דגני דידה' יש לו להקטן מחשבה. ומעתה פלוגתת הר"ם והא"ט היא פלוגתת התוס' והטורי אבן, כי בהרבה מקומות הטורי אבן חולק אתוס'.

וי"ש לי רא"י דשיטת התוס' היא ככ"ל כסברת מרן ז"ל צעל אגלי טל, דמחשבת קטן לגבי דידה' הוי מחשבה, מהא דכתבו התוס' בשנת קכ"א. ד"ה שמע מינה וכי': דמוקי מתניתין, דכרי שגא לכנות אין אמריים לו תכנה ולא תכנה, וקטן שגא לכנות אין שומעין לו, כ"ר יהודה דאמר מלאכה שאינה זריכה לגופה חייב עליה, או כ"ר"ש, וכשצריך לאותו כיצו כגון לעשות פחמין, דנאיסורא דרצנן מוכח צפרק תרש דאין צ"ד מנווין להפרישו. עכ"ל, וקשה מה שייך לומר בקטן דעושה מלאכה וצריך לגופה, הלא פטור דצריכה לגופה הוא משום שאינה מלאכה מחשבת, והא קטן אין לו מחשבה, ואיך תצויר אללו מלאכה הצריכה לגופה, והא נאמר דמתשתו שחושב לעשות פחמין הוי מחשבה, ואין לפרש דכוונת התוס' צעם דהגדול צריך לעשות פחמין, הלא בגמ' גם משמע דמתני' מיירי גדליקה, דהא מייתי גם ממתני' אדרי אמרי דאמר גדליקה התיירו לומר כל המכנה אינו מפסיד, משמע דמתני' גם כן מיירי גדליקה, דאי לא מה מייתי רא"י ממתני' דהגדול צריך לפחמין, ורי' אמרי מיירי גדליקה שהיא מלאכה שאנ"ל אלא ע"כ דגם ממתניתין מיירי גדליקה, וא"כ, לגבי גדול הוי מלאכה שאנ"ל, דהא כצו גדליקה הוי מלאכה שאנ"ל, ומה זה שכתבו התוס' דמיירי צריך לפחמין, ואלא דהקטן מתכוון לפחמין, והא אמרת דקטן אין לו מחשבה, אלא דודאי דשיטת התוס', דלגבי עצמו יש לו מחשבה, כסברת מרן האנ"ט. והבן היטב כי לפע"ד זו רא"י נכונה.

והרשב"א גם הניא תירץ התוס' הכ"ל דחתיא אפילו כרי שמעון ובצריך לפחמין, וכתב: ולי נראה דאין צורך לכך, דהכא איתנוהי קא מתמה, וה"ק. שמעת מינה קטן אוכל נבלות צ"ד מנווין להפרישו ואפילו דרצנן ואסיקנא בקטן העושה על דעת אצו — וכיון שכן אפילו דרצנן נמי מפרישו דהוא ל"י כמו שצוהו אצו לעשות, וכן נראה לי קצת ממה שאמרנו בירושלמי כאן, כדגרסינן — אבל קטן שגא לכנות אין שומעין לו, לא כן חנו ראו אותו יואל ומלקט עשנים אין זקוק לו, חמו יש לו צורך בעשנים הכא אין לו צורך בכנוי, דלפיכך לא היינו שומעין לו אפילו בשאין עושה על דעת אצו, וזה שלא כדרך גמרתנו. עכ"ל. א"כ, לפירוש הרשב"א מתני' מיירי בלחמת מלאכה שאין זריכה לגופה, והאיסור הוא מצד

ומחשבתו אצל יש טעות נגפעל, אצל מתעסק בתקיעה אין כאן טעות בהתקיעה עמומה, דהלל לא נתכוון לנפוח בתולדות ועשה ונפח בשופר, אלא בשופר זה התכוון לנפוח ועל ידי שנפת צו עלתה תקיעה, וכן כשנתכוון לתקוע לתנוקת, אין כאן טעות בגוף התקיעה וחמאי להוי מתעסק, אלא ע"כ דשאיני גבי עזירה דילפינן מאשר חטא זה, ודרשינן זה פרט למתעסק לפיכך נריך דוקא שיתכוון לדבר אחר, אצל גבי מזהו שאינו יוצא נמתעסק משום חסרון כוונה, והגם דמנות אין לריכות כוונה אצל מתעסק הוי כמו דמתכוון שלא לנאח לכן אפילו לא התכוון לדבר אחר גם כן לא יצא. וד"כ, אין ראי' ממתעסק דמזהו למתעסק דעזירה, ואין זה דוקא דמה שהוא נגדר מתעסק לגבי מזהו יחשב ממי מתעסק לגבי עזירה.

* * *

והוא"ל שהנני עסוק נסמין זה נמלכת שנת וכתנתי לעיל דין מלכה שאינה צריכה לגופה, ראיתי להעתיק כאן מה שכתנתי בענין:

כבוי והבערה באש חשמלי

בספרי משנת אברהם חלק ג' דף כ"א: כתנתי נגד חלו שילחו בהיתרים לכנות את הנר התשמישי ביו"ט, ועיקר יסודם דכבוי הוי מלכה שאל"ג ובאחרונה קול נהי נשמע מניין נשנו מאלד חיד שילח אחד להקל גם באיסור הנערה בשנת באש תשמישי, והנה מלמד חומרי האיסור והחיונו על מלכת שנת, יש בזה משום חמירה לכל קדושת שנת, ומחשבת פיגול כוז עליה להרוס את היסוד העיקרי של הדת תוה"ק והיא השנת המקודש ועומד משנת נראשית.

ואמנם שאין אני מכיר את הרב הזה שיצא לחתור את האיסור באיסורא דאורייתא, ואין אני יודע אם כונתו הייתה חליצה וחס פרעה, או אולי רק שניאה היא ואין בו שום אשפה כי כל אדם עליו כשעיות, לכו הגני משפיע בפירוש שאין סכונתני לנגוע ח"ו בכבדו של שום חלפוד חכם ככל וככל, ולא באתי אלא לברר את חריו הזה - לפעו השבת ומירושתה.

והנה אין זה נריך לפנים זהוהו דבר פשוט שהנערת התשמיש היא מלכה דאורייתא וכבר פסקו כן כל האחרונים: הגאון בעל בית יצחק יו"ד ח"א, סימן ק"ב, וח"ג סימן ז"א, והגאון הנפלא ר"י מדווינסק נש"ת לפנת פענח והגאון רח"ע, בספרו אחי עזר חלק ג' סימן ז'. והגם גיש חילוק בין השיטות השונות היינו דוקא אם זה אף או תולדה אצל בכל אופן מלכה גיש זה חיונו חטאת וסקילה היא. כי כבר כתנתי בספרי משנ"א. ב' דף י"ט, מה היא הנערה, ימות האש, כלומר מה שמניח את האש על הדבר או ההעדר והכליון שהאש מכלה, והנחתי נגם הגאון ר' מרדכי נגט ז"ל בספרו מנן לכות דף כ"ט, שמנעיר הוא הימות של האש, וכן כתב הרב בעל התניח ז"ל בש"ע שלו, ונאצני נור אור"ת. ס' רל"ח כתב, דנאם יש העדר וכליון אז הוי אף, וישות האש נלגד הוו תולדה, ע"ש. ומה המנעיר את חוטי התשמיש הגם שאין כאן כליון והעדר אצל הוא מניח את האור על החוטים וזו היא ימות האש, ולכל הפחות הוו תולדה.

וראה בספרי משנ"א ח' דף ע"ג. שצארתני דברי הרמב"ם ז"ל בהלכי שנת יו"ב, המחמם את הנרול כדי לנרפו נמים הרי זה תולדת מנעיר, וחיוב, אין הפירוש שאם אין כוונתו לנרפו נמים לנסוף אינו חיוב משום מנעיר, אלא דנאם אינו חפץ לנרפו נמים לנסוף אז חיוב גם משום מנעיר ע"ש. והמנעיר את חוטי התשמיש אינו גרע מהמחמם את הנרול.

ושיטת התוס' ושאר ראשונים, דאפילו נתכוון להתוך תלוש זה ומתכוו אלא שמתנא שלא הי' תלוש אלא מחובר גם כן הוי מתעסק. א"כ, לכל השיטות אין מתעסק אלא א"כ, מתכוון לעשות מלכת היתר ועשה מלכת איסור, וזה הוא החילוק שבין שוגג למתעסק, דשוגג התכוון לעשות מלכה שהיא אסורה אלא שטעה וקסנר שהיא מלכה המותרת, אצל מתעסק נאמת אם הי' עושה כמו שהי' חפץ לעשות לא הי' עושה נאמת שום מלכה, ומה עשה מלכה הוא משום שלא עשה מה שחפץ, עי' תוס' כריתות אצל נאם אדם יעשה מלכה ולא חיכת ל"י אם מלכה זו אסורה או מותרת, וחפץ לעשותה בכל ענין, או אפילו יעשה המלכה מבלי לחשוב כלל בענין איסור והיתר, נודאי שאין זה נכלל מתעסק, דמתעסק בעינן שיתכוון למלכת היתר, כדילפינן מאשר חטא זה ולא מתעסק כלומר דמתעסק לא התכוון זה אלא נצזירתה, נמלכה אחרת לגמרי, היינו נמלכת היתר, וא"כ חיד נאמר שקטן העושה מלכה בשנת חשבו מתעסק, כלום התכוון הקטן למלכת היתר, וכלום הי' עסוק נמלכת היתר, הלא הקטן אינו חושב כלל באיסור והיתר, ואפילו חושב מחשבתו אינו מחשבה, ואיך נאמר שהוא ונתעסק, והתינת אם נאמר דאין נעשיית איסור על ידי קטן שום עזירה, אז שפיר נאמר דהוי מתעסק בהיתר, כיון דכל עשייתו הוי היתר, אצל לדעת הרי"ם ז"ל דמקשה דנימא קטן אוכל נבלות ביו"ד מניין להפרישו, היינו מפני גיש איסור ועזירה נקטן והגם שאינו נעש וא"כ, אין כל עשיותיו דבר של היתר ואיך נאמר דנאסור שנת הוי הקטן כמתעסק, ואין זה דומה למה שכתבו התוס' נחולין י"ג, דסתמא דקטן גרע דאין לו דעת להננין שהם קדשים וסנר שהם חולין, דהתם הפירוש משום שאין הקטן יודע נקדשים, והוא יודע גיש חולין, לכן הסתמא שלו לחולין, ואינו כמו סתמא דגדול שידע גיש קדשים ויש חולין, לכן הקטן תמיד עסוק רק נחולין, אצל נמתעסק דשנת, הרי אתה נריך לומר דהוא עסוק נמלכת היתר ולא נמלכת איסור, והוא חושב שמתלכה זו מותרת ואינו עושה את המלכה האסורה, ואיך אפשר לומר זאת נקטן, הלא אינו מתענין כלל בננוע להיתר ואיסור.

ועלה נדעתי לומר לכאורה דדבר זה, היינו קטן העושה מלכה בשנת הגם שאינו מתכוון למלכת היתר אם זה חשבו מתעסק או לא, תלוי בנפונת רש"י ור"ן נראש השנה ל"ג. והמתעסק לא יצא, הא תוקע לשיר יצא, פירש"י מתעסק הוא דלא, שאינו מתכוון לתקיעה ואפילו דלאו מזהו, אלא מננה עושי או שהי' נופח בשופר ועלתה צידו תקיעה, אצל תוקע לשיר שמתכוון לתקיעה נעלמא יצא. עכ"ל. משמע דמה שאינו מתכוון לשום דבר זה הוי מתעסק, וכמו כן ניווא דמתעסק נעזירה אפילו אינו מתכוון לשום דבר של היתר הוי מתעסק. אולם הר"ן שם פירש: עוד י"ל, דתוקע לשיר כיון שאינו מכוון לשום מזהו יצא לח"ד מנות אין לריכות כוונה, אצל נמתעסק כיון שכבר הוא מכוון למזהו דהיינו לחך את התינוקות, אותה כוונה מעכבת מזהו אחרת שלא תהול, דוויא דחמאי דאסיקנא בשמעתא קמייחא דנזאים, דנת מיניי מחריב דלאו נת מיניי לא מחריב לה. ע"ש מנאר דשיטת הר"ן דמתעסק היינו מי שמכוון לדבר אחר, היינו זה שמכוון שתקיעתו תהיי' למנות הינוך הננים, אצל התוקע לשיר, לא שייך לומר שמכוון לשיר, כי אין נופל לשון מכוון נדבר ראות, לכן לא הוי מתעסק, ומיילא דקטן העושה מלכה בשנת, דלא שייך לגבי לומר שהוא מכוון לדבר אחר שהוא היפך ממתעבה למלכת איסור, לא הוי מתעסק.

ארא דאין להשוות מתעסק דמזהו למתעסק דעזירה, דהא בין נרש"י ובין לתוס' נפרק כלל גדול, ונסנהדרין ס"ג: מתעסק דעזירה לא הוי אלא א"כ יש טעות בגוף הנפעל היינו דלרש"י מתכוון להתוך תלוש זה ומתוך מחובר אחר, הוי מתעסק, דיש טעות בגוף הנפעל ולא נעשית מחשבתו וכן לפי התוס' נשנתכוון לזה וחשוב שהוא תלוש ונמלא מחובר, הגם דנעשית

נעשה זה נעשה שהוא מקלקל, מה שאינו כן מנצער ונריך לאפרו שהתיקון יהי' לאחר שגשרף.

אל"א הדגנר תלוי צהנ"ל מה הוא חיונ של הנצרה, אם על הנצח האש על העצים, למשל כשיש נר דולק והוא מניח את האש של הנר על העצים, או ההעדר והכליון היא המלכה, כלומר מה שהעצים נעדרים וכלים על ידי האור, והנה אפשר דשיטת התוס' היא הנצח האש על העצים היא המלכה, והה שאינו נריך אל האש אלא שנריך לאפרו, שפיר הוי מלכה שאינה נריכה לגופה, וזה דומה ממש לחופר נור ואינו נריך אלא לאפרו, והמלכה היא נמה שחופר הגור, והגורך הוא נמה שחפר מן הגור, העפר, וכמו כן מנעיר, והמלכה היא הנצח האש על העצים, והגורך הוא נמה שגשרף על ידי האש, ולכן הקשו שפיר דמה בין זה המנעיר ואינו נריך אלא לאפרו, ובין החופר גומא ואינו נריך אלא לעפרה, אולם רש"י סוגר דמלכת הנצרה היא נצח האור על הכליון היינו נדבר הנפעל על ידי האור, ולא נצח האור על העצים, ובכן לשיטתו אין להקשות מחופר גומא, דגני גומא המלכה היא נעשיית הגומא, והגורך הוא הנפעל, נהחפר מן הגומא, אצל גני מנעיר המלכה היא נהשגף והגורך הוא גם כן נהשגף, ושפיר הוי נריך לגופה. ודוקא גני מנעיר עינים לקדרתו כתנ דהוי אינה נריכה לגופה, והמלכה היא נהשגף היינו נצח האור והכליון והגורך הוא נהאור שעל ידו מתנבל.

ומעתה אין כאן קושיא אמאי אמרינן בגמ' מנצער ונריך לאפרו ואמאי לא אמרינן ננריך לקדרתו, דננריך לקדרתו אי אפשר דיחייב ר' אבהו אפילו אליצא דר' שמעון דהא סוף כל סוף הוי מלכה שאינה נריכה לגופה, ואפילו אם המקלקל נהנצרה חייב אצל מלכה שאל"ג פטור, כקושיית התוס', אצל מנצער ונריך לאפרו הוי מלכה הנריכה לגופה ככ"ל.

מלאכת הוויות ישות האש בחשמל

אולם אפילו נאמר כנ"ל דלשיטת רש"י מלכת הנצרה אינה נצח האש על העצים אלא נהפעל על ידי האור היינו ההעדר והכליון, לכל זאת יסגור והונצער גחלת של מתכת יש בו משום מנעיר הגם שאין בו ההעדר וכליון, דהא דאמרינן להנצרה אינה נישות אש, אין הפירוש דנישות האש אין כאן מלכה, דאין אפשר לומר כן נעשה שאנו יודעים שנמשכן היתה מלכת הנצרה להנציר אש לגורך נישול סמיים, והלא אי אפשר להנציר אש נלתי הנצח אש על העצים, והגם דנמשכן ידענו שהעצים שהאש שלטה נגם היו מתנצרים ונאלו לידי כליון וההעדר, אצל גאם גם הנצח אש היתה חלק ממלכה, איד נפטור את זה המניח את האש על העצים נצטיל שלא נגמר הכליון, ודומה לזורע, הגם שתכלית הזריעה מורכבת ומרעיה והשרשה, ונמשכן היו זורעים נכדי שיקלוט, לכל זאת הזורע נמקום שראוי לקלוט, ויחד ולקטן חייב, הכא נמי המניח את האש על העצים הגם שלא נאל לידי העדר העצים כגון שכנה מוקדם אמאי לא יתחייב, אלא שאני הנצח האש על העצים, דנצחית זה הוי מקלקל לקול המוחלט. היינו נעשים, דמיד שהאש שולטת נגם הרי העצים מתקלקלים נצחלט ואינה מלכה כלל ואלא שיש תיקון נהשגף היינו נמה נשגף אפר, הא הוי מלכה שאל"ג, ופטור לר"ג, אלא עייב דהמלכה היא נהכליון ואז הוי מלכה הנריכה לגופה, דהא הוי נריך להאפר, ואלא שזה נעשה על ידי כליון וההעדר שהוא מקלקל, מקלקל נהנצרה כזה חייב, אצל על נד מלכה של הנצח האש על העצים אי אפשר לחייבו, הגם שהיא מלכה גם כן, מופי שגז זה אין בו אלא לקול המוחלט. והנה כל זה נמניח האש על העצים, דאז יש בו משום לקול המוחלט, אצל נמניח אש על הנרזל, שאין כאן לקול, ואין שום נדר מתקלקל על ידי האש, אז נודאי שגם נד הנצח האש הוי מלכה גמורה וחיובין עליו משום מנעיר, דהא נמשכן אי אפשר שלא היתה הנצח אש על העצים, ואל תשיבני וזה דומה לזורע נמקום שאין ראוי לנמות, כלומר,

וי"ש וזה נצח הסוגיא נצחית ק"ו. דפליגו רש"י ותוס', דרש"י סוגר שכל מנעיר הוי מקלקל ואפילו מנעיר עינים לקדרתו, מקלקל הוי אצל העצים, ומה שהוא מתקן אצל אחרים לר"ג לא חייב, דהא מלכה שאינה נריכה לגופה היא. ותוס' כתבו: דר' יוחנן סבר דר"ג נמי לא מחייב אלא א"כ, איכא קצת תיקון, כגון ננריך לאפרו, דנשים שהוא נריך לאפרו חסון נריך לגופה. והקשו סם נד"ה. נחובל. אמאי סוגר ר' יוחנן דאליצא דר"ג הוי נריך לאפרו מלכה הנריכה לגופה, מ"ג מחופר גומא ואין נריך לאפרו, דהוי משאל"ג. ותיירו דמנעיר נמי נריך להנצרה כלי לעשות אפר, כמו מנעיר כדי לנצל הקדירה, אצל חופר גומא נעשית מאליה ואינו נהנה ממנו כלום. ע"ג. ונתוס' סנהדרין פ"ד: ונמהרש"א. היוצא מדברי התוס', דמנעיר עינים כדי לנצל קדירתו או נצטיל שהוא נריך לאפר הוי מלכה הנריכה לגופה אליצא דר"ג לשיטת ר' יוחנן. ולשיטת רש"י הן המנעיר עינים כדי לנצל נגם, והן המנעיר ונריך לאפרו הוי מלכה שאינה נריכה לגופה. והקשו נתוס' סנהדרין הנ"ל על רש"י, אותה קושיא שהקשו נצחית על ר' יוחנן לפי שיטתם, דאפילו סוגר ר' אבהו כר"ג דמקלקל נהנצרה חייב, אצל איד יתחייב על מלכה שאינה נריכה לגופה, דהא אמרת דכל מנעיר הוי מלכה שאל"ג, ומה בין מנעיר לגורך ננשילו או מנעיר ונריך לאפרו ובין חופר גומא ואינו נריך אלא לאפרה. ועיי' נמשנ"א. נ' שכתנתי מזה, **ולכאורה** יש לומר לפי דברי התוס' סם, וזה לא פליג רש"י, דהא דסוגר ר"ג מקלקל נהנצרה חייב, משום דכתיב קרא נהנצרה, לא נצערו אש נכל מושנתיכם, וללאו או לחלק נפקא ל' מהיכי דנפקא ל' לשמואל נפרק כלל גדול, ע"ג נתוס', ד"ה. מה ל', והסגר נדריהם הוי, דהא דמקלקל פטור משום דאינו מלכת מחשבת, וזה גמרינן ממשכן, ותיבא שאר מלאכות דילפינן ומלכת המשכן שהן מלאכות, שפיר אמרינן דאם אינן מלכת מחשבת לא הוי מלאכות, אצל הנצרה דכתיב נקרא נהדיח ואין אנו נריכים לנמות אותה ומלכת משכן, אפילו מקלקל גם כן הוי מלכה. ומיילא לא קשה דהוי מלכה שאל"ג. נהנצרה גם מלכה שאל"ג חייב.

אל"א נדבר זה מופרך מהא דסנהדרין הנ"ל דאמרינן מאן שמעת ל' דאמר מקלקל נחצורה חייב ר"ג היא, והאמר ר"ג כל מלכה שאינה נריכה לגופה פטור, והגם שהי אפשר לומר וזה דוקא נחובל, דלא כתיב קרא מפורש דהוי מלכה, ושפיר ילפינן ממשכן דהוי מלכה ומהא דהתירה תורה מילה נצחית ילפינן דגם מקלקל גמור נחצורה חייב, אצל לענין מלכה שאל"ג הדנר נמקומו עומד כמו שהי' נמשכן דוקא נריכה לגופה, אצל מנעיר דכתיב קרא לאסור, אין אנו למדים ממשכן כלל ואפילו מלכה שאינה נריכה לגופה נמי חייב, אצל הלא התוס' סם נסנהדרין ד"ה. ר' שמעון כתבו דהא דפותר ר"ג נכריתות דף כ', ננמכוון נכנות עליונות והונערו התחתונות, היינו לא משום מקלקל דהא ר"ג מחייב מקלקל נהנצרה, אלא משום מלכה שאל"ג. הרי דשיטת התוס' דר"ג פטור נמלכה שאל"ג מנצער הגם דמחייב נמקלקל. ושנ קשיא קושיית התוס' הנ"ל על רש"י דאין נשכחת חיונ הנצרה אליצא דר"ג הא תמיד הוי מלכה שאל"ג. כלומר נאם נאמר גס רש"י סוגר דהגם דר"ג מחייב מקלקל נהנצרה, לכל זאת נעי נריכה לגופה. הגם דנדר כתנתי נמשנ"א. נאם המגן אצות נצחית לרש"י, גם מלכה שאל"ג חייב מנעיר.

לכ"ן נלפע"ד לומר, נהקדם מה שיש לדקוק סם נסוגיא נצחית, דלפי מה שפירש רש"י סם דאין לך חובל ומנעיר שאינו מקלקל ואפילו מנעיר עינים לקדרתו מקלקל הוי עינים, ומה שהוא מתקן אצל אחרים, לא חסון לר"ג, דהא מלכה שאינה נריכה לגופה היא, ע"ג. א"כ. אמאי נקט ר' יוחנן ואת"ל משה, חובל ננריך לנכלו ומנעיר ננריך לאפרו, מדוע לא אמר מנעיר לקדרתו, דהא זה יותר אינו מקלקל ומנעיר ונריך לאפרו דגני קדרתו התיקון

ונזאר שהוא מדאורייתא, וסנת הדנר הוא שנמשכן נולדי היתה הצערה לנורך בשל סמינס על ידי הקשת אנניס. ואין להקשות דל"כ, למה לא תני במשנה דהולאת אור היו מלאכה, משום דלי היו תני רק הולאת אור היו אמרינן דהמדליק עינים צנר הדולק ומתחמול או שהדליקו נכרי אין כאן חיוב הצערה, לכן קתני המצטעיר, אבל נולדי גס הולאת אור הוא חלק מחלקי המלאכה של מצטעיר, ועוד שהמוציא אור מן האנניס ואינו מצטעיר צו שום דבר אלא שהאור מתכבה מעצמו כרובע, פטור, דמשכן לא היו מווציאים את האור אלא לתכלית הצערה, אבל מי שמצטעיר צוה האש שמוציא מן האנניס הלא זו היא מלאכת מצטעיר ממש שהיתה נמשכן, ואפשר שזו היא כוונת הרב שם במשנה הנ"ל, משום דמה שנוצטעיר את העינים אין כאן איסור דהא הותר לנורך אכול נפש, והאיסור הוא רק במה שמוציא האור ואינו מצטעיר באש המנוי, ובכן הוא עושה חלק של הצערה באיסור, ולא כל מלאכת הצערה, וזה דמי למלאכה, הגס שאינו רק חלק ממלאכת מצטעיר באיסור, אבל לענין שנת גס מה שמצטעיר הוא באיסור, והמצטעיר את המותכת גם כן מצטעיר הוא כנ"ל, א"כ אין חילוק אס. מצטעיר מהאש מנוי או כשמוציא את האש, ואדרבה, מלד הסנרא זה הוא מצטעיר ממש לכל פרטיו, משום דמשכן נולדי היו מווציאים אש בכל עשה שהיו מצטעירים, כי כך הי' הדרך להצטעיר צניס קדמוניות.

ובפרט בנוולאת הצערה שמפורש בתורה לא מצטערו אש בכל מוצטעירותיכס, א"כ הזהירה התורה על הצערת אש באופן שהיתה צומן ההוא, ולו לא היתה אפשרות אחרת להוצאת האור אלא על ידי הקשת אנניס זו צו, וזו היא הצערה שעל ידי השמול.

ושמעתיו שרצ אחד חקר דכשפותח את השמול אינו אלא כמקרב האור אלנו וכשסוגרו מרחיקה. והה טעות, דעל ידי דחיקת הכפתור נעשה הקשר בין שני הכחות ולו נכרש הכח השמולי, ואין בין זה לחוכך צעני הגפרית ולא כלום.

גם הי' מסופק הרב הנ"ל שמה זה בכלל גרמא בשנת דדרשין בשנת ק"כ, גרמא שרי, וגס זה טעות שאין זה גרמא כלל אלא עשייה ממש, דצדנר שיש לעשותו צעשה ממש ולא עשאו אלא צדק גרס אמרינן גרמא אינה בכלל עשייה, אבל צדק שלי אפשר לעשותו באופן אחר או אויתו אופן הוא העשיי ממש ועי' בהל"ש בפרק הכונס לענין זורה ורוח מסייעתו הבאתיו כונה פעמים צספרי משנ"א. חלק צ.

וכבר הארכתיו הרבה צספרי משנ"א, חלק א', דף י"ג, והצאתי מתוס' צצ"ק כ"צ. ד"ה. חציו דחרש, דצנר הקרוב לולדי שיעשה אין זה בכלל גרמא אלא בכלל עשייה, ומה דצנר הקרוב לולדי יותר יש מדחיקת הכפתור של השמול, שאין שום ספק להמצטעיר שהאש יתהוס וידליק, ומה ענין של גרמא יש כאן.

גרמא בהבערה

ובספר תמדת ישראל ח"צ דף כ"ו מהגאון רמב"פ זל"ל מסתפק אם גרמא בהצערה שרי כמו בשאר מלאכות, משום דההיתר של גרמא נלמד מלא תעשה כל מלאכה, עשייה הוא דאסור אבל גרמא שרי, והה תינג בשאר כל מלאכות, אבל למ"ד הצערה ללאו יאה ואינה נכלל ל"ת כל מלאכה ליכא קרא להתייר גרמא, ע"ש. וגס צספרי מחזה אצרהס להגאון מצראד ז"ל כתוב צצנר הזה.

אולם ברורס של הדברים דצנרמא ממש להצערה, נולדי שהיא נכלל גרמא ממלאכת שנת דשרי אפילו למ"ד הצערה ללאו יאה, דהא צספרי הנ"ל פלפלי הרבה דכלל איסור שלא אסרה תורה את הפעולה אלא את הפועל גרמא שרי הגס שאין קרא מיותר על-זה, ע"ש, והלא זה צנר שלא הקפידה התורה שלא יתי' ח"ו נר דולק בשנת — כשיטת האפיקורסים יתי'ש, ועליהם כתיב ורשעים נחשך ידמו, (מניד) — ואדרבה מלוה

שהאש אינו ראוי לעשות את ההעדר על גני ונתכת, דזה טעות, דדוקא צזורע צמקוס שאין ראוי לנמות, דלו אין שום תכלית צזריעה זו ואינו צתורת זורע כלל דדמי כמותן הצרעים לתוך שינה ותינה, אבל גני אש המונא על המותכת יש תכלית ויש מלאכה ואין כאן שום לקול.

אמנם יש לצאר לענין הצערה צמתכת מהא דפסחים ע"ה. א"ל גתלים של עץ לא איצטרך קרא לכצוי, כי איצטרך קרא לגתלים של מותכת וכי א"כ לכאורה מוצאר דכלתי צמקוס שיש קרא לרבות, אין הגחלת של מותכת צכלל אש. וא"כ, בשנת מוא לן לכצוי גחלת של מותכת, ואין פסק הרמז"ס ז"ל דיש צמצעיר את המותכת משום הצערת אש.

אולם זה אינו, חדל דהא כצו כתבו צתום' שם ד"ה. הא לאו הכי, דלניצא דלמת כיון דגלי קרא צמכה, גמרינן מני לכל התורה כולה, וא"כ. כיון דלתי קרא לרבות גני מכה. גחלת של אש מווציל ילפינן גס לענין שנת, ועוד דגני שנת מרצינן תולדות לאצות אס יש צנן דמיון והשמות אל אצות, ואפילו נאמר דאין אש של מותכת אז אבל תולדה מיהו הוי, ואפשר דר"א דמתייב אתולדה צמקוס אצ, יתייב שתיס על הצערת עינים ועל הצערת מותכת צבעלס אחר.

ואין להקשות, דאס איתא דגחלת של מותכת היא תולדה דמוצטעיר אש ממש, א"כ. למה לן קרא לרצוי גני מכה, הלא כתב השטמ"ק צריש צנא קמא דצכל התורה אין צריך קרא לרבות תולדות, מלד הסנרא ידענו דתולדותיהן כיוצא צה, ולא איצטרך קרא לרבות תולדות אלא גני שנת משום דילפינן ממלאכות המושכן, ומה דהוי צמשכן הוי אצ, לפיכך ס"ד דרק אצנות ולא אתולדות תיבינן, ולכן איצטרך קרא לרבות תולדות, וא"כ, גני מכה למה לן קרא, הא גלי קרא ידענו מצינרא דתולדה הוי כמו האצ, זה אינו, דשאי גני מכה דהוי אמרינן דגחלת של מותכת דמי יותר לשחין והוי תולדה דשחין, לפיכך איצטרך קרא ללמדינו דהוי מכה, ואינו מצטרף אלא למכה.

ומלאכת הצערה שהיתה נמשכן להצטעיר עינים צכדי לצבל סמינס, היתה נעשית על ידי אנניס או צנרל שהי מוכס באנן על הצירתה או צנרל צצנרל ועל ידי כך הוציאו אש שהי מדליק את העינים, ואין צנרל לומר שהולאת האש מן האנניס אינה מלאכה, הגס שאין כליון והעדד שולט באנניס וצצנרל שמתנו הולא האש. וכל ענין הולאת אש השמולי הוא באופן כזה, שישנם שני הטיס הנקראים חוט החיוצי וחוט השלילי, וכשמצטרפים אחד לתצירו כח השמול אשר צהם מכה אחד צצצירו ומה נעשה הצינן והאש.

המהוה את האש מן העצים זמן האכנים

ובמשנה ציהה דף ל"ג, אין מווציין את האור לא מן העינים ולא מן האנניס ולא מן העפר, ומוצאר צרמז"ס ז"ל הלכות יו"ט, ציא, שלא הותר ציו"ט אלא להצטעיר מאש מצוי, אבל להמציא אש אסור, שהרי אפשר להמציא אותה מצנר. והראצ"ד ז"ל וכן מנאצרי הקצו מדוע לא אמר הרמז"ס הטעם המונא צנמו, משום מוולד, וע"ש צנ"מ וצלח"מ. אולס צרורס של דצרים כמו שהציא שם צעל מנדל עוז, דהרמז"ס אינו משהה את הטעם האמור צנמו, אלא פרושי קא מפרש כלומר, יש מצטעיר שאינו מוולד את האש, אלא מציא את האש על הדצנר, כגון שמצטעיר את העץ צצנר הדולק, דצנר זה מותר ציו"ט לנורך אכול נפש, ויש מצטעיר שזה צעשה שהוא מצטעיר הוא גס כן צורא את האש, כגון המווציא את האור-על ידי הקשת אנניס או צנרל והאש הזה מצטעיר את העינים, דצנר זה אסור ציו"ט, כי ההולדת האור אינו לנורך אכול נפש, כי הי' אפשר לעשות זאת מערב יו"ט.

אמנם הר"ע מצטנורא מפרש שם במשנה: אין מווציין את האור ממשום דמולדי דמי לתלאכה, ומשמע מדצרו דאין כאן מלאכה לדורייתא בהולאת האש, אולס צטי"א או"ח ס' תק"צ"א.

ובפסחים כ"ד למרינן, אור היולא מן העינים ומן האצנים מנצרכין עליו, צמוז"ש צורא מחורי אש, ופירש רש"י דננרא עכשיו. והוא נהתאמה להני"ל שזה נריאת האור, וכשמנעיר את המתכת הרי צאים שניהם כאחת, או שאור החשמלי מחיר, נעשה צוה נריאת האור והדלקה גם יחד.

היש בהבערת החשמל חשש בונה

ודראו לי תלמידי שיחיו נספר חזון איש, שנת, סימן ג'. שכתבו, בהמליך נר של חשמל בשנת, אם תקלת מן החוט נעשה גחלת אפשר דיש צו משום מנעיר לדעת הרמז"ם, ואם אינו נעשה גחלת, אף שנייני האור נתזין מן החוט זה אחר זה נתימדות אין זה מנעיר, אלא יש צו משום שנות שאין מוסיפין האור מן האצנים, גם יש צוה משום בונה, כיון שמעמידו על תכוונתו לזרום את זרם החשמל בתמידות, והיו כעושה כלי, ומארך שם נספר הני"ל לענין בונה.

והגם שהמחבר הני"ל שליט"ה מפורסם בכל העולם לגאון ודיוק נשגב אחד המיוחדים משרידי דור דעה, ואיינו כדאי והגון לחלוק על איש קדוש העוסק בתורה נקדושה וטהרה גהרן הקדושה, אבל תורה היא ולמוד אני נריך ולתרות רלוני הנני אומר שלפע"ו. לפי דעת הרמז"ם ז"ל בודאי חייב משום מנעיר אף בשאינו נעשה גחלת — והרמז"ם ז"ל לא הזכיר כלל תנאי זה של גחלת לענין חיונ מנעיר אלא לענין חיונ מנשגל. וגם מה שכתב שהגחלת האור היא שנות, אינו נראה, אלא כמו שביארתי לעיל. דזה הוא חלק ממלאכת מנעיר, ואם החוט של החשמל צוער הרי זו מלאכה שלימה, ומה שנגדד להתחייב משום בונה, לא זכיתי להבין וז"כ המנעיר את העינים יתחייב גם כן משום בונה שמעמיד את העינים על תכוונתם, כי תכלית העינים היא להנערה, ואין בין החוטים של החשמל לעינים של הסקה, כי אלו ואלו תכליתם להנערה, אלא שהעינים תכליתם להנערה שיש צו העדר וכליון, והחוטים להנערה שאין צו כליון. ועוד אי"כ, המכניס כליו ורהטיו לזית פנוי, יהי חייב משום בונה, דתכוונת הזית הוא שיהי דרים צו ולא שיהי פנוי, והא ודאי ליתא דהזית כבר נגמר והוא מוכן שיכנסו צו רהטים, כן החוטים הם מוכנים להכניס בהם הזרם, נפרט ששיטת התוס' נריש הבונה דהא דמתחזיר משה של טרסיים חייב משום בונה משום דלריך חזוק ואומנות להחזירו, והרש"א"ל שם מנאר דדמי לעושה כלי מתחילה דחייב משום בונה, כלומר משום שלריך אומנות להחזירו בטל שם כלי ממנו, וכשמחזירו דומה כמו שעושה כלי מחדש, ע"ש, אבל בהנערת החשמל אין נריך שום אומנות ואפילו תינוק יכול להדליקו, ומה בונה שיך צוה. ונפרט לא אין כלל למה לי טעמא דבונה שיש לדחותו, וכי לא סגי' טעמא דמנעיר ממש.

וראיתי נשו"ת מהרש"ם חלק ג' סוף סימן רמ"ז שכתב: ולא אכחד כי אני מוכך בצני אס בהנערה וכצוי של הלעקטריצטעט יש צו מלאכה דאווריתא, כיון שלא היי כמוהו במשכן, ואת"ל דחייב גם צכה"ג וכחא דאין מוסיפין אש מן האצנים וכי"ד דפ"ד דבינה, מי"מ י"ל דליכא משום הנערה וכצוי צכה"ג שהרי אינו אש ממש, ואינו שורף החוט הנרצל כאש דיון שאוכלת ואינה שותה, והוא מעין דוגמת אש שלמעלה דכתיב גבי סנה שנתפלא מרעיה, מדוע לא יבער הסנה ועי' יומא כ"א: ונכ"ד אינו אש ממש, רק אור האש"י הטמון נצטע חוטי הנרצל, אלא צוה דבינה יוצא אש ממש ודולק נצעים שמתדבק בהם וכי'.

ואני התנהלתי מדברי הגאון הני"ל, מה טענה היא זו שלא יהיה במשכן, וכי נצטיל שהיו שורפים רק עינים לצורך נשול סמונים, לא יחייב השורף את התצווה או את המזר, וכבר כתב הרמז"ם ז"ל צפיה"מ לכלל גדול, ואלו האצות כלם דמיונות, והוא כי אמרס קולר הוא מאצות מלאכות אינו דוקא בתצווה, כמו כן כל התולש צמח מחובר לארץ כשכוונתו נאצותו דבר שחולש כמו שאורה תאניס

היא שיהי נר דולק בשנת, והדלקת הנר היא בכלל כיצוד או עונג שנת, כמו שביארתי כ"פ נספרי, והאיסור אינו אלא על הפועל, כלומר שלא להנעיר אש בשנת, ומיילא גרמא — דוקא גרמא ממש ולא קרונו לודאי — אינה בכלל עשייה.

ואני תמה על הרבנים הגדולים הני"ל ונפרט על הגאון רמז"פ ז"ל שכל יקר רחמה עינו, ונדנרים הטונעים להעניינים שטסק בהם אין דבר נעלם ממנו, איך לא ראו שדבר זה מפורש נפסיקתא זוטרתא פרות ויקהל ח"ל: הנערה נידים דוקא וכן הוא אומר ונער עליה הכהן עינים עכ"ל הרי מפורש דנרמא בהנערה אינה בכלל לא תנערו. ופסטא דהפסיקתא הוא שלא נאמר מכיון שאין כתיב ניב עשייה נאיסור הנערה גם גרמא אסורה, לכך דרשו דכאס גני נתינת עינים על התוצנה על ידי הכהן הוא נידים ולא על ידי גרמא, כך איסור הנערה אינו על ידי גרמא. והגם דלפי סנתרי הני"ל דככל איסור שאין הפעולה אסורה אלא הפועל מוילא גרמא שרי תקשי למה לן להאי דרשא דפסיקתא זוטרתא להתיר גרמא, אלא דכבר כתנתי במשג"ל הג"ל לתרן קושיא כיולא צוה למה לן לדרשא דע"י היא דאסור הא גרמא שרי, הא כל מלאכת שנת לא נאסרה הפעולה אלא הפועל ע"ש.

ואפשר דכוונת הפסיקתא זוטרתא היא כעין דלמרינן צירושלמי שנת נא, ולא בשמן שריפה, אמר ר"ח שזת אומרת שאסור להזית את האור נמדורת קדשים והיא דולקה והולכת בשנת, ומקשיב שם, והא תנין ומלאחיון את האור נמדורת זית המוקד, ומשני, בשנת כתיב לא תעשה כל מלאכה נעשית היא מחילוי נרם הכא התורה אמרה אין שורפין את הקדשים ציו"ט, ע"ש. ונספרי משג"ל ח"א הארכתי בונה, ועי' בתשובת הרש"א סימן ע"א. והיולא מזה הדיורשלמי מחלק כני"ל צין דבר שהתורה הקפידה על הפועל שלא יעשה הפעולה כגון מלאכת שנת, צוה מותר להזית את האור נע"ש והגם שהולך ודולק כל השנת, ונדבר שהתורה הקפידה על הפעולה שלא תיעשה, אסור לעשות הדבר אפילו צומן היתר אס הדבר נמשך ונעשה צומן איסור, כגון שריפת קדשים ציו"ט, שאסור להזית האש קודם יו"ט כדי שיתצטרו ציו"ט. וזה הוא הדרשא של הפסיקתא הני"ל. הנערה אסורה דוקא נידים, כלומר, אס אדם מנעיר בשנת אסור, אבל אס מניית האור נע"ש והולך ודולק בשנת, מותר, וכח"א ונער עליה הכהן עינים, כלומר, כאס שגני ע"י המערכה יש חיונ על הכהן לעשות פעילת עבודתו צכל יום, עי' יומא כ"ו: ואם ירצה עינים צוים שלפניו כדי שיהיו די הרצה ליום המתרת לא קיים התצוה, מפני שאין כאן הקפדה על הפעולה אלא על הפועל — הכהן — כך נאיסור הנערה בשנת אין הקפידה על הפעולה אלא על הפועל. וכנראה שם מהאריכות דברים שנפסיקתא זוטרתא, כל כוונת הדרש אינה אלא להזיף מלבן של הקראים המעוותים את המקראש של לא תנערו אש צכל מושצנותיכם, ואוסריס להיות נר דולק אפילו מערב בשנת, ויש אחי צוה דברים רבים ושונים, אלא שאכ"מ.

וכנראה כל אלו הרבנים נדור הענר שחתרו למצוא קילות נאור החשמל, לא ראו אלא חשמל המחיר וחשבו שאין זה אש ואין צו כח להנעיר, והס לא ידעו שהאש צעמנו חס ושורף כמו כל אש, ומה שאינו נוקע את הזכויות נעשה שמחיר הוא נצטיל שהזכויות רקה ואין צו רות, ואלמני היו הרבנים הללו רואים איך מנשלים ומתהקיס כל הנרצל וכל אצן צאש החשמלי לא היו מפקפקים אפילו כרגע שאין זה אש ממש.

והמבעיר על ידי חשמל, גם כן צורא את האש ומנעיר את המתכת צנת אחת, כי על ידי שמנרפים את החוטים החשמליים את החוט החיוני עם החוט השליני הוא צורא את האש ממש כמו זה שמקיש את האצנים או את המתכת, ואין צין זה למה ולא כלום.

ר"י. קמזן שחילל שבת אינו נהרג וקטן שהורה (ע"ב) לפני רבו חייב מיתה כשמואל לעלי, אלא כשאמרה חנה (ש"א א כז) אל הנער הוזה התפללת, הרי משמים מענישין קטן הואיל ודעתו כגדול (א) [N] כער ואזן ועוד כתיב (משלי כ יא) גם במעללו יתנכר נער אמר עלי בקטנותו. כל שכן כיוסף דעת יוסף לחטוא ושמואל לא עשה במזיד ועלי כפר שבמזיד עשה (ב) ורי יוחנן העניש ר' כהנא, סבור שהיה משחק עליו (שם יג כג) ויש נכפה בלא משפט.

ר"ח. אדם שחשב לטובה ואחר כך הענישו תלמיד חכם שכרו כפול, כגון ר' יעקב בן קורשאי שאמר מן עוקצים כרי שיעיין רבן שמעון בן גמליאל (א) אעפ"כ הענישו ר' מאיר, ר' יוחנן העניש רב כהנא וביקש רחמים ועמד מקברו זחי, ועל (ב) ר' שמעון בן לקיש שהעניש לא ביקש רחמים לפי שרב כהנא על חנם נענש שהיה סבור ששחק עליו ולא שחק.

ר"מ. הגה אמרו לפי שקילל אלישע מ"ב ילדים נגר מ"ב אותיות של שם ואלישע נענש שחלה ואליהו העניש חמשים איש ולא אמרו שנענש לפי (א) שקיללם בשם. ר"א לפי שאליהו אמר להם אמרו למלך שימות ולא רצו לעשות שליהווא ואליהו ואלישע ידעו שלא היו הגונים, (ב) וגם ידעו שלא יצא צדיק מהם, וכן הושע אמר (הושע ט יד) תן להם ה' מה תתן תן להם, ג' נתיבות נגר ג' רגלים, ולמה היה מקללן כי ידע שלא יצא מהן צדיק שנאי (שם שם טז) הכה אפרים שרשם יבש פרי כל יעשון, שכל התולדות העתידים לבאת מהן אין בהן צדיק וכן (יחזקאל ז יא) לא מהם ולא מהמונם.

ר"כ. למה שיבא אליהו את עצמו שנאי (מ"ב א יוד) ואם איש אלהים אני תרד איש מן השמים, אלא לפי שהיו אומרים איש אלהים מאחר שיודעים שכך הוא היה להם ליקח עצה ממנו כמו שר המשים השלישי ולא לכבודו עשה [N] אלא אמר

משנת אברהם

ורצן סברין מומר תולדת אש כלא. הרי מפורש שהגם שהעשות אינה נשרפת ואין זה שום כליון אלא נעשה כנחלת לכל זאת דין אש יש כלה. והוא"ל שיש לי זהה אריכות דברים לא אוכל להדפיסו נכאן. ואי"ה בספרי משנ"א חלק ג' אדפיסו כי שם מקומו.

סימן רי"ז

[A] כער ולונו. וכו'. לעיל נסי' ט"ז הביא רבינו מסדר עולם שלא היו אלא בני ח' שנה כשנשאו את תמר, והרמז"ן על התורה כתוב שלא היו בני י"ג שנה כשמתו. והמספר נשנים ידק כי הלא שהיו עם תמר כמה שנים. אצל נשמע מיהא שמתו בקטנותם ולא הגיעו לכלל שנים.

והאירתי נסי' פרשת דרכים מציא נשם חכם אחד טעם איך עשתה תמר את המעשה עם יהודה, דנשלמה הוא חסנה לזונה אצל היא איך עשתה זאת המעשה. ותירץ שצנציל שער ולונו עשו הרע צעני הד' ונתחייבו מיתה צדי שמים לפיכך לא נתקדשה להם ולא תפסו זה קדושין ופנוי' היתה ומותרת ליהודה. ע"ש. ולפי דברי רבנו שהציא מסדר עולם הכ"ל שקטנים היו גדולי אין כלה שום קושי' על תמר כי משנה מפורשת היא בקידושין כ' וכן הלכה ברמז"ם ה"ל אישות שקטן שקדש אין קידושין קידושין. וכן היתה תמר פנוי' על פי דין. ולא היתה שום שומרת יבם כי במקום שאין קדושין אין זיקה.

ובכ"ן יונח מה שמפרש רבינו הוציאה ותשרף לא שריפה ממש רק לסיוע שהיא זונה כדרך שמשיינים לזונות. עיי' צנצל הטורים, כי אין לפרש תשרף ממש כי לא היתה אפילו שומרת יבום רק פנוי' ולא נתחייבה מיתה. ועי' ברמז"ן עה"ת. וכן ניחא נמי מה שאמרו צע"ז פנוי הנצל על הפנוי' צ"ד של שם גזרו מנשם המעשה דתמר, וקשה הלא תמר שומרת יבום היתה ולא פנוי' ומהיכי תיתי ליגזור על הפנוי' אצל כפי דברי רבינו פנוי' ממש היתה ככ"ל.

ובדברי הפרשת דרכי יש לעיין כי מה שייך לומר שלא תפסו הקיד' משום שעשו הרע ונתחייבו מיתה, הלא בשעה שקדשו אותה עדיין לא עשו הרע, אלא לאחר הנשואין. ולפי דברי רש"י ציננות מ"ט: ד"ה. דהא תפסו זה. דהיכי ללא חלו קידושין פקעו קידושין אחי שפיר, ויש לפלפל הרבה זה.

או נוצר עכבים אי חונט זיתים כל אחד ונאלו המלכות לא נאמר נהם שהן תולדות קוטר אצל הוא קוטר ממש כאשר לא נאמר נמי ששקט כבש או שור שהוא תולדות השוקט, ע"ש.

ואני שאל, לפי דברי הגאון הכ"ל, הנוטה אפילו צנין גדול של אצנים אחמי חיי, הלא נמשכן לא היו צונים אלא צנין של קרשים, אלא דאן ממשכן ילפינן דצנין היו מלאכה אצל מחיזה חומר הצנין נעשה זה אין חילוק כלל, לכן יש צנין אפילו נאדם דמיינו נקרא דיש צנין נאדם דכתיב ויצן את הלל, הגם שנמשכן לא היו צנין כזה כלל, וכן הנערה, אנו למדים ממשכן שהנערה מלאכה היא, אצל נאחיה אופן ומחירה חומר אין חילוק ואין צריך להיות נמשכן דוקא אותו חומר. וזה פשוט ונרור.

וכן מה שהחליט הגאון הכ"ל שהתשל הוא כעין אש שלמעלה שאינו שורף, הלא עיינו רוחות שהאש התשמלי שורף יותר מחר מחאש פשוט, ומה שאין אש פשוט יכול להצעיר ולהתיד, אש התשמלי מתיד, ואפילו הנרזל הכי קשה, ושורף כל דבר, ואם יוסיפו מעט חשון יותר גס החוטים והמתכת ישרפו, ועי' פסקים ע"ה. אלא קפיד רחמנא ואפילו גרפו נמי עלי אש הוא, פירוש רש"י: אלא קפיד רחמנא, וחוס התנור תולדת אש הוא ואם תתן צו נגד כשרף ונעשה פהם ואש. עכ"ל. ומנאר דהגם דחוס התנור לעולם לא יעשה לאש, אלא מכיון שעלול לעשות את הנגד שנותנים צו לאש ופחס, גם החוס הוא אש. והתשמל שורף את הכול ועושה לאש ופחס. והנני הושג הרבה שהגאון הכ"ל לא ראה כלל אש התשמל שורף כל דבר, והוא השיב להשאל כפי השאלה שאילו מומנו. ובכלל לא אוכל להצין איך הגאון הכ"ל שהי' פוסק מונסק לא העיר מהא' דהנ"ל דהתנעיר את המתכת. אלא גדולי שהגאון הכ"ל לא כתב להלכה אלא כעין שקליא וטריא ולא יותר.

ובדבר כנוי נאש השמלי, כבר כתבתי דין כנוי נחלת של מתכת בספרי ומשנת אברהם חלק ג' נענין, "הצרוילער" ע"ש. ונמק"א הארכתי בדברי הירושלמי יומא פ"ג סוף הלכה ה', עשית של ברזל היו מרחיתין אותו מעי"כ. ופריך ולא נמלא כמכנה ציו"כ, אלא מסניר סנר ר' יודה שאין אצות מלאכות ציו"כ. והמפרשים שם פירשו נלשון נתימיה, אולם צירושלמי שזעות ג"ד, הדל אמרה שאין אצות מלאכות ציו"כ. משמע דאין זה לשון שאלה. והארכתי בפירושו. וסיוס הירושלמי שם ציומא:

ר"י. (א) מוכא לעי' סימן ט"ו. (ב) בבא קמא קי"ו א'. ר"ח. (א) לפנינו בהריוות י"ג ב' ליתא שהענישו אב"ב כח"ג סוף הלכות הוראות איתא: פגע ביה רבי מאיר בי ר' יעקב בר קרשאי אמר ער או ישנו לוח בעולם נח נפשות. ויש לחזיר שם בבח"ג כי לפנינו בהריוות פתא. (ב) בבא מציעא פ"ד א'. ר"ם. (א) צ"ל שלא קיללם בו'. (ב) סוטה ט"ו ב'.

בעל ברחך יש לך לרדת וראה שכבר הפורענות יצאה וטוב לו לומר אם איש אלהים אני תרד אש וגו' שלא יבזו הנביאים, מכלל שהיו אומרים בשת לך איש האלהים שאתה יושב בהר ואתה ירא לרדת אלינו, ואמר אתם אומרים לא היה לי להתפחד, אם איש אלהים תדעון שאיני מתפחד תרד אש ידע שלא יצא צדיק מהם, והאמוראים שהענישו כך על תנאי אם אין רע בעיני השם אבל אין מענישין בזמן הזה.

רכא. כיצד יפשפש האדם במעשיו, לעולם אין נפרעין מן האדם (א) אלא מידה כנגד מידה שנאמר (ישעיה כו ה) כפאסא בשלחה תריבנה כרו שיהא חושב באותה מידה של פורענות כנגדו העון כנגד הפורענות כגון שכמעט נפל ממקום גבוה יחשוב שמא גרם בכיתו שיבאו לידי נפילה כגון (ב) אותו שהשליך אבני כותלי ביתו ברשות הרבים ולבסוף לפי שלא שמע לאותו הסוד נכשל בהם, או היה יכול למחות ביד אחרים שלא יאיימו על אחרים ושלא יתנו ממשולות בכית גם לא ברשות הרבים, [א] ושלא שם ספרים במקום קצר שמא יסלו או נסלו, (ג) כל המכבד [ב] את התורה גופו מכוון לעולם הזה וכן לעולם הבא.

רכב. אם תראה שמתלוצצים על ארץ חשובת ומשפש באותה מידה שמא תלוצץ על שום ארץ או היו מתלוצצים ולא מיחה, כ"ף כ"ף ששוקלים במאזנים זכויות ושכרם ועבירות ופורענות השוה לעבירה, וזה שנא' (דניאל ה כו) תקל תקלתא במאזניא והשתכחת הסיר כאותו עניין שאדם מתלוצץ יתלוצצו עליו.

רכג. מעשה באחד שנתלוצץ באחד שהיה רואה הבית והעליה כאחד ונולדו בניו כך (א).

רכד. ואם תראה בית של צדיק או בית הכנסת חרב או רשעים או גוים דרים בו דע שאף ישראל היו מתנהגין בו דרך בזיון [א] וכן בית המדרש שנוהגין בו קלות ראש סופו נופל בידי ערלים דיו לעבד שיהיה נכבד כי לא נהגו גוים קלות ראש ובזיון בבית ה' עד שנהגו ישראל תחילה קלות שנאמר (ירמיה ז יא) המערת פרוצים היה הבית הזה, ואחר כך (תהלים פ יג) וארוה כל עוקרי דרך, לעולם לא יעשו הערלים רעה אלא אם כן עשו ישראל רעה ביניהם תחילה זה לזה (דף ל') [ב] ולא יתכזו תלמידי חכמים א"כ יבזו זה את זה תחילה או שמכזין את התורה ואין מוחה בידם.

רכה. ואם תראה דור שמנהיגם רעים דע לך לפי שהיה להם מנהיג טוב והיו מבזים אותו ובתיב (ישעיה ח ז) יען כי מאם העם הזה את מי השלוח החלכים לאט, ולפי שהצדיקים היו נוהגים בענוה כשהיה להם למחות ביד רעים היו אומרים מה אני ראוי להוכיח לו כשהיה לאל ידם או לאבותיהם לכך הרביע עליהם מנהיג עד שאפילו היו חפצים למחות ביד רעים יראים מפניהם וגם אם יוכיחום לא היו דבריהם נשמעים אפילו לטובה ויהיו כפופים לפני רעים.

משנת אברהם

[ב] כל המכבד וכו'. צפיה"מ לצנות: „כל המכבד את התורה, כבוד התורה הוא צבורות הזרקות צעשייתה, ויכבד החכמים המעמידים אותה, והספרים אשר תזרו צה" וכן הלול התורה הפך הג'.

סימן רכ"ד

[א] וכן צית המדרש וכו'. צתרגוס יונתן ליחזקאל ז"כ. וחללו את צפוני וצארצ"ה פריזים וחללו: על דאחילו ית ארעא צית שכינתו, ויעלון צה רשיעין ויחלוה, מנואר שלא נצו צה פריזי נכרים עד שנתחלל ונקודם על ידי ישראל. ונקודו הסד ציין צסם הגלון רמ"א. להא צדימות לו. צניהכ"צ של טבריה שנקרע ספר תורה צתמתן ונעשה לע"ז. ולדעתי צין ומס רא"י כל כך, והתם עיקר הקפידא היא על הכעס כי כל הכועס כחילו עונד ע"ז, וגם שעל ידי זה נקרע הס"ת, ע"י צמהרש"א שם, חולם צת"י הג"ל מנואר על דאחילו, וקלות ראש צמי צכלל חילול הוא.

[ב] וְלֹא יִצְנֶה ת"ת וכו'. חכמי התלמוד הקדשו מאמרים הרבה לשרש את העול הזה מתוכנו; והזרו צכצוד חצריכס, צרכותיכ"ת. יומא חד שמעי צזילותא לצורצ"ה מדרצק, צמ"צ פ"ד. אמרו י"צ חלף תלמידים היו לו לצ"ע על שלא נהגו כבוד זה צזה, יצמות ס"צ. ולדעתי גם וואמרים: לא חרצה ירושלים חלל צשגיל שלא היו להם צושת פנים זה מזה, צנתדקי"ט, מתכוון לזה, כלומר, כל אחד מחזיק את עצמו גדול מחבירו וחיו מתצייס ממנו, ונעו"ה עדיין השטן מרקד צינגו, ע' מהרש"א צנת שס.

סימן ר"ב

[א] אלא אמר געל כרחך. וכו' הרלב"ג צפיר' למלכי כיוון לפיר' צנינו, ופירש, שחליוה הרגיש מענינס שאס לא יסכים ללכת מעלמו יקחהו נע"כ, ולא אמר להם כי מואר שהס קוראים אותו איש אלהים, הנה מזה הלד חינו תחת המלך ולא יועילו צחקה עמו, ולזה אמר ואס איש אלהים חני תלא חש וון השמים וכו', ע"ש. ותרנמו של ואס איש חלוה, חס נציא דה"ד חנה, ולפי זה צין שום חלנה על חלי, דהא מותר לו לומר שהוא נציאו של הד, חולם צספרי וחלת הצרכה משמע דזה הוא תאר יותר מנציא, לחיתא התם שרק עשרה נציאים נקראו איש חלוה. ע"ש.

סימן רכ"א

[א] ושלא שם ספר, וכו' המג"ח, צסימן מ"ד, וחליוה רצה צסוף סימן מ', כתנו דס"ת שכל, חייבין להתענות חפילו כשהספר תורה צנרתיק, וכאן מקור לצבריהס, דאס המידה היא שאס גרס לספ"ת שיפול, שיפול צעצמו ממקום גבוה, ונפילת ס"ת דומה לגורם לנפילת חדם ממקום גבוה, והלא צין כפמי חס יגרום לחדם שיפול ממקום גבוה צין שהוא לצוש צמלוצשו או לא. לכן צריך להתענות צתשונה על חטאו כדי שלא יענש. וגם משמע ומלא, שרק חלו האשמים צנפילה צריכים להתענות, חכל חחרים שלא גרמו את נפילת ס"ת למה יתענו חלה צין מניע להם שום עונש. ונציורי צרכה לצו"ד ס' רפ"ב כתב חסנרל דנפשי שחיליא צין הרואה שכל ס"ת חייב להתענות, חחנס ככון הדבר שכל רצ צעירו יגזור ויתקן לפי מקומו ושעתו. עכ"ל.

רכא. (א) שם ח' ב'. (ב) ב"ע נ' ב'. (ג) אבות פ"ד ס"ו ולפנינו: מכוון על הבריות. רכב. (א) כעין מה שאסרו נדרים נ' ב': אסרה ליה שפואל רבד הכי דנו אסר לה ידעת ליה אסרה ליה אין נוצא ורכא כרסיה בו אסר לה צבווייה סאתית תחיו תחיא איתחא בשמטא כו' ובכבויות מ"ג ב': רואה את החרד ואת העליה כאחד ושם פ"ד א': סתוי רב הונא חד סדירו וחד סדירוהו ואיפטר רב יהודה יעו"ש.

רבו. ואם ראית רשע מאריך או שעה משחקת לו דע לך שיש בידו דבר של זכות ומשלמין לו בעולם הזה או ביד אביו ואמו היה זכות [א] ואם אין זכות בידו דע שלרעתו הוא כרי להגביהו תחילה ואחר כך להשפילו ויותר יצטער מפני הבשת. רבו. יש רשע שיש לו פרקליט אחד טוב בגון מקבל אורחים או עוסק במתים ומתים ויקשו עליו רחמים אע"פ שיש בידו עבירות וכן המליץ טוב בעבור צבור למלך או לשלטון או אדוק בצדקות ובגמילות חסדים מרחיקים ממנו פורענות ומאריך ברעתו. רבת. אם ראית תלמיד חכם שהאריך ימים דע לך שהוסיף דקדוקים על חבוריו [א] דברים שאין כתובים בתורה שהרי בענין שבמס' מגילה (כ"ח א') כמה הארכתה ימים ואין שם דבר אחד מן התורה אלא דקדוקים של פכרא שאינן של תורה.

משנת אברהם

סימן רכ"ז

[א] ואם חין זכות נידו וכו'. חין לזה סתירה מהא דלמורו נצרכות ז'. רשע ורע לו רשע גמור, דהא גם מה שטוב לו הוא רעה בעדו, שעל ידי כך יותר יצטער אח"כ בהשפלתו. והעיקר הוא הסוף, ועי' רש"י קידושין ל"ט ד"ה. מתני' דקתני.

סימן רכ"ח

שכר מצוה בהאי ע"מא במצות דרבנן

[א] דברים שאינם כתובים בתורה. וכו'. משמע מדברי רבינו דמנה דלמרינן שכר מצוה זהאי עלמא ליכא, היינו דוקא על מצות שהן מן התורה, אבל על מצות דרבנן שאינן כתובות בתורה מוקבלים שכר בעולם הזה, כי על מצות התורה נלמד היום לעשותם, ולומר לקבל שכרם, אבל לא כתיב מוקרא זה בתורה על מצות דרבנן.

ובזה הי' אפשר לפרש מה דלמרינן בשנת כ"ג: הרגיל נבר היינן לי בניס תלמידי חכמים, הזהיר צמזמה זוכהלדיה נאה, הזהיר צניעות זוכה לעלית נאה, הזהיר נקיודש היום זוכה וממלא גרבי יין, וכן איתא שם דלמורו על אלו שהיו רגילים בשרגי שצטומים שיהי' להם צנים גברי דרבני, וקשה הלל שכר מצוה צההוא עלמא ליכא, ומי קדמני ואשלים כתיב. אלא דכל אלו המצוות דשם הן דרבנן, דבר שנת נודלי דהוי רק מדרבנן, הגם דבר שנת הוא צכלל כבוד או עונב שנת, אבל הו' של כבוד או עונב הוא כללי, והחמים אמרו לכבוד או לענב את השנת נבר, דלי אמרת דבר שנת דוקא הוא דלורייתא, מה קאמר התם בשנת: פשיטא לי נר ניתו ובר תוכה, נר ניתו עדיף משום שלום בית, הי' לו לומר משום דבר שנת דלורייתא ונר תוכה דרבנן. אלא ודאי דגם נר שנת דרבנן, וקידוש היום על היין דרבנן כמו שכתבו התוס' בשבועות, דף כ': ד"ה נשים וכן פירש הרשב"א, ולאחריו המהרש"א צמגילה כ"ז. ולא בטלתי קידוש היום, ע"ש.

והזהיר צניעות גם כן הכוונה צניות דרבנן, כי מדלורייתא אינו מחויב לקנות טלית בת ד' כנפות שיתחייב צניעות, וכמו כן מצוה שנלמד בגמ' הזהיר צמזמה, היינו ג"כ זהירות יתירה צלופן שאינו אלא מדרבנן וכן בשבועות י"ח: א"ר יוחנן כל המגדיל על היין צמזמא שנתות היינן לו צנים ראוין להוראה, משום שהגדלה על היין הוא מדרבנן, לפיכך חין זה צכלל שכר מצוה זהאי עלמא ליכא.

ובזה הי' אפשר לפרש הא דהקשו על רש"י שנת קי"ט. אמר רבא תיתי לי דכי אתי לורנא מדרבנן לקמחי לדינא לא מצינא רישא אזי סדיא כמה דלא מהפיכנא צוכותי. ופירש"י שם: תיתי לי, ישולם שכרי, ולאחי לא פירש רש"י כן על כל הנהו תיתי לי דקחשיב שם מוקדם.

ובשם הגאון ר' שולח מלמסטרדם ראיתי, דנלמח חין לדרוש שכר מצוה בעולם הזה דלאם כן מה זכות יניח לצניו אחריו, כמו שכתבנו בנדרש "רפמ"ד. אם עשית מצוה אל תבקש מתן שכרה מייד, אלא נקשת להנחיל לצניך כלום, א"כ, חין

לפרש שכל הנהו אמוראים נקשו תיתי לי ישולם להם שכר מצות, דהא חין מן הכסון שהם יבקשו את השכר מצות ולא יניחו את הזכות לצנייהם אחרים, אולם השכר של אהבת ת"ת, מצוה בשנת כ"ג. דחיס רבנן הו"ל צנין רבנן, נמלאת אמור שזה השכר הוא רק לצניס, ולכן שפיר פירש"י על תיתי לי זה, ישולם שכרי, ודפס"ח.

אבל לפי שיטתינו הי"ל יש לומר דכל הנהו תיתי לי דקחשיב שם מוקדם הם על מצות דלורייתא, כגון תיתי לי דקיימית ג' סעודות בשנת, דלקמן ילפינן זה מוקרא ד"ג היום הנלמד צנון והגם דהתוס' נצכורות צ', כתבו מדלמור תיתי לי משמע שכולם לא היו טהרין צה"ג סעודות, אבל חין צמשמעות דנרייהם שהוא דרבנן, ומלשון הר"ן נפרק כל כתבי שכתב דנשים חייבות צני סעודות, וכן נמי לצנוע על שתי ככרות, שכל מעשה שנת איש ואשה שוין, כדילפינן מזכור ושמור, את שיטתו בשמירה ישנו צוכיה וצכלל זה הי' כל חיוני שנת, ע"ש, משמע דהוי דלורייתא, ועי' צממוקי יוסף סוף פ"ד מיתות על המשנה הנודר צמור, דכתב דתיתי לי דקיים ג' סעודות הוי רק מצות חסידות, ונפטר שנת יעקב סימן קמ"ד, כתב דג' סעודות אינו רק מידת חסידות.

וכן עיון תפלה, שפירשו צתוס' שם, צכוונת הלל, דהא עיקר תפלה ילפינן מוקרא דלענדו צכל לצנבס, וא"כ כוונת הלל צתפלה היא דלורייתא, וכן יש לומר הא דלא סגינא ד' אמות צגילוי ראש, משום קבלת עול מלכות שמים דהוי דלורייתא.

והגם דהמרש"ל צתשונה סי' ע"ג. כתב דמכאן משמע דמידת חסידות גרידא היא אלא לילך צגלוי ראש, אבל הרצה פוסקים חולקים עליו, וסגרים מדדינא אסור, ועי' צהר"ן סוף פ"ק דע"ז, ועי' שנת קמ"ז כסי' ריש' כדי שיהי' עליו מורא שמים. וכן דקיימית מצות תפילין, דלורייתא, וצמנחות ע"ד, למרינן כל המניח תפילין מאריך ימים, והיינו תפילין דלורייתא, וכן דקיימית מצות צניעות, היינו צניות דלורייתא כשהי' לובש טלית בת ד' כנפות, והרא"י אלא אמר זהיר הייתי צמנחות צניות כמו דלמור שם אציך צהא זהיר טפי, וכן דכי צזינא לורנא מדרבנן דשלים מסכתא ענינא יומא טנא לרבנן, דהיינו אהבת ת"ת, שהיא דלורייתא, כדדרשינן ואהבת את הדי לרבות ת"ת, עי' צשטמ"ק הגמ"ה נצכורות דף ו'. אבל התיתי לי בתרא, דלמור דלא מהפיכנא צוכותי' זה ודאי אינו מדלורייתא, דהגם איש חיונ לאהוב ת"ת, אבל חין כאן חיונ דלורייתא להפוך צוכותי' יותר מצוכות שכנגדו שאינו ת"ת, ונדלי שחיונ זה אינו רק מדרבנן, על זה שפיר מפרש רש"י תיתי לי ישולם שכרי, וצשנת יעקב סימן קמ"ד כתב, דהא דלא מצינא ריש' וכו' נודלי הוי מידת חסידות, ע"ש.

אלא דא"כ, קשה מדוע לא השיבו צמגילה, על השאלה צמה הארכת ימים, כפשוטו וצקינור, על שקיימתי מצות דרבנן, וצכלל מה שאלה היא זו, וכי לא ידעו שרבנן קיימו כל מצות דרבנן לכל פרטיהן, ומה טעמא דוקא אלו רבנן האריכו ימים, והלא כל הרבנן וכל הישרים צצכל הדורות מקיימים כל מצות דרבנן.

ר'כטו. אם ראית חסידים לוקים דע לך שהיה להם לבקש על אחרים שלא ילקו או מתחברים לרשעים או גרים עמהם.
 ר'ל. אם ראית מלך או שלטון שלוקח הרבה לפי שהיה לצדיקים לרחם על עניים שלא יתרחקו מנשותיהם ומזרעם ולא נתנו הקהל לעניים כראוי או מחלוקת ביניהם או ביטול תפילות או ביטול תורה וכתוב (ירמיה כח מז מה) תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך (וגו') מרוב כל ועבדת את איביך.

ר'לא. בעיר אחת היתה קהילה גדולה והיו עשירים ומחמת עשרם היו מתנאים ולא היו עוסקים בתורה כדבעי להו למיעבר ויהיה שם זקן אחד חסיד וחכם אמר להם דעו לכם אם לא תעסקו בתורה ותחזרו בכם תמה אני אם לא תחרב העיר, כל זמן שאותו זקן היה חי בזכותו לא נעשה דבר אבל כשנפטר והלך לעולמו בא מלך אחד ורחק אותם ונתנו שלישי על פי השבועה, ואמר להם השבעו בתורתכם שנתתם לי שלישי מכל ממונכם כאו רכילים ואמרו למלך שהטמינו ממוננו תחת הקרקע, אמר להם עברתם על תורתכם ונשבעתם לשקר והולכתם בשביתת החריים את העיר לקיים את דברי הזקן כדכתיב (ישעיה מר כז) מקום דבר עבדו.

ר'לב. (א) כשנהרג ר' עקיבא בקיסרין באתה השמועה אצל ר' יהודה בן בתירה ואצל ר' חנניה בן תרדיון עמדו וזגרו מתניהם שק זקרקו בגדיהם (ב) שמעוני לא נהרג ר' עקיבא על שנכשל על הגזל ולא על שלא עמל בתורה ככל כחו לא נהרג אלא על מופת שנאמר (יחזקאל כד כד) והיה יחזקאל לבם למיפת מכאן ועד ימים (ג) קלים לא ימצא ישראל בכל מקום שלא יהו מושלבים בו הרועים שנאמר (ירמיה ט כא) כה נאם ה' ונפלה נבלת האדם בדומן על פני השדה, אמרו לא (ד) היו ימים קלים עד שבא פולמוס ועירב את העולם מכאן ועד י"ב חדש לא היו ימים קלים עד שנחרגו ביהודים שנאמר (ישעיה לג יא) חרדו שאננות אילו טרקסיאות אמרו לו לא באו י"ב חדש עד שנתקיים כל מה שאמרו ולא מפני שפתחו פיהם לשבון, אלא שהיו רואים מעשים ומוכיחים ולא היו מקבלים ועל ר' עקיבא היה להם להתאבל ולהצטער ואין מקבלים תוכחה ולא היו יכולים להתאפק מלומר (שם) זו א מפני הרעה נאסף הצדיק, ומותר לומר להם דעו כי סופכם רעה תהיה שנאמר (במדבר לב כג) ודעו חטאתכם אשר תמצא אתכם כרי שיחזרו בתשובה כך מותר להוכיח בני דורו לומר (ע"ב) אם לא ישובו במידה שעושים יעשה להם.

משנת אברהם

כתיב לא תנסוך, ה"ל הכי א"ר אשעי' חזן מזו שנלמד ונחזוני נח זנחה, וכו', ואומרי מותר לנסות על מנת לקבל פרס הלל קיי"ל אל תהיו כעגדים המשמשין את הרצ על מנת לקבל פרס, אלא משום דר' אשעי' לשיטתו, דהוא סוחר נפסחים ט', מערים אדם על תנולתו להכניס נמוץ שלה כדי שיהי' פטור מן המעשר, וזה שאינו עושה כן. אלא מכניס את עלמו נחיונו, מניע לו שזכר נעולם הזה, ושרי לנסוי, ע"ש.

א"ל דכל זה חין לו שום שייכות לדברי רבינו, דעד כאן לא נלמדו הדברים, אלא נמכנים עלמו לידי חיונו דאורייתא, כלומר, אפשר לו לאדם להיות פטור מן המעשר, והוא עושה נלוסן שיתחייב נמעשר דלזו מקבל שזכר על המנוה כי לאחר שהכניס עלמו נחיונו הרי קיים מנוה דאורייתא, וכן הוא נלמדם נסוטה, דמשה רבינו ע"ה, התאווה לכנס לארץ כדי לקיים מצות התלויות נארץ, דלאחר שהי' נכנס לארץ הי' מתחייב נמצות התלויות נארץ, אצל הנהו רבנן נמסכת מנילה, המוצאים נדברי רבינו כזן לא הכניסו עלמו לידי חיונו, ומה שייך לומר שקבלו שזכר נהאי עלמא על עשות נדריה הללו, נעשה שחין נהם מנוה, וכי תעלה על דעתך ננאם אדם יגדור עלמו מלאכול להם יקבל שזכר על אשר לא אכל לחם, והלא חין שום מנוה שלא לאכול לחם וכן נמי אס ירגיל עלמו נעשיית חיוה נדר שאינה מנוה, מה שייך לומר שיקבל שזכר על זה.

ואינו דומה למה דלמרינן נסוטה כ"א. לעולם זכות תורה ודקלמרת חיונה מנווה ועושה, נהי דפקודי לא מיפקדא, האגרא דמקריין ומתניין ננייהו ונטרן להו לנברייהו עד דלתו מצי מדרשא מי לא פלגתן נהדייהו. ועי' נרכות י"ז, דהתם שאני דהן מסייעות שאחרים יעשו מנוה, והגם שהן לא נפקדו על מצות לימוד התורה אצל מסייעין שאחרים אשר נלטוו יעשו מנוה זו, לפיכך גם להן חלק נהמנוה.

ובאחד מהראשונים על אנות ראיתי, לפוס נערה אגרא, כלומר, הגם שעל עשיית המנוה נעלמה ליכא שזכר נעולם הזה, אצל אס אדם ונמעט עד שעולה לו לקיים את המנוה, על זה מקבל שזכר, כי למשל אס לא יהי' לו תפילין, וישכיר עלמו לעשות עבודה קשה כדי שיהי' לו לקנות תפילין נודאי יקבל שזכר על מצות תפילין זו, כי זה האדם מקיים המנוה על ידי נער גדול, ואינו דומה למה שאמרו המלמעט פטור מן הסוכה, והפטור מן

איברא דהא לא קשיל, דאס כך נאלו לשאלו, הלא תקשה, מה זו כל השאלה נמה ארכת ימים, והלא מפורש נתורה ארכות ימים ננצוד אכז והא ונשילוח הקן, והי' להם לתלות שארכות ימים אל הוה אשנולתי קיימו מצות הלו שהתורה מנצמת ארכות ימים נשכרן, אלא דעל כרסך, דהשאלה היתה מפני שהרבה חסידים נצדיקים הגם שקיימו את המצות נתנו ל"ע נלי ארכות ימים, ונודאי שמתו נעון אחרים מטעם ערנות או מטעמים אחרים, וזכות ממצות שמתן שזכר כתיב נצדן חיונה מספקת להנלל מעושה, ושאר כל המצות דאורייתא, שזכר מנוה נהאי עלמה ליכא, ואפילו מצות דרננן שמיניע עליהם שזכר נעוה"ז, גס כן חין די ספיקס להנילו, דהגם שעל מצות דרננן יש שזכר נעולם הזה, אצל חיונו שזכר זה דוקא ארכות ימים, ויוכל להיות שהשזכר הוה עושר וכבוד, או נריאות הגוף או ננים טובים וכדומה, לכן הנינו אאלו הרננן שזכו לארכות ימים נודאי קיימו חיונו מצות דרננן שיש נהן סגולה מיוחדת לארכות ימים, ונכן אאלו נמה ארכת ימים, ועל זה השינו, שארכות ימים שלהם נאה נשכר מצות דרננן, דעליהן מקנלים שזכר נעוה"ז, כדברי רבינו, והורו להם חיונו מצות דרננן שמקיימים נדקדוק, כמו שכתב נדברי רבינו, שהסוסיף דקדוק" יש נהן משום סגולה לארכות ימים.

שזכר בהאי ערמא על מצות שאין בהן קום ועשה, ועל המצות העולות לו לאדם בצער

ובמקור חסד על הספר חסידים כתב, על פי דברי המהרש"א נסוטה י"ה, שמה רנה לקיים מצות התלויות נארץ כדי לקבל שזכר, דהגם שזכר מנוה נהאי עלמא ליכא, אצל על המצות שאין חיונו על אדם לקיימן והאדם עושה פעולה להכניס עלמו נהחיונו, יש שזכר נזה העולם, ולכן אמרו עשר נשזיל שתתעשר, מכיון שיש ענה שלא להתחייב נמעשה, נאם מוכניס את התנווה דרך נגין, ועל מה שאדם מניח עלמו לידי חיונו מניע שזכר נעולם הזה, ונזה הוה מפרש נדברי רבינו כזן. ע"ש.

והנה נעלם הסגרה לכן אמרינן עשר נשזיל שתתעשר על שמכניס עלמו לידי חיונו, נכר קדמו הרצ נצל פרדם דוד פרשת ראה, שתרץ נזה קושיית רי"ף אה"ל דלמרינן עשר נשזיל שתתעשר, ונפרט דלמרינן נתענית ט', ומי שרי לנסוי והא

רלג. יש הריגת הרב או דבר שלא היה נגזר אלא לכלות הממזרים ונדוי שלא לבייש שאם ימותו אלא ממזרים היה נודע והיתה משפחה מכיישת מחבירתה ועוד הריגת זו לפי שאבות הכשרים לא עשו סייג לדבר (א) וכתוב (ויקרא ו יח) במקום אשר תשחט העולה תשחט החטאת, וכתוב (קהלת ג טז) ומקום הצדק שמה הרשע ועוד שלא היה לכשרים לרוד בעיר עם הרשעים וכן כמה נאבד ממון כשישנו עם ממון שנעשה בעולה וכתוב (דח"ב כ לו) בהתחברך (ב) לרשע פרץ ה' את מעשיך וזהו שנאמר (משלי יג כג) ויש נספה בלא משפט.

רלד. אם תראה מדינה שעמי הארץ בה ויש בה שלום ושובע ואין מוזיק להם מאומה ואין בה תורה דע לך שאין ביניהם תלמוד חכם או מוכיה שאין דומה מי שחוטא בשוגג למי שחוטא במזיד או גמילות חסדים יש ביניהם או אהבה יש ביניהם.

רלה. אם ראית איש עשיר ומצליח ומתחתן בו איש עני צדיק ואחר כך אינו מצליח כבתחילה דע לך לפי שעושה רעה לאותו צדיק ועוד כשהוא מוכיח בדבריו שמים אין נשמעין לו ומלבן אתה למד שנא' (בראשית ל ל) ויברך ה' אתך לרגלי.

רלו. מעשה באדם אחד שהיה מצליח בכנים ובנכסים בא הסיד אחד ונתארח בביתו ומאותו יום והלאה ירד מנכסיו והיתה קללה משולחת בביתו, אמר האיש מאותו היום שבא הסיד בביתי אני מפסיד קויתי טוב ויבא רע, הרי פוטיפר שנתברך בגלל יוסף ולבן בגלל יעקב ואני להפך אמר חכם לבן לאחר שעשה ליעקב שלא כדיון ירד שמה עשית לו שלא כדיון אמר הלילה אמר החכם שמה מוכיח אתכם ואין אתם שומעים לעצתו ואע"פ שאותם מעשים בדרך כשהייתם מצליחים לאחר שהוכיח אתכם מזידים אתם לפיכך אין הצלחה לכם, (א) כמותה אלמנה שלא שמעה לאליהו וכתוב (מ"א יז יח) באת אלי להזכיר את עוני אכל מי ששומע לצדיק תכף לו ברכה.

רלז. ואם ראית רשע עשיר ומתחתנים בו בני גדולים דע לך כי העושר לא בא לידו אלא שידע הקב"ה אם לא יהיה לו עושר לא יתחתנו בו לכך הקדים ונתן לו העושר ולא בעבור זכותו מתחתנים בו, אלא זכות אבותיו ואמותיו או שהיו מבזין אותו קודם לבן.

רלת. מדה במדה לא בטלה (בראשית יח טז) ותכחש שרה לאמר לא צחקתי לפי שכיוכה על ידי יצחק (א) לפיכך מתה על ידי יצחק בעקידתו.

רלמ. מעשה באשה אחת שחלתה כיום הכפורים והיתה [א] צמאה למים ולא שאלה להכם והלכח [ב] ושתי הרבה וקורם שעברו שלש שנים לילה אחת צמאה למים והלכח ושתי בלילה יחידה ומלאך הבלה תפשה והנקה ואמרה לבעלה אינה יכולה להיות עוד כי תפשוהו בגרונה ורצו לחנקה לאחר שני ימים מתה וזהו (ירמיה יז יוד) לתת לאיש בדרביו כפרי מעלליו וביוצא בו (ישעיה ג יוד) אמרו לצדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו, תחילה הזכיר צדיק לשון יחיד וסוף פסוק לשון רבים, כי צדיק שזיכה את הרבים יש לו חלק עם כל אחד ואחד לעוה"ב, שנא' (שם נג יב) לכן אחלק לו ברבים, אבל בעוה"ז יאכלו הפרי הצדיק וזרעו.

משנת אברהם

אכל מידי דמיין ולא חמים שאין מפרנסים את האדם, ונספר המנהיג הלכי יום כיפורים כתנן כן דמחייב על שתיית מים. ועיי' בשלי חמד מערכת י"ב.

רבי בשיעורים ביו"ב

[ב] ושתי הרצה. וכו'. כנראה לכאורה נלשון רבינו שהטעם של האשה היא שאלמלי היתה שאלת להכם היא מורה לה לשתות פחות מכשיעור כדי שלא תהי' נסכנה וגם לא תעגור איסור דאורייתא, כי אין לפרש שהטעם שלה היא על שלא שאלה להכם, וגם הטעם היא מתיר לה לשתות כמה ששתתה, דהא אמרינן גבי פק"ג. השאלה היא זה שופך דמים, אלא דה"כ תקשה בלמתי למה אמרו השאלה היא זה שופך דמים, הרי הוא צריך לשלול כדאי לדעת אידך לשתות פחות מכשיעור, וי"ל דהפירוש שהי' לו ללמוד ולדעת הדיון על דביו, שלא יהי' צריך לשלול ולעמוד נסכנת נפשות, כשם שאמרו הנשאל הרי זה מנוסה, משום שהי' לו ללמוד את דני אדם מקודם שלא יצואו לידי סכנת נפשות.

אל"א דאם נפרש דמיירי ששם לא הי' סכנת נפשות על כל השיעור ששתתה ח"כ, למה לו לומר שחטאה כמה ששתתה הרצה, הי' די לומר שחטאה מכיוון ששתתה גיוס כיפורים, אלא דנע"כ

הדבר ועושהו נקרא הדיוט, דהתם כשמוטער נשעת ישינה נסוכה גלמות חינו מקיים מנות סוכה כלל, ח"כ, מוטער שלל לשם קיום המנוה, כי אין כאלו מנוה, אכל המוטער כדי שיעשה המנוה, ונשעת עשיית המנוה הרי הוא מקיים את המנוה, על זה מקבל שכן מנוה צהאי עלמא.

ובזה הסברתי מה דאמרינן גניטין נ"ז, כי עליך הורגנו כל היום, זו מילה שניתנה צמיני, פירש"י דזמנין דמיית, וקשה ח"כ אידך מהלינן, והא כיון דזמנין דמיית אין הולכין צפק"ג אחר הרוז, ונתחם סופר כתנן דלמתי יש סכנת נפשות צמילה, אלא דמי צכות המנוה, וקשה הלל שכן מנוה צהאי עלמא ליכא ולא שייך לומר דהמנוה ושכרה מנתה ומלתי, אולם לפי הכ"ל ניחא, דשאינו מנות מילה דמכיון שיש זה סכנה אין לך צער גדול בעשייתה מזה, ולו שפיר יש שכן מנוה צהאי עלמא. ולותו שכן מליל ומחיה.

סימן רל"ט

[א] צמאה למים. וכו'. ומלך מנוצר דשתיית מים ציו"כ חמור נאסורס ונעונשם כשאר המשקאות, ודלל כונו שמוזלד צשו"ת הלכות קטנות סימן רפ"ב לומר דאינו חייב אלא

רלב. (א) שפחות מ"ח. (ב) צ"ג ואמרו אחינו. (ג) צ"ג מועטים לא ימצא מקום בארץ ישראל שלא יהו בו. (ד) עברו ימים עד וכו' ועוד שם איזה שנויים.
 רלג. (א) בירושלמי יבמות פרק שמיני הלכה ב' אר"א בר חנינא מעם אחת לס' שנה או לע' מביא הקב"ה רבר נרוץ בעולם ומכלה את הממזרים ונוסף עמהם כשרים שלא לפרסם את החוסמים ואחיא כראמר רבי בשם רשב"ז במסום אשר תשחט החטאת שלא לפרסם את החוסמים. (ב) צ"ג בהתחברך עם אחיוהו פרץ וכו'.
 רלד. (א) יעוין בראשית רבה פרשה נ'.
 רלת. (א) בראשית רבה פרשה נ"ח: ופתח שרה מאותו צער וכו' הוא כפרמי דר"א פרק ג"ב אב"ל זה שכתב רבנו: לפי שכוכה הוא דברי עצמו.
 רמא. (א) היריות יר' א'.

נפ"מ צין אכילה יו"כ לשאר אכילות של איסור כגון חלב, וחולה שאוכל צ' זיתי חלב משום סכנת נפשות, ודי לו בזית אחד ללכת מידי סכנה חייב כרת על אכילת זית השני, כן נמי צו"כ, דאמרינן שם דף פ"א. אמר ר"ל מפני מה לא נאמרה אזהרה צעניו, משום דלא אפשר, היכי נכתוב, נכתוב רחמנא לא יאכל אכילה נכזית, ע"ש ואי כדצרי הגאון הג"ל דשאני יו"כ משום דלא כתיב לא תאכל חין האיסור אכל אכילה ואכילה אלא על העינוי הכולל מערב עד ערב, מה מקשה דנכתוב לא תאכל, הא חי הוא כתיב לא תאכל אז לא היינו מפרשים מערב עד ערב להקל באופן הג"ל, אלא ודאי דלא היתה שום הו"א לומר דקרא דמערב עד ערב להקל צל.

ובהסדר ההדברים לדפוס ראיתי צפתיחה לספר גילוי דעת מהגאון המהרש"ם בלכות מ"א. שהציג צ"ש שאל ומשיב מ"ד, סימן כ', שהציג צ"ש צעל צנין ציון, שכתב בפרו ערוך לרע על מס' כריתות דף ח"י: דבר הג"ל, וצעל שאל ומשיב חולק עליו, וטעמו משום דפשיטא שבאכילה הראשונה לא נתישבה דעתו כל היום, וא"כ כשאוכל אח"כ שוב עובר על טענו את נפשותיו, ע"ש. אלא שלפע"ד זו אינה טענה, דהא הרב צעל צ"כ, כתב משום דנכל אופן א"ל לו לקיים טענו את נפשותיו מערב עד ערב, ואין הספר ערוך לרע צ"ד, אולם הגאון מהרש"ם מציג דברי הרשב"א בקידושין כ"א. רב אמר מותר הואיל ואשתרי אשתרי, ושמואל אמר אסור, שכתב: דסברת שמואל היא, דיפ"ת לאו מלוה היא אלא שלא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע, ולא דמיא אלא למי שאחזו צולמוס שאכילין אותו עד שיאירו עיניו, ומשם ואילך צאיסורי קאי, וה"כ מציאה ראשונה ואילך דנתקדשה הדעת אסור, עכ"ל הרי מפורש בצדרי הרשב"א דלאחר שיצא מידי סכנה חוזר לאיסורו, והוא ראי' נכונה.

ועתה ראיתי בספר ערוך לרע ר"ה. כ"א, בצדרי התוס' שם לוי איקלע. שכתב הגאון הג"ל דמדצרי התוס' לפי פירושם הראשון שליו צל לצבל צו"כ של בני ארץ ישראל והקשו איך הניחם לאכול ולעצור על איסור כרת, והגם שכבר אכלו מקודם שצא לוי שם כמו שאמר צמים תנשילא וכי' ולכל זאת הקשו צתוס' איך הניחם לאכול, משמע דגם באכילה שני' יש איסור כרת הגם שכבר אכלו מקודם צהיתר, ולכן מפרש דקושיית התוס' למה הניחם לאכול ולעצור על איסור כרת קאי רק לפי פירש ה"כ שצתוס' דלוי צל צער צו"כ של בני א"י, ומקשה צתוס' איך הניחם לאכול לאחר זאת הכוכבים שהוא יו"כ של בני ארץ ישראל, ולנסוף דצרי הגאון הג"ל צעלמו חור ממה שכתב דאם האכילה ראשונה צהיתר שוב חין כרת על אכילה שני'.

אולם מה שכתב הגאון הג"ל דאם כבר אכלו צצבל צו"כ, ואח"כ אכלו פעם שנית חין כרת משום דהאכילה ראשונה היא צהיתר — לפי הסברא דכתיב מערב עד ערב — לפע"ד דחין זה דומה לחולה שיש צ"כ, דגני חולה האכילה היא צהיתר ממש כאילו לא הי' היום יו"כ כלל, אצל שם צ"ש ר"ה, הלא האכילה היתה צטעות ששם סברו שאינו יו"כ ובצאתה הי' יו"כ, ומה היתר יש כאן, ואפילו נאמר דכל הקהל אכל צהיתר צ"ד אצל הלא הצ"ד טעו צתצטון ומה שייך לומר באופן כזה שהאכילה הראשונה היתה מהיתר. ולא עוד, אלא אפילו אם צאו עדים והעידו צצבל ששמעו מפי צ"ד שניצטאל שקידשו את החודש ועל פי עדות זו עשו יו"כ צצבל, ואח"כ מתברר שעדי אקר הם, נראה לי דמה שאכלו צו"כ חין זה אכילה דהיתר אלא אכילה של איסור צאונס, אלא שעשו צהוראת צ"ד, ועיי' הוריות ד', ושם צעין צ"ד של שבעים ואחד, ועיי' יצמות פ"ת. אתא גברא וקאי ואת אמרת לא תלא. (ובתק"א הארכתני צגמ, הג"ל דיצמות דאמר רב ל"ש אלא שייסת צעד אחד אצל ניסת ע"פ שני עדים לא תלא, דתוצאר דעל פי ע"א גרע מעל פי שני עדים, ולשיטת רש"י צצצת דמשיאין ע"פ עד אחד מטעם אפקעינהו רצנן לקידושין א"כ כשיסת ע"פ אחד לא משכחת אלא ע"פ

מיירי שהי' שם סכנת נפשות ממש, גם כשיעור הי' מותר לה לשתות, אלא דרבינו סובר דרצוי צשיעורים היו איסור דאורייתא, כמו שכתב הר"ן צצ"צ דצינה שהגם דגני יו"ט אמרינן ממלא אשה קדרה צבר אע"פ שאינה צריכה אלא לחתיכה אחת אצל לענין צנת רצוי צשיעורים אסור, מהא דמנחות ס"ד, חולה שעמדוהו לשתי גרוגרות וכי' משום דהצנת דחויי הי"ד ולא הותרה אלא החולה, לפ"י נשמע מדצרי רצונו, דפק"נ צצצת או ציום כפורים דחוי לא הותרה.

והנה אפילו נאמר דפק"נ דחויי היא ולא הותרה, אצל מכל מקום תקשה הלא חין כאן איסור, דהא כתב הר"ן צצצק האורג צצצתי דיש צחד על הפתח, דצצק"נ אפילו צצצתכוון גם כן לצבר הרשות מותר, והטעם שהצתירו חכמים אפילו צצצתכוון גם כן לצבר הרשות, כדי שלא יימנע צצום ענין מפיקות נפש, ע"ש, וא"כ אחאי לא נאמר גם צכל פק"ג, דהיי' מותר אפילו צצרי צשיעורים, כדי שלא יימנע צצום ענין מפיקות נפש, אולם אדצרי רצונו צכאן לא קשה, דהקשה הזה דאחא ימנע שייך רק גני אחרים הצאים להצילו מפק"ג, דאם נגביל להם דעד כאן מותר ויותר מזה אסור, יש לחוש שיתיראו מחילול צנת ויימנעו עגמם מלהצילו, אצל גני חולה צעלמו, כמעשה דהכא, חין חשש שיימנע מלהציל את עצמו ומה דקשה מהא דהר"ן הג"ל על הסוגיא דמנחות ס"ד, כצצתי ליצצ צצצרי משכ"ל, דף ג"ה. ע"ש.

אולם דצצצת נראה שאין צצצרי רצונו ענין של רצוי צשיעורין דרצוי צשיעורין פירוש, צצעה עשועה המלצכה הוא עשועה מלצכת היתר, אלא שאין לו צורך צכל השיעור של המלצכה, כעין הא דמנחות חולה שצמדוהו לשתי גרוגרות, ויש גרוגרת צעוקן אחד, דזה הותקן צהעוקן עשועה היתר גמור, דהא הצתיכה צהעוקן צהורה צעד חולה, אלא שנו צצמן שחול הותקן את ההיתר, הרי הוא הותקן גם כן את הגרוגרת המיותר שאין לחולה נו שום צורך, אצל חולה ציום כפורים האוכל או שותה כדי לצרו שיוצילנו ומסכנת נפשות, ומיד אחר כך הוא שותה עוד, הלא צהשתי היתירה חין שום היתר, ושתי' זו נעשית לא צצמן אחד עם שתיית ההיתר, וצזה הכול מודים דחייב כרת, כי צצעה שצתה את השתי' יתירה אינו עוד חולה שיש נו סכנה, וזו היא כוונת רצונו שכתב שצתמה הרצה, ואמלמי היתה שאלת לחכם הי' אומר לה צצמה שצתה יותר מכדי להוציאה מן הסכנה יש חיוצ כרת.

וראיתי צצצרי צניון ציון ל"ד, שצצתפק אס חולה שיש נו סכנה אוכל או שותה צו"כ יותר מכדי צצריך להפקיעו מידי סכנה, אס יש צזה חיוצ כרת, וטעם הספק הוא הואיל שצצמה של טענו את נפשותיו היא מערב עד ערב, וזה שכבר לא הצענה מערב ועד ערב צהיתר, א"כ אפילו לא הי' שותה או אוכל יותר מכדי לצצת מן הסכנה, גם כן לא הי' מוקיים מערב עד ערב, וכיון דחין יכול לקיים מלוה זו משום הסכנה שוב חין קפידא כמה שהוא אוכל.

וברברי רצונו הג"ל מוצאר שהאוכל יותר ממה שהוא צריך מפני הסכנה, הרי הוא חוטא וחיוצ כרת אלא שצכלל לא הצצתי את דצרי הספר הג"ל, איפוא כתוב צתורה מוקרא כזה, הלא צתורה כתיב מערב עד ערב שצצתו שצצתם, ולא כתיב מערב עד ערב טענו את נפשותיו, והלא רצותיו צצתי דרשו מוקרא זה למה הוא אחי, עי' יומא פ"א, צצצתו מנין ת"ל מערב ועד ערב, ועוד צצתי, ואם כדצרי הספר הג"ל הלא נצרך קרא זה להקל ולומר שאינו חייב כרת אלא א"כ לא הותר לו לאכול פעם אחת צו"כ, וצצתי וצצתי ליתא לדראש כזו, ואיך דדרשו דרשות מעצמינו.

והגאון צעל צנין ציון מוצאר אחר ראיות צצדון הג"ל לצפור ולחיוצ, ולפע"ד חין הדצרי צקוק לראי' כלל, דמוקרא דמערב עד ערב חין שום ראי' לצפור, וקרא כי אחי לתוספות ולחיוצ הוא דאחי, כג"ל, ומלצד זה נלפע"ד דמשי"ם צצקומו מוכרת דחין

שצנת נראשית הוא אחר ששת ימי המעשה כך י"כ הוא אחר שצנה ימים של יום טוב, והיינו ראשון ושני של פסח, ראשון ושמיני של חג, ואי דשנעות ואי דר"ה, לכן נקרא י"כ שנת כלומר יום השני של ימי שנתו, לכן לא אפשר לעשות ב' ימים י"כ, דאין מעלת י"כ רק נצטיל שהוא שני, ודוק היטב. עכ"ל ולא הננתי את הדברים כלל, דאם נאמר דכשנעשה ב' ימים י"כ לא יהי זה שני אלא שמיני, א"כ עלינו לחשוב ג"כ ימי הפסח ארבעה, וימי סוכות ארבעה וכן ימי שבועות ור"ה שאנו חוגגים ב' ימים טובים של גלויות. והרי אין י"כ השני ליימי המועדים אלא הי"ג ליימי המועדים, אלא דע"כ, דאין אנו מתחשבים נמה שאנו חוגגים משום ספיקא דיומא, דסוף כל סוף אנו מתנים אם אתמול קודש היום חול, וכן להיפך, א"כ צמחי יתקלקל השני של י"כ נאם נתענה ב' ימים מספק.

ובשמיני לעצמי הייתי אומר הא דאין אנו שנתין ממלאכה ב' ימים צ"כ משום ספיקא דיומא, משום דאי אפשר להם להכמיס לתקן תקנה כזו לעשות י"כ רק נצטית ממלאכה ולהתיר לאכול, דא"כ, זה הוה הוספה על החגים, כלומר הוספה של חג שאינו נחובה, דלמלי הוה אפשר לתקן לעשות י"כ ב' ימים אין צוה משום כל תוסף כמו שכתוב רש"י צעירונן צ"ו. משום דאנו יושבין נסוכה בשמיני ספק שניע על ידי תנאי, אצל כשנתקן צוים השני של י"כ נצטית ממלאכה ולא אכילה, א"כ, הוה הוספה בחג חדש שאינו נחובה כלל, כי י"כ הכתוב בתורה אין צו ענין של לחצוף, ודומה למה שכתבו בתוס' כתובות כ"ו ובכ"מ, דאי אפשר להתנות שאין לה עליו שחר כסות ועונה דאין בתורה קידושין כלל, א"כ, זה שמתנה כך רוצה לברוא קידושין חדשין שאינו נחובה. ולא דמי להולה שיש צו סכנה דמותר באכילה צ"כ ואסור במלאכה שאינה לפקוח נפש, דחולה הוה רק מקרה, כלומר נצטית זו הוה הולה צ"כ, ולשנה הבאה יקיים י"כ כהלכתו, אצל צימים טובים של גלויות הלא זו היא תקנה תמידית, ואיך יתקנו חכמים לחוג י"כ חדש שאינו נחובה. ומה גם לפי מה שכתבו בתוס' בשנעות י"ג. דצ"כ צריך לקרוא מקרא קודש ולהיות מודה שהצ"ד קידשו את היום, ואיך יודה ויאמר שהצ"ד קידשו את היום רק לענין שציתא ממלאכה. וזה יהי בגדר כל תוסף דלא עדיף מירצם שצדה חג מלבו שכתב הרמב"ן ז"ל בספר דברים שער על צ"ת, ועיי' בספרי משנ"א, א, בענין צ"ת.

חור"ה ביו"כ ואכל במקצת היום והתענה שאר היום, אם קיים מצ"ע דועניתם

א"א דיש לספק, היינו לפי דהספק של הגאון הג"ל, דמאות עיניו של י"כ הוא דוקא מערב עד ערב, נחולה שיש צו סכנה ואכל כשיעור ויאל מידי סכנה והתענה שוב כל היום, אם קיים מצות עשה של ועניתם, או לא קיים, ונפמי לפרוטה ד"ר יוסף, ופשיטא לי נחולה שיש צו סכנה שמחליץ עליו את השבת, דאלו שחיללו את השבת צעדו ושנתו נשאר היום דודאי קיימו מצות עשה של שמירת שבת, דהא שבת הותרה לחולה, וממלא שצוחה עשה שיש ממלאכה צעד החולה לא הוה שבת כלל, ואם השבת היתה נת כ"ד שעות לכל אדם, להם היתה השבת רק נת כ"ג שעות, ולאותן השעות הלא שמתו ושבתו נהן, אצל צ"כ, אם נאמר דהמצ"ע היא רק צמתונה מערב לערב, והלא זה לא התענה נצטית שאכל נצטיל סכ"ג. ואפילו נאמר שמשני שהתורה התירה לאכול הוה כאילו לא אכל, אצל עכ"פ הרי לא התענה.

אור"ח צלמת הגם דכתיב צ"כ לשון עינו, אין זה צל לומר דאינו מקיים המצוה אם אינו מענה את עצמו, דא"כ, נאמר שמי שאינו תאז לאכול, כגון שהוא חולה קצת וכדומה אינו מקיים מצות עינוי הגם שאינו אוכל, ועוד הלא מצוה לאכול הרבה צער צ"כ, מוילא לא משכחת שמי צכניסת יום הכיפורים

צ"ד וברשות, וכיון דאפקעינהו רצנן לקידושין מיינה ח"כ פנוי היתה, והוה צדן שלא יהיו הולד מותר, אצל כשנישאת על פי צ' גרע עפי דהא לא אפקעינהו לקידושין מיינה, ונע"כ. דגם צעד אחד לא עדיף משום דמה שהפקיעו את הקידושין הוה על פי טעות, והעד הזה הטעה את הנ"ד ועל סמך של דבריו הפקיעו את הקידושין בטעות.)

מפני מה אין שובתין ממלאכה ביו"כ ב' ימים משום ספק

והנה גש"ס דר"ה הג"ל לא הוכרז איך נהגו לענין מלאכה ציום האחד עשר לחצונם של צני צבל שהוא יום עשירי לצני ארץ ישראל. ומגד הסנרף נראה שהגם שנאמר שלא מייחה להם לוי לאכול ציום אחד עשר אלהם מפני שכבר התענו ציום שלפניו, אצל מלאכה נאסר להם גם ציום השני, ומה גם לפי השאלות שפשת צל דלפיכך לא התענו שני ימים משום שהש סכנה להתענות ב' ימים רצופים, אצל במלאכה הלא אין כאן סכנה ונודאי לא עשו שום מלאכה גם ציום השני.

וברדך לפולו אצט לומר שהו מותר להם לעשות מלאכה צעשירי של צני ארץ ישראל. לפי מה ששמעתי צסס הגה"ק ז"ל מאסטרטורואל וזה עתה נדפס בספר מאיר עיני חכמים, דצ"ג שאמר צדרך פלפול לתרץ קושיית העולם מדוע אין אנו שנתים ב' ימים י"כ, דנשלמא אכילה אי אפשר לאסור ב' ימים מפני הסכנה (כנ"ל צסס השאלות, וכן הוא ג"כ צירושלמי פ"ד דתלה, תמן חשין דלומא רבא תרין יומין, א"ר הקדא אתם מכניסים עצמכם בספק סכנה, ועיי' צית יוסף טל"ח סימן תרכ"ד). אצל למלאכה הלא אין שום סכנה לשבת ואנוחי לא נעשה ב' ימים, ותרין דמה שציוותה התורה להתענות צ"כ, הגם שגם צתענית של יום אחד יש סכנה — כן כתבו המפרשים, ונפרט לאגשים חלשים — משום דאם כך הוה רצון הנורא שנתענה יום אחד אין כאן סכנה, כי הדין של תורה להתענות עושה זה לצע עשה ציכולת האדם אפילו החלש, חוץ ממי שאסור לו להתענות על פי דין תורה"ק — להתענות. אצל כשאין הדין להתענות ואדם מתענה אפילו ציום אחד יש צוה סכנה. והתוס' נפקחים ו"ו, הקש, דלמ"ד הואיל, א"כ נטלה כל מלאכת שבת הואיל וחזי לחולה שיש צו סכנה, ותרצו דחולה שיש צו סכנה לא שכיח. ע"ש, ומעתה אם נאמר דלמחרת י"כ אין לעשות מלאכה שמי י"כ היום, נמלאת אומר שאתמול לא הוה י"כ, וכל ישראל התענו אתמול שלא כדון תורה"ק, ואז הכול צחוקת סכנה, ומוילא מותר לעשות היום מלאכה, דלא שייך לומר דחולה שיש צו סכנה לא שכיח דהא צודאי שכיח מאחר שכלם התענו אתמול שלא כדון. לכן ממה נפשך מותר ציום ב' נעש' מלאכה. ודפח"ח ולפי זה צהא דלוי שנתצר שהתענו צתשיעו ולא צעשירי צודאי שהו שם חולים הרצה שיש צם סכנה, דהא התענו מעת לעת שלם צחם, ומווילא הו מותר להם לעשות מלאכה צעשירי משום הואיל.

ובמובן אין הדברים הללו אלא למידורא צעלמא, דהא אפילו נאמר שיש סכנה צתענית של יום אחד, היינו דוקא שנאותו יום אחד מתענה הרי הוה צסכנה מוחמת תעניתו, אצל כשעצר היום ואז אוכל צדרך כל אדם מה שייך שיש צו סכנה, הלא צריא, ואיך נאמר נצטיל שלא אכל אתמול הגם שהוא אוכל היום הרי הוה חולה שיש צו סכנה. וצכלל הענין של היתר עשיית מלאכה נצטיל חולה אי אפשר שיכול כל המלאכות, אלא דוקא מלאכות שיש אפשרות שתינה נצרכות לחולה, כגון שחיטה, הנערה וכדומה, אצל שאר מלאכות לא. וצ"כ לא שייך מתוך.

וראיתי צספר שו"ת שאל ומושיב מהדורא ו' סימן כ"ג. צאה"ד. והנה צדברי הירושלמי. שכתב טעם למה אין אנו מתענים ב' ימים צ"כ, לפי מה שכתב הרמב"ם הלכי וי"ע פ"א טעמה של תורה דקראתו ליו"כ שנת שנתו משום דכס

ג"כ אינו מחייב, שהרי אמרו גמ' שם, דאינו חייב אלל על דבר שחייבין עליו כרת במקום אחר ואיזה זה אכילה ושתי', ואם לא נהנה גרונו אינו חייב במקום אחר, ובחתי"ם חלק אר"ה סי' קכ"ז כתב דציו"כ, דכתיב אשר לא תעונה, אינו חייב רק בהגלת מעיו.

והגם דיש לגמגם בדבר זה, דהא אכילת תולין ציו"כ סוף סוף ילפינן מתענו את נפשותיכם, וזה רק עיניו של מעיו ולא של גרונו, ומשמעות הגמ' שם וכן התו"כ, אחרי פ"ז. הוא שלענין זה נבדל למדנו מתקום אחר, שהעיניו הוא נאכילה, ולאמלא קרא והסמיכות של וכל מלאכה לא תעשו, לא היינו יודעים דקרא משתעי נאכילה, והו"א שיצט לו נחמה וצנינה וינטער, וכנראה מרן זצ"ל מדייק מלשון הש"ס: אף עיניו נפש שחייבין במקום אחר, וכן הוא בתו"כ אף עיניו שאסרתי לך במקום אחר עיניו שחייבים עליו כרת. ע"ש.

ומהא דשנועות י"ג: דלכל אומלא ותנקתי, משמע דעל הגלת גרונו נלחוד מחייב, דתנקתי משמע נצית הנליעה, אם לא שנדחיק לפרש דתנקתי נמעיו, או דהפירוש שנתוך אכילתו, היינו כשירד המאכל למעיו ועוד נשאר מקצת מאכל בגרונו ותנקתי ונע"כ דז"ל. לדחוק ולפרש כן דל"כ, אכתי תקשי למ"ד נחולין ק"ג, דנכל איסורים נענין הגלת מעיו, מי גרע יו"כ דכתיב צי לשון עיניו מנשאר איסורים ואיך יתחייב דתנקתי אומלא, אלל דיש לדחות, דצ"מ שם שנועות מתרן עור, א"כ דלכל פמוך לשקיעת החמה, כלומר, דהתירן הראשון דלכל אומלא הוא אלינא דמ"ד הגלת גרונו נענין, והתירן השני של הש"ס הוא אלינא דמ"ד הגלת מעיו נענין כנכל איסורים שנתורה, ולפי מה שכתבתי לעיל דאין חילוק צין יו"כ לשאר איסורים, והא דלא כתיב אכילה הוא רק נכדי שלא לחייב נכזית, נודחי שאין נפמ', וגם ציו"כ לא מחייב אלל בהגלת גרונו.

שוב ראיתי צ"ח"ת מהרש"ם חלק א', סימן קכ"ד, שהגיה דברי החת"ס הנ"ל דגני יו"כ נענין לכ"ע הגלת מעיו, והקשה מהא דשנועות י"ג, דתנקתי אומלא, וגם מהא דיש אוכל וכו' וכתבו בתוס' צליעתו היינו הנחתו, מנזאר דחייב גם משום יו"כ, וגם מירושלמי שנועות ג"ג. נענין כרך נעלין, דמשמע דחייב על הגלת מעיו נלחודא, ע"ש.

ועתה זכיתי צספר אור שמו מהגאון מדווינסק, וראיתי בהלכות שנית עשר צ"ה, שכתב: דא צרור דעיקר תלוי בהגלת גרונו ולא צעי תלוי מעיו, כדמפורש בגמ', דאמר היכי משכחת כרת דיומא דתנקתי אומלא ומת, דלא כיפר יו"כ עליו, חזינא דתיכף עם צליעתו חייב, וכן מפורש בתוס' עירובין כ', ד"ה. לא יעמוד אדם. ויותר מפורש בירושלמי הרומות פרק ח'. על המשנה וכלם שהי' תרומה לתוך פיהם ר"א יצנעו, תני ר' נתן אומר לא שהי' ר"א אומר משום שהתחיל צו נהיתר אלל שהי' ר"א אומר הלעום כנלוע, אף בשנת כן אף נפסח כן, אף ציו"כ כן, וכו'. הרי דנלעיסה נגמר חיונו לר"א מ"כ"ש לדידן דנצנלעה נגמר חיונו עכ"ל. ע"ש.

והנה מהא דשנועות דתנקתי אומלא הרגשתי מעממי ותרינא כלמור, אולם מהא דירושלמי הגם שלכאורה הוא נגד סגרת מרן נעל אג"ט ז"ל, לכל זאת אמינא דאין מאכין פירכא, חדא דהא שיטת ר"א האומר דהלעום הרי הוא כנלוע אינו לא כר"י ולא כר"ל נחולין, דהא אפילו לר"י צעי הגלת גרונו והלעום אינו עדיין נגרונו, ע' נמראה הפנים בירושלמי שם, ועוד דאפשר לפרש דאפילו ר"א מודה דנעיקן ציו"כ, הגלת גרונו והגלת מעיו גם יחד, והפירוש הוא שאם לעסו צפוי קודם שקידש עליו היום, ונלעו משקידש היום פטור, מפני שהגלת גרונו היתה קודם יו"כ, והלעום כנלוע אין הפירוש כנלוע נתוך מעיו אלל כנצית הנליעה.

יהי תאזז לאכילה. דהא לכל הרצה עד סמוך לתשיכה, וא"כ לא תצויר לעולם קיום מצות עיניו של מערב עד ערב, אלל ע"כ, דמצות עיניו מתקיימת צוה שאין אדם אוכל, והא דלא אמרה תורה לא תאכל כנשאר איסורים הוא כדאמרינן שם בגמ' כדי שלא לחייב אלל נאזכול כשיעור שדעתו מתישבת עליו כנ"ל, וא"כ, אם נאמר דחולה שיש צו סכנה שאכל הרי הוא כמו שלא אכל, שזו קיים מצות עיניו נשאר השעות שלא אכל דומה לזה שחילל את השבת שעה אחת נצטיל חולה שיש צו סכנה ושבת נשאר כל היום.

ולפע"ד יש לחלק צין אדם צריא המחלל את השבת נעד חולה שיש צו סכנה, אפילו מחלל את השבת כל היום כולו, וצין חולה שיש צו סכנה שמחלל את השבת משום סכנת נפשו או שאזכול ציום כיפורים משום סכנת נפשו, דזה שמחלל את השבת נעד אחר, והוא נעלמו יכול ורונה לשבות אלל שאנוס הוא משום שיש מצות פק"ה, וחייב מן התורה לחלל את השבת, או חסוד כאליו שבת נצנת, מטעם דחישב לעשות מצוה ונאנס מעלה עליו הכתוב כאליו עשאה, אצל זה החולה שאינו יכול לקיים התורה של שציתת השבת או עיניו של יו"כ, הגם שהתורה פטרתו, אצל אין לומר שקיים את המצוה, כמו שהארכתי לעיל בסיומן ד', ע"ש. אצל חולה שיש צו סכנה ואכל ציו"כ משום סכנת נפשו, והוטב לו, ואין צו סכנה יותר ומתענה נשאר היום נודחי שצוה מוקיים מצות עיניו, כאמור.

ועתה ראיתי צאנני ער הלכות יו"כ סימן תנ"ה ג"ה, שכתב: דהנה אם צריך לצטל מצות עשה כדי להגיל נפש, דהצד צרור אף שלא עבר על מצות עשה, מכל מקום לא קיים המצות עשה, רק מצות פקוד נפש, ואין לו סכר ממצוה שצטל אלל כחישב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה.

אבל נצנת להסוגרים דהתורה שנת אלל החולה הנה המחלכה ההיא כמו שאר דברים שאינם מלאכה ומוקיים מצות שציתת השבת נשאר דברים שאינם לורך החולה, ויעקב אמר תרי"ג מצות שמרתו, הגם שנשא שתי אציות כתב צנור אר"י דנשא אותם על פי רוח הקודש, וקיים צמה שלא נשא אחרות, הכי נמי אותם דברים שהם לצורך החולה אינם מחללים השבת כלל, ומוקיים צמה שצנת מנאלכות שאינן לצורך החולה, ע"ש היטב כל הסימן, וצמה דסיים אצל ציום הכיפורים אף שנתו לו לאכול מכל מקום מצות ועניתם לא קיים, שהרי תחיר לו כל מחללים ומשקים שכלם ללצרו וצמה יתענה. עכ"ל.

והנה מה שכתב נתיחלה דלא יקבל סכר על מצות עשה שצטל אלל כחישב לעשות מצוה ונאנס. לא זכיתי לירד לעומק כוונתו הטהורה, דהא צגמ' אמרו מעלה עליו הכתוב כאליו עשאה ומדוע לא יקבל סכר, ואפילו למ"ד בירושלמי הנאחי לעיל בסיומן ד', דאנוסא לאו כמאן דעגיד, אצל נמצות הלל אמרו מפורש שחשוב כמאן דעגיד.

אולם צמה שכתב צציו"כ, לא חשוב כמתענה משום דמתירים לו כל המחללים, מנזאר כמו שכתבתי דאם אינו צריך להמאללים אלל לשעה ומתענה כ"ג שעות שפיר חשוב כמתענה.

הנאת גרונו ומעיו ציו"כ

ובמה שכתבתי לעיל דמצות עיניו ציו"כ מתקיימת צמה שאין אדם אוכל, והא דלא אמרה תורה לא תאכל כדי שלא להתחייב אלל נאזכול כשיעור שדעתו מתישבת עליו, ראיתי נצאר מה שכתבו נצנתת חינוך מצוה ש"ג. שמשופק אם הכל מודים ציו"כ דנעיקן הגלת מעיו, משום דנתיבצא דעתא תליא מילתא, עיין שם, וכן ראה נצגלי טל טוחן, ס"ג, ונצ"מ סימן קכ"ג. שהעלה דציו"כ אינו חייב אלל על הגלת גרונו ומעיו גם יחד, משום דצווחא ר"פ יו"כ ילפינן דאין חייב כרת אלל על אכילה מדכתיב והאצנתו, עיניו שיש צו אציתת הנפש הכתוב מדבר, שאם לא יאכל זמן רב ימות, וזה נצמיעת הגלת מעיו, מכל מקום בהגלת מעיו לחוד

איסור נשוא, אבל כאן, לעולם יהיו מחולקים באיסורם שאחד אסור משום הנאת גרונו והשני משום הנאת מעיו, ונאופון כזה לא שייך לירוף, ואפשר שלא יתחייב כרת אפילו לאחר אכילת שניהם, כי זה הכותבת של הנאת גרונו אין זו הנאת מעיו וכן השני שיש זו הנאת מעיו אין זו הנאת גרונו, ולעת עתה אין לי ראי' לכפרה זו.

ואפשר עוד לומר, דלא שייך תזיא לאיטרופי, אלא דוקא כשחיי שיעור זה ינטרף עם חזי שיעור אחר אז יהי חייב, וממילא גם בחזי שיעור יש איסור דהא חזינן דיש בו כח של איסור המועיל לחייב על ידי ירוף, אבל צנ"ד על חזי כותבת לעולם לא יתחייב, אלא כל כותבת יהי זריך לירוף של עוד כותבת שלם, ונאופון כזה שנהי' זקוק לנרף שני שיעורים שלמים, לא שמענו האיסור של תזיא לאיטרופי.

אולם יש להניח ראי' דגם נאופון כזה, היינו שננטרף לנרף שני שיעורים ג"כ אמרינן דחזי שיעור אסור מן התורה משום תזיא לאיטרופי, דהנה צנ"ס יומא ע"ד. ר' יוחנן אמר דחזי שיעור אסור מה"ת כיון דחזי לאיטרופי איסורא קא אכיל איתציה ר' יוחנן לר"ל אין לי אלא כל שיטתו צעוש ישנו בצורה, כיו והזי שיעור הואיל ואינו צעוש יכול אין בצורה, ת"ל כל חלב. והקשו בתוס' שם ד"ה. כיון דחזי, דאם ר' יוחנן ידע הצרייתא דמפרש מקרא דכל חלב דחזי שיעור אסור מן התורה, אמאי לא קאמר מטעמא דכל חלב, אלא מוכרז דחזי לאיטרופי, ותירצו דחי לאו סברא דחזי לאיטרופי הו"א דעיקר קרא דכל חלב אינטרף לכוי, והא דאמר צנרייתא חזי שיעור, הוא מדרבנן, אבל השתא דר' יוחנן אמר סברא דחזי לאיטרופי לחייב על חזי שיעור, אינו מדרבנן אלא מדאורייתא, ע"ש, וקשה דל"כ, מה מקשה ר"י לר"ל מצרייתא דאין לי, הלא ר"ל אינו סובר סברא זו, ול"כ אליב"ה הא דקתני צנרייתא חזי שיעור אינו אלא מדרבנן, וקרא דכל חלב אינטרף לכוי, וצנ"כ זריך לומר דמה דאסרה תורה חלב כיו הגם דכוי היו חזי חזי וחי צהמה והאכל כזית מחלב כיו אינו אוכל אלא חזי זית של חלב צהמה דאסור, והלא התורה אסרה לאכול אפילו כזית מנאונס, משום דחזי שיעור אסור מן התורה, וטעם הדבר משום דחזי לאיטרופי, ולכן שפיר אמר ר"י טעם האיסור של חזי שיעור משום דחזי לאיטרופי, וזאת זה דיין ר' יוחנן מכל חלב דחזי לאסור חלבנו של כוי — וסברא זו דחלב כוי עלמון אסור משום חזי שיעור, כתובה צכרתי ופלתי ס' ק"י בית הספק, ד"ה והנה דבר גדול דיבר הרב. ע"ש — והנה הסברא של חזי לאיטרופי חלב כוי הוא רק גלם יאכל שני זיתים דרק אז יהי' נאכילתו זית שלם של חלב צהמה דהא אחרת דבכל זית יש חזי זית של חלב חיי שחינו אסור, א"כ, נשמע מזה דהגם דהירוף זה זקוק לשני שיעורים שלמים כנ"ל, לכל זאת אסור מן התורה מטעם חזי לאיטרופי.

ויש מקום לומר דצנ"ד, נאכל ככותבת צהנאת גרונו או מעיו בלבד, אפילו ר"ל יודה דחזי שיעור אסור מה"ת, והוא משום דנאמת זריך לנאר מה דוקא דר"ל לומר דהא אמרינן צנרייתא חזי שיעור וכיו אסור, היינו מדרבנן, וקרא אסמכתא בעלמא, אלא נלפע"ד, דטעמא דריש לקיש הוא משום דאין לומר דקרא חזי לחזי שיעור דהא אחרת לאיטרופי לאסור חלבנו של כוי, אלא שתאמר דגם כוי חזי שיעור משום דחזי חזי וחזי צהמה, הא היו חזי שיעור על ידי תערובות, ועי' נמפרשתא בסוגיא דהיתר מנטרף לאיסור בפסחים, דאפילו לר' יוחנן, חזי שיעור על ידי תערובות אינו אסור מדאורייתא, ועי' בתו"י צנ"ד פ"ג דפסחים, ובר"ש פ"ג דטבול יוס. ולזה אומר ר"ל דמקרא זה דכל חלב אי אפשר דחזי לכוי ולחזי שיעור, והא צנרייתא דאמרינן אסור אינו אלא מדרבנן, וממילא לא משכחת חזי שיעור שיהי' אסור לר"ל מדאורייתא, דנאכל אכילה כשיעור והאיסור שבו אינו אלא חזי שיעור, הא היו חזי שיעור על ידי תערובות, ונאכל חזי

פולין של, ווייטאמין" לחולה שיש בו סכנה ביו"כ והנה לפי דעת מרן ז"ל צנ"ט דגני יו"כ אינו חייב אלא על הנאת מעיו וגם על הנאת גרונו, משום דאינו חייב אלא על דבר שחייבין עליו כרת במקום אחר, א"כ בחולה שיש בו סכנה ר"ל, שזריך לאכילה יותר מכשיעור, ויש אפשרות להאכילו דברים חיימים שהמליאו כעת, שהן פולין המכילים כחות של מחללים מוכרחים, נקראים, ווייטאמין" המצניעים את האדם הגם שהן קטנים מאד, דנודאי זריך להאכילו אותן הפולים ולא מחללים ממשיים, דנשלמא אי אמרינן דחייב על הנאת מעיו בלבד, אז אפשר שאין נפמי, דהא שיעור של כותבת ביו"כ הוא משום דמיתבא דעתא, והלא פולין הללו יותר מייצבים דעתו של אדם מכותבת — ואין לומר דאין נפמי, משום דאמרינן ביומא פ' מתקיף לה ר' ירמיה דבר שמו צכותבת ולולבי נפנים צכותבת, א"ל חזי קיס להו לרבנן דנהכי מיתבא דעתיה ציר מהכי לא מיתבא דעתיה מיהו דבר שמו טובא, לולבי נפנים פורתא, ע"ש. א"כ, ומבאר דבכל אופן צניק כותבת, דזה אינו, דהא סוף כל סוף מוסקינן דמיתבא דעתא חלי מילתא, והלא פול אסת מישבת דעתו של אדם יותר מכתבת כותבת — אבל לאחר שאנו אומרים דגם צנ"כ צניק ג"כ הנאת גרונו, הלא נהפולין הללו אין כאן שיעור של הנאת גרונו שחייבים עליו במקום אחר, וגם אין שום טעם מורגש בצליעתם כי אין להם טעם וריח, ולא מביעיא בחולה שיש בו סכנה של צנ"כ, הזריך למאכלות אסורות ויש אפשרות להמליאו לו המאכלות אסורות נאופן הכ"ל היינו על ידי פולין, שדאי זריך ליתן לו הפולין ולא המאכלות, כי חזן קי"ל כר"י דחייב על הנאת גרונו, ונהפולין אין הנאת גרונו, אלא אפילו צנ"כ גם כן זריך להאכילו אותן הפולין ולא מאכלות, כנ"ל.

איסור הנאת גרונו או הנאת מעיו בלבר משום חזי שיעור

והנני מוספק, צנ"כ דצניק לכ"ע הנאת גרונו והנאת מעיו, אם אכל אפילו כשיעור נאופון שאין בו אלא הנאת מעיו, או הנאת גרונו בלבד כגון צפולין הכ"ל, או שבלע ולא לעם ע' ת"ח חולין ק"כ, ונוצ"ק יו"ד, סימן ל"ה. וכן להיפך אם לעם ובלע לתוך גרונו כשיעור והקראו — אם יש צה משום חזי שיעור לאסור מן התורה לר"י או לא, דנשאר איסורים לא שייך ספק זה, דהא קי"ל כר"י דחזינו הוא על הנאת גרונו, ולא זריך כלל הנאת מעיו, והכי שאין כאן הנאת גרונו, הנאת מעיו לא חשבו אפילו חזי שיעור, אלא צנ"כ דהכול מודים דצניק גם הנאת מעיו, מי אמרינן דהנאת מעיו או גרונו בלבד היו חזי שיעור, דגם צה שייך הטעם דחזיא לאיטרופי, היינו שגלם בלע הכותבת או הפולין הכ"ל ואח"כ ילעום עוד כותבת ויכניסן לתוך גרונו בלבד ויקיאנו, ונאופון השני שהי' לו רק הנאת גרונו יבלע אח"כ עוד ככותבת דלא יהי' לו הנאת גרונו וגם הנאת מעיו צכותבת, או שחא דהנאת מעיו בלבד או גרונו בלבד אינו אפילו חזי שיעור, ודמי לזה עוקר ולזה מניח שאין בכל אחד אפילו חזי שיעור, ואינו אסור אלא מדרבנן כרש"י צריש שבת ג'. ד"ה פטורא, הגם דהמזיזה חזי שיעור או עשה מלאכה אחרת בחזי שיעור אסור מן התורה, כרש"י שבת ע"ד. וכי מותר לאפות לחמשיעור. ויודעים דברי המאירי צצנת שיש חילוק בין חזי שיעור לחזי מלאכה, דהאופה חזי שיעור עשה כל המלאכה וההסרון הוא רק בשיעור אבל עקירה בלא הנחה הסרון היא במלאכה, ואינו צנדר של חזי שיעור לאסור מן התורה, כן נמי הנאת מעיו או גרונו נלחוד הרי יש כאן חסרון נאכילה ולא צהשיעור.

ועל דעתי לומר דאין זה צפון של תזיא לאיטרופי, דדוקא היכי דשני חלמי השיעור ינטרפו לא יהי' חילוק צינס כגון האוכל שני חלמי זית חלב נהעלם אחר, דלאחר שיאכל שניהם אין חילוק צין חזי זית הראשון לחזי זית השני, ושניהם יגרמו

אסור מן התורה, עכ"ל, א"כ, מנזר מדצריהם דחיי שיעור עשה אינו חמור כלל מחיי שיעור ל"ת, דחי כדצרי הפמ"ג הכ"ל דנעשה אין נפמי' לחיי שיעור ושיעור שלם, למה להו לתוס' לטמור קושייתם מהא דקויל כרי' יוחנן דחיי שיעור אסור מה"ת, עדיפא מינה הכ"ל להקשות, הא דתרומה עמאה איכא עשה, ונאיסור עשה אין שום נפמי' צין חיי שיעור ושיעור שלם. אלא ע"כ דהתוס' סנירו להו, דגם חיי שיעור עשה אינו אסור אלא לר"י הסובר דחיי שיעור ל"ת אסור מה"ת, וא"כ, כשם שחלה שזעה אפילו לר"י אחיי שיעור ל"ת, כך חלה אחיי שיעור עשה.

ובע"כ לריד לומר דנזה הוא דפליגי הירושלמי והגבלי, דהירושלמי סובר דנאיסור עשה גס ר"ל מודה דחיי שיעור אסור מן התורה כשיעור שלם, והגבלי סובר דאין חילוק לר"ל צין איסור עשה לאיסור ל"ת, והתוס' בשבת אזלי אליבא דש"ס דילן, והפרמ"ג כתב לפי שיטת הירושלמי, והוא דוחק. אולם לפי החילוק הכ"ל צין עשה חיונית לעשה שלילית, ניהא דהא גס עשה זו דטומאה אינה חיונית אלא שלילית ונפרט שגש"ס יצמות מנזר דהוי לזו הנא מכלל עשה, דדרשינן בשעריד תאכלנו לזה ולא לאחר, א"כ, אין זו עשה ככל עשה דעלמא, והיא תמיד מוקשרת עס לזו, אצל ככל אופן לפלא שלא העיר הפמ"ג מדצרי התוס' הכ"ל בשבת.

ואפשר עור לומר דחיי שיעור דטומאה קיל, ונמק"א הארכתי צוה, עיי' נמשכ"א-ח"א, דף מ"ג, ונמקום שאין עשה אלא לזו אפשר דאפילו לרי' יוחנן חיי שיעור מותר מן התורה, ונמקום שיש עשה חיי שיעור אסור מה"ת רק לר"י, אצל נעשה דעלמא גס ר"ל מודה דחיי שיעור אסור מה"ת.

צירוף הנאת גרונו והנאת מעיו שאינן שווין בשיעור

ולכאורה יש עוד מקום עיון אם שייך חיי לאיטרופי ויהי' חיי שיעור אסור מן התורה בגוונא הכ"ל, היינו לנרף הנאת גרונו והנאת מעיו — דהא אפילו לדעת מרן צעל אגלי טל — דנעינן ציו"כ הנאת גרונו משום דחינו מייצג ציו"כ אלא צדצר שחייצין עליו נמקום אחר, ונמקום אחר לא מייצג אלא נהנאת גרונו, אצל מכל מקום לא מייצג נמקום אחר שיהי' נרף יותר מכזית לחיוצ על שום דצר אכילת איסור, א"כ, גס ציו"כ לענין חיוצ על הנאת גרונו השיעור הוא כזית, ועל הנאת מעיו לחייצ לא סגי בכזית אלא בכזית, ומעתה כשאנו נחיס לאסור הנאת גרונו או מעיו מטעם חיי שיעור דחיי לאיטרופי, צע"כ, נאמר שהנאת גרונו והנאת מעיו הם שני חללי שיעור, אצל אינם שווים בשיעור' דזה שיע' בכזית וזה שיע' בכזית, והלא מסקינן בשבת ע"ו וכן נסוכה י"ז דכל דלא שוו בשיעור' לא מנרפינן, עד שיהי' משכחת בשום נד שיהיו שווין בשיעוריהו, ע"ש והכא לעולם חלוקין בשיעוריהו ואיך נאמר צוה, דחייצ לאיטרופי.

אבל צלחת זה אינו, דהא דמחרינן כיון דלא שוו בשיעוריהו לא מנרפינן, היינו דוקא כשהם מיינס חלוקים, כגון הבגד והשק' והעור או סכך פסול ואויר, כלומר, הדצר שאנו דניס עליו האוסר או המטמא או הפוסל הוא מורכב משני מיינס חלוקים ולא שוו בשיעוריהו או אינם מנרפינס, דמחלוקים בשיעוריהם הרי זה מעיד שהם מיינס שונים מגורים ואינם מנרפינס, כלומר, דוקא דתרתו לריעותא, כשהם שני מיינס ואין שיעורם שווה, אצל כשהם שני מיינס ושיעורם שווה, דאז לא הוי אלא חדא לריעותא מנרפינס, וממילא נשמע ג"כ, שנאם הם מין אחד ואין שיעורם שווה דג"כ לא הוי חדא לריעותא, ג"כ מנרפינס, לכן, צע"כ, שהדצר שאנו דניס עליו המסבג את האיסור הוא האוכל, והאוכל אינו אלא מין אחד, ולא דמי לאוכלין ומסקין שהם שני מיינס ולא שוו בשיעוריהו, אצל כאן לא איכפת לן מה דשיעור של הנאת גרונו אינו שווה לשיעור של הנאת מעיו, מכיון שאין כאן שני מיינס צדצר הנאכל. והוי רק חדא לריעותא. ואפילו צני

שיעור איסור גרידא אינו אסור מדאורייתא דהא צכל אכילתו אין כאן שיעור שיקרא אכילה, ונתורה כתיב לשון אכילה שהיא כשיעור, והנה זה דוקא צכל איסורים שנתורה, אצל ציו"כ, שיש איסור על הנאת גרונו וגם על הנאת מעיו, ומשכחת שיאכל כשיעור נהנאת גרונו או נהנאת מעיו צלצד, אז גס ר"ל מודה לאסור מה"ת, דהא יש כאן שיעור אכילה, וכל השיעור הוא דצר אסור ולא על ידי תערובות. ולא יחלוק ר"ל ציו"כ אלא צאוכל כחיי שיעור צלצד נהנאת גרונו ומעיו. אצל לא כשאוכל שיעור שלם.

ויש להסביר דר"ל ג"כ סובר דנחלב כוי יש איסור דאורייתא אפילו בשיעור מלומאם של כזית, משום דנאכילה זו יש כזית, הגס שאין נהאיסור כזית, לכן יש צו איסור תורה, דומה לאוכל ככותבת ציו"כ נהנאת מעיו או גרונו צלמוד, אצל חיי זית איסור צלצד אינו אסור אלא מדרבנן, ורי' יוחנן סובר כשם שיש איסור דאורייתא בנאכילת זית חלב כוי הגס שאין צו אלא חיי זית איסור כך צכל חיי שיעור יש איסור דאורייתא, ולכן הקשה לר"ל מהנרייתא דכל חלב.

ואם כנים הדברים, אפשר צוה לפרש דצרי הירושלמי תרומות ר"ל, מודה ר"ל ציו"כ דחיי שיעור אסור מה"ת, והמפרשים פירשו דהירושלמי חולק על ש"ס דילן, דהא ציומא מנזר דפליגי ר"י ור"ל ציו"כ, גס מה שתירץ סם צציון ירושלים צירוש' דהכוונה דמודה ר"ל ציו"כ צאוכל חיי שיע' היינו צאוכל כזית שהוא חיי שיעור של כותבת, דחייצ משום שהוא אכילה נשאר איסורים, הוא דוחק גדול, דהא ציומא פליגי צאוכל חיי שיעור של יו"כ, וא"כ גס צכזית פליגי ר"ל, אצל לפי הכ"ל אפשר לפרש דהירושלמי לומר דרי' לקיים מודה נחיי שיעור של יו"כ צאופן הכ"ל, כשאכל ככותבת נהנאת גרונו או נהנאת מעיו צלמוד דאז גס ר"ל מודה לאסור מן התורה.

ודיינו דוקא לפי ההנחה של האג"ט. דגס ר"ל מודה דנעינן גס הנאת גרונו, דא"א לומר רק הנאת מעיו נעינן, דא"כ האוכל צעיר"כ סומך לחשיכה איך מותר הא מעיו נהנין.

חצי שיעור באיסור עשה

וביותר הי' מקום לומר דטעם הירושלמי הוא משום דיו"כ היא גס כן איסור עשה, דכל מוני הונאות מנו יום כפור לעשה ול"ת, ונעשה מזהרים גס על חיי שיעור, עיי' פרי מגדים צפתיה להלכ' שחיטה, אלא דלפ"ז שזן תקשה נחאי פליגי ריי ור"ל ציומא לענין יו"כ, הא סוף כל סוף אסור מן התורה מנזר העשה של יו"כ, ונע"כ לריד לחלק — לדצרי הפמ"ג הכ"ל — צין עשה דנחנת לצין עשה דועניתם את נפשותיכם, דעשה דנחנת היא עשה חיונית, כלומר רצון התורה היא שנקיים את העשה זו צחיונ, נקום ועשה, לזבוח את הבהמה, אצל עשה דועניתם היא עשה של שלילית, כלומר אינה מתקיימת בשום אופן אלא על ידי שלילית על ידי שלא נאכל, ונקום ועשה אי אפשר לקיימה כלל, וא"כ היא תמיד קשורה צהלחו שזה היינו כי כל הנפש אשר לא תעונה, לכן דינה כל"ת, ולר"ל חיי שיעור מותר צה גס מנזר עשה, ועי' נספרי משנ"א-ח"א, דף י"ד, שהארכתי לצצר הענין של עשה חיונית ושליילית.

ולפי דצרי הפמ"ג הכ"ל מתנזר דחיי שיעור עשה הוא יותר חמור מחיי שיעור ל"ת, דהא כך אומר דשזעה חלה על חיי שיעור ל"ת ואין השזעה חלה על חיי שיעור עשה, ורק לפי זה צידדתי לעיל לומר דהפירוש הוא צירושלמי שגס ר"ל מודה ציו"כ משום דיש צו עשה, וחיי שיעור עשה חמור מחיי שיעור ל"ת, מטעם שאין כתיב אכילה נעשה, אולם הדברים הכ"ל אינם מתאימים למה שכתבו התוס' בשבת נ"א ד"ה. כגון, שהקשו סם צה"ג, וא"ת מ"ש כזית תרומה מחיי זית, דהא צתרומה עמאה ליכא אלא עשה כדמוכה צהערל דף ע"ג: דהא כלה צטומאת עמאה אינה לוקה, וחיי זית נמי הא קיי"ל כרי' יוחנן דחיי שיעור

מינים חלוקים אם שיעורן קרוזין ג"כ מטורפין, עי' תוס' סוכה י"ז: ד"ה ותינ.

אולם צעמס הענין של חזי לאינטרופי, הגם שכל המפרשים פירשו, דמדחזינן דמנטרף חזי זית ראשון לחזי זית אחרון שאכלו נכדי אכילת פרס, שומע מינה דאכילת חזי זית ראשון הוא אכילת איסור, לכל זאת אפשר לפרש באופן אחר, והנה התורה אסרה לאכול ממאכלות אסורות כשיעור זית למשל, והלא רוב בני אדם אינם לועסים ונולעים כזית צנת אחת, אלא יש אוכל רביעי זית ויש שליש זית, א"כ מדרך אכילת בני אדם הוא לאכול פחות מכשיעור צנת אחת, אלא שאין עונש מניע לזה שאכל כדרך אכילת עד שאכל כשיעור, אבל מדרך אכילה היא לאכול פחות מזית צנת אחת, ולפיכך חולק ר"י על ר"ל האומר אכילה אחר רחמנא וליכא, כלומר דאם זה הוא אכילה אחת אין עונשין אלא על שיעור שלם, כי ר' יוחנן סובר שזו אחת שאין זה אכילה לענין עונש, אבל מדרך אכילה היא לאכול על ידי זירוף ולא צנת אחת, לכן גם האוכל דבר איסור פחות מכשיעור גם כן אוכל דבר האסור, כי כן הוא דרך אכילה לאכול את השיעור שלם על ידי זירוף, והו' פירוש חזי לאינטרופי. כלומר, הלא כל אכילות בני אדם אינה אלא הרכבה מאכילות קטנות. ומה שצא השיעור של כדי אכילת פרס, ואמרינן דכל אכילות שנתוך כדי אכילת פרס הוי כאילו אכל הכל ציחד, היינו לענין עונש דוקא. אבל לענין איסור אי אפשר שהתורה אמרה שאכילה פחות מזית אינה אכילה, דהא חזינן דדרך של בני אדם שלא לאכול כזית כאחת. ואפשר דזו היא סברת ר"ש הסובר כ"ש למכות, משום דיש בני אדם שאינם נולעים צפעס אחת אלא כ"ש.

חזי שיעור באיסור דבל יראה

ובזה חזי רגיל לפרש מה דהוכיחו, מהא דפליגו צ"ש וצ"ה דרפ"ק דבינה כשיעור דשחור לעי' ציעור, הא כל יראה הוי לאו הניתוק לעשה ואין לוקין עליו והלא לענין איסור הא קיי"ל דחזי שיעור אסור מן התורה וא"כ אין נפמי' במחלקותם לענין שיעור, אלא וחזי דאין איסור דאורייתא לענין כל יראה חזי שיעור עי' פני יהושע בינה ז' ע"ג, ד"ה, מה טעמא דצ"ש וכן בשאלת ארי' סוף סימן פ"א ובגורת ארי יומא ע"ד, מוכיח מהא דהנ"ל ומהא דפסקים מו"ה, צי' חזאי זיתים וחוט' של צנך ציניהם, רואין כל שינטל התוט ונוטלין עמו חייב לצער ואם לאו אינו חייב לצער, משמע דפחות מכשיעור אין לרדך לצער ואין צו איסור של כל יראה.

ובן נתשנות הרדצ"ו החדשות ס' קל"ה, כתב בפשיטות דאינו עונש צנל יראה על חזי שיעור, עי' קהלת יעקב אות ח', מהר"י אלגזי. ולפי ההסבר הנ"ל מוכן היטב הטעם שאין איסור כל יראה חזי שיעור, משום דדוקא צנלר מילי, כגון במאכלות אסורות, דדרך אכילה היא לאכול פחות מכשיעור צנליעה אחת, א"כ, כאסרה תורה לאכול את האסור, הלא כדרך שאוכלים אסרה, אלא שהשיעור הוא לענין עונש, אבל צרא"י הלא לא שייך לומר שדרך רא"י היא לראות כחזי שיעור, הלא העין רואה צנת אחת אפילו דבר הכי גדול, ואם התורה אסרה לראות כזית, היינו שיעור האסור לראות צנת אחת, ופחות מזה אין כאן שום איסור תורה.

והפני יהושע שם כתב הטעם משום דחזי שיעור לא שייך אלא באיסורי אכילה, דנהי דהגלח מעין, ליכא הגלח גרונו מיהא חיבא, וזה לא שייך צנל יראה, ע"ש, והנה מלגד שמתנגד לזה דברי רש"י בשנת ע"ד, וכי מותר לפחות פחות מכשיעור דקיי"ל חזי שיעור אסור מן התורה — וידועים דברי הח"י נתשונה שכתב גם כן דלא כרש"י — יתר על כן לא זכיתי להבין את דברי הפנ"י, דהא צודאי כוונתו לומר דר"י הסובר דחזי שיעור אסור מן התורה לשיטתו צחולין ק"ג הנ"ל דהגלח גרונו

צעיקן ולא מעין, לפיכך סובר דחזי שיעור הואיל שיש צו הגלח גרונו, אסור מן התורה, ור"ל סובר דמותר מן התורה הואיל ואין צו הגלח מעין וקשה, דא"כ, דנחזי שיעור יש הגלח גרון אחאי לא מייחייב ר"י גם צעוש על חזי שיעור הלא יש צו הגלח גרון וזה הוא האיסור שאסרה תורה, ואלא דנאמר דנחזי שיעור אין הגלח גרון הנהא שלמה, א"כ מאן מפיק דגם צמעיו יש מעט הנהא מחזי שיעור, ואדרבה משם יומא משמע דיותר שייך לחלק צין הנהא מועטת להנהא מרובה צמעיו, דהא שם גבי יו"כ, אמרינן צנר שמן טונא עלי גפינס פורתא.

ובער גבורת ארי כתב לחלק צין שאר איסורים לצל יראה; משום דכל הטעם של ר"י האוסר חזי שיעור הוא משום חזי לאינטרופי, ומהאי טעמא לא מהני אלא היכי דכשנשלם שיעורו מטורף חזי שיעור קמא לנתרעל למפרע לכשיעור כגון כל איסורים ששיעורן נכזית וכן יו"כ ששיעורו נכוחצת דכשמגלים צנר הכי לכשיעור, משהו קמא מהני להשלים השיעור כמו משהו צנרעל, דאלמלא קמא אין כאן שיעורו של איסור צלעו, משו"ה למפרע איסור קאכיל, אבל גבי ציעור אפילו אם משלים צנר הכי לשיעור כזית ציחד אין עונש עליו למפרע אלא מחאן ולהנאל, וכיון דפחות מכזית א"כ לצוה לעולם לירי איסור של מפרע ואין זירוף לשיעורו צוה אחר זה א"כ כל שיעורו צנת אחת הלכך חזי שיעור מותר דהא לא חזי לאינטרופי צלמפרע. עכ"ל. ומה שעשה שצדלת שכלי לא הצנתי את החילוק הזה, וכי האוכל כזית נכלה צמשך של אכילת פרס, שהוא צערך אחד משעה שצשעה, וצנתיס העיד עדות לפני צ"ד, מאן יימר שעדותו פסולה למפרע, והוא לא נתיחייב אלא משעה שחטא צעצירה שחייב עליה חלקות, והוא לא נתיחייב אלא כשגמר אכילתו, א"כ צשעה שהעיד עדיין לא הו' צר חלקות, אלא איסורא דאורייתא צעלמא הוא דעניד, וא"כ, מה זה החילוק צין שאר איסורים לצל יראה, הלא גם צנאר איסורים לאחר שגומר את השיעור גם כן אין החיוב של העונש הן למפרע אלא מתורת חזי שיעור אנו אומרים שעד שלא גמר גם כן אכל דבר איסור, והלא כן הוא לענין כל יראה, לאחר שיראה כשיעור יתחייב צנל יראה, ועד שלא ראה אלא חזי שיעור עשה איסור צריחאו

ורא"י לדברי שני שעושה איסור ואין עונשו עד גמר איסורו, אין העונש חל למפרע משעה שהתחיל אלא משעה שגמר, מפיה"מ צחולין שאוחט צשנת וציו"כ. שכתב הרמב"ם ז"ל: ושמוא תאמר ולמה לא תהא שחיטת מויר צשנת כשרה, הואיל ואינו מחלל שנת ואין שחיטתו פסולה אלא לאחר גמר שחיטה, ואם שחט א"כ שחיטה שנייה הוא שיהי' אסור. דע שמשיתחיל לעשות חצורה צנאר הנהמה הוא מחלל שנת קודם שיאחוט שום דבר מן הושט ומן הנרגרת, ואם תרצה לצנר יותר מזה תאמר צשעה שיאחוט קנת הסמינס קודם שיגמור השחיטה הוא מחלל שנת ובשעה שיגמור השחיטה הוא פסול. עכ"ל ע"ש. מצוחר דאלמלא כן לא היתה השחיטה פסולה, ואם נאמר כדעת הש"א הנ"ל, אחאי לא יהי' פסול למפרע, דשיעור השחיטה היינו רוב הסמינס הוא כשיעור כזית באכילת איסור, וכשם שאתה אומר שמי שאוכל כזית איסור צמשך של כדי אכילת פרס, חל עונשו וחייבו למפרע כן גם כן נאמר שלאחר שגמר השחיטה חל חייבו ועונשו של שנת למפרע ונחנא שפסול למפרע. אלא ע"כ כדאמרן שעונשו אינו צל אלא לצסוף ואינו חל למפרע. וע"ש צחוס' חולין, ובחידושי הר"ן שחולק על סגרת הרמב"ם צפיה"מ, דמיד מתחילת שחיטה חייב משום חובל, משום דעד שלא גמר את שחיטתו הוי מקלקל צחורה, ועי' דדרוש וחיודש לרעק"א שנת, מערכה"ב אות"ה. שהקשה על זה הא הוי מקלקל על מנת לתקן, ויש צוה אריכות דברים אכ"מ, אבל צכל אופן יוצא מכל השיטות שאין מי שיאמר שלאחר שגמר שחיטתו נעשה מותר למפרע מתחילת השחיטה, כשם שהש"א אומר שהאוכל שני חזאי זית נצילה כדכ"ל פ", חל עונשו למפרע משעה שהתחיל לאכול.

רמב. מידה במידה לא במלה, אחד עשה מריבה עם המיו, חלה המיו ושלה אחר חתנו לכא אליו כשנטה למות ולא רצה לכא, ומת המיו ולא היה שם, לאחר שנים היו בנים לחתנו, וקרא לאחד בשם המיו ולא ראה מוכה בו בהיותו אצלו, והלך בנו ששמו בשם המיו לארץ אחרת ולקח אשה, וכשמת האב לא היה אצלו, והיה מתאוה לראותו קודם מותו ולא ראהו, וגם הבן מת בארץ אחרת, מידה במידה (ירמיה לא כח) אבות יאכלו כפר ושיני בנים תקחינה.

רמא. ויאמר יהודה הוציאזה ותשרף (בראשית לח כד) ולפיכך נתגלגל הדבר שמעל עכן בהרם וכתוב (יהושע ז טו) התלכד בהרם ישראל שהיה לו ליהודה לחקור קודם שיאמר ותשרף, אם לא שאמרה (בראשית לח כח) הכר נא וגו' [א] היתה נשרפת אע"פ לענין נקמה (א) אמר ר' לר' (דף לא) שמעון בנו אותם שרצו לקחת כבוד אבותיך להם קראו אחרים, ויש אומרים אמר לו מכל מקום ביון שלא הועילה מחשבתם למה תכנה שמם וזהו לענין בני אדם שאין אדם יכול לנקום נקמתו שלא נעשה לו.

רמב. מידה במידה לא במלה עשיר היה מגרש אורחים מביתו וגירש צדיקים לבסוף לאחר מותו נשאר ממונו לכומרים ומה שנשאר ליורשים אכדוזו, ומי שמת יצוה ממונו לנאמן כדי שיתן לטובים.

רמג. מעשה באחד שמתה אשתו והניחה לו בנים ולקח בעל אשה אחרת והיו לו בנים ממנה והיתה האשה מצירה בניה של הראשונה ואין בעלה מוחה לפנה נשתעברו בני השנייה כשנתגדלו והיא בעצמה ובעלה לבני הראשונה, כמו (שופטים יא ב) וגירשו את יפתה ואחר כך כתיב (שב שם ו) קצין תהיה לנו.

רמד. כתיב (הושע ז טו) חזקתי זרועתם ואלי יחשבו רע, כרא לארם בשת כדי שיתבייש ולא יחטא והוא בעבור הכשת חוטא כמו דוד בעבור הוולד נהרג אוריה לכן שכבו עם פלגשיו ואמנון עם תמר. כל מה שאדם חוטא אם בעבור ממון נפרעין ממונו בממון ואם בעבור כבודו או בעבור הנאת גופו או בעבור קרוביו נפרעין ממונו אותו דבר שחטא בעבורו וכיוצא בו אם זכה ולא חשש בהנאת גופו או ממון או כבוד משלמין לו שכר אותו ממון שלא חשש, שלמה לא שאל על תקנתו עושר אבל רצון בוראו חכמה שאל וניתן לו מה שלא שאל, הרי כל מה שעושה אדם רצון הקב"ה ואינו לתקנתו להנאתו ולכבודו ובאותה שעה היה יכול לעסוק בתקנתו הקב"ה מספיק לו דברים שעוזב בעבור הקב"ה, למשה אמר (שמות לב יוד) הניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם ואעשה אותך לגוי גדול ולא שאל (א) ואעפ"כ נתקיים בו לכך תקנו תחילה חונן הרעות השיבנו פלח לנו שהוא רצון הקב"ה (ב) ומנשה גרם ליקרע שבטים וקרע שבטו מעבר לירדן.

רמה. ויאסור יוסף מרכבתו (בראשית מו כט) זה הזכות המביע רכב פרעה וכו' במכילתיה (א) כשכא אדם ללכת בדבר מצוה לרפוב יתקן בעצמו ואם אינו בקי יעמד שם וימחר ויבטל באותו ענין ובאותו מידה תיקון ומעשה אויביו, אדם שעושה המצוה או שחשב אם המעשה קרובה למחשבה שמיר שבאה לו המחשבה מיר עושה הרי כמו כן הקב"ה עושה רצונו (ישעיה זה כד) טרם יקראו ואני אענה, ואם נודר אדם לעשות ומיר עושה כמו כן (שב שם) עוד הם מדברים ואני אשמע, ואם אויביו חושבים עליו רעה אם הצדיק בשחשב רעה על האדם או דבר שבינו לבין קונו לעשות עבירה או עשו לו צער ומיר העביר על מידותיו ומיר ביטל תאותו או בא לידו מצוה ומיר עושה כמו כן הקב"ה עושה רצונו ומיר הקב"ה מבטל ומשבת מחשבות אויביו ומעשיהם כפי המהירות וכפי ההמתנה מודרין לאדם מידה במידה.

משנת אברהם

ובקצות החושן סי' נ"דא. תירץ צוה הקושיית התוס' צ"ק. ל': שטר שכתבו צו ריבית לחכמים סוברים גונה את הקרן ומשמע אפילו ומשענדי, והא העדים פסולים הם לעוברים על לא תשימון, ולא"כ שטר פסול הוא, ותירץ על פי החידושי הר"ג, דלפיכך השחיטה כשרה אפילו נמזיד משום דלא נעשה מומר עד גמר שחיטה, ולכן שחיטה זו כשרה, כן נמי העדים לא עברו על לא תשימון עד גמרוו חתימתן, לכן אינו נעשים פסולים נחתמה זו, ע"ש שמפלפל דגברי הויכוח שנין המהר"ט צ"ח, סימן קל"ח עם המהרש"ך צוה. הרי גם כן דלא אמרנו דלאחר שחתמו ונעשו פסולים חל עונשם למפרע על תמילת חתימתן, ויש עוד להאריך צוה, אבל ככל אופן דברי השג"ח הכ"ל לא זכיתי להנין.

סימן רמ"א

[א] היתה נשרפת וכו', אע"פ לענין נקמה, דברי רבינו זריכים ציבור, שמשוה נקמה של אי הזכרת שם של איש, כדליתא צהריות: ושמותיהם אינו חנו זוכרים, למעשה תמר שדנה יהודה צהרפה, ומה זה ענין לנקמה, דענין נקמה שייך לומר דגבר מיעוט כעין התם, דאלו שנקשו לעקור את כבודו, נקם צהם ולא הזכיר את שמותם, אבל חלילה לעשות נקמה על ידי הריגת נפשות.

ובברתי ופלתי סימן י"א תומך נשיטת הרמז"ם דנאותה שחיטה עלמה נעשה מומר ושחיטתו פסולה משום שחיד כשחוקך קצת חייב משום חונן וליוו מקלקל משום דדעתו לתקן — כקושיית הגרעק"ח הכ"ל — ותמה על האחרונים שכתבו דליוו נפסל גלותו פעם והא דפסק הרמ"ח צ"ח צ"ח ע"ס סימן כ"ט, וגט שכתב צצנת צדוק פסול, משום להכותו אינו צר כתינה ודמי דברי הנ"ש. שחילק דליוו גבי גט דצכתינת צ' אותיות הראשונות נעשה מומר, ומנאל דמה שכותב אחר שחי אותיות, נכתב על ידי מומר, דהא גבי שחיטה נמי כל חתיכת משהו הרי הוא מחלל שנת, ע"ש ואם כדברי הש"ח הכ"ל ה"י להם לומר נמי גבי גט דלאחר שכתב אות ה"צ שהוא שיעור של חילול שנת, עונשו חל למפרע וממילא אפילו אות הראשון גם כן נכתב על ידי מומר ולא דוקא האותיות שלאחר צ' אותיות הראשונות.

גם מה שזייד שם הכי"פ, דלפילו לשיטת הרמז"ם יש מציאות שלא תהי שחיטת שנת נמזיד פסול, כגון ששחט עוף שהי חלי קנה פגום ונמשהו שחיטה נגמרה שחיטתו ולו החצלה והשחיטה צלון כחמד ומותר, ולפי סברת השג"ח הכ"ל, גם צעוף תפסל השחיטה, כי גם נמשהו יש תחילה וסוף, ונאמר דאל העונש למפרע על תחלת המשהו, ושחיטתו תהי פסולה, אלא ודאי דלא עלתה על דעת של בעל הכו"פ והנ"ש לומר סברא זו דהעונש חל למפרע.

רמב. (מ)ככות ו' א'. (ב) כו הוא בבראשית רבה פרשת פ"ד.
רמב. (א)כשלה פרשת א'.

רמ"ו. אם כן ראובן לירי צער והגיד צער לשמעון ושמעון התחנן על ראובן כאילו הצער על עצמו לבסוף כשיבוא לשמעון שוב צער ולא התחנן ראובן על שמעון כמו שמעון עליו חרי כאילו גזול וכתיב (ישעיה ג יד) גזילת העני בבתוכם ואמילו אם נרשע שמעון וכתיב (ויקרא יט יח) ואהבת לרעך כמוך, ואם התחנן על חבירו אע"פ שלא הועיל כשיבא הוא או זרעו לאותו צער זוכר מה שעשה לחבירו כנעשה לו זה המאורע ומושיעו.

רמ"ז. (א) רבי אומר כל מצוה שקבלו אותה ישראל מהר סיני בשמחה עושיין אותה בשמחה וכל מצוה שלא קבלו אותה ישראל בשמחה אין עושיין אותה בשמחה (ב) רבן שמעון בן גמליאל אומר כל מצוה שמסרו ישראל עצמן בשעת השמור נוהגין אותה בפרהסיא וכל מצוה שלא מסרו עליה עצמן בשעת השמור עדיין הוא מחפה ביום חרי דבר שקשה על האדם לעשותה או אין יכולת בידו יתפלל עליה ויתענה כרי לעשות אותה דמה לי אם מקיימה בשעת השמור ומה לי כשחפץ לעשות ואין לו כמה ודוחק את עצמו (ע"ב) או בשת וכלומה יש לו לעשות המצוה ומפציר את עצמו שפעמים קשה עליו כמות והוא מתפלל שגם זרעו יבוא את יצרים לא תזון אותה ממנו ומזרעו.

רמ"ח. (א) רבי הונא בשם ר' חייא אמר שרה שירדה למצרים וגררה עצמה מן העבירה ונגדרו כל הנשים בכותה חרי כל איש ואשה שעושה גדר לעבירה ומסר נפשו על הדבר לא יפסוק מזרעו שלא יעשו כמותה שלעולם יעשו אותה כמותה.

רמ"ט. (א) ונקדשתי בתוך בני ישראל (ויקרא כב לב), ישראל מצווין על קידוש השם ואין הגוים מצווין על קידוש השם (ב) ר' אבא בר זומנא הוה מחייב גבי חד ארמאי ברומי איתי ליה בשר דנבילה אמר ליה אכיל דלכון אנא קטיל לך אמר ליה אין בעית מוקטל קטיל לית אנא מובל בשר דנבילה א"ל מאן מודע לך דאילו אכלת הוינא קטיל לך (ג) אמר ליה או יהודי יהודי, או ארמאי ארמאי. הגוים שדוחקים יהודי לאכול נבילה [א] אם רוצה ליהרג כרי שלא יאכל (ד) יכול לעשות.

משנת אברהם

מש"ס חולין ק"א. שמתל הוי, פירש"י, וגזרו שלא לעשות יו"כ, ושלחו מתם יו"כ והאידולא שנתל הוה, עשו יו"כ בשנת אע"פ שאינו חל להיות נו, כדי שלא תשתכח תורת יו"כ, והאידולא לא יצאו צו וכו'. והא תסם לעבור על דת הוי, ואיך נטלו את יו"כ. ואפשר לומר דלין זה נגדר בטול יו"כ, מפני שלא קידשו צ"ד את החדש ולא את היום"כ, ודוקא צלם כנר קידשו צ"ד את היום והעכו"ם גזורים שלא לשנות צו או לאכול צו, ככדי להעביר את ישראל מעל דתם חליה, או מחויבים למסור נפשם על זה, אבל לא טרם שקידשו את החדש. ומותר הוי להם שלא לקדש את החדש ככדי שלא לצוא לירי סכנה, והגזירה לא היתה אלא שלא לעשות יו"כ, אבל לא שלא לקדש את החדש.

והנה נתוס' שנת מ"ט: ד"ה נטלם והר"ן ז"ל צפרק צמה עומקין וכן הנימוקי יוסף צפרק צו סורר. כתבו דלכך הותר לו לאלישע שהי לו גוף נקי ליטל את התפילין מעל ראשו הגם דנשעת הגזירה אפילו אערקתא דמסאנא יהרג ואל יעבור, דזה דוקא נשעה שמתאנסים את האדם לעבור על מצות ל"ה, אבל לא לעבור על עשה, כיון שאין אדם עובר צוה צקוס ועשה אלא נצט ואל תעשה, ועוד שהם יכולים לנטל ממנו צע"כ, שיניחיהו צנית האסורין ותצטל מחליה, הלכך נצטל ואל יהרג. ע"ש. והנה לתירץ הראשון של הר"ן ז"ל לא קשה צהא דחולין ק"צ הני"ל, דהתם נמי הוי צו ואל תעשה, כלומר, שלא לקדש את יום כפורים, ואפילו לתירץ השני נמי, הא צידם לאסור את הסנהדרין או את העדות הנאים להעיד על החודש — אם אז קידשו עוד על פי הר"י — צמאסר, וינטל יו"כ מחילוי.

ועתה ראיתי צהריטנ"א חולין שם שכתב כך הקשו צתוס' — צתוס' שלפנינו ליתא — איך אפשר שנטלו יו"כ בשעת הגזירה, הא נשעת הגזירה אפילו אערקתא דמסאנא יהרג ואל יעבור, ואפילו שלא נשעת הגזירה נמי צפרהסיא יהרג ואל יעבור והא צפרהסיא הוי — ונ"ל דהא לא קשיא צקידוש חדשים צדי"ד עשה הוי, ועל עשה יעבור ואל יהרג כדפרישנא צכמה צזכתא — כדלעיל צצם הר"ן צצנת צפרק צמה עומקין — אל"כ למדת חסידות הוי צכהיה דמצינו צצוגיל, ואפשר דהכא גזרו אל"ה צצ"ד שלא לקדשו דלין כלין יו"כ. ודוק, עכ"ל, ואם נאמר

אולם צצעל הטורים פראת ויצנ ליתא, שרי יהודה חסיד פירוט שלא דן יהודה את תמר כלתו צצריפה ממש, אלא שירפלו לה רועט צין פניה לסימון שהיא זונה, וכאשר ידע יהודה שהי ממנו ולא היתה זונה, לא עשו לה דבר, עכ"ל, אל"כ גם צצמעה יהודה לא הוי הריגת נפשות אלא כעין נקמה, ושפיר השווה צצינו מעשה תמר למעשה דהוריות שם לענין נקמה, ומכאן סעד שספר חסדים הוי מלת צצינו יהודה חסיד. אולם ממאמרם של צצותינו שלמדו מתמר מוטצ שיפיל אדם את עצמו לתוך צבצן האש ואל יצנן את פני צצירו, משמע שיהודה דן את תמר צצריפה ממש, אם לא שצפרש, שיהודה אמר הוליה ותשרף וכוונתו היתה רק לעשות לה סימון, אולם מסתימת צצרו, הצינה תמר שנידנת צצריפה ממש, ולכל זאת לא רצתה לגלות ממי היא הרה, ושפיר למדו מזה שמוטצ להפיל וכו'.

סימן רמ"ט

שעת הגזירה, ערקתא דמסאנא

[א] אם רוצה וכו'. ראי' זו הציאו צתוס' ע"ז כ"ז: סוף ד"ה יוכל, וכן הר"ש"ש שם, אולם צמראה הפנים לירושלמי צציעית ד"ב, הקשה הא מסקינן צצירושלמי שם: אילו הוי רי אצא צר זמינא שמע מויליהון דרצנן, דאמרו צצאר עבירות יעבור ואל יהרג — מיכל הוי. משמע דלרצנן הוי צריך לעבור ולא ליהרג, והרמז"ם ז"ל צבלכי יסודי התורה, צד, פסק דאם נהרג צצציל שאינו רוצה לעבור מתחייב צצצפשו. וצמקור חסד צצצ"ה הצדפס סימון רי"ט, הציא צצרי האור זרוע הלכי יולדות, שכתב דלכך הוי רי אצא צר זמינא מתמיר על עצמו משום צצמירי של חכילת איסור חמור, והאור זרוע שם כתב: ואם לא תאמר צצצעת השמד הוי, כלומר דגזרו כדי להעביר את ישראל על דתם, ומוסיים שם זה דוחק, וצודאי כוונתו. דלמלי הוי לעבור על דת איד מסיים הירושלמי אילו הוי רי אצא צר זמינא שמע מויליהון דרצנן, מיכל הוי. וצצמת הציא צעל המאור, ז"ל צצוק צפרק צו סורר ומורה, מהירושלמי הני"ל ראי' דאפילו צכהצכרי מתכוון את ישראל להעביר על דת, יעבור ואל יהרג צצאר מצות מדלמרינן אילו הוי רי אצא צר זמינא וכו'. וכדצרי צעל המאור ז"ל צראה

רמ"ו (א) שבת ק"פ א' וצצנינו רש"ב. (ב) שם וצצנינו ר"ש בו אצעור ועוד כמה שנויים רמ"ו. (א) ויקרא רבה פירשה צ"ב. רמ"ז. (א) סנהדרין ע"ד א'. (ב) ירושלמי צציעית פ"ה. (ג) א"ל צציר צצחוק. (ד) יעוין ש"ד יו"ד סימו קנ"ו סק"א שהביא הרמב"ם והרמב"ן דאם נהרג ואל עבר חרי זה מתחייב צצצפשו.

רנ. אשר פיהם דבר הוא וימינם ימין שקר (תהלים קמד ח) פעם אחת גזרו שמד על ישראל להעבירם מעל דתם להטבילם במים שלהם ולעזוב את ה' אלהי ישראל כדי לתפוש אמונת הגוים וישראל עוסקים לברוח ממקומם, והיה לרבים שרים שהיו מראים עצמם כאוהבים ואמרו תבואו אלי ואנן עליכם כנגד אויביכם באו אצלם והרגום ולכך אמרו (א) אל יתייחד יהודי עם הגוי.

רנא. שני תלמידים היו בעיר אחת והיו הגוים הורגים את היהודים בעבור שלא היו רוצים להשתמד ואילו שני בחורים נפתרו במחבא ולא היו גוים יודעים ובלילה היו יכולים לברוח אמר אחד אצא כדי שיהרגוני על קידוש השם ובפשועה אחת אבוא בנן עדן (א) שארי ר' חנינאי בן תרדיון דרש ברכים ונשרף וחבירו אמר אם יבואו עלי אהרנ אבל לא אצא עליהם שארי ר' (ב) אמר לר' חנינאי בן תרדיון תמיה אני אם לא נשרף הוא וספר תורה עמו (ג) ור' יהודה בן כבא סמך בין שתי עיירות שלא יהא נודע ועוד פן ישתכחו דינין.

משנת אברהם

ואם כיום הדגרים, מתחוררים בזה דגרי הר"ן ז"ל צצנת צפרק צמה עומיין הכ"ל, שכתב: וא"ת א"כ, דעל מלוא עשה א"ן הדין של שעת הגזירה, היכי מסר נפשי, אלישע צעל כנפיש, הא כיון שאינו מחויב צדנר נמצא מתחייב צנפשו, ו"ל שאע"פ שאינו מחויב ליהרג על קיומה אפי"ה ראשי למסור נפשו עלי ומקבל שכה, שכל מלוא שמסרו ישראל נפשם עליה צצעת הגזירה, מוחזקת צידם ומקצלין עליה שכה הרצה, ואמרו צבראשית רצה מה לך יוצא ליסקל על שמתני את בני, מה לך יוצא ליצלב על שנטלתי את הלולב, וכך מצינו צדניאל שמסר עצמו על התפלה שהיא צדנבן עכ"ל, ויש לדקדק צדנרי הר"ן אלו, דאם שיטתו דוחי צהם שכתוב צתורה אינו חיוב אלא רשות, כלומר, שאין אדם מחויב למסור נפשו על כל עצירות צצתורה אצל הרשות נתונה לו לאדם למסור נפשו על כל מלוא, א"כ מדוע הדגיש הר"ן ז"ל דוקא „שכל מלוא שמסרו ישראל נפשם עליה צצעת הגזירה" מה לי שעת הגזירה ומה לי כל מלוא אפילו של צצעת הגזירה. ועוד, דמתחלה הקשה הר"ן היכי מסר נפשי, כלומר כיון שאינו מחויב צדנר נמצא מתחייב צנפשו, כאלו זו היא הנחה מוחלטת שאסור למסור נפשו צמקום שאינו מחויב, ונתייראו הוא מהפך הענין ומצטל את כל ההנחה הקודמת, אלא דלפי הג"ל יונת, דהר"ן ז"ל סוגר צפשיטות צמקום שאין חיוב צדנר אסור למסור נפשו, וכל המוסר נפשו הרי זה מתחייב צנפשו, כשיטת הרמב"ם ז"ל הג"ל צהלכי יסודי התורה, ולכן הקשה שפיר דליך מסר נפשו אלישע צעל כנפיש והניח תפילין, ועל זה מתיר צצצעת הגזירה, כלומר, דוקא צצצעת הגזירה, שיש ענין של קדוש השם וחילול השם, מותר לו לכל אחד לעשות צרלונו צאם סוגר צנצי קיום המלוא על ידו יתחלל שם שמים, ועל זה מצינו רא"י מהמדרש, מה לך יוצא ליסקל על שמתני את בני וכו', כלומר, כל אלו שמסרו נפשתייהם על קיום המלוא מנפני שלפי מעלותיהם ולפי השעה ההיא היתה צמסירת נפשם משום קדוש השם, אצל צמקום וצאדם שאין צו משום קדוש השם גם הר"ן ז"ל מודה דהמוסר נפשו הרי זה מתחייב צנפשו. והגם שהרצה גדולים וטובים ממני הצינו אחרת צשיטת הר"ן ז"ל, לכל זאת לא מנעתי מלכתוב מה שצראה לפע"ה.

ויש בזה לפרש הא דצרכות כ', קמאי הוו קא מסרו נפשייהו אקדושת השם כי הא דרצ אדא צר אהבנ וכו' והשאלה וכו' ר' פפא וצניי לא הוו מסרו נפשייהו אקדושת השם צמקום שהדין למסור נפשו, הלא מצי"ע מן התורה היא, ואם מצד הדין פטור למסור נפשו איך קא מסר ר' אדא צר אהבנ נפשי, וכבר האריכו בזה המפרשים, ולהג"ל יונת, כי חיוב של מסירת נפש הוא לפי תשיבותו של אדם, צכל מה שהאדם גדול וחשוב ציותו, הרי אצלו יש יותר חיוב למסור נפשו, כי כל נטוד עזירה אצלו לחילול השם יחס, כ"ל מיומא פי"ו, ואלמלא הי' רצ אדא צר אהבנ עוצר צצתיקה על ההיא איתתא דהוית לצישא צרצלתא

לדפילו על עשה ג"כ חייבים למסור נפשם צצעת הגזירה, צע"כ צריך לפרש כמו שפירשתי לעיל דהגזירה היתה של צל לצנות ציו"כ, ועל קידוש הקדש לא היתה גזירה, לכן לא קידשו ציו"ד את הקדש צכדי של צל להציא את ישראל לידי סכנה.

והתוס' צצנת מ"ט, הג"ל, דקדקו דגם צערקתא דמסנאל, א"ן כלן גזירה לחיוב אלא צצליית של צל ישנו את הרצועה צצנמנעליהם, ותיירו משום צצציו ערקתא מתנהג כצכרי דומיה שהוציא עצמו מכלל ישראל, ע"ש. אולם צצאילתות דר"א פרשת וארץ מפרש „התרת ערקת מסנאל", כלומר צצצעת השמד אס יאניסו את ישראל עבוד ע"ז וצינו רוצה, ואח"כ יעמידוהו צפני ע"ז ויאמרו לו כפוף עמך והתר ערקתא דמסנאל של צשתתוה לע"ז אלא כפיפתך היא להתיר ערקת מסנאל, וצלצד רואיך יאמרו שהשתחית, אסור הוא, זה מדרצנן, שאע"פ שאינו צשתתוה לע"ז אלא שמה להתיר הואיל ונראה שמה צפני ע"ז. עכ"ל, ולפי צדריו צערקתא דמסנאל יש כלן מעשה כפיפת קומתו, וגם אצירייהו דע"ז.

ועוד יש חילוק צין השאילתות וצין רש"י ותוס', דרש"י ז"ל כתב הטעם צצצעת הגזירה אפילו על ערקתא דמסנאל, של ירגילו הצכרים להמריך את הלצנות, והשאילתות כתב „כיון דגזירה למיעקרה למילתא הוי קידוש השם, וקרינן צ"י ולא תחללו את שם קדש", עכ"ל. המתצאר מדצרי השאילתות הוא דכל הענין שצריך למסור נפשו אפילו של צל על הג' צדריס הצמוריס, הוא צצציל קידוש השם, זה צהיר שקדושת השם וחילול השם אינו צדנר קצוב, אלא כל צדנר לפי זמנו ותשיבותו, וא"ן הצדנר שווה צכל אדם, כהא דאמרינן ציומא פי"ו דלגבי רצ אי שקיל צישרא ולא יצי דמי לטנא לאלתר השוב חילול השם וכן איך ע"ש.

ומעשה אפשר לומר דצדרי רבינו מדוקדקים מאד, דלכן התחיל צרשא צדרי: ונתקדשתי צתוך צני ישראל וכו', כלומר להצציר שדוקא צמקום שיש חילול השם מחויב אדם למסור נפשו על כל עזירה, אלא דהואיל שהמושג של קדושת השם אינו צדנר הקצוב והמסויס, והוא מסור לכל איש לפי מעלתו ושעתו, לכן מותר לו לאדם גדול וחכם למסור נפשו אפילו על עזירה קלה צאם לפי דעתו יש בזה משום קדושת השם, והציא רא"י מר' אצא צר זימנא שה"י מוכן ליהרג על עזירה של איסור צצילה, כי תצנ צדעתו שאם הוא יאכל צצילה יה"י בזה חילול השם.

ולפ"ו הפירוש צצוס הירושלמי הג"ל: הוה ר' אצא זימנא שמת מיליהון דרצנן, מיכל הוה, כלומר, הירושלמי מסיס דהן אמת צצאם אדם גדול הושנ צדעתו שהעזירה שלו תה"י לחילול השם, שמתו לו לימסור נפשו, אלא דר' אצא לא תצנ שיש בזה משום חילול השם, כי כצראה הי' הצדנר צצנעה, אלא מה שה"י מוכן למסור נפשו של צ שמת מיליהון דרצנן, דתצנ שהיינ למסור נפשו על כל עזירות ואפילו צמקום שאין בזה מלחא קדוש השם.

רנ. (א) עבודרה ורה כ"ב א'. רנא. (א) שם י"ח א'. (ב) צ"צ יוסי בן ססמא. (ג) סנהדרין י"ד א'.

רנב. שנים שיושבין וביקשו גוים להרג אחד מהם אם אחד תלמיר חכם וחשני הדיוט [א] מצוה לומר להדיוט הרגוני ולא תכירי (א) כרבי ראובן בן איצטרובלי שביקש שיהרגוהו ולא ר' עקיבא כי רבים היו צריכים לרי' עקיבא.

רגג. (א) היה עובר ממקום למקום ובכרות של תרומה בידו ואמר לו נברי תן לי אחד מהם ואטמא ואם לא הריני מטמא את כולם ר' אליעזר אומר יטמא את כולם ואל יתן לו אחת מהם ר' יהושע אומר יניח לפניו אחת על הסלע וכן נוכל לומר לעניין [א] בכור בהמה שאמר הגוי תן לי אחד ואעשה בו מום ואם לאו אעשה בו מום בכלום כזה העניין (ב) וכן נשים שאמרו להם גוים תנו לנו אחת מהם ונטמא ואם לאו הרי אנו מטמאין את כולכם יטמאו את כולם ואל ימפרו להם נפש אחד מישראל [א] ואפילו

משנת אברהם

את מעשה השדקות אשר צוה, משמע דלא היו בכלל הגזירה. והאשר שלא היו מלוחה המדינה שגזרה הגזירה.

וטעמו של דבר נראה דגם זה הוא בכלל קידוש השם, כי את ה"ד חלוק' תירא לרבות ת"ח, וכן והאנת את ה"ד חלוק' לרבות ת"ח, ע"י נכורות ר' נשיטה מקוננת שם, ולא ולס הוקש כבוד לכבוד המקום, לכן אם אינו מוסר נפשו על גדולי ישראל וכן על הוריו הרי זה בכלל חילול השם, וחילול השם, אין חוששין לנפשות כמו שהנאתי לעיל בשם ה"ד ציו"ד.

ועוד יש להמתיק הדבר דאפילו אלו הפוסקים הסוגרים דוחי בהם הוא חייב ולא רשות, ואסור לו לחדם למסור עצמו למיתה במקום שאינו חייב, וידו דנאופן כזה אין כלן איסור אלא מזה יש כלן. דהא רש"י, בפסקים כ"ה, וציומא ע"ג, הסגיר הענין של מה חיות דדמא לידך סומן טפי, כלומר, מאי דעתך למשרי מילתא משום וחי צהם ולא שימות בהם, טעמו של דבר לפי שהצניעה נפשן של ישראל לפני המקום יותר מן המלוה, אומר הקצ"ה תנצל המלוה ויחיה זה, אצל עכשו שיש כלן ישראל נהרג והמלוה נצילה למה יעז צעני המקום לעזור על מלכותו. עכ"ל. שלא יולא מדברי רש"י אלו, שהתורה חסה על שני דברים: שלא תיעשה עבירה, ושלא תלמד נפש מישראל, וצוין שאי אפשר לקיים שניהם והשאלה מי תדחה מפני מי, אז אמרינן שנפשן של ישראל הצניעה ביותר לפני המקום והיא תדחה את המלוה, ולכן פסק הרמז"ם דמי שאינו מחויב למסור נפשו ומסר עצמו למיתה הרי זה מתחייב, "נפשו", כי נפשו הוא הצניעה לפני המקום ולא המלוה ולא ה"י לו למסור נפשו. אצל צהם הוא מניל נפש חצירו מישראל, הרי לא נאצדה נפש, כי במקום נפשו הניל נפש אחרת, אלא שלא הרויח כלום, אולם כשנפש הנללת היא גדול בישראל שרצים צריכים לו אז אינו שיש צו גס משום מלות כבוד אלו, צודלי שיש כלן ריות, היינו המלוה, ונפש לא נאצדה כי צכל אופן ה"י נאצד נפש מישראל.

סימן רנ"ג

נכרי המטייל מום בבכור בע"כ, של הבעלים

[א] **לענין** נכור וכו', צירושלמי תרומות פ"ה. וגם צבנלי נכורות ל"ג: הונא הדין של נכור שאחזו דס נקשר עם חנית של תרומה שכולד זה ספק טומאה, ונמשה סם בתרומות שני הדין של נכרי שאמר תן לי אחת מהן וכו', זה הוא המקור לצרי רבינו שדין נכור כדון תרומה, אולם ממשווה רבינו, נכור לתרומה, משמע דשיטתו היא מלואר' אסור להטיל מום צכור צומו הזה, דהא הדין של תרומה השני נמשה הוא בתרומה לאורייתא, והדין של נכור שמשמעו רבינו, צודלי שכוונתו לנכור צומו הזה, והוא כשיטת הרמז"ם ז"ל צפ"ה מהלכי איסורי מזהב ולא כשיטת רש"י צע"י י"ג, והתום צכורות ל"ג דאיסורו אינו אלא מדרבנן. ומרן ז"ל צפ"ה צ"י צ"י סיומן ת"ב, ת"ט, ת"צ,

בשוק, ה"י זה לחילול השם, וממילא ה"י מחויב למסור נפשו על זה, זה שהשיב דבא לרב פפא על שאלתו מאי שאל ראשונים דמתרחיש להו ניסא, משום דהראשונים ה"י צעמנותם אכסים גדולים ותשונים מחד, עד כדי כך דמסרו נפשיהו על קדושת השם, כלומר, כל דבר קטן ה"י אצלם צדרגא של חילול השם ומחויבים ה"י למסור נפשם עליהם, כהא דרב אדא בר אבהו, שאפילו דבר ככרבלתא צהם לא ה"י מוחה ה"י אצלו חלול השם, כי קדושת השם וחילול השם הוא לפי ערך חשיבותו של האדם, כלומר, ונאשר ה"י אכסים גדולים ודיקים כל כך לכן מתרחיש להו ניסא:

ובן מורה לשון החינוך מזה רצ"ו: ומה שמצינו מעשים להסידים הראשונים שנהרגין אפילו על ציטול מזה וענין מה שאר"ל מה לך יולא ליסקל על שאלתי את בני מה לך יולא ליצלב על שטלתי הלולב, מדת חסידות עשו הם ורלו שהדור ה"י צריך לכך, והיו חכמים ראוים להורות ע"ז שאלמלא כן שהיו גדולים וחכמים לא היו רשאים למסור נפשם מות, שלא לכל אדם יש רשות ליהרג צמה שלא חייבנו ז"ל ליהרג עליו ולא עוד אלא שמתחייב צנפשו הוא, עכ"ל. כלומר, רק לגדולים וחכמים ה"י הרשות למסור נפשם, כי צהם לא היו מוסרים נפשם ה"י צוה ענין של חילול לשם, לפי ערך גדלות חכמתם ודקתם, אצל לשאר בני אדם לא ניתנה רשות להו.

סימן רנ"ב

מצוה של מסירת הנפש להציל את הוריו, את הרבים ואת שריבים צריכים לו.

[א] **מצוה** לומר וכו', ראה צמו"ק. ונספר תשובת זכר יהוסף סיומן ע"דט"ו, (שם יש הרבה ענינים שהרב ווסטיניקי שאל את הרב רי"ש על המקורות של ה"ק) שרבינו מרמז על המאמר צמעילה י"ז, גם הביא צהם מגדל עון לרי"ע. שכתב דכל הגדול צחכמה קודם, וגם להניל מן המיתה יכול למחול על חייו צצביל אציו אפילו אינו ת"ח — ואין הספר ת"ע ת"י לעיין צה. אולם הענין צעמנו קשה להנין דהא אמרינן, צהוריות י"ג, ה"י הוא ואציו או רבו צצני, הוא קודם לכל אדם, ושני כולהו חיתנהו צה, צ"צ ח, ואין אדם מלוה להניל את נפש אציו או נפש רבו צנפשו מחד.

אולם להניל את הרבים צודלי שמונה גדולה היא להניל צנפשו, כדמצינו צחסתר שסיכנה נפשה צעד הללת הרבים, וראה פסקים ב', רש"י ד"ה, הרוני להו, ותענית י"ח: לוליננס ופפוס אחיו צלודקיא, לדיקים גמורים היו ושהרגו על צתו של מלך שמונאת הרונה, ואמרו היהודים הרגוה וגזרו גזירה על שוגליהן של ישראל ועמדו אלו ופדו את ישראל ואמרו אנו הרנג, והרב המלך לאצלו צצבד. עכ"ל, וצכן אם הוא חכם שרבים צריכים לו חשיב צרבים. גם דאין כל כך רא"י מהתם דהגזירה היתה על כלם, ואם לא היו לוליננס ופפוס מקנלים את האשמה על עצמם ג"כ היו נהרגים ציחד עם האחרים, אולם מדהש"ם מפליג מחד

רנב. (א) עיין פעי"ה י"ז א' וכתוב' שם ד"ה אלו ונכה"ד ערך ר' ראובן כתב כי רצה להציל את ר' יהודה בן בבא וכתב הנאון פוהרי"ש נאטאנאוה בהגהותיו שם כי לא ידע הפסוק לא לדברי הס"ח ולא לדברי הפה"ד אולם במדרש פעשה עשרה הרוני מלכות שנרשם בבית המדרש של ר"א יעלינעק חדר שני צר 28 איתא: ואחרי' ר' יהודה בן בבא ב' והיה שם וכן אחד ור' ראובן בן איצטרובלי [איצטרובלי 9] שמו שח' וחביאו כו' אלא אם רוצוגר אסות אני תחתד ותנצל אחת כו' והיו פקוד דברי רבינו והספ"ר. רנב. (א) תרופות פ"ח ס"א. (ב) שם ס"ב.

אבל גני זכור הגם שהנעלים רוצים נכך שיפול מוס זהנכור, אבל אין זו אפשרות היחידה שיפול המוס על ידי הנכרי המאנס אותו, דהא אפשר שיפול המוס מעצמו, ובאופן כזה לא אמרינו דאפילו קאי ועומד וזוהי דלא ניחא ל"י שאין נדבריו ממש.

אור"ם לדינא, הואיל וספק יש כאן גני פרה וכן גני זכור, נודאי שגני פרה דהוי ספק דאורייתא הפרה פסולה, אבל גני זכור דאפילו הטיל בו מוס נמוזד אינו אסור אלא מדרבנן מטעם קנסא כדליתא בזכורות ל"ד: נודאי אין להחמיר בספיקו. ונפרט שלפי סגרת התוס' הג"ל נצמ"ג, הדבר חוזר חלילה, דאם היתה כשירה הוה ניחא ל"י ולכך אין להכשיר, ואם אין הפרה כשירה נצטיל שעלה עליה זכר נודאי דלא ניחא ל"י ושוב כשירה ושוב ניחא ל"י, וחזר חלילה צאין מעומד, וכן גם כן גני זכור, וכבר כתב הר"ן ז"ל צרי המדיר צעין כזה גני השתא דלדרתא לא מצינא דאינלגל נהדר, דאם הנדר חל אין האשה מותרת על דברים קטנים שהיתה רגילה צנית אציה, ולכן הנצל משעובד לה ולא מצי מדיר לה וכשאין הנדר חל הרי היא מותרת על אותן הדברים ומצי מדיר לה, וחזר חלילה צאין מעומד, והואיל דמדאורייתא הנדר חל דקונמות מפקיעין מידי שעניד, אלא דמדרבנן אין הנדר חל מחוס דלמחוי רבנן לשעיבודה דאשה, ובאופן כזה, כלומר, שהדבר חוזר חלילה, אוקומה דאורי. ע"ש. כן מצי הכא גני פרה אוקומה דאורייתא, ומדאורייתא הפרה פסולה, אבל גני זכור שאין איסורו אלא מדרבנן, ובאופן הג"ל שהדבר חוזר חלילה אוקומה דאורייתא, והזכור מותר.

המשך מזה הענין נמצא בהשפמות.

* * *

איסור של ישראלית הנבעלת לעכו"ם. ואם היא גרה אם חייבת משום גרה.

[א] ואפילו פנוי אל ימסרו וכו' יש לעיין מאין הוציא רבינו זה הדין, דהא לכאורא נראה דשם נמשנה דתרומות פ"ת, לאו צפנוי מיירי, דהנה עכו"ם שצא על צת ישראל אשת איש איסורה חמור מאד ואיסור מיתה אית צה. עיין בתוס' סנהדרין ע"ד ע"ג ד"ה והא אסתר, ונמנילה ט"ו, דפליגו ר"ת ור"י אם חייבין מיתה על ציאת כותני, ועיין בצעל המאור סוף סנהדרין שכתב בפשיטות דהיא נהרגת מחוס שהוה, העכו"ם נהרג ומשם זה וכל זה דוקא נאשת איש אבל גני פנוי לא מצינו כלל, דהא עכו"ם שצא על צת ישראל אם היא פנוי אינו נהרג, עיין צמנ"ם הלכ' איסורי ציאה פי"ג הלכ' ט'.

ומדבריו הרמנ"ם ז"ל משמע דלא כדעת הצעל המאור צסנהדרין הג"ל שישראלית שנבעלה לעכו"ם דנהרגת מחותו שם שהעכו"ם נהרג, מדכתב צהלכה אי צפי י"צ מהל' או"צ. ישראלית שנבעלה לעכו"ם דרך אישות הרי אלו לוקין מן התורה שאלמר לא תתחתן צם משמע דלוקין אבל אינה נהרגת. וגם נראה לכאורה דהא דהיא לוקה הוא דוקא היכי דנבעלת לעכו"ם דרך אישות אבל דרך זנות לא, נמצאת לפי זה דפליגי הרמנ"ם ז"ל עם הצעל המאור דין ישראלית שנבעלה לעכו"ם אם נהרגת.

אור"ם יש לומר דלא פליגי כלל, ואפשר דגם הרמנ"ם ס"ל דישאלית אשת איש שנבעלה לעכו"ם נהרגת, כדעת הנה"מ ז"ל הג"ל, והא דכתב צהלי אי דלוקין קאי על הפנוי צת ישראל שנבעלה לעכו"ם דלא אינה נהרגת דהא גם העכו"ם אינו נהרג כמזכיר צהלי ט' כנ"ל רק לוקת מן התורה משום לא תתחתן צם. נמצא לפי זה דפנוי צת ישראל הנבעלת לעכו"ם אית צה איסור לא תתחתן והיא לוקת מן התורה וצכן שפיר כתב רבינו אפילו פנוי משום דאית צה איסור לאו.

האר"ך צראיות עצומות דהאיסור הוא מדאורייתא, ע"ש. וכן פסק צש"ת הרי"ם יו"ד, סימן י"ח ע"ש.

ויש לעיין אם באופן כזה שהנכרי מטיל מוס זהנכורות שלא לרצון הנעלים אלא לאונס, אם הנכורות מותרים. דהנה צמה שאלמר צמשנה זכורות ל"ה. זה הכלל כל שהוא לדעתו אסור שלא לדעתו מותר פירש"י: כל שהוא לדעת. שלהטיל מוס נהכוון להחירו, ולפי דבריו אין הדבר תלוי צרצון ודעת הנעלים כלל אלא צכוונת הנכרי, וכן משמע צהרמנ"ם הלכ' זכורות הלכה י"ב, אולם צפיה"מ כתב: וכשמתכוון לזה תמיד הרי זה כאילו צוינו אותו להטיל מוס. מוצאר דנעינן דעת צעלים ודוקא לרצון הנעלים הנכור אסור אם נעשה צו מוס, וכן מוצאר צפירוש רבינו גרשום מ"ה שם זכורות ע"ש. וכן מפרש הרע"צ צמשניות: זה הכלל כל שהוא לדעתו מדעת ישראל שנתכוון לעשות נחת רוח לישראל ע"ש, וממילא צנ"ד שהנכרי עושה זאת להכעיס את ישראל, לדברי הפוסקים הג"ל, דדוקא לדעת הנעלים נאסר הנכור, נודאי שהנכורות הללו מותרים, ואפילו צשיטת רש"י יש גם כן לומר דעד כאן אין הנכור נאסר אם הנכרי עשה זאת צכוונה להחיר אלא באופן שהוא עושה על דעת עצמו היינו שלא נגד רצונו ולאנסו של ישראל אבל צנ"ד מיירי שהנכרי עושה להכעיס את ישראל אפשר דהנכור מותר. דמה ה"י לו להישראל לעשות, הא לא היתה צידו לתן לו את הנכור האחד להטיל צו מוס כדי להציל את הנכורות האחרים דהא הדין הוא שאסור לו להישראל ליתן לו את הנכור האחד.

ולכאורה יש לומר דזה דומה למה שכתבו התוס' צנמ"ז ל'. ד"ה. אף עובד; וא"ת ועלה עלי' זכר אחאי פסולה

הא ודאי לא ניחא ל"י להפסול פרה שדמיה יקרים צשגיל דבר מועט. וי"ל דאם היתה כשירה הוה ניחא ל"י ולכך אין להכשיר עכ"ל. וצכן גם צנ"ד דאם נאמר צהנכורות מותרים הוה ניחא ל"י, דלא צעיד איסורא וצכורותיו מותרים, ואין כאן אונס כלל, ולכן אסורים. אלא דגם שם צפרה אדומה יש לספק מה הדין אם עלה עליה זכר שלא לרצונו, ולאונסו של הנצל פרה, אם נאמר דהפרה פסולה מהאי טעמא שכתבו צתוס' דאם היתה כשירה הוה ניחא ל"י, ולכן לא יצוייר לאונסו גני עלה עלי' זכר, דכל האונס הוא שלא תפסול הפרה, ואם היתה כשירה הרי ניחא להו לצעלים, או שמא עד כאן לא אמרינו דעלה עלי' זכר פסולה אלא צנתם, אבל לאונסו של הנצל הפרה לא.

וראייתו צמידושי הרמנ"ן ז"ל צנמ"ז ל', שהקשה מהא דתנן צפ"צ דפרה: אין לוקחין פרה מעוברת ד"ר אליעזר, וחכמים מכשירים, ואיך חכמים מכשירים והרי עלה עליה זכר פסולה — ותירץ — ואיכא למימר דכי אמרינן עלה עליה זכר פסולה ה"מ צפנוי אבל שלא צפנוי לא משום דנעינן דומיא עובד דניחא ל"י צשעת עבודה דומיא שגא מדלגני הכשר דנעינן עודה הטל עליה, ואע"ג דהתם איפשר דניחא ל"י ואיפשר דלא ניחא ל"י והכא ודאי ניחא ל"י מכל מקום לאו דומיא דעובד הוא. ועוד הא גני יאוש שלא מדעת אע"ג דאי ידע ודאי מיאש דהא צנעינן אלא שידעו הנעלים צנפילה אלמא ודאי מיאש, ואפ"ה כל זמן שלא שמעו לאו יאוש הוא, וכ"ש הכא דכתיב ענד הילכך צנעינן דניחא ל"י צשעת מעשה, כנ"ל. עכ"ל. ומדלא תירץ הרמנ"ן ז"ל דהא דפרה מעוברת כשירה מיירי שעלה עליה זכר צפני הנעלים אלא שלא לרצונו ולאונסו, משמע דאם נאמר דהפרה כשירה, לא שייך כלל לאונסו ושלא לרצונו, כנ"ל, אלא דלעולם ניחא להו לצעלים שנתעבר הפרה, ולכן הוכרח הרמנ"ן ז"ל לתרץ דנעינן ניחא ל"י צשעת עבודה.

אמנם יש לחלק בין פרה לנ"ד זכור, דגני פרה מסתבר דאם נאמר דהיא כשירה צעלה עליה זכר, נודאי דניחא ל"י לצעל הפרה שנתעבר פרתו, דלא"כ, אין שום אפשרות אחרת לפרה זו שנתעבר לעולם, והרי הנעלים רוצים שנתעברו פרותיהם

פנויה [ב] אל ימפרו להציל את נשי איש [ג] ובימי השמונים עשו ברע שהיו נותנים להגמון תחילה [ד] אלא שהשבו אין אשה מתעברת מביאה ראשונה ואעפ"כ לא היה להם לתת להגמון וכמו שאמרו לעניין נשים כן זה הדין לעניין הריגה (ג) אם הגוים אומרים תנו לנו נפש אחד מבם ונהרגנו ואם לאו נהרגו כולכם יהרגו ואל ימפרו נפש אחד מישראל אבל אם אחד רשע ביניהם שמשום כולם בסכנה שמתקוטט עם הגוים ואומרים לו אל תקוטט למה אתה משים כולנו בסכנה שמתקוטט ואינו חושש זהרג את הגוי נותנים כדי שלא יהרגו שהרי הוא שם את עצמו ואת כולם לידו בסכנה.

משנת אברהם

הסידים הנ"ל מיירי אפילו צפנויות, ולא מחלק כלל אם קצתן נדות, משמע דגזיאת עכו"ם על צד ישראל אין כאן איסור נדה על צד ישראל. ע"ש ולא זכיתי להזכיר את דבריו כלל, הא נמשנה זו אין מחלקין בין איסור תמור לאיסור קל, ואפילו פנוי שאיסור קל הרבה מאיסור אשת איש אין מוסרין, וא"כ מה ראוי שאין מוסרין את זו שגינה נדה להציל את זו שהיא נדה, הא המשנה אומרת שאין מחלקין ככאן בין איסור קל לתמור, ואדרבה מדחיקין דאפילו את הפנוי אין מוסרין משמע ביותר דאין מחלקין בין איסור לאיסור, ולעולם י"ל, דיש איסור נדה גזיאת עכו"ם. **ולפע"ד** גראה שרבינו הוציא דין זה: דאפילו פנוי אין מוסרין לעכו"ם להציל את הנשואות, מירושלמי שם גפ"ת דתרומות, דאמר: לא מסתגרה אס היתה כבר עמאה — ויש מנסכים אס היתה כבר עמאה — לא מסתגרה אס שפחה אשת, ע"ש, פירוש, שאס היתה שפחה כעניית אשת צנייה, ומסרו אותה כדי להציל את הנשים הכשרות, כלומר, הגם דאין לצוות שפחה, כהא דנדה מ"ז, אצל נכדי להציל את אר הנשים הכשרות מותר, ע"ש, ומדלא אשמעין צירושלמי יותר רבותא, דמותר למסור את הפנוי ישראלית נכדי להציל את הנשואות, ש"ת דאסור למסור אפילו את הפנוי.

אם מותר לפנוי להפקיר עצמה בכדי להציל את הנשואות והכהנות.

[ב] א"ל ימסרו, והנה מהא דירושלמי הנ"ל הוכחנו שאסור למסור אפילו את הפנוי נכדי להציל את הנשואות, אצל עדין יש אלה אס מחויבת הפנוי למסור עצמה נכדי להציל את הנשואות, ואס תמוז לומר שאינה מחויבת, אכתי מייבעת לי אס מותרת למסור עצמה לעכו"ם נכדי להציל את הנשואות או אסורה.

דו"ה צרור דפנוי הנצטלת לעכו"ם הוא איסורא זוטא לגבי נשואה הנצטלת לעכו"ם, ומדברי התוס' שבת ד': ד"ה וכי אומרים מנזר דהיכי דאין כאן פשיעה, אומרים לו לאדם הטא צא איסור קל כדי להציל את חניו מאיסור גדול, וא"כ, גם כאן נדון הוא שנתיר להפנוי להצטל לעכו"ם נכדי להציל את הנשואות מאיסורא רבה, ומה גם באופן המנזר נמשנה אס היא פנוי לא תצטל, ועמאז את כל הנשים, ואפילו היו רק שתי, הפנוי ונשואה, מהראוי שנתיר להפנוי נכדי שציל את הנשואה, כמנזר בתוס' הנ"ל מממה ראיות שהצילו אס.

אולם י"ל, דאינו דומה להנהו שהצילו התוס' הנ"ל, דהתם אס לא יעבור הכהן על עשה דהשלמה, לא יוכל זה להניח פסחו ויעבור צוה על עזירה חמורה, וכן אס לא נתייר לאחר להוריד את הפת, יתחייב זה שהדניק את הפת חטאת, אצל כאן דמיירי שהעכו"ם מואנסים את הנשים, אפשר דמוטב שלא תמסר הפנוי את עצמה ברצון, כי אפילו יעמאז את הנשואות, הלא יהי זה באונס, ולא תהי כאן עזירה כדפירש רש"י בכתובות ג'. ד"ה ולדרוש להו באונס שרי, דנצטלת באונס אינה נאסרת על צעלה, ומדאמרינן דשרי, א"כ אפילו תאנסו כל הנשים לא יהי כאן איסור, ואינו דומה להדניק פת בתנור שיהי כאן איסור, וממילא אין הפנוי מחויבת למסור עצמה, ולא שייך כאן לומר חטא צאיסור

אבל לפי דעת הרמז"ס הנ"ל דאית צפנוי הנצטלת לעכו"ם איסור לאו, דוקא דרך חתנות אצל לא דרך זנות, אכתי דברי רבינו זריכי נזכור דהא שם בתרומות, שהדין שזניח רבינו לא מיירי שהעכו"ם רוצה להתחתן עם הישראלית רק מתכוון לזנות, כדאיתא שם במשנה נשים שאמרו להם כותים תנה לנו אחת מבם ונטמאה, ובאופן כזה לית איסור לאו דלא תחתן ומהיכי תיתי דלא ימסרו להם אפילו פנוי דאינה עוברת על איסור תורה כלל נכדי להציל את השאר שלא יעברו איסור תמור שיש בו מיתה.

הגם דנמקום אחר דקדקתי בלשון הרמז"ס ז"ל צפ"צ מהלכי איסורי ציאה שכתב: ישראל שנצל עכו"ם ומשאר אומות דרך אישות או ישראלית שנצטלה לעכו"ם דרך אישות הרי אלו לוקין מן התורה, וכי, ונהלכה צ' כתב: ולא אסרה תורה אלא דרך חתנות אצל הנצ על עכו"ם דרך זנות מכין אותה מכות מרדות ומדברי סופרים. וכי, ולא כתב כאן כמו נהלכה א' ,או ישראלית שנצטלה לעכו"ם דרך זנות אינה לוקה אלא מכות מרדות מדר"ס. ומשמע ומלשונו דישאלית הנצטלת לעכו"ם אפילו דרך זנות לוקה מן התורה, וכן משמע מדברי רש"י מנחות מ"ג. ד"ה משום זונה. דישאלית הנצטלת לעכו"ם בזנות עברה על לא תחתן צס. ע"ש. ע"ש, אולם דברי רש"י הנ"ל קשה להניס, דמה סגרה היא זו שהזנה ישראלית לא תצטל לי אלא א"כ סוגרת שהיא ישראל, וכי זונה נזקקת ומזנה. ועוד דאס היא טועה והושגת שהיא ישראל, מה חיתון יש כאן הלא לא עדיף מקידושין צישאל צישאלית נצטות, נמקום דלא שייך לומר חזקה אין אדם עושה צעילתו צעילת זנות, דלא היא אלא צעילת זנות. וראיתי נספר נחל אשכול על היראים הלכות מזונה כ"ה"י עמוד דברי רש"י הללו באופן אחר, והוא ציאר דבין להרמז"ס ז"ל בין להטור אין צעילת זנות לאו אלא לשיטת הטור צו' אומות, וקשה הקיי"ל מזמן סתריב ליכא ז' אומות, וע"כ צ"ל מ"ש רש"י לא תחתן לא דוקא אלא נש"י דרצון. עכ"ל. ולא הצנתי דבריו כלל, מה שייך נש"י לכרי הנצ על ישראלית, הלא נש"י הוא צישאל הנצ על הנכרית. אולם באמת לא מנינו לשום פוסק שיתק צוה בין שהנצטלת היא ישראלית ובין שהיא עכו"ם ובתוס' קידושין ע"ה: ד"ה ורבי ישמעאל, כתבו צפירוש דלא מנינו שום לאו על ציאת נכרי צישאלית, ואין סגרה לומר דאית צוה איסור עשה מקרה דהוציאה ותשרף. ע"ש. ועי' צירושלמי סוטה א'ת, לאסור שנעה עממין והכא הוא אחר הכין, ע"ש. וראה לקמן סימן רס"ג. דמשמע דפנוי שנצטלה מעכו"ם באונס אין כל כך עזירה, והלא גם הכא מיירי באונס, אלא דשמא יש לחלק ולומר. דאס ימסרו את הפנוי אפשר שתתרה לו לעכו"ם ומה גם כשתהי אצלו ימים רבים, כדאיתא בכתובות נ"א. ליטעות אליטעות לא קשיא, ועי' גיטין מ"ה, עדי גונרין וסרדעי גונרין, ובמק"א כתבתי דבין המאסר את האשה ועל ידי כך הוא מותרת לצאתה, דהוי ברצון ולא באונס, עי' במש"א צ"ב, דף פ"ו, ק"י.

וראיתי נספר חלקת יואצ להגאון מקינגק ז"ל חלק צ', דנשמוטות לחיודי, קמא, אית נ"ג. שכתב דמוזד הסגרה גראה דלא שייך גזיאת עכו"ם איסור נדה, והציא ראוי ממשנה הנ"ל דסוף פ"ח דתרומות, דעכו"ם שאמרו תנו לנו אחת מבם ונטמאה, יעמאז את כלן ואל ימסרו נפש אחת מישראל ולפי דברי הספר

(ג) ירושלמי תרומות סוף פ"ח ובבב"ע על דבר למסור אחד להריגה יעוין בראשית רבה פרשה צ"ד ויקרא רבה מ"ח ובבב"ס פ"ה סהלכות יסודי תורה ה"ח.

נה, כלומר, לאם נוגע נדנר טומא צלוּנס מיטמח כן נמי אשתו אף שאין כלן עזירה אצל טומאה מיהו איכא, אצל אשת ישראל לא ליכפת לן טומאה, אלא העיקר אם יש כאן זד איסור, והואיל שלא עשה מעשה אין כלן שום איסור, כלומר, לא שיש כאן עון והתורה פטרתה אלא שאין כלן שום איסור, וממילא בכל איסור ערוה נגשים, להן קרקע עולם אין עושות מעשה, לית כאן איסור.

ומעתה מונח מה שפירש"י ולדרוש להוא דלונס שרי, דנעלת צלוּנס אינה נאסרת על זעלה, כלומר, מזה דאינה נאסרת על זעלה יש ראי' דשרי, כלומר, לא דאין כלן איסור והתורה פטרתה אלא שאין כלן שום זד איסור, וממילא אסור להן לניעות למסור עמון למיתה כלומר לצדד עמון מדעת, ולא תהי' שום סכנה כלל.

דיוצא מהנ"ל דנאונס אין כלן שום דנר איסור, ובכהנת גם כן אין כלן איסור, אלא משום טומאה היא דאסורה על זעלה, וח"כ, פשוט דאין הפנוי מחייבת למסור עמנה מטעם מטא צאיסור קל כדי שיזכה חצירך. דהלא אין כלן הלאה מאיסור, דאם תאנסו, לא יהי' כלן איסור. וממילא מתצטרך דגם פנוי אסורה למסור עמנה לציאת עכו"ם, דהא זנות היא, ואין כלן היתר משום הלאה השאר, דלא שייך צזה הלאה מאיסור. ואינו דומה למי שמוסרת עמנה לזנות צכדי להזיל נפשות דגם יש הלאה גמורה, אצל צכאן אין זה צגדר הלאה כלל.

מוסרת עצמה לזנות צכדי להזיל נפשות

וברין אם מותר לה לאשה למסור עמנה לזנות צכדי להזיל נפשות ואם נאסרת על זעלה מציאה צנו, כבר נכתב הרבה; צנוהר"ק, ס' קס"ז וצתשנות צית יעקב ס' ל"ט, וצשנות יעקב אה"ע ס' קי"ז, וצנוצ"ר, יו"ד, קס"א, וצית מאיר סימן קע"דג לאה"ע, ועוד.

ובנוב"י גם כתב דמה דלמרי' דלונס רחמנא שרי גבי אשה שהיא קרקע עולם, היינו דוקא כשהיא אנוסה על הציאה עמנה, אצל צמקוס שאין היא אנוסה על הציאה, אלא שפני לונס אחר, כגון שאנוסה על הציאה צכדי להזיל נפשות, — אין זה צכלל לונס — ואני צבר הארכתי צמק"א צצדר המאירי צפרק צן סורר ומורה, דמה דלמרינן צאסרת קרקע עולם היא, מפני צצע"כ היו מוליכין אותה אצל אשורוש, ולפי זה ציארתי דהא דלמרינן צצתונות דחיישינן משום פרונות, אי אפשר לפרש שילכו מרצון הטוב, דהא גם הפרונות אין רצון צנדע צהן שהן פרונות, ואם אמרו דלדרוש להו דלונס שרי, ממילא לא תלכנה מעמנן עד דהויין לונס, אלא חיישינן שהגם שהליכה תהי' צלונס אצל הציאה תהי' צצרוץ, וזה כדעת הצנו"י הנ"ל שכל שאין הציאה צעמנה צלונס, אין זה צכלל לונס, ועי' צצפרי משנ"א"ב, דף ק"י.

ג] ובימי השמונאים עשו צרע וכו'. צנמי' צצונות הנ"ל ולדרוש להו דלונס שרי לא משמע כן, ויש לומר דדעת רצינו כדעת הראצ"ד הוצא צצט"מ, לצתונות, דאפילו צשהגוי מתכוון להנאת עמון, והתם התכוון להנאת עמון, צצעת השמד תיהרג ועל תעבור, והרמצינן ז"ל חולק צזה. ע"ש. או אולי כוונת רצינו שעשו צרע שהיו „נותנים להגמון" תחילה כלומר, שלא היו מצטרות וממלכות עד שיאנסו אותן.

ד] אל"א שהצנו שאין אשה מתעצרת מציאה ראשונה. לא אדע לכוון מה היא כוונתו של רצינו צזה, וכי איסור ציאת זנות תלוי צצרוין, הגם דעל הציאת צצאשית ל"דכ"ד. צייתה תמר כלתך וגם הנה הרה לצנונים, כתבו צדעת צקנים מצעלי התוס', שלא היו דנין צצותו צפרק צונות צלא הריון, היינו דוקא קודם מתן תורה אצל לאחר מתן תורה הלא ציאת איסור הוא הגלוי עריות.

קל צכדי להזיל את חצירך מאיסור גדול. אלא דלפ"ז, אם צין הגשים תהינה כהנת נשואה נאסרת על זעלה, ולצצרי רש"י הנ"ל הא דשרי מדחזינן שאין נאסרת על זעלה, אצל אשת כהן נאסרת אפילו צלונס, מוכרה שיש כאן איסור, שוב שייך לומר דלנו תתיר להפנוי שתמסר את עמנה צכדי להזיל את הכהנת ומה גם כשהכהנות הן רנות, וצאמת לא מנינו צצוס מקום לחלק צזהדין של המשנה הנ"ל צצרותות צין שהגשים הן ישראליות וצין שהן כהנות.

הסבר בכתובות ג' ולדרוש להו דלונס שרי

אל"א דזעולם אין חילוק צזה צין ישראלית לכהנת, והא דכתב רש"י דשרי משום דאין נאסרת לזעלה, הנני להעתיק ומחידושי לצתונות דף נ'. ולדרוש להו דלונס שרי דנעלת צלונס אינה נאסרת על זעלה, והקשו מה זה ענין ל„שרי". ונראה להצציר דצאמת קשה א"כ אמאי דלמרינן לעיל דמשום לניות שמתמרין על עמון הגם דמין הדין לית לן למישא דילמא אנוס, עי' תוס' לעיל ד"ה, וצצרה, דלמרינן דאין לונס צניטין, ומשום זה דלמרינן אפוקעיניהו, ואמאי לא נדרוש להו דאין להן למישא ללונס. ואם משמע מדצרי התוס' הנ"ל, דרק משום לניות ופרונות תיקנו דאין לונס אצל משום פרונות צלנד לא תיקנו — עי' צצרקע"א צזה. —

ונראה משום דצבר כתבו המפרשים הראשונים, דמאי דלמרינן דלתו לידי סכנה אין הפירוש, שהמלכות תהרוג אותו, דהא אמרו דלא מייירי אצמרו צתולה הנישאת צצציע תיהרג, אלא צנעל להגמון, ולמה לו להגמון להרוג אותו הא יכול ללונס אותו, אלא הפירוש דהסכנה היא משום דמסרו נפשיהו לקטלת, שיצדו עמון לדעת כדי שלא יטמא אותה להגמון, והנה כתבו התוס' דאין כלן הדין של עריות שדינו יהרג ואל יעצור, אלא מדינה יעצור ואל יהרג, ושיטת הרמצי"ם דאם נהרג ולא עצר, עשה עזירה. וכן פריך שפיר ולידרוש להו לונס שרי, ואז יהי' אסור להם ליהרג וממילא לא ימסרו הצניות עמון לאיצוד לדעת, כי לא יעשו איסור, אצל לעיל הלא אין עושין שום איסור אם מתענגות. **או"ב** לשיטות הסוגרים ללא כהרמצי"ם אלא גם צמקוס אצמרו יעצור ואל יהרג, פירוש שמוטר לעצור אצל אין איסור אם יהרג, קשה מה מועיל צאם ידרשו דלונס שרי, לכל זאת צצאנה הצניות לידי סכנה.

לכ"ן נראה דאפילו אלו השיטות יורו צמקוס שאין האדם עושה עזירה צקוס ועשה די' איסור למסור עמנו למיתה, למשל צאם צורקים אותו על התניוק כמו שכתבו התוס' צצפסחים וכ"מ. והיינו דהשיטות הללו סוגרים, דמה שהתורה פטרה את האנוס, היינו צאם לא עשה מצוה מצמת לונס משום כאליו עשה, אצל אם עשה עזירה צלונס, איך תאמר כאליו לא עשהה הרי המעשה נעשה, וצצצא כמו כתב הראצ"ד, הוצא צצרין נדרים כ"ד. דאפשר לומר הריני כאליו התקצלתי צצעה שלא קבל צצידו של המקבל לפטור אותו מהנתינה כשם שיש לו רשות לחזור וליתן לו לאחר שיקבל, אצל המדיר מחצירו צאם חצירו ילך למקום פלוני, אין המדיר יכול לומר הריני כאליו לא הלכתי, דהא צצמת הלך והמעשה קיים, ע"ש. כן ממי האל אי אפשר לומר ליה עשה עזירה צנפעל עי' מעשה, דהרי הוא כאליו לא עשהה משום שהי' צלונס, דהא עשה מעשה והמעשה קיים, אפשר רק לומר דפטור מעונש על מעשה זו משום לונס, אצל לא עשהה, והואיל שסוף כל סוף חצי עשהה, אם אינו רוצה לעשות, ומוסר עמנו למיתה אין כלן איסור, וכל זה דוקא צציש מעשה אצל כשאין כלן מעשה הכול מודים שאסור למסור עמנו למיתה על עזירה צצצו וח"ת.

ומזה הטעם תהייה התורה אשת ישראל שאנוסה, לזעלה, דהא כשאנוסה, והיא קרקע עולם ממילא לא עשהה שום מעשה ותשיג כאליו לא הי' כלן שום עזירה, ואשת כהן שאסורה לזעלה אפילו צלונס, מצטרף צצרושמי סוטה, דמשום טומאה נועה

רנר. (א) הני סיעות בני אדם שמהלכין בדרך וסגנו בהן גוים ואמרו להן תנו לנו אחד מכם ונהרוג ואם לאו נהרוג את כולכם אפילו כולם נהרגים אל ימסרו להם נפש אחת מישראל ייהדו להם אחד [א] כגון שבע בן בכרי ימסרו אותו להם ור' יוחנן אמר אע"פ שאינו חייב מיתה עולא בר קושא תבעה מלכותא (רף לב) עקר ואול ללוד גבי ר' יהושע בן לוי אתון ואקפון מדינתא אמ' לון אין לית אתון יחבין ליה און מתרביין מדינתא סלק גביה ר' יהושע בן לוי ופייסיה ויהביה לון הוה אליהו זכור לטוב יתיב מתגלי עליוה ולא איתגלי צפ כמה צומין ואיתגלי עליוה אמ' ליה למסורות אני נגלה אמר ליה ולא משנה עשיתי ואמ' ליה ודא משנת החמיריב.

רנר. בני אדם שבשפניה והיה רוח סערה (א) [א] אין רשאין להפיל גורלות שאם יפול על אחד מהם להטילו בים אין זה לעשות כאשר עשו ליונה בן אמיתי השתא אסמכתא לא קניא לעניין ממון וכל שכן לעניין פיקוח נפש לעניין נפשות שלא יסמכו על פי הגורל ואשר כתיב (שיא יד מב) ויאמר שאול הפילו בינו ובין יונתן בנו וילכד יחונתן שם היה הארון ומה' כל

משנת אברהם

סימן רנ"ד

ברין יחרוהו כשבע בן בכרי

[א] כגון שבע בן בכרי וכו'. עיין בתוספתא סוף פ"ו דתרומות, ועי' גמ' ה"ט סימן מ"ב-מ"ד. שהאריך הרבה בדבר זה, ומפרש שם דברי הגהות מיימוני' שהציל ראי' לפסק הרמב"ם ז"ל בהלכות יסודי התורה ד"ה, דדוקא כשחייב מיתה, מהא דאמר ל"י ר' יהושע בן לוי לאלהיו זכור לטוב ולאו משנה עשיתי, דולוי מייירי דנהאי עובדא דעולא בן קושב ג"כ הי' חייב מיתה דאל"כ מה שאל ריב"ל מהמשה הלא אפשר שהמשה מייירי כשחייב מיתה. ע"ש.

ורפעי"ד הי' מקום לומר דנאמת עולא בר קושב לא הי' חייב מיתה, ולפיכך אזל ר"י בן לוי ואפייסי, דאלמלי הי' חייב מיתה למה אזל לפייסי' הלא הכול מודים שמתר' למוסרו, אלא דלא הי' חייב מיתה, ונאם לא הי' מתפייס מעצמו להמסר לא הי' ר"י בן לוי מתיר למוסרו, ומכאן הוציא הרמב"ם את דינו דדוקא כשנתחייב מיתה כשבע בן בכרי מתר' למוסרו אזל כשלא נתחייב לא. וממילא אין כאן קושא שהקשו כל המפרשים מדוע פסק הרמב"ם ז"ל כריש לקיש ולא כ"ר יוחנן זירושלמי שם, משום דעובדא דר"י בן לוי מסייע לריש לקיש ולא לר"י. ואפשר דכך היא כוונת רבינו דלאחר שהציל דעת ר"י שזירושלמי דלע"פ שאינו חייב מיתה, הציל העובדא דר"י בן לוי אזל לפייסי' לעולא בר קושב, דמכאן משמע דאין הלכה כר"י. כ"ל.

ובבב"ל קשה להבין מה שייך לומר דעולא בר קושב הי' חייב מיתה לנולכות, הלא חייב מיתה אינו אלא מן שידון בב"ד של ישראל ולא מצופן אחר, וזה הוא מה שאמרה האשה בהכמתה וכו', ואמרו זירושלמי, דכל המורד במלכות חייב מיתה, כלומר, דדוקא מורד במלכות דלא צריך למידיכי הוי חייב מיתה, אזל על כל חיוב צעלמא אינו חייב מיתה, עד שיגמר דינו על ירי צי"ד.

והגה גמ' ה"ט שם ומתפק צפירוש התוספתא ה"ל צפ"ו דתרומות: אזל אם יתדוהו להן כגון שיחדוהו שבע בן בכרי יתנוהו להם ולא יהרגו, א"ר יהודה צמד"ל שהוא מצפנים והן מצפון (פירש הסמ"ק צסימן ע"ט, ומצפון לסכנה) אזל צמון שהוא מצפנים והן מצפנים הואיל והוא נהרג והן נהרגין יתנוהו להן ולא יהרגו כולן, וכה"ל ותצא האשה אל כל העם בהכמתה וגו' א"ל הואיל והוא נהרג והן נהרגין תנוהו ולא תהרגו כולכם: ר' שמעון אומר כך אמרה להם; כל המורד במלכות צ"ד חייב מיתה. וכו' ע"ש. ומפרש ה"ט דאפשר דלא פליגי ר"י ור' שמעון בהתוספתא אלא מר אמר חדא ומר אמר חדא, היינו דר' יהודה אתי לפרושי הא דקאמר ת"ק כגון שבע בן בכרי לאורויי הא אינו כשצ"ב אפילו יתדוהו לא יתנוהו להם, גד"ל דלא יתנוהו אפילו יתדוהו שהוא מצפנים והן מצפון, אזל כשכלן מצפנים ואם לא יתנוהו יהרגו כולם, אז מותר להם למוסרו דוקא

כשהוא חייב מיתה כשבע בן בכרי, אלא משום דר"י לא פירש דין זה דאפילו יתדוהו אסור למוסרו אלא כשחייב מיתה צ"ל ר"י שמעון ופירש אלא ח"כ חייב מיתה כשבע ב"ב. ותרווייהו ס"ל דנעיין דומיא דשבע ב"ב מכל דל יתדוהו וחייב מיתה וכלם מצפנים. **ומדברי** רש"י בנסהדרין ע"ב: ד"ה. יאל ראשו — הנאתים כ"פ בחיבורי זה — שכתב דלא ראשו אין נוגעין בו להרגו דהוה ל"י כילוד ואין דוחין נפש מפני נפש. ואם תאמר מעשה דשבע בן בכרי (שמואל ז' כ"י) הנה ראשו מושלך חליך דדמו נפש מפני נפש, התם משום דאפילו לא מסרוהו לו הי' נהרג צעיר כשיתפסנה יואצ והן נהרגין עמו, אזל אם הי' הוא ניצול אע"פ שהן נהרגים לא היו ראשין למוסרו כדי להציל עצמן, אי גמי משום דמורד במלכות הוה, והכי מפורש בתוספתא דתרומות פ"ו. עכ"ל. משמע דרש"י מפרש התוספתא ה"ל דר"י לא צעי שיהי' חייב מיתה, דל"י גם ר"י צעי שיהי' חייב מיתה מה זה מתרין רש"י על הקושא דלא ראשו צ"י תירושים, הלא אין כאן אלא תירין אחד דשאני התם דהי' חייב מיתה אזל הילך אינו חייב מיתה. ודוקא לפרש דכוונת רש"י היא צמה שאמר, "אי גמי" דנעיין שניהם גם יחדיו שיהיו כלן מצפנים וגם שיתחייב מיתה אזל בהעדר אחד מהם אסור למוסרו, דניב, "אי גמי" בכל מקום מורה לשני תירושים נפרדים. ועי' בתוס' יו"ט סוף פ"ז דאהלות. **והרב** המאירי בנסהדרין שם הציל הא דיתדוהו כשבע ב"ב, ומחלק בין זה ליאל ראשו דאין נוגעין בו, דכל שיש הלכת שנים בשציל אחד שאני, אזל גבי יאל ראשו אין כאן אלא הלכת נפש אחת מפני הצירחה. גם כתב שם דמקור הפוסקים דלא כר"י אלא כר"ל והוא שנתחייב מיתה כשבע בן בכרי הוא מהירושלמי ה"ל שאלהיו הי' מתרעס על ר"י בן לוי מן מידת חסידות בלבד, אלא מן הדין הי' מתרעס. ואפשר שגם רבינו מפרש כהמאירי אולם מה שנופרש שם המאירי שאלהיו הקפיד על שריצ"ל מיהר את הדבר ולא המתין עד שיראה אם יתריבו את העיר, נראה דדעת רבינו לקמן צסימן רכ"ה אינו כן שכתב שם: אומר לו הי' לך לעשות מידת חסידות להיות כלם הרוגים ולא למוסר נפש אחת. ע"ש. הרי שדעת רבינו דאפילו צמקום שכלם צסכנה ממש אין למוסר את האחד צידיס.

ומדברי רש"י והמאירי ה"ל מצואר דאין שום חילוק בין ההורג את הצירו צידיס ובין שמוסרו ליד מי שרוצה להרגו, דאל"כ מה קושא מילא ראשו דאין נוגעין בו היינו הרגה צידיס למסירה ציד יואצ, אלא דגם ומסירה זו הרגה ממש הוא. וצמד"ל הארכתי צזה.

סימן רנ"ה

קנין על ידי גורל

[א] אין ראשין להפיל וכו'. ראה לעיל מש"כ צסימן קס"ט. צענין גורל, ועתה ראייתי צצדי חמד כללים מערכת הצימ"ל סימן י"ד שהאריך צזה, והציא צצם מדרש תלפיות קושא

משפטו והם ידעו באיזה עניין להפיל אבל עתה אין לסמוך על הגורל שנאמר (יהושע יח ו) ויריתי לכם גורל פה לפני ה' אלהינו ואפילו במזמן אין מפילין גורל אלא בשחולקין בשוה אבל אין משימין שתי התיבות כנגד התיבה אחת אלא אם בן שוין שתייהן כאחת ולא התיבה גדולה כנגד התיבה קטנה אלא בשוה באומר הרעת [ב] ולפי שהיו צריכין שני שעירי יום הכפורים גורל (ב) ולכך היו שוין במראה ובקומה.

משנת אברהם

ומכאן יש לפקפק בפסקו של הרד"ק, הן סיומן ש"ד. הוצא בפ"ת חו"מ סיומן קע"ג, שגם שקנו נגד חמשים אמה, ומדדו ומתכו לשנים וחלקו אותו גורל אחד כך נמצא בחלק אחד מוס המפתיחו מדמיו, הם נטלה החלוקה, וכתב הרד"ק, שהואיל שהיא חלוקה נטעות, חוזר על חזירו, דלא עדיף גורל מקנין לאמרינן דאם יש בו טעות חזר המקח, ומכל מקום הועיל הגורל, שזה שזכה בחלק המוס הרי הוא שלו, ועל חזירו להחזיר לו דמי הפחת. ע"ש. והנה הרד"ק דן זה מדין מקח טעות, ומיירי בע"כ שהטעות היא שנות מלומלם, כן כתב זה בס' שערי משפט, משמע שכל נפשות משתות לא היה נריך חזירו לשלם דמי הפחת והחלוקה קיימת כדין הוגלה נמקח, ולפי דברי רבינו לא הואיל הגורל כלל, ואין כאן שום חלוקה אפילו היו מסכימים מתחילה לחלוקה כזו על ידי גורל. ומכל שכן כשיש כאן טעות, וגם מה שכתב הרד"ק שהגורל הועיל בנדרמה שזכה זה בחלק הנגד שיש בו מוס וחזירו מחזיר לו דמי הפחת, גם כן אינו מתאים לדברי רבינו, דהא נשעת הגורל היה אחד שווה יותר מחזירו ונלוופן כזה אין הגורל מועיל כלל.

ובשרי חמד הכ"ל הניח שגם ש"ת גלוני קדמאי שכתב: ונכל מקום שיפול הגורל יטלנו ואין רשות לשום אדם מישראל לעצור על הגורל שאין הגורל אלא מפי שמים שנאמר על פי הגורל תחלק הארץ, והעוצר על הגורל כעוצר על עשרת הדברות עכ"ל. וסיים גם — המוציא לאור את הספר הכ"ל — והסיוס הוא פלא כי מה ענין ורמו עשרת הדברות לגורל. ע"ש. ולפע"ד הכוונה שנשעת חלוקת הארץ על פי הגורל לא היה רשות לשום אדם מישראל לסרב בחלקו שכל לו על פי הגורל, מכיון שהש"ת אמר על פי הגורל תחלק הארץ, ומה לי אם עוצר על הצו של על פי הגורל וכו' ומה לי אם עוצר על הצו של הש"ת שנשעת הדברות, אבל אין הכוונה שם על הגורל הנעשה בידי אדם נכל זמן ועידן. ונש"ת חות יאיר סיומן ס"א כתב: מפני שקרוב הדבר שאם הגורל כהוגן ידבק בו השגחה עליונה וכו' ע"ש.

[ב] ולפי שהיו צריכין וכו'. דברי רבינו נכלין צריכין ציבור, דהא משנה מפורשת היא בנעשים י"ד. שתי צפרים מנותן שיהיו שוות צמורה וצקומה ונדמים ולקחתן כאחת, ע"ש ושם לא היה שום גורל, הרי דאין הטעם של שוות תלוי כלל בגורל. וכן כנשי מזורע ילפינן שם ציומא ס"ב: דנעינן שיהיו שוין אע"ג דאין בהם גורל. ועוד קשה דא"כ דמכאן נדענו דנמקום שיש גורל צריכין להיות שוין, א"כ קרא דיקח שני שעירי עזים למה לי.

וג"כ דגני צפורי מזורע וכן גני כנשי מזורע ילפינן מקרא דמנותן שיהיו שוין. אולם גני שני שעירי יו"כ, ילפינן התם מקרא דיקח שני שעירי עזים, מיעוט שעירים שנים מה ת"ל שני שיהיו שניהן שוין. והקשו בתו"ם הא ר"ש מוצרך להא קרא לרשא אחריתא שנשעות ולקח את שני השעירים מקיח שעיר המשתלה לשעיר הפנימי, מה שעיר הפנימי אינו מכפר על ישראל בשאר עבירות, אף שעיר המשתלה אינו מכפר על הכהנים בשאר עבירות, וא"כ לר"ש מכל"ל דנעינן שיהיו שניהם שוין. ע"ש, שתיירו מה שתיירו, ורבינו מתרץ קושיא זו דר"ש סוגר דדוקא גני שאר דברים שאין בהם גורל כגון צפורע מזורע וכנשי מזורע,

הכ"ל נסתירה שיש בדברי רבינו, ותירץ נ"כ דמה שכתב רבינו שיש לסמוך על הגורל צעניני נפשות, לעיל קס"ט, היינו דוקא כשכל האניות עונרות בשלום ועל זו עומדת רוח קערה, קרי זה צירור שיש בה בהספינה מן שמן השמים נגזר עליה, ונשם כנסת הגדולה כתב זה דבר תימה לסמוך צעניני נפשות על זה. ע"ש. ולפע"ד הדברים צרורים כמו שכתבתי לעיל ע"ש. וצדין גורל אם הוא כמסתמא דלא קיטא, ראיתי להעיר מהא דסנהדרין י"ז. אמר משה כיצד לעשה, אצבר ששה מכל שנת ושנת וכו' עד; מה עשה צירר ששה והניח שצעים ושנים פיתקין, על שצעים כתב זקן, ושנים הניח חלק בללן ונתן בקלפי — מי שעלה צידו חלק אחר המוקם לא חפץ כך אתי מה לעשה לך. ע"ש. הרי מבוחר דעל פי הגורל נסמכו הזקנים, ושם לא נאמר על פי הגורל דדרשינן דהגורל היה עולה ונחה כמו דדרשינן בחלוקת הארץ, א"כ, מבוחר דיש לסמוך על הגורל, אלא דמהא לא קשה, דלפטר לומר, דנמנת היה לו למשה הרשות לסמוך למי שירצה, דהא כך נאמר לו אספה לי שצעים איש, אלא דמשה לא רצה להטיל קנאה בין השצעים כדאיתא התם, לכן נמכוון עשה את הגורל למנוע הקנאה, אולם ביותר קשה ממה דאמרינן התם: כיוצא בנדבר אתה אומר, ולקחת חמשת חמשת שקלים לגולגולת, אחר משה כיצד לעשה להן לישראל וכו' עד: ומי שעלה צידו חמשת שקלים אמר לו תן פדיונך ואל, ואין יתחייב כבוד זה בחמשת שקלים על ידי גורל.

אורם צירושלמי שם וכן נמדר' פליגי ר"י ור' נחמ"י, דחד אמר דאלו היה תנית רק שצעים זקן ושנים חלק, היה השנים שהוציאו חלק יכולים לטעון שאין מושם בהגורל כי הלא אין בקלפי יותר משצעים זקן, אלא שהניח בקלפי ע"צ זקן וצ' חלק, וכן גני בצורים הניח בקלפי כ"ב חלק ורע"ג צן לוי, ועוד הניח שם רע"ג פיתקאות שהי' כתוב עליהם ה' סלעים, וגם מעשה נסים היה שמתחלה נתרקנה מהקלפי כל הפתקאות שהי' כתוב עליהם זקן, וכן צן לוי, ולנשוף עלו כל אלו שהי' כתוב עליהם ה' סלעים, וכן חלק. ע"ש. ומנצלת אומר דלפי הירושלמי הכ"ל הדין הזה, עם גורל קונה או לא אלא דהוי כאסמכתא תלוי בצלוגתת ר' יהודה ור' נחמ"י הכ"ל צהירושלמי.

אבר הדין שכתב רבינו הוא דין אמת שדוקא כששני החלקים בשווה אז מועיל הגורל, דהא כך אמרו בב"ב ק"ו. אחין שחלקו כיוון שעלה גורל לאחד מהם קנו כולם מ"ט, א"ר אלעזר כחמלת ארץ ישראל מה תחילה בגורל אף כאן בגורל, אי מה להלן בקלפי ואורים ותומים אף כאן בקלפי ואורים ותומים, אמר רב אשי צההוא הנאה דקא צייטי להדדי גמרו ומקנו להדדי. פירש"י: האחין שחלקו ציררו שנים ושלושה חלקים שוין ואח"כ יפילו גורלות, ע"ש צהסוגיא דמנאור דדוקא צהחלקים שווים והגורל צה רק לצרר אז מהני הגורל וע"ש שיש שיטות שונות אם הגורל מועיל רק בחלוקה קרקעות או גם במטלטלין, ומלשון רבינו נשמע שגם במטלטלין נאופן שם שווים מועיל הגורל. וממילא אין כאן שום דיוק מהא דירושלמי הכ"ל דהא התם הגורל היה צה לזכות לאחד ולהפסיד לחזירו, לכן לא היה מועיל בגורל נעלמא, אלא מנד מעשה נסים שהי' מוכיח מעלמו שכך הוא רצון הגורל.

רנח. (א) עיין סיומן קס"ט וצ"ע. (ב) יוסא ס"ב א'.

רנב. הוא אלהינו ואנחנו עם מרעיתו (תהלים צה ז) מתי נודעה אלהותו עלינו כשאנו נשחטים כצאן בשביל לקדש שמו הוא אלהינו אע"פ שממשפש אדם במעשיו ולא מצא עון צדיק הוא לומר ברוך דיון האמת ולקבל מאהבה אע"פ שאם נעשה נפ בע"ז ועובדיה מצליחים ועובדי הקב"ה נהרגין כצאן ונסחרין כמו בימי אליהו הוא אלהינו ואין עוד אחר (שם ס יד) והוא יבוס צרינו והוא אף מלאכי השרת עוזרין לישראל (זכריה יד ה) ובא ה' אלהי כל קדשים עמך לפי שכתוב (שופטים ה כג) אורו מרוז אמי מלאך ה' וגו', כי לא באו לעזרת ה' לכך כולם יהיו בעזרת ישראל (תהלים צט ו) קוראים אל ה' והוא יענם והוא מרם יקראו יענם והוא יבוס (ישעיה כג ט) ומלאך פניו הושיעם (בראשית מח טז) המלאך הגאל אתי.

רנב. מעשה בחסיד אחד שהיה באותו מקום שגורו שמד להעבירם התורה אמרו היהודים נשמע שנזכר לבטל הגזירה הוא וכל הירא דבר ה' ברחו משם התחיל להתענות אמרו לו למה תתענה וכבר יצאת משם אמ' בדי שלא ישתמדו אמרו לו תתענה על שאתה צריך אמר הרי כתיב (ויקרא יט יח) ואהבת לרעך כמוך אילו הייתי שם או בניי הייתי מתענה שיושיעני הקב"ה לחיים בזה חיי שעה כל שכן ע"ד שמד שמסירין ומעבירין מעולם הבא לכך אני מתענה להושיעם מן השמד (א) ואשר תענו לבטל הגזירה ולהשיבם לתורת משה רבינו שכל המתענה ומתפלל בשביל צרכי רצון שמים וצרכי ישראל גם צורכו יעשה והעוסקים בצרכי ציבור ובצרכי שמים יעשו לו על יד אחרים בשלמה ששאל חכמה לרין ישראל צרכיו ויתנו לו שנאמ' (מ"א ג יג) גם אשר לא שאלת נתתי לך.

רנב. (א) אמר משה רבינו רבונו של עולם הואיל שלא איכנס לארץ יבנכו עצמותי כמו עצמות יוסף אמר הקב"ה דמורה בארעיה מתקבר בארעיה יוסף על שאמר (בראשית מ טו) גנבתי מארץ העברים וכו' עצמותיו ליבנס לארץ ישראל אבל אתה על ידו ששמעתה (שמות ב יט) איש מצרי הצילנו ושתקתה להם ולא אמרת להם איש עברי אנכי לכך לא יבנכו עצמותיך לארץ מכאן אדם שיומץ שהגויים אומרים עליו שהוא גוי שצריך לומר יהודי אני ומה שאומר במסכת נדרים (ב) שיוכל לומר עבדא דגורא אנא, לפי שבחלפה בנדרים מדבר המשפט והאמת אבל עם הצדיקים חפץ הקב"ה לדקדק עמהם למה לא עשו לפנים משורת הדין כמעשה דר' יהושע בן לוי בירושלמי (ג) שאמרו אם לא תתנו אותו יהודי נהרנו אותו ואתכם ונתנו אותו בידם ואל' בעם על זה אמ' לו ר' יהושע והלא מתני' היא אמ' לו [א] היה לך לעשות מידת חסידות לחיות כולם הרגוים ולא למסור נפש אחת הרי יש דברים שאע"פ (ע"ב) שהמידה בן יש לעשות יותר מלימודו וכשאמר איש מצרי היה לו לומר איש עברי אנכי (ד) ולכך זכה אליעזר שאמר (בראשית כד לה) עבד אברהם אנכי (ח) ועוד עבדא דגורא אנא לא שיקרי (י) ור' אליעזר אמר נאמן עלי הדיין ונוצל ונצטער.

רנב. אחר סיפר לחבירו אני הלכתי בבגדי כומרים בין הגויות כדי שיהיו סוכרות שהוא נומר ולא יזיקוהו ואחד סיפר למדתי ספר גלחים וכשהוא בין הגוים אומר מזמורים בלשונם לקיים (קהלת ז יב) והחכמה תהיה בעליה אמר החכם עליכם נאמר (יחזקאל ב כה) חקים לא טובים ומשפטים לא יהיו בהם שהרי ר' אליעזר אמר נאמן עלי הדיין ונצטער שעל כך נוצל.

רס. (במדבר כג ט) ובגוים לא יתחשב (ישעיה סא ט) כל ראייהם יכורם כי הם זרע ברוך ה' כיצד שלא יאמרו ישראל אם באים היילים שלא יעשו על בגדיהם שתי וערב ושלא יעשו עצמם כאילו הם כומרים שלא ישימו על בתיהם שתי וערב ושלא יגלחו כגובה הראש ככומרים וגלחים [א] שיהיו הגוים ככומרים שהם גוים ואם גוים עומרים ופוגעים בהם יהודים והגוים הולכים בבית ע"ז לא ילכו היהודים עמהם שיהיו ככומרים שהם גוים שנאמר (תהלים מד כא) אם שכחנו שם אלהינו ונמרש כפינו לאל זר וכתוב (מ"ב כג) ויבא יהוא ויהונדב בן רכב בית הבקל ויאמר לעבדי הבקל הפשו וראו פן יש פה עמכם מעבדי ה' כי אם עבדי הבקל לבהם כי היו יראים פן יהיה מעבדי ה' עמהם מיראת המלך.

רסא. והא'שה שהולכת בדרך ושמעה שמוגעין בה גוים ויראה פן ישכבו עמה יכולה ללבוש את עצמה ככומרת כדי שיהיו סבורים שהיא כומרת ולא ישכבו עמה ואם היא שמעתה שפריצי ישראל יפגעו בה כמו בן מותרת ללבוש מלבוש נכרית ולומר היא גויה ולומר היא תצטוק ותלשין עליהם ויכולה לצטוק קודם [א] כדי שיבאו גוים לעזר לה אע"פ שיהרגו את הפריצים.

משנת אברהם

סימן רנ"ח

[א] ה' לך וכו', ראה לעיל סימן רנ"ד.

סימן ר"ט

[א] שיהיו הגוים וכו' ראה לעיל סימן ר"ד.

סימן רס"א

[א] כדי שיבאו גוים לעזר לה וכו', משמע מדברי רבינו, שיותר לה להאשה לומר לגוים שיעזרו לה, אלל אסור לה לומר לגוים שיעזרו לה, וזריך דבאר דלזיו אשה מיייר, בלשת איש או בפניו, דאם נפרש שמייירי בפניו אשפילו יעללו זה הפריצים, לכל היותר לא יעזרו אלל על אסור לאו, אמאי יכי מותר לה לגרום להם מיתה, הא לא עדיף מאלמנה לכ"ג דלא ניתן להאילו

לרד קרא ללמד סיהיו שוין דלמלא קרא, מסבאל לא הוי ידענא, אלל גבי שני שעירי יו"כ דצעיין גורל מוילא ידענו מוכ סבאל דצעיין סיהיו שניהן שוין, ואין להקשות א"כ לרי יהודה למה לי קרא דשני שעירי עוים, הלא מסבאל ידענו דגורל צעיין שוין, ד"ל דר' יהודה לשיטתו ה"ל צמדרש וזירושלמי דמשה לא הניח בקלפי אלל שניס זקן ושניס חלק וכן גבי צכורים לא הניח אלל כ"צ אלף ורע"ג פתקאות, הרי דעתו דגם גבי גורל לא צעיין סיהיו שניהם שוין אלל אפילו צמקום הגורל וקוק לזכות את האשה ולתייז את השני גם כן מועיל הגורל, לכן גם גבי שעירי יו"כ, אלמלא קרא לא הוי ידענא דצעיין שוין, אלל דהגורל זוכה את זה לה"ד, ואת הצירו לעזאזל, את השעירים שאינם שוים, ולכך איצטרך קרא, והבן.

רנב. (א) שתי תיבות אלן יש למוח. רנה. (א) יקום דברים רבו תתייר. (ב) ס"ב ב'. (ג) תרושות סוף פ"ח. (ד) וזהו וירא דף פ"ג א': בן יבבר אב ועבר ארזינו דא אליעזר לאכרתם כו' אלל אמר עבד אברהם אנכי בניו למסאק בשבטא דאכרתם ולאוקיר ליה בעינייהו ובילסום חיי שרה רבו פ"ט ובשביל שנפל אליעזר חסר ליצחק הוציאו לחירות ונתן לו הקב"ה שכרו בעולם הזה והעמידו לפלך והוא עוב סלך הכשו. (ה) עיין שם בנדרים תורה עבדא. (ו) עבודה זרה פ"ז ב'.

של רודף, משמע מלשונו מלצה זו מוטלת רק על כל ישראל ולא על העכו"ם, ואי מקרא דשופך דם אדם וכי ילפינן אחאי לא קאמר הרמז"ם „שהרי כל אדם מצווין להציל“ גם צריך ציבור אחאי לא הציא בגמ' דף ע"ג סס כששאלו מניין לרודף אחר חצירו להרגו שניתן להצילו בנפשו, ומקרא זה דשופך דם אדם וכי.

ובפשמות ה"י נראה לומר, דהא דרשינן שופך דם אדם לענין רודף שמיצילין אותו בנפשו, היינו דוקא למ"ד דאין עכו"ם נהרגין על העונות, אבל לר' ישמעאל בנסהדרין כ"ז דר"ש מהאי קרא דעכו"ם נהרגין על העונות הא אינטרד ל"י קרא להכי, ואי אפשר ללמוד מכלל דין רודף, וכן שפיר לא הזכירו בש"ס ע"ג, קרא דשופך דם אדם, אלא לימודים דאחי שפיר לכולא עלמא, אלא דא"כ, תקשי פסק הרמז"ם ז"ל בהלכי מלכיס הכיל דפסק דנן נח נהרג על העונות והוא מקרא דשופך דם אדם, ואיך פסק ג"כ סס דצ"כ מציל את הנרדף בנפשו של רודף, הא אי אפשר לדרוש שתי דרשות תלויות מקרא אחד.

ונראה, דהא כל הלימוד שעכו"ם מצווין על שפיכת דמים הוא משופך דם האדם, דהא כך אמרינן בנסהדרין כ"ו. על האדם זו שפיכת דמים, וכן הוא אומר שופך דם האדם וכי נמצאת אומר, דהתורה לא אסרה שפיכת דמים לעכו"ם אלא בצופן שאין צוה משום הצלת הנרדף, והיינו דאמר דף ע"ג: שמשמעות שופך דם אדם הוא שאין כאן ענין של שפיכת דמים במקום שיש הצלת הנרדף, ואין זה כמו בישראל, דשפיכת דמים נאסר לנו מלא תרצת, ובלאו הזה אין כאן שום תנאי, וההיתר לשם הצלת הנרדף ילפינן מלימודים אחרים: מלא תעמוד על דם רעך ומוהקצותה את כפה, אבל כאן גבי עכו"ם, ניתן האיסור מיד בתנאי, כי לשון הכתוב כולל זה, ולכן לא שייך להקשות איך אפשר ללמוד ממקרא אחד שני דברים, כי אין זה דרשה הצאה מיותר קרא, אלא משמעות המקרא כך הוא, וכן נכלל במשמעות המקרא הזה איסור על הריגת עוננים, ומשמעות הכתוב הוא אסור לשפוך דם אדם אפילו של עוננים אם לא להצלת הנרדף, ולכן שפיר הכול נשמע ממקרא זה, ולדקו דברי הרמז"ם שעכו"ם מצוה על העוננים וגם שהעכו"ם מותר להציל את הנרדף אפילו בנפשו של רודף.

ומעתה מובן גם כן שפיר פסק הרמז"ם ז"ל סס דפסק דעכו"ם המציל את הנרדף בנפשו של רודף במקום שה"י יכול להצילו בנפשו בנפשו, נהרג עליו, מה שאינו כן בישראל, משום דעכו"ם אין כאן מצוה בתורה שצ"ל את הנרדף בנפשו של רודף, אלא שהתורה פטרנו ממתת רוצח בנפשו הציל, וזה דוקא כשה"י זקוק להרגו כצדי להציל, אבל בלא ה"י זקוק להרגו, וה"י יכול להצילו בנפשו מאיציריו, שזו הוא בגדר רוצח ונהרג על רציחתו, אבל בישראל יש כאן לימוד של לא תעמוד ושל והקצותה את כפה, ולא בלבד שהיא היתר גמור, אלא מצוה נמי איכא, ולכן אין נפמי צין יכול להצילו לאינו יכול להצילו.

ואתי נמי שפיר מה שדיקדק הרמז"ם ז"ל וכתב „כל ישראל מצווין להציל הנרדף“ כי האמונה שגם עכו"ם שהציל את הנרדף בנפשו של רודף פטור, אבל אינו מצווה, ואין מצוה עליו כבישראל. ועי' בנפרי משנ"א"ב, דף ל"א, ובדף ק"ג. בהשמעות שהארכתי צדן רודף, וינעם לך.

ברין נהפך זמרי והרגו לפניהם

ויש להעיר בדבר מה שכתנתי שם גשיטת הסוגרים דהנרדף עצמו גם כן אסור להרוג את הרודף בנפשו יכול להציל את עצמו בנפשו מאיציריו של רודף, א"כ קשה מהא דלמרינן בנסהדרין פ"ג. נהפך זמרי והרגו לפניהם אינו נהרג עליו, שהרי רודף הוא, וצטור חו"מ תכ"ה מפרש, ואפילו אם לא פירש הנוגע והרג הנוגע להקנאי אינו נהרג עליו, ע"ש ובסמ"ע, ואחאי לא יסור.

בנפשו בנסהדרין ע"ג. ואי מיירי בנפשו איש והיא יודעת ציבור שיעללו בה, אחאי אינו מותר לה לומר לעכו"ם שיהרגו אותם דהא מחויבים מיתה מדין רודף, וצ"ל משום דקיי"ל כר"י צן שאלו דהכי דאפשר להצילו בנפשו מאיציריו אסור להרגו, וגם הם יכולים להצילה מידי הפריצים מצלי להרוג אותה, לכן אין לה רשות לומר להגוים להרגם.

ולכאורה מכללן ראי' שאין דעת רבינו כדעת הרא"ם, פרשת וישלח דדוקא אחר הצל להציל את הנרדף אסור לו להרוג את הרודף בנפשו יכול להצילו בנפשו מאיציריו, אבל הנרדף עצמו אינו צריך לרדוף צוה, דאם כן, הלא האשה הנרדפת תה"י מותרת לזנות את הגוים להרוג את הפריצים, דכאם שהיא מותרת להרוג את הפריצים את מותר לה לזנות את הגוים, דמסבא אין חילוק, שזו ראייתו בשעה"מ שכתב דאפילו הרא"ם לא אחר אלא ברודף להרוג אבל ברודף אחר הערוה, גם האשה עצמה אסורה להרוג בנפשו יכולה להצילו בנפשו מאיציריו. אלא דכל זה אינו נוגע כלל לג"ד, דשאני הכא שהיא צועקת „מקודם“ כמו שדיקדק ר"י וא"כ הגוים יקדימו לעורתה טרם שיצולו הפריצים או טרם שיגשו הפריצים לזנות אותה, וממילא לא יהיו הפריצים לזנות אותה ולא יהיו רודפים כלל, ואז גם היא תאסור להרגם, לכן מותר לה רק לזעוק לעזרה, אלא שהגוים יהרגו את הפריצים אין זה אשמה, שנאם לא תעוק יהיו הפריצים רודפים ממש.

אם מצוה לבני נח להציל את הנרדף בנפשו של רודף.

והנה זה צרור דגם עכו"ם מצווין להציל את הנרדף צין ישראל וצין עכו"ם בנפשו של רודף צין שהרודף עכו"ם וצין שהוא ישראל, כדלמרינן בנסהדרין כ"ז. ואין חילוק אלא בישראל שהרג את הרודף, אפילו ה"י יכול להצילו בנפשו מאיציריו פטור, ועכו"ם שהרג את הרודף חייב, בנפשו ה"י יכול להצילו בנפשו מאיציריו. ע"ש, ובגמז"ם מלכיס, ט"ד, וצריך ציבור מהיכן ילפינן דעכו"ם מצווה או שמוותר לו להרוג את עכו"ם חצירו או את ישראל הרודף אחר אחד להרגו, הא דין זה נלמד בנפרי מוהקצותה את כפה לא תחוס, וכן מלא תעמוד על דם רעך, והא מקראות הללו לישראל ולא לעכו"ם נאמרו. בשלמא עכו"ם הנרדף עצמו שהורג את הרודף כצדי להציל את פנשו. מכה סבא ידענו דפטור, דאין זה שכל לומר שעכו"ם יה"י מחויב להניח עצמו להרוג ולא לעמוד על נפשו, אבל מהיכי תיתי לומר שעכו"ם אחר יה"י מותר לו להרוג את הנרדף.

ואין לומר דאי אמרת דהנרדף עצמו מותר לו להרוג את הרודף, א"כ, הותר דמו של רודף והווי כגבא קטילא, וממילא אין כאן עונש על עכו"ם אחר שהרג את הרודף, דהא עכו"ם שהרג את הטריפה גם כן חייב, ואין לומר דמטעם מי איכא מידי מותר לו לכל עונש עבודה זרה להרוג את הרודף אחר עכו"ם אחר להרגו, דהא בישראל איכא מצוה להציל את הנרדף בנפשו של רודף, ובמקום דלישראל איכא מצוה לא למרינן מי איכא מידי, ככתובם בנסהדרין דף נ"ט. ד"ה. ליכא מידעם.

אולם בנסהדרין ע"ג. אמרינן: ינמא מסייעא ל"י רודף שה"י רודף אחר חצירו להרגו, אומר לו ראה בישראל הוא וכן צרית הוא, והתורה אמרה שופך דם אדם בנפשו דמו ישפך, אמרה תורה הכל נפשו של זה צדמו של זה. פירש"י והתורה אמרה שופך וכי כל הרואה אותו ישפוך דמו בצנציל אותו אדם שהוא רודף דהיינו בנפשו בצנציל הצלת אדם הנרדף, ע"ש, והנה פסוק זה נאמר לצני נח, לכן גם עכו"ם מצוה להרוג את הרודף אחר חצירו.

א"א דקשה לי לשון הרמז"ם ז"ל צפ"א"ו מהלכות רוצח שכתב: אבל הרודף אחר חצירו להרגו אפילו ה"י הרודף קטן, הרי „כל ישראל“ מצווין להציל הנרדף מיד הרודף ואפילו בנפשו

רכב. בשעת השמר מקצתם נהרגו ומקצתם נשתמדו על מנת לחזור לדת יהודית נשויכלו אלא מפני אכזת הריב נשתמדו, הנשים שנהרגו בעליהן או שהיו פניות מקצתן היו אומרים שמא הערלים יטמאו אותם ואמרו רוצות להיות כומרות אבל נקבות קטנות לא שמו שם כי אמרו אם יברחו לא יניחו את הטף מהם ואחרות לבשו שחורות כמיתם כי אמרו אם יהיו ככומרות לא יוכלו מהרה לברוח אמרו להם הגוים או תהיו בכומריא או תלבשו לבנים ולבשו לבנים כי אמרו שמא אם שבכומריא ששומרין אותן כמה שנים שלא יברחו ואוכלות דבר טמא ומחללות שבתות אבל אם הערלים ירחקו אותם להנשא לערל שאינה יכולה לברוח מפני הבעל ששומר אותה מוטב שתהיה בכומריא שלא יטמאנה הערל.

רכג. יש שנהרג על קידוש הי ויש צדיקים שאינם נהרגים על קידוש ה' אלא מתים בידי שמים על משותיהם ואלו היה בשעת השמר היו נהרגים ולמה יפסידו אלא שפוחתים להם מן השכר כנגד טובת הגאון שחפצים שלא לבוא לירי כך כדי שיחיו ויולידו בנים ואותן הנהרגים עורפים עליהם שכר כנגד חיי העולם הזה שלא קבלו ועולה מרת הדין לטעון כנגד הרשעים אם היה מביאן לירי מחשבה ונסיון שלא היו יכולים לעמוד ולקבל פורענות כנגד הנסיון שלא יוכלו לעמוד ויבוליים הצדיקים לומר יש להם שכר שגלוי וידוע לך אם היינו באים לירי נסיון היינו יכולין לעמוד ולא היינו חוטאים.

רכד. הרבה יהודים בשעת הגזירה והרבה גמרו בלבן ליהרג ונצלו וראה יהודי אחד שמו ר' ישראל וראהו כחלום וגם הרוג אחד שמו רבי שבתאי אמ' לו ר' שבתאי ההרוג הרי כל אותם שנמרו בלבם ליהרג על קידוש ה' חלקם בנן עין עמנו.

רסה. רשע אחד היה קבור בין הרגלים בא בחלום לאדם חשוב חי שיוציאוהו מביניהם שקשה להם ביותר.

משנת אברהם

רוח, זה הוא החידוש גני קלאון, שגם הנועל ההורג את הקנאי ג"כ אין לו דין רוח.

ובשורת חידושי הרי"ם ח"מ סימן ז, הקשה על מה שמסתפק הנושנה למחך אם נהפך הרוחף אחר עזירה והרג את רודפו, אם חייב על הרציקה, לדין יעלה על דעת שיהי פטור הא יש לו אפשרות להציל את רודפו נאם יתהלך לרדוף אחר עזירה, ומי גרע זה מייכול להצילו נאחד מאיצריו, והרעה שם לדברי הר"ן בחידושי לסנהדרין פ"א, דמהלק בין נהפך זמרי והרגו לפנחס דפטור משום דמדינא אין זמרי צר קטלא, ולכן אם הרג את פנחס פטור דהנאל להרגך השכס להרגו, אבל רודף אחר עזירה, מדינא צר קטלא הוא, ואם נהפך והרג את הרוחף הרודפו צרשות חייב. ע"ש. והוא כ"ל דגני קלאון אין כלן רשות להקנאי שיהרוג את הנועל מנד הדין, והל"מ צאה לפטור אותו מדין רוח, ולא אחיא הלכתא לחייב את הנועל אם עומד על נפשו והרג את הקנאי, אבל גני רודף אחר מסתגר דדוקא מי שהורג את הרוחף פטור, דמלוא קעציר, אבל אם הרוחף הורג את מי שצא להציל את הנרדף צודאי דחייב, וכן צרוק אחר עזירה והרג את רודפו דחייב, דהלל אי אפשר דשניהם פטורים על הרציקה, כמון.

ואין זה נוגע לשאלת הירושלמי נסוף פ"ח דסנהדרין רודף שנעשה נרדף ומה להציל את הרוחף בנפשו של נרדף, דהתם הפירוש דהרוחף דמעיקרא חלל ונהיות רודף ונורת מפני הנרדף, אבל כל עוד שלא חלל ולא צרת מונע, אז בין הנרדף ובין אחר מותר ומלוא להרגו: דהרוחף מתחייב בנפשו, הן מנגי קנאים, שנועל ההורג את הקנאי פטור הגם דאם הקנאי הרג את הנועל ג"כ פטור, ועי' בספרי משנ"א ז, דף ל"ב:

סימן רס"ב

[א] בעל כרחם דרך זנות, וכרי עי' לעיל סימן רכ"ג. וגם מכלן משמע שרק דרך זנות ובעל כרחך אז אינו כל כך חמור, אבל צונות צרלון אפילו עכו"ם הנאל על הפניו איסור חמור, והדבר מסתבר, דנע"כ, לא שייך חתנות, אבל צרלון יש בו משום איסור חתנות, דנעכו"ם אין חילוק בין צניאה של נשואין ובין צניאה של זנות, כדאיתא צירושלמי קיד' פ"א זונה העומדת בקונו, השני-נהרג עלי, דצניאה נעשית אשתו, והגם דהתם מייירי כשהיא ג"כ עכו"ם, אבל עכ"פ שמענו מזה, שאצלו אין חילוק בין נשואין לזנות.

הנועל על רציחת הקנאי, הלל היתה לו אפשרות להציל לפרוש ואז לא הי' המקנא הרגו, דהא אין לו להמקנא רשות להרוג אלא בשעת מעשה אי אמרת נשלמא, דהנרדף יכול להרוג את הרוחף אפילו כשיכול להציל את עצמו נאחד מאיצריו שפיר, אבל לדעת החולקים על זה קשה, ונע"כ, לרדף לומר דדין של קנאים הלכה למשה מסיני הוא, וכך הוא הלכה לפטור את הקנאי מחיוב של רוח, לכל מי אינו נהרג הנועל אם לא פירש והרג להקנאי, דלא אחי הלכתא לחייב, וכן מורין דברי הרמב"ם ז"ל צהל"י איסורי ציאה פ"גיה, שכתב: ולא עוד אלא אם צא הקנאי להרוג את הנועל וגשמת הנועל והרג את הקנאי כדי להציל עצמו מידו, אין הנועל נהרג עליו, ולעיל כתב: ודבר זה הלכה למשה מסיני.

ועתה ראיתי צספר לפנת פענח מהגאון הנפלא מראגאלאזו ז"ל שם, שפרש את דברי הרמב"ם ז"ל, "וגשמת הנועל" כלומר שפירש, אבל אם הוא צועל אז חייב אם הרג להקנאי משום דהוי כמו יכול להצילו נאחד מאיצריו, דיכול לפרוש ושזן לא יהרגוהו הקנאי. ע"ש, והוא דלא כמו שפירש הטור הג"ל. ודברים אלו לפע"ד רחוקים מאלה, חדל דגנמי אמרינן שאם פרש זמרי והרגו פתחם נהרג עליו, נהפך זמרי והרגו לפנחס אין נהרג עליו. הרי דנהפך אינו פרש, דאי לא למה שינו את הלשון, ועוד מה רצותא הוא בזה, ומה זה שכתב הרמב"ם ז"ל, "ולא עוד" הלל צבר אחר לעיל: ואין הקנאי ראשי לפגוע בהן אלא בשעת מעשה וכרי, וממילא מובן שאם אין לו להקנאי רשות לפגוע בהנועל לאחר שפרש, שאם לא עשה כן אלא שצא לפגוע צו אחר כך שמוחר לו להנועל לעמוד על נפשו ולהרוג את הקנאי, אלא ודאי דהרצותא היא שאפילו בשעת צעילה התגבר על הקנאי והרגו אינו נהרג עליו.

ואפילו מנד הסנאל אפשר לומר, דעד כאן לא אמרו שיש חייב על הנרדף להציל את עצמו נאחד מאיצריו של הרוחף ולא להרגו, אלא צומן שגם איש אחר הנאל להציל את הנרדף בנפשו של רודף חייב להצילו נאחד מאיצריו ולא להרגו, אז אמרינן מכיוון שיש כאן דין של הללה נאחד מאיצריו, דין זה הל גס על הנרדף, אבל נקנאים פוגעין צו אין כאן כלל הדין של הללה נאחד מאיצריו דהקנאי יכול להרוג את הנועל הגס שיכול להצילו מהעזירה, מכלן ולהנאל, על ידי שיקטע רגלו או ידו. וממילא הנרדף שהוא הנועל אם קדם והרג את הקנאי אינו נהרג עליו, דכאן לא נאמר כלל הדין של יכול להצילו נאחד מאיצריו, אלא שצאה הל"מ דהקנאי ההורג אין לו דין

רסו. מעשה בתלמיד חכם צדיק שקברוהו אצל מי שאינו חנוך בא הצדיק לכל בני העיר בחלום ואמר הרעותם לי שקברתוני אצל בית חכמה שריחו רע וקשה לי העשן [א] ושמו אבנים בין קבר הצדיק לקבר הרשע במחיצה ומשם והלאה לא בא להם בחלום.

רסז. (א) אסור לקבור רשע אצל צדיק שהחיה אלישע את הרשע שלא יהא קבור אצלו שנאמר (ב) אוי לרשע אוי לשכנו [א] אבל קוברים רשע אצל רשע וצדיק אצל צדיק.

רסח. (א) מי שמת מנוחה בהרב הקהלות [א] מרחיקין קברו יותר מה' אמות משאר הקברים שלא תנע תפוסת קבר אחר שהוא ד' אמות בקברו.

רסט. קהל אחד רצו ללכת למקום אחר בא מת לאחד בחלום ואמר לאחד אל תעזבו אותנו כי יש לנו הנאה כשתלכו לבית הקברות ואם תעזבונו דעו שתהרגו ולא תחששו ונהרגו כלם.

רע. ברז"ל הגלעדי אמר (שמואל ב' יט לה) אמות בעירי כי הנאה יש למתים שאוהבים הולכים על קבריהם ומבקשים לנשמתן טובה מטיבין להם כאותו עולם וגם כשמבקשים עליהם [א] הם מתפללים על החיים (א) וכלב בן יפונה נשתטח על קברי האבות.

משנת אברהם

סימן רס"ז

אין קוברים רשע אצל צדיק

[א] ושמו אנשים וכו', נש"ת חתם סופר יו"ד, סימן שמי"א. כתב נד"ה. אינרא, דלין לחטוטי שכני מספיקא, חדא דמנואר נסנהדרין דמכי חו לערא דקברי אתכפר לי, ואם כן. נהי לכתחלה אין קוברין מ"מ מכיון דליקצר הו"ל כפרה וכו' מלשנו משמע דנולחי רשע שנקבר אצל צדיק, אפילו דיעבד זריכים לפנותו משם, אולם מדנרי רצונו משמע דעשיית מחילה התנדלת בין הקברים סג, והנס דלעיל נסימן רס"ה כתוב: „שיוליאורו" מזניהם, משמע שיוליאו את הרשע מקברו, אפשר דעל ידי עשיית המחילה הו' כאלו הוליו אותו משם.

ואפשר הדבר תלוי בהמקור להדין של אין קוברין צדיק אצל רשע, דאם נאמר דזה הו' הלכה למשה מסיני, א"כ הו' דאורייתא כמו שכתב החת"ס סס, ונדבר שהוא מדאורייתא אין חילוק בין לכתחלה ודיעבד, כמו שכתבו התוס' גיטין ג': ד"ה וכי לא נעו, ועי' צען זוכר להרב המיד"א אהרן ד"ר. אולם אם המקור להדין זה הו' מן המקרא מלכים ב' י"ג, ויגע האיש בעצמות אלישע וכו', הלא אין לך בו אלא מה שכתוב, דהאיש עזמו כאלך מקברו אצל לא מלאנו שהוליו את המת בשגיל שנקבר אצל הצדיק.

ובאמת מה שכתב החת"ס, דדבר זה הו' הל"מ, אינו מובן כל זכרו דהא דש"ס סנהדרין מ"ז מפורש דילפינן מקרא דאלישע, ורק דבר זה שאין מתקנין ד' קברים אלא ב', גמרא גמירי לה. ואין לומר דכיון דלתי הלכתא נגרוע דרך ב' ולא ד' קברות מתקנינן ממילא ידענו מאותה הלכתא דב' צעין, דא"כ למה לן גמ' לומר דילפינן מקרא דאלישע. ואפשר דכוונת החת"ס ז"ל היא, דהשאלה הגם דילפינן מאלישע אולם עד אלישע מהיכן ידעו הדין הזה, וגם לא מסתבר דדין זה מתחדש אך מנעשה דאלישע, אלא ע"כ דהלכה למ"מ היא, ולכן נעשה הגם הזה בקברו של אלישע משום שהדין הוא כך.

והנה הרמב"ם ז"ל השמיט הא דלין קוברין רשע אצל צדיק, ועי' בהת"ס סס שכתב דהרמב"ם ז"ל סובר דהא דב' קברות הו' גזירת הכתוב דוקא גבי הרוגי צ"ד, והא דמיתתי הש"ס מויתא ויקם על רגליו אין ללמוד שאין קוברין רשע אצל צדיק דשאני אלישע דרב גוברי' ועוד התם נתפוסה אחת ה"י ואפילו לאני כשרים אין קוברים כה"ל. ע"ש, וההסבר הזה הו' לפע"ד דחוק, דסוף כל סוף מדוע ידחה הרמב"ם דבר המנואר בהדיא בש"ס, ולפע"ד נראה דראייתו של הרמב"ם ז"ל הו' מהא דאיתא בת"י ויחי דרש"י דעשו קבר צמערת התכפלה בגו עיטפי' דליחא, ואם

איתא דמדאורייתא יש איסור לקבור רשע אצל צדיק אך לא הוליו את רש"י דעשו מן המערה, הלא דאורייתא אין חילוק בין לכתחלה לדעבד, ולכן השמיט הרמב"ם ז"ל דין זה.

ואפשר דמה דהשמיט הרמב"ם ז"ל דין דלין קוברין רשע אצל צדיק הו' מדאמרינן צירושלמי סוף נגמר הדין: ולא עוד אלא הו' קוברין אותו צפני עזמן הנסקלין בהגשרפין והנהרגין בהמנקה, הו' אחר אל תאסוף עם תטאים נפשי — הנסקלין והגשרפין, ועם אנשי דמים חיי — הנהרגין והנחנקין, ע"ש ולא נאמר דלין קוברין רשע אצל צדיק ה"י לו לדוד להתפלל גם כן שזכה להקבר בין הצדיקים ולא אצל הרשעים, אלא צ"כ, דרק צהרונ' צ"ד שייך דין זה.

סימן רס"ז

אבר קוברים רשע, וכי כנראה כוונת רצונו לדברי הש"ס נסנהדרין מ"ז, שהקשו: וליחתן ד' קברות, ומתוך ב' קברות גמרא גמורי לה, כלומר, דהגם דהגשרפין אצל נסקלין קלים הם, לכל זאת אין לדקדק בזה בין חמור להל, ועי' בפלוגתת רש"י ותוס' יצמות ל"ב: כפקא מינה לקוברו בין רשעים גמורים, ועי' נוז"ק, אר"ת, סוף סימן ל"ה. ומש"כ רצונו: וצדיק אצל צדיק, נראה שכוונתו למעט צדיק אצל חסיד, כדעת הרמב"ם ז"ל בש"ע יו"ד, סס"ב.

סימן רס"ח

[א] מרחיקין קברו, וכי. מה שהקשו על הצ"י צו"ד סימן של"ה, שכתב שהמנוחה נקבר צדיקי אבותיו, לא קשה, דגם צדיקי אבותיו צריך להרחיק קברו כשישיר תפוסת קבר, וכן משמע גם מצ"י שכתב שם: ואפילו מותרם צדיקי אבותיו הו' נקבר, ואם מפני שהוא רשע ואין קוברין רשע אצל צדיק, ההו' אפילו בשאר בני אדם מני, ואפילו כשר אצל אחד מגדולי ישראל. ע"ש. ולא קשה תלעיל ס' רס"ו, דדי בהגדל מחילה, דהתם דיעבד, וגם כנראה שם לא ידעו שזה הקבור אינו חנוך אלא על ידי חלוס בלבד, ונפרט שאינו חנוך בכלל רשע.

סימן ע"ד

[א] הם מתפללים וכו', וירעו לנו מנרים ולאצותינו צמדנר כ', ט"ו, פירש"י מכלאן שהאצות מנשערים נקבר כשפרענות צאה על ישראל. דל"כ ה"י לכתוב לאצותינו ולנו. ומרתי שם, ונתענית מ"ז משמע דליכא פלוגתא אס המתים מנקהים רחמים על החיים, ונתנס' סוטה ל"ד: ד"ה אצותי, כתבו דעל ידי התפלה שהחיים מתפללים מודיעים להמתים שכך תפלה ואז מנקהים רחמים.

רסו. (א) סנהדרין ס"ז א'. (ב) סטרא פצורע פרשה ו' ננעים פוי"ב ס"ו. סוכה נ"ו ב'. רסח. (א) הב"י ביו"ד ס"י שצ"ד כתב כי סבורה נסבר בקברי אבותיו. רע. (א) סוטה צ"ד ב' ויעוין רש"י יבמות כ"ב א' ר"ח ה"תא כ"י ובאים על קברו עם שאר חסם.

רעא. אחר גרם מליה בכית חכמת ופגרו השמש בחצי הלילה נעור וראה הנשמות מעופפות כמלילות ושני בני אדם שעדיין עומדים בחיים בתוכם אותן שנים חיו ימים מועטים ומתו.

רעב. גייה שרית נכרה וכששמוה בשוחה חיתה עמדה ואמרה בעולם אחר הייתי וראיתי הגמונים אמורים בגיהנום וגם אותם שעדיין חיו חיים אמרה באותו זמן ימותו ויבאו בגיהנום וראיתי יהודים בנן ערן ואשה יהודית הכירה ואמרה שראתה בית יד שלה מטונף בחלב אמו לה למה את משונה מהברותין אמרה פעם אחת הדלקתי נר כשבת ובית יד שלי היה מטונף בחלב לכך נעשה לי זה חבשת.

רעג. [א] כפר לעמך ישראל אשר פדית ה' (דברים כא ח) אמרו (א) ראויה כפרה זו שתכפר אף על יוצאי מצרים כלומר על כל המתים משיצאו ממצרים ואיך יכול המועשה לכפר על מי שלא עשאה בחייו והלא (ב) הטאת שמתו בעליה למיתה אולא לפי שאין כפרה לאחר מיתה כי בחבלי מות האדם נתכפרו לו עונותיו אלא כך אמר ברא מוכיה אבא בננן שהאב חוטא ונותן את בנו ללמוד תורה ומעשים טובים הואיל ועל ידי האב זכה ברא מוכיה אבא ואם האבות צוו לבנים לעשות דברים לאחר מות האב הרי כשיעשו הבנים כאילו עשו האבות כפר לעמך ישראל אשר פדית (ג) ומכאן תקנו שנודרין צדקה שייטב למי שכפר מתו ומצונו שהמתים מתפללין על הבנים שנאמר (שמות מז יד) ותעל שכבת הטל (ד) פלפול תפילה שוככו קבר וכן מועיל למתים שהיים מתפללים עליהם או צדקה ונותנין עליהם (משלי יא ד) וצדקה תציל ממות שבזה העולם וצדקה תציל ממות שלעתיד (ה) שהרי שמואל ביקש על לוי וכל שכנן אם נותנים צדקה בשבילו כי מה לי תפלה מזה לי צדקה דוקא אם הוא זוכה אבל אם לא זכה לא יועיל בעוה"ז יכול להטיב לנפש המת ואם שתק בעולם הזה ולא ביקש גם לא יבקש לעתיד ואם ביקש בעולם הזה לא יבקש למת (ו) ורבי מאיר שאמר כשימות יעלה עשן מקברו דאחר ורבי יוחנן אמר אקחנו מגיהנום ולמה לא יוכלו לעשות כן בחייהם (ז) כי רבו פשעיו של אחר אם לא שרבו מאיר ככה עשה וכן ר' יוחנן לאחר מותם שהשוער נדחה מפניהם לא היה מועיל בחייהם בבקשה כי בעולם הבא עשו בכה ומכל מקום כשימתפללין בעולם הזה נעשה לשוב למת (ח) ומתלמידו רבב במסכת נדה לאחר מותם הרם מזה על זה להזריע שהשלימו יחדיו יבא שלום וינחהו על משכבותם.

רעד. [א] מקים דבר עבדו ועצת מלאכיו ושלום (ישעיה מר כו) עליונים מסכימים לדעת תחתונים משעליונים אומרים לכך וכך ראויים אותם אמר הקב"ה המתינו עד שהצדיקים יאמרו ככם (א) ולכך לא היה אומר שמועה מפי ר' מאיר עד שאמורא אמר רבי מאיר רימון מצא תוכו אבל קליפתו זרק ואמר השתא קאמר מפומיה והלא הכל גלוי לפניו אלא שחפץ שיסכימו עליונים ותחתונים למדת משפטיו שנאמר (תהלים נא ו) למען תצדק בדברך תזכה בשפטריך (תהלים פה יב) אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף כשארם צדיק ודן דין אמת לאמתו ומחפש איה מדה המזכה לו ראוי לעושי עונות מדה במדה ומדת פורענות ומכוון לדעת העליונים (שם שם יא) חסד ואמת נפגשו צדק ושלום נשקו על מדת פורענות אומר השמן רבונו של עולם אפילו תחתונים מסכימים לדעתי ועל מדה טובה שנראה בעיני הצדיקים ואומרים בפיהם שני' (תהלים נא ו) תצדק בדברך אמר אליהו והלא הצדיקים מסכימים לדעתנו וכשנפטר לעולמו באים מדות הדין של מעלה ומנשקים אותן שכיוון לדעתן וכל האו' דבר שמועה מפיהם הן מתפללים שם עליו ומליצים טובה עליו כשישראל עושין רצונו של מקום גורם שבועלי דינים של מעלה מנשקים זה את זה ואם לאו (ישעיה לג ז) מלאכי שלום מר יבכיון וזה שנאי' (שם כו ח) יעשה שלום לי שלום יעשה לי.

רעד. לא יוציא אדם מפיו אלא אם כן יודע שרצון הקב"ה בדבר או (איוב כב כח) ותגורו אמר ויקם לך הנה ר' מאיר למד מפי אחר ונתגלגל הדבר שאמרו (א) אחרים אומרים ולא הזכירו שמו בבית המדרש על דברים שאמר (ב) לא הזכירו שמו על דבריו וכשאומר האמורא ר' מאיר רמון מצא תוכו אבל ואמ' אליהו זכור לטוב השתא קאמר רבי מאיר בני אומר פירוש עד עתה נענש בעבור אחר ובעבור שגרם שהוצרכו לימר אחרים אומרים עד עתה נתנו זמן שלא להזכיר שמו אבל מכאן ואילך מזכירין שמו.

רעו. (א) רבי אומר יום הכפורים מכפר בין על השמים בין על הארץ וזמיהא הוא וכי משוא פנים בדבר שזה עושים מעשים רעים ויתכפר לו ואם אדם ימות אחד יום הכפורים ולא הטא אחר יום הכפורים איך ימות וקשה הדבר הרי מה הילוק בין צדיק לרשע ועוד לרי' לא היה צריך לבקש סליחה ביום הכפורים אלא העניין גזירה כשנוזרין על האומה ומונין מספר בני ישראל (במדבר א ג) מבין עשרים שנה ומעלה אם רבו הזכאים הרי כף זכות מכרעת כגון זה שנוזרים לשבע כי לא יתכן לומר לשרה זה גשם ולשרה של הרשע לא ישלח זה לא יתכן זה מועיל שמתעניין כולם גדולים וקטנים ועוד שנימול אברהם אבינו הרי הצער שלו מועיל לרעו שני בני אדם נרשאים משא אם היה זה לבד וזה לבד לא היו יכולים לשאת כמו בשניהם יחדיו שנים מרימים קולם יותר נשמע מזה לבד ומזה לבד כך יום הכפורים שלא יפסיד היחיד לרבים, ולחכמים אין יום הכפורים מכפר

משנת אברהם

סימן רע"ג

סימן רע"ד

[א] מקים דבר עבדו, ענין זה לרשו במדרשות: "זר-ע"ת, תנחומא, וירל-ט"ז.

[א] כפר וכו'. ע"י לעיל סימן ל'.

רעג. (א) הוריות ו' א'. (ב) יומא ג' א'. (ג) בילקוט שופטים מספרי ובתנחומא האוינו: כפר לעמך ישראל אלו החיים אשר פדית אלו הפתים מספר שהפתים צריכין כפרה וכסתר השמונאים ב' י"ב כי יהודה המכבי שלח אלפים דרכמונים כסף קרבן אשם לירושלים לכפר על הפתים ויעוין תמורת כ"א שאמרו אין כפרה לפתים וע"ע. ובספסת כלל פ"ב טובא בפגורת הסאור נר ג' פ"א יכר בנך ויניחך למד בנך תורה ויניחך מדינה של גיהנם ויתן מעדנים לפשעך שיכניסך לנן ערו עם הצדיקים ובוהר סוף פרשה בחוקותי: אי האי ברא אויל באורח מישור ותיקן עובדהו וראוי מוקיר ליה בחתוה עלסא ועיוון בבלי סנהדרין ק"ד א' וירושלמי שם. (ד) ילקוט בשלח רמז ר"ס תפלות של אבות. (ה) ברכות י"ח ב'. (ו) חגיגה פ"ו ב'. (ז) בזה פתורק קושית הגלגל"ח כסור א"ח סי' תרכ"א סק"ג יעו"ש. (ח) נדה ל"ז א'.

רעד. (א) חגיגה פ"ו ב'.

רעה. (א) הוריות י"ד א'. (ב) סכאן עד וכסאמר יש לסתוק. רעו. (א) יומא פ"ה ב'.

אלא על השבים ומפסיד להם אותו היחיד קצת אבל אם הרבים חוטאים [א] יבריע כף חובה לגזור לרבים עצירת גשמים ורעב אבל למחול לו לרשע [ב] לגמרי אין יוח"כ מכפר אפילו לרבי כיון שאינו שב אם לא תאמר כן לא היה אדם במיעוט זכויות שהרי נמחלין עונותיו אלא כמו שכתבנו ויש שאומרים לענין העולם הזה מכפר על שאינן שבים שהרי בספרי (ב) אומר (שם ו כו) ישא ה' פניו אליך בעולם הזה לא ישא בעולם הבא ויש שעוברים על עבירות חמורות ומאריכין ימים ולא שבו מעונותיהם כי אם יום הכפורים מכפר אף על שאין שבים כר' אם כן לא יהא מגלה פנים בתורה וכו' (ג) והאי (ד) דחנקתיה אומצא כיום הכפורים על זה לא כפר יום הכפורים לר' אם הואיל לו (דף לד) אם כן לא חנקתיה אומצא אם כן למה כתיב כרת ביום הכפורים ושאר עבירות הרי אם יום הכפורים מכפר לא היה מת בברת אחר כך אלא לענין גזירת רבים לענין זה מכפר אף על שאינן שבים שהרי מתענין בו אף קטנים ומעוברות.

רענ. דר"ש (א) ר' עקיבא (ישעיה ה יד) לכן הרחיבה שאלו נפשה ופערה פיה לכלי חוקים אין כתיב כאן אלא לכלי חוק מי שאין בידו מצוה אחת שיכריע לו לכף זכות, הדא דאת אמרת לעולם הבא אבל בעולם הזה אפילו תתקצ"ט מלאכים מלמדים עליו חובה ומלאך אחד מלמד עליו זכות ואפילו תתקצ"ט צדיקין מאותו המלאך מלמדו עליו חובה וצד אחד מן אותו מלאך מלמד עליו זכות הקב"ה מכריעו לכף זכות מה טעם שנאמר (איוב לג כג) אם יש עליו מליץ אחד מאלף אין כתיב כאן אלא אחד מני אלף מאלף צדיקין מאותו מלאך (שם שם כד) ויחננו ויאמר פרעהו מרדת שחת מצאתי כופר הדא דאת אמרת בעולם הזה אבל לעולם הבא רובו זכויות יורש גן עדן רובו חובות יורש גיהנום, ר' ירמיה בשם ר' שמואל בר רב יצחק שומר אדם עצמו מעבירה מעם ראשונה ושניה ושלישית מכאן ואילך הקב"ה משמרו מה טעם (שם שם כט) הן כל אלה יפעל אל בעמים שלוש עם גבר א"ר ועירא ובלחוד דלא יתב לה מה טעם (קהלת ד יב) והחוט המשולש לא לעולם ינתק אין כתוב כאן אלא לא במהרה ינתק אין מטרחת עילייה מפסק הוא ר' הונא בשם ר' אבהו אמר הקב"ה אין לפניו שכחה הא מבני ישראל נעשה שכתן מה טעם (שמות לד ז) נושא עון נשא עון כתיב וכן דוד אמר (תהלים פה ג) נשאת עון עמך כסית כל המאנים פלה, ומה שאמר רבי יום הכפורים מכפר בין עשה תשובה בין לא עשה בעולם הזה שהרי רשעים מצליחים הרי רשע שעשה ב' זכויות וק' עונות וצדיק עשה י"ט זכויות ומעט עונות אם אין עון כשעבר עליהם יום הכפורים אם יום הכפורים מכפר לשאינן שבין נמצאת אתה אומר שחלקו של רשע מעולה מחלקו של צדיק וכי יתכן זה אלא בעולם זה מיירי כמו שנכתב למעלה שהעתיקנו בתלמוד ירושלמי בקדושין הדא דאת אמרת בעולם הזה אבל לעולם הבא רובא זכויות יורשין ערן רובא עבירות יורש גיהנום ובספרי (במדבר ו כו) ישא ה' פניו אליך בעולם הזה אשר לא ישא פנים לעולם הבא (תהלים מט ח) אח לא פדה יפדה א"י, וכתוב (יחזקאל יח ב) הנפש החוטאת היא תמות כן לא ישא בעון האב והעולם הזה כמול והעולם הבא אין מול ונגדר מה שנהנה מן העולם הזה ממעטין לו לעולם (הבא) וכנגד הצער בעולם הזה ממעטין בניחינום אבל מי שתדיר צעריו בעולם הזה (ב) באשה רעה ואין יכול לגרשה (ג) ודקדוקי עניות ויסורין התירין והרשות וכל ענין צער שאין בידו להציל עצמו כגון שיש לו בנים ואין יכול לעשות בהם (ד) כמו האם או אין מניחין לו לגרש אשתו רעה הוי הצער במקום גיהנום וכגון שקבלם באהבה בעולם הזה.

רעת. בכל עצב יהיה מותר (משלי יד כג) אם אדם שרוי בייסורין כת' (ישעיה נג יוד) יראה ורע יאריך ימים ויחשוב הרי אחרים נהנין מייסורין שלי שנא. (שם שם ה) וזכבותנו נרפא לנו ואפילו (משחוק) לא יהנה הצדיק וכיום (א) שרבינו הקדוש היה שוחק היה בא שום פורענות לעולם (ב) ופסחלה ר' אליעזר שחק ר' עקיבא אמר לפי שאתה היתתה שרוי בטובה הייתי אומר קבלת עולמך בזה העולם ולכך טוב שלא ישחוק אדם ושלא יהנה משחוק ומשאר טיולים אבל מצוה לשמות כחכב"ה שנאמר (שם סא י) שוש אשיש כהי תגל נפשי באלהי (תהלים פט יז) בשמך יגילון כל היום :

רעט. [א] כתיב (תהלים ב יא) עבדו את ה' ביראה וכתיב (שם ק ב) עבדו את ה' בשמחה אם ארב שמח מאד (א) וזכור לו יום המיתה ואם הוא עצב (ב) יחשוב מילי דבריחותא דברי תורה שיהא לבו שמח.

משנת אברהם

אין גזרין עליו עונש, אצל כשכבר נידון מקודם צ"ה, לוי נשאר זמנים וינא עליו גזירה, אין יו"כ מנעל את הגזירה, כי אין מניחין אותו לדין שוב פעם שנית, אצל כשעושה תשובה הלא יפה נעקה לאדם בין לפני גזר דין בין לאחר גזר דין. וממילא סרו כל הקוסיות נענין זה.

סימן רע"ט

[א] **בוהר** ריש פרשת אהרי: ענדו את הד' ציראה וגילו צרעדה, וכתבין ענדו את הד' צמחה צלו לפניו צרננה — וגילו צרעדה דאסיר ל' לבר נש לתהדי יתיר צעלמא הדין, הדי דמלי דעלמא אצל צמלי דאורייתא וצפוקדי דאורייתא צעי לתהדי, ע"ש, והוא כדצרי רבינו, ועי' צמ"ת סוף נט, שתירץ דלאחר שיצטל שיעזר האנוות מיראל ויהי עונדים אותו צמחה שנאמר ענדו את הד' צמחה, אצל חומות העולם יהיו עונדין צרעדה וכו' ע"ש.

סימן רע"ז

[א] **יכריע** וכו', ונזה יש להנין מתאמר ניומא פ"ז: גדולה תשובה שצנזיל יחיד שעשה תשובה מוחלין לכל עולם כולו וכו', דה היחיד תכריע שהיו הרגים חוטאים, והם שז נתשובה הרי הכריע לכף זכות, וכן הוא נקיודשין מ'. לפי שהעולם נידון אחר רובו והיחיד נידון אחר רובו, עשה מלצה אחת אשריו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף זכות. ע"ש.

[ב] **לגמרי** אין יו"כ תכפר וכו', צתוס' ישינס יומא פ"ה: ד"ה. תשובה צעיל יו"כ, כתבו: ועוד י"ל דלרבי נמי צריך תשובה לכפרה גמורה אע"ג דמהני יו"כ לתעט תכרת מ"מ כפרה גמורה צלל תשובה ליכא, דל"כ למה חרנ הצית צצנזל עוונותינו כיון שיו"כ תכפר הון מ"ג דנריס, ע"ש.

ובפשימות ה' נראה לומר דלפילו לרבי הסוגר דיו"כ תכפר על שאינס שבס היינו דוקא שמתכפר על העוונות כלומר אם האדם עדיין לא נידון אז עוונותיו נמחלין וכשנא לדין

(ב) נשא מיסא מ"ב. (ג) ירושלמי מאה ה"א. שבועות י"ג כ'. רעז. (א) ירושלמי קדושין פ"א ה"ט. (ב) ססחים פ"ג כ'. (ג) עירובין פ"א ב'. (ד) אולי צ"ל פגני האם. רעח. (א) נדריס ג' ב'. (ב) מנהרין ק"א א'. רעט. (א) ברכות ה' א'. (ב) כמו שאפרו שבת ז' ב' ויעוין פ"ח משפוטנ פרקים להרמב"ם שכתב: כפ"ש כי הוו הלשי רבנן מנידייהו הוו אמרי מילתא דבריחותא.

רפ. חכמ א' צוה לבנו שלא יהנה יותר מדי בעולם הזה שלא יעברו עליו ארבעים יום בלא תענית ואסילו על שונאו ותפלו שיעבור להקב"ה.

רפא. דע' והבן אע"פ שאמרו חכמים (א) יפה תענית לחלום כאש לנעורת לא אמרו אלא (ע"ב) בעושה תשובה עם התענית הרי יהודי אחד ראה בחלום בם' בתשרי והתענה בפי' בתשרי וזכור"כ הרי ב' ימים ולילה ולא הואיל לו הרי לפי שמראין לו הלום קשה, שיפשפש כמעשיו כי התענית במקום הפאת מה קרבן אין מועיל בלא תשובה שנאמר (משלי כא כז) זכה רשעים תועבה אף תענית חלום (אינו מועיל בלא) תשובה מה שמתענין לאחר חג המצות ולאחר חג הסוכות לא בעבור שהוטאין שלא היו קוראין בספר התורה כמו לפני ראש השנה ויוה"כ שאין קורין בתענית על כפרת עונם לזכרם כיום הדין לטובה אבל אילו תעניות בשביל הגשמים, במרחשוון מתענין בשבוע ראשון כשאין חל ראש חדש מרחשוון בשבת בעבור יורה שיבא על הזרעים לברכה (ב) ובאייר מפני מלקוש על התבואה שכבר גדלה שלא תלקה בשדפון ובירקון לכך קורין בספר התורה כמו שהיו הראשונים עושים בתעניות כדי שירד המטר לברכה :

רפב. מזה שכת' (ויקרא ה י) ונסלה לו כשהביא קרבן על המזיר בשבועת העדות ובשבועת הפקדון וכאשם שפחה הרופה (א) וזהו כשעשו תשובה :

רפג. ע"י. השגנות מביאין קרבן ואם אין קרבן נענשין עליהם אע"פ [א] שאין כוונתו לכך, מלך שגזר שלא להחליף מעות ושנה אחד והחליף ושמע המלך היכול לומר שגיתי הירצוהו או הישא פניו לפטור גם עתה בביבר הזה כן לפני מלך מלכי המלכים הקבי"ה לבלתי לומר לפני המלך כי שגגה היא :

רפד. התורה חסה על ממונם של ישראל שהרי בענין קרבנות מצריך כי כתובים לעכב (ויקרא א ה) ושחט את בן הבקר (א) המתעסק בקדשים מגיין (שם כב כט) לרצונכם תזבחו לדעתכם וזבחו להביא לידי פסול הקרבן שהתורה חסה על ממונם של ישראל (א) ועוד [א] כדי שלא יבא לידי מהלוקת שהיה ישראל אומר לכהן תפרע לי והכהן בשביל כן לא היה מודיע ובשביל שהקרבן על ידי כהן הקל ושינה עליו לעכב :

רפה. היתה דבר ה' אלי ואדבר אליכם השכם ודבר ולא שמעתם (ירמיה כה ג) אשכים כתיב כשהייתי משכים היה הדיבור יוצא בפי ומקיש לדבר ה' לומר אף (א) אם השכים ונפל פסוק בפיו הרי היא נבואה קטנה ונפקא מינה אם פסוק של פורענות הוא צריך תענית דבר אחר השכם ודבר ברברי תורה כמו (ב) (בראשית כח כז) ויקץ יעקב משנתו (תהלים קלב יח) הקיצותי ועודי עמך והשכם ודבר את שמע :

משנת אברהם

סימן רפ"ג

[א] שאין כוונתו וכו'. התוס' נכריתות י"ט : ד"ה. דהא לא ליכוון. הקשו מאי צין מתכוון לתתך את התלוש וחתך את המהונר דפטור משום דלא ליכוון לחתיכה דליסורא וצין כל שוגג דכל התורה כולה, ותיירא דנכל התורה כולה כשאוחר מותר הוא בשוגג דנדר שהוא ידוע לנו שהוא ליסור אבל הכא הוא מתכוון לדבר שהוא היתר לכ"ע אם הי כפי מה שהוא סגור. ע"ש. והסבר זה של התוס' הוא מתאים למשל דרבינו למלך שגור וכו' כלומר מכיון שהמלך גזר שלא להחליף אי אפשר לו לאדם לתרץ עלמו שלא ידע מזה, כי הלא אחרים יודעים שאסור לעשות כן, ועליו הי' לדעת שאסור, אבל דבר שאינו מתכוון או מתעסק הלא היה התכוון לדבר היתר.

א"א שלפי סדרת התוס' הכ"ל דנאם הי' הדבר כמו שהוא סגור הי' היתר, הרי זה מתעסק א"כ כשהיו לפניו חלב ושומן וכשט את ידו ליעול את השומן ועלתה צידו חלב הרי זה מתעסק — אלא דחייב משום דנהנה — דהא אם הי' כמו שהוא סגור דהיינו זו חתיכת שומן הי' מותר, אף שמתכוון לאכילה, אולם מלשון רבינו שכתב בהמשל, "היכול לומר שגיתי" משמע דנכל חופן הי' שוגג כיון שמתכוון להמעשה, וכנראה דעת רבינו כדעת הערוך והרמז"ס ז"ל המפרשים מתעסק צעריות כגון שהתכוון

להטיח צכותל ולא כפירש"י שפירש כגון שאשטו ואחותו עמו צמטה, והתכוון לאשטו וכשמטה אשטו ונאה אחותו צמקוונה, דזה לא הוי מתעסק משום דליכוון נשעת ציאה לגוף זה, אלא מתעסק הוי כשלא התכוון למעשה כלל. ועי' מה שכתבתי צמיון. ר"ד צאריכות.

סימן רפ"ד

[א] כדי שלא וכו'. הלשון מוקשה, ואפשר דהכוונה, דלכך שינה עליו הכתוב לעכב, דאלמלא כן הייתי אומר מנא הסגרא שאינו פסול דניענד, כדי שלא יבא לידי מהלוקת והכהן יתירא ולא יגלה להזעלים — כעין דלמירין צניטין כ"ג. שוגגים פטורין כדי שידעו — לכן היתה הסגרא מחייבת שאין הקרבן פסול, לכך הולך הכתוב לשנות לעכב. ואין להקשות איך היו הזעלים אומרים לכהן תפרע לי הלא כהנים שפיגלו בשוגג פטורין, ומתעסק לא גרע משוגג, דמה דפטורין הוא מדרבנן מפני תיקון עולם, גיטין סס, ולכן דלדורייתא קיימינן. אולם מה דסיים רבינו, "הקל" ושינה וכו' אין לו מונח דמה קולא הוא זה, אדרבה חומרה היא, וכנראה טעות הוא ואפשר שצריך להיות : וצניל שהקרבן על ידי כהן השוחט, כלומר, הגם דמזינל שחיטה כשרה צורים, וענין מתעסק צקדשים הוא שחיטה, אלא שצמחמל הקרבן נשטח לא צורים אלא על ידי כהן.

רפא. (א) שכת' י"א א' (ב) כן כתב הפרדכי תענית סי' תרכ"ט אבל הרא"ש תענית פ"א סי' כ' כתב דהמעס כי אולי חסאו כמו בני איוב ומשרה כתב שאין קורין ויחל, והתוס' קרושין פ"א א' ד"ה סקבא כתבו ג"כ בהרא"ש יע"ש. ובאורחות חיים דף צ"ב כתב שיש מתענין ב' וה' גם אחר שבועות ועיין ב"י אור"ח סי' תכ"ט, ומחוס' ב"ק פ"ב א' ד"ה כרי משמע שנהגו להתענות בב' לו כל ימות השנה ובכלכו סיפוס פ"א כתב : נהגו כל ישראל להתענות בזה אחר הפסח ואחר סוכות משום סקבא רשחא. ור"ת בספר הישר סיפוס תקל"ז והרוקח סיפוס ר"ט כתבו כדמשמע סדבריו החוס' בב"ק הנ"ל. ובסחזור וויטרי סיפוס רע"א והב"ב דרלות הלכות תענית כתבו : גזרו אבותינו שיחוו מתענין בב' זה' מפני ג' דברים כו'. ובפירושו' כתב : באייר מתענין תעניות בה"ב ב' וכו' מתענין אותם אחר חג הסוכות ומכמו משום שנאמר עברו את ה' בשמחה וגי'ו ברעדה ר"ל כסעום שמחה שם התא רעדה תענית, מדרש. רפב. (א) שבועות י"ג א'. רפד. (א) חולין י"ג א'. (ב) כל דברי הסיפוס אינו טוב וצ"ע. רפה. (א) ברכות נ"ה א'. (ב) מדרש רבה בראשית סס"ט : סמשתו.

רפז. הבהתענה בשבת תענית חלום [א] ולמחר ראש חדש או חולו של מועד או פורים או ע"כ או הנוכה לא יתענה אלא לאחר כן יתענה יום אחר על שהתענה אבל אם התענה ביום טוב בשביל חלום [ב] ביום טוב אחרון למחר יתענה :

רפז. מי שהתענה בשבת תענית חלום לא יתפלל ענינו כי לא יוכל לומר ביום צום תעניתו ובצרה גדולה אנתנו כי לא יתכן לומר כן בשבת :

רפת. כשהל' בשישי יום תענית שקורין בו ויחל או טוב שלא ילכו מבעוד יום לבית הכנסת לכך טוב או לאחר ולא להקדים :

רפט. ואם אדם רואה מאורות לוקים כגון (א) לבנה צריך להתענות שהרי בשביל חלום מתענה בשביל כל העולם לא כל שכן. וכן הנביא כשהיה רואה פורענות היה מתפלל ואומר להם שיצומו וישונו וזהו שנא' (ירמיה יד יב) כי יצומו (ב) אינני רוצם :

משנת אברהם

סימן רפ"ז

חיוב של שמחה ועונג בשבת ויו"ט

[א] ולמחר ראש חדש וכו'. כדליתא צירושלמי תענית בכל מתענין הון ומשנתות ויו"ט וראשי חדשים וחולו של מועד ותנוכה ופורים. הרי לכלל שוין לענין דין זה. הגם לתענית בשבת ויו"ט נודלי לאסור מלדוריייתא, לשבת יש זה חיונ עונג וגם שמחה כדליתא בספרי וניסם שמחתם ציוס אלו השנתות, ונר"ח נמי יש ספק בש"ס ברכות ת"ט. אם צריך לומר צורך שנתן ראשי חדשים לעמו ישראל לזכרון ולשמחה. ע"ש. ואפשר דהוי נמי לדוריייתא, אבל הנוכה ופורים אינן אלא מדרבנן. והגם דנחנכה אין חיונ של תשחה ושמחה, אולם התענית אסור כמו שאמרו צפרק צ"מ קצטום ועסום יו"ט ודלא להתענות בהון. **ומהא** דאמרינן בגמ', שנת י"ח, דמותר להתענות תענית חלום אפילו בשבת, יש להביא ראיה דיש חיונ שמחה בשבת כנ"ל בשם הספרי, וע"י ספרי ומשנ"ת, ח"א. שפלפתי זה, דהא הטור כתב דלכך מותר להתענות ת"ח בשבת שזה תענוג לו שחושב שהתענית יקרע גזר דינו. ע"י בט"ז אור"ח, סימן רפ"א, וצ"ל וצריך ציבור, דלם התענית תענוג לו צמה יתכפר עונו וצמה יקרע גזר דינו, הלל כל הטעם דהתענית קורע גזר דין הוא נשום אדם ומנטער נתעניתו לכן התענית הוא בסוג השונה, אבל כשהתענית אינו מעירו ודורנה תענוג הוא לו ומה תועלת יש נתענית כזה. וצ"כ דנאמת התענית זער לו, כי צמה שמתענה ומנטער, אלא שיש לו שמחה מאותו זער כי יודע שעל ידי הצער הזה יקרע גזר דינו, ואם לא יתענה הגם שיתענג מאכילתו אבל יהי צענן שהוא היפך השמחה, כי כן הוא האמת שמתענוג וזער וכן שמחה ועצנות הוא דבר והיפוכו — לכן אמרו חכ"ל מוטב שינטער מתעניתו ויבטל מנות עונג כי על ידי זה יקיים מנות שמחה וגזר דינו יתהפך לטובה משיקיים מנות עונג ויבטל מנות שמחה ולא יקרע גז"ד, א"כ, נשמע מדין זה שיש מנות שמחה בשבת, והגן, וכנראה זו היא סבת פלוגתתם של ה"ש אומרים והר"י הוצא צמרכי מועד קטן הלכות אונן, דיש אסורים תלמוד תורה בשבת — לאכל — דדמי למילי של זענה אבל הר"י הי' מתיר לתלמוד תורה בשבת שהיא משמחת הלז והוא צריך לשמח עמו בשבת עכ"ל, ומשמע דהיש אסורים לא סנירי להו שיש חיונ שמחה בשבת.

והגה זה צרור דעונג שנת וגם יו"ט הוא מלדוריייתא, כמו שכתב רש"י ז"ל ביצמות ז"ג. כל הימים אלו יו"ט ושבתות הוי למד להזהר שלא יבטל עונג שנת בשביל תקון הטבל. עכ"ל. וע"ש בנפתי דמשום חיונ של עונג שנת נדחה איסור מלדוריייתא לתרום שלא מן המוקף או איסור לתרום על דבר שלא נא לעולם, ע"ש ברש"י ותוס'. אלא דקשה לי א"כ איך יסבור ר"א בפסחים ס"ח, וצ"ח ט"ו, אין לו לאדם ציו"ט אלא או אוכל ושוחה או יושב ושונה, ואיך יקיים מנות עונג ציושב ושונה בלנד הא נקרא

הנ"ל דכל הימים מפורש תענוג של אכילה דוקא. ועוד, למה לן בש"ס הנ"ל בפסחים למילף מדברי קבלה מקרא דוקראת לשנת עונג, דהכול מודים בשנת דענין נמי לכס, הא בש"ס יצמות הנ"ל ילפינן זה מקרא דכל הימים המפורש בתורה.

ואפשר לומר לפי מה דליתא בספרי הוצא צתוס' קידושין כ"ד. ד"ה. אלא צוה, למען תלמד ליראה וכו', גדול מעשר

שמניא לדי תלמוד כשזוהא צירושלים לאכילת מעשר, ע"ש. (בספרי שלפני ליתא, אולם צילקוט שמעוני מביא דרשה זו בשם הספרי, ח"ל: למען תלמד וכו' מניד שהמעשר מביא את האדם לדי תלמוד תורה, כל הימים צין צארץ צין צתון צארץ. ע"כ. ופירש נעל זית רענן: לדי ת"ת. כמ"ש רש"י, מתוך שעולה לירושלים ורואה כהנים צענדותן וסנהדרין צלשכת הגזית לומד ליראה. צין צחול: שם ג"כ מעשר נוהג מדרבנן, עכ"ל. וז"ע וכי אחי קרא לדרבנן.) א"כ, סיפא דקרא, "כל הימים" קאי ארישא דלמען תלמוד, כלומר, עיקר התכלית הוא הלימוד, והאכילה דמייירי צי קרא אינה אלא חמנעי המביא לוי התכלית — הלימוד, וזה הוא טעמו של ר"ח האומר או אוכל ושוחה או יושב ושונה, דיושב ושונה שהוא התכלית לא גרע עכ"פ מהחמנעי של התכלית, ובכן ספיר אמרו הכל מודים דבשנת צעין נמי לכס דכתיב וקראת לשבת עונג. כלומר, הגם דמקרא של כל הימים יש לומר דיושב ושונה אינו גרע מאוכל ושוחה, אבל מדברי קבלה נשמע דענין נמי לכס ואינו יוצא ציושב ושונה בלנד.

אור"ח רחיתי צגן"ת הרשצ"ח חלק ד', סימן רס"ב שכתב: ח"ל הרב רבי יצחק צן גיאת ז"ל, אין דוחין עונג שנת ושמחת יו"ט הקנועים מן התורה מפני תענית גדנה שאין לה עיקר חיונ ולא מדברי סופרים אלא לתענית חלום בלנד מפני צערא דגופא, ובהדיא אמרו במסכת תענית צירושלמי — צכל מתענין הון ומשנתות ויו"ט וראשי חדשים וחולו של מועד ותנוכה ופורים. ע"כ.

הגה דקוק הרב ר"י צן גיאת וכתב עונג שנת ושמחת יו"ט, משמע דאין חיונ שמחה בשבת אלא ציו"ט. וכנראה שמתעם זה הסציר דמה שמתיר להתענות תענית חלום בשבת, מפני צערא דגופא" כלומר, דלשיטתו אי אפשר לצרש כמו שפירשתי לעיל דלם לא יתענה יבטל מנות שמחה בשבת, דהא לשיטתו אין מנות שמחה נוהגת בשבת, אלא הטעם דמותר להתענות הוא שאם לא יתענה הגם שיתענג מאכילתו שלא יהי רענן אצל יותר ילעטר גופו מאכילה זו בשביל החלום מלאך לא יאכל, וע"י צסיון טי שצספרי משנ"א, צ, דף צ"ו סהארכתי צדין חיונ שמחה בשבת.

[ב] טוב וכו', המג"א צסיון רפ"ה, מפרש דכוונת רבינו היא שאם התענה ציו"ט ראשון או ציוס טוב אחרון, דו"ו צמקום או, למחר היינו צלסרו ח' יתענה אכל לא עלה על דעת רבינו דיתענה תענית לתעניתו ציוס טוב אחרון. ע"ש. וע"י עירובין מ"א. יוס טוב של דצריהם מתוך שמתענין צו שעות משלימין צו.

רס. (א) סוכה כ"ס א' ויקטוס בא סיטון ספ"ח. (ב) צ"צ אינני שומע אל רנתם וכי יעלו עולח ומנחה.

רצ. **מה** שמתענין (א) כיום שמת אביהן שהרי דוד התענה על שאול כי קראו אבי וצפ על יהונתן ועל אבנר כי יש לצום על מיתת אדם חשוב וכתוב על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה (ב) [א] כי אמרו הואיל ופשענו שהחננו הלילה הזקן לברו לכך אירע לו בשבילנו לכך נדרו שלא לאכול גיד הנשה דבר אחר דין שהאב והבן גוף אחד שיצטערו הבנים :

רצ"א. כי היה מעשה ברב סעדיה בן יוסף החכם באחד שהלך למדינת הים עם עבדו והוליך עמו ממון גדול ואשתו היתה מעוברת לימים מת הארון והניח כל הממון והלך העבד והחזיק בנכסים ואמר העבד אני בנו בשגדל הבן שהולידה שמע שמת אביו הלך לתבוע נכסיו שהחזיק בהם העבד ונתחתן בגדולי הדור והיה ירא הבן לפתוח (פיו) פן יהרגוהו ונתאכפן בכית רב סעדיה והניח לפניו לאכול ולא אכל עד ששם לפניו אלו הדברים נתן לו עצה לדבר אל המלך הלך ובכה ויתחנן לפני המלך ושלא המלך אחר רב סעדיה לדון דין זה וצוה רב סעדיה להקזי דם בספל ולקח עצם לעומת העצם של אביו הבן והניחו בספל העבד ולא נבלע הדם ולקח העצם ושם אותו בספל הבן ונבלע הדם בעצם (א) כי היו גוף אחד [א] ולקח רב סעדיה הממון ונתנו לבנו שבא הרי נאה וראוי לבן שיתעצב כיום מיתת אביו וכן אמר איוב כי לא סגר דלתי בפני ולא אמר בטן אמי שהכל כגוף אחד וכתוב וקלל את יומי וירמיהו בן עשה שלעולם לשנה הבאה באותו יום לא היה שמח לכך יש להתענות כיום שמת אביו. אחר (ב) מת אביו בארר ראשון והבן מתענה באותו יום שמת אביו ובשנה פשוטה היה מתענה בשבט וארר מספיקא :

משנת אברהם

סימן ר"צ

[א] כי אמרו הואיל וכו'. אפשר שזה פליגו ר"י ורצנן בחולין ק'. אמר ר' יהודה והלא מצני יעקב נאסר גיד הנשה, כלומר, הטהעם הוא מפני שהניחו את הזקן צלילה לנדר, ורצנן סנרו נסיני נאמר ככל מלות התורה שהטעם של הדין הוא שהצד והבן גוף אחד.

סימן רצ"א

סמכות של בחינה מדעית במבעים.

[א] ולקח ר' סעדיה הממון ונתנו לבנו. וכו'. כבר נכתב הרבה על דבר זה, ויש מפקפקים אם נצמת כך הוא הטבע, אבל אין זה מעניני לברר את כחות הטבעים, ומה שהנני מעונין בזה, הוא לדעת אם מדינא יש לסמוך על בחינה טבעית זו — לו יהי שכך הוא הטבע — להוציא ממון מחצירו, דהא זה העבר הי' מוחזק בהממון, ונתורה כתיב על פי שנים עדים יקום דבר, ואין עד אחד קם לממון, הגם שאין לנו מפקפקים צעדותו של עד אחד, דהא נאמן בחיסורים ולעדות אשה, ולכל זאת אי אפשר לחייב ממון על פי אחד, דכך גורה התורה, ואיך נחייב את זה על ידי בחינה של הדם והעצם.

והגה נצנא נתרל י"ת. גני ר' נצנא שדן ליתן את כל הנכסים לאתו זן שלא רצה לתנוט על קברו של אביו, פירוש רש"ם ס' ד"ה. אמר להו. דיפה דן רבי נצנא, משום דהתם מדינא שייך שודא דדייני, שודא שלא רצה לתנוט, והי"נ אמרינן גני ההוא דאמר נכסי לטובי וכו' כתובות פ"ה. ע"ש, א"כ, מנזאר דדוקא נמקום שהדין הוא שודא דדייני, כלומר, שהדיינים אומדים דעתו של נותן למי רצונו ליתן, ואין להם רשות ליתן למי שירצו, (עיי' תוס' ז"ב ל"ה ד"ה שודא וכו') אז הבחינה זו היא טענה יפה לדיינים לומר שזה שלא חצט נקצר הוא הבן הטנוט ציותר ומסתברא דלת זה אהב האב ציותר כמו שפירש רש"ם ס' אצל נמקום שאין כאן דין שודא דדייני, אלא צריך ציור לברר למי שייך הממון זה שהצטלי דינים מתדיינים עליו, אז צריך עדים ואין לסמוך על בחינה שאינה עדים.

אולם נתשובת הר"ש ז"ל, כלל ס"ח כ"ג וכן ע"ד"ג וכלל פ"ו מדינא אומדנא. הביא הא דרבי נצנא, ומפרש דרבי נצנא פסק דינא מכח אומדנא דמוכת, לא מטעם שודא דדייני, אלא שיש כח ציד צ"ד לזון ולהוציא ממון על פי אומדנא דמוכת, ומדמה זאת להא דשטר מנצרת נכתובות ע"ת. וכתב שם, דהא גם שלמה

המלך ע"ה פסק דינו למי הילד התי מכה אומדנא, ש"ס. לומר דעת שאין אם של הילד מסכמת לעולם להמית את נכ"ה. ע"ש. והנה הנחיה של ר' סעדי' גאון, צודאי דלא גרוע מאומדנא. דמוכת וצכן יפה פסק הגאון ז"ל.

אומדנא דמוכת להחזיק ולהוציא

וברבר אומדנא דמוכת אי מוניחין מיד המוחזק או אמרינן דוקא אומדנא להחזיק כבר האריכו המתנדים די הגורד צסוגיא דצ"צ דף קמ"ו, צש"מ שכתב כל נכסיו, ועי' נספר דברי נועם תו"מ ס' י"א, שכתב צשם הראשונים לחלק בין אומדנא שקדם לה מעשה, דאז סומכין אומדנא, מה שאין כן באומדנא שאין לה מעשה קדומה, ול"ע דצדרי הרבה, דהא מנצח הר"ש משמע דדין אומדנא ילפינן ממשפט שלמה, ומה מעשה קדום הי' שם, ועי' צשדי חמד, כללים, סימן שפ"ז, שאסף מהרבה מהגדלים המנצרים צענין אומדנא. ורוב הספרים שהוצאו שם אינם ת"י לעיין בהם.

אל"א דצדרי הר"ש הנ"ל צריכים ציאור, דהא גני שטר מנצרת, האשה טוענת שהיא לא גמרה צללה להקנות לנתה את נכסי, ומה שנתנה לה שטר הוא רק כדי להצריח את צעלה נכסי, והואיל שהדבר מתקבל על השכל דלא צניק אינש נפשי ויהיב לאחרינא, לכן שפיר אנו מלמדים לה שלא הקנתה את הנכסים לנתה אלא לפנים — ועיין תוס' כתובות ז"ז, ד"ה. זצין צצכעין זה לא צעיקן אפילו גלוי דעת, ונתוס' גיטין דף מ"ג ד"ה. אי אמר לה, כתבו גנזי מנצרת הוי גלוי דעת, ע"ש — אבל גני דינא דרבי נצנא אין כאן ענין שאמין לו לטענתו של אותו הבן, דהא אותו הבן צעצמו שלא רצה לתנוט על קברו של אביו, אינו יודע מי הוא היורש האמת, ולמי רצה האב להוריש.

ומש"ם צ"ב צ"ג משמע דבאומדנא דמוכת אזלינן בתר רובא הגם לאין הולכין צממון אחר הרוב, א"כ זה דוקא צמקום שיש רוב, אבל לחייב ממון על אומדנא צלצד משמע דלא מחייבינן, ואיך יפרש הר"ש דהא דהוריש רבי נצנא את זן הטנוט הוא מטעם אומדנא, ונע"כ. צריך לומר דגם כוונת הר"ש היא דתשום לאומדנא דמוכת הוא לכן הוריש ר"צ את הבן הטנוט מטעם שודא דדייני.

שוב ראיתי צהרש"ש צצ"צ שם שהציד קושיא צשם הא"ר למה לא עשה רבי נצנא כמו עשה ר' סעדי' גאון לצחון צדס הנכים וצעצם אציהם, ותירצן שלא רצה לגלות את המזמורים.

רצ. (א) קצת ראיה זהו מה דאפרו בשבועות כ' ב' נדרים י"ב א' : כיום שמת בו אביו ואמר, טובא בכלבו דין סידר ועיניו יורד סימן ת"ב סו"ב ברפ"א. (ב) טובא כיצקנס ראובני ובש"ד על התורה בשם רבנו, והחוקוני כתב בפרשה וישלח : בדין שיש להעניש ולקנס את בני ישראל סאבילת גיד הנשה שהניחו את אביהם הולך יחירי כדכתיב ויותר יעקב לברו. רצ"א. (א) ועיין ב"ב נ"ח א' ברשב"ם ד"ח אמר זהו : שלא רצה לחבוט על עברו שם אביו ועיניו ברכות יח' ב' : בעינא אבא בר אבא, ועל המעשה הזה נצנא ועיניו דברי ה' שיר' בככ"ע תש"פ ע' 37. (ב) כפול קפפו סימן תחתשנ"ד ועיניו סגן אברהם ס' תש"ס ס"כ.

הנחמה וסופה למות מחולי זה, והרופאים אומרים שאין טרפות הגורמת למיתת הנחמה נחמלת הסירכה, אז מונח שאין לנו אלא דברי רבותינו, אשר מפייהם אנו חיים. אזל דבר שהרופאים או האומנים אינם מתנגדים לדעת רבותינו, אלא שעל ידי חכמת הטבע הם מנצרים את המליחות, כמו הנחיה של ר' סעדי גאון ז"ל וכדומה, נודחי שיש לסמוך על הנחיה המדעית כי היא אינה מתנגדת לדעת התורה ויחזקי ישראל.

משפט שלמה מכח אומדנא או חוקה

ומה שכתב הרא"ש בתשובה הג"ל דגם ענין משפט שלמה ה"י מטעם אומדנא וילין מכאן דיש כח צד צ"ד לשפט דיני ממונת על פי אומדנא, ע"ש צריך ביאור, דהא נחמתי כ"ג: מקשינן, ויען המלך ויאמר תנו לה את הילד החי והמת לא תמיתוהו היא אמו, מנא ידע דילמא איברומא מיערמא, יבאית בת קול ואמרה היא אמו — ולנסוף מסיק — שלמה נמי מדהא קא מרחמתא והא לא קא מרחמתא, ע"ש. מבואר דמשפטו של שלמה לא ה"י מכח אומדנא, אלא על ידי רוח הקודש, או מטעם דקא מרחמתא, והוא ענין חזקה, דהא נצרכות פ"ג אמרינן דגם גבי נחמה אמרינן לא מרחמתא אלא א"כ יולדת, והלא חזקה היא צירור, דהא סוקלין על החזקה.

והירצק גדול יש בין ההכו טעמי, דאם נאמר דמשפט שלמה ה"י רק מכח אומדנא, אז עלינו לומר דזה דוקא לנוגע לדיני ממונות, היינו למי שייך הילד, דצדיי ממונות נאמר דסמכינן אלאומדנא, כדעת הראש בתשובה ס"ח הג"ל דילפינן ממשפטו של שלמה, ואם נאמר כשיטת הפוסקים הנבאחים לעיל דגם צדיי ממונות לא סמכינן אלאומדנא אפטר לומר דשלמה שפט משפטו צדיי ממונות מדין הפקר צ"ד או מדין מלך שיש כח צדו להפקיר — והדבר הזה צריך עוד לנהירות נאריכות מאד — אזל בנוגע לאיסור נודחי שאין לסמוך על אומדנא, דהיך יעלה על הדעת שמכח אומדנא יהי מותר לו לאותו הילד לישא את בתו של זו שחינה אמו לפי המשפט של שלמה, ומה גם לפי המדרש שומר טוב, שהיו שתי יצמות, ונודחי שהיתה רויה להפטר מן היגום על ידי שגנה החי, כלומר שנעלה מת והניחה מעוברת, והשני"י גם כן היתה שומרת יבם ומליש אחר, א"כ, ה"י נזה נפמי לאיסורא, להתייר יבמה לשוק. אזל אס נאמר שמכח חזקה דלא מרחמתא אלא א"כ ילדה, שפט שלמה המלך את משפטו, א"כ גם לענין איסור סמכינן אחזקה.

והנה מה שכתבתי לעיל דלאומדנא דמוכת, לכל היותר אינו מועיל אלא בנוגע לדיני ממונות אזל לא לענין איסורין כגון עריות וכדומה, מלאתי כדברי נחשבת משאלת צנימין סימן ע"ו, ע"ז. שכתב שם צענין נט שנעשה צו ערמה, על ידי שהרופאים אמרו נכחש להנעל שהוא מסוכן ממש, ולכן נתראה הנעל לתת נט לאשתו, ואח"כ, נתברר שהרופאים אמרו לו שקר על ידי ערמות האשה, וכתב המשאלת צנימין שאין הגט נעל, הגם דיש כחן אומדנא דמוכת, שלא גירש זה את אשתו אלא על סמך מה שאמרו לו הרופאים, משום דגלוי דעתא נגיטא לאו מילתא הוא דהא קיי"ל כצ"י בפרק השולת, „ודוקא צדיי ממונת הוא דאמרינן גלוי דעתא מילתא היא, גבי ההוא דזבין נכסי" אדעתא למיסק לא"י, ולפעמים דאפי גלוי מילתא לא נעי אלא אומדנא נעלמא כמו גבי שטר מנצחת, וההוא שמע שמת בנו וכתב כל נכסיו לאחר וכי אזל צניטין וקידושין אינו מועיל שום גלוי דעת ואומדנא אך צניטין תנאי גמור דכפול דוקא — ומורי מהראש"ל בתשובה סימן כ"ד, כתב נהדיח צניטין צניטין וקידושין תנאי כפול צין לקולא וצין לחומרא" עכ"ל.

ומשמעות דברי המ"צ הוא שדוקא לענין ממון מועיל אומדנא וגילוי דעת, אזל לשאר ענינים היינו לענין עריות כעין משפט שלמה שהילד הזה יהי מותר לישא את בת האשה אשר אמרה גם לי וגם לך וכו', אין לסמוך אלאומדנא.

ע"ש, ולפע"ד לא קשה כלל, דשם האב אמר ליתן את כל נכסיו לאחד כפי הצנת הצ"ד, ע"י שם נהרשצ"ס, וא"כ, זה ה"י כמו שאמר האב שהצ"ד יצירו נשכלם את מי האב אוהב יותר, ולא נ"י שהוא בנו, וא"כ, מה יועיל הנחיה נדס ועלם, ומה שה"י נחוץ לדעת הוא את מי האב אוהב ביותר, לכן נחמו לדעת מי הוא הנכוע ביותר, נודחי אותו אוהב ביותר וכעין שאמרו בכתובות גבי נכסי לטובי".

ובפרט אי אפשר לומר דכוונת הרא"ש, שרצי נבאח צירר נזה שזה הנן הנכוע הוא בנו והשאר הם ממוזרים, דכי סלקא אדעתן שר"צ פסק שכל האחים חוץ וואתו הנן אסורים לנח נקהל, מדהא דאס כן היו האחים קובלים למלכות על זה, ובגמי שם אמרינן דהס היו קובלים רק על דקא מפיק ממונא מלינשי צלא סהדי, ועוד איך ייעשו הננים ממוזרים על פי אמום לנח, הא אמום לא מהימנא דאין אדם משיס עצמו רשע, אלא ע"כ כדאמרן דרק לענין ממון אמרינן שם מטעם שדא דדיני כמו שפירש הרשצ"ס ז"ל.

א"א דלאחר העיון נראה דהא דהצריכה התורה שני עדים לענין ממון הוא מטעם צירור, כלומר, אס שני עדים מעידים שזה הממון הוא של ראונו על ידי זה מתברר שכן הוא האמת, ועל ידי עד אחד אין כחן הצירור הנכוך, כי כך גזרה התורה, אזל צמקום שיש צירור גמור אז אין הדבר צריך לעדים, ואין זה דומה לעידי קידושין, דשם אין העדים נאיים נצורת צירור, אלא דומה הוא דין שקידושין, צלא עדים אינן קידושין, אזל צממון הלא הודחת צעל דין כמאה עדים דמי, מפני שנהודלתו מתברר שהוא חייב, כך שצממון אנו זקוקים רק לצירור ולא לעדות, והצדיים עתיקים, לכן אס מתברר צירור גמור שלא על ידי עדים גם כן אנו יכולים לחייב ממון, והנחיה הלזו של רבינו סעדי"י היא צירור גמור, כי מה שמתברר על ידי חכמת הטבע אמת היא, ולכן שפיר ה"י רבינו סעדי"י סומך עצמו על צירור הטבעי.

בחינה מדעית שאינה מתנגדת לרעת תורה

ומכאן רא"י שגם צעניי איסור והיתר או שחר מקצועות שנהלכה אפשר לסמוך על צירור של חכמת הטבע, כמו חכמת החימית — וע"י נספרי משנ"י צ"ד ע"ט. שהזכרתי כמה מקומות בתלמוד שמהם מתנאיר דאפשר לסמוך לדינא על נחיה מדעית, וגם נבנה כ"צ שאלו לרופאים, וע"י צפ"ת יו"ד סימן קפ"ז-י"ג, שהניא מהרצה ספרים שיש לסמוך על הרופאים, וההת"ס, מחלק צין שהרופאים מעידים על גוף ידוע, צין שהימרים דבר כללי, כגון שאומרים שגוף זה מפיל שומות ושערות, על זה אינם נאמנים נצורת ודאי, ע"ש — כי נאס סמך ר' סעדי"י גאון להוריש את זה ולקחת את כל הממון מהשני, מפני שהנחיה הראתה שזה השני אינו בנו של המת, א"כ, אס זה העצד הוליד צן ודאי שאותו הנן ה"י יכול לישא את בתו של המת ולא מחזיקין אותה בנודחת, דנשלמא זה העצד אינו יכול לישא אותה מכיון דשווי"י הנפשי"י חתיכה דאיסורא דהלא אמר שהיא אהותו אזל בנו נודחי שה"י מותר, דכשם שהנחיה מועלת לענין ממון אחאי לא תועיל לענין איסור.

ואין זה ענין למה שכתב הרבי"ש ז"ל צנימין תמ"ז: שאין לנו לדון צדיי תורתיו ומנחיה על פי חכמי הטבע והרפואה שאס נאמין לצדיהם אין תורה מן השמים תלילה, כי כן הניחו הם צמופיהם הכחוצים, ואס תדין צדיי הטרפות על פי חכמי הרפואה, שחר הרנה תטול מן הקצבים, כי נאמת יהפכו רוצם ממות לחיים, ומחיים למות, ויחליפו חי ננות, כי אין ספק צניטלה הכנז ובשאר נה כוית שאכנתו מכשירים, הס יאמרו שיוות לשעתו, והן נצרותה צדי שמים ואחרים, וכמה וכמה אחרים שאכנתו אורסים — שסם מלעגים בנו עליהם, וילך זהב רותח לתוך פיהם. וכי ע"ש. כי שם המדובר צדיים שהרופאים אומרים כנגד מה שאמרו רבותינו, כלומר, רבותינו ז"ל אמרו שהסירכה מטרפת את

לי לרצף להקשות לאנשי והא דירנה הנאה תנן, הא לשיטתו לא
 הוי גט כלל ולא יתחייב האנן של רב הונא לשלם את הכתובה
 כלל, והלא רב הונא לא ירצה לקחת את ממונו אצוי במקום שאינו
 מגיע לו כלל על פי דין, והתינה לאנשי אשר נתן הענה לגרש
 ולהחזירה, והוא לשיטתו סוגר דגלוי דעת צניטין לאו מילתא
 הוא אלא לרצף מה זה דלמר דאין הענה זו טובה משום דיררנה
 תנן. ובע"כ ז"ל דרצף אמר לפי שיטת אנשי, וכדאשכחן בהרבה
 מקומות כעין זה, אזל בכל אופן מוכח מחאן, ולאנשי להלכה
 כותבי צדן זה דאין גילוי דעת מועיל צניטין, גם אומדנא דמוכח
 אינו מועיל, דמה אומדנא דמוכח יותר יש מזה, שמגרש צניטין
 שאשתו תגנה את הכתובה מאליו, ולכל זאת אלמלא שהי' רב
 הונא כהן והי' יכול להחזירה, הי' רב הונא עושה כענת אנשי
 ואשתו היתה גובה את הכתובה מדין. והוא כסדרת המ"צ הכ"ל
 דאין אומדנא דמוכח מועיל צניטין.

וראינו אחר זמן צבירת הרמ"א סי' ל"ג. צנדין קנוינא צדיני
 ממונות, שהרמ"א ז"ל הביא ראיה דאפילו כשנעשה
 קנוינא צדיני שישתעבד אחד בנסכום של ממונו כגון שהלוה כחש
 ואחר שלוה מהמלוה צדיני שהערב ישלם, ובאמת לא ליה כלל,
 הערב מחייב לשלם, והא דצ"צ הכ"ל דהא אצוי למדוי לעשות
 קנוינא צדיני שמשא צר עצרי ישלם הכתובה, וכתב הרמ"א שם
 צסוף התשובה דכל זמן שאין כאן אומדנא דמוכח אינו דלפסיד
 אנפשי, ע"ש. ונריך להנין את דברי קדשו של הרמ"א הכ"ל,
 לדין יהי' דאף על גב דנהגו צו מנהג רמאות וכן לא יעשה מ"מ
 אינו דלפסיד אנפשי, אזל אס הרב ז"ל אמר דבמקום שיש אומדנא
 דמוכח, מועיל האומדנא, ומה אומדנא דמוכח יש יותר מהא
 דמשה צר עצרי, וא"כ, אין זה גט ובאם אינו מגרשת אין כאן
 חיוב לשלם את הכתובה, ונע"כ, דהרמ"א ז"ל סובר דגני וכן
 גם אומדנא דמוכח אינו מועיל לנטל את הגט, כדברי המ"צ הכ"ל,
 ולכן אין הגט נטל וממילא יש כאן חיוב של פירעון הכתובה, אלא
 מטעם קנוינא אחינן לפטור את הערב, על זה פוסק הרמ"א
 ז"ל דמשום קנוינא אין לפטרו דהערב אינו דלפסיד אנפשי.

ויש להעיר עוד מהא דנדרים ל'. וקידושין ס"ג. צני רב הושיע
 הנותן שתי פרוטות לאשה ואמר לה באתח התקדשי לי היום
 ובאתח התקדשי לי לאחר שאגרשיך מהו, ע"ש היטב צה"ר. והנה
 גם כאן צריך עיון מה שאלה היא זו אם האשה מקודשת לאחר
 שתגרש, הלא אין לך גילוי דעת ואומדנא דמוכח יותר מזה
 שהצעל גרשה רק משום שחשז שהיא תהי' מקודשת לו בפרוטה
 השני, דהא כך התנה בקידושין הראשונים שאפילו יגרש אותה
 תהי' מקודשת לו בפרוטה השני שנתן לה בקידושין הראשונים,
 וא"כ, אין כאן גט כלל, ומה שייך לטפק אם מקודשת אליו
 מנד קידושין השניים הלא היא מקודשת אליו מכה. בקידושין
 הראשונים, דהא הגט אין צו ומש כלל, אלא על כרחך דהא
 פשיטא לי' לרב הושיע דגם אומדנא דמוכח אינו מועיל לנטל
 את הגט, וכיון שלא התנה נתיא גמור בשעת נתינת הגט, אין
 הגט נטל, ולכן מינעיא לי' אם הקדושין השניים חלים או לא.

אורלם ראיה זו יש לדחות, דלעולם אפשר דאומדנא דמוכח מועיל
 לנטל גט, אלא דשאני הכא משום דלמר לכו רי את
 מקודשת צפרוטה השני' לאחר שאגרשיך, דאם נאמר דדעתו
 של זה היתה שלא יהי' הגט צאם לא התקדשי אליו שנית, א"כ
 למה לו לעשות כזאת הלא מוטב הי' לו לומר כל גט שאתן לך
 יהי' צטל דהיינו מסירת מודעה צפני עדים, ואלא שיוכל לנטל
 המודעה ולחזור בה, הלא גם עתה שנתן לה זה פרוטות, גם
 כן יכול לחזור מקידושין השניים, כמו שכתב הגד' משנה גם
 צרמז"ס הלכ' אישות פ"זי"ג. אלא ע"כ, דכוונתו צמה שאמר
 לאחר שאגרשיך, שהגט יהי' קיים ואין כאן אומדנא דמוכח
 לפסול את הגט. ויש עוד להאריך צוה, ואכ"מ.

שוב ראינו צבירת הרב"ז חלק ג', סימן תרל"ד, הולאת
 סדילקאצ. שהקשה איך חייב שלמה ממונו על ידי אומדנא,

דין אומדנא דמוכח לענין עריות ואיסורים

אורלם יש להעיר מתוס' גיטין ל"ב. דלמרין שם צנמ'. אס
 משגיגע הגט ליהה אינו יכול לנטל פשיטא, מהו דתימא
 איגלאי מילתא למפרע צנטולי צטלי קמ"ל, וכתבו צתוס' שם,
 צסוף דצריהס ואף ע"ג דנעלמא גבי ההוא דזבין דעתא למיסק
 לארץ ישראל (קידושין מ"ט :) צדין הוא דלא הוי דצרים כיון
 שלא חשז לפרש רוצה הוא שיתקיים הדבר בכל ענין אצל כאן
 עושה הוא מה שיכול לעשות, מכל מקום עשאוה כצרים שכלב,
 ואין להקשות דמי איכא מידי דמדאורייתא לא הוי גט ומדרצנן הוי
 גט, כיון שקלת דומה לדצרים שצלב לא חשיצא עקירת דבר מן
 התורה ועדיפא מינה אמרינן צניטול שלא צצ"ד צלא ידיעת עליה
 והשה דמשמע פשט הלכה דלא הוי צטול. עכ"ל. המוצאר שם
 מדברי צתוס' הוא דלפילו לרצף הסובר דגלוי דעתא צניטא מילתא
 הוא היינו דוקא היכי שגודע קודם שהגיע הגט ליד אשה, אזל
 כשגודע לאחר שהגיע הגט ליד האשה, הגם שהצעל רן אחר
 השליח לנטל את הגט, וא"כ, עכשז לאחר שהגיע הגט ליד אשה,
 יש לנו אומדנא דמוכח שהצעל לא רצה צהגט, לכל זאת אין הגט
 צטל משום דהכמים עשאוה כצרים שצלב כעין צניטול שלא צפני
 צי"ד, והיינו מטעם אפקעינהו כדמפורש שם צנמ' דצד ל"ג.
 ומדוהורכו צתוס' לומר דאין הגט צטל מטעם אפקעינהו, ולא
 אמרו טעם פשוט, דאין אומדנא דמוכח מועיל אלא צדיני ממונות
 ולא צניטין, משמע דלא צציררו לכו להצתוס' כסדרת המ"צ הכ"ל
 דלא מועיל ג"ד ואומדנא אלא צדיני ממונות, אלא דמדינא גם
 צניטין מועיל אומדנא דמוכח או גלוי דעת, אלא דהכמים עשו
 זאת שלא יועיל וצתופן כזה הפקיעו את הקידושין. והנה זה
 תינה צניטין וקידושין דלפשר להם להכמים לפסול את האומדנא
 מכה אפקעינהו, אזל צשאר עיניס שאין צהס דין אפקעינהו,
 שז אומדנא וגלוי דעת מועיל מדאורייתא לכל ענין, וא"כ. צמשפט
 שלמה מועיל האומדנא גם לענין איסורים של עריות ככ"ל.

ובן הוא משמעות הש"ס צצ"ק ק"י : אלא מעתה יצמה שנפלה
 לפני מוכח שהין תיפוק צלא חליצה, דלדעתא דהכי לא
 קדשה עלמה — ומשני — התם אין סהדי דמינה ניחא לה צכל
 דהו כדריש לקיש דלמר ריש לקיש טצ למיטצ טן דו מלמיטצ ארמלו.
 ע"ש. מוצאר דלחללא הטעם דעצ למיטצ וכי היתה יולאת צלא
 חליצה, משום האומדנא דלדעתא דהכי לא קדשה עלמה, דהא אי
 אפשר לפרש שם דהיתה יולאת צלא חליצה משום דצצנן הוי אמרו
 אפקעינהו, דמה טעם יש כאן לומר אפקעינהו. אלא משום
 דאומדנא מועיל גם לענין עריות ואיסורים.

ועי' צמרדכי צימות פרק החולצן שהר"ם ז"ל הביא ראיה לשיטת
 הגאונים דצימה שנפלה לפני מומר יולאת צלא חליצה מהא
 דצ"ק הכ"ל דדוקא התם צצ"ק ומסקינן דאין סהדי דניחא לה
 למיטצ טן דה, אזל גבי מומר לא ניחא לה להתינס לו כי יעצירה
 על דת. וע"ש שהציא צסס ראשי' דלא כתצוצת הגאונים, אלא
 אע"פ שחטא ישראל הוא וקידושין קידושין חוקק ליצום, וקשה
 מה צצד דישארל הוא אזל לכל זאת תלא צלא חליצה משום דאין
 סהדי דלדעתא דהכי לא קדשה עלמה, ואפשר דרש"י ז"ל סובר
 דאינו מועיל אומדנא אלא לענין דיני ממונות כדעת המ"צ הכ"ל.
 אלא דצכל אופן תקשה מהא דצ"ק, דצימה שנפלה וכו'.

ויש להעיר מהא דלמרין צצ"ב, קע"ד : משה צר עגרי ערצה
 דכתובה דכלתי הוה, רב הונא צרי' אורצא מדרצנן הוה
 דהיקא לי' מילתא, אמר אנשי ליכא דניחל דצנצי' ענה לרב הונא
 דנגרשה לדצייתהו ותיחיל ותגני כתובה מאצוה והדר נהדרת, אי"ל
 רצף והא דיררנה הנאה תנן, א"ל אנשי אטו כל דמגרש צני דינא
 מוגרש, לסוף איגלאי מילתא דכזה הוא אמר אנשי היינו דלמרו
 אינשי צתר עניא אזלא עניותא, ע"ש. ויש לדקדק מה יועיל אס הי'
 מוגרש רב הונא את אשתו על דעת כן שיתצירה, הא זה הוי
 אומדנא דמוכח שלא גירשה אלא על דעת להחזירה, וא"כ לרצף
 הסובר גילוי דעת צניטין מילתא הוא לא הוי גט כלל, וא"כ למה

אלא שאר נדרים שיתרין צפתח חרטה הגם דדומין לנדרי טעות לריכיס התרה. משום דהגם דפתח נמי מתיר רק מטעם טעות, אבל הטעות לא הי' מתנער לו להגודר בשעת שגדר אלא אם כן הי' נותן אל לנו אותו פתח לא הי' נודר, לפיכך לאו טעות גמור הוא ולרוב התרה, מפני שהגדר חל, אלא שיש תקנה להתירו. וממילא אם נאמר דהפקר הי' מטעם נדר, כשהפקיר בטעות, כגון קול סגר שהוא של נרצל ומואל שהוא של זכר אינו הפקר. כי הלא בשעה שהפקיר טעה ואולי הי' שואל למי שנקי או שהי' ומסתכל היטב צהפץ הי' יודע את טעותו ולא הי' מפקירו, אולם כל זה כשהפקיר הי' בטעות גמור ולא חל כלל, אז הפקר בטעות אינו הפקר, אבל כשחל הפקר, אלא שאח"כ מתנער שהי' טעות, אי אפשר להתיר את הפקר, כי לא מלינו שום זכר שיש שאלה בהפקר, דהיתר נדרים ילפינן מלא יחל אבל אחרים מוחלין, וזה דוקא כשהגויא מפיו נלשון נדר או שנועה וסירות אבל לא בהפקר, ואולי גם זה נכלל בזה שאמרו היתר נדרים פורחים באיר, דנאמת הוא דנר מתמיה, דאם מועיל התרה נגדר אומאי אינו מועיל התרה בהפקר שהוא מדין נדר, ולאידך גיסא יש לומר דלינא הכי, משום דהפקר דאני דעד שלא זכה צו שום אשה, הרי יכול המפקיר לחזור ולזכות צו, ומשכח צו אחר, אינו נדין שהתרתו מועיל להגויא מראשית חנירו, כי חנירו זכה צו זכ"י גמורה.

וממילא אין כאן שום קושיא על התוס' הסוגרים דהפקר בטעות לא הי' הפקר מיהא דכריתות, דהפקר בטעות פירושו כ"ל, טעות גמור, שהמפקיר הי' יכול לדעת את טעותו בשעה שהפקיר כגון שהוא מפקיר לישראל וצו עכוס וזכה צו, שזה הוא טעות, וההפקר לא חל כלל לעכוס, וכן נפסקים י"ז בנן צוהיין שנתן פיהא לירק, כי לא ידע עד שצו אצוי שאין נותנים פיהא לירק, דזה הי' טעות גמור, שנאם הי' שואל את אצוי הי' מועמידו על האמת, אבל בשור הנסקל, אמת שלאחר שהחמו עדיו מתנער שלא הי' השור חייב סקילה, אבל בשעת מעשה כשהמפקירו לא הי' זה טעות שהי' הנצל השור יכול לעמוד על טעותו מיד, ואח"כ, הרי זה דומה לשאר נדרים הנתרים צפתח חרטה, והלא בהפקר אין כאן דין של שאלה צפתח חרטה.

ומהש"ס שם בעלמנו צכריתות מוכח כדנרי, דאמרינן התם אהא דינא דשור הנסקל שהחמו עדיו כל המחזיק צו זכה צו, אמר רבא מסתברא טעמא דר' יוחנן, כגון דאמרי לי נרצע שורו אבל אמרו רבנן שורו הוא בעלמנו מידע ידיע דלא רבנן ולא מפקר לי וטרה ומייתי עדים. ופירש"י: נרצע שורו, וגמרו דינו צסקילה על פיהם, דודאי מסתמא אפקרי' מיני' דסנר עידי אמת הן הלכך הפקר הוא ע"ש. והיינו כדאמרן, דנאמרו העדים נרצע שורו, הרי לא הי' לו לנצל השור שום אפשרות שלא להאמין להעדים, לכן הגם שאחר כך מתנער שפקר העידו, אבל בשעת שהעידו, לא הי' לו לנצל השור שום ענה אחרת אלא להפקיר את שורו, והפקר חל. וצפרט למה שפירשו שם בתוס' כריתות דהא דאפקרי' היינו שיעשה לו מיתת צ"ד, אבל לא מדמי הנבילה, ע"ש והיינו דנאם עגמר דינו של השור לסקילה, צע"כ, הפקירו הנעלים, דהלא הצ"ד לא ימתינו עד שיצאו עדים ויזמו את הראשונים, ואח"כ לא שייך לומר דהנעלים לא הפקירו, הא צע"כ מפקירים אותו שיעשה צו מיתת צ"ד.

שוב מלאתי צפסקי תוס' לכריתות סימן ל', שכתבו: הפקר שאדם מפקיר נצל כרחו כמו שטף נהר כל המחזיק זכה צו, אבל הפקר לצורך ארי שחלמה אותו, ולא אכלו הארי אין מופקר לאחר עכ"ל, ולי נרור צפסקי תוס' אלו הם על הגני' הג"ל, כלומר, דדוקא הפקר כגון שור הנסקל, אע"פ שהחמו עדיו, משום דהנעלים צע"כ, מפקירים אותו על פי פסק צ"ד, אבל אם ארי חלמה את איש פירוש שאינו מתנפל עליו אלא הולך עמו, והאדם נותן לפניו לאכול ואינו אוכל, אינו הפקר, כי הוא לא הי' זקוק להאכילו, כי לא הי' מתנפל עליו, אלא שחש שחל רעז הארי לכן נתן לפניו לאכול כדי שלא יאכל אותו, ואח"כ מתנער שהארי

הא קו"ל דלא מפקינן ממונ מחזקתי' אלא צעדים וראי', ואפילו באומדנא דמוכח, כההוא דגמל אומר צין הגמלים, ואפילו לנח קול הא אמרינן לא בשמים היא, וי"ל, דכיון דאמרה האשה גם לי גם לך לא יהי' גזרו, הא אפיקתי' מחזקתה, ולפיכך זכתה האחרת, א"כ, הוראת שעה היתה וכי' ע"ש. ולא זכיתי להצין מה שכתב דהוי הוראת שעה, חדא דהוראת שעה לא מלינו אלא לשום אציו תכלית, כלומר למיגדר מלתא וכדומה אז מותר להורות שלא כדיו, ומה נרוד הי' להורות שלא כדיו, ועוד הא צקרא מנאור דכל ישראל התפללו על גודל הכמתו של שלמה מהמשפט זה שדן דין אמת ואיך נאמר שזה הי' רק הוראת שעה משמעו שאינו מתאים עם הדין האומי, וגם מה שכתב דכיון דאמרה האשה גם לי גם לך לא יהי' אפקותי' מחזקתה, גם כן אינו נרור כל נרכו, דהא כוונתו משום שהפקירה אותו, והא הפקר זה הי' בטעות, משום שהצנה דמה שאמר המלך גזרו יתקיים ולכן אמרה גם לי וגם לך. ועוד מה שייך הפקר צוה, וכי אפשר לו לאדם להפקיר את צו ועל ידי כך יזכה צו השני, וכי עיין של ממונ הוא זה, אמתהה.

וביותר נפלאים לי הדברים שנסוף תשובת הרדב"ז הכ"ל ח"ל: אי נמי יש להשיב כי שלמה המלך ע"ה הי' נער, וחכמה גדולה היתה זאת צחק מיי שהוא קטן צגנים וכן גם כתיב ולאכני נער וכי'. ודברים אלו מרפסין איגרי, כי להפך מזה ממש מפורש צכתוב: כי רלו חכמת אלוה' בקרבו לעשות משפט, מלכיס א, ג, ונש"ס מכות כ"ז אמרו: נת קול הופיע ואמרה היא אמו, וראה צוהר הק' ח"א צהשמות דף רס"ה: צס ספר הנחיר: ואח"כ דן את הדין על מחכמתו דכתיב וישמעו כל ישראל וכי'.

דין הפקר בטעות.

ובריין הכ"ל של הפקר בטעות מפורש בתוס' גיטין דף מ"ז, ד"ה. אדעתא דנכרי, שאינו הפקר, וראה בית יצחק צלו"ח ס' ע"ו שדן בענין הפקר בטעות ולא העיר מדברי תוס' הכ"ל המפורשים, והוא ז"ל העיר מתוס' פסחים י"ז. ד"ה. אלא. והקשה מכריתות כ"ד, שור הנסקל שהחמו עדיו כל הקודם זכה צו, אומאי הא אולי הי' יודע שחמו עדיו לא הי' מפקירו, כעין דאמרו צטוס' ו' מאלו עדים זומיין תיפוק לחולין דהוי הקדש בטעות, שצו הראה לי תלמידי הרב ר' גדלי' שחיי צמנהר"ס שיק יוד סימן שצ"א הקשה גם כן ככ"ל ומציא דברי התוס' הכ"ל צגיטין.

ובשאני לענמי, הייתי אומר דדין זה תלוי צנרור מה הוא הפקר, כלומר, מאיזה דין של תורה יוצא הדין של הפקר ונאמת הרמב"ם ז"ל כתב צפ"ג נהלכ' נדרים, שההפקר אע"פ שאינו נדר הרי הוא כמו נדר שאסור לחזור לו צו, וממילא מוצן שנאם ההפקר מדין נדר, הלא נדר בטעות לאו נדר הוא, ולא נרע מנדרי שגנות, דזה הוא החילוק צנין נדרי שגנות לנדר היתר צפתח חרטה, דפתח חרטה, פירושו שמתנער שהוא נדר טעות, כמו שפירש הר"ן צנדרים דף כ"א: אין חכם מתיר אלא כעין ארבעה נדרים הללו, כלומר, שאין לו להתיר צחרטה אלא צפתח, שהנדר כשהוא יתר צפתח, מוכיח ומתוכו שהוא נדר טעות והוי כעין ארבעה נדרים, אבל צחרטה לא, והיינו טעמא דעדיף פתח חרטה, לפי שכל נדר שהוא יתר צפתח הרי הנודר אומר שאפילו צתחלה כשנדר אילו הי' נותן אל לנו אותו פתח לא הי' נודר, ומאלא נדרו בטעות, אבל נדר שהוא יתר צחרטה, אינו מוצא עם עצמו שום ענין שאולי הי' נותנו אל לנו מתחלה שלא הי' נודר אלא שהוא אומר עכשיו מתוך הכעס או מפני מהירות נדרתי ועכשיו אני מתחרט על שנדרתי מעולם, עכ"ל. המתנער מזה נדר בטעות, למשל, כגון שאמר קונס עלי חפץ זה שהוא כלי כתיבה ומאלא שהוא ספר, נדר זה לא חל כלל ואינו צריך התרה, וזה צכלל נדרי שגנות כקונס אשתי נהיית לי שגננה את כיסי ושהכתה את צני, ונודע שלא הכתו ונודע שלא גננתה,

רצב. מי שמת אביו בפורים (א) לשנה הבאה [א] לא יניח לשלוח מנות ובאותו פורים ישלח לעניים מעות או כשר ואם מת לו מת סמוך לפורים אם ירצה לשלוח לעניים ישלח מעות או כשר ורק לא תפנקום שהם עשויים לשמחה וכל דבר שמחה לא ישלח ולא ישלחו לו :

רצג. ולא נחלו על שבר יוסף (עמוס ו ו) (א) שצריך אדם להצער כשמצערין הציבור ועל תלמודי הכמים שמתו (ב) ומתים בניו כדי שיבכה למי שלא בכה על מיתת צדיקים :

רצד. ביום טובה (קהלת ז יד) ששמע שמועה טובה היה בטוב דלא להתענאה ולמספר וכיום רעה שמת תלמיד הכם שלא תראה בטוילים וביום רעה שטובעת אשה בנתר ראה אותה והצילה :

רצה. אדם אחד בא לעיר והגיד להכם שמת רבו מוכהק ולא רצה לטעום אמרו לו למה אמר כי הביאני לחיי העולם הבא ולא אותי בלבד אלא [א] אף רבים היו צריבין לו, וכתוב (ש"ב א יב) ויפסדו ויבכו ויצמו עד הערב על שאול ועל יהונתן בנו ועל בית ישראל כי נפלו כהרב וכתוב (שם שם יא) ויחוק דוד בכגדיו ויקרעם וגם כל האנשים אשר אתו וכת' (שם שם ג לה) כי אם לפני בוא השמש אטעם לחם או כל מאומה הרי על ביוצא באילו שרבים צריכים להם אע"פ שהוא אינו צריך (לו צריך) להתענות כששמע (א) [ב] ואין לו לבקש רעה עליו אלא שיצילנו ממנו :

רצו. אהר היה לו יהודי שונא וחלה והתענה עליו כדי שירפאהו הקב"ה אמרו לו והרי איערך כמה פעמים אמר [א] צריכים לו רבים וכתוב (שם שם א יב) ויפסדו ויבכו ויצמו עד הערב על שאול וגו' :

רצו. בכפרי (א) בעניין (במדרב יא טו) אספה לי שכעים איש מזקני ישראל וכן אתה מוצא שהמקום מצטער על זמן אחד כנגד כל ישראל שנאמר (ישעיה מז ו) קצפתי על עמי חללתי נחלתי (בביבול) מחוללתי על הכל אבל על זמן הכבדת עולך מאד זמן כשר כשמת לא יתכן לכשרים באותו יום לשמוח ולשמוע קול שירים כדי שלא ישמה כשהיה מת שום אדם צדיק כשר היה צדיק אחד ואומר לחביריו לנשמעים לו לא יתכן היום בתפנקום ולכך נכשל (נבל) על שהטא ברוד (ב) כי כשמת שמואל הנביא היה נבל עושה משתאות ושיפור ולא יתכן שיהא אדם שרוי בתענוגים ותפנקום אבל בשבת יאכל וישתה (קהלת ז יד) ביום טובה היה בטוב :

רצח. (ישעיה נו יב) אתיו אקחה ויין ונכבאה שכר והיה כזה יום מהר גדול יתר מאד (שם נו א ב ג ד) הצדיק אבד ואין איש שם על לב ואנשי חסד נאספים באין מבין כי מפני הרעה נאסף הצדיק ויבא שלום ויחיו על משכבותם הולך נכחו ואתם קרבו הנה בני עננה זרע מנאף ותזנה על מי תתענגו, הרי מאלה המקראות משמע שלא יקרא אדם את חבירו לשתות ויין כשצדיק נפטר לעולמו או נמסר להריגה שלא יתכן לאדם לשמוח בימי אבל שהצדיק בצער וזהו אתיו אקחה ויין ופמך לו הצדיק אבד הרי כשמת הצדיק לא יתכן לשבת במשתה היין ועל זה נענש נבל ואם יש נשואין לאהר שמת הצדיק ראוי למעט בשמחה כמו שגזרו (א) בשמת רב.

משנת אברהם

ומתיאשים מוננו ואין לו נעלים ואין חת מיי להסיר, ולפי הני"ל ללא אמרין דמיתא חלל היכי שנע"כ עליו לישא כגון שנגמר דינו ולא ערק, חלל כשערק אינו זקוק להתיאש, כי חושש שאל יתזמו העדים, ודוקא כהני"ד יכולים לקיים את הפסק אז הנעלים ומתיאשים נע"כ.

סימן רצ"ב

[א] לא יניח וכו'. כנראה נ"ל לא יניח, "משלוח", כלומר חלל ישלח, כדליתא בגמ"ל ס' תנ"ר"יח. והגם שז"כ שמת נו אביו נשנה ראשונה כדין י"ב חודש. ע"ש.

סימן רצ"ה

[א] אף רבים היו צריבין לו, וכו'. ע"י מו"ק כ"ו. נשיא ואז נ"ד, דכתיב ויחוק דוד נגדיו. וע"י ירושלמי מו"ק ג"ז [ב] ואין לו לבקש וכו'. הכוונה הגם שזה שמת ה"י שוגל לו ומנקה רעתו כעין שאל לזר, לכל זאת אין לו לבקש רעה עליו חלל שזילנו.

סימן רצ"ו

[א] צריכים לו, כדדרשינן בגמ"ל כ' : שאל זה נשיא, יהונתן בנו זה צ"ד דין וכו', כלומר, יש חיונ לקרוע עליו ומחילא יש חיונ להתפלל בעד רפואתו, דל"כ, מה זו שאלה ששאלו אותו והרי ניערו כמה פעמים, וכי אין צ"ד אדם למחול למי שזיער אותו, חלל דמשיענו דמי שרבים צריכים לו יש חיונ למחול לו ולהתפלל עליו.

לא ה"י רעז ולא היתה שום נחילות לתת לפניו אוכל, לא ה"י הפקר, דהא לא ה"י שום דבר שזיקקנו להפקיר, וחלל מה שהשז שאל הארי רעז, זה ה"י נטעות, כן נראה לי לפרש הפסקי התוס' הני"ל כי אין לפרש שהלוח לו לזורך הארי, דמה ענין הלוחה לכאן, ואין לו כל מונן. חלל כ"ל.

ועוד אפשר לתרץ הקושיא הני"ל מהא דשור הנסקל שהזמו עדין, והנה גמ"י שם אמר רבא מסתברא טעמי דר"י וכו', לכן אפשר דזה דוקא לרנא לשיטתו כנסהדרין כ"ז, דעדי הזמה מידש הוא דמה חזי דליית להנהו, ואין נפסלים חלל ונכאן ולהנא, משום דאין בו חלל ומידושו ואילך, וא"כ שפיר אין ההפקר נפקע למפרע, דהא ח"ל לומר שמתברר למפרע, נדבר שהוא ענינו הוא חידוש, חלל דלפ"ו יולא שגם ר' יוחנן סובר עד זומם ונכאן ולהנא נפסל, דהא מרש דשמעתתא התם הוא ר' יוחנן, ודבר זה צריך עוד תלמוד, ונפרט שזירושלמי נב"ק ד"ח, ומזאך דפליגו ר"י ור"ל נדון זה מטעם שהוא יולאש נטעות ע"ש. וע"י נקל"ת סימן קמ"ג, שכתב דנאמת כל ילוש הוא נטעות דאילו ידע היכן אצידתו לא ה"י מיתאש, ע"ש ולהני"ל חילוק גדול בין ילוש דלצידה, שאין מ"י שזיקקנו להתיאש, חלל גמי שור הנסקל הרי זקוק הוא למרות רצונו להתיאש כי הני"ד לא ימתינו עם קיום הפסק שלהם, ככ"ל. ובה"ה יש להמתיק מה דאמרין נש"ס דלא משכחת מועד חלל נקטל וערק לחנמא, ומקשים ח"כ א"ך משכחת שור הנסקל הא והועד נצטעלו כתיב, ומיד כשהרג פעם ראשונה הנעלים

רצב. (א) המג"א א"ח סימן תרצ"ו סק"א נר"ם : לשנה הבאה ישלח מנות ויעו"ש.
רצג (א) תענית י"א א'. (ב) שבת ק"ה ב'.
רצה. חלשון צריך תיקון ואולי צ"ע ויש לו לבקש כי יצילנו מן הרעה הבאה עליו.
רצו. (א) בהעלותך מיסקא צ"ב. (ב) פירש שמואל פירשה כ"ג.
רצח. (א) שבת ק"י א'.

רצמ. מעשה שמת צדיק אחד ובאותו יום טבלה אשת חסיד אחד באותה לילה לא רצה לשמש מיטתו.

ש. כתיב (שמות לד ז) פוקד עון אבות על בנים ועל בני בנים על שלשים ועל רבעים וזרע עלי לעולם ואילו כתיב כל עון האבות פוקד היה (ע"ב) משמע כל מיני עון אלא פוקד (עון) במקום שכתב עירייה הורע נכשלים אין כתיב כל עון אם קבלו האבות עליהם כל תשלום פורענות מקולים מעל הבנים ואם לאו הכל על הזרע וכן הוא אומר (מ"א בא בט) יען כי נבע אחאב לכן לא אביא הרעה בימי ודוד שקבל הפורענות עליו הקלו מעל זרעו וכשיש למידת פורענות אריכות אז יש פלייה שנאמר (בראשית ו ג) והיו ימיו מאה ועשרים שנה לכך כת' (שם שם ז) אמחה את האדם ולנבוכדנצר עי שנה לכך לא נשאר שם ושאר נין ונכד ובשמהרה נעשה הנקמה משאירין קצת וכתיב (שם טו טז) כי לא שלם עון האמורי והאריך להם לכך (דברים כ טז) לא תהיה כל נשמה וכתיב (דניאל ט יד) וישקוד על הרעה לכן כתיב (ישעיה א ט) לולי ה' צבאות הותיר לנו שריד פמעט ועל בני עלי לא נתקיים פוקד עון אבות עד רבעים אלא יותר כי עון אחת שעושה פעם אחת פוקד עד רבעים אם כפל אותו עון הרי עד תי ואם הרבה עונות הרי פוקד על כל דורות ובני עלי הרבו עד שיהיה עון לכל דור ודור והואיל אמרו (א) צדיק זרע לו צדיק בן רשע אע"פ שאין אחריו מעשה אבותיהן בידיהן מאחר שחפץ לירש אביו גם הרע יקבל כך בניו של עלי ובניהם פוקד עון אבות ואמו לא נאמר לכך אמר במקום אחר (תהלים קמ יד) וחטאת אמו אל תמה ובנות לא הזכיר אלא בנים לפי שאינן יורשות וברשות אחרים הן. דבר אחר בנים ואשתו של אדם יכולין למחות כדאמר (ב) גבי נעמי ובניה (ג) ובתו של ר' חנניה בן תרדיון לפי שכיד האב להשיא את בתו ולקבל קדושה ולהפך נדרה בירמיה מצאנו (ירמיה טז ג) על הבנים ועל הבנות הילורים במקום הזה בפרשה לא תקח אשה במקום הזה. וכיחזקאל כת' (יחזקאל יד כ) אם בן אם בת יצילו הרי בנים ובנות לוקים בעון אבותם וכן אם הוטאים בנים אבות נשאים העון וכת' (שם ה יוד) ובנים יאכלו אבותם וכת' (הושע ד יד) לא אפקוד על בנותיכם כי תזנינה ועל בנותיכם כי תנאפנה הוא היה יכול למחות ביד בניו ובנותיו.

שא. י'ראת ה' ראשית דעת חכמה ומוסר אוילים בוז (משלי א ז) מה ענין מוסר לראשית דעת ופמך לו (שם שם ח) שמע בני מוסר אביך ואל תטש תורת אבך מן הדין לא היה לאהוב אלא מעת שהבנים נכנסים ביראת ה' שנאמר (שם ח יז) אני אהבי אהב שהרי אם האדם אהב גופן של זרעו כך הכלב אהב את גוריו וכל הכריות ועל זה אמר (קהלת ג יב) ומוסר האדם מן הכחמה אין אבל אם אדם אהב לשם שמים הנשמות יותר מן הגופות כגון אם הוליד בנו או בתו כחשך או במקום שיראה שלא יהא תקנת גופם אומר לעבדו או לשפחתו או הוא בעצמו ללכת עמהם פן ינוק הגוף ופן יבוא לידי צער ויותר צריך להיות נזהר מדעת בניו ובנותיו פן יחטאו למי שבראם ויותר צריך להיות מפקח פן יחטאו במעשיהם ובגופם ובהרהור לבם וראה כמה תעניות וצומות וכבי ותחנונים עושה אדם כשבניו חולה כי מרה נפשו על גוף בנו וכל שכן שהיה לו לעשות בעשותו דבר עבירה שהיא טובת נפש לעולמים [א] וכשיחטאו בהרהור לבם שנאמר (איוב א ה) כי אמר איוב אולי חטאו בני וברכו אלהים בלבבם.

שב. אדם אחד צדיק היה חולה מאד אמרו לו כשככה למה אתה בוכה אם כשביל בניך הקטנים הרי אחיך הם במקומך אמר אחיי יעשו להם צרכיהם בעולם הזה אינו בוכה אלא שאם הייתי חי הייתי מוכיחם ומייערם להביאם לעולם הבא ללמדם ולהדריכם בדרך הישרה אמ' לו אפטרופא שמינהו על בנו אני במקומך תחתיך אמר לו לא תהיה אלא תחתיך במקומך אילו היו מצערים אותך וגונבים לך הייתה מכה אותם כדי שלא יעשו יותר כך תהיה במקום הבורא עליהם חנכם למצות ואם יחטאו כנגד הבורא תייערם ואל תאמר איך אבה את היתום אלא אם יאמרו אם היה אבינו חי היה מרחמינו ולא היה עוזב להבות אותנו ואתה תאמר אליהם יותר היה מכה אתכם וכן צוני לייצר אתכם ולהורות אתכם למדות הטובות ואמר לאפטרופא (איוב לה יא) מלפני מכהמות הארץ אם תייסר את בני [א] והיו נאמנים כמו הכלב הרי הכלב (דף ל"ו) מכין אותו והוא נאמן לארצו לפי שנותן לו מזונות כך תעשה לבני תן להם מזונות ותייערם ותפיל אימתך עליהם כשיחטאו ותתן געגועיך עליהם כשיעשו רצון הבורא אשר תצו.

שג. דוד אמר (תהלים פו ב) [א] שמרה נפשי כי חסיד אני כי אחרים בוכים על הנאת העולם הזה כשאינו וכשמתו אוהביהם ודוד כשרואה שאינם שומרים את התורה היה בוכה אחרים בוכים על הנאת העולם הזה חכם הלך כדי לבקר חולים אמרו לו תלמידיו תכנס בזה הבית כי שם יש חולה אמר להם לא אכנס אמרו לו מפני מה אמר להם אם תחפצו תכנסו ותדעו דעתי נכנסו כשיצאו אמר להם מה דבר החולה אמרו היה בוכה ומילול איך ימות שלא יחנה מן העולם הזה הכירו בשמחות גיל והוא בקבר רק מזה העולם היה צעור שלא יחנה עוד אמר להם אם פן בטוב עשיתי שלא הלכתי עמכם כי הכרתיו שאוהב הנאת העולם הזה והיה לו להתאבל ולהצמער על עסק שיהא לו לעולם הבא חלק שנאמר (איכה ג לט) מה יתאוונן אדם חי גבר על חטאיו אם אינו מודה שיש עולם הבא ודוד כשרואה שאינם שומרים את התורה היה בוכה שנאמר (תהלים קי"ט קלו)

משנת אברהם

תלמידי חכמים מתנזרים ונעמי הארזים ואינם משיבים מפני היראה נעד פרנסתם, ולא דיבר רבינו אלף בנוגע למינוח הנגים נלופן של שחלל דוחה וימין מקרנת, סוטה מ"ו.

סימן ש"ג

[א] שמרה נפשי וכו'. רבינו מפרש שדוד נקרא חסיד על שהי נוכח על אלו שאינם שומרים את התורה, וראה נזהר פרשת פנחס, דף רכ"ז: ולתת דיהיב לון אורייתא מסערא דקסד למענד גמול עם דליס מן אורייתא, ונגין דל תעניד חסיד. ועי' שם דף רכ"ב.

סימן ש"א

[א] וכשיחטאו נהרהר, וכי צירושלמי סוף יומא, ובשנעות דו, תכלן שהעולה מכפרת על ההור הלל.

סימן ש"ב

[א] יהיו נלמנים כמו הכלב, וכו'. עירוצין ק'. דלל מנה' מנה זו צין המדות טובות שיש לו ללמד ללמוד משאר הנבראים, כי נולדו זו מנה מנוסה ללמד להיות נלמן למי שהול מנזהר ומכהו נשזיל נגיעה של פרנסה, וגדולה הנזסה לראות

ס. (א) ברכות ז' א'. (ב) ילקוט רות רפז תפ"ט: מה צריך הכתוב להכריז עליו ועל אשתו ובניו לפי שלא היו מסככיז זה את זה פטרות עיו שהיתה בכלום (ג) ע"פ ואשתו והוא בעבורה וזה י"ח א': ועל אשתו להריגה כשביל שלא סיחתה בו.

פלגי מים ירדו עיני על לא שמרו תורתך כשמת לו הילד לא בכה ובשנהרג אמנון ואבשלום בכה וכתוב (ש"ב יב כג) למה זה אני צם האוכל להשיבם עוד כל זה למה לא חשב כשנהרגו והלא צם על אבנר ובכה על מיתת שאול ויהונתן דבתי (שם שם א יב) ויבסדו ויבכו עד הערב אל שאול ועל יהונתן בנו ועל ע"ה' וגו' ועל אבשלום ואבנר בכה למה תלה האוכל להשיבו והלא כתיב (בראשית כג ב) לפטר לשרה ולבנותיה וכתוב (ויקרא יד ו) ואחיכם כל בית ישראל יבכו את השריפה אשר שרף ה' אלא כל שצריכין להם אם מתים צריך לבכות ולצום כגון שאול ויהונתן ועם ה' ואברהם שהיה צריך לשרה ושבתים לנביאות יעקב וישראל למשה ולאהרן ולא מחמת מיתה כמו שאמר האוכל להשיבו עוד ועל (א) אבשלום שראה בנייהונו ועוד אמר לו יואב שברע עשה שבכה על אבשלום ועוד בעל כרחו בוכה ועל שמחוייב לבכות אינו בוכה: (ב) ועל שמחוייב לבכות לא יבכה יותר מן ג' ימים (ג) כנגד ג' ימים שמעידין על הכרת פנים (ד) כנגד ג' ימים שנקלם חורע כנגדן בתהלים ג' (תהלים פ ד ח ב) האר פניך ונושעיה במזמור ותשקמו ברמעות שלישי:

שר. יוסיף דעת יוסיף מכאוב (קהלת א יח) [א] כל הנוגע בנבלת בהמה אינו טמא אלא טומאת ערב אבל הנוגע בטומאת אדם טמא ז' ימים ד"א בהמה הנוגע בנבלתה טמא ואינו מטמא אחרים אבל נוגע בנבלת אדם טמא ומטמא אחרים (קהלת ג יב) ומותר האדם מן הבהמה אין אדם אוכל ומכרך שותה ומכרך ישן ומכרך ניעור ומכרך היאך נחשב לבהמה שאינה מבחנת כלום אלא על שעת המיתה הכתוב מדבר בשם שנמלכין על הבהמה לשחיתה כך נמלכין על האדם (א) בהמה שמתה אין דין יותר אדם שמת מעמידין אותו לדין ומראין אותו מעשיו ודיןן אותו עליהם ולא עוד אלא מפני מה מתו בניך בחייד ובכך (ב) היה בוכה ר' יוחנן בשעת מיתתו אמרו לו תלמידיו אם אתה בוכה אנו מה עלינו אמר להם בניי לא אבכה שמעמידין אותי לדין ומראין אותי כל מעשיו ודיןן אותי עליהם ולא עוד אלא שאומרים לי מפני מה מתו בניך בחייד ולא זכיתו לתוקנו של עולם ולא דיו לאדם שמתו בניי בחייו (ג) אלא שדיןן אותו עליהם לכך אמר דוד (תהלים ע"א ט) אל תשליכני לעת זקנה אל תרפה ידיו מן התורה ומן המצוות ככלות כחי אל תעזבני אל תקחה שינוי בכניי וכבנותי (ד) שכל המתים בניי בחייו שינוי קהות ועיניו כהות וכחו כזה לכך נאמר (קהלת ב יז) כי הכל הכל:

שה. מ'חיה מתים אנו אומרים אחר אבות לפי שמחם יש לנו לדעת אמנות תחיית המתים שהרי כתיב (ע"ב) (מלאכי א ב) ואהב את יעקב (דברים ד לו) אהב את אבותיך (שם י טו) חשק ה' לאהבה ובת' גבי יעקב (בראשית מז ט) מעט ורעים היו ימי שני חיי אלא לעתיד בשיחיו את המתים ייטיב להם ובת' (דברים יא בא) למען ירבו ימיכם וימי בניכם על הארמה אשר נשבע ה' לאבותיכם לתת להם ואבות לא היו אלא בבאר שבע ובכית אל שכם והבדון ולכל ישראל אומר ירבו ימיכם על הארמה אשר נשבע ה' לאבותיכם לתת להם מה שלכל ישראל (א) אלא לעתיד לבא יהא לאבות עם כל שבט ושכט שנאי (בראשית כו ג) לך ולזרעך אתן עם כל שבט ואבות צדיקים ולא ראו טובה הרי הזכיות שעשו מתי יאכלו אלא לעתיד לבא ואמרינן (ב) הכופר בתחיית המתים אין לו חלק לעולם הבא (ג) לכך תיקנו תחיית המתים אצל אבות כי מהם אנו מאמינים שיחיו המתים ויעקב אמר (שם מז ל) [א] וקברתני בקברתם כי טורח יש למלאך להביא את הנשמות הרחוקים וחדיו לכך רצה לשכב עמהם אצלם אם המת במיתתו אינו יודע כלום למה לו ליעקב להקבר עם אבותיו דיו לו שיקברוהו באחת המקומות בארץ ישראל אלא ש"מ שהרוחות מדברות זו עם זו ושמהים הצדיקים שלא יהא רשע ביניהם ואמר לגביא שהבחו לאריה נבלתו לא תבוא לקבר אבותיו הרי אם לאחר מותו לא היה חכמה למת לא היה הנביא חושש מה יהא כגופו אלא הרוח מנחתו על גופו אע"פ שכבר עפר (ד) למה תיקנו בכרכת המזון הטוב והמטיב שניתנו הרוגי ביתר לקבורה לפי שכתוב (הושע יג ו) שבענו וירם לבם (דברים לא כ) ואכל ושבע ודשן לכך תיקנו לאחר ברכת המזון כדי שלא יגכה לב האדם כשהוא שבע ויחשוב שהכל מתוקן לפעורה ויחשוב שכל השלג לבן ויהיה להשהירות שישים האדם על לבו שהוא יפה ולכסוף יהא לתרווד רקב והנה כמה אדם מתאוה לאכול ואח"כ יסריח וכן אדם חי וימות ויסריח וכשם שאמר (ח) לכסות צואה כך אמר לקבור שנאמר כי קבור תקברנו ביום ההוא ויהשוב האדם שלא יאכל הרי מה שיאכל יהיה רפש ופרוח ואמר לדבר דברי תורה כנגדו וכן המת (ו) ולמה צוה לכסות (דס) כי בריות בראשית יש ממונה עליהם ואומר רבונו של עולם זה חוטא זה אינו חוטא איך יאכל החייב את שאינו חוטא לכך צוה לכסות דם פן יאמר הממונה הנשחט זכאי והשוחט חייב שכל זמן שהוא בגלוי הממונה אומר והדם צועק שנאמר (איוב מז יח) ארץ אל תכסי דמי ואל יהי מקום לזעקתי ומן הדין היה לכסות הצואה שיואמר זה אוכל אינו זוכר שעתיד הוא להיות והרי קרוי בחייו רפש

משנת אברהם

סימן ש"ה

סימן ד"ש

[א] וקברתני וכי צוהר ח"ל, רכ"ה: תלול ושכנתי עם אבותי, תלת זמנין ציווה עלך רוחא חדל צמרתה דכפלתא וגשיב צקברי אצתה ולתספין כל גרמינא וקיימא צקוומה, ע"ש, הרי שפורש בלוחו פסוק ענין של תחיית המתים,

[א] כל הנוגע וכי, ראה צעל עקדה, הקת, שפרש קושיא זו על פי המשנה צידים, דיו, עלמות חמור טהורים עלמות יוחנן כהן גדול טמאים. אמרו לו לפי חזונו וכי.

שג. (א) סופה י' ב' / (ב) מו"ק כ"ו ב' / (ג) יבמות פ"ב א. (ד) ר"ה י א. ש. בתנחומא נח סי' י"א: אפילו עכבר היה משפטר משפתחו ולא נתערב במין אחר כרי לויטו שכו, ויעוין דברי רב סעריה נאוו באמנות ודעות מאפר ג' ובמורה פי"ח לשלישי, אבל במסכת כלה אמרו: מה בהמה אינה עושרת אלא לשחיטה ואין לה חלק לעוה"ב, ונגד זה אמרו בס"ד בראשית פרשה כ"ו: אין לך שהוא סתחייב באדם אלא אדם כיצא בו ר' נתן אומר אפילו זאב וכלב רב הונא רב נורווי אומר אפילו ספל ורצועה כו' א"ר אחא אף איגני סרק עתידין ליתן דין וחשבון רבנו אפרי פו חכא כי האדם עץ השרה מה האדם נותן דין וחשבון אף עצים נותנים דין וחשבון, ויעוין ילקוט ויקרא רסו תרס"ג: והאלהים יבקש את נדרה שור נדרה מפני ארו כבש מפני זאב כו' ורש"י קהלת ג' כ"א: רוח בהמה הוודרת למטה לארץ ואין לה ליתן דין וחשבון והאברונאל בראשית ט' ח' כתב: גידש הר"ן שאם חית השרה משפוד דם האדם יירשנה ה' נקום נקמתו כו' כללו של דבר המדרשות הלוקים חסם כענין זה: (ב) לכאורה נראה שכונת רבנו הוא על ר"י בו זכאי למת שאמר ברכות כ"ח ב' אבל לא יתכן מה שסיים רבנו להלן: ולא עוד אלא שאומרים לי מפני מה מתו בניי בחייד ולא מצינו בריבוי שמטו בניי בחייו רק כרביי ויחנן האמורא מצינו שאמר דין גרמא דעשיראה ביר שם ה' ב' ? ואולי כוונת רבנו על פני דאיא במדרש רות הדרש: רבי יוחנן קשישו יומיה ותקפו עיניו מאסתכלא וחולשא תקפו עליו עם ואמר מה אבא לעלמא דאתי דקא הוי לי בגין וסתא אמרו ליה רבי מיסד אנו שותים כו'. (ג) ברכות ה' ב' אמרו: הקובר את בניי מחלין לו על כל עונותיו וצ"ע. (ד) לא אדע הפסוק לזה, אבל אחרי שיעתה מצאתי כי כל הסיסין הוה הוא כתוב הדר בתנא רבי אליהו ופא ס"ד יעו"ש קצת שינויים בלשון, ובאותיות דר"ע אות כ'.

וטיט שנאמר (שם לג כה) רטפש בשרו (ישעיה נז ב) והרשעים כים נגרשו וגו' ויגרשו מימיו רפש ופיט אדם מסריח במותו ובשמאכל יוצא ממנו מסריח וכתבי' (דברים כג יד) וכסית את צאתך והמת לקבורה מאכל משתה בכסין וכן אדם בשמת גדילים תולעים וכן כמת כל זה יהשוב כשהוא שבע והרוגי ביתר שלא היו דומים לשאר מתים שלא פרחו ונאמר (תהלים קמה ט) טוב ה' לכל וכתוב (שם קכה ד) היטיבה ה' למוכבים וכתוב (שם עג א) אך טוב לישראל (אלהים) לברי לבב קשו קראי אהדדי ועוד מי שיצא מנוגע או עיור או בחצי איברים אין טוב לו ואיך כתיב טוב ה' לכל אלא טוב לכל [ב] אף למתים שמסריחים שכשכול זה ממהרים לקבורם ועוד שמתפחדים מן המתים שכל זה כדי שימהרו לקבורם ומה שצוה לכסות הרם כדי שלא יהא הממונה קטונור שהחייב שוחט את הזכאי ומה שאין מכסין דם צאן ובקר מפני שהן קריבין למזבח ואין הממונה יכול לומר איך ישחט זכאי החייב כי בשביל גבוה ומשולחנו קא זכו ושגיא כח לא מצאנוהו כשישראל רחוקים מן המזבח לא הצריכה לשחט ולקרב למזבח וגם לא רצה שיכסו דם בהמה בזמן הזה מפני שאם היו מכסים למחר יבנה בית המקדש ויאמרו אישתקד מי לא כסינו אף עתה נכסה ולא יתכן לכסות מכהמה שקריבה למזבח שעליה לא יקטרג שהרי אם היו סכסין דם קרבנות היה כמתרעם על העליון שהתיר לשפוך דם בהתמה לשחוט ומה שהתיר לשחוט קרבן לומר שאדם הממיתה חייב ואם אדם מת בדיני שמים אין להרהר על מותו אם התיר להרוג החייבין אין להרהר על כך ולא יקבל אדם עונש על זה ויקבל שכר על כך כמו כהנים על שהיטת קרבנות ועל שהיטת חיה בהמה ועוף לצורך שבת ויום טוב ולצורך העור תפילין ומוזוות הרי [ג] מצוה עושה ששוחט (ו) ואם נפש אדם מתאוה לאכול בשר מותר לו ובלבד [ד] שיעמוק בתורה שכתובה בקלף התיר לו בשר שבתוך העור ואם אדם חוטא המלאך אומר איך חייב יאכל הזכאי אכל לאדם טוב התיר לו כמו שהותר לדוד המלך לפשוט בגדו כמו לפרנס עניי ישראל וכגון שהתיר להרוג אומות כשהוטא אדם או יאמרו (דברים לג נז) כאשר דמותי לעשות להם אעשה לכם וכתוב (הושע א ד) וסקדתי את דמי ויוקאל על בית יהוא והלא מפני אלישע עשה אלא כיון שיהו הרג לבית אחאב ועשה כמעשיהם הרי נתחייב והוא שיהא מחוייב על אחאב שהרג אע"פ שהיה מחוייב כי לא יתכן שהיה מחוייב את המחוייב כמוהו וכך אומר הספן רבנו של עולם כיון שזכאי הורג חייב ברין עושה אכל חייב את הזכאי הרי לא יתכן ומן הדין היה אילו זכה אדם שהיה בגן עדן מה שהיה אכיל לא היה נעשה אכל אלא נבלע באיברים (ח) כמן שהיה נבלע באברים כדי שלא יצטרך לנקיבו ולא יכפל מדברי תורה והאופל מזה המאכל צריך לכסות (איוב לה יא) מלפניו מבהמות ארץ (ט) התל וכלב צריבין לכסות וכשישבע אדם ישוב כשם שאבילתו לסרחון בקרבו ואני צריך לכסות כן גופי שימות צריך קבורה וכאשר לא הפריחו הרוגי ביתר אמרו לתקן ברכה עליהם שאלו שנתנו משאר מתים שלא הפריחו וניתנו לקבורה כדי שיוכורו וכשישבע יום המיתה שיפריח כצוואה וכתוב (ירמיה טז ו) לא יקברו ולא יספרו להם (שם שם ז) ולא ישקו אותם כופ תנחומים וכתוב (שם שם ח) ובית משתה לא תבוא לשבת אותם לאכל ולמי שאלו נשתנו תקנו על הכוס וכתוב (שם לו ל) ונבלתו תהא משלכת להרב ביום ולקרה בלילה וסמך לו (שם שם לא) את כל הרעה אשר דברתי הרי בשלא הפריחו וניתנו לקבורה יתכן הטוב והמטיב טוב ה' לכל שמפריח כדי שיקברוהו מהרה ומטיב שנתנו לקבורה שכל זמן שמת מוטל אסור לדבר דברי תורה בפני המת ובפני הצוואה וכתוב (ישעיה כח ח) כי כל שזולחנות מלאו קיא צוואה בלי מקום וכתוב (מ"א יג ח) לא אבא עמך אין שכינה שם ומדבר בני שיושבין על שולחן אחד לכך יהשוב אדם בעת שירשב על השולחן דברי תורה ויוכור הכוס והמטיב על הרוגי ביתר (תהלים קכה ב) ירושלים הרים סביב לה והי סביב לעמו לשומרם שלא יפריחו (שם שם ג) לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים [ה] שלא ישב עם רשע ועם הארץ על השולחן מפני [ו] שאסור לדבר עמהם בדברי תורה (שם שם ד) היטיבה ה' למוכבים (שם קכו א) שיבת ציון היינו כחולמים שאינו מסריח ותיקנו אחר ירושלים הטוב והמטיב כמו שמצינו בבנין הבית (מ"א ח טו) על כל הטובה אשר עשה וגו' לישראל (י) שילדה כל אשה זכר ומצאום טהורות שהרי סמך לשלמה (תהלים קכו א) אם ה' לא יבנה בית וסמך לו (שם שם ג) נחלת ה' בנים שילדו זכרים (שם קכה ג) אשתך כגפן פריה שמצאו נשותיהם טהורות (שם שם) בניך כשתילי זיתים סביב לשלחנך בניך הרי ב' והוא בעצמו ג' הנה כן יבורך יברך כתיב ג' חייב לברך בזימון זיתים שמן מעקב את הברכה (שם שם ה) וראה בטוב ירושלים יברכך הי מציון לכך צריך להזכיר אחר בונה ירושלים הטוב והמטיב ועוד כת' (שם קלב יד) מה אשב כי אותיה (שם שם טו) צדה ברך אברך אכיוניה אשביע להם הרי כמזון צריך לברך על ירושלים שבשכולה כמזון ברכה (שם קלג א) מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד ב' גם הרי ג' (שם שם ב) כשמן הטוב (יא) שצריך שמן לידים וסמך לו (שם קלד ב) שאו ידונם קדש וברכו (שם שם ג) וברכך ה' מציון ומזכירים הטוב והמטיב אחר

משנת אברהם

- [ד] שיעמוק וכי ראה פסחי מ"ט: זאת תורת הצהמה והעוף כל העוסק בתורה ויותר לאכול גשר הצמה ועוף וכל שאינו עוסק בתורה אסור לאכול גשר הצמה ועוף.
- [ה] שלא וכי ראה סנהדרין כ"ג. לא היו נכסין נסעודה אל"כ. יודעין מי מיסג עמהן.
- [ו] שאסור וכי פסחי מ"ט: כל העוסק בתורה לפני עס הארץ כאליו נא על ארוסתו פניו.
- [ז] שברושלים וכי ירושלמי כלאים, ארנות החיים, ארץ שמתים חיים תמלה.

- [ב] אף למתים וכי, ראה פסחים כ"ד: על הנות שיסריח, פירש"י שאם לא כן הקרובים היו מלעיגין אותו.
- [ג] מצוה וכי מדברי רבינו משמע שהשמיטה היא מלוא כשיטת התוס' שנועות כ"ד דחננתה הוי מלוא עשה. וע"י נפתיחה להלכי שמיטה נפרתו"ג. ועי' נמוס' תולין ק"ה. סוף ד"ה. מים ראשונים, דגרי שאינו חלל הכשר אכילה כמו ניקור התלז ומליחת גשר אין מנצרכין עליו. ע"ש. והיינו לשיטת דשמיטה היא מלוא מן התורה, לפיכך מנצרכין על השמיטה.

שה. (א) בסדרה רבה תולדות פריה ס"ד: קמה לא נאמר האלה אלא האל לומר ספקתו אני נותן לך ואיפתי אני נותן את השאר לעמירי כא. (ב) בסנהדרין י"א א': אמרו: האוסר אין תהיה סו התורה אין לו חלק פעולה"ב ופירש רש"י שם ר"ח הכי גרסינו האוסר: הילכך כופר בסור הוא, ובתוספתא סנהדרין פ"ג אסור: ושכפרו בחתיית המתים ניהנם נעלעת בפניהם וידידונו בה לרורי דורות. (ג) שבינו קסם סי' י"ח הביא בשם אנה: כסף שהחיה בו יצחק אבינו מיד פתחו מלאכי השרת ואסרו בא"י סתיה הפתים. (ד) ברכות ג' ב'. (ה) דברים כ"ג י"ד. (ו) ביופא ס"ו ב': דברים שהשטן משיב עליהם ואילו הן אכילת חזיר ולבישת שעטנז וכתב בתוס' ישנים שם: וכן יש הרבה אפר פרה וכסוי הדם וכיוצא בהן. והרשב"ם בסוטה פס"ו פלש"י כתב: כל חיה ועוף שמתה לאכלם כשישחט יכסה דמו בעפר עד שלא יתכסו עליו לאכול סביביו, והתנור מצוה פפ"ז כתב: הנפש תלויה בדם כו' ולזה ראוי לנו לכסות הנפש ולהסתירו מפני רואיו טרם נאכל הבשר כי גם בה נמת קצת אכוריות בנפשו. (ז) הרשב"ם בסוטה פס"ח פלש"י כתב: ואמנם מצוה שחיטת בהמה היא הכרתית כו'. (ח) יופא ע"ה ב'. (ט) עירובין ק' ופנינו יתא כלב. (י) מועד קסו ס' א'. (יא) ברכות ג' ב'. (יב) ר"ל בקדשי

ירושלים [1] שבירושלים יהיו מתים' וזה הטעם אומרים בצידוק הדין (יב) לאחיאה מתייא ואמר יעקב (בראשית מה כח) אלכה ואראנו בטרם אמות והלא יעקב ידע שלאחר מיתה ידע שהוא חי ולמה צריך לראותו בחייו אמ' לפי (ע"ב) שהוא בין הערילים שלא היה לומר ממעשיהם הרעים אלך ואשיבנו למושב ועוד המת רואה את החי והחי [ח] אתנו יכול לדבר עמו אלפים שנה משעסק אברהם בתורה [ט] אבל שם ועבר שלא עסקו אלא בשבע מצוות לכך אינן מן המניין אבל אברהם עסק בכל התורה (יג) אפילו בעירובי תבשולין שנאמר (שם נו ה) עקב אשר שמע אברהם בקולי תורתיו תורה שבכתב ותורה שבעל פה ופסך (יד) בה'כ"ר/א'ם, א'כ"ר/ה'ב' אצל ישבות כי בו שבת עירובי תבשולין כשיש שביתת יו"ט אצל שבת ופסך לו אברהם שמע אותם ושמר כל דבר שאין נוהג בעליונים צוה לכסות עליונים חיים והאדם נברא בצלם אלהים ובתיב (תהלים פב ו) אני אמרתי אלהים אתם ובני עליון כלכם ובתיב (זכריה יב ח) ובית דוד נאלהים כמלאך (בראשית ג ח) והייתם כאלהים לכך נשמת אדם כמנוצח צורתו משתנה וצריך לקבורה אבל שאר בריות אינן צריכין קבורה כי לא נברא בצלם ולא ישתנה כי (טו) מלא טינה ושער הם ועוד עצם כל דבר טמא אינו מטמא ועצם אדם כשעורה מטמא אבל פחות מכשעורה נקרא עפר כי בעפר פחות מכשעורה מכסין הדם ואין מכסין אלא כמה שצומח זרעים ויציצו מעיר פועב אדם שעתיד לעלות מן הקבר צריך קבורה כזרעים שפכו שזרעים בארץ צומחים אבל בריות שאין בדמות ואין עתידין לעלות ולהיות אין נקב' [12] לכך עצמות אדם (טז) אין מטמאין כדי שלא תשרה מומאה עליהם וכדי שיקברו [1] ולפי שנשמח עולה למקום שנבראת והגוף למקום שנברא ואילו לא נקבר אדם היו אומרים מקרה אחד לאדם ולכמה כמו שזו לשחיטה ולאכילה כך זו והיה אדם הורג את חבירו ואוכלו כמו אומה שאוכלת בני אדם ועוד והא אוב וידעוני ודורשי המתים מצוי בעולם ועוד כדי שלא יבטערו אוהביו וכשאין עושין רצון בוראם אמר מידת הדין מאחר שעושין מעשה בהמה תן נבלתם למאכל לעוף ולחיה (תהלים עט ב) בשר חסידך לחיתו ארץ לפי שהיה בידם למחות ולא מיהו דבר אחר אין לו לחסיד לדור במקום פריצים וכל ישראל עריבים זה בזה שנא' (שמות פד ג) ויען כל העם קנל אחר ויאמרו כל הדברים אשר דבר ה' נעשה אילו היה אחר מוחה לא ניתנה תורה לכך אומרים ברכינו אבינו בולנו כאחד באוץ פניך כי במאור פניך נתנה לנו ה' אלהינו תורת חיים אהבת, נזכה בולנו במהרה לאורו (יז) ראתה שפחה לאור שכינה בים ובמתן תורה מה שלא ראו ישעיה ויחזקאל לכך אומרים ונזכה בולנו במהרה לאורו שעריבים זה בזה ולכך אומרים ברכינו אבינו בולנו כאחד באור פניך ובתיב (ישעיה מ ח) ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דבר.

שן. כשהגיע אדם לעת זקנתו והיו אבותיו צדיקים אם היה גר בארץ אחרת שמא ימות שם לכך לעת זקנתו ידור במקום שנקברו אבותיו שיקבר עם אבותיו שכן מצינו ביצחק אבינו מפני הרעב גר בארץ פלשתים לאחר שעבר הרעב עלה לבאר שבע מקום שהיה אברהם וקרא בשם ה' (א) שתיקן בית תפילה בו להי' היו מתפללין שם ומקריבין שם קרבנות ובזקנתו אומר כיון שלא ידעתי יום מותי אשב בחברון שנאמר (בראשית לה כז) ויבא יעקב אל יצחק אביו ממרא קרית הארבע היא חברון אשר גר שם אברהם ויצחק :

שן. שמע עצה וקבל מוסר (משלי יט כ) שמע עצה בחיים וקבל מוסר מאחרים שחרבה ראיתה שצונו בחוליים ובני ביתם לא עשו מצותם וזהו (שם שם) למען תחכם באחריתך, כשיקרב ימי אדם למות יצוה לפני עדים ואפילו לאביו לא יאמין

מ ש נ ת א ב ר ה ם

קודש, אך היא הנותנת שהנוגע נדבר שאין שייך לו מגיע אליו צעלמותו טומאה. ויש לנצר הדברים יותר כי צוה"ק שלח, כי לולא חטא של אדה"ר הי' הגוף עולה עם הגשמה לעולם העליון ומחמת החטא נשאר הגוף צעוה"ז. והנה החטא מקרה ונעלם ראוי הגוף לעלות ג"כ לעולם העליון נשעה שמת, ע"כ שייך לעולם העליון והנוגע צו טמא. וכן נראה כוונת הילקוט פרשת קהת נפסוק הנוגע צמת, נשם ספרי זוטא, נוגע צמת טמא אין צמת עצמו טמא. עכ"ל. ומדברי רבינו נצאן יש סעד גדול לדברי מרן ז"ל נצ"ח ה"ל .

[1] ופ"י וכו' אולי כוונת רבינו לתת טעם לקצורת המת, כמו שכתב המהר"ל, כי האדם נברא הן האדמה, כמאמר המד"ר, בראשית, עה"כ, כי עפר אתה וכו'. קומץ עפר שנבראת ממנו לא גזילה היא צידך, וזכין יש מזהה של השבת גזילה להשיב את קומץ העפר למקומו, ומרן ז"ל מסאכטשאו הסביר צוה מלאמרם בחולין דף ג"ג. שאין מוכרין צמר המת צמקולין, כלומר אלא קוננים את מתייהם, והשאלה מה טוהה הם עושים צוה וכו' נלטו העכ"ר"ס על הקצורה, אולם לפי האמור שקצורה היא מטעם השבת גזילה, נכון הדבר, כי גם העכו"ס מצווים על הגזל. ועי' צמשי"א צ', דף ס"א : ואולי זה כוונת רבינו צמה שכתב „והגוף למקום שנברא“.

[ח] אתנו וכו' ז"ל, ואינו יכול לדבר עמו.
 [ט] אבל וכו' צמגילה י"ד, לא מנה רש"י שם ועבר צמ"ה נביאים הגם שרצונו דרוש ויאמר הדי' לה על ידי שליח וצמדרש : על ידי שם צן נת, משמע שהי' נביא, אולם לדברי רבינו נכון, ששם ועבר לא עסקו אלא בשבע מצוות של בני נח, וצמ"ה שם נייירי צמ"ה נביאים שהתנצלו לישראל, כלומר בכל המצוות והענינים המשטייכים לישראל, ולכן אצרהם יצחק ויעקב וננו צתוך המ"ה נביאים כי הצבות עסקו בכל המצוות כדברי רבינו.
 [11] לכך עצמות וכו' צמ"ה וחק מלת אין ומנסה : לכך עצמות אדם ומטמאין. אצל מה יעשה צמה שכתב רבינו : כדי שלא תשרה טומאה עליהם ? ואפשר שאין למחוק כלל אלא כוונת רבינו שהמת עצמו אינו טמא, כדאיתא צמפרי זוטא פרשת קהת הצאתיו לקמן צמיון ש"ל, ע"ש, אלא שהנוגע צמת טמא, ומפרש רבינו שאין עצמות אדם טמא כדי שלא תשרה טומאה עליהם, לפיכך אין המת עצמו טמא, ומה שהמת מטמא אחרים הוא כי כך גזרה התורה כדי שיקברו, ששם לא היו מטמאים את אחרים לא היו הקרובים מניחים לקבור את מתייהם.
 ובאבני מר י"ד צמיון תס"ו אות כ"ג הביא צמס המהר"ל ז"ל טעם של טומאת מת, דמאחר שהמת נגדל מעולם הזה, הנוגע צו טמא דומיא דס"ת דגזרו עליו שיטמא ואף שהס"ת

אחר צדוק הדין. (יג) יוסא כ"ח ב'. (יד) כמו שאמרו בבראשית רבה מ"ב בהכרמם באברהם בזכותו של אברהם. (טו) אולי צ"ל טינה ושער וכונתו לפה שאמרו בכזרות י"ש ב' : סימו חולד כהמסה דקה טינה. (טז) יש צמחוס מלת „אין“. (יז) מכילתא בשלח מסכתא דשירה פרשה ג'. שן. (א) מדרש פסח סוב י"ג י"ג ד'.

כל שכן לבניו ולאשתו ואם יודע שאביו אינו נאמן לא יעזוב ביד אביו אלא ביד יראי שמים שאם לא כן אתה הפושע וקשה יותר מן הגזל שהרי הגזלן יכול להשיב הגזילה אבל זה לאחר מיתה אין תשובה ואין כפרה ועליו נאמר (א) (קהלת ז יג) לא יוכל לתקן וזהו למען תחכם באחריתך.

ש. כשאדם חולה אל יבטח עצמו לומר הוא יבריא ויתרפא ואין צריך לציוות אלא יאמר עתה בידו ליתן ולצוות ולדבר שמא ימות פתאום ודבר זה כתוב בתורה ובנביאים ובכתובים (בראשית מז כט) ויקרבו ימי ישראל (דף ל"ח) למות ויקרא לבנו ליוסף וצוה ליוסף ולבניו וכן (דברים לא יד) הן קרבו ימיו למות קרא את יהושע וכן (מ"א ב א) ויקרבו ימי דוד למות ויצו את שלמה בנו לאמר וכן בדברי הימים שצוה דוד לישראל לכך אל ימתין אדם עד שיחלה בחולי כבוד אלא יחשוב שמא ימות בפתאום.

ש. וכן יחשוב הפורש למדינת הים ולמקום רחוק ולמקום סכנה וצוה בפני עדים נאמנים ולפני צדיקים ואם יצוה בדבר ממון אל יצוה על ממוןו אלא צדיקים ואם יצוה לתת לקרוביו יתומים או לצדקה יתן מה שיצוה ביד נאמנים צדיקים שידועים לכל שיעשו כמו שיצוה שכמה פעמים שראינו שאשתו ובני ביתו מאותן שהפקיד בידם שלא עשו לאחר מותו כמו שצוה אע"פ שהיו שם עדים כשצוה כי אמרו אין לנו וכמה שבועות לשקר נעשו ויש שיעשו [א] פשרה למי שצוה לתת עשרה זקוקים לא רצו לתת כלום עד שמהלו להם מה שרצו והשאר נתנו זה דומה לליסטים שגזלו הרבה ואמר לנגזל אני מחזיר לך העשירית על מנת שתמחול לי כל מה שגזלתני אמר הנגזל מוטב שאמחול כרי שיתן לי העשירית ואם לא אמחול לו גם העשירית לא יתן לי הרי לא נמחל לו מן השמים כמו (א) הרי שתלו אותו ומכר ממכרו ממכר [ב] ומן השמים לא ימחול לו לפיכך המצוה יתן ממוןו ביד נאמנים שידע שיקיימו לאחר מותו מה שצוה וכן מי שיש לו ספרים ובנו עם הארץ ושמוא בנו לא ישאל לבני אדם שחפצים ללמוד יפקיד הספרים ביד הצדיקים נאמנים ויכתוב לפלוני השאלתי פלוני ספר שלי להשאל לטובים וכל שיש בידו ממון אחרים יעשה כמו שכתוב למעלה ולא ימתין עד שיחלה אלא בכריאות גופו ופקוד אם ימות שיעשה כך וכך ואם יודע שאין בני ביתו נאמנים ישאל לחכמים צדיקים היאך לעשות שלא תהא נשמתו מגורשת מצורר החיים ואם לא יעשה ככל מה שכתוב למעלה הרי כל מה שיעשו אותם שצוה מעלה עליו כאילו מחטיאם וחוטא לאחר מותו שהוא גורם וכן ההולך למקום רחוק (קהלת יב יב) ויותר מחמה בני הזהר.

משנת אברהם

סימן ש"ט

המתפשר מתוך אונם. אם מועלת תפיסה בתלווה וזבין.

[א] פשרה וכו' לדעתרנינו פשרה היא כמכר דתללוה וזין זניני זניני וכן הוא ברמז"ס ונש"ע חו"מ ס' ר"ה. אולם מכלן משמע דלא כדברי מהר"ט חלק ד"נ"ח, הוצא נקלות הסוגן ונמש"ה"ל ציבורים שם, דדוקא דזין מסופק הוי כמכר לענין זה דאונם בלא מודעה לא מהני אלא דזין צרור שהנתבע פטור והוא כפשו להתפשר עמו הוי כתלווה ויהי, דהא זכאן אין לך דין צרור מזה שחייב לתת לו מה שזיוה המצוה, ולכל זאת הוי כתלווה וזין. ואין לחלק דשאני דזינו של מהר"ט שהנתבע יודע צרור שאינו חייב והוא מתפשר ונותן להתנועע דלא שייך לומר אגב זחל גמיר ומקנה משום שאינו מקבל שום כסף אלא נותן דמיס להתנועע דא"כ, אין כפמי צין דזין מסופק לדין צרור, והי' נרדך להיות דדוקא כשהנתבע מסכים לפשרה ומקבל דמיס כפי הפשרה אז אינו יכול לחזור דהוי כמו תלווה וזין, אלא כשהנתבע מתפשר מחמת אונם ונותן דמיס יכול לחזור דהוי כתלווה ויהי.

[ב] ומן השמים וכו' משמע מדברי רבינו דהא דאמרינן תלווה וזין זניני זניני היינו דוקא דזינו אדם אלא דזינו שמים לא הוי זניני זניני, והוא דבר חדש לגמרי, ונתשבות הוות יליר ס' א'. כתב דהיכי דהמוכר הי' אונם למכור והלוקח רוצה לחזור וממוכרו דאין זה דומה לתה דקיי"ל נס' רכ"ז דאין המלכה יכול לחזור אם המתאנה רוצה לקיים הנקת, משום שלא יהי' חוטא נשכר, דשאני התס שגל ליכר מזד הטטא היינו ממה שאונה, משא"כ, כלן שאין ציטול המתק מזד הטטא שהרי קיי"ל תלווה וזין זניני זניני, והקנות הסוגן נס' ר"ה חולק עליו

ואומר דע"ג דזניני זניני אלא חמסן מקרי אלא דזניני זניני משום שנתרלה. ודברי רבינו מפורש דלא רק דהוי חטא, אלא שדזינו שמים לא מועיל כלל הקנין דלא מחל לו. ועי' נתיבות שם אוח א', שהקשה בשם המהר"ח"ש, צהא דנ"ק ס"ג. דפרך אי יהי' דמי חמסן קרית לי, והאמר רב הונא תלווה וזין זניני זניני, והקשה הא אפשר הגם דזניני זניני, לכל זאת חמסן הוי, ולפי שיטת רבינו ניהא דהא צתוסי' שם איתא דהכפמי לענין אי הוי פסול לעדות, והא כשאדם עושה דבר שפטור עליו דזינו אדם ותייב דזינו שמים צולחי שאינו פסול לעדות.

והנה לפי שיטת רבינו תלווה וזין, דזינו שמים לא הוי זניני זניני, הי' מקום לומר דלשיטת הפוסקים דנחייב לאלת ידי שמים מועיל תפיסה אם שכנגדו תפס, א"כ גם כלן תועיל תפיסה, ולפי זה תפסוט מכלן הא דמספקא לי' לנעל חמדת שלמה צחלק חו"מ סימן י"ג. צמי שאלנס ליתן שטר לחזירו והמתחייב צטר קיבל טונה מזה המתנסו אי' דינו כתלווה וזין או אפשר שאינו אלא כתלווה ויהי' משום שאינו דומה לתלווה וזין דהמוכר מוציא תיכף דבר מרשותו, או כגון קידושי או גירושין דהמעשה נגמר תיכף, אלא כשנתחייב צטר הלל לא הוציא שום דבר מרשותו לרשות המאנס. ע"ש. ולהכ"ל לא תועיל התחייבותו צטר משום שהוא תופס ועומד את ממוןו, ותפיסה מועלת. ויש צה להאריך ואכ"מ.

ובספר חמדת שלמה הכ"ל הביא הקושא המפורסמת אהא דאמרינן צצנת צפרק רע"ק. מכלן מודעה רנה לאורייתא ופרש"י שיכולים לטעון טענת אנוסים היינו, ואמאי הא תלווה וזין זניני, ואנחנו מקבלים שכר התנות, ע"ש שהציא קושא זו צצם הגנות מיימוני, ומירן צצפר הכ"ל דלפי הסברא דנתיחייבות לנד לא שייך תלווה וזין, א"כ, לא קשה דהא ישראל לא נתנו שום דבר ולא הוציאו דבר מרשותם כלל אלא התחייבות לקיים המצות קנלו על ענמם.

ש. צ"ל כי מי יוכל לתמו. שם. (א) כמא בתרא ס"ו ב'.

שׁי. אהר היה שמת בלא בנים וקודם שמת היה מצוה שיניחיהו על אותו קש ותתן כל הכרובים וכסותות לבעלי בתים עניים זה עשה קודם שמת כי יודע היה כי אנשי ביתו לא היו מוהגנין ולא יקיימו לכך בעוריו בחיים נתן הכל.

משנת אברהם

ומתיחסת אלל להגוף, אפשר ללא מהני כפייה משום שחלק הנפשי אינו מסכים — ומשני — אלל סגרא היא חגב חונסי גמר ומקנה, כלומר, מזד הסגרא ידענו שגם חלק הנפשי שגאדם גמר ומקנה בשכל חונס הגוף, ועל זה מחדש רבינו, דהסכמה על ידי חונס, כלומר שגם הנפש מסכמת רק מזד שהגוף הוא חונס, מהני רק מדיני אדם אלל לא דניני שמים. מפני שגאמת הנפש לא הסכימה אלל מזד חונס הגוף, כי את הנפש חיי אפשר לכפותה.

והגני מסופק דדניני רבינו האומר דתלוהו חזין, דניני שמים לא היו זנייני זניני, אס גם חונסא דנפשי — כגון דאמרינן שם ז"צ דף מ"ז: כל דמוזין אינש חיי לאו דאניס לא הוה מוזין, דזנייני זנייני — גם כן הדין דדנינא שמים לא היו זנייני זניני, דננוגע לנפש חין חילוק דין חונסא דנפשי לאונסא דאחרינא, כי לעולם חין זהנפש חונסא דאחרינא, כי חין כפייה דאחרינא שולטת זהנפש, כי חיי אפשר להכות את הנפש בשוטים, כאמור, וכל כפייה זהנפש אינה אלל חונסא דנפשי, ולכל זאת אמרינן דמדיני שמים לא היו זנייני זניני, או שאל חונסא דנפשי שחני, דמפני שרריך למעות ומתוך כך מוכר חפלו מדעתו, איכא למימר גמר ומקני, ואפילו דניני שמים זנייני זניני, גם זהסכמת הנפש ממש.

ועלמ דדעתי לומר דנדנר זה פליגי רבי נחמיה וחזיריו, דר' נחמיה סובר ציצמות כ"ד: אחד איש שנתגייר לשום אשה ואחד אשה שנתגיירה לשום איש וכי חין גרים, וחזיריו חולקים עליו דכלל גרים, כלומר, זה המתגייר לשום אשה, הרי זה חונסא דנפשי, כל חפץ הוא זהאשה הישראלית והיא אינה רואה להשח לו עד שיתגייר, ובכן הוא מתגייר מחמת חונסא דנפשי, והחיל וגיירות הוא דבר הנוגע לשמים, שהאיש הזה רואה לקבל עליו עול מלכות שמים, ובדני שמים הלל אמרינן דתלוהו חזין לא היו זנייני זניני, לכן סובר ר' נחמיה לחין זו גיירות, והחולק עליו סובר דרק חונסא דאחרינא כגון תלוהו חזין אז אמרינן דדנינא שמים לא היו זנייני זניני, אלל חונסא דנפשי, לחין שום איש אשר חנסהו, אלל דאניס את עלמו, אפילו דנינא שמים נמי זנייני זניני, ובכן הדין שהוא גר.

ובזה מתחורר מה שכתבו שם בתוס' ד"ה לא דימי דוד, דנייני מרדכי ואסתר לא קבלו את הגרים אלל שנתגיירו מעמון כדכתיב ורבים מעמי הארץ מתייהדים. ע"ש, ואמאי לא קבלו אותם, הא קיי"ל כדנרי האומר כלל גרים הם, אלל דשאני התם שנתגיירו מחמת פחד כדכתיב כי נפל פחד היהודים עליהם, ומשיב חונסא דאחרינא, ודינו כתלוהו חזין דדניני שמים לא היו זנייני זניני, לפיכך לא רצו לכתחלה לקבלם, ואלל שנתגיירו מעמון, אז חוקמיהו דנינא דדניני אדם זנייני זניני.

א. בדין אנסוהו לקדש אשה

ב. המתגייר לשום אשה

והנה לכאורה השאלה הנ"ל אם המתגייר לשום אשה חשיב כתלוהו חזין או כתלוהו ויהי, תלוי דנין של תלוהו וקדיש, כלומר, דאנסוהו לקדש אשה, דדעת הרמז"ם דקידושין קידושין, והבעל עיטר כתב לחין קידושין קידושין, עיי זה"ע סימן מ"ג, ובאנני מלואים שם, הרבה ספרות נקייט פלוגתתם, וזהשקפה ראשונה נראה פשוט, דהרמז"ם ז"ל סובר כשם שקידושין חין נע"כ, ולכל זאת כשאנסוהו על ידי כפייה ונתרצית לקבל קידושין הרי זו ומוקדשת, כך הדין צאיס שאנסוהו לקדש וכשם שאנו חומרים שהאשה מקודשת דגמרה ומקניט נפשה נכסף הקידושין

ולפי דניני רבינו ניחא ציותר, דהא השי"ת חפץ לקיים הדין כפי שהוא דניני שמים, ובדניני שמים הלל לא היו זנייני זניני לכן יש לנו טענת מודעה, וכד הוינא טליא אמרתי בפשטות, דאם לא קבלו את התורה אלל חונס, הלל גם דין זה של תלוהו חזין זנייני זניני גם כן לא קבלו אלל חונס וא"כ, יש להם לישראל טענת מודעה גם על הדין הזה.

אונסא דנפשי לענין ידי שמים

ויש לעיין לפי שיטת רבינו הנ"ל דתלוהו חזין לא היו זנייני אס צל ללאת ידי שמים, מהא דז"צ מ"ז: דהש"ס מניא רח"י לרב הונא דאמר תלוהו חזין זנייני זניני מהא דתניא יקריב ארתו מלמד שכופין אותו — עד שיאמר רואה אני אלמלא היכי דאמר מתוך יסורין רואה אני קרינא ציי לרצונו. ע"ש, ולפי שיטת רבינו תקשי הא קרנן צל לכפר נמה שחטא לשמים, ובדניני שמים הא אמרת דלא היו זנייני זניני, ומה תועיל הכפייה עד שאומר רואה אני.

ואפשר הי' להעמיס דבר זה נמה שכתבו התוס' שם ד"ה אלל סגרא: וא"ת כיון דמסגרא ידעינן דלגב חונסי גמר ומקני אמאי ליטריך קרא גני קרנן למיכתב דכופין אותו, וי"ל דחי לאו קרא הוי"א אע"ג דגמר ומקני כיון דחינו מתרבה אלל על ידי כפייה פסול הוא לגני מוצח דזנח רשעים הוא קיי"ל שהקרנן נראה. עכ"ל. ודניני התוס' לריכיס ציבור, דמה זנח רשעים איכא כאן, הלל כל רשעתו של זה אינה אלל נמה שאינו רואה להניא קרננו, וכיון שאומר רואה אני ומניא קרננו ומסגרא ידענו דלגב חונסא גמר ומקני, אמאי הוי ס"ד דזה הוי זנח רשעים. אלל דלפי שיטת רבינו ניחא, דכיון דקרנן הוא ענין שהאדם צל ללאת ידי שמים, ולמה לא אמרינן תלוהו חזין זנייני זניני, שפיר הוי"א דלא יועיל מה שאומר רואה אני על ידי כפייה.

ולפי ההסבר של הרמז"ם ז"ל דלכך תועיל כפייה לענין מצוה: מפני שמי שתקפו יצרו הרע לנטל מצוה או לעשות עברה והוכה עד שעשה דבר שחייב לעשותו או עד שנתרחק מדבר האסור לעשותו, חין זה אינו ממוט אלל הוא חנס עלמו דרעהו, לפיכך זה שאינו רואה לגרש מאחר שהוא רואה להיות מישראל ורואה הוא לעשות כל המצות ולהתרחק מן העצירות ויצרו הוא שתקפו וכיון שהוכה עד שחש יצרו ואמר רואה אני כבר גרש לרצונו. הלכות גירושין ז"כ. ע"ש חין קושיא כלל מהא דז"צ לשיטת רבינו, דהא גני קרנן רק גופו של האדם הוא המסרב להניא קרננו ולא הנפש, והכפייה היא רק לגני הגוף אלל הנפש אינה זקוקה לכפייה כי מעצמה חפזה לעשות רצון קונה, וממילא לא קשה כלל הא לגני שמים לא מהני כפייה, דעד כאן לא אמרינן דגני ידי שמים לא מהני כפייה, אלל דדנר שגופו של אדם וגם נפשו אינו רואה לעשותו, כגון תלוהו חזין, דאז אמרינן הגם שהגוף גמר ומקנה מחמת יסורין, אלל הנפש שלל שייך אללה יסורין אינה מקנה, וללאת ידי שמים צעינן נמי שהנפש תחפון להקנות, אלל גני קרנן וכן ככל דבר של מצוה הנפש אינה מסרבת כלל ואינה זקוקה לשום כפייה, ואין כאן סירוב אלל מזד הגוף, ולגני הגוף מהני כפייה.

וזה הוא שאמרו בגמ' שם: ודלמא שאני התם דניחא לי דתייהו לי כפרה, ודלמא שאני התם דמצוה לשמוע דדני הכמים, כלומר, שאני צעיני המצות שאין הכפייה צוה אלל כלפי חלק הגופני אשר צהאדם, וחלק הנפשי אינו זקוק כלל לכפייה, אז דוקא מהני הכפייה, אלל גני תלוהו חזין, שיש כאן סירוב הן מזד הגוף והן מזד הנפש, והכפייה אינה

שי"א. מצורה לקיים דברי המת (א) והוא כשמצוח על סמוך אבל על גופו כגון [א] לבנו לנהוג בזיון [ב] בגופו להכות על גופו אע"פ שתזקיקו גדר עצמות אביו או אביו שצוהו הנה סמוך הרבה אתה יורש שהוא כמוני אל תעשה טובה באותו סמוך [ג] ואל תתן צדקה ואל תהנה אלא אתה לברך ממנה מוטב שיאמר הבן אבי תן לאחרים כיון שאין הנאה לחקב"ה ממנו או תן לי רשות לעשות רצוני וגם אני אהנה ממנו.

משנת אברהם

חדם הוא צמה שזכה לעשיית המצוה כי היא התכלית והעיקר, נמלאת לומר שהן המעשה והן התנאי מתקיימת על ידי האדם, כשעושה מצוה שזכה לעשות עוד מצוה, ואין זה מתנגד להגמ' ה"ל, דס' לא נאמר דגני קיום המצוה התנאי והמעשה הוא על ידי שנים, על ידי השי"ת ועל ידי האדם, והנאמר שם הוא שגני קיום המצוה יש תנאי ומעשה.

ואם כנים הדברים, יש להסביר צוה את דברי התוס' דגישין ע"ה. ד"ה. לאפוקי, שהקדוש: בשלמא תנאי כפול ותנאי קודם למעשה והן קודם ללאו ילפינן שפיר מתנאי בני ג' ובני ראוונן מדכחצנו צוה הענין שמע מינה צעיקן כי האי גוונא, אבל שלא יהי מתנה על מה שכתוב בתורה ואיפשר לקיימו על ידי שליח היכי ילפינן מהתם כדלמרינן צכתנות דילמא צללו הכי נמי מועיל תנאי אלל דהכי הוי מעשה. וי"ל משום דכל התנאים הכתובים דמיייתי בקידושין צפי האומר, דף ס"א, הוו צעיקן זה שזע מינה דצעיקן מתש כי האי גוונא, ואם צחקותי תלכו ואם תלכו ושמעתם נמי רוב מצות על ידי שליח. עכ"ל. ע"ש. והקשה צחידשי מהר"ם ש"ף שם קושיא עצומה, הלל אן צעיקן דהמעשה צריך להיות איפשר לקיים על ידי השליח, ומה משני בתוס' דרוב המצות על ידי השליח, הלל קיום המצוה הוא התנאי כדכתיב אס צחקותי תלכו, והמעשה היא נתינת השכר שהוא על ידי הקצצה צעומא, ע"ש. ולפי ה"ל ינחא דגני קיום המצוה והקבלת השכר עליהן שניהם הם על ידי אדם, ושפיר מתקיימות על ידי שליח.

ובזה מתורצת נמי הקושיא השני של המהר"ם ש"ף שם, שהקשה הלל רוב המצות היינו השם"ה ל"ת והמצוה עשה שהן חונות הגוף אי אפשר לקיים על ידי שליח. ע"ש, ולפי ה"ל מובן שפיר, דהנה מה שאמרו שזר מצוה מצוה, מסתבר דאם עושה מצוה שגופו כגון שמיית תפילין יזכה לעשות מצוה אחרת, היינו מצוה שגם העושה יהנה ממנה כגון צדקה ומעקה והפירות תרומ' כי מדה טובה מרובה, וצעד המצוה של תפילין יזכה לעשירות שיוכל לקיים המצוה ה"ל, ורוב אלו המצות שהן השכר של המצוה שגשה צגופו צודאי שאפשר לקיים אותן על ידי שליח. וכן נמי על שמירת הל"ת (כנראה שדעת המהר"ם ש"ף שיש שכר על אי עשיית עצירות, על סוד מרע, ויש צוה להאריך) כגון שאינו אוכל נטילות, צודאי שכר מצוה הנצ' לו לאדם ממצוה זו, היא צמדה מרובה לקיים מצוה עשה שאינה, וזו המצוה לרוב אפשר לקיים על ידי שליח. והבן היטב.

סימן שי"א

כיבוד אב ואם לאחר מותם

[א] לבנו לנהוג בזיון, מדגרי רבינו מנואר שהשאלה היא מטעם מצוה לקיים דברי המת, אבל שיהי איסור צוה משום כבוד אז אין כאן חשש משום שהאב מוחל על כבודו וספן צביון, דאין לומר דשאני הכא משום שהאב מת, דהא החיוב של כיבוד ופטרט שלא לצוותו הוא לאחר מיתה גם כן, כדאיתא מצדו צחיו ומכדו צמותו, אלל משום דמחיל, וכן משמע בקידושין ל"ב. ודילמא רתח וקעבר אלפני עור לא תתן מכשול, דמחיל ל"י ליקרי, וע"י שם צתוס'. ד"ה. דמחיל, דנאס מוחל אין כאן שום איסור צאס הודיע לו, ולא אפילו כפרה אינו צריך. ע"ש.

ונזהעיצוד של הנעל לנזה, כן האיש גמר ומקדש צמה שעל ידי זה יהי לו אשה, והרצ נעל עיטר סוגר דשאני אשה המתקדשת ע"י כפייה, דהואיל שהנעל נעשה תשעונד לה צשאר כסות ועונה, הרי זה דומה למכר, דלמרינן צצניי צצניי, דסנרל הוא אגנ אונסי' גמר ומקנה, פיר' רשנ"ס שם, דמתוך יסורים גמר צלבו ומקני הואיל ואיכא תרתי יסורים ומתן מעות דלל מפקיד מידו, עכ"ל, כן יש לומר גני האשה איכא תרתי יסורים והקבלת כסף הקידושין ומה שצעלה משתענד לה צכל החיובים של איש לאשה, אבל איש שאנסוהו לקדש, אין כאן אל יסורים, והוא הנותן כסף קידושין והוא מפקיד והמשתענד עצמו, והגם שעל ידי כך תהי לו אשה, אין זה תשיב ככסף שמקבל זה שמוכר צאונס. הרי חזיקן דפלוגתתס היא אס הויות האישות נחשז לגני צעל כדנר שאלס מקבל תלף מה שהוא נותן. ומחילא גם זה שמתנייר לשום אשה אס מה שעל ידי הגיירות הזה תהי לו אשה תשיב כמקבל דנר מה, ותשיב כאלו אנסוהו לגיירות ונותנים לו כסף, והוי תלוהו חזיקן, או שחשיב כאלו לא נתנו לו שום דנר והוי כתלוהו ויהי, ותלו' צפלוגתת הרמנ"ס והנעל עיטר ה"ל. אלל דזה אינו, דל"כ, הי צדין שאיש או אשה המתניירים לשום שלחן מלאכים, צנודאי יקבלו טובה גדולה, שהכל מודים שזס גרים, דהרי יש כאן תרתי אונס והקבלת הטובה, וכן אשה המתניירת לשום איש יש כאן תרתי, והלל ר' נחמיי חולק גם צכל אלו, ונע"כ, דאפילו נאמר דסיבת פלוגתת הרמנ"ס והנעל עיטר הוא ככ"ל, אבל אין זו סבת פלוגתת ר' נחמיי ותצירו. משום דיש כאן חילוק גדול ופשוט צין הנושאים, דגני אנסוהו לקדש יש סנרל גדולה לומר דאין הוא מקבל שום דנר, דאיך נאמר שצמה שהאשה מתהוית עממה אליו זה הוא קבלת שום דנר, הלל זה הוא האונס שאונסים אותו והוא אינו רוצה צה, אבל גני גיירות לשום אשה הלל אין ספק שצמה שהאשה מתהוית אליו תשיב אללו כקבלת כסף, והרי הוא מוכר את עצמו לגיירות צצניל אותה האשה, א"כ הגיירות היא הכפייה שהוא מלאנס את עצמו כדי שזו תהי לו לאשה, וזה דומה ממש למתנייר לשום כסף ולשום שלחן מלכים.

אולם כבר כתבו דלונס לגיירות אינה צכלל תלוהו חזיקן אלל תלוהו ויהי, ותצירו צוה אמחיי אמרינן מכאן מודעה רצה לאורייתא, משום דלל הוי צגדר תלוהו חזיקן אלל תלוהו ויהי. ומחילא צאונסל דנפשי' גני המתנייר לשום אשה צדין הוא שיהי צכלל תלוהו ויהי — אס לא נחלק צדיני שמים צין אונסל דנפשי' לאונסל דאחרינל — וסנרת הדנר הוא משום דהגם דעל ידי הגיירות יקבל האיש הזה שכר הרצה על קיום המצוה, אבל הלל אסור לו לאדם להיות כענד המשמש את רבו על מנת לקבל פרס. לכן הוי כתלוהו ויהי.

אמנם תש"ס קידושין ס"א: בשלמא ל"י מחיר היינו דכתיב אס צחקותי תלכו ואם צחקותי תמלאסו וכו' משמע דיש כאן ענין של נתינה והקבלה, כלומר, קיום המצוה הוא התנאי: אס צחקותי תלכו, והמעשה הוא קבלת השכר מאת השי"ת המשלם שכר טוב ליראיו, וא"כ אין זה צכלל תלוהו ויהי צאל ענין של מכירה יש כאן.

א"ל דצריך עיון צפשת הגמ' ה"ל דקידושין, דמה שייך לומר דהמעשה הוא נתינת השכר, הלל שכר מצוה מצוה, כלומר, לא השכר טוב הצפון והטמון לעולם הנצ', אלל שכרו של

שי"א. (א) בשבות יעקב ח"א סי' סס"ח כתב דפסוק לקיים דברי חסד רש' לענין חירושה אבל לשאר דברים לא ויש ראיה לדבריו מכתובות ק"ב ב' יע"ש.

אולם מדברי הש"ס בנסהדרין פ"ד: רצ לא שניק לצרי למישקל לי סילוא, מר צרי דרבינא לא שניק לצרי למפתח לי כוונתא דלמח תניב. ע"ש, ואמאי, הא הם היו נוטלים מקודם על התכלה, דהא בע"כ היו זקוקים לפתוח את הכויה על ידי אחר, וא"כ. מה איסור יש בדבר, וז"ל דזו היא כוונת הגמי' דמקשה שם אי הכי אחר נמי, ומשני אחר שיגנת לאו בנו שיגנת חנה. כלומר משום דתכלה בלתי האיסור חמור לפיכך לא רצו לסמוך על מחילה, אבל בזה דקידושין שאין כאן חלל מנות עשה סמכו עלמם על מה שחלה. וא"כ. שפיר כתב רבינו דהחש הוא משום מנהג לקיים דברי המת, אבל מנז כיבוד אב אין כאן חש, דהא כשמכה את אביו המת אין כאן איסור של עונש מיתה, כגמטנה סנהדרין פ"ה: וחלל משום כיבוד גרידא מועיל מחילה כהא דקידושין ה"ל.

שוב ראיתי בשאלות פרשת משפטים סימן ס', שכתב דהא דרצ לא שניק לצרי למישקל לי סילוא, הגם דאז שמתל על כבודו כבודו מחול, ה"מ כבודו, אבל הכאתו וקללתו לא. ע"ש ונבאר דדוקא נהכה מתיים אבל לאחר מיתתו ש"ל לנזא לידי הכאה של חנורה, ואין נהכה אלל משום ציון מועלת מחילת האב.

ובשו"ת שנות יעקב"ה, חו"מ, קס"ה, כתב דאין הנז מחייב לקיים דברי אביו המת, מדקאמרינן בגמי' מוכדו צמותו כינז, ה"י אומר דבר שמועה מפיו אומר כך אומר אבא מארי, ולא קאמרינן דמחייב לקיים צוואתו, משמע דמשום מנות כיבוד אין כאן חיוב לאחר מיתה, ורק לפנים משורת הדין הוא להנז חייב לקיים צוואת אביו אבל לא מדינא. ע"ש. ולא זכיתי להבין הלא כבד את אביך כתוב, ומינין לנו לחלק בין שאביו חי או שאביו מת, ואמאי לא יהי מחויב לכבד את אביו צמותו וכן לקיים את צוואת אביו מטעם מנות כיבוד אב. וגם בתשצ"ג, סימן כ"ג. נראה שמתפק אס יש מנות כיבוד מדאורייתא בלתי המת, ולא העלה טעם לנז הספק.

ועלה נדעתי לומר שדבר זה אס כבוד אביו לאחר מותו הוא מדאורייתא או לא תלוי במה דאמרינן במכות ו'. אין עדים וזומינ נהרגין עד שיגמר הדין — ועשייתם לו כאשר זמם לעשות לאביו והרי אביו קיים. והנה ברש"י גמ', פירוש הטעם משום דכתיב כאשר זמם ולא נקט הטעם של המשנה במכות מקרא דלעשות לאביו, והיינו דמקרא דכאשר זמם שפירושו כאשר תשצ נוכח ללמוד דעד זומם נהרג על המשנה גרידא הגם שלא נהרג הנידון, אבל שכתי לא ידענא דאין עד זומם נהרג לאחר סנהדר הנידון, לכן דרשו לעשות לאביו והרי אביו קיים, כלומר, דינז אביו אינו משתיך בזה המת. וע"כ דקרא משתעי כשעור אביו קיים דוקא.

פ"י זה נשמע דביי, "אביו" הוא באביו החי, וממילא כן כשאמרה תורה כבד את אביך, באביו חי מיירי ולא באביו כבר מת, אולם הריטב"א שם במכות כתב: לאו דפקח לן מדכתיב לאביו דהא ודאי שפיר מקרי אביו אפילו לאחר מיתה וכדכתיב להקים לאביו שם בישראל, וכדכתיב קרנו שאלו את אחיכם ונגמ' לא נפקא לן דהרגו אין נהרגין אלל מדכתיב כאשר זמם, ואין עונשין מן הדין אבל מלאביו לא נפקא לן מידי, ולרווחא דמלתא נקטו רבנן ועדיין אביו קיים ואע"ג דלא נפקו להו מאביו. עכ"ל. והנה תירושו של הרשב"א דרבנן נקטו קרא דלאביו לרווחא דמילתא, צריך ביאור, בשלמא הכי דמלאנו קרא מיותר שיב ללמוד ממנו דבר אשר כבר נלמד מקרא אחר שפיר אמרינן לרווחא דמילתא, אבל כאן לפי דעת הריטב"א אין שום אפשרות ללמוד מקרא דלאביו דמיירי באביו קיים, משום דגם לאחר מיתה נקרא אביו, וא"כ מה שייך לומר דלרווחא דמילתא נקטו רבנן האזי קרא, שאין לו שום משמעות להך דרשא.

לכ"ן נראה לומר, דדוקא למאן דסובר אין עונשין מן הדין שפיר ילפינן הכול מלאשך זמם שמשמעו כאשר חשב, דמנה ילפינן שעדים וזומינ נהרגין עד שלא נהרג הנידון, וחלל שנאמר אס

נהרגין קודם שנהרג הנידון ק"ו לאחר שנהרג הנידון על זה אמרינן אין עונשין מן הדין, אבל למ"ד בנסהדרין ע"ד: דעונשין מן הדין אב קשה מהיכי תיתי דהרגו אין נהרגין, ובע"כ, דלוחם התנאים הסוגרים עונשים מן הדין לומדים זה ממה שאמרה תורה לעשות לאביו והרי אביו קיים, כלומר, דבעינן שיהי נקרא אביו, ואין ניצ אביו נופל על אביו המת, וזה פירוש דנקטו רבנן לרווחא דמילתא, כלומר, הגם שהם סוגרים אין עונשין מן הדין ולא צריכי לקרא דלאביו, ושפיר מנו סברו דאביו משמעו אפילו אביו המת, אבל נקטו קרא זה לרווחא, כלומר אפילו אלינא הנהו תנאי דסנהדר דסברו עונשין מן הדין, ולדידהו אינטרך קרא דלאביו, והם סוגרים דדוקא אח חי הרי הוא בכלל אביו ולא אביו המת, וממילא אב נאמר דגם כבד את אביך כולל רק אביו החי, וממילא דדבר זה אס יש חיוב כיבוד אב לאחר מיתה מדאורייתא או לא תלוי בפלוגתא דאין עונשין או עונשין מן הדין. ובתליא זו השתמשתי בפלפולים שונים. ואכ"מ.

וא"ל יהי הדבר הזה רחוק בעיניך דדוקא אח או אב החי נקרא אח או אב ולא המת, דכן מפורש בש"ס סנהדרין ו', דמקשה הש"ס לרבא הסובר דמלקות במקום מיתה עומדת, אי הכי אומדנא למה לי למחיה ואי מחיה לימות, א"ל אמר קרא ונקלה אחיך לעניך כי מחיה אבנא דחיי מחיה, פירש"י: נשעה שלוקה יהא אחיך שיכה את החי ולא את המת וכיון דמית לי' נפלגא כי מחי על אחיך פלגא לאו על החי הוא, עכ"ל, וכן לבסוף שם מסיק בגמ', אמר קרא ונקלה אחיך לעניך אחר שלוקה אחיך בעינא וליכא, ונבאר דאחיך לא מקרי אלל אחיך החי ולא המת.

א"כ דיש לדבר זה פירכא מהא דמקלל את אביו חייב אפילו כשמתו ההורים כבר, ואס נאמר דיש סברא לומר דאין קרוי, "אביו" אלל מחיים כשם שאין קרוי, "אביו" אלל מחיים, א"כ, לשתייש שום תנא לומר דאין חייב על הקללה אלל מחיים. אס לא שדחוק לחלק דקללה מתיחסת על הנפש, ובגפש אין חילוק בין מחיים לאחר מיתה, דאין מיתה שולטת בהנפש, והכאה מתיחסת לגוף וכן כיבוד. וזה דוקא בחיים, וכעת אין לי ראיה לסברא זו.

וראיתי בתפארת ישראל שצמטנות פסחים פ"דט, שכתב דחויב כיבוד הורים נמיתתם אינו אלל מדרבנן, והא ראי' דאפילו מקלל לאחר מיתה לא ה"י חייב אי לאו דרבינא קרא בנסהדרין פ"ה: ע"ש, ולא הנגתי את דבריו, הא מנבאר שם בגמ' דאינטרך קרא לרבני כדי שלא נאמר הואיל וחיוב נמכה וחיוב נמקלל, מה מכה אינו חייב אלל מחיים אף המקלל אינו חייב אלל מחיים, לכן אינטרך קרא, ע"ש, והיינו דנמכה ילפינן לעיל ק"פ פ"ד: דאינו חייב לאחר מיתה דבעינן דעביד חנורה, ונמת לא משכחת חנורה, וא"כ מה ראי' מהא דאינטרך קרא יתירא למקלל. ואדרבה מדלא אמרו בגמ' דלכן מכה אביו לאחר מיתה פטור, משום דאין מחויב בכבודו הרי זה עד שאין אביו המת נגדר אביו לחייב על הכאתו, וכן נמי אינטרך קרא לחייב על הקללתו, דלא תמאז דאין זה בכלל מקלל אביו משום דפטור מדאורייתא על כבודו, ומדלא אמרינן הכי בגמ' שמע מינה דחייב בכבודו לאחר מיתתו כמו בחיים.

אולם נראה לפע"ד, דדבר זה אס יש חיוב דאורייתא של כיבוד לאחר מיתת אביהם, תלוי בפלוגתא רש"י ותוס', דבכתובות צ"א: ד"ה. מנה. כתב רש"י ז"ל. מנה על היתומים לפרוע חוב אביהן, משום כבוד אביהן אלל שאין לנז"ד לכופן על כך דלאו מנות עשה מפורשת היא כסוכה וכולונז אלל מנה צעלמא דרבנן, עכ"ל, והתוס'. בכתובות פ"ו. ד"ה. פריעת ב"ה מנה, כתבו דמשום הכי אין כופין את היתומים לפרוע חוב אביהן משום דמנות כיבוד הוי מנות עשה שמתן שכרה צנידה דאין צי"ד של מטה מזההרין עליה. וחולקין על רש"י דמנה זו לא הוי אלל מדרבנן. ע"ש. וע"כ. דסברת רש"י היא משום דאביהם מת לכן לא הוי מנות כיבוד אלל מדרבנן, דאל"כ מה טעם לדבר דכיבוד זה לא הוי אלל מדרבנן. והתוס' סנירו להו דמכדו צמותו הוי עשה דאורייתא כמו מכדו צמיו.

חייב לכבד את אחיו הגדול, ולפי סגרת השנות יעקב הלל גדון שיהי נריך לכבד את אחיו הגדול דוקא לאחר מיתת אביו משום שאז נעשה הוא היורש היחיד לכבוד וגדולה של אביו.

אולם נדורם של דברים נראה כמו שכתב מהרש"ל זצ"ל דף קל"א: להסביר דברי הרשב"ם, שהנהו דלא חתיין אלא מדרשא דאת, אין מחוייבין לכבדו אלא בחיי אביו, לאפוקי אי הוה כתיב להדיא לכבד אשת אביו ודלתי לא הו מחלקין בין מחיים לאחר מיתה. עכ"ל, ע"ש. וממילא אזדה להקושיית רעק"א, דשאני הכהו דמרצין ונרצין דקרא, ומוקוין דוקא בחיים, אבל כבד את אבין וכי דנפושא נקרא אין חילוק בין מחיים בין לאחר מיתה, וא"כ הא דלמריין נקיודשין ומכבדו בנמותו הוה מלאורייתא.

וייש להציה רח"י לזה מירושלמי מועד קטן ג"ח. על כל המתים אינו מגלה את לבו אלא על אביו ועל אמו אמר ר' מאיר, רבי שמואל דשם רבי אבדומי דר תנחום מפני שנטלת ממנו מצות כבוד. עכ"ל וקשה, דשלמא על מה שמחייב לכבד את הוריו לאחר מיתתם שפיר קאמר הירושלמי דנטלת ממנו מצות כבוד, דעל כל פנים המצוה של מכבדו בחיו נטלת ממנו, אבל אחאי לא יטערך לגלות את לבו על המתים שמחוייב לכבדו משום כבוד אב, הלא הם הנהו דאתי מדרשא, כגון אחיו הגדול שהוא מוזי מתים שמתאנלים עליהם — וגם אחאי יהי חייב לגלות את לבו על הוריו במוקדס שיוכל לקיים כיבוד בחיים שבהו דאתי מרצה דואת, אלא ע"כ, דלאחר מיתת הוריו אינו מחוייב לכבד את אלו דאתי מרצין דואת, לכן אינו מחוייב לגלות את לבו עליהם, דממה נפשך, אם הוריו קיימים הלא יוכל לקיים כיבוד בהם, ואם מתו הלא אינו מצווה לכבד את הנהו דאתי מרצין דואת.

פריעת חוב ונדרים של הורים שמתו

ודאיתו בשו"ת הרמ"א ז"ל סימן מ"ח, תשובה להצית יוסף ז"ל. שכתב בזה"ל של ד"ה. השאלה השלישית, דלפי מה שכתב נמרדכי צפרק מי שמת, דלממה שזויתה ואמרה לקהל: אחרי מותי צולו צחדרי וקהו כך וכך לזקה וציוס השני קראה אל אחיה וצויתה לו ליקח כל אשר לה וכי ופסק שם מוהר"ם דאין לומר דתחיייב לתת לקהל מטעם זקה וכד, דלא דמי לחומר סלע זו כשיצוא לדי אהנו לזקה דהוי גדר כמו שכתבו התוס', צפרק ד' ו"ה. דף ל"ו. שצריך לקיים דבריו, דהתם כשאז לידו חי הוא ונר קיומי' לגדרי הוא, הלאך צהיה שעתא אמריין ל"י קיים נרדך, אבל גבי שכיב מרע צעידא דהוי לגדרא למיחל ולקיים אותו כבר מות ונעשה חפשי מן המצוות. וכתב על זה הרמ"א ז"ל צהתשובה הנ"ל דלא מצעיא דאם אמר ליתן אחר מותו דפשיטא דלא חל עליו הנדר מעולם ואין היורשין צריכים ליתן, אלא חפילו אמר ליתן מיד אין היורשין צריכים לקיים נדרו כל זמן שלא זכו העניים מכה קנין, ע"ש. מנח"ל מנדרי הרמ"א הללו דבר חדש, דאין הנפטר חייב לקיים נדרו משום דמת נעשה חפשי מן המצוות, לכן אין כופין את היורשים לקיים את הנדר, וצריך להצין א"כ, אחאי אמריין דמצוה על היתומים לפרוע חוב אציהם, ונה בין פריעת נדר לפריעת צבל חוב, ועוד אחאי צהניח לכן אציהן פרה טעמיה וכל דבר המסויים חייבין להחזיר מופני כבוד אציהן. בימח נמי דאין אציהן מחוייב להחזיר משום דמת נעשה חפשי מן המצוות. אולם הסדר הדבר הוא, דנדר נעשה שנדר לא עשה עבירה — חוץ למ"ד כל הנדר כאליו צנה צמה — אלא שיש עליו חיוב לקיים נדרו, ומכיון שמת נעשה חפשי מלקיים חיצו זה, אזל מי שצא לידו פרה או טלית צעצירה הלא עשה עבירה, והחיוב להחזיר הוא לתקן את העבירה שגשה, ואם מת הגם דנאמר שנעשה חפשי מלהחזיר אזל העבירה שגשה צמקומה עומדת ואינה מתוקנת צלתי חזרת החפץ לכן הצנים מחוייבים להחזיר כדי שלא תשאיר עבירה על אציהם, והה שכתבו התוס' צכתוצות פ"ו. דלפיכך כופין את היורשים משום ציון אציהם דאם נאמר המת צעל עבירה הלא

ובנוב"י מהד"ת, אה"ע. ס' מ"ה. כתב דאם אביו לוי לו לעשות דבר מה ומת, ואמו צחיים והיא מתנגדת, צריך הבן לשמוע לאמו, דלעולם כבוד החי עדיף מכבוד המת, ואף שאמרו צקיודשין ל"א: ומכבדו בחיו ומכבדו במותו, עיקר הכבוד הוא צחיים, וכן מוכה צענדל ר"י אפי' דנפק מא"ל לחו"ל לקראת אמו ולנצוף שמו לצרונה דקא אתי ואמר אי ידעי לא נפקא, הרי אדם היתה צחיים ה' הולך לכבודה ונ"ל לחו"ל, אבל אחר מותה לא הוי נפיין, הרי דמצות כיבוד שצמותר לא אלים כמצות הכיבוד צחיים, ע"ש. והגאון ז"ל לא כתב טעם לדבר צמה יגרע כיבוד צמותו ומכבוד צחיים.

והגם דהר"ח מהל דר' אפי' לכאורה היה רח"י הלימתא, אולם צתוס' ר"י הזקן — שעדיין לא ה' נדפס צימו הגו"י — כתב: לא נפקי, שאין זה מכבוד שצאחר מיתה. עכ"ל, מצוהר צבהמת אין נפניו בין כבוד דחיים לכבוד דאחר מיתה, הלא שאין זה צנדר כבוד, והטעם דמתה אינה נורגשת כצבוד זה צצנה צה לקראתה. וכן כתב צנדר"ל להמהרש"א.

וביוותר ה' אפשר להסביר מה דקמר ר' אפי' אי ידעי לא נפקי, לפי מה דאיתא צירושלמי צרכות ג"ה, ועוד צכמה תקומות, דר' יוחנן השיב לר' אפי', אם מופני סכנת דרכים לא חי משום כיבוד אב ואם אינו יודע, א"כ, כשיאל ר' אפי' לחו"ל, צודאי שצש ציש לכל הפחות ספק סכנת דרכים צעל אמו, ויצא להצילה ומספק סכנת דרכים, אבל אחר שצמעה שמתה, לא ציך צה סכנת דרכים, כי הסכנה צנרכים היא רק צעד החיים ולא צעד הנותים, לכן אמר אי ידעי לא נפקא.

ובשו"ת רעק"א ז"ל ס' ס"ה. מנפקק אם ההצ הו האם ציוו את הבן לעשות איהה דבר אחרי מותם, אם יש כהן חיוב על הבן לקיים את דצריהם מדינא, משום דמצינו היפך ממה שאמרו ומכבדו במותו, צהא דלמריין צכתוצות ק"ג. דאינו חייב צכבוד אחיו הגדול לאחר מיתת אביו אף דכיבוד אחיו הגדול הוא מדין כיבוד אב כמ"ש הרמב"ן, לפי שגנאי להם שיתצו לתולדותם והם מנעצעים צזה הרצה. ע"ש. וכתב הגאון רעק"א, דדנר שהיה כבוד וגדולה צעצמותו, כמו לומר אבא מחרי, צצנה מגציה את כבוד אביו זה ציך גס לאחר מיתת אביו, אבל כיבוד לעשות נחת רוח לאביו, כעין מחכילו ומנעקו למנוע צערות אביו ומכלל זה הוא לכבד את אחיו הגדול, שהוא ענין נחת רוח לאביו ומניעת צערו מוננו. יש לומר דלא ציך לאחר מיתה, דלא איכפת להו צנה. עכ"ל. ולא אחמד כי לא זכיתי לירד לבוף דעתו של הגאון רעק"א, ז"ל, דאם אנו אמורים, דלרונוס את כבוד אביו לאחר מותו, הבן מחוייב מודאורייתא, איך נאמר דאין הבן מצווה למנוע צערו משום דלא איכפת ל"ו לאביו צנה, הלא תקרא מלה צתורה הוא — צמודר כצ"ו — וירע לנו מצרים ולאצנותינו. ופירש"י: מכתן שהצות מנעצעים צקצר כשפורענות צאה על ישראל. עכ"ל. וכנראה דרש הזה שצמוע מנלל כתוב וירעו המצרים להצותינו ולבו, אלה הפירוש, לנו, וצצנל כך ה' צער לאצנותינו. א"כ, מצוהר דיש צער לאצנות צמה שרע לצניהם צעולס הזה, ואיך נאמר דלא איכפת להו.

וביוותר לא הצנתי דברי השנות יעקב, וי"ד, ס' ע"ו. שכתב דאין דאם מחוייב לכבד את אחותו הגדולה, דאף אם נראה לררוס טעמא דקרא וכמנח"ל קאת צנדי הרמב"ם צמין המצוות שורש שני, צזה הוא צכלל כבוד אב ואם להבוג כבוד צצנס הגדול ע"ש. כ"ל פירוש לפירוש לפי סצבוד וגדולת אביו ואמו יורש צנס הגדול להניח כתרם לצנס הגדול, כדאיתא צצ"ס דכתוצות דף ק"ג, אע"פ שצמועון צני חכם גמולאל צני נאיא, שנאמר ואת המנוכלכה נתן ליורוס כי הוא הצכור על כן מחוייבים אחיהם לכבד את אחיו הגדול כי לו משפט הירושא לכבוד וגדולה של אביו, ולכן צצת לא ציך טעם זה. עכ"ל. ולא זכיתי להצין, דאיך נאמר דהחיוב לכבד את אחיו הגדול הוא משום שהוא היורש להכבוד והגדולה של אביו, הלא אמריין שם הי"מ נחיים אזל לאחר מיתת אביו אינו

ואין להקשות דאי אמרת דעל הציון שלא דגופא מועיל מחילה, א"כ, על קללת אב ואם נמי תועיל מחילה, ולא לישתמש שום תנא לומר דמקלל אביו ואמו, אם רצו למחול לו ומחלין לו כשם שאמרו בזקן ממרה ובצן סו"מ נפרט למה שהנאתי לעיל דברי השאילי צ"י משפ"י דעל הכאה וקללה אין מחילה מועלת, ומשום דקללה חמורה דקשיצ כגופו. ואפשר עוד דמקלל אביו ואמו אינו נסמו עזירות שצ"י אדם לתנירו אלא נסמו עזירות של צ"י אדם לתקום, ומחילת אין כאן ענין של מחילה מזד האב ואם, אולם כבוד הורים הוא מסוג אדם לתנירו — היינו הוריו — לפיכך מועיל מחילה, אולם מלשון הרמב"ם ז"ל צפירה"מ. נסנהדרין י"א, שכתב: כמו שהיינו המקלל אביו ואמו מיתה, לכבוד אביו ואמו" משמע דגם מקלל הוא מסוג אחד של כבוד הורים, ויש צוה להאריך ואכ"מ.

ובריב"ש סוף סימן ר"כ. כתב בשם הראב"ד דהא אמרינן הרב שמחל על כבודו כבודו מחול, וכן האב שמחל על כבודו כבודו מחול, היינו דוקא נמיד דלית צ"י ציון, דליכא למימר שיהי האב יכול למחול לנן לומר לו דברי חרופין וגדופין, ע"ש ובספר עין זוכר להרב הקיד"ח הביא דברים אלו בנז"א. בשם הכנה"ג. ותמה עליו על שלא הביא דברים אלו בשם הר"ן ספ"ק דר"ה, ע"ש. ובאמת הר"ן ז"ל לא כתב אלא נז"א, כלומר דת"ח דמנזו יתי' כל היכי דלא מפיסקו ל"י מיעדי ל"י למינקט מילתא בלגי משום כבוד התורה וכ"י ולי יראה דאדרבה מדברי הר"ן הללו משמע דמחילתו מועלת, דאל"כ, מה ל"י מיקט ל"י בלגי או לא, הא אפילו לא מיקט ל"י בלגי, אין צדך כלום דהא מחילתו אינו מועלת, אולם מדברי התוס' הג"ל בכתובות פ"ו משמע יותר דאין מחילתו של האב מועלת בדבר שהוא ציון לו, ואפילו היכי דהורשים נהנים על ידי כך שאינם מחזירים את הפרה ואת הטלית.

ורבר זה שאין האב יכול למחול על ציונו כתוב בדברי רבינו עוד כמה פעמים לקמן סימן תקס"א וסימן תתתקכ"ה. ובספר חסידים הנדפס סימן תקע"ד הקשה הרב אזולאי סתירה מסימן תק"ע — הוא סימן תקס"א שנספר הזה — אולם לא קשה מידי דהנוסחא הישרה היא כפי שנהוגה שלנו.

- א. האב שמחל על כבודו והבן מכבדו**
אם יש בוה משום מצוה.
- ב. מחילה על הכבוד מרם חרות המצוה**
ופטור לאחרי חרות המצוה.

ורע שמדברי הש"ס הג"ל ראי' להא דכתב הרדב"ז בחלק א', סימן תק"ד, דהא דמועיל מחילת האב היינו דוקא לפטור את הבן מעונש, אבל מכל מקום אם מכבדו מקיים המצוה, והרדב"ז הביא ראי' לדבריו מהא דבעין קרא צינמות שאין הבן מחויב לשמוע דברי אביו בזה אמר לו לחלל את השבת, דהו"א דעשה. דכבוד אביו תדחה לאיסורא דשבת, וקשה למה ל"י קרא, הא בכתובות מ', אמרינן כיון דאי אמרה לא צעיינא ליתא לעשה השתא נמי לא דהי, א"כ, גם גבי כבוד אביו כי מחיל ואמר לא צעיינא ליתא לעשה, אלא על כרחק, דאפילו כי מחיל, הרי זה פוטרו מעונש, אבל כשמתקיים עדיין מקיים העשה.

והגה קושיא זו כתובה בתוס' ישנים בכתובות נמקומו — וכנראה לא הי' עדין ציני הרדב"ז — והתוס' שם מתרצים בענין אחר, ע"ש, ומחילא אודא לה הרא"י של הרדב"ז, וע"י נספרי משנ"א, ב', דף ס"ט שפרשתי את הגמ' בכתובות בלחפון חדש המתרין גם כן קושיות התוס' ישנים הג"ל, אולם מסוגיל הג"ל דקידושין י"ג ראי' גמורה לדברי הרדב"ז, דהא התוס' שם בקידושין כתבו דע"כ. מיירי שהודיעו מקודם לכן דמחיל ל"י ליקרי', דאל"כ, הוי כמו שכתובין לאכול בשר חזיר ועלה צידו בשר טהור דלר"ך כפרה, ואי אמרת דמחיל ליתא לשום מצוה, א"כ, מה זה שרצה רב הונא לבנות את רבה בנו אי רתח אי לא רתח, הלא בודאי ירתח, מאחר שידע שאביו מחל לו ואין כאן לא עונש ולא מצוה, אלא ודאי דאע"ג

זה ציון גדול, וכן מצוה לפרוע חוב אציהם הוא דומה לכר, דהא התלוה בהתירא אתי לירי' דאציהם, אלא שיש עליו חוב לשלם, וכיון שמת עשה חפשי מאותו חוב, לכן אין כופין את היורשים לשלם את חוב אציהם.

מחילה על הכיבוד ועל הביוון של אב ואם

[ב] בגופו. והנה מה שדקדק רבינו לכתוב דאין נוואת האב מועלת להנהיג ציון בגופו, לריך ציבור, דהא הנאתי לעיל דברי התוס' בכתובות פ"ו, דלפיכך היורשים מחויבין להחזיר את הפרה ואת הטלית וכופין אותם על זה, מפני שנאם לא יחזירו הרי זה ציון לאציהם, והא הכא האב המת רצה בהפרה וטלית של איסור, ומה מחילה מזד האב יש יותר מזו, ולכל זאת אמרינן דמשום ציון האב הננים לריכים להחזיר אע"ג דניח"י ל"י להאב צוה הציון, א"כ, מנזאר דעל ציון לא מהני מחילת המת אע"פ שאינו ציון דגופו, ואין לומר דשאני התם גבי פרה וטלית דמסקינן צ"ק ז"י, דהאב עשה תשובה וחסן להחזיר אלא של הספיק, לפיכך מחויבין להחזיר, אבל כשמת נרשעו ומחל על ציונו באמת אין ההננים חייבים להחזיר, דא"כ, מה פריך התם צ"ק, דהננים יהיו פטורים מלהחזיר משום דאין האב עושה מעשה עמד, תיפוק ל"י דאין חייבין להחזיר משום דהאב מחל על ציונו, אלא צע"כ, דגם צ"ק דלא הי' יכול להקשות מזה, משום דעל ציון אפילו של דגופא גם כן אינו מועיל מחילת האב.

אמנם בתוס' שם ד"ה. אי עשה תשובה. כתבו בזה"ד. ועי"ל מאי צע"י גבי דאיעיני ל"י למכרו או להוציא מתחת ידו ומללא השג לכבודו א"כ, אמאי חייבין צנים להחזיר. עכ"ל משמע דאם לא השג לכבודו היינו מחילה על כבודו מועיל, הגם דהתוס' כתבו בכתובות דזה הוי נגדר ציון, א"כ, משמע דגם על ציון מהני מחילה, וא"כ שוב תקשה כמ"ל אמאי לא פריך בהס"ד אמאי חייבין הצנים להחזיר הא האב מחל על ציונו, אלא ע"כ. לריך לומר דעדיפא מיני' מוקשה והוא ליקרי כאן וכשיא צענך אב"ל לעולם אפשר דמשמע מחלן ונפרט מדברי התוס' הג"ל דגם על ציונו מועיל מחילה. אלא דבאמת אין מחלן ראי', דעד כאן לא קאמרו בתוס' בכתובות דאם הצנים אינם מחזירים הוי נגדר ציון לגבי אב, היינו דוקא צדעשה תשובה ולא הספיק להחזיר או אם אין הצנים מחזירים לא די שאין מכבדים את אציהם אלא שמוציא אותם, אבל כשהאב אינו הושג לזה או אם אין הצנים מחזירים הרי הם אינם מכבדים אותם, אבל אי אפשר לומר שמוציא אותם, דמה ציון יש צוה לאב צומן שהוא צענמו לא השג, ואינו נכנס נגדר ציון, ואינו דומה לאב שאומר שהוא מחל את הצנים יצוהו ציון ממש, דאז הלא הציון הוא ציון גמור אלא שרונה למחול, והי' אינו מסור לידו.

ונראה ל"י דרבינו דקדק בדבריו לומר דדוקא ציון דגופא לא מחיל, משום דבאמת זו היא פלוגתא דתנאים בנסנהדרין מ"ח. אי האב מחיל זילותו או לא והגם דפשטא דגמ' משמע דמחילת האב מועלת, אלא דפליגו אי מחיל או לא, אפשר דרבינו מפרש שם דפליגו אי מחילתו מועלת או לא לכן מפרש רבינו דעד כאן לא פליגו אלא בציון שאינו דגופא, אבל בציון דגופא הכול מודים דאין מחילתו מועלת.

ועוד נראה להביא ראי' לדברי רבינו דדוקא בציון דגופא לא מני האב למחול, מהא דאמרינן בקידושין ל"ב. דרב הונא קרע שיראי בלגפי רבא צרי', אמר איזול אייהו אי רתח אי לא רתח, ודלמא רתח ועבר אלפני עור, ומשני, דמחיל ל"י ליקרי', ופירי' רש"י שם ודילמא רתח ואמר לתצוה מידי צריתח', ע"ש והיינו ציון, דאם יאמר לאביו מידי צריתח' אין זה שלא ינהג בו כבוד אלא שיצוה אותו, ואי אמרת דאין האב יכול למחול על ציונו מה מועיל דמחיל ל"י ליקרי', אלא ע"כ, דגם על ציון מועיל מחילה, ודוקא על ציון דגופא הוא דאינו מועיל, ודוק.

קאמור הרשצ"א ז"ל הטעם דאפוכי מטרתא למה לי, דהא המקנל יכול להחזיר לגותן אחר שיקנל ממנו, וכיון שלא קינל ממנו ומחול הוא כאילו קינל והחזיר לו, אצל דבצר שאינו ענין של ומנון, אלא באומר נכסי אסורין עליך אם לא תלך, אמאי יכול למחול לו, והא הכא לא שייך לומר אפוכי מטרתא למה לי, דאם ילך אין המדיר יכול לעשות שום פעולה להחזיר ולצטל את ההליכה, ומדברי הר"ן שם משמע דגני הליכה לא יכול המדיר למחול דוקא כשאמר נכסי אסורין עליך אם תלך למקום פלוני, דאינו יכול למחול ולומר שאם תלך יהי כאילו לא הלכת דהרי הלך, ואי אפשר לעשות מיש אין, אצל כשאומר נכסי אסורין עליך אם לא תלך, יכול למחול לו משום שאפשר לעשות מחין ש על ידי אמירתו הרי חשיב צעירי האין כ"ש, ומה שלא הלך חשבו כאילו הלך, ואמאי, הא הכא לא שייך הסגרה דאפוכי מטרתא למה לי.

ועיין גר"ן גיטין פ"ק ז', בסוגיא דהרי זה גיטין כל זמן שאעבור מכנגד פניך, שכתב ג"ס השאלות דראשי הנוטות, דהגותן גט על תנאי שאם האשה תקיים את התנאי יהי הגט מעכשיו אם קודם קיום התנאי, האיש והאשה מסכימים שלא לקיים התנאי הגט בטל, ואע"פ שהיא קיימה את התנאי אחר כך, מפני שכל זמן שלא קיימתה לתנאי אפשר לנטלו מדעת שניהם, וכשמתקיים התנאי אחר כך, כאילו לא נתקיים. מיהו דוקא נתנאי שהוא צידס שלא יתקיים שמתוך צידס שלא יתקיים, יכולים הם לומר שאע"פ שיתקיים יהא כאילו לא נתקיים, אצל נתנאי שהוא מתקיים על כרחן — כגון הרי זה גיטין מעכשיו אם מחי — אין צידס לומר שיהא כאילו לא נתקיים. ע"ש. ומסופק אי אס דברי הר"ן אלו הם לפי דברי החולקים על הרשצ"א הכ"ל צנדרים וסוגיא דגם אפשר למחול ולעשות מיש אין, מפני שהדבר תלוי במליאת רגון, והמתנה למחול ע"ש חזירו שלא ילך למקום פלוני, והלך, יכול המתנה לומר הריני שבע רגון מהליכתך כמו שהייתי שבע רגון נאם לא היית הולך, אצל לשיעת הרשצ"א אי אפשר שיסכימו הנעל והאשה שאם תקיים את התנאי יהא כאילו לא קיימה, משום דסגרת הריני כאילו לא תועיל לעשות מיש אין, או אולי גם הרשצ"א מודה הכא, ושאני התם צנדרים דמיירי דוקא שהמדיר אומר הריני כאילו לא הלכת לאחר שהמודר כבר הלך, אצל נאם יאמר זאת מקודם שילך המדיר שפיר תועיל אמירתו אפילו לעשות מיש אין. דומה להא דהר"ן ז"ל צניטין שהם מסכימים קודם קיום התנאי שאפילו יתקיים התנאי יהא חשבו כאילו לא נתקיים.

הריני כאילו התקבלתי בפדיון בכור ובצדקה

ובעצם הענין של הריני כאילו התקבלתי, שכתב הרשצ"א ז"ל צנדרים הכ"ל, דהסגרה היא משום הפוכי מטרתא למה לי, ומה לי אם הנוקל קינל והחזיר לגותן או שמוחל לו טרם שיקבל, צריך עיון. דא"כ צנכור אמאי לא יכול הכהן לומר לאני ה"ן הריני כאילו התקבלתי, ויהי חשיב כאילו נתן האב להכהן את התמשה כלעים, ואין נתן צמתה וצנתי צנכורות כ"ל, שאם רצה הכהן והחזיר לו צנו פדוי, משמע דאין עשה אחרת אלא שיתן הסלעים ליד הכהן דוקא. ולאמלא דברי הר"ן הכ"ל לא היי קשה מדי, דהיינו יכולים לפרש בכל מקום צנכ"ש, דאמרינן הריני כאילו התקבלתי, דהכוונה, כמו שלא התחייבתי לי, ולא שהתחייבתי והחזרת לי, אצל אם כן נפרש אין לחלק צין חיונית לשלילות, דזה המדיר את חזירו מנכסיו אם ילך למקום פלוני, והלך, גם כן יכול המדיר לומר הריני כאילו לא התחייבתי צנברי שלא לילך. ומדמתלק הר"ן צין חיונית ושלילית ע"כ דהפירוש הוא התחייבתי והריני כמו שמילאת את חונך. וא"כ מדוע אין הכהן יכול לומר הריני כאילו התקבלתי וכן נשאר מנתות כהונה.

ובן השאלה צדקה, אם אמר יאמר העני לצעל הצית הריני כאילו התקבלתי מתוך צדקה, אם חשיב כאילו נתן הצדקה ליד העני או לא, ונפתי לפרוטה דר"י ועוד ענינים. וצניטין ע"ד, דנע"ר אפי ורי יומן באומר הרי זה גיטין ע"מ שמתני לי מאתים זוז

דמחיל ליקרי' הרי זה פוטרו מעונש, אצל אם ירתח לא יקיים מנות כיבוד, שאין עליה עונש באופן כזה, ואם לא ירתח יקיים מנות כיבוד, וזה שאל רב הונא לגתון את זנו, ודוק.

ובתוס' ישנים הכ"ל בצנכות מ'. תירצו על הקושא של הר"ר עזרא אמאי אינטרך קרא צפקי דינמות דף ה'. דאין עשה דכיבוד דוהא שנת, הא ליכא עשה דאי אמר לא צעירי מי איתא לעשה כלל, וי"ל דהתם מכל מקום מיד כצוה האב הוי עשה לעשות מנתו. עכ"ל והי' מקום לומר דסגרת התוס' היא, דגני אנוסה אי אמרת פעם אחת לא צעירי, איתא לעשה לעולם, אצל גני כיבוד אפילו יאמר האב עכשיו לא צעירי, מכל מקום אם לאחר עשה זנו יאמר צעירי, העשה חוזרת לתקומה. וצנטימ"ק לנ"מ ל"ג, הציאו כתיבן זה צנכס הר"ש, וכן ראיתי עכשיו צנכסדרי הצנדים לפרום צנכס צרכי יוסף להרב החיד"ק יו"ד סימן ר"מ צנכס האור זרוע, ע"ש כי הרב הכ"ל האריך צענינים אלו. אולם חון מהכ"ל נראה להסביר תירוטם, דמה דמועיל מחילה היינו דוקא כשאב מחל על כבודו טרם שחלה מנות כיבוד, כגון רב הונא דמחיל ליקרי' טרם קרע השיראין, כלומר, דהמחילה מועלת שלא תחול המנוה, אצל כשצנר חלה המנוה לא מני מחיל, דאז יש צוה גם כן מנוה שצין אדם למקום זה שכתבו דדוקא גני מנאנס אמרינן דאי אמרה לא צעירי מי איתא לעשה כלל, כלומר העשה דולו תהי' לאשה חונה כלל אלא לאחר שהיא מסכמת, דכך הוא הדין של תורה, וזה שכתב רש"י שם השתא נמי מלמדן אותה לומר איני רונה, אצל גני כיבוד דינמות, ולא מיירי הכי דאז כבר ניווה את זנו לעשות מלכה צנרו צנכס, ואל אפילו יאמר אחר כך שהוא מוחל לא תועיל מחילתו. מנאל שפ"ז זה דגם גני כיבוד מחילה דמקודם דוקא אצל לאחר שצנר חלה מנות כיבוד אין מחילה מועלת — וצוה נישא דאפילו לפי פיה"מ צנכסדרין הכ"ל דמתקלל אב ואם דחייב מיתה הוא לכבוד אב ואם, לכל זאת אפילו רצו אצו ואמו למחול לו אינם יכולים — ואפשר דזה דוקא צנציון שלא דגופא, אצל צנציון דגופא אפילו מחילה דמקודם נמי אינה מועלת כצברי צניטו.

ובחסדרי הצנדים לפרום, ראיתי צטורי אצן מגילה דף כ"ח. ד"ה. אל תקרי משנאי, שהציל צברי רינ"ש צנכסיון ר"צ, הכ"ל והציל רא"י לצנציו מהא דצנכסדרין דף פ"ד הכ"ל דרב לא צניק לצנ"י למשקל לי סילויא וכי ולי האב יכול למחול, אי"כ למה לא צנצו לצניהו למפתח כותא ולמישקל סילויא הר"ל למחול על צנודם, וגם הציל סתירה מהא דקידושין הכ"ל דף ל"ב. רב הונא קרע שיראי צנכפ"י רצה צנ"י, וכי. והנה רא"י הראשונה מסנכסדרין יש לדחות ולחלק כמו שמתקן צניטו צין צנציו דגופא לצנציו שאינו נוגע לגוף, וצכן אין כלן סתירה מהא דקידושין, כמו שכתבתי לעיל.

בדין האומר הריני כאילו התקבלתי ברבב שבממון וברבב הבא מאי"ו

ובענין החילוק שהאב יכול למחול על כבודו ואינו יכול למחול על צניונו, הי' מקום לומר לפי סגרת הר"ן צנדרים כ"ד, צנכס הרשצ"א. דאפשר לומר הריני כאילו התקבלתי צנמן שלא קינל מחומה, משום דיש להמך הרשות להחזיר להגותן ואפוכי מטרתא למה למה לי, אצל אי אפשר לו לומר על דבר עשה הריני כאילו לא עשית, וכן נמי גני כיבוד, הכולל מונוות לאצו ודומה הלא יכול האב להחזיר לצנו, ומניחא יש לו ג"כ רשות למחול, אצל צנין שהצו של תורה הוא שלא לצנותו ואם ציווהו איך יאמר האב הריני כאילו לא צנית אותי.

והנה צנצרי הר"ן הכ"ל, צנדרים כ"ד, יש לי מקום לעיין, דלפי הסנר צנציו המדיר את חזירו מנכסיו אם לא ילך המודר למקום פלוני או אם לא יתן לו מאתים זוז, יש רשות להמדיר לומר הריני כאילו התקבלתי משום צניטו של המדיר ליתנו לו צנורה. צנמתנה. לפיכך כשהמדיר אומר הריני כאילו התקבלתי אמרינן דזה חשיב כאילו נתן לו להמדיר, וקשה תינת צנמן שפיר

שם חולק על זה, דווקא כשאחד כתוב בשטר, זה שאינו כתוב בשטר מחל או אין חלק חנירו של הכתוב בשטר מחול, אבל כשאנייהם כתובים בשטר אחי אינו מחול הלא דרך השותפין לעשות בזה שירצו, ע"ש, ועי' תומים שחולק על הש"ך.

וצריך ציבור, הלא זה מוצא נחש"מ ע"ז, שאם השטר כתוב על שני אנשים אשר הלוו, אז כל אחד יכול לננות את כל הסכום אשר בשטר, וא"כ, אם נאמר שמחילה משמעה הריני כאילו התקבלתי אחי לא יכול אחד למחול את כל החוב, הא הרי זה דומה כאילו נגה את כל החוב, והאמרינן שיש לו רשות לננות את כל החוב, ואפילו לר"י שם בכתובות ה"ל, דווקא בזה כתב קבלה אפילו לא קבל הרי זה כאילו קבל, וממילא דין שצריך זה המחול לכתוב קבלה ולא למחול בעל פה.

ובסוגיא דגיטין דף ע"ד: משמע דמחילה הוי כאילו התקבלתי במקום דהוי להרווחא ולא אינטרד לי, משמע, דבלא אינטרד לי אתו רואים כאילו לא התנה, כלומר, דהאומר לחנירו קונם שאתה נהנה לי אם אתה נתן לני כור אחד של חייטין ושתי חניות של יין, דמכ"א אף זה יכול להסיר דברו של על פי הכס ואומר הריני כאילו התקבלתי, משום דמעיקרא מה טעמא אומר דבר זה מפני שהי' צריך לכור חייטין וכי' אבל עכשו דלא צריכא לי הרי זה כאילו לא אומר כלל, אבל אינו כמו שהי' נתן לו, וא"כ לא קשה מידי גני צבור דהא שם צעינן שיתן כדי שיהול הפדיון, דהא לו של תורה הוא שאין הפדיון חל עד שיתן.

ורפ"י זה יונח פסק החו"מ הג"ל דאפילו שניהם כתובים בשטר אחד ואחד מחל, אינו מחול אלא חלקו ולא חלק חנירו, דמחילה הוי דוקא כאילו התקבלתי דבלא אינטרד לי, ואיך יאמר ר'אבון על חלקו של שמעון דלא אינטרד לי לשמעון, והא שמעון עומד ונזות דאינטרד לי, ואינו דומה בזה פרע הלוו לאחד מהמלוים שאז חשיב כאילו פרע לשניהם, דהלא פרע לאחד מן השותפים אשר לו הרשות לננות כל החוב, והוא יהי' חייב לשלם להשותף השני את חלקו, אבל בזה מחל לי ואומר הריני כאילו התקבלתי ואפילו נתן קבלה צפירוש וכתב הריני כאילו התקבלתי, גם כן לא מהני נגד שותפו, דהא כל הענין של הריני כאילו התקבלתי הוא מטעם דלא אינטרד לי ואת זה יוכל לומר רק על חלקו הנמנע לו ולא על חלק חנירו.

הריני כאילו התקבלתי במשלוח מנות ומתנות לאביונים

והנה ברמ"א נא"ח ס' תרנ"ה, סוף ד', כתוב, דאם שולח מנות לרעהו, והלא מוחל לו, יאל ידו משלוח מנות, משמע דווקא מנות משלוח מנות יאל אבל מתנות לאביונים אינו יואל בזה העני מוחל לו, ולפי מה שכתבתי מוצא החילוק, דמשלוח מנות אינו משום הרווחה אלא משום איזה טעם שיהי', וכשחנירו מוחל לו הרי הוא כאילו התקבל, אבל מתנות לאביונים הרי זה משום הרווחה דעני, ואיך יאמר העני הריני כאילו התקבלתי ולא אינטרד לי, הא אפי' ידעינן דליש פלוני הוא עני ונצרך למתנות, ולפי זה מתבאר דכן גני דקנה לעניים לא שייך לומר דעניים מוחלים ואומרים כאילו התקבלנו, דהא אפי' ידעינן דהם נצרכים להצדקה.

וראיתי צטורי אבן שם במגילה ז' שחפלה אם יואלים מתנות לאביונים וגם משלוח מנות בנות מנות עומן, אם עולים לכאן ולכאן, ומסיק דאין עולה לכאן ולכאן, ובספר תשובה מאהבה חלק ב', סימן רנ"ט, מפלפל שם גם כן בזה ומביא בזה הגאון מהור"ם פישלס, לפרש הגמ' במגילה ז', קיימת צו רבני ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים, כלומר שר"א מחל על משלוח מנות והוי כאילו קבל דעל משלוח מנות מהני מחילה כדעת הרמ"א הג"ל וממילא קיים בהמתנות משום מתנות לאביונים, ע"ש, ומסיק דמכאן הוסיף הרמ"א הדין דמהני מחילה על משלוח מנות, ולפע"ד טעמו של רמ"א הוא משום דכך היתה התקנה. „משלוח מנות“

והורר ואמר מחולים לך מהו, ע"ש, משמע דרק שם השאלה משום דיש כאן תנאי חיוני ועל האשה לתלמות התנאי בחיוב, לכן הספק אם מחילה פירושה כמו שקבל הצעל את המעות — ע"י שם צר"י — או שיש כאן רק פטור הפוטרתה מלקיים התנאי, אבל אין זאת אומרת שהאשה קיימה את התנאי, וזה דומה לפלוגמת האמוראים בירושלמי קידושין חי אונסא כמאן דעביד או לא.

והנה בתוס' כתובות נ"ו. ד"ה, הרי זו מוקדשת, הקשו בזה"ל, אבל קשה לענין מקין ופדיון הגן — כך היא גירסת המהרש"א שם — נימא שלא יוכל למחול דמתנה הוא על מה שכתב בתורה, ע"ש מוצא מדצריהם שכהן יכול למחול על הפדיון, וזה פלא, דא"כ אחי חתני בנכורות הג"ל דרק יכול להחזיר, והתוס' שם שקלי וטרי לענין מתנה על מנת להחזיר, וכן בקידושין פ"ק לענין צבור בכתבה על מנת להחזיר, ואם מועלת מחילה למה לי מתנה עמ"ל.

ובאמת דין זה אם יכול אדם לומר התקבלתי ממש בשעה שלא קבל הי' אפשר לומר דתלוי בזה דאמרינן בכתובות ק"א חי יכול אדם לחייב עצמו בדבר שאינו חייב, וזו היא שיטת ר"י בכתובות נ"א דכותב לה כתובה של מאתים והיא כותבת לו קבלתי מנה, והגם שבאמת לא קבלה חשיב כאילו קבלה, והגם שאינה יכולה למחול על כתובתה, אבל מה שכותבת שקבלה אינו נגדר מחילה אלא שהיא מאשרת שקבלה וחשיב כאילו קבלה, אלא דדבר זה אינו מועיל אלא בכתב, ולפי"ז אם הכהן יכתוב שקבל מאת אבי הגן את המתנה שלעיים ישב כאילו קבלם.

אולם מכאן אין ראוי, דהא גני כתובה אין כאן חיוב שיתן הצעל את המאתים וזו ליד האשה, אלא שיצטד ויתחייב עצמו בכתב ליתן, והואיל שכל החיוב אינו אלא לשעבד עצמו בכתב, לכן מועיל גם כן ההתקבלתי בכתב ידה, אבל גני פדיון וכן גני דקנה יש כאן מנות נתינה ממש ואיך יועיל מה שאמר הכהן התקבלתי בשעה שבאמת לא קבל, ועי' בספרי תשנ"א דף ק"ז ס"ז שהבאתי מש"ס מוליך ק"א דדבר בכתוב צמורה עזיבה צריך להניח להפקר ואין לנעלים צו אפילו טונת הנאה, ובדבר שכתוב צו נתינה יש צו לנעלים טונת הנאה אבל אין יכולים להחזיק הדבר לעצמם כגון מעשר עני, הגם שהנעלים הם עניים, ומותר להם לקבל מעשר עני מאיש אחר, לכל זאת המעשר שלהם צריכים לתת דוקא לעניים אחרים, וע"ש בזה שהארכתי צעינן נתון ומקבל כאחת.

ובספר טוב טעם ודעת הלכות פדיון סי' קל"ה, מלח הגאון ר' שלמה קלוגנר כתוב, שבפדיון יש מלוה על הכהן לקחת את הי' שלעים מלצד המלוה שעל האז לתת — הגם שלא ידעתי מקור לזה — לכן אמרינן בגמ', דווקא דיעבד אם החזיר הכהן הגן פדוי אבל לכתחלה אין לעשות כן, ולא זכיתי להבין, דאם לוקח המתנה שלעים הרי מותר לו לזרקם לים לכתחלה, ואח"כ לא יהי' מותר לו להחזירם להאז לכתחלה בתורת מתנה, ובפרט לשיטת הר"ן הג"ל בנדרים דין שיהי' מותר לו לכתחלה לומר כאילו התקבלתי, והרי זה כמו שקבל.

ורפ"ע"ד הדבר פשוט מה שאמר בגמ', לשון דיעבד, משום דכבר הקשו בתוס' שם הלא יש כאן משום ושחתם את צרית הלוי, דהכול יפדו את צניהם על ידי כהן זה שמחזיר את כסף הפדיון, ע"ש, לכן אמרו דווקא דיעבד צו פדוי אצל לא לכתחלה. **ועוד** הא גני צבור חזינן דאין כאן שום חילוק של הרווחה, דהלא התורה לא אומרת לפדות רק על ידי כהן שהוא עני הנצרך להי' שלעים, אלא הרשות צו האז לפדות את צו על ידי כהן עשיר שאינו חושב כלל להרווחה, וא"כ, הקפידה של תורה היא לתת את הכסף לכהן ועל ידי זה ורק על ידי זה חל הפדיון. ובהעדר התיינה אין כאן פדיון.

מחירת חוב על ידי אחר מהשותפים.

וראיתי להעיר בנוגע לדין מחילה, בזה דאיתא במועין משפט סי' ע"ז"ז אחד שלוה משנים ומחל אחד מהם כל החוב אין חלק חנירו ומחול, אפילו שניהם כתובים בשטר אחד. ובש"ך

מיד אזי הנן חמש סלעים בשלימות, דכבר כתב מרן ז"ל בחזני טור למס' קידושין סי' תי"ב. דאם הבהן חפץ ליתן ה' סלעים צעד החפץ, ממילא החפץ צלמת שזה ה' סלעים, ומכיון שיש אחד צעולם שרואה ליתן ה' סלעים, וראייתו מהא דכתב הרשב"א דאם אירע לו לאדם צחולו של מועד למכור חפץ נסך שלא יוכל להשיג משום אדם אחר אחר החג שמוחר לו למכור צחוש"מ, דלא הוי רק מניעת הריות, אלא הוי הפסד ממש, אצל אס אירע לו לקנות חפץ צחוש"מ, שלא יוכל לקנות אחר החג צול כזה, אסור לו לקנות דזה הוי רק מניעת הריות, והטעם מפני שאם יש מי שרואה לתת צעד החפץ הזה סכום גדול, א"כ הרי החפץ שווה כך ואם יצטרך למכרו אחר כך צמחיר נמוך הרי יפסיד, ומצוחר דאם אחר רואה לתת צעד החפץ סכום שאר בני אדם אינם נותנים, הרי השווי של החפץ כפי מה שאדם יחידי זה רואה לתת. וכן מני גני חפץ זה שהכהן מקבל עליו השווי, החפץ צלמת שווה כך. והפח"ח.

ובהא דהנ"ל, אס נתינת ה' סלעים לכהן צע"כ הוי נתינה וכן לענין השלוח מנות ומתנות לאציונים צע"כ, אס יאל, יש להעיר, מדברי התוס' בגיטין ע"ה. ד"ה ומכלל, שכתבו דהא דאמרין צנ"ק ק"ח, הלווה צישוץ לא יחזיר לו נמדצר, משמע דצישוץ יחזיר לו אפילו צע"כ, שאזי התם שאין המלוה מפסיד נקבלת הפרעון ופשיטא דנתינה צע"כ הוי נתינה. גם כתבו שם דזה פשוט דאם יתן מתנה לחזירו אין חזירו צריך לקבלה צע"כ. ע"ש. א"כ במשלוח מנות וצמתות לאציונים שהיא מתנה ממש אס אין העני רואה לקבלה אין הלא יואל צמתות לאציונים, והוא לכאורה דלא כרמ"א צלו"ת, תרנ"ה, אלא דיש לומר כמו שכתנתי לעיל, דאין החוב על האדם אלא שלוח המנות והמתנות, ואס אין העני מקבל, יאל חובת משלוח.

שוב ראיתי צמתס סופר או"ח סי' קצ"ג. שהציא סברת הר"ן צנדרים, כ"ד, דדוקא צאס הנתינה היא לטונת המקבל אז יוכל המקבל לומר הרני כאילו התקבלתי, אצל אס הנתינה לצורך הכותן, אין המקבל יכול לומר הרני כאילו התקבלתי, וא"כ, צמשלוח מנות תלוי הדבר מפני מה תקנו, דנתינה"ד כתב דהטעם לצורך הרוחה לצעלי שמחות חולי לא יאספיק להם סעודתם שהכינו, והיינו לטונת הנשלת, חולס צספר מנות הלוי הציא דהטעם להרנות שלום וריעות היפך ממה שאמר הר"ן: מפוזר ומפורד, א"כ, התקנה לצורך המשלת, ולפי הטעם הזה, אין מחילה מועלת, ושאפיר השיג הפר"ח את הרמ"א צמה שכתב דאס מחל המקבל, יאל המשלת. משום דיכול לומר הרני כאילו התקבלתי.

ור"א זכיתי להנין הדברים שהציא צסס הקרצן נתאל צמנילה, דטעמו של רמ"א הנ"ל הוא משום דיכול לומר הרני כאילו התקבלתי, הלא טעם זה ומספיק רק למה שמועיל מחילה, אצל הלא צרמ"א, שס מפורש דגם צמסרצ לקבל — לא צאס מחל — דהיינו נתינה צע"כ, דג"כ יאל, ולפי מה שצידדתי לעיל דהתקנה לא היתה אלא על המשלוח אחי אפיר טפי.

אולם צע"ס הסצרה של החת"ס הנ"ל דלפי הטעם של התה"ד הוא רק לטונת הנשלת, יש לפקפק. דלו יהי דהתקנה היתה לטונת הנשלת, אצל המצוה היא למשלת, וממילא היא טונתה, כי הלא רואה לקיים המצוה, ואין זה דומה למתנה צעלמת שאינה אלא לטונת המקבל, וזהו נדחה גם ממה שכתנתי לעיל דלפי התוס' צגיטין צמתנה לא אמרינן נתינה צע"כ הוי נתינה, דזה דוקא צשאר מתנות, אצל לא צמתנה שיש צה מצוה צנתינה.

ובענין נתינת ה' סלעים לכהן צע"כ, לפי דברי התוס' הנ"ל צצמקום שאין המלוה מפסיד פשיטא דנתינה צע"כ הוי נתינה, יש לומר דנתינת ה' סלעים הוי כמלוה, דמלוה הכתובה צתורה, ככתובה צשטר דמי, ונתינה צע"כ הוי נתינה, דהא אין הכהן מפסיד צזה כלל, אלא דיש לחכות דהכהן זה שצינו רואה לקבל יכול לומר שאין הוא המלוה, דמי לא סגי שיפדה הלא את צכורו אצל כהן אחר.

כלומר דוקא לשלוח, אצל אין כאן שום תקנה או מנות חכמים שהצירו יקבל את המנות, אצל צאציונים נאמר, "מתנות" כלומר עד ציצוף ליד העני ויקבלס.

והרבר מסתבר, לפי מה ששמעתי צילדותי ומגדול אחד שאמר דהטעם הזה שתיקנו משלוח מנות הוא משום דרש"י צצמנות דף פ"ח. מפרש דעד אחד נאמן צאפירין דאס לא כן אין לך אדם אוכל משל הצירו. ואין לך אדם סומך על בני ציתו. ע"ש. והנה אז בנימי אחשוורוש שנהנו מסעודתו של אותו רשע, ומכיון שלא היו מקפידים על מזבלות אסורות, ממילא לא היו נאמנים על הכשרות, ולא היו יכולים לאכול איש אצל הצירו, ומכיון שעשו תצוה וקיימו וקצלו, חזרו לחזקתם הרשאונה וכל אחד מישראל נעשה נאמן לומר שתצילי כשר, ולזה שלחו מנות — צנתי מני משמע שלחו תצילי וצטר — להורות שחזרו לכשרותם, נמלאת חומר שיקר התקנה צלמת היתה רק לשלוח ולפרסם הדבר שחזרו להכשרס.

וממילא מסתבר דהתקנה של מתנות להציונים היא כמשמעו לתת ומתנות, וכל זמן שלא קבלו העניים את המתנות עד שהעניים מתקבלים אותם, וכן הדקה לעניים לפע"ד לא חל שם צדקה על הכסף או על החפצים עד שהעני מקבל אותם לאס לדקה, וכן צני פדיון צכור, אין חל שם פדיון על הכסף עד שהכהן מקבל את החמשה סלעים, דהלל זה היא מתקנת התורה שאפילו יקבל הכהן פחות מהחמה סלעים, שאין לך מחילה גדולה מזו לכל זאת אין שם פדיון חל על הכסף עד שיקבל הכהן החמה סלעים ממש, ועי' צתוס' צכורות מ"ח: ד"ה. דר"מ סנר, אצל הכל מנות חמש סלעים רחמנא רמי עלי' ולא מקיימת צפחות מחמש. ע"ש.

ובתשובת הרצנ"א סי' י"ח, כתב שאין מצרכין על מתנות עניים, שמה לא יתרוצו העניים לקחת, הרי דהמלוה אינה מתקיימת עד שיקבלו העניים, אצל צאינס מתרצים והוא הדין לתוחלים אין מצוה, וכן כתב שם: אצל על הפדיון הגן ועל הפרשת חלה ומועדרות מצרך מפני שאינו מצרך על הנתינה אלא על ההפרש ועל הפדיון שתלויין צו, ומצוחר דהמלוה אינה הנתינה לכהן אלא הפדיון, ופדיון זה אינו חל עד שיגיעו הה"ס אל ידו של כהן.

נתינת ה' סלעים לכהן בע"ל כרחו וכן מתנת לאציונים אם יצא

ובקצות החושן סי' רמ"ז הציא צאס הפר"ח דנתינת ה' סלעים לפדיון הגן גם צעל כרחו של כהן אפינ נתינה, וצנתינות שס חולק עליו, משום צאס כהן אחד אינו רואה הרי יש הרנה כהנים צעולם וכשאר חיוצו לשאר כהנים ע"ש, ואזי לא זכיתי לראות צקונטרס מים חיים של הפר"ח צפנים, ולא אוכל לשער צדיוק מה שכתב שם, חולס מונן שהפר"ח מיייר, שהכהן מסרצ ואזי הגן נתן לו צע"כ, כגון שהשחיר את ה"ה סלעים צציתו של כהן ויאל, ועל זה נודחי שיש לומר נתינה צע"כ שמה נתינה, — ועי' צגיטין ע"ה. ריש ע"א — כי כאס שאין לו לכהן רשות למחול ולומר הרני כאילו התקבלתי כנ"ל, כך אין לו רשות לומר שאין זה פדיון מה שאז הגן נתן לו שלא לרצונו, דהא לא צרצונו ואי רצונו תלי מילתא, דאס ה"י הדבר תלוי צרצונו מדוע לא יוכל לומר הרני כאילו התקבלתי, הלא זה רצונו, אצל כשהכהן מסרצ לקבל ואזי הגן הולך לו עם ה"ה סלעים אז נודחי שאין כאן על מה שיחול הפדיון, ואז צדקו דברי הנתינות שאין אזי הגן יכול לפטור עלמו צצביל שכהן זה מסרצ לקבל, הרי עליו חוב לפדות את צנו אצל אחר כהנים, אצל כשמונית את כסף הפדיון אז לפע"ד אינו צריך לחזיר אחר כהנים דעלמח ולחזור ולפדות את צנו עוד פעם אחרת.

ואין להקשות א"כ. איך אמרינן שם צקידושין ח' כגון דקיבל כהן עילוי, ואיך יש ציד כהן לקבל עליו חפץ שאינו שווה אלא צי סלעים צ"ה סלעים, הלא אמרינן דאינו יכול למחול מפני שזה הוא צו של תורה שאין הפדיון חל אלא אס הכהן מקבל

אם פדיון בכור מסלק קנינו של כהן

והנה ראיתי בהרשב"א גיטין דף ע"ה. שהקשה אומאי לא דייקי בגמי' דנתינה בע"כ הוי נתינה מדקיי"ל דלשה מתגרשת בע"כ, הגם דבקרל כתיב ונתן זידה. ותירץ הוא ז"ל דע"כ לא אמרינן נתינה בע"כ לא הוי נתינה אלא כשאתה צל להפסיד נתינה זו דבר שהוא של התקבל, כגון דלמר לי' ללשה ה"ו גיטיך ע"מ שתני לי מחתים וזו והיא נותנת לו בע"כ דעל ידי נתינה זו אנו צאים להפסיד לו את קנינו, היינו אשתו הקטוי' לו, כדכתיב כי יקח איש, וקנין כספו הוא, הלכך אל תסלקוהו מקנינו בעל כרחו, אבל גבי גט אשה שאין הצעל קנין של האשה, כי אין הצעל מקיח — כלומר מוכר את עצמו שיהי' קנינה של האשה, אלא שיש לאשה שעבוד על צעלה, והגט אינו אלא דבר המסלק את שעבודו מעליה, ואם אתה צל לומר שאין הצעל יכול לסלק את שעבודו אלא מדעת האשה, מנאל שאתה מחייב את שלו בע"כ, ואל תחייבהו, ומנאל לפי זה דפריעת חוב שהוא גם כן סלוק שעבודו, נתינה בע"כ הוי נתינה. עכ"ל נקדור ובשינוי הסגנון קלת. ע"ש.

נמצא לפי ההסבר הרשב"א ה"ל, דדין ה' סלעים של בכור אם נתינה בע"כ הוי נתינה, יהי' תלוי אם אנו אומרים שהבכור הוא של כהן, והאלז נתינת הה' סלעים מסלק את הכהן מקנינו, כך נשמע בתשובת הריב"ש סי' קל"א שכתב: דנפדיון הבן זכה הכהן בנן ונתנו אלז בפדיונו. ע"ש, וכן מנזאר מפורש בתשובת רדב"ז ח"א סי' תנ"ו. שאם רלש הישראל לתת את בנו לכהן ינא ידי נתינה, אלא משום דלא שייך כלל, דלי להשתמש בו כעבד לא אפשר דאין ישראל נמכר לעבד נכה"ג. ואי לנן לאו זרעי' הוא וכיון דלא שייך בו קנין כפטר חמור לא ינא ידי נתינה ונריך פדיו, עכ"ל. מנזאר מדנריו דנעלם הדין, הבכור שייך לכהן. ע"ש. וממילא בע"כ אי אפשר לסלקו מקנינו, אבל אם נאמר שאין לכהן על בכור אדם כלום, כלומר אין לו בו שום קנין, אלא דחיובה היא דרמיא על האב לפדות את בנו, הרי זה אינו אלא שעבוד, כמו שהבעל ומשעבד לאשה, וממילא נתינה בע"כ הוי נתינה. ועי' דנברי חמודות על הר"א ש' נכורות הלכ' פדיון בכור, אהא דהניח הר"א ש' גסם תקון גאונים שהכהן אומר מה צנית טפי נריך בוכרך דין או חמשה סלעים דמחייבת למיפרקי' נה, דנפסקי מהר"א רל"ה כתב: מה שכתבת דלש ה"י נתון הבן לכהן שהי' ינאל צכך כמו בפטר חמור, נדותא היא דל, דנפטר חמור גופי' לא ידענא מהיכי דייקת דיונאל אם נתון הבכור לכהן, דילמא לעולם נריך לפדות או לערוף — ואפילו אי מהני התם היינו משום דחמור קדיש גופא נכורה, אבל בן בכור דליף נהדיא מקרל דחולין גמור הוא, למאי מייצב לי' לכהן, אי לעבד אין בן חורין נעשה עבד, אי לנן הו' לאו זרעי' הוא, ע"ש. מנזאר מדנרי תרומת הדשן אלו, דאין שום סברה לומר, דגוף הבן בכור קניו לכהן גסם זד, ואין לו לכהן אלא שעבוד של ה' סלעים שזכתה לו התורה א"כ לפי הרשב"א ה"ל יכול האב לסלק את שעבודו בע"כ.

א"ל דיש לנדר דאפילו לפי שיטת התה"ד ה"ל דאין הבכור קניו לכהן, ואין לכהן על הבכור שום שעבוד הגוף לכל זאת הוי נגדר קנין, כלומר, מה שהאב פורה את הבן אין זה סלוק חוב גרידא דומיא לפריעת חוב, אלא כעין האומר לאשה הרי זה גיטיך על מנת שתני לי מחתים וזו, והיא נותנת לו הכסף בע"כ. כדלעיל דנברי הרשב"א, משום דאפשר דכל מנה המוטלת על האדם הוא שעבוד הגוף, ונמנות שבין אדם למקום, האדם משעבד בכל גופו לשמים, ונמנה שבין אדם לחבירו, כגון פדיון הבן, האדם משעבד בכל גופו לכהן, ואין זה דומה לחוב שהלוה נשתעבד למלוה רק על ידי אדם היינו על ידי המלוה שהוא לו מכספו, אבל בפדיון האב נשתעבד לכהן על ידי התורה, וממילא הוא משעבד בכל גופו עד שיקיים המנה. ואז שייך לומר כסנת הרשב"א אי אתה יכול לכוף את הכהן בע"כ שיסלק את שעבודו.

ובזה יחיא דכל ספק מנה חיוב לחזור ולעשותה כגון ספק נטל ולנז גיוס ראשון, משום דהאדם משעבד לקיום המנה ועד

שלא קיים צדקה, אין הוא משתחרר את עצמו מעשייתה, והגם דנפסק בכור אין לכהן כלום, ואמרינן המוציא מחזירו עליו הראי', היינו משום דלענין מומן הרי יש כלן חזקת מרל קמא, אבל לענין איסור אין הדבר יונל מאיסורו עד שתקיים המנה, מפני שהמנה משעבדת את האדם דומיא לאשה משעבדת לבעלה נגדר קנין.

הסבר במצות צדקה, בכור ותרומה

ואין להקשות דלם איתא דבכור הוי דבר של מנה או של איסור, היינו שאינו רק דבר שנמנון, א"כ אמאי נפסק פדיון אזלינן לקולא כדאיתא נכורות, נ"ת. זכר ונקבה אין כלן לכהן כלום, ועוד כמה פעמים, וכן נחולין קל"ה, ובספק נדקה אזלינן לחומרא, לדעת הרמב"ן והרשב"א, הונל נהר"ן נדרים ז', משום דהוי ספק איסורא, ותקשה מאי בן בכור לנדקה. דאפשר לומר — מלמד אחר החילוקים שחילקו המפרשים — דגבי נדקה אין כלן שום קדושה, אלא השאלה אם הזו הזה הוא של נדקה ושייך לעניים, או שאינו של נדקה ושייך לבעלים, ואם נאמר דאזלינן לקולא אין אנו יונלים כלל בזו זה המנה של נדקה, לכן אזלינן לחומרא כספק נטל ולנז דחור ונטל, אבל גבי בכור יש עוד דל של קדושה, דבכור קדוש מרחס, ואפילו אין האב פורה את הבן מספק, מטעמא דחזקת מומן מסייעתו, אבל עדיין הקדושה של הבכור לא נתחללה, ומלד קדושתו אנו מקיימים את המנה של בכור, ואלא דאין שום איסור נוהג נכבור אדם, משום דכך אמרה התורה שאין שום דל איסור על בכור אדם, ומותר לעבד בו ולהניח מומן, אין זה מוגרע את קדושתו, ואנו מקיימים את מנות בכור גם בו מלד קדושתו הגם שאינו נפדה נ"ה סלעים. ואל חשיבני, מה קדושה יש נכבור אדם, דהלל מקרל מפורש נתורה, "קדש" לי כל רחם וכו'. ואם כוונת התורה היתה רק לענין פדיו, הי' נריך להיות לו התורה לפדות את הבכורים ומה הוא ענין של קדש, אלא בע"כ, דיש נד קדושה נכבורים, וזלת חיוב פדיו, וכדאשכחן דעד שלא היתה כהונה, היתה עבודה נכבורים. ואפילו למ"ד נדרים י"ג. בכור מנה להקדישו, שנאמר הזכר תקדיש, מכל מקום מודה דאי דאי לא מקדיש לי נמי מיקדיש ע"ש.

ודמות ראוי לסנתרי הנ"ל — שהלקתי בן נדקה לנכור, דלפיכך מחמירין נדקה שאם לא נחמיר אין לנו נמה ללאת ידי חונתינו גסום דל מה, ובכור הגם שאין אנו מקיימין מנות פדיו לכל זאת מתקיימת המנה מלד הקדושה — מדנרי רש"י גיטין מ"ז. ד"ה. מדאורייתא לת. שכתב: וכיון דניכורים מנה דרמיא עלי' היא ולא ענלי לאסור פירות נאכילה, מחייב ליקח ולהניח — כשמכר שדה לנכרי, לוקח ומניח ניכורים — ולא דמי למעשה, דאפילו לנ"ד אין קנין, לא מחייב לעשר על חלקו של נכרי, דמעשר ענלי ואסר לי' נאכילה, ולאז מנה דרמי' עלי' היא אלא א"כ אוכלן או מוכרן דקא משתרי' לי', אבל ניכורים מנה דרמי' עלי' הוא. עכ"ל. ורבים התפלאו אינרי רש"י אלו, דמה בן ניכורים למעשר ובגליון היו"ד שלי סימן א' ט"ז י"ז. הערות, על זה שכתב הט"ז שם נלה"ד: אבל בהפרשת תרומה הוה עיקר הנצרכה על מנות הפרשה, לא על איסור אכילת ענל שהרי מנות ההפרשה חיוב עליו אפילו אם אינו רונה לאכול מן התצובה עדיין וכו'. ובחידי' רע"ק שם כתב: לא מלאתי זה, דנפשוהו הוא רק כשרונה לאכלו אסור עד שהפריש תרומה ונמנ"א סי' ח'. כ"כ לענין חלה. ע"ש וה"נ נתרומה. עכ"ל. ובתנתי דפלא שגיהס לא העירו מדנרי רש"י גיטין ה"ל מוסתר הינו, דניכורים הפרשה רמיא עלי' דנברא. אולם לפי ה"ל מוסתר הינו, דניכורים אם לא יקח ויניח איתם, אין המנה מתקיימת גסום זד, דהא לא ענלי לאסור פירות נאכילה, אבל מעשר הגם דיש מנה לעשר, אבל נאם אינו מעשר המנה מתקיימת מעמנה נלד מה, נמה דענלי ואסר לי' נאכילה. לכן המנה דרמיא עלי' — כלומר נמה שהאדם משעבד בכל גופו לקיום המנה — מתקיימת מעמנה מלד האיסור האוסר את הפירות נאכילה. והנן. דאפשר גם הט"ז הבין כך דנברי רש"י ה"ל.

ואמאי אינטרך גנמי לשנוי הא דשדיך הא דלא שדיך, הא אפילו מיירי בשניהם כששדיך נמי לא קשה מירי. וכן נמי תקשי צהא לדמריין שם נקידושין י"ג. צהאוא גגרא דחטף וורשכי מידה של האשה וקידשה צהא, ואמר ר"ג יכולה למימר אין שקלי ודידי שקלי, ואיתצ"י רנא לרבי נחמן מהא דחטף סלע מידה וקידשה צו דמקודשת, ואינטרך שם גנמי, לחלק בין שדיך וצין לא שדיך, ואמאי לא משני, דשלי וורשכי, שהגזלן חייב להחזיר אותו הורשכי שגזל לפיכך אין לומר דנתרצית לו לתת לו ארכא, אבל נסלע שפיר אמרינן דהיא נתרצית לתת ארכא להשנת הגזילה, והיא נתקדשה לו בצותו סלע שנתן לה, אלא ע"כ, דמה דמתלה לו, פירוש שמתלה לו לגמרי, והרי הוא שלו ויכול לקדש צהא, ולכן אינטרך לחלק בין שדיך ללא שדיך. ומומילא נשמע דשיטת הצבלי היא דמחילה מועלת לגמרי בגזילה ואין חילוק בין כסף ובין כלים, אולם הירושלמי הסוגר דהגזלן חייב לשלם אחר"כ את הסלע אל האשה משמע דשיטתו דאין מחילה מהני לגבי גזילה.

ורע שזזה יש לפרש את הירושלמי הנ"ל, נקידושין פרק ג'. סוף הלכה"א; חטף הסלע מידה, ונתנה לה נצעת מתנה אמר לה הרי את מקודשת לי הרי זו מקודשת, צמה קידשה, ר' חניי צס ר' פדת רואה היא שמהי מקודשת לו ויהא חייב לה סלע, אמר ר' יוסי אילו איתמר כלי יאות, סלע דרכה להתחלף. ע"כ, והמפרשי הירושלמי מפרשים צדוקא גזול ולפע"ד, לפי ההסגר המ"ל כך פירושו של הירושלמי, דר' חניי צס ר' פדת משיב על השאלה צמה קידשה — כלומר, הלא הסלע שלה הוא — רואה היא שמהי מקודשת לו ויהא חייב לה סלע, כלומר, דמיירי צדשדיך כדאמרינן צבצלי, ובכן היא מתרצית להאריך לו את הזמן של השנת הגזילה, וצסלע שהוא נתון לה עכשיו היא מתקדשת אליו, משום דעל עמם הגזילה לא מהני מחילה שלא ינטרך להחזיר לה, אמר ר' יוסי אולי איתמר כלי יאות, כלומר, ר' יוסי אינו חולק אדרבי חניי, אלא מקיים את התירץ שלו ומוסיף להסביר, אולי איתמר כלי, צמא היינו אומרים חטף כלי מידה וקידשה צו מקודשת, יאות, כלומר שפיר מקשה צמה קידשה, דלא הי' אפשר להשיב כמו שהשיב רבי חניי שהיא נותנת לו ארכא להשנת הגזילה, ומתקדשת צהכלי שנתן לה, כי כלי צריך להחזיר צעין, ואינה יכולה להתקדש צכלי זה שהתורה מחייבת אותו להחזיר לה, סלע דרכה להתחלף, כלומר, אבל עכשיו שאמרנו חטף סלע — ולא כלי — שפיר השיב רבי חניי שהיא רואה שמהי מקודשת לו ויהא חייב לה סלע, מפני שנסלע יכולה לתת לו ארכא, כי אינו חייב להחזיר דוקא את הסלע שגזל, כי סלע דרכה להתחלף, כי כל הסלעים שווים. והבן כי לפע"ד, הפירוש צהירושלמי הנ"ל הוא צ"ה קרוצ לאמת.

והנה מדברי הרמב"ם ז"ל הלכ' אישות, הי', שכתב: גזל את האשה או גנב ממנה או חמסה וחזר וקדשה — קדם ציטיהם שידוכין מקודשת, ולא חילק צין גזל כסף ובין גזל כלי — ובפרט שכתב או חמסה, וחמסן היינו דהיינו דמי, א"כ, היינו כלי שנטל ממנה ויהיב לה דמי — וגם לא כתב צנריך הוא לשלם לה הדמים לאחר זמן, משמע שדעתו כדעת רש"י, וכן כתב שם צמשה לנלך שדעת הרמב"ם היא כירושלמי, א"כ נשמע שדעת הרמב"ם היא דמחילה מועלת לגמרי גבי גזל ואפילו צגזל כלי, וקשה לי מהא דכתב הרמב"ם ז"ל צהלכות זכיי ומתנה, גיב: מחל לחזירו חוב שיש לו עליו, או נתן לו הפקדון עקה המהיר"ק אלול, הרי זו מתנה הניקנת צבצרים צבלב, ורקקה המהיר"ק צברשיו — הוצא צמשה לתלך שם — מדכתב הרמב"ם: מחל החוב שיש לו עליו, או נתן לו הפקדון, שמע מניה דמחילה מועלת רק לגבי חוב, אבל צפקדון שהוא חפץ מנורר אין מחילה מועלת אלא לשון נתינה דוקא הוא דנעי, היינו שיאמר המפקיד שהוא נתן אל הנפקד את החפץ המופקד, צמתנה. וא"כ קשה אמאי גבי הא דגזל וחמסן שהוא ג"כ חפץ מנורר, אמאי תועיל מחילה, הא צזה צעינן לשון מתנה, וכאן לא אמרה האשה שהיא נותנת את הגזל אל הגזלן צתורת מתנה. וצשלמא צגזל סלע מידה וקידשה

ורע שצדצרי הרשצ"א הנ"ל צגיטין שהצחתי לעיל יש לעיין, דמה זה שהקשה דאם נאמר דנתינה צע"כ. לא הוי נתינה אידך אשה מתגדשת צע"כ, הא כתיב ונתן צידה. דמה קושיא זו הלא שאני גירושין שהן צעל כרחק, אבל צעלמא דלית לן ילפותא דמועיל צע"כ, שפיר מספקא לן אם נתינה צע"כ הוי נתינה או לא. הן אמת דצש"ס לא מאלנו ילפותא מקרא דגירושין הוי צע"כ, הגם דהרבה פעמים איתא צגמי דגירושין הוי צע"כ, ומקור הדברים הוא צמשה צינמות קי"ב: שהאשה יאלה לרצונה ואלא לרצונה והאיב הינו מוציא אלא לרצונה. אבל לא אמרו צגמי מנא לן דאשה יאלה לרצונה ואלא לרצונה, אבל הדבר פשוט דלכך לא אלאו צגמי מנא לן, משום דכך מפורש צתורה והי' אם לא תמצא תן צעינו כי מנא צה ערות דבר וכי. אם כן מפורש שהדבר תלוי רק צו, דאם אינה מוצאת תן צעינו משלחה צתינת, וא"כ, מפורש צתורה דגירושין הוי צע"כ. ומה שייך לומר דאין זה צכלל ונתן משום דאין משמעות גלה ונתן צע"כ, צזון צצו צפסוק מפורש שהצעל יש לו הרשות לפרש צע"כ. וצריך לומר דקושיית הרשצ"א היא, דאם נאמר דאין הינו ונתן סוצל הפירוש של נתינה צע"כ, א"כ, לא היתה התורה כתבה ונתן צידה אלא ומחר צידה או גיב אחר, מאחר שפורש צתורה שגירושין הן צע"כ. של האשה. ומדכתבה התורה גיב ונתן גבי גירושין, ילף מכאן דמשמעו של ונתן כולל גם נתינה צע"כ. אבל אין קושיית הרשצ"א דלא יועיל גט צע"כ. משום דכתיב ונתן דזה אי אפשר להקשות כלל כנ"ל.

מחילה בגזילה במקום השבה

ובן יש לחקור גבי גזילה דהתורה אמרה והשיב את הגזילה, אם הגזלן רואה להחזיר את הגזילה והגזל מוחל לו להגזלן, אם מקיים צזה מצות השנת גזילה דהרי הוא כמו שהשיב או אין מחילה מועלת משום דהתורה הקפידה על השנה ממש.

ויש להעיר צזה מהא דקידושין כ"ב: צחטף סלע מידה וקידשה צו, ומסקינן צדשדיך מקמי הכי ונתרצית להתקדש לו דכי קנילתמי לגזל דידה לשם קידושין, אחילתיה, לשון רש"י שם, מצוחר מזה דמועלת מחילה לגבי גזילה, וחשיב כאילו קבלתה לסלע, והסלע שנתן לה הוא לשם קידושין. אולם הר"ן ז"ל שם הביא דברי רש"י אלו וכתב: כך כתב רש"י ז"ל, ולפי זה נראה שנתקבלה קדושי ונתקבלה גזילתה, אבל צירושלמי אמרו רואה היא להיות מקודשת ויהי חייב לה סלע. ע"כ, משמע דהמחילה מועלת רק להאריך לו הזמן של השנת גזילה, ובכן היא מתקבלת עכשיו את הכלע לשם קידושין ולא לשם השנת הגזילה, ועליו להשיב לה את הסלע הגזול, לאחר זמן. אבל על עמם השנת גזילה אין מחילה מועלת משום דהתורה אמרה והשיב, והיא השנה ממש.

ונראה דרש"י הוכיח שיטתו, דהפירוש מחלתמי היא לגמרי, כלומר, שקבלה זו שקבלה לשם קידושין ואין הצעל חייב לפרוע לה את הסלע שחטף ממנה, ומסוגית הגמרא, דהא לפי שיטה הירושל' הנ"ל תינה כשחטף סלע מידה וקידשה צו שפיר נאמר שצעה שנתרצית להתקדש לו מחלתמי, כלומר נתנה לו ארכא להשנת הגזילה, וסלע שקדש צו הרי הוא שלו ומקודשת, אבל כשחטף כלי או פירות מידה וקידשה צו, צודאי דלא שייך לומר דנתנה לו ארכא להשיב את הכלי הגזול, והכלי שקדש צו שלו הוא, דהא צריך להשיב אותו כלי לצעליו, וצאופן כזה צודאי שלא תהי מקודשת, וא"כ, תקשי מנמרא דילן דפריך אדרב דאמר דש"מ ממתני דקידשה צגזל אינה מקודשת ואפילו צגזל דידה מהא דחטף סלע מידה וקידשה צו דמקודשת, ומה קושיא, שאתי סלע דיש לומר משום דנתרצית להתקדש לו מחלתמי, כלומר, נתנה לו ארכא להשנת הסלע, כי צדמים אינו מחייב להחזיר דוקא סלע זה שחטף, כי כל הסלעים שווים, אבל צמתני דמיירי צכלכלה של תלמי שם כלי ופירות, דהגזלן צריך להחזיר את החפץ אשר גזל, לכן לא מהני מחילה לתת לו ארכא, והפירות שקבלה הן שלה ולכן אינה מקודשת,

שיב. הנה אחר צוה לבנו כשימות שיביא אותו למקום אבותיו להקבר עמם ומת והיה הבן חפץ לקברו במקום שצוהו אמרו לו לא יתכן שהיה ימות החמה הוא היום הם שמא יכריח ושמא יבקע ושאל לחכם יאמר לו כיון שכבוד אביו שלא להוליך אותו [N] אל תוליכנו מן זה המקום.

משנת אברהם

הגר שהגזלן יהי צריך כפרה, כמו אחר שאכל חלב, אלא שזה שאכל חלב, מציא הטלח ומקרינו, והגזל את הגר אינו מתכפר עד שישיב את הגזילה לכהנים, ושפיר כתבו בתוס' דלין הכהנים יכולים למחול. מה שאינו כן גזי גזל דעלמא שהשגה אינה אלא לתקן את העול שעשה. אצל בכל אופן נראה שלא עלה על דעתו של הגזלן בעל פני יהושע ז"ל שגזל דעלמא לא תועיל מחילה.

וברמ"א ת"י. סימן תרנ"ה, כתב: שלא יצא איש לשלוח אלמנה — משלוח מנות — וינזוף לדי ספק קידושין, אצל נמתנות לאציונים אין לחוש. עכ"ל. ורחיטי נצרכי יוסף הציא צפ"ר יעקב מולכו, והכוונה היא, דאם אמר קמי מטבע זו לשם מעות פורים והתקדשי צו. כיון דחייב ליתן לה כיון דכל הפושט יד ליעול חייב ליתן לו אפשר דאינה מקודשת, וזו היא כוונת הרמ"א, דנמתנות אין לחוש, אצל נמתנות דאינו חייב לתת לזאת ואפשר לקיים באתר איכא למיתש. ע"ש. ולא הבנתי את הדברים כלל, וכי יש יותר חובות לתת נמתנות לאציונים צפורים מאשר להשיב את הגזילה, ולכל זאת אמרינן דמקודשת, ואיך יעלה על דעת שלא תהי מקודשת בצביל חובות נתינת נמתנות לאציונים. ודברי הרמ"א מוזכרים גם בנמנו אברהם והכוונה היא משום תש"א סבלונות, ונמתנות לאציונים שהוא נמטע אין תש"א סבלונות, ע"ש.

וברי"ן מחילה בגזל יש לזרר מסקהדרין כ"ז וי"ט לענין פחות משוה פרוטה דמתקן צפ"ס צין ישראל לעכו"ם, דישראל צני מחילה נינהו. ואכ"מ להאריך יותר.

[ג] וא"ל תתן נדקה. הדברים צריכים ביאור, דמה מועיל פקודת האז לבנו לכל יתן נדקה וממנו אשר יירש, הלא זה הוא שמצוה לעבור על דברי תורה, ואין הבן צריך לשמוע לו, ולמה אומר רבינו שיאמר הבן להאז שיתן לאתרים את ירושתו, ובפרט שמה שלא יתן הבן נדקה לאחר מיתת אביו הלא לא יגיע לאציו שום הנאה מזה וא"כ אין זה בגדר כיבוד, אלא לכל היותר בגדר מורא, ע"י נמקנה קידושין ל"א. ר"ה. ת"ר, איזהו מורא. ובגמ' אמרו רק מכבדו נחיו ומכבדו נמותו, אצל מורא נמותו לא נאמר בגמ'. וז"ל, דרבינו מייירי שאציו אינו רואה להורישו אלא בתנאי שלא יתן נדקה מעצמו. או אולי הכוונה שאין האז מצווה שלא לתת נדקה כלל, אלא שלא יתן יותר מכשיעור של תורה. וראה נמשצ"ן ח' ג', ס' ק"ל שאם האז מצוה לבנו שישיב פלוני לפלוני, מצוה לקיים דבריו אם ירצו לירש מה שהניח להם אציהם — שזה הוא תנאי ואם לא יקיימו התנאי לא יטלו כלום. ע"ש. וגם צוה צריך עיון אם תנאי כזה מועיל דהא הוי מתנה על מה שכתוב בתורה. וז"ע.

סימן שי"ב

[א] אל תוליכנו מן זה המקום. אין מזה סתירה למה שכתב הרשב"א ז"ל בנשונה ס' שס"ג, הונח צרמ"א י"ד, סימן שס"ג. נראה שזוהי נשונה שפירתו שיאשו אותו אל מקום קבורת אבותיו, וזוהי שמת נאספו ולא יכלו לישא אותו והכניסוהו לשעה נקצר ונקום פטירתו, והתיר הרשב"א ז"ל ליתן סיד על כל גופו כדי למחר העכול ולעטלו אח"כ למקום קבורת אבותיו, ע"ש, דרבינו לא אמר אלא שצאתו יום שמת יהי יום חס מאד, לפיכך אין לטעלו אז כדי שלא לצותו, אצל מותר לתת סיד על גופו כדי שיעכל ואח"כ, חייבים בניו לקיים צוואת אביהם ולהוליכו לקבורת אבותיו, וכן הוא הדין להוליכו לארץ ישראל כנש"ע שם.

צו נוכל לומר כנ"ל דלין הגזלן מחויב להחזיר דוקא את אותו הסלע שגזל, לכן לא דמי לפקדון, וע"י ש"ך חו"מ, סימן ע"ג. שכתב דגם גבי פקדון דלא מועיל לשון מחילה, היינו דוקא נמעות צוררים, אצל בשלין צוררים כיון דהפקדן יכול להשתמש בהם, דמי להלוואה, ע"ש ובנשונה חכ"צ שחולק שם, אצל מלאן הרמב"ם באישות מתצאר דגם צבלי הדין כן, ותקשי כנ"ל הלא אין מועיל לשון מחילה כשהכלי מנורר.

ובע"כ, צריך להלק ולומר, דדוקא גבי פקדון, כשהמפקיד אמר בלשון מחילה נשעה שצריך לומר בלשון מתנה, אינו מועיל דמנרע גרע, אצל צהא דאישות דמייירי שהאשה שותקת ואינה אומרת ולא כלום, אז אמרינן דמה דשתקה וקבלה את הפדן הרי זה כמו שאומרת לו שהיא נותנת לו נמתנה, מפני שהיא רואה להסתקד אליו הרי היא מרונה לומר לו בכל לשון אשר יועיל, כעין דינו של הרמ"א שצאל טבעת מצנירו לקדש צו אשה, דאמרינן מכיון שהשאל לו כדי לקדש אשה, הרי המשאל מרונה שיהי הטבעת נחורה מתנה להמקדש, כי הלא כוונתו היא שצנירו יוכל לקדש בטבעת זו, ואם צריך למתנה הרי הוא נותן לו נמתנה הגם שלא אמר לו שנותן נמתנה, כן נמי הכא.

וזה צרור דאם הדין שהגזלן כלי או כסף ומקדש צו אשה, שהיא מקודשת ואין הנעל צריך להחזיר לה כלי אחר או כסף, כשיעת רש"י והרמב"ם ז"ל, צדלי זהו האיש מקיים מצות השבת גזילה על ידי שהאשה נמתנה לו, דאם הכלי הוא שלו לקדש צו אשה, הרי לא גזל כלל, ומה שהצט גזילה יש' כהן, דהא דעת היראים דגזל עכו"ם אפילו כשהוא מותר לכל זאת אינו חשיב שלו, ובמקום שהדבר נעשה שלו לא כל שכן שאין כהן גזילה, דדבר החשיב שלו הוא נמעה יתירה מאשר שאינו גזל.

ואין לומר דהגם דעל ידי המחילה נעשה הפדן הגזול שלו אלא לכלל זאת אין העבירה של גזל מתכפרת עד שישוב את הפדן ליד בעליו, דהא צמת אין ענין השבת גזילה משום כפרה, אלא התורה ציוותה לתקן את העול אשר נעשה, והרא"י לזה, דגבי גזל הגר שמת הקפידה תורה לא על תיקון העול, דהא כשמת הגר קנה הגזלן מה שצדו, אלא משום כפרה הצריכה התורה להשיב את הגזל להכהנים, ושם הדגישה התורה שהשגה זו היא נחורה כפרה וכתנה צפירוש להשיב האשם אליו. וכו'. ודוקא שם דרשו חכ"ל צצ"ק ק"י: אשם קרי"י רחמנא, אצל שאר גזילות אין ההשגה שלהן נחורה כפרה אלא צבדי לתקן העול.

ובתוס' צ"ק ק"י: ד"ה. כסף ומכפר מתנה. כתבו מכלן נראה דכהן אינו יכול למחול כיון דהוי כפרה משמע מדבריהם שצאצא גזילות, הגזלן יכול למחול לגזלן נמתנה גמורה, וחשיב כאילו לא גזל מעיקרו, או כאילו גזל והשיב לו. והיא כשיעת רש"י ורמב"ם, שהצאתי לעיל בגזל סלע מאשה וקידשה צו. ובפני יהושע שם הקשה דברי התוס', ח"ל: וקלת קשה דהא בגזלן דאיש דעלמא קיי"ל בפשיטות לעיל דיכול למחול, אף ע"ג דהקדן מעכב הכפרה, וע"כ. ז"ל דכיון שמוחל לו הו"ל כאילו נטלו ממונו וחזר ונתנו לו, והו"ל כפרה צוה, וא"כ. צכהן נמי נימא הכי. ע"ש. ואני לא זכיתי להצדין דבריו, דא"כ. תקשי צכהן אמאי אינו יכול למחול על ה' סלעים של צבור, ובפרט אם ילפינן מקרא דהוי כאשם, וכי יש מציאות דאדם הזקוק להציא קרבן אשם שמי שהוא מחול לו ויפטור מלהציא, והלא זה הוא שגורה התורה גבי גזל

שיג. אבא (א) שאול בן בטנית היה אומר לבניו קבור אותי תחת מרגלותיו של אבא והתירו תכלת (ב) מפלית מפלוני ואם אמר הבן לקבור אותו למעלה מאביו שרגליו כלפי ראשו של אביו אומרים לו [א] לא יתכן שרגלי הבן כלפי ראשו של אביו אבל האב שצוה לקבור את עצמו ברגלי בנו עושים.

שיר. אחד חלה למות וביקש מיהודי אחד שילמד לבנו קריש (א) ועוד [א] ביקש ממנו שלא יניח לאשתו כנען בן הורין אמר בעצתי לא יהיה והיאך אני יכול למחות והיה בן חסיד אומר קריש והיה קשה לו מאד ללמדו קריש כדי שיאמר קריש וכן חסיד היה אומר קריש אמרו לו מכל מקום מצוה ללמדו הקריש ולומר הקריש לבן המצוה.

שמו. אם סובל ייפורין גדולים ואומר לאחד פלוני אתה רואה שלא אחיה הורגני כי לא אוכל לפכול אל יגע בו ומה (ע"ב) שכתוב (שופטים ט נד) ויקרא מהרה אל הנער כליו ויאמר לו שלף חרבך ומותתני פן יאמרו לי אשה הרגתהו וידקדוהו נערו וימת ברע עשה הנער או תוכל לומר לא תוכל לא אומר אם אמיתנו מיד יפוצו ישראל מעליו ולא ישרפו את המגדל שנאי (שם ט נה) ויראו איש ישראל כי מת אבימלך וילכו איש למקומו וכן הנער נושא כליו של אבימלך רצה עמלק לפסוד את עצמו שנאמר (ש"ב א י) ואמתתהו כי ידעתי כי לא יהיה אחרי נפלו ודוד הרגו וכת' (ש"א לא ד) ולא אבה נשא כליו כי ירא מאד (א) אבל שאול מותר מפני [א] שלא יתחלל שם שמים בישראל (ב) ואם ייסורים גדולים באים על אדם ויודע שלא יהיה אינו יכול להרוג עצמו זה למדנו (ג) מר' חנניא בן תרדיון שלא רצה לפתוח פיו [ב] ואם גורמין שלא ימות מהרה כגון שהיה אחד גוסס (ד) והיה אחד קרוב לאותו בית חופט עצים ואין הנשמה יכולה לצאת מסרין החוטב משם (ה) ואין משימין

משנת אברהם

סימן שי"ג

[א] לא יתכן כלומר אפילו היכי שמרוחקין הקברים גשה טפחים, כדליתא נש"ע יו"ד, ס' שס"ג, דדבר זה הוא משום כיבוד חב. ומשמעות הדברים שרק לא יתכן שיהי רגלי הבן כלפי ראשו של אביו, אבל מותר לקבור את הבן על גבי אביו אם יש בנייהם עמוק של גשה טפחים, וכן ראינו נמדינת פולין בעיר חמלניק שהיו קוננים בן על גבי אביו והיו הקברים מרוחקים בעומק.

סימן שי"ד

[א] ביקש ומנוו שלא יניח לאשתו כנען. כל המפרשים נדחקו בדיקוקים שונים, ולי נראה, שהי' לו לאותו אדם עגד כנעני, וביקש מיהודי אחד שלא יניח את אשתו לשחרר את עגדו לאחר מיתתו, ועל זה השיב אותו היהודי בעצתי לא יהי', כלומר אני לא אתן לה ענה על זה, כי צנתי ע"ה סובר רשב"ג דמותר לה לארנותא שיהי' לו עגד כנעני משום דפרוך לה ויראה היה להפקיר לה את ענוהו, אבל ויחד חני יכול למחות, כלומר, אם האשה דוקא תחפון לשחררו מפני שאין ראוה להציא את ענוהו לידו נסיון, ומה גם כי הת"ק שם סובר דהאשה קונה את השפחות ואינה קונה את העבדים, חיד' אוכל למחות צידה.

סימן שמו"ו

[א] שלא יתחלל שם שמים, נמדרי נראשית פל"ד, דרשו ח' את דמכס, למעט שאול, ועוד דרשו למעט חנני מישאל ועזרי, והמפרשים שם הקשו חיד' נלמוד צ' דרשות מחד. ובפשטות נראה ד"צ דרשות הללו הן לפי צ' שיטות ולא לפי שיטה אחת, דהנה ידוע פלוגתא הראשונים אם מותר למסור עצמו למיתה על דבר שאינו מ"ג עבירות החמורות שעליהן נאמר יהרג והל יעצור, ובתוס' פסחים כתבו שחנני מישאל ועזרי לא נאנסו על עבודה זרה אלא אנדרטי הי' שם, א"כ, למי' דמותר למסור עצמו על כל עבירה אע"פ שאינו מחויב אתי קרף דחך למעט כחנני מישאל ועזרי כלומר, שהי' מותר להם למסור נפשם אפילו על האנדרטי, ושאול להמית את עצמו לא נכדי להנלל מן היסורים על פלישתים דמשום זה הי' אסור משום דאפילו להי' שעה חוששין כדלמירין ציומא פ"ה. גני מפקחין את הגל. אלא דשאול הי' מתירא מחילול השם, כמו שכתב המהרש"ל צ"ס על שלמה לנ"ק פ"ח, שאול חשב שנאם יפול ציד פלשתים והם יתעללו בו, ומסתמא צני ישראל לא יתשו בשמעם נזרות המלך ולא יעמדו על נפשם

מלנקוס נקס להלילו ויפלו רצנות מוישראל, זו היא השיטה האחת, וכנראה כן הם דברי רבינו. ולהסוברים דאסור למסור עצמו למיתה צמקוס שלינו חייב על פי דין, סוברים דקרא' דלך אתי כפשוטו למעט את שאול, משום דלחיי עשה לא חיישין כסתמא דש"ס צע"ז כ"ז. וכדי להנלל מן יסורים הי' מותר לו לשאול להרוג את עצמו, וכן הוא סדרת התוס' בניטין כ"ז, גני ד' תלות ילדים. והמדרש מפרש את הדרשות של צ' השיטות, ועי' בתוס' ע"ז י"ח. דמשמע מדבריהם דדוקא אם מתירא שעל ידי יסורים יהי' מוכרח לעגוד על דת אז מותר לחבול בעצמו. ועי' צנ"ח חיים שאל מהחיד"ח סימן מ"ח. שהאריך הרבה בזה.

עשיית ניתוח לחולה שיש בו סכנה

[ב] ואם וכו' הנה צננת קנ"ח אמרינו, המעמץ עם יציאת הנפש הרי זה שופך דמים מפני שמקרב מיתתו, כלומר שעל ידי זה ימות טרם זמנו, אבל מסידין את המניעה המונעת אותו מלמות, כמו שהציא רבינו ואין משיינון מלח על לשונו כי זה הוא מניעה למיתתו, ואם הניחו מלח על לשונו נודחי שומת להסיר את המלח כי זה אינו אלא צכלל הסרת מניעה. אולם מה שאסור לקרב את מיתתו היינו דוקא כשמתכוון העושה לקרב את מיתתו, אבל אם עושה פעולה נכדי לרפואתו ועל ידי רפואה זו אם לא תועיל הרי הוא מקרב מיתתו, כתבו צננות יעקב גע"ה, וכן צננין ליון קי"ח, דמותר לעשות זאת, כדלמירין צע"ז כ"ז הכ"ל נודחי מת מתרפאין מן העכו"ם, ואין לחוש שמו' יקרב העכו"ם את מיתתו, דשאל ירפאנו. כמו כן מותר לעשות למסוכן התצולה של רפואה הגם שידוע שאם לא תועיל הרפואה, הרי זו תקרב מיתתו, ובאלה זו מוצי' ר"ל הרבה שהרפאים חפצים לעשות ניתוח לחולה מסוכן, ואומרים שצני ניתוח נודחי ימות, וניתוח אפשר שיתרפא, אבל אפשר גם שיומת מהר על ידי הניתוח.

וראה דברי רבינו לקמן ס' תתתרי"ט, וננדפס, תס"ז. נאים הנותנות לחולה עשנים מנושלים שסנולתם היא או לרפואת או להמית נתוך טי' ימים, אחר החכם עתידות ליתן את הדין על שומיתין את האדם קודם זמנו וכו'. ואפשר דשאיני התש שאין עשנים הללו מרפאים צתורת רפואה אלא צתורת סגולה. ועי' צפיה"ת יומא פ"ח. דאין הלכה כרבי מתיא בן חרש להאכיל את החולה מתצר הכבד של הכלב שנשכו, כי אין עונדין על המתות אלא צרפואה בלבד, ר"ל צנצנים מרפאין צנטע והוא דבר תמיתי הוציאו הדעת והסיון הקרוי לתמת, אבל להתרפאות צנצנים שם

שיג. (א) מסכת שפחות פרק י"ב. (ב) צ"ח והתירו תכלת סאפלוני.
 שיר. (א) הסיפון הזה כולו מופשה ועיניו בהפשרה והי' דייפאסאן פניה שצ"ח לא יניח לעשותו בו חורין ר"ל שהבן לא יהיה בו חורין מאסירת הקריש וגם זה דחוק.
 שמו. (א) בראשית רבה פ"ד: (ב) ויכול כשאול ת"ל אר. (ב) ועיני תוס' גיטין כ"ז ב' ד"ה פסגו: (בא) יראים היו פיסורין הרי דכשיכ"ש שפתיהו מן יסורין אין

מלח על לשונו כדי שלא ימות ואם גופם ואומר אינו יכול למות עד שישימוהו במקום אחר אל זיווהו משם אע"פ שאמרו (ו) אדם גופם אין מזויון אותו ממקומו אם יש דליקה אין מניחין אותו בבית ומוציאו אם יש דליקה בבית ויש מת מוטל בבית ויש

משנת אברהם

צנימות ע"ט: א"כ. אין לך אשה שכשרה לינוס שלא נעשה צעלה סרים חוזה שעה אחת קודם למיתתו, אלל דנמוזי אין חוששין לזה, אלל בשוגג דמוזין דחוששין אפילו לחשש רחוק דשמא הרוח צלצלתו, ובתוס' גיטין מפרשים דיש מקרא על זה אחלי לא ניהוש לחשש מסתבר כזה שהי' טריפה.

רופא שטעה והרג בשוגג

ובדברי התוספתא ה"ל דרופא שטעה והרג בשוגג גולה, יש לי מקום לעיני גדול, דהא צמכילתא פראת משפטים י"ג הוצא נרש"י עה"ת מפורש: להרגו צערמה, להוציא מרפא שהמית והמכה נרשות צית דין, והרודה צננו ובתלמוד, ואף על פי שהיו מוזיין אינן מערימין. ע"ש. וא"כ. מפורש דרופא ההורג צמזיד פטור ואיך יתחייב גלות בשוגג, וגם המכילתא צעלמה קשה להצין לאס הרופא הרג צמזיד, היינו שהסקה סס וכדומה וגם התרו צו אחלי פטור ואחלי חשיב שאינו מערים, ומה זה ענין אל המכה נרשות ציד דין והרודה צננו ובתלמוד, שנאלו שפיר לא חשיב צערמה, מה שאין כן צרופא שהמית צמזיד. ואלל שהסקה את הסם מפני שהשג שלא זיק לו אלל שירפאה, מה נמיד הוא דלויטרך קרא למעטו הלל שוגג גמור הוא. ור"איתי צוה ינחמו על המכילתא שמופרש דמיירי שהזיד צמעשה ושגג צמיתה שנתכוון לרפואה, ולא אוכל להצין לפ"י איך קראתו המכילתא לזה מוזיד.

ור"איתי צרצניו אליהו מורסי על רש"י שפירש: דרופא שהרג וכן שלית צי"י, מיירי שלא התרו צהס או כשהתרו צהס ולאמרו שלא ימות מאותה הכלה שזו לא תקרא התראה אלל אם התרו צהס והתירו עלמם למיתה כמשפט ההתראה ודלי צני קטלא ניהגו. עכ"ל. ואס כדצרו לא קשה מהתוספתא ה"ל, דשפיר רופא שהרג גולה דהא צר מיתה הוא אי הוי הרג צמזיד ובהתראה. אלל דגם פירושו של המזרחי דחוק עד למאד, דל"כ, מה צריך קרא דצערמה למעט, ה"ל כבר ידענו שאין להמית את הרואח אם לא התרו צו או שהתרו צו שלא כדצנעי, וקרא דצערמה למחי אתי.

שוב עיינתי צנית יוסף יו"ד סימן שלי"ג. שהציא צהס הרמז"ן ז"ל דהפירוש צרופא שהרג גולה, היינו לא צדיני אדם אלל צדיני שמים חייב לקבל עליו גלות, ע"ש. והנה צלמית כזה מפורש צתוספתא דצ"ק פ"ק ו. רופא אומן שריפא צרשות צית דין והזיק פטור מדיני אדם ודינו מסור לשמים. ע"ש, אלל הדין של גלות צרופא שהרג הוא צתוספתא דמכות פ"ק צ'. ושם כתוב: שלית צית דין שהכה צרשות צית דין הרי זה גולה רופא אומן שריפא צרשות צית דין הרי זה גולה, עכ"ל.

ודרך' אגג ר"איתי להזכיר שמה שכתב הצ"י צסימן שלי"ג ה"ל דדין הרופא הוא כדין הדיין, דכשם שהדיין מצווה לדון כך הרופא מצווה לרפאות, ואס עשה צלל הדוע אין עליו עונש כלום, כדלמרינן צנסנהדרין ו' שאל יאמר הדיין מה לי צנער הזה ת"ל עמכס דצבר המשפט אין לדיין אלל מה שעיינו רואות, ואעפ"כ אם טעה ונדוע צצ"י טעה משלם מציתו על הדרכים הידועים צו, וכשם דהתם אם דן צרשות פטור אף כאלן — רופא — מדיני אדם פטור מן התשלומין אלל שאינו פטור מדיני שמים עד שיאלס הנוק ויגלה על המיתה, הואיל ונדוע טעה והזיק או המית צידיס וכו'. ע"ש. אין מכוונת הצית יוסף לומר דדיין שטעה וכן רופא

מרפאים צצגולתן אסור כי כהם תלוש, אינו מצד הדעת וכסיונו רחוק והיא טענה הלשה מן הטועים. עכ"ל.

שוב ר"איתי צספר ארתות חיים ס' שכ"ת. צהס הגלון המהרש"ס שהציא צהס ספר החיים, הוא הגלון רש"ק ז"ל. צדין חולה שינ"ס. והרופאים מעידיס שצריך להתוך לו אצר אחד ואס לא יתחכו ימות, ואס יתחכו, ומקצתם אומרים שיחי' ומקצתם אומרים שימות מן החתך, והעלה דל"מ, אס שוויס ושקוליס הם ספק חיי עשה נדחה מפני ספק חיי עולם, ואפילו דלדיכא רוב האומרים שימות מן החתך גם כן שומעים לאלו האומרים שיחי'.

ור"איתי שס צצנין ציון ה"ל שכתב דהגם שכתוב צתוספתא דרופא שטעה והרג בשוגג גולה על ידו. מכל מקום כתב הטור דאין למנוע ומרפאות משום חשש טעות, דרפואה מצוה היא וצכלל פקוח נפש היא וכי חומר אסור ספק ר"חיה ווספק אסור חילול צנת שהוא צצקילה, שהרי התירו לתלל את השנת לחולה שיג צו סכנה אף דלפטר ש"עפ"כ ימות, או לפטר שיחי' צלל רפואה. עכ"ל. ולא הצנתי את הדצרים כלל, דזה אחת שמתללין גם על זה שידע שימות אח"כ, דהא מתללין על חיי עשה, כדליתא ציומא פ"ה. וצע"ז כ"ו, ע"ש צתוס', וכן מתללין את השנת על חולה שלפעמים מתרפא מחליו, דכן מפורש צתוס' ע"ז י"צ: ד"ה. הצולע ציומא, ע"ש, אלל כל זה משום דצנת הותרה אלל פק"ג. וילפינן מקרא והרי הוא כחילו היום חול, אלל כשרופא עושה רפואה למסוכן וידוע שאס ל"ל יועיל צרפואתו זיקנו וימיתנו מיד, מה זה דמיין לחילול צנת, וכי יש לנו איזה קרא להתיר אלל פשטן של דצרים הוא כמו שכתב הרמז"ן ז"ל הוצא צטור יו"ד ס' שלי"ג. דזה הוא שאלמה תורה ורפא ירפא, שניתן רשות לרופא לרפאות. שלא יאמר מה לי לצער, הנה שאל טעה ונמצאתי הורג נפשות בשוגג. עכ"ל הרי דהתורה התיירה זאת לרופא, אלל דיש לדחות דעד כאלן לא הותר לרופא אלל היכי שהוא חושב שרפואתו רפואה ולא תקלה, או אין לו לחוש שאל טעה הוא, אלל כשידע צעמו שהרפואה זו אם לא תועיל תקרב את מיתתו, לפטר ולסור. ובכ"ה אין ענין שאלה זו — לפע"ד — להא דתוספתא דרופא שטעה והרג בשוגג גולה, דזה צרור דאין התוספתא מיירי צרופא שהרג את המסוכן למות, דהמסוכן אם לא הועילה הרפואה הלל וצצבר דטריפה הוא, וההורג את הטריפה אינו גולה, דכלל הוא כל צמזיד אינו נהרג, בשוגג אינו גולה, וטריפה הוא זה שהרופאים אומרים שמהם צו אין לה תעלה צצדס וזה ימות אם לא ימיתנו דבר אחר, ע' צהרמז"ס ז"ל. הל"ל רולת, צית, אלל צע"כ. הפירוש צתוספי' „טעה" שרעה להסקות את הסם צתורת רפואה לראצון ושגג והסקה לשנועון והמיתו או שרעה להסקות לראצון סס של רפואה ושגג והסקה סס המות.

ובאם הרופא עושה את הרפואה או את הניתוח, צכדי לרפאות את החולה, הגם שצאס לא יללית, עוד ימהר את מיתתו, אלל צהס לא ימות החולה תחת ידו ממש, גם כן לא יתחייב גלות, לשיטת הרמז"ס ז"ל מהלכ' רולת, דצ. ע"ש. ואני מסופק מאד אם ההורג את הגוסס צידי שמים צצגנה אם גולה, הגם צמזיד חייב מיתה, דהא הינן דצגלות מקילין יותר צמזיד ומיישינן שאל הרוח צלצלתו, ע' צתוס' גיטין ע' ד"ה חיישינן. דהא דדין דלמרו צצנהדרין ע"ה. דההורג את הגוסס צידי שמים חייב, הגם דלי לפטר לצבר שלא הי' טריפה עשה אחת מקודם, ודומה להלל דלמרו

זה נקרא מאבד עצמו לדעת וכן אהיתופל שנחשב כסנהדרין צ' א' דאין לו חלק לעוה"ב אספר שם ק"ז א' משום מלכיו פני חברו ברבים ולא משום דהתניס את עצמו אלא ודאי אחרי כן אהיתופל ידע שדור בוראי יתגהו צכו בחור לו מיתה ע"י עצמו. (ג) עבודה זרה י"ח א. (ד) דין זה הובא בשו"ע יו"ד סימן שצ"ם ס"א. (ה) גם שם וצ"ל ובספרים הפלח פעל צשוננו. (ו) שמחות פ"א.

פירש"י היכא דידעינן שאם לא ירפאנו ימות ואין כאן ישראל לרפאותו מתרפאין מהן, דעכו"ם מה עבדי ליה הא צלאו הכי מיית "והוא ירפאנו עכו"ם". ופריך והאיכא חיי שעה — פירש"י: שהעכו"ם ממהר להמיתו, "והוא יוס או יומיים יחיה" — ומשני, לחיי שעה לא חיישינן. והקשו צתוס' הא אמרינן ציומא פ"ה. מפקחין עליו את הגל צצנת לתוש לחיי שעה אלמא חיישינן. ומתריצים דליכא ליימור דהכא והכא ענדינן לטונתו. דהתם אס לא תחוש ימות והכא אס תחוש ולא יתפא' מן העכו"ם ודאי ימות, וכאן וכאן שצקינן הודאי למיענדי הספק. עכ"ל.

ודברי רש"י נריכים ציבור דנתחלה כתב דעכו"ם, "ודאי" קטל ליי, ואיך כתב אח"כ, "והוא ירפאנו עכו"ם", הא לא אמרת דלין כאן שום שאלא אלל צודאי קטל ליי, ונע"כ. צריך לומר דמה שכתב רש"י ודאי קטל ליי אינו צדוקא אלל קרוצ לודאי, היינו דרוצ עכו"ם קטלו ומיעוט יש אלין הורגים, ולכן כתב אח"כ שאל ירפאנו. כלומר, דאפשר דזה העכו"ם הוא מן המיעוט. וממילא נשמע דנספק השקול אס יומיתו העכו"ם או לא, וכן צניד אס יש ספק השקול אס הניתוח יומיתו או יחיימו מותר אפילו צנספק חי ספק מת, ומכ"ש צלס הרופאים מחליטים צנלי ניתוח ימות דמותר ומחוייבין לעשות הניתוח. וכן אפילו כשהרופאים אמרינן שעל ידי הניתוח קרוצ לודאי שימות אצל יש תקוה קטנה שיחי, אס צרור להס שימות צלי הניתוח, ג"כ מותר לעשות הניתוח, דדמי להא דודאי מת מתרפאין מהן, דצלאו הכי מיית ושאל ירפאנו הניתוח.

אורם מונה שכתב רש"י; חיי שעה, ושעכו"ם ממהר להמיתו "והוא יוס או יומיים יחיה". ועל זה משני לחיי שעה לא חיישינן, משמע דדוקא לחיי שעה של יוס או יומיים לא חיישינן, אצל אס יש כאן חיי שעה של זמן יותר ארוך כגון חדש או יותר חיישינן היכא דקרוצ יותר למיתה מאשר לחיים על ידי הניתוח, ואפשר אפילו להעמיס צצברי רש"י דדוקא שגם החיי שעה של יוס או יומיים הוא שאלא כשהוא ודאי, דמאן מפיס דהפירוש צצברי רש"י הוא, "והוא יוס או יומיים יחיה" כלומר דהספק הוא אס יחיה יוס או שיחיה יומיים, האל אפשר דהפירוש הוא שיש כאן ספק אס יחיה אפילו יוס או יומיים, או ימות מיד, אצל כשודאי שיחיה יוס או יומיים אז לא מניחין את ודאי של יוס או יומיים ואוחזין את הספק, כלומר, דנר הקרוצ לודאי שהעכו"ם או הניתוח ימיתו.

דיוצא מזה דלשיטת רש"י אס יש כאן צנהניתוח ספק השקול, וצלא הניתוח צודאי ימות, ומתרפאין מהניתוח ואס יש כאן קרוצ לודאי שהניתוח יומיתו הגם שיש כאן תקוה קלה שירפאנו, יש ספק צצבר אס לחוש לחיי שעה של יותר מיוס או יומיים ולא לעשות את הניתוח או אין לתוש ולגתח.

ואין לומר דלפי צברי רש"י הכ"ל דחיי שעה היינו לא יותר מיוס או יומיים, אצל יותר מיוס או יומיים הרי זה יותר מחיי שעה, א"כ, אפשר דאס הרופא אומר צנלא הניתוח יוכל לחיות חדש או כמה חדשים וצנהניתוח יש תשס גדול שאל יומיתו, דאסור לעשות את הניתוח, דמאי דאמריי דלחיי שעה לא חיישינן היינו לחיי שעה של יוס או יומיים אצל ליותר מזה חיישינן אפילו צודאי מת, דהא חי אפשר לפרש כן, דא"כ תקשי רישא דאמרינן ספק חי ספק מת אין ומתפאין, היינו כשיס ספק השקול צנלי הרפואה יחי, אסור להתרפאות משוס שקרוצ לודאי שהרפואה ימיתו, משמע דאס אין כאן ספק השקול, אלל צצברו שיתר מחודש או כמה חדשים לא יחיה מותר אפילו כשקרוצ לודאי דהרפואה מומיתו, דהא זה צברו שאפילו נאמר שהמולה יחיה כמה חדשים ולא יותר אין זה צכלל ספק השקול, דהא אין כאן שום דל ספק שיחיה, דיחיה משמע לזמן ארוך, אלל צע"כ דאין כוונת רש"י לומר דדוקא יוס או יומיים הוי חיי שעה ויותר מזה לא, אלל דכוונתו דקושיית הגנוי, דשמא לכל הפחות יחיה יוס או יומיים אצל צודאי שגם יותר מזה הוי צכלל חיי שעה.

שטעה הגם דשניהם פטורים מדיני אדם לכל זאת חייבין צדיני שמים, צצדיין שטעה חי אפשר לפרש כן, דא"כ מה זה שאמר רע"ק לר"ט צנסהדרין ל"ג פטור אתה שכל המומחה לרבים פטור מלשלם, ע"ש. דהגם דפטור מדיני אדם הגל האל ר"ט צודאי שישלם צכדי לצאת ידי שמים, אלל צצדיין גס צדיני שמים פטור, והצית יוסף לא כתב אלל שהרופא חייב צדיני שמים ולא הדיין.

ואלמלא צברי הראשונים הייתי מפרש התוספתא — דמוכות פרה צ' היא צהשמוטות כ"י, צש"ס ווילנא — דכך פירושה: שלית צית דין שהכה צרשות צ"ד, כלומר והוסיף לו רצועה אחת, צצנושנה דפרק אלו הן הלוקין, דהא חי אפשר לפרש כפשוטה, דשלית צית דין שהכה צרשות צית דין דגולה, דהא משנה מפורשת צאלו הן הגולין דלינו גולה, ואין שום רמז צנמ' דצית מאן דפליג על זה, אלל ע"כ, הכוונה צהתוספתא דשלית צ"ד שהכה צרשות גולה היינו צהוסיף לו רצועה, וכן מני רופא שריפא צרשות, גולה היינו צאופן כזה, שהרופא רצה להשקותו מזה של סס ועעה והוסיף על המדה, דלו גולה, דנאס חי עושה כזאת צצמזי וצנהתרה צודאי חייב מיחה, ויש לומר דהתוס' משמיענו צזה חידוש דין, דהגם שמהתוספות של הסס לא חי מת, ורק כל המדה גרמה למיתו, והמדה של איתו סס צצתי ההוספה היתה צרשות לכל זאת גולה דדינו כמו צצלי צ"ד, שהוסיף רצועה, דהגם שמתצועה אחת שהוסיף לא חי מת צצתי המכות הראשונות לכל זאת גולה דכתב מכה רנה לימד על הראשונות שהן מכה רנה, כלומר גס הראשונות מוצטרפות כאילו לא היו צרשות.

ובהדרין את הדברים לדפוס, זכיתי צספר צרכי יוסף להגאון חיד"א ז"ל, וראיתי צי"ד ס' של"ר, שהציא צשס מועסי רקח תמי' זו, דלין תאמר התוספתא דרופא שריפא והמית צצנוג גולה, דמה צין זה וצין האצ והרצ והשלית צ"ד דפטורים מנלות מפני שכו צרשות, ותיך דהאצ והרצ והשלית צ"ד, לא טעו כלל צהכאפת אלל הרופא מייך שטעה צרפואתו או צחולי, ואחר מועשה הצינ שטעה, לכך הגם שנתכוון למנוה, עבר עצירה וצצ דמו של זה צצנוג. אמנם הרצ והאצ והשלית צ"ד מה עברו, הס רצו ליסר כדרך העולם ולא טעו, אמנו להכי פטירי.

והדברים הללו אינם מונגים לי כל עיקר, דמה טעות יותר גדול יש צהרצ הרודה את תלמידו וסוצר שהכאה זו לא תזיקנו כלל אלל תחי' לו לרפואת הנפש, ולסוף מתחורר שמה זה שהכה הוי מכה של מיתה, ואפילו נדחק צדיחוקים לתק, אצל האל צהתוספתא צמכות נאמר שגס שלית צ"ד שהכה צרשות חייב, וא"כ, כל החילוק של הרצ הגל ליתה, וכנראה לא היתה לפני הרצ הכ"ל הנוסחא צתוספתא כמו שהיא לפנינו. ועיי' צצשצ"ן חלק ג', סימן פ"ג. שהציא מתוספתא דניטין צני כהניס אפגלו, דרופא אומן שריפא צרשות צ"ד והזיק שנוג פטור מציז חייב, כלומר, מה דפטור צצנוג הוא מפני תיקון עולם, וגס הציא הא דתוספתא דצי"ק רופא אומן שריפא צרשות צ"ד והזיק פטור מדיני אדם ודינו מסור לשמים, אולם התוספתא דמוכות הכ"ל לא הציא, וכנראה דהשטטה זו טרס מנאלת צימי התשצ"ן. אולם לדינא העלה שס קרוצ לצברי הכ"ל, ד"ה. ואלולל. ויש צזה להאריך הרבה, ואכ"מ.

דין ניתוח בגופו של חולה שיש בו ספק השקול או תקוה קלה שיחיה.

ובעצם השאלה כשהרופאים מחליטים צנלי ניתוח צודאי לא יחיה אלל זמן קצר, ועל ידי ניתוח יש ספק שמא יחיה זמן מרובה ושאל ימות מהר מאשר לא יתח, הדין תלוי צצנוגיה הכ"ל דעיי' כ"ז: דגרסינן התם א"ר חסדא אמר ר' יוחנן ספק חי ספק מת אין ומתפאין מהן — פירש"י: מולה שאס לא ירפאנו רופא ספק יחיה ספק ימות, אין ומתפאין מהן דעכו"ם, ודאי קטל ליי " מוטב שיחיה אולי יחיה — ודאי מת ומתפאין מהן —

א. יותר מ"ב חדש אינו בכל"ל חיי שעה
ב. חיוב להרבות ברופאים ולצלם את
האיברים הפנימיים טרם הניתוח

אלא דלפי זה נר"ך נלמד עד מתי חשיב חיי שעה, דאם גס יותר מיום או יומים נכלל בכלל חיי שעה הרי אין לדבר קצבה, והלא אין השכל מחייב שגאם צרור לרופאים שאדם זה ימות בנשך כמה שנים מועטים הרי זה נכלל חיי שעה. אולם הדבר צרור דמה דנקט רש"י יום או יומיים הוא לשון של תוה"ק דכתיב גבי מכה עבדו, שנות כדכ"ה, אך אם יום או יומיים יעמוד לא יוקם, ודרשינן במכילתא יום שהוא כיומיים ואיזה זה מעת לעת, חזינן דאם החולה חי מעת לעת, הרי זה המעת לעת בכלל חיי שעה ויאל מכלל ומת תחת ידו, ומעתה נאמר דעד שנה חשיב בכלל חיי שעה, אצל יותר משנה אינו בכלל חיי שעה, דהא כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהלכי רוח הלכה י"ד, יראה לי שהמכה את עבדו בסכין וסייף או צבאן ואגרוף וכיוצא בהן ואמרוהו למיתה ונת אינו צדין יום או יומיים אלא אפילו מת, אחר שנה"ה נהרג עליו, לכך נאמר ששנת שאל נתנה רשות להכותו אלא בשנת ומקל ורצועה וכיוצא בהן ולא נהכלת ריחיה. עכ"ל מדנקט הרמב"ם הרבותא שאפילו מת, אחר שנה"ה שמע מינה דאחר שנה הוא זמן שאינו כלול ביום או יומיים, ומשווענו הרמב"ם ז"ל דלדון המכה את עבדו הכלת ריחיה והעבד חי אח"כ אפילו יותר מחיי שעה, והיינו יותר משנה, גם כן נהרג עליו מפני שלא הילקה תורה צדין רוח צין שרצה עבד או שרצה את אחד משרא, מכל מקום נשמע מכלן, דהייס של יותר משנה אינו בכלל חיי שעה, וא"כ, בניזון דידן הגם דאמרו דלא חיישינן להי שעה ומוותר להתרפאות מרפואה שי"ש זה חש גדול שמת' תמיתנו מיה, אצל אם ידוע שהחולה יחיה שנה שלימה בלעדי הרפואה, אז אסור להתרפאות מהרפואה שי"ש זה סכנה גדולה.

דמיעוטא, אחד מני אלף, אצל המיעוט של הקיים על ידי הניתוח הוא אחר יותר גדול, דעל אחר אחד של מני אלף, הרופאים לא יאזו לנתח, כן נראה לפע"ד, אולם כמוזן יש חיוב להרבות ברופאים מומחים ולשאלם אם כלם מסכימים לדעה אחת, וגם יש חיוב לצדוק מקודם על ידי גלום צאצירים הפנימיים, כי הלא דעת רש"י ע"ש שנות כ"א-יט, דמה דאמרין שנתן רשות לרופא לרפאות היינו דוקא התכות ופנעים שיראו נחון, רק כל חלי שהוא צפניס צגוף צדי הד' לרפאותו, ע"ש, לכן יש חיוב טרם שינתחו צאצירים הפנימיים לראות על ידי גלום שאז אפשר לומר שיראו נחון גם מה שמתהוה צאצירים הפנימיים.

דין כתיבת קמיע בשבת לצורך סכנה. קמיע שאינה מועלת, מקלקל, מראכה שאינה צריכה לגופת.

ואם מותר לכתוב קמיע בשבת לצורך פק"כ לפי דעת הרמב"ם שפיה"מ הכ"ל אסור, דהא קמיע אינה מרפאת מטעם רפואה אלא מטעם סגולה, אולם בנשנות הרשב"א ח"ד סי' רמ"ה. מותר לכתוב קמיע על ידי מומחה, ואם החולה תובע שיכתבו לו מותר אפילו בפקד מומחה צכדי ליתובי דעת', ואפשר דטעמו הוא מטעם דאם אין הקמיע מועלת הוי' ל"י מקלקל בכתובתו שמקלקל את הנייר ואת הדיו, ומהא דיוצאין לר"ה צקמיע מומחה לא קשה דהתם טעמא דהוי כאלד ממלנזשו של חולה, ע"י רש"י שנת סי'. וכדנרי הרשב"א הכ"ל, דמשום ליתובי דעת' מותר לכתוב קמיע בשבת, הגם שאין זה בגדר רפואה, משמע נתוס' שנת קכ"ח: ד"ה קא משמע לן, שכתבו דלע"ג דאמרין ציומא פ"ג. דחולה אין מאכילין אותו ציו"כ אלא על פי מומחה, והכא אמרין דיוולדת סומא חזירתה ומלקת לה את הגר משום דליתובא מיתבא דעתה, היינו שיותר יכולת היוולדת להסתכן על ידי פחד שתתפחד שמת אין עושה יפה מה שהיא צריכה ממה שיסתכן החולה צרע. עכ"ל.

ומה שכתנתי לעיל דכיון דקמיע אינה מועלת הוי ל"י מקלקל בשבת ופטור, עדיין נר"ך לציאור אם דין זה הוא אמת. דהנה הרמב"ם ז"ל מהלכי שנת פ"ה הלכה ט' כתב: הכותב על מנת לקלקל העור הייב שאין חיובו על מקום הכתב אלא על הכתב. אצל המוחק על מנת לקלקל פטור, ומקור הדברים בתוספתא שנת פ"ג חומר בכותב מצמוק הכותב לקלקל חייב והמוחק לקלקל פטור. וצירושלמי פרק ז' סוף הלכה ז', מנסח: זה חומר צמוק מכותב שהמוחק על מנת לתקן חייב והכותב על מנת לקלקל פטור ובש"ס דילן דף ע"ה ג' הגירסא כצירושלמי זה חומר צמוק מכותב ע"ש, אולם הרמב"ם ז"ל כתב כנתוספתא.

ולפי התוספתא והרמב"ם יואל דאפילו התכוון בכתובתו על מנת לקלקל את העור או את הנייר חייב, ומכל שכן צכ"ד שהכותב קמיע צודאי שאינו מכוון לקלקל את הנייר, דזה הכותב מסתמא חושב שהקמיע תועיל לרפואה, צודאי דהייב, ואפילו לפי נוסחת הירושלמי דהכותב על מנת לקלקל פטור, היינו דוקא כשמתכוון בשעת כתיבתו לקלקל את העור אצל צכ"ד שאינו מתכוון לקלקל חייב.

אולם נר"ך להבין מה שהוסף הרמב"ם ז"ל משלו שאין חיובו על מקום הכתב אלא על הכתב, וראיתי צמרכנת המשנה שכתב דהרמב"ם צא לתרן צזה שלא תקשי הל"ל קיי"ל דאפילו המצעיר ענים לקדירתו הוי מקלקל משום דמקלקל אצל הענים הגם דמתקן לגצי הקדירה, ואמאי לא נאמר מני הכא חיפכא, דמה שמתקן לגצי הכתב לא חשיב מתקן משום דמקלקל אצל העור, ועל זה מתרן הרמב"ם ז"ל דאנן צתר המלככה אזלינן, התם המלככה היא מצעיר, כלומר שמצעיר את הענים וציה אין תקון אלא קלקול, אצל הכא המלככה היא הכתיבה, ועל הכתיבה אינו מקלקל אלא מתקן, ורק לגצי מקום הכתיבה הוא מקלקל. וממילא נשמע דהיינו דוקא כשהוא מתקן בכתובת כגון שהוא נר"ך לכתוב מכתב לשלחו לאיש אחר והוא כתב על העור צאופן שצזו הכתיבה

ושעמו של דבר הוא פשוט, משום דכל שאינו חי י"צ חדש הרי הוא טריפה, א"כ הקיים של הטריפה אינם אלא חיי שעה אצל יותר מיי"צ חדש נפקא ל"י מכלל טריפה וחייב הוא חיים של קציעות הגם דיש הרבה לדון גם צזה, דאפשר דמה דאמרין שכל שחי י"צ חדש יאל מכלל טריפה, היינו דוקא שאין לנו ודאית צזה האיש ימות אחר י"צ חדש, ואמרין מדחי י"צ חדש מעכשו משעה שאנו דנים עליו, צודאי שאינו טריפה וקיה יקיה זמן מרובה גם לאחר י"צ חדש, אצל צג"ד, שהרופאים אומרים שאדם זה יחיה יותר מיי"צ חדש אצל אחר זה הזמן צודאי ימות מחולי זה, אפשר דאין להתקשע עם הי"צ חדש ודינו כחיי שעה. דהא זה דומה ממש להא דהרמב"ם הג"ל צאמדוהו למיתה ומת לאחר י"צ חדש, וכן מטין דברי הרמב"ם ז"ל צהלכי רוח פ"ג הלכה ח: עד שיודע צודאי שזה טריפה, ויאמרו הרופאים שמכה זו אין לה תעלה צאדם וצה ימות אם לא ימיתנו דבר אחר. עכ"ל. הרי שלא הילק אם ימות לאחר י"צ חדש או צתוך י"צ חדש, אלא כל שהרופאים אומרים שמתהוה זו ימות הרי זה נכלל טריפה. אלא דאנן לא צענין טריפה קיימינן, רק צחיי שעה, ומסתברא דמי שראוי לחיות י"צ חדש אינו צגדר של חיי שעה, ויש צזה להאריך הרבה.

אולם מסתבר היטב דזה שהרופאים מחליטים שאי אפשר לו לחיות י"צ חדש, ממילא גם טריפה עליו, ואפילו נאמר כשיטת הרשב"א דדוקא רוב טריפות אינן חיות יותר מיי"צ חדש אצל מיעוט יש אשר חיה יחיה אפילו הרבה שנים, והלא צפק"י אין הולכין אחר הרוב אלא שאנו מתחשנין גם עם המיעוט, וצדין הוא שלא נדון אותו כטריפה ולא נעשה את הניתוח, אצל הלא גם צהניתוח יש לכל הפחות מיעוט שהניתוח מועיל להם ומצריא אותם, ובכן אין סגרא ללכת רק צתר מיעוט של טריפות החיות ולא צתר המיעוט המתרפאים על ידי הניתוח, ועוד, שאפילו לפי דעת הרשב"א הכ"ל דמיעוט חיה יחיה, היינו צודאי מיעוטא

זעתי כשיגיע המכתב לחצירו, וכן נמשכן היתה תועלת לא נשעת הרשימה על הקרשים אלא נשעה שיקומו את המשכן, וא"כ, אין לפטור שום מלאכה שאל"ג נכות, ועוד, דלמ"ד מלאכה שאינה זריכה לגופה פטור, נע"כ דמה דחייב הכותב נשעת אינו משום התועלת והתקון הנז' על ידי כתיבה זו, היינו נמה שחצירו יוכל לקרות את המכתב אח"כ, דזה היו מלאכה שאינה זריכה לגופה, ונשעת הכתיבה הרי אין התועלת והתקון אלא מהקלל, ולכל זאת חייב, נע"כ, דיש חיוב נכות אפילו במקלקל, ותקשי הא אין תנן כל המקלקלין פטורי, ונזרייתא תנא חוץ מהובל ומזעיר, אבל לא שמענו שמקלקל נכתבה חייב, ונע"כ זריך לומר דאין זה כלל נסוג מהקלקל, דאין מקלקל אלא נעושה דבר שאין מדרג העולם לעשות, כגון החופר גומא, אבל הכותב על הכייר הלא הכייר עומד לכתיבה, ומתחילתו לשם כך נזר, ואינו דומה למה שכתב רש"י דאפילו מזעיר עושים לקדרתו מקלקל הוא, הגם שעושים הללו עומדים להסקה, דשאני התם שיש נמצעיר העדר וכליון מה שאין כן נכות.

ואלמלא דנריהם ז"ל הייתי מפרש את דברי הרמז"ם ז"ל הכל. נהקדם דברי התוס' ז"צ נ"ה. נהעלם אחד, שכתבו דדוקא גבי כתיבה אמרינן נפרק הנוטה, דף ק"ה. כתב אות אחת נטנריא ואות אחת נצפורי חייב מחוסר קרינה לאו כמחוסר נעשה דמי משום דהתם שם המלאכה כתיבה, וכתיבה נעמרה כשיכתוב שתי אותיות ואפילו רחוקות זו מזו, אבל גבי הולאה שם המלאכה הולאה היא וכשהולאה מרה"י לרה"י חיי גרונרת וזרז והולאה מאותה רה"י לרה"י אחרת חיי גרונרת אכתו לא נעמרה הולאה עד שיקרנס. ע"ש — ועי' נספרי משנ"א, חלק ג' דף מ' שהארכתי הרבה בזה — אולם הפירוש הפשוט נדברי התוס' הכל' הוא, דמלאכת הכתיבה כוללת רק הכתיבה ולא את הכייר, לכן אין חילוק אם הולאה אחת כתובה נטנריא ונצפורי, דזה הוא הספרון נטנריא כלומר שכל זה הכייר נטנריא כתוב רק אות אחת וכן זה נצפורי אין עליו אלא אות אחת, וזה לא איכפת לן ואינו מספרון כי הכייר אין לו שייכות למלאכת הכתיבה, אבל הולאה היא המלאכה על החפץ שהולאה ואם לא הולאה אלא חיי גרונרת מרה"י לרה"י אחת, לא עשה מלאכה כלל. וממילא מסתבר טעמו של הרמז"ם הכל' דהכותב על מנת לקלקל את הכייר חייב, דמה שמקלקל את הכייר אין זה לקולל בהמלאכה, דהלא הכייר אינו משתייך כלל למלאכת הכתיבה.

קליעת אותיות בשבת שלא בדיו ונייר, המפליש אותיות בשבת הכתובות במי מילין.

ואין להקשות, דאם אינא שאין מלאכת הכתיבה זקוקה כלל לכייר או עור, אלא הכייר הוא רק חומעי להמלאכה כהעט שכותבין בו, אבל אין העט מתקלי המלאכה, כמו שאין השלחן שכותבין עליו חלק ממלאכת הכתיבה, ואם היתה אפשרות לכתוב אותיות בלי נייר גם כן הי' חייב על הכת' א"כ, דלי"ת וי"ד שנקשר של תפילין העושה אותם יתחייב משום כותב, דהא נקשרה זו הרי הוא עושה אותיות ואין אמרינן נעירובין ל"ו דהמולא תפילין מכניסן זוג זוג אחד האיש ואחד האשה, אחד חדשות ואחד ישנות דברי רבי מאיר, ואמרינן התם חדשות היינו שיש בהן רצועות ולא מקושרות, ואין יכניס את החדשות הלא כשיקשר אותן, הרי הוא עושה דלי"ת וי"ד ויתחייב משום כותב, דהא אמרת דאין מלאכת הכתיבה משתייכת כלל לכייר או לעור. אלא דשאני התם שאין זה בכלל כתיבה, משום שאין כאן לא דיו ולא סם ולא סיקרא, ומתנאי מלאכת הכתיבה הוא שיהי' נכתב, ואם יקח קנה דק ויקליע ממנו אותיות נודאי שאין זה בכלל כותב.

ועוד נראה לפע"ד, דאי אפשר לומר נתפילין שקשירת הדלי"ת והי"ד הוא בכלל כותב, דהא אם יכתוב על הרצועות אותיות דלי"ת וי"ד נמקום שזריך לעשות קשרים לא יקיים מצות קשירה, ואין נאמר דקשירה זו בכלל כותב, ולא דמי לאיש שרואה

מקלקל את העור אז אמרינן מה לי נקלקול העור הלא הכתיבה לעממה עונה היא ומועלת לו שיוכל לשלוח את המכתב למי שהוא זריך, לכן היו מתקן, אבל נב"ד. שהקמיע אינה מועלת, א"כ גם הכתב הוא ללא צורך וקלקול יש כאן הן נכתב והן נמקום הכתב ופטור.

אלא דדברי המרכבת המשנה הנ"ל אינם נרורים, דעד כאן לא קאמר רש"י נשעת ק"ו דאפילו המזעיר עושים לקדרתו מקלקל הוא אלא לר"ש הסובר ומלאכה שאינה זריכה לגופה פטור עליה, לכן לא חשיב מתקן נמה שקדרתו מתוקנת דהתקון של הקדירה היו שאינה זריכה לגופה, אבל הרמז"ם ז"ל הפוסק כר"י דמלאכה שאינה זריכה לגופה חייב שפיר מחייב נמצעיר עושים לקדירתו, ומה קשה לו להרמז"ם ז"ל עד שהוררך לתרץ כנ"ל.

ובאבני נור הלכ' שנת ס' ר"ט עמד נדברי הרמז"ם אלו, ודעתו ז"ל שהרמז"ם הקשה לפי שיטתו דוקא, דמלאכה שאינה זריכה לגופה היא מלאכה א"כ חזינן דאין מתחשבין אם המלאכה שחון לגופה, וכן גם כאן נאמר הוהילי שנהמלאכה שהיא חוץ מהכתיבה הרי הוא מקלקל, פטור. ועל זה מתרץ הרמז"ם ז"ל דהיכי שיש תקון בהמלאכה שהיא לגופה היינו נכתבה הגם שיש לקולל נמה שהוא חוץ לגוף המלאכה אז אזלינן נתר גופה. ונזה ננאר מרן ז"ל מתמרס דהחופר גומא ואינו זריך אלא לעפרה פטור אפילו לר"י, דהני מילי מתקן, האי מקלקל הוא, הגם דקשה אמאי נאמר שהוא מקלקל הלא מתקן אלא העפר, אלא דמקלקל דגופו עדיף, וכי אזלינן נתר תקון שחון לגופו היינו דוקא נאם אין נגופו לא תקון ולא לקולל כגון מוהילי מת לקדרו, או השחין ורק לרשות הרבים, ונד נחש שלא ישכנו, דכל הכי אף שאין תיקון וזריך נגופם, מקלקל ממי לא הוא, אבל היכי שיש לקולל נגופו ותיקון נמה שחון לגופו אזלינן נתר גופו, ופטור, וכן להיפך אם יש לקולל נחון לגופו כגון נעור ונייר, ותיקון נגופו היינו הכתיבה חייב, וא"כ נב"ד, דיש כאן לקולל נגופו ונמה שחון לגופו פטור.

ובמאירי שנת פ"ו אהא דחופר גומא ואינו זריך אלא לעפרה כתב: דר"י לא מתייבב נמלאכה שאינה זריכה לגופה אלא א"כ מתקן נגוף המלאכה, כלומר, הגם שאינו זריך להמלאכה אבל מכל מקום מתקן, כגון מוהילי את המת לקדרו שאע"פ שאינו זריך לגוף ההולאה אלא לפנות את הנית מן הטומאה, מכל מקום מתקן הוא אלא ביתו, אבל זה שאינו זריך לאותה גומא להשואת קרקע כלל והוא מקלקל פטור לדברי הכול, והולאה הזריכה לגופה הוא כל שהוא זריך לחפץ זה שהוא מוהילי לאותו מקום שהוא מוהילי לשם. ויש מתרבים זהה שאמרו כאן שלא חייב ר"י נמלאכה שאינה זריכה לגופה אלא נמתקן, דוקא נמלאכות שעיקר מלאכתו תיקון כגון חופר, אבל כל שעיקרו לקולל אלא שאתה מחייבו על העתיד, כגון סותר על מנת לננות והדומים לו מחייב לדעתו אף במקלקל, ועיקר הדברים זהה ד תקון הוא והתחלת התקון, ע"ש, כלומר, התקון מתחיל משעת הקולל.

והנה מדברי המחירי הכל' נשמע שלא כדברי הא"ג הכל' דר"י לא מתייבב אלא כשאין בהמלאכה לא לקולל ולא תקון, אלא דר"י לא מתייבב עד שיהי' תקון, וממילא נב"ד שאין כאן תקון נכתבה אין כאן חייב, אלא דיש לדון בזה, דאפשר דזה דוקא אם נשעה נעושה המלאכה הוא יודע שהוא מקלקל, כגון חופר גומא דיועד שמקלקל אלא דלא איכפת לי' נהאי לקולל נשניל הצורך שיש בו נעפר, אבל הכותב קמיעי הרי נשעת כתיבתו הוא חושב שתועיל לרפואה ואינו יודע שהוא מקלקל. אולם לפי הי' מתרבים נמאירי נדנדר שעיקרו לקולל אלא שאתה מחייבו על העתיד כגון סותר על מנת לננות ודומה, מתחייב לדעתו אף נמקלקל, יש לתקור, אם כן כל מלאכת כתיבה כמעט עיקרה מקלקל, אלא שהתיקון הוא נעמיה, למשל אם אדם כותב מכתב לחצירו הלא נשעת הכתיבה מקלקל הכייר אלא שהתועלת תהי'

לכתוב כמה אותיות ובגזיל איזו שנה יעשה קשירה וקליעה עד שהן אותיות, אפשר דשפיר הוי בכלל כותב, דהרי הוא עושה מה שעושה במקום שהי' לו להשתמש בכתובה, מה שאינו כן גבי תפילין.

ובהסדרי את הדברים לדפוס הראני תלמידי הרב ר' גדליה פלדר שיחי' כי הגאון הנפלא מראנאנאווס נספרו צפנת פענח מהדורא תנינא הלכי' ע"ז הלכה ו' העיר מהא דעירובין הג"ל דמשמע דלא מקרי כתב אלא צאופן שי' שני דברים נפרדים היינו היטרי והאותיות, והאותיות נצבעות בכתב עכ"ל ותמהני, איך יתחייב נחקה ירכות בשנת, האל אין כלן שני דברים נפרדים, וע"ז יתבאר גיטין כ', ד"ה. למימרא דדבר זה כתוב בתורה, שנות ל"ג, מרות על הלוחות. גם מה שכתב הגאון ז"ל הג"ל דנעינן שהי' האותיות מונבלע בכתב לא הנכתי כוונתו, אם לומר שהעיקר כתב הוא מה שמונבלע בהייר או בהעור, הא מש"ס גיטין י"ט: לא משמע כן, דלמרינן התם גבי מי מילין, וכי פליט מאי הוי, השתא הוא דפליע, פירש"י וכשהיו צלועין לא הי' כתב. ומדברי רש"י אלו השנתי להרב הג"ל על שאלתו, בכתב שהי' כתוב מערב שנת בני מילין, ועשה תחולה בשנת להפליע הכתב אם חייב משום כותב, ומדברי רש"י הג"ל משמע דהכתב שהי' צלוע אינו כתב וא"כ זה שהפליטו עשה את הכתיבה בשנת. אולם עוד יש להאריך בזה הרבה אם עשיית התחולה להפליט הכתב קרי כותב, דכותב הוא שמוציא אותיות על הדבר הנכתב עליו ולא המוציא אותיות מאלת הדבר הנכתב עליו, ודומה הרבה לתק תוכות שאין עושה מלאכה ציורית האותיות אלא בהוצאת האותיות ממוקום צליעתן ותק תוכות נמי לא חשיב כתב לפי שלא, ליייר את הכתב רש"י גיטין כ', וע"ז צהר"ן סוף פרק הצנוה שכתב בשם הרשב"א ז"ל דהגם דתק תוכות לא הוי כתב אבל כשנפל דיו על גבי כתב והוא מתקן שהדיו לא יכסה את הכתב הוי כותב, ומוציא כשעושה תחולה שהייר לא יכסה את הכתב ג"כ הוי כותב, ולשיטת הר"ן גבי שנת חייב צין נחקה תוכות וצין נחקה ירכות. ע"ש.

כמו שהיתה הכתיבה נמשכן והיינו כתיבת אותיות ולא קליעה. אולם מדברי הש"ס שם בגיטין וגם מדברי התוס' הג"ל בסוטה מנובאר דקרא דוכתב אינו מרצה באיכות הכתיבה אלא בא לרבות שמותר לכתוב על כל דבר היינו על הלוח ועל הייר וכו', אבל איכות הכתיבה אינו מותרנה ואינו מתמעט מקרא דוכתב, ולאמלא קרא דומחה הי' גם רואם בכלל כתיבה.

בבב אופן מנובאר מדברי רש"י הג"ל בסוטה, שדבר הנבלע בכתב אינו בכלל כתיבה אלא בכלל רשימה ואם נאמר אפילו שכתובה שנבלעת גם בהייר היא כתיבה אלא דגבי סוטה איתמעט מקרא דומחה, אבל זה צרור דגם כתיבה שאינה נבלעת בנייר כלל אלא שהאותיות הן ע"ג הייר, גם כן כתיבה שמה.

ודרע דאם נאמר שכוונת הש"ס הג"ל בגיטין לרבות מניב וכתב גם כל איכות הכתב ולא רק את החומר הנשאל עליו את הכתב, הי' אפשר בזה לתרץ מה שהקשה מרן ז"ל בא"כ ס' ר"ז, לפי שיטת היראים, דאז של כתיבה הוא נחלק ונדיו דוקא, וסם וסיקרא היא תולדה, א"כ אמאי כשר גט הנכתב בסם ונסיקרא, האל אבות ותולדות אינן רק בשנת ולא בגט, כמו שכתבו התוס' בצכורות כ"ה דרק בשנת מרבינן תולדות ולא נקדשים. אולם אם נאמר שניב וכתב בא לרבות גם איכות הכתיבה ניחא.

אגב אורחא ראיתי להזכיר מה שלא זכיתי להביין נקט שכלי מיה שכתב מרן ז"ל בא"כ. סימן קצ"ט"י דיש סגרא לומר שי' תנאים שלמרו דכתיבה היא מלאכה ממה שהזכירו לכתוב השנונות מלאכת המשכן כדי שיוכלו לתת התשנון מכל דבר כדכתיב אלה פקודי המשכן. ע"ש. ולא אוכל לכוון את הדברים כלל, האל מומלאכת המשכן ילפינן מפני שאמרה תורה אע"פ שזייטיך על מלאכת המשכן אעפ"כ לא תחללו את השבת, והיינו דוקא בדברים שאמלאה הזו הזה שלא לחלל את השבת, היינו מחללים אותו בכדי לקיים מצות בנין המשכן, ובאם אינם עושים את הלי"ט מלאכת אי אפשר לקיים מצות הקמת המשכן, אבל כתיבת התשנונות של הוצאת הדברים והענינים של הצנן אינה מעכבת את הבנין, וכי אי אפשר הי' לננות ציום השנת ולכתוב את התשנונות צמולאי שנת, א"כ, כתיבת התשנונות אינה משתייכת כלל למלאכת המשכן.

והנה המג"א צמיון ל"בג"ז כתב בשם שו"ת מ"ע ס' צ"ג דבספר תורה תפילין ומוזוות גם תק ירכות פסול, וכתיבה על ידי הדפוס שמה כתיבה אלא שי' חשש בתפילין ומוזוות משום שלא כסדרן — ולפי זה בכתובה על ידי מכוונה שמשתמשים בה עכשיו שאי אפשר לכתוב אלא אות אחר אות כסדרן אין כל כך חשש. —

כתיבה על ידי הדפוס ועל ידי מכונת הכתיבה לענין שבת ולענין סת"מ.

ולחסיביר הענין מה צין תק ירכות לענין שנת וכן לענין גט דחשיב כתיבה ולא לענין ס"ת, נראה לפי ענ"ד, משום דגבי שנת, ילפינן מומלאכת המשכן שהיו רומינן על קרשי המשכן לידע איזה צן זוג, ולא הייתה שם נחיות כלל להקדק באיזה אופן יהי' הרושם נעשה, בלבד שהי' סימן, ולאמלי הי' אפשר לתרוץ בהקראים נחקה ירכות נודאי שהיו עושין כן, אלא שלא יכלו לפסום את הקראים לכן כתבו על הקראים לכן תק ירכות הוא בכלל מלאכה, ורק תק תוכות איתמעט לפי השיטה של הרשב"א, מפני שאינו עושה מלאכה בהכתב אלא בהחלק והכתב מאיליו נעשה ואין זה בכלל לא תעשה כל מלאכה. וכן אין נפמי' על איזה דבר נכתב אם על עץ ואזן או על העור והייר, וכן גבי גט אין שום דין על מה יהי' הגט כתוב דמותר לכתוב על כל דבר — חוץ לחד מ"ד על אוכלין ועל דבר שי' צו רוח חיים — אבל סת"מ אין העיקר קפידא רק בהכתיבה אלא גם הרבה דינים יש על מה מותר לכתוב, וא"כ הקפדת התורה היתה בזה על האופן הנורתי של

ובמשבצות זהב סימן ש"מ, אות ג', העיר בזה אם המפליע בשנת אותיות שאין רישומן ניכר חשיב כותב, וכתב דצירושלמי משמע דחייב חטאת, ולפלא לי שלא העיר מהא דגיטין הג"ל, וכנראה כוונתו לירושלמי שנת פרק י"ב סוף הלכה ד', אילין בני מדינחא ערומוין סגין וכו' עד עשה כן בשנת מהו, ופירש הפנ"מ ששפך דיו ע"ג כתב של מי מילין אם הוא חייב, כלומר, שהדיו נשפך מקבל לורות האותיות ממי מילין הטמונין בתוך הייר, ופשיט ל"י דזה הוי כמו דיו ע"ג סיקרא, וחייב. אולם משם אין כל כך ראי' משום דשם מייירי ששופך דיו שאין זה עפנים וקולט, א"כ השאלה דשפיכת הדיו אפשר דהוי כתב, אבל שאלתינו היא שאין שופכים דיו על גבי האותיות הנבלעות אלא דבר שאין בו משום כתיבה. אולם מש"ס גיטין הג"ל דלמר השתא הוא דפלט מנובאר דהוצאת הכתב מתוך הייר תשוב כתיבה הגם שאין שופך עליו דיו.

ויש להעיר מהא דסוטה י"ז: נמשנה: ואינו כותב לא נקומום ולא נקנקתום ולא בכל דבר שהוא רואם אלא צדיו — שנאמר ומהה כתב שיכול למחות, פירש"י ולא בכל דבר שהוא רואם, ונבלע בחלק ואינו יכול למחות, וקומום וקנקתים עבדי רואם. ע"ש. הרי מניני, וכתב" את האלות האלה, לא מומעטינן אם רואם צעור, דזה הוי כתב ככתופתא הג"ל, אלא שאני גבי סוטה דכתיב ומהה. ומחילא הי' מוקום לומר דהקולע אותיות בשנת ממי כתב, דהא גבי שנת אין קרא לומעט שום כתיבה.

הגם דיש לומר להיפך, דהא התוס' שם הקשו אמאי מרבינן בגיטין כ"א: כל מילי מוכתב וגבי סוטה לא מרבינן ע"ש, א"כ שאני גבי סוטה דכתיב וכתב מרבינן כל דבר, ואינטרך ומהה למעט רואם, אבל בשנת דלא כתיב קרא, אלא דכתיבה היא בכלל לא תעשה כל מלאכה דילפינן ממשכן, אין מלאכה זו אלא דוקא

נרקס בתוך הקיפה — מהא דאמרינן ציומא ע"ז: מעשה רוקס מעשה חושב א"ר אלעזר שרוקמין צמוקס שמוצין. פירש"י נתחלה מתקן הגורה על הצגד על ידי צנע ואח"כ רוקמה צמחט. עכ"ל ועיי' צירושלמי שקלים פ"ח הלכה ב'. והנה מקרא זה נאמר ציריעות של משכן, ומנחת אומר ציריעות היתה נחיצות לעשות צורות מרוקמות, ולא נאמר שיש צוה משום כותב אומאי לא ילפינן צמח, ומכאן דכתיבה הוי מלאכה, ולמה הוצרכו לומר דילפינן מרשימת הקראים צכדי לידע איהא הוה צן זוג, עד שר' יוסי חולק ואומר שזה רואם, עיי' צפיה"מ צצנת פרק הצונה. אלא ע"כ דלין זה כתב. ולא תקאי הא סוף כל סוף הוי מציירין מתחלה את הגורה קודם הרקמה, ואומאי לא ילפינן מזה דכתיבה הוי מלאכה, ד"ל דרש"י גשומר מזה צמה שכתב: נתחלה מתקן הגורה על הצגד על ידי "צנע" כלומר צדד שאינו מתקיים לצנע אינו מתקיים, לכן לא הוי תקון הגורה כתיבה, אצל הרקמה הלא מתקיימת, אלא ודאי דלין צרקימה משום כתיבה.

ויש לדחות, דאפילו נאמר שבאריגה זו יש משום כתיבה אצל הלא גם יש צוה משום אורג, לכך אי אפשר ללמוד משם דכתיבה היא מלאכה, דכל דבר שיש בו משום שחי מלאכות אי אפשר לדעת צצציל מה אסרה תורה לעשותו צצצת, הא אפשר דמה שאסרה תורה לעשות את היריעות צצצת היא משום מלאכת אורג ולא משום כותב, וכבר הסגרינו דבר זה צכ"מ דרונותיו הוצרכו למצוא כל מלאכה ומלאכה שהיתה צצצת לנדה, כלומר לא צצתוף עם עוד מלאכה אחרת, דאז לא הוי ידעין איוו היא המלאכה שאסרה צצצין המשכן. והבן כי לא ראיתי לנו שהעיר מהא דיומא הכ"ל.

הצר צורה בשבת אם יש בו משום כותב

ובבמה שהזכרתי לעיל צצר צורה אם יש צוה משום כותב, ראיתי להעיר דלפי הש"ס דלין אין צוה משום כותב דהא אמרינן צצצת ע"ה. הגר צורה צכלי חייב משום מכה צפטיש וכן צדק ק"ג: הגר צכלי צורה כל שהוא, וכן הוה צהרמז"ס ז"ל הלכ' צצת פ"ר"ט"ו והגם דיש מקום לומר דיש צו משום כותב, אלא דהש"ס וכן הרמז"ס ז"ל משמענו, דאם צוה הכלי צמחר, היינו צכלי העשויי שיהי עליו צורה, חייב צכל שהוא משום מכה צפטיש, משום צצמירת הגורה צמחר הכלי, וצאופן כזה אולי אפשר להסביר מה שפסק הרמז"ס ז"ל צפ"א"י"ז שהרושם רשמים וצורות צכותל וצשער כדרך שהליירין רשמינן הרי זה חייב משום כותב. ע"ש. כלומר, תולדה דכותב, והגם דזה דוקא אליצא דר"י האומר צצמשה דהצונה לא חייבו שחי אותיות אלא משום רואם, א"כ לתכמים אינו חייב צצרושם ועיי' פיהמ"ש א. אולם ראיתי צריח לשם צדק ע"ה: שכתב: וכן הגר צכלי צורה כל שהוא חייב משום מכה צפטיש, ואע"י דלפני ר' ישמעאל לקמן ק"ג ואמר עד שיצור כל הגורה, יחידאה היא. "ואי היא צורה אית צה אותיות דמיקרו חייב משום כותב ואי לאו חייב משום מכה צפטיש." עכ"ל, מתצאר מדגרי הר"ח ז"ל דעל הגורה עצמה אינו חייב משום כותב. אלא לזריק ציאור מה משמענו הר"ח צוה שאם יש צהצורה אותיות שחייב משום כותב, הלא זה ידוע ופשוט דהכותב אותיו חייב. ואין לומר דכוונת הר"ח, דאם יש צהצורה אותיות אינו חייב משום מכה צפטיש, דאמאי לא יתחייב אם על ידי האותיות צצהצורה צמחר הכלי.

אור"ם צירושלמי פרק כלל גדול הלכה ב', פיסקא הצונע, מפורש: הגר צורה הראשון חייב משום כותב והשני חייב משום צונע, חסר צה אצנר וצא אחר וצמחר חייב משום מכה צפטיש. ע"ש, ועל הא דאמרינן צצ"ס דלין הכ"ל הגר צורה צכלי והמנפח צכלי זכוכית חייב משום מכה צפטיש, אומר צירושלמי שם, פיסקא הממחקו: הגדול כלי צורה והנופה כלי זכוכית העושה כלי צדפוס כולהו משום צונה. ע"ש וכנראה דמה שקראו צצ"ס דלין הגר צורא צכלי, קראו צירושלמי הגדול כלי צורה, דהא תני לי צדדי

סת"מ, ולכן אמרינן דהכתיבה גם כן צריכה להיות צאופן צורתי של כתב פשוט ולא של ירכות. ודבר זה גם כן כלול צדגרי הרמז"ס הכ"ל שכתב להסביר את התוספתא הכ"ל צצצת, שהכתיבה צצצת אינה תלויה צמקום הכתיבה.

ורפי הכ"ל נראה דהדפסת סת"מ הן צדפוס והן על ידי מכותב הכתיבה פסול מדאורייתא, כי הדפוס וכן המכונה אינו כמו העט, דעל ידי העט האדם יוצר את האות ומניחו על העור, ועל ידי הדפוס או המכונה צבר האותיות צבראו, והאדם מניחו על ידי הדיו על העור או על הנייר, וממילא חסר כלן היצירה העיקרית של האותיות. ולא צצנתי כלל את דגרי הפתחי צצונה ציו"ד סימן רע"א — שכתב דמדגרי הט"ז שם משמע דהדפוס היא ככתיבה ממש, וכשר לכתחלה לכתוב ס"ת על ידי הדפוס, דמדגרי הט"ז לא צצמע מזה כלל, ח"ו, אלא שהט"ז מחמיר לענין קדושתן שלא לצולל בהם, אצל לא הזכיר כלל מכשרותן. ודגריו שם מורים שלא צא להכשיר את הדפוס לכתיבת ס"ת, כי כתב שם צצפוס דגריו דמה לי שדוחק את העט על הנייר או הנייר על האותיות של העופרת, עכ"ל, והלא חילק גדול יש, דהעט אינו אלא צמנעי ליצירת האותיות, והאדם שיש צירו עט יוצר אותיות כפי רצונו וצפנו, אצל האותיות של עופרת הן אותיות שצבר צבראו, ואי אפשר לו להמדפיס להדפיס אותיות אחרות מכפי שהן, והוא המדפיס רק מניח את האותיות שצבר ישן על הנייר, אלא ע"כ דהט"ז לא לענין הכשר ס"ת צא ללמדיו אלא לענין קדושתו שלא לצולל בו.

ובשו"ת חות יאיר סימן קפ"ד, מצדד דיש חילוק אם המדפיס הוא ישראל או צכרי, וכתב שם דאפילו המדפיס צכרי לא עדיפא מ"ס"ת שכת' צכרי דצעי גניזה צצציל קדושתו צכנינו מ"ה ע"ש. ולפע"ד, אפילו אם המדפיס ישראל אלא שהעושה האותיות צכרי, או שישראל עשאן ולא לשם ס"ת ג"כ הס"ת פסול — הגם שיש בו קדושה ועטון גניזה — דיצירת האותיות מתחלת לא צצעת הדפסה אלא צצעת עשיית האותיות של העופרת.

והנה המג"א צסימן ש"מי כתב: דמשמע צגיטין דף כ' שאם תותב אותיות של כסף ע"ג צגד מקרי כתב. ע"ש וצמחצית השקל שהקשו דמשם משמע להיפך דצכתב על גני כיפה ואנדוכרתי אין העגד יוצא לחירות, ופירש"י הם תכשיטים ואם רקמו עליהן אותיות גט שחרור אינו כתב לפי שאינו כתוב וקצוה אלא מוטל על הצגד ושני ראשיו תחונים, עכ"ל הרי משמע דאינו כתב. ע"ש.

ובאמת זו היא כל השאלה הכ"ל אם כותב היינו דוקא שיוצר האותיות או משמעו שיוצר אפשרות לקרות מה שהוא חפץ לדבר, דהא גם צדניו של המג"א האותיות צבר עשין מערב צצת, ועל ידי תמינת האותיות צצגד צצד, הרי הוה עושה שזכר לקרות את הדגריס, וקשה להצין אידך יתחייב על מה שצמדד האותיות משום כותב, ועל מה שצמציא את הכתב שצצירו וכל לקרות נודאי עשין צגדר כותב, דאטו המוציא מכתב כתוב לצצירו ישנן כותב.

וראיתי צפני משה להירושלמי גיטין ד"ד, שצפרש צכיה וצנהרנירק וכי מיני תכשיטין ורוקמין עליהם צורות אותיות, ומניין שאם רקם עליהם שטר שיחרור שהוא יוצא צהן לחירות. ע"כ. משמע שהוא מפרש דאליצא דירושלמי זה הוי כתב וחולק על הש"ס דלין, ולא ידעתי מה הזקיקו לפרש כך, דפשוטו של הירושלמי הוה מניין שהוא צריק לשיחרור אחר תפני שהכתב אשר צכיהפה אינו כתב צכנינו דלין. ואפשר דגם המג"א הכ"ל מפרש הירושלמי כמו שצפרש צעל פני משה, ומה שהזכיר מש"ס גיטין כוונתו להאי דינא דצצ"ס גיטין המוכר צירושלמי, הגם שלא הזכיר כלל מירושלמי.

ורכאורה יש להציא ראיה דלין אריגת אותיות כתב לענין צצת כמו שאינו כתב לענין גט — עיי' צהגליון צמח' גיטין הכ"ל צצם הערוך וגם צהירושלמי השולח הכ"ל צהגליון צצם הערוך, דכיהא דומה לו היינו שהכתב הוה אריג כלומר

ספרים ואין ספק להציל שניהם יציל המת ואם אביו מת מוטל בבית וקטן חי ישראל אע"פ שאינו קרובו ודלוקה בבית יציל הקטן החי אע"פ שיודע שאביו ישרף [ג] טריפה ואחר חי בריא יציל החי הבריא :

משנת אברהם

דוחק גדברי הרב המגיד ז"ל, אל הדברים של צעל המרכנת הם דחוקים יותר הרבה, דונה חילוק יש אם כותב נורה על הכלי או כותב נורה על הכותל, ואם זו המלאכה בכלל כתיבה היא, גדון הוא שצנטיהם יתחייב משום כותב. אולם לפי ההסגר הנ"ל אין כאן שום קושיא כי דברי הרמז"ס אינם מסבירא דנפשי, כי זה כלל גדול גדברי הרמז"ס שכלל מקום שהוא ז"ל מוציא דבר מסבירא דנפשי הרי הוא אומר „יראה לי“, אלא מקור לדבריו הוא מירושלמי מפורש הנ"ל, ונפרק י הלכה י"ו, המדובר מזורה שאינה צאה להנליט שום דבר, אלא לשם יופי ונוי הכלי, וזה נגמר הכלי, וחייב משום מכה נפטיש, אולם נפרק י"א-יז המדובר כשהגורה צאה לשם הנלעת דיבורים, כעין שמזיירין מעל על כותלי חניות של מנעלים נחוק, להגיד שחנות הלכו מוכרי מנעלים, והגורה היא נמקום כתב של אותיות, ואז חייב משום תולדה דכותב.

ובגישין ל"ו. אמרינן דרז צייר כוורא, רבי הניחא צייר תרותא, רב הסדא סמ"ך וכו' הרי שהגורות שציירו היו לשם כתב, וע"י בהרש"ס צנא נתרף קס"א: הטעם שציירו אותן הגורות, וכמונן שהרז לורות כאלו לשם חתימת ידם בשנת, דחייב משום כותב.

[ג] **טריפה** ואחד חי נריא. משמע אצל טריפה וגוסס או מסוכן, מזלינן את הטריפה. הגם דנסהדרין ע"ח אמרינן דההורג את הגוסס נדי שמים חייב וההורג את הטריפה פטור, א"כ, טריפה שאינה יותר כמת מהגוסס, אלא דנאמת טריפה וגוסס שניהם חייבים אינם אלא חיי שעה, ואין הוושין אפילו לחיי שעה, והטריפה יש לו יותר שעות לחיות מאשר הגוסס, דטריפה אמרינן שאינו חי י"ב חודש — גבי נהמה — מפני שאינו עומד בפני החמה והאינה, רש"י חולין נ"ו, לכן שפיר מזלינן את הטריפה, ע"י נמשכ"א, דף ל"ו. ואפילו למ"ד טריפה אינה חי, לכל זאת אינו סובר דטריפה יש לה דין מתה, ורש"י לדבר מדברי התוס' נזכרים ס"ט. דלמ"ד טריפה אינה חיה, נצר שנחתך מן הטריפה אין זו משום אבר מן החי, ע"ש, ולכל זאת אין נאבר זה משום נבילה הרי דהגם דלינו כחי, אצל גס אינו כמת, והואיל והטריפה אינו כמת ושעות חיו מתחמת מרובות משל הגוסס, לכן מזלינן את הטריפה.

בדין הצלת הבריא על ידי הריגת הטריפה

והנה מדברי רבינו משמע דלענין הלכה הוא דהבריא קודם לטריפה, אצל להרוג את הטריפה צדדי להציל את הבריא אסור, וע"י צנוצ"ת ח"ו. ס' נ"ח. שכתב דאסור להציל את השלם על ידי הריגת הטריפה. ומזד הסבירא אפשר לומר דעשה של הצלת נפשות דוחה ל"ת דריפה, אלא דנעלמא אין עשה דוחה ל"ת שיש צה מיתת בית דין אצל גבי טריפה דאין כאן מיתת צ"ד, שפיר העשה דוחה. אלא דזה אינו דהא אפילו ניימא דלענין הל"ת, קיל נטריפה מצריא, אצל העשה של הצלת נפשות מתקיימת גם גבי טריפה, וא"כ איך נאמר שיקיים העשה להציל הבריא בהריגת הטריפה, הלא אם לא יהרג את הטריפה ג"כ תתקיים העשה. ועל ידי ההריגה הלא מוטל את המצ"ע של הלכה, ושייד צזה מה חזית דדמא של הבריא סומק טפי.

ובדבר המצ"ע להציל נפשות, ומשמעות הש"ס בנסהדרין ע"ג. דדוקא היכי דלא צריך למטרע ומגר, ויכול להציל נענמו, אז יש כאן מצ"ע של והשצות לו, ובדואי גס. הל"ת של לא תעמוד על דם רעד, והיכי דצריך למטרע ולמגר אין כאן מצות עשה אלא הל"ת של לא תעמוד וכו'. והרמז"ס ז"ל כתב דהעשה היא

דמונפה בכלי זכוכית. והגם דנצל קרנן עדה מפרש שם הגדול כלי נורה, כלים העשויים מנורי דקל שאפשר להאריך אותן ולהגדילן, אצל משמעות הדברים אינו כן, אלא כמו שפרש הפני משה דהפירוש נר נורה בכלי, דאי לא כן לא היו עריב להו צהדי דהמונפה בכלי זכוכית. ולפי זה יש סתירה צהירושלמי דלעיל אומר דהער נורה חייב משום כותב וכאן הוא אומר דחייב משום צונה. ולא רחיתי מי שהעיר צזה.

ועלה צדעתי לומר, דיש שני מינים של נורות, יש שמזייר נורה לשם נוי ויופי, כעין שמזיירין בשער, ויש שמזיירין נורות צכדי שהרואה אשר יראה אותן יקרא ויגין צהן כאילו היו אותיות כתובות, למשל מי שרואה לכתוב לצנירו דבר סתר ולהגיד לו שיתראה עם ר' ארי' צנירו ועם ר' צבי צנירו, ואינו רואה לכתוב זאת צפירוש שמתירה שאל יקרא איש זר את המכתב, הרי הוא מזייר דהמכתב נורת ארי' ונורת צבי, וזה המקצל את המכתב מצין מתוך הגורות שעליו להתראות עם ר' ארי' ועם ר' צבי, וכמונן שגורות מסוג השני הנ"ל צודאי שהן בכלל כותב דלא גרע מכותב אות אחת נוטריקין, דחייב, מפני שזה הקורא צאות זה מצין מה שצנירו הכותב ראה להנליט צהאות של נוטריקין, אצל נורות הנעשית ליופי שלא לשם כתב אין בכלל כותב. ואולי לזה כיוון הר"ס ז"ל צמה שכתב, וא"י היא נורה אית צה אותיות דמיקרו, חייב משום כותב" כלומר, לא שיש צה אותיות ממש דפשיטא דחייב משום כותב, אלא הכוונה, ואם אותה נורה עשייה לשם אותיות להיות נקראות, כעין שאמרנו שרואה לכתוב ר' ארי' ור' צבי ולשם זה רשם נורות של אריה ושל צבי, אז חייב משום כותב.

ומעתה נפרש את הירושלמי צפיסקא דהצנועו: הרז נורה הראשון חייב משום כותב והשני חייב משום צונע, דלא כמו שפירשו מפרשי הירושלמי, דמזיירי צצני צני אדם המזיירין נורה אחת, דפירוש זה לפע"ד משולל כל מונן, אלא הכוונה דיש שני מיני נורות, הראשון, כלומר, יש נורה שחייב עליה משום כותב, והיינו כשמזייר נורה לשם כתיבה, כעין המשל הנ"ל צהריה והצני, והשני, כלומר, ויש שמזייר נורה שלא לשם כתב אלא לשם נוי ויופי, זה אינו חייב משום כותב אלא משום צונע, שצונע את הקומר הנושא את הגורה. והאומר צפיסקא דהממתקו: הגדול כלי נורה והנופח כלי זכוכית העושה כלי צדפוס כולהון משום צונה, היינו שגומר את הכלי, דנורה זו צאה לשם גמירת הכלי, כי כלי זה צלי הגורה אינה כלי שלם כשם שאינו שלם אם תחסר היד או האוזן של הכלי, ומה שקראו צצ"ס דילן מכה נפטיש קראו צירושלמי צונה, וכצר הארכתי נמקום אחר צציעת הירושלמי צדון צנין צכלים, צפרק כלל גדול וצכ"ו, ולפי זה אין כאן רחי' שאין כותב על ידי אריגה בכלל כותב משהא דלא ילפינן צנמי' מתללכת הכתיבה שצאריגת היריעות, ע"י לעיל ד"ה. דהא גבי יריעות לא היו הגורות לשם הצלעת אותיות אלא לשם נוי ויופי הן עשויות.

ובמרכבת המשנה פ"א הלכ' י"ז כתב שמה שכתב הרב המגיד — דדברי הרמז"ס דהרושם נורות היא תולדה דכותב הוא דלא כר"י הסובר נמשנה, שנת ק"ג, דרשימת הנורות הוא אצ, אלא כחכמים דהכותב אותיות הוא אצ, ורשימת הנורות היא תולדה — אינו נכון, דרושם הסוכר צדברי ר"י היינו העושה סימניות שויים שהצכיר רבינו צהלכה י, ורושם שהצכיר רבינו כאן צהלכה י"ז היא ונללכת הצזיריס ולעיל פ"י ה"ו כתב רבינו דהער צכלי נורה הוה ל"י תולדת מכה נפטיש אצל המזייר על הצזיר ועל הכותל הוא תולדת כותב, והוציא זה רבינו מסבירא דנפשי' להמציא תולדה לכותב. עכ"ל. ולפע"ד, אם אמנם יש

בחול זין בשנת, והוכה בכל אדם, אי"כ נשמע מזה שמוחר לו לחלל את השנת ככדי להציל את הרודף מעצירה.

ובמשנה למוך הלכי שנת כ"ד. ומסתפק ברודף אחר את מכל עריות, חוץ מן הזמה, שניתן להצילו בנפשו, אם גם בשנת ניתן להצילו בנפשו, וכתב ו"ל: והנה ברודף אחר חצרו להרגו פשיטא לי דמחללים את השנת כדי להצילו לחין לך דבר שעומד בפני פק"י, ודמו של רודף כבר התירחו התורה, ובשניל שהוא שנת פשיטא שלא נתינתו להרגו. אך מה דמסקתא לי הוא ברודף אחר אי מכל העריות דאף שהתורה התירה דמו אפשר שלא לחלל שנת. ויש דוגמא לזה שהרי אף שהיה מנות עשה להרוג חייבי מיתת בית דין מ"מ הוזהרו שלא להעניש בשנת, ע"ש.

והנה מה שכתב דפשיטא לי — מוכח סברא — דמזילין את הרודף אפילו בשנת, לא הגנתי למה לו להרג לסברא, הלא גמרא מפורשת היא כ"ל אין לו דמים זין בחול וזין בשנת, וגם מה שכתב שיש דוגמא לזה מהרונן ז"ל, ג"כ. מפורש שם בגמ'. וכפי הנראה מהסוגיא דהתם דמה דרשינן זין בחול וזין בשנת קאי אכל רודף אחר עצירה, ומה שאינו מתבאר מתוך הסוגיא היא שאלת הרשב"א הי"ל אם מותר לחלל את השנת ככדי להציל את האדם מן העצירה.

אל"א דנאמת קשה לדעה זו, וכי אומרים לו לאדם חטא בשניל שזכה חצרו, וכן קשה לר"א ברבי שמעון הסובר שם, דף ע"ד. דהמחלל את השנת ניתן להצילו בנפשו, ואיך זה המזיל יחלל את השנת בשניל שלא יחלל חצרו את השנת, וכן רש"י הסובר דהעונד ע"ז ניתן להצילו בנפשו מק"י, ואיך יחלל את השנת בשניל הלל חצרו מן העצירה, לחין לומר, דרש"י מתיר רק להצילו בנפשו בחול ולא בשנת, דאי"כ, הק"י פריכא, דמה לפנס הדיוט שכן ניתן לחלל עליו את השנת ככדי להציל את נפשו, אבל העונד ע"ז אפילו תאמר שמוחר להצילו בנפשו אבל בשנת אסור משום חול שנת, אלא ע"כ, דרש"י מתיר להציל את נפשו אפילו בשנת.

ובאמת כבר הקשו בתוס' סנהדרין ע"ג: חד למעוטי, וה"ת למה לי קרא למעוטי שנת הא מזיל גופא קא מחלל שנת דחולל בחצרו ואיך יחלל שנת להציל חצרו מחילול שנת, לחין זה מהקלל בחצורה דאיכא תקונא גברא כיון דמחייב מיתה, כדפריך בסנהדרין ל"ה. וי"ל דמ"מ ס"ד דגזירת הכתוב כרני אלעזר בר"א. עכ"ל.

והנה צמה שהקשו התוס' הי"ל בסנהדרין ע"ג. ד"ה. להצילו בנפשו, דלמא לן בטובע בנהר או חי גוררתו, לילף ק"י מרודף, משמע דלא סצירו להו דרודף היו גזירת הכתוב, דאי גזירת הכתוב הוא ואין צו שום הסבר מה שייך להקשות דלמוד ממנו ק"י, הא אי"כ ללמוד מגזירת הכתוב ולפ"י שג קשה וכי אומרים לו לאדם וכו'.

ובתוס' שנת ד'. ד"ה. וכי אומרים. מנא דדוקא היכא, דפשע" קאמר וכי אומרים לו לאדם חטא וכו', ויש לומר דכוונתם דוקא דנפשו כבר, אבל להצילו שלא יפגע, שפיר אמרינן חטא כדי שלא וכו'. גם יש לדקדק מדוע לא מוקים לי בגמ', במזיד, והתירו לאחרים להצילו מסקילה, לפי מה דמוסיק דתני קודם שיבוא לידי איסור סקילה, משמע דאם הדניק את הפת במזיד, אין מתירין לאחרים אפילו איסור שנת, ויש להאריך בסוגיא דשם.

אם יש בהריגת הרודף אחר עבירה בשבת משום מקלקל

וברברי התוס' הי"ל שמפלים אם בהריגת הרודף היו מהקלל או לא היי אפשר להביא קצת ראיי לדבר מדאמרינן שם דף ע"ג: אין לו דמים זין בחול זין בשנת אייטרך לי סלקא דעתך אימינא מידי דהוה אהרוגי בית דין דבשנת לא קטלינן קמ"ל דקטלינן, ואמאי לא אמרינן בפשיטות דהוי"א דוקא איסור רציחה

וקוטה את כפה, והיינו להציל את הנרדף מיד הרודף, והעשה של והשנתו לו לא הזכיר, ונאמת שם בסנהדרין ע"ג: ילפינן להציל את הרודף מיד הנרדף ומשופך דם אדם נאדם וכו', הצל דמו של זה נדמו של זה. אבל איך שיהי, הרמז"ס ז"ל לא הביא דיש מנות עשה להציל את הטובע בנהר, אלא ל"ת גרידא היא דאיכא, ודוקא ברודף כתב שיש עשה וזי ל"ת, ע"ש. ונלכי רוצח, אי"י"ד, ט"ו. והוא נאמת לפלא שהשיט מנות עשה זו להציל נפשות.

ואפשר לומר, לפי מה שהסברתי בדברי התוס' בסנהדרין ע"ג. ד"ה. להצילו בנפשו: משמעות הלשון שמזילין הנרדף בנפשו של רודף, אבל לא יתכן לפרש כן ברודף אחר הזמה וכיוצא בה. לפיכך נראה לפרש דמזילין את האדם מן העצירה בנפשו של עצמו. אבל קשה מנערה המחורסה דקאמר שניתן להצילה בנפשה, וה"ת כיון דמהכא ילפינן דרוגה ניתן להצילו בנפשו למה לי קרא בטובע בנהר וחי גוררתו, השתא חצרו הורג כדי להציל התם לא כל שכן, ולא מסתבר למימר דחצרו הורג עפי לאפרושי מואיסורא. אלא נראה דאי מהכא הו"א עשה קמ"ל התם דעובר נלאו דלא מעמוד על דם רעך. עכ"ל. ונראה לי את ההמשך של קושיית התוס'. וה"ת כיון דהכא וכו' למה דקדים לי, הלא קושיא זו קשה מכל מקום. אלא דאם נפרש שכוונת המנהג ברודף הוא להציל את הרודף מעצירה, אי"כ. לא שמענו מוכן כלל דהתורה ציוותה על הלל נפשות, אלא דהחיוב הוא להציל את "נפש" האדם ולא את הגוף של אדם, וכן אין להקשות למה לי קרא בטובע בנהר דחייב להצילו, הא ידענו מק"ו ברודף, דשאיני רודף שיש כאן הללה של "נפש" אבל בטובע בנהר אין כאן הללה של נפש אלא של גוף בלבד. אבל לאחר שכתבו התוס' דמנערה המחורסה משמע דעיקר החיוב של הללה הוא בשניל הנרדף, כדאמרינן ניתן, "להצילה" בנפשו, שגו הקשו שפיר אי"כ, למה לן קרא בטובע בנהר הלא ידענו מוכח ק"י. ועל זה משני דמכת ק"י ידענו רק שיש עשה בטובע בנהר — והיינו העשה של והשנתו לו, או העשה מחין מושיע לה הא יש מושיע יזיל — ונאמת יש בטובע בנהר עשה ול"ת. זו היא שיטת התוס'.

אולם הרמז"ס ז"ל אפשר דסובר דהפירוש של להציל בנפשו, הוא להציל את נפשו של רודף מן העצירה על ידי שיהרגנו, וא"כ. אין כאן ק"י לטובע בנהר שיש עשה להצילו, דשאיני גבי רודף שהתורה חייבתה להציל את נפשו מן העצירה, ככ"ל, ואין כאן אלא ל"ת גרידא. וכל אלו המ"ע שהכרו שם בגמ'. כגון שופך דם אדם נאדם וכו' והקוטה את כפה וכן אין מושיע לה, הו רק ברודף. והעשה של והשנתו לו, גדולי יסבור הרמז"ס ז"ל דאיטרך להא דנמ"ז כ"ת. שלא יאכילו עגל לעגלים, לפיכך לא הזכיר העשה של הלל נפשות. ואם כנים הדברים, גדולי לדקו דברי הגמ"י הי"ל דאסור להרוג את הערפיה ככדי להציל את הגריא, דלא שייך כלל האי סברא שכתבתי דהעשה ידחה הל"ת, דהא לפי דברי הרמז"ס ז"ל אין כאן עשה.

אם מותר לחלל את השבת בכרי להציל את האדם מן עבירה חמורה

ובבירורשי אנשי שם שעל הגליון להרי"ף צריך ר"ה דמילא ומסתפק אם מותר לו לאדם לחלל את השנת ככדי להציל את האדם מן העצירה חמורה, והביא בשם הרשב"א דאסור, לחין אומרים לו לאדם חטא ככדי שזכה חצרו, ע"ש. ולפע"ד הדבר תלוי בשני הפירושים שנתוס' סנהדרין הי"ל, דאם הפירוש להצילו בנפשו, דמזילין את האדם מן העצירה בנפשו של עצמו אי"כ מותר לעבור על איסור רציחה ככדי להציל את האדם מן העצירה, ואמאי לא יחי מותר לחלל את השנת בשניל זה. ואין לומר דדוקא איסור רציחה של זה הותר מפני שהוא גרם לו לעצמו בונה שרדף אחר חצרו, אבל איסור אחר שאין לו שייכות לאדם זה לא הותר, דהא אמרינן שם בסנהדרין ע"ג. דמים אין לו זין

לפנס את הנרדף ולהרגו, ופנס גזוה משמעו בעודד ע"ז או נחלל את השנת שזוה הוא עוזר על מצות השי"ת ומפנס כלפי גזוה. והדנר תמוה מאד, וכי רוצה שמתפנס את הנרצה אינו מתפנס גם כן זה צעוה נחללמו של גזוה, הלל כסם שליוה השי"ת על השנת ועל ע"ז, כך יזוה על לא תרצח, וא"כ, מה ק"ו הוא זה, דשאיני רודף אחר הנצרו להרגו דיש כלון פנס הדיוט ופנס גזוה גם יחד, אזל ברודף אחר ע"ז לעודדה או אחר חילול השנת אין כלון אלל פנס גזוה נלנד.

ולפי ההסנר הנ"ל כך פירושו של הק"ו, הגוף שנלדס הוא חלק מהדיוט, והנפש אשר צו הוא חלק הגזוה, ואם הגוף שהו חלק ההדיוט הוא נסכנה להיות נפנס, מחללין עליו את השנת, ואמרינן ציומא חלל עליו שנת אחת כדי שיסמור שנתות הרצה, חיינן דהא דמותר לחלל את השנת להציל את הגוף, חלק ההדיוט, מלהיות נפנס הוא נצטיל הללל הנפש, שיוכל לקיים נפשו הרצה מצות של שמירת שנת, כשהחלק הנפשי של האדם עומד נסכנה להיות נפנס, וכגון שרודף אחר ע"ז לעודדה או לחלל את השנתות צודאי שומת לחלל את השנת וגם להרגו צכדי להציל את נפשו של זה, חלק הגזוה, מלהיות נפנס, נמלאת אומר, דלרצנזי ולרצנזי ש מותר לחלל את השנת צכדי להציל את האדם מן העצירה כסם שומת להרגו אוננס להלכה נדקו דברי הרשב"א הנ"ל דלסור לחלל את השנת צכדי להציל את הנצרו מעצירה חמורה, דהא אן לא קייל צוה כרצנזי וכר"א נר"ש.

א. ברין חירוי שבת בשבילי פק"נ של גר תושב.
ב. חקירה ברין רודף במענות.

ורבר נפלא ראייתו נר"ח יומא דף פ"ה : עגנה רבי אלעזר ואמר ומה מילה שהו אחד ממלתיס וארצניס ושמונה איצריס שנלדס דומה את השנת, קל ותומר לכל גופו שדומה את השנת. כלומר כיון דמצינו בתורה דנצטיל שמשו רצינו לא מל את אליעזר בנו נגזרה עליו מיתה, והמלות מילה שנתקיימה על ידי נפורה הצילתו מן המיתה, הרי דמזוה אחת מוללת מן המיתה, הגם שהמזוה אינה אלל צחלד מחיצריו, כל גופו לא כל שכן. ע"ש. והוה פירוש חדש בגמ' : ע"ש היטב. ודברי ר"ה הנ"ל אפשר לפרש בשני אופנים : דחיינן דכח מזוה גדול כל כך שמגיל מן המיתה, מזוה פק"נ שיש לה שייכות לכל גופו של אדם לא כל שכן. או יתפרש, אם כחה של מזוה אחת, מילה, גדולה כל כך, המגיל את האדם ועל ידי כך משכירו ומאפשרו לקיים הרצה מצות נכל גופו, על אחת כ"ו. ולפי זה גם הק"ו זה מנוסס על היסוד שהללת הנפש היא העיקר, כלומר מגילין את הגוף צכדי שיקיים הרצה מצות.

ובשני הפירושים הללו תלוי אם יש לחלל את השנת נצטיל פק"נ של גר תושב, דלפי פירוש הראשון אין ראוי להללת ג"ת דומה שנת, דלכתי לא ידעינן אם יש מזוה נהללת ג"ת. אזל לפי פירוש השני דעיקר מצות הללת הגוף הוא צכדי שיוכל לקיים מצות, והלל גר תושב מקיים שנת מצות, ומה גם לשיטת רש"י ציממות מ"ח דגר תושב מצווה על השנת, ואין לדחות דמק"ו דמילה יש ללמוד רק נחללינן את השנת על אדם צכדי שיוכל לקיים כל המצות צין שהזמן גרמא וצין שלא הזמן גרמא, אזל עבד אינו חייב נחללע שהזמן ג, דהא גם על אשה מחללינן את השנת הגם שפטורה ממחללע שהזמן ג. ועי' צמה שכתנתי נאריכות נספרי משנ"א-ג, דף ג'.

והנה צדין רודף הנלתי לעיל מהרמננס הלכ' רוצה, וכן הוא נספר מצוות שיש ל"ת של לא תחוס עינך, והנני מסופק צלם אן צל נמתרת, דמדינל אינו מתחייב מיתה, ורלוונן שאינו מכירו רודף אחריו להרגו נהפסנו שהו צל נמתרת על עסקי נפשות, אם מותר לו לשמעון היודע שזה הנל נמתרת הוא אציו של הנעל צית להרוג את הרודף, הרודף להרוג את מי שאינו צר מיתה, ואינו דומה לשונג שהרג, דלחר שאינו גואל הדם נהרג עליו, כי נהריגתו את הרוצח צונג לא הציל את מי שהו, אזל

הותר, אזל איך יחלל את השנת איש אחר שאינו נרדף, צכדי להציל את נפשו של רודף מן העצירה קמ"ל, אלל נע"כ, דעל זה לא אינטרך קרה משום דאין כלון מללכה דלורייתא, אלל דהו"א דלא עדיף מזוה זו של הללת נפש הנרדף ממזוה של צית דין לעשות דין נהמוטאים, שאין מזוה זו נוהגת נצנת, קמ"ל.

אל"א זה ניהא לשיטת רש"י נצנת ק"ו דהאיסור של הרוני צית דין הוא דוקא נהצנרת צת כהן משום נשול פתילה של אצר, וחיוצו משום מצשל, אזל לפירוש התוס' סם שהקשו על רש"י דל"כ שחר מיתת צית דין אחתי לא דהו שנת, אלל ע"כ, דהתיקון הוא משום מזוה, דהמזוה מתשנה לגופה ולתקון, ועי' סם דף ק"ה : ד"ה. הא ר' יהודה — ועי' נמשנת אצרהס צ' — ונע"כ. לפירושם הא דלמרינן נסנהדרין הנ"ל סד"ל מידי דהוה אהרוני צית דין, וכי היינו דהו"א דדוקא איסור רציחה הותר אזל לחלל שנת שהו איסור נוסף על איסור רציחה לא הותר, קמ"ל קרל דדמיס אין לו דגם את השנת מותר לו לחלל נצטיל להציל את נפשו של הרודף — לשיטת התוס' נסנהדרין הנ"ל — ושז קשה וכי אומרים לו לאדם חטל וכי.

והנה התוס' נסנהדרין ל"ה, כתנו דומה דרציחה אינה דומה שנת אף למ"ד מקלקל נחנלה פטור, משום דהו מתקן משום כפרה. ע"ש כלומר דתוס' שנת הנ"ל וצנ"ק ל"ה מוצאר דמזוה מתשנ דנר שיהי צריך לגופה, אזל אין צוה מתקן נמקוס שנעלס יש קלקול. אזל משום כפרה הוה תקון הגם שנעלס יש קלקול. וצוה ה"י מקוס לומר כוונת הגמ' הנ"ל. סד"ל מידי דהוה אהרוני צי"ד וכי. כלומר, דנלמנת אמרינן נסנהדרין מ"ז, דהרוני צי"ד כיון דצדין קל מיקטלי הוה להו כפרה, אזל נההרג שלא על פי צי"ד לא הוה ל"י המיתה לכפרה, וסד"ל הואיל שהתורה אמרה להרוג את הרודף, כלומר שכל יחיד יהרגו נרשות התורה כמו שצי"ד הורגיס נרשות התורה, ולדנר זה כל יחיד יש לו דין צי"ד, וממילא הוה ל"י כפרה, ושז הוה תקון גמור על ידי הכפרה, וסד"ל דלסור נצנת מידי דהוה אהרוני צי"ד דנצנת לא קטלינן.

אל"א שהנני מסופק, נהרג את הרודף כדי להציל ולהחיות את הנרדף, למה זה הוה נכלל מקלקל נחנלה, דלמה יגרע מסותר על מנת נצנות וקורע על מנת לתפור, דהא על ידי שהורג את זה הרי הוא מתיס ומגיל את זה. אלל דיש לדחות דשאיני סותר על מנת נצנות וקורע על מנת לתפור דכך אשכחן נמשכן אזל להרוג על מנת להציל לא אשכחן. איצנל למה שכתנו נתוס' הנ"ל דחונל וצריך לכלבו גם כן לא הוה תיקון משום דאין דרך לחונל נחנרו כדי ליתן לכלבו, או למה שפירש ר"ת לפי שאין התיקון צל נלמותה שעה אלל אח"כ, אפשר דנצי רודף הוה מתקן גמור, דהא דרך הוא לחונל נרודפים מפני שכן ציוותה תורה, וגם התקון צל מיד נצשנת רציחה שעל ידי זה מגיל את הנרדף מיד נצשנת הקלקול. ויש צוה אריכות דברים ולכ"מ.

ובע"כ צריך לומר דרצנזי ור"א נרצי שמעון, לפי הפירוש התוס' הנ"ל, סנרו דכסם שהותר נצנת לצורך פקוח נפש, כגון לצורך חולה שיש צו סכנה, או למי שטובע ננהר צכדי להציל את גופו של המסוכן כמו נמי הותר השנת צכדי להציל את הנפש של המסוכן, היינו צלם אחד רודף לחלל את השנת והוה מסכן את נפשו, או חיונל רמיא על כל אחד מיישראל להרגו צכדי להצילו מסכנה זו. ולא שייך צוה לומר וכי אומרים לו לאדם חטל נצטיל שיצוה חנידך, אלל הוא נכלל חטל נצטיל שיחי חנידך, דומה ממש לאחד שרוצה את הנצרו טובע ננהר, שמחויב לחלל את השנת צכדי שלא ימות חנידך.

ובזה יש לפרש פירוש נאה נצ"ס סם, דלמרינן דהתנאים הנ"ל סוצרים עונשים מן הדין, ודניס ק"ו. מה פנס הדיוט ייתן להצילו נפשו פנס גזוה לא כל שכן, והפירוש הפשוט נגמ', לפנס הדיוט היינו כשרודף אחר הנצרו להרגו, שהרודף רוצה

שמו. מעשה באחד שחלה בא אצלו הרופא לרפאותו אמר לו אם תשתה מים יהיה סכנה ואם תאכל מאכל פלוני מסתכן בנפשו אמר לבנו תן לי מים ואותו מאכל פלוני ואם לאו לא אמחול לך לא בעולם הזה ולא לעולם הבא אמר לו החכם [א] אל תהיה חושש לדבריו.

שיו. א"ל יתנו לגוסס לאכול כי אינו יכול לבלוע אבל נותנין לו בפיו מים שמוצצין מן שלוויה וכתשוהו וימוצו המרק ממנו ונותנין בפיו שיוכל לדבר ואין צועקין עליו בשעת יציאת נשמה כדי שלא תחזור הנשמה ויפסול ייסורין קשין.

ש"ח. ועת למות (קהלת ג ב) למה הוצרך קהלת לומר בן אלא כשאדם גוסס כשנפש אדם יוצאה אין צועקין עליו שתשוב נפשו כי אינו יכול לחיות אלא מעט ימים ואותן ימים יפסול ייסורין וכן למה לא אמר עת לחיות אלא לפי שאין זה תלוי באדם שאין שלטון ביום המות.

ש"ט. (דף ל"ט) שמעתי מי שבלוע אפרמון שקורין כלשמע משקל ג' מחציות שימות מיד.

ש"ב. ומעשה באחד שבלע ומיד רץ לביתו וציוה ומת וניקבו בני מעיו ולעולם יהיה במאור פניו כמו שהיה באותו שעה שאכל ומשח את פניו ואם בכחרותו משח את פניו באותו מראה יהיה לעולם.

ש"בא. ומעשה באיש שבלע אפרמון ומת לאחר שנים בא בחלום לבניו שיחפרו אחריו שידעו מה קשה לו היו מוכרים שמה הפשישוהו והוא ערום חפרו אחריו ומצאו שלם כיום שנקבר נגעו בבגד הגוף שנקבר בו שכרוך בו לראות בגופו

משנת אברהם

המציא לידי מות. והדגדג מסתגר דלם על ספק סכנה מותר לעגור על כל ענינות חוץ מ"ג, על סכנה ודלית שתהיה לאחר שעה לא כל שכן שנותר.

וראיתי נספר לפנת פענח להגאון הגפלא מדוויסקא, הלכ' שנת ג"ב, שכתב דווקא לחלל את השנת מותר על דבר המציא לידי סכנה ולא בשאר יסורין. ע"ש וכנראה הוא מדייק לה מהא דפסחים הל"ל דליכא דאמרי דרבינא אמר לי לר' שנת מידי דרך הגאה קא עבידנא, משמע דדרך הגאה הי' אסור משום דלישתא למירתא אינה סכנה נעלמותה אלא שמיא לידי סכנה, ומדאמרינן דאת השנת מחללין על אישתא למירתא, ש"מ דווקא היסור שנת הוא דמחללין ולא יסורים אחרים, ולא זכיתי להגין סברה זו, אם מחללין יסור שנת שהוא נסקילה איך לא נתיר יסור ערלה שאינו אלא לחו גרידא, וצפרע דביומא מסקינן דלפינן מוחי צהם ולא שימות צהם, והלא ליימור זה על כל יסורי תורה נאמר. ונגישין דרשינן כי עליך הורגנו כל היום זו מילה, פירש"י דזמינן דלתי לידי סכנה, הרי דמשום דזמינן, דלתי, כלומר שהמילה היא הגורמת לסכנה, קראתו קרא כי עליך הורגנו וכו', ויש לדחות, והתם הפירוש דהמילה נעלמה סכנה, דזמינן דמיית מחמת מילה. אולם צע"ז כ"ח: עין שמרדה מותר לכותלה בשנת מ"ט דשורייני דעינא צלונתא דלינא תלו, הרי דמשום תשג שמה ינא לידי סכנת הלג, דהא צעין שמרדה עדין איך כחן מחלת הלג, מותר לחלל את השנת. ומהא דפסחים איך ראי' כלל, דיש לפרש דליכא דאמרי סנירו להו דלא מיירי צלישתא למירתא, אלא בשאר חולי שאין צו סכנה, לכן חוקמוה נשלא כדרך הגאה. אצל צהם הי' החולי אישתא למירתא המציא לידי סכנה איך הכי נמי דמותר אפילו כדרך הגאה, משום דכשעת הסכנה דמי.

ובאבני טר הלכ' יו"כ, סימן תנ"ג-ד. הציא צהם תשובת הרדב"ז דטעמא דמחללין על כל צרכי חולה, דלפעמים ינא על ידי שאר צרכים שיחפרו לו לידי סכנה. וכתב צה"כ. הטעם כמו דליתא צפרק הערל דף ע"א: דכלאי לי עיני לינוקא — אפילו כחז מעט — דוחין המילה, דלישינן שיטרף כחז מועט ההוא לעצם סכנת המילה ויסתכן יותר, הכי נמי צמולה שיש צו סכנה חיישינן שאם יונעו. ומנו דצרכים, יטרף זה לסכנה יותר גדולה. ודבר זה נוכח ללמוד מדברי רבינו, דלם רבינו אמר לנטל מנות עשה של כיבוד בשעת שחיך עדין סכנה, כי כך מוריס דברי רבינו שהרופא אמר שאם ישתה יהי' סכנה, משמע שעכשיו איך כחן סכנה, על אחת כמה וכמה בשעה שיש סכנה שיש לחוש דכל כחז מועט יטרף לעצם הסכנה. ועיין נתוס' שנת קכ"ח: ד"ה, קא משמע לן.

כאן על ידי שיהרג אותו יזיל את הכרדף האמתי, או שמה אסור לו להרגו כי סוף סוף איך הרודף הזה צא על עסקי רציהה, אלא לפי כוונתו הוא צא להציל.

ונראה דלם שמעון הרגו פטור מפני שצלתת ראונין הוא רודף אחר דלם שאינו צר מיתה, אלא דלם לא הרגו אינו עובר בלאו דלא תחוס, ורלייתי מהא דברכות ס"ג: ה"ר אלעזר אמר לו דוד לשאל מן התורה צן הרנינה אתה שהרי רודף אתה והתורה אמרה הצל להרודף השכם להרגו אלא צניעות שהיתה נך היא חסה עליך וכו' והשאלה היא אם צן הרנינה הוא שאל איך מותר לו לדוד לחוס עליו והלא יש לאו לא תחוס. אולם צלתת שאלו תשנ שדוד חייב מיתה ומוסר מורד במלכות, ויש לו לשאל מתורת מלך רשות להרגו בלא צ"ד ובלא התראה, אלא דצלתת טעה שאל כי דוד לא הי' מורד במלכות, וממילא לא הי' לו רשות להרגו, ומדאמרו צנמי דשאלו הי' צן הרנינה מתורת רודף, ודוד חס עליו, ש"מ דנאופן כזה היכי דהרודף הוא רודף על פי טעות, מותר לו להכרדף — וכן לאחר — להרגו, אלא דלם לא הרגו אינו עובר בלא תחוס.

סימן שמי"ז

דבר הגורם לסכנת נפשות חשיב כסכ"ג.

[א] א"ל תהי' חושש. רבינו תשמיענו צזה, הגם דזה הבן עובר עכשו על מנות עשה ודלית, ואם ישמע לאינו יקיים מנות עשה, ויהי' רק גורם לסכנה, כי הניס והמאכל אינם סמים נעלמותם אלא שגורמים לחולה זה להיות נסכנה לאחר זמן, לכל זאת איך להבן לשמוע לדברי צניו, כי דבר הגורם לסכנת נפשות הרי הוא כמסתכן את הנפש, דהא אמרינן בפסחים כ"ה, רב אשי השכחי' לרבינא דשייף לה לצרתי' צנהוהרקי דערלה, א"ל אימר דאמרו רבנן בשעת הסכנה שלא בשעת הסכנה מי אמור, א"ל האי אישתא למירתא נמי בשעת הסכנה דמי, והכוונה משום דלישתא למירתא מציא לידי סכנה הגם שצעה זו דשייף לה רבינא לצרתי' עדיין לא היתה הסכנה, וכן צנתת מחללין על אישתא למירתא כדלישתא צע"ז כ"ח, וכן צתוס' צנועות ט"ו: ד"ה. אסור להתרפאות כתבו דלישתא צת יומא סכנתא היא. והיינו טעמא משום דמציא לידי סכנה. וסעד לדבר דלישתא למירתא נעלמותו איך צו סכנה אלא שמיא לידי סכנה הוא מנדריס מ"א. אמר רנא האי אישתא אי לחו דפרוונקא דמלאכא דמותא, מעלי כחירא דליקלי, הרי שאין צו אלא פרוונקא, שליח של מה"מ. כלומר

היאך הוא בשנגעו בכגד הגוף והבגד נפלו ולא נשאר פלוג כי לפני כמה שנים מת והיה כאבק ולמה בא בחלום כי היו דינין אותו שהוא שלם ולכן (א) לא היו ראוי בא בחלום לכך [א] שיפול שהיה שלם גופו.

שכב. מעשה בחכם אחר שראה בחלום אדם גבוה יותר מן הבית לפני אדם לו אמר ליה בא ואראך קבר אביך והאדם הגדול הוליכו לקבר אבותיו והגביה הקבר אמר דבר עם אביך ראה שהיה אביו בכעס ולא רצה לדבר עמו אמר האדם הגדול הגבוה אינו רוצה להשיב לפי שקבר שלו מוקף באבנים ולקחו גוים ב' אבנים ואיך נתן אחרים תחתיהם והיה נראה לו כאילו שני אבנים חפרו שם ואחר כך אמר לו ועוד אביך כועס כי היה חייב לאיש פלוני ב' זקוקים והזקוק א' לא הספיק לפרוע למה לא פרעת בשבילו כשהקיץ אמו' לאמו פרע אבי אמרה בן אמר הוא רוצה למלאות הקברות אדמה והאבנים למלאות קבר אביו אמרו לו לא תעשה סכנת נפש היא לא תעשה לאחר ימים רבים ראה גוים שהוציאו עפר מבתיהם אמר והואיל ואתם מפנים עפר מבתיהם תביאו לקברות ואני אתן שכרכם ובר ראשית חלום ומילא קבר אביו ובי אבנים שחפרו שם אחרים תחתיהם ושאר קברים שנפלו מלא עפר ורצה לעשות בן לכל קבר וקבר ולא רצו הגוים להביא עפר יותר ומת לו בן וזת [א] ומקצת הקהל אמרו לפי שהתחיל במצוה ולא גמרה (א) כמו יהודה שמתו לו ער ואונן.

שכב. מעשה (א) שעשו ארון למת ונשאר מן העץ אמר יהודי אקה אותה התיבה ואתקן ביגור אמרו לו אל תקח ולא חשש ותקן כלי שיר מאותה התיבה וראה בחלום אותו המת שתיקנו לו הארון ואמר לו קודם שתיקן משורר הארון כלי שיר אם יתקן הוא ינקום ממנו ולא חשש ותיקן ועוד אמר ליה אם לא ישבור הכנור יהיה מסוכן ולא חשש וחלה וכשהלה מאד לקח בנו אותו כלי שיר ושיבר על קבר של אותו שנראה לאביו והניח השברים על הקבר ונתרפא אביו ואמר על הענין המת (משלי יז ה) לועג לרש חרף עושהו ואשר נאמר (קהלת טו) והמתים אינם יודעים מאומה כי אם בא המת בחלום [א] על ענין המצות כמו (ב) שאמר מת של מעשר שני הם דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין.

שכר. אם (א) שני בני אדם טובים בהייהם נשבעו או נתנו אמונתם יחד אם ימות אחד מהם שיודיע לחבירו היאך באותו עולם אם בחלום או ער אם בחלום יבא הרוח וילחש באזני החי או אצל מוחו כמו בעל החלום ואם נשבעו שידבר עמו ער המת יבקש למלאך הממונה להלבישו רמות מלבוש והרוח המפורד להרביק יחדו עד שידבר עם חבירו את אשר עשו תנאי בניהם להודיע כיצד יבדוק שהוא הנראה לו ואינו שר או מזיק ושבועהו (ב) ולא יוציא דבר שמים לבטלה ועוד לא יוכל המת להזכיר י"ה שבו נברא העולם הזה והעולם הבא לפי שאינו בענין עולמות לא יוכל להזכיר [א] וכתב (תהלים קטו יז) לא המתים יהללו יה אלא (שם קג ו) כל הנשמה תהלל יה.

משנת אברהם

סימן שכ"א

סימן שכ"ב

[א] **שיפול** שהי שלם גופו, וכו', אם הי' כאצק, ל"כ כנר נהפך לעפר, ונתקיים זו וישנו העפר אל הארץ וכו' ולמה הי' אותו המת מנענע כל כך שהזקק לבוא בתלום לבניו ולסגן שיפתחו את קברו, והגם שאין לנו ידיעה נסתרות אצל בכל מה שיש לקרב את דברי רבינו אל דעת תורה נולדי ארואי ונכון. ונראה להמתיק הדברים, דהנה נצטת ק"כ: אמרינן דעתידי לדיקים להיות עפר שעה אחת קודם תחיית המתים, והטעם לזה אפשר לפי המצוה שם על קרל דיהזקאל צפתחי את קברותיכם ונהעלותי אתכם, ודרשינן צטתהדרין דמפתח של תחיית המתים צידו של הקצ"ה, כלומר, דהקצ"ה צעלמו יפתח את הקצרים ויעלה את המתים, ונתוס' צטתהדרין ל"ט. פירשו דהא דקצר השי"ת את משה, ומסו דישראל נקראים צנים למקום ומותר לכהן לטמא לבנו, ע"ש, אצל לא מצינו שיהי נותר לכהן להעלות את בנו מן הקצר צדי להחיותו, וגם יש ספק אם זה בגדר פקוח נפש, דהיינו דוקא שלא להניח למות את החי אצל לא להחיות את מי שמת כבר, ולכן עתידי לדיקי דלהוי עפרא שעה אחת קודם מיתתו ועפר צטל אל הקרקע ואין כאן שום טומאה — ועי' צצצת ליון להנצ"ה, דרוש ח' — אולם בצלדו קיימת אפילו אפר נמוי ומטמא, כדליתא בצדה כ"ז: ועי' צתוס סוכה דף כ"ה: ועל זה הצטער אותו המת דעל ידי שצלע אפרסמונן לא נשתנה אפילו לאחר שנעשה עפר היינו שצלדו היתה קיימת, ולכן צל צתלום לבניו כדי שיפתחו את קברו ויגעו צעפרו ויפול העפר ולא יהי צלדו קיימת ויקוס צתחיית המתים.

[א] **ומקצת** הקהל אמרו, וכו'. ושאר הקהל שלא תלו מיתת הבן והצת צעצירה זו שלא גמר את המצוה שהתחיל, הוא משום דהם חשנו כאלו צלמרו לו לא תעשה סכנת נפש היא, ועוד צצצמת הא דלמרינן צגנו, וצמד"ר דילפינן מיהודה, הקשה המהרש"ל צצד"ל שם צצוטא, הא צער ולוונן מפורש צקרא דמתו צצטאס, ותירץ דהא והא גרמא, דער ועונן עדיין קטנים היו ולמיס צני עונשים ולי לאו חטא של יהודה לא היו עונשים. ע"ש וכלן לא הוצרכו שצנן והצת חטאו צצצד מה, אולם צצצצ"ה, צ"ט, מצולר שהמתחיל צצמנה ולמינו גומרה הר"י מחייב צצצשו וצכל אשר לו, ועי' צצפר מילי דחסידותא מהנה"ק מצוטשאלטש זצ"ל שצפרש את דצרי הצצצ"ה אלו צצרך חסידות.

סימן שכ"ג

[א] **ער** ענין המצות וכו'. ראה צצפר ציצת ליון מצנו של הנוצ"י, שהקשה צתירה מהא דצצנהדרין ל' דצל לו אציו צחלום וצמר על המעות שם של מעשר שני, דלמרו חכמים צצרי חלומות לא מעלין ולא מורידין, וצצנדים אמרינן דנידוהו צתלום צריך עשרה להחיותו, ותירץ צצצצת רבינו, דלין המת נצתון על מעשר שני שזה הוא ענין של מצות ואין המת צצצרת מצות מצות, דצמתים חפשי, אצל צניוהו צחלום, שאין זה ענין של מצות אלא שהמת מודיע להמי שנידוהו צצמים, צריך התרה.

סימן שכ"ד

[א] **וכתיב** וכו'. כעין זה צצצר אר"י: לא המתים, צגין דלציטרך לצצצחא חי למי, ומת לחי לאו הכי דצתיב לל המתים יהללו יה' וצצנחו צצצך יה, דהא אצן חייך, ולית לן

שכא. (א) ג' תבות אלו יש צצחוק. שכב. (א) סומה ו"ג ב' צראשית רבה פרשה פ"ה: כל מי שהוא מתחיל במצוה ואינה נוספת קובר את אשתו ואת בניו מפי אתה צצמר מיהודה כו'. שכב. (א) סומא בצחם הפנים יו"ד סימן שצ"ו. (ב) צצנהדרין צ' א'. צכר. (א) בשו"ע יו"ד סו' עש"ט סו"ד כתב: צצשביע את החולה שישב אציו לאחר מיתה להגיד לו את אשר ישאל אותו סותר ויש צצמירין אפילו אחר מותו אם איז משביע גופו של מת דק רוחו ועניו בש"ך שם קצמ"ו. (ב) צצילה ג' א'.

שכת. אם (א) אדם רואה הלום או רוח או מזיקין אל יגיד לשום אדם כי כל הרואה מזיקים ונוגע באש קודם שיוציא דבור מפי ואינו מגיד לשום אדם מה שרואה לא יגזק ולא ימות.

שכו. אמרו הראשונים מי שנראה לו דמות המת והוא שד והוא ספור שחמת הוא והוא עך במקצתם אמרו שירוק עליו ויאמר לו טמא טמא ברח מפאן זירוק עליו.

שכז. מעשה היה באחד תלמיד חכם שהיה לו בן והיה כחור גדול והאב מלמדו תורה ונפטר הכן בלא בנים והיה האב צועק כמר נפש בני ר' יוסף בא ללמוד וכשהיה לו לאכול היה צועק בני ר' יוסף בא לאכול. פעם אחת השנים האב ללמוד והיה צועק בני ר' יוסף בא ללמוד כמו שהיה רגיל לקרותו כשהיה חי ובא השד בדמות בנו ועמד כנגדו מיד הבין שלא היה בנו אלא השד הוא רקק עליו ואמר צא טמא מפאן וברח לך ברח השד לכך אין לאדם להצטער בשינוי העולם אין לאדם להתאבל אלא כמנהג אחרים. וי"א אם נראה לאדם השד (א) יכפות גודלו בתוך אצבעו ויניע בגחלים קודם שירכב ואל יגיד לאדם מה ששמע או מה שראה וי"א כשיראה המת ישיבעו בשם ה' כאותו לשון שהמת מודבר בו כשהוא בחיים ויאמר משביע אני עליך מזיק שלא תזיקני ולא תזיק לשום אוחזי ואם תשביע אותי שלא יצא משם לא יהא רשאי יבצא ובלבד שלא ישן שאותו ידמה עצמו לחיה או לאדם או לחתול שבא לנשך או להזיק ובתוך החלום שבא יאמר צא הרי כבר נתן רשות ואם תפשו שינה יכניס גודלו בתוך אצבעותיו ויאמר (זכריה נ ב) ויאמר ה' אל השמן יגער ה' בך השמן וגו' מאש ואם לאדם אין לו לב להשביעו יבקש לו בעד הקב"ה שלא יזיק לו ויש אומרים יפול לפניו ארצה [א] כיון שנכנע ואל יזיקנו ואל יברח רק יבקש בשם ה' שלא יזיקנו וברברי הימים (א פא יז) אומר תהי ירך בי ובכית אבי ובעמך לא למגפה ובשמואל (ב כד יז) לא הזכיר ובעמך לא למגפה (ב) מפני שאמר דוד רבונו של עולם מוטב שבעמך תשלח חולי או שוב רבר קשה ובלבד שלא ימותו וזהו שנאמר יסור יסרני יה ולמות לא נתנני וזהו שנאמר אשרי הגבר אשר תספרנו יה וכשיפול לפניו יבקש מחקב"ה שלא יזיק לו ואם בא לנשק לא ינשק אותו [ב] לאדם שמת בנו או בתו אל ינשק אותם ואל יניח אשתו לנשק אותם כי מקצרים ימי בניהם וננותיהם ויש למחות ביד האב והאם ואין לומר לשום אדם בשמת מוטל לפניו ונפשו מרה לו מאד אין לומר למת שיוליכנו אחריו וכל שכן שאין לתפוש ידו בידו ולומר שיוליכנו אחריו ומעלין עליו כאילו הורג את עצמו וכת' (בראשית ט ה) אך את דמכם לנפשותיכם אדרוש.

שכת. הרואה גוי שבא כחלום אליו או גויה שכבר מתו ואומר לו לבא אחריו.

שכט. [א] ועתה אם יהודי בא אחר אדם הוא ילך על הקברות וישביענו שלא יבא אחריו ויבקשנו אבל אם הוא למרחוק ולא יוכל ללכת שם או גוי ואין ללכת שם יתקור איש יהודי ששמו בשם גוי שבא אחריו ואם יהודי זה אינו יכול ללכת שם ילך על קבר יהודי או גוי ששמו בשם של אותו שבא אחריו וכן אם יהודית או גויה תלך על קבר יהודית או גויה ששמה בשמה ויבקש לנפשה ואם גויה תשביע לנפשה ותאמר לה היא משבעת אותה בשבועה שלא תבא אחריה וכל אשר נקרא בשמה שלא יבוא ואני פלוני או פלונית בת פלונית איני רוצה לבא אחרריך ולאחר כל אשר נקרא או נקראת בשמך ולא אחר שום מת או מתה ועל זה אני משביעכם ואבקש מכם כי אני רוצה עוד לחיות שנים רבות זאת או אתה הנקראים בשם הבא אחרי תלכו ותאמרו לאותה נשמה פלוני בן פלונית או פלוני בת פלוני שלא יבא אחרי ואיני רוצה לבא אחריה וגם' היא לא תבוא אלי והוא יאמר שלשה פעמים בקול שנשמע ארבע אמות. פעמים רוחו של מת בא כחלום לחי שילך עמו ומה יתרון יש לו למת כי פעמים הממונה שולחו או המת מבקש שיתן לו רשות ללכת אחריו כדי שישוב בתשובה או להשיב תקנתו שהיה נאמר לחזקיה (מלכים ב ג א) צו לביתך כי מת אתה (קהלת ז ב) והחי יתן אל לבו לעשות תשובה.

של. [א] מי שנתן מתנה ומת וקברוהו ואין ידוע אם הביא שתי שערות (א) אל יקילו לחפור לראות אבל אם מגפה בעיר והפרו ויגלו העפר לראות בשל מי הרעה כמת או בקבריו. (במדבר יט יט) והזה הטהור בעל תורה הוא יזה וזהו שאומרים (ב) מזה בן מזה יזה וכן המגעיל לצורך הג המצות בעל תורה שבקי בהגעלה (ג) לא יעיל.

משנת אברהם

[ב] ולאדם וכו'. והא דכתיב מקרא תלל צתורה: וינך עליו ויסק לו — צראשית, כ"א — משום דנקרא שלפניו כתיב ויגוע ויאסף, ודרשינן, יעקב אבינו לא מת, תעניתיה', וחוליו מטעם זה לא כתיב דשאר השננים נשקו את אביהם, משום דהרמזין ז"ל, על הפסוק ויגוע ויאסף ויפרש, דהא דכתיב ויראו אחי יוסף כי מת אביהם; או שלל ידעו הס צבה כלל, כלומר, רק יוסף ידע שיעקב אבינו לא מת, ע"ש.

סימן שכ"ט

[א] ועתה סימן זה הוא המשך לסימן שכ"ח. ולריך להיות „או" נמקום „ועתה".

הולקא נמוטרא דמותא כלל. לולס צוהר האזינו, צהאדרה, ופרש צאופן אחר ע"ש. וראיתי נספר ויתסין המיוחס להרב המיועץ בן פלטיאל — הולאת של המכללה נקאללתמניה — שכתב שנתור המד עמד להתפלל לפני התיבה נקול נעים, וכשהגיע לזרכו את הד' המנורך החריד ננועס קולו ולא הזכיר את השם, והרב הצין והכיר שהמתפלל מת, ולא המתים יהללו יה, ופייסו והשביעו עד שהודה שהוא מת זה רנות נשים, ללא שם הקודש נקעב צצטרו ועל ידי כך הוא מדבר. ע"ש מעשה נפלאה. ומשם מתצחר שזין המת יכול להגות שום שם של הקב"ה.

סימן שכ"ז

[א] כיון שכנע, מקור לדברי רבינו נקידושין כ"ט: כל כריעה נתר סד רישא, ע"ש נקד"א.

שכה. (א) יעוין אספו ס' שפ"ו. (א) כעין זה ברכות נ"ח ב'. (ב) אולי רצה רבנו לרמוז כי כותב דברי הימים השש רק כעבור דור וורעו (יעוין המיוחס לרש"י דה"א ג' ה') לכן בשמואל לא אמר ונעטר בו החמא תלה דוד רק נעלעס אבל כותב ד"ה רצה להגיד לנו כי דוד אמר שאולי החמא בעם ישראל לכן ביושב כי לא תהיה סנפה ור"ל ש. (א) בבא כתר א ק"ד א': או אתם רשאים לנולדו. (ב) ברכות כ"ח א'. (ג) צ"ל הוא ינעיל טובא בסגנון אברהם סימנות"ב ספ"ם.

סימן ש"ל

איסור של ניוול המת, רודף אחר הטריפה
אם מותר להרגו, פתיחת הקבר לצורך התרת
עגונה, לצורך חליצת.

[א] מי שנתן מתנה, כבר נחלקו בספרי ש"ת האחרונים, אם הפירוש גש"ס ז"צ קכ"ד. אי אחת ראשית לנוול ועוד סמיים עשין להשתנות, ודוקא נשים שני הטעמים כאחד אז אסור לנוול, אבל אם רוצים לפתות הקבר בכדי לראות נסמנים שאינם עשויים להשתנות וותר, או לאסור בכל אופן. ע"י נשינת יוון סימן ס"ד, עד ס"ז. ומדברי רבינו משמע קצת דדוקא בשניהם יחד אסור, דלכ"כ, הי' לו לומר לאסור לפתות את הקבר אם לא במקום סכנה. אולם מסוף דבריו דדוקא בשעת המניפה וותר לפתות, וכן ממה שכתב לקמן בסיומן תתשמ"ב. דכשיש ר"ל דבר בעיר, מתפשט על המתים שמה יש מהם שגלה הבגד — כלומר, שנקבר בגדים כלויס או אין ידיו פשוטות, ע"ש. משמע דמשום סכנת נפשות ופקוח נפש מותר לפתוח ולא צענין אחר.

אולם כשנדקדק היטב בצדדי רבינו, יש לדייק דנמקום שצריך לפתוח הרבה קברים אז אסור אם לא במקום סכנה, דהא מיירי שאין המקברים מסתפקים בקבר אחד, אם המת נקבר כראוי, אלא שהם לריכים לפתוח הרבה קברים של מתים שנקברו קרוב למזן של המגפה ר"ל. וכן מורה הלשון של רבינו בסיומן תתשמ"ב הנ"ל: כשיש דבר צעיר ומתפשט על המתים, כלומר על מתים הרבה, אבל כשיש נחילות לבדוק קבר אחד לראות נסמנים שאינם עשויים להשתנות, בכדי להחיר את האשה מהצלי עיגון, משמע קצת, דמותר.

ובעצם הדין של ניוול המתים לאסור, לא מצינו גש"ס שום מקור לזה מן התורה, אלא שאמרו לאסור לנוול, דהא דכ"ב הנ"ל וצחולין י"א צבוגיא דרוב, וצבוגיית יו"ד, קס"ד, וכן צבנות יעקב, ז' סימן ק"י. וצבנות יאיר דף רמ"ז, הציאו טעם עוד לזה משום חרדת הדין כדמצינו בשו"ת שמואל שאמר למה הרגזתי, וצבוגי הנ"ל הוסיף לומר דהניווול מתים גם להתיים שרואים מה הוא סוף האדם, ויש להציא ראי' לדבריו מרש"י סנהדרין מ"ו, ד"ה משום צבוגיא, שלא יתבזה לעין כל שיראוהו מת וברקב וצקע, ע"ש. והנה אם הטעם משום חרדת הדין, אי"כ, נמתים שלא נקברו עדיין, אין שייך לומר חרדת הדין, דגבי שמואל לא מצינו אלא לאחר שכבר הי' נקברו, וצבנות צחולין הנ"ל משמע דגם קודם שנקבר המת אסור לנוול, וצ"כ, דניווול אין לו שייכות לחרדת הדין, אלא אפילו במקום דלא שייך חרדת הדין יש איסור ניוול, ואם נאמר כצורת הנוצ"י משום דהתיים מתנוולים, לא אדע מה איסור יש בזה הא התיים העומדים שם צודאי מוחלים על זה ולמה לא תועיל מחילה. וצ"כ ז"ל דאינו מועיל מחילה על זה, ולכאורה ראי' מהא דחולין הנ"ל דפריך וכי תימלא דצדקין לי' הא קא מנוול, ומה קושיא, אמאי לא נימא דאין סהדי דניחא לי' לתת זה שיתנוול כדי שלא יהרג על ידו איש שאינו חייב מיתה, דהא זה ברור דאם לא נצדק אותו והרג את הרוצח אפילו לפי הס"ד שם צבוגי, דלא אזלינן נתר רוצח, ע"י נוציית יו"ד, סימן ר"י, אלא ע"כ, דלא מועיל מחילה, וכשם שאין המת יכול למחול על ניוולו כך אינו חייב יכול למחול — לפי סדרת הנוצ"י הנ"ל דהניווול מתים גם להתיים —

אולם ראי' זו יש לדחות, דההורג את הטריפה הגם דפטור ממייתה, אבל רוצח הוא מכל מקום, ואין סברא לומר דהנרצח מותר על ניוולו כדי לפטור את הרוצח, ונפרט דהקבויית הגמי היא, איך נוול את הנרצח, שמה יומא שאינו טריפה דאז ודאי לא מחל על ניוולו, כי הרוצח חייב מיתה.

(ובמקום) אחר הסתפקתי, דהא דאמרינן הנא להרג השכם להרגו, כלומר דמזוה — ולא רשות — על הנרדף שילא את עצמו נפשו של רודף, מה הדין אם הנרדף טריפה

ויודע מזה, אם מזוה עליו להרוג את הרוצח, או שמה אין בזה מזוה אלא ראות, דאם הורג פטור. ואמרת, דודאי זה שהורג את הטריפה מקרי רוצח, ועושה מעשה רצוה, אלא דעל עזירה זו אין לצי"ד להענישו נמיטה, וא"כ זה תלוי בהפירושים שהציאו בתוס' סנהדרין ע"ג. ד"ה. להצילו נפשו, דאם הפירוש להציל הנרדף נפשו של רודף, אפשר דאין כאן מזוה על הנרדף להרוג את הרודף, משום דאין הנפש של הנרדף שווה לנפשו של רודף, אבל אם הפירוש דמליין את האדם מן העזירה נפשו של עצמו, אי"כ, העיקר המזוה להציל את הרוצח מהעזירה של רצוה, גם בזה מזוה להרגו כדי להצילו מהעזירה. שוב ראייתי נמתח חינוד מזוה ת"ר. שכתב דההורג את הטריפה אין זה שפכת דמים, משום דאמרינן בסנהדרין ע"ג, דכמאן דחתיכי סימני דחיותא דמי, ומסתפק אם מחללין את השנת על הטריפה, וכן אסור לטריפה שיהרג את רודפו הצריח, ע"ש. והנה אי הסתפקתי אם יש מזוה על הטריפה להרוג את הרודף, וכן יש להסתפק אם מותר לאחרים להרוג את הרודף, אבל שיהי' אסור להטריפה להציל עצמו נפשו של הרודף, אינו מתקבל כלל על הדעת, דהא כשם שההורג את הטריפה פטור כך טריפה שהרג פטור, ומה בין פטור זה לזה. ואין פנוי משום מאי טריפה שהרג פטור, אם מטעם דהוי עדות שאי אהיה יכול להזימו או מטעם שאי אפשר להרגו דכבר הוא גברא קטילא, כעין שאמרו צ"ג פ"ד. לטריפא שהרג דומה לפומא שסימא עין חצירו, עיין שם וע"י משנת אברהם, ג, דף ל"ו. אבל בכל אופן הלא הדין דטריפה שהרג פטור. גם מה שכתב דאפשר שאין מחללין את השנת על הטריפה, לא הבנתי כלל, הא משנה מפורשת ציומא פ"ג, דדוקא מצלוהו מת אין מפקחין, אבל כל עוד שיש צו נשמה, הגם דליתעניד ז"י מעשה ודומה לגוסס צדי אדם לכל זאת מפקחין, והרמזים ז"ל צל"כ שנת פ"ג צ"ח, כתב להדיא: מצלוהו חי אף על פי שנתרוץ ואי אפשר שיצריח מפקחין עליו ומוציאין אותו לחיי אותה שעה, וכן מפורש גש"ס שם דדוקא כשאין שום נשמה עד חוטמו צל"ל אז אין מפקחין.)

וקרוב הדבר שכל ענין ניוול המת לאסור הוא מלחא דלא תלין נבלתו על העץ, דכשם שהתורה הקפידה על ניוול האדם על ידי הלנה כך יש איסור לנוול, וצ"כ סנהדרין מ"ו: מנאור דאם קבורה היא משום צבוגיא, אי אמר לא צבוגיא דליקבורה להאי גברא לא כל כמיניה, ופירשו רש"י ותו, והיינו צבוגיא של קרוביו, לפיכך לא כל כמיני' שיתצו קרוביו, אבל ציון דמת עצמו יכול הוא למחול, ע"ש. אי"כ, ונאור דמנד ניוול המת צבוגע לציון שלו מחילה מועלת, וא"כ, על ניוול צודאי שמועיל מחילה, ונפקא מינה לדינא אם להתיר לנוול את המת כדי שילמדו הרופאים לרפאות את אחרים, דאם המת מחל צבוי על זה ועדיין לא יקבר שאין כאן חרדת הדין, אפשר דה"י מותר, והנוצ"י בסיומן ר"י, לא דיבר באלו שמחלו נתייהם על ניוולם. ולדינא צריך להתייבצ בזה הרבה.

וראייתי צספר לפנת פענח להגאון הנפלא מראגאלאוו, צש"ת. סימן קפ"ב. שכתב דפנוי המת יש צו איסור תורה מקרא דלא תסיג וגזול רעד, כדליתא צספרי, וצבנות שם אינו מזכיר שום ענין של פנוי עצמות, אלא שם נאמר דהמוכר קבר של אצותיו שעובר צ"ת, ואין הפירוש שם כמו שכתב הגאון הנ"ל שמוכר את הקבר שקבור בו אצוי בכדי לפנות את עצמות אצוי, דל"כ, מה מסיים שם הספרי יכול אפילו לא נקבר אדם צו מועלס, והפירוש הפשוט בהספרי, לפע"ד, הוא, לאסור למכור קברו נקבר משפחה שיש לו. ועל זה מפרש, דדוקא כשכבר נקבר אדם מקרוביו צבוקר משפחה, אבל אם לא נקבר שם אדם מועלס אלא הומון צבלד, מותר לו למכור.

ובספר שינת יוון הנ"ל פסק שלא לפתוח את הקבר בכדי להכיר את הקבור שם לצורך התרת עגונה, וצש"ת ונשיב ח"א סימן רל"א. וכן נחשו מהר"ל דיסקין ח"א, סימן ל"א.

צלי חניטה. זה הוא התירון שהקשו גם צנמי, וכי צכדי ספרו ספדיו וחנטו חנטיא, וזהו סוף ויחי מפורש לחניטה לא חנטי לון במשח רצות עלאה על כל משחין מעורר צבוסמין ושאבי ליי גרופא יומא צתר יומא צההוא משחא טנא ארבעין יומין דכתיב וימלאו לו ארבעים יום כי כן ימלאו ימי החנטיים וכי מנאר לחניטה של יעקב אבינו היתה רק בשמן מעולה על ידי הטזור שהי' שמון נכנס לתוך בני מעים. ע"ש, שזג רחיתי שהתח"ם יו"ד סימן ג"ל, הביא ג"כ דברי זה"ק הללו — וכן משמע מהרה הקי' תרומה, קמ"א: וכל אינן שייפין דאדם קדמה הון אחידן צי וע"ד כתיב ציה ושכנתי עם אצותי וגשאתני ממזרים, גופא שלי, וע"ד ויחנטו הרופאים את ישראל דגופי' יהא קאים נקיומא והכי לינטרך עכ"ל משמע דתכונת החניטה היתה לקיים את גופו של יעקב בכל האיברים שבהם כלולים גם האיברים הפנימיים כחמארו: „וכל אינן שייפין“.

ובתוספת יו"ט פסחים ד"ט כתב כי שרפה הנלמד בצולכים היינו חנטה שהיא הוצאת כל האיברים הפנימיים וממלא צוקוונן בשמים ומשיחת הגוף מנית ומחוק לא יתעפש ולא יסרח וייתכו העור והבשר מעט מעט עד שיאחרו העצמות לצד כדברי הארצבנאל צפרשת ויחי, ע"ש שהאר"י, ונאשנים לדוד שם נלקוטים צמשניות הביא דברי החולקים על התו"ט ע"ש. וכנראה לא ראו דברי הרשב"א הג"ל.

אולם נריך ציבור מדוע לא יחי' צזה איסור של צטול מצות עשה דקצורה, דנאם מחסרים מגופו מה שטועים מן הגוף כגון אצר או שמוציאים מעיו הרי הוא גוף חסר, והלא אמרו צירושלמי סיר, דא, תקצרנו כלו ולא מקצתו, תקצרנו מכאן שאם שייר ממנו לא עשה כלום, וכן משמע נמי שם, צב, חסר אין לו תפישת קצר ואין לו שכירת קצרות, כלומר, דתנן מלא את מושכב צדרך נוטלו ואת תפישתו וצחסר אין נריך ליטול את תפישתו, וכן המוצא מת שלם הרי זו שכונת קצרות וקונה מקומו, ואולי חסר אינו מקומו, משמע נמי דחסר אין לו דין קצורה ולכן אין תפישתו נכללת בקצורתו. ע"ש, ועי' ספרי משכ"א, צ, דף ס"ב. והגם דלנצי הדין של מת מזה, אמרינן שם צירושלמי, דנראשו ורובו נקרא מת מזה, אזל הלא מפורש שם דאם שייר ממנו לא עשה כלום, משמע דהגם דאם מוציא מושכב צדרך ראשו ורובו של מת, הרי הוא מת מזה, והייב לקברו ואפילו כהן חייב לטמאות אלו, אזל כשיש כאן מת שלם ומחסרים ממנו מגופו, אין מתקיימת צזה מזה קצורה מפני ששייר ממנו ולא קצרו, אי"כ, איך כתב הרשב"א ז"ל דבחניטה מוציין את מעיו של מת. וקשה לדחוק ולומר שמוציין את המעים והקוצרין אותם מפני עמון, וממילא מתקיימת מזה קצורה בכל הגוף, כי השלשן של הצירושלמי הג"ל משמע דיש כאן שני דינים. א) תקצרנו כלו ולא מקצתו, כלומר, כלו כאחד ולא לחלקים. ב) תקצרנו, מכאן שאם שייר ממנו לא עשה כלום, כלומר, שלא לשייר חלק מהמת צלה קצורה, דאי לא מפרשינן כן, אזל דאם קצר את כל הגוף אפילו לחלקים יאל ידי קצורה, מה צין דנראשו ראשונה והשניה. וגם יש כאן כמעט סתירה מדין ראשון של הצירושלמי אם נפרש דכבושה שיש איסור לקצור רק „מקצת“ הגוף, דמשמע אזל נקצרת רוב הגוף מתקיימת המצוה, דרובו ככלו הוא כלל בצלה התורה כולה, וצדין השני אומר הצירושלמי דאם שייר ממנו, והיינו אפילו קצרו רובו אזל ששייר מקצת לא נתקיימה מצות קצורה. אזל ע"כ, דהפירוש צדין הראשון של הצירושלמי הוא כנ"ל שיש חיוב לקצור המת כולו ממש ולא רובו צלבד, וצמקום אחד כולו צידה. וכן פירש שם הק"ע צפירושא, וקשה לחלק ולומר דהדין הג"ל של הצירושלמי אינו מתחייב אל האיברים הפנימיים, כלומר, דדוקא צאם לא נקצרו כל האיברים החיצוניים לא קיים מצות קצורה, אזל צאיברים הפנימיים לא שייך דין זה, דמניין לחלק צין איברים הפנימיים לחיצוניים.

ובגניז מ"ג: אמרינן נקטע ראשו של אציו אינו מיתמא לו — פירש"י אע"פ שהראש צד הגוף הואיל וכבר נקטע אינו

ואינו מוספק צאם יש נחילות לפתוח הקצר צצביל התרת עגונה צאופן צצריכה לחלון אם מותר אפילו לדעת האיסורים לפתוח לצורך התרת עגונה צלבד, משום דלצורך התרת האשה אין צזה צורך למת, אזל חליטה אפטר דהוי גם לצורך המת, דהא חליטה צמקום צינו קחי, וצינוס מפורש צתורה שהיא לצונת המת, וצפרט לדעת הזהר הקי' שיש טונה גדולה מזה למת, צודאי צמותר צפתוס ואפילו ממש שמת יצטרך לאמר פתיחת הקצר שאין זה המת צעלה של האשה, אפטר דספק חכבר מזה עשה דוחה איסור דרצנן, כי צכל צאופן נראה שפתיחת הקצר וניוויל המת אינו אלא איסור מדרצנן. ולמעשה נריך עיון. כי צאם נאמר דהטעם משום חרדת הדין ואינו לומדים זה משמואל שאמר למה הרצונתי, הרי דבר זה יסודו מדברי קבלה, ומה גם שהי' שם סכנה של כל ישראל צמלחמת פלשתים ואעפ"כ אמר שמואל למה זה הרצונתי ועי' צספר שו"ת כנסת יצחקאל שאלה מ"ד, דמוכיח מזה דהיה צצ"כ צ"ד, איירי צניוויל של קודם קצורה, היינו שהיו צריכים לצדוק את כל הגוף של המת לראות אם אין לו שום צערות צנצו וצצריסו, וזה צציון הוא דכמוכה מנה מ"ז, דשמואל צדק צאמתיו ויהיב לה דמי צונתה, ש"ח, דצדיקה זו צציון הוא. ע"ש. וצפרט לדעת הסוצרים שאין חליטה מזה אלא חכבר, או מצות עשה שאין צה קוס ועשה — עי' חכס צני, תשובה א — א"כ, הפתיחה של הקצר הוא חכבר להכשר, ועי' צמשנ"א צדף ס"ט. ויש צזה להאר"ך.

נתוח המתים להתלמד להצייר נפשות חניטת המלכים, ביטול מצות עשה דקבורה.

ובנחל אשכול ששל ספר האשכול הלכי מילה ויולדת, מתריך הרצה צדינים אלו וחולק על הטוב"י שמוציא רחי' מהא צצ"כ קי"ד דמשום פסידא דלקוחות לא משנהיק צניוויל המת, דאיך יחי' מותר לטול את המת צצביל הפסד ממון צומן צצש"ם חולין הג"ל מנאר דדוקא משום איצוד נפשות כלומר הללת נפשות מנוולין אזל לא משום ממון, אלא דשם צצ"כ מיירי קודם קצורה, דאין כאן ניוויל אלא צציון, היינו הצדיקה צכל גופו אם יש צו צ' צערות, כמו שכתב הצני' סי' ס"ה, והראצ"ד מ"ק ה' דאף שיש איסור דאורייתא לחתוך את המת אזל לפנותו מקצר לקצר אין צזה אלא איסור דרצנן, וכן נמי לצדקי אין צזה אלא איסור דרצנן. ע"ש. וכבר האריכו צזה צצו"ת מהר"ם שיק יו"ד, ס' שו"י, המתיר לנתח את המתים לצורך רפואה, וצצו"ת צצין ציון סימן ק"ע אוסר. ע"ש.

וראיתי צצו"ת הרשב"א, סימן שס"ט ח"ל: תשובה. כל כי הא צעושין לעכל צצרו מהרה כדי לישא אותו למקום שזה מותר, שאין כאן שום צציון ואין כאן שום צער שאין צצרו המת מרגיש צציומל כל שכן צציד, והצחוטין קורעין אותו ומוציין מעיהן ואין כאן לא לא משום צער ולא משום צציון. וכ"ו. ע"ש. הנה מדברי הרשב"א אלו נראה שגם לחתוך צגופו של מת ואפילו להוציא מעיו אין צזה איסור אחר אלא משום צציון דמת, דאל"כ, איך יחי' מותר צצביל חניטה לקרוע ולהוציא מעיו, אלא ע"כ, דהאיסור הוא משום צציון, והואיל דהחניטה הוא לצבורו של מת לפיכך מותר. והמיוצו שיש צצברי הרשב"א הג"ל, הגם דצתורה מפורש ויחנטו הרופאים את ישראל, משום דנצי יעקב אינו מנאר שהוציאו מגופו דבר מה, אלא כמו שפירש"י: למנט את אציו, ענין מרקחת צצמים הוא. כלומר, שצמו הרופאים מרקחת צצמנים צתוך גופו או אולי צתוך ארוט צלבד — וכנראה זו היא כוננת רש"י לשלול צזה, שלא הוציאו מגופו של יעקב אבינו שום אצר ודבר אלא הניחו צו צצמים — אזל צהרצב"א הג"ל מפורש דגם חניטה של הוצאת המעים מותרת. ואין להקשות א"כ, מדוע ציעקב אצינו חנטו אותו רק צצמנים כמו שפירש"י, משום דצאמת צציי יעקב לא היתה נצרכת חניטה כלל, דהא אמרינן צצ"ק דתענית דיעקב אצינו לא מת, וכבר אמרו המופרשים דחניטת יעקב היתה רק כדי שלא יעשוהו אלוהי, אם יראו המצריים שאין הגוף מתלקלל

דמשום טעם לאגוני מטומאה הלא אפשר לקבור את המעים
לגדם, ומשום ציון אין כאן לדברנה הלא החניטה הוא לכבודו

איסור הנאה ממת, הנאה של רבישת הידיעה מלימודו בכלל מצוה.

ובשנות חת"ס יו"ד ס' של"ז הכ"ל כתב דמהא דאמרינן צנכורות
מ"ה מעשה צונה אחת שנתחייבה שריפה למלכות
ושלקוה צכדי לדעת מנין האזרים של אשה, לא קשה חיך עשו
כזאת הלא מת אסור צנהאה, דשם מיירי צונה עמלקית או אפילו
שפחה כנענית של ישראל, ותלי' צכוותת התוס' צנ"ק י ד"ה
שהאר, ע"י משנה למלך פי"ד תאלז, ע"ש. ונעלם הקושיל דאסור
צנהאה אפשר לומר דמה שלמדו הכו"ל מנין לאזרים, הלא זה בכלל
מצות עשה דאורייתא של לימוד תורה"ק ומוצה לזו להינות ניתנה,
ואין זה בכלל איסור הנאה של מת. אלל צנוע לאיסור של ניוול
או ככ"ל משום מצות חיוז קבורה, ה"י אפשר לומר דזונה זו
היתה ישראלית, אלל הואיל ונתחייבה שריפה למלכות ואין לך
ניוול גדול מזה וגם לקבורה לא צלה מטעם המלכות לכן לא ה"י
שם איסור לחתכה, וזה הוא שהאריכו צנמי' להודיעני שנתחייבה
שריפה למלכות, דל"כ מה נפמי' להשמיענו זאת.

והנה נדבר זה שכתנתי שאין כאן איסור הנאה משום דלימוד
לשם הלל נפשות מצוה היא ומצות לאו להנות ניתנו יש
לרון צו, דל"כ, אחמי ס"ת שכתנו מן ישרף, גיטין מ"ו. אחמי
לא יקרא צו היחיד, ואין כאן איסור הנאה דהא מה שקורא צו
היא מצוה של לימוד התורה ומצות לאו להנות ניתנו. ואין לומר
דש להוש לתקלה שמה יקראו צו צננים, ולקריאה צננים הרי זה
פסול, דהא צנקודת הכסף צו"ד סיוון רפ"א כתב דלין צוה
משום חשש תקלה אלל צמידי דלכילה דגנלי הוא, ועוד סברות
שונות ע"ש. ונריך לומר דש כאן מצוה לשרוף את הספר מכיון
שהוא כע"ז, אלל צלמת אם יקרא צו היחיד לשם לימוד עד שלל
שרפו אין זה נהנה מאיסורי הנאה דלימוד זה אינו הנאה אלל
מצוה. ודינו כשופר של ע"ז לא יתקע ולא תקע יאל. ר"ה כ"ח.
ועוד יש לחלק דשאני שופר של ע"ז דלין כאן הנאה אחרת
אלל צמה שיוצא המצוה, ומצוה לאו הנאה היא, אלל צלימוד
יש כאן שני דברים, א) הלימוד נשעה שלמד חו היא מצות עשה.
ב) הידיעה שהאדם קונה לו לעצמו על ידי הלימוד. וידיעה זו
נשארת לו לאדם גם אחר הלימוד, ומידיעה זו יש לו לאדם הנאה,
וידיעה זו אפשר דאינה נכללת בכלל המצוה של לימוד, לפיכך
איסור לו לאדם לקרות אפילו צמיד צספר שכתנו מין דהגם שנשעת
הלימוד אינו נהנה, דמצוה לאו הנאה היא, אלל הידיעה של אחר כך
הנאה היא, ונמצא נהנה מאיסורי הנאה. ויש נפ"מ צין שני התירוים
לנידון דיון, דלפי התירון ה"א, אין כאן איסור צמה שהרופא הוציא
על ידי הנחות, דלימוד זה צעמוו לשם הלל נפשות מצוה היא
ואין הנלות מצוה הנאה, והמצוה של קבורה תקיים לאחר הניתות,
אולם לפי תירץ ה"ב, גם כאן יש לכאורה נהנה מאיסורי הנאה,
דהא הרופא נהנה ממה שרכש לו ידיעה צמקצוע של רפואה אפילו
לאחר שירפא את החולים צמחלה זו שיצלו לנפיו.

שוב התעוררתי דבר זה צפלוגתא שני כלהלן : צנתשובת
מיימוון הצילו הצית יוסף צו"ד, סיוון רכ"א כתוב אם
אסר ספרו על הצירו אסרו ללאסר ללמוד צו, וצט"ז צו"ד סס
הקשה צסם צשובת מהר"ס מהמורד הנאה משופר שמותר לתקוע
צו תקיעה של מצוה, משום דמצוה לאו להנות ניתנו. ותירץ צלות
מ', דשאני ספרים מפני שמקלקלן והקלקול מנמי צנהן על
ידי שאלום משתמש צהם צלימודו ומוותר להשכירו ונמצא מהנהו
השכר שה"י נריך ליתן, מה שאין כן צשופר שאינו מתקלקל, ועוד
תירץ הט"ז סס צלות מ"ד, דצלימוד התורה לא שייך לומר מצות
לאו להינות נתנו, משום דתורה ונשמחת לב, והנאה זו נמשכת
לו לאדם, שהרי אסור ללמוד צימי אלזו. ע"ש. והנה לפי תירץ
ה"י של הט"ז י"ל גם כן דזה הוא הוא הטעם של ספר תורה

מטמא — מה טעמא אמר קרא לאציו צמוון שהוא שלם ולא צמוון
שהוא חסר, ע"ש דמסקנת השי"ס דגני מת מצוה אין הילוק צין
שלם וצין חסר, אלל צלציו שאינו מת מצוה אינו מטמא חליו כשהוא
חסר, והגם לכאורה קשה דלפי הירושלמי הג"ל לא תקיים
צמת זה מצות קבורה דהא הנן לא ישמא חליו מפני שמקטע
ראשו, ול"כ ה"י מת שאין לו קוצרים ושגו ה"י מת מצוה כעין
דאמרינן צינמות פ"ט כיוון דקרוצין לא ירתי לה קרי ולא עני
לה קרינן צ"י, אלל דזה חינו, דהא יכול לשכור אחרים לקבור, ע"ש
צתוס', וצכלל מדצרי הירושלמי הג"ל אין צמשמע שלם קוצר את
הראש והגוף צקבר אחד שאינו מקיים מצות קבורה, דלכל היותר
יש לומר דאינו מקיים מצות קבורה אלל כשאין קוצר את כל המת
צמקום אחד כלומר צקבר אחד.

אולם צלמת כל הפוסקים השמיטו את הדינים חלו של הירושלמי,
דאינו מצוחר צצום פוסק דלין יולאין מצות קבורה אלל
כשכל הגוף לכל חלקיו נקבר כאחד, וכן לא ראינו מצוחר דלם
שייר קצת מן הגוף הגם שרונו הוצא לקבורה, לא נתקיימה מצות
קבורה, ואפשר לומר דצנת השמטת הפוסקים דינים חלו היא
משום דדינים חלו תלויים צנטעם של קבורה, דהלא ידוע דיש
אומרים שהטעם של חיוז קבורה הוא משום טומאה, ויש אומרים
משום ציון, והנה דין הג"ל של הירוש' שאין מצות קבורה מתקיימת
צלה שייר דבר מה מהגוף של המת צלל קבורה, הגם דלם הטעם של
קבורה משום טומאה הלא זה רק צכצית מן המת ולא צפחות או אפילו
שהטעם של קבורה משום ציון, הלא רא"י צסנהדרין מ"ו : ד"ה.
משום ציונוה הוא, שלל יצצה לעין כל שיראהו מת ונרקב
ונקע, ע"ש. משמע דזה דוקא צלה הגוף מונח צלי קבורה, אלל
לא כשנקבר כל הגוף ורק אצו פנימי או חלק מהאצו לא נקבר —
ע' צתו"ט פרק המצניע שמתפקת חס פחות וכוית נריך קבורה.
ומדצרי הגצוי' מהד"ק יו"ד, סיוון ל' כתב שאין שיעור לקבורה,
כלומר, אין נפמי' צין גדול וצין כפל, חמוס הטעם דקבורה משום
כבוד המת שזה כבודו שלל ה"י מוטל צציוון וממילא אפילו צזית
ומנו צציוון המת הוא שיהא מוטל כצנהל, ולכך מצוה לקברו. ע"ש.
משמע דקוצב השיעור לכצית, דכצית יש שיעור לציוון. אולם
מדצרי רא"י הג"ל צסנהדרין לא משמע כן, וכן משמע מהא דצרכות
ה'. דין גרמא דעשיראה ציר, פירש"י עלס פחות מכשעורה. והרנה
ראשונים פירשו עלס מאלצב קטנה. משמע דיש שיעור לחיוז
קבורה — וכן דין הראשון של הירושלמי הג"ל דיש חיוז לקבור
את כל הגוף ציחד אינו מונן לפי לפי הטעמים של קבורה הג"ל.
אולם לפי מה דמסביר לן מרן ז"ל צעל אצני נר מה דאמרנו צחולין
ל"צ צבני נח מתקיימן מצוה צמה שאין מוכרין צצר המת צמקולין.
ואנה צנטוו צני נח שלל לאככול את מתיהם, אלל דמההר"ל ז"ל
כתב דטעם הקבורה הוא משום השנת גזילה. כדאיתא צמדרי'
צראשית עה"כ. צועת אפיך תאלל לחס עד שונך אל האדמה וכו'.
א"ל הקצ"ה, קומץ עפר שצבראת מוננו לא גזולה היא צידך.
וכשהאדם צצ אל האדמה מתקיימת צזה השנת גזילה — וע"י
צספרי משגי"א צ'י, דף ס"א : — ועל הגזילה גם צני נח צנטוו.
ולפי זה מונן הדינים הג"ל של הירושלמי דיש חיוז לקבור את
הגוף צמקום אחד וגם שלל לשייר ממונו כלום צלל קבורה, דלם
הטעם הוא משום השנת גזילה הלא צציען כעין שגול, וצלותו
קומץ עפר שצבראת אדם הראשון היו כל האזרים כלם ציחד, לכן
ההשנה לריכה להיות ג"כ צלופסן זה, וכן אסור לשייר כלום מן
הגוף צלי לקבור, דלם לא כן אינו משיצ כל הגזילה. וצכן יש לומר
דהירושלמי סוצר דהטעם של חיוז קבורה הוא משום השנת גזילה
כ"ל לכן הציל את הדינים הג"ל, אולם הפוסקים דלין הטעם
משום השנת גזילה אלל או מטעם משום להציל מן הטומאה
או משום ציון וממילא אין מקום לדינים הג"ל של הירושלמי.
וגם הרשצ"א הג"ל סוצר דלין הטעם של חיוז קבורה משום השנת
גזילה, לכן כתב שאין איסור והוצאת המעים צשעת החניטה.

משום דמזוה לאו להכות ניתנו, ואין מערצין אלא לדבר מזוה, פירש"י לכתת אל בית הגלגל או אל בית המשחה, וקשה הא בית הנושחה איכא הגלגל הגוף נהדי מזוה, ואיך אמרינן מזות ל"ג, לשיטת הר"ן והכלבו. ותירץ דליסורו להינות מליסורי הגלגל היינו דוקא כשנהנה נדרך ישר מלוחו דבר עלמנו שאסור נהגלה, כגון המורד הגלגל משופר, שגופו נהנה מתקיעת שופר עלמנו שאסור לו נהגלה, אבל נצית המשחה, הלא אינו נהנה בהמשחה מלוחו דבר עלמנו שאסור עליו נהגלה, אלא שאתו דבר היינו הקצרות גרם לו שיוכל להנות מהמשחה, ובאופן כזה אין כאן ליסורו של נהנה מליסורי הגלגל, ע"ש, גם כאן אין נתימאות שהרופאים יהנו נדרך ישר מהמות שהם מנתחים, אלא שאנו חוששין מהגלה שתי"י להם מרכישת הידיעה, אי"כ הנתוח אינו אלא גורם להגלה ומותר. אלא דיש חילוק קצת, דהתם נבי בית הנושחה אין נתימאות שתי"י הגלגל הגוף נבלגד, אלא הגלגל הגוף מקושרת תמיד נהדי מזוה, מה שאין כן כאן דאם אנו אומרים דרכישת הידיעה לעגמה היא הגלה הלא אינה מקושרת כלל עם המזוה.

והנה הרשב"א נסוכה ל"א: — ויש מייחסים אותו להריטנ"א — הקשה איך אמרינן מזוה לאו להינות נתנו הלא זה רק לענין ההגלה שיש לו לאדם מעשיית המזוה, כלומר, דאמרינן מזות לאו להינות נתנו ואין הגלגל עשיית המזוה השונה הגלה, או שאמר שמותר לו לאדם להינות בכל אופן מהמזוה זו, אבל הלא על ידי עשיית המזוה אדם זוכה לשכר עולם הזה ועולם הבא, וזו היא הגלה אחרת לגמרי, ותירץ: דלא תשיב ליסור נהנה מליסורי הגלה אלא כשנהנה בגופו של ליסור, אבל כל שאין ההגלה מגופו אלא שגורם לו הגלה וריות ממקום אחר אינו הגלה מן ליסור וכדרך שאמרו הגורד הגלה ממעין שטובל בו צימות הגשמים שאינו נהנה בגוף המים ואע"פ שגורמת לו טבילה זו לעלות מטומאה לטהרה ומכשירתו לכל הדברים לית לן נה, וכן הא דאמר רבא התם בסנדל של ע"ז לא תחלוץ ואם חלצה חליצתה כשרה דמזות לאו להינות נתנו ואע"פ דמרווחא לה טובא נהיה חליצה לא חשיבה הגלה בליסור, והא דצירינא לה דדוכתא אחרינא, עכ"ל. והנה לכאורה מוצאין מזה כדברי השער המלך הנ"ל דגורמא לית כאן ליסורו של נהנה בליסורי הגלה.

אולם לאחר העיון נראה שיש כאן חילוק גדול בין הנושאים, דצאתת דברי הרשב"א הנ"ל צריכים לביאור דמה זו ראי' שמציא מהא דמעין ומחליצה, הלא שאני מעין וחליצה שהגלה זו אינה אלא הסרת המניעה, כלומר, אדם זה הי' טהור ומוכשר לכל דבר שנטהרה אלא שהטומאה שנטמא בה היתה לו למניעה ומנעתו ממה שהי' ראוי ועתה כשטובל בהמעין יש לו הגלה שהוא שז למעלתו הקודמת וא"כ אין המעין מהנהו אלא בהסרת המניעה, וכן חליצה, שעל ידי מיתת צלה צאה לה מניעה האוסרה לכל העולם ומנעל של חליצה מהנה אותה שמסיר ממונה את המניעה, אבל שכר עוה"ז ועוה"ב, הרי זה שכר ממש, ומה ראי' מהסרת המניעה לשכר וריות גדול. והלא בהסרת המניעה קיי"ל כהנן, דסתם מתני' נדרים כ"ג. כוותי' דהמורד הגלה מחצירו שוקל לו את שקלו ופורע את חובו, משום דצברווי ארי בעלמא הוא ושרי, ולא חשבו הגלה, ע"ש ובהר"ן. והגם דמדברי הרשב"א נב"ב כ"ג משמע דלאו צכל מקום אמרינן דהוי כמזריח ארי, דאיתא התם נתן צרור וסכר מיא מינה, טעל צרור ואפיק ויאל מינה לא הוי חזקה משום דהוי מזריח ארי, ופירש הרשב"א שם, הלא למה זה דומה למשיב אצידה דכל ישראל מצווין להליל ממון חצריהם מן ההיזק, ע"ש, אי"כ זה דוקא כשאדם הוא העושה המזוה או אמרינן דהוי כמזריח ארי, אבל איך נאמר באתה על המעין או על המנעל, הלא אין המעין והמנעל מצווין לעשות מזוה לסייע את הטומא ואת האשה הוקוקה לחליצה, אבל מהא דנדרים לא משמע כן, דהלא אין איש מזוה לשלם חובותיו של חצירו. או לשקול את שקלו של חצירו.

שכתנו מין, דאסור לו ליחיד ללמוד צו, דעל ידי שלומד נספר זה נהנה הגלה כספית שאינו צריך לקנות ספר אחר, ואפילו יש לו עוד ספר, ג"כ נהנה שמציל את ספרו מקלקלי על ידי שמשחמט נספר זה שכתנו מין. אבל צעמס הגלה שיש לו מן הלימוד אין ליסור משום דהגלת מזוה אינה הגלה. אולם לפי תירץ ה"צ של הט"ז משום דיש לו שמהה והגלה המתשבת — כנראה שכוונתו כמו שכתבתי לעיל, דהגלה זו היא ממה שיש לו הידיעה המתשבת ונשחרת גם אחר קיום המזוה — אי"כ נבי רפואה נמי הדין כן. לפי ספרתו של הט"ז הנ"ל, אבל מרן זצ"ל מסאכאטשאוו בהקדמתו לאגלי טל העיר דדברי ט"ז הנ"ל, ודעתו אינה כן, אלא דהשמהה והגלה שאלם מתענג בלימוד התורה היא מכלל המזוה. ולא עוד אלא אפילו לא התכוון צעמת הלימוד לשם מזוה, אם נהנה מלימודו יאל ידי מזוה כשם שכפאו ואכל מזה יאל, ופירי הר"ן דמזנה הרי נהנה באכילתו ואמרינן צעלמא המתעסק בהלבים ועריות הייב שכן נהנה, ע"ש. ממזא דלפי דברי מרן זצ"ל לא נבלגד שאין ליסור הגלה צמה שהרופא נהנים מאשר למודים נחמות הרפואה על ידי הנתוח, אלא על ידי שנהנים הרי הם יואלים ידי מזוה של לימוד לצורך מזות הגלת נפשות, הגם שאין מתכוונים לשם מזוה שצווה הגורא יתעלה להליל נפשות.

אלא דיש לומר דצכאן אפילו לספרת הט"ז ג"כ אין ליסור הגלה ממה שהרופא נהנה מהרכשת הידיעה דהלא אי אפשר לו להרפוא לרפא את אחרים שיש להם מחלה כמו זו, אם לא ירכוש לו לעמלו הידיעה נרפואה זו, ולא די לו בלימוד הרפואה צעמת ניתוח נבלגד, אלא עליו ללמד צעמת הניתוח ולהרכיש לו ידיעה מפולשת נרפואה זו, ורק אז יעלה צידו לקיים מזות הגלת נפשות, ואינו דומה ללימוד צתורה המזוה היא הלימוד צעמנו, ואפילו ישבת אחר הלימוד מה שלמד גם כן קיים מזוה של לימוד התורה, מה שאין כן בהרופא, שהידיעה היא חלק מהמזוה של לימוד ולא סגני צלהו הכי, ודומה להא דכתובת ל"א נת"י דנאם לא הי' אפשר להכילה צלה הגנהה הי' מתחיל נמי ליסור משעת הגנהה.

ואשר לקושית הט"ז מחבל שאסור דדברי תורה, ואי הגלת לימוד התורה מזוה אמתי לא אמרינן מזות לאו להנות נתנו, נראה לפי עני"ד, ששני מושגים יש, אדם השרוי צעצנות והוא אוכל ונהנה מאכילתו, ויש אדם שהוא רעב ושמת מצארה טונה שהגיבה אליו או משמיעת ארי חומר, ולאכל לא יאסר לו הגלה כי מותר לו לאכול ולהנות מאכילתו, ולא נאסרה לו אלא השמהה, לפיכך אסור לו ללמוד צימו אצלו מפני שהתורה משמחת לב, ולאחלמא השמהה לא הי' אסור בלימוד צצניל שנהנה מלימודו, דהגלה לא נאסרה לאכל כלל. אלא שנאסרה השמהה לאכל וליסור זה כולל גם שמהה של תורה, דכך היתה נזירת חכמים צאכל. עיי' ברומ"ן צתורת האדם שעיקר הצילות אינה אלא שלא יהי לו שמהה. ואין להקשות למ"ד הצילות דרצנן, דיש כה ציד חכמים לגזור צצז וא"ת, ועוד מוכיחן שקר"ה ק"ש שחרית וערבית כצז יאל חונתו מדאורייתא, ואין כאן עקורת מצינה דאורייתא, אבל צתורה, גם הגלה וגם השמהה צכלל מזוה היא כדברי האג"ט זצ"ל. וכן זה הלומד מלכת הרפואה בכדי להציל נפשות, שהוא מזוה הכי גדולה הדומה כל המזות שבתורה, גם ההגלה והשמהה צכלל מזוה היא. ואין כאן ליסור הגלה דמזות לאו להנות נתנו.

גרם להנאה מאיסורי הנאה

ועוד יש לומר דמה שהרופא נהנה מרכישת הידיעה נחמות הרפואה אין זה כלל בגדר נהנה מליסורי הגלה, והוא לפי מה שכתב צעער המלך הלכי לובג פ"הא, לתרץ שיטת הר"ן והכלבו דהיכי דאיכא הגלת הגוף לא אמרינן מזות לאו להנות ניתנו, אי"כ איך אמרינן צצירובין ל"א דמערצין צצית הקצרות

צאו"ת התם סופר לור"ח סימן קכ"ח וכן ראיתי בספר יהושע
 צפסקים וכתנים שנסוף הספר שהקשו צא"ש רעק"א והחיות דעת
 איך מותר ליקח שכן מקצרות מתים לאסור בהנאה הא הוי
 כשזכר את הפועל לעשות עמו ציין נסך דשכרו אסור, ע"ש, ומה
 קושיא הא זה דוקא ציין נסך שהוא לתא דע"ז, אבל לא בשאר איסורי
 הנאה שאין תופסין את דמיהם, דהא צריש פרוק האזכר את הפועל
 ס"ד מעיקרא דהש"ס דגם יין נסך דמי לציניית ומכירה אסור
 ושכרו מותר, עד דמסיק דלא דמי, ומדרבנן קנסו שכרו ציין
 נסך, אבל מת שאינו מלתא דע"ז מה שיך לומר דשכרו אסור.
 וע"י נש"ך יו"ד סימן קל"ג-א, ואמת שהתוס' צפסקים כ"ג:
 ד"ה, ואזר מן הסי. כתבו דלע"ג דדיעבד שכרו מותר כדמשמע
 בפ"ג דע"ז, מכל מקום אסור לכתחלה. וא"כ אפשר דקושיית
 הגאון רעק"א היא איך מותר לכתחלה לקחת שכר מקצרות
 מתים, אבל מה לד השתוות יש צוה לאזכר את הפועל לעשות עמו
 צי"י, דאם אסרו גם דדיעבד.

ואפילו לפי דברי התוס' ה"ל לכתחלה אסור להשתכר בכל
 איסורי הנאה — מדברי הר"ן ה"ל צע"י לכאורה
 לא משמע כן — גם כן אין כלל קושיא על קבלת שכר קצרות
 מתים, דהא לכתחלה ודיעבד שניה אין הפירוש אם כבר עשה
 המלככה, ולכתחלה היינו קודם שקיבל השכר עבור מלככת הקצורה
 ודיעבד היינו לאחר שקיבל שכרו עבור זה, דאם צאנו לפרש
 כך ה"כ, לעולם שכרו אסור, דהא אנו אוסרין לו לקבל שכרו
 המגיע לו צעד עבודתו, וזה אי אפשר לנו לאסור, דהא הדין דדיעבד
 שכרו מותר, אלא לכתחלה פירוש קודם שעשה המלככה אסור,
 ודיעבד אם כבר עשה מותר לו לקבל שכרו, כדמשמע בהתוס'
 הג"ל דשכר היי אסור לו להשיט את האזר מן הסי לצי"י, ע"ש,
 ואיך נאמר לכתחלה אסור לו לקבור את המת, הא מצוה קעצית,
 ולאמר שקברו הלא דיעבד הוא ומותר לו לקחת שכרו, ואין לומר
 לכתחלה מותר לו לקבור את המת צתנאי שלא יקבל שכר, דהא
 התוס' כתבו התם דאם אסור לקחת שכר גם צתיים אסור משום
 דיחזיק לו טובה על עבודתו, א"כ, יהי אסור לעולם לקבור את
 המת, וזה אי אפשר דהא התורה ציוותה על קצרות מתים והוא
 חסד של אמת.

וזה צרור דמעולם לקחו שכר צעד קצרות מתים, דהא משנה
 שליומה היא צמיר י"א. סבור הייתי שהחכמים מותרין לי
 מפני שאין אני יכול להיות אלא ציין או מפני שאני קוצר את
 המתים, ופירש"י, מפני שאומנותי לקבור מתים, ופירושו לקוח
 מירושלמי צמיר, צ"ד, אומנותו קוצר מתים. ע"ש. והגם די
 לפרש דאין הכוונה שנטול שכר מן קרובי המת אלא שהוא
 עוסק בקצרות מתים מטעם הקהל, ואין לו מלככה אחרת לכן
 פרנסתו מוטלת על הצבור, כעין שפירש צתוס' כתובות ק"ה.
 ד"ה. גוזרי גזירות, דהגם לאסור להם לדיינין לקבל שכר אולם
 צאם כל עשה יושנין דגין ואין עוסקין צבום מלככה אחרת ואין
 להם צמה להתפרנס אז פרנסתו מוטלת על הצבור, ע"ש, אולם
 הלשון של הירושלמי, "אומנותו" אינו מתפרש כך. ולפלא על הגאונים
 הג"ל שלא הזכירו המשנה דמיר שמפרש להיתר. וע"י מג"א
 סימן קכ"ג מ"א. — דמדינתנו יש חצרות ממונות לכך —
 העוסקים בקצרות מתים. — אם אחרים צאים לעשות המצוה
 צריך ליתן להצורה כמנהגם, משמע שצריך לשלם להם כמנהגם.

ובתשב"ץ חלק ג', סימן י"ג האריך אם הקצרים מותרים
 לקחת שכר צעד קצרות-מתים משום דאסור לקבל
 שכר צעד מצוה, מה אני צחנם אף אמה וכו' ומסיק דאין מצות קצורה
 מוטלת על אחרים צמקים שיס קרובים, ועוד דאפילו צמנה אין
 איסור לקבל שכר אלא על דבר שאין צו טורח כעין הזה וקדוש,
 אבל צעד הנאה ומלוי שיס צהן טורח מקבלין שכר, ע"ש, ולפלא
 שלא העיר ממשנה שליומה דמיר הג"ל.

וראיתי צספר אמרי יוסר חלק צ' ס' כ"ג, שהקשה דלפי התוס'
 ה"ל דנכל איסור הנאה שכרו אסור לכתחלה, א"כ,

אולם מסתבר שהגם דלענין זה יותר חשיב נהנה מאיסורי הנאה
 כשמקבל שכר של המצוה ומה שנהנה רק מהסרת המניעה
 אבל לאידך גיסא יש מעלה צשכר מצוה מפני שאין אדם עושה
 מצוה על מנת לקבל פרס, ומנקודה זו השכר הוא סנה רחוקה ציותר
 ממעין או ממונעל, דהתם הוא טובל צמעין והאשה חולצת צכוונה
 גמורה כדי שיעלה מוטומלתו וכדי שתוכל להנשא, כך ששכר
 מצוה הגם שהוא שכר וריות גמור אבל יש צו מעלה להיתר משום
 שאין אדם מתכוון צעשיית המצוה להשכר, וצמעין ומנעל הגם
 שיס צהם כוונה להנאה יש צה מעלה להיתר שאין הנאה גמורה
 אלא טובה של הסרת המניעה, ולפיכך הן שווין ופירי הביא
 הרש"ז ז"ל רא"י לשכר מצוה ממעין וממונעל. מנאלת אומר,
 דצמקים שיס תרתו לריעותא, היינו כוונה להנאה וגם שכר
 ממש ולא הסרת מניעה צלצד, גם הרש"ז א סובר דחשיב נהנה
 מאיסורי הנאה ואסור, ונג"ד, הלא הרופאים יקבלו שכר ממש
 ולא הסרת המניעה צלצד, וגם הם מתכוונים להנאה זו, וממילא
 אין כאן רא"י מדברי הרש"ז להיתר.

ואפשר לומר דצנרת השער המחך הג"ל דאין איסור כשהדבר
 הנאסר בהנאה רק גורם להנאה, תלו"י צשיטות הי"א
 ורש"י צחולין דף ד', ד"ה. מפני שהן מחליפין, דה"א צצרי שאף
 לעצמו מותר, וכתב רש"י, וטעות היא צידם דל"כ, מצינו דמיס
 לחמץ צפסח ולשור הנסקל שאם רצה מוכרו לעכ"ס, ותנן האוכל
 תרומות חמץ צפסח פטור מן התשלומין ומדמי ע"ס. וכתב הר"ן
 ז"ל שם ואיכא למיחך עלי, דהרי ערלה שאסורה בהנאה ותנן
 מכרן וקדש צדמיהן מוקדשת, אלמלא חליפי אסורי הנאה מותרים
 אף לתחליף עצמו דאי לא אידך אשה מתקדשת בהן, וי"ל דלעולם
 לתחליף עצמו אסורין ואפ"ה כיון שהאשה יכולה ליהנות צהן
 מומילא היא קקית, אבל הרמב"ן ז"ל כתבו דאפילו לדידיה אם עבר
 והחליפן מותרין כיון שאין תופסין דמיהן לפי שכיון שלא הי'
 לו רשות להחליפן ואיסור הנאה הן, דמיהן והחליפיהן אינן אלא
 כגזל ציד המוכר, וכשהוא נהנה צהן לא מאיסורי הנאה הוא נהנה
 אלא מנזל צנידו. וכו' ע"ש וצריך להבין שיטת הרמב"ן הג"ל,
 מה צבך שהדמיום גזל הם צידו, אבל הלא צלעדי האיסורי הנאה
 לא היתה לו לזה שום אפשרות לצווא לירי גזילה זו, ורק על ידי
 האיסורי הנאה עלתה לו לצווא לירי דמים הללו, וא"כ הרי נהנה
 מאיסורי הנאה, אלא ע"כ, דהרמב"ן ז"ל סובר צצנרת השער
 המחך הג"ל דאין איסור הנאה אלא כשצאדם נהנה מדבר האסור
 בהנאה גופו, אבל אם האיסור הנאה גורם לו להנות מדבר-מה,
 אין זה בכלל נהנה מאיסורי הנאה. ומומילא נשמע ששיטת רש"י
 אינו כן אלא דגם נהנה מדבר הנאסר בהנאה על ידי גרמא מאיסורי הנאה
 הוי כאילו נהנה מדבר הנאסר בהנאה עצמו. וע"י צצה"ן צע"ז
 ריש פרוק האזכר את הפועל כי שם מפורש ציותר דוקא צע"ז
 הוא שחידשה התורה כל מה שאתה מוזה ומנו הרי הוא כמוהו
 לפיכך אם מוכר ע"ז, דמיה אסורים כמו עבודה זרה ממש, אבל
 צשאר איסורי הנאה אין איסור מ"ה על הדמיום שקיבל צמכירת
 איסורי הנאה, דלא כלום מכר כי אינן שווין כלום, אלא שהוא
 נהנה מנזל צנידו, ודבר שאינו אלא גרמא מאיסורי הנאה כגון
 שכירות צעד עבודה שעבר צאיסורי הנאה אין אסור אלא מדרבנן
 גזירה שמת יבנה מאיסור הנאה עצמו והיינו דוקא צע"ז, אבל
 לא צשאר איסורי הנאה, ע"ש היטב, וממילא מת דאינו אסור
 מלתא דע"ז דאיסור הנאה דמת ילפינן מעגלה ערופה, וע"ע
 חינה תוספת דו"ס, ע"י צספר יד אליהו סימן ס"ז. לא גזרו
 על הנאה הנאה לו לצדם על ידי גרמא מן המת, וממילא הרכשת
 הידיעה של הרופא הגם שהוא הנאה לו להרופא הנאה על ידי
 גרמא מן המת אין כאן איסור כלל, ואפילו נאמר שיס כאן איסור
 דרבנן הלא איסור זה צודאי שהותר משום פק"ג.

נטילת שכר בעד קבורת מתים

ולפי מה שכתבתי לעיל צצס ספר יד אליהו דמת אינו תופס
 את דמיו לאסור בהנאה, לא זכיתי להבין מה שהוצא

הנהגה מאיסורי הנאה על ידי מצות התורה

ויש להעיר צדאי ענינא מסוגיא דכדרים ל"ג, מחזיר לו את אצידתו, פלגי צה ר' אחי ר' חסי חד אמר לא שנו אלף צככסי מחזיר אסורין על צעל אצידה דכי מהדר ל"י מידעס דפשי" קא מהדר ל"י, פירש"י רש"י והר"ן ולא מהני ל"י מידי אלף שמצית טוק אצידתו מעליו, ע"ש, משמע דאלמלא כן, כלומר שאין כאן הרווחה לצעל אצידה אלף מניעת ההפסד, ה"י אסור לצעל אצידה לקחת את האצידה מיד המחזיר, הגם שאין המחזיר מתכוון לעשות נחת רוח וליהנות את צעל האצידה, אלף הוא מתכוון לעשות מצוה לכל זאת ה"י אסור, אלף דשאני הכא שאין כאן שום הנאה של ריוח אלף מניעת ההפסד ואין זה בכלל הנאה. אולם הרמב"ם שם צפיה"מ, וכן הר"ש שם מפרשים דאין כאן איסור משום דמנוה צעלמא קעציד ולא מהנה ל"י מידי, ע"ש, פירוש דאין המחזיר מהנה את צעל האצידה כלל צמה שמחזיר לו את אצידתו, דהרי הוא עושה זאת צצגיל לקיים המצוה, וכך הצעל אצידה אינו נהנה מהמחזיר אלף ממצות התורה והרי הוא לא אסר עצמו להינות מן מצות התורה. כן נראה שם מלשון הרמב"ם ז"ל צפיה"מ שכתב, „לפי שהיא מצוה שהתורה מציינתו עלי" המצוה מזה דלדעת רש"י ור"ן צכ"ד גבי נתיח המתים שהוא איסור הנאה מן המתים — אס לא נאמר ככ"ל דגרמא אין צכלל איסור — אפילו כשהרופאים מתכוונים צשעת נתיח שלא לשם הנאה אלף לשם מצות הצלת נפשות גם כן אסור, אולם לשיטת הרמב"ם והר"ש, האיל שצמחה היא לעשות את הנתוח צכדי להחלמד להציל נפשות מותר, דאפילו תאמר שהרופא נהנה מזה, הרי הוא נהנה רק צכהדין של תורה אשר ציוותה על הצלת נפשות, כעין שאמרו צצעל אצידה נהנה רק מדינה של תורה על הצנת אצידה ולא מהמחזיר. והנן.

והגם דיש לדחות ולומר דכוונת הרמב"ם והר"ש היא, משום צכדרים אנו משערים צצעל אצידה לא נדר את עצמו מהמחזיר אפילו היכי שצנטל עשה ולי"ת של הצנת אצידה, אבל אין הלאשן שם משמע כן, ועוד צדאס נאמר צצעל אצידה נדר את עצמו מלהנות מהמחזיר, (דהא שם מיירי צככסי מחזיר אסורין על צעל אצידה, אפילו כשצעל האצידה אסר עצמו מנכסי מחזיר) א"כ, אין כאן מנוה כלל, דהא אס צעל אצידה מותר על אצידתו כדי שלא יהנה מהמחזיר צרואי דאין כאן צטול מצוה כלל, דמצות הצנה אינה אלף אינה צצאם צעל אצידה חפץ צאצידתו ולא כשחותר עלי, וא"כ אמאי יחזיר לו אצידתו, אלף ע"כ דאין הפירוש כן אלף כדאמרן.

אל"א דתקשי איד יפרש הרמב"ם והר"ש ז"ל ככ"ל צצעל אצידה האסור להנות מן המחזיר אינו נהנה ממצות התורה, וכי יש מצוה על צעל אצידה שיקבל את אצידתו, הלא המצוה היא רק על המחזיר שישני את האצידה, אבל אין שום חיוב על צעל אצידה שיקבלנה, וא"כ אין נאמר שהנאה זו המגיעה אליו אינה אלף הנאה מן המחזיר, וכברט שאם נאמר שטעמו של הרמב"ם הוא משום דמצות לאו להינות נתנו, והפירוש הוא או שאין הנאה של מצוה תצונה הנאה או שהיא הנאה אלף שהתורה לא אסרה צצאם פנים הנאה זו, ותקשי מה מצוה יש לגבי צעל אצידה. אס לא שנאמר דגם צעל אצידה המקבל את האצידה מקיים המצוה, דאי אפשר שמתקיים המצוה של הצנת אצידה צלעדו, כעין שכתב הר"ן ז"ל צריש פ"צ דקידושין דאע"ג דאין אשה מצוה צפרי" ורבי מכל מקום יש לה מצוה חפשי שהיא מסייעת לצעל לקיים מצותו. ע"ש וצחידושי אכשי שם.

ועל המשנה דשם מקום שנטולין עלי שבר תפול הנאה להקדש, פיר צפיה"מ שם : ואס ה"י מנהה שהמחזיר אצידה מקבל שום דבר, הרי זה לא יקבל ממנו — המחזיר לא יקבל אפילו צכככסי מחזיר אסורין על צעל אצידה — לפי שצזה המנהג יאל מדין תורה צעד קצורת מתים.

איד לקחו של צית גרמו שבר על אפייית לחס הפנים יומא ל"ת, הא לחס הפנים אסור צנהלה צשעת אפי" אף קודס שנתקדש צתנור עד שהוקטרו הצוכין, וא"כ משתכרין צצבר של איסורי הנאה, וכן כל ההומינין שעושין מלאכה צקודש איד לקחו שבר הא משתכרין מאיסורי הנאה, ע"ש, ולהכ"ל לה קשה כלל, צצכל אלו איסורי הנאה אין האיסור צנטילת שבר הלא לכתחלה, היינו אס ה"י אפשרות לאסור להס לכתחלה לעשות מלאכה, אבל מכיון שאין כאן איסור של עשיית המלאכה, ואדרננה מצוה איכה, א"כ שוב אין איסור על נטילת השכר, דהא אפילו לא יטלו שבר ג"כ נהנים שההקדש מוכר להס טונה צעד צבודתו, ואס נרנא לאסור להן הנאה הרי עלינו לאסור להס את עשיית המלאכה, וזה ה"י אפשר, כן נראה לפע"ד צברו.

המתבאר וכל הכ"ל דגם צכ"ד, האיל וחי אפשר לאסור לרופאים לחתוך את המתים כדי שיתלמדו להציל נפשות ואדרננה מצוה איכה א"כ, אפילו נאמר שעל ידי למוד זה יתנהו הרופאים אחר כך הן הנאה של רכישת ידיעה, והן הנאה של ממון — אס ירפאו את מי שאין צו מנוה של הצלת נפשות — לית כאן איסור של נהנה מאיסורי הנאה. ככ"ל לענין הנאה של גרמא צאיסורי הנאה, צדיענד.

מצוה שאי אפשר שתיעשה אלא על ידי שבירת פועלים, נטילת שבר פעולה הוא חלק מהמצוה.

ויש אצרא לומר לפי מה שדדנו צצכל איסור נטילת שבר והנאה של גרמא צצאר איסורי הנאה חוץ מן ע"ז היא מורנצן לכל היותר, דאס נצרך לנו לעשות מצוה וחי אפשר שתיעשה המצוה אלף על ידי ישראל צצבר, צצלא שבר אינו רננה לעשות הפעולה, כגון אומינין המתקטים את צנין צקודש, או כגון צכ"ד שנתוח המתים היא המצוה למען פק"נ של החולים, והרופאים הישראלים צודאי שלא יצאו לעשות את הנתוח אס לא יקבלו הנאה מזה, הנאה של רכישת הידיעה כדי שירויחו צצכרן לרפאות חולים אחרים, הגם שיש איסור הנאה של דרנצן צזה, לכל זאת צצגיל המצוה הנעשית על ידו, גם נטילת השכר שלהן מצוה היא, כלומר, לא שאין איסור צנטילת השכר כמו שציארנו לעיל, אלף שנטילת שברן היא חלק מהמצוה, מפני שאס לא יטלו שברן לא יאותו לעשות המצוה וא"כ, זה הוא חלק מחלקי המצוה.

ובמקור ור"א לצברי הכ"ל מהא דאמרינן צמו"ק ג. דיוגאין על הכלאים צחולו של מועד, ופרדן, מאי שגא צחולו של מועד דנפקין א"ר יעקב א"ר יוחנן משום שבר פעולה דמחלי גנן, פירש"י : כלומר, שיכול לשכור פועליו צצול לפי שאין עושקין צמלאכה צחולו של מועד. והקשו נתום דלמ"ד שבר פעולה צחולו של מועד אסור איד ישכרו פועלים צמועד, ושמה יס לומר דהני דמצות התירו. עכ"ל. הרי דהגם דנטילת שבר צעד מלאכת חוש"מ אסור, לכל זאת אס יש צמלאכה זו משום מצוה מותר לקחת שבר, וצעי"כ דנטילת שבר זה הוא חלק מחלקי המצוה, דאל"כ אחאי מותר, הא אפשר שילאו על הכלאים אחר או קודס המועד, דהא אמרינן דאין כאן מצוה שתיעשה התלאכה צמועד אלף תשום דמחלי גנן, ואיד תתיר לפועל זה ליטול שבר צעד פעולתו צחוש"מ, צכדי להרויח ממון לצעליו שישכירונו צצול, וצעי"כ, דהכעס אגם נטילת שבר הפעולה צצבר צצמנוה הוא ג"כ חלק מהמצוה, והשאת, אס גבי מלאכת חוש"מ, שיש אפשרות שתיעשה המצוה צמלוה צלי שום איסור צצמן אחר שלא צחוש"מ, אמרינן שאין כאן שום איסור משום דנטילת השכר הוא ג"כ מצוה, דאלמלא השכר לא תתקיים המצוה, גבי כ"ד שאין שום ענה אחרת שתיעשה המצוה צצאם זמן צצעולס צלי איסור, צודאי שנטילת השכר והנאה ה"י צכלל המצוה. ודו"ק צזה כי לפע"ד הר"א והדמיון מדברי התום הכ"ל ככון מאל. וצזה סרה ג"כ קושיית רעק"א ז"ל צצבר נטילת שבר צעד קצורת מתים.

על ידי נתוח, היא תועיל ותעזור לחולים הרבה בכל מקום שהם, כי הנתוח אינו אלא אמצעי נכדי להתלמד, ותועלת של הלימוד תועיל בכל מקום ובכל זמן. ואין גנוניאות שאין חולים הגריכים לרפואה זו.

דוגמה ריש לומר דאפילו נפק"ג לא הותר לעבור על שאר איסורין אלא בשעה שהחולה לפנינו ולא בשעה שאינו לפנינו, והתוס' הג"ל נפסחים לא הוקשו אלא לענין עונש, כלומר, אי אורין הואיל בטלת כל מלאכת שבת לענין עונש, אבל להחיר לכתחילה לעבור עבירה לא נתיר אלא א"כ החולה לפנינו ונריך — באתה שעה דוקא — לעבור העבירה נשגיל הנלת נפשות. אבל בנ"ד, איך נתיר לעבור על איסור ניוול ועל שאר האיסורין הנמנאים בזה נכדי שוכל להגיל נפשות לאחר זמן.

אור"ח כבר עמד נחקירה דומה לזו נספר שו"ת רמ"ן או"ת. ס' כ"א, נחולה שיש בו סכנה ונריך לבשל לו נצנת אם הרופא אומר שאין נריך להאכילו מיר אלא לאחר כמה שעות אחר שישה מרחקת הרפואה, אם נריך להמתין עד אותה שעה או מותר להכין את התנשיל מיר, כי סוף כל סוף נריך להלל את השנת כשיצא הזמן, ומסיק שם נתשנה ארוכה כיון דשנת דהויה היא אלא החולה ולא הותרה א"כ אין היתר לבשל כ"א בזמן שהחולה נריך להתנשיל אבל לא קודם לכן, אך אם יש לחוש שמה יהי אה"כ איזה עיכוב להכין התנשיל או מותר מספיקא דפיקות נפש דוקא שנת אפילו נספק. ע"ש. והנה לפי דברי הספר הג"ל גם כאלו מותר, דהא יש לחוש שאם נמתין עד שיהי החולה לפנינו, לא יספיק הזמן או שיתלמד הרופא ללמוד את הרפואה, ואנא ינואל או מתים נחולי זו להתלמד.

א"א דכל דברי הספר הג"ל אינם נרורים לי, דמה דפשוט לי שהשנת דהויה אלא פק"ג ולא הותרה, כבר כתנתי נמקום אחר — עי' ספרי משנת אברהם חלק א', דף נ"א. שהארכתי הרבה בזה — וציארתיה שהרבה דעות יש שהשנת הותרה ולא דהויה, ע"ש כי אין מן הנורך להעתיק את כל הקונטרס פעם אחרת, אלא דלעגם השאלה של הספר הג"ל נראה לפע"ד, דלו נאמר דשנת הותרה אלא פק"ג גם כן לא יתכן לבשל ערם הגיע הזמן שהחולה נריך להתנשיל, דהא אי אמרינן שנת הותרה היינו שהוא כמו שהיוס חול ולא שנת כלל, והנה זה דוקא נה בשעה שהחולה נריך לכך היינו דאדם החולה נריך להתנשיל בשעה השמינית אחר הנהרים נצנת, או אמרינן דשעה השמינית אינה שנת כלל אלא חול אבל אין לומר דגם נצנת בשעה הרביעית ג"כ אין שנת, דהלא זה נרור דאם זה שהותר לו לעשות מלאכה בכל שעה השמינית לנורך החולה יעשה מלאכה לעגמו. מקודם או אחר שעה השמינית הרי הוא מחלל את השנת, וממילא אם עושה לנורך החולה נשעה שאין החולה נריך לזה ג"כ מחלל את השנת.

ובבר אופן אין שום השתוות נכ"ד לחילול שנת נעדר החולה, דשאני חולה שיש בו סכנה שאנו דנים על אותו חולה פרטי, ואם הרופא אומר שאין הוא נריך עתה להתנשיל ממילא אין כאלו עכשו שום פק"ג. וכשתגיע השעה שיהי נריך להתנשיל או נחלל עליו את השנת, ושאל עד אז יאל מן הסכנה ולא ננטרך לחלל את השנת, אבל בנ"ד, שאין אנו דנים על איש פרטי, והחולים ישנם נעולם וידענו שנשום אופן אי אפשר להם להרפואים להתלמד אם לא על ידי נתוח, ומה לי אם ינתחו מת אחר או מת זה, ונפרט שאין לדמות איסור שנת דהמיר לשאר איסורין. **כמובן** שאין אפילו שום נד של היתר אלא נמקום שאי אפשר להשיג ולקנות אפילו נדמים מרונים מתי עכו"ם, דאם יש אפשרות להשתמש נמתי עכו"ם הלא אין כאלו ענין של פק"ג כלל. ואין לומר דאין חילוק בין מתי עכו"ם למתי ישראל, דהא טעם האיסור של ניוול המת הוא דנזיון הוא שהחי רואה שהאדם המת מתנזה, וא"כ אין נפמי בין ישראל לעכו"ם, זה אינו, דהא עיקר איסורו של ניוול המת הוא מקרא דלא תלין וכו' ושם

וכאילו החזירה מנד שיקבל ממנו ומנאל שזה שנצנע שלא יהנהו מהנה אותו מנד הדבר שהחזיר לו, ואם הניה לו כמו כן השכר הידוע הרי זה מהנה אותו בזה השיעור שהניה לו, לפיכך נוקחין השכר ממנו ותפול להקדש. עכ"ל. פירוש לפירוש, שנמקום שהחזיר מקבל, שכר, אז לא אמרינן שהוא מחזיר מפני שהכריחתו התורה, אלא אמרינן שהוא מחזיר לו נכדי לקבל השכר, והואיל והשכר אינו שווה כמו החפץ שמהחזיר, נמנאל שנצל אצורה נהנה מהמהחזיר נקבלתו דבר שהוא שווה יותר ממה שנמשלם שכר למחזיר, וזה אסור לו כי הלא הוא אסור להנות מהמהחזיר. וזה הוא לכאורה דלא כמו שהנלתי לעיל ראי' מתוס' מו"ק דנטילת שכר נעדר מזה הוא ג"כ חלק מהמנזה דלמלמל השכר לא התקיים המנזה, דלפי הסגרא הג"ל מדוע אומר הרמנ"ם לפי שזה המנהג יאל מדין תורה, אדרבה, על ידי המנהג הזה הוא מקיים המנזה של השנת אצורה. אלא דנלמתי יש חילוק גדול בין הגושאים, דשאני התם גני כלאים, דלא רמיא מזה זו על איש פרטי, ולא נוכל לייחד את מי שהוא מישאל ולומר לו הנך מחויב ללאת על הכלאים, אלא מזה המוטלת על כלל ישראל היא, ובכן הנ"ד חייב לננות ממון מכל ישראל ולשכור פועלים נצכר שינאו על הכלאים, ואם לא ישכור נצכר פועלים, שום איש לא יאל, דכל אחד ואחד מה חזית דלנא חייב נמנזה זו, ובכן שפיר אמרינן דנטילת שכר על מנזה זו הוא חלק מהמנזה, וכן קונרי המת שאינם קרוביו של מת, אין המנזה מוטלת על אדם פרטי אלא על כל ישראל, וכן הדין בנ"ד נרפואים אין המנזה מוטלת על איש פרטי, אבל גני השנת אצורה הלא המנזה מוטלת על זה שמוציא את האצורה ואם הוא נוטל שכר נעדר מזה זו שפיר כתב הרמנ"ם ז"ל שזה המנהג יאל מדין תורה.

אור"ח דעת התוס' ננדרים שם אינו כן, שכתנו אהא דמתרינן נגמ', אהא, דהיכי נעל אצורה מודר הנאה מן המחזיר, והמחזיר אינו רואה לקבל שכר, אז נהנה הנצל אצורה מן המחזיר, לכן תפול הנאה להקדש. וא"ת, איכפל תנא לאשמועינן שאם היכא שאין המחזיר רואה לקבל שכר, וי"ל דאורחא דמילתא הוא שאינו חושש לקבל שכר הואיל דמנזה היא, אע"פ שאינו מחויב לעשות כיון שהוא נצל ממלאתכו. עכ"ל. ומשמע דשיית התוס' היא דאפילו כשהמחזיר מקבל שכר לא יאל מדין תורה, אלא דגם או אמרינן דמה שמהחזיר אינו נשגיל השכר אלא נשגיל המנזה. ואין לומר דהתוס' לא כתנו אלא היכי שננטל ממלאתכו על ידי השנת אצורה — והרמנ"ם מייירי כשאינו מנטל כלל ממלאתכו, דא"כ יהי להם להתוס' לתרץ קושייתם שהקשו וא"ת איכפל וכו' דמייירי שאינו מנטל ממלאתכו. והנן.

- א. שימת רבינו ברבר פתיחת קברים לצורך פק"ג.
- ב. איסור נתוח מתי ישראל בזמן שיש צד אפשרות לתתלמד ע"י מתי נברים

ומדברי רצינו שכתב: אבל אם מנפה נעיר יחפרו עפר וכו' יש קנת ראי' לדברי החת"ם נתשונה הג"ל דאם יהי לפנינו חולה שיש לו נוכה כיונל נה ורונים לנתה ננות הלל לרפואתו של זה, קרוב נודחי דמותו, ע"ש, ומכל שכן שנאם הנתוח הוא לנורך רפואה של חולים רבים נודחי מותר, ולא עוד אלא דלפע"ד יש נלדד הרבה אפילו כשאין נאותה שעה לפני הרופא הולה נמחלה זו גם כן מותר, דהלא ישנם הרבה חולים נמקומות אחרים, ורפואה זו שתתגלה על ידי נתוח זה אין ספק שתועיל לחולים, ולא דמי למה שכתנו התוס' נפסחים דף מ"ו: ד"ה רנה, דחולה שיש בו סכנה לא שכית, דשאני התם דאנו דנים על מלאכה זו שיעשה אדם, היינו שישהוט או יבשל נצנת, ואתה נצנת לפטרו משום הואיל דאי מתרמי לי חולה שיש בו סכנה, דזה ודאי לא שכית שאם אין עכשו לפנינו חולה שיש בו סכנה, שמתקום אחר יציאו לכאן חולה וינטרך למלאכה זו, ולחולה נמקום רחוק הלא אין תועלת נמלאכה זו. אבל רפואה המתגלית

ככדי שעל ידו תתקיים מצוה של הלל נפשות, ונדיקה זו לא לשם ניווול נעשית אלא לשם מצוה. והבן. וזוה מסולקת השגתו של צעל נחל אשכול על הכוזבי הכ"ל.

א. שתילת עין של מת בגופו של חי.
ב. סכנת עין, סכנת אבר.

ובשאלה הכ"ל מסוכנת עוד שאלה אחרת: זמן האחרון המציאו הרופאים להעביר עין מן האדם — לאתר רגעים ספורים אחרי מותו — ולשתלה בחדם חי שעיניו סמוי, וכפי הנשמע מתכוננים לעשות כזאת גם בשאר איברים פנימיים, וגם כן יש שאלה של נהנה מן המות, ומניעת ממות קבורה נהאזר של המות, וטומאת כהן אם החי כהן, והתפשט של ניווול המות. ובאלתי לרופאים הרדים וחמרו לי שאין משתמשים בכל העין אלא במקצתה, נהאישון שצעיף. וא"כ, אין זו משום טומאה דלין באישון משום אבר וגם אין זו שיעור של זית לטומאה, אלא דלענין איסור הנאה נודחי שחשיב נהנה דהא החי נהנה מזה האישון של מת הנאה מרונה נמה שרואה צעיפו הסמוי. ומתחלה נריך ביאור אם יש צמייית עין משום סכנת נפשות וממילא יש משום הלל נפשות נמה שמתחזרים את החוש הראות להחי, או שמה אין כאן משום הלל נפשות כלל, וגם אם יש חילוק בין עין אחת לשתי עינים.

והנה צע"ז כ"ח: אמר רב עין שמרדה מותר לכוחלה בשנת — ואפילו מישהק בשנת ואתיו דרך רשות הרבים מותר — מאי טעמא דשורייני דעינא באוננתא דלינא תלו. ע"ש, והר"ן בשנת נפרק שמונה שרצים למד ומכאן דעל סכנת אבר נלחוד לא מחללין שנת, דהא התירו לחלל את השנת בסכנת עין משום דשורייני דלינא וכו', והיינו סכנת מות, אצל ככדי להגיל את העין שהוא אבר נלכד לא התירו לחלל את השנת במלככה דשוריינא אלא שמותר לחלל את השנת על סכנת אבר אפילו על ידי ישראל במלככה שאינה מדשוריינא. ע"ש.

היוצא מדברי הגמ' הכ"ל דיש בסכנת עין משום סכנת נפשות, ומחלה חילוקי גמ' בין עין אחת לשתי עינים ונקטו נסתמחל עין שמרדה משמע דגם בעין אחת יש משום סכנת נפשות, אולם שם צע"ס מסיק דהיינו דוקא רירא דינא דמא דיומעתא וקודמא ותחלת אוכלא, לאפקוי סוף אוכלא ופגמתי עינא דלא, פירש"י שצא לכוחלה כדי להאיר מראית עינו. זה לא הוי בכלל סכנת נפשות. והרמב"ם ז"ל בהלכ' שנת נ"ד. כתב: החושש צעיפו והוא שיהי נשתייהם או נאחד מהם ליר או שהיו דמעות שותתות מהם מרוב הכאב או שהי הדם שותת מהן או שהי נהן קדחת וכיוצא נחללים אלו הרי זה נכלל חולה שיש בו סכנה ומחללין עליו את השנת ועושין לו כל זכרי רפואה. עכ"ל. מוצא דמי שיש לו מחלה צעיפים צממיים הכ"ל יש בו משום סכנת נפשות ממש, וממילא השתילה של עין המה העשוי לרפאות את המחלה וממילא גם יראה צעיפו יש בה משום הלל נפשות ממש, ואין חילוק בין עין אחת ובין שתי עינים, ואם לא שלטה מחלה צעין, אלא שכהה כח הראות, הגם שיש בו צוה האדם סכנת עורוין, אין זה אלא סכנת אבר, ואיסור דרבנן הותר ולא חילול שנת דשוריינא, וממילא יהי הדין תלוי בה אם יש כאן בשתילת עין המה איסורי דשוריינא או רק איסורי דרבנן.

והנה סוגיא זו, צעיפין סכנת אבר אם השינה כסכנת נפשות או לא כשיעת הר"ן בשנת הכ"ל, רחנה ועמוקה מני ים, ונמק"א הארכתי בה, והראתי לדעת שאין כן דעת התוס', אלא שגם סכנת אבר נכלל סכנת נפשות היא, ולדעתי זו היא שיטת התוס' שכתבו צע"ז כ"ח: ד"ה. שורייני דעינא וכו' דלא כמו שפירש"י מאור העין מעורין ואחזין נטרפשי הלב, אלא כלומר ראית העין תלוי בהננת הלב, ע"ש, כלומר דלפי פירש"י יש נמכה צעיפין סכנה להלב, וא"כ הוי סכנת נפשות, ולפיר' התוס'

מפורש כי קללת אלוהים תלוי, וצירושלמי מיר ריש פרק שצעי ממעט בה הכתוב עכו"ם, ע"ש. וראה בספרי משנ"א ז', דף ס"א: אי"כ צעכו"ם אין שום מקור לאסור ניווול המות. וגם אינו מפורש שזו מקום דעכו"ם מנווין על הקבורה, וגם מהטעם דקבורה הוה משום להגיל מן הטומאה, הלא עיקר הוה להגיל מטומאת אהל דזה יותר מנוי מטומאת מונע, דנגיעה לא משכחת אלא צרופאים העוסקים בהנחות, והם מועטים לגבי אלו שיש להוש שיעמחו טומאת אהל, ומה גם שהרופאים לרוב הם חפשים ואין צבנהים שבהם מזהרים נטומאה, אצל טומאת אהל תוכל להיות תקלה גם לכהנים כשרים, והלא רוב פוסקים סבירו להו כר"ש ז"י דלין נכרים מטמאים נאהל לכן ישתקע הדבר ולא יאמר שאין חילוק בה בין שמתחכים מתי ישראל בין מתי נכרים, אלא דזה צרור דמקום שיש רק שום נד של ענה להשתמש צמתי נכרים שאסור להשתמש צמתי ישראל.

המתים מוותרים על כבודם לצורך מצוה

וראיתי נספר נחל אשכול על האשכול דף ק"ז שהניא נסם הרה"ג ר' קאפיל סג"ל מווארמס, דאפילו נמקום שיש פק"כ ועל ידי ניווול המה אפשר להגיל, אין להתיר, דמנוה של הלל נפשות רק על החיים רמיח ולא על המתים שהם חפשי מן המצות. ע"ש. ולפע"ד יש להשיב על הדברים אלו, דהא הלא אין זה מילתא דמסתבר שהמת יחשוב לו לציון נאם עושים זו נמוח כדי להגיל את החיים, ואלדנה מנינו בהרנה מקומות שהמתים מנטערים צע"ר החיים, ואם הדבר הוה נעשה שלא לשם ציון חי' אלא לשם הלל נפשות מה נכוד ציון יש בה, ועוד ח"ך נאמר דלין המה חפץ להגיל נפשות החיים משום דלאו עלי' המנוה רמיח, הלא התוס' צצ"ק דף פ', בסוף ד"ה, אומר, כתבו דמן הדין הוי לן למישרי לקבור מת בשנת אלא לפי שהוא מכווער ומנונה ומתנייש שנקבר בשנת שנעשה בו איסור שנת אפילו על ידי נכרי, ע"ש, ולפי דבר הגאון הכ"ל אמאי יהי מותר להלין את המה בשנת מנלי לקברו זהו הוה היווול העיקרי שכתבו צתורה, הלא צמתיים חפשי ואינם מנווין על שמירת שנת, אלא ע"כ, דהמת מותר ומחל על ציונו כדי שלא יעטלו את החיים מקיום מצות שנת, וכ"ש שמוותרים ומחלים ככדי שהחיים יקיימו מצות הלל נפשות הדומה את השנת. ולפע"ד הוה ראי' שאין לה פירכא.

והנה ישאל השואל ח"ך אפשר לומר דרק כשהנמוח נעשה לשם ציון המה יש בה משום ניווול אצל אם נעשה לשם צורך אין בה ציון, הלא צע"ס חולין הכ"ל קס"ד נדדקינן ל"י להנרנח כדי שדע את הדין לחימתו, אם הרונה נר קטלה או לא ולכל זאת אמרינן שם והא קא מנוולי, אלמא דאפילו היכי דהנמוח נעשה לצורך צירור הדין גם כן יש איסור של ניווול המתים, אולם כבר כתבתי לעיל דמנמי הכ"ל אין סתירה להסברא הכ"ל דהא התם נכל אופן שלא יהי מת זה שאנו דנים אם נצדקו או לא נרנח על ידי הרונה זה, והוה נעל את נפשו של מת על לא חמוס, ואנחנו רוצים נצדקו שמה על ידי נדיקה זו לא נחייב את הרונה למיתה, ונאופן כזה, ומסתבר היטב דאלמתי היתה אפשרות לדבר עתה עם המה ולאשאלו אם הוה מסכים שנצדקנו לטובת הרונה, נודחי יאמר לא, כי לא די שאצד את העולם על ידי רונה זה עוד יסכים להנחה את גופו הנרנח לטובתו של הרונה, אמתה, ובכן מסתבר שהנרנח מסרר נצדיקה זו ואינה אלא ניווול גמור, ושפיר קאמרינן גממי והא קא מנוולי, אלא שהגמ' אומרת וכי תימח משום איבוד נשמה דהחי, כלומר, הגם שנאמת יש כאן ניווול המה גמור, אצל על הנבי"ד מוטלת מצוה של והצילו העדה, ע"י רש"י שם, ולכן לא משגיחין על איסור ניווול המה ונדקינן ל"י להנרנח הגם שיש ניווול נצדיקה זו, אצל ננמוח מתים לשם לימוד ככדי להגיל נפשות, אין כאן שום ניווול, דמסתבר דגם המה מסכים להנחה

נקיאים הם אלא כיון שידוע החולה או המיה שהיא שנת או יו"כ, ואמר אני לריך ואינו יכול לסגול מתמת החולה מאכילים אותו — ולישגל דמיית אל ייעך, שכן לשון התלמוד דאס כן דדייקית לישגל מאי ספק נפשות, אלא מאי מיית שמתירא לחלות ולקלקל כי חסרון האוכל מכאיב לנ ומתוך כך היא מתעלפת ופעמים אינה מתרפאת, "ואפילו דאזנן אבר אחד אני קורא סכנה" ומחליין את השנת כדלמורין גני מכה של הלל א"ע"פ שרונן אינס ומתים וכן עוצרות התרימות וכו'. ונפלא לראייה על שפסק אפילו דאזנן אבר אחד כי יש להשיב עליו מההיא עיני שמרדה שלא התירו לכחלה אלא משום דשרייני דעינא נליצא תלו ולא הפסד עין, ע"כ. אבי"ה. וכן הוא ככתבו וכלשונו צאור זרוע הלכ' יום הכפורים סימן ר"פ. ע"ש. ואם כנים הדברים שכתבתי לעיל דשיעת התוס' נע"ז ונסוכה היא דסכנת אבר היו כסכנת הנפש, לריך לומר דתמיתה הראבי"ה על ר"ת אינה אלא נמה שכתב דאפילו "דלזנן" אחד מאיזנריו מחליין את השנת, כי ניב זה כולל אפילו כשאין כאן סכנת אבר אלא "דלזנן" היינו כאז נלצד, וה דבר תימה כי היעלה על העת שמי שיט לו כאז נרגלו או נידו שמחליין עליו את השנת, הלא עכ"פ צעינן שתי" סכנת אבר. אצל נמקום שיט סכנה לאבר אין כאן תמיה כלל כי כך היא שיעת התוס' גני עין שמרדה. כ"כ.

והיוצא מהאמור, דדן זה אם סכנת אבר חשיב כסכנת נפשות או לא הוא שני נפלותא, אצל זה צרור דלא אמורן אלא לענין שנת דחמור איסורי, אצל נשאר איסורים נודלי שנוכל לסמוך על הסוגרים דגם סכנת אבר חשוב סכנת נפשות. ולאחר זמן מלאתי צפרי מוגדים הלכות שנת סימן שכ"ח נמשנ"ז, אות ז', שכתב: ומיה נשאר ל"ת נחולה סכנת אבר י"ל דמותר לרפאות צאיסור תורה ושאי שנת דחמור עכ"ל. והגם דהפמ"ג לא הזכיר כלל שיט דעות דסכנת אבר היו כסכנת נפשות לכל זאת הניח להלכה דמותר לרפאות את מוי שיט צו סכנת אבר צכל איסורים ודברי הפמ"ג אלו יש לגרף לסינף חשוב גם נשאלת ניתוח התמים, והגם דלענין ניתוח אין אי"ו מורה שום היתר למעשה כי שאלה חמורה היא וכבר עמדו עליה גדולי עולם ויש מחמירים, ואני לא התכוונתי צכל מה שכתבתי אלא לנדר ולדרן להלכה ולא למעשה אולם נדון שחילת האישון שצעינן נראה לפע"ד שאין שום טעם כדמור.

דבר מת החוור לתחיה אם דינו כאילו לא הי' מת מעולם

ומלכר מכל הנ"ל יש לחקור צוה מנקודה אחרת: אם האישון של המת נשאר מת, אלא שאישון המת מועיל להחי שמקבל שוב את החוש הראי' שלו שהיתה לו קודם שנעשה סומא, דהא חי אפשר להם להרופאים להשתמש צוה האישון למי שנוכל סומא צלי חוש הריאה א"כ זאת אומרת שהאישון של המת הוא המועיל שחזור הראי' להחי, וא"כ, החי נהנה מדבר המת, או שחא אינו כן אלא שעל ידי השתילה נגופו של החי, האישון של מת מקבל תחיה ואינו מת כלל, והסגרא מתייצת סכך היא, דהוא צבר מת אינו מחזיק מעמד אפילו כשהוא צנוף של החי, ומדחיין שהאישון של המת אינו נרקב והוא רואה היטב, צעל כרתך שזה האישון אינו מת אלא חי הוא צאשר מקבל חיות צהגוף של החי, וצאופו כזה לריך ציאור אם זה השיב נהנה מן המת, כי הלא נהנה רק מדברי חי, שאין איסור להינות ממנו, וצכלל יש כאן הקירה כללית על דבר מת החוור לחיותו החשוב כאילו לא הי' מת מעולם, דהא מיתה היא דבר המוחלט, ומכיון שמייתה זו אינה מוחלטת אפשר דחשיב כאילו לא הי' מת צשום זמן.

ולכאורה דבר זה מפורש צש"ס נדה ע': צן שוגמית מהו שיטמא — פירש"י, מהו שיטמא לאחר שהחיה מוי חשוב כמת — אמר לכן מת מטמא ואין חי מטמא, ומתים לעתיד

אין למאור העין שייכות לגוף הלב כלל אלא להצגה שכלל, כלומר, על ידי שהעין רואה צטוב, הלב מצנין את הדבר ציותר, ואם אין אדם רואה את הדבר צטוב אז גם הצגתו על הדבר אינה כראוי, ולכן הגם שיט לו עין אחת טובה ואינו רואה צטוב צעינו השני, לכל זאת היו סכנת אבר, אלא דלא היו כסכנת נפשות, דהלא אין שום סכנה לנפש אם תחמעט הצגנה שכלל מכפי מה שהוא ולכל זאת מחליין את השנת על סכנת עין, ודצריהם אלו מתאימים למה שכתבו צתוס' סוכה כ"ו, ד"ה, ואפילו חש צעינו: אע"פ שאין צו סכנת עין, "דסכנת אבר כסכנת נפשות" אפילו לחלל עליו את השנת, כדמוכח צפרק אין מעמידים. גני עין שמרדה, עכ"ל. הרי צרור דשיעת התוס', דסכנת אבר היו כסכנת נפשות, דאל"כ, היו להו לומר דסכנת עין כסכנת נפשות.

ובגרה כ"ה: אמר רב האי מאן דצעי דלסתמי' לעיני' ליכחול מארמאי, ולוי אמר האי מאן דצעי דלימות ליכחול מארמאי, ואמר רב חייא בר גוריא מ"ט דרב דלא אמר האי מאן דצעי דלימות, הואיל ויכול לגוררן ולהוציאו דרך הפה, ורב נהי דזהירא נפיק דמעמא גופא לא נפיק. פירש"י דרב סבר אם נתן נכרי לתוכו סס המות יכול לגוררו ולהוציאו דרך פיו כדרך הרוקקין שמושיצין מי האף צפיהם על ידי רוח נשימתן לגופן. עכ"ל. ונריך להצין צמאי פליגי רב ולוי הלא זה דבר שצמציאות אם אפשר למשוך את הסס דרך פיו או לא, וצמאי פליגי, אלא צרור דרב סובר הואיל ואפשר להמשיך את הסס דרך פיו שלא יצא לתוך הגוף, הגם שהעין תתעור, כמו שאמר נהי דזהירא נפיק אצל דמעמא גופא אשר הגיעה לתוך העין לא נפיק, לכל זאת אין זה צכלל סכנת נפשות, דרב סובר דסכנת אבר אינו צכלל סכנת נפשות, ולוי סובר דהגם שגופו לא ימק מהסס. כי יאל דרך הפה, אצל סכנת עין לצדה היו כסכנת נפשות משום דסכנת אבר היו כסכנת נפשות. ועי' צירושלמי ע"ז צ-ב, פלוגתא זו דרב ולוי ומסיים שם רב לא עבד עינא כחל לה, לוי עבד עינא כחל לה, ואין לסיים הזה כל מונן, ונככר לאדן שעל הירושלמי גרס רב לא עבד עינא כחללה, פירוש כמכה של חלל הגוף, ולוי עבד עינא כחללה כלומר כחלל הגוף, והוא נוסח המתקבל על הלב, ולפע"ד, הפירוש הפשוט הוא לענין שנת, שרב לא כחל עינו צשנת משום דסובר דסכנת אבר אינו כסכנת נפשות, ולוי הסובר דהוי כסכנת נפשות כחל עינו צשנת.

אישון שבעין אם יש עליו דין עור לענין טומאה ואיסור הנאה

ולענין איסור הנאה, וכן לענין טומאה אם נאמר שתלוי זה צוה, הי' לכאורה גם נמוס לנדר להיתר משום דהרופאים משתמשים צהעור המכסה את העין, ועור מן המת אינו איסור צנהלה, ע"י צתוס' זנחים ע"א: ד"ה, וצטרפיה, ותוס' חולין קכ"צ. ד"ה, עורות אציו וצכמה ותקומות המצויים סם צנליון הש"ס צחולין. אולם צצמת זה אינו, דעור אדם טהור, וצעמא משום דגזעו מחליף ולא היו דומיא דעם אדם, כדלמרינן צנדה כ"ה, אצל על עור העין לא נאמר כלל דטהור, דעור זה אין גזעו מחליף והוא כעין כל עורות הפנימיים, כעין עור הקיבה, ועור הושט, עור הריאה, וכי יעלה על היעת שאין איסור טומאה צהעורות הפנימיים, ומיילא לא שקלו וטרו כלל לומר על עור כזה שהוא מותר צנהלה, דהא כל הראי' דעור מותר צנהלה אינה אלא מהא דלמרו גזירה שחא יעשה עורות אציו ואמו שטיחין, וה דוקא נאמר על העור החיון, וצפרט שהרופאים משתמשים צחלק מן העין ולא מן הדוקין שצעינן צלצד, אלא עם כל האישון.

והבית יוסף צטור ארי"ה סימן תרי"ח הציא מה שכתוב צנהגות מיימוני הלכ' שניתת עשר פ"צ. צאה"ד של אות ד' כתב: אצל רציו חס נחלק על זה — שאין מאכילין לחולה ציו"כ אם אומר לא אסתכן אם לא אוכל — וכי חולים נציאים הם או

לכהן להטמאות אליו, לכן הוסיפו דמשום פק"ג הותר לו לטמאות, והא דהולרכו בתוסי' להוסיף שהי' „ברור" לו שיחיהו, וכו' לא היתה לו לחליהו ודאית זזה אלף ספק, הלא גם ספק פק"ג דוחה כל איסור צנתורה, יש לומר, דפק"ג האומר צנתורה הוא לעשות כל טעדיק כדי שלא להניח את המי למות, אבל אין מנזה להחיות את מי שכבר מת — וצמק"א הארכתי זזה — אולם מכיון שהי' ברור לו שיחיהו א"כ חליהו ידע שזו המיתה אינה מוחלטת ואינו נקרא מת, הגם שלענין טומאה דינו כמת, ושכן יש כאן מנזה של פק"ג, לכן נדיוק הוסיפו בתוסי' שהי' „ברור" לו והנן.

הסבר בהספרי זושא : אין מת עצמו טמא

ולפי ההנחה הנ"ל, שכן השנומית מכיון ששז לתחיה מתצנר שאין מיתתו מיתה מוחלטת ולא נקרא מת לענין טומאה ולכל זאת עד שלא שז לתחיה היינו צהזמן שזין מיתתו ותחייתו הי' מטמא, וכן כל המתים, מכיון שישיצו לתחיה לעתיד, צלמת אינם מתים צמיתה מוחלטת, אלא שכך גורה תוה"ק שער שלא ישיצו לתחיה יעמלו ומתו מיתה מוחלטת, אפשר שפרש. את דברי הספרי זוטא פרשת הקת: הכוגע צמת, כוגע צמת טמא אין מת עצמו טמא, כוגע צמת טמא אין צנה של שנומית טמא, אמרו: צנה של שנומית כשמת כל שהי' עמו צנית טמא הי' טומאת צנעה וכשחיה הי' טהור לקודש חזרו וכגע צו טמאזו הס, הרי זה אומר מטמאיד לא טמאזי ותתה טימאתני. עכ"ל וכל המאמר משולל כל צנעה. ועי' צוית רענן שעל הילקוט שמעוני פרשת חוקת שמפרש: ואין מת עצמו טמא, וכ"ת כשיחיו המתים אין צריכין הזאה. ע"ש. ולפי הנ"ל מתחזורים הדברים, הכוגע צמת טמא ואין מת עצמו טמא, כלומר, מכיון שאנו מאמינים צלמונה שלימה צתחיית המתים, א"כ לעתיד יצנר שמיטה זו אינה מיתה מוחלטת, וזה שהוא עכשיו מת אינו מת לגמרי, וממילא אין עליו טומאה, כי הדין של טומאה האמורה צתורה הוא רק צמת המוחלט, ולכל זאת הכוגע צו, עכשו עד שלא שז לתחיה, טמא טומאת צנעה. ועל זה מציא הספ"ז דמיון של צן השנומית הגם שאין צן השנומית טמא לאחר ששז לתחיה, כמאמרם צנעה עי' מת מטמא ואין התי מטמא, ולכל זאת אמרו: צנה של שנומית כשמת — כלומר, עד שלא החיהו הנציא — כל שהי' עמו צנית הי' טמא טומאת צנעה — הגם — כשחיהו הי' טהור לקודש וכו'. ולפע"ד הפירוש הזה הוא ברור מאד.

ומי' יודע אם אין זה הטעם למה שאין טומאה צלדיקים כדאיתא בתוסי' צמ"י קי"ד. ד"ה. מה שיסדרו לצע"ת. ומקורו ממדרש משלי ט', הוצא צילקו"ש משלי ט', שחליהו אחר לו לרי' יהושע הגרסי: הס ושלום, שאין טומאה צתלמידי חכמים ואף צתלמידיהם, ע"ש, והיינו דצשאר אכשים שמתו יש לתוש שמת מיתתם מיתה מוחלטת, דאפשר שהם מאלו שלא יקיימו לתחיה, אבל צלדיקים ותלמידי חכמים ותלמידיהם הדנר צרו שיקיימו לתחיה לקן הימיו, וממילא צרו שאין מיתתם מיתה מוחלטת ולפיכך אינם מטמאים. **ויש'** צנה להסנר מה שלא מצינו ניב „אני אצות" אלא צמת צלנר, וצשאר דיני התורה לא מצינו צש"ם ניב אלא אצות ותולדות ולא אני אצות, ומשם צלצמת המושב של הדנר מתחיל רק צנא, כמו אצ מלצכה צצנת, אצ צטומאה לנגעים, וכן צטומאת מת האצ היינו העיקר והשורש צטומאה מתחיל צנוגע צמת, אבל המת עצמו אינו טמא, כי צודאי יקום לתחיה וממילא יצנר שמייתתו לא היתה מוחלטת, אלא שהוא צכל אופין הגורם שהכוגע צו עד שלא שז לתחיה שזה הכוגע יעמא, ולכן אינו אצ אלא אצני אצות, כלומר, גורם שהכוגע מהווה הטומאה. והנן.

ובזה אפשר ליישב מה דתמיה לי מאד מה שכתב השיטה מקוצנת שס צממ"י קי"ד צשם תלמיד הר"פ. וזה לצונו: לאו כהן מר. תמה לר"י איך חסיה צנה של האלמנה וכו'. כמו שכתבו צתוסי', וי"ל דלא מת ממש אלא נתעלף והיינו דכתבי עד אשר לא נותר צו כשמה. ולמ"ד כהן אסור צגוסם ל"ל כיון שהי' סופר

לצא צריכין הזאה שלישי וצציעי או אין צריכין, אחר להן לכשיחו נחכס, איכא דאמרי לכצנא משה רבינו עמהס. והקשה צתוסי' שס ד"ה. מתים לעתיד לצא: ואית אחאי לא צעי הך צעיא על צן השנומית דליירי צי, ויש לומר שמת משום דכתבי קרא לעתיד לצא (יחזקאל ל"ו) וזרקתי עליכם מים טהורים, ומתפקא לי אי הך זריקא הויה שלישי וצציעי לי לא, אבל צן השנומית פשיטא לי דלא צעי הזאה. עכ"ל, המצנר מוצרי הגמי, שכן השנומית לאחר ששז לתחיה לא הי' מטמא והי' חשוב כחי, ולצנרי התוסי' לא הי' צריך כלל להזאה, הגם שהי' זמן מה מת וצנדין הוא שהי' צריך הזאה, דהא קבל טומאה מעמנו — וצנהג' הרד"ל לש"ס ויילנא, וכן צתת"ס יו"ד, סימן של"ז צלמת צתצו צן השנומית פשיטא דהי' צריך הזאה, וכנר קדמם צצנר צו הרצ צעל ניצ"י צלהצת ציון דרוש חי' — ולדעתי דנר זה אם טמא מפני שקבל טומאה מעמנו תלוי צפלונחת ר"מ ור"י צחולין ע"ב. צשלה על שלשה צתחלק דטהור משום מדרס, אם טמא משום מוגע מדרס משום צנעמו, ע"ש. ולכל זאת כתצו צתוסי' דפשיטא דלא הי' צריך הזאה ולפע"ד הסנר הפשוטה הי' משום דהזאה לא נלמרה אלא צלצם הנטמא ממת המוחלט, אבל לא נלמר צתורה דין זה על מת ששז לתחיה, וכן השנומית ששז לתחיה א"כ מיתתו לא היתה מוחלטת, נמצא דלאחר ששז לתחיה מתצנר שמועלם לא הי' מת מוחלט, וכן צנ"ד. דלאחר שהאישון של העין שז לתחיה מתצנר שלא הי' מת כל עיקר, כלומר, שמייתתו לא היתה מיתה מוחלטת, וממילא אין כאן לא איסור הצאה ולא טומאה, ולא חיוב קצורה וגם ציוול אין כאן, כי הלא לא מצינו ציוול אלא צצנר שיש עליו חיוב קצורה, והיינו צצנר המת ולא על דנר החי. והרי זה דומה לחולה צחוטכין ממנו אצר ומפרידים אותו האצר מן החלק הגוף החי, כן כאן מפרידים את חלק החי צנעין מוגף המת, ולא שיד צזה לתא דציוול.

אולם נדלא אמרו דגם מתים לעתיד לצא לא יצטרכו הזאה לאחר שישיצו לתחיה, דהלא גם אז מתצנר שמייתתם לא היתה מוחלטת, משמע דשחי מתים לעתיד לצא דהתחיה לא תהי' צנוף הראשון, דהא הגופות הראשונים צרקנים דאפילו צדיקים גמורים עתידי דהוי עפרא שעה אחת קודם התחיה כדאיתא צצנת קנינ: ע"ש. או שמת דהתחיה תהי' על אותו רקצ עמנו, ושזן הוי גוף ראשון, וזה הוא הספק ואמרו כשיחיו נחכים כלומר אז נדע איך תהי' התחיה, מצינ דאם התחיה אינה צלחתו גוף עצמו ככן השנומית אלא שהי' חלה צנוף אחר אז אמרינן דיש ספק גדול דגוף הראשון חשוב מת צמיתה מוחלטת, וממילא צנ"ד דהגוף הראשון מת ורק האישון שז לתחיה צנוף שני של החי א"כ האישון חשוב כמת הגם ששז לתחיה, ושזן הגוף של החי נהנה מוצר ששלטה עליו מיתה מוחלטת. והגם דיש לחלק ולומר דשחי הכל דהאישון שאנו דנים עליו הוא צנעמו שז לתחיה.

ומצברי רש"י הנ"ל צנעה שהשאלה ששאלו צן השנומית מהו שיטמא היינו לאחר ששז לתחיה, ולא פירש דהשאלה אם הי' מטמא קודם ששז לתחיה, משום דהצנר שמייתתו לא היתה מיתה מוחלטת, והתורה לא אמרה שמת מטמא אלא א"כ הוא מת מוחלט, נשמע דצשעת שהי' מת טרם ששז לתחיה הי' מטמא ככל מת, וצנר זה הוא פשוט דל"כ, איך יצויר שמת יטמא, הלא צודאי כל אחד מישאל יחי' צתחיית המתים וממילא יצנר שמייתתו לא היתה מוחלטת, אלא ודאי שער שלא שז לתחיה הרי הוא מטמא, וכן משמע מוצרי התוסי' צמ"י קי"ד: ד"ה אמר לי לאו כהן מר, שהקשה ר"י איך חסיה חליהו את צנה של האלמנה כיון שכהן הי', דכתבי ויתמודד על הילד וגומר, וי"ל שהי' ברור לו שיחיהו לכך הי' מותר משום פק"ג. עכ"ל. וקשה דאם הי' צרו לו שיחיהו א"כ מה איסור יש צנר, הלא אין מיתתו של הילד מיתה מוחלטת, ולמה להו להתוסי' להוסיף דההיתר משום פק"ג, אלא ודאי כדאמרן דאפילו מתצנר שמייתת הילד לא היתה מיתה מוחלטת, לכל זאת עד שלא שז לתחיה דינו כמת, ואסור

שלא יזהר האדם הרחוק את המת שלא יעזוב סינוף על בשרו וכן המעיין בקבר את המת ומשכיבו יזהר שלא יהיה עפר על פניו כי יש לו בשת שם כי הנשמות בתאר הנפשות.

ש"ב. אדם שנתעטף בציצית ולא נתעטף במעיל כשמת לא יעטפוהו אלא במלית שהיה רגיל להתעטף [א] בשל אמר וכתוב (דניאל ז ט) לבושה בתלג חור לכך בלבנים.

ש"ג. זקן אחד היה חולה היה עני צדיק ולא היה לו שום דבר כי אפילו הלחם היה לו בצמצום אמר הזקן כשימות שיתנו לאותו צדיק העני אותן מלית שלו אמרו לו מוטב שישכיבו בו את עצמו אמר כיון שאין לו במה לקנות לו מלית אחר לתת לו מוטב שאתן לו מלית שלי מפני שאני לא אבדך עליו בקבר והוא יברך עליו בכל יום.

ש"ד. איש אחד בשהלך לבית עולמו נתן מליתו לאחד כדי שיתעטף בו אמר לחכם אם אתעטף לו בשבת שמא לא אוכל להתאפק שלא תרד עיני דמעה בשבת אמר לו יותר טוב תעשה לו כשתתעטף שתקנה לך מצוה ולו תהיה זכות ושכר באותו עולם.

ש"ה. שנים היו חולקין אחד אומר כי מפשיטין בגדי רשעים המעוטפים בעדי יפה ואותן מלבישין הצדיקים שהרי אחד ראה בחלום שמפשיטין את שאינו הגון והיו מלבישין צדיקים שאינם מעוטפים בתכריכין ופיה מפני דוחקן. והבדו אמר הרבה צדיקים שהופשטו כנדיהם ובאו בחלום לאנשי העיר שהם ערומים ואמרו להלבישין ובודקין ומוציאין שהופשטו (א) ורבי ינאי שצוה שלא להלבישו לבנים הרי משמע (דף מ) שאין מפשיטין אחד ומלבישין אחר באותן בגדים.

ש"ו. וישמע אברהם אל עפרון וישקול אברהם לעפרון את הכסף אשר דבר (בראשית כג טז) [א] ולא אמר לו אברהם תן בפחות כשמת מוטל אין מאחרין (א) [ב] ואחד היה רגיל לקנות צרכי המת והיה מת מוטל ולא רצה ללכת אמרו לו למה אינך קונה אמר איני מי שמתו מוטל לפניו לא יתן לו המוכרים לא ישאלו מידו מוטב שלא איזקק עך שיתן בירי המעות ואין חושדין את הרגיל לקנות נמצאת אתה מכשילן לעתיד לבא.

משנת אברהם

ע"י הנצחתו יתעלה כי לא ידע ממנו נדח, ונדלוי ושיבו הכול לתחיה כי הנפשות קיימות לפניו וליון לאנדות, א"כ המיתה אינה מוחלטת אלא זמנית.

סימן ש"ב

[א] בשל אמר וכו' בהנחיה של נעל שדי חמד ז"ל, כהנז לקברו נטלית של פשתן, ע"ש. ואפשר דמי שמתפלל כל ימיו נטלית שאינו של זמר אין לקברו אלא נטלית שהתפלל בו. ואם יש ללדס טלית יותר חשוב שאינו מתעטף בו להתפלל אלא בשבתות וציונים טובים, ועוד יש לו טלית שאינו חשוב כל כך שמתפלל בו כל ימי המעשה, נראה שיותר ככון לקברו נטלית של חול, דומיא להא דאמרינן ציומא ל"ב: מה לנגדי והב שכן כפרתן מרונה, פירש"י: שמשמש בהן כל ימות השנה. ע"ש.

סימן ש"ו

[א] ולא אמר לו אברהם וכו' נש"ס צ"ל דף פ"ז, דרשו רבותינו: לסוחר דלא שקל מיניי אלא קנטרין וכו' משמע דבאמת רצה אברהם לתת לו שלא מן השקלים הגדולים אלא שפרון הכריחו כי לא רצה לקחת אלא שקלים גדולים, וה"כ, מה ראוי מציא רבינו מן המקרא הזה, ועי' בהמזרחי ובהלבוש שם, שכלם מפרשים דאברהם לא רצה לתת לו השקלים הגדולים, אלא נראה, דרא"י של רבינו היא מדכתבה התורה זאת רק ברונז, כמו שפיר' רא"י והוא צמוד, עפרון חסר כתיב על שם חסרונו, ולא כתבה התורה צפירוש אברהם הי' מוכרח לתת לו יותר מאשר דרש בראשונה, נשמע מזה שאין מואהרין כשהמת מוטל, ונש"ס הנדפס; שאין מוצלמין כשמת מוטל ואין מואהרין אותו.

[ב] ואחר

ה"י רגיל וכו', בהנדפס סימן תשל"ז, נעל ה"פירוש" מכנסת, שצריך להיות אחד ממונה מהקהל לקנות הצרכי מת כדי שהמוכרים אשר יכירו אותו יתנו לו בהקפה, ולא שיטרכו היורשים צעלום לקנות, כי פעמים שאין להם מזומן, ועל ידי כך תתאחר הקבורה, וכשנצח הממונה לננות מן היורשים, ישלמו לו כפי שיאמר, ולא יתשדו אותו שחפץ להרויח, כדי שלא לרשלו צעתי.

לחיות כחי דמי ונפרק הגל על יצמתו מפרש דלותו תינוק משיח נן יוסף היי. תלמיד הר"פ. עכ"ל. והוא דבר מנהיל רעיון, אך יאמר הרב דבר כזה שגן האלמנה לא הי' מת אלא נתעלף, והלא על דבר זה שהצילו הרמז"ס ז"ל צמ"ג. ח"מ"ג צ"ס קאת האלולוסים הרעישו עליו עולמות, והאצטנאלל שם כעס על, נן כספי צרשעתו" שרצה לפרש דמה שאמרו נגדה על נן השומית מהו שיטמא והשיבו מת מטמא ואין החי מטמא היינו על השעה שהי' מת טרם שב שבת לחי, ואך יאמר הר"פ דבר כזה. אולם לפע"ד כל דברי הר"פ שהשיטה דבר אחד הוא ועיקר תירונו מנוסם על מה שאמרו בהנצל על יצמתו שגן האלמנה הוא משיח נן יוסף, כלומר לדיק גמור העתיד לשבז לתחיה נתיית המתים, ונכן אין מיתתו מיתה מוחלטת, ודינו כאילו נתעלף, כלומר, אפילו אם לא הי' אליהו מסייחה צשעתו גם כן מיתתו לא היתה מיתה מוחלטת, כי צרור הי' לכל שצדיק גמור כמשיח נן יוסף מעותר לתחיה ומיתתו לא היתה אלא צפון מתעלף, ועל זה מקשה הא סוף כל סוף אינו מעולה מהגוסס ויש מ"ד שכהן אסור בו, ועל זה תירץ אין הכי נמי, דזה מעולה מן הגוסס, דהגוסס סופו למות ואפשר שמיתתו תהא מיתה מוחלטת, אבל נגן האלמנה צרור הי' סופו לחיות וכחי דמי והנן. והגם כי לשון, ולא מת אלא נתעלף" אינו סוגל פירוש זה כי אם צדוק גדול, לכל זאת לא מונעתי מלכתוב ככדי להסר תלונה גדולה מאת אחד המיוחסים שצראשונים מופרשי התלמוד.

וראה ברמז"ן עה"ת דברים י"ד. ננים אתם לה"ד וכו' שכתב: ולפי דעתי כי טעם עם קדוש הנטחה צקיום הנפשות לפניו ית' יאמר אחרי שאתם עם קדוש וסגולה הדי ולא ישא אליהם נפש ותשנ מחשבות לנלתי ידח ממנו נדח אין ראוי לכם להתגודד ולהקרה על נפש ואפילו ימות צנוער, ולא יאסור הכתוב הנכי כי הטנע יתעורר לנכות צפירוד אוהבים ונדודם אף צחיים, ומכאן סמך לרבותינו באסרם להתאכל יותר מלאי. עכ"ל המתנצל מדבריו הקדושים הוא שנאמת מיתה צישראל עם קרוננו, אינה מוחלטת אלא דומה כאוהבים הנפרדים זה מזה, כי

ש"ה. (א) שבת קי"ד א'. (א) או"י צ"פ אמותו שרביץ לקנות צרכי המת, והמוכרים לא יתנו עד שיתן הפעות (כלומר אלא יתנו סקורם למעו לא יתאחר) ואין חושדין את הרגיל לקנות כדי שלא תכשילו לעתיד לבא (כלומר שום אדם לא ירצה להתשקט בקניית צרכי המת).

שלו. (א) כל שהוא בא משום הטא ומשום אשמה מותרו נדבה מותר עולה לעולה מותר מנחה למנחה מותר שלמים לשלמים מותר שבויים לשבויים מותר שבוי לשבוי מותר נזירים לנזירים מותר נזיר לנרבה מותר עניים לעניים מותר עני לאותו עני מותר המתים למתים מותר המת ליורשים, מותר המת יהא מונה עד שיבא אליהו רבי נתן אומר מותר המת עושין לו [א] נפש על גבי קברו. אם מקבצין לצורך אדם להשיאו אשה לצורך פעודה ונותר יתן לעני כיון שלצרכו נתנו לו הנותנים.

שלה. אחד היה שוחט עופות אמר לו חבירו אני אביא עופות שלי אלא בעוד שתשחט אל תכסה הדם לא מצא בכיתו והלך לשוק ושהה שעה גדולה באו בני אדם ודברו עם מי ששחט ולא ענה אותם ולאחר כך הביא לעופות ושחט במקום ששחט אמרו לו לא עניתנו אמר [א] כל זמן שאין מדבר לא הפיח דעתו שנאמר (מ"ב ד כט) כי תמצא איש לא תברכנו וכי יברכך איש לא תעננו כיון שלא ידבר ביתים הרי כאילו אלישע בעצמו שמו למטה על הנער ולמה לא נאמר כי ידבר לא תעננו אלא אמר כי תמצא איש לא תברכנו [ב] ואם לא היה שבשליחותו אלישע כמו כיום אחר כי תמצא אשה אל תברכנה אין נותנין שלום לאשה כי תמצא איש לא תברכנו ואחר כך כי יברכך זהו יקדים אדם בשלום כל אדם וכי יברכך איש לא תענינו שלא תאמר

משנת אברהם

סימן ש"ו

טעמים להקמת מצבות

[א] נפש על גבי קברו. נדפס סימן תשל"ח: עושין לו נפש היינו מלצה על קברו. והנה צתורה כתיב: ויזכר יעקב מלצה על קברתה, נראשית, ל"דרכי, ונזהר א', קע"ה. ר' יוסי אומר הטעם צנון דלא אתכסיא אתרה עד יומא דזמין קודשא צריך הוא לאחייא ונתייא, ר' יהודה אומר, עד יומא דתהדר שכינתה צגלותהון דישראל צהואל אתר כד"ה, ירמיי ל"ה, ויש תקוה לאחריה וכו'. ומזאת דפליגי תנאי צהטעם של מלצה רהל, ר' יוסי סובר כדי שלא יתעלם המקום עד תחיית המתים, וזה הטעם שייך בכל המתים, ולר' יהודה הטעם שצביל הצורך לישראל שידעו מקום של קבר זה כדי שיצרכו שם. א"כ בכל המתים חזון טעם זה אומר, ויש לומר דר' יהודה סובר כרשב"ה צירושלמי שקלים, דחזון עושין נפשות ללדיקוס, לכן הוא נותן טעם מיוחד על מלצה רהל.

זבוח יונה הא דאמרינן צמ"ק ה. רמז לציון קברות מן התורה מניין תלמוד לומר וראה עמם וכו'. והתוס' צ"ב קמ"ז כתבו שהוא רק מדרכנן כדמשמע נדה ג"ז. והאמי לא ילפינן ממלצה רהל אמנו, מדהקים יעקב צנינו מלצה שמע מינה דאורייתא הוא, כעין דפרכינן צנסהדרין מ"ז: וגימלא מדליקצב דליק, והכל לא שייך לדחות כדהתם, מנהגא צעלמה, שהרי לא מנינו דנהגו להקים מלצות קודם לכן, אלא כדאמרן, דממלצה רהל לה נוכל ללמוד כלל דשאני התם דהיי צזה צורך צצביל ישראל צעת צהוגלו.

והנה צג"ס, ומזאת הטעם של ציון קברות הוא להזהיר את הכהנים וטומאה, וצ"כ, שזה שאמרו הוא רק טעם אחד ויש עוד טעמים אחרים, דאלמלי דזה הוא הטעם היהודי משום טומאה, א"כ, למה לנו מנינים מלצות על כל קבר וקבר. הלא די הי' להציב ציון מ"ד צדדי הקברות, וגם מדוע חזון מעמידים מלצות על קברי נפלים, הלא גם נפל שלא נתקשרו היצריו צגידן וממלא צאהל כדאיחא צחולין פ"ט. אלא ודאי שגם טעמים אחרים יש, והטעם של הזהר הצי"ל צנון דלא אתכסיא אתרה, זה הוא טעם מספיק להציב מלצות לכל אחד.

סימן ש"ז

שחיטה וכסוי הדם שתי מצות

[א] כל זמן שאין מדבר צג"ע יו"ד. סימן י"ג. יש צ' דעות אם שיהיה צין שחיטה לשחיטה הוא הפסק, המרדכי צגס סה"ת סובר דלא הוא הפסק והר"ה ש סובר דהוי הפסק והס"ך שם כתב דהוי הפסק. וצין שחיטה לכסוי כתב הרמ"ח טוב שלא לדבר, ומדרכי רבינו שכתב, צצוד ששחט אל תכסה" משמע דנא

להשמיענו דגם צין שחיטה לכסוי הוי הפסק, דל"כ. הי' די לו לומר שלא הפסיק מכיון שהמתין על הצלת העופות, אלא ע"כ. דגם צין שחיטה לכסוי חזון ראויו להפסיק משום שכסוי הוא גמר שחיטה, והר"ה ש"ז פסק דכסוי הוי מלצה צפני עצמה. ע"ש צמשנ"ל, אות ה'.

ואפשר להסגיר סגרת הפלוגתא חי כסוי הוי גמר שחיטה או שהיא מלצה צפני עצמה. צהקדם דברי המהר"ל ז"ל צספר גור ארי על רש"י פרשת עקב דה"ל, כל המלצה כפשוטו, ומדרש אגדה אם התחלת צמלצה גמור אותה שאינה נקראת אלא על שם הגמורה. וכתב צג"ח: הטעם כי צגמור המלצה, המלצה נעשית כמו מי צגנה בית צגמור הצנין אז נקרא בית, וקודם גמר חזון שם מלצה עליו, ולפיכך אומרים לו גמור המלצה, ולפי זה חזון להיות אחד מוהל והשני עושה פריעה דהא אומרים לו גמור המלצה, ויש לחלק דאע"פ דמי שמל ולא פרע כאלו לא מל, מ"מ אם יפרע יש מלצה צמילה כמו צפריעה ומותר, ולא אמרינן רק דומיא דקצורה דחזון המלצה רק הקצורה ולא העללה, וצהאי גוונא אמרינן דנקרא על שם הגמור, ורא"י לזה דשחיטת הקרנן צכסן אחד וזריקתו צכסן אחד, אף דשחט ולא זרק לא הוי מיד, ולא אמרינן שאומרים לו גמור. עכ"ל. וכנראה מדצריו דדוקא צאחד עושה המכשיר להמלצה כגון העללה ואחד עושה המלצה — הקצורה אז חזון המלצה נקראת אלא על שם הגמור, אצל צאם הראשון עושה ג"כ חלק מהמלצה עצמה ולא מהמכשיר, אז לא אמרינן לו גמור, כמו שחיטה וזריקה שאין הזריקה תלוי צהשחי' ואין השחי' תחילת מלצה, אלא כמו צ' מלצות נפרדות, א"כ, שחיטת חולין וכסוי תלוי אם שחיטה היא מלצה או שאינה מלצה אלא מכשיר, והיא פלוגתת ראשונים, עי' תוס' צנועות כ"ד. וצפתיחה לפנו"ג צהל"כ. שחיטה. אצל כסוי הדם צודאי שאינו צתורת מכשיר, דהגם שהיא מלצות עשה שאין צה קום ועשה, דחזינו מחויב לשחוט צכדי שיקיים מלצות כסוי, הנל ומכשיר לא הוי, דלפילו לא יכסה הצבר מותר צכאילה, מה שאין כן שחיטה, דהוי מכשיר ומשם כמו נקור הגיד והמליחה. ועי' תוס' חולין ק"ה. סוף ד"ה. מ"ס. א"כ. אפשר דהמרדכי צגס סה"ת הסובר דשיהיה צין שחיטה לכסוי לא הוי הפסק יצנור דשחיטה הוי מלצה ולא מכשיר, וא"כ, שחיטה וכסוי הן צ' מלצות שאינן תלויות אחת צהצירתה, ולכן לא הוי הפסק, דהפסק היא רק צמלצה אחת, והר"ה ש"ש יצנור דשחיטת חולין הוי רק הצכר ודמי להעללה לצני קצורה דהוי כמו מלצה אחת. ועי' צספרי משנ"א-ה"א. דף מ"ג-מ"ה: שהארכתי שם צדברי הנור ארי הנ"ל.

[ב] ואם לא הי' הלשון צריך תיקון, ונדפס הסר, והכוונה היא: צצאם הענין הזה הי' כתוב לא כשיש מלצה — כמעשה דצן השוגמית, הי' לו לומר כי תמצא אשה אל תברכנה, משום שאין נותנין שלום לאשה, אצל כי תמצא — איש לא תברכנו,

משום גזילת הענייה אע"כ לא תענינו כיון [ג] שאתה יודע שמת לא יתכן לא לשאל בשלום ולא לחשיב בשלום. (א) כשרש מת מוטל ובאו אורחיים לא יתן להם שלום ואם יתנו לו שלום לא יחזור לו שלום.

ש"מ. ב' שמוליק מת עמו [א] או ספרים ויהודי מועקו לא יתן לו שלום ולא יענה לו שלום וכן כשמת בעיר שהרי כתיב כי תמצא איש לא תברכנו וכי יברכך איש לא תענגו וכשנפטר מקרוביו לא ינשק להם ואם הוא בדרך וירא מן הגוים שאם ידעו שהוא מוליך המת יהיה כמפנה או יולולו במת ובא גוי לשבת על הכלי אם ימנע ממנו ירגיש הגוי וירא פן יזיקו לו ופן יחטפו אותו ופן יולולו בו אל ימנע מלשבת עליו ואפילו הוא יכול לשבת עליו ולטייל עמהן (א) כדי למררם מן הדעת שלא ירגישו ומי שיושב לפני חולה שנוטה למות ואין שם אדם אחר שידע בענין המת לעיין עליו מתי תצא נפשו ויפשוט אבריו ויעצום עיניו ויעסוק בו והגיע עונה של תפלה אל יצא משם להתפלל.

ש"מ. [א] מת (א) מצוה שמוטל בגון שנים בכפר ומת אחד ואין. אחר עמו לסייעו וכן אדם זקן או חולה והוא במקום שאין לו מטיעוין והגיע ערב הפסח והוא יודע שאין בו פח ללוש בצק בטוב ושמו מחמוץ בידו מוטב שיתן שכר טוב לגוי כדי שיעשה [ב] כחצו לעיניו.

משנת אברהם

וכו' משום דכתיב כל ימי היד, ימים שאתה עוסק נחיים ולא ימים שאתה עוסק נמתים, אתי שפיר דגני ס"ת אינו פטור מק"ש כי הם היינו.

אלא לדרך להצין למה לו להירושלמי להביא טעם פרטי משום דכתיב למען תזכור, הא כל העוסק במצוה פטור מן המצוה, כדלפינן בסוכה מקרא, ונריך לומר להירושלמי לשיטתו דסוגר דגני מת איך ראשי להחמיר על עצמו ולקרא ק"ש, לכן נריך קרא מיוחד, דהא דלמרינן דהעוסק במצוה פטור מן המצוה אבל ראשי להחמיר על עצמו והעוסק נמת איך ראשי להחמיר, ועי' בתוס' נרכות שם ונרצינו וינה.

סימן ש"מ

[א] מת מצוה שמוטל. שלוש תיבות אלו נרכות תקון.

לישת מצוה על ידי נכרי וחרש ושומה וקמן וישראל עומד על גביו

[ב] כחצו לעיניו. בתשובת מהר"ם א"ז. סימן ל"ה, וסימן קמ"ג. הביא דאשה שלשה מצות ולא כוונה למנות מצוה (ולא הנצתי למה נקט אשה, מה גרעוהא דאשה מאיש בנוגע למנות מצוה, הלא אשה ישנה נקוט אכול מצוה כאיש, והי' לו לומר אותו האופן שאיש שלש מצות ולא כיוון למצוה, ואחר עמד על גביו וכיוון.) וכן חרש שוטה וקטן שלש מצות וגדול עומד על גבם כשר, וראייתו מהא דחולין ל"א. גל שנתלש וכו' חרשעם סאה ונפל על האדם ועל הכלים טהורין, ומוקי לה ציוש ומנפה אימתי יתלב הגל ויפול על הכלים וכלים דומיא דאדם מה אדם דבר כוונה אף כלים דקא מכוון להו אדם, אלמא אע"פ שהאדם אינו מטבילין בדידי אלא רואה ומכוון, קרי כוונה ומהני. וכן נטבילת נדה למרינן התם אילימא דאנסה הנרתה ונטבלה, כוונת חבירתה כוונה מעליה היא. עכ"ל. ובש"ע אור"ח סימן ת"ס, כתב הט"ז דהשאליות אוסר לישת מצות על ידי עכו"ם אפילו ישראל עע"ג. והמג"א שם מחיר, אלא שכתב דמוטב לעשות על ידי קטן מאשר על ידי עכו"ם. ודברי רבינו שנסמיון זה טרם נתגלו להפוסקים הנ"ל. ולכאורה נריך צילור אמאי נאמר דדע"ג — לפי דברי רבינו והמג"א הנ"ל — מצוה שלשה עכו"ם וישראל עומד על גבו תתש כמנה שנושה על ידי ישראל לשם מצות מצוה.

הא נפסחים ל"ה, גבי חלת תודה ורקיקי טיר עשין לעמון אינו יולא נהן, מנה"מ. אמר רבה דאמר קרא ושמתם את המנות, מצוה המשתמרת לשם מצוה יתה זו שאינה משתמרת לשם מצוה אלא לשם זנת ר' יוסף אמר, אמר קרא שצעת ימים תאכלו

אינו מונח, דהמשמעות שאתה לא תזכרו אלא הוא — האיש יקדים לך שלום, והלא שנינו הוי מקדים שלום לכל אדם, אלא הטעם שזויה אותו צדק הוא משום שיש מת לא יתכן לא לשאל ולא להשיב שלום, ומה שהנריך לומר לו כי יברכך איש לא תענגו, אלא תאמר משום גזילת העני, כלומר, דלמרינן נרכות ו: אם נתן לו — שלום — ולא החזיר נקרא זולן, אעפ"כ. לא תענגו.

[ג] שאתה יודע שמת, יש לדקדק דנצרי רבינו מה ראי' ממוקרא זה, הלא שאני התם דהנציה אלא את גחזי להסיות את הילך, ור"כ, הרי זה דבר של פקוח נפש, ולכן הזהירו שלא יתעכב דרך ולא ישאל ולא ישיב בשלום שום איש, אבל מה זה ענין למת שכבר מת. ור"ל, דזה נלמד ממה שהנריך הנציה דציורה, והי' לו לומר לגחזי שלא ידבר דבר עם שום איש, ומדפרט כי תמצא איש לא תברכנו, שמוע מיינה דקפיד על הצרכה והיינו על שאלת שלום.

וכבר כתבתי במקום אחר שיש ספק אם להסיות את המת הוא בכלל פקוח נפש, דאמא פקוח נפש הוי דוקא לעשות תחזולה שלא ימות הקי, אבל לא להסיות את המת. ומדברי רבינו יהי' קצת סעד שלהסיות את המת לא הוי נגדר פקוח נפש. ועי' באצטנאל צפירושו למ"ג. חלק א"מ"ג. שהנציה בשם הנרצוני: והפלא תאליהו הוא פתחא אס הי' כהן איך תמצא עצמו, ואשמוז שידע שיחיהו והעומד לחיות הוא כחי. עכ"ל ואם נאמר דלהסיות את המת תשוב פק"ג. א"כ, מה שאלה היא איך אליהו החי' את צן הגרפית, הא איך לך דבר שעומד צפני פק"ג אלא ע"כ. דגם דעת הנרצוני והאצטנאל ז"ל שאין זה נגדר פק"ג. וראה לעיל סימן ש"ל כמה שכתבתי.

סימן ש"מ

[א] או ספרים, כנראה דרבינו הוסיף דין זה מהא דלמרינן בגמ'. נרכות י"ח' מי גרע ס"ת מעצמות, וכיון שבעצמות היינו נמת אסור לשאל ולהשיב בשלום, מניילא גם בספרים אסור, אולם נריך להצין, דשאני היכי דהדנר נוגע לנציון שפיר אמרו מי גרע ס"ת מעצמות, אבל בשאלת שלום מה ציון יש צוה לספרים, דגני מת ומסתבר דעל ידי שידנר עם חצירו ישהה את הקורת המת ויצוה לירי ציון מה שאינו כן נס"ת. ונע"כ. דדעת רבינו, דמה שעומד ומדבר עם חצירו ומשהה את הספר נחון זה הוא ציון.

והנה זה צרור, דהמהלך עם ספרים דינו כמהלך עם המת, א"כ יפטור מק"ש וכן התפילין כשם שפטור נמשמר את המת, אולם לפי טעם הירושלמי דהמשמר את המת פטור מק"ש

ש"מ. (א) מובא ביר"ד ס' ש"מ"ג ס"ב ועיון באר הויטב ש"מ. (א) ברכות י"ח א' ועיון יר"ד ס' ח"ב ס"י. (א) סימן זה ושלאחריו מובאים בגי' אור"ח סימן ת"ס בשם הגהה מפחרש"ל ועיון ב"ז שם שהולק על זה. ש"מ.

עבד וסתמא פסול, ע"ש. ומה קושיא, הא אינטרד קרא להיכי דהנכרי לומר צפירוש שהוא כותב לשם קדושת ס"ת תפילין ומזוזות, דלז לא שייך לומר דנכרי סתמא עבד, לכן לר"ך קרא דוקשרתם וכי, אלא ע"כ, דאפילו כשאומר צפירוש שכותב לשם ס"ת, חנן סהדי דהנכרי כותב סתמא ולא לשם ס"ת, וכן נמי בגט.

אור"ם בתוס' חולין י"ג: ד"ה מאן תנא. ונתוס' גיטין כ"ג: ד"ה והא לאו בני דעה נינהו. כתבו: דחרש ושוטה שעשו מעשה הרי"ך כוונה, כגון כתיבת גט, וגדול עומד ע"ג ומזהירם ויולמד אותם לעשות לשמה, אז חשיבי בני דעה ומחשבה, אבל היכי שהגדול אינו מלמד ומזהיר אותם הגם שרוצה מה שהם עושים ורוצה שעושים הכל נטיי לכל זאת לא חשיבי בני דעה ומחשבה. ע"ש המתנזר מדבריהם הוא דעומד על גבי חין מחשבתו ומטרפת כלל למעשי החרש והשוטה והקטן, אלא שמתנזר מהם חשבות כמתחשבת גדול. ור"כ. גבי כ"ד. שהחרש או השו"ק לשים המלות לשם מנת מזנה, כבר, לא מטעם שכתב בנדר"ה או"ז, דכוונת העו"ג מועלת, וגם לא באופן שכתב הר"ח או"ז שהאשה לא כיוונה, דאם אומרת שלא כיוונה מה מועיל עו"ג. אלא שמתחשבת לעצמן מועלת, ומיילא לא קשה מהא דהכ"ל מחלות תודה, ומפרה לדומיה, אהא דאמרינן דעומד על גבי חשוי"ק כשעושים המלות לשם מנות מזנה, כבר, דשאני הכא שהעו"ג מזהירם ומלמדם ולא מחשבותיהם מחשבה, מה שלא שייך לומר גבי הלוח תודה, וכן נמי לא גבי פרה לדומיה, דהא לא שייך לומר דמתחשבת בזהמה היא מחשבה, לכך לר"ך קרא ללמד דמתחשבתו מועלת ומטרפת להמלאכה שהצאמה עושה.

וממילא נמי לאמר דעכו"ם כשגש העיסה לשם מנה צבעה שהגדול עו"ג ומזהירו דמתחשבתו של עכו"ם מועלת להכשיר ולא דמי לשחיטה דהתם ע"כ השחיטה פסולה על ידי עכו"ם אבל ע"כ עשיית מנה כבר דעכו"ם. כמו סוכת, נב"ך. סוכה ח', ואפילו ס"ת תפילין ומזוזות שכתבנן ככרי דפסולין, הוא מטעמים המתוארים בגיטין מ"ה: אבל במנה אין שום טעם לפסול.

ברין גט והריצה ושחיטה על ידי חשו"ק וגדול עומד על גבו

ובתירושי הרשב"א לחולין י"ג: כתב לתרץ קושיית התוס' הכ"ל, ח"ל: ורבינו הרצ תירץ שכל דבר שאפשר לעשותו על ידי שליח, הוא עמידה ע"ג כוונת העושה ומדין שליחות, אבל דבר שאי אפשר לעשותו על ידי שליח, אף עמידת בן דעת ע"ג לא מעלה ולא מורידה צמקוס שר"ך כוונה, והלכך חליצה שא"ל לעשותה על ידי שליח לא מהניא עמידת עומד ע"ג — לפיכך תניא בתוספתא דיצמות, שוטה שנחלץ חליצתו פסולה, ולא מהני כוונת צ"ד העומדים גם — אבל גט שאפשר למנות שליח לכתיבת הגט, ואף זה שעו"ג כשליח הממונה לכתוב ולכוון בכתיבתו, וטעמא דשחיטה לא מהני עמידת גדול ע"ג לרבנן דנבי כוונה בשחיטה, לפי שהכול תלוי בדעת השוחט, דאילו שחט בזהמת חניו שלא מדעתו כשרה, ואע"פ שלא נתכוון לה כלל צעל הצהמה אלמא כל ההיתר תלוי בדעת השוחט וכוונתו, ומש"כ. צעל דאילו אחר שגירש את אשת חניו לא עשה ולא כלום, והלכך דעת השוחט דוקא צעל, עכ"ל. והמתנזר מדברי הרשב"א אלו הוא: דבדבר ששייך בו שליחות ואמרינן שליחו לא אדם כמותו והמשלח יכול למנות כמה שליחים, אז כשעושה המעשה אינו צר דעה, והעו"ג הוא צר דעת כגון כתיבת הגט חזין כאילו המתגרש מונה שני שליחים את החרש, לכתיבת הגט ואת הגדול העו"ג לכוון כוונת לשמה — ובדאי שאם הנעל ע"ג עומד ע"ג החרש כשהוא כותב, והמתגרש מכיון לשמה, גם כן הגט כבר — אבל גבי חליצה שהנחלץ הוא חרש לא שייך לומר דהצ"ד העומדים ע"ג הם השליחים לכוון לשמה, דהא לא שייך שליחות בחליצה. ולפ"ז מתואר דעת הרשב"א דצמח גבי גט מאטרפין הכוונה של העו"ג אל המעשה של החשו"ק. והוא כדברי הר"ח אור זרוע שהצאתי לעיל.

מנה הנאלכת לשנעת ימים יתה זו שאינה נאלכת לשנעת ימים אלא ליום וליילה. ויפריש"י שם צאה"ד שאינה נאלכת לשנעה, דלית ל"י ל"י יוסף האזי דרשה דרנה דנעין שימור לשם מנה ואהאי קרא סניך, ובהא פליגי, דאי נמי איכוון לה נמי לשימור מנת מנה למופק זה משום תודה ומשום מנה לא נפיק, דנעי שימור לשום מנה כל שנעה. עכ"ל.

המבואר דאלמלא הפסול של שאינה ראויה לשנעה, היתה מנה זו כשרה בין לרנה ובין לר"י, צאם התכוון צנעת ל"ש לשם מנת מנה ולשם תודה, והיינו טעמא, משום דחין השימור לשם תודה מתנגד כלל להשימור של מנה, כי אופן השימור אחד הוא בין צתודה ובין צנעת מנה, אבל אם שני אכשיר י"ש: כאחת ואחר ומתכוון לשם שימור מנת מנה והשני יכוון צפירוש שלא לשם מנת מנה נודחי שה"י פסולה המנה לשם מנת מנה, ודמי להא דחולין מ', שנים אוחזין נסכין ושוהטין אחד לשם אחד מכל אלו ואחד לשם דבר אחר, שחיטתו פסולה. ור"כ, עכו"ם שלש את המנות, נודחי לדעתהי דנפשי קעבדי, כדליתא בגיטין כ"ג, ובשנת קכ"ב, א"כ י"ש כאן מחשבה של העכו"ם שלא לשם מנת מנה ואמאי תהי המנה כשרה.

ואפילו לאמר דעכו"ם אינו מתקב שלא לשם מנת מנה, אלא דהוי כי סתמא — ומה שאינו מתקב כלל, דהא י"ש לו דעת ועבד דעתא דנפשי — וכן חרש ושוטה שאינם בני דעה והוי מעשיהם כסתמא, או שנאמר דהוי כמחילה, גם כן לר"ך לבאר איך תטרף מחשבתו של הישראל העומד על גביהם למעשיהם ומתקב המעשה שלהם כאילו היתה זה מחשבה של מנה, הלא חזין גבי פרה לדומיה דנעין מחשבת נעלים או מחשבתו של זה העובד זה, ואם נעשה זה מלאכה מעמיה. כגון עלה עליי זכר, או שדשה בתצואה, אם ניחא להו. להנעלים או לאלו המעוניינים בזה, תשינן כאילו הם צעמם עשו המלאכה והפרה נפלת, משום דרשינן עונד דומיא דעגה, כדליתא נפסקים כ"ז, ובגיטין כ"ג, אלמא אי לאו קרא לא היינו מאטרפין את מחשבתו של האדם אלא המעשה של הצהמה. ושאני התם דרשינן מקרא, הרי דאי אפשר לנרף מחשבתו של אדם לדבר שלא עשה אלא נעשית מחליה, או על ידי צהמה שאין לה דעת, ואיך לאמר צכאן שמתחשבתו של העו"ג מאטרפת למעשיו של עכו"ם או של החרש ושוטה — צקטן אפשר לחלק כפי המתואר לעיל דף ק"א ע"ש. שהארכתי בזה.

ובתשובת תוס' גבי ס' א', כתב צעל שכתבו נכרי הגם שאומר צפה מלא שהוא כותבו לשמה, מ"מ חנן סהדי דעבד דעתא וכלילו פירש, והצ"ש צאה"ע סימן ק"ז"ה. כתב דהוי רק ספק אי עבד דעתא דנפשי, ועי' בתשובת רעק"ה. סימן כ"ג. ד"ה. וניסוד הזה.

ו"י פלא על הגאונים הכ"ל שהצאו הדבר הכ"ל, הי חנן סהדי נכרי דעבד דעתא דנפשי שלא לשמה אפילו היכי שאומר צפירוש דעבד לשמה, ולא העירו מדברי רש"י ותוס' בע"ז כ"ז. דרש"י כתב שם ד"ה. להי המול. הילכך כתי פסול דמל שלא לשמה, אבל נכרי לא מהיל אלא דעתא דישתאל שחומר לו מהול והיינו לשמה. מתואר דרש"י סוגר דהנכרי מל כמו שיש צדעת הישראל, ומכיון שיש צדעת הישראל לשמה, והיינו מילה לשמה. מתואר דרש"י סוגר דהנכרי אינו עושה דעתא דנפשי, אלא כדעת ישראל. והתוס' ד"ה. וכי. כתבו נכרי סתמא קעבדי, אלא דנחילה סתמא הוי לשמה כל זמן שאינו עושה לשם הר גרוזים, אבל גבי גט שכתבו נכרי פסול משום דסתם אשה לאו לגירושין קיימת. ע"ש. ולפע"ד משמע ומדברי התוס' הכ"ל דגבי גט שכתבו נכרי חנן סהדי דלא כתבו לשמה אפילו יאמר צפירוש, הגם שכתבו דפסולו הוא משום סתמא, דלכאורה משמע דאם פירוש לשמה אזל ל"י פסול זה, דהא התוס' שם נסוף דבריהם שם כתבו דס"ת דמי לגט דסתמא לאו לשמן קאי, והקשו דלמה לן קרא בגיטין מ"ה. לפסול ס"ת תפילין ומזוזות שכתבנן נכרי משום דכתיב וקשרתם וכתבתם, כל שיצנו בקשירה ישנו צכתינה, תיפוק ל"י נכרי סתמא

שמו. ומעשה באחד שתפסוהו בשביה ולא נמצאו שם יהודים ורצו הגוים לתקן לו ולא רצה לאכול בלילה הראשון מצה אבל בשאר ימים עשו לעיניו ואכל וכשלא עשו לעיניו אע"פ שנשבעו לו שתקנו ככל ענין שעשו לעיניו לא אכל ואכל רק פירות ולא ירע בגירסא האגדה והיה לו חומש ואמר כל פרשה שיש בה יציאת מצרים.

משנת אברהם

לעיל ד"ה "ול"י דאפילו אומר הנכרי צפירוש שכותב לשמו אינו מועיל, א"כ, גם נבי עיסא אפילו יאמר צפירוש שהוא עושה מלאכתו לשם מנת מצוה נמי לא תועיל, ואפילו בגדול עו"ג.

א. לשמה בחיוב ולשמה בשליליות
ב. סוכה מצוה או מכשיר

אל"א דנאמת יא לחלק זין לשמן של ס"ת תו"מ וזין הלשמה של מצות מצוה, דנבי ס"ת תו"מ, וכן נבי גט הלשמה הוא ענין חיובי, כלומר צריך לעשות דבר מה כדי שיחול הלשמה על הדבר, אבל נבי מצוה, הן מצות דענין עשית המצוה לשם מצות מצוה, אצל הלימוד הוא מקרא דושרתם את המצות, מצוה משתמרת לשם מצות מצוה, ומשתמרת" אינו מושג חיובי אלא מושג שלילי, כלומר לשמרה מחיובן לשם מצות מצוה, ואין זה ענין של מצות לשמה, אלא שיימור, דבר בשלילות לשם מצוה, וכן יא לומר דעד כאן לא כתבו התוס' הג"ל זע"י, דנדבר שאינו סתמא לשמה, אינו מועיל אפילו כשכרי אומר שהוא עושה לשמן, אלא כשנדרך לשמה חיובי, כלומר שיחול שם לשמה על הדבר, אז אמרינן דאין סהדי דאין נכרי עושה דברים שיחול עליהם השם של לשמן, אצל נדר שאין אנו צריכים לשמן של חיוב, אלא שהלשמה הוא באופן שלילי — הגם שאינו די בסתמא — כנשמרת המצוה אז שפיר אמרינן דעכו"ם עבד אדעת"י דעומד על נביו, ונפרע נבי מצוה שמעשי ידיו מוכיחין שהוא מזהר בזריות יתירה שלא תחמין העיסה, אלא שצנרף זו עוד צריכה לקניעת מסמורות. ואפשר דתלי, צפונתא אי יוצג ומשמר כעבד מעשה דמי.

ובהא ענינא רחוי להזכיר מה שכתב מרן ז"ל בצבני טר או"ח סימן תפ"א לתרץ שיטת רבינו תם דאין אשה עושה זניית, ואין אונדת לולג כיון שאינה מחויבת, כמו שפסולה לכתובת תפילין כיון שאינה נקשרה והקשו בתוס' גיטין מ"ה: ד"ה. כל שיטתו, דמאי שנא מסוכת ננ"ך. ויאל מרן ז"ל לחלק זין מצוה שעלם קיומה הוא חיוב למצוה שאינה אלא מתיר, דנמתיר לא נעיקן שתיעשה המצוה על ידי דבר חיוב, וכשם ששחיטה כשרה נקטן באחרים רואין אותה, כן נמי כל מצוה שאינה אלא מתיר כשרה על ידי אינו צר חיוב, וסוכה נמי מתיר הוא שהסוכה מתיר האכילה טיול והשינה, וכן לשון הש"ס סוכה ט"ז, ומדינה תלוי מתרת בסוכה. ולכן סוכת ננ"ך כשרה, ושז דוקה צנרף זו, ד"ל דנמתיר נמי נעיקן צר היצוא אלא דנמתיר משז הקטן צר היצוא מפני שאסור לו להאכילו דבר איסור כמו שכתב הש"ך יו"ד, א"כ"י. ע"ש.

ול"א זכיתי להזין את דברי קדשו, מה שייד לומר בסוכה שאינה אלא נגדר מצוה של מתיר, תינה שאר הימים, אבל לילה הראשונה הלל מצוה חיובית היא, וסוכת ננ"ך כשרה גם בלילה הראשונה של חו, ואם לא היתה כשרה בלילה הראשונה לא היתה כשרה גם בשאר הימים, דהא לא הוי סוכה הראויה לשבעה. וגדולה מוז כתב הר"ן ז"ל צנשנה האחרונה בסוכה ז' כילד, גמר לאכול לא יתיר סוכתו. נ"ל דהיינו טעמא דכיון דאומר רתומא בסוכות תשזו שצעת ימים, צריך שתהא לו סוכה כל שבעה וכי ע"ש. מנאר דאין תכלית הסוכה להתיר האכילה והשינה בלגד אלא מצוה חיובית היא שתהא לו לאדם סוכה כל שצעת הימים. ומה גם שמרן ז"ל צנלמו סוגר דעשיית סוכה היא מצוה, כדאמרינן צנמי שבעה שלא אעשה סוכה. הנאיתי את דבריו לקמן. ואפילו כדחוק לומר ששיית סוכה הגם שהיא מצוה לכל זאת התכלית של המצוה הוא האכילה והשינה לכן היא נכללת בצנמו מצוה המכשרת,

ובספר שר"ת מהר"ם שיק סימן רל"ט הקשה השואל לפני דעת הרשב"א הג"ל דנמקום אלא שייך שליחות חין מחשבתו של העו"ג מועלת, א"כ נבי מצוה אחי לא נאמר דאין מחשבתו של העו"ג מועלת משום דאפיית מצות לא תליא בשליחות. כלל, ואיך כתב הרשב"א צנלמו צנשונה ס' כ"ו, ותקנ"ג. דמצוה של עכו"ם וישראל עו"ג כשרה. ולדעתו חין כאן אפילו סרך דקדוק על הרשב"א, דנאמת נבי עשיית מצות אפשר בשליחות כנכל דבר, דכל אדם יוכל לעשות שליח נעדרו לאפות מצוה, והרשב"א לא אחר אלא נמקום שאי אפשר בשליחות כגון נחליה. ודברי הרשב"א הג"ל מפורשים ביותר צנשונת הרשב"א סימן כ"ו, ותקנ"ג הג"ל שם הרשב"א ונשיב על מה שיסד הפייטן באזהרות פסח שלא ללוג את המצות על ידי עכו"ם ומשוי"ק. וכתב שם הרב רבי יונה ז"ל דכל "שאפשר" על ידי שליח כגט ושחיטה, כוונת העומד ע"ג ככוונת העושה מעשה דהוה ל"י כשליח ולפיכך נגט כשר ואפילו שוטה והא דאין נשחיטה חילו הי' גדול עו"ג. אבל חליה, דאין אפשר" על ידי שליח חף כוונת העומד ע"ג לא מהני. הרי שהעיקר הוא אם יש "אפשרות" לשליחות, ולא ירד לחלק אם "תליא" בשליחות. ומה שמתפלל צנפר הג"ל על תשונת הרשב"א הג"ל ששם הוא מציא צנש ר"י דגם נשחיטה מועיל עו"ג משום דשחיטה ישנה בשליחות, ובהרשב"א חולין י"ב הג"ל הסביר דשחיטה לא יסגי ישנה בשליחות משום דאם תבירו שחט את צנמתו שלא מדעתו כשרה, חין לפע"ד צוה שום קושא דהרשב"א נודחי שנת צ' סנרות צנוגע להחיטה והציא את שתיקן.

ול"א אכתב כי דברי הרשב"א הג"ל אינם צהירים לי, דמה שכתב לפיכך שוטה שחלץ חלינתו פסולה משום דלא שייך שליחות נחליה, הא אפילו יהי' הדין דאפשר לחליה על ידי שליח אבל איך יהי' העו"ג שליח של השוטה לכוון לשם חליה, הא השוטה לא יוכל לעשות שליח, ואינו צר כוונה כלל, ומילתא דהיהו לא מני עבד, שליחא נמי לא מני משוי"ק.

אגב מתנאר מדברי הרשב"א אלו שלכתובת הגט צריך שליחות, ועי' בתוס' גיטין כ"ב: ד"ה. הא לאו צני דעה — דהא אכן נכתובת הגט קיימין, והוא ז"ל מדמה זה למי שמגרש את אשת חזירו, כלומר, כשם שהמגרש את אשת חזירו שלא בשליחות חזירו לא עשה ולא כלום, כך הכותב גט צעד אשת חזירו שלא בשליחות חזירו חין צו ממש, ועי' צנער המלך הלכות גירושין ג"ט"ו, וצנעמי המלך שם אריכות דברים צוה אי צעיקן סיהי הקוסר מצני שליחות, ומדברי הרשב"א הג"ל משמע דנעי סיהי רחוי להיות נעשה שליח.

ובאמת הי' מקום לומר דכל השאלה הג"ל אם מצוה העשו"י על ידי נכרי וישראל עומד ע"ג אי כשרה, תלוי צפונתת רש"י ותוס' הג"ל זע"י כ"ו. שהנאיתי לעיל צד"ה "ול"י, דהא לפי שיטת רש"י אמרינן דהעכו"ם עושה מלאכתו על דעת הישראל, והיינו לשמה, א"כ, נודחי שגם צנ"ד שהעכו"ם עושה מלאכתו צריות הרי חין ספק שהוא תולה את דעתו דעת הישראל והישראל הלל מכוון לשם מצות מצוה וממילא היינו לשמה, אולם התוס' שחילקו זין גט למילה — נודחי שגם לרש"י יש חילוק דאין זין גט למילה, דהא, גם גם לרש"י גט שכתבו נכרי וישראל עו"ג פסול, אלא לרש"י אי אפשר לחלק מסנרף זו שכתבו התוס' — דמילה סתמא לשמה קאי אבל גט סתמא לא לגירושין קאי, א"כ, גם נבי עיסה נוי יימר דסתם עיסה למצות מצוה קאי, דמי עדיף מכותב ס"ת, שכתבו התוס' שם דסתמן לאו לשמן קאי, וציאתי

שמב. [א] בערב הפסח אם ימות מת בעת שצריכין לתקן מצות ואפילו קודם אין לעכב פן לא יוכלו לעסוק במצות ואם בערב המצות ואם יש אדם שלא תיקן סוכתו ואין אחר שיתקן לו מוטב שלא יצא עם המת ויתקן אם לא שיוציאוהו בשחרית ואם מת מצוה שאין (ע"ב) מי שעוסק בו כשרואה אדם שהוא גופם ואפילו אינו גופם יחשוב אם ימות יהיו בני אדם טרודים בסוכה ויקדים סוכתו קודם שימות [ב] וכן המתקן לולב לקהל מוטב שיתקן לולב ואם לא יוכל להוציא את המת אם יתקן הלולב מוטב שתיקן הלולב לרבים ואם יעכב המת עד למחר... אבל בשביל רחיצה מוטב שהחיים יעשו תקנת המת ורחיצתו מן רחיצת החיים ואף רחיצת שבערב שבת [ג] מוטב לעזוב משיעזוב תיקן המאכל כי זה עונג ואם איפסנים כרבן גמליאל שלא היה יכול כלא רחיצה אבל במאכל כל דהו טוב לו יותר ומו שיצא מבית האטורין ובלבד שיהא לו שום דבר לאכול.

שמג. ע"ד שמתו בה שני מתים מוציאין את הראשון (א) ואם כיום ששי אין מאריכין בהספד הראשון פן לא יוכלו לעסוק בקבורת השני מבעוד יום ואם אותו שמת שני נפוח ויריאים פן יבקע ויקברו השני תחלה.

שמד. החכם עבר לפני פתח האבל שמע באותו בית שמשוררים אמר להם הלא את' (איוב ג ז) אל תבא רננה בו אמרו לו לא יהא זה אלא (א) כרבן גמליאל שרחץ כשמתה אשתו ואמר איפסנים אני ולא גזרו חכמים באיפסנים אף כאן התינוקות בוכים ואין ישנים והרינה הזאת לישנם להפיל שינה עליהם שלא יבכו אמר להם לא יתכן שרבן גמליאל ירחץ למראית העין אע"פ שהיה איפסנים (ב) [א] אלא בסתר אבל קול הרינה נשמע למרחוק והקול משמח שנאמר (שיר ב יד) כי קולך ערב (עזרא ג יב) בשמחה להרים קול ואע"פ שאין מתכוונים לכך אל תבא רננה בו לא תגרום ברינה בו שירננו העולם עליכם (במדבר לב כב) והייתם נקיים מה' ומישראל וכתוב (קהלת יב ד) וישחו כל בנות השיר.

משנת אברהם

דולאחותו מיירי צעושה פסח בלגד. וזע"כ לריך לומר דמיירי צמת שיש לו קונרים אחרים לכן אומר רבינו, דאם יש לו לתקן הלולב בשביל הקהל, לא יאל ללוות או יתעסק צהמת, צמקוס שיש אחרים לקצרו, דהגם דעשיית הלולב אינו אלא הכשר מצוה, ולוויית המת היא מצוה צעלמותה, לכל זאת מצוה דרבים עדין, כן נלפע"ד לפרש את המאמר הזה, הגם שאין זה צדור, כי השמטה יש נצדרי רבינו ולא נוכל לדעת מה היא כתוב צהשמע.

[ג] מוטב לעזוב, עיי מה שכתבתי צסימן א', ומצדרי רבינו צכאן נשמע כדעת האור זרוע שהצחתי לעיל דרחיצה צצנת היא מצוה אצל אינו נידון עלי' אם לא קיימה, לפיכך מהראוי לעזוב את הרחיצה לצורך קבורת המת ומשיעזוב תיקן המאכל, שהוא צכלל עונג.

סימן שד"מ

[א] אלא צצמרת. צצמ"ק, הקשה, הא צצרכות אמרו לו תלמידיו וכי וצצניה י"ד, מצואר דצ"ג צני אדם יש מראית עין, ומשם אין כל כך ראי', דהתם אמרינן דאם שולח דורן על ידי ג' אנשים, אדושא מילתא, ונראה כמולידם למחור צצוק, והיינו דאותם ג' צני אדם יהיו נראים להרצה צני אדם צצוק, אצל אין מכלן ראי', דאותם ג' חציני צפרהסיא, אולם צצור כ"ז: אומר להם אחר ראייתו אחד מכם שנטמא ואינו יודע איזה מכם, שניהם מצידין קרנן טומאה וקרנן טהרה, ופריק צצגו, דהנך צ ציירי והך דקאי צציהיה הרי תלתא, והוי ליי ספק טומאה צצצות הרבים וספקו טהור, מצואר ד"ג צני אדם צצור ר"ה, אצל אפשר דלכל זאת לא מוקרי צפרהסיא, ורבינו שכתב, "צצמרת" כוונתו שלא צפרהסיא.

וצברתי ופלתי סימן י"א-י"ג, הקשה צהא דחולין י"ד. השוחט צצצת וציו"כ שחיתתו כשרה, והקשו הלא כשחילל את השצת נעשה מומר, ואיך שחיתתו כשרה, והרמז"ם ז"ל צצפיה"מ, כתב דמיירי צצוגג. והקשה צכו"פ שס, אומאי לא מתרצו דמיירי כששחט צצנעה, ומומר לחלל צצצות היינו דוקא צפרהסיא, ומירן דכיון דמתני' מיירי צצמתהייז צצפשו, וצע"כ דאתרו צ"י, והתיר עצמו למיתה, אי"כ, השוחט והעדים היו ג'. והוי צפרהסיא. ומשמע דסבור ג"כ, דצ"ג הוי צפרהסיא.

אצל הלא ר"ת חוקר לתשה לעשות לנייה, ונייית צודאי שחינה אלה מצוה המתרת, דלוי אין לו צגד של ד' כצפות אינו מחויב לקנות, אלא כשיש לו ורואה ללוצשו חייב צצנייה, והצצרים עתיקין.

ובכרי שלא יהיו צצרי ר"ת תמוהים מנמי' מפורשת דסוכת נצצ"ך כשרה, היא אפשר לומר דר"ת סוצר דהא דלמירין צירושלמי הוצא צצוס' שס דף ט', דסוכה ישנה לריך לדש צה צצרי היינו לעיכוצא, ומחילא גם צצוכת נצצ"ך לריך לדש צה צצרי דלא עדיפא מוסכה ישנה, עיי מנ"א ס' תרל"ר. וצוה שמהדש צה דצרי הרי הוא כלינו עשה את כל הסוכה וצפיר סוכת נצצ"ך כשרה, אצל כל שלא חידש צה, סוכת נשים פסולה.

סימן שמ"ב

[א] בערב פסח. הכוונה, שאם מת אדם צצרב פסח אין לעכב, כלומר אלא ימירו את הקצורה, שאם לא ימירו פן לא יוכלו לעסוק צצצות, ואם מת אדם צצרב סוכות ויש אדם שלא תיקן סוכתו, מוטב שיעשה סוכתו ולא ילווה את המת, כי הלא יש אחרים המתעסקים עם המת. ואם יש מת מצוה שאין מי שיעסוק צו, אז לריך הרואה את הגוסס להקדים צעשיית סוכתו כדי שיוכל להתעסק עם המת, דאם לא כן לא יהי' לו פנאי לעשות סוכתו כי מת מצוה קודם. וה"פ. אולם מה שכתב:

[ב] וכן המתקן וכי לריך צצאור, דלכפורה משמע דמיירי צצמת מצוה שאין לו קונרים, ואיך יאמר ואם לא יוכל להוציא את המת אם יתקן הלולב, מוטב, כלומר, שלא יציאו אלא יתקן את הלולב מפני שהלולב הוא תיקון לרבים, והלא קצירת מת מצוה דומה אפילו את המצוה של עשיית פסח שהיא עשה שיש צה כרת שצבר הלה עליו, כדחיתא צצצרכות כ', ומכל שכן שדמיה לתיקון לולב שאינו אלא הזמנה למצוה שעדיין לא הלה כלל. וגם אין לפרש שאם לא יוכל להוציא את המת אם יתקן הלולב, מוטב, כלומר, להוציא את המת, שתיקון הלולב לרבים, כלומר, מוטל על הרבים, וצכן יאמר להקהל שיתקנו לעצמם, אצל קצורת מת מצוה מוטלת עליו, דלוי צצמת מצוה מיירי מה לריך לנתינת שום טעם, והלא הכול נקחה מפני קצורת מת מצוה. (כלומר, אפילו כה"ג והוא טויר והולך לשחוט פסחו, עיי סנהדרין ל"ה וצצחים ק"י, וטויר מת"ת, ע"ש צצצ"י ותוס', שפירשו דלא כמו שפירשו צצצרכות

שפ. (א) יעוין יור"ד ס' שני"ד בשאר ימות החול אין מספידין לראשון לפני קבורת השני. (ב) צ"ע הלא שם בצרכות אמרו: אמרו לו תלמידיו לפרתנו רבנו שאכל אסור לרחוץ הרי ראו תלמידיו כשרחץ ו יעוין ביצה ספר. (ג) ש"י בני אדם יש מראית עין והכא טיעוט תלמידיו שנים ועם ר"ג היו שלשה. אמת כי בפרסויא אמרו בפנהדרין ע"ד ב' דחוי בעשרת, אבל כל מקום שאמרו משום מראית העין הוי בשלשה. ופלגרי זה הלא כתב הפרי חדש יור"ד ס' מ"ז ספרו דמראית עין לא חיישינן רק בשם שנתבאר בתלמוד שאם לא כן כווא ונאכר כשה דברים שהתירונו לנו רבותינו כו' והכא נבי ר"ג לא חוכירו חו"ל משום מראית העין לפיכך איפסנים בכל צונא סותר, ורברי רבנו צ"ע.

שמה. מעשה באשה אחת שמחמת שמת בנה יצאה מרעתה והתהילו להמוך דעתה על ידי שיר (משלי כה ב) אשר בשירים על לב רע לשכוח צערה.

שמו. ושם אלהים אחרים לא תזכירו (א) (שמות כג יג) [א] שלא תגרמוהו שהגוים יזכירוהו וכל שכן שלא ישמע על פיך אם יש תינוק שבוכה ואתה תאמר לזכרית לומר והיא מזכרת שיר של ע"ז כדי שישן אע"פ שאתה לא תשמע אלא הילד אמור ואע"פ שהילד ישן כבר כי התינוק גורם שאינו מקיץ (ב) ולא יזמר לילד פסוקים כדי שישן התינוק ושלא יבכה הילד. שמו. מי שיש לו בן קטן מוטל בעריפתו כדי שלא יבכה לא ירנני לו ברננות שירים וזמירות של גוים וגם לא נגזוני ישראל שהם להקב"ה אבל אם יש חרזות מפסוק ותלמוד הוא מנגנם כדי שיוזכרם ולא ישכחם אע"פ שהתינוק שותק ונהנה.

שמה. ולא (א) ילמד אדם לגלח אותיות ולא ינגן לפני זמר פן ינגן הגלח באותו נגון לפני ע"ז (ב) וכל נגון שמנגנים לפני ע"ז לא יעשה יהודי אותו נגון שבה להקב"ה.

שמו. אם המצוה שאין יחידים יכולים לעשותה אולם בטרחים גדולים כגון בעסקי המת לרחצו להלבישו אם אמרו שנים נקרים אנחנו כדי שיהא לנו שכר גדול והיה צריך שיהיו מרובים שם כגון מת גדול ואז היו יותר בטוב עושים צרכי המת נמצאו חוטאים ואם מקדימים לכבוד המת שלא יסריח ושלא יבקע בטוב עושים.

שג. אדם שישב באבלות ביום השביעי לאבולתו לא ישמש מטתו אע"פ ששאר דברים עושים לאחר שהתפללו ביום ז' עמו לא ישמש מטתו עד שתחשך ליל שמיני וכן נמי מי שאירע לו ביום טוב ולאחר יום טוב צריך לישב באבלות ביום טוב [א] אל ישמש.

משנת אברהם

דוקא תשמיש המטה וכיוצא בו נדברים שזניעה אין בהם פרסום מותר ציוס השבת, אבל לקרותו לתורה לזיכא פרסום לא, ולפלא שלא הניחו דברי רבינו נכאן שכתב להיפך מזה.

[ב] מי שאירע לו מקור לדברי רבינו הוא בכתובות ג'. הרי שה"י פתו אפיו וטנחו טנוח — וצועל צעילת מלוה ופורש ונוהג שזענת ימי המשטה, ואח"כ. נוהג שזענת ימי אצילות, פירש"י, ופורש. ויקברו את המת מיד, וכיון דקלה עליו חטונה הו"ל לגבי כרגל ולא אחיז אצילות וחייל ונוהג שזענת ימי המשטה, עיין שם. הרי דהגם דלא חלה עליו אצילות, נושם דאין אצילות חלה כרגל — לכל זאת אמרינן שם וכל אותו הימים הוא יאן בין אנשים וכ"ו ואין מתחדין זה עם זה, משום דאסור בתשמיש המטה.

והגני להעיר נכאן כמה שכתנתי בחידושי לכתובות על דברי רש"י הג"ל והוא מענין הג"ל. וז"ל שם: בכתובות דף ד'. רש"י ד"ה. ופורש, ויקברו את המת מיד — ולא אחיז אצילות וחייל. וכתב הר"א ש ז"ל הואיל דתוך ימי החופה מותר גניחון ותספורת דמלך ניפיו תחזינה עיניך, הלכך לא סלקי לתורת שלושים, ורק ימי אצילות שלאחר שזענת ימי המשטה עולים לתורת שלושים.

והקשה בחידושי הרי"ם ז"ל דא"כ למה יסג ימי אצילות לאחר שזענת ימי המשטה, הלא אמרינן בטהורי וז"ל. בחיינו מיתות צ"ד דאין הקרובים מתאבלים עליהם משום דהואיל דאידתי אידתי, היינו משום דאין מחויבים להתאבל עד זמן מה אחר הקבורה, והקשה רש"י שם דחמאי קיי"ל דמת לו מת כרגל דנריך לנהג אצילות אחר כרגל, נראה גם כן הואיל ואידתי, ותירך רש"י דשאני התם דגם כרגל נוהג קאת אצילות לענין גיהון ותספורת וכל שהוא זרכי הרבים אין כרגל מוטלו, אבל גבי הרוגי צ"ד אין נוהג שום אצילות עד זמן מה אחר הקבורה, וא"כ הכא גבי התך, לפי שיטת הר"א הג"ל, שאין נוהג שום אצילות צייני חטונתו, א"כ טוב כיוול הואיל ואידתי אידתי.

ונראה, שיש חילוק בין צענין שיש כאלו אצילות אלא שפטרו את האדם מלנהוג אצילות, בין שאין כאלו אצילות כלל ולפיכך האדם אינו נוהג אצילות, למשל מי שנות לו מת כרגל

והנה מלמד דע"ז ל"ו אמרינן מלאורייתא צפרהסיה וכמעשה שהי, ובסנהדרין ע"ד ונובאר דהוא דוקא צפני עשרה, ולא צפני ג'. יתר על כן לא זכית להבין דבריו של הכ"פ. דאפילו נאמר דצ"ג, נמי הוי צפרהסיה, אבל המחלל את השבת צפרהסיה על כל פנים נריך לחלל צפני ג' — זאת צפני ג' הוי פרהסיה — אבל כשהחלל את השבת צפני ג' עדים, ח"ך נכרך את המחלל לאותם הג'. ומדברי רבינו כאלו מנובאר דצ"ג לא הוי פרהסיה.

סימן שמי"ו

[א] שלא תגרמו. צ"ס סנהדרין ס"ג. ילפין גרמא מלא ישמע על פיך, ומלא תזכירו ילפינן שלא יאמר אדם להזירו שמור לי צלל עכו"ם פלונית, ורבינו שלא כתב כלשון הגמ', נראה דסובר דאין איסור דאורייתא אלא מדרבנן או ממידת חסידות, וקראת אסמכתא צעלמא, כמו שכתב הר"ן בסוף פ"ג דע"ז. צ"ס הרמב"ן דמאי דאסרינן לישראל לעשות שותפות עם עכו"ם שמה יתחייב לו שצוה וכ"ו לאו איסורא ממש קאמר אלא מדרבנן — ואפשר נמי לומר דדעת רבינו דהוי איסור דאורייתא, וסובר כהתוס' שם צסנהדרין סוף ד"ה. שלא ידור, דעיקר מילתא דכולהו מלא תזכירו נפקא, ונתוס' שם מנובאר דהוי דאורייתא, ועי' בטורי אבן מגילה דף כ"ז. וצפרי מגדים יו"ד ס"ה, וכן באר"ח ס' קנ"ו, כתב דעכו"ם הנשבע ומשתתף עם שמים ונבילים צוה אין העכו"ם מוזהר, אבל עבודה זרה שבתוף גם עכו"ם נהרג עלי, ועי' בספרי משנ"א. ז' דף ה'. שהארכתי צוה.

סימן ש"נ

ברין מקצת יום ז' לענין דברים שבצנעה [א] א"ל ישאש, צ"ע יו"ד יו"ד סיוון ג"ה. פסק בנסת כיוון שעמדו מנחמים מחלל האבל ציוס השניע מותר בכל דברים שאסור צהם תוך צנעה. וצ"פ"ת שם הביא צ"ס הרדב"ז דלענין ת"ת ותשמיש המטה דאית בהו מלוה יש לפסוק דאפילו מקצת הלילה ככל היום, ומותר אפילו צליל ז'. ובסיוון ת"צ. הביא הט"ז צלות ה', את דברי רבינו יחיאל ללמוד מומנו שאם מת באחד צצנת דהוי ל"י יום ז' צצנת, דאין לנהוג צו איסור דברים שצנעה אלא צנקת היום דהיינו צצחרית צהכן החוה, והצ"ת, כתב

שמו. (א) סנהדרין ס"ג ב' יעו"ש. (ב) יעו"ז שבעות ס"ו ב' שאמר: להנן שאני משפע פחד"ה אסור דכתי האי נווגא מותר אף דליכא סכנה. שמה. (א) כשפטי הנבדלים סוף ס"א דעבודה זרה כתב: אבל נבואים וכתובים נראה בעיני שפותרו לפרסם לעכו"ם בו ועל ידי בו אפשר שירבץ בתורת משה ע"ש לשונו. ויודעים אנחנו כי הנאון ר"ע ספורנו למד תורה להחסיר סאומות העולם רייכלין ור' אליהו בחור למד לשון עבר רבנים מנדולי הנצורים בפומבי. (ב) הכית חדש בתשובותיו ס' קכ"ז כתב: סה משופרים בכתי כנסיות כנגונים משופרים בהם בכתי תפלתם נראה שאין אסור בו דלא פנייהו נמרינו.

שנא. אדם שאביו או אמו הולים או אבי אשתו חולה וגופם לא יאמר הרי כשימות אפור בתשמיש המטה אמהר ואשמש קודם שימות (א) לא יתכן לשמש מטתו כשאב גופם.

שנב. כשמוזכרין תלמידי חכמים (א) אין צריך לומר זכרונם לברכה כמו שאין אזמרים בשאנו קורין בתורה על משה ועל אהרן וזכרונם לטובה וכל שכן בשארם מזכיר מענה מתלמיד חכם שאין כותבים ו"ל שהרי מר בר רב אשי כשהיה אומר בבית המדרש בשם אביו היה אומר אמר רב אשי ולא היה אומר זכרוננו לברכה. [א] בתוך י"ב חדש שמת האב

משנת אברהם

להתאבל עליו, אבל אינו יותר מגדר פטור, ושזו לא שייך אם לחלק כמו שחילקתי לעיל גבי חתן שמת לו מת, ושפיר הורגך רש"י לחלק כמו שחילק.

אולם תירץ זה של המנחת חינוך עדיין נריך לציבור, דהא קידושין ג', אמרינן דאין רא"י דזכרים שגלגל אינם דברים מהא דתנן יקריב אותו וכי נמלמד שכופין אותו עד שיאמר רוצה אני, דשאלתי התם דאין סהדי דניחא לי בכפרה, ע"ש, הרי דאפילו נמקום זה אומר דלא ניחא לי, דהא השתא קיימינן בסגרת דזכרים שגלגל הוי דברים, ומה שגלגל כאילו אמר צפה, לכל זה אמרינן דאין סהדי, מכל שכן כאן שזה מתורה על חטאיו, אמאי נאמר שגלגל להיפך ממה שמוציא מתוך פיו — ואע"כ. עלינו לומר שגלגל כפיו, ומחילה הי' לו כפרה על ידי מיתה ושזונה, ואמאי לא יתאבלו עליו, (וע"י מה שכתבתי בדבר זה במשנת אברהם ג' דף ס"ה).

אלא שאלמת איני יודע אם זה שהזכר נמשנה בכל המומתין מתודין הוא ענין של תשובה ומש, דהא כלל הוא בתשובה שיעצוב החוטא חטאו ויקבל עליו שלא ישוב לחטא זה לעולם, כדאימא דהרמב"ם הלכ' תשובה, וצפי' המשנה בסוף יומא, ומה שייך לומר על זה שיוצא ליהרוג שהוא מקבל על עצמו עכשיו שלא ישוב לחטא זה לעולם, הא אין לו שום אפשרות לשוב לחטאו, אלא שדין זה של וידוי הוא דין צפני עצמו, שעל ידי כך שהוא מתודה נתכפרו כל עוונותיו שגלגל הוידוי, אבל כשעושה תשובה צפוי, היינו שעוצב חטאו נזמן שיוכל לשוב לחטאו ומת אז יתכפר לגמרי. והדבר זקוק ליותר צירור ולא כתבתי מתוך עיון.

ובדרך אגב, הגני להעיר, על מה שאלמר נמשנה דכל המומתין מתודין וכל המתודה יש לו חלק לעוה"צ וילפינן מעבן, הא אמרינן שם בסנהדרין מ"ז: דהרוגי צ"ד כיון דזדין קא מיקטלי לא הוי להו כפרה, וא"כ מה רא"י מעבן שאמר לו יהושע יערכך הד' כיום הזה, וכו', שאני עכשיו שנהרג שלא ע"פ צ"ד אלא מדין מלכות כמו שכתב הרמב"ם שגלגל' סנהדרין צפרט למה שכתב צפיה"מ סנהד' מ"ג שהי' הוראה שעה, וא"כ אין צדד גדין קא מיקטל, לפיכך אמר לו יהושע שיהי' נן עולם הנא, כלומר, שהמיתה והקבורה או המיתה נעצמה תכפר עליו, אבל מנין שמתת הוידוי נעצמו יהי' נן עולם הנא אם אין הכפרה נאה לו מחמת המיתה, וצ"כ צריך לומר דגם הנהרג מדין מלכות ישראל או מחמת הוראה שעה ג"כ ככלל צמה שאמרו דין מיקטל, כי הדין הוא שהמלך יש לו רשות להרוג וכן הצי"ד מחמת הוראה שעה.

סימן שני"ב

[א] בתוך י"ג חודש וכו'. נגדפס סימן תתק"פ. כתב הרב חיד"א, שכבר תמה על זה הרב כה"צ יו"ד, סימן ר"ס. דנגמ', קידושין ל"א: מפורש דנתוך י"ג חדש אומר הריני כפרת משכנך, ואחר י"ג חדש אומר זלתי. וכדי שלא יהיו דברי רבינו נגד גמרא מפורשת יש להסביר את דברי רבינו נהקדם מה שכתב השג"ח חלק א, סימן קכ"ב. לפי שנתוך י"ג חדש הוא סובל לומר יסורין, ומייב הנו והתלמיד לומר יצא עלי אותו לומר להיות נערי משכנך, אבל לאחר י"ג חדש כבר קבל דינו, שאפילו פושעי ישראל אינם נדונים נהגונים יותר מ"ג חדש,

הרי יש כאן אצילות, דנאם הי' מת זה שלא צרגל היו קרוניו מחויבים לנהוג אצילות, אלא כשאיירע דבר זה צרגל, פכרו את קרוניו לנהוג אצילות צרגל, לכן לאחר הרגל שזו מחויבים באצילות, וכן חתן שמת לו מת ציוס חופתו, הרי הוא פטור מכל דיני אגל שציל שאיירע דבר זה ציוס חופתו, אבל אי אפשר לומר שאין כאן אצילות, אבל צהרוגי צ"ד, בכל זמן ועידן אשר לה יארע דבר זה, קרוניו אינם מחויבים באצילות משום שאין כאן אצילות, אלא לאחר קבורה ועלרא דקוצרא מתכפר זה ההורג, ולו מתחדש חיוז אצילות, ולכן אמרינן הואיל ואידי אידחי, כלומר, הואיל שגשעת קבורה לא היתה כאן שום אצילות להתחייב צה שזו אי אפשר שיתחדש החיוז לאחר זמן.

ודומה לזה העיר מרן ז"ל בצנזי סר או"ח ס' תנ"ה להסביר דברי רש"י עירונין ק"ב. סוף ד"ה. הלכה כר' יהודה, ומלככה דאורייתא לא הותרה במקדש הון מהקרבת תמידין ומוספין וקרבת צבור שדוחין את השנת מגזירת הכתוב. עכ"ל וקשה דרש"י מתחיל "בהותרה" ומסיים "שדוחין" את השנת, והלא צין הותרה ודחיה חילוק גדול יש, אלא כלומר, תמידין ומוספין הם קרבת של היום, ואין לומר שיש כאן חילול שנת שמיטתן והקרבתן והותרה הותרה את האיסור זה לגבי הקרבת דהלא בכל שנת ושנת הם צאים, ולא עוד אלא שכל עיקרם אינם צאים אלא שציל אותו היום של שנת, ולכן ע"כ, שהתורה הותרה אותם ולא מתורת דהוי, אבל קרבת צבור, כגון הצאין ציו"ט, אין זה דוקא שיום טוב זה יהי' שנת כי יתול גם צימי החול, אלא שצאם הי' צ"ט שנת גם אז הותרה התורה את החילול שנת, ודוקא אז היתר הוא בתורת דהוי, וזה שדייק רש"י בלשונו הסהור, ולא הותרה במקדש אלא תמידין ומוספין, כלומר הלו הם בתורת הותרה ולא מתורת דהוי, ואגלס נאשכ כאילו היום חול ואין כאן שום חלות איסור שצריך היתר, אבל קרבת צבור שדוחין את השנת, כלומר, דוקא מתורת דהוי ולא מתורת הותרה. ודפח"ת. ועיין בספרי משנ"א-א, דף כ"ה. שהארכתי בזה, וכן נניי הכא יש אצילות שהוא צדד הותרה, כלומר, כאילו אין כאן אצילות כלל, והיינו גבי הרוגי צ"ד, ורק על זה אמרו צנמ', הואיל ואידי אידחי, ויש שהם צדד דהוי, מכיון שיש כאן אצילות צעם אלא שנתית לאחר זמן.

אולם צריך ציבור מדוע לא מחלק רש"י בסנהדרין מ"ז צין חיוני מיתה צ"ד וצין מת לו מת צרגל, משום דגבי חייבי מיתה צ"ד אין כאן אצילות כלל מעיקרא, ככ"ל.

ונראה לי, דהנה צהא דאמרינן בסנהדרין דאין מתאצלן על הרוגי צ"ד משום דלא נתכפר חטאו עד אחר הקבורה, וקשה הלא אמרינן ציומא פ"ה, דמיתה ותשובה מכפרין מיד, והלא כל המומתין מתודין, א"כ מיתה ותשובה מכפרין מיד, ומה שמת חינוך מלוה שס"ד, שעמד בדבר זה ותירץ, דהן אמת שמתה וידידי דהיינו תשובה מכפרין, אבל דוקא תשובה שלימה מלב שלם, והואיל שאין לנו יודעים אם זה המתודה חושב בלב שלם לתשובה, לכן הוי הדבר ספק, ואין מתאצלן עליו. ע"ש. והנה אם כדבריו ז"ל לא שייך לומר דאין כאן גבי הרוגי צ"ד שום חיוז מעיקרא הא עכ"פ מידי ספיקא לא נפקא ואם כי שהלכה דמסקפ פטורין

אם מזכיר אותו אומר זכרוננו לברכה אבל לאחר (דף מ"א) י"ב חדש לא היה אומר וכן כשאדם אומר שנים מקרא ואחד תרגום כשמוזכר הצדיקים אין לומר ז"ל, ואשר אמר (ב) על תרבונו זכור לטוב אם אדם מדבר בשבת צדיקים בין יהודים בין גוים כגון אותו פלוני עשה לישראל טובה (ג).

שנג. אדם כשנפטר לעולמו כשמוזכרים שמו אין אומרים זכרוננו לברכה אלא אם כן יודעים בו שכל מעשיו לשמים שהרי על אותו שלא מצאו בו אלא דבר אחד אמרו ושם רשעים ירקב ומוזכרים אותו לגנאי אבל כשמוזכרים דברי תורה שאמר או זכות אין רשאים להזכירו לגנאי אלא לשבח.

שנד. (א) לה' הישועה על עמך ברכתך פלה (תהלים ג ט) ואת מטמין יפה אתה עושה ביון שנפלו ישראל בימי שאול היתה משלח דודון לאוהביך שנאמר (ש"א ל כו) ויבא דוד אל צלג ובן' וכאן אתה מטמין את פניך חייך מופך ליהרג ובן' שמונה פעמים אמר בני אבשלום אמר ר' אלעזר בן חלפתא פרע ממנו האל (ב) ומתו לו שמונה בנים הבן שילדה אשת אוריה שנאמר (ש"ב יב טו) ויגוף ה' את הילד אשר ילדה אשת אוריה אדוניה ואבשלום ואמנון ובשעת המלאך המשחית מתו לו ארבעה בנים (דה"א כא כ) וישב ארנן וירא את המלאך וארבעת בניו עמו מתחבאים הרי שמונה ולא עוד אלא שעמדו המינו שמונה מלכים ומתו בהרב הרי לא יבכה ולא יספידו ולא יקונן על הרשע ולא יצטער אלא יברך מי שהסיר מבשול מן העולם (משלי יא יוד) באבוד רשעים רנה.

שנה. שנים היו כשהיו מזדמנים לאותם ספרים הספר האחד שכתב איש שכבר כת או השניר לכתבו ומת וספר שכתבו איש או שהשניר לכתבו ועדיין הוא חי על דבר זה היו שנים הסידים חלוקים אחד אומר מוטב שאקרא באותו ספר שהניח המת כדי שיהא נפשו טוב שכל זמן שאלמוד בו או אקרא בו הרי צדקתו עומדת לעד ובלבד שנכתב לשם שמים אבל אם נכתב לשם גאות או המעות נגזלו וכתבו הרי כתיב (ירמיה יח כג) ויהיו מובשלים לפניך ונפשו של מת בטוב וגם רוחו תבקש עלי רחמים והאחד אמר מוטב שאקרא בספר שכתבו לשם שמים וחי כדי שיהא זכות לחי אעפ"כ הראשון אומר כהוגן: שני דברים אחד של חי ואחד של מת מוטב לעשות של מת וכתוב (קהלת ז ב) ושבח אני את המתים שכבר מתו מן החיים אשר הם חיים עדנה אם המתים היו צדיקים והחיים יותר צדיקים למה משבחה את המתים אלא שכבר מתו בלא זמנם כמו אהרן ומשה שהיה להם לחיות יותר אלא (תהלים קו לב) וירע למשה בעבורם מן החיים שהיו להם למות בשביל עונותיהם וחיים יותר מזמנם הרי בעולם הזה אוכלים את שבתם וטוב משניהם אשר עדין לא היה כגון (א) רבי שמעון ורבי אלעזר בנו שהיו במערה בלא עדין ורבי אלעזר היה ביסורין שנים רבות הרי שבתם לעולם הבא (ישעיה נג יב) לכן אחלק לו ברכים כגון רבי אליעזר ורבי שהעולם נהנה מן יסורין שלהם דין הוא שיהיה להם חלק עמהם עם כל אחד ואחד ואם זרעם חוטאים דין על הנהנין מוכותו לפכול.

שנו. הנותנים בעד המתים אל החיים צריכים להודיע כדי שיתפללו על המתים שהרי משה התפלל על עצמות יהודה שנאמר (דברים לג ז) שמע ה' קול יהודה ואף הנהנה מן החיים צריך להתפלל עליהם שנאמר (א) (תהלים עב טו) ויתן לו שלמה אל האביון מזהב שבא ויתפלל עליו וחי שלמה וכתוב (דברים כד יג) ושכב בשלמתו וברכך ואומר (איוב לא כ) אם לא ברכוני הלציו ועל שכבר מתו [א] וכבר עברו י"ב חדש צריך להתפלל עליהם בכל חדש וחדש וביום טוב כי מהפכים אש של נהינם שנאמר (ישעיה סו כג) והיה מרי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבא כל בשר וכתוב (שם שם כד) ואשם לא תכבה הרי בכל חדש מחדשין ומהפכים כן ולפני יום טוב ואחריו הרי בכל חדש אותן שלא שמרו שבת יום טוב כהוגן.

משנת אברהם

ומר זר רב אשי לא הזכיר זכר לנרצה כשומר דנר תורה נשם אציו, דדוקא בתוך י"ג חדש ה"י רב אשי נריך לומר זכר לנרצה, כלומר, ולא הרני כפרת משכנו, דלדס גדול כרז אשי לא סבל נדולאי שוס זער ויסורין אלס שנתוך י"ג חדש ה"י נריך. לומר זכר לנרצה כמו שאנו אומרים על שער בני אדם לאחר י"ג חדש — ועי' נהרמזין ז"ל נתורת האדם תחילת שער הנמול, שאחר י"ג חדש אין שום דין ויסורין לסתם בני אדם — ולאחר י"ג חדש לא ה"י נריך לומר שום דנר משום שהזכיר דנרי תורה נשם אציו.

סימן שנו"ג

הזכרת נשמות בתוך י"ב חדש

[א] וכבר עברו וכו'. אין מכלן סעד למה שנוהגים צרוז תפלות ישראל שאין הנגים מזכירים את נשמות הוריים צו"ט שנתוך י"ג חדש. דכלן אין המדובר מצניו של האדם אלל מחארים שנהנו ומנו. וכן בסמוך סימן שג"ז.

משום הכי לאחר י"ג חדש אינו מכניזו נכך אלל אומר זכרונו לחיי עולם הנא כדליתא התם, קידושין ל"א: או זכר לדיק לנרצה שנהנו קאת בני אדם, מפני שהול לשון המקרא, ומנינו שאפילו נמי שאינו רנו ואפילו לאחר י"ג חדש, שמכניזים התכמים החיים את החכמים המתים נכך, כמו שגולאנו בסוף פ"ק דסוכה, אחר ריש לקיש הרני כפרת ר' חייל וצניו. ואפילו ללדס גדול המוטער מציוו אומרים כל כמו שגנינו נסנהדרין פרה כהן גדול, כשהול מתנחם מחארים כד העס אומרים לו הרני כפרתך, אלל אין מזכירין כפרת ומשכנו אלל הנגים והתלמידים כל י"ג חדש, אלל למוטער נחיים או לני שמת לאחר שנים עשר חדש אין מזכירין ומשכנו, ונפרק אלמנע לכהן גדול הרני כפרת צין נתי כתא וכו' כלומר, הרני נמקומו לסגול זערו, ועל דרך זה סוכר ננגעים נפרק ז', בית ישראל אני כפרתם וכן נכל מקום, עכ"ל. ובכך אפשר שהכוונה דנצרי רנינו, כשמוזכירין דנרי תורה מדנרי חכמים אין נריך לומר זכרונו לנרצה, דנצרי תורה שמוזכירים נשמתם הם זכר לנרצה כמלמדם דנריהם הם זכרונו

שנב. (א) ביופא ל"ח ב' משמע דכשהזכירו צדיק בעורו חי אמרו ז"ל ומה כתב בתשובת מוה"ר סיני מו"י י"ג: שהרי לא הזכיר אצל שמו לא ,יהיה" ולא ,יצ"ו" כשהגה וברברים רבה סוף פרשה ברכה אמרו, כי במות משה רבנו עליו השלום אמרו הפלאכים זצ"ל ובראשית רבה פ"ט: כל מי שמוזכר צדיק ואינו מברכו עובר בעשה וכו' איחא כטררש שמואל פרשה א' וביוקרא רבה על"ב סדכרין ופניהין סדכרין ומשחפין וגם הנאונים הראשונים נהנו לומר זצ"ל כמו שמצינו בתשובות נאונים קדמונים ברלין תר"ח דף מ"א א' ד"ה אדרכת: כד פירש בה אבא מרי בר רב צדוק ראש ישיבה וזכרונו לחיי העולם הבא, (ב) מצינו שנים על אפיהו אמרו זכור לטוב ברכות ז' א' ובפכה מסומות (ג) צ"ל יאמר ז"ל. שנד. (א) מקור המאמר הוה נעלם מסני, ומלבד זה השם ר'אלעזר בן חלפתא הוא נכסות ואולי צ"ל ר' אלעזר בן ר' יוסי בן חלפתא. (ב) ביופא כ"ב ב' אמרו שמחו לו ארבעה בנים ויעוין ספרי ואחחנו פיסאק כ"ו ומררש שו"ט ג'. שנה. (א) שבת כ"ג ב'. שנו. (א) צ"ל וחי ויתו לו מזהב שבא ויתפלל בערו תסיר כל היום ויברנהו.

שנו. הנהגה מן המעוה שהניחו לזכר נשמת המתים בתוך שנה לפטירתו צריכים הנהנים ממנו לומר והוא רחום יכפר עון בזאת ההנאה שאני נהנה על אודות פלוני בר פלוני והטאתו תכופר ונפשו בטוב תנוח על גודל הצדיקים בטוב שמטיבים לו בעדו ורוחו תרגיע בחלק הטובים ואחר כך יאמר והוא רחום יכפר עון ולא ישחית והרבה (ע"ב) לחשוב אפו ולא יעיר כל המתו ולנקבה בלשון נקבה ואם הוא זביתו נהנים יאמר בהנאה שמהנים אותו בעד נפש פלוני.

שנת. אדם שנפלו לו ירושות מחמת קרוביו שמתו והוא יורשם אל ישמח על מפלתם שאם ישמח גם יעשה לו או לזרעו אחריו באותה מידה שהרי בת' (יחזקאל כה ג ד) יען אמרך האח אל מקדשי כי נחל ואל ארמת ישראל כי נשמה ואל יהודה כי הלכו בגולה לכן הנני נתנך לבני קדם למורשה ואומר (שם שם ו) יען מחאך יד ורקעך ברגל ותשמה בכל שאטך בנפש אל ארמת ישראל וגו' וכל העניין. ודוד שברך על נבל שחרפו בירך להקב"ה לפי שידע שהקב"ה ננפו וכתוב (משלי יא יוד) ובאכור רשעים רנה [N] על מפלת אדם גוי ואף על מפלת אדם מישראל שמחטיא את הרבים או מוזק אבל על שלא עשה רעה כי אם לו לא יתכן לומר באכור רשעים רנה וכתוב (איוב לא כט) אם אשמח כפידי משנאי והתעררתי כי מצאור רע (א) כי עורי דברי שיר ואם הלב שמה אין להראות לבני אדם שמחתו לא כמאכל ולא כמשתה ואם שונא שלו טוב לרבים וצריכים לו רבים אע"פ שעשה לו רעה יש לו להתאבל עליו שכן עשה דוד על שאול ואם יהודי טוב מתרה בחבירו פלוני אתה חוטא ודע שסופך רע ונעשה לו רע לא יתכן שיכריז לרבים לא שמע לעצתי ואם ירננו העולם על מקרה שנעשה לאותו צדיק יאמר להם בשביל עון הדור שנאמר (איוב ד כ) משיח ה' נלכד בשחיתותם (ב) ויאשיהו אמר (שם א יח) פיהו מריתי אני גרמתי לעצמי ומשה שאמר (דברים ג כו) ויתעבר ה' בי למענכם אתם גרמתם לפי שהכיוון בשנת הארבעים אמר להם לא תעשו למנהיג שלכם כמו שעשיתם לי ויכול אדם לומר לתלמידו או לחבירו אותו פלוני נעשה על ידי שעשה כך וכך כדי להודיעם ולהוכיחם דוגמת (ג) אמר אביי [ב] אנא ענשתיה. שנו. אם פגעים רעים באים על האדם יחשוב היאך הפרשים עושים חולקים למלחמה להראות נבורתם ואין נסים מחרב שנכלמים לנוס ונהרגים ונפצעים רק מפני הפליטה ולא יקבלו שכר מאדונייהם במותם במלחמה כך (איוב יג טו) הן יקטלני לו אייחל ואעבוד אותו על מנת שלא לקבל פרס.

משנת אברהם

על עוונותיהם, ואין זה דומה להרני כפרת משכנס שהננים אומרים שאין זה החוילה שההורים רשעים שדוניים נביהים, והלא גם נגמ' יש בלשון הזה: בני ישראל הרני כפרתם, הרני כפרת ר' חייה ונגיו, ונדלתי שאין זה שום זלולו ח"ו. אבל התפלה שנסמין ש"ז, נודלתי שהננים של המת לא אמרו אותה אפילו בתוך י"ב חדש. ונרוב הימים קילרו את התפלה השניה והשאירו מונה רק את "היזכור" שנה, נכדי שגם הננים יוכלו לאומרה צימים טובים צומן שמזכירים את המתים, אלא והואיל שטרם שקילרו אותה לא אמרוה הננים של המת, נשאר המנהג שנתוך י"ב חדש אין הננים מזכירים, הגם שנתפלת זכור הנהוגה שהיא רק הסיוס של התפלה שנסמין ש"ז אין כלן שום הש של זלולו הורים לאחר שהולילו מונה את הטוסת הקדום.

ובספר כרס שלמה או"ח ס' תרס"ח, הגיה נשם ספר אחד דהטעם שאין מזכירין בתוך י"ב חדש הוא משום שהכוונה נתפלת זכור הוא שזכור אלוקים את המתים והגב כן זכור אותנו עמם לעונה נזכותם, ונתוך שנה ראשונה לא שיד טעם זה כי די להפקיע את עמנם. ובספר כ"ש הכ"ל דמה טעם זה, וכתב דהטעם שאין מזכירין בתוך י"ב חדש נופטי שאמרו נזכרות י"ח אין המת משתכח מן הלל הלא לאחר י"ב חדש, משום זה אין מזכירין כדי שלא יעוררו אגלס נזכי ונצטקה ולא יתחללו ציו"ט. ולדעתי גם טעם זה הוא חלוש מלה.

וכפי הנראה מדברי רבינו שנסמין זה ושנסמין הסמוך ישן שתי תפלות צעד המתים. לאחר שעברו עליהם י"ב חדש וכבר קבלו את דינם ונשפטם, ומתפללים עליהם שינללו מדינה של נביהים על שלא שמו את השנת ויו"ט, ותפלה זו נודלתי שאין לננים להתפלל על הורים כי יש צוה סרך חיסור דהוריתא של זלולו הוריו לחזוקי אותם לרשעים, כדאיתא בטו"ז יו"ד ר"מ שאין לומר אחר י"ב חדש הרני כפרת משכנס כי היכי דלא לתוק את הנפטר צרשיעא. ורבינו אומר, שאחרים אשר נהנו ממנו של המת צריכים לכל זאת להתפלל עליו, כי אין על אחרים שום חיסור אם חוששים שאל המת עדיין מקבל דינו גם לאחר י"ב חדש. ועוד תפלה יש זו היא שנסמין ש"ז. שאחרים מתפללים — על אלו שנהנו ממנו — בתוך י"ב חדש, והוא תפלת והוא רחום יכפר עון וגו' שזו התפלה אומרת ודאית שמת עודה צמג של קבלת דינו ומשפטו, ותפלה זו נודלתי היתה רגילה צפי כל הקרובים של המת — חוץ מן צניו כדי שלא יעברו על מצות כבוד הו"א — לאומרה בתוך י"ב חדש, ותפלת "זכור" הנהוגה עתה כנראה היא רק שיור מתפלה זו שיש זה כמעט כל תפלת זכור, ונפשו בטוב תנוח — ורוחו תרגיע בחלק הטובים" הדומה הרבה לתפלת זכור הנפלה שיש זה מצותו ענין, "תהא נפשו צרורה צרורה החיים עם נשמת אברהם יתק ויעקב". ותפלה שניה זו שנסמין ש"ז, הכוללת תחינה צעד המתים המתקבלים את עונשם נביהים ואת "היזכור" שלנו, לא נאמרה לעולם על ידי הננים, כי אין יאמרו הננים על הורים ודאית שהורים הם נביהים ומתכפרים

סימן שני"ח

[א] על מפלת אדם גוי, וכר', עי' תגילה ט"ז. הכי מילי בישראל אלל נדידכו כתיב ואתה על צמותינו תדרוך.

[ב] **אנא** וכר' לכאורה דלא כמו שפירשו בתוס' שם ד"ה. אנא ענישתי, שכל אחד מהן הי' מתלוך שעל ידו מת רב אדל, ומשום דלמריין בשנת צפרה שאל, דף קמ"ט, כל מי שחצרו נעש על ידו אין מכניסין אותו צמיתו של הקב"ה. ע"ש, אולם נראה דרבינו נדקדוק נקט, "אמר אציי" אנא ענישתי, כלומר, דנגמ' שם אמרו שכל אלו האמוראים הענישו את רב אדל בשביל כבודם, ועל זה שפיר כתבו בתוס' דלא יתכן לומר שכל אחד מהם אמר אנא ענישתי, אלא צע"כ, שהתאוננו על זה שעל ידם נעש רב אדל, אולם אציי אמרין התם דמה שהקפיד היתה בשביל תורתו, דרב אדל אמר להו לרננ: אדמגרימיתו גרמי צי אציי תו אלכו בישראל שמינא צי רבא, דזלול זה ומשתיך לא לאציי צפרטיית אלא לתורתו, ובכך אציי העניש אותו על זלולו תורתו, ועל זה לא הי' אציי צריך להתאונן, כי צמ' אמרו רק מי שחצרו נעש על "ידו" כלומר, על דבר הטוגע לו לעצמו ולא לתורתו, וצע"כ, דמה שאמר אציי אנא ענישתי כי להודיע ולהוכיח ולהחזיר את אחרים שילמדו לנהוג כבוד צתורה.

שנת. (א) אולי צ"ל כמו עורי דברי שיר שופטים ה' י"ב וכונת המחבר על והתעוררתי ויש להעיר כי הסדרגם חירגם ויבבית כי קרא כסו והתעוררתי פלשו; תרועה ומסכים נ"ב פאירושו של רבינו. (ב) תענית כ"ב ב'. (ג) בבא בתרא כ"ב א'.

שם. כשיש בעיר מכת מדינה חלאים ומכאובים לבני העיר ולא מתו ומת בבית צדיק אחד לא יאמר אותו צדיק איך נהיה זה שאותם מהללים שחיו בעיר לא מת אדם אלא בביתו של צדיק איך נלכד [א] לפי שהוא חשוב ומתיב ביהוקאל שמתה אשתו (יהוקאל כד כד) מופת על כל אשר בירושלם ולא אמר יהוקאל על אשתו למה תמית את אשתי להיות מופת על אחרים זה מפני כי יודע הנביא שיש לאלוה מילין להשיב (א) דיו לעבד שישיהו לרבו הנה בירושלם כמה צדיקים וצדקניות בצער ואתה שריו בטובה לכך הוצרך לשכב על הצדק ולרבו מ' יום ובעצור גם בית המקדש לשריפת אש להיות דיו לעבד שישיהו לרבו ופעמים שיארע פגע לצדיק מפני שיש צדיקים במקום אחר בצרות ועושים שום פגע לצדיק זה כדי שיצטער לפי שהצדיקים מצטערים ועוד להקל מן הצדיקים הצער ולכך (ישעיה נז א) הצדיק אבד נאסף הצדיק תחילתו וסופו הצדיק כנגד המקומות שחרי יהוקאל כבבלי היה ומצטער ומתה אשתו בעבור שבירושלם ובארץ ישראל מצטערים.

שםא. לִכְךָ נכתב ספר איוב אם פגעה מידת הדין באדם שיאמר בלבו הרי כתיב באיוב (איוב א ה) כי אין כמוהו בארץ והירחרר והפך בדין לערר וכשעמד בדין הורה מיר כך והשוב האדם שמא עון עשיתי ואם פישפש ולא מצא שמא לירי נסיון מביאו הקב"ה לידע אם יחזיק בתומו בכתחילה שהרי כתיב (בראשית כב א) והאלהים נסה את אברהם [א] ולמה מנסה את הצדיקים כגון אברהם ואיוב ודוד והזקיה לפי שרוצה הקב"ה לעשות טובה לאדם באתה מידת הדין ואומרת תנסהו (א) כשרוצה הקב"ה לעשות טובה לאברהם אבינו להרבות זרעו אמר לפניו מידת הדין החנם ירא אברהם אלהים הלא אתה נתתה לו בן למאה שנה כל מה שתעשה לו אינו חושש אלא תאמר לו להעלות בנו לעולה אם יעלהו תעשה לו ולרעו טובה לעולם ואילו היה הקב"ה מנסה את הצדיק אומר לפסן באיזה דבר תנסהו אומר הוא רבוננו של עולם (דף מ"ב) תתנהו בידי ואחקור איזה דבר שקשה לו לעשות או שלא לעשות ביותר ואנסהו ואל תעזר כי עבד יוכל למשוך (ב) כנגד רבו והקב"ה אומר (איוב ב ו) הנו בידך לכל אשר תחפוץ תנסהו והפסן מביא הרבר לחטא כיצד אם יש אדם צדיק והרל מחימוד אשה ומכין לו אותה אשה שחומרה והיא חומרתו ועתה הוא רחוק ממנה והיא ממנו ואפילו היה בידם לחטוא נמנעים מחמת הברשת כי היאך יכול לברר עמה מאותם דברים והיא עמו לפיכך הסמן מגלגל דברים בינו ובין האשה שיבאו יחדיו ויתיהדו יחדיו ויקח להם מפתח של איצר החן והאהבה והחיבה והתאוה וישאב משם גחלים של אהבה ורשפי החיבה ושלחבת התאוה ויקשור בלב האיש והאשה ובערו שניהם יחדיו ואין מנכה ויבא השמן בלבו ובלבה וילמד להם יומם ולילה ערמות ומזימות היאך לידבק יחדיו בלא בשת ופגימה ואם תאמר אם רוצה להביא האיש בנסיון מה חטאה האשה אלא שום דבר נתחייבה האשה לחטוא קישטה את עצמה להראות את יפה למוי שהיא אסורה להם (ג) כבתו של ר' כנניא בן תרדיון לכך הושיבוה בקובה של זונות וכן זאת עשתה שום דבר שהבואה לירי מעשה זה העומר (ד) כנס אם חטא הרי הסמן יבא לפני הקב"ה ויאמר רבוננו של עולם והלא כפי דבריי שלא תעשה לו הטובה

משנת אברהם

אלם שעוין מלות ומעשים טובים כשידס מנסת וכשהן בשלוח ונריות, אצל מתוך הדוחק או כשעבודה נלה עליהם צטורה ועמל גדול חינו עושין. לפיכך הקנ"ה מטריח על ירחיו נקלת נסיון כדי שיקבלו מלות ויעשו אותם העורח כדי שיהי' שכרם כפול ומכופל. ולמה מנסה אותו והלא גלוי וידוע לפניו יתנרך אם יקבל אותו חסיד המנוסה עבודה טורח זה. ואלף על פי כן איך שכר האדם נכה האמונה שלו כשכרו צפועל מעשה, ומנאל מוכה אותו להוציא דרכיו הטונים לפועל ולמעשה. ולמה נקרא נסיון והלא הכל נפוי לפניו יתנרך. אעפ"כ רשות האדם צדו, אם ירצה יעשה ואם לא ירצה לא יעשה. מנאל אותו החסיד מנוהו המנסה על מנוה זו צודא, לפיכך נקרא נסיון מזל העושה לא מזל המנוה יתנרך שמו. וכי עכ"ל.

המבואר מדבריו שהשי"ת מנסה את האדם ציסורין כדי להרבות שכרו, כי עד שלא נתנסה הצדיק, מגיע לו רק שכר צעד אמונתו, ולאחר שנתנסה יקבל שכר צעד מעשהו צפועל, זה השכר האחרון הוא הרצה יותר מאשר שכר אמונה בלבד.

ובן כתב הרמז"ן צפירושו עה"ת. בראשית, כ"ג, ענין הנסיון הוא לדעת צעור היות מעשה האדם רשות מוחלטת צדו אם ירצה יעשה ואם לא ירצה לא יעשה, יקרא נסיון מזל המנוסה, אצל המנסה יתנרך ינוהו צו להוציא הדבר מכה אל הפועל להיות לו שכר מעשה טוב, לא שכר לצ טוב בלבד, ודע כי השם צדיק יתכן כשהוא יודע צדיק שיעשה רצונו והפך להצדיקו ינוהו אותו צדיקו, ולא יתכן את הרשעים אשר לא ישמעו, והנה כל הנסיונות שצטורה לטובת המנוסה. עכ"ל.

אל"א שצער הגמול הרמז"ן ז"ל מפרש ציורת ודומר: אם תשאל ותאמר הלא חזקיה נתנסה ולא עמד צנסינו. על זה מתרן: מעולם לא נסה הקנ"ה לאותו צדיק ולא צקש ממנו דבר אלא הוא צרשות עלמו עשה. וכי.

סימן ש"ם

[א] לפי שהוא חסון, וכי' ע"י כתיבות ט: ה"ק ל' חסון את לתפוסו אדרת.

סימן שס"א

שימות שונות בדבר נסיון לצדיקים ויהורין של אהבה
[א] ולמה מנסה את הצדיקים. וכי'. צעני הנסיון יש שיטות שונות, ורחיתי לנלך כמה מהללו הדעות.

א. דעת רבינו ה"ה, שהנסיון צל מלך מידת הדין, כלומר, איך צדין שיעשה הקנ"ה טונה גדולה לאדם אם לא ינסהו תחילה. והנה שהכל גלוי לפניו יתעלה, והוא יתנרך יודע מראש אם הצדיק יעמוד צנסינו, לכל זאת הוא מנסהו כי כך הוא שורת הדין. כלומר, כדי שלא ליתן פתחון פה להדין לחלוק ולומר חלוי ה"י הצדיק הזה צל לירי נסיון לא ה"י עומד צדקתו. והה הוא הטעם של נסיון עקידה, איוב, שאלו, דוד וחזקיה.

ב. דעת הרמז"ן ז"ל צתורת האדם, שער הגמול, הוא כדלהלן: אצל ציסורין ממש לא למדנו צנה יסורין אלא לכפרה, ואם תשאל ותאמר והלא מפורש צתורה שיש יסורין של נסיון, כגון ואלוהים נסה את אברהם, וכן למען ענותך לנסותך לדעת את אשר צנצנך השמור מנותיו אם לא. תשובה לשאלה זו כן הדבר וכך היא המדה שהקנ"ה מנסה ולא לכל אדם אלא מנסה הוא את חסידיו שנאמר הדי' צדיק יתן, כך דרשו צנר"ר היוגר הזה כשהוא צודק את כנאנו, אינו צודק קנקנים רעים שחינו מספיק להקיש פעם אחת עליהם עד שהוא שונרו, ובמי הוא צודק צנקנים יפים שאפילו מוקיש עליהם כמה פעמים אינו נצנרים. כך איך הקנ"ה מנסה את הרשעים שאיך יכולין לעמוד, את מי הוא מנסה את הצדיקים שנאמר הדי' צדיק יתן וכתיב ואלוהים נסה את אברהם, ומתו הנסיון הזה, שינא עליהם צענדותו של הקנ"ה, ונעשיית מנותיו טורה ועמל, לפי שיש צני

שדכרת לעשות לו שהרי הטא ואם לא יועיל שלא יחטא שיאמין לכו בתורת ה' עריין מיום אל יום יסיתנו וכיון שיראה שלא יועיל אז יבא לפני הקב"ה ויאמר לו עד מתי תביאנו לידי נסיון הנה עשיתי כל חפצך ויאמר השטן תן לי רשות לנסות עד אותו זמן ומשם והלאה אפרידם בנילגול דברים ונכנס כלב האדם ומסיתו וכיון שאינו יכול להסיתו לרעה ולהרדו מן התורה יאמר רבונו של עולם כבר נסיתיו ועמד בו ראוי הוא לכל הטובה אשר דכרת עליו לכך יסוד היראה נסיון עיקר יראת ה' ניכרת בעת נסיון וכמו שכתבנו ביצר של נשים כך בכל מיני יצרים והקב"ה אינו מביאו הכל בנסיון מפני שמרחם על כל מעשיו אלא שמדבר לעשות טובה הרבה לאדם או השטן שהוא מירת הדין אומר לא יתכן לעשות לו טובה עד שיעמוד בנסיון וכן (ה) כשדובר לעשות לו טובה לשאל ולזרעו אחריו עד עולם (ו) ניסחו וכן הצדיקים ופעמים הקב"ה מפסיק טובה הרבה לעוברי עברה ולא לטובתן אלא לטורדן מן העולם שעל ידי העושר נופל ונתפש שנאמר (קהלת ה יב) עושר שמור לבעליו לרעתו ויש צדיק שלא יפסיק לו הקב"ה עושר בעבור שאילו היה לו היה נותן למי שנגזר עליו דקדוקי עניות ואילו היה לו כל כך היה מפור ופעמים היה מתכבד מן התורה וממעשים טובים שהיה רגיל בהם ולטובתו מתרדלל ויש חסיד שמתרדלל בעבור שמנסין אותו על זה שאם יחרהר ויאמר הרי כתיב (תהלים לד יא) ודרשי ה' לא יחסרו כל טוב ואני מתחנן ואין עונה ויש שמתרדלל להטעימו דקדוקי עניות או נופל בחולי כדי שיחשב בלבו לא נפלתי בחולי זה ולא באתי לידי עניות אלא שעברתי על מה שכתוב בתורה (ויקרא יט יח) ואהבת לרעך כמוך שהיה לי להתפלל על דלי ישראל ועל מכאובם וכן אמר שמואל (ש"א יב כג) חלילה לי מחטא לה' מחדל להתפלל בעדכם לכך אמרו (ו) צריך אדם לבקש צרכיו בלשון רבים וכן כל שמונה עשרה ברכות בלשון רבים ומתוך כך ישמע הקב"ה תפלתו שכן כתיב (איוב מב יוד) וה' שב את שבות איוב מראשיתו בחתפלוו בעד רעתו וכן (ח) אמר לו אליהו זכור לטוב לר' יהושע בן לוי על דבר שאכל האריה את האדם שכעס עמו ולא רצה לבא אליו ג' ימים ואמר לו לפי שהיה לו להתפלל ולא התפלל לכך צדיקים נלכדים ונתפשים על דורם שצריכים להתפלל על כל דברים שצריכים בני אדם ומכל מיני פורעיות אז לא יעשו בעון הדור ובלבד שיוכיחו ביד עוברי עברה כמה שבוים למחות כמו שמצינו (ט) בשמעון בן שמש שאמר לו אם לא תתלה שמונתם נשים כשפניות כאשקלון תכא לגהינם.

משנת אברהם

אדם, גם מלת ידעתי כטעם הודעתי. והא"ע הקשה על זה וכתב: והלא ידע זה הגאון כי נשעה שעקד בנו לא היו שם אפילו נעריו. עכ"ל, ולא הננתי את דבריו כלל, הלא הכוונה ידעתי, כלומר הודעתי לדורות, וכי חלילה יד הד' תקצר לפרסם אפילו דברים שנעשים צהנע ונסתרו. ומי הודיע מה שנצדא ניום ראשון ליצירה אם לא תוה"ק והטוהרה. וראה נחלת אבות להרב האצוצנאל ז"ל פרק ה'.

והנה בחילוקי דעות שנין הרמז"ס והרמז"ן ז"ל בנוגע לסוג נסיון, פשוט שהוא מחלוקת האמוראים בש"ס שנת כ"ה דפליגי שם אי יש מיתה צלל חטא ויסורין צלל עון, והגם דמש"ס שם משמע דנחקה הדעה זו, דאין מיתה צלל חטא, ע"ש. אולם נ"ל ממה דאמרינן בשנת ל"ב. מי שחלה ונטה למות אומרים לו התוודה שכל המומותין מתוודין, משמע דסתמא דנ"מ היא דכל מיתה היא מחמת חטא, דאליכ. מה ראי' מכל המומותין, שיש להם החטא שמומתין עליו לכן צריכים להתוודות, חלל סתם מיתה אפשר שאין בו חטא, חלל ע"כ, דאין מיתה צלל חטא, וממילא אין יסורין צלל עון. כשיטת הרמז"ן ז"ל. שוב מלאחי נספר שפת אחת מומין הגה"ק ז"ל מגור בשנת ל"ב הג"ל שכתב כדצרי. הולם דברי הרמז"ס ז"ל בנו"מ הג"ל זקוקים לביאור, כי לכאורה לא תירץ דבריו כלל. הלא תחלת מאמרו מוסב על ההנחה שאין יסורין צלל חטא, וכתב שזה הדעת הוא אשר צריך שיאמינו כל בן תורה צעל שכל, לא שייחס העול לשם, חלילה לו ממנו, עד שנאמין נקי ראובן מהעול ושלמותו ושלל התחייב מה שחל עליו. וכי, ואם כן שוב שאלה צהקוהו ועומדת מדוע נמולל צתורה מסוג נסיון, ולמה נתנסה אברהם צנרות כדי שילמדו אחרים ממנו עד כמה צריך האדם להיות עומד צנדק. היעלה על לב מלך צאר ודם להצר לאזהבו צכדי שילמדו אחרים ממנו עד כמה צריך לכבד ולחבוב את המלך, ואם צאר ודם לא יעשה כזאת, מומ"ה הקצ"ה על אחת כמה וכמה.

אולם המדקדק היטב צדברי המו"מ הג"ל יראה שצפרקים הקדומים הסביר ענין יסורי איוב, ודעתו כמ"ד שאיוב לא הי' ולא נצדל חלל צדק מושל נאמר, כלומר לסדר ולישב הדעות של צני אדם צהשאלה של צדיק ורע לו רשע וטוב לו.

ג. דעת הרמז"ס ז"ל בנו"מ ג"כ. שם הקדיש הרמז"ס ז"ל פרק מיוחד וחרוך לצר וללכד את סוג הנסיון, והיוולא מודצרו הול: שאין להאמין שיקדים השו"ת לאדם יסורין שאינם כגמול מעשיו, חלל צכדי להרנות צכרו צלל, כי חלילה לו להסם לעשות כזאת, וכבר אמרו אין מיתה צלל חטא ואין יסורין צלל עון, שנת נ"ה, חלל כל נסיון שצד צתורה אין כוונתו וענינו כדי שידע השם את מהותו של האדם, כי השו"ת יודע מראש, ואין הוא צריך לנסות את האדם צכדי לדעת כי לפניו אין תעלומות חלל הנסיון צל כדי שידעו צני אדם עד כמה צריך האדם להאמין ולעשות, ועל ידי הנסיון מתקדש שמו יתעלה, שמה ילמדו צני אדם כמה כבדה העבודה על חסיד זה ולא סירב, וכשם שנאמר לדעת כי אני הד' מתקדש, פירושו צכדי שידעו האמונות, כן הוא הכוונה צמה שנאמר, כי ונסה הד' אלוהיכם אתכם לדעת הישכם אלוהיכם כלומר להודיע לזולתם, ואין הפירוש לדעת שידע הוא יתנך. וכן הוא הפירוש: לנסותך לדעת צללך וכו' — הנאמר צמן — כלומר, להודיע ולפרסם דבר זה לכל יושצי תבל, ומה שכתוב צמן: המחלילך מן צמדצר אשר לא ידעון אנותיך למען ענותך ולמען נסותך וכו' אין הפירוש שה"ד יענה את האדם צכדי להרנות לו שצרו, חלל פירושו צני ענינים: (א) להודיע שזה המסור להשם צכל כחו ונפשו, זקוק למדת הצמנוס צצדדים גשמיים, וכלכלה קטנה מספקת צעדו ומניחתו מן העמל והטוהרה. (ב) לנסותך כלומר להרגילך, מוציאת לא נסחה כף רגלה. והכוונה צפסוק זה, שהוא יתעלה הקדים להרגיל את ישראל צמדצר צצורה ועוני, צכדי שירגשו ציות את הטובה והמוטחה שימלאו צארץ ישראל, כי היציאה מן היגיעה אל המנוחה, יותר ערנה על האדם מלאשר המנוחה התמידית, וידוע שלולי טוהס ועמלם צמדצר לא היו יכולים לכבוש חארץ ולא להלחם ציוצציה — כוונתו צזה הטעם החארוך, שמתצב חאדם שאין לו מנוחה והשקט, כי ימסור נפשו וילחם צלי לאות צכדי להגיע אל המנוחה והנחלה, כי תקותו צהעתיד היא נחתו היחידה, מה שאין כן מי שהוא עשיר וצעל מנוחה ונחלה לא ימסור את נפשו צכדי להרנות הגו.

ורבי אברהם ע"ע צפירושו עה"ת צדאשית כ"ב,ה, הציא שנס הגאון ר' סעדי' פירש שמתל נסה להראות צדקתו לצני

שסא. (א) סנהדרין מ"ט ב', (ב) אולי ע"פ עם רבו. (ג) עבודה זרה י"ח א'. (ד) צ"פ בנסיון. (ה) שטואל א' י"ג. (ו) בסעשה אנג שם ס"ו. (ז) ברכות י' א'. (ח) סכות י"א א'. (ט) בירושלמי מ"ב רחבינה טובא ברש"י סנהדרין מ"ד ב' ד"ה דעיא.

שכב. יש אדם שאינו זכאי שיקבל הקב"ה את תפלתו אלא בעבור תוקף תחנונים ששופך דמעות עיניו ואע"פ שאין לו זכות ומעשים טובים מקבל הקב"ה ועושה הפצו. ואם ישאל דבר אחר שהוא שבה לבוראו כגון תורה או דבר אחר מחפצי שמים (ע"ב) ושופך נפשו עליו שומע הקב"ה תפלתו אע"פ שיש בידו מעשים רעים. ויש שעושים עברה גדולה ואין דוחין אותו מן הטובה שנגזרה לו כגון דור המלך המא ברבר אוריה ולא נדחה מן המלכות הוא וזרעו אלא קבל עונש בזה העולם משלם לפי שחידש מעשים טובים וגדולים מה שלא עשו לפניו צרכי בית המקדש הכין וחספן לבנות (א) ותיקן משמרות ושפט את ישראל בצדקה ולא עזב צדיקים בדיקדוקי עניות שנאמר (תהלים לו כה) ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש להם אלא הכינותי מוונות לו וקבע לזמרי תורה ותפילות ותהלות (ב) וכל שחפצי לבו לחפצי בוראו לא הניח לבן זכה שלא לוקח ממנו מלכותו [א] שאינו דומה מי שמחדש ומביא הפצי שמים לעולם למי שאבותיו הביאו ועושה מנהג אבותיו כי (ג) כל התהלות קשות לעשות וקשה לחדש לפיכך מחזיק לו הקב"ה טובה מרובה ולכך תלה מעשים טובים בדוד שנאמר (מ"ב יח ג) ככל אשר עשה דוד אביו. ולמפרע למי שמחדש הטאים ועונות לעולם מה שלא עשו אבותיו ולא ראה עושים לעולם כגון ירבעם על עגלי הזהב ואחאב (ד) ועומרי על הבקל לכך תלה הרשעים על חטאת ירבעם אשר חטא (מיכה ו טז) וישתמר חוקות עמרי וכל מעשה בית אחאב וכתוב (דה"ב כא ו) כי בת אחאב היתה לו לאשה ועוקר קיבול שבר מי שמחדש דבר טוב או דבר חסירות בתחילה שיש קשה לו להתחיל

משנת אברהם

א"ל יצחק ונאצור אחד אתה מנרה נז, אם אומר לי הקב"ה זכה עמך לפני אני זונה מיד והאלוק' נסה את הצרחה, ופירש בנידושי מהרש"א: אע"פ שלא א"ל הקב"ה ליצחק עלמו שיצת ממ"מ על ידי הצרחה שהי נציא אחר לו, ולולא שהאמין יצחק נציאת הצרחה לא הניח עלמו לעקוד שגן ל"ז שנה הי' ע"ש. ובגמ' שם לעיל: היכל דמוחזק שאני דהי לא תימא הכי, הצרחה צהר המורי היכי שזע לי יצחק, אליהו צהר הכרמל היכי סמכי עלי ועבדי שחטי חון. מנזרח דראיית הגוי הוא רק מייחזק היכי שזע לצרחה אזל איך עשה הצרחה זאת לשחוט את בנו חין כאן שאלה, כי הנצולה ששגו הנציא היא אמת ויציג ולה חינו צריך שיהי נציא מוחזק, אלא כל נציא מותר לו לסמוך על נציאתו לעשות מעשה שהוא כנגד הדין, אלא שגם אחרים יסמכו עליו לעשות שלא כדין לזה צריך שיהי נציא מוחזק.

ובמקום אחר העירוטי צהא דהנ"ל דרק על נציא מוחזק סומכין לעבור על דברי תורה, מהא דלמרינן נצכות כ"ד, לא רגל על לשונו זה יעקב צנינו, דכתיב חולי ימושי אני והייתי צעניו כמתעתע, ופירש"י: לא רצה לשקר מתחילה שאמר חולי ימושי אני, אלא שאמו הכריחתו ועל פי הדיבור דכתיב עלי קללתך בני, ומתורגמין אלי אתאמר נצולה דלא ייתון לוועיף עלך צרי עכ"ל. דלמה לו לרש"י לפרש שהזיקתו, הלא יעקב הי מוחזק לשמוע אלי משום וחלוי תשמעון, אלא דזה דוקא נציא מוחזק אזל לא נציאנו מוחזק ולכן הוצרכה להזיקתו. משום דנמנלה י"ד. למרינן דשנע נציאות עמדו להם לישראל, ואין רצקה נמנית בתוכן, לכן הגם דרצקה היתה מותר לעבור על ד"ת לאחר ששמעה נצולה, אזל יעקב לא הי רוצה לעבור עד הכריחתו, ונכון ועי' לקמן ס' שפ"ט.

סימן שס"ב

[א] **שאינו** מונה ווי שמחדש. וכי' ראיתי מפרשים נכחו כן מאמרם בתענית כ"ה. לא מפני שזה גדול מזה — כלומר שרע"ק גדול מר' אליעזר — אלא שזה מעביר על מדותיו, כלומר ר' אליעזר מדתו היא שיהי גדול וזדיק כי הי' מנזע היחס אזל רע"ק שלא הי' יחס, והוא הי' מעביר על מדותיו, כלומר מדתו היא שיהי כאבותיו והוא מתעלה מעלתו, זו היא גדולתו ולפיכך נתקבלה תפלתו ציורה.

[ב] **שמין** הדין הי' וכי'. הגם דלמרינן נצורים פ"א. מפני מה חין מציין תלמידי חכמים לנאת תלמידי חכמים מציניה ח"ר יוסף שלא יאמרו תורה ירושה היא להם, ע"ש ופרי הר"ן שעל רוב אינם בני תורה, היינו דוקא דור שלישי, כלומר חין מציין לנאת ת"ח מציניה, אזל כשכבר הדור שלישי בני תורה אז מן הדין שגם הדור הרביעי ודורותיהם יהי בני תורה, ולא התורה פוסקת מהם הוא נציא שצניא לקח אשה שאחי לא היו בעלי תורה. והנזכר אשה צריך לצדוק נצחתי.

ולפיכך קת חכמים אמרו שהי צימי האצות וקתם אמרו שהי צימי משה וקתם אמרו שהי צימי דוד וקתם אמרו שהי מעולי צבל, כלומר, ככל דור ודור יש מאורע כזה של צדיק ורע לו וכי'. ובכן חין הענין של חיוצ דומה לו משתייד לסוג נסיון. אלא זה פרק לעלמו והמורי. מנזרח ומישנו. חולס נסיון — לפי שיטת הרמז"ס ז"ל — הוא מה שמוצא צתורה צפירוש נשעה מקומות. וחין ככל חלו הכתובים, חון ומסיון של עקידה, דבר של יסורין ולער, כמו כי מנסה הדי' חלוקיכם אתכם לדעת הישכם חוהצים וכי' אלא הפירוש שהנסיון צא להודיע לבני אדם עד כמה צריך אדם הישר להאמין ולעשות. וכן כלם יתנזרו על דרך זה, חמנס עיני עקידה שהוא נסיון של צער גדול שאין כמוהו להעמיס על אדם להמית את בנו יחידו, מפרש הרמז"ס ז"ל שזה הוא דבר יוצא מן הכלל שהי נצרכה שיעשה על ידי הצרחה צנינו ע"ה שמתר חיו היתה להקים את האומה הישראלית ולהטביע בה היחוד והאמונה, ולמטרה זו נמוך היה מחד הנסיון של העקידה אשר רק על ידו נתאמתו כמה פנות חסונות, כלומר, כמה עקרים של תורתנו הקדושה:

א) **להודיע** אותנו גבול הצנח השם ויראתו עד היכן היא מנעת, ולכן ציווה הדי' את הצרחה לעקוד את בנו לאחר שילך עמו ג' ימים, כלומר, לא מתוך מהירות, אלא לאחר יאבז הדעת של ג' ימים, לא עלתה על דעתו של א"א שלא לשחוט את בנו, ולהי נאמר עתה ידעתי כי ירא חלוקים אתה, כלומר עתה הודעתי לבני אדם שרק אדם המעולה כמוך יקרא ירא חלוקים בתכלית.

ב) **להודיע** לנו עד מה הנציאים מחמינים נציאותם, וציה נדע שכל מה שיראה הנציא נמראה הנצולה הוא אמת ויציג אזל הנציא לא מסופק נצבר ממנו אזלו כלל, אלא שהנציא מחמין נהנצולה והוא נצירה ונרורה לו כאדם הרואה דבר ומשמשו, כלומר, קוש ההשגה של הנציא חניה נופלת אזלו מחוש הנושבו וכדומה. ובכן חין כאן שאלה מדוע נתנסה הצרחה צנינו ע"ה ננסיון של עקידה המפורש צתורה, דבר שנודחי גרם לו צער, לפי הנצת אדם הפשטו, דזה הי' דבר של נחיות והכרת, ואצרה צנינו צעלמו הי' שג ושמה שנא נסיון זה לידו, כי כל מנמת חפלו ומשאת נפשו היתה שימשכו בניו אחר דעותיו האמתיות, ואי אפשר הי' להשריש האמונה זו מנצלי שצנזח מעשה עקידה לידו ויתנסה צה. עיין היטב נצברי המורי הכ"ל, ותמלא שם כל מה שכתנתי.

נביא מוחזק.

ודברי הרמז"ס צמו"כ הכ"ל שהנסיון הי' נמוך להודיע ולפרסם שהנצולה היא אמת ויציג, יש להם מקור נצברי הש"ס סנהדרין פ"ט: א"ל ישמעאל ליצחק אני גדול ממך וכי' עד —

מפני הבשת לכך עיקר שמר בחידושו וגם יותר רע לרשע שכל אבותיו צדיקים והוא עובד מעשיהם מרשע שגם אבותיו רשעים ומה שאמרו רשע וטוב לו רשע בן צדיק וטוב לו בעולם הזה והוא שאין לו אחים יותר מאביו (ה) ועוד שיהא לו זרע כדי שלא יפסק זרעו של צדיק ואומר עוד (ו) לצדיק בנים עמי הארץ וכלא יראת שמים בלי עון עצמם אלא בעון אחרים הכאים לו מכח אהי אמו ואחי קרוביה כגון עשו היה דומה ללבן. ועוד בימינו אנו רואים בני אדם שלקחו להם נשים והנשים לא היו צדקניות והולידו בנים (ז) שהיו מהוגנים או בלא תורה כדוגמת קרובי אשתו היו בניו וכן מצינו אותן [ב] שמן הדין היה להן להיות בנים תלמידי חכמים ויראי שמים שאבותיו יותר משלשה היו בעלי תורה ויראי שמים וכתוב (ישעיה נב כא) לא ימושו מפניך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך וגו' מעתה ועד עולם (ח) ומצינו שתורה פוסקת מהם לפי שאביהם לקח אשה שאחיה לא היו בעלי תורה וצדיקים ואפילו אחיה תלמידי חכמים ואביה לאחר היו לרם בעל גויה או אחר כך הוליד בנים שאינם מהוגנים או האשה עצמה אינה הגונה לכן יתפלל כל חסיד על זאת (ט) שירדק באשה טובה שאחיה טובים ואחיותיה טובות ואביה ואמת ושלא יהא דבר כמי שירדק בהם שיעקב את זרעו מלהיות תלמידי חכמים ויראי שמים וכן יתפלל על בניו ועל בנותיו ושירשום על פרקן ושיהו בהצלחה טובה וחיים טובים עם נשותיהם עם בעליהן והוא עם אשתו.

שסג. ועוד אמר דברים (א) שהשם גורם למובה או לרעה לטובה יש אדם שכל הנקראים בשמו יצליחו לגדולה זהו (בראשית מח טז) ויקרא בהם שמי ושם אבותי וכתוב (ישעיה סו כב) כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עשה עמדים לפני אמר (ב) ה' בן יעמד זרעכם ושמכם (ג) (שם מג א) אכנך בשמך לי אתה הרי יש אדם שנקראים על שמו יצליחו בתורה ובמעשים טובים וביראת שמים ויש אדם [א] שכל נקראים על שמו יחיו ויהיו בני קימא ויעמדו תולדות ויש שכל אלה להם להפך שנאמר (שם סה טו) והנחתם שמכם לשכועה לבחירי והמיתך ה' ה' ולעבדי יקרא שם אחי אמר (שם יד כב) והכרתי לבבל שם ושאר וכתוב (איוב יח יט) לא נין ולא נכד בעמו וכתוב (שם שם יז) ולא שם לו על פני חוץ לכך יתפלל האדם שכל הנקראים על שמו שיהי בהם מרות טובות האלה ולא אחת מן המדות הרעות ושלא יקראו זרעו על אותן שמדות הרעות תלויים בהן כיצד יראה האדם כשיש שני אחים וקראו שם בניהם ובנותיהם אחר שם פלוני אפילו אחר צדיק ומתו בלא תולדות או שהיו מן המדות הפתובים למעלה לרעה בהם אל יקראו יותר באותו השם או בשני אחים נתקיים למאן דאמר (ד) שנים לחזקה (ה) למאן דאמר שלשה לחזקה ויש פעמים שהאחים קוראים בשם אותו האיש ונכשלים זרעו או האחים (דף מ"ג) קראו בניהם אחר אביהם ומתו והבנות קראו בניהן וחיו.

שסד. ויש שם פלוני שכל המשפחה שלו ואם קראו זרעם בשמו מתו בלא תולדות ולא האריכו ימיהם וככל אילו ענינים לנקבות וכשיראה החכם שכך הוא אל יאמר אקיים לאבותי שם שלא ישבח והוא רואה שנקראים אחרים ונכשלו הרי הוא על נושא על נפשו עון ואין אלו הדברים משום נחוש שהרי הראשונים היו קוראים זרעם שם המאורע ולא מתו אלא אם כן חטאו בער ואונן לכך יהיו צדיקים שזרעם מתים ולא מחמת עון אלא שאלו הדברים הזיקו להם ואעפ"כ יש לאדם לחשוב שמה בעוני הוא וכל שמתים בניו ואחיו קראו בניהם אחר פלוני וחיו וזה קראו כמו כן ומתו הרי נגזר עליו.

שסה. פעמים ששני שם כמו... חשוב אם נגזר על פלוני הרי מתנוונת עד שערי מות (א) וקורא לו שם שני וחי כמו (רות ד יז) ילד בן לנעמי והוא בן רות כגון ראובן שיש לו בן ונטה למות ויבא שמעון ויאמר לאביו ולאמו פלונית בן פלו' הא לכם שקל הא לכם ככר וכשר ויין [א] ואני מודה את בניכם שיהא בני ויחיה כך עושים למי שאין מתקיימים לו בנים ואין בו משום נחורש.

משנת אברהם

סימן שס"ג

[א] שכל הנקראים וכו'. אולי וזה הטעם היו קורין להילדים שמתו אחיהם מחמת מילה, על סר ר' נתן הצנזלי, שנת קל"ד מפני שהי' מוחזק להם שכל הנקראים על שמו יהיו בני קימא.

סימן שס"ה

טעם להקנאת הבן החולה

[א] ואני פודה את בניכם. כנראה יש נזה שני טעמים (א) שחל נגזר חלילה גזירה רעה על פלוני בן ראובן, ומכיון שמעתה הוא פלוני בן שמעון אין הגזירה חלה עליו. (ב) מכיון שכתב הרמז"ם ז"ל שנינו של אדם הם כקניינו, לכן הגניס מתים בעון אלותיהם, וככך אם נגזר מיתה חלילה על הבן בשביל אביו ראובן, ועתה הוא בנו של שמעון אין הגזירה חלה עליו, אלא שלפי טעם ה"ג, סגולה זו מועלת רק כשהבן הוא קטן, וגם לר"ד לרקק שיהי' שמעון הקולאו לדיק, דלכ"כ מה מועלת דגזר הלל יתייב שוב ברשעתו של שמעון.

ובתשובת הת"ס, חו"מ, סיון קי"ח. כתב. שגדולי מכירה זו אינה מועלת למכור הגוף של הבן כי אין לאב על גוף בנו כלל שיכול למכור, ע"ש. ומסביר גדולה שאין האב יכול למכור, אפילו את השעיבוד של כבוד אב לאחרים, הגם שאין זה מוכר את גופו של הבן, דהתורה נותנה לכבוד את אביו ולא שיכבד את אחרים נתורת אביו, הגם שיהי' מחוייב לכבד את אחרים גלם אביו מלווהו על כך, דזה מתורת כבוד אב, אבל אינו יכול למכור את כבודו לאחר, כלומר שיהי' חייב לכבד את אחר מתורת אב.

אל"א דאם אינו האב יכול למכור את בנו אפילו לענין כבוד אב, א"כ. מה מכירה היא זו, הא אין הבן הנמכר שווה כלום, ונראה דדבר זה תלוי בשני תירולי התוס' בגיטין מ"ג. ד"ה. מי איכא עבדא, דנגזר הקשי דלי סלקא דעתך דעבד דעבדו שמכרו רבו לקנס מכור — איך משכחת עבד שאינו שווה כלום — מי איכא עבדא דלא מזדבן לקנסא, והקשו בתוס', אפילו אם נאמר דהמוכר עבדו לקנס אינו מכור כמי תקשה איך משכחת עבד שאינו שווה כלום, הלא יוכל למכרו לגמרי והקונה יקנה אותו

שסב. (א) תענית כ"ו א'. (ב) אולי צ"ע וכל חצוי לבו הניח בשביל חצוי בוראו ולכו כו'. (ג) פכילתא יתרו מסכת בחרש פרשה ב' סוכא בתוס' תענית י"ד ב'. ר"ח פסיעה. (ד) צ"ע ועמרי. (ה) צ"ע ובדי שיהא לו זרע שלא יפסק כו'. (ו) צ"ע יש לצדיק. (ז) צ"ע שאינם מהוגנים. (ח) כבא ספיעא פ"ח א' ויעוין יוסא צ"ח א' : אם רואה אדם שתורה פוסקת מורעו כו'. (ט) כבא בתרא ק"י א'. (א) מעין זה כתב הספר"ם בתשובותיו סי' רע"ט. (ב) צ"ע נאום ח'. (ג) צ"ע קראתי בשטר. (ד) יבמות ס"ד ב'. (ה) צ"ע או שלשה למאן. שסג. (א) הספ"ג עשין סי' י"ז כתב : כלומר שאני אחר ואיני אותו האיש עשעה אותו עשעה. ומוכר שיניו חסם בשרע אבן העזר סי' ע"ב ס"ח. ובתרופת הרשן סימן רל"ד וברבנו ירוחם נתיב כ"ח.

שכנו. אם ראית אדם שבניו אין מתקיימים דע כי (א) ה' גורם להם אם אחיו קורין שם לבניהם אותו שם ולזה אין מתקיימים דע לך שהמקום גורם ויש לו לצאת ולילך למדינה אחרת.

שכנו. כ"ו שמוליד באותה מדינה שימותו יש לו לילך מאותה מדינה ואם יצא והלך במדינה אחרת והוליד ומתו הרי צריך קמיעה ויש שמתים כל זכרים ונשארו נקבות ויש למפרע ויש לברוק באשה כי רוב בנות אחר אמם אם האם מפלת נפלים כך בתה לכך יתפלל אדם שיתן לו הקב"ה אשה בת מדות ויברוק אדם בכל אלה באמה או באחיותיה של אמה וגם רוב זכרים אחר זקנים [א] ורוב בנות אחר אמם ואם ישאל אדם עצה ממך אז תקיים לו מה שנאמר (ויקרא יב יד) ולפני עור לא תתן מכשול (שם שם יח) ואהבת לרעך כמוך פירוש שיתעצמה לפי מה שנראה לך המוטב לו ולשם שמים.

שסת. ורע' כי מעט מצער ימצא (א) שיהיו [א] ד' אחים או ד' אחיות בעיר אחת שנשואים שיהיו כלם לארך ימים על כן טוב להם שלא יהיו יחדיו ורמו כי ישבו אחים יחדו ומת אחד מהם.

שסמ. רבי (א) יוחנן עבד בשוקא חמא חד מוזבין אילן מלזומא אמר ליה מאן אלן מאן את חיי אמר ליה אין שבקיה ואול ליה בתר שעה עבר גביה אמר ליה ליהדר וצלי עילויה דמן ההיא שעתא לא זבנית כלום אמר ליה שני אתרך פעמים ששינוי השם גורם פעמים ששינוי המקום גורם.

שע. מוג'ג'רין חובה על ידי חייב (א) במקום אחד עשו מחלוקת ובאו פעם ראשונה ושנייה לעשות שלום ולא הועיל ופעם שלישית ולא יכלו לעשות שלום אמר החכם תשבו במקום אחר ועשו שלום אמרו לו למה אמר להם פעמים שהמקום גורם בין לעניין מיתה בין ללידה ופעמים יש בית שכל המשמש בו מיטתו האשה [א] מתעברת באותה בית אע"פ שהלכה לבית אחר כיוון שההריון לאותה בית לא יתקיימו אותם (בנים) כי בתשמשו תלוי ואע"פ שהלכה לבית אחר.

שעא. והוא הפיל להם גורל וידו בקו וגו' לדור ודור ישכנו בה (ישעיה לר יז) ובשכאים לתקן בתים ביצר היתה מגפה ביושבים לפי שהמקום לשרים מיוחד וכל זמן שלא הורגלו בני אדם שם היו מתים שאלו לחכם מה לעשות אמר להם תבחרו לכם החלקה [א] ותמרדו לארבע רוחות (א) ותשימו חבלים בחקק ותקחו עשרה וספר תורה וימתחו חבל על הקרקע באורך ויוליכו ספר תורה אצל החבל ביושר וילכו אחריו עשרה ואז יתחילו וכשהלכו אותה השורה ושימו אותו החבל ביושר שיהו דריסת רגליהם מכוונת אצל דריסת שורה ראשונה וכן יעשו עד שיהא (ע"ב) הליכתם על פני כל הקרקע ולעולם ספר תורה הולך לפניהם ויאמרו בלכתם בכל שורה ברכת כהנים ושרי של פגעים ואותם פסוקים (ויקרא כו מב) וזכרתי את בריתי ועקב ואחריו

משנת אברהם

סימן שס"ח

[א] שיה' ד' אחים. מכלן נשמע שרק ג' אחים הו' אחיות יש קפידא שלא ידורו נעיר אחת אבל נפקות מ"ד אין קפידא ואין מכלן סתירה למה שכתוב בהלואה, אחים נשואים לא ידורו נעיר אחת, כי יש להעמיס שם בהלואה אין קפידא אלא ג' אחים הו' אחיות, ומה שכתוב כאן ופרש את מה שכתוב בהלואה בקינור. ואין אני יודע מה שצ"ח נהומ"ק להא' דברכות מ"ד. שמונים זוגות אחים כהנים נשואים לשמונים זוגות אחיות כהנות. דאין זה ענין לכאן, דעיקר הקפידא דהכא היא שלא ידורו נעיר אחת, ולא על הנשואין נעמנן.

ארא' שהגז"ח נהד"ת. אה"ע. סימן ע"ט תפס על הלואה הנ"ל ששני אחים לא ישאו שתי אחיות, והוא לקמן תשי"ז. מהא' דברכות הנ"ל. וגם על זה נלמרו כמה תירושים; הרב החיד"א נפירושו נס"ח הגדפס כתב שמונים הקדומים שהיו נוהגים להשיא אחים לאחיות לא היו נזה קפידא, אבל נזירות אחרונים יש. וזה חשב משום עינא נישא, ונפטות אין שום תפיסה מהגז"ח דברכות הנ"ל, ולדברא' אפשר דזה הוא המקור לדברי רבינו, דהא נס"ח שם מנואר שאל עלתה להם יפה. ע"ש.

סימן שש"ע

[א] מתעברת וכו'. אולי צ"ל מתעברת ומפלת.

סימן שע"א

[א] ותמרדו לארבע רוחות. ע' נשדי חמד נענין קדוש צית החיים שכתב גם כן כעין זה ואין שם הפסוקים והתפלות. וכפי הסדרא' הפשוטה הא' דמקפין את צית הקברות הוא דגזח מקפין את המקום לקברות ומני אז נאסר כדון מקום

שציל הקנס. ותירונו נתירן ה"א, דלא יומא קונים שיקנהו. ועוד תירונו דלפילו מוכרו כולו לגמרי אינו מכור דהא אינו שווה כלום, ואינו מוכרו אלא לקנס ולקנס אינו מוכר, נמא' דשאלה זו אם אדם מוכר דבר שיש לו ואינו שווה כלום אם מוכרתו מהני תלוי צ"ח תירונו התוס' הנ"ל, לפי התירן ה"א, תועיל המוכרה, ולתירן ה"ב אין המכירה מועלת כלל.

אור"ם נראה דהך ומכירה דהכא עיקר תכליתה כדי שעל ידי כן ישתנה השם, דעל ידי המכירה הלזו לא יקראו לאותו הן, פלוגי בן ראוון אלא בן שמעון וזו היא עיקר הכוונה, וזה מועיל, דשני השם מועיל, וגדולה מזו מאלנו נמדרש איכה א"ב. תנינא, הרם נעברתו. שהיו המקובלים שנישאלו לומרם אם יצאו השואכים, הם ישיעו את השרי מעלה להקיף חומת מית, ולהקיף חומת נורא — עמד הקצ"ה ושינה את שמותם של מלאכים, דעל מייא עמד על נורא, ודעל נורא עמד על פרזלא, והיו מוזכרין את שמותם ולא היו עונין להם. ע"ש. ואם לרעה היו מועיל שני השם לטובה שמתה מרובה עלכו. ועוד שאפשר נכ"ד, לא שייך לומר כמו שכתבו התוס' שאין מכירה מועלת במוכר דבר שאינו שווה כלום, דהא שווה ושווה הן הרבה נער הקונה כדי לקיים צו מצות הצלת נפשות.

סימן שס"ז

[א] ורוב צנות אחר אונם, נכתובות ס"ג. היינו דלמרו אינשי קפידא נתר רחילא אזלא, כעובדי אמה כך עובדי צרתא. אולס נלמח זה הוא פסוק ציחוקאל, ע"ז מ"ד. הנה כל המושל עליך וישל לאמר, כאמה צתה. ועי' בירושלמי סנהדרין, ב"ו, וכי אמרו לאה זונה היתה וכתבי ותאל דינה, א"ל לפום דכתבי ותאל לאה לקרחתה, פשטין יליאה מייאיה, ע"ש, ורואה מדר' וישל פרשה פ'.

ספר. (א) צ"ח השם. שסת. (א) ברבות מ"ד א': שמונים זוגות אחים כהנים נשואים לשמונים זוגות אחיות כהנות ובירושמי תענית פ"ד ה"ח: שכולו נישאו כליאה אחר. שסמ. (א) ירושלמי שבת פ"ו ה"ט. שע. (א) שבת צ"ב א'. שעא. (א) בעין זה במס' שפחות פ"ו.

אותו פסוק (יחזקאל מה יב) והשקל עשרים גרה עשרים שקלים (וגו') עשרה והמשה שקל המנה יהיה לכם ואותו פסוק אחריו (דברים יא יב) ארץ אשר ה' אלהיך דורש אותה (וגו') מרשית השנה ועד אחרית שנה ואח"כ (ישעיה סב ז) לא יאמר לך עוד עזובה ולא רצך לא יאמר עוד שממה בני לך יקרא חפצי בה ולא רצך בעולה בני חפץ ה' כך וארצך תבעל ואחריו (שם מה יח) לא תהו בראה לשבת יצרה וב' ואותו מזמור (תהלים פה ב) רצית ה' ארצך וינמור עד שישכב דרך פעמיו ואח"כ אותו מזמור (שם מז ב) אלהים יחננו ויכרבונו וינמור ואותו פסוק (דברים כח ח) יצו ה' אתך את הברכה באסמך וגו' כן יאמרו על כל שורה ושורה ולא ינחו אם לא יהיה הליכתם על פני כל הקרקע ולבסוף יאמרו על דעת המקום ועל דעת התורה ועל ישראל השומרים אותה שלא יהא רשאי שום מויק ושום מוקת לכא במקום הזה מהיום ולעולם ואז יסורו מויקים מאותו מקום.

שעב. אם יש דבר בעיר ושמע שבעיר אחרת טוב [א] לא ילכו שם שכן מלאך המות יש לו רשות כאשר מוצא בארץ היא אפילו נכרים וכששירות הולכות מעיר שיש בה דבר לארץ אחרת היא לוקה אבל יהודים שילכו ואין דעתם בסחורה לא יזיק ועושים חכמה כל מי שחפץ למלם נפשו שילך לארץ אחרת עד שתעצר המגפה ובלע המות לנצח.

שעג ארם שאירע לבנו או לבתו שום רעה בדרך ימנע את בניו מלצאת בדרך ואם יש בנים לאותו שאירע לו רע אל ילכו כי כשיש רשות לסטן להזיק באותו דרך יש לו רשות כמו כן באותו זמן משנה לשנה ובאותו ענין חולי ובאותו מין מורענות אם בדרך כמו כן אם בחרב הכל באותו ענין וזהו (בראשית מד כח כט) ויצא האחד מאתי ואמר אך טרף טרף (וגו') ולקחתם גם את זה מעם פני וקרחו אכון הרי האב והאחים צריכים להזהר.

שער. [א] ערום ראה ונסתר ופתיים עברו ונענשו (משלי כב ג) ארונה היבופי ראה המלאך ונסתר בלעם עבר ונענש. [ב] אחד שראה עבירה נסתר ולא הגיד ושנים עברו ויכולים להתרות ולהעיד ולא העידו ונענשו להרבעם אמר לו שמעיה (מלכים א' יב כד) אל תלחמו עם ישראל כי ממני היתה נסיבה ונסתר וכן (ישעיה כו כ) חבי כמעט רגע עד יעבר זעם ופתאים (במדרש יב מד) המעפילים עברו ונענשו. דוד ערום ונסתר מפני שאול ופתאים כימי שמואל נלקח הארון.

שעה. [א] מעשה ברבי ובבחור אחד שעשו נישואין בשבת אחת ובאותו השבוע מת הבחור ובא המת לאמו בחלום ואמר לא הגיע זמן למות אלא הגיע זמן של רבי למות ואמר הקב"ה למלאך המות הבא לי אחד מן החתנים ועל רבי

משנת אברהם

שלין כלן סכנה חלה חשש רחוק, דר"י לטעמי, נמצא דר' ינאי ותצרינו מחולקים אם צריך לחוש אפילו לחשש רחוק, ודפתי.

סימן שע"ד

[א] **ערום** ראה ונסתר, לדעתי פסוק זה משתייד להסימן שלמעלה, והכוונה, הרי האב ואחים צריכים להזהר

נאותו זמן משנה לשנה וכי מפני שיש לו לשטן רשות להזיק, לכן צריכים להיות זהירים, ודבר זה כתוב בזהר נח, עה"כ, ויזכור חלוקי' את נח. ר' יוסי אמר ערום ראה ונסתר, אהדר על מה דליתמר, צומנא דמותא שריא צעלמא, בר נש חכים יסתה. ולא יקום לבר יתחזי קמי' מחצלא גנין לכיון דלתייהב ליה רשו יתכל כל חינון דישתכחון קמי' ויעערון קמי'. צאתגליאל. ע"ש

[ב] **אחר** וכי הלשון צריך תקון. אחד שראה עבירה נסתר ולא הגיד — כלומר, טוב עשה צומה שלא הגיד, דהלא הגדתו

לא תועיל ויהי רק מוילא שם רע, כדאמרינן טובי' חטא חוננד מיינד — ואנים שראו ויכולים להתרות ולהעיד ולא העידו, עברו צומה שלא העידו, או שהכוונה למה דאמרו צירושלמי פרק עומר הדין סוף הלכה ג', ר' יהודה גן פוי סליק לעיליתא דני מדרשא ורואה שני בני אדם מחקין זה לזה, אמרו ל'י הב דעתך דאת מד ולכן תרי, כלומר, הב דעתך שתשתוק בדבר ואם לאו אינחנו שנים ונאמנים עליך ואין אתה נאמן עלינו להעיד צנ"ד. ע"ש. ולפי' הפירוש בדברי רבינו: ואנים עברו, כלומר, כשאלם אחד רואה שנים עונרים עבירה, ישתוק כי השנים יכולים להעליל עליו ולהעיד שהוא עבר עבירה.

ואין להקדק דליך יתפרש הכתוב ופתיים על מזידים, הלא מזיד רשע הוא ולא פתי, דכך אמרינן בצבריתות ע' פתאום זה מזיד וכן הוא חומר: ופתאום עברו ונענשו. פירש"י: פתאים עברו ונענשו, היינו מזיד דלין עובש חלא על המזיד.

סימן שע"ה

[א] **מעשה** וכי ראה חגיגה ד': כי הא דרז ציני בר אבי הוה שכית גבי' מללאך המות וכי'. עד אי איכא גורנא מדרבנן דמעניר בנילי' מוסיפנא ל'.
 שחוקקע לקצר, חולם רחיתי צו"ת נפנת פענה מהגאון מראגאלאוו סימן ע"ד, שכתב להיפך, דעיקר ההקפות שעושין כדי לרמוז דלין מחקין, ולא יכלתי לעמוד על דבריו כי קיצר מאלד, ע"ש.

שחוקקע לקצר, חולם רחיתי צו"ת נפנת פענה מהגאון מראגאלאוו סימן ע"ד, שכתב להיפך, דעיקר ההקפות שעושין כדי לרמוז דלין מחקין, ולא יכלתי לעמוד על דבריו כי קיצר מאלד, ע"ש.

סימן שע"ב

בענין אל יעמוד אדם במקום סכנה

[א] **אל** ילכו עם וכי'. צנת ל"ב. אמרינן: לעולם אל יעמוד אדם במקום סכנה לומר שעושין לו נס וכי'. ומוספק אזי אם הפירוש אסור לעמוד במקום שיש סכנה חלה שצריך לצרות משם, או שאל הפירוש דרך אסור לעמוד שם כלומר להעמיד עצמו שם חלה שם הוא עומד שם מקודם שהי' סכנה חינו צריך לצרות. ודברי רבינו צנאן מטיין כפירוש ה"ב. וגם משמעות הגמ' שם דר' ינאי צדיק ועבר — פירש רש"י צדק הספינה שלא יהי' נקב — משמע שלא רצה לעבור בספינה חזלי לצדוק אותה תחילה כי לא רצה להעמיד עצמו במקום סכנה וכן רחיתי צנאמריי שם שכתב: לעולם יהי' אדם נזהר שלא למסור עצמו בסכנות חלה יסמוך על הנס, משמע דהאיסור הוא למסור עצמו לכחלה, חלה חין כלן חיוב לצרות.

אלא דיש להקדק בדברי הש"ס הנ"ל דר' ינאי צדיק ועבר, משום דר' ינאי לטעמי' משמע דיש שאין סוגרים כר' ינאי חלה שמותר לעמוד במקום סכנה, ואיך יעלה על הדעת שמותר לסכן צעלמו, ויהי' מותר לעבור בספינה שאינה צדוקה. וחולי הפירוש דר' ינאי סוגר שאפילו לצורך פרנסה אסור לסכן עצמו, ולא עבר בספינה שאינה צדוקה אפילו לצורך פרנסה, והחולקים עליו סוגרים דמותר לסכן צעלמו לצורך פרנסה, ועי' צננ"ת י"ד, " שהציב שמותר לסכן עצמו לצורך פרנסה, דכתיב וחלי הוא נושא את נפשו, ואמרו למה זה עלה בכבש, ופתלה צנלון, ומסר עצמו למויתה לא על שכרו וכי'.

שוב רחיתי צספר שפת חמת לתרן זנקל"ה מגור, שנת ל"ב. שדקדק צומה וכתב: כו"ע מודין דאסור לסכן צעלמו, אך ר' ינאי עבר צנצנא עם גוי וסגר כשמואל שם דצכהא גוונא ליכא סכנה, דשטנא צתרי חומי לא עלט, ומכל מקום צדק אפילו צאופן

וגם מהה דסוטה ומ"ד. דאמרינן נמי האיך אשר ארש אשה, היינו אחד המארחם האלמנה ואחד שומרת יבם וכיו משמע לכאורה דקטלנית נתיי פעמים מותר להנשא מן התורה, דהא מה שכתבו בתורה פן ימות נזמלמה ואיש אחר יקחנה קאי נמי על זה שגאל אלמנה, ואם ימות הוא נזמלמה א"כ, לרני הוחזקה לקטלנית ואיך יקחנה איש אחר, אלל דיש לכתוב דלרני איך נארוסה דין קטלנית, והתורה מיירי כשהיתה ארוסה להשני כדכתבי אשר ארש אשה, וצוה יהי מתורץ נמי הדקדוק הנ"ל על רש"י שכתב דלירסה השלישי, דהיינו דוקא לרש"ג, דהא אלינא דרני איך נארוסה דין קטלנית — או אפשר לכולל עלמא איך כאן דין קטלנית משום דמת נזמלמה, דאין זה דבר היונא מנדר הרגיל והמנוי למות נזמלמה.

והנה לפי דברי רש"י הנ"ל צינמות כ"ו הוחזקה לגירושין אסורה להנשא שלישי, יש לתרץ את דברי נעל הטורים הפלואים, נצרים כ"ד-ג. שכתב: או כי ימות איש האחרון ולא אומר השני לומר שהיא אחרון שאם נשאת לשני ומת לא נשאת עוד דנתיי זימני הוי חזקה. עכ"ל. ורבים התפללו על זה דמה חזקה יש כאן, הלל הכתוב מיירי שנתגרשה ונעלה הראשון ומתארמלה מנעלה השני, ואיך תהי קטלנית כשנתארמלה רק פעם אחת, אולם לפי דברי רש"י הנ"ל י"ל, דהנעל הטורים כוונתו על האמור: ושנאה, "האיך האחרון" וכתב לה ספר כריתות, א"כ, היא גרושה משני נעליה, ואסורה להנשא עוד כשם שאסורה אם נתאלמנה ב' פעמים או שמאל דלדעת רש"י דגרושה דינה כאלמנה אפשר דגירושין ומיתת הנעל מנטרפין.

ובהסוגיא הנ"ל נקידושין י"ג דמסיק דלפינן דמיתת הנעל מתיר מלתיקש מיתה לגירושין דכתיב ושנאה איש האחרון, מה גירושין שריא וגומרת אף מיתה שריא וגומרת, והקשה נספר שינת ליון להנוצ"י דריש ח', הא לפי דברי רש"י הנ"ל צינמות גם גירושין הללו אינם מתירים, דהא המקרא מיירי נשנתגרשה פעמים, ומה שידך לומר דגירושין הללו שריא וגומרת, ע"ש, ונע"כ, דלפי מסקנת הגמ' הנ"ל, גירושין הללו היינו של פעם צ' שריא וגומרת, ומותרת להנשא לעלמא, וא"כ. איך כאן שום איסור אפילו איסור דרנצן דמה שכתוב מפורש נזמרה להיתר איך כח ציד חכמים לאסרו, ומה שאסרו להנשא אינו אלא מטעם נישוא ולא מסמני מילתא, כדברי רבינו.

ולפלא לי מה שכתוב נספר שו"ת מהרל"צ"ת. סימן ל"ו. נסוף ד"ה. נאר שנע, ח"ל: כי צומנינו זה איך מי שימוש לאיסור קטלנית וסמכו על שומר פתאים הד', כאשר לא תשאו על אשר נצרים שאסרו חז"ל משום חשש סכנה כמו מים מגולים וכו'. עכ"ל. ולא הננתי מה שכתב, כי צומנינו זה איך מי שימוש, היעלה על דעת שאין מי שימוש לדבר הנאסר נצמי, ומה זה ענין למים מגולים, שאין נחשים מנאים עתה כמו צומן התלמוד, אבל דבר שנאסר משום דמעין גרם או מולל גרם מה שידך לומר דאין נוי שימוש, ונפרט שדבר זה יש לו עיקר מן התורה: כי אומר פן ימות גם הוא כלחיו, ופירש"י מוחזקה היא זו שימותו אנשי, וציוותר הי' לו להצדיק את אלו הנושאים קטלניות, כמאמר צינמות ע"ג. אומר רב פפא הילכך יומאל דעינא ויומאל דשומאל לא מהליגן צ"י ולא מסיכרינן צ"י, והאידנא דדשו נה רביס, שומר פתאים הד'.

אם קטלנית מותרת להתבטם.

והנה נשו"ת מהרל"צ"ה הנ"ל הביא דינמה קטלנית מותרת להתבטם, ונשו"ת חכם נצי ס' א' הולק עליו. ומפלפלים נהא דיהודה שאמר פן ימות גם הוא כלחיו, ופירשו נצמי, מוחזקה היא זו שימותו אנשי, ונאלמת נמדד"ר וישנ איתא: ויאמר יהודה לאונן וגומר, יהודה התהיל נצמות יבם תחלה (ונראה שזה הוא סוף לדברי הרמב"ם ז"ל בהלכ"י מלכים שכתב נצפרק ט"א. ונצמרים נצטוה עמרים נצמות יתירות, עד שנא משה רבינו ונאלמה התורה על ידו.) א"כ, הי' נכאן מנזות יבום, וא"ל כמו שדחו התם דלא היו

דאלמנה או גרושה משני נעליה הוחזקה להתאלמן או להתגרש. ע"ש, ומה נסתבר דלא שידך לומר מעין גרם שנתגרש דמה שייכות יש צין מעין לגירושין, נשאלמא למיתה יש לומר דהמעין שלה מוזיק לו וגורם לו שימות, מה שאין נגירושין, ונע"כ, משום דמולל גרם, כלומר, מולל רע שלא יהי לה נעל, ושלא יפרנסה וכדומה, לכן או מת או נגרשה, ואם נאמר דקטלנית וכן זו שנתקדשה פעמים אלינא דרני אסורה להנשא מן התורה, תקשי הלל מקרא מולל נזמרה, דנרים כ"ד-ג, ויאלה ונציתו והלכה והיתה לאיש אחר, ושנאה איש האחרון וכתב לה ספר כריתות וכיו לא יוכל נעלה הראשון אשר שנאה לשון לקחתה וכיו משמע דרק נעלה הרשון אסורה ולכולל עלמא מותרת, ועי' נרש"י קידושין י"ג: ד"ה. איתקש מיתה לגירושין וכיו, והאי דלא יליף ל"י — דמיתת הנעל מתיר — ממשמעות דקרא, דכתיב נצמרי' לא יוכל נעלה כ"ו, הא לאחר שרי, משום דאיכא למפרך כדלעיל, לזה נעלה ולכולל עלמא נעשה. עכ"ל, ומנאר דהשתא דידעינן דמיתת הנעל מתיר, שפיר מתפרש הקרא כפשט"י, לא יוכל נעלה הראשון וכיו הא לאחר שרי, א"כ. מפורש נזמרה הוחזקה לגירושין שרי להנשא, וא"כ, אפילו איסור דרנצן נמי ליכא צ"י, דדבר שמופרש נזמרה להיתר הי' אפשר להם להחכים לאסור, כנט"ז יו"ד, ס' קי"ז. אלה על כרמך דאין זה איסור אלא משום דלא מסמני מילתא כדברי רבינו.

ברין הוחזקה להתגרש.

אלא יש להקשות דאם איתא להא דרש"י הנ"ל דגרושה צ' או ג' פעמים אסורה להנשא הוא רק למ"ד מולל גרם, א"כ. אמאי לא אמרינן צינמות ס"ד: דאיכא צינייהו — צין למ"ד מעין גורם צין למאן דאמר מולל גרם — גרושה שנתגרשה צ' או ג' פעמים, כשם דאמרינן שם איכא צינייהו דלירסה ומת אי נמי דנפל מדיקלא ומת. ונע"כ. דאפילו לפי רש"י הנ"ל איך נגרושה איסור מנד הדין, דמה קלקול ומה סכנה יש שנשא הגרושה נעלה השלישי, אם לא תמלא חן נעיינו יגרשה, והוא רק ענה טובה שלא ישאנה שלישי דסופו לגרשה, אבל נאלמנה אפשר דיש איסור חורה משום סכנה, ולכן לא אמרינן איכא צינייהו גרושה, דלא קחצינן אלא מה שיש צו נד איסור גומר, אלא שמדברי רש"י הנ"ל צינמות כ"ו. שכתב: מיהו לכל העולם, "אסורה" שהוחזקה להתאלמן או להתגרש, משמע דאפילו נגרושה איכא איסור גומר, ואפשר דהטעם משום דנדרור שאין לנשאין הללו קיום וסופו לגרשה, תשוב כציאת זנות.

וצריך לומר דהא דלא אמרו איכא צינייהו כשהוחזקה לגירושין, כמו שכתבו התוס' צ"ג ה'. נצממה דוכתא איכא צינייהו טונא, ולא חייש למימר אלא מילתא או תרי מילי. ועי' נשטמ"ק צ"ק דף ת"ד.

ואפשר לומר דדין זה אם הוחזקה להתגרש אסורה להנשא או לא תלוי נפלוגתת רני ורש"ג. היינו דדוקא אלינא דרני דמתמיר וסובר דנצ"פ פעמים הוחזקה, ומייס כולי האי, מתמיר גם כן נהוחזקה לגירושין, אבל רש"ג"ג דלא הייס כל כך, ודוקא נצ"י פעמים שנתאלמנה לא תנשא לרנעי, לא חייס נמי נגרושה אפילו צ"ג פעמים, ורש"י שכתב דהוחזקה לגירושין אסורה להנשא הלל כתב זה לדברי רבי.

ובזה יהי מתורץ דקדוק עצום נרש"י צינמות ס"ד: איכא צינייהו דלירסה ומית, וכתב רש"י, דלירסה השלישי ומת, וקשה אמאי מפרש רש"י דברי הגמ' אלינא דרש"ג"ג ולא אלינא דרני דהלכתא כותיה, והי' לו לומר דלירסה השני ומת, או דלירסה הראשון ומת ונשאת לשני ומת, דלמ"ד מעין גרם מותר לשלישי ולמ"ד מולל גרם אסורה לשלישי, אלא דרש"י דייק מללל אמרו דאיכא צינייהו כשהוחזקה להתגרש, ש"מ דנצמי לא מיירי אלא אלינא דרש"ג"ג, והוא לא חייס נהוחזקה להתגרש, ולכן פירש דלירסה ומית, דלירסה השלישי ומת. דהא רש"ג"ג סובר דרק לרניעי אסורה. והנן.

שעת. כי (יחזקאל ז פה) קפדה בא ובקשו שלום ואין מכאן (א) כל דקפיד קפדי בהרי ומתוך שאין אדם יכול להזהר בהקפדות נכשל.

משנת אברהם

ספק סכנה, ויבוס ליכא סכנה שומר מנזה לא ידע דנר רע. ע"י חכ"ל הנ"ל שדחה דבריו. וע"י צרכי יוסף זה"ע ס"ט. ולפע"ד יש לדחות רא"י זו מולא הזכירו קטלנית, דאפשר דקטלנית מילתא דפשיטא שאינה מתיבמת אם נאמר דהוא איסור משום סכנה.

ודע דאם נאמר דקטלנית אסורה מדאורייתא, היינו דהתורה אומרת שיש סכנה של נפשות לישראל אשה זו, ה"י נדין שהקטלנית לא תהא צריכה חליצה כלל, דהא השתא מתברר דקידושי טעות ה"ו, כי נעלה שנת צודאי לא ה"י נושא אותה אם ה"י יודע שהיא ימות על ידה, וע"י בתוס' יצמות ז: ד"ה או שנמאלו. והכל לא שייך לומר התירושים שחירו לענון חילונית, דמיירי נקבלה עילו, דמי פתי יקבל עליו מות, וגם לא משום דל"ן אדם עושה נעילתו נעילת זנות, דהא זה לא אמרינן שישכח נפשו צסקנת מיתה כדי שלא יעשה נעילתו נעילת זנות. ויש צוה להאריך ולכ"מ.

ובשנ"ת רד"ך. צ"ח ז"ל. ס' י"ג. חולק על סברת מהר"ל"ח וסובר דמצינא ראשונה וילך איכא סכנה, ומה שנאמר שומר מנזה וכ"י היינו בשומר מנזה וזוהר צו כל ימיו, דל"כ, לא משכחת קטלנית לעולם דהא נעלי' הראשונים שמתו ג"כ נשאו אותה כדי להוליד צנים ושמרו מנזה, ולמה מתו ולא הועילה להם המנזה, ע"ש.

ושנ"ת אפסר דאנטרך להשמיענו שאינה מתיבמת, דזה נאמת חידוש, דהא חייבי ל"ן ומדאורייתא צני יבוס נינהו, דעשה דוחה ל"ת, אל"ל דיש כלן גזירה דרנן אטו ציאה שני, והוי אמינא השתא לא תעשה דאורייתא מידח, גזירה דרנן לא כל שכן שדחה, לכן אינטרך לומר דל"ן הגזירה דרנן נדחית מפני שגם הציאה שני" לא תדחה מפני העשה, וע"י נהגלי טל מלאכת קוטר מ"ז"י.

ומדבר"י רבינו לקמן ס' תתתערע"א. שכתב דקטלנית היא דוקא כשמתו נעלי' צלל צנים, משמע לכאורה דגם להיבוס אסורה, דהא אם מתו נעלי' צלל צנים הרי היא נופלת ליבוס, אל"ל דאפשר לדחות דמיירי שמתו שני נעלי' או ג' שהיו אחים ול"ן עוד אחר והיא אסורה מעכשו להנשא לעלמא אצל צלל צנים ה"י עוד אחים מתיבמת משום דשומר מנזה לא ידע דנר רע.

[ג] לחמישי אינו מוזיק. רבו צוה הפירושים, וצנית ינחא זה"ע ס' מ"ה הביא צלל הגאון ר"מ סאלאט, דאפשר

שה"י כתוב, "אצל לה" אינו מוזיק, כלומר דרק מעין ומול שלה גורם, אצל ל"ן מול שלו מריע לה, לכן אם מתו כמה מאנשי יוכל לישא אחרת, והמדפיס טעה והשג צני' "לה" הוא ראשי תיבות של לחמישי. וסיים אל"ל שהלילה לומר שהיא ט"פ. נגד דעת הראשונים היינו התה"ד צפי' רי"א ע"ש. ואם נאמר דציבוס לא שייך קטלנית כדברי מהר"ל"ח הנ"ל, שפיר משכחת הדין דנישאה לחמישי, היינו כשנתיבמה צ' פעמים ומתו, דכבר מתו ג' נעלי', והיא היתה מותרת לרציעי דלא חשיבה קטלנית מן הג' הראשונים, ועכשו מת הרביעי דמותרת לחמישי, כי לא מת אל"ל צלל אחר הדין מן היצמין, אצל אם ימות גם החמישי או תהי' אסורה לשיבי כי קטלנית היא שמתו לה צ' נעלי' חוץ מן היצמין. ול"ן להקשות הא שצונה קטלנית מן הראשון ומן הרביעי, אפילו לא נלרף את צ' יצמין ואיך תנשא לחמישי, דאפשר דמון הראשון לא חשיבה קטלנית, כי הלל הראשון גרם ליבוס, ודבר הגורם למנזה גם כן בכלל שומר מנזה, **ואורי** אפסר כוונת רבינו דלחמישי אינו מוזיק, משום דרבינו ס"ל, לקמן תתתערע"א, דקטלנית לא הוי אל"ל א"כ. מתו נעלי' זה אחר זה, כלומר, אצל אם מת ראשון ונתגרשה מהשני והשלישי מת מותרת להנשא, וא"כ, משכחת שפיר שתנשא לחמישי,

ונ"ן ועושי, דהא גם על הקטלנית לא נטו. חולס לפי עכ"ד — פליגו דנר זה רש"י והרמב"ן ז"ל. דרש"י עה"ת פירוש: כי אמר וכו'. דוחה ה"י אותה נקש שלא ה"י נדעתו להשיאה לו, מפני שמוחזקת היא זו שימותו אנשי, והרמב"ן ז"ל טען עליו: למה יתניש יהודה המושל נדורו מן האשה הזאת ולא יאמר אלי' לבי לשלום מציתי ולמה יעשה אותה והיא אסורה לשלה כמו שאמרו נכש"ן בתרי זמני הוי חזקה — והכחן צעיני שה"י שלה ראוי ליבוס אצל לא רעה אצוי שייבס אותה ועודנו נער פן יחטא צה כלחיו אשר מתו נכש"ן, כי נערים היו ל"ן לאחד מהם שייבס עשרה שנה, כאשר יגדל וישמע לתוסר אצוי אז יתננה לו לאשה. עכ"ל. מנאר דרש"י סובר דנאמת אסורה היתה להתיבס לשלה מפני חשש קטלנית, ולהרמב"ן, מותרת היתה להתיבס אצוי לאחר שיגדל.

ואין להקשות על הרמב"ן הנ"ל דאם איתא דקטנים היו א"כ, לא חלו הקידושין כלל דקטן שקידש ל"ן קידושין קידושין ואין כהן חיונ יבוס כלל, דשאיני דורות הראשונים שהיו ממהרים להנשא שערות ה"י זמן גדלות מוקדם הרבה, כמו שכתבו בתוס' צסקהדרין ס"ט. ד"ה. צידוע, ע"ש, וממקומו מוכרת, דנתורה כתיב: רע צעיני הדי'; ודרשו כרעתו של ל"ן וכו' שה"י משחית זרעו כדי שלא תתעבר ויכחש יפיה, ואיך אפשר שתתעבר מן הקטן הלל אמרינן שם צסקהדרין איש אתה נר"ך לחזור עליו אם יש לו גואלים ואם לאו, קטן אי אתה נר"ך לחזיר עליו צידוע שאין לו גואלין. אל"ל ע"כ, כדאמרן דורות הראשונים.

ואפשר דקטן אינו מוליד אצל מעבר, כשם שאמרו צטריפה, ע"י ש"ך יו"ד סימן כ"ז-מ"ה, וע"י צידושי רעק"א, יו"ד פ"ז, ש"ך ס"ק י"ז. ואל"ל צדקדוק אמרו רבותינו: שה"י משחית זרעו כדי שלא, "תתעבר", ולא אמרו כדי שלא תלד, דה"י יודע שלא תלד מציאתו מפני שה"י קטן, אל"ל שה"י הושג שמת תתעבר.

וברב"י הש"ס הנ"ל צסקהדרין דקטן אינו יכול להוליד, ע"י צלור זרוע הגדול אות קכ"ו. שכתב דבן ט' שנים ויום אחד מטמא צראיית קרי אע"פ שאינו איש דקים להו לרנן שניאתו ראוי להוליד. ולפי זה אין רא"י מהא דהכ"ל, דכיון דהיו יותר מצני ט' ראיים היו להוליד.

ודאיתי נגור ארי' מהמהר"ל ז"ל על המרחי, שתירן קושיית הרמב"ן הנ"ל, למה לא אמר לה יהודה מיד שאינו רואה שתנשא לשלה מפני שהוחזקה שימותו אנשי, משום שלא ה"י רואה יהודה שתנשא לאחר מפני שאין זה כבודן של צני המתים לכך ה"י דוחה אותה נקש. ע"ש, וקשה, דאם אסורה משום קטלנית הל"ל גם לאחרים לא תוכל להנשא, משמע מדבריו דהגם שאסורה משום קטלנית להתיבס לכל זאת להנשא לחי' דעלמא קיל יותר, משום דיותר סכנה שתנשא לאחר על המתים משתנשא לאחר, כעין גני מילה דדוקא כשמתו אחיו מחמת מילה אסור למולו, אצל לאחר לא, וע"י שם צינמות לענין אחיות מוחזקות מכאן נמי משמע כדברי רבינו דל"ן נקטלנית לעלמא — שלא לאחיו של המת — איסור, דל"כ, לא ה"י יהודה חושש שהיא תנשא לעלמא.

ובמהר"ל הנ"ל הביא רא"י דקטלנית מותרת להתיבס ממה דהזכירו דשניה חוללת ולא מתיבמת ולא הזכירו דקטלנית חוללת ואינה מתיבמת, ואין ללמוד קטלנית משניות, דשאיני שניות דאיסור אחר נוסף והוא ערוב דרנן לכן חוללת משום ציאה שניה שאינה מנזה, אמתם נקטלנית אין איסור כי אם

שעת. (א) פסחים ק"י א.

שעמו. שיבה נקראת שישוב בתשובה ובעל שיבה יש בשיבה ובעל שיבה אוהב ושיבה ולא עמידה וחולך מעט ואומר נשוב כבר ונוע אני נשב אני עיף ומשיב אל לבו כבר קרוב לשוב אל עפרו ואל עפר ישוב לפי שכתוב (דף מ"ד) (דברים יט יז) ועמדו שני האנשים אם בני שיבה בחלשות או זקנים והיו יושבים בדין בחורים או תלמודים חכמים יושבים. (איוב לו ז) כי לשלג יאמר הוי ארץ שלג זו שיבה הוא כתיב הוא והארץ שוין כי הירק צמח מן הארץ ולאחר שכבר הביא זרע מתלבן וכן [א] אילן שמתלבן תשש כחו ומתייבש כך בעלי השיבה לכך נקרא שיבה (א) לכל טיפה של [ב] שלג ו' קרנות ומחשבת שיבה ששה כי אומר (תהלים קלט ז) אנה אלך מרוחק לארבע רוחות (שם שם ג) ארחי ורבעי זרית (שם שם ח) אם אפק שמים וגו' ואציעה שאול וכת' (יחזקאל לו ט) מארבע רוחות כאי הרוח הכחור קומתו זקופה כי לא יחשוב שבקרוב ימות וישוב לארמתו והשיבה ראשו פגפו כי קרוב ישוב לארמתו (ב) כל שנברא בששה ימים נברא משלג וד' רוחות ומעלה ומטה וששה קרנות של שלג [ג] מעיד עליו ימי ברא' ועוד כי [ג-1] לשלג יאמר הוי ארץ גשם ב' מטר ג' וגשם ד' וגשם ה' מטרות הרי ו' ספין של שלג כגרים וכת' (במדבר יב י) מצרעת כשלג (תהלים קמו טז) הנתן שלג כצמור (ג) שניהם מראות נגעים ולמה מטמא באהל כטומאת מת כי יש מין מויק שקורין אותו (ד) דרגון בלשון יון אם יבוהו בחרב לא ינוק [ה] אבל כיוצא בו שנוגד מן דרגון [ו] והיה שם אחר שנוגד מבת המלך ומדרגון מין שיר אמר אותו דרגון שהיה בוועל אשת המלך איני מתירא אלא מאותו דרגון בן בת המלך ואותו היה בבית הסוהר אמר המלך לאותו בן בת המלך אניה אותך בן הורין וצא מן הסוהר הלך ולקח הרב אביו וישב תחת המטה של אשת המלך שיר אותו השד הריח אמר אני מריח ממי שאני ירא אמר אעפ"כ לא אניח מלבעול הלך ובעל וזה שתחת המטה יצא להמתין לאחר ששימש וירד מן המטה הכהו ועשה בו חבורה אחת אמר אותו השיר הבני פעם שניה כי מי שפעם אחת יכהו ימות ואם ישנה להכותו יחיה ויעשה לכמה ראשים ויעשה לכמה נזק אמר המכה אותו פעם אחת ילדתני אמי ולא שתים לכך לא אבך עוד ואשת המלך יצאה וזה המוכה אותו הבעל מת ונפח בשרו ער שנתמלא כל החרר שלא יכולים להוציאו דרך הפתח וציוה המלך לשבר גג של החרר והתכווהו התיכות וטענו כמה עגלות מלאות מבשר דרגון ופנווה משם והמלכה לא אמרה אותו דרגון בעל אותי כי אז המלך היה מת והיא היתה יורדת ורלה ועניה ואין לה הצלחה כל ימיה אבל אמרה ברמות המלך בא ועמרת מלכות בראשו כך מנהגו מתחלה ברמות הבעל נראה לאשתו והוא דרגון כשהוא במקומו או בתוך בית לא יזיק אבל כשהוא יוצא נשרף המקום וכשיש רעמים וברקים הוא כורח אם יכול יברח בכית אצל ארם או ינצל ואז נלחמים ומורים חצים מיני מויקים בשעת ברקים ורעמים ובני ארם יש שנוקים בשעת ברק ורעמים כגון שמכסה על פניהם בשעת לידה צריכים או שימור מברק ורעם סוף דבר אין מויקים מתגרים אלא כמי שמתגרה בהם כגון שכתב הוא או אבותיו קמיעות או עסק בהשבעות או בכשפים או בשאלת חלום לכך לא יעפוק ארם בהם ולא יאמר אעשה בשביל פיקוח נפש בהשבעות או קמיעות כי אין זה חכמה כי מקצר ארם חייו וחי ורעו ואין דוחין נפש מפני נפש וכתוב (דברים יח יג) תמים תהיה עם ה' אלהיך אין לאדם אלא בתפילה על הכל :

שפ. הגנה אמרו במקום אחד היו נשים הרבה ומעט מהם הרות ובמקום אחר כמעט כולם הרות שאלו לחכם ואמר החכם דעי כי חקרתי כי במקום שמעוברות [א] כי המולדות הולכות עם הנשים לבית הטבילה ושמות שהנשים מתעברות אבל במקום שאין נשים רבות מעוברות כי ההולכות עם הנשים לבית הטבילה אינן מולדות ומכשפות הנשים שלא תהיינה הרות ותדיר תהיינה נדות ותדיר טובלות ונותנות להן שכר לכך צריך לברור להן אשה כשרה ונאמנת להאמין לה אם טובלת בחלפה וצדקת שלא תכשף כדי שתהיינה הרות כי בדבר מועט יכולין לכשף :

משנת אברהם

דצד עגול הנוגע בצד עגול אחר אין כהן חנור אלא נגיעה, מפני שאינם נוגעים ז"ז אלא צנקה אחת, ע' במשכ"א ח' דף כ: ולדברי רבינו, השלג הוא צל ששה קצוות.

[ג] אב"ל כיוצא בו כלומר, אצל דרגון כיוצא בו יוכל להתייחס, וכן הוא בהנלפס.

[ג] כנראה כוונת רבינו היא דכחמו, ליוזב"ד, כתיב כי לשלג יאמר הוי ארץ וגשם מטר וגשם מטרות

עוז, כלומר לשלג חד וגשם תרי מטר תלת וגשם ארבע ומטרות תרי הרי שש ספין, ועי' יומא כ"ד: ר' יהושע אומר עולם מן הדלדן נברא שאומר כי לשלג יאמר הוי ארץ וכו' פירש"י: ארבע מולקות היו לו ונמתח והלך מכל ד' עד שדצק צלמזעיתו, עכ"ל, ע"ש. ומנון שדצק שיש לו ד' קצות מן הדלדן אי אפשר לו להיות מצלי ששה קצות.

[ד] והרי שם אחר שנוגד וכו'. עי' רש"י ס"ג ע"ג: ד"ה, שמעין צ"י מלכא, שהי' אותו שד מלכא הצל על השירה והי' דר צין ארסע עכ"ל, ועי' נכורות ה', הדולפינו, ועי' מה שכתבתי במלוחים והשמעות למשנת אברהם ד' דף ק"א: צעני אדני השדה.

כגון שנת הראשון, ונתגרשה מהשני, והשלישי מת, ונתגרשה מרביעי, שנתרת להגשם לחמישי, והה שצא רבינו לומר אצל חס מת גס החמישי, הגס דלא מתו לה שני אנשים זה אחר זה, לכל זאת הסורה להגשם, דהלא כבר מתו לה ג' זעלי, היינו הראשון, השלישי והחמישי, ונתלת זימני הוי קטלנית לפילו שלג זה אחר זה, ועי' צ"ס צ"ק ל"ז, לענין מועד לסירוגין, ופירושו זה, לפע"ה, הוא יותר קרוב אל האמת.

יבן שע"ט

[א] אילן שנתלג, וכו'. וזה אפשר לנבא ונאמרם נחולין ע"ה, שנת, ס"ו — אילן שמסיר פירותיו סוקרו נסיקרא — כי היכי דליחזי אינשי ולינע"י רחמי עליו, כלומר, סוקרו נסיקרא כגון שהוא היפך הלגן, כדי שידעו אינשי שזה האילן אינו הש כח ופני זקנותו, ונאסיר פירותיו טרם הגיע לזקן, ויבאקו עליו רחמים.

[ב] שלג ו' קרנות וכו'. עי' רש"י נדה י"ז, ד"ה, לא נשאל. דאינו חנור — השלג — אלא כל קורט צפני עצמו חשי, ואינו טמא אלא וקורט מוגע טומאה, עכ"ל, וכתבתי במק"ה.

שעט. (א) הרי"א אלו בהקדמתו לס' העקרים כתב: כי הרבורה בונה בתיה בתפונה הששיות בו' ללחיותה דומה לעגולה שהיא התפונה הטבעית. (ב) חור ועשאו שלג חור ועשאו ארץ כי לשלג יאמר הוי ארץ ירושלמי תנינן ס"ב ה"א ובמקמי דר"א פ"ג סאזיה סקוט נבראת מלג שחתת כסא הככור קח זרק על המים ונעשה ארץ. (ג) שבעות ב' א'. (ד) בירושלמי שבת פ"א: דרני דרניבת משום דרכי האסור.

שפ"א. מי שיש לו עבד או שפחה ומאיים ומגזם אם לא יעשהו בן הורין יכשפם מוטב שישהדרם [א] שהרי מחללין שבת בשביל ספק נפשות ועוד זה עשה אינו כמו עשה אחר שהרי (א) כשלא היו עשרה לר' אליעזר שיחרר עבדו ועוד אם (ב) [ב] הניח תפילין העבד (ב) או [ג] מברו ברבך מועט אנו אומרים יצא לחירות. אע"פ שאמרו (ע"ב) (דברים ז ב) ולא תחנם (ד) לא תתן להם מתנת חנם. אם יש מכשף או מכשפת מבקשים ממנו אל ימנע מליתן להם פשוט או שנים כדי שלא יכשפנו כמו שנותנים לשרים כדי שלא יעשו להם רעה ולמשוגעים :

שפ"ב. למה החלום בא ברוב עניין ומשפותרין לו מעניינו (א) הולך אחר הפה כי לא יבא על האדם דבר בין רע אם לא יראה בחלום קודם מעין דוגמא ואין האדם זוכה שיראה בחלום לדוגמא העתיד להיות בהוויתו בלי ספק וגימגום כי אין אמיתים המהשבות וכשארם ישן מתערבים עם דברי המלאך [א] ולכך הולכים אחר הפה שנפתרין מעניינו ואמ' (ב) הלום אחר מששים לנבואה וכתוב (הושע יב יא) וידי הנביאים אדמה וכתוב (ירמיה א יא) מקל שקד אני רואה (שם שם יב) כי שוקד אני על דברי לעשותו על ידי משל ויבין לב האדם לכך (במדבר כד ג) וישא משלו ויאמר וכתוב (משלי א ו) להבין משל ומליצה [ב] ובחלום הנביאים לא היתה מהשבתם מתערבת ולא דברי שר אבל בחלומות בני אדם מתערבים דברי השד שאם אדם צריך לנקבו בחלום נראה כיעף ויגע וכן מי שאכל מאכל ששמו פלפלין ושמה משקה וזיה מהרהר אחר אשה ובתוך כך ישן הרי חולם כאילו שוחק ומשמש עם אשה וכן כל שנכספה נפשו למקום או לעשות דבר אחד וכל נפשו שם בחלום יראה מאותה דוגמא וכל אלה חלומות וכיוצא בהן אינן מחלומות שמגיד המלאך אלא מתוך ההורין רואה אף בחלום דוגמתן ועליהם נאמר (זכריה י ב) וחלומות השוא ידברו אבל חלומות פתאום שדומה כאשה באה בפניו ולא שחק עמה קודם לכן ולא הרהר אחריה וכל החלום שמחמת שד ורוח אין האדם ישן בחוץ אלא עיניו כאילו הם סגורות והושב מחשבות כי השד אינו נכנס במחשבה אלא מלחש

משנת אברהם

סימן ש"פ

שרנינו מדמה זה לתפקיד ענדו, אין לו כל מונן, ולפע"ד נר"ך להגיה, "או מכרו נדבר מועט לעכו"ס", כדלמירן נגישין מ"ג, דאם מכרו לעכו"ס יוצא לחירות. כלומר, הגם דרנו הישראל פעל זאת שיצא לחירות לכל זאת אינו עונר נעשה דלעולם נהם תענדו, משום שקבל כסף, ואפילו אותו הכסף הוא דבר מועט, ומה שקנסו את האדון לפדותו מן העכו"ס הוא משום שהפקיע את הענד מן המלות, ולח"כ כותב לו גט שחרור ויואל, ע"ש.

והנה מנזאר נהר"ן גיטין פרק השולח דאם הי' לו להענד ממון, כגון שנתן לו מי שהולח ממון על מנת שאין לרבו רשות צו, והענד הזה קונה את עלמו מיד רבו נמנון אשר לו, דלזו מותר לכתחלה, דאין כאן איסור דלעולם נהם תענדו דהא מקבל ממון, וגם לא שייך לומר דמפקיעו ממלות, דלדרבה מכניסו למלות מכיון שנעשה צו חורין. דהא כן כתב הר"ן ז"ל: כל המשחרר ענדו עונר נעשה; שלא אמרה תורה לעולם נהם תענדו אלא משום לא יתן לו מתנת חנם, כענין שכתוב נעכו"ס לא תחנם, וכיון דאיכא מצוה לאו משום חנינה דידי' קא ענדו אלא לנר"ך עלמו והוי לי' "ככותן דמי עלמו" עכ"ל, הרי דפשיטא לי' דננותן דמי עלמו אין כאן שום איסור לשחררו, וא"כ אפשר דזו היא כוונת רבינו, או שמכרו נדבר מועט, כלומר, מוכרו לו להענד נענמו.

סימן שפ"ב

חלומות למיניהם.

[א] **ולכך** הולכים אחר הפה, וכו' אינו מתנזר לכאורה אמאי ילך החלום אחר הפה, ואיך יתהפך מרעה לטובה או להיפך, מה שהראהו לאדם בחלום לזוגות, על ידי הפותר.

ובתוס' זרכות נ"ה: ד"ה פותר חלומות, פירש ר"י דמזל שעת הלידה גרם ואין הדבר תלוי בחכמה, עכ"ל, כוונתם להסגיר דמזלם של אלו, שהם פותר חלומות על אשר נולדו במזל כזה, שמה שהם פותרים מתקיים, הגם שאינם חכמים. ונתשובת הרשב"ת, ח"א, סימן ת"ח כתב שפתרון חלומות אינו ענין המתנזר עפ"י השכל והטבע.

וראיתי צמורה"ל זרכות נ"ה: שכתב: כבר הודרך צעל עקירה נקושיות נדבר זה, כי איך תתחלף הוראת חלום כפי הילוף הפותר אותו כרצונו — ולפי הסוגיא דשמעתין ג' מיני חלומות הן. ה"א, כפירש"י, והך דרבי נחמיה זכ"ל פותר חלומות, וכל הנו עובדי דבר הדיא, וזה החלק, מהחלומות שעל ידי השד"

[א] **כי** המילדות וכו'. נהנדפס מפרש המפרש שהמילדות לאחר לידתן הולכות לבית הטבילה ומשלמות ממון להאשה הממונה על הטבילה לפיכך הן שמחות, אבל כשאין משלמין, האשה הנ"ל אינה הפנה שתענר ותוליד ועושה כשפים, והלשון לא משמע כן, ואולי הפירוש, שגם המועזרת הולכת לבית הטבילה, הגם שאין זקוקות לטבילה, אז הממונה על הטבילה שמחה, כי אין לה היזק מזה שהנשים מתעזרות.

סימן שפ"א

[א] **שהרי** מחללין וכו'. כבר כתבתי לעיל כמה פעמים שיש לתקור אם סכנת נפשות דוחה שנת דוקא כשהסכנה כבר חלה, כגון חולה שיש בו סכנה אם לא יחלל נעדרו את השנת, אבל אם מהמזג העכשוי תוכל להתהוות סכנה אפשר שאין מחללין, ומדברי רבינו נכחן נראה שגם צאופן שאין הסכנה עדיין לפיט גס כן מחללין את השנת, וקצת ראי' לדברי רבינו ממדרש תנחומא ריש פרשת מטעי: הנרדף מן הגיים ומן הליסטים מחלל את השנת ומליל את נפשו שכן אנו מוצאין דודו כשנקה שאלו להרגו צרה ומלט — פירש"י: צרה נשנת. ע"ש. אלא דאפשר לדחות דהתם סכנה גמורה היא, וכל נרדף הרי הוא צסכנה, דהא מותר לו להליל את עלמו נפשו של רודף, ודברי רבינו נאים ללמדנו שאפילו צאופן שהענד והשפחה מאיימים, ויש לחוש שהם מגימים וצאמת לא יעשו מאומה, ונפרט שאינם מאיימים להרוג אלא לכסף, שזה הוא דבר רחוק, לכל זאת מותר לשחררם, כי האיסור הוא משום לא תחנם כדעת הרבם מהראשונים, וכנראה. גס רבינו סובר כן, והיכי שמשחרר נכדי שלא יעשה לו רעה אינו נכלל לא תחנם.

ומלשון רש"י צנת ס"א: ד"ה, שיש צו סכנה, אי שקיל לי מיני, דשרי למויעל צנן לבית הכסא משום פקוח נפש. משמע דהגם שנעשה דשקל לי מיני אין כאן עוד סכנה, אלא לח"כ תתהווה הסכנה לכל זאת מקרי פק"נ מעתה. ויש לדחות.

[ב] **הניח** תפילין הענד, נר"ך להגיה ואם הניח תפילין להענד, ורק צאם האדון מניח לו תפילין יוצא לחירות.

[ג] **או** מכרו נדבר מועט. וכו'. דבר זה תמוה, דאם מכרו הלל הענד ישאר נענדות ומה איסור יש נדבר, הלל כל האיסור הוא שלא לעשותו צו חורין דוקא, ומה שכתב צמ"ו,

שפ"א. (א) ברכות פ"ו ב'. (ב) גיטין ס' א'. (ג) אולי מרפה רבנו למפקיר עבדו שם פ"ח ב' אולם קיי"ל דאין אונאח לעבדים ב"ס ג"ו א' וע"ע. (ד) עבודה זרה כ' א'.

באזנו בתוך עומק חור האוזן ומי שרוצ' להכיר האמת בשחרות ילחוש באוזן האדם קמן מה שיודע מה שהביב לו ויחיה נראה לו בחלומו כאילו חולם מעין מה שמלחש באוזנו ומקיק כך השד מלחש והאדם חפץ להקיק והוא מנפח לפני נחיריו ופיו ואין הדעת יכול לשוב האדם על מכוונותיו והוא ברעתו כאדם ער ובל אילו החלומות מחמת שר ועליהם נאמר (ירמיה כג כה) מה לתבן את הבר כי אין בהם ממש אבל חלום שעל ידי מלאך אע"פ שלא הרגה ודבר בעת שקרוב להקיק אז המלאך... להגיד לו כי כבר פסקו מחשבותיו והרהוריו ופעמים בתחילת הלילה או בחצי הלילה ואין אותו חלום מעורב בחלום אחר וגם אין האדם חושב על המראה שרואה ואם מחשב המחשבה אינה מחמת מלאך ולא יתקיים המחשבה ולא החלום כי דומה למי שהשליך דבר עגול ומגולגל מעצמו במקום שאין המשליך מבזין ועל החלומות של מלאך נאמר (במדרב רב ו) בחלום אדבר בו כי המלאך מדבר בתוך מחשבות האדם כמוליך עוור ומה שאמרתי כמוליך עוור שמחשב פעמים אמת פעמים שקר כך האדם בחלומו ואל תתמה שהרי אפילו ער, הקב"ה מטה הלב שהאדם מחשב לשקר ולכל מה שחפץ הקב"ה שנאמר (משלי כא א) פלגי מים לב מלך ביד ח' על כל אשר יחפץ יטנו וכתוב לגבי רחבעם (דה"ב לד טו) כי היתה נמכה שנשתתה רחבעם שלא שמע לעצת הזקנים וכן כתיב (מ"א כב כ) מי יתה את אחאב הרי שהמלאך מטה המחשבה להרהר אחר אותו דבר שגור הקב"ה וכל שכן כשהוא ישן שאין הרעת מכוונת על הלב שהרי אומר (תהלים טז ז) אברך את ה' אשר יעצני אף לילות יארני כליותי מכלל שבלילה בחלום (ג) הכליות יועצות לכן אין בחלום דעת האדם אלא כמו עוור וילך פעמים חושב אמת פעמים שקר ורוב מחשבותם אינם מכוונות.

משנת אברהם

זו מנד הנצוה השורה עליו, אלא שזה יש דעות חלוקות, יש אומרים אם הוא מן החלומות האמתיים הוא כולו אמת ואין צו דבר אחד שרוננו לדבר שקר כי כולו אמת, ויש אומרים שאפילו החלומות האמתיים הנאים מנד הנצוה והשכל יש בהם קלת דברים נטלים. עכ"ל.

ושיטת הרמב"ם כנראה היא כשיטת רבינו שלום נביא חין צו שום תערובות, דהא הרמב"ם ז"ל סובר שגנזוה הנאה לגבי נחלום הוא גנזוה גמורה, ראה נפרק ו"ה — חלק ג' נמורה, אלא שמתקן את הגנזוה הנאה נחלום לכמה מדרגות ע"ש, וגם דעתו נפיה"מ נהקדמה שחין מיעודי הנביאים כן — כלומר כמו נהונני מערכת השמים — אצל ידך הכל עד מלה האחרונה ולא יפול דבר מדנריהם לא קטן ולא גדול כל ימי עולם, ככל אשר ידברו צו נצט האל. עכ"ל. ואם יסבור שגם נחלום הנביאי יוכל להיות דבר שאינו אמת, ח"ך נאמר שגם לא תתקיים נביאתו עד מלה האחרונה חין זו נצוה, מה חטאו של הנביא אם אמר מה שראה נחלומו הנביאי. אם לא שנאמר שזה הוא מתעודת הנביא שידע להצדיק צין החלק האמיתי וצין הא' אמיתי אשר נחלומו, ועליו להגיד את החלק האמיתי אשר לא יפול דבר ומנו.

ומרשון הרמב"ם ז"ל פרק י"ג. מהלכ' יסודי התורה: אצל הנביא כל דבריו קיימין שנאמר כי לא יפול מדבר ה"ד חרצה, וכן הוא הוור הנביא אשר אתו חלום יספר חלום ואשר דברי אתו ידבר דברי אמת ונה לתנן את הגר נאום הד'. כלומר שדברי הקוסמין והחלומות כתנן שנתערב נה מעט צר, ודבר הד' כבר שחין צו תנן כלל. עכ"ל. מנודר שאי אפשר לדבר הד' היינו הגנזוה האמיתית שיהי צו נושהו של תערובות, אלא הגנזוה נאה זכה ונהירה וטהורה מכל תערובות, ואין חילוק נביאו אורה תהי הגנזוה אם נחלום או נאופן אחר מלופני הגנזוה. וכן כתב מפורש נהקדמה לפיהמ"ש נאה"ד והחלק השני נענין הנביא: ופירשו חכמים ענין הדבר הזה שהגנזוה היא צרורה ואין צה תערובות מן הכוזב.

וכן פירש הרד"ק ז"ל שם את המקרא הכ"ל צירמי כ"גכ"ת: הנביא אמר ח"ך תשו חלום החולם עם הגנזוה הנאה נחלום, כי החולם יספר חלומו, ואם ידמנן שיהי צו דבר אמת, מעט הוא, כי החלומות מדמיון המחשבות נהקיק, והמחשבות נעתידות לא יצדיקו רובם וכן אמר החלומות שוא ידברו. ואשר דברי אתו ידבר דברי אמת. ידבר דבר שהוא אמת, "אם יהי דברי נחלום לנביא, ודבר דברי אמת, חין צו שקר כלל". ע"ש והוא כדברי רבינו שנחלום הנביאים לא היתה מחשבתם מתערבת.

שהוא שוא צולת הפתרון. והמין ה"צ) שיש לו פתרון קרוב לאמיתי, ויתקיים צלי פתרון, אמנם אם ישתנה על ידי פתרון אפילו מטוב לרע ומרע לטוב, כהיה להרואה צאר נחלום, ומהה המין של צ' פירסי פרעה אשר חלומם האמיתי הי' על העתידות, כמפורש נפרק ג'ד הגשה על הפסוק ונגפן ג' שרעיס וכו'. והה החלום, "שעל ידי המערכת השמים" וה"ג) החלום אשר חין לו פתרון כ"ל האחד האמיתי ואינו משתנה כלל כחלום של יוסף הדדיק, והוא על ידי המלאך" דכתיב נחלום דדבר צו, ומה שמתענין על קצת חלומות לפי שאפשר שהוא על ידי מלאך ולא ישתנה נפתרון אחר, כי אם נתשובה ומעשים טובים. והוק. עכ"ל.

ובדבר חלומות לדוקים שנגמ'מ אחרו עליהם כאן על ידי מלאך, נרכות נ"ה, ע' נתשנצ'ן ק"נ-יקכ"ח, ונרדנז' ח-צ"ט, ונמורה נבוכים ח"ז, צ-ט"ו, ל"ו. ועוד.

ועתה נא וראה שרבינו המהרש"א חין ממש לדברי רבינו המתקן את החלומות לג' מינים, חלומות שוא, וחלומות שעל ידי שד, וחלומות שעל ידי מלאך, והו היה הכוונה בדברי רבינו כשתדקדק היטב בדבריו.

וראה נלגוש האורה נפרשת וישנ שכתב: כי ודאי דבר ידוע הוא וכולי עלמא ידעי זה שרוב החלומות ורובא דרובא כלם הם דברים נטלים וכצדק והנלים ואין בהם אפילו דבר אחד שהוא אמיתי, כי יצא צרוב ענין וצרוב דמיון או על ידי האודים העולים וון האנטומוכה כמו שחמרו הטבעים. ע"ש. ולפי הכ"ל הדברים ומתנארים, כי רוב החלומות הן שלא על ידי מלאך.

וכבר כתנתי נספרי זה נצט השיבת חין ס' ג"ב. ומה לדמרינן נספסדרין ל' דאם נאמר לו נחלום שמומן פלוני הוא של מעשר שני, אחרו חכמים דברי חלומות לא מעלין ולא מורדין, ונדהוהו נחלום נריך עשרה להתיר לו, נדרים ח'. משום דרוב חלומות הם שקר, לכן נמעשר חזלינן נתר רובא אצל נדהוהו שהוא דבר של סכנה לא סומכין ארובא, והוא דומה למה שכתב המהרש"א הכ"ל ולכך מתענין על החלום, משום שש סכנה. וע"ש נתשובה הכ"ל.

וכן מורים דברי הרמב"ם ז"ל נהלכ' תעניות ח"י"ג, הרואה חלום רע נריך להתענות למחר, כדי שישוב ויעור נמעשו ויהפס נהן ויחזור נתשובה ומתענה אפילו נצנת, ע"ש. כלומר התענית הוא נכדי שעל ידי כך יעורר אדם לתשובה, כי החלום הרע נא להראות לו לאדם שזקוק לתשובה.

[ב] **ובחלום** הנביאים לא היתה מחשבתם מתערבת וכו'. ראה נלגוש האורה ריש פרשת וישנ, שכתב ח"ל: לפעמים ינא לאדם חלום אמיתי נביאי מנד מחשבת שכלית

שפג. (א) ברבות נ"ה ב'. (ב) שם נ"ו ב'. (ג) ברבות ס"א ב'.

שפנ. מזה שמראין לאדם בחלום כאדם בא מחדש בין עם שלא יכינו לשונו ואם ידברו לו לא יבין לכך מרמזי' לו במראות בדמויות כמו אותם שמרמזים להרש שאינו שומע ובמ"א (א) רבי לשלוחי אנטונינוס כוסברתא הסא ועל ידי מוגלא כך מראים בחלום והבון ידע מה מראים לו ועל מה הראוי לו כן וכל דבר (ב) מענה מה שרואה פתרונו :

שפד. העולם הזה כנגד העולם הבא כמו ישן כנגד עץ ובחלום אין אדם מתבייש שאילו היה כאדם דעת בחלומי להתבייש לא היה נראה לו כאילו היה שוכב עם אשה ומשחק עמה ולא עושה דברים שמתבייש בהן כשהוא (דף מ"ה) ער אלא לפי שהחלומות הרחוקין ואדם מהרהר ואינו מתבייש מן החירותיו לפי שאין אדם יודע מה שהבירו מהרהר לפיכך לא יתבייש אף בחלום ומו שירא שמים ביותר שירא מן הקב"ה להרהר דבר רע כמו כן הוא בחלומי כך נראה לו כמו שאומר (יחזקאל ד יד) נפשי לא מטומאה (א) שהרי לא הרחתי ביום לפיכך לא ראיתי קרי בלילה ומה (ב) שאמרו מי שבא על אשת איש בחלום הרי הוא בן העולם הבא והוא שלא חרהר קודם לכן אחר כך לא ישחק עמה הרי החלום על ידי מלאך וכשם שאין בשת לחלום כך אין בשת לרשעים בעולם הזה על מעשיהם שנאמר (ירמיהו ו טו) גם בוש לא יבושו גם הכלים לא ידעו. כל אותם שמהרהרים ואין מבטלים הרחוקים בתורה או בשאר דברים הקב"ה לעתיד לבא ישבר לבם :

שפה. [א] כל ימי עמי רעים (משלי טו טו) שמתענה על חלומות ויותר חולם ממה שמקפיד על חלומות ולמה יראו לו כדו שיוצטער והצדיק כשמוצטער מטיבין לעולם בזכותו ולו מטובין לעולם הבא (שם יד כג) בכל עשב יהיה מותר (שם טו טו) וטוב (א) לו משתה תמיד שאינו מקפיד וטוב חולם (אם) לא יקפיד והוא שמח :

שפז. אם בחלום אמרו בשורה טובה או אפילו אליהו או מלאך לא יגלה לאשתו שמא תגיד לאחרים ואין הגילים לעשות נסים כגלוי ולכך [א] הוצרך פעם שניה לומר (בראשית יח יד) ולשרה בן :

שפז. אל יגיד אדם את חלומי לשאינו אוהבו אלא לירא הטא והכם וכן אל ישאל עבה משונאו ולא יאמר חלום ראובן לשמעון כשאינו אוהבו משום (ויקרא יט יח) ואהבת לרעך כמוך.

שפה. לא יברך אדם לרשע המקום יאריך ימיו ושנותיו אלא אם כן ישוב ומעשיו ולא יתור לו חלומותיו לומר לו שימלא הקב"ה שאילותיו כי רעה בלבו ובתיב (משלי כו יד) מברך רעהו בקול גדול כבקר השכים קללה תחשב לו ובתיב (מיכה ב א) (באור הבוקר) יעשיה ובתיב (ישעיה מוח כב) אין שלום אמר ח' לרשעים (תהלים קיט קסה) שלום רב לאהבי תורתך : (משלי כו א) כשגל בקיין ובמטר בקציר כך לא נאזה לבטיל כבוד משם שאפור להתפלל בקציר על המטר כך אמר להתפלל ולברך לרשע לומר המקום יברך ולכך כמך קללת חנם מי שראוי לקללה אפור לברכו וכל שכן שלא יקלל מי שראוי לברכה :

שפט. גר"ה אחד סיפר את חלומי ליהודי אחד פתר לו זהו שיתנו לך כמה בתי תעבנות בידך וינבא בהם ויורה להם חוקות הגוים אמר לו הבירו יהודי כיון שהחלומות אחר הפה חולכים הרי על פיך ועבוד ע"ז (ויקרא יט יד) ולפני עור לא תתן מכשול אמי' ליה והלא [א] בלא זה מנבא לע"ז אבל מי שנותר ליהודי שוחטא כאילו החמיאו וזהו (ישעיה כט כא) מחמיאי אדם בדבר אע"פ [ב] שהפותר הכס ויודע אע"פ שלא יפתור יתקיים כך אע"פ לא יפתור שיבא לידו עין :

משנת אברהם

אולם נראה דסברת רבינו היא דאין כהן לא לפני עור ואפילו ונסייע צדי עונרי ענייה, דשאי הכא שלותו הכומר עונד ע"ז בכל לופו, ולס לא ינבא צנתי ע"ז הדשיס כפי הפתרון הרי ינבא צנתי ע"ז שלו בנזקוס שהוס מננח עד עתה, ולס יהי לכומר צנתי ע"ז הדשיס לא יוכל לשנח צנתי ע"ז שהוס משמש עתה, והרי זה דומה לצ"כ שיש צדו אבר מן הסי וישראל מתליף אתו ונתן לו אבר מן הסי אהר, שגדליי און כהן איסור של לפני עור ולא ונסייע לענייה, דהא גם חס לא יתליף לו, יאכל הב"ג את האבר מן הסי אשר נידה, אלא דנמתליף אהמ"ס אינו מותר אלא כשאין האהמ"ס אשר ציד ישראל יותר גדול מזה אשר ציד הנכר, אכל כהן לא שיק זה, כמובן.

נבואה ורוח הקודש בנוגע לעניני איסור והיתר
[ב] אע"פ שהפותר הכס ויודע וכו', ראינו מונח צס יד אליהו מסתפק חס הכס ויודע דבר נעלם. יוכל על הכמתו לסמוך לדינא למשל צאס יש לפניו התיבא צבר שמספקים חס הוא איסור או היתר והכסם צנדקתו יודע דבר סתר שהוא היתר חס יוכל לסמוך על זה ולאכול את הנשר או לא. ומדברי רבינו משנע שאסור לסמוך על ידיעה זו, אלא דאפשר דשאי הכא שאין לסמוך על הידיעה מפני שהצחירה ונסורה ליד אדם ואפשר שישנו מעון ולא יעזור לכך און לסמוך על הידיעה המצטלת את הצחירה כידוע, אכל גני איסור אחר יש לסמוך.

סימן שפ"ה
[א] כל יונו עני רעים וכו'. הכוונה, דלמריין צתובות ק"י : כל יונו עני רעים היינו אפילו צשתות וימים טובים, ונגווי' סס ונתפרש משום שינוי וסת תקולת הולי מניס — ורבינו מפרש ונחס דתענית חלום אפילו צשת — שנת י"ח, תענית, י"ב.

סימן שפ"ז
[א] ולכך הולרך וכו'. כלומר, הולרך לומר לצנרסם לבד ולשרה צן, כי צפעס הרקשונה הי' נגלוי דכתיב ושרה שומעת פתח האהל והוא אחריו — המפרש צפירושו להנדפס.

סימן שפ"ט
[א] בלא זה וכו'. לכאורה קסה להצין מוס זה תירץ שנלא זה הכומר מננח לע"ז, וכי מותר לו לישראל ליתן אבר מן הסי לצ"כ צשעה שיש לו להצ"ג אבר מן הסי אחר, הו דוקא דנלא קאי צתרי עברי דנרסא למריין שאין צוה משוס לפני עור, משוס דהצ"ג יוכל לקחת לו את זה האבר מן הסי חסם שלא יתנו לו הישראל, אכל חס קאי צתרי עברי דנרסא, אפילו יש לו להצ"ג אבר מן הסי בנזקוס עומד, אפור לו להישראל להשיט לו את האבר מן הסי אשר צידו, כי את זה האבר לא יוכל הנכרי לקחת מעלמו, והכא נמי אנוחי און כהן איסור של לפני עור נמה שהישראל פותר לו, שעל ידי פתרונו ינבא הכומר צנתי ע"ז שלא הי' מננח בלי הפתרון הזה.

שפג. (א) עבודה זרה י' ב'. (ב) צ"ב בעין מה שראה הוא פתרונו.
 שפד. (א) חוליו צ"ו ב'. (ב) ברכות צ"ו א'.
 שפה. (א) צ"ג טב.

הדבור יותר רחוי להתיר ומסתמך דעת נצי"ל, ונזהר יונת מה שכתבו בתוס' סוטה הי"ל דיהושע נסב לרחש על פי הדיבור, כלומר, הגם שאין נזהר משום מוגדר מילתא.

וגם צריך לומר דהתם הדיבור הוא איסור גיירות כלומר שאסור ה' לגיירה אצל כשגיירה פעם אחת, שוב אין איסור צדור דאל"כ שוב תקשי איך נסנה, ה' לנורד שעה מותר ולא לישא אותה לכל ימי חייו. גם יש לומר דלאדם פרטי ולא לכל ישראל תקרי לנורד שעה, הפילו כשהתיר להאדם פרטי זה הוא לכל ימיו. ונזהר מתנאריס דנרי התוס' ציומא כ"ד. שכתבו דהא דשלמה עשה חריות אצל הכסף שלו, הא אסור, ומירצו דהו על פי הדיבור, ומה תירן הוא זה הא רק לנורד שעה ולא לעולם מותר לעבור על המצות על פי הדיבור, אלא דלאדם פרטי חשיב לנורד שעה הפילו לכל ימי חייו. ע"ש נספרי שהארכתי הרבה.

נבואה לברר את המציאות

ועתה רחיתי נספר צרכי יוסף להחיד"א ז"ל צא"ת. סימן ל"ב. שהעיר נהא דגנת ק"ת. מה לכתוב תפילין על גני עור של דג טהור, אי"ל אם יבא אליהו ויאמר, מאי אם יבא אליהו ויאמר, פירש רש"י. מאי אם יבא אליהו ויאמר, היתר ואיסור אין תלוי בו, דלא בשמים היא, ע"ש. ותואר כדברי הרמב"ם ז"ל צפיה"ת. בהקדמות: וכן אם יעיד הנביא שהקב"ה אמר אליו שהדן נמלוא פלונית כך וכי סגרא פלונית אמת, יברג הנביא הוא, שהוא נביא שקר עכ"ל. והחיד"א מניח שם כמה דעות אם גם נספק המציאות כגון נספק דן ז' לאהרון וספק דן ט' לראשון, אם אין הנביא נאמן, ומדברי הש"ס הכ"ל שצנת משמע דרק לענין פסק דין אינו נאמן, כלומר לומר דכך היא ההלכה, אצל לברר את המציאות נאמן, כדאמרינן שם גמ' אלא אם יבא אליהו ויאמר אי פסקה זומא מיני, וכן כנמה וקומוות בש"ס. ועי' גם בדברי החיד"א במערכת גדולים סימן י'. לענין הספר תשובה מן השמים, דמפלפל איך יכולים לסמוך על תשובה כזו הלא לא בשמים היא.

ולפי דברי הפוסקים הכ"ל שהניח החיד"א דיש לסמוך על הנבואה לברר את המציאות, יתחייב שאלם למשל יש אשה עגונה שבעלה נאצר והיגו, והנביא חו בעל רוח הקודש יאמר שהוא רואה שבעלה מת, תהי' וותרת להגשג לעלמה, כי גם זה הוא נכלל צירור המציאות. ולפע"ד זה הוא דבר רחוק מאד מדרכי התורה, כי גם על צירור המציאות יש דין בתורה, כלומר איך לברר את המציאות, ועל פי שנים עדים יקום דבר כתיב, ונאיסורין עד אחד נאמן, והלא עדים אינם נאים כל עיקר אלא לברר את המציאות, ואיך נאמר להתיר וכדומה שלא על פי העדים אלא על פי נבואה ורוח הקודש.

ובאבני נזר הלכות פו"ר, הו"ע סימן א'. רחיתי שכתב נצט הגה"ן ר"י מקובט"א ז"ל. שמהר"ט לא ה' לו צנות רק זכרים ולא נשא אשה אהרת עלי, הגם שנא'רן אשר המהר"ט ה' דר לא נתפשטה תקנות רגמ"ה שלא לישא שתי נשים, שסמך עמנו על הירושלמי דאף לנביא מקיים מצות פו"ר בשני זכרים, ולנ"ש אפילו זכר ונקבה, והגם דגמ' דידן לא כן הוא, וכתב מרן ז"ל צ"ל צא"כ. דטעמו של מהר"ט הוא, משום דליתא צוהר הקדוש ח"ב, (קמ"ה) נפסקו ויהי ציוס כלות משה, כי נאמר של נעליך מעל רגליך פקד לי לפרוש מאשה ושאל מוכאל להקב"ה. ע"ש תנצי לסתור דם והא כתיב זכר ונקבה צראם, והשיג הקב"ה הא קיים משה פרי' ורבי', השתא אנה צנינא דיתנבס צאכונתא. ע"ש. והיינו כדעת הירושלמי דקיים פו"ר צוכרים נלבד, והגם דלא בשמים היא ואיך יש לסמוך על זה כלומר ואיך סמך המהר"ט על זה — זה דוקא כגון שהנביא אומר כך אמר לי הקב"ה דכך היא ההלכה, אצל כשראה צרות הקודש מעשה שאמר הקב"ה נאמר שאינו הלכה, וממעשה זו אנו שומעים הלכה, אז יש לסמוך, ובכן רשנ"י ראה המעשה צרה"ק וממנה למד ההלכה. עכ"ל.

והנה רחיתי מציאים רחוי ומדכתיב ועתה: השז השת הא"ש כי נצי"ל הוא, ואיך הדיורה אברהם הלה כהן ה', ואשת כהן הפילו צאונס נאסרת על נעלה הלה מפני שידע שלא נגע צה אצימלך, וזה שפי' רש"י ואל תהי' סגור שונא תמנה נעניו ולא יקבלנה כי נצי"ל הוא וידע שלא נגעתי צה. ורח"י מכלן שמוחה לסמוך על ידיעה כזו, שהם לא כן איך הדיור אברהם לשרה.

ומפני שאין הספר הכ"ל ת"י לא איכל לדון בדבריו. אצל הרח"י שהניח לא נרחיב לו, והוא דהמקור שאברהם ה' כהן הוא נגדריס ל"ג וגם נשמע דשם ה' כהן רק שהוציא הקב"ה הכהונה ומרעו של שם, והוא אהרי מיתת שם ונתנה לאברהם ולזרעו, ונאם כן לא נתכהן אברהם עד שנת שם ומן יימר דמעשה דאצימלך ושרה ה' אחרי מיתת שם, ונולד זה ואפילו ניונא שאברהם כבר נתכהן על כל זה אין רח"י, דהא דשנ"י הסורה לכהן אף שאין אשה נאסרת אלא צעדים חו צקיננו וסתירה צין השת כהן וצין השת ישראל, כהן נפטי מועלת יוהסין נכהניס הסורה, עיין צאנן עור סי' ז' — וא"כ היא רק הרחקה דרצנן ונזהר יש לומר שסומכין על ידיעה נכרתת, אצל גני איסור דאורייתא מנה לן — ומדברי רש"י על התורה שהצאתי משמע דההשג ה' רק שמה תמנה נעניו ולא יקבלנה אצל לא משום דהי' הסורה עליו, דאל"כ למה הוסיף רש"י לנא'ר ואל תהי' סגור שמה תמנה נעניו.

ואין להניח רח"י מה שגוינו דיש כת ציד הנציאים והאכתיים להתיר לנורד שעה כמו אליהו צהר הכרמל חו מה שהרג יהושע את עכן שלא צעדים לדעת הרמב"ם דה' סנהד', ועיין צסנהד' כ"ג צאמרתא צת טלי דהקפה רצ המה צר טוני' הטילי זמורות ורש"י שצאמת הדבר הזה הסור הוא אלא שלנורד שעה התירו את האסור, אצל על דבר תמידי חו הפילו לפי שעה צדור שאין השעה צריכה לכך אין רח"י לסמוך על ידיעה נסתרת וע' בתוס' חולין דף ה' ד"ה על פי הדיבור שאני שכתבו ה"ל דזה ה' יודע שה' סומך על פי הדיבור דלא משל ככרי קא מיייתי וכי משמע נפשיטות שלנרר הספק כמו נבשר שנתעלם מן העין דלא ידעינן אם תחיבה זו כשירה חו עריפה יש לסמוך על ידיעה נסתרת תמיד, רק שלנורד שעה סומכין על הדיבור הפילו להתיר האסור. ועיין בתוס' סוטה ל"ה ע"ג ד"ה לרצנת שכתבו דהא דנסיב יהושע לרחש אף ע"פ שכעניית היתה מארן ישראל ולדברי הכול אין מקלנין אותם משום דעל פי הדיבור שהי', משמע דיהושע סמך על הדיבור להתיר האיסור, הפילו שלא לנורד שעה אלא דשחתי התם דנציא מוחזק חוי וכהא גוגא סומכין ואין להציה רח"י לאיש שאינו מוחזק לנצי"ל.

ועיין בתוס' יבמות ז' ע"ג ד"ה וליומר מיני' משמע מדבריהם דאפילו על פי הדיבור מותר רק לנורד שעה, וקשה מהא דסוטה ואפשר דהנציא שמוע הדיבור יוכל להתיר לעמנו הפילו על תמידית, אצל אחר ישראל סומכין על הדיבור רק לנורד שעה, חולם מדברי התוס' סנהדרין פ"ט ע"ג ד"ה הליסו משמע דעל פי הדיבור, ונציא מוחזק צריכים לנציא שעה לנורד שעה משום דהכל צריכים לקיים לו של מקום ונציא שבושה מדעתו והוא לנורד שעה שומעים לו לפי שעה ועל זה נאמר אליו תשמעון אפילו אומר לך עבור על אהת מכל מצות שצוורה כגן אליהו צהר הכרמל הכל לפי שעה שומע לו. ולחד תירוצא דתוס' שם משמע דהא דאליהו על פי הדיבור ה' ולא מדעתו, וכן הוא דעת הרמב"ם פ"ט מהלכות יסודי התורה ה"ג ולפי זה נצא הנביא מצוה על פי הדיבור שומעים לו רק לנורד שעה אצל צהא הנביא עושה מדעתו דבר מה נגד התורה אפילו לפי שעה, אפשר דאין שומעין לו.

ועיין נספרי משנת אברהם חלק א', דף צ"ו שהארכתי צדור על פי הדיבור, ונדדתי דאפשר דהמצוה של ואליו תשמעון אינו ענין לנציא המותר על פי הדיבור אלא כל שהנביא רואה צוה נחיות משום מיגדר מילתא חו מותר לו להתיר לנורד שעה הגם שלא תנא אליו הנבואה על דבר זה, וה"כ. אפשר דעל פי הדיבור ממש לא צריך שיהי' כלל למגדר מילתא דהא מסתברא דע"פ

שצ. חלום שאדם רואה באחרונה [א] קרוב להיות תחלה ומה שרואה בתחלה לילה יתקיים באחרונה : **שצא.** אין דבר בעולם שהיה לו לאדם אלא בגזירת הקב"ה לכך צריך אדם לבקש רחמים על כל דבר וכל אשר יגזור הקב"ה עליו שיתגלגל שיהא לשם שמים שנאמר (עמוס ג ו) אם תהיה רעה בעיר וה' לא עשה אלא ודאי עשה לכך יבקש על כל דבר שיעבור עליו ויזהר אדם בבקשתו כיצד יתפלל שלא יכשל בתפלתו יש אדם ששונא לאשתו (א) לו יתכן לבקש להקב"ה שיחפוך לבח לאהבה אותו או [א] שתשא חן וחסד לפניו שתאחבהו והוא יאהב אותה :

משנת אברהם

כי משה אבן נחמיה הוא ומכיר ניגוני הקולות ואמר כי קול ענות הוא הנשמע אלי. עכ"ל, וכנראה מקור לדברי הרמב"ן הכ"ל הוא מירושלמי הכ"ל שזה הי' אומר דעת של משה מכת חכמתו ולא מלך נבואה.

ולאמיתן של דברים משמע שנאם הי' אמת כהשערותו של יהושע שקול מלחמה נחמיה, היינו שהורגים ולוחמים נאלו העובדים לעגל, לא הי' משה משבר את הלוחות, כי לא הי' מקום לק"ו מפסח, דשאני הכא שאפשר שרונם כשרים — ועי' נאגדת מהרש"א ניגמות ס"ג — אולם כשראה את העגל ואת המחולות, ואין לומר ויזוהר כצדו שמים שבר את הלוחות מכת ק"ו.

סימן ש"צ

[א] קרוב להיות תחלה. וכו' כן הוא נמדד"ר מקץ : ותפעם רוחו, א"ר יוחנן כל חלום שהוא סמוך לנקר מיד הוא נא, וע"ש בזרע אברהם על המדרש, וראה נחיריני אגדות זכרות י"ח : מנשה נחמיה אהד, שכתב : שהחלומות של ליל ראש השנה יותר אמתים שהוא יום הדין, ולכך מתענין בו כל ימיו מי שרואה חלום בו וכההוא עובדל דבני אחתי דבני דתזו להו נחלמא זר"ה דזעו למחסר שזע משה דברי וכו' צפ"ק דב"ב.

סימן שצ"א

[א] שתשא חן וחסד. וכו'. החיד"א צפירוסו נהנדפס מקשה מהא דתענית כ"ג. דרבי יתכן צן אלישז אומר תחזור חנה לשחרוריתיי, ולא התפלל שלא תהי' מתגדלת על צעלה בגבהות יפי' ולפע"ד. לא קשה, דנאמת שם נגמו. כשאמר לי לא מיקבלי עליו איכסי ציתי, פירוש : אין אשתי וקובלת עלי שאינה יפה, התפלל עלי שיהי' יפה, ואמר תתייפי חנה. אולם כשנעשה יפה ונעשית צעלת נאווה, זו היא מדה של אדם. ועל זה יש לו לאדם נחירה להיות טוב או להיות רע, ולא שייך להתפלל עלי שיהי' טובה, כי אי אפשר לשבר את מדותיו ונחירתו של אדם. ורבינו לא אומר אלא על אהבה שבו איש לאשתו, שאין זה בגדר נחירה אלא מחוקי הטבע.

וגדלוה וזו איתא בירושלמי כתובות פרק אלמנה ניזונת, ונמדד"ר צראשית פרשה י"ז דר' יוסי הגלילי היתה לו אשה רעה שהיתה מנערת אותה, ותלמידיו כשראו זאת נתנו לו את הכסף הנמון לו לסלק את כתובתה וגיירה, ע"ש. ולא מנינו שם שהתפללו עלי שיהי' טובה, כי טוב ורע שנאדם הוא מדה, ונחירתו של אדם חפשיית כמנואר בהרמב"ם הל'. תשובה פ' ה' צאריכות, ולא תועיל התפלה על זה הגם דאיתא בש"ס זכרות י', ונתענית כ"ג. דהתפללו על צריוני שיחזרו נתשובה, נודחי דדבר כזה צריך לזכות גדול, דלכ"כ אחמי לא התפלל ר' מאיר מיד שישיבו אלא לאמר שאמרה לו אשתו, וכן נתענית שם מנואר דנא חלקי לא התפלל על הצריוני שישיבו אלא אשתו התפללה. ואנא חלקי שיבת אותה צוה, כלומר דזכותה גדול.

פירוש של ניב „ביריוני“

וראיתי להעיר דנתענית כ"ג פירש"י ביריוני : צורים עמי הארץ, ונזכרות י', פירש"י ביריוני, פריזים, ואמאי שינה בהפירושם, ואפשר משום דנזכרות דר"מ קיימינן והוא סובר

והנה מה שמתקדש צ"ל הכ"ל דנאם הנניא או צעל רוח הקודש אומר ששמע מפי הנצורה שכך היא ההלכה אין לסמוך עליו אבל הנניא או הנצל רה"ק ראה מעשה וזוהר למד ההלכה שומעין לו, לא זכיתי להצין לפני זה נמלא דנפירוס מנרע ורע מדבר הנשמע ומכללא, והא בחולין ז"ד. ובכמה מקומות משמע דאין חילוק — דבדר של הלכה — צין צפירוס איתמר או מכללא, ע"ש. גם לא זכיתי להצין מה שכתב דר"ש צן יוחאי ראה המעשה צרות הקודש, דזה שייך לומר על מעשה שאירע צימיו, אבל לא מעשה שהי' צימיו משה, סוף דבר דהצרים סתומים וכנראה לא ראה לגלות מה שידע צוה כי כן כתב שם וגם נאם דלא צשמים היא, יש דברים צנו" וצין לפעוט כמוני עסק צנסתרות.

ובעצם דברי הזהר שנשמים אונור כנ"ש ולא צנ"ה. אין כל כך לתמוה, משום דלעתיד תהי' הלכה כצ"ש, ונשמים שהיא למעלה מן הזמן ואין חילוק צין הוה לעתיד שפיר פסקו כצ"ש. אבל צעולם הוה הלכה כצ"ה, ואפשר שזמנעם זה אמרו לא צשמים היא.

ובאה דרש"י שנת הכ"ל דאיסור והיתר אין תלוי בו, אין קושיא א"כ אחמי אמרינן צעלמא יהי' מונח עד שיבא אליהו, ומה נפמי צין דין של איסור והיתר לדיני ממונות, ונפרט בנסהדרין מ"ה. דאמרינן לא יגע צהן עד שיבא אליהו, משום, דמספקא לן דבינא ע"ש. דהנמי צנצת מקשה רק על הניצ אס יבוא אליהו, ויאומר משמע דתלוי בו, אבל צשאר מקומות שאמרו עד שיבא אליהו, וכן צנמנות פרשה זו אליהו עתיד לדרשה, היינו דלאחר שיבא משיח ומשה יהי' עם כל ישראל ותמלא הארץ דעה, אז נוכל להצין הדברים על צורים, כסוף דברי הרמב"ם ז"ל צסוף הלכ' מלכים לא נתחוו כל הנניאים וכו' ע"ש.

ובספר לפנת פענח מהד"ת. דף כ"ג : כתב דיש זוהר ויש נניא, תורה משמעו שאומר עכשיו מה שראה צנבואה מקודם, ואם הוא נניא מוחזק מאמינים לו גם צלי אות ומופת, ואם אינו מוחזק אין מאמינים לו אלא ע"י אות ומופת, ונניא משמעו שאומר מה שרואה עכשיו צנביות. וצנבר שיש צי נפמי לדינא אינו נאמן אלא א"כ אומר שראה דבר זה במראה הנבואה. ומניא ראי' לזה זנצחים ס"ג, נודחי כוננתו להא דאמרינן שם : א"ר יוחנן שלשה נניאים עלו עמהם מן הגולה, אחד שהעיד להם על המוצת, ואחד שהעיד להם על מקום המוצת ואחד שהעיד להם שמקריבינן אע"פ שאין צית, וכו'. ע"ש.

ולפע"ד אין מנאן ראי' כלל, דנגמי שם לא נאמר שאלו הנניאים ניצאו את הדינים שהשמיע, אלא „העידו“, והוא ככל עדיות הגשנה צעדות, כלומר העידו שכך קצלו את הלכה, אבל אין זה נונע כלל לנביות. גם מ"ש הגאון הכ"ל ראי' מירושלמי תענית פ"ד, ויהי כאשר קרב אל המזנה וירא את העגל וכו' מנאן שלא יהי' אדם דן אומדות, כלומר, הגם שמה ידע צנבואה מה שנעשה, לכל זאת לא הי' דן עד אשר ראה צעיניו, משום דאין לנניא לסמוך עמנו על נביאתו צנוגע לדין ולאיסור, גם זה רחוק מאד, דהלל השי"ת אומר לו צשמים לך רד כי שחת עמך, וא"כ, אין זה בגדר נבואה אלא דבור מפורש מלת הקצ"ה, ומה שאמר משה ליהושע : קול ענות ככפי שומע, מפרש הרמב"ן ז"ל : אינו מפני ידיעתו הדבר כי הי' אומר קול ענות הוא, אבל הטעם

שצא. (א) הסרון יש כאו וצ"ס לא יתכן שיבקש מה' שיתן לו אשה אחרת אלא יבקש מתקב"ה שיחפר לבח בו'.

שצב. ואם יש לו שונא ישראל שאינו מחטיא את הרבים ומדיע לו יבקש להקב"ה להושיעו [א] ולהשלימו כי יש שונא את חבירו וחבירו תובע את עלבונו ומתחנן על מיתתו ואח"כ מתחרט זה אם מת [ב] ומשלים עמו ונעשו אוהבים ראה שביקש להענישו ומתחרט לכך יתפלל שיהפוך לבו להשלים עמו ואם כבר עשה לו רעה שאינו יכול למחול לו אל ימהר להתפלל להעניש חבירו אלא ימוד עצמו אם בדין מענישו אם יבא ויגיע עצמו לירי כך שיעשה לאחרים ויראה את הנולד שמא הוא או זרעו יעשו (ע"ב) לאחרים אותה רעה ודין הוא שיענישו הוא וזרעו על אותו דבר שהתפלל שיעניש חבירו על ידי תחינתו. [ג] אם חלה שום אדם אל יתלה זה חולי מחמת מאכל ומשקה בא חוליו ולא ה' פעל כל זאת ואפילו חבלוהו בני אדם רעים אלא ייחוד עונותיו גרמו לו שהרי בתיב (זכריה ח י) ואשלה את כל האדם איש ברעהו (עמוס ג ו) אם תהיה רעה בעיר וה' לא עשה ואומר (בראשית מב כח) מה זאת עשה אלהים לנו לכך יתפלל אדם על כל מיני פגעים מנגעי שמים ומנגעי אדם :

שצג. אל יהא אדם מבקש צרכיו תחלה עד שיבקש על חפצי שמים (ואח"כ) על עצמו שהרי תחלה תקנו אתה חונן ואחר כך השיבנו אבינו לתורתך ואחר כך פלח לנו [א] ואחר כך צרכיו :

שצד. יש שמתפלל על אחרים ונענה ועל עצמו ואינו נענה והרי אמרו (א) כל המתפלל על אחרים גם הפצו תהא נעשת כאברהם אבינו שהתפלל בעד אבימלך ופמ"ך ליה (בראשית כא ב) ותלך שרה וכן (איוב מב י) וה' שב את שבות איוב בהתפללו בעד רעהו ואין יש שמתפלל על אחרים ונענה ועל עצמו ולא נענה אלא כך מצינו (ב) בר' חייא שלא לקה פשתן בארץ ישראל משעלה ר' חייא ונחפך שפשתנו של ר' חייא לקה ובזכות ר' חייא שלא לקה פשתנו של אחרים והמתפלל על אחרים ותפילתו נשמעת ועליו לא יועיל משום (ג) שאין חבוש מתיר את עצמו שנאמר (ישעיה סג ט) בכל צרתם לו צר והוצרך מלאך פניו להושיעם אם כן והלא לאברהם ולאוב הוואיל שנתפללו על אחרים שאני התם שהיו כשינאים שהיו ראויים לשמוח על מפלתם כאברהם על מפלת אבימלך והתפלל ובאיוב בתיב (איוב טו ד) לו יש נפשכם תחת נפשו ועל כל זאת התפלל עליהם זו היא מדה יתרה [א] אבל מפני שישאל ערבים זה בזה לכך כשצער בא על אחד חייבים כלם להצטער ולהתפלל שנאמר (תהלים לה יג) ואני בחלותם לבושי שק ובתיב (שם שם) ותפילתי אל חיקי תשוב ואם לא היה מתפלל היה חוטא שנאמר (ש"א יב כג) גם אנכי חלילה לי מחטא אל ה' מהרל להתפלל בעדכם [ב] ודוקא כשנשמעים לו שהרי פמ"ך לו (שם שם) והוריתי אתכם (ד) את אשר תעשו בדרך הטובה והישרה (שם שם כד) אך יראו את ה' ועמדתם אותו באמת שהרי הנביא צריך לומר בתפלתו רבונו של עולם כבר שמעו לי מה שהוריתי אותם לעשות רצונך גם אתה תעשה חפצי שנאמר (דברים כו יד, טו) עשיתי ככל אשר צויתני השקיפה ממעון קדשך מן השמים וכרך כו' עשיתי את שלי ואתה תעשה את שלך וכן [ג] כל הנביאים קודם שהיו מתפללים על ישראל היו ישראל מבקשים לנביאים לתפללו עלינו והנביאים היו אומרים תעשו תשובה ונתפלל עליכם והיו אומרים תהיה אתה דיין ותשפוט אם שומעים לו. או מתפלל עליהם ואז הקב"ה עונה להם וכל מי שאינו עושה בזה הענין אסור לעבור להתפלל בשביל ישראל. בזמן שמתענין על דבר אחד כגון בתענית ובשני וחמישי אחר יום טוב או בין ראש השנה ליום הכפורים ויום

משנת אברהם

סימן שצ"ג

[א] **ואחר** כך וכי ראה צרכות ליה.

סימן שצ"ד

[א] **אבר** מפני שישאל ערבים וכו'. נפשטות דצרי הש"ס צרכות י"ג: כל שאפשר לו לנקש רחמים על חבירו ואינו מנקש נקרא חוטא, שלאחר, גם לכני חלילה לי מחטא לה"ד, וכי ומשמע שזו היא מנאה להגיל את חבירו, ודומה לנוי שרואה את חבירו טובע נזהר שחלוה מן התורה להגילו, ולמה לו לרצינו לתת טעם משום ערבות, ונפרט שיש חילוק לדינא לדעת הסוגרים דאין הנשים בכלל ערבות — וכתבתי דנדר זה כמה פעמים בחיבורי זה וגם נמשכ"א"ב. דף ז': ע"ש — אבל מטעם דמנאה להגיל אין חילוק בין גברי לגבי.

[ב] **ודוקא** כשנשמעים לו וכו'. כעין דרש זה בתנחומא תקת י"ט: אימתי כשנצלו לו ואמרו לו חטאנו, ויאמר העם אל שמואל חטאנו כי עברנו וגו', והשיב חלילה לי מחטא.

[ג] **כל** יכוין כן משמע נמש' גרים פ"ב דתע', שהזקן אומר לפניהם דברי כנושין וגומו, ואח"כ. ונורידין לפני התיבה זקן ורגיל, ומדר', הונל צילק"ש. שמואל א"ז. וישפכו לפני הד'. וכי לפני הד' שפכו אלא מולד ששפכו לנס בתשובה כמיס ואמרו שם חטאנו לה' — נתעטף שמואל בחלוקן של ישראל (כנראה הפירוש, שלאחר שעשו ישראל תשובה גמורה, אז עמד שמואל להתפלל מחסם של ישראל) ואמר לפניו רבון כל העולמים כלום אתה תונע מן האדם אלא שיאמר לפניך חטאתי, וישראל אומרים לפניך חטאנו אי אתה מוחל להם, ע"ש. הרי ששמואל לא התפלל בעד ישראל טרם שצנ.

צניטין ס"א, וצ"מ. איזהו עם הארץ כל שאינו אוכל חולין נטהרה, ומונן שאיש שרק אינו אוכל חולין נטהרה אינו נגדר פריץ, כי יוכל להיות שומר התורה והמצוות, לכן לא פירש"י אלתי" צירויני עם הארץ, אולם נתענית דלת מיירי דנדר"מ, שפיר פירש"י צירויני, צורים עמי הארץ, שאינם יראי חטא, והם בכלל פריעים. **שוב** ראיתי צוהר וירא צמדרש הנעלם דף ק"ה. אמר רבי מנחם לו לאדם להתפלל על הרשעים כדי שיחזרו למוטב, ולא יכנסו לנהינם, דכתב וליני נחלותם לבושי שק וגומר, ואמר רבי אסור לו לאדם להתפלל על הרשעים שיסתלקו מן העולם, שאלמני סלקו קצ"ה לתרח מן העולם כשהי' עונד ע"ז, לא צא חנרהם אצינו לעולם, ושצטי ישראל לא היו והמלך דוד ומשיח והתורה לא נתנה וכל אותם נדיקים וחסידים והנביאים לא היו בעולם. ע"ש. וראה שם צנל"י אורות.

סימן שצ"ב

[א] **ולאשלימו** וכו'. כאמור, צריות ה"ד דרכי איש גם חויניו ישלים עמו. והרבי ר' ציוס ז"ל פירש: זו היא נקינה לאדם לדעת אם דרכיו רעים לפני הקב"ה. אם עולה נידו להשלים את חויניו הדי' עם הד', כלומר, שדבריו עושים רושם על פושעי ישראל שישינו בתשובה, זה צרור שדרכיו של אותו אדם רעים להקב"ה.

[ב] **משלים** וכו' בהנדפס: על כן ישלים עמו ויעשו אוהבים, וזה יותר מדויק.

[ג] **אם** חלה וכו'. אין אדם נוקף בחצנעו אלא ח"כ ומכריזין עליו מלמעלה. חולין ז'.

סצד. (א) בב"ק צ"ב א'. (ב) חולין פ"ה א'. (ג) ברכות ה' ב'. (ד) ג חובות א"ו אינו בספוק.

הכפורים עצמו אלא כזה העניין או בשביל גזרה או בשביל מנחה שמבקשים לצדיק גמור שיתפלל עליהם צדיק לצדיק לחקור איזו עבירה יש ביניהם ויאמר אם אתם הפצים שאתפלל עליכם נתקן אותו עון תחלה ואם אינם נשמעין לו אל יתפלל עליהם כי יותר עון הוא שיתפלל והעון בידם ואם יהיה שום דבר בעיר יאמרו מה הואיל לנו אותו צדיק כמו שאמרו (ה) לרבי הנינא רבי יהושע צלי ואתי מטרא ואתה עוצר לנו את המטר אחר כך התפלל הוא ור' יהושע בן לוי ולא בא גשם אמר להם לא רבי יהושע מביא גשמים ולא אני עוצר גשמים (ו) אלא כשר' יהושע בן לוי רואה שום עבירה בהם מופתים אבל אני צועק ואינכם שומעים לי ואתם צדיקים שלא הורגלו להתפלל לא יתכן שיתפללו ביוה"כ אם לא עשו כמו שאמרנו ואם יתפללו ויזליז להתפחד כל השנה כולה אבל לחזנים לא יזיק כי הורגלו:

שצ"ה. ומעשה היה בזמן שהיה רגיל להתפלל ביום הכפורים והיה אומר לוקני העיר דעו לכם מה שאני מתפלל כי יודע אני שאין יכוין כמותי ואני יודע שהקב"ה הפך בתפילתי והכל הכירו בו שאינו מתנאה פעם אחת לא היה חוקן בעיר כי הלך בטחורה והתפלל אחר ביום הכפורים וחזקן דאג כל אותה השנה ובאותה שנה מת לו בן גדול כי כל מצוה שאדם רגיל (דף מ"ו) לעשותה ועושה (א) מקפידין עליו ומי שאינו רגיל לזקק כמו שכתבנו למעלה ועוד נכמכים העולם על תפלתם [א] כאסתה שזמנה המן כדי שיהיו סבורים שאינה רוצה לסייעם כדי שיצטוו ויתפללו בכוונה כך צדיק גמור שאינו רגיל להתפלל ביום הכפורים והתפלל ולא עשה סיג נממכים על תפלתו כמו שנ' אמר (ירמיה ז ד) היכל ה' היכל ה' היכל ה' [ב] ג' רגלים שאנו עולים יגן עליהם ויבדם עבירות:

שצ"ו. שמונה עשר פעמים אהבה בשיר השירים בנגד שמונה עשרה ברבות:

שצ"ז. אחר זמן הגון היה רגיל להתפלל ביום הכפורים שנה אחת לא היה לו חזקן לעמוד אמרו מקצתם כיון שאין לנו מוצא בו מוטב שיתפלל בשיבה אמרו הזקנים כיון שאינו יכול לעמוד יתפלל אחר אע"פ שאינו כך הגון פן ילמדו אחרים כמנו ויתפללו מיושב ואשר כתב (ש"ב יח) וישב לפני ה' [א] וישב לבו בתפלה (א) ובמבילתי (ב) (שמות יז ב) ויקחו אבן וישימו תחתיו ויקחו אבן אלו האבות וישימו תחתיו אלו מעשה האבות וישב עליה אלו האמהות הרי לא ישב ממש:

שצ"ח. יש חסידים שמתפללים על בני אדם ותפילתם נשמעת [א] וכשמתפללים על עצמם אין תפילתם נשמעת ולא עוד אלא ימצאו צרות רבות ורעות ושאליתם נהפך להם משני שיהא זכותו כפול כמשה רבינו שהתפלל על ישראל ונענה ועל עצמו לא נענה [ב] שיהא שברו כפול לעתיד לבוא שלא הרחיק על הקב"ה ועוד פעמים לא נגזר לעשות מה שהצדיק שואל כמו למשה וזהו לא יתכן שיהא לאיבוד צער בקשותיו אלא משלמים לזרעו כמו (א) למשה הקרן ולזרעו הכרי (דה"א כג יז) ובני רחביה רבו למעלה מן ששים רבוא:

שצ"ט. כל אדם ששרוי בצער יתפלל בעד כל צדיק שהוא בצער שיושעים הקב"ה (ויקרא יט יח) ואהבת לרעך כמוך ואפילו אין שרוי בצער יתפלל על כל צער של צדיקים והקב"ה יושיע אותו מאותו צער שהתפלל על אחרים ואם התפלל ולא נענה אל יחשוב איך נעשה לי כך וכן אדם שנתן עיבה טובה לשם שמים ונהפך לרעה ובא לירי תקלה אל ירחיק למה עשה הקב"ה לי כך על ידי שמה עון אותו היועץ גרם או עון שואל את העיבה שהרי אמרו (א) (תהלים י ה) מיום משפטיך מנגדו שזוכה בדיון וטועה החכם ומנא לן שצריך אדם לומר (ב) כל דעבד רחמנא לגב שנאמר (בראשית נ ב) אלהים חשבה לטובה ואם תאמר לפי שכבר ראה יוסף שנעשה לטובה אבל לאחר שנעשה לו רעה קודם שידע אם לטובה [א] הרי כתיב (ישעיה נז ב) נפתרה דרבי מה' ונאמר לו (שם שם) למה תאמר יעקב ומתיב (איוב ב י) גם את הטוב נקבל מאת האלהים ואת הרע לא

משנת אברהם

סימן שצ"ה

[א] **כאסתר** וכו'. כדי שלא יאמרו ישראל אהות יש לנו צנית הנהלך, ויסתרו דעתן מן הרהמים. מנילה ט"ו:
[ב] ג' רגלים וכו'. כתרוננו שם: תלת זקנין בשעתין התיק ונתחן קדמוהי. ועי' רד"ק שם.

סימן שצ"ז

[א] **יישב** לנו תפלה. וכו' כך דרשו צירושלמי סוטה פרק ואלו נאמרין. ונגזי' דייק נכ"מ, וכן ברונז"ס הלכי בית הנחירה, זי. ומלכיס, ג-ד. נקטינן דלין ישיבה בעזרה אלף למלכי בית דוד נלמד וילפינן לה מהאי קרא. ועי' בהסוד"ף בהנדפס. ופאשר לומר דרבינו נקט לדרשת הירושלמי ולא לדרשת הגבל, מוסד דהתוס' צנחיס ט"ז סוף ד"ה מיושב הקשו לנוה לי קרא לאסור וישב בעזרה תיפוק לי דלפילו בלאו עזרה לין ישיבה בעזרה וכו' ע"ש. ויש לישב קושיית התוס', לפי מה שחקר נפרשת דרכים דלפאשר דמלך שנתשה צמון המטשה לין דינו כזר וכן מלינו גני עזרי' שמיש נכהונה. א"כ. אינערך קרא לאסור ישיבה בעזרה

של מלך, הגם דנלא עזרה מותר לו לישב בעזרה, לכל זאת נשעת עזרה אסור לו לישב. מנולת אומר דנס לפי גזי' דידן אסור לו למלכי בית דוד לישב בשעת עזרה, וזה לין משוס הומרא דעזרה, אלף נשוס עזרה, והל' אכן קיי"ל דתפלה במקום קרננות צנוקס עזרה היל, ונפרט צי"כ, דליתא דש"ע דהש"ל הול צמקוס כהן גדול, ושפיר כתב רבינו דמה שכתב גדול וישב לפני ה' לין הפירוש שישב בשעת תפלה, דנשעת עזרה אפילו מלכי בית דוד עונדים, וכן גם צי"כ, שמה הול הנודנר צמיון זה אסור לו להש"ל להתפלל מיושב.

סימן שצ"ח

[א] **וכשמתפללים** על ענוס וכו'. על שאלה זו כבר תירץ רבינו לעיל צמיון ש"ל. משוס שלין הנוש ונקיר ענוו. ע"ש. ועל נתינת טעם אחר על השאלה זו נכאן, לו שזה ונהזק לת הסערה — רלה נהמנול עלי — שהסיוונים אשר נהוללה זו ושאינס נהנדפס אינס ונולתו המוכר ענוו, לו, בלס לין השערה זו נכונה, שעיקר שאלת רבינו נכאן היל על

(ה) תענית כ"ה א' ולפנינו ר' חמא בר הנינא, (ו) והו דברי רבינו הסתבר פרעת עצמו.
שצ"ה. (א) עיין שו"ע א"ח סימן כנ"ו סעיף י"ז וכו'.
שצ"ו. (א) ולפוס שמואל רמו עמ"ו: ויבא הכר דוד וישב לפני ה' מאחר שישב עצמו וכיון את דעתו בו' והוא מירושלמי סוטה פ"ו ה"ו (ב) בשלח מסכת דמסלס פרשה א' ולפנינו ויקח אבן וישימו תחתיו אלו מעשי אבות וישב עליה אלו מעשה אמהות.
שצ"ח. (א) ברבות ז' א.
שצ"ט. (א) שם ו' ב'. (ב) שם פ' ב'.

נקבל וג' דע עם צדיק שריו בצער ואינו יודע למה באיזה עין בידוע שיש צדיקים ששרויים בצער ומן השמים מצערים את זה בעבור לחקל מן הצדיקים הצער או בכל צרתם לו צר אע"פ שהוא במקום אחר ואינו יודע שאילו שרויים בצער :
 ת. מורידים (א) לפני התיבה זמן שכל ברוך ונוח לתשחורת ורגיל בחכמה ורגיל באגדה ויש לו בית ויש לו שדה [א] וביתו ריקם ויש לו בנים ובנות ואם אין להם מעבידין להם לכל מי שירצו רגיל באגדה בתנא דברי אליהו (ב) מי שלא למד אגדות לא מיעם טעם יראת שמים :

תא. אם יש עזירת גשמים וצרכים למטר זמן תפלת הגשם ביום עזרת של טובות ובהושענא רבה לא יתכן לירד לפני התיבה אלא אדם בעיור ולא שמחן וביתו ריקם ממונות ולא מי שיש לו אוצרות פירות ששמה אם תייקר התבואה וגם הפירות אלא צעור שנאמר (ירמיה יד א ב) וצוחת ירושלים עלתה ואיריהם שלחו. צעיריהם לביום צעיריהם כתי' מי שלבו צעור ופמבו אל (שם יג כז) לא תטהרו וצמך לו אל (שם יד ה) מקוה ישראל [א] שצריך טבילה וטהרה למתפלל וכתוב (שם שג) באו על גבים לא מצאו מים וכתוב (שם שם י) זה' לא רצם :

משנת אברהם

עומא דתחילת ה' לא תתחיל לא יתחיל. ע"ש. וסע טעומאה שזרכה טעילה ומתקנת עורא, חולס טעומלת ומת וכדומה שהיא חמור, והגם דחין לנו מי תטלת להטטר, הגל טעילה דלפטר, שפיר צריך.
אמא מואה דפסחים ע"ז : ה"ל כל דצריך חין חלל דצרי תימא וכי עבודה בזמן הזה מניין וכי וחי אמרת דתפלה בזמן הזה. עבודה היא, חמאי חמור לו כל דצריך וכי ה' חפשי דענד עבודה היינו תפלה, חלל דלא קשיא, דהרי ר"ג שאל את ר' טרפון מפני מה לא נצח חמאש לצית המדרש, ור' טרפון השיב לו עבודה ענדתי, ושפיר חמור לו ר"ג כל דצריך וכי דאם כוונתו לתפלה שנקרחת עבודה חמאי לא נצח לצית המדרש, חלל עבודה זו של תפלה מקומה צנית המדרש.

אמנא זה רק דלמיון, והיא הקרל האוסר עבודה טעומאה : ויטרו ולא יתללו רק צענות הנוקדו כתיב, חלל דונוד המוסרי ילפינן לה ממי לענין תפלה, ורצינו אסמכי' הקרל דירמאי, וכל אופן נראה מכלל דמה שנהגים חסידים וחכמי מועשה טעולת נוקם קודם תפלה יש לו מקור נאמן.

רבבי הו"ה סיון קכ"ה כתב בשם הגאון ששאל מהר"י מוילין למה חין הכהנים טעומים כפייהם בכל יום מאחר שהיא מ"ע, והשיב ופטי שמהגם הכהנים לטוב קודם נשיאת כפים כוונ שכתוב בהנהגות מיינונו, וכל יום קשה להם לטוב צמורק ולכן עלה המנהג לישא כפים רק צו"ט, ע"ש, שהקשה דחיד יטעלו מ"ע וישום מנהג של טעילה. ובספר נפש חיה להגאון רח"צ מקהלים זצ"ל, הו"ה סיון מ' כתב דמנהג זה יש לו מקור נאמן בספר הנוקדועות לרצונו חננאל, הוצה צפירוש הרצ"ד לתמיד, שכתב שם דכהן חפור ל"י למוסיק לדוכן צמקום שיש שם גה, וכתב שם שאין צרכה זו חלל קללה ח"ו. מוצאר מדצריו דנשיאת כפים הוי כוונ עבודה וקרנן ולא יוכל להיות טעומאה, לפיכך נהגו שלא לעלות לדוכן חלל צרגל שכלם טהורים. גם המנ"א צמיון קכ"ד-ע מסיק דהטעם הוא הנשום טעומה ממותיקן עד הרגל שיהיו כלם טעוהרה :

ובבמקום אחר כתבת, דכל עיקר המנהג שנהגו להגדיל צמחיה צנית הכנסת צין חגשים לנשים ומקורו הוא מהא דהכ"ל, משום דה"ה להזהר שלא תכנס אשה גה לתתפלל לצית הכנסת, ומחילה חין הכהנים יכולים לישא את כפייהם, והגם דסוף כל כיף התקרה מוהחיל על עזרת נשים וחגשים, אפשר דחין קפידא צמיונת חלל חלל שלק יהיו נהדר הקד. ואכ"מ.

וידידי הגאון הקדיר הרצ ר' מיכאל אליעזר הכהן פארשלאנער שליטי"ה ונחלטימארי כתב לי צענון הג"ל לפי דברי רש"י ציומא כ"ג : ד"ה לשמאל דידך : היא ימינו של הקציה, שהמתפלל רואה עלמו כהינו שכינה למוול פניו שגמאר שויתי ה' לנגדי תמיד. וכן חמרינן צמנהדרין כ"ב. המתפלל צריך שיראה עלמו כאילו שכינה כנגדו שגמאר שויתי ה' וכי, ח"כ צמקום שדאם מתפלל יש שם השרפת השכינה, וצמקום שיש השרפת השכינה היינו

„שימלחו צרות רבות ורעות“ כלומר, לא נצמד שלא הועילו צתפילתם חלל מורעו נרעו צתפילתם, ועל זה משיב רצונו שצער הזה הוא כדי להרצות שכו על שלא הרהר על הקצ"ה. חלל דלפי"ו חינו מונן מה שכתב רצונו „כמשה רצונו“ חלל ח"ו לא נרעתה תפילתו של משה צוה שמתפלל לכנסם לחרץ הגם שלא נענה. וחולי כוונת רצונו, שמה ננטער משה רצונו עליו השלום עד למחד שאין תפילתו נותקבלת, וצער זה ה"י חללו יותר גדול מואר לא הורשה ליכנס חל החרץ.

[ב] כדי שיהי שכו כפול וכי. לא מנלתי בשום נוקם טעם זה שכתב רצונו, כלומר, דלפיכך לא נכנס משה רצונו ע"ה לחרץ כדי להרצות שכו על הצער שהצטער על זה. וכנראה שרצונו מוכרש מה שדרשו רבותינו רב לך הרצה שומר לך הרצה לפון לך שגמאר מה רב טונך אשר נפנת לירחיק. והשאלה מה זה תירון אדרצה נאם כל כך שכו שומר ולפון למשה רצונו צעד דקתמו, למה לא יקבל הדי' את תפילתו, חלל הפירוש הוא — כפי דברי רצונו — שצעד הצער הזה שהצטער משה רצונו ע"ה על אשר לא נתקבלה תפילתו, הרצה שכו שומר ולפון לה ומחילה כשווע שלכך לא נענה משה רצונו ע"ה צתפילתו זו, כדי שיהי שכו כפול.

סימן שצ"ט

[א] הרי כתיב נסתרה דרכי וכו'. צמנוד' ויג, פרשה צ"ד. שיעקב חנינו חומר לחצר שגודע לו שיוסף צנו חי : רב כחו של יוסף צני, שכמה צרות הביעוהו ועדיין הוא עונוד צלדקו הרצה מומי שחטאתי שגמרת (ישעי' מ') נסתרה דרכי מ"ד. ע"ש.

סימן ת'

[א] וביתו ריקם וכי צש"ס טענית ט"ז. פרכין היינו מועפיל ואין לה היינו ציתו ריקם, חרי' חסדה זה שניתו ריקם וון העצירה, ע"ש. ופשעו כלומר, שגם חגשי ציתו ישרים וחין צמם עצירה, חולם רש"י מפרש שם : שאין חונם ונגל צציתו. ע"ש. וצודחי מקור הדגנים משוב דננינו צמקרק שרצה האהרו על החנום ונגל, יונס י"ג ח', ויקרלו חל חלוקי צמקה, וישיו חוש ומדרכו הדעה ומן החנום אשר צכפיהם, ועוד הרצה מוקראות כחלה, וטעמו של דבר דעצירה צצין חדס להצירו חין שוב דבר מועיל עד שיראה את חצירו.

סימן ת"א

טבילה לתפלה

[א] שצריך טעילה למתפלל. וכי. צמקור חסד צמנדפס הציה צמם שו"ת מן השמים ס' ה' שהש"ץ עכ"פ יטבול לטעומלתו. ע"ש. ולהצטיר הענין י"ל, דתפלה נקראת עבודה כדדרשינן ולענדו צכל לצנכס, חיוו עבודה שהיא צלז זו תפלה, והלא עון חמור הוא לעבוד עבודה צמיומה, ע"י סנהדרין פ"ה, צנחיס י"ג, וע"י צרכות כ"ח. והרי תפלה דצבר שהצבור עסוקין צו —

ח. (א) ירוסלמי חננית ס"ב ח"ב ויעוין צכפוי חננית ס"ז א'. (ב) אבות דר"ג פכ"ט : כל מי שיש בירו חכמות ואין בירו מרש לא טעם טעם של יראת חסא.

תב. בעיר אחת הוצרכו למטר כי נתייבשה הארץ מפני החום נתקבצו גלחים וכומרים וגוים יהדיו והתענו וצעקו לאלהים בער ממטר ולא ירדו גשמים אמרו ליהוירים התענו והתפללו לאלהיכם על המטר כי גם אתם צריכים אמרו חשובי העיר לאחר שאתם לא תעשו תיפלה שלכם אבל עומכם לא וכתוב (במדבר כג ט) ובנוים לא יתחשב אלא [א] עשו תחילה אתם וכתוב (מזכר ד ה) כי כל העמים ילכו איש בשם אלהיו אחר כך ואנחנו נלך בשם ה' אלהינו לעולם ועד וכתוב (מ"א יח כח) ועשו ראשונה כי אתם הרבים ואחר כך אליהו נענה וכן אלה התענו והתפללו וירדו גשמים :

תג. צריך אדם שהוא ירא שמים כשמתפלל שלא ישב ולא יעמוד בתפלה אצל אדם (ע"ב) רשע מפני כשעומד אדם רשע בתפלה יהרהר הרהורים רעים ושכינה מתרחקת ממנו וכתוב (ירמיה יב ב) קרוב אתה בפיחם ורחוק מכליותיהם וכתוב (תהלים כו ד) ואם נעלמים לא (א) אשב שהקב"ה מעלים עיניו מהם שנא' (ישעיה א טו) ובפרישכם כפיכם אעלים עיני מכם וכתוב (ירמיה טו יז) לא ישבתי בסוד משחקים ואעלו ואוי לרשע ואוי לשכנו שהרי יהושע הכהן הגדול (ב) לקה קצת כשהושלך עם אחאב בן קוליה וצדקיהו בן בנענה הוחרך שערו :

תד. אחר היה יושב על קתדרא בבית הכנסת והיה סופר והיה מתננה כאילו היה צדיק והיה רשע גמור ועוול וכא החכם לאותה עיר אמר החכם לאחר מכני העיר אנה אשב בבית הכנסת אמרו לו פלוני הסופר נתישב בעיר אחרת תוכל לישב על קתדרא שישב שם פלוני הסופר לישב במקומו וקולמוסיו ודיו עוב ככאן אמר החכם לא אשב במקום פלוני ולא אכתוב בקולמוסיו ולא בדיו שהיה לו ולא אתפלל בסודר שכתב בי [א] אין קטיגור נעשה כטיגור :

תה. אחר היה רגיל (להתפלל) בכלה (א) שמויחדת לו בטהרה והיה נענה אחר זמן היה מתפלל ולא היה נענה והיה מתענה ולא הועיל שאל לחכם אמר לו מתפלל ומתחנן אתה כספר שכתבו רשע אמר אני אותו פלוני השכרתי שנותב יפה ובקלפים שלי אמר לו החכם כשהיה כותב לך לבו מלא מינא ועוולה [א] ואין קטיגור נעשה כטיגור לפך אין ראוי שישמע לך בעוד שאתה מתפלל בו (ב) וכן מי שמחק ספר פסול וכתב בו ומתפלל בו ואפילו להותכו התכים ליהנות ממנו אינו ראוי כי ראוי לישרף :

משנת אברהם

סימן ת"ב

[א] עשו תחילה אתם וכו'. נתוספתא דגדה סוף פ"ה :
ומעשה צתנוק אחד שהיו נספינה ועמד עליהן נחשול והיו וזעקין לאלהיהם כענין שנאמר ויראו המלחים ויצעקו איש אל אלוהיו, אמר להם אותו תנוק עד מתי אתם נשעין, זעקו למי שגרא היס, ונא מעשה לפני תכמים ואמרו צדוק זה ומתוקן. ע"ש. ואמאי לא אמרו הישראלים אל הגוים נכאל, שיתפללו למי שמישי הרוח ומוריד הגשם, אלא אמרו להם עשו תחילה.

ואפשר דהמעשה שנתוספתא הכ"ל ה"י צארץ ישראל, ושם מנזיה לרדוף ולאנד את עגודה זרה, לכן אמר התינוק להם שלח יי' טפשין ויניחו מלהתפלל לעגים ולאננים, אבל הנועשה שצדקרי רבינו הוא צה"ל, ואין מהווינים צה"ל לרדוף אחרי עונדי ע"ז, כדאיתא צהרמנ"ס מהלכ' ע"ז, ז"ל. שנאמר ואנדתם את שם מן המקום הווא, צארץ ישראל אתה מנזיה לרדוף אחריהן ואי אתה מנזיה לרדוף אחריהן צתן לרדף. עכ"ל. הגם דנדר זה מוקשה מש"ס ערוך צקידושין ל"ז. לא ולמד מה שאמור בענין אנד תלצדון את כל המקומות אשר ענדו שם וגומר, מה ע"ז מיוחדת שהיא חובת הגוף ונוהגת צין צארץ וצין צה"ל וכו', א"כ. מפורש דאין צדן זה שום חילוק צין צארץ וצין צה"ל, וכנר הרגיש צזה בעל הפלא"ה צמקומו, אולם הדין דין אמת לרדוף אחריהן, ומכל שכן לסקן את עלמו אינו מחויב אלא צארץ ולא צתן לרדף, ומקור לדברי הרמנ"ס ז"ל הוא.

ואפשר דגם המעשה דתוספתא מייירי צה"ל והתנוק לא הי מחויב להגיד להם מה שהגיד, אלא לפנים משורת הדין עשה והסתכן את עלמו ולכן צמחוהו חכמים ואמרו עליו שהוא צדוק ומתוקן.

סימן ת"ד — ת"ה

אין קטיגור נעשה סניגור בדבר הבא לשם כפרה

[א] אין אין קטיגור נעשה סניגור. וכו'. ע"י בעין זוכר להסיד"א סימן ע"ט. שהאריך הרבה צזה. והציא דברי רבינו. ועיקר דבריו סוגנים אהא דאמרינן צר"ה כ"ו. דדוקא מצפנים

צעורה אין אדם נכנס אפילו עהור עד שיצטול, כמונן צזה הוא מן מדה חסידות אשר על צה נתיסד הספר חסידים. ועוד כי תפלה צמקוס תמידים היא, ותמיד הוא קרבן צבור, א"כ כל תפלה אפילו צידיק יש צה ענין של קרבן צבור, ולדנר של צבור צריך טבילה כדמשמע נמי צצרכות כ"ב : רב חמא טביל צמעלי יומא דפסחא להוציא רבים ידי חובתן, וכן אמרינן הסם תנינא צד"א לעלמו אצל לאחריים מ' סאה. וגם המקריב את התמיד הי' צריך טבילה. עכ"ל.

ובבבב ונשה פ"ד מהלכ' תפלה כתנ דנשנער וספרד סוגרים דהגם דצטלה לטבילות היינו דוקא לדברי תורה אבל לתפלה רחיה צטי קצין מיהו צעי כו"ש הרין צפרק נוי שמתו צגם רבינו הא"י, ע"ש.

ובאור זרוע ה"ה סיוון קי"ז כתנ : מיהו להתפלל כולי עלמא ומחמרינן ולא מנלו אפילו צע"ק עד שיתן עליו ט' קצין נויס ומדתן הי' עומד צתפלה ונאכר שהוא צע"ק לא יפסיק אלא יקאר ש"י שאסור להתפלל כשהוא צעל קרי, וכן עמא דנר שנהנו כל ישראל להמנע מן התפלה עד שיטהרו צמתינת ט' קצין מים, דר"י צן צתירא לא פטר אלא צד"ת אבל לתפלה לא פטר — ע"כ פירש ר"ח. ומדפי דאשכתן דגדרו שמתע דרנה לומר דלתתלה צריך ט' קצין מים לד"ת, ואי לית לי' מים לא הייש כי לא מועבני ט' קצין לד"ת אבל לתפלה ודאי מועבני — ומיהו מורי רבינו יהודה צר יתקן פי' צגם רבינו יתקן צ"ר שמואל, דהאידינא דנהו כ"ר יהודה צ"ג שרי אפילו צתפלה לכלל דנר נהו כ"ר יהודה צ"ג, והמנרד על טבילה צערנ יו"כ, הי' צרכה לנטלה, ולא כספר הישר שפירש דלתפלה לא נהוג. עכ"ל.

דרי דפליגו ראשוני הפוסקים צזה, ויש מהם סוגרים שהטבילה מועבנת את התפלה, כלומר, שאם אי אפשר לו לטבול לא יתפלל כלל. וראה צספר תפארת צני להגאון הק' הכהן מלוצלין ז"ל יו"ד סימן כ"ז שצזנה ארוכה צנה מרחה נפללות צתוה"ק צדן צזה. ע"ש.

תנ (א) אפנינו אכא. (ב) כפרקי דר"א פ"ג ובסנהדרין צ"ג א' ולפנינו בסנהדרין אחרובי לפאניה ועל הדין הזה חולק הש"ס בפרקו דה ר"ח יעו"ט. תמ. (א) כטו כילי רבי רב הונא כו' שבת ק"ח א' וס' חדר. (ב) אוח סובא בתנחות מייסוני פ"ו מהלכות עבדים סי' ב בשם רבנן יהודה חסיד ששעתי כו'.

תו. וישאלו בני ישראל בה' ושמ ארון ברית האלהים בימים ההם ופנחם בן אלעזר בן אהרן עמד לפניו בימים ההם (שופטים ב כז כח) הרי מתחילה לא היה פנחם לכך נפלו מישראל הרי כשהיה צדיק משהו מלהמיה ובקי היו נוצחים אם שואלים לצדיק רצונך שפלוני קרובך יתפלל ביום הכפורים או לעצור מגפה ויודע שאחר יותר צדיק להתפלל ותלוי בו מוטב שאתו צדיק שיותר טוב מתפלל ואל יחשוב בשנאתו כיון שבמקור רבים הוא אל יחניף ואם יבא לידי מחלוקת אל ידבר שום דבר ואם בעבורו לא יעשו או זה או זה למה יקבל שנאה וגם אל יאמר יתפלל פלוני אם אינו הגון רק ישתוק שלא יהיה על ידו :

רנו. מעשה באחד שאמר אני רוצה לשבת [א] אצל הארון שתהא תפילתי יותר נשמעת אמר ליה החכם הרי כת' (משלי פה ו ז) אל תתהדר לפני מלך ובמקום גדולים אל תעמד כי טוב אמר לך עלה הנה מהשפילך לפני גדיב וסמך לו (שם שם ה) אל תצא לריב מהר ובשתשב אצל הארון יתקוטטו עמך היושבים ומוטב לך לשבת ברחוק כדי שלא תהיה מריבה ויותר תהא תפלתך נשמעת כשלא תגרום מחלוקת בבית הכנסת ולא שמע לעצתו ונגזר שנתגלגל הדבר שישב באכילות ולא יטב מעולם שם לכך טוב לאדם שישב ברחוק בלא מחלוקת ולא יגרה מריבה.

תח. בפסוקים (א) יצתה כת שנייה ונכנסת כת שלישית תנא והיא נקראת כת עצלנין מפני שנתעצלה להיות באחרונה ואע"ג (רלא מני) בלאו הכי דמצוה לשלש כתות איבעי להו לזרוזי נפשיהו להיות בן הראשונים הרי כל המקרים לבא לבית הכנסת או לבית המדרש או לדבר מצוה נקרא זרזו אבל אם יהיה מחלוקת שזה אומר אני אחיה ראשון וזה אומר אני אחיה ראשון מוטב להיות אחרון שנאמר אל תצא לריב מהר :

תטו. אסור למנות שליח ציבור רגז ואוהב ממון [א] וכן דיין שליח ציבור שמא יבקש ויבקש נקמה ויעניש ולא יברך אותו בלב שלם והציבור יריאים להוכיחו ואוהב ממון מפני שיחניף לעשיר ויקרא לו בראש השנה וביום הכפורים ולא יקרא את החסידים ואל יקפיד החסיד שבבל יום שיקראוהו יש לו לעמוד כבשבת כי בתחילה היו קורין ראויין כדאמרינן (א) אחריו מי קורא אבל עתה יקרא מי שרודף אחר הכבוד כדאמרינן (ב) משרבו הפריצים התחילו חסידים למשוך את ידיהם מלחם הפנים וכתוב (תהלים קטט קכו) עת לעשות לה' הפרו תורתך והיה השליח ציבור מהניף למי שנותן לו היה מברך בניו או חוליו בקול (דף מ"ו) רם וזמי שאינו נתן לו בקול נמוך לכך לא ימנה לא שחקן ולא כעמן ולא אוהב ממון ולא השומע דברים בטלים אלא אוהב למקום ולבריות שיתפלל על כל אחד בלב שלם :

משנת אברהם

היחיד „ושמע נרגע כל הקולות, זעק ולחש וכל התפלות.“ ולפי דעתי זהו האדם חסד וטעה שאלו היושנים בצורה ראשונה קרוב לארון הקודש, וכנדים המה וגם נשמים מכנדים אותם ונותנים דין קדימה לתפלתיהם, ועל זה אמר לו החכם שאפילו לפי טעותו, אל תתהדר לפני מלך, כי צנורס יודעים מי הוא הנכנר האמתי ולחן המוקוס גורם לזה כלל.

סימן ת"ט

[א] וכן דיין שליח ציבור. הלשון צריך תקון, כי אמאי לא יהי' הדיון שליח ציבור, וקשה לומר דכוונת רבינו דדיין נמי רגזן כדאמרינן בשנת קמ"ו. מר נמי עניש וקטיל. ולפי דעתי צריך להיות וכן דיין או שליח ציבור, כלומר, הם גם כן צריכים להיות אי רגזנים ושוטלי מונן.

סימן ת"י

בעל קריאה בתורה המוציא את הרבים ממעם ש"יחות או משום דשומע כעונה

[א] קוראים עם הארץ וכו'. משמע דוקא צימים קדומים שכל אחד הי' קורא את הפרשה צמורה הי' חשש שאם אדם חשוב יקרא, יתקיימו דבריו, כי קללת תלמיד חכם הפילו על תנאי — אפילו נחנס הי' צאה, מכות י"א, אלז עכשו שהצעל קריאה קורא אין חשש לזה, כה הוא קורא צעד כל הצבור. **אולם** מה שהצעל קריאה הממונה מן הקהל קורא, לכאורה נראה שהוא שליח של כל אחד העולה לתורה, דהא מנואר בש"ע א"ח סוף סימן קמ"ג נשם התוספתא, צית הכנסת שאין צהם מי שיועד לקרות אלל אחד יצרך ויקרא קצת פסוקים ויצרך לאחריהם — וכן יעשה כמה פעמים כמספר העולים של אותו היום, ע"ש. מנואר דאם אין העולים יכולים לקרוא צעמם אז אין הקורא קורא צעם אלל צעד עצמו, וטעמו דמילתא, דכל מילי

אמרינן אין קטיגור וכו'. ולפע"ד נראה דכל היכי דהזכר צל לכפר הו' להעמיד את ישראל, אמרינן צ"י אין קטיגור, וזו היא כוונת התוס' צצ"ג דף י"ד. שכתב ר"ת עמודין עשה כסף, דסימן להעמדת ישראל הי', ולא עשאוים של זהנ שלל להזכיר מעשה עגל דאין קטיגור נעשה סטיגור, כדאמרינן נר"ה כ"ו. כלומר, כשם שאמרינן התם דשופר דלזכרון קאתי כפיים דנוי, והיינו דהשופר צל להזכיר אילו של יתקן שיכפר על צני ישראל, ואמרינן צ"י אין קטיגור נעשה סטיגור, וממילא תפלה דרחמי יינה, צודאי שהוא העמדת ישראל אמרינן צ"י אין קטיגור נעשה סטיגור, וכל האמור נהסמנים הללו, הכוונה צספדים שכתנו מין או עכו"ם ונטלם לכל זאת הקפיד עליהם רבינו שלל להשתנוש צהם שוב לתפלות מטעם אין קטיג"ם. וצזה יונת מה שכתבו התוס' צינמות ז', ד"ה שנאמר מעם, דכהן שהרג את הנפש לא ישא כפיו, מטעם אין קטיגור, משום דנרכת כהנים הוא נמי העמדת ישראל להשפיע עליהם נרכה, וכלפטיס דנוי. וע"ש תוס' דלתיצן הצי' נשיאת כפיס חמור מעזודה לענין זה.

סימן ת"י

[א] אצל הארון שתהא תפילתו וכו'. אין הפירוש שכל הקרוב יותר לארון הקודש הרי הוא יותר קרוב לשמים, הלא אם יסתר איש צמסתרים, וצמדרי חדרים, ויעתיר תפילת ישרים, ה"ד יקבלנה צמרומים, והמפרש צהנדפם דפום יועפאלו הרגיש צזה וכתב: ר"ל. לפי סדר ישינתם אלל הארון שומעים תפילתם וצקצפתם ולו יצקרו פנקסיהם חס רחמים לקבל תפילתם, וממילא ראשון ראשון מקוני דליפוש הרון נידון לצכות ועל ידי זה נעמט תפילתו, א"ל ההכס כיון שמוקוס אלל הארון רלוי לך ולתה יוש צמרתוק כדי שלל תהא מרינה, ע"כ לא תפסיד ווקומך ומועלין לך כלילו אתה יוש אלל הארון ולדרנה יותר תהא תפילתך נשמעת עכ"ל. ואני לא זכיתי להצין את הדברים, מה שידך לומר, שכפי סדר ישינתם אלל הארון שומעים תפילתם", והלא צש"ם ר"ה אמרינן וכלן נצקרינן צסקירה אחת, וכן לענין התפילות יסד הפיען צציר

תח. (א) ס"ד א'. תט. (א) ניסיון צ"ס ב'. (ב) יוסא צ"ס א'.

ת"י. אחד. היה רגיל לעמוד בתוכחה בספר תורה פעם אחת כעס שליח צבור עליו ואמר לכבודך אני מכוין אמר אותו האיש מואחר שאתה סבור לכבודי בתוכחה. אל תקראני בה קרא אחד אחר כך נתפייסו וקראו בתוכחה ובאותו שבוע היתה בת אותו האיש חולה ונתה במוצאי שבת שקרא בו התוכחה אע"פ שנתכוון לטובה היה לו לקבל בושתי משליח צבור שהשדו שלכבודו נתכוון אע"פ הראשונים [א] קוראים עם הארץ בתוכחה כתי. [ב] שלא יהא אדם חשוב קורא וקיימו דבריו והוא ירא מן ומקללך אזור (א) אע"פ לא יתכן לכל מי שיקרא שליח צבור שימונע מלעמוד שנאמר (משלי ג יא) אל תקוץ בתוכחתו.

משנת אברהם

והיא דקורא הש"ל כדי שלא לניש את שליחו יודע, וקורו מהל דפ"ז דזכורים — התקינו שיהי מקרין את מי שיועד ולא מי שליחו יודע. ע"ש. והרא"ש כתב שהטעם משום איותם שלשים בקיאים ויקראו צעל. פה ולא יצילו את הרבנים ודי חונתו. ועי' צנרני יוסף סימן קמ"א.

ובהא דשומע כעונה תקרתי במקום אחר, הא חנן יוצאין במקרא מגילה. על ידי ששומעים מפי הקורא מטעם שומע כעונה, וקיי"ל בנמשע דקראת על פה, לא יאל, א"כ. נהי דשומע כעונה חזל ח"ך חנו יוצאין כשהנו שומעין את המגילה צעל פה ואין מסתכלין במגילה, מי עדיף שומע מעונה עלמו, השתא עונה עלמו אם אינו קורא מכתב אינו יוצא, שומע שהוא כעונה על אהת כוי"כ שלא יאל אם אינו מסתכל במגילה הכתובה, דקך אז נוכל לומר דשומע הוי כאילו קרא, וכן השאלה בקריאת התורה, אם איתא להא דהכ"ל דמה שאלו יוצאין בשמיעה הוא מטעם שומע כעונה, הלא הקורא עלמו ריך מפי הכתב שנתורה ולא צעל פה. ואיך יאל השומע שליחו רואה הכתב שנתורה דהא אין סברא לומר דהש"ס שומע כאילו ענה מפי הכתב.

ועוד צהא דסוכה ל"ח לחמירין מניין לשומע כעונה, אמאי לא ילפינן מהא דנחמ"י, ואזני כל העם אל ספר התורה, דילפינן מיני' בסוטה ל"ט, דאסור לדבר בשעת הקריאה, ופירשנו לעיל לדעת הרמב"ם ז"ל משום דלריך לשומע כל הקריאה צדדי ללאת מטעם שומע כעונה, וא"כ. שמעינן ממקרא זה דשומע כעונה.

ואפשר דמשם אינה ראי, דשאלו התם דכך היתה התקנה שישמעו העם מה שהקורא קורא כדכתיב ואזני כל העם אל ספר התורה, חזל בשאר דברים דבעינן עניי מושג לא הוי ידעינן דשומע כעונה.

ובהא דשומע כעונה לא שייך להקשות א"כ, למה חמירין דהמוציא חמן אחר שצוה כמוציא שצוה מפיו דמי, שצוה כ"ט: למה לי חמן, הא גם צלי חמן חשוב כמוציא שצוה מפיו, מטעם שומע כעונה, דהאני התם דבעינן אשר יצטט בשפתים, ואפילו נאמר שומע כעונה חזל עדיין אין זה בכלל מצטט בשפתים, לכן בעינן שיאמר חמן דלז הא כאילו הוציא השצוה מפיו ממש. ועוד דכבר כתבתי בכ"ט. דכל הנהו כללי, שומע כעונה, הרור כדבור, כתב כדבור, היינו דוקא כשאלם רואה צדק שיהי' כתבו כדבור, חזל אם אינו חפץ צדק א"א לומר שכתבו יהי' כדבור למרות רצונו והפז, וכבר כתבתי זה בשם הר"ם ורעק"א ז"ל, דא"כ, איך מותר לו לסופר לכתוב את השם הנכבד בסת"ס הלא הוי כהונה את השם באותיותיו, אלא דזה דוקא כשאלם חפץ צדק ולא כשאינו רואה שיהי' כתבו כדבור, והסופר אינו רואה שיהי' כתבו כדבור, וכן נמי גבי שצוה א"א לומר דמטעם שומע כעונה יהי' השיב כאילו הוציא שצוה מפיו דמי יומר שהוא רואה ליבעי, חזל כשצוה חמן, הרי צוה מתחורר אדס זה חפץ בהצוה, כלומר, רואה שתהי' שמיעתו כעניי.

קריאה בתורה חובת צבור או יחיד

ובהא דקריאת התורה, ראייתי צנרני סנאלל יומא עי. הרואה כהן גדול וכי' שכתב: ומכאן משמע שצוה ליבש צנית הכנסת בשעת קריאת התורה, משום צרכ עם הדרת מלך, ע"ש ולכאורה

דלך מני לניועד שליחא מני לא מני משווי, אלא כשהעולה יכול לקרוא בעלמו אז הקורא הוא שליח, ולפי זה יתחייב גם עכשיו אין להעלות לתורה לקריאת התוכחה אלא אם הארץ, דהא יעלה תלמיד חכם הרי הקורא קורא בשליחתו ושזג יש משא לקללת ת"ח.

אלא דמסברא נראה דאין הקורא נתורה אם הוא ש"ל, אלו העולה, קורא לעלמו היינו צעד העולה, דהא צנמי צ"ק. פ"ב. חמירין כיון שהלכו ג' ימים צלל תורה נלאו, עמדו נציאים שצנייהם ותקנו להם שיהי' קורין וכי' כדי שלא ישוה ג' ימים צלל תורה, א"כ דין הוא שכלם, כלומר כל הצבור יקראו נתורה — וצנ"ח אר"ח סימן תרפ"ד. דקריאת שנת ומועדים מדלוריייתא הוי ומקרא וידבר משה וכי' וצפרי מגדים נפתחה לקריאת התורה. הולק עליו, ע"ש. ונחמ"ס נרכות י"ג. ד"ה. צלשון הקודש. משמע דזו הוי פלוגתא רש"י אם הקריאה דלוריייתא, ע"ש — וע"כ דהקורא נתורה הוא השליח של כל הקהל, והגם דלמנוה שגופו א"א לעשות שליח, יוצאים כלם מטעם שומע כעונה, כמו שיוצאין בקריאת מגילה מטעם שומע כעונה.

ועי' בתוס' נרכות כ' ד"ה כדלשכתן צסיני. דנתינת התורה ג"כ. הוי שותקים וחצו צבור מטעם שומע כעונה. ע"ש ונלמתי הוי מקום לומר דהפשע צנמי. דלפיכך אינו ריך להוציא בשפתיו, כדלשכתן צסיני דיוצאין בשמיעה. אלא דרש"י ותוס' שם לא פירשו כך ע"ש.

ובהא יונת מה שפסק הרמב"ם ז"ל בהלכ' תפלה י"ב. כיון שהתחיל הקורא לקרות נתורה. אסור לספר אפילו צנר הלכה, אלא הכל שומעין ושותקין ומשמיעין לנב למה שהוא קורא, שנאמר, ואזני כל העם אל ספר התורה, עכ"ל ויש להקדק אמאי אינה הרמב"ם ז"ל מלשון הגמ', בסוטה ל"ט, אמר רבה דרז הולק, כיון שנפתח ס"ת אסור לספר אפילו צנר הלכה, ולמה כתב הרמב"ם כיון שהתחיל הקורא לקרות, ולצדדי הש"ס הכ"ל איסור שיחה מתחיל מיד משעת פתיחת הספר שהוא קודם להתחלת הקריאה. אלא דהרמב"ם ז"ל כנראה פוסק שם כר' זירא דאמר ר' חסדא, דאמר שם, מהכא — ילפינן איסור שיחה — ואזני כל העם אל הספר, והיינו דמחויבין הכל לשים אזניהם אל הקריאה אשר נספר צדדי ללאת, כדלחמירין מטעם שומע כעונה, וחיוז זה מתחיל רק משעת קריאה ולא משעת פתיחת הספר.

וזה הוא הטעם לחמירין במגילה כ"א. קראוה שנים יוצא, תנא מה שאין כן נתורה, ומפרש צנמי, דבמגילה כיון דמנינה יחצו דפתיהו ושמעין, חזל נתורה אם שנים יקראו לא ישמעו השומעים ולא יהיו יוצאים משום שומע כעונה. וע"ש בתוס' וצנ"ב ט"ו. ד"ה. שמה פסוקים, דמה שאלו נוהגים שאחד קורא הוא משום שלא לנייש את מי שליחו יודע לקרות, ואם נאמר דמטעם שליחות הוא איך יעשה העולה שליחו יודע לקרות שליח צעמה שהוא עלמו לא יכול למיעד, חזל מטעם שומע כעונה ניחא, דהא שומע היעב. כמו שכתב רש"י צסם צה"ג בסוכה ל"ח: דמי שליחו יודע לקרות ולא לענות, ושמע וכיון צנו לשמוע אע"פ שלא ענה יאל. ע"ש.

ת"י. (א) בבבבא הגרורה אור"ח סי' ג"ג כתב בשם ר"י חסיד: מי שיוודע שהש"ס אינו אוחזו אפי' יקראנו לתוכחה אל יעמוד ויפחיר"י. בחיטובת סי' ק"ב כתב בשם ר"י חסיד: ולי נראה שיעמוד לקרות פליננמ בעונש ועוובי ה' יבדו ומוה אשר לפנינו נראה במהרי"ם.

ויש להעיר תש"ס ז"צ מ"ג. ס"ת כיון דלשמיעה קאין, פירי
 הרשנ"ס: ואין יכול לסלק עצמו שלא יהי נוגע נעדות שהרי
 נהנה בו ויוצא בשמיעתו אלא אי"כ ילך לו לדור צעיר אחרת שלא
 יהנה בקריאתו, וכן רבינו גרשום מפרש שם: דלא מני לסתומי
 אודנייהו שלא לשמוע מכפר תורה, ע"ש, ואי אחרת דקריאת התורה
 שיוצאין בה על ידי הנעל קריאה הוא מטעם שליחות הלא מני
 להנהיג בפירוש שאין הם עושים את הנעל קריאה לשליח, וכן
 אם נאמר דיוצאין מטעם שומע כעונה, הלא הסברנו כ"פ, דזה
 דוקא נאם האדם רוצה שתהא השמיעה כענייה אבל כשאין האדם
 רוצה בה אין השמיעה כענייה, אי"כ למה להם לילך לעיר אחרת
 או לסתום אזניהם, ואמאי לא יסלקו עצמם ומ"ס"ת זה ויאמרו
 בפירוש שלא תהא השמיעה שלהם נהקריאה של ס"ת זה כענייה
 וממילא לא יבא, ולא היו נוגעים, אלא ע"כ, דהשמיעה נעמיה
 גלא קריאה היא המנוה. ואין המנוה הקריאה נצור נבלד אלא
 השמיעה שהנצור שומע. ואין לומר דהש"ס מייירי כשאין שם
 ס"ת אחר לקרות בו או כשאין שם נצור אחר, דאי"כ הי' לו להש"ס
 לחלק ולומר דדוקא נאופן כזה שאין להם ס"ת אחר או כשאין
 שם עוד עשרה לקרות בהם"ת אחר, לא מני מסלקי נפשייהו.
 אלא ע"כ, ככ"ל.

תקיעה או שמיעת שופר היא המצוה

בהא שכתבתי לעיל דמקרא מגילה יוצאין בשמיעה מטעם שומע
 כעונה, ראייתו להעיר, דגם נתקיעת שופר שהיא דלורייטא,
 ויש שיטות תלויות אם התקיעה או השמיעה מנוה, והדברים עתיקין
 וכבר נכתב הרבה בזה בספרי האחרונים, וכנראה שיטת הרמב"ם
 ז"ל שכתב דגם הלכ' שופר: מנות עשה של תורה לשמוע תרועות
 השופר דר"ה. שנאמר יום תרועה יהי לכם. שהשמיעה היא המנוה
 ולא התקיעה דהא כן כתב לשמוע תרועת השופר, מה שאין
 כן בהלכ' שמיטה ויוגל, י — כתב מנות עשה לתקוע בשופר נעשירי
 לתשרי — וכל יחיד ויחיד חייב לתקוע שנאמר תעצרו שופר. משמע
 דיוגל המנוה לתקוע.

וראה בשו"ת מהר"ם אלשקר ז"ל בסיומן דט, שהביא רא"י דדעת
 הרמב"ם ז"ל היא דהשמיעה ולא התקיעה היא המנוה,
 מדכתב בהלכ' שופר, א"ג. שופר הגזול שתקע בו יא לא שאין המנוה
 אלא בשמיעת הקול אע"פ שלא נגע בו ולא הגזיחו השומע יא
 ואין נקול דין גזל, וכן כתב הרמב"ם ז"ל בשבועות על מה שאלוהו
 מה הפרש יש בין לשמוע קול שופר ובין על תקיעת שופר, והשיב
 דהפרש גדול יש בנייהם, וההמנוה שנצטוו בו זה אינה התקיעה
 אבל היא שמיעת התקיעה, ונפמי. שאם הייתה המנוה התקיעה כמו
 שחייב בה כל איש ליבש נפוכה וליטול לולב יחייבו מזה שהשומע
 שלא תקע לא יא, והתוקע שלא שמע יא, כגון מי שסתם אזנו
 יפה יפה הי' יוצא לפי שכבר תקע, ואין הדבר כך אלא שהמנוה
 היא השמיעה לא התקיעה, ואמנם אנו תוקעין כדי שנשמע, כמו
 שהמנוה ישיבת סוכה לא עשייתה, ואמנם נעשה — סוכה — כדי
 שנשג, לפיכך מצרכין ליבש ולא לעשות, ומצרכין לשמוע ואין
 מצרכין על תקיעת שופר. עכ"ל הרמב"ם ז"ל. והא דניוגל המנוה
 נתקיעה, נהר זה נספר המנוה שכתב (במנוה קל"ז) והוא
 לשוני: וידוע שזאת התקיעה אמנם היא כדי לפרסם החירות
 והיא מין הכרזה, והוא שאומר הכתוב וקראתם דרוך נארו ונאמר,
 ואין ענינה ענין התקיעת ראה השנה, לפי שזאת זכרון לפני השם,
 וזאת להוציא עניים כמו שנתנאל עכ"ל. ע"ש דבריו מהר"ם
 אלשקר שנתוכח עם הרב המורתי נענין זה.

ובן כתב הריטנ"א ז"ל דר"ה, ל"ד: ויש זה שחי שאלות למה
 אין הנוסח על תקיעת שופר כמו וקראו מגילה שנתרכין
 על הקריאה ולא על השמיעה, ועוד למה היא נלמ"ד ואינה נעל
 כיון שתקיעת שופר אפשר על ידי אחרים כעין מקרא מגילה שהיא
 נעל מטעם זה. והתשובות בשאלות אלו אחד דהכא שמיעת שופר
 היא עיקר המנוה, וכונת התורה כדי שיעור האדם לחזור בתשובה

הדברים תמוהים, דמה שייך לומר משום דבר עם, הלא תקנת משה
 רבינו ע"ה היא לשמוע הקריאת התורה. אולם כנראה כוונתו להא
 דאמרינן שם: הרואה כהן גדול וכו' לא מפני שאינו ראוי, פשיטא,
 מהו דתימא כדריש לקיש דאמר ריש לקיש אין מענירין על המנוה,
 ומאי מנוה ברב עם הדרת מלך, קא משמע לן. ע"ש. והקשו
 נתיב. מה פריך פשיטא הא אמרינן בברכות ח', וענהני הדי' יכלו,
 זה הונית ספר תורה ויוגל ובין פסיקה לפסיקה ויוציעה לן
 ההם, ומירנו, דמ"ו יכול לילך בשעה שגולל האהרי מות לחד נעשור
 אע"פ שאין התורגמן מפסיק, או בשעה שגוללה ומנייה בחיקו.
 עכ"ל, נמצאת אומר דהא מדקשה פשיטא דיותר קאי על שעת
 הגלילה או על שעה שמנייה בחיקו, וע"ז מתרנו נתיב. מהו דתימא
 דאין מענירין על המנוה של ברב עם, קא משמע לן דמשום מנוה
 אחרת יש לו לעשות מותר לו לנאת, אבל אם אין לו מנוה אחרת
 לעשות, נאמת אסור לנאת מנית הכנסת הפילו בשעת גלילה או
 לאחר שגללה ונתנה לתוך חיקו, אי"כ שנוע דמנוה ליבש צנית
 הכנסת הפילו כשהס"ת גלולה, והו היא כוונת הר"ח ז"ל.

וע"י נמלחמות פ"א דמגילה נענין מגילה צומת, דמשמע מלשונו
 שהוא חולק עם הנעל המאור ז"ל אם קריאת התורה היא
 רק חונת נצור, כלומר, שתקרא צומת צנית הכנסת, אבל אין
 זה חונת יחיד, ולאחד שקורין צנית הכנסת זה מתקיימת התקנה
 ואין עוד חיוב מוטל על היחיד. דהא נמלחמות פירוש דכל הנהו
 דתשי צומתי דנריכיס עשרה — ונתוכס נכלל גם קריאת
 התורה — הם רק חונת הנצור, אלא דאפשר לפרש שם נאופן אחר,
 ואם כן אפשר דגם זו היא כוונת הר"ח הנ"ל, אלא דמשום ברב
 העם יש מנוה שלא לנאת. אלא דזה מתנגד להא דהנ"ל דכל המניח
 ס"ת ויוגל, ואפשר דהכוונה, לה שאינו מנין הקריאה דלא שייך
 לומר שיש עליו חיוב של התקנה כדי שלא להיות בלי תורה דהא
 אינו מנין מה שקוראים, לכל זאת מנוה עליו ליבש צנית הכנסת
 משום דברב עם הדרת מלך. ולהלכה הדבר נ"ע.

ומדברי הש"ס דאמרו, נצ"ק פ"ג, שהלכו ג' ימים בלא תורה,
 מני משמע דעיקר התקנה היתה גלל תורה נצורה,
 דהא אי אפשר לפרש שהלכו ג' ימים ולא למדו תורה כלל אפילו
 ניחיה, דהא אפילו בשעת הליכה כל יחיד יכול ללמד ולהרהר דר"ת,
 ומה גם דאמרינן דאי צעי פטר נפשי צק"ש שהרית ועריצית, וכי
 ח"ו לא קראו ק"ש. אלא בודאי שהתקנה היתה לשם ליווד נצורה.

ובהסדרי את הדברים לדפוס כתבתי ומה לידיד נפשי הגאון
 הנפלא נבקיאותו בכל חדרי תורה תלמיד מונח למרן
 מסאכאשאו ז"ל, מה"ר ר' מייכל הכהן פארשלהנער שליט"א
 מצאלטימארי, וכתב לי לדעתו היא ג"כ דקריאה בתורה היא תקנת
 הנצור, כלומר שלל נצור יקרא, ואין זה תקנה ליחידים, דהא עם
 שגדות ורשני קריות לא הי' שנועים קריאת התורה בשני ותנושא,
 ולהם תיקון קריאה בשנת צומתה. וגם בקריאת התורה הינו
 נאך כלל שהשומעים יקראו כלומר ויוצאים מטעם שומע כעונה,
 דנתורה סני שמיעה מזד עמיה בלי עני' דשמיעה היא הננה,
 והנה עיקרה נהרהור, כדאשכחן צמיני, ברכות הנ"ל, כלומר
 שהעם שמע והבין מה שאומר להם, ושעיקר הננת התורה בשמיעה
 תלי, ועי' מדרי' ריש האזינו על הכתוב הטו הזנכס ולכו אלי,
 שמעו ותחי נפשכס — כל מי שמסיר אזנו משמוע תורה, וכו'.
 ונתום' סוכה נ"ב. ד"ה, וכיון שהגיע וכו' מנאחר נהדיה דהא דאין
 עונין אמן יתומה, היינו נמי שהוא חייב ברכה קאמר ונענייתו אמן
 רוצה לנאת ידי חונתו, נריך שישמע ואח"כ. יענה אמן יתומה,
 והא דעונין אמן נהנפת סודרין היינו בקריאת ספר תורה ולא
 נתפלה ולא נברר שהשליח נצור מוציא רבים ידי חונתו, ע"ש, הרי
 מפורש דקריאת התורה אינה כדי שיוצא הקורא את הרבים ידי
 חונתו, ועי' נרנצי' ס' קנ"ט, ובשו"ת ממר"י מצרונא ס' ק"ג.
 עד כאן קנת מדברי הגאון הגדול הנ"ל.

תשמעו, אם הפירוש השמיעה חסונה כעניה, ולא נודאי שאין לומר דעניה זו היא נשופר, או שמא הפירוש דהשומע — הפועל, ולא השמיעה — הפעולה, הוי כאיש העונה התוקע, דלא שפיר יולא דהא התוקע נשופר תוקע. והשנו כאילו העונה תקע.

אלא דסגרה זו קשה להולמה, דאם כן איך יגויר שהשומע קול שופר ממי שאינו מחויב דלא ילא, אומאי לא ילא, הא אמרת דהשומע חשוב כאילו הוא נעלמו תקע עם השופר, והלא הוא נר חיונ הנהו. וקשה לומר דהפסול הוא משום דשומע כעונה פירוש דהשנו כמו שהשומע גם כן תקע, כלומר, דשניהם עושים הפעולה של התקיעה, וא"כ, בתקיעה זו יש עירוב של תקיעת נר חיונ ותקיעת נר פטור. דהא נמשכה ר"ה, כ"ט ובכל הפוסקים איתא דהפסול הוא משום דכל שאינו מחויב נדנר אינו מוילא את אחרים ידי חובתם. והדנר נריך תלמוד, אם זה דומה לחזי ענד שאף לעלמו אינו מוילא.

שוב סכרתי שעל מדוכה דומה לו יש הגאון צעל שאנת אריי נסימון ו', צאלס שאינו מדנר אם יולא ידי חובתו בק"ש נשומע מפי אחר המחויב נדנר. וכתב נאה"ד שם: "מי"מ כ"ל כיון דקיי"ל שומע כעונה דמי כדאמרין נפרק לולג הגול, סוכה ל"ה, מחויב האלס לשומע ק"ש מפי אחר המחויב נדנר וצוה יולא ידי חובתו. אע"פ שראיתי להצבולי לקט שכי צכלל א' סימון ט' נמתפלל ושמע קדיש או קדושה דאיכא מרבותא דס"ל שותק וישמע דקיי"ל שומע כעונה, שר' אברהם נ"ר שלמה כתב היכא אמר שומע ולא ענה ילא, דוקא נמקום שיוכל לענות כהנך דסוכה, אצל העומד בתפלה שאינו יכול לענות לא ילא נשמיעה, [וכן הביא הר"ן נסוכה שם, דעה זו ע"ש] ודמי לר"א דאמר כל הראוי לצילה אין צילה ונעכבת נר וכל שאין ראוי לצילה צילה ונעכבת נר ע"כ, א"כ כ"ש אלס שאינו יכול לענות א"א לו לנאת י"ח נשמיעה דהר"ל אין ראוי לצילה. מ"מ רש"י ותוס' נצס דה"ג חולקין נדנר שם נפרק לולג הגול, וס"ל דישתוק וישמע, וכ"כ תוס' נצס ר"ת ור"י, אלס דנוטעם אחר אחרו שלל לשתוק ולשמע דכיון דשומע כעונה הו"ל הפסק, ואע"ג דאיפשר דעד כאן לא פליגי כל הני רבותא על ר"א נ"ר שלמה אלס נעומד בתפלה דלדס ראוי לענות אלס דהרי הוא דרציע עליה ומחמת איסור הפסקה ומשינ לדיהו ראוי לצילה, אצל צאלס אפשר שגם הם ז"ל מודים דהו"ל אינו ראוי לצילה כיון דאי אפשר לו לדנר ולהוילא א"ע ידי חובת ק"ש א"א לו שישמע מפי אחר משום שומע כעונה, מ"מ כ"ל דיוולא ידי חובתו אם שומע ק"ש מלאחר משום דשומע כעונה אמרינן נמי לגבי אלס אע"פ שא"א לו לנאת על ידי עצמו כלל ואין זה ענין לאינו ראוי לצילה, דנשלוח התם כיון דכתב רחמנא מנות צילה נמנחה לכתחלה אע"פ דקיי"ל אם לא צכלל כשר מ"מ ראוי לצילה נעין שהרי לכתחלה נריך צילה למנוה וכל שא"א לקייס מנות צילה נמנחה זו מנות צילה ונעכבת נר אפילו נדיענד, אצל הכא לכתחלה שומע כעונה דמי ואינו נריך לקרות צפיו דוקא ואפילו לכתחלה נשמיעה סגי ל"י, נפיו של נצירו כפיו דמי" עכ"ל. ומנאר שהש"א סונר נמי דשומע כעונה פירושו כאילו העונה קרא, וכן השומע את התקיעה הרי הוא כאילו הוא נעלמו תקע נשופר.

אלא דלכאורה קשה לי לפי ההנחה הנ"ל של הש"א דפיו של נצירו כפיו דמי, א"כ מה זה דאמרין נריה כ"ע דחזי ענד וחזי נן חורין אף את עצמו אינו מוילא משום דלא אתי נד ענדות ומפיק נד חירות, ומסיק נצנ"ל הנ"ל דחייב לשומע מנן חורין. ולפי הנ"ל מה תועלת נשמיעה זו, הלא כשהני ענד וחזי נצח שומע ת"ש מנן חורין נמלא שגניהם תוקעים נצח, הנן חורין והחזי ענד וחזי נן חורין וא"כ שוב נבתקיעה זו מעורב תקיעה של נד ענדות ואיך מופיק נד חירות.

אלא דזה אינו דשומע כעונה לא אמרינן אלס נמי שחייב לענות, אצל לא נמי שאינו חייב לענות, ודוקא ננוגע לנד חירות אמרינן שומע את התקיעה כאילו נעלמו תקע אצל ננוגע לנד

וגם שיכוון לרצות למדת הדין ציוס הזה, ואילו תקע ולא שמע לא ילא, ולפיכך תקנו הנוסח נשמיעה, וכיון שהשמיעה א"א על ידי אחרים היא נצמ"ד, כיון שהיא עונר לעשייתה, אצל מוקרא מוגילה הקריאה עיקר משום פרסומא ניסא, ואפילו קרא ולא שמע ולא בנין ילא, מידי דהוי נגיס וע"ה, וכיון שאפשר על ידי אחרים היא נצל, וכן דנתי לפני מורי נר"ו ע"ל. ונצמודרהס ה' פורים מסנר דה"א לנרך לתקוע ומשום דזה לא יכלול התרועה, וכן א"א לנרך להריע דזה לא יכלול התקיעה.

ועי' נטור או"ה סימון תקפ"ה שכתב ג"כ דהשמיעה היא עיקר נשופר מדתן התוקע לתוך הנור או לתוך הדות לא ילא.

אולם הרנה מהראשונים סונרים שהמנוה נריה גם התקיעה ולא השמיעה נצנ"ד, וכן היא דעת הסמ"ג, עשין מ"ג שפסק לנרך על התקיעת שופר, וכן היא שיטת השאילתות דרב אחאי גאון שכתב נצנ"ד לתקוע נשופר, וכן פסק היראים, וכן כתב הנוזריי נתשונה הנ"ל. ועי' רדנ"ז ונצנ"ד נצנ"ד סופר נסוילא דמונות נריכות כוונה, שכתב דנר זה הוא פלונתא נירושלמי, סוכה ג"ה. שופר של עכו"ם ושל עיר הנדחת ר' לעזר אומר כשר, תני ר' חייא כשר, תני ר' הושע"י פסול. הכול מודים נלוגנ שהוא פסול, מה צין שופר ומה צין לולג, אמר ר' יוסי נלוגנ כתני ולקחתם לכם משלכם ולא משל איסור הנייה, נרס הכא יוס תרועה יהי לכם מכל מקום, אמר ר' לעזר תמן נגופו הוא יולא, נרס הכא נקולו הוא יולא ויש קול אסור נהנייה ע"כ. וכתב נחתם סופר דנזה פליגי ר' לעזר ור' יוסה, דר' לעזר סונר דעיקר המנוה היא השמיעה ואין נקול איסור הנאה, ור' יוסה סונר דהמנוה היא התקיעה לכן נדין שהי' אסור, אלס דדורש מוקרא דיוס תרועה יהי' לכם מכל מקום, דיוולאין. ע"ש ודפסי"ת.

הארכתי נדנרים הנ"ל לנר השיטות, מכל מקום יש הרנה סונרים דעיקר היא התקיעה, וקשה לדנריהם איך יולאין נשמיעה, א"כ. המנוה על כל אחד ואחד שיתקע, ונע"כ, דלפי שיטתם יולאים נשמיעה מטעם שומע כעונה, דהא אין לפרש מטעם שליחות, דהא למנוה נצנ"ד אינו מועיל שליחות, ודמי לממנה שליח לנצנ נסוכה או להניח תפילין. והדנרים עתיקין. ועוד היך תעלה על הדעת דתקיעה יולאין נשליח, א"כ, יתחייב שראוין הממנה את שומעו לתקוע ולא ישמע כלל את התקיעות ילא, וזה ודאי ליתא, דתקיעת של ר"ה, מנוה על כל אחד ואחד מישאל. וגם כאן תקשה נהי דשומע כעונה אצל המנוה היא לענות נשופר, והשומע נהי דעונה אצל אינו עונה נשופר. והרי כלל הוא דכל נר שהתורה קצנתה לו נורה ואופן פרטי, אי אפשר לנאת נר נדנך כללי, כגון נעדות דרשינן מפייהם ולא מפי כתנא, וכן נצנ"ד לנאת נשופר לא אמרינן נ"י הכלל דכתב נדינור, מפני דהגס דאמרין כתב נדינור היינו לענין הפעולה כלומר, פעולת הכתב הרי היא כפעולת הדינור, דלס אחד רחוק מתצירו ורואה לדנר עמו אז כותב חליו, כדי שתי' הפעולה של הדינור נכתב, אצל הפועל עצמו אי אפשר שנאמר שדינר חליו נצל פה, לפיכך נעדות דהתורה אמרה: על פי, והקפידה על נורת הפעולה נצחיה חופן שתיעשה, לא אמר' כתב נדינור ולהרנה פוסקים נצנ"ד לא אמרינן כתב נדינור, משום דהתורה הקפידה על נטוי של שפתיס, ואיך נאמר שהכתב הוא נשפתיס, נצעה שהכתב עשה רק נידים, ונכן תקפי נמי נני תקיעת שופר להסונרים דהמנוה היא נבתקיעה, ותקיעה זו יש לה ציור, ואופן שהתורה קצנתה שתי' רק נשופר, איך השומע יולא מטעם שומע כעונה ונצעה שהשומע שומע נצנ"ד ולא נשופר.

אולם דיש לדחות, דשאני נני עדים נכתב וכן נצנ"ד נכתב, דאין כאן שום פעולה הנעשית נפה, והכתב נעשה רק נידים, אצל נני שופר, הקול של השופר נא מן השופר ואם נאמר דשומע כעונה, דכל אחד השומע הוי כאילו ה' הוא העונה התוקע, והלא התוקע תוקע נשופר, אלס דהשאלה היא שומע כעונה מה

תיא. למה (א) כתובחה [א] יותר תיבות ממה שבכרבות לפי שאדם יותר יעשה בשביל שמתירא ממדת הדין שלא יבא עליו פורענות ממה שמבטיחו כטובה כשהמושל יאמר לו לאדם תעשה אותו דבר בשבילי ואני אעשה לך טובה כך וכך פעמים שלא יחוש כל כך אכל אם יאמר לו כך אם לא תעשה אותו דבר אני אעשה לך רעה ומגזם לו מיד יעשה כמו כן בכאן לכך יתרה התוכחה על הכרחה.

תיב. יודר" החזן שלא יקרא החזן בתורה לקרוא מי שעינו אחת עורת בפרשת עורת [א] מפני שמתבייש על שאין לו אלא עין אחת ואם ידבר עמו אל יביט בעין העוורת או במקום שיש בו מום פן יתבייש ולא ידבר לפניו מעין אותו מום שבחבירו בפני הבירי.

תיג. והאומר בבית הכנסת [א] בעבור קריאת התורה אין לחשוב בלבו לשון רחמים [ב] אלא קורא לפניו אבל הציבור אומרים לשון רחמים כאדם שמתפלל ולא שליח צבור וכן כשאומר הברכות הכתובים לפני התוכחות אין לקורא לחשוב לברך את חבירו וכשקורא הקלות אין לחשוב בשעת הקריאה על אותם גוים וכן כשקורא את שמע לא יחשוב על אוהביו למען ירבו וימכם ולא על אויביו ואברתם מהרה אלא לא יחשוב דבר אלא כשמתפלל יכול לחשוב כגון רפאינו וגם על אותו חולה שיש לו בבית או יוסף כך אותו חולה תרפא : כי...

משנת אברהם

סימן תי"ג

[א] **בעבור** וכו'. ז"ל כמו שהוא נהגדפס : והקורא, נצית הכנסת ויעזור נקריאת התורה וכו', כלומר, כשקורא י"ג מדות, המתחילות נפסוק : ויעזור הדי' על פניו ויקרא וגו'.

ברבר נוסח הקדושה של הספרדים והאשכנזים

[ב] **אלא** קורא וכו'. זה הענין הכתוב בסיומן זה וכן בסמינים הסמוכים שהי"ג מדות הקהל אומרים בלשון תפלה, והש"ץ אומרם בלשון ספור, שמספר מה שאמר משה רבינו ע"ה. יש לו מקור זה התפסח פ"א דנרכות דפליגו ר"י ורננן אס עונין עס המנצך קדוש קדוש קדוש ה' נצלות וכו'. דחכמים אומרים שאין עונים עם המנצך ור"י ה' עונה עם המנצך, ע"ש. וראיתי להגאון הנפלא מראנאלאחו נספרו שר"ת לפנת פענח סיומן ק"מ. דומצין פלוגתא זו, אס קדוש וברוך הוא רק ספור מה שהמלאכים אומרים, כדאיתא בחולין ז"א : או אלו מקדשים את שמו יתעלה באתו אופן שהמלאכים מקדשים, מנאלת אומר דחכמים סונגרים דהש"ץ — היינו המנצך — מספר מה שהמלאכים אומרים ולכן אין להקהל לענות, דהקהל אין מספרים מה שהמלאכים אומרים אלא מקדישים מעצמם, ור"י סונר לכל זאת מותר לו להקהל לענות הגם שהס אינם מספרים הקדושה שהמלאכים מקדישים אלא מקדשים מעצמם.

והגאון הג"ל מסביר החילוק שבנוסחאות הקדושה של הספרדים והאשכנזים, שנקדישך ונערידך, פירוש שאנחנו רק מספרים מהקדושה שמקדשים השרפי קדוש, ונקדש את שמוך — כשם שמקדשים וכו' פירוש, שעס ישראל אנו נעצמנו נקדש את שמו יתעלה ויתנצך. זה היא כוונת התוס' בנסהדרין ל"ז : בשם תשובת הגאונים שאין בני ארץ ישראל אומרים קדושה אלא בשנת, והוא פלא — אלא כלומר, דנכל ימות החול אומרים בנוסח הספרדים, שמספרים מה שהמלאכים ונקדשים, כדכתב, ישע"י ו'. גני החיות שש כנפים לאחד, וכל כנף הוא אומר שירה, והיינו דוקא בניי החול, אכל בשנת שהחיות אומרות רבש"ע אין לנו עוד כנף, והקב"ה משיב להם יש לי עוד כנף אחד שאומר לפני שירה, שנאמר, מכנף ארץ וכו', אז ישראל עם קרובו אומר שירה מעצמו והיינו קדושה מזד עצמם והיינו נקדש וכו' ודפח"ת.

וזה היא כוונת רבינו זכאן שהש"ץ מספר מה שאמר משה רבינו ע"ה. ולא בלשון תפלה, כשם שאין הש"ץ אומר אלא מספר הקדושה של המלאכים, ועיי' בספרי פרשת האזינו על הפסוק כי שס הדי' וכו' דמשה רבינו הוא כאחד משבעה מלאכי השרת, אכל כשהקהל אומרים אין הם מספרים אלא מעצמם מתפללים.

ענדות לא אומרים זה, דל"כ ישראל התוקע ועכו"ם שומע ג"כ נאמר שומע כעונה והוי כאלו השומע שומע מפי עכו"ם ומפי ישראל צידד וזה נודחי אינו.

ומימי ננוך היתי צמה שכתבו הפוסקים הג"ל ראי' דהשמיעה היא המנוה ולא התקיעה מהא דתנן התוקע לתוך הצנור ולתוך הדות לא ילא, שמע מינה דהשמיעה מנוה, ולא זכיתי להצין, דהא דין זה הוא פועל יולא ומהנחה הקודמת לה דהשמיעה היא המנוה, אכל סוף כל סוף קשה מהיכן הוליו חכמי המשנה את הדין הזה מן התורה, הלא צמורה כתיב יום תרועה, ששמיעה תקיעה ולא שמיעה.

ולפע"ד נראה לומר שהרמז"ס ז"ל שאר הפוסקים הוליו דין זה מקרא, דהנה צמורה כתיב יום תרועה יהי לכם, ויש לכל דבר חומר וזורה, החומר של הדבר מורגש לאו דוקא צעירים אלא גם צממוש הוד וכדומה, אולם הצורה מורגשת צעירים. וכן לתקיעת השופר יש חומר וזורה, התקיעה בכלל היא החומר, שאדם נופח צפוי לתוך השופר, ואין לזה נצרך שום חוש אחר, אלא הפה הוא הנופת, אולם להרגיש צמורת התקיעה מה היא, אס תרועה שיש לה צורה מיוחדת בניי מקולות קטנים, לזה זקוק האדם להשתמש בחוש השמיעה שלו. חו היא כוונת הרמז"ס ז"ל : מנאת עשה של תורה לשמוע תרועת השופר נראש השנה, שנאמר "יום תרועה יהי לכם", כלומר, מדכתבה התורה יום "תרועה" שהיא הצורה של הקול, מניולא כשמע שהתורה הקפידה עלינו שכתמש בחוש המרגש הצמורה — בהתרועה, ומזה כשמע שהמנוה היא לשמוע, "תרועת" השופר, כלומר, לא את הקול גרידא שהוא החומר, אלא את "התרועה" שהיא הצורה ומניולא כשמע שהמנוה היא לשמוע, ומזה יולא הדין שתקיעת הקול מצלי להשתמש בחוש השמיעה אין יולאין.

[ב] **שלא** יהי' אדם חסון וכו' צמנ"א חו"ת. תכ"ח הביא בשם כנה"ג. שצמקונו נוהגים לקרות להסכס כתוכחות ונשירת הים ונעשרת הדצרות, ומהר"ל ה' מקפיד להעלות דוקא את השמש שצוכרין אותו לכך.

סימן תי"א

[א] **יותר** תינות וכו'. מה שנאמר צש"ס צ"צ פ"ה, ומד"ר נחקות, משתייך לאותיות דהנרכות שנתורת כהנים מתחיל צלות ה' "אס צחקות, ומסיים צ"ת" של קוממיות, וכו' ורבינו מפרש לענין התינות, שצקללות יש יותר תינות מאשר צנרכות.

סימן תי"ב

[א] **מפני** שמתנייש וכו'. צהגדפס או שצור או מי שצראשו נתק הקרותו צפרשת נתקים והתגלח ואת המתק וגו'.

תיר. כשקורין ויחל בתענית שותק החזן והקורא בתורה עד שיאמרו הקהל שוב מחזרין אפך והנחם על הרעה לעמך וגם ה' ה' אל רחום וחנן וגו' לומר כי הקהל אומרים איתו בעין תפלה ומתבונן לבם ללשון תחנונים לדבר בלשון בקשה (א) והחזן והקורא אינן רשאים לקרוא בלשון בקשה אלא כך עשה משה.

תמו. ה'יאך. היה המעשה שמשח בקש ומספר כל הענין (א) רחום א' וחנן ב' ארך אפים ג' ורב חסד ד' ואמת ה' ניצר חסד לאלפים ו' נושא עון ז' ופצע ח' והטאה ט' ונקה י' וסלחת לעווניו י"א ולהטאתינו י"ב ונחלתנו י"ג הרי י"ג מדות כמו שמנינו אותם ותרע שכן יש למנותם שהרי ר' אמיתי עשה כן אזכרה אלהים ואהמיה וענין י"ג מדות ובאחרונה אומר תמכתי יתדותי בשלש עשרה תיבות כמו שמנינו לכך חברים יחד לאמרם ולא יתכן לומר אותו פיוט אלא אם כן בכה המתפלל או יודע שבזבים כדו שלא יהא (תהלים קא ז) דבר שקרים לא יכון נגד (ב) ה' ואיך יאמר יהי רצון מלפניך שומע כל (ג) בכיות שתשים דמעותינו בגאודך להיות ולא יתכן להיות אלא אם כן בכו.

תמו. ויש (א) אדם יפה כרי לשמור מניאוף ומי שקולו נעים שאין הקב"ה נהנה מקולו ראוי הוא שלא בא לעולם ואם הקב"ה נהנה עליו נאמר (שם ג ה) קולי אל ה' אקרא ופתויב (ש"ב כג א) ונעים זמירות ישראל.

תיו. ואשמע את קול כנפיהם בקול מים רבים (יחזקאל א כד) לפי שהיו משמיעים קול ביחד קול רבים שאין קול אחד מוקדם לקול רבים ולא קול (א) אחר מאוחר בשמע כאילו קולות מים רבים השוטפים יחד הרי צריך להרים קול ביחד קול אחד בנחת ולא להריץ קול.

תיר. בראשונה לא היו המתפללים חוזרים לאחור אלא במקום שסיימו הצבור (ע"ב) משם מתחילין כגון הצבור אומרים עד נאזה תהלה והיורד לפני התיבה מתחיל בפי ישרים ומשהיו פריצים ממחרים לומר הברכות ושכחות ולא במשך היה היורד לפני התיבה מתחיל למעלה לפי שלא היה רוצה למהר נמצא בשחם סיימו הוא לא סיים אבל כשהיו טובים ולא ממחרים ואומרים כהונן לא היה חוזר למעלה ועתה שחוזרים למעלה עין הוא לפי שהן עושים להשמיע קולם הנעים ועוד טורח צבור יש ושלא לצורך כיון שהקהל אמרו במשך ולא מחרו [א] מה צורך לו לחזור מה שכבר אמרו אין לירד לפני התיבה לומר אלא מה שמוציא רבים ידי חובתם ואם הוא מתחיל למעלה בשביל להוציא חובת מי שאינו יודע היה לו להתחיל נשמת כל חי אלא הם עושים כדי להשמיע נעימות קולן יראי שמים לא יעשו כך.

תיט. רננו צדיקים בה' (תהלים לג א) ולא שאר רננות (שם קיח טו) קול רנה וישועה באהלי צדיקים [א] ולא פירש איוו רננה של הקב"ה באמת לא ידבר שקר הקב"ה עושה מן השמים ארץ ומארץ שמים ממים יין ומריבש לענה ומלענה דבש ועל [ב] דבר שאין רגילות להיות אין לשבחו כך לכך סמך (צפניה ג יג) ולא ידברו כזב ולא ימצא בפייה לשון תרימות וסמך לו רני בת ציון ולא נאמר רננות אלא שמחמת ניוגונים ישמח לב המנגן וששומעים ... בה' שני' (שם שם יד) רני בת ציון הריעו ישראל שמחי ועליו בכל לב בת ירושלים וצריך למשורר הניגון [ג] שאם יהא רוקק או ישליך מחוטמו ויאמר ממקום שפסק לא ישמח הלב אלא במשך הניגון מי שאומר בקול רם ברכות ופיו פתוח ופורה בגרונו וזכב ופסוק וירוק בכה כדי להשליך הזבוב בגרונו. מי שקינח חוטמו או השליך כיוו מחוטמו ואצבעותיו מולבלכות לא יגע בספר ולא ידבר שבחות וברכות עד שיקנח אצבעותיו ואם אדם לבדו אומר הברכות והשבחות ונזדמן לו רוק בפיו וישתוק כדי הילוך ארבע אמות וירוק הרוק אבל בצבור אם ישתוק כדי

משנת אברהם

אחר כך מלאתי צספר להל מועד לקדומו, נתיב ג' דרך רביעי צסדור התפלה צסס תשונת הרמז"ס מר"א בנו ז"ל שהיחיד אומר קדושה של יולר לפי זה ספור מה שהמלאכים אומרם. וניריעות האהל סס הציא צסס תשונת הרמז"ס. סכתב: ואין הכוונה צלמרים שהקדושה לא תהי פחות מעשרה אלא אם נקדש אלהנו צקדושת התפלה אלהו אומרם זה נקדישך ונערייך צקדושת המלאכים ואח"כ אלו מוכרים קדושת המלאכים ואומרם ככתוב וכו', לא סנה"י מספרים איך יקדשו המלאכים כך הורה ז"ל ועליו. אלו סומכין עני". ואפשר שהגאון ה"ל הוציא נקודת הדבר מתשונת הרמז"ס ה"ל.

סימן תי"ט

[א] ולא פירוש איוו רננה. וכו'. צפסיקתא הוצא צילקוט שמעוני תהלים, רמ"ז תשפ"א: ואין ירננו אלא קלוס — כלומר שנה להקנ"ה — שנאמר, קול רנה וישועה צאהלי צדיקים. ע"ש. ולפי דעתי צריך לתקן צכאן: ולא פירוש איוו רננה, אלא אינן רנה אלא קלוס להקנ"ה, ורנה להקנ"ה צנמות וכו'. [ב] דבר שאין רגילות וכו'. צ"ע. מדברי התוס' צרכות כ"ד: ד"ה, ארנעה צרכים. דג"מ נקט המגזין תחלה, משמע דגם על האין מגזין משצחים, וכתובים צקרא, וי"ל. [ג] שאם וכו' מכלאן עד „שפסק" צייך להלן, כן הוא צהפירוש צצנדפס סיומן רנ"א.

סימן תי"ח

[א] מה צורך לו לחזור, וכו'. ועכשיו צעו"ה, כל עיקר תקפס ונצרתס של הצונים לחזור ולחזור על מה שאומרם הס צעלום פעמים אינן מספר כדי לסלסל את הגגינה וכל המרנה לסלסל הרי זה תשונת ומפואר, ואין זו תפלה כלל, כי היעלה על

תיר. (א) מנהגנו אינו כן אלא גם החזן אומר בלשון בקשה וסובא בסגן אברהם סימן תקפ"ו ס"ב יעו"ש.
 תמו. (א) בפרקי דר"א פמ"ו: התחיל משה צועק בסוף ואמר ה' ה' ובתו' ר"ה י"ו ב' בתוס' שם ר"ה שלש משמע ג"כ כי ה' ה' הוא מ"ג מרות וכן משמע משבלי ל"ס סימן כ"ם שכתב כי יחזר אינו אומר י"ג מרות רק וסלחת לעווננו ולהטאתנו ונחלתנו הרי דלא כרבנו שחוטב תיבות אלו במגזין ה"ג מרות. (ב) לפנינו עיני. (ג) לפנינו כתיב קול.
 תמו. תשנו הלשון צריך תקון וצ"ל כשהארס הוא יפה וישרו עצמו מניאוף, וספס דברים אלו בסוף סימן זה ור"פ כמו מי שקולו נעים יראה לננות את הקב"ה
 תיו. (א) אולי צ"ע אחר ור"פ כי כל יחזר אינו מוקדם ולא מאוחר מקול רבים רק שהרבים יאסרו ביחד לא כל אחד בפני עצמו. בקולו כן מי שהוא יפה תאר יראה שלא יקלסל חליה ביפופותו.

הילוך ארבע אמות וירוק הרזק לא יוכל להשיג את הציבור הרי אנופ ואין צריך ארבע אמות להמתין ובעת תפלה אסור להביט ברזק או בדבר מיאום שמעלה רזק כפה ואסור לדבר בשם כשרואה דבר מאום או כשמהרהר אחר דבר מאום או אחר דבר ערוה או ליגע ברבר מאום כשמדבר או מהרהר ברבר קדושה.

תכ. ואדם שמתפלל ויש לפניו דבר מאום וצריך לשחות באותם ברכות ששוחה עד קרוב למיאום אם יבזבז ביותר קומתו כמורדים יהא כנגדו לא יתכן לשוח כנגד הרזק עד שיצא מפיו הכרחה.

תכא. הרוצה לעשות שלא רזק בבית הכנסת תדיר מפני שנאמר הוא ועוד שגורם מאום לבני אדם אבל בעל כרחו הוא עושה והרוצה שלא יהיה רזק כל כך ילעום קודם שיכנס לבחב"נ שורש מתוך שקורין לקוריצוייא ולא ירוק כל כך ובלילה ילעום קודם שינה וקודם שילך לבית הכנסת אבל ביום תענית [א] לא ילעום בהשכמה מפני שהמתיקות יהיה בפיו וכן בערב יום הכפורים ובערב תשעה באב לא יאכל שורש מתוך וכיוצא בו שישאר הטעם בפיו (א) וכשבולע הרזק בולע המתקנות. וכן אדם שאכל ערב יום הכפורים אכילה גסה ובלילה קשה לו לא יכניס אצבעו בפיו כדי שיקרא מפני שקשה לו מפני שמה שמקרא יהיה טעם המאכל בפיו ואם בעל כרחו מקרא יזהר שלא יבלע. הקיא שבולע טעם המאכל אע"פ שאינו מתכוין להנות וכן לא יאכל שומשמן אחר אכילתו כשיאכל כל צרכו ערב יום הכפורים לפי שיהא מעלה גרה כהמה ויהיה המאכל בפיו ליל יום הכפורים.

תכא. 1. הלויים בשיר היו משוררים למשוך בקול כל אית ואת כשיעזר (א) הממונה שנאמר (ב) לשוך במשא ובתיב (תהלים ד א) למנצה כנגינות אבל היו זהירין שלא יהא נשמע בניגונם כמות אחר כגון תמיד כאילו אומר תמי איד וכן פעמים כאילו אומר פעמאים כפי כאילו אומר כפאי וזהו (ירמיה יב ח) נתנה עלי בקולה על כן שנאתיה ובתיב (משלי כב כח) אל תסג גבול עולם אשר גבלו הראשונים.

תכב. אדם יהא זהיר שיאמר ה' אחר (א) ולא יאמר אחר.

תכג. אמר נא שכולת ויאמר שכולת (שופטים יב ז) וכשהיו (דף מ"ח) אומרים קדוש או דברים אחרים בתורה [א] היאך אומר אלא בלשון שאדם רגיל בתורה לומר ואינו יכול לומר בעניין אחר מעלין עליו כאילו אומר יפה ובתיב (משלי ה יט) באהבתה תשנה תמיד וכגון מהולל מהולל.

תכד. כהן אחר היה פורש בפיו והיה אומר וישמרך ברלי"ת והעבירו צדיק וחכם אחר (א) שאין מעבירין לפני התיבה ולישא את כפיו מי שאינו יודע לומר האותיות כגון ההי"ן התי"ן דלת"ן רישו"ן ובא לחכם בחלום [א] אם לא יחזירו לדרכו ויגרשוהו מן ערן כי בלבבו לומר וישמרך ברלי"ש והלך והחזירו.

משנת אברהם

סימן תכ"א

לעיקת עצי בשמים בתענית

[א] לא ילעום וכו'. נש"ע אור"ת. תקס"ו צרמ"ל. ונותר ללעום על קמנון ושחר נשניים ועץ מתוק ללחלח גרונו ולפלוט מלנזל ציו"כ לאסור. וע"ש צמג"ל. ולפי דברי רבינו דדין שיהי' אסור דהא ישאר טעם קמנון בפיו מהאר שלועם, והא רבינו חוסר ללעום בהשכמה קודם שמתחיל התענית, בתענית עלמו לא כל שכן. ועצ"כ דיש חילוק אם לועם הקמנון ככדי ללחלח את גרונו ולפלוט, וכן לועם ואינו פולט, דלז' חל שם משקה על הטעם היוצא מן הקמנון והאסור ללעו אה"כ עב הרזק.

והחילוק שבין הרזק שנותר ללעו ציו"כ. כמו שכתב המג"א בסיומן ה"ל. ובין רוק שיש בו טעם של קמנון וכדומה, משום דנאמת הרזק הוא משקה לענין מעין הזב, וכן לענין הכשר, דחשוב תולדת המום, עי' מכשירין רה. הולס כל זה כשיצא מן הפה אל כל שאל פירש מן הפה אינו משקה להכשיר, ועי' כלים ד"י ואיתא שם צמג"ל ה"י פונדק לתוך פיו ר' יוסי אומר אם לנמחו טמא, ופירש הר"ש, מתוך שהפונדק בפיו מצי הרזק ואין נמצא לשחות ורוק הנצ מהפנדקין חשוב משקה. ע"ש הרי דעל ידי שהפה מרגיש איזה שני בהרוק מהמת הפנדקין חשוב כאילו הרזק נעקר מנוחמו והוי משקה, ובכן על ידי הקמנון שהרוק משתנה נטעמו חשוב כנעקר וכנולע דבר שגא מחוק לתוך פיו. והנה הלאקרי"ן שכתב רבינו אור קמנון, הוי בכלל כס ונגבילא ציומא דכפורי לפטור, יומא פ"א, וכל הענין אינו אלא או ננטעס הומרא או אפשר שפטור מוכרת אלל איסורא וניהו איכא,

ואפשר נמי דהוי דלכלן פטור, משום שאין זה דרך אכילתו ואין זה יסוג הדעת עי' רש"י שם, אלל כשלועם ורק הטעם יוצא מהס ואינו אוכל את עלם הנוסס אפשר דהוי דרך אכילתו, ועי' צרש"י חולין ק"כ. ד"ה, התם טעמא וכו'. שכתב דציו"כ לאו צאולל תליא מילתא, דאי נמי לאו אוכלא כיון דמיתבא דעתא מחייב דהא לא תעונה כתיב זה לא התענה. ע"ש. ולכאורה זה סתירה להא דה"ל ציומא, ככס פלפלין, ועצ"כ. דהאוכל אפילו אוכל שלא כדרך אכילתו יותר פטור מהאוכל דבר שאינו אוכל אלל שאכלו כדרכו. וכנר הארכתי לעיל לענין הכאת גרונו ומעיו ציוס הכפורים ע"ש.

סימן תכ"ג — תכ"ד

ברין שרית צבור המכבא את האותיות בשגיאות

[א] איך אומר. וכו'. נש"ס מגילה כ"ד: אימא לי כשאתה מגיע אלל וחכיתי להד, לא נמלאת מחרף ומגדף, ע"ש, ועצ"כ דכוונת הגמ', משום דאינו יכול לדבר צאופן אחר וכוונתו לומר וחכיתי לית לן צה, אלל דיש לדקדק בצדרי הגמ', מה זה שאמר לי שאתה מגיע וכו' מפני שה' קורא למיתין' הסי"ן, וכי מה זה ענין לעלי לדוכן, דשהני העולה לדוכן שמצדק בקול רס, והוא ענין עזובה של לויס, ולוי נפסל לשיר בקול כדאיתא צהולין כ"ר, אלל ר' חייא כשיגיע לחכיתי שהוא פסוק צישיע', הלא לא ישימע דבריו בקול רס, אלל צלחש ואין שומע זולתו, והוא מתכוון לומר וחכיתי מה איסור יש צדנר. ועצ"כ ל"ל דסבר רבי דהיכי דאי אפשר לו לומר צאופן אחר וכוונתו לטובה, הן צדוקן

תכא. (א) עיין מנו אברהם סימן תקס"ו בק"ה שכתב בשם האגודה שפותר לבלוע הרזק ביו"ב. תכא. 1. (א) ילקוים פ"ה מ"א ועי' רבכ"ם פ"ג בהלכות כלי הסקוטה. (ב) צ"ל יסור בשמא וה"א מ"ו ב"ב. תכב. (א) כונת רבנן כמו שכתב ר"ס קונזאנו בכפר שתי ידות שאין לקרות בנדש דמספע די כמו די מחבורו אלא רפויה כו' ובנדש נשפע אחרי כמו ויחד יחרו ולא קיים פטות יחור השם, ויעוין בבלי ברכות י"ג ב' וירושלמי שם פ"ב ה"א. תכר. (א) פנינה כ"ד א'.

תכה. לשמך ולזכרך תאות נפש נפשי בלילה אויתך (ישעיה כו ח ט) אחד כנגד תפילת יום ואחד כנגד תפילת הלילה שצריך לעשות שבתאות נפשו יתפלל ולכך היה רוד מזמר בכלי שיר כדי שיחא לו תאות לב לתפילתו ולשבת הקב"ה וכן (תהלים כג ב) אלהים אלי אתה אשחרך צמאה לך נפשי כמה לך בשרי בארץ ציה ועוף מבלי מים (שם שם ו) כמו חלב ודבש תשבוע נפשי ושפתי רננות יהלל פי הרוי כפליים כל הפרשה בישעיה שלום שלום בטוח בטוח ישפילנה ישפילה רגל רגלי עני פעמי דלים אורה אורה מישרים ישר לצדיק צדיק משפטיו משפטיו לשמך ולזכרך תאות נפש אויתך נפש נפשי בלילה אשחרך לארץ צדק למדו וישבו תבל ויחן רשע כל למד צדק בארץ נכוחות יעול ובל יראה גאות ה' ה' רמה ירך כל יחזיון יחזו הרי י"ב דברים וזנות כנגד י"ב מזלות שתי שעות במזל אחד זכפל כנגד היום וכנגד הלילה שבתאות נפש יתפלל ולכך היו הלויים מזמרים בכלי שיר וכפה [א] להנעים ומידות ישראל שיהא חלב נכון מאד לה' ולכך היו מורידין לפני התיבה מי שקולו נעים להכין לב השומעים בתפילה ולכך (א) הלויים נפלים בקול . ארם שמתפלל ונפלה בלבו שמחת אהבת השם בפתאום ידע כי השם חפץ לעשות רצונו [ב] וזהו (שיר ז ו) מה יפית ומה נעמת אהבה בתענוגים (ישעיה נח יד) או תתענג על ה' (תהלים לו ד) ותתענג על ה' ויתן לך משאלת לבך (איוב כב כו כז) כי אז על שדי תתענג ותשא אל אלוה פניך תעתיר אליו וישמעך אם בשמע קולינו או קורם יהיו לרצון אמרי פי באיזו שעה ביום יש לבקש כך יהי רצון מלפניך שזאת האהבה תהא לעולם ועד נטועה וקשורה בלבי ובלב זרעי ואל יבקש אלא על האהבה ורצון השם. ואם ביום או בלילה בלא תפילה בעוד שלבו שמה ונפשו גילה בהקב"ה אל ידבר עם אדם עד שתצא מלבו והנביא בשעה שנמשו קשורה באהבה היה לבם בשם. כאילו אינם בזה העולם וזהו (מ"ב ט יא) מרוע בא המשוגע הזה אליך ויאמר אליהם אתם ידעתם את האיש ואת שיוח.

תכנ. אם זוכה אדם לכך שיפתח השמים לעיניו היה לישאל שימצא הקב"ה נחת רוח וקורת רוח לבריותיו (א) שהרי לאחר שכילה מלאכתו אמר לבריותיו ברכוני [א] אמר שר שבת (תהלים קד לא) ישמח ה' במעשיו תמצא נחת רוח במעשיך מיד אמר לו כך אקראך (במדבר י י) וכיום שמחתכם [ב] זה שבת נדאיתא בספרי (ב) לכך אסור לאדם (ג) להיות עצב בשבת [ג] ומקדשין ומבדילין על היין שהוא משמח אלהים ואנשים לפי שאמר ישמח ה' במעשיו.

משנת אברהם

נאותו קהל שמנעים כדנעי, חלל לתנות ש"ז המהליך את ההעברה אסור לפילו נמקום שכלם מהליפוס, דהא נזה לא שיד שזי אפסר לו דהא יש נמצטא פיו לנטא עין ולחף וכן "ה" ו"ח" כדנעי ככ"ל.

סימן תכ"ה

[א] להנעים זמירות ישראל וכו'. ע"י סוכה ג"ח, ערכין י" דכ"ע עיקר שירה צפה — הכי קאמר החל שיר הדי צפה על ידי כלי דוד מלך ישראל לנסייני קלל. ע"ש.

[ב] וזה וכו' ראה זוהר א"ק י"ד. שהיא קבלה תענוגים ומלועלה ומענדת לגוף, והכל תמוהים צה ואומרים : מה יפית ומה נעמת אהבה בתענוגים. ונמסכת סופרים. כ"ה. שתהא מזוזה בניין ונר תנוכה נשמאל, לקיים מה שנאמר. מה יפית ומה נעמת וכו' כלומר, התענוגין של אדם נריכים להיות המנות, שהי' אדם מתענג מזה שקדשנו נמנותיו ונזונו על המנות, ולזו הדי נותן לו משאלות לנב. וע"י שנת קי"ה. כל המענג את השבת וכו'.

סימן תכ"ו

חיוב שמחה ותענוג בשבת

[א] אמר שר שבת וכו'. לפי נוסח זה מסולקת קושיית התוס' צינמות י"ו, ונחולין ס', ע"ש. ואפשר דאחד משנעים שמות שיש לו לשר מטטרון — עי' צתוסי' סס — הוא שבת.

[ב] זה שבת וכו'. כבר הארכתי — עי' משכ"א ח דף צ"ז : — נשיעת הפוסקים אם יש חיוב שמחה בשבת, והואיל שכבר נדפסו הרבה דברים מענין זה נספרי הנ"ל לא אכפול הדברים, חלל אכתוב רק נקיור מה שלא נדפס שם : הגאון זעל חתם סופר כתב בתלק א"ת, דף ע"י. דעונג שבת הוא רק מתקנת הנביאים כי בתורה אין זכר חלל ג' פעמים היום לשגוש סעודות כל שהוא חלל לא לעונג, כי ציו"ט כתוב שמחה, ועונג שבת מתקנת נביאים היא, ע"ש. וגם נספרי הנ"ל. ויש להעיר מהא דצינמות צ"ג. למען תלמד את הדי חלוק' כל הימים חלו שבתות ויו"ט, למזי הלכתא, חילומא לעשורי ומיכל, אינטרך קרל למישרי טלטול דרנבן, חלל חלו כי האי גוונא, פירש"י, דמותר לעשר על מה שלא נא לעולם

והן נחיד חין קפידא, והוא כדברי רבינו נאמר נא שנות ויאמר סנות, הגם שאומר נכל פעם, "קדום" נמקום קדוש חין נכך כלום נשום דחינו יכול לנטא נשפתיו חין וימיני. והא דאמרינן נמגילה חין מורידין לפני התיבה וכן לא ישא את כפיו לא אנשי בית שן ולא אנשי בית היפה, מפני שקורין לאלפין עיינין, ולעיינין אלפין, לא קשה כלל, דאחי התם שיש נהמנטא שלהם עין וחלפין, ויודעים לנטא היטב כל אחת מאותיות חלו כדנעי חלל שמהלפין שאת ה"ח מנעים נהמנטא של עין ואת ה"עין" נמטא של חלף, דזה שנגתם על שאינם לומדים לנטא כדנעי ולא להחליף, חלל זה שאין לו אפשרות לנטא כלל חין קפידא, וזה מתורגמת קושיית התוס' צנרכות שם, ונצמ"ז פ"ו. ח"ך הוריד רבי את ר' חייא לפני התיבה, הא לא הי' יכול לנטא "חיתין", דאחי ר' חייא נשאלת לא הי' יכול לנטא ולא שהי' מחליף, והדבר מסתבר כתיב התוס' צנמ"ז, דהיכי דלא אפשר חין קפידא, דאם חיתא דרי חייא הי' יכול לנטא חית חלל שהי' לו טורח צוה — כדכתבו נמגילה כ"ד : — מה זה שאמר לו רבי כשאתה מגיע חלל ותכתיי וכו'. חלל נדולתי יערס ר' חייא את עמנו לנטא את החית של ותכתיי כדי שלא יהי' ח"ו כמחרף, חלל צנ"ב, דלא הי' לו שום אפשרות לנטא את ה"חית".

ובזה מתבאר היטב דברי רבינו צמיון תכ"ד. שזל לחסם נחלום שאם לא יחזיר את הכהן אשר אמר "וישמדך" נמקום "וישמדך" — יגרסהו מנג עדן. ומה תועלת יש נחלום כזה לעשות מעשה כנגד הדין המוצא נש"ס מגילה הנ"ל. חלל כדאמרינן, דנמ"ו לא נאמר חלל כשמחליפין ולא היכי שאי אפשר לו ומתכוון לומר כדנעי, ודבר זה נפשו להלכה.

ומה שכתב הרד"ז הוצא נאח"ט סימן כ"ג. שאם כלם נדנרין "חיתין" נמקום "ההיך" מותר להוריד ש"ז המדבר נמנעט כזו לפני התיבה. היא רחי' לדבריו מדברי רבינו מחלו שאמרו סנות, חלל לפע"ד נראה שזה דוקא נמקום שכלם אי אפשר להם לנטא נחולין אחר, דלז מותר להוריד ש"ז כזה, כלומר, לתנות חותו להיות ש"ז, ואם חין כלם מדברים כך, הגם שאין קפידא שאיש כזה יורד לפני התיבה, כשם שהורידו את ר' חייא לפני התיבה חלל לתנות ש"ז קצוב נדולתי שאין מן הנכון כי חלל יש אחרים

תכה. (א) חולין כ"ד א'. תכנ. (א) חולין ס' א' ולפנינו : שר העולם ויעוין נדרפם מ' תחריכ"ר ובכ"י ס' / תחתה"ב"ד ששם נדרם שר העולם. (ב) בהעלותך פיטאא ע"ו. (ג) ירוש' ברכות ס"ב ה"ג.

תכו. כשהיו אומרים ברכות ושבתות שקורין שלמש, אמרו להמרים קולו תאמר בקול נמוך כמו קולינו [א] תשוה קולך לקולינו, אמר אני מרים קולי כדי לכון כי איני יודע לכון כשאיני מרים קולי, ובמובן היה עושה כל מה שאדם עושה להרים קולו כדי שיאמרו בכזונה, רק שמונה עשרה כשמתפללים בלחש אינו רשאי להרים קולו כדי שלא יבטלו כוונתם: תכת. האומר בלחש ברכת התורה וברכו גזול את המצות, (א) שהרי תרי"ג קולות לא תמצא אלא עם אמן וברוך וברכו, לכך יאמרו הקהל בקול רם, ובתיב (דברים כז יד) וענו הלוים ואמרו אל כל איש ישראל קול רם: תכמו. כשקורין בתורה, אותו המברך על התורה חוסא אם בלחש מברך שלא יוכלו לענות ברוך ה' המבורך לעולם ועד, ויענו הקהל אחריו אמן:

תוספ'

שמעתי בשם רבי' יהודה הסידי זצ"ל שהיה רב גדול אחד ומובהק לרבים והיה גוער בכי' הכנס' כשהיו מאריכין בכרכות שהיה בדעתו למהר ללימודו ונענש על כמה באותו עולם ושמעתי בשם רבי' יהודה הסידי זצ"ל שאמר כגון כימות החורף שיש קור גדול מוטב שילכו לבית אותם שאינם מלובשו' היטב ואל יקצרו בשבחו של הקב"ה בעבורם ואמר רבי' יהודה הסידי זצ"ל שהכיר יהודי אחד מורמשה והיו קורין אותו ר' בינום והיה זקן וקובר מתים ושמעתי אל נכון ועל האמת שמעם אחת השכים אותו יהודי לבית הכנסת וראה אדם אחד יושב לפני כי' הכנס' ובראשו כתר של עשבים שקורין בלשו' אשכנז צפילו ובלשו' כנען ויניץ כביטני ונתפחד וכסבור שהא' שד וקראו ואמר לו בא הנה אצל' ואל תירא והלך ר' בינום אצלו, וא"ל וכי אינך אותו פלוני שמת וקברתיך, וא"ל הן, וא"ל הייך אתה באותו עולם, וא"ל היטב עד כאן, וא"ל מה זכות יש לך והלא אתה היית אדם כל דהו, וא"ל רק זכות זה שהייתי אומר ברכות בקול נעים בכי' הכנסת בזכות זה הביאוני לגן עדן ומבדירן אותי וזה לך סימן שאני הוא המדבר אליך כי תראה בית יד חלוקי שקרוע שקרעת לי כשהלבשתני התכריכין ושאל לו מה זה שבראשך וענהו עשבים שבגן עדן ששמתי בראשי כדי לבטל ריח רע של זה העולם: וכתבתי אני יצחק ב"ר משה (א) נב"ה המחבר אילו המעשים כרי שיראה ירא שמים אילו המעשים וישים על לבו ויאמר שבחתי של הקב"ה בקול נעים ובכזונה ויזכה לגן עדן: מיהו בשבתות וימיל' מוכי' צריכי' כך להתפלל שיצאו מבי' הכנסת בשע' המישי' ויתחיל לאכול בשעה ה' מפני שאסור להתענות בשבת עד שעה ששית כדאיתא בירושלמי פ"ר (ב) קמא תעני' (דף מ"ח ע"ב) האילו ובירושלמי פ"ר קונם ויין שאינו ר' אחא ר' אבוהו בשם ר' יוסי בן חנינא אסור להתענות עד שש שעות בשבת א"ר יוסה מתני' אמרה כן הווי מתעניין וירדו להם גשמים קודם הצות לא ישלימו עד ברוך הוא צערא, לאחר הצות ישלימו שכבר עבר רובו של זמ' אור זרוע": (א)

תל. וקראתם אותי והלכתם והתפללתם אלי ושמעתי אליכם, (ירמיהו כט יב) מאחר שאמ' וקראתם אחר כך אמ' והלכתם, אם קורא אדם ואינו נענה ילך למקום אחר להתפלל, והנה כתוב (מ"ב ד לג) ויתפלל אל ה' ובתיב (שם שם לה) וישב וילך בבית אחת הנה ואחת הנה, אמ' יש מקום שמקובלת מבקום אחר בספר הכבוד יפרש הכל, והלכתם, והלכתם והתפללתם (א) כשיעור שני פתחים, כשאין לפניו חצר [דף מ"ח ע"ב] שמתפללים בו, ד"א (ב) כמו הזקינה שהלכה בכמה כניסיות להתפלל:

משנת אברהם

סימן תכ"ו

ברין הרמת קול בתפלה

[א] תשווה קולך לקולינו וכי' ניומל' י"ט: ת"ר. ודנרת צס, צס ולא נתפלה. פירש"י. צס — נקריאת שמע — יש לך רשות להשמיע מה שאתה מוילי' תפיד, ולא נתפלה. שהתפלה נלחש שנאמר וקולה לא ישמע, כך אלאתי נשאליתות דרז אחאי ג'הון ז"ל. ונרמז'ס ז"ל הלכ' תפלה, ה"ע. השוויית הקול כילד — ולא ישמיע קולו אלא אם כן ה' חולה או שחינו יכול לכוון את לבו עד שישמיע קולו הרי זה מותר. ועי' ברכות כ"ד, דמוסיק והמי' — דאינו יכול לכוון מותר להרים קולו — נחיד אצל נצנור אחי למיטרד נצירל. ע"ש. אולם אם המדובר מתפלה שהצנור מתפללים נלחש, ואם זה יקרא בקול רם יטרדס, ורצינו מיירי מנרכות ושנמות.

ויש חילוק בין דברי רבינו שמתיר להרים, היינו להגזיה קולו, לנורד כוונה, ובין דברי הרמז'ס ז"ל שמתיר רק להשמיע קולו אצל לא להגזיה. ועי' נרשצ"ל אם שכתב שמתיר רק להשמיע ולא להגזיה קולו, ומה שאמרו להתיר בירושלמי להגזיה קולו היינו כדי ללמד את התפלה לבני ביתו. ובמחזור ויטרי כתב שישור השמעת קול הוא דוקא צדווי ובשאל לרכיו, משום שלא יתנייש. ובנוג'ל כתב דלפילו צפסוקי דזימורה אסור, וכן משמע דעת רבינו.

ועתיד לנו, לנורד עונג. שנת, ונחוס' שס: דשרי לתרוס נע"ש שלא מן המוקף כדי שלא ינטרד לטרוח ולתרוס נשנת, דכל זה עונג שנת, ע"ש. ע"כ. מנולר דיש קרל המתיר את הגיל צעניל עונג שנת, הרי דעונג שנת דלורייתל, ועי' לעיל סימן ח' — מה שכתבתי מזה.

[ג] ומקדשין ומנדלין וכי'. הין להקשות ח"כ, יהי' קידוש על היין מלדורייתל, ונתוס' שנועות כ': ד"ה, נשים. כתבו, דקידוש על היין הוא דרננ, דכוונת רבינו דהיין אלנו מקדשין עליו הוא סנה להיות שמה ולכל להיות ענג, אצל אם יהי' שמה צלי ויין ג"כ קיים המולה, ועי' נתוס' עירובין ל' ד"ה אלא סומכים שכתבו שיהי' מותר לשתות ויין נשנת זה הוי לנורד שנת ונדולי' נ"כ, שהוא או נגדר עונג או נגדר שמה.

ומה שכתב רבינו דמנדלין על היין מטעם שמה, והלא הבדלה היא צמולאי שנת אלז חיונ שמה חלף והלך לו, כוונתו למה דאמרו נשנועות י"ח: א"ר יוחנן כל המנדיל על היין צמולאי שנתות הויין לו ננים זכרים — ננים ראוין להוראה וכי'. כלומר כשם שמרגיש להנדיל שעד צמולאי שנת לריך להיות נשמה, ומשילל השנת סרה השמה — כך בניו ידעו להנדיל בהגזיה דקה הצריכה להוראה.

הכת. (א) תרי"ג קולות לא ארע הפקוד כזה ויעיין פנ"א סי' קנ"ט סק"י. תוספ' (א) נב"ה ראשי תיבות נפסו בצרור החיים. (ב) צ"ל שלישי דהעני' ה"י. (ג) עיין באור זרוע חלק ב' הלכות שבת. ה. (א) ברכות ח' א'. (ב) ילקוט פשלי רמז תתס"ג.

יְרוּשָׁלַיִם (א)

תל"א. זה שעומד להתפלל צריך להשוות את רגליו ר' לוי ורי סימון חד אמר' כמלאכים שנאמר' בהן (יחזקאל א ז) ורגליהם רגל ישרה, והר אמר' ככהגים שהיו מחלבים עקב בצד גורל, וגודל אצל עקב, (שמות כ כו) [א] ולא תעלה במעלות בתפילה בעמידה מדבר, בישיבה אינו יכול לכיין רגליו, כשאומר שבחנות שבישיבה יזחר שלא ישים שוק על שוק כי לא יתכן שישים שוק על שוק יש לו לחשוב כאילו לפני שכינה יושב, (תהלים קמ יד) ישבו ישראלים את פניך :

תל"ב. כשאדם חולך לבית הכנסת או לבית המדרש, צריך לברוק עליו ברגליו במגעליו שלא תהא צואה בהם, מן התר' (שמות ג ה) של נעליך מעל רגליך, וכן ביחושע, ולא אמר' חלוצי נעליך, כי מה יועיל שיחלוצי והנעל אצל, ולכך אמר' של נעליך חוץ לר' אמות, ובכתובים (קהלת ד יז) שמור רגלך פאשר תלך אל בית האלהים, [א] יו"ד רגליך, דוגמת רגל אחר מיושרות, ורגליהם כרגל אחד ישרה, [ב] לא ינשק אדם את בנו בבית הכנסת, ולא בביתו בפני רבו, לאחר שקרא בתורה מנשק ספר תורה על שם (שיר א ב) ישקני מנשיקות פיהו, ואם נודמן לו רוק ירוק, ואחר כך ינשק ולא ינשק ואחר כך ירוק, סמוך לערב לא יקח אדם ילד בחיקו שמא יטנף בגדיו ואם תאמר ינכס בגדיו במים לא יחיו מהורים כבתחילה ועוד אדהכי והכי שיחפש למים שמא תעבור מנחה ושמא כבר יאמרו קדיש או דברים אחרים שלא יבא עד שהקהל מתפילים ושמא כשיתן הילד מומנו יככה הילד ויחוס על הילד ולא על כבוד קונו :

תל"ג. לא ישא אדם עליו מעות אפילו בכיסו שיש בהן שתי וערב בשעה שמתפלל ולא בליום שמשתמשין בהן לע"ז כגון כלך (א) וכיוצא בו.

תל"ד. כתיב (ירמיה יג א) הלוך וקנית לך אזור פשתים על מתניך וכתיב (שם שם ב) ואשים על מתני (שם שם יא) כאשר ידבק האזור אל מתני איש הרי במקום שכתוב שימה צריך לדבק כגון (דברים יא יח) ושמתם את דברי אלה על לבבכם [א] שצריך לדבק כחוק את התפלין של יד וכן כשאדם מתפלל יהא האזור דבוק למתניו וגם בשבת כשהולך לרשות

משנת אברהם

סימן תל"א

דין השוואת הרגלים בשעת התפילה

[א] ולא תעלה במעלות וכו'. הנה שיטת הש"ס דילן צנרכות " שצריך להשוות את הרגלים כמלאכים, היינו זו גדל זו, כלומר, להעמיד את הרגלים צרות, והירושלמי סובר ככהנים, עקב גדל גודל, היינו להעמיד בצורך רגל אלל רגל. אולם גיראים סימן שי"א איתא דעקב גדל גודל לאו דוקא, כלומר אין קפידא נכהנים שילכו רק בצופן כזה ממש, אלא שלא יעשו פסיעות רחנות, ונמשנה נמי חמרינן : היו רגלי ועולין כגגא. יומא כ"ג — ועי נתו" שם ציומא שהקשו צלמות איך מותר לכהנים להיות רגלי, מהא דירושלמי הג"ל — והטעם של האיסור דלא תעלה במעלות הלא מפורש בתורה, אשר לא תגלה ערותך, והיינו פסיעה רחנה, דנאם הכהן לועד פסיעה קטנה אין כאן גלוי ערוה, וזו היא כוונת רבינו לפע"ד שהזכיר את הכתוב ולא תעלה במעלות, ללמד שלפי דעת המ"ד בירושלמי, משום כהנים, פירושו לאו דוקא עקב גדל גודל ממש, אלא העיקר שלא לעמוד בתפלה כפסיעה גסה. כשיטת היראים הג"ל.

סימן תל"ב

[א] יו"ד רגליך וכו'. כלומר, רגליך יתיר יו"ד כתיב, לרמוז לשתי רגליו של אדם שהיהנה כאלה בשעת התפלה.

[ב] לא ינשק וכו'. הרמ"ה בש"ע אר"ח סימן ל"ח, הניח דין זה נשם האגודה ונימין זאב, וכנראה שספר האגודה לקח את הדין הזה מספר הסידים, כי נספר נימין זאב סימן קס"ג הניח נשם ספר האגודה צ' דינים צידה, א' הא' דהג"ל צ', לענין אכילת פירות שזכרו צין י"ז לתמוז לט' גאב. וידוע שדין הג' מקורו מדברי רבינו ומומילא נמי הדין האי מדברי רבינו.

סימן תל"ד

הידוק התפילין

[א] שצריך לדבק כחוק את התפילין של יד וכו'. מדברי רבינו משמע דמצריך להדביק התפילין לזרועו. ונגירסת הגדפס סימן תשע"ג שצריך לדבק כחוק את התפילין שזרועו.

עכ"ל ועיין נתוס'. מנחות ד"ה משעת דהא דלמרינן שם שצריך להדק התפילין משעת הנהה עד שעת קשירה, פירושו שמהק התפילין על ראשו וכן הוא נתוס' הולין ד' ט' — אולם דהתוס' לא הניחו מהא דמציא רבינו מדכתיב לשון שומה, אלא שמשלשום משמע דהא ללמוד מדכתיב וקשרתם והיא קשירה הוא הידוק דאי אפשר לומר קשירה ממש מטעמים המנוארים נתוס' שם, ולדברי רבינו אל"י שצריך קשירה בכל יום הפירוש משעת הנהה ועד שעת קשירה, קשירה ממש, ולדוד"י נראה לכאורה שאינו מצריך להדק התפילין כדברי רבינו תם ועיין נתוס' הג"ל.

והנה יש לומר שרבינו דגדריו כיון למה שכתבו שם נתוס' שמסתברא כדברי רבינו אל"י נתפילין של יד וכדברי רבינו תם נתפילין של ראש, ונאם נלמוד כרבינו אל"י נתפילין של יד שצריך לקשרם בכל יום אם כן הפירוש וקשרתם לאות על ידך, קשירה ממש ולא הידוק דמהיכי יתני ללמוד מזה הידוק הא אינטרך הקרא לקשירה ממש, ולכן פירש רבינו דהידוק נפקא לן מדכתיב שומה, ואפילו נלמד נתפילין של יד צריך לעשות קשר מחדש בכל יום והפיר' וקשרתם הוא קשירה ממש לכל זאת צריך לדבק כחוק את התפילין שזרועו דכתיב ושמתם את דברי אלה על לבבכם. וזה מדוקדק דגדרי רבנו שכתב לדבק כחוק את התפילין של יד, ויד' דעיקר הלימוד הנצרך הוא על תפילין של יד משום דמוקשרתם אין ללמוד דלגופא אינטרך כמ"ל.

ודע שדברי התוס' מנחות ל"ג, משמע דשיטת ר"א היא ג"כ כדעת רבינו שצריך לדבק את התפילין של יד כחוק לזרועו, דל"כ. לא מסתבר כלל מה שהניחו רח"י לשיטת ר"א נשל כל מהא דדריש ר' נתן הנחה בשמאל מדכתיב וקשרתם וכתבתם מה דכתיב נימין אף קשירה נימין וכיון דקשירה נימין הנחה בשמאל, ואם היו קושר תהלה ואח"כ היו מוכנים צרוע, א"כ. היכי דייק מינה דהנחה בשמאל. עכ"ל. ומה רח"י הוא זו לדברי ר"א המתפרשים כפשוטן לצריך לעשות את הקשר של תש"י בכל יום, והיינו צלמות קודם שמכניס צרועו וע"ש נופרשי הר"ה"ש שדחקו לפרש דברי תוס' אלה, ואם נפרש כמ"ל שגם ר"א מצריך שומה ודינוק נשעת שמכניס צרועו, נכון.

תל"א. (א) ברכות פ"א ה"א.
תל"ג. (א) הוא לשון אשכנז קעלר.

כ"א מלאכת הושטת קרשים מעגלה לצד, אלמלא דהושטת מקרי מלאכה, ומשום הכי תו ליכא להלק בין למטה מ"י למעלה מ"י. עכ"ל. וע' דגזריו גריד שנת דף ג', תוס' ד"ה. דרע"ק ספר ילפינן, המתנזר ומדנריו שהגם שצנעם לא היו מלאכה, אלמלא משום דהתורה קראתו מלאכה היו מלאכה לענין שנת. וזה הוא היסוד שגזריו כיון דהתורה קראתו עבודה חשונה מלאכה, דליון בין עבודה ומלאכה — שום חילוק.

והנה עדיין יש מקום לנצל דין לחלוק ולומר, דשאני התם דהתורה קראתו מלאכה, לענין שכלל צסוג מלאכה לגבי המשכן היו מלאכה לענין שנת, אבל עבודת כהונה שאינו מפורט לגבי בנין המשכן, אפשר להגם דנקראת עבודה והזיקוקתה התורה שתייה נעשית על ידי כהן, לכל זאת אין זה בכלל עבודה או מלאכה ננוגע לדיני שנת, לכן אציא ראיה אחרת מדנריו הש"ס, שאין שום חילוק בין שהתורה קראתו עבודה לענין כהונה ובין שהתורה קראתו מלאכה לענין עבודת הלויים.

רבש"ם שנת דף צ"ג מיייתי כמה ראיות דמסייע אין צו ממש,

ולפיכך הכול מודים דשנים שעושים מלאכה וחד

יכול וחד אין יכול, דהאינו יכול פטור לע"ג דסייע משום דמסייע

אין צו ממש, וקשה דנמוכות דף כ': תני תנא קמיה דר' חסדא,

חד המוקף וחד הניקף לוקה, ופריך דאמר לך מני ר' יהודה

דאמר לאו שאין צו מעשה לוקין עליו, ומתוך שם רב אשי דמסייע

ודנריו הכול, אלמלא דמסייע השיי מעשה, והכא בשנת, ר' אשי

גופא מיייתי ראיה דמסייע אין צו ממש. וקושיא זו הקשו הט"ז

צ"ח ד"ה, סימן שכ"ט, ומתוך דוחק דשאני ניקף שמומין את שער

טרם שהתפיל המוקף, לכן היו מסייע שיש צו ממש. אולם הש"ך

בנקודת הכסף ניו"ד סימן קצ"ח חולק על הט"ז, דשאני גבי הקפה

דליכא קרא לא תקיפו, לא תניס להקיף אי נמי מדאפקי' בלאו

רבים משמע דאתרי אזור רחמנא ניקף ומקיף, כמו שכתב רש"י

במכות, אלא דליון לוקין על לאו שאין צו מעשה ועומסיע חייב

דמוסייע השיי מעשה. ע"ש, והסגר הדברים הוא לפי עני"ד —

אחר כך מנלתי הסגר זה וצפ"ר חזר ונשח"ח שכ"חא — דע"ג

דמסייע השיי מעשה ואין לצפור משום לאו שאין צו מעשה אבל לכל

זאת לא נהגז מסייע כעושה מלאכה, ובשנת אין לחייב על מעשה

גרידא אלא על עשיית מלאכה, דהא המוציא מרשות היחיד לרשות

היחיד או הכותב אות אחת גם כן עושה מעשה ולכל זאת הוא פטור

ומשום דליון נעשית זו מלאכה. וזה מנזר הטיב, אולם תקשי דל"כ

מה מיייתי רב אשי גופי' ראיה בשנת שם דמסייע אין צו ממש במלאכת

שנת מהא דזנחיס, ר' אלעזר אומר רגלו אחת על הכלי ורגלו

אחת על הרצפה, רגלו אחת על האבן ורגלו אחת על הרצפה,

רוזין כל שאילו ינטל הכלי ותינטל האבן יכול לעמוד על רגלו

אחת עבודתו כשירה ואם לאו עבודתו פסולה, ואמאי הא קא

מסייע צהדי הדדי — פיר', ואמאי עבודתו כשרה אם יכול לעמוד

על רגלו אחת על הרצפה, הא הרגל שעל האבן או שעל הכלי

מסייע לו — אלא לאו מסייע אין צו ממש, ע"ש. ומה ראיה מכלן

לענין שנת, הא גבי עבודה לא נענין שרגלו תעשה מלאכה, אלא

שתעשה פעולה של עמידה על הרצפה. לכן כשרגלו אחת עומדת

על הרצפה הרי הוא עושה את הפעולה של עמידה על הרצפה,

לכן נדון הוא דהגם דהרגל שעל הכלי מסייע אין צוה שתאמר

שלפיכך לא עשה הרגל שעל הרצפה את פעילתו, אבל גבי שנת

דנענין גזה היכול יעשה את כל המלאכה, ואם נאמר גזה השני

סייע לו, ממילא לא עשה היכול את כל המלאכה ויפטרו שניהם

גם פריך לעיין בהתוס' הנ"ל שהציאו ראיה לדעת ר"ה, מהא דע"ז
 ל"ט. מעשה נאשה אחת שהיתה נושאת לחצר והיתה קושרת
 לו תפילין צורעו, ע"ש. וקשה דאם כשיטת ר"ה, דהקשרה היא
 המנוה, איך יכולה אשה לעשות זאת, והלא היא אינה במצות תפילין.
 וז"ל, משום דצנכורות ל', איתא למאמר זה משום ר"מ. והוא
 לשיטתו צעירובין ל"ו: דגשים חייבות צתפילין, גבי המוציא תפילין
 מכניסן זוג זוג אחד האיש ואחד האשה. דנריו ר"מ. ע"ש. או
 שנאמר כנ"ל דהפירוש דנריו ר"ה כדנריו רבינו, כלומר, שהתפילין
 יהי' מקושרים היטב להזרוע, ואין המנוה צפועל כלומר לקשור
 אלא צהפעולה, ואין נפשו אם איש או אשה קושרם בצד גיהי'
 מקושרים היטב.

ועוד יש לומר דדבר הנעשה בגופו של אדם, הגם שאין הוא
 הפועל אלא הנפעל, לכל זאת השנו צפועל, כמו שציאתי
 במוק"א. צהא דמאריין בשנת ל"ג דמסייע אין צו ממש, ובמכות כ':
 אמריין אחד המוקף וחד הניקוף חייב כשהניקוף מסייע. ע"ש.
 וכבר העירו המפרשים צוה, אלא כדלמורינן, דדוקא צפעולה היוצאת,
 שהיא מחוץ לאדם או אמריין מסייע אין צו ממש, אבל צפעולה
 עומדת היינו צאדם עצמו בגופו או הנפעל כפועל, משום שנושה
 לעשות לו את הפעולה, כרש"י שם במכות ד"ה. דאמר לך. לא
 תקיפו לא תניחו להקיף ע"ש. וכן נמי גבי הנחת תפילין.

עבודה שבמקדש מלאכה לענין שבת

לאחר שהנאמתי לאור את ספרי משנת אברהם הלק צו, כתנתי
 דנר המשתייך להא דהנ"ל והנני מעתיקו צכאן:

בספרי נושני"ד, דף ו', כתנתי להדש לכל עבודה שצמוקדש
 שצריכה כהן, היא מלאכה, דהא היא אפשר לומו שאלין

זו מלאכה צאם התורה הומרת שזו היא עבודה של כהן, ע"ש.
 ורבים התנגדו לזה ומהם ה"ה וטעמו: מה ענין עבודה כהונה

למלאכת שנת. ואני צנעמי השגתי על דברי מהא דפסחים ע"ג.
 דאמר דלכילת תרומה צנצולין קראתה התורה עבודה, וצנמי'

שם מנזר דהיא עבודה, הכי נימא דכהן האוכל תרומה צצנת
 עשה מלאכה שנת, ורחיתי דננמי' שם מנזר דהא דלכילת תרומה

צנצולין היו עבודה היא רק מדרצק, ועוד דלה מצינו מלאכת שנת
 באכילה, כעין שאומר צפרק כלל גדול, דליון מלאכת צורר, צנורר

ואוכל מיד, דליון הצרידה היא צכלל אכילה, ואין שום מלאכה הקשורה
 עם האכילה אסורה בשנת, ועי' צהר"ן שם, ונמשני"ד.

ולאחר זמן מנלתי כי יסוד צנרדא זג, שכל דבר שהתורה קראתו
 צגם מלאכה, היו מלאכה לענין שנת, ואין לנו צריכים

שזו ללמוד אותה ממלאכת המשכן, כבר כתוב צספר פני יהושע
 לשנת דף צ"ג. צמשנה המוציא בין צימינו וכו' או על כתיפו חייב

שכן משא צני קהת. ופירש"י, דלענין כתיפו יפה התי טעמא —
 שכן משא צני קהת — אבל לענין ימין ושמאל ותיק אורת ארעא

הוא. א"כ משמע מדנריו דכתף לאו אורת ארעא הוא, ולפ"ז קשה
 על מה שכתבו התוס' גריס מכילתין דהאי טעמא דהוי צנמשכן

לחוד לא מהני אלא דוקא היכי דליכא נמי צנרדא, וא"כ כיון דכתף
 לאו אורת ארעא הוא, אע"ג דהוי צנמשכן דצני קהת אפילו הכי

אין לחייבו כיון דליכא צנרדא, והנרדא לפע"ד, דשאני הכא ולאשכחן
 צהדיד דמשא צני קהת קרי' רחמנא מלאכה דכתיב צפרשח

צמדנר נשא את ראש צני קהת ונזן שלושים שנה ומעלה כל הצא
 לצנא לעשות מלאכה צאהל מועד וכתוב צתרי' זאת עבודת צני

קהת צאהל מועד קודש הקדשים, וה"כ כיון שעיקר עבודת קדשי
 קדשים שהוא הצרון הי' צכתף אלמלא דוויקרי מלאכה. עכ"ל.

ובן גריס הזורק הקשה הפני", כיון דלמעלה מ"י מקום פטור
 הוא ח"כ מה מהני האי טעמא שכך היתה עבודת הלויים

צמשכן, דלטו מי לא אשכחן צמשכן הוצאה וזריקה מרשות היחיד
 לרשות היחיד, אפ"ה פטור כיון דלא היו מלאכה כללל צנענין זה,

וא"כ הי"ן דכוותי, וי"ל דשאני הכא צנושיט כיון דלא אשכחן
 עבודת הלויים צצני מררי שהיא מעבודת משא ומלאכה אחרת,

העומדת על הרגפה כך אין נכחו של זה שאינו יכול — הגם שהיא עושה דבר מה — להחליט את העגדות מלאכה של היכול, ואנו אומרים שהיכול עשה את כל המלאכה. זה מה שרצינו לנאר דעגודת כהן היו כעגודה של מלאכת שנת, וטעמא דמילתא כדאמרנו משום שהתורה קפדה כל כך והזיקתה כהן לעגודה זו, וקראתו עגודת כהונה לפיכך אין צינה וצין עגודת מלאכת שנת ולא כלום.

ניקוח המסייע בהקפה בשבת פטור משום מלאכת שבת

ובמה שכתבתי לעיל להקשות מהא דמכות אחד המקיף ואחד הניקוף חייב משום מסייע, יש להעיר, דגרסינן בברייתא ד"ה. אין צו ממש, כתב: מי שאינו אלא מסייע דנדר, ואם צל לעשותו לנדרו אינו יכול, אין צו ממש, ולא חסוב מידי ולא מיפטור חידק. עכ"ל הוסוף רש"י ז"ל: ואם צל לעשות לנדרו אינו יכול. היינו דדוקא אז מסייע אין צו ממש, אבל כשיכול לעשותו לנדרו, אז גם מסייע יש צו ממש, כנראה שגמור צוה דלל תקיף הא דהכ"ל דמכות, דשם מיירי דגם הניקוף יכול להקיף את עלמו, לפיכך חייב אפילו כשלאחר מקיפו והוא מסייע.

ואין להקשות, ולדבריה, אם גם המקיף לנדרו יכול להקיפו, וכן הניקוף לנדרו יכול להקיף את עלמו, א"כ, הו"ל זה יכול וזה יכול, דגבי שנת קיי"ל דשניהם פטורים, דרש"י ז"ל לשיטתו שם בשנת ז"ג. ד"ה. ותד. שכתב, דפטור דזה יכול וזה יכול, הוא משום דלאו אורחא למעגדה בתרי, אבל גבי הקפה הלל אורחא הוא שאחד מקיף ואחד ניקוף, וא"כ אין כלן מקום לפטור מטעם דלאו אורחא.

ועוד דנהקפה אין לפטור משום דלאו אורחא, דפטור זה אינו אלא גבי שנת דהתורה קפדה על הפועל ולא על הפעולה, לכן אם אדם עושה מלאכה כלומר יד לא נקראת מלאכה זו על שם העושה אבל נהקפה לא הקפידה התורה על הפועל אלא על הפעולה דהא אפילו הניקוף חייב צלם עשה מעשה, וטעמא דמילתא, משום דכתיב לא תקיפו בלשון רבים, ע"י רש"י מכות כ"ו. ואפילו המקיף לעלמו חייב שמים משום מקיף ומשום ניקוף, א"כ אין חילוק בין שהקפה נעשית כאורחא או שלא כאורחא.

וראינו צד"ת חכם צבי סימן פ"ג. שכתב בתוך דבריו: וא"כ. כיון דלענין חיוב מכות ניקוף ליכא הוכחה, אלא דמסבירא דנפשין מתייבצין לי למסייע משום דמקרי עושה מלאכה, מנאל דבשנת נמי אע"ג דפטור מן החטאת אפשר דאפילו איסורא דאורייתא נמי איכא והרי הוא בכלל כל מלאכה לא תעשה מידי דהוי אחי שיעור דאסור מן התורה ואין לוקין עליו. וצויתר אי מדמיין ניקוף לזה אינו יכול ולזה אינו יכול, כיון דנלאו הטייתו והזמנתו אין הוא יכול להקיפו, מנאל דאפילו בשנת נמי מתייב. עכ"ל. וכפי שהצנתי מדבריו, כוונתו לומר, שהמקיף את חנירו בשנת, אחד המקיף ואחד הניקוף חייבים משום מלאכת שנת, דמה שסייע הניקוף חסוב מלאכה, מפני שגחשז מעשה לענין הקפה, ולא זכיתי להבין כלל, דמה ענין עשייה למלאכה, וכי כל עשייה אסורה בשנת, הלל אין אסור בשנת אלא עשייה שיש צה מלאכה. והלל לענין עשייה אמרו הם ז"ל עקימת שפתיו הוי מעשה, וכי תעלה על דעת שעקימת שפתים בשנת חסוב מלאכה, ולא שייך לומר אפילו סגרת אחשני, דהא לא שייך לומר מה שחשוב מעשה לענין הקפה חסוב נמי מלאכה לענין שנת, בכל היותר נאמר מדחשוב מעשה לענין הקפה חסוב נמי מעשה לענין שנת, ומה נבדק, הלל אפילו חסוב מעשה אין כלן איסור, דהתורה לא אסרה מעשה בשנת אלא מלאכה דוקא היא דאסרה.

גם מה שכתב הוא ז"ל, מידי דהוי אחי שיעור אסור מן התורה ואין לוקין עליו, זה סותר לדבריו שכתב דלא למריין חני שיעור אסור מן התורה אלא צמידי דלכילה. גם סגרתו דהוי כזה אינו יכול וזה אינו יכול, מנאל דאפילו בשנת נמי מתייב, לא זכיתי להבין כל עיקר, הלל משנה שלימה הוא פשוט בעל הנית את ידו ולקח מתוך ידו של עני, העני פטור, ואמאי לא נאמר שצלם לא ה"י העני מחזיק את ידו ומזמינה, לא היה הצעל צית יכול לקחת ממנה, אלא דהדגדג הוא פשוט, שהאיסור שנת הוא ההולאה ולא ההזמנה לההולאה, ונהולאה, לא פעל העני כלום, ולא הוי אלא צנדר של לפני עור, כדליתא בתוס' ריש שנת. כן נמי הכא, האיסור שנת הוא ההקפה, הגזירה, וצוה לא פעל הניקוף כלום, ומה שהזמין והטע את ראשו אין זה משתייד לאיסור הקפה של שנת, ולאמאל שכתבה התורה לא תקיפו בלשון רבים, לא היינו אומרים שזה נקרא אפילו מסייע בנהקפה לענין הקפת הראש.

וגרולה מוז כתב הריטב"א מכות שם, דהיכי שהאיסור יש אפילו צלי מעשה, כגון לא תקיפו, שנאמר בלשון רבים, הרי שהניקוף עושה איסור צלי מעשה, אז כשהניקוף מסייע, חסוב כעושה מעשה ועובר על לאו שיש צו מעשה, אבל דנדר שאין צו אסור איסור צלל מעשה, אין מסייע חסוב כעושה מעשה, ע"ש ובשנת הלל צלתי מעשה אין כלן אסור, ואפילו מעשה גרידא לא נאסרה, אלא דוקא מעשה שיש מה מלאכה. ככ"ל.

ובפמ"ג נמשב"ל סימן שכ"הא כתב שדעת הט"ז שם הוא דלפינן מלל תקיפו, שמשמעו אחד המקיף ואחד הניקוף, לכל התורה כולה, דהיכי דמסייע על ידי הזמנה מקום שעושה האחר את המלאכה דיש צו איסורא, ע"ש. ואינו יודע לפרש הדברים, דלם לענין לפני עור, מה צריך ללמוד מלל תקיפו, ואם לענין מלאכה של שנת, איך כפרנס את המשנה ה"ל דריש שנת. ולא זכיתי להבין.

ובזה נמי יש לתרץ מה שהקשו שם בתוס' דהכא בשנת משמע דרב צביד ורב אשי סוגרים מסייע יש צו ממש גבי אמימר דכחל עינא משמע דהם סוגרים מסייע יש צו ממש גבי אמימר דכחל עינא על יד נכרי בשנת, דאפשר, דכחילת עין אפשר לעשות צעמנו בלנדר אלא דאורחא לעשות על ידי אחר, לכן אין כלן פטור דלאו כאורחא"י וגם מסייע חייב משום דיכול לעשות הכחילה צעמנו. זו היא לפי שיטת רש"י.

והתוס' שם שהקשו קושיא זו ולא תירצו כנ"ל, אפשר לשיטתם, דצחידושי גיארתי, דאין שיטת התוס' כרש"י, דפטור של זה יכול וזה יכול הוא משום דלאו כאורחא, דהא שם צדק צ"ג. ד"ה. הי מניייהו מתייב, כתבו, שאין סגרא לומר דזה שאינו יכול יתחייב, וזה שיכול יפטור, ע"ש, ולשיטת רש"י ה"ל ספיר הוי סגרא טונה לחייב את זה שאינו יכול, משום לדגנ"י הוי אורחא למעגד את המלאכה בתרי, אבל זה שיכול דדין הוא שיפטור, דלגנ"י הוי לאו אורחא, הלל ע"כ, דההוס' לא סגרו סגרא זו, לכן אי אפשר, להם להלק ולומר דגנ"י כחילת עין אפשר לעשות את הכחילה צלח, דא"כ הוי זה יכול וזה יכול ואמאי אסרו רב צביד ורב אשי, אבל לפי פירש"י ה"ל ספיר מניין לתרץ כנ"ל.

אור"ם צביה כ"ב, לא פירש"י כך, אלא ז"ל: מסייע אין צו ממש. מי שאינו עושה מלאכה גבי זה יכול וזה אינו יכול, יכול חייב ושאינו יכול פטור, ואע"ג דמסייע צדיה מסייע אין צו ממש. עכ"ל נראה מדבריו. דלל התנה כאן, שיהי זה המסייע אינו יכול לעשות צעמנו, אלא העיקר הוא שאינו עושה מלאכה ממש אלא מסייע מעט. אם לא שנאמר, דלפיכך הארזי ז"ל והגיא הא דשנת דזה יכול וזה אינו יכול, כלומר, ללמדינו, דבכלן מיירי שזה יכול וזה יכול, לפיכך רב צביד ורב אשי אסורים, ובשנת מיירי צוה יכול וזה אינו יכול לכן הכל מודים לפטור את האינו יכול.

הרבים אם לא ידביק אזור למתניו הרי הוא [ב] שלא לצורך עליו. תפילין של יד אין להם אלא בית אחד ויש להכניס בזרועו עד כנגד לבו וימשוך את הרצועה ויקשור זרועו (א) והקשר יהא כנגד לבו, והתפילין של ר' בתים בראש ב' טפחים מראש חוטמו עד מקום הנחת תפילין וכן ב' טפחים מן התחלת הכתף עד מקומם של הנחת תפילין (ב) כנגד טפחיים בלוחות עד מקום הכתיבה, לומר שאסור ליגע באותיות הקדש אם ימין הקדש לא נגעה בקדש כל שכן ימין הידיוט :

תל"ה. כשיש לו לאדם תפילין בזרועו אם יהיה לו דבר לישא אל ישיום בין אצילו ידיו וישא שהרי יבדיל בין תפילין ללב אע"פ שהבגדים מבדילים אין זו הבדלה שכן דרכו אבל אין מכסין הזרוע בכנגד ועל הבגד תפילין [א] מפני שחוצץ בין הבשר לתפילין :

משנת אברהם

לבישת בגדים שאינם נצרכים והוצאתם בשבת

[ב] **שלא** לצורך עליו וכו' מדברי רבינו נשמע שאסור לו לאדם ללבוש בגדים שגזעם שונים לריכס לו, ונש"ס שנת ק"כ. משמע דרבנן סברו לאדם יכול ללבוש כמה בגדים שהוא יכול, ור"י סובר דרק י"ח בגדים המנויים שם הם דרך הוצאה. ונ"ל דגדליקה התיירו רבנן.

והנה הא דבגדים דרך לבישה נותר להוציא בגנת, משום שהבגדים של אדם אשר עליו נטלים להגוף והיו כחלק מן הגוף, כדאיתא בתוס' חולין ע"א: ד"ה. למאי הלכתא, שכתבו: אצל בגדים שהוא ללבוש נטלים אגב, ויזכרו כל להם הטומאה. ע"ש. ואין להקשות דל"כ. תינת בגדים שאדם צריך להם שפיר נטלים לגופו, אצל הלבוש בגדים שאינו צריך להם איך ינטלו לגופו, ויהי' הדיון שהמוציא דרך מלבוש בגדים שאינו צריך להם, הואיל שאינם נטלים לגופו, יתחייב הטאת, זה אינו, דהא אמרינן בגנת ס', דאפילו למ"ד שנת לאו זמן תפילין הוא, אינו חייב הטאת — כשלוש תפילין ויולא — מ"ט דרך מלבוש ענינא. כלומר הגם שאינו צריך בגנת לתפילין, לכל זאת אינו הטאת, הואיל שהוא ללבוש אותן דרך מלבוש, והא דמותר ללבוש בגדים שאינו צריך להם גדליקה, נע"כ דהתיירו דוקא גדליקה. כנ"ל.

וע"י נרש"י שנת ק"כ. חגור על הלוקו מנפטים, ע"ש וכנראה דרך מלבוש פנימי, היינו אזור שנמתניו הקפיד רבינו שלא להוציא שלא לצורך, משום שהאזור הוא רק לצורך צנח החלוק מנפטים, ואם אינו מהדקו אינו דרך לבישה כלל, כי אין מדרך בני אדם ללבוש בגדים מנפטים ללא צורך, אצל בגדים חינוניים שדרך ללבושם אפילו ללא צורך אפשר דהוי לבישה ואין קפידא. וכן מנזאר בתוס' דף נ"ט: ד"ה. תרי, דאע"ג דתשנ צפרק כל כתבי, ק"כ, צ"ח כלים פוגמא וחגור, ופירש התם בקונטרס דפוגמא הוא אזור, היינו כגון שיש צנח מנפטיק צנתיים, אצל תרי המייני זה ע"ג זה אסור, דלא דמי לכתה מלבושים שאדם ללבוש צנציל הקור, אצל תרי המייני מה הנאה יש, ואין דרך לחגור ומשאויו הוא. ע"ש. וכנראה שזה הוא המקור לדברי רבינו, וסובר דחגורה אחת שאינה מהודקת גם כן מה הנאה יש בה, אלא שהתוס' כתבו בשתי חגורות. דהוי משאוי, וכנראה דעתם דחייב הטאת, ובחגורה אחת שאינה משתמשת לכלום, דעת רבינו דעכ"פ אסור.

סימן תל"ה

חציצה בין תפילין לבשר. חסרון נגיעה ואינו מקפיד

[א] **מפני** שחוצץ וכו' עי' בטור וש"ע או"ח. סימן כ"ז. ועי' נרש"ס הלכ' תפילין, ועיקר הרחי' דאסור להניח תפילין כשיש דבר חוצץ בין התפילין והבשר הוא דאמרינן צרכין ג', והני כהני הואיל וליתניהו צנוציה דיד דכתבי ילגש על גשרו שלא יהי' דבר חוצץ בינו לבין גשרו, וכן צנצנים י"ט, שערו היה נראה בין צין לתנצפת שגם מניח תפילין. אלמא שאין יכול להניחם על המנצפת, וכן ראי' מרי' יוחנן דאמרינן צירושלמי דלא הוה מנת תפילין צסיתוחא מפני הקרירות, ואי שרי להניח ע"ג כונע למה

הי' נמנע להניחה ע"ג כונע. והר"ש נתאונה הונא צדרי חמודות צהלכ' תפילין הג"ל — כתנ דהטעם מושים דכתבי והי' לאות על ידך, צעין שלא יהי' דבר חוצץ כשם שדרשינן גבי כהנים ילגש על גשרו, וכן דרשינן לטוטפות צין עיניך שלא יהי' דבר חוצץ צין תפילין לבין עיניך.

אולם הרשב"א כתב דמותר לתת את התפילין על הכונע, והא דאסור ליתן התפילין של יד על הנגד הוא רק מטעם לך לאות ולא לאחרים לאות ואולי צתפילין של ראש אדרנה כתבי וראו כל עמי הארץ. וכוהר"י"ש כתב כהרשב"א. ע"ש. ולפי טעמם אפילו של יד מותר להניח על גבי הנגד אלא שצריך לכסות את התפילין כדי לקיים ולא לאחרים לאות.

ובאמת אינו מנזאר מדוע אוסרים הג"ל להניח את התפילין על גבי צנח כשאי אפשר צענין אחר, כעין ר' יוחנן דלא הוה מנת תפילין צנציל זה, דהא אין לדמות מה דכתבי לאות על ידך או צין עיניך למה דכתבי ילגש על גשרו, דשם הניח, צשרו" מיותר לגמרי לפיכך דרשו צ"י שלא יהי' דבר חוצץ אצל לאות על "ידך" או צין עיניך אינו מיותר.

אולם לפי דברי רבינו צסימן הקדום הדבר נכון מאלו, הואיל דכתבי גבי תפילין, ושו"ת"ם" ומנינו דלשון שימה הוא צנחוק על מקומו הראוי כעין שכתבו ושמתו על מתניך — כאשר ידבק האזור אל מתניו. ומה נלמד שצריך, לדבוק" את התפילין אל הגוף, ודבר צריך דיעוק שהיא נגיעה ממש כל חציצה פוסלת בו, ונדחי צרבינו מאלו דרשה זו צחיתה מוקום הגם שהיא נעלמה מאחתנו. ודרשה זו מפיעה הרצה אור על כל הענין הזה צרבים נצוכים צו מלחין הוציאו הפוסקים את הדיון הזה שחציצה צין תפילין לצבר מעכנת אפילו צדעיד.

וה"ל ידועים דברי הרמב"ן ז"ל צפ"ג צנצורות דדבר הזקוק לנגיעה, חמור ציותר לענין חציצה מדבר שהקפידא היא שלא יהי' דבר-מה צינו וצין המקום אלא שאינו צריך לנגיעה. ע"ש לענין חצינת מין צמינו, ועי' בצפר אצני סר הלכ' שופר צמה שמשציר צה את הדיון של שופר שציפהו זהב צמקום הנחת פה פסול הגם דכל להנחותו אינו חוצץ, משום דצענין נגיעת הפה צשופר והרחיק את השופר מפינו ותקע בו לא יאל. לכן הגם שאין הזהב חוצץ, אצל חסרון צנגיעה יש כאן. ע"ש.

ואני הוספתי צמק"ל לצבר, דצמקום שצריך נגיעה אינו מועיל אפילו אינו מקפיד, וראייתו מהא דפסחים ס"ה. דאמרינן שצח הוא לבני אהרן שילכו עד ארצותיהם צדם, ומקשה והא חייץ, ומה קושיא, אם אמרינן דצצח הוא לבני אהרן שילכו וכו' א"כ. אינם מקפידים כלל על הדם ואדרנה הם רוצים צזה, וצפרט דצצחים צ"ח: אמר רבא פשיטא לי דם על צגדו חוצץ ואם טעח הוא אינו חוצץ, פירש"י שאינו מקפיד צדם שעל צגדו אינו חוצץ דחציצה צקפידה תלי, עכ"ל. אלא היינו טעמא כדאמרינן, דצמקום דצריך נגיעה כגון כאן שיהי' רגליו של כהן נוגעות צנצפה, לא מהני מה שאינו מקפיד. ולפיכך מקשה שפיר והא חייץ, ומשני דם לח הוא ולא חייץ, כלומר דצבר לא אינו מונע את הנגיעה וכיון שיש

תל"ה. (א) ברכות י"ג ב'. (ב) ירושלמי תענית פ"ד ה"ה, ובפרד"ש רבה שמות פס"ו ועיוון ס"ש הנורבני ח"ג פכ"ח ובעקירה שער ג"ה.

תל"ו. ארם (א) שלובש מכנסים וערום מן המכנסים ולמעלה [א] לא יניח תפילין מפני שלבו ערום ולא יכרך ולא יתכן שיהא כך מגיה ערום :

תל"ז. [א] ארם שהוא שומע ואינו מדבר יניח תפלין וכן המדבר ואינו שומע :
תל"ח. הגה (א) שאול כשהיה עושה צרכיו לא היה המרביל שלו עליו, לכך יש [א] כשעושים צרכיהם בבית הכסא, מפשיטין מעליהם המרביל (ב) וכל טלית שיש בו ציצית :

משנת אברהם

סימן תל"ז

[א] ארם שהוא שומע וכו'. דבר זה לא היה צד רבינו להשמיענו, דהא תניא : מדבר ואינו שומע זהו חרש, שומע ואינו מדבר זהו אלם, וזה היה הן כפיקחין לכל דבריהם. גיטין ע"א, וכנראה שהסרו דברים יש כאלו, ונודאי שהסרו דבין אינו שומע ואינו מדבר הם מוחזין בידו או אין מוחזין בידו להניח תפילין. ונראה"ט סיונו ל"ז-א, כתב דאין מוחזין בידו ונלהגיה. ונארחות היים שם הביא גס דע"ק סק' ג. דדוקא כשמכירין צרכיהם שמתין לשמרו, דל"כ. מוחזין בו דיש לחוש לציון התפילין דלא עדיף וקטן שא"י לשמור תפילין שאסור ליתן לו תפילין להניחם, וכן גש"ע אר"ח סימן ל"א. דאין מניחין את הכסוי להניח תפילין לפי שא"י להיות זהירות בגוף נקי. ע"ש.

סימן תל"ח

ברין כניסה לבה"ב. ולבית המרחץ במלית מצויצת

[א] כשעושים צרכיהם וכו'. גש"ע ס' כ"א. והוא צנומקו יוסף גס גאון והוצא צנומ"ס הלכ' צינית ג-ט. דמוותר להכנס צנינית לבית הכסא ובית המרחץ, ורא"י לדבר מהא דמונחות מ"ג. דר"י הוא מנכר כל פסח להטעם צנינית, משום דלא היה שרי לגלומא מיניי כוליה יומא, ואי אמרת דלריך להסיר את הגלומא גשעה צרכיו, א"כ היי ר"י צריך לסלקו לצרכיו ולחזור ולכרך. ע"ש.

ויש להעיר מהא דשנת ס"א. ולא בתפילין. ופירשו בתוס' שם דלא גרסינן דלמא ויפסקו וכו'. דהא גלאו הכי יש לחוש דזימנא דלחטרך לבית הכסא ואתי להתוייבהו ד' אמות צרה"ר, ע"ש. מנזלה דחסור לנחת לר"ה צדנר שצריך להסיר כשנכנס לבית"כ. ואי אמרת דחסור להכנס צנינית לבית הכסא ח"ך מותר ללכת בטלית המצויצת. הלא ודאי דמותר.

ואורי משום זה דקדק רבינו וכתב כשעושים צרכיהם מפשיטין מעליהם הסרבל, כלומר, לא שאסור להכנס צנינית לבית הכסא, אלא שאסור לעשות צרכיו ונלוש צנינית ופושטין שם את הסרבל שיש בו צינית. אלא דנוכל מקום צריך ביאור דמה יעשו עם הצניניה, דגם חסור להם ללבוש משום דאין יכולים לכרך שם, ואם יוציאו את הסרבל לחוץ שזו יש תש דזימנא דאתי להתוייבהו ד' אמות צראות הרבים. ומדמותר ללכת צננד שיש בו צינית גשנת ש"מ דאין צריך להפשיטו גשעה שעושה צרכיו.

וצריך לומר לדעת רבינו, דדוקא דבר שיש בו איסור גמור כגון תפילין להכנס לבית הכסא, בזה גזרו רבנן דילמא אתי להתוייבהו ד' אמות צרה"ר, אבל צדנר שאין בו איסור אלא מנזר הוורח של מדת הסיידות כמו צנינית, לא גזרו רבנן. ואיסור להכנס צנינית לבית"כ. נודאי ליתא דהא לא עדיף מתפילין של יד שכתבו בתוס' שם דילמא, שאין צריך להלך כצריך צניניה"כ. אלא דאפשר שטעם הנוחמירין צנינית הוא משום צווי מנזות, ונתפילין של יד דמכוסה ליכא גנותא, ע"י רש"י שנת ס"ג. ד"ה. בנזכוסה.

כאן נגיעה לא היו תלוייה. ומה שיש דם תחת רגליו אינו מקפיד, כצנזים ל"ח : הכ"ל.

וראיתי צרכי יוסף סיונו ז"ך, שהביא גס השל"ה דלריך לרהוץ מקום הנחת תפילין, ועל זה כתב הרב המיד"ח הכ"ל דלריך לגנז המקום הטוב משום כבוד התפילין ואפשר דהוויים היו תלוייה, ומסתמך על הרב משה למך נהלכ' עבודת יו"כ פ"ג. דמה דשנינו גני כ"ג עלה ונסתפג, משום דאי לא כן הוויים יהי תלוייה צין צשרו לצננד, דלא גרע וררוו דנעי צנזים י"ט, נכנסה לו רוח צננדו ומה על צשרו בעינן והא ליכא או דילמא דרך צניניה נכך. והקשה צספר צרכי יוסף מהא. דפסחים הכ"ל דלא אינו חונץ, ותירך דזו היא האיניעיה דרנח, אם ונה דכתיב על צשרו הכוונה שלא תהי תלוייה, וממילא רוח וויים אינם חונזים, או הכוונה דנעינן נגיעה ממש, ואפילו מים ורוח מני חונזים כיון דאין כאן נגיעה. ע"ש.

ולפע"ד אין להא דפסחים שום ענין לנה, דהתם מותרין לה הוא ואינו חונץ, כלומר, דמשום מקפיד אין כאן ריעותא דהא אמרת דשנת הוא לבני אהרן וא"כ. אינם מקפידים, ומה גס דצנזים הכ"ל אמרו דכל טנח אינו מקפיד אדם, והלא מוס דאין כהן נגיעה הלא גס יש נגיעה, דלא הוא מוטע שאינו מוטע את הנגיעה ; ומה דאמרו עלה ונסתפג, לא מוטע הסרוו נגיעה הוא, דצדנר הנראה לעינים הוא דאם הגוף של אדם יש עליו לחלוטית של מים הכתונת שעליו מתדבק ביותר אל הגוף, אלא שאדם מקפיד על זה, כי אין רגונו שיתלהל הנגד שעליו צמיס, ולכן היי הכהן מסתפג כדו שלא יהי מקפיד, ותהי תלוייה מוטעם הקפדה ולא מוטעם הסרוו נגיעה, וכנראה רוח צננדו אין הטעם מוטעם הקפדה אלא משום שאינו נוגע צננדו. אבל בתפילין אפילו יש מוטע לחלוטית על זרועו ועל ראשו, אין אדם מקפיד על זה כלל ונגיעה יש כאן, ומה איסור יש צדנר.

סימן תל"ז

[א] לא יניח תפילין וכו'. כיון דמסקינן צנזכות כ"ה. אבל לתפלה עד שיכסה את לבו, משמע דדינו כערום, לפיכך לא יניח תפילין, דנתפילין יש השם של השי"ת, ואסור לעיוור לפני השם ערום. שנת ק"כ. וגם לא יכרך, כגשנת כ"ג. כי קאי ערום היכי מנכר. ע"ש. וצמקור הסד להנדפס, ציין לירושלמי צרכות צנ. ואינו אסור נושם ערוה וכו'. ולא ידעתי מה מקור יש צירושלמי זה לדברי רבינו. והפירוש הנכון צהירושלמי הכ"ל הוא כמו שפירשו הגאון מהר"ם מרגליות ז"ל צפתיה ליו"ד, וצריך להיות הטעם : צדס צסתוחא דהוה חזיק רישא לא הוה לבש אלא דאדרעי, כד הוי חזיל מסיחי כיון שהי מגיע אל האורלירי היי חולנן, פירוש שלא היי חולנן את התפילין עד שצא לפנים לתוך המרחץ, וע"ז מקשה : ואינו אסור משום ערום, דהא חולנן את הנגדים טרם שצנזסין לפנים, ומשני אפרקסים היי לבוש וכו'.

תל"ו. (א) יעוין שר"ע אר"ח סי' ע"ד ס"ו דע"ש מותר לקרות אף כשלבשו ערום ואם החפיד רבנו בתפילין כמו לבני תפלה אבל מנא ליה שאסור לכרך וצ"ע. תל"ח. (א) יעוין ששוא"א א' כ"ד ד' איבר צשאול ולא אמר על שאול ציסמע ששאול בשעה שהלך להכיר את רגליו לא היה המעיל עליו ויחר ביאור בשוח"ם סומבר ו' פסוק ד' שביטלו ממצות ציצית שעה אחת הרי שאול לא היה המעיל עליו. (ב) עיין שר"ע אר"ח סי' כ"א ס"ג רש"ו ונ"ל שאופר המכבר אינו סרוקדק.

תלמי. אחר היה צריך להתעטף בציצית אמרו לו תמתין עד שבת ותתהיל בשבת לכבוד שבת, אמ' להם אילו היה מלבוש אחר הייתי מעכב עד שבת אבל טלית בציצית [א] לא מעכב אלא אפילו בחול אתעטף בעבוד המצוה, (תהלים קיט ס') השתי ולא התמהמהתי לשמור מצותיך :

משנת אברהם

סימן תל"ט

שהויי מצוה ואין מעבירין על המצות ברבר שאין בו קום ועשה

[א] לא העכב וכו'. ציטוט ל"ט. כל שהויי מצוה לא משהיך, לענין חליצה ויבוס, וכן גם דף מ"ז: לענין גר שקיבל עליו, מלין אותו מיד, ועיי' בתוס' שבת ק"ל. ד"ה. רני חליצור, כיון דיותר נקל יבא הכלי — הל' התינוק למולו — משיבא התינוק שרי ר"ח כדי למהר המצוה, ע"ש. וכנראה אין שם הטעם משום זריזין מקדימין למצוה, דאפילו כשינוול נהשכמה אם יבאו את התינוק, לכל זאת נתייר ר"ח להציה את הכלי כדי למהר המצוה, והיינו משום שהויי מצוה לא משהיך. הולס כל ה"ל היא צמורה חיונית, דחליצה יש דעות שהיא מצוה חיונית ולא מוכרז בלבד, דלא כדעת החכם בני בתשובה סימן א'. וכן מילה חיוג גמור הוא וכן נגר לאחר שקיבל עליו, מצוה חיונית יש למולו, אבל ציית שהיא מצוה שאין בה קום ועשה אלא שהם יש לו נגר של ד' כנפות חייג ציית, מכל מקום מצוה יש בקיומה, בזה לא מצינו בנמ', דשיך שהויי מצוה, ולפי דברי רבינו גם צמורה כזו יש נדר של שהויי מצוה.

וצריך ביאור מה בין הא דלמרינן שהויי מצות לא משהיך וצין מה דלמרינן אין מעבירין על מצות, נשלמה לפי הוש מפרשים שנתוס' מגילה ו'. ד"ה. ומסתבר, דלא שיך למימר אין מעבירין על המצות אלא היכי שיש לפניו שתי מצות, שיש לו לעשות קודם אותה דפגע ברישא, שפיר ומסתבר דשהויי מצות וכו' שיך צמורה אחת שיש לפניו, שלא להתעכב ולהשהות אלא יעשה מיד, אבל לשיטת התוס' שם דגם צמורה אחת שיך אין מעבירין על המצות מה בין זה לשהויי מצוה וכו'.

ובע"כ דאין מעבירין על המצות הוא דוקא אם כשלא יעשה המצוה עכשיו לא יוכל לעשותה אלא לאחר זמן מוגבל, כגון נבי מקרא מגילה דאם לא יקרא את המגילה ב"ד נהדר הסמוך לשגט לא יוכל לקרותה עד י"ד נהדר הסמוך לניסן, וההרי מעביר על המצות, כלומר, שמעביר את המצוה מ"ד שנאדר ראשון עד שניע י"ד שנאדר שני, כי הזמן שנתוס' אינו ראוי לקריאה, אבל היכי שהזמן שנתוס' ראוי לעשיית המצוה, אלא שהאדם מתעכב מלעשותה לא כדי שיעשה בלוחו זמן מצוה אחרת, זה הוי בכלל שהויי מצוה, ולא הוי בכלל אין מפבירין.

ויש לחקור, לדברי רבינו דגם צמורה שאינה חיונית כגון ציית יש בה משום שהויי מצוה, אם גם יש צמורה כזו משום אין מעבירין על המצות, ונפמי' שאם יש לו נגר של ד' כנפות, ואם לא יטיל בו ציית ע"ש, לא יוכל להטיל הציית בשבת, משום מתקן מנא, או שיש לפניו צ' מצות ויאחר את הציית אם יש בזה חיסור של אין מעבירין על המצות, או שמה דוקא צמורה חיונית שיך לומר אין מעבירין על המצות כדנפקא לן במכילתא — הונא דרש"י מגילה ה"ל — מושורתם את המצות אם נחת מצוה לידך אל תחמינה, והיינו דוקא מצוה חיוג, ובס' ח"א מהנה"ק מבוטשאטש, או"ח כ"ה, כתב דאין מעבירין על המצות שיך רק צמורה דרמי' אגנרא לקיומה. ולפי דברי רבינו דיש שהויי מצוה ציית אחאי לא נחמר דיש גם משום אין מעבירין על המצות, דלפע"ד, דכל יסוד הענין של שהויי מצוה לא משהיך היא מלתא דאין מעבירין על המצוה, דהא לא מצינו שום ליימוד על שהויי מצוה, והלימוד היחידי צענין זה הוא מושורתם את המצות, קרי צ' את המצות, לא תמתין לה שתחמיץ ותישאן, רש"י, יומא ל"ג.

והנה זה מונן שלא כל מצוה המכשרת הוא בכלל אין מעבירין ובכלל שהויי מצוה, דהא ניקור הנשר ומליחתו וכן השחיטה — להרנה פוסקים — הן מצוות המכשירות, וכי יעלה על הדעת שמי שמיח ואינו מולח את הנשר עד אחר השנת וכדומה הרי הוא מעביר על המצות, אלא דאלו המצות הן מכשירות, כלומר, שלא לעבור על האיסור דם וחלב ואינו זנות, אבל אין שום שבר על עשייתן, אבל ציית היא נעלם מצות עשה, והאיסור שלא לנגש צת ד' כנפות צלל ציית הוא פועל יוצא מהמצות עשה, מה שאין כן המצות המכשירות ה"ל הן פועל יוצא מהאיסור.

ובהכררי את הדברים לדפוס זכיתי בספר צרכי יוסף מהרצ החיד"ח ז"ל, וראיתי צמיון כ"ה. שהניח צמם תשובות הרי' מלכו, שאלה : אם יש לפניו צתיק אחד טלית המיוחד לו לשבת וטלית של חול, והטלית של שבת מונחת מלמעלה אם ויותר לו להניח את הטלית של שבת וליקח את הטלית של חול, אם אין בזה משום אין מעבירין על המצות, ומפלפל שם דגברי התוס' דיומא ומגילה ה"ל. אם אין מעבירין שיך נחמא מצוה או דוקא כשרונה לעשות שתיך. ע"ש. וכנראה הי' הדבר פשוט להרנניס ה"ל דאין חילוק צענין אין מעבירין בין מצוה חיונית ובין מצוה אריחיונית, דלא העירו בזה כלל. ועיי' צ"שע או"ח סימן רע"ד, לענין צייתת הפת בשבת, אם יש לפניו שתי חלות אחת קרונה אלו ואחת יותר רחוקה ממונו אם מעביר על הקרונה וצווע על הרחוקה אם יש בו משום מעביר על המצות, הגם שהיא מצוה אחת. ובישועות יעקב שם כתב דאם יש חיוג לצווע הצי' חלות, כמ"ד שם בשבת דצווע אכולהו ריפתא, אז אין לעבור על הראשונה לקחת את השני, אבל אם אינו צריך לצווע רק על אחת, אז אין בזה משום ונעביר אם לוקח את התחתונה. ע"ש, שכתב שכבר ביאר דבר זה, ולא מנאמי שם כלל, אולם מדברי רבינו והר"י מולכו ה"ל משמע שגם נדבר אחד ישנו משום מעביר על המצות, דהא אין נאפשרות להניח צ' טליתות אלא טלית אחת. ולכל זה מפלפל אם יש בזה משום מעביר על המצות.

מעביר על המצות בעשיית סוכה

ומדברי רבינו שכתב שאין להשהות את המצוה של ציית, וכפי שביארתי לעיל דציית היא מצוה שאין בה קום ועשה, דרק אם לנגש נגר ד' כנפות חייג ציית, ולכל זאת חשוב שהויי מצוה, שהיא לפע"ד רק מלתא דאין מעבירין על המצות, מכל שכן שיש מעביר על המצות נדבר שיש בו חיוג גמור לעשותה הגם שאינה נגמרת עוד צעשי' זו, כגון עשיית סוכה, שיש לעשותה, אלא שאין המצוה נגמרת צעשייה עד שיצב בה. כמו שכתב הרמז"ס ז"ל צייתא מהלכות נרכות הלכה ח' : כל מצוה שעשייתה היא גמר חיונה מנרך צשעת עשייה. וכל מצוה שיש אחר עשייתה ציווי אחר אינו מנרך אלא צשעה עשונה הציווי האחרון. כיצד העושה סוכה או לולב או שופר או ציית או תפילין או מצוה אחר אינו מנרך צשעת עשייה אחר קדשנו ונתנהו וציוונו לעשות סוכה או לולב או לכתוב תפילין, מפני שיש אחר עשייתו ציווי אחר. עכ"ל. מנאר דנאמתי ש ציווי לעשות סוכה ולולב ושופר. אלא שאין המצוה נגמרת עוד בזה עד שיצב בסוכה וינגע הלולב ויתקע בשופר צמנו. ודבר זה הוא נש"ס ונקות מ"ב : כל מצוה דעשייתה גמר מצוה כגון ויילא וכו'.

וכן מפורש שחיליות דר"ח, צרכה שחילתא קס"ט ; שחילתא דמחייצין דנית ישראל לנועבר מטללתא ומיסב בה צשעה ויווי דכתיב הג הפוכות תעשה לך צשעת ימים וכתב צסכות

סוכה היא לו של השי"ת, ואל ירא צעריך מה שכתב הרמב"ם הכ"ל שגב בעשיית לולב ושופר ותפילין יש לו וון התורה לעשותם חלה שהמזוה אינה עגומרת צוה, ולכאורה קשה איך הוזכר בתורה מועשיית לולב ושופר ותפילין, דגמולת גבי סוכה כתיב חג הסוכות תעשה, אצל צאריך לא נזכר עשייה בתורה, דכוונת הרמב"ם ז"ל היא דאם התורה ציוותה לתקוע בשופר ולקחת את הלולב ולהניח תפילין, הלא נע"כ, שציוותה אותו לעשות אלו הדברים צבדי שנוכל לקיים את המצוות, הגם שאם המולא סוכה של ננ"ך או שופר שנעשה לשיר גם כן יכולים הנו צהם לקיים את המצוה אצל אם אנו עושים את הסוכה ואת השופר צבדי לקיים המצוה, יש בעשייה זו ומשם קיום מצותיו של הקב"ה. ולכך היותר נוכל לפלפל צהם יש לו סוכת ננ"ך או שופר הנעשה לשיר והוא עושה לו סוכה או שופר צבדי ללאת צו הוצת מצוה, אם יש אז מצוה בעשייה זו, אצל כשאין לו סוכה ואין לו שופר ואינו יכול לקיים את המצוה צלתי עשייתה, צודאי שאז מתחלת המצוה, ודומה למה שכתבו התוס' ישנים צכתוצות פ"ג גבי אפשר לאכילה צלי הגנבה, דאם לא היתה המציאות של אכילה צלי הגנבה, אז האיסור של לא תאכל חלב הי' מתחיל משעת הגנבה. ועי' צננוקי' צנמ"ג, פ"ב. לענין השצת אצודה, והואיל שאי אפשר להשיב את האצודה לצעליו עד שגנבה אותה צמקום שהיא מונחת, המצוה מתחלת מיד משעה שהמולא נכנס לצית הקצרות לצורך הגצת האצודה. וממילא כן הדין גבי עשיית סוכה אם אדם דר צמקום שאין שם סוכה, צודאי שמוקיים מצות השם בעשיית הסוכה.

ובספר הכ"ל עמד ונתמיה על מרן ז"ל צה"ג שכתב דהא דאמרינן צשצועות כ"ט. כשצע לצטל את המצוה שלא לעשות סוכה, היינו עשייה ממש ולא כמו שופרש צהו עשיר שלא לעשות הכוונה שלא ליצב, דאין זה הפירוש של "לעשות" ותמה צהספר מנח"ל הכ"ל, דאם כפי צצרי הא"כ, הא דאמרינן צכתוצות פ"ג. אומרים לו עשה סוכה ואינו, "עושה" מכין אותו עד שתלא נפשו, צע"כ, נצרך לפרש צמכין אותו עד שיעשה סוכה קודם החג, וכי לא סגי דיתב צסופת ננ"ך, וכי הורגין אותו עד שיעשה סוכה לעצמו. והיעלה על הדעת התעקשות כזה, הלא המפרש כן אינו אלא כטועה צצצר משה לכ"ע, גם צמשה דשצועות הוצרת". עכ"ל.

ואני לא אוכל להצין את תמיה זו כלל, הלא ידוע שאין מכין מצות מרדות את מי שעצר על מצות עשה, אלא אי"כ יוכן לקיימה עוד, וא"כ. הדר צמקום שאין שם צום סוכה, והגיע חג הסוכות ואין לו סוכה, הלא אין עלה לו לקיים ונצוה סוכה, ולא שייך לומר שמכין אותו מ"מ שיקיים המצוה, והלא אי אפשר לו עוד לקיים, וע"כ, דהפירוש צמכין אותו ו"מ קודם החג צבדי שיעשה לו סוכה, פשוטו כמשמעו, כדי שיוכל לקיים ונצוה סוכה צחג. ומה רעש ומה תמיה יש כאן להטיח צצצרים כאלו נגד ארו אשר צלצנן כמרן צעל אי"כ ז"ל.

ולא עוד אלא שלפע"ד אי אפשר לפרש אונ"ו הכ"ל צאופן שמופרש הרצ הכ"ל שמכין אותו עד שתלא נפשו את מי שאינו רוצה ליצב צסוכה, דמתי מכין אותו, קודם החג אי אפשר להכותו דהא אכתי לא מטי זמן חיוצא, וצתוך החג אי אפשר להכותו דהא אין צי"ד עונשין ומכין ציו"ט, כמו שכתב הרמב"ם פכ"ד מהלכי שנת, ונודאי שזה כולל גם יו"ט דהא אין צין יו"ט לצנת, ועי' מגן אצרהס סימן של"ט. וצספר הצנוך הציא צשם הירושלמי, והוא צססהדרין צצרק ד-ז: מצאן צצתי דיין שלא יהי דיין צצצנת. ועי' צצרכי יוסף אר"ח סימן של"ט, וצזהר הקדוש פרשת פנחס דף רנו"ג, מפורש: וצגין דט"ל שלטא צצצנת דאיהו הי' אין לוקין צצצנת ע"ש ועי' לקמן סימן תצנ"ו, וצפירוש אצולתי צהנצפס סימן ת"ט. וצוננ"א סימן ש"ו. וצתומים סימן הי"ב. ולצחר החג מה תועלת צהכאה זו הלא צצר ציעל מצות עשה, ואין מכין אלא כדי שיקיים המצוה ולא על מה שעצר, כדמפורש צרש"י: כתוצות

תצנו שצצנת יומים עכ"ל. כלומר, חד קרף אתי למצוה של עשיית סוכה והיך לישיצה צסוכה. ועמה זכיתי צספר העמק שלאה על השאליות ורואיתי שהאריך שם צענין זה, וצצרתו דאע"ג דעשיית סוכה אינה אלא הכנה למצוה, מכל ומוקום הואיל והכנה זו כתוצה צתורה יש צה משום מצוה. ע"ש.

ומכאן ראוי צצורה לפסקו של מרן ז"ל וצסאכשטאו צא"ג. אר"ח סימן תי"ט. דכשתל ערב סוכות ציום אי, דיס חיוב לעשות הסוכה קודם השצת, כיון דצצצנת הוא זמן שאי אפשר לעשות הסוכה, ולפי צצרי המהרי"ל המצוה של עשיית סוכה מתחלת מיד אחר יו"כ, ואם לא יעשה הסוכה קודם השצת, הוי מעציר על המצוה.

והרמב"ם ז"ל צצצנצותיו הוצא צצו"ת מהר"ס אלשקר ז"ל סימן הי"ט, הצאתי לעיל צצנימן ת"י, ד"ה וראה צצו"ת, כתב שהתקיעה צשופר היא כמו עשיית סוכה כשם שהמצוה אינה העשייה אלא הישיצה צסוכה כך אין הוצוה התקיעה אלא השמיעה, לכן אנו מצרכין על השמיעה ולא על התקיעה ע"ש, והלא אין לפרש דכוונת הרמב"ם ז"ל לומר שאין מצוה כלל צתקיעה דהא צעצמו פסק צצ"ח מהלכי צצרות דהשמיעה היא גמר חיוצה של המצוה, אלא דכוונתו צהתאמה לא דהנ"ל צהלכי צצרות שאין מצרכין אלא על גמר חיוב המצוה ולא על התחלת המצוה, וצצז זה מסתבר היצב, דהא אם יעשה הסוכה ולא יש צה צלי הרשעון של חג לא קיים צום מצוה, אצל היושב צסוכה הרי הוא מוקיים את המצוה וגומרה, לפיכך מצרך צצצנת ישיצה ולא צצצנת עשייה, אצל העשייה של הסוכה היא התחלת קיום המצוה.

ובתוס' הרי"ד קידושין ת"ג, על הקושיא הידועה דאי"כ לכל מצוה יועיל שילוח, ויאמר אדם לצבירו שצ צסוכה עצורי, הנת תפילין צעצורי, ותירץ ו"ל: ולא מילתא היא, שהמצוה שחיובו המוקום לעשות צגופו איך יפטור הוא על די שלהו והוא לא יעשה כלום, דודאי צגירושין וצקידושין מהני כי הוא המוגרש ולא הצליח — אצל צסוכה הכי מני יכול לומר לצליה עשה לי סוכה" והוא יושב צה אצל אם יש צה צצירו לא קיים הוא כלום, וכן לולב וצינית וכל המצות. עכ"ל. ומצכת שיוכל לומר לצליה עשה לי סוכה, ומשמע דחלק העשייה של ונצות סוכה יוכל לעשות על ידי שליח, כי החלק הזה אינו מצוה צגנפשו, אצל מצוה הויא, דאל"כ מה ומשמיענו שיוכל לעשות שליח לעשות לו סוכה, ו"כ.

ולפי ההצבר הכ"ל צתום הרי"ד, שכל מצות עשה מורכבת משני ענינים, כלומר, כשאמורה תורה שיש אדם צסוכה, וממילא צותה שתיעשה סוכה, דאל"כ אי"כ ליצב צה, אלא שהחלק הישיצה הוא מצוה צגנפשו וחלק העשייה אינה צגנפשו, וממילא מהחלקת הקושיא שהקשה צצקות החושן ריש סימן קפ"ב על התום הרי"ד הכ"ל, הא אי לאו דגלי קרף דאין שליח לצצז ענינה הי' המשלה חייב על רציחת שלהו, הגם דהמשלה לא עשה ולא כלום, ע"ש, ולהנ"ל לא קשה מיד, דגני רציחה היינו מהייצין את הנושלה לא על אשר פעל אלא על אשר נפעל, ולגני הפעולה לא צענין שיעשה הפועל צגנפשו, וגלי קרף דאין שליח לצצז ענינה וממילא אין להושלה צום שייכות אל הפעולה, אצל גבי המצוה צגנפשו אין המצוה מתקיימת עד שתיעשה הפעולה, הגם שאלם זה יהי הפועל. והצן.

וראיתי צספר מנחת אלעזר ונהרב וממוקאטש, חלק ד, סימן כ"ה. שיאל נגד פסקו זה של האצני צור והציא ראוי מומנחות מ"ב. דהעושה סוכה לעצמו אומר שהחינו וכי' ואלו לעשות סוכה לא מצרך. הרי דאין מצוה בעשיית סוכה, וא"כ, מה מעציר על המצוה יש. ולא הצנתי איך הרצ הזה ראה תחלת צצרי הגמי, ולא ראה מה דמסיק שם צסוף הסוגיא: אלא לאו היינו טעמא כל מצוה דעשייתה גמר מצוה כמילה וכי' דמפורש הטעם דצסוכה יש מצוה בעשייתה, וכדמפורש צהרמב"ם הכ"ל שעשיית

תמ- כתיב (שם יב ז) אמרות ה' אמרות טהורות, למה ב' פעמים אמרות ה' אמרות טהורות, אלא כשאתה מוציאם מפיך יהיו טהורות, גופך טהור ובגדיך טהורות שנאמ' (קהלת ט ח) בכל עת יהיו בגדיך לבנים, והמקובץ שאתה אומרם טהור, ולא לפניך מיאוס וטומאה כמלא עיניך (א) אפילו פי חזיר עולה מן הנחור, אמרות טהורות [א] על קלפים טהורים (ב) של בהמה טהורה וכשאתה כותב תהיה טהור ובגדיך טהורות [דף מ"ט] ומקומך טהור, מהשבותיך טהורות שלא תחשב אחר דבר טומאה, שנאמ' (יחזקאל ד יד) נפשי לא מטמאה בנימטרי' (ג) ישורון, על זה נקרא ישורון ישרי לב (ד) שלא ראה קרי

משנת אברהם

עשה ולא תעשה דיר"ט, הלא ודאי מזהו שאין לה שייכות להיום ואין היום גורם כלל למזהו, לא מהני קדושת היום להמזהו, ומומילא אין קדושת יו"ט מהני כלל לנתיב המשכן, ע"ש.

ור"י נראה שדברי מרן צעל ה"נ נכונים מאלו, ואין שום השתוות למילה שלא צוונה דיר"ט, אל בנין המשכן דיר"ט. דמונת מילה אין לה שום שייכות ליו"ט, אבל בנין המשכן הלא תכליתו ה"י נכדי שיקרינו בו קרננות וקרננות של יו"ט הרי הם יותר וקודש וקרננות של חול, כדאמר בגמ' הג"ל אטו למוספין אהני וכו'. ודבר זה מנואר ברמנ"ס הלכ' בית הגמיה א-א: מנות עשה לעשות בית הדי' מוכן להיות מקרינים בו קרננות וכו'. ובספרי משנת אברהם חלק א', דף י"ז הארכת הרצה צענין הזה, והגם שזידתי הרצה לומר דמונת בנין המקדש אינו תלוי בתכליתו אלא שהצנין צענמו היא המזהו כדוושמע בתוס' שנת דף קל"א, סוף ד"ה, ושווין היינו שאפילו לפי סברא זו יש מזהו צנינו הגם שאין מקרינין בו עוד, אבל כשמקרינין בו אז נעשה המזהו של בנין והתכלית של הקרנת קרננות ומומילא אין ספק שצנין המשכן, כלומר, גמר הצנין מתקדש ציותר אס מקרינין בו קרננות שהן מקודש ציותר. ואין זה דמוין כלל למילה של"צ דיר"ט.

כ"ו ד"ה. מכין אותם, והולין ק"י: ד"ה. כפתוהו. אלה ע"כ קודם ההג והיינו שיעשה סוכה כפשוטו.

[ובמקום] אחר הארכתה צהא להג"ל דמשמע מהירו הג"ל צנסנהדי' דעלם עוגש בית דין צצצת הוי מללכה, דהא גזירה שזה גמור, אי"כ, ויה ראי' דמקלקל בהצנעה חייב מללכרה תורה הצנעה גבי צת כהן שנוע מינה ונעזיר צעלמח חייב, שנת ק"ו, הא שאני ההם דצח הכתוב לאסור לענוש צצצת את החוטאים, ולא משום היסור הצנעה. והל"מ].

ואפילו צחוש"ו, נראה ג"כ דלא תלקינן מכות ונודות, חדא דהא מתקין צמועד קטן י"ד: דלאסור משום דמוינעני משמחת יו"ט, ועוד דדוקא צמייני מלקות דלורייתא אתי עשה ודאי מללכת חוש"ע, אבל מכות ונודות דהיו אלה ולהצנן איך תדחי ונללכת חוש"ו. דלורייתא. ולהעניש את החוטאים היא מללכה שגללכרה צצצת וצו"ט כצנסנהדרין ל"ה. וצריש יצמת ע"ש.

ועוד דצחוש"ו לא שייך להלקותו שיקיים מנות סוכה, דמ"ע של סוכה אינה אלא צלילה ראשונה, מכלן ואליך רשות, סוכה כ"ז — אלא דצירושלמי סוכה צ. א"ר הושע"י צצלח נתן דעתו, ומפרש שם צק"ע, דלס לא נכתוון צלכילת סוכה צלילה הראשונה לשם מזהו יש לה תשלומין כל ז', ע"ש, והוא חידוש גדול דל"כ גם צמזה דהין כך, ויש להאריך צזה — והל"מ — אולם הצעה"ו סוף פסחים כתב, דסוכה היא מזהו חיונית, משום דאי"ל ל"ג יוניס צלי צינה, וכשיצן היינ צסוכה. אמנס צצו"ת תשנ"ן ח"ת, סימן ק' כתב דאין נושם צינה מזהו חיונית, דהא לאפשר צנימונס פורתא, כדלמרינן צסוכה צ"ג. דמונמני אכתפא דהדרי, וצינת ערתי אינו היינ צסוכה אלא מדרגת. ע"ש.

בנין בית המקדש והקרבת קרננות של יו"ט

ובפררי הכתנים לדפוס ראיתי צספר מזהו אברהם מהגלון ונצראדי ז"ל אר"ה סימן קל"ה, שמשפלל בצדרי הא"כ הג"ל ולעלם דהין שיש צעשיית סוכה משום ונעזיר על המנות הין לו להמנדר הג"ל שום טענה, אלא שמתקשה על מה שתיירן מרן ז"ל על קושיית הגלון ותינוכך ז"ל, מהא דמ"ק ט', דפריך הש"ס איצ"ל לשיורי פורתא צצנין צית המתקדש ולגמורו צתו הסוכות, ומה קושיא, והלא יו"כ ולילות צצתים שאינס ראויים לצנין צית המתקדש, ולשיטת הא"כ יש צזה משום ונעזיר על המנות ותיירן צל"ג, שם לפי מה שכתב ההכנס צני דמשום מזהו מן המוצר מותר להעזיר על המזהו, כדי שתהא המזהו נעשית צהידור, וצפרק כל התדיר שם מפורש דמזהו הנעשית צזמן מתקדש שצוב מתקדש ציותר, דקאמר אטו שנת למוספין אהני לתמידין לא אהני. פירוש"י הואיל והאילנות קרנין שם שנת עליהם. והכא נמי אס יונגורו את צנין המשכן צתג יו"ה שם חג על המזהו ומתקדש יותר ומוותר להעזיר משום זה. עכ"ל. ועל זה הקשה צספר ונ"א הג"ל, א"כ מילה צצצת נתי מתקדש יותר משום דהשנת מהני שתהא מנות מילה הנעשית צג, יותר מתקדש ואמתי לא פירשו צצצת כ"ד דהוא לצדו אתי למעט מילה שלא צזמנו דלא דחי יו"ט מק"ו כלומר, מה מילה צחול דוחה צרעת מילה שהיא צו"ט היא ונקודשת יותר דיש עליה קדושת יו"ט לא כ"ש דידכה

סימן ת"מ

שו"פ של בהמה טמאה, מגילת טומאה, ונט אשה על קרף של בהמה טמאה

[א] על קלפים טהורים וכו'. כנראה שיטת רבינו דלאו דוקא סת"ו אסור לכתוב על עור של בהמה טמאה אלא גם כל דברי תורה אסור לכתוב על עור של צ"ט. ולזה הזכיר רבינו פסוק צתהלים, אינורות הדי' אמרות טהורות, ולא מטעם למען תהי' תורת הדי' צפיד, ועי' צמכות י"א. דתורה ונוחה איתקיש לתפילין לענין זה, ולא שאר דברי תורה.

אולם דברי תורה שיש צהם אזכרות, משמע צירושלמי סוטה הובא צתוס' סוטה י"ז. ד"ה, לא על הלוח דלאסור לכתבם על עור צהמה טמאה כדי שלא יהי' השם נגח על עור צהמה טמאה, ולפיכך אסור לכתוב מגילת סוטה שלא על עור של צהמה טהורה.

ולפי דברי רבינו מסולקת קושיית התוס' צצצת ק"ת, ד"ה. איזה וח"ת. תינת מתו מעליהן, נחורות ועקורות מה איכא לתימר. ע"ש. משום דנלמח צעור אין איסור אכילה, דאין רלוין לאכילה, ואפילו טומאה ליכא צעור, כדלמרינן צחולין קכ"ב, וכולן שצנדקטהורין, אלא דכשצנדן הטומאה אזלל לה, ודברי תורה צריכים להיות כתונים צדבר שיש צו טהרה. מעיקרא, והוא מהכתוב שהביא רבינו.

והנה לפי דברי הירושלמי הג"ל צתוס' סוטה דדוקא שלא יהי' השם נגח על עור צהמה טמאה, משמע דמגילה מותר לכתוב על עור צהמה טמאה דהא אין צמגילה שום שם, אולם הגמ' ס' תרל"ה ג'. כתב שלכל דבר יש למגילה דין ספר תורה, וכן צאור צרוע סימן שע"ג. דלכל דבר דין המגילה כס"ת, חוץ מה שצנאור צגמ', דדינה כליגרת, וצר"ן צצ"ג דמגילה איתא

תס. (א) ברכות כ"ה א': פי חזיר כצוואה עוברת דסי'. (ב) שבת ק"ח א' (ג) צ"ל יסרון: כדי שתהא הנימטריא יל נפשי לא מטמאה" פכוונת. (ד) חולין צ"ו ב'.

מעולם (תהלים נא יב) לב טהור ברא לי אלהים שלא יהרהר אחר דבר טומאה. וכן בתפילה שלא יהרהר אחר דבר מאוס, וכת' (שם יט יוד) יראת ה' טהורה, איזה יראה שאינה טהורה, אלא משני פסוקים. אם מהרהר אדם בדברים בטלים בתוך התפילה ואינו יכול לסלקן מלבנו, ואם יהרהר אחר דברי תורה, לא יהרהר אחר דברים בטלים מוטב שיהרהר בדברי תורה להסיר דברים בטלים מלבנו, ואם בתוך התפילה בא לו טעם אחר מדברי תורה, והוא ירא פן ישכח אותו והוא מכיין לבו בתפילה מוטב שיכוין בתפילה ואל יהרהר אחרי תורה:

תלמוד. ואם לא התפלל בכוונה ברכת אבות עד מגן אברהם [א] יהזור ויתפלל, וכן פסקו ראשון שמע ישראל (א) דוקא בלחש, אבל לא בקול רם שלא יהא נראה כשתי רשויות, כאדם שבונה יסוד רעוע, וכל מה שיבנה עליו יפול, וכן

משנת אברהם

הוכשרו למלאכת שמים וכו'. בשנת כ"ח, משום דנתורה אינו מפורש דתתש הי' טמא, ומן הסתם הי' טהור משום האי כללל דלא הוכשרו למלאכת שמים, אבל היכי דמפורש היו מלתו נכך משום דלי אפטר נענין אחר.

ובחסדרי הדברים לדפוס נא לידי נשאלה ספר בית יצחק חלק י"ז. וראיתי שנחלק לי' וכן נחלק ב', ס' קוני'.

העיר נענין זה, והקשה על הירושלמי הג"ל דמגילת סוטה לחד מ"ד — נכתבת על עור זהמה טמאה, והרי הסו' געירונין י"ג כתבו דר' ישמעאל דאוסר להטיל קנקנתיס לתוך הדיו לס"ת משום דליף גזירה שזה מסוטה, א"כ לליף נמי סוטה מס"ת, דכשם שאין כותבין ס"ת על עור זהמה טמאה כן נמי אין כותבין מגילת סוטה אלא על עור זהמה טהורה. ע"ש ולפי הסגרא הג"ל שכתבתי דלא שייך כלל זה דלא הוכשרו למלאכת שמים וכו' אלא נדבר הדומה לתפילין, היינו במגזה חיונית אבל לא נדבר שאינו חיוני, לא קשה כלל מורי ישמעאל, דהא הוא סובר דוקנא את אשתו היא רשות, וא"כ אין סגרא ללמוד מגילת סוטה מתפילין לענין לא הוכשרו למלאכת שמים וכו'.

ובבנוע לקושיית הג"ל, הא אין גזירה שזה למחזה, וע"ש בתשובה שכלפלו הרבנים אם זה נכלל לומר כשם שנלמד ס"ת

ומגילת סוטה לענין כתיבה כך נמי צריך ללמוד מגילת סוטה מס"ת, או שאל הפירוש דרך כלל דבר ילפינן ס"ת ממוג"ס, אבל אין הכרח ללמוד מוג"ס מס"ת. ע"ש. ולפע"ד יש לומר בזה, דלפילו יומא דהכל נכלל בהכלל של אין ג"ש למחזה כדעת הג"ל, אבל במקום שיש סגרא להיפך הכול מודים דאין הגו"ש נזהר אלא לנד אחד בלבד, היינו שנלמד ס"ת ממוג"ס, ולא שנלמד מוג"ס מס"ת, וראייתו מהא דאמרין בקידושין מ"ד. הנרותא כולה כר"י וגו' ונחיש לקיש כי כרוכיא וילאה והיתה. ע"ש. והסגיר בפכ"י צריש קידושין, וכי ר' יוסף אינו מקיש הוי' לניאיה, אלא דפליגו נהקש אם מקשינן לכל דבר, דר"י סובר דהגם דהתיקש נא להשוות הוי' לניאיה, אולם נדבר שהסגרא מתנגדת לא מקשינן, ע"ש, וכן אפשר דכאן הכול מודים דלא ילפינן ג"ש אלא מנד אחד, היינו דמשוינן ס"ת למוג"ס, אבל לא מוג"ס לס"ת, מפני שזה יש סגרא המתנגדת.

גם ראיתי שם שכתב לענין גט אם צריך להיות נכתב על דבר המותר צפיד מהא דליתא בתשובה דף י"ט, על יד העבד ונתן לה את העבד כשר, והא יד העבד אינו מן המותר צפיד להפוסקים דנות ככרי ועבד אסורים בהנאה, אלא ע"כ דלא נענין גבי גט מן המותר צפיד, ע"ש. ולפע"ד, אין מכלאן שום ראיה, דהא דאמרין דנענין מן המותר צפיד, היינו דוקא נדבר שראוי לאכילה, כגון עור שהוא רך או אפילו כשהוא קשה אבל בהמה עצמה היא ראוי לאכילה, אבל נדבר שאינו לאכילה כגון יד עבד חזק, מה שייך לומר בזה מן המותר צפיד, והווינה לכותב גט על עץ קשה שאינו ראוי לאכילה, הנדון זה משום מן המותר צפיד, וביותר הי' נראה לומר ככ"ל, דגט אינו מגזה חיונית, ואפילו זימנה תחתיו אין עליו מגזה חיונית לנרשה כמו שכתבו בתוס' זנח"ס ב' ד"ה. סתם אשה.

דמה שפסול נס"ת משום זה הלי ולטוהו, לא פסל נמגילה, דלא נענין נמגילה ולטוהו, משמע הא. לשאר דברים מגילה דומיא לס"ת. **וכבר** ידוע דברי המג"א סימן תקפ"ד, שחולק על עולת שבת שנכשיר שופר של זהמה טמאה, והמג"א סובר להלכתא דלא הוכשרו למלאכת שמים אלא עור זהמה טהורה, והטעם כדליתא בקידושין כ"ה. דליתקש כל התורה לתפילין. ועי' נטוב"ת או"ח"ג שהביא נסח הר"ן צפ"ד דר"ה דמספקא לי' אי גס נשאר מנות שייך הא דלא הוכשרו וכו'. ודעתו דדוקא גבי תפילין אמרינן הכי ולא נשאר מנות, דל"כ היכי אמרינן נסוכה כ"ג. צפ"ל קשור כ"ע לא פליגו דכשר לדופן סוכה, והרי פיל לאו מן המותר צפיד הוא, אפ"ה מותר לתשמיש מגזה לעשות מומנו דפנות לסוכה, ומה חילוק יש בין שופר לדפנות של סוכה, הא דפנות נמי ילפינן מקראי. ע"ש.

ו"י פלא על הגאון רש"ל בתשובה הג"ל נטוב"ת, שדומה שופר לדפנות של סוכה, הואיל והדפנות ילפינן מקראי, והאל מפורש ברש"י נמשנה דסוכה דף י"ג. ד"ה. כשרין לדפנות; דכל סוכה הכתוב סכך משמע, דדופן לא איקרי סוכה, ודנפקא לן דפנות מנסכת ננסכת נסכות, מיתירא דקראי ילפינן ולא ממשמעותי, הלכך סוכות תעשה באספק מנרקא אסככה היא דקאי. עכ"ל. ועי' בתוס' דף ז': ד"ה. מחינה היא ע"ש. וסגרת הדבר הוא, דאין חיוב לעשות מחינות אלא גם בית העמוד לדירה כל השנה, ומחיותיו כשרות לסוכה, כדאמרין גבי תקרה שאין עליה מעזיבה, והמגלה שניתה תורה לעשות הוא נסכך, והווינה למה דאמרין הואיל אם מנא קצור אינו קוצר, אין קצירתו מגזה, וממילא אין דנוין ממחינת סוכה לתפילין, שנאמר איתקש כל התורה לתפילין, אבל שופר הגם שאין צריך לעשות שופר לשם שופר של מגזה, אבל כיון דלזכרון קאתי כלפנים דמי, כמו שכתב הגאון הרש"ל ז"ל בעמ"ס.

והא יירושלמי הג"ל, דבסוטה צריך עור של זהמה טהורה דוקא משום האזכרות, הי' נראה לפע"ד לומר, דהאי כללל דלא הוכשרו למלאכת שמים וכו'. לא נאמר אלא במגזה חיונית, כגון ס"ת, תפילין, מוזה, מגילה. הגם שהיא דרנן. דלא סגי בלאו הכי, אבל סוטה אין זו מגזה חיונית, לא מיבעיא למ"ד, וקינא את אשתו רשות, אלא אפילו למ"ד חונה, אבל מי לא סגי בלאו הכי שלא יטרך הצעל לקנא אותה, וכן נגט הגם שהוא מגזה אבל מי לא סגי דלא מגרש, ובמגזת כאלו לא שייך לומר דליתקוש לתפילין, דשאני תפילין דהונת נגרא הוא נקוס ועשה, ולכן אמרו יירושלמי דדוקא משום אזכרות אין לכתוב מגילת סוטה על עור של זהמה טמאה, הא לאו הכי הי' מותר.

וראיתי בתשובה נטוב"ת הג"ל, שנפלפל נדבר שהמגזה היא נחזותא, אי שייך לומר לא הוכשר למלאכת שמים וכו' והביא ראיה ממלון ותולעת שני שהי' לנזעים נהן נמקדש ומשכן וננדי כהונה. ע"ש. ולפע"ד, אין ראיה ממלון ותולעת שני דמנותן נכך שאני, כדאמרין בחולין ז', דהלך ודס הוי ממשקה ישראל לגבי מוזה מטעם זה. והא דאמר ר' יוסף מאי תיבעי לי' תנינא לא

תפא. (א) ככלבו סימן י' בתב: טכאן צ"ש"ן שצריך להשמיע קולו בשמע ישראל כדי שישמעו הקהל ויפליכו שם שפים ביחד, ויעוין ש"ע או"ח סי' ס"א ס"ד.

עשה אחד פשלא היה אומר שמע ישראל עד אחד בפונת הלב, וכן באבות, אמרו לו חברותא בלפי שמיא, אמ' מלך שנתן אלף כסף לתקן לו בית גדול וקיים והוציא האומן ק' ביפור רועו, אם האומן יבנה עליו יבול הבנין, מוטב שיפסיד למלך ק' ויפתור היסוד ויבנה חדש מעולה כך בית תפלה יקרא, אחזור לתחילה ואתפלל בפונת, ואם בתוך כוונה יבא לו חירחור ימתין ויתפלל, ואם יראה שאינו יכול להתפלל בכוונה יתפלל בספר, וכן יעשה לברכת המזון אם אינו יכול לכוון, ואם לא התפלל בכונה כששליח ציבור מתפלל, ואמר כל תיבה עמו ויכוין :

משנת אברהם

כ"ל דרש"י ז"ל כשנר צוה ממה דקסה דלעיל בזנחיס צ': דתקן כילד לשון לשם פסח ולשם שלמים עמאל דלומר לשם פסח ולשם שלמים הא לשם פסח וסתמאל כשר אלמא סתמן כלשמן דמי, דילמא שאני התם דלומר כל העושה על דעת הראשונה הוא עושה ע"ש. וחזמי לא פליגי רבנן דהכא נמי דלא אמרינן כל העושה על דעת הראשונה הוא עושה, ולא מסביר רש"י דשאני פיגול דנהפשה גרידא חיינה מועלת אלא דלריך דנור, ועממו של דבר הגם דנתורה כתיב לא יתשז ולא הוזכר דנור כלל, אלא משום דעד שלא הוציא את הפגול נשפתי, אנו אמורים שאין זו גמר מחשבתו, משום דסתמאל חין אדם גומר נדעתו לעשות פיגול נקדשים, ולא מחוקין את אדם זה שיעשה נזירה חמורה של מפגל נקדשים, ומלוחו טעם עממו סברי רבנן דלא אמרינן צפיגול כל העושה על דעת ראשונה הוא עושה דלמא נחויק את זה שפיגל בקוץ שגם בלבושה יפגל, ומסתמאל אמרינן דאדם זה כשר הוא ולא גמר את פיגולו ואינו אלא מפגל נחוי מתיר, אבל בלשמן דקדשים מחשבה גרידא מועלת ואינו לריך שיאמר צפוי שזוט לשמן אלא יתשז לשמן ודוי, דהא צוה לא שייך לומר דחין זה גמר מחשבתו, דלדרבה סתם אדם שמקריב קרבן ועושה מלוא לא יחזיר ומחשבתו הטובה של לשמן, ומלוחו טעם עממו אמרינן נמי דכל מה שעושה על דעת ראשונה הטובה הוא עושה. לכן חין כחן פלוגתא אלא הכול מודים דכל העושה על דעת הראשונה הוא עושה, וממילא נויי גבי תפלה, נאם אדם כיון נזרכה ראשונה ואח"כ התפלל בלא כוונה, נדין הוא שנאמר שעל דעת הראשונה הוא עושה.

ועי' בספרי משנ"א, דף ק"ז, ד"ה. ונאמת שהסברתי טעמא דשמואל, נקטנה שנתקדשה וגדלה עם צעלה שאינה לריכה גט, משום דאמרינן כל העושה על דעת הראשונה הוא עושה, ונעל הקטנה דעתו על הקידושין הראשונים שאין בהם ממש, ע"ש, והגם דשמואל סובר נמחות הכ"ל עדדין היא מחלוקת ולא אמרינן לרבנן דכל העושה על דעת הראשונה הוא עושה, אלא דהיינו טעמא כדלחור דדוקא צפיגול אמרינן כן, משום דלחוקי חיעשי צרשיעי לא מחוקין, ואמרינן דגמר דעתו לא הי' לפגל, מה שאין כן בקידושין דלא שייך לומר כן דהא הנעל חושב לתומו דהקידושין הן קידושין ועל סמך הקידושין הראשונים הוא דר עמה.

ובבברי' להסביר דברי רבינו שצ"ט תנינ' הכ"ל דלריך לחזור ולכוון נהזרת הש"ץ את שאר התפלה שלא כיוון נשעת תפלתו הגם שכיוון נזרכה ראשונה ולא אמרינן דעל דעת הראשונה הוא עושה, נראה לפע"ד שיש חילוק גדול בין כוונת התפלה ובין שזוט לשם פסח וסתמאל, דשאני גבי שחיטה שיש מעשה היינו שחיטה נעמוותה וגם מחשבה, כלומר דנעיקן שתי' המעשה כמו המחשבה, שתייהן לשם פסח, לכן כששזוט והשז לשם פסח והח"כ השז סתמאל, חין הסתמאל מתקללת את מחשבת הפסח, אלא אמרינן דגם סוף מעשה השחיטה נעשית על דעת הראשונה אבל בתפלה, כל עיקר ענינה היא מחשבה, והדנור חינו מעשה-מה גם שהסוברים דיולחין תפלה נמחשה גרידא, מנ"א נאוי"ח ק"ה, ונלבוש זה. נמלאת חומר שנשעה אדם מתפלל וחומר למשל צרוך אהה הדי' חוקן הדעת, העיקר הוא לכוון נמחשבתו פירושה של צרכה זו, ואם האדם חושב נעיקן אחר לגמרי צוה נזמן שפוי חומר צרוך אהה וכו', הלא יש כחן מחשבה אחרת, ואי אפשר נשעז אדם ישאז צ' מחשבות שונות נצת אהה, ואינו דומה לשזוט נסתמאל, דלא אמרינן דהשחיטה מתייססת אל דעת

סימן תמ"א

א. אם כוונת ברכה ראשונה מועלת לשאר התפלה
ב. בענין כל העושה על דעת הראשונה הוא עושה

[א] 'חזור ויתפלל וכו'. ונרמ"ה סימן ק"ה-ה כתב: והאידידא חין חזרין נשעזל הסרון כוונה, שאף נחורה קרוז הוא שלם יכוון, אם כן למה יהזור עכ"ל ועי' נחוס' ר"ה ט"ז: ד"ה. ועיון תפלה, שנופרשים דהא דלמרינן ג' דברים חין אדם ניגול מהן נכלל יוס וקא השיב עיון תפלה, כלומר שאין מכוון לכו נתפלתו, כדלמור נירושלמי נרכות נפרק ה' קורא, א"ר הייח דנה מן יומא לא כוינית וכו'.

אור"ח המחזיר הזה קסה ונדד להנינו כפשוטו דר' הייח מיומין לא הי' מכוון נתפלה, ונע"כ דנזרכה ראשונה כיון, כמו שכתבו החוס' נזרכות ל"ד: ד"ה יכוון לכו נחתי. דהא דלמרינן לעולם ימוד אדם דעתו אם יכול לכוון יתפלל ואם לאו לא יתפלל, יש לפרש התם נמי נחתי מהן, ע"ש.

ובבב'ר עמדו הרנה מפרשים דנברי הירושלמי הג"ל. ונשפר הברדים איתא ככ"ל שלא כיונו מראש ועד סוף אכל נזרכה ראשונה כוונה. ולפע"ד הפירוש נש"ס שנת י"ה הנרים שהיו עוסקין נחורה מפקיקין לק"ש ואין מפקיקין לתפלה, חין הפירוש שאין מתפללין כלל, אלא שמתפללים הגם שמתחנתיים נחורה, דהא חין לפרש דפטורים לגמרי נשזוט עוסק נמלוא, דק"כ מה דוקא עסוקים נחורה, ועוד מה טעם החילוק בין תורתן לבין תורתן חומנותן, אלא דאלו שחורתן חומנותן מדד הנשעז אי אפשר להם לנטל מחשבותיהם מד"ת, והיו כונו לחוסר, ונמילא פטורין מלחזור עוד פעם להתפלל, אבל אלו שאין תורתן חומנותן הואיל ומפקיקין לחומנות, מחויבים גם להפנות מחשבותיהם לתפלה דלא שייך לומר אללס דהוי לחונסס, כדליתא בזנחיס. דהא גם למלככה מפסי' ומנעלים מחשבותיהם מד"ת, ונכן שפיר אמרו נירושלמי הג"ל, דלא כוונה כלל, משום דתורתם חומנותם שאני. וכן פיר' צפוי נשעה נירושלמי שלא כוונה מפני טרדת התורה.

וי"ש כאן ספק אם הפירוש דדי כוונת הלך נזרכה הראשונה היינו נצנת, או שאל הפירוש נמחשבתו וכוונתו נזרכה ראשונה מועלת גם על שאר התפלה והוי כמו שכיון גם נשאר התפלה. ונפמי, אם התכוון נזרכה ראשונה ולא כיוון נשאר התפלה חס הייז לכוון נחורת הש"ץ נחיתן נרכות שלא כיוון. ומדברי רבינו לקמן נס' תמ"ג. שכתב כשהשליח ננור חזר וחומר שתי' ע, כל הנזרכה שחומר החון, אותה שלא התפלל נכוונה יהמר כל תינה עמו וכו' משמע דהכוונה ראשונה חיינה מועלת על שאר התפלה שלא כיוון זה.

ולכאורה אפשר לומר דדבר זה תלוי נפלוגתא דרב ושמואל נונמות ע"ז. דרב סובר דהס נתן הקומץ נמחשבה ואת הלבושה נשחיקה דברי הכול פיגול, שכל העושה על דעת ראשונה הוא עושה, ושמואל אמר עדיין הוא מחלוקת ע"ש משמע דפליגי דבר נמחשה כגון פיגול אם המחשבה הראשונה מועלת על כל הדבר או שצריך מחשבה נמשך כל עשית הדבר.

אור"ח נרש"י זנחיס מ"א: ד"ה. כגון שנתן מפרש דרבנן סברי על דעת הראשונה לא אמרינן אלא ח"כ אחר חף צנני, וכל מחשבה דקדשים מויליא נפה הוא וכו' ע"ש. והא דהוסף רש"י, נכלן וכל מחשבה דקדשים מויליא נפה הוא, הגם שנראה כמיותר,

תמב. [א] לא יתפלל אדם קודם הציבור אבל אם יודע (א) שיותר ככוונה יתפלל בביתו, ובלבד שיתפלל במקום טהרה (ב) כר' אמי ור' אפי במקום דגרמי מותר :

המגן. המתפלל ואינו יכול לכיין לבו בכוונת הלב [א] כששליח ציבור חוזר ואומר שמונה עשרה כל הברכה שיאמר החזן אותה שלא התפלל בכוונה, יאמר כל תיבה עמו, כשיבא החזן לומר הותם ברכות, כגון ברוך אתה ה' חונן הרעות, הרוצה בתשובה, וכן כולם, יטה אוזנו לחזן כשחותם ברוך ויאמר אמן, ואם אין החזן מגביה קולו בחותם הברכות שאינו יכול לשמוע זה שלא התפלל בכוונה יאמר הוא אף מברוך ואילך ועל כל תיבה יאמר או יכוין לבו, ואם המתפלל אומר שלא ברצון חכמים או שאינו חנון, ואין הטובים יכולים למחות בידו זה יאמר אף הותם הברכות :

תמד. [א] אדם שהוא רוע מעללים בעבירות או בגזל או בחמס או ברציחות או עבריון שעבר על חרם או נידוי, או המסורת או שפירש מדרכי ציבור, או שלא נתרצו בו הציבור, ובעל ברהם תקע השופר או התפלל, או קרא מגילה וכיוצא בהם שמוציא רבים ידי חובתן היחידים הצדיקים יתקעו הם לאחר שיצאו מבית הכנסת, ואם תפילה יאמרו הם בפיהם כל תיבה ותיבה ולא יפמנו עליו ולא יאמרו עיני עמך בם תלויות, כי שקר הוא, אלא כך תלויות, ואם יבא לירי מחלוקת יעשה כשתר, אם קורין לקרוא בספר תורה אפילו רשע. ואחר כך הצדיק יעמוד אחריו, ואל יאמר איך הקדימו אותו, ואפילו קמן והדיוט קורין לפניו אל יקפיד כי שמו החזן מחמת שירא ממנו לכך קורא אותו תחילה לכן אל יקפיד :

תמה. אסור להרהר בתפילה בדברי תורה וכל שכן בדברים אחרים, ואם רואה האדם שאי אפשר לכיין כלל בתפלה [א] לא יתפלל, ואם יכול ברכה ראשונה לכיין ולא יותר, ויודע שבעל ברחו יהרהר בהכלים, מוטב לו שיהרהר בדברי תורה להבריה מלבו הרחורים של הדיוטות והכלים, ושיהרהר בדברי תורה יהרהר [ב] בדיבר קצר, ומעם קצר, כדי שישוּב מיד לבו בתפילה, ואם מתפלל ויכול לכיין או אם יחשוב בטעמים, אפילו ישבח הטעם יכוין בתפילה וקודם לכן לפיכך הברכה, ושירוע מאיין יתחיל :

משנת אברהם

סימן תמ"ד

[א] אדם וכו' נספר ארחות חיים מהגאון מהרש"ם, סימן תקפ"א. הניח נשם ש"ת פ"מ. ננוסחאות והגהות לזכאים, דף כ"ב. דהגם שאין דנים את אדם אלא לפי מעשיו שנאזותה שעה, היינו נאדם המתפלל בפני עצמו, אצל נש"ם, דנים לפי מעשיו הקודמים. ועי' נש"ע חו"מ. סימן נ"ג. נחזיר : ואלא ילא עליו שם רע ואפילו נילדותו, ועי"ש נהפירשים דהיינו דוקא נהענית, אצל אלא נהענית ח"י שיהי' פרוקו נהא אלא כל שעכשו יש לו מעש"ט אע"פ שנילדותו ענד כו"ס, כיון ששנ נחשונה ראו להיות ש"ך. ע"ש.

סימן תמ"ה

תפלה בלא כוונה

[א] לא יתפלל וכו' כן פסק הרמב"ם ז"ל בהלכות תפלה, ד"ט"ו, כל תפלה שאינה נכוונה תפלה, ואם התפלל בלא כוונה הוצר ומתפלל נכוונה. ונוקרו ונהא דברכות ל' : ח"ר יותנן חני רחמי' את רבי ינאי דלמי והדר לל, ח"ל רימי' לרי' זירא דלמלא מעיקר לא כיון דעתי' ולנסוף כיון דעתי' וע"ש נכ"מ, שהניח כ"כ נשם הרא"ש ז"ל ולפי זה ה' דלמורינן שם לעולם ימוד אדם את עצמו אם יכול לכיין את לבו יתפלל, ואם לאו לא יתפלל, היינו שלא יתפלל כלל, כדברי רבינו. ובהגהות מיומיות שם נפ"ה. הניח : רש"י ה' נהבא שלא להתפלל בשעת חולי אלא קרא ק"ש בלבד. ע"כ ועי' תוס' עירובין ס"ה. דדבר זה נלמד מקרא שלא להתפלל בשעה שאדם מטורד. הולם נש"ע ס' ק"ח — הנאחתי לעיל ס' תמא — כתב דהאידינא חין חורין נשניל חסרון כוונה.

אמנם נזהר ויחי דף רמ"ג : ר' יוסי ור' חוקי' הוו אזלי למחמי לר"ש נקפוטקיא, אחר ר' חוקי' האי דלמורינן לעולם יסדר בר נש שנהא דמרי' ולצתר ילמי נלותי' האי מלך דלמי' עריד ועמי נלותי' ואיהו צעקו ולא יכול לסדרא שנהא דמרי' כדקא יאות מלי' הוא, ח"ל אע"ג דלא יכול לכוונא לצא ורעותא, סדורא, ושנהא דמרי' אנוחי' גרע, אלא יסדר שנהא דמרי' אע"ג דלא יכול לכוונא וילמי נלותי', ה"ה"ד. תפלה לדוד שמועה ה' נדק הקשינה רנתי, שמועה ה' נדק נקדמיתא נגין דליהו סדרא דשנהא דמרי', ולצתר הקשינה רנתי האזינה תפלתג. מלך דיכול לסדרא שנהא דמרי' ולא עבד עלי' כתיב גס כי תרצו תפלה ליניי שמוע. וכו'. עכ"ל.

הראשונה, אצל נתפלה אם אינו מכוון, חין כאלן שום מעשה שנוכל ליחס אותה אל ונהשנתו הראשונה, כי את עלם המהשנה של הענין האחר שזדס חושב חי אפשר ליחסה למחשבה הראשונה של נרכת מנן אצרהה ששנצ נראשונה כי הלל היא מחשבה אחרת לגמרי והיא היא שגריכה להיות לשם הנרכה, אלא דזה הוא דין שנאס כיוון נצרכה נצרכה ראשונה דיו נדיענד ואינו נריך לחזור לרה"ש, אצל חין זה חומר שמה שהתפלל בלא כוונה — ומחשבתו היתה טרודה נענין אחר, ישנב כחילו כיוון, ושפיר כתב רבינו דלריך לחזור ולכוון נחזרה הש"ך נאלו התפלות והנרכות שלא כיון נשעת התפלה הגס שכיון נצרכה ראשונה.

האמנם רחיתי נשנה"ל שהניח נשם הר"י נוירצנורג רחי' מהא דריש זנחיס דסתמא כשרים, כן נמי תפלה בלא כוונה כקרבן סתמא דמי וילא ידי חובתו מיהו המכוון טפי עדיף, והניח דברי הירושלמי ה"ל. ולפע"ד יש חילוק גדול בין הנושאים כנ"ל, וגם מדברי הירושלמי חין רחי' דשחי' הם שפורתן אומנות כנ"ל. וכנראה הוא הולך נשיטות אחר הראשונים נדענדינ וילאיש נתפלה בלא כוונה, כמו שנחצאר להלן נסיון תמ"ה.

סימן תמ"ב

[א] לא יתפלל וכו' נרכות כ"ה : אסור לו לאדם שיקדים תפלתו לתפלת הצבור, נצנור שג. ע"ש. ומדברי רבינו שכתב יתפלל נציתו משמוע דאפילו לצורך כוונה, אסור לו להתפלל נצחיות כשהוא נצית הכנסת, וגם משמוע דאסור לו ללאת נצית הכנסת נכדי להתפלל נצית כוונה. ועי' נ"ח ס' ז' שכתב דאפשר נשניל לתוד התורה מותר לו ללאת נצית הכנסת נכדי לתהר תפילתו נציתו, ואפשר דגם לשיטת רבינו מותר ללאת נצית הכנסת להתפלל נצחיות אם חי אפשר לו לכוון כלל נצית הכנסת, ורבינו לא מייירי אלא כשמתפלל נציתו, נציתו כוונה".

סימן תמ"ג

[א] כששליח נצור וכו'. דלא כדעת הרב רבי מאיר הונא נתוס' נרכות כ"ט : ד"ה. טעה. ע"ש. אולם הונ"א נסיון קכ"ד הניח דברי המהרש"ל שעכשו חין אדם יכול לכיין לכל מה שיאונור הש"ך, לכן יחזור ויתפלל. ע"ש.

המב. (א) ש"י שיתפלל יותר בכוונה בביתו. (ב) ברכות ח' א'

תמוז. המתפלל 55 [א] ונפל ספר לפניו לארץ ונטרד דעתו ואין יכול להתפלל בכונה יגביה הספר ויתפלל בכונה וקודם שיגביה יסיים ברכה שהתחיל, ואם מתפלל בכונה [ב] אל יגביה ספר שהוא לארץ כי המתפלל בכונה נוהל העולם [ע"ב] הבא :

תמוז. אי"ש שעמד בהשכמה ובא עת להתפלל, והוא יודע שישן מוטב שלא יתפלל, וקודם שהולכים בבית הכנסת יתפלל בביתו, ואם (א) ירא שמים ישן יכול ללכת בתוך החדר כדי שלא תחטפנו שינה פתאום :

תמח. כשאומרים ברכו לאחר ישתבת, אם עדיין אין שעת קרית שמע, והקהל [א] אומרים קרית שמע ואמר עם הקהל קרית שמע, אבל הברכות ישמע מפי שליח ציבור, מפני קדוש וברוך שבתוך יוצר אור, וגם יתפלל י"ח ברכות עמהם, ואחר כך כשיצאו מבית הכנסת כשכבר הגיע זמן קרית שמע יקרא את שמע עם ברכותיה ויתפלל, אבל תהילה לדוד ולמנצח ובא לציון לא יאמר שכבר אמר עם הקהל, קריאת שמע וברכותיה [ב] דינם לאחר צאת הכוכבים, (א) והניחו לציבור להתפלל מבעוד יום, כי אם היו שוחים עד זמנה היו אוכלים קודם ושוחים, ויראי שמים קורין לאחר צאת הכוכבים וכן ברכותיה :

משנת אברהם

והנה לכאורה ה"י נוקס לומר דהיסח הדעת הוא רק בשעושה דבר אחר שצריך ג"כ כוונה, כעין הנושא מי מטלת ותפילין צראשו — ירושלמי זכרות, — אבל בשעושה דבר שאינו צריך לשום כוונה לא הוא היסח הדעת, וכן משמע מש"ס גיטין כ"ג: אלא אידי ולידי נכנגדן ולא קשיא הא דאסח דעתיה הא דלא אסח דעתיה ע"ש גמ' ורש"י, משמע דאפשר לתשקל גזר ולכוון נה בשעה לשמירת מי מטלת ולא הוא היסח הדעת. ויש להאריך צ"ח דירושלמי תרומות פ"א, ה"א, דתשמע דגם קטן משתייד נהיסח הדעת הגם שאין לו מתענה. ואכ"מ.

סימן תמ"ח

[א] והקהל אומרים וכו'. הנה דעת התוס' זכרות ח' ד"ה. לא לעולם, דאסור לקרוא ק"ש מיד אחר עלות השחר, ולכל הפחות צריך להמתין עד שיכיר צין תכלת ללבו. ע"ש. ולא מחלקי צין שעת הדחק לאין שעת הדחק, וא"כ איך קראו הקהל קודם הזמן, אולם דעת הר"ף והרמב"ם ז"ל הלכ' ק"ש. א"י"ב. שצעת הדחק כגון שהי' משכים ללאת לדרך קורא לכתחלה וישעלה עמוד השחר, ועי' נכ"מ גס הרי' מנוח דאם יש צעיר קצורת מת או מילה או ציוס ערנה דמפשי צרחמי' יכולים לקרות תיכף שעלה עמוד השחר, ע"ש, א"כ, י"ל דגם דעת רבינו כן, ופי' משכחת שהקהל מתפלל מיד אחר עלות השחר והיחיד שאין אצלו שעת הדחק קורא עמהם, ויוצר אור אינו אומר כי אז עליין אינו אור, ועי' ונ"א ס' י"ח שחולק בזה וסובר ג"כ דא"ל יוצר אור עד שיכיר צין תכלת ללבו.

ואין להקשות אדברי רבינו דמנריך לזה שהתפלל קודם הזמן ותפלתו נמשכה עד שצא הזמן — כי כן משמע מלשונו — לחזור ולתפלל, מהא דלמרינן צירושלמי זכרות פ"ד, דהגם דרז פונד דזמן נעילה הוא נעילת שערי שמים שהוא זמן מאוחר לנעילת שערי היכל, לכל זאת התפלל נעילה נעילת שערי היכל אלא דהוא מאריך רב נלוותי' סגין עד דהוא מניע לנעילת שערי שמים, א"כ, משמע דתפלה הנמשכת מקודם לזמנה עד תוך זמנה דינה כאילו התפלל כולה בזמנה, דיי"ל דשאי תפלת נעילה לחין לה נוסח מתוקן ומקובל, ודי שיתפלל דבר מה בזמנה, ועוד דאפשר דרז גופי' מספקא לי מתי הוא זמן נעילה אס נעילת שערי היכל או שערי שמים, לכן יאל ידי שניהם. מה שאין כן בתפלת שחרית וזכרותי'.

ומה שכתב רבינו דזה היחיד חוזר וקורא ק"ש, נראה שפרש הא דלמרינן ציומא ל"ו, הקורא עם אנשי משמר לא יאל, צפשו לא יאל ידי קריאת שמע וחוזר וקורא, ודלא כמו שפרש הרי' מנוח הנ"ל, דלא יאל ידי ק"ש צעונתה אצל אינו צריך לחזור ולקרות. וכן הוא דעת הראש"ד ז"ל צפ"י מהלכ' תפלה הלכה י"ג. כר' מנוח הנ"ל ע"ש.

ולכאורה משמע דלפי דברי הזהר, אין הכוונה מעכנת, דהא חומר אע"ג דלא יכול לכוונא — יסדר שחאל דמרי' אע"ג דלא יכול לכוונא אלא דקשה לומר דכך פירושו של הזהר דהא הוא כנגד הש"ס הנ"ל. לכן נראה שאין כוונת הזהר נאדם שאינו יכול לכוון כלל מה שאומר, דא"כ, מה הוא הפירוש שאינו יכול לכוון שצחאל דמרי, הלא אדם כזה השרוי צנער חלילה, אינו יודע לכוון גם אחר התפלה, אלא כוונת הזהר נאדם שידע לכוון מה שאומר, אלא שאינו עלול נה בשעה לכוון כוונות גדולות, שצריך לכוון לפי הזהר, מה שהוספיק ולא יכול לכוונא שחאל דמרי' כדקח' יאות". זה מה שמסיים: מאן דיכול לסדרה שחאל דמרי' ולא עזיב עלי' כתיב וכו' כלומר, מי שיכול לכוין צלצות כל הכוונות הנעלות ואינו מכוון עליו הכתוב חומר גם כי הרבו תפלה וכו', כלומר גם תפלתו שהוא מתפלל אינה מתקבלת, אצל מי שאינו יכול לכוון כוונות נעלות, אלא מכוון הדברים שאומר להנינם לאשורם תפלתו מתקבלת, אצל נזה שאינו יכול לכוון את הדברים שהוא מוציא מפיו כלל נזה לא מיירי הזהר כלל. כנלפע"ד.

[ב] ברבר קצר וכו' כנראה רבינו מפרש הא זכרות ל"א. אין עומדין להתפלל לא מתוך דבר הלכה, אלא מתוך הלכה פסוקה, כפרש"י והרמב"ם ז"ל, שאינה צריכה עיון אלא יהי' מהרהר נה בתפלתו. ע"ש. א"כ אין חיוב לעמוד להתפלל מתוך הלכה פסוקה, אלא שמתוך הלכה פסוקה מותר לחין חשש שמא יהרהר גז"ת, אולם מדברי התוס' סס ד"ה, רנבן, משמע שיש חיוב לעמוד להתפלל מתוך הלכה פסוקה, שהיא שמתה של מנוה, ע"ש.

סימן תמ"ו

[א] ונפל וכו'. זכרות כ"ג. לא יאחז אדם תפילין צידו וס"ת צורעו ויתפלל. פירש"י: שאין דעתו מיושנת עליו בתפלה שהרי לנו תמיד עליהם שלא יפלו מידו. והנ"י הביא נסח ראשונים שס"ת לא דוקא וה"ה שאר ספרים חזן מסדור תפלה. וכן הוא דעת רבינו ולא כמו שכתב צש"ע סימן ל"ו. ולא ספר מכתבי הקדש. אלא כל הספרים נכלל.

[ב] אל יגביה וכו'. צש"ס הנ"ל מנואר דרך לחזו צידו אסור מפני שמתיראל שלא יפול וידו, אצל להגניה ויניחתי אין חיסור, וכנראה ששיטת רבינו משום דמה שמגניה הספר, זה הוא היסח הדעת שמיסח דעתו מתפלתו ונשעת הגנהה מתפלל צלל כוונה. והיג"ה כתב שדעת הרמב"ם והטור הוא דדוקא צנדר דאיכא חשש שמת יפלו ויפסדו הוא דיש ערדה ולאסור אצל שאר דבר לא, ומדברי רבינו לא משמע כן, דא"כ אמאי אסור להגניה את הספר להניחו במקומו — דלא משמע שכונתו אסור להגניה את הספר ולהחזיקו צידו — אלא ודאי דנטעם היסח הדעת בתפלה הוא דאסור.

תמוז. (א) אולי צ"ש שסא ייטן ד"ש שלא יוכל להתפלל אפילו בביתו יכול ללכת וכו'. תפלה. (א) יעורו ברכות ב' ברש"י ותוס' היסב.

תמט. וכשאומרים ברכו והגילים לומר יתברך ויתעלה, ולא יוכל להספיק לברך יעזוב אותה הברכה שרגילים לומר בלחישת בשעה שאומרים ברכו :

תנ. אם הלכו בהשכמה לבית הנגפת ולא הגיע עדיין השעה לברך על הציצית ועל התפילין מוטב שבאותה שעה לא יברך על תפילין ועל ציצית או שהיה יום וכו' עליהם ואחר כך נתמוטטו ממקומם, יהוירין בלא ברכה, מפני שבתוך השבתות "שלמש" לא יוכל (א) להספיק לברך עליהם, ואם תאמר מה בכך, יברך בשיתחיל החזן ויצר אור אז לא יוכל להשיג אלא במרוצה ולכך יבטל אותה ויברך על ציצית ועל תפילין (ב) מפני שהן מן התורה, ואם הגיע לשוף פרק כגון המלך יענינו ביום קראינו, קודם שיתחיל אשרי וישבי ביתך או מזמור לתורה אם במשך אומר יברך אז על התפילין אם הגיעה שעה ואם הפריצים ממחרים שמא לא יוכל להשיג ימתין עד ברכו ואז יברך על התפילין וציצית :

תנא. (א) הסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת בתפילתן. כי היו שוהין קודם כל ברכה כגון שרוצים לומר ה' שפתי תפתח ופי יגיד תהילתך, ברוך [N] קודם שמוציאין שותקין עד שיכוין לבם, וכן כל ברכה וברכה שותקין עד שיכוונו לבם, ואם לא היה מכוין שותק כדי לבוין ועתה אי אפשר לעשות מפני ששליח ציבור שמא יאמר קדושה וזה לא היה מטיים מכל מקום קודם שיתחיל ברוך בכרכת אבות ושתוק עד שיכוין לברכה כי הוא יסוד הברכה להתחלה :

תנב. (דברים לג ה) ויהי בישורון מלך (שם שם כו) אין כאל ישורון (שם לב טו) וישמן ישורון הרי ג' ישורון בתורה ישורון (א) שיר רון ישורון שיר רון להפך ישרון בגימטריא [N] ותיקן שמקיימין ג' תפילות בעונתן וכנגדן ג' (תהלים קלב ט) כהניך ילכשו דרך וחסדיך ירננו (שם טז) וכחניה אלביש ישע וחסדיה רנן ירננו (שם קמט ה) יעלוו חסידים בכבוד ירננו על משכבותם הרי ג' תפילות וכישעיה כתיב (ישעיה מד ב) וישורון בחרתי בו כנגדו (תהלים ל ה) זמרו לה' חסידיו והודו לומר קדשו כנגד המוספין או רנן ירננו שכל כנגד המוספין ולכך אמרו הוותיקין גומרין אותה עם דימדומי חמה ישורון לשון אשורינו לשון צופין לקיים עונתה :

תנג. (משלי יד כח) ברוב עם הדרת מלך כשכולם צדיקים (ישעיה ס כא) [N] ועמד כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ אם לא יותר טוב במעט (קהלת ד ו) טוב מלא כף נחת ממלא הפנים עמל אם המצוה שאין יהודים יבולו לעשותה אלא כטרחים גדולים כגון בעסקי המת להצטו ולהלבישו אם אמרו שנים נקדים אנחנו כדי שיהא לנו שבר גדול והיה צריך שיהו מרובים שם כגון מת גדול ואז היו יותר בטוב עושים צורכי המת נמצאו חוטאים ואם מקדימים לכבוד המת שלא יפריח או שלא יבקע בטוב עושים.

משנת אברהם

סימן תנ"ב

ותיקין לקריאת שמע ולתפלה

[א] ותיקין שמקיימין וכו'. נשים נצרכות ט : ותיקין היו גומרין אותה עם הכן החמה. משמע דרך לענין ק"ש הוי הותיקין משנים נהגוין ולא נשאר התפלות, אולם נרש"י שם ד"ה ולפני ירמ, אף תפלת המנחה מנחתה עם דמיוני חמה, מנזר דגם נמנחה ה"י הותיקין משנים נהגוין. וכן דברי רבינו שמקיימין ג' תפלות בעונתן.

גם מנזר מדרבי רבינו דהותיקין עיקר קפדו על עונת התפלה, ומה שקראו ק"ש ללא כלהים היינו כדי לסמוך גאולה לתפלה, כמו שכתבו התוס' שם ד"ה לק"ש כותיקין. ע"ש וכן כתבו נתר"י שם ונשיעת רש"י יש לרקדק להיפך דלכן נצרכות ט' מפרש : דכתבי ייראוך עם שמש מתי מתיראין מןך כשמוראך מקבלים עליהם דהיינו מלכות שמים מקבלים עליהם נק"ש. עכ"ל משמע דעיקר מה שותיקין דורשים וקרא זה הוא לענין ק"ש שצריך לקרות את שמש עם הכן החמה ולא מקודם, ומה שפירש"י נצדור הקודם : מאי קראה. דמזה, "להתפלל" עם הכן החמה. נע"כ כוונתו כדי לסמוך גאולה לתפלה, לפיכך מקדימין נתפלה כדי שתהא סמוך לק"ש שזמנה הוא עם כן החמה, ונדף כ"ו ד"ה מנחתה מני משמע דמנחת ק"ש לותיקין היא עם כן החמה. ע"ש. והנ"מ היא דאם אינו יכול לכוון להתפלל מיד, אם לפי הותיקין צריך להקדים קריאת שמע כלהים, או שזמן ק"ש אינו אלא עם שמש.

סימן תנ"ג

[א] ועמד כלם צדיקים וכו' לא אוכל לכוון לחזה צורך הניח רבינו פסוק זה, אם לא שנאמר שכוונתו לענין מנחת יבין ארץ ישראל, וכו', יהי' מלכא סעד לדברי מרן ז"ל נצ"מ,

[ב] דינם לאחר וכו'. כן כתבו נתוס' ר"י הסיד לנצרכות, והוא כדעת רש"י והר"מ והר"ף, ודלא כר"ת והר"ק ועוד פוסקים דהלכה כתנאי המתירים מדינא להקדיע לפני אלת הכוכבים, ולא עוד אלא שהמלחמים לקרא צלילה מיתמי כיסורא, וע' בית יוסף, שהאידנא ליכא למיחש לה.

סימן תנ"א

פירוש חדש בהמשנה : שוהין שעה אחת, ומתפללין

[א] קודם שמוציאין וכו'. פירוש זה הוא חדש לגמרי, דרש"י נמשנה ריש פרק ה' : שוהין שעה אחת כדי ליטב דעתם ולהשקיט מחשבותם ולא יתחילו נתפלה. עכ"ל. והחילוק בין פירוש רש"י והרמב"ם ז"ל, לדרש"י היו שוהין צנתי כנסיות וצתי מדרשות, נמקום שצאו להתפלל, ולהרמב"ם ז"ל היו שוהין שעה אחת לאו דוקא צנתי התפלה, אלא כלם סוגרים דהשעה היתה קודם התפלה ולא בתוך התפלה כדעת רבינו. ומדברי הגו' שאמרו שם ל"ג : שוהין שעה אחת, ומתפללין שעה אחת, וחוזרין ושוהין שעה אחת, משמע דברי רש"י והרמב"ם, לדברי רבינו אי אפשר לומר שצמזמו לשהות קודם כל נצרכה צדיק כזמן משך של נצרכה.

אולם נראה דדעת רבינו דהא דאמר שעה אחת אין משמעה שעה ממש, לדיק אפשר שיצמזמו את התפלה לשעה מדויקת, הלא פעמים שמתפללים ביותר זמן או צמזע, אלא הכוונה שנמשך זמן התפלה עשו שלשה דברים, כיוונו את לבם, וזה היא בתוך התפלה נראשית כל נצרכה, התפלה עצמה, ואח"כ ומתעכבין צנתי התפלה וצוה אתי שפיר טפי מה שכתבו הפוסקים דלנו אין צריכים להשהות ג' שעות ממש, אלא שעה אחת פירוש מעט זמן, משום דמה שנאמר נצטידיס הראשונים ג' שעות אין הכוונה שעות אחת מכ"ד שצמזעת לעת, אלא הזמן של תפלה הוי' נחלק אללם לשם אלו ג' הענינים.

תנ (א) אולי צ"ע להפסיק. (ב) חסרון יש באו וכצ"ל כשיאר היום מפני שאז הו טו התורה, ואם כו'. תנא. (א) ברכות ל' ב'. תנב. (א) צ"ל ישר רון. (ב) ברכות ט' ב' ופנינו איתא עם הגין החמה.

הנפש, נפשך תאכל, שהעדת על עמך, „שאין לך חלק לעולם הבא“ ומסיים ס: „א"כ צין תלמודי חכם צין עם הארץ ראוי לו להשתדל צעלייתה. שלם ע"ה הוא יוסיף מנוה, וכ"ש וכ"ש אס ת"ח הוא שמוסיף מדרגה. ואף להיות הדרכים נחזקת סכנה כתצתי אני שאין להכריח ליהי ולאזהר לעלות לפי שלא דברו רבותינו ז"ל במקום סכנה, וכל אחד צעמו אס רונה לסכן עצמו יעלה ואס לאו יחדל. עכ"ל.

ובתרומת הדגן צפסקים סימן פ"ח כתב: שהעליה לארץ ישראל וכ"ש לירושלים עה"ק היא מנוה גדולה, ואפילו לת"ח הגם שאין לנו שם קצון צמורים ות"ח, לכל זאת שנה גדול ומעלה יש לו לאדם הדר שם לתועלת לעולם הבא וגם לעוה"ז, אומנם שמענו כמה פעמים שיש לשם בני דרית מערביים נחשבים לרשעים גמורים מוסרים ופורסמים והם טורדים ומנצלים האשכנזים שהם שומרי תורה וגם כי המזונות דחוקים ומזומנמים לשם תלד והרווחים קשים, ומי יוכל לעמוד בכל זה ומלגד גדול רשעת הישמעלים אשר לשם, לכן כל איש ישער צעמו נהשגת גופו וממונו בחיזה דרך יוכל לעמוד ציראת השם וצמור מנותיו כי זה כל האדם. עכ"ל.

ובשו"ת מהרי"ט חלק ב', סימן כ"ח, מפרש דברי הרא"ש בתשובה סוף כלל י"ג, דמי שגדר לעלות לא"י, יוכל להתיר את נדו כונו שאר נדרים, אין הטעם משום דהרא"ש תש דברי ר"ח כהן בסוף כתובות דעכשו שאי אפשר להזהר בהמנות התלויות בארץ אין מנוה לגור בארץ ישראל, דמנות ישו בארץ ישראל הוא משום קדושת ארץ ישראל ואין שום נפמי צין בזמן הזה וצין וצין בזמן שבית המקדש קיים, ואין זה ענין לקיום המנות דל"כ אומי אמרינן דהשם כופה את צעלה לעלות, הלא אינה נמנות, הרי אמרו צפ"ק דקידושין לענין כבוד אורי"א איש יש סיפק צירו לעשות, אשה אין סיפק צידה לעשות, מפני שרשות אחרים עליה, וכ"ש לשאר מנות, וכ"ש מנות התלויות בארץ דכל מה שקנתה אשה קנתה צעלה — ותו ענד מה שידך נמנות התלויות בארץ דאמרינן לאתויי ענד שצד מחו"ל לארץ — וצפרט למה שפסק הרמב"ם ז"ל דגם ענד כופה את רצו לעלות והלא אין הענד קיים נמנות, אלה דטעמו של הרא"ש בתשובה הכ"ל הוא משום דהין צעליה צלצד מנוה אלא ציצינה תדירית צה"י, ושם מייירי צאחד שגדר רק לעלות ולא להתישב בארץ ישראל לכן אומר הרא"ש שמתירין את הגדר הזה כשאר כל הגדרים שאין בהם מנוה. ע"ש.

ובדברי המהרי"ט הכ"ל יש לדקדק לכאורה דמה קשיא ל"י צהא דהכ"ל, הלא ציותר קשה ממשנה מפורשת צגיטין מ"ג. המוכר ענדו לחון לחון לארץ יאל לחירות, ופירש רש"י צגיטין ח'. דקנסינן ללוקה משום דענד שידך צמנות ואסור לנאת מארץ לחוצה לארץ. הרי מפורש דענד שידך צמנות, וצע"כ דכוונת המהרי"ט היא, דצשלמא כשהענד הוא בארץ ישראל יש עליו איסור לנאת לחון לארץ, ולה תליא כלל אס נוקיים בארץ המנות התלויות בארץ או לא, דהא גס מיי שדר צה"י ואין לו הקרקע אינו מקיים כלל שום מנוה התלוי בארץ ג"כ אסור לו לנאת לחו"ל, דלא אשכחן צאיסור זה שום חילוק, וצע"כ דהטעם הוא משום שכל זמן שהוא בארץ ישראל יש לו אפשרות שיצוה לידי קיום המנות התלויות בארץ כגון שיעשיר האדם ויקנה לו שדה, וכן גס הענד אס ישחררנו רצו או אס יתן לו מי שהוא מתנה ע"מ שאין לרצו רשות רצו, לכן אין ראי"י מכאן דיש מנוה ציצינת ארץ ישראל משום קדושת הארץ, דאפשר דהטעם משום קיום המנות, כלומר, דצצגיל המציאות של קיום המנות יש על הענד איסור לנאת לחון לארץ, אצל ממה דאמרינן דהאשה והענד כופין את ישראל להאחות לעלות, יש ראי"י צורה דיש מנוה ציצינת ארץ ישראל משום קדושת הארץ ולא נשום קיום המנות, דהא אין סדרא דקפא מנוה על האשה ועל הענד לעלות לארץ כדי שתהא להם מציאות לקיום המנות,

יו"ד סימן תנ"ד שנוהה לעלות ולהתישב בארץ ישראל, והיא מנוה השקולה כנגד כל המנות, „ונלגד שיתשב שמה נתוך קיצון אנשים מישראל הכשרים“. ע"ש. וצכן אפשר שכוונת רבינו לענין יירשו ארץ היינו מנות ישו ארץ ישראל כדכתיב וירשתם אותה וישנתם בה, דברים י"ח"ל,א, כשיטת הרמב"ן ז"ל צספר המנות, מנוה ד', שהיא מנ"ע, היינו צתנאי — ועמד כלם לדיקים.

מצות ישיבת ארץ ישראל

במצוה זו כבר האריכו הראשונים והאחרונים, ונקוטרים הלכות ישיבת ארץ ישראל אשר צלצני נור יו"ד סימן תנ"ד כתוב כמעט כל המשחייד לענין זה זה צדברים אמתיים וכוונים, ודעתו הרמה שאין מכוונת הרמב"ם ז"ל צנה שאינו מונה צמנין המנות מנוה זו לעשה גמורה משום שאין מנוה זו נוהגת צומן הזה, כדעת צעל המגלת אסתר, אלה דמנוה זו כבר כלל הרמב"ם ז"ל בהמנוה של החרס תחריומם, ומרן ז"ל מסתמך על דברי צעל מעין החכמה ס' ע"ד, המסניר מה שאין הרמב"ם ז"ל מונה מנות עשיית ארון וכפורת, ומשום דמנוה זו כלולה צמנ"ע של צנין צית המקדש, שעיקר תכלית המקדש היא לגורך ארון וכפורת כדכתיב ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, וכבר אמרו מעולם לא ירדה שכונה למטה מעשרה טפחים ולסנת זו ארון תשעה וכפורת טפח וכתבי וטועדתי לך. כן מני מנות ישו ארץ ישראל כלולה צמנות החרס תחריומם, שתכלית המנוה היא צכדי שאלחנו קירש את הארץ וישו צה. והרמב"ן ז"ל לשיטתו שמה מנות צנין צית המקדש וגם מנות עשיית ארון לשתי מנות, לכן מנה גס החרס תחריומם וישיבת ארץ ישראל לשתי מנות.

[ובמקום אחר דרשתי שפלוגתת הרמב"ם והרמב"ן ז"ל צענין עשיית ארון, תלוי צהא דצרכות דף נ"ה. שמה אמר לצללאל ארון ואח"כ משכן, כלומר, שהם שני ענינים, והגם שתכלית המשכן הוא להכניס בו הארון, לכל זאת אין מנות עשיית הארון תלוי צצנין המשכן כלל, ולכן הקדים משה ארון למשכן. והוא כשיטת הרמב"ן ז"ל, הולס צללאל שאתר צנוהג צענולס אדם צונה צית ואח"כ כלים, הצין שתכלית המשכן הוא לשם הכנסת הארון צו, והשתכלית של הדגד העיקר אי"כ הארון נכלל צצנין המשכן, כלומר, כשנלעווה משה על עשיית המשכן נכלל צצו הזה לצנות משכן ואח"כ להכניס ארון צו, ומחילא עשיית הארון כלול צמנות צנין המשכן, ומפני שמה רצינו ע"ש הודה ואמר לו צלל אל היית, לכן לא מנה הרמב"ם ז"ל מנות עשיית המשכן למנוה מיוחדת. וראה צספרי משגי"א, חלק א', דף ט"ז, קוטרים מיוחד צענין צנין צית המקדש ותכליתו].

אולם צה"נ שם אות כ"ג"כ"ז מלמד דהין מנות ישיבת ח"י רק צאנשים לדיקים שמוגס היתה הגאולה הראוי לנא, והקשה ח"כ למה אמרו צמד"ר שנתירא יעקב אצינו. ע"ה שחא תעמוד לו לעשו זכות כבוד אצ וכות ישיבת ח"י, והלא ידע יעקב צרשעתו של עשו, כמו שאמר צעת שקנה ממנו הצכורה: אין רשע זה כדאי שיקריב להקנה, וא"כ מה מנוה עשה עשו ציצינתו צה"י, ונדחק לארץ, משום שקיים עשו כבוד אצ ונעפל וצטל ליצחק ע"כ סנלה אותו הארץ אצנ יצחק, ולא קאה אותו. עכ"ל כנראה רצונו לומר, דלא היתה לעשו אפשרות לקיים מנות כבוד אצ אס לא יהי"ו צה"י וקוס דירתו של יצחק, לכן גס ישיבתו צה"י נהשנה למנוה.

אל"א צשנ"ת הרש"ש סימן צ"ג, האריך צדנר מנוה זו והציח צגס אציו השצנ"ן ז"ל שדירת ח"י היא מנוה דאורייתא צכל זמן, כשיטת הרמב"ן, ועל מה שרצה שם השואל צסימן ג' לומר: שאין שלימות הנפש אלה צהשגת המושכלות צלצד וצי העליה לארץ לא מעלה ולא מורדת, השיב הרש"ש ז"ל צצכעס צזה הלשון: אס כך היא דעתך השיצני מה אתה סונר, אס מיי הול"ה נחון חלקך, אס אתה מושב עמך מכת השלמים שהשלימו נפשותיהם הנה לצך נכון צטוט צננן עדן הוא חלקך. ואס לא הגעת לשלימות

והנה אין דגרי הגאון ז"ל הכיל שום התנגדות נמה שכתב שצנאה ריקנית אין שום מנוה, למה שביארתי לעיל ולהטעם משום קדושת ארץ ישראל אין חילוק בין עשיר ובין עני, דגרי הגאון הג"ל מתכוונים כלפי אלו שיש נאפשרותם לסייע בממונס לירישת הארץ ולקנין נחלות נארץ ואינס מסייעים. דגדלי אנשים כאלו אינס עושים שום מנוה צנאה ריקנית לארץ הקדושה, הודיל דעליהם מוטלת חונה של ירושה וישנה, אנל אלו שאין נאפשרותם להשקיע ממון נא"י, דגדלי מקיימים מצות ישנת ארץ ישראל נמה שמתישנים שם, ללא גרע מאשה וענד אע"פ שאין להם משלהם כלום, לכל זאת מעלין לארץ ישראל.

מצות ישוב ארץ ישראל עכשיו לאחר הקמת מדינת ישראל

הדברים שלמעלה היו כתובים ומנומים כמה שנים, אולם עכשו — נסדרי הדגרים לדפוס — נרוך שומר הנטחתו לעמו ישראל זכינו להקמת מדינת ישראל, שיש נה משום אחתלתא גבולה לאחר שאין שלטון זר על רונ אדמת קדשנו, ואלונו הקדושה קמה לתחיה תחת ממשלת ישראל, ומשקפה הלכותית נראה שדין ארץ ישראל עכשו כדין הארץ לאחר שצו אליה אבותינו נימי עזרא, ולענין קדושת הארץ וירושתה עדיפא עכשו, מאז, דנימי עזרא ארזינו הקדושה היתה תחת ממשלת זרים, וחסד לאומים עשה ארתשסתא מלכא עם אבותינו, ופחד המלכות היתה על ישראל פן יאמרו עליהם כי מורדים נמלכות מהם, ועכשיו נרוך המקום שארזינו טהורה מכל מושל ורודן נכרי, וכל הממשלה והנהלת המדינה ומסורה נידי אחינו, וחס כי עוד לא זכינו לירשלים העתיקה ולמקום המוקדש ולכל גבולי ארזינו כנאמר לנו בתורתנו הקדושה ובספר יהושע, אנל הודות לנוי שלטיט בעולמו, שזכינו לזמן הזה שחופשה ניתנה לארזינו, דבר שאילו נשאו אבותינו את נפשם כל הימים נמשך של יותר מג' אלפים שנה כמעט.

ובש"ם עירונין מ"ה. ובעיר הסמוכה לספר אפילו לא נצו על עסקי נפשות אלא על עסקי תנן וקש יוגאין עליהן נכלי זיינן ומחללין עליהן את השנת — פירש"י: לספר, עיר שמנדלת בין נבול ישראל לנבול האומות יוגאין עליהן שמת, ילכדוה, ומשם תהא נוחה הארץ ליכנס לפניהם — א"ר נחמן ונבל כעיר הסמוכה לספר דמיא, ותרגומא נהרדעא — פירש"י: איזו היא עיר נבבל דהויא סמוכה לספר, נהרדעא, שהיתה סמוכה לנכרים מזד אחד ולעיריות שיושנין נהן בני גולה מזד שני.

ומדבריהם למדנו דהמצוה להגיל את הארץ מיד הנכרים, ולחלל אפילו את השנת, ומחילא מני לסכן את נפשו, כי אין לך איסור גדול מחילול שנת, אינו משום שהארץ יש נה קדושה על ידי קיום הנונות התלויות נה, אלא משום שקדושת הארץ היא פועל יוגא נאשר הארץ מיוחדת לדירת ישראל נקביעות, דהא חזינו דנס נהרדעא יש לה דין כעיר הסמוכה לספר נארץ ישראל, ונהרדעא אין נה קדושה מזד עממה או מזד קיום המנוות התלויות נארץ כי נבבל נחמ"ל היא, וגם אין הטעם משום הגלת נפשות ישראל דהא מיירי כנצו לא על עסקי נפשות אלא על עסקי קש ותנן. ועוד הלא דבר זה ילפינן שם מדכתובי הנה הפלשתיים נלחמים נקעילה והמה שוסים את הגרנות וכי. וע"ש נתום' והריטב"א שהקשו מנא לן דנצנת היתה, ותירצו דאפילו תימא דנחול הי' מעשה מ"מ שמעינן מינה שמסרו עצמו על עסקי תנן וקש משום דסמוכה לספר היתה ומינה דכל שהיא סמוכה לספר עסקי נומון כעסקי נפשות ויוגאין עליו להגיל אפילו נצנת, ע"ש, ואי תימא דטעמו של דבר משום הגלת ארץ ישראל דוקא, היכי ילפינן זה מהמלתמה נקעילה, שהיתה ארץ ישראל, אנל שאר ישוני ישראל נחמ"ל כגון נבל מנא לן, אלא ע"כ, דהש"ס סובר

ונע"כ להטעם משום קדושת הארץ יש להם להאשה ולהענד הזכות שכופין לעלות. דננוגע לקדושת הארץ הכל שווין בין איש בין אשה וענד, בין עשיר ובין עני. וכן משמע מספרי שהניא הרמב"ן ז"ל עה"ת, דשקולה מצות ישנת ארץ ישראל כנגד כל המנוות, אי אמרת נשלמא דהטעם משום קדושת הארץ שפיר, אנל אי הטעם משום קיום המנוות, אחלי שקולות המנוות התלויות נארץ יותר ונאשר המנוות.

ואין לדקוק מהא דאמרינן נסוטה י"ד מפני מה נתאווה משה רבינו ליכנס לא"י — אלא כך אמר משה הרבה מצות שנלטוו ישראל ואין מתקיימין אלא נא"י וכי. ואחלי לא אמרו דמשה נתאוה ליכנס לא"י נצביל קדושת הארץ כנ"ל, דזה נרור קדושת הארץ התחילה רק לאחר קדושה ראשונה ועד שלא נכנסו ישראל לארץ לא נתקדשה, ולא שייך לומר דמשה התאוה לקדושה שעדיין לא היתה בעולם, אנל על המנוות נבר נלטוו ישראל אז, כנאמרם שם: הרבה מצות נלטוו ישראל ואין מתקיימין אלא נא"י, כלומר לא הי' חסר אלא הקיום אנל הזו נבר הי'.

והגם שראיתי נספר כפתור ופרת פרק י' דף רכ"א, הולאת ירושלים תרנ"ז, שכתב: וכן יעקב אבינו ויוסף הנדיק אלונינו משה ע"ה כלם היו משתוקקים ליקצר נארץ נארץ ישראל נהיותם נחולה לארץ, ואע"פ שעדיין לא נכנסה מורק לזה הכוונה נעשיית המנוות התלויות נארץ, וכן אמרו נמשכת נסוטה י"ד, אעברה נל ואלתה את הארץ הטובה וכי. משה הי' תאל תאכול מפרותיה וכי. הרי שקדושת הארץ ונעלתה היא משעת נתינתה אל האבות הקדושים לא משעת הכנוש לתור וכי. אין כאן הכוונה דמשעת נתינתה אל אבות תלה הקדושה על הארץ אשר התחיינה אותנו מדינא לדור שמה, אלא דהיתה חנינה נעיני האבות נצביל הקדושה העתידה.

וראיתי נספר ישועות מלכו שו"ת יו"ד סימן ס"ג, מלת הגאון האדיר ר' יהושע'עלע מקוטנא ז"ל שנכתב נתוך דבריו שמה שאמרו העולה מנבל לא"י עונר נעשה היינו דוקא על נבל, משום שהתשלו נימי עזרא ולא רצו לשוץ כי לא חשנו זאת הפקידה גמורה, לכך זריכים לישצ נבבל כפי נציאת הנניא עד פקידה האחרונה, אנל משאר מדינות יש מצוה גדולה לעלות לא"י, וגם אלו בני נבל שעלו לא"י נימי בית שני והגלו אח"כ אח"י לשאר ארנות, וגם עליהם יש חיונ לעלות לא"י, ומה שחשש מהר"ם פורטנבורג הוא ממתת חש סכנת דרכים ומסרון פורטה גס מפני המחלוקת ששרתה אז נא"י, כי אז התלקחה מחלוקה גדולה בין יושני ארץ ישראל ויושני אשכנז ופרת נימי ה"ר משה תיקר, שהעוררה מחלוקה גדולה על דבר המורה נבוכים, אנל נצביל העולה מנבל לא"י לית מנא דחש נזה, וא"כ נומן הזה שכתנה נעזהי"ת לטובה, ודאי מצוה גדולה היא, אמנס גס לפי דעת הרמב"ן ז"ל שחשצ זאת למ"ע, מ"מ נעיקר המצוה אינו אלא הירושה והישנה כלדס העושה נתוך שלו לכנוש א"י שחשא תחת רשותינו, לא על ציאה ריקנית של עתה, וכבר המשילו האחרונים למ"ע של אכילת מצוה כי עיקר המצוה היא האכילה ולקיימת החישים לשם מצוה והאפייה אינס גמר מצוה, מ"מ דגדלי מצוה גדולה היא, ועל זה נאמר גומל לאיש חסד כמפעלו, גס על הפעולה של מצוה מקבל סכר, ונאמר אשרי תמימי דרך גס על הדרך של עושי מצוה יש נצו שלימות, ואין ספק שהיא מצוה גדולה, כי הקבוצן הוא אחתלתא דגבולה, ונאמר עוד לקבץ עליו לנכניו. ועיין נינמות דף ס"ד, שאין השכינה שורה פחות משתי רצנות מישראל, ונפרט עתה שראינו השוקה הגדולה הן נאנשים פחותי ערך הן ננינונים הן נישרים נלצותם, קרונ לודלי שנתנוץ רוח הגבולה. אשרי חלקו שהוא ממוכה הרבים — הדברים כתובים אל האדמו"ר ר' ישראל מפילאוו, לן ננו של האדמו"ר הגאון"ק מקאלק זקל"ה.

רלצ"ג. המפרשים הללו טעו מפירש חז"ל, ולא פירשו מורה נבוכים או כוכבא, אלא פירשו מרוח שם העיר, דמניין יושביה הנינו שמרוח משמעו שם העיר, ומדלא קללה אלא מרוח, דקדקו שמפני שהיתה עיר הקרונה למוקוס הנולחמה היתה חייבת לגזול ולהלחם, אבל על הרחוקים אין חובה מוטלת. ומדברי הש"ס הג"ל צמח"ק אינו יודע סעד לפירושם. ובשאלות דר"א ריש פרשת קרח מפרש כי יושביה, דמשמתינן נמי לתאן דמתר לי דכתיב אורו אורו יושבי, כלומר המתעבדים עמו. ונגזרת יושבו בקדש, ולפי"ז אין ראי' מניין יושביה שמרוח משמעו שם העיר.

וּנְרִאָה לפע"ד, לפי מה שכתבו בתוס' עירובין ס"ד. ה"ה. אי מולא. וראי' ה"כ היכא דריש ר' דוסתאי דמתללין עליו השבת, דלמא חול ה"י, ואי משום דנוספקא ל"י דכתיב וישאל דוד — כלומר, דאם לא הי' שבת מה ספק הי' לו לדוד שהי' נריך לשאול צדק? — הא מסקינן אי מולא. וי"ל דמוכחא מלתא, מדקתמר נלחמים בקעילה, דקרי ל"י מלחמה ומסר דוד נפשי עליה אף ע"פ שלא צאו אלא על עסקי תנן וקא שמוע מינה דמתללין עליה נניי את השבת. עכ"ל, כלומר מדקרי ל"י מלחמה דכתיב נלחמים, שמוע מינה דמותר הי' להם לצני קעילה להלחם עם פלשתיים הגם שלא צאו אלא על עסקי קא ותנן, ואיך נכנסו לסכנה על עסקי קא ותנן, אלא דע"כ משום דקעילה היתה סמוכה לספר, מחוייבים הם היהודים שעל הספר להלחם עמום נכדי להגן על הארץ, ולדאור צבני הספר נלחמו ונמלאו בסכנה ומילא הי' גס דוד ונהויב למסור נפשו נכדי להגיל את ישראל אשר נמלחמה, הגם שהוא הי' רחוק מהספר, ואין חיוב הגנת הארץ מוטלת עליו אבל הי' עליו חיוב להגיל את ישראל הנלחמים אשר בסכנה, וזה הוא המקור לדברי הרמב"ם הג"ל, שדוקא צני הספר מחוייבים להגן על הגנת הארץ, אלא שאר כל ישראל מחוייבים לעזרם לאחר שנמלאים צמור.

וּבְסִפְרֵי נפנת פענח להגהון הנפלא ומראנאנאו, הלכ' שבת זכ"ג, כתב, דמה שמתר לעשות מלחמה נעיר הסמוכה לספר הוא מטעם כבוד, כאשר שרין על עירות עכו"ם ועושין עמהן מלחמה בכל יום ואפילו בשבת — כלומר דלהגן על הארץ שלא יבשעה עכו"ם לא גרע מכבוד עירות של עכו"ם — דמלחמת חובה מנזר צירואלמי דמותר להתחיל בשבת. והא דאמרינן שם צעירובין דגם נהרדעא דינה כעיר הסמוכה לספר אע"ג דהיא צמור"ל, דגני נוק דרבים היו נוק כמו סכנה, כמו שכתב הר"ן זצ"ל דשבת גבי גחלת של מתכת. ולכן נכלה כ"ג כתב אף בשבת וינאין עליהן, משום דנרבים כל נוק היו סכנה, ונהלכה כ"ד דמייירי ציחיד דקדק רבינו וכתב דוקא : שהוא רודף אחריו להרגו. ודפתי"ת. אלא דקשה למה זה דוקא נהרדעא, דלפי דברי הגהון הג"ל דין זה הוא בכל מקום שיש רבים, ואטו מה דאמרינן דגחלת של מתכת חסיי סכנה מפני שהיא נוק של רבים, הוא דוקא נהרדעא, ולפי מה שהפירוש לעיל דמקום שגמרים ישראל נקביעות יש חלות של קדושת הארץ, אחי שפיר טפי, וגם לשון הש"ס והרמב"ם נכריים שרו על עירות ישראל, אינו חומר דוקא נזרין ישראל, אלא אפילו צמור"ל במקום שיש קביעות לישראל. וראה צמח"ק פ', עשינו עמנו, נבנל כהרץ ישראל לנהמה דקה, פירש"י: מוכי אחי רב לנבנל רבו מתיישבין שם מפני ישנתו, ליאנא אחרניא נא לנמדינו להזהר בכך שראה שם רוב ישראל וישו קבוע, ונדק פ"ג שם, אבל מוגדל הוא — את הכלב — נעיר הסמוכה לספר, חמר רב כחמן נבנל כעיר הסמוכה לספר. פירש"י, הואיל ויש נבנל ישו קבוע וישראל הרבה, מותר לגדל כלבים נעיר הסמוכה לספר — ננהרדעא — כאילו הוא מחרץ ישראל. הוינוס הג"ל מייין נעל נפנת פענח שם, ויש לזיין עוד סנהדרין ט"ז : וסמוכה לספר אפילו אחת אין עושין, מאי טעמא, שמיא ישמעו עכו"ם ויחריבו את עיר הסמוכה לספר וכו', שם אין דוקא נספר של א"י וחור"ל, אבל הרחוקים שלא צאו לא קללה אותה. עכ"ל, וכן פירש שם

דהחיוב להגיל את הארץ אינו משום קדושת הארץ לעצמה, אלא דקדושת הארץ צאה מונה ישראל דריש שם נקביעות, ומהו לנודנו, שעכשיו ישראל שרין נזרטינו שהיא תחת ממשלת ישראל, ממשלה בכל פרטיה, הרי היא — הארץ נקדושה, ונזלי לזון על דבר קדושת הארץ מטעם קדושה ראשונה או מטעם קדושה שניה, כאשר נזר מה אי"ה לקמן, וממילא חלה הנה על כל אחד ואחד להתישצ נזרטינו הקדושה, ולשנוע מטובה ולנרך ולהלל נקדושה וטהרה על החסדים ועל הנסים שנעשו לצדתינו ולנו.

וַיֵּשׁ כאן צית הספק אם ישראל נמלא רחוק ממקום הנגזל של הישוב הישראלי, כגון שהוא דר צמור"ל רחוק מהנגזל, או להלן מנהרדעא, והנכריים נאים על עסקי קא ותנן או אפילו על עסקי נפשות לעיר הסמוכה לספר, אם חלה חובה על ישראל, היחיד והנזר, לסכן את נפשו וכן לחלל את השבת ולנזול למקום שם נכדי להגיל את אחרים מצישראל ולהגן על הארץ, או שחובה זו רק על אלו שמתוך הנגזל נבנל.

והנה נרמזים הלכ' שבת זכ"ג כתב : עכו"ם שרו על עירות ישראל, אם צאו על עסקי ממונ אין מתללין עליהן את השבת ואין עושין עמהן מלחמה. ונעיר הסמוכה לספר אפילו לא צאו אלא על עסקי תנן וקא יונאין עליהן בכלי זין ומתללין עליהן את השבת, ובכל מקום אם צאו על עסקי נפשות או שערכו מלחמות או שרו סתם, וינאין עליהן בכלי זין ומתללין עליהן את השבת. ומוצה על כל ישראל שיכולין לצוא ולהתחיל להלחם באנצור ולהגילם מיד העכו"ם בשבת. ואסור להן להתחמה למנוצי שבת. וכו' מנזר ומדברי דדוקא אם צאו על עסקי נפשות או מנזר על אחייה שינאו ושינאו להם הגם שמתללין שבת, אבל נחלוקה הראשונה, כשאין על עסקי קא ותנן נעיר הסמוכה לספר אין אחרים נאין לחלל את השבת. והגם דאם הדין דהיושבים סמוך לספר עושין מלחמה עם הנאין עליהן אפילו על עסקי קא ותנן, וי"כ הם מניליה בסכנת נפשות, ובדלי מנזר על אחרים להגילם, מה שדקדק הרמב"ם ז"ל בנאונ : ומנזר על כל ישראל — לאחיהם שמתר ולהגילם מיד העכו"ם, אבל אין המנזר על כל ישראל הרחוקים להגן על הארץ כשם שיש מנזר על אלו הסמוכים.

וַיֵּשׁ לעיין דברי הרמב"ם ז"ל הג"ל, הא זה נרור דמה שכתב ומנזר על כל ישראל שיכולין לצוא וכו' הוא מדאמרינן שם צעירובין דלפינן ונדכתיב וישאל דוד צה' לאחר האלך והכיתי את הפלשתיים האלה, וישאל הד' אל דוד לך והכית פלשתיים והושעת את קעילה, והא דוד רחוק הי' מקעילה לכל זאת הלך דוד לנלחמה, והא שם וייירי כשאורו רק על עסקי קא ותנן אלא שקעילה היתה עיר הסמוכה לספר, ה"כ, שמעינן דגם אחרים נריכים לחלל את השבת נכדי להגן על הישוב ולא משום הגלת נפשות נבנל.

ועד נדעתי למר דהא הג"ל אם מחוייבין לצוא גם מרחוק להגלת ישראל ולהגלת הארץ, תלוי במה דאמרינן צמור"ק ט"ז.

כי לא צאו לעזרת הי"ד וחמר עולא דג' ממות שיפורי שמתיה נרק לנורו, היכא דאמרי נברא רבה היה ויכא דאמרי כוכבא הוה. ע"ש, כלומר דלשינא קמח שמת' נרק להאי נברא רבה דאמי מרוח על אשר לא צא לעזרת ישראל, והפירוש נקרא הוא פשיט ארו ארו יושביה כי לא צאו לעזרת הי"ד, ורשינן נספרי נהעלותך כל העזר לישראל כאילו עזר למקום שאמר אורו מרוח חמר מלאך הד' אורו אורו יושביה וכו' הרי דיש חובה גדולה לצוא אפילו ממקום רחוק להגיל ולהגן על ישראל חציריו, אולם ללינא נתר דאמרי כוכבא הוה, פירש"י : מולא דמיסרא, אבל לאנשים שלא צאו נסכנת נפשות לא שמת' נרק כלל, דאפשר דאינו מחוייבים לסכן את נפשותיהם.

וראיתי נרד"ק שופטים הכ"ג. אורו מרוח. שם עיר קרונה למקום המלחמה ולא צאו לעזרה לפיכך קללה אותן, אלא נבנל שנין תחום המושב הישראלי ומנזר לו.

תנר. אם הגיע עת מנחה לא יתכן לומר ברוב עם הדרת מלך או כבר קידש היום בערב שבת אפילו יחידים יתפללו שלא יעשו מלאכה וגם [א] שלא יפסידו עת המנחה.

משנת אברהם

על המחלוקת בארץ ישראל

ובתשב"ץ קטן המיוחס לפסקי דינים של מהר"ם מרוטנבורג ז"ל, סימן תקנ"ט כתוב: ושאלת עיקר מנהג הלכת לארץ ישראל אינו יודע אלא כמו שפורש בסוף מסכת כתובות (ק"ל) ולא מוחלן לו כל עונותיו מפורש במסכת כתובות, ובלבד שיהא פרוש ומכאן והלאה ויהרז מכל מיני עון ויקיים כל נולות הכוונות בה שאם יחטא בהם יענש יותר על העבירות שיחטא שם ונחמנה לארץ, כי הדי' דורש אותה תמיד ועיני הדי' נה והסגחתו נה תמיד, ואינו דומה הנוהר במלכות נפלטין לנוהר הוה לפלטיק, והיינו ארץ אוכלת יושביה, וכך נמי ולא תקיף הארץ וגו', לפי שהיא מקיפה עוברי עברה והיינו דכתיב ושמונו עליה אויביכם לחפילו אומות העולם שנה יאינס מנליהם ונחמות שהם עוברי עברה, ועל כן ארץ ישראל עכשו שמהם היא ואין בה עיר מוקפת חומה ויוושנת כמו נשאר ארצות, ואומות שהולכים לשם ורוצים לנהוג בה קלות ראש ונפחותם להתקוטט שם, קורא אני עליהם ותבולו ותטמאו את ארצו ומי נקש זאת מידכם רמוס ארצי, אבל מי שהולך שם לשם שמים להתנהג בקדושה ונטהרה אין קן לשכרו, ובלבד שיוכל להתפרנס שם, דכל דמליק אדעתא למיירי כדליתא נפקר הליג ונקדש (ק"ז) עכ"ל.

לקיים את המצוה ציותר הדור, דהא למצוה גופי' להקדים פשיטא הא כבר ילפינן דזרזין ומקדימין למצוה עון וישכס אחרים נפקר. ע"ש.

ולא זכיתו להצין את דברי פנים מאירות אלו, הא אינטרך הילפותא דאין מעצירין היכא לפניו שתי מצות שיש לו לעשות קודם אותה דפגע ברישא. דאפילו לפצרת התוס' נמגינה הג"ל ונכמה מקומות דאפילו בנזקס דליכא אלא מצוה אחת, ג"כ יש משום אין מעצירין, אבל זה צרור דהיכי דיש לפניו שתי מצות ואינו עושה את זו שפגע ברישא, יש בה משום אין מעצירין, וא"כ, מה קשי' לי לבעל פ"נו, הא למה לן קרא הא מוישכס אחרים נפקר נפק"ל. דשם לא מיירי כשיש לפניו שתי מצות.

ובפרי"ו דזרזין ומקדימין אינה אלא ההנהגה טובה אבל אין כחן איסור אם אינו נשכס, אבל אין מעצירין על המצות הוא ענין של איסור גמור, ועי' טורי אבן מגילה ו'. ע"ג. ד"ה. מסתבר טעמא דאין מעצירין על המצות.

והנהגה לקנות דבריו רצונו בסיון תש"א: ולא יעכב אדם את המצוה נעבור זה שלא יאמר אדם כיון שיש לי עליה לקנות הנותין עד שיבא לידי יפה מאלד, וכן אם יש עיר שאין בה ספר תורה, ואם יש שם סופר שידוע בדיוק לכתוב ויש סופר אחר שידוע לכתוב יפה ויקראו תורה ולא ימתונו כי על זה נאמר השני ולא התנהמהתי לשמור מצותיך, עכ"ל. משמע לכאורה דאין ממתונו עם קיום המצוה עד אחר כך כדי לקיים המצוה ציותר הדור. אולם לפע"ד אין ראוי כלל מדברי רבנו דלהלן, דשאני מצות צינית וס"ת, דאפשר לקיים שניהם, היינו שילגש עתה את הצינית שהיא נושא, וכן יכתוב הסופר את הס"ת עתה כונו שהיא יודע לכתוב, ואח"כ כשיזמן לו עליה יותר נאה וסופר יותר מוצהר, יקיים את המצוה מן המוצהר כשתהא לו אפשרות, אבל מצוה שאדם יכול לקיים פעם אחת, כגון ישיבת סוכה לילה הראשונה או טעילת לולב ביום ראשון, דלאחר שיגש בסוכה ויחלל כזית או יטול האחרון לא יוכל לאח"כ לקיים עוד פעם באופן יותר מהודר, דהא כבר יצא, וכן נמילה אם ימתין על המהל או על הפסוק עד זמן תהא המצוה נעשית נהיגות, דלא שייך לומר דאח"כ, בהשכנות הנקר לא תהא המצוה מהודרת, דלא שייך לומר דאח"כ, שוב יקיים את המצוה נהדור, דלאחר שאל כבר קיים זו המצוה ואח"כ לתקנה עוד באופן כזה נדולא דאין כחן נשום אין מעצירין אם נמתין עם קיום המצוה נכדי לקיימה ציותר הדור.

וברומה לזה כתנתי בנזק"א הטעם שהמתין אחרים אצונו ע"ה עם מצות מילה, הגם דקיים א"ח ע"ה כל התורה כולה עד שלא ניתנה, משום דנאמת גדול המצוה ועושה, אלא דכל המצות אם יקיים עד שלא נטווה, לא הפסיד כלום דיוכל לקיימם אח"כ כשינטווה, אבל מצות מילה א"ח לקיים אלא פעם אחת, לכן המתין עד שנטווה.

ובכפר בית יצחק אה"ע, מפלפל נדבר צימה שפלה לפני צי' אחים, והגדול נשוי אשה, והפניו לא נמלאו לו י"ג שנים, דמצוה מן המוצהר שיתלוק הפניו, אם מותר להמתין עד שיגדל, והשואל הביא דברי המו"א ס' כ"ה-ב, דשהוי מצוה לא משהינן אפי"ש שיש לומר שיעשה אח"כ המצוה מן המוצהר. ע"ש. ולפע"ד יש חילוק גדול בין הדין של הש"ע שם באר"ח כ"ה. דאין צריך להמתין על הצינית אם אין לפניו טעילת אלא יתה את התפילין, הגם דמצוה מן המוצהר הוא להקדים הצינית לתפילין. דשאני התם דהמצוה מן המוצהר אינו משתייך להתפילין, כלומר, לא תהא שום מצוה מן המוצהר נהתפילין אם ילגש צינית לפני

והמא"ק נדברים הג"ל הוא אלא הנאים קלות ראש נקדושת הארץ ונחלוקת, הרי הם נוהגים את הארץ, והלוי שגם אהינו המרדים והקנאים ישומו לנ ויצייתו לנוי' דפקין נהדרתא מפי הגאון רבן של ישראל מהר"ם מרוטנבורג ז"ל, והקולות יחלוק לכל הפחות נהנהגה המרדים ענוה, כי נזשה לאומית היא לראות את הכתבי פלסטר ודופי הנכתבים על רגלים גדולי עולם מאת אלו שכתרו מעונן להיות מנגינים כניכול על קדשי האומה.

סימן תנ"ד

להשתות עשיית המצוה לטובת הרורה

[א] **שרא** יפסידו וכו'. משמע דזוקא כשהמצוה עוברת לגמרי לא אסור לאחר נשבל הדור מצוה, כי צרע עם יש הדור נוטה, אבל אם אין המצוה עוברת אלא שמתאר אותה לעשותה בסוף הזמן, הגם שיש בה משום שהוי מצוה, מותר מטעם הדרת מלך, דהדור מצוה עדיק.

ובתשובת חכם לצי סימן ק"ו כתב דמה שכתב הרד"ז נהפונה י"ג. מי שהי' הנשג צניתי האסורין ונתנו לו רשות ללכת פעם אחת נשנה אין הושאין למצוה קלה או חמורה, אלא כיון דקיי"ל אין מעצירין על המצוה, המצוה ראשונה שתבוא לידי וחי אפשר לעשותה צניתי אסורין יעשה, היינו נמצוה שאי אפשר לעשותה על ידי אחרים, אבל נמצוה שאפשר לעשותה על ידי אחרים, מוטב לעשות את הקטנה על ידי אחרים, והגדולה יעשה בעצמו, והיה"ל דנרכת הלצנה שפסק הרב נת"ה שיש לנו להמתין לא קשיא, דהתם המצוה היה' נעשית באופן יותר מושגה לכן יש להמתין כדי לקיימה על דה היותה טוב — ואין בה משום מעצירין על המצות. ע"ש.

ובכפר ש"ת פנים מאירות סימן א', כתב להיפך, דאפילו לשהוי מצוה נכדי לקיים המצוה יותר מן המוצהר אין ממתין, וראייתו מהא דדרשינן נמכילתא, ושמתת את המצוות ר' יאשי' קומר אל תקרא המצוות אלא ושמתת את המצוות, כשם שאין מחמיצין את המצוות כך אין מחמיצין את המצוות, וע"כ דדרש זה אתי לקיים את המצוה מיד ולא להמתין על אחר זמן נכדי

וזה הוא בלחמת מה שחמרו להטעם משום תנינה מלוא נשעתה, כלומר, כדי שתהא שם שנת עליהם, וליך לאמר להמתין עם הקרנתם עד הערב שלא יהיו נקרנין בשנת, להגו של תוה"ק היא שתהא שם קרנות שנת עליהם, ואם מקריבים לאחר השנת אין שם שנת עליהם, דמה ששם שנת עליהם הוא רק מטעם שכתב רש"י, כיון, "דהאידיגא קרנין" ונפרט בקרנות לצור של שנת דנמקדש לא שינו אכ דבר בשנת מנחול, כדאיחא צירושלמי פ"א דר"ה, הלכ' ת, תנא ר' חייא בר אבא זה סדר תמיד לעבודת בית אלוהיו צין נחול וצין בשנת ע"ש. ורלה מה שכתבתי מזה בספרי זה לענין תהומין נצי מילה ציו"ט צי נסימן תקפ"ג.

ברין אין מעבירין במצוה שאין תכליתה אלא הכנה למצוה

וברין זה אם יש משום חין מעבירין כשמעביר על המצוה ככדי לעשותה ציותר הדור, יש לומר דתלוי נפלונתת רש"י ותוס' דהנה ציומה ל"ג: אמר רבא ש"מ ומרש לקיש עבירי דרעא לטוטפתא אסור, פירש"י לאחר תפילין שזרוע נשגיל תפילין של ראש אסור דהא זרוע פגע תחילה. והקשו שם בתוס' ומאי חרי מדרש לקיש תיפס ל"י מולמר נהקומן רנה, דף ל"ו, כשהוא מניח של יד תהלה והח"כ של ראש דכתב וקשרתם לאות על ירך והדר והיו לטוטפות צין עינד. ומפרש רבינו תם נשם רצ האני נאון ז"ל, דליירי נשעה שהולץ תפילין ומניחן נתיק שלא יעביר אותן של יד ויתנס נתיק תחילה ואח"כ של ראש למעלה דל"כ כשיצא להניח יפגע בשל ראש תחילה ויטרך להעביר על המצוה משום דשל יד להניח תחילה וכו', ומה שאין רש"י רוצה לפרש כן, נראה לפע"ד, דשיטת רש"י היא שאם יניח נתיק את של ראש בחרונה ויפגע בהן בראשונה, לא יח"י מעביר על המצוה אם יעביר עליהן, דהא הוא המוצהר כדכתב נקרא וקשרתם לאות על ירך והדר והיו לטוטפות ונאופן כזה סוצר רש"י דחין, כאן איסור של חין ומעבירין על המצוה. והתוס' שפרשו כך נשם ר"ת, סוגרים דיש נושא חין מעבירין אפילו כשמעביר לשם קיום המצוה ציותר הדור, וממילה מנאל דדין זה תלוי נפלונתת רש"י ותוס'.

א"ל דבכל אופן קשיית התוס' על רש"י היא קשיא אלימתא, דומאי חרי' נושא חין ומעבירין הא חייב לקשור תחילה של יד והדר לטוטפות צין עינד. ועלה נדעתי לומר דכותת רש"י היא לא לענין הנהת תפילין אלא לענין הכנת התפילין כלומר, שצריך לכתוב לו תחילה את תש"י או לקנות לו תפשי"י קודם תפילין של ראש אם ח"א לו לכתוב או לקנות שתיהן כאחת. הגם אקשה להעמיס פיר' זה נרש"י כי מפורש שם היכי ענד מדרעא לטוטפתא, מן הזרוע יצא על ראש, יניח שזרוע תחילה ואח"כ יניח של ראש, עכ"ל הרי מפורש כמעט דהדודנר לענין ההנחה, אבל לכל זאת חמרתו חולי רש"י ז"ל נמצוא לשונו הן רוצה להשמיענו דין זה, שצריך דם להכין לעצמו תפשי"י תחילה צאי אפשר להכין שניהם יחד, כדי שלא יח"י מעביר על המצוה.

ואם כניס הדברים יש צוה להסביר מה דחמרינן שם ציומה ל"ג. ודישון מוצה הפנימי קודם להנחת חמש נרות, ומאי עמית, אמר חז"י גמרא גמירנא, סברא לא ידענא, ורנא אמר כריש לקיש דאמר ריש לקיש חין מעבירין על המצוה — אמר רנא ש"מ מדריל עבירי דרעא לטוטפתא אסור, וכו' ע"ש. וצריך ציבור אמאי אמר חז"י סברא לא ידענא, וכי לא סביר חז"י דחין מעבירין על המצוה, הלא דבר זה מוצהר נכחילתא וליך יחלוק חז"י על זה. אלא דדישון המצוה והענת הנרות הן מצוה של הכנה, כלומר, הדישון הוא הכנה להקטרה, שאם לא ידענו לא יח"י אפשר להקטיר, וכן הענת הנרות הוא מצוה של הכנה כלומר ככדי שיה"י אפשר להדליק את המנורה צער, וחז"י סוצר דחין נמצוה של הכנה דין של חין מעבירין. דזה הוא דוקא נמצוה שהיא עצמה מצוה וחונה הכנה למצוה, לכן אמר חז"י סברא לא ידענא, אולם רנא

התפילין, אלא שאם יניח תפילין ואח"כ ילנש צינית לא יעשה המצוה צינית מן המוצהר, ובכן שפיר מסתבר שאין להמתין עם הנהת תפילין ככדי שיעשה מצוה צינית מן המוצהר והרי זה דומה למה דחמרינן חטא צעולה כדי שתזכה נחטאת לא חמרינן, אבל אם נצוה מצוה עצמה יעשה המצוה מן המוצהר אם ימתין, שפיר מסתבר להמתין כדי שיעשה המצוה מן המוצהר.

אולם נראה דנדר חליצה או ינוס שהציא המנ"א מיצמות ל"ט, הגם דהתם היא נצוה מצוה עצמה ואינה דומה לעמוד יחטא צעולה כדי שתזכה נחטאת, לכל זאת שאני התם, דזה האח המיינס או הולץ עושה המצוה, ובכן שפיר חמרינן דחין שומעין לקטן האומר להמתין עד שיצא הגדול ממדינת הים, דהא אם ינוס הגדול לנודינת הים והוא יחלוץ, אחת שהמצוה של חליצה או ינוס תהא נעשית ציותר הדור, אבל זה האח הקטן שעליו אנו דנים עתה, לא יעשה המצוה כלל אפילו צלה הדור, לכן שפיר חמרינן ננוגע לאח הקטן שהויי מצוה לא משהינן. ובכן שפיר הציא המנ"א ראי' להא דצינית ותפילין מהא דינמות, דבכל אופן שהוא, אם נהמצוה הנעשית לא תיעשה הידור או זה העושה המצוה לא יעשה הידור אח"כ, חין להמתין בעשיית המצוה.

האמנם דנציצה ל"ז. לא הולצין ולה מינמיין — ציו"ט — פריך ננמי, והא מצוה קעבד, לא צריכה דאיכא גדול ומצוה נגדול לינס. ע"ש, משמע לכאורה דנאיכא גדול חין אום מצוה על הקטן ולא שייך שהויי מצוה לא משהינן, והוא היפך מהא דינמות הנ"ל. וצריך לומר דהא דחמרינן צינמות דהוי מצוה על הקטן היינו דוקא כשאין הגדול לפנינו כגון שהוא נמדינת הים אז הקטן אשר לפנינו הוא הגדול האחים אשר לפנינו, אבל כשהגדול לפנינו ואינו רוצה לינס אז חין המצוה חלה על הקטן כלל, והגם דנחול מינס וחולץ אבל ציו"ט לא דחין עליו המצוה עד שחמיר שהויי מצוה לא משהינן.

א יש לפרש, לפי מה שפיר' ר"ת שם בתוס' דקושיית הנמי, והא מצוה קעבד, היינו, וחמאי קא נצור רננן, כלומר הגם דה"י להם טעם לאסור כדמסיק נצירה שמה יכתוב, אבל נמקום מצוה לא ה"י להם לנצור, ועל זה משיי הש"ס לא צריכה דאיכא גדול וכו', אלא דלם ה"י דבר זה נחול לא היינו מנדחים את הינוס, משום דשהויי מצוה לא משהינן, כלומר, נגד מצוה נגדול אחים יש מצוה להצדור בעשיית המצוה, אבל השתא דנצור זה הוא ציו"ט ואיכא תרי עממי לנחות הינוס על אחר זמן והיינו הטעם של החכמים לנצור ציו"ט, והמצוה נגדול, הני תרתי עדיפא מהאיסור להשהות את המצוה. ולפי זה הפירוש נע"כ ז"ל דמייירי שהגדול יצא מיד אחר יו"ט, דחן מסתבר דאיכא תרי עממי להמתין עז אחר יו"ט, אבל אי לא יצא אחר יו"ט מה תועלת נהמתנה לאחר יו"ט, ואז ליכא אלא חד טעם של הנצירה שמה יכתוב.

איברא הרא"י שהציא המנ"א מהא דאיברים ופדרים של תמיד של צין הערבים של שנת הגם דאפשר להקטירן מצו"ש, ויהי' צוה הידור מצוה שההקרנה תהא צלה חילול שנת, לכל זאת מקריבין בשנת, ש"מ דלא חיישינן להידור מצוה אלא שהויי מצוה לא משהינן, משום דנציצה מצוה נשעתה, כדאיחא נמנחות ע"ג, ראי' זו חוקה היא. כמו שכתב הגאון צעל בית יצחק נתשונה ה"ל.

ובבית יצחק דהה תירוץ של תשונת עבודת הגרשוני דהמצוה מצד עצמה צלילה, ועל זה כתב הבית יצחק: וזה אינו דהאלת עבירה הוא יותר מצוה כמו שצוהר, וצוהאי מצוה מן המוצהר שלא יחלל שנת צהדי עשיית מצוה. ע"ש, ואני לא צבתי לידי מזה זו לומר דמה שמקריבין אימרים ופדרים של שנת בשנת יש צוה משום אי-הידור מצוה הואיל ואפשר להקריבם מנצור, דהא חמרינן ננמי חטו שנת למוספין אהני לתמידין לא אהני צנמיס צ"א, פירש"י כיון דהאידיגא קרנין ח"כ שם שנת עליהם,

תנה. מה שמכפין פניהם בשעת תחנון כרי שיכוזנו לבם (א) וכן עשה ר' חנינא בן דוסא כאליהו ששם פניו בין ברכיו בשעה שהתחנון (ב) אבל בציבור [א] לא יתכן ומכפין את פניהם ואלישע עשה כן בשעה שהיה בוכה בתוך התחנון על דבר חזאל אבל ליפול על פניו לא יתכן עד שיהא גדול כיהושע ודוקא בפני העולם אבל בסתר אם הפך נופל זה צריך לכפות פניו בתחנון [רף נ'] קטן אבל בתפילה שהיא ארוכה לא הוצרכו ומי שמתפלל ובתפילתו ושמע קול ניגונים שמכפלים אותו מכוונתו ידבר התפילה באותו ניגון ולא ישתבש.

תנו. (מ"א יט יא) ועמדת בחר לפני ה' והנה ה' עובר אם עובר הוא היאך יעמוד לפניו אלא מגיד לנו אדם העומד להתפלל מתי שכינה עוברת ממנו, מי [א] שעומד בשדה במקום רוח גדולה וזהו לא ברוח ה' או כששומע רעש גדול או בחמימות חזקה וזהו לא ברעש ה' לא באש ה' לפי שאי אפשר לבוין אלא ברממה דקה בשמתפללין צריך שתיקה כדי שיכוין לבו.

תנו. (שמות לג יד) פני ילכו והניחתי לה (א) פנים של זעם, ואין להתפלל בשעת בעסו הפת' (תהלים ז יב) ואל זועם בכל יום ורתח בתלת שעי קמייאת ותנינן תפלת השחר עד ארבע שקות ועוד כתיב (ישעיה נב ה) ותמיד כל היום שמי מנאץ שיש רשעים שמכעיסין אותו כל היום וכל הלילה אם כן מתי עונה של תפילה אלא אין להתפלל על אותו דבר שכועס בו היודע כמו נביא אבל לשאר אדם יש רצון אפילו בשעת הכעס שנאמר (חבקוק ג ב) ברוגז רחם תזכור.

תנת. (ש"א כא מז) הנה הזה יבא אל ביתי, וכתיב (שם שם) להשתגע עלי קל וחומר שאין מניחין למשוגע להכנס לבית הכנסת ועוד (א) שנוטל בזונות ומשחקין עליו.

תנמי. [א] מי (א) שקרועין בגדיו ולבו מוגלה או שמוגלה נגד צלעיו ותחת אציליו לא יתכן לעמוד כנגד ספר ולפתוח ארון ולסגור מפני גילוי בשרו ולא יתכן להגלות כנגד מני הספר וכנגד פני הארון.

משנת אברהם

מחן דמגלי צנקהא, קאי אמה שלפניו דאמר ר"י אל יתפלל אדם אלא צנית שיש בו חלונות, והוא הוא, דצנקהא אין בו חלונות, ולכך השמיטו הפוסקים הא דרנ כהנא מאחר שכבר הציגו הא דר"י. אולם מדברי רבנו משמע שפרש צנקהא : צנקה, כמשמעה.

סימן תנ"ט

פוחה, יחה, בגדיו קרועים לענין תפלה. כניסה לבית הכנסת במגעלים

[א] **מי** שקרועין וכו'. מדברי רבנו משמע דוקא שקרועין בגדיו ועל ידי זה לנו מוגלה הוא דאסור, הא כשגבדיו אינם קרועים אלא פתוחים, כגון הכתונת שעליו פתוחה ולנו מוגלה, לית לן ב"י. אולם בצרכות כ"ה, אצל לתפלה עד שיכסה את לבו, משמע דלג הוא מקום ומוסא ואינו ראוי להיות מוגלה, וע"י נמג"ל סימן ד'. נמקום המוגלה שזרועותיו אין להקפיד, דנולתרו עד החזה לא היו מקום ומוסא. אולם מדברי הפוסקים אם משמע דגם לתפלה אינו מועבד אלא לכתהלה. ונפיה"מ למגילה אס : ופוחה הוא שיהי הנגד שעליו נקרע העליון ממונו עד שכתפיו ולבו נראין ערומין, ע"ש. והוא כדברי רבנו.

והנה רבנו לא כתב כחן אי רגליו ערומים כלול זהה דפוחה ורש"י אס צמגילה כ"ד. מפרש פוחה כל שרעיו נראין, ערום ויחף מתרומיין ערטיילאי ופחה. וע"י אס צתוס' וע"י צכ"מ צהלכ' תפלה פ"ה. דכתב דקפיחא תליא מילתא לענין תפילין, דאס כשעומדים לפני גדולים אין מקפידין אס עומדים צרגלים מוגלים או מוכסים לית לן צה. וע"י ש"ע אור"ח ס' ז"א. וע"י צשנת י' רוני פחומקי ומגלי ע"ש צתוס', אולם צרש"י אס מפרש וצלע"ז קאלניצ"ש, וזה צתי שוקים, ומכסים, ואין זה ענין ליתחף, וכן הוא הפירוש פוחה לפי גירסת הצ"ח אס צמשנה מגילה. וע"י צמגילה פ"ג. האומר צנסדל אינו עובר אף יתף לא יעצור, משמע דהא יתף עובר, וע"י צברכי יוסף סימן ז"א, דנפרש דמכאן יאל לו להרמז"ס הדין דתלוי אס עומדים יחפים צפני גדולים צכדי אלא תהי' סתירה מהא דשנת דרמוי פומקי להא דמגילה האומר צנסדל וכו', אולם למה דמפרש רש"י פחומקי צתי שוקים אין כחן שום סתירה. ומותר להתפלל צלי ומגעלים, וראה צתוספתא

הצין מדריש לקיש שכל מוגה הן שהיא עצמה המוגה והן שתכליתה היא רק הכנה למגוה יש צה משום אין מעצירין, לכן גם צדיאן המוגה והטנת הכרות יש משום אין מעצירין. ועל זה אומר רצא ש"מ מדרי לקיש — כלומר, מאחר שהוא סוגר דגם צהכנה למגוה יש משום אין מעצירין — עבורי דרעא אטוטפתא אסור, כלומר, להכין על ידי כתיבה או קנייה השל ראש קודם של יד אסור. הגם שאין כחן אלא מגוה של הכנה. והגן.

סימן תנ"ח

[א] **לא** יתכן וכו'. מה שסרסא צנח"ק. לתוס' מגילה כ"ג. אין ראוי, דאס מייירי צדאס שמתפלל צגציל הצנור. וע"י צרכות ל"ד, ומגילה אס. דמגלי אגלוי, דלרש"י זה קאי על אדם חסוד שאינו ראוי ליפול על פניו ומותר לו להטות, אצל מי שאינו אדם חסוד מותר לו ליפול ע"פ. כיון שהוא צלא פישוט ידים ורגלים ואינו צריך להטות. אולם התוס' צהר"א"ש חולקים וסוצרים דאסור לשאס אדם ואף צלא פישוט ידים ורגלים. **ולפע"ד** כוונת רבנו דצשעת התנון צריך לכסות פניהם, אצל צצנור, פירוש צשאר התפלה שמתפללין צצנור, אין לכסות — כי ידוע שלפנים היו מתפללין צצנור רק עד תחנון, אצל התחנון, זו היתה תפלה צעד כל יחיד ויחיד כפי צרכו, וציימי המהר"ס מרועצבורג תוקנה תפלת תחנון לתפלת הצנור.

סימן תנ"ז

[א] **שעומד** צגדה וכו' צצרכות ל"ד : תניף עלי תאן דמתפלל צצנקהא, פירש"י צצנקהא, שצסאהא צצמקוס צנוע הלה עליו איימת המחך ולבו צצנר, ע"ש. אולם צתוס' אס לאיךד תירוצא, היינו דוקא צצנקהא שרגולים אס צצני אדם לעבור והולכי דרכים — והא כעין דאמרינן צצריש צצרכות שחא יפסיקו צי עוצרי דרכים — אצל צצסתם שדה מותר להתפלל כדכתבי ויאל יתחף לשיח צצדה. אולם הרצה פוסקים השמיטו לדון זה, וליתא לא צצרי"ף ולא צצרי"ש ולא צצרמז"ס, ולולא צצרייהם של הרשאוניס שפירשו צצקהא, צצקהא, הייתי אומר דלדרצה צצקהא צצאל ממשמעה מקוס צר שאין צו חלונות, כמה דליתא צצצנת ע"ז : צצקהא, פירש"י צית צר וקטן, ולפי זה מה דאמר ר"כ אס צצצרכות ל"ד. תניף עלי

תנה. (א) ברכות ל"ד ב'. (ב) מגילה כ"ב ב' תוס' ר"ח אין בשם פירושאמי.
תנו. (א) ברכות ו' א'.
תנה. (א) צ"ל שפכס'.
תנס. (א) מגילה ב"ד א'.

ת.ס. אדם שפותח ארון הקדש לא יפנה שכמו ופניו מן המזרח שלא יפנה גבו ואחריו כלפי הארון בתוך ד' אמות אלא בריחוק ד' אמות מן הארון.

ת.סא. אחד התפלל בחצר בית הכנסת והיו ראשי הקהל יושבין בישיבה אמר לו החכם מוטב לך להתפלל בבית שמא ראשי הקהל מדברים דבר [א] שאינם רוצים שידע אדם לכך טוב לך להתפלל בבית.

משנת אברהם

התם ולא תלא אשה נמנעל מרופט, פרש"י, קרוע ומלמעלה דנגאי היא לה וכי יתייב עלה שלפה ומייתי לה, ע"ש משמע דרק ללשה היא גנאי אבל לא לאיש. ומדברי התוס' ס ד"ה, נמנעל, משמע דמפרשי מרופט קרוע, כרש"י, אולם הרמב"ם ז"ל צהלכ' שנת, י"ט-ט"ו, מפרש מרופט, רפוי, ול"כ אין ראוי ומכאן לקרוע.

סימן תס"א

איסור לשמוע דבריו של חברו מבלי רשותו

[א] דבר שאינם רוצים וכו'. מדברי רבינו נשמע שהדבור של האדם הוא שלו ככל קניינו, ולכן אסור לו לאדם אחר לשמוע דבריו בלתי רשותו, כשם שאסור לקחת דבר מקניינו של חברו בלי רשותו. ומה דאמרו אין צקול דין גזל היינו כשאלם תוקע בשופר של חברו ומשמע עם השופר צעד הקול, הלא הקול הוא שלו של התוקע, אבל לקחת הקול לשמוע הדבור של חברו שלא לרצונו אסור, ממלאת אומר, דלם אדם תוקע בשופר ואומר שאינו רוצה שפלוני ישמע, אסור לו לפלוני לשמוע, ואין זה ענין כלל צוה שאין התוקע מתכוון להוליא את השומע, דכלל אופן אסור לו לשמוע, כי אין שום סברה לחלק בין קול של שופר ובין קול של דבור.

והגם דאין קול צהשנון, דהא חי אפשר להשיג את הקול או את הדברים, אבל אסור משום גזל הוליא שהנעל הדבור יש לו צער ומה שמצרו שומע קולו, והוא כעין דאמרינן בסנהדרין ג"ז. צערא בשעתא מי לית לי, פירש"י הלכך גזל היא אלא שאין צ"ד ישראל תוקעין להשיבו צפחות משה פרוטה — דנתר הני מחיל לי, ונישראל צישראל נמי אסור, ומועבר לא עבר. דכתיב לא תגזול והשיג את הגזילה, אמרתי דהשנון קרי גזל ואידך לא. וכו'. מוצאר דמידי שאינו צהשנון נמי אסור וכן התורה.

ואין לדקדק ח"כ. למה לן קרא ציומא ד'. מנין לאומר דבר לחברו שהוא צבל יאמר עד שיאמר לו לך אומר, שאומר וידבר הדי אליו מאלה מועד לאמר, הא צלאו קרא נמי ידעינן דיש איסור לקחת הקול והדבור וזה ולמסרו לזה, כשם שיש איסור צכל קניינו, וזה אינו, דצכל קניינו של אדם אם מוסרים ליד חברו הרי מותר לו לחברו המקבל ליתנם למי שירצה, וזהו צעי קרא דנדברים חומר יותר, דלף צראובן מוסר דברים לשמעון לכל זאת אסור לו לשמעון למוסרם לאחרים עד שירשה לו ראונו.

ויש לדקדק דקרא דוידבר הדי אליו וכו' בתורה משמע, דהלא השי"ת דיבר אל משה רק דברי תורה, וח"כ. צדין לריך שיהי' שהאומר לחברו דבר תורה לא יהי' ראוי לומר לאחרים צלתי רשותו, והו ודלי אינו, וגם לשון השי"ם מנין לאומר לחברו דבר וכו' משמע דהאיסור צבל יאמר הוא רק דברים של חול ולא צדברי תורה. וז"ל, דהילפותא הוא מוידבר אליו הדי. וכו'. כלומר, כשם שהשי"ת הוא האדון של התורה, כי הוא יתעלה צרא את התורה, וילפינן מנין לאומר שאסור הי' לו למשה להגיד את התורה מה שמע מפי הקצ"ה עד שאמרו לו השי"ת להגיד לצני ישראל, כך כל אחד הוא צעליו של הדברים היוצאים מפי, ולכן אסור לאדם להגיד מה שמע מחבירו, אבל צדברי תורה לא שייך לומר דזה האדם שאמר הדברי תורה הוא הנעל של דברי תורה, כי הלא התורה אינה של אדם הפרטי הזה, ולכל ישראל יש חלק צכל התורה כולה, ואם אדם יודע צדברי תורה מה שאין אחרים יודעים, מצוה ומיוצא רמיא עליו ללמד לאחרים, לכן לא שייך לומר דלריך רשותו, ואדם שמע מחבירו צדברי תורה גם על חברו

דמנייה פ"ג. פוחא פורס על שומע ומתרגס, רש"ג אומר יהי' זהיר צעמנו שלא יתגלה. משמע דפוחא אין זה יקף, דלי יקף מה זה רש"ג מזהיר אותו שלא יתגלה, אלא משמע דפוחא הוא משעטוף צסדין שיוכל ליפול מעליו צנקל ויתגלה.

ולפע"ד דברי רבינו לקוחים מהתוספתא הג"ל ח"ל: הרי שהי' עוטף צמעפורות וצפילדים אין צבוד שיקרא ויתרגס ויעצור לפני התיבה וישא את כפיו. והנה מעופרת פירש"י צצנת ט: סודר, ופילדים נראה שהוא צגד קרוע. הרי מפורש דאין לעצור לפני התיבה צצנגד שאינו של צבוד.

ולענין רגליו ערומות אם מותר להתפלל צצית הכנסת, משמע ונשי"ם צצרכת ס"צ: דמותר לכנוס לצידי"כ צצנתעל שאין צו דרך צציון, אבל אין חיוב ללבוש מנעלים, וצצפיה"מ צצנתעל שם לא יקל אדם את ראשו, מפרש דהא דאמרינן ריקקה ומק"ו. כי מאלר שהמנעל עשה לשמירת רגלים אסור להכנס צו — להר הנית — יותר ויותר אסור הרוק, ע"ש הרי דמנעל אינו מלבוש לכסות את הרגל אלא עשוי לשמירת הרגל. ועי' רש"י צצ"כ צצית. ד"ה. כל שאין תחתיו: דרך לנעול מנעלים צציות החמה וסנדלים צציות הגשמים צצציל הטיט. ע"ש. ומה דאמרינן צצצנת קני"ב. דמנעלי צציוגלוהי צר אינם, דלא הא ודלא הא דחפיר וקציר טו מיני, ואין ראוי, וזה רק מאלר הדוק, אבל ר' יהושע צן קרחה צצאמת לא סיים מלאני" ע"ש. ושם דף קכ"ט לעולם יימכור אדם קורות צציתו ויקח מנעלים לרגליו פירש"י, שאין לך צציון מן המהלך יקף צצוק. משמע דוקא צצוק אבל צצית לא. וכן צצפסחים קי"ג. ואל תמנעל מנעליך מעל רגליך, מפרש הרש"ם כדאמרינן צצצנת קכ"ט. והיינו דוקא צצוק.

ולפי מה שפירש"י הג"ל דסנדלים הם להגן מפני הטיט, אפשר דמשום זה אמרו צצירושלמי צצמ"ז צצית, יהודא צצצני עאל לכניסתא צצק סנדליו ואולי, ע"ש. דהיינו דוקא צצסנדלים שהטיט עליהם, לא היו מוכניסים צצצית הכנסת מפני הצבוד, שלא להכניס טיט למקום קדוש, אבל צצמנעלים צציות החמה, או צצמנעלים צצצתוך הסנדלים היו מנינן תמיד לצצית הכנסת. ועי' צצמ"א. ג"א"ה, שמהר"ם מנין תיקן שלא לכנס צצמנעלים צצ"ה. ע"ש, וצודאי שמשום שלא יכניסו את הטיט ויטכפו את הצ"ה תיקן תקנה זו, דהא המנ"א צצציון ש"צצ"ז הציא דהמהרי"ל הי' וקנה מנעליו צצצנזול העשוי לפני צצית הכנסת לנרד צו השוליים מטיט. ע"ש, מוצאר דלם מניקים את הטיט מן המנעלים, וכנסים צצמנעלים לצצית הכנסת.

ובשו"ת. הרש"ג ש סיון רפ"ה האריך צצבר זה אם מותר לכנוס לצצית הכנסת צצמנעלים, ומסקי דהכול לפי המנהג המקום, דצצארנות הגזרים צצכנסים צצמנעלים מותר לכנס ג"כ לצצית הכנסת צצמנעלים וצצארנות אחרות שאין הגויים וכנסים לצצית הכנסת צצמנעלים, כי אין צצבוד להכניס את המנעלים לצצית, ואם יראו את ישראל ככנסים לצצית הכנסת צצמנעלים והי' זה לשחוק ויאמרו איהו צצבודו ואיהו מוראו, אסור לכנוס לצצית התפלה צצמנעלים. ולי פלא על הגאון הג"ל שמשש כל כך למרפת הגויים ולא משש כלל לקוקת הגויים, ולא הזכיר כלל אפילו שומן מה ממשש זה. ולדינא צצודאי שיש לדון הרצה צצזה.

ואם אסור להתפלל ולעצור לפני התיבה צצמנעלים קרועים כשם שאסור צצמלבושים קרועים, לא ראיתי שהחכר צצצפוסקים, אולם ונשי"ם צצצנת קמ"א. משמע דאין זה צציון לאיש, דאמרינן

כלל, והי תימא. אפילו תמודא דאורייתא אסור כיון דלא פסקא, ת"ח נכלהו עבדת אורייתא כלל, ונהאי עבדת. פרט: בית רעד שדכו ועבדו וגויי ככל מילי דעלמא, אכל אורייתא יהיה תמודא תדיר שעשועים גמיי דקיי ארכא דיומין נעלמא דין ונעלמא דחתי. ע"ש. ואם איתא כשיטה הג"ל, למה לן הכלל, הא נתורה אינו במיליות שיתמוד אדם לתורה של חצירו, כלומר שיקח התורה מחצירו ולא תשאר אצל חצרו, אלא שידע תורה כמו שהצרו יודע, ולשיטה הג"ל אין צוה אפילו במילי דעלמא ומאס לא תתמוד, אלא ע"כ. דדעת הזהר שגם בצופן כזה יש ומאס לא תתמוד.

והנה - באמת כל דברי הזהר ה'ק' אם נסוף פרשת יתרו קשה להניס ונדחיו דברים נגו, וסתרי תורה הן, כדליתא התם: לא תרצת, לא תנאף לא תגנוב, לא, פסקא טעמא נכל ה"י תלת, ואי לא דפסקא טעמא לא היו תיקונא לעלמין ויהא אסור לן לקטלא נפשא נעלמא אע"ג דיעבור על דאורייתא, אכל נמה דפסקא טעמא אסור ושרי, לא תנאף, אי לאו דפסקא טעמא אסור אפילו לאולדא או למחדי באתתיי תודה דמנה, ונמה דפסקא טעמא אסור ושרי. ע"כ. ואין פתרון להדברים הללו דאי לאו דפסקא טעמא ה"י אסור לקטול נפש אפילו על ידי פסק צ"ד, הלא נתורה מפורש להרוג את המחוייבים הריגה על ידי צ"ד, ואין זה כלל נגד לא תרצת. וכן מה דלמר דאי לאו דפסקא טעמא דלא תנאף ה"י אסור לאולדא או למחדי באתתיי, הלא להוליד צנים ונאות עשה היא וכן לשמח את אשתו, מפורש נתורה שארה כמותה ועונתה לא יגדע, ומה זה ענין ללא תנאף. ח"ו.

ובעמרי - צוה שאלתי את ידי נפשי הגאון האדיר נגנלה ונגסת, שר בית הזהר, צ"ס"ע, תלמיד מובהק למרן ז"ל. נעל חגלי טל, כש"ת מהו"ר. **מיכאל אליעזר הכהן שליט"א פארשלאגער**, והגני להעתיק נכאן מה שהשיג לי אותו הגאון והמוקנבל שליט"א כי תצוים וערצים עלי דבריו מחד:

שרום - וישע רב לכבוד מעלת ידידי הרב המובהק הגאון המופלא השלם נועלמות, איש מודת, מהו"ר א"ח שליט"א!

הנה - צנעה"י היום נבתי לנתי ומואלתי את מכתבו דמר רבה ידידי ג"י היקר לי מחד, מילתא אלגישיהו יקירא, ונעשה"י אשיננו מיד. הנה נדבר הקוביא צפיר' דברי הזהר נפסיק הגאמר נלא תרצה נלא תנאף נלא תגנוב. י"ל כך, דהנה מנזאר במכילתא זכור ושומר מהלליה מות יומת וצוים השנת שני כנשים, שניהם נדבור אחד נאמר, ערות אשת אחיך יצא עלי, לא תלבש שעטנ גדילים תעשה לך, שניהם נדבור אחד נאמר וכו', כלומר, נדבורו של הקצ"ה לא שייך לחלק, ולהוציא מן הכלל של דבריו יתעלה דבר מה, כי דבורו של הקצ"ה הוא שלם ואומתי מכל דד ופנה, והנז שלו יתעלה מהלליה מות יומת או ערות אשת אחיך לא תגלה אינו פוגל שום גרעון ותסרון לומר דצופן כזה. מותר להלל את השבת או לגלות ערות אשת אחיו. אלא הו צדצבורו של השי"ת הו השלם והמוחלט מכל דד ומכל עבר ומכל פינה. ואלמלא נאמרו שניהם כאחד, ערות אשת אחיך וכו' ויצמה יצא עליה וכו' לא היתה כל אפשרות להתיר את אשת אח להניס, ולכן נא הנו מיד עם ההיתר של יצמה כאחת. וזו היא כוונת הזהר ה'ק', אלמלא הפסיק אשר נלא תרצת, לא היתה כל אפשרות לגרוע מדבורו ולהתיר או לנאות לצ"ד להרוג את המחוייבים הריגה, ונפסיך נא הדבור של לא תרצת ולא תנאף נפסיק, דמיד הותנה בתוך דבורו של השי"ת יתעלה התנאי להתיר רציקה צ"ד ושאין הולדת הצנים וכן שמה של מנה נבאשתו, נכלל לא תנאף.

ועוד, דהא מנזאר צמד"ר שה"ש פ"א: נעשה שאמר הקצ"ה לא יהי לך, נעקר יצר הרע מלכס, פירי כמו נדבר ה'י שמים נעשו, שדבורו של הקצ"ה עושה רושם פועל ויוצר ונורא כן כשאמר השי"ת לא יהי לך, נעקר היצר הרע של ע"ז מלכס, כעין דאמרינן ציומא ס"ט נעשה שאכסי כנה"ג תנשוהו ליצר הרע, וצעי ציעתא בת יומא נכלי ארץ ישראל ולא אשתכח וכו'.

יש חיוז להגיד לאחרים, לכן לא שייך לומר דצריך רשות, ואדכ ששמע ומהצירו דברי תורה גם עליו יש חיוז להגיד לאחרים, ונלכד שאמר צמס אומרם. כי זה הוא כל הנעלות שיש לו לאדם האומר דברי תורה, שהשומע ממנו צריך לאמרו בשמו ולא יותר.

א. הסבר במאמרם כל שאינו אומר דבר בשם אומרו ב. לא תתמוד בדבר כעין שיש לחבירו.

ובזה מתנזר מה שאמרו - ילקוט משלי כ"ב, וכנראה המאמר הזה נשומע נפ"ק לדברים דף ח': א"ך יתקן צר טבלא א"ר תייל אריכא וכו' כי גם המאמר בילקוט הוצא צמס אלו הו"ד כנועט. ע"ש - וראה צנצ"י מהד"ק או"ח כ', תשובה לנעל מסורת הש"ס שלא נמצא צמס נדרים ומאמר הזה - כל שאינו אומר דבר צמס אומרו עובר נלאו אל תגזול דל כי דל הוא, וקשה, דאם מדין נול יש צוה מדוע עובר נכלל לא תגזול שכתוב נתורה, ומאי משמע דהאי קרא נושלי מיירי נאומר דבר שלא צמס אומרו. אלא כלומר, רבותיו דרשו ומקרא זה על האומר דברי תורה, דהא אי אפשר לפרשו כפשוטו אל תגזול דל, דהא הגזול את העשיר אין הטלו נופל מהגזול את הדל, אלא על כרחק נאומר דברי תורה משמע, שהנעלות שלו על התורה היא נבלות, כי אין לו שום זכות על התורה מלכד שצריך השומע שאמר בשמו. כ"ל.

גם מדברי הזהר ה'ק' סוף פרשת יתרו נשמע דאין נדברי תורה איסור לשמוע מפי החכם מה שאין החכם רואה להשמיע, דליתא התם: לא תגנוב. אי לאו דפסקא טעמא הוה אסור אפילו להגנוב דעתא דרביי באורייתא, או דעתא דחכם לאסתכלא צ"י וכו'. ונגונב דעתי דרביי נתורה, היינו כדי שישמע מפי מה שאינו אומר לו, דאי כשרביי חפץ להגיד לו למה ל"י להתלמיד לגנוב דעתו, אלא ודאי דאין איסור זה נוהג נדברי תורה - ומולאיטרך פסיק למעט דברי תורה ש"ת, דנעלמא אסור, ואפשר דמכאן הוא המקור לדברי רבינו.

אגב ראייתו להזכיר דבר אחד נענין לא תתמוד. ידוע שיש נחלוקת הפוסקים לענין התמוד נמתנה נלכד נלא נעשה, היראים

והסמ"ג ורש"י עה"ת פרשת ואתחנן כתב כי לא תתמוד ולא תתלוה הכל אחד הוא היינו רק שחומד נלכו לקנינו של חצירו ועושה מעשה לקחת את הקנין של חצירו. אולם הרמז"ם ז"ל נסה"מ ל"ת רש"י"ה כתב שאן עתי זוהרות, לא תתמוד הזהרה אפילו לקנותו נדומים, ולא תתלוה אפילו להתלוות נלכד נלכד. ע"ש וכן נראה דעת הרמז"ם ז"ל על התורה פרשת ואתחנן: כי יכנס נכלל ההמדה אפילו התלוה, כי אם יתלוה לגזול ומחצירו דבר ומכל אשר לו ולא יוכל לעשות כן כי חצירו תקיף ממנו או שיש נמקומו אימת תלכות עובר נלאו הזה. ע"ש.

וכרברי הרמז"ם והרמז"ן ז"ל משמע נמתכת כלה רבתי ו'. דגרסינן התם: היצעי להו ממוון פלוני לו ל', אשה כאשת פלוני - מאי, ת"ש ושומעיהו לכלהו לא תתמוד אפילו ממוון פלוני ליהאי ממוון פלוני לי ננבא ליסטים הוא - הכוונה שאם נפרש שהוא רואה לקחת נע"כ את ממונו של חצירו הרי ננבא ליסטים הוא - אלא ממוון לי כפלוני ודאי אסור ומצעי אנפשי, אלא לולי יהיו לי פלוני ממווניי צדי דהא קא חמד. ע"ש.

משמעות - הלשון דלכתחלה רצו לומר דיש איסור לא תתמוד

אפילו כשאינו חומד להממוון של פלוני, אלא שרואה שיהי' לו ממוון כמו שיש לפלוני, ודאי דאפשר בצופן כזה אין איסור, כי הלא אינו חומד לעגם הדבר של פלוני. אלא דהאיסור חמודה הוא נאם חושב הלוי שיתן לי חצירו את ממונו, כי אז הרי הוא חומד לממונו של חצירו, הנס שהוא נדבר היתר, הרי מנזאר נכל צופן שיש איסור של לא תתמוד על החמדה שנלכד נלכד כשיטת הרמז"ם והרמז"ן ז"ל.

אולם אם יש איסור לא תתמוד כשאומר לדבר, כנו"י שיש לחצירו ולא לעגם הדבר של חצירו, נראה מדברי הזהר הג"ל דיש איסור, דהא איתא שם: לא תתמוד לא פסיק טעמא

תסב. [א] כשקובלים בבית הכנסת ומעבבים תפלה מוטב לו לאדם שישב בבית לעסוק בתורה אם רואה שחפצים לסגור בית הכנסת מוטב לו לאדם שיתפלל קודם הצבור מנחה כי שמא יעכבו יותר אבל אחד מראשי הקהל כשמדברים בקהל לא יתכן לו לומר כיון שאין מתפללים אלך ואעסוק. בתורה פניתי לפי שדבריו נשמעין וימחה ביד המעבבים תפלה ואם כבר קראו בתורה ומעבב המעקער מלהכניס ספר תורה בארון לא יתכן שיצא אדם לחוץ ואם יודע שום דבר יאמר בבית הכנסת ואע"פ דאמרו בין גברא לגברא נפיק ואמר (ישעיה א כח) ועוזבי ה' יבלו העוזב ספר תורה וכיון שמונע אחד מלהכניס ספר תורה נראה החולץ שאינו הורש וקוד שצריך לעמוד כשפניסין ספר תורה והוא ותנו כבוד לתורה אבל אם צריך לנקבו עליו נאמר גדול כבוד הכריות שדוחה את לא תעשה שבתורה וכל המונע ספר תורה מלהכניס וזוה רוצה לרחוק את הקהל שיעשו הפעו והכזבים אומרים שלא כדון אתה עושה עתידה תורה שתצטוק עליו איש פלוני אל יבא אל מקומו לשלום כך מכריזין עליו ועל נשמתו ואם המעבב תפילה והטובים אומרים שלא כדון אתה עושה כשהצדיקים כשתהוים ומתפללים לעתיד לא יהיה ביניהם.

תכג. פעם אהת היו קובלים ולא היה מניה הקובל להשיב ספר תורה למקומה בארון וזיה תענית ואמר אחד התפלל (א) מיושב קודם שתעבוד עת המנחה ולא תעזוב ספר תורה (ישעיה א כח) ועוזבי ה' יבלו וטעה מופיח שאם היה רוצה יתפלל בעמידה ולא נאמר ועוזבי ה' יבלו אלא בשעה שקורין בתורה לא יבא אדם מבית הכנסת עד שישומו כל התפילה אלא אם כן צריך לנקבו או להקיא.

תכד. מעשה בוקנה שהיתה מקדמת לתפלה והיו בה מעשים טובים לאחר מותה באה כהלום לטובים אמרו לה מה באותו עולם אמרה להם הנים אותי בדינין גדולים ואשר שאר צדיקים וצדיקנות בשמחה ובמנוחה מגרשין אותי מביניהם ואמרה כשהייתי בחיים הייתי רגילה (ע"ב). [א] לצאת מבית הכנסת בדרך קרושה ולא הייתי ממתנת עד שיוצאים מביה"ב.

משנת אברהם

הכוונה, אע"פ שדרך הטבע ה"ה לאש נבערות. שלא תהנהג, חלל זה רק נאומות העולם שהיוותם ובהם כפי החוקים אשר הם ה' נהטבע, חלל ישראל עם קרונו, זהם שקוע כח התורה שהיא למעלה מהטבע, והו כהוונה: התורה העידה עלינו, כלומר כח התורה אשר בנו היה המעידה עלינו שיש בנו כח להתגנוג למעלה מן הטבע ולפיקך שרי ליחודי. לן ועיין זוהר הרקיע ומהארי"ז פרשת משפטים דף ק"ד מה שכתוב גם צענין עמון ומוחז זוללו וכו'.

מונני ידיו הדורשת"ה צה"ר והצנת עולם מייחל אליעזר הכהן בן צלימא.

סימן תס"ב

קובלנא בבית הכנסת

[א] כשקובלים בבית הכנסת וכו' קובלנא נצית הכנסת היא אחת מתקנות רבינו גרשום מאל"ה. שיוכל כל יחיד לקבל נצית הכנסת על אחד ונצתי הקהלה המסרצ לעמוד לדון תורה כוונת נצית מהר"ם צ"ר צרוך. ועי' צמקור הסד סימן ק"ז בהגדפס. ומדברי הירושלמי הוצא צתוס' קידושין ל"ב. ד"ה אורו משמע הקובלנא זו אינה נכלל כפיהם חלל ציון לזה שקובלים עליו. שסוגרין עליו צית הכנסת, כוונ"ש הרש"צא ז"ל חלק ד', ס' נ"ו, ע"ש. וכבראם מדברי הירושלמי ה"ל שלא הי' לשום אדם רשות לעשות קובלנא זו. נצית הכנסת צלי רשות ציי"ק, ע"ש צתוס' ה"ל, הוריתו לו שיעשה כל כך" ולכן הי' ההוא גרול מחזיק טובה לרבי יוחנן, ותקנת ר"ג מה"ג הייתה שיוכל כל אחד לעכב את התפלה ולסגור עליו את צית הכנסת, צלי רשות מיוחד ונצ"ד.

סימן תס"ד

קדושת עזרת נשים בבית הכנסת

[א] לצאת מנצית הכנסת וכו'. ונשמע לעזרת נשים מוני קדושת צית הכנסת יש לה, דל"כ, חוליה נעשה. ועי' נהשנת מהר"ם לנצילן ס' כ"ט שכתב לעזרת נשים יש לה דין קדושת צית הכנסת. וכבראם דלשיטה זו חין צית הכנסת נוסוס תשמישי מזהם חלל תשמישי קדושה. ועי' צמנילה כ"ו, וצספר צית מחיר, שהאריך צוה, ועי' צספר ירחים ס' ש"כ, דמורח

וב"ב נלקוטי תורה להארי"ז פרשת צרהשית פסוק וישלחם: לפי שנאמר כי צוים חללך ונונו מות תמות, וכיון שישל מפינו נהכרח יעשה וימות. ע"ש, ה"כ צמאמרים הללו: לה תרצה, לא הייתה שום אפשרות ונוליאות שתהיה שום רניהה צישראל, חפילו לקיים מונות התורה לעשות משפט ולהעניש את התועלים. וכן לא תחלף חלומה הפסיק, הי' הנו הזה עושה רוסס כציר. כל כך עד שלא תהי' שום מליאות של כל ענין תשמיש צישראל, חפילו לשם קיום מונות פו"ר ושמהה ומונות עונה כלשון הש"ס פסקים ע"ג: וצילה הי': וע"ז ה. ע"ש. ולכן הוצרך הדבור ללכת מופיו של הקצ"ה צפסיק כדי שיהי' זהם צישראל כה לקיים מונות מיתת ציי"ד ומונות פו"ר.

וראה צוהר צלק דף קל"ג: וצמקדש ונלך וצאור החמה, דס"מ שר של עשו ורה"צ שר של ישמעאל על שלא קבלו את התורה מפני שמתהם וטעם רניהה וניחוף — יהנו לי לנשה מתנות עזר ישראל, והמתנות הן רניהה לקטלה צדינא דהוריייתא, וניחוף לקיים מונות פו"ר צליי שנתות צקדושים תהיו, קדש ענוך צוותר לך. והין כלן שאלה, הלה מונות פו"ר כתונס צתורה וכן הריגת מהיינים עוגש על ידי ציי"ד, והתורה קדמה חלפ"ס והין לקחתו צתורת מוקתה ונפ"ס ורה"צ. דו"ל שהקצ"ה נגוד מורשית חזרית וכצלפס הקצ"ה ורה"ה את העתיד כתנא צתורה. וכיוזא צוה תירן צוהר פרשת צרהשית. ע"ש.

וצריכים להיות צישראל קדושים צכל הנו הדברים שמתת עמון חין צסס: ענין רניהה וניחוף ונגינה וצילה וכיוזא משחר וודות רעות, אע"פ שצפעמים יש צוה מונות, כעין גלותה שצאונר ונגינה לצו צדרכי ה', וצודחי את הכל לקחו ונתנה משרי החומות צצביל שלא רנו לקבל את התורה וכלס חמרו צישראל הס הראויס לקבלת התורה לפי צישראל כולו זרע חמת וקדוש וצרוך, ונאמר חלק הדי עמו יעקב הנל נחלתו, וכן נאמר צירמ"י, והינו נבעתיך שורק כולו זרע חמת וכו' ומנ"ד עמון חין צנן כלל מונות הי"ר הרע חפילו מה שהיא ע"פ תורה, רק הכל צל מוהמתנות של שרי החומות, והו הי' כוונת הזהר ה"ל לענין הפסיק צהל"ת.

ובזה יש לפרש חממס צצסודרוין ל"ו. ח"ל ההוא מניח לר"כ. חמוריתו נדה שרי ליחודי צהדי גצרה, חפשר חש צבעורת וחיינה ומהצנתה, ח"ל, התורה העידה עלינו כוונה צצופנים וכו'.

חס. (א) אולי ר"פ כי אחד אמר שיתפלל בבית הכנסת הזה ביחוד ברו שלא יעזוב הס"ת, ואמר רבנו כי טעה כזה כי יוכל להתפלל בעמידה ר"פ שיהי' נכתיב"ט אחר כי אין כזה פסוק ועוזבי ה'.

תכת. אשה אהת יצאה מבית הכנסת קודם שפיימו הקהל תפלה ושלחה שמחתה לבעלה לשלוח לה מפתח כשיצא מבית הכנסת שאל לאשתו מה הזכרכת מן המפתחות אמרה כי גזירת כאו להחליף להם המשכונות שצריכות ללכת לבית תפלה אמר לה בעלה הרי פשעת שיצאת מבית הכנסת וגם שלחת אחר המפתחות כדי ליתן להן המשכונות שהן תלכנה לבית תפילן הרי דחית את הקדש מפני התועבה.

תכו. מצוה גדולה (א) לפגור דלתי בית הכנסת שאם יש אדם שלא התפלל וילך לבית הכנסת וימצא המתאחר בבית הכנסת ולא יתפלל בביתו [א] כי פעמים ביתו מסונף ולא יזרוק ברכה מפיו אלא ככוונה יתפלל ולא יתפחד זה המתפלל וכן אמרו (ב) חסידים הראשונים היו יושבים שעה אחת קודם תפילה ושעה אחת אחר תפילה.

תסז. ומעשה באדם אחד שהיה שוכר לשמש כדי לפגור הוא הרלת של בית הכנסת והיה אומר תחנונים לפני הקב"ה ועלינו לשבח היה אומר בעמידה והיה כורע ומשתחוה במקום הראוי לו.

תכת. אשה (א) בחורה לא יתכן שתלך בחשך לבית הכנסת ושתאחר לצאת בחשך יותר טוב שלא תלך עד שתאיר היום אלא אם כן תלך אם בעלה או עם אחיה ולא לבדה.

תסנ. דע (א) כשגלו ישראל היו אומרים הפריצים שירי נזים ימים במשקל לכך התחילו בחרוזים.

תע. (א) בראשונה [א] לא היו פייטנין עושין חרוזות (ב) ולא שמם מיוסד עליהם בשירות תורה נביאים וכתובים, כי בשביל להזכיר שמם לא יסדום, וברכות שתיקנום אנשי כנסת הגדולה אין שמם מיוסד ולא בחרוזות. ומאחר שהרשעים עושים פיוטים לא נאמר כלום, כי איך יתכן שפיוטי הרשעים ישמע (איוב לה יג) אך שוא לא ישמע אל, ולא היו יודעים איזה פיוט של צדיקים, וכדי שלא יאמרו רשעים אמרום, תיקנום הצדיקים שמם בפיוטיהם. אם צדיק עשה הפיוט ושארן הלשון טוב כפיוטי הרשע מוטב שיאמרו של צדיקים שזכות מי שעשה הפיוט נזכר לטובה לאומרו, ורשעת הרשעים נזכרת לרעה לאומרי פיוטיהם. וכיון שהתחילו הצדיקים לעשות פיוטים ושמם רמזו בהם ולא יוכלו הרשעים לומר אנו עשינו אותם והיו מקנאים ועתה הכבוד יהיה להם. ומשגברה יד הרשעים היו מתפללים פיוטי קרוביהם ולכך פורענות רבות. וכשגברה יד הצדיקים תקנו שלא יהיו מתפללין אלא מי שיתנו הצדיקים רשות להתפלל, והפיוט שאומרים לו זה תתפלל, כדי שלא יתפלל רשע, ולא יאמרו פיוטים של מי שאינו הגון. ועשו רשויות והתחילו אומרים המתפלל, ושאר העם היה להם לטורח שהיו שותקים, והתחילו הפיוטים לומר עמם פן ידברו דברים בטלים או יהיו ישנים. ותקנו רשויות, לפי שהיו אומרים פיוטים של רשעים או היו מתפללים שאינם הגונים ומנגנים בקול וכתוב (ירמיה יב ה) נתנה עלי בקולה על כן שנאתיה, וכשהיו עומדים הראויים היו אומרים הרשות שידעו שברשות הצדיקים מתפללים, ועוד היה עומד מרעיד כמו שמונה ברשות. ומתחילה לא היו קורין בתורה אלא תלמודים חכמים המוכינין לכך וכשהיה חתן הגון היו קורין אותו ולא היו יודעין אם ברשות עמד והתחילו לעשות הרשויות של חתנים שידעו שברשות הצדיקים עמד, וכשגברה יד חזנים אהבי שוחד ויד הרשעים אהבי כבוד התחילו.

משנת אברהם

וכשאתד יולא גורס לשכינה שסתלק, ע"ש. ומדנרי רזינו לא משמע כן, דלכ"כ, למה לו ליתן טעם כי פעמים וכי ה' לו לומר שמונה להמתין צנית הכנסת כדי שלם יבוא עוד איש תשרה השכינה, ולפטר דעדיפא מינה נקט, שעל ידי שלא ימתין לה יתפלל חזירו כלל.

זיהכ"ג וזיהמ"ד הוא דלוריהתא מוקדשי תירלו דכולל נמי זיהכ"ג וזיהמ"ד, ונדולזי שגם עזרת ג'ים נכלל זזה כמו צנית המקדש. ועי' תוס' ז"ג. ת. ד"ה, יתיי דמה שמוכזזים צנית הכנסת היו כמו קרנן, לפיכך מוקלנין נדזות צנית הכנסת מן הנכרים דמזנין מליט איש. ע"ש.

סימן ת"ע

שיטת רבינו על הפיוטים והפייטנים

[א] לא היו פייטנין וכי, ומכיון שכבר הקדישו חכמינו וסופרנו הרבה מלאמרים וגם ספרים שלמים לשם צהירות הפיוטים והפייטנים, תקופתם, אישיותם, תכליתם וקדושתם, הנני מויליח לכונן להרכיז את שיטתו והסקפתו של רבינו בנוגע למקצוע

סימן תס"ו

[א] כי פעמים, וכי נש"ס דנרכות ה; אלא צנימין אומר שנים שזכנסו להתפלל וכי וכנראה מדברי הראשונים ולכן אסור לו לאהד ללאת מוצית הכנסת ולהשליך את חזרו מתפלל ומשום מוזיקין, ולי"כ זה דוקא צנתי כנסיות שנשדה, ועי' תוס' ס, אולס צערוך כתז הטעם מפני שהשכינה שורה צנתי

חסו. (א) י"ל שכל אהר ישתלף שיהיה הוא האהרון כניהכ"ג ויהיה הוא הסוגר ויעיני ברכות ו' א' תורה"ה הסתמלל שהביאו שכן היה פתח הרי יעו"ש. (ב) ברכות י"ד ב'.

חספ. (א) סופה כ"ב א'; בתולה ציילניה.

תע. (א) דברי חסידים הזה בתכ כן כפחברת הערוך לר"ש מרחון חלק הקדקוק ויש להעיר ע"ז פ"ש ר"ה נאון בשערי תשובה סי' רצ"ח סגני קרוש השם במני נוי"ש ישפעאלים שטובלים לפני צידר הוישראל ג"כ לטבול. ועיניו מ"ש הרמב"ן ב'פירושו לתורה בראשית כ"ס כ"ו ודו בנה.

תע. (א) בילקוט שיר השירים רמז תתפ"ג: צוארר בחרוזים אלו הפייטנים ומי יוכל להכניס שלא היתה כונה הסדרש שיה"ש פסוק צוארר בחרוזים: בשעה שהיו חזונים בדברי תורה ומדברי תורה לנביאים ומנביאים לכתובים כו' והיו הדרכים שמהם נחתינו מסני על הפייטנים והמסודרים שמעורים בדבריהם במדרש ואגדה תורה ונ"ד? כן מה שאמרו שם אית דיעה למיהרו ולא ידע למיקדח מרפו לנו כי עשית בחרוזים היתה כעני כשרון והכמה ולא כל הרוצה ליטול שם חזרו יכא ויטול, ועל כן עזאי אמרו במדרש רבה ויקרא פ"ו שהיה מתרוו דברי תורה לנביאים ונביאים לכתובים ומי לא ירגיש כמה שאמר רב חוליו צ"ה ב': אל תהי שוטה בחרוזים הרי זה סימן ומליצה זו שוטח בחרוזים היתה שנונה במיהם על אלה שאינם יודעים טיב מלאכה זו ומשתכמים בה ועליהם רמז המדרש רבה קהלת פסוק טוב לשפוע נערת חכם (כפי גירסת היוחסין והרמב"ן בלקוסות ריש ברכות): אלו הרשעים פאיש שופע שיר כסילים אלו המתורגמנין והחזונין שבוסיםיו על קנע תפלה, והוא (רב) היה מסודרי תפלות פיוטים כמו שאמרו פרנתיא דבי רב (ברכות פ"ג ב') חקיעתא דבי רב (ירושלמי ר"ה פ"א ה"ה) אשר דעת ה' צוני כי רב תיקן תפלת סופה לר"ה ובעשרה פלי דהסידותא שטרפסו בשערי תשובה סי' קע"ח בתוב: שהיה (רב) קולו ערב והיה רגיל לירר לפני התובה. (ב) כדברים האלה כתב הר"י עראמה בפירושו יד אבשלום על משלי פרשת אשת חיל וז': כמו שקרה להר"ש בן גבירול ז"ל המשורר כפלקוס קדושת יוצר של יוחכ"פ שיהר שם פיוטים ארוכים שננה לבו בדרכי השיר עד שלא תעלה בהנחת כונותיו שם זוכת הכרת האותיות הפזיכות שמו ושם אביו וכנויו כמה פעמים כללו היתה הזכרת שם המפורש שכפרת היום תלויה בו ואף השם המפורש לא נזכר במקדש לפי דעת פתח כי אם ד' פעמים וישל איו מספר כו' וגם הרמב"ן ח"ג סי' תרס"ה מהנראה כי הסכים להו.

ללמוד את הסגנון הזה מתורתנו הקדושה. שנקראת שירה כדכתיב: ונתנה כתבו לכם את השירה הזאת, למען תהי' לי השירה הזאת לעד, וענתה השירה הזאת, ויכתוב משה את השירה הזאת, דברים פרק ל"א.

ובבגוע. לתרום עם הנרות סופיות שוות, אשר נתי"ך אזכיר רק דוגמאות ספורות: שמות ט"ו, נמדנר י', נמדנר כ"א, דברים ל"ג. שמואל ב, א. שמואל ב, כ"ד, ועוד ועוד שאי אפשר לפרטם כי רבים הם. אלא שהשערת החוקרים הנ"ל יש לה מקום בדברי רבינו לקמן סימן תס"ט, שהתמקות השיר העברי לשירי נכרים על ידי משקל השוה, יצירת ידי פריים היא. [

גם מדברי התוס', ומילה כ"ה. ד"ה. מפני, משמע דלא כתוס' הנ"ל בחגיגה שר"א הקליר הוא תנא, דשם הקשה ה"ר אלתן על מה שישד הקליר נקדושתא שלנו אומרים ניום ז' דפסת, נדקו אותו ואת בנו ניום אחד לא תשקטו, דמשמע שר"ל שהקב"ה חס על אותו ואת בנו, והוא אינו אלא גזירה. ע"ש ואי ר"א הקליר תנא הוא מה קושיא מתנא אמתני', הלל תנא הוא ופליג. אלא ודאי דלא סבירא ל' לה"ר ר' אלתן דר"א הקליר תנא הוא.

והאמנם שמדברי רבינו במאמריו השונים מתבאר שנימו עדיין חיברו פיוטים ויוצרות, והיו עושים סחורה בפיוטים, והפייטנים היו אנשים ועולים וגם גרועים, ראה: סימן תתת"כ.

כ"א. ורבינו מזהיר את הפייטנים בדבר כתיבת הפיוטים, ראה סימן תתת"ס. חולם משטיחת לשונו של רבינו אינו נראה שר"א קליר קדמו רק במאמץ שנה נערך — כי לפי השערתם של בעל זכרון יוסף והר"ו"ה אין צין ר"א הקליר ורבינו יותר מאלתים שנה — כי הלל מזכיר את הקליר וכיוצא בו, נבאותו דור" כמו שזוכרים את הקדמונים בהפלגה גדולה. ודעת רבינו שהפיוטים שנסלמות נציאים תקנו. ראה סימן תע"ט. והוא דבר חדש, ועי' צהר"ן ר"ה נשם פרכי דר"א.

כך, שהגם שאין מנואר בדברי רבינו שר"א הקליר הוא תנא, אבל זה נרור שאין רבינו מחזיקו לאחד מדורות של ר' סעד" גאון.

ב בתורה לא היה הקהל אומרים את הפיוטים, אלא החזן היה קורא אותם או מנגנס בניגון לפני קהל שומעיו, ומכיון שהנצור התחיל לדבר דברים נטלים לאחר שגשעו עיפיש מלשמעו את הפיוטים ולשתוק, תקנו שגם הנצור יאמר את הפיוטים. גם אחריו שחי קרוז לזמן רבינו מספר: שהחזן היה מוארך בפיוטים עד שעת הזארים נשעה שהעם ישנו או עזבו בית הכנסת, ומלנד חרנעת ונשוררו לא התפלל איש עמו, (תחכונני שער כ"ד).

ג הגם שאין שום חיוב לומר פיוטים, לכל זאת מזהיר רבינו לומר פיוטים שכבר הורגל בהם הנצור והמשה הוא נכלל אל תשיג נבול עולם והרי הוא נסכנה. ראה. סימן ל"ג. ודומה לזה כתב במהרי"ל הלכ' יו"כ. שמתה נחו, והלדיק עליו את הדין על ששינה מנהג המקום לומר תפלה שלא נהגו בה. והצ"ח נס' ס"ח כתב שנימו היה גדול אחד מנטל מלומר קרוצ"ך ונענש ולא הוליא שנתו. והוא כדברי רבינו הנ"ל.

אולם רבינו מתקיד שלא לומר דבר בפיוטים דמחזי כשיקרא, כגון: יהי רצון מלפניך שומע כל נכיות, שששים דמעתינו נבדקדך להיות, והאומר זה לא נכה כלל, ואין כאן לא נכיה ולא דמעה אלא דברים נעלמא, וכתיב דבר שקרים לא יכון נגד עיני. ראה סימן תט"ו.

השפה או התוכן של השירה

ומענין ומאלף הוא הדבר שכתב הרמז"ם ז"ל צפיה"מ לננות כוף פ"ח. כי עלם כתיבת השיר הוא מתקן, הדבור האהוב" להעיר הנפש למעלות נספורים ונשירים. חולם — מסביר שם הרמז"ם ז"ל — שלא העיקר היא השפה שנה השיר כתוב, אלא התוכן של השיר הוא העיקר ויש שיר כתוב נעברית שאין

זה, המומלח מקום חשוב נספרות ונחיי ישראל, מתוך המאמרים השונים המפוררים נספר זה שיש להם יחס אל הפיוטים והפייטנים (א) הפייטנים הראשונים לא רמזו את שםם נפיוטיים, כגון „הלהלה", „אמנם", „אשמונו". כי נתקופת הפייטנים הראשונים לזו היו מיוצרי הפיוט כי אם נדיקים ולאשי מעלה, אלא שדורות שלאחרים התחילו גם הדיוטים לחבר שירים ופיוטים, וזו הפייטנים הנדיקים ראו נחיות נדבר לרמז את שמותיהם נתוך פיוטיים כדי שידע הקהל וני הוא היוצר של הפיוט וישתמשו בו נצתי התפלה. וגם ר' אלעזר הקליר לא היה מהפייטנים הראשונים, כי גם הוא הזכיר את שמו על פיוטיו כדי „שלא יאמרו הדיוט עשאים". (סימן תתתשמ"ה).

יודיע שיש מנוכה גדולה צין החכמים וני הוא ר"א הקליר ומתי חי. (א) התוס' ושאר הראשונים סוברי שהקליר היה ר' אלעזר צ"ר שמעון צן יוחאי, ועליו אמרו, נמדד' ויקרא ל'י מכל חננת רוכל, תנא, קרא, קרוצן ופייטן. תוס' חגיגה י"ג. ד"ה. ורגל. (ב) השערת בעל מועדני מלך, שהקליר היה אחר דורו של רבי, (ג) ספר היוחסין, והרשב"א נתשובה סימן תס"ט. שהקליר הוא ר"א צן ערך, הוא שדרש נמעשה מרכבה וירדה אש מן השמים חגיגה... (ד) הלל"ח נצרכות אומר דאפילו נניח שאין הקליר ר"א צ"ר שמעון, אבל זה נרור שלא היה אחר אצ"י ורצא שנימיהם פסקו מלקדש ע"פ הר"א. ונהגו שני ימים טובים של גליות, והקליר לא נהג אלא יום אחד נלנד, מכיון שלא חזר שום פיוט על יויע שני, התוס' בחגיגה י"ג. הנ"ל והגם דתוס' ומילה כ"ה. ד"ה. מפני כתבו: ונה שישד הקליר נקדושתא „שאלו אומרים ניום ז' של פסת" אלא הקליר לא יסדה לאומרה ניום ז'. (ה) ר' יוסף שטיינהרט בעל מתנר זכרון יוסף, ס' י"ג. וכן ר' וואלף היידנהיים המפרש למחזורים נשם רו"ה. משערים כי הקליר היה נזמן הגאונים סמוך לזמנו של רבינו סעד" גאון. ראה ספר תשובה ומאהבה ס', א. מתלמידו של הנוצי"ם.

וכראי להעיר שזלשונו של ר' הצרחה אצן עזרח הקלת, היא, נראה שאין הוא מחזיק את ר' אליעזר הקליר לאחד מן התנאים או מן האמוראים, כי מוזכרו נצרכת המתים „מנוחתו כבוד", „גשמתו עדין" ולא מנינו נינים כאלו לא נגמ' ולא נכל הספרות התלמודית כשמוזכרים את שמותיהם של תנאים ואמוראים. וגם הא"ע עושה שם השוואה צין פיוטיו של ר"א הקליר לפיוטיו של ר' סעד" גאון. ע"ש.

אולם ראיתי נספר שנה נרורה לר' הצרחה אצן עזרח שכתב: ויאמר ר' מריטוס, כי קדמונינו אמרו: תורמין מנוצרת תרומה כלאר אמרו העברים: ונותידיים מנוצרת יהודה וכו'. ואח"כ כתב: ואחרי קדמונינו קמו פייטנים ועשו פיוטים אין קץ להם. וכו'. והוא טוען טענתיו נגד הסגנון והאי"דקדוק שבהפיוטים, ודבריו שם קרובים למה שמתרעם על הפייטנים נפירושו לקהלת הנ"ל ולשם זה הוא מתנר נעד תלמידו את הספר שפה נרורה כדי „שיוכל להכיר דרך דקדוק הלשון". והמענין אותנו שנדבריו הוא, שאת תנאי המשנה קורא נשם „קדמונינו" ואת הפייטנים הוא מתאר נשם „ואחרי קדמונינו" ומדבריו אלו יש לשער שהא"ע תנצ את הפייטנים — הראשונים — לאלו שהיו אחר התנאים, והם האמוראים שנמורה.

וכראי להעיר נכאן על ההשערות של אהדים מהחוקרים על תולדות הפייטנים והפיוטים, שהפייטנים הראשונים לא ידעו מתרומים עם הנרות שוות נסופס, ורק האחרונים שנפייטנים למדו סגנון זה מהעברנים. ולדעתי — הגם שרחוק אני מלהיות מומחה נמקצוע זה — אין שום יסוד להשערה זו. ואם החוקרים הללו אינם נעלי תלמוד אלא נעלי תנ"ך הם, ועליהם לדעת שהתנ"ך כולו מלא פסוקים וקטעים של שירה נצורה של תרומים עם הנרות שוות נסופס, ולמה ילמדו הפייטנים מהעברנים נזמן שהי' להם

תעא. וגם התן תורה וחתן בראשית התחילו לתת שוחר לחונם, וגם היו מתקוטטות המשפחות זאת אומרת ממשפחתו לעמוד, התחילו ששליח ציבור יקרא בתורה אף עמי הארץ כדי להפיק דעתה, ומעת שקבלו החונן שוחר קורין הכל, ולא יתכן שהחונן יקרא בפרשת עריות את החשור עליהן. ואף על כל דבר שאדם חשור לא יתכן שיקרא אותו החונן שהרי אמרו (א) אי איפשר [דף נ"א] שראובן יעמד ויאמר (דברים כו פ) ארוך שכב עם אשת אביו אם חטא אלא שלא חטא, ועוד שלא ולבין פניו.

תעב. [א] אדם שאומר בבית הכנסת [ב] ברכות ושבתות יכוין בלבו שכל שחפץ לשמוע שיצא ידי חובתו לפי שלא יצא ידי חובתו (א) עד שיכוין להוציא השומעים, פעמים שאדם רק ומשליך מחוטמו והוא פוסק ואם בא אדם לפסוק יפסוק בין הפסוקים כדי [ג] שלא יפסוק באמצע ואם יכול לעצור בין ספור פסוק אחד כגון ארוממך אלהי המלך שלא ירוק ולא יפסוק עד שימייב ואברכה שמך לעולם ועד וכל שכן כשיאמר ארוממך שלא יפסיק כי על מה מוסיף אלהי המלך ואם נזדמן לו רוק שאי אפשר לומר השבח הרי בעל כרחו לכך יקדים קודם להשליך מחוטמו או מגרונו כדי שלא יצטרך להפסיק באמצע הדבור כגון גדול אם היה מפסיק יאמר ה' ומהולל וכיוצא בו. וחכם אחד היה רואה בעצמו כשהיה יגע וצריך להפסיק עד בלעו רוק עד שימושך רוחו והיה מפסיק עד במקום שאין מדבר בשבח של מעלה כגון אל תבטחו בניכבים כבן אדם שאין לו תשועה (ב) והכל יש שבח אבל כיון שבעל כרחו יש לו להפסיק יותר טוב שיפסיק במקום שיש בו שבח כגון אז נגהלו אלופי אדום וכגון את השמש לממשלת ביום שהרי כבר אמר לעושה אורים גדולים וכן לפיחון מלך האמורי שאמר למכה מלכים גדולים אבל על חנם להפסיק בכל מקום אסור לדבר דברים בטלים ואפילו דברי תורה בנתיב אבל כשאי אפשר לו להפסיק אז יעשה כך.

משנת אברהם

לנו, וזה שמתחורי צית הכנסת סתמא דלי' כלא כיון לנו. ע"ש. ולפי"ז י"ל, דגם נהש"ז הדין כך לאלהו השומעים אותו צתוך צית הכנסת סתמא דלי' היינו כשמשמיע קולו כדרכו, היו כמתכוון להוליאם ידי חונתם ואין צריך שיכוון צפירוש להוליאם, דהא לשם כך הוא יורד לפני התיבה, אלא אלו אליהם צית הכנסת ושומעים את קולו מתחורי צית הכנסת, אינם יולאים אלא ק"כ הש"ז וכוון צפירוש להוליאם, ונכן כשהקטע גמ' מהי עוזר אחורי צית הכנסת, ומשי ספיר הכא נש"ץ עסקינן דדעתיה אכולי, עלמא כלומר, להוליא את ווי ששומע קולו אחורי צית הכנסת, צריך הש"ז שיכוון צפירוש להוליאם ידי חונתם.

אם הפיוטים הפסק בתפלה

[ב] ברכות ושבתות וכו'. לפי מה דמייירי שגיטתם מכוונים להוליא ולצאת, מדוע דוקא פרט רבינו ברכות ושבתות ולא כל התפלות ככלל, וחולי מכלאן ראי' לדברי המג"א סימן תקצ"א דיש תפלות שפילו דעמיד לא יאל תפלת הש"ז. ע"ש. ונאשל אנרסם שם הניא צגס א"ר. דהפיוטים אפשר דהוי הפסק לענין תפילת יחיד, לכן ש"ז שטעה נתפילת לתש אפשר דלינו יולא צמה שאומר תפילתו להוליא את הרצים משום דהפיוטים מפסיקים, אלא צמח הש"ץ אין הפיוטים הפסק, משום שכך קבלו עליהם להתפלל עם הפיוטים, וראייתו צפירוש הושע חלק פסקים ס' ק"ל, שתמה על המג"א. דא"כ. עם שגשגות צמה הם יולאים, אלא ע"כ דאין הפיוטים הפסק, כיון דתקנת הז"ל לומר הפיוטים צתוך התפלות ועשאו כליהו הוא מנוסח התפלה, כו"ש הרא"ש בברכות ונתענית. ע"ש. א"כ יולאין נמי נתפלת הש"ז. ועי' צהר"ן צפרק לולב והערנה, וצ"ה. פ"א. מכרז ר' ינאי דכל היכי דמטו שלוחי ניסן ולא מטו שלוחי תשרי ודו"ק וז"ע. עכ"ל. והנה מה שכתב דתקנת הז"ל לומר הפיוטים צתוך התפלות ועשאו כליהו הוא מנוסח התפלות, לא ידעתי לכוון, דתינה על הפיוטים שהיו כבר צימי הסכמים שתקנו את נוסח התפלה, ונאמת כבר היו אז פיוטים כעין דלמרינן ציומא ל"ג, שהוא דמית קמי' דרבה ועבד כר"ה, וכן עם דף נ"ו ההוא דמית קמי' דרנא וכו' וכתב הרמב"ם שם צגס העיטור שמשנין מהכא שצלאן הושגה אומר אותו, כגון אתה כוננת דיומי צן יוסף, ועי' צפוף יומא שם לענין אתה יודע רזי עולם, ושמואל אומר מומקי הלב, וכנראה שהי' להם פיוט מפורסם המתחיל, "ומעקי הלב" והרא"ש שם גורם אתה מצינ תעלות לנ, ופיוט זה נדפס גם

ותוכו ראו להעלות את הנפש אלא לפותחה, ועיר כזה הוא ככלל "המחהר ממתו והנמלס", ויש שיר שלשנו ערנית אלא שתוכנו יפה טהור ומועיל, והוא מכלל החלק האהוב שנהדנור. **אלא** שמדברי הרמז"ם ה"ל שמענו, שלקטים וחסידים שדורו היתה שאיפה כללית להשפה העברית ונכל נפשם רנו להתרחק מהשפה הערבית שהיתה השפה המדוברת צפי האומה, כי כן כתב סם הרמז"ם ז"ל: מפני שראיתי זקנים וחסידים מחלשי תורתינו כשהיו צמשתה יין כחופה או זולתה וירצה אדם לשיר שיר ערבי אפילו ענין השיר הוא צמח הגנורה או הנדינות, והוא מן חלק "האהוב" או שצנתי היין, ירחיקו זה ככל ז' מן הרחקה, ואין מותר אלא לשמעו, וכשיסורר פיוט מן הפיוטים העבריים לא ירחיקוהו ולא ירע צעויהם עם היות צדצריהם ההם המחהר ממתו או הנמלס, וכו'.

סימן תע"ב

שליח צבור משמיע כדרכו

[א] אדם שאומר וכו'. הא דקטע רבינו אדם ולא אומר ש"ץ או הוה, נראה כוונתו למסקנת הש"ם צ"ה כ"ט. שומע שומע לעצמו ומשמיע ומשמיע לפי דרכו, א"ר יוסי נד"א צגליח צבור אצל ציתיד לא יאל עד שיתכוון שומע ומשמיע, ועי' נתום' דף כ"ח: ד"ה. אצל נתכוון. מבוחר דש"ץ אינו צריך לכוון להוליא אלא משמיע כפי דרכו. אולם יש לדקדק דשם צריש העמוד תקשה אהא דר' זירא דח"ל לשמעתי איכוון ותקע לך, רש"י: תתכוון לתקוע צמתי להוליאני ידי חונתו, אלא קסבר משמיע צעי כוונה מיתני הי' עוזר אחורי צית הכנסת — אם כיון לנו יאל ואם לאו לא יאל, וכי כיון לנו מאי הוי האיך לא קא מייכווין אדעתא דיידי, ומשני, הכא צגליח צבור עסקינן דדעתיה אכולי עלמא. ע"ש. א"כ מבוחר דגם שליח צבור צריך לכוון להוליא את כל אשר ישמע קולו, ולמה קטע רבינו סתם אדם ולא ש"ז. **והנה** צבוי"ת רצו"ה ח"צ, ס' תת"ט, מחדש דהא דלמרינן שם צמנשה אע"פ שזה שומע זה שומע זה כיון לנו וזה לא כיון לנו, כלומר, דזה שהי' עוזר אחורי צית הכנסת ולא כיון לנו רק שומע סתמא לא יאל, אלא זה שהוא צגליח הכנסת הגם שלא כיון צפירוש לצאת, אלא סתמא נמי יאל, דסתמא ידי כמתכוון לצאת דמי, הואיל שגא צגליח הכנסת להשתתף צתפלת הצבור, וזה הוא הפירוש אע"פ שזה שומע זה שומע, כלומר, שניהם שמעו צלצו ולא כיוונו לצאת, אלא זה שצגליח הכנסת סתמא דלי' ככיון

תעא. (א) שבת נ"ה ב'. (ב) ר"ע ולכר אסור להפסיק בחנם בכל פסוק. תעב. (א) ר"ע השומע וכמו דאייתא ר"ה ב"ח ב'. (ב) ר"ע ולכר אסור להפסיק בחנם בכל פסוק.

תענ. ואם במקום שיבא למעות אם ישתוק כגון שאמר ויאמרו בגוים ה' מלך אם ישתוק הוא שמא כשיצטרפו לומר ירעם הם יאמרו ה' מלך או חילוף אם ישתוק במקום שכבר אמרו בשבת הניא מחשבות עמים שמא יאמרו רבות מחשבות בלב איש אם צריכים לומר ענת ה' לעולם תעמוד או חלוף וכן כשבאים לומר אשרי הגוי שה' אלהיו אם יאמרו כי הוא אמר ויהי או בחלופו וכן בכל מקום שיש למעות אל ישתוק. פן ימעה לכך יראה באיזה מקום יש עין לחשות כגון לאחר שיאמרו טוב שלא ישתוק ואחר כך איך יאמרו ה' לכל וכל כיוצא בו לכך נאמר (קהלת ג ז) עת לחשות ועת לדבר.

תעד. מעשה באחד כשהיו צריכין מגיעים בראשי דברים שנים ובדברים דאית לימיטעי בהו כמה שקורין בכית הכנסת היה ממחר לאומין קודם ואחר כך עם הציבור אמר כי במקום שבא למעות ואני ירא מן ישעו מקצתם שאינם מכוונים וישעו לכך אני מוכיר תחילה כדי שלא יתביישו ולא ימנעו מלומר ואם אטעה טוב שאתבייש אני ולא יתביישו אחרים ודוקא במקום שבא למעות כגון אם לא נתן לא עיבב בין ראשון לשני אבל בשאר מקומות לא ירוץ כדי שלא ימחרו שנאמר (דה"ב ה יג) ויהי כאשר למחברים ולמשוררים וכת' (שמות כד ג) ויען כל העם קול [א] אחד (דה"ב ה יג) להשמיע קול וגו' להודות.

תעד. בשארם הפך לדבר אחר שהוא מו"ח ברכות או להתפלל על חולה או על פרנסה אם יכוין לבו למה שהוא צריך כגון רפאינו אבל כשהוא אימר ברוך אתה ה' רופא אינו חושש לכוין וזהו [א] עיון תפילה שאומרים המלאכים לתקנתו הוא חושש ולתקנת רצון שמים אינו חושש אבל המתכוין בברכה אומר הקב"ה (תהלים צא יד) כי בי חשק ואפלטתו אשנבהו כי ידע שמי שהרי שלמה שאל החכמה תקנת רצון הקב"ה ונתן לו אף מה שלא שאל.

תענ. אדם הצריך לפרנסה מכוין את לבו בברכת השנים ואם צריך להתפלל על חולים ועל חולי אותבו בוכה ויחשב בלבו הנה על צרכי נשבר לבי ובוכה ועל חפצי שמים לא כל שכן אם בברכת חולים כיון לבו שהוא צורך הדיוט כל שכן [א] בברכת מודים כגון ומחיה ואתה קדוש שצריך שיכוין את לבו ובכונה ירושלים ובשאר ברכות שאין הלב עליהן.

תענ. כתיב (שם קמו ה ו ז) אשרי שאל יעקב בעורו שברו על ה' אלהיו עושה שמים וארץ את הים ואת כל אשר במ השמר אמת לעולם עשה [ע"ב] משפט לעשוקים נותן לחם לרעבים מה עניין עושה שמים וארץ לשומר אמת אלא מימי בראשית נזר לכל אחד בעתו וזהו (שם קד כי כז כח) שם אניות יהלכון לויתן זה יצרת לשחק בו כלם אליך ישברון לתת אכלם בעתו נתן להם ילקטון תפתח ירך ישבעון טוב הרי מימי בראשית גזר לכל אחד בעתו כתיב לתת את אוכלם בעתו ובתיב (שם קמה טו) ואתה נותן להם את אכלם בעתו אלא ישראל היו מתפללים בכל יום על בערב על של מחר ובבקר אע"פ שכבר ירד כולם אליך ישברון [א] אם אדם עשיר יש לו הרבה ואפילו לא היתה הארץ צומחת ככמה שנים לא היה חושש כי אוצרותיו מלאים שובע אע"פ צריך להתפלל ולהתענות בשמתינות ומתפללין על הנשמים וזהו ואתה נותן להם את אוכלם בעתו אע"פ שלעצמן אין צריכין כלום אליך ישברו שצריכין וזהו לתת כתיב אכלם ובתיב את אכלם ואת אכלם של בחמות וזהו הולך בין החיות אומר תן לכל גוויה וגוויה כדי מחסורה וגם שקרוב להניע התבואה לחיות שחת שלא תקלקל שתהא אף לבחמה ובתיב... אכלם בעתו בעתם לא

משנת אברהם

לפשר דשרי, ונמוג"א ס' רפ"ג הניא דעה שרק דרך קריאה יש איסור להפסיק אצל לא דרך תפלה ותחנונים, ומדברי רבינו משמע דאין חילוק.

סימן תע"ד

[א] אחר להשמיע וכו' ראה רש"י טולין כ"ד: ד"ה קול אחד, שצריכין לנשם את הקול שיהא נראה כקול אחד.

סימן תע"ה

[א] זודרי עיון תפילה וכו' עיון תוס' ר"ה ט"ז ע"ג ד"ה ועיון תפילה, ותוס' שנת קי"ח ע"ג, ונרכות ל"ג ע"ג שםפרשים ששני עיון תפילה יש. המלצה שיצוא נקשתו והמכין לבו לתפילה ולפי דברי הרה"מ מונונים הדברים נותר שאלת.

[ב] כי ידע שמי — עיון נתיקוני זהר ת' ס"ט כי ידע שמי. שם י יקראני ואענהו זכאה איהו מלך נמית ליה במהשנתיה וכו'.

סימן תע"ז

[א] בברכת מודים וכו' צירושלמי נרכות פרק ג' הל' ד' א"ר מתיבא אצל מחזק טיבו לראש דכר הוא מטא למודים הוא כרע תגרימיה. ועיון נמוג"א שנת קי"ח ע"ג ד"ה עיון תפלה.

סימן תע"ז

[א] אם ידע עשיר וכו' עיון זוהר הק' גשלת עה"כ הגני ממטיר לכם לחם מן השמים. מפורש כדברי הרה"מ"ח ולע"ג דאשתכח עמיה נעיי למשאל קמי קב"ה ולגללה ללותא על מזונא כל ימא וכו'.

נמוחורים שלנו צערנית לוי"כ. לפני אתה יודע רזי עולם. ע"ש. ונכמה ונקוונות, אצל הפיוטים שגזרו אה"כ, מה שייך לומר שאינם ונפסיקים נתפלה משום שכן תקנו הכנאים, הלא הפיוטים הללו לא עדיין ניומי החכמים שתיקנו התפלות. גם מה שכתב בספר הגיל מהא ד"ר יעלי וכו', לא זכיתי להצין דשם היתה התקנה שיהגו ג' ימים טובים הגם דנקיאי נקציע דירחא משום גזירת תשרי דלא מטו שלוחים, והלא ידענו דמשום גזירה יכולים לתקן הכל, דזה הוא ונתורת סגו והרחקה, וגדולה וזו יש כה ציד חכמים לתקן משום גזירה דשנא יתזור הדבר לתקולו כדמתינו צהרסה תקוונות, ומה זה ענין לפיוטים נתפלה.

ובשו"ת הרמב"ם שגדפכו מהדש בסוף הרמב"ם כתוב בסיומן י"ז: מהראוי שלא יאמרו דבר מהפיוטים נתפלה, והם לא רצו שהמון זולתי לומר, יהי זה קודם נרכת קריאת שמע.

ובסימן כ' שם כתב: אלו התפלות אשר הנדס הגאון ז"ל — ר' סעדי' — וכן אותם הפזמונים הנקראים רחמים, הגאונים ניומי התשובה, אין ידוע שום פנים לומר התריהם קדיש. ואלו התחיות כולם והנקשות והתפלות הנפורסמות, מתנורו הגאונים והפייטנים אין ראוי ליהוד ולא לנצור להוותרם בשום פנים בשצנות ונמועדים לפי שחז"ל הקפידו על דבר היותר קטן מאלו הענינים ואמרו שנת היא מלועוק — על כד ההודעה לא כד נקשה עכ"ל משמעות לשונו שהפייטנים חנרו את הפיוטים ניומי הגאונים או בזמן שאחרי הגאונים.

[ג] **שלא** יפסיק וכו'. ע' נרשנ"א נרכות י"ד: דיש איסור תורה לפסוק מה דלא פסקה משה, והמוג"א נס' תנ"ג. הניא נשם הכלנו דדוקא נתורה וננציאים, אצל נכתובים

נאמר אלא בעתו של מאכל שיבא קציר השעורים בעתו יפה בלא גשמים וקציר חטים בעתו והיון בעתו וכל דבר בעתו שהגשמים בעתם והחמה וזרחת בעת שצריך הוה החמה דבר אחר בעתו של זחנה ולמה שני כתובים אחד כשאדם חייב לאחרים או למושל הרי צריך לבקש רחמים שיהא הרבה לתת למושל למו שהחייבם לפרוע ואחד לאוכלם למי שהפך לתת שאם יהיה לו יתן כגון לצדקה ולאורחים ולו לביתו ואם לא יהיה לא יתן נותן להם לרעיבים וכתוב (שם קלו כה) נותן לחם לכל בשר (א) אע"פ שאין יחודו מדבר לעתיד שנאמר (ישעיה סה יג) הנה עבדי יאכלו.

תעה. מעשה באחד שאמר בשעת השובע הנה יש לי תבואה הרבה ומה מועיל לי כל כך יש שובע כשאני צריך לשני מנעלים אני צריך למכור מידת תבואה לקנות שני מנעלים כי אם היתה תבואה מעט כיוקר הייתי עשיר כי יש לי תבואה הרבה בשדה ומה יועיל אם יתנו בזול אמרו לו כיון שבשביל תקנתך אתה הפך בקלקלת העולם שמה לא תהיה בקציר וכן היה מת קודם הקציר לכן אל יבקש אדם שהוא תקלה לאחרים בשביל תקנתו וכל שהוא הפך בתקנת העולם ואינו חושש בתקנתו קודם תקנת העולם גם תקנתו יעשה (א) ור' חנינא שאמר כל העולם כולו בנחת וחנינא בצער ונעצר הגשם מפני שמא ר' חנינא הלך לצרכי רבים והגשם מעכבו דבר אחר שמא ר' חנינא מנסה את היבשו לפני המקום אם יעשה בעבודו לכמל צרכי רבים בשבילו וכיון שידע שעשה בשביל היבשו לא היה עושה מעם אחרת כשהיו גשמים לא היה אומר כן (ב) ורבא שבקש רחמים שירד גשם (ג) ונעשה נוף בשביל גוי הזה. (ויקרא יט יח) ואהבת לרעך כמוך אם עשיר אתה ויש לך תבואה הרבה ויין הרבה תתפלל בכל לב על השובע מוטב שתהא נעשית תקנת רבים מתקנתך ואל תתאוה לרעה. כיצד אם הפך ראובן בבת שמעון לא יאמר ראובן יודע אני ששמעון לא יתן לי בתו וכי יתן שהיה עני או היה נותנה לי ולא יעסק בתקנתו כשהב לאחרים שאם רוצים להביא תבואה או יין או שום דבר ממקום אחד והעשירים הפוצים לעשות תקנה שלא יקנו מן המבואים כדי שיהו מוכרים את שלהן כיוקר או לקנום קנס שהעניים נפסדים בדבר כל ירא חטא אל יהיה באותה תקנה.

תעמ. כשאומרין סליחות בלילה בהשכמה היה אחד מן החל לאחר שמסיימם יוצא וכשהיו אומרים ברכות ושבתות לא היה אומר אמר לו זקן אחד מאי דעתך שהסליחות אתה אומר ובשבתות אינך חושש אמר לפי שזה בכל יום אמר לו (משלי כה ט) מסור אזנו משמוע תורה גם תפלתו תועבה כי השבתות ברוח הקדש נאמרו [N] והסליחות והברכות תיקנו נביאים והכמים ושמע החכם שהיו פבימי אומרים הקרוב"ץ במשך והפסוקים היו ממהרים אמר להם הפסוקים הם יסוד שמהם הקרוב"ץ בשם שהקרוב"ץ אתם מנגנים במשך כך הפסוקים (א) שלא יהו הפיוטים עיקר ואשר ברוח הקדש טפל ולא שימהר פסוק כאילו קצים [רף נ"ב] בו ולטורח עליהם וכתוב (משלי ג יא) אל תקוץ בתוכחתו.

תפ. וקראתם אותי והלכתם והתפללתם (ירמיה כט יב) אינו היא תפלה שהיא בהליכה כגון הרופכ או כשאדם צריך ללכת ותפלל תפלה להושיע מכל אויב ואורב בדרך ד"א כשאדם נכנס בעיר ואינו יכול להתפלל ככוונה מפני בני אדם מוטב שיתפלל בדרך או כשיודע שבבית אינו מקום שיהא טהור או נכון להתפלל שם והלכתם והתפללתם וזהו (תהלים פה יד) צדק לפניו יהלך וישם לדרך פעמיו.

תפא. (א) (תהלים פו א) תפלה לרוד המה (ב) אלהי אונך ורמו שילך מעט ותפלל (משלי ח לד) לשקוד על דלתתי יום ויום ילך אדם ויבחר לו מקום לתפילה אם יש בעירו שתי בתי כנסיות אחת קרובה ואחת רחוקה וזכרוקה בטרבות ובקרובה בלא תרבות עומדים מוטב שילך ברחוקה במקום שמתפללים בראוי ואם יש בית הכנסת אחת בעירו ויודע שעומדים בלא תרבות ולא יוכל להתפלל ככוונה מוטב שיקדים ותפלל בעלייה שלו ככוונה ואחר כך ילך לבית הכנסת וישמע קרושה.

תפב. אחר חטף מחבירו בראש השנה תפילות שכתוב בהם זכרינו והתפלל אמר לו זקן אחד (תהלים י ג) ובצע ברך נאץ ה' אמר אם כן מה אעשה אמר תבקש ממנו להשאיל התפילות והתפלל שנית [N] כי הראשונה לא עלתה לך.

משנת אברהם

סימן תע"מ

היינו הסדור או הנחזור יהי לזכרון כי גם גזילה זו תנא לזכרון לפניו יתעלה. **ובש"ע** או"ח תקפ"ג. ונקורו וירושלמי, הגהל שופר ותקע צו ילא, ושם שני טעמים, א) משום דאין לימוד לפסול שופר הגזול, ב) משום שאין נקול דין גזל, ע"ש צנו"א וט"ז. וכן יולאין צנו"לה גזולה, ע' סימן תרנ"א. ומיילא אין שום נוקוס לומר דנתפלה לא ילא צדור גזול. אלא ד"ל דנפ"מ צ' הטעמים הכ"ל, לפי הטעם דאין נקול דין גזל אין כאן מזהה הגזה צעזירה, דהא אין כאן עזירה, אולם לפי הטעם דירושלמי משום שאין לימוד לפסול שופר גזול, א"כ, פסול מטעם מזהה הגזה צעזירה, אלא דמזהה דרצנן אין פסול משום מזהה הגזה צעזירה, ע"י חוס' סוכה, ל' ד"ה. מתוך, וע"י רש"י פסקים ל"ה: דמאן אכל צמורה מדברי קבלה מזהה הגזה צעזירה פוסלה, לכן אפשר דרצנו החזיר כשטת הירושלמי הכ"ל, דההיתר של שופר הגזול הוא רק נוטעם שאין צו לימוד לפסול אכל לא נוטעם שאין נקול

[א] והסליחות והזכרות וכו'. נדפס ס' רל"ו; והסליחות תקנו חכמים ונביאים. וראה צפיה"מ להרמב"ם ז"ל אבות סוף פ"א לענין סליחות ופיוטים.

סימן תפ"ב

סדור תפלה או שופר הגזול

[א] כי הראשונה לא עלתה לך. הגם שאין זה דומה לחוטף מחבירו לולא ללאת צו, דהתם הרי יולא צהלוכל הגזול והוי מזהה הצל צעזירה אכל הכל האדם כולי צהתפלה גם צנתו הסודר, והרי זה דומה לגזול סוס לרכוז עליו לעיר אחרת כדי לקנות לולא, ומה גם דאין נקול דין גזל, וכנראה שרצנו הקפיד צעיקר על התפלה של זכרינו לחיים, אלא"כ למה לו להוסיף „שכתוב צהם זכרינו לחיים“, אלא משום דאדם זה מתפלל אל השי"ת שזכור אותו לחיים אין מן הראוי שהמוכר לזכות תפלה

תעה. (א) הלשון מנוסחם ור"ף כי עתה נותן לחם אפילו פאנים יהודים אבל לעתיד רק עבדי יאכלו וצריך הלשון תיפון. (ב) תענית כ"ד ב' (ב) שם שפ. (ג) חלוץ קפ"ג א'. תעמ. (א) בתשב"ץ הפטו ס' ק"ב כתוב: ואינו אומר הפסוקים שבתוך הפרובץ. תמא. (א) נראה שחבר פה: וישם לדרך פעמיו תפלה לרוד כי מזה למד המחבר שילך מעט. (ב) לפנינו ה'.

דברי תורה, וההגיון אינו דוקא על ידי הגעה בהספר, כי זאת
 יבנה ויחשוב וילמוד זעל פה גלי ספר מקיים המורה, ואם יצט
 בהספר בלתי הגיון והגנה לא יקיים שום מורה א"כ מה שיך לומר
 זה, כלומר, בהגעה בהספר ובמשווא, מורה לאו ליהנות ניתנו.

הן קהת דנצרכות ה'. תורה זה מקרא, פירש רש"י: תומש
 שמונה לקרות בתורה, עכ"ל א"כ. יש מורה לקרות מתוך
 הספר, ודברים שכתב אי חתה ראשי לאומרו על פה. אבל הלא
 כתבו התוס' בתמורה י"ד: דהין להקפיד אלא דנדר שמוניא אחרים
 ידי חונתו. ע"ש. ואפילו אם נפרש דהגם דהין איסור כשאומר
 דברים שכתב זעל פה היכי שזינו מוניא אחרים, אבל כשקורא
 מתוך הספר עשה מנה, אבל א"כ, אין הדברים הללו אמורים
 אלא כשקורא בספר תורה, ואם דנברי הלכ' קטנות אין המדובר
 ומספר תורה אלא ומסתם ספרים.

והנה אם נאמר דרבינו מייירי כשזעל הסודר אומר את סדורו
 על זה החוטף, וכעין שמתפק זהלכ' קטנות הג"ל, הי'
 מקום לומר דנחתם נאסר הספר על המודר, ולא קשיא מה
 שהקשה בספר הג"ל מהא דקול ומראה. ורית אין זו משום מעילה,
 א"כ, לא תשוב נהנה צמה שנתפלל או שלומד בסודר או בספר
 שנאסר עליו, דנריך להצין איך אמרו דקול ומראה אין זהם
 משום מעילה, ופירש"י בפסחים כ"ו, משום דהין זהם ממש,
 ונע"כ דהין לפרש משום דהין זהם ממש לפיכך לא תשוב נהנה,
 דהא זה צרור דיש הגאה צמראה וצריה וקול, וכי אפשר לומר
 דהשומע שיר או הרואה תמונה מהודרת שאין נפשו של אדם נהנית
 ממוט, אלא נע"כ, הכוונה, הגם דנהנה מזה, אולם משום דהין
 ממש נקול או צראי, דאי אפשר למשג דבר של קול או של מראה,
 לכן לא נאסר הגאה כזו משום מעילה, וא"כ, תקשי, מהא דערכין,
 כ"א, דהמשכיר בית לצבירו, והור המשכיר והקדישו, השוכר זו
 מעל, הגם דהנחת דירה מותרת לו להשוכר, כי הוא שגר את
 הבית ערס שנעשה הקדש, מכל ומקום מעל, ונשום דנהנה מדבר
 שגופו שיך להקדש, א"כ, גם כהן נמי הכי, הגם שהגאה של
 מראה אין זה משום מעילה, אבל הגאה זו צאה לו מדבר שזעלם
 שיך להקדש. ועי' צאצאי טור הלכות זכרות ס' ל"ז ו'.

ולפע"ד יש חילוק גדול בין הגשאים, דנני דירה אי אפשר
 שהשוכר יבנה מהדירה צרימק מקום מן הבית השיך
 להקדש, כי כל הגאה שלו צמה שגר בתוך הבית והוא צקירוב
 ומקום של הקדש, א"כ, ההגאה שלו הוא מעמם הבית של הקדש
 ולכן מעל, אבל נקול של שיר, אין זה דוקא שהשומע יעמוד
 צקירוב מקום סמוך להכלי שיר, כי אפילו ישמע את השיר במקום
 רהוק גם כן נהנה, וכן זה הרואה ומראה יפה של קודש, אם
 אפילו יעמוד במקום רהוק גם כן יבנה כשם שעומד סמוך
 להכותל צפנים, מנאלת אומר שאין העמם הדבר של הקדש הגורם
 העיקרי להגאה שלו, אלא הגאה שלו היא מדבר שהוא חוץ מעמם
 הדבר של הקדש, ודבר של חוץ מן העמם ההקדש זה הוא דבר
 שאין זו ממש. ולכן אפילו עומד בתוך קדשי הקדשים צקירוב
 להכותל ומצפנים ונהנה מהמראה, גם כן לא מעל משום דיש
 אפשר ליהנות ממראה צפונם שהוא חוץ מן העמם ההקדש, והומה
 למה שכתבו בתוס' בצורות נ"ט. ד"ה. ומחנה דמה שאפשר
 לתקן על ידי מחנה, אפילו כשמתקנו על ידי מנעה לא השיב
 מנעה. ע"ש. היטב. א"כ, צנתפלל בסודר או לומר דבספר שנאסר
 עליו לא שיך לומר קול ומראה אין זו משום מעילה, דהא נהנה
 ואי אפשר לו לאדם ליהנות הגאה זו צרימק מקום מן הסודר
 או מן הספר אלא אם רואה לקרות בהסודר וללמוד בהספר, נע"כ
 לו להיות קרוב אל הסודר והספר, והומה ממש לדירה שנהנה
 מן הגוף של הקדש דמעל הגם שהגאה אשר לו היינו הדירה
 מותרת לו צעלם, כן נמי הכא, הגם שהגאה זו מותרת לו משום
 דקול ומראה לא נאסרו בהגאה ואין האיסור של האיסור חלה
 עליו, אבל הגאה זו צאה לו מדבר שחל עליו האיסור, והיינו כשאומר

דין גול, וא"כ שז פסול משום מורה הגאה בעצירה, דתפלה
 אינה מדרבנן לכלל הפחות היא מדברי קבלה, כמו שצירתי בתק"א.
 ונפרט למה שכתב הריטב"א סוכה ט' דכל דבר שזה לריות
 כקרבן ולולב, יש בו איסור אם צא בעצירה, ע"ש, וה"ה. לתפלה
 דהוי במקום קרבן וצאה לריות.

ועוד אפשר לומר דדוקא תפלת זכרנו וכדומה לא ינא, אבל
 תפלות אחרות ינא, משום דאפשר דמייירי כשזעל הסודר
 אינו רואה להשליך לו את הסודר וגם אומר על החוטף להתפלל
 בהסודר, והגם שאין צמשמעות הלשון של רבינו דמייירי צהוסר על
 צבירו, אולם צכדי להתאים את דברי רבינו עם ההלכה, אפשר
 דהכוונה צזה האופן, והנה המודר הגאה צשופר מותר לתקוע
 זו, משום דמנות לאו להנות נתנו, ר"ה כ"ח, והנה צתפלות שיש צהן
 תצנחות לשמים, שיך לומר מנות לא ליהנות נתנו, אבל תפלות
 שהן צקשות צעד האדם המתפלל כגון, זכרנו, צזה לא שיך לומר
 מנות לאו ליהנות נתנו, דהגם שיש חיוב ומורה לומר גם הנקשות
 אבל הרי זה דומה למודר הגאה מומעין שטובל בו רק טבילה של
 מנה צימות הגשמים אבל לא צימות החמה, משום דנהדי מנה
 יש לו הגאת הגוף גם כן. כן נמי צתפלה דזכרנו וכדומה שהיא
 צקשה ויש צה צורך לאדם המתפלל.

ואם נאמר כהצד הג"ל דיש איסור גול צזה, אפשר ליישב דברי
 רבינו, בהקדש מה שכתב רעק"א ז"ל צתצונה ס' הק"ט.
 צמה שכתב הרמב"ם צהלכ' שופר — פ"א, ה"ג — התוקע צשופר
 של עולה ינא, וא"ת הלא נהנה צשמיעת קול, מנות לאו ליהנות
 ניתנו. ולכאורה תמיה, דודאי צשמעות קשיתו דאיכא הגאת
 הגוף, וא"כ. מה יועיל דמנות לאו לה"כ, הא מכל מקום אסור
 מכת הגאת הגוף, כמו צנודר מן המעין דאסור לטבול בו צימות
 החמה, וכן תמה צפרי חדש ס' תקפ"ו, אולם לפי האי כלל,א,
 (כוונתו למה שכתב שם סצרת המהרי"ט, דלא אמרינן כל מה
 דאמר רחמנא לא תעביר וכי אלא היכי דיתוקן האיסור) די"ל
 דקושיית הרמב"ם והלא נהנה צשמיעת הקול כולל תרתי הגאות,
 הגאת הגוף, והגאת מנה, וכוננת קושייתו כיון דאיכא איסור
 ניומא אי עביר לא מהני, ועי' תירץ דהנחת מנה ליכא דמנה
 לאו ליהנות ניתנו, ולא נשאר כי אם האיסור הגאת הגוף, וצזה
 לא שיך לומר אי עביר לא מהני, דהא אפילו לא ינא, הרי צבר
 נהנה ועבר ולא יתוקן האיסור, ע"ש. כן נמי אפשר הכא דעל
 שאר התפלות שהן תצנחות ואין צהן הגאת הגוף אלא הגאת
 מנה לא שיך לומר לומר אי עביר לא מהני, דמנות לאו ליהנות
 ניתנו, אבל על הנקשות כגון זכרנו ואידך שיש לו לאדם הגאה
 לא רק מנד המנה, אמרינן אי עביר לא מהני, ומייירי ככ"ל
 כגון שזעל הסודר אסר הגאת סדורו על זה החוטף, ואם לא
 ינא ונריך לחזור ולהתפלל ממילא יתוקן האיסור.

דין האוסר ספרו על הבריו

ובשאי"ת יעב"ן ס' ס"ה, הביא הא דהלכות קטנות ס' ו'.
 צמי שאסר ספרו על הצרו אם מותר לו ללמוד זו
 על ידי הרהור, וכתב צה"ל קטנות דקול ומראה ורית אין זו משום
 מעילה, ועל זה הגיב צשאלת יעב"ן, דמה ארי' על ידי הרהור
 אפילו על ידי דבור נמי מותר, אולם צעלם דהין הסכים לזעל
 הלכ' קטנות והלא כך מפורש ציו"ד ס' רכ"ה. שם אסר ספרו
 על צבירו, אסור לנאסר, שכן נהנה. אולם השי"ע שם הקשה,
 שהשא הנודר הגאה משופר דקעביר מנעה צגופו של שופר לכל
 זאת ינא משום מנות לאו ליהנות ניתנו, הכא דאינו עושה מנעה
 צגוף הספר אלא שצניט בו לא כל שכן ציה"ו מותר, ע"ש.
ואני לא זכיתי להצין הקושיא כלל, דצדנה צשופר ומסתבר דמותר,
 דמה הגאה יש כאן, מה שתוקע צהשופר, הלא זה היא
 המנה, וצלעדי השופר אי אפשר לו לקיים את המנה, ושפיר
 אמרינן דמותר משום מנות לאו ליהנות ניתנו, אבל צבספר וכי
 ההנעה צהספר היא המנה, הלא המנה היא להנות ולהצין

תפנ. שלשה שהיו יושבין יחד ואמר אחד שכחתי שלא התפללתי בעוד שהוא מתפלל לא יפרו זה עם זה לפי שזה רשע בדבריהם ולא יתפלל בכוונה.

תפר. כשקורין את המגילה או תורה והנה תינוק עשה מי רגלים יכול לדבר לאחד להביא מים כמו שאמר (א) פתח פיה והאר דברך אין דברי תורה מקבלין בומאה ודיבר באמצע שהרי בשמולג הקורא יכול לומר קרא שדילגת.

תפה. הנה במסכת ברכות (א) מעשה בחפיר אחד שהיה מתפלל ולא פסק בשביל ההגמון הרי אם אדם מחמיר על עצמו בתפלה [א] אע"פ שבפסק סכנת נפשות בטוב עושה כמו שעשה דניאל אע"פ שגזר המלך שלא להתפלל וכן אמרו (ב) אפי' נחש כרוך וכו' (ג) וכן מי שנוהר שלא לישבע אפילו באמת לא ישבוע.

תפנ. מי שקורעים בגדיו ולבו מגולה או שמגולים גלעיו ותחת אציליו לא יתכן כנגד ספר ולפתוח ארון ולסגור מפני גילוי בשרו ולא יתכן לשום יהודי להגלות כנגד פני הספר לפני הארון. ארון וכפורת י' טפחים (א) אין עושין ארון לספר תורה [א] פחות מי' טפחים וכשמישמיין ארון וישמוהו על דבר גבוה וארון של אבן כגון שלנו יגביה מקום מושב ספר תורה י' טפחים וכשעושה בימה לא יהיה מקום דריסתו גבוה יותר ממקום שספר תורה בארון.

משנת אברהם

מסוס דהוי לא רק רשות לעצמו אלא אהל לעצמו, דכל דבר שהאי גבוה י' הוא אהל, ולכן אין לנו מחויבים לעמוד כל הנית צבית הכנסת משום דהס"ת הוא צהאל מיוחד, וממילא מונן הרין שהארון לריך להיות גבוה י' טפחים.

ואין להקשות דאם איתא דלרון הגבוה י' ועמוד בתוך הנית יש לו דין אהל, אי"כ, אומאי אמרינן צצנת קכ"ב. דלת של שיה תינה ומגדל נוטלין אצל לא מחזירין, ומסיק אלא אמר רבא קסבר אין צנין צכלים ואין סתירה צכלים וגזירה שמה יתקע, פירש"י, לעולם קסבר אין צנין וכו' הילכך נוטלין, מיהו אין מחזירין ומרבנן גזירה שמה יתקע צחוקה צסיכי ויתדות והוי לי גמר מלככה וחי"ב משום מכה צפטיש, ואי אמרת דשירה תינה ומגדל הגבוה י' הוא אהל, אי"כ אם יחזיר את הדלת יהי חי"ב משום צונה ומלככה וחי"ב משום מכה צפטיש, ואי אמרת דשירה תינה ומגדל הגבוה י' הוא אהל, אי"כ אם יחזיר את הדלת יהי חי"ב משום צונה, אצל ציותר יהי לו לומר דגזרו להחזיר את הדלת משום גזירה דינא לצנות פתח חדש והוי צונה, ולמה לן לומר גזירה שמה יתקע צסיכי ויתדות, ד"ל דסתם שיה תינה ומגדל אינם גבוהים י' וא"כ אם נגזר היינו פחות מ" משום גבוה י', וגבוה י' משום שמה יצנה פתח חדש והוי גזירה לגזירה, לכן פירש"י דצלותו פתח עצמו יש גזירה משום מכה צפטיש.

ובעירובין ל"ה. מסקינן דמגדל של עץ גדול היינו שמחזיק מי סאה צלה הוא אהל ואי קטן שאינו מחזיק מי סאה צלה כלי הוי, ע"ש. צרש"י ד"ה ומתני'. ומסתברא דשיעור זה הוא דוקא לענין טומאה ושאר דברים אצל לענין שיחצו אהל לעצמו, צודאי כל שגבוה י' הוא אהל, ורא"י לדברי מהא דמגילה כ"ה.

דמסיק שם משום דזמנין דמטלטלי ל"י לאה"ק כי מנה ספר תורה עילוי והוא ל"י מטלטל מלא וריקס, לפיכך אינו חוץ צפני הטומאה, דכל דבר המקבל טומאה אינו חוץ צפני הטומאה, ע"ש ומעתה שהאלה אי"כ אהל של פשתן, שההל עצמו מקבל טומאה, וממילא אינו חוץ צפני הטומאה, וכי נאמר שעושה אהל של פשתן לא יתחייב משום עושה אהל, והלא כל המשכן יהי אהל של פשתן והתורה קראתו אהל. אלא ודאי דלענין טומאה שאני, הגם דיש לדחות דשאני גני משכן משום דתתיב על פי הד' יחנו, כמוזן דקצוה דמי, כדאמרינן צצנת ל"ה, אולם זה אינו דומה דקצוה אינו צטל עדין לקרקע שעל ידי זה יחצו שמו של אהל מפתת, אלא צצנמי אחרו דהואיל וכתיב על פי הד' יחנו לא הוי כסותה, על מנת לצנות שלא צמקומו, וכן צירושלמי שנת פרוק כלל גדול מכיון שהיו חוטים ונוסעים על פי הדבור כמו שהוא לעולם, ג"כ, אין הפירוש שההל צטל לגני קרקע ולונד את שם פשתן, עיי' צמשג"ל, צ, דף כ"ה. מה שכתבתי שם מזה.

נוף הספר עליו אלא דאם יחסור עליו ההצטה בהספר אז צודאי לא יכול החיסור, כי הצטה לעצמה אין זה ממש. ועדיין הסברא הכל זקוקה לראיות ולקציעת מסמרים. ואכ"מ.

סימן תפ"ה

[א] אע"פ שצפסק סכנת נפשות וכו'. ז"ע מדוע יהי מותר להחמיר צתפילה צמקוס סכנת נפשות יותר מוצשאר מונת שנתורה צפרט לשיתת הסונרים יעצור ואל יהרג דהפירוש דאסור להסתכן את עצמו. ועיין צמהרש"א שם צצרכות שפירש דגני האי חמיד לא ה' סכנת נפשות על אשר לא החזיר לו שלום דצמקוס סכנה מחוייב להפסיק כמו גני מלכי עכו"ם וכן גני ערקב. ע"ש. ועיי' צרש"י צריש פ"צ צצרכות מפני הירכה שלל יהרגנו. והקשו הר"ש והרש"א שפיטא, הא אין לך דבר שעומד צפני פק"כ. ומפרשי מפני הירכה, כלומר מפני אלו שצריך מלד הדין להתיראיות כגון אצני ורנב.

ואפשר ששיתת רש"י וכן רצינו דיש חילול השם צהפסק תפלה, שמינת את מי שאומר והי' עולם מפני יראת צצר ודם, וכאם שגני קדוש השם אדם חי"ב להסתכן את עצמו, גני חלול השם לא כל שכן. אלא דאצני הדבר דחוק מהיכן הוציאו שיש צזה משום חלול השם, הלא אין האדם עושה זאת אלא מחמת יראת הסכנה.

סימן תפ"ו

ארון הקודש גבוה עשרה

[א] פחות מי' דין זה לא מלאת צצוס פוסק, וצמראה מקוונות של הרב ווסטיניקי הראה ליומא ע"א, וצודאי כוונתו הואיל ואמרינן צצוכה ד': ארון תשעה וכפורת שפת, הרי כלן עשרה, ואמרינן ציומא הכל כתיב ועשית שיהיו כל עשיות שוות. ע"ש. ואין אני רואה מלאן שום לימוד לרון הקודש צצצית הכנסת, דשם צצ"ס המודנר רק מצנדי קודש ומכלי קודש שצמקדש ולא מנית הכנסת.

ואפשר דדין זה הוא לפי מה שכתבו צצוס' צצמנות ל"ג, סוף ד"ה. הא דעצילא: ואומר ר"ת לא ולמד דהא צכל יוס כשספר תורה עומד על הציתה הכול עומדיו, וכשליח צצור מושערו הכל יושני. ע"ש, מצוחר דכשהספר תורה עומד הכל מחויבים לעמוד, ואפילו כשהספר עומד צלרון הקודש גם כן היינו צצריכים לעמוד, דהא הציתה היא ג"כ רשות החלק לעצמו ולכל זאת אנו עומדים כשהספר עומד, ואצלנו הלא הספר תורה עומד כל הימים ולא מושכב, צהארון, וצע"כ, דשאני ארון הקודש

תפר. (א) ברכות כ"ב א'. תפה. (א) שם צ"ג א'. (ב) שם שם. (ג) עיי' זה לפסו סו' תחתקצ"ו ויעיון מש"ש. תפנ. (א) יומא ע"א ב' ויע"ש.

ולא לשמירה גרידא יש לו דין של תשמושי קדושה, אבל ארון העשוי לשמירה אין בו דין של תשמושי קדושה, ע"ש במחצית השקל, והמרדכי מתוך זה צוה שקראו בגמ' הג"ל תיבותא, כלומר ולא קראו ארון הקודש כשמו, כדאיתא צפ"כ דשנת דעמי הארץ מתים על שקורין לארון הקודש ארנא, וא"כ, איך קראו רנא שם בגמ', תיבותא, אלא ע"כ דתיבותא אינו ארון הקודש העשוי לכבוד אלא לשם שמירה, ע"ש, ואם כן אחי שפיר אפילו לפי דברי רבינו, דרק ארון הקודש העשוי לכבוד אין עושין פחות מעשרה, אבל תיבותא שאינה אלא לשימור מותר לעשות אפילו פחות מעשרה. ועוד י"ל דתיבותא הס"ת מוסכב ושפיר מותר לעשות פחות מעשרה, דדוקא כשהס"ת עומד לריך הארון הקודש להיות עשרה, כ"ל גסם התוס' נזמנות.

ומהא דמרדכי הג"ל יש דקדוק לדברי המג"א שם צלות י"ד, שהקשה דכמה פעמים נמלא בגמ' ארון, הגם דאמרו בשנת פ"ג דיש צוה עון שקורין לארון הקודש ארנא, ומתוך דכשעוסק בלימוד שאני, שהכל דבר שנקדושה, ועוד כתב, דרש"י פירש בשנת דרק ארנא אסור לקרא, שכך היו קורין למגדלים שלהם, ע"ש, ומדברי המרדכי הג"ל משמע דגם כשעוסק בלימוד אסור לקרות לאה"ק ארון, דהא רנא עסק בלימוד הדין של תיבותא דלירפט, וא"כ, מה קשיל ל"י להמרדכי, וגם דלא כפירש"י משום שהיו קורין למגדלים שלהם ארנא, דא"כ, מה קשיל על רנא שאמר תיבותא, והלא רק ארנא אסור. ונ"ע גם מדברי התוס' שם בשנת ל"ג. ד"ה. על שקורין משמע דתינה מותר לקרא, וכן נמי ארון, דהא נש"ס קרי ל"י תינה, כאמרינן העובר לפני התיבה, וכן תשעה וארון, נצרכות מ"ז: ונע"כ, דהאיסור הוא רק על ניב ארנא, כפירש"י.

ור"ל דנריהם של ראשונים אשר עונה נפרנס מכריסם של אחרונים ונפרט מרגלי כוונתי, הייתי מזכיר צוה מה שאינרתי זה רבות נשנים הבה דברכות מ"ז: ח"ר הוגל תשעה וארון מנטרפין, ח"ל ר' נחמן וחרון נברא הוא, אלא אמר ר"ה. תשעה נראין כעשרה מנטרפין, אמרי לה כי מוכנפי ואמרי לה כי מנדרי, אמר רבי אמי שנים ושנת מנטרפין, אמר ל"י ר' נחמן ושנת נברא הוא אלא אמר ר' חמי שני ת"ח המחדדין זה את זה נהלכה מנטרפין. ע"ש. והואמר נפלא מאד, ורצו צו הדקדוקים אולם מה שופליא ניותר, דלמאי דמוסיק אין שום זכר נצירוף ארון לעשרה, כלומר דארון אינו מנטרף כלל, אלא דדי תשעה הנראין כעשרה, וא"כ. מה שייכות יש כאן לארון, ולמה ההוכר כלל, וכן בסוף המחמר מסיק, דלין השנת מנטרף כלל, אלא שני ת"ח המחדדין זא"ז נהלכה יכוילים לזמן ואינם צריכים לאיש שלישי, וא"כ מה זה שהזכיר **כאן את השנת.**

ל"ב נראה לפרש, דגם בגמ' גרידא הוהו העמוד תניא אין מומינן על עם הארץ, הוינן דהמדובר נכאן הוא נענין עמי הארצים, והואיל שעמי הארץ קורין לארון הקודש ארנא, כדאמרינן בשנת ל"ג, ויש מרננותינו כשרנו להזכיר את העמי ארץ, לא היו רוצים לקרחתם גסם גנאי, „עמי הארץ“ אלא היו מכניס אותם גסם שאינו כל כך גנאי, והיינו גסם „ארון“ כלומר זה — עם הארץ — שקורא לאה"ק ארון, והכול היו יודעים שהכוונה לעמי הארץ. וזה הוא פירוש הש"ס, לאחר שסיימו לעיל שאין מומינן על ע"ה, אמר ר"ה. תשעה וארון מנטרפין לעשרה, כלומר, אם יש תשעה בני אדם שאינם עמי הארץ, וארון כלומר ועמם יש עוד עם ארץ אחד, מנטרפין לעשרה, הגם שלוימון אין ע"ה מנטרף, ח"ל ר' נחמן וחרון נברא הוא, איך תסיק אדעתך לנרף את העם ארץ לעשרה, נשעה שאמרנו נ"ל שום הולק שאין ע"ה מנטרף לזיימון, אלא אמר ר' הוגל תשעה ונראין כעשרה, כלומר, כשיש עשרה בני אדם ורק אחד מהם עם הארץ, אותם תשעה נראין כעשרה, כלומר, כאילו העשרה אינם עמי הארצים, שאין העם ארץ היחיד שנהם ניכר, אז מותר לנרפו, אמרי לה כי מוכנפי, כלומר כשעומדים יחד, קשה להכיר את העם הארץ, ואמרו לה שיותר קשה להנחין

האמנם שצפירי הטור על התורה פרשת שמיני הקשה, דלפי דברי המורש שגדנ ואציוו מתו נהיכל, וא"כ נטמא המשכן שהי' תשל פתקו, ולא מנינו שנתפרק המשכן כצדי לטהר והירץ משום דכתיב על פי ה' יהנו כמאן דקביע ולא מקבל טומאה, וראה נקומץ למנחה שנסוף ספר מנחת חינוך מלוה רס"ד שזמפלפל שם בדברי הטור. אבל ככל אופן נראה מנ"ד הסכנה דמשיבות של אהל אינו תלוי כלל בדין טומאת אהל. כ"ל.

ברין כלי עץ העשוי לנחת

וראיתי נטורי אכן נסוף חניגה שהניא דברי הראב"ד ז"ל דהא דאמרינן כלי עץ העשוי לנחת אינו מקבל טומאה היינו דוקא נשלחן של מוקד מפני שאסור לטלטלו כדאיתא בחניגה דף כ"ה. גרש"י שם, דכתיב צ"י תמיה, אבל אשר כלי עץ דליכא איסורא לטלטלו, אף על פי שעשו לנחת טמא הם אין מוחיקין מ' סאה נלח. והקשה הטורי אכן מזה דמניגה הג"ל דאמרו ל"י רבנן לרנא דתיבותא מקבלת טומאה משום דזיימון דמטלטל ל"י, הא לא ה"י מטלטלים את האה"ק לעולם, הגם דלין איסור לטלטלו, הוי שפיר כלי עץ העשוי לנחת וזינו מקבל טומאה. ע"ש. והיא קושיא גדולה.

ולפע"ד נראה דפלוגתת הרמב"ם והראב"ד ז"ל היא כדלהבין: דלכאורה יש לדקדק בגמ' דמניגה הג"ל דאמרו ל"י רבנן לרנא, „וזמנין דמטלטלי ל"י וכו'“. אחאי לא אמרו ל"י דכיון דיטלטלו עכשיו את התיבותא כדי לכתום את הדלת, ומיילא יחדל האה"ק להיות כלי עץ העשוי לנחת. ולמה להם להגיב מחשש רחוק דזמנין דמטלטלי, אולם בתוס' מנחות ז"ו: ד"ה. כלי עץ, כתבו דמה שמשלקים את השלחן נסילוק מסעות אין זה טלטול, כיון דמקומו קבוע, ע"ש. ויש להעמיס נתירץ זה צ' כוונת, (א) משום דהשלחן תמיד עומד נמשכן נמקום המיוחד לו נהיכל לכן חשוב העשוי לנחת. צ) מכיון דכתיב על פי ה' יהנו וכו'. כקבוע תמיד דמו, דמה שמשלקין אותו הוא גם כן חיוב לסלקו כשם שיש איסור לטלטלו נשעה שעומד נהיכל. והנפמי צין צ' הפירושים הוא דלפי הפירוש הראשון, השלחן הוי כלי העשוי לנחת נשציל שיש לו נוקוס קבוע, והגם דמותר לטלטלו נשעת המסעות, לכל זאת הואיל שמקומו קבוע חשוב העשוי לנחת, וזו היא שיטת הרמב"ם ז"ל, ולפירוש השני השלחן הוי עשוי לנחת משום דגם טלטולו הוי מלוה, כדכתיב על פי ה' יהנו וכו', אבל כלי שאין מלוה נטלטולו וגם אין איסור לטלטלו לא הוי כלי העשוי לנחת. וזו היא שיטת הראב"ד ז"ל. נמנחת אומר דגמי תיבותא, דמניגה הג"ל, יש לו מקום קבוע נצית הכנסת, וכשמטלטלין אותה, הלא אין מטלטלין את האה"ק. ואת הספר תורה שבו למגן, אלא לנורך קריאה וכדומה שהיא מלוה, צין להרמב"ם וצין להראב"ד הוי כלי עץ העשוי לנחת, ומשעם זה הורה רנא לטלטל את האה"ק כדי שיוכלו הכהנים להתפלל שם שהוא טלטול לנורך מלוה, ולא יגרע על ידי כך מלהיות כלי העשוי לנחת, צין להרמב"ם וצין להראב"ד. ועל זאת אמרו ל"י רבנן, הא זמנין דמטלטלי ל"י כי מנת ספר תורה וכו' כלומר לפעמים מטלטלין אותו ומקומו אפילו שלל לנורך מלוה, וא"כ, אין מקומו קבוע, ואינו דומה לשולחן נשום דל ולא הוי כלי העשוי לנחת. ונעתה מסולקת קושית הטורי אכן על הראב"ד, דלפי הס"ד דרנא, שהי' סוגר דהאה"ק יש לו מקום קבוע תמיד ואין מטלטלין אותו אלא לנורך מלוה, שפיר הוי כלי עץ העשוי לנחת אפילו לשיטת הראב"ד ז"ל.

ארון, תיבותא, תשעה וארון, שנים ושבת

ורפי דברי רבינו הג"ל, דארון הקודש לריך להיות לא פחות מ"י טפחים, נע"כ. לריך לומר דהא דאמרינן נמניגה כ"ו: הוי תיבותא דלרפט מיענדה תינה זוטרתה שרי, פירי דהאי הארון הקטון יהי"ג נ"כ י' טפחים דלנ"כ. לא יוכלו להעמיד צו ספר תורה והוי הורדה מקדושתהי' אולם נמנ"א, סימן קנ"ד, י"א. הניא דברי המרדכי נצפרק נני העיר, דדוקא ארון העשוי לכבוד ס"ת

תפוז. והוא עמד בין ההרסים אשר במצלה (זכריה א ה) אם יש לאדם בשמים יתן אותם בארון כרי שיהא ריח טוב בספרי תורה או תחת המפות של ספרי התורה.

תפוז. אדם שפוחה את ארון הקודש לא יפנה שכמו ופניו מן המזרח שלא יפנה גבו ואחוריו כלפי הארון בתוך ד' אמות אלא ברחוק ד' אמות מן הארון.

תפוז. מעשה היה פעם נאכרו מפתחות של ארון הקודש בשבת שאילו היה בחול משברין המעלים [א] אבל בשבת היה והיה בבית הסופר ספר התורה שהיה תפורה במשי לכן אמר החכם להביאה דרך הצירות לבית הכנסת אמרו לו תלמידיו היאך יכרך [ב] כרעה לכטלה אמר להם הרי מפני הכנסתן והיוצאין תיקנו ברכות רבות (א) וכל שכן בכאן.

משנת אברהם

ולחכיר שיש כלן עם הארץ אחד כשומדרי, מפתרים, ומעכשיו אין כלן קושיא כלל איך הזכירו נכאן ניב ארון, ולא אמרו ארון הקודש, כי הכוונה נכאן על עם הארץ הרגיל לקרוא לאה"ק ארון.

ובאופן זה מתפרש סוף המאמר, שנים ושנת מטרפין, כלומר, כשם שקראו לע"ה "ארון" כך להגדיל קראו לת"ח "שנת" כדאיתא זוהר דת"ח איתקרי שנת, ורבי אחי התכוון לומר שנים ושנת, כלומר שני אדם שהם שנת, ת"ח, מטרפין, הכוונה ששני ת"ח מזמנין, כי כהם יפה כלינו היו שלשה. ור' נחמן הי' מתפלל על זה, כי הוא הנין ששנים, כלומר זע"כ, שהם עמי הארץ, דאם אינם ע"ה, למה להם להטרף דוקא עם שנת, היינו עם ת"ח, הלא עם כל אחד ואחד שאינו לא ת"ח ולא ע"ה, יכולים להטרף ואין לומר, דר' אחי התכוון לשני עמי הארלים שיכולים לנרץ ת"ח אחד עמהם, דאיך יטרף הת"ח עם העמי הארץ הא' אמרת דאין מזמנין על ע"ה, ומזה הנין ר' נחמן שכוונת ר' אחי הוא "שנת" כמשמעו, היינו, ששני בני אדם שאינם לא ע"ה ולא תלמידי חכמים יכולים לזנון ביום השנת, ולכן שאל וכו' שנת גברא, ואיך יזמנו שנים, ועל זה השיב ר' אחי שהכוונה היא ששני ת"ח חסונים כשלושה וזמננים אפילו בחול, וזה שאמר שנים ושנת מטרפין, כוונתו כ"ל שנים והם צעלמס צמדריגת שנת, היינו שהם ת"ח, מזמנין.

סימן תפ"ט

א. שימות הראשונים במקלקל בשבת
ב. פתיחת הקופסאות של מתכת לצורך אוכל בשבת

[א] אכל בשבת וכו'. הא דלא צווה החכם לשבר את המנעל, הלא אין איסור צמקלקל, ומה צין זה להא דשובר אדם את הצנית ללכול היינו גרונרות, שנת קמ"ו, ופירש"י: דאין צמקלקל שום איסור בשנת, ע"ש. ונפרט הכא, דה"י הדבר נחון לנרץ ונזוה. וה"כ, אפילו לשיטת הרשב"ה והר"ן ז"ל שם דיש צמקלקל איסור כמו בכל פטורי לשנת דפטור לכל אסור, מכל מקום לנרץ מזה מותר לכתחלה, ע"ש, ז"ל או כשיטת התוס' שם דלא שרינן צנותי הלא דוקא צנית משום דמייירי צמקלקל דמחמת גריעותה לא חיים עלה וליכא למיחש שמה יכוון לעשות כלי, אצל צמגדל של עץ אסור כמנחת צפרק צכל מערצין. דף ל"ד, גבי נתנו צמגדל ונעל צפניו, או כשיטת הר"ן ז"ל שם דדוקא גבי צנית מותר לשברה לכתחלה משום דלא שייך צנין וסתירה צכלי קטן אצל צדצר שיש צו משום צנין וסתירה כגון הכא צדין של צדינו, או צמגדל של עץ גדול, אסור. ועי' צש"ע אור"ח סימן ט"ד"ז, צדין צצירות פותחות של צציות יש מתיר, הוא הסמ"ק צשם ר"ח, ויש אופסר, הוא הר"י ז"ל. ע"ש.

וברברי הר"ן אלו כנר עמדו הלצוס והפמ"ג. צצו"ח ס' ש"ד"ח משצ"ג, ועי' צצנו סר ס' רי"ג, דמה זה שכתב הר"ן דדוקא נקטן אין איסור משום צורך שנת, דאם נאמר דמקלקל פטור ומותר משום צורך שנת מה לי קטן ומה לי כלי גדול, והפמ"ג שם מציא צשם הלצוס צצכלי גדול המחיק מ' סאה, יש משום צנין

הגם דיש לדחות ולומר דצני קדירה הרי הוא ונתקן גמור, כלומר, משהו דבר לשצמ מה שלא הי' מקודש, אצל גבי גרונרות אין כלן תקון צעלמס הגרונרות ומה ששובר את הצציות דמי — צנוגע להגרונרות — כמו שפוחה את הלת שצצית צצדי לקחת כלי מן הצנית שאין זה תקון צהכלי שצצית, והשצירה של הצנית הלא מקלקל גמור הוא.

אל"א דקשה דהא רש"י צצ"ק ל"ה. ד"ה. רצא חומר, מפרש דאפילו מקלקל גמור כגון שהדליק את הגדיש בשנת, ואינו צריך לאפרו פטור מטעם דתנא דצי חוקי, ע"ש, מצואר דמקלקל גמור לכל הפחות הוי צגדר מלאכה, דאל"כ, תקשי קושית התוס' שם ד"ה. מתני' צצוגג, שהקשו אצדרי רש"י הג"ל דלא דמי לשוגג שיש צו איסור מלאכה אצל כאן, היינו צמקלקל גמור, איך איסור מלאכה, וצע"כ, דרש"י סוצר דיש כאלן צכל אופן איסור מלאכה, ועי' צירושלמי שנת ציה, דמנאור כשיטת רש"י, וה"כ, איך מפרש רש"י צצמתני הג"ל שצנת קמ"ו, דאין שום איסור צמקלקל. ודוחק גדול לפרש דרש"י סוצר דאפילו כשאינו עושה שום מלאכה צהדליק את הגדיש גם כן פטור הואיל שצצמעשהו יש מציאות שמהי מלאכה היינו צאם צריך לעפרו.

ובא"צ סימן הג"ל כתב דרש"י לשיטתו דאין צנין וסתירה צכללים, והנה זה אמות דאם אין צנין וסתירה צכללים לא הוי צכלל צגדר מלאכה, דהא כך כתב רש"י צציה י'. ד"ה אף להחיר: ואפילו אמרינן אין צנין צכללים טרחא דלאו צורך מיהא הוה, וכו'. מצואר דלא הוה יותר מטרחא, אצל אין עליו שום מלאכה, וצכן שפיר אפשר דמותר משום צורך שנת, אולם אינו מוצן דלמא ל"י לרש"י להסציר צצמשתניו הטעם דשוצר אדם צצנית, משום דאין מקלקל שום איסור, ולמה לא אמר משום דאין צזה שום

תפס. (א) בחרומת הרשו ט"ו ג"א פסק נ"ב ברשעת הרחוק פומר לפרות בה"ח שירישייתיה תמורות כפשי.

אזנוסמתי מותר לפתוח במקום הסתיימה היינו שמפרק את השברים המדונקים בזפת, ולפי זה אינו מותר אלא להסיר את הנדל המצנר את הסתיימה של הקופסא, אולם צפוי"ג סימן ש"דח' במצונות כתב ש"י לחלק כלל, דמשמע חף אם שובר במקום שהחרס שלם ג"כ שרי. ע"ש, ח"כ מותר לפתוח את הקופסא בכל מקום ולאו דוקא במקום הסתיימה. וגם מה שמדד שם שהקונטרס שיש בזה ושום עשיית פתח בזה שפותחין את הקופסא, הלא ח"ן פתח אלה כשהוא להכניס ולהוציא, מה שאין כן בזה. והדין של הש"ע הג"ל אינו משהיך כלל להקופסאות הללו. ובפרט לפי מה שכתבתי לעיל דהדגדג תלוי הם יש מציאות שהיה הסתיימה תקון.

וראיתי נספר ישועות יעקב ס' ש"ד. שפירץ הקושיא של הראשונים על רש"י הג"ל, דאיך יאמר רש"י דמותר לכתחלה משום מקלקל הלא קיי"ל דכל המקלקלין פטורין אצל אסור, נהקדם דברי רש"י בכתובות ז' גני מהו לבעול בתחלה בשבת, דהיינו דאיכא מקלקל וגם דבר שאינו מתכוון מותר לכתחלה, והכא נמי גני שובר תנית הוי מקלקל וגם דש"מ, כי אין האדם ונתכוון לשבירת התנית אלא כוונתו לאכול מה שנתוך התנית. ע"ש. שהאריך בזה, ולא זכיתי להבין דבריו, דהא אדם זה מתכוון לשבור את התנית, ומה דבר שאין מתכוון איכא הכא, ואלא שאין צריך לשבירת התנית אלא למה שנתוכה. הרי זה דומה לחופר גומא ואינו צריך אלא לעפרה, דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, וליכא מחן דמחיר לכתחלה.

ואפשר להחזיק דבריו של הגאון בעל ישועות יעקב, שהקדם דברי הרש"ש ב"ש"א בש"א בשבת קל"ג. גמר ואע"פ שיש שם צהרת יומל, פריך, והא ל"ל. קרא דבר שאין מתכוון הוא וכו' והקשה הרש"ש ז"ל שם, אמתי קרי לי דבר שאינו מתכוון, והא מתכוון לקצוה אלא שאינו מתכוון לטהר אלא למוח, ואין זה קרוי דבר שאינו מתכוון אלא מלאכה שאינה צריכה לגופה, והא למה הדגדג דומה למכנה נחלת של מנחת צרה"ר, דמתכוון לכבות ולא מחמת שהוא צריך לגופה של כצו' אלא כדי שלא יתקו זה רצום, וקרוי מלאכה שאינה צריכה לגופה ולא דבר שאינו מתכוון. ותירץ הרש"ש ז"ל, דחי כתב רהמנא צפירוש השמר מנגע הארעת שלא תקון ה"ג. אלא השומר צננע הארעת כתב רחמנא, כלומר, שלא יטהרנה אלא צהורחת כהן, ואנן היא דלמירנו דכיון שכן אסור לקון צהרת שנטהר הוא נקציתו, והלכך כשהו קוצץ לשם מילה הוי", דבר שאינו מתכוון אלא טהרה, ע"ש. והוא סגרא עמוקה.

כן נמי יש לומר הכא, הלא סתירה בעצמה מקלקל גמור הוא ואינה בגדר מלאכה כלל, אם לא שמתכוון ע"מ לבנות, אלא הואיל שסתירה ע"מ לבנות הוי מלאכה, לכן נמי סתירה שלא ע"מ לבנות אסור, ואינו מועיל מה שאינו מתכוון על מנת לבנות. אצל הכא שאין מציאות שנסתירה זו תהי' אום ג' של מלאכה, דחי אפשר לשבור בזה ע"מ לתקן, שוב צומת מועיל מה שאינו מתכוון ע"מ לבנות, ושפיר הוי דבר שאינו מתכוון ומקלקל. וממילא אין כאן שום קושיא מהא דרש"י נק' ל"ה הג"ל דכתב דמגעיר הוי בגדר מלאכה אפילו צאינו צריך לאפרו, דהאיה ההם שיש מציאות שהי' חייב על הנערה זו בזה הוי מתכוון לאפרו.

ויש להעמיד דבריו של הגאון בעל ישועות יעקב דזה הוי דבר שאינו מתכוון, לפי דברי התה"ד הונא צרמ"ח א"ח ס' רנ"ג. שהתירו שעתמיד השפחה הגוי' את התצילים על התנור בית חורף ואח"כ. מסתק את התנור משום דעיקר כוונתה להסיק בית החורף, הוי דבר שאינו מתכוון, הרי דלזליגן בתר עיקר הכוונה ולא צתר הכוונה הטפלה, כן נמי הכא דעיקר הכוונה היא בשביל האוכלין אשר צהצתה, לפיכך הוי דבר שאינו מתכוון. והגם שיש סתירה לדברי התה"ד מדברי רש"י ב"ה ל"ג. גני פורסין מהללת. אלא שצמקום אחר צידדתי דיש חילוק אם הכוונה העיקרית של היתר נעשית במקום והטפלה אחר כך אז

מלאכה דאין סתירה בכלים, והשתא דאמר משום דהוה מקלקל, הלא הוא בכלל מלאכה אלא שאינו מלאכת מהשבת.

ובפרי חדש יוד"ט ס' קי"ח. כתב דקורע אגרת בשבת כדי שיוכל לקרות מה שצרכו לה הוי מקלקל אלא יש בו איסור דאורייתא, ובס"ת ה"ג ס' ל"ט חולק עליו, ולא רחיתי צפרי חדש בפנים, כי בגליון הפר"ח אשר ליו"ד כתב רק בקיצור, אולם מדברי רש"י הג"ל לא משמע כן דהא גם צהנית הרי הוא שובר אותה נכדי שיוכל לאכול מה שנתוכה. אם לא נחלק בין קורע לסותר, דקריעת מעטיפה הוא משום קורע, ויש בזה להאריך ואכ"מ.

ור"ל דברי הראשונים ז"ל הייתי מפרש דברי רש"י הג"ל בשבת דאין צנוקלקל שום איסור, היינו הגם דאפילו סותר בעלמא שלא על מנת לבנות יש בו איסור, זה דוקא במקום שיש מציאות שינא לידי איסור דאורייתא, כגון סותר שיש מציאות שיסתור את הנבין כונו סותרו עכשו ויתכוון על מנת לבנות, לכן הגם שאינו מתכוון עכשו על מנת לבנות יש בו איסור, אצל גני שובר תנית, דאין מציאות כלל לשבור את התנית על מנת לבנותה, ח"כ, אינו אלא מקלקל גמור בזה אין שום איסור, ולפי זה יתכנו דברי רבינו אפילו לפי שיטת רש"י ג"כ, דהא כשצנורין את המעגל, שוברין אותו על מנת לתקנו שוב, ואפילו באופן שאי אפשר לתקן את המעגל, אצל הלא יתקנו צהצתיה מעגל חדש ולה יניהו את הס"ת בלי מעגל לכן אסור.

ואל תשינו מהא דאמרנו בכתבתי ונלמד שלא יתכוון לעשות כלי, הרי דיש מציאות שיתכוון בצצירה זו לעשות כלי, דהא רש"י גומר שם מזה ופיר' ונלמד שלא יתכוון לעשות כלי, לנוקצה יפה צפתח נאה. עכ"ל. כלומר, לא דצצירת התנית יש מציאות שיתכוון לעשותה כלי, אלא דאם לא יצצירה, אלא יעשה נקב צלנד צפתח נאה אז הרי הוא עושה בזה היתקן כלי, אצל כשצצורה אין מציאות שיעשה כלי על ידי צצירה זו.

ואם כנים הדברים, יולא מזה, דהקופסאות של מתכת שמונים בהן מחכלים כגון סרדין וכיוצא, מותר לשברם לכתחלה בשבת, דהא אין מציאות לפתוח את הקופסאות על מנת לבנות, אלא משפוחתים אותם אינם ראויים לשום דבר, חזורים אותם. והוא כעין שאמרנו בגמ' שם, לענין חותלות של תנורים ושל גרוגרות. וכן רחיתי נספר רוח חיים, מחת ר' חיים פלאחי הספרדי הלך א"ח ס' ש"ד. אלא שכתב דלדברי המהרש"ל אינו מותר אלא לכבוד אורחים. ואם מותר לפתוח את הקופסאות בכללי המיוחד לזה, או שצריך לעשות צצוני תלוי בזה שכתב צמצו". סימן תקי"ד. לענין לקדוח צצור תלוש בכללי המיוחד לקדיחה, פראפיין ציער", שהוא ז"ל מחיר, וצתפ"ש פ"צ דצצת אומר משום עוצל דחול, וע"כ צריך לעשות על ידי שני.

ובשעת הדפסת ספרי הראה לי אחד מן התלמידים שלי צקונטרס כדי השלחן נדפס צירושלים, שמדד לאסור פתיחת הקופסאות הג"ל צצפת, והציא שצספר מנחת צצת אומר, ואין הספר ה"י, והרב הג"ל מסתמוך על מה שכתב צצ"ע וצצ"ע של הרב ז"ל, דיש צצצירת כלי שלם סתירה.

ולפ"ע אין מוכחן שום ראי' לאסור. דכבר כתבתי זה צריש צצרי מדברי התוס' צצירוצין ל"ז : ד"ה, ואמתי, וכן הוא צצ"ש שם, דלצצור הכלי ולקלקלו אסור דשפיר צייך צנין וסתירה בכלים, והא דצרי לשבר התנית, הא מוקי לה צצציה צפרק המציא דף ל"ג : צנוסמתי פ' חתיכות המדונקות יחד, וכו', ע"ש. וקופסאות של סרדין עוד יותר גרועות ממוסמתי, כי אין בהן שום צורך, ורובן חורקים מיד לאחר הפתיחה. צפרט שהרופאים מחיריים לצלי להשאיר את המחכל צתוך הקופסאות לאחר שצפתחו מפני שהקופסא לאחר שצפתחה והאזיר ככנס צתוכה הרי היא מעפשת את האוכל וצכנה היא לצצירות. וכל הקופסאות הוי צהן אוכל הרי הן עשויין כמוסמתי, כלומר, המקום שצפתחין הוא סתימה צצדיל כעין שצפתחו לפנים צצפת. והלגנא כצנ

ואולם המחירי ריש הזונה כתב ו"ל: ויש שאלים זה והרי מכל מקום נצין כלים הי' וזין למדין ממנו, וכן שאלים נפישטו כירה שהרי נצין כלים, ותירלו חכמי המערב שהקראים הואיל והם מחוזרים נאדנים, ואף נכירה יראה לומר כן שהכירה מחוזרת לקרקע הוא, וכך שנוי' שם — צירושלמי ריש הזונה — אפילו אדנים כקרקע הם. עכ"ל. והגם דפשיטות לאונו אל המחירי משמע מתסנרף לומר שגם פשוטי כירה היא כקרקע, אולם אין הדבר כך. דפשוטי כירה שהוא טריפ"ד כלי נרזל אינו אלא כלי, אלא המחירי גורם שם נגמ', שכן נעל הנית גיש לו נקב „נכירתו" ולא כמו שכתוב נגמ' שלנו „נכירתו" שפירש": צירה נאה שהוא אוכל ושוכב ומקפיד על חור קטן שנה אס ומגונה היא ובתתמו נטיע. ולזה הקשה המחירי הא כירה היו כלי ועל זה משני דכירה של חרס נעל לגבי קרקע, זה אמת דכירה נעלה לגבי קרקע, והגם דמקבלת תומאה כדכ' תנור וכירים יתן, ואפילו כשהכירה מחוזרת לקרקע, כדאיחא נשנת קכ"ה. סד"א כיון דחגרי' בארעא כגופא דארעא דמי קמשמע לן. היינו מנזירת הכתוב — עי' בשנת מ"ח: בית הפך ונית התגליון, ובהנהות שנפי' הר"א"ש שם, ונתוס' רי"ד שם. — אצל הטרפיי"ד של נרזל לכאורה אין לו דין קרקע, ובפרט נעטע להלכ' שנת, ואין ילפינן מזה זונה, אלא נע"כ. דלעת אמות המ"ד, יש צנין נכלים. אלא דנמשנה כלים רחא, העושה ג' פשוטים נארן ותנור נטיע אלוהי שופת עליהן את הקדירה טמאה, ופירש הרע"ב כעין כלי נרזל שקורין טריפיי"ד, הרי מפורש דגם טריפיי"ד יש לו דין כירה ונטל לגבי קרקע. ע"ש, ולכל זאת טמא, ועי' בתוספתא דכלים ריש פ"ה. ויש לנדר עוד ענין זה מסוגיא דהמוכר את הנית: לא את התנור ולא את הכיריים, נ"ב. ס"ה.

א"א דיש לדון זונה, דאפילו האמת כן הוא שהכירה והפשוטים מטמאים מדין כלי חרס אע"ג דמחוזרים לקרקע, היינו דכך גזרה התורה דכלים אלו יש עליהם דין כלי אפילו כשהם מחוזרים לקרקע, אצל אין זאת אומרת שאינם כלים, אדרבה הא אמת דהשם כלי נשאר עליהם אפילו לאחר שנתטלו אל הקרקע, וא"כ צין אס נלמוד דין של זונה כל שהוא נשנת כדאזני מפשוטי כירה, וצין שננסח צהא דר"א נר יעקב כהמחירי. זה"כ שיש לו נקב נכירתו, סוף כל סוף אנו למדים את הדין של צנין נשנת ומצנין של כלים. וזריך לומר דהואיל דהתורה לא חילקה צנין טומאה כלי חרס נכירה ובפשוט, צין שהם מחוזרים לקרקע וצין שאינם מחוזרים, חזינו דאין כאן דין של טומאה כלים, דהא נאמת אינם כלים כשנתטלו לקרקע, אלא התורה חידשה שכירה. ופשוט טמאים נכל פרטי כלי חרס אפילו אינם כלים אלא מנוטלים לקרקע, ולכן כשאנו למדים דין זונה נשנת מפשוט ומכירה, אין זה מכלים, דהא לענין טומאה אין חילוק אצלם צין אס הם כלים וצין שאינם כלים, כגון שנתנורו לאחר.

השתא דלמינא דלכך ילפינן דין זונה נשנת מכירה ופשוטי, משום דאין אצלם שום חילוק לענין דין טומאה, אפשר לומר דהיינו דוקא לרצא נשנת קכ"ג. הסובר מדלענין טומאה לאו מנא הוא לענין שנת לאו מנא הוא, אצל אצני הסובר שם דאין לדמות דין שנת לדין טומאה, כי הוא אומר שם, טומאה אשנת קמיית, טומאה כלי מעשה צעיק, לענין שנת מיד דהוי צעיק ע"ש. א"כ י"ל דאצני נסוגיון הלומד דין זונה נשנת מפשוטי כירה, סובר דיש צנין נכלים דהא לשיטתו אין לדמות דין שנת לדין טומאה, לכן הגם דאין על הפשוטי כירה דין כלי לענין טומאה, דהא אין זו חילוק אס נתצטל אל הקרקע או לא, לכל זאת לענין שנת דין כלי עליו. והואיל דהלכתא כרצא לגבי אצני שפיר נקטינן דאין צנין נכלים.

ומעתה מונן היטב שנת פלוגתת אצני ורצא נשנת קכ"ג. דאצני סובר דיש צנין נכלים, והגם דנגמ' שם פליגו מה קסנר התנא דתוספתא של דלת של סידה ושל תיבה ושל מגדל, אצל הם נעמם לא פליגו זונה, אולם נעל המחור ז"ל נסוף

מוחר, כעין הא דהס"ד, וכשנייה נעשות כאלת אפשר דאסור, עי' נספרי משנת אנרהם א', דף ע"ג. והכל נצני חנית מיד כשמתחיל לפתוח את החנית הלא יכול לקחת משם מעט גרונרות לאכול והסתירה על צומן מעט מחומר. ויש לצד הרבה זונה לי יש סנרף להיפך דמתחילת הפתיחה עושה פתח ואסור ונטילת הגרונרות צהא אח"כ.

ברין בנין בכלים

וראינו להזכיר כאן קצת ממה שכתבתי נמק"א צענין צנין נכלים נשנת. כי נספר לפנת פענח להגאון הנפלא מראנאנאליוו, הלכ' שנת כ"א-י"ח. כתב סנרת הדנר דאין צנין נכלים, ונאום דנצין לא היו רק נחמיזות משא"כ. נשאר דברים, וכלים לתוכן עשויות, שנת מ' ואפילו עושה נחמיזות לכלי, אין כוונתו אלא כדי שאל ידן ייעשה תוך לכלי. ע"ש, ואס כניס הדברים, הי' אפשר לומר, דסתירה זריך להיות ג"כ נחמיזות דומה לצנין, וא"כ סותר שלל ע"מ לצנות דאסור היינו דוקא כשסותר לצורך הנחמיזות, אצל כשסותר לצורך התוך כגון נחמיני', דאזנר לצורך הגם דלזריך עיון לפי סנרף זו של הגאון הנ"ל, אמאי יש זונה נאדם, מה נחמיזות יש נאדם.

ואולי יש לומר דסנרת הגאון הנ"ל הוא לא לפי מה דלחמינן נשנת ז"ה, דילפינן דיש צנין נאדם מיונן את הללע, אלא כדילפינן מקרא זה נדה מ"ה, דיש צינה יתירה נאשה נחמיזות. ונאצני חר סימן ר"כ, מתנאר דעיקר צנין אינו נחמיזות, נקבדים אלא נאשה, כדלחמינן (שנת כ"ח) משכן קרוי משכן ולא קרשים קרוים משכן, ע"ש.

ומדברוי רש"י שנת פ"א. יש קצת ראי' לסנרף הנ"ל; גבי היתה לו גומא וטומאה נצית חייב משום זונה, פירש"י: נצית שייך צנין זה שמשוה גומות צנין הרגפה הוא, ונשדה מתקן החרישה, עכ"ל. זה שהוסוף רש"י לפרש דצנין הרגפה, כוונתו משום דרגפה הוי נחמיזה. לכן יש צנין. וכן יש זונה לפרש דברי רש"י בשנת ע"ג: אחר רב שנת הי' לו נגשויות ונטלה נצית היינו משום זונה. ופירש"י שמתכוון להשוות קרקעיתו. ודקדק מרן ז"ל נאצ"כ. סימן רי"ז דחית"ב „שמתכוון" לכאורה מיותרת. והי' לו לפרש שמשוה קרקעיתו. ע"ש. ולהנ"ל מסתבר היטב, דנאמת אין זונה אלא נחמיזות, והגם דהקרקע היינו הרגפה נמי נחמיזה היא, כשם שהתקרה נכלל נחמיזה, עי' סוכה ז': נחמיזה היא וקרי' רחמנא סככה, אצל אין זה הנוטל את הגנשויות עושה מעשה דנחמיזה אלא נמה שעל הנחמיזה, ועל זה מפרש רש"י שמתכוון להשוות קרקעיתו, כלומר, הואיל וכוונתו היא להשוות הרגפה לכן תשוב כלילו עושה מעשה דהרגפה עמה. וראה מה שכתבתי נפירוש דברי רש"י הנ"ל, נספרי משנ"א נ'. דף מ'. **ואפשר** לומר, דסנת הפלוגתא אי יש צנין נכלים או לא תלוי' נפלוגתא דר' ירמיה ואצני נשנת ק"ג: כל שהוא למאי הוי' א"ר ירמיה' שכן עני חופר גומא להנטיע זה פרוטותיו, דכוותה גבי משכן שכן תופרי יריעות חופרין גומא להנטיע זה מחטיהן, אצני אחר כיון דמשכתי לא עבדי הכי, אלא שכן עני עושה פיטפוי כירה קטנה לשפות עלי' קדרה קטנה דכוותה גבי משכן נמשלי סמינין לצנוע יריעות שחורה ומלאכתן עושין פיטפוי כירה קטנה לשפות עלי' יורה קטנה. רב אחא נר יעקב אחר אין עניות צנוקס עשירות, אלא שכן נה"כ שיש לו נקב נכירתו ובתתמו דכוותה גבי משכן שכן קרש שפלה נו דרנא מטיף לתוכה אצנר. ע"כ. והנה לומ"ד דילפינן מותפרי יריעות שחופרין גומא להנטיע מחטיהן, היינו זונה נחמיזות, שזה החופר גומא זונה נחמיזות, וכן למ"ד שכן קרש שפלה נו דרנא, זה הוי ג"כ זונה נחמיזות, ולכן ידענו רק זונה נחמיזות ולא נכלים, אצל למ"ד דילפינן זונה מפני שנמשכן היו עושין פיטפוי כירה קטנה, שפירש"י: רגלי כירה כמין כלי נרזל שקורין טריפיי"ד, א"כ יש צנין נכלים, דהא הפיטפוי הוא כלי.

הסגרה שלי שכתנתי לעיל. ולותם תנאים שאינם מוזריכים את הדרשה של פרשת כי תשא להתיר פק"ג, וילפי היתר פק"ג משאר ליומודים המוזכרים שם זש"ס יומא, דרשו הסמיכות לאסור בנין המשכן וכליו בשנת, ומשם ילפי דגם בנין כלי המשכן, ולא דוקא משכן עמו, נאסר בשנת, ומשמע דיש דין בנין בכלים.

ומענין הוא הדבר, והדין של מלאכת מחשבת בשנת ילפינו ג"כ מסמיכות הפרשיות, ונפרשת כי תשא כתוב: ואמלל אותו רוח אלוק' — ונכל מלאכה לתשוב מחשבת וגו' הרי מפורש דמלאכת המשכן היתה מלאכת מחשבת. ונפרשת ויקהל כתיב, שמות לה"ל"ג, לעשות נכל מלאכת מחשבת. והמקרא זה שצויקהל הוא הרנה יותר מופלג מפרשת השנת מאשר המקרא נפרשת כי תשא, ולכל זאת רש"י זש"ס, נכל מקום שמחבר הדין של מלאכת מחשבת הרי הוא מראה על הסמיכות שפרשת ויקהל. ראה: צנז"ה י"ג: ד"ה. אלל מלי. חגיגה י': ד"ה. מלאכת מחשבת. וצחקי מ"ז: ד"ה. מלאכת מחשבת. ותמואל שכל המקומות רש"י מפרט: שנסמכה שנת לפרשת המשכן, "צויקהל". ולא אישתמיט להזכיר שזם מקום הסמיכות שפרשת כי תשא, אלל דרש"י לשיטתו הסובר דאין בנין בכלים, כדמפרש בשנת ע"ד: בע"כ שאין אללו עיקר הילפותא מפרשת כי תשא אלל צויקהל ככ"ל. ואין לומר דדוקא מקרא דויקהל נפקא לן מלאכת מחשבת לענין שנת, ומשם דגם הקרא מיותר, ולעיל מניי כתיב ולתשוב מחשבות, לעשות נכל-ומלאכת מחשבת למה לי, ש"מ דנא ללמדנו לענין שנת, דהא נכל קרא ויותר ג"כ, הוי ילפינו מדכתיב בני המשכן וכליו נכל מלאכה לתשוב מחשבת, הרי דמלאכת המשכן היתה מלאכת מחשבת, ומסמיכות דין השנת למלאכת המשכן ידענו שגם בשנת אין ומלאכה אלל זו שהיא מלאכת מחשבת.

ואין להקשות דא"כ. מה טעמא דחמרי דאין בנין בכלים, הא נפרשת כי תשא נאמת נסמכה פרשת השנת לכלים ולא למשכן עלמנו הכתוב בתחלה: את אהל מועד ואת הארון. ד"ל דסברו דלא כדחמרינן זש"ס נצרות נ"ה. שהקצ"ה אמר לו למשה לעשות משכן ואח"כ כלים, אלל כנירסת הילקוט רמז ת"ז. שאמר לו משה לנללל לעשות את המשכן ואח"כ כלים, ונללל עשה כלים תחלה כסדר שכתוב נפרשת תרומה, ושם כתוב: ואת המשכן וגו' לאחר כל הכלים ועי' רש"י ותוס' נצרות שם, ועל זה נקרא נללל על שם שה"י נלל אל נשעה שאמר למשה, ומאל שנאמת נפרשת כי תשא שש המדובר מהציווי שנלשווה משה מאל הקצ"ה, גם כן ה"י הציווי על כלים ואח"כ משכן, וא"כ הסמיכות של שנת הוא למשכן ולא לכלים, ומ"ד יש בנין בכלים יסבור כנירסת גמי' דלין נצרות שכתוב נפרשת כי תשא כך ה"י נאמת הציווי, היינו משכן ואח"כ כלים, וא"כ הסמיכות של שנת קאי על האמור גם שם ננוגע לכלים.

ובפני יהושע שנת ע"ד: בתוס' ד"ה חניאל, כתב: דכיוו זר נחשב לומר דשום תנא או אמורא סובר דנעושה כלי גמור בשנת לא יתחייב משום מלאכה, דהא ודאי מלאכה חסונה היא וצמשכן נמי הוי חסינה טובא בעשיית הארון ומחנה ומנורה וכל כלי משכן, וכו'. ומכא קושא זו נא לידי אמסקנא דדוקא נכלי שתחלת מלאכתו וגם גמר מלאכתו נצין כחשת כגון מטה ומנורה של חוליות, מחייב רב משום צונה, משא"כ, נכלים גמורין שאין מלאכתן נעשית כחשת, אלל שהכלי צריך למלאכת הרבה עד שיה"י ראוי להשתמש בו, הכל מודים שאין הייצין משום צונה, אלל נשעה שנעשית גמור מלאכתו הו"י שם צו משום מכה נפטיש. ולפיכך לא שייך לומר דהיתה מלאכת צונה נשלחן ומנורה ונצרון משום דהוי צריכים למלאכת הרבה עד שיה"י ראוי לתשיש, ונשעה שנעמרה מלאכתן, יש משום מכה נפטיש ולא משום צונה. עיין שם נדנר"ו.

ולא זכיתי להזין את דברי הגאון נעל פניי, דאם דעתו, שגם מלאכת הכלים נכנסה צטונ של מלאכת המשכן, ואין ילפינו מלאכת שנת מכלי המשכן כמו ממשכן עמו, אח"י לא

הצונה מפרש דאצני ורנא פליגו אי יש בנין נכלים או אין בנין ע"ש. **ובזה** יונה נמי הא דחמרינן בשנת מ"ג, אלל אמר אצני נכל חוליות, פירש"י נמנורה של פרקים שאל תפול ותתפרק ויחזירנה ומאל עושה כלי, עכ"ל. והר"ן ז"ל נסוף כירה כתב דלפיכך השמיט הר"ף ז"ל מן ההלכות הא דחמרינן בני טלטול מנורה של מכתה — דאסור לטלטלה שאל תפול ותתפרק ויחזירנה ומאל עושה כלי, משום דסנירא ל"י דלתי אלינא דמ"ד יש בנין נכלים, ואין לא קיי"ל כן לפיכך השמיטה הר"ף ז"ל ע"ש. הרי דהא דאמר אצני נמי דנמנורה של פרקים יש בנין היינו משום דסנירא ל"י יש בנין נכלים, ולהנ"ל ניחא, דאצני לשיטתו דילף דין צונה בשנת ומפטוטי כירה שהוא כלי ככ"ל.

החילוק שבין המיכת שבת למלאכת המשכן שבפרשת תשא ושבפרשת ויקהל

ואלמלא הייתי מתירא לומר דבר חדש לגמרי, ה"י מקום לומר דדבר זה אי יש בנין נכלים או לא מלוי צענין דלהלן: הנה ידענו דמלאכת שנת ממשכן גמרינן מפני שנסמכה פרשת השנת למלאכת המשכן, עי' רש"י שנת מ"ט: ד"ה. כנגד עבודת המשכן, ובגמי מקומות נמורה יש סמיכות הפרשיות ההן, א נפרשת כי תשא; ועתה הדבר אל בני ישראל לאחר אך את שנתותי תשמרו וכו'. פירש"י: ואתה תדבר. ואתה אע"פ שהפקדתיך לנאותם על מלאכת המשכן אל יקל צעיניך לדחות את השנת מפני הוהה המלאכה. אך את שנתותי — הכין ורקין מעוטיין למעט שנת ומלאכת המשכן. צ) צריש פרשת ויקהל: שנת ימים תעשה מלאכה. פירש"י: הקדים להם אזוהרת שנת לצווי מלאכת המשכן לומר שאינו דוחה את השנת. עכ"ל. ודרשה זו שרש"י נפרשת ויקהל היתה נמכילתא שם ועוד יש שם דרשה דאלה הדברים וכו' להציא ל"ט מלאכות שאמר להם משה על פה. כדחיתא גם זש"ס שנת. אולם הדרשה שרש"י נפרשת תשא לא מולתי כעת, והגם דמלאשן הרמזין ז"ל שם ומשמע שדרשה זו היא דרשת רש"י, אכל ידוע דרש"י עה"ת מוציא הדרשות שיש להם מקור, ולפע"ד יש נמי גדולה. צין צי אלו הדרשות, דזה מנולר דמסמיכות הפרשיות הללו אנו למדים שני לימודים, דמלאכת המשכן אינה דוחה שנת וגם כן אנו למדין מזה, דכל מה שה"י נעשה נמשכן אסור לעשות בשנת. עי' נאגלי על נפתיחה, ארת, נשם התוס' עה"ת, והנה נפרשת כי תשא כתיב ומדבר המשכן ומפורט, אהל מועד, הארון, הכפרת, כל כלי האהל, השולחן וכליו, המנורה וכיליה, המזבח, הכיור וכו'. ואח"כ כתיב אך את שנתותי תשמרו. א"כ נא אהך הזה למעט אלל לעשות בשנת שום דבר המפורט קודם לכן, מפני שזה נאסר לעשות בשנת, א"כ גם הכלים המפורטים נפרשה זו נאסרו נמורה שיעשו בשנת, ומולאסרה תורה ניחוד לעשות גם את הכלים, ע"כ דיש נהם משום בנין. דהא הכלים מפורטים ביותר סמיכות אל פרשת השנת מאשר, "אהל מועד" אשר נראה הפרשה שלמעלה. אולם נפרשת ויקהל נאמר נראשונה דין השנת: שנת ימים תעשה מלאכה וכו'. ונסמכה לו נפרשת המשכן כדכתיב את המשכן את אהלו ואת מכסהו וכו' ואח"כ כתיב את הארון ואת צדיו וכו'. כך שנפרשה זו אפשר לומר דהסמיכות אל השנת אינה אלל ננוגע למלאכת המשכן עמה ולא ננוגע לכלי המשכן, כי כלי המשכן אינם סמוכים נפרשה להשנת אלל להמשכן, ומימילא אין מאלן לימוד שעשיית הכלים של המשכן נאסרו בשנת משום צונה, דהא לא לשם איסור עשיית הכלים נאה הסמיכות של הפרשיות.

והנה ציומא פ"ה יש תנאי דילפי מאלך שנתותי תשמרו שנפרשת תשא למעט את השנת כלומר שאין איסור להלל את השנת נשציל פק"ג ולהנהו תנאי נודאי לדרוש הסמיכות של פרשת תשא לאסור בנין המשכן וכליו בשנת, דהא אינערך להתיר פק"ג. אלל ילפי ונהסמיכות שנפרשת ויקהל, ומשם אין ראוי דננין שייך נכלים, מה הוא הטעם של המ"ד דאין בנין נכלים, דמנא הסגרה יש לתקן צין בנין מחיות נבנין כלים ככ"ל נשם הנפנת פענח ומנא

ותמה שרצו הרצנה ופרשים ללמוד מהירושלמי צריש הזונה דאין זנין זכלים, לפע"ד אין מזה הכרח, דכך איתא שם: מזה זנין ה"י זמשכן שהיו נותנים קרשים ע"ג אדנים, ולא לשעה היתה, א"ר יוסה ומכיון שהיו נוסעים והונים ע"פ הדיבור כמי שהוא לעולם, וכר, הדא אמרה אפילו נתון ע"ג, ד"ל, הדא אמרה זנין ע"ג כלים זנין, ומפרש הק"ע, שזו היא שזילה, ושמי זנין ע"ג כלים הוא זנין, וקס"ד, דאדנים ככלים השיבו וקוי"ל דאין זנין ע"ג כלים, ומשני, אדנים כקרקע הן, עכ"ל. ומכאן משמע קלת דמסקנת הירושלמי דאין זנין זכלים, הולס באמת נראה שאין כאן כלל שאלה אם יש זנין זכלים או לא, אלא הירושלמי שאל איך חשבו זנין המשכן זנין, הלא ה"י עומד ע"ג אדנים, שהם זכלים, וא"כ, אין זה זנין שסופו להתקיים, שמי שזונה על גני כלים הלא יעטרך לסחור את הזנין זכדי שיקה מתחתיו את כליו, וכל מלאכה שאין מתקיימת אינה מלאכה, ועל זה משני הירושלמי דאדנים הלא נעשו לשם תכלית זו וממילא נטלין לגני קרקע, אצל הזונה זנין ע"ג כלים שאינם נטלים לגני קרקע, אפשר דהוי מלאכה שהינה מתקיימת, אצל אין זכאן כלל עין. של דין זנין זכלים.

וראיה נספרי משנ"א-ב. דף כ"ג. שהנחתו ראי, ומלאכה שאינה מתקיימת אינה דוקא אם אינה ראויה להתקיים מעצמה, אלא אפילו היא ראויה מעצמה להתקיים, אלא שמתחנתו נטל את הנואלכה, ג"כ הוי זכלל ומלאכה שאינה מתקיימת, וראייתו מהא דמכילתן ק"ג. זה הכלל כל עושה מלאכה ומלאכתו מתקיימת, זה הכלל לאתוי חק הפיזא נקבל, פירש"י: זנוולס גדול הראוי לחוק זנ קצ חקק שלש לוגין ואע"פ שעתיד להוסיף יש שמקיימין כן, הרי דליטרך לאתוי זנה הכלל מטעם שיש מקיימין כן, הא לאו הכי אין זו ומלאכה הנותקיימת, הנס דמעצמה תתקיים המלאכה אם לא יתקוק עור, לכל זאת אם לא ה"י נוי שמקיים כן ה"י פטור, ומשום שנשעה שעשה הנואלכה זה נשעה השז לנטלה על ידי חקיקה יתירה. וע"ש מה שהנחתו זכס הא"ג. סימן רי"א.

ועוד לי ראי דשיטת הירושלמי הוא דיש זנין זכלים מירושלמי זכרות, זיו, דאמרינן התם דמותר לנעול בתחלה בשבת, ויוקשה ר' יעקב זר זכדי מה צינה לזין שומר את הצניות לאכול מומנה גרוגורת, פשיטא דמותר, ומשני דליטרך לאשמיענו דמותר דשאי התם גני חניית דאמרינן ובלבד שלא יתכוון לעשות כלי אצל הכא כיון שמתכוון לעשותה נעולה כמו שמתכוון לעשותה כלי, ע"ש, והנה מהקושיא דמוקשה פשיטא ומדמה זה לשומר את הצניות, זע"כ דפנירה ל"י להתקשה כהזד האיניעיא בתצבות ה: לפתח הוא זריך ויש זנה ומשום זנין, וא"כ, מה דמיון הוא לשומר את הצניות הלא שאני חניית דאין זנין זכלים אצל גני אדם יש זנין זכליפינן מויונן את הללע בשבת ל"ה. וירושלמי שם, ושפיר הוא דאסור לנעול בתחלה בשבת, אלא ע"כ דשיטת הירושלמי היא דיש זנין זכלים.

הגדרת הזמן של בנין לשעה

והנני להעיר כאן זדבר מה שכתנתי נספרי משנ"א, ג, דף כ"ה. לענין זנין לשעה אי הוי זנין ע"ש. וראוי להקור איזה זמן יחשב זנין לשעה ואיזה-קצב. ונספר דאני זר סימן קע"ח, ישה להקורה זו לענין קשר של קיימא, ונוניא דברי מה"ז סימן ש"ז-ז, דלדני"ה הרי"ף והרמב"ם ז"ל אינו של קיימא מה שעשוי להתיר זכל יוס, אצל ונה שיעמוד יוס שלם חשבו של קיימא, הולס לפי הירושלמי האומר דקשירת יסדות אהלס שמתשכן ה"י קשר לשעה ומשום שהקב"ה הנטימן להכניסן לארץ, והרי לא הנטימן להכניסם זמשך של יוס אחד, משמע דאפילו קשירה העשוי לעמוד ויהר ניווס שלם ג"כ לא הוי קשר של קיימא, ומרן זז"ל שם נונאר דעד חושים יוס אינו קשר של קיימא לדעת הרמב"ם ז"ל, ולדעת הראב"ז ד ז"ל כל שעשוי להתקיים יוס או יומיים חשבו של קיימא, וכל שאינו עשוי להתקיים זיומו אינו של קיימא, ע"ש.

יתחייב זנונה כלים, הלא אז ומלאכה היא ומכיון שומלאכה כזו היתה זמשכן, וגם מה שכתב שאין זה זכלל זונה משום שאין מלאכתו נגמרת כאהר, אינה כתוב זנונה זריך לגמור מלאכתו זנת אחת, והלא הזונה חייב זכל שיהא, ואם זונה זית גדול זונה זו זשנת כל שהוא, הגם שאין גמר הזנין עדיין, ועוד זריך למלאכות הרצה עד שיגמרנו וכי אינו חייב, אלא ע"כ דאין לא ילפינן ומלאכת כלים של משכן אלא מוזנין המשכן עצמו, וטעמו של זבר כאמור למעלה דמאן דקונר אין זנין זכלים לא יליף ומסמיכות שזפרשת כי תשא אלא ומסמיכות שזפרשת ויקהל, ושם אין סמיכות אלא זפרשת למשכן המשכן עצמו ולא לכלים. **ועוד** אם כדעת הגאון זעל פנ"י, דכל מה שכתבו זפרשת ויקהל זעשיית המשכן וזכליו הוא ומלאכה זשונה והוי אז, הקשי א"כ אמאי אין אופה אז ומלאכה אלא תולדה כדאיתא זשנת זביק תנא דידן זישול סמיני וכר, הלא שם זהפסוק ואת השלמן ואת זדיי וגומ' וסיים, ואת לחס הפניס" וא"כ אפי' היתה זמשכן והשז חז. אלה דקושיא זו אפשר לתרן כתיורו של ומרן זז"ל זנהקדמותו להגלי טל, דשאי אפיית לחס הפניס דדוקה זנת לרזי, וא"כ אין ללמוד מזה כלל, דאין ילפינן רק מאלו המלאכות של הותרו זמשכן לעשות זשנת, הולס זאמת זמאירי זנת זפרק כלל גדול זמשנה דליט מלאכות הקשה קושיא זו. ח"ל: אפייה לה היתה זמשכן שאין אפייה אלא זפת ופת לא היתה זריכה למלאכת המשכן, ואל תשיזני לחס הפניס, שאין הכוונה זמה שנעשה שם אחר השלמת המשכן אלא ונה שנעשה שם זעוד שהוי זנויס אותה, אצל כל שאר הזנויות הוי זמשכן וכר. והיינו כהסנרז שאין למדין אלא ממשכן עצמו.

א. אם למדנו מלאכת השבת מהנצרך רק לבנין המשכן

ב. שיטת הירושלמי בבנין בכלים

ודע שיש לומר דפלותא זו אם אלפינן המלאכות רק וממשכן עצמו או דילפינן מכל מה שה"י זמשכן היינו מקרננות ודומיהן. ע"י זנהקדמה לספר זנהיר אגלי טל, תלוי זנה"ל אם ילפינן ומסמויות אחר זפרשת ויקהל, א"כ אין הילפותא אלא ממשכן עצמו אצל אם ילפינן ומסמויות שזפרשת תשא, ושם מסיימת זפרשת המשכן ואת שנון הונסחה ואת הקטורת הסמים, זנרים שלא היו זריכים כלל למשכן עצמו.

ושיטת הירושלמי דילפינן גם ושונון המאור ומקטורת הסמים, הונא ג"כ זרש"י זנת ז"ג. המוניא זין זנימינו: ולפי הכ"ל דהסנה לה הוא שהירושלמי יליף הסמיכות זפרשת כי תשא, א"כ, זדין הוא שהירושלמי יסנור דיש זנין זכלים, וזאמת לא מואתתי מפורש להיפך, היינו שהירושלמי זכיר מזה שאין זנין זכלים; וזפרק כלל גדול, וההין דעניד דפין וההין דענד ספיין הייז משום זונה, והקרנן עדה זפרש שם: דפין ע"ג קירות או שזשה סיפי חניית, ולה ידעתי למה לו להירושלמי לפרש זה, ומה הוא זונה אם לא זה שזקהרה את הקירות עם דפיס או שזשה סיפי זית, והפני זשה ככראה ה"י קשה לו זבר זה זפירש, כלומר, אחר העושה דפין לעשות הספינה ואחר עושה הספינה חייזון. ולא ידעתי לכוון מה כוונתו זעושה דפין לעשות מומנה ספינה. ואלמלא זנרייהם של הנופרסי הירושלמי, הייתי זפרש דענד דפין — זפירוש מי שזשה הכלי לזריסת הזיתים, ע"י זמ"ז. ע"ד. ועיולי זני דפי, זירש"י: זית הזד של שמו, והוא כלי, וכנראה זגמי דשם אין זה כל הכלי של זית הזד אלא חלק העליון זלנד, והוא כמין חלוך. ע"ש, וההין דענד ספיין, כלומר זונה את הנדנקה, ע"י ז"ה ה': כל ספא וספא, זפירי הענדין שם זגליון כל זנדין ונדנד, וספיין לשון זנים, והירושלמי רונה לומר שהזונה את הכלי חייב כאילו זונה את האזנים, וכן זמואר שם זהירושלמי זאותו הדף: הגדל כלי זורה, זפירי הק"ע. כלים העשויס מזורי דקל, חייב, משום זונה, הרי זפירוש שיש זנין זכלים.

אדם שאין עשוי לנטלן לשצנה אלא משתמש בהן תדיר, מה שאין כן בכרי שעשוי לעמוד זמן שאין אדם מזיזו כלל, עכ"ל.

אבל צריך להבין לאם איתא דשיטת התוס' היא דזוקא דבר הנשאר שם צמחיהו לעולם היא סתימת קבע, כמו שכתבו בנן שמה דשם תהא קצורתו, א"כ אחאי עכו"ם מומעט צחלו, ומוקי לה התם צמחיהו מלכות, הלא הדבר רהוק לומר, דצמחיהו מלכות ישארו שם לעולם ושם תהא קצורתם, וצויתר קשה לפי התוס' שם. דף כ' ד"ה. היא גופא הכ"ל, דכתבו דלמעט את החלון צריך ציטול, ומשמע שם דציטול פירוש לעולם, דהא הקאז ומשנת קי"ו, דפקקו את המאזר צטפיה, כי פקקו אחי היא לא מנטל ל"י, ואינו חוצץ, וליכא למימר דציטול הטפיה דא"כ היא צונה בשנת ע"ש, והא נאמר דציטול אינו לעולם אלא גם ציטול לשעה היא ציטול לענין עומאה, א"כ אחאי היינו משום צונה, הא אפשר דציטול רק לשעה, אלא ע"כ, דציטול לא היא אלא לעולם, וא"כ בני צמחיהו מלכות מה שיך ציטול אותם לעולם שיהו מונחין צחלו לעולם דהא בני צמחיהו מלכות קתיני שם לענין למעט צחלו.

והדרשב"א ז"ל צדיקויו שם כתב דציטול צריך שיהי לעולם, והא דאמרינן צאהלות וכן כרי של תנא, לאו למימרא דמועיל צעול לכרי, דכשם שצטלה דעתו כשמצטל כריס וכסתות כן צטלה דעתו כשמצטל את הכרי של תנא, אלא הפיר' צמחיהו כשם שנית שולאוהו תנן או נרורות צריך צעול ואין מילואו צעול, כך כשמולאוהו כרי של תנא נריכה צעול, וכיון שאין כאן ציטול דהא צטלה דעתו, הרי הטומאה צוקעת ועולה — ולא תקשי לומאי דאמרינן צצנא צתרא דצן שמויה מומעט צחלו בשנת שהיא אסור לטלטל, אע"כ דליכא ציטול אלא ליומו, דטעמא דצני דציטול לעולם כדי שלא יומלך לטלו, אבל בנן שמויה שאסור לטלטלו ואי אפשר לו ליומלך לטלו, אפילו ציטול ליומו היא ציטול מפי רבינו נר"י. עכ"ל.

המתבאר ומה יש כאן נ' שיטות (ה) שיטת רש"י, דציטול דסוכה סגיא לשצנת ימי הסוכות, ולטומאה לזמן שהטומאה שם, ומוחילא לענין צונה בשנת היא בנין אס דעתו שיתקיים כל יום השנת, דכשם דלענין טומאה לזמן שהטומאה שם — מפני שאנו דנים על הטומאה — כן מני לענין שנת דיו אס יתקיים כל השנת שאנו דנים עליו. וכן היא שיטת הרא"ש והר"ן ז"ל. (ג) שיטת התוס' דצני שישאר לעולם דהא כך פירשו בני בן שמויה שישאר שם לעולם ושם תהא קצורתו. ומוחילא נ"ה לענין שנת צריך שיעשה הצנין על מנת שלא לסתרו, אבל אס דצעתו לסתרו אפילו אחר ימים רבים דיו בצנין לשעה. (ג) שיטת הרשב"א דצני שיש צו אסור לטלטלו אז היא ציטול אפילו כשמצטל רק ליומו, כלומר, שמצטלו מפני שאסור לטלטלו, אבל דבר שמוחיל לטלטלו ואינו מצטל מזד האיסור אלא מפני שהאדם מצטלו אז צעינן ציטול לעולם, ולפי זה אס צונה בנין שיתקיים צמחיהו א"כ בשנת, צולאי דהוי צונה, דהא בכל אופן אסור לסתרו ציום השנת, אפילו נאמר דאינו הייב הטאת צסותר שלא על מנת לצנות, אבל עכ"פ אסור מן התורה לסתור, וא"כ מצטל ליומו והוי בנין, היינו אס נאמר דגם הרשב"א סובר צעינן זה כהתוס' צ"כ, כ' ד"ה. היא גופא, דכל שמצטל היא צונה, כמו סתימה צטפיה שאס ומצטל היא צונה. ואין להקשות א"כ לא משכחת לשיטה זו צונה לשעה דלא ליתחייב, דהא בכל אופן אסור לסתרו וא"כ, מצטל והוי צונה גמור, דהא אינו, דבכל אופן צעינן שצטלו, כלומר אפילו כשאסור מצד הדין לטלטלו גם כן צעינן שצטלו, אלא דצאסור מן הדין לטלטלו אז אמרינן שלא יומלך ומוחילא שצטלו, אבל כל עוד שלא ציטול אינו מצטל אפילו כשאסור לטלטלו.

ורמ"א לדברי הרשב"א מש"ס שנת י"ח: גימית נר וקדרה ושפוד מ"ט שרו צ"ש דמפקר להו אפקורי. והגם דהפקר צעינן הפקר גמור וזה אינו מפקיר אלא ליומו, אלא שאני הפקר הוא מפקיר משום אסור, כלומר כדי שלא יעבור על אסור שנת או מהני הפקר כזה ג"כ, ועי' בתוס' צמ"ל, ל: ד"ה אפקרה.

והנה דברי מרן ז"ל צ"כ הנ"ל הם כפי הגירסא צירושמי פרק כלל גדול סוף הלכה ז': א"ר יוסי צ"ר רבי צון מכיון שהצטיתו הקצ"ה שהוא מכניסן לארץ כמי שהוא לשעה. אולם בצפרי משנ"ה, ז', דף כ"ג הנאחי גירסת הירושלמי צדפוס ויניתי, וכן הוא צירושלמי ריש הצונה, מכיון שהצטיתו הקצ"ה שהוא מכניסן לארץ כמו שהוא לעולם, ע"ש צמה שאהרתי צדף ג"ג צ"ו. ולפי גירסא זו אין ללמוד כלל ממשכן לצנין לשעה, דהא מושכן היא צנין לעולם, וטעם הדבר או כמו שכתבתי שם דהמלצה קובעת, או משום דהסתירה אינה פחותה צתכלית מהצנין, דכשם שהי הכלית הצנין היינו צהקמת המשכן, משום דכך ציווה ה"ד יתעלה, כן מני היא הצתכלית צסתירת המשכן. ע"ש.

אולם צש"ס צנא צתרא כ'. עשנין שחלשן והניחן צחלו — וצן שמה המונה צחלו וכי כלם מומעטין צחלו, פירוש שהם אין נשאר צחלו פותח טפת, אין הטומאה צצנית צוקעת לצד השני. ופריך שם צגנו, צן שמה המונה צחלו איתא היינו דריא ל"י, כלומר ואינו צטל אל הצחלו ואחאי מומעט. ומשני, בשנת דתינא צן שמה הרי הוא כצנן ואסור לטלטלו בשנת אבל הוה שמה עליו ומוניקהו מפני הסכנה. ע"ש. והגם הפירוש צגנו, דמפני שאין אמו יכולה לטלטלו בשנת הרי הצן שמה ומצטל אל הצחלו ונעשה חלק מהצנין, והגם דלמולאי שנת יעלעלנו, אלא משום דצמחיהו היום אינה יכולה לטלטלו ונשם הרי התיווק ומצטל שם אל הצנין, הרי דצאס אינו רחוי להיות צעול משם כל היום היא צנין, ומוחילא הצונה על מנת שיתקיים כל יום השנת הגם שדעתו לסתרו לעכב היא צנין.

ואין להקשות א"כ נאמר דמצטלו היא צנין מומש הא אין כאן טיט שיצטרנו לצנין, דהא כך הוא מוצאר בתוס' שם דף כ', ד"ה. היא גופא, דכשמצטלו היא צונה גמור, ע"ש וטעמו של דבר נ"ל, דזה דמני להא דאמרינן בשנת ק"צ: עילאי צהנכה צעלמא, פירש"י, דיומם עליון שאין על צניו עוד דיומם אינו הושא אס נוטה הצנן לצד אחר הילכך צהנכה צעלמא סגי עכ"ל, כן מני הכא, כשמצטל את הדבר אל הצחלו, הלא אינו צונה על איתו דבר כלל ואין עליו דיומם אחר, וצהנכה צעלמא סגי.

אל"א צנתוס' שם ד"ה. איתא אימת, כתבו: ואיירי צנוסם שימת קודם שיא' השנת ואמר דשם תהא קצורתו. עכ"ל. כנראה, שאינם מסכימים להפירוש הנ"ל, דהתנוק מצטל אל הצנין ונשום שלא יהי טעול משם צמחיהו השנת, משום דצברו דזה היא צנין לשעה ואינו מועיל למעט את הצחלו, אלא צאופן שיתקיים שם זמן הרך ולזה אמרו: דשם תהא קצורתו. אבל צאופן אחר אינו מומעט צחלו, וראה צתוס' שם דף י"ט: ד"ה. רואין, כתבו דלכן צעינן שיהי יכול לעמוד צפני עמנו, דל"כ היא סתימת ערבי, אי"כ משום דצעינן דבר ההוץ עמוד על ידי דבר שאינו מוקבל טומאה. ע"ש, ונשום לכאורה דלתיירן ה"ג, אפילו סתימת ארעי ג"כ, סתם, ולתיירן הרהשו צעינן סתימת קבע, ומה שכתבו דאיירי בנן שמה גוסם קודם שיא' השנת, הוא לפי תירן ה"א הנ"ל דצעינן סתימת קבע, א"כ. שמועין דקבע לא היא אס ומתקיים צמחיהו השנת אלא שיתקיים שם לעולם.

והנה הרא"ש צריש סוכה צני עפר וצטלו, כתב דשיטת רש"י היא דציטול לשצנת ימי הסוכה היא ציטול, ור"ת ור"י אצי העזרי פירשו עד העולם, ונראה כפירש"י דציטול דהכא כל זמן מצות סוכה, דמוחילא דמועט דכותל ותיירן צנין צ' הציירות דפרק חלו — דף ע"ז: — דלא צני ציטול אלא צאותו שנת דקאמר התם דדבר שאינו ניטל בשנת מומעט אבל דבר הניטל אינו מומעט. עכ"ל וגם הר"ן ז"ל צסוכה כתב: מסתברא דציטול לשצנה סגי מדאמרינן הכא צכריס וכסתות צטלה דעתו אלא כל אדם ואינו צצמתי דאהלות צחינן לבני טומאה של כרי מהני צעול, והי צעול לעולם צעינן, נימא צטלה דעתו אלא כל אדם, אלא והדי צעול לשצנה סגי, ולענין טומאה כל זמן שהטומאה שם, משי"ה צכריס צטלה דעתו אלא כל

מועלת לפטור, מחשבת חנירו על אמת כ"כ שאינה מועלת לפטור. וע"י לקוון מה שפירשתי נירושלמי דסוף פרק כלל גדול דלא תיספור כונה דלית ל"י לחומרך אית ל"י לקולא. ועוד שהמחשבה של זה מועלת לחנירו לענין השיעור דוקא, דהא כל שיעור ופחות מכשיעור נחשבות תל"י מילתא, והשיבות תל"י נחשבה, והמחשבה דבר שאין בו כשיעור, אהש"י נהגעתו והשבו כשיעור שלם, וכן הוא ברש"י זנח"ס מ"ו. ד"ה מלאת מחשבת, הוצא לקוון. אצל נבנין לשעה — אם נאמר דנבנין לשעה לא היו נבנין — אין זה משום השיבות, אלא דכך גמרינן מתשכן ואם ה"י נבנין המתקיים, וא"כ מה מועיל מחשבת הנעל בית אשר חשב נשעה שהפועל שלו ננה את הנבנין לסתרו, הלא הפועל ננה נבנין גמור שאינו צריך למחשבתו של נעל הנית ולא חשב לסתרו, ואינו דומה בזה הפועל ננה מיד על מנת לסתרו קודם השבת, או לשיטת הכ"ל שלא לעולם, ולאו אמרינן דאין זה בכלל נונה משום דלא דמי לנבנין דמשכן.

י"ש להסביר ביותר, דהא בתלמוד אומר לו רבו וכו', אי אפשר לומר דמלאתה זו שמה ונלאתה משום דמתרפינן דעת רבו למלאתה של התלמוד, דא"כ להוי כשניס שעשאה, דאין לומר דדוקא בשנים שעשו הנולאתה בפועל פטורים אצל כשאהד עושה כל המלאתה והשני מושב לא מקרי שנים שעשאה, דהא הכא הנו דנים על זה, מפני וזה הוי עש"י זו מלאתה הלא אין זה שיעור, ופחות וכשיעור אין שם מלאתה עליו — כידוע דברי הרש"ס ז"ל כ"ה: לענין חצי שיעור נשנת דאין עליו שם מלאתה משום דלא הוי מלאתה מחשבת — וכל מה שאנו אומרים שיש כאן מלאתה הוא מפני מחשבתו של רבו, ואמאי לא הוי כדין שנים שעשאה, ונע"כ, דהפירוש הוא דתלמיד העושה על דעת רבו, הלא כל עשייתו אינה כלל לעצמו, דהא הוא אינו צריך כלל לאותו חפץ, אלא הוא עושה כדי למלאת רבו ורבו הוא רבו הוא רבו, וכן מחשבת רבו הוא מחשבתו, והואיל ורבו מחשיב את הפחות מכשיעור זה, ממילא דמיו כמו שהתלמוד אהש"י ותייב, אצל פועל העובד נעל הנעל אין הוא עובד בשביל למלאת רבו של הנעל בית, אלא נכדי לקבל שכרו, וא"כ, הוא עושה את הדבר בשביל עצמו, שאם לא יעבוד לא יקבל שכרו, והגם שהוא משעבוד לעשות ונלאתו כפי דבריו של הנעל בית, אצל אין הוא משעבוד „לחשוב" כוונתו שחושב נעל בית, כי אין שום שינוי נמלאתה זו אם יחשוב לסתרו מיד או לקיימו, כי אופן עשייתו הוא אחד, לכן לא שייך לומר דמחשבת הנעל בית פועלת על הפועל, ואין לפטור את הפועל משום מחשבתו של נעל הנית, ולא עוד, אלא שלפי זה אפילו יאמר לו נעל הנית נשעת עשייתו שהיא חושב לסתור את הנבנין זה ביומו, יש ספק אם הפועל יהי פטור על מלאתה, כי הוא הפועל עשה מלאתה שלי שום שינוי, ומה תועיל מחשבתו ואוירתו של נעל הנית לפטור את הפועל.

חצי שיעור מלאכה וזה עיקר וזה מניח

ובהא דהכ"ל לענין שנים שעושה, כבר כתבתי בספרי ונש"א, א, דף פ"ח. נענין הדומה לזה, דזה אפשר בכלל מה דמספקא לן בגמ', שנת ח', שני כחות נאדם אחד כאלה דמי ותייב, או דילמא כשני בני אדם דמי, ע"ש, דגם כאן אדם אחד רק עושה את הפעולה, אלא דנעשייה זו שתשכח מלאתה יש ב' כחות כח המהשכח וזה העושה. ויש נזהר להאריך וא"כ"מ.

אור"ח דברי הרש"ס הכ"ל ז"ל כ"ה. וז"ל במסכת שנת תנן המוציא אוכלין חייב בגרירתו דנשנת מלאתה מחשבת אסרה תורה ולא תשיבא הוצאת דבר חשון נפחות ומכוננת. עכ"ל, וכן הוא בסוף פ"ד דזנח"ס, ע"ש ונרש"י. מתבאר מדבריו דפחות מכשיעור לא הוי מלאתה מחשבת, כלומר אינה בכלל מלאתה, ואינו דומה לחלב פחות מכשיעור, דעל כל פנים חלב הוא, אצל נפחות וכשיעור מלאתה אין שם מלאתה חל עליו כלל. ולכאורה זה מתנגד לש"ס ונפרש נשנת ע"י. וכי מותר לאפות פחות מכשיעור, ופירש"י דקיי"ל כר"י דחצי שיעור אסור מן התורה.

ועוד קשה לי דנברי התוס' הכ"ל שכתבו דמיירי בגוסס שימות קודם שיבא השבת, כלומר, דאם ימות אחר השבת א"כ אתיא אימא דרי ל"י מיד אחר השבת ואינו מתבטל בשבת, לכן נע"כ מיירי דיומות קודם שיבא השבת, דעד שימות לא תטלטלו משום איסור, ואחר שימות אין לה לאמו ענין לטלטלו כי וניחתו שם במקומו. א"כ, תקשי אם ימות קודם השבת הרי יטמא ודבר הטמא אינו חוזק, א"כ סתימא זו אינה אפילו לכל יום השבת דטרם שיבא השבת ימות הבן שמתה ותבטל הסתימה, ואין לומר דמיירי דיפטו את הטומאה טרם שימות הבן שמתה, דא"כ, למה להו להתוס' לומר דיומות קודם השבת, אפילו ימות אחר השבת לית לן נה אם הטומאה תתפנה מוקדם ולא חיכת לן או נביטול הסתימה. ונע"כ, דשיטת התוס', דונה שלא תהי' סתימה בשביל שהסתימה תקבל טומאה אין זה מנעל את הסתימה עכשו, ולא מקרי בשביל זה סתימה לשעה, כי הסתימה נבטלה לאחר שיומות הבן שמתה לא כן אחר כך אלא שנאכיתה נבטל לאחר שיומות הבן שמתה לא חיכת לן נזה עכשו, ולא מקרי סתימה לשעה אלא בזה נכמותה לא אינה יכולה להתקיים אצל אם הכמות יתקיים הגם שנאכיתה לא מתקיים, עכשו עד שלא נבטלה נאכיתה סתימה יפה היא.

ומהא דאמרינן דחובשי מלכות מנעלין נחלוך, נשמע דנבר שאין אדם יכול לטלטלו נלי רשות של אחרים, הגם שאחרים יתנו רשות לטלטלו, אצל כל זמן שלא ניתן הרשות הרי זה בטל והוי כמו לעולם, ולכן אפילו לשיטת התוס', דנענין גבי בן שמתה שיבטלו לעולם ושם תהא קבורתו, אצל חובשי מלכות הוי לעולם, הגם דמסתמא יתנו רשות לטלטל או לשחרר את החובשים, משום דאין אדם יכול להחריס משם נלתי רשות של מלכות, וכן נוטה לשון הרמב"ם ז"ל בהלכ"י טומאה מת ט"ר ב: ועכוס כפות שהוא מאסורי המלך שאין אחד יכול להחירו, וכן שמתה ביום השבת שהרי אסור לטלטלו. עכ"ל. כלומר, האיסור לטלטל הן מזד הדין של תורה והן מזד הדין של מלכות מנעל הדבר ועושהו קנע.

פועל הבונה ודעת בע"ר הבית שלא לקיים את הבנין

רפ"י זה יולא דין חדש, דאם אחד בונה נעד חנירו, כגון פועל שבונה נבנין נעד הנעל בית שלו, והנעל הנית לא אחר אל הפועל בשעה שמתוהו לננות שיסתור את הנבנין זה באתו היום, הגם שהנעל הנית השב או לומר לאחרים שיסתור את הנבנין זה באתו היום, הפועל הנונה יתחייב משום בונה נבנין קנע, דהא אין לו רשות לסתור את הנבנין עד שיזונו הנעל בית שלו ונשעת הנבנין עדיין לא ציווה על הסתירה, ודומה לעכוס הנזכר על ידי מלכות כנ"ל.

י"ש להעיר נזה מהא דאמרינן נשנת ע"ת, בתלמוד שאומר לו רבו לך ופנה לי וקוס לסעודה, הלך ופנה ל"י דבר השבו לכל קייב עלוי, דבר שאינו השבו לכל אי אהש"י רבי מתייב עלוי ואין לא לא מתייב. ע"ש היטב נחוס' ד"ה. אטו. דתלמיד העושה על דעת רבו הכול מודים דמיתחייב התלמיד נמחשבתו של רבו, וא"כ נכ"ד, נמי דודאי פועל עושה הכל על דעת נעל הנית לא פחות מתלמיד העושה על דעת רבו, והי' נבנין שלא יתחייב הפועל על נבנין לשעה אם דעת הנעל בית היתה שהנבנין יהי' רק נבנין לשעה, אולם חילוק גדול יש בין הנושאים, חדל דלא מנינו שיפטור זה נמחשבתו של זה אלא שיתחייב זה נמחשבתו של זה, כלומר, משום דנשנת נענין מלאתה מחשבת, לכן מתחייב התלמיד גס על פחות וכשיעור הרגיל, שמהשבתו של רבו אהש"י, והתלמיד תלה דעתו נמחשבתו של רבו, אצל כשעושה מלאתה כשיעור, אלא שחנירו חושב לנעל את המלאתה על ידי סתירה לא מנינו שתועיל מהשבת הנעל בית לנעל את מלאתה הפועל, והלא הדברים קל וחומר, השתא המוציא תנן כמלא פי פרה לגמל, אמרינן, נשנת ע"ג, דהייב, הגם דפי גמל נכיש מפי פרה זה המוציא צריך את התנן לגמל ולא בשביל פרה, לכל זאת אמרינן דשיעור השבו הוא הואיל ויש בו כשיעור לפרה, ואין מחשבתו שהשבו בשביל הפרה

עו כתנ לתרן דברי הרמזים ז"ל, ואני אומר ניסול סוממין מדרב
 אשי שמעיין לה דאמר צפרק האורג, מה לי ניסול פתילה מה
 לי ניסול סוממין ולגני מילה איתמרא — ומעתה המגבל סוממין
 לצורך מילה או לאחת מן החללים מה ענין לשערו צכדי צביעת
 פי סנכה והדין עמו — וכולהו שיעורי מלאכות נמי הכי איתנהו
 נכוליה מתנייתא כל מידי ומידי למאי דמי לי, על כן דברי הרמזים
 ז"ל נכונים. עכ"ל. מנזאר שפשוט הוא לנצל מגדל עו דכל שיעורי
 שנת הם צאופן זה, שאם נריך לו להשיעור שהוא עושה, הרי
 הוא חייב עליו הגם שהשיעור הסתמי הוא יותר גדול. כי השיעורין
 הנאמרים הם נסתם, והאופה כנרונרת הוא רק נשאופה סתם
 אצל כשנריך לשיעור קטן לרפואה וכדומה הרי הוא חייב עליו,
 והוא מטעם הכ"ל למלאכת מחשבת, ואם אפה כנרונרת והוא
 נריך לשיעור יותר גדול מחייבי על השיעור של נרונרת, כדאמרין
 נמכילתן ז"א, אלא מעתה ומשני, חישב להוציא כל ביתו ממי דלא
 מיחייב עד דמפיק לכולי, ומשני, התם נטלה דעתו אצל כל אדם.
 ואין זאת אומרת שהראש"ד ז"ל חולק גזה על הרמזים וסובר,
 דאינו מיחייב בניסול סוממין נפחות מכדי צביעת פי סנכה, אלא
 שהראש"ד מוזכר בשיעור סתם, והוא המנזאר בגמ', לצביעת פי
 סנכה, והרמזים ז"ל מודיר את השיעור לזכר הנלרך לו
 לאדם ומחשבו.

וכדברי המגדל עו כמעט מפורש צירושלמי כלל גדול, פסקא
 דהטומן: כל חילין שיעוריא אס לאכלן כנרונרת אס
 לנהמה כמלא פי הגדי, אס לנשל כדי לנשל גיזה קלה, אס לארוג
 כוולא רוחז הסיט, אס לטוות כמלא רוחז הסיט כפל, ופירש צפני
 משה, דכוון שנריך לו כך הוא, דאס גוזז נצביל שנריך לאריגה
 שיעור כמלא רוחז הסיט, ואס גוזז נצביל שנריך לטוות שיעורו
 כמלא רוחז הסיט כפל. ע"ש. הרי דנגזיזה עומה יש שיעורין
 שונים ותלוי נדעתו למה שהוא נריך לנזיזה, והוא מטעם הכ"ל
 דמלאכת מחשבת אסרה תורה, ואס הוא נריך לזכר ששיעור
 קטן, ומחשבתו נושוי לי כשיעור שלם.

וכתובהפתא דשנת, ר"י: הנזרר והטומן והמרקד והלש
 והאופה לאכילה כנרונרת, לנהמה כמלא פי הגדי,
 לנצוע כדי לנצוע נגד קטן, ושאר כל הדברים כשיעור לטומאתן
 כך שיעור להוציאן, ע"ש. ומפרשי התוספת' מניינים להא דאמור
 שם צריש הפרק: הנגד והסק והעור כשיעור לטומאתן כך
 שיעור להוצאתן, ואינו מונן למה חוזר ושונה כאן דבר שנאמר
 צאותו פרק למעלה ומוט, ועוד, הלא נכאן אין המדובר ומשיעורי
 הוצאה אלא משיעורי מלאכה ומה פירוש הדברים, "ושאר כל
 הדברים כשיעור לטומאתן כך שיעור להוצאתן". ולפע"ד צרור
 שכוונת התוספתא היא לומר ששיעורי מלאכת שנת הם כפי
 שאדם מחשב אותם ונריך להם, כלומר: אס לאכילה כנרונרת,
 אס לנהמה כמלא פי הגדי, לנצוע כדי לנצוע נגד קטן, וכאן
 נריך להיות, "ולשאר כל הדברים" כלומר, פסיק ומוסב למעלה,
 ולשאר כל הדברים שאדם נריך להם, שיעורם הוא כפי חשיבותם,
 והראי' לזה, כשם ששיעור לטומאתן כך שיעור להוצאתן, משום
 דאזלינן נתר חשיבות, כך כשאדם מחשב את הדבר מפני שנריך
 לו, זה היא חשיבותו ושיעורו.

והלא גם צאוסורי אכילה אמרינן נכולין ק"ג: אמר לי אבי
 ומי איכא מידי דאילו אכיל לי אחר לא מחייב ואכיל
 לי האי מיחייב, אמר לי זה לפי מחשבתו זה לפי מחשבתו. והיינו
 לפי מה דאמרין דמחשבת אזלינן שמה מחשבה. ומכל שכן גמי
 מלאכת שנת דמפורש נקרא מלאכת ומחשבת ותלוי נמחשבה.

והמתנגד להכנה זו הוא דאמרין צבנת ק"ד: כתנ אות
 אחת והשלימה לספר, ארג חוט אחד לנגד חייב —
 רב אשי אמר אפילו תימא רבנן להשלים שאני. וכן שם רבא אמר
 כגון שנטלו לתנו של דלי"ת ועשאו רי"ש, פירש"י, דלא הוי אלא
 הנהת אות אחת ונדבר מועט חייב הואיל זה תיקון הספר, דאסור
 לאדם לשהות ספר שאינו מונה ומשום אל תשכן צאהליך עולה,

ולפע"ד נראה דגם הרש"ם סובר כרש"י דפחות מכשיעור צבנת
 אסור מן התורה, ואין זה דומה לזה עיקר ולזה מניח
 דלא הוי חזי שיעור, וטעמו של דבר הוא משום דכל פחות מכשיעור
 אס נריך לו וחשוב הוא אצלו צבנת חייב עליו, דמה שנא מהוצאה
 דמלאכה גרועה היא ולכל זאת אס נריך להדבר שמוציאו חייב
 עליו צפחות מכשיעור, שאר מלאכות לא כל שכן, א"כ, נכל חזי
 שיעור של שנת כגון האופה פחות מכנרונרת אינו חסר שיהי
 כאן שיעור מלאכה אלא המתחשבה, והלא מחשבה אינה כלל נגדר
 מלאכה אלא גורם למלאכה, כדאיתא צרש"י גיטין כ"ג. ועי' צבנת
 ק"ד, עשייה הוא דאסור אצל גרמא שרי, כלומר, גרמא אינה
 נגדר על עשייה ומלאכה, וא"כ, אין חסר כאן דבר מה מהמלאכה
 אלא הגרמא להמלאכה היא שחסרה, וזה הוא שפירש הרש"ם,
 דפחות מכשיעור צבנת לא הוי מלאכת מחשבת, כלומר, לא שאין
 זה נגדר ומלאכה, אלא שאינה נגדר מלאכת מחשבת, דלהחייב
 הטאת צבנת אמרה תורה שאין חייבין על מלאכה צבנד אלא
 על מלאכה ומחשבה, ונאם חסרה המחשבה אין כאן חיוב הטאת,
 אצל אין זאת אומרת שאין זה צכלל מלאכה, אדרבה, הוא צכלל
 ומלאכה, והגם שאין חסר כאן אלא דבר קטן היינו המחשבה שאינה
 כלל נגדר מלאכה אלא נגדר גרמא שאינה חשובה כלל דניני שנת,
 דהא חזינן דשרי גרמא צבנדה צבנת, לכל זאת אין חייבין עלי,
 אצל צכלל מלאכה נודאי דהוי ואסורה עכ"פ מן התורה ככל
 חזי שיעור, ואינו דומה לזה עיקר ולזה יוניח, דשם חסר החלק
 וזן הוצאה שאי אפשר להשלימו נמחשבה גרידא, ונמילא לא
 קשה מה שהקשינו לעיל גמי תלמיד אומר לו רבי, דמחייב מחשבת
 רבו, דלהוי צבנים שעשוהא, דצבים שעשו מלאכה צבנת דפטורים
 היינו דוקא צבנים שעשו הוצאה צפועל, אצל כשאחד עושה והשני
 מסייע לו מנזאר צב"ם שנת צ"ג. דמסייע אן צו מונש, וגרמא
 הוא עוד פחות ממסייע, והואיל שהמחשבה אינה אלא גרמא ככ"ל,
 אס כן זה התלוויד עשה כל הוצאה, ומחשבת רבו אינה אפילו
 מסייע אלה גרמא צעלמא שאינה צכלל עשייה ככ"ל.

**אם חייבין בכל מלאכות בפחות מכשיעור
 כשצריך להן**

יודע אני שיש לדון צבנד הכ"ל שכתבתי דצכל מלאכות של שנת
 חייב על פחות ומכשיעור המנזאר בגמ' אס אחשבי כלומר
 אס נריך להם, דמפורש בגמ', לא מנינו ענין זה אלא נמלאכת
 הוצאה, צפרק הוציאה וצמחניע וראה צירושלמי סוף פרק כלל
 גדול: רבי הילא אמר ר' יוחנן צבי מעתה הוציא אזלינן לתולה
 כוולא פי חולה יהא חייב, פירוש משום דאזלינן נתר מחשבתו
 של המוציא ונחיוותו, והוא נריך פחות מכנרונרת צעד החולה,
 כלומר לא לרפואה, דרפואה צכל שהיא, אלא לאכילה והחולה
 אינו יכול להכניס לתוך פיו הלא דבר קטן. והגם צפני משה
 שם מפרש דהוא צבאון צממיה, אולם הפירש של קרבן העדה
 שם הוא יותר נחמור, ע"ש. אלא דשם נריך להיות אח"כ. מודה
 ר"ה, שאם הוציא עצבים לפרה כמלא פי גדי שהוא חייב, כלומר,
 משום דשיעור עצבים הוא כפי גדי לא מהני מחשבתו שחושב
 לפרה לפטור, וזה מה שמסיים, דלא תסבור כמה דלית לי
 לחונורא חית לי לקולא, כלומר, דנריך להשמיעני דבר זה דמוציא
 עצבים כמלא פי גדי לפרה דחייב, כדי שלא נאמר, כשם שמועלת
 מחשבתו גמי הוצאה לצורך החולה, ודי כמלא פי חולה, כך נמי
 פטור כשהוציא עצבים כפי גדי לצורך פרה, דעגם השיעור של
 עצבים הוא כמלא פי גדי ואין מחשבתו מועלת לפטור, כשם
 שאמרו, צבלי אח"כ חישב להוציא כל ביתו וכי, אולם צפשוט
 לא הוצרך בגמ' לומר דבר זה צבאר מלאכות, מפני שרוב שיעורי
 שנת נלמדים ומשיעורי מלאכת הוצאה.

והנה צרמזים הלכ' שנת טרא; ושיעור מנצל סוממין כדי
 שיהיו רחויין לזכר שמצלין אותן לו. והראש"ד ז"ל השיג
 וכתב: כדי לנצוע צהן צגד קטן פי סנכה. עכ"ל. וצעל מגדל

יהוה ל"י ככתב אות אחת והשלימה לספר דאמרן לעיל דחייב ואפילו לרנן. ודבר זה מפורש בתוספתא פרק הנונה; כתב אות אחת ונא אחר וכתב אות אחת אפילו כל השם כולו אפילו כל הספר כולו פטור, כתב אות אחת להשלים את הספר הייב. ונריך ביאור מה צין כל הספר כולו וצין להשלים את הספר, הלא כשהוא כתב את אות האחרונה של הספר הרי הוא מושלים את הספר, וכי נריך כוונה מיוחדת נכתבת אות האחרונה לשר השלמות הספר. וגם לפלא שאין זכר בהתוספתא מדין השלמת נגד כלל, והפירוש בהתוספתא לפע"ד היא, דאם הסופר כתב ספר תורה ולא השלימו היינו שכתב אפילו עד ה"ל" האחרונה של כל ישראל, ונא אחד והשלים י"ל פטור, ומפני שעד שלא נכתב ה"ל" האחרונה מותר ה"י להשמות את הספר הזה, כי אין זה בכלל ספר שהינו מונה, הלא בכלל ספר שעדיין לא נשלם, והלא אין שום חובה להשלים את הספר בנת אחת, הלא אם כבר ה"י הספר ומסוים כולו, הלא על פי טעות המסיר בו אות אחת, או הסור להשמות את הספר הזה, ומכיון שנא אדם זה ותיקן את הטעות שנו והשלים את האות המסרה, או חייב על ומלאכת שנת. ומה שכתב רש"י שם והשלימה לספר, אות אחרונה של אחת מוכ"ד ספרים, היינו חליבא דר"א דוקא הסוגר אחת על האריג חייב, אבל רנן לא ויחייב אלא בהנחת ספר, ורנן אפי' דוונשי אפילו תימא רנן, נע"כ, דלא קאי אלא אחת אחת והשלימה לספר ולא אחרג חוט אחד והשלימה לנגד. דנגד לא שייך מניה. ולכן בתוספתא לא הוזכר השלמה אלא בספר ולא נאריגה. אולם בהרמז"ם הונא גם ארנ חוט אחד והשלימו לנגד. ואולי ננגד החיוב משום מכה נפטוי. ונ"ע. וראה נר"ח שנת ק"ד: כתב אות אחת סמוך לכתב כגון שה"י כתוב נו"ן וכתב תחתיו ה"י"ת אף על פי כי נמלא "נח" והנה שם, פטור הוא, ודלא כר"א דאמר האורג חוט אחד על האריג חייב. אבל אם היתה מוחה חסרה אות או ספר תורה חסר אות חייב אפילו לרנן, דקיי"ל להשלים שאני. ע"ש, כנראה שגם הוא ז"ל דקדק לומר מוחה או ספר תורה חסר אות, כלומר, לא שעדיין לא נשלם אלא שנשלם ועל פי טעות נחסר זהם אות אחת. ולא הזכיר השלימה ננגד. (והגם שלא מנינו הדיון של אל תשכן וכי אלא בס"ת, אולם רש"י שם בכתובות י"ט: כתב: ספר, תורה נביאים כתובים, והגר"א ז"ל נש"ע כתב ואפילו נגמ' ופוסקים דנכלס שייך אל תשכן, ע"ש, ובמחזה ובתפילין נודאי דשייך שינא לידי טעות ויחסוב שינא זהם ידי חובת מוחה ותפילין, ואתי לידי הקלקל צמנות עשה דאורייתא, והגם כדמנינה מוחה שוב ה"י שלא כסדרן, י"ש לומר דשיטת הר"מ ז"ל הוא דאין שלא כסדרן פוסל במעשה הכתיבה, אלא שהמוחה תה"י כתובה כסדרן, כדעת העיטור והר"ן ע' נשר"ת אפני נר סימון ט', אות ז', או שמה דעת הר"ת שאין שלא כסדרן פוסל דשיטתו מוחה, ע' שם סימון י' אות י"ז). ואם איתא להא דהג"ל דשיטתו מוחה שנת נמחשנתו ה"י מילתא, ח"כ אמאי לא יתחייב כשה"י כתוב, נ"ן" והוא כתב "ח", הלא הוא רוצה ונריך שיה"י כתוב שם נח, ח"כ, האות "ח" שכתב י"ש לו חשיבות בעד מי שכתב, ולמה לא יתחייב, ומה גם לפי הפירוש הג"ל בהתוספתא, שאפילו כתב ה"ל" האחרונה של ישראל נספר תורה לא יתחייב, ואמאי הא הסופר זה נריך לאותה ה"ל", נלכד, ומה יותר אחשבי י"ש מזה, ונע"כ, דלא אמרינן אחשבי על פחות מכשיעור מלאכה, הלא צומן שעל ידי כך מתקן היסור, שלא יעבור על אל תשכן צאהליך עולה, אבל מתענה האדם לנדו להחשיב את הפעולה שעל ידי כך חזי שיעור יהנב כשיעור שלם לא אמרינן.

אולם יש להחזיק את הסגרה הג"ל דכלל מלאכות שנת שייך אחשבי כשהוא נריך ללוחו דבר הגם שאין צו כשיעור ולא תקשי מהא דהג"ל נמלאכת כתיבה, והוא משום דהגם דאמרינן דכל חזי שיעור בשנת א"ס מחשבי ונריך לו ה"י כאילו עשה מלאכה כשיעור שלם וחייב עליו, היינו דוקא א"ס נאמר דחזי שיעור

יש היסור תורה כצכל חזי שיעור של אחר היסורין, או שפיר נאמר דעל ידי שאחשבי ללוחו חזי שיעור ה"י כשיעור שלם למחשבת, [אין דברים הללו נאמרים לפי פנרת החכם צני ס' פ"ה, שחזי שיעור אסור מן התורה מוטעם אחשבי]. אבל אם לא יהי' נחזי שיעור של מלאכת שנת שום היסור תורה לא שייך לומר דעל ידי מחשבתו יתעלה לשיעור שלם להתחייב עליו, כגון צוה עוקר וזה מניח שאין צכל אחד מהם שום היסור תורה נודאי ולא לומר דתועיל מחשבתו להתחייב הטלח על העקירה או על הנחה נלכד, כמונן. והנה צכל היסורי תורה חזי שיעור אסור מן התורה הוא מוטעם חזיב לאיטרופי, אבל אם אין נמניחות שיהי' חזיב לנירוף אין כאן היסור תורה נחזי שיעור, וגם צרוז מלאכות של שנת שייך נירוף, המוניח חזי שיעור ויחזור ויניח חזי שיעור, האופה הטוחן הלש המורקר וכו'. ובכן יש נחזי שיעור של אלו המלאכות היסור תורה ולא הוא נריך ללוחו שיעור כגון לרפואה וכדומה ואחשבי שפיר יתחייב חטאת עליו כאילו ה"י שיעור שלם, אבל נכותנן אין צכל חזי שיעור מניחות של חזיב לאיטרופי וגם אחשבי נידח, דאם כתב "כ" נשנת, נודאי חזיב לאיטרופי שיכתוב עוד "ח" ויהי' שם נח, וה"י ל"י חזי שיעור דאסור מן התורה, אבל אין כאן אחשבי לשיעור שלם דה"י נלכד אין לה חשיבות כשם שלפעמים יש חשיבות לשאר חזי שיעור, וכשה"י כתוב "כ" והוא נריך לכתוב "ח", והשלים ה"ח" (כהציור של הר"מ הג"ל) הלא אם אנו דנים על ה"ח" שהוא חזי שיעור אין לומר צוה חזיב לאיטרופי כי נאם יכתוב עוד אות אל נח הלא יקלקל את הכני "נח" אלא אם יוסוף "ס" יהי' כאן ניב "נחס" והלא הוא נריך לניב של נח ולא לשל "נחס" ואינו דומה לאופה כחזי גרוגרת שאם יאפה עוד כחזי גרוגרת לא יקלקל כלל את חזי גרוגרת האפוי, וכן אם כתב את ה"ל" האחרונה שנכ"ס"ת לא שייך לומר דחזיב לאיטרופי, דאם יכתוב עוד אות אל תינת ישראל הלא יקלקל את התיבה, לכן אין כאן היסור של חזי שיעור, ונאם אין כאן היסור של חזי שיעור שוב אין מועלת מחשבתו לומר אחשבי שיתחייב חטאת כעל שיעור שלם משום אחשבי ככ"ל. ואם כתב אות אחת והתכוון שיהיה זו תורה על תיבה שלימה שיב כאן חזיב לאיטרופי וגם אחשבי, הלא באמת היא פלוגתת ר' יהושע בן נתיבא ומכונים נכתב אות אחת נוטריקין, כגון שכתב "ה" ונקודה עליה, וכוונתו לתינת אב, ואפילו לרנן דפערי צלות אחת נוטריקין משום דסוף כל סוף אין כתוב כאן אלא נלאון נוטריקין, והחיוז בשנת על לשון ממש. ור"י צ"ב סוגר דזה ה"י לשון גם לענין שנת, והחיוז הוא מנ"ד חזי שיעור ואחשבי.

ורמיון לזה שכתבתי, דח"ש דמיר צסוף היום של ימי טרו עוד הוא יותר נגדר היסור מח"ש של שנת וי"כ, משום דהיסור מיר לא ה"י תלוי צומן דהיסור נזירות הוא נעולם תמידי, ואם אינו לטיר זה צומן נזירותו כלה היום הלא ישגם נזירים אחרים שלא כלתה נזירותם היום, מה שאין כן שנת וי"כ, יש צמזמ"ם הלכ' תרומות פ"י, דהאוכל תרומה בשוגג צי"כ ושגלס קרן וחומש, ובהלכה י"א, כתב דמיר ששה בשוגג יין

יש להחזיק את הסגרה הג"ל דכלל מלאכות שנת שייך אחשבי כשהוא נריך ללוחו דבר הגם שאין צו כשיעור ולא תקשי מהא דהג"ל נמלאכת כתיבה, והוא משום דהגם דאמרינן דכל חזי שיעור בשנת א"ס מחשבי ונריך לו ה"י כאילו עשה מלאכה כשיעור שלם וחייב עליו, היינו דוקא א"ס נאמר דחזי שיעור

דגלי קרת, ואין לזהות, דדוקא גבי הקרנה נזרך קרא דגם הצעלים קרוים המקריב, דאלמולא קרא היינו אומרים שאין הצעלים בכלל המקריב, משום דכהנים שלוחי דרוממנא נינהו ואינם כלל שליחי דידן — ועי' תוס' קידושין כ"ג: ד"ה. דלומר רב הונא — אצל נדבר שייך זו שליחות אין אלו זריכים לשום לימוד דמחשבת צעלים מועלת למועשה השליח. והגם דאין שליח לדבר עזירה אצל אין שם הצעלים נגרע מהדבר, וכגם דאין הקרנה חזינן דלומר שגילתה תורה שהצעלים יש להם דין ומקריב, מועלת ומחשבתם הגם שאינם מקריבים, כן נמי גבי שנת הצעלים הם צעלים של הדג שנגרעו צו מלאכה מועלת מחשבתם על הדג הנפעל, דהוה טעויה, דגם גבי הקרנה גלי קרא הצעלים הם צעלים של הקרבן ואפילו אמרינן דכהנים שלוחי דרוממנא נינהו לגמרי ואינם שלוחי דידן כלל, גם כן הצעלים הם הצעלים של הקרבן, וקרא לא חתי אלא לומר דהגם הצעלים אינם מקריבים כלל לכל זאת קראתם התורה מקריבים לענין לא יחשב, כלומר, יש להם כח לפגל כמו המקריבים עמום, אצל שנת אין הצעלים בכלל עושי ומלאכה כלל, ורק הפועל הוא העושה מלאכה.

ועוד יש חילוק גדול בין מחשבת ונלאכת שנת צני"ד ובין מחשבת בקדשים, דשנת הגם לאם מכון נשעת ונלאכת הצנין לשעה לא היו מלאכה, אצל אינו נזרך שיוכחן שיהי צנין של קיימא, וסתנא היו צנין שחייבים עליו שנת, הולם בקדשים יש דין של לשמה, כלומר שזריך לכוון לשמה, והגם דסתנא לשמן קאי, היינו דסתנא היא כמו שמתכוון לשמה, אצל זאת אומרת דזריך לשמה, ובכן כשהצעלים של הקרבן מחשבתן מחשבת פיגול והכהן המקריב מושב לשמה סברי הנהו תנאי דלעיל דמחשבתו של צעל הקרבן ננטל את מחשבת הכהן וכאילו לא חשב הכהן כלל, וממילא הקרבן פיגול דהא זקרבן יש כאן דין של מחשבה, והתורה גילתה דמחשבת הצעלים מחשבה היא.

ובפרט למה שכתב הרמב"ם ז"ל צפיה"מ צנזחים צסוף פ"ד, דרי אליעזר צ"ר יוסי האומר צעלים מפגלין סובר כת"ק דומתני' לשם ששה דברים הוצת טבח, והוא מזריך שיהי כוונת, צעל הקרבן" לאלה היו דברים, ע"ש. וכבראח דכוונת הרמב"ם ז"ל היא דזה תלוי בזה, משום שסובר דהצעל הקרבן זריך לחשוב לשמה, כלומר, לא רק הכהן המקריב אלא גם הצעלים זריכים לכוון לשמה, הגם שמתכוון לשמה, היינו שהוא כאילו חשבו לשמה, אצל המתוה היא שיהשבו לשמה, לכן הם מחשבים מחשבת פיגול הקרבן פסול, משום דיש ממש דמחשבתם מכיון שהתורה ציוותה שהצעלים, ולא הכהן נלמד, יחשבו לשמה. אצל שנת הלא אין הצעלים זריכים לכוון נשעת הצנין שיהי צנין של עולם ולא לשעה.

וחוץ מזה יש עוד חילוק בין הנושאים, דאפילו להנהו תנאי הסוגרים שזה עובד זה מחשב, היינו שהצעלים חושבים ששעת עבודה מחשבת פיגול הו שחייבת חולין לעכ"ם, א"כ הם מחשבים שלא תחול השחיטה הראוי, אלא שמיד נשעת עבודה התי' פיגול הו לעכ"ם, אצל גבי בונה, הלא מה שהצעלים מייחשים שהצנין יהי' לשעה, אין הפירוש שהם חושבים שלא יחול שם צנין כלל על הצנין הזה, דהלא הצנין נעשה כדעני בכל פרטיו וכרחיו לצנין עולמי, אלא שחושבים לפתור את הצנין, ואז אין מחשבה זו, התלוי נדבר שזריך לעשות מועשה, מנעלת את מחשבתו של הפועל הנוטה צנין סתם. וכבר כתבתי באריכות צספרי משנת אברהם חלק ב' דף ע"ג, צין ציטול דבר שכבר ישנו ובין ציטול דבר אשר ימנע את הדבר מלהיות. ע"ש. ואין לומר א"כ, איך משכחת צנין לשעה, הלא כל צנין לשעה הוא נאופן כזה שצונה צנין הראוי אלא שחושב לפתור ציומו, דשאני זה שמיד נשעת צנינו הוא צונה על מנת לפתור ציומו, ולא חל על צנין זה אלא שם של צנין לשעה, אצל כשצבירו צונה שלא על מנת לפתור ציומו א"כ חל שם צנין גמור על הצנין הלא שהצעל הצנין חושב לצטל את השם הזה של הצנין, זה אי אפשר, כ"ל. ואפשר דגם סברא זו כלולה צדברי הירושלמי שנת שהצנתי צריש דברי, א"ר יוסי מכיון שהיו חוטבים

של תרומה אינו נמשל את החומש, והלא איסור טור קיל מליסור יו"כ, ושניהם איסורים זמניים, אלא הוא הדבר אשר דברנו, איסור טור על היין הוא איסור תמיד, ואם אינו לה המשלים טורתו הרי הוא איסור לטור אחר, אצל יו"כ אינו צמנאיות שיהי אכור רגע אחד להקר יו"כ.

ודע לפני סברא הנ"ל דלא אמרינן אהשני נמלאכת שנת הלה צחאי שיעור שיש צו אפשרות לזרף, אצל אם אין אפשרות לאיצטרופי את החני שיעור אינו מועיל מה דמחשיב ליי להיינו חטאת, יש צו להסביר מה דהשמיט הרמב"ם ז"ל אוקומות דבר צצנת ק"ד: כגון שנטלו לתנו של דלי"ת ועשאו רי"ש, והביא רק אוקומות דרי שעת כגון שנטלו לגגו של הית ועשאו שני זיינין, ולפי הנ"ל ניהא. דנטול גגו של הית ועשאו שני זיינין, יש צפועל שיעור שלם היינו שתי אותיות והגם דנפעל אין כאן השיעור דהא ונתק רק את גגו של הית ולא שייך ציי דהויא לאיצטרופי, אמרינן אהשני לנטילה זו ומלאכה מועלי הוי, אצל שנטלו לתנו של דלי"ת, אלו זריכים לומר אהשני לנטילה גגו, ודבר כל זה אין כאן אלא אות אחת דלי"ת שאין זה מציאות לאיצטרופי, אצל גבי שני זיינין הם הני הומרים אהשני לנטילה גגו של הית שוב אין אלו זריכים לאיצטרופי דהא יש כאן שתי אותיות לפנינו, ולכן השמיט הרמב"ם ז"ל להא דרבה.

זה מחשב וזה עובד דקדשים ושבת.

ובהא דהנ"ל דף רס"ב צפועל הצונה ודעת צעל הנית שלא לקיים את הצנין יש להעיר עוד מהא דחולין לה: שהוכח לכתי שחיתתו כשרה, ר"ח פוסל, ובגמ' שם ללישנא קמא ת"ק ור"ה סוגרים כרי אליעזר צ"ר יוסי שהצעלים מפגלין, וממילא אמרינן זה מחשב וזה עובד, וללישנא צתרא ת"ק סבר כי אמרינן זה מחשב וזה עובד היינו צפנים אצל צחוף לא, חוף מפנים לא ילפינן, ור"ח סבר ילפינן חוף מפנים. ע"ש הטב. והנה ללישנא קווא דת"ק ור"ה סוגרים דאפילו צחוף אמרינן זה מחשב וזה עובד, ה"כ צדן שיהי גבי שנת נמי הכי — דזה עובד — כלומר: עושה מלאכתו וזה הצעל ציה מחשב שיהי צנין לשעה, ומחשבתו של צעל הנית תועיל לגבי מלאכתו של הפועל, וללישנא צתרא לר"ח דוקא תועיל מחשבתו של צעל צית לפטור את הפועל, ואפילו למאי דדחי צש"ס צנזחים מ"ז. ר"ח ליה ליי דר"ש צן אלעזר דילמא צנזכ"ם הוא דחומרה כעין צפנים אצל שנת מלאכת מחשבת אסרה תורה, ע"ש, דהתם פירש"י לפני שומלאכת מחשבת דוקא אסרה תורה וזה שאין שיעור זה חשבו צעיינו אינו מתכוון למלאכה, ע"ש, דזה שייך לומר דוקא צדינא דמתני' דהמנטיע, דנדר שאין כשר להנטיע, והוכשר ליה והנטיעו וזה אחר והנטיעו, דאין למיני את הממילא משום מחשבתו של המנטיע, דהא לגבי הממילא אין דבר זה חשבו כלל, לפיכך ר"ח פליג על ר"ש צן אלעזר המתניב את הממילא, אצל צני"ד שהפועל עושה על דעת צעל הנית ודומה לתלמיד שהנטיע על דעת רבו, שכתבו התוס' הנ"ל דהכל נודים לר"ש צן אלעזר דאזלינן צתר מחשבת רבו, שוב יפטור הכא, דהא דעת הצעל צית הוא שיהי הצנין זה לשעה, ומכיון שאי אפשר צני"ד לזהות כדחייית הש"ס צנזחים הנ"ל אצל שנת מלאכת מחשבת אסרה תורה, שוב הכל סוגרים דדמי לקרבן ולשחיטה, שומחשבת הצעלים מועלת על הפועל.

א"כ דהא ליתא, דהא התם הטעם מנאחר צנזחים מ"ז, משום דכתבו והקריב המקריב, אלא צעלים, קרי מקריב הלכך איתנהו בכלל הנוקריב לא יחשב, וא"כ זה דוקא צשחיטה דילפינן ומחשבת עכ"ם צשחיטה מומחשבת פיגול צקרבן, אצל לא לענין שנת דאין לנו קרא לזה. והא דלא דמי כד צנזחים מ"ז הנ"ל, ולא אמר שאני קדשים דלומר קרא והקריב הנוקריב, אצל שנת דליתא לקרא לה, ודחי רק נושא שאני שנת דמלאכת מחשבת אסרה תורה, משום דעדיפא מיני משני ודחי, אצל צני"ד דה"א לזהות משום מלאכת מחשבת כ"ל שפיר יש לומר דדוקא צקדשים

תצ. ועוד מעשה (א) שהביאו בול של מלח ופתמוהו שלא יאמרו פגום הוא אע"פ שלא הקריבו עליו זבח וכן יאמרו ספר תורה לפניהם ואין מכריזין לא אשמע לכם.

תצא. אין (א) עושין מצות הכילות שלא יהי עליו כמשאוי ועוד כשיש על האדם מצוה אחת [א] הרי לבו על אותו מצוה עד שיגמור אותה בהלכתה גגון יקשור ספר תורה ויגמור ואם יתחיל לומר ההפסדה (ב) אם לאו לב הקשור על ההפסדה ולא על הקשירה הרי [ע"ב] מבטל מלבו מצוה הראשונה מפני השנייה והתופש ספר תורה (ג) כהן שעלה בשמחת תורה אם יקראו אותו לקרוא בתורה אל יעמוד כי לא יעזוב ספר תורה מידו.

משנת אברהם

וטעם דלא הוכשרו למלכת שמים אלא דנר טהור נלבד, פירשו שאסור להשתמש למלכת שמים שום דבר שאינו טהור, ולפי זה אם יתפור את היריעות נגידין וגם נמאי יפסול הס"ת. ובוזה יונת דקרוק אחד נלשון הרמז"ס ז"ל הלכ"ס ס"ת. דנפרק ט"י"ג. כתב: וכשתופרין היריעות אין תופרין אותן אלא נגידים של צהמה או חיה טהורה וכו'. ונפרק י' א', כשנתה את הדגרים הפסולים את הס"ת, כתב: כ' שתפר היריעה בלא גידו טהורה. ומדוע שונה נכלין את הסגנון, ולא אמר שלא תפרן נגידו טהורה. אלא דנא ללמדנו שיש אפשרות שלא יפסול הס"ת, היינו כשתפרו נגידו טהורה וגם נפשתן, ואינו פסול אלא כשלא הי' עם גידו טהורה כלל. ולדינא ז"ע. אם ס"ת התפור נגידין תם נדיף. אם כשר.

סימן תצ"א

אין עושין מצות חבילות חבילות

[א] הרי לנו על אותה מנהג, וכו'. כלומר ואי אפשר לו לאדם לכוון שני דגרים כאלה. וכן מנולר בתוס' מו"ק ה: ד"ה לפי שאין וכו'. דאין עושין מצות חבילות חבילות, דנענין שיהי' לנו פגוי למנהג אחת ולא יפנה עלמנו הימנה. עכ"ל. ודלה ירושלמי נרכות פ"גיה לענין מי שהי' מיימיו על כתפיו אם קורא את ק"ש, ועי' נפ"ז דפרה מי שהי' מיימיו על כתפו והורה הוראה וכו' פסול. ע"ש והוא מוטעם הכ"ל דאי אפשר לכוון שתי כוונות אונות כאלה. ועי' ג"כ נספרי משנ"א"ל, דף ס"א, ז' מחשבות נפעולה אחת. והחילוק בין ז' הטעמים שהניח רבינו, ה"א, שלא יהי' עליו כמשאוי, וכן הוא נרשנים פסחים ק"ב: ונתוס' סוטה ת'. וצין הטעם ה"ב, מפני שאי אפשר לכוון שני דגרים כאלה. דנוטעם ה"א, רק מדרבנן ולכתחלה, אצל מוטעם ה"ב אי אפשר דגם דנדיעבד לא מהני. וקצת נשמע בתוס' מ"ק הכ"ל דהוי מדאורייתא, דנודמה, לה להא דאין מערבין שמה נשמחה דהוי מדאורייתא. והאפשר דאפילו למ"ד מלות אין נריכות כוונה, אצל כשעושה שתייה נצת אחת תשוב לכל אחד כמתעסק. וזהו סרה קושיית התוס' נסוטה ת. ד"ה. והא דאין, שהקשו דמה פרק שם נגמ', והא דאין עושין מצות ח"ת, דזה דוקא מדרבנן משום דמיחזי כמשאוי והתם פליגי נקראי, ע"ש, דלפי הטעם הנ' של רבינו גם נהשקאת ז' סוטות כאלה יש איסור דאורייתא משום דאין עושין מצות ח"ת. דקצוה כמתעסק. אלא דהתוס' שם הקשו לפי פירושם שם דמה דאמרינן אין משקין ז' סוטות, היינו להעמיד שתייה נצורה נצת אחת, הנם שמשקה אותן צו אחר זו, ונלופין כזה אין כלן ההסרון נכוונה, דהא נשעה שמשקה שפיר מכוון.

ובספר ארעא דרבנן אות א'. ב. הניח דברי הרשב"א ז"ל סימן תנ"א, שאלת ז' תניס אם אחד מנרד נרכת תניס על שניהם מי נימא כשם שאין משקין ז' סוטות כאלה כך אין מנרכין נרכה על שניהם או לא. תשובה: ומסתברא שמנרד ז' כאחד כשתי חצורות שאוכלות זו לעצמה וזו לעצמה שאחד מנרד

וגוסעים על פי הדגור כמו שהוא לעולם, כלומר, הגם שהי"ת השז מיד כשמו נני ישראל שיסעו תשס, אצל מכיון שהם לא ידעו מזה נשעת נצין המשכן, ולא הי' נידס לנסוע נלתי רשות מלת הקנ"ה, כמו שהוא לעולם דמי, ועל אחת כמה שאין מחשבתו של נצר ודס מועלת על פעילתו של חצירו.

ס"ת התפור במשי

[ב] ברכה לנעלה. נמו"ק הניח דברי התרומה הדשן ס' נ"א. ונלמח גם שם כתוב דס"ת התפור נמשי פסול, ונשעת הדקה שאין עלה ונותר לקרות נס"ת פסול משום עת לעשות להד'. ע"ש, אלא דשם לא כתב הם ונרכין על ס"ת פסול, ומדנרי רבינו נשמע דגם מנרכין עליו אם אין עלה אחרת, והטעם דמנרכין כדי שלא יאמרו ס"ת לפנייהם ואין ונרכין.

ולפי דנרי רבינו ומדויקים היטב דנרי דרמ"א נארו"ח סימן קמ"ג. דנפעיק ג' שם כתב הנומנר אפילו נכפרים שאין נמולא להם ס"ת כשר, אין ונרכין עליו. והרמ"א לא הגיה כלל. ונפעיק ד, כתב הרמ"א ונשעת הדקה שאין לנזור רק ס"ת פסול ואין שם מי שיוכל לתקנו, י"א דיש לקרות בו ננזור ולנרד עליו, ויש פוסלין, עכ"ל והקשה נננ"ז מהד"ת ס' י"ג, דאמחי לא הגיה הרמ"א נדנרי המהנר נפעיק ג' הכ"ל, דיש אומרים שינרד עליו. ע"ש. ולפי דנרי רבינו הקין של רמ"א דין אחת, דכל הטעם שמתירין לנרד נרכה לנעלה הוא נושום שלא יאמרו ס"ת לפנייהם ואין ונרכין, והיינו דוקא כשיש ס"ת פסול לפנייהם, שהעם שנצית הכנסת לא ידעו לחלק בין ס"ת כשר לס"ת פסול, אצל נפעיק ג', שם המדובר נחומשים ולא נס"ת, דהכל יודעים שאין זה ס"ת, לא שייך האי טעמא, ולכן אין מנרכין עליו.

ובארחות חיים סימן קמ"ג-ט הניח פלוגתת הפוסקים אי להניח לכתחלה ספר תורה פסול לקרות בו צומן שאין ס"ת כשר, ומדנרי רבינו נשמע שמוציין אפילו לכתחלה כדי שלא יאמרו וכו', אלא שהפוסקים הכ"ל לא ראו דנרי רבינו אלו כי טרם הודפסו צומנס. ואלמלי היו יודעים מדנרי רבינו לא היו חולקים עליו.

והנה ס"ת התפור נננ"ז יש בו שני פסילים, א) משום דהלכה כסתם ונשנה נמגילה ה'. אין צין ספרים לתפילין ומנחות, ואמרינן שם נגמ', הא לתופרן נגידין ולטמא את הידים זה זהו שוויך. פירש"י, דנפסר תורה נחלקו נמסכת מכות י"א. אי כשרה כשנתפרה נפשתן, השתא לשמענין מתנ"י כמלן דפסל ועי' מגילה י"ט. ז) נושום דמשי הוא יוצא מן התולע שהיא דבר טמא, כמ"ש רבינו נחיי פרשת תרומה, עי' נפ"ת יו"ד סע"ה"ג. ורלה התם סופר אור"ה, סימן ל"ט, ויו"ד סימן רע"ו מ"ש נזה — דמכיון שנשתנה על ידי מעשה מותר. ע"ש. — ויש לומר דיש חילוק בין העעמים, דאם תפר את היריעות נגידין וגם נפשתן אפשר דכשר דהא לא נאמר הלל"מם שאין לתפור, "אלא" נגידין אלא הלכה היא לתופרן נגידין והרי תפור נגידין, אולם

תצ. (א) סוכה ס"ח ב'. תצא. (א) סוטה ח' א'. (ב) צ"ז או א' יהיה לב הקושר על ההפסדה ולא על הקשירה. (ג) אולי כונת רבנו כי כבר עלה פעם אחר פקרות בתורח רק בש"ת הסנהג לעלות יותר מפעם אחר.

מזוה ת"ו, שנלעוונו נמזות הפרת נדרים, כלומר, שגדון נמי שגדר כאשר לזותה התורה שאלמר איש כי ידור וגו', וכתב הרמב"ם ז"ל במזוה זו וז"ל: ואין הענין שנתחייב להפר עכ"פ. וזה הענין נעלמו הנן ממני כל זמן שתשמעני מונה דין אחד מהדינין שאין זו מזוה נפעולה מהפעולות נהכרת, ואולם המזוה היא נהיותנו מזוין שגדון נדון זה נדר זה, וכו'. עכ"ל, הרי מבואר שאין הפרת נדרים בכלל מזוה שאין זה קוס ועשה, כלימית, נדנימית יש מזוה אס וקיימית אותה, כלומר מקבלין שבר עלי', אבל נהפרת נדרים אין מזוה כלל, ומה שנמנית במנין המזוה אין זה מתחייב לעגס הפעולה, אלא ננוגע לדין. ובדאי ללא שייך בזה אין עושין מזוה חבילות חבילות, דאין עשייה זו נגדר מזוה כלל.

א"י במזוה עשה שאין זה קוס ועשה כגון לימית, דאין מזוה לננוג נגד של ד' כנפות, אולם אס לננוג נגד מזוין מקיים מזוה ומקבל שבר, והזוה לזה, אס יש נעושה שתי מזוה כללו נצת אמת ומשום אין עושין מזוה חבילות חבילות, וכן כשעושה מזוה חייבית נידע עם מזוה שאין זה קוס ועשה, נראה דהנדר תלוי נשתי דעות שנתוס' נצרות ל"ט: ד"ה. הכל מודים, שכתבו, דאין לעשות המוליע על לכילת מנה מן הפרוסה הנהיה כעושה מזוה חבילות חבילות, ונראה לי דהא הוי נצרת דההוי דאין נקראים חבילות חבילות דהא אקדוש נקראים קדוש ונצרת הוי. ע"ש. ובבואר דלעשה הראשונה גם נצרת הנהנין יש משום אין עושין מזוה וכו', הנס דאין חייב שיהנה, כדאמרינן נעלמא לא ליתנהי ולא ליצרך, ולדעה נכ', אין בזה משום אין עושין וכו', משום דנצרת הנהנין אינה אלא מזוה שאין זה קוס ועשה. ודברי התוס' הכ"ל הוא מקור לחנון לענין זה.

א"ל נדר הכ"ל הי שייך אין עושין מזוה חבילות חבילות גם נמזוה שאינה נגדר מזוה שאין זה קוס ועשה, ו"ל דנפלותא שנוי דכפי הש"ס דינן נכמה מקומות לא נמנה אלא דנרים שהם נגדר מזוה כגון אין עורפינן אין נשקין וכו', אולם נמסכ' עבדים פ"א חיתא דאין מיעדין שתי למות עבריות כאלת ונס חיתא סס נפ"ג דאין קונין ב' עבדים עבריים כאחד, והנה ניעוד דאיכא מזוה, כדליתא נקידושין י"ט: כילד מזוה יעוד וכו', ונמשנה בצורות פ"ק, ומזוה יעוד קודמת למזוה פדי' אי"כ הרי זה מזוה, אכל קנין עבדים מה מזוה יש בזה, והלא אין בזה יותר אלא המזוה של הדין של קנין עבדים כמו שפרש החינוך גני הפרת נדרים הנ"ל, ולכל זה קתני התם דאין קונין ב' כאחד, ונע"כ משום דנס נדר כזה שייך אין עושין מזוה ח"ה.

מצות שאפשר לקיימן על ידי שליח ושהארת נמשכת יותר מהבירחה אם יש בהן משום אין עושין מח"ה

ובחסדרי את הדברים לרפוס ראיתי נספר היקר חור שמת מהגאון מדווינסק זצ"ל נהלכי' טומאת זרעת י"דו. שהקשה מהא דליתא נתוספתא דנצרות פ"ז, הי מהלך להפריש תרומות ומעשרות חומר נרוך אשר קדשנו להפריש תרומה ומעשרות, ומלימתי מצרך עליהן משעת שפרישין. עכ"ל, ואיך יצרך על תרומות, ומעשרות ניהר הא אין עושין מזוה ח"ה, ומה נין זה להא דנצרות מ"ט, דלמיתתם נשתיס מושיע ישראל וננה ירשלים אין עושין מזוה ח"ה. ומה הוליד הגאון הכ"ל נדר חדש, דדוקא נמזוה שלי אפטר לעשותה על ידי שליח, כגון השקאת סוטה ועריפת העגלה וטהרת המזוה, שהוא נכהן, ולא שייך בזה שליחות, שהכהן העושה הוא המקיים את המזוה, או אמרינן אין עושין מזוה ח"ה אבל תרומות ומעשרות שינס נשליח לא שייך לומר אין עושין מזוה חבילות, דהטעם דמיחייב כמשאוי ואס מותר לו להדס לעשות שליח, ולהשליך את חבילותו על שליחו, איך נלמר דאסור לו לעשות ח"ה. עכ"ד נביוור, והאמנס שהסנרף לעזמה טונה ויפה היא המתקבלת על הלנ, וגם מה שפרש

נצרת המזון לשתיהן. והכי מסתברא שמוהל אחד יש לפניו ב' וולדות לחון מצרך על ב' נצרת המילה וכן בכל המזוה. ע"כ. ותמה נספר ארעא דרננן הכ"ל הן על השאל והן על הרשעית, נהי דליכא למיחוב לענין נצרה, אבל מיי התיר להניח ב' חתנים נצ"א, וכן ב' ילדים נצת אמת לחון, דהא אע"פ שנימולין בזה אחר זה, כל שמניחין נצת אמת יש בו משום אין עושין מזוה חבילות חבילות, כמו שכתבו התוס' נסוטה לכל שמניח ב' פרות נצת אמת אסור, ואיך לא תסו לא השאל ולא הרשע"ד על ההנאה ולומר דלכתלה אסור להניח שניהם יחדיו. עכ"ל ולפע"ד יש לחלק בנייהם. דנשלמא נצי סוטה, וגני פרה, דתקומם קביעי, ואי אפשר לקיים את המזוה עד שיניחם לעזרה וכן נפרה לתקומה הקבוע, ה"כ, יש מזוה נהנאה זו, ואס מצ"א שתייהן כאחת יש בזה איסור משום אין עושין מזוה ח"ה, אבל ונה מזוה יש נהנאה חתנים וכן התנוקה וכי לא סגי נחס ילכו לתקום שהחתנים סס. וכי יש תקום קנזע לזה או תקום לחול את התנוקה, ומה מזוה יש נהנאה, והמזוה אינה מתחלת אלא נשעת נצרת חתנים וכן נשעת המילה, מה שאין כן נסוטה ונפרה, דאי אפשר לקיים את המזוה אלא נהנאה לתקומם, דומי להא דאמרינן נוצמים לענין עבודה שאפשר לנעלה, וע' נמנוקי יוסף נפרה אלו מזילות לענין הנצת אנדה, דהמזוה מתחלת משעת הנצחה, דאי אפשר לקיים נלושן אחר, וכבר הארכתי בזה במתק"ה. ונפרט נסוטה הנצחה מפורש בתורה, והניחא האיש את אשתו אל הכהן, והעניד הכהן את האשה לפני ה"ה. וכן נפרה כתיב והנזיל אותה אל תחון למחנה, וגו'. והתוס' נסוטה ח', הקשו דוקא מקרבנות, דהכי אסור להניח ב' חטאות כאחת לעזרה, משום דקרבנות מקומן קביעי נעזרה.

שוב ראיתי נונן אנרהס סוף סימן קמ"ז, שפרש דלדעת התוס' נסוטה אין כהן אחד משקה ב' סוטות הנס משקה אותן נזא"ז, מפני שמעמידין נצת אמת נעזרה אסור, ולדעת הרמב"ם הוא איפכא, דכהן אחד משקה אותן נזא"ז, שפיר דמי, ואע"ג שמעמידין נצת אמת נעזרה לית לן זה, אולם נשני כהנים שמשקים את ה"ב סוטות נצת אמת אסור, ומסיק, דלהרמב"ם מותר להניח שני חטאות נצת אמת לחול אותם בזה אחר זה, אבל לחולם נשני מוהלים נצת אמת אסור, ולהתוס' אסור להניחם נצת אמת, אבל לחולם נשני מוהלים נצת אמת מותר. ע"ש. ולפלא שהמג"א לא העיר כלל מדברי הרשע"א הכ"ל דהנס דיש לפרש דהרשע"א לא אמר אלא לענין נצרה, כלומר, דמוהל שיש לפניו ב' חטאות לחול מצרך נצרה אמת לשניהם, אבל הלא מייירי שס לענין חתנים מטעם אין עושין מזוה ח"ה, נס לא זכיתי להנין טעם הרמב"ם ז"ל לפירוש המוג"א, ד"ג סוטות נ"צ כהנים נצת אמת יש משום אין עושין מזוה ח"ה, מה טעם לדבר זה, הלא נשנים לא שייך לומר דמיחייב כמשאוי ולא שייך לומר כדי שיהי לנו פנוי. ונ"ע.

מצות שאין בהן קום ועשה, אם יש בהן משום אין עושין מח"ה

וראיתי אס נספר ארעא דרננן שהקשה אחלי פסק הרמב"ם ז"ל נפ"י' מהלכי' נדרים דנעל מופר נדרי שתי נסוי כאחת, הא אין עושין מזוה חבילות חבילות. ונעפרא דרננן אס תירץ ללא שייך א"ע מזוה ח"ה, אלא נמזות חייביות ללא סני ללא עניד, אבל אין חייב על הנעל שיעשה מזוה זו של הפרת נדרים. והרן החידו"ש נספרו עין זוכר מערכת א', אות כ', חולק עלי, דמה לי אס ראשי שלא להפר, אבל השתא שהוא מופר הרי הוא עושה מזוה ואיכא משום אין עושין מזוה ח"ה נחס מופר לנ' נסוי כאחת. ונדברי מג"א הכ"ל נסופו, שמתלק נין קרבנות חונה לקרבנות נדנה, משמע כהנעל ארעא דרננן ע"ש. **ולפע"ד** מזוה של הפרת נדרים אינה מזוה כלל, כלומר, אינה מזוה שהנעל או האנ מפר את הנדרים, ואינה אפילו נגדר של מזוה עשה שאין זה קוס ועשה, וכן כתב נספר החינוך

ודומה לזניית שאם יש לו נגד של ד' כנפות חייב זניית אצל און חיוב עליו לקנות נגד כדי לקיים מצות זניית, הגם שאין מצות שריפת שמן שריפה דומה לגמרי לזכרת הנהיגן. דהתם הגם שיש לו לחם אין חיוב עליו לנרדך דלל ליתיהני ולא לינרדך, אצל כשיש לו שמן של תרומה טמאה חיוב עליו לשרפו, אצל לכל זאת גם שמן של ת"ט הוי נגדר מצוה שאין זה קום ועשה, דהא אין עליו חיוב שיהי' לו שמן של ת"ט.

והנה הראוי מדברי הירושלמי שמדליקין בשמן שריפה בחנוכה אם אין לו שמן אחר, וכן הוא שיטת הש"ס דילגן, יש לדחות, דהא דאמרינן שם אין מדליקין בחנוכה בכל השמים המנונים נמשנה שאין מדליקין בהם בשבת, היינו דוקא נשים לו שגון אחר, דאי אין לו תמיה לא ידליק ונחשש דשומא פשע ולא מתקן, הא לא גרע הכי לא יתקן ומהם לא ידליק כלל, אלא ודאי כשיש לו שמן אחר, הא אם אין לו שגון אחר, מדליק, וא"כ, אין ראוי דלל שייך בזה אין עושין מצות ה"ת, דנאין עשה אין קפידת, ועי' בקהלות יעקב הג"ל, אולם התינה אם נישא דטעם של אין עושין מצות ה"ת הוא משום דמיהוי כמשאוי שפיר, אצל מטעם ה"כ שכתב רבינו, משום ערצוב ומחשבות, ויזדתי לעיל דדמיי לוחטפק, שוב יש לעיין אחרי צלמות ידליק בשמן שריפה בחנוכה אם אין לו שמן אחר, הא מטעם עשה לאוריותא, דהא המצוה הוא שידליק לשם ציעור התרומה טמאה והוא מדליק לשם נר הנוכח.

שתי מצות שתכלית האחת — הפועל,

והשנייה — הפעולה, אם יש בהן משום אין עושין מח"ת

ואולי יש לומר, דאפילו לטעם ה"כ שכתב רבינו אהא דאין עושין מצות ח"ת, היינו דוקא כשתכלית צ' המצוות היא שווה, כלומר, או שתייהן התכלית היא הפועל או הפעולה, אצל כשתכלית מצוה האחת הוא הפועל ותכלית השני הפעולה אז לא אמרינן אין עושין ח"ת, וממילא נגר הטובה מדחזינן דכנתה אין זקוק לה א"כ התכלית הוא רק הפועל, כלומר, המצוה היא הקרקפתא דנברא שידליק ולא יותר, אצל בתרומה טמאה התכלית היא שתצער מן העולם, היינו הפעולה, ונאופן כזה לא שייך אין עושין מצות ח"ת. (וינוקוס אחר הארכתי בזה. עי' נמשאל"ת, 97 ג-7) וסדרת הדבר היא, משום דגני הטובה אמרינן בשבת כ"ג, והשתא דאמרת הדלקה עושה נוצה הדליקה חרש אטע וקטן לא עשה ולא כלום, כלומר דנעינן שגר דעת ידליק את הנרות, ואם הודלקו הנרות וממילא, נודחי שלא קיים הצעל בית המצוה, אצל בתרומה טמאה המצוה שתצער התרומה טמאה מן העולם, ואם נשרפה הת"ט מאלוהי, גם כן התקיים רצון התורה, ולכן לא שייך לומר בזה אין עושין מצות ח"ת, ואפילו לפי טעם ה"כ של רבינו, דלוי ישי' שנתצטב את ההדלקה להנרות של חנוכה, והתרומה מתצטרת מאלוהי ג"כ אין שום תקלה, ולא מיעיאל לשיטת רש"י בשבת כ"ה. ד"ה. לשרוף את התרומה, דשריפה ללו דוקא אלא ה"ה שאר ציעור, נודחי דאין צהלת האור בתרומה טמאה שום מצוה אלא המצוה כשנותצער, אלא אפילו לשיטת התוס' שם ד"ה. כך. דשריפה דוקא משום דמייא לקודש, לכל זאת אין המצוה מתקיימת אלא כשנשרף לגמרי, כדכתיב בלש תשרפו.

ותלמודי היקר הרב ר' גדלי' פעלדער שיהי' הראה לי שנספר מנחת קנאות, מאת הגאון ר' מאיר אריק ז"ל הקשה, מפרה י"ב, מוזין על האדם ועל הכלים אפילו מן מזה, והא הזאה מצוה היא ואין נוטלין שכר עלי' כדאיחא בנפוק פ"ב דקידושין. ואיך מותר להזות על כמה אנשים וכלים צנת אחת הא המזה עושה מח"ת. וכן כסוי הדם נמי מצוה היא ואשכחן דמותר לכסות כמה עופות ציהד, עי' יו"ד סימן כ"ח. עכ"ל. ולפי הג"ל אין כאן קשיא דטהרת הטמאים מצוה היא על הפעולה שיטהרו הטמאים, וכן כסוי הדם המצוה שיהי' הדם נכוסה, וצמאה כזו אין אמרינן אין עושין מצות ח"ת. וגם כאן הדבר תלוי בזה דהג"ל אם צנועה אחד ללאת כמה דברים אם יש בזה משום אעמה"ת.

התוספתא שכולל כל הנרכות צנת אחת, אחת הוא, כי כך מפורש בהרי"ט ס' שפ"ד, אולם מה שמחלק בין מצוה שצנופו למצוה שמועיל צה שליחות, יש לדון דלטו הנהי נרכות זכרת המזון, ונושע ישראל וצונה ירשלים אי אפשר ללאת על ידי אחר, הא כל הנרכות כולן אע"פ שיאל מונויא, וכו', ר"ה, כ"ט, אלא תאמר דמה שיואל על ידי שאחר מנרדך הרי הוא כמו שמונרדך צעמנו, וא"כ כל שליחות נמי הכי הוא דשליחו של אדם כמותו, ודוקא לחלק דשאני שליחות, שהשליח יכול לעשות שליחתו שלא צפני המעלת, מה שאין כן צנרכה, אצל סוף כל סוף אין זו מצוה שצנופו.

אלא דבזה יש להחריך הרבה אם מה שיואלין הנרכות מואחר הוא מטעם שליחות, או מטעם שומע כעונה, גם מה לשיטת הנהיג' דרק את מי שאינו צקי מונויא ולא את הנקי, עי' א"ח ס' רע"ג, ואפשר דזה תלוי אם מצוה מן המונחה לנרדך צעמנו ומשצנירו ינואל אחרו, והיינו משום דמצוה צו יותר מנשלוהו, או יותר עדיף ששומע הצנרכה מפי אחרים, עי' נתו"ש שם רע"ג, ומשנ"ל, סוף סימן ר"ל, ונתוס' נרכות כ"א: ונמוכה ל"ח: ד"ה. שמוע.

ואשר לקושיית הגאון הג"ל מהא דתוספתא דהמהלך להפריש ת"מ דמנרדך נרכה אחת על הפרשת תרומה ומעשר, נראה לי לחלק דשאני הצנרכה אחת על הפרשת תרומה ומעשר, נראה לי לחלק דשאני הצנרכה של תרומות ומעשרות שאין זו עיקר המצוה, דהמצוה היא ההפרשה, והלא הוא מפריש תרומה ואח"כ מעשר, והצנרכה היא שנה להשי"ת על אשר מקיים את המצוה ואין בזה משום אין עושין ומצות ח"ת, אצל גני נרכות צונה ירשלים, הלא אנוירת הצנרכה זו היא כל המצוה כי אין שום מעשה אחר, ואם אומר צ' נרכות כאלו צנת אחת יש כאן משום אין עושין מצות ח"ת.

ודמיון להילוק זה בין שהצנרכה עומה היא המצוה ובין שהצנרכה היא על המצוה שאדם עושה לאחר הצנרכה יש צהר"ן ז"ל בנוסח' שנת פ"ב. צענין הדמאי מערצין צו וכו'. שכתב הוא ז"ל: ומכאן למדו קתה מפרשים ז"ל, נהי דצהדיא אמרינן צפי מיי שמתו דספק של דצריהם לא צעי מהדר וצרוכי, ה"מ היכי שהצנרכה עומה היא המצוה כספק קרא ק"ש וספק אומר אחת ויניב דשקלינן וטרינן התם, אצל צנרכות המצות שיעיקר המצוה לאוריותא, כגון הפרשות ומעשרות, כיון שהמצוה לאוריותא, והוא צריך לחזור ולעשות המצוה צריך ג"כ לנרדך. ע"ש.

וראיתי בספר קהלת יעקב מהר"י אלגזי, מערכת ה"א, שמתפק אי אמרינן אין עושין וכו' דוקא צנתי מצות שזמנון שזה אצל צנתי מצות שאין זמנון שזה, ואחת ממשכת יותר מהצירתה לא אנורינן אין עושין וכו'. ויש לומר דתלוי בזה' טעמים הניל, דלפי הטעם דלא ליחוי עליו כמשאוי, א"כ העיקר קפידת בשעת עשיית המצוה, וא"כ מה יועיל שהמצוה אחת ממשכת יותר מהראשונה, אולם לפי טעם הני' שכתב רבינו, נשום עירוב מחשבות, יש לומר דצאה השנייה ממשכת לאחר שכבר כלתה הראשונה לית לן צה, דהא בצלותו זמן המיותר של השני יוכל לכוון על השני, ונתהלה יכוון על הראשונה כדנענ.

והגאון הג"ל רוצה להציב ראוי מדברי הירושלמי בסוף תרומות, דבי ר' ינאי אמרי מדליקין בשמן שריפה בחנוכה ועי' צפני' בצנויאל דכנתה. ע"ש הגם דאין עושין מצות חזילות חזילות, אלא ע"כ משום דהמצוה צהדלקת נר הנוכח הוא רק ההדלקה דקיי"ל כנתה אין זקוק לה, אצל בשמן שריפה המצוה היא שיתצער השמן, וא"כ, מצות הדלקת בשמן שריפה היא ממשכת, לכן אין צוה משום אין עושין מצות חזילות חזילות. ודפח"ס.

אבל לפי מה שכתנתי לעיל צס התוס' צנרכות צנרכות הנהניו לא שייך אין עושין מצות וכו', משום דאין זו מצוה חזונית אלא מצוה שאין צה קום ועשה, א"כ, אין שום ראוי, משמן שריפה, דהא המצוה של ציעור שגון שריפה אין צה קום ועשה. דהא אין מצוה על אדם שיהי' לו שמן של תרומה טמאה אשר ישרפנו,

תצב. המוכבר הבית הכנסת ומוציא עפר לחוץ אינו צריך להשתחוות שהרי כתיב (תהלים צו ט) השתחוו לה' בהדרת קדש אבל כשכבר הוציאו לחוץ ושתחוה ועוד העוסק במצוה פטור מן המצוה ואם הולך אחורי בית הכנסת מחוייב להשתחוות על מפתן השער ויצא וכתוב (יחזקאל מו ג) והשתחוו עם הארץ פתח השער ההוא בשבתות ובהרשום לפני ה'. **תצנ.** מי שמתקן גן [א] אחורי ארון הקדש אם צריכה לזבל אל יזבל בקרוב לחומה ארבע אמות.

תצד. אחר היה שמן לבית הכנסת והיו בירו מפתחות של ארון הקדש כשהיו מושלכין מפתחות שלו ולא היו מוציאין מהרה היה פותח במפתח של ארון הקדש אמר זקן אחר לא יתכן שישתמש קדש לחול אמר כמה פעמים אני פותח במפתח שלי את הארון כשאיננו מצויין לי מהרה אמר לו הזקן גם זה לא יתכן שזאמ מכני בידך יפתחו את הארון ויגנבו ותעשה מפתחות שלא יוכלו לפתוח בהם אמר מוטב לעשות שנים לארון ולא תפתח במפתח שלך ארון הקדש.

תצה. בלוינו אש דת למו (דברים לג ב) מלמד שצריך לצדיקים מקיימו התורה (א) לישב מימין הנכבד ובימין התורה שנאמר (משלי ג טז) אורך ימים בימונה, אבל בעבור שלום לא יהי שום צדיק מקפיד אנה יושב כי לא מקומו של אדם יכבדוהו ואם ישימוהו למטה לאחרים שאינם טובים כמוהו ולא למעלה ממנו אל יקפיד (ב) שבעת ימים קודם יום הכפורים היו מקרישין כהן גדול אם מפני ספק טומאה וכהן גדול נכנס לפני ולפנים ביום הכפורים והלא מי שהוא טמא ונכנס בעזרה הרי הוא חייב ברת — אם כן כל כהן ולוי וישראל שיכנס בעזרה לא יכנס עד שיפרישוהו ז' ימים מספק טומאה — אלא לפי שביום הכפורים נכנס לפני ולפנים ואותו מקום שהיו שם מקטירים הקטרת היתה נשמעת תפילה — שהרי כהן גדול היה מתפלל תפילה קצרה בבית קדשי הקדשים — ואם היתה תפילה נשמעת מבחוץ כמו מכפנים לא היה צריך להתפלל לפני ולפנים — וכתוב: (תהלים קמ"א ב) תכון תפילתי קטרת לפניך — וכתוב: (ד"ה"ב ב) ומי אני אשר

משנת אברהם

שתי מצות: אחת דאורייתא ואחת דרבנן, אם יש בהן משום אין עושין מח"ת

לפיכך נטילה למהשנה העיקרית. ויש צוה אריכות דברים כמו שניארתיו בספרי משנת אברהם חלק א', דף ע"א. ע"ש.

וראיתי נספר שר"ת כתב סופר הג"ל סימן קל"ט הניח את דברי המג"ח ס' תקל"ד, נספס מהרי"ל, אי יולאין מתנות לחצוינים נמעות מעשר שני, וכתב בספר הג"ל דיש לומר צוה אין עושין מצות ח"ת. ע"ש. — ובשדי חמד, מערכת א', ט"ל כתב דלא שייך אין עושין מצות ח"ת, אלא דוקא כשעשה שתי מצות ומש אלא שעשה אותם נצ"ח, לא כן כשעשה מעשה אחד ומכוון לשתי מצות שיעלה לכאן ולכאן, אין צוה משום אין עושין מצות ח"ת. וינין לכמה ספרים שאינם ת"י.

ויש לי קצת ראי' לדברי השדי חמד, מהא דיומא ל"ו. נתרצו לו דמים נדמים, אמר רצח נותן אחת למעלה ושבע למטה ועולה לו לכאן ולכאן, וזמקסה והא קא יהיב למעלה דשעיר תקמי מטה דפר והתורה אמרה וכלה מכפר את הקודש, כלה דם הפר ואח"כ כלה דם השעיר, אלא אמר ר' ירמי' נותן אחת למעלה ושבע למטה לשם פר וחזור ונותן אחת למעלה ושבע למטה לשם השעיר. ע"ש, ואם איתא דנעשה אחד לשם שתי מצות יש משום אין עושין מצות ח"ת, איך ה"י רצח חומר ליתן צנת אחת לשם הפר ולשם השעיר, לו לא דריש וכלה מכפר את הקודש, כלה דם הפר ואח"כ כלה דם השעיר, הגל הלא אין עושין מצות ח"ת, אלא נע"כ, דנאופן כזה אין משום אין עושין מצות ח"ת. אם לא שנתלק, דכל מצות הזאה מצוה אחת היא. ועי' בספרי משנ"א-א, ס"ח:

וכנראה דזה תלוי בפלוגתת ר"מ ורבנן צנחיס וי"ב. אצל דמים הניתנין על המזבח הפנימי כגון ארבעים ושלש של יום הכיפורים וכו', פיגול צין צר'אשונה צין צנ"י צין צנלשית ר"מ חומר פיגול והייצין עליו כרת, ומכ"ה. אין צו כרת עד שיפגל בכל המתיר. דמשמע לדרבנן כל הזאה דבר אחד הוא, ור"מ סובר דכל אחד ואחד צפני עלמו הוא, ע"ש. ויש להאריך צוה ואכ"מ.

סימן תצ"ג

[א] **אחורי** הרון הקודש וכו. צודאי שגם כותל ה"י מפסיק צין ארון הק' והגן, ולא אדע כעת מדוע יהי' חסור לזבל מחוץ לבית הכנסת, וגם השיעור של ד"ח שנותן רצינו, לא אדע לכוון. דאנן ידענו ד"ד חמות של אדם הן רשותו לקנין אצל מה שייך ד חמות לרשות של צית הכנסת. ועי' צנ"ת רעק"ח

ובספד קהלת יעקב הג"ל מפקפק אם אין עושין מצות ח"ת, שייך בשתי נטות שחמת ונהן היא דאורייתא וחסת דרבנן, וכן עמד צוה צנ"ת כתב סופר הלו"ת, ס' כ"ו. והעיר מדברי הרמב"ם ז"ל פכ"ט מהלכ' שנת י"ב שנטות קדוש ומנות נרכת המזון שתי נטות של תורה הן, משמע דעיקר קפידא היא דוקא כשתיהן וון התורה, ועי' צננל עה שס, גם הניח צעל כתב סופר ונהא דשמן שריפה הג"ל, ומפרש דאין מדליקין בשמן שריפה צחוכה הוא מטעם אין עושין נטות ח"ת, והגם דשריפת שמן שריפה הוא דאורייתא ונר חנוכה דרבנן, ע"ש, ולפי מה שכתבתי יש לדחות דנר חנוכה הנוטה היא ההדלקה, ובשמן שריפה הנוטה היא הניעור. ובהדלקה לצד אינו נוקיים את המזוה, ויש לפלפל צוה, אולם לפע"ד נראה שדאלה זו תלוי' צה"צ טעמים דהי אמרינן דאין עושין מצות ח"ת, הוא משום דויהיו כמשאוי צודאי שאין חילוק אם הנוטה דרבנן או דאורייתא וכן כשחמת מדאורייתא והשני דרבנן, דסוף סוף מיהו כמשאוי, אולם אם הטעם משום עירוב מחשבות שאין לצו פנוי להמנוה, ה"י נראה דדוקא צנתיסן דאורייתא או שתיסן דרבנן שייך לומר דאין לצו פנוי אל חמת, דהא המנות שקולות הן, ומה חזית דלצו פנוי לצו ולא לצנירתה אצל כשחמת דאורייתא וחסת דרבנן, מתצנר דעיקר מחשבתו הוא לקיים את מצות התורה, והגם שצדך אגב הוא מתכוון גם לקיים את המנוה שהיא מדרבנן, לכל זאת אין זו אלא כוונה אי העיקרית, ואז המנוה דאורייתא צודאי שהוא יולא, וישאר ספק אם יולא את המנוה שהיא מדרבנן, ומכיון שכל כוונתו טרודה צהמנוה שהיא מן התורה, כי מחשבתו האי עיקרית צטלה למחשבתו העיקרית.

וראי' לדבר תרש"י צ"ק כ"ו. ד"ה. אם אמר כל מקום שתרצה נתות, דנתכוון לזרוק ד' זורק ד' לענין שנת חייב צלומר כל נוקוס שתרצה נתות, שהרי יש כאן מללכת מחשבת זורק הרצע אצל נתכוון לזרוק שתיס זורק הרצע הפילו אמר כל מקום שתרצה נתות פטור, שעיקר מחשבתו' הינו למללכה. עכ"ל הרי דהגם דזוריקה יש צ' מחשבות, לזריקה של צ', ולזריקה של ד', אלא דהואיל, דעיקר מחשבתו' הינו לזריקה של ד', דהא אמר כל מקום שתרצה נתות, ואין זריקה של ד' מחשבה עיקרית,

תת. (א) יוסא ל"ו א' : גדול סיבונו. (ב) שם ב' א'.

תצו. מ"ה שאין אומרים זולת בראש השנה וכיום הכפורים לפי שאנו צריכים לומר אמת ויציב כהלכתו ויש בו אמת ו' פעמים כנגד ו' עצמים אמת שבכראשית בסוף התיבות כגון כרא אלהים לעשות, וירא אלהים את כיוצא בזה תמצא ו' פעמים אמת רמזו ובראש השנה אומר זה היום תחלת מעשיך הואיל ותחלת מעשיו הוא צריכים אנו לומר ו' פעמים אמת שכתוב בתחלת מעשיו ואלו היינו אומרים זולת היינו מחסרים פעמים אמת ואם תאמר יום הכפורים אינו תחלת מעשיו מכל מקום תשלומים הוא לראש השנה לפי שבינוניים תלויים עד יום הכפורים ויום הדין הוא בתחלתו של עולם רמזו יום הכפורים וראש השנה יום הכפורים אמת הותמו ואמת נתיבתו למפרע בכראשית ברא אלהים וכסדרו אמת בכרא אלהים את זכמה אנו יודעים שראש השנה הוא ראש לשנה כדאמר' (בראשית ח כב) עוד כל ימי הארץ זרע וקציר וקר וחם ואמרינו (א) זרע חצי תשרי ומרחשון וחצי כסלו נמצא שזרע מתחיל בתשרי וזרע הוא תחלת הפסוק אלמא ראש השנה הוא ראש לשנה ויום הכפורים קרוי כמו כן ראש דכתיב ביהזקאל (מ א) בעשרים והמש שנה נגלותנו בראש השנה בעשור לחדש אלמא בעשור קרוי ראש השנה ועוד דע לך כי ראש השנה הוא ראש לשנה דכתיב (דברים יא יב) מרשית השנה ועד אחרית שנה (ב) ומראשית חסר א' זהו מתשרי ועוד דרשו רבותינו (ג) שבראש השנה נידון העולם [א] אף על הגשמים דכתיב (שם שם) עיני ה' אלהיך בה מראשית השנה אלמא [ב] דראשית הוא ראש השנה ומכראשית עד יום אחד נ"ב תיבות כנגד נ"ב שבתות ונ"ב שבועות הם שם"ד ימים והשנה שם"ה הרי אותו יום הוא יום הכפורים והיינו דכתיב (ויקרא טו ל) וכפר עליכם (שם שם) שם (ל) אחת בשנה כלומר יום אחד שנשאר בשנה ועוד תרע שבועים הכפורים אין לומר זולת שהרי מאמת ועד טוב ויפה ט"ז תיבות כנגד ט"ז כפרות שבאחרי מות גבי יום הכפורים ואם יאמר זולת נחסר ממ"ז ועוד דשייך לומר כסאו נכון ומלכותו ואמונתו לעד קיימת וביום ראש השנה וביום הכפורים יושב על כסא דין דכתיב כמשלי (כ ה) מלך יושב על כסא דין מזרח בעיניו כל רע ופתגם אחר (שם שם כו) מזרח רשעים מלך חכם (ד) ופמ"ך ליה (ישעיה טו ה) והוכן בחסד כסא אחר לראש השנה ואחד ליום הכפורים לכן צריך לומר כסאו נכון ולא זולת ובדניאל כתי' (ז יוד) דינא יתיב וספרין פתיחו ושיני (שם שם כו) ודינא יתיב ושלטניה אחד לראש השנה ואחד ליום הכפורים ועוד דאמרינו ראש דברך אמת כמו בראשית ברא אלהים את — ובראש השנה ביום הכפורים התמינו ודברך אמת וקיים לעד — אלמא בתרווייהו אמרינו אמת כמו כן אמרינו ודברך מלכנו אמת וקיים לעד ובאמת ויציב אומר ודבריו חיים וקיימים וכשאומר' זולת אינו אומר כך ובתהלים כתיב (תהלים קלט טז) גלמי ראו עיניך ועל ספרך כלם יכתבו ימים [ע"ב] יצרו ולא אחד בהם על ספרך כלם יכתבו כלומר על ספרך כמו באמור אל הכהנים. בכל המועדות כתיב יום בפסח כתיב (ויקרא כג ו) ובחמשה עשר יום ובעצרת כתיב (שם שם כא) וקראת בעצם היום הזה וביה"כ כתיב (שם שם כז) אך בעשר לחדש השביעי הזה ויהי"כ והיינו דכתיב (תהל' קלט טז) על ספרך כלם יכתבו מה ימים ויצרו בכל המועדים ולא אחד כלומר חוץ מאחד שלא נזכר בפירוש אמור אל הכהנים שלא נזכר שם יום אחד והיינו דאמר' בכראשית רבה (ה) ויהי ערב ויהי בקר יום אחד זה (ו) רה"ש יום הכפורים ולכך קרינו וי"ו ולא אחד בהם ולא בא' כתיב וקרינו בו' ולא אחד כלומר: שלו הוא יום הכפורים ואין השטן יכול לקטרג ויום הכפורים נשאר על נ"ב שבתות שבועות שיכול לקטרג לכך אין בו יום (ז) כלומר אינו מאותן ימים שבשנה שיכול לקטרג לכך אין בו יום שמכוסה כן השטן כדכתיב (תהלים פא ד) בכסה ליום חגנו וזהו (שם קלט טז) לו אחר (ח) כלומר להקב"ה אותו יום ובראש השנה אינו כתיב יום לפי שראש חדש הוא ביום ראש השנה, שנ' בכסה ליום חגנו ובראש השנה הוא יכול לקטרג שאם לא יקטרג על מה העולם נידון אבל ביום הכפורים אינו יכול לקטרג על בינונים הא אמרינו (ט) ורב חסד משה בלפי חסד.

משנת אברהם

סימן תצ"ז

בד' פרקים בשנה העולם נדון

[א] אה על הגשמים וכו'. הקשה הפכ"י, נר"ה ט"ו. לין אפשר לומר דנחמ נידונין על המים, הא מקרא מלא הוא: למטר השמים תשחה נים ארץ אשר תמיד עיני הדי חלוק' זה מראשית השנה ועד אחרית השנה, והיה מראשית היינו ר"ה, דהא ילפינן לעיל דנחמ נחשרי ר"ה לשנים וכו'. והאריך נזה, ונספר שפת אונת לר"ה, ומתוך הגה"ק חגור ז"ל מליין לרש"י נר"ה ה' והפירוש דעיני הדי' זה היינו הגזירות שנגזר עלי' ולא תיירי נמים דוקא, ותרי מילי נינהו ארץ אשר וגו', למטר השמים וגם עיני הדי' זה לדרוש את היוצאים עלי', עכ"ל. ונסוגר שם שז העיר מדברי רבינו דנר"ה העולם נידון גם על הגשמים מדכתיב עיני הדי' זה וכו'.

ורפ"ע"ד כל הקושיל זו כלולה נדברי הר"ן ז"ל שם נחשנה דף ט"ז, נד' פרקים נשנה העולם נידון, והקשה כיון דחדס נידון נר"ה, ודאי על כל המאורעות שלו דנין אותו על תנולתו ופירותיו, ושאר עסקיו וכיון שכן הכל נידון נר"ה. ותירץ שג' נדבים הללו נידונין לכל העולם נג' פרקים השונים נחשנתינו, וילפי הכי ותאמרה תורה להניח צומנים הללו נדבים

שמרנים על כל אחד ואחד צומנו, חצל נר"ה כל נצי עולם עונדיו לפניו אחד אחד וגוהרים עליו חלקו מדברים הללו. ע"ש, ונכן לין כחן קושיל דהקרא של למטר השמים וכו' דמייך לראשית השנה, ומתיקם אל הדין של הפרט ולא לשל הכלל ונחמ הדין על המים הוא ננוגע להכלל.

ועי' נטורי חנן שהקשה הרצה על דברי הר"ן ז"ל הללו וסיים: ונרוך הוידע אמת. משום שהקשה שם ה"ל: אם איתא שצ"ג זמנים הללו דין הכלל ונר"ה נפרט, והא דין של פסח מפסח לפסח ושל ר"ה, מר"ה לר"ה, א"כ דין הכלל של פסח כלה נחונגע שזה של דין הפרט של ר"ה העבר, נמלא מפסח עד ר"ה ולהנא קדים דין הפרט לדין הכלל — כוונתו שיש אז דין על הפרט ואין עדיין דין על הכלל, למשל נפסח שנת ת"ש נידון הכלל עד פסח תש"א, היינו מה שיתהוו נכלל עד ניסן תש"א, ונחשרי תש"א נידון הפרט מה שיהיה נחנולתו עד תשרי תש"ג, נמלא שמינסן תש"א עד תשרי תש"ג, לין שום דין עדיין על הכלל, ויש דין על הפרט — ולא זכיתי להנין, הא העולם ננרש נחשרי, כדמללין זה היום תחלת מעשיך, וא"כ, נמשך כל קיומו של העולם, תשרי קודם לניסן, וא"כ, לעולם דין הפרט קודם, ודין הכלל על התנולא הוא שזה חדשים אח"כ, א"כ דין הפרט כלה קודם מפלי שהתחיל קודם דין הכלל, א"כ

תצו. (א) ב"ם ק"ו ב'. (ב) כו כתב הבעל הטורים שם ויעיין ירושלמי ר"ת פ"א ח"ג ובבלי ראש השנה ט"ז ב' ויעיין זוהר ח"ג דף רצ"ג ב'. ובתנאים זוהר חסון ל"ה. ראש השנה י"ו ב'. (ד) שתי תיבות אלו יש לפסוק. (ה) מרשה (ו) לפנינו זה יום הכפורים וכסדרם לפס סוב שם: זה יום הדין. (ז) נדבים צ"ב ב'. (ח) יקטנו תהלים רמז תתפ"ה. (ט) ראש השנה י"ו א'.

תצח. דבר אחר פירש רבינו יהוד' חסיד בפרשה פינחס בכל ימים טובים הוזכר בהן יום חוץ מראש החדש ויום הכפורים אבל באמור אל הכהנים [N] להפך כמולן כתיב יום חוץ מראש השנה וביום הכפורים כתיב יום והטעם בראש (א) חדש לא הוזכר יום בעבור האי דאמר אבוי (ב) עשרים וארבע שעי מיכמי סיהרא בין חדש לישן הרי יום שלם בשעת חירוש החדש אין החדש ניכר בעולם ובראש השנה דילג יום בפרשת אמור אל הכהנים בעבור רשעים שמיר נחתמים למיתה הרי אינו יום שלהם אבל בפרשת פינחס ביום הכפורים דילג יום בעבור בינוניים שאז נגמר דינם הרי אינו יומן. ולכך (ג) אין אומרים הלל בראש השנה וביום הכפורים שהרי בהלל כתוב (תהלים קטו ב) ובימי אקרא פירוש בימים טובים של היום שלי לאפקו ראש השנה ויום הכפורים שאין אדם יודע אם הם ימיו להיים.

תצטו. ומה (א) שבאילית צדק באותה קרובה אין אנו אומרים חי וקיים נורא ומרום לפי שמדבר באדום וכפ' וי"ה אינו מלא כמו כן אין חי וקיים נאמר בו כביכול כל זמן שגלות קיים אין חי [N] מפני שקורין לתועבה חי והיינו נמי דכתיב בדניאל (יב ז) וישבע בחי העולם בעניין משיח מדברו כלומר שנשבע שיבא משיח ולשם כתיב חי ובהושע כתיב בימות המשיח (הושע ב א) ואמר להם בני אל חי ומה שאין ב מרום לפי שמדברים אומות העולם כנגד מרום כדכתיב (דניאל ז כז) וזמלון לצד עלאה ימלל, כטימוס הרשע נאמר וכתיב התם להשמרה ולהוברה עד סופה כלומר כשיאכר מלכות אדום (ב) ואחריון ושלמנא ורבנותא וגו' תחות כל שמיא כלומר דנלויה ואז אנו מוצאים שיקרא הקב"ה מרום כדכתיב (תהלים צב ח ט) להשמדם ערי עד ואתה מרום לעלם ה' אבל עתה כביכול אין קורא מרום לפי שמדברים כנגד מרום כדכתיב (דניאל ז כה) וזמלון לצד עלאה ימלל וגם אין יכול לומר מרום מפני שמלאך של אומות העולם מרום כדכתיב (שם ח יא) על שר הצבא הגדול כלומר על מלאך ישראל הגדול כלומר אני שר צבא ה' על הוא מרום והיינו דכתיב כישעיה (כד כא) יפקוד ה' על צבא המרום במרום כלומר יפקוד על צבא מרום המרום שביניהם כמו מלאך דאומות העולם וגם בדניאל כתיב (דניאל יא לו) ועשה כרצונו המלך ויתרומום ויתגדל על כל אל ועל אל אלים ידבר נפלאות מאדום מדבר וכתיב ביה ויתרומום כביכול שאין רוצה הקב"ה לקרות לעצמו מרום.

תק. ומה (א) שאין אומרים הלל בראש השנה ויום הכפורים משום דכתיב (תהלים קטו ח) כי חלצת נפשי ממות והיום הוא יום הרין ומה טעם כמו כן אין אומרים חי וקיים נורא ומרום לפי שלא נאמר חי להקב"ה כל זמן שאין בנו שייך לומר חי כמו בראש השנה וביום הכפורים כדכתיב (דברים ה כג) כי מי כל בשר אשר שמע קול אלהים חיים מדבר מתוך האש כמונו ויחי אלמא היכן דכתיב חיים בדין כתיב חיים בדיויה והיינו דכתיב כשפוק אחד (שם ד לג) השמע עם קול אלהים מדבר מתוך האש כאשר שמעת אתה ויחי ולא כתיב אלהים חיים לפי שלא נאמר כמונו ויחי לכך לא כתיב אלהים חיים הכא נמי בראש השנה ויום הכפורים הואיל והעולם נדון ופסק חיים לא קרינו להקב"ה חי. וכנסת ישראל אמרה לפני הקב"ה (דף ג'ד) רבנו של עולם בזמן שאני חי תהא קרוי חי לכך כתיב כמונו ויחי ולא כתיב כאשר שמענו וגו' פעמים קרוי הקב"ה אמת (תהלים לא ו) פדיתה אותי ה' אל אמת (ירמיה י י) וה' אלהים אמת (תהלים קיו ב) ואמת ה' לעולם. והתורה ג' פעמים אמת (מלאכי ב' ו) תורת אמת היתה במיחה (תהלים קיט קמה) לעולם ותורתך אמת. ובעזרא כתיב (נחמיה טו יג) ותורת אמת, וישראל ג' פעמים עדים להקב"ה (ישעיה מג י) אתם עדי נאם ה' וגו' לפני לא נוצר אל (שם שם יב) ואתם עדי וגו' ואני אל (שם מד ח) ואתם עדי היש אלוה מבלעדי לכך אימר באמת ויציב ששה פעמים אמת ג' כנגד (ב) התורה שקראו קרית שמע וגו' כנגד הקב"ה

משנת אברהם

פירות האילן, לכן דינס כיחידים שנהרין ישראל שגדונון זר"ה, על הפרנסה, כ"ל.

סימן תצ"ח

[א] להפך וכו'. הכוונה, דנפרשת אמור, ויקרא כ"גכ"ה, כתיב: נדעש השניעי נאחד לחדש, היינו ר"ה, ולא הזכר יום, וזיוס הכפורים הוזכר יום, שם כ"ז, יום הכפורים הוא, לולס דפרשת פנחס הוא להיפך, דנר"ה הזכר יום, נגדנר כ"ט-א, יום תרועה יהי' לכס, וזיוס הכפורים לא הזכר יום, שם כ"ט-ז, ונעשור לחדש השניעי הזה. וכן נראש חדש דכתיב רק דפרשת פנחס לא הזכר יום, שם, כ"ח-י"א, ונראשי חדשיכס. ועל זה מפרש רבינו, דנראש חדש לא כתיב יום משום דעשרים ולרצע שעי מיכסי סיהרא—וזמראה מקוונות הגיה שלא כמשפט— ונראש השנה לא הזכר יום דפרשת אמר דנענור הרשעים וכו', וזיוס הכפורים לא הזכר יום דפרשת פנחס דנענור זיונוים.

סימן תצ"ט

[א] מפני ופני שקורין וכו'. ע' ברנונו"ס ז"ל הלכ' יסודי התורה, ז"י, שמתלק זין חי נחית לריוי וזין חי נפתת. שאין הצורל יתעלה הוא וחיו שנים, שאלמלא הי' חי

כשכלה דין הפרט עדיין ישנו לדין הכלל. והי' לו לומר שדין הפרט כלל נלמוצע שנה של דין הכלל.

ולפע"ד חין הפירוש דנר"ה הר"ן ז"ל שזר"ה כל יחיד נירון על התנזאה שלו ועל הפירות האילן וכו', דמה ידונו את זה שאין לו שדה ולא חילן והוא מתפרנס ממלכתו או מהכנסה אחרת שיש לו, אלא היסוד נדון זר"ה על הפרנסה, וגהרין עליו שיהי' לו פרנסה זריות, והגזר זה מתקיים לעולם, אלא דנאס גהריוס נפסח על התנזאה שיהי' הרצה תנזאה, והכל נזול, אז אדם זה מריות כפי ערך הזול, ואס הגזר שלא תהי' הרצה תנזאה אז אדם זה מריות יותר ממון שיוכל לפרנס עצמו זריות, וכן הוא ג"כ, אס זה שמתפרנס עלמו מתנזאתו שזשדה, שזר"ה נהרין עליו שיהי' לו פרנסה זריות, ואס אח"כ הגזר שיהי' הרצה תנזאה אז שדה ונלליה ונוולא מלס שערים הנס שאר השדות חין לכן אלא חמשים שערים, או שהשוי"ת מומון לו ריות אחר, ואין גזר של היסוד זר"ה נוגע כלל לגזר של הג' פרקים אחרים. ור"ח' לדברי, שהר"ש דנענית כתנ דנני חו"ל דינס כיחידים, הוצל דיערת דנש ה"צ. ומה טעם לזה, אלא דנחו"ל חין לישראל שדות ואילנות, והס מעולם מתפרנסים וממלכתם ומתחסרם, ולא שייך לומר שגדונון על התנזאה ועל

תצח. (א) צ"ל השנה לא. (ב) ראש השנה ב' ב'. (ג) בערביו יו"ר ב'. אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה מפני מה אין ישראל אומרים שירה לפניך ברה ויהוה"ל אמר להם מלך יושב על כסא דין וספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו וישראל אומרים שירה לפניו, וכן כתבו השבלי חלקם והלכ' בו. תצט. (א) אולי כוונתו לפיכך איני הצדק דר' יוסף בן יצחק המוזכר אצל ה' צונץ ער 180. (ב) צ"ל ושלכוחא ושופטא. תס. (א) כל דברי היסוד הזה בקפת שנוים כתוב בפהרי"ל הלכות ראש השנה בשם מהרא"י. (ב) צ"ל ישראל שפראו.

שברא העולם בג' ימים כי ג' ימים הראשונים [N] היו אבות ואחר כך תולדות הואל והקב"ה והתורה שותפין הן אמר הקב"ה חצי ימים שלך יום שני ויום המישי ויום שביעי לכך כתיב בעזרא (נחמיה ט יג) תורת אמת לפי שהתורה היתה אומרת לך ד' ימים ולי כי אם ג' אמר הקב"ה תורות אמת תורות ב' משמע לפיכך קורין ב' פעמים בשבת והואל והקב"ה והתורה שותפין לכך מברכין בתורה ברכו את ה' המבורך וקודם מעשה בראשית כגון מעריב ויוצר אומרינו ברוך ה' המבורך ולמה אומרים המבורך לפי שפתיב בעזרא (שם ט ה) ברכו את ה' אלהיכם ואחר כך כתיב (שם שם) על כל ברכה ותהלה כלומר על כל ברכות ברכה כמו המבורך והמבורך משמע שהיו מברכים להקב"ה דהיינו שהתורה היתה עמו ומכרכת אותו והיינו דכת' ברכה ותהלה (שם שם ו) אתה ה' לברך כלומר תורה שהיתה לברכה עמו ומכרכת אותו כדכתיב (שם שם ג) ויקראו בספר תורת ה' אתה ה' לברך וברכה ותהילה היינו המבורך וכתיב אחריו את היינו משמע כדפרישותי ומה שכתב ברכו את ה' המבורך ולבסוף כתיב (שם שם ה) ויברכו את שם קדשך היינו משמע דציבור כמו כן יש להן לברך כמו ברכו ואחר כך אומרים הציבור ברוך ה' המבורך לעולם ועד המרום לבדו מאז המשובח והמפואר והמתנשא מימות עולם כלומר שהתורה היתה משבחת אותו כדכתיב על כל ברכה ותהילה אתה ה' לברך.

תקא. ב'ימי קדם היו חלוקים חכמים פירוש הקדמונים אומרים רק בראש השנה זכיום הכפורים בקדושה אדיר אדירנו (תהלים ח ב) ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר תנה הודך על השמים ונמשך למעלה שאמר (שם ז יח) אודה ה' כצדקו ואומרה שם ה' עליון וכתיב (שם שם יב) אלהים שופט צדיק (שם שם ט) ה' ידיו עמים שפטנו ה' כצדקו (שם שם ז) ועורה אלי משפט צוית מתי שמו עליון בראש השנה דכת' (ישעיה ה טו) יוגבה ה' צבאות כמשפט והאל הקדוש נקדש בצדקה ובסוף המזמור (תהלים ח י) ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ ונמשך למטה (שם שם ג) אשמחה ואעלצה כך וגו' שמך עליון ביום הכפורים יוגבה ה' צבאות כמשפט (שם שם ה) כי עשית משפטו ודיני ישבת לכסא שופט צדק (שם שם ח ט) וה' לעולם ישב כונן למשפט כפאו והוא ישפוט תכל בצדק כו' (שם שם יז) נודע ה' משפט וגו' (שם שם כ) קומה ה' אל יעז אנשי וגו' לשפוט יתום ורך כל יופיה לערוך אנשי מן הארץ ולא מצינו מלאכים שיאמרו ה' אלהינו אלא ה' פתם מפני שהקב"ה נתן כח במלאכים והכמתו [N] לדעת רצון ה' ולעשות כאשר ה' הפך וזהו (שמות כג כא) כי שמו בקרבנו שם יכולת (א) החפץ השם הממונה על אותו חפץ ששולחו ולכך המלאך הדובר בעצמו (בראשית טז יוד) ויאמר לה מלאך ה' הרבה ארבה את זרעך ואחר כך אמר (שם שם יא) כי שמע ה' אל עניך וכתיב (דניאל ד כב) די שליט עלאה במלכות אנשא וכתיב (שם ה כא) די שליט עלאה עלאה עלאה וכתיב (שם ד כג) מן די תנע די שליטן שמיא הרי שליטין מברכר במלאכים ונתן הכמתו בהם ונתן להם רשות לדון זהו כל השנה אבל בראש השנה ויום הכפורים שרן על כל העולם כולו (ב) ואף על המלאכים שרנו כל העולם כולו כל השנה ועל הנשמות ועל השרים וזהו שכתוב (איוב ד יח) ובמלאכיו ושים תהלה לכך אין אומרים ונתנה תוקף קדושת היום אלא בראש השנה זכיום הכפורים שיש בו ומלאכים רחפון וחיל ורעדה יאחזון ואז המלאכים אומרים אדיר אדירנו לפי ששרי האומות אז עומרים לפני הכבוד לשמוע מה יגזור על כל גוי וזהו (זכריה א טו) אשר אני קצפתי מעט והמה עזרו לרעה שרי האומות וכתיב (דניאל יוד כ) עתה אשוב להלחם עם שר פרס וכי יש מלחמה למעלה והלא אין שנאה ואין קנאה למעלה ואין תחרות אלא כמו עד שוכנסו בעלי תריסין כלומר להתוודח ולגזור בגזירת עירין פתגמיה ולכך אין אומרים אלהינו אבל בראש השנה בחיל ורעדה [ע"כ] לכך אומרים אדירנו אדיר שמך בכל הארץ כך תלויים כל הגזירות היום ופירוש אדיר למעלה (ירמיה יד ג) ואדיריהם שלחו צעיריהם למים היום תלויים כל הגזירות (ישעיה י לד) באדיר יפול כגדול כגון מלך וזהו אדיר שבכל המלאכים הוא אדיר אות בצבאיו, אדירינו מלך עלינו וזהו והיה ה' למלך על כל הארץ ולפי שאמר (תהלים ח ז) כל שתי תחת רגליו ואמר דוד ה' אדונינו ולא אומות העולם כלומר לא (ישעיה כו יג) בעלנו אדונים זולתך ויש מקום שרק בשמועות אומר [ב] לפי שבמתן תורה אמרו מלאכי השרת (תהלים ח ה) מה אנשי כי תזכרנו וגו' ויש שאומרים בכל יום טוב כי בכל יום טוב דנים על דבר והקב"ה אדון על כל הגזורים וממנו כל הגזירות והקדמונים שלא היו אומרים אדיר אדירנו אלא בראש השנה זכיום הכפורים לפי שאומרו המלך הקדוש וראוי אז לומר והיה ה' למלך על כל הארץ.

משנת אברהם

סימן תק"א

[א] **לדעת** רז"ל וכו' ראה נשנת פ"ת. ה"ר הלעזר נשעה שהקדינו ישראל נשעה לשנוע יתה צת קול והיורה לכן וני גילה לזני רז זה שאלהכי השרת משתמשין צו דכתיב, תהלים ק"ג, צרכו ה' ונלחכו נצורי כח עושי דברו לשנוע נקול דברו, ברישה עושי והדר לשנוע, ע"ש, כלומר הוולאכים הינם לרכיב לניוו, הלה ונרגשים את רזון הדי טרם שיואל האזו. ורלה נשפת אנות פרשת שמיני, ונוון הגה"ק זקל"ה ונוור.

[ב] **לפי** שנתן תורה וכו', שנת פ"ט, מיד הודו לו להקב"ה. שלחור ה' לזכינו ונה הדייר שך וכו'.

נמים ויודע נדיעה הון ומנו, היו שם ללוהות הרנה, וכו'. הו היא כונת רנינו מפני שקורין לתועבה חו, היינו ללוהות הרנה ולכן מומעים בתולר חי של השם יתעלה.

סימן ת"ק

[א] **היו** הגזות וכו'. כל תולדות שונים וחרן נצרחו מיוס רלשון וכל אחד נקצע ציוס שגנזר עליו הוא שכתוב את השמים לרנות תולדותיהם ואת החרן לרנות תולדותיה, רש"י נראהשית ה"י"ל, לכן ונפרש רנינו שניסו ד' שנתלו המלחורות, והן תולדות השמים, וכן נחמישי נלחור ישראל הנוים, היינו תולדות המים, ונעופות יש ונחלוקה צנמי, הם מן הרקק חו מן הנוים נצרחו, וציוס הששי נצרחו נפש חיה למויט וכן האדם תולדות הארץ.

תקא. (א) רכנו פרטו לשיטה ר"ש בו נבירול כי באמצעות החפץ נעשה הכל לכן אמר בארון עולם לעת נעשה... בתפסו" כל וליטסמו גם הסלאכים הם בעלי צורה וחומר, לא בן דעת הרמב"ם וכיעתו שלדעתם הפלכים דומים בצד מה להבורא ית' שהם רוחניים נפידים. וההרשי שבינינום הוא ברב ובפעם. (ב) כילקום ראובני מסמכים : דיגא יתיב וכפרא מתיחון שהתב"ה יושב ודי מלאכי השרת.

קול ענות נבורה ואין קול ענות הלושה קול ענות אנכי שומע הרי בכלל קול העם ברעה אומר קול ג' פעמים וג' (דברים כ ט) זכור לעבדך (שמות לב יג) זכור לאברהם (ויקרא נו כב) חכרתי את בריתי יעקב.

תקנ. (א) כמאן מתפללין אקצירי ומריעי פי' רפאינו [דף נ"ה] בר' יוסי ב"ר חנינא דאמר אדם נידון בכל יום וכי למ"ר אין נידון אלא בראש השנה (ב) לא יתפללו רפאינו יש לומר דאפילו להנהו בענין לצלווי אקצירי ומריעי דנהי נמי דבראש השנה שגזר לו לחיות מכל מקום לא נגזר לו להיות כי אם עז ראש השנה בלבד ושמא אע"ג דהי עד ראש השנה [א] איתליד ביה טרפות חולי שומות לאחר ראש השנה מיד ולא תיקשו דמאי צריך לצלווי אהאי דבריש שתא יצלו דלפתליק מיניה האי טרפות דהא צלותא לא מיתהני בעידן עקתא אם לא יקדים בתפילה בטרם השכך המכאוב הזה עליו ואמרינן (ג) לעולם יקדים אדם תפילה לצרה.

תקנ. יש מקומות שאומרים ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם העובר לפני התיבה כשהוא אומר ברכת כהנים ויש מקומות שמדלגין אבל הראשונים היו אומרים שהרי ביום הכפורים כשאומרים מעין שמונה עשרה ופוף כל הרוזה מי אל כמוך בסופם שומע שזעקת עמי ושמו את שמי הרי היו אומרים אותו.

תקנ. כשאומרים בקדושה הראשונה כדרך האמור בשירי עוזך אין לומר האמור [א] אלא האמור כמו האחוז מן החמשים ואשר כתב האמור בית ישראל בתמיה הוא ברכינו [ב] בברכה ולא בברכה.

תקנ. אל' ימשוך אדם שהוא שליח צבור לומר לעומתם ברוך יאמרו וכן וברברי קדשך כתוב לאמר אלא ימהר לאמרם מפני שאם ימשוך בהם הרי קורם שיגמור יאמרו הקהל ברוך כבוד ה' ממקומו : וכן ימלוך ה' לעולם אלהיך ציון לדור ודור הללויה : לכך ימהר כדי שיגמור לעמתם ברוך יאמרו ואחר כך יאמרו הקהל ברוך כבוד ה' ממקומו : ואם הקהל ממתנינים רשאי למשוך ואם החזן מתפלל ואינו מספיק לומר לעומתם ברוך יאמרו עד שהקהל ענין ימלוך ה' לעולם אלהיך ציון לדור ודור הללויה אז היחידים יאמרו בלחש.

תקנ. נקדש את שמך בעולם כשם שמקדשין אותו בשמי מרום, ככתוב על יד נביאך וקרא זה אל זה ואמר קדוש ק"ק ה'. צבאות מלא כל הארץ כבודו [א] הרי אנו מספרים היאך הם בשמי מרום מקדשים ולא אמרו במה וכיצד אהנו נקדש שמו אלא ש"מ כשאנו מוכיחים ק"ק (א) אותו עולה לכתוב לענין המלאכים ולענין שאנו מקדשין אותו כך כשאנו אומרים תפילה למשה איש האלהים ה' מען אתה בכוונת הלב צריך לבוון כאילו הוא מתפלל ומתחיל מען אתה בכוונת הלב וכן אז יסיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה' ויאמרו לאמר אשירה לה' כאילו הוא אומר אשירה לה' וכן מזמור לדוד כאילו הוא אומר יענך ה' ביום צרה.

תקנ. אדם שהוא רב בכפר שאין אצלו עשרה לומר דברים שבקדושה או במקום קהילה ואחר בביתו עד שכפר אמרו יהא שמייה רבה יאמר אלה פסוקים ועתה יגדל נא כח ה' כאשר דברת לאמר. והתגדלתי והתקדשתי ונודעתי לעיני גוים רבים וידעו כי שמי ה' יהי שם ה' מבורך מעתה ועד עולם.

תקיא. כל התפילות לשון רבים כמו וחננו מאתך דיעה. השיבנו. מלח לנו. גואלינו. רפאינו. ברוך עלינו. וקבצינו. השיבה שושמינו, אבל למשומדים אמר וכל אויבי עמך ולא אמר וכל אויבינו מפני שיש מקומות משומדים ומינים ביניהם ויש שאין ביניהם וכן רצה בעמך ישראל ובתפילתם למי שמדבר מקצתו (א) כמיכאל שמקריב נשמות הצדיקים לאישים ומתפללים מליצי ישראל וגם הנשמות על אותם אישים וזתיב (תהלים קמט ד) כי רוצה ה' בעמו זהו רצה ה' בעמך ישראל וכתוב (משלי טו ח) ותפילת ישרים רצונו וזהו ובתפילתם [א] וגם לעתיד לכך שינה.

משנת אברהם

סימן תקיא

[א] וגם לעתיד וכי' אין כוונת רנינו משום שאלו מתפללים ואשי ישראל וכי' כלומר, קרננות ישראל יקרינו נעתיד לכשיגנה בית המקדש, דהא רנינו מפרש דאשי ישראל קאי על הקרננות שמיכאל מקרינו גם עכשיו, אלא הכוונה שאלו מתפללים שתפילות ישראל יתקבלו לרנון תמיד, עכשיו וגם לעתיד. ונאזכרהם מפרש נשני אופנים : ואשי ישראל ותפילתם מהרה נזהנה תקבל, כלומר, התפילה שהיא צמקוס קרננות תקבל, ולפי זה צריך להפסיק אחר לדגיר ניתך, כי אין לזה יחס אל ואשי ישראל, ועוד מפרש, והשז את הענוה לדגיר ניתך ואשי ישראל, כלומר קרננות ממש, ואש"כ אלו מתפללים ותפילתם מהרה תקבל, ולפי זה אין להתחיל ואשי ישראל כי זה הוא סיוס של והשז ענוה וכי', ומדגרי רנינו נשמע שצריך להתפלל ואשי ישראל ותפילתם יחד כי הלא מפרש שאשי ישראל קאי על הקרננות שאלך מייכאל ומקרינו עתה כדאיתא בתוס' מנחות.

סימן תק"ה

[א] איתיליד' נ"י טרפות וכי'. הנס דהגזר ה"י שיח' וטריפה חיינה תיה, וא"כ, איך יתיליד נ"י טרפות נגד הגזר, אולם מלאך ראי' דלא כמו שנסתפק נספר מגיד מראשית, דנאשמו טריפה אין ליסור ונשום אחות אשה לישא אחותה, דעלי נחיי כתבי וטריפה חיינה ה"י, עי' נספרי משנ"ה"ב, דף ל"ה, דהא רנינו מפרש דאין טרפות דלדס מתנגד לחיות כלל. אלא לפני התיקן של התוס' צרי"ה ט"ז, דשלא יחלה מלגין רק לר' יוסי, ע"ש, איך ראי' מלאך נגד הסגרא הג"ל.

סימן תק"ז

[א] אלא ההמור וכי' כלומר ה' קמונה, הונח צמנ"ח סינון קכ"ה"ח.
[ב] בברכה וכי', כלומר פתה תחת הנית, הונח צמנ"ח סינון קכ"ז"ד.

סימן תק"ט

[א] הרי אנו מספרים וכי'. ראה מה שכתנתי לעיל סינון י"ג-ג.

תקנ. (א) ראש השנה ט"ו ב'. (ב) כעין שכתבו התוס' שם ד"ה אקצירי יעו"ש. (ג) כנחרינו ט"ד ב'. תקס. כונת רבנו לפה שאסרו חז"ני צ"א ב'. ואין מלאכי השרת אופרים שיהא לעמלה ער שיאמרו ישראל נסטה ובסדרש משלי ט"ד. תקיא. (א) מנחות ק"י א' ובתנ' שם ד"ה ויכאל.

תקיב. [א] אל מלך נאמן שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד ארבע שמות (א) לפי שכשיושבין לארבע רוחות בבתי כנסיות כל אחד מבין באלו פני שכונה כלפי פניו שלא יאמר אדם כיון שפונה אלי ואני במזרח והוא במקריב ואיך יפנה ברנע אחד לכל צד ובתיב (ויקרא כו ט) ופניתי אליכם כל אחד ואחד צריך לכון לבו כאלו שפונה פונה [ע"ב] אליו ובשכינה אין לומר איך יתכן שיפנה לארבע רוחות כאחת בכתוב בספר הכבוד שבשעה אחת בוחן כל הלבבות ובפעם אחת שומע תפלה מזה ושומע מזה ואע"פ שזה מתפלל צרכיו וזה צרכיו.

תקיג. אחר היה בבית הכנסת לאחר שכבר אמרו קדוש קדוש קדוש. ברוך. ימלך עד פוף הברכה האל הקדוש [א] אמרו לו הקשת נראה בענין יצא מבית הכנסת וכירך על הקשת אמרו לו (א) העוסק במצוה פטור מן המצוה ואתה עוסק במצוה לענות אמן אחר הברכה שאומר שליח צבור אמר [ב] זאת הברכה עדיפא (ב) מפני שעוברת וכן כשהיו אומרים יהא שמיא רבה בחצר בית הכנסת הולך לשם למלאות עשרה למלאות עמהם.

תקיד. על כל דברים שאין רגיל להיות צריך להתחנן עליו כגון אשה שילדה תאומים שיתקיימו שניהם ויותר צריך להתחנן אם ילדה שנים בתוך שנה מפני עין הרע.

משנת אברהם

סימן תקי"ב

והגם שמדברי הרשב"א והריטב"א נסוכה כ"ה מנואר שהעוסק במצוה קלה פטור ממצוה חמורה ואפילו ממצוה שיש בה כרת, ולא"כ איך יאל מצית הכנסת ולא יענה אמן על שאר הנצרכות צדדי לצדך על הקשת, נראה שדעת רבינו דהיינו דוקא אם המצוה קלה היא מצוה חיונית אזל עניית אמן על שאר הנצרכות, חוץ אחר האל הקדוש ושומע תפילה, היא מצוה שאינה חיונית הגם שמקבלין עליה שכן, כדמשמע בהירושלמי הג"ל.

ומה שלפע"ד יש לדקדק מדברי רבינו הוא, למה יאל האדם הזה מצית הכנסת גשעת התפילה צדדי לצדך על הקשת, ואיפלא נמצא שיש חיוני לצאת לחוץ לראות הקשת צדדי לצדך, הלא לא אמרו אלא הרואה קשת מנצדך, אזל אין חיוני להדר אחר הקשת לראותה, ואסור להגיד לחצירו שהקשת נראה מנחמן משום מצינא דבה, כדאיתא בפוסקים. ואטו מי שהוא קרוב לים הגדול רמיא עליי חונה לראות את הים צדדי לצדך.

[א] אל מלך וכי' ראה נממ"ק, ולדעתי אין ראי' שרנינו מנצדך לומר אמ"כ. גם צנזור, דכוונת רבינו על הכוונה, כלומר לכונן דברים אלו טרם אמירת שמע ישראל. ועיי' עשרת זקנים שנגליון הש"ע, גסם הרש"ל שאין לומר אמ"כ, כי אם צערנית. ונצנזוריהם כתב גסם הרמ"ה דולחי מיי שהקדים וקיים הנזכר נעמו ישראל צלהנה קודם שסיים הש"ע, יכול לענות אמן כשסיים הש"ע, אזל איך יענה אמן אחר נצכת עלמו, וכתב שם, דמי שעונה אמן אחר נצכת עלמו זין יחיד וזין צבור הוא טעות ונקרא צור וכל שכן הנופסיק באמן אל מלך נאמן, ע"ש. שהאריך צוה.

סימן תקי"ג

א. העוסק במצוה פטור מן המצוה

ב. אם יצאת מבית הכנסת בכדי לברך על הקשת
[א] אמרו לו וכי' נממ"ק העיר נרש"י יומא ע' דנכה"ג לא היו עוסק נמנוה. ולדעתי אין זה ענין לכאן דהתם אמרינן דהרואה כהן גדול כשהוא קורא מותר לו לצאת לראות צפר ושעיר הנשרפין ואין צוה משום מצוה צוה שהוא שם, דנצרו עם הדרת מלך, אזל אין נראה שום התעסקות, אזל כאן הרי האדם עונה אמן ונדלחי שזה עוסק נמנוה.

[ב] זאת הנצרכה וכי' נממ"ק העיר נושיעת הרשונים אם יש לצטל מצוה חיונית משום מצוה העוברת. ולפע"ד, דברי רבינו צרורים נהתאם לדברי הירושלמי נצרכות ג-ג, הוצא בתוס' נצרכות כ"א ד"ה. ע"ד. זה שהוא נכנס מצית הכנסת ומלאן עומדין ומתפללין אם יודע הוא מתחיל וגומר עד שלא יתחייב שליח צבור כדי לענות אחרי אמן יתפלל ואם לאו אל יתפלל, נציזה אמן אמרו, תרין אמוראין, חד אמר באמן של אל הקדוש וחד אמר באמן של שומע תפלה וכי' הרי דעיקר החיוב לענות אמן הוא רק אחר נצכת של האל הקדוש או בשומע תפלה, וזו היא כוונת רבינו שכתב: לאחר שכבר אמרו האל הקדוש אמרו לו הקשת נראה צענן, כלומר דלז' לינו חייב להמתין עד נצכת שומע תפלה, כי את אמן של חיוני כבר ענה, אזל אם הי' זה קודם נצכת האל הקדוש הי' חייב להמתין כדי לענות אמן, וכל זה במצוה עוברת, אזל נמנוה שאינה עוברת לא הי' יוצא מצית הכנסת כי בכל עניית אמן יש מצוה.

והנה המג"א נסיוון ס"רה, כתב מדברי הש"ע שם דנופסיק לקדוש ולקדושה ולצרכו אפילו באמצע הפסוק, נשמע דאם שמע קול רעמים יפסיק ויצדך, והצבור שור נצרכות י"ג הולך עליו, והעוסק נצנצו של מקום אין לו להפסיק נצנציל שנה אחר, והתם נש"ע דפוסק לקדוש ולקדושה, משום ציון נגע צה, כלומר, לאם לא יפסיק יחי' זה לציון להקהל וגם למקום, אזל להפסיק נמנוה משום שנה אחר לינו מחויב, ועיי' נצנצוי' או"ח, ס' מ"א שהאריך נצנצו זה, אולם מדברי רבינו יש ראי' עמומה לדברי המג"א, דמה אם לצאת מצית הכנסת ולצדך על הקשת מותר, מכל שכן שונצדך על הרעמים שהוא דבר הנשמע שם נמקום שעומד מצית הכנסת, ואפילו לצאת לקדש את הלצנה — כספיקו של הנצנצוי' — גם כן מותר מכל שכן מדברי רבינו, דקשת אין זה דבר שאדם מנפה למצוה זו, והלוי שלא יתראה קשת ולא יצדך, אזל קדוש לצנה זו מצוה שאדם מנפה לה ועדיפא.

וכנראה דדעת רבינו אינה כדעת הריטב"א הג"ל נסוכה דהעוסק במצוה פטור מן המצוה, כלומר, ואסור לו להינה את הראשונה, אלא שפטור מלעשות את המצוה השני', אזל אין איסור לעזוב את הראשונה, ולכן כשהשני' מצוה עוברת צריך לעזוב את הראשונה ולעסוק בהשני' ויש להאריך צוה.

תקיב. (א) מדברי רבנו משמע שגם המתפלל בצבור אומר אל מלך נאמן ובש"ע או"ח ס' א" ס"ג כתב דאמ"ג אומר רק ביחיד ולא כשמתפלל בצבור.
תקיג (א) עיון רש"י יומא ע' א' ד"ה קפ"ט דכ"ג לא היו עוסק במצוה שיפטר מפצוה אחרת. (ב) אמת שכן הוא סברת רי' ברבות כ"ו א' יעו"ש אבל בתוס' יומא פ"ו ב' ד"ה והאמר ומתום' חנינה פ' ב' ד"ה או שכתבו דהא דתמלת ערבית רשות היינו לבטלה משום מצוה עוברת וכן כתב הרא"ש פ"ד דברכות ס"ב משמע דמצוה שהיא חובה אין לבטלה משום מצוה עוברת וקצת ראייה לזה מש"כ פו"ט ס' ב' ולא נוהגם בזה אבל יש להעיר פרוע לא זכר רבנו מהא דקיי"ל דמברך עריה מצוה אמן א"ב שפיר עביר שיצא לברך וצ"ע.

תקמו. מי שאשתו מעוברת והגיע חדש תשיעי יתפלל שלא תלד אשתו בשבת [א] פן יחללו שבת וכן על בתו ופלתו ואחר היה מתפלל בתפילות המנחה בערב שבת שלא תפול דלקה בשבת קדשך ושלא תלדנה הנשים בשבת ושלא יחא פגע רע בשבת.

תקמו. אל יתפלל אדם תפלה שאי אפשר לעשות בקשתו אע"פ שהיכולת ביר הקב"ה אין לבקש ממנו דבר שאין נעשה בנזון אם אשתו הפילה לששה חדשים וברור הוא שודאי נפל אין מתפללין עליו שיחיה ואמור לבקש דבר שאינו ראוי לומר בנזון יהי רצון שתלד אשתי לחמשה חדשים ויחיה הולד ואמור להתפלל שיעשה נסים שנוי העולם שאם יש לו אילן שיוציא פירות קודם זמנו כמעשה (א) דר' יצחק בן אלישיב אל יאמר אדם [א] לאחר שילדה אשתו יהי רצון שיהא זכר כי זה תפילת שוא.

תקין. כשיבוא אדם בבית הכנסת אל ידבר דברים בטלים בעורו שם או ישמע מה שהחזן מתפלל או יאמר דברי שבת ולא שיקבע בתפילתו שבת אחר אבל אם רוצה לומר [א] כל היום ברבות תבא עליו ברכה.

משנת אברהם

סימן תקמ"ז

[א] פן יחלל שבת וכו' בהגהות הש"ס לה"ג רז"ה חיות, כזה ל"ח הקשה אחלי ונענו ענמס הסידיס הראשונים לשונש ונטתן אלף ברנביעי בשבת כדי שלא יצולו לידי חלול שבת הא כשתהי' סכנה הותרה השבת, אלף דדבר זה תלוי בפלגותת הראשונים לענין יוקה' דלשפתין חמימי, בהר"ן שבת פרק ר"א דמילה. ועי' נספרי בשג"ה חלק ה' סוף דף נ"ה שהקשית לדגרי הרז"ה דחסור לעשות ונזרה הם על ידי זה יצטרך לבסוף לחלל את השבת נהיתר כגון גני מילה, ה"כ אחי מותר לפרוש לים הגדול לצורך מנוה אפילו פחות מ"ג ימים קודם השבת הגם שיצריך לחלל את השבת כשיגיע לפלגות ויהי' מולה. ונע"כ דיש חילוק בין ודאי לספק, דגני מילה הוא ודאי שיצטרך לחלל את השבת לפיכך חסור חנל גני ספינה אינו ודאי שיחלה כל כך שיצטרך לחלל את השבת לכן מותר לצורך מנוה, חולם ונדני הש"ס הכ"ל בנדה לא משמע כן דהא רש"י פיר' שם דלא שיימו ליל שלישי וליל שני ומולאי שבת שמה תלד לרעג יומים, הרי דלשיטה זו גם נספק חילול שבת אין עושין מנוה לכתחילה.

הריון של דינה זכר הי' ולא"כ מה רח"י דליש נזריע תחלה יולדת נקבה, ותירץ גסס פנעה רז"י דלין הפירוש שדינה היתה זכר ונהפך על ידי התפלה לנקבה, אלף שהזכר שנצטן לאה נימן צצטן רחל והקנה צצטן רחל נימן צצטן לאה דהשתא שפך יצירתה של דינה נקבה, ע"ש, מנולאת אומר שמועלס לא נהפך זכר לנקבה או להיפך, ולכן שפיר אמרו צנמי שאסור לומר הי' רצון שתלד אשתי זכר לאחר שנתעברה, ואלף ונעשה דינה, ונעשה נסים הוי, דהא חילוף הוולדות שנמעי אמן נס גמור הוא.

וראה נמדרש רנה תזריע סוף פרשה י"ד, שאין הדבר תלוי צמי שנזריע תהלה הלל כלל אמרו: לעולם הנקנה מן האיש והזכר מן האשה, ומניח שם פסוקים רנים שאינם נתלמוד, ומשנעות הלשון של המדרש הוא שנקנה יש יותר כח ואזן של האיש מהזכר של האשה, צלי חילוף מיי שהזריע תחילה, ורק ר' חנין שם מחלק צמי שנזריע תחלה, דהוא אומר משל לשנים שנכסו למרחץ, ע"ש.

סימן תקי"ז

- א. ברכה שאינה צריכה שלא בלשון הקודש
- ב. זר העולה לדוכן בתורת כהן ושלא בתורת כהן. תפלה שאינה צריכה.

[א] כל היום וכו' אין הפירוש צרכות ממש דהא יש משום לא תשא כשנכרך צרכה שאינה צריכה, אלף הפירוש צרכות של הודוי ונקשה, כעין שכתב הרמז"ס ז"ל בהלכ' צרכות, ח"ג; וצרכות צנות תקנו תכונים דרך שבת והודוי ודרך נקשה כדי לזכור את הבורא תמיד, ע"ש. אלף דלכתי אינו מונן היך יהי' מותר לומר אפילו צרכות של שבת לאין צורך, דהגם דמדברי התוס"ף צרה ל"ג ד"ה הא רני יהודה משמע דהא דאמריין בתמורה ד' דיש איסור עשה דאת ה' אלוך תירא, וכן הא דאמריין בצרכות ל"ג דעובר משום לא תשא, היינו צלל צרכה חנל צנרכה כיון שהזכיר את השם דרך שבת אין צו איסור, לכל זאת מדברי הפוסקים נשמע דאיסור דרצנן יש בכל אופן, ועין צפמ"ג ח"ה סימן קכ"ח גסס המרינו"ע דצנרכה שאינה צריכה אפילו צנרך שבת יש איסור עשה, ועין צוננן חנרכס סוף סימן רט"ו.

ונראה שכונת רנינו היא כשאוור הצרכות של שבת שלא בלשון הקודש דלזו אין שום חשש, ועי' צפמ"ג סימן רי"ט משנ"ג ג' דמה שמרדו כל חרדה נספק צרכה לקולה הגם דיש עלה פשוט לומר צארמיות צנרכות נאמרות בכל לשון וליכא איסור דלא תשא, משום דהאומר „מלכא דעלמא" מורא על הש"ת ואז יש איסור, חנל כשאוור בלשון אחר משמע שם דלין שום חשש, והגם, דנתשנות רעק"ח סימן כ"ה כתב דלא כדעת השואל שם אלף דגם בלשון לע"ז יש איסור צמזכיר צרכה שאינה צריכה, חולם אפשר דחלם הי' רוחה דגרי רנינו חולי הי' ונסכים לדעת הרנ השואל שם דלינו עובר צלל תשא צנרכה שאינה צריכה בלשון לע"ז, ונפרט שומדרי הפנו"ג הכ"ל משמע צרור דלכל הפחות

אולם נראה כמו שכתבתי נספרי הכ"ל דהדבר תלוי אם השבת הותרה או דחוי' חלל פק"ג. והחסידים הראשונים סברו דחוי' היא השבת חלל פק"ג, ורש"י בנדה הכ"ל נשמר בזה בלשוני הזהב שכתב: שמה תלד לרע"ג דמטי בשבת ונמולא שבת ותחלל שניתן רשות לחללו מפני סכנת גופה, עכ"ל. הרי שפירש דהס סברו שניתן רשות לחללו ולא שהותרה השבת.

ומדברי רנינו שכתב מיי שאשתו מעוברת וכו' נשמע דסובר בצממת הותרה השבת חלל פק"ג לכן לא נאסר לו לשונש ומתנו צימים שיש חשש שתלד בשבת, אלף מנד חסידות יתפלל שלא תלד בשבת.

סימן תקמ"ז

מדרשות הלכות במאמרם איש מזריע תחלה וכו' [א] לאחר שילדה אשתו וכו' בנדפס: אחר שנתעברה אשתו, וכו היא הנרסה הנכונה דכך הוא נמשנה ריש הרוחא, ובש"ס צרכות פריך ולא מהני רחמי, מתיב ר' יוסף ואחר ילדה נת ותקרא את שמה דינה מה ואחר לאחר שדנה לאה דין בעצמה וכו' מיד נהפכה לנת שנאמר ותקרא את שמה דינה, ומשני, אין ומזכירין ונעשה נסים. ונריך להנין התירץ של הגמי הלא אין כהן שאלה אם יוכל דבר כזה להיות או לא, דהו שפיר הוי נשני דצורך הטבע הי' אפשר שיהי' כזה והתם שחני דהוי ונעשה נסים חנל צכאן הש"ס מניח רח"י שגם לאה דנה דין בעצמה לאחר שנתעברה שלא תלד זכר אלף נקבה, ח"כ חזינן דמותר להתפלל על כך. ונראה לפרש לפי ונה שהקשה המהרש"ח בנדה ל"ה, דינה צתו תלה וכו', אלף אמריין צנרכות הכ"ל דעיקר

הפטו. (א) חענית כ"ד א' ולפנינו הוא על ר' יוסי דסו דיוקרת.

תקנת שלמה אמר (מ"א ח לט, דה"ב ו ל) ונתת לאיש ככל דרכיו אשר תרע את לבבו ולא אמר ירעת או יודע כמו ירעת את לבב בני אדם (שם שם) אלא מפני שאמר יש אדם שאין לו עושר והוא עניו וצדיק ולומר ועוסק במילוי דחפירות ושואל עושר וגם ברעתו שיהי' עשיר שיותר יעסוק בתורה ובמעשים טובים ומבקש מלפני הקב"ה עושר ויעתר אליו ויהיה עשיר ונתגאה ואברהם ענותנותו הרי טוב לו שיהיה עני לכך אמר אשר תרע את לבבו שאם לאחר שנעשית בקשתו יהיה תקנתו עשה מה ששאל ואם לאו אל תעשה וכן (א) אמר אברהם אבינו אם בניו יהיו רשעים מוטב שלא יהיה לו וכן אמר דוד (תהלים קיט לח) הקם לעברך אמתך אשר ליראתך וכשראה את חורבן הבית אמר (שם פט מח) על מה שזו בראת בני אדם (ב) אותם צדיקים שנגזר עליהם שלא להביאם לידי נסיון ובני רשעים במקום רשעים לכך כל מסתמא מרשעים יצא רשע ואשר החסיאו לרבים לכך כל ושהחסיאו רבים לכך צריך להתפלל שימלא משאלותיו לטובה שאם יתפלל על החולה שיבריא וחי ויצא לתרבות

משנת אברהם

שהרי מותר להזכיר את השם כונה פעמים נתפלות ונתחננוים שאומר אחר תפלתו כדליתא נסוף פקח הי"ק דכל הקך תנאי ולמורלי שיהי' להם תפלות מיוחדות אחר תפלתם היו אומרים אותן בהזכרת שמות, ע"ש.

שוב רחיתי צאור זרוע הלכ' מולחי שנת סימן ז"א שכתב דנתפלה אע"פ שכבר התפלל הין זה ומשם נרצה שאינה לריכה דהא אמרינן ולוי שיתפלל אדם כל היום כלו, ע"ש. נראה שאין דעתו כתום' הג"ל וכן שז אפשר שגם רבינו קאי גשיטה זו שאין בהוספת תפלה ומשם נרצה שאינה לריכה. האומנם שצאור זרוע הלכ' תפלה בלחמע סימן ז"ד כתב: וקבלנו מרבותינו שהיו חכמים מוקמי להא דר' יוחנן נתפלת ערצית לנד וכו' אבל נתפלת שחרית לא משום דשחרית ומנהה כנגד תמידים תיקנום וכשם שאין ווקריצין יותר משני תמידים ליום ואם יקריב יותר עונר משום כל תוסוף כך הין אדם מתפלל יותר משני תפלות ציוס ואם יתפלל עונר משום כל תוסוף, אבל הין זה שום סתירה למה שכתב דה"ל מולחי שנת הג"ל, דלכאן מייירי ומענין כל תוסוף ולא מענין נרצה לנטלה, דהגם שאין נתפלה איסור של לא תשא אבל משום כל תוסוף יש כשמוסף תפלה יתירה, אולם זה דוקא נתפלה לצבור אבל לא נתפלת יחיד דהא תמידים של לצבור הם, וכן מפורש שם צאור זרוע: אבל יחיד חי נעי ללוי תפלת ראות קודם תפלת המנהה כעין תחנונים אינו מפסיד. עכ"ל.

וכתב עוד שם צאור"ז גסם הר"ח, דהא דלמר שמואל המתפלל ציחיד וכנסג לבית הכנסת ומלא לצור מתפללין אס יכול לחדש דבר לצבור ומתפלל, כלומר כיון שחידש דבר נתפלה עשה הראשונה תחנונים ומותר לו להתפלל לצבור שכן אפילו נתמיד אס יחיד הקריב תמיד וסגר שאין הצבור ווקריצין בו ציוס תמיד. ואח"כ מולח שהצבור ווקריצין, יולח נתמיד של צבור והראשונה עולה לו נדנה כך ענין התפלה. עכ"ל. ולא זכיתי להבין את הדמיון של תפלה ציחיד לתמיד שהציא יחיד, הלא הין שום מליאות שהיחיד יציא קרבן תמיד כי הין תמיד כל אלא מתרומות הלשכה כדליתא במנחות ס"ה, וזה שהציא תמיד הקריב קרבנו צטעות וממילא יולח זהו בהתמיד של צבור שנקרב, אבל זה שהתפלל ציחיד לא עשה שום טעות ומותר הי' לו להתפלל, ומה דמיון לו לתמיד של יחיד, ועוד א"כ למה לו לחדש דבר נתפלתו לצבור הכי היחיד שהקריב תמיד אינו יולח בהתמיד של צבור אלא א"כ חידש בו דבר. ונלמדת בהרי"ף שם כתבו: התפלל וכנסג לבית הכנסת ומולח לצבור שמתפללין אס יכול לחדש דבר תפלתו כדי שיהי' תפלתו תחנונים יתפלל, ומשמע דמה שמתחדש נתפלת הצבור הוא כדי שתפלת הצבור תהי' תחנונים ולא שתפלתו הראשונה תהי' תחנונים כפירש הר"ח הג"ל. ונע"כ צריך לומר דהר"ח מוקי לה שזה שהתפלל ציחיד סגר שלא ימלא צבור ואח"כ כשמואל לצבור הרי תפלתו הראשונה היתה צטעות ונלופין כזה אמרינן יחיד לגבי צבור כמלן דלא ללי דמי, והוא דוקא.

אינו עונר נלאו, ועוד דלפשר דלא כתב הגאון רעק"א אלא כשאומר שם של השי"ת נלע"ז כגון, ג"ט"ו ודומה, אבל כשמוכיר רק את השי"ת ע"פ מדותיו וגדולתו כגון שאומר שנה שליש צעלמו או לצורא כל העולמים, אז נולחי הכל מודים שהין זה שום חשש איסור ונלופין כזה מייירי רבינו ואומר תנול עליו נרכה.

והנה הגו"א נסיון קב"דאל, כתב דהא דכתבו תתום' בשנת קי"ח דיש איסור צור העולה לדוכן ומשום נרצה לנטלה, ומתאים לדברי הש"ס כתובות כ"ד, ונדבר זה איפלו שני למודים ננוז"י קמל או"ח סימן ו' אס הכוונה דהנרצה לנטלה היל הנרצה שקודם צ"כ: אשר קדשנו נקדושתו של אהרן וכו', אבל כשאומר רק צ"כ נלי הנרצה הין כלן איסור, או אפשר שהאיסור הוא מה שאומר נרכת כהנים שיש זה הזכרות הרנה, ינרך ה' יאר ה' וכו' ע"ש. ולכאורה נראה רא"י מפורשת מהג"מ דלסור לור לנרך נרכת כהנים אפילו נלי נרצה של קודם נרכת כהנים, ומלמרינן נר"ה כ"ח: מניין לכהן שעולה לדוכן שלא יאמר הואיל ונתנה לי תורה ראות לנרך את ישראל וכו' הרי מפורש דרק לכהן נתנה תורה ראות לנרך ולא לור. אבל דלפשר דהתם הין המדובר אלא מליסור של כל תוסוף ולא מהאיסור של נרצה לנטלה.

ובעצם הקושיא שהקשו כלם אמחי פירש ר"י נתום' שנת הג"ל יש איסור משום נרצה לנטלה, שיש דעות שאין איסור זה אלא מדרבנן, ואמחי לא פירש שיש איסור עשה דלורייתא כדמפורש נכתובות כ"ד, נראה לפע"ד דזה האיסור עשה האומר נכתובות היינו דוקא כשהזר עולה לנרך את ישראל נתור כהן או עונר נעשה דרמנמל אמר שנרכת כהנים שהיא עבודה, כדליתא במנחות י"ח, תהי' נעשית רק על ידי כהנים, אבל אס זר מנרך את הציור שלל נתורת כהן אלא שונרכו ננרכת הדיוט ומשתמש את עצמו נהנינים של נרכת כהנים אז נולחי שאינו עונר נעשה זו, דלעטו אסור לו לור להזכיר על פיו את הנינים שננרכת כהנים, אלא דיש זהו איסור משום שמוכיר את האזכרות שנפסוק זה שלל לנורך. וממילא ניחא, דנכתובות המדובר מה שאינו כהן ואומר שהוא כהן ועולה לנרך את ישראל נתור כהן, שפיר אמרו נג"מ שעונר נעשה, אבל בשנת דלמר ר"י שאס אומרים לי הנירי עלה לדוכן, והלא חניריו יודעים בו שאינו כהן וגם ר"י נולחי שלל הי' עולה לנרך נתורת כהן אלא הי' מנרך אותם ננרכת של זר, אלא שהי' משתמש נהנינים של צ"כ, אז הין כלן איסור עשה אלא איסור של הזכרת השם נלנד.

ובהא דלמרינן ננרכות כ"א ולוי שיתפלל אדם כל היום נבר כתבו נתום' דהיינו דוקא נספק התפלל אבל ודאי התפלל לא, וכן כתבו נתום' דף כ"ט. ד"ה מפני שיכול, דאס נל להתפלל שמה עשרה עוד פעם אחרת אסור שנראה כמוסיף על הנרכות. ע"ש. אולם נפני יהושע שם האריך נדברי תתום' אלו וסיים דכל שאומר התפלות דרך נקשה הין זהו משום לא תשא

תפלה. (א) מרדש רבה בראשית פמ"ד. (ב) הלשון מנומנם ונצ"ד: אותם צדיקים שנגזר עליהם להביאם לידי נסיון ובנינים רשעים, ובמקום רשעים נבב כל נוסח רעה כי מרשעים יצא רשע ובמקום שפחטיאים נב לרבים נבב כל נוסח רעה נבר צריך להתפלל שימלא משאלותיו לטובה שאם יתפלל בו.

רעה [א] הרי רע עשה לכך יתפלל באברהם ואם מתפלל שיעמידנו כנסיון ויעזור לו שלא יחטא תפילתו שוא שאם עוזר לו שיעמוד כנסיון שנא' בחזקיה (דח"ב לב לא) עזבו האלהים לנסותו וכת' (שם שם ו ל) ידעת את לכב בני האדם וכשאומר לסטן (איוב ב ו) הנו בידך לא אעזור לו לכך יתפלל שלא יבא לידי נסיון.

תק"מ. (א) הוזה. אזיל וקרע מאניה והוה קא ככי בר לקיש היכא את עך דשאף מדעתיה בעו רבנן רחמי ונה נפשיה וזהו (קהלת ג ב) ועת למות ולמה לא בקשו שיחזור רעתו עליו לפי שלעולם (ב) לא [א] יזכור את ריש לקיש ולא יועיל ולכך אמר קהלת עת למות.

תקכ. המנודה אם בהסכפת הקהל [א] אין מברכין אותו אם חלה שנאמר (דברים כט ב) והכדילו ה' לרעה ולא יתכן שיאמר אדם בתפילה אם מוכיר אביו כגון תרפא אבי לא יאמר רפא לאבא מרי [דף נ"ו] או לאדוני אבי רפא כי שלמה אמר דוד אבי וכן אלישע אמר אלהי אליהו ולא אמרו אדוני אבל עבד אברהם אמר (בראשית כד כז) אלהי אדוני אברהם כי לא היה בן חורין.

תקכא. (א) אין מוכנין על מעשה נפיש [א] וכששואל באורים ותומים (ב) ומבטיח היו מן האומות וסומך על הדיבור זהו טוב לחסות בה' כגון חזקיהו מבטוח בנדיבים כגון שבנא ורוד לפי שנמשך למלך בשה במקום שהוא סכנה בעל ברהו שנלחם בגולית הפלשתי ומה שאמרו (ג) לא סמכינן אנפסא זהו במקום דאיפשר בעניין אחר כגון דאסור לעמוד במקום סכנה (ד) אע"פ מי שסומך גאולה לתפילה עם דימרומי חמה הרי לא ינוק אסור לעמוד במקום סכנה לפי (ה) שמנכין לו מוכיותיו

משנת אברהם

סימן תקי"ח

אם עונשין בידי שמים על שם העתיד

[א] הרי רע עשה וכו' הגם דלמרינן גני ישמעאל, נאשר הוא שם שאין דנין את האדם אלף לפי מעשיו של אותו עשה, ר"ה ט"ז, אבל כבר הקשה ע"ז הרמ"ם בפרשת וירא דהא אמרינן דגן סורר מורה נהרג על שם סופו, ותיירץ המהר"ל ז"ל בפירושו גור ארי' דדוקא צני"ד של מעלה אין דנין את האדם על שם סופו אבל צני"ד של מטה דנין את האדם על פי החכמה של תורה ולפיכך דנין את האדם מוטב שימות זכאי ולא ימות חייב כדי לסלק מלתו רשעתו, ע"ש, ומלאת אומר שגני אדם מלוים לסלק מלת אחרים את רשעתם, ולפיכך זה שהתפלל על החולה שיצריא ואת"כ יאל לתרבות רעה, רע עשה נתפללו שפעל נגד החונה המוטלת לסלק ולהסיר את הרע.

אור"ם צוהר ה"ק פרשת וירא דף קי"ח: כתב: נאשר הוא שם הא אוקמוה דלאו צר עונשא הוא לגני צי דינא דלעילא דהא צי דינא דלתתא ענשין מתליתר שנין ולעילא וצי דינא דלעילא מעשרים שנין ולהללה ודע"ג דחיינא דהוא לאו צר עונשא איהו והא אוקמוהו ודא הוא דקתינ נאשר הוא שם, עכ"ל. הרי דלפי הזהר לא נענש ישמעאל לא משום דאין עונשין על העתיד אלא משום דלא ה"י עדיין צר עונשין לגני שמים, ע"י בהרמזין ז"ל דישמעאל ה"י נארתו פרק ג' י"ז שנה, אבל כשהוא צן עשרים גם צמשים עונשין על העתיד, וממילא אחי שפיר דצרי רצינו שנתפלה על החולה שיצריא ואת"כ יואל לת"ר יש עון, ונשמע שרצינו מפרש להא דישמעאל כשיטת הזהר.

סימן תקי"ט

[א] יזכור את וכו', מהיטת הלשון משמע שלא יועיל אם יתפללו עליו, כי תמיד יזכור את ר"ל ושוב יחזיר להליו, וזה תימה, היד הדי' תקצר שירפאיהו רפואה גמורה, ונראה דכוונת רצינו היא, שר"י יהי תמיד נצטר על זה שר"ל מת מהפקדתו של ר"י, כדאיתא שם בגמ', צמ"ל פ"ד, ומה גם לפי דברי הגאון בעל מעשי החכמה, שהקשה אחאי לא אחי ר"י לר"ל לאחר מיתתו כשם שהי"א את רב כהנא, צ"ה, ותיירץ, דאפשר דר"י לא ה"י מתחרט על מיתתו של ר"ל מיד אלא לאחר זמן ואז לא ה"י יכול להחיותו, וידעו רבנן שר"י יטער תמיד על שלא החיבו מיד.

סימן תקכ"ב

אם מותר לברך את המנודה ולהתפלל עליו

[א] אין מברכין אותו וכו'. צר"ת הרי"ש סימן קע"ב. נדוי הוא לשון ריחוק, כדמתרגמינן נדת דותה, רחוק סלונתה. גם קלת ראי' מפרקי דר"א שהניח הרי"ש שם סימן קע"ג. דנצית המקדש ה"י שער ויוחד שנו המנועים כנפשים, וה"י אומרים לו השוכן צנית הזה יתן צלצך לשמוע אל דברי חצירך ויקרנך, כדי שילאו כל ישראל ידי חונתן צנמילות חסדים, ע"ש ומשמע דנגדו ה"י אפשר לגמול חסד אחרת אלא צמה שמצרכים אותו שיעזרהו הדי' לשמוע לדברי חכמים, ולא איתא דנחלה מותר לברכו שיצריא ה"י אפשר לקיים גמילת חסד צמי שהוא נדוי על ידי שיצרכו אותו כשהוא חולה, אלא ע"כ, דאין מתפללין געדו. ואין מברכין אותו, חוץ מברכה זו שצדקה להיטב דרכו. אלא דיש לדחות ראי' זו, דא"כ, תקשי הלא אפשר לקיים גמילת חסדים נדויו, היינו כשהלה דמותר לרפאותו, דהא לא הותר דמו של המנודה שיהי' אסור לרפאותו, ואפשר לרפאותו אינו בכלל גמילת חסד, והוא יותר צבוס של לא תענווד על דם רעך אבל לגמול חסד אתו אסור דהא לנקה את המנודה החולה משמע, מסכסדרין ס"ח, דאסור אלא צריחוק ד' אמות, ונאמת צש"ע לא הוצרך שנותת לנקה אפילו צריחוק ד' אמות, וצמ"ל ס' של"ז, כתב דכל ציבו חסד כד' אמות, א"כ אסור לכנס לנקה, ומה שנכנסו לנקה את ר"א אפשר דכבר הסכימו להתיר את הנדר צשעה שנכנסו, או מפני שהוא ה"י יושב צקונף שלו והן היו יושבין צטרקלין פליג רשותא לעגמו, וכנראה דזו היא כוונת רש"י שם, ד"ה קייף. ע"ש. וע"י צקונטרס עמק הצרכה לרד"ל שנתחלת פרדרי"א, שהניח שיעות הרצה אם ה"י שם צד"א נדוי או חסד או אפילו נדוי לא ה"י, אלא להנדילו משום המתלוקת. ע"ש.

סימן תקכ"א

שאי"ה באורים ותומים מצוה או רשות

[א] וכששואל באורים וכו', מדצרי רצינו שמסיר דמה שהיו סומכין על תשובת האותיות אין זה בכלל אין סומכין על הנס, נראה דשיטת רצינו היא שאין זו מנחת עשה לשאלו צא"ת דאם סגור שהיא מנחת עשה מה שייך לומר אין סומכין וכו' הלא התורה אומרת לשאלו צא"ת וממילא גם לשמוע ולעשות את התשובה של האו"ת. ונאמת הרמב"ם ז"ל אינו מונה

חפ"ס. (א) כבא פיעשא ס"ד א'. (ב) נ"ל שצריך לטחון את חיבת גא". חפכא. (א) שבת ל"ב א'. (ב) הלשון צריך תיפון וכצ"ל ומפסחים לו לצנח את האופנות וסומך על הדיבור זהו טוב לחסות בה' כגון חזקיה מבטוח בנדיבים כגון שבנא והוא כמתרגמין כ"ו א'. (ג) מפסחים ס"ד ב'. (ד) ברבות פ' ב'. (ה) שבת ל"ב א'.

ומכל מקוט אינו יכול לומר אינו רוצה שינכרו לי מזכויותי ואל יעשו לו נפ כפי צורך לבקש רחמים כשהוא חולה או כפכנה אלא כד יבקש שיוציאהו ויחיהו שלא לעבור על רצונו כי אם לעשות רצונו.

משנת אברהם

עירובין הוא כנ"ל, שהי עתיד יהושע להיות צריך לישאל דבר הלכה מאלעזר, כלומר, אין זה ענין כלל לאות, דאין שואלין הלכה מפי אר"ת אלא עתיד היי יהושע להיות צריך לשאל הלכה מפי אלעזר בתור רב, אלא תחמת עונש נתגלגל הדבר שלא היי צריך יהושע לשאל ממונו כלום. גם מה שהביא הגה"ק צריש דבריו נשם הרמב"ן דהמנוה לשאל צא"ת היא רק במלחמת רשות, לא ידעתי היכן כתוב כן בהרמב"ן, כי בהרמב"ן בסוף ספר הנוהות אשר לפנינו מפורש: ווי שהעם נרשות להוציאם לנצח במלחמות, רשות זו מנויה" הרי מפורש דשואלים הן במלחמת רשות והן במלחמת מנוה, אם לא שנדחק לפרש דברי הרמב"ן, ווי שהעם וכו', כלומר, המלך המוציא את העם צין למלחמת רשות וצין למלחמת מנוה, אבל אין זה מתייחס לשאלה צא"ת ותומים. ומה שכתוב מהמשה דריש סנהדרין ואין מוציאין למלחמת רשות, הלא כתב רש"י שם כל מלחמה קרי רשות ואלו מלחמות יהושע. ונאמת צריך ציבור דהא נקרא כתיב ושאל לו במשפט האורים וכו', כ"ז-כ"ח, וזה קאי על יהושע שהוא יאכל צא"ת ע"י אלעזר, אי"כ יוצא ממלחמת מנוה צריך צא"ת, דהא אמרת דכל מלחמות שנעשו על ידי יהושע הן מלחמות מנוה, ואדרבה אם התקור לשאלת הצ"ת הוא מן הנקרא ה"ה, יתחייב שרק מלחמת מנוה ולא מלחמת רשות נריכה צא"ת. ועוד קשה לי, דבסנהדרין ט"ז צעין למילף הא דינא דאין מוציאין וכו' ומקרא הנ"ל דושאל לו במשפט וכו' ודקאי, ודילמא לסנהדרי הוא דקאמר להו רחמנא דלישיילו צא"ת ותומים, ואומאי לא דחי דחי אפשר דהמקרא הזה מתייחס ליציאה למלחמה, דהא מלחמת יהושע היתה מלחמת מנוה ולמלחמת מנוה אין שואלין צא"ת.

ומדברי הרמב"ן הנ"ל כספר המנוה נראה צרור שדעתו שהן מלחמת מנוה והן מלחמת רשות שואלין צא"ת, דהא כתב שם מפורש, "ינה ציהושע שהוא המושל הראשון אשר הוא פקיד על העדה שיאכל צא"ת ותומים ועל פי משפטם יוציאם ויציאם". וכנראה דעת הרמב"ן ז"ל היא, דוה דחיי בגמ' ודילמא לסנהדרי הוא דקאמר רחמנא דלישיילו צא"ת ותומים, הוא דהויא בעלמא, ומכיון דלפינן מקרא: ואחרי אחיתופל וכו', דנשאלין צא"ת במלחמות רשות שוב מוקמינן קרא דלפני אלעזר הכהן, במלחמת מנוה, דהא ציהושע מלחמת מנוה הוי.

ובבספר חמדת ישראל מידידי הגאון הגדול רמ"ד ז"ל קונטרס נ"ב מנוה דף פ"ה: אות נ"ה. הביא דברי הרמב"ן הנ"ל ונותמה על דבריו דאין אפשר לשאל במלחמת מנוה, דהא נדחי אין לשמוע לדבר אר"ת כשיאמר שלא ללחום שהוא כנגד התורה שאמרה ללחום צו' עמויין וצענוק. והאריך שם. והיא כמעט כמו שהקשה הגה"ק מקאמארנא בספרו הנ"ל. ולפע"ד מלחמת מנוה כולל מלחמת ז' עמויין ועמלק וגם כשעכו"ם צרים על מדינת ישראל, כדנשמע בסוטה. ויהושע לא שאל מעולם צא"ת על דבר מלחמה של ז' עמויין כדאיחא בעירובין ס"ג, דעל זה לא שייך לשאל צא"ת דהא כבר ציווחה תורה ללחם, אלא דאם עכו"ם היו צאים לצור על עיריות של א"י אז היי יהושע שואל אם להלחם או להנותין עם הנולחמה עד שעת הכושר אחרת.

ובתוס' ע"ז כ"ח הביאו נשם פ"ה, דכינוש יחיד, שלא היי שם אורים ותומים וכו' נרוא. משמע דנימי יהושע כבשו את הארץ על ידי אורים ותומים, אולם נרשי" גיטין ח: לא פירש משום אר"ת אלא כינוש יחיד היינו שדוד כבש, ולא היו כל ישראל צימד כדרך שהיו ככינוש יהושע שהיו כלם וכבשום לצורך כל ישראל אבל דוד לא כבש אלא לצורכו. עכ"ל.

צנחין המנוה מה שכתוב בתורה: ושאל לו במשפט האורים לפני ה' וכו' למנוה עשה, אולם הרמב"ן בסוף ספר המנוה כתב: יראה לי שמונה על המלך ועל השופט ווי שהעם נרשותו להוציאם לנצח במלחמת רשות או מנוה להיות שאל צא"ת ותומים וכו', וסיים וזו צאמת מנוה לא ענה בלד. וגם בעל מגילת אסתר הסכים שם לדעת הרמב"ן צ"ה.

אולם מדברי התוס' גיטין ס"ה, ד"ה זיל שכתבו דלא רנו לשאל צא"ת ותומים כשיכולין לשאל על ידי דבר אחר, משמע דשאלת אר"ת אין זה מנוה עשה דאל"כ אומאי לא יאכלו הפילו היכי דיכולים לשאל ע"י דבר אחר, אלא ע"כ דדעת החוס' היא שזו היא רק ענה שאם יהיו חלילה ישראל צעת צרה ואין להם דרך אחרת אז יאכלו צא"ת.

ומדברי הרמב"ן הנ"ל משמע צין מלחמת רשות וצין מלחמת מנוה נשאלין צא"ת ותומים, הגם דנמנהה בסנהדרין ג', ואין מוציאין למלחמת הרשות אלא ע"פ צ"ד של שבעים ואחד, וכן שם דף ט"ז מיד יוענין באחיתופל וממלכין בסנהדרין ושואלין צא"ת, משמע דוקא במלחמת רשות. אולם רש"י בהמנהה שם ד"ה מלחמת רשות כתב: כל מלחמה קרי רשות לצד מלחמות יהושע שהיתה לכבוש את ארץ ישראל, עכ"ל. אי"כ מיימות יהושע ואילך אין מילוק צין מלחמת רשות למנוה, ולעולם נשאלין צא"ת, לפיכך כתב הרמב"ן ז"ל דנשאלין צא"ת צין מלחמת רשות וצין מלחמת מנוה.

והנה בעירובין מ"ה, רש"י ד"ה, הרי שנואל, כתב: ומידי דאיסור והיתר לא משייל צא"ת ותומים. ע"ש. וצריך ציבור אי"כ מה זה דלמרינן בעירובין ס"ג. אפ"ה איעניש ולפני אלעזר הכהן יעמד ושאל לו, פירש"י שם, ואין היי עתיד יהושע להיות צריך לישאל דבר הלכה מאלעזר. ע"ש, ואין היי עתיד יהושע לישאל הלכה מפי אורים ותומים הא אמרת דהלכה לא משייל צא"ת, וצריך לומר דמקרא זה נאמר שני דברים ה' ולפני אלעזר הכהן יעמד, כלומר, דיהושע עתיד לעמוד לפני אלעזר ושאלו אותו דבר הלכה. ג' ושאל לו במשפט האורים לפני ה', כלומר, כשינטרך לשאל דבר ששואלין צא"ת ושאל מאת אלעזר הכהן, אבל צא"ת אין שואלין דבר הלכה.

וראיתי כספר אונר החיים, קיצור התרו"ג מנוה, נאמת הגה"ק ר' אייזיק זקלה"ה ונקאמארנא שהביא דברי הרמב"ן הנ"ל דיש מנ"ע לשאל צא"ת המלך וכל מי שהצבור צריכין לו השופט וכל מי שהעם נרשותו, לנאמת במלחמת רשות שנאמר ולפני אלעזר הכהן יעמוד ושאל לו במשפט וכו' ועל זה השיב הגה"ק הנ"ל ואמר: מקודם אשיב על רבינו הקדוש שנעלם ממונו גמרא עירובין ס"ג, דכתיב ולפני אלעזר הכהן יעמד ולא אשכחן דלינטרך ליי יהושע. ואם היא מנוה אין עבר יהושע על מנוה עשה, ועוד למה דוקא למלחמת הרשות המנוה, והא יהושע לא היי לו מלחמת רשות אלא מלחמת חובה ולמה אמרה המשנה דוקא למלחמת רשות צעין אורים ותומים, אבל צאמת אין שום מנוה צא"ת ותומים, אלא אם ירצה וינטרך ישאל. ואם הוא צינא או שהצינא אומר לו התמונה אין צורך לאורים ותומים לשאל צו, ואין מנוה לשאל כלל. אבל מה שאין מוציאין למלחמת רשות אלא צא"ת ותומים היא כך! כי במלחמת חובה אין לשאל אם היי נוצחין או מנוחין כי אחר שהונה עליהם להלחם נאויני ה', אין להם לשאל שאלות כאלו וכו'.

ולדעתי אין מכאן שום השגה על הרמב"ן ז"ל, דמה שהקשה אם היא מנוה אין עבר יהושע על מנוה עשה ולא שאל מפי אר"ת על ידי אלעזר, לא קשה כלל, כי הפירוש בהגמ'

תקבב (א) על שלשה צריך לחמול עליהם יותר מכל אדם דעתן שמנהיג אותו משוגע ואין לאל ידו ואין לו תקומה מפני המשוגע שעושה וצדיק שמושל בו רשע ונכבד שצריך לנבל להתפלל שיושעם הקב"ה.

תקבב. אדם ששמע שבאו עליו בני עיר פלוני לעשות לו רע אל יאמר רבונו של עולם הושיעני מאנשי אותה העיר אלא מאותם ומכל צררי שמא אחרים עמהם שנאמר (במדבר כא ב) נתן נתן את העם הזה בידי שהיו (א) מסתפקים אם כענינים הם אם עמלקיים ואמרו בסתם העם הזה.

תקבב. כל דבר שאדם נכשל בו כא לדיון הממונה על מין שלו אם צדיק מת על ידי אותו דבר (א) כגון עין ארו הרי הממונה עליו יבא לדיון שמלאך או אדם בא לדיון כשיכול לבקש רחמים כגון יהושע בן נון (ב) על יצר הרע (ג) וכהן גדול על נהרג בשוגג וכשהגיע זמן צדיק ליפטר הממונה על אותו המול מבקש שלא ימות במול שהוא ממונה עליו כדי שלא יביאווהו לדיון וכן הממונה על המקומות שלא יכשל בו וכן הממונה על עץ ועל אבן לכך זאב ובלב (ד) וריבו"ע אותו מין ישבר ויכלה (ה) כמו (שמות ז כא) והרגה אשר ביאר מתו לפי שכתוב (שם א כב) היארה תשליכוהו.

תקבב. (א) בלתי"ב רב אדא בר רב קטינא (שם כא ז) ויחמול המלך על מפי בושת בן יהונתן בן שאול שלא העבירו וכי משוא פנים בדבר אלא העבירו וקלטו וביקש רחמים ופלטו ואכתי משוא פנים יש בדבר אלא ביקש רחמים שלא יקלטו ארזן והוא כתיב (דברים כד טז) לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבות אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן מוטב

משנת אברהם

משפט. הכוונה, דזה עלם דין ומצוה צירושלמי מגילה פ"א להלכות לא יתצטלו לעולם, ע"ש אריכות דברים המשמיעים את הנפש היפה. ויש להסביר הדברים לפי מה דאמרין נמשנה דקוטה מ"ח נשמתו נניחים הראשונים צטלו אורים ותומים, ונמני" שם אומר רב הונא זה דוד ושמואל ושלמה ומוקשה נמני" מפסוק מפורש בדברי הימים: ויהי לדרוש אלוהי כל ימי זכרי' המנין צרות אלוהים, מאי לאו צלולים ותומים, לא נניחים, והדר מוקשה: ת"ש נשקרה בית המוקד ראשון צטלו ערי מגרש ופסקו אור"ת, אלא אומר רב נתון צר יתקן מלון נניחים הראשונים לאפוקי מחני זכרי' ומלאכי דאחרונים ניהו. ע"ש ולפי זה הפירוש בקרא דדברי הימים המנין צרות אלוהים צלולים ותומים, וכן הוא צירושלמי שם דהפיר' צלול"ת, ואמרי' פירש רב הונא דכוונת הכתוב נניחים. וכל מפרשי המקרא ובתוכם רש"י ורד"ק כלם אינם מפרשים צלול"ת כמסקנת הש"ס.

אולם לפי ההסבר של הצננת פענת הג"ל דנולטות היא ריאה חושית ומוש, ומנטרפות היא ענין נבואה, יש לפרש דלפי גדלות הכהן ה"י האור"ת משיב, וכן יש לדקדק מלשון רש"י ציומל ע"ג: סיוע הוה מסייע: אם כהן כשר ה"י ורלווי לשרות שכינה עליו האלותיות צולטות או מנטרפות על ידו וכי ע"ש. ולפי זה מה שאמר רב הונא דמ"ש כל ימי זכרי' המנין צרות אלוהים דהכוונה נניחים אינו רלוה לומר שלא של צלול"ת, אלא דהשתנה היתה צלה צלולים ותומים צלותיות ומנטרפות דזה הוא מסוג נבואה ולא ריאה מוש, וזה שזין כן ציומי שמואל דוד ושלמה היתה צלה השתנה צלול"ת צלותיות צולטות. ופיר פירשו המפרשים את המקרא צדה לענין נבואה כי כל שזילת אור"ת ציומי זכרי' היתה מסוג נבואה.

ובספר תמדת ישראל הג"ל העיר מתרגום יונתן פרשת תלוא כ"ה ט"ו, שכתב: ותענד חסן דינא דני' מהודע דינהון דישאלל דליתכסי מן דיניית. משמע שהאור"ת צל ג"כ להורות צדיקים הנעלמים מן הדינים. ע"ש. וראה צתרגום יונתן צמדנר כז"כ"א. וקדם אלעזר כהנא ישמש ויהי כד יתכסי מני' פתגם וישאלל ל"י דנין אוריית, קדם הד' על מיימרא דאלעזר הכהן יהון נפקין לסדרי קרנא וכי. משמע כמו שזיארתי לעיל דעתיד ה"י אלעזר ללמוד תורה ליהושע, וע"פ האור"ת יגיד צעניני יליאה למלתמה

ויש להעיר מדברי המדר"ר פרשת חומר: מוטב ה"י לו לשחול צלולים ותומים של מועלן, ולא קלוז וידעוני של מטיג. ע"ש. והלא גם שם היתה מלהמת מלוא וחונה, דהא הפלגתיים לנחמו עם שחול כמו שחמר שחול: ופלגתיים נלחמו צי, משמע דגם צמלהמת מלוא שחלין צלול"ת. הגם דקשה להצין דברי המדרש הזה דהא כתיב בקרא ששחול של צלולים מתחלה ולא ענה, שמואל א, כ"הו, וראה פירוש מהר"ז שעל המדר"ר ש, וצפרט בצפסיקתא רבתי פ"ח מפורש לשנחו של דוד המלך ע"ה: כשהלך לעמק הרפאים אע"פ שלא ה"י הולך למלתמה עד שה"י נשאל צלולים ותומים, כלומר, דשני פעמים עלו עליו פלגתיים וינטו צמקן רפאים, וצני פעונים שאל דוד צלול"ת ולא סמך צפעס הצני הגם שכנר נשאל צראשונה. הרי מפורש דגם צמלהמת חונה נשאלין צלול"ת. ולא קשה כלל מה ענין השאלה דהלא חונה להלכס, דהלא מצוה שם צפסיקתא, שדוד ענה צלול"ת: אל תעלה אלה מתאריהם ואין לך רשות לפשוט יד צהס אפילו קורנים לך עד שתרחה ראשי הנכבדים מנענעים. ע"ש.

שאלה באור"ת לענין איסור והיתר

ולעיל הנלתי מרש"י עירובין דף מ"ה דמידי דאיסור והיתר לא משייל צלולים ותומים. וכנראה לי דמקורו הוה צמולתא פרשת משפטים: וקצרנ צעל הצית, שומע אני לשחול צלולים ותומים, ת"ל אשר ישיעון אלוהי, לה חמרתי אלה אלוהי שם מרשיעין, עכ"ל. אולם מכל הג"ל לא נשמע שזין דברי האור"ת צירור צעניני איסור והיתר או דיני ממונות, כלומר, אפשר דאם ישאל הכהן צלולים ותומים וישני כנושפט הן צעניני איסור והיתר הן צדיני ממונות נשמע וקבל את דבריו, אלא שהנוכילתא חומרת שזין ממונות הכתוב של וקצרנ צעל הצית, שיהי זקוק לשחול צלול"ת, וכן אפשר כוונת רש"י הג"ל, דמידי דאיסור והיתר לא משייל, כלומר, אין שחלין צלול"ת אס שאלו ונענו על ידי אור"ת אפשר דסמכינן עליו.

ובספר פננת פענת ונהודרה תנינא דף ק"ז: מפלפל אס האור"ת הוה צמדנר נניח או ריאה חושית דמהני גם לעניני דין, וכתב שם דזה תלוי צפולותא צמני' יומל ע"ג אס האלותיות של האור"ת היו צולטות או מנטרפות. וכתב שם הגאון הג"ל דזה הוה מה דליתא ציומל ע"ג דגזירת אור"ת הינה חומרת דכתיב

תקבב. (א) רבון סירא כ"ה כ"ה כ"ה יתיב הנה חנונין נפשי ועל שלש נשבר לבי איש חיל כי יחבר להם ונבין: לב כי יקל כבודו ואיש ישוב סטוב ארע, ובפסחא המנינים שער פ"ג ואמר שלמה ראוי לחמול עליהם יותר מכל אדם דעתן שמנהיג אותו משוגע וצדיק שמושל בו רשע ונריב שהוא צריך לנבל. תקבב. (א) צ"ל מסופקים והוא בליקוט חת רמז תש"ד: לכוז כעניני לבש וספר שיהיה כענינים והיה מדבר בלשונם שלא יכירו אותו ויצדא. תקבב. (א) כנראשית רבה פכ"ו: אף עצים נותנים דין והשכונו. (ב) עירובין ל"ב ב. (ג) פסות י"א ב. (ד) צ"ל רצונו וכו' הוא בפר' כנראשית פרשה כ"ו: רבי נתן אומר אפילו זאב וכלב דבי הנא בר גוריון אסר אפילו ספל אפילו רצונו ההיר כי את עול סובלו ואת ססה שכמו שפס הנוגס בו החתות כיום מדין כיום דין. (ה) כעני זה בשמות דהה"ט: למה לא לקו חמים ע"י משה א"ל הקב"ה המים ששפוד כשהושלכת היאור אינו ריון שילקו על ידו.

שיתעקר אות אחת שבתורה ואל יתחלל שם שמים כפרהפיא הרי שהיה מבקש רחמים על מפי בושת אע"פ שאם היה קולטו ארון היה אחר ניצל (ב) הרי מותר לבקש רחמים שלא יהא [א] פלוג הצדיק באותו פורענות שנגזר לאחרים אע"פ שנכנס אחר תחתיו (ג) ורוד ביקש שתהא ירו בו ולא בישראל. לכך כל הקרשים והאדנים (ד) תש"ב אמות ובכל אמה... הרי י"ג אלפים ותתכ"ד אנולל וכן בכל שעה רגעים הרי אצבעות גדול בקרשים כרגעים בכל יום וליילה.

תקכו. (א) כופין [א] את בני העיר לבנות להם בית הכנסת ולקנות להם ספר תורה ונביאים.

תקכו. אם נפלה דליקה בעיר ונשרף בית הכנסת ובתים יש לבנות ביהכ"ג ואחר כך בתים שכן מצינו בשלמה שבנה בית המקדש ואחר כך ביתו ואע"פ שהיו לו מאה וחמישים אלף איש [א] והיה יכול לבנות בית המקדש וביתו לא עשה כן.

משנת אברהם

סימן תקכ"ה

ברין להציל את האדם ועל ידי זה יכנס אחר במקומו

[א] פלוני הזדיק. גש"ס ינמות ע"ט אינו מנזר ומשום דקתו של מפונזות, התפלל עליו דוד ומלט, חולם צירושלמי קידושין, ד-א, איתא: זה מפונזות נן יהונתן בן שאול שהוא אדם גדול בתורה ונתן דוד עינו בן להצילו מידם. אמר דוד הרני מענידן לפני המונח וכל מי שהמונח קולטו הרי הוא שלי, והענידן לפני המונח ונתפלל עליו והלך המונח וקלטו, הדא הוא דכתיב: אקרא אל אלוקים עליון לאל גומר עלי, שהסכים הקב"ה עם דוד. עכ"ל. והוא כדברי רבינו דבשניל דקתו וגדולתו של מפונזות, התפלל דוד עליו שימלט.

ונפמי גדולה בין הגורסאות, דלפי גירסת הגבלי נשמע דמותר לו לאדם לעשות תפילה להציל את מי שהוא מישראל הגם לאחר יכנס במקומו, והוא כדעת הש"ך בחו"מ סי' קס"ג-י"ח, גשם המהרי"ל, אצל לגירסת הירושלמי אין ראי' כלל, אלא דשאני התם דמפונזות ה"י גדול בתורה, והלא הלכה היא דת"ח קודם, סוף הוריות.

והרא"י של המהרי"ל ה"ל מהא דינמות ה"ל, אינה מונעת לי כל זרעה, דשאני התם דדוד סמך עצמו על מה שהארון פלטתו, או לפי הירושלמי שהמונח קלטתו, אצל נסתם שאין שום סגרא למור דזה עדיף מזה ונהיכי תיתי למור לדחות נפש מפני נפש. **ורבינו** שכתב דמותר להתפלל שלא יהי פלוני הזדיק נלותו פרעניות שנגזר לאחרים וכו' ומציא ראי' מפונזות, ואמאי לא הניא מהא דהוריות, יש למור, דכוונת רבינו, אע"פ שכנס אחר תחתיו, כלומר, זדיק אחר נכנס תחתיו, הנל אכ דמקום הזדיק ינא ויי שאינו זדיק נולדי שאין שום שאלה שאסור. הו אפשר למור, דשאני צהא דהוריות שהת"ח וזה שאינו ת"ח כנר הס שנייסי, או פודין את הת"ח צרשונה, אצל להציל את הת"ח ונמקומו יכנס אחר שאינו ת"ח, זה אסור, ורבינו לא התיר אלא להתפלל עליו על הזדיק שימלט. אצל להצילו נידי אדם ועל ידי זה יכנס אחר, תשמע דאסור, ודלא כהמהרי"ל. ה"ל. ועיי' נוב"י מהד"ת, יו"ד, סימן ע"ד, ותתם סופר חלק ו' סוף סי' כ"ט.

צית הכנסת והפילו גס"ת, דלחיה תועלת יהי הבית הכנסת או הס"ת נאם אין להם מנין. וגדולי שכונת המהרש מנין היא שגם היחיד כופה את הנזר לננין צית הכנסת וכו', אצל לא היידי את היחיד.

והנה לפי הסדר שנתוספתא משמע דאם אין להם די כסף לבית הכנסת ולס"ת, ינו צית הכנסת, דהא אי אפשר לפרש אחרת לענין תורה ונביאים, דולדי דס"ת קודם לנביאים, וכן נויי צית הכנסת קודם לס"ת. וצריך ציחור הא לענין וועלות של קדושה ונזר נמשנה ריש פ"ד דמגילה דיש וועלות זו גבוה מזה: רחוב, צית הכנסת, תיבה, מטפת, ספרים — נביאים וכתובים, ספר תורה היא צנועה הרבה יותר גבוה צקדושה מציית הכנסת, ואמאי יהי דין קדימה לננין צית הכנסת ומאשר לפרש תורה.

וצריך למור דהתם נמוגלה המדובר מענין וועלין צקודש ולא מורידין, והיינו דוקא כשכנר קנאו ס"ת אסור למכור צכדי לבנות צית הכנסת, וכאן המדובר ממה שנתון יותר, וציה הכנסת נחון ביותר, דצאם אין צית הכנסת להיכן יכניסו את הס"ת, ואנר יקראו נהס"ת, כדרך שאמר גלגאל למשה דמן הראוי לעשות משכן ואח"כ כלים. צרכות ניה.

ודע דלפי דברי התוספתא ה"ל דצית הכנסת יש לי וועלה, שכופין את צני העיר לבנותה, יש לייצז קושיית הטורי אצן נמוגלה ה"ל שהקשה דלרצ פפי משמי' דרנא, שם דף כ"ג, הסוכר מני כנישתל לני רננן שרי, ומני רננן לני כנישתל אסור, דצית המדרש קדיש טפי מציית הכנסת, אי"כ אינאי לא קחשיב נמשנה וועלת צית המדרש, דאם ומכרו צית הכנסת ויותר לבנות מדמיו צית המדרש ואיפכא אסור, ע"ש, ולפי ה"ל אפשר דהגם שצית המדרש יש לו מעלה יתירה על ציהכ"ג, צקדושה, אצל לאומת זה יש לו לבית הכנסת מעלה על צית המדרש, דכופין את צני העיר לבנות להם צית הכנסת ואין כופין אותם לבנות להם צית המדרש, ואין להקשות ונדתי שם תיבה מטפתה, דנדולדי אס כופין לקנות להם ס"ת, גם על תיבה ומטפתה כופין דהן צרכי הספר תורה.

סימן תקכ"ז

כל שאינו בזה אחר זה בבית אחת נמי אינו

[א] והי' יכול לבנות וכו'. מדברי רבינו נשמע שדבר שצריך להקדימו לתצירו, כגון צנין צית המקדש, או צית הכנסת, הקודם לננין ציתו, אסור לבנותו צנת אחת, דמכיוון שבוהא אותם צנת אחת לא היו הקודם צסדר, מנענין זה כבר כתצתי קוטרם גדול צספרי משנת אברהם חלק א', סימן ה', וסינתו ה' ענף א', משם תדרשנו לטובה ותמאל דצרים מועילים וטובים, וכאן לא צלתי אלה צבציל דצר שנתחדש צו, והוא מנייטין מ"צ. הא דאמר כולו הא דאמר חני חני, ופירשי' צדאמר חני חני

סימן תקכ"ז

ברין קדימה של בית הכנסת, ס"ת, בית המדרש

[א] את צני העיר וכו'. בהתוספתא דסוף צננו"ג, הגירסא: כופין צני העיר זה את זה לבנות להן וכו', ומזה לנוד המהר"ם וניין דלף היחיד כופה, מדתנא כופין זה את זה, לשון יחיד ולא תנא אלו את אלו. ע' צמופה שמואל להתוספתא ה"ל, חולם לגירסת רבינו: כופין את צני העיר אין ראי' דגם היחיד יכול לכוף את היחיד. חולם הדצר ומסתגר דנאם אין שם צנור דאין היחיד יכול לכוף את היחיד תצירו שישתתף עמו צננין

תקכו. (א) יבמות ע"ט א', (ב) יעוין ש"ך חו"מ סי' קס"ג סק"ח. (ג) שמואל ב' כ"ד י"ו. (ד) או"י צ"ל חפ"ו אמות. כי כל אמה בת ו' ספחים וכל ספח ד' אצבעות כדאימא ספחים ק"ט ב' נמצא בחפ"ו אמות י"ג אלפים ותתכ"ד אנולל. תקכו. (א) תוספתא כנא מצינא ס"א ומובא בחושן משפט סי' קס"ג ס"א.

תקכח. מעשה שנפלה דליקה בעיר אחת ונשרפו כל כתי היהודים אמר יהודי אחד רבונו של עולם אם תגן על ביתי אתן פשיטים לצדקה כמניין בתים הכתובים בתורה (א) וניצל ביתו לשריפה ונכון היה לו להקדים בית הכנסת לנדור כך אמר לו חכם אחד ענה לו לבית הכנסת יש תשלומין כי הקהל יבנה אותו מיד ולי מי יבנה אמר לו מכל מקום היה לנדור בעבורו דבר מועט שהרי כתוב (ויקרא יט יח) ואהבת לרעך כמוך וכתוב (תהלים קלט יז) ולי מה יקרן ריעך וכתוב (משלי כה יז) הוקר רגליך מבית [א] רעך וכת' (שם כז י) רעך ורעה אביך אל תעוב.

תקכט. בני העיר יכולים על אנשי העיר לפסוק לעשות להם בית הכנסת וצרכי אנשי העיר והכל [א] לפי היכולת שלא ידחקו את שאינו יכול להתפרנס יותר מאשר יכול לתת וכתוב (שמות כה ב) אשר ידבנו לבו וכתוב (דה"א כט יז) ועתה עמך הנמצאו פה ראיתי בשמחה להתנרב לך (משלי ג ט) כבוד את ה' מהונך כשהולך לבית הכנסת בבגדים המודות (א) ונב לולב נאה וציצית נאה ואזוזה ובית הכנסת נאה וכל שכן בית המדרש.

משנת אברהם

דיווח ד"ר, איתא: ר' יוסי ז"ר יהודה לומר אדם הטל פעם ושתים ושלש מוחלין לו ארבע אין מוחלין לו שאלמר נושא עון ופגע וחטאה ונקמה, עד כאן הוא מנקה מכלן והילך אינו מנקה. שאלמר הן כל אלה יפעל וכו' ולומר הוקר רגליך מניח רעך פן ישבעך ושאלך, ע"כ. ולפי דברי הש"ס הנ"ל דהוקר רגלן קמו חטאות ואשמות, ועל זה אומרת התוספתא זאין הקציה מנקה יותר מ"ג פעמים, א"כ כשמניח חטאת או אשם צפעס רביעי אין הקציה מוחל לו על אותו חטא הרביעי ונשאר רשע, ואיך יצויר שיניח חטאת צפעס חמישי הלא זנח רשעים תועבה וצפרק כלל גדול אמרינן דונשקה שיהחייב ל"ט חטאות וכן צאשמות ונזולר כ"פ צא"ס דמניח הרבה אשמות ע"י כריתות טו, ועוד.

הפילו מסר לשניהם כאלת לא קנו, דכיון דהני נכסי כתנ נכל חד, דלמא חד פלגא כתנ לתרווייהו ואיכא שויר, ורנינו שמואל הולך, בתוס' שם ד"ה, הא דלומר, על רש"י, ונפרש הרבה לטעמי' דאית ל"י כל שאין צוה הפילו צנת אלת אינו, וצוה אחר זה לא קנה כיון דשייר, ואלא דמי לשיחרר חניו ומכר חניו דהתם הוי צוה אחר זה אס ומכר חניו תהילה, וכו' ע"ש.

ונראה להסביר סנת פלוגתת רש"י ור"ש שם, משום דמה דמשיי הר"ש דשיחרר חניו ומכר חניו צנת אלת. השוג ישנו צוה אחר זה צאס ומכר תחילה, ונזולר דהר"ש. סוגר דצנני דצריס שיס להס סדר קצוב, כלומר סס נעשים כהסדר הו מועיל ואס יהפוך את הסדר לא יועיל, כגון אס יומכר חניו וזה"כ שיחרר חניו מהני השיחרור, ואס יהפוך את הסדר ושיחרר צנתיה לא יועיל השיחרור, לכל זאת צנת אלת מועיל, כלומר, צנתת אמרינן דהוי כצוה אחר זה על הסדר, ונכירה וחס"כ שיחרור, ודוקא כשאינו מועיל צוה אחר זה צווס סדר לו צנת אלת נמי אינו מועיל, אולם רש"י סוגר דאס אינו מועיל צוה אחר זה אלא בסדר קצוב, ונכירה דוקא קודם שיחרור, או צנת אלת נמי אינו מועיל, דמהיכי תיתי לומר דצנת אלת הוי כצוה אחר זה כהסדר הקצוב, הלא צנת אלת הוי כצוה אחר זה צנל סדר, ולכן סוגר רש"י דכאן נגטיין אין הטעם משום כל שאינו צוה אחר זה צנת אלת נמי אינו, דאס איתא דזה הוא הטעם, א"כ אמאי שיחרר חניו ומכר חניו צנת אלת מועיל.

ומדברי רבינו ומשמע כשיטת רש"י הנ"ל, דלפי שיטת הר"ש הנ"ל אמאי לא צנה שלמה את המקדש וניתו צנת אלת, הא צוה אחר זה בסדר הקצוב, היינו מקדש ואח"כ ניתו מותר לצנות, א"כ כשה"י צונה צנת אלת ה"י חשבו כאילו צנה בסדר הקצוב, אלא ע"כ, דשיטת רבינו כרש"י דנלופן כזה חשבו צנת אלת כאילו צנה צוה אחר זה שלא כסדר הקצוב.

גם נראה ששיטת רבינו אינו כשיטת התוס' בצנח ונקומות צש"ס דלא נאמר כלל זה של כל שאינו צוה אחר זה צנת אלת נמי אינו אלא צנר שרדך חלות והרהשון מונע את השני מלחול, אצל צעלמא לא, דהא צנ"ד אין כאן ענין של שום חלות, אלא שהמקדש נרדך מוקדס לציתו ולכל זאת ה"י אפשר ה"י לצנית צנת אלת.

סימן תקכ"ח

החזור בתשובה לא הוי בכלל זבח רשעים

[א] רעך וכו', בהניגה ז' דרשינן מניח רעך זה צית האוקדש, שהקציה קרל ישראל רעים שגאמר לונען אחי ורועי, לשון רש"י, ונגמ' שם מסקינן דקאי על חטאות ואשמות. שלא יהי' אדם רגיל לחטוא ולהניח קרבנות, וצריך ציהור, דבתוספי

אולם ונדברי התוס' הולין ה': ד"ה, אינו שב, ומשנע דהיכי דחזר נתשובה לא הוי צנלל זנח רשעים, והה שמוציא חטאת או אשם הלא חזר נתשובה, ומה שאין העון נמחל לו אינו מהשנו נגדר זנח רשעים. וצפרט לדברי המשנה למדך צהלבי שנגנת ג"ז שכתב דזנח רשעים תועבה לא הוי אלא כשהוא מומר לחיותו דבר עמונו שעליו הוא וניחא את הקרבן אצל כשהוא מומר לחלצ ומוציא קרבן על הדס אין זה צנלל זנח רשעים, מכל שכן כשהציא ד' חטאות על החלצ ואח"כ מציא חטאת על הדס שאינו צנלל זנח רשעים משום דלא נמחל לו על החטא הרביעי של חלצ, אלא שאפילו על אותו חטא עמונו אס הוא חטא צנאג. הרבה פעמים והציא קרבנות על שגגותיו, הגס דלפי התוספתא הנ"ל אין החטא נמחל לו אחר הפעם ה"ג, אצל אין סנרל לומר דהוי צנלל מומר או רשע ושיה"י פסול לעדות ולשחיטה.

סימן תקכ"ט

[א] לפי היכולת וכו', צש"ס צ"צ ז': כשהן גוצין לפי שנה ממוון הן גוצין, וכתב הר"ש והנמ"י צשס הרצ הלוי ז"ל אכן מגש דלישנל צתרה לא פלגי אלישנל קמא כלל אלת לטפויי קאחי וכו' ע"ש. והגס דנגמ' שם ליחל לדין זה לענין הצית הכנסת, אלא לשאר צרכי העיר, אולם רבינו סמוך על התוספתא הנ"ל, הוצאה גם צהרל"ש שם צנ"ב, ע"ש.

ומה שכתב רבינו ומהמקראות: אשר ידבנו לנו, צשמחה להתנדב לך, כלומר, דאס לא יגנו לפי הממוון אלא לפי הנפשות, והעני ינטרך ליתן יותר מהעשיר, לא יתן צנצנת ושמתה לב. ואולי מהמקראות הללו התכוונו רבותינו צנמ' שם: ואלעזר צני קצע נה מסמורות. כלומר, סמוך מהמקראות. ונחידושי מהרש"ך שם כתב דהכוונה קצע צה מסמורות, כלומר, דלעולם גוצין לפי הממוון ולא לפי הנפשות הגס דלפעמים גוצין נמי לפי קירוז הצתיס, ככ"ל דלישנל צתרה לטפויי אלת.

תקכח. (א) צ"ל ולא ניצל ביתו משריפה.
תקכט. (א) שבת פל"ג ב'.

תקפ. (א) העושה נר ומנורה לבית הכנסת עד שלא נשתכח שם הבעלים מהם אי אתה רשאי לשנותן אל מקום אחר, אם משנשתכח שם הבעלים מהם אתה רשאי לשנותן. ר' חייא בשם ר' יוחנן אמר אם היה [א] שם הבעלים חקוק עליהם כמי שלא נשתכח שם הבעלים כהדא אנטונינוס עשה מנורה לבית"כ שמע ר' ואמר ברוך אלוהים שנתן בלבו לעשות מנורה לבית הכנסת (ב) ר' ירמיה בר רב יצחק אמר ובני מה אמר ר' ברוך אלהים הדא אמרה דלא נתגייר אנטונינוס אית דאמרו אמר ר' ברוך (ג) אלהים הדא אמרה דאיתגייר אנטונינוס אית מילין דאיתגייר אנטונינוס ואית מילין דלא איתגייר. ראו אותו יוצא במגעל פחות (ד) מהיות ש"מ אפי' יראי שמים יוצאין בכך.

תקפ"א. (א) אנטונינוס אתא לגביה דר' אמר ליה מאכילני את מן ליתתן (ב) ובהמות לעלמא דאתי אמר ליה אין אמר ליה מן אימרתא דפיסחא לא אכלתני ומן לויתתן את מויכלני א"ל ומה אעביד לך באימרתא דפיסחא פתיב (שמות יב מח) ובל ערל לא יאכל בו הדא אמר' דלא איתגייר אנטונינוס ביון דשמע כן אול וגזר (ג) גרמיה אתא לגביה דר' א"ל חמי גזרתי א"ל ברדי לא איסתכלית מיומו בדיך איסתכל.

תקפ"ב. מן לויתתן שאמר ר' לאנטונינוס משמע שגוי ששומר שבע מצות [א] יש לו חלק בנגן ערן וכן מצינו שמנו את בלעם מארבע הדיוטות אבל אם לא היה חוטא ומחטיא לא היה זמנה עמהם.

משנת אברהם

סימן תקפ"ד

שם שנשתקע לענין גיטין

[א] שם הנעלם חקוק וכו'. ר' חייא וניחא ר' חייא מירושלמי זה לענין שם שנשתקע לגיטין דלינו שם, דדוקא כשחקוק שם הנעלים על הכלי אין השם משתקע, ונאדם לא שייך שם חקוק עליו, אולם נאמת הר"ף ז"ל ד"צ וגם הרמב"ם השמיטו את המאמר הזה ע"ש, והציף כדאיתא בערכין ו', ונעלם הדבר, נראה לפע"ד, דתלוי אס שמו של אדם מיישראל הוא דבר עממי או דבר קנייני, דדבר שהוא עממי לא יוכל להצטל ולהשתקע, וזהו רמז הרבה פעמים בגמ', חסדא שמך וחסדון מילך, גיטין ז', מאיר עיני חכמים צהלכה, עירובין י"ג, מה שמך א"ל שלמו, א"ל שלום אתה ושלום משנתך, וכן להיפך: וזה שמך א"ל כידור, אמר ש"מ אדם רשע הוא, יומא פ"ג.

ובהא שכתבתי דשמו של אדם הוא דבר עממי ולא קנייני שהוא מתוך לגופו, יש לו שמך מסגרת הר"ן ז"ל צנדרים נ"ג, דפלוגתא ר"י ורבנן אס ויין נגיניו צטל או לא, הוא משום דר"י סובר דאין מין מוצטל את הדבר שהוא מיינו אלל מחקו ומעמידו מפני שנעלם המוצטל והמתצטל הם אחד, ורבנן סברו והאיל הזה איסור זה היתר, כלומר חקוקין צמותיהם, זה הוא ג"כ דבר עממי, ולא אזלינן נתר עממיות של המין אלל נתר עממיות של השם, הרי דהשם של הדבר הוא דבר עממי, דללמלי השם הוא דבר קנייני ולא עממי, מהיכי תיתי שאלמרו חכמים שלא ללכת אחרי העממיות אלל אחרי הדבר שהוא חוץ מן העלם.

ורומה שכתבתי הר"ן א"ל דמין צמינו תלוי צאיכות השם, כלומר דשם איסור עם שם היתר הם שני מינים, יש ג"כ צתוס' חינויות צצבורות ט', דלחתוהו הוי אינו מונו — לענין חגיגה — משום דאינו קדוש צצבורה, מה שאין כן שני זכרים דקדושת צבורה הראוי' להם ומשגם למין אחד. ע"ש.

ולפי עי"ד יש להעמיס דבר זה צהירושלמי הג"ל, דגרסינן התם: אס ה"י שם הנעלים חקוק עליהן כמו שלא נשתכח שם הנעלים ונהו, "כהדא" אנטונינוס עשה מנורה לנה"כ שמע רבי ואמר ברוך אלוהים אשר נתן בלבו לעשות מנורה לנה"כ. וכו' וי"צ "כהדא" אין לו מוצנ. אלל הירושלמי מציא ראי' דאס שם הנעלים חקוק עליהן, כלומר, שהשם של המוצנ חקוק על המנורה, אז אי אפשר שהשם ישתקע, כי אין שם של ישראל משתקע מפני שהוא דבר עממי, ולכן צריך רבי צשמע אנטונינוס כדו מנורה, וצודאי ששנו ה"י חקוק על המנורה, ולא ישתקע שמו של אנטונינוס לעולם, ועל זה שאל הירושלמי, התיבא אס נאמר דאיתגייר אנטונינוס, אז ספיר הנאת ראי' מהנצרה צצרך רבי, אזל אי

חמרת דלא איתגייר, הלא אי אפשר לומר דלפיכך צריך רבי משום שה"י שנו ששמו של אנטונינוס לא ישתקע הלא צנוי אין השם שלו אס עלם ויצטל וישתקע, וזה הפירוש מה שמיסיס הגרשולמי דזה תלוי צנוסה הנצרה צצרך רבי, אין אמר צרוך אלוקים הדא אמרה דלא איתגייר אנטונינוס, ואין אס ראי' מנצרתו של רבי להדין האמור דאין השם משתקע, אין אמר צרוך אלוקינו הדא אמרה דליתגייר אנטונינוס, ואלו הרא"י מנצרתו של רבי טובה.

סימן תקפ"ב

הסידי האומות יש להם חלק לעולם הבא

[א] יש לו חלק וכו'. כוונת רבינו לומר דהלכה כ"ר יהושע צתוספתא דסנהדרין פירק י"ג דלדיקוס גס נכרים יש להם חלק צעולם הצא, ועי' סנהדרין ק"ה, וכן פסק הרמב"ם ז"ל צסוף פ"א מהלכות עדות: ויש לחסידיהן חלק לעולם הצא, וצסוף פ"ח מהלכ'. ומלכים כתב: כל המתקבל שבע מצות וצוהר לעשותן הרי זה מחסידי אומות עולם, ויש לו חלק לעולם הצא, ע"ש. וראה צפיה"מ. תרומות סוף פירק ג', דלפיכך נכרי שתרם תרומתו תרומה אסף על פי שאין חייבין צנולות, אס עשו מהם אס דבר יש להם קצת צכר וכיון שהם משתתפין עונוו צצכר מעשיהם צצמות, קיימו. ע"ש. ומה שכתב הרמב"ם ז"ל: יש להם "קצת צכר" כוונתו שיש להם צכר כליו מנווה ועושה, ע"ז.

וברבר קצלת שבע מצות הארצתי צצפרי מש"ל, צ' אולם מדברי הרמב"ם הג"ל מהלכ', מלכים משמע שזו היא הקצלה שנקבל עליו לעשותם מפני שגוה צנן הקצ"ה צצורה והודיענו על ידי משה רבינו שצני נח מתקודס נלשוו צצן, אזל אס עשאן מכה הכרע הדעת אין זה נר תושב, ואינו מחסידי אומה"ע ולא מהכמיהס. ע"ש. וכנראה דינא לו. להרמב"ם ז"ל דין זה, משום דה"י קשה לו דמה שייך לשון קצלה צצבר שהוא מנווה ועומד מיומות אדם הראשון, כמו שהקשיתי צצפרי הג"ל דף ג', ושם צידדתי דהקצלה היא רק שלא לעצוד ע"ז אפילו צציתוף, דעל השתוף אין העכו"ס מנווה, אולם אס נאמר דשיתת הרמב"ם ז"ל היא דהקצלה היא שמתמין צצשבע מצות שנלשוו מפי הנצורה על ידי משה רבינו ע"ה, אין מכלאן ראי' כלל, דאפשר דגם העכו"ס מנווים על השתוף, והקצלה היא כמ"ל כדברי הרמב"ם ז"ל. וצספר תועפות ראס על היראים סימן רל"ג, כתב שכך מפורש צצמדרש, ע"ש.

והנה צצפרי הג"ל הנאתי צצרי היראים ס' רל"ג, שהקשה אומאי קרי להו צצקידושין ל"ג ארמאי להנהו דמקיימי שבע מצות הא אחריון דהוי נר תושב, וצתועפות ראס על היראים שם כתב

תקפ. (א) ירושלמי מניחה פ"ג ח"ב. (ב) צ"ל ר' שמואל בר רב יצחק בעי מה. (ג) צ"ל אלהינו. (ד) צ"ל ביה"כ מה את ש"ש שבו אפי' כו'. חקלא. (א) שם פ"א ה"א. (ב) לפנינו יתא. (ג) לפנינו יתא. ובל המאמר הזה הובא בתוס' ע"ז יו"ד ב' ד"ה ווי.

תקל"ג. (א) לוי שאבד מעות בבית הכנסת בלילה לא יקח נר [א] לפני הארון לבקש מעותיו ולא ירצה מעותיו לאור הנר שלפני הארון אבל אם יראה שנחבאו גנבים בתוך בית הכנסת יקח הנר ויחפש.

תקל"ד. כשהקהל חולכים כולם יחד כגון לברכת נישואין או לבית הקברות או מן בית הכנסת לא ישא אדם עיניו לראות עליהם [א] אם רבים הם שלא תשלוט בהם עין הרע.

תקל"ה. כסא כבוד מרוב מראשון מקום מקדשנו (ירמיה יז יב) ראוי למקום בית הכנסת שיהא [א] יותר יפה משום בית של יהודים שבקערי מי שדר בכפר והנה משכניו בית לדור שם לא ישום בחדר שהיתה מיטת הגוי קבועה בו לבית תפילה אם יש חדר אחר.

משנת אברהם

סימן תקל"ד

[א] אם רצים הם וכו'. אפשר צוה לפרש הן דנרכות כ"ח: אמר להו אלמ גמי כיון דחזיתוכו חשתינכו עלוהי כשיתין רנוון צית ישראל וכו' יתניו צ"י עיניהו ושכיב, ע"ש, ואין פותר מוה מטאו של רב חנינאל צמה שצריך עליהם צרוך חכס הרצים, אלמ דהס חשצו שמה שאמר כיון דחזיתוכו וכו' היינו שהס רצים כס' רצול וגם צירך הנרצה שמצרכין כשרואין ס' רצול, והיינו שכוונתו להכניס צהם עין הרע, ולכן שלמו לו כמדתו והניו צ"י עינייהו.

סימן תקל"ה

ואנוהו משתייד לכל המצות והמדות

[א] יותר יפה וכו'. שיהי נאה ויפה גדלתי שאין לנו צרכים ללמוד מקרא דירמי', דהא כתיב ולטוה התנאה לפניו צמנות, אלמ דרצינו דורש מקרא דירמי' שצריך שיהי הצית הכנסת יותר יפה ומכל הצתים היפים של העיר. וראיתי להעיר צהא דצנת קל"ג: ולטוה התנאה לפניו צמנות, עשה סוכה נאה ולולב נאה ושופר נאה צינית נאה ספר תורה נאה וכתוב בו לשמו גדיו נאה צקולמוס נאה צלצלר חומון וכורכו צשיראין נאין, קנאל שאול חומר ולטוה הוי דומה לו מה הוא חנון ורחום, ע"ש. ואמאי קחציב כל המנות הללו ולא חציב צית הכנסת נאה, ולדברי רצינו אתי שפיר, דכל המנות המנויות סם צריך לעשות נאה אלמ אין חיוב לעשותן יותר נאות משאר דברים שיש לו, למשל סוכה, צריך לעשותה נאה אלמ אין מהחיוב לעשות יותר נאה מסוכה שלו שאינה למנוה, וכן אם אם יש לו שופר העשוי לשיר והוא נאה אינו מחויב לעשות את השופר של מנוה יותר נאה, אלמ צצית הכנסת צריך לעשותו שיהי יותר נאה מהצתים הנאים והיפים של כל העיר, לכן אינו מנוי סם צצנת.

ובררך

אנצ הנני להעיר צהא דצנת ה"ל דאנצ שאול חומר ולטוה הוי דומה לו, וכי נימא דאנצ שאול חולק ולא סנירל לי לצריך להתנאות צמנה, והלל לא מצינו צבוס מקום דאין צריך לעשות המנות צהידור ולימא אנצ שאול הוא, לכן נראה לפע"ד, דהתם צגנו', חמירין דלהסיר את הציצין שאין מעכצין את המילה מנוה דלחורייתא היא משום ולטוה, ופירש"י דיפוי מילה מנוה היא כשם שיש מנוה ציפוי סוכה, לולב דומה, וצריך ציאור, דהמנוה של סוכה היא שיצב אדם צסוכה, לכן שפיר יש מנוה שיצב צסוכה נאה, וכן נעילת לולב, שיטול לולב נאה, וכן כלן, אלמ מילה הלל המנוה היא להסר את הערלה, כלומר, שלא יהי ערל, ומכיון שהסיר את הערלה מוה שייך למור דיפוי מילה מנוה היא, האמנם מצינו צמנחות צדוד מכיון שראה מילה צצצשו ה"י שמהה שיש לו מנוה, אלמ צכל אופן אינו דומה כלל ליפוי של סוכה ולולב, שהיפוי היא צצעת עשיית המנוה שהיא נמשכת, אלמ משעה שהסיר הערלה, פסקה עשיית המנוה. לכן נראה

צצמע דהיראים לא סנירל לי כהרמז"ס דדוקא כשמקיימין ה"י מנות מתוך אמונה שכך נלטוו מפי הגבורה, דאל"כ, ה"י לו להיראים לתרן צצקידושין מייירי שמקיימין מפני הכרע הדעת צלצד. ונצפרי ה"ל הצאתי דצע"כ גם לא סנירל לי להיראים דנוי שאינו עוצד ע"י חפילו צצתוף הרי הוא גר תושב, דאל"כ ה"י לו לחלק צצהי, חולס מדצרי רצינו משמע מפורש דצנר זה, היינו גוי שחומר צבע מנות שיש לו חלק צנן עדן אין לו שום שייכות לגר תושב, דהא חומר דאפילו צלעס אם לא ה"י חוטא ומחטיא לא ה"י מנוה עמהם, חע"פ שלא ה"י גר תושב.

סימן תקל"ג

ברין הוצאת נר של בית הכנסת לבית המדרש

[א] לפני הארון. וכו משמעות לשון רצינו היא דדוקא מלפני הארון אין ליקח את הכר, מפני שהגר העומד לפני הארון הוא טפל להארון ויש בו קדושת ארון, אצנ צנר של צית הכנסת אין קפידא, דאל"כ, למוה זה נקט פעמים, נר שלפני הארון. חולס צצע"ה ח"ה ק"ד, אינו מחלק צין נר שלפני הארון וצין נר של צית הכנסת. ואפשר דזה הוא הטעם שכתב הרמ"א סם: וייהו לא נהגו ליזהר צצך ומדליקין צהן נר לצורך גדול ע"ש, וצצצנות צית יהודה הוצא צאשל הצרהס סם כתב דנהגו להדליק את הטאצחא מנר של צית הכנסת. ע"ש, ואפשר דהאיסור אינו אלמ צנר שלפני הארון כצצרי רצינו.

ובספר אריות חיים סימן ק"ד הביא צצס האשל הצרהס דמותר לשנות ומורות של תפלה ללמוד אללס, כיון דקיי"ל כריצ"ל שקדושת צית המדרש חמיר ומקדושת צית הכנסת. ולא ידעתי למה כוונתו, אם למור שמותר ללמוד אלל הנרות של תפלה, הלא זה מוצחר צצע"ע, ע"י צצנ"א סם אות כ', ואם כוונתו למור שמותר להוציא את הנרות מציית הכנסת לצית המדרש צכדי ללמוד להורס, לא ידענא אם זה דומה להא דריצ"ל מצי כינשתא לצי מדרשא, דסם יסאר הצית מדרש לאורך ימים, אלמ אותס הנרות של צית הכנסת להוציאם מושם צכדי ללמוד לאורס, איך יקצלו הנרות קדושת צית המדרש. והיכי דלונוד צפני הצנר צצצית הכנסת שאינו, דלח קמנצל לי מוקדשותו, וע"י צצנר"ן ז"ל צצצנת צצנטיא דצצנתה, שכתב דהא דחמרו אסור לרצות מעות כנגד נר חנוכה, להו למימורח דלתשמוש דמנוה חומר, אלמ חפילו לרצות מעות שהוא תשמוש קל גם כן אסור, והא דצריק להדליק מנר לגר היינו טעמח משום דחרווייהו תדל מנוה כלומר מנות נר חנוכה, ומין צמינו אינו צצל, אלמ שחר מנות נראהס כצצצלות זו את זו, ע"ש, ואם כשלונוד לפני הצנר חנוכה, חומר הר"ן, דהוי כצנצל מנות חנוכה, כל סכן כשמוציא את הצנר מציית הכנסת, ממוקס שהוקצה לכך צודאצי שהוי כצנצלו ממוצותו ומקדושתו. לכן נראה סם צעל אשל הצרהס ז"ל לא אמר להחיר אלל ללמוד לפני הצנר, והוא רק מוסיף טעם דקדושת הלימוד עדיף.

תפלה. (א) יעוין טו"ע או"ח סי' קנ"ד ס"ד.

תקל"ו. מרום מראשון אם אותו מקום היה נמוך מסמין אכנים ועפר [א] להגביה המקום מאשר היה בתחילה.
תקל"ז. מקום שהיה בית הכסא והנה תיקנו עלייה למעלה אם שום ריעי שם למטה לא יתכן שיהא בית התפילה למעלה עד שיהיה [א] מכוסה בעפר.

תקל"ח. ולא יעשה אדם בית הכסא מכוון נגד בית הכנסת או כנגד בית המדרש שבשיתגלה לעשות צרכיו שלא יהא פירונו מגולה כנגד בית הכנסת או כנגד בית המדרש.

תקל"ט. אחד היה חצרו אצל חצר בית הכנסת ורבים היו נמצאים בחצר בית הכנסת אמרו לו מוטב לך שתפגור כי מהרה ימלא בית הכסא שלך אמר הלילה לי שאפגור שערי חצרו הרי יעשו צורכיהם בחצר בית הכנסת לכך אעזוב חצרו פתוח ולא יפגור חצר בית הכנסת. שאין אדם יכול להתאפק ולעצור את עצמו מלמהר לעשות צרכיו.

תקמ. הלון שהוא לרשות הרבים ובני אדם עוברים לפניו לבית הכנסת אותם שישנים בעלייה או שום יהודי לא ישמכו מי רגלים מן החלון לפי שבהשפמה הולכים לבית הכנסת והחולפים בחשך לא יוכלו להזהר שלא יהו מפורסין במי רגלים כשהולכין לבית הכנסת [א] ובתיב (קהלת ד יז) שמור רגלך כאשר תלך אל בית האלהים.

משנת אברהם

דהגם דהתקרה שנין הנית התחתון להעלי מפסקת, אצל המחיות הן אחת, ואם אנו אומרים שהמחיות יש להן דין ביה"כ, א"כ, גם החלק העולה למעלה לעלי"ג, דין בית הכסא יש להן והי' אסור לקרות ק"ש שם, ומכל שכן שלא לקבוע שם בית התפלה.
ובהרבה נתי כנסיות וכמעט בכלן, בארצות האלו, הנתי כסאות הם לא נבנין אחר אלא נאותו נבין של בית הכנסת, מלמטה בהמרתפים או מן הגד אצל כלם בתוך אותו נבין עצמו, ולפי הנ"ל לכאורה הי' אסור להתפלל בהנתי כנסיות, ואפילו נאמר שהנתי כסאות שלנו, שהרעי מתגלגל על ידי המים היורד מתחת הקרקע אל הניב שמחון להנתי, דינו כנתי כסאי דפרסאי דכסתומין דמי, צרכות כ"ו, אצל מה יועיל סתימה אם אין מחינה מועלת.

אולם נראה דכל הדין של הפוסקים הנ"ל דהמחיות של ביה"כ, דינו כביה"כ, היינו משום דדמי לגרף של רעי, שהגרף מתצטל אל הרעי, וכן בית הכ' חדש שנבנה לשם כך הרי המחיות מתצטלות אל התוך, וזה דוקא נמחיות שלא נבנו אלא לבתי כסאי, אצל מחיות של בתים ושל נתי דוקא נמחיות שלא נבנו אלא לבתים, וזה הוא עיקר התכלית נבנינו ואין יתצטלו אל החלק הקטן שנתוכו ששם מנחי הכסא, ונאופן כזה הכל מודים דאין המחיות מתצטלות.

ואפילו נאלו הנתי תפלה שהם למטה ובעליה יש בית הכסא, ולפעמים שהיא צויות שהשטח שלמטה הוא בית התפלה, והי' מוקם לאסור משום דאפילו מחינה של צרול אינה מפסקת. בין ישראל שצניהם שנשמים, פסחים פ"ה: וא"כ, התקרה אינה מפסקת, לכל זאת באין ענה אחרת אולי יש לסמוך על הא דהנ"ל דהנהו דידן דינו כדפרסאי וכסתומין דמי, והואיל ואין נראה שום דבר לית לן צה. ולדינא ז"ע.

ואולי התכוון רבינו נמה שכתב עד שיהי' מכוסה בעפר, כלומר, מקום שהי' מיוחד לביה"כ, אינו מועיל לצטלו עד שיעשה מעשה, כי רק מעשה מוציא מיד מעשה, אצל אם תאלינו מתקנה לא צטל שמו מעליו, וכן כתב בארצות חיים ששם האשאל אצרהס, דנאם מתקנה תאלינו או על ידי חיות אינו מועיל לצטל שמו ממנו עד שיעשה זה מעשה צירי אדם, עי' בספר הנ"ל סימן פ"ג.

סימן תקמ"מ

אם מותר להכניס מעות לבית הכנסת

[א] **ובתיב** שמור רגלך וכו'. דבר זה לקוח מתוספתא צרכות פ"ו. וכן צירושלמי צרכות פ"ט, סוף הלכה ה'. לא יכנס אדם צהר הנתי צמעות הצרות לו וכו' שנאמר שמור רגלך כאשר תלך אל בית אלוקים. ע"ש. ובית הכנסת דינו כמקדש מעט. ובצרכות כ"ג. דרשו שמור עומך שלא תהטא ותטרך רגלך

דכל ראיית הגמי' שם אינה ונת"ק, אלא דוקא ממצא שאלו, כלומר, אין אצל שאלו חולק על הת"ק, אלא מוסיף על דבריו, ולאוהו היו דומה לו, מה הוא חנון וכו'. כלומר, להיות חנון זו מלוה, ואמרה תורה שנעשות המלוה אפילו נמלוה שגופו, כי מדת החיטיות היא מנופו של אדם, שיהי' נטענו חנון ורחום, כלומר, שישתמש האדם צמדת החיטיות נאופן נאה ויפה, כדליתא צמדרי' ויקרא: אשרי נותן אל דל אין כתיב כאן אלא אשרי משכיל אל דל, היו מסתכל צו היאך לזכות עמו. וצ"צ דף ט' והמפייסו דצדדים מתצדק צ"ח צרכות. וגדולה מזו אמרו רבותינו, הוצא צילקוט ירמיה' ל"ח, אחר ירמיה הלוי הי' לי חדא סולם, א"ל הקצ"ה סולם אתה מנקה, מה וקנתך ותורידים צחבל — האמור צרח — אף אתה כן, וימשכו את ירמיהו, צחבלים. ע"ש. מוסר נפלא למדנו כאן, שלאחר הרצה דורות נעשו בני צניה של רחנ צחותה וודה ענמה הגם שעשתה טובה גדולה למרגלים והצילה את נפשותיהם אלא שלא עשתה את הטובה נאופן נאה ויפה, ולא השתמשה צמדת החיטיות נאופן של ולאוהו, ולא הורידה אותם על ידי סולם אלא צחבלים. הרי למדנו שאפילו צמלוה שגופו צריך גם כן האדם לקיים את ולאוהו, ומזה יוצא דגם צמילה שהיא מצוה הנשארת צנופו של אדם צריך האדם להיות צד מה דומה לו יתצדק, ומעשה אצל שאלו אינו חולק את"ק אלא מוסיף על דבריו.

סימן תקל"ז

בית הכנסת צריך להיות גבוה יותר מכל הבתים

[א] **להגביה** המקום, ע"י צנת י"א, כל עיר שגגותיה גבוהין מנתי הכנסת וכו', א"כ, כשצונין בית הכנסת צריך להגביה המקום צאנדים ועפר כדי שיהי' גג בית הכנסת לא נמוך מכל גגות העיר. ואולי שהתכוון רבינו צכאן דהגם דגגמו', לא אמרו אלא שלא יהיו גגות הבתים גבוהים מנתי הכנסת אצל לא נאמר שגג של בית הכנסת צריך להיות יותר גבוה מכל הגגות, לכן אומר רבינו דהפירוש הוא לרומם את בית אלוקינו, היינו שיהי' יותר גבוה מכל הבתים, כדמפורש יותר צנביא, מרום מראשון מקום מקדשינו, כלומר, גם צרום יהי' מקום מקדשינו הראשון.

סימן תקל"ז

בניני בתי תפלה שבתוכם נמצאים בתי כסאות

[א] **מכוסה** בעפר, צאוי"ח סימן פ"ג, כתבו הט"ז והט"ז א"א, דאין מחיות מועילות לענין בית הכסא, מפני שהמחיות ענמן שם ציה"כ עליהן, וכן דעת הפימ"ג שם, אלא שהמג"ח כתב דאפילו המקיל לא יקיל צמחיות פחות מעשרה. ע"ש. והנה זה דוקא לקרות ק"ש מחון למחיות כנגדן, אצל בתוך הנתי עצמו על גבי העלי', כאמור דצדרי רבינו, יש לומר דאסור,

תקמא. מעשה בארם אחר שהיה ביתו אצל בית הכנסת וביתו במזרח או במערב וקרוב מאוד לבית הכנסת והיו מתים הילדים [דף נ"ז] שלו ואמר לו חכם אחר [א] לפי שביתך גבוה מן הלון של בית הכנסת ומוזיק לאורה שאין נכנס בו ועוד אתה משמש מיטתך בסמוך לבית הכנסת שימש מיטתו בבית אחר ונתקיימו בניו מאותה שעה ואילך.

תקמב. מי שיש לו בית אצל בית הכנסת ורוצה למוכרו אל ימכרו לגוי אע"פ שהגוי נותן יותר מיהודי ואם עני הוא וצריך למכרו לפרנס ילדיו ואינו יודע מה לעשות במה לזון את עצמו ואת בני ביתו יאמר למוכי העיר איני יודע במה להתפרנס תעסקו שיקנה יהודי כדי שלא יקנה גוי או תמציאו פרנסתי.

תקמג. כשבאין לתקן בית הכנסת או ארם שהוא מתפלל בו צריך להשוב תחילה שלא יבנה שיהיו מנאפין ונואפות שם ואם כבר בנוי אל יתפלל שם אם אפשר במקום אחר [א] וכן במקום שהוא ע"ז או בית המשתה לפריצים ומחלוקת ואם תאמר על ירושלים כת' (ירמיה ז יא) המערת פריצים היה הבית הזה ואיך לעתיד לבא במקום שהרגו בהן ונביא ואיך תהיה שיקבל תפילת ישראל לעתיד לבא (א) אין יצר הרע לעתיד ועוד כתיב יבוקש עין (בית) ישראל ואיננו וגם אלה תשכחה.

משנת אברהם

צקרקע, מותר להתפלל בו, וכתב המג"א משם דמחזור שאני, ועי' במחש"ש, דלע"ג דקיי"ל דאסור לגבנה מ"מ היכי דמלך הדין מותר אלף משום מילאום, שריין צמחונר, והפמ"ג שם כתב דהרא"ס אינו מתיר אלף להתפלל בו אצל לא לעשותו בית הכנסת קבוע. **ובגדל** מרצנה שם העיר מתוס' מגילה ו' ד"ה. טראטריות, דאסור לעשות בית ללמוד תורה צנית שהיתה שם ע"ז. וכנראה היתה לפניו הגירסא צתוס', וקשה לומר שצאותן מקוונות מטופפים יכול ללמוד שם תורה, ע"ש. אולם גירסת הצ"ח היא: שצותן מקוונות וכ"ו, "יעלום" ללמוד תורה, אלף ודאי לשמחה יהיו. כלומר דגמ' אמרין אלו תיאטריות צדוס' שעתידין שרי יהודה ללמד בןן תורה צרניס, ועל זה כתבו צתוס' שאם תיאטריות הוא צתי ענודת אלילים, קשה לומר שלעתידי, דוקא צאותן מקוונות יצמרו ללמוד תורה והלא לשמחה יהיו, אצל אין זאת חומרית שצונוהו אין אסור לעשות מצית ע"ז צית תלמוד. וצתוס' שם מפרשים תיאטריות צתוס' ששם מתאספים לוועד של ע"ז, ועי' צרש"י שנת ק"ג, הטייאות וקרקסאות וצטלקאות, מיני פלטין הן ששם נאספו לבית הוועד, ועי' רש"י חולין קכ"ז. אכשי וועד צוונני כלאים. ואפשר דלכן נקרא וועד צמתוועדים לעשות שם עבירות כצוונני כלאים ועוד, ולכל זאת משמע דאין איסור צנית כזה לעשות צית תלמוד, כלומר מלך הדין אלף משום מילאום כצברי צנינו שאם אפשר שלא להתפלל שם אל יתפלל.

ובארהות חיים סימן קכ"ד, הציא צשם השאלו ומשיג מוד"ק ח"ג, סימן: ע"ג, ע"ג, ע"ג, ע"ג, צית תפלות של עכו"ס שאין שם שום צלם ודמות כלל מותר לעשות מהם צית המדרש וצית תפלה וגם מצוה איכא לקדש ש"ש, וכן הציא צשם ספר זכור לצררהס, ואין הספרים אלו ת"י, וכלם לא ראו צברי צנינו אלו שפרש דרך לכתחלה ככון הדצר שלא להתפלל שם, וכנראה העטם משום מילאום, ואפשר שאם אין צנית שום צלמים אין כאן משום מילאום כלל ואז מצוה איכא לקדש ש"ש. ככ"ל.

ובבסר משנה צורה ציאור הלכה סימן קכ"ד כתב דהמג"א לא הקיל אלא אם לא ה" צנית שום אלילים, אצל אם עמדו שם אלילים, אפילו שלא צמחונר לצנין חל על הצית שם משמשי עכו"ס, ואסור לגבנה לאחר שהוציאו את האלילים, וצכל אופן חשוב כהוקצה הצית לעכו"ס ואסור, וחולק שם על גדול אחד שכתב להקל צזה משום תשמיש דתשמיש, ע"ש.

והנה לצרר הדצרים צריך קונטרס מיוחד, ואכ"מ, ולא צאתי אלא להעיר מה שצראה צצניני עכו"ס הנצמכרים לישראל הנום שצננו מתחלה לצית תיפלה שלהם, כלם הם צכלל מה שצאמר צצושה, ע"ז מ"ז: הכניס לתוכה עכו"ס והוציאה הרי זה מותר, כלומר, אין כאן חשש שהצית עצמו התקצה לעכו"ס או שצעבד,

ללכת אל צית חלוקים להציא חטאת, לצון רש"י, חולם צירושלמי שם פ"צ סוף הלכה ג', ה"ר אלכסנדרי צמור רנליך כאשר תלך אל צית חלוקים, צמור עצמוך מן הטייפים היולאות מצין רנליך.

סימן תקמ"א

שיעור הרחקת הבנינים מאת הלוני בית הכנסת

[א] לפי צניתך וכו'. צמקור חסד, תת"ג. צנדפס, הציא מקור לצברי צנינו וגם לצעל הצגודה שצצריך הרחקה מצית הכנסת יותר מ"ד צמות — ראה צצנצ"י הו"ח, סימן ט"ז — מירושלמי פסחים א"א: הוליל ואורן מרצנה, כלומר לא שיס צנית הכנסת הרצה חלונות אלא מפני שהצניטיס הקרוניס לבית הכנסת מורחקים יותר מד' צמות, וצטוב ירשלים שעל הירושלמי מציא ראי' מהירושלמי זה שצריך חלונות הרצה צנית התפלה, כצצלי צרכות רפ"ה. ולכן אורן מרצנה, חולם צתצונת הרצונ"ס ז"ל סימן כ"צ. כתב העטם שצריך להתפלל כנגד החלון, לפי שנעים לו להקריני הכוונה ועוד שיהי' כנגד פניו חלון פתוח לאויר כדי שיצויר צצמיונו שהוא כנגד ירשלים ואין דצר חולץ צנינו לצנייה לא צנין ולא קירות והוא מצצר צחלונות ימשך ראות הרואה מהם „אל אויר מרווח" הרי שצריך שיהי' האויר שצפני החלון „מרווח" ולא סגוי צאויר צצצד. ולכן צריך הרחקה יותר מד"א כדי שיהי' האויר מרווח, והנום דשם צתצונת כתב שזה דוקא למתפלל צציתו, אצל להלכה אינו מחלק צין צציתו לבית הכנסת, כמו שהעיר שם המלסך שצחולאת מקיני רצדוויס. וצזהר פקודי, שצריכים להיות צנית הכנסת י"צ חלונות. ע"ש.

ואין כאן שום תמי' על צעל הצגודה שכתב לחלק צין הרחקת הכותל העטם שלא יאפיל צצנין דיחיד וצין הרחקת הכותל מצית הכנסת, דהא היחיד אינו צריך שיהיה לו אויר מרווח, ואפילו צאמר דאין זה אלא צכלל נויי לבית הכנסת, אפילו הכי הצק מקרי, דהא צצ"ג כ"ד אמרין דמרחיקין את האילן מן העיר עשרים וחמש אמה, ואמרין שם דטעמא משום נוי העיר, ושם צצנו', ומאי קושיה דילמא שאני הציקא צרצים מהציקא דיחיד, הרי הנום שכל צורך הרחקה אינה אלא לצנינו העיר, אמרין דאם אינו מרחיק הוי' לי וצוקי, מה שאין כן ציחיד לא אשכחן דעל ידי מציעת הנוי וצוקי יקרא.

סימן תקמ"ב

אם מותר לקנות בתי תיפלה שלהם בכרי להתפלל בהם

[א] וכן צמקום וכו'. מדכלל צנינו מקום ע"ז וצונת ומחלוקת צהדי דגדי משמע דכלם אסורים רק מטעם מילאום, ועי' צצנצ"א סימן קכ"ד"ז, צשם הרא"ס דאפילו צעבד צנית ע"ז

תקמג. (א) סוכה צ"ב א'.

תקמ"ד. [א] איך יתכן (א) שטיטום רבע זונה במקום מקודש וכן לקח כרובים הלא בני אהרן נכנסו לפני ולפנים ומתו (ב) ונבוכדנצר נכנס אלא שום חלול בקדש לא יהיה אם לא יהיה תחילה על ידי יהודים הרגו במקדש כהן ונביא וגם הביא סמל המקנה בפנים עד שגרמו לשכינה להסתלק ואחר כך באו גוים פריצים (ג) ונבוכדנצר שהגלה ארון לבבל (ד) אליבא דר' אלעזר לא יותר דבר אפי' ריבור למה לא נכשל כמו פלישתים (ה) כשהביאם שנער בית אלהיו לשבח לע"ז מפני שמלך חכם היה ולא (ו) גילה את הארון ולא גילהו ולא העמידו אצל כל וגם לא שימש בכלי קדש (ז) כמו בלשצר ואיך יתכן ספר תהלים שדור המלך עשאו לשם שמים ומסרו ללויים לשורר בקרבן וגלחים אמורים אותי לע"ז לפי שפריצי ישראל היו מזמרים אותו במשתייהם שנא' (עמוס ו ה) כדוד (ח) עשו להם כלי שיר וכתוב (ישעיה ה יב) כנור ונבל תף וחליל ויין משתייהם וכיון שבעונם נעשה מעלה עליהם כאילו למדום לגלחים על מנת לאמרו לפני ע"ז ואיך יתכן שאומות העולם (ט) היו עובדי ע"ז (י) ואין רוח הקדש בעולם להיות נביאים בעולם בבית שני (יא) משני שבבות שני נשחט יצר ע"ז וכשהיו אותות נביאי הכעל אם לא היו נביאי ה' (יב) עושים היו הנפכים לע"ז וכשנשחט יצר הרע של ע"ז כבר לא היה צריך לנביא ועוד שכבר כל רוח הקדש שנגזר להשרות כלול בכ"ד ספרים וגם בתורה שנא' (דברים ל יב) לא בשמים היא. ובאו נביאים וכתובים ופירשו שנא' לא בשמים היא.

[א] שבתו החכם התחיל לפרש ספר יצירה.

תקמ"ה. (א) כל' זה ניסיתי בחכמה אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני: אני שבתו ב"ר אברהם המכונה (ב) זולגו הרופא. בעזרת אל חי לעד הנותן חכמה ותבונה ודעת בקשתי למצוא (ג) דברי חפץ ונוהרתי לעשות ספרים הרבה ונתתי את לבי לדרוש ולתור בחכמה (ד) על אשר גרמו העונות (ה) והגלוני (ו) מארץ מולדתי בעיר המכונה אויירם על ידי חיל.

משנת אברהם

סימן תקמ"ה

- א. אם ר' אלעזר בעל "הרקח" או אביו היו מתלמידיו של ר' יהודה חסיד**
- ב. על דבר בית המקדש או בית הכנסת שנבנה בירושלים במאה השביעית לא"ת החמישי**

[א] שבתו וכו'. נמצא לספר לקח טון מר"ש זנוגער, ונביא שר' שצתי דונולו מחבר של ספר חמוני, פירוש לספר יצירה, הוא בן זמנו של ר' סעדיה גאון, (נולד ד"ל תרע"ג ונפטר ד"ל תש"ל) ורש"י צעירונין נ"ו. מביא את הספר חמוני לר' שצתי הרופא ז"ל, ועי' רש"י צילה ל"ג. ועי' בהקדמה לספר חמוני לספר היצירה.

וראה בהקדמה להספר הכ"ל מאת המוציא לאור ד"ר דוד קאשעלי, שהעיד שצכ"י המונה צפירוני כתב ר"ח מנרמחז צנוף הספר: — הוא זעל ספר הרקח — תסלת ספר יצירה ופירשו שצתי נר אברהם החכם והרופא, וכאשר קבלתי מאצא מורי הרב ר' יהודה חסיד בן רנצל רב קלוניווס, וגם קבלתי ממורי הרב ר' יהודה חסיד בן רנצל ר' שמואל, „(הוספתי לפרש גם אני הקטן אליעזר. וככ"י של עיר רוניו כתוב: „כך קבלתי אני אלעזר הקטן מפי אצא ר' יהודה בן קלוניווס. שקבל מה"ר יהודה חסיד והוא קבל מרצותיו ומאצו רנצל שמואל. בן רנצל קלוניווס הזקן זללה"ה ור' שצתי דונולו. המתבאר מהכ"ל שהר"ר יהודה חסיד בן ר' שמואל, שהוא רבינו שהספר חסידים מיוחס אליו, קבל מפי ר' שצתי דונולו, ובכן מתחווור מה שהוצא סינון זה צדצרי רבינו, כי הביא צדרי רבו צתוך ספרו. ולפי הנוסח שצכ"י רוניו משמע שהרקח לא הי' תלמידו של רבינו, כי אם אצו של הרקח הי' תלמיד רבינו. כי מן הדוחק לפרש שהרקח וגם אצו היו תלמידיו של רי"ת. ונפרט שכתב שקבל מה"ר יהודה החסיד ולא הי' רבו הי' כותב שקבל ממורי ר' יהודה וכו'.

אולם ראיתי מונח צ"ס הרקח: אני אליעזר הקטן קבלתי תקון תפלות מאצא מוריניו יהודה נר קלוניווס בן רבנו משה

דהא' אמרינו שס דף כ"ג, אם איתא להקנייה ואם איתא דלפתי לא הוה מוצין לי, ע"ש, ובכן עדין מניטול, דניטול משמעו שהי' עכו"ם אלא שנטול, אצל נמכירת הניה צדצר שאין עליו משום תקרונות או נוי עכו"ם, אלא משום עכו"ם גופא, הא המכירה מעידה דלא תקני ולא פלתי, ויש להאריך בזה.

אולם ממה שכתב רבינו משום דלעתיד לא יהי' יצר הרע בעולם לכן יתפללו במקום שהי' לפניו מערת פריצים — וזה גם סרה קושיית התוס' צמנליה הכ"ל, דהא שם צמנ' המדובר על לעתיד — נראה שאין הטעם שאסור להתפלל עכשיו במקום ע"ז ונשום מילאום, דא"כ גם לעתיד יהי' מילאום, אלא הטעם משום שיש הירסור, שאם יתפלל במקום ע"ז או זנות, יש לחוש שנתוך תפילתו יזכור צמה שהי' צהצית הזה מקודש ולתי להרהר צדצר עגירה, ולכן לעתיד שלא יהי' יצר הרע, לא יהי' חשש של הרהור עגירה, ולפי"ז יש מקום לומר דחומר מקום שנעשה צו זנות ממקום שהי' ע"ז, דהא אמרינו צעירכין ל"צ: דצעי רחמי על יצר הרע דע"ז ונטלון, וא"כ, לענין זה כלעתיד דמי, דאין חשש שמה יצא להרהר צע"ז, מה שאין כן ציראל זנות דאמרינו מיעושן צעירות, ויש חשש שמה יצא להרהר צעגירה. צשעת התפלה.

סימן תקמ"ד

[א] איך יתכן וכו'. ראה מד"ר אחרי פ"כ, ותחומות שם שדגדש עה"כ: אף לזאת יחרד לצי ומה שכתב רבינו דצצניל חילול הקודש על ידי ישראל נסתלקה שכינה ונזית המקדש, וכך מפורש צמדרי' ח"כה, ומה שכתב: אלא שום חילול בקודש לא הי', אין הכוונה דאין עכו"ם מתללין כישראל, דהא אמרינו צע"ז כ"צ: דכתב וצאו צה פריצים וחיללו, ומכיון שנכסמו עכו"ם להיכל יצאו כליו לחולין, וכן צגדדים ס"ב. ומה צלצצר שנשתמש בכלי קודש שנעשו כלי חול שנאמר וצאו צה פריצים וחיללו כיון שפרצום נעשו חול. ע"ש. אלא כוונת רבינו שעד שלא נעשה החילול מצד ישראל, לא היתה אפשרות שיכנסו עכו"ם למקדש, וצודאי היו מתים טרם שיכנסו.

תקמ"ד. (א) ניסיון נ"ו ב'. (ב) אולי צ"ל בכווראון והוא ג"כ בניסיון שם. (ג) רה"ב ל"ו יו"ד. (ד) שפלים ס"ו ה"א יעוין בבלי יומא ג"ג ב'. (ה) ר"ע נבוכדנצר כס"ש וביאורו בבבל רה"ב ל"ו יו"ד. (ו) ציריך תיקון ואולי צ"ל א הכלה את הארץ העמירו אצל בל. (ז) דניאל ה' ב' ופגניה י"א ב'. (ח) לפנינו חשבון. (ט) אולי צ"ל לא הוין. (י) סוסה מ"ח ב'. (יא) יומא ס"ב ב' ויעו"ש. (יב) צ"ל ישראל הוין. (א) בל זה נדפס בהדפסתו של ר"ש אספר יצירה. (ב) צ"ל שמו רונולו. (ג) לפנינו איתא אב"צ נמצא בנוסח הנדפס במלוא חפנים צד 30 חקמה. (ד) בל זה נדפס בהדפסתו של ר"ש אספר יצירה. (ה) לפנינו איתא אב"צ נמצא בנוסח הנדפס במלוא חפנים צד 30. (ו) לפנינו והגלתי ובס"ח ורצנתי ופגיה רא"ג כי צ"ל והגלתי. (ז) לפנינו: פעיר אורם ארין פולרתי, ובס"ח פעיר ח"פ: ג"פ (ד) בס"ח ער". (ה) לפנינו והגלתי ובס"ח ורצנתי ופגיה רא"ג כי צ"ל והגלתי. (ו) לפנינו: פעיר אורם ארין פולרתי, ובס"ח פעיר ח"פ: ג"פ

ישמעאלים בשני בשבת (ז) כט' ימים (ח) להרש תמוז שנת ארבעת אלפים (ט) ושמונים וחמש לבריאת עולם בשנת אחת עשרה למחזור (י) רמו ונהרגו עשרה (יא) צדיקים ורבנים וחכמים וזרונים לברכה ר' חסדיה ב"ר הננאל הגדול הצדיק (יב) קרובינו קרוב לזקני (יג) הנקרא ר' ואל (יד) ור' אמנון ור' אוריאל (טו) ור' מנחם ור' חייא (טז) ור' צדוק ור' משה ור' דוד ור' ירמיה (יז) וזקנים הפידיים ראשי הקהל ומנהיגי (יח) הדור ותלמידים רבים וטף נשים רבים זכר כלם לברכה לחיי העולם הבא אמן. ואני שכתי נפדיתי (יט) בטרטן (כ) מן ממון אבותי (כא) וזרונים לברכה בן שתיים עשרה (כב) ואת אבותי וגם קרובי (כג) גלו בארץ (כד) פלומרא ובארץ אפירקיא ואני נשארתי (כה) בארץ שתחת מלכות רומיים (כו) פלטיאל נשבה מעיר אויירם ממדינת לונברדיאה עם אותם הפידיים שנשבו ביום בספינות והיה בספינה זקן אחר ואמר לפלטיאל הנער אוי לך כי כדוי שתתגדל אתה גלינו כי חלמתי והנה אילן גדול מן הארץ ועד לשמים ואתה עולה על ראשו וכשבאו הספינות לנמל נכנס פלטיאל לבית חכם אחד רופא מומחה ויעקב שמו והיה רופא של מלך וזה פלטיאל הריק והיה מטפס בשמים [ע"ב] ולמד כל הרפואות לימים מת יעקב החכם והמלך חלה והש בראשו שלח אחר יעקב ואמרו לו מת ושאל אם הניח בן או תלמיד בא פלטיאל לפניו אמר לו המלך לא אשתה כממניך כי נער אתה אמר לו פלטיאל אמשך רגליך ותזעזע ואמרו לו אל המלך זה כובן. ושחק פלטיאל שאל לו המלך למה תלעג עלי הלא אין לשחוק לפני אמר לו הפרים הזה תמיה על משיחת הרגל והאיך נסתרם זה למטה בכיזון ונפל לו זקנו מלמעלה: ונתרפא המלך וגידלו למאד לאחר ימים מת המלך והיו לו שנים בניים הבכור שונאו של פלטיאל אמר לו פלטיאל תתגבר ותמלוך כי השרים אוהבים אותך חוץ מכרשי פלוגי אוהב אחיך נשלח אחריו ונייעצו להרוג אחיך ופזה תתרצה לו וכן עשה לימים עקב פלטיאל ונהרג הכרשי ונתגדל פלטיאל ובקש מן המלך [ב] לבנות בית המקדש והיה מלא אשפה מימות טיטוס הרשע ולא נתן המלך רשות לפנותו כי אם עד הצהרונים והלך פלטיאל וקיבץ בחזרי ישראל והוא עצמו פינהו עמהם ובנאוהו והיו מתפללים בו ימים רבים ופלטיאל המליך בנו באלכסנדריא ברשות המלך ושם בנו יעקב לימים הוציאו מת והספידו לפני המפקידא וכשהרגישו הישמעאלים שמלכו יהודי רצו להרוג את יעקב ובא המלך הגדול ורצה לחורשה כולה: ולאחר כמה שנים רצו שני פרנסי ישראל להשתורר זה על זה וליל כפורים היה והכו זה את זה אמר מלך ישמעאלים אמת אין מזל לישראל להתפלל באן וצוה להחריבה עד יערה רוח ממרום לבנותה בכבודו.

תקמו. (שמות לט מג) וירא משה את כל המלאכה והנה עשו אתה כאשר צוה ה' (א) את משה ויברך אותם משה (ב) שתשרה שכינה וזי מסתפק היה משה [א] והלא אמר לו (שם כה כב) ודברתי אתך מעל הכפורת וגו' (שם כט מג) ונקדש כבודי (שם שם מה) ושכנתי בתוך בני ישראל אלא כך אמר שתשרה שכינה במעשה יריכם ולא במקום אחר ולכך לא דיבר עמו אחר כך בהר סיני אלא כאהל מועד הכונה בית הכנסת ותפללו שתהא התפילה שיתפללו בה שתהא לרצון דבר אחר ויברך אותה לא נאמר אלא ויברך אותם האומנים שנוהרו ועסקו בכל כהם מיכאן שצריך לברך את האומנים כשעושים באמונה ובזריזות ואפי' בשכירות.

משנת אברהם

נלמד שגנו הצננים שליוות על ידי נסירה הצננים טונות שונסרים זהם הן הדגרים היותר קשים, הגם דקשה דל"כ אמאי לא עשו כך זיינו שלמה והזקקו לשמיר, חלל סוף כל סוף תקשי מהיכן הי' להם הכר פרה לטהר צבדי לכונס לתקום המקדש, ואם הי' המקדש בנוי הלא היו מחויבים להקריב קרבנות, כך שכל הענין הנוספר צכאן חין הדעת סונלתו, ואולי חין המדובר מוקוס המקדש, הלא וננית הכנסת אחד שהי' תרונ מיימי התורנן, ואותו צית הכנסת בנו ושם התפללו.

ובספר יוחסין של, הרב אחימען בן פלטיאל" הוצאת של מכללת קולוניאלי, ונוספר מחדס גדול אחד ופלטיאל שמו שהי' שר ומיד צנזרים ונישראל ועשה טונ לעמו, ושם נלמד שהי' חי גנאה השניעית לחלף החמישי והוא מתחיל עם הזון שבראש סיוון זה.

סימן תקמ"ז

הבטחת השי"ת על ידי נביא אינה מתבטלת
[א] והלא אמר לו וכו'. לכאורה ונה קושיא, הלא חמריק צנצרות נ', ונסנהדרין ל"ט. דרי' יעקב צר חילי רמי כהונ והנה חנוכי עמך ושמתידך צכל אשר תלך וכתבי ויירא יעקב מחד, אמר שמה יגרום החטא, ול"כ שפיר התפלל ונשה על השרחת השכינה של יגרום החטא של תשרה שכינה.

בן רצנו יהודה בן רצנו קלוינימוס בן רצנו ונשה בן רצנו קלוינימוס בן רצנו יהודה. וגם קבלתי מורצנו יהודה החסיד כאשר קבל ונאציו רצנו שנואל הקדוש החסיד כאשר קבל ונרצנו חלעור חזן משפירא וקבלו סוד תקון התפלות ושאר סודות רצ ונרצ עד חנו סהרן צנו של רני שנואל הנשיא, אשר עלה וננבל ונשום מעשה שהי' והנרץ לילך נע וכד צארן. ונה צארן לוננרדיאה צעיר אחת שמה לוקא, ושם ונאל את רצנו ונשה שפייט, "חינות גוראחודין" ומסר כל סודותיו לו. עכ"ל. מתצדד שחרק הי' תלמידו של ר' יהודה החסיד.

ובספר יורה הטאים לר"ה וננרנויה ז"ל כהונ צסוף הלכות תשונה: הא לך הלכות תשונה לכל עצירה וסם וניסוד הרצ רצנו חלעור בן רני יהודה ז"ל כאשר קבל מרצנו יהודה החסיד ונרענעשפורג חזן ההכונה בן רצנו שנואל הקדוש והחסיד בן רצנו קלוינימוס ונשפירא בן רצנו יצחק צ"ר חלעור הגדול, וסם קבלו גלון מנאון, חכס תחכס, צביא וננביא, זקן ונחון עד הלכה לנשה מטינו. עכ"ל. מנאור דהר"ה מנרנויה הוא צעל הרקק הי' תלמידו של רצנו ר' יהודה החסיד ז"ל.

[ב] לבנות צית המקדש וכו'. כל הספור הזה קשה להצניג, חיד אפשר שגנו את צית המקדש צחלף החמישי ולחן שום זכר ונה צכל הספרות שלנו, וליד הי' אפשר לבנותו צלי שמיר, עי' תוס' זצחים נ"ד: וגיטין ס"ה. וצ"כ. ופסילו

שהכותב לא יספר יפה וחצרי צ"ל תחת הוי"ו והיא בטרחה נ' שעות דרום מעיר פאפואה וכו' לצעון פנפאפאל וסם נודר א"כ לא כמו שסעה ביסציאני שנוצר בסארענס ששם נפרה משבויו. (ו) צ"ל בשעה רביעית ליום בכוכב מארים. (ח) לפנינו: לירח. (ט) צ"ל ויש סאות. (י) לפנינו: רמ"ז ובמ"ח: רמ"א וסניה ח"פ: הספרים אינם מספוסים ונראה שצ"ל רמ"ז. (יא) לפנינו: רבנים חסדים וצדיקים. (יב) לפנינו: וצ"ל בפמ"ח: נ"ע. (יג) לפנינו ליחא. (יד) לפנינו: נ"ע ובס"ח ליחא. (טו) לפנינו: רבי הערים ובמ"ח: ח"ר הערים וצ"ל. (טז) בפמ"ח: ור' משה ור' דוד ור' צדוק ור' ירמיה. (יז) לפנינו: ור' נוריאלי ובמ"ח ור' אוריאל. (יח) בפמ"ח: העיר רבנים וצ"ל קמי הע"ה אמן. (יט) בפמ"ח: כטרענ"י ובעתה ירד"י צ"ל סרנ"ג. (כ) שם: סססו. (כא) שם ליחא וצ"ל. (כב) שם: שנים. (כג) שם: וצ"ל. (כד) שם פלרס"י. (כה) שם: בארעות אשר תחת. (כו) כל המצדד חוה עד סוף הסימן לא מצאתי במקום אחר. ובספוסות אחרים הוא קשה להבין. תקמו. (א) צ"ל בן עשו ויברך. (ב) ונכפתא מנחות מ"ג ספרא פרטה שמיני פ"א סברי שחם פוסקא פס"ג במרכר רבה פ"ב.

תקמו. כל התפלות והברכות תקנו בלשון רבים שאלו היו בלשון יחוד יהו נראין כאלו לשוא כי איך יתכן [א] שהעבר יאמר אשר בחר כי מכל העמים והומני מכל לשון וקדשני לכך כשהמרכה מתוקנת בלשון רבים או אין קשה וכן אם היה אומר שהחייני וקיימני והגיעני לזמן הזה איך יתכן למרי נפש שבו ביום מת לו מת ואיוב אמר (איוב ג ב) למה יתן לעמול אור וחיים למרי נפש ואיך יאמר ברוך שהחייני וקיימני והגיעני לזמן הזה וכיון שיאמר שהחייני וקיימני והגיעני לזמן הזה לא בשבילו לבד אלא בשביל אחרים.

תקמח. (א) יש חסידים מהראשונים שלא היו אוכלים שום חרש בין שבעה עשר כתמוז לט' באב אמרו האיך נברך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה [א] יש שהיו מברכים על פרי חרש כשנודמן להם בשבתות שפין י"ז לט' באב ואומרים להם הלא מאתמול היה לכם לברך שהחיינו כשראיתם אותו (ב) כדרב יהודה כשראה קרא הרתא והוא אומר לא כי אלא כשאוכלו ותיקנו כל הברכות כולן לשון רבים כגון רפאינו ברך עלינו שאם אין אדם הולח צריך להתפלל על אחרים וגם אם יש לו תבואה ואינו דואג אם יהיה לו רעב אעפ"כ צריך להתפלל בשביל אחרים כי (פנהרין כ"ז ב') כל ישראל ערבים זה בזה ונכשל אחר בחטא אחיו ובתיב (ויקרא יט יח) ואהבת לרעך כמוך.

ס פ ר ח ס י ד י מ

וביותר נראה דאפילו לזמן דסוגר דיש נצרכה שנייה נצרכה ונשום לא תשא, היינו דוקא נצרכה שלא מן התפלה, הלא ברכת המזנות וכדוונה, אצל נצרכות של תפלה אינן נכלל ל"ת; דהא למריק הלוי שיתפלל אדם כל היום כלו, ואיך יתפלל בליל הזכרת השם, הלא ודאי דזה אינו נכלל לא תשא, ואפשר דזה הוא הפירוש גמ' נצרכות כ': וחינין נתפלה דרחמי נינהו, כלומר, ולפיכך אינן כלן איסור של הזכרת השם שלא לצורך ואשה וענד חיינין, וכן ונטיין לשון הירושלמי, נצרכות ג' חיינין נתפלה כדי שיהי כל אחד ואחד ונבקש רחמים על עצמו. ע"ש.

וכנראה זו היא סגרת הרמזים ז"ל צפ"ח-צ"ג מהלכי תפלה. שכתב: ולפיכך נשים ועגדים חיינין נתפלה לפי שהיא מנות עשה שלא הזמן גרמא, אלא חיונ ונזהר זו כך היא שיהא אדם מתחנן ומתפלל בכל יום וכו', והגם דנפיה"ו צפ"ק דקידושין כל מנות הן על האב, כתב שהתפלה היא מנ"ע שהזמן גרמא ונשים חיינות בה, אלא הכוונה, דהגם דהיא מנ"ע שה"ל אולם משום דרחמי נינהו, והכל נצרכים לרחמים, כמאמר הירושלמי ה"ל, כדי שיהי כל אחד ואחד ונבקש רחמים על עצמו, לכן אי אפשר לפטור את הנשים וכן את העגדים מזה. ולפי"ז גם הרמזים ז"ל גורם גמ', דתפלה רחמי נינהו, ולא כקל"ת מפרשים האומרים שלא היתה זאת נגירסת הגמ', של הרמזים.

ובדבר נוסח הנצרכות בלשון רבים — חזן ומאחדות היואלות מן הכלל כוונת הגומל, שלא עשני אשה, העושה לי כל נצרכי — ראה נמג"א סינין ק"י וסינין תקס"ה-ה, שהיולא לדרך אומר תפלת הדרך בלשון רבים, ובכן נתענית יחוד, דה"ל שלא ילכו רבים בדרך ושלא יתענו באלותיו יום עוד אחרים, ואמר אנו לעולם ישתתף נהדי צנור דע"ז תפילתו יותר נשמעת. ונמג"א שם כתב דאם אומר תפילות הללו בלשון רבים אין צוה משום מייחיו כשיקרא דמשמעות הדברים כשאומר ענו — ביום נוס תעניתנו, כלומר, ביום שינומו אחרים ויתפללו, תענה להם ותקבל תפילתם. ע"ש.

סימן תקמ"ח

אם לברך ברכת שהחיינו בין המצרים

[א] ויש שהיו מברכים וכו'. נצנני נר ה"ת. סימן תקמ"ח. האריך בזה והעלה להלכה, דאם יש ניטול עונג שנת בנייתת אכילת הפרי הקדש יצרך נצרכות פרי ואחר כך זמן ויאכל, אך אם כבר צריך נצרכות הפרי על הפירות אחרים שעדיין לפניו יאכל את הפרי הקדש בלא נצרכות זמן. ע"ש. והגה הונג"א צמיון תקנ"א — מ"ג, כתב דטעם האוסרים לומר שהחיינו בין המצרים ונשום דהזמן הוא זמן פורעניות אין לצרך שהחיינו לזמן הזה, אצל לא משום אכילת דהא לא מצינו

וכנראה דשיטת רבינו כדעת הרמזים ז"ל צפ"י מהלכי יסודי התורה וגם צפיה"מ, דמה שהקצ"ה מנטיה על ידי נציל, לעולם אינו חוזר ואין התעל וננטל הנטת טובה זו, אלא מה שהתיירא יעקב אבינו, הוא דמה שהקצ"ה מנטיה להטיב עם הנציה עצמו, זו הנטתה תוכל להנטל על ידי התעל. ועי' צמיה"א נצרכות ה"ל ונצ"ה שם ומדש דהא ואין הנטתה הקצ"ה ועל ידי נציל להטיב לאחרים ומנטלת לעולם, הוא משום שזה הוא האות להנחין את הנציה האמת, שאם יחזור הקצ"ה מהננטתו לא יאמינו נהנציל, אולם בנושא רבינו שהקצ"ה הנטיה וגם כך יאמינו לעולם, כלומר שהנטיה ישראל לא ירהרו אחרי נצילתו לעולם, לא הי' צריך לשום אות, ולכן שהנטיה שעל ידי משה היתה יכולה להנציל על ידי התעל, ע"ש. ומלכד דנצד דחוק הוא לומר שהננטת ה"ד על ידי משה לא תהי באלותה מעלה של הנטתה ה"ד על ידי שאר נצילים, ונדברי רבינו כלן נראה דשיטתו כנ"ל, דאין שהנטיה שעל ידי משה מתנצלת על ידי התעל. ואין חילוק בין על ידי משה ובין על ידי שאר הנצילים.

סימן תקמ"ז

חיוב תפלה בעבדים

[א] **שהעבר** יאמר וכו'. הכוונה שכל אדם עבד הוא להשי"ת, אצל אינן מכוונתו שהעבד כנעני יאמר אשר נצר וכו' כי עבד נודאי אינו ונצרך נצרכה זו, הגם דחייב נתפלה דהיתקש לאשה, ותפלה רחמי נינהו. נצרכות כ', ונפמ"ג סינין וי"ו משב"ל. ד' כתב דעבד שגולד עבד צריך לצרך שעשני כרצוני כאשה, וגם מתתקש שם אם עבד אומר שלא עשני אשה דעבד זיל טפי, ע"ש. משמע מדצרו דעבד חייב בכל אלו הנצרכות, ונודאי הכל משום דהוקש לאשה. ויש להעיר דהא אם נאמר דעבד מוזהר על כל ל"ת — כמו שביארתי בנצרכות נספרי זה — איך יצרך הלא עובר על לא תשא, ואין זה דומה לשאר מנות עשה שלא הזמן גרמא דיש לומר דעבד חייב כמו אשה, אינן איסור נצדד אם עושה, אצל נצרכות שיש איסור ונשום לא תשא איך יהא וותיר לעבור על ל"ת, משום רחמי דירי, ואשה שאני דמשום רחמי דידה כלומר שתחי וותיר לה להזכיר שם שמים אצל עבד שהוא כעבדים לא, ונפרט למה דווצד הונ"ל, דנעבדים דלא כתיב בהם וחי בהם אסורים לעבור על איסור נצביל הסכנה, מכל שכן שאסור להם לעבור איסור דלא תשא כדי שיתפללו על חייהם, ומה שנאמר נצמשה נצרכות כ': חיינין נתפלה, אפשר נתפלה בלא הזכרת שם ומלכות, הגם שהוא דחוק. ונע"כ דנ"ל דהוקש לגמרי לאשה, והואיל ואשה ונצרכת משום דרחמי, כן כתי עבד.

תקמח. (א) סוכא בש"ע אר"ח סי' תקמ"א סי"ו. (ב) עירובין פ' ב'.

תקממו. [א] יש מקשים איך יתכן שתיקנו ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר יצר אשר יצרת היה לו לומר כיון שאמר אתה ובן ב"א ה' אלהינו מלך העולם אשר קרשנו היה לנו לומר אשר קרשנתו ובן ב"א ה' אלו' מה"ע אשר הכין מצעדי גבר אשר הכנתה היה לו לומר והתשובה לפי שבתם (תהלים קמה יא) כבוד מלכותך יאמרו וזכורתך ידברו צריך לדבר כאילו מדבר פה אל פה ואחר כך אומר (שם שם יב) להודיע לבני אדם גבורותיו וכבוד הדר מלכותו כאילו על ידי אחר וכן הרבה ביוצא בו. מה שאומר

ס פ ר ח ס י ר י ם

א"כ, תלה הוצת נרקה וערנז שנת, ואין זו נרקה שהל חיונה נשנת, וערנז שנת לא היא אפשר לנרד לכן גם נשנת אין לנרד, חנל זה דהוק.

ועוד נשוע ונדברי רנינו שדוקא כשראה את הפרי המדש קודם השנת אז היה טענתם שלא לנרד נשנת, חנל אם עדיין לא ראה את הפרי המדש עד יום השנת, וכל שכן כשוכנדים לאדם נניח הנירו נשנת נפרי חדש שלא ראה אותו קודם השנת, שנוותר להכלו ולנרד עליו שהיינו. וסנת הפלוגתא של החסידים שהנזלה נדברי רנינו, הם היו לו לנרד מהתחול נשעה שראה את הפרי אז נשעת הכילה, נראה דהיא, אם יש היו לנרד נרכת שהיינו נשעה שראה את הפרי, כדעת אליהו רנה סימן קכ"א, וע"י נרכי יוסף שס, או אליהו חלל רשות כש"ת הרשנ"א ר"ג חנל אם הוכל הפרי ונשוע דכ"ע ונודים דיש היו לנרד שהיינו, וע"י ננונ"א סימן רכ"ה, דלא כתב כן.

ובשנ"ת כתב סופר, אר"ח סימן ק"ג. וואריך נדברי הטו"ז מחמיר לנרד זין המנרים מהשש שווא ימות ולא יקיים הנוצה, וזכן מפלפל שם דלזונן קרר לא היישינן חנל לזונן ונרונה היישינן שווא ימות, ומסתמך על ויה שכהוב נספר יערות נדש דלשנעה יוויס, היו זונן מועט ולא היישינן לשווא ימות, וזכן נשנת וותר לנרד דאם נאזור שלא ינרד כל זין המנרים, דהוי יותר נו"ז יוויס היו זונן ונרונה ויש השש לשווא ימות, חנל זיינות החול לא ינרד דהא יוכל להנותן על יום השנת ולא היישינן למיתה זונן קרר, ע"ש. חולס לפי נדבריו יתחייב שנשנת הזון לא ינרד, דהלא אין מיום השנת הלוה עד מולאי תשעה נצ"ז יוויס.

ובספר הג"ל הניח קשיא הכתובה נש"ת חכס נני סימן ק"ו דנוקשה נדרי הרנונ"ס ז"ל הדדי, נדני יום כפורים פסק דלא כ"ר יהודה האזור דאף אשה אחרת ונתקין לו שווא תנוות אשתו, ומשום דלמיתה לא היישינן, ונריש פ"ט מהלכ' תרווות פסק כנרייתא דריש כל הגט, נטיין כ"ת, דהאזור לאשהו הרי זה נטיין שעה אחת קודם לנייתתו, הרי זו אסורה לאכול בתרומה ויוד, הרי דהיישינן לשווא ימות לאחור, ע"ש. ולפע"ד הרמז"ס ז"ל נשמר ונקושיא זו נפיה"נו נריש יוואל שכתב: ועינן נהמרים ויתה לא שכיחא, ר"ל שהמיתה נפתע פתאום אינה מנאלח חלל לעתים רחוקים, עכ"ל, כלומר, נני יו"כ, אין חנו דנים חלל על אותו יום, הם ימות הכ"ג ננושך היום כפורים או לא, וזו היא מיתה פתאומית ולא היישינן, וחלל שיינות אחר יו"כ אין זה ונקיק הותנו להכין לו אשה אחרת עכשיו, חנל נני נט הלא זה נרור שאיש הלטה סופו לנות, ואין חנו דנים דוקא אם יוונה לחלחל חלל חנו דנים הם ימות בכלל, ונע"כ לנו לזונן שיינות כי אין לך חדס שאין סופו לנות, ונוכיון שכן אי אפשר לנו להלק ולזונן דהיום לא יוונה ולחחר הודש יוונה, חנל נני כ"ג אין חנו דנים על נוייתה בכלל, כלומר, אין השאלה חלל אם יוונה ננושך היום, ועל זאת חנו הוונרים דאין חדס וות נפתע פתאום חלל לעתים רחוקים.

סימן תקמ"ט

דבר נוסח הברכות נוכח ונסתר

[א] יש ווקשים וכו'. נהרשנ"א ריש פרק הרואה, הניח מירושלמי, רב אמר צריך אתה ושמואל אמר צריך חלוקינו, ונירושלמי שלנו נריש פ"ט דנרכות: רב אמר צריך לומר

חנל חסור לנרד שהיינו. ע"ש. חולס נספר ננימין זאנ סוף סימן קס"ג כתב: וטעמא שהין רוגים לומר זונן, חנל ונער" שהיינו לזמן הזה, מנשוע דהטעם הוא נשום חנילות ונער, ולפע"ד נראה דהדין אם לנרד שהיינו נשנת של זין המנרים תלוי נשני הטעמים חנ"ל דאם הטעם נשום דהזונן הוא זונן פרועניות נודחי שנס נשנת אין לומר שהיינו לזמן של פרועניות, חנל אם הטעם נשום חנילות ונער, כלומר, והיינ לנועט נשמה, ח"כ נשנת ליכא חנילות ויש היונ שונה נשנת כדאיהא נספרי וניוס שמהחכס חלו שנתות, ע"י שס. אם כן אם לא יחלל את הפרי ויחלל פרי אחר הגס שיקיים ונזות עונג שנת נפרי אחר חנל הוא מונע את השומחה שיש לו ונחכילת פרי הדש ומנרכת שהיינו. חולס נאמר שהין היונ שמה נשנת — ודלא כספרי חנ"ל ע"י נספרי ונש"ת, חלק חלק ה', דף נ"ז: — אז וותר להכול הפרי נשנת נזין המנרים נאם אין לו אחר לנלח נז ונזות עונג, ולא ינרד נרכת שהיינו יש נה נשום שונה ואין היונ שונה נשנת. **ודקדקתי** נספר ננימין זאנ חנ"ל שכתב ה"ל: ונלתי נספר האגודה ננרכות פרק כינז ומנרכין משס ספר כל נז דיש ומספקין אם יש לנרד זונן, על פירות ננכרו" זין י"ז לתונו ל"ט נצ"ז אם יכולים לנרד עליהם לאחר ט' נאנ, כי החסידים אינם רוגים לאוכלן, עכ"ל, וננחר ומנדריו שעיקר הקפידא הוא דוקא אם הפירות נתנכרו זין המנרים, חנל אם הפירות נז היו מנזכרים וקודם, וותר לאוכלן זין המנרים, וטעמו של נדר נראה כי הנרכת שהיינו לזונן הזה חינו מתיחס אל שעת חכילה חלל שחדס שונה ומנזח את הנורח על שהיינו והניעבו לזונן שהפרי ונתנכר פעס נשנה, ולכן כשנתנכרו פירות חלו זין המנרים שהוא זונן חנל ונער אין וון הראוי לומר שהיינו לזמן של חנל ונער, לכן לא היו אוכלים אותם הפירות גם אחר ט' נאנ. וכנראה דאנו לא תפסנו אותה הוונר שלא לאכול אחר ט' נאנ נדר שנתנכר זין המנרים, דלא הזכר נדר זה נש"ע כלל, ואפשר דדווי להא דחולין י"ז אינרי נצר נחירה שהכניסו עמהן לארץ, וע"ש נר"ש, והואיל וסלקא נתיקו, נאיסור שאינו מן התורה חזלינן לקולא, ואם אוכל אותן הפירות אחר זין המנרים לית לן נה, דתרמי נעינן, שנתנכרו ושאוכלס זונן של נער, ולפי זה פירות שנתנכרו מקודם וותר לאוכלן זין המנרים ואפילו שלא נשנת, ומנרד עליהם שהיינו. ולדינה צריך עיון, חנל עכ"פ יש לנרד נדר זה כעין סניף להיתרו של ונרן ח"כ חנ"ל לאכלס נשנת, נאם נתנכרו קודם זין המנרים.

ובזה מסתבר ונה שכתב נצ"ר סק"ז — הוצה נארחות הייס סימן תקנ"א — דלכ"ע חסור לנצוב ננד חדש אפילו נשנת, ע"ש, משום דנננד לא שייך לומר דחזלינן נתר הזמן שהננד נננור, דהא נכל יום נעשים ננדים חדשים, ואין זמן מיוחד נשנה שנו ננדים נננורים, לכן הזמן שהליו ונתיחס הזונן של שהיינו הוא רק נשעת נציסה, ולפיכך אין שום חילוק מתי הננד נננור. **ומדברי** רנינו נראה שנס הוותרים לנרד נרכת שהיינו נשנת היינו דוקא על פרי שנתנכר ונקודם זין המנרים, כנ"ל, דהא כתב: חוותרים להס חלל מהתחול היא לכס לנרד שהיינו כשריחם אותו וכו' ומה טענה היא זו, חלל גם מהתחול לא היו יכולים לנרד על אותו פרי שהיינו, כי גם התחול היא זין המנרים, חלל נודחי דמייירי כשהפרי נכר היא מנכר טרס זין המנרים, הגס ד"ל דטענתם הייתה, מכונן שהי לכס לנרד מע"ש,

ברוך [דף נ"ח] אתה ה' אלהינו מלך העולם הרי אמר אתה ואחר כך אמר אשר בהר בנו ואינו אומר אשר בחרתה אשר קדשנו ואינו אומר אשר קדשתנו שמהפכו. הלשון ובחתימה אימר ברוך אתה שכן מצינו שאמר דוד כבוד מלכותך יאמרו אצל והסידור יברכות הרי צוה שיאמרו ברוך אתה ה' אלהינו מלך ומה שאומרים העולם על שם כבוד מלכותך מלכות כל עולמים להודיע לבני אדם גבורותיו וכבוד הדר מלכותו ולא אמר מלכותך גבורותיו ולא אמר גבורתך כמו שאמר בפסוק אחר וגבורתך ידברו כמאן שצריך לומר אשר בהר בנו ואשר קדשנו ולא אשר קדשתנו ושאר ברבות כיוצא בו כבוד מלכותך תחילת הפסוק כנגד בית בנוי וכבוד הדר מלכותו סוף פסוק רמז לבית המקדש הרב שהרי כתיב ברוך כבוד ה' ממקומו ולא אמר ממקומו מפני שכל זמן שביט המקדש בנוי היו יורעים אנה מקומו עכשו שהוא הרב לא נודע מקומו ולעתיד יחזור למקומו לכך נאמר מלכותך ולעולם תבא מלכות כל עולמים ואז תחזור העטרה ליושנה (ישעיה ב יא) ונשגב ה' לבדו (זכריה יד ט) והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד.

תקנ. למה אומרים בשמיני (א) את [א] יום שמיני הג העצרת הזה למה אין אומרים את יום הג השמיני כמו את יום הג הסוכות מפני שלשון הכתיב הוא חג המצות והג השבועות והג הסוכות וכתיב (במדבר כט לה) ביום השמיני עצרת ומה שאומר חג (ב) כמו שכתוב (ויקרא כז מא) בהרש השביעי תחוגו שאם לא חגג ימי סוכות באותם שבועה יביא ביום השמיני יכול כל החדש לתשלומין תלמוד לומר אותו ולא תוצה לו הרי כל שבועי חמשים בכרפות או בתפילות אין לשנות כי הם לא תיקנו תיבה אחת על חנם אלא טעם יש כמה תיבות כמה אותיות כמה קולות כולם נכוחות למעין.

משנת אברהם

יתצרך לצד, והוא מניחותו נגלה לכל, ונלמדת מהותו נסתה ועלם מהכל, וכדי לקבוע שתי הפנות האלה ננפשותינו, קבעו הנוקם נגלה ונסתר. ברוך אתה כמדבר עם מי שהוא שנואל מפורסם עם מי שהוא נודר עמו פנים אל פנים, וכדי שלא תשגש הונתגה שהוא ית' נמאל מניחותו אשר הנמלאים ושיס יחס בין מניחותו למניחותו, קבעו אשר קדשנו לקבוע ננפשותינו שבע"פ שקול מפורסם מהות מניחותו נעלם ונסתר שזי אפשר לדבר בו רק בנסתר, ברוך הוא עכ"ל. העתקתיו מפני שאין חלק הרשע"ה זה מניו הרעה. וציוני רחמים לחיים שם כתנ, שנשלחן ארבע ד"ג. כתוב קרוב לדברי הרשע"ה הנ"ל.

סימן תקנ"ג

טעם על שאין עצרת קרוי חג

[א] יום שמיני חג העצרת הזה וכו'. הוא כנוקם הלבוש, ופירושו: ביום השמיני של חג הסוכות, והיום השמיני הזה נקרא עצרת. ויני חג מתיחס אל חג הסוכות ולא אל העצרת, ע"ש, וכן ד"ה. ז', ז': ויעש שלמה את חג החג צעת ההיא שצעת ימים — ויעשו ביום השמיני עצרת, הרי דעצרת לא נקרא חג. ומה שכתב רבינו דמה שקראו התורה חג, נהדש השניעי תחוגו אותו, הוא ללמד ששמיני עצרת יכול לחוגג בתורת השלמה של חג הסוכות, ח"כ, אין עצרת צעמנו חג. הרצ צעל כרם שלמה הניא גסם. שו"ת מהרש"ף רח"י, מר"ה, דכתיב צכסל ליום חגנו, ולכל זאת אין ר"ה בכלל חג ואין אנו אומרים חג הזכרון הזה. אולם הר"ח שהביא רבינו מקרא תחוגו הוא יותר חזק, וכאן כתיב תחוגו את חגה"ה, וא"כ משמעו שגם עצרת היא בכלל חג ה'ה, לכן מותר דזה נל ללמד לענין תשלומין, אכל קרא צכסל ליום חגנו, הרי אין הנוקרא הזה אומר שהוא חג ה"ה אל חגנו, חג שלנו. וראה צירושלמי גדרים ריש פ"ו, ח"ר יוסק הלכו צגדרים אחר לשון בני אדם, ח"ר יאשיה הלכו צגדרים אחר לשון תורה, מה נפיק מן צנייהו, קוגס יין שאני טועם צג, על דעת' דרי יוסק ביום טוב אחרו, על דעת' ד"ר יאשי מותר, ע"ש, משום דנלשון תורה אין עצרת נקרא חג, אלא צלשון בני אדם, ואפשר דצגרת הדבר הוא ככ"ל, משום דהא דכתיב תחוגו את חג ה"ה הוא ללמד על תשלומין של סוכות, והוא רק חג צלשון בני אדם כעין ר"ה, דכתיב ליום חגנו. ככ"ל.

אתה ושמואל אמר אינו נר"ך. וכנראה דפלגי נוסקה כל הצרכות אם יש לומר צלשון נוכח או נסתר, (כפי המאמר אשר לפנינו). ובמהחזור ויטרי סימן פ"ה: לכך אנו אומרים על כל חתימות צרכה וצרכה ברוך אתה כלדס הנדצר לפני המלך פה אל פה ונלמנו הצרכה מצרכים אנו כמו על ידי שליח שאין לומר צל"י אנו"ה שצרכת פרי הגפן, וכן אשר צמר צנו, ולא שצרכת צנו, וכן הצרכה, והן טעמן אל דבר, שכך אמר דוד שויתי ה' לנגדי תמיד, כלומר, היתה יראתו על פני ומראה אנו צעמי כלילו שכניה שרו"י כנגדי, וכתיב ברוך כבוד ה"ד מוקומו, כלומר, יתצרך שנו צמקומו של מעלה, שאין אנו יודעים מוקומו, הרי שאינו מראה עצמו כלילו הוא לפני השכינה, ואין יתכנו שני מקראות הללו, אלא כך משמעותם, כשאלם מוכיר שמו של הקצ"ה אומר שויתי ה"ד נגדי תמיד, ור"ך להתראות עצמו כלילו הוא לפניו, וכיון שהוא לפניו מודר אליו פה אל פה, אכל כשמצרכים את הצרכה לאחר שהצרכנו את השם אומר ברוך כבוד ה"ד מוקומו, ור"ך לצרך כנו על ידי שליח, צורח פרי הגפן, נותן התורה. עכ"ל וראה צספר נפש החיים מהגר"ה מוולאזין ז"ל שער צ' שהאר"ך צה. ודברי רבינו צמחילתם יש להם דויון רצ לדברי המחזור ויטרי הנ"ל. וכן כתוב צספר אצודרהס צסם אכן הירחי והמדרש. ע"ש, צסדר שחית של חול.

ובשם ריב"ה הניא צצודרהס הנ"ל: ומה שמתחיל צצרכות צצוכה צצמרו אתה וסייס צצסתר צצמרו קדשנו וכו', לפי שהש"ת נגלה מלד מעשיו ונסתר מלד עצמו, וכן הנשמה נראית ועלמנת, והצרכה היא צפה וצנחשצנת הלב, והאלדס מורכב ונגוף ונשמה, מלד נשמתו הוא דצק צצקונו, ומלד גופו לל. ולכן צצלו דרכי האלדס נוכח ונסתר, וע' תצונת ומהרש"ד"ס ס' קמ"ה. **ובשו"ת הרשע"ה חלק ה' סימן נ"ב השיב על השאלה הלון,** למה נתקן נוסח הצרכה מנחה נמאל, כלומר נוכח, ומנחה נסתר, וכתב: דע שיש לצעלי הצכמה סוד כצגב ואין לנו כלן עסק צצסתרות, ואמנם יש כלן נגלה גדול התועלת צמה שתקנו נוסח הצרכות כן, ר"ל צנגלה וצצסתר, לפי שכבר ידעת דשני יסודות יש שעליהם צצנה הכול, אחד, לדעת שהוא יתצרך מתיב מניחותו ואין ספק צזה כלל כמו שצצצצר וצצפרסס המופת עליו צציוור רצ, והצ' שאין אמתתו מושגב כי אם לעצמו

תקנ. (א) בו פסח הבי"ע או"ח ס' תרס"ח ס"א וע"ש בפ"ו סק"א, וכן כתב הפלפלו ס' נ"ב והשכלי הפקט ס' ע"ב. (ב) הנינה ס' א' ויותר היה לו לרבוני להביא לשון הירושלמי חגיגה פ"א ה"ו: וחגותם אותו חג לה' שבועת ימים וכי שבועה הם והלא שפונה הם אלא צא שבת פחה, שכבר צצמרו, שאין חגיגה דוחה שבת ופה ת"ל. "תחגוהו" אלא פלמר שו"ת אחרון תשלומין צראשון הרי כי ש"ע נקרא חג, טובא בתוס' חגיגה שם ר"ה נאמר, וכן בסדר רב עשרם כתוב את יום שמיני חג העצרת הזה.

תקנא. לא ישנה אדם את הברכות ממטבע (א) שרוב העולם רגילים לומר המכדיל בין קדש לחול בין ישראל לגוים והיה אחר אומר בין ישראל לעמים אמר לשון הכתוב (שם כ כו) ואכדיל אתכם מן העמים להיות לי ואחרים אמרו הרי כפל ספרד אומרים לגוים שהרי (ב) ר' יהודה שעשה הפיוט יקר יום השבת תגדיל בברית שלום וחיים וקדשתו ויהי מבריל בין ישראל לגוים (ג) ואומרים דבר לשון לדמות ימיהם ליום קדשי. אדום (ד) מקדשין ליום ראשון ערב (ה) מאחר ליום עשוי (ו) תענו לקרר האמת ודישון (ז) אך בעלי ישיא. ידמו עדים לעריים המתים אל החיים וקדשתו ויהי מבריל בין ישראל לגוים

תקנב. מי שאין לו [א] הדם חדש ללולבו אע"פ שאמרו יבש פמול יברך עליו בסוכות (א) כד' יהודה לסמוך עליו בשעת הדחק שאם לא יעשה לולב לשנה אחרת לא יהיו חוששין נמצאת מצוה אבודה מישראל אבל לתפילין וציצית שבכל יום מחוייב לברך עליהם אל יברך עד שיהו מתוקנים בהלכה.

תקנג. (ישעיה נה יג) יעלה הדם והיה לה' לשם לאות עולם לא יברת (שם נו א) שמרו משפט ועשו צדקה (שם שם כ) שומר שבת מחללו (שם שם ד) ישמרו את שבתותי סמכם לומר לך ששבת צריך להרם כל שומר שבת מחללו צריך הדם כשמבריל ואם יש לו הדם שהוא יבש ואינו מריח יעטפנו דברים שמריח מהם ועליהם יברך ברכתם. במוצאי שבת לא יקה עץ ששמו קין בלשון אשכנז להדליק לברך עליו מפני שריחו רע ואז צריך להריח ריח טוב כמו שכתוב בספר חשבונו.

תקנד. [א] וילמוד אדם ברכות על כל מין ומין בברכתו שהרי כתיב (שם סא ט) ונדע בגוים זרעם וצאצאיהם בתוך העמים כל רואיהם יכירום כי הם זרע ברך ה' זרע שמברך ה' יהא מבורך הרי באדם (א) כתוב (בראשית יב ג) ואברכה מברכך כל שכן כשמברך את ה' שיהא מבורך לכך נאמר ברך ה' ברובי ה' ונדע בגוים זרעם שאין מתחתנים בהם וצאצאיהם בתוך העמים שאין הולכים במחולות שלהם (ב) ונדרו שלא יהו מצויים אצל קטני האומות משום משכב זכור ואין אוכלים מאכלם ולא משקם כל רואיהם יכירום (ג) שאין מספרים קומו ובלורית (ד) ואין לוכשין [ב] מלבוש נכרי ומתעטפין בציצית כי הם זרע ברך ה' ברך ה' בנימטריא אברה"ם כלומר במילה כל רואיהם יכירום ונושאים תפילין (ה) רואיה"ם יכירו"ם כ"י ה"ם בנימטריא אילו [ע"ב] תפילין רואיהם יכירום (ג) הלכה נאחרים בתפילין כל שרואה את חבירו ברחוק ארבע אמות ומכירו ונדע בגוים זרעם וצאצאיהם אתם לכך אמר ברובי ה' המה ועוד למעלה אמר כי הם זרע ברך ה' ואחר כך היפך הלשון (ישעיה כה כג) זרע ברובי ה' המה בענין שהאבות מבורכים יהיו זרע וכתוב (דברים ל ה) והטיבך והרבך מאבותיך (שם ז יב) ושמו וגו' לך את הברית ואת החסד אשר נשבע לאבותיך וכתוב וצאצאיהם בעמים כשהם קטנים וצאצאיהם אתם עד שלומדים תורת אבותיהם כי לא עזבו אותם לצאת עד שמלאים תורה וכן (ז) ר' חייא אמר על רב שיתן לו רבי רשות לדון ולהורות ולרבה בר בר חנה יתיר כשצריכים ללמוד צאצאיהם אתם עד שילמדו כל צרכם שלהם לראש ישיבה בתוך העמים לדון דיני קנסות.

משנת אברהם

זנושנה, ורש"י זרכות ל"ז. ד"ה. ה"ל רני יהודה, ע"ש, הלא דעל כל פנים לריך שילמד אדם את הנרכות על כל מין ומין.

סימן תקנ"ב

בשעת הדחק מברכים על ד' מינים יבשים

[א] **הדס** חדש וכו'. רצינו נקט רק הדס יבש כשר נשעה"ד לזרכה, ונודלי חין כוונתו דוקא להכשיר הדס יבש בלגד וה"ל ר' יהודה חומר נפירות גנמי שלולג יבש כשר דנני כרכין היו מורישין את לולגיהן לנני בניסן. הלא נקט הדס והוא הדין לחידך. ונש"ע סיון תרמי"ט פסק בהג"ס לנרך נשעת הדקה על לולג והדס יבש. וזמנ"ה כתנ דמותר לנרך נשעה"ד על כל ד' מנייס כשהם יבשים. ועי' גשדי המד חסיפת דיניס מערכת ד' מנייס שזניק ש"ס רוגיס לדייק מלשון ירלויס שכתנ להכשיר בלולג הדס וערנס, ושניק חתרון, משמע דחתרון הינש פסול הפילו נשעה"ד. ומדברי רצינו נשמע דכל הד' מנייס כשריס יבשים נשעה"ד ומזרכין עליהם, דה"ל חין סנרה לומר דרק נהדס ומכשירין ולה בלולג כחומר, ולכל זאת לה נקט הלא הדס ש"מ דללו דוקא. וכן כהונ נספר המוניס הלכי לולג חות י"ג. ודלל כמו שכתונ בנפסות המיריס לסוכה ל"ה. דמוזה ר"י נחתרון הינש דפסול

סימן תקנ"ד

[א] **וילמוד** הדס וכו' הפסר דרצינו דקדק לומר, וילמוד" ולל חומר ויברך הדס, ופניי שזחמת הלכה כרצנן ולל כ"ר יהודה דנני לכל מין ומין ועין זרכתו, זרכות ל"ה

א. איסור מלבושי נכרים

ב. הסבר בהא דרב אדא בר אבהה קרע כרבנא בשוקא

[ב] **מלבוש** נכרי וכו' עי' זרמנ"ס הלכי ע"י פ"ח : חלא. יהי ישראל ונוגדל ונהס וידע במלבושיו — וכן הוא חומר ולגדיל אתכם מן העמים, ולל ילנש מלבוש המיוחד להס. וזמנ"ל עוז שס וניח' מקרל, לפניי ח"ח ; על כל הלונשים מלבוש נכרי. והכסף משנה שס מניח' נשס מהרי"ק שרש פ"ח, שאין חיסור חלא במלבוש המיוחד להס מפני גיוס, כלומר, דזה המלבוש הס לונשים כדי שידעו הכול שהס גיוס, חנל מלבוש נעלמח שלונשים לשס לנבוש חין חיסור לישראל ללבוש הנס שהגויס ג"כ לונשים מלבוש כזה. ועי' זרכות כ"י. דרנ חלז נר חהנה קרע כרנלתל זשוקל דהמהרש"ל שס מופרש דברי רש"י שחיסור הי' שילאה ננגד חשונ בלי כסוי סרנל, והוא פריעות, וחולס נערוך מופרש נגד חדוס כנון כרנלתל דהרנגולל שאין דרך ננות ישראל להתכסות נר שהיא פריעות ונוניל לנדר עזירה, ע"ש נמסורת הש"ס, וככרלה שהוא כעין נגדי לנעונון שהזכירו נינמות ע"ג. ומכלל הדברים נשמע שכל מלבוש שאין דרך ישראל להתכסות נר

תקנא. (א) נס בפסחים ק"ד א' איתא : בין ישראל לעמים אבל בתלמי וזהו תלמי ס"ט : ועליהו אהרן בהבדלה בין ישראל לגוים. (ב) הוא בדיוואן של רש"י ז"ל ס"י ע"ס ונמצא בסחזור וויסרי ס"י קנ"ח. (ג) בדיוואן : האומרים אר דברי. (ד) בדיוואן : מקדם. (ה) שם : מאחור ועיין בלבו ס"י ל"ו : להוציא מלב הנוצרים והוישטעאלים שאלו עושים שבתם ביום ו' ואלו ביום א'. (ו) שם : תמעות קרר ודישון. (ז) שם : איד בעלי האמת ישיא.

תקנב. (א) סוכה ז"א ב'.

תקנר. (א) ז"ל באברהם. (ב) עבודה זרה ס"ו ב' : ואין מוסרין להם תינוק ללמדו פסד ופרש"י ד"ה ואין מוסרים : מיטום משכב זכור. (ג) בבא קמא פ"ג א'. (ד) ספרי ראה מוסקא פ"א : ששא תרמה להם טובא ביר"ד ס"י קע"ח. (ה) ז"ל ראהים כלא וי"ו אמרו הר"י"ש וכות יהיה הניסטרטיא מלכות. (ו) זרכות ס"י ב'. (ז) סנהדרין ה' א'.

תקנה. **מועשה** באחד שראה את מי שמת מפני כמה שנים אמר לו למה פניך שהורות אמר לו לפי שדנין אותי בגיהנום שאל לו על מה אמר על שלא הייתי מדרקק [א] לברך בכוונה ברכת המוציא וברכת הפירות וברכת המזון אמרו לי להנאתך ביוזמת ולבוראך לא רצית לברך בכוונה אמר לו והלא הייתי סבור שמשפט רשעים בגיהנום שנים עשר חודשים ולפני כמה שנים אתה מת ועדיין דנין אותך (א) אמר לו אין דנין אותי כבורעניות הזקה [ב] כמו ב"ב הרשים.

משנת אברהם

ירצה להפסיד את הלקו לעולם הזה, ולכן שאל אותו: כלום וועשה צל לידך, כלומר, וועשה מושג ולא רק דברים שאינם אלא שיטה רעיונאית צלצד, ועל זאת השיב ר"ח כי כבר עמד עובדא כוז, שנתן לעניים לצדקה מוועות פורים, שהיו מיועדים רק לעניים לפורים, ואסור הי' לו לתת את הכסף זה לצדקה, והגם שידע שעושה איסור לכל זאת לא וונע את עמו ונליתן את הכסף לצדקה, וקיבל עליו להיות נעשג על אשר ונשה ונצדקה לצדקה, ככדי שלא לניש את העניים או צצביל להניש צנערס וצמחסורס, אז א"ל ר"י צן קיסמא: אס כן, שאתה צאמת מוסר נפסך ומותר על היי עולם הצא, מחלקך יהי חלקי, כי זו היא המדה הכי גבוהה צנוסירות נפש, שאלס ווסכן למסור נפש, כלומר נשמתו החי' הייס של נצח, ולא את גופו וחי' עוה"ז צלצד, למועג שמו הגדול.

וכן ראינו מפרשים את האלוור צנושה רצינו ע"ה. ואס אין מחני נא מספרך, כלומר, ונשה רצינו צקס למחות וזכיותיו ולהעציר את הזכותיס שלו על השצונס של ישראל ככדי שזכיותיו יכפרו על החטא של ישראל, וזה הוא שדרשו: מספרך זה ספרן של צדיקים, ר"ה, ט"ו: כלומר, כשיעצרו זכיותיו לישראל לא יהי הוא נספון של צדיקים, וזו היא ווסירת נפש צעד ישראל הכי גדולה לוותר על זכיותיו ועל שצן הרב של עולם הצא. וכן נוטין דברי הזהר הקי נח. ס"ו: ולא צניק ל"י לקצ"ה עד דנוסר גרמי' ליוותא, דכתיב ועתה אס תשא חטאתס ואס אין מחני נא מספרך אשר כתנת.

סימן תקנ"ה

ברכות הנהנין צריכות כוונה

[א] **לברך** צכוונה, הנותנאר ומדברי רצינו דלפיכך דנו את אותו האדם צניחנס על אשר לא כיוון צצרכת הנהנין, ונשוס דזה גרוע יותר משאר צצרכות שלא צכוונה, דצדבר שאלס נהנה הרי הוא כמתכוון, כמתמסר המתעסק צחלציס ועריות הייב שכן נהנה. ממא' דלעלמו ומתכוון, ולהקצ"ה אינו ומתכוון, וצזה ומתורנת הקושיא שהקשו הראשונים, ע"י צתרי' צצרכות י"ג, פתח וצוצרך אדעתא דצכר'א וכי', דווה צצך שלא מתכוון לצרך על השכר צתהלה, כיון שנעשה הונוה ינא דהא ונזות אינן צריכות כוונה, ע"ש, ולפי דברי רצינו דוקא צצאר ונזות אצל לא צצרכת הנהנין, דצה שייך לוונר הסצנר' של רצינו להלפתך כוונת ולצוראך לא רצית לצרך. ואין להקשות דא"כ ונה קא פשיט שס צגנוי מפתח ציונר אור וסייס צמערי' ערציס וכי', דהא אמרת דרק צצרכת הנהנין צריך כוונה ונה שאין כן צצרכת יונר אור, דהש"ס רוצה למופשטו דהכל הולך אחר החתום, כלומר, דומתשצין עם הכוונה של התמוס כונו שהי' מתכוון גם צהפתיה.

משפט רשעים בגיהנם בפרענות חזקה רק י"ב חודש

[ב] **כמו** צ"צ וכי'. רהה צצו"ת צית ילתק יו"ד, צ', סימן קצ"ג, צדבר צוואת הגאון רא"ק מצרלדי שיאמרו אחריו קדיש י"ג חודש. והגם דצמשהה צעדות דאפילו ראשים דינס צניהנס רק י"ג חודש, ואפשר דהגאון רא"ק לקח דבר זה מדברי רצינו. ואין צצברי רצינו היפך ומהה שכתב רא"י צקידושין

הרי הוא צכלל איסור של הלוציס ונלוצס ככרי, ככ"ל צצונצ"ס. וע"י צציוור הגר"ה יו"ד סינון קע"ת. ורצה צסהנו"ל ל"ת וי'; ודע שזאת הפעולה וכי'. תעשה לעורר הטבע לזונה כמו שהיא ומפורסם אצל הזונים ופענויס יעשה לוויניס צעצודה זרה. ע"ש.

ועי' צצרכי יוסף שס שהציב צצס שו"ת כהונת עולם דמותר ללוצס ונלוצסוסי הוויחודיס ליסוועאליס, ע"ש, ולא איכל לכיון מה כוונתו צניב, "המויחד" ליסוועאליס, צאס הוועלוצסוסי מויחודיס להס להרלות שהס יסמעאליס צודאי אסור לישראל ללצצס, ואין הספר כהונת עולם ת"י לעיין צו.

וברברי הגמי' הג"ל צצרכות יס לעיין, דהמוריגן התס קמאי דהוו מסרו נפשיהו אקדושת השס כגון הא דרנ אלא צר אהנה, דשילס ד' ומלות זחי על שקרע את הצצנלתא, דהלל ווסירת נפש הוא צצנוסר נפשו ונוש, אצל מה ווסירת נפש יס צתשלמונין של ד' ומלות זחי, ונפרט שר' אלא סבר שהיא ישראלית, ואס הי' כך לא הי' ונשלס כלל, ורק ונשוס דטעה ומצלת כותית הי' זקוק לשלס וא"כ מה ווסירת נפש הי' צעובדא זו. וצצ"י ס' שע"ב. כתב שהרמונ"ס לונד ווכתן דהוראה את הצירו צנוס כלאיס אפילו הי' ונהלך צצוק קופצן וקורעו עליו וינד, וכנראה שסס מפרשים צצתשונת הגלוניס דהצצנלתא היתה כלאיס, וא"כ צודאי דהקורע כלאיס של הצירו, דעושה כדן אינו ונשלס. אולם הראצ"ה כתב דמוכאן יס ללונד שהייב אדם למוסור עצמו, ומונוגור" צצביל קדה"ש, להצוכיר לנוקצליס ווסר כעובדא דרנ אלא וכי'. משווע דרנ אלא ידע ונראש שהוא יהי' הייב לשלס צעד הצנד אפילו כשהיא ישראלית, דאין וון הדין לקרוע את הצנד, וויה שקרע, צצביל קדה"ש, עשה. וכנראה הפסד ווויין גדול גם כן צכלל ווסירת נפש הוא, דככתבי צכל מחאך. וע"י לעיל סינון ו'.

ואלמלא דצריהס של הראשונים הי' ונקוס לוונר, דצמנות הי' צקריעת צנד יקר כזה ונשוס צל תשחית, אלא ככדי לוונע פריעות ציראל קצל עליו רב אלא צר אהנה לעצור על צל תשחית, הגס שיעגש על זה לכל זאת ווסר נפשו וקצל עליו את העושג. וזה הוא צכלל ווסירת נפש שאינו הושג לעושג אשר יגיע אליו צאס על ידי כך יונע פריעות ישראל.

וכן שונעתי לפרש הא דע"ז י"ה דהונר ל"י ר' יוסי צן קיסנא' לרבי תנינא צן תרדיון: אינו אוונר לך דצריס של טעס ואתה אוונר לי וון השנויס יתנוון, תנוה אני אס לא ישרפו אותך ואת ספר תורה צאש, א"ל רבי ונה אני לחיי עולם הצא אונר לו כלום וועשה צא לידך וכי' דקשה להצין ונה שאל רבי תנינא צ"ת ונה אני לחיי עולם הצא אחרי שאונר לו ר"י תנוה אני, אלא כלומר, ר"י צן קיסנא' הוציר את רבי תנינא שלא יקהיל קהילות צצריס כי יגרוס לצריפת ספר תורה ושיהרגו וישרפו אותו, א"כ, רבי תנינא לא יהי' צן עולם הצא כי דינו יהי' כמאנד עצמו לדעת, ועל זאת השיב רבי תנינא מה אני לעולם הצא, כלומר, אין אני חושש כלל אס לא אהיי' צן עולם הצא, כי הוא הפך ציותר צהצנצת תורה ומאשר צהצכר של היי עולם הצא, ור"י צן קיסמא צהשמעו דצריס הללו ופי' רבי תנינא התפעל ומאד על גודל הסידות של ר"ח המוסר נפשו ומותר על חיי עולם הצא צצביל קדושת שמו יתעלה, אמנס תס אצולי ר"ח רק חושב כך, אצל למעשה לא הי' כזאת, כי לא

תקנו. (א) חמישים תאינים שחורות וחמישים לבנות נפל שחורה השחורות אפורות והלבנות מותרות נפלה לבנה לבנות אפורות ושחורות מותרות כשאינו יודע מה נפלה מעלות זו את זו וכו' ר' אליעזר מחמיר ור' יהושע מיקל כיון שלבנות ושחורות בשני מינין הרי נודנדניות אם בירך על אדומות קפנות שהחיינו ואחר כך ראה שחורות [א] צריך לברך עוד על השחורות שהחיינו וכן אם קדם וברך על שחורים ואחר כך נודמנו לו אדומים קטנים יברך שהחיינו (ב) אע"פ שטעמם שזה ובל שכן אדומים גדולים ואדומים קטנים ושחורים. (ג) אם טמא היה וטמאה היתה תרומה או נודע שהוא טבל או מעשר ראשון שלא ניטלה תרומתו או מעשר שני והקדש שלא נסדו או שטעם טעם מפשש לתוך פיו הרי זה יפלוט.

תקנו. מי שבפיו לחם וזכר [א] שלא נטל ידיו (א) יסלק לצד אחד וירחוק ידיו ויברך ואינו צריך לברך המוציא עוד אם הוא המוציא יבלע (ב) ואם טבל ושכח ולא בירך אינו צריך לטבול עוד אם בפיו המוציא ולא בירך על נטילת ידים יבלע ואחר כך יטול ידיו ולא יצטרך לברך עוד המוציא אלא יאכל לא ידבר לאחר שברך המוציא עד שיאכל כזית לחם וכן לא ידבר מי שברך על המשקים עד שישתה אותו משקה שברך עליו.

תקנת. שלשה שאכלו והגדיל יש שעול הושטא כלשון אשכנז אל יברך הוא כרבת המזון אלא יניח לקטן ממנו לברך ואל יברך הוא כי לא יתכן שיפסוק הוא הרכה פעמים ויהא רוקק ואחרים ממתינים.

תקנו. ואם אחד שאינו מברך כרבת המזון יש לו שעול הושטא בלע"ז והנה רבים שאוכלים ושומעים לברכת המזון ואין המברך יכול לשתוק עד שיסיים זה השעול מוטב שלא ישמע למברך והוא בעצמו יברך.

משנת אברהם

משום האיסור נקרא חנן והלולה ה' אסור נודלי שה' קורין לו שומן כמו שקורין לחנן כשר — ומוזן לדזיל נתר טעמא הוא משום דנאיסורין עיקר הקפידא בטעם תלוין, ועי' שם בחוות דעת :

סימן תקנ"ו

נטילת ידים לחולין משום סרך תרומה או משום קדושה

[א] שלא נטל ידיו וכו'. נש"ס נרכות כ: וכן נש"ע קע"ג מנואר זה הדין דוקא כשהכניס אוכלין ומשקין לתוך פיו בלא נצרכה, אבל לא לענין נטילת ידים, ומגד הסנדל אין הדין זה משתיך לנטילת ידים, דנטילת ידים, לאכילה הוא מוסד תרומה, שהיו זהירים גם בחולין שלא לנגוע בידים ומסאנות, ואם כבר נגע בהמאכל ונתנו לתוך פיו לא יועיל מה שיסלק את האוכל לצד אחד ולא יצלענו ויטול ידיו, דהא כבר נגע בו, ועוד, דכל נצרכות מנצד עליהן עובר לעשייתן, לכן מהראוי שלא יצלע טרם שמוצד, כי אסור להנות בלא נצרכה, ואם יצלע הלא יהנה מצליעה זו בלא נצרכה, אבל בנטילת ידים צמה שיטול ידיו עכשיו לא יתקן כלל את אשר הכניס לתוך פיו בלא נטילת ידים וא"כ למה לא יצלע ואח"כ יטול את ידיו למה שיאכל עוד.

ואפשר לומר דרבינו סוגר כהפוסקים דאם לא בירך קודם האכילה ומצד קודם שגמר סעודתו מתקן בזה את אשר עיוות ואכל בלא נצרכה, עיין במעדני יו"ט נצרכות פ"ז, ל"ג-ט, וא"כ כשזכר שלא בירך ויצלע את אשר צפיו וזו יצדך גם כן יתקן את אשר לא בירך ומקודם, ולכל זאת לא התירו חכמ"ל לצלוע את אשר צפיו, הרי מזה ומתצד דל"ן הטעם מה שאסרו לצלוע בכדי שיצדך עובר לעשייתן או שלא יהנה בלא נצרכה, אלא דכך הוא הדין שהנצרכה תהי' קודם הצליעה, לכן גם בנטילת ידים יסלק את האוכל לצד אחד ויטול ידיו, כי גם בנט"י התקנה ליעול את הידים קודם הצליעה.

ועוד אפשר דרבינו כתב את הדין הזה על פי מה דאמרינן דנט"י הוא נשום דכתיב והתקדישתם, נצרכות כ"ג: והגם דהתוס' כתבו בחולין ק"ה. דדרשה זו אינה אלא חסומכתא, אבל לכל הפחות ונדרבנן יש טעם לנטילת ידים משום קדושה, כלומר, משום הקדושה אסור לאכול בלא נטילת ידים, ולכן אסור לו לצלוע עד אשר יטול ידיו דהא חכילה היא הצליעה, ולכן הקדים רבינו צסוף הסיון שלפני זה ומתני' דתרומות פ"ח מ"ג, דמשם שמענו שכל

ל"א: אבל לתאר שנים עשר הודש כבר קיבל מה שקיבל שאין משפט רשעים נביאים יותר וי"צ הודש, ע"ש, דזה נאמר לענין פפעניות הזקה דוקא. ועי' תוס' חגיגה כ"ז. ד"ה. פושעי, דמון מופשעי ישראל נגזפו אין אור של נהינס שולט בהם, אלא שגדונין בלגד. וקשה להנין דאם אין האור שולט בהם א"כ למה נדונין, וז"ל דהדין נעננו הוא ענין של נהינס, והוא מתאים לדעת הרמב"ם שצ"ק נהינס הוא הנושה.

סימן תקנ"ז

פירות שאינן שווין במראה לענין שהחיינו

[א] צריך לברך וכו'. נש"ע ח"ת סיון רכ"ה-ד' פסק דדוקא בשני מינים שאין שונן שווה וצריך שהחיינו על כל אחד ואחד, ונמנ"ל שם הדין דברי רבינו שאפילו שווין בטעמן ובשמן אלא שזינס שווין במראה, ונצרכין על כל אחד ואחד. ובצ"ת פנים מחירות סיון ו' הולק על דין הש"ע, ודוחה שאין ראוי מהא דתרומות, דשאני התם דל"ן וועלין משום דלא נכנסו כלל לספק, כמו דעניגולים אינם מעלים את המלצנים אבל לענין מינא חדא ונינא הוא. ע"ש. ובספר שנות יעקב, ב', סיון ל"ז מנדיק דברי הש"ע, והוא כבר ראה דברי רבינו, ונפרש דנצרכה שהחיינו בראי' תליא ונילתא, וחוש הראי' ונגדיל דק על ידי מראה, אבל טעם של דבר וכן שם הדבר אינו מורגש על ידי חוש הראי', ע"ש. כי דברים של טעם דבריו.

ולפע"ד יש ראוי לדברי רבינו ונגמרה מפורש נצרכות י"ט: ר' יהודה חומר אפילו ונתכוון ללקט תאנים וליקט ענבים, ענבים וליקט תאנים, שחורות וליקט לבנות, לבנות וליקט שחורות, ר' אליעזר מתייב הטאת, ור' יהושע פוטר. והא הכא מתעסק הוא, ור' יהושע נמי לא פטר אלא ון מינא למינא אבל נצד ונינא אפילו ר' יהושע מתייב. ע"כ, הרי מנואר דשחורות ולבנות שני מינים הם.

והגם דביו"ד ז"ה-ג, פליגי הרמ"א והש"ך לענין ויין צנויני אי חולין נתר שונא הו' נתר טעמא, ואין מי שיאמר דחולין נצד חזיתא, שאם אחד נשונה נצרכותיו מהשני יחצנו ל"צ וינינס, הולס נראה דמי שסוגר נתר שונא הוא דכל דבר שמונה נשנוו ולא צטעונו ונהדבר הדווה לו. נודלי שהמראה נרס לו, והאמנס דשומן וחלצ שווין צנוראה ושווין צטעם ומשוניס צשנון, היינו

תקנו. (א) תרוסות פ"ד ט"ט. (ב) יעוין שבות יעקב אר"ח ח"ב סימן ל"ו שאר"י בנה. (ג) תרוסות פ"ח ט"ב. תקנו. (א) נצרכות כ' ב': בסדרי הסיסאים. (ב) יעוין ש"ד י"ד סימן י"ט ס"ג.

תקס. (משלי כג ה) פתך אכלת תקיאנה ושחת דבריד הנעומים במאכל הוא מדבר וחותר ומסוים בדברים אלא מי שחפץ להקיא לא יאמר אברך ואחר כך אקיא אלא יקיא וירחוק ידיו ויברך אבל אדם ורוצה להקיא אל ויברך ער שיקיא תחילה שאם יברך שמא בתוך שיברך יקיא וכן מי שצריך לנכביו ועשה צרכיו ואחר כך יברך ואם אין לו מים לרחוץ ידיו ויברך (א) ומי שבירך על דבר מאכל ואחר שבירך מאם לאכול יש לו לאכול אע"פ שיקיא שלא יחא ברכה לבטלה.

תקסא. (א) אדם שיש לו אגוז אחר אל יברך עליו ער שיראה הפרי שאם יברך ואחר כך ישבר האגוז [א] שמא בלה נמצאת ברכה לבטלה (ישעיה פה ה) כאשר ימצא התירוש [דף נ"א] באשכול ואמר אל תשחיתוהו כי ברכה בו הרי כל דבר שטעון ברכה עובר עליו משום כל תשחת (ב) וטעם פוגם.

משנת אברהם

מותלעים, אמרת ללא יברך, על צעור חמץ שאנו מנצחים על פי רוב לאחר שכבר כינזו את הבית והוציאו כל חמץ, וקרוב לודאי שלא יוצא חמץ, על אמת כמה וכמה שזריכים להניח חמץ מחשש נצרכה לנטלה. ואם שם גני חמץ השיגו הפוסקים על הכלנו ואמרו שאין זה נגדר נצרכה לנטלה גדון של רבינו לא כל שכן שאינה נצרכה לנטלה.

ולפע"ד נראה דלא קשה כלל ומדיקת חמץ לדינו של רבינו, דגם הנצרכה והמנוחה מתחילה על הספק נתקנה, כלומר, כל ענין נדיקת חמץ משמעה לנזוק את הבית אם יוצא חמץ בתוכו, ועל נדיקה זו מנצחין, וממילא לא שייך בזה נצרכה לנטלה בתוכו, ועל נדיקה זו מנצחין, וממילא לא שייך בזה נצרכה לנטלה אם לא יוצא חמץ, אבל גני נצרכות הפירות, הנצרכות נתקנו דוקא על הודאי ולא על הספק, לכן ספיר פסק רבינו דנריך לרשות מקודם אם יש כאן פרי.

וזה הוא הטעם שאמרו בירושלמי נצרכות רא: רבי חני ורבי ירמיה סלקון לבי הנוותא קפץ רבי חנא ונירך עליהן, א"ל ר' ירמיה יאות עזרת שכל המנוות טעונות נצרכה. ופיר' הנעל ספר חרדים שם, דנין, "הנוותא" הוא המנונים מפי צ"ד לתזור על המנויות לתקן צמודות ומשקולות ושלא להפקיע את השער, ועל זה נצרכו אשר קדשנו לתקן את המדות והמאזנים ואת השערים. ע"ש, הגם דזה ספק אם נעלי חנויות יייתו ולא יעותו, אלא הויאל שמנוה היא על הנצ"ד לעשות זאת, מיד כשעושין מה שמנוה עליהם הרי הם מקיימין את המנוה ומנצחין. ולפי זה יוצא שדיינים היושבים גדון ודינים צין אדם להצירו כפי דת של תורה ג"כ מחויבים לנריך, כי הגם שהנעלי דינים לא יייתו, הדיינים קיימו מצות ושפטו את העם ונשפט נדק, או האמור נצדק תשפט עמיתך. וראה נצו"ת התם סופר או"ח סימן נ"ד שהאריך בנצרכי בירושלמי הנ"ל.

ובספר אור זרוע הלככות נצרכות המנוילת, סימן ק"ח. לנד מהירושלמי הנ"ל כלל הדש: שכל מצוה שיש עתים למנוותה כגון צניות, תפילין, סוכה, מנוחה, ק"ש פדיון הבן נצרכת הזנח נצרכת פסח, אכילת מנחה ומורה, נצרכת נישואין, נצרכת דם בתולים, נצרכת התורה כדאמור במנחות נ"ט, דכיון דקרא ק"ש שחרית וערבית קיים לה ימוש וגומר, מנילה, והלל, נר חנוכה, שופר שופר, לולב מעקה, ימים טובים ושבתות, טבילה, וכל היואל בזה שיש זמן שקייב בהם ופעמים שאינו קייב בהם הלכך כשמגיע זמן חיונם נריך לנריך על עשייתם, מתמת חינוכו, כדאמור בירושלמי נרים כינר מנצחין מנין שכל מצות טעונות נצרכה רנא נר כהנא בשם ר' אלעזר ואתנה לך את לחת האנן התורה והמנוה, הקיש המנוה לתורה, מה תורה טעונה נצרכה אף מצות טעונות נצרכות. אבל אותן מצות שלעולם חייב בהן ואין עתים להפטר מהן, כגון להאמין באלוהינו, וליראה ולהבזה אותו ולשמוע נקולו ולדבקה בו ושלא לעבוד ע"ז, וקצורת נותים, חלינה ויצום וקיימה והדור

דבר האסור נצכילה העיקר הוא הנציעה. אלא לפני מה שפירש צחידושי הרשנ"א חולין ק"ה. דרך להמנריך יש משום והתקדשתם ולא להמסונין ולהעונים, לזהס אין נט"י אלא משום סרך תרומה, ע"ש — ועי' נצר"י נצרכות סוף פרק ח', דכתב דבר זה נמש נה"ג חמים אחרונים אי אפשר לומר כנ"ל דהא רבינו לא מייירי דוקא נהמנריך.

והרא"י לדין זה של רבינו הוא ונדאמרינן דהאכול מתמת מואכיל נריך נטילה, והלא האוכל אינו נוגע כלל בהמאכל, אלא ודאי שהחיוצ נטילה חל על הנציעה. ועיין נמו"א נסיון קס"ד, ז', שכתב דאם נגע בתוך הסעודה נמוקוומת המכוסים נאדם, והפרוסה נתוך פיו שלא יכל ער אשר יטול ידיו שנית, ומזיין לסימן קס"ג, היינו דאכול מתמת מואכיל נריך נטילה, והוא ממש כדברי רבינו, הגם שהמו"א לא ראה דבר זה נהס"ת, כי הסימן הזה הוא מהנוספים שנצכ"י פרמא.

ובנהל אשכול שעל היראים הלכ' נט"י, ט"ז. הביא רא"י מהא דנדה מ"ג. ה"י אוכל בתרומה ומדעונו איצירו, אחוז נאמה ונולע התרומה, ופריך מהא דהאחוז כאילו מציא מנול לעולם, אמר נצני נמטלית ענה, ננא אמר אפילו תימון נמטלית רכה כיון דעקר עקר. וקשה אי"כ אפילו מטלית רכה אינה זריכה דהא אמרת כיון דעקר עקר ואמאי לא יתחו אפילו ציד, אלא ע"כ נדיד אסור לו לאתח דיעטרך לעול ידיו שנית עד שלא יכלע מה שנתוך פיו. אולם נמאירי שם ראיית שכתב: ואין כאן איסור מנד אחיהת האמה שאפשר נמטלית ענה, ולא עוד אלא, אפילו צידו" ויותר שמתחר שכבר הזריע אין כאן תוספת הרסור, והוא שאמרו כל איחומיו והדר איחומיו נשעתיו לא שכת. עכ"ל הרי דהמאירי סובר שנאמת מתיר ננא לאתח אפילו ציד, הגם שהתרומה נתוך פיו, ומה דנקט ננא מטלית רכה לאו דוקא אלא כלפי שאמור נצני דמותר דוקא נמטלית ענה אמר הוא מטלית רכה.

סימן תקס"א

ברכה על הספק, בדיקת חמץ, ברכת הדיינים על הדיינים, ברכה על לא תעשה

[א] **שמא** בלה וכו'. נספר ישועות יעקב סימן ר"צ"ח, הביא נצרכי רבינו וכתב דענין הדומה לזה הוא מה שכתב הד"מ בשם הכלנו נסיון תל"ב להניח חמץ קודם הנדיקה כדי שלא תהא הנצרכה לנטלה אם לא יוצא חמץ. והגם דיש פוסקים דלא סנירי להו כן, אלא דלעולם אין נצרכה כזו לנטלה משום דנצרכה זו היא אם יוצא, לכל זאת שאני הכא דהיא נצרכת הנהנין, וטעמה נצדי להוציא הדבר מרשות גבוה לרשותו, לכן אם לא יאכל הוי נצרכה לנטלה דהא אין מוניא שום דבר מרשות גבוה לרשותו, אבל נצרכת על צעור חמץ, הוא נצרכה להש"ת שעושה דבר שיוכל להציאו לדי מנוה, ע"ש, ולא זכיתו להנין את נצרכי הגאון ז"ל, שהתא נמנריך על האגוז, שרונם אינם

תקס. (א) כ"כ הבי"י בשם ר"י שו"ע או"ח סי' ר"ו. תקסא. (א) טובא בשל"ח דף צ"ג והנב"א סימן ר"ו ספ"ד הביא זה בשם הש"ת. (ב) ימתי חובות אלו שייך לסי' שאחר זה ור"ל אם נפגם הטעם נוכח ספ"ד מ"ו של תרומה שנתנה (ב"מ סט"ו ב') ששופכין אותו ואין צריך לומר חולין.

וכבוד אז ואם ופריקה וטעינה והצנת העצוב שאין להם פטור
אין שייך לנרד עליה כי לעולם חייב צהם ואין שייך צהם „חיצוני“
וכו' ע"ש.

ולפי הכלל הנ"ל גם הדיינים צריכים לנרד בשעה שיושגין גדין
דהא אמרינן בשנת י', וכי תעלה על דעתך שמשא יושג
ודן כל היום כולו תורתו מתי נעשית אלא לומר לך כל דין
שדן דין אמת לאמתו אפילו שעה אחת מעלה עליו הכתוב כאלו
נעשה שחוק למעשה צראשית וכו'. עד מתי יושגין גדין עד א"ר
ששת עד זמן סעודה, ע"ש, ה"כ יש זמן מוגבל למנוה זו. ולריך
צרכה, אלא דלפ"ז ה"ו לו להאיר זרוע למטת צרכה זו צהדי
הכך דמני שס.

ולפ"א לי מיה שהזכיר האר"ז טעם זה על מיה שאין מנרכין
על שלא לעבוד ע"ז, והלא אין מנרכין אלא על מנוות
עשה ולא על ל"ת, ודוקא לומר דהאר"ז רונה צה ליתן מדוע
צאמת אין אנו מנרכין על כל ל"ת כשם שמנרכין על העשין,
דא"כ תקשי הלא יש גם ל"ת הנאין רק נחמן לזמן, כגון שלא
לעשות מלאכה בשנת יו"ט, אכילת חמץ בפסח, איסור אכילה
צו"כ ודומיהן.

ואר"י כוונת האר"ז היה דהל"ת היא שלא לעבוד ע"ז הוא יולא
מן הכלל הואיל שגאמר צתורה גם צלשון עשה : השמרו
לכם — ועשייתם לכם פסל תמונת כל אשר נודד ה' אלוהיך, דברים
דכ"ג, ופירש רש"י אשר נודד שלא לעשות.

גם נז"ש דהטעם של כל הצרכות הוא מטעם „חיצוני“ גם כן
צריך ציאור, דהלא טעם זה משתייך לצרכת שהחיינו, אצל
לא לשאר כל המנוות דהא קי"ל כשם שמנרכין על הטובה כך
מנרכין על הרעה ר"ל, ומיה שייך לומר צה משום חיצוני.

אז"ל גם מדברי האר"ז אין שום סתירה שכתבתי לעיל דיש מנוות
שנתקנו מתהילה על הספק כעין צדיקת חמץ ויש מנוות
שלא נתקנו אלא על הודאי כמו צרכת הפירות.

ומסתבר דאפילו נאמר דיש צרכות שהן דאורייתא, הו מדברי
קבלה כמו שמשמע מנרכות מ' : לא עברתי ממנותיך
ולא שכחתי, לא עברתי מלצדך וכו', וראה שם דף מ"ח : כי
הוא ינרד הזנח ואחר כן יאכלו הקרואים, ללמדך שענון לנרד
לפני אכילה על הזנח וכו' לשון רש"י. ועי' שנועות י"ג, לא
קראו וקרא קודש, צרש"י ותוס' שם. אצל אלו הצרכות שנתקנו
על הספק צולתי שאין אלא מדרבנן. ויש לצאר עוד ענין זה מהא
דשנת כ"ג, ולאי דצנריהם צני צרכה ספק דצנריהם לא צני
צרכה. ויש צה להאריך ואכ"וו.

ברכת השחיטה, ברכה על השינה בסוכה

ואין להקשות מהא דירושלמי פרק הרוחה, שחיטה מאימתי מנרד,
ר' יוחנן עובר לשחוט, יוסי צן נהוראמי משיחוט, למה שחא
תתנגל, ונעתה עד שתצדוק, חזקת צני ונעים כושר. עכ"ל —
פירוש : דר' יוחנן אומר שצריך לנרד קודם השחיטה, יוסי צן
נהוראמי אומר שאין לנרד עד אחר השחיטה, כי שחא תתנגל
בשחיטה והוי צרכה לנטלה, ונקשה א"כ לא ינרד עד אחר הנדיקה,
ומשני שיש חזקה שהצני מנעים כשרים — ולפי סברתי מה שייך
לומר שיש חשש שחא תנואל נבלה בשחיטה, הלא הצרכה נתקנה
על השחיטה וכל שחיטה היא צחש שחא תתנגל, א"כ, הצרכה
נתקנה לכתחלה על הספק. דזה חינו, דצאמת ניב שחיטה חינו
אלא בשחיטה כהוגן, אצל כשתתנגלה לא שונה שחיטה, ושפיר
אמר ר' יוסי צן נהוראמי שחא תתנגל הנהונה בשחיטה תהא הצרכה

לנטלה, דומה לדין של רצינו כשמנרד על פרי העץ ונמאל שאין
כאן שום פרי אצל צדיקת חמץ אם לא ימאל חמץ לא צירד לנטלה,
כי צמה שצדק ולא מאל, נתקיימה מנוות צדיקה, כלומר, מעתה
הצית הזה צדוק הוא וידוע שאין צו חמץ, ועד שלא נצדק לא ה"ו
צחוקת צדוק, וזו היא המנוה שהצית יהי צדוק, ותקנה זו של
חז"ל לצדוק החמץ, כלומר לצדוק הצתים הוא כעין שחמרו צצ"ק
פ"ג. דמן התורה יש חיוב לעיוני אם אין כאן חצינה, ואתא
עורא ותיקן חפיפה. וכן מורים צברי הרמז"ס ז"ל צהלכ' חמץ
ונוה צג', ומדברי סופרים לחפש וכו', כלומר החיפוש נעלמו
הוא הנוטה, ונדלוי מוקורו מהא דפסחים ז' : ומציאה מחיפוש
וחיפוש מחיפוש, ע"ש. ומה דפריק צירושלמי הנ"ל מעתה עד
שתצדוק, והא כשנשקטה כהוגן שמה שחיטה הגם שמואלת טריפה
צצני מעים, כצו עמודו צזה הפר"ח והפמ"ג צו"ד ס' י"ט, והוכיחו
מזה דטריפה אין צריכה צרכה. ולפע"ד הפירוש צהירושלמי,
דמוקשה אם אין מנרכין קודם השחיטה, ואין מנרכין צרכה זו
עובר לעשייתו א"כ אין נפתי אם ימתינו עד לאחר הנדיקה, והגם
דמואל הדין מותר לנרד לאחר השחיטה מנפתי שצבר חלה שם
שחיטה, הגם שחמאל טריפה צצני מעים, אצל הואיל שחא תמאל
טריפה הרי זה כאלו שחט ללצנים ואין צריך לנרד, שוב ימתינו
עם הצרכה עד אחר הנדיקה.

ובש"ע אר"ה סימן תקל"ב, ציין הגר"א ז"ל צענין אם להניח
חמץ קודם הנדיקה, לצברי הר"ש צצ"ק צצרכות שכתב
צצם הר"י דהא דלון מנרכין על השינה צצוכה משום דשחא לא
יוכל ליצן כשנרדם צשינה חינו יכול לנרד, אצל ר"ת השיג לו
דהטעם שאין מנרכין על השינה הוא שצרכת ליצן צצוכה שצריך
צצעת אכילה פוטרת גם את השינה. ע"ש. כנראה שדעת הגר"א
ז"ל דר"ת סובר דיש לנרד כשרונה לעשות מנוה אפילו אם יש
ספק צעשייתו ולכן תריך צצרכת אכילה פוטרת את השינה. ולפ"ז
נמאל שרה"י ור"ת מחולקים צצפלותת ר' יוחנן ור"י צצ"ג צירושלמי
הנ"ל, ואם אין פסקינן כר' יוחנן ומנרכין קודם השחיטה אמאי
לא נצרך על השינה צצוכה. אלא דאפשר דאנן פסקינן כסברת
ר"ת צצרכת אכילה פוטרת את השינה. ונצפשות נראה דר"ת
חולק צזה על הר"י, אלא דגם ר"ת סובר דלון מנרכין על המנוה
שהיא ספק, כלומר, שיש ספק אם תהא כאן מנוה כלל, כעין
צדקה שאין מנרכין כי שחא לא יקבל העני — כסברת הרשב"א
צצשונה סימן י"ח. — חוץ מן המנוות שנתקנו על הספק כעין
צדיקת חמץ והפרשת נועשר מספק, ועי' צצ"ן פרק צמה מדליקין
צצם הרמז"ן ז"ל דהא דליצטרך לי לצנא למימר רוב עמי הארץ
מעשרין הן, היינו משום דאי לאו מהאי טעמא כיון דצצנן תיקון
דמאי הו"ל ודאי דצצריהם ולא פסק. ע"ש, כלומר, דכך היתה
התקנה על הספק ולכן היו מחייבים לנרד — אלא דצשינה יש
טעם לחיוב לנרד, כי אין קנע לשינה, ואפילו מנוע פורתא הרי
זה צכלל שינה, והלא אי אפשר שלא ימוננס כלל, לכן אין כאן ספק
כלל שחא לא יצן, לכן מתרץ ר"ת דהא דלון מנרכין על השינה
צצוכה הוא משום צצרכת אכילה פוטרת את השינה. וצה מתרץ
מה שהקשה שם הגר"א ז"ל מנצרכת המפיל, דאמאי מנרכין,
שחא לא יצן כלל, אלא דלון זה כלל צצנר הספק שלא יצן כלל,
ואפילו יצן מעט מוצעיר מני שינה שצונה. והגם דלענין שצונה
אמרינן דרק כשצנע שלא יצן ג' ימים מלקין אותו וישן לאלתר
אצל צפחות מוג' ימים לא, זה דוקא לענין מלקות אצל לענין שיהי
קרוב לודאי שימאן לא צענין ג' ימים, אלא מדרך הטנע כשצדס
שוכצ ליצן הגם שלא יישן הרצה אצל פורתא קרוב לודאי שייצן.
ולכן מנרכין צצרכת המפיל עובר לשינה.

תקסב. יין של תרומה שנתגלה ישפך ואין צריך לומר חולין. אמרו לאדם [א] אל תשתה עתה מים (א) כי עתה התקופה שמא בעת התקופה הוא זכבר בירך ימתין ואל ידבר עד שידע בטוב שעברה עת התקופה ואז ישתה ואל יברך ואם בירך על המים ושמע שמת יש כעיר (ב) ישפוך מעט מן המים וישתה השאר (תהלים קטז יג) כום ישועות אשא ובשם ה' אקרא.

תקסג. אהרן היה מוכרך ברכת המזון והיה היין בקנקן כשסיים ברכת המזון היה שופך היין בכוס ומברך בורא פרי הגפן אמרו לו כשאמרת נברך שאכלנו משלו היה לו לשאת את הכוס אמר להם כשיש זכובים שמא יפלו ביין ונמאס בעיניי היין לשתות לכך טוב שלא אמזג אלא באחרונה.

תקסד. הצמא לשתות מים לא יברך ואחר כך שופך מים אלא אם חפץ לשתות מים מן הכלי ישפוך ואחר כך יברך. תקסת. כשארם אוכל לשתות אם יריו מלולכות בתבשיל יקנה ויברך על המשקה וישתה וכתוב (שם קלד ב) שאז יריכם קדש וברכו את ה'.

מ ש נ ת א ב ר ה ם

סימן תקס"ב

סכנת התקופה לאוכלין ומשקין

קרונית של קנה טרם שנלקחה למול צה כזר שרה עלי' רוח רע, וינה שיך לומר שומר מצוה.

והנה חס שימת צרול לתוך המים או לתוך המחלים מניל מפני התקופה, או שצריך לכסות דוקא צרזל, יש דעות שונות, ע"י ארחות חיים סימן תכ"ח, וסס הניח צס הגאון רש"ק ז"ל מוצרד, דעכשו המנהג שאין נותנים הצרזל לתוך המים אלא מכסים הכלי נכסוי של צרזל, ולפ"ז אם מונח נתינה שהלכותיות תלוים ציירי צרזל או שסגור צמנעל של צרזל או נית שהלכותיות והלכותיות קצועים צרזל או שהגג של צרזל יש נד להקל נגד התקופה. ולא אדע אם השמועה — צס הרש"ק — אמת, וגס קשה לסמוך ע"ז צדנר שיש צו חש סכנה, כמו לדמורין צע"ז ל', ופירוקא לסכנתא. וז"ע. עכ"ל.

ואפשר דכל הסכנה הוא מולד ומזיקים כמו שכתב הש"ך ציו"ד סימן קי"ג, ע"ש, והענה של כיסוי של צרזל ומקורו מש"ס הולין קי"ה: כל מילי צייר וחתים וכייל ומני לית לן צה. ופירש"י, כלומר צלחד מכל אלו חין לנו רשות, ע"ש, ונדוהי כל ומכוסה צרזל צכלל צייר וחתים הוא. ולפ"ז חין הצלה אלא כשהכלי ומכוסה צרזל ולה שוניחין הצרזל לתוך הכלי. אולם צצרכי יוסף להחיד"ח ז"ל יו"ד ס' קי"ו הניח צס הרקח דמשמין צרזל צמים צשעת התקופה לפי שאין מוני צכלי ונתכת. וכתב דהגס דהרב צעל תה"ד לא צצירא ל"י הכי אולי ה"י רואה צצרי הרקח אפשר דהוי צצ מידיעתו. עכ"ל.

ובספר המנהגים ונחת ר' יצחק חייזיק טירגא ז"ל צן דורו של צעל תרונות הדשן, צמנהג של ר"ח ניסן כתוב: ואם נפלה תקופה או יהי ונת ה"ו צלוחה שכונה, חין צריך לשפוך המים — המוכן ללישת מנחה — לחון, כי לא יאדע תקלה צמנות השס, שאלמר שומר מנחה לא ידע צצ רע. וטוב להניח צרזל צמים או להחתימה צמפה.

ושם צנהגות: ומשום מהר"ר ומנחם שאין צריך לחתום לפי שאין סכנה לשתותן אלא צשעת נפילת התקופה, אצל חינו מוניה, וכ"כ הר"י שאין סכנה אלא מנהרות אצל צציר חינו אלא צצירה אטו נהרות, וכשאינו פסקה נותן צצם מועט מלה. עכ"ל.

סימן תקס"ח

ביטול הבגדים לגופו של האדם

[א] **שכורך** לה וכז', כמו כן חילקו נתום סוכה ל"ז. דכשכורך הצנד על ידו כמו יששכר איש כפר צרקאי ועונד עבודה, זה הוי דרך צצוין ולכך נענש, אצל כשכורך הצנד על הצצר ואוחזו צצצנד חין זה דרך צצוין. ועוד כתבו צס

[א] אל תשתה וכז' צצנר סכנת התקופה צצנר נכתב הרנה, וכנראה המקור הוא מוצרי רציו צכלן. אלא שכלן כתוב דרק צשעת התקופה מנש יש לשתות את המים התלוים, ואולם הצ"י צציון תנ"ה הניח צס המרדכי צס ר"י החסיד, הוא רציו ז"ל, צצמים שלנו לצפיית מנות חין להקפיד על התקופה, משום דשומר מנחה לא ידע צצנר רע, ע"ש. ולא"כ יש סתירה מוצרי רציו צכלן על צצרי רציו שהצלו צצמדכי, דהא צס מיירי שמשתמשין את המים לאחר שעברה התקופה, ולא"כ לא דוקא לצנר מנחה אלא הנירסא הנכונה היא כמו שכתבו כלן, עד שידע צצטוב שעברה עת התקופה ולא ישתה, ולא יברך. ולא כהנדפס צציון תתנ"ח: "ואל יברך פעס שני", כלומר, נאלס צצנר צירך ואמרו לו שיש ספק שמא עתה חלה התקופה או ימתין ולא"כ ישתה, כי מוכיון שצצנר צירך על המים ולא ידע צשעת צצכה שיש השס תקופה, חין למוש, כי גס צזה שיך שומר מנחה לא ידע צצנר רע, "ואל יברך", כלומר, אם אמרו לו שיש השס תקופה ולא צירך, לא יברך כי נאלס יברך יהי אסור לו לשתות, דלא שיך לומר שומר מנחה וכז' אם צשעה שצצרך יודע שיש השס תקופה ואסור לו לצנר, וכן גצי מים שלנו מותר להשתמש צצם למנות משום שומר מנחה, וצכל אופן מוצרד די שש סכנה אפילו לאחר שעברה התקופה, וכדעת הפ"ח צצסוף הלכות ר"ח. סימן תכ"ח. שכתב: ואל תקוש לצצרי המכס אכן עזרע שכתב צצנר הניפות שימות צקנות הוא, שאלו צצמנינו זה שועטו כונה וכונה ניפוחים ונשתית מים צשעת התקופה מהס ממים ומנח ומתרפאים. ע"ש.

ומהא לדמורין צציון ל"א: תנא צצידום של מנחיו ההג של תקופה, פירש"י, אם צצנר נכנסה תקופת תשרי אצל אם מנכה תקופת תמוז עד כלן לא. ע"ש, מוצרד צצדיח דהתקופה פועלת על המשקין.

ובזה יונח מה שהקשה צס צצפר צס ארי' אחמי אמרינן 'צצמים שלנו מותר ללוש למנות דשומר מנחה לא ידע צצנר רע, וצקרונית של קנה חין מלין משום רוח רע, ואמחי לא נימח שומר מנחה וכז'. להניל חין כלן שום דקדוק, דדוקא היכי דהצנר התקפה למנחה קודם התקופה, כגון גצי דינו של רציו, צצירך על המים טרם שחלה התקופה, וכן גצי מים שלנו, שהמים נתייתדו לשס מים של מנחה קודם התקופה, אז אמרינן שומר מנחה לא ידע צצנר רע, לחין הסכנה חלה על צצנר מנחה, אצל

תקסב. (א) דין זה סוכה צצנו אברהם סוף סימן ר"ה, ויש להציר כי בהנהגת מייפוני הלכות חפץ ומצה מ"ה כתב: מעשה שאידע פסח כאחר צבשת ונפלה התקופה צציל ו' שלפניו ואעפ"כ לא חשו כי הרב ר' יהודה חסיד ז"ל פירש שאין להקפיד משום דכתיב: שופר פועל לא ידע דבר רע וסוכה זה צצמרכי סוף פרק צ' עשה ובספר"ל הלכות מים לישת הפעות כתב: ראיון סוכיון על הנס. ובתשובות הנאונים ציק תרכ"ד ס' י"ד: ויש אוסרים שהוא משום סיכנא בעלמא לפי שאינם רוצים להתחיל כראש התקופה צמים שהוא דבר חלל כז' ובאבודרהם סדר התפלות ר"ה ע"ז הניח בשם הראב"ע (דבריו הראב"ע הם באגרת השבת שנדפסה בכרם המר חוברת רביעית צד 164) שכתב כי ר"ה נאוו השיב כי ניוחש בעלמא הוא הובא כפ"ו יו"ד סיפוס קט"ו, ויעויו זחר יתרו מ"א א' רתניא כארבע תקופין בשתא כז'. (ב) סוכיון משמע שאין צצירד לשפוך כל המים שצצצאו בחגו צצת החיי צציון יו"ד ס' ע"ס ס"ה.

כז הונח חומר רב היוצא צלילית שאינה מצויינת כהילכתה כשנת חייב חטאת, פירש"י: ואילו לא היתה מצויינת כלל לא חייב דהא לנזשי הוה, אלא הוציא הדין ל"י משאוי הוהיל ואינן כוונותו אינן לריבין לה וזון הנגד מושג אינן דליחשנין כוונתי. עכ"ל, ומזכיר דהיוצא צלילית נת' ד' כנפות בלא צינית כשנת אינו חייב ונשום הוהלה, משום דהטלית הוה הנגד של האדם הנשם שאסור לו לנזש הוהו הנגד ונמחת חסרון צינית.

אלף דמטלית שאין בה צינית שאינו חייב עלי' ונשום ומשוי, אין ראי', דהא כתב המרדכי בהלכות קטנות, תקומ"ד, בשם הר"י שוני שנפקה לו צינה אחת כשנת מותר לו לנזש בלא צינית, דלא אמר הכתוב לא תלבוש בגד נת' ד' שאין בה צינית אלא וי"ע גרידא להטיל בה צינית וכל מוקום אין הטלית אסור לנזש וגם אין עובר — כלומר על מצות עשה דעשייה — כיון שאין עתה יכול להטיל בו צינית ופניו שהוא שנת, ונחול ודאי עובר בכל עשה שזכרנו על העשה דעשייה, ותדע דלטו נית שאין בו מוחה יחסר לכנס בו, אלא ודאי צעמוד ועשה קאי ותו לא. (עי' ויה שכתבתי וזה בספרי משנ"א, א' דף י"ז). ואי"כ מוציא דלחן שום איסור בלבוש טלית שאין בה צינית כשנת — אם אין לו נגד מצויין — ומוציא שפיר ונמכתר מה דמוציא נשי"ס שנת הכ"ל דליתו חייב משום הוצאה צינול לר"ה צלילית שאינה מצויינת כלל. אבל היוצא כשנת כנגד שיש בו כלאים מן הדין שהי' חייב לפי ההנחה הכ"ל משום הוצאה, דהא בכלאים כתיב נתורה ונגד כלאים שעטנו לא יעלה עליך, ואי אמרינן דנגד שיש איסור לנזשו אינו צטל אל הגוף הרי זה כאילו הוציאו צידים, ולא אשכחן בשום דוכתא דחייבין על נגד כלאים משום הוצאה כשנת.

ומש"ס שנת קל"ט: הכ"ל מוכרח דהיוצא כנגד של כלאים כשנת אינו חייב משום הוצאה דאמרינן התם: מתעטף אדם בכילה ונכנסתיה ויוצא לרשות הרבים כשנת ואינו חושש, פירש"י: שהוא כשדן ומתעטף בה דרך מלבוש. וכסתיה, רעועות התלויות בה ולא אמרינן הך רעועות לאו לצורך עטוף ניטו והוי משאוי הויא שעתא שאין כיסכסין עשין אלא לנעותה בזה. ופריך: מ"ש מדרב הונא, דאמר רב הונא, אמר רב היוצא צלילית שאינה מצויינת כהילכתה כשנת חייב חטאת, ומשני, צינית לנזי טלית חסויה ולא צטלי הכי לא חשיבי וצטלי ע"ש ואם איתא דהיוצא בכלאים כשנת חייב חטאת, מה מקשה מדרב הונא, הא טלית שאינה מצויינת כהילכתה, היינו שנפסלה צינה אחת, וכל שאר הצינית הו צכל הצינית יש תכלת שהוא צמר וסתם טלית הו צמר או פשתן, כדאמרינן ביבמות ד': כל נגדים צמר ופשתים הם ואמר רהמנא עביד להו תכלת ותכלת עמרף הוה, ולכן חייב חטאת, דהאיסור כלאים מנצל את הטלית שאינה מצויינת ומתורת נגד אבל כילה וכיסכסין שאין בהן כלאים שפיר מותר לצאת, אלא בע"כ דהיוצא בכלאים כשנת פטור, דאיסור כלאים אינו מנצל את הטלית ומתורת נגד.

[וברר] אגב רחיתי להזכיר מה שיש לרהקק בהא דמנחת ל"ז: גני מר נר רב אשי דאיפסק קרנא דחוט"י וכו'. דמקשה והא אמר מר גדול כבוד הנריות שדוחה את ל"ת שנתורה, ומשני בבלו דלא תסיר. ע"ש, ומה קושיא אפילו אמרינן דחיי ל"ת גמור אבל כהן יש שני איסורים, כלאים ואצת. ודוחק לומר דסודר כרנא בנזהים ל"ב: ומה לי חד דחויאל לי שתי דחיות. ע"ש, דהתם אהני שיש מצוה חיונית הדוחה, אבל כהן אין שום מצוה שדוחה. ויש בזה להאריך ואכ"מ].

ועתה רחיתי צפרי מנגיד או"ח ס' ש"א משנ"ל סוף אות כ"ו. שעמד בדבר זה ומנספקא ל"י אם היוצא צלילית כלאים כשנת לר"ה, אי חייב כרת וסקילה, דטלית לנזשי הוה דכשנת שרי ליגך וזן התורה בלא צינית דלא אסרה תורה כ"א לעשות צינית משא"כ זה — כוונתו להמרדכי שהנחתי לעיל — ואף

כשנת הדבר הוה דהנגד שעל היד צטל אל היד, דהא זה הוה דין דכל הנגדים של אדם אשר עליו צטלים הם אליו, כדאיתא בתוס' הולין ע"א: ד"ה. לנזשי הלכתא, שכתבו דנגדים אדם לנזש צטלים אגביה ונכהו נזה להם הטומאה וגזירת הכתוב הוה שאין לו כה לטומאה עד שישהה. ע"ש, כלומר, דאלמלא גזירת הכתוב, היה הדין שהנגדים אדם לנזש צטלים יהיו משאוי מיד כמו גופו, דהנגדים הם כמו חלק ונהגוף. ולכל זאת מוציא נגדו פסחים ג"ז, דכריך ידי צינתי ועמיד עבודה הוי הצינה, ועי' תוס' סם, ונ"ל דכשנת התוס' הוה, דכל היכי דיש ציון לקדשים כשכורך את ידיו, ה"כ, יש כהן היסור לכורך את ידיו, ועד כהן לא אמרינן דהמלבוש צטל אל הגוף אלא המלבוש של היתר, כלומר שאין היסור לנזשו, אבל מלבוש שיש היסור לנזשו אי אפשר שיצטל אל הגוף ושיהי' כמו חלק מן הגוף דהא היסור אינו מניחו להנצל.

ורומה לזה כתב הר"ן ו"ל נריש פרק נמה השה: דלפיכך אמר עולא ותלופיהו בלזי, כלומר, דכשנת שיש עליה חותם הוה תכשיט לזי וזה לאשה, ואין עליה חותם הוה משאוי לזי ותכשיט לאשה, לפי שדורס לה היו אנשים רגילין כשנת שאין עליה חותם וכיון שלא היו רגילין אפילו צחול עוברין משום לא ילבוש בגד שולת אשה, וכו', כלומר, דהאיסור של לא ילבוש מנצל את הטענת ומתורת תכשיט.

והנה יש לשאל אם הנו המורים שהנתי ידים צטלין אל הידים ועשין חלק של הידים, ומדוע יש בזה נשום ציון, אחי לא נאמר שדינם ככל הנגדים של האדם שצטלין לנזי הגוף, ונריך לוור דוקא נגדים שדרך בני אדם ללבוש הלו הם דרך כבוד, והם הלו הנופורטים כשנת ק"כ, שהם שמה עשר כלים. ע"ש, ושם אין נתי ידים מניס בתוך הוהן כלים לפי פירש"י, וההוונס שהרומ"ס ו"ל צפיה"מ שם ונפרש שנתוך הו"ת כלים יש נתי ידים שמלבושין אותן על הידים ומגיעין עד השת, כי ארנש היתה קרה והוה ונכסין ידיהם תמיד. עכ"ל, אבל מלבושו נשמע שאין זה דרך מלבוש צינית, דלחן הקור שורר צינית כל כך עד שחזק לכסות ידיו, וכשדום עושה איזה מלהכה צינית צנתי ידים, צודאי שאין זה כבדי להנצל מן הקור אלא כדי שלא יתלכלכו ידיו, כמו שכתבו בתוס' סוכה הכ"ל, ולכן הנש דמונד נגד הם צטלים לנזי הגוף, אבל הוהיל שזה הוה דרך ציון לעבודה, ולכום של נרכה נג"ד, ויש בזה איסור אין היסור מניח שיצטלו הנתי ידים אל הגוף.

היוצא לרשות הרבים בשבת בטלית שאין בה צינית או כנגד של כלאים

ולאחר זמן רחיתי כספר בית האור הכ"ז ונהגון ר"י ענגיל ו"ל דף כ"ו: שקדונוי כשנת הכ"ל, דכל נגד של אדם ומנצל לגופו, ונזיח דברי התוס' צחולין, ועוד רחיות והשוואות לזה ומפפל שם דכשיס איסור לנזש את הנגד אין הנגד ומנצל אל הגוף של האדם. ומדמה זה להא דרש"י עירובין ל"ה: גני תפילין, דחיי איסור כל תוסף ונזשי עלי' כוונתו. (עי' מה שכתבתי בזה בספרי ונשנת ארנש א' דף ט'): אלא דיש לחלק צין תפילין לנגד, דתפילין שם תכשיט עליהן משום דאיקרי פאר, והוה משאוי, אבל נגד הצטל אל הגוף נשום דהנגד משמש את הגוף ומשרתו, והוהיל וכן, אפשר דאין נפמי אם יש איסור בלבוש הנגד או לא דהא סוף כל סוף הנגד עושה את שירותו.

אלף דלפי הנחה הכ"ל, שכל שאין המלבוש של היתר אינו צטל אל הגוף, יתחייב מזה שהיוצא כשנת לר"ה כנגד של כלאים או צלילית נת' ד' כנפות שאינה מצויינת כלל יהי' חייב משום הוצאה, דהא יש איסור בלבוש הנגד ואינו צטל אל הגוף, ומדברי רש"י כשנת קל"ט: משמע להיפך, דאמרינן שם, דאמר

נכלאים דרננן יש לספקי. וכו' ע"ש. ולפלא לי על אדונינו בעל פרי מגדים שלא הביא ראיה מהא דשנת הג'ל שאין שום חיוב על ההולאה, ולפע"ד היא ראיה אלימתא.

פ"יבך נראה דענין שנת אין לו שייכות כלל להאי סברא של אי צטול הנגדים לנגבי הגוף, דהא חמרינן בשנת ס"ח ואיכא דמתני לה אסיפא ואם יאל אינו חייב חטאת, אמר רב ספרא לא תימא אלינא דמי"ד שנת זמן תפילין הוא אלא אפילו למי"ד שנת לאו זמן תפילין הוא אינו חייב חטאת, מי"ט דרך מלגוש עבדא. ע"ש, ומאור דהגם דאסור לו ללגוש תפילין בשנת, לכל זאת כיון שמוציאן דרך מלגוש פטור, וכן נמי לענין טלית שאין זה ציית ולענין צנד שיש בו כלאים, כל עור שמוציאו דרך מלגוש אין כאן חיוב של הולאה, ומה שאסור לו ללגוש את הנגד משום איסור אחר אין זה מוטל גם כן על שא"י ע"כ. נטל אל הגוף, ודומה להא דעירובין ע"ח: עשאו לאשריה סולם מהו ומסוק: כל שאסור שנת גרם לו אסור כל שאסור דבר אחר גרם לו מותר, והטעם מנואר שם בגמ' פיתחא הוא ואריא דרביע עליה, ע"ש כן נמי הכא צנד הוא ואריא הוא דרביע עליה. ועי' פסחים דף מ"ה. מה טעם מיוחד שאסור גופו גרם לו וכו'. ועי' נספרי משכ"א-ב, דף כ"ג.

וסברת התוס' הג'ל בסוכה ל"ז, וכן מה שכתב רבינו כאן אינו מתנגד למה שכתבנו בהצנד נטל אל הגוף, דשאני הכא דציון יש בעבודה ובעטילה זו, ודוני כמו שעושה עבודה או נוטל את החפץ ברגלו, דהגם דגם הרגל הוא אבר מן הגוף לכל זאת יש צוה משום ציון, כן נמי כשנוטל על ידי צתי ידים הגם דנטלין אל הגוף לכל זאת הוי דרך ציון ואסור.

היוצא לרה"ה בשבת בבתי ידים

ובבטור ארי"ה סימן ש"ח כתב שם האגור שיש חוסרין ללאת צתי ידים מפני הצינה, שמא יפלו מידיו רק אם קשורים קשר של קיימת, וז"ל שבולי הלקט: ללאת בשנת צתי ידים מפני הצינה אע"פ שיש למנוח נד היתר שהן כעין מלגוש לידים הולך אני צהם להחמיר לפי שאין יכול למשמש בצנדים יפה ולעשות מה שצריך לו, ולפעמים צריך למשמש בצנדרו מפני הכנה או הפרעוש וצריך להוציאם מידיו ושמא ישכח ויציאם ד"ח צרה"ר, אך אם תפרן מע"ש צתי ידים של מלגושי או קשרן קשר של קיימת יפה לליכא למוחש דילמא שלפי שרי עכ"ל, ועי' ארי"ה סימן ש"ח-ל"ז.

ובנראה מלשון השבולי לקט הג'ל, דנאמת יש ספק אם צתי ידים השיצין כמלגוש, כלומר, דכל מה שהתירו בש"ס ללגוש בשנת ולהוציא, אינו אלא צנדרים שהם צנדר מלגוש, ובש"ס הג'ל דף ק"כ, מנויים כל המלגושים, ולפי פירש"י אין צתי צתי ידים בכלל מלגוש, רק הרמז"ם ז"ל צפיה"מ מונה צתי ידים צמנין של י"ה כלים, וזה שכתב: „אע"פ שיש למנוח נד היתר שהן כעין מלגוש לידים" אצל לשיטת רש"י אפשר דאסור ללאת צתי ידים מדאורייתא מפני שאינן צנדר מלגוש. ואין לומר דהתם בשנת ק"כ פליגו רבנן אר"י וסוצורים שלגוש כל מה שיכול ללגוש ועוטף כל מה שיכול לעטוף, ואין הלכה כר"י האומר רק י"ה כלים, דהא הפלוגתא של רבנן ור"י אינה אם יש יותר כלים מיי"ה, דאפשר דגם רבנן סברי שאין יותר מיי"ה כלים צנדר צנדים, אלא שרבנן מתירים ללגוש אפילו הרבה כלים מהמין של אותם י"ה, ור"י אינו מתיר אלא י"ה צנדר. ובפרט ששם לא התירו רבנן אלא למצר מעורבת ולא למצר שאינה מעורבת. ראה צהר"ן שם שכתב כן, דאפשר דע"כ לא פליגי רבנן אלא משום דאינו מניל אלא צרה"י לא חיישינן להכי, אצל היכא דנפק לרה"ר צהא מודו דאסור משום נושא. ע"ש. ובסוגיא דשנת קמ"ז: משמע דאין היתר אלא צנדרים שהם בכלל הכלים המנויים בשנת ק"כ, כגון האורליירין ומציאין צברי נשים לצי צני וצנדר שיתכסו צנן

ראשן ורובן, פירש"י מותר להציאן דרך מלגוש לצית המרחץ ע"ש, דזה הוא בכלל מקטורן או אונקלי שפירש רש"י שם בשנת ק"כ, מקטורן, מנטי"ל, והוא מעיל העליון, אונקלי: לגוש רחב. וצמ"ק כ"ה. פירש"י חלוק. וכן פירש"י צמכות כ"א: צ"ה. אפילו מכניס ומוציא צית אונקלי, אצל כלים שאינם מנויים בכלל צנדים צודאי שאין היתר להוציאם בשנת מרה"י לרה"ר. גם יש לעיין אם מותר ללגוש צתי ידים צימות החמה לגוי, דהא אפילו הרמז"ם צפיה"מ הג'ל לא כתב אלא צתי ידים שלגושים להגן מפני הצינה אצל לא צימות החמה, או שמא זה בכלל מה שאמרו בשנת קמ"ז, נקיט האי כללא צידך כל דאדעתא דלכנופי אסור, כל דלהתנאות שרי, כי הא דרנן שישא צריה דרב חידי מתנאה צנדינו הוי, פירש"י: אחר שנתעטף היה מתקנו על גופו ומיישנו וצחול קאמרו, כלומר, אלמא דאורחיה צהכי ור"ה לשנת. עכ"ל. אצל אין מזה ראיה דהתם נמי צנדינו מייירי, שהוא אחר מיי"ח כלים. ועי' צתום שנת נ"ט: ד"ה. תרי הימיוני קאמרת, דהוציאן דקין להיתר או לאיסור מהא דיי"ח כלים בשנת ק"כ. ע"ש.

ובבש"ת פני יהושע, ארי"ה, סימן ט"ז, כתב דיותר יש להתיר ללאת בשנת צתי ידים שקורין „ארמיל", כנראה הוא צנד העשוי לתת צו את שתי ידיו אחת מזה ואחת מזה, וצתי ידים שנושאין על כל יד ויד, דצוה יש לתוש שיפשוט צית יד וידו דאחת וישא את הצית יד צידו השני" אצל ה"ה, ארמיל" אפילו כשיוציא ידו אחת עדיין ידו השנייה צתוך „הארמיל" ע"ש. ולפע"ד יש להשיב על צנדים אלו, דתייבא אם מטעם גזירה קא חתינן עלה היינו דגורנין שמא יפשיט את הצית יד, שפיר יש יותר חשש של דלמא אחי לאתויי מאלר צ, הארמיל" אצל ונטעם איסור שאינו צנדר צודאי שיש יותר חשש צ, הארמיל" דהא אפילו הרמז"ם ז"ל צפיה"מ, לא מנה צין הצנדים אלא צתי יד הוצנדין על כל יד ויד עד שהיו, אצל „הארמיל" הוי רק כמין כלי שנושאין אותו צידיים מכוונסין לתוכו ולמה כתבו שזה הוא בכלל צנדר, ואפשר שיש על זה חשש איסור דאורייתא משום מלאת הולאה, ולא עדיפא משריון וקסדא ונונפיים, דהגם שהם דרך מלגוש, כלומר שלגושים אותם על איצרי האדם ולכל זאת יש צהם איסור דאורייתא, כצמטנה שנת ס', ע"ש. אולם רש"י ז"ל בשנת ס"ד: ד"ה כל שאסורו חכמים. כתב: דשריון וקסדא ונונפיים, אינו אסור אלא משום מרחיית עין, שלא יחשדוהו באיסור. ע"ש, והוא פלא דהא צמטנה מפורש: ואם יאל אינו חייב חטאת משום אצל איסור דאורייתא י. וכן הרמז"ם ז"ל צפרק י"ט-א, כתב: כל כלי מלחמה אין יוצאין צהן בשנת ואם יאל אם היו כלים שהן דרך מלגוש כגון שריין וכוצע ונונפיים שעל הרגלים הרי זה פטור. הנה הרמז"ם הוסיף טעם לדבר „שהן דרך מלגוש" ולכן הקדים צלשון „אין יוצאין", וכבר כתב הוא ז"ל צפרק א-ג, וכן כל מקום שצמאר אין עושין כך וכך או אסור לעשות כך וכך, העושה אותו דבר צדון מכין אותו מכות מרדות. ע"ש, כלומר, הלשון של אין עושין וכן אין יוצאין מורה על איסור דרננן צלצד, הרי שגם הרמז"ם ז"ל מפרש כרש"י שאין צשריין וקסדא ונונפיים אלא איסור דרננן, מפני שהוא צעם מלגוש, אצל צתי ידים שאינם מנויים לפי פירש"י צין הי"ח כלים, וכן להרמז"ם אם אינו לוגש אותם מפני הצינה, או שאינם מנועים עד לצית השחך, יש חשש גדול אם אין צהם איסור דאורייתא ציואל צהם לרה"ר דאורייתא. וכמוצן שאין מכוונתי לחלוק על אלו הפוסקים הגדולים, ולא צחתי אלא להעיר.

היוצא לרה"ר בשבת במשקפים

ובבר האריכו האחרונים צנדר ונשקפים שעל החוטם צכדי לראות צהן יפה אם מותר ללאת צהן לרה"ר בשנת. ובספר צנין ציון המדשות סימן ל"ז כתב: לא אומר לא איסור ולא היתר. ע"ש והעיקר החשש שחששו האחרונים נראה הוא

תקסו. מי שכפות ידיו או על גב היד מוכה שחין רק בראשי אצבעותיו בריא בלא שחין ואוכל בהן לא ימשה על השחין בחלב האפור לאכול אלא אם כן לא יאכל באותה יד כיון שאינו יכול לרחוץ היד מפני השחין אלא אם כן שיש לו בית יד שקורין בלשון אשכנז הנטשוך על ידו פן יגע המאכל בחלב.

תקסז. אחד לקח על יד ימין בית יד שקורין בלשון אשכנז הנ"ט שו"ך ולקח כוס של ברכה ובירך אמר לו חבירו למה אתה עושה כן אמר לו כי יד ימיני מוכה שחין וכוס של ברכה טעון ימין וכתוב כוס (א) ימין אשא והקרבנות בימין ואמר לו חבירו הנה (ב) ר' שמעון מכשיר בשמאל ואין תנא שמכשיר בימין כשירו מעוטפת ועוד הרואה אינו יודע שירך מוכה שחין כיון שיד שמאלך בריאה קח בשמאל.

תקסח. אדם שיש בידו בית יד שקורין הנ"ט שו"ך לא יקח כוס של ברכה לברך ברכת המזון עד שיפיר מידו בית יד שקורין הנ"ט שו"ך שהרי (א) בהן שחיה כורך ידיו בשיראין ועובד עבודה נקצנו ידיו אבל לברוך פפר תורה אמרו להזהר שלא יגע בספר תורה כי היד אינה טהורה כל כך ועוד [א] שמורך לה הבנר אלא שלא יגביהנה בידו ערומות אבל אמרו (ב) בשמקנת למה אינו מקנה בימין מפני שמראה מה (ג) דברי תורה ושוחה בה ואוכל בה אבל החזונים שלא טבלו ולא רחצו בנקיון כפיחם בגר שכורך בה ספר תורה מניח לאצבעו ומראה לקורא. ולא יברך אדם המוציא לחם מן הארץ עד שיפיר בית יד.

תקסט. החכם שמע שאחד היה ממחר לברך ברכת המזון אמר לו בשאלת לא היית ממחר ומשאתה מברך אתה ממחר אמר לו כשהילדים קטנים אצלי בקרוב לי אני ממחר פן יעשו צרכיהם אמר לו ותרחיקם מעליך קודם אמר לו אני איני שורר בביתי ובכני הבית והשפחות אין חוששין בי ואשתי מושלת במעות ולירדה אני מצפה. תקע. (א) לאחור שנמתק השם פותחין פיה בעל כרחו ונותנין בפיה.

משנת אברהם

אשה. דטעמא דמילתא דמותרת אשה מן התורה ללאת נתכשטין, היינו משום דחשוני כמו מלגושה, ע"ש וממילא נמי נתכשטי האיש כן. משום דדרך העולם ללאת נתכשטין א"כ האדם צריך לזה והוי כמו נגדיו של אדם שאין זהם אסור.

זוה הוא יסוד ההיתר של קמייע הן נאדם והן נגהמה, ע"י דף נ"ג נגמי"ם, משום דהאדם צריך לו להקמייע לצורך רפואתו או יכדי שלא יחלה הרי זה מותר כמו נגד. זה הוא שאמרו נצנת ס"ג, והתניא ר' אושעיא ונלנז שלא יאחזנו נידו ויענינו ד' אמות צ"ה, ופירש"י ללא הוי תכשטי שלו אלא דרך מלגוש, כלומר, דלעולם אין אדם לונש קמייע לשם נוי ולשם תכשטי, אלא לשם הגנה על הנריאות, כדרך שאדם לונש נגד חס ניומות החורף. ועיי' נהרמנ"ם הלכ' שנת פ"ט-י"ד, ואם ילא נקמייע שאינו מומחה פטור מפני שהוניאו דרך מלגוש, כלומר זה שילא נקמייע זו מפני שדעתו שהוא צריך לאותה קמייע ושהיא הגין על נריאתו, ומשונ כלגוש מלגוש שאדם צריך לו.

ומעתה מסתבר שגם ושאקפיס שאדם צריך להם נכדי לראות יפה, אין זהם משום משאוי, אלא חשונים כמו מלגוש ותכשטי, כלומר דכשם שמלגוש ותכשטי אין אסור ללאת זהם לרה"ר, משום דאדם צריך להם כן נמי המשקפיס, אי אפשר לו ללאת ללאת נלעדס מכיון שהם לצורך האדם. אלא דלרכיכס להיות מהדקיס היענז שלה ייהי חשש שמא יפלו מעל החוטס ואתי לאתוי ד' אמות צרה"ד.

אולם זה צרור דכל זה לא הותר אלא נמשקפיס המועילים לריאת האדם, אצל אלו המושאים משקפיס לשם שחננות נלנז או הפילו להגין מפני החמה, אין זה נכלל לצורך של האדם ולא דמי למלגוש, כי מלגוש הוא דבר השווה לכל אדם, וכל אדם שאינו רואה יפה צריך למשקפיס, אצל אין זה נכלל תכשטי כלל הפילו כשהם של כסף או זהב, דלחו כל כסף וזהב תכשטי הן. כמובן.

משום דילונא נפיל ואתי לתתוי ד' אמות צרה"ה או משום שלפא ומוחוי, אצל נענס הולאת המשקפיס על החוטס לא חששו, ועיי' נצרחות חיים הלכ' שנת סיוון ע"ה סעוף י"ח שהניא נשם כמה ספרים דמותר ללאת נמשקפיס נצנת וכל המשש הוא רק שחא יפלו ואתי לא תתוי ד"ה צרה"ה, ושם הניא נשם ספר מחורי אור דמשקפיס הקשורים שאין לתוש שיפלו מותר ללאת זהם, מפני שהם דרך מלגוש ותכשטי לכל אדם.

וצריך ציבור הלא משקפיס לא נמונו צה"ה כלים שנמשנה הנ"ל דפרק כל כתנא, ומה תכשטי שייך נמשקפיס, הלא אין תכשטי אלא דבר העשוי לנוי והוא שווה לכל אדם, אצל משקפיס אין אדם נושא אותם אלא נכדי לראות יפה, ומי שרואה נלי משקפיס הלא לא ישא משקפיס לשם נוי.

אלא דצריך לנחר יסוד ההיתר של הולאת מלגוש, וקמייע. דמהיכן הוניאו תכז"ל להיתר הולאת אלו הדברים לרשות הרבים נצנת, וכנראה דזה היא סברה, שלא אסרה תורה ללאת נצנדים נצנת, דהלא לא ליוותה התורה לשנת נצית כל יום השנת, וכשאלם יוצא להון אי אפשר לו ללאת ערוס נלי נגדים, והנגדים שאדם צריך להם ולגוש זהם, הרי הם נטלים אליו ומשונים לענין הולאת כגוף של האדם. וכלל אמרו רבותינו נצנת מ"ה. כל המחומר לו הרי הוא כמורה, ופירשו שם נתוס', ללא דוקא החיבור נלנז אלא כל שאחד צריך לחנירו ולשם זה הרי הוא מותר עס חנירו, הרי הוא כמורה. ע"ש נתוס' ד"ה. אי חניור. ולכן כיון שהאדם צריך להנגדים הרי הנגדים כמורה, כלומר, הגם דאין הנגדים צריכים להאדם, אצל אנו דנים על העיקר והיינו האדם. ומומילא כל מין דבר שהאדם צריך לו ומומילאו דרך מלגוש, הרי הוא נעל אל הגוף של האדם. ומה שנמנה נמשנה דכל כתני רק י"ה נגדים, משום דאלו הם הנגדים הנריכים לכל אדם. וכן הוה ההיתר של הולאת תכשטיין, כמו שכתב הפני יהושע צריש נמה אשה, וכן נגמי" דף כ"ט, ע"ג, ד"ה. ת"ר. לא תלא

תקסו. (א) ע"ש ישועות. בברכות נ"א א' י"ה פסוק זה שצריך להגביה הכוס יעו"ש בתקוני נהר תקון ס"ו : ונתנו בימין כו' ובג"ר צריך לאתייבא בתש אנבען פסוק כוס ישועות אשא. (ב) ובהים ס"ו ב' ויעוין סוכה ל"ב א' : אם לקיחה על ידו דבר אחר כו' וסוכה ר"ן זה כמג"א ס"י פ"ז סק"ו בשם הגה"ה פסח"ס.
תקסז. (א) פסחים נ"ז א'. (ב) ברכות ס"ב א'. (ג) בברכות שם איתא סעמי תורה ובאר"ג ס"ם איתא דברי תורה.
תקע. (א) סופה ב' א'. ותנה היסוד זה אין ענינו לכאן אלא אחר סוף ס' תפ"ס ושם פסוקו.

תקעא. (א) אם בפני אדם תפוח וברוך עליו בורא פרי העץ ולא היה בפניו פרי אחר ואחר שברוך בא לפניו פרי אחר יפה לא יאכל אלא על מה שברוך ואם יבא לו פרי [א] לאחר שברוך על זה כיון שלא היה בדעתו יברך גם על זה.

משנת אברהם

סימן תקע"א

הביאו לפניו פירות לאחר שכבר אכל את הראשונים

[א] לאחר שברך וכו' נספר חסידים הגדפס ציועפאף

שנת תר"ל — כנראה הוא המדויק ביותר — יש שני נסיונות זה וכן כתוב שם: מי שיש לפניו פרי וברך עליו נורא פרי העץ ולא היה לפניו פרי אחר, ואחר שברך על לפניו פרי אחר יותר יפה לא יאכל אלא על מה שברך, ואם יבא לו פרי אחר שברך על הראשון וכבר אכל הראשון שכבר בירך עליו כיון שלא היה דעתו על זה יברך גם על האחרון. עכ"ל. וכפי הנראה היה הנוסח הזה לפני המג"א נסיון ר"ת, אלא שהיה כתוב בו: ואחר שברך על לפניו פרי אחר יותר יפה, יאכל מהראשון תחלה. כי אין מסתבר שהמג"א שינה את הלשון של רבינו מפני שהגין שכך הוא כוונתו, ודלא כמו שכתב המחזיק השקל שם. או אפשר שכך היה כתוב בנספר מע"מ, שמונת העתיק המג"א את דברי ספר חסידים. כמבואר שם בהמג"א.

והמבואר שם נמנ"א אות ז', הוא דשיטת הס"ח היא, דמיירי שאין נדעתו נפירוש נשעת נרצה על כל הפירות הן על אלו שישנם לפניו והן על אלו אשר יביאו לפניו, אלא דמיירי נסתמא דלא הביאו את האחרונים נשעה שיעור הראשונים לפניו, אינו לריך לברך שנית, ואם כשהביאו לפניו את האחרונים כבר אכל את הראשונים, לריך לברך שנית על האחרונים ע"ש היעב ונסיון רי"א-י"א.

ודין זה לריך ציבור, דמה יתרון יש בזה שעדיין הפירות הראשונים קיימים, ממה נפשך, אם אינו אומרים נסתמא הרי הוא כמו שפרש, אמאי יברך שנית על הפירות האחרונים הא זה המנרד התכוון נצרכתו גם על האחרונים, דהא אחרת סתמא כמפורש דמי, ואם אין סתמא כמפרש, מה מועיל שעדיין ישנם מפירות הראשונים, ואם מנעם הקציעות הקתית עלה, הלא הקציעות אינה תלוי כלל אם עוד ישנם לפניו מן הראשונים או לא, דמסתבר שכל זמן שלא נמר נדעתו לעמוד לא נטל הקציעות.

ונראה לפע"ד, להסביר הענין נהקדם קושיית המג"א שם נצות ז' שהקשה דברי הטור הדרי, דכאן כתב אם הביא לפניו מאותו מין אינו לריך לברך, וביו"ד סי' י"ט פסק דאע"ג דעדיין לפניו מהעופות הראשונים שברך עליהם, לריך לברך שנית על העופות שהביאו לפניו אח"כ. ע"ש.

אולם נצרכות ל"ה. אמרינן כל הנהנה בלא נצרכה יש בו ענין מועילה, כלומר דמועיל נהקדש, ודוקא קודם נצרכה אכל לאחר נצרכה לא כדאמרינן התם כאן קודם נצרכה כאן לאחר נצרכה. וציבור הענין דלדום הנהנה מנצד בלא נצרכה הרי מוניאו מרשות הקדש לרשות הדיוט, וזה הוא ענין של מועילה, אכל כשמנצד על הדבר, הרי הוא מהוה מההדיוט שלו קודש, ואין הוא מוניא מהקדש להדיוט אלא מהקדש להקדש ואין כאן מועילה. מנאלת אומר שזה שהאדם מנצד הרי הוא מהוה הקדש עה הדבר. והנה נהקדש אמרינן האומר רגלה של זו עולה הרי היא כולה עולה משום דפשטה קדושה נכולה, תמורה י', ואפילו עומד וזוהא שאין

דעתו וכוונתו להקדיש את כל הנהמה אלא את רגלה לבד, אינו מועיל אלא פשטה קדושה נכולה. וכן ממי נצי פירות אם היו לפניו הנהנה פירות והוא אומר שמנצד רק על פרי אחד ולא יותר, אסור לו לברך עוד הפעם על שאר הפירות שהיו לפניו נשעת נצרכה אם יאכל מהם נצותה שעה, ונעמו של דבר, משום דאמרינן פשטה קדושה נכולה, ומיילא שפיר פסק הטור כאן נפירות דאם הביאו לפניו מאותו המין ח"י לברך עליהם, דהנצרכה שברך שיש בה משום הקדש פשטה קדושה נכלל הפירות. אשר ישנם לפניו ואשר הונחו לפניו נצותה שעה של אכילת הפירות דהנצרכה הלא ומתפשטת על כל שעת אכילה. והנה זה דוקא נצרכת הנהנין, אכל נצרכת השנח כגון נצרכת שחטה שאינו נהנה מהשחטה כלל, לא שייך לומר דנצרכה זו יש בה נשום הקדש, ואין כאן הדיון של פשטה, ואפיר פסק הטור ציו"ד לריך לברך שנית על העופות שהביאו לפניו אחר שהיטה. (ונפרט לומאי דנעי רנא שם נצמורה אי אמרינן פשטה נעופות, ע"ש, אולם ווהא דקדושין ז'. משמע דלא דוקא נצמהה המרינן פשטה אלא נכל דבר נצקדושה).

ומיילא מסתבר הדיון של רבינו, דעיקר החילוק אם לריך לברך שנית על הפירות אשר הונחו לפניו אח"כ, היא אם עוד ישנם מהראשונים דהדיון של פשטה לא שייך לומר אלא כשהנהמה מחוברת עם הרגל של העולה, או אמרינן דפשטה, וכן ממי אם הפירות האחרונים הם נציה הם הפירות הראשונים שעליהם הלא הנצרכה שיש בה נשום הקדש, אז נוכל לומר פשטה, אכל אם כבר נאכלו הפירות הראשונים ואח"כ הונחו השניים, מה שייך לומר בזה תפשט קדושה נכולה. הלא הנצד שחלה עליו הקדושה כבר הלכה ולינה. ונזה מדוקדקים דברי רבינו כפי הנוסח נהגדפס: ואם יבא לו פרי אחר שברך על הראשון וכבר אכל הראשון שכבר בירך עליו כיון שלא היה דעתו על זה יברך גם על האחרון. כלומר, דנענין או שהאחרונים יהיו שם נשעה שעדיין יש מן הראשונים, ואז אפילו נסתמא ממי אינו חוזר ומנצד, או שיהי דעתו נצרכתו לפטור גם את האחרונים.

והפמ"ג שם נצ"א. אות ז' רונה לתקן בין פירות דמיירי נצעה"ב נצרות עלונו כל מה שיביאו לו ח"י לברך שנית וצין שוחט תלוי נאחרים, ע"ש, ועי' נקידושין ז', דמשני, אקושיית הש"ס אמאי תניין מקודשת לי אינה מקודשת נימא דניפשטו לה קידושי נכולה, מי דמי התם נצמה הכל דעת אחרת, הרי נצדעת אחרת כמו נצוחט ודומה לו לא אמרינן פשטה, ואפיר דריך לברך שנית.

ועתה נשעת הדפסת ספרי זכיתי ת"ל נספר היקר ארחות חיים מהר"א הכהן מלונול, ח"א, ורליתי שם נהלכות נצכות אות י"ג שכתב: כתב הר"ם נ"ע כשאולכין צי מיני מזונות או ג' או אפילו מין אחד אם אין כגן לפניו נשעה אחרת, מנצד על כל אחד ואחד לבדו נצרכה ראשונה מפני הסח הדעת, אכל לא נצרכה אחרונה. והנה עליו הר"פ ז"ל: מיהו כשאדם אוכל נצית הנצרו כגון נצרות מילה או פורים די לו נצרכה אחרת על כגן, ואפילו כלה מין זה קודם שיביאו לו מין אחר כיון שתלוי נצדעת נצל הצית אינו עושה היסח הדעת כדאמרינן נצרכות אגן אתכא דריש גלותא סמכין. ע"ש.

תקעב. אם בירך על המים או על שבר וסבור שהוא יין ואמר ברכת היין והכיר שהיה שבר או מים וכל ברכה שיש בה שם שיצא מפי האדם לבטלה ומיד ידע (א) יאמר [א] ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד.

משנת אברהם

סימן תקע"ב

ובע"כ צריך לומר דענין המירת נשכמל"ו אחר הזכרת השם הוא כמאמרם צינמא ל"ז. תניא רבי אומר כי אם הד' אקרא הנו גדול לאלוקינו, אמר להם משה לישראל נשעה שאני מזכיר שמו של הקד"ה אתם הנו גדול. וכן אמרין נפסקים נ"ג. נשעה שהזכירו הנשטים את ה' אמר יעקב צינמו נשכמל"ו. ואם נאמר דומה שזיהו משה לישראל לומר נשכמל"ו נשעה שהזכיר הוא את ה' הוא נשגיל שלא תהא הזכרת שם שמים לבטלה, הרי מכלאן ראי' נרורה דאיסור של הזכרת ש"ש לבטלה הוא דאורייתא, ולכאורה דלא כשיטת התוס' ר"ה ל"ג: ד"ה הא ר"י, דומה דאמרין שעובר ומשום כל תשא על נרצה שאינה צריכה, אינה חלה מדרבנן. והפסח דאינה ראי', דהא התוס' שם כתבו דהני מיילי כשזכיר את השם נרצה שלא לצורך, חלל נלא נרצה יש צו איסור דאורייתא מדכתבי את הד' חלוקי תירא, תמורה ג'. חלל נכל אופן נראה דהמקור לזה שאמירת נשכמל"ו הוא מעין תקון להוצאת שם שמים, הוא מהא דיימא ופסקים הכ"ל. אלא דלשון הרמז"ם ז"ל נפרק י"ג-י"א מהלכ' שנעות, לא נשמע דדבר זה נלמד מהא דיעקב ומשה, שא"כ הי' נדון דדוקא נשכמל"ו יהי' התקון לנרצה לבטלה, והלא הרמז"ם שם כתב: לפיכך אם ענה הלשון והוציא שם לבטלה ימחר מיד וישנח ויפאר ויהדר לו כדי שלא יזכר לבטלה, כד אמר ה"ד, אומר נרוך הוא לעולם ועד אז גדול הוא ומהולל מאד וכיוצא בזה כדי שלא יהי' לבטלה עכ"ל. אולם נהלכות נרכות ד"י, כתב: וצריך לומר נרוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד על נרצה ראשונה כדי שלא להוציא שם שמים לבטלה. ע"ש, ולפע"ד נראה דאין כאן סתירה, אלא נהלכ' נרכות כוונת הרמז"ם שעל נרצה ראשונה כלומר הוספה על הנרצה צריך לומר נשכמל"ו כלומר, נתו"ם שניה, והרמז"ם מפרש בזה שמה שאמר לעיל וחזר ומנרך עליו, אין כוונתו לנרך נרצה גמורה כמו נראשונה, אלא אלא הנרצה השני' היא נשכמל"ו, ומפני מה אינו מנרך נרצה גמורה: כדי שלא להוציא שם שמים לבטלה. כמו שכתבתי לעיל בשם האו"י ונכו. אולם שם נהלכ' שנעות אין המדובר באופן שצריך לחזור ולנרך, אלא כשטעה והוציא השם מפיו לבטלה, אז העלה שמים נרכות השנת.

איסור ברכה שלא לצורך דאורייתא או דרבנן, הזכרת שם שמים בלשון עמים

ובדברי' התוס' הכ"ל, שאין איסור לאו נרצה שלא לצורך אלא מדרבנן, ונלא נרצה ואלא לצורך יש איסור דאורייתא, הי' נקום לומר דבזה פליגי ר"י ור"ל נדברים י', דר' יתכן אמר לשון נכרים הן, ור"ש בן לקיש אומר לשון שבזו להם הכמים, וטעמא מאי תקינו רבנן כיניין דלא לימא קרבן — דילמא אמר לה"ד ולא אומר קרבן וקא מפיק שם שמים לבטלה. וצריך טעם לנסת פלוגתתם, ובפרט מה שייך פלוגתא אם הלאונות הללו הם לשון נכרים או לא, הלא זה דבר שנמצאות, ואיך יחלוק ר"ש ז"ל בזה. אלא שגנייהם כאחת מודים דנלאונות עמים קורין לקרבן אומר וכו' — אלא דר"י סובר דנהוצאת שם שמים נרצה לבטלה אין כאן כלל איסור דאורייתא, אלא איסורו מדרבנן, ואיך יעשו רבנן הרחקה לאיסור דרבנן, וזה שאלו נלמדו ולא השלים דיבורו אינו גרוע מנרצה שאינה צריכה, ואינו דומה כלל למוציא שם שמים לבטלה לבד, שלא הי' לו כל צורך להוציא

אמירת ברוך שם כבוד וכו' אחרי ברכה שאינה צריכה [א] ברוך שם וכו'. לשון הירושלמי נרכות פ"א, הדא, אמרה אהן דנסב פוגלא ומנרך עליו והוא לא אחי לידו צריך למנרכה עליו זמן תניינית, ה"ר תנחום נר יודן צריך לומר נרוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד שלא להזכיר שם שמים לבטלה. ע"כ. ופירוש שם נעל החרדים צריך לומר נרוך שם קודם שינרך אחרת, משמע דמה שהומר נרוך שם וכו' הוא לתקן את הנרצה השניה, ולא זה מועיל למה שינרך מקודם לבטלה, והגם דיש להעמיס. ג"כ נדברי נעל החרדים שהומר נשכמל"ו לתקן את הנרצה השניה, ולא זה מועיל למה שינרך מקודם לבטלה, והגם דיש להעמיס. ג"כ נדברי נעל החרדים שהומר נשכמל"ו לתקן את הנרצה השניה, אולם פשטן של דברים אין מורין כן. ובאור זרוע הלכ' המוציא אות קמ"ב, נראה שפרש דר' תנחום צר' יודן פליג על ר' חייא נרצה, כלומר, והוא סובר שאינו מנרך שנית על הפוגלא, חלה שהומר נשכמל"ו, ע"ש, ואולי כוונתו דמה שהומר נשכמל"ו, יולא ידי נרצה שניה ואין זה משום הזכרת ש"ש לבטלה שהרי אינו מזכיר זה את ה', וממילא אין כאן ראי' מהירושלמי הכ"ל דאמירת נשכמל"ו אחר הנרצה תועיל לתקן את מה שינרך לבטלה מקודם.

שוב ראיתי נש"ת מהר"ם או"י סימן קכ"ט, שהציא דברי אביו באו"י, וכפי דבריו אין הפירוש נהאו"י ככ"ל, אלא שאינו מנרך שנית ואומר נשכמל"ו על הנרצה הראשונה שינרך, אלא שהר"ם ז"ל מפרש ומדעתו ככ"ל נרכות נשכמל"ו היא נמקום נרצה ומדמה זה להא נרכות מ', נריך רחמנא מר"י דהאי פיתא. ע"ש. אולם הרמז"ם ז"ל נהלכ' נרכות ד-י כתב: וצריך לומר נשכמל"ו על הנרצה ראשונה כדי שלא להוציא שם שמים לבטלה. וכן כתבו נתוס' נרכות סוף דף ל"ט, סוף ד"ה. נר ל', וכן נראה דעת רבינו נכאן. וכן כתב הטור נסימן ר"ו. וכנראה לכאורה סגרת הדבר דאמירה זו היא תקון מפני שעל נרכות השנת אין איסור של הוצאת ש"ש לבטלה, נכלל זמן שהוא משנת הוא מנרך לכן באומר נשכמל"ו שהוא שנת, והוא נתוך כדי נדבר של הנרצה שינרך הרי הנרצה נרכות השנת.

אלא לנריך ציבור, הלא נרכות י"ג, נקט כסא דחמורא וכו' ומנאר נתשנת הרשנ"ה סימן ל"ה וז"ל: נדנקט כסא דשיכרא נציה וסבר דחמורא הוא, פתח דחמורא וסיים נדשיכרא הכא ודאי אינו חזר, דהתם נמי אי סיים נדחמורא לא יאל דהא שיכרא הוא, ואפילו הכי כי סיים נדשיכרא ואמר נורא פרי הגפן שהכל נהי' נדנרו יאל וכדלויסקנא התם דהרי זה כמוסיף נשנת נאונע ומסיים נענין נרכותו ואין הכל הולך אלא אחר התחום ואף דעת הרב ז"ל כן דאם פתח ממש נדחמורא וסיים נדשיכרא יאל, חלל לדברי רש"י ז"ל לא יאל נדפתח ממש נדחמורא אלא דוקא נדפתח לדעתא דחמורא, כלומר, שפרש ואמר נרוך אתה ה"ד על דעת שיכרי חמורא ולא הזכיר חמורא אלא שיכרא והיינו סיים נדשיכרא, חלל אילו הזכיר ממש חמורא לא יאל. וכו'. עכ"ל. ומנאר דלשיטת רש"י — וכן כנראה שם הוא שיטת הרשנ"ה — אם אומר נרכות נורא פרי הגפן והוסיף שהכל, אין הוספה זו משתייכת להנרצה כלל והוי כמו שאמר רק נורא פרי הגפן. וא"כ אם אמר נרצה שאינה צריכה כגון נרוך אתה — נורא פרי הגפן, מה מועיל אם יוסיף עתה נרכות השנת של נשכמל"ו. הלא נרכות הגפן כבר נסיימה ככ"ל נפרי הגפן ושהכל.

תקעב. (א) ירושלמי נרכות פ"ו ח"א.

תקעג. [ע"ב] (א) אין עונין אמן אחר ברכה לבטלה פנון אם בירך על הנר במוצאי שבת בחשך או אמר י"ה ברכות בשבת כיוצא בהן שהן לבטלה.

תקער. יהודי אחר שכח דבר גדול שנהנה כשזוכר וכו' גוי והזכירו ואמר ברוך זוכר הנשכחות ששם בלבד שהזכירו אמר לו חבירו אמילו אם היה יהודי מזכירך לא היה לך לברך אלא כשאתה בעצמך (א) זוכר שאינך יודע אם שכחת ואחר כך זכרת (ב) או לא שכח אמר לו מכל מקום בא לי להנאה.

תקעה. לא יברך אדם על ששוכח שאין לו הנאה בזכרו מה ששכח אבל אם יש לו [א] הנאה גדולה באותו דבר כשזוכרו או יברך (א) ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם וזכר הכל ומזכיר כל הנשכחות וכשראו שאפילו על דבר שאין לו הנאה היו מברכין — התחילו לומר ברוך זוכר הנשכחות. — אם שכח אדם טעם של תורה ועצב ששכחו וזוכרו ושמה על הזכירה יברך שהרי בתיב (זכריה י"א ה) ומזכיריהן יאמר ברוך וגו' ותיב (משלי ג' י"ד) כי טוב פחדה (שם שם יד) יקרה היא מפנינים (תהלים קיט קסב) שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב אבל אם יאמר גוי ליהודי אתן לך מתנה או אלוה לך מעות שתרויה לא יברך שמה ישקר ומה שאמר עזרא (ז כז כח) ברוך ה' אלהי אבותינו אשר נתן כזאת בלב המלך לפאר את בית ה' אשר בירושלים ועלי חטה חסד לפני המלך ויועציו ולכל שרי המלך הגבורים (ב) אי אמר מלכא לעקר טורא עקרא. עזרא אמר ברוך ה' אלהי אבותינו אשר נתן כזאת בלב המלך לפאר את בית ה' אשר בירושלים ועלי חטה חסד לפני המלך ויועציו ולכל שרי המלך והגבורים הרי מי שמצא חן פעיני המלך והשרים ואינם מבקשים ליהנות ממנו (ג) ואם יהודי כגון ראובן שהיה עני ועשה שמעון עמו טובה צריך לברך שנתן בלב מלוני עלי לטובה.

משנת אברהם

נהם הקנ"ה, חלל שהם מדותיו, שהוא רחום וחנון, וגני שנועה הוא דחיי, נכשע בני שהול' חנון.] מכל מקום לענין זרכה שח"ל דנפקא לן מלזרהרה ללא תשא חמיר ציה דגס שם נלשון לעז חסור דמנרך למי ששמו כן נלשון לעז: עכ"ל, וכפי שהנני מנין מדציו ר"ל. דמוציא ש"ג לנטלה גס כננוים יש חיסור חון מרחום וחקן שהם מדותיו ולא כינויו, ונלשון לעז חסור כשמוכיר את הכינויים, ולי פלא דהרי מפורש דהרמז"ס ז"ל הלכ' סנהדרין פכ"ד: אינו לוקה עד שיקלל גס מן השמות, כגון יה ואלהים, ושדי וכיוצא בהן לו נכניו וכן הכנויים כגון חנון וקנא וכיוצא בהן, הוליל והוא חייב חס קלל ככל הכנויים כך חס קלל ככל לשון חייב, שהשמות שקוראין בהן הגוים להקנ"ה הרי הן ככל הכנויים. עכ"ל. הרי מצינו דוודותיו של הקנ"ה, כגון חנון רחום קנא, הן ככלל הכנויים שנקרא בהן הקנ"ה, והשמות של הקנ"ה נלשון נכרים דיים כהכנויים היינו כוודותיו, ואיך נלומר, שעל השמות נלשון לעז יש חיסור תורה ועל שמות הנקראים על שם מדותיו אין חיסור תורה. וכי כוונת הרמז"ס ז"ל הוא רק לענין שנועה, הלל מפורש דגם צנוקלל הדיון כן. ואין זה יוצא מן הכלל רק לענין שנועה. ויש ציה להאריך.

סימן תקע"ה

הנהגה ממה שזוכר, מברך

[א] הנאה גדולה. וכו'. כלל הוא גס"ס, חסור להנות מעולם. הנה נלל זרכה ממילא שגס על הנאה זו של זכירה חייב לנרך. וכנראה מדצרי דנינו שזרכה זו היתה נהוגה בישראל, והיא שהזכרה נמשנה, תענית ט"ו, צרוך אתה ה"ד זוכר הנשכחות. חלל שגראשונה היו חומרים זוכר הכול ומזכיר כל הנשכחות. ואין שאלה מדוע אין לנו נוסח זרכה כזו, דזה ברור שלפנים היו מברכין על כל דבר ועל מלורע ולא היתה קננה לזרכות, הלל נהנינה י"ד צרך ר"י צן זכאי כששמע את ר"א צן ערך דורש נמעשה מרכנה, צרוך ה' חלוקי ישראל שנתן צן לצרכהם חנינו שידע להנין ולחקור ולדרוש נמעשה מרכנה. ונכתנות ח: נזרכות חללים ה' פותח נצרוך ומקיים צרוך אתה ה' מתי' מתים. ועוד זרכות שאין חנו נהנין בהן, וע"י נעוספתל

את השם, דלזו הוי חיסור דלורייתא, חלל הגודר הלל מותר לו צלמת להניח את השם ולומר להדי קרנן, חלל שלל גמר את דינורו, הרי זה דומה לזרכה שלל לצורך, ונע"כ, לחין הלשונות הללו מענין הרחקה חלל משום שהן לשון נכרים, ור"ל סונו דיש הזכרת השם לנטלה חיסור דלורייתא ולכן עשו חכמים הרחקה ותיקנו שיואלו בני חדם את נדריהם נלשון נכרים. וע"י רש"י נדרים שם: תקינו חכמים וכו', כי היכי דלא ליפגעי נחיסור דלורייתא וכו'. ע"ש.

ועוד יש לומר, דהנה הרמז"ס ז"ל צסוף הלכות שנועות הנ"ל כתב שאסור להזכיר לנטלה שם מהשמות המיוחדים, ע"ש וכנראה דהחיסור אינו חלל כשמוכיר החיותיות נעצרות, חלל חס מזכיר נלשון עמים לא, דלא שייך נלשון עמים שמות מיוחדים, וע"י מזה צשו"ת רעק"א סימן כ"ה — ור"י הסונו דלשונות חלו הס לשון עמים, מסתבר שזה שאומר קרנן לא נלשון עברי חלל נלשון נכרים, גס ניב לה"ד לא יאמר חלל נלשון נכרים, כי אין זה ממשפט הלשון שידבר ניב חחד צשפה זו וניב השני צשפה אחרת, ולכן לא שייך לנזור שמה יקדים לה"ד ולא יאמר קרנן, דחס יאמר לה"ד ונתורגם צשפה זרה אין חיסור דלורייתא, ור"ל סונו דגם נמתרגם את ה"ד לשון עמים ומזכירו לנטלה יש צו חיסור דלורייתא, לפיכך אומר דחלו הלשונות הס לשון שדו להם חכמים, ופירי הר"ן ז"ל שם: משום הכי תקנו קונים כי היכי דליוול, קונים נלחוד" לחילו חמר קרנן חמר לשם כלישנא דקרא. חלל כשמוכיר ש"ש נעצרות שניהם סונוים דיש ציה חיסור דלורייתא.

ובתשובות רעק"א הנ"ל הציא דצרי הרמז"ס הנ"ל צסוף הלכות שנועות לחסור להזכיר שם מהשמות המיוחדים, דמשמע דנכינוים ליכא חיסורא, וכתב: [ולישנא דהרמז"ס שם משמות המיוחדים חייב מנין דחל לכאורה שם המיוחד לא הוי רק שם הוי צ"ה לחוד, וחלוי הכוונה שמות המיוחדים היינו כנויים ומה שהם שמותיו של הקנ"ה, כמ"ש הרמז"ס, רפ"ו מהלכ', יסודי התורה, שם משמות הקדושים והטהורים שנקרא בהם הקנ"ה וכו', וצננה שמות הן וכו', ונל למעט רחום וחנון לחין נקרא

תקעג. (א) דיון זה טובא ברס"ם הלכות ברכות פ"א הט"ו.

תקער. (א) ג' תיבות אלו יש לפחות. (ב) צ"ל אבל הוא לא שכח.

תקעה. (א) בררה זו לא מצאהי רק מה שאמרנו עבודה זרה נ"ב ב': א"ל ברוך אתה לפיכך שהחזרת לי אבותי ובה"ג בפנתות י"ח א' אבל אין שום ספק שאין לברך ברכה זו כמ"ש האבורותם בשם ר"י בן פלאט שברך שאין בו מעשה כמו השמטת כספים וזכירת מה שנעשה לקרית ומה שעשה עמלק וזכירת שבת ובה"ג אין לברך עליהם. (ב) בבא בתרא ב' ב'. (ג) צ"ל או יהודי.

תקעו. (קהלת יא ה) כאשר אינך יודע מה דרך הרוח כעצמים בכטן המלאה ככה לא נדע את מעשה האלהים אשר יעשה את הכל הקיש הרוח לעיבר שבמעין אשה לומר שלא יעשה אדם כעבד אברהם קודם שאמרו הנה רבקה לפניך קח ולך [א] בירך להקב"ה והיה כומך על דבריו ולא על דבריו בלבד אלא על מה שאמר אברהם ה' אשר התהלכתי לפניו הוא ישלח מלאכו אתך בנביאות אמרו אברהם שנאמר מה' יצא הרבר אבל אחר לא יברך עד שיגמור הדבר וכן אם היו מתעניין על הגשמים ונשבע הרוח ואמר אחר אני יודע שזה הרוח יביא גשם ברכה [ב] אל יברכו וכן מי שאשתו הרה ואמר לו אחד אני בקי לדעת מה אשה הרה ודע כי אשתך תלד זכר אל יברך עד שתלד בן וכן מעשה האלהים אם יאמר אדם עד ידו כלדאי או בשאר דברים אל יעשה כאילו עשויים כבר אלא כאילו לא נעשו שהרי אין מול לישראל.

תקעו. מי שבא לו בשרוה שנולד לו בן לא יחזיק טובה למבשרו [א] עד שיברך תחילה למי שהננו בן זכר.

תקעת. מי שיודע להגיד בשורה טובה לחבירו אם מצא במרחק או במקום המנופת וזה יודע אם יגיד לו מיד יברך ויאמר ברוך ה' כגון [א] שהשומע אינו חושש מלהזכיר שם שמים במקום המנופת ימתין עד שיצא וירחוק ידיו ואז יאמר לו ואם צדיק הוא יאמר לו מיד וכשיצא יברך.

משנת אברהם

סימן תקע"ז

[א] **בירך** וכו' **במד"ר** שם נראה מדקדקן זה ומפרש: ויאמר ברוך ה' וכו' ומה שקפסם הדרך לפני הייתי יודע שצדק נהני הדי' צית אחי הדוני. עכ"ל. כלומר, שצדק על קפילת הדרך שהציתו לצית אחי הדוני ולא על שצדקה תלך עמו.

[ב] **א"ל** ינרכו וכו'. הגם שקרונ לודחי שיצאו גשמים לכל זאת אין לסמוך על זה לענין צרכה, וראה ביו"ד סי' י"ט לענין צרכת השמיטה אם יש לחוש שחל תתנבל הנהמה, וצירושלמי פרק הרואה יוסי בן יהוראלי משישחוט למה שחל תתנבל. ואין לה פסקינן כן הלא מצרכין עובר לעשייתן. וא"כ לדברי רבינו אפשר דגם גבי שמיטה צריך לנרך משישחוט. הלא דנחמת גבי שמיטה אין חשש כיון דהשמיטה מטרת מידי נבלה, והלא שחוש שחל נבדקת הנני מעים ימנא טריפה העושה אותה נבילה, ועל זה חומר הצירושלמי חזקת הנני מעים כושר, ע"י פת"ג שפ"ד-ג'. ועוד דחילוק גדול יש, דגבי שמיטה הצרכה על השמיטה היינו דיש לנרך נשעה שחושט, אבל גבי גשמים אין כחן חיונ לנרך קודם שירדו הגשמים הלא איתה רואה לסמוך על זה שחומר שיצאו גשמים ולחשוב את מה שעתיד להיות כאילו הי' עכשיו, זה אי אפשר. ומה גם דנוסח הצרכה של גשמים הוא על שצדק: מורים לחננו לך וכו' על כל טפה וטפה שהורדת לנו וכו' ראה ש"ע או"ח, סימן רכ"א. ובגמ' הקיניו שיעור מלימתי מצרכין על הגשמים, צרכות י"ט: תענית, ו.

סימן תקע"ח

[א] **עד** שצדק וכו'. צמקור חסד נהכדפס סימן תתמ"ד, הניא בשם הגאון רמ"א ז"ל מהא דנדרים ל"ג: וכו' מקדימין צרכת ענד לצרכת קינו, וכתנ: וז"ע מהא דשבת קי"ט, אשריך שוכית וצדק המקום שזיכך לכך. ע"ש. ואין זה שום דקדוק שני אשריך אינו נכלל צרכה.

סימן תקע"ח

לפני עור באיבור עשה

[א] **שהשומע** וכו' לכאורה אין הדברים מוגנים דפשיטא שאין לו לומר דהא יעבור על לפני עור וזה שיגרום שהשומע יזכיר שם שמים במקום שאסור להזכיר. ונראה דשבת ק"ג. ונובאר דהמהרהר צדרי תורה נצית הכסא ונצית המרחץ עובר על יחי' מתניך קדוש, והיינו איסור עשה, וקרא דולא יראה צד ערות דבר אחי לערום דאסור לקרות ק"ש כגדו. ובספר תשובת מהר"א אסלד ח"ג סימן קל"ה כתב דאין איסור לפני עור באיבור עשה, וסברתו: דאיסור לפני עור, שלא להגיד איסור לפני ישראל גדול להכשילו לא עדיף מאיסור שלא להאכיל איסור, צדים לקטן מקרא דלא תאכלס וכו' להזהיר גדולים על הקטנים והתם דעת מהר"ם צתה"ד סימן

צרכות פ"ג, וצטור יו"ד סימן ע"ו. וכסס שאין לנו נוסח של כל הצרכות של השנת, כך אין לנו הנוסח של כל צרכת הנהנין שגולחי הן מרובות, צרכה וצרכה מעין ההנאה שלה.

ובש"ס ה"ל אמרו: הסור לו לאדם שיהנה מן העוה"ז בלא צרכה וכל הנהנה מן העוה"ז בלא צרכה מעל, ולכאורה יש לדקדק דאם אמרו מעל מוהילא ידעינן דאסור להנות ול"ל מוימר מתחלה אסור לו לאדם וכו' ונחמת צירושלמי ריש פרק ו' איתא: הנהנה כלום מן העוה"ז מעל. ונתוספתא, פ"ד, איתא לא יטעום אדם כלום עד שצדק — הנהנה מן העוה"ז בלא צרכה מעל, וזה משמע דלא להשמיענו דנעטימה של כל שהוא יש איסור ואין מעילה, וננהנה הנאה גדולה בלא צרכה מעל, אבל לפי הגמ' דילן הלא נראה כמיותר מה שהקדים אסור לו לאדם שיהנה וכו'. ואפשר דזה לא לומר דאפילו הנהנה מן הדברים שאינו מחסר מן העוה"ז כגון האכילה ודומה לה הלא כגון הנאה של זכירת הדבר, כדברי רבינו, דלית ב"י מעילה, לכל זאת אסור שיהנה גם הנאה כזו בלא צרכה.

ברכה על דבר חיובי ולא על השלילות

ומדברי רבינו שכתב גריס דבריו: לא יצדק אדם על שזוכה שאין לו הנאה בזכרו מה שזכת, משמע דרנונו לומר שאין זו הנאה שיודע שזכת דבר אי רנוי לו, אבל לו היה זה נגדר הנאה, הי' צריך לנרך גם על השכחה. התמנש שהשכחה היא העדר הזכירה, והוא שלילות הדבר נהחלט ולא חיונ כלל, מנובאר דצריך לנרך גם על השלילות. ולא על דבר שהוא רק צמיונ.

ויודע שיש מצוכה גדולה בין הפוסקים הם לנרך שלא עשני גוי, או שעשני יהודי, ע"י צלוח"ת סימן מ"ו, דנמנחות מ"ג איתא שעשני ישראל, וצירושלמי ר"פ הרואה איתא שלא עשני גוי, דכתבי כל הגוים כאין נגדו, וכנראה שגם צוננחות הגירסה הנכונה שלא עשני גוי, הלא שמפני הצטור שינוי את הנוסח, וכן העתיקו הר"ף והר"ש שלא עשני גוי, וע"י בהגרא"א לאו"ח סימן מ"ו. אולם שלא עשני ענד שלא עשני אשה הכול מורים ואין זה פלוגתא, והיינו שמצרכין גם על השלילה ולא דוקא על החיונ. אולם קבוצן של תשובת הרמב"ם סוף חלק א' כתב הר"ר"א בנו של הרמב"ם ז"ל ונראה מכוונת הנה מארי נהלכות תפלה שני צרכות שלא עשני גוי וענד ואשה ראוי לנרך אפילו לא ראה — כלומר, לא ראה גוי וענד ואשה נשעה שמצדק — וכן מהלכות הר"ר יצחק, ואמר לי שראה נוסחא ישנה מהתלמוד כי חזי אינש גוי וכן נענד ואשה. ונראה שזו הנוסחא מדויקת שההיקש יאמר אותה וכן נמלא צמידור רב עמרם. עכ"ל. ולפי הדעה זו שאין לנרך אלא צהיקש, היינו שמצדק על ההצדל שנינו וצין הנני או הענד, אין זה צסונ צרכה על השלילה אלא צרכה על החונ — ההצדל. משמע דעל השלילה אין מצרכין.

תקעמו. איש (א) אחד נשא אשה שלא כחפצו וברוך שתי ברכות ברוך דיון האמת ברוך הטוב והמטיב ברוך דיון האמת שהזמין לו אשה שאינה כחפצו ושלא לקחה ברצון וברוך הטוב והמטיב שנותנין לי ממון אמרו לו זה אינו דומה למי ששמע שמת אביו ויורשו שמברך ברוך דיון האמת וברוך הטוב והמטיב לפי שבירי שמים הוא שמת אביו אבל אתה בידך היה למה לקחת אותה אמר דיקדוקי עניות גרמו לי וגם [א] על פי הגזירה כי (ב) ארבעים יום קודם יצירת הוולד גוזרין איזו אשה לאיש ולכן בירכתי ברוך דיון האמת.

משנת אברהם

הגם שנהשקפה ראשונה קשה להצין נמה שמחלק הנ"ח בין הנותן לתנינו פת כשיודע צו שלא יטול את ידיו לאכול דיש צו משום לפני עור דתיכף נצעה שנותן לידו כדי לאכול עוזר משום לפני"ע אצל נצרכה נצעה שנתנו אינו עוזר ואם אחר כך לא יצרך מה לנו לעשות, ע"ש, דמה הפרש יש בין נטילת ידים לצרכה, אטו האיסור הוא מה שנוטל את הפת צידוי, הלא האיסור הוא רק מה שיאכל צלא נטילת ידים, והוא ממש דומיא צצרכה, דהאיסור ייעשה כשיאכל אח"כ צלי צרכה, וכן צנטי" האיסור שיאכל אח"כ צלי נטי" מקודם, ומה צין זה למושיט" יין לטויר, וכי האיסור הוא ההושטה, הלא כל האיסור אינו אלא נמה שיטתה הטיר את היין אח"כ, ולכל זאת עוזר המושיט על לפני"ע. וצע"כ צריך לפרש דעיקר החילוק שמחלק הנ"ח — לפי הסדרת המנ"א — הוא, דלפי דעת הנ"ח, הדברים האמורים צצרי" צסוף אלו דברים צצרכות שאסור לו לאדם ליתן אוכל למי שיודע צו שאינו מצרך, היינו שלא יצרך צצרכת המזון — הגם צצצצרי התר"י אין משמעות זו דוקא — ולכן ספיר מחלק הנ"ח צין נטילת ידים לצצרכת המזון, דצנטיילת ידים יש לפני עור, דהא מיד כשמוסר לו את הפת לזה שאינו נוטל ידיו הרי הוא מכשילו צצציסור, ולא הי' לו ליתן לו את הפת עד שיטול ידיו תחילה אצל צצצרכת המזון הלא אין ענה, דלי אפשר לו להנותן לדרוש מאת המקבל שיצרך צצצרכת המזון מקודם ומה הי' לי להנותן למיעצב, ולפי זה יוצא דאם הנותן יודע שלא יצרך המקבל צצצרכת שלפניה אסור לו ליתן, דעוצר על לפני עור, ואפילו לדעת המקילין צצצרי"ח סיימן קס"ט הנ"ל, אלא דכל כי האי הי' הרצ צריך לחלק צין צצצרכת לפניו צין צצצרכת המזון. ולפי זה צצצ"ד שהצנצר יודע שהצנצנצר יזכיר שם שמים צצציסור, צודאי שיש צזה איסור דלפני"ע וצצצ"ע למה הזכיר צצצינו צין זה כצילו אין צו איסור דלדורייחא אלא משום מדת חסידות גרידא.

והנה צצצפרי משנ"א"ח, דף י"ג, הנצחתי דצרי רש"י חולין פ"ג ד"ה. רצי חומר, שציטת רש"י היא דאם גורם לצחיתת אוחו ואת צנו, על ידי שאינו מודיע להלוקח אמה מוכרת, הרי הוא צכלל איסור שחיתת אר"צ משום דקרי צ"י לא שחיתו כלומר" יש קרא על זה, ודעת התוס' צצצכורות כ"ח, אינו כן אלא דאסור משום לפני עור, פשטן של דברים דגם לצחיתת רש"י יש כאן לפני"ע אלא דפליגי אס יש צזה משום אר"צ, דלרש"י יש כאן איסור אר"צ, ולהתוס' אין כאן אלא לפני"ע צלצצ. אולם לפי מה דאמרינן צצצדריס ס"ג: רוב ענים להסקה נינהו ולכן מותר לישראל למכור להם לעכר"ס דיש לתלות שלא ישתמשו בענים לע"ז אלא להסקה, ע"ש צצצרי"ן סכתצ: דהא איכא למיתלי צצצתיירא וכל היכא דאיכא למיתלי חלינן. ע"ש, ע"כ אפשר דרש"י לא פיר' כאן צצצחולין ש"ש איסור לפני עור משום דאיכא למיתלי דלא יאחוש היום את האם זה שקנאה. הגם שקרוב הדבר שיצחיתנה, ולפי זה גס צצצ"ד אפשר אין כאן איסור לפני עור ממש, דהא איכא למיתלי שזה השומע לא יצרך מיד, ולכן הוצרך צצצינו להזכיר שלא להגיד לו משום מדת חסידות. הגם שמלשון צצצינו משמע דצצרו לו שהמגיד שהשומע יצרך, אצל לכל זאת אפשר דהציז איכא למיתלי.

צ"ד וסיימן קכ"ה הוצא צצצ"ח סיימן רס"ט הוא דוקא צצציסור לאו משא"כ צצציסור עשה מותר להאכילם צידים, וה"נ להניח האיסור לפני הגדול צצציסור עשה ליכא לפני עור וכו'. ע"ש, לכן צצצ"ד אין איסור דלפני עור, אלא שלכל זאת מזהיר צצצינו שלא לגרום להזכיר שם שמים.

וה"י פלא על הגאון מהר"א הנ"ל סכתצ צצצד צצצרו שאין צצציסור עשה משום לפני עור, הלא ש"ס ערוך הוא צצצידושי"ן ל"ב. ודילמא רתת וקעצר אלפני עור לא תתן מכשול, והלא צצציד אצ אינו אלא עשה. וכן אמורו דאסור להכות לצנו הגדול משום לפני"ע דשומא יצצנו, הגם דהתם יש לומר דיש תשש שמת יצצור הנו ויכה את אציו דאיסור מיתה הוא, אצל צצצ"ל צצצידושי"ן מפורש צצצ"י: ודילמא רתת ואמר לאצנו מידי צצציתחא, דאין זה אלא איסור עשה דצצציד אצ, ועוד הרי מפורש צצצ"י שנת ק"ג צצצמשה: לא יצבור אדם פעלים דצצציתו מונצול הפצ"ד. ולא יאמר אדם לתצרו וכו' צצצ"י פריך פשיטא כיון דהוא אסור צצצרו ממי אסור דהא ישראל הוא והשולחו עוצר משום לפני עור לא תתן מכשול, הרי דהגם דאינו אלא איסור עשה מוצצרי קבלה — דלאו הציא מכלל עשה — לכל זאת יש צו משום לפני"ע. וצצצרט להסוצירים דגם צצציסור דצצצין יש לפני עור — ע"י תוס' ע"ז כ"ג, ד"ה, תיפוק ל"י, ושעיה"נו הלכ' אשות פ"ט, וע"י צצצפרי משנ"א חלק א' דף פ"א — מי גרע איסור עשה דלדורייחא ומאיסור דצצצין.

ואישך לדעת מהר"ס הנ"ל, הלא צצצרותם דשן ס' קכ"ה הקשה על סצצרת מהר"ס שמחלק צצציסור להאכיל את הקטנים צין איסור לאו לאיסור עשה מהא דצצצנות דפריך למ"ד קטן אוכל צצצלות צ"ד מצווין להפרישו מכהן קטן שאוכל תרומה שומא, ומתי קושית הלא תרומה שומא אינה אלא צעשה דצצצריך תאכלנו ולזה ולא לאחר. ותיצך דיש חילוק צין איסור הצא מכלל עשה כגון תרומה שומא, וצין ציטול פגם מנות עשה כגון אס מואכילים לקטן מנה צצצד פסח, שעל ידי זה צצצנות העשה דצצצית מנה צצצרב שחיתתה לאוכליה לתיאצצין. דצזה אין כאן איסור דלא תאכילם, אצל צצצד שהקטן עוצר על איסור היולא מעשה אסור. וא"כ אצדא ל"י התיקש של הרב מהר"א הנ"ל, דאומר צצצד כלל דאין איסור לפני עור צצצמכשיל את הצצציד צצצד איסורו איסור עשה, לכל היותר נוכל לומר שאם נותן לתצרו אצצרו. פסול לצצצת צו אין זה צכלל לפני עור, דאין צזה איסור היולא מן העשה אלא צצצול עשה.

לפני עור בנותן פרוסה להאובל בלי נטיילת ידים
ולא למי שאינו מברך

ואפשר דציטת צצצינו שאין צצצ"ד משום לפני עור, כציטת הנ"ח צצציימן קס"ט צצצ"ח, דמותר ליתן פרוסה למי שיודע צו שלא יצרך כשיאכל, משום דצעשה שנותן לו אין כאן איסור ואם אח"כ לא יצרך מה לו לנותן לעשות, ע"י שם צצצ"ח אצת ו', כן ממי הכא צצצתיירא אין כאן איסור אלא שזה השומע יצרך אח"כ. אין צזה משום לפני"ע, ולכן אמור צצצינו דלא יאמר לו משום מדת חסידות.

תקעמו. (א) מוכא צצצ"א ס' דצ"ב סק"א. והרב המג"ח בחצ"ט נצא"פ לפה אין סצצכיון שהחיינו על צצצואי אשה והשיב עד שאחא שואצני לפה לא יצבר ברוך דיון האמת. (ב) סיפח ב' א'.

תקפ. (א) ארבעה צריכין להודות ואם עם הארץ הוא שנעשה לו ואינו יודע לדבר [N] או (ב) קמן יברך אביו עליו או הבקי (ג) ועונה אחריו אמן.

משנת אברהם

סימן תקע"ט

זוג שני לפי מעשיו לענין צנועה או פרוצה דוקא

[א] על פי וכו'. כלומר זה הוא צדיק שמים. ולפי מה דלמרינן בנפטה ב', הא צוה ראשון הא צוה שני, דזוג ראשון לפי מעשיו, ח"ל אין זה צדיק שמים, דהא צדיק לסגל ונעשים טובים, והי' לוקח לו אשה כחפצו וממילא אין לו לצדק דיין חמת על אשה שלא כחפצו צוה שני. וצמנ"א רכ"ב-א, הניא דברי רבינו נסתם. ונראה דהא דלמרינן זוג שני לפי מעשיו, פירש"י שם צנועה לצדיק ופרוזה לרשע. אבל אין זה ענין לצוה ורעה ולא לנאה ומכוערת, דיש שתי' צנועה ורעה ומכוערת וכן להיפך, ורבינו לא כתב לענין צנועה ופרוזה, אלא למי שנשא אשה „שלא כחפצו“, ומשכחת צנועה ורעה, ולכן היא שלא כחפצו, מחמת שהיא רעה והי' איתו תלוי במעשיו כלל, אלא גם צוה שני הוא צדיק שמים, לכן סתם הדברים שלעולם מצדק דיין חמת אפילו צוה שני.

הפמ"ג אלו. ולדעתי הדברים כפשוטן, דנדרר שמגיע לחדם עוש צדי אדם היינו לאחר שנעשה יותר ונזן י"ג שנים, ומענינים אותו מן השמים ומתורת דין ד' מיתות לא בטלו. ומה גם לפי פיר' הרא"ש, וכן הוא ברש"י עה"ת, נג. ונזנאים ז', דנרכה זו היא במקום קרבן תודה, והלא מי שהוא יותר ונזן י"ג הגם שאינו צן כ' מניא קרבן.

ומרן ז"ל צנני נר הו"ח סי' ל"ט, הניא דברי מהר"ם וניין שקטן אינו מצדק נרכת הגומל, ותמה על עמומו נשום דאינו יכול לומר לחייבים טובות, הלא הנוסח אינו מעכב דהא חזינן דכיון דענה אמן על מה דאמרו לי רבנן צדיק רחמנא דיהביד לן וכו' אמר פטרתו ומלאווי, ולא יהי' נרכת אמן יותר מחילוי עצמו צדיק ולא אמר הנוסח של הגומל לחייבים טובות וכו' אלא ע"כ דאין הנוסח מעכב. ע"ש, ואין לפע"ד כאן דקדוק כלל דהא הונ"א צנאמו כתוב ואם נאמר דידלג מלת חייבים אין לשנות ומטעם שצנעו חכמים וכו', כלומר, חמת דאם ידלג יאל אבל אין לתקן לכתחלה שיצנה ומוטעע שצנעו חכמים נצרכות.

ולפי' דברי רבינו שכתב הטעם של דקדוקי עניות הוא צדיק שמים וכן הגזירה מי' יום קודם היצירה לענין הזוג, יש לפרש דמה דאמרו: מי' יום קודם יצירת הולד נת קול יוצאת וחומרת נת פלוני לפלוני, בית פלוני לפלוני, שדה פלוני לפלוני. וצריך להנין תיבת נת פלוני לפלוני שצריך לנזור סמוך ליצירתו כדי שלא תעלה האשה נגורלו של אחר, אבל בית ושדה אין מודק בני אדם לקנות בתים ושדות אלא כשהם גדולים ונעלי משפחה ולמה להקדים את הגזירה קודם יצירתו של אדם, אלא דזה הכול דבר אחד, כלומר, אם נהורין נת שמעון לראובן, וראובן יהי' עשיר ושמעון עני, הלא לעולם לא ישא ראובן נתו של שמעון העני, לכן זה צנעה נהורין ג"כ, בית פלוני לפלוני, כלומר, שהנית שעמיד להיות של ראובן העשיר וכן שדוה תתהוה לשמעון העני, וראובן יהי' צדיק וקדוקי עניות ואז יתרה לקחת את נתו של שמעון כפי הגזירה. ונכון.

ולפי' דברי הרא"ש הג"ל דנרכת הגומל במקום תודה נתקנה, לכאורה אין להאז ולא להקטן לצדק נרכה זו, דהא אין האז מניא קרבן על צניו הקטנים חוץ אם היו ומחוסרי כפרה אז מניא האז הקרבן ומאכילין צנאים, עי' נדרים ל"ה: והלא אין הנחת תודה דבר המעכב צאכילת קדשים אחרים.

א"א דלכאורה צריך ציבור מדוע לא יצדק האז על הגם שנעשה לצניו הקטן, הלא כתב הרמב"ם ז"ל דאשחו וצניו הקטנים הרי הם כקניניו של אדם, — אם כן הגם נעשה לו לצניו וכן להנצל. ונע"כ ז"ל, משום דקרא בתהלים קח' על אותם צני אדם שנעשה להם הגם נגופס, ועל מה שנעשה הגם צקניו אין חיוג לצדק. אולם כשהאז מצדק והנן עונה אמן אין זה דומה למצדק שנעשה לו גם נצמונו או נצחמתו, אלא נרכה זו מתיחסת להאז צירוף של הצן העונה אמן, שהוא הניגול, ואז האז ספיר מצדק במקום תודה כי נעשה לו גם נגופס, כלומר צננו שהוא כגופו. ואין זו נרכה להנן ומתורת חיוג חינוך אלא הנרכה היא חובת האז. וגם אין צחאמן זולול להאז נמה שהאז אמר „לחייבים“ טובות והנן ענה אמן כלומר מאשר שאצניו הוא מהחייבים ככ"ל צהונג"א, דהאמן אינו אישור על הלשון והנוסח אלא על הענין בכלל, וראי' לדבר, דהא העונה אמן אחר שצועה כמנזיא שצועה מפיו דמי ילפינן מואמרה האשה אמן אמן, ואם נאמר דהאמן מאשר את הנוסח והלשון של שצועה, הלא הכהן אמר בלשון נוכח, ואם היא מאשרת את הנוסח ממש כלומר, שהיא אומרת צאותו לשון נוכח כמו שהכהן אמר, נמצא שהיא מקללת את הכהן, שהרי תאמר שצועה שהיא אומרת אמן הרי היא מנזיא שצועה מפיה בלשון נוכח — מול הכהן. אלא ע"כ, דאין צוה אלא אישור הענין ולא את הנוסח. וקרוצ לסנרא זו כתב מרן ז"ל בל"ג סימן מ', לאר"ח.

סימן תקפ"ב

קמן היודע לברך מברך ברכת הגומל

[א] אן קטן וכו'. הונג"א בסיון ר"ע"א, כתב, וכן הוא בנצחנת מהר"ם מינן סימן י"ד, קטן ח"ל להודות דלא שייך לומר לחייבים טובות דהא לאו צר עונשין הוא, ואם יאמר על אצניו לחייבים וכו' זה אסור לו לעשות, ואם נאמר דידלג מלת חייבים אין לשנות מוטעע שצנעו חכמים וכו'. ובשערי תשובה הניא גס מהר"י צאסן דקטן מצדק נרכת הגומל. ומדברי רבינו נמי משמע דקטן שאינו יודע לצדק אצניו מצדק אלא היודע לצדק מצדק לעצמו.

ובפרט לפי מה שצירתי בספרי זה, מש"ס קידושין דף ל"ב. שאם האז מוחל ליקרי' אין כאן זולול צכנודו, והכא עדיף מני', דהא האז צענמו ומצדק ומנזיה לצניו שיענה אמן. והי' הוא עמומו של רבינו המוצריך את האז לצדק ולצניו שיענה אמן.

אולם לפי המנ"א הג"ל דאין לקטן להודות משום דחי אפשר לו לומר הגומל לחייבים טובות משום דלאו צר עונשין, צדיק הוא שלא יהי' חייב צנרכה זו נמי מי' שהוא פחות ונזן כ', דהא צ"ש אין מעניש ער כ', — וכנר כתצתי בספרי זה צנודן זה הרבה פעמים — אלא שהפמ"ג שם כתב דדין ד' מיתות לא בטלו אף קודם כ' שנה, דנדר הנא מויד אדם מענישין מן שמים וכן מלקות וכדומה. ע"ש. ועי' צנ"ת מהר"ם שיק תא"ח סימן פ"ז. שכתב נדרר

תקפ. (א) נצרכות צדי ב'. (ב) כ"ב החשב"ז ח"ד סי' ד' דאם סכרד הנוסל בשביא בנז קטן שנחראפא בנז על אשתו יודרת. (ג) נצרכות צדי ב': לא צריך דעני בתרייהו אסו.

תקפא. איינזי דמלבלבי וזם עמודו כחצר ע"ז עבר [דף ט'] חכם ביומי ניהן ברחוב כנגדן אמר לו נברך ברכה שאמרו חכמים (א) אמר לו [א] לא אברך על אלה אילנות והלבו במקום שהיו אילנות אחרים וברכו ברוך שברא בריות טובות וכו'.

תקפב. ביום המילה (א) אל יאמר אדם עלינו לשבח עד לאחר המילה [א] לאחר שישיים שליח ציבור הכרכה.

תקפג. בשעת שלום אם יש אדם בעיר שיוודע למול ויניחו אותו וישלחו לעיר אחרת אחר אדם אחר למול ובשעת הפגנה לא ישלחו אחר אותו אשר שלחו בתחילה כי אם אחר אותו ושלחו שהניחוהו ושאל השואל אם יכול אדם לילך בספק סכנה למקום אשר שלחו אחריו וליכנס מספק בסכנת הדרך או אם יכול לומר כל זמן שהיה שלום שלחתם לעיר אחרת אחר יהודי למול גם עתה למה איכנסם בסכנה יותר מאותו יהודי זה שאומר כך הוא חוטא שמקפיד על מה ששלחו אחר יהודי אין לו להקפיד ועוד אין לו להיות נוקם ונוטר [א] גם אין חמוהל מחוייב ללכת במקום סכנה כרי למולו בזמנו ביום השמיני (א) שהרי הוולד אם אחזתו חמה אין מלין אותו בזמנו כל שכן שהמוהל שאין לו ללכת אף במקום סכנה.

משנת אברהם

סימן תקפ"א

ברין ברכה על

אילנות של ע"ז דמלבלבי, ועל הממזר ונכרי נאה

[א] לא לברך וכו'. כעין שאמרו נמשנה אין מנכרין לא על הנר ולא על הנשמים של ע"ז. נרכות נ"א. חלל דשם מדינא חסור להנות מע"ז, אבל כאן אין הנאה צמה שמנך דאפילו נאמר דמה שרואה חילני דמלבלבי הוא הנאה, ח"כ מה התועלת שאינו מנך הלל כנר ראה, ואפשר משום דנוסח הברכה הוא: ברוך שלא חיסר צעולמו — ואילנות טובות להתנאות בהן בני אדם, פירש"י ליהנות, נרכות מ"ג, ומאילנות של ע"ז חסור להנות, לכן אין לברך. ואינו דומה לרואה גמל נאה וסוס נאה דמנך, תוס' ע"ז כ' בשם הירושלמי, דמן הגמל והסוס מותר להנות, מה שאין כן מע"ז.

והנה גשאלת יענין סימן פ"ג כתב דאפילו הרואה מוזר נאה ומנך עליו, ומהו הוליא לדינא לברך על פרי המורכב, והגם דנעשה איסור בהרכבתו אין זה נועכז את הברכה של הרואה אלנות טובות. ונשדי חמד חסיפת דינים מערכת נרכות סימן ג', ז, הניח דברי הלק"ט שלא לברך על פירות מורכבים נרכת שהיינו וכן שלא לברך על המוזר לא נרכת שהיינו — אם רואהו לאחר ל' יום — ולא נרכת שככה לו צעולמו אם הוא נאה. ומסתבר דמוזר לא גרע ומגול וסוס, דהא מותר להנות מן המוזר. והה שכתבו המפרשים הג"ל דמוזר גרע מנכרי, משום דנכרי כשר לצא נקהל אם יתגייר ומש"כ מוזר נראה דוקא דהא פלוגתא היא דחכמים ור"א אם צה"ל יש להתפלל על העכו"ם שיתגיירו, נרכות נ"ז, וחכמים חומרים שצה"ל אין לומר והשב לצ עונדיהם לענדך, ועי' ברמב"ם הלכ' נרכות י"ט; ונכ"מ שם ח"כ, אין לנו רגזים שיתגיירו, ואיך נאמר דמנכרין עליהן שככה לו צעולמו שצביל שאם יתגיירו יהי' ישראלים, אלא ודאי ללא מהאי טעמא מנכרין, וא"כ על המוזר נמי לריך לברך.

א"א דנאמת בש"ס ע"ז כ' הג"ל משמע דעל הנכרי אינו מנך שככה לו צעולמו אלא מה רבו מעשיך הדי, אולם צירושלמי ע"ז, ח"ג, וכן נרכות פרק הרואה מפרש דמנך ברוך שכן לו צריאות נאות צעולמו. ומפרש שם דאין זה בכלל לא תחנם לא תתן להם חן דאין כאן נתינת חן להנכרי, אלא הודאה להש"י, וכומו כן אמרינן שם בצבלי דף כ' ורב אורי הוא דקא מודה.

ובעצם השאלה שגשאלת יענין הג"ל דמי שצריך על צ' מיני פירות ואח"כ ראה פרי מורכב משניהם אם חוזר ומנך שהיינו, הדבר פשוט לפע"ד דהגם דיש ספק אם דבר המורכב משני דברים תשוב כשני דברים נפרדים או שעל ידי הרכבה נעשה

מין שלישי — ראה נספרי משנ"א צ' שהארכתי גם הרנה צוה — אבל לענין שהחיינו הלל כל שהפרי משונה מזה שצריך עליו חוזר ומנך. כמנואר בש"ע וכנר כתנתי נספרי זה מזה הדין.

סימן תקפ"ב

[א] לאחור וכו'. הלשון לריך ציבור דמה נרכה מנך שליח צבור לאחר המילה, ואפשר לריך להיות: לאחר שישיים המוהל את הברכה. או אפשר דרנינו צל צוה ללמדנו דהמוהל מתפלל לפני התיבה ביום המילה, וסמכו על הכתוב: רוממות אל נגרוסם וחרב פיפיות צידם, יו"ד רס"ה"ג, צה"ג.

סימן תקפ"ג

אם מותר לו למוהל ללכת ביו"ט שני הוין לתחום למול מילה בזמנה

[א] גם אין המוהל וכו'. ומדברי רבינו משמע לכאורה שדוקא נסככה אין המוהל חייב להכניס עלמו נכדי למול את הילד בזמנו, אבל איסור שאין צו סכנה חייב המוהל לעשות בשביל מילת הילד. דהא סברת רבינו הוא מנכ ק"ו, אבל נאשר איסורים אין כאן ק"ו, דהא מילה בזמנה דוחה שנת דחמורה. וקשה הא הליכת המוהל אינו אלא מכשירי מילה ואינו דוחין את השנת. והי' לו לרבינו לומר נפשטות דאין הליכת המוהל שהוא מכשירי מילה דוחה איסור של סכנה נפשטות. דאם אין מכשירי מילה דוחה את השנת מכל שכן שאין דוחין את סכנה, הדוחה את השנת. ועוד הא אפילו לר"א הסובר דמכשירי מילה דוחין את השנת לכל זאת מנא לן דר"א סובר דמכשירי מילה דוחין את האיסור שאסור לו לאדם להניח עלמו לידי סכנה, דהא בש"ס שנת קל"א. ומנא דר"א אינו סובר דמכשיר של מזה דינו כהמזה עומה ולפיכך דוחה, דהא אמרינן התם לא לכל אומר ר"א מכשירה מזה דוחין את השנת, כלומר, דאין זה דבר שנאסר אלא לר"א יש צ"ל ילפותא על כל דבר ודבר שדוחה, ולא מנינו שום ילפותא דמכשירי מילה דוחין את האיסור של הכנסת עלמו נסככה.

ועוד יש לעיין, תינה כשהמוהל נעשה שליח של האב השולחו למולה, ומיילא מקיים המזה לכן מותר לו לחלל את השנת, אבל איך נאמר שיש חיוב על זה היודע למול שיעשה שליחו של אב של התינוק ועל ידי כך יעשה איסור. מדוע לא יאמר המוהל לא עלי רמיא המזה ומנא לו האב מוהל אחר. וא"כ הי' לו לרבינו לומר דאין המוהל חייב ללכת משום דאין המזה מוטלת דוקא עליו.

והנה נספר בשמים ראש סימן פ"ח, כתב דמילה שלא בזמנה דוחה יו"ט שני צין של גלויות צין של ר"ה, מק"ו, דמה מילה שלא בזמנה דוחה זרעת וזרעת דוחה עזודה ועזודה דוחה מת שאינו

תקפא. (א) ברכות ס"ג ב'. תקפב. (א) בש"ד יו"ד ס' רס"ה ספ"ד; בחוב בהגהת מנהגים שטעין סודם עלינו לשבח וכן המנהג וכן חבב הסהר"ר הלכות פילח. תקפג. (א) שבת פ"ז א'.

הש"י הנ"ל, דהא הינו מנינו מן הציון כיון דאי אפשר לקצרו, א"כ סוף כל סוף, המת יהי מוטל בציון ומה לי אם מוטל צרה"י או צכרמלית וא"כ אין זה דבר הנעשה לצורך המת עצמו, ולא עדיף ממכשיר. ולכל זאת התירו. כן נראה פירוש הנרדו דצברי הרח"ה חלו, וא"כ לפי מה שפירש רש"י בהמנעי דמה שהתירו לטלטל הי' לצורך המת כדי שלא יהי מוטל בציון או להצילו מפני הדליקה, ואין זה בכלל היתר לצורך מכשיר אלא היתר לצורך הנוגה עצמה, אבל לצורך מכשיר של קבורת מת לא היינו מתירין לטלטל את המת מרה"י לצכרמלית, ודינו שיה לדין המילה שאין מציין את החזמול אפילו דרך גנות וחצרות, וממילא אין שום רח"י דמת חמיר מומילה, והרדין לכלל דמילה חמיר כיון שנכרתו עלי"י ג' צריות, ולכל הפחות אינה גרועה ממוצות קבורת המת, וכשם שמכשירין של קבורה דוחה יו"ט שני כך מכשירין של מילה דוחין יו"ט שני, והגן. ובעל הדין חס מתירין נמכירי מילה חמירה לכבדו אפילו נמלכה גמורה, ע"י צהר"ן ז"ל סוף פרק ר"ח דמילה.

ובחידושי הרמב"ן ז"ל ריש פרק ר"ח דמילה, כתב ג"כ. בענין הזה ח"ל: ומפני טעם זה למדנו שטעה המחמיר צרכי מילה ציו"ט שני על ידי ישראל מק"ו ממת דשוי רצון כחול, לפי שהמת חמור מומילה שהרי התירו צו כרמלית צננת מה שאין כן במילה ולא חסרו צעמתין אלא מפני כבודו. וכו' ע"ש. והמתנזר מדברי הרמב"ן הג"ל שהחמיר התיר כל צרכי מילה ציו"ט שני דומיא דמת שהתירו למינא אסא, דזה הוא מכשיר שיוכל להעשות מוערצ יו"ט, ואינו מועיקרי הקבורה, כי הקבורה תוכל להיות גלי אסא, וכן נודחי התיר המחמיר צרכי מילה אפילו צרכין שאינן מועכנין עיקר המילה, ועל זה חולק הרמב"ן ז"ל, אבל נמכשירין שאי אפשר לעשותן אין משמעות לשון הרמב"ן שיהי אסור.

שיטת הבה"ג והתוס'

והנה כדברי חידושי הר"ן חלל, הוא בתוס' צ"ק פ"א: ד"ה, חומר לכבדו, שכתבו: והי' נראה מתוך ה"ג להתיר ציוס שני אפילו של ר"ה לעשות כל צרכי מילה אפילו לכרות ענים לעשות צרול על ידי ישראל, שהרי מת ללא שרי לקצור על ידי נכרי כדמוכח צ"ק דר"ה (דף כ') אפילו הכי אמר צ"ק דצ"ה (דף ו') ציו"ט שני יתעסקו צו ישראל אפילו ציו"ט שני של ר"ה, כ"ש מילה דשרי על ידי נכרי איסורא דאורייתא צננת כדפי' בהלכות גזולות ושרי' נמי על ידי ישראל ציו"ט שני של ר"ה, ונייהו אין זה ק"ו דמן הדין הוה ל"י למשרי לקבור מת צננת אלא לפי שהוא נוכער ומנוגה ומתנייש שקבד צננת שנעשה צו איסור צננת אפילו על ידי נכרי — ותדע דהא צננת שריא כרמלית כדאמרינן בהמנעי דגדול כבוד הנריות א"כ כ"ש דהו"ל למשרי לקבור על ידי נכרי, אע"כ טעמא הוא כדפרישית, עכ"ל התוס'.

המתבאר מדצריהס, שלפי שיטת הנה"ג מותר לעשות מלאכה אפילו ציו"ט צ' של ר"ה: לצורך מילה צמנה אפילו נמכשירין שאפשר לעשותן מוערצ יו"ט, דהא לכרות ענים לעשות צרול הוא נמכשירין שאפשר לעשותן מוערצ יו"ט, והתוס' לא דחו אלא „שאין כאן ק"ו" כלומר, דאין לעשות ק"ו ולומר מה קבורה שלא הותרה צננת הותרה ציו"ט שני, אפילו למינא אסא, מילה שהותרה צננת כ"ש שהותרה ציו"ט שני לעשות נמכשירין שאפשר לעשותן מוערצ יו"ט, דהא מדינה גס קבורה מותרת צננת, ולכן אין כאן כ"ש, אבל עכ"פ אפילו לפי דברי התוס' לא גריעי נמכשירי מילה מנמכשירי קבורה, אלא שלצברי צה"ג עדיפי ולצברי התוס' לא עדיפי, וכל זה לא אמרו אלא לענין נמכשירין שאפשר לעשות מוערצ יו"ט, כגון לכרות ענים לעשות צרול, אבל נמכשירין שאי אפשר לעשותן אין כאן שום סלקא אדעתן לאסור.

מת מלוא, ואמרינן נמסכת צילה יו"ט שני לגבי מת כחול שו"י רצון ואפילו יו"ט שני של ר"ה. ע"ש ומה ר"ה להוליד אם נכסא דהרסנא דמילה צמנה נמכשירין דוחין יו"ט שני, והוא ג"כ מת ק"ו מה מת מלוא שאין עיקר מלואה דוחה שנת נמכשירי למינא ל"י גלימא ואסא דוחא יו"ט שני, מילה שעיקר מלואה דוחה שנת אינו דין נמכשירין דוחין יו"ט שני, והוא מפלפל אם הרנה וכן נסיון רנ"ג. ונספר כסא דהרסנא שם נסיון רנ"ג כתב דאלו ראה הנ"י את התשובות האלו לא הי' קובע הדין צ"ע יו"ד ס' רס"ו ח' כצברי הר"ח צתשובה.

ובאבני נר א"ו"ה סימן צ"ג, ש תשובה ארוכה אם מותר למוהל ללכת ציו"ט שני של פסח חוץ לתחום נכדי למוח מילה צמנה ומסיק דצננת ציו"ט ראשון אין להורות היתר ללכת חוץ לתחום, אך ציוס טוב שני של רחש השנה דכבד ידוע שמקולין צו לצורך המת אפשר דהמורה היתר צוה לילך חוץ לתחום אין מוזניתינן אותו, אך ציוס טוב שני של גלות מותר ומותר גלי פקפוק. עכ"ל. ומר"ן צ"ח, לא הניא דצרי הנשמים ראש, כי ידעתי שהי' מתפקפק מאד בסמוכות הספר.

והנה כי כן, אפשר דציו"ט צה לשלול דצברי, דדוקא משום איסור סכנה אין לו להמוהל ללכת, אבל יש מציאות שחייב ללכת אפילו כשיש איסור צננת, היינו ללכת ציו"ט שני חוץ לתחום.

שיטת רש"י, הרא"ה, והר"ן ז"ל

ועלה דעתי לומר דדין זה חס נמכשירי מילה צמנה דוחין יו"ט שני תלוי בצלונתת ראשונים של רש"י והרא"ה ז"ל. כדלהלן. **דבחידושי הר"ן** שנת דף ק"ל כתב: כך אין מציין אותו דרך גנות דרך חצרות וכו' פירוש ואפילו לומר לכותי להצילו דרך רשות הרבים אסור ורח"י לה למילה משום דחמיר לן שנות דחמירה לכותי כמלאכה דאורייתא כדמוכח צעירונן, אבל לומר לכותי להצילו דרך גנות וחצרות שרי דהוי ל"י שנות דשנות, אבל על ידי ישראל אסור אפילו דרך גנות, אע"ג דאין כאן איסור אלא מדצריהס לפי שהס העניינו דצריהס אף נמקום כרת. וכתב הרא"ה ז"ל מנוגה מת חמור נמכשירי מילה לפניה, דאלו צננת שרי' לעיל בהמנעי צההא שיכנא דהוי צדוקרת טלטול על ידי ישראל וע"י כותי לא משום ציון דמת כיון דאי אפשר לקצרו לגמרי' ואעפ"כ לא התירו שנות דחמירה לכותי צמלאכה עצמה לקצרו על ידי כותי דחמיר לן חמירה לכותי צמלאכה עצמה מוטלטול צישראל. ומכאן ראייה למילה ציו"ט שני שאין נמכשירי דוחין יו"ט דליכא רח"י ממת דהא פרישנא דחמיר הוא מומילה. ומינהו אין למדין דצננת חלו זה מזה דהא גבי חולה שאין צו סכנה אשכחן דשרי' חמירה לכותי אפילו צמלאכה עצמה ושנות על ידי ישראל לא שרי' כדמוכח צההוא דאמרינן ציו"ט דחמיר דכחל עינא מכותי ושריא משום חמירה לכותי צחולה, ואמרינן דלית ל"י למעמן ולמפתח ואע"ג דשנות. והר"ר משה ז"ל התיר שנות שנות בכל מלוא ונראין דצרינו עכ"ל הרא"ה ז"ל. עכ"ל.

והנה צריך להנין דצרי הרא"ה ז"ל שמינא רח"י דמת חמיר מומילה, דגבי מת התירו לטלטלו מרה"י לצכרמלית על ידי ישראל דהוי איסור דצננת, וצמילה לא התירו להניא את החזמול דרך גנות וחצרות דהוי ג"כ דצננת. ומאי רח"י, שאני גבי טלטול המת לצכרמלית דזה הוא דבר הנעשה צננת עצמו כדי להצילו מציון או מפני הדליקה כמו שפירש רש"י בהמנעי ז"ד: ד"ה. לאפוקיה לצכרמלית, אבל גבי חזמול אינו אלא נמכשירי מילה, ולא צמילה עצמה, וצ"ע כ"כ צריך לומר דזה הוא מה שמוסיף הרא"ה ז"ל דצרינו ואומר: "דאלו צננת שרי' לעיל בהמנעי צההוא שיכנא דהוא צדוקרת טלטול על ידי ישראל ועל ידי כותי, לא משום ציון דמת כיון דאי אפשר לקצרו לגמרי". כלומר, מה שהתירו לטלטל את המת לצכרמלית אינו משום ציון דמת כמו שפירש

עשה סוכה אז ליל פסח ולא אכל מצה לפי שזה אחר שעבר יום
הס' למילה לא נפטר מזו המצוה אבל הוא מצווה ומוכרח למולו
תמיד וכל זמן שלא יימול אותו ויהי' ערל יהי' עובר על מצות עשה
שהגיע זמנה וכשיימול אותו תסור ממנה זאת עבירה ויעשה
מצוה. וכמו כן, כל מי שיראה זה האדם רואה לומר הילוד הערל
ולא יימול אותו עובר על מצות עשה עד שימול אותו כאלו הי'
צנו', וכשיגדל הילד ויגיע לזמן חיוב המצות נפטר כל אדם מייחלתו
ונתחייב הוא למוול את עצמו מיד וכ"ז, שלא יימול עצמו הוא עובר
על מצות עשה עד שימול וכשיימול אפילו באחרית ימיו אז עשה
מצוה ובר מצוה העון ואם מת והוא ערל אז יהי' מחוייב כרת
הנוכח בתורה צמי שלא יימול. ואינו יודע בכל המצות מצוה הזאת
רואה לומר שלא יתחייב בה חלקות והוא מכשול גדול כדי שימות
הקוטל בחטאו. עכ"ל.

והמבואר מדברי פיה"מ הנ"ל הוא, שמשונה ונראה זו מכל מצות
עשה שנתורה. נכמה פנים. א) שהגם שהמצוה של
מילה הוא ציוס ח', לכל זאת כשעבר הזמן הגם שאין לו תקנה
לתקן את מה שעבר על מצות עשה של מילה צומנה, לכל זאת
לא נתגלע החיוב, מה שאין כן בשאר מצות הקבועות להן זמן.
כמו סוכה, לולב, מצה, שאחר זמן נטל החיוב. ב) כל המצות
שנתורה המוטלות על האדם לעשות אם אינו עושה אותן אין אדם
אדם וזולתו חייב לעשות צדו, כגון סוכה לולב תפילין ודומה, מה
שאיין כן במצות מילה הגם שהחיוב של עשיית המצוה מוטלת על
אזי הילד, אבל אם אין האב מוהל את בנו, שאר כל ישראל הרואים
את הילד שאינו מוול, חייבים למולו. ג) שאר כל המצות עשה
שיש צניטולה עונש כרת, משעבר זמנה ונתחייב המצטלן עונש
של כרת, אין תקנה לתקן את המעוות ולהפטר מוכרת שנתחייב
בה כגון מי שלא הקריב את הפסח, לאחר שעבר הזמן, נתחייב
כרת ואין אפשר לתקנו, מה שאין כן במילה שכל עוד שהאדם חי
ויימול את עצמו, הרי תיקן את המעוות ונפטר מהכרת. דהא אין
אפשר דכוונתו לכל עוד שהוא חי אינו חייב כרת, דהא אין אפשר
שיתחייב כרת לאחר מיתתו.

ומהתנאי הנ"ל שצדצרי הרמז"ס ז"ל מתחווה, דהחוב למוול
את בני ישראל הערלים מוטל על כל אחד ואחד
מישראל, ומה שאמרו צ"ס קידושין הנ"ל דהחוב מוטל על בני"ה,
פירוש לפיכך מוטל החוב על בני"ה מפני שזה חונתן של כל
ישראל, והצ"ד הם האחראים צעד הכלל אבל צעם החוב הוא של
כל יחיד ויחיד מישראל. ואפשר דכוונת הרמז"ס ז"ל הוא לומר
לכך האב חייב למוול את בנו גם לאחר שעבר יום הס', דלא הוא
חייב לא מתורת אב אלא מתורת יחיד שבישראל, כי לא גרע
האב מאלו אחר מישראל.

ואפשר דזו היא כוונת רש"י בשנת קל"ב הנ"ל דמילה שלא צומנה
מוטלת על האב ומקרא דהמוול לכס כל זכר. כלומר, כלומר,
הגם דמקרא זה ילפינן בקידושין דהחיוב הוא על בני"ה, אבל
האב לא נפטר מזה החיוב, דהא הוא על כל פנים אחד מישראל,
ומקרא דהמוול לכס כל זכר ילפינן דלאחר שמונה החובה מוטלת
על כל אחד מישראל. ומעתה אין צריך לומר כמו שכתבתי לעיל
צ"ה צטרס. דהחיוב על בני"ה הוא דוקא כשאין לו להתינוק
אב או שהלך למדינת הים, אלא שלאחר ח' ימים החיוב הפרטי
של האב מתבטל, והחובה מוטלת על כל אחד מישראל הכולל את
בני"ה. ואת האב ג"כ. דהא האב צודאי יודע שאין צנו מוול.

אולם נספר בשמים ראש סימן רנ"ג בתוך התשובה כתוב: „אבל
כאן אין ליכא אפי' הגן מצוה על כל ישראל למוול" ושם
המדובר ממילה שלא צומנה, משמע דדעתו דגם לאחר שמונה
אין החיוב על בני"ה אלא כשאין כאן אפי' הגן, וכפשטן של דברי
רש"י הנ"ל בשנת קל"ב. ואפשר דכוונתו לומר, דאפילו לאחר ח'
אין החובה מוטלת על בני"ה או על כל אחד מישראל, אלא צומן

אלא דליכא למיפרך דאפילו לפי דברי התוס', שדחו את הק"ו של
הנה"ג, אכתי איכא למימר דמכשירי מילה, עדיפי ממת,
דהא צמת כתבו התוס', שהמת מתצייש שנעשה צו איסור שנת,
והגם דלדעת התוס' מותר לקצרו בשנת ול"כ אין כאן איסור
ומה שייך לומר דמתצייש, ונע"כ צריך לומר דכוונתם, דהגם
דמותר לקצרו היינו מותר לחלל את השנת לצורך קבורת מת,
ועל זה המת מתצייש שהוא הי' המסבב להסיר לחלל את השנת,
ואפילו על ידי נכרי שאין אדם ישראל מחלל את השנת, צריך
לומר או שהמת מתצייש על שהסירו לישראל לומר לנכרי לקצרו
שחמורה לנכרי במלכא דאורייתא ג"כ הוי חילול שנת, והגם
שהסירו החמירה זו, לכל זאת הוי בכלל היתר לחלל את השנת,
או שנאמר דנעשיית המלכא אפילו בהיותו, כגון על ידי נכרי
בשגיל ישראל הרי זה פנס בהשנייה של השנת, ודבר זה תלוי
בגירסאות צהא דברכות שם אס נר שהולק בשנת על ידי נכרי
חשוב נר שלא שנת ממלכת איסור או נר שלא שנת ממלכא.
וכבר כתבתי מזה לעיל ע"ש. אבל בכל אופן אי אמרינן שהמת מתצייש
צמה שנעשה על ידו אס איסור, אי"כ ליכא ונראה לעשות, דהא
כל מצות קבורת מת ומכשיריו אינו אלא מצוה כדי שלא יהי'
המת מוטל בציון, ואם המת מתצייש בקבורתו אב אין כאן
מצוה, ודמי להא דאמרינן צפרק גמור הדין דמליינס לכבודו, אבל
צמילה לא שייך כל הנהו טעמים, וכל מה שנעשה לנכרי מילה
בגדר מצוה היא, ול"כ אב איכא ק"ו אפילו לפי דברי התוס',
כלומר, מה מת שמתצייש צמה שנעשה חילול יו"ט על ידו, וממילא
ליכא מצוה, ולכל זאת שרינן ציו"ט צ' למיגו ל"י אסא, מילה שהיא
מצוה גמורה לא כל שכן.

אולם הא ליתא, דאפילו נאמר שהמת מתצייש שנעשה על ידו
חילול יו"ט או שנת, אין המצוה של קבורת מת מתבטלת
בשגיל יו"ט זה, דאין לא תימש הכי, תקשה לדברי התוס' הנ"ל מהא
דפריך ומסנהדרין ל"ה. ותהא קבורת מת מצוה דוחה שנת ומק"ו.
ומה עבודה שדוחה שנת קבורת מת מצוה דוחה אותה ומלאתו —
שנת שדחה מפני עבודה אינו דין שתהא קבורת מת מצוה דוחה
אותה. ע"ש. ולדברי התוס' מה קושיא, הלא הק"ו פריכא דהא
המת מתצייש כשהשנת מתחללת על ידו ולפיכך אין כאן מצוה מה
שאין כן בעבודה. דאין לומר דאם מצד הדין יהי' מותר לקצרו לא
יהי' זה ציוש למת ותהא קבורה מצוה, דהא התוס' הנ"ל צ"ק
כתבו דהגם דמוול הדין מותר לקצרו לכל זאת מתצייש המת.
אלא על כרחך דאפילו כשהמת מתצייש, לא נתבטלה המצוה בשגיל
זה, ושפיר פריך בגמ' ותהא קבורת מ"מ דוחה שנת וכו', כיון
דמוול הדין דוחה מכת ק"ו. ועי' במשנ"א ח"ב, דף י"ז.

היש חוב על המוהל למוול את הקטנים שבישראל

ובתרם כל שיה רצוני להעיר צהא שכתבתי צריש הסייון אס
יש חיוב על המוהל למוול, דרש"י שנת קל"ב: ד"ה.
ציוני, מנאחר דאין החיוב אלא על האב ואפילו שלא צומנה, דכתב.
ציוני כגון שלא צומנה ולאו צר עושין ואצו מצוה עליו, נפקא
לן מהמוול לכס כל זכר. עכ"ל ונקידושין כ"ט, מנאחר דמקרא
זה ילפינן: והיכא דלא מהלי' אצוה מתייחי צי דינא לנימוהלי',
ובפשטות נראה דהא דקידושין מיירי דמת האב או שהלך למדינת
הים אז חלה החובה על בני"ה אבל כשאצו כאן החוב נשאר על
האב למוול את בנו. אבל בכל אופן אין כאן אס משמעות שהחובה
מוטלת על כל איש מישראל עד שיהי' המוהל היודע למוול חייב למוול
את הילדים של אחרים.

אולם הרמז"ס ז"ל צפה"מ נשנת סוף פרק י"ט, כתב: וימנה
שאני חייב להזכירך נכאן, שהאדם כשעבר ולא מול את
צנו אז ילד ציתו ומס עליו ציוס הס', עבר על מצות עשה גדולה
ומחורה כי אין צכל המצות כמוה ולא יתכן לו לעולם לשלם זאת
המצוה, אבל זה העון קשה יותר ממי שעבר עליו חג הסוכות ולא

ערלים בישראל, והם נמול בלידה אפשר ג"כ ינאלו חונתינו מפני שעיקר הקפידה הוא על הנפגע, והנס דמדינא בין שנמול בזמנו ובין שלא בזמנו אין מנהלין אלף ציוס ואפילו על ידי צי"ד, אבל עיקר החובה של הצי"ד הוא הנפגע ולא על הפועל. ועי' שאלות אר"י סימן כ"ג. ועי' ירושלמי יצמות ת"א, ליל שמיני מזה את עגד לה, ולפלה שלח העיר הש"א מהירושלמי ה"ל.

והרמב"ם ז"ל נקידושין שם כתב דלתי קרא למטרה דאי לאו קרא הו"א מירי דהוה אצי"ד שחיבין למוגל, ואין זה בכלל מצ"ע שהוצ"ג מפני שאין זה מצוה שגופה כמו תפילין דמהתם גמרינן. ע"ש, ונשמע דדעתו דגם לאחר זמנו אשה פטורה להשתדל שיהי' הנן נמול. ואפשר דאין זו שיטת הרמב"ם ז"ל.

ובדברי הרמב"ן הללו הארכתי בנזק"א, דמשמעות לשונו הוא דאין אשה פטורה מצ"ע שהוצ"ג אלף צמורה שגופו משום דילפינן מתפילין, וא"כ לא תהא אשה פטורה ממצ"ע שהוצ"ג אלף צמעה שיש צה קום ועשה ולא מצ"ע שאין צה קום ועשה דומיא דתפילין שיש צה קום ועשה, וא"כ תהא מצווה על עשה דשבת ועל עשה דיו"ט שאין צה קום ועשה אלף צמיתה ממלכה, ועי' תוס' קידושין ל"ד ד"ה, מועקה דנקטו צפשיטות דעשה של יו"ט הוי עשה שהוצ"ג והשאלה היא רק משום דיש צו לאו ג"כ הוי אלים, כידוע. ואפשר לפי מה שכתבנו בתוס' שגעות י"ג ד"ה. לא קראו דהשנות צו"כ מתחת צטילה שאין לו מלכה ולא לשם שניית יו"כ, אינו מקיים מצות שניית יו"כ, ונדלוי גס הדין הזה ששבת יו"ט ג"כ, א"כ נריך לשנות לשם שבת ולשם יו"ט ולכן צשיע קום ועשה. ויש להאריך בזה, וראה בספרי ומנ"ח א"א. דף י"ד :

ורפ"י מה שזידדתי לעיל ד"ה. אולם, דחיוב זה שעל אחרים אינו תל אלף א"כ האצ ומסרז ופורק ומעצמו עול של מצות מילת ננו, ולא בצופן אחר, אין כאן שום אפשרות להנריך את הקרא של אותו ולא אותה למילה שלא בזמנה, כלומר, ללמד דאין האשה בכלל החיוב שיצנו על האחרים, דהא הצי קרא בצמרהם כתיב שהי' חפן צכל לנו לקיים את מצות מילת ננו, ובאופן כזה אין כאן חיוב על אחרים דתאמר דאליטרך אותו למעוטי, ואשאי קרא דהמול לכס כל זכר דלאמר לדורות ולא לצמרהם לצדו, כדכתיב ובין זרעך אחרך, ולכן שפיר ילפינן מוקרא זה דיש חיוב על אחרים להשתדל שני ישראל יהיו נמולים, וכן מטיין דצרי הרמב"ם ז"ל שכתב צהלכי מילה א"ב. אין מלין צנו של אדם שלא מדעתו אלף אס כן עבר, „וגמעה" למולו שנית דין מלין אותו צעל כרמו, כלומר דוקא כשהאצ פורק את חיוב מעליו. אז בית דין מחויבין למולו וכן כל אחד ואחד מישראל כמו שביאר צפיה"מ צצנת ה"ל. והאמנס שמדצרי המקנה צקידושין כ"ט. ד"ה. גמרא והיכי דלא מהלגי אצנה לא משמע כן, שכתב דהאצ מצווה צעשה יתירא, ע"ש, דאפשר דלא כתב לפי דצרי הרמב"ם ה"ל צפיה"מ, כי לא הזכירו שם כלל.

נגד החורקים על פסקו של בעל אבני נזר ז"ל

וראיתי צספר מכתת אלעזר להאדמו"ר של חסידו מונקאטש ז"ל חלק ד' סי' נ"ו שיאל לחלוק על מרן צעל צור צתצונה ה"ל שמתיר ללכת חוק לתחום צו"ט צ' של פסח צכדי למוול מילה בזמנה, ועיקר טענתו נגד הא"צ שכתב צסוף התצונה ה"ל צציוס טוב שני של גליות מותר ומותר צלי פקפוק. ועל זה תרה אפו של הרצ ה"ל וכתב: הווה דצרים מתמיהים ואוי לעינים שכך רואות צספרן של צדיקים וגדול כמותו ז"ל לכתוב צלי פקפוק על דצר אשר מרן צש"ע יו"ד סימן רס"ו סעיף ח' אוסר צלי צום י"א ודעה אחרת למוול צצוה לחלל יו"ט שני של גליות, ועוד דצרים חריפים נגד מרן הא"צ אשר העניק את החמה צקומתו, ואין כדאי להעתיק את הדצרים הללו שאין צהם שום מונש ואינן

שאין האצ רונה למוול, דזה דמי לאין לו אצ, אצל כשאצ אינו מסרז למוול אלף שלא מהלו בזמנו צצציל אצו סצנה, כגון שלא הי' האצ צעיר או שהי' חולה או שהי' חתיוק חולה אז אין החובה מוטלת על שום איש אחר.

אם אשה חייבת למול את בנה לאחר שמנה

והגה התוס' צקידושין כ"ט. ד"ה איתו, הקצו למה לי קרא-אותו ולא אותה — תיפוק לי' דמצות עשה שהזמן גרמא היה וכשים פטורות, דהגס דמיים השמיני והלחה אין לה הפסק אצל הלל אין מלין אלף ציוס, ותירצו דלתיא כומ"ד דמילה שלא בזמנה נוהגת בין ציוס בין צלילה. ע"ש, מנצור דנשים פטורות למוול את צניהם אפילו שלא בזמנן, כלומר, הגס דלזו אין החיוב על האצ יותר מואשר על אחרים — ככ"ל — לכל זאת נשים פטורות. דצע"כ הכוונה דכל הנשים בישראל להשתדל שיהי' חתיוק מול, דהא אין סצנרל לומר דאחר הנשים תהינה צהמונה זו והאס של הילד יוצאת מן הכלל.

וי"ש לקדקק הא מוקרא זה של אותו דדרשינן מני' אותו ולא אותה כתוב גצי מילה בזמנה, וימול אצרהם את יצחק צנו צן שונת ימים כאשר צוה אותו אלוקים. צראשית כ"א"ד. ומכאן למדו דצן שונת ימים החיוב על האצ, דכתיב וימול אצרהם את יצחק צנו. וא"כ קרא דאותו צא למעט אותה מהחיוב המוטל על האצ, דדוקא האצ נריך למהול את צנו בזמנו ולא האס, ואפילו נאמר כשמת האצ ג"כ אין האס חייבת למולו בזמנו או מטעם קרא דאותו ולא אותה או מטעם דמילה בזמנה הוי מצ"ע שהזמן גרמא, אצל איך נוכל למעט מאותו שתהא האס פטורה למולו שלא בזמנו, שאין חיוב זה ככלל צקרא דיימול אצרהם את יצחק צנו וכזו, אלף ילפינן מוקרא דהמול לכס כל זכר, ושם אין קרא למועט אותו ולא אותה, והגס דגס שם כתיב כאשר דצר אותו אלוקים, אצל לא מצינו צשים שדרצו מזה אותו ולא אתה, שז רחיתי שצצר קדמני צזה צספר המקנה ותירן דתליא צפלונתת רצ ור"י צע"ז כ"ו דלמ"ד דהשה כשרה למוול והיא צכלל דהמול לכס כל זכר מוויילא חייבת נמי צמצות מילת צנה ככל אחד ואחד מישראל. אצל לרצ דס"ל דהשה פסולה למוול, אינה צכלל דהמול לכס כל זכר. ע"ש, וצפשיטות נראה לומר דכוונת התוס' היא דאותו הכתיב נצי מילה בזמנה מיותר, דהא ידעינן דאותו ולא אותה משום דהוי מצ"ע שהוצ"ג, ואס אינו ענין למילה בזמנה תנהו למילה שלא בזמנה שאין אשה חייבת צמילת הילדים כשם שהי"ב כל אחד ואחד מישראל.

וי"ש צזה ליתן טעם על מה שהשמיט הרמב"ם ז"ל האי דרשה דאותו ולא אותה, והגס שכתב צפ"א מהלכי מילה ומצוה על האצ וכזו, אצל לא הציא דנשים פטורות ומצוה זו צמילה שלא בזמנה, משום דהרמב"ם ז"ל פסק שם צהלכה ח' דצין בזמנה ובין שלא בזמנה אין מלין אלף ציוס, א"כ שז הוי מצ"ע שהוצ"ג ולא אליטרך אותו ולא אותה וצע"כ דיש איזה טעם לומר דהאס חייבת צמילת צנה כמו שהאצ חייב, ולא הוי מצ"ע שהוצ"ג מפני שהשתדלות שיהי' הנן נמול לצמנה אינה תלוי' בזמן, כסצנת התוס' ר"ד שם צקידושין דכל שאין מצוה שאלס נריך לעשות צגופו, אלף די צאם משתדל צצצר שיהי' נעשה לא שייך מצוה שהזמן גרמא. ולזה אליטרך אותו ולא אותה, ולאחר שונת ימים אין הכי נמי דהשה חייבת להשתדל למוול את הערלים כמו שכל אחד ואחד מישראל חייב, וקרא דאותו לא אתי אלף לפטרה שלא תהא מחויבת להשתדל שיהי' הנן נמול לצמנה כמו שהאצ חייב.

והסבר העינן נראה דעל האצ מוטלת חובה למוול את צנו, היינו שהחורה הקפידה גס על הפעולה וגס על הפועל, ומצות הפועל הוא שהאצ ימול ציוס, אצל כשהצי"ד או אצ צני אדם מנהלין את התנוק הוא משום דמצוה רמיח עלינו שלא יהיו

אלא פועל יוצא מכתובה נזוהרות ואלא צעון כלל וכלל כהאר
אנזר. וכו'

ראשית לא ידעתי מה ענין של התשובה נ"ל ה"ל הדנה דין
ודאי מילה בזמנה ציו"ט שני של גלויות אם מותר לו
להמנהל ללכת חוץ לתחום להדין ציו"ד סימן רס"ח האומר
שספק מילה בזמנה אינה דוחה יו"ט שני של גלויות. הלא מרחק רב
צין שני הענינים ואיך לא תש הרב ה"ל לכתוב שזמן צעל הא"י
יותר דבר שנאסר צ"ע, צומן שהם שני ענינים שונים, ונש"ע
נאסר ספק מילה בזמנה ציו"ט שני של גלויות ומרן התיר תחומין
נמשכירין של ודאי מילה בזמנה ולא שייך לומר דהתיר מה שנאסר
צ"ע, אלא דאפשר דהתירו של מרן יוכל להיות מופרך צ"ח
נפסק להאי דינא צ"ע, ואיך לא ראה הרב ה"ל צ"ע שהצ"ט
צ"ע, שהש"ך במקומו אות ח', כתב וז"ל: ולפע"ד עיקר
כהרמז"ם דדוחה יו"ט שני של גלויות דכן הוא ג"כ דעת הסמ"ג
עשין כ"ח דף קט"ו והכל צו סימן ע"ג וכן נראה דעת הגרנטורה
שפירש שני יו"ט של ר"ה דקדושה אחת הן וכתב רמב"ם וסיעתו
שם דה"ה כל שאר הדברים שאינן דוחין שנת דוחין את יו"ט
שני של גלויות. עכ"ל, וכן הגר"א ז"ל במקומו העיר דדעת הש"ע
הוא דעת הרא"ש אצל הרמז"ם כתב דדוחה יו"ט שני של גלויות.
ורעק"א שם הביא דברי הנשמים ראש, סימן פ"ח וסי' רנ"ג,
דק"ל דמילה שלא בזמנה דוחה ליו"ט שני א"כ עכ"פ ראוי לסמוך
צוה נספק זמנו ציו"ט צ' דנזה לא מצינו חולק ע"ש א"כ אלתלי
ה"י כתוב צ"ח ספק מילה בזמנה דוחה יו"ט צ' של גלויות דלא
כמו שכתב צ"ע, גם כן לא ה"י לו להרצ ה"ל להרעיש עולמות,
דאטו מי שפסק כאלו הגדולי הפוסקים ה"ל היינו הרמז"ם,
והסמ"ג, והכל צו והגרנטורה, והש"ך, והגר"א, ורעק"א. ח"ו
טועה הוא עד שיאמר עליו ח"ו לעינים שכך רואות. אדרבה זה
שזומר נפסקו שלא כאלו הפוסקים הראשונים והאחרונים הרי
הוא טועה בדבר משנה ואין שומעין לו. והלא מרן ז"ל צ"ח ט'
כתב: דלא כדודע ציהודה שכתב דעיקר כהר"א ויכול מקום
הרואה לסמוך על הש"ך שספק כרמז"ם אין מוחין, רק אדרבה
העיקר כש"ך שספק כרמז"ם ומיני לא תזיע עכ"ל.

הונה זו תלה על כל אחד ואחד מישראל, וא"כ כשהל יום שמיני
ציו"ט שני של גלויות ואין האצ צעמנו יכול למול את בנו, בדאי
שלו תלה החונה על כל אחד מישראל בכלל ועל המנהל היודע
למול את הילד צפרט, דמה לי אם האצ פורק עולו ומלמול את
בנו ומה לי אם אינו יכול למול את בנו וזו היא הסנה שאינו מוהל,
אלא דאם פורק עולו אינו חל החיוב על האחרים עד עבור יום
ח', כי כל עוד שלא עבר יום ח', הלא יכול למול, ואין כאן
ודאית שהאצ מוסר ופורק עולו, אצל כשאינו מוהל צצניל שאינו
יודע למול, כמובן שזו ציוס השמיני תלה החונה על כל אחד,
וממילא ציוס השמיני המוצה זו היא מצות עשה דרבים ודאי
ל"ת חייב המנהל ללכת מחוץ לתחום למול את הילד כי צעשית
פעולת המילה היחידית זו נפטור את כל ישראל מחובתם, ודמי
ממש לשופר כנ"ל. והבן היטב כי היא סברא נכונה.

**ברין מכשירין שאפשר ושאין אפשר לעשותן
מערב יו"ט**

ורכאורה ה"י אפשר לומר דדין זה אם מכשירי מילה בזמנה
דוחה יום טוב תליא צסוגיא דשנת פרח קל"ג,
דגרסינן התם: אומר מר יום טוב אינה דוחה אלא בזמנה צבלד'
מנא הני מיילי — רצא אמר, אמר קרל הוא לצדו יעשה
לכס, הוא ולא מכשירין — מכשירין של אוכל נפש — לצדו ולא
מילה שלא בזמנה דאחיא מק"ו. ע"ש. והנה לצדו דאזריך קרל
למעוטי מכשירין של אוכל נפש, ואי לאו קרל הו"א דמכשירין
של אוכל נפש הותרו ציו"ט כמו אוכל נפש עצמו, א"כ, צע"כ
הוא סוגר דהמכשיר של הדבר הוא כמו הדבר עצמו וממילא אם
מילה בזמנה דוחה יו"ט גם מכשירין דוחין יו"ט, דהא אין קרל
למעט מכשירין צמילה בזמנה דהא לצדו אינטרך למילה שלא בזמנה
דאינה דוחה יו"ט. אולם לשאר מ"ד, דילפי מלימודים אחרים שם
דמילה אינה דוחה את יו"ט אלא בזמנה אין ראי', דמכשירין של
מילה בזמנה דוחה יו"ט.

אל"ה דיש להבין דליטת רצא ה"ל דמכשירין הרי הן כהדבר
עצמו, ודוקא היכי דיש מיעוט לא אמרינן דהמכשירין הרי
הן כעצם הדבר, א"כ, וזה טעמה דרצנן דפליגו אר"א ואומרים
דאין מכשירי מילה דוחין שנת, הא ליכא קרל צמילה בזמנה צשנת
למעוטי מכשירין, ואפילו ר"ה גופי' לא אומר דמכשירי מילה
דוחין שנת אלא משום דאיכא קרל להתיר היינו ציוס השמיני
ינוול צשר ערלתו, ולמילה גופא לא אינטרך קרל דאחיא שנת
דהא אמרינן לקמן דהיא הלכה לנושא מצינו, ואייתר לי' ציוס
למכשיריה, רש"י שם ריש קל"ג. וצ"ע, דצין ר"א וצין רצנן סברו
דמכשירין אינן כעצם הדבר, וא"כ קשיא רצא דמזריך קרל למכשירין
של אוכל נפש למעוטי. כמאן סבירא לי'.

לכ"ן נראה דצין ר"ה וצין רצנן הסוגרים דמכשירין אינן כעצם
הדבר, דרשו האי דרשה דרצא הוא ולא מכשירין, דמהתם
ילפינן דאין המכשירין כעצם הדבר, כלומר, מדחזינן דלא הותרה
התורה מכשירין של אוכל נפש ציו"ט, הנם דהיא מצוה עוברת
שלמתח לא יהי' נצווה עליה, כמו שכתבו התוס' צפסחים פ"ד, ד"ה,
ולא, הרי דאין מכשירין בכלל מצוה, לצד היכא דאיכא קרל יתירא.

ובזה מודוקק מה דאמר רצא הוא ולא מכשיריו לצדו ולא מילה
שלא בזמנה, דקשה, הלא מצינו לצדו ידעינן דרק אוכל נפש
הותר ולא שום דבר אחר, דניצ לצדו מיעוט גמור הוא כמו שכתב
הפני יהושע שם, וא"כ, הו"א למעט מכשירין למה לי, אלא היינו
טעמה כדאמרן, דאלמלא הניצ הוא לא הוינן מועטי מכשירין והו'
אמרינן דמכשירין הן כעצם הדבר צכל ענין, והמקור שאין מכשירין
כעצם הענין הוא מדרשת הניצ הוא ולא מכשירין, וממילא ידעינן,
דלאחר שאין מכשירין צכלל עצם הדבר, דגם מילה בזמנה ציו"ט
לא הותרה אלא עצם המילה ולא הו"א מכשירין.

ולפי עניות דעתי יש להתיר מכשירי מילה בזמנה ציו"ט שני
דוקא ולא ציו"ט ראשון, ומקודה אחרת כדלהלן: דנמשנה
ר"ה ל"צ: שופר של ראש השנה אין מעזירין עליו את התחום
ואין מפקחין עליו את הגל וכו', ונגמ' שם: מ"ט שופר עשה
הוא ויו"ט עשה ול"ת ואין עשה דוחה ל"ת ועשה. וכתב צצניולי
לקט צשם ר"ת דשופר הוי עשה דרבים הלכך אי לאו דיו"ט
עשה ול"ת הוי דחי לי', אע"ג דציעידנא דמיעקר לאו לא מקיים
עשה. ע"ש. והענין של עשה דרבים הוא, דלולצ ודומה לו הנם
שכל אחד מישראל חייב צנטילת לולב, אצל אי אפשר צצנטילה
אחת יפטרו כמה אנשים מידי חובתן, אלא נטילה לכל אחד ואחד,
אצל צשופר צתקיעה אחת יפטרו כל הצבור אשר ישמע את התקיעה,
לפיכך כשאנו דנים אם לפקח את הגל אנו אומרים שעל ידי
פקיחת הגל להוציא מתחתיו את השופר שנו יתקע תקיעה שכל
הצבור חייבים צה צאיתה התקיעה היחידית, ולא כמו צלולב שכל
אחד יעשה מצוה לעצמו צנטילתו הפרטית. והא' דמכשירין אין
דוחין את השנת צמילה בזמנה, משום האי טעמא הוא דציעידנא
דמיעקר לאו לא מקיים עשה, אלא דעשה דרבים דוחה אפילו
מכשירין צאם אין צוה משום לאו ועשה. וזה פשוט דציו"ט
שני של גלויות יהי' האיסור מאיזה טעם שלא יהי' אצל אין צו
עשה ול"ת, ולכל היותר אינו חמור מל"ת, ולעיל הסברנו דצמילה
יש חונה על כל אחד מישראל, כדילפינן מקרא, למול את הערלים
צצנזראל. אלא שעד ח' ימים החונה מוטלת על האצ צבלד, ולאחר
צעבר יום ח', והאצ מוסר ופורק מועמנו את העול למול את בנו

אור"ם כל זה לא אמרן אלא נמכירי מילה שאפשר לעשותן מערנ יו"ט, כגון לתקן התיזול וכדומה, אצל נב"ד, הגני מסופק מאד אם זה בכלל מכשירין שאפשר לעשותן מערנ יו"ט, דהא אסיקנא לעיל דהתיזב של השתדלות קודם זמנו כדי שיהי' הנן מנוול בזמנו נוראי אינו אלא על האז בלבד, והתיזב של המוהל צתור אחד מישראל אינו הל עליו אלא אחר כך או לכל היותר בזמנו דוקא, ונפרט דמסתבר שאין המוהל חייב להניח את ביתו קודם הרגל ולמנוע משנוחת יו"ט צניתו, וללכת קודם היו"ט למקום שהתינוק שם, א"כ לגבי המוהל אין זה מכשירין שאפשר לעשותן מערנ יו"ט, וממילא גם לגבי ההזב אין זה בכלל מכשירין שאפשר לעשותן מערנ יו"ט, דהא אין לו להזב שום אפשרות להכריח את המוהל לבוא למקום התינוק קודם היו"ט. ולשיטת הרמב"ר ז"ל הונא בנינוקו יוסף פ"ב דנמ"ל מלות המילה ציו"ט בזמנו מתחלת משעה שהמוהל יוצא מבתו, ע"ש. וה דמי ממש להא דהרמב"ר ז"ל, דכשם שאמי דהמילה של השנת הנידה מתחלת מיד בזמן האיסור היינו נשעה שהכהן רואה את האנידה צנית הקברות, ולכן אמרין דמיד כשנכנס לבית הקברות מתחיל לקיים את מלות השנת אנידה, כך נב"ד, לא מלה המילה של מילת התינוק על המוהל עד יום טוב ומיד כשיוצא מבתו למקום התינוק הרי זה מתחיל נקיים המילה.

שוב ראיתי בשו"ת בית יצחק אור"ח, סימן ת"צ שהאריך בדן זה, וגם הוא ז"ל מתיר ללכת למוהל ציו"ט צ' חוץ לתחום בכדי לחול מילה בזמנה, וגם הוא ז"ל שם צחות צ' נגע קצת צה"ל דמכשירין שאי אפשר לעשותן מערנ יו"ט הוא כוונתו עמיה כדכתבו התוס' צינונות י' — כוונתו להתוס' צינונות ו' : סוף ד"ה. טעמא — והוי שפיר צעידתא כמ"ש התמ"י צב"מ ל' ע"ש. אלא שאינו מנוחר שם מדוע הליכת המוהל הוי בכלל מכשירין שאי אפשר לעשותן מערנ יו"ט, ולהכ"ל יחא.

א"א דעדין נריך לזרז, דהם איתא דמכשירין שאי אפשר לעשותן מערנ יו"ט הוי בכלל המילה עמיה ואין עליהן שם מכשירין כלל, א"כ, מכשירין שאי אפשר לעשותן מערנ שנת נמי ידחו את השנת, דהא אמרת דהמכשירין הן בכלל עמם המילה והמילה של מילה בזמנה דוחה את השנת, ואיך נפרנס את דברי צה"י הונא צהרי"ף סוף פירק ר"ה דוילה : והיכא דלייהו איזומל צנועלי שנתא לשנתא ואינינו או אינפוס מוקמי מילה שרי ל' למיזר לכרי לצנותי או לאיתויי איזומל התרינא, מנוחר דאינו מותר אלה להציא את האיזומל על ידי נכרי, והם איתא להא דהכ"ל, המהו לא יהי מותר להציא על ידי ישראל, דהא מכשירין שאי אפשר לעשותן מערנ שנת הן, והר"ף ז"ל הולך שם על צה"י ואומר אפילו אנויה לכרי לעשות מלאכה גמורה נמכירי מילה כגון אלו שאי אפשר לעשותן מערנ שנת כגון דלינגנ ותיפנס, ע"ש והיכא דלישתפיך הונימא דקודם הוילה ונוחר שם צהרי"ף וכן נצעל הנוחר צריס פ"ה דהין וליין בשנת, הגם דכיון דלישתפכו הו"ל מכשירין שאי אפשר לעשותן מערנ שנת, אלא על כרחך דהין זה נגדר שאי אפשר לעשותן מע"ש, דדוקא היכא שאין שום מציאות לעשותן מערנ שנת, או לא הוי בכלל מכשירין אלא בכלל עמם המילה, אכל נשתפכו החוין וכן האיזומל שגפנס, זה הוי בכלל מכשירין שאפשר לעשותן מערנ שנת, דהא יש אפשרות שלא ישתפכו החוין ושלא יתפנס האיזומל. והו הוא שנתא צמשה מפורש צריס פירק ר"ה דמילה : כל מלאכה שאיפשר לעשותה מע"ש אינה דוחה את השנת, "מילה" — כן הוה נוסחת הירושלמי צמשה — שאי אפשר לעשותה מע"ש דוחה את השנת. ועיי' צריס"י וצפיה"מ, דדוקא מילה עמיה דוחה שנת, משום דזמנה ציוס השמיני. ולא מחלק בין מכשירין שאי אפשר לעשותן מע"ש, ובין מכשירין שאפשר לעשותן. משמע דהין שום מכשירין דוחין את השנת. הגם דלפי זה יש כאן יתור לבין צמשה, דהו"ל מילה שאי אפשר לעשותה מערנ שנת דוחה את השנת. ולמה לי רישא כל מלאכה שאפשר לעשותה וכו'.

ובאמת דבר זה מנוחר צירושלמי שם סוף הלכה א, התיזב הרי מונח שנפל בשנת הרי אינו ראוי לצנות בשנת — כלומר הקבו לרע"ק דלומר כל המכשירין שאינו יכול לעשותן מע"ש דוחין את השנת, אם נפל המונח בשנת למה לא יהי מותר לצנותו בשנת, הא זה הוי מכשירין שאי אפשר לעשותן מערנ שנת — ומשי, מין מונח ראוי לצנות מתמול. כלומר אין זמן קצוב לצנין המונח ואפשר הי' לצנותו ג"כ מתמול, ואינו דומה למילה שזמנה קצוב. ולפ"ז אין שום מכשירין דוחין את השנת ולא את היו"ט דמה חילוק בין מונח שגפנס לאיזומל שנתפנס.

וברמב"ם ז"ל הלכ' מילה צ"י. מכשירי מילה אפילו צמנה אין דוחין את יום טוב הואיל ואפשר לעשות מערנ יו"ט. וכו', ומדלא כתב צנינו מכשירי מילה שאפשר לעשותן מערנ יו"ט אין דוחין את יום טוב, משמע ג"כ דכללא כיון שאין צמציאות למכשירין שידחו את היו"ט. ועכ"כ דהרמב"ם ז"ל הוילא הדבר מהירושלמי הג"ל בשנת.

א"א דנריך ציאר מדוע לא אסרו תכמים מכשירי אוכל נפש ציו"ט, כשאי אפשר לעשותן ציו"ט, ואפילו מכשירין שאפשר לעשותן מערנ יו"ט אלא שיש בהן חסרון אם נעשו ומערנ יו"ט, מותרין ציו"ט, רמב"ם הלכ' יו"ט א"ה. ועיי' שנת קל"ה. רש"י ד"ה. לא אפשר לצלות מתמול דציומא שניחא טפי. הרי דגם היגללה מתמול טוב וראוי למאכל, אלא מושם דשניחא טפי חשיב לא אפשר מתמול. וגבי מילה אמרו דתדחה המילה בזמנה הגם שהיא מוצ"ע שיש בה כרת ושכן נכרתי עלי' י"ג כריתות.

וצריך לומר, דגבי אוכל נפש ציו"ט אי אפשר הי' לתכמים לגזור על כל מכשירי אוכל נפש, דאם יגזרו על דצריס שאפשר לעשותן מערנ יו"ט, כל דבר יהי' בכלל הגזירה, דעל כל דבר ודבר שדנון עליו אנו נאמר שאין זה בכלל מכשירין שאי אפשר, כעין סברת הירושלמי הג"ל לענין מונח שגפנס, והו אי אפשר דהא מפורש צתורה : אך אשר יחל לכל נפש וכו' ודבר שהיתרו מפורש בקרא' אי אפשר להם לתכמים לגזור עליו איסור, כדאיתא בטוי"ז יו"ד קי"ז, וצפ"י בקידושין י' נסוגיף דנן צג צג, וכן בקידושין ע"ג. אכל מילה לא הותר בקרא' אלא עמם המילה בלבד, ולא הוזכר בקרא' ענין של מכשירין לכן כשהעמידו דצריס לענין מילה צמקוס כרת גזרו ג"כ על המכשירין של מילה צמנה. ומה גם אם נאמר דמילה בשנת אינה נגדר הותרה אלא דהוי, אכל אוכל נפש ציו"ט הרי הותרה לגמרי דנצדה היא כמנה, ועיי' צספרי משנ"א חלק א, דף כ"ה : שהארכתי צה הרצה.

בענין מהמין המין במקדש בשבת לצורך הביתין

אור"ם צירושלמי ראש השנה א"ת. דבר שהו דוחה את השנת ציוס מכשירין ומהו שידחו את השנת צלילה. ופירש צעל קרבן העדה : ומיעיף ל' דבר שקצוב לו זמן ונאמר צו צמועדו אם מותר להכין מכשירין צליל שנת לצורך מחר, ונמכשירין שא"א לעשותן מערנ שנת איירי כגון להסם חמין לצורך מנחות. עכ"ל. הרי שפשיטא ל' לצעל קרבן עדה דדבר שהוא דוחה שנת גם מכשירין שא"א לעשותן מערנ שנת דוחין את השנת, ומיעיף ל' אם גם דוחין את ליל שנת שלפניו. ופשיט ל' מחציתין דתנן העמידו עושי התיבין לעשות חציתין, ותנא ר' חייא צר אלא, בין צחול ובין צשנת.

ולכאורה יש סתירה לדברי קרבן העדה מירושלמי שם צ"ג. שאמרו שם שר"ג הזקן התקין שיהו העדים הנאים להעיד עזרה המודש מהלכין אלפייס אמה לכל רוח, תני אף צה למול את הקטן כן — כלומר, אף המוהל שנת מחוץ לתחום בשנת למול את הקטן יש לו אלפייס אמה לכל רוח — מתניתא דרבי ליעזר דתינין תמון ועוד אמר ר"א כורתין עניס לעשות פחמין ולעשות צרזל. פרוש, דהאי צרייתא אינה אלא אלינא דר"א. ולא אלינא

דרבנן, דל"כ מתניתין דתמיד דהעמידו עושי חזיתין וכן מה דתנא ר' חיילא נר אדא שם צירושלמי דלא דרבנן. אלא ע"כ, דלפי שיטת הירושלמי הנ"ל גם רבנן דר"א סבירו להוה דמכשירין שא"א לעשותן מערב שנת דוחין את השנת.

אולם מחקר שכל הענין המבואר בהירושלמי הוא רחוק מאלה, דאיך נאמר דמכשירין שאפשר לעשותן מערב שנת יעשו בשנת, נראה דאזני חזיתין וכן תמידין ומוספין של היום שאין הן דוחין את השנת אלא השנת הותרה והיו כאילו היום חול, ואין צריך לשום טעמי להדר לעשותן מנלי שיתלל, את השנת, כמו שהארכתי בספרי משנ"א, ח"א והבאתי את דברי מרן ז"ל שפרש את דברי רש"י בעירובין ק"ב. ד"ה. הלכה כ"ר יהודה, דמלאכה דלורייתא לא, הותרה" נמקדש הון מהקרנות תמידין ומוספין, וקרנות נבזר, "דוחין" את השנת. כלומר, תמידין ומוספין של שנת אינן נגדר דחוי" אלא הותרה, דהא כך הוא המנהג להקריבין ביום השנת, ואלמלא השנת לא היו קרבין כלל כי הם קרנות של היום, אבל קרנות נבזר, אפילו אם מתרמי שאל יומו ביום השנת, אין זה אלא מקרה, ואז היו בכלל דחוי.

ואפשר דזו היא כוונת הרמב"ם ז"ל הנ"ל בסוף הלכ' בית הבחירה שלא היו משנים גלילי שנת משום דבר מנחול.

מלבד נטרות, כלומר, דדוקא בחזיתין שהן זרכי היום כמו תמידין הותרה השנת, אבל הנדיקה בהנרות שאינה מכלל הקרבן לא הותרה. ועדיין דברי הירושלמי הנ"ל זריכים אלני עיון ובהירות.

והנה כל האומר אינו משתייך אלא לענין אם מותר ללכת הון לתמוס לצורך מילה בזמנה שנת או ציו"ט ראשון, וזה

יש לנדה, ונדחי למעשה לא היינו מתירין מכיון שיש פנים להיתר ולחיסור, אבל בנגוע ציו"ט ז' של גלויה, נדחי כניס דברי מרן ז"ל נא"י דחין שום חשש ומותר ומצוה ללכת נכדי לקיים מצות מילה בזמנה. דהא תחומין ציו"ט דרבנן ציו"ט ז' דרבנן ואיך נגזר משום תרי דרבנן לבטל מצות מילה בזמנה. ועוד הלא גדולה מזו כנת הר"ן ז"ל בפרק ז' דגינה גני חמומר שרא למיכחל עינא, ה"ל: ושמעינן מני משמעתין מותר לכנות הנה מפני דבר אחר ומותר לכנות את הדליקה משום איבוד מוון ע"פ הפירושים שפרסנו למעלה ציו"ט שני של גלויה וכו'. ומי גרע מצות מילה בזמנה מהא דהתיר הר"ן, ואפילו נאמר דמוכח אינה אלא מלאכה שאינה זריכה לגופה, אבל הלא עכ"פ איסור דרבנן יש נה. והגם דנש"ע ה"ח סימן ת"ז מבוחר שאין חילוק בין ציו"ט ראשון לשני אלא נמת וכן דבין כחילת העין, ע"ש, אבל זה צבור שאינו כן דעת הר"ן הנ"ל, ועכ"פ יש לסמוך על הר"ן ז"ל בדבר שנוגע לקיום מצוה חמורה וגדולה כמילה בזמנה.

קבורת מת ביו"ט שני

ואגב אורחא רחמי להעיר לענין מת ציו"ט שני שדברנו לעיל, נהא שכתבו התוס' בשנת קל"ט: ד"ה יום טוב. ומעשה ה"י והולכו מת חוץ לתמוס ציו"ט והלכו אחריו נסוסיס להתעסק נמת וכעס ר"ת אף על ההולכים ברגל בלא סוסים. ושמע רבי דעעמו משום דמסיק רבינא האידנא דאיכא חבדי, ולדין אע"ג דליכא למיחש יש לאסור כיון דנוסיק הכי, וכו'. ומשמע מדגריהם דעיקר קפידת ר"ת היתה על שהלכו הון לתמוס, ויותר הקפיד על אלו שהלכו נסוסיס מאשר הקפיד על אלו שהלכו ברגל. וקשה לי, הלא ציותר ה"י לו להקפיד על הקבורה גופה מאשר על התחומין, כי בקבורה יש מלאכה גמורה כגון הפירת הקבר ואיך ותחומין ציו"ט אינה אלא מדרבנן. ועוד למה הקפיד ביותר על אלו שהלכו נסוסיס מחוץ לתמוס מעל אלו שהלכו ברגל הלא על גבי נהמה ה"י תחומין למעלה מעשרה ובעירובין אינעיה אם יש תחומין למעלה מעשרה או לא וא"כ אין כאן אלא גזירה שמה יתחד וזמורה, אבל ברגל יש איסור תחומין גמור. ונתוס' צינה ו'. ד"ה. והאידידא כתבו מעשה ה"י שמת אדם אחד ציו"ט שני

דחכמים, דהא לרבנן לא הותרו מכשירין. וא"י אומרת כמו שפירש הקרבן העדה דמכשירין שא"ה לעשותן מע"ש הותרו לכ"ע, אח"י אינטרד לחוקמי כר"א, הא משכחת לה גם אליבא דרבנן, כשאי אפשר לו למוהל להיות עם קודם השנת, אלא ע"כ, דגם מכשירין שא"ה לעשות קודם השנת לא הותרו אליבא דרבנן. אלא דיש לדחות נשום דהתם מיירי בשנת, וכשם שהיתה לו אפשרות לבוא בשנת כך ה"י יכול לבוא קודם השנת, ואינו דומה לנ"ד, שהמוהל הולך מחוץ לתמוס ציו"ט שני, ואינו יכול לעזוב את ביתו קודם הציו"ט משום שלא למנוע משמחת ציו"ט, דזה ה"י נכלל ה"י אפשר לעשות קודם ציו"ט, אבל כשנא בשנת לא שייך לוונן כן ולכן הוצרך לחוקמי אליבא דר"א דוקא.

אולם עם דברי הירושלמי הנ"ל צר"ה פ"א-ח, דה"ו מהנין חמין בשנת לצורך מנחת חזיתין קשה להבין, הלא זה ודאי דה"ו

נגדר מכשירין שאפשר לעשותן מערב שנת, דלמחי לא יחמו את החמין ומערב שנת, לחין מן הוצרך להחם את החמין במקודשת, אלא אפילו נכלי של חול מני אפשר להחם ולא יפסלו בלינה, דהא רק לשתן ואפייקן דוחין את השנת, משום דע"י כלי שרת וא"י עניד לה מאתמול איפסל בלינה אבל להחם החמין אינו צריך כלי שרת.

ועוד קשה לי מה היכול שנת יש נהכנת החמין לצורך מנחות, הלא כל המנחות ינלשות נפוארין משנה מנחות כ"ה, ונמים לא חמירין הפשרו זה בשולו אלא בשמן כדאיתא בפרק הכירה בשנת, אלא דקושיא זו אפשר לדמות משום דחזיתין חולטן ברותחין, כדאיתא ברמב"ם הלכ' מעשה הקרבנות פרק י"ג צ"ב ומקורו נמו"כ, אי"כ צריך רותחין להלטה, אבל למה לא יוכל להכין את החמין הללו מע"ש, צריך ציור.

ובאמת הרמב"ם ז"ל בהלכ' בית הבחירה פ"ד י"ג, כתב: כסדר הזה עושין בכל לילה ולילה חוץ מליני שנת שאין צידם אור אלא צודקין נטרות הדלוקין עם מע"ש. והוא דלא כירושלמי הנ"ל ששם מפורש דלא היו משנים כלל בשנת מנחול.

ולכאורה אפשר לוונן, דמה שהיו זריכים לחמין היינו רותחין לחלטה, וזה ה"ו מתלקי הלישה ועריכה שצריך להיות נכלי שרת, ואם ה"ו מהמין מערב שנת נכלי חול ה"ו זריכין להוריק את המים בשנת לכלי מקודש, וה"ו המים נכלי שני ואינם יפה לחלטה, כי לחלטה זריכים רותחין ושנן ה"ו זריכים להחם את המים שנמקודשת על גבי אש ולעשותם רותחין, וה"ו מנבל.

ואם כניס הדברים, יש מנחן ראי' צרורה לשיטת הרב ר' יונה הונא צהר"ן ריש נונה עומין שכתב: ומכשלה גדולה תחת יד קלת העם שטומיין קומקום של מים חמין ליתן לתוך הקדרה בשנת כשהתנשיל מלמחם ופעמיים שהאחד אין יד סולדת זו והאחר יד סולדת זו ומתנבל זה נזה ומנבל מנבלין בשנת. ואפילו אם שניהם יד סולדת נהם איכא מנחן דאמר צירושלמי עירוי אינה ככלי ראשון וכשמערין המים לחלטה שילאו מן הכלי אף על פי שהן רותחין פסק כה רתיחתן מלנבל כדון כלי שני שאינו מנבל ומתנבלין בתוך כלי ראשון, ומי"ס מנבלין אם פסקה רתיחתן יש נהן משום ציבול. אלו דבריו ז"ל — ועל זה כתב עם הר"ן ז"ל: — ולא ידעתי מינין לו שהרי כל שנת בחמין מלפני השנת שרין אותה בחמין בשנת אע"פ שהיא כגון גמור, ולא ידעתי הפרש בין מנבלין למנובל אחר, וצריך עיון ונדיקה, עכ"ל. וכפי הנ"ל יש ראי' מהירושלמי הנ"ל לשיטת הרב ר' יונה ז"ל. וראה נאנ"ט מלאכת האופה, ובספרי משנ"א-ח, דף ל"ג, ודף ק"ד.

אלא דנכל אופן קשה דאם נאמר דה"ו מהנין את הרותחין נמקודשת איך עשו זאת בלינה הא עמוד השחר פסלן משום לינה. אבל ה"י איך שיה"י מפורש בהירושלמי הנ"ל. דמכשירי מצוה שא"י אפשר לעשותן מערב שנת דוחין את השנת בדבר שהמנוה עצמה דוחה את השנת, דהא אין לדחוק ולומר דהפירוש בהירושלמי הוא אליבא דר"א הסובר דמכשירי מצוה דוחין את השנת ולא אליבא

עוד שהות לקצור את המת מצעוד יוס, או שגריך להמתין עם כל הנרכים עד הערב הגם שעל ידי זה תתאחר הקצורה צערה. והגריך להתיר מפני שהוא לטובת המת שלא יטרח לשהות הרבה. והעיר הגהון ה"ל מדברי הרא"ש בפ"ק דמועד קטן ח: בנשנה דל"ן חופרין כוכין וקצרות צמועד, שכתב בשם רש"י, — ברש"י שלפנינו ליתא — דהא דחמירין צעלומא דלפילו דיו"ט שני יתעסקו צו ישראל, לא אמרן הלא לטלטול או שאר דברים שאין צהם טורח כגון לכנסו או לגזוז שערו אצל חפירה לא — וכתב הרא"ש — ודבריו תמוהים שהרי פירוש תחלה ל"ן חופרין כוכין וקצרות שיהי' וזמננים לנורך מתיים שימותו, ומה שי"ך להביא על זה מת דיו"ט שני יתעסקו צו ישראל דהיינו לקצרו צו ציום וכי', ונ"ל ליישב דבריו שהי' קשה לו מ"ש ויו"ט שני שאם מת דיו"ט שני סמוך לערב שאין שהות לקצרו ציום ואלפילו הכי יתעסקו צו ישראל ציום לנורך קצרות חול וכן צחול המועד הי' ראוי שיהא מותר לחפור קברים לנורך קצרות חול, ותי"ך דנכחי גונאל לא התירו הלא טילטול ודברים שאין צהם טורח, אצל חפירה דכיון דל"ן שהות ציום לקצרו גם לא יעשה הקבר ציום וגם אסור למיגד ל"י גלימא ולמיגד ל"י אסא ציום, וכן צמועד נמי ל"ן לחפור קברים לנורך חול. ומדבריו למדנו אם מת דיו"ט שני ול"ן רובין לקצרו צו ציום שאין עושין שום דבר מלאכה צו ציום, ויראה דלפילו ע"ג עכו"ם אסור. עכ"ל הרא"ש ז"ל. ובספר החיים ה"ל רואה לפרש דברי הרא"ש שגם הוא נוסכים להתיר להתחיל בצרכי קצורה דיו"ט צ' סמוך לערב צכדי למהר את הקצורה צערה, הלא שמוכיים שאלפילו נאמר שהרא"ש סובר דאסור, לכל זאת ימולאה הוא לנני שאר הפוסקים המתירים. ע"ש.

ורפעי"ד דברי הרא"ש ה"ל נרכים ציאור, דנתחלה כתב שרש"י הקשה מ"ש דיו"ט שני שאם מת דיו"ט סמוך לערב שאין שהות לקצרו ציום ואלפילו הכי יתעסקו צו ישראל ציום לנורך קצרות חול, וקשה אנה כתוב דין זה שמוחר לחלל את היו"ט צכדי למהר את הקצורה של חול, — ולנסוף מסיק הרא"ש צשם רש"י — דנאמת מלאכה גמורה אסורה דיו"ט צשגיל למהר את הקצורה צחול וחינו מתיר הלא טלטול ודברים שאין צהם נורך, א"כ, מצואר שרש"י ז"ל לא הי' לו מקור להוציא את הדין ה"ל שיהא המלאכה מותרת דיו"ט שני, צשגיל למהר את הקצורה צערה, ואיך הלקא אדעתך מעיקרא להתיר מלאכה ממש דיו"ט צ' צשגיל הקצורה של חול.

אל"א דנאמת י' נפמי' צנאה יוס טוב צ' אנו דניס, דאם דיו"ט צ' של הראשונים של פסח וסוכות, אז גם צלילה יהי' חוש"מ, וצוה פשוט ל"י לרש"י דמותר להתחיל בהחפירה דיו"ט צ' מצעוד יוס כדי למהר הקצורה צערה, דמה לי אם עושה מלאכה דיו"ט צ' או צערה צחוש"מ, דהא האיסור של יו"ט נאמר דלזוזא ל"י משום דחול שו"י רנן לנני מת אצל האיסור חוש"מ עכ"פ איכא, והלא לא נרויה כלל צהמתנה עד הערב, כי סוף סוף גם צערה חוש"מ הוא. אצל כשאנו דניס על יו"ט צ' של ימים האחרונים של פסח וסוכות או של צנועות, הלא נרויה צשנמתין עם המלאכה עד הערב, דמצעוד יוס י' האיסור יו"ט, וצלילה ל"ן כאן שום איסור, וזה שמוכיים הרא"ש צשם רש"י דל"ן עושין מלאכה ומצעוד יוס הלא ממתין עם עשיית המלאכה הגמורה עד ערב. וממילא נמי צחופר צחוש"מ צשגיל חול אסור, ולא הותר צחוש"מ צשגיל חול שלא הותר דיו"ט צ' מצעוד יוס הסמוך לחול. ועי' תוס' מו"ק ה"ל.

ואם כמים הדגרים מונאל דלהלכה אינו מותר להתחיל צעשיית מלאכה גמורה לצרכי קצורה ציום צ' של יו"ט הסמוך להול אלפילו על ידי עכו"ם, וציו"ט צ' הסמוך לחולו של מועד י' לצדד להתיר החפירה ולא את שאר הדברים שאין צהם האיסור צחוש"מ, ולדינא עדיין גריך להתיישב.

וראו להתעסק צו לקצרו וגער צהם ר"ת. מצואר דנאמת לא הקפיד ר"ת הלא על חילול יו"ט מפתח הקצורה צענמה, ולא הזכירו כלל מעטן תחומין. ע"ש, והרמב"ן ז"ל צחידושו צסוף מסכ' צ"נה כתב: ורואיני צתוס' שפעשה הי' צצרה דיו"ט שני והלכו אחר המת רוכבים על סוסים עד תקום קצורה, וכמדומה מדבריהם שלא מיהו צדים חכמים שצחיתו הדור, וחס ושלום שלא התירו רבותינו כן הלא צתקום דלה אפשר, כעין ששנינו לגבי עדות החודש (ר"ה דף כ"ג.) וני שראה את החודש ואינו יכול להלך מוילכין אותו על החמור ואלפילו צנוטה, ואם נורך להם נוטלין צידם ונקלות. השתא צעדות שהודש שהי' נורך כל ישראל, ודבר שמתלכין עליו את השבת, קששו לצבות זה ולא התירו הלא צתקום דלה אפשר, כ"ש דבר קל שאינו דוחה שבת, אלפילו צעממין, הלכך לא מוציעה הנאים משום צבור שהסור, הלא הפילו הצלים שחייבין לקצרו אסור. ומיהו קוצרים אצרכים לקצרו צתקום שתי אפשר ומתירין להם הפילו לרכוב ע"ג צהמה, דיו"ט שני לגבי צרכיו צכל דלה אפשר צחול שויהו רנן. עכ"ל. משמעות דברי הרמב"ן ז"ל. דמעשה שהי' צנרפת — היינו זו שהצילו תוס' ה"ל — לא משום תחומין נעשו צה, דאינו יזכיר כלל שהי' חוץ לתחום, הלא צנתוך התחום הלכו ללוות את המת צסוסים, ועל זה ציוור הרמב"ן ז"ל דוקא הקצריים מותרים ללכת צסוסים אם לא אפשר צנחרת ול"ן ונצטלים את הקצורה משום שצות דל"ן רוכבין ע"ג צהמה, אצל אחרים הפילו הצלים אסורים לרכוב על הסוסים ולצעור על השצות. הלא הנוסחא צנחוס' שצת הצ"ל לא הוכל לייצנה. אם לא שצחמר דהקפדת ר"ת היתה בעיקר משום דמסקינן והאידנא דאיכא חצרי, כלומר, שהגויס ינו לישראל לעשות מלאכתן כשיראו אותם עושים מלאכה דיו"ט צ', ולגויס נראה יותר מלאכה צרכייה על הסוסים מהליכה צרגל כי הם אינם יודעים את דיני תורתינו.

והט"ו צנורה ס' תקכ"ו. אות ד', ומתמה על הש"ע שפסק דהקצריים אסורים לרכוב על הצהמה דיו"ט צ' הלא צדלה אפשר, הא הצשג"ה כתב דל"ן משניחין דיו"ט צ' לנני מת צחיסור תחומין כלל, ורכצינה על הצהמה אינה הלא שצות, ומודע ומחמיר הש"ע צרכייה יותר מנחתומין. ע"ש. ולה"ל ניחא, דנאמת ונוד דין ל"ן כאן שום איסור, הלא החשש הוא משום דמסקינן והאידנא דאיכא חצרי, וזה החשש הוא דוקא צרכייה, מפני שהגויס רואים צוה חילול יו"ט, ולא צתחומין. ולכן שפיר כתב הת"ה, הונא צמג"א שאלפילו צדלה אפשר להם להקצריים ללכת צרגל, לכל זאת לא ירכיבו צעיר מפני החומות. ע"ש. וצוה יונח מדוע הקפיד ר"ת דוקא על ישראל שהתעסקו עם המת, הלא גבי צני צשכר אסרו אלפילו על ידי נכריים, הלא דהגם שר"ת הזכיר דבר זה של צני צשכר אצל עיקר טעמו לאיסורה הי' מטעם דמוסקינן והאידנא דאיכא חצרי וכי'.

ואור"י י' ליתן טעם דחמיר הרכינה לנורך המת דיו"ט שני מהקצורה היינו הפירת הקבר. דהנה דיו"ט שני של ימים הראשונים של פסח וסוכות הפילו אינו יו"ט אצל עכ"פ הוא חולו של מועד, וצחולו ש"מ החפירה אסורה, ויש דעות צוה האיסור דאורייתא, לכן דיו"ט שני ל"ן לאסור החפירה של הקבר, — סוף סוף עלינו להתיר לחפור למחרתו שהוא ג"כ חוש"מ, ומ' ל"י יו"ט שני ומה לי למחרתו, אצל הרכינה צחוש"מ אינה אסורה ואם אנו מתירין דיו"ט שני הלא אנו מתירין איסור שאם היינו ממתיים עד לערב לא הי' כאן שום איסור.

אם מותר להתחיל בחפירת קבר ביו"ט ב' סמוך לערב כדי צמחר הקבורה בערב

ובגרון זה י' להעיר צמה שכתוב צספר החיים ס' תקכ"ו, להגוף רש"ק ז"ל. אם מותר להתחיל בצרכי המת דיו"ט צ' סמוך לערב צכדי למהר הקצורה צערה, והיינו צאופן שאין

תקפד. כל אדם יזהר אם יש לו בן למול באהבת אדם לא יקח [א] כי אם אומן ומוחזק לכך ובעבור אהבת אדם לא יכנס למחלוקת או לא יתחתן בעבור אהבת אדם או לא ישביר מלמד לבנו שאין לו הצלחה לפניו בעבור שום אהבה. ולא יהא לאדם אוהב שיגלה לו נסתרות שגילו לו אחרים כי לו (א) האמינו סודם [ב] ולא להם. ואל תשנא שום אדם בעבור אהבת חבירו כי אין לשנא [ג] אלא למי שהקב"ה שונא ואשר אוהב אהוב.

משנת אברהם

סימן תקפ"ד

[א] כי הם חונן וכו'. ראה לקמן תשפ"ז, שרצנו משווה חיתוק, מולוד, ומוהל, שלא יבגית על אהבת אדם אלא על עמם הענין. והגם שמוהל שאינו חונן יש היסור של סכנת נפשות, ונולדו וחייתו חין כחן השם של סכנת נפשות, לכל זאת שווין הן. כי נחיתו יש הקולל לזרות, כדאמרינן: כל הנשוא אשה שאינה הוגנת לו מעלה עליו הכתוב כאילו הרשו לכל לעולם כולו וזרעו מלך, קידושין ע', כלומר, שזה הוא פגם בתולדות, ומה גם לפי מה דחיתא בתקונא חמישאה, הנשמעות. וז"ל: ועוד לא תלין נבלתו על העץ, לא תלמיד חכם, נבלתו לא נת עם הארץ דליה רישא, דאם אנת תליא לה נ"י או קונרה או קונרתו, ודא ליהי כי קנור תקנרנו, כי קנור הוא לה, או תקנרנו ליהי ל"י. אמתא דא לאו איקרי זונא ויחודה דילי, אלא ליהי כמטולא תליא עלי כחוייא קשיר על קלני. ונ"ד כי קללת אלוך תלוי דליה קללה דקטיילת ל"י או חייתי ל"י לודי עניותא. עכ"ל. ח"כ יש סכנה גדולה של נפשות נחיתו שאינו הגון. ומאמר זה של התק"ז מתאים למאמרם בפסחים מ"ט. נת כהן לישראל חין זונגן עולה יפה — נמתיתא תנא קונרה או קונרתו או מניאתו לודי עניות. ומסיק לא קשיא הא בתלמוד חכם הא נעם הארץ. וגם מה דקראתה בתק"ז לנת עם הארץ — נבלתו, רישא, מתאים למאמרם שם מ"ט: ולא ישא נת עם הארץ מפני שהן שקן וכשתיהן שרץ. ע"ש. ומלמד שאינו חונן הגון נודלי שיש בו משום סכנה, גדול מהשתילו יותר מן ההרגו. ופסידא דלא דר הוא, ולמ"ד נ"כ כ"א: קטלי, הלא מנינו שדנר זה גרם לשפיכת דמים

[ב] כמאמרם חין רצונו שיהי פקדונו ציד אחר, משנה גיטין כ"ט. וק"ו לדנר סוד.

אם מותר לשנוא ספק עוברי עבירה

[ג] אלא לזי וכו' בפסחים קי"ג ומסקינן דהכי דליכא סהדי דעבדי איסורא כולא עלמא נמי מיסני סני ל"י, כלומר, יש חיוב לשנאו, אלא כי האי גוונא דחויז נ"י איהו דנר ערוה, כלומר שהוא עמום נלא עד אחר ראה בו דנר עבירה, רבי שמואל בר רב יצחק אמר רב מותר לשנאותו, רב נחמן בר יצחק אמר מותר לשנאותו שנאמר יראת ה' שגלת רע. ע"ש ופסק הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהלכי רוחא הלכה י"ד דמנזה לשנאותו, ע"ש ונראה ל"י, דדנר זה תלוי נהא דאמרינן בסוטה ג', וקנא את אשתו ר"י אומר רשות, ור"ע אומר חובה, מ"ט דר"י סנר לה כי האי תנא דתניא ר"א בן יעקב אומר כלפי שאמרה תורה לא תשנא את אחיך בלנבך יכול כגון זו — פירש"י שיראה את אשתו עוברת על דת יהודית נסתרת עם שכיניה לא יקנא לה, ת"ל וקנא, אם רנה לקנא הרשות נזיר, משום דלי לא כתיב קנא, הו"א דאסור. וכו'. ור"ע סנר חובה היא לקנא, וא"כ רב הסובר בפסחים דהרואה בתצירו דנר ערוה מותר לשנאתו, נע"כ סנר כר"י דוקנא רשות, ומ"ד שם בפסחים דמנזה לשנאותו סנר כרע"ק דמנזה לקנא, והואיל דהלכה כרע"ק דמנזה היא, לכן פסק הרמב"ם ז"ל בהלכ' רוחא הג"ל דמנזה לשנאותו.

ובשאיילתות פראת וישנ כתוב! גרם לריך היכא דהוא ידע צ"י דלא קא נהוג כשורה לחודי וסהדי אחריתא ליכא דידעי צ"י, מי שרי למשנייה חי לא, מי אמרינן כיון דלאו צר תעבד צ"י דינא הוא מישנא נמי לא, או דילמא לעינן דינא הוא דאמר רחמנא עד דליכא שני עדים אצל למשנייה אפילו בכל דהו — ומסיק כהא דפסחים קי"ג, ואומר רב שמואל בר רב יצחק מותר לשנאותו. אלמא, סמוך על נפשי' ושני ל"י. ומשמעות הדברים סמוך על נפשי' הוא שאפילו אינו יודע צבירור גמור, אלא כשאפילו יש לו קצת ספק מוחר לו לסמוך על עמו. דא"כ מה הלשון סמוך על נפשי', ועתה ראינו שזההעמק שאלה עמוד ג"כ צוה, ומסיבין יואל הדין שמוחר לו לשנאותו אפילו כשאין לו צבירור גמור, אולם לפי הג"ל נישא, דהא גבי סוטה, אפילו כשנסתרה עם שכינה חין כחן צבירור שחטאה ולכל זאת פסקינן דחין כחן איסור של לא תשנא את אחיך בלנבך.

אלא דיש לחתום דשאני התם דהסתירה עמוה היא איסור תורה, כדאמרינן בסנהדרין יתוד דאורייתא שנתמר כי יסיתך אחיך, והלא על היתוד חין כחן שום דנר של ספק כי מיירי נראה צבירור שנסתרה עם שכינה. ואפשר דמיירי אפילו כשיש מקום לומר שהוא נסתרה לצורך מנזה כגון שאין לה נשים ובכוונה נסתרה כדי שיקנא לה נעלה וישקוה ונקוה ונרע זרע, כדאמרינן גבי חנה, נרכות ל"א. ולכל זאת הותר לו לנעלה לסמוך על נפשי'.

ויש לומר דר' נחמן בר יצחק הסובר בפסחים הג"ל דמנזה לשנאותו לשיטתו אזיל, דהאמנם כשיש נד לומר שהאדם לא התכוון לעבירה אלא למנזה, לא שייך לומר מנזה לשנאתו, אלא דמותר לשנאותו, כלומר שאין צוה עבירה מה ששנאו אצל חין כחן מנזה — וכן נשמעות לשון השאילתות הג"ל דהיכא דמסיך אנפשי' ושני ל"י, פירוש דסמוך אנפשי' אדם זה עשה העבירה לשם עבירה ולא לשם מנזה, מותר לשנאותו ולא שמנזה לשנאותו, ע"ש היטב — אלא דנאופן שאין ללמד זכות על זה עשה עבירה ואין אפשרות לומר עליו שהתכוון לשם מנזה או אומר ר"נ בר יצחק דמנזה לשנאותו, והנה אמרנו לעיל דמקור הדנר הוא מוסוטה, אלא דגם בסוטה לפעמים יש לנדר עליה זכות דמה שנסתרה הוא שלא לשם עבירה אלא לשם מנזה, היינו כדי שתשקה מי סוטה ונקתה ונרע זרע. אולם תינח נאם האשה מנזה על פרי' ורבי' שפיר יש להנדיק אותה שהתכוונה לשם מנזה, אצל למ"ד דחין אשה מנזה על פו"ר, נודלי שאסור לה לעבור על איסור יתוד שהוא דאורייתא, והנה רב נחמן בר יצחק סובר צינמות ס"ה וכנשה כתיב, ואין אשה מנזה על פו"ר, מוילא חין שום נד זכות להנדיק אותה נשום פנים שהתכוונה לשם מנזה, ולכן אומר שמנזה לשנאותו.

והנני להזכיר כאן פרפרת אחת ודרשותי המשתייכות להא דהג"ל צינמות ס"ה. נמשנה האיש מנזה על פרי' ורבי' אצל לא האשה. ונמנ' שם. מנה"מ. — אמר קרא ומלאו את הארץ וכנשה איש דרכו לכנש ואין אשה דרכה לכנש. אדרבה וכנשה תרתי משמע אמר ר' נחמן בר יצחק וכנשה כתיב ואמר רבי אילעא תשום ר"א צ"ר שמעון כשם שמנזה על האדם לומר דנר הנשמע כך מנזה על אדם שלא לומר דנר שאינו נשמע.

הקפד. (א) כגון מה שאמרנו ב"ק י"א ב' : את מהיפנת לי בשבועה האי לא מהיפן בשבועה.

תקפה. אִלְיָהוּ זכור לטוב נקרא מלאך הברית שנאמר (מלאכי ג א) ומלאך הברית אשר אתם הפצים (שם ב ד) בריתי את לוי (שם שם ה) בריתי היתה אתו (שם שם ז) כי מלאך ה' נבואות הוא ומלאך הברית אשר אתם הפצים בו וסמך לו (שם ג ג) ופנה מתחילה היו לוקחים לברית ההנונים (א) לפי שעורכום כסא לאליהו ואומר (תהלים צד כ) היחברך כסא הוות ואיך יתכן שיהא הרשע בעל הברית וסמך למלאך הברית (מלאכי ג ב) כי הוא כאש מצרף (שם שם ה) עד ממהר במכשפים ממהר וזהו שנאמר (שמות כב יז) מכשפה לא תחיה לא תמהמה להחיותה אלא תמהר להמיתה פן תכשף עוד וכן (דברים כ טז) לא תחיה כל נשמה שלא תעבב מן תנצלו ולכך הטא שאל בעוד שהיו שוללין ברחו עמלק שנאמר (ש"א טו יט) ותעט אל השלל ונסו מקצתן כאש מצרף במכשפים וזכורית במנאפים וישב מצרף בנשבעים לשקר ומטהר כסף בעושקי שכר וטהר מענה אלמנה וזיקק אותם כזהב מניף על יתום ידו וכסף מטי גר הרי אילו סמך אצל מלאך הברית לומר אם צדיקים הם יבא מלאך הברית [א] היו נותנים הבן להגן כרי שיבא מלאך הברית וישב על הכסא אצלו אבל אם יהיה בעל הברית רשע ואינו הגון איך יתכן שישב מלאך הברית אצלו וכתוב (דברים טז כא) לא תטע לך אשרה כל עץ (ב) אצל מזבח ה' אלהיך אשר תעשה לך וכתוב (תהלים צד כ) היחברך כסא הוות ויש מקומות (ג) שבעל הברית עושה סעודה ונותנין צדקה ואליהו לא יהיה במקום שיש הרשע והילך אם יהיה רשע לא יהיה אלא אם כן יהיה צדיק אע"פ שאמר (בראשית כא יז) באשר הוא שם שנאמר (דח"ב כה ז) כי אין ה' עם ישראל כל בני אפרים וכתוב (מ"א יט י) כי (ד) עברו בריתך בני ישראל מפלל שהוא במקום הברית אבל אם (ה) תפרש מעשה גוי איך יתכן שיהיה שם בעת הברית.

משנת אברהם

וכו', כלומר, הגם נענין השנטיס ה' ספק אם עשו רעה או טובה, כי מהשנתם היתה להרע ליוסף ונפועל עשו לו טובה, שעל ידי שמכרוהו נעשה למושל בנזרים, ונדנר שיש ספק אם האדם עשה עזירה או לא חסור לשאלו, זה הוא שפאשו השנטיס חולי יעשה יוסף שלא כדון ויחטא על שינאל אותם על דבר שיש בו ספק אם הם חטאו או לא, כמו שאמרו: לו ישטמנו יוסף, פירש"י: לו, שוא ישטמנו. כלומר, חשבו שלא ישנאל אותם על השמאל זה חסור, לכן שינו ולאמרו לו אניך זהו וכו', ויוסף השיב להם! אל תיראו. כלומר, אין לכם לתוש שאני אשנאל אתכם, כי הלא יש כאן ספק אם עשיתם עזירה או לא, כי אתם השנתם עלי רעה והד' חשנה לטובה, ונאופן כזה גם אני יודע אסור לשנאל את חצירו. והארכתי צנה דרשותי.

ר' אגלף אמר חונה. שנאמר אל תוכח לך פן ישנאלך וכו' ואמר ר' הילעל משום ר"א זר"ש מותר לו לאדם לשנות בדבר השלום שנאמר אניך לזה וכו' מה תאמרו ליוסף אגלף שאל נא וגומר, ר' נתן אומר מנהו שנאמר ויאמר שמואל איך חלך וכו'. ואמרתו לקשר כל ה"ג מתמרים שלכאורה אין להם שייכות כלל.

בהקדמ הא דקוטה הנ"ל דקרא דוקנל את אשתו אינערך דלי ללו הכי הו"ל דאסור לו לקנאות משום לא תשנאל את אחיך בלבד, וקשה למה לן קרא הלא כשנסתרה עם שכיניה ענרה על איסור יחוד דאורייתא ואין כחן איסור לשנאותה, ולריך לומר דהו"ל דלכל זאת אסור לשנאותה דהא קרא מיירי בכל ענין אפילו כשאין לה ננים והפער דנסתרה נכדי לקיים ונקתה ונזרע זרע, כדאמורה חנה נרכות ל"א, אלא דהתינח אם אשה מנזרה על פרי' ורבי' אצל אם הלכה כחכמים שאין אשה מנזרה על פרי' ורבי', אין לומר כנסתרה נכדי לקיים מנזרה, ונע"כ דעשתה איסור דאורייתא נסתירתה, ולמה לן קרא להתייר. אלא דדבר זה אם אשה מנזרה על פרי' ורבי' או לא תלוי ניש אם למקרא או למסורת, דלי למקרא קרינן וכנסתה תרתי משמע ואשה מנזרה, ולמסורת וכנסתה כתיב ואין אשה מנזרה, נמאל דדבר זה אם מותר או אסור לשנאותה מוטל בספק, כי אין הכרע אם יש למקרא או למסורת והו"ל דנאופן כזה אסור לשנאותה ואינערך קרא דוקנל את אשתו. אולם ר"נ ז"ר יחקר דאמר וכנסתה כתיב כלומר דסנירה ל"י יש אם למסורת, ויש כחן ודאי איסור נמה שנסתרה וקרא דוקנל אינערך לחונה, דנלל קרא הו"ל רק דמותר לקנאותה אצל לא שיש חונה, אצל בספק נהמת אסור לשנאות את חצירו. נמאל דר' אליעז משום ר"א זר"ש שמוען סוגר דנספק אסור לשנאל את חצירו.

וזה הוא שמענו לו המחמר השני של ר' הולעל משום ר' אלעזר זר' שמוען כסא שמונה על אדם לומר דבר הנשמע, שנאמר אל תוכח לך פן ישנאלך, כלומר, דוקא נאם נרור שחניךך ישמע לדברי תוכחה או מנהו להוכיח, אצל אם אינו נרור אלא יש כחן ספק, ולאחר שתוכיחנו ישאר הספק אצלך אם חניךך מקנל תוכחה או אינו מקנל, ועל ידי זה הוא ישנאלך וממילא אתה ג"כ תשנאל אותו, מוטב שלא תוכיחנו ולא ישנאלך ולא תשנאל אותו, כי הוא סוגר שיוספק אסור לשנאל את חצירו.

ורבן סמכו לו את המחמר ה"ג, של ר' אליעז משום ר' אלעזר זר' שמוען, מותר לשנות בדבר השלום שנאמר אניך לזה

סימן תקפ"ה

סנדק, בעל ברית, כסא של אִלְיָהוּ

[א] ה'יו נותנים וכו'. משמע מלשון רבינו שמסירת הילד ליד הסנדק הוא שעל ידי כן נעשה הסנדק הנעל ברית, והואיל שהסנדק הגון ינאל אליהו ויש אללו. והפער שמה שכתב רבינו ויש מקומות שנעל הברית עושה סעודה ונותנין צדקה, הכוונה על הסנדק שהוא הנעל ברית, כי אין לפרש שכוונתו על אפי הילד, דא"כ. מה הפירוש ויש מקומות שעושין סעודה, הלא סעודה זו הוא חיוב כלהיתא צפרקי דר"ל פ" כ"ט: וימל אברהם את יתחק ננו בן שמונת ימים והנישו למנהה ע"ג מונח ועשה שמהה מושמה, מחלן אמרו חכמים, "חייב" אדם לעשות שמהה ומשמה נאלות היום שזכה למול ננו כלאברהם אבינו וכו', ונספר ארחת חיים להר"א חליטול ז"ל הלכ' מילה מנסח: צפרקי דר"ל הג"ל, כל המניש ננו למילה כאלו כהן את מנחתו ואת נסכו על גני מונח. ע"ש, אלא כנראה דכוונת רבינו שיש מקומות שהסנדק עושה סעודה, וכן כתוב נל"ח הג"ל: ואחר כך נלל הסנדק ונותן מעות ליולדת וכו'. ע"ש. וראה לקמן סימן תקפ"ז, שרבינו קורא להסנדק בעל ברית.

ועוד כתוב בספר ארחת חיים הג"ל: ומה שנהגו להכין כסא לאליהו לל דבר רק הוא כי נמדרש מאלטו סמך לאלות דבר, כדאמרינן נעשה שומר אליהו קנל קנאתי להד' לנאות כי עברו בני ישראל את בריתך, אמר לו הקב"ה לעולם אתה מקנל ל, קנאת נשטים על גלוי עריות שנאמר פנחס בן אלעזר בן אהרן

תקפה. (א) פרקי דר"א ש"ט: סכא: התקינו חכמים שיהיו עושים שושב כבוד למלאך הברית כו' ובהקדמת הוהר י"ג א': ואיצטריך לתקנא ליה כרסא ולאברהם במוסרי דא כרסיוהו דאליהו. (ב) סנהדרין ז' ב': כל המספיד דיין על הצבור שאינו הגון כאילו נוסע אשהר בישראל שנאמר כו'. (ג) פרקי דר"א פכ"ט מובא בתוס' שבת פ"א א' ד"ה שש. וכן בשבלי הלקט סימן ס' ובסנהדרין פ"ב ב': משהה שם ובתוס' שם ד"ה סוף ובהנחות ח' א' רש"י שם ד"ה לבי מהולא. (ד) פ"א ע"ב. (ה) אולי פ"א ע"ב תעשה.

תקפו. מצוה שאין לה דורש אותה תדרש בה לפי שהיא כמת מצוה. אם תראה שנים הגונים לאחד נותנים ולאחד אין נותנים אתה תן לאותו שאין נותנים וקבל שכר כנגד כולם וכיון ששניהם הגונים למה אין נותנים שמה אבותיו ואמותיו של זה לא היו עוסקים למהר לתת לעניים טובים או יש שנולד במזל שאפילו הגון אין נותניו לו אפילו צועק הרבה לא יתנו לו ופעמים שהוא בעון האב או האם שאיטמו אונם משמוע צעקת דל ופעמים בשביל עון אבותיו ואמותיו שנאמר (תהלים קט יד) יזכר עון אבותיו וגו' וחטאת אמו אל תמה וכתיב (שם שם יב) אל יהי הזנן ליתומיו ופעמים עון עצמו שנאמר (משלי כא יג) אוסם אזנו (א) משמוע דל גם הוא יקרא ולא יענה גם (ב) לרבות בניו ופעמים אחרים הטאו וכידו להחזירם והיו מקבלים ממנו ולא הזהירם ופעמים עון הדרו כי נגזר פורענות על אותה העיר ומגלגלים כדי (ג) שיתנו הרבה לשאינם מהוגנים יתנו מעט [ע"ב] כדי שלא יהא להם זכות להגן מן הפורענות שנגזרה עליהם או שעתידיה להגזר עליהם.

תקפו. מעשה שבקשו לחסיד אחד להיות בעל ברית ולהיות שושבין לחתן אמר למבקשים [א] מוטב לקנות לכם אוהבים תבקשו לאחרים ויאהבו אתכם ואני מעלה עליכם כחיילו עשיתם אמרו לו לחסיד למה תמנע מן המצוה אמר להם אפי' שכר טוב אקבל שקנתי לזה אוהבים ושחדלתי מן הכבוד ועוד (א) ויהנה מהם יותר ממני אילו הייתי בעל ברית נמצאתי גוזל את העני כמה שיהו מהנים אותו ועוד באותה שעה שחכרי יכול לקיים אעפוק בתורה ובמצות אבל מצוה שאין רודפין אחריה רדוף אחריה מסכת או מדרש שאין עוסקין ואין הפצים בה תעסוק בה כי מביאין לדין על דברי תורה שאין עוסקין שנא' (קהלת יב יד) יבא במשפט על כל נעלם שהמצוה מקטרגת ואומרת מה גרועה אנכי שנעלמתי מכל וכל וכתיב (שם ז יח) כי ירא אלהים יצא את כלם.

תקפת. אהוב לך את המצוה הדומה למת מצוה שאין לה עוסקים כאשר תראה מצוה בויה או תורה שאין לה עוסקים כגון שתראה שבני עירך לומדים סדר מועד וסדר נשים וסדר נזיקים אתה תלמוד סדר קדשים ואם תראה שאין חוששים ללמוד מועד קמן ופרק מי שמתו מוטל לפניו אתה תלמוד ותקבל שכר גדול כנגד כולם כי הם דוגמת מת מצוה אותם מסכתות ואותם הלכות שבני אדם אין רגילים בהן שזה דומה לאחר שהיה לו כנות תבעום בני אדם (א) והצילם להם ונשארה בת אחת שלא תבעוה לינשא אמרה לאביה לאחיותיה אומנות נקיה מעשה אורג מעשה רוקם לבך קפצו הכל עליהם והיו לאנשים אבל למה נתת לי אומנות שהכל מתרחקים ממני לארוג בגדי אבל ותכריכני מתים אילו היה אומנותי בגדי שמחה הייתי לאיש כאחת מאחיותי אמר לה אביה אני אשבח אותך לכל שילכנו הכל אצלך כך אמרה מסכת מועד קטן והדומה לה רבנו של עולם למה אין עוסקים [בי] כמו בשאר מסכתות והקב"ה אומר הרי כבר נאמר (קהלת ז ב) טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משתה כאשר הוא סוף כל האדם והחי יתן אל לבו ועתה למה אומרים שהוא סכנה לפי שבתוב (משלי ג יא) ואל תקון בתוכחתו והוא ממהר ולא ירדק כמו בשאר מסכתות ועוד שכל דבר שתוספין אותו סכנה אפילו מקום הוא מסוכן לפי שלשון בני אדם ועינים מוקת אלא כך יעשה הרוצה ללמוד אותה יתפלל לפני הקב"ה שלא יארע דבר רע וגם ילמדו הרב בחשאי ולא יפרסם ולא יזיק ולא ינוק אחר שלשון האדם מוקת ועינו וכתיב (שיר ז ב) חמוקי ירכיך כמו חלאים אילו דברים של חלאים ותחלואי מיתות כמו מי שמתו מוטל לפניו ומועד קטן יהיו בסתר ולא יזיק שנאמר (ישעיה כו ז) חבו כמעט רגע עד יעבור זעם וגם שמעתי בשני דברים מלאך המות קרוב לשמוע למו שדורש במעשה מרובכה ובמועד קטן לפך נענה מלאך המות הן הן מעשה מרובכה כמעשה דרבן יוחנן בן זכאי ור' אלעזר בן ערך שאם לא יביון להפרע ממנו וכן מועד קטן ביוצא בו לפי שהוא ממונה על המות לכך יעסוק

משנת אברהם

סימן תקפ"ו

מוחר לטריב בסנדקאות למובת עניים

[א] **מוטב** לקנות וכו'. הגר"א ז"ל צניחוורו ליו"ד סימן רס"ה מ"ד, הניח מדרש שחר טוב, כל עלמותי תלמדה וכו' ועל דרכי אני עושה סנדקים לילדים נשעת מילה ופריעה, וכ"ה צפסיקתא והגזל צילקוט תהלים ס' תשכ"ג. ונרמ"א שם הניח דברי הגהות ונימוני פ"ג דמילה; ונוהגין להדר אחר מנהג זה להיות סנדק לתפוס התינוק למהולו. ע"ש, ונדברי רבינו נשמע שם המסרב ותכוון לצורך מנהג, כיו שיהיו העניים מזה, או כדי שלא לצטל מלימודו, מותר. **ומדברי** רבינו נשמע שמה שאמרו צפסחים ק"ג: דמי שאין מוסב בתורה של מנהג הרי הוא מנוהה לשמים, ופירשו שם צפסחים, היינו סעודת מילה וסעודת נשואין, היינו דוקא כשמשרב לישב בהסעודה ואין הסנדקאות והשאיניות בכלל זה. ונפ"ת יו"ד סימן רס"ו-י"ח הניח צפס תשובת מקום שמואל צפס ספר שרביט הזה צדו לצטל מה שהשמש קורא על סעודת ברית מילה, כי אולי לא ילכו מהטעמים הנחמדים ויהיו ח"ו בכלל נדוי, ע"ש.

סימן תקפ"ח

ראה סימן א', כי כפול הוא.

הכהן וכו' נקטלו את קנאתי, וכאן קנאתי, חייך שאין ישראל עושין ברית מילה עד שאתה רואה צעידך. מכלן סוכו חכמים להכין לו כסף הוא מלאך הנרית שנאמר ומלאך הנרית אשר להם חפצים הנה זה צל אחר ה' נצלות, ויש אוסרין לפרוש עליו נגד צצנת מפני שיש אהל תחתיו אהל א"כ מלא חללו נגדים. וכתב ר' נסים גאון ז"ל: הגידו לי זקנים שדורו צניוס שהכנסני לברית מוראל אהל אלוף ז"ל, כשכנס לברית הכנסת ואני צידו יש ענה אחת על אותו כסף הנוכח ואחר כך עמד והושיבני על הכסף האחר של מילה. ואחר שיצא שאלו אותו מה טעם כי לא ראינו מעולם מי שעשה כך ואמר להם קנאתי מן הזקנים הקדומים שזה הכסף מוכן לאלוהו והוא מלאך הנרית וישנתי עליו עם הילד אולי יזכרה לו ונאלה חמה צנכתו. עכ"ל.

והנה מוכ"ל מתבאר שאלוהו ז"ל מלאך הנרית נמצא אצל כל ברית מילה, דהא נפרש אומר צנדרש: „חייך שאין ישראל עושין ברית מילה עד שאתה רואה צעידך" אהל נודלי כוונת רבינו שאם הסנדק הגון והילד עתיד שלא להיות רשע אז ומלאך הנרית מצרכו, כדברי ר"י גאון ז"ל.

סימן תקפ"ו

ראה סימן א', ומה שכתנתי שם.

תקפו. (א) לפנינו: מועד דף. (ב) ועיון שבת קנ"א ב'. (ג) בבא קמא ס"ו ב'. תקפו. (א) צ"ע העינים יהנו מהם. תקפת. (א) צ"ע והשיאב דהם.

בכל לבו לישב בלא קלות ראש בה וכן כל מצוה שתראה שאחרים עוסקים בה ובמקצת עבודותיה אין הוששין בה אתה תחוש באותה הכוונה ואתה תקבל שכר כנגד כולם שאם תראה שהכל נושאים את המטה ורגלי המטה נפלו אתה קח בידך רגליה שאילו לא היתה למטה רגלים בעת שמניחין המטה לארץ הרי קלנו של מת בוותר וכל דבר שכוונתו בו יותר תקבל שכר מנוף הדבר והוה שנאמר (משלי יג יג) בזו לדבר יחבל לו וירא מצוה ישלם ויום ששי שמת לאדם מת אע"פ שהוא אביו ואמו ימהר לקוברו פן יחלל שבת שהרי אמרה תורה (ויקרא יט ג) איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי [תשמרו] אע"פ שמי שמאחר את אביו ואת אמו מלקברם כדי להספידם הרי זה משובת לכך סמך לו ואת שבתותי תשמורו אם תאמר לא הקדים שבתות למורא אב ואם הרי כבר לענין כיבוד אב ואם הקדים ולמה לא הקדים לענין מורא מי גרם לשבתות שישמרו מורא אב ואם שכשהיה קטן ובא לחלל שבת היו אביו ואמו מוחין בידו ומכין אותו שהרי כתיב (שמות כ י) לא תעשה כל מלאכה אתה ובתך הקטנים ואם אדם מייסר את בנו שבא לחלל שבת ומונעו [דף ס"א] מעשות עבירה הקב"ה יתן מוראו של אביו על הכן לכך סמך (ויקרא ל ג) איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו ואל תאמר שמת אביו לעת ערב אבל בבקר לא אפי' בהשנמה כדי לתקן מאכל לשבת וכדי שישכח קצת צערו לפני השבת שנאמר (משלי י כב) ולא יוסיף עצב עמה ולא יהיה עצב עמה לא נאמר אלא ולא יוסיף לא ידבר דברים המביאים לידי תוספת עצב ועל זה אמר (שמות כ ח) זכור את יום השבת וכי עשוי לשוכחו והלא כל שביעי שבת אלא מדברים המביאין אותו מלזכור את השבת כגון אם נעשה דבר שבא להעצב בו אל תדרש' שאם תזכרם תוסיף להעצב זכור את יום השבת עשה דברים שתהא זוכר את יום השבת לרחוק בערב שבת וללבוש בגדים נאים ולקראו דברים הנחוגים בשבת. מצוה לשנות ארבעים מלאכות חסר אחת כדי שלא ישכח איזה מלאכה כמו שיש לדרוש במעשה מועדים לפני המועדים כך בענין שבת לפנינו אלא כדי למהר לאחר התפילה לצרכי שבת וקבעו לומר במה מדליקין בבית הפנסת לערב בלומר קיימתי ואת המשנה חזין מיום טוב הנכנס לשבת.

עניני שבת.

תקפמ. זכור את יום יום השבת (א) זכור מאחר שבא להשכיחו אם צדיק ביום ששי הלך לעולמו קודם הצות לא יצוה להמתין [N] עד לערב שמה יחללו שבת ואם לעת ערב ימות יצוה שלא יכבו בשבת עליו ויזהירם על מאכל בשבת שיתקנו זכור את יום השבת מכל דברים שבאים להשכיחו ור' אליעזר כעס על הורקנוס בנו בדאמרין בסנהדרין (ב) ואותו היום ערב שבת היה ונכנס הורקנוס לחלוק תפיליו גער בו ויצא בנויפה אמר להם להביריו של אביו כמדומה אני שדעתו של אדם נטרפה (ג) אמרו לו דעתו ודעת אמו נטרפה היאך מניחין איסור סקילה ועופקין באיסור שבות לפיכך לא יצוה לקוברו לעת ערב פן יחללו שבת.

תקפז. בני אדם הלכו לעשות לוייה עם צדיק אחד בערב שבת אמר להם שובו לבתיכם ותתקנו מאכל לשבת ותכבדו את השבת יותר ממני שאם תאחרו לא תוכלו לתקן מאכל לשבת ולעשות צרכי שבת וכתוב (שמות כ ח) זכור את יום השבת מדבר אחד שבא להשכיחו.

תקצא. בעיר אחת היו נשים עושות הנשים בערב שבת צורני שבת כי אם אחת עוסקה במטוה ולאחר מותה ראה אדם בחלום בשורפין ידיה ועיניה בנעורת פשתן אמר להם למה אתם עושים כן אמרו זאת [N] היתה עוסקת בערב שבת בפשתן ולא עסקה בצורני שבת.

תקצב. למה פתחה התורה בבראשית כי רמו תחילה על השבת (א) בראשית ירא שבת אותיות של בראשית יש בהן [N] ירא שבת מי שיכול להתפרנס במקום קרוב אל ילך לארץ רחוקה כי רוב הולכי דרכים אינן מקבלים שבת בעונתה וגם עונג שבת בראשית דרכך תראה אם תבא בעוד יום למלון ולתקן סעודה וכל צרכי שבת קודם שקיעת החמה.

משנת אברהם

סימן תקצ"א

[א] היתה עוסקת וכו', בפסחים כ': זרז ונפסק, דעניד כולי שנתא ועניד נועלי שנתא, שכל ונפסק, דלא עניד כולי שנתא ועניד נועלי שנתא, הכל חין זזה איסור שנויע עליו עונש חמור כל כך ככתבו דנדי רבינו. וז"ל דעיקר הגיע לה על אשר לא הכינה לרכי השנת, ואולי על ידי כך התענה ונטלה מלוח עונש שנת.

סימן תקצ"ב

מצות עשה של מורא שבת

[א] ירא שנת וכו'. נספר יראים סימן ת"י מונה מורא שנת למנות עשה, כשם שזה הנ"ל לתת מורא וכיבוד למקדש כך צוה לתת לשנת שהרי הוקשו זה לזה דכתיב את שבתותי תשמורו ומקדשי תירא. ומהו מורא שנת שיתשוב אלם צלנו לכבד את השנת ולשמור ולהיות חרד על הדבר, ולא מן השנת אתה ירא אלל מוני שהזכיר על השנת, עכ"ל. ובתועפות רעם שם הגי' סמוכין לה וירושלמי רפ"ד דמלאי: מפני שאימת שנת עליו. גם הגי' שם נסם הגר"א, דיש ספק אם מזהו זו של מורא שנת היא דוקא שנת והו' מל"ע שהזמן גרמא

סימן תקפ"ט

[א] עד לערב וכו'. דקדק רבינו וכתב עד לערב, כלומר, חין לו להגדיק לזוות להמתין נקברותו — משום חיה סנה — עד לערב, אבל חין לו לזוות שלא להספידו וכדומה כדי שלא יתעללו בהכנות לשנת, דהא מניינו בירושלמי כלאים ט"ג, גבי רבינו הקדוש: ונעשה ניסין נעשו באתו היום, ערב שנת היתה ונתכנסו כל עיירות להספידו ואשירוניה תמני עשרין כנישין ולאחוני' לצית שריי ותלם לון יומא עד כל אחד ואחד מניע לציתו ומנלל לו חנית של מים ומדליק לו את הנר, כיון ששקעה החמה קרא הנגר, שרן מניקין אמרין דילמא דחללין שנתא, יתלם נת קול ואמרה להן כל מי שלא נתעלל בהספדו של רבי יהא ונושר לחיי עולם הבא, ע"ש, ומנאר שהספידו את רבי צ"ח צתי כנסיות נערב שנת, ורבי לא צוה לפני פטירתו שלא להספידו או לקר' בהספידו, ונע"כ, דאם מתחילין להתעסק עמו קודם חנות ויותר להספידו, ולכן דקדק רבינו וכתב דהעיקר הוא שלא יצוה הגדיק להמתין עד ערב. אלל דלפשר שם דנדי רבינו שכתב לא יצוה להמתין עד לערב, ככלל, שלא יצוה להאריך בהספדו.

ב ה"ו הנוסח: אמר לו יע"ש.

תקפס. (א) כיצת ט"ו ב' (ב) ט"ח א'. (ג) צ"א אמר להם. בירושלמי שבת פ"ל בראשית. תקצב. (א) כי הוא בתקוני וזהו תקון ט' ותקון כ"ד ושובא בעל הטורים על ס

תקצנ. (א) רבא בר כהן אמר ר' יוסי הרה תמר בר אידי [א] אפור ליארם אשה בערב שבת (ב) ומרחץ בן להלכה בן לדבר תורה לכך מוטב שירחץ [ב] ביום חמישי ויהא פנוי ביום ששי לתקן לצורך שבת.

משנת אברהם

לא משנת אהרן ומתירא דהא לא כתיב צ"י מורה, הרי דאינו מונה ונזות מורה לזנת, או נאמר דענין מורה שנת שמונה היראים אינו ענין למורה שכתב רזינו, דהא רזינו מפרש מורה שנת ציינו החול, היינו צומן שאין עדיין השנת צעולם יתירא האדם על השנת אשר תבא שלא יחללנו, והיראים הלומד מההיקש של שנת ומקדש אי אפשר שייצג צומורא שנת טרם השנת, דהא צמקדש גופא אינו חייב צומורא אלא או צמקדש עצמו או כנגד שער המזרח שהוא מכון כנגד בית קדשי קדשים, ולאמר רב לא אמרו אלא מן הצופים ולפנים וצרוחה, צרכות ס"ת, וממילא בשנת נמי אין העשה של מורה — לפי היראים — אלא בשנת עצמה. ועוד דהא המשנה הג"ל דמחייב האומרת דע"ה נאמן בשנת ומפרש צירושלמי מפני שאומרת שנת עליו נודחי עטמא מפני שיש מנהג של מורה שנת, ואין הע"ה חסוד על מנהג זה, ואם נאמר דמנהג זה היא לאו דוקא בשנת אלא גם ציינו החול להיות ירא מהשנת הנבאה, ח"כ, ה"י נדון שיה"י הע"ה נאמן אפילו ציינו החול כשאומרים לו שלוקחים ממונו לצרכי השנת, אלא ע"כ דלין מנהג זה אלא בשנת עצמה.

ובספרי פרי לדיק קונטרס שניתת השנת אות ג', ומסביר בטוב טעם דברי המשנה הג"ל דמחייב: דע"ה אימת שנת עליו, דלין לזה טעם צרור ומחייב יתתי לומר כן שיה"י צאימה עליו לשקר ולעשות ענייה, שאינה מוענין חילול שנת, בשנת טפי מצהול, ולא מנינו שום חומר צעשיית איסור בשנת — שאינו מוענין שנת — מצהול, ולומר שופני הרגשות צקדושת השנת הוא חרד ופורש, זה דלתי רחוק לאמרו צע"ה, והלואי שתי"ח ירגישו קדושת שנת כ"כ להיות חופפת עליהם להכניס מורה שמים ויראת חטא צלצצם מעצמו צלל התערותא לידהו, אצל כפומ"ש דמורה שנת מנהג, י"ל דע"ה לא ידע זה דלא משנת אהרן ומתירא וכו', אלא מתירא מהשנת עצמו, וע"כ ירא לעבור על שום דבר. עכ"ל דפח"ת. ומזה מנבאר דגם הגה"ק צעל פרי לדיק הנין צדברי יראים שמורה שנת הוא מנהג של שנת עצמה ולא צהול, אלא שהכוונה האמיתית להתירא בשנת ומוני שגוה על השנת והע"ה משוגש צדעתו וחושב שמונה להתירא מהשנת עצמו. אלא דלפי דעות סוף כל סוף קשה להנין מהיכן יודע ע"ה שיש צללל מנהג של מורה שנת עד שיבא לידי טעות שהמנהג היא להתירא מהשנת עצמה. וצויתר נראה דהפירוש צהמשנה דמחייב הג"ל הוא זה הוא ענין טבעי, שקדושת השנת דקציע וקיימי משנת צראשית מעוררת הרגש של יראת ה"ד אפילו צלצ הע"ה. וצלצ ת"ח על אחת כמה וכמה. וראיה צהקדמה לספרי משג"ח צ"י. שרומתי לדברי היראים הג"ל, דאפשר דמקור לדבריו הוא ממה דאמרו צינמות צ"ג, לתען תלמד ליראה את הדי' אלוקוד כל הימים, אלו שנתות וימים טובים, הרי דיש מנות יראה מיוחדת לשנתות וימים טובים, דהא ליראה כתיב.

סימו תמצ"ג

אירוסין ולדין דיני ממונות בערב שבת

[א] אפור ליארם וכו' צירושלמי כתובות פ"א. שוין שאינה יישאת לא צערב שנת ולא צמוצאי שנת, לא צערב שנת מפני כבוד השנת — פירש כדי שיה"י פנוי להכין צרכי שנת — ולא צמוצאי שנת, חבריית אומרון מפני הטורת, ר' יוסי אומר מפני כבוד שנת. ולצסוף שט אומר צירושלמי: רבי חייא צסם רבי אבהו

או חולי גם צחול ישנה למצ"ע ז, כלומר להיות חרד כל ימי השנוצ על כיצוד השנת. וממילא גם נשים חייבות צמ"ע ז, ע"ש. ור"א ידעתי מה הוא הספק, הלא צכל מילי דשנת נשים חייבות מכל שיטנו צשומירה ישנו צצכירה, כמו שכתב הר"ן צפרק כל כתבי. ורחוק לומר, דהיקש זה אינו אלא צדברים המצטייכים להשנת עצמה, כלומר, הכללים צצכור וצמור, אצל מורה שנת היוצא מההיקש של שנת ומקדש אינו צכלל זה. ולדעתי יש לספק אם צחילול השניתה של שנת כגון שאינה עושה מלאכה גמורה ולכל זאת אינו שנת — כגון שנים שעשו מלאכה דהגם שאין כל אחד עושה המלאכה אצל המלאכה נעשית ואין כאן שניתה בשנת, וכן השנותין והערתין שהם צכלל תשנות לדברי הרמב"ן ז"ל, ע' צספרי משג"ח א"ה, ועוד צכ"ח כתבתי מזה צספרי — אם צכגון זה עובר על מנות עשה של מורה שנת או שמה אינו עובר אלא כשעושה מלאכה גמורה.

ובבב"ר כתבתי — ראה סימן א' — דמנות כיצוד השנת ישנה גם צחול, שמכנד את השנת צמה שנוכין מנה יפה לשנת, ואפשר דזו היא שנת פלוגתתם של שמה"י והילל, צינה ט"ז, תניא חמרו עליו על שמה"י הזקן כל ימיו ה"י אוכל לכבוד שנת, מאל צהמה נאה אומר זו לשנת, מאל אחרת נאה הימנה מניח את השני ואוכל את הראשונה, אצל הילל הזקן מדה אחרת היתה לו שכל מעשיו לשם שמים, שנאמר צרוד ה"י יום יום. ע"ש. כלומר, שמה"י סוצר דמנות כיצוד השנת אינה אלא בשנת עצמו ולא צחול. ועי' צקונטרס שניתת שנת להגאון הדיק הכהן זקל"ה דף מ"ב.

אולם צדברי רזינו מפורש דמנות מורה שנת היא גם צחול, שהרי מפרש מהו המורה: צראשית דרכך צבאם תבא צעוד יום וכו', וממילא אין זו מנו"ע שהזמן גרמא. דמתי למ"ש הרמב"ן והריטב"א לתרץ דברי התוס' צקידושין כ"ט למה לי קרא אותה למעט נשים, הא הוי מנו"ע שהזמן גרמא, משום דגם קודם יום שמיני יש חיוב של השתדלות, כלומר להכין מוהל ואצומל וכל מכשיריו צכדי שיה"י התינוק מוול צזמנו, כן נמי גבי מנות מורה של שנת.

א"א לנריך ציבור, דהא המקנה צקידושין סם הקשה דלפי שיטת הרמב"ן והריטב"א הג"ל, לא משכחת כל מנות עשה שהזמן גרמא, דצכל מנות עשה יש התעסקות והשתדלות, וזה אין לו זמן קבוע. ותירץ דשמי מילה דלין החיוב על האצ שימול צעמנו, אין זה חיוב צברא, אלא חיוב חפלא, שיה"י הנין מוול והיינו התעסקות והשתדלות שתיעשה המנהג ולכן אין זה צכלל מנות עשה שהזמן ג"ע,ש, וא"כ גבי מורה שנת דהחיוב הוא אגנרא, כלומר, שיה"י על האדם מורה השנת וזה אי אפשר אלא בשנת עצמו. אולם לפירש רזינו ניחא, דהא מנהג זה לנל ילך למקום רחוק, או שישער מראש אם יכול לבא צעוד יום לתלון ולתקן הסעודה, אי אפשר לעשותה בשנת עצמו והיא מוטלת על האדם דוקא ציינו החול.

אבל לאחר העיון נראה צדברי רזינו אינם צהתאמה לדברי היראים הג"ל, דל"כ, ה"י לרזינו להניח אותה דרשה שהניח היראים ומההיקש של שנת ומקדש, ולמה לו להניח מנטריקן של אותיות צראשית. אלא או דרזינו סוצר כרש"י צינמות ו': נאמרה שמייה בשנת ונאמרה מורה צמקדש מה שמירה בשנת לא מן השנת אהרן ומתירא אלא ממי שהזהיר על השנת, פירש"י:

תקצנ. (א) ירושלמי ביצה פ"ה ה"ב וכצ"ל רבי בא בר כהן אמר קופי ר' יוסה רבי אחא כסם ר' יעקב בר אידי אפור וכו'. (ב) צ"ל ופתרין בן להלכה, כו' והוא צירושלמי שם לפני זה שהבאנו לעיני.

תקצו. בני אדם שפירשו לים או למדבר ודואגים (א) אם ישכחו איזה יום שבת יקראו לעצמן שמות לאחד ראשון לאחד שני לאחד שלישי לאחד רביעי לאחד חמישי לאחד ששי לאחד שביעי וראייה לנו (ב) מאסתר שהיה לה שבע נערות וקראה לכל אחת ואחת שם וכל אחד יהיה ראש המדברים ביומו.

תקצז. אשה שהרה ובכר הגיעו חרש תשיעי להריון ובערב שבת עם השוכה יטמין מים חמין פרי שאם תלך בליל שבת או בשבת הרי מים חמין מוזמנין [א] ולא יחללו שבת.

תקצח. אף יניח אדם ביום ששי מפתח קשור באוזרו פן ישכח בשבת וישא ולא יניח מעות בבית יד שלו שלא ישכח. **תקצט.** בערב שבת סמוך לעת שהולכים בבית הכנסת והנה יש לפניו פפרים גדולים או כפתות והיה בטוב וכולו להביאם לאחד לשמור או שום בלי כבוד הניטל בשבת ויכול להצניע לא יאמר והלא מותר לסלסלם בשבת למה אטרח אמתין עך לאחר שחשיכה ואשאם ואצניעם כמו שאמרו (א) ובלבד שלא יכוין לעשות מלאכתו במועד כי לא יתכן מה שיוכל לעשות

משנת אברהם

לחמריין נסמוך (דף כ"ג) דגיתיהו דרב יוסף הוה מלמדה ומלמקה, אמר לה רב יוסף תנינא וכו', וקשה לי דודאי דגיתיהו דרב יוסף לא הוה מלמקה בין השמשות דהא תנן ספק חשיכה ספק אינה חשיכה אין מדליקין, ודודאי מוסיפה היתה מחול על הקדש שהרי שנתות וימים טובים מחוייבים הם נכך, וכין שכן מאי קאמר לה רב יוסף תנינא לא ימיש, הרי כבר היתה מוסיפה מחול על הקדש, אבל נ"ל דודאי קודם לנין השמשות היתה מדלקת שלא היתה מוכנסת עמוה לספק חיסור סקילה, אלא מיהו הוה סנידא לה שאין נריך להדלקת הנר תוספת לפי שלא נתנה תורה תוספת אלא למלאכות של חול אבל הדלקת הנר מלאכה של קדש היא לנורך שבת ומחלת שנייתה היא שלפיכך תקנו חכמים שיהא מלאכה אחרונה הלכך הוה סנידא לה דלא יטעך זה תוספת, דלדורנה כמה דמלמך ל"י טפי עדיף ואמר לה רב יוסף דאפילו הכי נריכה היא תוספת, והיא סנידא לאקדומי, כלומר, לעשות לה תוספת גדול כשאר המלאכות כולן, אמר לה ההוא סנידא: ונלמד שלא יקדים. עכ"ל המנואר מדברי הר"ן אלו הוה, דדבר שהוא לנורך שבת, ומה גם רחייה שהוא מתעטני שבת, דודאי שריך להיות נשבת עמוה.

והרמב"ם ז"ל שכתב צ"ל ה"לכה ז', שמוה על אדם לרחוץ פניו ידיו ורגליו בחמין צערב שבת, אפשר מפני שהוא ז"ל נוטה רחייה תחת סוג כבוד שבת, ולכבוד את השבת אפשר גם ווערב שבת ויני ערבית שגמ', אפשר דהרמב"ם לא מלאון ערב-לילה, אלא ערב שבת, כלומר, ציום. וצמק"א הארכתי צוה.

סימן תקצ"ה

יולדת אינה סכנת נפשות ממש

[א] **ולא יחללו וכו'.** אין לדקדק מדברי רבינו דפק"י נשבת דהוי' ולא הותרה דל"כ, מה זה שכתב ולא יחללו שבת, הלא אין כאן שום חילול שבת, דכבר כתבתי נספרי משכ"א ח"א דף נ"ז. דהגם דשיטת הרב המניד צפ"צ מלכ"י שבת הלכה י"א דהרמב"ם ז"ל סובר דשבת הותרה אלא פק"י ולא דהוי' מפני שכן משמעות לשון הרמב"ם נר"ש הפרק שכתב: כללו של דבר שבת לגבי חולה שיש בו סכנה הרי הוא כחול לכל הדברים שהוא נריך להן. וכן הוא שיטת התשב"ץ ח"ג, דף י"ג, וכן משמע ציומא מ"ג, ע"י נספרי הנ"ל שהארכתי צוה, ולכל זאת פסק שם הרמב"ם נהלכה י"א, לענין יולדת נשבת דכל שאפשר לשנות משנין, כנש"ם שבת קכ"ח, משום דהרמב"ם ז"ל סובר דאין ציוולדת סכנת נפשות ממש, והגירסא דהרמב"ם שם היולדת כשכורעת לילד הרי היא „כסכנת" נפשות צ"כ הדמיון. ע"ש. וכן אפשר דרבינו נמי סובר כשיטה זו שאין כאן סכנת נפשות ממש. גם צמק"א ס' ש"ל כתב המנואר: יולדת היא כחולה שיש בו סכנה וכו' ועל זה מצינו המג"א את דברי ס"ח הנ"ל. ע"ש.

אמר אסור לדון דיני ממונות צערב שבת, — ופריך — והא מתניתא פליגא: לפיכך אין דנין לא צערב שבת ולא צערב יו"ט דיני נפשות, הא דיני ממונות דנין — ומשיי — כאן להלכה כאן לדברי תורה. ע"ש. ורבינו הרכיב שני המלמרים, וא"א לפרש לפי דברי רבינו כמו שפרש"ם שם מפרשי הירושלמי, דהפירוש כאן להלכה כאן לדברי תורה, היינו, להלכה — שאם דנו דיניהם דין, לדברי תורה — שאין מורין כן לכתחלה, דא"כ נריך אתה לפרש ג"כ לענין קידושין, שאם קדש קידושין קידושין, ולכתחלה אין מורין כן, דא"כ ס"ד שאם קדש לא יהי' הקידושין קידושין משום דעבר על חשד דרבנן, ואפילו לענין דין תורה ג"כ קשה לומר דס"ד אין דיניהם דין.

וכנראה דרבינו מפרש את הירושלמי הנ"ל, דכל דבר שיש בו טורח, כלומר שריך לעשותו נדייקנות מרובה הגם דמנוה קעניו — כדפריך צביה ל"ו: — אסור, לכן לא נישאת צערב שבת (חזן מלירוסין דמותר משום חשד שמה יקדמנו אחר) וכן לא דנין דיני ממונות, וע"ז מקשה ממתניתא דרק דיני נפשות אין דנין אבל דיני ממונות דנין, ומתיר כאן להלכה וכאן לדברי תורה, כלומר, אם הדיינים רויים לחרון משפט להלכה, שהוא דבר הזקוק לדייקנות יתירה ואתי לאמשוכי צ"י, אסור, לדברי תורה, כלומר, אם מפלפלים רק צדדי תורה של אותו משפט ואין מכוונתם עוד לחרון משפט מותר, דכשם שמתיר ללמוד נע"ש כך מותר להם ללמוד נהענין של אותה משפט. ומעתה הסיוס של הירושלמי כאן להלכה כאן לדברי תורה יש לו שייכות ג"כ למה דלעיל מיני' דלא נישאת צערב שבת, כלומר, מכיון דלחריין דלנרר ההלכה היינו חרי"ת המשפט אסור צערב שבת משום חשד דילמא אתי לאמשוכי, ממילא גם סעודה של נשואין אסור דגם צוה יש חשד גדול של דילמא אתי לאמשוכי צ"י.

רחיצת ידים ורגלים בערב שבת

[ב] **ביום** חמישי וכו'. נרש"י שבת כ"ה: רחיית ידים ורגלים: בחמין ערבית ליל שבת, רשות חגי אומר מנוה. והא דלא אמר רבינו דמוטב שירחוץ צליל שבת, דלזו הכל מוכן לנורך שבת ואין שום חשד, משום דרבינו מייירי מרחיית כל גופו וזה אסור בשבת, כדאיתא בשבת מ', ורש"י הנ"ל מייירי מרחיית פניו ידיו ורגליו וזה מותר בשבת אפילו לאחר הגזירה. ע"ש. ומה דאמרו צמ"י רחיית ידים ורגלים בחמין ערבית, ואמאי לא יקדים רחייה מע"ש. אפשר ג"כ משום חשד שכתב רבינו שלא יהי' פנוי להכין נרכי שבת. או שמה דמנוה הנעשית צעד השבת, ומה גם רחייה שהיא אפשר בכלל עונג שבת כדלחריין נשיתי טונה זו צית המרחק, שבת כ"ה. נריכה להיות נעשית סמוך לשבת או נשבת עמוה אם אפשר, כדמשמע מדברי הר"ן ז"ל צפרק צמה מדליקין בחמנע ד"ה. ומדלחריין דבר חנוכה ונר ציתו: וזהו נמי מתרלא הא

תקצו. (א) צ"ל ששא. (ב) סנידא י"ג א'. תקצז. (א) סמוך פסו י"ב ב'.

מבועד יום שיבתין [ע"ב] עד שחשיכה ולטרחה שנאמר (ישעיה נח יג) עשות הפנך ביום קרשי וקראת [א] לשבת עונג [ב] וכתוב (שמות לא יז) וינפש (שם כג יב) למען ינוח.

משנת אברהם

סימן תקצ"ז

הטרחים בשבת ביטול למצות עונג

[א] לשבת עונג וכו'. מדברי רבינו נשמע שהטרחים בשבת הם ביטול למצות עונג שבת, והוא דבר חדש, דבש"ס שנת ק"י"ח: ומזכיר נמה ומענגו — בתבשיל של תרדון ודגים גדולים וראשי גומין וכו', הרי דווקא צמידי דאכילה, וראה צ"ח ל"ד: לימוד ערוך הוא גידיו שהשבת קונעת צין דגדג שגמרה מלאכתו צין דגדג שלא נגמרה מלאכתו, והטעם ומזכיר שם מדכתיו וקראת לשבת עונג. וכן צנצנא מניעל כ"ד. הכול מודים בשבת צהקדש שהילל, חדא דכתיו וקראת לשבת עונג. וכן משמע בחולין ק"י"א. אייתי לקמי' תלת סאוי עמאי — דכתיו וקראת לשבת עונג. וראה פסחים ס"ח: הכול מודים בשבת דנעין ממי לכס, מ"ט וקראת לשבת עונג, פירש"י: שימח צו במאכל ומשתה וכו' ומחילא ומסתבר דמי שמתענה או שאוכל אפילו אלא שאינו עושה דבר מועט לכבוד השבת הרי זה מנטל המצוה של תענוג אלא לא שמענו שהטרחים ומנטלים המצוה של תענוג שבת.

ובנראה כוונת רבינו היא על הזמן, זה בשעה שאדם עוסק בהטרחים אי אפשר לו להתענג בתענוג של שבת ומקורו מהא דלמרינן בפרק כל כתבי דף ק"ט: רבי זירא מהדר אזוי זחי דרבנן אמר לי במתותא מייביכו לא תחללוניה, פירש"י: כשהי' רואה אותן זוגות זוגות ומדברים בדברי תורה ומזכיר אחרים ואומר להם במתותא מוכון לכו והתעסקו בעונג שבת ולא תחללוני לצטל מתענוגים. ע"ש. הרי דבביטול הזמן מתענוגי שבת יש חילול בעונג שבת.

ובנראה דברי רבינו כלולים בשאלות דר"ח גאון שאילה אי; שאילתא דמהייצין דנית ישראל למינה ציומא דשנתא דכד צרייה קודשא צריך הוא לעלמיה צרייה צימא יומי ונח ציומא דשנתא — ואמר לן רחמנא נוחו ציומא דשנתא כי היכי דנתי צי אלא, דכתיו זכור את יום השבת לקדשו ואסור לאיענוגי צי אלא מתצעי לי' לצר ישראל לאיענוגי צי במיכלא ונמשתיא וכו'. הרי שכולל ביחא מכל טורח צהדי עונג שבת. וראה נמו"ת צראשית.

א. שנים שעשו מלאכה בשבת וביטול שביתת השבת ב. יסוד לאיסור מוקצה

הנהגה בספרי משנת אברהם א', דף י"ד הארכתי אס שנים שעשו מלאכה בשבת הגם לזינש בכלל לא תעשה מלאכה, אצל אפשר דהמצוה של שביתת השבת מתבטלת על ידי כך ע"ש, ואחר זמן מלאתי בענין זה קונטרס גדול בספר תורת ח"ן שבו הוא מתווכח בדיון זה עם הגאונים ר' צבי הירש חיות ועם הרב ר' יוסף שואל נאלטעמאן ז"ל, ובספרת שני הגאונים הנ"ל היא דעשה דתשבות לא נאמרה רק במלאכות שהייצין על זדונה כרת. ע"ש, ומדברי רבינו משמע לכאורה דאין בהטרחים ביטול לעשה דתשבות דאל"כ למה לו לומר דבהטרחים יש ביטול של עונג שבת שאינו אלא מדברי קבלה עדיפא הר"ל למימר שעל ידי זה מתבטלת העשה דתשבות. אלא דיס לדחות דרבינו לא מייירי דגדג שיס צו משום חגי מלאכה כגון שנים שעשה, אלא דגדג שאינו מלאכה כלל וכלל, כגון טלטול כלי צרות היחיד וכדומה, דגדג זה אין צו משום לתא דמלאכה כלל, ולכל זאת אסור רבינו משום ביטול מצות תענוג.

ואין מדברי רבינו סתירה למה שכתב הרמז"ן ז"ל בפירושו עה"ת ר"פ קדושים וז"ל: וכן בענין השבת אסר המלאכות נאלו והטרחים עשה כללי שנאמר תשבות, ומדברי רבינו ומזכיר דאין הטרחים בכלל תשבות ככ"ל, דהא ציארתי בספרי הנ"ל דגד

ט"ז, שהרמז"ן ז"ל התכוון להשבותין ולא כל הטרחים שבותין, ודוקא אלו שאסרו חכמים הם שבותין, ורבינו מייירי דגדגים שאינם שבות כמו שכתב, הלא מותר לטלטל בשבת כלומר שאינם מונעלי השביתה אלא מונעלי התענוג.

וראיתי בסמו"ג, דף י"ג, דפוס קאפוסט, הלכ' שבת שכתב וז"ל: אסרו חכמים לטלטל מוקצת דגרים בשבת כדרך שהוא עושה בחול ומפני מה נגעו צאיסור זה, אמרו חכמים מה אם היה צאיסור וזיוו אלא יהא הילוכך של שבת כהילוכך של חול ולא שיבת השבת כשיבת החול שנאמר ודבר דבר, ק"ו אלא יהי טלטול השבת כטלטול החול, כדי שלא יום השבת כיום החול בעיניו ויצא להגזיה כלי מפניה לפניה, או מציתו לבית או להצניע אצנים וכיוצא בזה, שהרי הוא צלל ויושב צציתו ויבקש דבר שיתעסק בו ומלא שבת, וצטל מצוה שנאמר צצורה וציוס. השניעי תשבות. ועוד כשיצט ויעלט כלים שנמלאכתן לאיסור, איפשר שיתעסק בהן מעט ויצא לידו מלאכה, ועוד טעם אחר מפני שמקצת העם אינם צעלי אומנות אלא צעלין כל ימיהם כגון הטיילצין ויוצאי קרונות שכל ימיהם שונתים ומלאכה, ואם יהי מותר לילך ולטלטל ולדבר כאשר כל הימים נמלא שבת שניתה הניכרת, לפיכך שניתה דגדגים אלו היא עוה בכל מקום, ומפני דגרים אלו נגעו צאיסור הטלטול, ואסרו שלא לטלטל אלא כלים הצריך להם בצנצנא. עכ"ל.

מבואר לפי הטעם הראשון של הסמו"ג, דמי שמתלטל דגרים שאינם צריכים לו בשבת, אפילו לא היו נאסרים מטעם מוקצה, הרי זה מנטל השביתה של מ"ע דתשבות. וק"ו צגנים שעשו מלאכה גמורה הגם דפטורים מקרא דעשה, אצל השביתה של השבת מתבטלת על ידם. האומנם דלפי ס"צ הטעמים האחרונים של איסור מוקצה, לא נשמע דין זה דכל עבודה וטרחא יתירה ומנטלת השביתה, ומחילא הדבר תלוי מחילה טעם אסרו חכמים את המוקצה, אצל זה צרור דלפי טעם הא' יש ביטול השביתה וביטול של מ"ע דיוס השניעי תשבות על ידי טרחים יתירים ועבודה שאינה צריכה. ולי פלא על כל אלו הגדולים הנ"ל שהתווכחו דגדג זה בהספר דברי ח"ן הנ"ל לא הרגישו דגדג הסמו"ג הנ"ל. והנה הרמז"ן ז"ל צפי כ"ד — י"ג מהלכ' שבת, כתב הטעם של איסור מוקצה כטעם הראשון של הסמו"ג ממש כדמותו וככלמו, אלא שאינה ציוס ההלכה וכתיב: שהרי הוא צטל ויושב צציתו ויבקש דבר שיתעסק בו ומלא שבת, וצטל הטעם שנאמר צצורה למען ינוח" עכ"ל כלומר לא כמו שכתב הסמו"ג, וצטל מצוה שנאמר צצורה וציוס השניעי תשבות" אלא שעל ידי כן יתבטל המכוון של התורה, ולפי פירי הרמז"ן למען ינוח היא נתינת טעם למצות שביתת השבת, אצל אין משמעות דברי הרמז"ן ז"ל שעובר על המצוה של תשבות כסם שאומר הסמו"ג. והגם צנעל מגדל עוה שם רואה להשבות דברי הרמז"ן ז"ל לדברי הסמו"ג אצל לפע"ד נראה שהפרש גדול צנייהם. ובנראה דהרמז"ן לא פירש כהסמו"ג דעובר צוה על מצות עשה של תשבות משום דסובר דאין עוצרין על מצות עשה זו אלא בעשיית אחת מהל"ט מלאכות, ודוקא כשעובר על לא תעשה כל מלאכה אז מתבטלת המצוה של תשבות. והגן.

[ב] וכתוב (שמות ל"א י"ז) וינפש וכו'. בהנדפס וכן צס"ח דפוס ראשון משנת "יפרח" כתוב: וכתיו וינפש צן אמתך והגד. והוא שמות כ"ג י"ג. אולם לפי שכתבתי לעיל מהשאלות ומד"ת, יתכן יותר דקאי על וינפש הכתוב בשמות ל"א — י"ז, וציוס השניעי שבת וינפש, כלומר, נוחו ציומא דשנתא כי היכי דנתי צי אלא.

תקצה. [א] ידור אדם במקום שבשבת הוא השוק של ניום אי אפשר שלא יחטא [ב] בדבריו או בשום דבר תקצט. מי שלא הוכן בערב שבת מאכלו ורוצים לומר ברכו לא יושיב שליח ציבור עד שיתקנו מאכלו מוטב שיאכל לחם יבש ואל יעכב ואם (א) בנישואין ויש שעה גדולה יעכב ואם אין שעה וסמוך לספק בין השמשות מוטב שלא יאכלו ולא יחללו ספק שבת ומה שאמר (ב) הנח לישר' מוטב שיהו שוגגין ואל יהו מזידין וזהו במקום רשותם [א] אבל בבית הכנסת לא.

משנת אברהם

סימן תקצ"ח

[א] ידור וכו'. נמנ"א סימן ע"ז, כתב: ואם השוק אינו נשכונת היהודים שרי, ע"ש, ונראה דלפיכך הוסיף רבינו, "שלא יחטא בדבריו" כלומר, דדוקא כשהשוק הוא נשכונת היהודים ונקל יוכל לחטוא ומומכר אז אסור, אבל כשאין השוק נשכונת היהודים והוא לר"ך ללכת למקום שהשוק שם, כולי האי לא חיישינן.

ובב"י ס' ע"ז הביא דברי רבינו ירוחם נח"צ ה"ל הגהות מרדכי פ"ק דשנת: ונכאן אסר ר"ש ד"ר נרוך ליתן לעכו"ם ונעות מע"ש לקנות לו בשבת, אבל יכול לומר לו קנה לעמך ואם אלתרך תקנה ומוך לאחר שבת, כדאשכחן גבי חמץ, ישראל ועכו"ם שהיו באין בספינה, וכ"כ בהגהות מיימוני פ"ו וכתבו הגהות מיימוני: ולא דמי לכל הנהו דשרי בית הלל עם השמש, וכולהו אי צעי עניד ומחר אי צעי ימתין ונמנ"א דעכו"ם אדעתא דנפשי קא עניו, אבל הכא א"א "כי אם למחר ציוס השוק". עכ"ל. הרי דאם יום השוק נשבת, האדם עלול יותר לנזול לידי ענייה על ידי שיאמר לעכו"ם לקנות לו דבר מה מאשר אין יום השוק נשבת, דאז נכרי אדעתיה דנפשי עניו.

אמירה לנכרי שבות או דאורייתא

[ב] בדבריו וכו'. החשב לדור נמקום שהשוק של ניום הוא נשבת, נודחי הוא משום מקח ומומכר, ורבינו הדניש שיש חשב שמה יחטא בדבריו, משמע דשיתו כשיטת רש"י שנת ק"ג: דאיסור ומקח ומומכר הוא מולכתיו ודבר דבר שלא יהא דנורך של שנת כדנורך של חול. ע"ש ונתוס' ד"ה. שלא יהא ואין לפרש דכוונת רבינו שאסור לדור נמקום שהשוק של ניום הוא נשבת דגורין שמה יאמר לעכו"ם לעשות לו מלאכה, דהא אמירה לעכו"ם שנות ואין נהרין גזירה לגזירה, כלומר שלא לדור עם שמה יצא לידי שבות של אמירה לעכו"ם.

אל"א דהפמ"ג נסיון ע"ז משנ"ד-ז. כתב הא דאמרינן אמירה לנכרי שבות, זה דוקא כשהישראל הומר לו נרמז ולא נדבר ממש אבל דבור ממש אסור ודאורייתא, נדבר שאינו לנורך מזה, משום מנמנ"א חפנך ודבר דבר, ולפי זה אפשר דכוונת רבינו דגורין לדור נמקום השוק שמה יצא לידי איסור דאורייתא על ידי אמירה לנכרי.

ובאמת דברי הפמ"ג הנ"ל מנזארים נרש"י ע"ז ט"ו ד"ה כיון דזננה: מה שאסור לישראל לומר לעכו"ם עשה לי כך וכך זה משום מנמנ"א חפנך ודבר דבר. הרי מנזאר דאמירה לנכרי נמלאכה גמורה היא מדברי קבלה.

וגרולה מוז ראייתו נסמ"ג הלכ' יו"ט סימן ע"ה. דפוס קאפוסט, שהביא נשם המכילתא פרשת נח: כל מלאכה לא תעשה אתה ולא יעשה חצירך ולא יעשה עכו"ם מלאכתך. משמע נכאן שאסור לישראל להניח לגוי לעשות מלאכתו בין ציו"ט ובין נשבת, דאורייתא. אבל אם מסר לו הישראל המלאכה מע"ש מותר ובלבד שיהי' נציתו של גוי, כאשר נזארו בהלכ' שנת. אמנם יש לומר שהיא אסמכתא נעלמא, שאם היתה מן התורה לא היו מתירין חכמים לעשותה חף נציתו של גוי, ואף אם מסרה מע"ש. ולשון לא יעשה הכתוב נתורה מוכיח קלת שהיא דרשה גמורה. עכ"ל.

מבואר דאפילו אינו הומר כלל להעכו"ם שיעשה נעזו מלאכה, אלא שמניח להכו"ם לעשות המלאכה נציתו, הרי זה איסור תורה, משום דלא כתיב לא תעשה אלא נלשון נפעל, לא יעשה. והרמנ"ן עה"ת נפרשת נא הביא דברי רש"י עה"ת: לא יעשה אפילו על ידי אחרים, והביא את המכילתא הנ"ל, וכתב: ונודחי היא אסמכתא נעלמא שנזו לאסור מדבריהם אמירה נמלאכת שלנו וסמכו אותה למקרא הזה. עכ"ל ונמק"א הארכתי נדברי הרמנ"ן הללו ונספרי משנת אברהם ח"א דף ח: הארכתי נזה והנני להעתיק אפס קנהו הנחון לעניינינו:

המעם של איסור אמירה לנכרי נשבת הוא דנרש"י ע"ז ט"ו. ד"ה כיון דזננה חיתא משום מנמנ"א חפנך ודבר דבר ונרש"י שנת ק"ג, ודבר דבר שלא יהי' דנורך של שנת כדנורך של חול פירי' כגון מקח ומומכר ומשננות, ונציתה ל"ז, ד"ה משום מקח ומומכר כתב רש"י ומקח ומומכר אסור מן המקרא דכתיב מנמנ"א חפנך ודבר דבר ח"י מקח אתי לידי כתיבת שטרי מכירה. ונשבת קכ"א, ד"ה כנה הוא דלא אמרינן ל"י כתב רש"י ז"ל שעושהו שלוחו ממש, עכ"ל. ונציתה כ"ז ד"ה אין פוסקין דמים כתב רש"י ז"ל שעושהו שלוחו ממש, עכ"ל. ונציתה כ"ז ד"ה אין פוסקין דמים כתב רש"י, דמקח ומומכר נשבת איסור (נחמיו י"ג) ולר"ך נזאור דכל אלו הפירושים אינם מתאימים אחד עם הצירו וחילוק גדול נציתה והוא דלפירוש רש"י הנ"ל נע"ז משמע דאמירה לעכו"ם אסור מן המקרא היינו מדברי קבלה דכתיב מנמנ"א חפנך ודבר דבר, אלא דאינו אסור אלא נמלאכה היינו שאומר לעכו"ם שיעשה לו מלאכה כמו שכתב רש"י מה שאסור לומר לעכו"ם עשה לי כך וכך, אבל דבר שאינו מלאכה אפשר שאינו נכלל ודבר דבר, ולפי פירושו נרש"י שנת ק"ג אסור לעשות מקח ומומכר או לדבר ממקח ומומכר ומתשננות מן המקרא של ודבר דבר, אבל אינו מפורש אם שאסור לדבר מזה עם עכו"ם ואפילו נאמר שגם עם העכו"ם אסור לדבר ממקח ומומכר עדיין לא נשמע שאסור לומר לו שיעשה מלאכה דהא נמקח ומומכר גם הישראל עושה דבר מה נדיבורו היינו שמוכר לו לוקח אבל נאמירה לעכו"ם לעשות מלאכה הלא אין הישראל עושה כלום אלא גורם נדיבורו שעכו"ם יעשה מלאכה וגרמא הלא שרי נשבת כדחיתא נשבת ק"כ לא תעשה עש"י הוא דאסור הא גרמא שרי, ומה גם שהעכו"ם הלא מותר לו לו לעשות מלאכה, כך גלפירוש רש"י נשבת ק"ג, אינו נשמע שיהיה איסור מן המקרא נאמירה לעכו"ם, אלא מן המקרא הזה נשמע איסור מקח ומומכר, ולפי פירושו נציתה ל"ז, לפירוש השני אין נמקח ומומכר שום איסור מן המקרא אלא גזירה שמה יכתוב והוי"א דנבנן. ולפי פירושו נשבת קכ"א אמירה לעכו"ם אסור מטעם שליחות, ק"כ אם נאמר דיש שליחות לעכו"ם להומרא נמנ"א שיש איסור דאורייתא נאמירה לעכו"ם דהרי יש שליחות והשוו כאילו הוא נעלמו עושה, אלא דזה יהי' אסור דוקא אם אומר לנכרי שיעשה לו מלאכה דאורייתא אבל לא נענין אחר.

גם יש נפקא מינה לענין דינא בין הפירושים, דמשום ודבר דבר יהי' אסור לומר לעכו"ם שיעשה מלאכה נשבת אבל אם אומר לו קודם הנשבת שיעשה לו מלאכה נשבת יהי' מותר כי נשעה שאומר

תקצט. (א) צ"ע ערינו שהות ויש כו'. (ב) ביצה ל' א' ויעוין כר"י שם.

תר. אמרו לאחר הנה רבים תולים נויי סוכה ואתה אינך תולה אמר מה מועיל הילדים [א] ינתקו הפירות והחוטין בשבת מוצב שלא יחטאו על ידי.

משנת אברהם

סס מנואר דמאי דלמרינן התם דהא תוס' י"כ מדלורייתא הוא וקא חזינן להו דלכלו ושתו עד ששכיבה ולא אמרינן להו ולא מירי, היינו דלכלו עד ששכיבה ולא מששכיבה ממש, דלי הכי הרי מכניסין עמנו לספק י"כ, ע"ש, מנואר דלי הוי ספק י"כ הוי מחינן להוא אלא שאין אוכלים אלא בזמן שי' ספק תוספות י"כ. ואפשר לנה דקדק רבינו וכתב, "וסמוך לספק בין השמשות" כלו', לא שהוא בין השמשות ממש דלז הוי ספק דלורייתא ממש ומוחין אפילו שלא צנית הכנסת אלא אם הוא סמוך לספק בין השמשות, דלז לא הוי ספק דלורתא אז מוחין דוקא צנית הכנסת.

סימן ת"ד

נוי סוכה שאינו ראוי לשבעה

[א] ינתקו הפירות וכו'. נדפס משנת, "יפרא" איתא: ינתקו הפירות והחוטין שתלויין בהם הפירות בשבת וכו'. וזריך עיון מה חילול שבת צוה הא אין כאן שום תולש מן דבר מחובר, אם לא שנאמר מכיון דנוי סוכה בטל אל הסוכה ואסור להסתפק ממנו עד מולאי י"ט אחרון של חג לכן יש צוה משום סותר. והגם דג"ס סוכה י: נוי סוכה אין מועטין בסוכה אלא מן הדג אצל צגובה לא דלא צטיל לגני הסכך, אצל לגני סוכה אפשר דצטיל, כדלמרינן צנינה לי דקא סתר אהלא, ופירש הר"ן ז"ל סס: דכיון דצטיל לגני סכך כל פורתא דשקיל מיניי סתירה היא ע"ש.

והגם דביבמות קי"ד. ומסקינן מניחו תולש צעזין שאינו נקוב, זורק בכרמלית דרנגן. והכא אפילו נימא שי' צוה משום סותר אצל לכל היותר הוי סותר שלא על מנת לצנות ואמאי מונע אותו האדם לתלות נוי סוכה שי' צו משום ואנהו צצניל חשש שמת ינתקו הילדים את הנוי בשבת.

ואפשר דנוי סוכה דינה כסוכה עצמה, כלומר, יש מזה לעשות סוכה נאה, וכשם שסוכה שאינה לצענה אינה סוכה ואפילו צענה שהסוכה עומדת עדיין אינה סוכה משום דלא תתקיים כל צענה, כך הנוי של סוכה אם לא יתקיים כל צענה אין עליו דין נוי סוכה, וממילא כשידע האדם זה שהילדים ינתקו את הנוי קודם כלות הצענה ימים, ממילא אין כאן שום מזה בתליית הנוי, ואולי זו היא כוונת הדברים שכתב רבינו, "ואמר להם מה מועיל" כלומר, שאין זה נגדר מזה כלל. וסגרא זו — שהגם דהסוכה תתקיים לכל צענה אלא צצניל שהנוי לא יתקיים כל צענה, לפיכך אין על הנוי שם סוכה אפילו צענה שהוא קיים — עדיין צריכה לקניעת מסמורות.

אין כאן איסור של ודבר דבר, ולפי הטעם של שליחות אסור דהא העכו"ם עושה המלאכה בשבת ותשנו כאלו ישראל עושה, ולהיפך היינו צלם אומר ישראל לעכו"ם בשבת שיעשה לו המלאכה לאחר השבת משום ודבר דבר יהי אסור, משום שליחות יהי מותר דהא צענת עשיית המלאכה יהי חול.

ועוד נפקא מינה שאלת הגו' צצ"מ ז' הנ"ל אי אמירה לעכו"ם אסור דוקא בשבת או גם צצ"מ אסורים דלי אמרת מטעם ודבר דבר אז דוקא בשבת יש איסור של אמירה לעכו"ם ואי אמרת משום שליחות גם צצ"מ אסורים אסור אמירה לעכו"ם.

ובררך אגב הנני להעיר צמה שראיתי מילתא דתמיה לי צם' חות יאיר ס' כ"ג שכתב צצ"מ ד, ולא"ת צאמת לענין מה אסור

רז"ל אמירה לישמעאל לעשות מלאכה אם כבר למדנו דדבר אסור, עכ"ל, והלא צאמת רש"י צע"ז ט"ו ד"ה זצנה שהצאתי לעיל מפרש דלמירה לעכו"ם הוא משום ודבר דבר ומה מקשה החו"י. ואולי כוונתו להקשות למה לן פירוש אחר צאיסור אמירה לעכו"ם היינו מטעם דמחזי כשילוחו ולמה לא יפרש כטעם הראשון משום ודבר דבר, אלא דכל כי האי הוי לו להרצ צעל חו"י לפרש דצרוי ולא לסתום וז"ע. וראה צצ"מ א"א סס כי קצתתי.

סימן תקצ"ט

מוחין בבית הכנסת על ספק דרבגן

[א] אבל צנית הכנסת וכו'. בטור או"ח ס' ס"ח הניח ונתשנת הרמ"ה בענין שמשפיקין בצרכת שמת לומר קרובין,

והשי' הרמ"ה שאסור להפסיק, וכתב: ואשר הוגד לכם שאני יושב צנייהם ושומע ושותק. מפני שמוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין. ע"ש, הרי דלפילו צנית הכנסת ג"כ אמרינן מוטב שיהיו שוגגין וכו'. וז"ל דמה שכתב רבינו אצל צנית הכנסת לא שייך מוטב וכו' היינו משום דצצמתא צנית הכנסת שי' צבור, שארית ישראל לא יעשו עולה ונדלחי רוב הקהל ישמעו להחכם וינייתו לדין תורה, אצל כשכל הקהל אינם שומעים לד"ת, כעין המעשה דהרמ"ה שכלם לא רצו לציית, אז גם צנית הכנסת אמרינן מוטב שיהיו שוגגין וכו'.

והנה הר"ן צפ"ד צנינה כתב: ואיכא למ"ד דדוקא צנידי דלא כתיב צצניל כתיב צצניל עינוי אצל צנידי דכתיב צצניל

דלורייתא מחינן צנה. ע"ש, ומדברי רבינו שכתב דדוקא צנית הכנסת מחינן אצל לא צצמתא הגם דאיסור מלאכה בשבת הוא מידי דכתיב צצניל, משמע דלא סגיירא לי' כשיטה זו ואין לומר דלאני הכא משום דהוי רק ספק בין השמשות, דהא מדברי הר"ן

* * *

משנת אברהם

מלואים והשמות

שנתן נפשו שלא יעבוד ע"ז נאור כשדים, ושאר הדדיקים יקראו
 אומרי מלותיו. ורבים פירשו כי אלהיו העובדים מאהבה שלא
 ע"מ לקבל פרס כמו שהזכירו חכמים. וכו'. וכנראה שהרמז"ן
 ז"ל כיון שמה שאמר „ורבים פירשו“ לדברי ר' אברהם אבן עזרא
 שפירש שם: לאלהיו; הם החסידים, ולאומרי מלותיו; הם
 הדדיקים. כלומר, דגש"ם פסחים ז: האומר סלע זו לדקה
 נשניל שיחיה בני או שאהי' בן עולם הנא הרי זה לדיק גמור,
 ונתוס' גם מפרשים דמה שאסור להיות כושמש את הרב על
 מנת לקבל פרס היינו ככה"ג. אשם לא תנא לו את הטובה שהיא
 מנפשה תואה ומתמרט על הדקה שעשה, אבל מי שאינו תואה
 ונתמרט הרי זה לדיק גמור. וממילא נשמע שהחסיד הוא זה
 העובד מאהבה שלא על מנת לקבל פרס.

ישם מציא הרמז"ן ז"ל את דברי המכילתא: לאלהיו זה אברהם
 אבינו וכיוצא בו ולאומרי מלותיו אלו הנביאים והזקנים.
 וכתב הרמז"ן ז"ל: אינו נכון שיאמר שהיו הנביאים עושים על
 מנת לקבל פרס, אבל יש בזה סוד אומר שאברהם מסר נפשו צאהבה
 כענין שכתב חסד לאברהם ושאר הנביאים בגבורה, והבין זה. עכ"ל.

ובפשמות יש לפרש המכילתא דאברהם אבינו קיים את כל
 התורה מאהבה כי לא נטוה על המלות — חוץ
 ממלות מילה — אבל הנביאים והזקנים קיימו את המלות בתור
 מנהג ועושה לכן רק להם מתירים הנביאים ולאומרי מלותיו.
ועל דבר המושגים של חסיד, חסידות, חסידים, ראה לקמן
 סימן תקע"ה.

לסימן ל"א

תפלת החיים מועלת למתים

בפנים הנצחית נענין תפלת החיים נעד המתים. וראיתי צו"ת
 הרשז"א חלק ה', סימן מ"ט שהקשה השולח צה"ל דלמדין
 צנסהדרין ק"ד, צרא מוכה אצא ואצא לא מוכה צרא, והלא אמרו
 צע"ז ג', מי שהכין צע"ש יאכל בצצת ומי שלא הכין צע"ש מה
 יאכל בצצת. ועוד אם האצ אינו מוכה לבג, למה אנו מוזכרים
 תמיד זכות אבות. ואדון הנביאים אומר: זכור לענדיך לאברהם
 ויעקב וליעקב.

והרשב"א ז"ל שם משיב על זה כי הבן הוא מסובב מן האב, כלומר
 האב גרם שיהי' הבן ולא הבן גרם שיהי' האב,
 וכשהאב מוליד בן לדיק עובד ה"ד הרי מסיבובו של האב הוא עובד
 את הדי', לכן צרא מוכה אצא ולא אצא מוכה צרא כי לא מסיבובו
 של הבן הי' האב הדדיק. ומה יועיל זכות האב לבן.

אלא הואיל שאכר עולם הזה הוא גופני, ולהאב יש חלק גופני
 צהבן כחאמרם בנדה ל"א דהאב נתון צהבן צצר וגידיו,
 ולכן שר העוה"ז הגופני נמשך מהאב להבן והוא כלל מה שאנו
 אומרים חוכר חסדי אבות ולא תמה זכות אבות להטיב את צניהם
 בעולם הגשמי. אבל בעולם הנפשות אין שום חלק להבן מאלת אביו
 כי הנפש אשר נאדם אינו מאביו אלא מהש"ת, לכן אמרו שבעולם
 הנפשות אין אב מוכה צרא.

אמנם מי שעושה דקה או תפלה נעד מוי שכבר מת, מועיל למת
 והוא מלאמרם צדוד מלך ישראל שאמר בני בני — עי'
 צתום' סוטה י'; ד"ה. דלתי' לעלמא דלתי. שהקשו ג"כ מהא
 דסנהדרין ק"ד. צרא מוכה אצא, אצא לא מוכה צרא כדכתיב
 ואין מידי מילי. ותירו: א"כ מצי למימר הא דאמר אצא לא מוכה

לסימן א'

העובר על מדת חסידות בכרי לקיים מצו"ע

העובר על מדת חסידות בכרי לקיים מצו"ע עשה חי הוי מנהג
 הנאה צעזירה או לא ראיתי נספרו של הגאון מהרש"ם
 דלפי מה שפירש הריענ"א בגוגילה כ"ח דהאיסור של המשחרר
 עבדו אינו אלא משום מדת חסידות, ובצרכות מ"ז פריך והא
 הוי מהנ"ע, ושמע דגם משום מדת חסידות הוי מהנ"ע. אולם
 דקשה להסכים ששיטת הריענ"א היא שאין נמשחרר עבדו איסור
 דרבנן לכל הפחות. ובגוגילה גם וזכיר את דברי מורו גביטין
 ל"ח ושם מפורש דהמשחרר עבדו עובר נעשה אינו עשה גמורה
 אלא איסור דרבנן. ע"ש.

מושג: צנוע, כשר

ברמאי ויה. וצנוע צית הלל היו נוהגין כדברי צית שמאי.
 וצירושלמי שם: ותה צנועי כשרי אמר רב חסדא כך
 שינו שהכשר נקרא צנועי. ופרי' נעל פני משה: כך שינו צפ"צ
 דקדו והצנועות מתקנות להן שלישי וכו' שכל המקיים דברי חכמים
 נקרא צנוע. עכ"ל. ופירוש זה דחוק מהד דלפי זה מי שהינו ונקיים
 דברי חכמים אינו גרוע מאי צנוע, והו דלפי אינו דהא האו מתן
 דעבר אדרבנן שרי למיקרי ל"י עזריאל, שנת מ'. ונפרט מה זה
 ענין למשנתיו צנית הלל חולקים על צית שמאי והלכה כצ"ה.
 ובכתובות ג' משום צנועות מפורט צתום' ד"ה. וסנרא, דלכתי קרי
 להו צנועות שמתמירות על עמתן אע"ג דמצי לאינסובי. ע"ש, וכן
 משמע מהא דאמרו הצנועין מושבין את ידיהם, קידושין כ"ג.

והגירסא הכונה צהירושלמי הכ"ל היא כמו שנתסב במלכת
 שלמה צנועיות דמאי, רו, אמר רב חסדא „כאף“ שינו
 שהכשר נקרא צנוע, כלומר, מחלן למדנו שנכל מקום שזכר צנועה
 וצנעיותא לשון צנוע לאו ירא שמים צלצד הוא דהא חי אשפר
 לפרש צנועי צית הלל, אלו שהיו יראי שמים דהא כל התלמידים
 היו יראי שמים ולא נפל חי' מהם צמדנה זו, אלא הכוונה;
 צנועי צית הלל, תלמידי צית הלל המתנהגין נחסידות יחידה, והו
 צנה אב לכ"מ המוזכר תאר צנוע. אבל צנרכות פי' הרואה תניא
 אין קורין צנוע אלא למי שצנוע צנית הכסא. עכ"ל. וחין זה
 דקדוק דהפרי' צהש"ם הוא שזה הוא תנאי שולצד שמתנהג כל
 דבר צמדת החסידות מופלגה עליו להיות גם צנוע צענין זה.
 ומהש"ם שם דאמר דוד מן התורה בן הריגה אתה, משמע דראה
 בו צשאלו צניעות מופלגה.

ויש להעיר עוד צמוצב חסיד וצ"צ נ"ז: ועולם אינו מראות
 צרע א"ר חייא צר אצא זה שאין מסתכל צגשים צעשה
 שעומדות על הצציסה. היכי דמי אי דליכא דרכא אחריתא רצע הוא
 אי דליכא דרכא אחריתא אנום הוא לעולם דליכא דרכא אחריתא
 ואפ"ה מצינו ל"י למינס נפשי. פיר' הרשז"ם: למינס נפשי
 להטות עיניו לצד אחר והיינו דמשצתצ צ"י קרא דלוי אנום נפשי
 חסיד הוא, עכ"ל. מוצאר דמצד דין מותר לו ללכת צדרך זו
 מצלי לעולם עיניו אלא הואיל שמתצצ נפשי ועושה לפנים ומצורת
 הדין ומתקדש עצמו צמותר לו הוי חסיד.

והרמב"ן ז"ל ע"ה"ת שנות כ"ו כתוב לפרש המקרא: לאלהיו
 ולאומרי מלותיו, לאלהיו הם המוסרים נפשם עליו —
 כמו שאמר ואהנת את הדי' אלו צכלל לצבך וצכל נפצך וצכל
 מצדך, שמתסור נפצך וחייך צאהנתו שלא תחליפנו צאל אחר,
 ולא תשתף עמו אל ככר ולכך נאמר צאצרהם זרע אצרהם אלהיו

נראה היינו משום כבוד האזן מונעין ונלמנותו עם רשעים בלא תפלה אצל תפלה מועלת וזוהי התפלה על אשלוש — והיה מה שנהגו ישראל בנזקות וניחות נפש. ומו"ש מי שטרם בע"ש יאכל בשבת הוא מה שיעשה האדם בעצמו. שהעולם הזה לכל אחד ואחד למעשה והשני — עוה"ב — לתננוול. ואין בשני מעשה שתעסק בו הנפש לשנות תנוולה ולהוסיף ולגרוע כלל. עכ"ל. וע"ש ברחמים לחיים.

לסימן ט"ז

השובה לעובר על עשה

רבינו כתב: ותשובת עיניו הוה להנחת שנהגה כמה פעמים צריך עליו עיניו כנגד ההנחות שנהגה מן העבירות וכן לכל מיני עבירה, ולא למנות לא תעשה בלבד אלא אף למנות עשה דוקא לא תעשה עכ"ל ויש ללקדק תינח על לא תעשה דאמרינן ציונוא פ"ו ד"ש עבירות הזקוקות ליסורין למרק התטא, וכן שפיר אפשר להמתין דברי רבינו הנ"ל בדבר עיניו דהיינו יסורין שאדם מענה עצמו הם כיסורין הנצין עליו צדי שמים, אצל על העשה למה צריך השב ככל לנו לענוים גם כן, הלא אמרינן שם: עבר על עשה ובש אינו זו מעט עד שמוחלין לו, הרי דתשובה גרידא מהכי. וקשה להעמיד דברי רבינו דוקא בעשה שיש בה כרת דהוי בכלל כריתות ומיתות צד וכי' דצעי יסורין.

ואפשר משום דאמרינן צונזמים ז'. עולה דורן הוא פירש"י אינה נאה לכפר על עשה כפרה ממש אלא אחר שכפרה התשובה על העשה היא נאה להקבלת פנים כאדם שסרח במלך ורייחו ע"י פרקלטין וכשנא להקביל פניו ונציל דורון צידו. עכ"ל, הרי דהגם דעשה תשובה לכל זאת עדיין צריך לדורון, ונעשה שאין עולה, יסורין ממרקין לגמרי את התטא ונציל להשאיר ממונו רושם כלל.

לסימן ק"י

נדרו של יפתח

בפנים הנצתי דברי הרמב"ן עה"ת נחקתי נדרו של יפתח לא תל כלל, והנצתי מתמורה כ"ז דהאומר על דבר שאינו ראוי להקרבה הרי זו עולה לא אחר כלום. ושוב התעוררתי בצמירא רנה פרשת חיי שרה איתא לפלוגתא דר"י ור"ל. ר' יוחנן אומר הקדש דמים ה"י חייב ור"ל אחר אפילו הקדש דמים לא ה"י חייב, לתקן אחר על צהמה טמאה ועל בעלת מום הרי זו עולה לא אחר כלום, תמורה כ"ו, והרשב"ש שם מפרש דטעמי' דר"י הוא דדוקא כשאומר צירוש על צהמה טמאה או על בעל מום הרי זה עולה, אז אין צמירוי כלום, אצל כשאומר צתמא כמעשה דיפתח, אמרינן כל חד למחי דחי ל"י דחי לגופו יקדש גופו ודלא חי לגופו יקדש לדמי.

ובזה יתנצר מה דקשה לר"י ממתני' מפורשת צערכין דף כ"ח. המחירים צנו וצתו וכי' אינן מוחרמין שאין אדם מחירים דבר שאינו שלו. ע"ש משמע דאפילו דמים אינו חייב. אלא דשאני התם שאמר צירוש שהוא מחירים את צתו אצל כמעשה דיפתח כל חד קדיש למחי דחי. והא דלא הנצלו צמד' הכ"ל ראי' לר"ל ממתני דערכין משום דיתחל ל"י לתתוי מהקדש ממש ולא מחרמים הגם שלדינא אין חילוק צניהם לענין זה.

ומה שהנצתי צפנים לדקדק מלשון, "להפר" לו את נדרו הגם בצמירא חיי שרה הנ"ל כתוב, "להתיר" אולם צמד' קהלת י"ט"ו כתוב, "להפר".

לסימן קנ"ח

גרמא לשפיכת דמים וגרמא לעבירה

בפנים כתבתי צדן לגרמא לשפיכת דמים. וראיתי צספר החיים להנאון רש"ק ז"ל סימן תר"ג. שכתב: לענין שהעלו הפוסקים דמי שגלה שליח ונהרג צדרך המשלה חייב בתשובה, ולדעתי נראה עוד יותר דאף אם נמשך ע"י אדם שנאו אחרים על ידו לידי עבירות שה"י חייבין עליו מיתה וזה ה"י על ידי גרם צעלמא

נחשז כאליו מת על ידו וחייב בתשובה. ורא"י צרורה לזה מש"ס סנהדרין ק"ט. דרש ר"י צניפורי, אחרתין הויא לילא תלת מלאה מחתרתא צניפורי, אתו וקא מנערו ל"י א"ל הניתי ארתא לגנבי א"ל מי הוי ידענא דאתו גנבי, כי קא נת נפשי' דר"י שפעי מרזני דניפורי דמא — כלומר, מכיון שנאו צמחרת נתחייבו מיתה כדון הנא צמחרת, כדאמרינן הנא צמחרת ונטל כלים פטור צדמים קניניה, ור"י ה"י הגורם לזה צמה שדרש, והגם דלא ה"י יודע שהגנבים יצואו צמחרת הרי זה כאליו חייב צדמים שנעשה הפקר. ולכן שפעי מרזני דניפורי דמא, להראות שרק עון זה צידו של ר"י, עכ"ל צשני הסגנון.

ולדעתי דבר זה נכלל צמה שאמרו גדול המהטיא יותר מן הסרגו. ואם על גרם שפיכת דמים חייב בתשובה כ"ש שחיב בתשובה על שגרם לחצירו לעשות עבירה שיש בה מעון מיתה. ואלא דהחידוש הוא דהגם שלא נעשה שפיכת דמים צפועל אלא שהגנבים התירו עצמם למיתה לכל זאת הרי הוא כאליו נשפך דם, הלא הרא"י שהציא רבינו מעדים זוממים היא יותר חזקה, דהגם דלא נהרג הכזון על ידי עדים שהזומו אלא מכיון שעל ידיהם נתחייב הכזון למיתה הרי זה כאליו שפכו את דונו ממש ונהרגים על זה, וממילא כשנעשה הדבר שלא צדון הרי הגורם חייב בתשובה.

ברך פ"ה. חקתי צמוסג של שלוחו של אדם כמותו והנצתי דברי מר"ן ז"ל צלצני צור יו"ד סימן תע"ח, דשלוחו של אדם כמותו פירושו דמה שהלך השליח צשליחתו של המשלה הרי הוא כאליו הושלה הוליכו שם צידי. ודתי' צצברא זו של הא"כ, דונצד הסברא מוסתבר דשלוחו של אדם כמותו פירושו דאנו מייחסים את מעשה השליח אל המשלה וזה דוקא כשאנו דנים על המעשה הנעשית כגון שלח ציד פקח והצעיר דאנו דנים מי חייב על ההצעה המשלה ממש שיש בה המשלה צשליח מטעם דשלוחו של אדם כמותו או לא, אצל אין זאת אומרת דחשוב כאליו המשלה הולך עם השליח ומוליכו. ע"ש.

בכורים על ידי שליח

והתעוררתי מדברי הרשב"ם צ"צ פ"א: ד"ה. ולקחת והנצתי. שכתב אצל היכא צצנצן שליח והציא לירושלים אז קורין הצעלים דשלוחו של אדם כמותו ויכול לקרות הנה הנצתי וגו'. והתוס' שם צצד פ"ג. ד"ה. עד שמהא חולקים על הרשב"ם ע"ש. ולפי שיטת הרשב"ם צע"כ דמה שהשליח עושה חשוב כאליו המשלה עשה צעצמו צפועל, דהא כאן הקפידא התורה לא על הפעולה בלבד היינו שיהיו הפירות מונאים לירושלים אלא על הפועל, כלומר זה שהציא צפועל קורא כדכתיב הנה הנצתי וגו', ומלשון הרשב"ם משמע דמה שאין השליח יכול לקרות הוא ממש שאינו יכול לומר אחר נתת לו ה"ה, אצל הנה הנצתי יכול לומר, א"כ כשהשליח מציא הרי זה כאליו השליח והמשלה הנצלו כאחד, דהא המשלה קורא וגם השליח ה"י קורא אלמלא הפסול של אשר נתת לו, א"כ מנאר דשיטת הרשב"ם היא כצצרת הא"כ ז"ל דשלוחו של אדם כמותו פירושו שהמשלה מוליכו צידים בכל הדרך. והתוס' החולקים על הרשב"ם צודאי שיטתם שאין הפירוש כאליו המשלה הולך את השליח, אלא השליח הוא העושה צכחו של המשלה, ותינח אם אנו דנים על הפעולה אז אנו מייחסים אותה אל המשלה משום דהפעולה נעשית מכחו אצל צמקום שאנו דנים על הפועל כעין כאן אין המשלה יכול לומר הנה הנצתי מכיון שהשליח הוא הפועל ולא המשלה.

ואפשר לומר דגם התוס' מפרשים כמו שפרש הרשב"ם צענין ששא"כ, כנ"ל שהמשלה מוליד את השליח צידי, אלא דא"כ, הרי זה שנים שעשאהו הושלה והשליח, וכבר הנצתי כמה פעמים צצרת מרן הא"כ ז"ל הגם דשנים שעשו מלאכה צצנת פטורים ואין שום אחד מהם חשי' העושה את המלאכה לכל זאת מנאר ציו"ד צי"ח, הוי ישראל ופסול אוחזין צצכין וצוחטין פסולה, והצנ"ש הציא צסם צה"ג דדוקא כשעכו"ם מסייע צצצד כשר מצטייע אין

צָרָו צִדִּיִּים וְעָשׂוּ אֶת פְּעִילוֹת הַנְּצִירָה מִמֶּנּוּ, וְהַנְּצִירָה מִתְּחִסָּת אֶל הַנְּעִלִים לֹא נִצְנִיל הַפְּעוּלָה שְׁעָשׂוּ צִדִּיִּים אֲלֵל מֵאִם שִׁישׁ דִּין הַאֲמֹר שְׁלֹמֹו שֶׁל אִדָּם כְּמוֹתוֹ, מִנְּצִילָת אֲמֹר שְׁמָה שְׁאֵנו אֲמֹרִים דֶּהֱלָקִיָּה וְהַנְּצִירָה הִיא בְּצִדֵּי זֶה מִוִּרְכָּז מַשְׁנֵי אֲפֻסִּים מִפְּעוּלָה מִמִּשְׁתֵּי וּמִפְּעוּלָה הַמִּיּוֹחָסֶת מִנְּדֵי, וְהֵלֵךְ הָיָה בְּצִדֵּי.

וּרְמִיָּו לָזֶה נִצְטִיָּו ע"ו. או כולו נקודים הגט או כולו נחנקת חכמים, א"ר חסדל גידוד חמשה ומחיה חמשה אין מנטרפין עד שיהא או כולו נחמיה או כולו נגידוד ע"ש כל הסוגיא.

לְסִימָן קס"ו

בפנים הנצתי נדון טומאה נגוסם, ונספרי משנת אברהם חלק ז' דף ל"ז: הארכתי וכחצתי דמדצרי זה"ג משמע דרק טומאת מנע יש נגוסם ולא טומאת אהל. ע"ש. ועתה זכיתי נספר השאליות עם הוספות לשאלות שלום מלת הגלון ר"י פיק ז"ל ורציתי נדף שני"ה שהעיר, שגם שיטת השאליות היא דגוסם אינו מטמא צאהל. ע"ש.

לְסִימָן קס"ז

ל"ת שאין בה מעשה

א) בדבר מה שהנצתי נגם הר"י נטלן לענין עשה שיש נצטולה קום ועשה, יש להעיר שדומה לזה מסתפק הפמ"ג ז"ל נספרו תיבת גמא צעור על ל"ת שלא נקום ועשה אם היו ל"ת גמור וחייב לצדו כל ממונו או לא.

דבר שאינו מתכוון ונהנה

ב) בפנים הנצתי דברי רש"י צינמות ד': ד"ה. ואפילו מוכרי כסות שאינם מתכוונים להנאת חימום, וגם הנצתי דברי הרמז"ן ז"ל אם החולק על זה משום דאין מתכוון הוא פלוגתא דר"ש ור"י, ואין הכא צינמות דר"י קיימינן הסובר דבר שאינו מתכוון אסור. אלא האי מוכרי כסות דהכא נשאניו נהנה בהן כלל כגון צינמות החמה ואינו עומד בחמה שהוא אינו חלל ומנטער בהן לדברי הכול כיון דלית צ"י הנאה שרי צ"י, וכו' ע"ש. נראה דהרמז"ן ז"ל הבין נצדרי רש"י צינמות דהיתר של מוכרי כסות הוא משום דבר שאינו מתכוון, ונצטיל זה הקשה על רש"י דל"כ למה שני קרא וכתב לא תלגש שעטנו ללמד דלגישה דלית צ"י הנאה הוא דאסור הא נלא קרא ידענא דלגישה דלית צ"י הנאה מותר (משום דבר שאינו מתכוון, והגם דגם צינמות אינו מפרש דרש"י זה דוקא לר"ש ומוטע ה"י לומר דגם רש"י מפרש דקרא אתי ללמד היתר של לגישה דלית צ"י הנאה, כלומר, כשאינו מתכוון להנאה, אפילו לר"י כלומר דגם ר"י מודה כאן דנצטין מתכוון להנאה אלא זה אינו דהא רש"י נצנת כ"ט: ונלמד שלא יתכוון, מפרש: ור"י שנתון הוא דלזל נתר כוונה. וטעמו של רש"י דמפרש זה דוקא לר"ש, אפשר דסובר כמו שמפרש הפני יהושע נצנת מ"ג. נד"ה למימרא דשמואל כר"ש, דמה שר"ש סובר נכל התורה דבר שאינו מתכוון מותר ילפינן מקרא דלא תלגש שעטנו. ור"י מוקי לה לקרא נמוכרי כסות שלא כדרך לגישה. והרמז"ן ז"ל גם צינמות כתב: ודבר שאינו מתכוון לאו ומהכא נפקא היתירא דד"י, כלומר, הוא ז"ל סובר כאידך נצנת הפני"ש שם דדבר שאינו מתכוון יליף ר"ש מק"ו משנת דחמירא ולכל זאת לא אסרה תורה אלא מלאת מתצנת, שאר איסורין לא כל שכן דדבר שאינו מתכוון מותר. וא"כ קרא זה דכלאים לא לר"ש איטרך להתיר דבר שאינו מתכוון דהא נלא קרא ידענא דמותר מק"ו דצנת, ור"י אי אפשר שיתיר משום משום שאינו מתכוון להנאת חימום דהא ר"י לא איל נתר כוונה, אלא ע"כ דקרא אתי להתיר היכי שמנטער נצנציתו דהוי"א דגם זה אסור משום דכתיב לא יעלה עליך מכל מקום.

פסיק רישא בדבר שלא נאמר אלא כשנהנה

אלא דקשה דאי אמרת דשיטת רש"י היא דר"ש יליף מכתן לכל התורה כולה דדבר שאינו מתכוון מותר, מפני שאינו מתכוון להנאת חימום הגם יש לו הנאה, א"כ נדון הוא שיהי

בו ממש אצל כששטרו שניהם נצווה פסולה דמאי חזית דלזלת נתר שחיתת הכשר נזל נתר שחיתת הפסול. ע"ש. דשאני נצי צנת דכתיב לא תעשה כל מלאכה ואנו דנים מי הוא הפועל של המלאכה ועל המלאכה נצטמה אין אנו דנים כלל, כי המלאכה ידענו נצירור שנעשית מהם, כדאמרינן נגמ' ריש צנת והא איתעבידל מלאכה מצנייהו, והשאלה היא מי הוא הפועל של המלאכה הנעשית אז אמרינן דאין אחד מהשנים מוקרי פועל שיתחייב, אצל גבי שחיטה אנו דנים על הפעולה לדעת אם זו שחיטה או נחירה, לכן אמרינן מאי חזית דשדית לה נתר הכשר ולא נתר הפסול, וממילא גם כן דעיקר השאלה לענין קריאת נצורים היא מי הוא המציא השלית או המשלת, ודומי לשנים שעשו מלאכה נצנת דאין אחד מהם קרוי הפועל, ובכן היא שיטת התוס' דגם המשלת אינו יכול לקרות, והרש"ם סובר דהמשלת יכול לקרות מפני שהוא הציא נציד עם השלית, דשלומו של אדם כמותו פירושו שהמשלת מוליד את השלית ככ"ל נגם ור"ן אצ"נ ז"ל.

ויש מקום לומר דהרש"ם סובר דאין זה דומה לשנים שעשו מלאכה נצנת דפטורים, לפי מה שחידש הגאון מהרש"ם נספרו דעת תורה צ"ח, דנצנת האוי"ו והג"א דמכשירים כששטרו הכשר והפסול נציד, משום דהשחיטה תכליתה להכשיר את הנהמה, והלא הפסול אי אפשר לו לשחוט שחיטה כשירה, והוי כזה יכול ויהא אינו יכול, דהוי הפסול כמסייע גרידא דאין צו ממש, ואין כאן אלא שחיתת הכשר, ורציתו מהא דאמרינן נצ"ב פ"ט, כדרך שאמרו לענין איסורין כך אמרו לענין טומאתו, ופיר' הרש"ם דכיון דאסור לשקול נהן לא תשוב כלי לקבל טומאה, ונחולין ק"ח פירות שלא הוכשרו ככלי שלא נגמר מלאתו, וע"י צנת פ"ג לקולו זה תיקונו, מנצור דהאיסור מיהשז חסרון נמנעה, כן נמי הכא כיון דאין הפסול יכול להכשיר הנהמה נשחיתו לא תשיבא מעשה והוי רק מסייע שאין צו ממש.

ולפי זה כאן נצנת נצורים דאנו דנים על הקריאה, והשלית אינו יכול לקרות נכל אופן משום שאינו יכול לומר אשר נתת לי, א"כ לענין הקריאה תשוב כאילו לא הציא, ואין פעולת הצאה — ננוגע לקריאה — ונתיחסת אליו אלא כמסייע גרידא, וכל פעולת הצאה משתייכת אל המשלת ולכן קורא. אלא דיש לדון הרנה נצנש הסגרא של מהרש"ם דהאיסור תשוב כחסרון נגוף המעשה. ואכ"מ.

אלא לפי דברי הרש"ם דשלומו של אדם כמותו הרי זה כאילו המשלת הלך עם השלית ועשה נפועל ממש מה שעשה השלית, תקשה אמאי כשנצרון המשלת והציאן נציד עם השלית, ומה שעשה השלית אינו אלא כמסייע ואין צו ממש, א"כ המשלת עשה הנצירה וגם ההצאה ואמאי אמרינן דלא הוי נצחד. וכן כשנצרון השלית נצלימותו של המשלת והציאן הנעל נצורים נצנמו נדון שיהי נריך לקרות דהא גם הנצירה נעשית על ידי המשלת דהא אמרת דלענין קריאה כל מעשי השלית אינן אלא כמסייע — מפני שיש צו חסרון נצנפו שאינו יכול לומר אשר נתת לי — וצו הוי הנצירה והצאה נצחד היינו על ידי הנעל הנצורים. וקנאציא זו אינה דוקא לפי ההסגר הכ"ל דהשלית הוי רק מסייע נכל פעולותיו ננוגע לענין הקריאה, אלא נכלל אופן שלא נאמר קשה, דאם הרש"ם סובר דהיכא נצנצרון השלית והציא לירושלים אז קורין הנעלים דשלומו של אדם כמותו, ויכול לומר אשר הנצתי הגם דהוא לא הציא אלא השלית, א"כ למה דוקא כשנצרון השלית והציאן לירושלים הנעלים קורין, אפילו כשנצרון הנעלים והציאן השלית נמיי יקראו הנעלים, דהא ההצאה של השלית מתיחסת לנעלים משום שלוחו של אדם כמותו וכן נמיי כשנצרון השלית והציאן הנעלים. **לכן** נראה דנצנת הרש"ם היא מדכתיב ולקחת והנצת ודרשין עד שחלל לקומה והצאה נצחד, שמעינן מזה דהלקיחה

והצאה נריכה להיות נצחד אחד ונצופין אחד גם כן, כלומר, הגם דכשהנעלים נצרון והציאן השלית הדן אמר שזה הוי נצחד, אצל אין זה נצופין אחד, דהנצירה מתיחסת אל הנעלים משום שהנעלים

דבר שאינו מתכוון מותר אפילו נפסק רישא, כקושיית התוס' בשנת כ"ט: שם, ובשלמא להתוס' דמפרשו דמירי זענין דלא פ"י פסיק רישא, כגון שהיא לנזם מלנזוסים אחרים להגן עליו מפני החמה ומפני הלינה, ניחא, אבל לרש"י דמפרש שאינו מתכוון להנחת חיימוס, ומשום דנא הכתוב להחיר דבר שאינו מתכוון הגם דהוי פסיק רישא, ואם נאמר דמהכא ילפינן לכל התורה כולה כסגרת הפני' הג"ל קשה אפילו פסיק רישא תשתרי.

ובע"כ ר"ך לומר דרש"י סוגר כסגרת הר"ן ז"ל צפרק גיד הגשה נסוגת דריחא מילתא: דלענין הנאה ודאי אע"ג דהוי

פסיק רישא שריא, דהא אמרינן התם מוכרי כסות מוכרין כדרך ונלמד שלא יתכוונו, וכו', וכו' והא התם ודאי מטי ל"י הנאה, אלא כיון דלא מייכוון לה לא חשבינן לה מיד. עכ"ל. כלומר, דהא דאמרינן מודה ר"ש נפסקי רישא היינו דוקא דנדר שנתפטר הפעולה אפילו כשאינו נהנה כגון מלאכת שנת דאפילו כשאינו נהנה מן הדבר נשעת הפעולה חסור, אז מודה ר"ש דפסיק רישא חשיב כמתכוון, אבל דנדר שלא נאסרה הפעולה אלא משום ההנאה של הפעולה נשעת הפעולה כגון לנישת כלאים דלא חסרה תורה אלא לנישה דלית זנה הנאה, ואם אינו מתכוון להנאה הגם דהוי פסיק רישא שריא ולא דמי למתעסק דחלניס ועריות דמיי, הרי הנאה לא זעי כוונה, דהיינו דוקא הנאה דאכילה ובעילה, ע"ש, וע"י רש"י שנת ל"ד. ד"ה כלאים דחלניס, דמשמע ג"כ, דדוקא לר"י אסור כשאינו מתכוון אבל לר"ש שרי הגם דידו מתחמת והוי פסיק רישא. כ"ל.

ועתה זכיתי נספר היקר בית הלוי ונהגאון ונזריסך ז"ל, ורליתי

נדף ד': הקשה לפני מה דאמרינן צינמות הג"ל לנישה דלית זנה הנאה לא חסרה תורה נכלאים ח"כ מה זה דאמרינן צערכין נהי דאשתרי צעידן עבודה, הא אין כאן שום איסור דהצרכינה התורה להחיר, דהא מנזת לאו להינות ניתנו, וא"כ הנאה אין כאן ונלנישה דלית זנה הנאה אין שום איסור. והיניחא לשיעת הר"ן צנדרים ט"ו, דהנחת הגוף נהדי מנזת חשיב הנאה שפיר, אבל לדעת החולקים על הר"ן וסוגרים דמנזת לאו להינות נתנו נאמר אפילו היכי דאיכא הנאת הגוף נהדי מנזת קשה. ע"ש שהאר"ך צנדרים יקרים ועעיימוס. ש"י.

ולפע"ד נראה, דשאני הכא דילפינן צינמות הג"ל: וא"י כתב רחמנא לא תלנז ה"א דוקא לנישה דנפיש הנייתה אבל

העלאה לא, כתב רחמנא לא יעלה עליך. מתצאר דנכל נוקוס דכתיב ניב לנישה גרודא, הכוונה לנישה דנפיש הנייתה, ח"כ גבי עבודה דיש מנזת של לנישת צנדיס כדכתיב גבי אבנז והלנזת אותם, שמות כ"חמ"א, ח"כ התורה הקפידה שילנישו הכהנים את צנדיסם צאופן שתי' להם הנאה מן הלנזוסים, ורק אז מתקיימת המנזת, וא"כ צע"כ דהכהנים מתכוונים שתי' להם הנאה, ואין זה דומה לתקיעת שופר וכדומה שאנו דנים על הנאה של המנזת, כלומר, אם זה חשיב הנאה מה שמוקיים המנזת, דאז שפיר אמרינן מנזת לאו להינות נתנו, וכן המודר הנאה ממעין הגם שיש כאן הנאה מהטעילה מפני שעושה מנזת וכן הגוף נהנה מן המעין עצמו, אבל אין כאן חיוי שיהנה גופו מן המעין, לכן אמרינן דעיקר מה שזה עובל את עצמו הוא בשביל המנזת ומנזת לאו להינות נתנו, והנחת הגוף שיש לו דרך אגב, נטילה להמנזת, אבל כאן יש חיוי שילנישו הכהנים את הצנדיס דדרך לנישה דנפיש הנייתה מנזת, ואם יעשו כן אז יקיימו המנזת, וכן לא שייך לומר זנה מנזת לאו להינות נתנו.

וביותר יש להסביר סגרת זו לפי סגרת הר"ן הג"ל דלא אמרינן פסיק רישא צאיסור הנאה, דהא אפילו אם נאמר דכהן

הלנזב צנדי כהונה שיש צהם כלאים לא חשיב נהנה משום דמנזת לאו להינות נתנו, הלל לא עדיף זה מדבר שאינו מתכוון, דגם הכהן אינו מתכוון להנחת הגוף אלא למנזת והנחת מנזת לא חשיבה הנאה, אבל הלל יש כאן פסיק רישא, דאי אפשר לנזב צנדיס ככל זמן ועידן ולא להינות מהם, אלא דפסיק רישא צהנאה

לא הוי פסיק רישא כסגרת הר"ן, הג"ל, אבל כל זה צאזר עניינס, אבל גבי כהן דהמנזת שיהנה גופו מן הצנדיס לא שייך לומר דהוי אינו מתכוון להנחת הגוף, כי צע"כ מתכוון להנאה דאלי"כ לא יקיים המנזת של לנישת צנדי כהונה התלו"י צהנאה. והבן.

והו"ו מזה, אי אפשר לומר לנישת צנדי כהונה לא חשבו הנאה משום דמנזת לאו להינות נתנו, דהא צע"ס יצמות שם

מפורש דכל לנישה דלית זנה הנאה אינה נכלל לנישה ואינה נכללת צלאו דלא ילנז, ואיך נאמר לנישת צנדי כהונה אינה נכלל לנישה, צומן שהתורה קראתה לנישה, והרי זה דומה להא דאמרינן

צנכורות י' צס"ד גנו"ו, דנדר איסור אינו צריך הכשר הואיל ואיסורו חישובו, פירש"י: איסור דאסור ל"י רחמנא לישראל משוי

ל"י חוכל, דכיון דאסור ל"י מכלל דראוי לאכילה לעכוס"ם עכ"ל, והסבירתי דברי רש"י אלו נספרי משנ"א, דף ל"ג: לפי מה

דאמרינן צחולין קי"ה, דפירות שלא הוכשרו כתנור שלא נגמר מלאכתו, ח"כ אין שם חוכל על הדבר עד שיצא עליו מים, אבל

דבר שאסרו אותו התורה צנל מחבל, הרי התורה קראתו צסם חוכל, ח"כ התורה מעידה שיש שם חוכל על דבר הזה ואינו

כתנור שלא נגמר מלאכתו, לפיכך אינו צריך הכשר. ושם הסבירתי מה דאמרינן צסוכה ל"ה אחרון של תרומה טמאה לא יטול, מד

אמר מפני שמכשירו, כלומר, משום דעל ידי נטילה לשם מנזת הרי הוא מתכשר מחלוין, דהא לא צעי עוד שום הכשר כדי שיקרא

שם פרי עליו, דהא התורה קראתו פרי עץ הדב, ע"ש כל הענין. **ועתה** רליתי צנדינו חננאל שם צסוכה ל"ה. שכתב: מד אמר

מפני שמכשירה, כלומר משוי לה מנזל. עכ"ל הרי צהדיא כמו שכתבתי דמנזת שנטול את האחרון לשם מנזת נעשה האחרון

כמו כלי שלם שאינו צריך עוד לשום הכשר. והיא רל"י צרורה לדברי הג"ל, וממילא גם לנישת צנדי כהונה לא שייך לומר, דאין

זה נכלל לנישה דהא התורה קראתה לנישה, ואין לך לנישה גדולה מזו.

וי"ש לומר עוד, דמה שכתב רש"י צינמות הג"ל דמוכרי כסות הוי דבר שאינו מתכוון מפני שאינו מתכוון להנחת חיימוס

הגם דהוי פסיק רישא כמו שהקשו צתוס' שנת כ"ט, משום דרש"י לשיעתו צנצחים צ"א: דכל שאפשר לנזף צטיפים נפיש דקות שאל

יכנו הגם דעכשוי מזוף צטיפים נקות המכבות לא חשיב פסיק רישא משום דפסיק רישא לא הוי אלא כשאין שום מציאות צעולם

לעשות פעולה זו צהיתר כשם שאין מציאות לחתוך הרגש של הצנל חי ולא ימות, אבל כשיש מציאות לעשות זו הפעולה צהיתר

הגם שהוא עושה אותה עתה צאופן שיש צה איסור ודאי, אם אינו מתכוון הוי דבר שאינו מתכוון, ולכן מוכרי כסות לא הוי פסיק

רישא, דהא אפשר להם לנזב צנדיס אחרים תחת הצנדי של כלאים ואז לא יהנו כלל מן הכלאים, ומפני זה מותר להם לנזב את

הצנדי של כלאים צלא צנדיס אחרים אם אינם מתכוונים להנחת חיימוס, וכל זה ניחא גבי מוכרי כסות, אבל כהנים צעודתן אי

אפשר להם לנזב צנדיס אחרים יתירים על צנדי כהונה, ח"כ אין מציאות צעולם שילנזו צנדי כהונה מצלי להנות מהם והוי פסיק רישא, ואלא דתאמר דאין הנאה זו השונה הנאה משום

דמנזת לאו להינות נתנו, ליחא כדכתיבנא לעיל.

פסיק רישא בהנאה של הרחקת הנזק

והנה דנצרי הר"ן ז"ל הג"ל צפרק גיד הגשה שכתב צנצנר שאיסורו הוא משום הנאה לא אמרינן דפסיק רישא הוי

כמתכוון אלא אע"ג דהוי פסיק רישא אם אינו מתכוון להנאה מותר, יש לי מקום לדון מהא דאמרינן צנפקיס ל"ג. מר צריה

דננא אמר לא אם אמרת צשאר מנזת שלא עשה צהן מתכוין כמתכוין שאם נכתוין לחתוך את התלוג וחתך את המחוצר שפטור

תאמר צמעילה שאם נכתוין להתחמם צנצי חולין ונתחמם צנצי עולה שמעל. רב נחמן צר יתקא אמר הכי קאמר לא אם אמרת

צשאר מנזת שכן לא מתחייב צהן שאין מתעסק כמתעסק שאם

קלושה שאינה גופנית, פסיק רישא לא חשיב אלא כמתכוון. אבל גבי שמן של קודש הנאה שלה היא הנאה גופנית, דסיכה הרי היא כשתי" וגם מידית, שמיד נהנה מן הסיכה ואינה להרחקת הטוק גריזל, צהנקה כזו פסיק רישא הוי כמתכוון. ואפילו לאוקומתא דמר צרי" דננא גנזי נמר של חולין ושל עולה „להתחמם", גם כן הוי פסיק רישא כמתכוון, דהא מיירי שהוא רוצה להטמין ידו בהנזי נמר מפני שהנזה כבר נאה עליו, ואין זה בכלל הרחקת הטוק שהזכיר רב נסים גאון, דשם עדיין לא הגיע הזינה או החום, והוא לנזה להגן עליו שלא יגיע אליו הקור או החום וזה הוא דהוי הרחקת הטוק, כלומר, תחנולה שלא יגיע אליו החום והקור, אבל הטמנת היד גנזי נמר „להתחמם" מיירי שכבר שלט עליו הקור ותחנולת ההטמנה היא להפיג את הקור והו ודאי נגדר הנאה מרונה היא ופסיק רישא חשיב כמתכוון. והבן.

מלאכת צידה בשבת בחיוב ובשלייה

ויש להסביר ביותר את הסגרא הג"ל שהעמסתי בדברי רב נסים גאון ובהר"ן הג"ל דהנה הר"ן ז"ל צפרק האורג נמשנה דיש האחד על הפתח, הניא בשם הרשב"א ז"ל דצירושלמי נראה שהתירו לנעול בתחלה ביתו ולשמור ביתו וצני שנתוכו וכיון שהוא צריך לשמור ביתו אע"פ שעל ידי כך יניוד הצני ממילא מותר ובלבד שלא יתכוון לשמור את הצני בלבד וכו', ועל זה כתב הר"ן ז"ל: ודבריו תמוהים צעני הרבה איך אפשר שאפילו במתכוון לנעול צעדו וצעד הצני יהא מותר, וכי מפני שהוא צריך לנעול ביתו נתייר לו לעשות מלאכה בשבת, ולא עוד שאני אומר שאפילו שאינו מתכוון לנעול צפני הצני כל שהוא ידוע שהצני בתוכו ושאי אפשר לו שלא יהי' הצני ניוד בתוכו אסור, והיינו דאמרינן שכולה מכלתין דמודה ר"ש צפסיק רישא ולא ימות. עכ"ל. והנה קושיית הר"ן על הרשב"א היא קושיא גדולה, ועי' באצני טר סימן קצ"ד. וכבר כתבתי כ"פ ומדברי הר"ן אלו.

ולפי הסגרא הג"ל אפשר לוותר דשיטת הרשב"א הג"ל היא משום דכבר כתוב בל"י הג"ל דנאות שכנכס הצני מעמנו לחדר וסגר עליו את הדלת אין זה אלא גרמא דהא כתב הרא"ש ז"ל שהדקי' באגרונוא דדוקא צהכנים לחדר וסגר הדלת עליו חייב ולא צנכס מחליו, אלא ע"כ הא דמחייב הכל צנכס מחליו הוא משום דניחא לי' צהכי והוי מלאכת מתשבת כדמחלק צצ"ק ס' לענין זורה ורוח מסייעת, והנה אפילו נאמר דעל ידי מתשבתו לא הוי גרמא אלא מלאכה ממש, אבל תחנולת היזיה הלא אינה כמו צידה דעלמא לצוד את הצני ולהרכיבו ולהכניסו לחדר דהא הצני כבר עומד בתוך החדר. אלא פעולת סגירת הדלת מועלת שלא יאל הצני מתוך החדר, א"כ אין פעולה זו פעולה מידית והיונית, אלא פעולה שלילית שלא יוכל הצני ללאת, והוא ממש כעין הרחקת הטוק שהזכיר רב נסים גאון הג"ל, וצפעולה כזו סובר הרשב"א ז"ל הואיל שהוא פעולה קלושה אם נעשית שלא לשם צידה בלבד אלא לשם שמירת הצני וגם לשם צידה צעלה הכוונה היא עיקרית להכוונה העקרית (ראה במשנת אברהם ח"ג דף ת"ד מה שכתבתי מזה) ואשר לקושיית הר"ן דאפילו הוי דבר שאין מתכוון אבל משום פסיק רישא חשוב כמתכוון לא קשה כלל כדאמרינן דצפעולה אי מידית ושאני נאה אלא שלא תצטל הפעולה שכבר קיימת, כגון שלא יאל הצני מהחדר, לא אמרינן דפסיק רישא חשיב כמתכוון.

ואורי זו היא כוונת הש"ס בשבת ק"י: הני מילי היכא דקא מיכוון הכל מעמנו הוא, כלומר, הגם דהוי פסיק רישא כמו שכתבו בתוס' שם סוף ד"ה. תלמוד, אלא משום דאין הפעולה נעשית מיד, דלא נעשה עקר מיד כשזותה, אלא שהסמים פועלים במשך הזמן על איברי הזריעה לסרסם, לכן לא הוי פסיק רישא, וראה מה שכתבתי צזה צסיתן י"ח.

ויש עוד קצת ראוי לסגרא הג"ל מהא דשבת ק"מ. מהו לכסוכוסי כיתניתא בשבתא, לרכוכי כיתניתא קא מיכוון וספיר דמי

נתכוון להנגיח את התלוש ומתך את המחוגר שפטור תאמר צמעילה שאם הושיט ידו לכלי לטול חפץ וכך ידו צנמן של קודש שמעל, ע"ש צפירש"י ותוס'.

ובאבני טר הלכות שבת סימן רנ"א, הקשה הא הרמב"ם ז"ל פסק דליתו חייב צמעילה עד שמתכוון ליהנות — כוונתו, ולא"כ קשה לאוקומתא דרב נחמן צר יצחק שאם הושיט ידו לטול חפץ וכך ידו משמן של קודש שמעל, הא לא נתכוון כלל ליהנות — ותידן, דלפי האמת הוי פסיק רישא, והגם דנשעה שהושיט ידו לא הוי פסיק רישא, דלא ידע שתגיע ידו לשמן של קודש אבל ספק פס"ר מיהו הוי דהא ידע שיש שם שמן של קודש, ודעת הרמב"ם ז"ל דספק פסיק רישא חשיב פסיק רישא והוי כמתכוון ע"ש.

ולפי דברי הר"ן הג"ל צדבר שאיסורו הוא משום הנאה לא אמרינן דפסיק רישא הוי כמתכוון, שזו קשה אמחי יתחייב כשמתעסק לטול חפץ וכך ידו צנמן הקודש הא לא נתכוון כלל ליהנות, ולא שידך לומר דהוי פסיק רישא דהא צמעילה אין האיסור אלא כשהנהגה, ודומה ממש לכלאים של מוכרי כסות ועוד עדיף מני' דהא לא התכוון כלל לסיכת ידו צנמן הקודש, מה שאין כן בלנישת כלאים הלא התכוון ללנישה. ורחוק לומר דהר"ן ז"ל אינו סובר כשיטת הרמב"ם ז"ל — דליתו חייב צמעילה — עד שמתכוון ליהנות.

והיעילה על דעתי הוא לפרש את דברי הר"ן ז"ל, הג"ל, דלא לכל דבר אומר הר"ן שאין פסיק רישא חשיב כמתכוון לענין הנאה, אלא חילוקים יש צדבר כמו שצנאר. והוא צהקדם דברי רב נסים גאון צצנת כ"ט: מוכרי כסות מוכרין כדרכן בלבד שלא יתכוונו צחמה מפני החמה ונגשמים מפני גשמים; ובלבד שלא יתכוונו צהם להרחיק היהק החמה צעת החום והיאק הגשמים צעתם". עכ"ל ולכאורה הוסיף הגאון דברים שאין צהם צורך, דהלל ונפורש צמשנה צחמה מפני החמה ונגשמים מפני הגשמים, ואין מדרך של הגאון להוסיף פירוש צדבר צביאורו מפורש. **ונראה** לפע"ד שהגאון כשר צדבריו שלא יקשה קושיית התוס' שם הא הוי פסיק רישא ומה מועיל אם אינו מתכוון. לכן מסביר הגאון ז"ל דעד כאן לא אמרינן דפסיק רישא הוי כמתכוון אלא צדבר שאיסורו הוא פעולה אפילו צלא הנאה כגון חורש חורע צצנת, או אפילו צדבר שאיסורו הוא פעולה והנאה אלא שהנאה היא הנאה חיונית כגון הסך ידו צנמן הקודש שהאיסור הוא הפעולה של סיכה שהאדם נהנה מיד צצעת הסיכה, אבל זה הלונש צגד של כלאים כדי להראותו להקונה אינו מתכוון לשם לנישה שיש צה הנאה מידית, אלא שתאמר שלא ימלט שעל ידי הצגד הזה שהוא לונש יציל את עצמו מהחום הראוי לצב עליו או מהצינה הראוי לצב עליו, אין זו הנאה מידית אלא הרחקת ההיזק, וההוסיף הגאון „להרחיק היזק החמה צעת החום והיזק הגשמים צעתם", כלומר אין זו הנאה חיונית אלא הנאה שלילית, שמוצאת את האדם מן ההיזק, ואין זה צגדר של פסיק רישא, צדבר שיש איסור צהנאה שלו, לא מקרי פסיק רישא אלא כשהנאה היא חיונית ומידית ולא שלילית ומוללת. ודומה למה דאמרינן סוף חמה לצב סוף צינה לצב פטור, סנהדרין ע"ז.

ומעשה נאמר שגם הר"ן ז"ל שם צחולין התכוון לכוונה זו, כלומר, לאשית כל הר"ן מסביר כיון דריחא ללו מילתא, ואינה דומה הנאה קלושה שאין צה מונש כיון דריחא ללו מילתא, ואינה דומה להנאה דחלנים ועריות שהיא הנאה גופנית, — וזכר לצדבר כמו שכתבתי צפנים הא דצרכות איזה דבר שהגשמה נהנית צה ולא הנוף — ונהנאה קלושה לא אמרינן דפסיק רישא הוי כמתכוון, ולזה מציא הר"ן ז"ל רחי' מדבר הדומה לזה, ממוכרי כסות דאע"ג דמטי לי' הנאה לכל זאת לא חשיבין לה מיד, משום דגם שם הוי הנאה קלושה, מטעם הג"ל שהסבירי צדברי רב נסים גאון ז"ל, דהנאה שאינה מידית וחיונית לא חשיבה הנאה עד שצאמר דפסיק רישא הוי כמתכוון, כן מני גבי צת תיהא הואיל שהיא הנאה

להגאון רש"ק ונראדי ז"ל נסיון תר"ג, הלכות סוכה, שהציון דברי המל"מ, נדבר הנ"ל אם יש לו לאדם חצי שיעור מזהו אם מחויב לקיימו, ורזה הגאון הנ"ל לפשוט מזה דקיי"ל דסכך פסול פוסל בלחצו ג"ט ונפחות משיעור הזה כבר וגם ישנים תחתיו, ואמתי לא נאמר חצי שיעור אסור מן התורה, ואם ה"י כאן ד' טפחים ה"י פסול אף נפחות מזה יפסול מטעם חצי שיעור, אלא ע"כ דלא אמרינן חצי שיעור אלא נדבר איסור, דבזה החמירה התורה לאסור אף נפחות מחצי שיעור, אצל נפחות עשה אף אם יהי' כאן ד' טפחים לא יהי' כאן רק ניטול עשה, ונעשה לא שייך חצי שיעור, וממילא שמועין דנעשה לא שייך חצי שיעור. והאריך בספר הנ"ל לתרץ קושיות זו, ונתירץ הנ"י כתב דאם נמשך דיש איסור תורה נפחות מד' טפחים משום חצי שיעור אי"כ למה נפקא מינה ההלכה למשה מסיני דסכך פסול אינו פוסל בלחצו אלא נד' טפחים הא סוף כל סוף אסור מן התורה מטעם חצי שיעור אלא ודאי דלתי הלכתא לומר דנפחות מד' טפחים אין כאן שום איסור. ע"ש.

ובגמרא דכל יסוד של הקושיות וגם היתרון של הגאון ז"ל הוא משום שהגין ד' טפחים בלחצו הוא הלכה למשה מסיני, ואינו לא אדע אנה כתוב כן, והלא נפירוש אמרינן בסוכה ו' : דלר' יהודה הלכתא דמחויבין היא לדפנות של סוכה ולר"מ כי אחתי הלכתא לגוד ולגוד ולדופן עקומה נלמד אבל מה שסכך פסול פוסל בלחצו נד' טפחים אינו כלל הלכה למשה מסיני אלא סברא הוא דמקום ד' חצו לעשות חצינה ולהגדיל בין סכך לסכך ונמשא אין כאן דפנות. ע"י רש"י סוכה י"ז : ד"ה בלחצו נדרבנה. דמקום חצו הוא להפליג ולחון שאין הדפנות מועילות שוב זו לנו ונייראות כשתי סוכות. ע"ש. ובגמרא זה גם עמם הקושיות הנ"ל מועיקרא ליתא דטעמו של דבר הוא דפחות מד' טפחים לא הוי ונקום חצו, וכשהסכך הפסול הוא פחות מד' טפחים בלחצו הסוכה בין שני סככין הכשרים, הסכך הפסול נטל אל הסכך הכשר שמשני הגדלים, כעין דאמרינן נפחות פ"י. אמר רבה והוא שיש חיוז חטאת בנייהם אצל כרמלית לא, ופיר' הרשב"ם נבני' נ"ו. אצל כרמלית, כגון נקעה שנתיים לא מהלקה להו דנטל מן התורה להכא ולהכא. ע"ש. כלומר, הגם דכרמלית יש לה שם רשות לעממה מדרבנן, אלא הואיל דמן התורה אין לכרמלית שם רשות לפיכך נטל אל הראשונים שמשני נדי הכרמלית שהן רשותין ומדאורייתא, וק"ו למקום פחות מד' טפחים שאינו חצו כלל אפילו מדרבנן כדמנואר נריש שנת, ומקום כזה שיש בו סכך פסול אינו חצו כלל ונטל להכא ולהכא. ודבר הנטל נעשה כעמם הדבר הנוצטלו, וממילא אין כאן שום סכך פסול ומה שייך לומר דיהי' אסור מטעם חצי שיעור. וכשיש ד' טפחים סכך פסול הוי מקום חצו לעממו ואינו נטל וממילא חוץ ומפסיק בין שני הסככין הכשרים כדמנואר שם נפוח' סוכה י"ז ד"ה אור, דדוקא כשמתחיל מדופן האמצעי ומהלך על פני הסוכה עד הפתח דהשתא חוץ בין כשר לכשר וליכא שלש דפנות לא לזה ולא לזה. ע"ש. זה נרור לפע"ד.

חצי שיעור בבב"י ראה

(ב) והנה נפנים הארכתיו נענין חצי שיעור לענין זל יראה דעת השאלות אר"י דאין איסור ע"ש, וי"ל בזה פרפרת אחת : דלפי סברת הח"צ נסיון פ"ו, דטעמו של ר"י הסובר חצי שיעור אסור מן התורה הוא משום אהצני, כלומר משום שנתשבו נאכילתו, וא"כ זה דוקא כשעושה מעשה אבל נכל יראה שאין כאן מעשה לא שייך לומר אהצני, וא"כ זה דוקא כשאכל אדם חצי שיעור איסור מזה או רואים אהצני דאלמלא כן לא הי' אכלו, אבל נחצי שיעור מזהו כגון חצי זית מזה דאין השאלה אם אדם זה אכל חצי שיעור מזה, אלא דהשאלה אם חייב לאכול חצי שיעור כשאין לו שיעור שלם לא שייך לומר סברת אהצני. דאם יאכל החצי שיעור הוא נשגיל שאנו נחייב אותו לאכול או

או דלמא להולודי חיורא קא ויכוין ואסור, ע"ש, ומשמע דהגם דהוי פסיק רישא לכל זאת כשאינו מתכוון לחולודי חיורא מותר, דאפשר לחולודי חיורא הוא ג"כ לקיים את הפעולה של הליצון שכבר נעשית, כלומר, שנאם לא ירכך את הכיתניתא, הוצנן ילך לו נמשך זמן קצר ועל ידי הרכיבך לא ישטט כל כך מהר, אלא שדבר זה עוד נריך לקניעות מסמורת.

והר"ן ז"ל שהקשה נתנוי רבתא על הרשב"א, הגם דהר"ן ז"ל עלמו סובר סברא זו כמו שהסברתי לעיל בדברי הר"ן נפרק גיד הנשה, נע"כ ז"ל, דהר"ן סובר דשאני מלאת זינה שזו היא דרכה, כלומר, מדרך האיידים שנוחין פחים והחיות נכנסות בהם ועיקר פעילת הנייד לסגור את הפח שלא ילא הניגוד, דהא אפילו כשמוכנים את הזני לתוך החדר צידים, לא סגי שלא יסגור את הדלת, אי"כ הסגירה היא המלכתה. והוא כעין מלאת הנשול דהגם דהפעולה שאדם עושה אינה מידית כי נמה ששופת את הקדירה אין הדבר מתבטל, אלא הנשול נא אח"כ ומאליו, כן נמיו מלאת זינה, ובכן שפיר הקשה הא הוי פסיק רישא. ועי' נא"י סימן קצ"ה נצור גדול אם סגירת הדלת צפני הנבל חיי שלא ילא הוא אב או תולדה. והבן.

והפני יהושע נפסחים שם הקשה, אחתי לא ילפינן מעילה נק"ו משאר הנזות, דהגם דהר"ן הוא נצנת דמתעסק פטור משום ומלאת ומחצת אסרה תורה והיא גזירת הכתוב, אבל המתעסק בחלצים ועריות חייב משום דנהנה, ואין בזה שום יתרון למעילה שאם נתכוון להתחמם בגזי חולין ונתחמם בגזי עולה שמעל, דהגם דהוא מתעסק, אבל הלא נהנה מן הגזי עולה. ותיירץ, דגזי מתעסק בחלצים ועריות שפיר ונסתבר דחייב שכן טועם טעם איסור ממש בחלצים ועריות, משא"כ נמעילה שנתכוון לחמם בגזי חולין ונתחמם בגזי עולה שלא נהנה כלל מאיסור של עולה טפי מחילוי ה"י חולין גרידא שאין בהם אלא שני השם נלמד וכו', ע"ש.

ורפ"א שהפני יהושע לא הביא סברת הר"ן ז"ל נפרק גיד הנשה הנ"ל דמתעסק אינו חייב אלא בחלצים ועריות דהוי אכילה ממש אבל נשאר הנאות לא, והנהנה מגזי עולה לא דמי לחלצים ועריות כלל. גם מה שכתוב דבחלצים ועריות נהנה ממש מן האיסור אבל בגזי עולה לא נהנה טפי מגזי עולה מאשר ה"י נהנה מגזי חולין, לא זכיתו להנין, דהא רש"י מפרש שם דגם מר בריה דרבנא רולה להקביל מתעסק דשאר נזות למתעסק של מעילה, וכשם שגזי חולין וגזי עולה לפניו והלכה ידו שלא נמתכוון לגזי עולה הוי מתעסק, כך נמתעסק נעירות נע"כ נפרש כגון אשתו ואחותו עמו נמטה והתכוון לאשתו ונא על אחותו, וא"כ גם בזה לא נהנה טפי מאחותו מאשר ה"י נהנה מאשתו וכן בחלצים נע"כ תפרש שומן וחלב לפניו והתכוון לשומן והלכה ידו לחלב ומה הנאה יתירה יש באוכל חלב מאשר ה"י אוכל שומן.

אולם סברת הפניי נתיירו הנ"ל דכיון דלא נהנה בגזי עולה יותר ממה שה"י נהנה מגזי חולין לא חשיב נהנה אלא מתעסק, הגם שעכשו נאמות נהנה מגזי עולה, היא דומה למה שהנאתי מרש"י זנחים ז"ל : לענין פסיק רישא, נד"ה הא ר"ש, דאע"פ דאי אפשר לולף נטיפים גסות ולא לכבות, לכל זאת לא הוי פסיק רישא, משום דאפשר דמולף נטיפים דקות מאד שלא יכבו, לכן גם כשמולף נטיפים גסות לא הוי פסיק רישא. אבל לענין שה"י חשיב נשגיל זה כמתעסק הגם שנהנה, לא זכיתו להנין.

לסימן רל"ט

א. חצי שיעור מצוה

ב. טעם של ד' טפחים סכך פסול פוסל באמצע

(א) בפנים הנאתי נדבר חצי שיעור מזהו אם יש זה חיוז לעשותו כשם שהני שיעור אסור מן התורה, וראה גם נספרי משנת אברהם חלק א' דף מ' וראה נרי"ט אלגזי הלכות חלה דף מ"א וגם נסוף הלכ' חלה. וראיתי נספר החיים

לסימן רנ"ג
נכרי המטיל מום בבכור בע"כ של הבעלים
 (המשך)

והרמב"ם ז"ל נפ"ח מהלכ' פסולי המוקדשין כתב, והמטיל מום נקדשים ונחטו על אותו מום ואכל מהם כזית הר"ז לוקח מלואו ולא תאכל כל תועבה, ע"ש, ואע"ג דהוא פסק בפ"ג צ"ז, מהלכ' נכורות, והמטיל מום נכור הואיל ועשה עזירה „קונסין אותו" ואינו נשחט על מום זה וכו', משמע דאינו אסור אלא מדרבנן, כשיטת התוס' נכורות ל"ד. ד"ה. ומי קניס, דמה דאמר ר"א צפרי המטיל מום נכור ואכלו עובר מום לא תאכל כל תועבה אינו אליצא דרבנן דהם סוברים דהאי קרא לא משמע אלא צפולי המוקדשין או צנישול צר נחלב, ולא נכור. ופשוט דגם הרמב"ם ז"ל סובר כפירוש התוס' דרק נקדשים הכתוב מדבר, ולכן חזר ופירש בהלכ' נכור, דאין צמטיל מום נכור אלא מום קנסא.

אולם הר"ט חלגזי נכורות פ"ה. האריך נדברי הרא"ם שהקשה דברי הרמב"ם דתרי דדני, מום כוונת הרא"ם היא שאין לחלק בין מטיל מום נקדשים למטיל מום נכור, דאחרים דפלגי אהא דאמר ר"א, סוברים דאין הכתוב מדבר כלל צמטיל מום אלא צפולי המוקדשין, דהיינו נקדשי מוצא שנפסלו במחשבה או נמעשה וכיוצא בזה, אבל לא צמטיל מום, ונכן שפיר הקשה הרא"ם על הרמב"ם הנ"ל דאם פסק כדאחרים א"כ לא הי' לו לפסוק דין הטלת מום נקדשים כלל. ע"ש. אלא דאפשר דהגם דסובר הרמב"ם דהמטיל מום צמוקדשין ואפילו נכור יש בו מום אסור דאורייתא מכל מקום היינו דוקא כשהטיל הישראל את המום ולא כשהטיל הנכרי והישראל מסכים במחשבתו לפעולת הנכרי, ואין זה דומה כלל לפרה שעלה עליה עול על ידי נכרי והישראל מסכים במחשבתו, שהפרה פסולה מדאורייתא, כי סברא גדולה יש לחלק בין דין פרה ודין נכור — כלומר, לו הי' הדין שצבור שהטילו בו מום אסור מן התורה, הגם אליצא דאמת אין הצבור אסור אלא מדרבנן ככ"ל — דהנה לפי שיטת הפוסקים הנ"ל דין פרה והן צבור אינם נאסרים אלא צרצון הבעלים, נמלאת אומר, דאם עלה עליה זכר אין הפרה נפסלת אלא א"כ הבעלים מסכימים בדעתם לזה, וכן צבור שהנכרי הטיל בו מום אין הצבור נאסר א"כ הבעלים מסכימים במחשבתם להטלת המום, ומחשבה של אדם אינה אלא גרמא בעלמא ולא מעשה, כדאיתא ברש"י גיטין כ"ג ד"ה. ותדע, ע"ש. וכבר כתבתי נכ"מ, דנמוקס שאסרה התורה את הפעולה או גם גרמא אסורא, כגון גני פרה שהקפידא התורה שלא יעלה עול על הפרה, א"כ האיסור אינו על הפועל, על האדם המעלה את העול עליו, אלא על הפעולה, ואין הגם דצניק מחשבת הבעלים ואינה נפסלת בלי מחשבתו ורצונו, אבל אם יחא ל"י להבעלים מה שעלה עליה עול הרי זו נפסלת, אבל גני צבור לא הקפידה תורה על הפעולה כלומר שלא יהי' מום בהצבור, והעיקר הקפידא היא שלא יעול האדם מום נכור, ורק אז נאסר הצבור אם האדם הטיל בו מום, וכשנפל המום מאליו הצבור נותר, א"כ, אין כאן קפידא על הפעולה אלא על הפועל, ודומה למלכת שבת דלא אסרה התורה את הפעולה, דמלאת אדם מים לגינה צ"ש והולכת ומתמלאת כל השבת, אלא דהתורה הקפידה על האדם שלא יעשה המתלכה, וגרמא שרי, כדאיתא בשבת ק"כ. כן מניי צאם הנכרי ומטיל מום נכור, ואפילו הישראל מסכים בלבו ומחשב את הטלת המום לרצונו, אין זה אלא גרמא במחשבה ולא מקרי מעשה כלל. וממילא אי אפשר לחייב את האכלו מום לא תאכל כל תועבה, דאין כאן תועבה, דהא לא נאסרה הפעולה כלל, והגן.

וא"ר תשיגי אידך אפשר לומר דנהטלת מום נכור לא הקפידה התורה על הפעולה ונכן גרמא מותרת, הא נכורות ל"ה. אמרינן זה הכלל לאיתויי גרמא, וכבר הארכתי במק"א, ע"י משנת

מום שמוצא שיוצא צזה ידי מזהו אבל אינו אוכל מום שהעלם אכילה חסונה אכלו. אלא דזה דוקא לפי סברת הח"י, הנ"ל, אבל למה דנקטינן דחיי שיעור אסור מום דחיי לאצטרופי זה ליתא.

אולם לפי ההנחה הנ"ל המוסכמת מהרצה מפרשים — ע"י צהרי"ט חלגזי הנ"ל — דאין חיוב מלואו צמטי שיעור, היינו שאין העשה חלה אלא על שיעור שלם, יש מקום לומר סברא אחרת דאין איסור כל יראה צמטי שיעור. אפילו להטעם מום, דחיי לאצטרופי דהנה התוס' נפסקים כ"ט. כתבו צאם הר"י שהמשהה חמך על מנת לבערו אינו עובר עליו מום דנל יראה הוי ניתוק לעשה. וצריך להבין לנתיב נפמי, הלא בללו הכי כל יראה הוי למו שאין בו מעשה ואין לוקין עליו, ונע"כ דמנה שכל יראה הוא נל"ע הוא לומר שאין בו שום איסור תורה אם משהה על מנת לבערו. והנה לפי הנ"ל זה דוקא כשמשהה שיעור שלם אז הוי נתוק לעשה דתשניתו אבל כמשהה פחות מכשיעור אלא חל על זה העשה דתשניתו שוב יהי' אסור מדאורייתא מום חיי שיעור דהא חיי שיעור אינו ניתוק לעשה, אלא דעמא דחיי שיעור אסור מן התורה הוא מום דחיי לאצטרופי, כלומר תאמר שזה המשהה חיי שיעור עובר על איסור תורה מום דחיי לאצטרופי לשיעור שלם, והלא כשיהי' שיעור שלם שוב יהי' נתוק לעשה ושוב לא יהי' בו שום איסור כלל לכן גם עתה אין כאן איסור דחיי שיעור. והגן.

חצי שיעור בהלה ובבכורים

והרי"מ חלגזי צמוק הלכות חלה כתב מדלא נמלא צאם מוקס דפחות מחמשת רביעים קמח צריך להפריש חלה מום חצי שיעור, ש"מ דאין דין חצי שיעור צמטיה, ע"ש. במחשבה דחלה א-ט, החלה והתרומה הייבין עליה מיתה וחומש ואסורה לזרים, וקשה פשיטא דאסורה לזרים ותירצו בתוס' ימות ע"ג צאם הערך דאצטרף לחצי שיעור דאסור לזרים. ובתוס' ישנים שם הקשו על זה דלמה ל"י לתנא לאצטרופי דין של איסור חצי שיעור צכאן יותר מנשאר איסורים ותירצו דה"ל דאין כאן איסור חצי שיעור מום דאין זה איסור השוה בכל דהא מותר לכהנים. ע"ש. ויודלא אמרו דאצטרף לאצטרופי איסור דחיי שיעור צאופן שלא הי' שיעור שלם כדי חלה דאסור לזרים מום חצי שיעור, ומגואר דפחות מחמשת רביעים קמח אין שם חלה חל כלל.

ובמקום אחר אמרתי לרקדק מדוע צמטה הנ"ל דחלה דתנן ואסורה לזרים לא מוקשה צ"ס מדי, ובצבורים פ"ג צ"א, דתנן ואסורים לזרים מוקשה שם צירושלמי ומשני: פתר לה פחות מכשיעור. וכל מפרשי המחשבה דחלה פירשו דחיי לאצטרופי צפחות מכשיעור על סמך דברי הירושלמי הנ"ל נכורים. אולם צאמת נכורים דאין להם שיעור, ומשכחת לה שפיר צאשכול עננים שאין בו זית, והגם דשיעור אכילה לזרים הוא צכזית דהא איסורו מוכל זר לא יאכל קדש, אבל הואיל דחשוב פחות מזית שיחול עליו שם נכורים שפיר ומסתבר דיש צזה איסור צמטי שיעור, כמו צשיעור שלם דהא חזינן דלענין חלות שם נכורים, אין צמטי ואסורה לזרים, ועל זה חשני פתר לה פחות מכשיעור, כלומר, דהמחשבה משמענו דהגם דלענין חלות שם נכורים אין חלוק אבל לענין אכילת זרים אין כאן אלא איסור ולא עוגש, ולא אמרינן כדאמרינן בעלמא כטוונאחא כך איסורו. אבל צחלה דלא שייך זה דהא חלה יש לה שיעור וצפחות מכשיעור לא חל שם חלה כלל, לא מוקשה הש"ס כלל דלמא תני ואסורה לזרים דשפיר ומסתבר דנא להשמיענו דהאוכל חצי שיעור יש איסור ואין עוגש. והגם דהאיסור אינו שוה בכל ולא הוי איסור הפלא כחלב, כדברי התו"י הנ"ל.

בעל כרחיה, א"כ; גבי נ"ד נצבור שאין לנו קרא מיותר, שוב אמרין דהסקמה שכלל נלי עשיית מעשה דינה כבעל כרחו, ואם לנו אוקרים את הנכור על הסכמה שכלל של הבעלים ממיילא הוא הדין שהנכור נאסר אם הנכרי הטיל בו מום אפילו בעל כרחיה של הבעלים, כי אין לחלק בנייהם כלל, לכן הוזקה רש"י לפרש, "לדעתו" של הנכרי ולא של הבעלים. אולם התוס' נצ"ק ס"ה. ד"ה אין לי מפרשים צענין אחר. וז"ל: אין לי אלא צידו, פיר' שגנבו צידו מומם, וגו' חזירו כלומר שהכיסה במקל מחזירו של בעל הבית וכנסה לגנו חזירו וקרפיו, ואינטרדך לרצוי חזר לאשמעינן דחזר קונה אף לחונתו, ללא תימא כשליח דמי' ואין שליח לדבר עזירה קמ"ל דקונה וכו'. והסגר דנריהם הוא דהתוס' פליגי על רש"י, וסוגרים דאין הגנב מתחייב על הגניבה על הסכמת שכלל שכלל — כמו שכתב רש"י — אלא א"כ עשה מעשה בגוף הנהמה היינו שהכיסה במקל צרשות בעל הבית והולאה על ידי כך לרשותו, ומפרשים נכאן את הירכיכותא שצ"ס גיטין, דאינטרדך קרא דהמלא תנוול דאי אשמעינן גט משום דבעל כרחיה ומגרסה, אבל גנב דליתיה בעל כרחיה אימא לא, כלומר, הו"א דחזר לא יקנה משום דחזר הוא לו שיקנה לו חזירו ויעבור על עזירת גניבה, וכאם שבעל כרחיה לא מתייבד משום דכל דבר שאין אדם חפץ בו הוא חוב לו, כך שגביל חוב של העבירה גם כן לא יקנה לו חזירו, לכך אינטרדך קרא. אבל לא נשמע מכאן דהסקמה שכלל נלי מעשה חשיב כבעל כרחיה כסם שגשמע לפי פירושו של רש"י הנ"ל, אלא דלעולם חילוק יש בין הסכמה שכלל לבעל כרחיה, ומימילא צנ"ד גבי נכור לפי פירוש התוס' שפיר נפרש הש"ס בצבורות ל"ד כפירוש הרמב"ם והרצנו גראס, "לדעתו" היינו לדעתו ולרצונו והסקמה שכלל של הבעלים הנכור נאסר, אבל צנ"כ, ולאווסו של הבעלים אין הנכור נאסר. והגן הטע.

אלא דיש לדחות ולומר דאפילו לדעת רש"י, אין לאסור את הנכור משום הסכמה שכלל של הבעלים דהא דצברי רש"י הנ"ל דנכנסה לחזירו ונעל בפניה, דאין כאן שום מעשה אלא הסכמה שכלל שכלל, רחוי להעיר מירושלמי שבת הוצא צהר"ן פירק האורג: היה צני רץ כדרכו ונתכוון לנעול צעדו ונעל צעדו ובעד הצני מותר, ומפרש הרשב"א שם שאפילו מתכוון לנעול צעדו ובעד הצני מותר, והר"ן ז"ל שם חולק עליו וכתב: ודצרו תמיהים צענין איך אפשר וכו', וכי מפני שהוא צריך לנעול ביתו נתייר לו לעשות מלאכה בשבת, ולא עוד אלא שאני אומר שאפילו אינו מתכוון לנעול צעד הצני כל שהוא ידוע שהצני שתוכו ופי אפשר לו שלא יהי' הצני ניגוד שתוכו אסור, והיינו דאמרין. ככלה מכליתין דמודה ר"ש בפסיק רישא ולא ימות, וזו אמתו צירושלמי ענין אחר הוא, לומר שאם לא נתכוון לצני אלא לנעול את ביתו שכלל, אע"פ שא"כ מאל הצני שומר בתוכו, מותר, כלומר שאינו מחוייב שיפתח את ביתו, וכו'. ע"ש.

והנה כפי פירוש הרשב"א צהירושלמי הנ"ל דמותר לו לאדם לנעול צפני הצני בשבת הגם שמתכוון צפירוש גם לזיית הצני, צנ"כ, משום דזה דומה מומם להכניסה לרצקה על מנת שתדוש ותייך, דאמרין דאת המעשה אלו מיחסין להדבר היתר, אלא שכוונתו היתה גם כן שדזוש זה אינו יותר מנרמא, והא בשבת גרמא שרי, כבשבת ק"כ; ונני גניבה אינטרדך קרא לחייבו דלי לאו. קרא לא הי' חייב, דאין משלמין כפל על גרמא גניבה. ונני נכור שעכו"ם הטיל המום שלא צדיעיתו של הבעלים ומסכמיים שכלל א"כ להמעשה של נכרי, מותר, והגם דגרמא נכור אסורה, היינו דוקא גרמא שיש בה מעשה ולא גרמא שעל ידי הסכמת הלכ שכלל נלי מעשה ולפי דעת הר"ן ז"ל דאם נעל הדלת לנכרו ולצורך צידת הצני זה הי' צידה מומם, וכן אפילו כשאינו מתכוון כלל לזיית צני הרי זה חייב משום דז משום פסיק רישא, צנ"כ צריך לחלק, דמלאכת צידה לא צענין שיעשה מעשה בגוף דבר הניגוד, אבל בגניבה צענין שיעשה מעשה בחפץ הנגנב,

אברהם חלק אי' דף י', דאפילו ר"מ דמזריך קרא דכל מום לרבות מטיל מום נבעל מום גם כן סוגר דגרמא אסור, ע"ש, אבל לכל זאת נראה דהיינו דוקא בגרמא על ידי חזיו פעולה, ואפילו אמירה לעכו"ם גם כן יש בה מום פעולה, ובפרט דאמירה לעכו"ם יש משום שליחות, לדחומרא קיי"ל דיש שליחות לעכו"ם, עיי' בשו"ת הר"מ יו"ד י"ח בסוף התשובה. אבל כשאין כאן שום פעולה אלא מחשבה גרידא, היינו שהישראל מסכים שכלל לפעולת הנכרי או להפעולה הנעשית מאיליה נודאי אין זה ככלל גרמא, דא"כ, לא יצויר לעולם נכור שנפל בו מום שיהי' מותר, דהא זה נכור שהבעלים מסכמיים בדעתם והפנים צה שיפול מום נכור מאליו, ותמיד נאסר את הנכור משום דנחשבה הי' גרמא, היינו דוקא כשיש מעשה ג"כ, כגון הכניסה לרצקה, שזאת יש כאן מעשה צומה שהכניסה לרצקה, אלא שתאמר שאתה מיחס את המעשה לדבר של היתר היינו להניק, והגם שצמחשנתו חושב גם כן שתדוש, אז מחשבה זו יש בה מום גרמא, אבל כל שאין כאן שום מעשה אלא מחשבה גרידא אין זה ככלל גרמא כלל.

ואם כנים הדברים יתחוררו דברי הרא"ש צנמ"ל ז' — הבאתים צמשי"א הנ"ל — שכתב: ואע"ג דמסקינן צמטיל מום צקדשים דעל ידי נכרי נמי אסור וכו'. התם משום חומרא דקדשים, ע"ש, וקשה מדוע לא קאמר דאני התם גבי נכור דגרמא אסור כדאמרין שם מניין שלא יתן דגילה על האוזן, וכו', לפיכך אמירה לעכו"ם נמי אסור אבל צמחשנתו מותרת גרמא א"כ אינה לעכו"ם נמי מותרת, ולפי הנ"ל ניחא, דכוונת הרא"ש אינה דאמירה לעכו"ם שיעשה מלאכה, דזה ודאי אסור מטעם גרמא, אלא הכוונה צאופן שהעכו"ם מטיל מום מעצמו והישראל מסכים שכלל, דאין אמרין דזה הי' כמו שאומר לעכו"ם לעשות, וצנה אין כאן שום פעולה שכולל ליחסה לגרמא, אלא שאסור משום חומרא דקדשים.

חוב גניבה על ידי הסכמה שבכ"ב

והנה לעיל ד"ה. ויש לעיין כתבתי דומד הסברא נראה דדוקא כשהנכרי מטיל מום נכור לדעתו של ישראל ולרצונו אז הנכור נאסר אבל לא כשהנכרי מטיל מום שלא לרצונו ובעל כרחו של הבעלים, ועלה דבעתי לומר להיפך דמחזיק לדעתו של הישראל ולרצונו הנכור נאסר, צנ"כ, גם שלא לרצונו ובעל כרחו של הבעלים גם כן הנכור נאסר, ואפשר דמשום זה מפרש רש"י בצבורות הנ"ל, "לדעתו" לדעת הנכרי שלהטיל מום נתכוון, ולא פירש לדעתו לדעת בעלים, משום דאם נאמר לדעת בעלים, כלומר, שאין עושים שום מעשה אלא צמחשבה גרידא הנכור הנאסר, אי אפשר שלא יהי' הנכור נאסר אפילו כשהנכרי מטיל מום למרות רצונו של הבעלים, והתוס' לא יסברו כן, אלא כשיטת הרצנו גראס והרמב"ם ז"ל, "לדעתו" פירש לדעת הבעלים ורצונו. וטעמו דידי מהא דאמרין צניטין ע"ז. מנא הכי מילי — דזרק לה גט לתוך חזירה הרי זו מגורשת — דתנו רבנן ונתן צידה אין לי אלא ידה, גנה חזירה וקרפיפה מניין ת"ל ונתן מכל מקום. ותניא נמי הכי גבי גנב, ידו אין לי אלא ידו וגו' חזירו וקרפיפו מניין ת"ל המלא תנוול מכל מקום. וריכא, דאי אשמעינן גט משום דבעל כרחיה מנרשה אבל גנב דליתיה בעל כרחיה אימא לא. וכו'. ופירש"י: אבל גנב דלא מתייבד אי שדייה איניש על כרחיה, אימא מדעתיה נמי לא תיקני ליה חזירו אם לא משך כגון ככנסה לחזרו ונעל בפניה. עכ"ל. מנא דהו"א דהמלא גבי גנב, הייתי אומר דאם ככנסה הנהמה לחזירו של גנב והוא נעל בפניה, לא מתייבד משום דזה דומה לבעל כרחיה, וכאם שאינו מתייבד אגניבה אי שדייה איניש על כרחיה, כך אינו חייב כשלא עשה מעשה בהנהמה אלא שבעל בפניה, הגם דעל ידי נעילה זו נלי דעתיה דניחא לי, ואין לך הסכמה שכלל יותר גדולה מזה, לכל זאת אי לאו קרא הי' פטור על זה כסם שפטור על

ובאם נועל את הדלת אין כאן מעשה צהחפץ הגנג, ולכן אינערך קרא, או אולי נפרש דברי רש"י הכ"ל כגון נכנסה לחצירו ונעל צפניה, לפני שיטת הר"ן פירוש, שנעל של צנדי לגנוז את הנהמה, אלא שאח"כ, נודע לו שהנהמה נחצירו והואיל ולא פתח את הדלת שתלא הנהמה הרי זו הסכמה שנלצ ויחייב כפל, ולזה אינערך קרא, אבל גני צבור דלא שייך לומר זה, דמה ה"י לו לעשות אם הנכרי הטיל מוס הצבור לאנסו, מותר.

גרמא להטלת מוס בבכור על ידי הסכמה

ויש להעיד עוד דבר זה, והנה נספרי משכ"ת, א"י, דף י" דדתי לר"מ המגריך קרא דכל מוס למטיל מוס צנעל מוס, אי סובר לחין גרמא איסור תורה, ע"ש. ועתה ראיתי ציראים ס' שר"ת, ונפרש דר"מ לית ל"י איסור גרמא נמטיל מוס צנכור מיהו כרצנ קי"ל נוס' צינה, נפרק אין לדין כ"ז: ומייתי רנצ גרייתא לנדריו דאסרה גרמא דאמרינן התם א"ל את גרמת ל"י, פיר' דאיתא ש דרנצ שאל לאותו כהן דלמא את גרמת ל"י ע"ש, ונשוי"ת מהר"י מנרונא ס' קס"צ כתב ואי הוי מטיל מוס ממש דרצנ למה גזרו למיחש אפילו נספק גרמא דא"ל דלמא את גרמת ל"י. ונתועפות רחש שעל היראים תמה על המהר"י נרונא, דהא גנמ', ליתא אלא דרנצ רק שאל אותו, ואיך נאמר דחש לנפק גרמא, ע"ש. אולם נהמאירי צינה שם כתב דיש גורסין דא"ל, זיל אייתי סהרי דלאו את מגרמת ל"י, משום דקשיא להו איך התנין רנצ לכהן הא אמרינן נפרק כל פסולי הנקדשין כל המונין הראויין לנצ צדי אדם רועי ישראל נאמנין רועי כהנים הינן נאמנין, ואמרינן עלה צבור כהן צריך שנים מן השוק להעיד עליו, כלומר, שמאליו נצ לו המוס. ע"ש, וכנראה דכך הייתה הגירסא גנמ' הכ"ל דצינה לפני היראים, כלומר, דזה היה כיכר שהמוס נפל מאיליו ולא ה"י ספק שאל הטיל הכהן את המוס, אלא שה"י לו ספק שאל גרם הכהן להמוס זה, ומחשש רנצ לזה ש"מ, דיש צוה איסור דאורייתא. [וראה נמהר"ס ש"ף שם צינה שכתב על דברי רש"י דההוא גרמא כהן ה"י, דנדלל הנריך רנצ להניא עדים משמע דלא ה"י כהן, דכהנים אינם נאמנים צלא עדים. והרש"ש שם כתב דאפשר דרנצ הגריכו להניא עדים אלא דהש"ס לא חש להאריך ולפרש כמו דלא סימאל דשר"י ל"י. ואת המאירי לא ראו כי טרם נדפס צימיהם.]

אולם המאירי דוחה ראי' גירסא זו וכתב: דהא כי הוי עובדא דקא משתעי מתן מוכח וזהו מדברים שנאמר צנה ויראת וכו'. כלומר, ונה שייך הצלת עדים שלא התכוון לגרום את המוס, הלא ה"י אפשר להניא ראי' על השליטת, ודבר זה מסור לנצ הכהן שאי אפשר לעדים להעיד על זה. והנה רש"י צינה כ"ז שנתשתם על הנצורות וכו'. כלומר, הכהן אמר: הוה שדיין שערי שם מפרש: דלמא את גרמת ל"י מודעת נתת השעורים שם צהך גיסא דהואל, שעורין היו, "מושלכים" — כלומר לא שהכהן השליך אותם שם — מעצר לגדר והצבור ה"י לעצר השני. עכ"ל וא"כ מה קשיא ל"י להמאירי איך אפשר להניא עדים על זה, הא שפיר יכול להניא עדים שלא הוא אלא נכרי השליך את השעורים, ונע"כ, צריך לומר דאם הנכרי השליך את השעורים לשם גרמת מוס והכהן ה"י מסכים צנלו לזה צנדי שהמוס יתהוה הצבור ג"כ הצבור אסור, לכן שפיר דחה המאירי את הגירסא הכ"ל, דאיך אפשר שהכהן ימאל עדים שמה ה"י מסכים צנלו, ומכיון שהיראים הניא ראי' מאלו דלדין הלכה כר"מ אלא כרצנ דגרמא כזו אסורה מן התורה הרי נשמע דלין חילוק בין גרמא ממש לגרמא שעל ידי הסכמה שנלצ ודלא כמו שכתבתי לעיל. אלא דמכל הכ"ל אין ראי' נכ"ז, צומן שהנכרי עושה מה שהוא עושה לאונסו של הישראל, דהא זה נרור שנמ' שם לא ה"י שום אונס, דהא הכהן לא הזכיר צנדריו שום דבר מאונס, אלא שאמר שהשעורים היו מושלכים מעצר לגדר, ואם נכרי השליך שם שעורים

אפילו צכוונה לגרום מוס ה"י הכהן יכול להעזיר את השעורים או להרטיק את הצבור, כי אלמלי ה"י שם אונס, כלומר, שיאנס מו שהוא את הכהן צהשלכת השעורים, צודאי שה"י הכהן אומר זאת.

המטי' מוס בבכור בזמן הזה

ומרברי הש"ס הכ"ל ציניה, דרנצ שאל לאותו הכהן אם לא גרם להטלת מוס, או לפי נוסחת המאירי שאמר לו להניא עדים על זה, דשמענו מזה דרנצ סובר דיש איסור דאורייתא צהטלת מוס צנכור צומן הזה, דאי לאו, לא ה"י מחמיר כל כך נחש גרמא, יש לדקדק צנצרת מרן ז"ל צא"כ יר"ד סימן תי"ב, שמתש דבר זה אי איסור דאורייתא צהטלת מוס צנכור צוה"ז תלוי צפלוגתא אי צעלי חיים נחין או לא, דלרנצ הסובר צנצחים ע"ג צעו"ח נחין, א"כ כל צכור צוה"ז הרי הוא נחה, מאחר שאין צעוה"ר בית המקדש ומוצת, כדאיתא צנצחים כ"ט: דלמ"ד צע"ח נחין קדשים חיים נפסלין צנצמית המוצת, ודומה לפסול צגוף הקרנן ולכן רנצ לשיטתו סובר שפיר צע"ז י"ג: ה"מ צומן צנציה קיים דחוי להקרנצ השתא דלא חוי להקרנצ לית לן צנה, ע"ש, אבל אן דפסקינן דצע"ח אין נחין, יומא ס"ד: אין חילוק בין צומן צנציה קיים לזמן הזה. את"ר. ע"ש. ולפי הכ"ל הדבר מופרך מהא דצינה דרנצ גופא חש לחש גרמא.

א"א דלין דקדוק זה משתייך רק לצנצרת הא"י, דהא תקאי מדרנצ צע"ז י"ג הסובר דמטיל מוס צנכור צוה"ז אינו אסור אלא מדרצנן ואלמלי הולרד, צצינה כ"ז להניא עדים וכד' שלא הוא גרם לזה ונע"כ צ"ל דכך היתה התקנה שלא להאמין את הכהנים צלי ראי', או צלי חקירה ודרישה עכ"פ, מפני שצאזדים, ואולי זה הוא שאזקיפו לרש"י לפרש דההוא גרמא ה"י כהן. הגם דאפילו ישראל הנא לישראל שאלת מוס צנכור מהראוי לשאלו אם לא גרם למוס דשאל לא ידע דרש"א דכל מוס, ע"י צנוהר"ס שיק וצהרש"ס הכ"ל, אלא דרש"י נשמר צוה שלא תקאי למה החמיר רנצ צנצ דבר שאינו אלא מדרצנן, ואין כאן שום רגלים לדבר לחשדו, לכן כתב שה"י כהן, וצנהנים יש תקנה שלא להאמינם ולתשדס. ממיאל אין כאן דקדוק על צנצרת הא"י כ"לל.

וה"י מקום לומר, דרנצ לא אמר צע"ז י"ג, ה"מ צומן צנצית מקדש קיים וכד' אלא לענין שאר קדשים ולא לענין צכור, דהא כתבו צנפקי תוס' תמורה אות י"ו: הוצא צרי"ט אלגזי צכורות פ"ה צנצוגיל צכור שחזו דס, ע"ש; צומן הזה אסור להטיל מוס צנכור וצקדשים שרי, ע"ש הרי דצומן הזה צכור חמור משאר קדשים. הגם דדברי הפ"ת אלו הם נפלאים ולא ידענו אלא שכתב כך צתוס', כי צמשה דצנצחים פ"ט, מנצאר דשלמים קודמין לצכור וגם צתוס' ע"ז, י"ג, שהקשו צד"ה. נועל, אמאיל לא הגריכו לנעול דלת צנכור צנצקדשים, משמע דלין חילוק ציניהם, וע"י צתוס' צכורות כ"ג. ד"ה ואיזה עיקר, אבל צודאי שכתב ה"י כתוב צתוס' צנצחים שמונו הוציאו דלין צהפסקי תוס', ונשמט צהתוס' שלנו.

ובספר החינוך מנזה רפ"ז, כתב דיש איסור דאורייתא צמטיל מוס גם צומן הזה אלא שאין לוקין עליו, ונמנ"ח שם כתב כיון דהרמז"ס ז"ל פוסק דמקריבין אע"פ שאין בית, משום דקדושה ראשונה קדשה גם לעתיד לנצ א"כ צודאי אסור מדאורייתא להטיל מוס צקדשים כי ראו להקרנצ היום. ומה דאיינו חייב מלקות הניח המנ"ח צנצ"ע. ע"ש. וממש כדברי החינוך כתב הרמז"ס ז"ל צהל"כ איסורי המוצת פ"א-ז. ע"ש. ולדעתי נראה כי הדברים צדקדוק נאמרו שאין למיינ מלקות צוה"ז על הטלת מוס, דהא התוס' צנצוכה מ"ה. ד"ה. דאשתקד כתבו דאפילו לר' יהושע הסובר צמנילה י', שמעתי שמקריבין אע"פ שאין בית, ה"מ, כשיש מוצת צנו, אבל צלא מוצת לא, וכו'. ע"ש, א"כ, שפיר מסתבר דיש איסור מן התורה להטיל מוס, דשאל יצנה מוצת, אבל להתרתו צנדי להלקותו אי אפשר, ולא צנלצ צהטיל מוס צוה"ז וצימיו לא צננה מוצת דלין להלקותו משום דלא שייך לומר שהצבור ה"י צר הקרנצ

מותר לתת להכרי את הככר של טומאה כדי להגיל את שאר הככרות וכן את הככור, ובשלמא גבי צכור יש לצדד ולומר כ"ל דאין הקפידא של תורה אלא שלא יטיל הישראל אצל אין כאן מנות שמירה לשמור את הככור שלא יפול בו מום, אצל גבי תרומה הלל יש מנוה של שמירת התרומה, ועל ידי שמוסר ככר אחד להככרי הרי הוא נשמר צוה את השאר שלא יטמא, ואמאי לא נאמר עמוד וטמא כדי שתזכה, ונפרט שהוא חדל ויילתא, ונע"כ צריך לומר דאין זה כלל שאפשר להשתמש בו בכל מקום לומר עמוד וטמא בשביל שתזכה אפילו נחלל מילתא, כמו שכתבו התוס' שם במנחות מ"ח. ד"ה. הטמא נחטאת, ע"ש, ועוד נראה פשוט, דעד כאן לא אמרינן עמוד וטמא בשביל שתזכה, אלא נדבר שיש ודלית שעל ידי שיטמא זוכה, כגון כל הני דאמרינן שם במנחות, אצל גי' המסירה ליד נכרי הוא חטא ודאי, אצל הזכות שזוכה אין זה ודלית, דשמא ימלך הככרי ח"כ, ולא יעמוד דנכורו ויטמא את שאר הככרות, ואין ספק מונוח' מידי ודאי. ויש נפמי' בין ג' התירושים הנ"ל, נאופן שהככרי מורשה לו להישראל לשלוח משם את שאר הככרות, או את הככרות נתנאי שיאיר לו ככר אחד או צכור אחד, דלפי התרץ ה"ב, יהי' מותר, דהא יש כאן ודלית שלא יוכל לנכרי לטמא את שאר הככרות או להטיל מום בשאר הככרות מאחר שלא יהיו כאן, ולדינא נ"ע.

* * *

עיני מקואות

ובהא עינא דלעיל שכתבתי דק' של"א ד"ה. והרמז"ם. דגבי צכור הואיל ואם נפל בו מום ומילא מותר, ח"כ, לא אסרה התרה את הפעולה אלא את הפועל, ואם הככרי הטיל מום בצכור ואח"כ ישראל מחפה נדעתו אין זה אפילו בכלל גרמא, משום דאין כאן אום מעשה כלל, ואינו דומה להא דניטין כ"ג, גבי הכניסה לרצקה יש להעייר נעטין הדומה לו כדלהלן:

צינור של אבנים שנעשה בו חטמין

בהגהות מרדכי קידושין סימן תק"ס, כתב: דמקוה שהמשיכו את המים, דרך צינור של אבנים כולה חף כי יש בו המשכה על הדרך לא שרינן אלא צרבייה של מים שאין שאובין כשיש בו כ"א סאה כדברי המחמיר (כראב"י צפ"ק דתמורה) דנשל תורה הלך אחר המחמיר, ויש מרבותינו שפוסקים דכולו שאוב מן התורה, ואף כי אין לו לצבא מ"ד רוחות, והוי כמו סילון שהוא פרוץ ומשי ראשו ומל מקום מופסל משום חשש חטטין שנתוכו כדליתא נמשכת מקוואות, החוטט צינור לקבל צורות פוסל בשל עץ נבל שהוא, ואם היו המים וחרורות מתלחלים והרקיע נתוכו פסול בכל שהוא. וכו'. וכתב ה"ר שוע"י ח"ל: מקוה וידים ופרה שווים הם לענין כלי גללים וכלי אדמה וכלים גדולים — וכיון שהן שווין, ושנינו לענין נטילת ידים נקב צכונם מושקה נתגטל מתורת כלי הוא הדין דאין פוסל מקוה — וההיא דמקוואות החוטט לקבל בו צורות נשל עץ נבל שהוא, היינו דוקא כשהתחיל לתטוט וגילה נדעתו דניחא ל"י שיהא בית קיבול והמים יתחללו עד שיתרחצו לקבל רביעית, אצל אס לא חטט בו משהו, אפילו ניחא ל"י כמה שנעשה מונוחא, נראה דלא חשיב כלי, דלא עדיף מחש"ו דהעלו לגב דליתן כבי יותן, אע"ג דניחא ל"י לנעלים עד שהיפך. וכו'. עכ"ל ע"ש. ועי' צש"ת חתם סופר יו"ד. סימן ר"ח, שהקשה דמחש"ו שהעלו, יש ראי' להיפך, דהא מנזר שם דהיינו דוקא שאין הגדול יודע כלל ממעשה הקטן, אצל כשהגדול יודע ממעשה הקטן ושומר בו פשיטא דסגי, ע"ש.

ולר"ד קשה, הא ה"ר שוע"י כתב שדין המקוה שווה לדין פרה, והלא צפיה מנזר דמהני מחשבה גרידא, דעלה עליה זכר פסולה, משום דאין סהדי דהנעלים שמתים מזה, ולכן הסכמתם

דהא אי אפשר להקריב כשאין מוצת, אלא אפילו יטיל מום ואח"כ יצטע מוצת ג"כ אי אפשר להלקותו, דהא נשעת התראה לא הי' צרור שיצטע מוצת.

ואין להקשות ח"כ א"כ א"כ אומר ר' יוחנן צנחנים ק"ו: המעלה צומן הזה חייב, וכן פסק הרמז"ם ז"ל צפרק י"ט מהלכ' מועה"ק, דכנר כתבו התוס' צנחנים נ"ט: צה"ד. עד שלא צנה, דר' יוחנן מוירי נהעלאת קטורת, ח"כ נהעלאת מנחה שקמונה בכלי שרת צנפים, חף ע"פ שאין צית, דאצנחים דוקא צני מוצת וניחא השתא הא דנקט ר"י מעלה צומן הזה ולא נקט שומט צומן הזה. וצוה יש ליישב קושיית המ"ל שם דלמא כתב הרמז"ם ז"ל צפרק ט"ו מ"י ששטת קדשים צומן הזה והעלה הון לעזרה חייב, הלל נאחד מהם חייב, ולפי הנ"ל יונק, דעל השחטתה אין חיוב אלא איסור תורה נלבד יש, כמו שכתבו התוס' בסוכה הנ"ל, והחיוצ שכתב הרמז"ם אינו נותיחם אל מה שהעלה מה ששטת בחון אלא אם העלה מנחה או קטורת, והפירוש דצנרי הרמז"ם ז"ל הוא: מ"י ששטת קדשים צומן הזה, יש בו איסור תורה, משום דראוי המוצת להיות צנו, אצל אי אפשר להייצו חטאת דהא אין כאן מוצת, אצל המעלה חייב חטאת משום דלהעלאת קטורת או מנחה לא צני מוצת. כדצרי התוס' הנ"ל.

א. מחשבה שאינה נכונה בקדשים והמטיל מום בבכור ב. עמוד וחמא בשביל שתזכה

ובהא עינא דלעיל, דהגורס להטלת מום בצכור אסור מן התורה דילפינן ווכל מום, אמרת' לצחר דצרי הרמז"ם ז"ל פרק י"ח — א, ג, מהלכ' פסולי המוקדשין שכתב: כל המחשב מחשבה שאינה נכונה בקדשים, הרי זה עובר בלא תעשה שהרי הוא אוונר לא יחשב. משי השמועה למדו שכלל דין זה שלא יפסיד הקדשים במחשבה, שהרי זה דומה למטיל מום בקדשים" ואעפ"כ אינו לוקה שאין המחשבה מעשה, ע"ש. ולפלא למה הוסיף הרמז"ם ז"ל "שהרי זה דומה למטיל מום בקדשים" וכי לא סגי הללו המפורש בתורה: לא יחשב. ועוד, מה דמיון הוא פסול מחשבה למטיל מום שיש בו משום מעשה גמורה. אולם לפי הנ"ל דגרמא נהטלת מום בצכור אסור מדאורייתא, והלא רא"י צגיטין נ"ג הנ"ל כתב שהמחשבה אינה אלא גרמא, ומינה שמעינן דגרמא אינה אלא כמחשבה, ומה גם לפי מה שכתב הרמז"ם ז"ל צפיה"מ הנ"ל ולדעתו היינו נהסכת הנעלים, שזה נודאי אינו אלא מחשבה גרידא, ומעתה מוצן היטב דצרי הרמז"ם ז"ל שצ' ללמדונו בכלן טעמו של דבר שהגורס להטלת מום יש בו איסור דאורייתא, הגם שאינו חוטא אלא במחשבה, דהכל נכלל נהלאו של לא יחשב. ולאחר דחיוצן דהאיסור הוא גם על המחשבה ולא על המעשה נלבד, הרי זה עד שהתורה הקפידה בכלן לא על הפועל דהא במחשבה אין האדם פועל, אלא על הפעולה, כלומר, שלא להפסיד את הקדשים, דזה הוא דין שגם מחשבה מופסדת את קדשים, ח"כ, הפעולה עומה היינו הפסד קדשים הוא תועבה, לכן סמך ל"י הרמז"ם הדין שכל האוכל ומנו כזית צמיד לוקה שנאמר לא תחבל כל תועבה.

ודברי רבינו שצטיינו זה הנושאה את הדינים של הטלת מום בצכור על ידי נכרי שלא לרצונו של הנעלים, וטומאת התרומה לאונסם של הנעלים, וטומאת הנשים לאונסם על ידי נכרים מטין לצדרי הרמז"ם הנ"ל, שתכלית המנוה היא שגשתל נכל עון להגן על הטהרות ועל הקדשים שלא תתהוו צפן אום טומאה ומחשבה שאינה נכונה.

ובהרין של רבינו דאין למסור את הככור אחד לנכרי לעשות בו מום הגם שעל ידי כך יטיל הנכרי מום בכל הככרות, וכן לענין התרומה, הגם דמסקינן במנחות מ"ח. דנחל מילתא אמרינן עמוד וטמא בשביל שתזכה וגם בתרומה אמרינן דאפילו צתרי מילי כגון עמוד וטמא בתרומה כדי שתזכה בחולין, כ"ר הושע שם, הואיל דלטומאה קא אזלת, ע"ש, ח"כ, גם כאן יהי'

וגם הא דאמרינן בשנת ט"ז: הכל מודים כשהניחם בשעת קישור עצים עומדים, בשעת פיזור עצים ד"ה טהורין, פירש"י לייבא גלוי דעתא, כלומר דנענין ניחא לי, ע"ש כל הסוגיא, אינו ענין לכאן, והתם השאלה אם המים נקראין שאלונין, ושאלונין אינו אלא כשאלם שאלז אותם בכלי, או שחפץ שהמים ינאלו אל הכלי, אבל צנ"ד אין השאלה על השאלונין, אלא אינו דנים על הכלי אם תורת כלי עליו או לא, וצוה לא מצינו שנעשיית כלי נרדך רעון וניחא לי.

והנראה לי נדברי המורדכי הנ"ל הוא דנמתני צפ"ד-ג דמקואות החוטט צנור לקבל לרורות צל עץ כל שהוא וצבל חרס רביעית, וצע"כ, דשיעור הכלי נרדך להיות רביעית דמה הפרש צין כלי עץ לכלי חרס, דהא תנן צפ"י" דכלים העושה כלי קבול טמא אפילו צבל שהוא, ולא מפליג צין כלי עץ לכ"ת, אלא ע"כ, והתם מייירי כשעושה כלי לקבל כל שהוא, הוי כלי, והכא מייירי שנאמת צנדי לקבל לרורות נרדך הכלי קבול להיות ראוי לקבל רביעית, דצנדי ונהכי לא מהכי כלל, דמה יועיל אם צנור כל שהוא יכנס לתוך הקבול, הלא רעונו של זה הוא, שהצנור יכנסו לתוך הקבול ולא יעכבו את הלך המים, ואם רק צנור כל שהוא יכנס לתוך הקבול הלא שחר הצנורות יעכבו את המים, לכן שיעור של צית קבול זה הוא צרביעית, ומפרש רבינו שמעי, דטעם המשנה בחוטט כל שהו, כיון שחטט כל שהוא די לו, כי ידוע שהמים או הצנורות מעלתן ירחיבו את הקבול עד לרביעית, ודומה להעושה כלי קבול כל שהוא טמא ככלל צמשה דכלים. אבל צמס שהוא יותר קשה מן העץ לא ירחיב המים כלל את הקבול, אבל צבל חטט כל שהוא, ונעשה חטט מאליו על ידי מים, אין החטט של כל שהוא עושה כלי, דהא אין כאן שיעור של צית קבול ולא נעשה לשם קבול, אבל צמס מומילא יעשה חטט כשיעור של רביעית, צודאי שיהי שם כלי עליו. כי אז לא נענין כלל ניחא לי, וצבל חטט צידים כל שהוא אינו כלי אפילו כשהנעלים ניחא לכו צמה שנעשה החטטין של כל שהוא מאליו. דהא אין כאן לא פעולה ולא שיעור. ולדעה הראשונה שנמרדכי שם, יש חשש חטטין אפילו כשנעשה חטט כל שהוא מאליו, משום דצנדי להו להנעלים הפלים בחטטין הללו ואם נעשו מאליהם חסוב כנעשה צידי אדם. ואפשר דצנדי כצנרת התוס' נמעילה כ"א דמעשה צידי שמים חסינ מעשה כשאלם חפץ נמעשה זה, ע"ש.

המשכת מים מהנגיין לתוך המקוה על ידי צנורות

ורפי הנ"ל צ"ע במקואות הנעשות לכתחלה ע"י שומשיכין מים ע"י צנורות מהנגיין, ונעשה צהם צית קבול של רביעית, כגון צנורות של עץ שהמים עושים צהעץ חלל שיוכל לקבל רביעית אם כשר אפילו לדעת הר' שמעי הנ"ל, ועי' צפ"ע יו"ד. סימון ר"א-ל"ג, צהג"ה דפסק בר' שמעי דכשר, אבל אפשר — לפי הנ"ל — היינו דוקא כשאין צהצנור צית קבול המחזיק רביעית ורואה צצית הלא הכדפס צגליון הוי"ד סימון ר"א-ל"ו שהארץ צזה ופיים: כדאי הוא הגאון מהר"ק לפסנוך עליו צזה שצבר עשהו, אבל חלילה לעשות כן — מקואות על ידי מרזיבות המקלחות מים מן הגנות — צמקום אחר אפילו צמקום שיס איהה דותק לעשות מקוה כנהוג צציהה הוצאה מרצוה. עכ"ל אלא שלא ניאר הרצ הזה חששותיו, אבל לפי מה שציארתי, הדיק עם הרצ צית הלל. ועי' צשו"ת צית יצחק יו"ד. סימון כ"ו. שהארץ ופיים: צמס אפשר לתקו המקוה צלי צינור כלל ודאי מה טוב לחוש לדעת הג"מ. עכ"ל, אבל כשמחזיק רביעית, נראה לי דיש חשש גדול ככ"ל. ואפילו אין החטט מחזיק רביעית צמקום אחד אלא שצממה חטטין יש רביעית, צודאי אזה הוי כאליו מחזיק רביעית צמקום אחד. דהא אם יש צתוך הצנור כמה גומות וצנהן רביעית מים, הרי הן מצטרפין, ומשום שהמים ההולך מעל צני הגומות מצנרן, דטופח היצור, עי' צרש"י גיטין ט"ו. ד"ה אינו חיצור. וגם היתר מפני שלא נעשה לקבלה אינו צנור, ועי' צמשה אחרונה ריש פ"ד

צצבל הוי כאליו עשו ונעשה צידים. הגם שהצנר נעשה מומילא, וא"כ מה טעמא דמקוה שצמכיר ה"ר שמעי, אולם לשית התוס' והרמב"ן הנ"ל דעלה עליה זכר אינו פסול אלא דוקא היכי דניחא להו להנעלים בשעת מעשה, ולפיכך נענין עלה עליה זכר צפני הנעלים, ניחא, דהא צני מקוה לא שייך לוומר דהחטטין נענין צפני הנעלים, ואזו דומה ללוקח פרה מעוברת.

ורפי הנ"ל ה"י מקום לוומר דצצית פלוגתתם של הפוסקים שהצנור צהגהות מרדכי הנ"ל, היא, דנעלי דעה ראשונה דחוששי לחטטין שיעשו מחליפין משום דהנעלים יהי ניחא להו צנהן הוא משום דצנדי כולו שאלז פסול מדאורייתא, כמו שצפורש שם: דצבל תורה הלך אחר המחמיר ויש מרצותינו שפוסקים דכולו שאלז מן התורה עכ"ל, כלומר, דצצית גם צני מקוה משתייכת הקושיא שהקשו צתוס' צנז' וכ"מ לענין פרה וכי ניחא להו לצעלים שצפסל פרה צדמיה יקרים צצנזל צתהי לה להפרה ולה, ותיירו דאם נאמר דהפרה כצירה צוני יהי ניחא לי, כמו כן מוש הוא צני מקוה, וכי תסיק אדעתן דניחא לי לצעל התקוה צתהי המקוה פסולה צצדי שיהי צית קבול לרורות צתוך הצנור, הלא כל ענינו של הצנור אינו נרדך אלא צצדי צתהא לו מקוה כשרה, אלא דגם כאן נאמר, כתיירונו של התוס' דאם נאמר דהמקוה כשרה צוני ניחא לי שיהי לו להצנור צית קבול ולכן אינו אומרים שהמקוה פסולה ואזו חוזר חלילה צנזין ומעמד, והלא הוכחתי מהר"ן דפרק המדיר החוזר חלילה אוקמינן אדאורייתא, והואיל דשיטת הפוסקים הנ"ל של דעה הראשונה דכולו שאלז פסול מדאורייתא שפיר חששו לחטטין. אולם רבינו שמעי סוצר דכולו שאלז דרצנן, ומדאורייתא כשר ולכן פסק דאין לחוש לחטטין.

אולם צכלל, לא נוכל להשוות דין הכלים של מקוה לדין הפרה ולדין הכשר צנוגע להפרט של ניחא להו להנעלים, דהא צפרה דרשינן שם צצפסחים כתיב ענד וקרינו עונד, מה ענד דניחא לי אף עונד דניחא לי, הרי גצירת הכתוב היא דהעושה ומלאכה צפרה אין הפרה נפסלת אלא א"כ המלאכה זו נעשית צהסכמת הנעלים כלומר, לאפקוי אס יאנסי ווי שהוא את הנעלים שיעשו מלאכה צפרה אין הפרה נפסלת, ומומילא כשנעשית המלאכה שלא על ידי הנעלים אלא מומילא ג"כ אין הפרה נפסלת אלא כשהנעלים רואים צהמלאכה הנעשית, וכן הדין לגצי הכשר דדרשינן כי יותן מים וכזו, דניחא להו להנעלים, אבל צני מקוה ואחר דינים של כלים, הכי נאמר דאם אנס מיי שהוא את הגגר שיעשה כלי, אין הכלי ומקבל טומאה, או שאין שם כלי עליו מפני שהצנעל מלאכה אחר עשה את הכלי לא חפץ לעשותו מרצונו הטוב, אמתהה. וא"כ, מה טעמא דה"ר שמעי שכתב שם צהמרדכי דאם לא חטט צו ושהו אפילו ניחא לי צמה שנעשה מומילא לא חסינ כלי, דאזה כתיב דנעשיית כלים נרדך להיו ניחא לי צצדי שיתול שם כלי. דאם אינו אומרים דומה שהמים עושין חטטין צהצנור, נעשה הצנור כלי, מה לי אם ניחא להו לנעלים או לא. ומה שאמרנו כל הכלים יורדין לידי טומאתן צמחשנה, ענין אחר לגמרי הוא, דהתם מייירי שצדין מחוסר מלאכה צנהן, אלא שאם חושב שלא לעשות צנהן מלאכה יותר אלא כשם שהן ישחמש צנהן, עומאים, דמחשנה מועלת לענין זה שלא יהיו כמחוסרין מלאכה, עי' סוכה י"ג, ויקודוין מיט: וכ"מ.

וכן האלון והרענון והאלגה שחקקו תינוקת, חולין י"ג, דאם לא עשו מעשה אלא שצאלו לקליפת אגוז כמו שהי' וחשבו עליה למוד צה אינו ומקבל טומאה, משום דקליפת אגוז צבל מחשנה שיהי כלי אינו כלי, וככלל צהדין של כל הכלים, אבל כשנעשה כלי מוש כמו צנ"ד דאם אינו אומרים דמה שהמים מחטטין צהצנור נעשה על ידי זה כלי של צית קיבול, ויש דעות צראשונים שלאז דוקא המקום של הגומא הנעשית על ידי חטיטה, אלא שעל ידי כן כל הצנור נעשה כלי, מה לנו לניחא לי או לא.

ובל זה דוקא נסילון של חרם כ"ל אבל נשאנו של חרם נקרא ניגור ולא סילון, וזוה לא שיך הטעם שלא נעשה לקבלה, ופיר משוהה הש"ס דין של ניגור לדף של נחתומין, והבן.

ואין להקשות דל"כ, דסילון של חרם שאני, שהוא יולא מן הכלל צמה שאין בית קבול פוסל בו מפני שלא נעשה לקבלה, א"כ איך נאמר נמשנה דמקואות ה"ל הוטט צניור לקבל צורות בשל עץ כל שהוא ובשל חרם רביעית, ועל זה כתב בהגהת מרדכי לדעה ראשונה חיישינן לחטטין הנעשין מאלהין, הו' נסילון של חרם אמרת דאין פוסל אם לא נעשה לקבלה, דזה אינו, חלף נדאמת שם בהגהות מרדכי לא הזכירו כלל מסילון של חרם, דהו' שם הוזכר דנמשנה הקמירו בכל שהוא, וזה אינו צניור של חרם, דשיעורו רביעית, ואפילו נאמר דגם נסילון של חרם יש לחוש לדעה זו שנמדכי שמה יש בו חטטין המחזיקין רביעית — הגם דמלשון המרדכי לא משמע כן — אפשר משום דהחשש הוא דניחא ל"י לנעלים ותשי' כפילו עשאוהו מתחילה לכך וממילא לא שיך לומר שלא נעשה לקבלה.

ורפי זה יולא דאם עושין מקוה על ידי המאכת המים מן הגנין על ידי צניורות, הגם שגדולי לכתחלה אינו נכון לעשות כן, אלא הדרך הישרה היא לעשות חרין או מדרון בשטח הארץ הסמוך להצור של המקוה והמים ירדו מעצמן לתוך הצור, אבל במקום שחי אפשר לעשות כן, וחקוקים להביא את המים על ידי צניורות לתוך הצור, עכ"פ מהראוי לעשות סילון היינו צניור של חרם, וצנדינות הללו סילויות של חרם מנוים לרוב, והמים ירדו על ידם להצור. ומה שיש מקילים צניורות, על ידי שאין הציור נגיע למטה עד הצור אלא מניח מקום פתוח כדי שהמים הנצאים מן הציור ישתפכו על הארץ ומשם ירדו לצור, ואומרים שזו היא המשכה, ושאינה מטהרת צנדיים ונמשכה. תמורה י"ג, לא אדע איך סומכין על קולא זו לעשות מקוה לכתחלה, דהו' צתום' שם צ"ב ס"ה: ד"ה צניור, ודף ס"ו: בשם הר"ר משה מפונטווי"ל דעכ"פ מדרצגן אינו מועיל המשכה אלא כי איכא כ"א סאה מ"י מקוה בהצור וצנדי' שנת ט"ו, ד"ה, פוסלין, יש יותר חידוש, דהפעולה של המשכה אינה מועלת אלא כשכבר יש צמקוה מ', סאה, ודוקא אז אם "המשך" לתוכן אחרי כן אלק סאה אין פוסלין ודלא כר"ת צ"ב ס"ו: צתום' התום' ה"ל, דמקוה שלם אינו נפסל בכל מים שאזינן שנעולם — ועי' בהרא"ש צ"ב פרק מרובה שכתב ג"כ כ"ל. והגם דיש דעות של ראשונים דגם לכולו שאזו מועיל המשכה, אבל למה נסמוך לכתחלה לעשות מקוה נגד הראשונים האוסרים — כלומר, אם נחזיק כשיטת המחמירים דיש חשש שהצור עושה את המים לשאזינן, וידוע דלענין מקוה טהרה נריך לחוש לתמורת הראשונים ונפרט הנא לתקן מקוה לכתחלה להיות זהיר בכל. ועי' ר"ן ר"ה, צסוגיא דחיתקן, ר' אצוהו נקסרי. דכיון שצא לתקן תקון גמור ה"י לו לחוש לכל הדיעות.

צנורות של מתכת שלא נעשו מתחלה לקבעם בקרקע ובצנורות של מתכת החשש של חטטין אין כלן, דאין המים עלול לעשות חטטין בנתכת, וממילא אין שם כלי עליהם שיעשו את המים לשאזינן אלא דכל זמן שהן תלוזין ואינן מחוברין להגג, הרי איסור להמשיך את המים אל המקוה על ידם, מפני שפשוטי כלי מתכת טמאין ונמלא מהוה את המקוה על ידי דבר המקבל טואה, עי' צנור יו"ד סימן ר"א. דף ק"ט, דפוס ויילנא, אלא שאם נקצנו אל הגג או אל הכותל שצנדי, צל אל הצית ונעשה כקרקע ואינו מקבל טומאה. ואין זה ענין כלל למה דאמרו צ"ב ס"ו: שאני התם דאיכא תורת כלי עליו נתלוש, דהיינו דוקא צנדי שה"י עליו תורת כלי, לכן אין קציעתו צקרקע ונצטלו מתורת כלי, אבל צניורות של מתכת אין עליהן מעולם שם כלי, ופסולין הוא משום דמתכת פשוט צלי קיבול, מקבל טומאה, וכנתנטל אל הקרקע חלל מקבל טומאה וככך אין היות המקוה על ידי דבר המק"ט. וז"פ.

דמקואות שכתב דדוקא לענין קבלת טומאה תלוי אם עשאו לקבלה או לא, אבל לענין שאינה לא צניעין עשוי לקבלה, וכיון שראוי לקבל הוי שאינה ע"ש, ומסתבר שכן הוא דהו' חזינן דלענין קבלת טומאה יש חילוק בכלים, דכלי קטן שאין מחזיק כדי סוכת קטן או כלי גדול המחזיק מ' סאה אינו מקבל טומאה, ולענין שאינה אין חילוק, אלא כל הכלים פוסלים את המים מדין שאינה כדאיתא שם בנמשנה. אולם ממשנה שם פ"ד ג סילון שהוא צר ומכאן ומכאן והוא צמלע אינו פוסל מפני "שלא נעשה לקבלה", הרי מפורש דגם לענין שאינה יש חילוק צין נעשה לקבלה או לא.

ובמשנה זו יש לדקדק הרבה, דלפי פשטן של דברים אין על הסילון שם כלי מוכיח שלא נעשה לקבלה, והס"ד ה"י שיהי השיב כלי משום שיש חלל צמלע, ואומרת המשנה דאעפ"כ אין על זה שם כלי דמה שנעשה רחב צמלע לא היתה כוונת העושה כדי שיעכבו שם מים ושיהי' מקום הרחב בית קבול, אמנם היתה הכוונה שילאו המים מן המקום הצר צתומ', הרמב"ם, ותום' יו"ט שם, ומכל שכן שאם אינו רחב צמלע אלא שהוא שווה בכל אורכו שאין שם כלי עליו מטעם זה שלא נעשה לקבלה, ולא חל עליו שם כלי כלל. וקשה הא נהדיא אמרינן צ"ב ס"ו: אי הכי אפילו חקקו ולבסוף קצונו ממי, ומשני שאני התם דאיכא תורת כלי עליו נתלוש, הרי מפורש דהגם דנעשה מתחילה לשם צניור ולא לקבלה לכל זאת שם כלי עליו, (לפי פירש הרשב"ם דלא מייירי כגון שחטטו צמלע. כדי לקבל צורות כונו שפירשו צתום' שם ס"ה: ד"ה צניור, וכך הוא משמעות דברי רבינו גרשום שם, ולא עוד אלא שרגומ"ה מפרש שאפילו הציור נקבע צמעיין ג"כ פוסל ע"ש ועי' רש"י צ"ב ס"ו. ד"ה, ולבסוף קצונו). והשתא אם החמירו צוה אפילו לפסול מקוה כשירה — לפי פיר' הרשב"ם שם דמייירי שהמקוה עשוי כהוגן — מכל שכן ששם כלי עליו לפסול את המים העוברין בו שלא לעשות מהם מקוה בכתחלה. ובכלל תקיף מה מיייתי הגמ' מדף של נחתומין לצניור, הלא אין כאן שום ד' השתוות כלל, דגבי דף של נחתומין צמה שמתלקין אותו לכך הוא גמירת הכלי, עי' בהראש"ם שם אבל חקיקת הציור לא משוי ל"י כלי דלא נעשה לקבלה, א"כ לא שיך כלל לומר דהו' דציור תלוי בצלוגתת ר"א ורצנן דף של נחתומין.

א. פירושו של צב סילון

ב. שיטת הפוסקים בדיון המשכה

אולם נמשנה ה"ל סילון שהוא צר וכי. ה"י מקום לפרש — לולא פירושם של הראשונים שלא פירשו כך — דנאמת זה פלא שהתנא שיה' לבונו, דעד השתא קרי לי צניור ובכלן קטט סילון, והרע"ג שם הרגיש צוה וכצנ סילון וציור ומרוב אחד הוא. אבל טעמא צני מדוע שיה' התנה כלן וקטט סילון ולא צניור. אולם בכלים פ"ב, הטהורים שנכלי חרם — וסילויות אע"פ כפופין אע"פ מקבלין. פירוש דסילון הוא צניור של חרם ולא של עץ, והגם שיש בו נהסילון של חרם קבול, לכל זאת אינו מקבל טומאה, והטעם מפורש בנ"ב שמיני פ"ז, דכתיב וכל כלי חרם אשר יפול מהם אל תוכו, כלומר, "צו" ה"י לו לומר, וכתיב אל תוכו, ללמד שיש לו תוך ועשוי לקבלה עמא את שאין לו תוך שאינו עשוי לקבלה טהור, כלומר, כי "תוך" אינו מתיחס לדבר הראוי לקבלה אלא לדבר העשוי לקבלה — כמתמרס צעלמא, מחינות לתוכן עשויין — ול"כ, מפורש קרא גני סילון של חרם שאין זה כלי, ולכן אי אפשר שיהי' לו דין כלי לענין שאזינן, אבל נשאר דברים שאינו מפורש צקרא שאינו כלי מטעם שאין לו תוך, כגון כלי שהוא קטן, החסרון שלו שהוא כלי קטן או כלי גדול אין החסרון שנו לענין טומאה שאינו כלי, אלא שהוא כלי גדול ואינו מטלטל מלא וריקן, ולכן לענין שאינה השיב כלי, אבל גני סילון של חרם מפורש צקרא שאין לו תוך, כלומר שאינו כלי מפני שלא נעשה לקבלה, לכן גם לענין שאזינן אינו כלי.

ר"ה. אע"פ, אינו מועיל לנטלו מתורת כלי שלא יקבל טומאה, הכל גני סילון דאין כאן אלא קביעת בלבד אחתי יועיל.

וצריך לפרש דמה שחמרו וילון עומה, היינו כשעשו מתחלה לשם כלי, כדמפרש במשנה שנעשה לשם כלי מדרס ואח"כ עשאו לויולן — וע"י שם צפרה"מ, שמפרש בשם התוספתא דהכוונה דכשעשאו לויולן עומה ונת כלומר נעשה ראשון כדי מוגע מדרס, והאמות שגם מקבל טומאת מת צעתי, והיינו משום שמתחלה עשאו לשם כלי, אבל כשעשאו מתחלה שלא לשם כלי אלא לפתח הצית וקצנו צנית בטל לגני קרקע ואינו מקבל אום טומאה. ואל תשיבני א"כ מה פריך צנייה י"ד. והאמר עולא מפני מה וילון טמא וכו' ומפרש רא"י וכיון דמתחממים כנגדו אסור לעשות כלאים, וכנראה דכל קושיית הגמ' מפני שהאז כלי לעיני טומאה לכן גם דין נגד עליו לעיני כלאים, ומה קושיא הא אפשר דמתני' מיירי צילון שעשאו לשם וילון מתחילה ולא לשם כלי, דזה אינו, חדא, דיש לפרש דקושיית הגמ' אינה משום משום שהאז כלי, דמה עיני זה לכלאים, הא עיקר האיסור הוא משום הגנת חימום, אלא אפילו תאמר, דאם אין עליו שם נגד אין זו משום כלאים, וכלל מקום פריך הש"ס שפיר דהא צמשה נאמר משלחין כלים, ואיך נוכל לאוקים צילון שלא נעשה מתחלה לשם כלי, דא"כ אחתי קרית להו כלים אלא ע"כ מיירי צילון שנעשה מן דבר שהי' מתחילה סדק, וכן שפיר מקשי מהא דעולא, אבל לעולם, וילון שנעשה מתחילה לשם וילון אינו מקבל אום טומאה. ומכלן רה"י לדברי הנוב"י שגם הסילון אינו בטל אל הקרקע אלא כשלא נעשה לכתחלה אלא לשם שמוש קרקע. והגן, אלא דדינא דוילון שכתבתי דאם נעשה מתחלה לשם פתח אינו מטמא, עדיין צריך לראיות, כי לא ראיתי למו שיפרש כן.

א. בהסילונות של מתכת אזרינן בתר שעת עשייה
ב. סילונות של מתכת שנעשו לשם הגנת הבית וגם להביא את מים אל המקוה

והנה צו"ת מהר"ח הלוי — מתת הגאון רי"א איטינגא ז"ל — ח"א סימן קי"א הביא דברי הנוב"י הנ"ל וגם מ"ש הנוב"י בגדול מרצנה על הש"ע, והביא דברי הרא"ש בספיק דסוכה, דהא דמתללל שום עשאה לשיכין זה ולינה מקבלת טומאה ואין מוסכין זה ולא עשאה לשיכין מוסכין זה ולינה מקבלת טומאה, וכתב הר"י יע"י דאלו המחלואות שמוכרין התגרין לאו צתר עשייתן אזלינן — אלא צתר דעת הקונה אזלינן ע"ש, וכן בהסילונות שאדם קונה אותם נהנות אין הולכין צתר דעת העושה, אלא צתר דעת הקונה, והואילן שזה קנהו כשהן חדשים על מנת לקצנו בקרקע, מועיל הקביעות שלא יקבלו טומאה.

ולפע"ד חילוק גדול יש בין הנושאים, דגני מתללל אין זו כלי אלא א"כ עשאה לשיכין, ושפיר כתב הר"ן ז"ל דזה העושה את המתללל למוכרה אינו עושה אותה לשיכין אלא למה שיצטרך הקונה, ומכיון שהקונה קנה אותה מתללל לשיכין לא חל שם כלי עליה מעולם, אבל גני סילונות, לאו מדין כלי קאתינן עליה, אלא מדין מתכת, כלומר, שאסור להוות את המקוה בצדד שמקבל טומאה, ופשוטי כלי מתכת מקבל טומאה, ומה שייד לומר דזה תלוי בצדעת הקונה, הלא מתכת היא מכל מקום, אלא דנאם מתחילת עשייה התכוון סילון זה י"ה לשם שמוש קרקע מותר, אבל אין לזה גז' השתוות אלא מתללל.

וכבר ידוע שנספר צית מחיר יו"ד ר"ח צמ"ח, כתב ג"כ בהנוב"י דאם הסילון נעשה מתחילה להשתמש בתלוש אינו מועיל אח"כ קביעתו בקרקע, אלא שהוא ז"ל התמיר צויתר שאפילו נעשה ונתחילה להשתמש בקרקע ג"כ אסור להמשיך צו מים להוות מקוה, דמה שאני מדק של צתומין של מתכת שקצנו ולנסוף תיקנו, דאמרינן צנצ"ס ס"ו דאינו בטל אל הקרקע. ע"ש. והגם שמרן ז"ל בצנני נר יו"ד סימן רע"ד, כתב: „והנה ניקא הצית מחיר לחלוק על אבות העולם צמילי דכדי ואין שומעין לו

אולם הנוב"י מהר"ח סימן קל"ז, ומצא דמה שנאמר צש"ע יו"ד ר"א — מ"ח, דסילונות של מתכת כשרים, היינו דוקא צאם נעשו מתחלה על דעת לקצנו בקרקע, ומסתייע מדברי הרא"ש בתשובה שכתב: כיון שנעשו להיות מונחים בקרקע ולא כתב כיון שמונחים בקרקע, וכתב שם דכך מפורש בצנת כ"ה: של צהמה ועשאו לדלת אע"פ שצנרו לדלת וקצנו צמסמרים טמא שכל הכלים וכו' ואין עולים מטומאתן אלא צנינו מעשה. ומתמה על הטור והש"ע שלא חתנו שיהיו הסילונות של מתכת עשויין מתחלה צכדי לצנרן לקרקע. ע"ש. והנה אם מדברי הרא"ש ראיתו צע"כ צריך לומר דהרא"ש הו"א דאין המתה צצנת הנ"ל, אולם צע"כ הרא"י מש"ס דצנת צריך להצין, דהא שם המדובר צצוג של צהמה ועשאו לדלת, כלומר, שהצוג הי' מיוחד לצהמה לכן אין עולין מדין קבלת טומאה צמה שמצנרו לדלת עד שיצנרו מכותם שהי', לצון רא"י, אבל אנה כתוב שם דאם לא ייתדו לצהמה אלא צוג סתמא שאינו מועיל צמה שמצנרו צלת, ולא"כ מה תפיסה יש כאן אדברי הטור והש"ע, הלא הם לא כתבו צסילונות שהיו עשויין לשם דבר שאינו מחובר לקרקע אלא צסילונות סתמא קא מיירי, ואחתי לא יועיל חיבורן לקרקע. וצע"כ דקושיית הנוב"י היא איך תועיל קביעת הסילון שיצטל לקרקע ולא יהי' מקבל טומאה הלא שם צצנת מפורש דקביעת הצוג צלת אינו מועיל לנטל מתורת קבלת טומאה עד שיעשה מעשה צצוג, אבל קביעת הצוג לא הי' מעשה, ע"ש צצ"י ותוס', ואיך נאמר דקביעת הסילון מנטלו מתורת קבלת טומאה, אלא צע"כ, דעד כאן לא אמרינן דאין קביעת הצוג צלת קאי מעשה לנטלו מתורת קבלת טומאה אלא דוקא התם דהצוג הי' מיוחד לצהמה, אבל כל שאין מיוחד לצהמה מועיל קביעתו לנטלו, ולא"כ גני סילון נמי צריך להיות שלא יהי' מיוחד להשתמש צו צתלוש, ומה נקרא שאינו מיוחד, היינו שעשאו מתחלה לשם קרקע. כדמשמע צהרא"ש שהביא שם.

וילון שעשאו מתחלה שלא לשם כלי

ונראה לי להניח רא"י לדברי הנוב"י הנ"ל. דהנה קשה לי צהא דינא דסילונות של מתכת שהתירו צש"ע הנ"ל להתשיך צתוכס מים לעשות מקוה, הא אמרינן צמסכת כלים פרק צו, סדין שהוא טמא מדרס ועשאו וילון טהור מן המדרס אבל טמא טמא מת, פירוש, שעל ידי קביעתו צפתח או צספינה אזדא לה טומאה מדרס, אבל עדיין כלי לישומא צצאר כל הטומאות, ואינו מתצטל אל הצנן שיהי' כאחת המחיות שאינן מקבלות אום טומאה, ואמרינן צנייה י"ד: אומר עולא מפני חמרו וילון עומה — פירש"י: מקבל טומאה ולא עשאוהו כאחת ממחיות שאינן מקבלות טומאה — מפני שהמשא מתחמם כנגדו. מתעטף צולווי לפיכך יש תורת כלי עליו וכו'. ע"ש. הרי דהגם דהוילון נעשה למחיה וצדין שיהי' עליו דין מחיה ומשמש קרקע שאינו מקבל אום טומאה, אלא הואילן שגם משמש תשניש של כלי שהמשא מתחמם כנגדו, לא בטל אל הקרקע. וצריך להצין דא"כ כותל צנוי וצתוכו הולך חום של התגור אשר למטה, יקבל טומאה מפני שמתחממים צו צהכותל. וזה ודאי אינו דלל מצינו דין כזה. וצע"כ צריך לומר, דשאי וילון דכ"ש שהיה ראוי לתשמש של החום אס לא הי' מחובר, מה שאין כן הכותל, אלמלא שהוא מחובר לקרקע לא הי' אפשר שהחום של התגור אשר תחתיו יעבור צו. וכן ראיתי צצפר סדרי טהרות מהגה"ק מראדזין ז"ל. ולא"כ מה מועיל קביעת הסילון של מתכת, הלא לצורך המשכת המים אל המקוה אינו נצרך כלל שיהי' הסילון מחובר אל הכותל, ואדרנא יותר טוב הי' שיהי' ראוי לטלטל כדי שיוכל לקבל את המים מכל מקום שירצה, ולא"כ דומה ממש לויולן שאין קביעתו מועיל לנטלו מתורת כלי, ואחתי מועיל הקביעת של הסילון לנטל את המתכת אל הקרקע שימש צמו קרקע ממש. השתא גני וילון דיש שם קביעות ואינו מעשה צהוילון, כדאיתא שם צמשה, וע"י תוס' צצנת כ"ח.

כלל. ע"ש, חולם מרן ז"ל בענינו שם נסיון רע"א כתב דקילון שנגעה להנציח את המים למקוה חן זה כלל נגדר משנת הקרקע, דהא נעשה לשם המים ולא לשם הקרקע, ודוקא זינור שנעשה בכדי לשמור את הניח שלא יתקלקל מן המים כמו זינורות שלנו שעל הגגן זה חשיב משנת הקרקע, ואפילו נעשה לשם הגלת הניח מן המים וגם לשם הגלת המים אל המקוה, ג"כ לא חשיב משנת הקרקע, ודווקא להמוציא אוכלין נכלי בשנת דפטור על הכלי מפני שהכלי טפילה לו, ואם ה"י נריך לכלי חייב חף על הכלי, הרי דחף שניריך לכלי ג"כ לצורך הוצאת האוכלין, מכל מקום מכיון שזינור לכלי עמו ג"כ, אינו נחשב טפל, ה"נ חף שיש לו צורך בהזינור בשביל הניח, כיון שצריך להזינור עמו ג"כ בכדי להנציח על ידו מים אינו נטל לניח ומקבל טומאה, אלא שמנואר שם דדעת הר"ש שנתנונו כלל ל"א ס"ז אינו כן וכדבריו פסק בש"ע סימן ר"א סעי' מ"ח.

והרא"ה שהניח מרן ז"ל מהמוציא אוכלין טובה ויפה היא, חולם כנראה דרבינו מפרש בהגמ' דהמצינע ז"ג: ת"ר המוציא אוכלין כשיעור חס נכלי חייב על האוכלין ופטור על הכלי ואם ה"י כלי נריך לו חייב חף על הכלי, כלומר, חס ה"י נריך, ג"כ לכלי להשתמש בו תשמיש אחר נמקום שהוציא שם הגם הוא"ס נריך ג"כ לכלי בשביל האוכלין שהוציא חייב על כל אחד ואחד. ואין הכלי נטל אל האוכלין.

וי"ש לדקדק ח"כ אחאי אמרו דוקא נמוציא אוכלין כשיעור ונריך ג"כ לכלי חייב שתיים, ולמה לא חילקו בדין של המשנה נמוציא אוכלין פחות מכשיעור דפטור חף על הכלי, היינו דוקא כשאינו נריך ג"כ לכלי אלא כשנריך גם לכלי חייב על הכלי, והנה הרמז"ס ז"ל נכלי שנת פ"י-ח"כ"ח נאמר מזה שכתב: המוציא פחות מכשיעור ח"כ"פ שהוציא נכלי פטור, שהכלי טפילה לו ואין כוונתו להוציא הכלי אלא להוציא מה שנתוכו והרי אין בו כשיעור. עכ"ל מנואר דאם התכוון ג"כ בהוצאת הכלי לזמן נורך אחר, חייב על הכלי, והש"ס דנקט בהוציא אוכלין כשיעור, בכדי ללמדנו דהין שיש בו רבותא דחייב שתיים כדאיתא התם, אצל כשנריך להוציא הכלי לשם נורך אחר וגם בכדי להוציא את הפחות מכשיעור חייב על הכלי ולא נטל הכלי אל הפחות מכשיעור.

אור"ח צירושלמי שנת פ"י הלכה ה', איתא: ה"א דאת אחר נזריכין לכליין כגון חילין תותייה, אצל חס אינן נריכין לכליין חייב על הכלי, ומפרשי הירושלמי מפרשים, וכן משמעות דברי הרמז"ד ז"ל בהשגות בפרק י"ח-כ"ח. דקאי על המשנה נמוציא אוכלין פחות מכשיעור דפטור על הכלי, היינו דוקא נמוציא כגון תותים שאי אפשר לטלטלן נלי כלי, אז פטור על הכלי, אצל כשהוציא דבר שאינו נריך דוקא לכלי, היינו שאפשר להוציאו נלי כלי, חייב על הכלי. ע"ש. ומדאמר צירושלמי דאינו חייב על הכלי אלא כשאין הדבר שנכלי נריך לכלי, משמע אצל בהוציא תותים והוא נריך גם לכלי לשם נורך אחר פטור על הכלי, דאל"כ מה פסקא דהוציא תותים פטור על הכלי, ה"א ונשכחת גם בתותים שיתחייב על הכלי כשנריך גם להכלי אלא ע"כ דשיטת הירושלמי היא דלעולם הכלי נטל אל התותים הגם שהוא נריך להכלי נחון לשם תשמיש אחר ואם כה נפרש, אזדא לה ראיית מרן ז"ל ה"ל, דהא אמרינן דלכל הפחות שיטת הירושלמי היא דכשיש לו לאדם שני נריכים כעין גני זינורות לשם הגלת הניח ולאם הנאת המים, אדם מנצל את הזינור לקרקע בשביל התשמיש האחר. חס לא שנתלק דשאני גני הוצאת כלי ה"ל בשנת, הצורך של הכלי בשביל האוכל הוא מיד, והצורך להכלי להתשמש נחון הוא ח"כ"כ כשיה"י הכלי נחון לכן אזלינן נתר הצורך הראשון, אצל זינור אפשר דשני הנריכים חס ננת אחת, כי הגנת הניח והמשכת המים למקוה נאים כאחד. ויש נזה אריכות דברים.

אור"ח לפי הנוסחא צירושלמי שלפנינו: אצל חס אינן נריכין לכליין חייב, ח"כ"פ על הכלי. אי אפשר לפרש דקאי על הדין של המשנה נמוציא אוכלין פחות מכשיעור, דמה שיך לומר דחייב, ח"כ"פ על הכלי, הלא אינו חייב אלא על הכלי נכלד ולא על האוכלין דהרי אין בהאוכלין כשיעור. והפני משה שם הרגיש נזה ועשה: כלומר שיך ההיזב אפילו בשביל הכלי דאינו על האוכלין הרי אין בהם כשיעור, עכ"ל, ופירוש זה דחוק מחד. ונע"כ דלפי נוסח דילן קאי לא על המשנה אלא על ה"א דאמרינן בשנת ז"ג: ה"ל, ת"ר המוציא אוכלין כשיעור חס נכלי חייב על האוכלין ופטור על הכלי, ועל זה אומר הירושלמי, ה"א דאת אחר נזריכין לכליין כגון חילין תותייה, אצל חס אינן נריכין לכליין חייב חף על הכלי, כלומר, חייב שתיים על האוכלין מפני שיש בהן כשיעור ועל הכלי. וכנראה נשמע מהירושלמי המאמר של המוציא אוכלין כשיעור שעליו קאי המאמר ה"א דאת אחר ונפי זה משמע דהדין של הירושלמי אינו אלא נמוציא כשיעור אוכלין, אצל בדין המשנה שאינו מוציא כשיעור, אפילו אין האוכלין נריכים לכלי פטור חף על הכלי, ונע"כ, דהטעם הוא משום דהכלי מתנצל אל הדבר שהוציא, והואיל שאין בהוצאת הכלי חיוב אי אפשר לחייבו על הכלי כלל, אלא דוקא חס י"ש חיוב בהוצאת האוכלין ח"כ לא שיך לומר דהכלי ננטל מתורת הוצאת הכלי. חיוב אז חייב ג"כ על הוצאת הכלי חס אין האוכלין נריכין להכלי.

ומבי"א אזדא לה השגת הרמז"ד על הרמז"ס ה"ל, דהרמז"ס ז"ל נודאי שהיתה לפנינו הגרסא צירושלמי כמו לפנינו חייב, ח"כ"פ על הכלי, דמזה נשמע דהירושלמי חייבי כשהוציא כשיעור, אצל כשלא הוציא כשיעור פטור על הכלי נכל חופן ולכן לא חילק, והרמז"ד ז"ל אפשר שה"י לפני גרסא אחרת צירושלמי שלא ה"י כתוב חייב, ח"כ"פ על הכלי אלא חייב על הכלי ולכן חילק בין שהכלי נריך להתותים או לא בדין המשנה כשהוציא פחות מכשיעור. ואם נפרש ככ"ל, נודאי שאין מוכאן ראי' נ"ד לענין גיטול הזינור, דהא חזינן כשלא הוציא כשיעור, הכלי מתנצל תמיד הגם שהוא נריך להכלי לנורך אחר. ועי' בספרי משנת אברהם ח"א, דף ע"א: שפלתני נדברי הש"ס והירושלמי ה"ל נאופן אחר.

ובר"ח שנגליון הש"ס שנת ז"ה. כתב: המוציא אוכלין פחות מכשיעור נכלי פטור חף על הכלי, שהכלי טפילה לו, ואם הוציא כשיעור נכלי חייב על האוכלין ופטור על הכלי, ואם ה"י הכלי נריך לו חייב על זה ועל זה, כגון שניריך לאוכל ונריך עוד לכלי, ח"י נמי שאין יכול להוציא את האוכל אלא נכלי כגון התותין נאריך ישראל וכיוצא בה"י. עכ"ל. ואין ספק כי דברי הר"ח חס מהירושלמי ה"ל שהזכיר התותין כמו שכתוב בהירושלמי, ומכאן ראי' כדברי ה"ל ש הירושלמי קאי לא על הדין של המשנה אלא על הדין של הגמ' כשהוציא כשיעור, ומאמר זה נשמע מהירושלמי, אלא שהוא פלא, שהר"ח הניח היפך ממה שכתוב צירושלמי אשר לפנינו, דצירושלמי כתוב דנתותין שהם נריכים לכלי אינו חייב אלא אחת, והר"ח כתב דאם התותין נריכין לכלי הרי זה כמו שצריך להכלי לשם נורך אחר וחייב על התותין ועל הכלי.

ואם אין כאן טענות הדפוס נהר"ח, נע"כ נריך לומר דהר"ח מפרש את הירושלמי נאופן אחר, היינו: ה"א דאת אחר, דהמוציא אוכלין כשיעור חס נכלי חייב על האוכלין ופטור על הכלי — נזריכין לכליין כגון חילין תותייה, כלומר שאינו נריך לכלי לנורך אחר אלא להוצאת התותין, אצל חס אינן נריכין לכליין, אלא לנורך אחר הוא מוציא את הכלי עם התותין חייב חף על הכלי, והר"ח ז"ל מוסיף ח"י נמי שאין יכול להוציא את האוכל אלא נכלי כגון התותין נא"י, כלומר, אלא שהוא נריך גם לכלי לנורך אחר עוד, אז לא נטל הכלי אל התותין וחייב על הכלי נפני עמו. וזה ממש כדברי הא"י ה"ל, שצורך הכלי לשם נורך אחר אינו מניח שיתנצל הכלי אל הדבר שהוציא הגם שאי אפשר להוציא נלי כלי. והנן היטב.

סילון העשוי לצורך הבאת המים אל המקוה אינו משמש קרקע

וחזור אני להא דה"ק, הנ"ל שנגדד דאס הסילון עשוי להניח את המים אל המקוה חשוב תלוש ואין עליו שם משמש קרקע. ולפע"ד נראה להניח רא"י לדבר זה מרש"י שנת ט"ז: המניח כלים תחת הזינור לקבל בהן גשמים — פוסקין את המקוה. פירש"י: תחת הזינור שקנעו ולנסוף הקרקע, להמשיך מים למקוה" דגון אין פוסל אצל הכלים פוסלים משום שאינה. עכ"ל. ויש לדקדק לאיזה צורך הוסיף רש"י, "להמשיך מים למקוה" הלא רש"י רוצה לתרץ למה אין המים נפסלים למקוה בלתי הכלים על ידי שעזרים דרך הזינור שהוא כלי, ועל זה די הי' בהמרו דמיירי נקנעו ולנסוף הקרקע, ועוד מהיכן הו"ל רש"י דמיירי בהמנהג שהזינור נעשה בצניל להמשיך מים להמקוה, הא אפשר שהזינור נעשה כדי שלא יענפו המים את הכותל. והוא דקדוק עגום לדעתו.

אולם רש"י בלשונו הטהור משמעו דין חשוב, היינו צמה דמפרש דמיירי נקנעו ולנסוף הקרקע, כלומר, הגם דאפשר שהזינור לא יפסול את המקוה אם נעשה מתחלה לשמש את הקרקע, ונפרט דאיכא לאקומי דמיירי צנינור של מתכת דאין כהן חש הטטין, וא"כ יש אפשרות לאקומי בנחלקו ולנסוף קנעו לכל זאת בטל שם כלי ומונו משום שנעשה מתחילה לשם כך, וכן קשה מאי פסקה דקרקע ולנסוף קנעו פוסל את המקוה, הא משכחת דאינו פוסל בשום אופן אם מתחלה נעשה לשם משמש קרקע. לכן מפרש רש"י שהזינור נעשה, "להמשיך מים למקוה" ואין זה נגדר משמש קרקע כלל, ונע"כ דמיירי נקנעו ולנסוף הקרקע והיינו צנינור של עץ דאינו פוסל מתורת כלי, הרי דאם נעשה לשם המשכת מים למקוה אינו נגדר משמש קרקע. והגם דיש ספק דאפילו נעשה לשם הללת הכותל ממים וגם לשם המשכת מים למקוה דלא חשיב משמש קרקע ולא בטיל אל הקרקע כלעיל, אצל צאופן שהסילון נעשה לשם המשכת מים למקוה בלנד נדחיי שאינו בטל אל הקרקע ופוסל את המים, והוא דלא כשיטת הרא"ש הנ"ל ואפשר דגם הרא"ש לא מיירי כשנעשה הסילון לשם המשכת המים אל המקוה, אלא לשם הקרקע ממש וא"כ מושיבין זה גם מים למקוה, דהא מפורש בתשובת הרא"ש דמיירי נעשה בסילון מתחילתו על דעת לקנעו בקרקע, וקניעתו בקרקע היינו — לפי הנ"ל — שלא לשם המשכת המים אל המקוה.

וראיתי נספר שו"ת השיג ר' אליעזר ושיה השדה, נסיון א', שהרגיש בקושיא הנ"ל צנינור שקרקע ולנסוף קנעו אומאי פוסל את המקוה כיון דנתחבר לקרקע והוי כל המחבר לטהור טהור, ומסיק דדבר שהוא מטמא משום כלי הן כלי עץ או כלי מתכת, כשנתחברו לקרקע נתבטלו מתורת כלי ואינם מוטמאים, מה שאין כן הטמאים משום שיש לה בית קיבול לזה אינו מועיל שום התחברות לקרקע, דנמילתייהו קיימו שעדיין הם מתקבלים ולא נטהרו. עכ"ל ע"ש. ולא זכיתי להבין את דבריו כלל, דאם הוא נעמו אומר שכל כלי עץ הטמא משום שהוא כלי, כשנתחבר אל הקרקע הרי הוא טהור, הרי כל כלי עץ אינו מקבל טומאה אלא א"כ יש לו בית קיבול, דהוה כל החילוק בין פשוטי כלי עץ וכלי עץ שיש לו בית קיבול, א"כ איך נטהר לפי דבריו, הלא הבית קיבול הוא בהכלי כמו שה"י

וכנראה כוונת דברי הספר הנ"ל לומר דלענין שאונין לא מהני מה שנתבטל אל הקרקע, דביטולו אל הקרקע מהני לענין טומאה, אצל גם כלי שאינו מקבל טומאה פוסל בשאונין, ולזה לא מהני אלא קנעו ולנסוף הקרקע דלא הל עליו שם כלי מעולם. ועי' בתשובת מקוואות ו"י, בתו"ט ונתום' חנאי שם שם. ונאמת מהתוספתא דמקוואות פ"ה דין המת נמרחן וכו', משמע דפליגי תנאי בזה אי אמרינן דהמשמש עם הקרקע בטל אל הקרקע.

ודוקא ר"ש סובר כן ות"ק פליג עליו וסובר דאינו בטל אל הקרקע. והנה משניות דכלים פ"ח"ט, פ"כ"ד אלינא דר"ש הן. **וצ"ע** הרבה אם מותר לכתחלה לעשות סילון של מתכת צנדי להניח על ידו מים לעשות ונקוה. דהא גם מדברי הש"ע אינו הכרע דמתיר להמשיך את המים על ידי סילון שנעשה רק לשם כך. ולפע"ד מדברי רש"י הנ"ל בצנת הוא כעין רא"י ברורה לדברי מרן הרא"י ז"ל דאם הסילון נעשה לשם הצאת המים אל הווקוה אינו בטל אל הקרקע ופוסל את המקוה. ולדינא ז"ע.

לסימן רפ"ו

שמחה ותענוג בשבת

בפנים כתבתי דמה שמתענין תענית חלום בצנת הגם דמנטער מתעניתו ומבטל מצות עונג שבת משום דמהו יש לו שמחה ומקיים מצות שמהה בצנת, שאדם שמה שעל ידי צערו ומתענית יקרע גזר דינו ואם לא יתענה יקיים מצות עונג שבת ויבטל ממצות שמהה ולא יקרע גזר דינו. ע"ש. ועתה ראיתי בהריטב"א תענית דף י"ה. ר' יהושע צרי" דרנ אידי חיקלע שכתב: ולא תתמה שידה מכל מצות עונג שבת מפני דברי החלום, שזו היא העונג של שבת במקום הזה שאלו הי' אוכל הי' מנטער על גזר דינו ועכשיו רוחו נוחה ומתענגת בתענית" וכ"ו ומשמעות דבריו שיש כהן צער לגוף ונחת רוח לנפשו כמו שפירשתי בפנים ונחת רוח לנפש אינו בכלל תענוג אלא בכלל שמהה. כמ"ש.

ומענין הוא הדבר שלפי נוסחת הריטב"א צנמי, אין המתענה תענית חלום בצנת צריך ליתב תענית לתעניתו אלא בתענית דעלמא כגון המתענה בצנת צנדי להכניע את יצרו ודומה לו אז חייב להענות תענית לתעניתו אצל לא בתענהה תענית חלום. ע"ש. וסגרת הדבר הוא כמ"ש בפנים דמה שמפסיד בנטיעת מצוה עונג הרי היא תרועה נמצות שמהה של שבת. וא"מ דחיוב שמהה בצנת הוא לאורייחא.

ובדבר חיוב שמהה שבת ראיתי נספר שפת אמת למרן הגה"ק זקל"ה מגור לסוכות תר"ס, שהניח נשם הרי"ם ז"ל דמה שכתבו התוס' צר"ה ה', ד"ה. מה חג המצות, דכשחל יום טוב הראשון להיות בצנת לא משכחת לה שמהה שמהה על ידי שלמי שמהה דהא צנינן זניחה נשעת שמהה. ואמר הרי"ם ז"ל דהטעם דצנת יש שמהה נעלם היום אפילו צלי שלמים כמ"ש חז"ל צינם שמתחכם אלו השבתות. והסביר נשפת אמת דצנרלים צריך האדם לעורר השמהה וזו היא המנוה של ושמחת צמנד אצל בצנת השמהה היא מענם היום על ידי הנשמה יתורה שנאדם ואינה זקוקה להתעוררות של האדם.

ואולי יש להעמיס זה בדברי הירושלמי פ"ק דמגילה — הנאמתו צמנשת אצרהס ח"א דף צ"ז: — י"ד שאל להיות בצנת עושין הסעודה צמוצ"ש משום דכתיב ימי משתה ושמהה יאל שבת ששמחתו צידי שמים עכ"ל. כלומר בצנת לא נוסחייך לצרא שמהה ולעוררה כי השמהה של שבת היא צידי שמים, טבעית ומעמאה.

לסימן רצ"א

אימדנא דמוכח לענין עריות ואיסורים ודיני נפשות בפנים כתבתי באומדנא דמוכח בעריות אם יש לסמוך על זה. ולאחר העיון ראיתי שיש צוה להחריף הרבה עד כדי קונטרס גדול ואין כהן מקומו, ולא באתי אלא להעיר בענין זה ממקורות ספורים.

(א) בספרי משנת אצרהס חלק ב', דף י"ג, הנאמתי דנדר מעלה האזן איך משכחת שיעידו העדים הא נמדרש רבה פרכת אמר אמרינן דהעומדים שם אינם רואים אותו ואינם שומעים את קולו, ונע"כ דאין כהן אלא אומדנא דמוכח, דמכיון שהעדים מעידים שראו שנעל האזן עשה מה שעשה, הרי זה אומדנא שהעלה את המת ועל זה הוא נסקל.

לשון שכניה וגילוי ערוה משום שאין נאפשרות לראות יותר, וממילא אין ראי' מכהן לאומדנא דעלמא, דשאני הכא התורה הייתה מיתה על גילוי ערוה מפני שאין אפשרות לראות יותר מזה, אבל בעלמא דיש אפשרות שהעדים יראו את עצם המעשה אין מחייבין מיתה אלא כשמעידים על עצם המעשה. וזה יונה ממי הא דהכ"ל גבי מעשה אונן משום דלפי המדרש הג"ל אין צמזמאות שיראו העדים יותר ואם לא נקבל את עדות זו ננטל דין עוכש על מעשה אונן הכתוב בתורה.

אומדנא רמוכה אי חשוב בחזקה

אולם גש"ס ז"ל ג"ג ג"ג. מנואר לאומדנא וחזקה דבר אחד הם, כלומר, בכל אומדנא דמוכה יש חזקה שהדבר נעשה כפי האומדנא, ודלא כמו שמתבאר מדברי המג"ט הג"ל שאומדנא לחוד וחזקה לחוד, דהא אמרינן התם: סבריה דרונא וחזקה כי הדדי נינהו לימא רב דלמחר כר' אחא ושמואל דלמחר כתיב — פירוש דר' אחא דלית ליה חזקה ומלתו הגמל כיון דיש אומדנא שהגמל מנגח את הזכרים אמרינן נשעת תשמיש — והש"ס שם לא דחי דעה זו דאין אומדנא חזקה, הרי מפורש דכל אומדנא דמוכה הוי חזקה.

וברברי הש"ס הג"ל יש לדקוק דלמרינן התם: סבריה דרונא וחזקה כי הדדי נינהו, לימא רב דלמחר כר' אחא ושמואל דלמחר כתיב, אמר לך רב אחא דלמרי אפילו לת"ק עד כאן לא קאמר ת"ק התם אלא דלא אזלינן נתר חזקה אבל נתר רונא אזלינן ושמואל אמר לך אחא דלמרי אפילו לר' אחא עד כאן לא קאמר ר' אחא התם אלא דלזלינן נתר חזקה דהוא גופיה מוחזק אבל נתר רונא לא אזלינן. ע"כ וע"ש במפרשי הש"ס.

וקשה מה זה דלמחר דרונא וחזקה כי הדדי נינהו, הלא קיי"ל בכל הש"ס דרונא וחזקה רונא עדיף, ועוד לו נלמך דהתובע יש לו חזקה האומרת שגמל האוחר הרג את הגמל הנמול מתי, אבל הלא גם התובע יש לו חזקה ממונא, ומאי אזלמא דהאי חזקה מהאי חזקה. וללמלא דברי המפרשים שם ה' אפשר לומר דשיטת הגמ' היא דהאי חזקה של התובע הואיל דלית צה אומדנא דמוכה ואינה כסתם חזקה דעלמא עדיפא מכל שאר חזקות, וזה הוא שאמרו סבריה דרונא וחזקה כי הדדי נינהו, כלומר, הגם דבעלמא רונא וחזקה רונא עדיף, אבל חזקה זו של התובע אינה פחותה בכהה מרונא משום דלית אומדנא דמוכה, ולכן פריך לימא רב דלמחר כר' אחא, כשם שר' אחא מחייב את צעל הגמל האוחר משום דהתובע יש לו חזקה האלים כרונא רב רב מחייב את צעל החזקה וממונא בזמן שהתובע צל כשענת רונא ושמואל דלמחר כתבא קמא, ומשני אמר לך רב אחא דלמרי אפילו כתיב, דשאני התם דלא אזלינן נתר חזקה, כלומר, לא כמו שסבריה דחזקה זו כחה יפה כרונא, אלא חזקה זו אין כחה יפה משאר חזקות ולכן אינה מועלת נגד החזקה של בעל המונא, ושמואל אמר אחא דלמרי אפילו לר' אחא, דשאני חזקה זו שכהה יפה מן רונא דעלמא משום דהוא גופיה מוחזק, כלומר, כל החזקות דעלמא אין להן אומדנא דמוכה אבל זו הואיל דיש לה אומדנא דמוכה הרי היא יותר יפה מן הרוב. נמצאת אומר דרב ושמואל פליגי בחזקה שיש לה אומדנא דמוכה אם כחה יפה מן הרוב. ואין להקשות דאיך אפשר דרב מתרץ דבריו אפילו לת"ק משום דאין בחזקה זו שום יתרת הגם דיש צה אומדנא דמוכה הא אמרינן בכתובות כ"ו. אלא תרומיהו אזלי נתר אומדנא, הרי מפורש דרב אזל נתר אומדנא ע"ש גש"ס ותוס', דלפטר דלפילו סובר רב דלזלינן נתר אומדנא אבל אינו סובר דכחה יפה כרוב.

אומדנא רבטא מעשה ואומדנא רביר ממי נעשה המעשה

והסמ"ע צמיון רפ"א אות כ"א הביא גשם הרא"ש דין ד' אחריות שהי' להן את שלא התנהג כשורה ורצו להצדיק וירושתן ממנו וכתבו שטר שכל אחת מנחלת את אשר לה לג'

ירידי הגאון ר' **מיכאל אריעזר הכהן** שליט"א פארשלאגער כתב — הנאתי דבריו שם — דבעל אונן נסקל מטעם חזקה כי יש חזקה שמי שעושה מעשים כאלו שמעידים העדים הרי הוא מעלה את המות, ודומה למה שהנאפים נהרגים על פי עדים הגם שאינם מעידים אלא שראו אותם שוכנים כדרך המנאפים כדליתא נמוכות ז', ובהרי"ף סוף פ"ב דינמות משמע, דהגם דלפטר להם לראות כמכחול בשפופרת לכל זאת אין העדים זקוקים לראות כזאת אלא מעמידין הדבר על חזקתו. ע"ש. וכן מפורש גש"ס צמ"ז ג"א. ד"ה. צמנאפים. ואין צריך לעדים שיראו כמכחול בשפופרת דלא הזיקתן תורה להסתכל כל כך. ע"ש. והנה יש צה לומר דמה שהורגין את המנאפים על מה שהעדים מעידים שראו אותם שוכנים כדרך הנאפים הוא או מטעם אומדנא דמוכה או מטעם חזקה. דבר זה הוא חזקה ענינית.

ובספר קרית ספר להמג"ע ז"ל. מהלכ' איסורי ביאה פ"א כתב: משיראו המנאפים דנוקים זה צה כדרך כל הנזעלים נהרגים צראה ואין צריך להעדים שיראו כמכחול בשפופרת דלא הזיקתן התורה להסתכל כל כך, ולישאל דקרא דכתיב צעריות שכניה וגילוי ערוה הכי משמע כדרך המנאפים. אי נמי דסמכינן חזקה מדלורייטא וחזקה נורה זו היא שהערה, עכ"ל. מנואר מדבריו דהא דלמרינן שאין העדים זקוקים להסתכל ולראות כמכחול בשפופרת הוא משום שהתורה כתבה לשון שכניה או לשון גילוי ערוה שאין הנינים הללו סובלים ראיית עצם המעשה ממש אלא שכניה פשוטו כמשמעו ששוכנים צידה, וגם גילוי ערוה כפשוטו. או שהוא מטעם חזקה. כלומר, דלפטר דגם הנינים שכניה וגילוי ערוה מתפרשים על עצם הציאה, ומשום דהאי לישראל לא היו העדים מחייבים אם לא ראו כמכחול בשפופרת, אלא הא דלמחר שמואל דאין העדים צריכים לראות את עצם הציאה, משום דסמכינן אחזקה, וחזקה היא על עצם נורה זו שהיא ביאה.

ודנהה אם נלמך דנינים שכניה או גילוי ערוה אינם מתפרשים על עצם הציאה אלא על השכניה בלבד, גדלתי שאין זה משום שהתורה ניתנה להרוג את המנאפים משום חזקה, דאם כן אמאי לא ילפינן מכהן דלזלינן נתר חזקה ובג"ס חולין י"א לא הזכרה ילפותא זו, אלא על כרחק דהתורה ניתנה להרוג את המנאפים ומשכחו כדרך המנאפים מטעם אומדנא דמוכה, ואם נלמך כהטעם השני של הקרית ספר הג"ל דמטעם חזקה קטלינן להו, כלומר, לאחר שלמדנו חזקה ונצית המטונע, אומר שמואל דאין העדים צריכים להסתכל בעצם הציאה ודי מה שנועידים על השכניה משום דיש כאן חזקה. אבל לא נשמע מכהן דקטלינן על אומדנא דמוכה.

ורברי הקרית ספר הג"ל שכתב דסמכינן אחזקה לקוחים מדברי הרמז"ם ז"ל בפ"ג מהלכ' איסורי ביאה פ"ט. שכתב כדברי המג"ע הג"ל: אין העדים סתקין לראות המנאפים שהערו זה צה והכניס כמכחול בשפופרת אלא משיראו אותם דנוקים זה עם זה כדרך כל הנזעלין הרי אלו נהרגין צראה זו ואין אומרים שמה לא הערה מפני שחזקה נורה זו שהערה. אולם מה שהוסף המג"ע דילפינן מלישאל דקרא דכתיב צעריות שכניה וגילוי ערוה הכי משמע כדרך המנאפים, ליתא בהרמז"ם וגדלתי מקור אחר יש לדברים הללו.

אולם נתשובת הרשב"א, הונא צבית שמואל אה"ע ס' מ"ז אות י"ג, כתוב דהא דלמרינן הן הן עידי יתוד הן הן עידי ביאה משום דל"א לראות כמכחול בשפופרת גם י"ל אש צנעורת ואינה שרפה, אבל צקידושין צריכים העדים לראות המעשה ממש. ע"ש. משמע דעת הרשב"א אינו כשיטת רש"י והרי"ף דלא הזיקתה תורה לעדים שיסתכלו דבר, אלא שאי אפשר לראות, כלומר, אין זה צמזמאות, ומה שאמר נמוכות דה"י שאלה הראיתם כמכחול בשפופרת דמי ממש להא דשאלים שמה צמקום סייף נקב הוי, דאין צמזמאות שיעד אדם דבר נסתר זה, א"כ מה שכתבה התורה

אומדנא גדולה כגון צעלטה לו נשיכה על ראשו וכו' דזו הוי חזקה. ועל חזקה לית מאן דפליג דקטליג.

הגם דנזרי התוס' הג"ל קשים מאד להציגם, דהא דנ"י צריך דרישה וחקירה מדאורייתא ואיך תתקיים דרישה וחקירה צעלחא לו נשיכה על ראשו, הלא לא ראו העדים אלא שזה הנחבל נכנס לבית שלם וינא משם נשיכה על ראשו ולא ה"י צנית אלא זה הנדון. וה"י מקום לומר דהתוס' נצבעות לא כתבו אלא דהש"ס ה"י יכול להקשות דאפילו לרנן משכחת אומדנא גדיני נפשות אי אמרת משום דלית ל"י גדיני ממונות בית ל"י מ"י גדיני נפשות, כלומר, והתוס' רוצים ונאכזר להוכיח דנאמת ליתא להאי כללא, אלא הגם דדינא דהחובל ונשלם בלא צבעות הנחבל כדלקמן מ"ו: אלא גדיני נפשות לא סמכינן אומדנא. אולם ראינו בתומים סוף סימן ל' שגפרש דנזרי התוס' אלו כפשטן דרנן מודי דנהרג על האומדנא, דחשיב כאילו העדים ראו את ההריגה ממש. ע"ש. ובפרט שחסיים דנזרי התוס' דה"י מני ליימר ולעמנך משמע כן, ולפי הג"ל דאומדנא דמוכח הוי כאנן סהדי אפשר דחשיב כאילו הרג פניו הצי"ד לזינו צריך התראה ולא שייך דרישה וחקירה. והגם דנאכחש צנדיקות דלענין דיני ממונות מהיימין להו הרי דאנו מאמינים להעדים הללו שמה שמעידים הוא אמת ולכל זאת לענין דיני נפשות לא קטלינן ולא אמרינן דאנן סהדי, והא הכא גני עלתה נשיכה בראשו הרי הצי"ד לא ה"י שם צבעות משעה, ואיך נאמר דאנן סהדי על פי העדים שאי אפשר לצדוק ולדרוש אותם, אפשר דשאני היכי דהוכחשו צנדיקה גדיני נפשות דנגרע גרע מהיכי דלא שייך לצדוק אותם ולא הוכחשו, דנהוכחשו צנדיקות כונסין אותם לכופה ונעלמה נשיכה בראשו דלא הוכחשו אלא דא"ל לצדוק אותם, הרי זה כאנן סהדי משום דה"י אומדנא דמוכח וסמכינן על העדים אפילו לדין דיני נפשות. ולענין התראה אפשר דכוונתם של התוס' נחנר כמו שכתבו צענין דשמעון בן שטא, ואפשר דמייירי דהתראה שהעדים התרו את זה שאם יהרגו את הנכנס שלם יהרג. ואח"כ ראו אותו יולא נשיכה על ראשו. ויש צוה להאריך הרבה כי מדנזרי התוס' הג"ל יולא דנר חדש לגמרי ש"ס אפשרות לבית דין להחריץ משפט מות באומדנא דמוכח והוא כנגד המקובל בידינו שאין ממיטין אלא צעדים והתראה וצנדיקות וחקירות. ואי"ה עוד אשנה פרק זה.

לסימן ש"ט

המתגייר לשום אשה אי חשיב אונס

בפנים כתבנו צמתייר לשום אשה אם זה הוי כתלוהו וצנין, כלומר מה שמתגייר לאונסו צנדי שהאשה תתראה לו ה"י כתלוהו וצנין, או כתלוהו ויהי. ויש להעיר מהא דנ"י מ' דההוא גברא דלול לקדושי איתתא אמרה ל"י אי כתנת לי כולהו ניכסיך הוינא לך ואי לא לא הוינא לך, אול כתנתי לה לכולהו ניכסיך, אתא צרי קשישא א"ל וההוא גברא מה תהוי עליה אמר להו לשהדי זילו איטמורו צעיר ימינה וכיתנו ל"י, אתו לקמי' דרבא אמר להו לא מר קנה ולא מר קנה, מאן דתוא סבר משום דהויא מודעה לחזירתא, ולא היא התם מוכחא מילתא דמתחת אונסא הוא דכתב לה. ופירי הרשב"ם ומתת אונסא שאינה חפילה צו אלא אם כן יכתוב לה הלכך לא גמר בלבו להקנות לה אלא עד שישיאנה ויחזור צו והלכך התם הוא דהויא צמקוס מודעה. ע"ש. משמע דדוקא נוסם דאיכא מודעה אלא בלא מודעה היתה האשה קונה את כל הנכסים הגם דמוצוא שהיא לא כתב לה את הנכסים מרצונו הטוב אלא מתחת אונסי' דנפשי שפן צאשה ז', לכל זאת אמרינן דאין זה אונס כלל, וע"י שם צמקוס יוסף שגפרש כן וכן מוצא הרב המניד בנלכ' זכ"י ומתנה ה"ו את דנזרי הרמנ"ס ז"ל שהציא הד עובדא הג"ל, דאי לאו מתנת הבן היינו אמריס שאונס זה לאו אונס גמור הוא שאם ירצה לא ישיאנה ולא יתן לה נכסיו אלא גמר בלבו ונתן וכו' ע"ש. ומדלא מפרש הרב המניד ז"ל דאין המתנה מתנה משום דה"י תלוהו ויהי, דהא מייירי

אחיותיה, אין כאן מתנה כלל ואם מתו ג' אחיות האה יורש אותן ולא האחות הנשארה כי חזר כל הממון להיות של ארבעתן כנתחלה, ולא אזלינן צתר אומדנא שכוונת האחיות ה"י שלא יירש האה מהן כלום, משום דאומדנא אינו מועיל אלא לנטל ונעשה, כגון הא דנ"י קמ"ו צמי שמע שצנו מת צמדינת ה"ס וכתב את כל נכסיו לאחר ואח"כ צא צנו, דאומדן דעתו של הנותן מתנה שלא נתן אלא צנדי סגנר צצנו מת אצל עכשיו צצנו קיים נמנא שמתנה זו היתה צבעות, ומועלת האומדנא לנטל המעשה היינו הנתנה אלא צכאן צצריך מעשה של נתנה לאחיות צכדי להצריח את האה, והא המעשה לא נעשה, ולא שייך לומר דמועיל האומדנא כאילו נעשה מעשה.

ובתשובת מהרי"ק שורש קכ"ט כתב הגם דלא קי"ל כר' אחא גני גמל האחר ולא אזלינן צתר אומדנא, וצמחה מקומות צש"ס משמע דאזלינן צתר אומדנא, משום דלא אזלינן צתר אומדנא אלא לנטל המעשה דוקא כגון צמתנה ונמנא צצנו קיים ודומה אלא גני גמל האחר האומדנא צאה לומר דגמל זה עשה המעשה, זה לא אמרינן. ע"ש. ובהשקפה ראשונה נראה כאילו דנזרי המהרי"ק והרא"ש הג"ל דבר אחד הוא, אלא צאמת סילוק גדול צנייבם, דהרא"ש לא כתב אלא דמה יועיל האומדנא גני האחיות, דהא אפילו נאמר דכך רצו האחיות שלא יגיע מהונס להאח כלל, לכל זאת האה יורש, צכדי להצריחו מהירושה אין ענה אלא שיכתבו דמה ש"ס להן הן ניתנות צמתנה לאי אחר ועד שלא כתבו כן אפילו צצנו ורצו כך אינו מועיל, אלא ההמהרי"ק מתחש דאומדנא אינו מועיל אלא לנטל דנר הנעשה אלא לא שעל ידי האומדנא נאמר שצנר זה הנעשה הוא עשוי על ידי הגמל האחר.

אלא דקשה לי על צצרת המהרי"ק הג"ל, מהא דאמר שמואל צצבעות מ"ו: לא שנו אלא צמקוס שיכול לחבול צעמנו אלא צמקוס שאינו יכול לחבול צעמנו נוטל שלא צצבעות, ע"ש, והא התם ג"כ מטעם אומדנא קא איתין עלה, ולכל זאת אמרינן דמועלת האומדנא לומר שצצלה זו נעשית על ידי זה הצבע.

וכן תקשי למה שכתבו התוס' צצבתות כ"ה: ד"ה. שאם אמר, דשמואל לית ל"י אומדנא להניחא ממון, והא הכא צצבעות הג"ל שמואל קאמר לה להא שמעתא.

אולם צצורס של דצריס הוא ש"ס אופניס צוניס צהלכות אומדנא, י"ס אומדנא שאנו אומדים דעתו של אדם היתה לכך כגון צצין ולא איצטריכו ל"י זחי, דכתבו צתוס' צצבתות צ"ג. ד"ה. וצין לצריך גלוי דעת כגון שגילה דעתו צבעות המכר דאמר דלזון תורא קא צצין להו אלא האי דשטר ונצרתא, צצבתות ע"ט, כן ההיא דפרק מ"י שמת, הרי שהלך צנו למדינת ה"ס וכו' אפילו גילו דעת אין צריך משום דאנן סהדי, ע"ש צהרא"ש צמקומו שכתב מפורש כן. וצצנר דאנן סהדי ה"י כמו חזקה ואפשר דעדיף מחזקה, וההיא דצצבעות צמקוס שאינו יכול לחבול צעמנו אין סהדי דזה הצבע חובל.

אומדנא בעלטה לו נשיכה על ראשו ונקב קרום ש"ר מה

(ב) ולפי דנזרי הש"ס צ"ב הג"ל דאומדנא היינו חזקה, י"ס להסניר דנזרי הש"ס צצבעות ל"ד. דאי בית ל"י דרב אחא צדיני נפשות מ"י משכת לה כר"ש בן שטא. וכו'. משמע דר' אחא צאמת סובר דקטלינן את הרוצח ע"פ אומדנא ולא סבר לה כר"ש בן שטא. והיינו משום דאומדנא ה"י חזקה והלא קי"ל דסוקלין על החזקה. ובתוס' שם ד"ה. דאי בית ל"י כתבו דמשכתת אומדנא דאפילו רנן מודי דקטלינן עלה כגון עלתה לו נשיכה על ראשו ונקב קרום של מה דאפילו רנן מודי צהאי אומדנא. ע"ש, וצצריהם תמוהים מאד דאיך נהרגו את מי שהו ע"פ אומדנא הא ע"פ ש"ס עדים יקום דבר כת"י, אלא כדאמרן דאומדנא לר' אחא ה"י צצנר חזקה ורנן פליגי דלא כל אומדנא ה"י חזקה אלא מודי ד"ש

תלווה וקדיש וכל מה דאמר רחמנא לא תעביד

וראייתו נספר תפארת נבי מהגאון הגדול ר' זדוק הכהן זצקל"ה דף ה' על קושית הרב המגיד הלכ' גזילה א"ט, בתלווה וזנין אומאי זניני זניני ולא אמרינן כל מה דאמר רחמנא לא תעביד חי עבר לא מהני, דהא יש כאן איסור לא תחמוד וזה שנותן דמים וכופה את המוכר למכור לו, ותירץ נספר הג"ל דאם נאמר לא מהני, היינו שהתמידה אינה תמידה, דעל התמידה אמרה תורה לא תעביד, (אין תכוונת הגה"ק לומר דאם נאמר לא מהני לא תהי' התמידה, דזה מן הדברים שלא נתנו להאמר, דא"כ צטלו כל איסורים שנתורה, והאובל תלז תאמר לא מהני והרי כחילוי לא חבל, אתמהה, דלוי עביד לא מהני ונשתיך רק לדבר שצריך חלות, ואז אמרינן דאי אפשר שעל ידי מעשה שאסרה תורה יתהוה חלות של דבר, אבל אין זה מטיל את ענם המעשה, ובאיסורים עיקר הוא המעשה, וכוננת הגה"ק הוא לומר דאין אנו דנים כלל על התמידה אלא על המכירה). אבל אנו דנים לא על התמידה אלא על המכירה והתמידה אין איסור. ובלשון אחר נאמר דרק הלווקא עשה איסור אבל המוכר לא עשה שום איסור ואנו דנים על מכירת המוכר.

אלא לדלפ"ז תקשי צהא דנ"ב מ"ח: תלויה וקדיש וקדיש קדושי קדושי מר נר רב אשי אמר צאשה ודאי קדושינן לא הוה הוא עשה שלא כהוגן ואפקעינהו רבנן לקידושינן מניה — תינתן נקדיש בכספא וכו'. והא הכא אנו דנים על האיש שאנס אשה ואיית עליה וקדשה, ואמאי לא נאמר כאן כל מה דעביד רחמנא ל"ת אי עביד לא מהני, ומומילא לא תהי' קושיית הש"ס תינתן קדיש בכספא, דהא לא תלין הקדושין מדאורייתא משום דלא מהני. וקשיא בן לאמימר וצין למר נר רב אשי, ע"ש היעב. ולפי מה שכתבתי לעיל בהסבר דברי הש"ס דהמתנה שיש צה קנויאל והקידושינן הם שני ענינים נפרדים שאין אחד תולה נצנירו ניהא גם הכא, מה שזה הצעל איים על האשה ועבר על לא תחמוד הוא ענין הקודש להקידוש' ואז עשה האיש איסור שעבר על לא תחמוד עד שלא מנע את עצמו מלאיים עליה, אבל צמה שהאשה מתרצית על ידי כך להיות לו לאשה והאיש נוקדש אותה אין צהקדושינן הללו שום עצירה עוד ולא שייך לומר כל מה דלר"ל"ת. וזה הוא עיקר היסוד של הדין דתלווה וזנין זניני זניני, דלכן אמרינן על ידי האונס גמר נדעתו להקנות צהכסף שקבל קנין גמור מדעתו ורצונו. ועד כאן לא אמרינן כל מה דעביד רחמנא וכו' אלא כשאין כאן אלא ענין ומעשה אחד שעל זה אנו דנים כגון המקדיש תמימים לצדק הבית לע"פ שהוא צלל תעשה מה שעשוי עשוי, תמורה ו', דאין כאן אלא מעשה אחד; ההקדש שאנו דנים עליו אם הל או לא וכן כל הנהו דמיייתי הש"ס והתוס' ספ.

ובזה מונן דנ"ב מ"ח הג"ל: תלויה וקדיש, דלכאורה יש להקשות מה בין זה להא דאמרינן בקידושינן ח' ה"י כלב רן אחריי, דמני אמרה מדאורייתא וכו' א"כ מכ"ש הכא מדאורייתא הוא חייב שלא לאנסה, אלא דהתם הטענה על הדבר המהוה את הקידושינן, שהוא אומר שנתן לה דבר מה צה שהצילה מן הכלב והיא אומרת שאין כאן שום נתינה אשר תהוה את הקידושינן כי מה שעשה לטובתה הרי הוא מחויב מדאורייתא, אבל כאן האונס והקידושינן הם שני דברים והוא אומר שאמת דמה עשה לאנסה הוא כנגד התורה אלא שעל ידי האונס הלזה היא מתרצית להתקדש אליו.

ובספרי משנת אברהם חלק צ' דף פ"ז: תקרתי נדומה לזה בדין המאנס את הבתולה שנותנה נמאסר וכדומה עד שמתרצית לציאה אם זה בכלל מאנס או לא מפני שהאונס מתהווה קודם הציאה ע"ש. ושם ראיתי נספר הפלחה כתובות כ"א ד"ה. צגמי אמר אצוה דשמואל. שפפפל נדומה לזה לענין התרנוס ירושלמי ולנערה לא תעשה דבר: לית לעולימא דין דקטול אלהין נעלה נגיטא יפטרה, ע"ש.

שכתב לה כל נכסיו נמתנה, משמע דזה אינו בכלל תלווה ויהי, ומשום דמה שהיא מתרצית על ידי כך להיות לו לאשה זה הוה כתלווה וזנין שמקבל כסף, והתהוות האישות הוא נמקום כסף. לכן הי אפשר הי' לנטול את הקנאת הנכסים לאשה מטעם תלווה ויהי אלא דהוי תלווה וזנין צומן שיש מודעה וצומן שאין מודעה הוי אונסא דנפשי' דזניני זניני, ומומילא גם נצי גיירות הוי רק אונסא דנפשי' כסגרת הרב המגיד הג"ל דאם ירצה לא ישאנה ולא יתגייר. וע"י צעטה מקוננת סם שמפרש צם הר"י מיוש ז"ל דציטול המתנה הוי משום דנצי מתנה אפילו אונסא דנפשי' הוי אונס. ע"ש.

ובתוס' צ"ב מ"ח: קדיש צניאה, מנזאר דתלויה וקדיש, כלומר, שמאיים את האשה עד שמתרצית להתקדש אליו זה הוי תלווה וזנין, מפני שמקבלת כסף הקידושינן, והתוס' סם ויפקקים נמתנה צניאה דאין כאן כסף אם אז הוי בכלל תלווה ויהיז או לא משום דיש לה הכלת ציאה או משום שהצעל משתענד לה צאחר כמות ועונה, ע"ש, ואם משום השעונד שיש לה עליו כתצו נתוס' דהוי כמו שנותן לה הכסף מתם, קל ותומר והתהוות האישות שהיא נעשית קנינו של הצעל, דהוי כמו שקיבל הצעל כסף. **אור"ל** אחר העיון נראה דהש"ס הג"ל יש ראי' להיפך דנעונדא הג"ל הוי תלווה ויהיז ולא תלווה וזנין. דלכאורה קשה טונא צהאי סוגיא דאמרינן לפי האמקנא דמתנתא עמירתא צמה שכתב הנכסים לצנו הוי מודעה להמתנה של האשה, דמה מודעה היא זו, הלא אמרינן סם דהיכי דכתבינן מודעה אונסי צריך להיות מפורט צהמודעה אכן ידעינן צי' צאונסא דפלגיא, פירש רצנ"ס סם דהעדים כותבים שאונס גמור יש לו ומכירין אנו ציזה אונס. ע"ש, ותינת כשעדים יודעים צהאונס שרונים להרגו וכדומה וצציל זה המוכר אונס למכור שפיר מתצנר דזה הוי אונס גמור, אבל כאן מה אונס יש, מיי ונקיקו לזה שישא אשה זו עד שיהי אונס ליתן לה שטר מתנה על כל נכסיו שלא לרצונו, ואי אמרת דשיטת הש"ס היא דזה הוי ענין זניני דמה שמתרצית להיות אשתו הרי זה כחילו הצעל וקבל דמים, הלא העדים לא יכתבו לו מודעה מפני שאין זה צגדר אונס כלל, ומה הפירוש צהגמי, דהשטר מתנה לצנו הוי נמקום מודעה, אפילו עשה מודעה גמורה לפני העדים אינה עווה כלום מפני שאין כאן אונס ולא יהי' השטר מתנתא עמירתא יותר יפה ממודעה גמורה.

אלא ע"כ, דהש"ס סובר צפשיטות דזה הוי שטר מתנה, כי מה שנותן את הנכסים להאשה אינו נותן לה נותרת קידושינן או מתנה על תנאי שהי' לו לאשה, אלא קודם הקידושינן והנשאין הוא נתן לה את הנכסים ללא כל תנאי, וצמתנה אמרינן סם דאין העדים צריכים להכיר כלל צאיכות האונס אלא גלוי מילתא צעלמא סגי ושפיר אמר רנא דהמתנתא עמירתא הוי נמקום מודעה. ומזה מתצנר דעונדא הג"ל הוי בכלל תלווה ויהיז.

ועוד ראי' יש דהמתנה להאשה אין לה כל שייכות לקנין של האשה להצעל, דאלת"ה, אלא דתאמר שהמתנה היא נקשר להקידושינן, כלומר שהצעל נתן לה המתנה צתנאי שמתרצה להתקדש לו א"כ גם הקידושינן הוי רק על תנאי שהמתנה היא מתנה, וא"כ מה הועיל צהמתנה עמירתא, דהא מיד שהמתנה צעלה גם הקידושינן צטלין דהוי קידושינן עעות, והלא צגמי משמע שהצעל לא רצה לנטול את הקידושינן אלא את המתנה צלצד, אלא, ע"כ, דאין המתנה משתייכת כלל אל הקידושינן, ואני ענינים יש כאן, מתנה וקידושינן, ודומה למי שגנב מאשה דבר מה והיא לא ידעה, ולאחר זמן נתקדשה אליו בקידושינן גמורין ואח"כ היא נודעה צצעלה זה גנב מתנה לפני זמן, וכי צצציל זה יצצטלו הקידושינן, כן נמני הכא דמה שרימה אותה צנוגע להמתנה אין זה ענין כלל להקידושינן של אח"כ, ואלא שעשה הצעל קנויאל על המתנה צבר כתצו הרמ"א ז"ל צצצונה סי' ל"ג דמכאן משמע דאמרינן דאשה הו"ל למידע ככל הלווקא שדה המשעונד לאחרים ע"ש ורצה צצו"ת הריצ"ש סימן רל"ב.

ב) בפנים דף ק"ד: הנאתי מקושיית העולם הזה דשנת פרק רע"ק, ומכאן מודעה רנה לאורייתא, הא תלוי' חצין זניני' זניני, וכתנתי דהטענה של מודעה היא גם על הדין זה של תלוי' חצין וכו' דלמלא קבלת התורה לא הי לנו גם דין זה. וזוה סרה קושיית המל"מ שהקשה על שיטת המרדכי לאונם מיתה אפילו נתלוהו ויהי מהני הגם ללא מטו זחי לידו, ורשיית המרדכי מהא דלמרינן זניטין נ"ח. הילכך קמיייתא ומציעתא כיון דקטלו אגז אונסו גמר ומקרה. והקשה המל"מ, א"כ אמתי אמרינן מכאן מודעה רנה לאורייתא, לו יהי שזה הוא צכלל תלוהו ויהי, אבל צאונם מיתה גם תלוהו ויהי מהני, ולהנ"ל לא קשה כלל דגם זה הדין לאונם מיתה גמר ויהי צלל שלם הוא מדיני התורה, והטענה של מודעה רנה לאורייתא כוללת המודעה על כל הדינים הללו.

לסימן שי"א

הריני כאילו התקבלתי ברבר שאין כפרה תלויה בו
א) ברה ק"ט כתנתי זדין האומר הריני כאילו התקבלתי. והנאתי מדברי הרשב"א הובא זר"ן נדרים כ"ד ולפשר לומר הריני כאילו התקבלתי משום דיש להמקבל רשות להחזירו. והקשיתי א"כ נפדיין זכור אמתי לא יוכל הכהן לומר הריני כאילו התקבלתי, הא הרשות לכהן להחזיר את הפדיון לאצי הילך צתורת ומתנה.

והתעוררתי מוכחה משניות בתרומות פ"ו ופ"ז, בצלול בתרומה שוגג משלם קרן וחומש ואם רנה הכהן למחול אינו מוחל והרע"ב שם צפ"א, כתב: אינו מוחל כיון דגזירת הכתוב היא דחייב לשלם זכר הראוי להיות קודש ואינו יכול לפטור עצמו זדמים אין הדבר תלוי זצנעלים. ונרש פ"ז כתב הרע"ב: התשלומין חולין דתשלומין שוגג צללז קרנשו רחמנא קדש כדכתיב ונתן לכהן את הקדש אבל תשלומין זמזיד חולין הן, והואיל והן חולין אם רנה הכהן למחול מוחל משא"כ בתשלומין של שוגג שאם רנה למחול אינו מוחל מפני שהן קדש. ולפי טעם זה אין מועיל מחילה צדבר שהוא קודש חה כולל זודחי תרומה ופדיון הן ועוד הרבה דברים, אלא שמקור זדני הרע"ב הוא צבר"ש שם והוסף: ואין לומר דהוי כפרת עון כקרנן כיון דחייב חומש, דהרי גול צנירו וכצנע והודה דמוסיף חומש ונתן צהגזל צברא, ק"ג, דיכול למחול. משמע דעיקר הטעם הוא צכאן מטעם גזירת הכתוב דאינו יכול לפטור עצמו זדמים, אולם צתום' פסחים כ"ט. ד"ה. ואלן יש אומרים כתבו: ואור"י דתשלומי תרומה מחמת כפרה הם כדמוכח צנמ' תרומות פ"ו, דנתן אם רנה הכהן למחול אינו יכול למחול. משמע דאין הטעם משום דהוי קדש אלא דזה דומה למי שחייב להניח חטאת לכפרה דאין הכהנים יכולים למחול לו. **ובבתום'** כתובות ל': סוף ד"ה. זר שאכל תרומה. כתבו: ולפי זה צריך לומר דהא דאין הכהן יכול למחול היינו לענין שלא יהי צריך להפריש, כלומר דהכפרה תלוי' צהפרשה, אבל לאחר שהפריש יכול למחול לו שיהא שלו. ע"ש. ולפלא שהתום' כנראה מספקים צדבר, והלא כך מפורש צירושלמי צמקומו בתרומות פ"ו, א"ה, אם רנה הכהן למחול אינו מוחל כאלא הפריש. וצפני משה שם מפרש: הא דקתני, ומפרש הש"ס צשאל הפריש שעדיין לא הפריש את התשלומין אלא אם הפריש יכול למחול לו דכחאן דמני ליד הכהן דמני מוחל ל'. ע"ש.

והנה מדברי התום' הנ"ל וכן מהירושלמי הנ"ל מתבאר דנכל זבר שאין כפרה תלוי' צו, ומחילה הרי הוא כאילו קבלה מי צגריק לקבלה, דהא צתורה מפורש ויסק חמישיתו עליו, ונתן' לכהן את הקדש. אלא ע"כ דמחילה היינו כשאומר הריני כאילו התקבלתי מועיל כאילו קבל מידו, והוא כצנרת הרשב"א הנ"ל צנדרים כ"ד.

ובפרי' מהר"י צן מלכי צדק הנדפס צמשניות תרומות צש"ס ויוליח כתב: ואם רנה הכהן למחול אינו מוחל: דחתי

למיגרס תקלה לזרים למיכול צתרומה. מנזאר שאין זה אלא גזירה דרצנן, אצל המנוה צנתורה דכתיב ונתן יאל. וזודחי משום דמחילה הרי היא כקבלה.

הריני כאילו התקבלתי בהמלוה מעות את הכהן ואת הלוי

ויש להעיר מהא דגיטין ל', המלוה מעות את הכהן ואת הלוי ואת העני וכו', וצנמ' פריק: ואע"ג דלא אתו ליד' פירש"י: עליהן וכיון דלא מטו ליד' מחן זכי ל' להאי כהן הך תרומה צתמיה, אע"פ שאין צותנס לכהן ויחזירם לו קתני מתני' דיפריש שיקבלנה זה צחוצו והיאך יאל ידי צתינה. ומשני אמר רב צנכרי כהונה ולויה, פירש"י: דאינו רגיל לתת תרומות ומעשרות אלא לכהן זה הלכך כיון דמילתא דפשיטא היא דלדיהו יהי צהו, אסחו שאר כהני דעתייהו והוה כחאן דמטו לדייהו דהני. ע"ש. **והנה** זה צרור דהכהן רולה שיחזיק הנעל צית את התרומה על חוצו שהוא חייב לו, והכהן אומר הריני כאילו התקבלתי את התרומה ולכל זה מוקשה הש"ס ואע"ג דלא אתו ליד', ואיך יאל הנעל צית ידי צתינה, משמע לכחורה דמחילה אינה כקבלה.

אולם מדהש"ס משני צנכרי כהונה ולוי', דמשמע מפירושו של רש"י הנ"ל, דעיקר הקושיא דלא יאל הנעל צית ידי צתינה הוא משום דשאר הכהנים לא אסחו דעתייהו, כלומר הם טוענים חל הנעמ"צ הלל אינו ידוע אם חתן את התרומה לכהן זה, וממילא לא יוכל כהן זה למחול, הן אמרת אם צל הנעמ"צ עכשו חל הכהן ואמר לו שרונה לתת לו את התרומה והכהן מוחל לו ואומר הריני כאילו התקבלתי, ה"י הנעמ"צ יולא ידי צתינה אצל הלל לא צל אל הכהן, כדקתני צמתני' צמקת שהן קיימין, ואין ודחית שהנעמ"צ רונה שיתן את התרומה לכהן זה. ועל זה משני ומכיון שכהן זה הוא מוכירו וזודחי לא יתן אלא לכהן זה — וצהגות אשרי שם כתב דיש איסור ליתן לכהן אחר — לכן אין לכהנים טענה, והלא זה ודחי שכהן מוחל לו לנעמ"צ תרומה זו והוי כונו שקבלה הכהן ויאל הנעמ"צ ידי צתינה. א"כ מנזאר דהרי כונו שהתקבלתי ונועיל צתרומה. ואין לומר דזה דוקא אליצא דבר דמוקי התם צנכירי כהונה אצל למ"ד דמייירי צנוזכה על ידי אחר חו למ"ד דעשו את שאינו זוכה כזוכה, אין הנעמ"צ יולא ידי צתינה צמחילת הכהן, דהא צנמ' שם אמרו דכרב לא אמרי צנכרי לא קתני כשמולל לא קאמרי צנוזכה לא קתני, משמע דנאמת מודים דצנכרי כהונה יאל הנעמ"צ ידי צתינה אלא דלא משמע להו דמתני' מייירי צאופן זה צללז.

ובפני יהושע שם כתב שם צד"ה אמר ר' פפא. דאין הנעמ"צ מוכר את התרומה לכהן צמעות שמלוה לו שהרי אין אדם ווקנה זבר שלא צל לעולם אלא שהנעמ"צ מוחל לו את הכסף צעד התרומה שתצא לידו אחר כך ע"ש. וצע"כ צריך לומר דשניהם מוחלים זה לזה, הנעל הצית מוחל על ההלוואה שלהוה לו והכהן מוחל על התרומה העתודה לצוא, וידוע דברי הירושלמי צסוגיא דיתומה שנתארסה וכי יש אדם מוחל זבר שאינו צרשותו. ועי' צח"מ סימן ר"י דחי אפשר למחול על זבר שלא צל לעולם, אלא ע"כ דהכהן מוחל צשעה שהתרומה נפרשת על ידי הנעל הצית וכחאן דמתיא ליד' דמי.

וברבר זה שזולד הפני' דיש כאן משום מוכר זבר שלא צל לעולם, תמהני שלא הציא מירושלמי צמקומו שם דצני לוור דמתני' ר' יוסי הוא דאומר עשו צרם שאינו זוכה כזוכה, ומוקשה כלום אמר ר' יוסי לא צקיים צרם הכא עד כדן צני מחרע, פיר' דר"י לא אמר אלא צדבר שאינו צעולם אצל הכא עדין צריך לזרען ואינן צעולם כלל וצאופן כזה לא אמר ר' יוסי דעשו את שאינו זוכה כזוכה, ועל זה מצאן צשם ר' יומאן דמייירי צנכרי כהונה, כדמתרן צש"ס דילן. ועי' צחידושי הרשב"א גיטין שם. **אולם** צירושלמי שם יש פלוגתא דר' אימי ור' זעירא, צכהן שהי' חייב מעות לצישראל ואמר לו הכהן הפרש עליהן מחלקי

ואין לומר דמה שאינו נרדף להחזיר לו אלא מה שקבל ממנו הוא משום דמכירת שטרות לא מהני מדאורייתא כמו שכתבו התוס' ז"ל. ע"ו: ד"ה. קני לך. דמטעם זה מועיל מחילת המוכר, דא"כ אמאי לא אחרו יותר רבותא דהמוכר שטר חוב לתזירו וחזר ונצח את החוב מן הלוה שאין המוכר נרדף להחזיר אלא מה שקבל מן הלוהק ולא מה שצנח. ונע"כ, דאין הדין זה אלא דוקא כשחול ולא כשצנח.

ואם כנים הדגרים דדוקא האומר הרני כאילו התקבלתי חבוב קבלה ולא מחילה גרידא, מסתבר שפיר הטעם של המשנה הכ"ל גביטין המלוה מעות את הכהן, דהא תסם הכהן קבל מעות ממש, ומה שמוחל על התרומה אינה מחילה גרידא אלא שאומר צמה שקבלתי את המעות מתחלה להיות מפרש עליהן מחלקן, הרי זה כאילו קבלתי את התרומה. מה שאין כן גבי הדינים דמשניות דתרומות פ"ו ופ"ד הכ"ל, שאין הכהן מקבל כלום ואין כאן אלא מחילה גרידא.

אלא דלפי זה נרדף ציבור מה הדין אם המוכר לא מחל בנסתם אלא אחר לו להלוה צפני עדים הרני כאילו התקבלתי אם חייב להחזיר להלוהק כל הסך שצנח שטר חוב. וצנחומי יוסף צפרק מ"י שמת כתוב: דהיכי דהמוכר חזר ומחל ללוה מחזיר מעותיו ללוהק דהא הלכתא דדיינין דרמי דרמי — וכל שיכול למחול יכול לעשות שובר הודאה שפירע או להאריך זמן הפרעון ומשלים לזה כפי מה שהזיקו. עכ"ל ועי' נח"מ ס' פ"ר כ"ד. כנראה דדייק בלשונו לומר דדוקא נחמל מחזיר מעותיו ללוהק, כלומר, לא כל מה שכתוב בשטר אלא מה שלקח ממנו, ונכתוב שובר שפירע משלם מה שהזיקו, כלומר, כל מה שכתוב בשטר. ונכאן לא הזכיר מטעם דינא דגרמי, משום דפשוט דהמוכר חייב לשלם להלוהק כל מה שכתוב בשטר דהרי קבל כל הכסף מהלוה, כלומר שטר שובר שנתן לו, הגם שלא קבל ממנו כלום הרי זה כאילו קבל ממנו כל מה שכתוב בשטר, ולכן עליו לשלם את כל הסך להלוהק. וממילא כשאמר לו צעדים או כתב לו בשטר הרני כאילו התקבלתי, חייב ג"כ לשלם להלוהק כל הכתוב בשטר, דהשתא לא מדין זזיק משלם אלא משום דקבל את הכסף מאלה הלוה והכסף הוא של הלוהק.

ואם מייצעה לשיטת ר"ת דטעם הדבר של המוכר שטר חוב וחזר ומחלו מחול הוא דשעיבוד הגוף שיש למוכר על הלוה הוא דבר שאין צו ממש ולא שייך צוה מכירה ומה שמכר הוא שעבוד נכסים של הלוה לדיונון ערבינו צ"י. ומכיון שמחל המוכר על השעיבוד הגוף שוב אין הנכסים ערבינו, וכן לשיטת הראשונים ז"ל דהטעם דהלוה יכול לומר להלוהק אני לא שעבדתי לך את עצמי, צודאי היכי שהמוכר כתב לו שטר שובר או אחר לו הרני כאילו התקבלתי, דאז אין הלוהק תובע כלום מאלה הלוה אלא מאלה המוכר הוא דורש שיתן לו את הסך הכתוב בשטר מה שקבל מאלה הלוה, אלא אפילו לשיטת הרמב"ם ז"ל צפ"ו מהלכ' מכירה שכתב דמה שהמוכר יכול למחול הוא משום דמכירת שטרות הוא מדברי סופרים. ונע"כ סברתו שכך היא תקנת חכמים שהתנו דהגם שמדברי סופרים יכול המלוה למוכר את שט"ח שיש לו, לכל זאת יכול למחול, אפשר דהיינו דוקא נמוחל אצל כשאומר הרני כאילו התקבלתי, הרי זה דומה כמו שקבל את הסך הכתוב בשטר ויד הלוה, ועליו להשיב את מה שכתוב בשטר ללוהק. [והגם דבאצני מלואים סימן כ"ח"ל"ד מסביר דברי הרמב"ם ז"ל, הכ"ל דלא אתי מכירה דרבנן ומפיק כה הראשון שלא יכול למחול. ע"כ אצל סברא זו קשה להבינו דהא כל קנין דרבנן מפיך מדאורייתא, והלא גם ונעווד שלשתן אינו אלא קנין דרבנן ולכל זאת מפיך מדאורייתא, אולם לפי מה שכתבתי דכך היא התקנה דרבנן אתי שפיר טפי. וצוה סרה קושיית השעה"מ, דלמאי אמרינו דדוקא למאן דלדין דינא דגרמי נרדף המוכר להחזיר להלוהק מה שקבל ממנו הא אפילו למאן דלא דאין דינא דגרמי נמי חייב, דהא התוס' צפרק

ד'י אמי סובר דלא תנן בנתני' אלא כשהלוהו על מנת כן אצל כשה' חייב לו מוכר, ואח"כ אחר לו להפירש התרומה ולהחזיקה לעצמו על החוב אין הישראל יוצא ידי נתינה, ור' זעירא סובר אפילו באופן זה גם כן יכול הישראל להפירש את התרומה על תשבונו של הכהן ולהחזיקה לעצמו למוכרה לכהנים. ע"ש. פשטן של דברים משמע דהפלוגתא אם מועלת מחילה של כהן לגבי ישראל ולהיו כנתינה. דהא תסם כנראה לא מייירי צמכרי כהונה, אלא דעיקר טעמו של ר' זעירא הוא משום דאמר לו לישראל הפרש עליהן מחלקי הישראל מסכים לזה. הרי זה מחילה מזד הכהן לגבי הישראל ומשמע דפלוני אם מחילה כזו הוי כקבלה או לא. **ובמשנה** שם גביטין; ומהו נרדף ליטול רשות מן היורשין. וצנח"י שם דדוקא ציורשין שירשו קרקע מאביהם, ופירשו התוס' דקאי אסיפא ואם הלוה צפני צ"ד אין נרדף ליטול רשות מן היורשין, כלומר, דדוקא כשירשו קרקע דיש חוב על היורשים לפרוע חוב אביהם אז אין נרדף ליטול רשות אצל כאלא ירשו קרקע, אפילו הלוה צפני צ"ד נרדף ליטול רשות מן היורשים, אצל כאלא הלוה צפני צ"ד ומת, נרדף ליטול רשות מן היורשין צין שירשו וצין שלא ירשו. ע"ש, מנאור דאם נטל רשות מן היורשין הרי זה צכלל נתינה. והרשות שהיורשין נותנין לו הלא אינה יותר ממוחילה, היינו שאומרים שהם מסכימים שהצנח הבית יחזיק לעצמו את התרומה, ואפילו צמקום שאין הם מחויבים לפרוע חוב אביהם כגון שלא ירשו קרקע, והרי הם ככהנים דעלמא לגבי זה לכל זה מועיל, הרי דמחילתם הוי כקבלה.

אולם הרמב"ם ז"ל בזה"ל מועד פ"ז"י מפרש דדוקא כשירשו קרקע יכולים היורשים לתת רשות אצל כאלא ירשו קרקע אין רשות היורש מועלת. משמע דסברתו ז"ל דאם לא ירשו קרקע הרי הם ככהנים דעלמא לגבי תרומה זו וכהנים דעלמא אין יכולים ליתן רשות להצנח בית שיחזיק התרומה לעצמו צכדי למוכרה לכהנים, ואפשר דסובר דאין מחילה מועלת בתרומה אלא צעין נתינה ממש — וראה צפ"י המשנה שם גביטין שפירש אחרת מאשר צהרמב"ם הכ"ל. —

ובבבא מייצעה י"א: ונתנות כהונה נתינה כתיב צהו חליפין דרך מקח וממכר הוא מטלטלין אגב קרקע נתינה חליפתא היא. פירש"י לפיכך אסור להקנותן צסודר דרך מקח וממכר הוא שזה נתון לו כליו תחתיו ונראה זה כמוכרן לו, נתינה חליפתא, היא, מותר להקנות מתנות כהונה על גבי קרקע. ע"ש. משמע דכל שאינו דרך מקח וממכר אלא דרך נתינה מותר, ואם נאמר דמחילה הוי כקבלה אמאי לא מחלו לר"ג כשהיו נכסינה והיו כמו שקבלו ואפשר דעד כאן לא אמרינן דהאומר הריני כאילו התקבלתי חבוב נתינה אלא דוקא כשהדבר צידם, היינו שהנותן יכול ליתן והמקבל יכול לקבל אצל כשאין צידם כגון צמעשה דר"ג שהיו נכסינה והצנחיה היתה צמקומו של ר"ג, לא. אצל אין לי ראי' על זה.

המוכר שטר חוב להבירו וחזר ומחלו

וברור הדבר שיש חילוק צין מחילה גרידא להאומר צפירוש הרני כאילו התקבלתי, כלומר, דמי שמוחל להצירו דבר שחייב לו אין זאת אומרת שהמוחל אומר הרני כאילו התקבלתי, אלא מחילה ושמעיה שהוא מסכים שזה החייב לו לא ישלם לו. וראי' לזה מהא דאמרינן צצנח צצנח צצנח קנו"ז: וצכ"מ, המוכר שטר חוב להצירו וחזר ומחלו מחול ואפילו יורש מוחל. וכתבו צתוס' דלמאן דלדין דינא דגרמי נרדף המוחל להחזיר להלוהק מה שנתן לו ולא כל הסכום שכתוב בשטר חוב. ע"ש, ואם נאמר דכל מחילה הוי כלומר הרני כאילו התקבלתי, א"כ, המוכר קבל מהלוה כל הסך, ואת הסך הזה הוא מכר להלוהק, ואמאי לא יחזור את כל הסך שצנח שטר חוב אל הלוהק, הא הרי זה דומה כאילו נצח המוכר כל הסך מאלה הלוה שצודאי עליו להחזיר להלוהק כל מה שצנח, אלא ודאי דמחילה אינה צכלל האומר הרני כאילו התקבלתי.

גם מה שכתב דמורה הנעשה על ידי שנים היו כשנים שעשו מלאכה נצטת אין זה בכלל עשייה, לא אורכ להבין, דמי אמר דלון זה בכלל עשייה, הלא נתורה כתוב לא תעשה כל מלאכה ומה דרשו רבותינו עשייה היא דאסור הא גרמא שרי שנת ק"כ, ושנים שעשו מלאכה פטורים לא מטעם שאין כאן עשייה אלא מנעשותה העושה את כולה ולא העושה מת מקצתה, הרי דשנים שעשו מלאכה יש כאן עשייה אלא שאין כאן מלאכה, ועשייה ומלאכה שני ענינים נפרדים הם, כלומר כל מלאכה היא בכלל עשייה אלא שאין כל עשייה בכלל מלאכה, וראה צמה שכתבתי בסיומן תל"ד לענין מסייע אין זו ממש וגבי מקיף אמרין דאחד המקיף ואחד הניקיף והוא דסייע צדדי.

ובעין סגרת המהרש"ק ז"ל הג"ל ראיתי ציון ירושלים בגליון לירושלמי כתובות ג"ל. שהקשה על מה שכתבו בתוס' דלר' יהודה אינו חייב עד שיסבור עדים צמואל שם רע, דאל"כ הוי לאו שאין זו מעשה, והרי נצטת דף ד' אמרין דר"י יליף ממוציא ש"ר דלאו שאין זו מעשה חייב, וכתבו בגליון הג"ל לתרץ דכמו דאמרין בעלמא דשנים שעשו מלאכה פטורין ונפרט צוה אינו יכול וזה אינו יכול דהכול מודים דלא מקרי מעשה משום שאינו עושה כל מעשה וה"ה כחן לר' יהודה דס"ל דאינו חייב עד שיסבור עדים א"כ העדים נלמד אינם עושים מעשה גמור והמוציא ש"ר נלמד ודאי אינו עושה מעשה גמור וזה לא מקרי מעשה שלם והו"ל לאו שאין זו מעשה גמור מ"מ דיבורא דלית צ"י מעשה קשיב כן נ"ל לפי חומר הנושא. עכ"ל.

ולא אכתב שלני מהסס אם הגליון הזה הוא מאת הרבנים הגאונים מלגזוב שאליהם מיוחס הגליון ציון ירושלים שירושלמי, דמלמד שכבר כתבתי לעיל דשנים שעשו מלאכה נצטת הוי מעשה גמור אלא שאינה, "מלאכה", יתר על כן לא אדע איך איך יאמרו הגאונים הג"ל, ונפרט צוה אינו יכול וזה אינו יכול דהכול מודים דלא מקרי מעשה", הלא צוה אינו יכול וזה אינו יכול שנים שעשו חייבים, וכבר הארכתי בהרבה מקומות בדברי רש"י שנת צ"ג. ד"ה. יתד. דזה יכול וזה יכול הוא דממעט דלאו אורח"י למעשה נצטת, כלומר, דשאני מלאכת שנת דנענין מלאכת מתעשרת וכל מלאכה דלא כארח"י לא הוי בכלל מלאכת מתעשרת, ונתוספתא איתא משום דלון מחייבין שנים על מלאכה אחת, הרי דיש כאן מלאכה אפילו צוה יכול וזה יכול, וכל שכן שהוא בכלל מעשה, וצמוציא ש"ר הוי זה אינו יכול וזה אינו יכול ולא נענין מלאכה אלא אנו דנים אם יש כאן מעשה. ואם הגליון הג"ל הוא מאת הגאונים מלגזוב שהאירו פני התנל נתורתם מורה ליישב את דבריהם.

לסימן שפ"ט — ב

סמכות נבואה לברור המציאות

בפנים הנצתי דברי השה"ג, דלון סומכין על הנביא אלא לענין ברור המציאות ולא לענין ספיקא דדינא. ועתה ראיתי צמטת למלך הלכות אישות פ"ט סוף הלכה ו', שהביא צמטת צ"ט: כהנת שנתערב ולדה נולד שפחה — ואין מויליין שלהם מידם. פירש"י בפירוש הראשון אם היו חייבין טחלות ואשמות או עולה אין כופין אותם לתת לנאשי משמר — אלא יקריבו קרבנותיהם ויחזרו להם הבשר והעור ויתנם לכל מי שירצו או הללו יעשו שליח כל כהן שירצו להקריב את קרבנם. והקשה רש"י הא אמרין צנ"ק ק"י דהיכא דלא מני עניד עבודה שליח מני לא מני משום. ונתוס' שם תירצו דשאני הכא שאם יצא אליהו ויאמר שהו אלו כהן ה"י ראוי לעבוד עבודה כמו חולה וקון שנתן לאיזה נאשור שירצה הואיל ועל ידי הדמק ראוי לעבודה. וכתב הנולמי דאפילו לפי שיטת התוס' דנשפק מני משוי שליח, היינו דוקא צמטת המציאות דצוה שייך לומר אם יצא אליהו ויצרר אכל צמטת דדינא לא שייך זה. וצמטת שם הראה מקום לדברי הרמב"ם הלכי יסודי התורה פ"ט, דלון הנביא נאמן לומר הלכה כדברי פלוני. גם מצוהר כן צפיה"מ לזרעים. כמו שהנצתי צפנים.

נערה הקשו להלוקח צמה וטרפה נימא דאדעתא דהכי לא קנה, ותירצו דהמוכר לא רצה למכור צמתי זה, אכל הכא צודאי שגם המוכר רצה למכור אפילו על מנת שלא ימחול, דמאי איכפת ל' אם לא ימחול, וא"כ קשה כשמתל יתחייב להחזיר הדמים מדינא משום ציטול מקח. ולהנ"ל נימא, דנצמתי אין מכירה לטורות אלא מטעם תקנת חכמים, והלא זה הקונה יודע שכך היא התקנה שהמוכר יוכל למחול.]

הריני כאילו התקברתי בבושת ופגם

ברם יירושלמי כתובות פ"ג.א. כאן נערה וכלן צנוגרת, פירוש מתניתין דכתובות מיירי נערה דיש לה קנס ומשלם ואינו לוקח, ומתי"י דאלו הן הלוקין צנוגרת דלון לה קנס ולפיכך לוקח. ופריך אין לו נזשת ופגם, צתמיה, והרי לא מיעט הכתוב צנוגרת אלא מקנס ולא מנזש ופגם. ומשי: רצן דקסרין אמרין תפותר שהפיתתה או שמחלה לו, פירוש דמיירי צמפותה, כלומר צנוגרת מופתה שאין לה צצת ופגם כיון דמדעתה עבדה כדליתא צצנלי כתובות מ"ג, או צצנוגרת אנוסה שיש לה צצת ופגם אלא שמחלה לו אחר כך על הצצת ופגם, לכן לוקח הואיל ואינו משלם. ואם איתא להא דהנ"ל דכל מחילה הרי היא כקצלה, א"כ זה דומה כמו שמשלם לה דמי צצתה ופגמה אלא שמתירו לו אח"כ, ואמאי לא הוי משום שתי רשעיות, אטו דמאנס המשלם קנס ואח"כ החזיר לו האנ את הקנס צמתנה ילקח, צתמיה. אלא נע"כ דשיטת רצנן דקסרין צירושלמי הוא דמחילה אינה כקצלה. והגם דיש אפשרות לומר דאם מחלה לו על הצצת ופגם קודם שצאלו צצ"ד אז לא הוי משום שתי רשעיות מפני שאין הצ"ד מחייבו לשלם, אלא דזה רחוק, דהא אין סגרה לומר שאם קידם המאנס ושילם לה דמי צצתה ופגמה קודם שצאלו צצ"ד דלא יהי זה בכלל שתי רשעיות. ולפי מה שציתרתי לעיל דסתם מחילה והאומר הרני כאילו התקצנתי הם שני ענינים שונים, שפיר מוקי צירושלמי כשמחלה, דהיינו סתם מחילה שאין זה צצדק קצלה, ולכן לא הוי שתי רשעיות.

ברכה על מצוה שא"א לעשותה אלא בשנים

(ב) ברה ק"ם כתבתי בדברי הרמ"א אור"ח ס' תרצ"ה צענין מחילה צמשלות מנות. ועתה ראיתי צמטת אור"ח תורת חן סימן כ"ח טצוה מאת הגאון רש"ק מצרד"י, צצד מה שהקשה צעל ת"ח דאם איתא דאם לא רצה המקנל לקבל או מחל על משלות מנות צוה מתפטר המשלח מהמנוה, א"כ אמאי לא מצרכינן על משלות מנות, דצצקתה כתנ הרצ"א דלכך אין מצרכינן שמת לא ירצה העני לקבל, והפמ"ג צציוון תרצ"ב א"א, א, כתב אותו הטעם גם על משלות מנות, ואם יצא ידי המנוה צכל אופן, אמאי לא מצרכינן. וכתב הרש"ק לתרץ דלא תיקנו חכ"ל צצכה על המחשנה גרידא אלא על העשיה, ואם לא יקבל המקנל הגם שילא המשלח אכל אין כאן מעשה אלא מחשנה צצצד. והגם דמצרכינן על הפרשת תרומה אף דסגני צמחשנה אכל התם עכ"פ עשיית המעשה הוא צירו משל"כ כאן. גם כתב שם הרש"ק ז"ל דמה שכתב הרצ"א צצצוה י"ח הטעם דלון מצרכינן צצ"ע דיצום משום דכל מצוה שאינו עשה צו לצדו אלא על ידי צירוף שני אין שייך צצכה ועל היצמה ליכא מצוה א"כ תיפוק ל' גבי צצקה מני אין לצרך מהאי טעמא ולמה ל' להרצ"א לומר הטעם צצקתה דשמאל לא ירצה העני לקבל. וכתב הרש"ק להצציר דזה הכול חד טעם, דכאם ששנים שעשו מלאכה צצצת אין שם מלאכה עליה כך גבי מצוה הנעשה על ידי שנים אין כאן עשייה אלא מחשנה גרידא ועל המחשנה אין מצרכינן. ע"ש, כן נראה לי כוונתו.

ואני לא צכיתי להבין את דבריו, דמדוע אין כאן מעשה צמשלות מנות אפילו כשחצירו אינו מקצלם, צצמחא אי אמרת דלון יוצאין מצות משלות מנות אלא א"כ חצירו מקצלם, שפיר יש לומר דהמשלח צעמא אינו כלום ולא הוי אלא מחשנה גרידא אכל לאחר שאמרנו דהמשלח יוצא ידי חצנתו צמשלות א"כ אין המנוה אלא המשלות וזה הוי מעשה ואמאי לא צצדק.

ויש להעיר מינמות ל"ה: איתמר החולץ למעוברת והפילה ר' יוחנן אמר אינה זריכה חליצה מן האחין ר"ל אמר זריכה חליצה מן האחין — ר' יוחנן סבר אס יצא אליה ויאמר דהא דליעברה מפולי מפלה מי ללו נת חליצה וינזם היא השתא נמי תיגלי ויילתא לנפרע ור"ל אמר תיגלי ויילתא לנפרע לא אמרינן. ונתוס' גם ד"ה תיגלי כתבו לע"ג דלקמן, מ"א: ונזם ספקות שקידש אחת ומשתי אחיות תשניק ל"י נת חליצה וינזם כיון דאס יצא אליה ויאמר דהא קדיש, לא דמי דהכא אין זה ספק ראוי להתנזר עכשו שאי אפשר לידע העתידות אבל התם אין צריך לידע אלא מה שצוותא עשה. עכ"ל. משמע מדבריהם שר"י הסובר דאמרינן השתא נמי תיגלי סובר דהגם דאס יצא אליה ויאמר, היינו שילמד העתידות נאמין לו. א"כ דבר זה הוא פלוגתא ר"י ור"ל. אלא דאפשר דגם זה הוא בכלל צרור המציאות, כלומר, שאלוהו יצא וינזר שהולך זה הוא נפל, אבל בספיקא דדינא לא סמכינן אדברי נבואה.

וכן משמע צינמות מ"א: הכי השתא התם אס יצא אליה ויאמר דהא קידש — אחת משתי אחיות — נת חליצה וינזם היא הכא אס יצא אליה ויאמר דהא לא איעברה ווי משנה צ"י וינמינן לה הא קטנה ללאו נת איעבורי היא ואפ"ה זריכה להתמין ג' חדשים. ע"ש ועיי' בתוס' ס"ז ע"ב ד"ה אין תוספין. דגם צאילונות אס יצא אליה ויאמר שאינה צאילונות ומחינמת, כלומר משום דזה היו נזדר צרור המציאות.

פרנסת בהמות במדבר

(ב) בפנים כתנתי דאזי מנזאר מנה פרנסו את בהמותיהם נמדבר. וידידי הגאון האדיר ר' **מיכאל אריעזר** שליט"א ומבאלטאמרי העיר אותי מדברי המכילתא בשלח הונא צרש"י עה"ת וחס השמש ונזם, שהגשאר צדה נעשה נחלים והנצחים והאילילים שותין מהן ואמונת העולם דרין אותן וטועמין בהם טעם מן. ע"ש. אולם מזה אין ראוי שהיו הבהמות מתפרנסין מהמן הנזם. דמכילתא לא נאמר אלא שהיו שותין את המן כשנזם וצת"י בלדד אין הבהמה נעשית שצעה. וגם אין נראה שהמן נזם ונעשה למים הראויים לשת"י, דא"כ מה היתה המריצה צרפדיים ואמרו: להמית אותי ואת בני ואת מקחי צמח, שמות י"ז-ג, הלא ה"י להם מן להשקות את בהמותיהם. ונע"כ דמה שנאמר בהמכילתא: כיון שהחמה אורחת ה"י פושר והולך ונחלים היו מושכים ממנו ומוליכין לים הגדול, וצאין אילים ונצחים ואמורים וכל בהמה ושותין מהם וכ"י היינו לאחר שנתערבו נמים שנים הגדול ה"י ראוי לשת"י ולא מקורם.

לסימן ת"י

קריאת התורה או השמיעה מצוה

נענין קריאת התורה אס המנוה הקריאה או השמיעה, הראה ל"י תלמידי הרב ר' גדליה פעלדער שיח"י שהגאון ר"י ענגיל עמד צה בספרו ציונים לתורה כלל ט', והאריך צה. והניח צשם שו"ת מהר"י ברוגא ס"י ק"ג מהש"ס צ"ב דף מ"ג דס"ת דלשמיעה קיימי לא מני מסלק נפשי'. וצפנים הנצתי רא"י זו מעמיו. והגר"ע דחה רא"י זו, דהגמ' נקטה המציאות כמו שהוא שמועיס קריאת התורה ואין לזון מזה כלל אס הקריאה היא המנוה או השמיעה דנין כך ועין כך הרי הם נזרכים אל הס"ת ולא מני מסלקי נפשיהו וחשיני נוגעים. עכ"ל. ולדעתי אין ממש צדק"י זו כמו שציאתתי צפנים דמונה שפירשו דאין להם להצ"ד ענה אלא לסתומי אודניהו ולא מני לומר צפירוש שאינם רועים לצאת בקריאה זו של הקורא משמע דאין המנוה משום שהקורא מוציא אלא השמיעה היא המנוה, ואין לומר דמירי שאין צהעיר אלא ס"ת אחד דא"כ ה"י לו לחלק צה גמ'.

לסימן תנ"י

מה שהנצתי צפנים לפרש הא דנרכות ל"ד תניף עלי מאן דמנלי צנקתא, כלומר צו עקתא מקום צר, ראיתי עתה שכבר קדמוני צה הרש"ש צמקומו.

לסימן תקר"י

בית הכנסת צריך להיות גבוה מכל הבתים

בפנים כתנתי דכוונת רבינו לומר דהתיוב הוא שהצית הכנסת יה"י גבוה יותר מכל הבתים ואינו די אס אין הבתים יותר גבוהים מציית הכנסת. ובצתי וראיתי צהר"ש שצת י"א שכתב: וי"א שאם הגביה אותו — את גג ציתו למעלה מציית הכנסת — כופין להשפילו ומציאין רא"י מהא דאמר רב אשי אלא ענדי לה למתא ומחסיא דלא חרצה, משמע שכפאן להשפיל הבתים דאי ס"ד שנתן להם ענה שלא להגביה הבתים מחי רבותא משמעו גם הם ידעו כן, ור"ח פירש שזו להגביה צית הכנסת. עכ"ל. ומנזאר דהר"ש סובר דאס נזו צתים שהם יותר גבוהים מציית הכנסת כופין את הצעלי צתים להשפילם, והר"ח סובר דאין כופין את הצעלי צתים להשפיל את צתיהם אלא חיונא רמיא על הקהל להגביה את הצית הכנסת. ואפשר דרבינו סובר כהר"ח לכן כתב אס אותו מקום ה"י נמוך ממעין אצנים ועפר להגביה המקום, כלומר, אין כופין את הצעלי צתים להשפיל את צתיהם אלא ומגביהין את הצית הכנסת.

וראיתי בספר מכתב לדוד, מר"ד פרדו ז"ל, אר"ח סימן ה', שפירש את דברי ר"ח הנ"ל דאיהו גופי' לא מנא לאל ידו להכריחן להשפיל ותיחן להגביה ציהכ"ג, ומסיק דהכי דליצורא עשו את שלהם והגביהו לצית הכנסת ואחא צברא אחרינא וחזר והגביה ציתו אין סברא לחזור ולצטרוקי צבורא לחזור ולהגביה גבוה מעל גבוה אלא אס יש צידם לכופו להשפיל ציתו חייבין לעשותו ואי לא מני, פטורים ומותרים לכ"ע, ואשר לא טוב עשה צעמיו עונו ישא הוא לצדו. ע"ש שהאריך הרצה דנין זה. **ואו"י** בכלל זה נדברי רבינו; אס אותו מקום ה"י נמוך וכ"י. כלומר, דחיונא רמיא על הקהל לצנות לכשתלה את הצית הכנסת צמקום גבוה, ואס אח"כ נזו היחידים את צתיהם יותר גבוה מהצית הכנסת אין הקהל מחויב להגביה את הצית הכנסת אלא היחידים זריכים להשפיל את צתיהם, ואס מתחלה נצנה הצית הכנסת צמקום נמוך והצעלי צתים נזו צמקום משור ועל ידי זה צתיהם גבוהים מציית הכנסת אז הקהל מחויב להגביה את הצית הכנסת.

ובפרי מוגדים אשל אצרהס ק"כ-ג. כתב: ואנו אי אפשר צכך, די צתוחצ שפוד לסיומן ואס אפשר יגביה הצרזל אז העמוד גבוה יותר מכל צתי העיר. וצשפת אמת ממרן הגה"ק זצ"ל מנזר על שצת כתב: וה"י נראה דוקא הגג הגבוה שהוא ענין צבור להצית אסור להיות גבוה מציית הכנסת אבל גוף דירת הצנינים והעלויות אפשר דאין איסור כלל, אך היא קולא יתירא, אכן נראה דאחי לאשמעינן דסגי בהגבהת גג צהכניס אע"ג שגוף הדירה אינה גבוה מ"מ כיון שהגג למעלה מכל גגות העיר שפיר דמי וכן המנהג. ויש לעיין צעיר גדולה שיש כמה צתי כלסיות אי סגי צשהגג של ציה"ג אחד גבוהה מנגות העיר אז אסור להגביה הגג יותר מנגג של ציהכניס הקטן. וראשון נראה עיקר דסגי צצית הכנסת אחד. עכ"ל. ובספר לצ חיים הונא צצארות חיים ס' ק"ג, מלדד אס מותר לצנות צית המדרש גבוה מציית הכנסת.

לסימן תקמ"ט

טופס הברכות נוכח ונסתר

בענין טופס הברכות שיש מהן צלשון נוכח ויש מהן צלשון נסתר, ראה צהרמז"ן עה"ת שמות ט"ו-כ"ו. ותוכן דברי ז"ל, כי צכל צצכה שיש צה מלכות תקנו לומר צלשון נסתר שחלקו צבור מלכות העולם: אשר קדשנו ואשר עשה לנו, וצצרכה הסמוכה

לחזירתה אשר לא יזכירו זה ומלכות הן נלשון נוכח; אתה נגור אתה קדוש וכן כלם ע"ש.

לסימן תקנ"ו

תנאים לבנות ושחורות שני מינים הם

בפנים הנצחתי ראוי לדברי הס"ח שאם צריך שהייונו על נדנדנויות אדומות ואח"כ ראש שחורות שמנרך שהייונו עוד פעם הגם שטעמום שווה, ומדברי הש"ס כריתות י"ט: שחורות וליקט לבנות, דמשמע דהוי שני מינים.

וידרדי הגאון האדיר ר' **שאול ליברמן** שליט"א העיר אותי שכן כתב הר"ש סרילאלו צפיראלו לתרומות פ"ג. ושהג"ח נש"ע סימן רכ"ה מניח דברי הש"ס אלו, ודחה דמשם אין ראוי, ומראה לדברי רש"י שם דף כ' ד"ה. ור' יהודה סבר, דשחורות ולבנות שם אחד הן הואיל והן מין אחד. ע"ש. וכוונת הג"ח שכתב דמשם אין ראוי לענין זכרה דשאני שבת דמלאכת מחשבת אסרה תורה.

אולם ראיתי בשו"ת הרדנ"ז חלק ג', סימן תל"ח. שהשיב להשאלת צמה שכתב הרמז"ם ז"ל נפ"ח דהלכ' שבת נתכוון ללקוט תלנים שחורות וליקט לבנות או שנתכוון וכו' פטור. היו לפנינו שני נרות וכו' חייב. וקשה מ"ש רישא ומ"ש סיפא, צרישא נמי נתכוון ללקוט תלנים והרי לקט ומה מעלה ומוריד גוון התלנים, וכי אם יהי לפנינו נר של שוהה ונר של שמן ונתכוון לבנות את זה וכנה את זה לא יהי חייב, וכי תימא ה"כ ליתא, שהוא עושה מן המלאכה שחשג לעשותה. ומשיב הרדנ"ז ז"ל: דמשיטת הש"ס נכריתות משמע נהדיק דתלנים שחורות ולבנות תרי מיני נינהו, ולשמואל נמי דמתרץ סינגא שנוק מתניתא ותא אנתראי וכו' משמע דמודה נוני דשחורות ולבנות תרי נינהו — וא"ת ת"כ נסתלקת הקושיא מעל הרב — הרמז"ם ז"ל — ומורה על התנא מנא ל"י לחלק וי"ל דהכי קים להו דשחורות ולבנות תרי מיני נינהו אבל שני נרות חד מינא נינהו. א"נ דטעמא רבה איכא צה דשחורות ולבנות לא עשה כלל מה שחשג שהרי אין בכלל לבנות שחורות אבל שני נרות ונתכוון לבנות את זה וכנה את זה סוף סוף מתמעט האור ונעשית מוקצת כוונתו וכן נהדלקה. וכן דקדקתי מלשון הרב ז"ל שכתב שהרי עשה המלאכה אשר חשג לעשות משא"כ בשחורות ולבנות שלא עשה כלל מן המלאכה אשר חשג לעשות. וא"ת אי מהאי אפילו נתכוון ללקוט תלנים זו ולקט את זו יהי ראוי סיהי פטור, הא לא קשיא דכיון שאכלו מין אחד נעשית מוקצת מתשנתו וחייב, הלכך נהטרפות שני טעונים עולים דברי הרב ז"ל יפה. עכ"ל.

המתבאר מדברי הרדנ"ז הוא, דקים להו לרבנן דתלנים שחורות ולבנות שני מינים הם. כלומר, לאו דוקא לענין שבת, אלא הואיל דקים להו דתרי מיני נינהו לפיכך אמרו לענין שבת דהמתכוון ללקוט שחורות ולקט לבנות לא הוי מלאכת מחשבת כלל, ובמין אחד כגון בשני נרות הגם דנתכוון לבנות את השני ולא את הראשון מכל מקום נתקיימה מוקצת מחשבתו.

ובע"כ דכוונת הרדנ"ז לומר דהרמז"ם ז"ל לא ניחא ל"י לפרש כרש"י הג"ח ד"ה ר' יהודה, דמסקנת הש"ס שם הוא דשחורות ולבנות מין אחד הוא דהלא בגמ' שם אמר ר"י לשמואל דשחורות ולבנות שני מינים הם ושמואל מודה לו צה ומתוך כך אוקי מתני' בלמד מלקט מלמד, ולכך מפרש הרמז"ם ז"ל דהנפתי בין התרצו והמקשן הוא רק אם שחורות ולבנות הוי שני שמות או שם אחד אבל לעולם תרי מינים הם, ולזה הוצרך שמואל לאוקמי מתני' בלמד מלקט מלמד ולא נמתעסק דאי נמתעסק מיירי למה נקט שחורות ולבנות דוקא הא אפילו צמין אחד נמי פטור נמתעסק דהא שמואל פטור נמתעסק אפילו צמין אחד, ויש להאריך צה הרבה, אבל מכל מקום מנאר דיש מפרשים דשיטת הש"ס הג"ח נכריתות היא דשחורות ולבנות הוי שני מינים לכל דבר ולא לענין שבת גרידא, כשיטת רבינו צספר חסידים.

לסימן תקס"ח
היוצא בשבת במלית של כלאים

בפנים הקרתי ציולא לראות הרצים צצנת נטלית של כלאים אם חייב נשום הולאה, והנצחתי דברי הפרי מגדים או"ח ס' ש"ח, ועתה ראיתי שגם נסימן י"ג מתפק צה והעיר מש"ס שבת קל"ט שהנצחתי צלופן אחר מואשר כתנתו.

ועתה עלה נדעתי דשאלה זו אם הנגד אונד שם נגד צצנלי שאסור ללבושו נשום כלאים תלוי צפלונתת רשצ"ס ותוס' צצ"ב דף פ"ט: א"ר מני צר פטיש כדרך שאמרו לענין איסורין כך אמרו לענין תומאתן, פיר' רשצ"ס: לענין איסורין, דאסור לשקול אם לא עשוין צענין זה כך אמר לענין תומאתן דאינן מקבלין תוואה אם אין עשוין צד, דלא תשיצי כלי כיון דאסור לשקול צהן. עכ"ל, מפורש דהגם דמאזניס כלי גמור הוא אלא משום דאסור לשקול צהן מפני שאינן עשוין כדת של תורה נטלה תורת כלי מהם ואינן מקבלין תוואה, וממילא גם נגד שאסור ללבושו משום כלאים נטל ממונו שם נגד והמוניאיו לר"ה אפילו נדרך מלבושו חייב חטאת. אולם נתוס' שם צצ"ס הרצ"ס לא מפרשי כך אלא דלענין ידות קתני לה, נטמא החוט נטמאו המאזניס אבל כף המשקולת והקנה שיט להן בית קצול הרי אלו טמאין אפילו הן צצני עצמן וכו' משמע דלא סנידי להו כהרשצ"ס דצצנלי האיסור נטל תורת ען, וכן נמי גצי נגד לא נטל תורת נגד צצנלי שאסור ללבושו.

לסימן תקפ"ג

מילה בזמנה אין לה תשלומין

(א) ברה ש"י הנצחתי דברי הפיה"מ שבת סוף פרק י"ט, שכתב: שהאדם כשעבר ולא מל את צנו או יליד ציתו וחס עליו ציוס הצי, עבר על מצות עשה גדולה וחמורה כי אין צכל הוננות כמנה, ולא יתכן לו לעולם לשלם זאת המצוה, וכו'". מנאר מדבריו דהגם ששאר החיוב על האצ למול את צנו לאחר שזנה אבל המצוה של מילה צומנה אין לה תשלומין. וצרקת הלכות לולץ סימן ר"כ. כתב לתרץ — היא קושיית התוס' צקידושין — למה לן קרא אותו ולא אותה למעט אשה שאינה חייבת צמילת צנה הלא היא מנ"ע שהזמן גרמא, משום דלאחר ה' אין להמצוה הפסק — כתירץ הג"ח — ונתוך דבריו שם כתב: אבל מילה שזמנה קצוע ציוס השמיני ימול לא הוי מצות עשה שהזמן גרמא שהרי אם לא נימול צזמנה, כל הימים שיצולו תשלומין דיוס שמיני נינהו, ודמי לפ"א דתגינה חיגר צראשון ונתפשט ציוס שני דכולה תשלומי דראשון הם. עכ"ל אין מכוונתו לומר דאם מל את צנו לאחר שזנה שמקיים מצות מילה צזמנה משום דהוי תשלומי דשזמנה, דזה צרור דמוצות מילה צזמנה לא קיים אלא ששאר עליו החיוב למולו גם אחר כך.

וראיתי צספר ציונים לתורה מהנאון ר"י ענגיל ז"ל דף מ"א: שהקשה לדברי הרקת הג"ח דת"כ קטן חולה צזמנו איך נימול לאחר זמן הא חיגר ציוס ראשון וכפשט ציוס שני פטור למ"ד תשלומין דראשון, הואיל דצראשון לא ה"י ראוי, וה"נ אחר צזמנו לא ה"י ראוי לא יהי' לו תשלומין עוד. והארריך שם צזה.

ואני לא הננתי כלל את הקושיא זו, הא צצ"ס חגיגה אמרינן דוקא חגר צראשון משום דליפינן מוקרא דכתיב דגליס ולא כתיב פעמים, אבל אם חלה צראשון והנריא צצני חייב, וא"כ ילד שחלה צצמיני לא גרע מנדול שחלה צראשון והצריא צצני וחייב. ואלמלא הקרא דכתיב דגליס גם שם ה"י הכל מודים דחייב צנתפשט צצני. וזו היא כוונת הרקת דדמי למיגר צראשון ונתפשט צצני כלומר צמקום שאין כאן קרא למעט.

(ב) ברה ש"יא דדדתי אם אשה חייבת למול את צנה לאחר שזנה. והנצחתי את דברי המקהה צקידושין כ"ט דלר"י הסונר דאשה כשרה למול והיא צכלל דמול לכס כל זכר ממילא חייבת נמי

במנות מילת בנה לאחר שמנה ככל אחד מישראל, ויש בזה לתרץ קושיא עמומה שהקשה הוהרש"א צינמות ע"א: רנא אמר כגון שהיו לבני ולמו חנושין צנית האסורין, פירש"י חנושין: בשעת עשייה ומנות מילה מוטלת עליהם ולא על אחרים והם אינם יכולים לעשות את פסתן ושפט עליהם ואשמעינן קרא שאם יאלו בשעת אכילה מילת בנו מעכבתו, עכ"ל, וכתב הוהרש"א: ויש לתמוה דהא אשה אינה חייבת למוול את בנה דכתיב אותו ולא אותה כדלמורין נפ"ק דקידושין, וי"ל דהכל כיון דחייבת לעשות פסח מזהו נמי עליה למוול בנה דמילת זכרים מעכבת נמי זה דהכי נמי מילת עבדים מעכבת זה כדמושמע בפרק החולין מהא דלומר עבד איש ולא אשה וכו', עכ"ל, והנה הקושיא היא קושיא גדולה ולא על רש"י בלבד אלא גם על הגמ', דלמא אמרין שהיו לבני ולמו חנושין צנית האסורין הלא די ה"י לומר שה"י לבני חנוש צנ"א, ומה שחירץ הוהרש"א כיון דמילת עבדים מעכבת אותה נעשיית פסח לכן גם מילת בניה מעכבת ולפיכך חייבת למוול את בנה, לריך ביאור, אדרבה נימא מדלא מייחבא צנית בנה מדכתיב אותו ולא אותה מתיילא נ"י אין מילת בנה מעכבת נעשיית פסח, כמו שהקשה המקנה שם נקידושין וכן הוא בשאלת ארי' סימן כ"ג ע"ש, דמה מתמה בש"ס יצמות מ"ח עבד איש ולא עבד אשה, הא מקרא זה גבי פסח כתיב ואפשר דנא ללמדנו דאז יאכלו צו האדון אבל אשה אינה מעוכבת בפסח משום דאינה צנית בנה מתיילא לא שייכא צנית עבדים כי אינה כלל צחותה מזה. **או"י** לפי הג"ל שגדנו דלא צומנה גם אשה חייבת בכל אחד ואחד מישראל, מתיילא חייבת צנית עבדים, וכן צנית בניה לאחר שמה, ושם צינמות ע"א לא מייירי דוקא צנית צומנה ושפיר אמרו צנמי' כגון שהיו לבני ולמו חנושין צנית אסורין דלא אין אמו חנושה הל עליה חיוב מילה של בנה בשעת עשיית הקרבן ולא בשעת אכילה בלבד.

מכשיר לדבר כעצם הדבר. מה הוא מכשיר?

ג) ברה ש"צ גדתו דבין ר"א ובין רבנן סוגרים דמכשירין אינן כעלם הדבר משום דדרשו הוא ולא מכשיריו ומהתם ילפינן דאין המכשיר כעלם הדבר, ועי' צמח"ס מלוולין בשנת קל"ב, ד"ה, לא לכל אמר ר"א, והתעוררתי מדברי התוס' שנת קל"ז: ד"ה, דרבי אליעזר, שהקשו לר"א המתיר לתלות את המשמרת צי"ט משום דסובר דלפילו מכשירין שאפשר לעשותן מוערב יו"ט מותרין צי"ט מהא דמגילה ז': כתיב הוא וכתוב לכס ולא קשיא כגון מכשירין שאפשר לעשותן מוערב יו"ט וכן צמח"ס דאין אשה לעשותן מוערב יו"ט, וכ"ת הוה דריש הוא לדרשא אחריתא ח"כ מג"ל התם דר"י הוה מפליג לימא דר"י הוה דריש ל"י לדרשא אחריתא כרי' אליעזר, וכו', ואמאי לא הביאו צתוס' ראי' דנע"כ אין ר"א סובר דמכשירין הן כעלם הדבר ודורש הוא לדרשא אחריתא דאל"כ אמאי אמרין לעיל בריש פרק ר"א דמגילה דף קל"א לא לכל אמר ר"א מכשירי מנה דוחין את השנת, וכלל מקום שהמכשירין דוחין את השנת יליף ר"א מקרא הרי נע"כ דמכשירין אינן כעלם הדבר, ואפשר דראיית התוס' מדלמורין דר"י מחלק בין אפשר לעשותן מוערב יו"ט לאי אפשר לעשותן עדיפא משום דמפורש צנמי', אבל אה"נ דמאי להביא ראי' מהא דהג"ל, אולם ממשקנת התוס' הג"ל דר"א לא שרי מכשירין שאפשר לעשותן מוערב יו"ט אלא צאיסור דרבנן ולא צדאורייתא, מנזאר דר"א נמי אינו סובר דמכשירין הן כעלם הדבר.

אגב אורחא ראיתי להעיר דצנמי' התוס' הג"ל בשנת שכתבו דצדאורייתא מודה ר"א צמכשירין דאפשר לעשותם וכי שרי להו הכא ה"מ צאהל עראי דאינו אלא מדרבנן גזירה אטו אהל קבע כדלמורין צנייה צפרק המניא, דף ל"ב: מנזאר דהאיסור של רבנן צתליית המשמרת הוא מטעם גזירה שמה יעשה ג"כ אהל קבע אם נתיר לו לעשות אהל עראי, וקשה הלא שם צש"ס צמקומו מנזאר דאיסור הוא שלא יעשה כדרך שהוא עושה צחול, פירי

משום עובדין דחול, משמע דאין כלן גזירה אלא עובדין דחול עזמין אסורין מדרבנן, אם לא נפרש דשיטת התוס' היא דכל עובדין דחול אינן אסורין אלא משום גזירה שמה יבא לעשות מלאכה דאורייתא, וראה מה שכתבתי צסימן תקנ"ח צדבר הסמ"ג והרמב"ם ז"ל צעטס איסור מוקצה, ואפשר דשיטת התוס' היא שאין זה צנדר ציעול השניתה אם עושה עובדין דחול שאין בהם מלאכה, לכן כתבו דהאיסור הוא מטעם גזירה כעטס השני צצמ"ג הג"ל דטעם של איסור טלעול הוא כדי שלא יבא לידי עשיית מלאכה ע"ש. **ובעצם** החקירה אי מכשיר של דבר הוה כעלם הדבר, נראה דזה תלוי בהשאלה מה נקרא מכשיר, ועל מדוכה זו יש מרן האבני נזר זצ"ל סימן ת"ט, והביא דעת הר"ש דכל שאי אפשר לאכול צלעדה נקרא גוף אוכל נפש, ומה שאפשר לאכול צלעדי הפעולה היחידה המתקן את המחבל, פעולה יתירה זו נקרא מכשיר, ורוב הפוסקים חולקים על צצנא זה, כן כתב הרב צש"ע צק"א, ע"ש, והנה אם כשיטת הר"ש מסתבר דאין מכשיר צכלל עטס הדבר, דהא הדבר העלם אינו תלוי בהמכשיר, ואם צצנרת שאר הפוסקים דלא נקרא מכשיר אלא כשאי אפשר לעשות הדבר העזמי מנלעדי המכשיר, מונן שהמכשיר צכלל בהעלם הדבר.

וברב"י משה א"ח סימן הק"ט"ה, כתב צענין הסרת החוט הנשאר צי"ט ממה שחופרים צצר המוולא, דלאחר שצפתר וותר לתתוך את החוט הנשאר דהא אי אפשר להסיר את החוט אלא לאחר התפירה צי"ט ולא מערב יו"ט, משמע שזה הוה מכשיר שא"א לעשותו מוערב יו"ט ולפי השיטה הג"ל שאינו מכשיר אלא דכל שאי אפשר לאכול גוף המחבל צלעדי, לא ידעתי למה הסרת החוט הנשאר הוא צכלל מכשיר, הלא אפשר לצבל הנשאר עטס החוט הנשאר, ונע"כ דדעת הרמ"א כהר"ש הג"ל.

ובתוס' מגילה ז': ד"ה, כגון צמכשירין, כתבו — לפי ההסבר של הוהרש"א שם — דאי לאו מיעוטא דהוא, הוה מכשירין מותרין צי"ט צכל אופן היינו בין אפשר ובין אי אפשר לעשותן מוערב יו"ט וגם לא שייך לחלק בין מתקלקל ואינו מתקלקל כשעושהו מוערב יו"ט, דהא צמכשירין לא שייך מתקלקל, דלעולם אינו מתקלקל כשעושהו מוערב יו"ט, כגון השחזת הסכין של שחיטה, וצאוכל נפש עזמו היינו מחלקים בין מתקלקל לאינו מתקלקל דנאינו מתקלקל היינו אסורים, ועתה דכתיב הוא למדנו שיש לחלק צמכשירין בין אפשר ואי אפשר לעשותן וצאוכל נפש אין חילוק בין אפשר לאי אפשר לעשותן מוערב יו"ט דהניב הוא אינו מתחייב להאוכל נפש עזמו אלא המכשירין, אלא דמפלגינן בין מתקלקל ואינו מתקלקל, שכל שאינו מתקלקל אע"ג דאי אפשר ה"י לעשותו מוערב יו"ט אסור לעשותו צי"ט.

ור"פ צברי התוס' אלו משמע לכאורה דאין ההיתר של מכשירין תלוי צאוכל נפש עזמו, דהא אמרת דיש שאסור צאוכל נפש עזמו היינו אינו מתקלקל ומותר צמכשירין, וא"כ אין לומר דמכשיר הוא צכלל הדבר העזמי.

א"א דלאחר העיון אי אפשר לומר כן דאוכל נפש עזמו ה"י חמיר ומכשירי, וכעין שהקשו התוס' בשנת קל"א, ד"ה, לא לכל דאין מכשירי צניית ומוזהה ידחו שנת צעשה שהמנה עזמה אינה דוחה שנת ע"ש, אלא דכוונת התוס' הג"ל צצמגילה היא דמכשיר של אוכל נפש דדוחה יו"ט מדכתיב לכס לכל צרכיכם לא ושכחת צ"י שיהי' מתקלקל, ומה שדוחה יו"ט הוא כדי שיעשה הצרכי נפש עזמו, דהא אי אפשר לעשות הצרכי נפש מנלעדי המכשיר כשיטת הפוסקים הג"ל החולקים על הר"ש, אלא דצרכי נפש לא הוה אם אינו מתקלקל, דאז דמי לזרע צי"ט שהוא איסור מלאכה דאורייתא מפני שאין כגון צמגילות לצרכי אוכל נפש שזרע צי"ט כך אין צמגילות צי"ט צדבר שאינו מתקלקל כשעושה צער צי"ט, אבל כשמתקלקל מוערב יו"ט הוה צרכי אוכל נפש והותר לצמרי צי"ט ועל ידי כך גם המכשירין מותרין לא מתורת

הותרה כהאכול נפש עלמו חלל מתורת דחוי' כמו שכתב הטור
בסימן תק"ט מכשירי אוכל נפש שאי אפשר לעשותו מערב יו"ט
„דחוי" יו"ט.

מכשירין שיש בהם משום עובדין דחול

ובביצה דף כ"ח נמשנה, אין משחיוין את הסכין ביו"ט חבל
משיאה על גבי חזירתה ופירש"י גד"ה. חבל משיאה
היינו משום דמשנה מדרך חול, והקשה בפני יהושע שם, דלפי
זה הא דאמר גריסא להסחיזו היינו משום עובדין דחול, אי"כ מנא
לי לרי' הסדא שם בגמ' לומר דמתני' דלא כרי' יהודה, הא אפשר
דרי' מודה דהכי דאיכא משום עובדין דחול דאסור נמכשירין.
ע"ש. וקושיא זו היא מפליאה צעירי, הלא מפורש ב"ש שנת הל"ת.
הג"ל דרבנן סברי דאין תולין את המשמרת ביו"ט משום עובדין
דחול ורי"א מתיר דאין לתלות משום דאסור דמכשירי אוכל
נפש שאפשר לעשותו מערב יו"ט דחוי' יו"ט הגם דלית בהו משום
עובדין דחול. ובגמ' שם מצוה דר' אליעזר עדיפא מדרי' יהודה,
כלומר, דפליגו נמכשירין שאפשר לעשותו מערב יו"ט, חבל כשאי
אפשר לעשותו ר"י ורי"א שווין דמכשירין דחוי' אפילו בעובדין דחול.
וע"ג. על פני יהושע שלא הביא וזהו דעת הג"ל.

ושם בפני יהושע ד"ה. מיהו, כתב דלפי שיטת הר"ן צניזה פ"ג
הא דאוסר ר"י לתקן כלי לנורח אכילה נמשחת של חנן
היינו משום דאין להתיר נמכשירין יותר מנאכול נפש עלמה
דאסירין נדבר שהיא מלאכה ממש ודרכה לעשותה לימים רבים
וכו', לא קשה קושיית התוס' בשנת ז"ה. והרודה, דכיון דמותר
לנגן ביו"ט מן התורה אי"כ נפל ביתו ביו"ט יהא מותר לנכותו
דמתוך אשותר נתי' לנורח דמוגנן הוא משום גויה, האל לננות
נת הוא מלאכת עבודה גמורה לימים רבים, חלל ע"כ דהתוס'
לא סברי כסגרת הר"ן הג"ל ע"ש.

ולא זכיתי צעירי להצין הוכחה זו, ולפע"ד דברי הר"ן הג"ל
מתאימין לגמרי עם דברי התוס', דהא הר"ן שם כתב
צדדיה צ"ה"ד. אמר רב נחמ"י: ומשמע לי דהיינו טעמא דמורה
ר"י שאסור לעשות כלי אע"ג דכיון דשרא רחמנא מכשירין
מדכתיב לכס ודאי מלאכה גמורה היא — כלומר, דהתורה לא
צאה להתיר איסור דרבנן חלל איסור מלאכה דאורייתא — ולא
שרא בהו היינו טעמא לפי שאי אפשר להתיר נמכשירין יותר
מנאכול נפש וכיון שאסור לטחון ולרקד אלמלא לא שרא צאכול
נפש מלאכות הנעשות לזמן מרובה, בין שאתמר שהיא מדאורייתא
או מדרבנן ע"פ מה שכתבנו למעלה, וכיון שכן אי אפשר להתיר
נמכשירין יותר מזה וכל שהוא עושה כלי הדבר ברור שהיא מלאכה
הנעשית לימים רבים וכו'. הרי שהר"ן ז"ל חומר דמלאכה הנעשית
לזמן מרובה אסור ודרבנן כטחינה והרקדה, חבל מדאורייתא גם
זה מותר, והלא כמו כן ממש כתבו בתוס', דהקשו דבונה יהי'
מותר מן התורה כשם שמותר מגנן מן התורה, דגם מגנן היא
מלאכה דאורייתא ונעשית לא ליומו בלבד דהא מסקינן בשנת
קל"ד, דאפילו בבינה נת יומא מעליא, וכ"ש כשהיא נת ימים רבים
ועל זה מסקי' בתוס' דאין הכי נמי, דאין צנוה ביתו ביו"ט חלל
איסור דרבנן כטחינה והרקדה, ונותינן טעם לדבר משום דהוי
כעובדין דחול. ע"ש.

אלא שמדברי התוס' כ"ח: ד"ה. גריפת, שכתבו דמיירי נתגור
קדש ועדיין יש בו אגנים ועפר שלא פינו וכאסיר אותם
אגנים ועפר הוי כמו גמר מלאכתו וחייב משום מכה נפטיש דכל
גמר מלאכה חייב משום מכה נפטיש. וכו'. ע"ש. ובגמ' אמרינן
שם דגריפת תגור צאלו למחלוקת ר"י ורבנן, דר"י מתיר גריפת
הגור משום דמתיר חף מכשירי אוכל נפש, ואי כדברי הר"ן ז"ל
הג"ל הלא לא התיר ר"י נדבר שהוא מלאכה גמורה ולנורח ימים
רבים ואיך מתיר גריפת תגור, חלל ע"כ דהתוס' לא סברו
כסגרת הר"ן.

מכה נפטיש

אולם מלשונם של התוס' הג"ל שכתבו: וכאסיר אותם אגנים
ועפר הוי „כמו" גמר מלאכתו ומשמע שאין זה מכה נפטיש
גמור חלל כמו מכה נפטיש ונדולי שאין צוה חלל איסור דרבנן,
והגם שכתבו וחייב משום מכה נפטיש, אין מכוונתם לומר שגריפת
התגור חייב חטאת חלל שזה הוי כמו מכה נפטיש, ומכה נפטיש
גמור חייב חטאת, כך נר"ך להעמיס נדנדיהם דאל"כ מה זה שכתבו
„כמו" גמר מלאכתו.

ומסברא ה"י נראה לומר שאין זה מכה נפטיש גמור, דב"ש
שנת ע"ה: אמרינן כל מידי דלית צ"י גמר מלאכה
חייב משום מכה נפטיש, כלומר, שדבר זה אין עושין חלל בשעה
שהמלאכה נגמרת, כגון המסתת את האגן, שאי אפשר לסתת את
האגן בשעה שהיא מחוברת חלל עוקרין אותה ממקום חיצונה וסוף
המלאכה היא צמה שנסתת אותה, וע"י שם רש"י מסתת את
האגן: לאחר שנעקרה מן ההר ונחצנה מחליקה, כלומר אי אפשר
להחליק את האגן כל עוד שהיא מחוברת כי במקום החיצור אין
לסתת. וכו' המנפח ככלי זכוכית פירש"י: כשהיתך נעשה על ידי
נפוח. כנראה שרש"י רוצה צוה להסניד דיש צוה משום מכה נפטיש
שפני שאין לנפח ככלי זכוכית חלל מלאכה אחרונה של עשיית
הכלי. חלל גריפת התגור מאגנים ועפר אין זה דוקא שיעשה
באחרונה, כי נדולי צעל מלאכה המתקיד על מלאכתו יבנה צאופן
נקי שלא יאחרו אגנים וטיט, חלל מיד כשנופל מעט אגנים וטיט
הרי הוא מענירו, ונשעת גמר מלאכה אין הכרח שיהיו אגנים
וטיט חלל בשעת שנגמר התגור, לכן אין זה מכה נפטיש גמור חלל
הוי „כמו" גמר מלאכתו, היינו רק איסור דרבנן.

וגדור"ה מזה היא שיטת היראים דאין מלאכת מכה נפטיש חלל
נדבר שאין בו חסרון צהנין, כלומר, שכבר נשלם כל
מלאכת הצנין והפעולה של מכה נפטיש אינה צאה להשלים שום
חסרון צהנין, חלל כשהפעולה צאה להשלים את הצנין אין צוה
צכלל מכה נפטיש. ע"ש, ואפילו נאמר דלא כל הפוסקים סוברים
כוותי', חלל צוה אפשר הכול מודים דפעולה הנריכה להיות נעשית
בשעת הצנין ולא נעשית משום חזו סנה, הגם שהיא נעשית
לבסוף אין היא מתיחסת למכה נפטיש.

ובש"ם שנת ע"ה: אי"ר יהודה הוי מאן דסקיל אקופי מוגלימי
חייב משום מכה נפטיש והני מילי דקפיד עלייהו.
פירש"י גד"ה דסקיל אקופי, ראשי חוטינן התלויין ציריעה
צמקום קשורן כשניתק צה חוט וקשרוהו וכן קשין וקסמים
דקיס שאלרגו צה צלא מנתכוון ונוטלין אותם מומה „לאחר אריגה"
גמר מלאכה הוא וחייב משום מכה נפטיש. והר"ת שם לא פירש
כן חלל: אקופי כגון נימין הניתקין מן האריגה דנתלין צנגד
או חתיכות ענים קטנים המסבנין צמורן של צגדים חדשים
וכשמגלים האומן מלאכתו כל ראשי נימין התלויין צין קיסם
וקליפה שנסתצכו צנגד נוטלין, ונקראין אקופי, ומנקה צנגד ודומה
למנקה דתינן כצמה מקומות, ואם נשארן כגון אלו צנגד ונעל
הצגד קפיד עלייהו וסקיל להו בשנת חייב משום מכה נפטיש.
עכ"ל, והגם שצהשקפה ראשונה נראה שאין כאן שום פלוגתא
צין רש"י והר"ת חלל שניהם מפרשים הניב אקופי, — אולם
לדעתי נראה — שיש כאן חילוק גדול צין הפירושים הללו.
רש"י ז"ל מאריך מאד צפירושו להסניד שאין מכה נפטיש חלל
נדבר שאי אפשר לעשותו חלל לאחר גמר המלאכה של האריגה.
ולכן מפרש דאקופי מתיחס לראשי חוטינן התלויין ציריעה צמקום
קשורן, כלומר, בשעת האריגה יש שהחוט נפסק, והאורג זקוק
לקצור אותו וממילא נשארין חוט או חוטינן של הקשר שאינו
כנסין צהאריגה. ואי אפשר להסיר אותן החוטין עד לאחר
האריגה, שאז הסרת החוטין אינו מתיק. חלל כמאסיר אותם מיד
לאחר הקצירה, יש אפשרות שצשעת האריגה שוב יתק מקום
הקשר על ידי שהחוט נמשך על ידי האורג, וכן קשין וקסמין

דקין שנארגו זה בלא מתכוון, — כלומר לא שנתדבקו בלג, כמו שפירש הר"ח דלו אין נחיתות להסירן דוקא לאחר האריגה אלא אפשר להסירן מיד — וכיון שנארגו בהגדר אי אפשר להסירן בשעת האריגה, והסרתן זיקה לאריגה, אלא מניח אותם זע"כ עד „לאחר האריגה" ולו נוטלין אותם, והיו מכה נפטיש, משום שאי אפשר לנטל מלאכה זו או לעשותה טרם גמר האריגה, ולדעת הר"ח הגם שאין הנימון נארגון בהגדר אלא „מתלין בהגדר", דנאמת אפשר הי' להסירם קודם גמר האריגה, אלא מכיון שדרך העולם להסיר את אלו החוטין והקסמין לאחר גמר האריגה, יש בהסרתן משום מכה נפטיש.

היוצא מהג"ל הוא, דדבר זה אם יש משום מכה נפטיש לאורייתא בגריפת האזנים מן התנור תלוי בפירוש הש"ס הג"ל, ולפי פירש"י אין כאן מכה נפטיש לאורייתא כיון דאין הכרח שתיעשה מלאכה זו דוקא לנפוק, ולפי פירוש הר"ח הג"ל אפשר דיש צוה משום מכה נפטיש ומלאורייתא. וכאן אפשר דמה שכתבו בתוס' בינה הג"ל גריפת אזנים מן התנור הוי כמו גמר בנין, הוא משום דקברי כרש"י הג"ל.

וברמב"ם הלכ' שנת פ"י"ח הלוקט יצלת שעל גני נגדים נידו כגון אלו היצלות שנכלי למר חייב משום מכה נפטיש, והוא שיקפיד עלייהו, אבל אם הסירן דרך עסק הרי זה פטור. עכ"ל ותמה שהוסף רבינו: אבל אם הסירם דרך עסק וכו' דייק הכסף משנה שם דרבינו מפרש דברי הש"ס והוא דקפיד עלייהו, היינו לומר שלא יסירם נכוונה כדי ליפות אלא כמתעסק, אבל כל שסירם נכוונה אף ע"פ שלא הי' מנוע מלנצו אם לא הי' נוסר חייב. עכ"ל. כלומר, דהרמב"ם נל צוה להקניב נגול לניב „קפיד עלייהו" דאין הכוונה דדוקא זה שמקפיד כל כך על החוטין והקסמין, שאינו לנצו את הגדר כל עוד שלא הסיר החוטין אלא כל שסיר את החוטין נכוונה ולא כמתעסק נעלמת הרי זה חייב.

ול"א זכותי זעמי להבין את דברי הכ"מ דלמה לו להרמב"ם ז"ל להשמיענו כאן שהסיר את החוטין שלא נכוונה אלא כמתעסק נעלמת פטור, אטו עד השתא לא ידענא דהמתעסק בכל מלאכה בשנת פטור.

ולפ"י ענ"ד, הרמב"ם ז"ל מפרש את דברי הש"ס הג"ל בשנת כפ"י הר"ח הג"ל דלוא דוקא בחוטין וקסמין שנארגו בהגדר מיירי, דאן משמעות לשונו שכתב הלוקט יצלת שעל גני נגדים, דניב „הלוקט" — שעל גני" משתייך לדבר שאינו בתוך הגדר אלא מונח על גביו, וכאן נל רבינו להשמיענו מדוע יש כאן חיוב של מכה נפטיש, והוא שיקפיד עליהן אבל אם הסירן דרך עסק. כלומר, שלא המחין בהסרתן עד אחר גמר המלאכה, אלא שנתמך המלאכה בשעת העסק שהתעסק עם עשיית הגדר הסיר את היצולת ולא נשארה עד לנפוק אין כאן מכה נפטיש, והגם שכל המפרשים לא פירשו פירוש זה בהרמב"ם ז"ל, לכל זאת נראה שפירוש זה הוא קרוב לאמת.

ובבב"ז אברהם קימין ש"ב. הציא בשם ש"ג. והנוטל שלל שעושין החייטין שקורין „איראשסור" — ובאנגלית: „צעטטע" שמתחלה ומחזרים את החתיכות בתפירות גסות ואחר גמר התפירה נתפירות דקות הם מונוציאם את התפירות הגסות מלת הגדר דגם היא הוי גמר מלאכה יש להסתפק אי חייב ולבי חוכך להחמיר, ומיהו לא מחייב אי לא קפיד עלייהו. עכ"ל. ולפי הג"ל אלא זה תלוי בפירוש רש"י והר"ח בהגמ' הג"ל, דהא אפשר להוציא את השלל בשעת מלאכה, ואין הכרח להניחו שם עד גמר כל המלאכה, ואפילו השלל האחרון אפשר להסיר טרם כלות התפירה, אלא

שאין דרך החייטים להסירו בתוך המלאכה אלא לאחר גמר כל המלאכה.

ולפ"י מה שהסברנו לעיל לרש"י אין מכה נפטיש אלא בחוטין ובקסמין הנארגין בתוך הגדר, ולהר"ח והרמב"ם ז"ל אפילו בחוטין וקסמין שעל פני הגדר יש משום מכה נפטיש, יונת וזה שהרמב"ם מפרש הא דלמירין בשנת קמ"ז הונער עלייתו בשנת חייב הטלת, היינו הונער עליית חדשה שחורה כדי לנאותה ולהסיר הנמר הלגן הנחלה זה — רמב"ם הלכ' שנת י"י"ח — משום דלשיעת הרמב"ם יש חיוב מכה נפטיש אפילו כאין הנמר הלגן נארג בתוך הגדר אלא על פני הגדר. אולם רש"י בשנת קמ"ז,

ומפרש: הונער עלייתו מן העפר חייב טעלת דהו ליצונה, כלומר, לא משום מכה נפטיש כמו שמפרש הרמב"ם, דהמנער משמעו שמונער הדגרים המונחים על פני הגדר, וצוה לשיטת רש"י אין כאן מכה נפטיש דהא אין הכרח להניח את הנמר הלגן עד גמר כל הגדר, לכן זקוק רש"י לפרש דמונער העפר וחיובו הוא משום מלגן, והגם דתוס' הניחו שם בשם הר"ח לפרש המנער עלייתו, מן הטל שעליו דהיינו כיצום, ע"ש, ולפי מה שפירשתי לעיל בשעת ר"ח, הי אפשר לו להר"ח לפרש כאן משום מכה נפטיש כמו שמפרש הרמב"ם, לא קשה כלל, דהיי קשה לו להר"ח הא כבר נאמר דין זה של מכה נפטיש גני האי מאן דשקיל אקופי ומגלימא, לכן מפרש כאן דלענין כיצום נאמר הדין הזה. אולם בפיר' הר"ח שגמ' אשר לפנינו ליחא להא שהניחו תוס' בשמו, אלא פ"י המנער כדכתיב התערי מעפר, וכדגרסינן התם ומנערה אחת לשלושים, אם יש אצק נגדר חדש שחור ומקפיד עליו, או אם יש עליו דבר טינוף אוסר רב הונל לנפנא, אבל אם הוא נגדר ישן או לגן או אדום ולא קפיד עלייהו שרי וכן הלכה. עכ"ל. ומטין הדגרים שהאיסור הוא משום מכה נפטיש והוא בהתאמה למה שפיר הר"ח לעיל גני האי מאן דשקיל אקופי ומגלימא.

ובזה יש ליצב דברי הרמב"ם ז"ל הלכ' שנת פ"י — י"ד, העושה נקב כל שהוא נלול של תרנגולים כדי שיכנס להן האורה חייב משום צונה, ותמה הכסף משנה שם דלנול של תרנגולים פסק רבינו כרב, שנת ק"ג; ונהלכה ט"ז שם כתב העושה נקב בין צנן בין צננין ה"ז תולדת מכה נפטיש, ונריש פרק כ"ג כתב העושה נקב שהוא עשוי להכניס אורה ולהוציא ההצל ה"ז חייב משום נפטיש.

אולם כשנדקדק בדברי הרמב"ם ז"ל כאן נראה שנכוונה שינה נהלכה י"ד וכתב: העושה נקב נלול של תרנגולים „כדי שיכנס להן האורה" חייב משום צונה, והלא בש"ס שנת ק"ג: מנאור להדיא דעבדי לאוירא, וכן רש"י שם מפרש: לול של תרנגולין, של עץ הוא וסתום ומנקבו שיאל הריה של צוהה ולא זיק להו, ואמתי שינה הרמב"ם ז"ל וכתב כדי שיכנס להן האורה ולא הזכיר ולהוציא הריח ונפרק כ"ג כתב צעמנו: נקב שנלול התרנגולין שהוא עשוי להכניס האורה ולהוציא ההצל, אלא דזה הוא החילוק דנדר; כשנוטים לול של תרנגולין מעמידין צו כעין הלון קטן כדי שיראו התרנגולים את המאכל שנותנים לפניהם, ונקב זה עושין בשעת הצנין ולא לאחר גמר כל הצנין של הלול, ולכן יש צוה משום צונה ולא משום מכה נפטיש, ובדלוי יש צוה משום צנין פתח כי החלון לא גרע מהפתח שעשוי להכניס אורה וגם להוציא הצל כשפתוח. אבל הנקב של תרנגולין שעושין להוציא ריח גרידא, זה הוא שעושין לאחר שכבר נגמר כל הצנין של הלול, ונקבין נקב או כמה נקבים כדי שיאל הריח של הצוהה ולא זיק להו, וזה הוא נגדר מכה נפטיש, אבל נקב של לול העשוי להכניס אורה הגם שעשאו נגדר הצנין אינו זה שיתחייב עליו משום מכה נפטיש כמו שזיארנו לעיל.

סיפו	ההורג חשו"ק, זקנים או סריסים
קנח	ההורג על ידי הזכרת השם
קע.	הזכרת נשמות בתוך י"ב חדש
שנו	הירוק תפלין
תלד	המוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו
שיא, השמטות	המתחיל במצוה ולא גמרה
שכב	העובר עבירה שחייב למסור נפשו עליה
תקינ	העוסק במצוה פטור מן המצוה
תעביג	הפורה את חבירו מחזיר לו דמי פדיון רה
רצא	הפקס בפסוקים
תקכה	הפקר בטעות
תקכה	הצלת אדם ועל ידו נכנס אחר בסכנה
שטורב	הצלת חבירי ע"י הריגת הטריפה
קפא	הצלה למי שיצא עליו שם רוצח
ד	הצטרפות מחשבה למעשה
קצג	הקורא לאברהם אברם
קיתדא	הקורא לחבירו רשע
שעא	הקפות לקדוש בית החיים
שיא"ב	הריני כאילו התקבלתי כדבר שבממון
שיא"ב	הריני כאילו התקבלתי בפדיון בכור
שיא"ב	וצדקה
שיא"ב	הריני כאילו התקבלתי במשלוח מנות
שיא"ב	ומל"ע
שיא"ב	הריני כאילו התקבלתי כדבר שאין כפרה
שיא, השמטות	הריני כאילו התקבלתי במלוה מעות
שיא, השמטות	את הכהן
שיא, השמטות	הריני כאילו התקבלתי בכושט
שיא, השמטות	ונפם
שגב	הריני כפרת משכבו וזל"ה בתוך י"ב חדש
שגב	הרהור בד"ת, ק"ש, במקום שאינו נקי ואיסורו
ז	הרהור בפיגול, תרומה, שלחנות יד, בטול חמצ
יא"ב	הרהור עבירה והבאת קרבן על זה
נא	השבעת מלאכים ואיסורו
ריא	
י	
קכ"ב	ואהבת לרעך כמוך
תקלה	„ואגוהו" משתייך גם להמדות
פד	והייתם נקיים מד' ומישראל
קטורב	וידוי של יו"ב מדין ערבות
קטורב	וילון שעשאו מתחלה שלא לשם כלי
רנג, השמטות	ותיקון לק"ש ולתפלה
תנב	
תפט	זה מחשב וזה עובד דקדשים ושבת
תקעט	זיווג שני לפי מעשיו דוקא לענין צניעות
תקיו	זר העולה לרוכן שלא בתורת כהן
ת	
קסג	חבלה בעצמו ואיסורו
קסד	חבלת נופו לכפרת עון
תקכה	חזור בתשובה אינו בכלל זבח רשעים
תיה	חזנים הכופלים את הניבים

סיפו	חטאים שבין אדם לחבירו צריך לפרסם
צ	חייב בדיני שמים, עונש או ממון
נא	חיוב קרבן על הרהור עבירה
פד	חיוב לצאת ידי הבריות
רנג, השמטות	חיוב נגיבה ע"י הסכמה שבלב
שטורב	חיי שעה — הנבלת זמנו
רטו	חינוך הבנים למ"ע ול"ת
תקפד	חיתון, מלמד ומוהל פלוקים שווה
קפו	הלול השם וקידוש השם
שפב	חלומות למיניהם
שכג	חלום על ענין המצות
שצ	חלום סמוך לבקר ושל ליל ר"ה
קכ	חליה לעבדיך מעשות, פירוש
של	חניטת המתים
תקלב	חסידים אומות העולם יש להם חלק לעוה"ב
א	חסיד, מושל בנפשו, מוחזק לחסיד
רלט	חצי שיעור בהנחת גרונו
רלט	חצי שיעור באיסור עשה
רלט	חצי שיעור באיסור דבל יראה
רלט, ובהשמטות	חצי שיעור מצוה
רלט, ובהשמטות	חצי שיעור בחלה ובכורים
תלה	חציצה בתפלין
עט	חשדא דאורייתא
ת	
תא	טביה קודם התפלה
שלב	טלית שמתפלל בה לענין קבורה
שהיט, י	טעם לטומאת מת וקבורתו
שסה	טעם להקנאת הכן החולה
תצה"ב	טעם למה לא נתקבלה תפלתו של משה שצח
תקג	טעם לפרישת כ"ג קודם יו"ב
תקה	טעם על שאין עצרת קרוי חג טריפות שבארם
י	
תקלד	יהבו בי' עיניו וישיכו, הסבר
תקפג	יהרג ואל יעבור בלאת דע"ז, ג"ע, שפ"ד מז יו"ט שני ומילה מחזין לתחום
רעו	יום כפורים מכפר
רלט	יום כפורים ואיסור שתית מים
רלט	יום כפורים רבוי בשיעורים
רלט	יום כפורים מלאכה ב' ימים
רלט	יום כפורים וחולה המתענה מקצת היום
רלט	יום כפורים הנאת גרונו ומעיו
רלט	יום כפורים ופולין של „ווייטאמין"
שעד	יום שמת בו אביו, יזהר הבן
רנג	יחרוהו כשבע בן בכרי
לגיב	ימי גדה ולבון
ב	יסורים קשים ממותה
קי	יתח ונדרו
תנג	ישוב ארץ ישראל ומצותה
תנג	ישוב ארץ ישראל ואיסור המחלוקות
תנג	ישוב ארץ ישראל עכשו
רנגיא	ישראלית הנבעלת לעכו"ם בנדתה
כ	
רטז	ככוי והבערה כאש חשמלי בשבת ויו"ט
תקב	כהן המקריב, הבעלים בוחרים בו

סיפו	כוונת ברכה ראשונה מועלת לשאר
תמא	התפלה
שיא-א	כיבוד הורים לאחר מותם
שעז	כל דקפיד קפדינן בהרי'
תמא	כל העושה על דעת הראשונה הוא עושה תמא
תסא	כל שאינו אומר דבר בשם אומרו
שצד	כל שאפשר לו לבקש רחמים על חבירו שצד
תפו	כלי עץ העשוי לנחת
תקכו	כל שאינו בזה אחר זה כב"א נמי אינו תקכו
ס	כלאים חיובו בזריעה או בהשרשה
תלח	כניסה לבית הכסא בציצית
תקפה	כסא של אליהו
קמ	כפיית טובה לכהמה
לא	כפרה למתים, הזכרת נשמות
עב	כפרת מיתה ויודוי
תקנר	כרבולתא דקדע רב אדא
ס	
קס	לא תשים דמים בביתך
תסא	לא תחמוד „בעין" דבר של חבירו
תקט	לא תעשה שאין בה מעשה רד, השמטות
עג	לאו הנתוק לעשה
עג	לאו הניתן לתשלומין
שמכ"ב	לולב ולזוית המת איזה קודם
עג	לעשור עליו בשני לאווין
שפט	לפני עור במחליף דברים אסורים
תקעה	לפני עור באיסור עשה
עו	לפני עור בשליחות
תקעה	לפני עור בנותן לחם למי שאינו מברך תקעה
שמ	לשמה בחיוב ובשליחה
ב	
שטו	מאבר עצמו לדעת שלא לחלל ש"ש
קמח	מבעית את חבירו
תקעה	מגילת סוטה וגט אשה על קלף בהמה
תמ	טמאה
שב	מדה מגונה להיות נאמן למי שמכזהו
תקעט	מוחין בכה"נ בספק דרבנן
רט	מומר שלא השלים תשובתו לענין יינו
רעו	מוסר נפשו על דבר שאינו חייב למסור
שטז	נפשו
רנג	מוסרת עצמה לזנות להציל נפשות
קפו	מוזק לרבים
ריב	מחשבי קצין, שיחת דקלים
שיא"ב	מחילה על כיבוד אב ואם
שיא"ב	מחילה על בזיון של הורים
שיא"ב	מחילת חוב ע"י אחד מהשותפים
שיא"ב	מחילה בניזילה במקום השבח
תנג	מחלוקת בארץ ישראל ואיסורו
תקפג	מחמין חמין בשבת לצורך חביתין
קצט	מחשבה של עבודה זרה
ד	מחשבה והצטרפותה למעשה
תקכה	מחשבה שאינה נכונה בסדשים רנג, השמטות
תקכה	מטיל מום בכבוד בזמן הזה
א	מי שאינו עושה לפנים משורת הדין
שנה	מי שחבירו נענש על ידו
קעב	מיתת מכשפים חיוב על הבי"ד

תוכן הענינים שבמשנת אברהם

שגג

סיפּו עובד הד' על מנת לקבל פרס יגכ
 עובד הד' כרי שלא להיות כפוי טובה יגכ
 עור, אישון שבעין לענין טומאה של עונש בידי שמים על שם העתיד תקיח
 עונש בידי שמים לפחות מבן עשרים טז
 עובר על מדת חסדיות לקיים מצ"ע א, השמטות
 עוסק במצוה פטור מן המצוה תקיג
 עזרת נשים של ביהכ"ג וקדושתה תסד
 עיון תפלה עיון תעה
 עם הארץ קורעו כדג קפח
 עצמות יוחנן כ"ג טמאים דש
 עצרת אינו קרוי חג תקנ
 ער ואונן קטנים היו רזז
 ערבות על קיום המצות עד
 ערבות ומי שיש בידו למחות קטז
 ערוב מן המכנסים ולמעל לענין תפילין תלו
 ערקתא דמסאנא רמט
 עתידי צדיקים להיות עפר שכא

פ

פדיון ככור מסלק קנינו של בהן שיא"כ
 פיוטים ופיוטנים תע
 פנוי' מונה להציל את הנשואות והכהנות רנכז
 פסיק רישא באיסור הנאה רד, השמטות
 פקוח נפש ואיסור גזל קנדב
 פרהסיא ומראית עין שדמ
 פריעת חוב ונדדים של הורים שמתו שיא
 פרהסיא ומראית עין שדמ
 פריצי ישראל החשודים על עריות רסא
 פרישת כהן גדול ז' ימים תצה"ב
 פרנסת כהמות במדבר שפט, השמטות
 פשר מתוך אונס שט"א
 פתיחת הקבר לצורך פק"ג של
 פתיחת הקבר לצורך התרת עגונה של

צ

צדקה ככור ותרומה — הסבר שיא"כ
 ציצית; אם מכניסין אותן לביה"כ תלח
 צנוע, כשר ומשנם א, השמטות
 צער בעל חיים דאורייתא א"ג, סג, קלח

ק

קבורת מת וטעמו שהי
 קבורת הבן ע"ג אביו שיג
 קבורת מת כיו"ט שני תקפג
 קבר אם מותר להתחיל ביו"ט ב' סמוך קבר לערב תקפג
 קבר לשעה מותר לפנותו שיב
 קבר לפתחו לצורך מצוה של
 קבלת נדבה מן המומר קצ
 קדוש בית החיים שעא
 קדושה נוסח ספרד ואשכנז תיגכ
 קדשה, אזהרה לביו"ד בכל מקום נח
 קדשים עד שישינה עליו הכתוב רפד
 קובלנא בבית הכנסת תסב
 קול איש באשה ערוה נט
 קונם שאני נהנה למולים טו
 קטן בעריות ובן סו"מ קטן רטז

סיפּו נבואה לברר את המציאות שפט"ב, השמטות
 נדה וימי לבון לגיב
 נדרו של יפתח קי, השמטות
 נהנה מאיסורי הנאה ע"י מצות התורה של
 נהפך זמרי והרגו לפנחס רסא
 נוסח הברכות נוכח ונמחר תקמט
 נושא אשה צריך לברוק באחיה שסב
 נטילת שזכר בעד קבורת מתים של
 נוי סוכה שאינו ראוי לשבעה תר
 נטילת ידים לחולין מסרך תרומה תקנו
 ניוול המת ואיסורו של
 ניוול המת לצורך התרת עגונה של
 ניהא לי' לחבר דליעבד איסורא

קלילא קכה"ב
 נכרי שהרג ונתנייר רטו
 נכרי המטיל מום בבכור בע"כ רנג, השמטות
 נסיון לצדיקים שסא
 נסיכה רמא
 נר ששבת מעבירה או מעבודה רטז
 נר של בית הכנסת להוציא לבית המדרש
 נשיקה לאביו ולאמו קב
 נשיקה לפתים שכז"ב
 נתינת ה' סלעים לכהן בע"כ שיא"ב
 נתוח לחולה שיש בו סכנה שטו"ב
 נתוח לחולה שיש בו ספק השקול שטו"ב
 נתוח לחולה, חיוב להרבות ברופאים שטו"ב
 נתוח המתים להתלמד של
 נתוח המתים הנורם לבטול קבורה של
 נתוח המתים כשיש אפשרות ע"י מתי נכרים של

ס

סדור תפלה או שופר הגזולים תפב
 סוכה מצוה או מכשיר שמ
 סכך פסול פוסל בד' רלט, בהשמטות
 סכנת עין סכנת אבר של
 סכנה, אל יעמוד אדם במקום סכנה שעב
 סכנת התקופה לאוכלין ומשקין תקסב
 סליחות נביאים תקנו תעט
 סנדק, בעל ברית תקפה, תקפו
 ספק סכנה ככדי להציל את חבירו קסב
 ספק עוברי עבירה אם מותר לשנאותם תקפד"ג
 ספר תורה שנפל ח"ו לארץ לענין תענית רכא
 ספר תורה התפור כמשי תפס"ב
 ספרים המולכים אינו שואל בשלום שלט
 סרוס, שתיית כוס של עקרין יח

ע

עבד שאינו זקוק לעבוד אם מותר לשהירו צ
 עבד כנעני חיוביו ומצותיו צ
 עבד אם חיים בתפלה תקמז
 עבודה זרה בשתוף קכה, שמו
 עבודה זרה משנין את שמה לגנאי קצד
 עבודה זרה בחו"ל אי אתה רודה לעקרה תב
 עבירה במעשה קטן רטז
 ענלה ערופה ותועלתה קנה

סיפּו מ"ל ה':
 אם יש חיוב על כל מוחל למוחל את
 הקטנים תקפג
 אם אשה חייבת למוחל את בנה לאחר
 שמנה תקפג
 מילה בזמנה אין לה
 תשלומין תקפג, השמטות
 מכשיר לדבר כעצם הדבר תקפג, השמטות
 מכשירין שיש בהן עוברין תקפג, השמטות
 דחול תקפג, השמטות
 מכשירין שאפשר ושאי אפשר לעשותן תקפ"ג
 מערב יו"ט * *
 * *

מכירת הבן החולה וטעמו שסה
 מלבושי נכרים רב, רד, תקנד
 מלך אסור לו לישב בשעת עבודה. שצו
 מלך משעת משיחה או מלוכה קסז
 מנודה אם מותר לברכו ולהתפלל עליו תסכ
 מנודה נקבר בכברי אבותיו רסח
 מסכן נפשו לצורך פרנסתו קסה"ב
 מסייע אין בו ממש תלר
 מסירת נפש להציל את הוריו ואת הרבים
 מעביר על המצות לצורך הדורן תגד
 מעביר על דבר שהוא המכין להמצוה תגד
 מעביר על עשיית סוכה תלט
 מצבה, טעמים להקמתה שלז
 מצה הנלווה ע"י נכרי השו"ק שט
 מצטער פטור מן הסוכה יד

מקואות:

צינו של אבנים וכו חטטין רנג, השמטות
 המשכת מים ע"י צינורות רנג, השמטות
 ניב סילון ופירושו רנג, השמטות
 שיטת הפוסקים בדין המשכה רנג, השמטות
 סילונות של מתכת רנג, השמטות
 * * *

מראות עין ופרהסיא שדמ
 משה רבינו לא נכנס לא"י בכרי להרבות שצח
 משחרר עבדו שאינו זקוק לעבודה צ
 משפט רשעים בנחנים י"ב חדש תקנה"ב
 משפט שלמה מכת אומרנא רצא
 מתעסק במצוה ומתעסק בעבירה רטז
 מתעסק בחלבים ועריות רד
 מת מטמא ואינו טמא שהי"ט, של
 מת אינו יכול להנות שמו של הקב"ה שכד
 מת שאי אפשר להוליכו למקום קבורתו שוב
 מת ואיסור הנאה ממנו של
 מת ואיסור הנאה ע"י נרמא של
 מת ואיסור הנאה ושכר קבורה של
 מתים מוותרים על כבודם לצורך מצוה של
 מת השב לתחיה, דינו לענין טומאה של
 מת לענין קבורה במלית שלב

נ

נבואה ורוח הקודש בנוגע לאיסור והיתר שפט"ב
 נביא מוחזק שסא

סימו
 טפס קטן מברך ברכת הנומל
 רטז קטן שהויס אם משלם כשהגדיל
 רטז קטן המתעסק בהלבים ועריות
 רטז קטן שאינו יכול לעלות
 שעורב קטלנית, הוחזקה להתגרש
 שטורב קמיע לענין כתיבתה בשבת
 רנה קנין על ידי גורל
 תי קריאה בתורה משום שלוחות
 תי קריאה בתורה חובת צבור
 תי קריאת התורה או השמיעה מצוה
 תי, השמטות קריאת שם לתועבות בשמות מלאכים קצר

ך

רבים צריכים לו מתפללים עליו בכל אופן
 רוב בנות אחר אמן
 רודה, מלכותו של שאול המלך
 רודה אחר הטריפה
 רודה בטעות, חסירה
 רופא שטעה והרג בשונג
 רחמנא ליבא בעי
 רחמנות על בעלי חיים
 רקת או אביו היו מתלמדיו של ר"ח תסמה
 רשע, מי שאינו עושה לפני משורת הדין א

ש

שבועה באונס שלא לגלות דבר
 שופר של בהמה טמאה
 שור הנסקל שהומו עריו
 שותפות עם עכו"ם ואיסורו
 שחיטה וכיסוי הדם ב' מצות
 שחיטה מצות עשה
 שינה עליו הכתוב לעכב
 שירה; שפה ותוכנה
 שבר המצות העולות לו לאדם בצער רכה
 שבר מצוה כהאי עלמא במצות דרבנן רכה
 שכירות בעד עבודה שהיא מצוה של
 שכחה, מצוה הבאה מתוך היסח הדעת נד
 שליח צבור המכטא בשגיאות תכתיבת
 שליח צבור ששב בתשובה תמד
 שליח צבור משמיע כדרכו תעב
 שליח שנהרג בדרך אם המשלח צריך כפרה
 פנה שלוחו של אדם כמותו
 פנה שם ועבר לא נמנו במנין הנביאים
 פנה שם שנתקע לענין גיטין
 פנה שמחה של קיום התורה והמצות
 פנה שמשון ה' מטמא עצמו למתים
 פנה שעת הנזירה

סימו
 שפחה הרופה
 שתילת עין המת בנופו של חי
 עניני שבת:
 אם מותר לחלל שבת להציל חבירו מעבירה
 אמירה לנכרי שבות או דאורייתא
 איסור מלאכה ע"י בניו הקטנים
 אירוסין ולדון דיני ממונות בערבשבת
 בונה בהבערה החשמלית
 בנין בכלים
 גרמא כמלאכת הבערה
 הגדרת הזמן של בנין לשעה
 ההורג את הרודף בשבת
 הוויות ישות האש בחשמל
 הוויות האש מן העצים ואבנים
 הוצאת בתו ידים בשבת
 הוצאת משקפים בשבת
 היוצא לרה"ר בבגד של כלאים
 הספר בערב שבת
 הצר צורה בשבת
 זה מחשב וזה עובד בשבת וקדשים
 חיוב שמחה ועונג בשבת רפו, תכו, השמטות
 חסידים הראשונים לא היו משמשין וכו',
 חצי שיעור מלאכה וצריך לו
 חצי שיעור מלאכה וזה עוקר וזה מניח
 טרחים בשבת בטול למצות עונג
 יולדת בשבת, כסכנת נפשות
 יסוד לאיסור מקצה
 כיבוד ועונג שבת
 כל עבודה שבמקדש בכלל מלאכה
 כתיבה ע"י הדפוס
 לבישת בגדים שאינם צריכים והוצאתם
 לימוד מלאכת שבת רק מהנצרך לבנין
 המשכן
 מכה בפטיש
 מטייע בהקפת הראש פטור משום
 מלאכה
 מקלקל, מלאכה שאינה צריכה לגופה
 מתכוון לחתוך את התלוש ושונג
 דעלמא
 סכנת נפשות הקרובה לבא
 עשה של מורא שבת
 פועל הבונה ודעת בעה"ב שלא לקיים
 הבנין
 פקוח נפש של נר תושב
 פתיחת קופסאות בשבת
 צידה בשבת, בחיוב ובשליפה רד, השמטות
 קליעת אותיות, הפלטה מי מילין שטורב

סימו
 רחיצת ידים ורגלים בערב שבת תקצנ"ב
 שנים שעשו מלאכה וביטול השביתה תקצנ"א
 ת
 בעל תשובה צריך להודיע לבעל האשה יט"ב
 תורה אינה בירושה דוקא עד דור ג' שסב"ב
 תלוהו וזבין, מועלת תפיסה שט"ב
 תלוהו וקדיש וכל מה דאמר רחמנא
 ל"ת
 תן שחרור זה לעבדי, המכר
 תענית, לעיסת עצי בשמים
 תעניות שאין צריכות
 תפיסה במורה כקנס
 תפלה:
 אין עומדין להתפלל אלא מתוך הלכה תמ"ג
 אמירת אל מלך נאמן
 אסור להקדים לתפלת הצבור
 המתפלל קודם הזמן והתפלה נמשכת תסח
 הפסק של הפיוטים
 הפסק בתפלה בספק סכנה
 הרמת קול בתפלה
 השוואת הרגלים בתפלה
 ותיקון לקריאת שמע ולתפלה
 חיוב תפלה בעבדים
 חציף עליו מאן דמצלי בבקתא תנו, השמטות
 מכסין פניהם בשעת תחנון
 נוסח לדביר ביתך ואישי ישראל
 עיון תפלה
 פוחה, יחה, בנדין קרועים
 שוהין שעה אחת ומתפללין
 תפלה שאינה צריכה
 תפלה שאצל ארון הקודש
 תפלה על שבירת המדות
 תפלה בלא כוונה
 תפלת החיים בעד המתים לא, והשמטות
 תפלת המתים בעד החיים
 תפלה על ידי הרהור
 תפלה ביחידות לצורך כוונה
 תקיעת או שמיעת שופר מצוה
 תקיעות בתוך התפלה שבלחש
 תשובה וסינופים על עבירות
 תשובה לרוצח
 תשובה על עון חמור
 תשובה לעובר על עשה לו, השמטות

תפלה:

תפילין:

תלד הידוק בתפילין של יד
 תלה חציצה, חסרון נגיעה ואינו מקפיד
 תלז חרש אין מוחזין בידו להניח תפילין
 תמו לא יאחו אדם תפילין בידו ויתפלל
 תלו ערום מן המכנסים ומעלה, לתפילין

מ ב ו א

על דבר הספר ומחברו ומפתחות

* *
*

מאת

ר' יעקב ז"ל פריימן אבד"ק בערלין

כמו שנרשם בס"ח הוצאת מוקיצי נרדמים

*

פראנקפורט ע"נ מין
תרפ"ד

業業

מבוא של הר"י פריימאן ע"ה נדפס בס"ח הוצאת מקיצי נרדמים

בשנת תרנ"א — תרנ"ג נדפס על ידי חברת מקיצי נרדמים ספר הסיידים על פי כתב יד אשר בפרמא (רי וסי ס"י 1033). המוציא לאור הרב ר' יהודה הכהן ווייסטנעצקי מסובאלקי השתדל לציין את המקורות אשר שאב מהם המחבר, אבל לא הספיק לכתוב גם את המבוא על דבר הספר ומחברו ומקום הניה לי להתגדר עתה כאשר יוצא סי החסיידים הזה שנית לאור.

יעקב פריימאן
אבדי"ק פוואז יע"א

תולדות רבי יהודה החסיד א

רבי שמחה משפירא השיב לרבינו בזה הלשון: מורי אורי עיני בראתי מכתבך ה"ר יהודה החסיד נר ישראל ידעתי שמחבה יתירה בדקתני... הלא מפיק אנו חיים. (ט) ה"ר אליעזר ב"ר יצחק מביה"ם השיב להר"ח ברבר שכירת החזנים ונתינת חוקים שרצה הר"ח לבטל ור"א השיג עליו. (י)

הר"ח שאל מרבי' יצחק ב"ר מרדכי רבו של הרומא. (יא) הספר שתקן רבינו ברוך ממנצא שלח לרבינו יהודה החסיד ושאל, והשיב לו ר"ח. (יב)

כאשר העתיק הר"ח מושכו משפירא לרנגשבורג, על ידי מעשה שאשתו נענה בתיכחו שהיו בו סודות פרושים כתובים בקונטרסים" (ג) נמנה בין זקני העיר והכמיה וידיו תכון עמהם בבנין בית הכנסת (ד) ורבי' אפרים ב"ר מאיר ערך אליו שאלתו בענין חזקה במעוזה וכתב: ושפתי לבי לשלוח אצל רבתי הרב ר' ברוך והרב ר' אברהם והחסיד הרב ר' יהודה לשמוע מהם מה יורוני על דבר זה. (טו)

צאצאי הר"ח: מתולדותיו של ר"ח (טז) לא נודע לנו בבירור כי אם בן אחד ושמו ר' משה (ז) שצוה לו בצוואתו שלא יבא בממשלת הנאונים מווירצבורג. (ח) והוא הוא ר' זלמן או ר' זלמן (יט) אשר אסף פירושי אביו על התורה (כ) וחיבר בעצמו פירוש על התורה (כא) וזכר כמה פעמים בכתבי יד. (כב) על פי ס' המעשיות שימש ר' זלמן לר' אפרים מרנגשפורג (כג) ובספר הנן ליום רביעי טובא: כתב ה"ר זלמן בן הרב יודא החסיד ז"ל כשלמדתי בשפירא לפני הרב ר' יודיה ז"ל מצאתי בבית המדרש שלו כתיבת ידו של הרב ר' זלמן וזו היא. א"ל אבא מורי החסיד שבימי היה מעשה בעשיר בשפירא שהיה מנלה זקנו במספרים וכו'.

עוד נזכר בן לרבינו ושמו ר' אהרן מרענגשבורג, אכן לשון המקור פתום ומשובש והרבר צריך הכרע. (כד)

יחוסו וילדותו של הר"ח. קהל שפירא נודעת לשם מיום הוסדה בשנת ד' אלפים תתמ"ה אחרי שריפת מנזר היהודים במנצא ויתישבו שם ר' יהודה ב"ר סלונמוס, ר' משה ב"ר יקותיאל ור' דוד ב"ר משולם ועוד הפעם כנזירת תתנ"ו תסעו שם אהלם גולי ממנצא ובראשם ר' אברהם ב"ר מאיר חכהן, ר' דוד ב"ר שמואל ב"ר דוד הלוי (דב"ש), ר' אליקים הלוי חותנו של ר' יצחק ב"ר אשר הראשון, ר' יקותיאל ב"ר משה ור' סלונמוס חוקן ב"ר יצחק ממשפחת ר' אבין הגדול. בנו של ר' סלונמוס חוקן, רבי' שמואל החסיד שגולד לערך בשנת תתע"ה והעמיד תלמידים הרבה, הוא אבי הר"ח. (ב)

על פי האגדה היתה אשת ר' שמואל החסיד כווירמיוזא בהיותה הרה ללדת את ר' יהודה החסיד, (ג) אבל אין להכריח מזה שר"ח נולד שמה. (ד)

מובא בספר המעשיות: מעשה בהר"ח שהיה יותר מ"ח שנים ולא ידע שום דבר ואפילו להתפלל שחרית וערבית והיה עם הארץ למרי והיה רובה קשת... קרא ר' שמואל לבנו ואמר לו יהודה בני אם תרצה ללמוד אנסה אותך אם תצליח אם לאו כדי שלא תהיה אומנותך לסטים וזה בושתי ובושתך. השיב לו כן, והעלו אביו אל בית מדרשו והושיבו אצלו. והר"ח התחיל להקשות לאביו והקשה יותר מכל תלמידיו... ומאותו היום והלאה לא נראה קשת בידו ולמד ושימש לאביו עד שנעשה אדם גדול בתורה וכמעשים טובים. (ה)

רבתי וחבריו: מאביו ר"ש שהיה רבו מוכה קבל גם בן סודות התורה. (ו) פירושי הפייט קבל מפי רבינו יום טוב הקדוש, שהיה נשחט על קדושת שמו של הקב"ה. (ז) ואלה שמות החכמים אשר הר"ח הריץ אתם תשובות:

מר' אלעזר ב"ר שמואל מן וורונא שאל על אודות התאנים בפסח והתיר אותם. (ח)

א) עיי' בס' אור החיים להר"ם בערכו ובספר ס' לשון חסידים להר"א ווערטהיימער, ירושלים תרס"ב, ובמספרו של הח' ר"א עפשטיין בהגדו ח"ד ע' 81 והאזה ובספ"ע החדשי שנת 1909 ע' 600 והנאה: חסידים הראשונים להר"א קאסענאהאר, וואיסענעז תרע"ו, ושם נמצא שאר מקורות לתולדות רבינו. (ב) עיי' על זה מספרו של הח' עפשטיין: ר' שמואל החסיד, בריסקוב תרס"ד (תוצאה פיוחית מן הגדו ח"ד). (ג) ס' פשוט בס' השנה לר"ג כרי"ל ח"ט ע' 32. (ד) ודלא כמו שכתוב בעצמה נסים לר' יוזא שמש סי' ה' ובספ"ן חסידים שגולד בוירמיוזא. ועיי' ברשימת רמ"ש ע' 1820. (ה) בס' המעשיות שם. (ו) כערות תלמידו ר"א רוקח במצפה להכתם. (ז) קובץ אוקספורד 1104 עיי' ברשימת נייבויער, ואפשר שהוא הר' יום שנהרג על קדוש השם בשנת 1191. צונזן צונאלי ע' 52. (ח) ס' אסופות כ"י דף ס"ה ע"ב. עיי' במספרו של הח' נראם במנאצין ע' 71 וכנהלת סר"ל אוצר סוכ תרל"ט ע' 19. (ט) הובא בהקדמת רש"ב לס' שכלי הקלם בערכו הערה ס"ב וע' מש"כ צונזן פ"ט ע' 298. (י) רש"ל בחסותו סי' ב"ט. ועיי' בספ"ע החדשי 1895 ע' 449. (יא) ח"א ספ"ן קו"ב ושר"ת מהר"ם ב"ב ר"ל סי' קו"ב ועיי' בסכנו לס' כלילת יוגו להר"ח דעמביצער ח"א ר' א' ע"ב. (יב) בפ"י התפלה להרופא כ"י אפרים סי' 772 דף כ"ג ע"ב. (יג) תשכ"ח הקטן סי' ר"ט. עיי' צונזן לייט"ג ע' 298. (יד) רש"ל בחסותו סי' ב"ט. ועיי' בספ"ע החדשי 1895 ע' 449. (טו) ספר חסידים ע' ס"ז סי' התחש"ב ותחתיצונ (ברפוס בולגרי' סי' תשס"ד). ובתשובת ר"ח בן דעת הר"י אורו ח"א סי' קט"ו ונדפס נ"ב בשו"ת רשב"ב ד"ט ס"ס קי"ג ובמרדכי סיני' סי' תתל"ד. (טז) על בניו של ר"ח כתב מאמר מיוחד הח' נראם במנאצין שנה ראשונה ע' 106. (יז) עיי' מש"כ עליו ברשימת שילדערשינעם ע' 160. (יח) ח"א ובמספרו של הח' עפשטיין ע' ס' יחוסו הנאים ואמרואים תוצ' מיוחדת מן ספ"ע החדשי 1895 ע' 11 (בספ"ע ע' 450). (יח) כ"י האמבורג סי' 380. (יט) עיי' השערות הח' כרי"ל ח"ט ולספ"ן בניו למשה כמו שנמצא בכ"י אוקספורד 1208: כד מצאתי אני יחיאל שכתב אבי ר' משה המכונה ולספ"ן. עיי' בס' השנה לברי"ל ח"ט ע' 33 — אמנם אין להחליט עם ר' משה ולספ"ן הנוכר כ"פ בראש"ן ובא"ו. עיי' בספ"ע החדשי 1909 ע' 594. (כ) כ"י אוקספורד סי' 1204. קובץ סטראסקורג סי' 44 עיי' רשימת לנדווער ע' 64. (כא) כ"י פאברירט עיי' ברשימת שילדערשינעם ע' 159. ועיי' ברשימת כ"י האמבורג לרמ"ש ע' 57. (כב) עיי' בס' השנה לברי"ל ח"ט ע' 33. (כג) ס' השנה לברי"ל ח"ט. (כד) בשו"ת רש"ל סי' כ"ט הכ"א: ור' יהודה החסיד בן רבינו סמו"ל (ע"ל שמואל) אשר יצר הרב ר' אהרן מרענגשבורג. עיי' ברשימת רמ"ש הגדולה ע' 106.

והשיבם בדוחק לכובד חליו על ראשון ראשון (מו) וכוים ד' י"ג אדר (22. 11. 1217) יצתה נשמתו בקדושה ובטהרה. (מו).

ספרי הרי"ח

ואלה הם חיבורי הרי"ח אשר השאיר אחריו ברכה ורובם לא הגיעו אלינו ונדעו לנו רק על פי מה שהובא מהם בספרים שונים.

א) האורה. אוצר הספרים א 658. בעניני מוסר ותשובה. בס' עמק המלך ד' פ"ד ע"ג הביא: דע כי במאמר הזה [כוונתו על מה שאמרו באגדה שהנשכה של לויתן נהרגה ונמלחה לצדוקים לעתיד לבא] דחקו עד מאד הקדמונים לפרשה על דרך הסוד ומצאתי בספר האורה שהבר רבי' יהודה החסיד מק"ק רענגשפורג וכו'.

ב) ס' גימטריאות (א) אשר היה לעיני הרחיד"א על קלה ישן נכתב על ידי תלמידי רבינו יהודה החסיד זצ"ל כמה שקבלו ממנו. שם הגדולים ח"ב אות ג' סי' כ"ו. אוצר הספרים נ 120.

החכם המנוח הר"א אפשטיין זצ"ל. בוינא הודיעני על דבר כ"י ס' גימטריאות להרי"ח אשר היה תחת ידו והנני מעתיק דבריו ארתו ושפתותיו ידובכו בכבר.

„בהקדמה: ומנין לגימ' מן התורה שנ' כי לא דבר רק הוא מכם בגימ' גימטריאות. והגימטריאות שכלל ספר זה ישרים כמו שקיבלום אותם שחיברום ממורינו רבינו הרב ר' יהודה החסיד ...

בדף ל"ד גם מ"א ע"ב: להמם טמא בגימ' בלי ניווג ידים, (ב) לה ממים.

דף ה' ע"א: הוא החלק לפניך בגימ' הארון (ג)

דף ח' ע"ב: ומה שאמר ר' ישמעאל ראיתי את אכתריאל יש לומר באובנותא דלבא כאותם המראות שהיה נראה לנביאים. (ד).

דף ל"ו: לכך תקן ר' אלעזר קליר „ועקב" תיבות מן וקרא זה אל זה עד לעומת כסא והקדושה ניתקן אחר מעשה המרכבה. והנחיה האיגרת בתחילה כשפייט הקדושה בטהרה שמה על מי נהר ולא נדה האיגרת ממקומה כמו לא מזיוות הוד כסא ... דף מ"ט: כמו שעשה רב גדול שבכנענא כגזירה נתעטף בטליתו ואמר בניי ממני תראו וכן תעשו וישב וקרא קריאת שמע ונהרג כשפשט צוארו בוי"א אלהינו וי"ו אחד ה).

מדף כ"ה עד דף כ"ט יבוא מאמר על ד' כוכבי לכת המתחיל: הרקיע חלוק עוביו לז' מעונות ... ובאיזו ד' מעונות ידע החוזה בהם בכוכבים שני היי האדם ... שבתי

יש מייחסים לרי"ח עוד בן ושמו ר' דוד (כה) שהיבר ספרים הרבה בחכמת הנסתר, מהם ס' אור זרוע, פ' התפלה, ס' הנבול, פי' על האירא רבא, ס' לבנת הספיר, ס' מראות הצובאות וס' הזור מתורגם עברית מפ' אחרי מות והלאה ויש בו יתרון וחסרון על הזור שלנו, וס' סודות מעשה מרכבה ומעשה בראשית. וכפי הנראה זהו ר' דוד הנזכר בתשובה כתיבת יד לה"ר חיים עובדיא ז"ל „בשם ה"ר משה די ליאון וה"ר דוד בן ה"ר יהודה החסיד ז"ל וכן מנהג פשוט בין הספרדים אבל האשכנזים נוהגים לקרש מעומד". (כו) והוא היה ספרדי וחי לערך מאה שנה אחרי הרי"ח. (כו)

ה"ר אליעזר הדררשן מווירצבורג תלמידו של הר"ם מרונטבורג היה בן אחות הרי"ח ושם אמו מרת גאלדה. (כט)

נכדו ר' טוביה מוכא בכתובים (ל) ובספר חסידים הביא איש אחד בשם יעקב בן דודי. (לא)

תלמידו הרי"ח: מתלמידיו נודעו לנו קרובו ר' אלעזר ב"ר יהודה הנקרא רוקח שמסר לנו רבינו סוד התפלות ושאר סודות (לב) ור' יצחק ב"ר משה בעל אור זרוע (לג) ור' ברוך ממנצא (לד) ועוד תלמיד אחד שחיבר פי' על התורה (לה) ואביו היה בן בתו של ר' משולם הגדול שתיקן תרגום של עשרת הדברות ונמצאים בו לרוב פירושי רי"ח ששמע מפיו ולפעמים מסופק כמה ששמע. גם ר' יהודה ב"ר קלונימוס ב"ר מאיר כתב בספרו יחסי תנאים ואמוראים: ואני קבלתי מן הרי"ח בן רבנא שמואל דוד אמי, ונראה מזה שהיה תלמידו. (לו)

דרכו בקדש: הרי"ח היה מגדולי חסירי אשכנז דורשי רשומות. (לז) בני דורו כוונה בתואר „החסיד הגדול" (לח) „אב החכמה" (לט) „צדיק יסוד עולם ומקור מים חיים נולת עליות כלי חמדה ושר התעודה" (מ) על גורל פרישתו וקדושתו. הוא היה מתענה בכל ימי השבוע עד שסעודת שבת היתה לו לצער ואמרו עליו שהיה מתענה גם בשבת. (מא) את יום הכפורים היה עושה שני ימים. (מב)

אכן גם עניני העולם הזה לא היו זרים לו והיה לו שיה ושיג עם ההנמונים ושרי הארץ והיו מכבדים אותו וכאו אל ביתו להתנכה עמו. (מג)

אנשי דורו אמרו עליו: „אם היה החסיד בימי הנביאים היה נביא ובימי התנאים היה תנא ובימי האמוראים היה אמורא". (מד).

פטיירתו: בט' אדר שנת תתקע"ז (מה) היתה פרשת זכור בס' תצוה והלה רי"ח את חליו אשר הלך בו למנוחתו ובנו ותלמידיו שאלו לו מההפטורה דיומא ועוד כמה שאולת

2415 ובס"ע החדשי 1909 ע' 602 סי' 13. לסי סדר הזמנים אשר שהוא ר' אהרן הנזכר בתום חליו כ"ג ע"א ר"ה כי איצטריך ובש"פ ב"מ דף פ"ג ס"ע. (כה) רח"ם באור החיים סי' 726. רמ"ש בריסית כ"י סינגען תוצ' שניה ע' 1. ועיי' לשון חסידים הע' 37. (כו) הובא בכנה"ג או"ח סימן רע"א הנב"י. (כז) עיי' השער עשמיין בסאפרו על ס' יחסי תנ"א ע' 12. (כח) ס' המעשיות שהעתיק הח' ברי"ל בספרו השנתי ח"ט ע' 45. (כט) עשמיין שם ע' 12. הע' 8. ועיי' בלשון חסידים ע' מ"ב שהביא שם נכד רי"ח שחיבר ס' בריני סרפות הריאה סובא בס' ראש אפרים סי' ז"ה ס"ק ס"ט. (לא) ס' חסידים ר' בולגוניא מיסו תתשס"ו וזיאת בס"ח דילן. (לב) סי' התפלה להרוקח כ"י פאריס דף 60. (לג) עיי' מל"ע החדשי 1871 ע' 253. הע' 4. (לד) השב"ץ סי' רי"ט. (לה) ב"ח ח"ו ע' 69. צונג צונא"ץ ע' 80. (לו) ס"ע החדשי 1895 ע' 10. (לז) עיי' הקדמת הרי"ג ראבינאוויטש על יחסי תנאים ואמוראים דף' ל"ק הוצ' מס"ב. (לח) עיי' ע"ו בספרו של הח' גידלסאנן על חידוד ח"א ע' 155. (לה) או"ז ח"א סי' קי"ד. (לט) סי' התפלה להרוקח כ"י פאריס 772 דף ע"ג ע"א. (מ) כ"כ עליו הרוקח בהקדמתו לס' החכמה הובא פרוקס בכז תנח"ה ח"ד ע' 248. (מא) הג' מיימוני מענית פ"א. עיי' לשון חסידים הערה 28. (מב) או"ז ח"ב סי' רפ"א ופסקי רוקחסי סי' סס"ו. עיי' לשון חסידים שם. (מג) בס' אסופת כ"י ז"ה ע"ב הובא: פעם אחת שאף הנפשו את ר' יהודה חסיד וכו'. ומעשה כתגסו אחר מואצערבג מסופר בס' המעשיות. עיי' לשון חסידים מ"א ע"ב. (מד) ס' מעשיות בס' השנתי לצרי"ל ח"ט ע' 22. סימן 7. (מה) בס' התורה כ"י סובא בב"ח ח"ו עמוד 71 כתב שמת בשנת תתקע"ז ובקדמתו של הרוקח לס' החכמה הנדפסה בכז הנחיה ח"ד ע' 248. נמצא ענפטר בשנת תתקע"ג וזה מ"ם כי בשנתו שנים אלו לא היה ס' וכזר בס' תצוה וצריך לתקן כמו שכתוב בפנים עפ"י סי' יוחסי ושלשלת הפכה וכו' פאריס 772 דף ע"ג ע"א וכו' שטראסבורג 44 קאט. 65. עיי' על זה במאמר של הח' עשמיין כמב' החדשי 1895 ע' 449. הע' 5. (מו) ב"ח ח"ו ע' 71. והתשורה שהשיב הרי"ח אז נמצאת בס' חסידים דילן סי' תתתקס"ה ע' 449. (מז) כ"י שטראסבורג קובץ סד דף ל"ה ברישית לנדויער ע' 65. חידושי חופש לרי"ח כ"י סורני הובא באוצר טוב הרצ"ו ע' 45. ברי"ל בס' השנתי ח"ט ע' 43. הע' 2. מ"ע החדשי 1895 ע' 449.

א) עיי' צונג צונא"ץ ע' 76 ועי' 126. (ב) הובא בשכ"ח סימן קפ"ו. (ג) בחידושי של רב שר שלום נאון. עיי' מכתבו של הח' סו"ד בראש חשבונת הנאונים ח' ע"ב. (ד) עיי' צונג צונג ע' 301. (ה) נראה שהוא הקדוש ר' מנחם ב"ר יהודה הסובא בספרו של

יב) סודות התפלה לְהרוקח. אוצר הספרים ס 295. ש 796. ת 801. רשימת ניבועיר אוקספורד 5-1589. וכתב שם הרקח שקיבל מאביו ר' יהודה ב"ר קלונימוס ומרבו רי"ח שקיבל איש מפי איש עד שמעון הפקולי. (יג) אכן לא נודע אם הרי"ח בעצמו כתב בספר את הסודות אשר קבל.

יג) פירוש על איוב. אוצר הספרים פ 142. בספר חסידים סי' תתש"ב איתא: כמו שכתוב בפירוש בספר איוב. אמנם בדפוס בלוגיא הנירסא: כמו שכתבנו בפי' בס' איוב. וצ"ע.

יד) פירוש ספר יצירה. אוצר הספרים פ 322. הספר הזה היה כיד ר' אברהם אבאלעפאי ככ"י כמו שכתב בספרו אוצר עדן ננוו שהעתיק הח' יעללינעק במבוא לבית המדרש ח"ג ע' צג. וכתב שם: הרב ר' יהודה החסיד אשכנזי זצ"ל ונמשך קצת אחר דבריו ר' שבתאי הרופא. (יד) והרוקח בפירושו לס' יצירה מביאו עיי' צונץ לט"ג ע' 301 הע' ד'.

טו) פירושים על התורה: נראה שחיבר הרי"ח ספר מיוחד אשר אסף שם פירושויו על התורה כאשר תמצא בתום' על התורה עה"פ בזעת אפיק ועל ויבן עשו שהביאו פירוש הרי"ח כלשון „בספר רי"ח". פשטי רי"ח עם ענינים אחרים היו בין ספרי ר' סמנים פינצי בשנת רפ"ז. עיי' ריווי הצרפתית עמוד 73. חידושי הומש לרי"ח כ"י נמצאים בטורין עיי' אוצר טוב תרל"ו ע' 45 (טו) בפשטיו ורמזיו על התורה השתמשו הרבה מחברים והנני מזכיר קצתם: פענח רוא ופשטים ופירושים לר' יעקב מווינא הרבה פעמים. הרא"ש בס' הדר זקנים דף ג' ודף ע"ג. ציוני חוקת ד' פ"ו ע"א: ונמצא במדרש רי"ח. אמרי נועם עה"ת ד' קראקא דף ב', ה' ע"ב, ז' ע"א ו"א ע"א, י"ד ע"א. ככתבי יד שונים נמצאים פירושי הרי"ח כגון בפיו' עה"ת שהיה תחת יד רשד"ל מובא בכ"ח ח"ז 71. בפירוש התורה שהיה ת"י צונץ (צונא"ל 76). כ"י האמבורג 46. קובץ וואטיקאן 45 (מנאצין ח"ב 41). פירוש המיוחס לר"י בכור שור כליידן קובץ 27. קובץ אוקספורד 271 (ע' מ"ע ניגרי הפרמון ח"ט 215). כ"י ס' הנן כבריטיש מוזעאום (שם 231). פי' רבי' נתנאל קובץ פארמא 541, עיי' שעכטער בסעמיטיס סטודיס לפאהוט ע' 486. פי' ר' דוסא היווני הנרשם בלעטטערבאדע שנה ח' ע' 54. ועוד ועוד. עיי' מכ"ע החדשי 1909 ע' 602 הע' 232.

טז) צוואת הרי"ח: אוצר הספרים צ 52. נרפס פעמים אין מספר וישנן מהדורות והשפוטות שונות בספרי הדפוס. בשנת תרנ"א הדפיס ר' מנחם אלעזר מאהלער בספרו תולדות החסידים „אזהרות וצוואות מהריה"ח" עפ"י כת"י מינכען. כבהמ"ד לרנבים בלונדון ישנו כעת כ"י שזח"ה סי' 184 (קהלת שלמה עמוד 25) בראשו כתוב: אלו הם הצוואות לר"י חסיד יש מהם לורעו ויש מהם לכל ישראל ויש מהם לאומות העולם וכו'.

יז) רשימת הירשפעלד סי' 92-3 ועיי"ש ס' 130 ס"ק 16. מסי' א' עד סי' ז' (בדפוס פבר"מ תפ"ד) הובא ברוקח ס"ס שט"ו וזהו קובץ אוקספורד 378 נתקם מס' הכבוד שיסר מהר"ר יהודה חסיד זצ"ל וסיים שם כן שמעתי ממ"ו הר"ר אלעזר בן ר' יבן ז"ל. ואח"כ מביא סי' ח' ומ' מהצוואה הנ"ל וסיים: מ מ ח ב ר ת ר' יהודה חסיד ובספר הכבוד תמצא ראייה לרבריו. ובשול"ת מהרי"ל סי' קי"ח ראיתי בספר הכבוד שחיבר החסיד

ממונה על הריוח ... סליקו ז' כוכבייא. אם רוצה אדם לחשוב מולו של אדם יחשוב שמו ושם אמו ... הרבה יש יותר אבל אני לא מצאתי יותר ז').

בס' גימטריאות מובאים: רי"ח בעצמו נזכר דף ג"ב וס"ג ע"ב. ר' יהודה הקסטילי (הוא ר"י הלוי) ל"א. ר' יעקב הכהן החסיד זצ"ל ז' י"ג ע"ב י"ד. רב פעדי' נאון ג"ג ע"ב. ר' עמרם נאון ז' ע"ב. מפי רבינו קלונימוס ל"ב. מפי ר' שמואל חזן ה'. השיר אנעים זמירות מובא בדה ט"ז בזה"ל: לכך עשה בחרו מות ושינה אין לפניך דאמרינן שינה אחר מששים ממתיה. והוא בשיר ליום ג' בקצת שנוי היינו: מות וסדרה אין לפניך, תנוסה ושינה אין לעיניך.

בדה ל"א: ויש אומרים אף צבת בצבת עשויה ותקן בו כלי כרוך לצורך אדם שאילו לא חסא אדם היו המלאכים מוכינים כל צרכיו ולא היה צריך לכלי כרוך. כל זמן וכל עת אתה מכינס, אתם ערכם ואתה משנם. זהו שפייט ר' יהודה הקסטילי: „כל הזמנים משתנים והודו לא ישתנה." — החרו כל זמן כו' הוא ג"כ בשיר ליום ג' והחרו של ר"י הלוי הוא באופן לשבת שבין יוה"כ לסוכות במנהג פולין.

יח) ג' בושם ח. והוא ס' דינים. אוצר הספרים ג 162. כחידושי אנשי שם על המרכי ברכות פ"ב סי' סס"ד הביא לשון נמוקי מה"ר אייווי שטיין כתב רבינו יהודה חסיד ... העתקתו ממרכי ה"ר שמואל שלישישט"ט פ"ב בדרכות ודין זה כתב ג"כ בס' גן בושם רבינו יהודה חסיד עכ"ל נמוקי מהרא"ש.

יט) ס' החכמה. ט) אוצר הספרים ט 589. בדיני תפלה ומנהגים וכו' גם על כתיבת סת"ם ותנין. ואפשר שממנו שאב בעל אור זרועי ובהנהגות ספר כרוך שאמר. מדיני מוזה הובא בשם רי"ח בפרסם הגדול יא).

י) ס' חשבונות: הובא בס' חסידים סס"י תקנ"ג (ד"ב תתנ"ד). עיי' בס' לשון חסידים להר"א ווערטהיימער.

יא) ס' הטעמים: בעניני קבלה. אוצר הספרים ט 125. מובא כ"פ בשכ"י הלסט סי' ט"ו וסי' קפ"ה ריש ע' 144 וסי' רל"ז בשם טעמי ר' יהודה החסיד ז' 5.

יב) טעמי המצות. אוצר הספרים ט 109 וסי' 268. כ"י רד"א משנת תקמ"ב אבל בקהלת דוד משנת תקפ"ו סי' 1496 נראה שרק סוד עלינו לשבת הוא לרי"ח וזהו קובץ אוקספורד סי' 18163.

יג) ס' הכבוד: עיין עליו להלן ע' ט"ו והוספה א'.

יד) מאמר על שם ע"ב: היוצא מן הפסוקים ויסע ויש שמצא ר' אברהם חנוך אלטשילר בבית הכנסת בגירמיזא ונרפס בס' קנה בינה לר' אביגדור קרא פראג ש"ע דף כ"ה ע"ב (ובדפוס ווילהרמסראף ת"צ דף י"ח לא הביא הסיפור על דבר תגלית המאמר). כפי השערת הח' ברילל יב) נובע המאמר מבית מדרשו של הרי"ח.

יז) סוד היחוד. אוצר הספרים ס 220, 240. בכתב יד מינכען סי' 325-2 דף קמ"ו איתא: ואלה דבריו ר' יהודה החסיד וסוד היחוד. וא"ל איך יאמין הלכ שהב"ה יודע כל דבר ודודש וחוקר כרנע אחד הרי לבן של אדם יחשוב שתי מחשבות וכו' וסיים שם כך הקב"ה מלא את הכל ואין מקום ואין דבר רק. וכבר העיר על זה הח' לנדויער בלפט"ל שנת 1845 ע' 181.

יח) סוד עלינו לשבת: כ"י אוקספורד קובץ 1816-3 ועיי"ש 1960-20.

ר' שלמה ב"ר שמעון העבר. בעריכטע ע' 39. (ו) אולי נעתק זה הפרק מספרי ר' שבת דונולו אשר השתמש בהם הרי"ח כנראה מספר חסידים סי' תפס"ה. (ז) הוא נזכר ר' יהודה הכהן בעל ספר הדינים כמבואר בדברי הרוקח בספרה להכתב. (ח) צונץ צונא"ל ע' 76 הע' א'. (ט) צונץ שם ע' 125. (י) אורי ח"א ס"ס תקנ"ח ותפס"א. תפס"ב. תפס"ג. תפס"ד ותק"ע ועיי"ש ס"ס תקע"ו שהביא בשם ס' חסידים וליחא לפנינו. ויש לשער שאבב כל זה מס' התכנה. (יא) ד"ק דף ו' ע"ג ודפוס ווארשא ס"ס רפ"ה. שרמטוין להרי"ח הובאו בס' אסופות כ"י ע' סאנאצין ח"י 78. ובפארמא נמצא כ"י כהרי אוחיות חסידים להרי"ח עיי' רשימת פערלא ע' 147. (יב) ברילל בס' השנתי שלו ח"א ע' 222. (יג) עיי' שש"ב צונץ צונא"ל ע' 76 ולפ"נ ע' 301. (יד) הקדמת ר' שבתאי לסקר יצירה המצא בס' חסידים דיגו סי' תפס"ח. (טו) המעשה שמעת (יז) עיי' שש"ב צונץ צונא"ל ע' 76 ולפ"נ ע' 301.

לא רצה לכתוב פן יחשדוהו שהוא מאמין בדברי ר' שלמה. (טז).

ע"ד ספר חסידים עיין בפרק הבא.

ספר חסידים

א. הוצאת הספר

ספר חסידים נדפס ראשונה בבולגריה שנת יפ"ח עפ"י כ"ו ירושלמי ע"י הר" אברהם ב"ר משה הכהן בבולגריה (א). הספר הזה מחזיק בתשע"ח סימנים ועדיין לא עברה עליו בקורת הצנזור (ב). הרפוסים הבאים נמשכו אחרי ההוצאה הזאת ואלה הם: ביוליאה שמ"א. קראקא שמ"א. שם שצ"ט עם פי' משנת חסידים לה"ר סעדיה חלאוונה. וולצבאך תמ"ה. בשנת תע"ג נדפס הספר בפפ"ד עם קצת ביאורים לה"ר דוד גרינהוט. ועוד נדפס שם בשנת תפ"ד עם פי' רחב לה"ר דוד אפטרוד אביו של המדפיס. הרפוסים הבאים אחריו רבו והוסיפו עליו הגהות הרב היר"א מספרו לב דוד, ליוורנו תקמ"ט ג) ואת פירושו של הר"ד אפטרוד קצרו. הדפוס האחרון למהדורה הזאת הוא לפי"ד הוצאת ווארשא תרמ"ה. בכל ההוצאות הבאות אחר הדפוס הראשון, דפוס בולגריה, אין הספר מכיל כי אם תשע"ב או תשע"ג סימנים (ד).

ספר חסידים אשר לפנינו יצא לאור ע"י חברת מקיצי נרדמים בשנת הרנ"א עד תרג"ג על פי כ"ו פארמא הנכתב במאה השלש עשרה למה"נ לדעת די רופי ברשימתו סי' 1188, והוא משונה מאד מהנדפס מקודם הן כתוכנו הן בסידורו כאשר נתבאר להלן. בס' לשון חסידים להר"א ווערטהיימער, תרג"ח, דף ל"ב עד ל"ג תמצא הגהות ותוספות לתוצאה זו. עוד ישנם כתבי יד שונים מספר חסידים באוצרות ספרים כאשר נרשם ברשימות ובפרט בעקר אוקספורד ורוכס קטועים, אכן לא נודע לנו מאומה על מהותם ותכונתם.

ב. דעות החוקרים ע"ד ספר חסידים ומחברו

כל החוקרים על תכונת ספר חסידים ומחברו מסכימים ששתי טופסי הספר הנמצאים לפנינו בדפוס מורכבים ומלוקטים מקונטרסים שונים וממחברות שונות כנראה ברור אף ע"י השקפה שטחית בספר. אולם חלוקים החכמים המבקרים בדעותיהם והשערותיהם על דבר תולדות הספר והרכבתו. וזה תוכן דבריהם בקיצור:

על דבר ספר חסידים דפוס בולגריה ישער החכם גידעמאנן בספרו על החינוך בארצות המערב בנספחים לח"א ציון ד', אשר הלך בזה בעקבותיו של הר"י רויפמאנן בספרו ארבעה חרשים, כי נרכב הספר משלשה חיבורים אשר כולם שאבו ממקור אחד: ספר חסידים הקדמון. את המחברת המקורית חיבר לפי דעתו ר' יהודה החסיד. הספר הראשון משלשת המחברות הנזכרות מכיל את הסימנים א' עד קס"א ואף הוא נפרד לשלשה ראשים: (א) פרק חסידות (מן סי' ב' עד סי' י"ד), (ב) פרק הענוה (מן סי' ט"ו עד סי' קנ"ב), (ג) פרק היראה (מן סי' קנ"ג עד סי' קנ"ה). הספר השני מחזיק את הסימנים קס"ב עד תס"ח. הסימנים תס"ט עד תשל"ה הם הוספות מאוחרות של המאסף. הספר השלישי מכיל את שאר הספר (מן סי' תשל"ו עד סופו). על דבר מחברו ומאספי הספר החליט הח' גידעמאנן כי הם מתלמידיו ותלמידיו תלמידיו של הר"ח אשר ספרו בחסידות היה להם לעינים ולמקור נאמן. אפ"י השערת הח' הנוכח נתיסד הספר בגלילות ריגוס חוץ מחלק האחרון אשר אולי מולדתו בארץ איטליה.

הר"א ווערטהיימער בספרו לשון חסידים ד' מג"ע ע"ב מסתפק בהחלטה שלילית שספר חסידים כמו שהוא לפנינו

וכתב שם צוואתו והקשה בעצמו קושיא זו... וישב אותה וכתב טעמא אבל שכחתי חלוקו. וזוה נראה שהצוואות היו סדורות בספר הכבוד לר"ח. — הצוואה מועתקת ללשון אשכנז ע"י מ' בריסק, ראבינישע צערעמאָניאלגעברייכע 1837 ע' 68 והלאה.

(ז) ה' שחיטה לר' יהודה החסיד בעיר ווירמשא קובץ פארים 4463.

(ח) שירים ותשבחות: בעל ספר חרדים מנה את רבינו החסיד בין ראשי המשוררים ביחד עם ר"י הלוי וראב"ע. ואלה הם שיריו אשר נודעו לנו:

(א) שיר היחיד: הרמ"א בהוספה לס' יוחסין (ד"א תע"ז דף קכ"ה סע"א) כתב וז"ל: רבי יהודה החסיד תקן שיר היחיד על פי ספר האמונות שיסד רב סעדיה גאון והם לקחו כל דעתם מפי בעל חובות הלכות אשר חברו רבינו בחיי הדיון... כך מצאתי כתוב משם רבי ליפמן בעל ניצחון (עו' בסוף הסידור של ר' הירוש"צ הנדפס בטהינגען שנת ש"ך ועי' לטכ"ז ר"א 1846 ע' 501) ויש אומרים שרבי שמואל בן רבי יהודה החסיד חברו עם גדול אחד נקרא רבי בצלאף ור' יהודה חבר שיר הכבוד עכ"ל. על שיר היחיד ערערו כמה גדולים עי' נתיבות עולם למהר"ל מפראג נתיב העבודה פי"ב, לבוש סי' קל"ג, שו"ת הרמ"א סי' קכ"ה, יעב"ץ בסדרו ח"א אחר עלינו ועוד ועוד. הספרות המדעית החדשה התעסקה הרבה בשאלה מי הוא מחברו של שיר היחיד וכמה השערות נולדו בענין זה. עיין ספרו של הח' א' ברלינער על שיר היחיד בל"א ברלין תר"ע והר"א עפשטיין במאמרו על ר' שמואל החסיד ע' 19 ושם נסמך כל מה שהעירו החוקרים על זה.

(ב) מנהגת ערב: תקון ק"ש על המטה מסורר ע"י הר"ח. אוצר המספרים מ 1549. נדפס בשנת ת"ס בלי מקום הדפוס ובא"ד שנת תקכ"ה.

(ג) דמעותי יכבה חרון אפך ממני: סליחה נדפסה בספר חסידים סי' מ"א ומ"ב (ד' בול' סי' קע"א) ובס' מרגליות טובות לר' יעקב ב"ר יצחק צהלון הרופא ליום כ"א. עי' צונג לט"ג ע' 300.

(ד) אלקים בישראל גדול יחודך: סליחה ליוה"כ. אולי היא הנדפסה בס' אשמורת הבקר של חברת מעירי שחר מנטובה שפ"ד (עי' רשימת רמ"ש סי' 3004) דף ק"ב ע"ב.

(ה) אזכרה יום מותי: תוכחת מוסר מובאת בס' אור קדמון לר"מ האגוז ובשכט מוסר פי"ו ועוד, עי' עמורי העבודה עמוד 78.

(ו) יוצרי ברוב רחמיך כבוש אפק וועמך. כ"י אוקספורד 1812,5 וקובץ לונדון מרגליות סי' 640 ע' 265.

(ז) עוד מתייחסים לר"ח כמה פיוטים וסליחות ותפלות הדרך וודיו, ע"ע בספרו של צונג ע' 300.

שמו של הר"ח חתום בפיוט במסופים באשכנז בקדושת מוסף לשבת נחמו המתחיל אלהיכם יוסף ידו. ורעת הח' באעד בסדרו נוסח שפייטן אחד חיבר את כל החרוים ההם המתחילים אלהיכם עי"ש בהערותיו.

(ט) תשובות הר"ח: אוצר הספרים ת 1034.

קצתם מובא בספרי הקדמונים עי' בס' לשון חסידים הערה כ"ו. הכתב אשר שלח הר"ח לבנו מובא בריקנטי דף צ"ג ע"א ד"ו. על פי הר"ח נלקטו ונסדרו ספורי הנוסע ר' פתחי מרינגשפורק. בסבוב נאמר שבנינוה היה איש חוזה בכוכבים ושמו ר' שלמה ושאל לו ר' פתחי מתי יבא משיח ואמר לו כבר ראיתי במזלות כמה פעמים כנירוך אבל ר' יהודה חסיד

השם במנצח המצא בס' חסידים ריצן סי' תתתרכ"ב והענין עצמו בכ"י שרי"ג כ"ה ח"ז ע' 71 (זו ראה שש"כ בס' חסידים סי' רי"ב (ד' בול' סי' ר"ו).

מחשבותיו לומר כן כי ספר זה ספר חסידים שמו וכשמו כן הוא ואתחיל ואומר וכו'. ונראה בעליל שדברי התנצלות אלה נוספו ע"י מסדר מאוחר אשר חשש פן יתקלו ההוגים בדברי ענין הפרוץ האיברים המכואר באתו סימן. שם המחברת הזאת נודע לנו ממה שהובא בס' היראה ס"ח סי' י"ג 12: ואם חטאת שקול איזה תשובה שוה לה ככתוב בספר התשובה. וכוונתו שם למש"כ בס' י"ח והלאה על דבר התשובה והכפרה. המחברת הזאת לא נשארה במתכונתה הראשונה כי נתפרדו פרקים וחלקיה ותמצא ממנה גם להלן בס"ח זעיר שם זעיר שם כנון סי' ל"ח שנרשם על ראשו: זאת תורת השב בכל לבו, וסיום שם ע' 40: לכן כתבתי אילו דרך תשובה להודיע ליראי אלפים... סימן זה והבאים אחריו בודאי נובעים מספר התשובה. ברשימת רח"ם אוצרות חיים סי' 542 נמצאו הלכות תשובה להרי"ח כתובים על קלף קודם שנת צ"ג לאלף הששי. ואולי גם כוונת בעל ספר חסידים הקטן ט) דה ח' ע"ב לס' התשובה הזה כמה שצוה שם לעיין „בתשובת רבינו יהודה חסיד“. לפי ההשערה היה החיבור הזה ליסוד להלכות תשובה של הרקח) הנמצאות בסוף שו"ת רמב"ב דפוס פראג וכתוב שם שקיבלם מרבי' יהודה החסיד יא) בס' מגורת המאור כ"י לה"ר ישראל אלנאקה הנהרג על קדושת השם בשנת קנ"א בטולטולה מביא הלכות תשובה על כל עבירה ועבירה שחיבר הרב ר' אלעזר בן רבינו הרב ר' יהודה החסיד יב) ובראי כוונתו על ה' תשובה להרוקח.

ג) ספר חסידים. כן כתוב בראש סי' כ"ו, והיא התחלת מהדרות בולגוניה. הקונטרס מתחיל מן סי' כ"ז ע' 27: זה ספר חסידים נכתב ליראי ה' ולאזהבי שמו... לכן נכתב ספר החסידים לידע מה לעשות... וכמוך לו בס' כ"ח נמצא... וכל לב שלא יוכל להשיג על לב ייראה זה ספר חסידים... ואמר זה בעל הספר שחיבר מי' דחסידות יחדו וכו'. המחברת הזאת היתה נחלת לשרשים כנראה מסי' תתשפ"ט 388 ואולי נמשך אחריה הרוקח בחילוק העניינים בראש ספרו. — ממה שנתפשט שם הקונטרס הזה על כל הקובץ כולו כאשר הוא עכשיו בירדני יש לשפוט שהיתה המחברת הזאת עולה בכמותה על הקונטרסים האחרים עד שנרכסו בה על ידי קטנותם.

ד) ספר לא נודע שמו. על ראש סי' תשכ"א כתוב: זה מצאתי בספר אחר. חיבור זה היה מסודר היטב כנראה מהכתבות הרבות הנמצאות בראשי הפרקים וגם מהקדמות הקצרות בתחילת עניין כמו סי' תתש"ח 362: ניתנו אותיות של תורה להתחבר לתיבות... אשר שם מתחיל הפרק ע"ד צירוף האותיות. חיבור זה לא נקרא בשם ספר חסידים כנראה מסי' תתשפ"ט 388: וכבר כתוב בספר חסידים.

ה) ספר חסידים כמשלי שלמה. כן כתוב בראש סי' תתתקפ"ב 426 והוא קטע מן פירוש ס' משלי על דרך הרמז וההרש. סאמרי המחברת הזאת נתפרדו בין שאר סימני הספר כנראה מהדרושים הרבים על פסוקי ס' משלי הנמצאים בכל הספר. ודע שרוב מקראות כתבי הקדש המובאים והמבוארים בספר חסידים לקוחים מס' משלי.

במהדרות ס"ח ר"ב נמצאים עוד שוירים לשי מחברות אשר לא בא זכרם בס"ח שלנו. בראש סי' ב' נזכרה מחברת הענוה ואחר סי' תתשל"ד כתוב: ברוך רחמנא דסייען. ובראש סי'

„בלא ספק לא יצא בן מידי ריה"ח בעצמו“. החכם הזה שיער שתלמידיו של ריה"ח בעל הרוקח לטט ויסד את הספר מכתבי רבו והכניס בו גם משאר ספריו ואח"כ באו שאר תלמידיו וסדרו אותו כאופנים שונים.

הח' עפשטיין במאמרו על רבי' שמואל החסיד אבי הרי"ח. כרדיטשוב תרס"ד ע' 14 (הוצאה מיוחדת מן הנין ח"ד) נותן יתרון לספר חסידים דילן אשר לדעתו נסדר בזמן קדום. גם הוא מחליט שבאו בתוך הספר מעשי ידי מחברים שונים. המפורזות העקריות לספרנו הם לפי"ד הקונטרסים שחבר רבי' שמואל החסיד: ספר היראה (מן סי' א' עד סי' י"ג) וספר התשובה (מן סי' ט"ז עד סוף סי' כ"ו). מן סי' כ"ז ואילך עד סוף הספר נראה שהיו הסימנים כתובים לעיני המסדר בקובץ אחד ורובם הם מר' יהודה החסיד ותלמידו ר' אלעזר רוקח.

בספר יוחסין (הוצ' פיליפובסקי ע' 228) ובשאלת הטבלה (ד"א ד' מ"א כ') ייחסו את ספר חסידים לה"ר יהודה ב"ד יצחק מפאריש הנסרא שיר ליאון ונמשך אחריהם הח' נראטין בספרו הגדול ח"ו ע' 236 ונשען בזה על המכתאים הצרפתיים (לע"ז) הרבים המובאים בספר חסידים. ע' על זה בספרו של הח' גירעמאן ח"א ע' 287 ובהנהגותיו של הר"א הרכבי לס' דברי ימי ישראל לנראטין, חרשים גם ישנים ח"ז ע' 42, ונראטין במאגנאצין ח"ד 183 ה).

ג. תכונת הספר והרכבתו

ספר חסידים כאשר הוא לפנינו נלקט כאמור ממחברות שונות. על ידי בקורת ספרותית נוכל לחלק את הקובץ לפרקים הקדומים המקוריים גם כי אין להחליט על סימן פרטי מאיזה קונטרס או מאיזה מחברת תוצאותיו וגם על חלק גדול מספר חסידים אין להחריץ שום משפט בנידן היותו והתפתחותו. רק הרושמים הניכרים אשר הניחו לנו מאספי ומסדרי אותם הקונטרסים יורו לנו דרך להפיץ אור על הרכבת הספר ותכונתו הקדומה.

יש ראיות מוכיחות על חלוקת הספר למחברות בודדות מקדם. בס"ח ד"ב סי' י"ב כתוב: ואמר בעל זה הספר אשר חבר דברי החסידות והענוה והיראה כל אחד במחברת. ובקובץ שטראסבורג כ"י סי' ב"ד ו) מסופר שר' יהודה החסיד כתב „שנים כרכין מן ספר חסידים“ סמוך למיתתו ובודאי גם שם כוונתו על מחברות או קונטרסים מיוחדים.

ואלה הם המחברות ז) אשר בא זכרם בקובצי ספר חסידים שלנו:

א) ספר היראה ח). בס"ח דילן סי' א' עמוד 2 נמצא: על כן ערכתי ספר היראה למען יזהר הירא וכו'. ומסיום שם: זה סוד לימוד היראה. גם התחלות כמה סימנים הנאים מורים על מקורם הנובע מס' היראה: סי' ב' ע' 3: תחילת חכמה יראת ה'. סי' ג' ע' 6: ראשית חכמה יראת ה'. סי' י"ב 10: זה לימוד סוד היראה. ותוך סי' י"ג ע' 11: ושום לבך לדברי ספר היראה הזה. שם ע' 12: זאת תורת היראה.

ב) ספר התשובה. בראש סי' י"ד 13 נמצא הכתובת: ספר חסידים ב'. ובד"ב נמצא במקום כתובת כעין הקדמה וז"ל שם סי' סי' קס"ב: ולמען לא יהיה לבך נוסף בשתראה או תעיין כאשר נכתוב לפנינו עתה ותאמר אין אלו דברי חסידות רק דרכי האמורי אל יעלה על לבך ואל ישאוך

א) עי' אוצר הספרים לבניעקב ח' 755. לשון חסידים ס"ג ע"ב. ב) צונזן המוכר הרי"ח ע' 42 — כל כתבי צונזן ח"ג 240. ג) אוצר הספרים 5 13. ד) עי' בלשון חסידים ס"ד ע"א באריות. ה) ע"ד רעמו של הח' נראטין עי' להלן פרק ו'. ו) עי' רשימת לגיוניער ח"א ע' 65. ז) עי' עפשטיין ר' שמואל החסיד ע' 14 והלאה. ח) עי' גירעמאן ח"א ציון ר' ע' 286. ווערמייערע, לשון חסידים ס"ב ע"ב בערכו. עפשטיין שם ע' 16. ט) ע"ע בלשון חסידים מ"ם ח"ע' 46. גירעמאן ח"ג 212. י) השנתי ליר"ג ח"ב' 247. יא) הובאו מפרקי שבעות סי' תתנ"ה. יב) עי' עפשטיין שם ע' 16. ה' ע' 26. ברי"ג בס' השנתי ח"ה ע' 91. יג) שעמער בס' החישי 1885 ע' 125.

כ"י פארמא נרפס באוצר טוב שנת תרל"ט ע' 45 ב). הרבה מאמרים מס' הכבוד לר"ח מובאים בס"ח פעמים בהודעת מקורם פעמים בעילומו. ע' להלן פרק ו'.

אכן לעומת זה יש רגלים מוכיחות על כמה מאמרי הספר שלא יצאו מפי הר"ח ומאמר אחד בתוך ס"ח דילן בודאי לא כתבו הר"ח בעצמו והוא סי' תצ"ח 141 המתחיל: דבר אחר פירש רבי' יהודה חסיד בפרשת פינחס ... ואולי היא הוספה מאוחרת כי אותו הסימן לא נמצא במהדורות בלונדיא. — בס"ח סי' תקס"ב 156 אוסר לשתות מים בשעת התקופה משום סכנה ובהנמ"י ה' חמץ ומצה פ"ה הביא בשם ה"ר יהודה החסיד שאין להקפיד. — בדרכי משה יו"ד סי' ל"ה סק"א מביא בשם התשב"ץ (נא) מצאתי כתוב בשם הר"ר יודא חסיד שאמר שיש להעביר ולמשמש היד ע"ג בהמה בעודה חיה אם תשפיל לארץ תחת ידו ודאי כשרה ואם לאו טרפה וכו'. ובס"ח ד"ב סי' תתל"ג מוזכר לשיבה מי שלא רצה ללמד חכמה זו לאחרים שלא יסמכו על זה. והוא סתירה מוחלטת למה שהובא בשם הר"ח. — בס' חסידים הקטן לה"ר משה הכהן דף ח' ע"ב כתב ותהיה רגיל לעיין בדבר חיי עולם ובספר החסידות ובתשובת רבינו יהודה חסיד ע"כ. נראה שס"ח אינו להר"ח.

ג) רבי' אלעזר רוקח. הרבה סימנים שבס"ח הורמו מספרי ר' אלעזר מווירמישא וכבר העירו על זה החוקרים (כב) מס' רוקח נובעים הסימנים קצ"ח, (נג) ת"ג ותתש"י"ב והרבה סימנים בס"ח ד"ב כמו סי' ז', ט', י"ב, י"ג, ט"ו ועוד. מס' רזיאל לוקחו הסימנים ת"ג (רזיאל ד"א ח' ב') וסי' תתט"ו (שם ט' א') וכד"ב הסי' י"ד י"ז וי"ח (ע"י שם ח' ב'). סוף ס"ח ד"ב מסי' תתשל"ה והלאה רובו הועתק מס' חכמת הנפש להרוקח (כד) מאמר אחד הנמצא סתם בס"ח שלנו הובא במקום אחר בשם הרוקח והוא סי' תרצ"ו 181 על דבר גלילת ס"ת הובא באור זרוע ה"א ססי' קט"ו בשם הר"ר אלעזר מווירמש. בשו"ת מהר"ל סי' נ' כתב: וכן מוכח בספר חסידים שיסד הרוקח (כה) ומוסב על ס"ח דילן סי' שע"ב.

לעומת זה יש להעיר כי הרוקח מביא כבר את דברי ספר חסידים בחיבוריו, בס' חכמת הנפש דפוס לבוב תרל"ז דף י"ז ע"ד: וא"ת למה מרמה בעל החלום לפלוני ללמרו ויבשך וילך על קברו כאשר כתוב בס' חסידים. ונמצא אצלנו בס' שכ"ט 108. כפירוש תפלה להרוקח (כ"י פאריס 772) מביא ג"כ מס' חסידים. (כו).

ד) תלמידיו ר' יהודה החסיד. ברקנמאי על התורה פ' בא ד"ה ולכל בני ישראל לא יחרץ כזו נמצא: וראיתי שכתב אחד מתלמידי רבי יהודה החסיד כי פעם אחת וכו' ונמצא בס"ח ד"ב סי' תתשמ"ו.

ה. זמן יצירתו וארץ חיבורו של ספר חסידים

ממה שהקדמנו נובל להקציב זמן חיבורו של ספר חסידים לכל הפחות ברור שאחרי ר"ח. אולם מאמר אחד בתוך הספר מעיד שהשתתפו בחיבורו גם סופרים מזמן מאוחר, ברור שאחרי הרוקח והוא סי' תתשכ"ז 374: כתיב בשכבר הימים הבאים הכל נשכת אחד היה קורא בניו אחר הפרט של שנים כגון אם היה י"ד לפרט היה קורא שמו דוד ... הסגנון מורה על מעשה שהיה וזה הפרט מוסב על שנת י"ד

תתשל"ה (בדפוסים האחרונים תתשכ"ט): זה הועתק מספר חסידים אחר. אבל באמת היא העתקה מספר חכמת הנפש עם הוספות אחדות י).

הקובץ כולו אשר בידינו נקרא כפי כל בשם ספר חסידים. ויש שכינהו בשם "ספר חסידות" כן נמצא בספר חסידים הקטן לה"ר משה הכהן דף ח' ע"ב ובכ"ו אוקספורד י).

ב. מחברי ספר חסידים.

נקל מאד להוכיח שלא יצא ס"ח מתחת יד מתכר אחד. הראיה הכיחוקה הם הסתירות הכוללות הנמצאות בספר חסידים — המה יעידו כי מן הנמנע הוא שיצאו דברי הספר מפי חכם אחד.

בסוף סי' י"ח 23 כתב שיוכל הנין להטעות את אביו אם הכא הוא עשיר ומרעוב עצמו ומאותם המעות שהטעהו יגנה צרכי אביו ואמו. ובסי' תתתק"ך 412 הורא התכם לכן אע"פ שיש לאביך כיון שהוא עצרן תזכה בו ותאכילהו ותשקהו משלך.

סי' קס"ט 69: בני אדם העומדים כיום ועמדה עליהם סערה לשרר הספינה רשאים להפיל גורלות ועל מי שופול הנורא ג' פעמים רשאים להשליחו לים כמעשה יונה. ובסי' רנ"ה 84 כתב להיפך שאסור להפיל גורלות ולהשליך לים ואין לעשות כאשר עשו ליונה.

סי' תש"ך 185: כשכותב כמה שמות אינו רשאי להפסיד בין שם לשם בשאי"ת שלום אביו או רבו או הנשיא ובסי' תשכ"ב כתב להיפך: הכותב את השם אפילו המלך שואל בשלמו לא ישיבנו. היה כותב חמשה שמות כיון שגמר אחד מהם משיב.

בסי' תתשט"ז 282 איתא: יש זיווגים שלא יצליחו כגון אדם שהשיא בתו לאחי אשתו ובסי' תתצ"ט 280 הורה: הנושא בת אחותו הוא חסיד.

ודי לנו בדוגמאות כאלה להראות שיש לייחס חלקי ס"ח למחברים שונים ואלה שמות החכמים הנודעים לנו בתור מחברי קונטרסים אשר נכנסו בקובץ ספר חסידים שלנו:

א) רבי' שמואל החסיד. בעל שלשלת הקבלה (ר"ו ד' נ"ב ע"א) כתב: ואני ראיתי חיבור קטן האומר בראשו זה ספר חסידים אשר יסדו רבינו שמואל הנביא אביו של רבינו יהודה החסיד ... בראש ס"ח דילן כתוב: "שמואל" ואח"כ "סוד יראי אלקים". ותיבות אלו עולות בני' שמואל (טו). לדעת הר"א עפשטיין מורה כתובת זו על מחברו של ס' היראה וס' התשובה שבראש ס' חסידים (טז).

ב) רבי' יהודה החסיד. כמעט כל החכמים והסופרים ייחסו לו את ספר חסידים וכבר נמצא מיוחס לו בס' אספות כ"י יז). ולעיל הבאתי מה שמסופר ע"י בנו ר' משה זלטמן בקובץ שטראסבורג סי' 44 שהעיד על אביו הר"ח שבשנת התקע"ז סמוך ליום פטירתו כתב שנים כרכין מספר חסידים. מלבד עדויות אלו יש עוד כמה ראיות מוכיחות על מאמרים שונים המובאים בס"ח סתם ובמקום אחר שנו אותם בשם אומרים הר"ח: ס"ח סי' ת"ה מובא כהנהגות מיימוני פ"ז מה' עכו"ם סי' ב' בשם רבי' יהודה החסיד שמעתי ... יח) ס"ח סי' ת"י וסי' תתתשצ"ה מובא באור זרוע הלך א' סי' קי"ד בשם הר"ח יט). ס"ח סי' תתתת"ב 449 מעשה בהגמון ממנצא מובא בחידושי הומש לר"ח

יז) ע"י צונץ צונא"ץ ע' 126, ברייל בס' השנתי שלו ח"ה ע' 198. יד) ע"י גשון חסידים ס"ג ע"א. טו) ר"י וויסטינעצקי בסוף ס"ח דילן ע' 490 בשם הח' רי"ף מרגשת בלבוב. טז) ע"י בפרק הקדום. יז) נראים כמאנאציו ח"י ע' 78. נירעמאנו ח"א ע' 282. יח) ע"י צונץ צונא"ץ ע' 126. יט) מסם נעתק לשו"ת פהרי"ף סי' ק"ב. ע"י בס' השנתי לברייל ח"ה ע' 198. וע"י נראים כמאנאציו ח"ד 201 הע' 130. כ) ע"י כרם חר"ו 71. עפשטיין שם ע' 16 הע' 27. כא) והוא בתשכ"ז הקטן סי' תתנ"ג. כב) צונץ צונא"ץ 126. עפשטיין ע' 16 הע' 28. נראים כמאנאציו ח"ד ר"א הע' קפ"א. כג) רומב סי' שס"ז וע"י בשו"ת מהר"ל סימו קי"ח. כד) ע"י קעיל ע' י"ב. כה) סובא בים של שלמה לב"ק פ"ו סי' כ"ו. כו) ע"י צונץ צונא"ץ 126 הע' א. כז) מובא

ע' 65 כתוב: ורבינו יהודה כתב בספר שקראו ספר הכבוד. בשו"ת מהרי"ל סי' קי"א: ראיתי בספר הכבוד שחיבר החסיד וכתב שם צוואתו והקשה בעצמו קושיא זו (ע"י מה שהעתיק הר"ז רודניצקי משו"ת מהרי"ל כ"י אוקספורד מובא בלשון חסידים ל"ם ע"א).

מעתה אין להסתפק עוד שרבי' יהודה החסיד חיבר את ספר הכבוד ודלא כבעל ספר יוחסין (הוצ' פיליפובסקי ע' 220) אשר כתב שהר"י מפאריש חיבר את ספר הכבוד ומעות הוא כידו כמו שהוכיח ה"ח גראסס במאגאצין ח"ד 200 הערה 125. אולם החכם הנזכר שיעור שם שם' הכבוד היה ליסוד ולמקור הראשי לספר חסידים שנתרחב ממנו לקובץ גדול ע"י תלמידי הרי"ח. השערה זו אין לה שום יסוד. מאותן המקומות שבס' חסידים אשר בא שם וזכרו ס' הכבוד (לד' נראה בעליל כי ספר הכבוד היה לפני מאספי ספר חסידים אבל לרוב לא העתיקו דבריו — אדרבה רצונם היה כנראה שכל ההוגה בספר חסידים יעיין גם כן בספר הכבוד ועל כן לא עשו בספרם. ספר חסידים, רק ציונים כעין מראה מקומות על מה שהיה ברין להעתיק מספר הכבוד אל תוך ספר חסידים מעניין ידוע כמו: ושאר דבריו כתובים על ספר הכבוד (ס"ח סי' קצ"ח וסי' תצ"ה). ובספר הכבוד יפרש הכל (סי' ת"ט), והכל כתוב בס' הכבוד (סי' תתשל"ה וסי' תתתס"א וסי' תתתקל"ב) יתר על כן נמצא בס' חסידים שכתבו המאספים רק שאלה עיונית ועל התשובה ציינו לעיין בספר הכבוד כמו סי' תתת"ב: ובס' הכבוד כתוב כמה זה אילן ולא אהרים... וסי' תתתשל"ג: והלא הקב"ה יודע המכוסה כמו המנולה כל זה בספר הכבוד. התשובה על שאלה זו נמצאה אצלנו בס' תתתשל"ד אבל במהדורת בולגוניה סי' תמ"ט נפקד מקומה ונראה מזה שאותו הסימן שבא שם התירוץ נעתק מס' הכבוד ע"י איזה סופר מאוחר בתור הוספה או הנהח על הגליון. בס' תת"פ כתוב: וצריך לכתוב בספר הכבוד (בדפוסים אחרונים של הוצ' בולגוניה: כל זה בספר הכבוד) ומובנו לפי דעתי שהיה צריך להעתיק פה דברי ספר הכבוד וכמו שפירשתי לעיל. אבל הר"א ווערטהיימער (לשון חסידים מ"ג ע"א) פירש בענין אחר ואינו נראה. רק כנ' מקומות הובאו דבריו ספר הכבוד בס"ח והם הסי' ק"ע, תקי"ב ותתתקל"ז.

על תוכן ספר הכבוד אין לשפוט בדיוק עפ"י הקטעים הנודעים לנו כי באו בו דברים רבים בעניינים שונים ומשונים אשר אין להם שום קישור, קצתם בעיון אלהי (כתב תמים) אשר עליו רומז שם הספר, ורובם נימטריאות ורמזים (פזבאים בס' ערוגת הכושם כ"י, ע"י בהוספה בסוף המבוא), גם קצת דינים ומנהגים, לפי עדות מהרי"ל היו כתובים בו גם צוואות ר"י החסיד ומה שהובא בשם ספר הכבוד ברוקח ובארחות חיים ותולדות אדם וזהו נובע ג"כ מצוואות רי"ח (לה' מן הקטעים הרבים הנודעים לנו עכשיו לא נמצא בספר חסידים רק מעט מועד ורובם לא נמצאו שמה וזה מכחיש עדותו של ה"ח' נראים שספר הכבוד הוא ספר חסידים המסורי ונפלה השערתו על דבר תולדות ספר חסידים.

ז. הוספות והגהות בספר חסידים.

בפרק הרביעי הראיתי לרעת כי באו בספר חסידים דברי חכמה ומוסר מסופרים שונים ועתה הנני מוסיף ואומר כי באו גם כן מאמרים מספרים שונים אשר הציגו המאספים בתוך הספר או כתבום הסופרים על הגליון ואפשר שכל ההוספות

לא"ף הששי כי שנת י"ד שלפניו היינו שנת תקי"ד לא"ף החמישי קדומה ביותר עוד דור אחד לפני רבי' הרי"ח. שנת י"ד לא"ף הששי היה אפוא קרוב לזמן הכותב את המאמר הנזכר וזה היה אחרי מות הרוקח שנפטר בשנת תתקצ"ה. ממה שסימן זה נמצא נ"כ במהדורת בולגוניה סי' תק"ב יש לשפוט שהמאמר הזה נובע מיסוד הספר המסורי ולא מן ההוספות המאוחרות.

אדעם של המהברים והמאספים היה כפי הנראה נלילות ריגוס אשר יושביה היו בקיאים גם בלשון צרפתי גם בלשון אשכנזי. (כה) בס"ח שלנו באו מבטאים משתי הלשונות האלה: בוקיציא שקורין פלטיינא. והוא מין לחישה או השבעה, סי' רי"א 76. — שלויא, סי' שי"ז 100. — בלשמע, שמן אפרסמו, סי' שי"ט 101. — שורש מתוך שקורין לקוריציא. סי' תכ"א 125. — ברכות ושבתות שקורין שלמש בלע"ז: סי' תכ"ז 126, תתתקס"ח 334, תתתרס"ד 359, תתתת"ך 395. — כתר של עשבים שקורין בלשו' אשכנזי צפילו ובלשון כנעני ויניץ קביסני, סי' תל"ט 127. — כלים שמשמשין בהן לע"ז כגון כלף, סי' תל"ג. — עץ ששמו קין בלשון אשכנזי, סי' תתנ"ג 154. — שיעול הושטא בלשון אשכנזי, סי' תתנ"ח 155 ובסי' תתנ"ט 156: הושטא בלע"ז! — בית יד שקורין בלשון אשכנזי הנט שוך, סי' תתס"ו, תתס"ז, תתס"ח 157. — חכמת דוילטקא של נויים, סי' תתנ"ב 191. — ורן מליח הרינג"ש מבטלין התאוח, סי' תתתס"א 293. — שיעול סו"ש בלע"ז. סי' תתתקס"ח 334. — משחח בקוביא וורלש בלשון אשכנזי. סי' תתתרכ"ח 346. — שבולת שקורין בלע"ז שפילו, סי' תתתרכ"ג 354. — אשה היה שרגילה ללכת עם יוב"ש, תתתרכ"ג 354. — אכעבועות שקורין רוביוול"ש, סי' תתתרכ"ד 355. — יש נשים שקורין להם שטיריו"ש אותן כר"ש וול"ף... שטיריו"א... וכן וורוולף ולפי שהמ"א אוהשטרייא, סי' תתתרכ"ה 355. — חולי אשתא צמירתא סלוי בלע"ז, סי' תתתשנ"ב 380. — מנעלים רחבים שקורין בוט"ש בלע"ז סי' תתתתס"ה 402. — עץ קטן להראות לנערים האותיות טיינדוריר ולא עשאו כסופו משופע שפי"ץ בלשון אשכנזי, סי' תתתתקנ"ז 419. ובד"ב סי' תתצ"ג כתוב: אחד תימן עץ קטן להראות בו לנערים התיבות והאותיות טיינדור בלע"ז ובפ"א טיי"ם העלצ"ל 5. — ונדל"א בלשון אשכנזי, והוא בגד שמעטפין בו הקטן, סי' תתתתקע"ח 423. מזה נראה שרוב המילים הזרות הנמצאות במהדורת פארמא שרשן בלשון אשכנזי ומיעוטן צרפתית, ובהוצאת בולגוניה לחופך כי שם נמצאים לרוב לעז"ם צרפתים כמו שנרשם בספרו של נראטץ (נט) ונידעמאנן (פ) בטעם אחד של ס"ח כ"י הננו באוצר המפרים של עיר נימ"ש יש יותר לעזים מאשר בהוצאות שלנו. לא).

1. ספר הכבוד וייחוסו לספר חסידים

ספר הכבוד (כ) נתיסד על ידי רבי' יהודה החסיד כאשר העיד עליו תלמידו ה"ר אלעזר מנרמיוא בספר רוקח סי' שט"ו: נעתק מספר הכבוד שיסד האיש הגדול ר' יהודה חסיד וצ"ל, מובא בס' ארחות חיים לה"ר אהרן מלוניל ח"ב ה' אבל סי' ל"א (ע' 600) ובס' תולדות אדם וזהו לרבי' יוחנם חלה חנה נתיב כ"ח סוף ח"א (ד"ו ד' רל"א ע"ד) (ג). בספר כתב תמים לה"ר משה תקו הנדפס באוצר נהמר ח"ג

בס"ד עה"ת שם בפ' בא. (כה) נידעמאנו ח"א ציון: נ' ע' רע"ג והלאה. ע"י עפשטיין בספר היובל לרמ"ש ע' 124 הע' 2. (כט) נראמץ ח"ו רל"ו. (ל) נידעמאנו ח"א רס"ו. (לא) ריווי הערפתית ח"ג ע' רל"ב (ג) ע"י צנץ צונאל 125. לשון חסידים ס"ג א'. נראם במאגאציו ח"ד ספ"ד ר'. נאלפייא יוד. חק"ט. (ג) על המכונה השוררת שם ע"י בספרו של נידעמאנו ח"א רפ"א ער רפ"ג. (ד) ע"י קפמן סק"ס בערכו. (ה) נראם במאגאציו ח"ד ר'.

ח. היחס שבין מהדורת פארמא למהדורת בולוניה

בהשקפה ראשונה נראה שאין שום שיטה ותכסים לשני הסדר שבין מהדורת פארמא למהדורת בולוניה, וכי נתבלבלו ונתפורו לנמרי סימני ספר זה במהדורה האחרת. אבל כשנשווה את השתלשלות הסימנים הנמצאים בשתי המהדורות גם יחד יודע לנו שאין סידורם ושני בנינים מקריי וכי יש סדר למשנתנו. ונבאר זה בקיצור נמרץ על ידי דוגמאות בולטות ביותר.

על ראש הספר אין לדון כי כבר החלטנו שבאו שם כמה קונטרסים רבוקים יחד על ידי מאספי הספר ואין להם איפוא קישור פנימי. לא כן שאר חלקי הספר. מן סימן תפפ"ט והלאה נמצאים פרקים מוגבלים בתוכנם ומסוימים על ידי כתובת. בראש הפרק כמו סי' תפפ"ט: ענייני שבת, סי' תרל"ח: ענייני ספרים, סי' תשמ"ז: ענייני לומדי תורה וכו' וכו'.

כשנחקור בדיוק על סדר הסימנים הנמצאים גם במהדורת פארמא גם במהדורת בולוניה, נמצא שנשתירי קבוצות סימנים יחד כשתי הקבוצים בעצם סידורם בלי שום שינוי רק שלפעמים נכנסו ביניהם מאמרים אחרים מבחוץ, אבל עוד ניכר בעליל רובו עומד על הפרוץ. לדוגמא: מן סימן א' עד אמצע סימן ט"ו אצלנו, נמצא בדפוס בולוניה מן סימן קנ"ג עד סימן קס"ו זה אחר זה. מן אמצע סימן ט"ו עד סימן ל"ו אצלנו, מתאים עם ד"ב סימן הק"ץ עד סימן תרי"ג כסדרן, הסימנים מ"א עד נ"ח נמצאים שם מצומרים מן סימן קע"א עד סימן קע"ט, מן סימן נ"ט והלאה נמצא בד"ב מחובר מן סימן תרי"ד והלאה, רק שלפעמים נכנסו סימנים אחרים ביניהם כאמור (מא). מיוגמאות אלו תראה שבאו במהדורה האחת קבוצות קבוצות מאמרים מסודרים כבמהדורה האחרת בדיוק. לאותם הקטעים יש לרוב גם קישור פנימי כי ראש קבוצה מתאימה לרוב עם ראש פרק חדש בתוכנו כמו סימן תתקע"ה שהוא התחלת סטע אחד ושם מתחילים ליוטי הלכות חסירות וכן סימן תתתע"ו שהוא התחלת ענייני תלמוד תורה, סימן תתתשי"ב ראשית הפרק על אותיות הנעלמות, סימן תתתשע"ה התחלת הלכות תפלה, סימן תתתתע"ה התחלת ענייני צדקה, סימן תתתתק"ך כיבוד אב ואם וכו', ותמיד נמצא בסימנים אלו ראש לסטע השוה בקישורו לשתי מהדורות הספר. מזה למדנו שלקחו המסדרים רסיסי רסיסי פרקים והיכרום יחד כל אחד בדרכו, ולנו מזה כל אחד מהדורת ספרו.

איהו המהדורה הקדומה העתיקה ביותר, מהדורה שלנו או הוצאת בולוניה?

כספר חסידים שלנו לא נמצא כמעט פרק בעניין ידוע שלא נשנה במקום אחר בפרק מיוחד, ובוה נתפרדו העניינים המדברים על נושא אחד לשנים או שלשה פרקים מרוחקים זה מזה, כגון הלכות תפלה מן סימן שצ"א עד סימן תפפ"ו, ושנית מן סימן תתתשס"ח עד סימן תתתתמ"ט, דיני שבת מן סי' תפפ"ט עד סי' תרל"ו, ועוד הפעם מן סימן תתתתקס"ד עד סימן תתתתקפ"ד, דיני ספרים מן סימן תרל"ח עד סימן תשמ"ו, וחזרו יגשנו מן סימן תתתתקל"ט עד סימן תתתתקס"ד, וכן תמצא בענייני תלמוד תורה וצדקה וכיבוד אב ואם ואישות, תמיד נחלקו לשני מחנות במקומות שונים של הטוב ולרוב בא בראש הפרק השני מאותו עניין הכתובת: גם כאן כתוב עניין פלוני. גם לרבות שבא להוסיף כאן פרק באותו עניין עצמו שכבר נמצא לעיל. כמראה זה נשתנה מהדורת בולוניה תכלית שינוי מספר חסידים שלנו, כי שם באו שני חצאי

כאו מן הגליון אל הפנים כנודע מקורות ספרי הקדמונים. ואלה הם הנוספות בפנים הספר:

(א) לשונות הרמב"ם לו. בס"ח ד"ב סי' י"ב וי"ח מהלכות תפלה. שם סימן כ' כ"א כ"ג עד כ"ז, מ"ב ומ"ג מהלכות תשובה. נ' עד נ"ב, ס' מהלכות דעות. ס"ז וס"ז וקמ"ה מהלכות תלמוד תורה. מכל המאמרים האלה לא נמצא בספר חסידים שלנו מאומה. וישנם מסימנים הנזכרים במהדורת פארמא אבל חסרה שם ההוספה מדברי הרמב"ם לו. מזה יש ראייה שלא היו ההוספות האלה לפני מסדרי מהדורת פארמא.

(ב) לשון הראב"ד. בד"ב סי' י"ב נמצא מאמר אחד הנובע מספר בעלי הנפש להראב"ד שער הקדושה. הסימן הזה נמצא אצלנו (סי' תתרי"ז) אבל מאמר הראב"ד נפקד לה.

(ג) מבהר הפנינים לו. דבריו הועתקו בספר חסידים שלנו סי' קכ"א תקכ"ב תשל"ט תש"ס ותתרי"ז וכד"ב סי' ט' ל"ח, פ' עד פ"ב, פ"ד עד פ"ו, פ"ח פ"ט ק"ך קפ"ד רפ"ה רפ"ז ש"ן תשצ"ו.

בספר חסידים שלנו נמצא לפעמים הנהות על הגליון, מה שלא נמצא בשום מקום בד"ב, ואלה הם:

(א) מספר אור זרוע: על גליון סי' תכ"ו 127 הגה מאו"ז ח"ב הלכות שבת סימן מ"ב.

(ב) מספר רזיאל ד"א דף י"ז ע"ב על גליון סימן ל"ג. וקרוב אצלי שרוב המאמרים מספרי הרוקה, מספר חכמת הנפש היו כתובים על הגליון והמעתיקים הכניסום לפנים, ובוה יובן מה שלא בא רובם כ"א בהוצאת בולוניה ולא בהוצאה שלנו, ורק על אותם המאמרים הנמצאים בשתי המהדורות יש לשפוט שבאו מתחילה לפנים על ידי המאספים.

(ג) „ שאילתא " לא נודע מקורה נכתבה על גליון ל"ג וליתא בד"ב סימן תר"ו, ואולי היא נובעת מספר הכבוד אשר נתיסר קצתו על דרך שאלות ותשובות עיוניות. כל אלה ההוספות וההנהות נתוספו על גוף הספר בזמן מאוהר, קצתם היו כבר לעיני מסדרי שתי מהדורות הספר אשר בדינו, וקצתם לא נמצאו עדיין לפני מסדרי מהדורת פארמא.

כשם שהוסיפו על הראשונות הנהות והוספות הנזכרות, כך השמיטו גם בן מאמרים אחדים אשר היו לפני הקדמונים ונאברו מאתנו. את אלה מצאתי מובאים בשם ספר חסידים, ולא נמצא אצלנו לא בד"ב ולא בהוצאה שלפנינו:

באור זרוע ח"א סוף סימן תקע"ו ע': בספר חסידים כתוב, מי שיש לו נתח או שחין שלוחה יוצאה במקום הנחת תפילין יניח בורוע ולא בראש וטי שיש לו כזה בורועו יניח על הראש ולא בורוע. עד כאן.

בקובץ שטרמבורג סימן 44 בספור על דבר פטירת הרי"ח הנזכר לעיל, כתוב: ואחר כך סמוך ליום פטירתו כתב שני כרכין מספר חסידים, וכתב בן אדם שנהנה מאדם שהוא צרעין לבסוף שמצד אחר יוציא מ' על כך כמו שנהנה: ואדם יש להכין ולגרום שאחרים יהנו על ידו ממנו שנאמר: והיה ברכה. עד כאן. סננון כזה לא נמצא אצלנו כלל.

בספר משא מלך לבעל עצמות יוסף דף ל"ח, מביאו בלשון חסידים מ"ט ע"ב הערה 49, כתב: מצאתי בגליון א' קדוש מראות אליהו שצמצא בספר חסידים מכתובת יד, שפעם א' בא עריכה בקהל והיו שם ב' ת"ח כו'. וזה לא נמצא לפנינו.

(5) עי' דקדוקי סופרים ברכות ע' לו. רייפמאן ארבעה חרשים ע' ו' לשון חסידים מ"ג ע"ב. עפשטיין ע' י"ד הע' כ"ד. לו עפשטיין עמוד י"ז בהערה. (6) עפשטיין ע' יד הע' כ"ד. (7) רייפמאן ארבעה חרשים ע' ח'. לשון חסידים מ"ג ע"ב. עפשטיין שם. (8) כצ"ל וככ"י כתוב: שמצר אחר יוצא. ואין לו סוכו.

הפרק לבוידים וצמודים יחד לאחדות תוכנית שלמה. התאחדות זו נעשה בעצם הסדר הנוהג במהדורת פארמא, היינו מה שמוקדם שם מוקדם גם כן בד"ב, ומאוחר אצלנו בפרק בפני עצמו נספח שם אחריו בתכיפות בלי הפסק ביניהם, ועל כן לא נמצא בד"ב כי אם פרק אחד מענין אחד, כגון מה' תלמוד תורה וצדקה וכיבוד אם ואם. נידון אחד יוצא מן הכלל הזה יפיץ אור בהיר על צדקת משפטנו, והוא סדר הפרקים המדברים על ענייני המוזיקים. הפרק הראשון בעניין זה נמצא אצלנו מן סימן תתתל"ה עד סימן תתתמ"ח, והפרק השני מחזיק את הסימנים מן סי' תתתמ"א עד סי' תתתע"ד. כדפוס בולוניה נמצא הסדר הפוך: בתחלה בא שם הפרק השני והם שם הסימנים מן סי' תמ"א עד סימן תס"ח (סוף קטע!). והפרק הראשון אצלנו נמצא שם אחריו, היינו מן סימן תע"ט (ראש הקטע!) עד סימן תפ"ז. יש ראייה ברורה שהפכה הזאת נתהוה ע"י שינוי מסדר מהדורת פארמא, כי בראש הפרק הראשון מענייני מוזיקים שבמהדורה זו כתוב: „גם כאן כתוב ענייני היוקות ועונשי אדם” (סימן תתתל"ה) ולמלות „גם כאן” אין שום מובן כי עוד לא בא פרק בעניין זה בין פרקי הספר שקדמו, אלא ודאי מוסב על הפרק הבא המתחיל מן סימן תתתמ"א ושם הכתובת: „ענייני היוק כתיב כאן”.

הכתבות האלה מוכיחות כי נהפך כאן הסדר, והגנון במהדורת בולוניה. כל זה מאמת את הכלל היוצא לנו מן האמור כי מהדורת פארמא נסדרה בזמן קדום קרוב יותר לתקופת יצירת הספר, על כן נשארה בתכונתה הקדומה קובץ קונטרסים מדובקים יחד בלי שום קישור פנימי על ידי בקורת תוכנית. ומסדר מהדורת בולוניה הבא אחריו בזמן מאוחר, היבר את האוהל להיות אחד כל ענין במרור בפני עצמו. ויש לי בזה עוד ראיות חזקות: ראשונה, ממה שנמצאו במהדורת פארמא סימנים רבים נכפלים. כפולים אלו עולים למספר ששים מאמרים ויותר בעוד שבהוצאת בולוניה לא נמצאו כי אם שלש עשרה כפולים. הסבירא נותנת: שאותה המהדורה הממטנת בכפולים היא המאוחרת, כי לא יתכן שישובה הספר המשוכלל בסידורו על ידי אחרונים ההונים בו לגרוע להמיר רע בטוב. ושנית: מהשמטת מאמרים במהדורת בולוניה הנמצאים אצלנו, כי קרוב אצלי שהשמיטו קצת עניינים ככוונה מטעמים צביוניים, בפרט אותם המאמרים המננים את הפלפול (מב). אולם על רוב החסרונות יש לדון שלא נמצאו לפני מסדרי המהדורה האחרת, כמו המאמרים ע"ד האותיות הנעלמות הנמצאות לפנינו (מג), ונעדרים בד"ב ולהיפך מאמרי „ספר חסידים האחר” (ספר חכמת הנפש) המועתק שם מד' וליתא לפנינו.

מפתח העניינים שבספר חסידים

ארץ הנריים. תתתתע"ה.
ארץ ישמעאל. קמ"ה.
ארץ ישראל. תתתשכ"א.
ארץ כנען (ביה"ם). רי"ב.
אשה מותרת לכתוב ספר תורה. תש"ב. ע"ע נשים.
אשר צג אגוז. תתתמ"ז, עיין שם בהנהג.
אתרוג, תתתל"ד וכו'.

ב.

בבל. תרע"ב. — אדם מבבל, תתתשנ"ח.
בהמה שמתה אין דנין אותה למעלה, ש"ד.
בושת, מבייש ומתבייש. נ"ו, פ"ז וכו', צ"ה וכו', רמ"ד,
תתי"ג, תתל"ד, תתס"א, תתק"ע, תתק"ט, תתשס"ח,
תתתפ"ב וכו'.
בית הכנסת. רכ"ד, תנ"ח, תס"ה וכו', תצ"ב וכו', תקל"ג,
תתתשכ"ח, תתתשע"ה, תתתשפ"ט, תתתכ"ז וכו'.
אין לעשות ציורים על כותלי בית הכנסת. תתתכ"ח.
בית הספר לתינוקות. תתתשי"א.
בית עבודה זרה. תתתל"ב. ע"ע תיפלה, תועבה.
בית הקברות. תתתש"ל, תתתשל"ז, תתתשפ"ג, תתתשמ"ו.
כמה מדליקין, קבעו לומר בשבת ערבית. א'.
כנאים. תתתפ"ט, תתתל"ל, תתתת"ט.
בן הזונה. קי"ח, תתתתקע"ג, תתתתשס"ו.
בעלי דינים של מעלה. רע"ד.
בקור חולים. תתתשנ"א.
ברייתות. תתתג"ב, תתתתס"ו.
ברכת זוכר כל הנשכחות. תקע"ה, תתתתמ"ג.
ברכת כהנים. תכ"ד, תק"ו, תתתשפ"ח, תתתתי"ג.
ברכת המזון, תקנ"ה וכו', תתתתל"ז וכו'.
כשורה טובה או רעה. תתתקע"ג וכו', תתתתכ"ב וכו'.
בשר בחלב. תש"ח.

א', אות אל"ף, תתתשי"ב.
א' ב', אלפ"א ביתא. תתתשע"ה.
אבן מן הערוה, תתתשי"א וכו'.
אבן מן השוחה שנטמא בה יש, תתתקנ"ב.
אבן שואבת, נ"ה.
אבנים המקיפות את הבאר (סנולה). קע"ב.
אבק תולעים. תתתי"ח.
אברהם יקרא אפרם (כצ"ל) כשישמד. קצ"ג.
אנדה. ת', תשצ"ו, תתי"א, תתתג"ב, תתתת"ד, תתתתמ"ד.
אדיר אדינו. תק"א.
אהללה אלהי (פיוט לר"ה). תק"ג, תתתס"ח, תתתשכ"ח,
תתתת"ך.
אומה אוכלת בני אדם. ש"ה.
אומות העולם. עי' גוים.
אומנות. א', תת"ל, אומנות של גוים. תתתפ"ט.
אור ישע מאושרים (יוצר ליום א' של פסח). תתתתי"ח.
אותות נעלמות, ס"ד, קצ"ד, תש"ד, תתתמ"ג, תתתתל"ח
תתתתקצ"ג, תתתתרכ"א — אותיות המתחלפות,
תכ"ד, תשי"ב. — צירוף ומנין אותיות. תתתש"ח,
תתתשי"ו, תתתשי"א וכו', תתתשע"ה, תתתתג"ו
וכו'.
אז מלפני בראשית (פיוט למוסר יוה"כ). תתתל"ז.
אחיות עינים, תתתתג"ג.
איילת צדק (קרוכה), תצ"ט.
אין צור (פיוט). ל"ג.
אל ארון על כל המעשים, תתתל"ח.
אלכסנדריא של מצרים. תקמ"ד.
אמוראים. תתתמ"ח, תתתמ"ט.
אפטרופא ליתום, ש"ב, תתתקנ"ט, תתתע"ו.
אפיק רגן ושירים (יוצר ליום שני של פסח). תתתתי"ח.
ארון המת. שכ"ג, תתתשס"ג. עיין ערך מתים.

ג.

גאונים. תרמ"ח, תתתמ"ז.
 גכאי צדקה, תתק"ו וכו', תת"ף, תתק"ב, תתתקט"ו וכו'.
 גברת לוונות. נ"ח.
 גוי, גויים. כ"ג, ל"ה, ק"א, קל"ג, קנ"ח, קפ"א, קפ"ו. קצ"ד.
 רמ"ט, רנ"א וכו', רס"א, רע"ב, שכ"ב, שכ"ח,
 של"ט, שע"ז, תס"ה, תצ"ו, תקל"ב, תקמ"ב,
 תקע"ד, תרפ"ט, תת"ח, תתקכ"ח, תת"נ, תת"ר,
 תת"ך, תת"מ"ט, תת"ע"ה, תת"פ"ג, תתשכ"ה,
 תתשצ"א, תתת"ז, תתתל"ב, תתתמ"ב תתתמ"ז
 וכו', תתתפ"ו, תתתק"א, תתתק"ו, תתתקמ"ח,
 תתתקנ"ב וכו', תתתקפ"ו, תתתקצ"ה, תתתרכ"ג
 וכו', תתתרל"א, תתתרון, תתתרג"ה, תתתרכ"ט,
 תתתש"ג, תתתשכ"ג, תתתתל"ט, תתתשמ"ר,
 תתתשמ"ו, תתתשנ"ט, תתתשס"ג, תתתשע"ג,
 תתתשפ"ט, תתתתכ"ב, תתתתכ"ד וכו', תתתתל"ל
 תתתתל"ה, תתתתנ"ו, תתתתקס"ט, תתתתקע"ו,
 תתתתרמ"ח, תתתתשכ"ב, תתתתשנ"ח,
 תתתתשע"א.

הלכות גדולות. תשמ"ה, תתכ"ה.
 הלכות הבורא. תתקפ"ד.
 המוציא (פרוסת לחם לברכה). תתתמ"ט.
 הקזה. תתתרפ"ט.
 הקפות בסוכות. תתתתל"ט.
 „חר הויתים" תר"ל. עיין הליכות קדם ע'.
 השבעות. ר"י, רי"א, שכ"ד, שכ"ז, שכ"ט, שע"ט, תשל"ח,
 תת"נ, תתת"ח, תתתמ"ח וכו', תתת"ס"ג, תתתת"א.
 השבת גיולה עם רווחים. כ"ב.
 השכמת. תק"ם.

ד.

ויכוח עם גויים. תתי"א.
 ולך בן הפנויה שהמיתתו אמו. תתתתש"ו.
 ונתנה תוקף. תק"א.
 וורול"ף. תתת"ס"ה.

ה.

ז', אות זיון. תתתש"י. זוהר של ראש הצדיק. תת"נ"ט.
 זווניים. תת"צ"ב וכו', תתתת"ע"ה וכו'.
 זולת. תצ"ו.
 זכות אבות. י"ג, ט"ו, רל"ז.
 זכרון (מי שיש לו זכרון טוב). תשע"ח.
 זמן (לימור חצי שנה). תתכ"א.
 זנב. י"ד, קע"א.
 זצ"ל. שני"ב, תתתתקל"ב.

ו.

חווה כוכבים. תתתתשפ"ג.
 חול המועד. תת"ע"א.
 חולי של קרירות. קנ"ג — אשתא צמירתא. תתתשנ"ב.
 חומרא. תת"ר, תת"ל"א, תתת"ס"א.
 חזן, חזנות. שצ"ד, תע"א, תת"ח, תתת"ס"ו, תתתשצ"ב
 וכו', תתתשצ"ט, תתתת"א, תתתת"ג.
 חידוש חידושים. י"ד, שס"ב, תתקע"ד, תתקפ"ו, תת"נ"ב,
 תתתשפ"ט, תתתתקל"ט, תתתתקמ"ח.
 חייטים. תתקפ"ט.
 חילול השם. קפ"ו, שפ"ח, תת"ר"ב, תת"ר"א, תתתשט"ד.
 חינוך הכנים. ב', ש"א וכו', תת"צ"ג, תתקפ"ו, תתקצ"ד,
 תתתשס"ו. (ע' בספרו של נירעמאנן על החינוך
 ח"א ע' ובס' קוועללענשריפטען ע' והלאה).

חכם הבקי בענין הבורא. תתתקכ"ח.
 חכמות היצוניות. תשנ"ב. — חכמות נסתרות, תתת"ס,
 תתת"ע"ג.
 חכמי חירות. תת"נ"ו. — חכמי הקהל, תתתקפ"ו.
 הלום חלומות. קכ"ד, ק"ף, רס"ד וכו', רפ"א, שכ"א, שכ"ב
 וכו', שכ"ח, של"ה, שע"ה, שפ"ב וכו', תכ"ד,
 תס"ד, תקצ"א, תרל"ד, תרמ"ו, תת"ו, תתשל"ח,
 תתתצ"א, תתתשכ"א וכו', תתתש"ל, תתתש"ן,
 תתתשנ"ו, תתתשס"ג, תתתתק"י.

חלוק של ישו הנוצרי. תתתת"ט.
 חליצה. תתשכ"א וכו'.
 חסיד. תתקע"ה (עיי"ש בהג"ה). — תואר „החסיד".
 תתתתשמ"ה. — חסיד וחכם. א', רל"א, תכ"ד,
 תת"פ"ה, תתתתשמ"ב. — חסיד שוטה. ב', —
 חסידות. תתקע"ה וכו', תתתתשכ"ד וכו'.
 חרוזות. שמו"ז, תס"ט, תק"ו.
 חריף ומפולפל. תרמ"ה, תשע"ט, תת"כ"ט, תתת"פ"ג,
 תתתת"ו. — חריפות. תת"א, תת"מ"ט, תתתתק"ז
 ע"ע פלפול.
 חרם. ע"ו וכו', קי"ט, רס"ח, תס"ד, תת"י"א, תתת"ל"ד,

גורלות. קס"ט, רנ"ה.
 גט. תתתת"ו.
 גיהנום. ל"ג, שני"ו, תת"נ"ד, תתתת"ו.

גיטוריא. ב', ל"ג, ט"ה, ת"ס, תנ"ב, תת"ד, תרל"ו, תש"ד.
 תשמ"ב, תש"ף, תשצ"ד, תתקמ"ט, תתקע"א,
 תת"ט, תתשמ"ג, תתשע"ו, תתת"ו, תתתש"ו,
 תתתש"ד, תתתתקל"ז, תתתתש"ו.
 גלת. ר"ב, ר"ס, ש"מ, שפ"ט, ת"ב, תת"ד, תת"ח,
 תת"ף תרפ"א — ב', תתי"א, תתתקמ"ח וכו',
 תתת"ו, תתתת"ט, ע"ע כומר.
 גלות מעות. תתת"ל. — נוז מעות. תתת"ג.
 גלוח שער. תת"י, תתשכ"ט, תתתת"ד.
 גלילת ספר תורה. תתתשצ"ב.
 נמנום. תתתתקצ"ו, תתתתשכ"ג.
 גמרא. תר"ל, תתתת"ם.
 גן עדן. ט"ו, פ' תתתשנ"ו.
 גניבה. תתת"ג, תתת"ו וכו', תתת"ד.
 גרים. קפ"ט, רי"ד.

ז.

דבר (מגפה). תתתשמ"ב.
 דוכס. תת"י, תתתשט"ו.
 דיינים. תתשמ"ב, תתתק"ט וכו', תתתקע"ד וכו'.
 דקדוקים. רכ"ה.
 דרגון השד. שע"ט.
 דרך ארץ. תש"ן תתשע"ב, תתתש"ד.
 דרשנים. תתתתרכ"ז.

ח.

הגדה של פסח. שמו"א.
 הגמון. נ"ח, רע"ב, תתתתקצ"ח, תתתת"ס"ב.
 הרלקת נרות בין ראש השנה ליום הכפורים. תתתשט"ו.
 הרם. תתתתקמ"ח.
 הוראה. תתתשס"ט, תתתתשכ"ח.
 הושענא רבה. ת"א, תר"ל, תתקט"ו, תתתשמ"ג, תתתשמ"ד,
 תתתתקצ"ט.
 היזק. ק"ד וכו', קל"ב, קמ"ז וכו', תת"ה, תתתכ"ט, תתתמ"ה,
 תתת"ט וכו', תתת"ס"א וכו', תתתת"ע"א.
 הכנסת אורחים. תת"ג וכו', תת"ע.
 הלואה טובה ממנה. תתת"צ"א.

תתצ"א, תתצ"ד וכו', תתקפ"ב, תתקפ"ג, תתקפ"ד, תתקפ"ה, תתקפ"ו וכו', תתתנ"א, תתתק"ג. חשבונות. תתתקמ"ז.

מ

טכילה במים שלהם. ר"ג, תתש"ל. טבילת נשים. תתשע"ט וכו'. טבלאות הספר. תרמ"ז, תרפ"ב, תתתקס"ח. טיול, טיולים. ט"ו, י"ט, רע"ח, תש"ע, תתט"ו, תתקפ"ו תתשס"א. טעמי תורה. תתט"ו, תתתנ"ב, תתתנ"ז, תתתקל"ט, תתתתנ"ה.

י

יולדת, תתתמ"ו וכו'. יום הכפורים. ל"ב, ס"ה, ע"ה, רל"ט, רע"ו, שצ"ד, שצ"ה, תצ"ה וכו', תתשס"ה, תתתהט"ו, תתתל"ג. יום מיתת אביו (יארהציי"ט). ס"ה, ר"ץ. יישוב, תתקכ"ב וכו', תתתנ"ב, תתתנ"ח, תתתתנ"א. ילדים. ק"ה, ס"ט, שפ"ד, שפ"ו, תל"ב, תר"ג, תרפ"ג, תש"ע. תת"ך, תתתמ"ב, תתתנ"ז, תתתקע"ד, תתתתקע"ו, תתתתש"א. יסורין. ל"ב, שנ"ט וכו', תתנ"י, — יסורין לעתיד לבא. תתנ"ד. ע"ע משיח. יציאת נשמה. שו"ו וכו'. ישו הנוצרי. תתתתנ"ט. עי' סו' תתתקנ"ב. ישמח משה. תשי"א.

כ

כ', אות כ"ף. כ', ט"ו, מ"ג, רכ"ב, תתשנ"ח וכו'. — כ"ף פשוטה — חמש מאות. ט"ו, תתתרפ"א. כבוד (כינוי להשי"ת). נ"ט, תק"א, תתקפ"ד, תתנ"ב, תתתנ"ג, תתתשפ"ה, תתתכ"ו, תתתק"י, תתתתל"ג. כבוד אב ואם. קכ"ו, תתקכ"ט וכו', תתתקט"ט וכו'. כוונה בתפלה. המ"ו וכו', תתתשפ"ד, תתתת"ה. כוכבים. תתתנ"ו. — כוכב מאדים. תתתשט"ט. — חזוי כוכבים. תתתשפ"ג. כומר, כומרים. ר"ב, רמ"ב, רנ"ט. ר"ס — ס"ב, ת"ב, תתי"א, תתתקמ"ח וכו', תתתתנ"ט. — כוסריא (בית הכומר). רס"ב. ע"ע נלח. כוס של עקרון, ע"א. כושי, תקמ"ד. כינוי שם. תתתתקכ"ו, עי' שם, שמות. כלה (חדר). ת"ה. כלי שיר, שכ"ג. — כלים של עבודה זרה כגון כל"ך. תל"ג. כעס. קכ"ב וכו'. כרובים, שטים כנגד חתן וכלה. תתתנ"ז. כשוף, כשפים. מ"ג, נ"ה, קע"ד, רי"א, רי"ב, שע"ט. ש"ף. שפ"א, תשל"ח, תתנ"ו, תתש"ו, תתש"ז, תתש"ח, תתש"ט, תתתתנ"ז, תתתתש"ו, תתתתש"י, תתתתשכ"א, תתתתשפ"ג. ע"ע מכשף.

כתיבת השם

כתיבת השם. תשט"ו וכו', תתתתקנ"ט וכו'.

5

ל', אות למ"ד. י"ב, ט"ו וכו'. לאל אשר שבת. תרכ"ח. ל"ב מדות שהתורה נדרשת בהם. תשצ"ו. לכוש הקב"ה. תתנ"ט. לכנה. תתרכ"ב. לזיתן. תתתשנ"ד.

לחישה. תתש"ט. עי' כשוף. ליטרא, כ', תתפ"ט, תתקי"א, תתת"ג. לילית, וועד ליליות, תתתנ"ב. למוד תורה לבנות. תתל"ה, תתתש"א. עי' בספרו של גירענמאנן ז"ל. ז"א פרק ח'. לפנים משורת הדין. קיח וכו'. לקוי המאורות. רפ"ט. לשון לע"ו. תתתקס"ח, תתתקצ"ו. לשון עברי. י"א, תשצ"ט, תתל"ה. תתק"ב, תתשע"ג, תתתקס"ח, תתתש"י, תתתש"ז, תתתשכ"ג.

מ

מ', אות מ"ם. תתקט"ז. מאכד עצמו לדעת. קס"ב, קס"ג, שט"ו. מ"ב אותיות של שם. רי"ט. מגן אבות בדברו. תתנ"ג. מנצ"א. תתתתנ"ב. מנפה. שע"א וכו'. עי' דבר. מדה כנגד מדה. קכ"ח רכ"ב, רל"ח, תתתשי"ח. מרדק במצות. רכ"ח. מרדש מדרשים. תתמ"ח, תתס"ו, תתש"ו, תתכ"ה, תתנ"ב, תתתתס"ו. מרת הדין. רע"ד. — הוא השטן. ט"ו — הוא מרת האכזריות, תתתתמ"ט. מועד קטן. א' עי' מסכתא. מור (תואר כבוד פחות מרבי). שנ"ב, תתש"ה, תתט"ו, תתרכ"ג, תתתתנ"ח, תתתתקל"ד. עי' מעשה הגאונים עי' הערה ע"ג. מזל, הכל תלוי במזל. תתקפ"ט. — מזלות. תכ"ה. מזמורים כלשון הנונים. רנ"ט, תקמ"ד. עיי"ל פרק ח' ערך שלמ"ש. מזמורים שסידר רב האי נאון. תר"ל. מחול ורקוד. ס'. מחזורים. תר"ל. מחיקת השם. תתתמ"ו. מחשבה למעשה. ד' וכו', י"ג, פ"א, ק"י, קצ"ט. מטבעים (מתיכי המטבעות). תתס"ג. מי אל כמוך (הרזות ליה"כ). תק"ג. מי שברך. תתקי"ו. — לחולה. תתנ"ח, תתתתנ"ו. עי' גדר. מילה. תקפ"ג וכו'. מים שמנסים בהם הגנבים. תתתקס"ט. מכסים (מי שיושב על המכס). תתתתרכ"ו. מכשף, מכשפה. קס"ג, קע"ב, תתי"א, תתתנ"ג, תתתתנ"ג, תתתתנ"ו. ע"ע כשוף. מלאך והסר, אותיות מלאות. תשי"א. מלאך, מלאכים. רי"א, תק"א, תש"ג, תתכ"ו, תתקפ"א, תתנ"ד. תתשצ"ה, תתתתנ"ח, תתתתנ"ב וכו', תתתתנ"ח, תתתתש"ד, תתתתשי"ד, תתתתשפ"ג, תתתתמ"ח, תתתתקס"ד, תתתתתקפ"ט, תתתתתק"ז, תתתתתרי"א, תתתתתש"ו, תתתתתשנ"ו, תתתתתשפ"ג. מלאך של אומות העולם. תצ"ט. — מלאך הברית (אלוי הנביא). תצ"ה, תקפ"ד. — מלאך הממונה על החלוטות. שפ"ב. — מלאך הממונה על הנשמה. שכ"ד. — מלאך המות. א', ש"ה, שע"ב, שע"ה, תתתתס"ט, תתתתשי"ג. ע"ע ממונה. מלכי הבלה. ל"ה, רל"ט. מלבוש יהודים. ר"ד וכו'. — מלבוש שבת. תתתתתי"ב, תתתתקע"ט. — מלבוש נכרי. ר"ג וכו', רס"א וכו', תתתתקצ"ב.

נכרי הוא גוי וזר הוא יהודי, ס"ט.
 נסיון. ל"ב, ש"א, תר"ג, תר"ז, תתש"ג, תתש"ך.
 נע ונד. קע"ה.
 נענוע בתפלה. תת"ס"ה.
 נפוחת הריאה. תת"ע"ז.
 נקוד על אות. תש"ז, תתש"ז, תתתש"ך.
 נקיון. תת"ס"ג וכו', תתת"ז וכו'.
 נשואין תתת"רע"ה וכו'.
 נשים, בשעת השמור. רס"א, רס"ב. — נשים אוכלות ילדים.
 קע"ב.

נשמה, נשמות. רע"א, ש"ה, של"א, תק"א, תש"ג,
 תת"רנ"ד, תת"רנ"ב, תת"רנ"ה, תת"שמ"ג, תת"שמ"ו,
 תתת"קכ"ג.
 נשמת כל חי. תי"ח.

ס

סגוף. י"ט, ס"ו, קע"ו, תר"ל, תרל"א, תתקמ"ד, תתשנ"ה,
 תתת"כ"ב. ע"ע עיניו.
 סדור (סדר תפלות). ת"ד, תפ"ב, תש"א, תתת"כ"א.
 סדר, סדרים של משנה ותלמוד. א', י"ב, תתש"ט, תת"רצ"ה,
 תתת"קמ"ט.
 סודות, סתרי תורה. רי"ב, תש"ז, תת"רנ"ו, תת"רנ"ט,
 תת"ש"ד, תתת"ר"א, תתת"ש"ג. ע"י חכמות
 נסתרות.
 סופי תיבות. קע"ו, תתת"ר"ג.
 סיום כתיבת ספר. ת"ש, תתת"ק"ג. — סיום למוד מסכתא.
 תת"ש"ד וכו'.
 סילוק לשמחת תורה, תת"ש"ד.
 סידום. י"ח.

סכנה, ודברים האסורים משום סכנה. א' י"ג, קנ"א, קס"ב,
 קס"ו, ר"א, רנ"ג, תקפ"ג, תת"רפ"ט, תת"שמ"ב,
 תת"שמ"ד, תת"שמ"א, תתת"קכ"ב, תתת"קס"ה,
 תתת"ת"ה.
 סליחות. תע"ט.
 סלמנדרא, תתת"ר"ט.
 סמוכים (תיבות ואותיות). קצ"ו.
 ספירת העומר. י"ב, תתת"מ"ו.
 ספר: ספר גלחים. רנ"ט, תתת"קמ"ח. — ס' רפואות. תת"ת"ס"ט,
 תת"ר"ע. — ספר שמות. רי"ג, תת"ת"ר"ט.
 ספרד. תקנ"א.
 ספרי תת"ר"ב.

ספרים (ס"ת ושאר ספרים וכל דיניהם). ז', סכ"ה, ק"ז,
 רכ"א, ש"ט, של"ט, שנ"ה, תנ"ט וכו', תפ"ו,
 תר"ג, תרל"ח וכו', תת"מ"ט, תת"רנ"ב, תת"ט"ו,
 תת"כ"ו, תת"ש"ה, תת"ש"ד, תת"שמ"ו,
 תתת"קל"ט וכו', תתת"קמ"ג וכו', תתת"שמ"ה,
 תתת"ש"ו.

ספירה. קס"ח.

ע

עבדנים. תת"קפ"ט.
 עבריון. קי"ה, תמ"ד, תת"צ"ה.
 ענונה. תת"קע"ג, תת"ש"ך, תת"שנ"ו.
 ענור. תת"ת"ר"ד, תתת"קנ"ג.
 ענלה להוליך את המת לבית הקברות. תת"קנ"ו.
 עדים, עדות. תת"קפ"א.
 עובר, אם מותר להפיל עובר במעי אמו ע"י השקאת סממנים.
 תתת"ש"ח.
 עולנים. תת"רצ"א.
 עולם הבא. תת"מ"ו.
 עונש. ע"ע שבר ועונש.

מלחמה, יהודים שהולכים למלחמה. קנ"ב.
 מלך, רכ"ו, ר"ל, ת"ל, תש"ב, תת"ק"ו, תת"מ"ב, תת"ע"ב,
 תת"קס"א, תת"ר"א, תת"ר"ט, תת"שנ"ה,
 תתת"י"ח.

מלמד, מלמדים ק"ט, תשנ"א וכו', תת"כ"א, תת"רע"ג, תת"ש"ט.
 מלשין, קפ"ח, קפ"ט, רל"א, תת"ש"א. ע"ע מסירה.
 ממונה. ש"ה, תת"כ"ד, תת"כ"ו, תת"רפ"ב, תת"רנ"ב, תת"רנ"ג,
 תת"ת"ס"א, תת"ש"ד, תת"ש"ג, תתת"קפ"ט,
 תתת"ש"ג, תתת"שפ"ג.
 ממור. רל"ג, תת"רפ"ד, תת"ש"ט, תתת"רפ"ג.

מנהג הראשונים. ל"ג.
 מנורה לבית הכנסת ושם המנדב חקוק עליה. תק"ל.
 מניקה, קפ"ד. — מניקות גויות. קנ"ט, תת"רל"ט.
 מנעלים של מת. תת"שמ"ד.
 מט הפהל. כ"א, קכ"ב. תת"קמ"ט, תת"רע"א, תת"ל"ג וכו', תת"ת"ה,
 תת"צ"ב, תת"קפ"ו וכו', תת"רנ"א.
 מסגר הספר. תרנ"ו.

מסורה, תרצ"ט, תש"ט, תת"ת"ר"ל.
 מסירה. ט"ו, תת"ת"קע"ב, תת"ת"ק"ו, ע"ע מלשין.
 מסכתא, מסכתות. א', י"ב, תר"ל, תרס"ז, תרע"ב, תשס"ו,
 תת"רצ"ה.

מעלה גרה באדם. תר"ו.
 מערפוא. קל"ג, תת"ה"ה, תת"י"א, תת"נ"ו, תת"צ"ב.
 מעשה בראשית. תת"ת"רנ"ה.
 מעשה מרכבה. א', תש"ז, תת"שכ"א.
 מפתחות ארון הקודש. תפ"ט, תצ"ד. — מפתחות הבית.
 תת"ת"ק"א.

מצבה. תת"ת"שמ"ה.
 מצרים. תת"שנ"ו.
 מקומות בית הכנסת ומכירתם. תת"ת"ל"ב.

מקרא. תת"ד, תת"כ"ו. — מקרא ותלמוד. תשס"ה, תת"כ"ד.
 משא ומתן באמונה. תת"ת"ו.
 משונע. שפ"א, תנ"ח, תת"כ"ב.

משומר. קפ"ט, ק"ז, ר' וכו'. ר"ח וכו', תת"י"א, תת"ר"ד, תש"ז,
 תש"צ, תת"נ"ו, תת"ע"ג, תת"קע"ו, תת"ת"ר"ד,
 תת"ת"ל"ה, תת"ת"ל"ט, תת"ת"רע"ו, תת"ש"ו,
 תת"שע"א וכו', תת"ת"ק"ב, תת"ת"רע"ו,
 תת"ת"שכ"ב. ע"ע שמד.

משוררים. תת"ש"ס.
 משיח, ביאת משיח. רי"ב, תר"ל, מעכ"ב. משיח, קמ"ו. —
 מתנבא על המשיח. רי"ב. — משיח בן אפרים.
 תת"רנ"ו, תת"ת"ש"ו. — רוחו של משיח. תת"ש"ט.
 משיח סובל עוונות. תת"שנ"ו, תת"ת"שנ"ב.

משכון. גויות באו להחליף המשכונות ביום אירם. תס"ה.
 משל. תת"ת"ר"ו.
 משקל השיר. תס"ט.

מת, מתים. ל"ה, ס"ג, רס"ט, רע"ג, ש"ה, שכ"ב וכו', תנ"ג,
 תת"רע"ג, תת"ת"ר"ו, תת"שמ"ו וכו'.

ג

נאמנות, תת"ת"ר"ו.
 נגון, נגונים. י"א, שס"ו וכו'. ת"ט, תי"ט, תנ"ה, תתי"ו,
 תת"ת"קמ"ח, תת"ת"ר"ט. — נגיני ס' תהלים. תת"ל"ט.

נגעים, הלכות. צ"ט.
 נדוי על רעת הקהל. תת"ק"ד. ע"ע חרב.
 נדוניא. תת"ת"רפ"ה.
 נדר נדרים. ל"ה, תת"ת"פ"א וכו', תת"ת"שצ"ט, תת"ת"ע"ח וכו',
 תת"ת"ת"קצ"ט, ע"י מי שברך.
 נחש (לא תנחשו). י"ד, שע"ז.

רס"ה עד רס"ט, ש"ה. — קברן של קדושים.
 תתשל"ב וכו'.
 הקדוש (תואר לנהרג עה"ש). תתתשמ"ה.
 קדוש השם. ב', י"א וכו', י"ג, מ"ג, רמ"ט, רנ"א וכו'.
 רס"ג, תרמ"ג, תתקס"ה, תתש"ל, תתשל"ד,
 תתתקצ"ח, תתתרי"ז.
 קדושה. תק"ז וכו'.
 קדיש. שו"ד.
 קדישות הנוים, קצ"ד, תתס"ה, תתקמ"ח.
 קהל. קי"ט, קפ"ג, ר"ל, תקל"ד, תתמ"ה, תתס"ח, תתקי"ד,
 תתשנ"ה, תתשכ"ה, תתמ"ט, תתע"ט, תתת"ף,
 תתתקמ"ו, תתתק"ס, תתתקפ"ב, תתת"ב,
 תתת"כ, תתתל"ל, תתתל"ד, תתתקי"ד,
 תתתקצ"ח, תתתש"ע.

קונטרס. תרמ"ה, תרמ"ט, תרפ"א, ת"ש, תתקמ"ז, תתתקמ"ו.
 קטב מרורי. תתש"א.
 קידוש. ס"א, תתס"ו, תרכ"ד.
 קליר. תתתשמ"ה.
 קללה. ק"א, קכ"ט, תתתרכ"ט וכו', ע"ע בן הזונה, פנר.
 קמיעה. שס"ז, שע"ט, תתתרכ"ה, תתתרכ"ז.
 קנס לתלמידים, תשפ"ו.
 קראים. תשט"ו, תתתקס"ו. עי' עפשטיין בהחוקר שנה ב'.
 קרובה, קרוב"ץ. ל"ג, תע"ט, תצ"ט, תתש"ד.
 קרי וכתוב. קנ"ד, קע"ג, תתתשע"ד, תתתת"ט.
 קריאת הנכר, י"א.
 קריאת התורה. ק"ב, תתתשצ"ב וכו'.
 קשת, מראות הקשת. תתתמ"ה.
 קתדרא בכית הכנסת. ת"ד.
 ראש ישיבה, נ"ג, תתפ"ו, תתתק"ב — ראש ישיבה של נולה.
 תקנ"ד.
 ראש השנה. ל"ג, תצ"ז וכו'.
 ראש השנה. ל"ג, תצ"ז וכו'.
 ראשי הקהל. קט"ו, תתפ"א, תת"ב, תתת"ף, תתתקמ"ג
 תתתקפ"ז.

ראשי תיבות. קמ"ה, תשצ"ד, תת"ט, תתקע"ד, תתתל"ט.
 רב, רבנים. תרמ"ח, תתתשצ"ט, תתתתי"ו, תתתתפ"ה,
 תתתתשכ"ב, תתתתשמ"ה.
 רוח. ק"מ. — רוחות מדברות וע"ז, ש"ה. — רוח ספור,
 שכ"ד. — רוחו של משיח. תתתש"ט. — רוחו
 של מת. שכ"א וכו'.
 רועה בהמות, תפתו. ה'.
 רופא. י"ז, קנ"ד, קע"ח, שט"ז, תשנ"א, תתתקס"ח, תתתרי"ע,
 תתתתש"ג.

רוצה. קע"ה וכו'.
 רחיצת המת. של"א, תקנ"ה, תתתרי"ח, תתתקמ"ד, ריבית.
 תת"ח, תתתמ"ט וכו', תתתשנ"ח.
 רמאות. תתשמ"א.
 רמו, רמוזים. ע"ב, פ"ב, תתתרי"ח, תתתרי"א, תתתש"ד.
 רפואה קנ"ג, תת"ו, תתתקנ"ב, תתתרי"ח, ע"ע ספר.
 רפרוף איברים. י"ד. עי' לשון חסידים ט' ע"ב. עפשטיין,
 ר' שמואל החסיד ע' 16 הערה 25.
 רקימת פסוקים במטפחות ס"ת. תתתתקמ"ג.

ש

ש', אות שי"ן. מ"ה.
 שאילת הלום. פ', רי"א, שע"ט.
 שבועה. תתתרי"ו, תתתק"ד וכו', תתתקצ"ג וכו', — אל ישבע
 „כיהודית שלו". תתתקמ"ח.

עיכוב משיח. תתשמ"ה. ע"ע משיח.
 עיכוב תפלה. תת"ב, תתתקמ"ד, תתתקמ"ו, תתתשע"ה. עין
 הרע. תתל"ד, תתתרכ"ג.
 עינוי. י"ח, תתתרכ"ה. ע"ע סינוף.
 עכביש. י"ד, תתש"ן.
 על דעת המקום וכו'. תתתצ"ז.
 עליונים מזכירים דברי החתונים. תתתרי"ו.
 ענווה. תתתצ"ו וכו'. תתתרי"ז וכו', תתתשכ"ד וכו'.
 ענינו. רפ"ו.
 עצה. י"ז, תתתק"ד וכו'.
 עצרון. תתתתנ"ה, תתתתק"כ.
 ערב וקבלן. תתתס"ב וכו'.
 ערבות כל ישראל. כ"ה, ע"ד, קט"ז, ש"ה, שצ"ד, תתס"ח,
 תתתע"ב.
 עתירות. תתשל"ט, תתתרי"ג, תתתשס"ג.

פ

פנר. תתתרכ"ז.
 פדיון שבויים. מ"ו, ר', ר"ה, תשע"ג, תשע"ו, תתכ"ט, תתקס"ח.
 תתתע"ג, תתתקמ"ח.
 פוסקי הלכות, תרמ"ח, תתס"ד, תשנ"ב.
 פורים. תתתרי"ח.
 פושעי ישראל ופושעי אומות העולם. ל"ג.
 פחד בלילות קמ"ט. — פחד מפני מתים. ש"ה תתתרי"ו.
 פיוט, פיוטים. ל"ג, תת"ו, ת"ע, תע"ט, תצ"ו, תתתס"ח,
 תתתשכ"ח, תתתתי"ט, תתתת"ד,
 תתתת"ט.
 תתתתרי"ב, תתתתשמ"ה. — פיוטי ע"ז. תתתקמ"ח.
 עי' שירי ע"ז.
 פירושים. ט"ו, תת"ל, תת"ס, הש"ו, תתל"ג, תת"א, תתתש"ד,
 תתתתקל"ב, תתתתקל"ט, תתתתקס"ג,
 תתתתש"ן.
 פלפול. א', תת"ח, תתנ"ב, תתל"ה, תתתקע"ה, תתתקל"ו,
 תתתתרי"ז, תתתתל"ח. ע"ע חרף.
 פנוי המת. ש"ל.
 פרוטרוט. תתתתי"ט, תתתתקי"ז.
 פרנס. תת"ל, תתתק"ב.
 פרשים. שנ"ט, תת"א, תתתקפ"ה.
 פשיטין. כ', תתס"ב, תתפ"ו, תתקי"א, תתת"ה.
 פתרון הלכות. שפ"ב וכו', שש"ט. — פתרון המקרא. תתתשכ"ב.
 ע"ע פירושים.

צ', אות צד"ו, תתתתקל"ז.
 צביעת השיער. תתש"ו.
 צדוק הדין. ש"ה.
 צדקתן צדק. תתתרי"ח.
 צדקה. תת"מ, תתמ"ד, תתנ"ז וכו', תתתכ"ט, תתתתע"ה,
 תתתתשכ"ו וכו'. — צדקה לזכר נשמת המת.
 ל"ד, רע"ג, שני"ו, שני"ז.
 צוואה. קנ"ד, רמ"ב, ש"ז וכו'. תתתקפ"א.
 ציורים. תש"ט, תתתתכ"ה וכו'.
 ציצית. תל"ח וכו', תת"ג, תתתתס"ה וכו'.
 צל בהושענא רבה. תתתשמ"ד. — צל החמה. תתתרי"ן.
 צער בעלי חיים. ס"ג, קל"ח, קמ"ב.
 צפרנים. תתתרי"ג, תתתרי"ע.

ק

ק' אות קו"ף. תתקע"ב.
 קבורת המת. תתתשל"ה וכו'. ע"ע מת.
 קבלנות בשבת. תתת"ד.
 קבר. שכ"ב. — קבר אבות. ש"ו, שי"ב. — צדיק אצל רשע.

שבועות. (חג) תק"א.
 שבת. א', רע"ב, רצ"ו וכו', תנ"ד, תקפ"ח וכו', תתתקס"ד וכו'.
 שבתאות ומזלות. תכ"א.
 שד, שדים. ר"י, שכ"ד עד שכ"ו, שע"א, שפ"א, שפ"ב, תכ"ו,
 תק"א, תשל"ג, תתקל"ט, תתרג"ו, תתרג"ה,
 תתרג"ו, תתתמ"ח, תתתקס"ג, תתתרע"א
 תתתשפ"ג.

שפחה. קל"ו, קל"ז, קמ"א, קפ"ד.
 שקר. ק"ו, תתשצ"ה וכו'.
 שר, שרים. ר"ג, תתק"ב, תתקל"ז, תתקס"ד, תתת"ד וכו',
 תתתרג"ה, תתתשנ"ה, תתתשס"ג, תתתתל"ה,
 תתתתרע"ט.
 שר השדים. תתתתרע"א.
 שתי וערב. ר"א, ר"ב, ר"ס, תל"ג, תרס"ג, תתתשכ"ב.

ת.

שדכן. תתשל"א.
 שהשמחה במעונו. תתשע"ה, תתשע"ו.
 שוחד לגוים. תתתע"ב.
 שוק של גוים. תקצ"ה, תתתקס"ה.
 שחוק. בפסוקים. ק"ט. — שחוק רע"ה.
 שחיטה. ק"ו, תתתמ"ט וכו'.
 שטן, שטנים. י"א, ל"א, ש"ה, שס"א, תצ"ו.
 שטרי"א (מכשפה). תתתרס"ה וכו'.
 שינוי שם. תתתשי"ט.
 שיר. שמ"ד שמ"ה וכו'. — שירי הגוים. שירי ע"ו. תס"ט,
 תהל"ט, תתתקס"ח.
 שיר השירים. תש"ג.

תנין. תשצ"ו.
 תוכחה. רל"ד, ת"י, תתתשצ"ה.
 תוספות. ט"ו, תרס"ד תשמ"ו, תתתרג"ס תתתרע"ח תתתקל"ט
 תועבה. תצ"ט, תתתקנ"ג וכו', תתת"ל. ע"ע תיפלה, בית ע"ו.
 תועים (נושאי הצלב). תתתתרס"ב.
 תורת כהנים (ספרא). תתרג"ב.
 תחיית המתים. ש"ה.
 תחנון. חנ"ה, תתתשפ"ו. — תחנה עיי"ל פרק ט' בערכו.
 תיבות ואותיות התפלות. תק"ג וכו'.
 תיפלה שלהם, תס"ה, תתתקנ"ט וכו'.
 תיקון תתרג"ו.
 תכנת שבת. תרל"ה, תשי"א.

שכונת היהודים. תתתקע"ו.
 שכחה תתתש"ג. — שכחן תשע"ה.
 שכיר. תת"ל וכו', תתתע"ג, תת"ו תתתל"ב, תתתקס"ו
 תתתצ"ט, וכו'. שכר ועונש. ט"ו, ל', ל"ב, נ"ד,
 קנ"ו, קצ"ו, רמ"ה, ש'. תתרג"ו, תתרג"ו וכו',
 תתתשי"ט.
 שלוח ציבור. ת' עד ת"ט, תמ"ד, תתתשצ"א, תתתתרע"א,
 ע"ע חזן.

תכריכי מתים. א', של"ה, תוס' תשס"ד, תתתשפ"ג, תלייה,
 קי"ג, תתתרג"ב, תלמוד תורה א' י"ב, תשס"א,
 וכו', תתתתע"ז וכו' תתתצ"ז, וכו' — יש במדרשים
 מה שאין בתלמוד, תתתתס"ז.
 תלמיד חכם. ב', שס"ב, תת"ו, תתרג"ג. — תלמיד המסנדר
 את רבו. קפ"ד.
 תנאים. תרמ"ח, תתרג"ט.

שם: שמא גרים. שס"ג וכו', שע"ו, תתתרס"ח, תתתרג"ב
 וכו', תתתרג"ח, תתתשנ"א, תתתשפ"ג.
 שם המפורש. רי"ב, תש"ג, תתשע"ה, תתתצ"א, תתתצ"ט,
 תתתרג"ב, תתתתרי"ו וכו'. תתתשכ"א. — שם
 של מ"ב אותיות. רי"ט.

תנאים. תרמ"ח, תתרג"ט.
 תענית. ס"ו וכו' רפ"ה, תתתשנ"ג, תתתתי"ד, תתתתרפ"ב.
 תענית חלום. רפ"א, רפ"ו, תתתתקע"ו. עי' חלום. — תענית
 שני המישי ושני. רפ"א, שצ"ד.
 תפלה. י"א, י"ב, שצ"ד וכו', תתתשס"ח וכו'. — תפלה
 בעד הנפטרים. ל"א, ל"ב, ל"ד, תתתשל"ז,
 תתתתשל"ח, תתתתשס"ו. — תפלת גשם. ת"א. —
 על נוסח התפלה והמהזור שבס"ח עי' צונץ ריטום
 ע' הערה א'.

שם הממונה על התפין. תק"א.
 שמד. ככ"ה, קפ"ג, קפ"ה, קצ"ה, רנ"ו, תשע"ו, תתתתרס"ב,
 תתתתרצ"ו. ע"ע משומר, שעת השמד.
 שמונה עשרה. רמ"ד, ש"ה, שס"א, שצ"ג, תכ"ז. תמ"ו, תע"ה,
 תתתשע"ו וכו'.
 שמות. תתתתרע"א. — ספר שמות. רי"ג. ע"ע ספר
 שמות היוצאים מן הפסוקים. תשצ"ו. — שמות
 מלאכים קצ"ג.

תפילין. תל"ד וכו', תרל"ח וכו'. תתתתס"ט.
 תפיסה. שמ"א, תתתרג"ג, תתתרכ"א, תתתרכ"ה, תתתתקס"ט,
 תתתתרס"א.
 תקופה. תקס"ב.

שמים (אינו רקיע). תרל"ז, תתתשפ"ה, תתתתרכ"ו.
 שמירת אוכליו, תתתרס"ח וכו'. — שמירת עצמו. קס"ד וכו'.
 שע"ד, תשס"ט.

תקיעת כף עם נוי. תתתס"ו.
 תקיעת שופר. תק"ד, תתתשצ"א. תתתת"ד. עי' תמ"ד.
 תקנה. כ"ט, רע"ג, תתתקכ"ה. — תקנת הציבור. תתתצ"ג,
 וכו'. — תקנת השוק. תע"ח, תתתצ"ג, תתתתק"ח.
 תרגום. ט"ו, ל', ל"ב, תשמ"ח, תשצ"ו, תתת"ו, תתשע"ג,
 תתתק"ד, תתתקע"ג, תתתקצ"ט, תתתש"י,
 תתתש"ז. — תרגום לאיוב. ל"ב. עיי"ש הערה כ"ב.
 תשובה. י"ה, י"ט, ד', ל"ו, ל"ז וכו', נ"ב, ע"א, קי"א.
 ר"ח, רפ"א.

שמעון כיפא קורין לו פטר חמור. קצ"ג.
 שמש בית הכנסת. רע"א, תס"ו.
 שעטנז. תתתתס"ה.
 שערי בינה. תתתשי"ד.
 שעת שמד. ב', ר"ג, רמ"ו, רס"ב, תרשע"ו, תתתשל"ד,
 תתתתקצ"ח.

תשמישי ע"ו. תתתל"ג, תתתקס"ט.

הוספה ב'

לוח השוואת הסימנים מדפוס בולוניה
לכ"י פארמא

בולוניה	פארמא	בולוניה	פארמא	בולוניה	פארמא
א	כז כל הסימן	צט	מז עד ותהנה מזיו שכינה.	ט	כל הסימן
	כח עד ופושעים יכשלו במ	קג	מז מן ודע מי שהוא	י	" "
ב	כח מן ואמר זה בעל הספר (בשנויים) עד סה"ס.		(בשנוי לשון) עד סוף הסימן.	יא	עד כל אילו הרב' מכי' את הלב.
ז	תקפב כל הסימן.	קה	תקפו עד כמת מצוה.	יב	עד מנינים את הלב.
ח	תתקצו " "	קז	תסב מן וכל המונע עד	קס	יג מן ואם באתה לידי
ט	תתקעה " "		נשמתו.		נסיון עד ורוח נכון
י	תתקעה " "	קח	תסב מן ואם המעכב עסה"ס		הרש בקרבי.
יא	תתתשעט עד לעבדים.	קיז	רנח	קסא	יג מן אם עמרת בנסיון
יב	תתריז עד באהבת הקנה.	קיח	סא עד המשמח אלקים		עד סוף הסימן.
יג	שסה מיוסוד עד אחריו עד עולם.	קכב	תקצא כל הסימן.	קסב	יד עד בוחן כליות.
טו	תתטו מן שורש ענוה עסה"ס	קל	שסב עד ועושה חפצו.	קסג	יד מן אם נצחת עד סה"ס.
יח	תכ"ד בתוך הסימן.	קלא	שסב מן ואם ישאל עד	קסד	תתתשענעד לעתיד לבא.
	תקי בתוך הסימן.		מעשיו רעים.	קסה	טו מן כתיב פוקד עד ועודי עמך.
כא	עב עד וחטאתי ננדי תמיד	קלב	תתתקכט מן ואם ישראל עד ביד		טו מן יש צדיקי' עד דבש והמאה.
כב	עב מן ומי שחטא עד שלא יחשדו הכשרים.	קלג	תתתקכט עד בזה הרבר.	קסו	יט עד כענין הזה.
	עה מן וכשארם מתורה עד סוף הסימן.	קלז	תשו כל הסימן.	קסה	ס מן אל תארכ בנים עס"ה.
מ	תתקעו כל הסימן	קלח	קכה מן בכל דרכיו (כדפוס	קסט	סג כל הסימן
מא	תתרח כל הסימן (בשנויים).		בול' חסר קצת).	קע	לה " "
מה	קנה כל הסימן.	קמב	תרטט (בשנויים רבים).		מא מן כשבוכה עד סה"ה.
	קנו מן הלא דוד עד סה"ס.	קנג	א מן ויש חסיד שלכו	קעא	מב כל הסימן.
מו	תקנה כל הסימן		הולך עד כל הימים		מג מן ג' יצרים עד בלא כשוף.
מז	תתתכח " "	קנד	א מן מצוה לשנות עד	קעב	מג מן כלל נדול עד ס"ה.
נח	תקסה " "		סוף הסימן.	קעג	מד כל הסימן.
סא	תתמ " "		תקפח כל הסימן.		מה " "
	תתמב " "	קנה	ב עד שהוא מבוה יירשנו.		מו עד לא יעלה.
סח	רעט " "	קנו	ב מן ואם תראה ג'	קעד	מו מן שני בני אדם עס"ה.
סט	רכב " "		עסה"ס.	קעה	מח כל הסימן.
עט	עח מן השמר שלא תשב עד מעשיו הרעים.	קנו	ג כל הסימן.		מט " "
פד	תתר עד לשם שמים.	קנז	ז " "	קעו	נ " "
צג	קטז מן ואם לא היו ישראל עד שלא יחטיאו.	קנח	ח עד ודעת אלה' תמצא.	קעז	נד " "
			ח מן יראת ה' שנאת רע עד סוף כל הסימן.	קעז	נא " "

בולגוניה	פארמא	בולגוניה	פארמא	בולגוניה	פארמא
קעח	נו כל הסימן	רל כל הסימן	שסר כל הסימן	קעח	קעט
קעט	נו עד מכנות ישראל.	רלא " "	שסה " "	קעט	קפ
קפ	קה כל הסימן.	רלנ " "	שסו " "	קפ	קפא
קפא	קיב " "	רלר " "	שסז " "	קפא	קפב
	תרכט עד לא אמר לו תשובה.	רלה " "	שסה " "	קפב	קפג
קפב	קיט כל הסימן.	רלו " "	שסט " "	קפג	קפד
קפג	קכ " "	רלז " "	תא " "	קפד	קפה
קפד	קכא " "	רלה " "	תה " "	קפה	קפו
קפה	קמו " "	רמו " "	תיר " "	קפו	קפז
קפו	קעא " "	רמט " "	תטו " "	קפז	
קפז	סט מן ומי שאוהב עד ס"ה	רנט " "	תיה " "		
	קעז מן הרועה עד פ"ה.	רס " "	תיט עד להשליך הזוב		
	קעז כל הסימן.	רסג " "	מנרונו.		
קפח	קפג " "	רסד " "	תיט מן מי שקנה עד ס"ה.		
קפט	קפד " "	רסה " "	תכ כל הסימן.		
	קפה " "	רעד " "	תכא עד בולע המתיקות.		
קצ	קצב " "	רפ " "	תכח כל הסימן.		
קצא	קצג עד פטר חמור.	רפא עד בלא תשובה	תכט " "		
קצב	קצג מן למה לא נתנלו עס"ה	רפא מן מה שמתענין עס"ה.	תלב מן לא ינשק עד ואח"כ		
קצג	קצד כל הסימן.	רפב כל הסימן.	ירוק.		
קצד	קצה " "	רפג " "	תלט כל הסימן.		
קצה	קצז עד עוננו שנרם.	רפז " "	תעט " "		
קצז	קצז מן לכך עד סוף הסימן.	רפז " "	תפ " "		
	קצז כל הסימן.	רפה " "	תצז מן וכן יהודי עס"ה.		
קצז	קצה " "	רפט " "	תצז עד אין השטן יכול		
קצה	קצט " "	רצ " "	לקטרנ.		
	ר " "	רצא עד כיום שמת אביו.	תקנ כל הסימן.		
	רא " "	רלג שוה מן כל ישראל עד ביום	א מן אהוב לך את המצוה		
קצט	רב " "	זה בזה עס"ה.	עד קלות ראש.		
	רג " "	שטז כל הסימן.	תקצח כל הסימן.		
	רה " "	שיו " "	תקצט " "		
ר	רו " "	שיה " "	תר " "		
רא	רז " "	שכה " "	תרא " "		
רב	רח " "	שכז " "	תרב " "		
רג	רט " "	שכח " "	תרו " "		
רד	רי " "	שכט עד ארבע אמות.	תרה " "		
רה	ריא " "	שמז כל הסימן.	תרט " "		
רו	ריב עד המאמינים בדבריו.	שמח " "	תרי " "		
רז	רכב עד ולא מיהה.	שמט " "	תריג " "		
רח	רכב מן כף ששוקלים עס"ה.	שנ כל הסימן.	תריח " "		
	רכג כל הסימן.	שנו " "	רעב " "		
רט	רכד " "	שנז " "	תריט " "		
רי	רכח " "	שסב מן ועוד בימינו עס"ה.	רעא רכב " "		
ריא	רכט " "	שסג כל הסימן.	רעב תרכג " "		

בולוניה	פארמא	בולוניה	פארמא	בולוניה	פארמא
רעג	תרלט עד ויוציאם.	שט	תתכו עד נקראת תורה לחם.	שלו	תתקלג כל הסימן
רעד	תרלט מן ישקני עד סוף הס'.	שי	תתכו כל הסימן.	שלו	תתקלד "
רעה	תרפח עד ואיבר הכסף.	"	תתכח "	שלה	תתקלה "
רעו	תרסב כל הסימן.	שיא	תתל "	שלט	תתקלו "
רעה	תרעא מן והגותנין מס עם"ה.		תתתכג מן ואל יפתה עם"ה.	שמ	תתקמב עד יותר מראי.
רעט	תרפ כל הסימן.		תתתרכט כל הסימן		תתקס כל הסימן.
רפ	תרפא "		תתתקיג מן ואל יתעה ע' בדבר'	שמא	תתקמו "
	תרפב "	שיב	תתלד כל הסימן.	שמב	תתקמח "
רפא	תש "	שיג	תתלה עד רבשבת הולכת.	שמג	תתקמט "
רפב	תשט "		תתתשב מן אבל עם"ה.	שמד	תתקס "
רפג	תשלב "	שיר	תתלז כל הסימן.	שמה	תתקסג "
	תתתתקנג "		תתרט "	שמו	תתרו מן שלחו מתם עד שוף ופוק.
רפר	תשלב "	שטו	תתלט עד מלכות כל עולמים.		תתרו מן וכן מעשה עם"ה.
	תתתתקסג "		תתמד מן אם הבעל עם"ה.	שמח	תתרו עד לירי נסיון.
רפה	תשלט "		תתסה כל הסימן.	שמט	תתרו כל הסימן.
רפו	תשט עד החכמה ומוסר.	שטז	תתסה "	שנ	תתרו כל הסימן.
רפז	תשט מן אל תקנה עם"ה.		תתסט עד כוש לקבל.	שנא	תתריא "
רפח	תשנב מן צור תעורה עם"ה.	שיו	תתנו כל הסימן.	שנב	תתריב " ועי"ל סי'
רפט	תשנג כל הסימן.	שיח	תתנח "		תשמו
	תשנח "		תתנמ "	שנג	תתריג כל הסימן.
	תשנט "		תתס עד מותר לקבל.	שנד	תתריד "
רצ	תשצד "		תתסד מן מעשה באיש עם"ה.		תתרטו "
רצא	תשצח "	שיט	תתסה כל הסימן.	שנה	תתריח עד לעולם הבא.
רצב	תשצו "	שכ	תתעה מן פלגי מים עם"ה.	שנו	תתריט מן מזמור עד ס"ה.
	תתתתרא "		תתתקמב כל הסימן.		תתריט כל הסימן.
רצג	תתו "	שכא	תתעט "	שנז	תתרכא מן רבי אלעזר עם"ה.
רצד	תתס "		תתפ עד בכפר הכבוד.	שנח	תתרכב מן בשבעה מצות עם"ה
רצה	תתי "	שכב	תתפ מן אם כן עם"ה.	שנט	תתרכג מן שני צדיקים עם"ה
רצו	תתיא עד חכם בעיניו.	שכג	תתפב כל הסימן.	שס	תתרכד כל הסימן.
רצז	תתיא מן רבי שמלאי עם"ה.	שכד	תתפג עד ולקרוביך העניים.	שסא	תתרכט "
רצח	תתיב כל הסימן.	שכה	תתפד כל הסימן.	שסב	תתרכא "
ש	תתפו מן ניענוע עד רצון הקב"ה.	שכו	תתפ מן אמר"ל עם"ה.	שסג	תתרכו "
	תתמו כל הסימן.	שכז	תתפא כל הסימן.	שסה	תתרכז מן שני צדיקים עם"ה.
שא	תתיז "	שכח	תתפד עד מה שיש בו.		תתרכח כל הסימן.
שב	תתיח עד מחסי עליון.	שכט	תתפה מן הנהנה עד סה"ס.	שסו	תתרכט "
שג	תתיח עד ובכל קנייניך עד רעים.		תתפו כל הסימן.	שסז	תתרככ עד על שמו.
שד	תתיח מן תחלה צריך עם"ה.	של	תתפח "	שסח	תתרכט מן ויש אומרים עם"ה.
שה	תתיב מן תחלה צריך עם"ה.	שלא	תתפח עד שיהא בהפצם.	שע	תתרכט כל הסימן.
שו	תתיב כל הסימן.	שלב	תתפכ עד כאילו נולן.	שעא	תתרכס מן ישים אר עד שכבת זרע.
שז	תתיב "		תתפיד כל הסימן.		תתרכס מן וגם עד רבוקה במכנסיים.
שח	תתיב כל הסימן.	שלג	תתפיד "		תתרכט כל הסימן.
	תתיב "	שלד	תתפכ "		תתרכט "
	תתיב "	שלה	תתפל "		תתרכט "

בולוניה	פארמא	בולוניה	פארמא	בולוניה	פארמא
תפז	התחרסו מן אם החזן עם"ה.	תצר	תחשכ כל הסימן.	תקכו	תתחשטט כל הסימן.
תתפרסח	כל הסימן.	תצה	תתשלר " "	תקכת	תתתשנו " "
תתתרע"א	" "	תתשלה	" "	תקכט	תתתשנ עד כלפי מעלה.
תתתרענ	" "	תצו	תתשלו עד באהבו את פלונית.	תקל	תתרד מן וכגון עד לשכת הגזית.
תשעט	מן כי יש מויק עם"ה.	תצו	תתשלו מן ופעמים עד נגזרו לה	תתתתשנ	מן כי את כל עסה"ס.
תתתרנו	כל הסימן.	תצח	תתשלו מן וטי שמכושף עם"ה	תקלא	תתתתשנו מן לענין צמאה עם"ה.
תתתרנח	" "	תצט	תתשמד כל הסימן.	תקלב	תתתתשנה כל הסימן.
תתתרנט	" "	תק	תתשמה " "	תקלנ	תתתשסנ עד עמו.
תתתרנב	מן כי ירע הקב"ה עם"ה.	תקא	תתתשכו " "	תקלד	תתתשנו כל הסימן.
תתתרנג	מן כשהמכשפה עד האויר.	תקב	תתתשטו " "	תקלה	תתתשנט " "
תתתרנג	מן וכלו עם"ה.	תקג	תתתשכו עד בארץ.	תקלז	תתתשס " "
שפ	כל הסימן.	תקד	תתתשכו מן כל הנעשה עם"ה.	תקלח	תתתשסב " "
תתשטו	" "	תקה	תתשכח עד וכולו זרעו.	תקלט	תתתשסג " "
תתשיו	" "	תקו	תתשנ כל הסימן.	תקמ	תתתריח " "
תתתתרע	עד את עצמו.	תקי	תתשנא " "	תקמא	תתתתרעד " "
תתשיח	כל הסימן.	תקכ	תתשנב " "	תקמב	תתתתרסח " "
שעא	" "	תקכא	תתשנג " "	תקמג	תתתתעד " "
תתתתרע	מן וכן עם"ה.	תקכב	תתשנד " "	תקמד	תתתתרסט " "
תתתתרעא	עד היתה בארץ.	תקכג	תתשסג " "	תקמז	תתתתשסנ עד תתח לך.
תתתרלה	כל הסימן.	תקכד	תתשסו " "	תקמח	תתתתשטו כל הסימן.
תתתרלו	" "	תקכה	תתשסז " "	תקמט	תתתתשסו " "
תתתתרט	מן שומר עם"ה.	תקכז	תתשפט " "	תקמס	תתתתשער מן בכל מקום עד נפשו
תתתתרט	כל הסימן.	תקכח	תתתתרעה " "	תקמו	תתתתשער מן שני דברים עם"ה.
תתתתרט	כל הסימן.	תקכט	תתתתרעט " "	תקמז	תתתתשטו עד פעמים.
תתתתרט	" "	תקכצ	תתתתרתפ " "	תקמח	תתתתשטו מן כתיב עד ס"ה.
תתתתרט	עד באותה העיר.	תקככ	תתתתרתפט " "	תקמט	תתתתשיב מן יוד קטנה עם"ה.
תתתתרט	תתתרט מן ולכך עם"ה.	תקכג	תתתתרתצ " "	תקנ	תתתתשו כל הסימן.
תתתתרט	כל הסימן.	תקכד	תתתתרתצא עד באשה אחרת.	תקנא	תתרג " "
תתתתרט	" "	תקכז	תתתתרתשח עד אותה המחשבה.	תקנב	תתרכב " "
תתתתרט	" "	תקכח	תתתתרתשח מן מי עד סה"ס.	תקנג	תתרכנ עד הבהמה.
תתתתרט	" "	תקכט	תתתתשט כל הסימן.	תקנד	תתרלד מן אל תהי עם"ה.
תתתתרט	עד לצאת ממנו.	תקכצ	תתתתשי " "	תקנו	תתרלה כל הסימן.
תתתתרט	כל הסימן.	תקכ	תתתתשיא " "	תקנז	תתרלט " "
תתתתרט	" "	תקכא	תתתתשיג " "	תקנה	תתרלט " "
תתתתרט	מן איך לאדם עד תפלה זו.	תקכב	תתתתשיר " "	תקנהא	תתרכמה " "
תתתתרט	כל הסימן.	תקכג	תתתתשכא מן ראובן דבר ע' הקב"ה	תקס	תתרגח " "
תתתתרט	" "	תקכד	תתתתשמד כל הסימן.	תקסב	תתקנא " "
תתתתרט	" "	תקכז	תתתתשמה עד בניה ויאשרוהו.	תקסג	תתקנב " "
תתתתרט	מן ואם אדם עם"ה.	תקכח	תתתתשמה מן אדם מניד עד מעלה	תקסד	תתקנג " "
תתתתרט	תתשיב כל הסימן.	תקכט	תתתתשטו כל הסימן.	תקסה	תתקנד " "
תתתתרט	עד בשנים ממנו.	תקכ	תתתתשטו " "	תקסז	תתקנה " "
תתתתרט	מן ואשה עד ס"ה.	תקכא	תתתתשטח " "	תקסח	שצ " "

פארמא	בולגוניה	פארמא	בולגוניה	פארמא	בולגוניה
		כג עד הערמת רבית.		תתקנו כל הסימן.	
פ כל הסימן.		תרלב מן אע"פ עד נתן לו.		תתקנח " "	
" " פא	תרכד	כג מן ויש גזל עם"ה.	תר	תתקנט " "	תקסט
פג כל הסימן.	תרכה	כד כל הסימן.		תתקסא " "	תקע
" " פר	תרכו	חתימתשפ מן ויש גזל עם"ה.		תתתקכג " "	תקעא
" " פה	תרכז	תרלב מן וכל פרשת עם"ה.		תתתקכד " "	תקעב
" " פז	תרכח	כה כל הסימן.	תרא	תתתקכה " "	תקעג
" " פח	תרכט	כו " "	תרב	תתתקכו " "	תקעד
" " צא	תרלא	כט " "	תרג	תתתקכז עד שם אבין.	
" " צב	תרלג	ל עד בעולם הזה.	תרד	תתתקכב כל הסימן.	תקעה
" " צג		ל מן מי שעשה עם"ה.	תרה	תתתקכז מן כבר היו עם"ה.	תקעו
" " צד	תרלד	לא כל הסימן.		שא כל הסימן.	תקעז
" " צח	תרלה	לב עד לרחות מעלינו.		תתקסב " "	
" " צט	תרלו	לב מן מי שהיו עונותיו	תרו	תתקסה " "	תקעה
" " ק	תרלז	עם"ה.		תתסג " "	תקעט
" " קא	תרלח	לג מן אמר רבא עד	תרוז	תתקסו " "	
" " קב	תרלט	בשמחת גויך.		תתסז " "	
" " תתקלכ		לג מן ג' ספרים עד חרון	תרח	תתקסט " "	תקפ
" " קג	תרמ	אף.		תתקע " "	תקפא
" " קד	תרמא	לג מן אמרו עד ויבא ישע	תרט	תתתקכ " "	תקפב
" " קו	תרמב	לג מן והנה שני עד	תרי	תתתקכח " "	
" " קז	תרמג	הפסדת על ירו.		תתתקכג " "	תקפג
" " קח	תרמד	לג מן הרי כתוב עד ס"ה.	תריא	תתתקכט " "	תקפד
" " קט		לד כל הסימן.		תתתקל " "	תקפה
קי עד ובי פתח	תרמה	לו עד קרא ולא שמעו.	תריב	תתתקלא " "	
קי מן ר' שמעון אומר עד	תרמו	לו מן וראוי שנדע עם"ה.	תריג	תתתקלב " "	תקפו
סוף הסימן.		נח מן כתיב חוקר עם"ה.	תריד	תתתקלז " "	תקפז
קיא כל הסימן.		נט כל הסימן.		יא מן ואם יבא אליך עד	תקפח
" " קיג	תרמז	ס עד אל תזרע כרמך.		באותו לש' שהוא מבין	
" " קיד	תרמח	סה עד אין שק.	תרטז	טו מן ורע מי שמזכה עד	תקצ
" " קיו		סה מן כתיב שעו עדי	תרטז	מהיר במלאכתו.	
" " קיז	תרמט	עם"ה.		טז מן מי שעושה זכות	תקצא
קיח מן כשם שצריך עם"ה	תרנ	סו כל הסימן.	תריז	גדול עד סוף הסימן.	
קכב מן אל יתן לו רשות	תרנא	סז " "		יז כל הסימן	תקצב
עד בחיים.		תתשנה " " (כעין זה)		יט מן כתיב קחו עם"ה.	תקצג
קכב מן מי שהוא הפץ עד	תרנב	סח " "	תריח	כ כל הסימן.	תקצד
ס"ה.		סט עד זרע אברהם.	תריט	כא עד ויתן הרבה לצדקה	תקצה
קכג כל הסימן.	תרנג	עא כל הסימן.	תרכ	כא מן אחד בא עד בצרכי	תקצו
" " קכד	תרנד	עד אחרים נחשדים.	תרכא	צבור.	
" " קכו	תרנה	עה והוא חיים.		כא מן אחר גזל עם"ה.	תקצז
" " קכז	תרנו	פט ככלב שב על קיאו.		כב עד נעשין לו זכויות.	תקצה
" " קכח	תרנז	עו כל הסימן.	תרכב	תרלב כל הסימן	
" " קכט		עז " "		כג מן אע"פ שלא חזכירו	תקצט
" " קל	תרנח	עט " "	תרנג	עם"ה.	
קלא עד שנצטער עליו.	תרנט				

בולגוניה	פארמא	בולגוניה	פארמא	בולגוניה	פארמא
תרס	קלב כל הסימן.	תש	רנג מן וכן נשים עם"ה.	תשמב	שלט עד שלא ירנישו.
תרסא	קלנ "	תשא	רנה כל הסימן.	תשמנ	שלט מן ומי שישב עד ס"ה.
תרסב	קלד כל הסימן.	תשב	רסא כל הסימן.	תשמד	שמן כל הסימן.
תרסג	קלה "	תשג	רסב "	תשמה	שנא "
	תחשצנ "	תשה	רפו "	תשמו	שנב עד אין לומר ז"ל.
תרסד	קלו "	תשו	רפו "	תשמו	תשצנ עד זכרונם לברכה.
תרסה	קלז "	תשו	רסח "	תשמו	שנב מן ואשר אמר עם"ה.
תרסו	קלח עד ירחמו עליך.	תשט	רסט "	תשמו	שנב כל הסימן.
תרסז	קלח מן יודע צדיק עם"ה.	תשי	רע "	תשמח	שנה "
	קלט כל הסימן.	תשיא	רעא "	תשמט	שצא עד יכשל בתפלתו.
תרסח	קמ "	תשיב	רצא מן אחד מת אביו עם"ה	תשג	שצא מן יש אדם עם"ה.
תרסט	קמא "		תתתשנד כל הסימן.	תשנא	שצב עד על ידי תחנתו.
תרע	קמג "	תשיג	רצב "	תשנב	שצב מן אם חלה עם"ה.
	תתרטו מן וכלב עד סוף הסימן	תשיד	רצג "	תשנג	שצג כל הסימן.
תרעב	קנט כל הסימן.	תשטו	רצד "	תשנד	שצד עד ואתה תעשה את
תרעג	קסא "	תשטז	שד "		שלך.
תרעד	קסב "	תשיו	שו עת תחכם באחרייתך.	תשנה	שצד מן וכן כל הנביאים עד
תרעה	קסג "	תשיח	שו מן כשיקברו עם"ה.		בשבי ישראל.
תרעו	קסד "	תשיט	שח עד ולדבר שמא ימות.	תשנו	שצד מן בזמן עם"ה.
תרעז	קסה "	תשב	שיא כל הסימן.		שצה כל הסימן
תרעח	קסח "	תשכא	שיב "	תשנז	שצז "
תרעט	קסט "	תשכב	שיד "	תשנה	תתתשצא עד ואינם מוחים.
תרפ	קעב עד בירכן למצודה.	תשכג	שטו מן ואם עד אל יזוזהו	תשנט	תו כל הסימן.
תרפא	קעב מן כתיב עם"ה.		משם.		תתתשצא מן בפילגש עם"ה.
	קעג עד כשעשתה לאחד.	תשכד	שטו מן אע"פ שאמרו עם"ה	תשס	תז כל הסימן.
תרפב	קעד כל הסימן.	תשכה	שיט כל הסימן.	תשסא	תצה עד אל יפירד.
תרפג	קפ "		שב "	תשסב	תתתשצב כל הסימן.
תרפד	קפא עד בנדה.	תשכו	שכא "	תשסג	תתתשצג "
תרפה	קפא מן אם יברחו עד יריהם	תשכז	שכב "	תשסד	תקב "
תרפו	קפו כל הסימן.	תשכח	שכג "	תשסה	תתתתלג "
תרפז	קפח "	תשכט	שכד "	תשסו	תי "
תרפח	קצ "	תשל	שכט מן פעמים עם"ה.	תשסז	תיא "
	תרעט "	תשלא	של עד או בקבריו.	תשסט	תתתתקפה "
תרפט	קצא "	תשלב	של מן והזה עם"ה.	תשע	תיב "
תרצ	קין "	תשלג	שלא כל הסימן.		תיג "
תרצא	קיד "	תשלד	שלב "		תטו "
תרצב	רטו עד צריך כפרה.	תשלה	שלג "		תכו "
תרצג	רטז עד אינו צריך לשלם.	תשלז	שלד "	תשע	תעא "
תרצד	ריח כל הסימן.	תשלז	שלה "	תשעא	תכא מן וכן אדם עם"ה.
תרצה	רכה "	תשלח	שלו "	תשעב	תג כל הסימן.
תרצו	רכז "	תשלט	שלו עד על גבי קברו.	תשעג	תד "
תרצז	רכז "	תשמ	שלו מן אם מקבצן עם"ה.	תשעד	תפג "
תרצח	רנ "	תשמא	שלח מן כשיש מת.	תשעה	תכה מן אד' שמת כלל עם"ה
תרצט	רנכ "		תתרפ עד סוף הסימן	תלג	כל הסימן.

בולוניה	פארמא	בולוניה	פארמא	בולוניה	פארמא
תלך כל הסימן	תלך כל הסימן	התיב	תחתתו כל הסימן.	תחתתמא מן לאחר ב"ב.	
תרלח " "	תרלח " "	תתיג	תקלג " "	תקעא כל הסימן	תנ
תשעו	תלה כל הסימן.	תתיר	תתתלכ כל הסימן.	תקנו עד קטנים ושחורים.	תנא
תלו " "	תלו " "	תתטו	תתתלח " "	תקסא עד ברכה לבטלה.	תנב
תלז " "	תלז " "	תתטז	תקמא " "	תקסא מן כאשר ימצא עס"ה.	תנג
תלח " "	תלח " "	תתיז	תקלח " "	תקסב עד לומר חולין.	תנד
תשעה	תם מן אם מהרהר עס"ה.	תתיח	תקלט " "	תקסב מן אמרו לאדם עד השאר.	תנה
תשעס	תמו כל הסימן.	תתיט	תקמ " "	תקסד כל הסימן.	תנה
תשפ	תסב עד לא תעשה שבתורה	תתכ	תתוסה " "	תקננ מן ומוצאי שבת עס"ה	תנו
תשפא	תסנ כל הסימן.	תתכא	תתוסה " "	תקצה כל הסימן.	תנח
תשפב	תסד " "	תתכב	תתוסה " "	תקצו " "	תנט
תשפג	תסה " "	תתכג	תתוסה " "	תקצו " "	תנס
תשפד	תסח " "	תתכד	תתוסה מן הכון עד שם קרשו.	תקצו " "	תנס
תשפה	תעב " "	תתכה	תלכ עד מעל רגליך.	תקצו " "	תנס
תשפז	תענ " "	תתכז	תתוסה מן צריך אדם עס"ה.	תקצו " "	תנס
תשפו	תתתשפא " "	תתכו	תתוסה עד שירחויז ידיו.	תקצו " "	תנס
תשפז	תתתשפו " "	תתכז	תתתמג כל הסימן.	תקצו " "	תנס
תשפח	תתשיץ " "	תתכה	תתתסנ " "	תקצו " "	תנס
תשפח	תתשפא מן הקב"ה עד סניגור.	תתכט	תתתסנ " "	תקצו " "	תנס
תשפט	תתתתב כל הסימן.	תתל	תתוסה עד תפלה נשמחת.	תקצו " "	תנס
תשצ	תסה עד ואפילו נחש כרוך.	תתס	תתוסה מן וגם יראה עד במכנסים.	תקצו " "	תנס
תשצא	תפה מן וכן מי שזוהר.	תתסב	תתוסה מן ואחר כך יתן עד להוציא המים.	תקצו " "	תנס
תשצב	תקכנ כל הסימן.	תתסג	תתוסה מן אדם עד סוף הסימן	תקצו " "	תנס
תשצג	תתתשפא " "	תתסד	תתתתנו מן ואם יש עס"ה.	תקצו " "	תנס
תשצד	תתתשעב " "	תתסה	תתתתנו עד יקבל דין עליהם.	תקצו " "	תנס
תשצה	תקיר " "	תתסו	תתתתב כל הסימן.	תקצו " "	תנס
תשצו	תקטו " "	תתסז	תתתתב כל הסימן.	תקצו " "	תנס
תשצז	תקמו עד בין אלישיב.	תתסח	תתתתב כל הסימן.	תקצו " "	תנס
תשצח	תקטז מן אל יאמר אדם עס"ה	תתסח	תתתתב כל הסימן.	תקצו " "	תנס
תשצט	תקיה עד בראת בני אדם.	תתסח	תתתתב כל הסימן.	תקצו " "	תנס
תת	תקיה מן אותם צדיקים עד לבב כל.	תתסח	תתתתב כל הסימן.	תקצו " "	תנס
תתא	תקכ כל הסימן.	תתסח	תתתתב כל הסימן.	תקצו " "	תנס
תתב	תקב עד והברילו ר' לרעה.	תתסח	תתתתב כל הסימן.	תקצו " "	תנס
תתג	תקכד כל הסימן.	תתסח	תתתתב כל הסימן.	תקצו " "	תנס
תתד	תקכ מן ולא יתכן עס"ה.	תתסח	תתתתב כל הסימן.	תקצו " "	תנס
תתה	תתתתכד עד לערל.	תתסח	תתתתב כל הסימן.	תקצו " "	תנס
תתו	תתתתכד מן ואחר ששמע עס"ה.	תתסח	תתתתב כל הסימן.	תקצו " "	תנס
תתז	תקו כל הסימן.	תתסח	תתתתב כל הסימן.	תקצו " "	תנס
תתח	תקז " "	תתסח	תתתתב כל הסימן.	תקצו " "	תנס
תתט	תקה " "	תתסח	תתתתב כל הסימן.	תקצו " "	תנס
תתי	תקינ " "	תתסח	תתתתב כל הסימן.	תקצו " "	תנס
תתיא	תקיב " "	תתסח	תתתתב כל הסימן.	תקצו " "	תנס

בולוניה	פארמא	בולוניה	פארמא	בולוניה	פארמא
התוצט	תתחסט מן אם תשמע עסה"ם.	תתקך מן כשהמשפחה עד	תתשכח	תתשכח	תתשכח
תתש	תתתפה כל הסימן.	כוף הסימן.	תתשכו	תתשכו	תתשכו
תתשא	תתתץ מן ויאל עד הערב.	" "	תתשכא	תתשכא	תתשכא
תתשב	תתתץ מן אם יאמר עד מרדות	" "	תתתקלא	תתשכח	תתשכח
תתשג	תתתצא מן לא יאמר עד	" "	תתתקלד	תתשכט	תתשכט
	ההצלחה.	" "	תתתקצו	תתשל	תתתשסח
תתשר	תתתצא מן כנון עד סוף הסי'.	" "	תתתרו	תתשלא	תתתתשע
תתשה	תתתצד כל הסימן.	" "	תתתרכב	תתשלב	תתתקפא
תתשו	תתתקא מן דע עד המקומות.	" "	תתתשלב	תתשלב	תתתתשכט
תתשו	תתתקב מן כל אדם עד או	תתשכא	תתתשכא	תתשכא	תתתתשלא
	בחרם.	תתשכב	תתשכב	תתשכב	תתתשלא
תתשה	תתתקב מן אם יש עד מהללת.	תתשכג	תתשכג	תתשכג	תתתשלא
תתשט	תתתקח כל הסימן.	תתשכד	תתשכד	תתשכד	תתשכד

הסימנים מדפוס בולוניה אישר לא נרשמו כמפתח זה אינם בספר חסידים שלפנינו.

רשימת המקורות והענינים בהש"ס בבלי והירושלמי ובספרים שונים
שהובאו בספר משנת אברהם שעל הספר חסידים

מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
						ב ר כ ו ת :		
ג'	ודוד מי קרוי לנפשי' חסיד	ב	לה.	כל הנהגה בלא ברכה	שב	ג'	שמא יגרום החטא	רפט
ג'	שמא יגרום החטא	רפט	לט.	רש"י ד"ה. הא ר' יהודה	רצג	ה'	דין נרמא דעשוראה ביר	קפ
ה'	דין נרמא דעשוראה ביר	קפ	לט.	תוס' ד"ה. הכל מודים	רסו	ה'	אבא בנימין אומר	רמח
ה'	אבא בנימין אומר	רמח	מ.	לא עברתי מלברכך	רצז	ה'	תורה זה מקרא	רנג
ה'	תורה זה מקרא	רנג	מד.	ברוך שלא חיסר בעולמו	שח	ו'	חשב אדם לעשות מצוה ונאנס	ט
ו'	חשב אדם לעשות מצוה ונאנס	ט	מו.	תשעה וארון	רנה	ו'	ולא החזיר לו שלום נקרא נולן	קצ
ו'	ולא החזיר לו שלום נקרא נולן	קצ	מו.	והא הוי מצוה הבאה בעבירה	שכה	ז'	רשע ורע לו רשע נמור	קיה
ז'	רשע ורע לו רשע נמור	קיה	מח.	ללמדך שטעונן לברך	רצז	ח'	תוס' ד"ה. לא לעולם	רלז
ח'	תוס' ד"ה. לא לעולם	רלז	נ.	הכניס אוכלין לפיו בלא ברכה	רצה	ח.	ועוזבי הד' יכלו	ריט
ח.	ועוזבי הד' יכלו	ריט	נא.	ולא על הבשמים של ע"ז	שח	ט'	ותיסקין היו נומרין אותה	רלח
ט'	ותיסקין היו נומרין אותה	רלח	נג.	כותי שהדריק נר בשבת	קח	י'	בן אמוין כלה נביאתך	עט
י'	בן אמוין כלה נביאתך	עט	נג.	גמילת ידים משום והתקדשתם	רצה	י'	הנהו ביריוני	ריב
י'	הנהו ביריוני	ריב	נד.	תוס' ד"ה. ארבעה צריכים להודות רכב	רצב	י.	השוואת רגלים בשעת תפלה	רכט
י.	השוואת רגלים בשעת תפלה	רכט	נה.	פן יראה ח"ד והשיב מעליו	צז	יב.	פרסום חטאיו	מ
יב.	פרסום חטאיו	מ	נה.	תוס' ד"ה. פותריו חלומות	רח	יב.	כל שאפשר לו לבקש רחמים	ריג
יב.	כל שאפשר לו לבקש רחמים	ריג	נה.	ארון ואח"כ משכן	רלט, רלט	יב.	פתח ומברך אדעתא דשיכרא רצד, שג	שג
יב.	פתח ומברך אדעתא דשיכרא רצד, שג	שג	נה.	כאן על יד מלאך	רט	יג.	הקורא לאברהם אברם	צט
יג.	הקורא לאברהם אברם	צט	נו.	מתפללים על עבו"ם שיתגיירו	שה	יג.	תוס' ד"ה. בשלשון הקודש	ריח
יג.	תוס' ד"ה. בשלשון הקודש	ריח	נת.	חשיבתנכו עלואי כשיתין רבוון	רפה	יד.	כל פסיקא דלא פסקא משה	רנא
יד.	כל פסיקא דלא פסקא משה	רנא	נט.	מאימתי מברכין על הגשמים	שה	טז.	תוס' ד"ה איסטגוס	כ
טז.	תוס' ד"ה איסטגוס	כ	סא.	מן הצופים ולפנים	שכ	יז.	לא כל הרוצה ליטול את השם	ב
יז.	לא כל הרוצה ליטול את השם	ב	סב.	מן התורה בן הריגה את	קעה	יז.	נשי במאי זכיון	קית
יז.	נשי במאי זכיון	קית	סב.	מותר לכנוס לבית הכנסת במנעלים רמה	עט, קעה	יח.	מי נרע ס"ת מעצמות	קצ
יח.	מי נרע ס"ת מעצמות	קצ	סב.	ולא מהני רחמי	רעז	יח.	מקשה בחסיד אחד	ריב
יח.	מקשה בחסיד אחד	ריב	סה.	אין קורים צנוע	שכה	יב.	עשה כרבכתא בשוקא	רעג
יב.	עשה כרבכתא בשוקא	רעג	ת ר ו מ ו ת			יג.	תפלה רחמי גינהו	יג, רצ
יג.	תפלה רחמי גינהו	יג, רצ	ח ל ז			כ.	קמאי דמסרו נפשיהו	ט, ככט
כ.	קמאי דמסרו נפשיהו	ט, ככט	ב כ ו ר י ם			כ.	מת מצוה דוחה פסח	קצג
כ.	מת מצוה דוחה פסח	קצג	ז ל ז			כ.	תוס' ד"ה. כדאשכחן כסיני	ריח
כ.	תוס' ד"ה. כדאשכחן כסיני	ריח	ש ב ת :			כא.	ולוי שיתפלל אדם כל היום	רעה
כא.	ולוי שיתפלל אדם כל היום	רעה	ז .			כא.	תוס' ד"ה. ועד	רעז
כא.	תוס' ד"ה. ועד	רעז	פ כ .			כב.	טביל כמעלי יומא דפסחא	רטז
כב.	טביל כמעלי יומא דפסחא	רטז	ש ב ת :			כג.	לא יאהז אדם תפילין בידו, ויתפלל רלז	רלז
כג.	לא יאהז אדם תפילין בידו, ויתפלל רלז	רלז	ז .			כג.	שלא תחטא ותצטרך רגלך	רפז
כג.	שלא תחטא ותצטרך רגלך	רפז	ז .			כד.	קול באשה ערוה	מז
כד.	קול באשה ערוה	מז	ז .			כד.	אבל בצבור אתי למיטרד	רכה
כד.	אבל בצבור אתי למיטרד	רכה	ז .			כה.	על בשרו תחת בגדו	יא
כה.	על בשרו תחת בגדו	יא	ז .			כה.	לתפלה עד שיכסה את לבו ר"ל, רמד	רלז
כה.	לתפלה עד שיכסה את לבו ר"ל, רמד	רלז	ז .			כח.	חזרו ככבוד חבירבם	קיו
כח.	חזרו ככבוד חבירבם	קיו	ז .			כח.	בצבור שנו	רלז
כח.	בצבור שנו	רלז	ז .			כט.	תוס' ד"ה. טעה	רלז
כט.	תוס' ד"ה. טעה	רלז	ז .			כט.	תוס' ד"ה מפני שיכול	רעה
כט.	תוס' ד"ה מפני שיכול	רעה	ז .			ל.	דצלי והדר צלי	רלז
ל.	דצלי והדר צלי	רלז	ז .			לא.	ואח"כ יבקש צרכיו	ריג
לא.	ואח"כ יבקש צרכיו	ריג	ז .			לא.	אלא מתוך הלכה פסוקה	רלז
לא.	אלא מתוך הלכה פסוקה	רלז	ז .			לא.	אלך ואסתתר	שיז
לא.	אלך ואסתתר	שיז	ז .			לב.	שוהין שעה אחת ומתפללין	רלח
לב.	שוהין שעה אחת ומתפללין	רלח	ז .			לג.	רש"י, מפני היראה	רנד
לג.	רש"י, מפני היראה	רנד	ז .			לד.	תוס' ד"ה, יכוון לבו	רלה
לד.	תוס' ד"ה, יכוון לבו	רלה	ז .			לד.	דמצלי אצלו	רמד
לד.	דמצלי אצלו	רמד	ז .			לד.	חציה עלי מאן דמצלי בכפתא	רמד
לד.	חציה עלי מאן דמצלי בכפתא	רמד	ז .			לה.	כל מין ומין מעין ברכתו	רצג
לה.	כל מין ומין מעין ברכתו	רצג	ז .					

רשימת המקורות והענינים בזה"ש בבלי

שפג

מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין
פס.	מיד הודו לו	רענ	קלב.	רש"י, ד"ה, בינוני	שי	פס.	מיר הודו לו
צא.	תוס' ד"ה כנון	קכה	קלג.	עשה סוכה נאה	רפה	צא.	תוס' ד"ה כנון
צב.	תוס', ד"ה. ואם תמצא לומר	רד	קלנ.	אינה דוחה אלא בזמנה	שיב	צב.	תוס', ד"ה. ואם תמצא לומר
צג.	רש"י, ד"ה. בין בימינו.	רס	קלר.	וקראו אותו נתן הבבלי על שמי	רא	צג.	רש"י, ד"ה. בין בימינו.
צד.	מסיעו אין בו ממש	רכז, רסג	קלד.	רש"י, ד"ה. לא אפשר	שיג	צד.	מסיעו אין בו ממש
צה.	רש"י ד"ה. וחד	רכח	קלז.	תוס', ד"ה. דר"א	שמח	צה.	רש"י ד"ה. וחד
צו.	המוציא אוכלין כשיעור	שלח	קלח.	לא לכל אמר ר"א	שמח	צו.	המוציא אוכלין כשיעור
צז.	רש"י, ד"ה. לאפוקי כרמלית	שט	קלט.	היוצא בטלית שאינה מצויצת	רצט	צז.	רש"י, ד"ה. לאפוקי כרמלית
צח.	מלמד שקלעה הקב"ה לחוה	כה, רנה	קמ.	מהו לכפסוסי כיתנותא	שיד	צח.	מלמד שקלעה הקב"ה לחוה
צט.	המוציא אוכלין פחות		קמא.	רש"י, ד"ה. מרופט.	שכט	צט.	המוציא אוכלין פחות
צק.	מכשיעור, ר"ה,	שלח	קמב.	שובר אדם חבית	רמה	צק.	מכשיעור, ר"ה,
צכ.	תוס', ד"ה. הרודה	שמט	קמג.	המנער טליתו בשבת	רנה	צכ.	תוס', ד"ה. הרודה
קב.	כל שהוא למאי חזי	רנה	קמד.	האורליירין מביאין בלרי נשים	שג	קב.	כל שהוא למאי חזי
קג.	כל עושה מלאכה מתקיימת	רס	קמו.	כל אדעתא דלכנופי אסור	ש	קג.	כל עושה מלאכה מתקיימת
קד.	הצר בכלי צורה	קעא	קמז.	כל מי שחבירו נענש על ידו	קצז	קד.	הצר בכלי צורה
קה.	רש"י, ד"ה. יש לו להחליף	ז	קנ.	משה בחסיד אחד	ע	קה.	רש"י, ד"ה. יש לו להחליף
קו.	נטלו לתנו של ד'	רסד	קנא.	אסור להרהר בדברי תורה	יא	קו.	נטלו לתנו של ד'
קז.	מ"ט מהדר אפיה דר'	מו	קנב.	מה טעמא דר"י בן קרחא	יג	קז.	מ"ט מהדר אפיה דר'
קח.	כתב אות אחת בטבריא	קסט	קנג.	רש"י, ד"ה. תרטיאות וקרקפאות	רפז	קח.	כתב אות אחת בטבריא
קט.	כתב אות אחת והשלימה לספר	רסג	קנד.	וכתיב והי' פתניך קרוש	שה	קט.	כתב אות אחת והשלימה לספר
קכ.	דקא עבד למירמא אימתא	עב	קנז.	דכתיב ממצוא הפצץ	שי	קכ.	דקא עבד למירמא אימתא
קכא.	תוס' ד"ה. הא ר' יהודה	קעד	קנח.	המעמץ עם יציאת הנפש	קסה	קכא.	תוס' ד"ה. הא ר' יהודה
קכב.	רש"י אפילו מבעיר עצים	קעז	קנח.	עתידי צדיקים	קעו	קכב.	רש"י אפילו מבעיר עצים
קכג.	לקדירותו	קיג, רנה	קנב.	דמנעלי ברנלוהי בר אינש	קעו	קכג.	לקדירותו
קכד.	אם יבוא אליהו ויאמר	ריא	קנג.	חמור וחרש שומה וקטן	רמה	קכד.	אם יבוא אליהו ויאמר
קכה.	תוס', ד"ה. איזה	רלג	קנז.	תוס' ד"ה. כלדריים	פו	קכה.	תוס', ד"ה. איזה
קכז.	הכא מעצמו	שכט	קנז.	כסו' רישא	קה	קכז.	הכא מעצמו
קכח.	רש"י סרוס באשה	כז	קנז.	מר נמי ענש וקטיל	ריוז	קכח.	רש"י סרוס באשה
קכט.	רש"י ד"ה. ודבר דבר	שכג	קנז.	פקקו את המאור בטפוח	רסא	קכט.	רש"י ד"ה. ודבר דבר
קכצ.	תוס' זר העולה לרוכן	רעח	עירובין			קכצ.	תוס' זר העולה לרוכן
קכק.	בתכשיל של תרדין	ז, שכב	יג.	תוס', ד"ה. קנקנתום	רלד	קכק.	בתכשיל של תרדין
קכק.	כל המענע את השבת	רכד	כ.	תוס', ד"ה. לא יעמוד	צד	קכק.	כל המענע את השבת
קכק.	לא חרבה ירשלים	קיו	ל.	תוס' ד"ה. אלא סומכום	רכה	קכק.	לא חרבה ירשלים
קכק.	אשריך שזכות	שה	לא.	מערכין בבית הכפרות	קפא	קכק.	אשריך שזכות
קכק.	אנן דשכיח לן בישרא	ז	לה.	רש"י, ד"ה. ומתני	רנד	קכק.	אנן דשכיח לן בישרא
קכק.	רש"י, ד"ה. תיתי לי	קיה	לו.	תוס', ד"ה. ואמאי	רנו	קכק.	רש"י, ד"ה. תיתי לי
קכק.	חסידים אנרא דשבתא שקלי	א	כא.	יום טוב של דבריהם	קמג	קכק.	חסידים אנרא דשבתא שקלי
קכק.	עשייה הוא דאסור	קט, רסג, שלא	מה.	זבעיר הסמוכה לספר	רמ	קכק.	עשייה הוא דאסור
קכק.	י"ח בנדים אדם לובש להציץ	קכז, רעח	נה.	לא בסחרנים	מו	קכק.	י"ח בנדים אדם לובש להציץ
קכק.	מפני הדליקה	רכט, רעח	נג.	רש"י ביטם ספר הכמוני	רפה	קכק.	מפני הדליקה
קכק.	אסור לעמוד לפני השם ערום	רל	סג.	ולא אשכחן דאיצטרך	רפ	קכק.	אסור לעמוד לפני השם ערום
קכק.	רש"י ד"ה. מקטורן	ש	סד.	כל כמה דלא שתינא	סח	קכק.	רש"י ד"ה. מקטורן
קכק.	רש"י, ד"ה. כבה לא אמרינן	שכג	סה.	תוס', ד"ה. בצר	יב	קכק.	רש"י, ד"ה. כבה לא אמרינן
קכק.	קטן שבא לכבות	קט	צה.	רש"י אתי איסור כל חוסף	רעח	קכק.	קטן שבא לכבות
קכק.	נכרי שבא לכבות	ה	צו.	אחר איש ואחד אשה	רכז	קכק.	נכרי שבא לכבות
קכק.	תוס' ד"ה. שמע מינה	ו', קיא	צו.	תוס', ד"ה. מיכל	סז	קכק.	תוס' ד"ה. שמע מינה
קכק.	עכו"ם אדעתא דנפשי' עביר	קעא	צו.	המוצא תפילין מכניסן	קסט	קכק.	עכו"ם אדעתא דנפשי' עביר
קכק.	דלת של שירה תיבה ומגדול	רנד	ק.	מגדלת שער כלילית	צד	קכק.	דלת של שירה תיבה ומגדול
קכק.	יש בנין בכלים	רנה	ק.	צניעות מיונה	קמט	קכק.	יש בנין בכלים
קכק.	מדלענין טומאה לאו מנא	רנה	קב.	רש"י ד"ה. הלכה כר"י	קצה, שיד	קכק.	מדלענין טומאה לאו מנא
קכק.	מכטל כלי מהיכנו	מח	עג.	חריץ שבין ב' חצירות	רסא	קכק.	מכטל כלי מהיכנו
קכק.	תוס' ד"ה. קא משמע לן	קסה, קעה	עה.	עשאו לאשירה סולם	ש	קכק.	תוס' ד"ה. קא משמע לן
קכק.	ויקח מנעלים לרגליו	רמה	פסחים			קכק.	ויקח מנעלים לרגליו
קכק.	תוס', ד"ה. רבי אליעזר	רלא	ז.	מציאה מחימוש	רצז	קכק.	תוס', ד"ה. רבי אליעזר
קכק.	אין מביאין אותו דרך גנות	שט	ח.	האומר סלע זו לצרקה	יז, שכח	קכק.	אין מביאין אותו דרך גנות
קכק.	תוס', ד"ה. ושווין	רלג				קכק.	תוס', ד"ה. ושווין
קכק.	לא לכל אמר ר"א	שח, שמח				קכק.	לא לכל אמר ר"א
קכק.	ואע"פ שיש שם בהרת	גד, רנו				קכק.	ואע"פ שיש שם בהרת

מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין
לז.	הא מצוה עקביר	שכא	כב.	נעניתו לכם עצמות	רעו	כה.	עוסק במצוה, ריטב"א
לז.	רש"י, ד"ה. פורסין מחצלת	רנו	כב.	היו רצין ועולין בכבש	קב	כו.	חתן וכל השושבנן
לז.	לא חולצין ולא מיבמין	רמנ	כג.	לעולם דנקט לוי בלבי'	קפו	כו.	תוס', ד"ה. ואפילו
לז.	רש"י, ד"ה. אין פוסקין	שכג	כו.	עצי המערכה	רלג	כו.	מכאן ואילך רשות
	ח ג י ג ה		לג.	שמע מינה מדר' לקיש	סה	כח.	שיחת דקלים
ד.	הוה שכיח נבי מלאך	רג	לג.	תוס', ד"ה. מעביר על המצות	רנב	ל.	תוס', ד"ה. מתוך
ד.	תוס', ד"ה. לא	פו	לג.	רש"י, אין מעבירין	ל	ל.	תוס', ד"ה. קרקע
ו.	קטן שאינו יכול לרכוב	קו	לו.	עולה מכפרת על לאו הנל"ע	פא	ל.	משל למלך בו"ד
ז.	מבית רעך זה ביהמ"ק	רפג	לו.	ההוא דנחית קמיו דרבה	קפא	לא.	סנדל של ע"ז
י.	רש"י, ד"ה. מלאכת מחשבת	רנט	לז.	הקורא עם אנשי משמר	שכח	לה.	מפני שמכשירה
יג.	תוס', ד"ה. ורגלי	רמט	לז.	בשעה שאני מזכיר שמו	רצח	לז.	תוס', ד"ה. חציצה
יד.	שיודע להבין ולחקור	דש	לח.	בית גרמו נטלו שכר	ריח	לח.	רש"י, מי שאינו יודע לפרות
כה.	כלי עץ העשוי לנחת	רנה	מו.	שבת הותרה לפס"ג	ריח	לח.	מניין לשומע כעונה
כז.	תוס' ד"ה. פושעי	רצה	נג.	לשמאל דירך	שלג	מא.	תוס', ד"ה. ראשתקד
	מועד קטן		נד.	עולם מן הצדדין נכרא	ו	מב.	תוס', ד"ה. חייב בלולב
ה.	רמז לציון קברות	קפט	נד.	תוס', כרובים של שלמה	סא	מב.	מדאנבי' נפק בה
ו.	יוצאין על הכלאים בחוש"מ	קפג	נו.	נתערכו לו דמים בדמים	קצב	מח.	גמר מלאכול לא יתיר
ח.	אין חופרין כוכין	שטו	נט.	תוס', קנס על העראה	ריט	נב.	תוס', ד"ה. כיון שהניע
ח.	תוס', ד"ה. לפי שאין	רטו	כב.	כבש מוצרע	א	נב.	כל הגדול מחבירו
ט.	איבעי להו לשירי פורתא	רלג	סד.	בעלי חיים אין נרחין	א	נג.	רש"י, ד"ה. אלו חסידים
יד.	משום דממנעי משמחת יו"ט	רלג	סז.	שאלו לא נכתבו	רלג	נג.	ממנמי אכתפי דהרדי
טז.	בר' מאות שפורי	רמא	סט.	חבשוהו ליצר הרע			מ ג י ל ה
כ.	שאוץ זה נשיא	קמח	ע.	הרואה כהן גדול,	מז, רלא	ו.	תוס', מעביר על המצות
כג.	תוס', ד"ה. עד שיעכרו	עד	ע.	רש"י, ד"ה. קמ"ף	צט	ו.	למה נקראת טבריא
כד.	רש"י ד"ה אונקלי	ש	עב.	מה הוית דרמא דירך	רפז	ו.	תוס', ד"ה. טראטריות
כו.	נשיא ואב ב"ד	קמח	עב.	שרוקמין במקום שחושבין	קס	ז.	קיימת בנו רבינו
	ראש השנה		עג.	רש"י, ד"ה. סיוע הוי מסייע	שמח	ז.	כתיב הוא וכתוב לכם
ה.	תוס', ד"ה. מה הג המצות	שלט	עד.	כיון דחזי לאיצטרופי	שלג	י.	שמעתי שמקריבין
ח.	רש"י, ד"ה. עיני הר' בה	רעא	עו.	חמרא וריחנא פסחין	יב	יב.	שאלו תלמידיו את רשב"י
טו.	אלא באשר הוא שם	רעט	עח.	תוס', ד"ה. במקום	קנב, ר	יד.	מ"ח. נביאים
טז.	כמאן מצליגין — כר' יוסי	ערה	פ.	בשר שמן בכותבת	עט	יד.	מורד במלכות הוא
טז.	תוס', ד"ה. עיון תפלה	רלה	פא.	ביציאתו מניין	רוד	טו.	אחות לנו כבית המלך
טז.	כל שאין תוקעין בתחלתה	י	פא.	כס זונגילא ביום כפורים	קצו	טז.	הני מילי בישראל
יז.	תוס', הגה"ה	עג	פב.	אין לך דבר שעומד בפני פס"ג	ריח	כא.	קראוה שנים יצאו
יח.	זה התפלל ונענה	לט	פג.	קפחי' לרועה	רכג	כד.	כשאתה מניע אצל וחכיתי
כ.	מת ביו"ט של ר"ה	שט	פג.	מצאוהו מת אין מפסחין	רמד	כד.	פוחח כל שקרעיו נראין
כא.	תוס', ד"ה. לוי איקלע	קכא	פה.	חיי שעה חוששין	רמט	כה.	תוס', ד"ה. מפני
כא.	מכרין ר' ינאי	רנ	פה.	אך את שבתותי	רנה	כו.	תיבותא דארפט
כב.	מוליכין אותו על החמור	שטו	פה.	וחי בהם ולא שימות בהם	רנד	כו.	זמנין דמטלטלי
כג.	אין קטיגור נעשה קטיגור	רטז	פה.	תוס' ישינים, ד"ה. תשובה	רמו	כז.	קודשת בית הכנסת
כח.	מניין לכהן העולה לרובן	רעח	פה.	נענה ר' אלעזר ואמר	קיח	כז.	ולא בטלתי קדוש היום
כח.	תוס', ד"ה אכל נתכוון	רנ	פה.	מיתה ותשובה מכפרין	קנט	כח.	אל תקרי משנאי
כח.	שופר של ע"ז	קפ	פז.	גדולה תשובה	שכח	כח.	המשחרר עבדו, הריטב"א
כח.	מצות לאו להינות נתנו	רנג	פו.	יסורין ממקדן			תענית
כט.	כל שאינו מחויב ברבך	רכ		סוכה			ה. יעקב אבינו לא מת
כט.	שומע, שומע לעצמו	רנ	ד.	ארון תשעה	קעז	ה.	יעקב אבינו לא מת
כט.	אע"פ שיצא מוציא	רסח	ו.	כי אתאי הלכתא לגור	שה	ו.	מאימתי מברכין על הנשמים
לב.	ואין מפסחין עליו את הגל	שיב	ז.	תוס' ד"ה. מחיצת היא	עז	ח.	הנכנס למוד את גורנו
לג.	תוס', הא רבי	רעז	ט.	סוכה ישנה, תוס'	קיט	ט.	ומי שרי לנסוי
לג.	רש"י, ד"ה. הא	סז	י.	נוי סוכה אין ממעטין	מח	יא.	בר בי רב דתיב בתעניתא
לג.	והמתעסק לא יצא	סיב	יב.	רש"י, ד"ה. כשרין לדפנות	רי	יב.	תענית חלום בשבת
	יומא		טז.	מחיצת תלוי' מתרת	שלט	יג.	ר"י ברי' דרב אידי איקלע
ד.	שהוא בבלי יאמר	רמה	יז.	הריני כפרת ר' חייא	דש	טו.	זוכר הנשכחות
ד.	תוס', ד"ה. נכנסו מים	ער	יז.	כל דלא שוו בשיעוריהו	ריג	טו.	מורדין זמן לפני התיבה
ח.	זה פרישתו לקדושה	ער	יז.	תוס', ד"ה. ותנו	רטז	טז.	היינו מטופל ואין לו
יט.	הוא בוכה שחשדוהו	נז	יז.	רש"י ד"ה. באמצע בארבעה	רעב	טז.	בני חו"ל כחידים, רא"ש
יט.	בהם ולא בתפלה	רכה	כג.	פיל קשור כ"ע לא פליגי	קל	יח.	לוליונם ופפוס אחיו
כא.	אש אוכלת ואינה שותה	קטו	כה.	שלין קיימת	עז	כ.	אם עושין לו נם
					ריב	כג.	תחזור חנה לשחרוריתה

רשימת המקורות והענינים בהש"ס בבלי

שפמ

מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין
	נ ד ה						
ז.	שפחתו של ר"ג	סד	לג.	רש"י, ד"ה. תקנה	לו	סא.	תוס', ד"ה. אטמרינכו
טז.	תיפוק ל' דהוי ב"ק	סג	לח.	כדי שלא יבואו לידי חלול שבת	רעז	ע.	בן שונמית מהו שיטמא
יז.	רש"י ד"ה. נטמא	רז	מג.	אוכל בתרומה ונזרעו אבריו	רצו	עא.	הרוג שיצא ממנו רבעית דם
כב.	שאלו לרופאים	קמא	מה.	תנוסת מטהרת להתפקח	כה		מבשירין
כז.	שלדן קיימת מטמא	קעו	מה.	בינה יתירה באשה	רנח	רה.	רוק מעין הזב
לא.	דינה בתו תחלה	רעז	מז.	שמואל בדק באמתי'	כט	רו.	אלו מטמאין ומכשירין
לא.	האב נותן בהבן בשר ונידון	שכה	מז.	לעבודה נתתיו	עה		ידיים
			נד.	האי מאן דבעי דלסתמי'	קפו	דו.	עצמות יוחנן כ"ג

* * *

* * *

* * *

רשימת המקורות והענינים בהש"ס ירושלמי

מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין
	ב ר כ ו ת						
א.	אהן דנסב פולגא ומכרך	שג	ד.	דצומא רבא תרין יומין	קכד		
בג.	ואינו אוסר משום ערוה	רל	ב.	צא מהן ב' שאין בוי"ד של מעלה כד			
ביד.	אנא מחזק טיבו לרישא	רנא		ש ב ת			
כיו.	מה בינה ובין שובר את החבית	רס	ב.	אסור להצית אור במדרות קדשים	קטו		
כיה.	מיטיו על כתיפיו וקורא ס"ש	רסו	ז.	הצר צורה הראשון חייב	קעא		
כג.	שמור רגלך כאשר תלך	רפז	ז.	מכיון שהיו חוננים	רנד		
ב.	מן יומא לא כיוונית	רלה	ז.	ההין דעביד דפין	רס		
גיא.	אי ידעו לא נפקי	קנז	ז.	מכיון שהכתיחן הקב"ה	רסא		
ג.	כדי שיהי כל אחד	רצ	ז.	לא תיסבור כמה דאית	רסב		
גכ.	חד אפר באמן של שומע תפלה	רעז	ז.	הוציא אוכלין לחולה	רסג		
ד.	רב התפלל בנעילת שער ההיכל	רלז	ז.	כל אילין שיעורייא	רסד		
ו.	הנהנה כלום מעוה"ז מעל	שה	ח.	רוח רעה שורה על הקנים	רד		
ח.	לא מסתברא אם היתה	קלב	י.	בצדיכין לכליין	שלח		
וא.	סלקון לבי חנוותא ובירך	רצו	יב.	אדנים בקרקע	רנח		
ט.	צריך לומר אתה	רצא	יב.	אילין בני מדינתא	קע		
ט.	שחיטה מאימתי מכרך	רצז	יג.	צידת צבי	שלב		
ט.	אם ראית את הבריות	ה	יט.	הרי מובח שנפל	שיג		
ט.	שלא עשני נוי	שה		פ ס ח י מ			
			א"א.	הואיל ואורן מרובן	רפז		
				ש ק ל י מ			
ג.	כל המצות לדעתינו	מה	ג.	אדם צריך לצאת ידי הבריות	נז		
ד נ א י			ח.	מעשה רוקם	קעא		
וה.	מהו צנועי כשרי	שכה		י ו מ א			
			א.	ובוכין שצרכו לכך	נז		
			ג.	ולא נמצא כמכבה ביו"כ	קטז		
				ס ו כ ה			
א"ט.	זרע שני מינים בבקעה	מז	ב.	בשלא נתן דעתו בליולה ראשונה	רלג		
ג.	ארצות החיים	קנא	ג.	שופר של עכו"ם	רכ		
ט.	מעשה ניסין נעשו	שיט	ג.	ר"י פוסר כשהוציא לולב	סא		
				ראש השנה			
ש ב י ע י ת			א.	זה סדר תמיד	רמג		
ב.	אילו הוה ר' אבא	קכח	א.	מכשירין מה שידחו	שיג		
			ב.	תני אף בא למול	שיג		
			ג.	הנזול שופר ותמע	רנב		
				תענית			
מ ע ש ר ו ת			ד.	שלא יהי דן אומדות	ריב		
א.	הפקר פטור מן המעשר	עח	ד.	ככל מתענין חוץ משבתות	קמז		
				מגילה			
ת ר ו מ ו ת			א.	זה סדר תמיד	רמג		
א"א.	היסח הדעת נבי קטן	רלז	א.	מכשירין מה שידחו	שיג		
א"ה.	קטן שהניחו אביו	קח	ב.	תני אף בא למול	שיג		
ב.	מדלקין בשמן שריפה	רסח	ג.	הנזול שופר ותמע	רנב		
רא.	מורה ר"ל ביו"כ	סכה		תענית			
רא.	אינו מוחל, כשלא הפריש	שמג	ד.	שלא יהי דן אומדות	ריב		
ח.	וכלם שהי' תרומה	קכג	ד.	ככל מתענין חוץ משבתות	קמז		
ח.	עד דאנא סטי'ל	פז		מגילה			
ח.	זמין חד רב	עה	א.	י"ד שחל להיות בשבת	שלט		
ח.	סיעות בני אדם	ב	ג.	נכרי שהתנדב מנורה	רפד		
			ד.	עבדים עולים למנין שבעה	סז		
ח ל ה							
ב.	והי' מקול זנותה	מז					

מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
ג.	לא כן אלפן משה רבן	צב	שבת, יב. חומר בכותב ממוחק	ג ד ה	דף	קסח	שבת, יב. חומר בכותב ממוחק	דף
ו.	הנהרגין והנהנקין	קלט	שבת, יג. אפילו כל השם	פז	פז	רסד	שבת, יג. אפילו כל השם	דף
ח.	רורף שנעשה נדרף	קלח	יזמא, דייב. הטא פעם ושתים			רפג	יזמא, דייב. הטא פעם ושתים	דף
			מגילה, ג. פוחח פורס על שמע			רמה	מגילה, ג. פוחח פורס על שמע	דף
			יבמות, שומה שנחלץ			קצא	יבמות, שומה שנחלץ	דף
איו.	עשה מכפרת	קמט	סוטה, ב. מצורעת וגילוח שער			צד	סוטה, ב. מצורעת וגילוח שער	דף
			בבא קמא, ו. רופא אומן שריפא			קסו	בבא קמא, ו. רופא אומן שריפא	דף
			בבא קמא, ט. נזסי עצמו			פט	בבא קמא, ט. נזסי עצמו	דף
			בבא מציעא, כופין בני העיר			רפב	בבא מציעא, כופין בני העיר	דף
			מכות, ב. שליה ב"ד שהכה			קסז	מכות, ב. שליה ב"ד שהכה	דף
			מכות, ד. המסרס את הנקבה			כז	מכות, ד. המסרס את הנקבה	דף
			נדה, ה. עמד עליהן נחשול			רזז	נדה, ה. עמד עליהן נחשול	דף

ש ב ו ע ו ת

ע ב ו ד ה ז ר ה

* * *

* * *

* * *

רשימת המקורות והענינים בהרמב"ם

מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
פירוש המשנה	הקדמה. נביא ונדרו	ריא	תשובה	ה. בחירה חפשית	ריב	כד.	אין ב"ד עונשין ביו"ט	רלכ
תרומות, ג.	נכרי שתרם	רפד	ויה. בניו של אדם — קניניו	עג	עג	כדייג.	מצות פדוש	רסט
שבת, ז.	ואלו האבות כלם	קטו	קריאת שמע			ליב.	מצוה על אדם לרחוץ	שכא
שבת, מילה בזמנה	שבת, כשעבר ולא מל	שמו	איב. בשעת הדחק קורא משעולה ע"ה	רלז	רלז	יום טוב		
שבת, כשעבר ולא מל	יזמא, א. מיתה לא שכוחא	שי	גיד. אסור להרהר במקומות	יא	יא	א. כשם ששבת בראשית	קכב	
יזמא, ח. להאכיל את החולה	מחצר הכבד	רצא	תפלה	ד	ד	אית. מבשרין ביו"ט	שיג	
ביצה, וילון טמא	קידושין, כל מצות הבן	קסה	עבדים חייבין בתפלה	רצ	רצ	ב. אסור להמציא אש	קיד	
קידושין, כל מצות הבן	נדרים, מצוה בעלמא	שלז	דטו. שלא בכונה	רלז	רלז	ח מץ ומצה		
נדרים, מצוה בעלמא	סנהדרין, ז. הבא על הוכר	רצ	יב. קריאת התורה	ריח	ריח	ביג. מדברי סופרים לחפש	רצז	
סנהדרין, ז. הבא על הוכר	סנהדרין, יא. כמו שחייב המקלל	קפג	ציצית	רל	רל	א. לשמוע תרועת שופר	ריט	
סנהדרין, יא. כמו שחייב המקלל	אבות, חסיד נמשך בפעילתו	מג	ג. ומדברי סופרים שכל קטן	ו	ו	איג. בשופר של עולה	רננ	
אבות, חסיד נמשך בפעילתו	אבות, אלא הוו כעבדים	כד	ברכות	רעז	רעז	איב. והמתענה בשבת	רט	
אבות, אלא הוו כעבדים	אבות, כל המכבד את התורה	קנח	איג. ברכות רבות תקנו	רלא	רלא	אישות		
אבות, כל המכבד את התורה	הוריות, ועשה שבגדה	א	יא. הנכנס למוד את נורנו	עז	עז	הדי. גזל את האשה או נגב ממנה	קסג	
הוריות, ועשה שבגדה	בכורות, מתכוון להטיל מום	קיז	דיו. וצריך לומר בשכמל"ו	שג	שג	גירושין	קנד	
בכורות, מתכוון להטיל מום	זבחים, בעלים מפגלין	סג	מילה	שיג	שיג	כיכ. שמי שתקפו יצרו		
זבחים, בעלים מפגלין	חולין, שחיטת מזיד בשבת	קלא	ביי. מכשירי מילה	ש	ש	אוסורי ביאה	קט	
חולין, שחיטת מזיד בשבת	יסודי התורה	רסה	שבת	ש	ש	גיג. שפחה חרופה	כט	
יסודי התורה	כיכ. מצוה היא לאהבו	קכו	איג. כל מקום שנאמר אין עושין	ש	ש	ו"יא. המשקה עקרון	כח	
כיכ. מצוה היא לאהבו	ביי. חי בפתח	יו	בז. והוא שה' עושה	ו	ו	יא"יא. ואסור לאדם וכו'	כה	
ביי. חי בפתח	ה. חילוף השם	רעב	בד. החושש בעיניו	קפה	קפה	יביה. בא הקנאי להרוג את הבעול	קלח	
ה. חילוף השם	ו. ושבעה שמות	צז	בייא. שבת הותרה לפק"ג	שכא	שכא	יביט. עכו"ם שבא על בת ישראל	קלא	
ו. ושבעה שמות	טיג. נביא	דש	בייח. מצאוהו חי אע"פ שנתרוצץ	קעח	קעח	יכיי. בא על הנכריה	קט	
טיג. נביא	טיד. אין הנביא נאמן	ריא	ביכג. עכו"ם שצרו על עיירות	רמא	רמא	יבייא. עבדים שהמבילו	סד	
טיד. אין הנביא נאמן	י. הבטחה ע"י נביא	שמה	טיא. שיעור ממשל סממנין	רסג	רסג	ידיח. שאיסור שתי עריות אלו	סו	
י. הבטחה ע"י נביא	יג. נבואה	רצ	טיד. יצא בקמיע	שא	שא	טו. אין העדים נוקטין	שמ	
יג. נבואה	דיעות	רט	ייד. העושה נקב כל שהוא	שג	שג	כא. קטלנית — כסף משנה	רד	
דיעות	איא. לא יבעום אלא על דבר גדול	עב	יטו. הצר בכלי צורה	קעא	קעא	כא. חבוק ונישוק בעריות	מה	
איא. לא יבעום אלא על דבר גדול	הייג. יהי' אדם מן הנרדפיין	עא	יזח. הלוקט יבלת	שג	שג	מפני שאינו בר דעת	כה	
הייג. יהי' אדם מן הנרדפיין	עכו"ם	רצג	יאיו. הרושם רשמים וצורות	קעא	קעא	יזכג. אביו מוחה בבנו — כ"מ	ו	
עכו"ם	א. וידוע במלבושיו	רצז	יבא. המחמס את הברזל	קיב	קיב	יזכא. מצוה על האב לחנך	ו	
א. וידוע במלבושיו	ביי. וכן האפיסורסים מישראל	קד	יטא. כל כלי מלחמה	ש	ש	ש בועות		
ביי. וכן האפיסורסים מישראל	זא. דוקא בא"י מצוה לרדוף	קז	יטטו. מנעל מרופט	רמה	רמה	יכיא. ימהר מיד וישבח	שג	
זא. דוקא בא"י מצוה לרדוף	יביי. אשה המגלחת את ראשה	מו, רלג	כ. אסור להוציא משא	סה	סה	נדרים		
יביי. אשה המגלחת את ראשה		צד	כג. הפרשת תרומה	יד	יד	ג. ההפסד אע"פ שאינו נדר	קמז	

רשימת המקורות והענינים בהרמב"ם

שצא

מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
ט. כי ביצחק		כב	יח. מחשבה שאינה נכונה	שלד	דף	מקור	ענין	דף
יב. מיפר שתי נשיו כאחת		רסז	בכורות					
נזירות			ב"י. קונסין אותו ואינו נשחט	שלא				
נייג. שמשון לא ה' נזיר נמור		צא	טומאת מת					
ערכין			טריב. ועכו"ם כפות	רסב				
היזו. מי שאמר ראשי הקדש		סט	טומאת צרעת					
היזו. האומר ראש עבד זה		סו	יא"ה. שחיטת הצפור	צה				
תרומות			רוצה					
ט. הרי זה ניטך שענה קודם מיתתו		רצא	איג. אבל השוכר להרוג	פב				
יזו. האוכל תרומה		רסד	א. כל ההורג נפש	פו				
מעשר			א"ו. אפילו ה' הרודף קמן	קלז				
זי. יורשים נותנים רשות		שרמ	ב"ח. שהרופאים אומרים שמכה זו	קסח				
שמיטה ויובל			ה"ב. אם לא ימות החולה	קסו				
י. לתקוע בשופר		ריט	ינייד. מצוה לשנאותו	שסז				
בית הבחירה			יג. רוצח שהרג נר תושב	סד				
א"א. מצות בנין בית הבחירה		רלג	יד. אסור להשיא עצה טובה	נו				
ד"ו. אין ישיבה בעזרה		ריד	נניבה					
חייב. חוץ מליף שבת		שיד	א. הנוגב על מנת למיטט	נא				
ז"ד. אין נותנין מקום לגר תושב		סו	חובל ומזיק					
מעשי הקרבנות			א"ז. המבעית את חבירו	עו				
יט. המעלה בזמן הזה		שלד	ג"ה. המבייש את הישן	ף				
תמידין ומוספין			מכירה					
ד"ט. בוחר להם כהן		רעד	ו. מוכר יכול למחול	שרמ				
פסולי המוקדשין			זכ"ו ומתנה					
ט"ט. אין כפרה למתים		לכ	ו. אונסא דנפשי'	שמא				
יח. המטיל מום בקדשים		שלא	ג"כ. מחל לחבירו חוב	קסג				

* * *

* * *

* * *

רשימת המקורות והענינים בספרים שונים

מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
אבן העזר ש"ע			פג. מחיצה לביהכ"ם	רפו		תכת. שהחיינו		
ס' ז. מעלת יוחסין		רי	צח. בית הכנסת	רכו		תמה. תקיעות		
ס' מ"ב. הן עירי יחיד שמ			קא. חסרון כוונה	רלה		הנג.		
אבודרהם			קכד. תפלה	רלו		קצה		
נוכח ונסתר בכרכות		רצב	קכה. "האמור"	ערה		קצא		
ואישו ישראל		ערה	קכח. נשיאת כפים	רטו		אבני נזר יו"ד		
אבני מלואים			קמג. קריאה	רסו		רעא. מקוה		
כה. מחל על שטר חוב		שרמ	קמו. אין עושין מצות ח"ח	רסז		רעד. מקוה		
אבני נזר או"ח			קנד. נעבד בקרע	רפו		תב.		
ט.		רסד	קנד. נר של ביהכ"ג	רפד		תיכ. ככור		
לו.		רנג	קנד. ארון הס'	רנה		הסו.		
לט. הנומל		שו	קסט. מאכיל לאינו סכרד	שו		תנד.		
מלאכת בונה		ריז	ריח. הנומל בקטן	שו		תעה.		
מלאכת בונה		רס	ריט. חוראה	שו		תעה. ישוב א"י		
קצט		קע	רכה. ברכות על שני מינים	רצה		אבני נזר אה"ע		
רו		קע	רעג. שאינו כפי	רסח		א.		
רט.		קסט	יעד. בציעת הפת	רלא		או"ח, ש"ע		
שופר		רכט	שא. שבת, בתי ידים	ש		כא. ציצית		
רלח.		קיב	שב. שבת, הנוטל שלל	שג		כה. אין סעבירין עה"מ		
רנא.		קי	שב. בית הכנסת	רמה		כו. חציצה בתפילין		
רנא. מעילה		שכט	שו. מלקות בשבת	רלב		לא. נשים בתפילין		
רנה.		קג	שיד. שבת	רנה		מו. שלא עשני נוי		
שצב. מיכה חוץ לתהום		שט	שכב. מסייע	רכז		נג. ש"ץ		
תט. מכשירין		שמח	שלז. כל הבית כד"א	רעט		כו. הפסק בקדושה		
תיח.		יר	תכ"ח. קריאת תוכחה	רכא		סח. הפסק בק"ש		

מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
ארחות חיים, יו"כ	לב, כ	כ	יראים מורא שבת	שיט	רנא	תיסוני זהר		רנא	ארחות חיים, לינוף, ברכות שב		
ארחות חיים, לינוף, ברכות שב			יראים נר תושב	רפר	שטז	תיסוני זהר		שטז	ארחות חיים, לינוף,		
ארחות חיים, לינוף,			ישועת יעקב, כל המסקלין רנו	רנו		חושן המשפט, ש"ע			ארחות חיים, לינוף,		
סנדקאות			ישועת יעקב, בדיקת חמץ רצו	רצו		לרד.			סנדקאות		
ארעא דרבנן			ישועת יעקב מטיל מום שלג	שלג		סו. מחילת חוב		ג	ארעא דרבנן		
בה"ג. איזמל דאיגנב			ישועת יעקב מטיל מום שלג	שלג		קנו.		ג	בה"ג. איזמל דאיגנב		
בה"ג. שאינו בקי מוציא רסח			ישועת יעקב מטיל מום שלג	שלג		רפא. הברחת ירושה		ג	בה"ג. שאינו בקי מוציא רסח		
בית הלוי, בריסק. כלאים שכה			ישועת יעקב מטיל מום שלג	שלג		רפא. הברחת ירושה		ג	בית הלוי, בריסק. כלאים שכה		
בית הלל, מקוה ע"י צינור שלה			ישועת יעקב מטיל מום שלג	שלג		רפא. הברחת ירושה		ג	בית הלל, מקוה ע"י צינור שלה		
בית מאיר, סילון למקוה שלז			ישועת יעקב מטיל מום שלג	שלג		רפא. הברחת ירושה		ג	בית מאיר, סילון למקוה שלז		
בנימין זאב, שהחיינו בין			ישועת יעקב מטיל מום שלג	שלג		רפא. הברחת ירושה		ג	בנימין זאב, שהחיינו בין		
המצרים			ישועת יעקב מטיל מום שלג	שלג		רפא. הברחת ירושה		ג	המצרים		
בנימין זאב, בית הכנסת רכו			ישועת יעקב מטיל מום שלג	שלג		רפא. הברחת ירושה		ג	בנימין זאב, בית הכנסת רכו		
בנין ציון. הוצאת משקפים ש			ישועת יעקב מטיל מום שלג	שלג		רפא. הברחת ירושה		ג	בנין ציון. הוצאת משקפים ש		
ברכי יוסף, רוח הקדש ריא			ישועת יעקב מטיל מום שלג	שלג		רפא. הברחת ירושה		ג	ברכי יוסף, רוח הקדש ריא		
ברכי יוסף, תפילין רל			ישועת יעקב מטיל מום שלג	שלג		רפא. הברחת ירושה		ג	ברכי יוסף, תפילין רל		
ברכי יוסף, אין מעבירין			ישועת יעקב מטיל מום שלג	שלג		רפא. הברחת ירושה		ג	ברכי יוסף, אין מעבירין		
עה"ט			ישועת יעקב מטיל מום שלג	שלג		רפא. הברחת ירושה		ג	עה"ט		
בית יצחק, מקואות שלה			ישועת יעקב מטיל מום שלג	שלג		רפא. הברחת ירושה		ג	בית יצחק, מקואות שלה		
בית יצחק, מילה הוצ' לתתום שיג			ישועת יעקב מטיל מום שלג	שלג		רפא. הברחת ירושה		ג	בית יצחק, מילה הוצ' לתתום שיג		
בית יצחק, קדיש י"ג חדש רצד			ישועת יעקב מטיל מום שלג	שלג		רפא. הברחת ירושה		ג	בית יצחק, קדיש י"ג חדש רצד		
בית יצחק, מן המותר בפוך רלד			ישועת יעקב מטיל מום שלג	שלג		רפא. הברחת ירושה		ג	בית יצחק, מן המותר בפוך רלד		
בית יצחק, חליצה בפנוי רמב			ישועת יעקב מטיל מום שלג	שלג		רפא. הברחת ירושה		ג	בית יצחק, חליצה בפנוי רמב		
בשמים ראש, מילה שלא			ישועת יעקב מטיל מום שלג	שלג		רפא. הברחת ירושה		ג	בשמים ראש, מילה שלא		
בזמנה			ישועת יעקב מטיל מום שלג	שלג		רפא. הברחת ירושה		ג	בזמנה		
שח			ישועת יעקב מטיל מום שלג	שלג		רפא. הברחת ירושה		ג	שח		
בשמים ראש, מילה שו			ישועת יעקב מטיל מום שלג	שלג		רפא. הברחת ירושה		ג	בשמים ראש, מילה שו		
גינת וורדים,			ישועת יעקב מטיל מום שלג	שלג		רפא. הברחת ירושה		ג	גינת וורדים,		
הנהגות מיימוני, רש"י לא			ישועת יעקב מטיל מום שלג	שלג		רפא. הברחת ירושה		ג	הנהגות מיימוני, רש"י לא		
התפלל בחליו			ישועת יעקב מטיל מום שלג	שלג		רפא. הברחת ירושה		ג	התפלל בחליו		
השיב ר"א, צינור שהקסו שלט			ישועת יעקב מטיל מום שלג	שלג		רפא. הברחת ירושה		ג	השיב ר"א, צינור שהקסו שלט		
זהר הרסיע, עמון ומאוב רמו			ישועת יעקב מטיל מום שלג	שלג		רפא. הברחת ירושה		ג	זהר הרסיע, עמון ומאוב רמו		
זהר			ישועת יעקב מטיל מום שלג	שלג		רפא. הברחת ירושה		ג	זהר		
הקדמה			ישועת יעקב מטיל מום שלג	שלג		רפא. הברחת ירושה		ג	הקדמה		
הקדמה			ישועת יעקב מטיל מום שלג	שלג		רפא. הברחת ירושה		ג	הקדמה		
גח			ישועת יעקב מטיל מום שלג	שלג		רפא. הברחת ירושה		ג	גח		
גח			ישועת יעקב מטיל מום שלג	שלג		רפא. הברחת ירושה		ג	גח		
וירא			ישועת יעקב מטיל מום שלג	שלג		רפא. הברחת ירושה		ג	וירא		
וירא			ישועת יעקב מטיל מום שלג	שלג		רפא. הברחת ירושה		ג	וירא		
ויחי			ישועת יעקב מטיל מום שלג	שלג		רפא. הברחת ירושה		ג	ויחי		
ויחי			ישועת יעקב מטיל מום שלג	שלג		רפא. הברחת ירושה		ג	ויחי		
אידן			ישועת יעקב מטיל מום שלג	שלג		רפא. הברחת ירושה		ג	אידן		
קמא			ישועת יעקב מטיל מום שלג	שלג		רפא. הברחת ירושה		ג	קמא		
איקעה			ישועת יעקב מטיל מום שלג	שלג		רפא. הברחת ירושה		ג	איקעה		
ארכה			ישועת יעקב מטיל מום שלג	שלג		רפא. הברחת ירושה		ג	ארכה		
אירמג			ישועת יעקב מטיל מום שלג	שלג		רפא. הברחת ירושה		ג	אירמג		
בשלח			ישועת יעקב מטיל מום שלג	שלג		רפא. הברחת ירושה		ג	בשלח		
יתרו			ישועת יעקב מטיל מום שלג	שלג		רפא. הברחת ירושה		ג	יתרו		
אחרי			ישועת יעקב מטיל מום שלג	שלג		רפא. הברחת ירושה		ג	אחרי		
אחרי			ישועת יעקב מטיל מום שלג	שלג		רפא. הברחת ירושה		ג	אחרי		
נשא			ישועת יעקב מטיל מום שלג	שלג		רפא. הברחת ירושה		ג	נשא		
שלח			ישועת יעקב מטיל מום שלג	שלג		רפא. הברחת ירושה		ג	שלח		
ג.			ישועת יעקב מטיל מום שלג	שלג		רפא. הברחת ירושה		ג	ג.		
בלק			ישועת יעקב מטיל מום שלג	שלג		רפא. הברחת ירושה		ג	בלק		
פנחס			ישועת יעקב מטיל מום שלג	שלג		רפא. הברחת ירושה		ג	פנחס		
פנחס			ישועת יעקב מטיל מום שלג	שלג		רפא. הברחת ירושה		ג	פנחס		
פנחס			ישועת יעקב מטיל מום שלג	שלג		רפא. הברחת ירושה		ג	פנחס		

מצוה לפרסם את עושי מצוה
(תשובת הרשב"א)

(בסדר אלף-בית)

**ר' יהודה ב"ר יוסף מאיר
וויזנער**

לזכר:

אשתו ראכיל רבקה ב"ר ישראל אלימלך ע"ה
נפטרה ג' טבת ת"ש

* *

**ר' יעקב ב"ר אברהם
ווייסבראד**

לזכר:

אביו ר' אברהם ב"ר חיים יששכר ע"ה
נפטר כ"ג טבת, תרס"ט

אמו מרים ב"ר מאיר ע"ה נפטרה י"ט ניסן תרצ"ה
אחיו ר' צבי מאיר, נפטר כ"ג אדר, ואשתו רייזל נפטרה י"ט ניסן
בנותיו של רצ"מ: חנה, פעסיל, רחמה, סימא, הי"ד
אחיו ר' ישראל משה נרצח עם תשעה בניו הי"ד
אחיו שמואל יצחק ואשתו שרה שנרצחו עם חמשת ילדיהם, הי"ד
אחותו, חנה נפטרה אחרון של פסח תש"ב, ובעלה מאיר
נפטר כ"ח כסלו, תרצ"ח

* *

**ר' אהרן ב"ר ראובן שמעון ורעיתו יענטא
זאקס**

בתם נחמה תחיל, ישלח לה הר' רפואה שלימה

* *

**ר' אפרים נפתלי ב"ר אלעזר ורעיתו מייטא
זיידנער**

לזכר:

אביו אלעזר ב"ר שמואל ע"ה
נפטר י' כסלו
אביה אלימלך ב"ר שמעון ע"ה
נפטר י"א אב

* *

**ר' זאב יהודה ב"ר שמואל זנוויל
זילבערג**

לזכר:

אביו ר' שמואל זנוויל ב"ר קלונימוס קלמן ע"ה
נפטר כ"ח שבט

* *

ר' אפרים צבי ר' אברהם דוד ר' משה מנחם
ר' שמואל יעקב ר' יוסף והאחיות: רייזל,
פרידא משארנא, רחל ב"ר זאב יהודה שיחיו
זילבערג

לזכר:

אמם חנה מינדל ב"ר אברהם דוד ע"ה
נפטרה ה' אייר, תרצ"ד

**ר' משה ב"ר יואל
גאלדאר**

לזכר:

אביו, ר' יואל ב"ר ישראל ע"ה
נפטר ב' אדר שני
אמו, ראכיל ב"ר משה ע"ה
נפטרה כיו"כ. ע"י הנאצים הארורים. הי"ד

* *

**ר' אהרן ב"ר חיים יעקב
גרינבלום**

לזכר:

אביו, ר' חיים יעקב ב"ר יהודה מנחם ע"ה
נפטר י"ט אב תרס"ו

אמו, שבע בילא ב"ר יוסף יהודה ע"ה
נפטרה י"א שבט תרצ"א
חותרו ר' חיים ב"ר פנחס ע"ה נפטר בשנת ש"ב
מהרונא אפטא, הי"ד

חמותו, חיה ע"ה נפטרה בשנת תרע"ה

* *

**ר' דוד ב"ר עזריאל אליעזר
גרינבלום**

לזכר:

אביו ר' עזריאל אליעזר ב"ר משה מנחם ע"ה
נפטר י"א תשרי תש"ט

אמו, זלטה פעריל ב"ר זאב ע"ה
נפטרה כ"ו כסלו תשי"ב

* *

**ר' קלונימוס קלמן ב"ר שרגא
גרינשפאן**

לזכר בנו ר' יונה ע"ה

נפטר ח' סיון תש"ו

* *

**האחים ר' שרגא פייוול, ר' צבי, בני ר' קלונימוס קלמן
גרינשפאן**

לזכר:

אמם בריינדל ב"ר חיים יוסף ע"ה
נפטרה י"ח חשון תש"ז

* *

**ר' חנוך העניך ב"ר אליהו
וואלפסאן**

לזכר:

אביו, ר' אליהו ב"ר אריה זאב ע"ה
נפטר כ"א אדר תרפ"ז

אמו רבקה ב"ר קלונימוס קלמן ע"ה
נפטרה, ב' ניסן תשי"ג

* *

**ר' יהודה ב"ר שמחה דוד
וויינשטאק**

לזכר:

אביו החסיד, ר' שמחה דוד ב"ר אהרן ע"ה
נפטר ו' אלול שנת תש"ט

ר' דוב אליהו ורעיתו מירל
לאנדא

לזכר:

אביו החסיד, ר' מנחם מענדיל ב"ר יהודה ע"ה
נפטר בן מאה ואחת שנים, כ"ט מרחשון, תש"א
אמו רויזא ב"ר מנחם מענדיל ע"ה
נפטרה כ"ח מרחשון תרפ"ג
חתנו ר' יהודה ליב הלוי ורעיתו רבקה
בתם רויזא ובנם מנחם מענדיל יחיו.
חתנו ר' צבי ורעיתו פינא יחיו

* *

ר' אברהם צבי ב"ר יחיאל יעקב
ורעיתו מרים ב"ר צבי נתן נטע
מיניץ

לזכר נשמת בתם הבתולה
רויזא ע"ה

נפטרה ביום ה' שבט

* *

ר' צבי ב"ר ישראל
נאכטיגאל

לזכר:

אביו, ר' ישראל ב"ר יצחק ע"ה
נפטר י"ב אדר

* *

ר' חיים ב"ר יעקב
פרידמאן

לזכר:

אביו ר' יעקב ב"ר אברהם יצחק ע"ה
נפטר ו' אלול תרפ"ח

* *

ר' יצחק ורעיתו חיה רבקה ב"ר צבי
פאקס

לזכר:

אביו ר' אברהם ע"ה נפטר ביו"כ
ואמו צירל ב"ר משה מאיר ע"ה, נפטרה י"ד אב

* *

ר' יעקב משה ב"ר יהודה פסח הלוי ע"ה
פרימער

נבאי נאמן בהשיבה תורת חיים
נפטר ט"ז חשון תשי"ד

ר' אברהם ב"ר פנחס
קורץ

לזכר:

אביו ר' פנחס ב"ר שרגא פיוול ע"ה
נפטר ח' מרחשון
אבי אביו החסיד ר' שרגא פיוול ב"ר אברהם ע"ה
נפטר ח' כסליו, תרפ"ח

* *

ר' יהודה ליבוש ב"ר אלטער פלטיאל הכהן
צוקער

נשיא של הישיבה תורת חיים
לזכר:

אביו ר' אלטער פלטיאל ב"ר מאיר הכהן
נפטר נ' אדר שני תרפ"ד
אמו דבורה בת יהודה ליבוש ע"ה
נפטרה ה' תשרי, תרס"ד

* *

צבי ב"ר משה
שווארץ

לזכר:

אביו, משה ב"ר חיים דוד ע"ה

* *

ר' נחום ב"ר חיים צבי
שווארץ

לזכר:

אביו ר' חיים צבי ב"ר פסח דוב ע"ה
נפטר י"ב סיון
אמו שרה ב"ר חיים ע"ה. נפטרה י"ט אב

* *

האלמנה מרת פעסיל ב"ר אלטער אליעזר
שירלאווסקי

לזכר:

בעלה ר' יונתן חנוך ב"ר יהודה זלמן ע"ה
נפטר כ"ד שבט תשט"ו

* *

ר' יעקב ב"ר משה צבי ע"ה
שיף

נפטר י"א תמוז תשי"א

* *

רשימת המקורות והענינים בספרים שונים *

(החשבון מדף שצ"ב)

מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף	מקור	ענין	דף
רעק"א, קבורה	ער	רעק"א, שאלתות שופר	רכ	שפת אמת, שמחה בשבת שלט	רעק"א, ברכה בלע"ז	רעז	שאלתות סוכה	רלא	שפת אמת, שבת, ביהוב"נ שמו	רענ	שפת אמת, עה"ת, שמיני רענ
רקה, מילה בזמנה	שמוז	שאלת יעבי, ברכות שח, רנג	רנה	שפת אמת, עה"ת, שמיני רענ	רקה, ישוב א"י	רלט	שאלת תפלה	רכ רלה	תבת גמא	ב	תבות גמא ל"ת, בשוא"ת שכז
רשב"ש, ישוב א"י	רלט	שבולי הלסט תפלה	רכ רלה	תבת גמא ל"ת, בשוא"ת שכז	רשב"ש, געלים בכיהכ"נ רמה	רמח	שבות יעקב, שהחיינו רצה	רצה	תורת ח"ן, עשה דתשבות שכב	רמז	תורת ח"ן, עשה דתשבות שכב
רשב"ש, געלים בכיהכ"נ רמה	רמח	שבות יעקב, שהחיינו רצה	רצה	תורת ח"ן, עשה דתשבות שכב	שאנת אר"י, חובת מילה שיא	רמח	שבות יעקב, שהחיינו רצה	רצה	תורת ח"ן, עשה דתשבות שכב	רמז	תורת ח"ן, עשה דתשבות שכב
שאנת אר"י, חובת מילה שיא	רמח	שבות יעקב, שהחיינו רצה	רצה	תורת ח"ן, עשה דתשבות שכב	שאנת אר"י, קריאת שמע רב	רמח	שבות יעקב, שהחיינו רצה	רצה	תורת ח"ן, עשה דתשבות שכב	רמז	תורת ח"ן, עשה דתשבות שכב
שאנת אר"י, קריאת שמע רב	רמח	שבות יעקב, שהחיינו רצה	רצה	תורת ח"ן, עשה דתשבות שכב	שאלתות, וישב	רמח	שבות יעקב, שהחיינו רצה	רצה	תורת ח"ן, עשה דתשבות שכב	רמז	תורת ח"ן, עשה דתשבות שכב
שאלתות, וישב	רמח	שבות יעקב, שהחיינו רצה	רצה	תורת ח"ן, עשה דתשבות שכב	שאלתות, בראשית	רמח	שבות יעקב, שהחיינו רצה	רצה	תורת ח"ן, עשה דתשבות שכב	רמז	תורת ח"ן, עשה דתשבות שכב
שאלתות, בראשית	רמח	שבות יעקב, שהחיינו רצה	רצה	תורת ח"ן, עשה דתשבות שכב	שאלתות טומאה	רמח	שבות יעקב, שהחיינו רצה	רצה	תורת ח"ן, עשה דתשבות שכב	רמז	תורת ח"ן, עשה דתשבות שכב
שאלתות טומאה	רמח	שבות יעקב, שהחיינו רצה	רצה	תורת ח"ן, עשה דתשבות שכב			שבות יעקב, שהחיינו רצה	רצה	תורת ח"ן, עשה דתשבות שכב	רמז	תורת ח"ן, עשה דתשבות שכב

* רשימת המקורות אינה שלמה אלא חלק קטן מהמקורות המובאים בהספר משנת אברהם. ובחלקים הבאים אי"ה נמלא בל"נ את החסר